

CANADA	
Date	17
Exhibit	92
Table	
Number	105

17-105

3 a. 3. 24

2 400 40 GEMMA MADE IN SPAIN

R. 3920

DIVI

**BASILII MAGNI
CAESARAE CAPPADO-
CIAE QVONDAM ARCHIEPISCOPI
OMNIA QVAE IN HVNC DIEM
LATINO SERMONE DONA-
TA SVNT OPERA,**

NVNC demùm præter ceteras editiones solerti industria , nec minùs
accurata collatione ad fidem Græcorum aliquot exemplarium synce-
riori lectioni restituta, multisque libris aucta.

QVORVM omnium ordinem & catalogum versa pagina docebit.

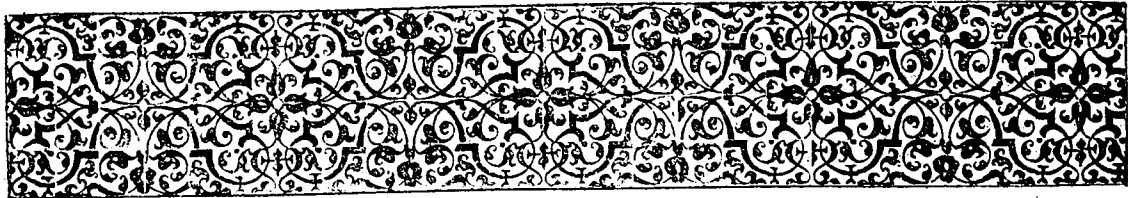
PRÆFIXIMVS QVATVOR INDICES: PRIOR, RES
*& verba continet: Alter, Scriptura sacra locos à Basilio explicatos complectitur:
Tertius, habet similitudines: Postremus, paræmias auctori familiares.*

DE LA LIBRERIA
DEL REAL COLEGIO MAYOR
Reunido de Santa Cruz, y
Santa Catalina.
E. 4.º C. 88 N. 7.

ANTVERPIAE,
Apud Philippum Nutium.
M. D. LXX.
CVM GRATIA ET PRIVILEGIO.

Diui Basilij operum Catalogus.

<i>In Opificium sex dierum</i>	<i>Homilia xj. pagina</i>	<i>1.</i>
<i>De Paradiso</i>	<i>Homilia j. pag.</i>	<i>59.</i>
<i>In quosdam Psalmos</i>	<i>Homilia xvij.</i>	<i>61.</i>
<i>Ad populum Variis argumentis</i>	<i>Homilia xix.</i>	<i>128.</i>
<i>Exhortatio ad Baptismum</i>		<i>230.</i>
<i>De Baptismo</i>	<i>Liber j.</i>	<i>232.</i>
<i>Terra promissionis quibus debeatur</i>	<i>Homilia j.</i>	<i>253.</i>
<i>Aduersus Apologeticum Eunomij</i>	<i>Libri v.</i>	<i>254.</i>
<i>De Spiritu sancto</i>	<i>Liber j.</i>	<i>301.</i>
<i>In Ascetica siue exercitamenta monachorum</i>	<i>Homilia vij.</i>	<i>329.</i>
<i>Ethicorum, hoc est moralium</i>	<i>Regula lxxx.</i>	<i>350.</i>
<i>De institutionibus monachorum</i>	<i>Homilia ij.</i>	<i>381.</i>
<i>Regulae susius disputatae</i>	<i>Numero lv.</i>	<i>389.</i>
<i>Regulae compendiosius disputatae</i>	<i>Numero cccxij.</i>	<i>429.</i>
<i>Animaduersiones aduersus Canonicos delinquentes</i>		<i>482.</i>
<i>Constitutiones monasticae</i>		<i>484.</i>
<i>Ad Chilonem discipulum epistola</i>		<i>508.</i>
<i>Admonitio ad Iuniores</i>		<i>511.</i>
<i>De laudibus Eremiti</i>		<i>512.</i>
<i>Ad Monachos elapsos</i>	<i>Epistola ij.</i>	<i>514.</i>
<i>Animaduersiones in cenobitas</i>	<i>Numero xlix.</i>	<i>516.</i>
<i>De Vera Virginitate</i>	<i>Lib. j.</i>	<i>518.</i>
<i>Epistola Diui Basilij, itemque Gregorij theologi</i>	<i>clxxx.</i>	<i>550.</i>
<i>Ad filium spiritualem admonitio</i>		<i>631.</i>

Adiecta sunt Opuscula.

<i>Expositio in sexdecim priora prophetae Esaie capita</i>	<i>637.</i>
<i>Aduersus eos qui calumniantur quod tres deos colamus</i>	<i>760.</i>
<i>Epistola tres ex descriptis calamo libris</i>	<i>762.</i>
<i>Canones diui Basilij cum Commentariis Balsamonis</i>	<i>766.</i>
<i>Orationes xxxij. ex Basilio excerptae per Simonem magistrum</i>	<i>796.</i>
<i>Liturgia siue Missa diui Basilij</i>	<i>856.</i>
<i>Gregorij Nazianzeni theologi monodia in laudem Basilij</i>	<i>861.</i>
<i>Schoha diui Basilij in Psalterium Dauidicum</i>	<i>882.</i>
<i>Viginti & vna Epistola diui Basilij</i>	<i>1031.</i>
<i>Gregorij Nazianzeni in Basilium funebria seu sepulchralia</i>	<i>1042.</i>
<i>Ex primo Faistorum Baptistae Mantuani carmen in laudem Basilij</i>	<i>1043.</i>

esta expungida de por Comission de los libros inquisidores segun el expungatorio del año de 1707

M. J. Thomas Tamayo
ah. J. P.

CLARISSIMO ERVDITIS-

SIMOQVE VIRO DOMINO THOMÆ A

BRAGELOIGNIO LVRETIE RERV M CAPITA

lium Propratori, aqvisimo Domino suo singulari Ioannes Gillotius Tracensis, S. P. D.

I homines secum agitent, & animo penitus comprehenderet, cuiusnã rei gratia in hanc lucẽ essent editi, & quẽ vitæ finẽ accepturi, sanè aut à vitiis abstinere, aut se ad eò rebus nihili nõ traderet, sed totos se nõ tantum ad Solis & Lunæ cõsiderationẽ cõuerterent (vt volebat Anaxagoras) verum etiã ad ipsum Deum, quem mente cõttemplarentur, veneraretur, ac colerent, & cõmunem generis humani parentem, omniumq. bonorũ authorem recognoscerent. Nam hominis summi & proprij boni cõstitutio non cõsistit (vt philosophi tradiderunt) in iis quæ naturã cõtingunt humanã, & quibus vita hæc, corpusq. nostrum tuetur & seruatur, (quod nobis cum belluis cõmune est) sed maxime, cum Deus se cognoscẽdum præbuerit, in illa notione & contẽplatione numinis cõtinetur. Quam quidẽ contẽplationẽ ex tot generibus nullum aliud animal præter hominẽ habere potest: ipsiq. in hominibus nullũ reperias tam ferũ & barbarũ, qui, etiã si ignoret aut quid Deus sit, aut qualem Deum habere deceat, tamen & esse & habendũ nõ agnoscat. Et de Deo non solũ id ipsum deprehendit cũ sursum dirigit oculos, & cõcinnam vniuersæ generationis creaturã perspicit & speculatur, verum etiã cum mente repurgata eam celi structurã transcendit, curisq. humanis abiectis supra mundanas actiones intellectum sustollit. Tum enim Deo quasi astat, eiusque cognitionẽ capit & amplexatur, nõ quidem perfectam, & qualẽ dignis in futuro seculo exhibebit, sed velut per speculũ in ænigmate. Cuiusmodi cognitionis affectrix doctrina fidei aut religio cẽsenda est. Nam eius beneficiis ad bene beatẽq. in hoc mortali æuo viuendũ, & Deum ex parte cognoscẽdum instruimur: sed emeritis huius vitæ tanquam stipendiis, & solutis corporeis vinculis facie ad faciem cognoscentes, immortalitate ac sempiterno gaudio potiemur. Nullus nos amplius dolor afficiet, non morbus affliget, non curæ animũ exedent. Proinde iam nostras omnes cogitationes in id vnũ conferre debemus, vt spretis cupiditatibus humanis ad Deum cõtendamus, & religionẽ fideliter colamus, citra quam, vt corpus sine respiratione, sic animus consistere non potest. Religionem inquã nõ quãlibet, & quam sibi quisque pro animi sententia vult arripere & retinere, sed quæ antiqua & optima sit, quæ vbique, semper, & ab omnibus credita sit, quæ linea catholici sensus directã sit, quæ denique nunquã à vera & præscripta Apostolicæ traditionis & maiorũ regulã aberrauerit aut defecerit. Qualem qui nobis promulgarunt scriptisq. tradiderunt, quomodo Deus fide certissima indubitatisimãq. cognosci possit, illi profectò de Republica Christiana benè mereri videtur. Ex quibus vnus citra exceptionem Basilius Magnus Maximi cognomento dignior ita excellit in omnibus, vt longè præcurrit in singulis. Quid enim ha-

bet vel eruditissima Græcia sic in omni doctrinæ genere absolutum, quid Romana eloquentia sic in scientia sacrarum literarū perfectū, & in subtilitate sermonis sic elaboratū vt cū Basilio sit conferendum? Potest hic vnus pro cunctis sufficere in iis quæ ad vitæ pietatē vel ad theologica rei cognitionem pertinent. Quod si integer & incolumis extaret, vnus locupletissimā bibliothecā redderet: vtpote ex cuius scriptis forma & imago veteris ecclesiæ prisci ritus & veterum traditiones cognosci possent. Quæ arma sunt accomodatissima ad horū tēporum caliginē discutiendam, lumēq. veritatis hominibus velut prælucendum. Ob quā rem diligentius elaboratum est & accuratius à Bibliopola indagatū, vt hæc postrema editio non solū chartis & formulis elegantioribus purior & emédator quàm antea emitteretur, sed etiam vt quibusdā libellis separatim excusis, nonnullis etiā recēns adiectis ex vetustissimis exemplaribus auctior in manus veniret. Quò ex reliqua multitudine librorū in tanta de religione dissentione haberemus vnū aliquem velut quendā penū rerum sacrarū, è quo depromeremus quicquid opus esse posset ad Christianæ nostræ legis veritatē ex Ecclesiæ catholica traditione confirmandā contra nouā hæreticæ prauitatis falsitatem. In hoc autē opere (Iudex equissime) si quid nostra opera præstitit, quā hīc in quibusdā recognoscendis, in aliis concinnandis, necnon colligendis indicibus, adhibui succisuius tēporibus & post impartitā pro meo munere doctrinā optimis & optimæ spei liberis tuis vel potius nostris: (Nā erga eos qui mihi semper fuerunt discipuli, & quibus omne studiū, operā, & laborē meū detuli, iam paternam quandā benevolentia videor induisse) si quid inquā hīc laboris præstiti, id, vt meipsū iam pridē, tuo nomini cōsecratum esse volui: tum propter syncerum tuū erga pietatē & religionē catholicā affectum: tum quia sis tam inter laudatos iudices summus, quā hic inter sanctos scriptores nulli secundus. Cuius enim auspiciis potius prodiret & quasi renasceretur Basilius cui tantā autoritatē vel Romana Ecclesia tribuit, quā eius quē meritissimum inter tot ordinis cōsularis lumina ad tantam dignitatē designauit & instituit, Christianissimus Rex Carolus nonus? Te nāque, post cæteros magistratus qui tibi semper vltro gradatim delati sunt, nō fauore & pecuniis, quæ nunc frequentissima est, etiā si sordidissima honorū assequedorum ratio, sed ob raras animi tui dotes, ob reconditā rerū multarū experientia, ob singularem denique virtutē etiā causis criminū diiudicandis præfecit. Quā prouinciam quā iustē & prudētē regas & administres, quā integrē & syncerē in hoc munere verferis, notius est quàm vt commemorare attineat. Omnes enim norunt & experiuntur tuam in iudicandis criminibus æquabilitatem, in audiendis etiam priuatorū hominū querimoniis facilitatē, & in extirpandis malefactoribus diligētia, speratq. in primis Domini clemētia, deinde tua tuiq. similiū vigilātia futurū, vt huic perditissimo ac periculossimo seculo, ætas succedat melior & securior. Deum igitur Optimum Max. precabor, vt hanc tuā excellentē perfectāq. prudētiam Reip. tranquillitati & cōmodis quā diutissimē seruet incolumem. Vale, Atque ei præsidio ornamentoq. esse velis, qui singulari quodam obseruantie genere ad rectā probamq. tuorum filiorum institutionem præstitit eam semper operam, quam certē potuit, aut debere posse videbatur. Lutetiæ, Calendis Octobris 1565.

Σωφρόνιος.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΤΗΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ, ΗΠΙΣ ΠΡΩΤΟΣ ΜΑΖΑΚΑ ΚΑΛΕΙΤΟ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ, ΚΑΤΑ ΕΥΝΟΜΙΟΥ ΕΞΑΙΡΕΤΟΣ ΣΩΤΕΡΑΖΕ ΛΟΓΟΥΣ, ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΑΓΙΟΥ ΤΕΥΧΟΣ, ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΞΑΗΜΕΡΟΝ ΟΜΙΛΙΑΣ Σ. ΚΑΙ ΑΣΚΗΤΙΚΟΝ, Η ΒΡΕΥΧΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΙΚΙΛΙΑΣ ΟΜΙΛΙΑΣ, ΤΕΛΕΣΤΑ ΒΑΣΙΛΕΥΟΝΤΟΣ ΓΡΑΠΑΝ.

Περί τῶ αὐτῆς ἀγίου βασιλείου ἐκ τῆς Σειδα.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ, ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ἢ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ, ΗΠΙΣ ΠΡΩΤΟΣ ΜΑΖΑΚΑ ΚΑΛΕΙΤΟ. ΕΤΑΙΡΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΤΗΣ ΝΑΖΙΑΝΖΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ. ΓΕΓΟΝΕ ΔΕ ΤΩΝ ΕΥΝΟΜΙΟΥ ΠΑΡΑΦΑΝΩΝ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΕ ΚΑΙ ΕΜΜΕΛΙΑΣ. ΩΝ ΑΝΩΘΕΝ Η ΣΥΓΓΕΝΕΙΑ. ΑΝΗΡ ΕΛΛΟΓΜΩΤΑΤΟΣ Η ΠΑΣΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΕΙΣ ΑΚΡΟΝ ΕΛΗΛΑΚΩΣ. ΟὐΤΙ ΕΓΡΑΨΕ ΠΛΕΙΣΤΑ, ΕΝ ΟΙΣ ΘΑΥΜΑΖΕΤΑΙ ΤΑ ΕΙΣ ΤΗ ΕΞΑΗΜΕΡΟΝ, ΚΑΙ ΚΑΤ' ΕΥΝΟΜΙΟΥ ΔΕ ΕΞΑΙΡΕΤΟΣ ΣΩΤΕΡΑΖΕ ΛΟΓΟΥΣ, Η ΠΕΡΙ ΤΩ ΑΓΙΩ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΤΕΥΧΟΣ, ΚΑΙ ΤΑΣ ΕΙΣ ΤΗ ΕΞΑΗΜΕΡΟΝ ΟΜΙΛΙΑΣ ΕΝΕΑ. ΕΤΕΡΩΝ ΤΕΥΧΟΣ ΑΣΚΗΤΙΚΟΝ, ΠΕΡΙ ΠΑΡΘΕΝΙΑΣ, ΑΛΛΟ ΕΠΑΥΟΝ ΕΙΣ ΤΟΥΣ Μ. ΜΑΡΤΥΡΑΣ, ΕΤΕΡΩΝ ΕΙΣ ΤΟΒΟΝ, ΑΛΛΟ ΕΙΣ ΒΑΡΛΑΑΜ, ΕΤΕΡΩΝ ΕΙΣ ΙΣΛΙΤΩΝ. ΕΙΣ ΔΕ ΤΡΕΙΣ ΨΑΛΜΟΥΣ ΗΘΗΟΙ ΛΟΓΟΙ, ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΕΠΙΣΟΛΑΙΩΝ ΕΙΔΕΝ ΑΜΦΟΝ, ΠΡΟΣ ΤΗ ΣΟΦΙΣΤΗΝ ΛΙΒΑΝΙΟΝ, Η ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΦΙΛΟΝ ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ, Η ΕΙΣ ΑΛΛΟΥΣ ΠΛΕΙΟΝΑΣ. Τῶ δὲ βασιλείου, καὶ φιλοσόφου μνήμην πεποιήται ἐν τῇ καὶ αὐτῆς ἱστορίᾳ γραφῶν ἔτω.

Φιλοστόργιος.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΗΜΑΖΕ ΚΑΙ ΟΜΕΙΝΟΥΣ ΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΕΝ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑ ἢ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ ΚΑΙ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΕΝ Τῇ ΝΑΖΙΑΝΖΩΝ. ΣΑΘΜΟΣ ΔΕ ΟὐΤΙ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ Η ΑΠΟΛΛΙΝΑΕΙΟΣ ΕΝ Τῇ ΛΑΟΔΙΚΕΙΑ ΤΗΣ ΣΥΡΙΑΣ. ΤΕΙΣ ΔΗ ΕΙΣΙ ΑΝΔΡΕΣ ΤΟΤΕ Τ' ΟΜΟΜΟΙΣ ΠΡΟΣ ΜΑΧΟΝ, ΚΑΙ Τῶ ΕΤΕΡΟΥΣΙΟΥ. ΜΑΚΡΩ ΠΑΝΤΑΣ ΠΑΡΕΝΕΚΟΝΤΕΣ ΤΑΣ ΠΡΟΤΕΡΩΝ Η ΨΕΡΟΝ ΑΧΕΙΣ ΕΜΕ, ΤΗΣ ΑΥΤΗΣ ΑΙΡΕΣΕΩΣ ΠΡΟΣΑΝΤΑΣ, ΩΣ ΠΑΙΔΑ ΠΑΡ ΑΥΤΟΙΣ ΚΕΒΗΝΑΙ ΤΟΝ ΑΘΑΝΑΣΙΟΝ. ΤΗΣ ΤΕ ΤΩ ΕΞΩΘΕΝ ΚΑΛΕΜΕΝΗΣ ΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΕΠΙΠΛΕΙΣΟΝ ΕΙΣΙ ΠΡΟΣ ΕΛΗΛΥΘΕΣΑΝ. ΚΑΙ Τῆς ἱερῶν γραφῶν ὄσα εἰς ἀνάγνωσιν καὶ τὴν πρόχειρον μνήμην ἔτελει, πολλὴν εἶχον τὴν ἐμπειρίαν, καὶ μάλιστά γε αὐτῆς, ὁ βασιλεὺς.

Hieronimus.

Basilii Casarea Cappadociae, quae prius Mazaca vocabatur, episcopus, egregios contra Eunomium elaboravit libros, & de spiritu sancto volumen, & in hexaëmeron homilias nouem, & Asceticum, & breues variosque tractatus. Moritur imperante Gratiano.

De eodem S. Basilio è collectaneis Suidæ, Godefr. Tilm. Carthuf. interprete.

Basilii Casarea Cappadocum ciuitatis episcopus quæ olim Mazaca vocabatur. sodalis Gregorij Nazanzenorum episcopi. Parentibus porro prognatus est genere cōspicuis, Basilio & Emmelia. Horū sanè cognatio multò fuit antiquissima. Vir hic eloquentissimus ad apicem usque prouectus est omnigenæ eruditionis. Idem plurima conscripsit, quorum gratia omnibus admirationi est, vt sunt in hexaëmeron. Aduersus item Eunomium insignes admodum libros compegit. Insuper de sancto spiritu volumen. Sed & de opificio sex dierum homilias nouē. Aliud proin opus de monastica exercitatione. De uirginitate, aliud. Laudes martyrum quadraginta. Rursus aliud in sanctū Gordium, & in Barlaam aliud. Homiliam in Iulittam. In psalmos aliquot diuersos quidem, morales homiliae & eadem diuersa feruntur. Ad hæc, epistolas scripsit, in quibus nullæ ips meliores quas ad Libanium dedit, & ad Gregorium familiarem suum, aliosque complures. Huius quidem Basilij commemorat Philostorgius in ea quam aduersus istos edidit, historia, hunc in modum.

καὶ αὐτὸν ἐπιπέσει.

Philostorgius.

Basilii in Casarea Cappadocia per eam florebat aetatem, qua & Gregorius episcopus præfuit Nazanzenis. Est autē statio siue portus hic Cappadocia. Apollinariis verò in Laodicea Syria. Sanè viri isti tres tum propugnatores homouij fuere aduersus Heterouision, multò cæteros antegressi tam qui præ se fuerunt, quàm qui ad meam usque aetatem peruenerunt, istius heresis patronos, adeo vt Athanasius istis collatus censeret possit puer. Hi in externis disciplinis supra mediocritatē promouerant, inq. sacris litteris, quod ad lectiōnē conduceret, & expromptā memoriā, erant experientissimi. In his eminebat Basilius, etiam si

καὶ μὴν καὶ συγγράφειν ἕκαστος αὐτῶν, ἐς τὸν αὐτῶν ἔξοπον ἢν ἰκανώτερος, τὰ μὲν γε βασιλείῳ τὸ πανηγυρικὸν εἶδος τῆς λόγου μακρὰ ἀείψα εἶχεν, ἢν γὰρ πανηγυρίσται, λαμπρωτάτος ὁ δὲ γε ἀπολλινάριος ἐν τῷ ὑπομνηματικῷ εἶδῃ τῆς λέξεως, καὶ αὐτὸς ἀείψα εἶχε· αἱ δὲ γε γρηγορίῳ καὶ παρ' ἀμφοτέρωθεν ἔξεσζομένῳ, μείζω βάσιν, εἰς συγγραφήν εἶχεν ὁ λόγος. Ὡσαῦτα καὶ αὐτῶν ὡς ἐν ᾧ δαδρονίῳ φιλοσόφῳ ὁ ἀρειανὸς ἐγραφε. Τελούτῃ δὲ βασιλείῳ, γραπανοῦ τὰ ῥωμαίων σαυῖρα διέποντος, ὅτι ὁ μέγας βασιλείῳ ἀδελφὸς εἶχε δὲ τὸν γε γρηγόριον τὸν νήσῃς ἐπίσκοπον· καὶ πῶς ἐξον καὶ αὐτὸν ἐπίσκοπον, καὶ ἑτέροις δὲ ὁ μόνασσαντας.

Κεφάλαιον θ'. ἐν τῷ λόγῳ δ'. ἡ Θεοδωρίτῃ ἐπισκόπου κύρου.

Valens per u-
xorem hunc
Eudoxium Con-
stantini. episcopum in Asia
nam impietatem prolapsus
est.
Theodo. c. xij.
hinc iij. lib.

Ὁ δὲ βάλης, πᾶσαν ὡς ἔπος εἶπεῖν, ἐκκλησίαν τῆς ποιμένους γυμνώσας εἰς τὴν καισαρείαν ἀρμήσεν, ἥς οἰκήτορες κατωπαδῶκα. ἠγείτο δὲ ταύτης πλειοκῶτα βασιλείῳ ὁ μέγας ὁ τῆς οἰκισμένης φωσῆρ. πρὸς ὑπερμελῆ δὲ τὸν ὑπαρχον ἐν τῇ ἀλάμενος, ἢ πείσσει τὸν βασιλείον, τὴν πρὸς εὐδὲξιον ἀπαστάδῃ κοινωνίαν, ἢ μὴ πειθόμενον ἐξέλασται. ἢ γὰρ ἀνδρὸς τὸ κλέος πρὸς πεισμένους, πρὸ τῶν πρὸς βαλεῖν οὐκ ἠθέλησεν, ἵνα μὴ γυναικίως τὴν προσβολὴν δεξάμενος, καὶ ταύτῃ δακρυοσάμνος, ἀνδρείας τῆς ἀλλοῖς ἀρχεῦτος γέννηται. ἀλλὰ ἀράχνης ἰσθ' τὸ μηχανήμα ᾧ δαπνήσιον ὠφθη. ἠρκεσε γὰρ τοῖς ἀλλοῖς Ἀρχιερεῦσιν, εἰς ἀφέλειαν τὰ παλαιὰ διηγήματα, καὶ οἶον πινεὶς πύργου τὸν τῆς πίστεως περίβολον ἀκλινεῖς διετήρησαν. ὁ μὲν ὁ ὑπαρχος εἰς τὴν καισαρείαν ἀφικόμενος, καὶ βασιλείον τὸν μέγαν μεταπεμφθέντος, πμῆς τῆς ἡξίωσῆς, καὶ λόγοις πρὸς αὐτὸν ἠπίοις ἐχρησάτο, εἰξάει τε τῶν καιρῶν παρειων, καὶ μὴ πορεύσθαι Ὡσαῦτα ἐκκλησίας, δι' ὀλίγῳ δογματῶν ἀκρίβειαν. ὑπῆγετο δὲ καὶ τὴν βασιλείῳ φίλιαν, καὶ τὰς ἐκ ταύτης δι' αὐτοῦ πολλοῖς ἐπιμένους εὐεργασίας. ὁ δὲ θεὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ, μετρετικὸς ἔφη τῶν ἀμώτῃν τοῦ λόγου. Ἐκεῖνοι τὲ δ'

etiamsi in suo quisque genere scribēdi erat appositissimus. Et quidem Basilius in panegyrico genere multo ceteros optimē anteibat, ut cui ad publicas conciones adesset elegans ingenium. Apollinarius autem ad commentandum quidpiam mirē erat dexter & accommodus. Ac Gregorio ad genus utrunque feliciter exercitato, solidior vis suppetebat ad orationum conscriptionem. Hæc de tribus illis tantum veluti transcursum Philostorgius Arrii propugnator conscripsit. Diem porro suum clausit Basilius Gratiano Romani imperij scepra moderante. Et quidem magnus hic Basilius quatuor habuit fratres, Gregorium Nissenæ ciuitatis episcopum, Petrum item & ipsum episcopum. duos proinde alios monasticen professos.

Caput 19. è libro quarto Theodoriti Cyrensis episcopi decerptum, Godefr. Tilm. interprete.

AT certè Valens, omnes propemodum ecclesias quum suo spoliasset pastore, concitus Casaream contendit, cuius incola sunt Cappadoces, cuius item Antistes erat tum Basilius ille Magnus præsulgidum lumen orbis uniuersi. Et quidem ille prouincie rectorem in hoc præmiserat præscripto eidem mandato, verbis ut illicibus Basilius deduceret ad complexum, mutuam ue societatem cum Eudoxio inuendam, alioqui non persuasum cogeret solum vertere. Quod enim celebrem gloriam viri istius pridem inaudiisset, noluit eundem verbis aggredi prior, veritus ne si eam impressionem generosius exceptasset & à se depulisset, ceteris fieret fortitudinis exemplar. Atqui conatus hic, hæc molitio visa denique est assimilis tela Arachneæ: Quæ etenim à maioribus præclarè gesta passim narrabantur, vsus sui satis idoneum præbebant ceteris pontificibus confirmandis. Nam perinde ac turres quadam immotæ ambitum conseruabant fidei. Præfatus porro simul atque peruenit Casaream, accitū ad se Basilius hunc magnū digno excepit honore, verbisq. erga ipsum vsus blandissimis, tempore se ut accommodaret, hortabatur, neque tot ad eod ecclesias impendenti periculo excidij exponeret in gratiam subtilium aliquot dogmatum. Quin & pollicebatur initurum ab Imperatore haud vulgarè amicitiam, per quam separario in multos conferenda essent beneficia. At certè vir ille eximius respōdit sermones eiusmodi cōpetere pueriliter agentibus. Illi etenim, quiq;

καὶ οἱ ἐκείνοις προσόμοιοι, καὶ τὰ τοιαῦτα κατήλασαν. οἱ δὲ τοῖς θεοῖς λόγοις ἐντεθεσμιμένοι, πορεύσθαι μὲν ἤθ' θεῶν δογματῶν εἰς μίαν ἀνέχοντα συλλαβὴν. ὑπερ δὲ τούτων, καὶ πᾶσας εἰ δέοι, τῆς θανάτου τὰς ἰδέας ἀσπάζονται. τὴν δὲ βασιλείῳ φίλιαν μέγα μὲν ἠγοῦμαι μετ' εὐσεβείας· ἀνὴρ δὲ ταύτης, ὁλεθρίαν ἄποκαλῶ. τῆ δὲ ὑπαρχοῦ χαλεπώτατος καὶ ἀνομιάνειν φήσαντος, ὁ θεὸς ἔφη βασιλείῳ, ταύτῃ ἔχεν εἰ αἰετὴν ἀνοίαν εὐχομαι. ἐπειδὴ δὲ ἐξελθεῖν προσετάχθη, καὶ τὸ πρᾶκτέον βουλευσάσθαι καὶ τῇ ὑσεραία δηλώσασθαι τὴν γνώμην, συνηπὸ δὲ τοῖς λόγοις καὶ ἀπειλή, φάναί λέγεται ὁ πανεύφημος ἐκεῖνος ἀνὴρ. Ἐγὼ μὲν ὁ αὐτός σοι καὶ ἀνεῖλον ἦξω. σὺ δὲ μὴ μεταβάλλῃς τὴν γνώμην, ἀλλὰ χρεῖσταις ἀπειλαῖς. Μετὰ δὲ τέτοις λόγοις ὁ ὑπαρχος ὑπαντήσας τῷ βασιλεῖ, ἀπὸ τῆς γλῆσῆς τὰ εἰρημένα καὶ τὴν τῆ ἀνδρὸς ἐδίδαξεν ἀρετὴν, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἀνδρείον καὶ θαρραλέον ἐμήνυσε. καὶ τότε μὲν σιγήσας ὁ βασιλεὺς εἰσελήλυθεν, ἐπεὶ δὲ ἀν καὶ τὴν οἰκίαν αὐτῆς θεηλάτοις εἶδε καὶ πεμφθεῖσας πληγὰς, καὶ γὰρ ἦος ἀρρωσῆσας πᾶρ αὐτὰς ἦν τὰς πύλας τῆς θανάτου, καὶ τὴν γαμετὴν διάφορα ἐπολιόρκει παθήματα, καὶ τὴν αἰτίαν ἐπέγνω ἢ σπυθρακῶν, τὸν θεῖον τοῖνυ ἀνδρῶν ὃν κολάσειν ἠπειλήσεν, εἰθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν ἠντιβόλησεν. οἱ δὲ σερατηροὶ τῆς βασιλικῆς διηκόνων πρὸς αἵμασι. τότε μὲν ὁ μέγας βασιλεὺς κατὰ λαβῶν τὰ βασιλῆα, καὶ τὴν βασιλείῳ ἦσαν παρ' αὐτὸν ἦν τὴν τελούτῃν θεασάμενος πρὸς ζῶν τῶν καὶ ἕως ῥέψεν ὑπέχετο εἰ τῆς παναγίᾳ βαπτισματος ἔξεσθαι εὐσεβῶντων ἀξιοθεῖν. Καὶ ὧσα εἶπων ἐξελήλυθεν. ὁ δὲ τὸν ὄρκιον καὶ τὸν ἀνόητον μεμνημένος ἠρώδῃ, τῆς συμπαροῦσιν αὐτῶν, ἐκ τῆς συμμορίας Ἀρείου βαπτίσαι τὸ παιδίον πρὸς ἑτάξεν, ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν τὸ βίον τὸ τέλος ἐδέξατο. Μεταμεληθεῖς δὲ βάλης, καὶ τὴν ὀπιβλαβῆ ἢ ὄρκιον ἀλήθειαν λογισάμενος εἰς τὸν θεῖον νεῶν εἰσελήλυθε, καὶ τῆς τῆς μεγάλου βασιλείᾳ διδασκαλίας ἀπὸ ἡλυσσε, καὶ τῶν δυσασπρίων τὰ εἰωθῶτα πρὸς ἑσπινῶν δώρα. Καὶ εἰσω δὲ αὐτὸν τῶν θεῶν ᾧ δαπνέσασματων ἐνδασα καθῆσο, γρη῏αδ κελύσας, πολλοὺς πρὸς αὐτὸν, καὶ τῶν θεῶν δογματῶν ἐποίσασθαι λόγους καὶ δὴ λέγοντος ἠκούσε.

* Relius, a-
vases, huius te-
ditum, tenet-
satum esse ad
viam.

quiq; assimiles sunt eis, auide inbiant istis pollicitationibus: contra, qui diuinis essent eloquijs innutriti, ne vnam quide diuinorum dogmatū sustineant labefactari syllabam. magis verò pro tuenda horū integritate, si res ferat, interriti & alacres adituri sint innumeras species mortis. Et quidem inire Imperatoris amicitia permagni esse duco, ea tamen iuncta si sit pietati, qua sine exitialem esse contenderim ac perniciosam. Libertate responsi offensus Præfatus dixit delirū esse ac desipere Basilius: cui contra Basilius, Optem me æternum laborare hoc delirio. Quumq; esset egredi iussus, & ut secū expenderet quid sibi censeret faciendum, ac postridie suum illi aperiret animū (erant autē & minæ verbis iniusta) respondisse fertur vir ille omnium ore celeberrimus: Idem ipse crastino sum ad te reuersurus: tu proinde caueto, tuam hæc immutes sententiā; imò qua interminatus es, vide ut exequaris. His prolatis sermonibus quū post Imperatori occurrisset præfatus, qua respōdisset Basilius, renunciauit, simul & indicauit quanta viro illi inesset virtus, significans virile eum esse præditū & ad omnia præsentis animo. His interim silentio pressis Imperator ingressus Casaream est, quandoquidem sensit Dei iudicio plagas in familiam suam inuectas. Etenim filius eò morbi adductus erat, ut iam portas mortis proximè attingeret: vxor insuper multimodis obsidebatur animi intemperijs. Idem cōperta totius sui mæroris ac tristitiæ causa hominem planè Dei cui fuerat interminatus interrogaturū esse se pœnas, supplex iam factus orat, domū ad se ut veniret. Imperiali mādato obsequi sunt duces exercitus. Et quidem tunc Basilius Magnus quum in regiam peruenisset, filium Imperatoris conspicatus moribundum iam, hunc pollicebatur restitutum iri vita, si modò ipsum iuberet per pietatis cultores compotem fieri sanctissimi baptismatis. His ille dictis egressus est. Caterum Imperator exemplo illius mente capti Herodis, nempe per iuramentum initiatus, baptizandi pueri delegat negotium ijs qui aderant Arriane factionis, qui mox finem accepit vita. Valens denique pœnitentia ductus quum tacitus reputasset quàm esset sibi detrimento sum tueri voluisse veritatem præstiti à se iuramenti, templum Deo sacrum ingressus Basilij Magni doctrina perfruitus est, & ad aram quæ pro more solenni consuerunt, dona obtulit. Virum porro acciri ad se iubet intra aula, vbi loci residebat, cumq; eodem de diuinis dogmatibus fusissimè edisseruit, simul & differentem audivit.

Locus hic pen-
det ex initio
cap xij. hu-
ius lib. iij.

verborum quæ hoc libro continentur.

παρὴν δὲ τῆς Δημοσθένους καλέμενος τῆς βασιλικῶν θεωρητοῦ μῦθος ὄψων, ὅς τῳ διδασκαλίῳ τῆς οἰκουμένης ἐπιμεμψάμενος ἐβαρβαρίσειν. ὁ δὲ θεῖος Βασίλειος μετὰ τῆς ἐπιτομῆς, ἐστασάμεθα, ἔφη, καὶ Δημοσθένεω ἀγραμματον. ἐπειδὴ δὲ πλεον ἐκείνος δυσχεράνας ἠσείλησε, σὸν ἔστιν ἔφη ὁ μέγας Βασίλειος, τῆς τῆς ζωμῶς κερυκίας φροντίσειν. Δογματῶν γὰρ θεῶν ἐπαίτην ἐ δύνασται βεβυσμένας ἔχων τὰς ἀκοάς. Ταῦτα μὲν ἐν τῷ τῶν ἄνδρα, ὡς καὶ χωρία κάλλιστα ἂν εἶχεν αὐτόθι τοῖς ὑπὸ αὐτῆ φροντιστομένοις δωρήσασθαι ἀνήσθην, οἱ τὸ σῶμα ἀπαν λελωβημένοι, πλείονος ὅτι μάλιστα θερασείας θεωροῦσθαι. τὴν μὲν οὖν παρὰ τῆς βάλαντος θεωροβολῆν ἔτω δὲ φησὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἐπειδὴ δὲ πάλιν ἦσαν αὐτὸς, καὶ τῶν θεωροτέρων ἐπιλελησμένοις, ὑπὸ τῶν Ἑσπατωντων ἐπολιορκεῖτο τὴν γνώμην, τῆς τῶν ἐναντίων αὐτῶν αὐτῆς χημέδης μερίδος θεωροσέταξεν, εἶτα μὴ πείσας τὸν περὶ τῆς δόξας γραφῆναι νόμον ἐκέλευσε, τῆτον δὲ τῆ χειρὶ πῶρεσθαι βεβαιῶσαι, ἐδεμίαν σοι γὰρ κεραιαν ἐξέτηφεν. Ὁ γὰρ κάλαμος σιωπῆσθαι, ἐπεὶ δὲ ἡ καὶ ὁ δεύτερος καὶ ὁ τρίτος κάλαμος, ταυτὸ πάθος ὑπέμεινε, καὶ βεβαιῶσαι τὸν διασεβῆ νόμον ἐκείνον ἐφιλονείκει, ἐσειδῆ μὲν ἡ δεξιά καὶ ἔσμον ἐδέξατο. δέματος δὲ πλήρης ἡ ψυχὴ ἠγομένη, ἀμφοῖν ταῖν χειρῶν τὸν χάρτιν δέρησεν. καὶ πῶρεσθαι τῆς ὄλων ὁ παρὴν τῆς ἀς καὶ τῶν ἄλλοις αὐτὸς ἐνδέσθαι ἐκείνα, παθεῖν καὶ τοῦτον τῶν ἐπιβουλῶν ἀπέφηνε κρείττονα, δεξὴ μὲν τῶν περὶ τῆτων γερημμένων τὴν δύναμιν τὴν οἰκίαν δεικνύς. δεξὴ δὲ τῆς ἐτέρας οἰκονομίας τῶν ἀρίστων ἀνδρῶν τὴν ἀνδρείαν κυρύττων.

Ibi loci aderat vnus aliquis Demosthenes nomine, qui & Imperatori erat ab epulis. Hic in doctorem orbis vniversi quum intendisset reprehensionem, commisit barbarismum. Illi quum blandè arrisisset sacer Basilius, Vidimus, ait, & Demosthenem litterarum rudem. Ille indignabundus quum intermineretur, Tui est officij, ait Basilius, sollicitam agere curam condiendorum iusculorum & cupediorum. Aures enim quum tibi sint istis sordibus oppilatae, neutiquam vales percipere dogmata hæc sanctiora. Et hæc sanè ad illum Basilius. Proinde Imperator tanta est admiratione prosequutus Basilius, vt & ei luculetos agros prædiarq; quam optima dederit, quæ ibidem habebat, eroganda pauperibus, quos alebat Basilius prouidentia, quorum vniversa corporis compages vitiatæ ac mutila multò maiore egebat curatione. Hoc sanè patet primam in se Valentis impressionem Magnus vitauit Basilius. Atqui idem altero suo aduentu priorum omnium oblitus (sycophantæ enim & impostores ipsius oppugnarant mentem) imperauit rursum, vt in diuersam nempe Arrianorum partem trāsiret Basilius, in quem denique nullis persuasum verbis iussit legem perscribi de relegendo in exilium. Eam dum adnititur cōmunire suæ manus subscriptione, ne vnus quidem apicem elementi absoluit. (Contritrus enim est calamus) quam eandem affectionem vbi sensit calamo alteri accidisse, sed & tertio, nihilo secius contendebat pro virili legem sancire aduersus pios decretam: donec cæpit illi dextra concuti & intremiscere. Denique chartam manu vtraque arreptam timoris plenus diffregit: ac proinde rerum omnium dispensator Deus persuasit re ipsa ac docuit suo vnus indultu permisisse, alijs vt acciderint afflictiones, hunc interim pronuncians superiorem insidiantium dolis: per huius quidem præclarè gesta suam ipsius declarans virtutem, per priorem verò dispensationem palam prædicans virorum longè optimorum fortitudinem.

Et quidem parte hac quum impressionem Valens intendisset in Basilius, spe frustratus est sua. Alexandria vero Athanasius quum victricem per omnia palmam reportasset, & post crebrius repetitos agones quibus totidem responderūt coronæ, perfunctus est pondere laborū. Et reliqua.

Cap. 20.

κ.φ. κ.

Εἰν ταῦτα μὲν ἐν ὁ βάλαντος θεωροβολῆν τῆς ἐλαπίδος ἐφεύδθη. ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δὲ Ἀθανασίου τῆ Νικηφόρου μετὰ τοῦ πολλοῦ ἀγῶνας, καὶ τοῦ ἰσαριθμοῦ σφαίρας, λύσαν τῶν πόνων εἰληφότες, καὶ τὰ λειπῶν.

A

A ronis virga pag. 557.f	
Abaridis iaculum 557.e	
Ab atris domini qui reiciantur 654.a	
Abel pastor fuit 221.e	
Abimelech nomē generale regum alienigenarum 91.b	
Abimelech interitus 205.d	
Abnegatio sui ipsius quæ 394.b	
Abnegatio in multis cōstitit 396.b	
Abnegaturo peculium suum quid faciendum 332.b	
Abraham 667.b	
Abraham aliquando hæsitauit 220.d	
Abraham amicus dei quare 296.c	
Abrahā fuit velut peregrinus perpetuus 852.c	
Abrahæ fides 345.e 407.a	
Abrahæ obedientia 331.f	
Abcondere peccatum est ægrotati cooperari ad mortem 410.f	
Abfentium & præsentium ratio habenda 373.a	
Abfalon superbus 205.c	
Abfalonis praua astutia 179.a	
Abfinitia quid 401.c	
Abfinitia nimia corpus atterere, ratione caret 522.c	
Abfinitia cibi per se non bona 622.c	
Abfinitia quare commendetur 522.c	
Abfinitia ventris optima 189.e	
Abfinitia doctrina necessaria 401.a	
Abfinitia commendatio 401.e	
Abfinitia modus 403.a	
Abundantia animæ 84.d	
Abundantia nihil prodest 820.e	
Abundare in omni opere domini quid 477.d	
Abyssus quid 8.e	
circa Abyssum errores Manichæorum 8.f	
Abyssi mysticè 80.c.d	
Academix locum cur Plato pestilentem delegerit 219.d 819.f	
Acceptandæ non sunt personæ 221.f	
Accumbendi mensuræ ratio præscribitur 335.c	
Accufationis flagella. Basilius sustinuit 587.a	
Accufatores fidelium sine omni examinatione fidem inuenire 587.a	

Achab penitentia 220.a		pus 404.e
Achar sacrilegium exercitus luit 160.d		Aduentus Christi terrori fuit demonibus, hominibus salutaris 676.a
Achar terribile exitium 342.a		Aduentus domini secundus qualis 366.a
Achaz interpretatur 711.b		Aduentu Christi cessauit diuinandi ratio 676.a
Achaz filium suum transtulit per ignem 749.b		Aduentu Christi extrusus est Israel, & eius loco insertæ sunt Gètes 716.d
Achaz thesauros templi ad regem Assyriorum misit ibid.		Aduentu Christi imago terrestris euacuabitur, vt incalescat caelestis 676.b
Acheloi filia 625.d		Aduerfarius noster quis 464.c 602.e
ἀκρασία quid 441.b		Aduerfæ res probant 827.f
ἀκρατής quis 401.e		Adulator polypodi comparatus 217.b
Actio vna virum bonum non facit 815.d 817.e		Adulatoris & amici discrimen 602.f 797.d
Actio & cogitatio iusti laus Dei est 92.a		Adulatorum descriptio 120.e
Actio omnis aut degrauat aut alleuat ad Deum 83.e		Adulationis sermonē vitauit apostolus 407.a
Actiones corporis & animæ 803.a		Adulter quis venia dignus 771.b
Actiones quas gessimus in hoc mundo, in die iudicij patebunt 660.a 684.a		Adulter narium abscissione puniatur 779.e
Actiones obsecræ Deo sunt abornatio 67.b		Adulterum maritus vbi occidere possit 779.d
Actiones nostræ non pendent ab astris 818.f		Adultera semper quæ fit 780.c
Adam quare è paradiso expulsus 165.f		Adultera an sit appellanda quæ cum viro dimisso cohabitatur 771.b 782.d 782.e
Adam per escam veritam vita spoliatus 334.c		Adulteri viperæ comparantur 35.c
Adam post præuaricationem cognouit Euam 640.b		Adulteræ quomodo puniendæ 779.b
Adam ex Deo 846.f		Adulterorum penæ 783.a & 785.e
Adam antequam esset quidquam mali expertus elegit malum, Christus verò bonum 715.b		Aedificationem subditi episcopus curet 372.b
Adæ amictum cur Deus non dederit 166.e		Aedificator mysticus 136.e
Adæ sepulchrum Hierosolymis fuisse vulgò memoriæ proditum 692.b		Aedificandi duæ species 696.d
Ad iudicium veniet dominus cum senioribus 684.b		Aedium splendor & magnificentia taxatur 155.a
Admittere eum an debeant fratres, qui vult apud ipsos vt proficiat commorari 445.f		Aegon fluuius 14.e
Admonitio modica sufficit timentibus Deum 581.e		Aegrotari se nescientes 136.c
Adolescentia in quæ vitia præcepta fit 679.e.f		Aegrotis in hospitali quomodo ministrandum 454.a
Adolescentes quomodo instituendi in artificijs 612.b		Aegyptium mare quidam conati sunt Indico coniungere 18.d
Adolescentium leuitas 137.a		Aegyptus inferior mari rubro 18.d
Adonia venustas 205.c		Aegypti desolatio 736.a
Adoptionis spiritus 201.a		Aemulatio quid 441.a
Adulterium 77.b		Aequaliter esse Deo quid 209.a
Adoraturus dominum, non debet alienari à cœtu ecclesiæ 80.e		Aër aliquando cælum dicitur 15.d
Aduenarum suscipiendorum sco 618.c		Aër terræ inest 5.a
		Aërius hæreticus 302.b

Aestas

INDEX RERVM ET VERBORVM.

Aetas vnde incipit 29.e
 Aetate prouecta venerabiliora natura fiunt 302.b
 Aetates hominis 124.c
 Aeternum esse quid 272.d
 Aetheris natura 6. b c 15.a
 Aetius haereticus. 596.d
 Aeuum quid 272.d
 Aeuu futuri aeternitas 217.c
 Affectioes animæ non omnibus esse notas 434.d
 Affectioes tres differentia 203.e
 Affectus nihil ita facildè exprimit, atque ipsa animi passio 613.f
 Affectibus nostris dominadum ut bestis 53.a
 Affirmare aut negare 72.a
 Afflictio à Deo proficiscitur 364.d
 Afflictio duplex 603.a
 Afflictio æquo animo perferenda 746.e
 Afflictioes ferendæ ob gloriam futuram 505.d
 Afflictioes quomodo irrogantur 640.b
 Afflictioes ad animam se habent, ut vineæ cultus ad vineam 694.b c
 Afflictioibus quare nos Deus dedit 163.a
 in Afflictioibus philosophadum 612.f
 Afflictiois recreatio non caret premio 574.a
 Agape communionis 595.e
 ἀγάπη & χριστιανισμός differentia 463.b
 Agnominatiois substantiæ vniuersitatem non arguere diuersitatem 267.d
 Agnorum mira natura 43.e & 844.e
 Agonia quid 714.b
 Agricolæ munus 136.f
 ἀγρονομία quid 727.a
 ἀλαζών quid 430.f
 Alcinoi mensa 550.d
 Alcinxon 557.b
 Alearum lusus taxat 41.b
 Alexander musica ad arma concitatus 215.d
 Alexandri pudicitia & humanitas erga Darij filias 215.b & 19.b
 Alexandri apophtegma 573.d
 822.f
 Alexandri exemplo calumniatori non credendum 823.a
 Alexandrinus Dionysius 326.d
 Aliena indagare facilius quam propria 137.c 614.a 800.d
 Alimentum crassum nocet 839.a
 Alimentum animæ mens siue intellectus 677.d

ἀλλοφύλος quid sonat 670.e
 Altum sapiens quis 430.f
 Altaria Basilidis Paphlagonis subuertuntur 506.b
 Altaria cultu spiritali priuantur 504.b
 Alypius 610.c 624.a
 Amabile quid proprie 122.e
 Amaritudo 702.d
 Amarulenta quid 430.e
 Amazonius 616.a
 Ambitio morbus diabolicus 495.b
 Ambitio ecclesiasticorum 601.a b
 604.b
 Ambitionis epitheta 495.f
 Ab ambitione se remotum esse, quomodo quis persuadere sibi possit 479.b
 Ambitiosus quis 841.c
 Ambrosij & Basilij familiaritas 573.e f
 Ambulare in tenebris 724.b
 Amianton lapilli genus 120.e
 811.c
 Amici dei pauci 103.f
 Amicitia Christiana in primis colenda 363.b
 ex Amicitia & sodalitate monachorum singulari, quæ mala oriuntur 304.d
 Amicitiam fratrum nemo facile deserat 596.e f
 Amicitia noxiæ sunt quæ cum malitia contrahuntur 166.d
 Amicitia particulares in monasteriis vitentur 303.a
 Amnon frater perpetuo dedecore notatus propter fororis violationem 535.f
 Amos de grege caprarum sumptus in prophetam 573.f
 Amor mutuus inter homines 797.a
 Amor sui ipsius quid 430.d
 Amore infanientes equo comparat 52.f
 Amphibia animalia 32.e
 Amphiloehus 609. b
 Amphiloehus 676.a
 Amphiscij 30.a
 Amygdala amara quomodo dulcescant 24.b & 19.a
 Anachoreseis quàm monachismus sublimior 500.b
 Anachoretarum constitutiones 404. & seq.
 Ananias in quale iudicium incidit 301.d 801.e 841.d
 Anania peccatum 343.f
 Anarchia quantum mali afferat 340.e
 Anaxarchi constantia in tormentis 613.a
 Andronicus præses 627.a
 Angelus angelo maior 620.d

Angelus Iacobum allocutus 272.f
 Angelus suus cuique assisit 116.b
 200.a 530.a 717.b
 Angelus custos est timentium dominum 693.e
 Angelum filium Dei à scriptura nominari 272.f
 Angeli ante mundum creati 3.e
 Angeli quomodo creati 80.b
 Angeli animæ custodes 94.a
 132.b
 Angeli hominibus dati seu pedagogi 200.a 311.b
 Angeli non sunt alterabiles ut homo 103.a
 Angeli mali ministri sunt iustitiæ dei 730.e
 Angelorum opus laudare Deum 80.a
 Angelorum perfectio 314.a
 Angelorum anima non percellitur timore 739.f
 Anguilla ex limo progignuntur 42.b
 Anguis sceniculi pastu lippitudinè oculorum curat 42.f
 Anima humana captiua 113.d
 Anima incorporea 130.e
 Anima & mens 400.a
 Anima carnis operimento obducta 134.e
 Anima qua viuimus 209.d
 Anima & templum Dei est, & aula eius 80.f
 Anima afflicta Deo vicina 609.f
 Anima debet imperare perturbationibus & Deo seruire 849.c
 Anima quomodo certa reddenda quod à peccatis sit purgata 470.c d
 Anima quo pacto se præparet ascultationi rerum diuinarum 1.a
 Anima quando infirmior 849.b
 Anima disparata ab affectione & consensu corporis, uiuit cū Christo 66.e
 Anima comes & confectrix corporis in loco est 60.d
 Anima brutorum sanguis & terra est 37.a
 Anima brutorum genere vna 42.d
 Anima si à Christo defecerit est vidua 659.e
 Anima scelere repurgata, Deum habet à quo exaudietur 700.a
 Anima quibus vnguentis exhilarescit 607.e
 Anima Dei contubernio destituta fit spirituum improborum habitatio 745.d
 Ani-

IN DIVVM BASILIVM.

Anima virtutibus exhausta expugnata ciuitati similis 651.a
 Anima Petri petra dicta est 667.a
 Anima nostra vera vitis ibid.c
 Anima vitis infecta paulatim fit deterior 650.d
 Anima quando dicitur emigrasse à corpore 711.f
 Anima atates metaphoricè 170.b
 Anima corpore vtentis proprium 501.d
 Anima cura habenda 551.a b
 Anima formam quæ indicent 532.d
 Anima incrementum 54.d
 Anima lumen Deus verbu 271.f
 Anima malum inueteratum vix medelam admittit 64.e
 Anima morbus curiosè de Deo querere 296.b
 Anima morbus periculosior quàm corporis 614.a
 Anima mors ignoratio Dei 101.b
 Anima migratio è corpore 790.e
 Anima damnata querimoniam 800.a
 Anima pestifera mala 550.e
 Anima purgatio ac expiatio 216.b
 Anima purganda principium 550.f 799.a
 Anima salute nihil magis necessarium propter quam Christus mortuus est 334.b
 Anima vires tres 130.d
 Anima vis duplex 400.c
 Anima status quietus 551.c
 Anima thesaurus 849.b
 Anima immortalitas à veteribus controuersa 669.c
 Animam corporeis oculis comprehendendi non posse 130.e
 Animam quid pascat 550.f
 Animam vitæ studiis & exercitiis assimilari 207.a
 Animam non illuminatam nihil intelligere 271.f
 pro Animabus aliquid impendendum 610.e
 Animal quoque propriam vim & arma habere 135.d
 Animalia quæ facildè capi possunt fecundiora sunt 44.b
 Animalia quæuis naturæ ductu ad sibi commoda feruntur, noxia verò vitant 135.c d
 Animalium quorundam proprietates 42.d
 Animalium quædam species hominum mores exprimunt 740.a

Animantes sunt naturali prædita facultate ad tuendam & recuperandam sanitatem 43.c
 Animantium iniores puniendi 769.c 706.b
 Animantium tria genera 37.b
 Animus nos sumus 849.a
 Animus nobilior corpore 470.d
 Animus qui dirigitur ad voluntatem Dei quis 467.a
 Animi promptitudo pro viribus in rebus etiam minimis Deo accepta est 360.a
 Animi in virtute progressus, in humilitate progressus est 319.b
 Animi vitia non omnibus manifesta 434.d
 Animi synceritatem nos iustificare 355.c
 Animi constantis specimen 575.e
 Animi passio facundum reddit 613.f
 Animi tranquillitas fons vberrius virtutum 409.e
 Animorum imagines per sermonem exprimi 564.c
 Animus ne circa varia oberremus docet 492.c
 Anna 677.b
 Annus solaris & lunaris 30.b
 Annona precium augens publicæ execrationi obnoxius 151.e
 Anomiam impietatis seminaria vnde 564.d
 ἀνομοι qui 664.f
 ἀνομος quis 114.e
 Anserum vigilantia 40.b
 Antimachus multiloquus 555.e
 Anthimus Tyanæ ciuitatis episcopus 562.e 500.c
 Antistes & antista in colloquium rarissimè descendat 447.d
 Antistes quo animi affectu curam fratrum gerere debet 400.f
 446.a
 Antistes cuiusmodi esse debet 417.a
 Antistes personam Christi sustinet 503.e
 Antistes nullum admittere debet in familiam non concis fratribus 447.e
 Antistes si quado lapsus fuerit admoneatur per fratres eminentes 407.e
 Antistitis consilia non exquirenda à fratribus 410.a
 Antistes in obiurgationibus quam rationem teneat 419.f
 Antistitis officium 106.c
 Antistitis ministerium suscipere inferiores non reformident 409.b
 Antistiti quàm terribile iudicium imminet si fratres delinquentes

non coarguat 406.f
 Antistite absente fit qui vices illius supplere possit 410.a
 ἀνθιλοι 27.d
 Anthropomorphitarum de Deo repellit opinionem 47.e
 Antitechni 607.a
 ἀντιπλάργωσις quid 30.e
 Anus & adolescentula si idem peccatum incurrerint, an eidem animaduersioni vtraque obnoxia sit 443.e
 Anysius Euippij alumnus 554.f
 Apum natura & solertia 30.a
 74.e 194.e 340.e 833.d
 Apibus natura lex innata 194.e
 ἀφρων καὶ αἰόματος quomodo differant 114.d
 Apollinarius taxatur 16.a fuit vireloquens 509.a eiusdem errores ibidem
 Apollinarij quæ laudant & vituperantur Basilij 600.e
 Apostata cur vitandi 507.a
 Apostatas quomodo antistes tractet 506.e f
 Apostasia tractatur 500.e
 Apostoli & prophetæ in ecclesia primi 608.a
 Apostoli malitia paruuli 721.a
 Apostolorum fundamentum retinendum 649.b
 Appetitus quare corpori attribuitur 440.e
 Appetitio cibi naturalis quare sit 403.c
 Aqua cur vnū in locum congregata 10.b
 Aqua terræ quoque inest 5.a
 Aqua è petra promanans cuius figura 311.d
 Aqua salubris è corpore Iullitæ 145.c
 Aqua Siloë optima 710.a
 Aquæ lauacrum quid significet 326.f
 Aquæ necessaria creatio 14.b
 Aquæ commoditas 130.d
 Aquam haurit de fontibus saluatoris, quis 736.f
 per Aquam quid significet 753.d e
 754.a
 Aquæ an super firmamentum esse possint 13.b
 Aquæ spirituales, sancti doctores 70.a
 Aquæ metaphoricæ hanc vitam significant 100.b
 Aquarum copia cur tanta 14.a b
 Aquarum collectio quomodo facta sit 10.a b
 Aquatiliu genera 33.a
 Aquila

INDEX RERVM ET VERBORVM.

Aquila sanctum designat	79.d	Arrogantia se esse, est diabolo similem se facere	336.c	Auari qui pecuniam suam defodiunt taxantur	155.b & 31.d
Aquila natura	39.c	Artes quomodo discendæ	817.c	Auari pauperes è possessionibus eiicientes	695.e
Aquila impietas	843.a	Artes nobis indultæ vt occurramus infirmitati	421.a	Auari omnia in aurum conuertunt	835.d
Aram filij & Romelæ qui conspirant aduersus ecclesiã Dei	713.a	Artes non sunt vituperandæ si qui sunt qui iis abutantur	421.f	Auarorum infatiabilis concupiscentia	156.b & 37.e
Aranearum filis ligare	789.a	Artium diuisio	4.d 392.e f	Auarorum excusatio	853.e
Araxes fluuius	14.d	Artium magistri quomodo delinquentes discipulos corrigant	420.e	Auaros Deus opprimit	837.b
Arbitrium liberum	121.d 165.d	Artificia asceticam professionem quæ deceant	414.d	Auaros deterret à metu iudicij extremi	156.f & seq.
Arbitrium liberum ad resistendum diabolo	253.a	Arundo quid	705.a	Auaros notat	834.f & 63.c d
Arbitrium liberum an possit quicquam, vbi necessitas & fatum dominatur	26.c	Aruspices brutis vtebantur tanquam doctoribus & legum laboribus	669.f & seq.	Auaris cur opes crescant	150.f
Arbitrium liberum in potestate hominis	253.a	Ascendere in Bethel	665.c	Auaritia radix omnium malorum	592.a 705.b
Arabes quomodo interpretentur	753.f	Ascendere in montem domini	667.f & seq.	de Auaritia tractat	202.e
Aram quid sonat	711.a 718.a	Ascetæ quo animo sint erga parentes	409.d & seq.	Auaritia quousque iudicanda	437.e
Arbores ramis longissimis præditæ, earum radices profundiores sunt	24.a	Ascetæ qui sint	29.f	Auaritiæ incommoda	634.c d
Arbores animalia non sunt, licet uere dicantur	32.d	ἀσκήσια quid	441.a	Auaritiæ ad insaniam collatio	152.b
Arborum nullæ infructuosæ	23.c	Afinus gestandis oneribus natum	647.a	Auaritiæ genus pessimum est, nollet ea quæ facillè corrumpuntur inopi dare	153.b e
Arborū inter se varia ratio	24.a b	Afinus confertur cum parte conepiscibili	647.b	Auaritiæ genus omne expurgandum	362.b
Arboribus simile quid accidit cum ætate hominum	24.a	Afersio vna	653.c	Auditus natura	139.b
Arcanum non quibusuis reuelandum	492.f & seq.	Afersum quid	201.e	Auditus in sacris literis	179.d
Archilochi vulpeculæ	217.a	Aphaltites lacus	19.b	Auditor prudens	679.d
Architectus mysticè	136.e	Aphodili prata	869.d	Auerrere faciem suam quomodo Deus dicitur	85.a
Architectus à ludæis ablati quis	679.d	Alyriorum rex potentissimus	718.b 731.a	Auis cuiusdam mira natura	807.d
Argentum reprobum quid designat	661.d	Assumptio verbi domini, donum est à Deo profectum	645.d	Aues aquatiles cur planis & latis pedibus præditæ	40.d
Argenteum vas	165.a	ἀσέπες	741.e	Auium natia musica	60.c
Arguet Dominus populū	668.e	Asterius domesticus Grægorij Nyf seni	569.a	Auium differentia	37.d e
Argumentum elati animi quod	673.c	Astrologia apud Chaldæos in pretio	176.b 745.c	Auium aduncis pedibus natura	39.d
Arida apparebit cur dictum	19.c	Astrologos impugnat	28.a & seq.	Auium obseruatio in volatu	670.a b
Arida cur dicta terra	19.d	Astutia quid	178.e	Auguratio perniciofa	670.a
Aries præit gregi ad pascua	76.b	Athanasius Ancyra episcopus	573.b	Auguria & diuinationes lege Moisaica vetita	669.f
Aries sanctum designat	79.d	Athei	163.b	Aures Domini voce non habent opus	798.a
Arietibus comparanter præfides ouilis Christi	76.b	Athenæ idolatræ	868.d	Aures quando sepiendæ	520.a
Ariel quid sonat	754.d	Athenarum laus	866.e	Aures binas & linguam vnã cur homini natura dederit	526.c
Aristoteles cur dialogos non scripsit	628.e	Athenienses otij notati	111.b	Aurelius miles Olympi	618.a
Aristoteles taxatur in definitione felicitatis	613.a	Atheniensium vetus consuetudo	612.b	Aurum animæ blandissimum infidiator	510.a
Aristotelica quo in pretio habenda	259.f	Athenogenis hymnus	327.a	Aurum in res singulas vertitur	152.b
Arius	870.d	Athleta spiritualis	136.f	Aurum incoctum	742.e
Arma iusti & iniusti quæ	739.b c	Athletarum miseræ	215.e	Aurum quomodo seipsum generat	835.d
Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia Dei	330.b	Attentio duplex	135.d	Aureum vas	165.a
Armeniorum mores	867.d	Auarus quis	153.d	Auscultandi præceptum	335.a
Arnon quid sonat	705.a	Auarus in vrbe malus cohabitator	156.d & 37.c	Auxilium	116.c
Arrogans quis	438.f	Auarus à peculatore nihil differt	153.d	Auxilium solum & verum à Deo	119.b
		Auarus igne voracior	202.f	Auxilia omnis generis in Christo	307.c

Babylon

IN D. BASILIVM.

B abylon confusio	729.b	Baptizatum esse in mortem domini qui	466.c	Basilij tetrica increpatio & eruditio	878.b
Babylonis destructio prædicitur	737.e	Baptizatus quid	107.a	Basilij frugalitas	877.a
Babylonici muri	877.d	Balam martyris agon & seq.	193.e	Basilij Hexameron	878.e
Bactrus fluuius	14.d	Basan quid	674.d	Basilij consilium in discendo & legendo auctores	212.e
Balaam præter voluntatem dei non ausus loqui	580.f	Basilides	587.b	Basilij epistolas edidit Gregorius Nazianzenus	555.d
Balaam deum consuluisse	598.d	Basiliscus natura	685.b	Basilij facinus laudabile	872.a b
Balaam de Christo	219.e	Basiliscus Cæsareæ studuit	866.c	Basilij fides resistendo hæreticis	345.d
Balaam vaticinium	220.a	Basiliscus præceptores & coætaneos superabat	866.d	Basilij sententia de Trinitate	347.c
Balaam Moabitibus mala prædicit	756.d	Basiliscus suas expositiones emendari vult	621.d	Basilij recta in fide institutio à tenoris	595.d
Balena	35.e	Basiliscus ecclesiæ princeps	663.a	Basilij ingenij acumen	869.a
Balnearum captandarum ratio	49.b	Basiliscus & Gregorius libra	868.c	Basilij iuuentus	866.b
Baptismatis duæ species	690.d	Basiliscus est benignè exceptus Athenis	867.a	Basilij habitationis locus in ponto descriptus	556.f
de Baptismatis fonte senes leuabantur	615.d	Basiliscus pro legislatore habebatur	875.e	Basilij imitatores	881.b
Baptismus fundamento fidei nititur	310.d	Basiliscus adolefcens quibus studiis se se dedit & pietati	595.b	Basilij parentum laudes	864.b
Baptismus hæreticorum reiciendus	766.e	Basiliscus qua in re sit accusatus	578.a	Basilij laudes ex parentum virtute	865.d
Baptismus per Moysem traditus	234.b	Basiliscus qua in re sit accusatus	597.d	Basilij laus	559.a 560.d
Baptismus sigillum fidei	281.d	Basiliscus accusationis flagella sustinuit.	587.a	Basilij liberalitas	625.d
Baptismus tessera Christiani militis	182.f	Balius argumentum sermonum Gregorij	863.d	Basilij libertas in loquendo & reprehendendo	871.c
Baptismi Christi & Ioannis discrimen	181.d 234.b	Basiliscus in principio pontificatus sacros cepit exponere libros	870.a	Basilij opes	877.a
Baptismi eulogia	183.a	Basiliscus inuidis cedens in Põto præfuit monasteriis	870.c	Basilij modestia	37.b 578.b
Baptismi figuræ	182.a	Basiliscus Cæsariensis pontifex eligitur	869.d e	Basilij mors & exequiæ	881.d
Baptismi gratia per diluuium significatur	80.b 82.d	Basiliscus redditus est suæ ecclesiæ	871.a	Basilij sententia de cælo	13.b
Baptismi meritionis terræ figura	182.b 313.a 763.c	Basiliscus liber de spiritu sancto & seq.	878.f	Basilij scriptis hæretici abutebatur	588.a
Baptismi pacta	181.b	Basiliscus arti medicinæ studuit	869.b	Basilij patria	864.b
Baptismi ratio & virtus quæ de Baptismo variæ dissentiones	766.b	Basiliscus populum compescuit	876.b	Basilij parentes	865.d
Baptismo quoduis tempus opportunum	181.c	Basiliscus scintilla veritatis	561.e	Basilij pulchritudo ac ceteræ corporis dotes	865.e
Baptismo cognatum tempus dies paschalis	181.d	Basilij ades quidam deprædatus est	630.b	Basilij pietas	864.d
in Baptismo quibus renuntiamus	310.a	Basilij & Gregorij calumniæ	560.f	Basilij profectio	556.e
Ad Baptismum alta voce vtebantur catechumeni	181.d	Basilij audacia	874.c	Basilij prudentia erga Arianos	591.b
in animabus sanctificatorum habitatio domino præparatur	82.b	Basilij ad solem comparatio.	878.d	Basilij studium	878.d
qui baptismum differunt taxantur	183.b	Basilij oratio	485.c	Basilij valetudo	592.b
Baptizatus ad ferendas tentationes instituatur	367.a	Basilij & præfetti disceptatio	874.b	Basilij vestitus	595.d
Baptizati quid respondere debeant hæreticis	337.a	Basilij cura in reficiendis pauperibus	871.d	Basilij victus	877.a
Baptizati quidem in suo sanguine	313.c	Basilij doctrina & eloquentia	878.c	Basilij virginitas	877.b
Baptizati in nomine patris & filij & spiritus sancti quid	239.b c	Basilij collatio cum patribus sanctis	879.f 880.f	Basilio crimen obiectum	597.d
Baptizandum in nomine patris & filij & spiritus sancti	192.d 356.c	Basilij certamen aduersus inuidos	879.a	Basilium nullum genus latuit scientiarum	866.d

Beati

INDEX RERVM ET VERBORVM

Beati qui sunt prædicandi 121.a	662.b 684.d	Calamus quid 104.d
Beatorum cœtus 185.c	Bona Christianorum diripiuntur 585.c	Calamus quid intelligatur 477.d
Beatitudinum in Christo exempla 93.c	Bona multis non apparent 590.e	Calceamentum Dei 119.a
Bellatores adepti à Iudæis 677	Bona sua quibus relinquunt monachi 397.d	Calceamenta non sint curiosa 406.a
Bellatores imbecilles plerunque v- sus reddit 562.f	Bonorum recuperatio 816.e	Calcanem quid in sacra scriptura 113.a
Belluæ suos diligenter curant 784.c	Bona ex seditione 876.e	Calix mysticè quid 126.d
Bene agendum dum in hac vita su- mus 682.f	Bonorum hominum afflictio pen- det à deo 364.d	Calices æquales in computationi- bus 188.b
Bene agendi exemplar vnde sumen- dum 359.d	Bonorum cōsuetudo nihil prodest, si nihil boni facimus 354.f	Calor consumit humorem 15.b
Benedictio quid 776.e	Bonorum initium fuga malorum 63.d	Caluariz locus 692.c
Benedictionis promissionem quæ habeant 369.e	Bonorum omisio punitur 344.c	Calumnians pauperem deum pro- cat 603.f
Benedictionis species quæ perfectif- sima 80.d	Bonorum operum quisque pro sua mensura typum gerat 359.d	Calumnia quouis telo perniciosior 515.d
Benefaciendi facultas ablata vita fu- ctis 350.e	Bonorum operu sumus studiosi 354.d	Calumnia virum humiliat 594.f
Benefaciendum æquo animo 173.b	Bosporius episcopus 603.c	Calumniis obsistendum 576.c
Benefacta aliena nihil ad nos si of- ficiam nostrum negligamus 354.c	Bosporius Colonias 609.d	Calumniis non esse obnoxium im- possibile 573.b
Benefacta nota facienda vt glorifi- cetur deus 730.a	Bos & asinus 647.a	Ad calumnias non tacendum 577.f 595.a
Benefactorum gratiæ in dantes re- uertuntur 151.c	Bos asino præstat ibidem	Calumniator quibus nocet 824.b
Beneficia Dei non debent fileri 364.c	Bos & asinus aratro non iungeban- tur 647.b	Calumniator quis 823.b
Beneficij accepti quomodo gratiæ agendæ 463.f	Bos possessorem agnoui ibid.	Calumniatorem scorpio comparat 52.c
Benigni quando sumus 829.a	Boues 43.a	Calumniatorum verba pro nugis habenda 561.f
Benignitas quid 463.b	Boues ver præsentiant 844.d	Camelus quare longo collo sit præ- ditus 44.d
Benignitatis Dei nemo expers 469.d	Bouis lachrymæ 165.f	Cameli natura 36.c
Beseleet 873.d	Bruta vescebantur frugibus ante di- luuium 55.a	Cancris astutia 33.c 824.a
Beseleel sermonum artifex 559.d	Bruta etiam suorum mortem de- flent 854.f	Canis piscis 35.f
Bethel quid 687.a	Butyrum & mel comedere 715.a 716.a	Canis dicitur vir imprudens 103.b
Biantis dictum 217.b	Byssina & hyacinthina vestimenta 687.d	Canis aduersus alienos qualis 170.a
Blasphemi in spiritum sanctum qui 979.a 359.c 474.a	Byzantium 866.d	Canis sagacitas, fidelitas & memo- ria 44.a b
Bombyx 40.c		Cani comparat iracundos 52.c
Bona habitudo corporis periculosa 219.d		Canes sibi medentur gramine 55.b
Bonitas quid 463.b 702.d		Canonici qui dicantur 769.a
Bonus deus 280.f		Canonum despicientia 795.d
Bonū verò est ipse deus 63.a 122.e		Cantare canticum nouum 86.c
Bonum id solum expetendum quod perpetuum est 565.c		Canticum 82.e 691.b
Bonum est, quod omnia expetunt 103.e		Cantica canticorum liber quid tra- ctet 174.c
Bonum humanum nullum synce- rum 60.a		Cantiunculæ officiant moribus 17.b
Bonum esse difficile est 215.f		Cappadocia iuuentutis & equorum altrix 864.b
Boni summi contemplatio angelo- rum thesaurus 498.d		Cappadocum fides 871.a
Boni optione non necessitate lau- dandi 183.d		Caput etiam pro homine 648.b
Bona ecclesiæ sunt pauperum 471.a		Carbo quid denotat 707.a

C.

Cades quid κακοθία quid 79 b.82.b 442.d	Calamitas potior quàm prospera fortuna 610.a 64.a
Cæcus quis sit 13.f	Calamitas peccatis ascribenda 160.d
Cæsareæ laus 866.c	Calamitates nobis frequenter con- tingunt probationis gratia ibidem 844.f
Cæsaris & Augusti dicebantur Ro- mæ Imperat. 91.b c	Calamitates vim coercendi peccata habent 165.b
Cæsarius frater Gregorij Nazianze- ni 605.d	Calamitatum ratio multiplex 471.a
Cæsarij commendatio 610.e	
Cain primus diaboli discipulus 171.e	

IN D. BASILIVM.

304.d	Cerui cornu suffitu fugantur serpe- tes 79.d	Christus vitis est 78.d
Caro Christi, mons 667.a	Cere magnitudine montes æquant 35.e	Christus vnicornium filius dictus 78.e 82.a
Caro omnis vt fœnum 21.d	Cetorum capiendorum ratio 49.b	Christus suos fratres & filios appella- lat 720.e
Caro qualis in resurrectione 581.e	Chalanes nomen 729.a	Christus iniquitates nostras perpur- gavit 707.a
Caro carceris est loco 507.b	καλασα 686.b	Christus lux mundi 689.f
Carnis concupiscibile per cōtinen- tiæ exercitia frangendum 522.d	Chan quid 742.b	Christus septuagesima septima ge- neratione ab Adam in mundum venit 56.b
Carnis inquinatio quid 48.b	Chanana imitanda 183.e	Christus perfectus homo fuit 218.f
Carnis proprium 521.d	Charisma dari à deo ad mensuram fidei 355.d e	Christus humanam naturam quare assumpserit 485.a 734.b
Carnis prouidentiam non esse fa- ciendam 522.d	Charismatum differentia 366.d	Christus hostia odorigera 652.d
Carnis voluntati non indulgendum 839.a	καρισμία 610.a	Christus sacerdos secundum ordi- nem Melchisedech successit Aa- roni 653.c
Carnis voluntates quæ 473.b	Charitas erga deum à nobis vt æs a- lienum requiritur 360.e	Christus pacem secum attulit 669.b c
Carnis & spiritus perpes certamen 132.f	Charitas erga deum nobis insita à natura 389.f	Christus summum bonum 692.c
Carni subtrahenda voluptas vt au- geatur animæ robor 132.f	Charitas Christiani hominis infi- gne 347.e	Christus ascensus in cælum cibū cur gustauit 130.e
Carnium eius concessus post dilu- uium 55.a	Charitas æqualis erga omnes tenē- da 584.e	Christus cur fleuerit 141.f & seq. 827.c
Carniuora dentibus acutis prædita sunt 44.c	Charitas perfecta in malis proximi etiam constare potest 148.f	Christus vultus 107.d
Cassa 106.e	Charitas nulla affectionis labe sit inquinata nec simulata 533.b	Christus quomodo Dei 272.a
Castalius fons 676.a	Charitas mutua qualis esse debeat 454.f	Christus in monte sedens percurrit Mosi legem 540.d
Castigatio dei utilis ad morum cor- rectionem 663.e	Charitatis commendatio 589.e	Christus coniugium quare renue- rit 540.a
Castitas coniugalis etiam seruanda 331.f	Charitatis dei & proximi præcepta copulata 392.a	Christus quare horam & diem iu- dicii ignoret 620.e
Castus quis 819.d	Charitatis erga proximum acquirē dæ formulæ 455.a	Christus quare non permiserit se- prædicari ante passionem suam 620.a
Castrantes seipsos taxantur 543.b	Charitatis bonum 797.a	Christus iustorum scriba 733.a
Castrati in ætate gignendi idonea, libidine maiori vrgentur 543.e	Charitatis in deum modus 463.a	Christus potens in omni opere bo- no 677.a
Casus aut peccata nostra degrauant aut leuora efficiunt 67.d	Charitatis fraternæ argumentum duplex 457.b	Christus dictus est radix Dauid 734.b
Cathari qui 767.a	Charitatis præcepta 352.a	Christus infirmitate carnis cruci ap- pensus 677.b
καθολοὶν quid 698.a	Charitatem dissoluere quale pecca- tum 450.d	Christus mortuus vt possemus re- surgere 677.a
καθολοὶ quid 686.b	Charitatem qui habet, deum habet 384.e	Christi actio virtutis regula fuit 485.a 491.a
Caupones miscent vinum aqua 661.c	Charitatem qui non habet diuina gratia caret 507.e	Christi aduentus secundus timorē incutiet 56.f
Cedrus arbor 78.c 674.a	Charitatem Christi erga proximum non habere quis dicatur 351.e	Christi generatio inenarrabilis 217.d 761.d
Cedrus in bonam & in malum par- tem 78.d	Charitatem ex mansuetudine & pa- tencia constari 496.e	Christi Corporis & sanguinis com- municatio necessaria ad vitam æ- ternam 356.e
Cedri dei qui 78.c	Charitate carere malorum omnium grauissimum 360.e	Christi erga nos quantus amor 632.e
Cedri Libani qui 78.c 81.e 674.a b 726.b 739.c	ex Charitate aliquando proximum offendimus 351.e	Christi ieiunium 130.e
Cedri Libani aduersarias potestates significant 81.e	Chirographum bonum & malum 728.b	Christi mortis & resurrectionis my- sterium 106.d e
Cedri commendabiles 674.b	χιρογραφία oratio præcedat 370.e	Christi vnctio 106.c
Cedri ad construendum templum delatæ 674.b	Choaspes fluius 14.d	Christi comminationes non sunt af- pernandæ 701.c
Celcusius 616.b	Chremetes fluius ibid.e	Christum laborasse 491.f
Cellarij officium 453.a	Christina quod vnguentum 687.f	Christum axiomata sua alijs largi- ri 82
Cellæ commoda 513.d	Christus ab vnctione dictus 128.b	
Cephalensium dux nudus è naufrago euasit 204.b	Christus caput hominis 671.c	
Certamina pietatis gratia 575.d	Christus multiuocus 258.f	
Certamina de maiori potu 839.d		
Ceruus oris respiratione trahit è ca- uis animalia venenata 79.d		
Ceruus in scripturis 79.c		
Ceruus sanctus dicitur 79.c		
Cedri natura 79.c		

INDEX RERVM ET VERBORVM

Christum ad impletionem legis venisse	229.b 360.f	Cibi vsus cuiusmodi esse debet	215.b 826.b
Christum nunquam risisse	402.a	Cibum per verbum Dei & prae-dictionem sanctificari	402.c
Christum qui non habet, Dei virtutem non habet	677.a	Cibum sumens frater alium quam alij an recte faciat	450.e
In Christo qui scandalizantur	720.a	Cibo aliquo si laedatur frater, quid faciendum	450.f
Christianus ab odio sit repurgatus	351.d	Cibi duplices	655.f
Christianus constantiam fidei ser-uare debet	360.d	in Cibus sumendis non voluptas praedux sit, sed ratio quae medicos imitetur	490.f
Christianus debet sustinere afflictionem pro nomine domini & mandatis eius	368.b	in Cibus quomodo se monachus gerat	504.f
Christianus voluntatem suam diuinae non praeferat	354.c	A Cibus quibusdam abstinemus vt delicias fugiamus	505.a
Christianus non ad ostentationem scribat	628.c	Cibus dispertiendis habendus est delectus	677.d
Christianus non est qui Christi mandatis non obedit	782.b c	Ciborum non quantitas, sed qualitas examinanda	521.b f
Christiani officium	351.d c	Ciborum differentia	812.a
Christiani hominis ornamenta	221.c	de Ciborum delectu	763, b 792.c
Christiani proprium	380.b	Ciborum libidine quomodo non vincemur	450.a
Christiani nomen multum prodeit	666.d	Ciborum cosequi voluptatem peccatum est	441.e
Christiani multi nomine	733.e	Cicadae	40.c
Christiani qualia exempla imitari debeant	214.f	Cicadae pluuio tempore e terra emergunt	42.b
Christiani vnde	390.c	Ciconiarum natura & pietas	38.e
Christiani sumus non rhetores	206.f	842.e 843.d	
Christiani discabant hymnos	188.d	Cicuta appetentiam esitandi rabi-dam reprimat	22.d
Christiano quae praestanda	338.a b	Cicutae sturni vescuntur ibidem.	
Christianorum est Deo benedicere in prosperis & aduersis	91.c f	Circuncisio non manufacta	181.f
Christianorum afflictio	198.f	in Cithara confiteri domino, quid	86.d
Christianorum coetus	584.b	Citharas domi retinentes loco euang-elij plecentur	698.b
Christianorum primitiuorum vita	162.f	Citharas pulsare non est mulieris	698.b
Christianorum signum	182.f	Ciuitas quid	110.a 119.a 949.a
Christianorum vestimentum fides	725.a	Ciuitas fidelis	661.a
in Christianos tyrannis tempore Gordij	195.d	Ciuitas domini quae	700.d
Christianismus quid	52.a 195.d	Ciuitatum interitus vnde	164.a
Chrysolachanum herba	609.c	Clamor honestus	97.a 695.d
Choreae in nuptiis tempore Basilij celebratae	609.a	737.a	
Choros in locis sacris constituere	186.a	Clamare ad dominum quando dici-mur	85.b
Chuli quare filius Iemini appellatus	65.c	Cleantis mercenaria opera in hau-riendis fontibus	625.d
Cibus antequam sumatur oratio in-eunda	552.a	Clemens Romanus	326.d
Cibus ad victum necessarius inquit-rendus	521.d	Clementia Dei	756.b
Cibus non ad voluptatem, sed ad nau-tatae conseruationem	403.b	Clementia Dei in puniendis malis	693.b
Cibi sumendi hora praescripta sit	552.b 138.d	κλιος quid	932
		κλιος Pro qualibet die	755.b
		Clericus propter fornicationem an sit deponendus	778.e
		Clerici & ordinati propter peccata per depositionem puniuntur	783.f. & seq.
		κλιος	686.c
		Clinias etiam iurare verum noluit	

Cognoscere

IN D. BASILIVM.

Cognoscere seipsum rem difficili-mam	604.a	angelicae naturae	382.a
Collationes quales fieri debeant	620.d	Connubium legitimum quod.	533.d
Collegia sacerdotum	195.f	Conscientia sua cuiusuis in iudicio accusatrix	113.a
Colles qui	667.a	Conscientiam esse expendendam antequam eamus cubitum	383.e
Colloquium cum inferioribus	335.b	Conscius quis	788.a
Collum breue cur quibusdam ani-mantibus datum	44.d	Conscij peccatorum puniendi	437.a 788.a
Color corporis alius vigilanti, alius dormienti	48.a	Consecrata domino custodienda	358.d
Columba	38.a	Consecrata Deo vsurpare nefas	438.d
Columba sanctus dicitur propter innocentiam	79.d	Consensus parentum in matrimonio filiorum	775.d 780.a 781.c
Columbas aucupandi ars	630.c	Consilium Dei vt firmum sit in no-bis	89.a
Cometarum generatio	220.b	Consilium res diuina	848.c
Comitas falsa quantum malum	408.a	Consilia contra Christi fidem dissi-panda	330.c
Commentaria in diuinam scriptu-ram non facile admittenda	600.c	Consilia mala aduersus iustum con-sultori noxia	682.a 848.d
Commercium nullum reprobis cum Deo	590.b	Consilij fructus	664.b & 848.b
Comminationis sententiam quae ac-cipiant	369.a	Consiliis propriis quidam percunt	205.d
Communia omnia esse	162.b	Consiliarius a Iudaeis adeptus quis	679.a d
Communia omnia in monasteriis sint	383.a	Consiliarij	664.b
Communicare infrugiferis operibus	250.c	Consolandi modus	149.d
Communicans canere Deo laudes debet	357.b	Consolatio super morte vxoris	147.a
Communicans indignè damnatus est	356.f	Consolatio super morte pueri	146.d 854.a & seq.
Communicatio corporis & sangui-nis Christi necessaria ad vitam aeternam	356.e	Constans verò quis	200.c
Communicatio substantiae in patre & filio quomodo accipienda	263.f	Constantia mera martyris Gordij	197.c
Communio spiritalium charisma-tum	584.b c	Constantinopolitana synodus	586.a
Communione necessitas docetur	384.e	Consuetudo pietati praedudicans ab-roganda	415.b
de Communionem contra haereticos decretum	591.b	Consuetudo ne praedudicet diuinam scripturam	597.c
ad Communionem qui admittendi	589.d	Consuetudo tempore naturae vires induit	394.b
ad Communionem accedere an au-deat, qui quae natura fert fecit	481.b	Consuetudo mali vix elui potest	660.d
ad Communionem accedens, quid debeat considerare	356.e f	Consuetudinis vis	147.a
Compilatio siue defraudatio quid	507.d	Consuetudinem cum quibusuis mo-nachus ne habeat	492.f
Completorium	414.a	Consules	679.a
Compositum omne dissolubile	124.b c	Consultoris proprium	848.b
Concertatio quid	441.a	Consultatio siue cogitatio radix est actionum	63.e f
Concessis a scriptura quatenus vt-ndum	359.a b	Contatio in bonis operibus pericu-losa	354.d
Concionator euangelicus instituitur	374.e	Contemplatio dogmatum Christi	485.c
		Contemplatio circa internum ho-minem	622.f
		Contemplatio rerum caelestium	189.d
		Contemplatiuam vitam actuero quid faciendum	485.d
			8

8 3 Con-

INDEX RERVM ET VERBORVM

Contendendi studium quid possit 564.d	Contumacia filius de Contumacibus	472.f 419.a	Corporis & animae discrimen in- gens	335.d
Contentio ex aemulatione alienae virtutis	Contumelia	673.a b	Corporis integritas virginitati fa- mulatur animae	518.c
Contentionis studium vitandum	Contumelia origo superbiae	ibid.	Corporis vires spiritus saluti ob- sunt	90.d
821. b	Contumeliae ferendae ratio	168.f	Corporis est ea exequi quae animus recta iudicavit	492.b
Contentiones quomodo ex animis malorum eximendae	169.a		Corporis officium	530.f
581.a	Contumeliis pij tentantur	168.e	Corporis cura negligenda	216.a
Contentiones semper auferuntur	Cooperarij gratiae domini non con- temnendi	366.f	Corporis vitium minus quam ani- mae	537.c
822.c	Cor in animalibus vice fundamenti	62.e	Corpora prima elementa	6.c
Contentos homines sua forte non esse	Cor pro mente	68.d	ad Corpus Iulianae conuenientes sanctiores efficiebantur	145.c
148.a b	Cor contritum	652.d	Corpora quare afficiuntur secun- dum Lunae variationem	31. b c
Continens perfecte quis sit	Cor iustorum	728.b	Corpora composita coniunctas ha- bent qualitates	19.e
402.a	Cor iniquorum	ibidem	Correctio qualis esse debeat	207.c d
Cotinus verus tam a corporis quam animae se passionibus abstinere	Cor iniquorum	ibidem	Correctionem quo animo susci- piant ij qui deliquerunt	420.d
636.b	Cor iniquorum	ibidem	Corrigi delictum eius qui peccauit quomodo debeat	420.b
Continentia quid	Cor iniquorum	ibidem	Corruptiuius imago rei incorru- pta esse non potest	48.a
Continentiae vocabulo quid intelli- gendum	Cor iniquorum	ibidem	Corticum discrimina	24.a
403.a	Cor iniquorum	ibidem	Coruus pauit Heliam	161.b
Continentia quae	Cor iniquorum	ibidem	Coruus quid	686.a
450.b c	Cor iniquorum	ibidem	Coturnices elleborum vescuntur	22.d
Continentia quam efficax	Cor iniquorum	ibidem	Cratera	175.c
403.f	Cor iniquorum	ibidem	Creare mundum quid	288.c
Continetia quae debeat esse in mo- nacho	Cor iniquorum	ibidem	Creat mala Deus quomodo	164.b
490.b	Cor iniquorum	ibidem	Creat Deus non manu corporali- um motu	292.d e
Continentia pietatis studiose ne- cessaria	Cor iniquorum	ibidem	Creare & facere in quo differant	89.a
402.d	Cor iniquorum	ibidem	Creaturarum rerum nihil est otiosum	22.d
Continentiae commendatio	Cor iniquorum	ibidem	Creatio siue creatura vt accipiat 39.a	39.a
402.f	Cor iniquorum	ibidem	Creationis genus triplex in scriptu- ris	622.c
Continentiae flagella	Cor iniquorum	ibidem	Creationis nomen saepe pro reno- uatione	164.c
522.d	Cor iniquorum	ibidem	Creationis omnium principium qui tollant	293.f
Continentiae lex in palaestris data	Cor iniquorum	ibidem	Creatoris praerebus conditis praere- stantia	26.b
209.d	Cor iniquorum	ibidem	Creatoris prouidentia	843.d
Continentiae modus optimus	Cor iniquorum	ibidem	Creatura in duas partes diuiditur	239.f
382.d	Cor iniquorum	ibidem	Creatura noua	288.e
Continentia gulae quid possit	Cor iniquorum	ibidem	Creatura filius non est	285.c
334.f	Cor iniquorum	ibidem	Creatura	
Continentiam metuendam esse cor- poris viribus	Cor iniquorum	ibidem		
489.e	Cor iniquorum	ibidem		
Continentiam requiri in pietate man- colenti	Cor iniquorum	ibidem		
401.a 403.a	Cor iniquorum	ibidem		
Contradicere Deo quale peccatum	Cor iniquorum	ibidem		
354.a	Cor iniquorum	ibidem		
Contristari ad utilitatem	Cor iniquorum	ibidem		
352.a	Cor iniquorum	ibidem		
de Contristatibus fratres & cotri- statis	Cor iniquorum	ibidem		
456.a b	Cor iniquorum	ibidem		
Contritio cordis quae	Cor iniquorum	ibidem		
97.b	Cor iniquorum	ibidem		
de Controuersis obortis inter fra- tres	Cor iniquorum	ibidem		
419.b	Cor iniquorum	ibidem		
Contrariae res tripartitae	Cor iniquorum	ibidem		
702.c	Cor iniquorum	ibidem		
Contumax quo animo tractari de- beat	Cor iniquorum	ibidem		
407.f	Cor iniquorum	ibidem		
Conuentus annui	Cor iniquorum	ibidem		
203.a b	Cor iniquorum	ibidem		
Conuersatio Christi	Cor iniquorum	ibidem		
491.a b	Cor iniquorum	ibidem		
Conuersatio qualis fit instituenda	Cor iniquorum	ibidem		
406.d	Cor iniquorum	ibidem		
Conuersatio quae afferat mala	Cor iniquorum	ibidem		
166.d	Cor iniquorum	ibidem		
Conuictus bonorum multa habet commoda	Cor iniquorum	ibidem		
395.c d	Cor iniquorum	ibidem		
Conuictus Graecorum	Cor iniquorum	ibidem		
162.b	Cor iniquorum	ibidem		
Conuictores cum Deo non regna- bunt	Cor iniquorum	ibidem		
473.b	Cor iniquorum	ibidem		
Conuictum quid	Cor iniquorum	ibidem		
434.a	Cor iniquorum	ibidem		
Conuictum quo pacto ferri possint	Cor iniquorum	ibidem		
119.d e	Cor iniquorum	ibidem		
Conuictus Christiani quomodo tra- ctari debeant	Cor iniquorum	ibidem		
360.b c	Cor iniquorum	ibidem		

IN D. BASILIVM.

Creatura omnis sui creatoris mini- stra	622.a	Dæmones in finitimo terrae loco diuersantur	729.e	Delicias salutem prodere	129.b
Creatura omnis dissoluetur	826.f	Dæmones aluntur vaporibus	652.e	Delicias non prodesse stulto	401.b
Creaturae in multis diuersitate ha- bent	286.d	Dæmonum illusiones	745.e	Delicta condonanda	365.d e
ex Creaturarum pulchritudine arti- fex consideratur	138.e 623.b	Dæmonum imposturae profligatae virtute crucis	759.a	ob delicta leuia nemo condemnan- dus	207.c
Credendum scripturis	713.c	Damnatiois titulus in impijs et ty- rannis sufficit	570.d	Delphini	33.b
Credere deo in modicis	352.d e	Damnatorum querelae	185.b	Democritus ad concionandum co- fictus ab Aristophane	612.d
Credientis proprium	380.b	Daniel ab Abacuc in lacu leonum pastus	161.b	Demens quis	114.e
Credientibus nihil incredibile	560.b	Daniel Chaldaicam scientiam didi- cit	213.d	Dentes acuti carniuoris	44.c
Cræsus pepercit pueri interfectori	627.d	Daniel incarnationis dei vates	334.f	Dentium munus	139.c
Criminaturus aliquem se prius ab omni vitio castum praestet	363.b c	Daniel iuuenis inter seniores	179.e	Dereliquentes deum	647.f
Crucis signo signare quis docuerit	324.a	678.d		Descendere dei	89.e
Crucis signum vtile	735.b	Daniel leones ieiunare docuit	129.f	Deseri a deo nihil atrocius =	669.e
Crucis signum quis extollit	738.a	Daniel visiones videre meruit ieiu- nio	131.a 811.d	Desertum Cades	79.b 82.b
Crucis nomen idola profligauit	676.a	Danielis tolerantia in victu	825.e	Desideria carnis & cogitationuni	473.b
Crucem suam tollere quid	394.b	Dandum pauperibus ex labore ma- nuum	161.d 362.f	Desperandum nunquam esse	431.f
Cucumerarium	650.b	Dantes pauperibus puteos imitan- tur	161.d	Desperationis remedium	ibid.
Cultus rationalis	465.f	Darius mare Aegyptium conatus est cum Indico committere	18.d	Destruere horrea quid	835.e
Cultus animae vtilis	694.d	Datham & Abirō quare a terra de- uorati	164.f	Detractor quis	454.a b
Cultus corporis quid efficit	685.a	Dauid etiam hodie prodest	531.d	Deus pater an antiquior filio	765.b
Cum pro &	26.d 325.f 321.f	Dauid viuens poenas peccatorum luit	99.c 100.a	Deus affligit vt emendet, non vt perdat	159.a
Cupediarius quantum fratrum con- uentus fugiat	418.a	Dauid generose fortis	551.c	Deus an nostro more loquatur	12.a
Cupiditates, e distractione mentis oriuntur	505.c	Dauidis innocentia quae	68.a	Deus prouidet omnibus	55.b 44.b
Cupiditates sunt nobis vt tela	800.a	Dauidis mansuetudo aduersus Sau- lem	172.a 820.f 821.d	Deus quare deus Abraham appella- tur	261.c 668.a
Cura omnium rerum deo commit- tenda	362.c	Dauidis musica	216.c	Deus quod sit primum credere o- portet	262.b
Cura huius vitae quae dicatur	444.c d	Dauidis prolapsio	509.a	Deus cur vnus & solus dicatur	619.f
Curiositas vitanda in rebus ad nos non spectantibus	353.a	Dauidis poenitentia	228.a	Deus non famet peccatis	807.a
Curiositatem in quaestionibus vi- tandam	5.c	Dauidi quare domus confusio acci- derit	164.f	Deus a nullo est	262.d 846.f
Curule certamen infimilat	17.c	Debitor quomodo vexetur	73.c	Deus non adoratur extra ecclesiam	80.e
Cygnis quare collum longum ad- ditum	40.d	Debitor vnique reddenda	74.b	Deus non est cuiusuis deus	83.d
Cyriacus sypresbyter Basilij	555.c	Debora	677.a	Deus cur benignus etiam in ingra- tos	150.e

D.

Damascus	717.e	Debita vnique reddenda	74.b	Deus quomodo dicatur auertere faciem suam & oculos	85.a 798.b
Damascus quid sonat	713.a	Debora	677.a	Deus cuiusque nouit petitionem	799.b
Damula	743.c d	Decachordum mystice quid signifi- cet	86.e	Deus vbique est & videt	90.a
Dæmon magnus, peccatum	183.e	Decalogi	75.d	Deus quæ nobis tribuerit	148.c d
Dæmon deus dicitur	619.e	Decretum impium	195.e	Deus est sanctorum quisque	223.d
Dæmonis inuidia	823.d	Dedicatio ecclesiae	82.f	Deus & sancti quomodo inuitandi	358.a
Dæmones lucem veritatis respicere non posse	278.d	Defectionis initium	584.d	Deus quomodo cognoscatur	222.c
Dæmones quando insultent nostris afflictionibus	83.c	Deficere a deo malitiae argumentū	647.f	Deus quæ nobis tribuerit	148.c d
Dæmones eiiciuntur oratione & ie- iunio	31.b	Degustanda omnia quae in mensa apponuntur	402.d e	Deus est sanctorum quisque	223.d
Dæmones quomodo de futura praer- nuntiant	721.d	Dehonestare deum quid	351.d	Deus & sancti quomodo inuitandi	358.a
		Delator & eum quem desert & se- ipsum laedit	590.b	Deus qualitati obnoxius non est	619.e
		Delatorum admonitio	611.b	Deus quantum nobis deprehendi possit	189.a b
		Delicati taxantur	219.e	Deus illocalis inuisibilis	192.a
		Deliciae quando obfunt	402.e	Deus	8
		Deliciae quae sanctis congruant	60.f		

INDEX RERVM ET VERBORVM

Deus figuræ omnis expers 47.d
845.f
Deus in scripturis ingenitus nusquam dicitur 283.f
Deus non statim pœnam infligit peccanti 69.a 809.b
Deus omnium rerum potens 487.a
Deus quousque diligendus 463.a
Deus quomodo inclinare aurē dicatur 123.a
Deus solus sua essentia deus 619.e
Deus vnus 666.c 760.e
Deus noster refugium & virtus 109.a
Deus in terra 218.a
Deus non largitur iis qui pauperibus negant 159.d
Deus diligendus & propter eum proximus 796.f
Deus semper fortunatus, homo inimicæ 825.a b
Deus non statim miseretur 161.a & cuius 808.b
Deus misericors & iustus 804.b
Deus quibus sit pater 659.c
Deus bene operatibus adest 740.d
Deus quos deserat, & quibus consulat 802.e
Deus est fons aquæ viuæ 647.f
Deus exercituum 721.a
Deus innotescit suis effectis 647.c
Deus agricola noster 649.b
Deus turris est iusto 694.a
Deus suamet beatitudine plenus 652.d
Deus homini omnia subiicit 671.d
Deus quos castigat 648.a b
Dei beneficia erga nos 148.140.c c d 391.a 796.e
Dei beneficia non silenda 364.c
Dei in homines bonitas 160.f
Dei dictis credendum 352.c
Dei iussis non aduersandum 354.a
Dei iudicia non contemnenda 353.d
Dei habitatio quomodo sit in nobis 551.d
Dei in agnominatibus non temerè quidquam innouandum 268.c
Dei dona inestimabilia 365.d
Dei spectanda sapientia in auiibus 670.c
Dei agricolatio sumus 649.b
Dei laus 2.d
Dei cognoscendi methodus 138.e
Dei essentia an comprehendī possit 846.e
Dei cognitio in hoc seculo imperfecta 346.b
Dei notio non vnico vocabulo continetur 346.e
Dei cognitionem apprehēsurus debet affectibus carere 111.b

Dei vocabulum quidam ad naturæ significationem trahunt 599.b
Dei maiestas incomprehensibilis 346.b
Dei forma 45.f
Dei nomen quomodo sanctum 90.f
Dei patris nomen non est passionis sed coniunctionis 275.a
Dei obliuisci 193.c & recordari 478.b
Dei ira, & furor quomodo capiuntur 99.a b
Dei prospicere & descendere 89.e
Dei voluntas eius est sermo 12.a
Dei vocem quomodo accipere debemus 10.b 77.b 81.a
Deo quomodo familiares reddamur 208.d
Deo vt pareamus triplex necessitas 387.a
Deo dicatum in humanum vsum retrahere peccatum est 438.d
Deo humana assignantur 83.a
Deo habitatio in quibus præparetur 83.a
Deo quid offerendum 653.b
Deo adhærens terrena negligit 796.
Deum ore confiteri 197.d
Deum sequi volenti quid opus sit 817.d
Deum incusare non licet ob creata animalia venenata 45.a
Deum non esse auctorem malorū 163.a
Deum melius res nostras dispensat, quàm optare possimus 628.b
Deum non numero, sed natura vna confitendum 619.d
Deum honore afficere quis dicatur 351.d
Deum esse dæmones negare non possunt 273.a
Deum laudare opus angelorum 80.a
extra Deum existens vitam beatam amisit 381.a
Deum quomodo videmus 846.b
Deum à nobis diligi oportere 391.a
de Deo quid cogitandum & opinandum 47.e f
ex Deo omnia 227.a
à Deo separari graue est 390.c
de Deo loqui periculofum 346.e
Dextra dei 99.b
Dextrum quid significet 305.c
Diabolus cur sic dictus 167.a 590.a 592.e
Diabolus à seipso incitatur 205.a
Diabolus an alicuius sancti propositum impedire possit 474.c
Diabolus illusor noster 680.a
Diabolus placari nequit 739.b

Diabolus perlustrat exercitus improborum 733.b
Diabolus nomine regis Assyriorum intelligitur 731.b
Diabolus cur aduersum nos bellum gerat 166.c
Diabolus obstruit viam ad salutem 184.b
Diabolus tempus præsens nobis furatur 184.b
Diabolus nostram deo exprobrat negligentiam 796.f
Diabolus à deo nobis inimicus constitutus non est 166.d
Diabolus cur princeps mundi dicatur 167.a
Diabolus malus vnde 166.b
Diabolus nō statim creatus est diabolus 203.e
Diaboli methodus erga diuites 154.d
Diaboli natura 167.a
Diaboli inuidia in hominem 171.e 203.e
Diaboli astutiæ 208.a 733.b 826.e
Diaboli astutia irrita facta 205.c
Diaboli superbia 841.f
Diaboli insidiæ multiformes 202.b c
Diaboli verba quando descendiunt à deo 673.a
Diaboli variæ imposturæ in diuinationibus 670.a
Diaboli potentia in superbos 756.b
ex Diabolo patre est qui peccatum admittit 107.c
Diaconus qui fornicatur est deponendus 767.c
Diaconus pollutus in labris 787.c
Diaconissam violare 781.f
de Diaconis 376.a
Dianæ encomium 603.f
Dialectices virtus 674.f
Dialectica dialogismo constat 669.d
Dialectices abusus 756.c 757.d
Dialectica propugnatrix hæreses 751.e
Dibon 751.e 752.a
Dicere facerè ve absque testimonio scripturarum an quidpiam debemus 430.a
Dies quid 10.c 30.a
Dies horarum viginti quatuor 11.a
Dies Halcyonij 39.b
Dies cur vnus & non primus 10.f
Dies primus qualis 10.c 11.b
Dies dominicus imago resurrectionis 11.b
Dies mala iudicij 112.f
Dies septimus 56.a
Dies

INDEX BASILIVM.

Dies domini qualis 655.c 740.a
Dies visitationis 728.d
Dies vita præsens 689.e
Dici filij qui 473.a
Diei duplex finitio 30.a
Diem quanlibet animæ obtenebrationem adferre 550.d
Die operari 741.c
Dies priores non fuerunt iis meliores 648.a
Dies longissimi & breuissimi 29.e
Dies boni & mali 95.c f
Dies in metiendo tempore solum numerantur 10.e
Digamus à ministerio excluditur 772.c
Dilectio erga deum quomodo obtinetur 393.b
Dilectio caput doctrinæ christianæ 559.f
Dilectionis bonum ab Apostolo commendatur 589.e
Dilectionis erga deum proprium 380.b
Dilectionis præcepta 351.d
Dilectionem dei doceri non posse 389.f
Diligere deum quomodo quempiam indicetur 351.c
Diligentis dominum proprium 373.c
Diligentes munera 662.c
Diluuium baptismi gratiam significat 80.c
Diodorus 628.d
Diodorus sympresbyter Basilij 600.d f
Diogenes Cynici dictum 565.a 216.a 612.f
Diogenis laus 216.f
Diogenes pastorale poculum abiicit 629.d
Diomedis apophthegma 555.a
Dionysij aduersarij Sabellij errores 554.d
Discendum non est fratri aliquò venia non petita 449.a
Discendum sine pudore 551.d 814.a
Disciplina quid 175.e
Disciplina duplex 176.b
Disciplina præferenda multæ pecuniæ 176.a
Disciplina violenta non est diuturna 812.f
Discipulus domini qui fieri potest & quis dicatur 151.a
Discipulorum Christi demonstratio 151.e
Discordiae & dissensiones in Rep. vnde 340.e
Dispensator strenuus 694.d
de Dispensatore 453.a b
Dispensationis origo 341.c
Disputantes aduersus nos quomodo docendi 375.b

Dissentio inter nos vnde 341.b
Disimulatione non vtendum aduersus peccantes 437.b
Diues nemo, itemque pauper si tantum quisque vsurparet quantum opus esset 153.c
Diues superbus taxatur 137.d
Diuites in Lazarum inhumanitas 831.b
Diuites cur sint, alij verò pauperes 153.d 832.a
Diuites taxantur 150.d 153.c 829.c d
Diuites egerunt qui 94.d
Diuites inconstantes 835.a
Diuitum anxietas 833.d
Diuitum querimoniam 151.a
Diuitibus sunt diuitiæ vt pauperes inopia subleuent 663.b 684.d
Diuina natura ineffabilis 189.a b
Diuina natura nullis nominibus exprimi potest 599.c
Diuina mysteria silentio colenda 217.d
de Diuinis semper differendum 619.b
Diuinis parua & vilia non accomodanda 272.a
Diuinitas ob omni perturbatione aliena est 99.a
Diuinitas vna est 698.a b
Diuinitatem prorsus negare atheorum est ibid.
Diuinandi varia ratio 737.c
Diuinatio inepta 669.f
Diuinandi mos apud Chaldaeos &c. 670.d
Diuinationibus qui se addixit, sese deuotè dæmonibus 670.d
Diuitiæ veræ 203.d
Diuitiæ Christi 229.b
Diuitiæ contemnendæ 94.d 208.a 808.e
Diuitiæ multis luxuriæ causa 157.d & malorum 832.c
Diuitiæ non sunt bona 763.c 816.a
Diuitiæ sunt fluxæ 121.f 834.a
Diuitiæ quare quibusdam largiantur 834.c d
Diuitiæ vitæ incommodis non liberant 832.b
Diuitiæ nihil profunt morienti 852.b
Diuitiæ & sanitas ministræ malorum 832.d
Diuitiæ ad contumeliam excitant 670.c
Diuitiarum cupiditas peccatum 670.f
Diuitiarum contemptus 116.e 121.e f
Diuitiarum fructus 837.c
Diuitiarum vsus 828.e
Diuitias animæ coaceruare 210.e

Diuitias non esse sectandas 382.b
Diuortium quamobrem fiat 377.a
Doaris oppidum 554.f
Doctrina veritatis quales Christianos exigit 378.e
Doctrina Christi 679.a
Doctrinæ christianæ caput 559.f
Doctrinæ plures modi 163.a
Doctrinæ prauæ perniciosas pharmacias alsimulandæ 580.e
Doctrinæ sacræ à prophana differentia 213.c
Doctrinam alienam ab euangelio non esse tradendam 371.d
Doctor quasi parens 95.a
Doctor salutem suorum prouideat vsque ad mortem perseuerando 373.c d
Doctor seipsum exemplar præstet ad res honestas 372.a
Doctor si annunciare neglexerit, homicida est 456.d
Doctor in ecclesia humilitatem exerceat 374.b
Doctor misericors ac mitis sit 373.e
Doctoris officia 372.b
Doctores mali non tolerandi 360.d
Doctores falsi in laqueos diaboli pellicunt 661.d 711.d
Doctores & non factores 722.a
Doctores improbi penitentiam agant 752.c
Doctores sophistæ quibus conferrantur 701.f
Doctorem præsentia 584.b
Doctoribus licet quoscuque coarguere 652.e
Doctoribus improbis, vnde 727.f
Dogmata vetusta veneranda 326.b
Dogmata fidei plurimum conducunt 656.a
Dogmata diuina non sunt prophænis miscenda 718.a
Dogmatum prauorū auctores plecentur 117.b
Dolendum cur ex officio quandoque 141.b
Dolor consolantis dolorem auget 149.a
Dolor mentis temulentia 131.c
Dolores mortis 123.b
Doloris quid 442.c
Dolus quid 71.a 96.b
Dolus in Christo non est inuentus 682.e
Dolosus vir vulpeculæ similis 103.b
Dolosos vrsos comparat 52.e
Dominus prope est 97.a
Dominus non substantiæ nomen sed potestatis 267.d
Dominus in iudicio alios ab aliis scernet

INDEX RERVM ET VERBORVM

fecernet 684.b	E.	Echo quid 744.e
Dominus quantò præstet Abrahæ 667.b	Ebrietas animæ 132.c	Edem 60.c 665.d
Dominus in iudicio cum populo disceptabit 659.f	Ebrietas dæmon voluntarius 186.a	Edere carnem Christi quid sit 620.c
Dominum derelinquentes confumentur 665.a	Ebrietas quid dicatur 131.d	Editus Parnassenus 554.e
Dominum suos non deserere 554.c	Ebrietas taxatur 186.a	Effectus quid 7.c
Domine deus meus, vox plena affectu fiduciæ 83.d	Ebrietas fortitudinis pernicies 188.a	Egrefionis, ascensionis & fugæ di- scrimen 712.a
Domini erga seruos quomodo se gerant 378.a	Ebrietas imprudentiæ mater 133.a	ἐγκρατῖας 401.c d
Domitianus 627.b	Ebrietas origo totius impietatis 698.a	ἐλακρῖνις 471.e
Domus instar sepulchrorum 626.c	Ebrietas varia 704.d	Elatus quis 438.f
Domus eburnea 107.a	Ebrietatis mala 186.a	Eleale quid 758.a
Domus dei ecclesia 130.d	Ebrietatis incommoda 129.c 131.d	Electi duo populi 89.d
Domus quid designat 706.e	Ebrietatem spiritum sanctum expellere 131.d	Electrum 24.f
Domus pro dogmate 696.b	Ebrius torrenti similis 697.f	Electio in naturam non cadere 599.b
Domus dei iacob 668.a	Ebrii descriptio 839.d & seq.	Eleemosyna non differenda 155.a
Domus domini quando inclaretur 666.c	Ebrii quomodo ad sobrietatem reducti 186.a	Eleemosyna an mundet 473.d
Domus Israël vt lutum figuli in manu domini 693.c	Ebrii gentium idola 188.a	Eleemosyna cum iniquitate acquisita abominatio est coram deo 634.e
Donec, acceptio 219.d	Ebriorum valetudo 187.a	Eleemosynæ non dandæ excusationes 832.d
Donum dei etiam immeritis traditur 458.b	Ebrii bestiiis peiores 186.c	Eleemosynam dantes ne habeamus rationem personarum 830.a
Donum dei comprimens 439.c	Ecclesia filia dei 107.b	Eleemosynam dare an fratres debeant 446.b
Donum dei pecuniis non acquiri 365.d	Ecclesia domus dei 667.a	Eleemosynam dantes post mortem taxantur 157.c
Donum quod deo acceptum 76.a	Ecclesia quos vitare debeat 588.c	Elementa Græcè quomodo dicantur 20.a
Donum spiritus sancti debet nobis sufficere 366.c d	Ecclesia quomodo diuiditur 760.b	Elementorum singulorum qualitates 19.e
Dona dei gratis impertienda 265.c f	Ecclesia habet omne genus artis 136.d	Elephantus 44.d
Dona dei incomparabilia 365.d	Ecclesia Christi metropolis 664.d	Elephanto formidolosus est mus 45.a
Dona dantur à deo ad vtilitatem cuiusque 365.e	Ecclesia christianorum per charitatem adoptatur 294.c	Elephanto quare pedes inarticulati 44.d
Dona dei pensare nemo potest 722.d	Ecclesia nauigio comparatur 576.b	Elephantorum ætas 44.e
Donorū dispensator spiritus 281.a	Ecclesia quomodo facta meretrix 661.c	Elisæus mutauit falsilaginem in aquam dulcem 145.c d
Donorum spiritus diuisiones 192.c	Ecclesia à quibus affligatur 661.c d	Elizabeth 677.b
Donis à deo acceptis qui se exercuerit, idoneus qui præterea aliis donetur 366.a	Ecclesiæ pulchritudo mari comparatur 20.c	Elleborus coturnicibus est cibus 22.d
δορκαὶς vnde 135.c	Ecclesiæ facies turbulentissima 584.a	Eloquia domini dulcia 702.e
Dormire dei 83.a	Ecclesiæ vſitatis vocabulis inhærendum 345.d	ἐλαίπυρ quid 698.2
Dormiendum non tota nocte 146.a	Ecclesiæ status deploratur 583.a	Elpidius 553.f
Dormientium sub dio & luna capita humore replentur 31.c	Ecclesiæ dei consuetudo 411.f	Emmanuel 110.c 718.d
Dormitationis intempestiue causa, & eius depellendæ gratia 435.a	Ecclesiæ fundamenta 667.a	Emmelia 865.d
Dorotheus 571.d 574.d 585.a	Ecclesiæ filij 108.a	ἐμπλόκιον 686.f
δορῆ quid 730.b 732.a	Ecclesiæ bonis malè vtentibus non assentiendum 662.b	Encomiorum lex 195.b
Draconem fabula 216.e	Ecclesiam suam episcopus ne derelinquat 585.a	Enoch septimus à generatione hominum mortem non vidit 56.b
Dulce ponere amarum 703.b	Ecclesiam qui opprimunt eam ampliorem reddunt 719.a	Enoch ecclesiæ mysterium Ibid.
Dulcedo 702.d 703.b	Ecclesiarum communis sit cura 593.a	Eparmata 612.d
Duo Prophetæ Noë & Amos 646.a b	Ecclesiarum dissidia vnde 340.c	Ephraim quid 711.a
Duplex causa excusationis iis qui inuitantur vt præſiderent populo 681.c	Ecclesiastes Salomonis liber quid contineat 174.c	Epicteti animus in tormentis 613.b
Durabile non est in memoria, quod inuitè discitur 62.b	Eccobolius 607.d	Epincia & odæ pro parta victoria 118.a

Epif.

IN D. BASILIVM.

Episcopus qualis eligendus 552.f	ad vnum seruanda 354.b	Exallari deus quomodo dicatur 83.a 672.d
Episcopus vitæ formam præ se ferat 372.b	Euangelium quomodo prædicandum 373.a 374.d	Excandescencia quid 438.d
Episcopus euangelicus 376.a	Euangelium occultos animæ affectus prohibere 361.a	Excandescentiæ proprium 441.b
Episcopus edificationem subditi curet 372.c	Euangelium quid 717.b	Excelsus & sublimis differunt 673.d
Episcopus ciuitates & vicos circummeat 372.d	Euangelij quid adfert 717.b	Exercitationis vtilitas 215.d
Episcopum designare domini est nostrum petere 577.d	Euangelij prædicator nõ debet plus possidere quàm naturalis vsus desiderat 374.f	Exercitationem corporis honestam esse 489.c
Episcopo designando digna virtus spectanda 560.c	Euangelij præminentia 190.d	Exhortationis vis 132.a 810.a
Episcoporum auaritia notatur 625.f	Euangelij & legis discrepantia 361.a b	Expiatio vna 653.c 658.b
Episcopos qui ordinant pecunia taxant 591.f	Euangelij lectio quantum proficit 595.b	Expiatio duplex 690.f
de Episcopis 376.a	Euangelij propagatio cita fuit 717.b	Exponentes pueros taxantur 39.d
Epistolarum vsus maximum donū 573.c	Euangelio verè obediens qui 351.a	Ex quo 304.d
Epulandi habitus 552.a	Euangelio contenti simus 581.a	Exquirendi significatio 93.a
Equestre certamen 196.b	Euangelia ediscere quomodo debeant 367.a	Extrema quæque periculosa sunt 521.a
Equitatu non est vsus Israël 90.d	Euangelicam doctrinam qui suscipit, vacare debet omni inquinamento 351.a	Exultationis nostræ in domino quæ causa esse debeat 86.a
Equus sanctis non fuit in vsu 90.d	Euangelistas non dissentire 879.d	Exultationis vocabulum in scripturis ibid.
Equi quomodo domandi 149.d	Euangelistarum in scribendo ordo 271.c d	Exuuia quid 729.a
Equi fallaces & quare 671.a	de Eucharistia 356.e	Ezechiel vidit speciem gloriæ domini 845.f
Equorum vsus à deo non approbatus 670.f	Euclidis patientia 215.a	Ezechia medicina 422.a
Erat 305.b	Eudoxius Rhetor 605.c	
Eremi laudes 511.a 512.b	Euentus triplices sunt 9.a	F.
Ericij quid 746.a	Eulalius episcopus 606.d	Facetas sectari monachum non debere 496.b
Ericij natura 747.f	Eunomius taxatur 165.c	Facies quomodo obscuratur 128.b
Eridamus fluuius 14.e	Eunomij arrogantia taxatur 629.b	Facilius nihil est quàm seipsum fallere 501.b
ἔρις quid 441.a	Eunuchi 874.a	Facta aliorum nobis non prodesse 354.e
ἔρις quid Ibidem.	Eunuchi mystici 545.f	Facta bona quorum non sit occultare 475.c
Errare à via iustitiæ qui non possunt 163.c	Eunuchi propter regnum cælorum præstantiores 541.c	Facta & dicta nostra debent fulciri testimonio diuinarum literarum 357.f
Erroris causa 675.d	Eunuchorum tres species 541.c	Facta infecta esse non possunt 627.d
Erudiendum quomodo 814.c	in Eunuchos inuehit 541.c	Facta vitorum quomodo legenda 214.f
Esaie cum populo Iudaico collatio 709.	Eunuchismi mystici præmium 542.e	Factis omnibus rectè, si vnum defuerit, salutem non adipiscimur 466.d
Esau per gulæ vitium à deo abalienatus, & in seruitutem fratri redactus 129.c	Eunuchimum quem damnet 544.c	Facta omnia manifestabuntur in iudicio 838.a
Escam deo non commendare 522.e	Eupraxius 617.a	Falces qui intelligantur à propheta 669.a
Escarum qualitas discernenda 621.b	Eupſychi synodus 561.a	Fama melior quàm diuitiæ multæ 151.d
Escaron copia nociua 636.a	Euriporum natura 31.d	Fames grauisima 871.d
Esebon 752.d 756.f 757.f	Eusebius Antesignanus Arrianorū 602.b	Fames quibus ex causis à deo immittatur 159.a
Essentia quinta 6.b	Eusebius Cõstantinopolitanus Arrianus 588.f	Fames ac squallor tempore Basilij 158.
Esurientè pascere opus misericordiæ præcipuum 162.a	Eusebius palæstinus 326.c	Fames humanarum calamitatū caput 161.e
Esurientibus opitulando à peccatis absoluemur Ibid.	Eusebius episcopus Samosatenus 616.c	Fames hominum peccata punit 163.f
Et, coniunctio 322.b c	Eusebij Neocæsariensis laus 576.e	Fames mensam suauè facit 839.b
Euagationes mentis vnde oriuntur 453.d	Eustathius philosophus 627.f	Fames
Euagrius quis 554.a	Eustathius ex Sebastia Arij sectator 588.e 594.e 601.	
Euangelium liberè prædicandum 372.d	Eustathius medicus 597.b	
Euangelium audientes & non resipiscentes grauius puniri 350.a	Eustochium sophistes 611.d	
Euangelium & apostolica scripta	Exacerbatio quid 438.e	
	Exactor quis 682.d	

INDEX RERVM ET VERBORVM

Fames ad virtutem utilis	722.c	283.c	Fornicatio Canonicorum reprimē-
Famis quanta vis est necessitas	161.f	Filius quomodo in seipso patrem	da
836.c		ostendat	769.a
Famis incommoda	161.e	Filius in diuinis	189.d
Fames verbi domini	656.b	Filius contumaciæ quis	272.a
Famis diuersæ species	722.f	Filij processionis simile	272.a
Famis expositio	656.a	Filium deum à scriptura appellari	272.c
Familiaritas cum deo quomodo ac-		Filium à non esse ad esse productū	270.c
quirenda	457.b	Filium genituram dicere temerariū	esse
Fatum qui ponebant & qui nega-	669.c	Filium non esse facturam	267.a
bant		Filij perditionis	66.a
Fatum Chaldæi inducebant	745.c	Filij prodigi historia	228.e
Fenestræ animæ	524.d	Filij sapientiæ	67.d
Felix quis dicatur	613.a	Filij erga parentes quomodo se ge-	rant
Felicitas æterna quæ	850.b	Filij quare querendi	203.c
Festi dies sanctorū quare celebra-		Filij diffidentia & ire	472.e
di	195.c	Filiorum Eli pactum	457.c
Feræ victitabant fructibus	55.a	Filiorum procreatio	865.c
Feræ de se bene meritos amant na-		Filiis quid thesaurizandum	202.b
turæ inductu	457.d 463.a	Filia Sion quæ derelicta à domino	649.c
Ficus quomodo inferantur	819.a	Filiæ regum	106.f
Ficorū imbecillitati quo pacto me-		Filiæ duæ humanæ conuersationis	162.d
deri possit	24.c	Fimbriæ aureæ	107.f
Fides quid	345.c	Finis Christianorum	111.e
Fides tractatur	352.c	Finis saltandi &c. perditio	698.e
Fides est deitatis confessio	281.d	de Fine humano diuersæ opiniones	111.e f
Fides & in simplicitate sermonis nō		Fines artium spectandi	698.e 817.c
in apparatu verborum	125.a	Firmamentum qua ratione cælum	15.d
Fides & baptisma duo modi parādē		Firmamenti nomine in quibus vti-	tur scriptura
salutis	310.d	13.d 14.f	
Fides quæ in deum est agenda præ-		Firmamenti natura quæ sit	13.c
struere debet	497.a	Firmiliani liber	327.d
Fides in deum patrem & filium do-		Flagitiosè facta quomodo enuntiā-	da
gma necessarium	274.c	465.d	
Fides Theologiæ fundamentum	125.b c	Flagellat deus populum pro pecca-	tis
Fides nititur diuinis scripturis		648.a	
718.a		Flere cum flentibus quomodo de-	ceat
Fidei confessio Basilij	345.d e	149.c 828.a	
Fidei Christianæ confessio	347.a	Fletus initium iucunditatis	753.c
205.f		Florum fugacitas	60.a
Fidei in confessione liberè agendū		Fluctus animi	180.d f
352.a		Fluminis impetus	109.f
Fidei constantia seruari debet		Fluminum ortus	14.d
360.d		Fluuius lertificans ciuitatē dei	110.a
Fidei mensuram deus vnicuique par-		Fœmina quare passiuæ & vir actiuus	519.a
titus est	251.f	Fœminæ quædā partum edunt abs-	que masculo
Fidei virtus	124.f	715.a	
Fidei verbis quidam more medico-		Fœnator lepori similis	833.e
rum vtuntur	587.e	Fœnatores taxat	72.f 832.e
Fidem quidam deserunt	497.a	Fœnus	73.f 74.d 75.b 833.e
Fide infirmioribus quomodo par-		Folia in arboribus	24.d
endum	360.e	Fontium ac puteorum origo	14.d
Fideles confirmandi	373.b	Forceps	707.b
pro Fidelibus orandum vt meliores		Forma dei	45.f
quotidie fiant	372.e	Formicæ solertia	43.a 74.c 829.f
Fidem ne mutet Christianis	360.d	833.d 848.c	
Fidendum auxilio diuino in pericu-		Formicæ descriptio	629.b
lo	367.e f		
Figura quid	311.d		
Filius altissimi quis	126.d		
Filius ante secula cum sit nunquam			
esse incipit	270.c		
Filius quomodo nō creatura	622.a		
Filius cur dictus verbum	191.e		
Filius Christus substantiæ imago est			

G.

Gabaonarum astutia	178.f
Gabriel angelus quare non ceci-	derit
166.b	
Galba	

IN D. BASILIVM.

Galba num	654.d 658.b	Gloriæ captandæ vitium quo pacto	vitetur	435.b
Galæ spirituales	132.e	Gloriæ humanæ cupiditate moueri	alienū ab hoīe Christiano	366.b
Gallina	38.a	Gloriæ humanæ inconstantia	21.d	
Gallus gallinaceus	38.a 40.b	Gloriam & honorem quomodo deo	offerimus	76.c d
Gangranorum altaria in agro sub-		ad Gloriam dei omnia facere quis di-	catur	460.d
uertuntur	587.b	Gloriari de benefactis non debemus	365.d	
Garrulitas ociosa	433.f	Gloriandum non est ob bona corpo-	ris & animi	92.a
Gaudium quid	141.d	Gloriatio in domino quæ	468.d	
Gaudium in domino quod	460.b	Gloriatio vetita	ibid.b	
Gaudiū cui aīe à Deo igratur	82.d	Glorificare deum quid	351.d	
Gehenna	698.d	Gloria in frugibus ad quid	22.a	
Generatio Christi venerada	217.e	Gloriosum apud hoīes haberi	207.d	
Generatio diuina quomodo intelli-		Goliath fatui superbia	205.c	
gitur	268.c	Gomorra quid	651.b d 745.a	
Generationis sensus per similitudi-		Gordius militiam exercuit	195.d	
nem	235.b	Gordius Cæsariensis ciuis fuit	ibid.	
Generationis duæ species	646.e	Gordius desertum petijt	196.a	
Genethiacos perstringit	28.a	ad Gordij martyrium tanto studio	plebs ecurrit vt ciuitas profus	vacua fuerit
87.c 745.b		197.b		
Genicula in frugibus	22.a	Graculorū instar vt sint permittēdū	de aquilarū volatu iudicantiū	614.b
Genitalia membra	520.b	Græci ex Mofi libris aliqua didice-	runt	212.f
Genituræ vocabulum	269.a	Græcorum conuictus	162.b	
Genitus est	217.e	Gratia in labijs Christi	105.a	
Gentilium librorum lectio damno-		Gratia dei ad proprias libidines vti	peccatum	365.e
sa	606.e	Gratia in baptismo	274.d	
Gentilis quomodo ad fidem persua-		Gratia spiritus sancti non per tenui-	tatem officij minuitur	560.a
dendus	580.d	Gratiæ prius agendæ deo de his quæ	quotidiana necessitas corporis re-	quirit
Gens & populus	647.d	365.a		
Gens tota peccatrix	647.d	Gratiæ diuinæ participes esse non	possumus nisi perturbationes &	vitia prius eiiciamus
Gentes vnde euauerint	275.d	121.b		
Gentium impietas per fidem ablu-		Gratiam dei suppressimē vt talentum	occultans condemnatur	439.e
ta	206.d	extra Gratiā positi an ad deum cla-	mare debeant	183.f
Gentium variæ nationes	667.d	Gratiæ semper agēdæ deo tū in pro-	speris tum in aduersis rebus	91.e
Gentes ad dominū veniūt	667.c d	Gratiæ deo agendæ de his quæ ad	necessitatē corporis spectāt	365.a
Gentes quid exquirebāt à suis ido-		Gratiarum agendarum ratio pro be-	neficijs acceptis	146.b
lis	722.a	Gratias in omnib⁹ agēdas esse	146.b	
Genua flectere & erigere	324.e	in calamitate	146.b c & seq.	
Gen⁹ prophetarū obseruatur	646.a	Gratitudo quæ deo probetur	148.c	
ripa quid	732.a	Gregorius mandauit ipso mortuo	oīa sua bona pauperib⁹ dari	603.a
Gerialiquid non rectè	247.b	Gregorius nudo capite orauit	578.e	
Giezi prolapsio	509.a	Gregorius magnus	578.d	
Gigas quis	90.b	Gregori⁹ Nyssen⁹ Nysa abact⁹	554.f	
Gigantes qui	677.c	Gregorij theologi pietas modestia	557.c	
Gigantum arrogantia	205.c	Gregorij magni factum memorabi-	le	327.a
Gigis annulus	868.d			
Gladius Dei spiritus sanctus	622.d			
Gladius piscis	35.f			
Gladio perire quid	785.b			
Gloria iusti & spiritus in eo existens	85.e			
Gloria iusti magna	321.a			
Gloria hominum quomodo ample-				
ctenda	207.c			
Gloria Dei finis vitæ Christianæ	838.b			
Gloria vana hominū	121.a 842.a			
Gloria hominis vera quæ sit	205.b			
Gloria benefactorum	828.d			
Gloria iusti eximia	672.b			
Gloria vana fugienda	52.f 495.d			
Gloriæ inanis fugiendæ ratio	137.d			
Gloriæ vox variæ significationis	730.b			
Gloriæ inanis cupidus quis	438.b			
Gloriæ inanis epitheta appositi-				
ma	495.f			

resipiscere quid	626.a
Gruum natura	38.d 843.e
Gubernator intelligens	180.b c
Gubernandi modus optimus	614.f
Gulæ morbus incurabilis	354.d
Gulæ intemperantis incommoda	129.b c 131.b
ex Gulæ vitio malorū ilias	354.d e
Gulæ vitii nō in escarū copia tantū,	sed in voluptate atq; gustatu
334.d	
Gulam in officio si continueris para-	disum habitabis, sin minus pabulū
mortis futurum	335.a
Gustus in sacris literis	179.d
Gustus fons voluptatum	520.e
Gustus qualis sensus	521.e 2. seq.
Gutta.	106.e

H.

Habitatus ornatus quis	462.e
Habitatus tam virtutis quàm vitij	paulatim comparantur
647.d	
Habitudo corporis duplex	667.e
Habitudo bona periculosa	133.f
219.d 819.f	
Hæreditas bona	203.d 723.b
Hæresis ecclesiæ putredo	8.e
Hæresis quid	766.b
Hæresis Anomæorum	728.a
Hæresis mater superbia	702.a
Hæretici non sunt rebaptizandi, sed	Chrismate inungendi
767.a	
Hæretici scripto ostendant resipiscē-	tiam
586.e	
Hæretici per zizania designantur	22.f
Hæretici an sint recipiendi in excel-	su vitæ
769.a	
Hæretici quibus nocent	577.a
Hæretici lenitate fiunt peiores	617.d
Hæreticæ mulieres virginitatem pro-	fectæ an ad matrimoniū recipien-
da	774.e
Hæretici malū verbū eructāt	104.b
Hæreticorum labor & studium	584.f & seq.
Hæreticorū consuetudo omnia lau-	dare
255.d	
Hæreticorum reuocatio quorundā	601.d
Hæreticorum inconstantia	602.c
Hæreticorum mores	584.f
Hæreticis quibus rebus populus af-	luctat
584.f	
Hæreticos christianum nomen præ-	texere
585.b	
Hæreticos esse arguendos & vitan-	dos
603.d	
Halcedinis natura	39.b
Halcyon	799.e
Halcyonij dies	39.b
Harmonia cælorum & cōcentus ta-	xantur
13.a	
Hasta & lancea quæ	669.a
Hebræorum astutia erga Aegyptios	178.c
Hebraica in diuinis cōsulenda	273.e
Hebraicas quasdam voces quare nō	audi

INDEX RERVM ET VERBORVM

ausi interpretari 268.e
 Heli filij interficiuntur 342.e
 Heli peccatum punitur 801.b
 Helias & Ioanes philosophi 870.d
 Helias per ieiunium meruit videre dominum 129.d
 Helias in speluncam quare secesserit 196.a
 Helias igneos currus non expauit 182.a
 Helias ieiunio clausit cælum tres annos & menses sex 133.c
 Helias à coruis pastus 161.b
 Helias magnæ visionis spectator 129.d
 Heliaz ieiunium 811.a 825.e
 Heliaz zelotus ira 170.d
 Helisei ieiunium 129.d 811.b
 Helluo ventrè deû præstituit 665.c
 Herbæ aliquid ortæ 421.c
 Herbæ noxiæ cur creatæ 22.d
 Hercules cum duabus mulieribus 214.d
 Herinaceus marinus futuram tempestatem præsentit 35.a
 Herinacei terrestris natura 43.a
 Hermogenes Cæsareæ episcopus 588.f
 Hesiodi laus 214.a b
 Heteroscij 29.e
 Hieremiæ perpersio quod nõ faceret verba ad populum 812.e
 Hieremiæ fletus 828.b
 Hieremiæ verbum domini quomodo factum 185.e
 Hiericus in ora maris sita 204.d
 Hierocleus 624.a
 Hieroboam vaccas aureas commentus 711.a
 Hierosolyma quare excisa 164.c
 Hierosolymitana obsidio qualis 583.d
 Hierusalem in colle sita 204.d
 Hierusalem cælestis 690.b
 Hierusalem ædificare 696.d
 Hierusalem repudiata 681.d
 Hierusalem delicta 706.d
 Hippij animus leuis 628.f
 Hirundo visum sibi restituit 39.a
 Hirundinis solertia ibid.
 Hirundinû & olorum fabula 555.e
 Holocaustorum diuina interpretatio 653.a
 Homerus breuiloquus 555.e
 Homerus de Margite 215.e
 Homeri poeseos commendatio 214.b
 Homericus equus 869.d
 Homo quid 50.a 72.b 848.e
 Homo duplex 179.a 209.f 646.e 655.f
 Homo id quod secundum animam est 48.d
 Homo animal natura mite & congregabile 392.a
 Homo sociale animal ibid.
 Homo quomodo ad imaginem dei

48.d 671.e
 Homo qua in re à brutis differat 186.b
 Homo cur sit erectæ staturæ 139.a
 Homo minor mundus dicitur 58.a
 Homo singulis ferè horis alterationi obnoxius 102.f 118.b 103.a
 Homo quomodo dominatur animantibus 48.b f
 Homo sanguinis Christi precio redemptus 113.f
 Homo brutis viribus inferior, sed ratione præstantior 26.a
 Homo animal præstantissimum 671.d
 Homo imagine dei cohonestatus 671.d
 Homo humilis 672.b
 Hominis cum deo nulla comparatio 706.b
 Hominis superbi conatus esse caducos 673.e
 Hominis ætates & incrementa 50.c
 Hominis ætates & alterationes 124.c d
 Hominis natura duplex 490.e
 Hominis creatio singularis 203.f
 Hominis proprium rationalem esse 19.d
 Hominis dignitas 47.a
 Hominis prærogatiua quanta 115.d
 Hominis inconstantia 48.a
 Hominis caput sursum versus erectum 42.c
 Hominis quanta proceritas futura sit, ex trimo puero indicatur 50.d
 Homini quid maximè peculiare 392.a
 Homini turpe seruire affectibus carnis 48.e
 Homini variè concessæ sunt facultates 671.d
 Homines nubeculis similes 602.a
 Homines hic esse qui dicantur 126.b
 Homines boui & asino similes & deteriores 647.a b
 Homines mundi amantes 817.a
 Hominum vita labilis 674.c
 Hominum vita duplex 331.e
 Hominum tres ordines 212.f
 Hominum & vitis allegoria 23.d
 Homicidæ prognati ex diabolo 754.a
 Homicida quis 781.d
 Homicidæ in bello tres annos à communiõne abstinebant 772.e
 Homicidæ voluntarij pœna 767.d 770.c 772.d
 Homicidia voluntaria & inuoluntaria 769.d e 784.f 785.e
 Homousios 764.c 765.a
 Homouiastra 587.d

Honor an sit affectandus 435.d
 Honor viri vnde nascatur 221.c d
 Honorem quomodo offerimus, & contra 76.d
 Honores an debeat appetere monachus 504.c
 Honorare deum quid 351.d
 Horrea diuitum 836.a
 Hospites quomodo accipiendi 403.e
 Hospitum suscipiendorum scopus 404.e
 Hostia vna 653.c
 Hostia quæ sit grata deo 652.d
 Hostis veritatis variè quotidie nos impugnat 207.f
 Horrendum incidere in manus dei 706.a
 Hortus 665.d
 Humana inualida 90.c
 Humanæ vitæ duplex methodus 331. e f
 Humanum genus à purò homine redimi non potuit 113.b
 Humanarum rerum inconstantia 2.d 50.a 94.f 180.b
 Humilis & superbi colla 634.f
 Humilis viri habitus 841.b
 Humilis animi argumentum 412.a
 Humilem animam quæ deceant 551.e
 Humiles & abiecti non aspernandi 366.e
 Humilitas quid 460.f
 Humilitas duplex 672.c
 Humilitas est Christi imitatio 336.c
 Humilitas animi quid 462.b
 Humilitas quædam illaudabilis 97.c
 Humilitas iustorum & peccatorum 97.b
 Humilitas Christi 207.a
 Humilitas Davidis 673.e
 Humilitas est virtutum thesaurus 487.a
 Humilitas virtutum cõtentrix 335.f
 Humilitatis exercitatio 477.c
 & indicia 841.b
 Humilitatis virtus 205.a
 Humilitatè persequi quomodo debemus 207.d
 Humilitatè sectandã vt maiorè gloriam assequamur in regno cælorum 361.c d
 de Humilitate 204.f
 ex Humilitate gloria nascitur 207.a
 Hydræ fabula 546.a
 Hydroparastatæ 767.a
 Hyemis initium 29.d
 Hymnodia nocturnæ 584.b
 Hymnorum vis & vltus 551.a
 Hypocrita quis 128.b
 Hypocritæ deformissimi apparent 665.e
 Hypocritæ quercui similes ibid.
 Hypocritis fugienda 128.b
 Hypocritæ qui 190.e
 Hypo-

IN D. BASILIVM.

Hypostasis 564.d 565.d 764.e
 I.
 Iacob innocentia 178.d
 Iacob dominus Esau ex benedictione patris 319.a
 Iacob gratus deo 668.a
 Iacob musicen quare auerfatus 699.d
 Iacob Israël quare dictus 668.a b 725.c
 Iacob & Israël differentia 746.a
 Iaël 677.a
 Icarus 617.d
 Iconium ciuitas 554.b
 Idolum execrandum 671.e
 Idolum eijcit qui respuit mendaciũ 676.a
 Idola appellatione dei denominari 598.d
 Idola abominatio sunt 671.c d
 Idola argentea & aurea eijcere quid 676.c
 Idola sunt inanes animæ conceptiones 676.b
 Idololatria dicitur ignominia 674.d
 Idololatria extremum est malum 671.f
 Idololatræ in supplicium præcipitabuntur 666.d
 Idololatræ qui 769.d
 Idithum quid 119.d
 Idumæa 119.a
 Iechonias regno expulsus 762.f
 Iecur concupiscentiæ organum 546.c
 Ieiunabant omnes ad vnum 132.c
 Ieiunare facilius quàm se ingurgitare 810.d
 Ieiunare nihil prodest anima peccatis referta 41.b
 Ieiunandum quomodo 130.a b
 Ieiunandum adhibita moderatione 490.f
 Ieiunium 450.d 451.f
 Ieiunium Græcè quomodo dicitur 128.a
 Ieiunium armatura est contra impios spiritus 131.b
 Ieiunium prophetas gignere 129.d
 aduersus Ieiunium non se ingurgitandum 132.f 133.a 134.a
 Ieiunium vnum fuisse baptistæ vitam 130.e
 Ieiunium omni tempore vtile 132.a
 Ieiunium expeditus comes iter facientibus 132.d 810.c
 Ieiunium poenitentia initium 134.b
 Ieiunium angelorum imago 133.d
 Ieiunium orationem in cælum deferre 130.a
 Ieiunium lege antiquitatis 128.c
 Ieiunium lætitiæ quædam occasio 130.b

Ieiunium Lazari 128.e 130.e
 Ieiunium Heliaz 129.d 133.e
 Ieiunium Helisai 129.e
 Ieiunium trium puerorũ 129.e 811.e
 Ieiunium Danielis 129.f
 Ieiunium non additur per temulentiam 131.d
 Ieiunium sanitatis custos 133.f
 Ieiunium ciborum sumptionem cõdit 130.b
 Ieiunium cuius hominum conditioni & ordini vtile 133.b 810.b
 Ieiunium laudabile quod 134.b
 Ieiunium verum quod 132.c 134.b
 Ieiunium esse necessarium suo exemplo docuit Christus 656.d
 Ieiunium Moïsi & Heliaz 656.c
 Ieiunium deo gratum deo & inuisum quod 655.d 658.a
 Ieiunium non perficitur abstinentia ciborum 655.d
 Ieiunium hypocriticum fugiendum 656.a
 Ieiunantium capita angeli recensent 132.c
 Ieiunij laus 129.d 130.a 131.d 133.b
 Ieiunij ratione non sumenda crapula 132.f 133.a
 Ieiunij possessio vnde ad nos ad Ieiunium exhortatio 129.a 812.b
 Ieiunij laus à vetustate 128.d
 Ieiunij commoda 133.b c
 Ieiunij simulachrũ quod fuit 128.d
 Ieiunij effectus 655.d
 Ieiunij ratio 656.a
 Ieiunio dominus resistit diabolo 130.e
 Iesus saluator 219.a
 Ignauia quantum malum 403.b
 Ignis necessaria natura 14.c
 Ignis in corporibus latitans innoxius est 5.a
 Ignis spiritalis vis 254.d
 Ignis duæ facultates 79.a 731.f 850.a
 Ignis purgatorius 707.a 708.c 727.b 752.a
 Ignis inferni vis 849.e
 Igne conflagrabit omnia 14.e f
 Ignoranter peccans pœnæ obnoxius 439.b
 Ignorantia dei mors animæ 848.f
 Ignorantiæ summæ signum 257.a
 Ignorantiæ venia danda & obliuioni 772.a
 Ignoratio dei mors animæ
 Illecebra quid 752.f
 Illuminari ad meliora opera præparantur 288.c
 Imago dei Christus 225.c 762.c
 Imago inuisibilis dei quomodo intelligitur 272.a
 Imaginem dei per affectionum alienationem recipere 381.a
 Imaginem dei defœdatam quomodo

do restituemus 381.a
 Imaginem dei non referimus in corpore nostro 47.f
 Imaginem dei non est fas contumelios afficere 742.e
 Imagines rerum visibilibus apprehendere nequimus 277.a
 Imaginationes vitiosæ abominatio sunt 671.b
 Immaculatus quis 76.e
 Immortale quomodo in deo accipiendum 160.a
 Immunditia quid 441.a
 Imitatores Christi qui 312.e 339.c
 Imperata quatenus exequenda 448.a
 Imperatius loquendi modus in facris scripturis 469.a
 Impertibile quid 260.f
 Impij quomodo vitandi 570.d
 Impiorum præstigia 194.d
 Impietas propriè in deum peccatum 63.f
 Impiorum in concilium qui abeant ibidem.
 Improborum societas non præiudicat bonis 501.a
 Improbitas latens periculosa 255.d
 Imprudens quis 114.d
 Impuritas quid 375.f
 Impostores 661.d
 Impostorum astutia 702.b
 Inanis quomodo decedat ab inimicis 66.e
 Inatres 687.a
 Incantatoribus non fidendũ 109.b
 Incantatrices quæ 788.b
 Incarnatio domini immaculata 220.d
 de Incertis non iudicandum 364.e
 In quid significet 304.b 321.e 322.e 325.a
 Incessus animum indicet 551.f
 Incestuosi pœna 769.d
 Inclemens quis 430.d
 Incommodum pro nomine Christi sustinendum 368.a
 Incommodum vnde maximum resistat 663.d
 Inconstantia iumento asimilis 949.f
 Inconstantia stultitiæ similis 502.b
 Inconsulti 848.d
 Incontinens quis 401.f
 Incontinentia quid 441.a
 Incontinentia ex vino 840.a
 Incontinentiæ malum 452.a 649.c
 Incorporale loco non circumscribitur 60.d
 Incorporale in deo quomodo accipiendum 260.a
 Incorruptibile figurari nequit 48.a
 Incorruptibilis deus quare dicitur 259.a
 Incredulis nulla venia relinquitur 344.c

INDEX RERVM ET VERBORVM

ab Incredulis quando discedendum 375.d	Iniqui succendentur 666.a	Inuidia epitheta 171.f 173.a
Increpandi ratio quæ tenenda 151.d e	Iniqui reiiciendi à congregatione 663.f	Inuidia remedium 137.b
Increpandus frater quo animo sit 446.a	Iniuria in proximos duplex 659.b	Inuidus beneficentia irritatur 172.a
Increpatio animæ medicina 420.f	Iniuriarum præteritarum memoria non retinenda 364.a	Inuidia cor hominis consumit 202.d
Increpatio pio suscipiendo 376.c	Iniuriarum remissio immortalem fa- mam parit 627.b	Inuidi diaboli ministri 172.f
Increpationis modus 443.b c	Iniquè agentibus an communican- dum 249.d	Inuidi virtutes in vitia conuertunt 173.b
Inculcare quando conueniat 363.b c	Innascibilitas an in substantia dei sit 258.a	Inuidi mores 823.c
Indifferentia & media quæ 763.c	Innocens qui 178.b	Inuidi & pacifici collatio 633.b
Indigentia sanitatis mater 422.f	Innocentia duplex 178.c	de Inuido 171.d 173.a
Indignatio quid 170.d	Innocentia Davidis quæ 68.a	Inuido nunquam deest tristitia 171.c
Indignatio neruus animæ 169.f	Inobediens frater quomodo tracta- ri debeat 407.f	cum Inuido non congregiendum 172.d
Indignationis iustæ proprium 440.b	Inobedientes taxantur 435.f	Inuidorum fascinantes oculi 172.f
Indus fluuius 14.d	de Inobedientibus 419.a	Inuisibile quid 7.c
Induere nouum hominem 107.f	Inobedientia cuiusq; verbi an morte sit digna 245.d	Inuisibile in deo quomodo accipien- dum 260.a
Indumentum christiano conueniens 405.b 686.a	Inobedientia magnorum malorum radix 449.a	Inuisibilia per inuisibilia cognoscun- tur 698.a 699.e
Indumentum auferet nobis domi- nus 685.f	Inquinamentum carnis ac spiritus quid 438.b	Inuocationis verba cum panis eucha- ristiæ ostenditur 324.a
Indumenta Rebeccæ 686.c	Inquinatio spiritus quid ibid.	Inuoluntaria quæ 71.d
Indumenta varia filiarum Sion 686.c	Insecta quare sic dicta 40.c	Ioas ignis domini 711.c
Inferiores magistratibus ferè similes 65.b	Insecta oliuo percunt, aceto reuiuif- eunt 40.d	Iob proprium contra seipsum præ- dicit casum 207.c
Inferiores antistitis ministeriû subire non reformident 409.b	Insidiatores quomodo vitandi 367.d	Iob calamitates suas cum silentio pertulit 594.c
Infidelitas mater fornicationis 661.b	Insomnia qualia obuenant 146.b	Iob inuictus athleta 150.d
Infideles quomodo ad fidem persuadendi 380.c	Instrumentum humanum 557.a	Iob exemplum 142.e f
Infideles coarguendi 678.a	Intelligentia quæ & quomodo à deo petenda 463.c	Iob variè afflictus 164.f
Infideles infirmantur viribus erga crucem 677.a	Intelligentia quid 699.e 703.c	Ioannes ceteris euangelistis excellen- tior 190.d
Infirmitates sæpe esse peccatorum flagella 422.c	Intelligentiam humanam reprimere tumorem animi 565.c	Iob patientiæ mercedem accepit 825.c
Infirmitatibus quomodo remedia inuenienda 551.b	Intelligens 703.c	Iob verax 827.d
Infirmitates quomodo tractandi 360.c	Intemperantia quid 441.b	Iob constantia 142.f 824.d
Infirmitas visitatio domini man- datum 588.d	Interpres quis 678.a	Iob fortitudo 551.b 827.d
Infirmitas tria genera 217.d	Interrogatus submissa voca respon- de 335.b	Iob vxor exprobrat pietatem 824.c
Inflatus quis 438.f	Intuitus pudicitæ index 523.a	Iofapha à deo reprehensus 206.f
Inflatos in diabolicum crimen inci- dere 256.c	Inuidia sequitur diabolus 170.b	Ioseph historia quem fructum ha- beat 551.b
Influxuum cælestium cognitio 27.d	de Inuidia 171.b 202.e 203.c	Ioseph iustus 220.c
Ingenio non abutendum 663.c	Inuidia cui dominari non possit 173.c	Ioseph quid seruum fecerit 172.e
Ingenitum esse quid 272.d	Inuidia viperæ comparatur 171.b	Ioseph pudicitia 534.d 819.d
Ingenitam variè accipi 295.c	muscis & vulturibus 173.a. Cancro.	Ioseph auari imitari debent 151.b
Ingratos exemplo à cane deducto taxat 44.a	Inuidia inter pares & proximos 172.d	de Ira 167.d 202.b
Inhabitatio dei vera 551.d	Inuidia Cain 171.c Saul ibidem. f 172.c fratrum Ioseph, ibid. b & 823.d	Ira & furor dei 99.a
Inhospitales exemplo cornicum ta- xat 38.c	Inuidia Iudæorum 172.c	Ira quid 168.d 438.e 705.d
Inimicus bifariam iuuandus 457.d	Inuidia nihil perniciosius 171.b	Ira & indignatio qui differant 170.d
Inimici peculiare iudicium 457.c	Inuidia proprium diaboli vitium 203.c 204.a	Ira quomodo compescenda 168.d
Inimici qui sunt diligendi 457.c	Inuidia amicitia pestis 172.c	Ira bona & mala 170.a b 167.d
Inimici domini 663.d	Inuidia malum 171.c	Ira momentanea quædam insania est 168.a
pro Inimicis orandum 365.c	Inuidia bonum 823.c	Ira mentis est temulentia 131.c

IN D. BASILIVM.

Ira appendices & germina 171.a	triam 650.a 682.a	Iuramenti forma vbi quærenda 771.c
Ira officiosæ vtilitas 169.f	Iudæorum calumniæ 219.a	Iuramenta quæ non iuramenta 772.b
Ira antidotum 169.c	Iudæorum inuidia 172.c	Iuramentorum speciem qui habent 72.a
Ira filius quis 473.a	Iudæorum interitus causa 682.d	Iurare an liceat 71.777.c
Ira incommoda quomodo fugienda 169.f	Iudæorum reliquiæ saluæ fient 710.d	Iurare cur deus dicatur 228.a
Ira vis 822.b	Iudæorum improba viuendi ratio à gentibus 670.d	Iurare Clinias noluit 215.b
Ira ac furoris fructus 167.f	Iudæos quare reiecit dñs 653.b c	Iurantes ne cogantur ad periurium 771.d
Ira locum dare quid 468.a	apud Iudæos qui numerabantur 732.e	Iustitia multiplex 68.a
Iram vincere supra naturâ est 821.b	Iudex 682.c	Iustitia quare filius Dei dicitur 228.d
Iracundia ex animi elatione 400.c	Iudex quisque iniquus est sui 841.f	Iustitia Dei non secundum persona- rum dignitates 605.b
Iracundi confortium esse fugiendû 821.f	Iudex fieri non optandum 842.b	Iustitia diuina. 177.b
Iracundo non asidendum 202.b	Iudicis officium 177.e 816.c 818.a	Iustitia quædã homini insita 177.a b
Iracundos cani comparat 52.c	Iudicare quatenus sinimur 455.b	Iustitiæ ratio non eadem quæ pecca- ti 228.d
Iraisci quomodo non poterimus 434.e 450.a	Iudicare pro probare 67.c	Iustitiæ gloriatio superbiq; vitio per- ditur 206.c
Irati habitus 168.a	Iudicare de altero secus non debe- mus 364.a	Iustitiæ proprium 387.d
Irati nomine belluarum vocantur 167.e	Iudicandum non esse de obscuris 364.c	Iustus in principio sermonis seipsum accusat 207.c
Irati à dæmonibus nihil differunt 168.a	Iudicandi pulcher mos 596.c	Iustus arbori plantatæ comparatur 61.a
Irati sui immemores 167.f	Iudicandi homines quo ordine sint 684.b	Iustus proficit in melius 705.c
de Irato 131.d	Iudicium rectum 177.d	Iustus à sua iustitia se auertens 648.a
Irenæus vicinus apostolorum tempo- ribus 226.d	Iudicium quibus conuenit 668.d	Iusti quomodo fumus 228.d
Iris fluuius 596.b	Iudicium non sine misericordia 829.d	Iusti actio 92.a
Iridis descriptio 567.d	Iudicium iræ dei debet alios erudire 353.d	Iusti via 93.a
Israël non est vsus equestri exercitu 90.d	Iudicium de capitis supplicio anxie fiebat 596.c	Iusti non fuerunt omnino Moses & Abraham 228.d
Israël interpretatur 647.c	Iudicium fieri non debet in persona- rum acceptione 364.c	Iustum quid 168.f
Israël per vineam intelligitur 695.b c	Iudicium in scriptura 67.c	Iustum quid apud deum 228.a
Israël est ecclesia vidua liberata à iu- go seruili legis 659.c	Iudicium dei timendum 659.a 720.a	Iustitia dei, angelorum & hominum 68.a
Israël incultus manet 694.e	Iudicium dei nobis proponendum 802.d	Iustitiam faciens 70.d
Israël similitudine bonis exprimitur 647.692.a	Iudicium incipit à domo dei 740.f	Iuuenis moribus 680.a
Israëlitz à deo nutriuntur in deserto 161.b	Iudicij extremi commonitio 95.c d	Iuuenes apud Iohalem promissiones habere 179.b
Israëlitum ruina qualis 206.d	Iudicij dies tremædus 93.c 95.c 740.a 837.f 850.a	Iuuenum mores indomiti 848.b
Ister fluuius 14.d	Iudicio maioris partis standum 449.d	Iuuenum consuetudo perniciofa 334.a
Iubar inuentor citharæ. 699.d	Iudicia dei non esse contemnenda 353.d	Iuuenum administratio periculosa 848.b
Iucunda etiam fastidiunt. 130.c	Iudicia dei timenda 462.c	
Iudæ prolapsio 509.a	Iudicia dei nuper scrutabilia 261.b	
Iudæ interpretatio 727.c	Iudiciorum dei timorè docuit Chri- stus 246.b	
Iudæ fortitudo 727.d	Iugum Christi lenè 181.c 361.b	
Iudæa regio fecunda 692.a	806.b	
Iudæi sex annos arabant, septimo quiescebant 56.a	Iulianus 628.c	
Iudæi Eunomio magis pij 289.a	Iulitta martyr 144.c	
Iudæi comparantur equo indomito 158.d	Iulittam in struem lignorum accen- sam insiluit 145.b	
Iudæi exleges 651.a	Iulittæ diem festum agendum indixit Basilius 145.f	
Iudæi beneficiorum immemores 709.c	Iulittæ corpus illæsum mansit ex ig- ne 145.b	
Iudæi cæci 651.b	Iulittæ mira constantia 145.a b	
Iudæi de doctrina Christi miraban- tur 679.a	Iumentis comparatus 116.b	
Iudæi deteriores populo Sodome 651.f	Iuramentum in scriptura quid 71.f	
Iudæi traditi in reprobum sensum 718.d		
Iudæi alligarunt Christum 682.a		
Iudæi prophetas non habent nec la- ira		

L.

Laborandum vnicique 362.c	490.a
Laborare qui nolet frater quomodo puniendus 439.c	
Labor ascetarum 403.a	
Laboris & requietis vicissitudo 383.c	
Laborem agricolæ imminuit spes fer- tilitatis 62.f	
Laborem fratres quo animo suscipe- re debeant 416.d	
Labores assueti minus offendunt 132.d	
Labore parta diligentius seruamus 12.b	

INDEX RERVM ET VERBORVM

Labore gloria acquiritur 184.d
 Laboris pollui quid 787.e
 Lacedæmoniorum legatis Athenien-
 sibus responsum quale datum
 608.f
 Lachryma scenus æterni gaudij
 142.a
 Lachrymæ erumpentes afflictionis
 copiam discutiunt 582.f 584.c
 Lachrymæ Christi quales 143.f 142.a
 Lachrymæ in magnis calamitatibus
 non sunt cohibendæ 142.d
 Lachrymæ vnde & quàm vtilis ad le-
 uandam animi tristitiam 142.b
 Lachrymæ sanctorum 141.d
 Lachrymarum origo & ratio phy-
 ca 141.c d 142.b
 Lachrymarum societas solatium
 760.b 828.a
 Lachrymis quatenus indulgendum
 142.d 827.b
 Laconicarum mulierû vestitus 678.c
 Laconismus 555.d
 Lacus in scriptura 83.e
 Lacus in malam partem 69.d
 Lacustris aqua quo differat à putea-
 na 69.c
 Lætitia virtutis comes 488.b
 Lætitiam quæ pariunt extra nos sunt
 139.c
 Lamech peccatum 437.e
 Lancea 669.a
 Lapidem mouere 217.c
 Lapidum nomine quid designatur
 726.a
 Lasciua quid 441.a
 Lasciua naturam lædit 209.c
 Latria quid 465.c 650.b
 Laterum nomine quid designatur
 726.a
 Latronum interfectores an punien-
 di 785.a
 Latum clauum quid 687.b
 Lauachrum adulterum 660.b
 Laudabile non est quod inuiti subi-
 mus 123.c
 Laudare Deû opus Angelorû 80.a
 Laus dei quid 91.f
 Lazari ieiunium 128.e
 Lazari patientia 422.d
 Lazari suscitatio 142.a 827.c
 Leænæ partus difficilis 42.e
 Lebes spei meæ 119.a
 Lectio inter edendum cum attentio-
 ne audienda 458.b
 Lectio scripturarum vtilitas 551.b
 Legere arbitrato suo libros an acce-
 tæ debeant 445.d
 Legendi quomodo gentilium libri
 212.c
 Lenitas falsa quantû malum 408.a
 Leonis natura 42.d
 Leonis vociferator similis 52.f
 Leones pios pascunt 161.c
 Leporum natura 74.c
 Leprosi Dauidem Hierosolymis

excluserunt 563.e
 Letoius Melitensis episcopus 518.b
 Leuia quæ 201.d
 Lex diuina non actum solum, sed
 voluntatis sententiam damnat
 543.c
 Lex ciuilis punit non medetur, con-
 tra lex ecclesiastica 781.d
 Lex quid 652.a
 Lex ex Sion 668.c
 Lex diuina doctrix & magistra veri-
 tatis 722.d
 Lex spiritualis spiritualiter intelligē-
 da 655.c
 Lex similis fructui teneri corticis
 650.b
 Lex obsignata est & intellectu diffi-
 cilis 720.c
 Legis & Euangelij discrepantia
 361.a
 Legis summa, diliges proximum
 653.c
 Legis iugum quibus onerosum vi-
 detur 719.d
 Legem exemplar esse & vnam ca-
 lestium 706.c
 Legem obseruare, futura prædican-
 diratio 722.c
 Legem qui dicunt obsignare 720.c
 Legum gentium discrepantia 177.b
 Legislatori contumelia est despectio
 legum 76.c
 Leuare de fonte baptismatis 615.d
 Libanij laus 626.c d
 Libanus idolatriæ locus 78.d 81.f
 Libanus mons 674.a
 Liberationem quomodo homo ac-
 cipiat 231.d
 Liberare & seruare quomodo diffe-
 rant 66.b
 Libera voluntas ad bonum & ad ma-
 lum 747.b
 Liberi fiebant Hebræi septimo anno
 56.a
 Liberæ facultatis seu voluntatis affer-
 tio 661.a
 Libertas arbitrij astruitur 660.c
 Liberior episcopus 589.a
 Liberos procreatio benedictio-
 ne digna domini 540.c
 Liberos erga parentes officium
 378.b
 Liberos causa non sunt cumu-
 landæ opes 157.d 832.a
 Libido nulla vehementior quàm ma-
 ris & foemine coniunctio 484.b
 Libidinis incentiua vnde 520.c
 Librorum multitudinem culpat
 589.a
 Lignum vas mysticè 165.a
 Lignum vetitum cur deus in paradi-
 so posuerit 166.d
 Lilij flos citò periens 103.b
 Lingua quare vna 526.c
 Lingua creata ad benedicendum nõ
 contra 636.d

Lingua natura 139.b
 Lingua custodia fit in virgine 526.a
 Lingua veloces ad calumniã struen-
 dam 564.b
 Lingua peccatum multiplex 96.a
 Lingua deum negare & corde confi-
 teri an liceat 197.c
 Linum fumigans quid 477.d
 Lis quid 441.a
 Litaneæ quando ceptæ 578.d
 Litera nudæ an sit insistendû 262.a
 Locustarum prælia 40.c
 Loquendi oportunitas 496.a
 Loth naturæ fines contumelia affecit
 334.c
 Lotophagorum penuria 558.c
 Lucifer quo pacto fit pulcherrimus
 stellarum 10.d
 Lucifer peiorem naturam accepit
 280.d
 Luctus bonus 460.c
 Luctus laudabilis 85.d
 Luctus multum prodest 755.b
 Luctum mortuorum immoderatum
 non probat 143.a
 Lumen animæ 271.f
 Lumen Israël in ignem 731.f
 Lumbus quid 752.f
 Lugentium habitus 149.b 159.a
 Lugentium voces 143.b
 Luna in deliquio non absumitur
 27.a
 Luna carminibus minimè transferri
 potest 31.f
 Lunæ mutatio corpora afficit 31.b
 Lunæ lux aduentiua non est 27.a
 Lunaris annus 30.b
 Lupi & agni fabula 597.d
 Lupo raptoem comparat 52.c
 Lux 10.a 702.d
 Lux deus est 283.d 724.b
 Lux pro splendore 26.d
 Lux mundi Apostoli 229.b
 Lucis filij qui 473.a
 Lucis pulchritudo siue bonitas 10.c
 Luxuriam compotatiunculis 697.b
 Luxuriam annexa 700.f
 Lycaones 422.d
 Lydia arena 216.c

M.

Machabæorum matris constantia
 855.b
 Machara quid 669.a
 Macrina nutrix Basilij 591.a 595.f
 Magi cur primi Christum adorarunt
 219.e
 Magorû dona interpretantur 220.a
 Magistratus debet suis affectibus im-
 perare 1753.a
 Magistratus quomodo molliendi
 607.f
 Magistratus ad vindictam sint tardi
 38.b
 Magi-

IN D. BASILIVM.

Magistratus quales esse debeant
 845.b
 Magistrum secularium puerorû an
 monachum conueniat 477.c
 Magistro insciēte quidquid fit sacri-
 legium 333.a
 Magnanimitas quid 702.f
 Magnus quis 730.a
 Magni duplex acceptio 30.b
 Magnificare dominum quis dicatur
 92.d
 Magnificencia quid 78
 Magnificē de nobis sentire non debe-
 mus 165.c d
 Magnus verè quis dicatur 78.b
 Maiori honos deferendus 335.b
 Maiores ad maiora astringi 361.b
 Maioribus subiici debemus
 378.d
 Maioribus dignus quis 355.d
 Malagma quid 648.c
 Maledictus qui fecerit sculptile
 676.b 671.b
 Maledictum quid 434.a
 Maledicendi de aliquo tempora duo
 ibidem.
 Malignitas quid 442.e
 Malitia quid 488.f 702.d
 Malitia quasi funiculus 701.a
 Malitia mentem hominis voluptate
 inecat 719.d
 Malitiæ deploratæ homines vitandi
 363.f
 Malitiam morbum esse in anima
 418.c
 Malum quid 43.c 165.c
 Malum duplex 163.c
 Malum nihil nisi peccatum 164.f
 165.b
 Malum cum bono non est creatum
 165.d
 Malum non solum bono, sed sibi re-
 pugnant 104.a
 Malum nullum eorum quæ patimur
 163.d
 Malum bono pensandum 821.c
 Malum à Deo non promanat, sed à
 nobis ipsis 9.a
 Malum magnum quod 816.d
 Malum in animæ lesionibus gignitur
 165.c
 Malum à Deo alienatio 166.b
 Malum semper est malum 383.d
 Mali vitatio virtus 183.d
 Mali nomen pro vexatione 164.d
 Malo vno castigato, multi cõuertentur
 67.b 842.c
 Mala cur infligantur hominibus
 163.d 802.c
 Mala quomodo facillè feramus
 144.a
 Mala à nobis ipsis oriuntur 442.c
 Mala nostra non esse celandã
 100.c
 Mala vitanda 65.a
 Mala vitronca accersimus 74.a

851.d
 Malorum excogitatores 442.c
 Malorum omnium grauissimû chari-
 tate carere 390.c
 Malorum Deum non esse auctorem
 163.a
 Mamas martyr 221.a
 Manasses per penitentiam è captiui-
 tate liberatus est 228.d
 Mandatum Dei rectè facientes quo-
 modo tractandi 356.b
 Mandatum magnum & primû 351.b
 Mandatum primum cohibere lin-
 guam 96.a
 Mandatum Domini quomodo faciē-
 dum 355.b c
 Mandatum Domini vt studiosè exe-
 quamur quomodo obtinere po-
 terimus 457.a
 Mandati Dei finis 353.d
 Mandata dei facere non pietatis gra-
 tia quale peccatum 249.a
 ad Madata Dei segnes quomodo se-
 duli reddi queant 435.c
 Mandata Dei ordinem habere
 389.a b
 Mandata Domini fidelia 345.c
 Mandata Dei omnia æquè seruanda
 355.a ibidem.d 386.c
 Mandata Dei exequēdi cur ipse pri-
 nobis vires suggesterit 390.a
 Mandatorum Dei series 389.a
 cum Mandatorû Dei contēptoribus
 periculosum est habitare 394.d
 Mandragora 22.d
 Manichæi tellurem animatam dice-
 bant 36.b
 Manichæorum error circa abyssum
 8.f & circa tenebras 8.d
 Manichæos taxat propter fatalē ca-
 sum 147.a
 Manducare ad gloriam Dei 402.d
 Manè prophetæ cur misit
 699.f
 Manna 311.d 751.c
 Mansuetus quis verè 92.d
 Mansuetudo patientiæ mater 496.c
 Mansuetudo Dauid erga Saulem
 172.a 551.c
 Mansuetudinis laus 92.c
 Mansuetudinem in indignado posse
 seruari 496.c
 Mansiones multæ in domo patris
 694.a
 Manus Dei 99.d f 734.c
 Manus martyris flamma incensa
 394.b
 Manus superbiz 343.b
 Manus incruenta & sacrificata 618.a
 Manus fortis quæ 719.a
 Manus impositionē Eustathius do-
 losè obtinuit 588.f
 Manus nomine quid designatur
 706.a
 Manus organa sunt explendæ cogi-
 tationis 682.c

Manus in cælum tollere 657.d
 Manum nemini citò imponendam
 371.b
 Manuum officium 54.6
 Marcellus hæreticus 572.c 579.a
 589.c
 Marcion duo principia inducit, &
 duos deos 225.b
 Marcion cum suis adhuc hodie no-
 cet 531.d
 Marcion Euangelij deprauator
 269.b
 Marcus Alexandriæ euangelizauit
 299.d
 Mare est fons & origo totius humo-
 ris 20.c
 Mare arena coeretur 18.d
 Mare quomodo bonû siue pulchrû
 apud Deum 20.b
 Mare Aquilonium insultius ceteris
 34.d
 Mare quomodo potulentum sit
 20.a
 Mare hanc vitam significat
 180.a
 Maris aqua cur amarulenta
 15.d
 Maris occidui æstus 31.d
 Maris nomine quid intelligitur
 735.c
 Maria multa recenset 19.c
 Margytes qualis vixerit 215.c
 Maria cur desponsa fuerat
 218.d
 Maria post partum virgo 219.b
 Mariæ & sanctorum fit commemo-
 ratio in missa 857.a b f
 Mariæ sororis Moysis peccatum
 801.a
 Martyr quidã in agone Christo abre-
 nunciat 200.b
 Martyris constantia in tormentis
 194.a
 Martyrum vera laus 198.c
 Martyrum encomium 221.b
 Martyrum gratiarum actiones
 200.
 Martyrum ossa tacta sanctificant
 127.a 833.f
 Martyrum memoriæ quales olim
 415.a b
 Martyrum constantia & dicendi li-
 bertas 199.a
 Martyrum quadraginta historiarum
 198.e & seq.
 Martyrum quadraginta custos mar-
 tyr fit 200.c
 ad Martyrium exhortatio
 197.f
 Masculus ter in conspectu Domini
 apparebat 653.d
 Masculorum concubitores punien-
 di 769.c
 Masculis erga foeminas concupiscen-
 tia vis inlita 536.a
 Mataza 613.e
 Mater

INDEX RERVM ET VERBORVM

Mater & frater Christi	275.a	Mendacium foetus diaboli	596.a	Metus temulentia est	131.c
Matris virile facinus	201.a	Mendacium à veritate discernendū	822.d e	Meum & tuum abicit ab auctoris	409.d
Matris Basilij mors	553.d	Mendacium ex diabolo prognatum	578.f	Metropolitanus	563.d
Materiæ vsum posterius ars inuenta	7.f	Mendacia fugienda	357.d	Midas	868.d
Matrimonium legitimum quod	533.d 781.b 790.c	Mendacia quidam confingunt mercede conducti	579.b	Miles Christianus	136.e
Matrimonium non dissoluendum	771.a 783.a	Mentiendum non esse	357.d	Militis Christiani arma	132.d
Matrimonium tēpore seruitutis contractum non valebat	780.d	Mentiendum non esse alicuius utilitatis caussa	442.c	Militis terreni & spiritualis collatio	132.d e
Matrimonio iuncti quomodo in cœ nobis recipi debeant	399.a b	Mendicus & pauper quid differunt	471.d	Militi Christiano quæ facienda	350.b
Matthæus generationis Christi secundum carnem interpret	271.c	Mensura eadem remetitur	122.b	Milioni Crotoniæ fortitudo	215.d
Matthæus non facultates modò sed & piacula contempnit	396.b	Mensura eadem remetitur	122.b	Minæ impiorum piis sunt semina diuina	197.a
Matutinæ horæ cur institutæ	413.c	Mensura luxum carpit	838.d	MNVTOXOS quid	686.b
Maximi laus	565.b	Mensura accumbendi ratio	335.c	Ministerium à fratre quomodo suscipiendum	454.c
Maximinus	864.d	Mens quid & eius functio	488.a	Ministerij opus magnum	335.f
Medi vnde dicti & qui	743.f	Mens vt validior reddatur, domanda ieiunio caro	130.f	Ministri verbi ne abutantur sua potestate	374.b
Medicina ars cur nobis indulta	421.b	Mens nostræ libera & sui iuris	488.a	Ministri Euangelij oratione constituendi	370.e
Medicinæ commendatio	46.d	Mens carni alligata, fide opus habet	623.a	Ministri inter fratres cuiusmodi esse debeant	410.d
Medicinæ vsus	422.e	Mens quando ad seipsam redeat	551.a	Ministri Dei cum honore excipiendi	360.a
Medicus corporalis & spiritualis	136.c	Mens princeps facultatis	645.c	Ministri fideles proprium	345.c
Medici verbi Dei	749.e f	Mens verò magna	730.a	Ministeria in conuentibus quomodo fieri debeant	383.c
Medici animæ iudicium	775.a	Mens sanctorum quid modò agit	675.d	Ministrare alteri magna res est	334.b
Medicorum operas non negligendas esse	421.a	Mens magna pro versuto	730.b	Minor maiorem docere si iussus fuerit quo pacto erga illum se geret	456.a
Medicorum industria	817.b	Mens vino immerfa in ceteras perturbationes facile prolabitur	750.f	Miseri qui persistunt in ebrietatibus	699.a
Medicos aliquam vim sentiendi auferre	553.b	Mentis euagatio vnde aboriatur	433.d & quomodo cohibeatur	Misericors vir res est pretiosa	53.d
Mediocratem in omni re seruandā	490.a	Mentis arcana inter se fratres debent prodere	407.d	Misericordem Christianum esse debere	362.a
Meditatio scripturarum diuinarum ad quid valeat	551.a	Mentis puritas seruanda	132.a	Misericordes sunt liberales ad contri- tribuendum	362.a
Mel	38.c	Mentis munus	674.e	Misericordia quid	123.e
Mel diuina doctrina	179.d	Mentis quietæ commoda	551.a	Misericordia Dei incomprehensibilis	431.f
Melchisedech	667.b	Mercatores spirituales	180.d	Misericordia Dei sperare quis dicitur	90.d
Meletius episcopus	571.d	Mercenarius pastor diabolus	222.a	Misericordia Dei non est sine iudicio, nec contra	87.d
Melodia psalmodum cur inuenta	61.f	Mercenarius notatur	759.b	Misericordia Dei in pondera	87.e
Membrum membro indiget	797.b c	Mercenarij qui sunt	222.d	Misericordia comes iustitiæ	123.e
Memoria quid	531.a	Meretrices foetus suos occidētes puniendæ	767.b	Misericordiæ efficacia	183.e f
Memoriæ infidet tenacius quod cum oblectatione discitur	62.c	Merita nulla post hanc vitam	350.e	MIXOP quid	23.c
Mendax quis	125.d	Mesis quæ	669.a	Mitis quis	460.a
Mendax ex ignorantia piaculo obnoxius	439.b	Messoribus quæ cōcessa sit potestas	669.a	Moab	755.f 759.b
Mendaces homines in stateris iniquitatis	121.c	Metalla quomodo nascantur	20.b	Modestæ studium ad quid vtile	207.a
Mendacium pessima armatura	597.c	Metamorphosis Christianis notanda	688.b	Modestæ indicia	841.a
Mendacium sine timore effutiri	587.a	Metere quid quisque seminauerit	682.d 724.d 728.d	Modicum modico adiectum	813
		Meritopos quis	673.d	Modum	
		Metus caussa est expectatio cuiusuis mali	462.e		

IN D. BASILIVM.

Modum pœnis præscribit Deus	629.	Mores varij hominum	297.a
Mœror per gemitus releuatur	584.c	Morimur sæpe prius quàm anima separetur à corpore	124.c
Monachus à vino abstineat	337.a	Mors iustis somnus	193.c
Monachus extra monasterium exire non debet	494. a nec à cœtu fratrum se abscindere	Mors sanctorum non lugenda	126.e
Monachus peculium non habeat	336.d	Mors sanctorum vitæ occasio ibidem.	
Monachus an dare vestimentum vetus debeat	444.c	Mors manet omnes	
Monachus opera illa sectetur quæ suæ professioni sunt idonea	492.d	Mors peccatorum mala	98.d
Monachi obediētia quæ esse debeat	503.d	Mors animæ quid	728.b
Monachi vouebant olim	381.e	Mors vitæ priuatio	165.f
Monachi an possint mutare habitum & nubere	781.b	Mors Domini quomodo annuntianda	466.d
Monachi inter se vt fratres sint	383.b 384.c	post Mortem nullus inrendi locus	750.e
Monachi locum mutantes vitandi	494.c	Mortem amicorum etiam æquo animo ferendam	143.b
Monachorum idem studium & consensus	383.f	Mortem Deus non fecit	165.f
Monachorum victus quomodo parandus	382.d	Mortificationē Iesu qui corpori conferant	578.b
de Monachorum institutionibus	381.a 383.c	Mortuum suscitanti nō credendum nisi sanctè viuat	791.e
Monacharum institutio compendiosa	385.b c	Mortui non flendi	143.a
Monachis vestitus idem & color cur	405.b	Mortuorum commemoratio	791.e
pro Monachis recipiēdis an aliquid accipiendum	480.c	Moses propheta	4.c
Monachatum suscepturus quid primum cogitare debeat & quibus debeat facultates relinquere	331.d 397.d	Moses adoptus à filia Pharaonis, & à sapientibus ægyptiorum eruditus	1.d
Monastica vitæ scopus	383.f	Moses ægyptiorum disciplinas didicit	213.d 706.c
Monastica constitutiones	484.a	Moses Pharaoni datus in Deum	599.c
Monastica vitæ exempla	331.f	Moses iudex Israël esse negat	842.c
Monimenta sumptuosa prohibita	158.c	Moses in æthiopia quadraginta annos contemplationi vacauit	1.e
Mons Dei	70.c	Moses barbarica voce suam doctrinam tradidit	624.d
Mons Sion	666.f	Moses calamitates & ærumnas præelegit voluptati	1.d
Montes figuratè accepti	109.c	Moses annos natus octoginta Deū vidit	1.c
Montes & colles qui dicuntur	732. b	Moses auctor libri Geneseos	1.b
Montium vertices qui dicuntur	667.a	Moses multa omisit ad ædificationē nihil facientia	41.e
Montis sublimis descriptio	556.f	Moses septimus ab Abraham legem accepit	489.b
Montani dogma	279.d	Moses Abraham omnino iusti nō fuerunt	228.d
Morbus vtilis peccatori	109.a	Moses redimere hominem non poterat	113.d
Morbus, &c. an sint in malis numeranda	9.b	Moses ieiunij beneficio penetrauit in montem, nubem ingressus est & legem accepit	129.b
Morbi peccatorum flagella	422.	Moses dum alteram legem accipit, altero ieiunio opus habuit	131.a
Morbi non ingeni	165.d	Moses & propheta sæpe plures personas in diuinis subostendunt	489.a
Morborum tria genera	815.b		

INDEX RERVM ET VERBORVM

de Mulieribus raptis 775.a
 Mundatio peccatorum qua in re fita 430.e
 Mundities in corporis statu non improbanda 614.a
 Mundus effici quis datur 438.c
 Mundo corde qui 475.f
 Mundus hic docendis animabus est accommodus 3.e
 Mundus ab æterno fuisse à quibusdam credebatur 4.c
 Mundi pars sumus 854.e
 Mundum repudiare 813.f
 Mundus finem capiet 2.f
 855.c
 Mundus hic est quasi liber scriptus prædicans gloriam dei 54.c
 Mundus minor homo dictus 58.a
 Mundus cognitionem Dei non suscipit 393.a
 à Mundo abesse quid 550.e
 Munerum corruptelam taxat in iudice 662.c
 Murmur quorundam 439.e
 Murmurans ob cibum 451.a
 Murmuratores 408.d 436.a
 439.f
 Murus quid 674.f
 Mus elephanto formidulosus est 45.a
 Musica origo est natura 715.d
 Musica genus quod probandum 216.b
 Musica vis 215.d
 Musicus insignis ibidem
 Musonius 579.d
 Mutare quem suam sententiam posse 439.c
 Mutuam pecuniã accipiētibus quod impendent mala 75.b
 de Mutuo dando domini consilium 75.b
 Mutuum 830.d
 Myrrha sepulturæ signum 106.d
 Mysterium mortis Christi & resurrectionis ibidem
 Mysteria salutis omnibus æquè tradenda 175.d
 Mysteria diuina intelligere Dei donum est 645.b

N.

Nascimur vt moriamur 854.e
 Nasci & creari idem 621.e
 Naralium ad volatilia comparatio 37.c
 Natiuitas Christi diuina 217.d
 715.a

Natura diuina ab omni compositione pura 308.b
 Natura Dei non incidet in passione 297.d
 Natura quorum vna est horum & actiones eadem 63.b
 Natura finem acceptura est 666.e
 855.c
 Naturæ cognitio quantum proficit 565.c
 Naturæ ad ductum quæ fiunt, plerumque bene succedunt 612.b
 Naturæ nostræ proprium 392.a
 Naturam refingere difficillimum 300.f
 Naturalis iudicandi vis à deo 623.a
 Naucleros pij imitari debent 180.d 181.a
 Nautili piscis natura 631.d
 Naues maris quæ 675.a
 Naues commendabiles 675.b
 Nautis virgo 714.e
 Necessaria perquirenda in diuinis rebus 353.b
 Necessitas fratrum curanda 362.d
 Negare Christum 790.e
 Negligentia periculosa 186.b
 Negligere verbum Domini res expauescenda 646.e
 Nemo vox generalis 762.b
 Nemo sua forte contentus viuunt 148.a
 Neotecita in diuinis facillè nō admittenda 600.e
 Neomeniæ 645.e
 Nequitias auferre à conspectu Dei quid 658.d
 Nescire Dei quid 621.a
 Nicenum concilium 564.f
 Niceni concilij fidei symbolum 575.f 594.a
 Niceni symboli necessaria confessio 593.e
 Nicobulus 615.a
 Nihil fit præter certam rationem 24.c
 Nihil est otiosum in scripturis sanctis 668.a
 Nihil futurum 14.c
 Nihil origo 715.d
 Niniuitæ ieiunio euerfionem euitarunt 131.a 811.f
 Niniuitarum penitentia 228.a
 809.a
 Niuis generatio 15.e 660.d
 Nobilitate generis non gloriandum 333.b
 Nocturæ 39.f
 Noë vixit senior quàm quisquam ex suis posteris 678.e
 Nomen Dei quomodo sanctum 90.f

Nomen bonum melius quàm diuitiæ multæ 151.d
 Nomina varia de Deo quomodo accipienda 260.c
 Nomina solēnia regum diuersarum gentium 91.a
 Nomina in terra manentia 115.b
 Nominum impositio 219.a
 Nolle sese 216.b
 Nolle seipsum difficile 842.a
 Nostrum nihil in hac vita 831.f
 Nostrum verè tantū est anima 209.d
 eaque nos sumus 135.f
 Nostra quæ sunt 849.a
 Nouissimi dies 666.e
 Nouissimis temporibus apparebit Dominus 666.f
 Nouitius statim sacris literis animū applicet 445.d
 Noua orationis hora 414.a
 Nouercarum odium 793.f
 Nox quid 10.d
 Nox umbra terræ 27.c
 Nox tota non impertienda somno 146.a
 Nox animæ officit 700.a
 Nox dicitur dies iudicij 689.e
 Noctis mediæ orationes 414.a
 Noctem mentem decipere imaginationibus 550.d
 Nocte operari nemo potest 741.c
 Nocturna calamitas diurna vehementior 750.b
 Nubere in Domino quid 533.e
 Nubes quid 694.f
 Nubes vnde habeat suam subsistentiam 691.a
 Nubeculis homo comparatur 602.a 817.f
 Numen qualitati obnoxium non est 619.c
 Numerus corporalis naturæ est 619.d
 Nunc particula 685.e
 Nundinæ olim ad sepulchra martyrum fieri solitæ 415.a
 Nuptiæ honorabiles quæ sint 533.d
 535.a
 Nuptiæ nefariæ quæ 776.f
 Nuptiæ inter cognatos prohibitæ 786.d 789.d
 Nyses fluuius 14.e

O.

Obedientia tractatur copiosè 502. & seq.
 Obedia monachi qualis 503.d
 Obedia vera quæ 384.c
 Obedia Abrahæ 331.f
 Obedia Deo debetur & superiori 499.c d

Obedia

IN D. BASILIVM.

Obedia vera 845.b
 Obedia ad mortem vsque extendenda 453.d
 Obedia Deo debita, nihil præferendum 399.a
 Obedia merces præclara 174.b
 Obedia præmium debetur 384.c
 Obedia mutua quomodo præstabitur 448.c
 Obedia maioribus nostris debemus 378.d 479.f
 Obelus quid 19.b
 Obiurgatio quæ palam & liberè fit, præstantior est benevolentia 418.f
 Obiurgatio qua animi affectione fieri debeat 446.b
 842.a
 Obiurgatio aduersus Iudæos 647.d
 Obiurgationes acerbæ 828.b
 Oblatio & thymiama olim in vsu 195.f
 Oblatio nostra ad Deum qualis 76.a b
 Oblitiuisci facillè ea quæ inuiti discimus 62.b
 Obloquentium poena 434.b
 Obseruatio temporū necessaria intelligendis prophetis 645.f
 Obseruatio discipline multum prodest 720.a
 Obstinatum in peccato quo animo prosequamur 431.b
 Obseruatum congressus euitandus 375.d
 Obrectatio quid 434.a
 Obrectationes aliorum non cupidè audiendæ 337.a
 Ocium maleficij principium 35.a
 Ocium Deo ingratum 656.e
 Ocium iners est præter hominis naturam 656.d e 658.b
 Ocium sabbati & festorum quale esse debet 656.e
 Ocijs & laboris vicissitudo lassitudinem non sentit 383.c
 Ociosæ animæ ægritudo 137.b
 Ociosus sermo ex quibus verbis iudicatur 433.f
 Oculi rerum honestarum aspectu exatietur 54.c
 Oculi corporis lucerna 560.a
 Oculi Domini quomodo super nos 90.d
 Oculi propius ad motum non videt 14.c
 Oculi cur in capite 139.b
 Oculi cur gemini 58.d
 Oculi Domini 90.d 96.d
 672.b
 Oculi septem in Zacharia 294.e

Oculi inuidorum 172.e
 Oculorum contagium 523.e
 Oculorum tunica & munitiones 58.e
 Oculorum moderatio quæ 519.f
 Oculi quid 741.a
 Oculi quid sint 123.b
 Odium qui habet, diabolus habet 384.c
 Odium succedit charitati 797.e
 Odij finis 171.d
 Odij primordia 384.c
 Odio licet nonnunquam uti 106.d
 Odio haberi cum Deo solatium 760.a
 Offendiculum quid 250.e
 440.a
 Offendiculum non esse dandum 358.f
 Offendiculum quomodo cauendum 360.e 440.d
 Og quid sonat 674.d
 Ogmus quid 174.d
 Olera quædam titillationes excitant 521.c
 Oleum quid 648.e
 Oleum exultationis 106.e
 Oleum vntionis olim consecratum 324.b
 Olympius 607.e 617.c 629.d
 Onerati qui dicantur 114.b
 Onerosa omnia ab Euangelio dissolua 361.a
 Onocentauri qui 744.f
 Onyx 654.d 658.b
 Operari monachos debere 550.f
 Operandum esse cuius 489.e
 Operandum esse dum valemus 363.e
 Operatio præter rectitudinem scripturæ abominatio est 671.b
 Operationes variæ spiritus 318.b
 Opus assignatum an recusandum 448.f
 Opere implere verbum 733.f
 Opera mala 747.d
 Opera grauiora, an recusanda 449.b
 Operum iustorum præsentia est pro voce 123.a
 Operibus propriis quisque sibi fidem faciat 358.c
 Opes ad pompam comparatæ 154.e f
 Opes non esse nostras 209.e
 Opes aut virtutis aut iustitiæ ministræ 173.e

Opes cur auaris crescant 150.d
 Opium incommoda 157.b
 Opibus crescentes charitate minui 154.d
 Ophir vbi 742.e
 Opiniorum diuersitas non est sequenda 755.d
 Opportunitas dictorum & factorum captanda 354.e
 Oratio quid differat à uerbo 105.c
 Orare quomodo debeamus 365.a
 Orare sine intermissione 145.e f
 Orare velato capite vir non debet 365.c
 Orare alij pro alijs vicissim debemus 365.b
 Orare debet Ecclesia pro presbyteris 678.e
 Orandi ratio 335.d
 Orandi modus duplex 485.d
 Orandi tempora 403.e
 Orandi tempus tota vita 382.e
 Orandus quare sit Deus cum sciat, quid nobis opus sit 487.e
 Orandum esse pro subditis 372.e
 Orandum pro verbi ministris 365.a
 Orandum vbique 183.f
 Orandum quomodo sit 365.b
 Orandum quid in ipso mortis articulo 368.e
 Orandum pro inimicis 365.c
 Orandum ne sit vt non incidamus in corporis dolores 464.b
 Orandum pro conuitiatore 683.a
 Oranti quomodo insidietur dæmō 335.e
 Oranti quid faciendum 76.a
 Orantes quare non semper exaudimur 470.d
 Oratio quid 145.e
 Oratio Basilij memorabilis 487.e & seq.
 Oratio pro sacerdotibus 857.e
 Oratio pro Imperatore 858.b
 Oratio quibus rebus circumscribatur 798.a
 Oratio meridiana cur bipartito discreta 383.a
 Oratio pro fidelibus defunctis 708.c
 Oratio munimentum animæ 635.c
 Oratio nostra qualis 145.e
 Oratio sanctorum martyrum 616.d
 Oratio

INDEX RERVM ET VERBORVM

Oratio mutua	797.b	mini	711.c	Pastinacea piscis marinus	35.f
Oratio multorum efficac	582.d	Ozias rex improbus	749.a	Pastoris munus	136.e
Oratio non est in verbis	145.c			Pastores laudati in scripturis	221.f
184.a				Pastores mali tractantur	222.a
Oratio quæ bona	551.d			Pastorum diligentia	229.d
Oratio proluxa non omnis prodest				Pastorum charitas qualis esse debeat	
657.e 658.b				591.d	
ad Orationis finem durare	335.d	P acificus quis	463.c	Pastura & regni administratio foro-	
Orationis vsus	134.d	Palestini quare deleti	165.a	res inter se	221.f
Orationis vis	132.a 798.c	Palma semper frondet	25.c	Pater in diuinis	189.d
Orationem fidelium Basilius petit.		Palmarum stupenda natura	24.c	Pater & filius natura non sunt diuini	
554.b		Palpebræ oculi	58.f	225.a	
Orationem debere omnibus anteponi	485.a	Pampinus in vitibus	24.d	Pater omnium principium	189.d
Oratione proluxa non vtendum in pereddis quæ corruptioni sunt obnoxia	365.a	Panegyres olim in ecclesia	584.b	Pater filio soli & spiritui sancto notus	261.f
Orationes ineundæ ante cibum		Panis <i>πρωτόγενος</i> quis	469.c	Pater quomodo filio prior	264.a
552.a		Panis quare Christus	258.c	265.f	
Orationes lectionibus succedentes	551.d	Panis robur & aquæ nõ est amplius apud Iudæos	677.b	Pater & filius quomodo sunt vnum	
Orationibus & vigiliis incumbendū	364.f	Panem comedere viuentem	182.a	284.b	
Oratoria quatenus laudanda	213.c	Panthera	42.e 823.f	Pater maiorem esse filio quomodo intelligatur	265.c
Oratorum & pictorum collatio	198.d	Papaueris succus dolores vehemētes sedat	22.d	Patre vno omnes nati sumus	202.a
Orca piscis	35.f	Parabolicæ similitudines quatenus accipiendæ	469.d	Patrum decreta non contemnenda	576.c
Orchestra incontinentiæ omnis officina	17.b	Paracletus	761.a	Patriæ maledicere	723.a
Ordo inter eos qui æternæ fruitionis futuri sunt participes	690.b	Paracletus à Christo capit omnia	691.c	Patriæ mores	ibid.
Ordinis sui desertores, cur vitandi	507.a	Paradisus quibus lignis confita, & eiusdem descriptio	59.d	Pati Christianum debere pro nomine domini	368.a 227.a
Ordinationem ministrorum oratio debet præcedere	370.c	Paradisus delitiæ quales	60.c	Patientia diuites & pauperes probatur	160.d
Orphæ quid	438.c	Parafynagogæ episcoporum quæ	766.b	Patientiæ commodum	633.c & præmium 826.d
Orphæ & Hermes quomodo differunt	84.a	Parati semper esse debemus ad aduentum Domini	354.d	Patientiæ quædam exempla	214.f
Orientein versus precamur	324.d	Parcendum iniuria afficientibus	364.a	Patriarcharum vita pro exēplo proposita	581.b
Origines taxatur	16.a	Pardalis odium in hominem	49.d	Patriarchus episcopus	600.a 603.c
Orion stellarum clarissimus	741.d e	Pardalis in hominem ira	204.d	Pauci probi tempore Esaiæ	646.a b
Ornatus mulierū quis	377.c 685.a	Pardalis pelli similes	817.d	Paulinus Marcellianus & eius error	589.c
Os arcanum mentis	91.f	Parentes veri qui	396.b	Paulus ea quæ ad vitā necessaria mandat	540.e
Os orationibus muniendum	526.d	Parentes debent vitæ subsidia liberis subministrare	66.d	Paulus persecutor fuit ecclesiæ	116.a
Ossa iustorum	97.e f	Parentes honorandi	842.e	Paulus consiliarius	664.b
Oscula formosorum vitanda	535.c	Parentes ad liberorum dilectionem brutorum exemplo prouocantur	43.c	Pauli vexationes	75.a
Ostentatio quid	437.f	Parentes quomodo filios tractent	378.b	Pauo	38.a
Ostentatio in prædicatione verbi dei fugienda	374.a	<i>παροιμία</i> vnde & quid dicatur	174.d	Pauper quisnā verè sit	156.a 835.a
Ostium cur Christus appelletur	306.c	<i>παροξύσμος</i> quid	438.e	Pauperis & diuitis discrimen	74.a
Ostium quando mens	433.d	Partes si sint interitui obnoxie, itidē & totum	3.a	Pauperis appellatio ne sit acerba	821.d
Otiosus sermo vitandus	357.e	<i>πάσθιμος</i>	714.d	Pauperis rapina in domibus vestris	684.d
Otiosum verbum	433.f	Paruis misericordia conceditur, potentes potenter examinabuntur	663.b 684.b	Pauperi non denegandum	829.b
Otiosorum pœna apud inferos	215.c	Paruos regnum Dei accipere	463.d	Pauperē qui iniuria afficiūt	684.c
Otium maximum negotium	563.a	Paruos in vtero matrum Deus custodit	123.f	Pauperes spiritu qui sint	93.d 461.f
Otium sine motu Dei	41.b	Pascere esurientem inter opera pietatis primum	162.a	Pauperes diuitibus feliciores	833.d
Oua irrita siue subuentanea	39.d	Pascha quomodo celebrandum	653.f	erga Pauperes quorundam immiseria	210.c
Ouis sanctum designat	79.d	Paschalis dies olim baptismo additus	181.d	Pauperes qui repellendi	830.a b
Oues Christi	80.f	Paschalis dies caelestium bonorum mystica significatio	556.d	Pauperes verè beati qui sint	684.e
Oues appetente Hyeme copiosius pabulum ventri ingerunt	43.a 844.d			Pauperum consolatio	138.a
Ouaris vnde	15.d 39.e				
Ouaris & <i>πρωτόγενος</i> differentia	564.d				
565.d e & seq.					
Ozias interpretatur fortitudo Do-					

IN D. BASILIVM.

Pauperum miseræ	836.c	Peccatum animæ ægritudo & mors	149.e 828.b	peccata propria quæ	732.c d
Pauperum curam morientes nõ negligant	618.d	Peccatum ad mortem	778.e	peccata confiteri non est fatis	656.f
Pauperum bona non diripienda	830.	Peccatum animā sequitur sicut vmbra corpus	157.a	658.d	
Pauperibus quibus erogandū	830.b	Peccatum quomodo irrepsit in animam	165.d	peccata nostra causæ afflictionum	726.d
& quod nostrum sit	830.e	Peccatum si bonum retinendum	807.a	peccata nostra sunt tanquam lepræ animalium	660.c
Paupertas amplectenda	362.b	Peccatum prorepsit à libertate voluntatis	166.b	peccatorum odium quomodo acquirendum	431.b
Paupertas quæ laudabilis	93.d	Peccatum vnus multis exitio esse	437.c	peccatorum condonatio quomodo cognoscitur	431.e
833. b		Peccatum vnus totā gentem evertit	160.d 802.e	peccatorum remissio etiam post baptisma	227.e 229.d
Paupertas inuitum malum	138.a	Peccatum quo pacto oderimus	431.d	peccatorum multitudo Deo displicet	354.a
Paupertas quomodo facillè feratur	109.a	Peccatum vnus solus grauius quàm corporis	537.c	peccatorum consuetudo	727.a
Paupertas multos ad sobrietatē reuocauit	109.a	Peccatum qui facit seipsum afficit contumelijs	742.c d	peccatorum alia egent lotione, alia ducunt ad mortem	690.d e
Paupertas nullam conciliat homini turpitudinem	74.a 169.c	Peccatum non amplius dimittam	656. f	peccatis non immorandum	95.a
Paupertas philosophiæ alitrix	629.d	Peccatum quo pacto remittitur	657.a	à peccatis conuersionis modus	478.e 479.e
Paupertas quæ digna	834.b	Peccatum Iudeorum comparandum Sodomitis	681.	peccatis obuoluta anima qua spe accedat ad Deum	431.c
Paupertas pædagogus ad colendam pietatem	670.e	Peccatum vulnere grauius	802.e	peculator quis	153.d
Paupertatem tolerandam esse exemplo hirundinis	39.a	Peccati principium in nobis est	163.d e	pecunia sepe ministra luxuriæ	109.a
Pax amplectenda Christiano homini	363.a	Peccati finis mors	355.c	pecunia erogāda pauperibus	828.d
Pax & tranquillitas inquirenda	96.c	Peccati facultatem cur Deus homini non eripuit	166.a	pecunia ad quæ finem data est	157.c
Pax est perfectissima inter benedictiones Dei	80.d	Peccati commissio abalienat à Deo & diabolo conciliat	357.b	pecunia quare abijcienda	210.c
Pax Christi æterna	725.d	Peccato nemo caret	87.f 227.d	pecunia vitam non prorogat	157.b
Pacem facit Deus	164.b	Peccato anima libera quomodo scitur	478.c	pecunia iudiciorum corruptrix	704.d
Peccare grauius qui sapius peccant	353.d	Peccata ex nobisipsis nascuntur	442.c	peculiarum quæstus	205.a
Peccare in Christum	535.d	Peccata flere debemus	149.e	peculiarum inutilitas	216.e
Peccare cogitatione tantum	155.a	Peccata anni temporumque naturas mutant	159.b 829.a	peculiarum congerendarum studiū taxat	670.e
682.c 803.b		Peccata nostra famem merentur	159.c	pecunias mutuas capere miserum	132.e f
ad Peccandum quidam inuiti trahuntur	357.d	Peccata remittuntur per baptismum & dona proponuntur	182.d	pecunias defendere in spes incertas miserum	837.d
Peccant qui Deū non timent	849.f	Peccata quædam voluntaria quædam inuoluntaria	177.c 800.d	pedum officium	54.e
Peccans per ignorantiam iudicio nõ caret	439.b	Peccata omnia an debeat eleemosyna	473.d	pentecoste	188.e 324.e
Peccantes arguendi	406.f	peccata nostra remisit Deus quantum in ipso fuit	431.e	penuria sanitatis mater	423.a
Peccantes scienter quomodo arguendi	777.a 814.d	peccata fratrum non obtegenda	418.e	<i>πενυς</i> quis	471.c
Peccantes & peccantibus consentientes puniendi	169.b	peccata aliorum silentio non prætereunda	363.d	<i>πενυσιώμιος</i> quis	438.f
Peccantium modus diuersus	800.d	peccata contrarijs virtutibus emendantur	86.d	pepuzenorum blasphemia in spiritū sanctum	766.e
Peccantium multitudo an exoret Deum	354.a	peccata nostra erūt manifesta in die iudicij	530.d 984.a 685.d	perceptionis & auditionis discrimen	652.a
Peccator seruus est peccati	804.d	peccata mysticè serpentes dicuntur	82. b	perdix	38.a
Peccator quo pacto conuertendus	430.c	peccata leuia quare puniantur	800.e 801.d	perdicis astutia	184.e
Peccatores non negligendos	363.d			perfectus quis	636.f
Peccatores arguendi	437.b			perfectorum contubernium sectandum	637.a
Peccatores quomodo tractandi	590.c			perfectorum proprium se non attollere	590.d
Peccatores qui	700.e			ad perfectionem tendenti tria proponuntur	63.e
Peccatores in delictis perseverantes à Deo reiiciuntur	656.f			Periculis patientia	214.f
Peccatores tanquam oues & damæ	743.d			periculum potius quàm seueritas	610.a
Peccatores deserūt à Deo	694.a			periurij peccatum multiplex	791.a
Peccatorum obstinatorū congressus vitandus	363.d			periurij absolutio	778.a
Peccatū omne per stultitiā fit	100.d			periurij punitio	777.e f. 786.c 790.f
Peccatum ex ignorantia etiam expiatum in lege	342.d			per quem	304.d 306.a
				persecutio vehemens ob religionem	585.c
				perseuerantia in peccatis	664.f 789.f

INDEX RERVM ET VERBORVM

789. f 800. b	Phlegmone	648. e	Pneumatomachi	589. a
Perseuerandum in bonis operibus	Phortanus	554. f	Pneumatomachos impugnat	
508. c	Photini error	288. a	88. a	
Personarum non sunt acceptandę	Phrigij modi	215. d	Pœna damnatorum grauissima	
201. f	Phygellus & Hermogenes traditi sa-	739. d	849. e 850. b	
Personarum vnitas ostenditur	tanar	438. e	Pœnam irrogatam quo animo susci-	
46. a	πικρία quid	276. d	pere debeamus	454. d
Personarum in acceptione iudicium	Pietas vbi	336. c	Pœnar in Canonicos delinquentes	
fieri non debet	Pietatis cognitio, humilitatis cog- nitio est	336. c	482. d	
177. c 364. c	Pietatis exercitatio scalę Iacob com- paratur	63. d	Pœnar in monachos delinquentes	
Personarum differentias numerare	Pietatis meditatio animam alit	550. f	516. a	
non est satis	550. f		Pœnar modus adhibeatur pro ratio- ne delicti	383. b
580. d	ad Pietatem tendenti canon	336. c	Pœnitens quomodo suscipiendus	430. c
Perturbatio nulla cadit in deũ	pro Pietate certantes non deserendi	368. c	Pœnitentes Deus exaudit	159. e
705. e			Pœnitentes quę deccant	350. c
Perturbationes			Pœnitentibus non est satis à pecca- tis recedere, sed fructus pœniten- tia dignos ferre	350. d
536. c			Pœnitendum de vno quoque pec- cato	431. b
Perturbationes animum cõfundunt			Pœnitentia tractatur	227. d & seq.
92. c			Pœnitentia post baptismum	227. f
Peruersi incorrigibiles			229. d	
617. d			Pœnitentia peccato æquanda	136. c
Pestis natura			Pœnitentia citra ieiunium vana	128. d
65. a			Pœnitentia relaxat peccata	542. c
Pestilentia qui sunt			Pœnitentia Achab & Dauid	228. a
ibidem			Pœnitentia Niniuitarum	159. e
39. b			Pœnitentia augenda vel minuenda pro ratione pœnitentis	767. c
Petenda à Deo quę			Pœnitentia an sit moderanda	791. f
Petitio cuius dandum			Pœnitentia Deum placat	739. c
446. c. d			Pœnitentia à quibus non exigatur	753. b
Petitio in oratione quę esse debet			Pœnitentię initium ieiunium	134. b
485. d 486. b			Pœnitentię locus post baptisma	227. f
Petra cur Christus dicitur			Pœnitentię tempus	350. b
366. e			Pœnitentię multa exempla	229. d
Petrę nomine quid intelligendum			Pœnitentię propria	350. c
672. b			Pœnitentię fructus digni ostenden- di	432. b
Petrus quare petra dictus			Pœnitentię ignis iuuat plurimum	735. a
229. b			Pœnitentiam agendo quales sumus	682. d
801. f			Pœnitentiam fructus habere	350. d
Petrus fide præstabat			Pœnitentiam quomodo agere de- beamus de singulis peccatis	430. e
267. d			Pœnitentiam olim quomodo pa- tres agebant	85. e
Petri laus			Pœnitentiam primum agere debent credentes	350. a
344. a			Pœnitentiam non esse differendam	806. a 807. d
Petri negatio & eiusdem pœnitentia			Pœntiam quomodo sunt legendi	213. d
229. c			Polycteti opus	217. a
Petri arrogantia reprehensa			Polydamę robur	215. d
206. c			Polygamus congregatiõne Eccle- siastica	768. c
801. f				
Petro quę comminatus est Christus				
344. a 802. a				
Phantasmata vnde				
579. e				
Phantasię nocturnę vnde				
433. e				
Pharao nomen celebre regũ Aegy- ptiorum				
91. c				
Pharao nõ statim iniquitatis pœnas luit				
165. b				
Pharaonis interitus				
205. d				
Pharisei superbia				
206. c				
Phasis fluuius				
14. d				
Phidias opus				
217. a				
Philagrius quid				
605. d				
Philautia quid				
438. d				
Philistei dicti allophyli à diuiniatio- ne				
670. d				
Philistei omnes alienigenę				
749. b				
Philistinorum pastores obseruandi				
619. b				
Philosophia seminarium errorum				
300. e				
Philosophiã duplex commoditas				
606. b				
ad Philosophiam tria conducunt				
612. b				
Philosophus & physiologus qui				
700. a				
Philosophorum inconstantia				
2. a				
Philosophorum error circa mundi principium				
2. a				
& circa solem				
15. b				
Phinees ira				
170. e 822. c				
Phirminus				
623. e				

IN D. BASILIVM.

fastica priuabatur	768. c	modo tractandus	451. b	esse debeat	444. a
Polygamia pœnar	790. a	modis quid	460. a	Probandi sunt homines	398. b
Polypi natura	34. a 824. a	Prauitas ex Dei ignorantia	803. c	Probatur quis per afflictiones	93. a
Polypodis natura	868. b	Prauum adco nihil est quod nõ cor- rigatur diligentia	398. d	Proboscis cur elephanto	44. d
& eiusdem astutia	217. b 824. a	Precari quę debemus in mortis ar- ticulo	368. c	Procopius	608. d
Populus peccatis plenus	647. c	Precatio quę bona	551. d	Procuraciones quomodo committi debeant fratribus	446. f
Populus cur incidat in hostes	648. f	Precatio vbiq; præmittenda est	485. a	Prodicus Chius de Hercule	214. d
Popule meus	682. d	in Precationibus persistendũ	364. f	Proditionis nota quę	552. d
Populus simulachro asini exprimi- tur	647. c	Preces post cibum	552. b	Professio monachorum	774. d
Populus Israëliticus vinea Domini	649. f	Preces iudæorum sanguine plenę	657. f	Professio qua ætatē fieri debeat	399. f
Populi duo electi	89. d	Preces nostras cur nõ exaudiat Do- minus	657. f	de Professionem rescindere volen- tibus	399. e 803. b
Potatores bibendo alios non defrau- dant	188. b	de Presbyteris	376. a	Professionem suam debet quisque factis comprobare	358. c
Potentes	677. e	Presbyter qualis esse debeat	678. b	Profunditatem Dei inuestigat spiri- tus	281. b
Potentes in populo	663. b	Presbyteri iuuenes si admittantur, quales	678. d	Prognostica ex sole & luna	27. d
Potentes potenter examinabuntur	704. e	Presbyteri non habeantur ludibrio	678. d	Propheta quis	638. b 678. a
Potestas nulla nisi à Deo	90. b	Presbyter nuptijs nefarijs implica- tus quibus priuatur	776. e	Propheta in Israël nullus	695. a
Posthumus	615. d	Presbyter à muliere semouendus	794. c	Prophetę Videntes à fronte vocati	638. f 645. a
Potio salutaris	724. a	Presbyteri ablatio	678. b	Prophetę enarrant futura	639. a
Præceptoris mercedem sibi Clean- tes comparauit	629. d	Presbyterorũ gloria canicies	678. d	648. f	
Præceptorum diligentia in instituen- dis discipulis	501. f	Primogenitus quis	219. d	Prophetę fuerunt consiliarij	664. b
Præceptum quodque habet adiun- ctam regulam	470. c	Primogenita cuius typũ gerat	311. d	Prophetę pluerẽ dicuntur cum sit Dominus	695. a
Præcepta Domini ad humilitatē af- fuefaciunt	404. f	Princeps in quibus apparet	680. f	Prophetę per tibiã iustitiã intelli- guntur	85. e
in Præceptis Dei an aliquis sit ordo	589. d	& 845. e		Prophetiã dictę visiones	645. d
Præda quid	717. b 729. a	Princeps seculi sapientiam Dei non agnoscit	731. b	Prophetiã genus per insomnium	639. a
Prædicanda quę sint populo	56. a	Princeps non debet esse propensus ad vltionem	663. a	Prophetiã donum	638. b
Prædicatio nostra debet pendere ab auxilio diuino	374. c	Principis officium	378. d	Prophetarum quare Pharao, Balaã, &c.	639. b
Prædicatio verbi Dei per vniuersum orbem	668. d	Principi maledicere	722. f	Prophetarum qui propter suam di- gnitatem	714. a
Prædicationis scopus	375. a	Principes debent esse vindices iusti- ficationum Dei	378. d	Prophetaturus qualis animus esse de- beat	638. c
Prædicare verbũ Dei neminẽ debere nisi mittatur	371. b	Principes quales fuerunt tales sub- diti	417. a & 662. a	Propinquitas cum Deo quomodo concilianda	357. b
Prædicator seipsum exemplar ad res honestas præstet	372. a	Principes Ecclesię quasi consiliarij	664. b	Propinquorum nulla habenda con- suetudo monacho	499. d
Prædicator qui sit à Deo alienus	375. a	Principes terrę	108. b	Propinquos quomodo tractet afce- ta	459. d
Prædicator Euangelij non debet plus possidere quã naturalis vsus pos- sulat	374. f	Principes iuuenes	680. a	Propositi initiũ deũ requirere	183. e
Prædicatores Euangelij quales esse debeant	379. b	Principes Ecclesię vlciscentes taxan- tur	662. d	Proposito in tecto consistendũ	355. f
& quomodo se gerere	371. b c	Principes Ecclesię ebrietatem fuge- re debent	704. b	Proprietas cur monacho vitanda	507. b
Præfectus quis deligatur	382. d	Principes Ecclesię teneant claues	738. d	Proprietati inhians monachus alter Iudas	507. b
Præmia quibus debeantur	804. b	Principes Sodomorum & populus Gomorrhę quare	651. e	Proprietatũ diuersitas, diuersitatem substantiã non arguit	277. e
Præscientiam Dei non habere prin- cipium	284. b	Principum exemplum alijs prodẽst	738. d	Proprietatum Deo attributarũ offi- cium	277. b
Præsentia dolorem auget	149. c	Principibus quid præcepit Dominus	662. a	Proprium Christiani quid	380. b
Præsides oculis Christi arietibus cõ- parantur	76. b	Principium variẽ accipitur	191. a	Propugnatores Ecclesię si desint id fit ob populi inobediãtiã	677. e
Præsidentibus Ecclesię improbe vi- uentibus vã	663. b	Principij multiplex acceptio	4. a	678. a	
Præstigia	786. d	Principij nihil eorum quę sunt in mundo expers	2. d	Prosperẽ semper agere solius est Dei	212. b
Præuaricatio calamitatum causa	651. d	Principio nihil antiquius	271. b	Prosperitatis humanę finis	615. e
Præuaricatores qui	310. a	Principia artium tradenda sunt	125. b	Protas	
Prandij hora qui non adfuerit quo-					

INDEX RERVM ET VERBORVM.

Protagorę arrogantia	628.f	Pfalterium mysticę mens intelligitur	86.e	Quęstio de gentibus	667.c.d
Proteus Aegyptius sophista	217.b	Pfalterij Daudici laus	61.c	Quęstiones curiosę vitandę	220.c
Propheta quid	699.e	Pfellia quę	686.e	Quęstiones proposite quomodo vitandę	419.c
Prouerbia imagines aliorum esse	288.d	Pseudapostoli qui	757.d	Quęstiones inutiles non esse mouendas	357.d
Prouerbiorum nomen	174.d	Pseudopropheta non sunt tolerantia	360.d	Quęstum quem fugere debent ascetę	418.a
Prouerbiorum Salomonis argumentum	174.b	quis	471.c	Quando	217.e
Prouerbiorum vtilitas	179.e	Pudicitia Alexandri magni	215.b	Quies purgandę animę initium	551.a
Prouidentia Dei omnia tuetur	33.d	Pudicitię index intuitus	523.b	Quinquagenarius ablatu a populo	678.f
855.a		Puer animo	179.b	Quis hęsitantis est & interrogantis	70.d 303.d 748.c
Prouidentia & sapientia Dei nihil fecit otiosum	43.f	Puer non videt quę profunt	816.e	Quomodo non querendum	217.e
Prouidentiam negantes taxantur	116.d 824.c	Pueri cum senioribus orent	400.b	Quomodo non querendum	217.e
Proximus noster quis	71.b	Puer qui semel peccauit sensim fit deterior	649.c		
Proximus diligendus	392.a 829.b	Puer qui veterem exiit hominem & nouum induit	721.a		
Proximum diligens filius Dei vocatur	633.a	Puella pro virgine	219.b		
Proximum qui non diligit	351.e	Puellę impuberis matrimonium, an possit consistere	780.a b		
Proximum non diligit qui seipsum non diligit	522.a	Puellarum fornicantium poenę	779.f		
Prudens vt serpens quis	468.a	Puerilis imitanda simplicitas	463.d		
Prudens rerum humanarum gubernator quis	847.d	Pulchritudo a specie quid differat	105.b		
Prudentia quid	176.c	Pulchritudo & turpitudine quid	702.f		
Prudentia duplex	176.d 848.a	Pulchritudo vera	84.f 105.d		
Prudentia fucata	176.e	Pulchritudine Dei nihil pręclarior	390.c		
Prudentia vera	848.a	Pulchrum quid	390.c		
Prudentia homines antiquos facit	843.b	Pulchrum apud Deum	16.d 20.b		
Prudentia vna ex virtutibus pręclaris	176.c	Puluis quid	687.e		
Prudentia modũ bonę actioni pręscribit	497.a	Puniuntur grauius in lege edocti, quã alij secus	67.f		
Pfallere an continenter possimus	467.b	Puniendi grauius qui post bonas actiones ad peccatum redeunt	185.e		
Pfallere quę nolit an cogenda monacha	475.f	Punitio quare fiat	627.c		
Pfallere Deo qui syncerę dicantur	83.f	Puniendi causę	845.e		
Pfallere bene	87.a	Puteus in sacra scriptura	69.d e		
Pfallere lingua & mente sensum scriptari	80.b	Putei exhausti pulchriore fluunt aqua	152.d		
Psalmodię	578.d	& meliores redduntur	599.e		
Psalmodię vtilitas	635.d	Purgatio per ignem	690.e		
Psalmodię & orationis in inceptione an vicissitudine vtendum	481.a	Purpura in vestimentis	687.b		
Psalmus	82.f	Pupillo iudicare	659.c		
Psalmus confessionis	578.d	Pyctaci sententia	215.f		
Psalmus inscriptus fit filiis Core, Canticum pro delicto	103.e	Pythagorici sugillantur	37.a		
Psalmi titulus pro arcanis	108.d	Pythagorę dictũ in delicatum	219.d		
Psalmi titulus, in finem	108.d 111.f	Pythagorę factũ cum ebriis	216.c		
Psalmi titulus in recordatione	98.f	819.e			
Psalmi titulus, in titulum	118.d	Pythij Misij talenta	216.d		
Psalmi titulus, in victoriam	112.a	Pythonem Saul consuluit	721.d		
Psalmi titulus, pro lilijs	103.c	Pythonissa mulier deos se videre dixit	598.d		
Psalmodiarum cantus quare inuentus	61.f 813.a & ad quid vtilis				
Psalmodiarum liber quantus	62.c				
& cur Psalterium inscriptum	62.d				
Psalmodios olim populus edocebatur	62.a 188.d				
Psalterium	62.d 82.d 112.f				

Quadragesimarij numeri celebritas 200.b
 Quadragesimale ieiuniũ septem hebdomadarum 185.d
 Quare peccatoribus indignatur Deus 663.d
 Quatuor iudices Barac Sampson &c. 664.e
 Quatuor odoramenta esse quatuor elementa 654.d

Quęstio de gentibus	667.c.d	Quęstiones curiosę vitandę	220.c
Quęstiones proposite quomodo vitandę	419.c	Quęstiones inutiles non esse mouendas	357.d
Quęstum quem fugere debent ascetę	418.a	Quando	217.e
Quies purgandę animę initium	551.a	Quinquagenarius ablatu a populo	678.f
Quis hęsitantis est & interrogantis	70.d 303.d 748.c	Quomodo non querendum	217.e
R.			
Raab meretricis astutia	178.f	Raca quid	438.a
Rachelis astutia & eiusdem purgatio	178.f	Radix Iessę erit	734.a
Raptorem alienorum lupo comparat	52.e	Raptores mulierum & qui illis consentiunt quomodo puniantur	778.b
Ratio honesta sectanda & turpia fugienda indicat	35.a	Ratio quinq; sensuũ custos	519.e.f
Ratio debet in nobis imperare	695.c 848.a	Ratio qua homines impelluntur in errorem	727.f
Ratio qua homines impelluntur in errorem	727.f	Rebaptizandi an sint hęretici	782.d
Rebaptizandi an sint hęretici	782.d	Rebecca	677.a
Rebecca	677.a	Rebecca astutia	178.f
Rebellio quantum malum	340.e	Rebus seculi non adhęrendum	852.d
Rebus seculi non adhęrendum	852.d	Reconciliandi sunt ij quos contristauimus	351.f
Reconciliandi sunt ij quos contristauimus	351.f	Rectus corde quis	68.e
Rectus corde quis	68.e	Rectus quis vocatur	68.c
Rectus quis vocatur	68.c	Recta quę sunt an fieri debeant prout cuique placet	479.a
Recta quę sunt an fieri debeant prout cuique placet	479.a	Reddenda vnique quę sua sunt	358.e
Reddenda vnique quę sua sunt	358.e	Refugium quorundam pręposterũ	109.b
Refugium quorundam pręposterũ	109.b	Regeneratio alterius vitę initium	181.b 183.a 312.e
Regeneratio alterius vitę initium	181.b 183.a 312.e	Regio viuorum	124.d
Regio viuorum	124.d	Regnum quid	90.b
Regnum quid	90.b	Regnum Christi & regnum patris	612.b
Regnum Christi & regnum patris	612.b	Regnum cęlorum esse violentorum	336.a
Regnum cęlorum esse violentorum	336.a	Regnum cęlorum qui non acquirat	361.a
Regnum cęlorum qui non acquirat	361.a	Regnum cęlorum quid	622.f
Regnum cęlorum quid	622.f	Regnum Christi in cruce	725.b
Regnum Christi in cruce	725.b	Regnum Christi quousque protrahetur	755.f
Regnum Christi quousque protrahetur	755.f		

Regnum

IN D. BASILIVM.

Regnum Assyriorum imbecillum fore prędicitur	715.e	Retribuere persequentibus	662.e	Sacrificandum in Ecclesia	127.d
Regnum Ephraim quid	713.b	Rex quare Christus vocetur	306.e	Sacramenta gręca iurare	790.e
Regna Deus seruat	90.b	Regis proprium	848.b	Sacrilegi qui appellari possunt	468.d
Regni cęlorum qui participes	233.b	Regis & Cõsiliarij discrimen	664.a	Sactesimus	555.a 574.d
Religionis propositum non esse otij prętextum	403.a	Reges ad regimen Ecclesię eliguntur	739.a	Sagittę acutę	105.e
Religionis propositum non esse otij prętextum	403.a	Regum auctoritas	174.e	Sagittę animę	69.b 803.d
Religiosam vitã sectaturi quomodo admitti & probari debeant	398.b	Rhetores quomodo legendi	213.d	Sagittę dei	99.d 803.d
Religiosi viri & vulgares quomodo obiurgandi ob simile peccatũ	443.b	Ridere non esse prudentis	401.f	Salis acrimonia pruriginem excitat	521.c
Remedia vitiorum	201.d	Ridere an non liceat	435.a	Salomon ab infantia sacras literas didicit	174.e
Reminiscendi Dei apud pios nulla fatietas	189.a	Risus ratio tractatur	401.f & seq.	Salomonis elogium	53.d
Remissio fons pestilentię & libidinis	671.f	Risus in scripturis	402.a	Salomonis opera	174.b
Remittendum ex corde delicta aliorum	364.a	Risus pro hilaritate	ibid.	Salomonis consilium in scripturis euoluendis	702.b
Remora pisciculus naues sistit	35.f	Ritus gentium viuendi a diuinationibus	671.a	Salomonis prolapsio	509.a
Renes pro concupiscentia	68.d	Roboam iunior	680.a	Salomonis prolapsio	509.a
Renuntiatio quę	397.a	Robur Israëlis	692.d	Salomonis prolapsio	742.b
Renuntiatio perfecta	396.c	Robur panis & aquę	677.b	Salutationes taxantur	188.d
Renuntiationis formulę	396.a	Robur panis esse ablatum quid	677.b c	Salus e proximo adest.	728.d
Renuntiaturo peculio suo quid faciendum	332.d	Rofa cur additę spinę	23.b 60.a	Salutis nostrę caput	293.a
Repletio auctor iniurię	839.a	Rofa fugacitas	60.a	Salutare dei Christus	120.a
Reprehensio & opprobrium quid differant	71.d	Ructus quid	104.b	Samuel per ieiunium donatus matris	129.c 133.e
Reprehensio palam facta prodest ei qui reprehenditur	668.e	Ruminat solus scaurus ex piscibus	33.d	Samuelis ira	170.d
Reprehensionis vtilitas	395.a 821.a	Ruminant quare nonnulla animalia	44.c	Samaria	713.b 717.e
Reprehensiones quę palam & libere fiunt pręstant occulta amicitia	418.f	Rumor veloc	805.d	Sampsonem inexpugnabilem redidit ieiunium	129.c
Reprobi coram Deo	355.a			Sanguis pecudum figura sanguinis Christi	311.d
Reptile animal 32.e & quare sit dictum	754.d			Sanguinem Christi bibere quid	620.c
Res Deo dicatę in aliud infumi non debent	358.e			Sanitas quid	43.d
Reliquię Iudęorum salutę	651.b			Sanitatis mater indigentia	423.a
Reliquię Israëlis sancti vocabuntur	690.b			Sanitatem corporis nõ medicis sed deo referre debemus	422.a c
Requies quid	734.c d			Sanctificamur per spiritum	226.a
Requies sabbati quę Deo grata aut ingrata	655.b			Sanctificatio nulla nisi per spiritum	314.b
Resipiscere quosdam verbo solum	430.f			Sanctificationis fons spiritus sanctus	280.e
Resipiscens verę quomodo tractandus	451.b			Sanctitas spiritus consummatiuus est naturę	318.a
Resipiscentibus parata salus	333.e			Sanctus dicitur aquila, ouis ergo	79.d
Respondendum id quod fide dignũ est	353.b			Sanctus domicilium dicitur	323.b
Respondendum omnibus ex scripturis	359.a			Sanctum nihil est citra spiritus sancti pręsentiam	88.a
Resurrectio carnis qualis	581.e			Sanctum dei nomen quomodo fit	90.f
Resurrectio quare Christus vocatur	307.d			Sancti honorandi	198.b e
Resurrectio creditur Christo crucifixo	669.c			Sancti omnes variis probati poenis	585.d
in Resurrectione nec mas nec femina erit	124.b			Sancti vnde decorentur	585.d
Rei sanguinis qui	371.			Sancti patres quid de se sentiunt	706.f
Retributio digna meritis	682.b			Sanctorum vera laus	198.e
Retribuere in scriptura	66.d			Sanctorum facta ad æmulationem accendunt.	195.a
				Sanctorũ & iniquorũ gloria	66.f
				Sanctorum quiseus deus est	223.d
				Sanctorum conuersatio quibus nõ profit	354.e
				Sanctorum mors pretiosa	126.f
				Sanctorum membra celebrandam	

Sanctorum membra celebrandam

INDEX RERVM ET VERBORVM

dam	195.c	40.d 245.a	& honorandi	678.d
Sanctorum commemoratio	595.c	Scriptura quæ concedit in dubium	Senes secundum animam	179.c
Sanctorum mors luctu & lacrymis	193.c	reuocari non debent	Senectutis viaticum	217.c
Sanctorum vita quare nobis proponatur	551.a	Scripturæ sacræ nominibus vtendū	Senilis consuetudo	334.b
Sanctos suos non deserit deus	554.a	400.d	Sensus animæ fenestrate	524.d
sed honore afficit	668.a	Scripturæ sacræ lectio ad quid utilis	Sensum in capite officium & situs	139.b
Sapere ad sobrietatem	252.a	551.a b	Sepes vineæ quæ	693.d
Sapiens multifariam dictus	179.f	Scripturæ sanctæ nihil addendum	Septinarij numeri mysteriorum	56.b
Sapiens quis	703.f	aut minuendum	Septimus dies apud ludæos honorificus	56.a
Sapientes	114.c	345.c	Sepulchrum bonum pietas	158.c
Sapientes in malâ & iam partē ibi.		Scripturæ sanctæ consuetudo	Sepulchrum inhabitans quis	115.a
Sapientis interrogatio stultum sapientem facit	766.a	66.d.84.b.114.f.709.f	Serbonitis lacus	19.a
Sapientia quid	174.f 703.f	ad Scripturæ intelligentiam puritatem requiri & exercitationē	Seraphim quid designat	709.e
Sapientia & virtus dei	734.c	639.f	Sermo inutilis in monasteriis vitetur	384.f
Sapientia huius mundi stultitia	742.a	Scripturam omnibus voluntatem dei denuntiare	Sermo otiosus ex quibus verbis indicatur	433.f
Sapientiam loqui	112.d	436.f	Sermo Christi canon pietatis	435.a
Sapientiam habentes cui sunt similes	703.d	citra Scripturam quare quædam tradita	Sermo mentis conceptione inferior	552.d
Sara fortis	677.a	324.b	Sermo cum inferioribus qualis	335.b
Saræ rifus	402.a	ex Scriptura pietatem discamus	Sermo vnum vitæ indicium	631.a
Sasima oppidum	562.f	445.d	Sermo euangelicus non venalis	722.d
Satanas quid	167.a	Scriptores improbi peribunt	Sermo differt à lege	652.a
Satanas nō cuiusque peccati auctor	442.b	728.a	Sermo verus quis	818.f
Satanas quare diabolus dicitur	167.a	Scripturarum sacrarum arcana humanam mentem non posse capere	Sermo veritatis solidus	751.c
Satanas pater mendacij	578.b	346.d	Sermo euangelicus in quibusdā fructus in alijs spinæ	720.c
Satanas an alicuius sancti propositum possit impedire	474.c	Scripturarum multitudo contentiosis raro utilis	Sermo efficax alendis animabus accommodus	677.c
Satanæ resisti sine diuina gratia non posse	355.a	272.f	Sermo hominum deum verbum nō agnoscit	719.a
Satietas multis mortē affert	209.b	Scripturis sanctis quare insit obsecratur	Sermo quare nobis concedatur	674.f
839.a		Scripturis sanctis omnia nostra corroboranda	Sermonis diuini natura	134.e f
Satiētatis incommoda	131.b	in Scripturis nulla vox de deo præmittenda	Sermonis vsus ad quid utilis esse debeat.	551.d
Saturninus	615.f	301.a	Sermonis virtus	812.f
Saül quare contra Dauid insurrexit	171.f	in Scripturis sanctis quædam scripto explicata quædam non	Sermonem habere naturam voluminem	631.a
Saül inuidia	823.c	430.a	Sermones sacri discendi	213.b
Scalæ Iacob pietatis exercitationem comparat	63.d	68.d	Sermones dei spectabiles	645.c
Scandalizare neminem debemus	358.f	Scrutatio quid	Sermonibus prauis ne assuescamus	213.d
Scandalizare quis dicitur	440.a	Sculptile maledictus qui fecerit	Serpens in paradiso erectus in pedes gradiebatur	60.d
Scandalizans amputari debet	359.d	665.c.729.e	Serpens pro signo positus	311.d
Scandalum	358.f	Sculptilia vlulatum edebant	Serpens feniculo sibi medetur	844.d
Scandalū quibus fit grauius	440.c	729.c	Serpens prudentissimus ferarum	176.d
Scandalorū origo multiplex	440.b	Scythæ Nomades	Serpentis natura	817.e
Scarus solus ex piscibus ruminat	33 d	67.f	Serpentes fugantur cornu cerui suffitu	79.d
Scenicæ theatralesque præstigijs arguit	17.a b	Scitale Laconica	Serpentes mysticè peccata subinducant	82.b
Scire dei	621.a	630.a	Serra piscis	35.f
Sciens	703.c	Sebastia oppidū minoris Armeniæ	Seruare & liberare quomodo differant	66.b
Scientia quid	ibid.	588.e	Seruare deo quid	351.a
Scientiæ vanæ	176.b	Secessus quid cōmodi afferat	Seruare deo quo animo quis debet	454. b
Schisma quid	766.b	611.a		
Scorpio calumniatorem comparat	52.e	Seculares quatenus colloqui debent ant ascetis		
Scriptura sacra in vetando vel iubendo quid denuntiet & promittat	369.a	409.c		
Scriptura sacra quomodo legenda		Sedes à dextris dei quid		

IN D. BASILIVM.

Seruire deo certius	121.a	140.f.141.a	Spes non collocanda in alienis benefactis	354.e
Serui etiam deo gratias agant	147.f	Spes post peccatum	230.b	
Serui erga dominos quomodo se gerant	377.f	Spes in deo collocata	817.a.845.d	
de Seruis qui relictis dominis ad monasteria confugiunt	398.f	Spes vigilantium somnium	556.f	
Selostri tentauit iungere Indicum mare Aegypto	18.d	Spes in manufactis posita inutilis	759.a	
Sexta orationis hora	414.a	Spes ad deum	733.d	
Siccitas & squallor tempore Basilij	158.d e	Spem sequi tribulationes	575.e	
Sicera pro omni potione quæ inebriare potest	187.d 697.a	Spe constanti à deo salutaria petenda	39.b	
Sidoniorum impietas	196.a	Sperare in misericordia quis dicitur	90.d	
Signum quid sit	714.d	Sperandum quatenus est	431.f	
Signum Christiani esse ostendendum	806.e	Spinæ quid significant figuratè	111.b	
Signa Apostolorum	721.a	Spiritus varia nomina	308.d	
Signa bonitatis & rigoris	804.b	Spiritus est sanctitatis dei character	292.b	
Signa quæ ad sunt de instanti sunt interpretanda	713.c	Spiritus adoptionis quare	226.c	
Signa ad tria tempora referuntur	715.e	281.a	Spiritus in deo proprietas figurata	295.d
Silentium nouitijs esse vtile	397.f	295.d	Spiritus omnia in se habet	223.e
Silendum non semper	587.a	Spiritus os domini dicitur	660.f	
Silentium habere an bonum	462.d	Spiritus locus sanctorum	313.b	
Silentem deum audire	183.f	Spiritus glorificatione vetus testamentum refertur	193.b	
Silentij speciem scriptura habet	524.d	Spiritus viuificans	281.c	
Similago verbū dei denotat	654.c d	Spiritus sanctus quomodo nō creatura	620.d	
Similaginis vsus in sacrificijs	654.b	Spiritus fructus præcipui	86.b	
Simile & dissimile	619.e	Spiritus qui ferebatur super aquas quis	9.e	
Similes deo quomodo efficiuntur	51.d 52.a	Spiritus Christo nō superior neque antiquior	765.e	
Similitudines corporeæ omittendæ cum de deo loquendum	271.f	Spiritus sanctus scriba	104.d	
Simoniaci Iudæ affectæ	592.a	Spiritus sanctus gladius dei, dextra & digitus	622.d	
Simplex vt columba	468.b	Spiritus sancti gratia	190.b	
Simpliciana hæretica	604.c	Spiritus quibus adest	817.b	
Simulatio inuidiæ fructus	174.a	Spiritus habitatio, Christi habitatio	292.a	
Simulatio quid	752.c	Spiritus deus	291.e	
Simulatio non iudicatur sed voluntas	784.d	Spiritus dispensator bonorum	281.a	
Simultas priuata plus quàm publicum bellum	328.c	Spiritus natura sanctitas est	280. d	
Sinapis latens vis	301.e	Spiritus administratorios creaturas esse	594.d	
Sincerum quid	471.f	Spiritus præcepta seruare possumus	335.d	
Sion ciuitas inferior Hierusalem	690.b	Spiritus iustorum præmium	315.c	
Sion ædificare	696.d	Spiritus peculiaris appellatio	508.d	
Sirenes quæ	744.f	Spiritus paracletus	280.f	
Sirenum illecebris qui capiuntur	745.d	Spiritus sanctus quomodo dimittit peccata	290.f	
Sitis potum dulcem facit	839.b	Spiritus sanctus nec possessio nec creatura dei	292.a	
Socratis constantia in haustu veneni	613.b	Spiritus sanctus creatura dictus ab Eunomio primum	279.a	
Socratis dictum de diuite	217.a	Spiritus sancti attributa	282.	
Socratis patientia	115.a 826. a	Spiritus sancti quomodo participat	6 2 per	
Sodalitates in cœnobijs	383.a 384.e 505.f			
Sodoma quare euerfa	164.c			
Sodoma & Gomorraha quid significant	651.b d e			
Sodoma varias recipit interpretationes	745.a			

INDEX RERVM ET VERBORVM

pes erimus	461.e	206.d	Tauri sanguis homini exitio est
Spiritus sancti nomen patri & filio commune	280.f	Superbia quid circa animam faciat	22.c
Spiritus sancti hostes taxantur	622.a	Superbia tristitiam commouet	358.b
Spiritu sancto quidam adorandam diuinitatem adimunt	560.a	Superbia peccatum primum	673.a
in Spiritum sanctum blasphemii	359.c	Superbia omne peccatum	742.c d
Spiritu sanctum ab utroque procedere	279.d	Superbia manus quæ	343.c
de Spiritu hæresis ante Nicenam synodum nondum exorta	594.b	Superbia signum	664.c
Spiritu fruens qui	470.b	Superbia varia rationes	674.a
ex Spiritu nasci	239.d	Superbiam multum damni afferre	206.d
Spiritualia dona excipere nemo solus idoneus	395.b	Superbus quis	439.a
Sponsa Christi qualis	538.a	Superbus cedro comparatur	673.f
Sponsæ an liceat lectori ingredi	787.a	Superbus quibus signis cognoscitur, & quomodo sanatur	435.c
Sponsus Christus nullum habet carnalem ministrum	533.a	Superbi & humilis collatio	634.f
Stabile nihil in vita humana	847.b	Supercilium oculorum	59.a
Stacte quid	105.e 654. 658.b	Superuacua pauperibus eroganda	362.a
Statera cuique nostrum inita est	121.d	Supplicium peccatis adiectum	245.f
Stella quid	741.d e	Supplicium æternum	850.d
Stella quæ magis apparuerat	220.a b	Supplicia inferni inæqualia	472.c
Stirpium processus	21.a b	& seq.	
Stoicos quatenus laudat	613.a	Supplicia inferorum non esse fabulosa	850.e
Σοφία quid	467.c	Surdus quis sit	13.f
Strategius symphryter Basilij	600.a 602.c	Sufario	627.a
Strophæ	176.f	Suspectus quis de peccato occulto an obseruari debeat	433.a
Strymon fluuius	557.a	Sufurrium	453.c
Studium vnum præstat solerter cõfecisse, quàm multa attentasse	416.a	Sycaminus quid	726.a b
Studium in idolis conficiendis aduentu Christi in nihilum rediit	675.f	Syluæ nomine quid intelligitur	726.a
Studiosum non facit vnus actus virtutis	70.e	Syluas & saltus quos propheta vocat	732.c
Stultus quis	114.e 132.f	Symbolum Nicenæ synodi	575.f
Stultus in hoc seculo quis fiat	474.b	Synceritas quid	471.f
Stulti sapientia indigent	175.c	Synodus reproborum contempta	586.a
Stuprator & stuprum	776.a	Synodi quare sæpe fugendæ	608.d
Stuprum & furtum quomodo differant	778.d	Syriæ rex & rex Israël cõspirant aduersus Hierusalem	710.c
Stupra vi illata	783.c	Syri & Græci inimici montis Sion	726.d
Sturni cicuta vescuntur	22.d		
Stylus quare aliquando variandus	346.a		
Subditorum erga principes officium	738.d		
Subiectio inter fratres connumeranda	621.e		
Substantia dei ingenua	260.f & sequent.		
Substantia vna diuersorum nominum	285.b		
Subuersio animæ	649.c		
Succinum	24.f		
Superbia quàm grauis sit momenti			

T.

Tabeel quid	711.d	Tentationes patientia vincuntur	509.c
Tabernaculum dei	110.b	Tentationes scripturis superandæ	367.f
Tabernaculum dei corpus humanum	70.b	in Tentationes nemo seipsum conuincere debet	367.c
Tabernaculum pro corpore	75.f	in Tentationibus ne simus meticulosi	367.f
Tabernaculi exitus, vitæ exitus	75.f	Terra cur stabilis	5.f
Tactus omnium sensuum perniciosissimus	520.a	Terra quomodo fulciatur non querendum	5.c
Tactus in sacris literis	179.d	Terra cur incondita	7.b
Tactus quid possit in homine	536.a	Terra cur prius quàm sol creata	20.f
Tactus velociter totum corpus penetra	524.a	Terra quando perfecta	7.b c
Talentum quid	469.d	Terra inuisibilis duabus de causis	7.c
Ταμάρ quid	475.b	Terra mater omnium	202.a
Tanais fluuius	14.d	Terra sponte sua fructus edebat ante Adæ delictum	23.a
Tartarus fluuius	ibid.	Terra imitanda in ferendis fructibus	829.f
		Terra in scripturis quid	649.a
		Terra quare scabellum pedum dei	646.d
		Terra infimum obtinet locum cælum supremum	713.f
		Terra proprium	19.d
		Terra circuitus	41.f
		Terra fundamenta	743.b
		Terra concussio	743.a
		Terra principes	108.b
		Terra viles ijs qui sano sunt iudicio	609.f
		Tertia hora orationis cur instituta	403.c
		Testimonia hostium fide magis digna	219.f
		Testudo sibi medetur origano	42.f 84.4.d
		Tetrachordum corporis nostri	521.d
		Τετυφαινος quis	439.u
		Thebæ Aegyptiacæ	877.d
		Theodosius	618.b
		Theognidis dictum	216.f 835. b
		Theologia fundamentum fides	125.b c
		Theophania	220.d
		Theophilus Alexandrinus	600.d
		Theophrastus 574. b cur dialogos non scripsit	628.e
		Θεός vnde dicatur	303.a
		Therebinthus & glans	665.e
		Theristrum	687.d
		Thefaurus bonus	627. e & etiam malus
		Thefaurus perpetuus bona memoria	836.f
		Thefaurizandum an sit filijs	203.b
		Thefaurizandum quomodo in cælo	361.f 723.d
		Thrasimachi audacia in scribendo	628. f
		Thronus quid	763.a
		Thus	654.d 658.b

IN D. BASILIVM.

Θυμὸς quid	438.c 705.d	597.f
Θυμὸς in quo differat ab ὀργῇ	84.a	Trinitatis confessio
Θυμὸς ἰδιὸν	441.b	de Trinitate quid sentiat Basilius
Tiberina	557.b e	347.a 619.620.
Tibia pro prophetis	85.d	de Trinitate non disputandum
Thyamia deo acceptum	654.d	337. a
Τὴν quid	732.a	de Trinitate nihil profus creatum
Timere iudicia dei quomodo poterimus	462.e	576. a
Timor multiplex	95.b	de Trinitate apta comparatio
Timor & tremor	513 f	567. b
Timor domini vnde	392.d	Tristes quales sint
Timor inchoat ad pietatem	88.f	827. b
659.a		Tristitia per patientiam vincenda
Timor simpliciores ædificat	164.d	570. b
Timoris domini vtilitas	164.d & argumentum	Tristitia quæ sunt potiora delictijs
720.a		58. e
Timoris dei laus	94.c	Tristitia lætis præponere mos est scripturæ
Timoris causa expectatio mali	492.e	84. b
Timothei musici peritia	215.d	Tristitia duplex
Titiones duo fumigantes	712.d	460. b
Titulus in recordationem	98.f	Tristitia nimia opprimit
Tolerans quis sit	825.f	142. c
Tolerantia discendæ alijs præceptores simus	614.c	Tristitia secundum deum
826.a		460. b
Tolerantiam afflictionum à deo esse	364.d	Tristitia auctori peccati
77.e		871. e
Tonitrus quomodo fiat	77.f	Tritici negotiatorum malitia
77.f		871. e
Tonitrus mysticè	13.d	Trophæum quid
77.f		793. a
Tonitrua	13.d	Tumidus quis
77.f		438. f
Tonitrua quare fiant	387.e	Tumorem animi reprimit naturæ cognitio
74.d		565. c
Toricular vineæ domini	692.d	Tunica qualisnam sit
354. b		551. e
Traditiones humanæ	324. b c	Turris quid
de Traditionibus multa		674. c
		Turris in medio vineæ
		692. d
		Turtur
		39. b
		Turturis castimonia
		820. d
		Tyanensis synodus
		601. f
		Tyrannus quid à rege differt
		174. e
		Tyrus metropolis Chanaam
		107. d

V.

Vacandum orationi	111. d
Væ potentibus	663. b
Valentini impium dogma	581. d
Valens ecclesiæ persecutor	873. e
Valetudo bona fallax	216. e
Vas testaceum	165. a
Vasa mortis quæ	69. b
Vasa quid significant	165. a
Vates qui	788. b
Vaticinantium pœnæ	791. b
Vaticinium Balaam	220. a
Venatores in ecclesia	136. d
Vendentes in templo quare dominus eiecerit	415. b
Vendere proprias facultates cur dominus iubeat	444. f
Veneficium	786. d e
Venenum ciaculantia	79. c
Venenum ferrum consumere	171. b
Venefici puniendi	769. c
Veneficæ pœna	791. c
Venter socius infidelissimus	134. a
Venter grauatus	839. a 840. e
Ventris epitheta	134. a
Ventris moderatio animi per turbationum compressio est	489. e

INDEX RERVM ET VERBORVM

Ventrem pro deo qui habent quomodo dicendi	721.f	Vestium ornatui studentes	216.a	Vinea Aegyptiorum	757.b
Ventriloqui qui	721.c.d	Veteris testamenti lectio quibusdā nocuit	509.f	Vinea plantatio quæ	692.d
Verbum bonum quod	104.b	Vetustate quidquid præcellit, idem venerabile est	128.c	Vinea & animæ collatio	23.d
Verbum quod otiosum	433.f	Via arcta	467.d	Vineam domini qui incenderunt	684.c
Verbum domini quomodo conferendum	374.a	Via lata	719.d	Vinum dei donum	186.a
Verbum dei diligenter discendum	352.e	Via vita dicitur	64.a 208.d	Vinum cœpit post diluuium	129.a
Verbum salutare non omnes excipiunt	724.d	Via quare Christus	307.b	Vinum compunctionis verbum dei	118.e
Verbum dei quomodo credendum	352.c	Via ad recti inuentionem	551.a	Vinum iucunditatem subindicat	150.a
Verbum erat in principio	724.a	Via nostra	682.e	Vinum non bibere bonū est	699.b
Verbū ad futurū refertur	666.b.c	Via pro doctrina	719.c	Vinum & mulieres apostatas facere	337.a
Verbum domini quomodo percipiunt	711.e	Via duæ inter se contrariæ	64.d	Vinum rationem deprimere	188.c
Verbi duplex significatio	191.d	Viator in ecclesia	136.d	Vini vsus ad quid	186.a
Verba dei sine intermissione custodienda	354.b 375.e	Viatores hic sumus	852.a	Vini effectus	186.d
Verborum in scripturis virtus per fidem intelligenda	234.d	Viatorum auicidia	147.c.d	Vini immodici incommoda	186.e
Veritas difficilis inuentu	301.d	Vibex quid	648.d	Vini & Siceræ vsus quibus interdictus	704.a
Veritas verborum domini vbique retinenda	375.e	Vibices quid denotent	648.c	Vini nomine documenta sacrarum literarum	661.e.f
Veritas perquirenda	596.e 723.e	Victimæ sine pœnitentia non profunt	652.d	Vino abstinebāt magistratus	840.d
Veritas euāgelicæ prædicationis quomodo inuestiganda	720.b	Victimæ impiorum abominatio	652.d	Vino vtendi optimus modus	131.d
Veritas in cortice amara	513.e	Victimarum multitudo explora	652.d	Vino vtendi optimus modus	131.d
Veritas est nuda	221.e	Victimas ritu Iudaico oblatas reiecit scriptura	652.d	Viperæ & murenæ simul coeunt	35.c
Veritas vbi sita est	561.d	Vicissitudo rerum humanarum	130.c 612.e	Viperarum partus	44.b
Veritas quomodo dolū patitur	71.b	Victurus quis sit in æternum	114.a	Vir tecto capite non oret	365.c
Veritatis doctrina qualis	14.f	Victus certa sit ratio	552.a	Vir angelicæ quodammodo dignitatis	532.a
Veritatis acceptio duplex	70.f	Victus intemperantia res periculosa	401.b	Vir astutus, mulier improba	646.d
Veritatis cognitio quomodo paratur	551.a	Videns quis	645.a 737.c	Virum quid deceat	683.d
Veritatem præstat ignorasse quam ab ea deficere	547.d	Vidua quæ eligenda	775.e	Viri quomodo vxores debeant diligere	377.b
Veritatem in iniustitia detineri	440.f	Vidua ancillæ comparatur	774.a.c	Viri mulieribus ne sint inferiores in fide	145.d
Versutia quid	178.e	Vidua & virginis lapsus differentia	774.a	Viri boni etiam in futuro iudicio examinabuntur	849.f
Vespera hoc seculum dicitur	84.c	Viduo viro nulla pœna imposita	775.e	Viros quæ concernant ad tuendam pudicitiam	545.d
Vesperæ preces	414.a	Viduitatem commendat exemplo Turturis	39.c	Virgæ multiplex acceptio in scripturis	106.b
Vespertilio	40.a 676.d	Vigilanti color alius, alius dormiēti	48.a	Virgam exactorum destruit Christus	724.d.e
Vespertilionis natura & diaboli	676.d	Vigiliæ	578.d	Virgo Maria prophetissa	717.d
Vespertilionum amor	797.b	Vigilijs & orationibus incumbendum	364.f	Virgo an immaculata	714.d
Vespertilionum volatus qualis	494.e	Vilia pro preciosis accipimus	852.b	Virgo salua virginitate vt peperit	843.f
Vestimentum nocturnum an liceat habere ascetæ	444.e	Vim vi repellere an liceat	781.d	Virgo & vita & instituto à nupta diuisa	526.
Vestimentorum vsus	145.f 405.d	Vinci literis amant docti	624.a	Virgo sui sponsi testamentum cogitet	542.d
Vestimenta quæ reiecit scriptura	687.b	Vindicta prohibita	363.a 820.f	Virgo quæ dicatur pudica	535.b
Vestimenta perpetuò sint candida	712.c	Vinea domini in amaritudinē versa	650.a 692.a	Virgo quæ dicatur pudica	535.b
Vestitus scopus quis	551.e	Vinea pro vuis spinas edidit	650.a	Virgo maiori cura obseruet animā quam corpus	523.a
Vestitus monasticus quis	506.b	Vinea vnam fellis protulit	650.a	Virgo seipsam reueretur	530.a
Vestitus idem & cōcolor cur sit monachis	405.e	Vinea probè effossa quæ	694.d	Virgo olim ex ædibus paternis non egressa nisi coniuncta viro	197.b
Vestitus qui deceat hominem Christianum	405.b	Vinea ope destituta	650.a	Virgo castitatis imago	527.a
Vestitus iuxta dignitatem cuiusque	406.a	Vinea neglecta duo patitur	694.b	Virgo non sit gregalis	525.f
Vestitus pij qualis esse debeat	551.e	Vinea domini episcopis & presbyteris credita	684.c	Virgo Christi vas animatum	534.d
		Vinea veritatis	757.b	Virgo sit cauta erga fratrem	533.f
		Vinea Sorec	692.d		
		Vinea Sabama	757.c		
		Vinea in Sodomis plantata	757.b		

IN D. BASILIVM.

Virgo etiam sola ne se nudet	530.a	Vita æterna non ex voluptaria	804.a
Virgo mandatum dei sibi præstituat aurigam	525.e	Vita nostra quasi perpetua oratio dicatur	146.b
Virgo quæ aspernari debeat Christi gratia	528.f	Vita nostra quasi carcer	147.b
Virgo quæ animo virginitatē amisit, nec corpore virgo est	523.d	Vita monastica adiutrix ad euangelicam dogmata obseruanda	387.f
Virgo sponsæ comparatur	774.a	Vita ascetica ad quid instituta	403.a
Virginis commoda	527.e	Vita iusti in afflictionibus posita est	93.a
Virginis aspectus quis	523.a	Vita quæ degitur in paradiso	55.d
Virginis ornatu quis	524.c	Vita futura qualis	368.e
Virginis sermo quis	526.a.b	Vita solitaria periculosa	395.d
Virgini quàm olim delatum	527.a	Vita Christianorum vniformis	404.c
Virgini corporis cultus vitandus	525.a	Vita hominis variis calumniis obnoxia	556.b 573.b
Virgini adsit gustus virginalis	520.f	Vita duo genera per Mariā & Martham designata	485.b
Virginem deo placere quid	528.a	Vita huius inconstantia & incertitudo	64.a.b
Virginē nullo modo mechari conuenit	529.b	Vita communis quæ ratio tenenda	409.d.e
Virgines fatuæ	176.e 184.f	Vita secularis incommoda	394.b.c
Virgines quomodo se gerant	378.c	Vita monastica prototypi	332.a.b
Virgines quid olim passæ	539.b	Vita cœnobiticæ commoditas	498.a
Virginum institutio	378.c	Vita speciem turpē proponere quid	616.b
Virginum dona	108.a	Vita humanæ miseria	213.a
Virginum monacharum fornicantiū pœnæ	785.f	Vita ingressus potius defessus	853.e
Virginitas supra naturā legem	540.e	Vitam quietā nobis possumus constituere	847.d
Virginitas hominem deo simillimū facit	518.c	Vitam hominis nullum certum terminum habere	183.d 807.c
Virginitas vitam nostram de corruptione ad gloriam colligit	335.a	Vitam euangelicam quæ comitetur	337.c
Virginitas amissa non redintegratur	542.c	Vitam cœnobiticam præfert solitaria	394.e
Virginitas vera quæ	381.c 547.a	Vitam hanc cuius sit transire, & ad alteram properare	70.a
Virginitas Mariæ an diabolum latuerit	218.e	Vitam ex seipso Christum habere	620.b.c
Virginitatis laus	877.e	Vitam humanam dominus diuisit	331.e
Virginitatis nullæ leges statuat	540.b.c	Vitam religiosam vnicum scopum habere	383.f
Virginitatis professio solēniter inibat	533.f	in Vita hac nihil verè nostrum	209.a
Virginitatis votum fuisse solenne	548.a	Vitis & hominum allegoria	23.d
in Virginitatis professione qua moderatione utebantur	400.f	Vitis & animæ præclara collatio	650.b.c
Virginitatis professio qua atate fieri debeat	400.e	Vitis quare Christus dictus	258.f
Virginitatis professio quando firma	399.f	Vitium quid	380.b
Virginitatis commoda	381.c 527.e	Vitium etiam graue timore dei cōuincitur	398.d
Virginitatis pulchritudo per omne opus seruandæ	526.f	Vitia virtutibus sunt proxima	532.c
Virginitatis præceptum non detur sed consilium	540.f	Vitiorum prauitas vnde	341.a
Virginitati tuendæ præscriptus scopus	520.c	Vitiorum vacuitas quid præstet	381.b
Virginitatem quædam perpetuam seruant	578.b	Vitulus libani	81.f
Virginitatem cursum totius virtutis habere	521.c	Vitulus pro sacerdotio immolatus	546.b
Virginitatem non seruantes matrimonio copulentur	526.a		
Virginitatem seruantes esse angelos	533.f		

INDEX RERVM ET VERBORVM

Vitulus scit vbi nascetur cornua 844.e	Voluptas inescatio diaboli 807.a	Vfura quare <i>ῥόξ</i> , appellata 74.d
Viuet quis in æternum 114.a	Voluptas in cibis fugienda 838.d	Vfuræ malum quantum sit 72.f
Viuere Christo 263.d	Voluptas ex vino 186.e	& seq.
Viuere ad opinionem vulgi pudendum 217.a	Voluptatis epitheta 183.d	Vfurarij sacerdotes an deponendi 773.a
Viuificare Dei est 281.c	Voluptatis causa cur homines trahantur in errorem 703.a	Vfurarios suggillat 72.f
Viurorum regio 124.d	Voluptates corporis similes cepis & aliis 650.f	Vter 88.b
Vlciscentes taxantur 662.f	Voluptates fugiendæ 815.f	Vtres noui 88.e
Vlciscentes viperæ comparantur 52.e	Voluptatibus inferuire quid 403.b	Vterum deum ad generandum habere 290.c
Vltio est animi iracundi 570.b	Voracitatis malum 520.e	Vua acerba dentibus, vt fumus oculis 712.e
Vltio non sumenda 363.a	Voti virginei antiquitas & solennitas 533.d 547.b	Vulnus quid 648.d
Vlulatus quid 729.e 756.d	Vota ridicula 777.b	Vulnerata sunt scismata in ecclesia 648.e
Vlulæ 40.a	Votorum antiquitas 484.d	Vulpes quomodo sibi medentur 103.b
Vmbra vt sit, tria concurrunt 9.d	Votorum violatores quam peccent 507.b	Vultures præfagi cædis futuræ 40.c
Vnctio Christi 106.c	Votis piis inuigilandum 651.a	Vultus domini 96.e
Vnguenta Deo grata 687.f	Vox quid 77.c 18.a	Vxor aliena quæ 779.c
Vnicornis natura 78.e 82.a	Vox qualis esse debeat 551.e	Vxor exemplo viperæ mariti morositate ferre docetur 35.c
Vnicornis prompta ad vltionem 78.f	Vox domini super aquas 77.d	Vxores diligendas 35.c
Vnicornium filius, Christus dictus 78.e 82.a	Vox theologica impar ad exprimendam mentem dicentis 552.d	Vxores leuitarum seorsum 535.d
Vnigenitus quis 273.d	Vox gentium multarum quid 739.a	Vxores viri sunt subiectæ 377.b
ante omnia 761.b	Vocis modum audientium necessitas definit 453.c	Vxores duas habentium pœnæ 789.d
Vnitatis dictio quomodo accipienda 619.f	Vocem dei quomodo accipere debemus 77.c 81.a	
Vnum verè & simplex 619.c	Vocem exaltatam & abiectam qui habent 738.b	
Vnicuique pro suo merito tribuuntur omnia 683.d	Voce cur vtimur 645.b	
Vno offendere & esse omnium reus 801.d 802.b	Vociferatio quid 87.a	
Vocabulis Ecclesiæ consuetis inhaerendum 345.d	Vociferatorem leoni comparat 52.e	
Vocatio miranda 112.a	Vrbane scurrilem sectari monachum non debere 496.b.c	
Vocatorum tria genera 112.b.c	Vrias & Zacharias testes fideles euangelij 717.b	
Volatile nullum pedibus caret 37.d	Vrias quid sonat 717.c	
Volatilium differentia 37.e	Vrfa vulnerata verbasco sibi medetur 42.f 844.d	
Voluntas nostra diuinæ non præferenda 354.c	Vrfo comparat dolosos 52.e	
Voluntas in nostra potestate sita est 16.	de Vgæ & hypostaseos differentia 565.e & seq.	
Voluntas libera 727.e	Vius sepe imbecilles reddit bellatores 562.f	
Voluntatem damnat lex perinde ac opus 543.c	Vsura fetus viperinus 74.d	
Voluntate alicuius faciens eius particeps efficitur 476.c		
Voluntate propria non vtendum 449.d		
Voluptas plus habet doloris quam iucunditatis 94.f		

INDICIS RERVM ET VERBORVM FINIS

LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ, QVI SPARSIM

A D. BASILIO EXPLICANTVR, INDEX SECVNDUM ordinē Librorum veteris & noui Testamenti.

Enecos. i. a Factus est vespere & mane dies vnus 324.d	Pfal.7.a Ego confirmaui columnas eius 5.c	genui te 290.e
Gene. 2. b Lignū vitæ in medio parad. 166.d	Pfal.8.a Ex ore Infantium & lactantium 90.c	Pfal.109.a Iurauit dominus & non penitebit eum 72.a
Gene.3.b Comederūt & aperti sunt oculi eorum 166.e	Pfal.8.b Volucres cæli & pisces maris 773.b	Pfal.111.b Cornu eius exaltabitur in gloria 79.a
Gene.3.b Adam vbi es 123.f 847.f	Pfal.12.b Illumina oculos meos nequando obdormiam in morte 341.a	Pfal.118.a Beati immaculati in via qui ambulat in lege domini 63.b 208.c
Gene.3.c Inimicitias ponā inter te & semen illius 166.d	Pfal.18.d Præceptum domini lucidum illuminans oculos 99.f	Pfal.118.h Media nocte surgebam 414.b
Gene.11.a Descendit autem dominus vt videret 89.f	Pfal.18.d Delicta quis intelligit 486.a	Pfal.118.k Manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me 54.a
Gene.12.a Egredere de terra tua & de cognatione 712.a	Pfal.19.g Quæretur peccatum eius & non inuenietur 491.b	Pfal.118.l Narrauerunt mihi inimici fabulationes 393.f
Gene.15.a Statimque sermo domini factus est ad eum 77.c 81.c	Pfal.21.e Et à cornibus vnicornium 78.f	Pfal.118.r Os meum aperui & araxi 91.f
Gene.18.c Descendam & videbo vtrum 89.f	Pfal.23.a Super maria fundauit eum 5.c	Pfal.125.a Qui semināt in lacrimis, in exultatione metent 84.d
Gene.21.a Risum fecit mihi deus 402.a	Pfal.25.a Iudica me domine, quoniam ego in innocentia 67.c	Pfal.138.a Mirabilis facta est scientia 45.c
Exodi.5.c Vacatis, & idcirco 111.b	Pfal.31.b Veruntamen in diluui aquarum multarum 80.c 82.d	Pfal.140.c Dissipata sunt ossa nostra secus 98.a
Exodi.12.d Vsque ad primogenitū captiuæ quæ erāt in carcere 83.c	Pfal.32. duobus argumentis potest conuenire 86.	Pfal.144.c Fidelis dominus in omnibus verbis suis 344.c
Exodi.20.c Cunctus populus viderunt voces & lampades 77.c 81.a	Pfal.32.a Verbo domini cæli firmati sunt 88.a	Pfal.148.b Et exaltauit cornu populi sui 79.a
Exodi.23.d Ter in anno apparebit omne masculinum 653.d	Pfal.33.d Vnum ex eis non contereatur 98.b	Prouerbiorum.1.a Prouerbia Salomonis filij David 174.c
Leuitici.21.c Homo ex stirpe tua, in generationibus vestris &c. 243.f	Pfal.34.1 Omnia ossa mea dicent 98.b	Prouerb.1.a Principium sapientiæ timor domini 4.a
Numeri.15.b Animā quecunque in manu superbiam fecerit 343.b	Pfal.35.c In lumine tuo videbimus lumen 317.d	Prouerb.3.c Pes tuus nō impinget 98.a
Numeri.24.c Orietur stella ex Iacob 219.c	Pfal.36.e Neque semen eius quærens panem 134.c 507.c	Prouerb.5.c Bibe aquam de vasis tuis 73.d
Deuteronomij.6.a Diliges dominum Deum tuum ex toto corde 103.f	Pfal.36.g Vidi impium superexaltatum sicut cedros libani 78.c	Prouerb.8.b Dominus creauit me 288.c 621.e
Deuter.22.d Si quis inueniat filiam virginem 219.b	Pfal.41.a Desiderat ceruus ad fontes aquarum 78.c	Prouerb.10.a Nō affliget dominus animam iustam fame 656.a
Deuter.29.a Calceamenta vestra in pedibus vestris nō sunt cōtrita 686.a	Pfal.46.d Psallite intelligenter 475.e	Prouerb.13.b Redemptio viri diuitiæ suæ 444.d
Deuter.28.c Sit cælum quod supra te est æneum 15.c	Pfal.49.b Ego cognoui omnia volatilia cæli 15.d	Prouerb.14.b Innocens omni verbo credit 68.a
Deuter.33.c Accumbēs dormiuit vt leo 220.a	Pfal.50.c Cor mundum crea in me 164.b	Prouerb.31.a Et vinum iis qui amaro sunt animo 150.a
2.Regum.22.a Scutū meum & cornu 79.a	Pfal.79.b Arbusta eius cedros dei 78.e	Ecclesiastes.2.c Sapientis oculi in capite eius 58.d 97.f
4.Reg.5.a Naaman magnus apud dominum suum 773.c	Pfal.81.a In medio autem eos diuidicat 67.c	Ecclesiast.1.b Initium sapientiæ timor domini 392.d
Iob.8.d Os autem verax implebit risu 402.a	Pfal.90.b Flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo 75.f	Esaia.1.a Cognouit bos possessorē suum 391.
Psalmo.1.b Non resurgunt impij in iudicio 67.b	Pfal.90.c Super aspidem & basiliscum ambulabis 79.c	Esaia.1.c Si fuerint peccata vestra vt coccinum 432.a
Psal.3.b Dentes peccatorum contriusti 98.a	Pfal.91.b Exaltabitur sicut vnicornis 78.f	Esaia.4.a Et apprehendent septem mulieres virum vnū 689.b 691.a
Psal.6.a Quoniā conturbata sunt ossa 98.a	Pfal.100.b In matutino interficiēbam omnes peccatores 700.d	Esaia.4.a Panem nostrum comedemus 689.a
	Pfal.103.c Monti excelli ceruus 79.c	Esaia.5.a Vinea facta est dilecto 23.d
	Pfal.109.a Ex vtero ante luciferum 701.e	Esaia.5.c Vc qui dicitis malum bonum 701.e

INDEX LOCORVM SACRAE SCRIPTVRAE

Esaia. 7. b	Pete tibi signum in profundum	219. a
Esaia. 7. b	Ecce virgo concipiet	219. b
Esaia. 32. d	Beati qui seminant super aquas	674. b
Esaia. 40. b	Vox dicentis, Clama.	77. c 81. a
Esaia. 40. b	Omnis caro scenum	21. d 85. a
Esaia. 40. c	Quid cognouit sensum domini	303. c
Esaia. 42. a	Calamum quassatum non conteret	477. d
Esaia. 42. c	Surdi audite, & caeci aspiciate	98. a
Esaia. 45. b	Ego dominus & non est alter, formans lucem & creans tenebras	164. a
Esaia. 53. a	Languores nostros ipse tulit	457. c
Esaia. 56. b	Haec dicit dominus eunuchis	541. c
Hierem. 4. f	Sapientes sunt ut faciant mala	114. c
Hierem. 22. g	Deprædatus est Iechonias sicut vas	762. f
Hierem. 30. c	Obducam cicatricem tuam, sanabo te à vulneribus tuis	84. b
Hierem. 33. e	Cælum & terram ego adimpleo	294. e
Ezech. 37. b	Dabo super vos nervos	98. b
Amos. 8. d	Mittam famem in terram	134. c
Michea. 1. d	Descendit malum à domino in portam Hierusalem	164. a
Michea. 7. b	Iram domini portabo, quoniam peccavi ei	422. d
Matthæi. 1. d	Et non cognoscebat eam donec	219. d
Matth. 2. a	Ecce Magi ab oriente	219. d
Matth. 3. c	Videns autem multos Pharisæorum	350. d
Matth. 3. c	Baptizabit in spiritu sancto & igni	294. c
Matth. 3. c	Paleas autem comburet igni inexting.	470. a
Matth. 4. a	Si filius dei es	442. c
Matth. 5. a	Beati pauperes spiritu	97. d 461. f
Matth. 5. a	Beati qui lugent	460. c
Matth. 5. a	Ipsi ridebunt	141. e
Matth. 5. a	Beati mites	92. c 460. a
Matth. 5. a	Beati misericordes	387. d
Matth. 5. a	Beati mundo corde	475. f
Matth. 5. a	Beati pacifici	463. c
Matth. 5. b	Non potest ciuitas abscondi supra montem posita	464. d
Matth. 5. d	Sis consentiens aduersario	464. c
Matth. 5. d	Non mechaberis	71. f
Matth. 5. f	Ego autem dico vobis, ne iuretis	71. f
Matth. 5. f	Si quis te angariauerit	448. a
Matth. 5. f	Omni petenti te tribus	446. c
Matth. 5. g	Diligite inimicos vestros	457. c
Matth. 6. a	Quod faciat dextera, nesciat	460. e
Matth. 6. a	Intra cubiculum tuum	475. b
Matth. 6. b	Cum ieiunas	464. d
Matth. 6. b	Exterminat enim facies suas	128. b
Matth. 6. c	Panem nostrum quotidianum	469. c
Matth. 6. c	Vnge caput tuum & faciem tuam laua	128. b
Matth. 6. c	Nemo potest duobus dominis seruire	351. a
Matth. 6. d	Ne solliciti sitis quid edatis aut bibatis	462. a 473. f
Matth. 7. a	Nolite iudicare, & non iudicabimini	455. b
Matth. 7. a	Nolite dare sanctum canibus	469. a
Matth. 7. b	Lata porta	467. d
Matth. 7. c	Non omnis qui dicit mihi, domine	352. b
Matth. 7. c	Quicumque fecerit volentem	409. d
Matth. 8. b	Sequere me & sine mortuos	500. c
Matth. 9. b	Neque mittunt nouum vinum in vtres	88. b
Matth. 10. b	Prudentes sicut serpentes	468. b
Matth. 11. b	Violentorum est regnum caelorum	336. a
Matth. 11. b	Lamentati sumus vobis	85. d
Matth. 11. d	Venite ad me omnes qui laboratis	331. c
Matth. 12. c	Blasphemia in spiritum sanctum non remittetur	474. a
Matth. 12. c	Bonus homo est bono thesauro	497. c
Matth. 12. d	Cum autem immundus spiritus	111. c
Matth. 15. b	Scis quod Pharisæi audito verbo hoc scandalizati sunt	440. c
Matth. 13. e	Simile est regnum caelorum homini negociatori	397. a
Matth. 18. a	Nisi efficiamini sicut paruuli	463. d
Matth. 18. c	Si duo ex vobis confenserint	470. d
Matth. 18. c	Vbi fuerint duo vel tres	464. f
Matth. 18. c	Quoties peccauerit in me frater	452. b
Matth. 18. c	Sed vsque septuagies	464. c
Matth. 19. b	Magister bone quid boni faciam	154. a
Matth. 19. b	Nemo bonus nisi solus deus	619. f 762. b
Matth. 20. a	Simile est	464. e
Matth. 20. a	Merceres operariorum	469. f
Matth. 20. b	Tolle quod tuum est	469. e
Matth. 21. c	Omnia quaecunque petieritis	470. d
Matth. 21. d	Auferetur à vobis regnum	757. b
Matth. 22. d	Diliges dominum deum tuum	103. f
Matth. 23. c	Vae vobis scribae & Pharisæi	351. a
Matth. 24. b	Ne fuga vestra fiat in hyeme	638. a
Matth. 24. b	Horam autem & diem nemo scit	287. a 762. d
Matth. 25. c	Tunc simile erit regnum caelorum decem	350. e
Matth. 25. b	Sicut enim homo quidam peregre	469. d
Matth. 25. c	Esuriui & dedistis mihi	161. f
Matth. 25. d	Discedite à me maledicti	344. d
Matth. 26. d	Transcat à me calix iste	126. d 287. b
Matth. 28. d	Ecce vobiscum sum omnibus diebus	219. d
Matth. 28. d	Euntes baptizate in nomine	580. a
Marci. 1. b	Angeli verò descendentes ministra.	298. c
Marci. 2. d	Nemo vinum nouum in vtres	88. e
Marci. 4. a	Ascenderunt spinæ & suffo.	111. b
Marci. 9. g	Habete in vobis sal.	472. b
Marci. 10. c	Nullus bonus	187. f
Marci. 10. f	Potestis bibere calicem	126. d
Marci. 13. d	De die autem illo & hora nemo	762. d
Lucæ. 2. c	Quia viderunt oculi mei salu.	120. a
Luc. 3. d	Paleas autem comburet igni	470. a
Luc. 3. d	Beati qui nunc fletis, quoniam	402. a
Luc. 8. b	Hi sunt qui seminati sunt	197. d
Luc. 9. c	Si quis vult venire post me	394. b
Luc. 9. g	Nemo qui misit manum suam	500. b
Luc. 10. a	Nolite portare sacculum	469. b
Luc. 10. c	Videbam satanā sicut fulgur	167. b
Luc. 10. c	Ecce dedi vobis potestatem	tem

INDEX LOCORVM SACRAE SCRIPTVRAE.

tem calcandi	79. c	Luc. 10. d	Quid faciendo vitam æternam	154. a	Luc. 10. d	Nemo nouit filium nisi pater	767. b	Luc. 10. e	Homo quidam descendebat ab Hieruf.	204. d	Luc. 10. g	Martha Martha sollicita es	485. a b	Luc. 11. f	Quod superest date Eleemosynam	473. d	Luc. 12. c	Destruam horrea mea	150. d	Luc. 12. d	Vendite quæ possidetis	445. a	Luc. 12. f	Vapulabit multis	472. c	Luc. 12. g	Quando vadis cum aduersario tuo	682. c	Luc. 12. e	Sint lumbi vestri præcincti	753. a	Luc. 13. b	Ecce anni tres sunt ex quo venio ad hanc	693. b	Luc. 13. c	Contendite intrare per angustam portam	350. f	Luc. 13. e	Manducauimus coram te	476. a	Luc. 16. b	Quia filij huius seculi prudentiores	114. e	Luc. 17. a	Vtilius est vt imponatur mola	440. a	Luc. 18. c	Qui se exaltat humiliabitur	438. f	Luc. 19. b	Homo quidā nobilis abiit in	740. c	Luc. 19. d	Quare non dedisti pecuniā meam	469. d	Luc. 21. b	Nondum est finis	762. d	Luc. 22. d	Qui habet sacculum tollat	469. b	Ioan. 1. a	In principio erat verbum	190. d	Ioan. 1. a	Et verbum erat apud deum	192. a	Ioan. 1. b	Gloriam quasi vnigeniti	189. c	Ioan. 3. b	Facite fructus dignos penitentiae	475. d	Ioan. 3. c	Qui non credit iam iudicatus est	67. b	Ioan. 4. a	Da mihi bibere	762. d	Ioan. 4. b	Fons aquæ salientis	110. a	Ioan. 4. c	Quinque viros iam habuisti	768. a	Ioan. 5. c	Neque filius à seipso aliquid facit	287. d	Ioan. 5. g	Ego veni in nomine patris mei	580. a	Ioan. 6. d	Laborate cibum qui non perit	462. b	Ioan. 6. f	Ego viuo propter patrem	287. d 620. b	Ioan. 6. g	Caro non prodest quidquam	321. c	Ioan. 7. f	De ventre eius fluent aquæ viuae	110. a	Ioan. 10. c	Bonus pastor animam	470. b	Ioan. 10. c	Alias oues habeo	80. f	Ioan. 10. f	Ego & pater vnum sumus	265. e	Ioan. 12. d	Si quis mihi ministrat	491. a	Ioan. 12. d	Vbi ego sum, ibi sit & ministrer	330. a	Ioan. 12. f	Seruus cognoscens voluntatem domini	436. f	Ioan. 13. d	In hoc cognoscent omnes quod discipuli	392. b	Ioan. 14. a	Ego sum via	307. b	Ioan. 14. b	Qui videt me, videt & patrem	224. c 308. b	Ioan. 14. b	Mundus me non videbit	320. b	Ioan. 14. d	Pater maior me est	286. f 620. d	Ioan. 14. d	Venit enim princeps mundi huius	167. b	Ioan. 15. a	Ego sum vitis, vos palmites	23. d 287. e	Ioan. 15. b	Mandata mea seruate	393. c	Ioan. 15. d	Cum venerit paracletus, ille	318. d	Ioan. 17. a	Pater clarifica me	288. a	Ioan. 17. a	Vt cognoscant te solum verum	288. f	Ioan. 17. b	Omnia mea tua sunt	307. e	Ioan. 17. d	Pater iuste, mundus te non cogno.	320. b	Ioan. 17. f	Nemo ex iis perijt nisi filius perdi.	66. a	Ioan. 19. b	Qui tradidit me tibi maius	437. a	Act. 1. a	Vestrum non est scire tempora	621. d	Act. 5. b	Quid est quod conuenit inter vos	313. e	Act. 10. b	Vas in quo erant quadrupedia &	748. a	Rom. 1. a	Per quem accepimus gratiam	306. d	Rom. 1. c	Qui veritatem in iniustitia detinent	440. f	Rom. 1. d	Et sicut non probauerunt deum	341. a	Rom. 7. c	Ego autem carnalis sum venundatus sub peccatum	432. d	Rom. 7. d	Quis me liberabit de corpore	98. d	Rom. 8. a	In similitudine carnis peccati	581. d	Rom. 11. d	Quoniam ex ipso & per ipsum	303. d	Rom. 12. a	Obsequium rationale	465. f	Rom. 12. a	Vt probetis quæ sit voluntas dei	474. c	Rom. 12. b	Inuicem diligentes	467. e	Rom. 12. c	Feruens spiritu	470. b	Rom. 12. c	Noli altum sapere	438. f	Rom. 12. c	Nolite esse prudentes	470. c	Rom. 12. c	Flere cum flentibus	149. e	Rom. 13. a	Qui potestati resistit dei ordi.	502. d	Rom. 13. d	Sed induimini dominum Iesum	107. d	Rom. 14. d	Bonum est non manducare carni	440. b	Rom. 15. a	Debemus autem nos qui potentes sumus	457. e	1. Corinth. 3. a	Charitas non inflatur	438. f	1. Corinth. 3. d	In seculo hoc stultus fiat	474. b	1. Cor. 4. a	Nihil mihi conscius sum	485. f	1. Corint. 7. e	Noli querere uxorem	541. a	1. Corint. 7. f	Qui vtuntur hoc mundo, sint	441. d	1. Cor. 7. g	Nubat tantum in domino	533. e	1. Corin. 8. b	Siquidem sunt dii multi	620. a	1. Cor. 8. c	Si quis enim viderit te, qui qui habes scient	440. b	1. Cor. 8. d	Non manducabo carnes in æter.	440. b	1. Cor. 10. a	Et omnes in Moysen baptizati sunt	311. c	1. Cor. 10. g	Ad gloriam dei manducare	402. d	1. Cor. 10. g	Siue editis siue bibitis	460. d	1. Cor. 11. c	Quemadmodum mulier ex viro, ita vir per mulier.	304. d	1. Cor. 11. e	Nunquid domos non habetis ad manducandum	481. d	1. Cor. 11. f	Mortem domini annuntiabit	466. e	1. Corinth. 12. b	Hæc omnia operatur vnus & idem	313. e	1. Corint. 12. d	Si patitur vnum membrum	457. b	1. Cor. 13. a	Si linguis loquar	589. e	1. Cor. 13. a	Si habeam omnem fidem adeo vt montes	458. a	1. Cor. 13. b	Charitas non est ambitiosa	468. e	1. Corinth. 14. b	Spiritus meus erat	475. d	1. Cor. 15. c	Christum regnum dare deo	621. c	1. Cor. 15. d	Cum autem subiecta fuerint illi omnia	286. e	1. Cor. 15. g	Abundantes in omni opere	477. d	2. Corinth. 2. a	Consilia destruentes	330. c	2. Cor. 4. b	Aporiamur sed non destituimur	473. c	2. Corinth. 4. c	Egestate liberamus	473. d
--------------	-------	------------	-----------------------------	--------	------------	------------------------------	--------	------------	------------------------------------	--------	------------	----------------------------	----------	------------	--------------------------------	--------	------------	---------------------	--------	------------	------------------------	--------	------------	------------------	--------	------------	---------------------------------	--------	------------	-----------------------------	--------	------------	--	--------	------------	--	--------	------------	-----------------------	--------	------------	--------------------------------------	--------	------------	-------------------------------	--------	------------	-----------------------------	--------	------------	-----------------------------	--------	------------	--------------------------------	--------	------------	------------------	--------	------------	---------------------------	--------	------------	--------------------------	--------	------------	--------------------------	--------	------------	-------------------------	--------	------------	-----------------------------------	--------	------------	----------------------------------	-------	------------	----------------	--------	------------	---------------------	--------	------------	----------------------------	--------	------------	-------------------------------------	--------	------------	-------------------------------	--------	------------	------------------------------	--------	------------	-------------------------	---------------	------------	---------------------------	--------	------------	----------------------------------	--------	-------------	---------------------	--------	-------------	------------------	-------	-------------	------------------------	--------	-------------	------------------------	--------	-------------	----------------------------------	--------	-------------	-------------------------------------	--------	-------------	--	--------	-------------	-------------	--------	-------------	------------------------------	---------------	-------------	-----------------------	--------	-------------	--------------------	---------------	-------------	---------------------------------	--------	-------------	-----------------------------	--------------	-------------	---------------------	--------	-------------	------------------------------	--------	-------------	--------------------	--------	-------------	------------------------------	--------	-------------	--------------------	--------	-------------	-----------------------------------	--------	-------------	---------------------------------------	-------	-------------	----------------------------	--------	-----------	-------------------------------	--------	-----------	----------------------------------	--------	------------	--------------------------------	--------	-----------	----------------------------	--------	-----------	--------------------------------------	--------	-----------	-------------------------------	--------	-----------	--	--------	-----------	------------------------------	-------	-----------	--------------------------------	--------	------------	-----------------------------	--------	------------	---------------------	--------	------------	----------------------------------	--------	------------	--------------------	--------	------------	-----------------	--------	------------	-------------------	--------	------------	-----------------------	--------	------------	---------------------	--------	------------	----------------------------------	--------	------------	-----------------------------	--------	------------	-------------------------------	--------	------------	--------------------------------------	--------	------------------	-----------------------	--------	------------------	----------------------------	--------	--------------	-------------------------	--------	-----------------	---------------------	--------	-----------------	-----------------------------	--------	--------------	------------------------	--------	----------------	-------------------------	--------	--------------	---	--------	--------------	-------------------------------	--------	---------------	-----------------------------------	--------	---------------	--------------------------	--------	---------------	--------------------------	--------	---------------	---	--------	---------------	--	--------	---------------	---------------------------	--------	-------------------	--------------------------------	--------	------------------	-------------------------	--------	---------------	-------------------	--------	---------------	--------------------------------------	--------	---------------	----------------------------	--------	-------------------	--------------------	--------	---------------	--------------------------	--------	---------------	---------------------------------------	--------	---------------	--------------------------	--------	------------------	----------------------	--------	--------------	-------------------------------	--------	------------------	--------------------	--------

INDEX LOCORVM SACRAE SCRIPTVRAE

2. Cor. 4.c Maledicimur & benedicimus	465.b	Galat. 6.c Ergo dum tempus habemus	350.f	1. Theff. 5.c Semper gaudete, indefinenter orate	139.e 143.f 144.a
2. Cor. 5.d Si qua in Christo noua creatura	89.a	Ephes. 2.a Filij contumaciae	473.a	2. Theff. 2.a Reuelatus fuerit homo peccati	65.f
2. Cor. 6.a Ecce nunc tempus acceptabile	350.f	Ephes. 2.c Ut duos conderet in semetipso	98.a	2. Theff. 3.b Nocte & die laborantes	403.d
2. Cor. 6.c Nolite iugum ducere cum infidelibus	351.a	Ephes. 4.b Unus deus & pater	303.c	2. Theff. 3.c Operantes panem suum mandu.	416.d
2. Cor. 7.a Has ergo habentes promissiones	351.a	Ephes. 4.f Irascimini & nolite peccare. Sol non	468.a	1. Timoth. 1.a Si quis suorum & maxime domesticorum	500.d
2. Cor. 7.a Ab omni inquinamento carnis	438.b c	Ephes. 5.d Nolite fieri imprudentes	470.c	1. Timoth. 2.c Volo viros orare in omni loco	247.d e
2. Cor. 12.c Pro hoc dominum terrogauit	470.d e	Ephes. 5.d Subiecti simus	448.a	1. Timoth. 2.c Mulieres in habitu ornato	462.e
2. Cor. 12.c Cum enim infirmior tunc fortior	90.d 402.d	Philip. 2.b Propterea largitus est illi nomen	286.c	1. Timoth. 3.d Quomodo oporteat te in domo domini	82.f
Galat. 3.d Quicumque in Christo baptizati estis	310.c	Philip. 3.a Gaudete in domino	460.b	1. Timoth. 5.b Iuniores viduas deuote	774.a
Galat. 4.a Factus ex muliere	304.d	Colloc. 1.a Sine intermissione orantes	403.d	1. Timoth. 6.a In superbiam est nihil sciens	439.a
Galat. 4.c Filioli mei quos iterum parturio	95.a	Col. 1.c Primogenitus omnis creaturae	288.a	2. Timoth. 2.c In magna domo non solum sunt vasa	165.a
Galat. 6.a Non efficiamur inanis gloriae cupidi	438.b	Col. 2.d In humilitate	470.a	2. Timoth. 2.d Nemo militans implicat se negotijs	330.a
Galat. 6.a Alter alterius onera portate	457.f	Collo. 4.a Sermo vester semper in gratia sale	472.b	Hebræo. 1.a Quoniam splendor est gloriae	558.a
		1. Theff. 2. d Ego quidem Paulus & femel & iterum	474.c		

INDICIS LOCORVM SACRAE SCRIPTVRAE FINIS.

SIMILITVDINVM, QVIBVS AD PROBATIONEM REI PROPOSITAE VSUS EST D. BASILIUS, INDEX.

De edificio & ecclesia	797.a	De arboribus & oleribus	490.d	De cera & homine	235.a
De agro, qui medico neglecto vitam perdit, & eo qui peccatis remisit adhuc in ijs perseverat	808.d	De architectonica arte	62.c	De Cereris imaginibus & inuidia	237.d
De aere pestilenti & praua consuetudine	166.d	De armis externis & fidei	346.a	De certamine athletarum & probatione Christiana	825.d
De aëre & inuidia	172.c	De artificijs & operibus	393.c	De certaminibus & studio pietatis	141.a 655.f
De arboribus & inuidia	823.b	De atrijs sanctorum & eorum factis	6.f	De certantibus & anima	758.e
De agricolis & foeneratoribus	832.f	De ascendentibus gradus & auaris	156.b	De certatore vulnerato & rebus aduersis ferendis	854.b
De alimentis animae & corporis	677.b	De athleticis & virtutis amante	141.a 849.f	De chirurgo & proposito alijs	490.a
De eo qui amore accensus est, & amore erga deum	528.d	De auaritia & igne	202.f	De cholera & foenore	833.f
De animae cogitationibus & spiritu	28.b	De auriga & cibo	521.a	De cibo nimio & inedia	521.a
De animantium singulorum virtute & hominum	818.d	De auro & virtutibus	334.c	De cibis athleticis & animae	655.f
De aqua & morbo gulae	334.d	De balneum ingredientibus & solitariam vitam amplectentibus	383.f 817.e	De cibatione corporis & oratione	335.d
De aqua limpida & bonis nostris	511.a	De bestijs demulsi & concupiscentijs	550.f	De ciuitate expugnata & anima	651.a
De aquae ductu & sermonis natura	814.b	De boue mutilo & euncho	544.c d	De eo qui clauos corpori infixos habet, & de dei timore	175.d
De aquila & impijs parentibus	843.a	De Cancro & eo qui dolo fratrem circumuenit	33.f	De caeli admiratione	742.f
De apibus & Rhetorum libris	213.f	De cane & foenore	833.d	De cornuto boue & mafculo	544.c d
De apro iracundo	822.c	De cane & iracundo	822.a	De cornutis animalibus & populo Israelitico	692.a
De arboribus & Gordio	195.d	De canibus & daemionibus	729.d	De corporis vita & anima	181.c
		De canibus & libidinibus	488.c	De corpore maculoso mundato in balneis, & anima exuta corpore	530.d
		De carcere & vitae longitudine siue breuitate	147.b 851.e	De corpore & membris	506.d
		De catena & trinitate	567.b		
		De centauro & homine	520.d		
		De cera & anima	550.e 848.e		
		De cera & corde	89.d		

INDEX SIMILITVDINVM.

De corporibus & anima rationali	74.f	De medicorum consuetudine & Basilio	599.f
De corporibus mollibus & iis qui palam insanunt	315.f	De medicorum consuetudine & viatorum refectio	407.f 420.b 712.c
De cucurbita & calore	15.a	De medicorum praecipis & spiritualibus monitionibus	167.d 814.b
De curatione corporis & animae	421.e	De melle & sermone caelesti	813.b
De iis qui in custodias coniciuntur, & de anima	147.b	De membris corporis & communitate	406.d
De deo & dilectione	384.e	De membris corporis & mutuo auxilio	416.a
De deo & medico	163.f	De mente debilitata & ventre	812.f
De diuite & aegrotis	121.e	De milite & peccato	524.b
De doctrina peruersa & peste	580.e	De milite temporali & spirituali	505.d
De ebrijs & nauigijs	186.f	De montibus & anima	747.c
De eleemofyna palam facta, & ieiunio.	811.b	De montibus & contrarijs potestibus	674.d
De equo & corpore	488.d	De morbo fugiendo & malis declinandis	849.c
De eo qui magistrum in sole alloquentur & virgine	525.c	De morborum varietate & peccatorum doloribus & cruciatibus	472.c
De eo qui minime sentientem verberat, & contumeliosus	168.f	De morbis corporis & animi	479.d
De ericio & diuite	747.f	De muliere & anima	747.c
De Esau & diabolo	746.e	De muliere impudica & basilisco	685.b
De fabro ferrario & Christiano	393.d	De muris urbium & angelis	800.b
De feris inclusis & Iudaeis	45.e	De mane & ieiunante	128.f 810.d
De ferro & humana domini carne	218.d	De mane & homine inconsulto	679.a 848.d
De ferro in medio ignis & sanctis virtutibus	280.d	De mane onusta & corpore ebrijs	840.d
De ferro ignito & baptismo	235.e	De in mane dormientibus & vita nostra	851.f
De ferre ignito & de deo verbo	218.a	De manibus nimium onustis & corporibus	675.a
De ferro ignito & lapide	615.c	De naufragantibus & Basilio	599.f
De figulo & deo	2.f	De naufragijs & iis qui in littore constituti sunt	141.d
De filio alicuius interfecto & precibus Iudaeorum	657.f 798.b	De nauigandi insolentibus & Basilio	550.b
De flamma & haeresi	584.d	De nauigantibus & Basilio	36.a
De flama & facultate vitali	827.b	De nauigio debili & vxorum affectu	155.e
De flamma & filio ex patre	568.b	De niue & anima	660.d
De flumine & tyranno	156.d	De noctua & inanis sapientiae studiosis	403
De fluminibus & auaris.	156.d	De notis & peccato	531.a
	357.a	De nubibus & homine	602.a
De fluuio & diuitijs	121.f	De oculo vago & mente	550.e
De fluuio & vita humana	825.b	De oculo & anima	181.c
De foeno & tactu mulieris	633.f	De oculo & aquae ductu	58.d
De fonte & gulae vitio	334.d	De oculo & corde turbatis	92.e
De frumeto coempto & impletione terrae	51.a	De oculo & intellectu	271.f
De frumento & pane pauperi dato	151.c	De oculo & mente	45.a 46.d
De fullonibus & gloria huius vitae	213.b	De oculo obeso & anima	143.f
De fumo & peccato	93.f 800.b	De oculo scipulum non vidente	615.a
De funibus & vitijs	700.e	De oculo puro corporis & ecclesiae praefecto	560.
De gramine & anima	727.a		
De germine	492.b		
De gutture & mente	475.e		
De helluone & diuite	831.e		
De histrionibus	214.e		
De homicida & eo cui virilia refecta sunt	543.d		
De homine duplici	655.f		
De homine astuto & diabolo	207.f		
De hydropico & versuram faciente	806.f		

INDEX SIMILITVDINVM.

De oculis & anima ingrata 147.e	814.e	ritatis 94.b 671.b
856.c	De puluere & cupiditate 705.c	De stupa & corporum vtriusque se-
De oculis ad splendida directis & mente 553..b	De principe & deo 486.e	xus mutou contactu 536.a
De oculo grauato & animo 828.b	De promotione ad virtutem & ad vitium 647.d	De sue & peccatore 65.a 800.c
De oculo sano & operatione spiritus. 307.d	De pugili & peccante 493.b	De sylua ardenti & inuido 172.d
De oculorum speculatione & anima 827.e	De pulchritudine castæ & meretricis mulieris 15.f	De telis & malo consilio 682.a
De olei & aquæ mistione 536.c	De puteo & diuitiis 152.d	De telis & inuidia 823.e
De oleo & ieiunio 132.b	De radice arboris & causa primaria peccati 477.b 694.d	De tenebris & prauitate 816.e
De oleo & mundo 10.b	De sagitta & inuidia. 172.e	De tessera & baptismo 182.f
De oue morbida & peccatore 506.b	De sagitta & iudice 177.e	De theatrum ingrediente & diuite auro 153.b
De pane & scriptura sacra 509.f	De sagittis & conuitiis 169.b	De tinctura & animæ peccatis 660.c d
De pallio & verbo 107.f	De sagittario & recto iudice 177.e	De torrente & iratis 167.f 822.b
De pantheris & diabolo 823.f	816.c	De torrentibus & temulentis 697.e
De pardalis ira & diabolo 204.d	De sanitate recuperanda & peccato fugiendo 808.e	De tragœdis & lugentibus 827.e
De pardo & monacho 382.a	De satyris & virgine 527.a	De valculo pleno & anima 662. d
De paruo indumento & rebus necessariis 384.a	De scala & viuendi ratione 816.e	De valibus & ebriis 840.c
De paruis pueris & pædagogo, & de iis qui diuina audiunt 175.f	De scalis & diuitibus 835.c	De veneno & inuidia 171.b
De pede obtorto, & corde obliquo 86.b	De scopulo & Iob 824.d	De venenatorum laqueo & iis qui multa interrogare solent 301.b
De peste & peccato 802.f	De scorpj filijs & auari 203.c	De ventre pingui & exili 521.f
De pestilenti contagione & contētiōis hominibus 329.b	De semine & fidei augmento 595.f	De verbo prolato & deo 290.a
De pestilentiæ & praua consuetudine 166.d	De semine mundi & nequitie 747.a	De vermibus & anxietate animi 142.c
De pictore & studioso 551.c	De semine terræ & elemosyna 830.a	De vermibus & mœrore 827.a
De pictoribus & moribus multorum 384.b 845.b	De siti & auro 835.a	De vermibus in visceribus puerorū & de peccato. 128.a
De pictoribus & philosophis 214.c 817.d	De solis lumine & iniustis 682.a	De vestimentis ad vtilitatem & cibis ad necessitatem 812.c
De pisce & auro 836.e	De sole & anima 488.c	De viatore obliuioso & Basilio 37. b
De plantis & anima 213.d	De sole & mente 190.e	De viatoribus & vita humana 208.d 850.d 851.d 856.
De plantis infirmioribus & peccatis 800.c 849.d	De sole tenebras fugante & iustitia Dei superbiam 742.a	De vinolentis & vallibus 187.e
De planta & ambitione 694.d	De sole lucente & spiritus sancti gratiis 190.b	De vino & affectibus 697.f 699.a
De plantatore & Dionysio 564.d	De speculo & anima 580. c	De viperis & inuidia 823.b
De pluua & prophetis 694.f	849.	De viperis & scœnore 833.e
De Polypo & iis qui potētatus perpetuos subeunt 34.a	De speculo & filio dei 568.e	De virtutis & vitij promotione 647.d
De ponderibus & anima 143.c 849.b	de Sphæra & natura 42.a	De visu & ebrio 187.a
De puero & auro 835.d	De spina & vite 672.f	De vite & anima 650.d 694.a
De pueris & diabolo 733.b	De statera & corpore & anima 136.b	De vmbra & peccato 803.d
De pueris discentibus & iis qui accedunt ad Christianismum	De statua renouata & homine 234.	837.b
	De stellis & solitario 513.a	De iis quibus nulla fuit vrbium cōsuetudo 26.a
	De stellis & virtuti studentibus 818.d	De vulturibus, muscis & inuidis 823.a
	De stomacho affecto & verbo ve-	

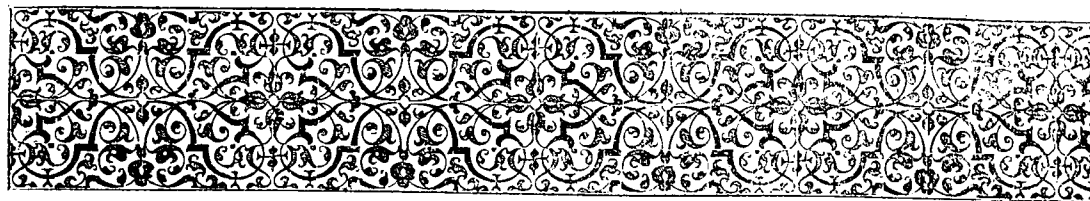
INDICIS SIMILITVDINVM FINIS.

INDEX PROVERBIORVM.

Ltera manu de mulcet caput, altera maxillam ferit 559. f 614.d	Amicorum bona communia 557.d	In pertusum dolium haurire 131.d 839.b	Olores canunt cum silent graculi 556.a
Aquam cribro ferre 216.a	Araneoli stamen pertexere 28.f	Dolia fracta implere 216.a	Paruum supra paruum adponere 217. b 813.a
Arganthonij senecta 217.c	Quoniam tu baculo eum percuties, & animam eius ex morte liberabis 164.d	Fluuij fluctus non detorquendus 612. b	Pelagus aquam 564.a
Bis ad eudem offendere lapidem 609. c	Caluo non esse cum ariete aduersa fronte arietandum 612.a	Qui seipsum humiliauerit exaltabitur 206. c	Principium bonæ vitæ 191.a
Velut ceruus sagitta ictus in hepar 515. f 523. a 546. c 805. e	Corrumpunt bonos mores colloquia praua 166. d	Veru ignem diuidere 216. a	Scienti loqueris 118. e
Corruptor suiipsius 408.a	Difficile est bonum permanere 215. f	Ignem fodere 839. b	Scyrale laconica 630. a
		Infirmi non sunt otiosi 609. a	Secundo flumine 137. d
		Intus fumus 48. c	Secunda vel posterior navigatio 699. c
		Lapidem ad funiculum applicare 214. a	Septa transilire 27. f
		Omnem lapidem mouere 217. c	Superbis resistit deus, humilibus dat gratiam 206. c
		Leo ex vnguibus 564. c 628. d	Tabulatum vel pistillum proculcare 150. c
		Mathusalem senecta 217. c	Telam arachneam ordiri 698. d
		Medice cura te ipsum 271. a	Tithoni senecta 217. b
		Modus in omni re 623. b	In triuio impeditus 515. b
		Negotium est otium 563. a	Date vinum iis qui sunt in tristitia 150. a
		Nidum comprehendere 144. d	Vitis non sinenda sarmentis noxiis syluescere 23. f

INDICIS PROVERBIORVM FINIS.

SANCTI PATRIS NOSTRI
 BASILII, NOMINE REQUE MAGNI
 CAESARAE CAPPADOCIAE QVONDAM ARCHIEPISCOPI,
*homiliae nouem in Hexaëmeron, Ioanne Argyropylo interprete quidem: at eadem
 recens accuratioe opera ac propensiore studio recognita, & suae puri-
 tati restituta, collatione expolitissimi exemplaris Graeci,
 per Godefridum Tilmannum Carthusiae
 Parisiensis ex professo
 monachum.*

HOMILIA PRIMA.

In principio fecit Deus caelum & terram.

ECENS est, accommo-
 datumque principiū ei,
 qui mundi cōstitutionē
 sit enarraturus, suae nar-
 rationi vt praestruat prin-
 cipiū quo res conspicuē
 ac subiecte oculis, in suū
 quæque ordinem distri-
 butæ sunt & distinctæ.

Etenim caeli terræq; tra-
 denda creatio est, nonvtique euentu fortuito aut
 casu exorta, perinde vt quidam sunt opinati: sed
 originem ab ipso deo atque causam sumpsit. Cu-
 iusmodi esse debet auditus, dignus vt sit percipiē-
 da eorū quæ dicuntur, magnitudine? Quonam ap-
 paratu adornatam conuenit esse animam tantarū
 rerum auscultationi occursum? Nempe liberri-
 mam & perpurgatā ab impura omni carnis affe-
 ctione, minimē caligantē temporariae istius vitæ
 curis, sed exprompta & alacrem ad tolerantia laborū,
 singulis disquirendis attentā, quæ vndiqua-
 quæ circumspiciat, contempletur cuncta & explo-
 ret: sic vnde notio quæpiā conceptiōne nihil deo
 indigna affulgeat mēti. Prius tamen q̄ quæ sit ho-
 rū verborū complexio, exactē disquiramus, per-
 scrutemurve quantū sentētiarū acumen ista per-
 quam pusillæ voces nobis insinuent: nobiscū ipsi
 reputemus, quisnam sit is, qui scitē adeo hæc nobis
 edisserit. Tati enim istius scriptoris sensa pro-
 fundiora etsi non assequamur per mentis nostræ
 imbecillitatem: ac certē auctoritati dicentis fide
 omni dignissimæ attenti, nihil inuiti assentiemur
 illius dictis. Moses sanē is est, qui hæc nobis histo-
 riæ commentationē in cōmune exponit. Ille in-
 quā Moses, qui etiamdū ad matris pendēs vbera,
 scripturæ testimonio probatur amabilis deo fuisse
 & gratiosus, quē sibi adoptatū filia Pharaonis

magnifico ac regali impendio curauit educandū, D
 & ad se accitis sapientibus Aegyptiorum, inq; ma-
 gistros praefectis puerū tradidit erudiendū. Is de-
 nique tyrāni disfactum perosus, ad suae gentis cō-
 tribules recurrit, eorumq; humilitatem cōplexus
 praelegit calamitates erumnasque cum dei popu-
 lo experiri, quā vt tēporaria voluptate perfrui-
 tus se obnoxium redderet peccato. Idem sic erat
 natura suapte cōpositus, vt summo semper amo-
 re iusti & æqui fuerit obseruās ac tenax: quando
 vel prius quā principatus populi ipsi esset con-
 creditus, tam ad totius improbitatis odiū natura
 propendebat, vt ad necem vsque de iis vltionem
 expetiuerit, qui iniuriam proximo priores intule-
 rant. Denique vt verteret solum, sibiq; consule-
 ret fuga, ab iis cōpulsus est, in quos beneficia con-
 tulerat. Et quidem nihil inuitus cecisit seditiosę ac
 tumultuanti vitæ Aegyptiorum. Ad Aethiopiam E
 enim vsque profectus, ibique securus omnium ac
 proinde liberrimum nactus otium, toros quadra-
 ginta annos contemplationi rerum indulsit. Qui
 annos natus iam octoginta deum vidit, quoad vi-
 dere potest homo, veriūs quātum mortalium ne-
 mini eatenus concessum est videre, id cōproban-
 te dei testimonio dicentis: Si quis fuerit inter vos
 propheta domini, in visione apparebo ei, & per
 somnium alloquar eum: at nō sic vt seruus meus
 Moyses, qui in tota domo mea fidelis est. Ore ad
 os loquar ei in visione & non per ænigmata. Is
 igitur, qui dignus habitus est, spectator vt esset
 peræquē ac angeli, faciei diuinæ, ille inquam quæ F
 auditu didicerat colloquente secum deo, hæc nobis
 edisserit. Audiamus igitur verba veritatis neu-
 tiquā consistentia in persuasibilibus humanæ
 sapientia suadelis, sed quæ deprompta sunt è ve-
 raci doctrinæ spiritus promptuario, quorum exitum
 non plauibilis auditorū acclamatio lausque
 excipit,

ΕΡΧΗΝ ΔΙ-
 ΑΙΧΟΜΗ-
 ΝΙΟΥ.

A

ἀσπὸς, κα-
 γίς, ἐπι-
 χάρης ἐστὶ
 Ηεσυχίου.

Nam. 12. 6

ἐξίσουτοῖς
 ἀγγέλους,
 ἀξιοῦσι.

A

excipit, potius iis qui docentur, conciliant salutē. *In principio fecit deus cælum & terram.*) Vis huius sententiæ sanè quàm admirabilis orationem sistit meam. Quid dicam primùm? Vnde inducti istius axiomatis narrationem exordiar? Num externæ sapientiæ professorum superciliosam coarguam vanitatem, an veritatem potius fidæi nostræ meritis laudibus efferam? Et quidem de rerum naturis illi Græcorum sapientes quàm multa sunt cōmentati, & in literas transmiserunt? Atqui ne vna quidem ratio apud hos solidè constitit, immobiliter, & inconcussè, nimirum posteriore semper priorē excludente sententiam, aded vt operosum iam non sit nobis illorum dogmata argumētis elidere, quando per mutuam furilium verborum velitationem satis ipsi sunt suismet evertendis opinionibus. In his enim qui verissimi & vniuersi dei ignoracione caligabant, ij causam illam primariam negarunt prouida mente esse præditam, qua rerum omnium moderandæ generacioni præfesset: sed & se totos permittentes atque accommodantes primæ illi suæ de deo ignorantie, quæ videmus cuncta ad ortum progredi, hæc ita emergere concluderunt perpeti quadam serie successione. quò contigit, vt horum nonnulli ad materiæ præiacentis principia seu bases quædam vniuersi confugerint, causam creaturæ totius acceptam ferentes mundi istius elementis. E diuerso alij minutissima quædam & impartilia corpora, moles item ac meatus naturam continere omnium quæ oculis quaquauerum subiacēt, vecordi imaginatione delusi astruxerunt. Opinati enim sunt nunc quidem illis insectilibus corpusculis inter se coalescentibus & agglutinatis, nunc cōtrā eisdem disparatis à se ac seiuicis generationes fieri rerū & corruptiones, simul & tenaciorē atomorum inter se cōplicationem causam præbere diuurnioris persistentiæ longissimè duraturis corporibus. Prorsus istius generis scriptores, quid aliud dicas, quàm stamē flaccidum araneoli pertexere, dum pertenuis aded comminiscuntur rerū causas, dum cæli, terræ, marisque principia supponunt nuspian consistentia? Neque enim didicerant illud depromere: *In principio fecit deus cælum & terram.*) Eoque factum est, vt vniuersam hanc mudi molem citra vllam moderatricis prouidentie ac rerum dispensatricis operam, nimirū temere ac fortunæ nusquam consistentis impetu ferri arbitrati sint, suamet in deū circūuenti impietate. In hanc absurditatem plusquam impiam nequando nos contingat impingere, is qui mundialis fabricæ cōscripsit creationem, in ipso mox aditu suæ cōscriptionis, diuini nominis inductiōne, nostram illustrauit mētem, hisce verbis exorsus: *In principio fecit deus.*) Ecquàm rationi consentaneus ordo. Principium enim primo statuit loco, vt ne qui mundum hunc principij expertem opinarentur. Mox adiecit & illud, fecit: vt quæcunque tandem specimen, id quod factum est, declararetur esse, ac minima portio potentiæ admirandi huius opificis. Quemadmodum enim figulus cum ad vnius suæ artis methodum innumera vasa effinxit, ne sic quidem ars illi figurinaria disperiit, aut accisæ sunt & attritæ vires: itidem vniuersi huius opifex effectricem illā potentiā suam non creando vni mundo habet

sic admensam & circūscriptam, quò minus tantò possit hoc vno plures effingere, sed quæ in infinitum exuperet, quando & rerum quæcunq; oculis sunt conspicuæ, magnitudines vel solo annutu suæ voluntatis condidit. Hic itaque mundus sortitus quum sit principium, quippe qui olim conditus: relinquitur iam tibi quæredum, à quo principium sit sortitus, quis tantæ molis fuerit opifex. Verius vt ne, si humana ratiocinatione nitens, singula exactius pergas exquirere; longius digrediare & aberres à via veritatis, anteuertit nos Moses sua hac doctrina tueri ac communire, quando illud multò omnium pretiosissimum nomen dei adiecit, quasi sigillo quopiam animas nostras cōsignaret, aut certè eas aduersus cuiuscunque tandem erroris venena præmuniret præseruatorio aut tutelari quodam amuleto, idque dum dixit: *In principio fecit deus.*) Natura planè beata deus, exuberantissimè abūdans ac luculenta bonitas, cuique rationis capaci mirè amabilis, pulchritudo flagrantibus votis & exactuanti desiderio nulli non expetenda, omnium quæ sunt, primiceria origo, fons vitæ, spiritalis omnis intelligentiæ lux, sapientia inattingibilis nec vlla peruia mortalium, Hic inquam ille est, qui cælum & terram creauit, idque in principio. Nihil igitur ò homo eorum quæ oculis tuis subiecit deus, opineris experts esse principij. Rursus quum te vndiq; cingi his intelliges, quæ iuxta cæli motum in orbem cientur, nec tamè istius sphericæ motionis principium quiueris sensu deprehendere: nolim eiusmodi corporum quæ circulari latrone aguntur, naturam putes esse principij expertem. Sanè orbis hic (planam dico figuram, quam vnica circūplectitur & ambit linea) tametsi sensum defugiat nostrum, aded vt ne vnde quidem cœperit, inuenire possimus, aut in quem desiturus sit finem: non cōtinuo decerni debet ob id exors esse principij. Esto id sensum effugiat, re tamè vera ab vno aliquo prorsus cœpit, qui centro ipsum circūscripsit simul & interstitio. Itidè & tu per hoc, quòd corpora hæc quæ orbiculari cientur motu, intelligis quasi mutua conspiratione & concordia annutu in seipsa versari: solerter prospice, ne ipsa eorum æquabilis motio, nec villo prorsus intercisa medio errorem tuæ menti instillet, aut insertum relinquat, quo malè persuasus credas mundum hunc vt nullam aliquando sortitum originem, ita nec villo fine olim contrahendum. Præterit enim figura mundi huius. Et cælum, & terra transibūt. vtrunque hoc dogma certò præcinens futuram consummationem mundi que in melius permutandi inuouationem, ipsa eadem cōplectitur, quæ & hic verborum compendio ad nostram omnium qualencunque, nempe elementarem institutiōnem doctrinæ sibi diuinitus aspiratæ Moses tradidit, dicens: *In principio fecit deus.*) Nam quæ ex tempore cœperunt, necesse prorsus, eadem vt aliquando desitura sint & consumanda. De horum igitur sine nihil addubites, quæcunque ex tempore sumpserunt principium. Geometricæ dimensiones, rationeue arithmeticæ supputationis, de solidis item corporibus commentationes, ipsa denique vel vulgo decætata Astronomia, negotiosissima prorsus vanitas ad quem pronò excursu propendent ac deurgunt finē: Etenim hæc qui

Agrestio narratio- nis.

Gentilium philosopho rum inconsistantiam sugillat.

vt dicitur.

Atomos cōmentisunt Leucippus & Democritus. li. 9. Laert. di. Plutar.

Collatio.

hmodiōnis non intempestiua.

ἐπινοια φυσικου.

In his Arist. 1. 1. 2.

ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔστιν ἄλλο.

ἐπὶ τῶν ἀποδείξεων.

ἀποδείξεις, ἀργυροπυλὸς λέγει ἀποδείξεις.

Collatio.

qui propensiore studio consecrati sunt, iustoque operosiore operam in istis contriuerunt, eò demum sunt prolapsi impietatis, vt conspicuum hunc ad visibilem mundum decernerent vniuersorum opifici Deo coæternum, ad comparem diuinæ maiestati gloriam promouentes eū qui certa lege circūscriptus est & principij & finis, & cuius corpus crassissima concretionē materiæ cōflatum est & compactum, hunc æquiparantes ei cuius natura nulli est vel comprehensibilis vel visibilis mortalium. Aded ne vel ad tantillum lumen, intelligentiæ mentem suam non poterant attollere, vt secum reputarent, quia cuius partes corruptioni & alterationi sunt obnoxia, huius totum necesse sit cum suis partibus eadem aliquando vt subeat affectiones? Sed quid? eousque vanitatis prouecti sunt, suismet cogitationibus, tanta caligine ignoracionis obscuratum est insipiens cor eorum: vt cum se deprædicarent maxime omnium esse sapientes, eò stultitiæ euaserint, vt pars istiusmodi philosophatium affererit vna cum deo ab æterno cælum extitisse. Alij cælum ipsum esse deum pronūtiarunt, quare nec cœpisse aliquando, nec villo desitutum aut intercipiendum fini, ac proinde eundem cū deo professi sunt singularum quarumque partium vniuersi administratorem esse. Erit dubio procul, erit inquam, quando redundans hæc mundi sapientia cumulū istis exaggerabit supplicij grauioris, quippe qui ad futiles & euanidæ vanitatis contemplationem cum acriter aded & argutè oculos mentis intēderint, ad vnius veritatis apprehendendam intelligentiam vltronea sua impietate fuerunt se excēcari. Quin & ij qui amplissima spatia quibus à se stellæ dirimuntur, stulta persuasione se confidunt permetiri posse, ijdem velut digito consignat eas quæ nullo non tempore se conspicuas exhibent, & quæ à septentrionis plaga affulgent. Quæcunque rursus ad polum austrinum positæ illius quidem regionis hominibus perspicuè cōuisuntur, nobis verò non item. Latitudinem proinde toto aquilone se protēdentem, ac zodiacum circulū tanto intercidunt & dissecat à se interuallo, vt nemo ad numerum reuocet. Astrorum præterea cursus toties repetitos, contrā, fixas stationes, exclusiones, omnium ad sua primordia regressiuam motionem, quātum denique temporis quicunque planetarum deterat in explenda sua periodo, & hæc quidem exacta diligentia isti obseruarūt: vnam illam omnium præcipuam artem non inuenerunt, nimirum eā qua nosse poterant, secūdem reputare deum esse vniuersi totius opificem, iudicem æquissimum, vt qui mercedem resoluit cuique pro qualitate meritorum cōdignam, quæ quisque in viuis designauit. Nec isti in animū induxerūt, vt intelligerent necessariò consequi mudi cōsummationem ex ratione quæ de futuro iudicio colligitur. Necesse enim sit, vt credas mundum hūc oportere immutari, si modò nihil diffidis statum animarum in aliam longè dissimilē vitæ speciem reformatū iri ac permutandū. Quemadmodum enim vita hæc temporaria cognatam obtinuit & huic mundo conformem naturā: itidem & secururæ illius vitæ ratio, sortem cōditionemve excepturæ est animarum nostrarum statui commodissimè respondentem. At verò illi, tan-

tum abest, vt verissimis hisce dogmatis animū aduertant suum, vt quoties cū illis conferimus de mundi consummatione, deque regeneratione seculi, in effulsissimum risum se resoluant ac laxent, nosque quasi deliros deridiculis sannis proscindant & insectentur. Iam quando ita natura comparatum est, vt principium naturæ ordine cuncta præcurrat quæ ab ipso promanant: de his enarraturus Moses quæ ex tēpore sortita sunt vt essent, necessestidè ceteris ex tempore conditis hanc prætexuit vocem: *In principio fecit.*) Nec tamen absurdum vero fuerit credere fuisse quiddam vel ante mundi istius cōstitutionem; id quod arcana quadam animi contemplatione licet interelligi, tametsi hac de re nihil in literas Moses transmiserit, quòd rei tantæ cognitio parū idonea videretur istis paruulis, qui lactēdū doctrinæ initiādi rudimentorū fidei veniunt & instituendi. Erat sanè status quidam mundi generatione superior abstractis illis à concretionē materiæ potentijs mundo præstatoribus pro decoro accommodatus, temporis etiam conditione anterior, æternus nimirum ac perpes. Creaturas autē in ipso creator omnium atque opifex perfecit, lucem spiritalē eorum beatitudini accommodam, qui dominum amant, naturas rationis vi maxime præditas atq; inuisibiles, omnesque beatarum mentium ordines, quotquot nostræ mentis quātalibet dixeris, facultatem exuperant, quorum ne nomenclaturas quidem possimus inuenire. Et hæc substantiā cōplēt mundi illius inuisibilis, vt & ipsi instrumur doctore Paulo: In ipso, ait, condita sunt omnia, siue visibilia, siue inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, siue virtutes, siue angelorū exercitus, siue archangelorū præfecturæ. Tum demum conueniebat, his iam conditis mundus vt accederet & adiungeretur, qui imprimis locus esset perdocedis animābitis hominum atque erudiēdis sanè quàm ac cōmodus: dein, vt semel omnibus suo capaci sinu excipiēdis domicilium esset appositissimum, quæ generationi pariter & corruptioni obnoxia sunt. Sanè & mundo huic & ijs quæ tum in eo producta sunt animalibus & plantis congener substitit temporis curriculum accedens semper ac more fluentis aquæ recedens, nec vnquā à cepto cursu restitās aut conuiescēs. Quid enim? An non eius modi est, conditio tēporis? Quid enim eius transcriptum iam est, vtique in nihilum abiit: nondum adest, quod est affuturum: quin quod adest, prius sensum fugit tuum, quam cognoris adeste. Talis planè est eorum quæ oriuntur cōditio ac genius. Aut enim augetur in horam, aut ad corruptelā deurgūt. Neque enim in istis quidquam liquidò queas deprehēdere, fixum quod sit & stabile. Sanè conueniebat corporibus animantiū stirpiumque, quæ quasi defluuio cuiuspiam aquarum iugiter scaturientium lege naturæ adstricta videntur & obnoxia vicaræ motioni nunc ad generationem, mox ad corruptionem promouenti: vt intra vagam istam nec consistentem tēporis naturam cōtinerentur, conditio cuius ijs cognata est, quæ alternam subeunt permutatiōnem. Hinc propriè aggressus sermonem de mundo sapiens, nos his verbis edocet eius originem: *In principio fecit.* In eo nimirum principio, quod simul fuit cum

ὡς φαίνεται.

ἐν αὐτῷ.

Μῦθος ἐστὶν ἡμεῖς δὲ ἀκαταίτων καὶ παρὰ τὸν φυσικὸν καὶ τὸν μαθηματικὸν καὶ τὸν πολιτικὸν καὶ τὸν ἠθικὸν καὶ τὸν ἰατρικὸν καὶ τὸν ἰστορικὸν καὶ τὸν ποιητικὸν καὶ τὸν ἄλλοις.

τῆ κατὰ χρόνον.

tempore. Neque enim iuxta ratione antiquioris aut primigenie conditionis contestatur, mundum hunc ea quae facta sunt, omnia antegredi, dicens in principio factum esse: sed post ea quae non oculis istis sed intellectu solo percipiuntur, principium narrat & originem rerum istarum quae visu queunt aut alio quouis sensu percipi. Principium sane dicitur primaria quavis motio, ut in illo: Principium viae bonae est facere iusta.

A iustus enim actionibus primum mouemur ad beatam vitam. Dicitur rursus, Principium id quodque, unde quiduis conficitur, cum hoc ipsum principium inexistit ei operi quod moliris, tale quid est in aedibus fundamentum & carina in naui. Iuxta eam acceptionem dictum est: Principium sapientiae timor domini. Est enim hic reuerentiae erga deum timor ad perfectionem contendenti veluti fundamentum & gradus quidam. Est item principium eorum operum quae arte conficiuntur, ipsa ars, ut sapientia Beateleclis principium fuit totius ornatus qui circa tabernaculum couisebatur. Principium denique actionum non raro dicitur perutilis & accommodus finis eorum quae fiunt. Exempli gratia. Eleemosynae hoc est benignitatis misericordiaeve principium spes est laudis & gratiae apud deum ineunda: Omnisque actionis quae a virtute proficiscitur, principium ipse est finis consistens in promissa beatitudine. Tot igitur modis dici quum soleat principium: consideres velim, caene vox singulis significatis accommodari queat. Etenim discere utique possis quo primum tempore constiterit mundi origo: si quidem ex hodierno die ad superiores retrogressus aetates, studio contenderis diem inuenire quo substitit primum. Hoc enim pacto inuenies unde primaria illa motio accesserit temporis. Ad hoc deprehendes caelum & terram quasi fundamenta quaedam & bases fulcrales vniuersi prius iacta fuisse & praestruata. Subin, occurret menti verbum illud rerum artifex, quo praesente in suum quaque ordinem oculis subiecta atque conspicua distincta sunt: velut vox ipsa principij tibi nihil obscure indicat non temere, nec frustra excogitatum esse mundi fabricam, sed ad eum finem qui non modicam allaturus esset utilitatem, nec mediocrem emolumentum his quae complectitur. Erudiendis siquidem animabus ratione praeditis officina est haud dubie accommodatissima, & eisdem ad cognitionem dei prouehedis totius eruditionis domicilium appositissimum, per hanc visibilia sensibiliaque praestruens viam ac veluti manuducens intellectum ad inuisibilem contemplationem, vel teste Apostolo his verbis afluente sententia: Inuisibilia ipsius a creatura mundi, per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur, Aut fortasse eod dictum est, *In principio fecit*. quod creatio rerum momento perfecta est, citraque omnem temporis absoluta morulam: quadoquidem impartile quiddam est principium, nec vlla interuallari dimensione a se toto dispescitur. Quemadmodum enim principium viae via nondum est, domus quoque principium neuti quam censetur domus: itidem & principium temporis adeo tempus non est, ut ne eius quidem sit minima portio. Quod si vnus aliquis cōtentione peruicaci astruet temporis principium esse tepus: is nouerit ipsum

principium oportere iuxta hanc positionem diduci in multitudine teporis partes, nempe in principium, media atque finem. Atqui res prorsus deridicula videtur, vel mente concipere principium principij. Quisquis enim principium bipertitum secat, is duo principia pro vno efficit, verius perquam multa, immo infinita, quando id quod semel disseueris, in alia rursus legmina intercedi possit. Vt igitur edoceret nos Moses mundum hunc sola dei voluntate ac citra omnem temporis morulam substituisse, dixit, *In principio fecit*: pro quo alij quidam interpretes connixi sensum reddere dilucidiorum, dixerunt: *εν κεφαλαίω*, in summa siue summam fecit deus. hoc est, simul omnia vel comprehensim & momento minus. Et haec sane non admodum multa haecenus libuit dicere e plurimis. Artium porro quae quaedam ποικιλικά factiue dicantur: alia item πρακτικά actiua, aliis operatoria: alia rursus θεωρητικά contemplatiua vel speculatiua. Et quidem artis cōtemplatiuae finis est ipsa cōmentatio efficiax eorum quae mente versamur. Finis practicae agitatio est siue motio corporis, quo quidem motu interquiescente, nihil iam ei artis substitit aut residet, quod cerni queat. Neque enim vllus est finis artis saltatoriae aut si mauiis, gesticulatoariae & canendi tibia, quando ipsamet in seipsam operatio definit. In factiua diuersum reperias, ut operis quidpiam desideris efficere, spectandum tamen opus tuum proponitur, cuiusmodi artes sunt aedificatoria, fabrilis in ligno, excusoria in aere vel ferro, textoria, & quaecunque sunt eius generis: quae quidem ut non adfit artifex, causas tamen admodum idoneas ipsa in speciem praetextunt opera, quorum cōtemplatione possis rapi in eius admirationem qui aedificator est, excusor, aut textor. Quod igitur sapiens Moses expressius declararet mundum hunc, artificiosum sane opus in cōmune ob oculos omnium expositum, ut eius sedula cōtemplatione ad agnitionem pertingas sapientiae eius qui ipsum fecit, non alia vsus voce est, de ipso locuturus, sed dixit: *In principio fecit*. Non egit, neque substituit aut produxit, sed *ποίησεν* fecit. Et quia complures eorum qui mundum ab aeterno simul cum deo fuisse sunt opinati, non ab ipso factum esse: sed quasi adumbratio quaedam potentiae ipsius esset, sponte velut obiter emeruisse ipsum asseruerunt: atque causam quidem ipsius deum esse fatentur, causam tamen voluntate non concurrente: sed perinde atque corpus vmbrae, lucidumque splendoris est causa: ideo tale errorem emendare propheta percipiens, hac verborum exactissima cōplexione vsus est: *In principio fecit deus*. Non hoc ipsum proximè dictum, causa ut esset mudo ad subsistentiam sui praestitit deus: sed fecit, ut bonus, quod vtile est: ut sapiens, quod pulcherrimum est: ut potentia praeditus, quod maximum est. Nam tantum non artificem tibi deum in ipsam rerum substantiam omnium ingressum ac partes singulas inter sese cōiungentem atque accommodantem, consentaneumque sibi consonumque totum vniuersum efficientem ostendit: *In principio fecit deus caelum & terram*. Ex duobus principijs vniuersi sane totius innuit essentiam, caelo quidem praerogatiuam in generatione dignitate: terrae autem ad rerum essentiam, secundas adscribens

bens. Quidquid autem istorum mediū est, id vna cum ipsis omnino finibus exortum est. Itaque etiam si nihil de ceteris dixerit elementis, igne, inquam, aqua atque aere, tu opte tamen solerti ingenio capere velis. Primum quidem quoniam in omnibus omnia sunt permixta: atque adeo in terra aquam, aërem, & ignem inuenies: siquidem tam est scilicet quam e ferro, quae suam originem e terra trahit, ignis exilit ac frictionibus copiosus emergens elucet. Vbi dignum id est etiam admiratione, quo nam pacto cum in ipsis corporibus innocuus latitet ignis, idem cum egressus fuerit ipsa quoque absumat, a quibus eatenus seruatus est. Aque vero naturam ipsi insita esse terrae ij demonstrant, qui puteos effodiunt, & aëris item naturam eidem terrae inesse ipsi vapores, quos ab humectata terra sole tepescata resultare, sursumque ferri conspiciamus. Deinde quoniam caelum natura locum superum occupat, terra vero infimum: sit hinc ut quae leuia sunt, caelum suapte natura petant: ponderosa vero ad terram suo te nutu ferantur. Aduersantur porro sibi mutuò maximè superus inferusque loci: qui quum & mentionem eorum fecit, quae plurimum inter sese suapte natura distat, is & ea comprehensim notauit, quae mediam inter illa regionem occupant atque implent. Quare sin gulorum enarrationem quaerere noli, sed ea quae silentio praeterita sunt, per iam declarata intel ligere velis. *In principio fecit deus caelum & terram*. Quod si separatim inuestiganda esset cuiusuis earum rerum quae sunt, essentia: aut earum quas contemplamur, aut earum quae sensibus nostris obijciuntur: logum profecto atque a re propo sita seiunctum admodum interpretationi sermonem adferret, ut in exquiredis illis verba longe plura reliquis essent cōsumenda, quae de singulis eorum quae querimus dici possunt. Adde etiam, neque vllum operapretium ad edificationem ecclesiae tale studium negotiumque conferre. Sed de substantia caeli satisfaciunt ea nobis quae ab Esaiā propheta sunt dicta, qui vulgaribus verbis idoneū de ipsius natura sensum nobis aperuit, cum dixit: Qui firmavit caelum quasi fumū: id est, qui tenuem naturam, non solidam neque crassam, ad constituendam caeli substantiam fecit. De figura quoque satis sunt ea quae idem ille dixit, dei gloriam enarrando. Qui constituit, inquit, caelum, ut fornicem. Haec eadem & de terra vobis ipsis consulimus, ut ne eius substantiam quae illa tandem sit, curiosius perscrutemini, neu vos ipsos ratiocinationū argutiolis deteratis, aut inaniter maceratis in ipso perquirendo subiecto: neque naturam aliquam, qualitatis destituta, & quae pro sua ratione experta sit qualitatis, quaeramus: sed probe teneamus quod omnia quae contemplamur in ipsa, ad eam rationem sunt accommodata ut essent: quippe quae essentia ipsius adimpleant. In nihilū enim omnino desieris, si singulas eas quas obtinet qualitates ratiocinando coneris auferre. Nam si nigredinē, si frigiditatem, si grauitatem, si densitatem, si denique qualitates eas, quas sibi gustus vedicat, aut si quas alias inesse terrae videmus, amoueris, nullū relinquetur subiectum. His igitur posthabitis, nec illud quaeramus, moneo: super quoniam subiecto terra fundetur atque quiescat. Hoc enim pacto mēs vertigine velut facta perturbabitur, ad nullū

certum sanè finè ratiocinatione tua proficiscēte. Siue enim latitudini terrae substratū dixeris aere esse, dubitabis quonam pacto permollis illa multumque inanis natura sub tanto pressa pondere perduret ac renitatur, nec cōfidentia tantae molis fugiens vndiq; dilabatur, perpetuoq; ad superna tendens super opprimētis se telluris superficiem effundatur. Rursus, si supposueris aut statueris tecum aqua terrae subiectam esse, hoc quoque pacto quaeres, cur pergraua densumque corpus non penetrat aquam, seue illi immergat: sed a debiliore natura corpus illud terrae adeo pondere exuperans detineatur? Ad haec ipsius etiam aquae sedem si quaeris: iterū dubitabis cuiam corpori solido renitenti que vltimus ipsius infidēte fundus. Quod si aliud quoddam corpus quod terra sit solidius, tellurē, ne ad ima subsidat, prohibere ex suppositione dixeris: & illud quoque cogitabis, alio quodam opus habere a quo suffulciatur ac prohibeatur, ne & ipsum ad ima decidat: & si quippiam illi ex suppositione commentitia affinxeris, & isti iterū aliud mens nostra fundamentū quaeret: atque hoc pacto in infinitum abibimus fundamentis inuentis alia rursus excogitantes. Denique quātō longius ratione progressi fuerimus, tantō maiorem afferre subducereque vim renitēdi cogemur, ad totā illam superpositā molē sustinēdam. Quamobrem modum finesque menti statuito, ne tuā nimiam inuestigationem, qua perscrutatis ea quae cōprehendī minimè possunt, Iob sententia carpat: interrogerisq; ab ipso & tu, super quō orbes siue anuli terrae firmati sunt. Sed & si in psalmis audieris vñ. Ego confirmaui columnas eius: vim eam qua cōtinetur atque stabilis est, dictam esse columnas putata. Nā illud: Super maria fundauit ea: quid aliud, quam vndique terrae naturam aquae circumfusam esse significat? At cum fluida sit aqua, & ad declinua suapte natura ruere soleat, quomodo sublimis manet, nullaq; sui parte defluit? At terrā etiā in seipsa suspensam esse atque pendente non animaduertis, eandem, immo verò maiorem habitationem afferre: quippe cum natura aquae elemēto sit longe grauior: Quinetiā siue per se ipsam consistere concesserimus terram, siue super aquis stabilitam esse dixerimus, non dilcedamus vnquam a pia & religiosa sententia, sed simul omnia per eius qui condidit, contineri potentiam fateamur. Haec igitur & nobis ipsis dicamus oportet, & ijs qui nos percōtantur, cuiam corpori veluti subiecto fundamento tam immensum hoc, intolerabileq; terrae pondus innitatur, quod in manu dei sunt fines terrae. Sanè id responū & nobis est ad parandam scripturae intelligentiā tutissimum, & auditoribus cōducibile. Iam verò quidam interpretes naturae, terrae persistere immobilē tales etiā ob causas magno cum apparatu verborum contendunt, nimirum quod mediā regionē vniuersi occupauerit, quodque aequalem vndiquaque ad extrema cōlogationem sortita, non iam habeat, in quā potius deuegat partē aut se acclinet. Quū enim similis parue aequalitas omni ex parte ipsam ambiēs impossibilem inclinationē inducat ipsi terrae in vnam aliquam partē, necessariò in seipsa permanet. Proinde mediū hunc locum terram esse fortitam voluit, non quasi partitò aut casu quopiam: sed quod illi naturalis sit & necessaria eiusmodi

τη κατὰ χρονον

Principij multiplex acceptio. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.

Pro Eusebio. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.

την κηρυξιν

Α αρχη, αμυρες τι και αδιαστων. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.

Fecit deus

Artium. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.

Att. naturae miraculū.

Ratio physica.

επιτημιον λογος.

φύσις αὐτῆς διανοιαν.

δουκ εν τῷ γρηγοριου δι επισησεν, αλλε επισησεν. Lege Lat. in quibusdam alijs in Epian lib. 10.

Catholicū consilium.

Caelum & terram.

In quaestio nibus vitādam curiositatē.

D

E

F

επισησεν. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.

Terra cur stabilis ratio physica.

μη επι κληρωσε. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.

positio. Nam cum locum versus supra caeleste corpus extremam regionem obtineat: quae nos (inquiunt) inde pondera cadere supposuerimus est superne, ea suo opte nutu medium undique petent, ad ipsumque feretur. At ad quod cuiusquam partes suapte natura feruntur, nimirum ad id & totum ipsum itidem feretur, ac impelletur. Quod si lapides, si ligna, si terrena omnia, ad inferum mouentur locum: haec eadem etiam & toti sane propria fuerit accommodataque positio terra. Si leue aliquid a medio mundi suo opte motu ciebitur: proculdubio sua illa motione supra petet. Est itaque grauissimum cuique corpori propria haec latitudo, ut deorsum feratur. At vniuersi medium, inferum esse locum nostra iam oratio demonstrat. Noli itaque mirari si nulla sui parte terra excidit: quippe quae medium ipsum occupet vniuersi, locum accommodatissimum sibi natura. Omnino enim aut manere ipsam eo in loco necesse sit: aut si motu praeter naturam cieatur, a sua propria dimoueri sede. Si quid eorum quae dicta sunt, probabile tibi videatur, ad dei sapientiam, quae res omnes ita instituit atque disposuit, admirationem transferto. Non enim admiratio quae maximas ob res oritur, cum modus, cuius gratia sit aliquid admirabile, fuerit inuentus, imminui solet: Sin hoc, at certe, simplicitas fidei rationalibus demonstrationibus plus apud te obtineat. Haec eadem de caeli quoque natura dixerimus. Coplures enim & eadem verbis praegravidae commentationes a mundi sapientibus ad nos usque transmissae sunt de caeli natura. Quidam enim quatuor ex elementis ipsum consistare dixerunt: quippe cum tangi possit, atque conspiciatur: & terrae quidem renitentiae ac soliditatis ratione, ignis autem ob aspectum, & ceterorum, missionis causa, particeps sit. Quidam hac opinione, velut non probabili posthabita repulsaque, quintam quandam naturam corporis ad caelum constituendum suo opte ingenio atque ex seipsis commentitiam & pro tempore excogitatum introduxerunt. Estque apud eos ethereum quoddam corpus, quod nec ignis sit (vt inquiunt) nec aer, nec terra, nec aqua, nec omnino vnum aliquod simplicium corporum: propterea quod simplicibus quidem proprius sit motus & rectus, puta, leuibus ad superna, grauibus ad ima tendentibus: & neque motus ille ad superiora ferens, nec is qui ad inferiora deducit, eiusdem sit rationis cum circulari periodo, & omnino motus rectus ad circulem illam circumlacionem plurimam habeat apostasim. Quorum verò secundum naturam diuersae sunt motiones: eorum diuersam & euariantem (vt aiunt) essentiam esse necesse est. At neque supponere possumus, ex primis corporibus, quae & elementa vocamus, caelum consistare: propterea quod ea corpora, quae composita sunt ex diuersis, equabili motione, vique violenta carente, moueri non possunt: cum singulis simplicibus quae in ipsis insunt compositis, aliud alij momentum competat suapte natura. Quocirca res composita primum quidem cum continuo cientur motu, non sine labore retinentur: quippe quum vnus motus omnibus contrarijs accommodatus, atque amicus esse nequeat: sed qui leui rei conuenit, grauissimae aduertetur. Nam cum sursum versus nos mouemur, terrena natura tum grauamur: cum infera petimus, vim tum inferimus igneae deorsum illam

contra naturam trahentes. Elementorum autem ad contraria loca distractio, causa profecto sit dissolutionis & ruinae. Quod enim coactum est & praeter naturam, quum parum resistat vix etiam ac violenter: id omne cito admodum in ea dissoluit, ex quibus constitit, solet: dum quiddam aliunde venerat in locum proprium redit. Ob has itaque ratiocinationum (vt aiunt) necessitates, maiorum suorum rationibus reiectis, illis opus fuit, suam vt suffulcirent opinionem, priua quadam ac peculiari suppositione, qui quintam quandam corporis essentiam ad caeli siderumque constituendam generationem supposuerunt. Alius est diuerso ex istis vnus qui per atatem se in argumentis exercere generis persuasorij, hos adortus, ista quidem & digressit in ordinem & mox dissoluit: neque id fecit modo, sed & suomet cometus ingenio propriam inuexit opinionem. Hisce de rebus nunc si aggrediemur dicere, in nugas perinde atque illi, incidemus. Quare illis omisissis, sese vt mutuis elidant controuersiarum digladiationibus, sermone itidem de essentia posthabito, Moyse fide habeamus astruere, quia fecit deus caelum & terram. Optimum itaque illum & incomparabilem architectum, qui quae facta sunt cuncta, sua solius artificij & exactissima sapientia creauit, dicenti gloria afficiamus. Denique cum a pulchritudine rerum quae omnium oculis conspicuae sunt & spectandae proponuntur, illi agnoscamus inenarrabili pulchritudine cetera antegredi ac praecellere: tum a magnitudine sensilium corporum suisque circumscriptionum locis, ipsorum opificij cogitemus velim, infinitum esse & immensam magnitudinis, omnem proinde intelligentiae omnis vim sua solius exuberanti potentia exuperantem. Eorum etenim quae facta sunt etsi ignoremus naturam, at certe omni ex parte quidquid sub sensum huc nostrum cadit, seque exponit visendum, tantum in se obtinet miraculi, nosque, aded totos rapit in sui admirationem, vt quodcumque tandem ingenium, quantumlibet polleat acumine, quantauis contentione ac studio se excitet, longè tamen deprehendatur inferius, nec satis idoneum, pro rei dignitate exequatur & explicet quiduis eorum quae in mundo sunt, minutissimum, aut certe huius gratia meritam laudem exolat ac debitam creatori, quem omnis addeceat gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

HOMILIA SECUNDA DE EO,
Quod inuisibilis erat terra & incondita sine inornata,

PER QUAM paucis immorati verbis, abususque nimirum diluculo diei tanta in illis declitescentem ac reconditam inuenimus sententiarum profunditatem, vt de ijs, quae deinceps sequuntur, prorsum desperemus. Nam si sanctorum arria talia sunt, & templi vestibula tantum reuerentiae se aduentibus incutiunt, tantave se attollunt mole, vt exuperantia sua pulchritudinis, perinde ac intermicantibus fulgetris oculis mentis nostrae perstringant: qualia putas, ipsa sunt sancta sanctorum? Ecquis tandem comperietur idoneus, qui intimas penitissimasque templi aedes ausit ingredi? Aut certe, quis promerebitur spectator

φύσις.

δὴ καὶ, δὴ καὶ

Terra cur incoedit.

Terra quae do perfecta

Caelo quando inornatum.

Inuisibilis terra duabus de causis.

ἔτι δὴ καὶ οὐκ ἴσμεν τὸ ἀνίσιβητόν.

κατασκευαστοῦ ἀπορροῦναι. Collaisti γὰρ.

τὸν ἀδελφόν.

Hac de re lege Laertium & Plutar.

spectator esse istiusmodi arcanorum, nec cuius explicabilium? Talium enim vel prospectus vix vlli peruius est: atque aded eorum prorsus quae intellexeris, non nisi magna animi contentione interpretari elici potest. Attamen quondam apud antiquissimum illum iudicem definita merces est haudquaquam aspernabilis vel soli voluntati ad decencia opera propensa: ne quae ad coeptam rerum indaginem sumus cunctatior. Nam tamen rerum sublimium attingere dignitatem minime possumus si modo a genuino sensu scripturae & scopo, Spiritus ope subnixi non exciderimus: non usquequaque reiecitij cesebimur aut reprobj, sed & cooperare gratia, Ecclesiae dei non nihil impartiemur commodae edificationis. Terra autem erat inuisibilis & incondita. Qui factum putas, vt vtrisque citra alterutrum discrimen & delectum iam conditis caelo terraque, caelum quidem suis constitit partibus perfectum, terra autem imperfecta atque inculta? aut quid illud omnino est terram inornatam fuisse & inconditam? quam item ob causam incondita erat & inuisibilis? Sane is apparatus, ea demum structura terra exacta fuisse censetur atque perfecta, cum vberem ex se primum edidit fructuum copiam, cum ex ea omnigenum stirpium suppullulauit & emerit omnimoda germinatio, quando arborum altissimarum tam fructuosarum, quam quae sunt in frugij primigeniae eruptiones emicuerunt: quando itidem florum perquam amoeni colores, odores quoque suauissimè fragrantis, ceteraque id genus omnia quae paulo post è terra dei praeecepto exorta, suam condecorarunt parentem. Horum sane quando nihil dum se è terra exeruisse, hanc non iniuria nuncupauit sermo hic ἀκατασκευαστοῦ inornatam. De caelo etiam nunc dicere licuerit non admodum dissimilia, quando id ipsum excultum nondum erat aut perpolitum. Necdum enim se decentem ornatum obtinebat, quippe quod non iam splendebat radiosissimo sole lunaque circumfusum, at neque stellarum choris, tanquam ferris redimibatur. Neque enim dum istiusmodi erant condita. A veritate igitur nihil aberraueris, caelum quoque si dixeris fuisse inconditum. Atqui duas ob causas inuisibilem dixit terram, aut quia nondum erat is qui spectaret illam & contemplaretur, homo: aut quod cerni tum non posset, nimirum immersa aqua, quae supernatans ipsius superficiem quaquaersum adoperuerat. Nondum enim erant aquae in suas aggregate stationes, quas postea aggregatas, Deus Maria nuncupauit. Inuisibile igitur quid est? Tum id quod oculis carnis videri non potest, cuiusmodi est mens nostra: tum id quod natura quidem eisdem conspici potest, obiectum tamen corporis occultatur, vt ferrum, quod in alto gurgite iacet: hoc modo nunc inuisibilem terram dictam esse putamus circumfusa aqua velata. Adde his & lucem nondum exortam fuisse: absentia cuius haud mirum videret, sitam in media mundi parte tellurem, inuisibilem: ob id ipsum etiam a scriptura fuisse dictam, quod aer undique supra ipsam diffusus, luce careret. Sed veritatis deprauatores non suam mentem accommodantes scripturae, sed ad suam voluntatem, mentem scripturarum trahentes ac peruerentes, materiam hisce verbis innuunt. Haec est enim & inuisibilis, iniquiunt, & inornata

suapte natura: quippe cum omni prorsus qualitate careat suomet genio & conditione, atque ab omni penitus forma figuraque sit separata, quam opifex vniuersi sumptam per suam sapientiam in formauit, & in ordinem statumque elementis redegit: atque ita per ipsam, rerum earum omnium quae conspiciuntur, essentias fecit. Si igitur ingenua est terra, nec vlla prorsus ipsius extat origo, primum quidem peraeque ac deo, tribuendus illi venit honos eximia dignitatis. Quo quid magis impium fieri potest? terram, inquam, ipsam qualitatis omnis expertem, forma penitus carentem, informitatem extremam, turpitudinem (ijs ipsis vtor nomeclaturis) nullis adumbratam typis, eodem statu supremo, ac praeminenti, quem sapiens & potens, & formosissimus opifex, creatorque rerum omnium, sibi suo iure vendicat, dignam esse existimare? Deinde enim consequitur eam tantae esse quantitatis, vt totam suscipiat scientiam dei, hoc quoque pacto substantiam ipsius aequalem aliquo modo, inuestigabili dei potentia, facultatique ex aduerso opponit: si quidem dei ex sese prudentia sit operatione diuina, hoc etiam sane pacto in absurdum longe maledictum in deum, haec ipsorum sententia vertetur ac recidet, eo quod otiosum deum, & ab actione suorum operum creatione propter materiae defectionem, remoretur per eiusmodi impium dogma ac detineat. At humanae naturae paupertas illos deceptisse videtur. Et quoniam humanis in rebus singulae artes circa aliquam materiam definite versantur, vt fabricorum ferrariorum quidem facultas circa ferrum, fabricilis autem circa ligna: atque in his aliud quidem est ipsum subiectum, aliud forma, aliud item id quod ex forma conficitur, & materia quidem forinsecus assumitur, forma vero accommodatur ab arte: effectus denique est id quod ex vtrisque componitur, ex materia inquam & forma. Ad eundem modum & in operatione diuina vsu iam euenisse putarunt, mundi quidem figuram, a creatoris omnium allatam sapientia: materiam autem aliunde opificij administratam ac subiectam fuisse, & mundum ipsum ex hisce compositum emerisse, subiectum habentem quidem, & essentiam aliunde, figuram vero ac formam a deo accepisse. Et haec illis opinio ex eo obuenit, quod magnum deum inficias ierint auctorem esse constitutionis mundi, ortuique rerum praefuisse: alioqui eundem admisissent portionem contulisse ad rerum creationem, sed perquam pusillam, vt qui quasi suppleuerit, quod corrogatae illi materiae deerat & alicunde emendicatae. Nec ob ingenij cogitationumque humilitatem, apicem veritatis attingere ac suspicere potuerunt: tantum eo spectabant: quod in hoc seculo quidem propter vsus necessitatem post ipsas materias in vitam hanc introductas sint artes. Erat enim antea lana, tendendi post facultas sequuta est, vt natura inopi iam ars suppleret: & lignum itidem erat, ars autem fabricilis acceptam materiam, pro vsu rerum, quas quotidiana necessitas desiderabat, formans vtilitate nobis vsuque lignorum ostendit, nautis remum, agricolis aratrum, militibus hasta praestando. Deum vero astruimus antequam quiddam eorum quae conspiciuntur, exortum esset,

Theologi cum aegrotant.

Calum. Hisce de rebus lege Laert., Diog.

ἔτι δὴ καὶ οὐκ ἴσμεν τὸ ἀνίσιβητόν.

ἔτι δὴ καὶ οὐκ ἴσμεν τὸ ἀνίσιβητόν.

ἔτι δὴ καὶ οὐκ ἴσμεν τὸ ἀνίσιβητόν.

ἔτι δὴ καὶ οὐκ ἴσμεν τὸ ἀνίσιβητόν.

quo ex-
plar nostris
habet.
πρὸς τὴν
ἐπιπέδου
καὶ τὴν
καὶ τὴν
καὶ τὴν
καὶ τὴν

* Legit Ar-
guyor.
ὁ δὲ μὲν
quo habe-
tms.
ὁ δὲ μὲν
καὶ τὴν
καὶ τὴν
καὶ τὴν

καὶ τὴν

καὶ τὴν

πρὸς τὴν
καὶ τὴν

καὶ τὴν
καὶ τὴν

ca quæ nondum erant mente concepisse, concep-
taque facere voluisse, atque qualem esse mun-
dum oporteret, intellexisse: & vna cum forma pro-
tinus ipsius materiam accommodatam creasse, at
que cælo quidem non indignam cælo, sed decen-
tem seorsim ac distinctè assignasse naturam: figu-
ræ autem terræ debitam convenientemque sub-
stantiam subiecit. Ignem denique, aërem, atque
aquam, in eam quæ sibi libuit, rededit figuram, in-
que essentiam deduxit, perinde atque vniuscuius-
que ratio flagitabat. Mundum præterea totum dif-
similibus constantem partibus arcano quodam &
inexplicabili concordia vinculo * colligauit ac
coniunxit: adeoque in vnam societatem concen-
tumque conflauit, vt & ea quæ longissimo inter se
interuallo suapte natura distant, vnita miro con-
sensu coniunctaque videantur. Proinde definant
à fabulosis hisce figmentis: nec eam potentiâ quæ
nulla potest mente comprehendi, quæque voce
humana penitus ineffabilis est, suarum imbecilli-
tate cogitationum ratiocinationumque metiri ve-
lint. *Fecit deus cælum & terram.* haud dimidia ex
parte vtrunque, sed totum cælum, totamque ter-
ram. Ipsam, inquam, essentiam, siue materiam fe-
cit cum forma comprehensam. Non enim figura-
rum inuentor est deus, sed ipsius naturæ rerum cre-
ator. Alioqui respondeant nobis, quæso quonam
pacto inter sese conuenierint hinc operatrix dei
potentia, illinc passibilis materiei natura: hæc sine
forma subiectum præstans: illa figurarum scien-
tiam habens, sine materia, vt quod alteri defue-
rit, collatum sit ab altero: opifici quidem, vt habe-
ret quo specimè æderet suæ artis: materiei verò,
vt informatam deponeret priuationemque for-
mæ. Sed de his hætenus: ad ea redeamus, vnde di-
gressi sumus. Vbi dixit, *In principio fecit deus ca-
ælum & terram.* Multa sanè obtulit, vt ignem, aë-
rem, aquam, & ex his ipsis emergentes inferiorum
corporum affectus, quæ cuncta quidem mundum
simul cum alijs velut absoluta, manifestè cum
vniuerso subsistere: omnia tamen de industria
sunt, vt ad solertiam sese noster exercent animus,
atque ex paucis veluti principijs, ea quæ restant,
expendat. Itaque cum dictum quidem non sit, a-
quam deum fecisse, dictum autem sit inuisibilem
esse terram, cogitare tute ipse considerareque ve-
lis, quo velamine terra operta, conspicua non fue-
rit. Nec igitur ignis operire poterat terram. Illu-
minare enim ignis potius, & illustra reddere ea
corpora quibus est præsens, quàm tenebris obscu-
rare solet. Non item aër terræ tum erat velamè.
Est enim aëris perrara trāsparens & pellucida na-
tura, rerumque omnium visibiliū acceptas formas
ad intuitum oculos aspectusque transmittit.
Restat ergo vt intelligamus aquas super telluris
superficiem inundasse, antequam ad propriam sta-
tionem sortemve humoris substantia segregare-
tur, atque ex eo, terram tum non solum inuisibi-
lem, sed inornatam etiam fuisse: quippe cum hu-
moris exuperatio etiam nunc gignendæ ferēdis-
que fructibus impedimento terræ soleat esse. Ea-
dem itaque causâ erat, propter quam terra & in-
uisibilis erat & inornata. Siquidem telluris com-
positio & apparatus, ipsius est proprius ornatus:
ipsique iuxta naturam accommodatus, vt pote,
segetes in concauis & decliuibus locis vbertim

prouenientes, prata præuientia, copiaque florum
ac varietate depicta, frondosa valles & florulen-
ta, montium denique cacumina syluis umbrosa.
Quorum nodum quidquam ipsa tellus habebat,
sed parturiebat quidem omnium ortum, earum
planè virium ratione, quæ cum crearetur, ab opi-
fice sibi fuerat impressa: opprobriabatur autem ido-
nea definitaque tempora, quo diuino præcepto
conceptus suos in lucem ac sætus æderet. Sed &
tenebræ, dicit, erant super abyssum. Alia rursus
hinc fabularum occasiones, aliaque figmentorum
magis ac magis impiorum principia, eorum ho-
minum emergunt qui ad suas opiniones, scriptu-
ræ verba peruertunt. Tenebras enim non vt earum
habet natura interpretatur, aërem aliquè esse lu-
cis expertem, aut locum obiectu corporis obum-
bratum, aut quacunquæ causâ carentem lumine
locum, sed vim malam, quin potius ipsum malum,
ex seipso principium atque originem trahens, op-
positum, contrariumque bonitati diuinæ tenebras
ipsas interpretantur. Nam si deus est lux, eam vim
& potentiam, quæ contra ipsum militat, eique
aduersatur absque dubio tenebras esse, iuxta in-
tellectus sui rationem confectaneam contendant.
Tenebras haud ab alio genitas, sed genitum à sei-
pso malum. Tenebras hostes animarum, mortis
effectrices, virtuti aduersarias: quas & in ratione
rerum esse, & non à deo prodijisse, verbis istis huius
prophetæ significari dicunt, haud mediocriter ab-
errantes. Ex hac impietate, quid vtiq; nõ impro-
batorum & impiorum dogmatum cõsistum est?
Quales lupi, quàm atrocissimè perrumpentes ac
distrahentes gregem dei, principio ab hac parua
voce sumpto, non inuaserunt animas? Non Mar-
ciones, non Valentiniani hinc sunt exorti? non a-
bominabilis Manichæorum scelestaque secta? quæ
si quis ecclesiæ, putredinem dixerit, à veritate nõ
aberrauerit. Cur ita longè à veritate discedis, &
exorbitas homo? Cur exitij tibi ipsi causas exco-
gitas? Simplex est hæc oratio, atque ab omnibus
cõprehendi facile potest: Erat inuisibilis, inquit,
terra quam ob causam, quæso? quia circumfusa
vndique erat abyssus. Quid abyssus significat? co-
piofam aquam, ad cuius fundum haud facile pe-
netrari poterit deorsum versus. At complura cor-
pora per tenuem & transparentem aquam scimus
non rarè videri. Quamobrem igitur pars terræ
nulla tunc per aquas visendam se offerebat? Quia
ætenuis lumine carebat aër, obtenebratusque ad-
huc erat, qui totam ambibat aquæ naturam. Ra-
dius enim solis cum aquas penetrat, calculos in
fundo collocatos persæpe demonstrat: profunda
vero in nocte nullo modo quisquam ea quæ sunt
sub aqua, conspiciere potest. Eius itaque quod tel-
lus inuisibilis fuit, probatio est quod subiugitur.
tenebrosam abyssum terræ superficiem occupas-
se. Neque igitur abyssus aduersariarum potestatis
est multitudo, vt quidam imaginati sunt: neque
tenebræ principalis quadam sunt ac mala poten-
tia, summo contraria bono. Nam si quæ duo pari-
bus essent inter se contraria viribus, exitio sibi
mutuo nimirum essent, molestiasque continuo
alterum alteri mutuo nec vnquam finiēdo impli-
cata bello afferrent. Quod si viribus alterum ex-
uperaret, victum omnino conficeret alterum
atque consumeret: quare si mali vires summique
boni

Attende
terra par-
tium.

Attende
Manichæ-
orum com-
mentum à
tenebris.

E

Abyssus
definit:

Ratio ph-
sica.

Nephe-
nichæ.

F

Quod ma-
lum nenti-
quæ à deo
promana-
rit, ex col-
latione cõ-
trariorum.
καὶ τὴν
καὶ τὴν

Malum è
nobis ipse.

Abyssus
definit:

Ratio ph-
sica.

Nephe-
nichæ.

Tenebra
an lucē an-
tegressa.

boni pares esse dicunt, incessabile profectò bel-
lum, ac continuum interitum, dum vtraque pars
& vinceret & vinceretur, introducunt. Si exupe-
rat summi boni potentia, quid causæ est, vt mali
natura non funditus sit sublata? Si contra, quod
nefas est dicere, miror quonam pacto seipios ipsi
non abhorreant, ad tam nefanda maledicta dela-
psi. At neque à deo ipsum malum profluxisse, piū
est dicere: propterea quod nihil contrariorum à
cõtrario suo gignitur. Neque enim vita mortem
parere solet, neque tenebræ principium adferunt
luci, neque sanitatem morbus efficit vnquam: sed
in affectuum quidem transmutationibus è cõtra-
rijs ad contraria fiunt transitiones: in generatio-
ne verò non à contrarijs, sed ex congeneribus v-
numquodque eorum, quæ gignitur, procedit. At
si nec ingentum est, iniquitas, ipsum malum, nec à
deo profluxit, vnde naturam sortitur? Nam mala
esse nemo vitæ particeps contradixerit. Quid igitur
est dicendum? Nempe malum non essentiam
viuentem anima que præditam esse, sed affectio-
nem animæ virtuti contrariam, desidiofis ac iner-
tibus, propterea quod à bono deciderunt, indita.
Noli itaque malum forinsecus circumspicere, at-
que inquirere: neque quandam naturam princi-
pem malignitatis imaginare, sed malitiæ quicquæ
sue seipsum auctorem agnoscit. Nam semper ea
quæ nobis eueniunt, partim à natura profiscun-
tur, vt senectus, vt inirmitas, partim sua sponte
proueniunt, quales sunt casus inopini alienis prin-
cipijs accidentes, vt quæ plerunque tibi adferant
tristitiam, aut quæ te exhilarent: vt si quis, dum pu-
teum fodit, thesaurum inueniat: aut ad forū eunti
canis rabidus occurrat: partim verò in nobis ipsis
sunt collocata, vt cupiditates superare aut volu-
ptatibus modum non posse, cõtinere iram, aut
manum iniicere in eum qui iniuria laesiuuit, ve-
ra dicere aut falsa, mæfuetum moribus esse ac mo-
deratum, aut fastu superbum, arrogantiaque elat-
um. Quorum itaque tute dominus es, eorum prin-
cipia non aliunde querere velis: sed quod propriè
malum est, id ab vltione & voluntaria electione
sumpsisse principium scito. Non enim, si nobis
inuitis eueniret situmque in nobis non esset, tan-
tus quidem à legibus metus ijs, qui iniurij sunt in
alios, immineret: iam verò iudiciorum pœnæ in-
deprecabiles sunt, quas maleficis pro meritis fla-
gitiorum æqua talione rependunt. Atqui hæc mi-
hi de eo quod propriè malum est, sint dicta. Mor-
bus enim, paupertas, ignobilitas, mors, ceteraque
id genus quæ hominibus sunt tristitia, non propriè
malis adnumeranda veniunt: propterea quod ne-
que ea quæ istis aduersantur, inter maxima bona
numeramus: quæ quidè partim à natura procedunt:
partim vero multis etiam vtiliter accidisse viden-
tur. Quæ cum ita sint, omni profus hoc loco tro-
pica & allegorica interpretatione posthabita, sim-
pliciter, non curiosè tenebrarum sensum, scriptu-
re sequentes vniuersitatem, accipiamus. Quod si ra-
tio querit, sint ne tenebræ cum mundo simul ex-
ortæ, an antecedant lucem antiquitate? Denique
id si est, cur id quod est deterius, atate sit prius? Di-
cimus itaque hæc tenebras non secundum sub-
stantiam extitisse, sed affectionem esse quæ aëri ex
luminis priuatione accidit. At cuiusnam, is locus
querit, quæ mundus ambit, subito luminis expers

inuentus est, vt essent tenebræ sub aquas? Arbi-
tramur sanè si quid erat ante mundi sensilis atque
corruptiui cõstitutionem, id in lumine nimirum
fuisse. Neque enim angelorum dignitates, neque
cælestis exercitus vniuersus, neque omnino si
quæ naturæ sunt particeps rationis, aut nomen
fortitæ, aut nomine carentes, spiritusque submini-
strantes debebant in tenebris: sed in hac commo-
datissima sibi luce, lætitiæque spirituali suum sta-
tum habuerunt. Atque his controuerterit nemo,
non is saltim qui supercælestem lucem inter bo-
norum promissiones expectat. De qua Salomon
ait: Lux iustis semper est præsens. Et Apostolus
Paulus: Gratias agentes patri, qui idoneos nos fe-
cit in parte sortis sanctorum lumine. Etenim si qui
condemnantur, in tenebras exteriores mittuntur: D
qui dignè egerunt voluntate diuina, nimirum hos
in lumine supercælesti, suam habere requiem cõ-
stat. Cælum igitur factum cum esset dei sanè im-
perio, suoque quaquaversum ambitu expansum,
vt suæ complexu circumferentiæ quæ excepturū
erat, quasi interiore quodam sinu circumplecte-
retur ea & contineret, corpus continuum obti-
nens, ab externis que sufficiens interna se iungere,
comprehensum à se locum necessariò carentem
lumine reddidit, tenebrisque, externo interciso
splendore & intercepto obscurauit. Nam vt sit
umbra, tria concurrant oportet: lux, corpus obie-
ctum luci, locus luminis expers. Tenebræ igitur
illæ mundo circumfusæ, propter cælestis corporis
vmbra subortæ sunt. Atque id quod dicimus a-
pertissimo planè exemplo perceperis, si tibi in pu-
ctò meridianæ lucis, densa ex materia & impene-
trabili tabernaculum circumposueris, ac tene-
bris his ex tempore procuratis te ipsum includeris:
tales & tenebras illas esse suppone, non prin-
cipaliter ex sese subsistetes, sed res alias subsequen-
tas. Has autem & super abyssum sese expandisse
scriptura dicit quod extremæ aëris partes cum
corporum omnium superficie copulari, atque
accommodari suapte natura solent. Aqua verò
tunc fluitabat, omnemque tegebat superficiem.
Idcirco tenebras necessariò dictum esse super abyf-
si faciem fuisse. Et *spiritus dei ferebatur, inquit, su-
per aquas.* Siue hanc dicat spiritum, diffusionem
fuisse aëris, accipe tibi Moysen horum auctore mun-
di singulas partes enumerantem tibi que recense-
tem: quia fecit deus cælum & terram, aquam, aë-
rem, & hunc diffusum iam ac diffluentem. Siue,
quod & verius est, & à maioribus nostris proba-
tū, spiritus ille spiritus dei sanctus dictus est: pro-
pterea quod obseruatum est, talem de illo pecu-
liari modo scripturam præcipueque facere men-
tionem, & nihil aliud dei spiritum appellare, quæ
ipsum spiritum sanctum, qui diuinæ beatæque Trini-
tatis numerum complet. Hanc quoque sententiã
si admiseris, maior ex hac vtilitate fueris con-
sequutus. At quonam pacto dixeris, Super aquas
hic ferebatur? Equidem non meã tibi, sed viri cu-
iusdam Syri sententiam recensebo, qui tantum à
sapientia mundi distabat, quanto verarum sciētię
rerum propinquior erat. Aiebat igitur ille Syro-
rum vocem significantiorem atque euidētiorem
propius attingere. Itaque talem huiusce dicti sen-
tentiam

το πῶν
φύγη.

δύμα
physicum

E

F

Ephrem
intelligit
Syrum.

το επιφει-
ρετο αντι-
τη ουτι-
θαλαπιδω
γονε.

Lux.

tentiam esse dicebat: verbum hoc. Ferebatur, pro
 cofouebat, vitalemque fecunditate aquarū natu-
 ræ præbebat: sumunt atque interpretatur ad simi-
 litudine auiculæ incubantis, vimque vitale quan-
 dam imprimētis in ea quæ ab ipsa fouetur. Talē
 hunc is prædicabat ea voce sensum signari: Super
 aquas, in quā, spiritū dei ferri, id est, ad fecunditatem
 vitalem, aquæ naturā ipsum spiritū sanctū præpa-
 rasse. Quare satis per hoc id ostēditur, quod que-
 ritur à nonnullis, nec ab actu creandi spiritū sanctū
 abfuisse. *Et dixit deus: fiat lux.*) Prima dei vox lu-
 cis naturam creauit, tenebras dispulit, mundū il-
 lustrauit & exhilarauit, vniuersis continuò gratū
 attulit iucundumque; conspēctū. Namque cælū qui-
 dē in omniū prospēctū venit, & tenebris catenus
 ad opertū mundo inclaruit: pulchritudinēque tā-
 tam vltro obtulit, quantā etiā nunc pulchritudine ocu-
 liquē testantur. Aer autem omni ex parte illustra-
 batur. Immo verò totā immixtā sibi per omnia
 lucē habebat, celeriterque splendorem per fines
 quaquaersum suos distribues trāsmittebat. Ete-
 nim partes superas versus, ætherē ipsum cælūque
 pertingebat: in latitudine verò omnes mūdi par-
 tes tam aquilonares ac australes, quā ipsum ortū
 atque occasum momēto tēporis pūctōve illumi-
 nabat. Talis est enim ipsius natura nempe perte-
 nuis atque perspicua, vt lumen per ipsum trāsien-
 s mora prorius nulla tēporis egeat. Nam vt incun-
 ctāter ac subito nostros aspectus ad ea quæ con-
 spiciuntur deducit: sic & luminis accessus, & eia-
 culationes ad fines vsq; suos pūctō tēporis suscipit,
 quò sanē minus tēporis momentum vllū vel mēte
 nemo capere potest. Aether denique iucundior
 post ortam lucem euasit, & aqua magis perspicua
 non solum splendorem suscipiendo, verū & ex se
 per refractionem remittēdo, splēdidius & inter-
 mitcātibus vnde cūde ab aque elemento fulgetris.
 Tū enim dei vox ad iucundissimā omnia & longē
 præstantissimā conditionē permutauit. Vt enim
 qui in profundā aquæ voraginem oleū immittit,
 ei loco conciliat & infundunt perspicuitatē: itidē
 & vniuersi creator ædito mox verbo lucis, ama-
 bilem & peramoenam venustatē mundo inuexit.
Fiat lux. Sanē imperiū hoc opus ipsum erat, mox
 enim fiebat natura, qua vna nihil possit humana
 ratiocinatio cōminisci & excogitare, quo se oble-
 ctet suauius. Proinde in deo cum vocē, verbū &
 præceptū asserimus: caue, intelligas aut cogites
 eum strepitū qui per vocis organa editur, non itē
 aërem linguæ officio articulatū & impressum, sed
 momentū id, eamve inclinationē diuinā volūta-
 tis cōsems in præcepti specię figurari, quò eorū
 qui docētur, velut oculis res subiecta colliquefcāt
 & manifestetur expressius, *Et vidit deus lucē esse bo-
 nam,* aliās pulchrā. Quas nos possumus deprome-
 re laudes luce hac dignas, quę initio statim suæ cō-
 ditionis anteuertit, iuū vt haberet creatoris præ-
 rogatiuę suę pulchritudinis testem? Etenim vel a-
 pud nos oratio ipsi defert ac cedit oculis hac de
 re iudiciū: ita enim ne sermo vllus tantū queat ex-
 promere quantū ipse oculorū sensus anteuertens
 suo cōprobat testimonio. At si bonitas siue pul-
 chritudo corporis, tale vt sit, fortitur ex modēra-
 ta partiū tēperie, ex apparente item & conspicua
 coloris bonitate: quonā pacto conseruatur ratio
 pulchritudinis in luce quæ suapte natura simplex

ἡμῶν
εlegant.

Lucis pul-
chritudo si-
ue bonitas.

est, & omnimoda constat partium similitudine?
 An quod istiusmodi contēperatio luci attestatur
 & consentit non quidem in proprijs ipsius parti-
 bus consistens, sed quòd mox cōspēcta nos mō-
 rore liberat, animumque demulcet blanda quadā
 placiditate? Nam & ratione consimili aurum cō-
 stat dici pulchrum, nō utique ex collata inter sese
 partium symmetria, potius & probo isto & insi-
 gni colore nos proliciat ad sui amorē & inuitet.
 Ad eundem modū Lucifer pulcherrimus est stel-
 larum, nō eò quia partes habet iusta & æquabili
 proportione contēperatas, sed quòd illius splē-
 dor affusus semel oculis se cōtuentium & illapsus
 tristitiā ex animo depellat, nosque mira circūfun-
 dat iucunditate & recreet. Iā verò quod loco præ-
 senti inducitur dei iudicium, nō est vsquequaque
 spectātis ad eā quæ ex illius pulchritudine in cō-
 templantes resilit, oblectationē: sed veriùs pros-
 picientis vtilitati ex eadē luce olim ad posteros per-
 uenturæ. Neque enim dum erant oculi qui lucis
 pulchritudinē internoscerent ac dijudicārēt. *Et
 diuisit deus inter lucem & inter tenebras.*) Id est, na-
 turā harum impermixtā effecit, ad eò vt neutra al-
 teri permisceretur, sed cōtrariæ sibi essent & con-
 trapositæ. *Et appellauit deus lucē quidem diē, & te-
 nebras noctem.*) Nunc quidē ex illo tum dies post
 solem factum, is aer est, quē sol ipse illuminat, in
 nostro dum est hemisphario, supra terrā relucēs.
 Nox umbra est terræ, quæ diei sole se occultante
 succedit. Tum verò fiebat dies, qui cedētē nox vi-
 cissim succedebat, nō quidē secundum motionē
 solis, sed primigenia illa luce suum splendore dif-
 fundētē, seq; rursum cōtrahente, idque pro mēsurā
 à deo definita. *Et facta est vesp̄ra, & factū est mane
 dies vnus.*) Sanē vesp̄ra & diei & noctis terminus
 est vtrique cōmunis: at manē peræquē est noctis
 ad diem vicinitas. Vt igitur in ordine creationis
 primigeniā prærogatiuā deferret diei, ipsius diei
 finem priore loco commemorat, dein subnectit
 quod vltimū est noctis, quādo nox diē sublequitur.
 Prior enim ille mundi status, nimirū ante pri-
 migeniā lucē exortā, non nox dicebatur, sed tene-
 bræ: nox enim ea tēporis portio dicta est, quæ di-
 stinctē se habet & oppositē ad diē, quæ quidē diei
 succedanea nouā hanc appellatiōem indepta est.
Facta est igitur vesp̄ra, & factum est mane.) his pla-
 nē verbis diem noctemque comprehensum signi-
 ficat. Non iam vtrunque complexus est nuncu-
 patione diei ac noctis: sed præstabiliori totam tri-
 buit appellatiōem. Hanc vtiq; consuetudinē
 inuenire possis in tota scriptura obseruatam; ni-
 mirum in metiēdo tempore dies solere enume-
 rari, non item cum diebus noctes. Dies annorum
 nostrorum, dicit psalmorum cantor. Et Iacob:
 Dies vitæ meæ parui & mali. Rursum Omnes dies
 vitæ meæ. Hac itaque nunc in speciem formamve
 historiæ tradita, præuix quædam sunt veluti le-
 gum functiones ad ea quæ deinceps sequuntur.
Et facta est vesp̄ra, & factum est mane dies vnus.)
 Quam ob causā non dixit primum diem, sed
 vnum, vbi magis conueniebat allaturum ordine
 secundum diem, & tertium, atque quartum, eum
 qui omnes anteibat primum appellare diem non
 vnum? Sed vnum dixit. An vt diei noctisque
 spatium definirēt, ac tempus vtriusque nempe di-
 ei ac noctis coniungeret, ita vt ex viginti quatuor
 horis

Aurum pul-
chrum.

ἑσπερος
vesperin⁹,
φωσφορος
matutinus.
Lucifer pul-
cherrimus
in astri.

E

ἡμερῶν
κτίσθ.

F

Dies
vni⁹
non
pri-
mū.

Dies hora-
rum. 24.
ἡποκατα-
σῆσις.

ἡν vnus
dies non
primus.

Dies domi-
nicus, ima-
go resurre-
ctionis.

AECSANE dicta sunt de ope-
 ribus diei primi, magis verò vni-
 us. Non enim conuenit nos spo-
 liare ipsum prærogatiua dignita-
 te, quam natura indulgentia ob-
 tinet, à conditore rerum per se
 ac seorsim æditus, nec ordine numero-
 re reli-
 quis accensus. Attamen quando quæ in ipso fa-
 cta sunt opera, hesternā oratio percensuit, eaque
 nostra enarratione in auditorum gratiam biper-
 titò diuisa matutinā alimoniam pars altera, alte-
 ra item animabus conciliauit vespertinam lati-
 tudinem: nunc ad commemorandas res diei secundi
 stuporis & miraculi plenas noster progreditur
 ac transit sermo. Hoc porrò mihi dictum sit,
 non ad interpretis vires referenti, veriùs eorum
 quæ scripta sunt, suspicienti gratiam, quæ sua-
 pte natura omnium comprobatur suffragijs, pla-
 cidē irrepens seque peramicē insinuans eorum
 cordibus, qui credibili cuiquam historiæ tantò eā
 anteponunt quæ veritate nititur. Meæ huic sen-
 tentiæ psalmis apertissimè succinit, dulcorem ex
 veritate scripturæ promanantem hisce repræsen-
 tans verbis: Quam dulcia faucibus meis cloquia
 tua: super mel ori meo. Hesternō itaque die qua-
 tenus viriculæ sinebant, in hoc condiximus ope-
 ram, vestras vt animas exhilararemus qualicūque
 dissertatione eloquiorum dei: en rursum hoc die
 qui secundus est, occurrimus, diei itidem secundi
 stupenda dei opera expensuri. At enim non me-
 clam est, multos hic nos circumsistere vulgarium
 artium opifices qui pro more in diem quæritant,
 suisve diurnis operis sibi parant viaticum. Isti ne
 quàm velint, distrahantur prolixius ab opificio,
 suouē quæstu, nostrū solent circuncidere sermo-
 nem. Istis quid respondeam? nimirum neutiquam
 sibi deperire eam temporis portionem quam fœ-
 nori tradiderint deo: sed magna cum accessione
 solere ab eo rependi. Quancūque enim fortuiti
 casus his negotium facefferint, eorum dominus
 difficultatem omnem emolietur, neruosas corpo-
 ri suggeret vires, inseret animæ expromptam ad
 opus alacritatem, permutandis mercibus facilem
 & cōmodam dexteritatem suppeditabit, denique
 rerum ex animi sententia cadentiū successus letos
 in omnem vitam largietur ijs nimirum qui spiri-
 tualia charismata istis temporarijs tāto duxerint
 esse præstantiora. Quòd si fors studia vestra, si
 operæ gnauiter insumpere haud quaquam fortien-
 tur hic exitum, præut spes vobis præsumpta erat,
 at cęrte, per hanc spiritualement doctrinā vobis in-
 terim thesaurus bonorū ingens ac luculentus cō-
 geritur in vitam mox secuturam. Omnem igitur
 istam parandæ alimonie anxii sollicitudinem exi-
 me cordi: vniuersasque animi cogitationes in vnū
 cogens facito, mihi totus hic vt ad sis. Quod enim
 operæpretium hinc te consequi posse speres, si
 corpore quidem præsens, magna alioqui animi
 contentione inhies terreno cuiquam thesauro.

πλήρη
ἔστι.

Aggressio.

E

F

*Et dixit deus: Fiat firmamentum in medio aqua-
 rum, sitque diuidens inter aquam & aquam.*
 Paulò priùs, fieri videlicet audiuimus dei verba
 dicentis, *Fiat lux: hodie item, Fiat firmamentum.*
 Præsens

firmamentum.) hæc vox profectò causæ est primigeniæ & principis. *Fecit deus firmamentum.*) hæc effectricis est sanè creatricisque potentia testis. Sed ad interpretationem continuandam, orationè flectamus. *Et dividat,* inquit, *aquas ab aquis.*) Infinita quidem, ut videtur, aquarum erat diffusio, vndiquaque inundantium terræ, superficiemque illius in sublimi ita occupantium, ut ad cetera elementa collata, sua proportione transcendere viderentur. Quapropter & antea dicebatur abyssum vndique circumdare terram. Causa autè humorum copia tantæ, in ijs quæ deinceps dicentur nos assignare oportet. Nemo vero nostrum, vel eorum prorsus quorum animus non mediocriter in perspicuètia rerum sese exercuit, qui que in hac caduca fluenteque natura per quam acutè conspiciunt, nostram increpabit opinionem, quasi quædam impossibilia supponentè, aut figmenta. Neque à nobis reposcet quis rationem, quàm niten-tem sede aquarum natura, solidè consistebat. *Qua* enim ratione terram tantò aqua grauiorè ab extremis abducentes in medio ceu pendulam collocant, eadem prorsus infinitam illam aquæ copiam tum ob natura insitam ad ima prolapsionè, tum propter pondus parte omni æquilibrè, circù terram conuiescere ac solidè persistere, & con- quiescere concedent. Igitur aquæ immensa natura circa terram vndique diffundebatur, non temperatè sese habens ad illam, sed longo exuperans interuallo: ita iam ab inde vniuersi primordijs à magno rerum artifice futura re prospecta, & primis rebus ad commoditatem sequentem dispositis. *Quænam* igitur necessitas fuit, ut aquæ natura tanta exuperaret nec explicabili copia? *Quando-* quidem essentia ignis necessaria est vniuerso, nò solùm ad terrestrium rerum administrationè, sed ad ipsius etiam vniuersi totius complendam integritatem (mutillum enim esset, si hoc vno elementorum omnium maximè opportuno destitueretur) aduersantur autè sibi mutuò, alterumque alterius corruptium est: ignis quidem aquam cum excedit, vincit viribus, ignem autem aqua cù exuperat copia: nec aut seditionem inter hæc esse, aut alterius defectioe causam oportebat emergere, qua dissolueretur vniuersum & deperiret: tantam humoris naturam qui omnia disponit deus parauit atque recondidit, ut ad definitos vsque fines ipsius mundi cõstitutionis, cum paulatim ab ignis viribus absumat, ipsi resistere valeret. Enimvero qui pondere cuncta mensuraque disposuit (in numerato nanque ipsi, secundum Iob, & pluuiæ guttæ sunt) is planè cognorat quantum præscriptisset temporis mundo ad durationem: & quantum etiam igni sumptus pabulique recondere oporteret, non ignorauit. Hæc est aquæ redundantis & copiosæ ratio circa creationè. Atqui necessariam mundo naturam ignis ipsius esse, nemo sic est vsquequaque vitæ expers, ut ignoret, docerique opus habeat ratione inducta, nò solùm quia facultates omnes ac artes quibus vita nostra subministratur, ac cõtinetur ad operationes exercendas suas ignis egeat natura, ceu sunt textoria, coriaria, edificatoria, atque agricultura: veruè etiam neque germinationes arborum, neque fructuum maturæ concoctiones, neque animalium aut terrestrium aut aquatiliu ortus, neque alimenta e-

tiam istorum vlla aut initio constitissent, aut tempore aliquo permanissent, si calor in ratione rerum nò adfuisset. Ergo pernecessaria quidem caloris creatio fuit, ut ea quæ gignuntur, oriatur atque persistat, pernecessaria autem & humoris copiosa abudantia propter ignis incessabilem ac inuitabilem consumendi vim. Circumspice quæso, iustaque creaturas omnes, & caloris vires omnibus in rebus, quæ generationi corruptionique obnoxia sunt, perspicies præualere. Idcirco copiosæ sunt aquæ, partim super terram diffusæ, partim vltra ea quæ conspiciuntur diductæ, partim in sinibus telluris inspersæ: vnde fontium emergunt copiosissimi ortus, & puteorum confluua, amnumque tam torrentium quàm perennium flumina: quo multis porro variisque locis ac cellulis humoris substantia conseruetur. Atque ex orientali quidem plaga, ab hyemalibus solstitijs, fluuius Indus erumpit, omnium maximus amniù, ut memoria tradiderunt ij, qui de orbis circuitu partibusque conscripserunt: A medio autem orientis Bractus & Choaspes, atque Araxes à quo & Tanais auulsus in Mæotim paludem dilabitur, & præterè Phasis à Caucasij montibus erumpens, & alij innumeris ab aquilonaribus partibus, ad Euxinum vsque pontum labuntur. Ab occasibus autem æstiuus, ex Pyreneo monte Tartésus & Ister egrediuntur: quorum ille ad id mare pergit, quod vltra colúnas Herculis diffunditur. Ister verò Europam præterfluens, in Pontum emanat. Quid refert & alios adnumerare, quos Riphæi montes generant, vltra intimã Scythiam siti, quorum est & Eridanus cum innumeris alijs, nauigabilibus et ipsiis amnibus qui per occiduos Galatas, Celtasque, atque propinquas eis barbaras gætes, nationesque præter labentes, occiduo sese omnes infundunt mari. Iam quidem & ex meridie superis à plagis per Aethiopiã alij, partim ad nostrum hoc mare adueniunt, partim ad id quod est vltra nauigabile, eò prouecti exonerant se: ex quibus sunt Aegon, & Nyses, & qui Chremetes vocatur, & insuper ipse Nilus: qui sanè neque similis natura fluuijs esse videtur, cum exundans æquè atque mare vniuersam Aegyptum operiat. Adeò locus hic orbis habitabilis nostri, copiosus ambitur aquis, profundis voraginibus maris veluti præcinctus & adstrictus, & innumeris amnibus alluitur perenni defluxu stagnantibus per inenarrabilem opificis sapientiam: opera cuius rerum moderatrice effectum est, ut ignis aduersantem sibi aquæ naturam haud facillè consumere possit. Erit tamè quando & vniuersa cremabuntur & conflagrabit igne, ut Elaias in ijs asserit oraculis, quæ ediferens, ad deum refert rerum opificem: *Qui dicit abyssò, deserta eris, & omnes fluuios tuos deficcabo.* Quæ cum ita sint infatuata illa sapientia, à te excussa, suscipe nobiscum veritatis doctrinam, vulgarem quidem sermone, stabilem autem firmamque cognitione. Idcirco *fiat firmamentum in medio aquarum, & sit discriminans inter aquam & aquam.*) Diximus quid apud scripturam significati habeat firmamenti nomen. Nimirum naturam insinuat neutiquàm reluctantè aut solidam, quæve suo pondere grauis sit aut renitens. Non eiusmodi dicit esse firmamentum. Alioqui si sic grauem mole eius intelligis naturam, propius ac iustius hanc

κρησισλη
γε κρησι.

Fontium ac
puteorum
scaturigines.

Lege Sicut
bonè. et.
li.
In Indum
vni qui
decim imp.
gnia in
flumina.
Ibidè in
de choasp.
πυρρε
του δρυ.
εκ δ' ιδου

ε' υδους
αιγυπ.

δι' ουκα-
τακλυα-
του.
ρετ α' νο θ.

Εσαιε, σι

Veritas
doctrina
simplex &
vniuersa
ne, cogni-
one stabili

hanc sibi vindicasset terra nò meclaturam firmamèti: sed quòd natura rerum nobis supereminè- tium ac sublimium tenuis admodù sit ac rara, nec vilo sensu possit percipi, hoc appellauit Moses firmamètum, corporum comparatione quæ tenuissima sunt, & quæ sensu facillè comprehenduntur. Mihi nunc tu locum vnum aliquem cogita humoris discernendi facultate præditum, qui quidem tenuem & percolatum ad supera loca traiciat: eum verò qui crassissimus est, ac terræ immisit, ad infera demittentem, ut ab initio finem vsque, eadè in vniuerso temperies conseruetur, calore paulatim humoris essentiam absumentè. Tu vero copiam quidem aquarum tantam esse non credis: ad calorem autem tantam copiam non respicis: qui tametsi paruus est magnitudine, multum tamen humoris sua vi natia consumere potest. Etenim atrahit quidem ad se propinquum humorem sibi, ut ipsa cucurbitulæ medicorum docent: attractum autem consumit: perinde atque in igne lucernæ fieri solet, qui per elychnium ad se tractum adiacens alimètum citò admodum mutatum comburit. Iam vero ætherem ipsum quis ambigat igneum esse, ac vstium? *Quem*, nisi sine sibi ab opifice præscripto perutili ac necessario coëretur, quid, quæso, prohibuisset omnia sibi propinqua cremantem atque vrentem, vniuersum omnium rerum humorem iam absumpsisse? His ærius iste constat humor, dum superior locus cogitur in nubes per subnectionem vaporum, quos fluuij, fontes, lacus, paludes, ac maria omnia emittunt: ne cuncta occupet æther & corripiat incendio, quandoquidem ipsi etiam videmus solem hunc æstatis tempore irriguam regionem & cœno lacustri humectam plerunque vel breuissimo temporis momento relinquere humore omni destitutam atque arentem. Quòd quæso te illa defluxit aqua? Ostendat nobis qui nihil non se scire promittunt viri graues & tumidi. An non cuius liquet eã æstuantissimo solis calore in vaporem resoluta consumptam esse? quanquam ne illi quidem concedunt solem esse calidum. Tanta isti superfluunt ad deliras & aniles nugæ copia temporis. Attendite, cuiusnam auctoritatis demonstratione nixi, efficaciaci aduerlentur & operosæ solis actioni. Cum sol, inquit, colore candidus sit, & nec subrubesci color, nec flauus insit, nec ignea profectò præditus est ob id ipsum natura, sed eiusmodi calore illi accidere ex præpete ac veloci circumactu astruunt. Quid hinc isti procurant aut elicere volunt commodi? Ut nihil absumere humorum sol credi possit. Ego proinde quanquam hæc illorù sententia vera non sit, non tamen eam elidere velim ac reprobare, quasi eius euictione meã ipsius rationem confirmem. Nam ob humoris consumptionem, à coloris actione necessariam esse copiam aquarum asseribamus. At nihil interesse videtur, naturane sol an affectione quapiam calore præditus sit, ad affectus eisdem in materijs eisdè gignendos. Naque siue mutua frictione ligna flammam ignemque pariant & accendant, siue flamma accensa cremetur, æqualis nimirum ac similis ex vtrisque finis resilit. Summam tamen vniuersa administrant opificis, dei sapientiam in eo videmus, quod ex alijs ad alia solem loca deducit: ne semper ipse trahens eisdem in partibus morã, per

redundantiam caloris rerum ordinem dissoluat. Sed nunc ipsum ad austrum circa hyberna solstitia, nunc ad æquinoctialia signa pellit, atque illinc ad aquilonias plagas sub æstiuo solstitio reducit: adeò ut hac illius sensum migratione, subiectis temperies tractibus, ac regionibus conseruetur. Animaduertant autem ipsi velim, an sibiipsis non aduerferentur, qui mare quidem inquinant non exundare excreffereque fluuijs propter consumptionem eam quæ fit ex sole, & insuper salsum amarumque relinqui, vi caloris, humore tenui potulentoque consumpto: quod ex sole potissimum vnum ab altero secernete, reinquinant quòd leue est ad se proliciente, relinquent verò quòd crassum est ac terreum, veluti est limus & aquæ sedimentum: quòd fit, ut mari adsint amaror, salugo & ad exiccandum aptitudo. Postea verò mutata sententia, nec iis animaduersis quæ de mari disse-ruere, nullam prorsus asserunt humoris ex sole fieri imminutionem. *Et vocauit deus firmamentum cælum.*) Ut hæc cæli appellatio alteri congruat & aptetur, certè particeps eius voculæ sit hoc firmamentum per similitudinem. Ipsi enim subinde obseruauimus hunc æris locum conspicuum, cælum dici, quòd densus sit & ob cõtinentem coherentiam æris sub aspectum nostrum a- pertè cadentis. (A verbo enim *ε'σφαται* videri petita est & corruata appellatio nominis *το' ε'σφατο' id est, cæli.*) Ut quum dicit scriptura, volatilia cæli. Et rursus, Ea quæ volant per firmamètum cæli. Tale quid est & illud: Ascendunt vsque ad cælos. Moses quoque benedicens tribui Iosephi: *A pulchritudine cæli & rore, & à solstitijs mensu- que coitibus, atque à vertice montium, colliuque perennium benedictiones præstat: quippe cù horum ordo tẽperatus, fertiles terræ regiones efficiere solet.* Quin & in execrationibus Israël dicit: *Erit æneum tibi super verticem cælum.* Quid his verbis indicare vult? nimirum omnimodam siccitatem ac defectioem ærijs humoris & aquarum cælestium, quibus ad gignendos fructus efficitur terra fecunda. Quum itaque de ferri de cælo rorem, aut pluuiam dicit, aquas tum eas nos intelligimus, quascunque superas occupare regiones est institutum. Quando nanque exhalationes illæ sublimè petentes & aër aspirantium ventorù adstrictione addensatur & concrefuit, quum quidè humores hæctenus vaporacionis instar & minutatim nubi inspersi, iam inter se mutuò cohererint, generantur guttæ ex concretorum humorum pondere ad ima decedentes, atque id ortum esse pluuiæ constat. At cum humor redactus in spumam fuerit vi ventorum, agitationeque dissecus, summeque deinde refrigeratus coactus fuerit vniuersus, nix tum cum frangitur nubes, defertur. Atque omnino ratione eadem vniuersam humoris naturam circù aërem nostro capiti imminentem & superne pendulum, tibi cernere licet. Neque verò simplicem quicquam spiritaliù explicationem sententiarum, nec istis probabilibus argumentis subnixam, cum eorum hominum curiosa qui de cælo locuti sunt, inquisitione & superuacanea comparare cõferreque velit. Etenim quantum in castis sibi que temperantibus sceminis pulchritudo est meretricia præstabilior, magisque anteponenda: tantò fidei nostræ sermones præcellunt

Maris aqua cur amara sit.

Firmamentum qua ratione cælum.

Deut. 28. b

Gutta & pluuiæ originis generatio.

A simili argumentum

Ratio physica aqua exuperantioris.

Ignis & aqua necessaria creatio.

cellunt ad externorum dogmata collati. Isti nanque vi exortam suis sententiis conciliant probabilitate: hic ipsa sola veritas nuda & omni vacua artificio aut impostura, ob oculos proponitur. Sed quid opus est vt laboremus in illorum falsis opinionibus redarguendis: quibus satis sit illorum libris inter se collatis, summo cum otio spectatores ipsorum contentione pugnare sedere? Na neque pauciores numero sane, neque dignitate cedentes: sed loquacitate vel longo interuallo superiores sese illis contraria sentientes obiectant, qui mundum vniuersum comburi, reuiuiscereq; rursum e seminalibus iis rationibus, que remanet in ipsis rebus combustis dicunt. Vnde & infinitos occasus mundi, & regenerationes itide introducunt. Verum illi quidem a veritate in duas dissecti partes, hinc & inde sibi diuertacula quaedam exorbitationesque, quibus ad errorem proficiscantur inueniunt. Nobis vero & aduersus quosdam, qui stetit ab ecclesia videntur, sermo habendus interim est de aquis a se disparatis. Et quide isti pretextu agnagogici, sensus & sublimioris intelligentia ad allegorias se transferunt ac suffugiunt, asserentes potentias quasdam spirituales experiesque corporis tropice significari per aquas: & supernè quidem supra firmamentum prestantibiliores mansisse, infernè vero in terrenis ac materialibus locis subsedisse, que erant maligniores. Idecirco dicunt, & eas aquas, que super calu sunt collocatę, deum laudare, id est, probas illas essentias, que digne sunt ob mentis puritatem, decentem accommodatamque reddere laudem creatori. Aquas autem eas que sub calu defederunt, ea esse spiritualia nequitia & improbitatis: a naturali sublimitate, in imam totius vitiositatis voraginem delapsa. Has improbas mentes vt turbulentas, vt seditiosas, vt affectuum perturbationumque procellis, ac turbine fluctuantes exestuantesque, maria nuncupatas fuisse asserunt, propter mutationis facilitatem, & voluntatis electionisque motuum instabilitatem. His igitur & eius generis sententiis, vt que somnis & anilibus fabellis conserenda veniunt relegatis, aquam nos vt aquam intelligamus, & segregationem factam humoru, a firmamento ea causa quam assignauimus, accipiamus. Atque etiam si quando aquarum ille, que super calos sunt collocatę, communem omnium dominum laudare tradantur, non naturas ratione preditas, ob id illas esse decernimus. Neque enim calu anima vlla informantur, quia gloriam narrant dei: neque firmamentum animans sensu preditum esse censemus, quod effectiorem manuum ipsius itidem annuntiat, vt astruat aliquis & interpretetur hosce calos virtutes esse quasdam contemplationi concreatas, firmamentum vero facultates que operose admodum & efficaciter fungantur officio, nempe operatrices: nos sane eiusmodi definitionem vt arguta quadam scitaque acrimonia adornatam non negamus, at eandem non continuo veram esse concedemus. Secundum enim hanc interpretandi formulam ros, pruina, frigus, & estus, quod apud Daniele m iussa sint celebrare hymnis vniuersorum opifice, mentes quaedam erunt, nimiru intellectu preditę, simul & inuisibiles nature. Verius que istis dictionibus inest significandi ratio spiritualiter & cõtempla-

Φθόρας
& πείρους
κι παλιγυ
νεσίας.
Et aqua
que super
calos sunt,
laudent no
men domi
ni.
Contra O
riginem &
Apollina
rium.

Calis inani
mes, licet
laude deo
enarrare
scribatur.

Θωρητι
κός τας
δυνάμεις
κός, πρ
κίμας.

tiue ab his accepta quos illustrat intelligentia donum, ad hoc mire concludit, plenam vt conditori exoluere queas glorificationem. Neque enim super calos consistens aqua ob hoc quod inferiores antegreditur honoris precipui dignitate, ipsa solum ob eximiam & insignem suę virtutis prerogatiuam, diuinam adimplet laudem. At enim laudate eum, ait, & que ex terra sunt, dracones & omnes abyssi. Quare ipsa etiam abyssus, quam isti in peiorem reiecerunt partem, qui nihil non ad allegorias trahunt, aded Psalmoru cantori visa non est aspernabilis & reiectitia, vt eam quoque adficiuerit in communem creaturę omnium chorum: quando iuxta sibi inuitas rationes, canticum diuinę laudis concordia & melico concentu exoluit creatori. **E T vidit Deus quod esset bonum siue pulchrum.** Non ista vulgari iucunditate dei oculos pascunt, que ab ipso conficiuntur opera. Nec qualis apud nos deprehenditur esse, apud ipsum talis est bonarum rerum commendatio: sed bonu aut (si malis) pulchrum id tandem est, quod ad artis rationem regulamve confectum, recta contendit ad commodam vtilitatem prestituti finis. Qui igitur initio statim eorum que fiunt, finem sibi proposuit, is que sensim fiunt singula, vt ad executionem plenam destinati finis pertinentia, & ad rationes expensa suę artis comprobauit iam & laudauit. Alioqui manus si sciunt statuat, si priuatim oculos, denique si vnquam quodlibet membro virilis statuę iaceat separatim: nemini hęc cuiunque tandem videri bona possint, aut pulchra. Sin suo quęque pars ordine reposita fuerit: tu statuę istius ex partium iusta proportione pulchritudo se exerens & interlucens vel vix tadem cuius rudi talium operum se exhibet cognobile & perspicuum. Atqui artifex antequam se accomodet structurę aut compositioni prestituti operis, prius ipse nouit cuiusque partium futura pulchritudinem aut eximiam bonitatem, eo que laudat singula, ad eorum que factururus est, finem, sua referens sententiam. Talis itaque vel nunc deus nobis proponitur, quasi arte quapiam preditus singula queque sua opera comprobans. Est autem & hoc proditu memoria, quo laus congrua tanto opifici exolueretur, absoluta iam vniuersa mundi mole ac suis constante partibus. Verum enim hic iam finis esto, finemque capiat sermo noster qui de die secundo est, vt auditorum iis quidem qui industrij sunt & ad tolerandos hosce labores alacres prouolat, opportunitas suppetat commodior ea que ex nobis audierunt, excutiendi & in questionem reuocandi, in his vt si quid deprehenderit sibi vsui futurum, id fideli memorię commendent, perque alacrem & sedulam meditationem quasi per concoctionem quandam, istius vtilis doctrinę expectent digestionem distrahendam, inque omne animę vires dispertiendam. Illis porro quorum animus occupatur presentis vitę curis, non nihil concedatur otij, vt hoc intermedio tempore, curis ordine transactis, anima tu liberiore ac vacua negotiorum ad vespertini sermonis epulationem occurrant. Deus qui opera hęc eximia magnitudinis creauit, quique parua vt dicerem, indulsit: is vobis omnibus omni prorsus in re vires suggerat suę intelligendę veritati accommodas, vt ex visibilium cõtemplatione ad

D

E

F

intelli-

intelligendum eum cõsurgatis qui inuisibilis est, & ex magnitudine simul & pulchritudine creaturarum, persuasione colligatis tanto opifice nihil indignam, nec indecoram. Inuisibilia enim ipsius a creatione mundi, per ea que facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiternaque eius virtus & diuinitas, aded vt in terra, & in aere, in celo, in aquis, in nocte pariter & die, in omnibus denique istis palam conspicuis, principio statim expla desumere possimus, que nos submoneant beneficentissimi erga nos dei: atque ita non iam vel temporis tantillum concedemus peccatis, ac proinde hosti nostrę omnium salutis nullu prorsus in cordis domicilio relinquemus locu, si modo per continentem memoriam inhabitatorem cordis habuerimus deum, quem gloria omnis cultusque patrię addecet nunc & semper in vniuersa, nec vilo vnquam fini intercipienda secula seculorum. Amen.

A

HOMILIA QVARTA, DE
aquarum congregatione.

Scenicas
theatrales
que prestigi
as per
stringit.

B

Orchestra,
incontinen
tia omnis
officina.

In Thyme
licos.

Curule cer
tamen per
cellit.

Synoides,
Anabatas,
&c. intel
ligit. Iul.
Pol primo.

C

plationem delassabimur? An ipsi lentescemus per ignauiam ad percipienda spiritus sancti eloquia? Quumque ingens hęc & variegata diuina creationis officina nulla non parte nos cingat & obuallet, & ad illius superioris æni consideratione quisque iam cœperit mentem reflectere: pigebit ne tandem nos prescius contemplari distinctionem vniuersę istius mundialis machinę? Cælum quidem appensum ac libratum, quasi fornix, vt habet sermo propheticus. Terram autem immentam vt magnitudine, ita & pondere, sibi que ipsi solidè coherentem & stabiliter innixam. Aërem verò fufum, mollem humidumque natura, accommodatum quidem perpetuumque respiratibus suppeditantem alimentum, cedentem autem præ mollitia ijs que motu ciuntur, & se sinenter interscindi, aded vt nullum prorsus per ipsum meantibus impedimentum sit semper ad terga secantium se facillè incumbentem atque circumfluentem. Aquę denique naturam, tum ad alimentum, tum ad ceteros nostros vsus paratam, cuius ordinatissimum ad definita loca concursum ex ijs que modo lecta nobis sunt speculari. **E T dixit deus: congregentur aque que sub celo sunt, in congregationem vnã, & appareat arida, & factum est ita: & congregata est aqua que sub celo erat, in collectiones suas, & apparuit arida, & vocauit deus aridam, terram: & congregationes aquarum appellauit maria.** Quot mihi negocia, quot molestias afferebas in ijs que antea dicebantur, causam postulando, quomodo tellus inuisibilis fuerit: cum omne corpus colorem suapte natura obtineat, ac proinde omne corpus sensibile sit visum. Et forsitan ea que differuimus ibi satisfacere tibi non videbantur: cum dicemus inuisibile non respectu naturę, sed nostri, dictum a scriptura fuisse, propter obiectionem aquę, tunc vniuersam tellurem operientis. Ecce nunc audi ipsam scripturam seipsam explanantem. **congregentur aque, & appareat arida.** Contrahuntur vela vt aspectui sese obiciat ea, que catenus non conspiciebatur. Sed fortasse quispiam & illa quęserit, præter hęc, Primum: Cur quod secundum naturam competit aquę, ferri inquam, per decliui loca, imaque petere, id ad opificis imperium scriptura reducit? Quousque enim in æquo planoque solo sita est aqua, stabilis est quippe cum haud habeat quo diffluat aut permeet. Sed cum prona loca fuerit atque decliui nacta, protinus cum antecedens processerit, ea que post ipsam continua est, sedem ipsius occupat; ea que sequitur illius itidem sedem; & ita delabitur quidem que antecedit, sequitur autem que accedit: atque tanto delatio fit celerior, quanto & pondus maius est eius quod deorsum fertur, & loca ad que fit confluxio, magis concaua sunt. Hęc igitur si est aquę natura peruacaneum videri possit id imperium, quo iubetur in vnã cogi collectionem. Prorsus enim futurum fuerat per naturę illius ad imadelabentis propensionem, vel suapte sponte, vt ad omnium maximè concauum & decliuorem locum se conferret, defluuium illud suum non prius remoratura, quam superficies æquabili

Distinctionem rerum aggreditur.

ὡσεὶ καμάραν.

ἔἰς οὐρανὸν γὰρ ἡμίσηται.

Habet enim emplar σάματος, pro quo ἄλλο γρ. legit χρῶματος ἰδῆς ἑλκίμα.

I. Quęstio

B plani-

l. Questio.

planicie complanaretur. Neque enim vsquam conspicitur vlla campestris regio peræque plana, vt ipsa aqua est superficies. Deinde quaeritur, qua ratione dicat aquas in vnam congregationem iussas esse concurrere, cum tam multa esse maria conspiciantur plurimoque inter se intervallo ac situ disparata. Ad id igitur quod priore loco quaesitum est, illud dicimus. Tu quidem optinè nosti, quæ fuerint motiones aquæ post dominicum præceptum, vt illa circumflua sit, nec consistens, vtque suapte natura ad prona, decliua & concaua præceps deuoluatur loca. At sanè eadem quid prius obtinuerit virium, ante nimirum quam cursus hic illi ingigneretur præcepto dominico: neque ipse nosti, sed nec certò audisti, qui nouerit. Cogita enim mihi tu vocem dei effectricem esse naturæ, idque imperium quod factum creaturæ tunc est, creatis deinceps omnibus ordine succedaneo consimilem & operatoriam facultatem prærogasse. Dies & nox creata semel sunt, & ex illo tum die adusque hodiernum, quum sibi alterius succedant, æquis tamen partibus non desinunt inter se dispertiri vices temporum. congregentur aquæ.) Iussa est currere natura aquarum, nec vnquam delassatur, eam ad cursum perpellente iugiter illo præcepto. Hoc sanè dixerim, ad fluxibilem respiciens partem aquarum. Sunt enim, quæ suapte natura fluunt, cuiusmodi fontanæ sunt & fluuiatiles. Sunt contra & aliæ collectitiæ nec quoquam permeabiles. Atqui sermo de his mihi nunc est quæ impetu quodam naturæ cientur ac fluunt. congregentur aquæ in congregationem vnam.) Tibine vnquam propter fontem, copiosam aquam eructuantem consistenti incelsis eiusmodi cogitatio? Quis aquam hanc cogit exilire è medijs terræ visceribus? quis festinè vt in vltiora progrediatur, vrget vehementer? quamnam promptuaria, vnde depromuntur, tantum continent prouentum aquarum? quis ille tandem locus, ad quem defluuio præcipiti contendunt? quinam sit, vt hæ non deficient, nec illæ interim expleantur? Scito hæc à prima illa dei voce dependere. Illinc enim primaria ad cursum motio indita aquis est & prærogata. Ad omnem de aquis commemorationem, primæ illius vocis immemor ne esto. congregentur aquæ.) Oportebat eas decurrere, suum vt occuparent locum: dein locis sibi natura definitis restitutæ, in ipsis vt persistenter, neutiquam vltra progressuræ. Quapropter iuxta Ecclesiastæ illius sententiam, Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat. Nam quod fluant aquæ, dei imperium causa est: maris itidem intra suos fines circumscriptio à primaria illa diuinæ legis sanctione pender. congregentur aquæ vnum in locum.) Ne è locis quæ ipsam susceperant, affluens fusim exundaret, transcenderet semper, atque ita ex alijs alia completeret loca, ac totam hoc pacto continentem terram stagnantibus tandem vndis & alluentibus inuolueret: iussa est in vnum se colligere locum. Idcirco furens ventis sæpenumero mare, atque ad immensam altitudinem sese attollens vi fluctuum, vbi li-

tora solum attigerit, eo impetu mox in spumam dissoluto, retrahabitur. An me non timebitis, dicit dominus, qui posui arenam terminum mari? En mare, res planè sua vi intoleranda, re tamen omnium inualidissima, nempe arena frenatur ac coërcetur. Alioqui quid prohiberet mare rubrum sua exundanti alluue irrumpere in vniuersam Aegyptum, quæ ipso mari tantò est concauitate depressior, seque mari quod Aegypto adiacet, coniungere: nisi creatoris præcepto tanquam compedibus astrictum coërceretur? Etenim Aegyptus quòd sit mari rubro humilior, vel illi nobis re ipsa persuasere, qui connixi sunt maria hæc Aegyptium inquam, & Indicum cui permiscetur rubrum mare, inter sese committere & alterum alteri coniungere. Quamobrem destitit à tanto conatu, Aegyptius ille Sesostris qui primus id est aggressus, Darius item Medus qui secundum hæc voluit persequi rem tantam & supremam operi admoliri manum. Hæc eò mihi dicta sunt, vt nobiscum reputemus quam efficac & operatoria vis sit diuini illius præcepti: congregentur aquæ vnum in locum.) Id est, nulla post hanc, alia congregatio fiat: sed in prima hac collectione quæ in vnum confluunt, permaneant. Deinde dicto illo, quo iussit aquas in vnum cogi indicauit multas quidem esse aquas varia per loca seorsim à se suis se disparatas. Concaua nanque montium profunditate conuallium eminentiora & superinducta collectitiæ etiãnum aquas continebant. Ad hoc, campi tam multi & iisdem supini, qui ne maximis etiam pelagis cederent, quod ad effusam amplitudinem attinet, Valles item nulli numerandæ & conualles multiformi, cavitare distinctæ: quæ omnia prius inundantia aquis, dei præcepto euacuata tum sunt & exinanita, omni ex loco aquis in vnam collectionem affluentibus & coactis, Nemo proinde dicat: Si aqua terræ superficiem operibat, profusus consequi videtur omnes omnino concauitates, quæ nunc maria susceperunt, refertas fuisse aquis. Quò igitur aquæ properabant sese vnum in locum collecturæ, concauis omnibus præoccupatis? Huic enim ipse dixerim, tum receptacula earum aquarum capacia ab opifice eam ad rem exceptandam adornata fuisse, quum in vnam coitionem cogendæ venirent & discernendæ. Neque enim erat iam mare illud, quod trans Gades est externum: non item vastum illud & nautis inaccessible & formidabile pelagus quod Britannicam insulam, occiduosque Hiberos amplectitur: sed amplo tunc capaciq; conceptaculo præcepto dei creato, ad illud aquarum copiarum concefferunt. Ad secundum autem illud quod nostra sententia de opificio mundi ipsi aduersetur experientia, propterea quod non vnum in locum aqua tota confluisse videatur: multa quidem dicere possumus, & ex se notissima omnibus: Atqui non satis compertum habeo, fueritne ridiculum, cum huiuscemodi nos hominibus certare atque contendere.

Nunquid enim & lacustres aquas, & eas quæ ex imbribus aggregantur nobis opponere, perque

D

E

Obiectio.

Solutio.

F

τὴν συνδρομήν.

In exemplari desit loco ἀσφαλτίτις.

ἀσφαλτίτις καὶ σερβονίτις lacus falsi. Vt Strabo in Geographia.

συνίτηνται.

συνήματα κόλπους vocat.

ἡ ἕξωθεν εἰς τὸν ἕρποντα λαβὴν.

μυρῆναγε ὀνόματα τῶν πελάγῳν.

Ὀὐρανὸν, Ἄριδα, non terra apparet.

perque eas nostram sententiam redarguere putare debent? Non enim quamlibet conflationem aquarum, sed maximam, & abundantissimam, vnam appellauit aggregationem, vnum cõcursum. Nam putei collectiones aquarum sunt arte manuque confectæ, humore terræ insperfo in eam humi confluyente partem, quæ in cõcauitatem reducta est. Non ergo quousus concursus aquarum congregationis indicat appellatio: sed excellentem, & maximum, in quo totum elementum conferunt aggregatum ostenditur. Nam vt ignis & in partem paruas diuisus est pro vitæ hominum vsu, & vniuersus in æthereo loco fusim digestus est: & aer item in partem quidem exiguas & ipse diffectus est, vniuersus autem tellurem circumquaque totâ amplectitur: sic & in aqua tametsi parua quædam compluresque collectiones aquarum sunt separata, vna tamen est congregatio, vnus locus, qui totum elementum à ceteris legregauit. Stagna lacusve qui partim in septentrionis plagis, partim in Graciæ regionibus sunt, partim Macedoniæ, Bithyniæ, Palestiniæque tractus occupant, omnes aquarum quidem congregationes esse constat: at non de his in præsentia, sed de maxima omnium, æqualiue magnitudine terræ, oratio est præfens. Jam lacus, etiam copiosas aquas habere nemo inficias ibit, nõ tamen maria quis cõsentaneè nuncupauerit, ne si quàm maximè falsi sunt saporis, crassæque nonnulli naturæ, perinde vt mare: qualis est & Asphaltites lacus in Iudæa, & Serbonitis ille qui inter Aegyptum & Palestinam per Arabiã desertã protenditur: lacus enim sunt atque stagna: mare autem vnum est, vt ij memoriaz prodiderunt, qui terrarum orbem iustrant: quanquam & Hyrcanum Caspiumque mare sunt qui seorsim circumscripserunt suis esse finibus arbitrentur. Sed si ijs qui in describendis terris operã nauarunt, mentem adhibere oporteat, hæc inter sese per meatus suos commiscuntur, & omnia permadent ad mare maximū atque confluunt: quemadmodum & mare rubrum ad id quod est trans Gades mare Oceanum tendere, eiq; coniunctum esse ferunt. At quonã modo dicit aquarum aggregationes deum maria nuncupasse? Quia confluxere quidè vnū in locū aquæ. Congregationes autè aquarū, id est, sinus, qui secundū propriã figurã à terra circundante cincti sunt cõprehensiq; maria deus appellauit, vt sunt aquiloniū mare, austrinum mare, orientale mare, rursum aliud occidentale mare. Multa quoque nomina propria variaque marium extant: Euxinus pontus, Propontis, Hellepõtus, Aegeum, Ioniū, Sardonium, Siculum, Thyrenū aliud, & mille alia nomina marium sunt, quæ longum sanè fuerit & planè insolens exactè recensere ac numerare. Idcirco deus congregationes aquarum maria nuncupauit. Sed ad hæc nos deduxit ipsa series disputationis. Nunc ad id redcamus, quod initio proposuimus: Et dixit deus, congregentur aquæ, vnum in locum, & appareat arida.) Non dixit, & appareat terra: ne rursum ipsam inconditã, ac incompositã ostendat, luto refertam, atque aquis immixtam, nondum propria forma facultateque recepta. Et simul ne telluris exciccatæ caussam, soli deferam terræ siccitate generatione solis ventustiorè opifex fecit. Animaduertas autem velim,

his indicatẽm verbis scripturã non solum exundantes aquas de terræ superficie defluxisse, sed quidquid etiã aquarum per profunditatem totius dimensionem inerat immixtum, ipsi celsissime, inexorabilibus domini iussis obtemperando.

Et factum est ita. Satis fuerat id adiecit ad indicandum opificis vocem in opus mox exisse. In nonnullis porrò exemplaribus accedit & hoc. Et cõgregata est aqua, quæ sub cælo erat in congregationes suas & apparuit arida: quæ neq; alij interpretes tradiderunt, & neq; vltus cõtextus Hebraici habere cõspicitur. Reuera enim post illud testimoniũ. Et factum est ita, redundas est & superuacanea hæc enarratio. Quin & eadem in exemplaribus exactiore diligentia descriptis confossa leguntur & obelo iugulata. Est sanè obelus expunctionis nota siue reprobationis. Et vocauit deus, aridam, terram: & congregationes aquarum, appellauit maria.) Cur & antea dictum est: Congregentur aquæ vnū in locū, & appareat arida: non item scriptum est. Et appareat terra.) Et hoc loco rursum: Et apparuit arida, & vocauit deus aridã, terrã? Quia siccitas quidè siue ariditas, aut certè arida propriū quid est, quod naturã veluti delineat & exprimit, ipsius subiecti: terra autè nuda quædam est ac tenuis appellatio rei. Nam vt ratione quidem præditum esse, proprium ipsius hominis est: vox autè homo id significat animal, cui propriū illud cõpetit, sic & ariditas, atq; siccitas proprium est, atque præcipuum terræ. Cui igitur, vt propriū, siccitas accõmodatur, atq; ariditas, id appellatū est terra: perinde atq; cui veluti propriū peculiareque quid, ipsum hinnibile competit, id nuncupatum est equus. Non solum autem in terra ita habet, sed ceterorum etiam elementorum propria cuiq; & sortito attributa qualitas inest, qua sanè tam à ceteris discernitur, & quale vnum quodque sit, internoscitur. Nã aqua frigiditatẽ, aer humiditatem, ignis caliditatem, vt peculiare sibi vendicat qualitatem. Verum hæc quidem vti prima compositorum corporum elementa, iuxta iam dictum modum speculatiuæ rationis considerantur. Ea tamen quæ iam in corporibus insunt, constituta sensuique subijciuntur, obtinent conuictas qualitates: neque quidquam eorum omnino, quæ conspiciuntur ac sentiuntur, absolutè vnicum est siue solitarium, aut simplex, aut syncretum, sed terra est sicca & frigida, aqua humida frigida, & aer humidus & calidus, ignis calidus atque siccus. Hoc enim pacto per qualitatem cõfortem, & coniugatã facultas in ipsis mutarum mixtionis emergit. Nã per cõmunem ipsis qualitatem singula cū vicinis sibi copulantur ac permiscuntur & societatis ratione, quam cum sibi propinquis obtinent, cum oppositis coniunguntur: verbi gratia, terra quæ siccitate frigiditateque prædita est, cum aqua quidem frigiditatis affinitate coniungitur: per aquam autem cum aere copulatur, quippè cum aqua medium inter vtrunque obtinens suapte natura, quasi vtraque iniecta manu, vtraque qualitate, corpus vtrūque proximum sibi, frigiditate terrã, humiditate aërem attingit. Rursum suo ipsius interuentu aer pugnantem naturam aquæ & ignis conciliat, aquæ quidem se connectit per humiditatem, igni vero per calorem. Ignis denique pari modo duabus

ὁ βελός, ὁ στήσιος οὐμβολογῶν

Αἰδὰ τῆς vocata est terra. τὸ λογικόν, proprium hominis, ἢ τὸ ξηρόν terra. τὸ χρεματιστὸν, ἢ τὸ πῦρ.

Aqua frigida, aer, humidus, ignis calidus, terra arida.

Physica γνώμη.

ἐκ τῶν λαγόνων.

πάντες οἱ χεῖμαθες, οἱ τὸν ἕρποντα. Eccl. i. ἡ πηλὴ πλάμινι μακρὰ 70.

hoc quoque pacto primum germen emergit, herba dehinc explicatur, postea virefcens scenu euadit, demum fructus fit, super arido iam & solido culmo maturus. *Germinet terra sceni herbam.* Cum semen sparsum in terrae gremium incidit, humore teporeque praedita moderato, vbi fuerit emollitum meatibusque refertum, humum sibi vi sua propinquam amplexum, ea nimirum inde que sunt accommodata suae naturae, ad seipsum attrahit. Quorum tenuissimae partes in ipsos incidentes illabentesque; meatus, molem ipsius ampliore efficiunt: vt ad infera quidem fibras, radicesque agat; ad supera autem emergat & emicet in culmos numero pares radicibus sese attollens. Germen interim dum continenter tepescit, eum humorem quem exugit per radículas vi caloris ipsum è terra prolicentis quantum moderata suae alimoniae satis fit, ad seiscit sibi quod reliquum eius est, dispensat ac disperitur in culmum, corticem, in thecas, hoc est, loculos siue valuulas, in triticum, in ipsas denique aristas: & ita sensim augetur, ad suum quodque nascens peruenit statum, siue sit generis frumenti, siue leguminis, siue oleris, siue etiam fruticis. Vnum scenum, vnaque herba menti tuam ad eius artis rationes percipiendas, ex qua prodijit, occupare totam perfectio potest. Quomodo geniculis praecingatur culmi frumenti, vt illis veluti quibusdam vinculis corroborati, spicarum facile pondus ferant atque sustineant: cum plena iam fructuum grauidaque, ad humum suo pondere inclinatur. Quapropter auena quidem inanis atque vacua tota est: quod nullo prorsus culminis pondere premitur: contra, frumentum natura geniculato culmo quasi vinculis confirmasse videtur. In theca verò granum recondidit, ne sit exposita frugilegis auiculis praeda: insuper & aristarum vallo veluti telis obiectis, animalculorum noxiam abarceat. Quid dicam? quid silentio praeteribo? In hoc opulentissimo creationis thesauro, perdifficilis quidem est rei praestabilioris electio: intolerabilis autem omnia praeteritaque iactura. *Germinet terra herbam sceni.* Et ecce cum his quae edules sunt & nobis alendis opportunae, exortae sunt mox ipsae etiam exitiales herbae, venenosaeque. Cum frumento cicuta, cum esculentis ceteris elleborus, aconitum, mandragora, atque papaueris succus. Quid igitur? relicta ne gratiarum actione opifici, pro ijs quae nobis vsui sunt, reddenda: pro ijs ipsum accusabimus, quae nostrae vitae aduersantur offiiciuntque? Illud ne tandem animaduertemus, quod haud omnia ventris nostri gratia creata sunt: sed alimeta quidem definita nobis in promptu, adeo sunt, vt ab omnibus dignosci facileque discerni possint: res autem singulae, quae sunt, propriam quaedam peculiaremque rationem ad creaturam conferunt atque suppleunt. Non enim quia tibi tauri sanguis exitio est, ideo taurum aut in lucem non edi, aut sanguine non esse praeditum oportet, viribus cuius ad tot humana vita res tantaque subministranda egere videtur. Sed tibi quidem insita ratio & per se familiaris satis facit ad eas res euitandas: quae letales, quae venosae, quae pestiferae sunt. Nunquid enim oues quidem atque capellae vitare sciunt ea quae vitae suae nocent, solo sane sensu noxia discernentes: tibi verò cui ratio suffragatur & suppetit, cui medendi facultas eorum

quibus vti comode possis, notitia subministrat, quem experientia eorum qui te anteuertunt, docet vti noxia esse vitanda, difficile est dicere, quae venenosus rebus exitialibusque cauere? Illarum autem rerum nullam prorsus existimare oportet, aut & otiosae, aut frustra creatam esse. Aut enim nonnullis animalibus expertibus rationis sunt pabulum, aut & nobis ipsis ex his in nonnullis morbis depellendis ab arte medendi remedia comperita praestantur. Nam cicuta quidem sturni vescuntur, & tamen propter corporis constitutionem à veneno non occupatur. Cum enim pertenuis habeant ad corda penetrantes meatus: fit, vt antea deuorata cicutam concoquant, quam inde letale gelu ad praecordia peruenerit: elleborus autem coturnicibus est cibus, nec ab eo peculiari quadam temperatione detrimenti quidquam percipiunt. Sunt haec ipsa tempore opportuno nonnunquam etiam vtilia nobis. Per mandragoram namque medicum somnum aduocant atque inuitant: succo vero papaueris vehementes dolores corporis sedant. Quidam vebementem appetentiam elitando cicutam, tabefecerunt ac sensim extinxerunt, & elleboro non pauca sed & diuturna corporis vitia radicitus extirparunt. Quibus efficitur, vt quod veluti crimen in opificem afferre putabas, id in culmulum tibi gratiarum habendarum tadem agnosces celsisse. *Germinet terra herbam sceni.* Quantum hisce verbis, tum in radicibus, tum in ipsis herbis, tum etiam in fructibus sua sponte nobis oblatum esse dicit parabilem quidem vitae comitatum. Quantum insuper eius, qui provenire solet cura diligentiaque agriculturam? Non semel frugesque protinus educere terram, sed germinare virefcereque, & tum semen edere iussit, vt primum illud diuinum praecipitum sequentis ordinis ipsi naturae documentum fiat. At quomodo terra, forsasse quispiam dixerit, semina nascentium secundum genus edit, quum saepe tritico sparso frumentum hoc atrum colligamus? Ad id ipsum non ad genus diuersum mutationem habet: sed quasi morbus quidam aegritudoque feminis est. Non enim frumenti naturam amittit: sed in atrum colorem ob aduersionem est versum, vt ex appellatione quoque edoceri possis. Nam nimio frigore exultum in alium colorem, in aliumque saporem degenerauit. Adeo quoque vt si rursus in humum bene cultam idoneamque fuerit iactum, calumque elementis benignumque fuerit nactum, in suam pristinam illam formam qualitatemque redire ferunt. Quare nihil prorsus in stirpibus aliter inuenies fieri, quam imperium illud diuinum instituit. Nam id quod lolium appellatur, ceteraque adueterina semina, quae sese cum esculentis miscere solent, quaeque scriptura sacra nuncupare zizania consuevit, non tritico mutato, sed ex origine sua principioque nascuntur, propriumque suum obtinent genus. Haec eorum hominum praese ferunt imaginem, qui dominicam doctrinam adulterare deprauareque nituntur: qui que non vti legitimos se dedunt verbo dei erudiedos discipulos, sed spiritus maligni doctrina corrupti, cum ecclesiae sese corpore sano permiscerent, vt claculum sui erroris noxam, in simpliciores & integras fidei viros transfundant. Iam verò dominus, & eorum profectum perfectionemque, qui crediderunt in ipsum

Cur vellet exitialia venena cōditā. xā. vtiōn sū. nō cibus cur. Elleborus siue veratrum edulē coturnici. Mandragora somnum cōciliat. sic papaueris sedam dolor.

Mirabile naturae opus.

si g.

Hereditaria vicia vici.

πᾶσαν γῆν ἀνὰ τὸ σπέρμα ἐξέρχεται φρούσιον. τὰ λυγρὰ.

κατὰ τὴν κη. mimitū: Maledicta terra, in la boribus comedes eā. ἔθλον κατὰ πικρὸν. μὴ κίσορ. ὄψος.

in ipsum, accretioni seminum comparat: Quem admodum, dicens, si homo iaciat semen in terram, & dormiat & exurgat nocte dieque, & semen germinet, & illo nesciente suscipiat incrementa. Vltro naque terra fert fructum, primum herbam emittendo, deinde spicam, deinde plenum in spica frumentum edendo. *Germinet terra herbam.* Temporis puncto nimirum à pullulatione initio sumpto, tellus vt creatoris sui legibus imperijsque obtemperaret, per omnem accretionis formam discurrat: germinaque protinus ad summum eorum statum deduxit, atque praeprata quidem alta continuo copia sceni fuere. Campi verò fertiles inhorrescentes segete densitate perinde atque mare, spicarum agitatione fluctuabat: omnis insuper herba, omne oleraceum genus, sarmenticium omne, denique quidquid vsquam leguminaceum copiosissimum tum supra tellurem emicabat. Nullum enim detrimentum in ijs, quae primum tunc emerere, prorsus erat, aut agricolarum imperitia, aut aeris intemperie, aut alia vlla causa quae nocere nascentibus solet. At neque etiam illa contra genus hominum allata sententia tum impedimento telluris erat fertilitati. Haec enim illi hominis errorem, illud delictum antecesserunt, gratia cuius nos condempnati sumus, vt in sudore nostri vultus, vescamur pane. Quin & ait, lignum pomiferum faciens fructum: semen cuius in semetipso sit iuxta genus & secundum similitudinem suam super terram. Vi operatoria verbi istius sine vlla mora protinus syluae omnes densabantur, omnes arbores erumpebant: & quae petere caelum altitudine solent abietes, cedri, cupressi, piceae: omne item fruticum genus & arbutium comabatur, addensabatur. Quae rursus ad plectendas corollas faciunt, seu rosea, myrti, lauri, isthaec omnia prius cum non extitissent, momento super terram emicere, cum sua arbores quaeque peculiari proprietate, seiunctae quidem atque distinctae manifestis differentiis à reliquorum generum plantis: singulae autem proprijs insignitae formis. Verum rola tunc spinis carebat: postea verò pulchritudini floris adiunctae sunt spinae, vt nos voluptatis inde capiendae oblectamento propinquo afficiamur dolore, recollectione delicti: cuius causa factum est, vt spinas, vt tribulos tellus huic addicta condemnationi nobis proferret. At quispiam dixerit: Iustum est terram lignum pomiferum edere faciens fructum super terram, cuius semen in semetipso sit: coplures tamen arbores neque fructum nos edere cernimus neque semen. Quid igitur dicemus? Primum quidem earum arborum scripturam sacram praecipue mentionem fecisse, quae natura sunt praestabiliores: deinde cunctas aut semen edere, aut ea quae vim seminis, atque potentiam obtinent exacte perspicienti colliquefcet. Nam populi nigrae, salices, vlmis, populi albae, ceteraque id genus, fructum quidem aperte ferre nullum videntur: habent autem singulae semen si quis exacte scrutetur. Id enim granulum, quod ipsis frondibus subter inharefcit, quodque nonnullis eorum, qui nominibus rebus imponendis operam nauarunt, mischum placuit appellare: vim sane seminis obtinet. Iam quaecumque ab ipsis ramorum surculis oriri solent, inde magna ex parte radices eliciunt. Seminibus etiam forsalle rationem obtinet, & appendices

radicum siue propagines, quibus auulsi studiose inferendarum arborum locupletant genus & augent. Prius tamē vt diximus, earum scriptura mentionem arborum fecit: quae magis humanae vitae conseruandae congruunt: quaeque suis fructibus hominem benignè excipiendo fuerat illi victum luculentiorē suppeditaturae. Vitis quidem gignendo vinum, quo cor hominis exhilarescit. Olea verò fructum cum praestando, qui faciem hilarem oliuo facere potest: ceteraque similes generis, quot prouendo concurrebant, quot properabat in idem, ea scilicet omnia procreante natura? Radix ipsius vitis, palmites circunquaque frondentes producti, superque terram multum diffusi. Germen, clauiculi, vna primum peracerba gestatur: deinde cococcta maturaque ac suauis. Abundè ipso aspectu, ac scite naturae potest admonere te vitis. Nā similitudinis te domini non immemorem esse certò scio, qua sese vitem, & patrem agricolam esse, dixit, nosque singulos ecclesiae per fidem insertos palmites appellauit, atque ad copiosè ferendos fructus inuitat, ne ob inutilitatem condemnati, igni tradamur. Nec cessat vbique vitibus nostras animas comparare. Vineae namque facta est dilecto, dicit, in cornu pingui in loco. Er, vinea seui, & sepem circūposui. Animas humanas planè vineam dicit, circumdedit septo tum ea securitate tutelave, quae ex praecipis resultat, tum ipsa custodia angelorum. Immittet enim se, aut medium constituet angelus domini in circuitu metuentium eum. Deinde quasi valla siue perticas & statumina nobis defixit, positus in ecclesia primum apostolis, secundò prophetis, tertio doctoribus. Exemplis praeterea veterum hominum, beatorumque, sensus nostros in sublime erexit: neque permisit in humum nos esse deiectos, ac dignos esse qui conculemur. Vult etiam nos quasi clauiculis siue capreolis quibusdam, amplexibus charitatis proximis inniti ac adhærere, & in ipsis etiam cōquiescere, vt iugi affectu sursum versus feramur & quasi scābiles arbutiuae vites nos ipsos adaequemus sublimium fastigijs arborum. Quin & à nobis exposcit, vt dum defodimur, sustineamus. Sanè animatatis per defoditur, dum se tenacibus exuit mundi curis, quae cordibus nostris grauissimo sunt oneri. Itaque qui carnalem huc posuit amorem, qui percuriarum à se excusit aueritatē, qui suspirijs prosequendae mundialis gloriolae affectationem despuendam prorsus duxit & aspernabilem: is sanè inani onere terrenae istius prudentiae abiecto veluti defossus respirauit. Opus proinde sit iuxta prouerbij allusionem, vt ne vitē hanc nostram finamus sarmentis noxijs syluescere & eluxuriari, id est, ne quid in obeudis vitae huius nostrae munij, per ostentationem designemus, neu laudē venemur captemusve ab istis externae conuersationis hominibus: magis verò adnitamur, fructuosi vt simus, at interim pia quandam ostentationem operum nostrorum vero illi agricolae siue vitori asseruemus. Atque adeo tu vide vt sis oliuae instar, non qualiscumque sed fructifera in domo dei: nequādo ipse nudus cōspiciaris, potius salutem retinetō spe continenti reuirefcens merito fidei. Hoc enim pacto perpetuū plantae istius imitabere virore: sed & exuberatē copiam fructuum oleae amulaberis, benigna ac perpeti collatione elemosynarum.

ὁμοειδὲς βότρυς.

ἀναστρεφόμενος.

Sed ad artificiosas institutiones perquirēdas redeamus. Quot genera tūc plātarum partim frugifera, partim ad adium contignationem & fabricam, partim ad extruendas naueis, partim ad subministrandum ignem idonea emerere? In his etiam ipsis varia quidem est atque diuersa partiū vniuscuiusque arboris dispositio. Summa autem cum difficultate cuiusque tā proprietatis inuentio, quā ad singulas diuersorum generum exploratio differētiā, notitiāque fieri potest. Quomodo pars quādā arborum radices in profundum, pars non in profundum agāt. Et aliā rectā superā petāt, sitque in eis ab radice caudex vnus. Aliā humirepā & humiles statim ab ipsis suis radicibus plures in caudicibus exēat ac diuidāt. Quomodo quarum rami prolixiores sunt, porrecti latē & expansi per aērem, earum & radices profundiores sunt, & circumquaque latē etiā diffundantur: perinde quasi natura fundamenta quēdā proportionē respondētia superiorū ponderibus subiēcisset. Quot pręterea corticum discrimina sint: stirpium enim alijs leuis, alijs scaber est cortex & ruptilis. Et aliā simplici, aliā multiplici pręditā sanē sunt cortice. Et quod mirum esse videtur, iuuentutis humanę ac senectutis accidētarios affectus, persimiles inueneris & in plantis. Nouellis enim arque vigentibus circum ipse cortex intenditur: senescētibus verō quasi rugosior asperiorque euadit. Succisā pręterea aliā rursus germinant, aliā non repullulant: sed citra spem succedaneę sobolis manent, quasi pręcisio illis sit in teritus quidam. Iā verō detruncatas nonnulli pinus, aut incensas vstasq; flammis, in querceta obseruarunt verti. Sunt & quarum suę naturę vitiū agricolę cura diligentiaque deponere ac extrudere nouimus, vt punicas acidas, amygdalasque amaras. Cū enim ima in parte radici propinqua stipite perforatę, cuneum ex pino pinguem per mediam adactum medullam susceperint, saporis tum fastidio gratū in vsum mutato, dulcescunt. Nemo igitur in vitio cōstitutus homo de seipso desperare velit: haud nescius agriculturā stirpiū qualitates mutare; curā autem ac studium in consequendis virtutibus, animi omnes vincere morbos superareque posse. Frugiferarum verō stirpium tanta est in edendis fructibus differentia, vt eam oratione posset cōsequi nemo. Non solum enim differentia fructuum in diuersis genere stirpibus, sed in eadem etiam arboris specie nō mediocri discrimen esse videtur: vbi forma fructus, ā peritis in stirpium cultu distincta est etiā sexu, vt alia marium sit, alia feminarum, qui palmas etiam in marem fœminamque diffundunt: & videris eā interdum, quę ab ipsis fœmina dicitur, in marem pronā bliadoribus ramis nutare, quasi gestientem, atq; amplexum maris percipientem: stirpium verō cultores, inter ramos tunc quasi femina quędam, maris florem seu fructum immittere, atque ita illam quasi voluptatem inde percipere, seque demum rursus erigere, ad formāq; propriam suas restituere comas. Hęc eadem de ficis etiam asserunt. Quamobrem alij iuxta ficeta caprificos serunt: alij caprifici grossos, inter sese colligatos iniiciunt ficis. Atque hoc pacto ficorū imbecillitati medentur, defluentem iam labentemque fructum ipsarum, grossis istis fulcientes.

Attende natura & Agri-
cultatio-
nis admi-
rabilem et
multiuariā
indolem.

Нас трю-
пологи-
кѡс.

Attende
nature mi-
raculum in
palma.

λεγομένης
φυας, πα-
λας μαρι-
νῆς φρού-
τιον, ἢ
βάλανος
δένδρον.

Quid istud sibi naturę vult ænigma? Quod ipsi quoque nos ab alienis à fide nec rarō debemus desumere intentam animi acrimoniam vimque bonorum operum efficacem. Si quando enim tu vnū aliquem ritu Gentili viuētem, aut per erroneam hęcsem ab ecclesia pręcisum & dissectum, vitę alioqui continentis studiosum ac reliquę moralis disciplinę non instrenuum cultorē, contemplatus fueris: tantō tuum ad probitatem consecrandam studium illius cōtemplatione inatendito & connitere, asimilis vt fructiferę fico euadas alacrem virium copiā colligenti ex agrestium olynthorum pręsentia, suorumque fructuū inhibenti defluuiunt, & accuratius eos ipsos enutrienti. Tales igitur stirpium differentię videntur emergere, circa productionis modum, vt ex plurimis pauca admodum afferamus. Ipsorū autem fructuum varietatem, quis enumerare, quis explicare poterit: figuras, colores, saporum proprietates, vniuscuiusque vtilitatem? vt partim nudi cōcoquantur à sole, partim tecti crustis & putaminibus septi ad suum statum perueniunt. Et quarū stirpium molliuscule sunt fructus, earum folia veluti tutiora quādā opercula crassiuscula sunt vt in fico: quarum duriusculi sunt, eę tenuiores leuiorēque obtinent frodes: vt in nucibus intueri licet. Nam illis quidem ob imbecillitatem maiore subsidio opus esse constat: his autem crassius tegmen ex vmbra ab obiectu frondium proveniente noxium fructibus fuisset. Vt vitis folium, pampinus, inquam, pluribus in partibus finditur, quo racemus partim incommoda cęli vitet: partim radios solis per raras illas & graciles diuisuras vberem teporem suscipiat. Nihil fit prorsus pręter certā rationem. Nihil temerē casuue fortuito agitur, omnia in sese sanē latentem admirabilemque sapientiā habent. Quęnam oratio tot tantasque res attingere poterit? Quo pacto mens humana res omneis hęc tam exactē pertractare transigereque poterit: vt & proprietates perspiciat, & singulorū discrimina clarē differentiasque discernat: & delitescētes insuper plenē perfectęque causas afferat, atq; assignet: Vna aqua per radices attracta alio modo radices, alio caudicis corticem, alio lignum, alio medullam alit: eadem & folium fit, & in ramos densiores surculosque diuiditur, & incrementa frugibus pręstat: lacrymę denique succique stirpis eadem ex causa manant, quorum quātum sit inter sese discrimen, ac differentia, quis oratione cōsequi poterit? Aliud est enim lentis lacryma: aliud balsami succus. Ferulę insuper quādā tam in Aegypto, quā in Africa, diuersum succi genus illacrymantur. Fertur & succinum succum stirpium esse, in lapidis naturā concretum. Atq; id ita esse, testes sunt festuce, qui in ipso visuntur, & tenuissimę minimeque bestiolaręque cū succus molliuscule esset, in ipso tanquam visco adhæsissent, retentę sunt. Omnino qui non experimento succorum discrimina didicit iuxta cuiusque qualitatem, is illa ita vt in re sunt aperta, nullam vnquam orationem inuenerit quę illorum vim operatoriā explicet. Ab eodem rursus humore vt in vite quidem vinum, vt in oleę oleum conflatur. Atque non solū id mirabile esse videtur, quo pacto penitus idem humor, illic quidem dulcis euasit: hic autem pin-

παρα φη-
σιν οτι
744.

Allegoria
elegans in
collatione.

Προφαι-
τητος.
744.

νῆς φρού-
τιον.

guis est factus. Verum etiam illud in ipsis dulcibus, in quā, fructibus, qualitatis varietatem eiusdem inenarrabilem esse. Aliud est enim dulce quod est in vite, aliud quod est in malo, fico, ac palma. Velim te, in artis huiusce opificio exactius & solertiū perquirendo trahere moram, atque animum huc advertere, vt eadem aqua nūc lenis est sensui, cū in alijs plantis edulcata fuerit: nūc contrā pungit gustum cū per alias diducta stirpes exacerit, nunc in summum amarorem versā sensum exasperat, cū in absinthium aut scāmoneam peruenerit: atque in glādibus quidem aut cornis, in adstringentē acerbaque vertitur qualitatem: in terebynthiis autem atque iuglandibus nucibus ad molliusculam quādā oliuique æmulam naturam mutatur. Sed quid opus est remotione adferre, cū eadem in ficu contrarias migret in qualitates? Est enim in succo quidē summē amara: in fructu autem summē dulcis. Et in eadem itidem vite in flagellis & ramis quidem & adstringentissimę naturę est, in racemis autem suauissima. Quot pręterea differētię sunt colorum? Eandem in pratis aquā conspexeris hoc in flore rubescentem, in alio purpuream, & in hoc cœruleam, in alio albidam. Quin & longē plures odorum tibi differentias offerentem inueneris, quā sint ipsę varietates differentięque colorū. Sed enim orationem nostram propter inexplebile ista considerandi desiderium vltra modum sese extendere sentio, quam nisi necessitate vincam à creatione deuocauero, deficiet me profectō dies, magnam ex paruis exiguisque rebus dei vobis sapientiam repręsentare gestientem. **G**erminet, inquit, terra lignum pomiferum, fructum faciens super terram. Et montium continuō vertices, perinde atq; comis, arboribus operiebatur, orti inexplicabili artificis solertia adornabantur. Annium ripę loca de uera generibus stirpium innumeris sine vlla mora vestiebantur, ac decoram faciem ostentabant, quę partim ad exornandam hominis mensam ordinata sunt, partim ad pręstandam pecoribus, tum ex frondibus, tum ex frugibus alimonia: partim ad ea subministranda quibus medica solertia causa valetudinis vteretur, succos, lachrymas, carphe, cortices, fructus locupletissimē tellus edebat: vtq; semel compendio, omnia quę nobis experientia tandem diutina comperit, ē singulis varijs diuersisque casibus, atque euentibus id eligendo semper, quod conducit, quodque frugi est, ea prouida sapientia, solersque dei conditoris mundi facultas inde ab initio prauisa creauit. Tu verō cū vrbanas, agrestes, aquatiles, terrestres, florigeras, siue floribus haud pręditas, stirpes conspexeris, ex hisce rebus exiguis deo maximo cognito admirationem semper accumulato, ac tuum erga rerum illum opificem, amorem, charitatemque augeto: perscrutarique velis, quomodo stirpium alias sempiterna coma virentis, alias haud semper virentis fecerit, & illarum alias quę folia amittant, alias quę perpetuō seruent. Decidunt enim tam oleę quā pino frondes: licet sensum occultęque adeō folia permutent, & alternent, vt haud vnquam denudari coma propria videatur: Sed palma semper à prima germinatione videlicet, eisdem ad finem vsque folijs

Colorum
varietates,
Odorum.

frondet. Deinde & illud animaduerte Myricas, in quā, quasi vitam ancipitem degere, vt & inter aquatiles enumerentur & copioz sint in desertis. Quapropter & improbiore mores & inconstantis nec solidę fidei talibus diuis ille Hieremias haud iniuria stirpibus similes esse dicit. *Germinet terra.* Hoc perbreue pręceptum natura tum illicō non mediocris, artificiosaq; ratio fuit, cogitatione nostra celerius innumeras stirpium conficiens peragensque proprietates. Hoc etiam nunc insitum telluri pręceptum, ipsam quotānis suas quas habet vires, ad herbas, semina, arborefque generandas elicere cogit, atq; impellit. Nam vt turbines à primo ipsis indito ictu, sequentes efficiunt conuersiones vertiginesque, cum ipso centro fixo in seipsis versantur: sic & naturę sanē series inde à primo illo imperio principio sumpto, per omne tempus, eodem ordine progreditur: quousque tandem ad ipsam comunem vniuersi peruenerit consummationem. Ad quā & nos omnes referti fructibus, pleni que bonorum operum properemus, vt plantati in domo domini, in atrijs dei nostri efflorescamus, in Christo Iesu domino nostro: quem decet gloria & imperiū in secula seculorum, Amen.

Hier. xvij.
et xvij.

Argu. à si-
mili.

HOMILIA SEXTA,
de creatione luminariū.

DIXIT autem deus, fiant luminaria in firmamento cęli, vt luceant, & illuminent, & diuidāt diem & noctem. Spectatorem concertatium participantē, & ipsum alicuius esse vehementiā vigorisq; oportet. Idq; ex panegyricis ritibus quispiam conspexerit, qui cōfidentes in teatro, nudo sedere capite iubent, quō non solum (vt mihi videtur) certatium desiderat spectator, sed etiā ipse aliqua ex parte concertator sit. Eodem itaq; modo magnorum etiā admirabiliumq; spectaculorū inquisitorum, eorumque auditorē, quę à summa, vera ineffabiliq; sapientia proflexerunt, adminicula quędā ex sese nimirū habentem accessisse oporteret ad ea quę proponuntur spectanda, participemque mecū certaminis, quoad facultas suppetit, esse, non magis iudicem, quā concertatē: nec ubi fortasse nos pretereat inuētio veritatis, ac proinde error meus cōmunis fiat auditorum iactura. Quā quęro gratia mihi hęc dicuntur? Quia cū inquisitio mundi cōstitutionis nobis vniuersitque cōtemplatio proponatur principia cuius non ex mundi sapientia, sed ex ijs sumenda sunt, quę seruū suū deus edocuit, in visione loquutus illi, & non per ænigmata, eos omnino qui rerū non mediocriū spectandarū audiunt, necesse sit non in exercitata mentem habere ad proponendarū nobis rerum perceptionem. Si vnquā itaque serena nocte admirabilem stellarū ornatum ac speciem intenta oculorū acie suspexisti, venitiq; subinde tibi in mentē artificis vniuersi, quā nā is sit qui sideribus hisce veluti floribus, cęlū miris modis distinxit ac perornauit, egitque vt necessitas ipsorū dēlectationē ex tantę pulchritudinis aspectu capiendā exu-

A simili
ditur.

Nimium
Moson.

ret. Rursus, si quidem interdiu cogitatione menteque sobria mira diei spectacula didicisti, atque per ea quae cernuntur cum qui non cernitur animaduertisti, paratus auditor profecto, ceterisque dignus huiusmodi gloriosi perbeati; theatri accedis. Age igitur, iam & ipse, perinde atque ij factitare solent, qui eos quibus nulla vnquam intercessit vrbium consuetudo, prehensa circumducunt manu: itidem ego vos ad huiusce eximia magnitudine vrbis occulta miracula visenda circumducam. Hac in vrbe sane, in qua vetus illa est patria nostra, a qua expulit nos homicida daemō ille, inescationibusque suis hominem in suum abduxit mancipium, hic inquā primā hominis cōspicis creationem, mortemque eā quae nos protinus occupauit, quā peccatum genuit primogenita proles daemōnis principis vitiorum. Atque te ipsum nosces terreū quidem natura, manuum autem diuinarū opus, & viribus quidem animātibus brutis longē inferiore: omnium autem, tam irrationalium quā inanimatorum, diuina voluntate sententiāque principem cōstitutum: inferiorem quidem apparatu naturae: rationis autem copia vel ad caelum vsque sese referendi prēditū facultate. Hae edocti, nosmetipsos vti que cognoscemus, Deus per nos ceteris innotescet, creatorē adorabimus, domino seruiemus, patrem glorificabimus, pastorem altorēque: nostrū amore charitateque prosequemur, eum qui nobis beneficia contulit venerabimur: principem denique nostrae vitae datoremque, cū praesentis, tum etiā futurae adorare non cessabimus: eum inquam, adorabimus, qui per eas quas prerogauit diuitias, illorum quoque certō fidem facit quae se daturū pollicitus est, bonorū: & doctrice experientia praesentiu, spē sancit firmatue nostram, de futuris. Hae enim temporaria, talia si sunt: qualia speres fore aeterna? Et si ea quae conspiciuntur adeo bella sunt, adeo pulchra: qualia putanda sunt ea quae oculis sunt inuisibilia? Si magnitudo caeli mentis humani metiendi facultatem exuperat: quānam mens, quis intellectus, quāso rerum inuestigare sempiternarum natura possit? Si sol iste corruptioni subiectus, adeo pulcher est, adeo magnus, velocissimus quidem motu, suas autē peragens ordine decēsimis periodos, moderata quidē ad vniuersum praeditus magnitudine, vt haud quaquam proportionem toti reliquae machinae admensuratum transgrediatur: pulchritudine verō naturae quasi quidam oculus splendidus creaturam ipsam condecorans, cuius si aspectus insatiabilis est, qualēnam ipsum esse iustitiae solem arbitrari nos debemus? Si solem hunc haud conspiciere, detrimentum est homini cāco: qualis, tandem iactura, quātūve dispendium, est peccatori verissima illa luce carere?

Simile.

Collatio a minoris.

Sol mundi radiosistimus oculis ac praelucidus.

Sol et luna cur quarto die conditi.

A Expulit nos homicida daemō ille, inescationibusque suis hominem in suum abduxit mancipium, hic inquā primā hominis cōspicis creationem, mortemque eā quae nos protinus occupauit, quā peccatum genuit primogenita proles daemōnis principis vitiorum. Atque te ipsum nosces terreū quidem natura, manuum autem diuinarū opus, & viribus quidem animātibus brutis longē inferiore: omnium autem, tam irrationalium quā inanimatorum, diuina voluntate sententiāque principem cōstitutum: inferiorem quidem apparatu naturae: rationis autem copia vel ad caelum vsque sese referendi prēditū facultate. Hae edocti, nosmetipsos vti que cognoscemus, Deus per nos ceteris innotescet, creatorē adorabimus, domino seruiemus, patrem glorificabimus, pastorem altorēque: nostrū amore charitateque prosequemur, eum qui nobis beneficia contulit venerabimur: principem denique nostrae vitae datoremque, cū praesentis, tum etiā futurae adorare non cessabimus: eum inquam, adorabimus, qui per eas quas prerogauit diuitias, illorum quoque certō fidem facit quae se daturū pollicitus est, bonorū: & doctrice experientia praesentiu, spē sancit firmatue nostram, de futuris. Hae enim temporaria, talia si sunt: qualia speres fore aeterna? Et si ea quae conspiciuntur adeo bella sunt, adeo pulchra: qualia putanda sunt ea quae oculis sunt inuisibilia? Si magnitudo caeli mentis humani metiendi facultatem exuperat: quānam mens, quis intellectus, quāso rerum inuestigare sempiternarum natura possit? Si sol iste corruptioni subiectus, adeo pulcher est, adeo magnus, velocissimus quidem motu, suas autē peragens ordine decēsimis periodos, moderata quidē ad vniuersum praeditus magnitudine, vt haud quaquam proportionem toti reliquae machinae admensuratum transgrediatur: pulchritudine verō naturae quasi quidam oculus splendidus creaturam ipsam condecorans, cuius si aspectus insatiabilis est, qualēnam ipsum esse iustitiae solem arbitrari nos debemus? Si solem hunc haud conspiciere, detrimentum est homini cāco: qualis, tandem iactura, quātūve dispendium, est peccatori verissima illa luce carere?

B Expulit nos homicida daemō ille, inescationibusque suis hominem in suum abduxit mancipium, hic inquā primā hominis cōspicis creationem, mortemque eā quae nos protinus occupauit, quā peccatum genuit primogenita proles daemōnis principis vitiorum. Atque te ipsum nosces terreū quidem natura, manuum autem diuinarū opus, & viribus quidem animātibus brutis longē inferiore: omnium autem, tam irrationalium quā inanimatorum, diuina voluntate sententiāque principem cōstitutum: inferiorem quidem apparatu naturae: rationis autem copia vel ad caelum vsque sese referendi prēditū facultate. Hae edocti, nosmetipsos vti que cognoscemus, Deus per nos ceteris innotescet, creatorē adorabimus, domino seruiemus, patrem glorificabimus, pastorem altorēque: nostrū amore charitateque prosequemur, eum qui nobis beneficia contulit venerabimur: principem denique nostrae vitae datoremque, cū praesentis, tum etiā futurae adorare non cessabimus: eum inquam, adorabimus, qui per eas quas prerogauit diuitias, illorum quoque certō fidem facit quae se daturū pollicitus est, bonorū: & doctrice experientia praesentiu, spē sancit firmatue nostram, de futuris. Hae enim temporaria, talia si sunt: qualia speres fore aeterna? Et si ea quae conspiciuntur adeo bella sunt, adeo pulchra: qualia putanda sunt ea quae oculis sunt inuisibilia? Si magnitudo caeli mentis humani metiendi facultatem exuperat: quānam mens, quis intellectus, quāso rerum inuestigare sempiternarum natura possit? Si sol iste corruptioni subiectus, adeo pulcher est, adeo magnus, velocissimus quidem motu, suas autē peragens ordine decēsimis periodos, moderata quidē ad vniuersum praeditus magnitudine, vt haud quaquam proportionem toti reliquae machinae admensuratum transgrediatur: pulchritudine verō naturae quasi quidam oculus splendidus creaturam ipsam condecorans, cuius si aspectus insatiabilis est, qualēnam ipsum esse iustitiae solem arbitrari nos debemus? Si solem hunc haud conspiciere, detrimentum est homini cāco: qualis, tandem iactura, quātūve dispendium, est peccatori verissima illa luce carere?

C Expulit nos homicida daemō ille, inescationibusque suis hominem in suum abduxit mancipium, hic inquā primā hominis cōspicis creationem, mortemque eā quae nos protinus occupauit, quā peccatum genuit primogenita proles daemōnis principis vitiorum. Atque te ipsum nosces terreū quidem natura, manuum autem diuinarū opus, & viribus quidem animātibus brutis longē inferiore: omnium autem, tam irrationalium quā inanimatorum, diuina voluntate sententiāque principem cōstitutum: inferiorem quidem apparatu naturae: rationis autem copia vel ad caelum vsque sese referendi prēditū facultate. Hae edocti, nosmetipsos vti que cognoscemus, Deus per nos ceteris innotescet, creatorē adorabimus, domino seruiemus, patrem glorificabimus, pastorem altorēque: nostrū amore charitateque prosequemur, eum qui nobis beneficia contulit venerabimur: principem denique nostrae vitae datoremque, cū praesentis, tum etiā futurae adorare non cessabimus: eum inquam, adorabimus, qui per eas quas prerogauit diuitias, illorum quoque certō fidem facit quae se daturū pollicitus est, bonorū: & doctrice experientia praesentiu, spē sancit firmatue nostram, de futuris. Hae enim temporaria, talia si sunt: qualia speres fore aeterna? Et si ea quae conspiciuntur adeo bella sunt, adeo pulchra: qualia putanda sunt ea quae oculis sunt inuisibilia? Si magnitudo caeli mentis humani metiendi facultatem exuperat: quānam mens, quis intellectus, quāso rerum inuestigare sempiternarum natura possit? Si sol iste corruptioni subiectus, adeo pulcher est, adeo magnus, velocissimus quidem motu, suas autē peragens ordine decēsimis periodos, moderata quidē ad vniuersum praeditus magnitudine, vt haud quaquam proportionem toti reliquae machinae admensuratum transgrediatur: pulchritudine verō naturae quasi quidam oculus splendidus creaturam ipsam condecorans, cuius si aspectus insatiabilis est, qualēnam ipsum esse iustitiae solem arbitrari nos debemus? Si solem hunc haud conspiciere, detrimentum est homini cāco: qualis, tandem iactura, quātūve dispendium, est peccatori verissima illa luce carere?

solem appellarent: nec eorum quae nascuntur de terra, creatorem censerunt esse qui deū ignorat. Idcirco quartus iam dies accessit, & tunc deus dixit. *Fiant luminaria in firmamento caeli.* Cum perceperis eum qui dixit, illico cogitatione cum ipso copulas eum velim, qui audiuit. Deus dixit: fiat luminaria, & fecit deus duo luminaria. Quis dixit? & quis fecit? nonne animaduertis in hisce, duas esse personas? Vbi que dogma illud theologiae, hac in enarratione mystice inspersum esse videtur. Et additur ijs, officium vsusque luminariū ortus: vt luceant super terrā. Si lucis ortus solem anticipauit: cur nūc sol vt luceat super terrā exortus dicitur esse? Principio quidem, ne vulgaris illa dictio risum tibi moueat. Siquidem nō sectamur verborum elegantiam, quae apud vos suspicitur, neque cōcinnae verborum structurae magnopere studemus. Apud nos enim nō sunt, qui verba torā nādo expoliāt: neque curā nobis est sonora vocum modulatio: sed vbi que praefertur clara & expressa vocum significatio. Vide ergo num dilucide satis quod volebat, per lucis dictionē expresserit. Lucem nāque pro splendore & illuminatione posuit. Non aduersantur haec illis sanē quae de luce sunt dicta. Tunc enim ipsa natura lucis producta est: nunc autem hoc solis corpus eō conditum est, vt illi primogenitae luci vehiculum esset. Nam vt alia diuersaque sunt, & non eadem ignis atque lucerna: & ignis quidem illuminandi vim obtinet: lucerna autē idcirco facta est, vt vel moderatam lucem subministret egentibus, sic & illi purissimae, syncerae, immaterialique luci ceu vehiculū nūc ipsa luminaria sunt extracta. Vt enim Apostolus quosdam asserit fuisse luminaria in mundo: cum interim alia sit vera lux mundi, cuius participatione sancti animarū facti sunt luminaria, quas erudiebant, eas eximentes ignorantiae tenebris: ad eundem quoque modum vel nunc post conditam lucem illam micantissimam, hunc solem quem creauit ipse opifex, ad illustrandum mūdi ambitum sua luce perfudit. Atqui incredibile nemini videatur & a fida abhorrens, quod dictū mihi est, aliud nimirum quiddā esse a luce splendorem, aliud item corpus subsidens luci ac subiectum. Primum enim res omnes compositae, sic a nobis diuidi solent, in ipsam essentia susceptricem, & in eam quae ipsi accidit qualitatem. Vt igitur diuersa sunt haec natura, albedo, in qua, & corpus dealbatū: sic & ea quae modō diximus, differunt quidem, vnita tamē sunt potentia creatoris. Itaque ne mihi dixeris, fieri haec non posse, vt lux a corpore solis separaretur. Neque enim ego lucis a solis corpore separationē mihi ac tibi possibilem esse dico: sed asserendū esse censo, quae mentis sola agitatione, cogitationeque disparari a se possunt, ea re ipsa se iungi facultate creatoris vtriusque naturae posse. Nam & ignis vim vsuā ab eius splendore tu quidē ipse separare minimē vales: deus autem volens famulū suum reddere sibi attentiorē illo admirabili spectaculo, in rubum ignem splendore solū agentem, otiosam autem flagrādi vrendique facultatem habentem immisit, vt & Psaltes testatur: Vox domini, dicendo, intercidentis flammam ignis. Vnde arcana quaedam doctrina nos docet, cum pro ijs, quae in vita gessimus, mercedes nobis retribuetur, natura

Historiam versipera est mysterijs, γινώσκοντες ταυτα μετὰ τὰς λέξεις.

Ἡλιος ὁμοίως μετὰ πῦρ γινώσκοντες.

E

Rei omnis compositae substantia est & accidentaria eius qualitas.

Confirmatio τὸ πῦρ καὶ τὸ φῶς ἔστιν ἕνα, ἡ δὲ ἐξ αὐτῶν ἐκείνη ἡ ἀπὸ τοῦ πῦρος ἐκείνη ἡ ἀπὸ τοῦ φωτός.

ram ignis in haec distributum iri: Lux sanē iustis in perennem & peramēnam fruitionem cederet diuerso supplicio addicendis seorsum attribuetur vis vsitua. Ad haec, tamen ex lunae affectibus, eorū quae in quēstionem posuimus, inuenire possumus fidem. Deficiens enim deliquio luna, decremētaque suscipiens, nō corpore toto absuitur, sed lumen quod accesserat, ipsa deponens, iterumque assumens, speciem nobis incrementi decremētaque exhibet. Enimvero lunae corpus haud absumi cum in deliquio est, argumento dilucido sunt ea quae cernimus. Licet enim tibi liquido in aere atque omni nebula liberato, cum potissimum in cornua luna curuatur, partē ipsius obscuram, lumineque carentem, tāta orbis sui curuatura circumscribi conspiciere, quanta totum splendorem cum sinuatur in orbe, obicit vt aspectu sinū obscurum aëris aemulum ad eā referente partem quae lucet, integer, totusque orbis perspicue videatur. Et nolī mihi proferre lucem aduentitiam esse lunae: propterea quod imminuitur quidē cum solē versus motu cietur: accrescit autem cum ab eodē discedit. Non enim hoc in praesenti nobis inuestigādum proponitur: sed illud, aliud esse lunae corpus, aliud lucē ipsius qua lucet. Tale aliquid mihi cogita & de sole, praeterquam quod is semel acceptam, sibi que attemperatam lucem nunquam deponit: luna vero continuē quasi seipsam expoliās atque vestiens luce, & ea quae de sole sunt dicta, vicissitudinibus suis hisce per se cōfirmat. At verō hisce luminariis diuidi diē & noctem statutum est. Etenim superius quidem a tenebris lucem diuisit deus, ipsorumque naturā tum ad contrarium statum dimouit, adeoque se iunxit, vt inter ipsa nulla sit prorsus immixtio, luci que cū tenebris nihil sit omnino commercij. Quod enim vmbra diurno tempore nouimus esse, id noctu tenebrarum naturā esse putare oportet. Nam si omnis vmbra splendore aliquo lucente, aduersa luci semper ab obiectis corporib⁹ excidit: & mane quidem ad occasum protenditur, vespere autē orientē versus declinat, & in meridie rursus ad septētrionis iacitur plagas: nox quoque pari modo cōtrarias ad partes radijs sanē cedit: nec aliud quidquam esse secundum naturam, quā vmbra terre videtur. Vt enim interdiu a corpore luce sese opponente decidit ipsa vmbra: sic & in aere sanē terrae circumfuso nox ipsa cum vmbrae obiectu telluris efficitur. Hoc ipsum sanē insinuat, quod dictum est: Et diuisit deus a tenebris lucem. Quippe cum tenebrae lucis incursiones minimē patiantur, sed fugiant: hoc primo iam in ortu naturali, hac inter se discordia constituta, nunc autē metiēdo quidem diei solem praefecit, lunam autem quoties luminis plenum, totum suū obtinet orbem, principem noctis constituit. Tunc enim haec lumina a regione disposita sunt, sibi que ferē per diametrum opponuntur. In plenilunij enim exoriente sole, luna descendit, ac delitescit facta obscurior: contra verō sole occidente, oritur eadem saepe numero ex aduerso que exurgit nimirū ab oriente. Quod si ceteris in formis, atque figuris lunare lumen non vnā cum nocte ex aequo persicitur, nihil ad institutum sermonem refert. Ceterum vbi tota lumine perfunditur vsque quaque perfecta, tū noctis quidem obtinet principatum,

Collatio Physica.

suō lumine stellis illuminās, & vniuersam collustrans tellurem, aequē vero atque sol spatia temporis fecat. Et sint in signa, & tempora & dies & annos. Necessariē profecto sunt luminariū in hominum vita significationes. Nanque si non vltra modum signa quispiam, quae ab ipsis proficiscuntur exploret, vtilēs ipsorū obseruationes eas inuenit, quas experientia longa probauit. Cōplura cuique sanē de imbriū alluione, cōplura de siccitatibus, cōplura de flatuum agitationibus, aut in parte, aut in vniuerso, vehementioribus ac leuioribus discere licet. Nam & vnum quid eorū, quae a sole ostenduntur, dominus nobis tradidit hisce verbis: Quia tēpestatas erit: rutilat enim triste cēlū. Cum enim per caliginē nebulamue ascēsus fuerit solis, radij tum obscurati: ipse rutilus veluti pruna, coloreque propē sanguinis aemulus cernitur, aëris crassitudine visionem hāc in aspectibus nostris efficiente. Quod si non diffusus a radijs tum aër ille addensatus & in sese coalescens, apertum est ob vaporum illorum effluentiam a terra tunc ascendendum, superari non potuisse: sed ob humoris copiam tandem eas in regiones in quibus se colligit, tempestatem esse allaturum. Similiter & luna cum caliginoso humore circumdatur, idē portendit. Et cū orbis ij solē cingunt, quos areas appellare solent, aut caelestis aquae copiam significāt, aut flatuum vehementios concitationem. Quin etiam ij quos aduersos soles appellāt, cū solis consequuntur cursum: accidentium quorūdam aëris praesagia fiunt. Quemadmodum & virgulae, colore iridis praeditae, rectae in nubibus appaerēt, imbres saeuos, aut tempestatas atrocissimas, aut aëris omnino non medioctem mutationem portēdunt. Complures quoque significationes & circa lunā obseruarunt, accrescentem decrescentemque, qui huic studio operā impenderunt: quasi aër terre imminens vnā cum ipsius lunae formis necessariō permutetur. Tertio nanque die si tenuis sit, puroque nitore fulgeat serenitate: constantem praenuntiat, sin crassa cornibus subrubicundaque cernatur, aut impetuosa & immodicam, de nubibus aqua, aut horridā austri concitationem minatur. Quanto autem emolumento sint vitae humanae, quantamque vtilitatem eidem praesent tales ex hisce luminariis obseruationes, quis ignorat? Licet nauae suae intus in portu continere nauem ex ventorū agitatione ventura pericula prauidenti: licet viatori incōmoda caeli vitare, ex ipsa caeli tristitia, mutationem aëris expectati: licet & agricolis qui in serendis seminibus, cultuque stirpium elaborant, omnium hinc officiorum, operumque suorum exercendorum opportunitatem tempusque semper idoneum inuenire. Iam verō dissolutionis etiam vniuersi signa, dominus solem daturum, & lunam, & stellas praedixit: Sol vertetur in sanguinem: & luna non dabit lumen suum. Haec vniuersae consumptionis sunt signa. Sed homines ij, qui septa transiliunt, ad defensionem Genethiacae artis multo vanissimae, hanc trahere scripturae sententiam conantur. Atque aiunt vitam nostram a caelestium corporum motione pendere, & hanc ob causam ex sideribus a Chaldaeis eorum notationes effectuum, qui nobis accidunt, fieri: sermonemque simplicem hunc scripturae: Sint, inquam, in signa,

Influxum caelestium cognoscit vniuersum.

Prognosticon euasibulum.

Prognosticon ex luna vniuersum.

E

Ἡ δὲ ἐξ αὐτῶν ἐκείνη ἡ ἀπὸ τοῦ πῦρος ἐκείνη ἡ ἀπὸ τοῦ φωτός.

in signa, non eorum quæ accidat aëri, neque mutationis temporū, sed ad hoc significandū quod sibi videtur, accipiunt de genere vitæ unicuique hominum velut sortitō distribuendæ. Quid enim aiunt? Nimirum quia coniunctio permistiove astrorum quæ mouentur ad eas stellas quæ in orbe signifero collocatæ sunt, si talis fuerit inter se concurrentium figura, tales efficiet hominum generationes atque ortus: sin talis fuerit habitu- do, contrariam reddit vitæ sortem. Elucidandi istius argumenti gratia, neutiquam fuerit inutile hac de re aliū aliquanto repetita differere. Dicam autem nihil ex me ipso sanè, sed illorum ip- sorum ad illos redarguendos sententijs vtar. Hinc enim iam præoccupatis hoc morbo remedium, ceteris, ne similes in errores incidant, securitas tutelâque afferetur. Genethliacæ artis inuentores, cum in temporis amplo spatio complures fig- uras suam ipsorum conscientiam fugere perce- pissent, in angustum admodum temporis cōtra- xere mēsuras, vt minutissimo quoque & subita- neo articulo, quale est quod apostolus dicit, In momento temporis, in ictu oculi, plurimum dif- ferentiæ sit inter natiuitatem & natiuitatem. Vt is quidem qui hoc in momento genitus est, tyrā- nus sit, ciuitatum populorumque princeps, locu- pletissimus, præpotens. Is autem qui natus est tē- poris sequenti momento, pauper quidam sit fu- turus aut mendicus, circulator vel præstigiator, ex ostijs ostia permutans quotidiani consequen- di causa victus. Quamobrem eo orbe, qui signi- fer appellatur, duodecim in parteis diuiso, cum in triginta dierum spatio partem sol eius globi transeat duodecimam, quem inerrantem appel- lāt, triginta in portiones singulas illas duodecim parteis secuerunt. Tum singulis portionibus illis in sexaginta minuta diuisis, minuta hæc singula horum sexaginta rursum in alia sexaginta modo simili diuisere. Posito igitur enixu eorum qui in lucem edūt, videamus, obsecro, si hæc exactis- simam temporis diuisionem auctores hi sibi va- leant conseruare. Nam simul atque æditus pufio est, mas an foemella sit, obstetrix explorat: tum va- gitum expectat infantis, nimirum indicium vitæ eius, qui natus recens est. Quot hoc tempore vis sexagesima præterisse minuta? Dicit obstetrix deinde Chaldæo partum qui editus est: quot mi- nutissima momenta vis interea dum obstetrix loquitur, prætercurrisse? præsertim si fortè fortu- na fuerit non in conclauī mulierū Chaldæus ille præfens, sed in ædium atrio aut vestibulo, tempus horamque reponens. Et cum eum qui definitu- rus est diligenter tempus ac horam, explorato- ria nimirum horarum percipere oporteat, siue diurna, siue nocturna: quot minorum hoc quoque tempore, quæio, præteruolat præteritū? examen? Compertam enim eam esse stellam, quæ tempus horaque sit exploranda, non solum qua- ta in parte sit duodecima, sed etiam quàm iuxta duodecimæ portionem partis, in quotoque mi- nuto sexagesimæ eorum, inquam, in quæ diuidi diximus portionem: aut vt exactissimè compe- rijatur, quoto in sexagesimo eorum in quæ subdi- uisa sunt, singula sexagesima illa prima, necesse est. Atque hæc tamen adeo tenuem subtilemque temporis inuentionem, quanquam attingere ne-

Cominum pugnat cū astrologia vanissimū.

Aggressio.

ἐν ἀτόμῳ καὶ ἐν γίγνῃ αἰτίας ἐν γίγνῃ.

ἐπλανοῦσθαι φασί.

queunt, singulis in stellis errantibus faciendam esse necessariō dicunt, vt qualem ad adherentes cælo fixasque stellas ipsæ dispositionem habitu- dinemve haberent, qualisque ipsarum esset in- ter sese figura, cum in lucem ederetur fœtus, compertum sit tādē ac exploratum. Quæ cum ita sint, si fieri non potest, vt tempus illud ex- actissimè quisquam attingat, variationeque, vel breuissimi temporis sit, vt tota via penitus aber- retur, deridendi profectō non mediocriter esse videntur, tam ij qui studio huius indulerunt ar- tis, quam in ratione rerum nusquam esse cōstat. D quàm ij qui hiantes ab illorum ore pendent in- tenti: perinde quasi omnia illi scire possint, quæ ipsis sunt euentura. At qui tandem illi effectus sunt, qualēve genitalis istius prædictionis? Ille talis, inquiunt, crispanti decorabitur capillitio, eritque aspectu mirè gratiosus. Est enim editus in lucem arietis tempore. Tale autem ipsum ani- mal aspectu quodammodo esse videtur. At erit & animo grandi, atque elato: quippe cum & aries dux sit gregis: faciet etiam omnia animo prompto: denique ad quæstum ingenio erit so- lerti ac prouido. Nam hoc animal & citra mole- stiam vellus lanæum deponit, & à natura facilè rursum eodem sanè vestitur. Sed in tauro natum toleratē esse laborum dicunt, atque seruilē: quoniam & taurus iugo subijcitur. Est & qui or- tus est in scorpio, propeus ad ferendum atque ad inferendos ictus paratus, ob similitudinem eius bestię. Et iustitia præditus itidem is, quem enixa est sua parens tempore libræ, non nisi ob trutinæ lanciumque, nostri, inquam, instrumen- ti, quo pondera libramus, æqualitatem. Istitis quid ineptius aut deridiculum magis? Aries is, à quo natiuitatem hominis ipse sumis, cæli pars est duodecima: in qua cum fuerit sol, puncta ver- na signaque tangit: & libra similiter, atque tau- rus partem orbis signiferi duodecimam occu- pant. Cur igitur illinc vnus cuiusque vitæ homi- nis præcipuas proficisci causas asserens, ex istis pecudibus natorum hominum mores exprimis atque effingis? Est autem is ad erogādum procli- uis, qui natus est in ariete, non quia pars illa cæli tales efficit mores, sed quod hoc pecus naturam talem sortitur. Quid igitur nos exterrēs, & huius- ce imple religionis, vindicans tibi auctoritatem ac fidem ab astrorum aspectu: & interim hæc ipsa eniteris nobis persuadere per pecudum balatus? Nam si cælum tales morum habeat proprietates, ab animalibus istis sumptas, ipsum etiam cælum alienis principijs est subiectum: quippe cum à pe- coribus causas pendentes habeat tales. Id asse- rere si ridiculum sit: longè magis ridiculum esse constat, ex ijs, quorum nulla prorsus affinitas esse videtur, sententiam illam eniti verisimilem esse, atque probabilem demonstrare. Sed homi- num istorum elegantes istæ sententiæ sapien- tēque rationes, perfimiles sunt araneorum tel- lis, in quas si culex, si musca, si quippiam aliud inciderit inualidis hisce bestiolis simile, irreti- tum retinetur. Sin validiusculum irruerit ani- mal, ipsum faciliè admodum elabitur, penetrat, & istiusmodi imbelles illas perrumpit telas, ac demolitur. Atqui non in his solum consistunt, sed etiam eorum causas corporibus cælestibus tribuere

ὁμοίωσις καὶ ἀναλογία ἀστρολογικῆ.

In Genethliacos & Astrologos stultum tur- sum dstringit.

D

E

F

ἰσοψηφία ἴσχυμα. Collationē hęc tribu- unt Zabulo Lectu- sum legis- latori.

Et hæc ratio, astrolo- gorum va- nitate ve- get vehe- menter.

Ironismi sunt in a- strologos.

tribuere pergūt, quorum electionem cuique no- strum propriam esse constat, morum inquam ac studiorum, probitatis atque improbitatis. Hisce nugis controuertere, alioqui ridiculum videtur. Sed quia plerisque homines hoc errore præoc- cupatos esse non ignoramus, eiusmodi hænas haud silentio præterire necesse est. Primum igitur illud ipsos interrogabimus, sit ne vt singulis diebus siderum figuræ mille modis mutantur, ac varientur? Nam cum vagæ stellæ perpetuò cōti- nuoque moueātur, citius planetæ alij in alios in- currant & apprehendāt, & partim tardiore mō- tu suos efficiant orbis: sit vt eadem in hora sæ- penumero tum mutuo sese conspiciant, tum oc- cultentur. Et cum maximam vim habeat in hora geneseos siue natiuitatis, ab effectrice bonorum, an malorum conspici, stella vt ipsi censent, sitne vt sæpe cum haud id attigerint ipsi tempus, quo bonorum effectrix stella dominabatur, ob vnus ignorantiam minuti, eā tum vt in mala sitam for- tuna designent? Cogor enim eisdem nūc vti ver- bis, quibus & illi ipsi vti cōsueuer. In verbis igitur huiusmodi magna quidem amentia, multo verò maior impietas continetur. Maleficæ enim stellæ, suæ ipsarum malignitatis causas in suum trāsferunt factorem. Nam si natura stellis com- petit maleficium, ipse sanè creator effector erit malignitatis: sin improbæ voluntate sua, mala- que euadunt. Primum quidem, animantia quæ- que erunt boni mali que electiua & solutis appe- titioibus imperiosisque vtentur: quod quidem inanimis falsō tribuere, summæ dementiae con- stat esse. Deinde quantum à ratione dissonat, ma- lum ac bonum non pro dignitate cuique distri- buere? Sed cum hoc in loco fuerit, bonam: cum ab hoc conspecta fidere fuerit, malam eandem dicere stellam: cum parumper denique declina- uerit à figurā, suæ protinus obliuisci malignita- tis? Sed hæc quidem hætenus sint dicta. Si verò singulis in momentis temporis atque punctis, in aliam atque aliam sidera figuram permutando se accommodant: in innumeris autem huiuscemo- di mutationibus quæ vna die tantædem contin- gunt,figurationes eiusmodi regiarum natiuita- tum perficiuntur: cur singulis, quæso, diebus non reges nascuntur? Aut cur apud ipsos reges omni- no regna per successiones traduntur. Non enim quemque regem ortum filij sui, ad regiam fide- rum figuram obseruatē accommodare dicere audent. Quis enim mortalium rei talis dominus esse potest? Cur ergo Ozias genuit loatham, lo- athā Achas, Achas Ezechiam, & horum nulli nā- cifci cōtigit seruilē natiuitatis suæ horæ? Dein- de si non probarum ac improbarum operationū principia penes nos sita sunt, sed ex ortu necesi- tudines emergunt: frustra profectō legum lato- res agendas res & non agendas, sed fugiendas præscribunt: frustra sunt iudices etiam, virtutem honore, vitium pœnis afficientes. Non enim hoc pacto iniuria commissa, furis est aut homicidæ: quippe cui neque volenti quidem, ob inuitabi- lem ipsum impellentem ad agendū necessitudi- nem, manū continere licuerit. Vanissimi denique homines sunt, & qui dat artibus operā, in ipsisq; elaborant, quando rectè quidem facturus vide- tur agricola, si neque semen vllum in terrā deici-

erit, neque ad messem saltē exacerit suam, quin & mercator, velit, nolit, supramodum dice- scet, quando ipsi fatum affatim accumulat lucu- lentas & vberēs diuitias. Spes porro magnæ illæ christianorum euanescent omnino nobis, atque peribunt: quippe cum neque iustitia honoribus vllis afficiatur, neq; peccata puniatur: propterea quod nihil prorsus ab hominibus libero animi proposito agatur. Nam vbi necessitas urget fa- tumque dominatur, nullum id ibi locū obtinet, quod pro dignitate penditur: id inquam, quod ius- ti iudicij niunus præcipuum esse constat. Sed cō- tra illos eousque sit disputatum: neque enim vos pluribus verbis egētis: quippe à vobismetipsis estis præditi fidei sanitate, & tempus non patia- tur vltra modum cōtra illos prolixiorem, prolo- gare sermonem. Ad ea nos quæ consequūtur or- dine verba, redeamus oportet. *Sint in signa, in- quit, & tempora, & dies, & annos.* Dictum iam est à nobis de signis. Tempora autem existima- mus scripturam dicere quatuor vicissitudines tē- porum, hyemis, inquam, veris, æstatis, ac autum- ni: quorum periodus ordine miro ac ordinatissi- ma proficiscitur luminarium motione. Tunc e- nim fit hyems, cum sol in austrinis regionibus moram trahit: vmbraque eam in qua nox ipsa consistit, circa hanc nostram plagam, copiosam adeo facit, vt refrigescat aër inde telluri propin- quus: & omnes exhalationes humidæ circa nos coactæ concretæque imbrum, glaciæ, niuisque copiosissimæ causam atque materiam præsent. At cum contra remeans sol austrinis à sinibus ad ipsum medium tendit, vt ex æquo partiatur diei noctisque tempus: quato super terram plus mo- ræ trahit, tato temperiem aeris maiore pro por- tione reducit, atque ver oritur: cūctis quidē stir- pibus, germinadi princeps & auctor: quàm plu- rimis vero arboribus reuiuiscendi causam exhi- bens, animalibus autem tam terrestribus, quàm aquatilibus omnibus successione prolis generis administras conseruationem. Iam verò sol illine vrsam versus aquilonarē ad solstitia pergens æsti- ua, dies nobis maximos præbet. Et quia plurimo tempore tum hoc in aère moratur, ideo tum & aërem nostro capiti imminentem perurit, & vni- uersam tellurem exiccat: seminibus in e matu- rationem subministrando, & ad concoctionem fructus arborum compellendo: cum & flagran- tior existit, & breuiore vmbra meridie facit: propterea quod ab excelso nostras has illuminat rēfones. Maximi nanque dies ij sunt, in quibus vmbra breuissimæ fiunt. Breuissimi contra dies ij sunt qui longissimas vmbra habet: Idque apud nos accidit, qui Heteroscij vocatur, nimirum ab alterius partis vmbra, quique tractus aquilonios habitamus. Iam enim quidam sunt, qui duobus diebus in toto anno penitus vmbra caret in me- ridie constituti: quos à vertice ipse sol illustrans, ex æquo vndiquaque suo lumine circumfundit, adeo vt per ora angusta profundorum aquas pu- teorum, etiam sua luce illuminet. Hos ea de caus- sa, sunt, qui ἀνοίους (id est, sine vmbra existen- tes) vocant. Eorum præterea qui vltra Arabiam odoriferam illam, incolunt: vtraque versus par- tem vmbra vicissim & alternis, excidere solent. His enim solis mortalium orbem hunc habita- bilem

ἰσάμνη.

Tempora hic quatuor anni vicissitudines. Hyemis auspiciū quando.

ἰσάμνη.

bilem nostrum, id vt peculiare quid contingit, vt & australes versus regiones eorum umbra meridie caderent. Vnde & a quibusdam Amphiscij, id est, vtrinque umbriferi nuncupatur. Hæc autem omnia porro tum euenire videtur, cum ad aquilonias sol iam permeauerit plagas. Ex his coniecturam sumere licet, quãtus is æstus sit, quem sol in aërem suis radijs imprimat, quales quãtosque accidētarios effectus agere possit. Hinc autumni tempus deinceps vbi succēssit, exuperantem quidem vim æstus infringit: calorem autē paulatim cum temperamenti mediocritate remittens, innocuē nos per eam temperiē ad hyemis tempus frigoraque perducit, ad austrinas sole videlicet regiones tum ab aquilonijs remeante. Hæc tēporum vicissitudines, hæc varietates solis motiones consecrantes, vitam nobis & quæ ad vitã sunt necessaria disponunt, ac administrant. Si, inquit, *in dies.*) Non vt dies creent aut faciant: sed vt ipsis diebus præsent. Dies enim & nox luminarium ortum antecesserunt. Id ita esse declarat & ipse psalmorum auctor. Posuit, inquiens, in potestatem diei solem: lunam & stellas in potestatem noctis. Quoniam igitur modo potestatem diei sol obtinet? Quia lucem in sese circumferens, vbi tãdem horizonta nostrum, hoc est, finitorem nostri hemisphærij fuerit prætergressus, dissolutis fugatisque tenebris, diē præstat. Itaque non aberrauerit quisquã, si diem definiens, aërem esse dixerit illuminatum à sole: aut quantitatem temporis tãtam quo sol in globo nostro dimidio supra terram moram trahit. Sed & ad annos agendos sol atque luna principes sunt constituti. Nam luna cum duodecies suū peregit cursum, effectrix est anni, excepto menle intercalari, cuius egere præsepe videtur ad exactissimum temporū agendum concursum, quemadmodum Hebræi vetustissimo tempore antiquissimique Græcorū olim annum metiebantur. Solaris autem annus est, cū ad idem sol punctum siue signum vnde profectus est, suapte motione redierit. *Et fecit deus duo luminaria magna.* Cū magnum aliud significationem habeat absolutam, vt magnum est cælum, & terra magna mareque: aliud magna ex parte referri ad aliud suapte natura solet, vt magnus equus, magnus bos. Neque enim hæc testificationem siue commendationem accipiūt suæ magnitudinis ab exuperanti mole corporis, sed ex collatione ad similia. Vtro igitur modo magni significationem nunc capiemus? Vtrum vti formicam aut aliud quiduis eorum quæ natura sunt parua, magnū pronuntiamus, propter comparisonem ad alia eiusdem generis, ipsius excessum referentes? an eo modo quo luminarium magnitudo in sua propria cōstitutione naturaque monstratur? Equidem hoc modo magnum nunc esse censeo capiendum. Non enim sol atque luna, quia maiorem quàm stellæ minores, obtinent molem, ideo luminaria magna dicuntur: sed quia tãti sunt ambitus, vt is qui ab ipsis diffunditur splendor, cælū collutret ac aërem, atque ad vniuersam terrã simul mareque sese extendat, cunctaque cōpleat. Enimvero quacūque in parte cæli fuerint hæc magnæ stellæ, & ex orientes, & occidentes, & medium occupantes, à quocunq; loco semper ab vniuersis hominibus æqualis magnitudinis conspiciuntur.

Dies & anni.

Dies.

Dies duplex finitio.

Annos. Lunaris annus. Solaris annus.

A

B

C

Quod sanè magnitudinis excellentis, immensaque molis argumentum dilucidum esse constat: propterea quod amplitudo latitudoque telluris momenti nihil prorsus afferre videtur ad ipsarū moles, aut maiores, aut minores cōspiciendas. Nam ea quæ longè distat, minorã quàm sint quodammodo cernimus: ad quæ verò proprius accedimus, eorum magnitudinem exactius comperimus. At soli propinquior est nemo, remotior nemo, sed æquali semper intervallo cunctis hominibus ipse quocunq; tractus telluris habitent, obuium se offert. Argumēto id fuerit, quod Indijuxta ac Britanni ipsam solem peraque contuentur. Neque enim ipsi qui orientis habitant regiones, sed occidens magnitudinem suam imminuit: neque ab ipsis qui regiones occiduas incolunt, minor exoriens vnquam conspicitur. At neque cū cælum medium occupat in alterutrã euariat partē, vt maior minorve alterutri apparet. Ne tibi aspectus iste solis imponat. Neque quia cubitalis magnitudinis cernētibus esse videtur, ob id eius esse magnitudinis putes. Contrahi naque maximis in intervallis eorum quæ cernuntur magnitudines, solent: quippe cū ipsa vis perspectiua non queat intermedium penetrare spatium: sed quasi in illo medio absumatur, paruaque sui parte res eas quæ conspiciuntur, attingat. Factus igitur aspectus noster exiguus, exiguas esse res eas quæ cernuntur, fecit existimari: suaque ipsius affectionem rebus quas cōtueri datur, adscribit. Quum itaque fallatur visus, nulla illius iudicio tribuēda fides est. Recordare earum quæ tibi interim contingunt, affectionum, atque abs te ipso fidem eorum quæ nunc dicuntur, habebis. Si vnquam ab excelso montis cacumine immensum supinumque campum, conspexisti, quanta ipsa iuga tibi bouum, quanti arantes ipsi sunt visi? Formicarū tibi veluti imaginem quandam representarunt? Si vnquam etiam à speculã è regione vasti pelagi posita tuos aspectus inieicisti æquori, quantæ tibi maximæ insulæ visæ sunt, quantaque tibi cōspecta est oneraria nauis, candidis expãsis velis super cœruleū mare discurrens? Nōne quauis columba minorē tibi præstitit visionem? propterea quod in aëre medio confusus visus, vt diximus, inualidusque factus, res quæ se offerunt cōspiciendas, apprehēdere vt sunt, nequit. Iã vero montes immensæ magnitudinis abruptos ac velut eliquatos in imas valles, rotundos & in planiciē leuigatos esse ipse aspectus indicat, in eminentiorem solū infixus verticē: interiectas vero concauitates ob imbecillitatem ingredi minimè valens. Itidem neque formas figurasque corporum, quales nã sint, percipere potest: sed quadras angulosasque omnino turres, teretes putat. Quare omni ex parte cōstat in maximis intervallis aspectum, nō articulis distinctam & absolutã, sed confusaneã corporū accipere coniecturalem imaginem. Est igitur Sol, luminare magnum, vt scriptura testatur, in infinitūque grãdior eo qui nobis videtur: Adde etiã illud magnitudinis eius apertissimum argumentum. Nam cū stellæ multitudine sint infinitæ: lumen quod ab vniuersis ipsis congeritur, ad discutiendum dissoluentumve nocturnæ caliginis mœrorem minime satisfacit. Hic autem solus vel super horizontem

D

E

F

εγγυσιον νε ποσιν τισιν.

Accedit prois ripsi εδδρυογιαρ.

apparens, immò verò cū adhuc expectatur antequam & totum à tellure se attollat, tenebras cōpendio dissoluit, siderum lumina superat, concretum catenus & frigore adstrictum circa terram aëra liquefacit, atque diffundit: vnde & flatus in aurora spirare, roresque sereno cælo terram circumfluere solent. Tellurem etiam, quæ tantæ est molis quo pacto vniuersam tēporis vno momento puncto luce Sol sua illustrare posset, si non ab amplissimo quo ambitur, circulo lumen suū emitteret? Hoc loco sapientiam opificis animaduertas ipse percipiasque velim: quomodo moderatissimum ad hoc intervallum accommodatissimumque præstitit soli calorem. Est enim in cotãta caloris imprimendi facultas, moderata aliqui adeo, vt neque ob exuperantiam vrat inflammētque tellurem: neque defectiois ratione refrigeratam eam gelidam infœcundamque relinquat. Iam dictis germana consimiliãve & de Luna velim intelligas. Est enim & corpus ipsius magnū, & splendidissimum sanè post solem. Non tamen semper eius conspicitur magnitudo, sed nūc quidem tota sinuata in orbem, & perfecta, nunc vero in deliquio luminis & imminuta conspicitur, altera sui parte, quid desit, indicans. Nam aliam mirum obumbratur parte cū incrementa suscipit: alia pars eius occultatur, cum imminuitur. Est quedam figurarum mutationis huiusce variæ sapientis ratio creatoris: aut enim hoc vult, vt exemplum nobis illinc euidens nostræ naturæ præstetur, Nullam rem, in quã, humanam fixam, & stabilem esse: sed alias cū antea non essent, exortas, ad suum statum pergere capeffendum: alias item cū propriū attigerint vigorem, & ad summã adoleuerint incrementi mensuram, rursus quotidianis decrementis sensum corrumpi ac perire & imminutas aboleri atque intercepti. Nos igitur ex lunæ contemplatione, quàm fluxa sint nostra perdicamus atque erudiamur: in mentemque celerrima rerum humanarum nobis mutatio veniat, ac non magnificè nobis ipsis ob vitæ prosperitatem placeamus, nō potentatibus gloriemur, non ob incertas & instabiles diuitias efferamur: despiciamus carnem in qua potissimum versatur mutatio, curam animo diligentiamque adhibeamus, bona cuius dūtaxat immobilia esse constat. Quod si dolore te luna paulatim sublacionibus lucem absumēs afficiat: dolore te maiore afficiat anima, si probitatem assequuta, deinde bonum virtutis ob negligentiam & incogitantiam perdidit, & nunquam in eadem persistat affectione, sed frequenter ob mentis infirmitatem vertatur ac mutetur. Verè enim (vt dicitur) Stultus perinde vt luna mutatur. Atqui corporibus animalium constituedis, ceterarumque rerum quæ à terra nascuntur, non mediocriter lunæ mutationes conducere reor. Nam alio modo corpora cum ipsa decrefcit, alio, cum accrescit, afficiuntur: etenim nūc rara fiunt inaniaque cū imminuitur. Nunc contra luna accrescente & ad luminis plenū properante orbem, corpora rursus diffarciuntur & implentur: propterea quod humorem quendam, calori immixtum, in profundum vsque tum imprimi occulte, atque immittit. Declarant id ita esse tum ij, qui sub dio lunaque dormiunt, capita quorum vltra modū humore replētur: tum ani-

A

B

C

mantia nuperrimè iugulata: quæ mox incurfu impulsionēve lunæ permutatur: tum etiam animalium cerebrã, & animantium in mari degentium ea quæ humore copioso prædita sunt: arborumque medulle, quæ sua sanè mutatione conuertere luna cuncta non posset, nisi quid immensum (vt scriptura testatur) exuperasque viribus esset. Quin & cunctas circa aërem accidentarias affectiones, ab hisce lunæ mutationibus effici, luce clarius extat, vt turbines repentini testatur: qui cū in noua cornua luna curuatur, è tranquillitate sæpenumero, silentioque ventorum repente exoriuntur, quãdo & nubes flatibus exagitantur, sibi que occurrant, & æstus etiã gurgitesve maris reciproci, partim in euripis, partim in oceano, quos ordinatè consequi ad lunæ periodos ab incolis est cōpertū. Nam euripi, certis quidem lunæ temporibus vicissim ad partes vtrasque fluunt. In coitu vero, ne puncto quidem tēporis quiescunt, sed in sese perenni fluctuant agitatione, nutantque, atque librantur, quousque rursus apparens, luna, reciproca fluxionis illis consueta præstiterit dispositionem. Occiduum autem æquor affluxus refluxusque subit reciprocus, nūc abiens, nunc rediēs. Rursus idem destagnat atque inundat, perinde quasi lunæ respirationibus quidem partes ad posteras subtrahatur, rursus itē expirationibus ad priorem mensuram cogitur redire. Hæc à nobis sunt dicta, vt ex hisce, luminarium immensa tam solis quàm lunæ magnitudo demonstraretur: vt que constaret in verbis scripturæ diuinitus inspiratæ ne syllabã quidem esse otiosã: quanquam nihil eorum ferè que opportuniussimè commodiussimè loco huic cōpeterent, oratio nostra, tetigisse videretur. Complura naque de magnitudine, deque intervallis solis & lunæ commentari excogitare ratione licuerit ei, qui non perfunctoriè aut oscitanter vtriusque operationes ac vires cōsiderãdas sibi proponeret. Vos igitur (si modò grati esse pergitis) conuenit meam ipsius immunitatem excusare, non itē incusare malignus, quãdo nostræ huic qualicunq; orationi admetienda nequam venit aut velut ad libellam appendendã tãtorum dei operum operosissima moles ac magnitudo. Quin ipsi potius ex ijs perquam paucisque differuimus, vestro cum animo versate ac recogitetis, quoniam sint & quãta quæ sermo noster indicta transiit. Nolim itaque mihi lunam metiare oculo, sed arcana tecū ratione, quæ oculis istis ad attingendam veritatem tanto certior est & accuratior. Fabulæ porro quedam planè ridiculæ à temulētis nescio quibus aniculis, ac proinde deliris quoquo terrarum dissipatæ, & per uulgatã tradunt lunã veneficij carminibusque propria statione emotam in terræ elementum deferri. Quo, quãso te, pacto præstigiatorum vis vlla incantatrix sua eam sede emoueat, quam ipse fundauit altissimus? Quis tandem locus illum cælo detractam suscepit? vis ex me accipere effusissimã illius magnitudinis dilucidam & monstratorem ab exiguis petitam indicij? Vnde terra totius habitabilis quàm longissimã nec inter se distat intervallo, vna cum vniuersis quæ quot recta orientem respiciunt visis, lunæ lumen ex quo omnes suscipiunt, id quod neutiquã fieret, si nō singulas quaque facie cœli respiceret, sed

D

E

F

αποδωκεν ος αμαρτιας αυτου

Talium est profectio morum, qui suum cum dolo fratrem adire solet, qui que ex insidijs proximos aggreditur alienisq; insultat calamitatibus. Effugito despiciendorum hominum imitationes. Tuis proprijs facultatibus esto contentus: paupertas cum veraci sufficientia, omni potiunde voluptati profectio est compoti mentis anteponenda. Non silentio preterierim Polypi dolo ac furacitatem. Is cuiucumq; saxo adhæserit colorem subit illius, atque adeo, vt piscium complures ad ipsum de im prouiso nantes, tanquam ad saxum appellant, paratamque sese offerant illi versuto malitiosoque prædam. Talibus eos moribus præditos esse constat, qui perpetuos potentatus subeunt: & ad vsus necessitudinesque singulas occurrentes sese accommodant: nec in eadem semper volutate persistunt, sed alij diuersisque facile fiunt. Sobrietate cum sobrijs laudant: intemperantes sunt cum intemperantibus: atque ad id quod cuique placet suam omnino sententiam vertunt. Quos euitare facile nemo potest, nec ab iporum insidijs nocuentis que cauere: propterea quod pietatis prætextu prauitas eorum fucata & adornata profunde celatur, ac latet. Huiuscemodi sanè mores, rapaces lupos appellat dominus, in indumentis sese ouium palam ostentates. Fugito prorsus varios hosce multiplicésque mores: sectare veritatem, sinceritatem, simplicitatem. Anguis varios obtinet mores: eoque pœnè huic addictus est, vt reptet humi. Iustus fictione caret, qualis & Iacob etiam fuit: quapropter ipse dominus habitare facit vnus moris homines in domo, minimè scilicet fucatos. Hoc mare illud magnū & spatiosum est: illic reptilia sunt, quorum numerus esse non potest, animalia parua cum magnis. Attamen est in illis quædam dispositio sapiens rectusque modus viuendi. Non enim carpere solum reprehendereque possumus pisces, sed sunt in illis, & quæ prosequenda sunt imitatione. Vt singula genera piscium accomodata sibi loca distribuunt, in illisque vitam degunt, nec aliena loca vnquam aggrediuntur: sed intra suos læta versantur fines. Non illis geometra quisquam distribuit habitationes, non mœnibus vllis sunt vlla genera piscium circumscripta, non finibus vllis diuisa: sed quod cuique prodest, quodque necessarium est, id naturæ munere est definitum. Hic finis hæc piscium genera, ille alia pascit: & quæ hic abundant, in alijs ea desunt. Nullus hic mōs acutis porrectus verticibus ea seiungit. Nullus amnis transitionem dirimit: sed quædam naturæ lex æquè iusteque pro vniuscuiusque nimirum commodiore vsu diætam, hoc est suum cuique viuendi limitem & canonem velut sortitō præscribit. Atqui neutiquā tales sumus. Vnde: quod ipsi terminos quos posuerunt patres nostri, eoque continenter seruandos transferimus. Terram limitari sectione diducimus. Domum ad domum coniungimus & agrum agro copulamus, vt à proximo auferamus. Norunt planè cete illa grandia quam sibi natura diætam præscripsit. Id occupat mare, quod vltra plagas habitabiles collocatur, quod insulis fermè caret: cui continens vltra succedere nulla vnquā tellus cōspicitur. Quamobrem innauigabile est, & nec historiae siue explorandi ratio, nec vlla necessitudo prorsus æquor illud ynqua

Piscium mores quos oportet imitari.

aggredi nauigantibus persuadent. Hoc mare, cetarium genus magnitudine maximis æquandū montibus, vt ferunt qui conspexerunt, occupatum tenet in suis finibus manens, nec vllum prorsus detrimentum, aut insulis, aut vrbibus maritimis afferens. Ita singula genera piscium in definitis sibi maris tractibus, perinde atque in vrbibus, aut pagis quibusdam, aut antiquis patrijs immorantur. Iam verò sunt, & qui peregrinationem de more capeflant, quasi qui communi cuiuspiam curiæ decreto, aliò ablegati & in exiliū proscripsi sub vna militari tessera aliquò emigrant omnes. Nam cum destinatus ab natura articulus temporis accesserit, alij ab alijs finibus emigrantes, communi lege cōcitati naturæ ad aquiloniū properantes mare contendunt. Quo tempore ascenditur, videre vtique possis vnitos pisces, perinde vti flumen, & per propontidem & Euxinum pontum tranantes. Quis est qui mouet? Quod regis edictum? Quæ tabellæ in foro positæ præstitutum decedendi tempus definiunt? Qui denique sunt hospitem aduenarumque ductores? Conspectisne diuinam institutionem ordinemque cuncta complentem, & vel minutissima quæque penetrantem? Piscis diuinæ legi non aduersatur, & homines salutaria præcepta non ferimus? nō toleramus? Noli flocci pendere pisces, quod voce careant, quod animalia sint penitus expertia rationis: sed vereri, sed permetuere velis, ne creatoris obstando præceptis, rationis illis expertior videare. Audi pisces propè vocem per ea quæ faciunt emittentes. Nos quo genus nostrum persistat, atque perrennet, longinquam istam capeflimus peregrinationem. Propria quidem ratione pisces haud præditi sunt: naturæ verò sibi legem insitam insculptamque habent, id semper quod agendum est demonstrantem. Eamus, inquit, ad aquilonium mare. Illa enim ceteris æquoribus aqua dulcior est: propterea quod modicam in eorum sol trahens, non vniuersum suis exhaurit, absumitque radijs, quod potulentum est. Enimvero non mediocriter & animates æquoræ dulcibus humoribus gaudent. Vnde fit vt & ad flumina sæpenumero annatent, longeq; ab ipso mari discedat. Hac de causa potū ipsi finibus æquoribus ceteris anteponunt, vt ad effundendos excludendosque fœtus, & enutriendā sibi sobolem, magis idoneum, magisq; aptum. Atqui mox vt satis studio suo quod gestiebāt explere, fuerit factum, rursus ipsi omnes velut agmine facti, sese recipiunt domum. Et quānā sit ratio redeundi recipiendique se domum, ab ipsismet animantibus mutis audiamus. Aquilonium, inquit, mare vadofum est, resupinumque, ventorum flatibus exponitur violentis: perpauca etiam oras, tractusque profundos & subterfugia habet: quamobrem & ex ipsis sedibus imis perfacile flarus ipsum exagitat, procellæque reuoluunt, vt & vnā cum fluctibus vndisque misceatur harena. Huc accedit & frigus hybernum. Hyemis enim tempore pergelidum est: quippe quod complures, tum peralpidos pergrandesque suscipiat amnes. Idcirco temperie moderationeque ipsius per tempus æstiuum potēti rursus hyemis tempore, æquoris profundi gurgites altos, loca soli propinquiora repetimus, flatusq; septentrionis horridos fugientes, ad eos

ἀξιωμα πρυσμ.

παιδύμ.

πρὸς τὸ βυθὸν ἀναίαι.

ad eos equoreos sinus tanquam ad stationes properamus, atque confugimus, qui minus vi ventorum concutiuntur. Vidi ipse ego hæc, & in omnibus suspexi admirabundus dei sapientiam. Si rationis expertia excogitare cōseruareque salutem suam soleant, atque piscis id sciat quid expetendū sit sibi, quid fugiendum: quid nos ipsi dixerimus, qui rationis munere cohonestati, legibus eruditi, pollicitationibus inuitati, spiritu sapientiam assequuti, res eas deinde quæ ad nos pertinent longè rudiū, & à ratione alieniū, quàm ipsi pisces disponimus? si illi quidem de futuro prospiciant, atque provideant: nos autem de spe futurarum rerum vacui, vitam nostram, voluptati vitæ pecudū accommodatæ deditam conficiamus, ac consumamus? Piscis tot maria tranat ac permutat, vt vtilitatis aliquid consequatur. Quid ipse dixeris quæso? qui vitam in otio degis, quod quidem maleficij principium esse nemo est qui ignorantiam prætexere possit. Ratio profectio naturalis nobis insperata, prosequenda cōciliandave esse honesta, fugienda noxia turpiaque subindicat. Non ab æquoreis exemplis discedo: quoniā hæc nobis inquirenda nunc proponuntur. Audiui quendam eorum qui maritimis in regionibus versantur æquoreum herinaceum commemorantem, exiguā illam paruipendendamque bestiolam tranquillitatis indicem doctoremque sæpenumero tempestatisque nauigantibus fieri: Qui cum ventorū perturbationem præsenferit, calculum haud exiguum subit, sub ipso tanquam anchora seipsum stabiliens. Detinetur enim illius pondere, ne facile fluctibus trahatur ac agitetur. Id vbi nautici cōspiciunt, futuram hoc indicio ventorum agitationem tempestatemque prælagiunt. Nemo homo stellarum scientia præditus, nemo Chaldeus procellas ex ortu siderum coniectans aeris turbellam herinaceum docuit: sed marium dominator atque ventorum, huic etiam animanti paruo immentæ suæ sapientiæ vestigium euident & apertū impressit. Nihil est prorsus, quod sub prouidentia dei non cadat. Nihil est omnino, quod à deo neglectum sit: omnia explorat, omnia cōspicit oculus ille peruigil: omnibus adest, facultatemque salutis cuique præstat. Si herinaceus deus à sua prouidentia non excludit, ea que ad te pertinent non explorat, non conspicit? Vos o viri, coniuges vestras diligite, & si locis longinquis semoti in coniugij societatem conuenistis, naturæ vinculum legibus ac benedictione obstrictum vnio ac iugum distantium esto. Vipera genus serpentum omnium exitiosissimum murenæ marinæ nuptias expetit, & sibilo suam significat præsentiam, eamq; è gurgite vasto inuitat ad nuptiales complexus. Illa autem obtemperat & coit cum venenato. Quid hæc mea ratio vult? quid portendit? Siue asper est cuiuspiam coniunx, siue ferus moribus, perferat illū vxor necesse est: nec vllam prorsus ob causam societatem vinculumque dissoluere patiat. Feritne, verberat, estque percussor? At vir tamē est tuus. Temulentusne? At tibi est natura cōiunctus. Durusne, morosus & implacitus? At membrum iam tuum est & membrorum præstabiliissimum. Audiatur & ipse vir accommodatam seque decentē admonitionem. Vipera virus ob nuptiarum venerationem euomit. Tu duritiā animi, tu scrita-

Vertit ad allegoriam scriptam.

Herinaceus marinus

Diligentia uxorem exemplo vipere & murenæ marina.

tem, tu crudelitatem ob vnionis reuerentiā non deponis? An exemplum viperæ nobis & alio modo fortasse prodest? Adulterium naturæ quoddam est viperæ murenæque mutuus ille cōplexus. Discant igitur ij, qui alienis insidiantur nuptijs, cuiusnam reptili sint similes. Id vnum est mihi cordi, id vnum propositum vt ecclesiam vndequaque nostram hanc ædificem. Intemperantium, incontinentiumque hominum perturbationes, tam à mari quàm à terra, sumptis exemplis, castigatē sedentur. At enim infirmitas me corporis, atque angustia temporis (iam enim aduersa sperascit) hoc loco finem orationi ponere cogunt. Alioqui plura poteram adhuc audis audiendi de ijs quæ in mari nascuntur referre digna prorsus admiratione, de mari deniq; ipso: quonam pacto in salem cogatur maris aqua: quomodo pretiosus lapis corallium in mari quidem sit herba: sed cum in ære effertur, in lapidis soliditatem transgelatur & concreuit. Vnde vilissimis animantibus ostreis, ipsa natura pretiosissimos vniones impresserit. Quæ nimirum vtraque in suis recondi thesauris reges percipiūt: ea pascim circum littora & oras siue ripas, circum alpera laxa dissecta sunt, vilissimis ostreorum insita crustis: vnde vellus aureum pinna nutriant, quod nondum exactè quisquam eorum qui coloribus inficiūt vellera, potuit imitari? Vnde cochleæ, vestes regibus purpureas offerunt: quas quidem & pratorum flores viuacitate coloris longo interuallo superare non est obsecrum? Educant, inquit, aquæ. Et quænam res necessaria non continuò sunt exorta? Quæ lautarum rerum non dono datæ sunt vitæ: partim sanè subministratiōnis hominum: partim vt ex creaturæ miraculo ad contemplationē eleuere, partim etiam formidinis terrorisque incutiendi ratione, quò noster animus somniculosus, desidiosus, ac iners excitetur et erudiat. Fecit deus cetera magna, nō quia squilla, & halece maiora sunt, cetera ideo magna sunt dicta: sed quia maximis mole corporis montibus æquantur. Nam cum ad summam aquæ superficiem epatarint, instar insularū sæpenumero apparent. Hæc tamen tantæ molis animantia, non in oris, nec in litoribus degere versarique solent, sed id inhabitant mare quod Atlanticum nuncupatur. Talia sunt animantium ea, quæ ad terrorem stuporemque nobis incutiendū creata sunt. At si audieris maximas naues extentis velis secundo per æquora flatu labentes, pisciculum minutum remoram dictum si carinis adhæserit, adeo facile sistere, vt immobiles haud paruo tempore detineat, moreturque quasi in ipso mari radices altius fixiusque egissent, nonne ab exiguo quoque pisce demonstrationem eandem acceperis ipsarum virium creatoris? Non enim solum gladij, serpe, canes, balene, orce, ceteraque id genus formidolosa metuendaque sunt, sed etiam aculeus siue radiolus pastinacæ piscis marini licet mortui, lepus marinus, animal sanè noxium non mediocriter terrent: quippe quæ celerem afferant & inuitabilem necem. Ita per omnia rerum opifex vigilare te vult, vt ea spe quæ in ipso tute habere debes, detrimenta noxiæ, quæ ab illis proueniunt, euitare possis. Sed enim ex altis emerit gurgitibus, vastoque mari iam ad continentem confugiamus.

Phaenomena & cetera καράλλι-ον, hoc est πλάτ habet κουράδου-ον.

Cetera καρίδι και κωμίδος.

Αἰχμυρία remora. ἀπόρρητα ἀ μινωί.

Nam cum alia miranda res aequoreae post alias nos occupassent, suis nimirum orationem nostram perinde ut inde fluctusque crebris incurrationibus obrutam diduxerunt. Quamquam mihi sane haud mediocri fuerit miraculo, si non mens nostra fugam veluti Ionas ad mare rursus arripere, cum in continente admirabiliora inueniat. Videtur autem oratio nostra cum in res mirabiles innumeras incidisset, mediocritatis oblita fuisse, eique idem obtigisse quod & immensum aequora uigantibus euenire solet. Illi cum nullum sibi fixum ad motionem metienda signum constitutere queant, ignorant persepe spatij quantum fuerit ab illis decursum. Hoc ipsum circa nos factum apparet, nostro enim per opera creationis decurrente sermone, eorum quae commemorata sunt, neutiquam sentire potuimus numerosam multitudinem. Sed & si religiosum hoc theatrum plusculis audientis inhiat, sitque non iniucunda seruorum auribus, miraculorum herilium enarratio: hic tamen ad portum oratione deducta accedentem expectemus diem, ad ea quae restant reddenda. Surgamus igitur omnes, atque gratias agamus partim pro ijs quae sunt dicta, partim eorum quae restant postulemus plenariam perfectionem. Vtinam & inter sumendas epulas, haec omnia vobis mensarum sermones sint, quae vobis hodierno die partim ex oriente, partim occidente sole oratio transierit, ac obtulit. Vtinam etiam in eorum sententijs somno vos occupati, dormientes quoque diurna perfructum voluptate, quo vobis iure liceat dicere: Ego dormio & cor meum vigilat, nocte dieque, legem domini meditando: quem gloria & imperium addecet in secula seculorum, Amen.

B HOMILIA OCTAVA, DE volatilibus & aquaticis.

T DIXIT deus: Producat terra animam uiuentem iuxta genus, quadrupedia, reptilia, & bestias iuxta genus. Et factum est ita. Accessit opificis edictum, ordine procedens, & terra quoque suum proprium ornamentum accepit. Illic: Educatur aquae reptilia animarum uiuentium, dictum est. Hic: Educatur terra uiuentem animam, dicitur. Est ne ergo anima perdita tellus? Vanaque mentis homines Manichaei locum ne iam habent, recteque sentiunt anima praeditam tellurem esse, dicentes? Non quia dixit: *εξαγαγω*, Educatur siue producat, id ideo quod in seipsa situm erat, eduxit terra: sed qui iussit, is ut terra educeret, ipsi praestitit facultatem. Nec enim, cum audiuit: Germinet terra herbam foeni fructiferumque lignum quod in seipsa habebat delitescens foenum, illud eduxit. Nec sane palmam, aut quercum aut cupressum aliquo in loco inferioris vteri sui eatenus retrusa, in apertum & propalam eduxit & edidit: sed verbum ipsum diuinum: eorum est profectio natura quae oriuntur. Germinet, inquit, non id quod habet, emittat: sed id quo non est praedita, consequatur, actionis operationisque deo facultatem atque potentiam largiente: pari nunc etiam modo: Producat terra animam, non eam, quae

Contra Manichaeos. ματαιω-φρονες καὶ νικητοί.

ineest in ipsa: sed eam quae data est ipsi, creatoris dei praepro. Deinde ratio Manichaeorum in contrarium ipsidem reflectetur. Nam si eduxit animam, iam anima seipsam terra destituit. Sed illorum quidem abhorrendam & execrabilem esse sententiam suapte luce elucescit. Cur autem aqua quidem reptilia uiuentium animarum, tellus autem uiuentem animam educere iussa est? Arbitramur natalium quidem naturam imperfectioris quodammodo participare esse vitae: quippe cum in humoris crassitudine degant. Nam & auditum obtinet grauem, & aspectum hebetem, cum per mediam aquam videant. Adde memoriam ferè nullam in illis esse, neque imaginationem, neque consuetudinis aut familiaritatis ullam cognitionem. Quapropter oratio quasi demonstrare videtur, in aquatilibus quidem carnalem vitam, animalium motionum principem esse. In terrestribus autem animantibus, cum perfecta vita praedita sint, principatum vniuersum subinducit animam obtinere. Terrestrium siquidem sensus perspicaciores sunt, quam aquatiliam, praehis item illa acutiùs praesentia apprehendunt, exactae verò certaeque rerum praeteritarum memoriae apud plurimas quadrupedes animantes comperiuntur. Quamobrem in aquatilibus quidem (ut videtur) animantia corpora sunt creata. Reptilia namque uiuentium animarum ex aquis producta sunt. In terrestribus autem animam administrantem corpora tellurem educere iussum est, quasi plus quid habeant animantia terrestria, quam aquatilia facultatis viuendi. Etenim expertia quidem sunt, & terrestria rationis. Attamen affectiones complures animae naturalis sua quaeque voce significant. Nam & gaudium, & dolorem, & consuetudinis familiaritatisve agnitionem, & indigentiam alimenti, & seruicium nem compassuorum animantium, & innumeras id genus affectiones emissionis suae vocis indicare videntur. Sed animantes aquatiles non modo non eliciunt vocem: sed neque mitescere quidem, neque doceri possunt. Quinetiam ad omnem omnino vitae societatem hominibus intractabiles sunt penitusque ineptae. Cognouit bos se possidentem, & asinus praesepe domini sui. Piscis autem non agnouerit suum vnquam altorem. Scit asellus assuetam sibi vocem, scit eam viam qua sepius ambulauit. Nonnunquam, & dux homini fit erranti. Non aliud terrestrium audit hoc animali acutiùs. Cameli praeterea mali memoriam sibi illati, grauemque furorem, atque ad iracundiam diutiùs retinendam propensionem, quinsnam vnquam marinorum piscium imitari possit? Olim verberibus caesa camelus, ira, longo post tempore recondita, cum idoneum opportunumque naeta fuerit tempus, malum illud tandem reddere solet. Audite vos, audite, qui grauem amarumque geritis animum, quique mali memoriam vobis illati, tanquam virtutem probitatemque quandam exercere soletis, cuius animalis perfimiles sitis, cum dolore contra proximum, perinde atque scintilla occultam in cinere eoque reconditis, quousque materiam occasionemque naeta, tanquam flammam quandam iram prius conceptam reaccendatis. Educatur terra animam uiuentem. Cur animam uiuentem tellus educit? Ut quid sit inter animam iumentum, atque animam hominis discas. At animam quidem

εὐλαστία.

In Pythagoriconum τῆς παλαιγγυνοσι-αυ.

Attē de P. beati mode- stiani, qui se lapsam memoria ingenue fatetur.

Aggradi- tur de volucrum naturis narrati- onem. Ad lapsam memoriae appositae factis. τὸ οὐδὲν φησὶν. τὸ πικρὸν ἰδὲ quod sensibus confirmat.

ἀνήμερ καὶ ἀδὲ σακταί.

Collatio natatiliam ad volatilia.

quidem hominis paulo post quomodo habeat scies. Nunc interim audi de animantium animaratione non praedictorum. Cum iuxta quod scriptum est, animalis omnis anima sanguis sit ipsius: sanguis autem coactus in carnem suapte natura vertatur, caroque corrupta in terram resoluta: mortuum quid optimo iure est anima iumentorum. Igitur animam terra uiuentem educat. Vide consequentiam ordinemque animae ad sanguinem, sanguinis ad carnem, carnis ad terram: contra, facta resolutione per eadem regreditor, a terra in carnem, a carne in sanguinem, a sanguine in animam ipsam, & iumentorum animam inuenis terram esse. Noli putare corporis ipsorum constitutione vetustiorum animam esse, neque post carnis dissolutionem persistere. Elatorum arrogantiumque philosophorum fuge deliramenta, quos haud pudet, animas suas, & caninas esse eiusdem speciei constituere: qui seipsos etiam & mulieres olim & fructices asserunt, & aequoreos pisces fuisse. Ego vero pisces quidem illos olim fuisse, non ausim dicere: eo tamen tempore quo ista scriptioni mandabant, expertes magis rationis quam pisces fuisse & assererem acri admodum cum constantia atque contenderem. Educatur terra animam uiuentem. Mirantur fortasse plerique vestrum, cur oratione prospero currente cursu, ut semel fatear, tempore non paruo conticuerim. Sed auditorum sane qui quae mihi dicuntur studiosius contendunt ut intelligant: causam mei silentij non ignorant. Qui nanque ignorat, qui mutuo sese recipientes, ac conuientes, me ad se conuerterunt, in eorumque cogitationem quae praetermissa sunt reducere: Nam integrum quoddam creaturae genus, neque id quidem minimum, nos praeterijt, & penè abiit sine inquisitione contemplationeque relicto. Educatur enim, inquit, aquae reptilia animarum uiuentium per genera, & volatilia volantia super terram iuxta firmamentum caeli. Heri itaque de nantibus tantum differuimus, quantum vespertalcentis angustia caeli nobis concessit. Hodierno verò die ad animantium terrestrium inuestigationem inde transcendimus, atque ita nos volucrum genus in medio collocatum dilapsum effugit, ac euolauit. Ut igitur obliuiosi facere viatores consequere, qui si quam rem sibi pernecessariam reliquissent, & si longis itineribus magna viae spatia transierunt: rursum tamen eadem redeunt via, dignam desidia sua poenam lucentes, cum, inquam, laborem, quem in remeando suscipiunt: Sic & nos ut videtur, agamus necesse est, eadem via redeamus oportet. Neque enim aspernabile prorsum sit, id quod praetermissimus: sed tertia pars animalium creationis esse videtur, siquidem tria genera sunt animalium, aquatile, volatile, terrestre. Producant, inquit, aquae reptilia animarum uiuentium per eorum genera, & volatilia super terram volantia secundum firmamentum caeli. Cur ortum ex aquis volucris quoque perinde ut aquatilibus praestitit? Quoniam volatilibus ad natatilia, quali consanguinitas quaedam est. Nam uti pisces aquam secant agitatione quidem pennarum, ad viteriora quae petunt proficiscentes: caudae verò mutatione flexiones sibi rectosque impetus gubernantes: sic & in volatilibus fieri conspiciet licet. aërem pennis alijsque findentibus simili natan-

tibus modo. Quare cum vna sit utrisque communis conditio, ipsum, inquam, natare, vna quaedam ipsius affinitas, ex aquarum sane generatione tributa est. Verum volatile nullum pedibus caret: propterea quod vniuersis victus a terra praestatur, & omnibus pedum officio subministrationeque necessario opus est. Rapacibus enim vngues aduncos atque acutos venationis gratia: ceteris ob assequendum pabulum, atque ad reliquam moderandam transigendamque vitam, pedum natura subministrationem necessario praestitit. Per pauca sane volucres praeditae sunt pedibus incommodis, nec ad ambulandum, nec ad venandum aptis, ceu hirundines, & ea quae falculae nuncupantur, aut ripariae, quibus ex ijs quae feruntur in aere, pabulum prouidit natura. Quin hirundinibus propinquis humo volatus pro munere pedum est. Sunt tamen & in volucrum natura generum innumeræ differentiae, quas si quispiam eodem transegerit modo, quo piscium etiam aliqua ex parte discrimina nos tetiginus, vnum idem commune volucrum nomen, infinitas autem inueniet differentias, & innarrabilem inter ipsas, magnitudinem, formis, coloribus, vita moribus, actionibusque varietatem. Iam verò quidem conati sunt in ipsis & nomina noua fingere, ut insolitis alienisque nominibus, tanquam quibusdam iustis notis, propria cuiusque generis percipi natura peculiarisque conditio possit. Atque alias fisisipennes appellauerunt, ut aquilas: Alias cutipennes, ut vespertiones: Alias mebranipennes, ut vespas: Alias vaginipennes, ut scarabeos, & quaecunque tandem in vaginis sunt & tectorijs siue crustis generata, diffracta prius crusta, ad volatum pennas liberè explicant. Sed nobis ad generum volucrum distinctionem assignandam, peculiaremque naturam, sufficit ipse communis vitus, & diffinitiones earum, quae de puris atque impuris a scriptura trahuntur. Aliud itaque genus earum est, quae carnibus vescuntur, aliaque compositio, atque forma, modo victus ipsarum accommodata. Vngues his insunt adunci, acuti, & rostrum incuruum, & celeritasque volatus atque pernitas, ut facile praeda capiatur, diffractaque atque dilaniata praedatori pabulum fiat. Alia rursus earum, quae frugibus vesci solent, eoque dicuntur seminilegae, corporis morumque constitutio. Alia item earum quae quouis aluntur passim obuio. In his ipsis plurimae sunt differentiae. Harum enim quaedam gregales his eximuntur rapaces. His enim nihil prorsus commune est, praeter coniugalem societatem. Sunt aliae innumeræ, quae congregatiuum siue collectitiam ament vitam, ut columbae, grues, sturni, graculi aut monedulae. In his etiam aliae nulli sunt imperio subdite, sed quasi suo iure liberè viuunt, & illeges, aliae sub duce degere patiuntur, ut grues. Iam verò non mediocre in his, & aliam differentiam esse nouimus. Nam aliae nunquam sedè mutant, sed eisdem in locis versantur. Aliae naturae ductu qua longissimè demigrant, & sub ingruentem hyemem in remotissima quam plurimum recipiunt loca. Complures aues praeterea si educantur mansuescunt, mitesque fiunt, praeter eas quae inualidae sunt, quae propter exuperantem metum atque pauorem, assidua manus attractionem non ferunt. Quinetiam sunt & quae cum hominibus degunt, & similiter habitare solent auiculae quaedam.

ἀξίωμα φυσικόν. ἀποὺρ expes sine pedibus.

Σχιζοπέταρα. fisisipennes ut Aquila. δερμόπεταρα. cutipennes ut vespertilio. πηλοπέταρα. mebranipennes ut vespas. κολοπέταρα. vaginipennes ut scarabeus. χυλοπέταρα. seminilegae.

scribi voluit, quæ ædificandis animabus & in trā quillo statu cōstituendis apprimè fore vtilia prænouerat? Id quod mihi videntur quidā minùs intellexisse, quando suis quibusdam commentis ac tellogijs suoapte ingenio excogitatis conati sunt auctoritatis aliquid adsciscere, quasi inuenta sua scripturis cōcinerent. Verùm hoc eius est, qui spiritus sancti oraculis velit haberi sapientior: quiq̃e prætextu enarranda scripturæ quæ sua ipsius commenta sunt, clam crepens quærat inferre. Hæc itaque vti scripta sunt intelligantur. *Producat terra animam viuentem iumentorum, bestiarum, & reptilium.* Mihi quæso considera verbum dei vniuersam percurrens creaturam, & quidem cœpit operari, idem operatur in diem hodiernum, sed & in finem vsque cuncta perlustrans dum mundi istius venerit consummatio, operabitur. Quemadmodum enim sphaera quæpiam, globus nimirum teres depulsus manu ac deturbatus, is si locum internanciscetur declinem, partim ob propriæ constitutionem naturæ, partim ob loci per quem sedit, aptitudinem, præceps ad ima defertur: nec priùs sistitur à motu, aut conuiescit; quàm in planiciem exceptus defederit: ita sanè natura rerum excita semel & vnico hoc emota præcepto, creaturam ipsam æquabili cursu tum in generatione, tum in corruptione penetrat & transit, generumque successione similitudine seruat, tantisper dum generandi occurret finis. Succedit equus equo natura, leo leoni, aquila aquilæ, singulæque animalia suis ordine successione conferuata vsque ad exitum consummationemque vniuersi ipsa transmittit. Nullum vnquam tempus proprias peculiâresque naturas animalium interlini finit aut exolefcere, sed quasi nunc primum condita rerum natura sit, vnâ cum tempore noua quotidie recensque suum peragat cursum. *Producat terra animam viuentem.* Præceptum hoc sic impressum est terræ elemento, vt ne hodie quidem desinat subseruire suo creatori. Nam animalia partim ex antecedentibus oriuntur successione, partim nunc etiam ex ipsamet emergere terra, generarique cernuntur. Non solum enim cicadas humus pluuiâ tempore edit, & innumeras alias bestiolas in aère peruolantes, quarû plurimæ præ tenuitate nullam fortitæ sunt nomenclaturam: quin & mures ranasque ex seipsa iam profert & edit, vtpote cum circa Aegyptias Thebas post vehementes in æstibus pluuias vniuersa arua foricibus impleri protinus nouimus. Anguillas quoque, nec alio vilo modo nisi ex feculenta constitui materia, limoquoque conspicimus: quarum nec ouum, nec alium vllum modum successione efficere constat, sed è terra hæ progignuntur. *Producat terra viuente animam.* Iumenta terrea sunt, & ad ipsam nutantia terram: **C** At planta cælestis homo, quantum figura formæque corporis ceteris animantibus antecellit, tantum & dignitate animæ præstat. Qualisnam est animantium quadrupedum forma? Caput illis ad humum est pronum, ad ventrem spectat, voluptatem ventris omnibus modis persequitur. Caput tuum ad ipsum cælum exurgit, oculi tui res supernas conspiciunt. Quod si vnquam & tu carnis affectionibus succumbens teipsum deho-

nestaris, ventriq̃e, & ijs quæ sunt sub ventre set uieris: comparatus es iumentis insipientibus, & illis persimilis es effectus. Alia te cura decet, supernas res, inquam, explorare ac quærere vbi Christus est, terrenis contemptim transmissis cælestia mente transcendere. Vti forma te natura in signiuit: sic & teipsum & tuam vitam disponere velis. In repub. cælesti versare: vera tibi patria est superna illa Hierusalem: conciuues atque contri-bules ipsi primogeniti, qui sunt conscripti in cælis. *Producat terra animam viuentem.* Non igitur priùs insita telluri rationis expertium animantiû anima, diuino imperio tum emerfit: sed vnâ cum imperio tum primùm in ratione rerum exorta est: atque genere quidem vna est animalium anima, ratione non præditorum: quippe cum vnum sit: & id simili ratione, quod ad essentiam ipsius accommodatur, naturamque exprimit, ipsa, inquam vacuitas rationis: discriminibus autem numerosis differentiisque non vna est. Animalia nanque singula diuersis proprietatibus inter sese variisque non mediocriter distinguuntur. Est enim bos quidem constans strenuusque: asinus autem piger: equus libidine incenditur, petitque impetuose scemellam: lupus mitescere nequit: vulpes insidiosa est, & ad dolos natura concin-nandos sagax: ceruus timidus, laboriosa formica, canis gratiofus est, & initæ semel amicitia tenax ac memor. Simul enim animalia singula cum sua peculiari natura creata sunt. Vnâ cum leone animofitas, & ad incandescientiam ire propensio illi agnata est, vita solitaria, expers societatis ad ea quæ genus subeunt idem. Velut enim tyrannus quidam animantium rationis expertium, pares honores congressionesque cum ceteris non acceptat, sed aspernatur. Qui neque pabulum hesternum accedit, nec ad reliquias suæ venationis vnquam redit. Cui tanta quoque vocis eliciendæ natura præstitit instrumenta; vt animantium complura longè ipso celeriora, solo sæpe rugitu capiuntur. Vehemens est panthera, & ad impetus faciendos propensa, pernixque. Atque idoneum ipsi corpus flexile agileque addidit natura, ad animæ motiones agitationesque subministrandas. Pigerrima est vrsque natura, solitaria, ingenij latentis ac dolosi, profundeque tecti. Simile sanè corpus & ipsam ambit, graue, compactum, indistinctum siue inarticulatum accommodatum sese occultanti pergelidæ feræ. Si transigamus oratione, quanta rationis expertibus istis insit sine doctrina quidem, quippe naturalis suæ vitæ diligentia, atque cura: aut ad nostri custodiam corporis, animarumque nostrarum prouidendam salutem impellemur, ac concitabimur: aut magis magisque carpeimur, ac condemnabimur, si ita fuerimus affecti, vt neque animalia imitari rationis expertia valeamus. Vrsæ sæpenu-mero vulneribus laucia grauibis sibijpsi medetur omni conatu: calenti adhuc vulneri verbasculi sicæ naturæ herbam indens obturansque. Videris & vulpem laricis aut piceæ lachryma seipsam medicantem. Testudo quoque viperæ immodicè exariata carnibus, per aduersam origani naturam, nocumentum è venenata fera sibi prouenturum euitat.

D

E

F

Quip

πρωτότοιχοι non πρωτότοιχοι.

Animaliū proprium.

Leonis superbia.

Panthera natura. in παράδεισῳ. habet exemplar Basilii pro panthera.

Vrsæ. Variam in dustrina natura animi tibus indit.

Vrsæ.

Vulpes Testudo.

Anguilla.

Quin & anguis foeniculi pastu lippitudinem oculorum curare videtur. Prænotiones siue præfagia mutationis circa aërem futuræ, quam mentis rationisque sagacitatem non superarunt? Quando quidem oues ipsæ accedente hyeme pabulum copiosius auidiusque vètri ingerunt: proinde quasi sibi viaticum prouidentes pro indigentia cibi futura. Boues autem diutius oclusi tēpore hyemis, iam tandem incunte vere sensu naturali mutatione percepta, omnes vno impetu, lætis aspectibus è stabulis suis egrediuntur, & rectà ad viarû exitus spectant. Iam vero quidem haud inertium hominum emoluitum fuisse cōstruxisseque gemina sibi spiramina cubiculi terrestrem herinaceum obseruauit: atque aquilone spiraturo, aquilonium spiramen obstruere: contra, austro flaturo ad septentrionale transit spiraculi foramen. Quid, quæso: per hæc ipsa nobis hominibus indicatur? Non solum diligentiam opificis nostri & prouidam curam per omnia penetrare, sed in animantibus quoque ratione non præditis, futuri sensum quædam inesse: vt & nos etiâ ipsi, non huic vitæ, præsentibusque rebus adhercamus: sed totum nostrû studium ad futuram illam vitam dirigamus? Non tute tibi eandem ô homo diligetiam adhibebis? non tute tibijpsi demum elaborabis? non hoc tēpore præsentis fruges tibi recondes? requiemque ad futuram formicæ exemplo parabis? Formica temporis hyberni pabulum estlate sibi sedulo cōdit, & non quod hyemis incommoda nondum affunt, otiosa tēpus traducit: sed incessabili quodam intentoque studio legendi semina tantisper incumbit, dum sufficiens alimentum in cellulis sibi recondat. Neque id incuria facit, sed sapienti quadam prouidentia, vt quam plurimo tempore pabulum sibi persistere conseruarique possit. Secat enim vnquiculis fructus medios, arrososque condit: ne rursus in fruges exeant è terra, atque inutiles inde sibi ad vsum alimonie fiant. Cû senserit eos malefactos imbre, profert atq; exiccat. Nec omni tempore id agit, sed cum præsenserit aërem serena in statione teneri, serenumque cælum. Etenim nunquam ex nubibus imbrem defluxisse conspexeris, quanto tempore à formicis expositum est frumentum. Quenam oratio, quis dicendi modus hæc attingere poterit? Quis horum capax auditus? Quodnam tempus satis fuerit ad expromenda enarrandaque opificis tanta stupenda opera? Dicamus & nos cû propheta: Quam magnificata sunt opera tua domine: omnia in sapientia fecisti. Qui igitur vel illud per se suffecerit obtedere ad exultationem, quod nequaquam edocti simus literis quæ ad parandâ salutem sunt cōducibilia, quando lege naturæ (cui nullius externæ doctrinæ præsidio opus) cognitionem accepimus id diligendi quod animæ proficit? Scis quid boni proximo facias: est enim id quod ab alijs tute tibijpsi fieri velis. Non ignoras profectò, quidnam sit ipsum malum: est enim id quod ab alio tute tibi fieri non exoptaueris vnquam. Nulla ars radicum secædarum ad medelâ excogitata, nulla prorsus herbarum experientia doctrinam adiuuenit, qua brutæ animantes instituerentur ad discernendum sibi vtile ab inutili: sed natura quæque harum prædita est facultate, suæ tam conseruandæ, quam recuperandæ sanitatis atque salutis: nec-

Oues.

Boues.

Formica solertia.

Τὰς χυλῆς.

Ὁ ὄρυμα φυσικόν.

Quædam.

Quædam.

Quædam.

non & inenarrabilem ad id quod secundum suam est naturam, habet affinitatē. Sunt apud nos ipsæ virtutes secundum naturam, ad quas habendas affinitas animæ, non ex humana doctrina, sed ex ipsa natura nobis inesse videtur. Etenim vt nulla oratio, nulla doctrinæ vilius formula nos edocet morbum odisse: sed ex nobismetipsis nos ea quæ dolorem efficiunt, reprehendimus, auersamur, horremus: sic & in animâ quædam inest naturalis quædam citra doctrinam vllâ euitatio mali. Atqui malitia omnis, ægritudo est animæ: contra, virtus rationem obtinet sanitatis. Bene nanque sanitatē quidam definire, qui habitum statumque constantem ipsam esse dixerunt, à quo naturales operationes sine vilo prorsus impedimento proficiscuntur. Id quod si dixeris de bona etiam animæ habitudine, non aberraueris sanè, sed decorum ipsum attigeris. Quibus efficitur, vt anima circa ductū vilius doctrinæ, suapte natura propèdet ad id expectandum quod suum proprium bonū est, quodque accommodatur sibi natura. Quapropter cōmuni omnium sententia celebratur temperatiæ virtus, nulli non accepta est iustitia, admirabilis cōspicitur fortitudo, omnium votis studiosè expetitur prudentia, quæ quidem virtutes quatuor propius attingunt animam ac germanius, quàm corpus ipsum sanitas. Vos porò filij amate & colite parentes. Vos parentes nolite ad iracundiam filios prouocare. Nunquid & natura eam nondicit? Nihil noui diuus Paulus sanè monet, sed naturæ vincula vincit, insuperque præstringit. Si læna diligit eā quæ ex ipsa profluxit, prolem: si lupus pro suis catulis pugnat: quidnam ipse dixerit homo, si neque mandatis obtemperat, & naturam ipsam adulterat, cum aut filius senectutem patris intolleranda aspergit ignominia, aut pater ob secundarū nuptiarum societatem, priorū obliuiscitur filiorū? Summa profecto dilectio, summus amor brutis est inter parentes ac foetus suos: quapropter & qui ea condidit deus, defectum rationis acrimonia sentiendi opulentiore temperavit solatusque est. Nam vnde sit, vt in obuium quidem tā copioso numerosoque grege, è stabulis exiliēs agnus, matris suæ continuo percipiat vocem, ad eamque properet, atque lactis fontes proprios recta petat, papillisque maternis cōtentus sit, etiâsi perparum habeant succi, præteritis haud paucis vberibus lacte distentis? Quin mater ipsa inter tā multos numerosque agnos, eū internoscit, vt proprium. Vna vox omniū est, vnus idemque sepenu-mero color, vnus etiâ penitus odor, quatenus odoratus non potest nouit discernere. Atqui istis inest quædam sentiendi facultas, nostra lōgè nimirū exactior, qua suū cuique propriū facile dignoscere licet. Catulus nondum obortis dētibus in ore quiddā minatur ei, qui dolore ipsum affecit. Nondum cornua vitulo sunt exorta: cit tamē qua sua arma parte nascitura sint. Hæc inducāt animatæ cūctas istiusmodi natura indociles esse ac doctrinæ rudes: nihil tamen in rebus esse non ordinatum non certa lege prouidentie circūscriptum ac definitū, sed omnia in se circūferre quædam sapientie sui creatoris vestigia. Itaque orta esse se declarāt, vt sint ad conseruandâ suam salutem suapte natura parata. Et quidem canis expers rationis est, sensationē tamen obtinet parè propè dixerim rationi.

Electionē boni à natura nobis inesse esse Collato à similit.

Ab exemplis.

Attende in agno naturæ miraculum.

Quæ

Confirmat simili.

Collatio statua hominis ad iumentum.

prætextu nihil habes, quod Iudaismo ducas charius. Cui dicit: Ad imaginem nostram? Cui quæso te, alij, quàm ei qui splendor est gloria & figura substantiæ eius, ei qui est imago dei inuisibilis? Sæpe igitur imagini propriæ, qui vivit, quæ dixit: Ego & pater vnus sumus: & qui me vidit, vidit patrem: huic dicit, faciamus hominem ad imaginem nostram. Vbi vna est imago, quem ibi locum obrinet dissimilitudo? Et fecit deus hominem, non dixit, fecerunt. Euitavit hoc loco personarum multitudinem. Per illa namque ludæum crudiebat: per hæc vero gentilium excludens errorem, securè admodum ad vnitatem recurrit: vt & filium simul cum patre intelligas, & multitudinem deorū longè periculosissimam effugias. *Ad imaginem dei creauit ipsum.* Iterum socij creationis personam adduxit. In his enim, non ad imaginem suam dixit, sed ad imaginem dei. At quam in re dei sui creatoris imagine præditus sit homo, quoque pacto similitudinis particeps sit, deinceps in sequentibus, deo præstante nobis facultatem, dicemus atque explicabimus. Nunc id tantum dicamus, si vna est imago, vnde tibi in mentem venit intolerabilis hæc impietas, dissimilem asserere filium patri. O ingrati tudinem, Ne eam quidem similitudinem cuius factus es particeps, resoluisti illi aut rependis qui hoc beneficij in te contulit: ea insuper quæ per dei gratiam gratuito indulta sunt, constatura tibi cenles perpetuo, qui interim domino non permittit, vt quam ad suum habet genitorem, suapte natura similitudinem, illam tueatur. Sed enim silentium ecce nobis indicit deinceps aduersa sperans tempus, Sole iam dudum ad occiduas emisso plagas. Hic itaque & nos iam dictis contenti nostram hanc orationem consopiri sinemus, & interquiescere. Et quidem nunc ea sermone attigimus, quæ quatenus faciant ad promouenda & excitanda studia vestra, satis sint. Exactiorem porro accuratoremque propositarum rerum discussionem, in ijs quæ deinceps edifferuntur, operi ferente diuino illo spiritu & nobis cooperante reddemus. Lætitia igitur & gaudio perfusi in suas quique ædes mihi nunc abite, Christi amantissima concio. Ite inquam, mensas vestras per se alioqui reuerentiæ & honestatis plenas eorū quæ mihi dicta nunc sunt, cōmemoratione exornaturi, vice edulij splendidiore, proque condituris omnifariam apparatus. Quisquis interim dissimilem patri asserit filium, hic dedecore omni pudoreque aspergitor, perfidum Iudæum ludibrio habetote, contra pius omnis tripudiet sibi que decorè placeat in sententijs veritatis. Perpes esto gloria domino, quæ iugis addecat gloria & imperium, In secula seculorum, Amen.

HOMILIA DECIMA, DE HOMINIS PRIMIGENIA CONSTITUTIONE, GODEFRIDO TILMANNO CARHUSIENSI INTERPRETE.

DEBITUM quo me vobis non ita pridem obstrinxeram, en aduenio exoluturus ac proinde fidem liberaturus meam. In eiusmodi reddendo quod fuerim vestra omnium expectatione cunctatior, nulla hoc fecit animi erga vos mei malevolentia minus agnoscentis quid ex pacto deberet: sed ne vti conditum erat, in tempore exoluerem, sola inter-

Decimam hanc etiam vnde decima interpretis pro loco distulit paraphrasi, quod utraque exiret explicatior.

cessit corporis huius mei aduersa valetudo. Sanè hoc genus debiti tale est, quod quantum necessarium magis intelligitur, hoc vos solitò attentiores requirit, & ad audiendum alacriores. Neque enim iustum fuerit, si qui tanta cum alacritate sustinuitis vos mea qualicumque opera perdoce-ri natiuum indolem ferarum, natatiliū, pecorū ac volatiliū, de cælo item & his quæ per cæli defluxum in inferiora sidunt, de terra & ijs quæ è terra emicant, stirpibus: non etiam vel pari studio huc aduigiletis, quò vobis illustrior fiat cognitio nostræ omnium primigeniæ generationis, idque sententijs è scriptura diuinitus inspirata petitis ac depromptis. Vt enim oculi nostri ad externa contuenda quum se totos effundant, se interim non vident, ni fors quiduis solidum attingant, cuius quidem illinc in se refractione, quasi è quopiam aquarum refluxu ipsi in se resiliētes ac retroacti se sibi spectandos exhibeant & visēdos: itidem & mens nostra cetera quum videat, minimè cernit seipsam, nisi acie fixius intenta scripturarum contemplationi. Hinc quippe refringuntur splendissimæ lucis radij, quibus illustrata cuiusque nostrum mens contempletur seipsam, denique & agnoscat. Imprudentes alioqui nos, nec circumspectim attentim nostræ ipsorum primariæ institutioni, adeò vt nos quoque lateat, quid sumus, ad quid item conditi. Tam enim supinè nobis ipsis afficimur, & neglectim adeò, vt ne ea fideliter quidem teneamus, quorum cognitio passim obuia cuius & ad manum est, ceu illæ sunt in nobis minutissimæ partes. Quam multæ occupationes circa humanum hoc corpus, studium omne nostrum deterunt, & absumunt? Quòd si ad mentem aduoces artis medicæ professionem, facile compereris, quanta de vtilitate vsuue partium corporis ars eadem ob oculos nobis percenseat & enarret. Quot quæso, in annotationibus de intimis partibus corporalis opificij excogitauit vias, retrusas quidem illas ac velut in arcano quodam recessu delitescētes: ceu sunt vna & eadem à toto corpore conspiratio, canales è quibus spiritus elicitur, elices quasi quidem aquæ ductus sanguini ducendo natura comparati, attractio respirationis, situs foci nimirum præferuidi calor in corde, illa respirandi perpes agitatio ac diutissimè duras in præcordijs. Sexceta eiusmodi à medicis philosophica commentatione peruestigata sunt, quorum cognitionem vt doctrice experientia assequamur, nemo nostrum vel tantillo habet studio, quòd nemo ad eam peritiæ partem solerter exquirendam dispertiat & insinuat suum qualecunque otium. At ne vnus vsquam comperitur qui studiū suum in hoc collocet, se vt nouerit. Naturæ enim procliuitate prægestimus nosse, cælum quid sit: quàm quid nos ipsi. Ne tu itaq; cōtēnito, quod in te admirabile elucet. Tuo quidè arbitrato parui es & exilis momenti: at magnū quid esse te deprehendes, si primæ tuæ conditionis inuieris rationem. Ob hoc eminetiæ sapientiæ vir ille Dauid, quòd probè nosset ad exactam iudicij librilè se appendere & discutere, ait: Mirabilis facta est scientia siue cognitio tua ex me. Artis enim tuæ solertiam deus quæ in me conspicitur, simul atque sum cōtemplatus, nimirum quanta sapientia

Elegas physica, & moralis.

Aliaque sunt rationes.

Aliaque sunt rationes.

Multis malis scilicet, & de seipso nescimus.

corpus ipse meum cōpegeris, ex istius qualicumque opificij perpenfa consideratione opificem te esse eximum agnouit & profus admirabilem: *Faciamus hominem ad imaginem nostram & similitudinem.* Demonstratum prius aliquantò est & quidè velut in trāsursu, satis alioqui expressum putem, quis sit is qui loquitur, & ad quem dixerit verbum. Habet sanè ecclesia hisce de rebus confessas & compertæ veritatis demonstrationes, verius habet fidem demonstratiōe omni tantò certiore ac solidiore. *Faciamus hominem.* Nosse vis te ipsum: vel hinc auspiciū sumito. De nullo enim opificiorum quæ eatenus condiderat, vox ista in literas transmissa est. Lux facta est, idque simplici mandato. Nam dixit deus, fiat lux, cælū, & ecce cælum præeunte nulla consultatione constitit. Rursus luminaria, nec quidquid legitur præstitisse initi consilij de condendis luminaribus. Præcepto item fecit mare vt esset, pelagusve omni dimensione superius. Dei mandato omnigeni pisces facti sunt. Feræ itidem, iumenta, volucrum genus omne, Dixit deus vt essent, & ecce facta sunt. Non iam hic cōstiterat homo, & de formādo homine inuitur consilium. Non hic iam, vt de alijs præmiserat, dixit: fiat homo. Erudire hinc o homo ac edisce, quanti vnus tu estimandus venias. Neque enim generationem tuam ceu abiectam aut pretij vulgaris cōmuni creaturarum mandato censuit attexendam. In deo consultatio prægreditur, quo pacto id animantis quod tanti fuerat æstimandum, prouehi deberet ad vitam. Faciamus, ait. En consultat sapiens, & quid secum instituerit artifex, proponit decernendum. Quid enim? Artis ne suæ exacta cognitione destituitur artifex tantus? Absit. Per hoc sanè quòd curam eā condendo homini interferit scriptura, innuit deū voluisse ædere quidpiam operis quod eximie suæ artis specimen esset numeris omnibus absolutū, perfectū, solertique artificio elaboratū ac perpolitum. Aut certè, tibi vt insinuet quàm sit in oculis dei tuapte natura perfectus. Duas porro personas hic adesse luculenter doceris, vnā nimirum quæ loquitur, & ad quam dirigitur sermo, alterā. Quidni dixit: facito tu, sed faciamus hominem? vt ius domini in omnem creaturam intelligas filio iuxta ac patri cōmune esse, vt ne agnitionem assecutus patris, ignorantia caligares filij: ne te clam esset patrem per filium cuncta fecisse & eadem filiū condidisse annutu paternæ voluntatis: ac proinde patrem glorifices in filio, filium quoque in spiritu sancto. Itaque efficeris tu vtrique cōmune opificium, vtrumque vt adores cōmuniter, nō culturam scindens debita deo venerationis, sed naturam conijciens diuinæ maiestatis. Hic tu mihi cōtemplare figura hac verborum historiam quidem repræsentari: at potentia exprimi theologiam. *ET FECIT DEUS HOMINEM.* Quum dixerit, faciamus, non continenter subiecit: Et fecerunt, ne quam hinc arripias ansam cōminiscendi tecū numerosam illam deorū multitudinē. Si enim multitudinis numero personam intulisset: nullus neque modus, neque finis fuisset homini inexplabilem sibi coaceruandi deorum multitudinem. Et quidem dixit nunc, faciamus, vt hoc insigni dicto agnoscas patrem & filium & spiritū sanctū. At posterius: fecit deus hominem, diuina

vt vnias maiestatem. Sanè vt vnias non eas quæ vnitas dicuntur, hoc est, ipsas tres personas, sed quatenus id vnitatem cōcernit potentia, vt vnā in diuinis retineas gloriā ac maiestatem, circa eius adorationem impartibiliter habens te, non item eam vnitatem dissecas aut partiēs in deorū multitudinem. Neutiquam dixit: fecerunt dei hominem, sed fecit deus, discreta licet si patris ac propria vnitas, persona videlicet, propria item filij, propria quoque spiritus sancti. Quidni igitur tres sunt? Quòd vna sit diuinitas. Quam enim in patre contemplor diuinitatem, omnibus essentia gradibus eandem intueor & in filio. Et quam in spiritu sancto, hanc ipsam & in filio iubeor agnoscere, quòd forma in vtroque sit vna, & principium à patre in filio idem, quòd sit vt apud nos adoradi glorificandi; ratio vna sit. Principium sanè nostra generationis, Theologia vera est: nempe, faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostrā. Facti vtrique sumus ad imaginem dei. Quam nam intelligendum. Ad imaginem dei? Cor ipsi expiemus ab inscientia & ruditate, repurgemus istā præsumptionem ineruditam, omnemque deo insipienter & indoctè conceptā suspitionē. Dixerit quispiam: Si ad imaginem dei facti sumus, cōsequi videtur deum nobis esse conformem. Oculisne deus habet, aures, caput, manus, denique & coxendicē: quo nitatur sessitas? In ipsa enim scriptura federè deus astruitur. Pedesne ei sunt quorū ministerio intus obambulet? Talis igitur deus? A corde amolitor ac submoueto hæc de deo indecorè conceptas imaginationes. Abs te propellito cogitationem eiusmodi abhorrentem profus à magnitudine dei. Figuræ omnis expertus est deus. Simplex enim, nec ipsum vlla possis (quātamlibet imaginere molē) circumscribere & metiri magnitudine aut quantitate. Ne quā opinere deo coassistentem formam. Ne tu cum qui verissimè magnus est, imminueris impietatem secutus Iudaicam: absit, in animum inducas deum cōprehendi corporali complexione. Ne cōfidas circumscribi posse deum angustis istis mentis tuæ cancellis. Magnitudine reuera est incomprehensibilis. Cogites licet magnum esse & præcōceptæ huic magnitudini etiam atq; etiam adde. Augustiori tuæ de deo cogitationi tantò adijce augustiorem, demique huic etiamnum tuæ ratiocinationi peruadeto eā ipsam nullo pacto ad ea pertingere posse quæ infinita sunt. Nullam, dei memor cogites figuram. A potentia intelligitur deus. In deo mihi cōsidera naturæ simplicitatē, Magnitudinē quantitatis exortem, Vbi que est & supra omnia redundat, supereminens vniuersis. Attractu nullo definitur, infinitus enim. Comprehensione tua cum sit superior, elabatur, non vlla quantalibet circūscribitur magnitudine, non formæ vllius delineatione comprehenditur, quātamlibet imaginere potentiam, nunquam ipsum qui ueris demetiri, nullis astringitur teporum interstitijs, nullus illi præstituitur finis. Eorū quæ circa nos conspiciuntur, nihil tale aliquid credideris inesse deo. Quo igitur sensu accipienda est scriptura astruens nos ad imaginem dei factos: Quæ de deo scriptura asserit, erudiamur primū: dein quæ nostra ipsorū sunt, ipsi cogitemus. Neque enim quod ad dei imaginem facti sumus, id possidemus in istius decedui corporis

Quædam vnitas dicuntur, hoc est, ipsas tres personas, sed quatenus id vnitatem cōcernit potentia, vt vnā in diuinis retineas gloriā ac maiestatem, circa eius adorationem impartibiliter habens te, non item eam vnitatem dissecas aut partiēs in deorū multitudinem.

Anthropomorphitatum impietas de deo reuocellit opinionem.

Aliaque sunt rationes.

corporis forma. Vnà enim cum corrupti corporis prolaptione, & illius intercidit forma ac deperditur. Sanè quod incorruptibile est, figurari nequit in re obnoxia corruptioni. Nihil corruptiuium rei incorruptæ imago esse potest. Augetur corpus, idemque imminuitur: senescit, & immutatur. In iuuenili flore videas esse aliud, aliud dum temperata habitudine perfruitur, aliud item malè affectum. Aliud metu dum cōstringitur anxium: aliud contrà cum se oblectat & hilarescit. Aliud inopia rerum dum laborat: aliud rursus copia eduliorum dum se exatit. In pace aliud, aliud in bello. Vigilanti color est alius, alius dormiēti. In illo quidem flos coloris enitescit seque exerit

A rubicundior, nimirū calore ad externas prodeūte partes: in hoc contrà, extimarum partium caliditas refrigit, vt que se proripuit in intimos recessus corporis. Fit hinc vt dormientium corpora pallore subliuescāt. Qui igitur possit quod vicariæ permutationi obnoxium est, ei videri asimile quod suapte natura est inalterabile: et quod semper sui est simile, id quod ne momento quidem consistit? Nobis enim clam nec cogitantibus fugit more fluentis aquæ. Prius enim quàm spectandum se ac visendum hominum oculis exhibeat, clam elabatur fugitans. Aliud ex alio cōspicitur corpus humanum. **A** *imagine nostram.*) Fluitas imago & perpetim dilabens qui possit immobile seruare naturam? quæ conspicua & illustri forma insignitur, rem tueri formæ exortem? Ad quam igitur examinis formulam excutiemus illud: **A** *imagine?* Nimirum in ipsissimis domini verbis. Ex me si quid in mediū attulero, cauetote id accipiat: si dominicum, hoc ipsum excipitote.

B *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & dominetur piscibus.*) Corpore an ratione? In animæ eiusmodi imperandi dignitas prerogatiua reposita est, an etiam in carne? Et quidem caro hæc quàm multis est imbellior animantibus? Quæ tandem collatio esse possit humanæ carnis ad camelinam? ad bubulam? deniq; nostra hæc si ad vnus cuiuslibet feræ componatur carnem? Collatione prorsus ferinæ carnis humana hæc tanto illa facilius intercipitur morte ac disperit. Qua demum in parte hominis sita est hæc imperandi vis? In exuperanti opulentiæ prerogata homini rationis. Corporis enim viribus quanto istis cōspicitur inferior: tantò ceteras animantes exuperat diuite copia rationis. Vnde vel vnus quiuus homuncio quamlibet arduæ molis pondera suis emouet locis & aliò transfert? Idne conficit viribus nitens, intentisque corporis nervis, an veriùs ingenij solerti industria? *Faciamus hominem ad imaginem nostram.*) Dicens, Faciamus hominem, vtique illum insinuat, qui internus est. Dixeris fortasse tu: Quin vel hic commemorat rationis? Hominem dixit ad imaginem dei. Ratione homo est? Audi Apostolum. Etiam si is qui foris est homo noster, corumpatur: is tamen qui intus est, renouatur de die in diem. Qui possim istos duos internosse homines? Planè vnum, qui in cōspicuo est omnibus: alterum, qui tectorio corporis istius palam cognobili conuelatus delitescit, inuisibilis ille interior homo. Introclusum itaq; hunc habemus & arcanum hominem, deprehendimur hinc quadà tenuis esse duplices: ac proinde

id verū quod in omniū versatur ore, intus sumus. Ego enim sum id, quod ad interiorē attinet, isthæc enim externa nō ego, sed mea. Neque enim ego manus hæc sum, sed id quod rationale est animæ: manus porrò hominis particula est. Corp⁹ igitur hoc, organū est hominis, organum animæ. Homo namque id peculiariter cēletur esse, quod secundum animam est. *Faciamus hominem ad imaginem nostram.*) Hoc est, Homini impartiamur ac prerogemus affluentem rationis copiam. *Et dominantur.*) Neutiquàm dixit: Faciamus hominem ad imaginem nostram, & impotenti ira incandescat, Flagrent concupiscentia, iugi se mœrore conficiant. Neque enim deus suam impressurus imaginem animæ, hæc affectiones vitiosas comites assumpsit: sed rationem, quæ coorientem illarum intemperiem turbulentam supprimeret ac moderaretur. **E** *τ* *præsint piscibus.*) In ipso tuæ creationis articulo, vt præelles creatus es. **E** *τ* *præsint siue dominantur.*) Accepit vnus aliquis anni vnus potestatem ab rege, vtique ab homine homo, mortalis à mortali: & ab eo accepit qui ne ipsam quidem habet potestatem. Quid enim sibi iuris vindicet homo in animam? Atqui ipse eam accepisti à deo, non ligneis tabellis, nō membraneis inscriptam diplomatibus, quæ vtraque subiacent corruptele, & tinearum arrosioni exposita sunt: quin ipsa retinet natura in sacras literas relata dei vocem: *Præsint siue dominantur.*) Vniuersa enim hæc humano subtrauit imperio deus: *Præsint piscibus, bestiis terræ, volatilibus celi, iumentis, reptilibus quæ repunt humi.*) Non dixit: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostrā, & vescantur ligno fructifero, quod habet fructū in seipso. **E** Quæ concernūt carnem, secundas obtinent. Nā primas sibi asserit primogenia præsidendi auctoritas attributa animæ. Nobis enim principio statim conditis delatum est in cetera eius imperij. Animal itaque est ò homo imperio natū. Ecquid miseram hæc affectuū seruis seruitutem? Quid te deturbas vlroneus est fastigio prerogatiuæ istius tuæ dignitatis? Ecquid te dedis peccato in vile mancipium? Cur tuapte sponte mancipem te & captiuum constituis diaboli? Sciuit te ac iussit deus in creaturis principem locum tenere: & ecce tanti principatus natura delati dignitatem à te excutis ac recellis? Sed seruus vocatus es. Quid te adflicat vritve animū seruitus corporis? Quid tu potiùs animū sustollis tuum tanto per dei gratiam cohonestatus dominio? En habes rationem vitiosi omnis affectus planè dominantricem. Herū tuum si quando scdæ voluptati subseruientem animaduertes, ipse tibi temperans: tum in mentem veniat, nomine quidem seruum te dici, illum contrà nomenclaturam domini obtinere, cū interim opere ipso perpetem & solidam seruiat seruitutem. Vt à complexu pendeat vilissimæ cuiuspiam meritriculæ, nimirum perspicis huius ipse contemptor. Quo quæso te pacto, non tu iam præ illo es dominus istius obscenæ affectionis: ille è diuerso earum seruus, quæ abs te velut calce proteruntur, illicium voluptatum? Illud itaq; Faciamus hominem. Itemque: Præsint siue dominantur, vtrumque nihil obscure prodit in eo reluctance dei imaginem: quisquis facultate est præditus ceteris pro potestate iubedi. **PRÆSINT PISCIBUS.**) Qui pri-

Qui primū nobis attributus est principatus, in ea se porrigit quæ habitant à nobis disita semotiū. Neque enim dixit: Principatum obtineant in animates familiari cōiūtu sibi notas, sed ipsis imperent piscibus, qui stagnantibus innatantes aquis vitā trāfigunt. Primū igitur collatus nobis est in pisces principatus. Ecqua tādē ratione internoscimur inaugurati imperio in pisces? **A** Si quidem tecum reputaueris, vt illos vel vmbra tui corporis exterruerit, cū in stagno natatibus obtulisti te quālibet obscure visendū. Quis tanta cū auctoritate suam moderatur familiam herus, vt turbatis aliquando rebus domi is si inopinus accesserit, tranquillitatem nullo suo tribuat negotio, cūctaque in ordinem pro cuiusque decoro restituat, & sua folius dominātis præsentia redintegret ac permutet? Vt vno quouis conspecto homine creatura omnis aquatica in aliam se figuram habitūve transmutat? Non iam illi constat liberioris vitæ & exercitij ratio, non item iā secundum superficiem marinæ aut stagnantis aquæ natando ausit procludere. Ipse delphin tametsi præ natalibus magnanimitatem spiret rege quolibet nō indignam: dicto ocyus, hominem si cōtempletur propiùs sibi adistere, fugitans suppudefcit ac veretur. Tantum vni homini principatus in natatilia prerogatum est. Atque aded vim indultæ tibi rationis quom perspicias nihil non permeantem ac penetrantē, omnia denique peruinentem: quomodo non etiā imperitandi balenis facultas suppetit? Equidem vidi admirabile hominum solertiam & ingeniosè excogitatū artificium. Concinnat isti hamos quosdam quibus quidem captandis cetis atque inescandis illices escas, admensas tamen atque moderatas pro magnitudine illorum qui eas sunt deuoraturi, cetorum, insigunt presius hamis. Sub hæc funium illorū partibus summis à quibus hami dependent, secundum partem alterā funium istorum extremitates vtres innectunt copioso & collectio statu distentos, eosque supernè secundum superficiem aquæ nataturos demittunt in mare. Mox igitur vt ceti illi immanes pelledi illecebra eduliorū adnatarint & in gulam transglutierint hamos, eadē opera vtres secū abripiunt in maris profundum. Vtrium porrò natura ea est, sublimè semper vt petant: quò fit rursus vt ad aquæ superficie retrahantur, atq; aded illos iā diceret cibo suo ebrios, sic sursum ac deorsum velut manie morbo perciti subsiliūt & exagitantur, ac tali subinde renouata saltitatione in profundiora demū quasi quiddā perscrutaturi se recipiunt. Mare aliud ex alio isthæc belua immanis remetur ac permutat: scq; vt explicet laqueo, magna eluctatur cōtentione, sed inefficaci. Atque ita cetus hic agrestis nullo propè negotio, per hamū tenaciùs inhærescentē captiuus abducitur, labore nec mediocri edomitus & dirā fame expugnatus vnā cum vtribus ad littoris orā eneētus pertrahitur, præda factus venatori, exiguo ingēs, immanis imbelli. Qua id gratia? Homo enim per opulentā ac prædiuitem vim rationis, principatu in quæuis animatia donatus, quasi facinorosos ac refugas seruos, & pessimè morigeros ad officium obedientiamque reuocat. Qui proinde nulla placabili lenitate cicuratur, hos vel ipsa necessitate adigit, suo vt famu-

lentur de feruiat imperatori. His sanè argumentis elucescit ab ipso opifite vim in cetera imperandi insertam esse & prerogata homini vbiuis gentium constituto. Factum hinc, vt xiphia, zygenæ, balenæ, priones, boues, reliqua deniq; omnia vel nuda nomina cetorum horrore plena sub hominis manus atq; imperiū missa & substrata. *Præsint itaque piscibus maris. Et bestiis terræ.*) Num perspicis leonem, illum quidem grauem & infrendentem rugitu, cuius vel nomen intolerandum & pergrauè est, cuius rugientis frendor terrā ipsam cogit intremiscere? Quanam ceterarū animantium præsentis aded animi est ad quidiuis tolerandum, vt huius sustineat imperiū? Nè viū quidem in animalibus vsipiam repereris, cui tantum superstit viriū, vt se confidat sustinere posse subitariam leonis impresionem: atqui hunc sic violentum præcigui viuarij sepimentis includi videre licet. Quis hunc includit & coercuit? Is nimirum qui huic vastæ molis animanti suopte ingenio commentus est carcerem. Quis hac raritate ligneorū cancellorum, flaminum instar apparuit simul & prouidit respiratiōnem isti beluæ, vt ne suomet præfocetur anhelitu? Vnā & eadē opera, & copiam illi fecit liberæ respiratiōnis, & hoc interuallari sepimento custodiæ illi prospexit, ne quò se proriperet. Quis id? Nōne homo? Is pro re ludicra habet longè efferatissimas feras. Non etiam pardales eludit? Chartam ob oculos bestia oppandit ex æditioe loco, quæ penicillo pictoris effigiatum hominē repræsentet. Et hæc quidem frustillatim cōcerpit chartam: cum is interim qui subter chartā delitescit, risu prosequitur beluæ vesanientem stoliditatem. Est ne quidquam, quod non exuperet homo copia sibi prerogate potestatis? De volatilibus porrò, quid tibi vis edisserat? Et quidem homo alite ascensu neutiquàm se attollit in aëra, remigio alarum destitutus: at certè per vim intellectualem, cum illis vnā euolat. Nihil vsquam est, quod remoretur rationem. Quæ in vastissima abyfso delitescunt, perferutatur, venatur quæ sunt humi, quæ aëra circūuolitant, quàm præuideatur, intercipit atque occupat. Nunquid obseruasti auiculam insidentem extremæ pinnulæ cuiuspiam rami, & ex eo, stridulo clamore quasi cachinno prosequentem illac commeantes? Hæc enim spem sibi ponit in pernicitate alarum. At certè vnum è pueris licuerit videre, qui obseruata aui, mox fascem arūdinum congerens, vnā substernat alteri, visco illinat & agglutinet harum acumina. Ad hæc quāto maximo potest astu, per maros foliaque fallit visci præsentiam, obseruat dein oculum auiculæ in sublimè spectantem, itaqueprehendit leni attractu volitare per aëra consuetam, & quæ catenus per æthera ferebatur, visco implicita, captiua abripitur. Desidet quidem infernè homo, infernè est hominis manus: at ingeniosa solersque hominis mens in sublimè rapitur. Aded nihil est vsipiam locorum, quod nō artifici commentatione astute homo assequatur. Pennatis oppanditur retia, ad rectam collineationem sagittariorum iaculis volucres cōsinguntur. Quæ natura propendent ad ingluuiem, illici inescatione capiuntur. Aliquando obseruasti aquilam ad destinatam prædam sidentem & ingenti alarum agitatione aduolan-

αξιωμα.

τοῦ μίμ, ἰοῦδ'.

In exēpla- vi, meo ar- bitratu me- dum est.

ἀρχιτυ- οῦ.

1. Cor. 4. d.

ἐν δὲ τῷ μίμ.

ἀπὸ κί- σ- μίμ.

παρὰ θά- νιντα πῶς. βεβαίως ἀσμίμ.

ἐν δὲ τῷ μίμ.

ὁ δὲ λέγει βεβαίως τὰτος.

Simile quoddā habes apud Strabonem in primo de Galeotis et vtre venatorum ex Odiss. μ.

ξίφιας gladius Theodoro, Galeotes Straboni in. 1. Zygena libelle. Φαλαγγαί βαλενα, πρῶτον ἰστὴν.

E

γῶμνι

F

ἐπιφάνεια μα...

tem? dein eandem subiectis vndique laqueis cin-
ctam atque irretitā? Ad eum sanē modum quod
in sublimi est, obiecta per hominem ciborū ille-
cēbra inuitatum sedit seque demittit. Ad eō nihil
est, quod non in manum tradiderit homini, ac
proinde opificium absoluit suum, nec semel prae-
rogata ditionis exortem reliquit hominem. Ca-
ue, dicās: Qui possint mea interesse, inque aere
meo censerī, quā per aera feruntur? Per prae-
rogatiam enim collata tibi rationis, etiā hāc diti-
oni tuā addicta sunt & mancipata. **Et reptilibus,**
quae repunt super terram.) Vides denique, ē qui-
bus colligis te esse factum ad imaginem dei.
Et fecit deus hominem.) Quid igitur est homo? Ex
ijs quae & legimus & audiimus, colligenda no-
bis est hominis finitio. Non enim necesse iam sit,
vt ipsi ab externis aut a fide abhorrentibus mu-
tuemur finitiones eiusmodi, neque ad discutiendā
veritatis doctrinam opus est dogmatis ex vani-
tate profectis. Homo factura dei est rationalis
ad sui creatoris facta imaginem. Desitne quiddā
nostrae huic finitioni, an secus: ipsi viderint qui
partem multo maximā retroactā insumpserunt
corruptiuae isti parandae sapientiae. **Ad imaginem
dei factus est homo.** E T, **Benedixit deus hominem,**
**ac dixit, Crescite & multiplicemini & replete ter-
ram.**) Huic conformis est & piscium benedictio:
**E T dixit deus, Producant aquae reptilia animarum
viuentium, & factū est ita.**) Deinde, **Et dixit deus,**
Crescite & multiplicamini & replete aquas. Quid
hic sanē habemus, quod sit eximium? **Et quidem**
quae exigebat necessitas naturae, eadem tibi cum
ceteris communiter praerogauit. Ceterum pecu-
liares repositae tibi sunt praerogatiuae. Perinde
enim ac cetera animantia, crescis. Ab eo enim ex-
orsus quod primum perquam pusillum fuit, len-
ta quidem accessione ac sensim progrediente ad
staturae perfectionem promoueris. Itidem equi,
canes, nec secus aquile, olores & quodcunq; tan-
dem animantium quieris depromere, simul at-
que ex genitrali massula concepti primum foetus
per gradus aetatis adoleuerint & ad incrementi
perfectionem fuerint prouecti, ibi rursus quoti-
diana deminutione ac decremento ad prolapsio-
nem defectumque abeunt. Hanc igitur commu-
nem naturae vicissitudinem ac permutationem,
nobis quoque impartiuit. **Crescite,** ait) hoc est,
quotidiano augescite alimento: & pusilli atque
exiles geniti ad staturae proceritatem adolecite,
sit interim modus & praescriptus limes isti in-
cremento. Nam quod per primi septennij curriculū
immutamur, nosque staturae permutatio trans-
mittit in alteram annorum hebdomadem: non hinc
elicitur per omnem vitae partitionem, vno quo-
que septennij staturā corporis immutatum iri,
parque accepturā esse incrementum. Prima an-
norum hebdomas puerilem staturā complecti-
tur, cuius metā qua clauditur, liquidō possis col-
ligere ex dentium immutatione. Vt enim cecide-
runt quidā, alij erepentes adnascuntur. Alteram
a prima staturae promotionem, altera item auxe-
lis a septennio sumit & ad exitum vsque proten-
ditur anni quarti & decimi, quae quidem secunda
puerorum est: In prima enim pulio est siue puel-
lus, mox puer, dein adolecens siue puer a quar-
to & decimo. Post subsequente[m] hebdomadem

annorum denique vir. Hic enim tertij augmenti
meta statuitur. **Crescite** igitur.) Ad annos licet
centum vitam proroges, non continuo sequitur
ab anno primo ad vsque centesimum per omnes
aetatum gradus accepturum esse te staturae proce-
rioris incrementum. Vnum enim verbum hoc
scita ac sapiēti ratione dictum solerter ac prou-
dē dispensatur. **CRESCE** T E.) Quousque tandē?
Statā ne sunt & circumscripae crescenti mensu-
rae? Ab ipsa concretione seminis in matricem de-
iecti & fundamenti vice substrati licuerit collige-
re futuri augmenti modū. Neque enim quae pro-
gressu aetatis illi accrescit staturae accessio, videri
debet donū recens & accessorium. Nam funda-
menta corporis in vtero constituendi, ex eo sor-
tita sunt constaturam & ratam incrementi apti-
tudinem. Puerōne dentes collapsi sunt? Hoc insi-
gni agnoscimus, quātum illi mensurae accesserit,
Trimusne hic pulio est? ex eo pater futurae pro-
ceritatis admetitur mensuram. Nouit planē du-
plam illi iustae staturae proceritatem deesse. **Quan-**
tus enim triennis deprehenditur puerulus, bis tā-
tō est euasurus procerior compos factus plenu-
dinis augmenti, aut certē denuo cātus. Hic ille est
modus humanae naturae praescriptus ad usque ex-
tremam vitae lineam ac finem, nimirum a prima
ad alteram annorum hebdomadem. Ex ea dein-
ceps iam facto puberi calor accrescit & intendi-
tur, gracilescit corpori accedit formae decus,
siccescit puerilis humoris defluuium, robur mē-
bra accipiunt solidius ac vegetantur. Hac aetate
homines inter eos primum cōstituuntur, quibus
cum coetaneis de virium robore certamen est,
nondum alioqui absolutā consecutus vegeti ro-
boris perfectionē. Coalescit enim primum isto-
rum caro ac recens concreuit, quare teneriuscu-
la adhuc est, ac proinde minus idonea tolerando
continenti & assiduo labori. Et quidem hoc ge-
nus animal de cetero habet naturae beneficio le-
ue vt sit & agile. Tertia porrō annorum hebdo-
made iustam accipit incrementi formulam. Post
hoc septenne tertium, non iam in longitudinem
se surrigit sublimius corporis statura procerior.
Simul enim atque laboribus istis augmenti sur-
sum versus se attollētis defuncta natura respira-
uit, tum deinceps in patulam & effusam latitudi-
nem sensim incipit transcendere & quasi funda-
menta iacere, atque quaquauersum subternere
ijs quae in fastigiosam altitudinem praemouit, si-
mul & carnulentam circumponere pinguitudi-
nem ac proinde membra reddere corporis vege-
tiora. Et quidē hāc efficit natura ad incremen-
tā ordine legitimo progrediens. Sanē initio facto
sunt hāc dominico vrgente imperio, perque om-
nem deinceps creaturā progreditur ad usque se-
culi finem vis illius tum dictae sententiae: **Cresci-**
te & multiplicemini.) Crescite, vt ne creatura
vnius semper & eiusdem staturae fini circumscri-
batur, sed adolecat. Multiplicemini, vt ne in vnū
aliquem abeat homo, magis autem in admodum
multos propagetur. **E T implete terram.** Implete,
non incolatu aut habitatione, (ita enim nos ipsos
viuentes alioqui locorū arētissimis angustijs cō-
pressissemus, si terrā voluisset admetiri modulo
capaci nostrae habitationis) magis implete, pote-
stati eā vestrae ac dominio subternentes. Nobis
enim

enim terrae dominium praerogauit. **Implete ter-**
ram. Ipsi ne homines eam vi subigentes implent?
vtique eam vt implemus, dominos nos consti-
tuit: & illā sanē implemus munere nobis indulte
rationis. Vt primum perspexerimus quanta por-
rigitur dimensione illa exaestuans & retorrada re-
gio eademq; inhabitabilis: quum clima illud bo-
reale cōtemplabimur, quod amplissimae licet sit
capacitatis, sit tamen ob insigne & exuperās fri-
gus, vt tota ea regio vacua sit culturae, nec vlli ce-
dat hominū vsui, num quāso videbimur imple-
uisse terram? Vtique eam implemus, selecta por-
tione quam nobis futura vsui noueramus, repu-
diata ea quae intelligebamus vitae huic traducen-
dae incommodam. Nos itaque instituit terrae to-
tius dominos operatoria virtute sententiae illius:
Implete terram. Esto, non tota in vsum concesserit
nostrum: cōstat tamen sub hominis ditionem,
vniter sam venisse. Nam ne tu quidem frumentū
si coemisti, neutiquā negari debes dominū, quod
mistum illi inserta quaedā comperiatur, quae par-
tim parando edulio conueniant, partim quae ex-
cutere ē medio debeas & abijcere. Aut lapides
quidem vt esui inutiles, illinc abijcis, & quidquid
aliud se offert permittit ad escā incommodum.
Paleis primum exufflatis, zizanijsq; fecerniculo
discussis, feligis id purum quod sit, quodque in-
telligis tibi subministratum consistentem vitae
substantiā. Ad eum itaque modum homini deus
gratuitō terrā contulit, hanc quidem nempe me-
liorem, humanae habitationi accommodam, illā
autem agriculturali conuenientē & proinde ne-
cessariā, alia quadrupedum gregibus pascēdis di-
missa est. Licueritne, dic tu mihi iam constituere
quod volo: quando munifica & indulgenti libe-
ralitate creatoris, tanto in auguratus dominio, di-
centis: **Implete terram?** **E T imperent piscibus ma-**
ris, & volatilibus caeli, & bestiis terrae.) Hāc illa
benedictio, hāc sanctio legis positae, hāc illa de-
nique est dignitas per dei gratiam, homini prae-
rogata. **E T fecit deus hominem. Ad imaginem dei fe-**
cit illum.) Hanc ne apodixim annotasti in absolu-
tam esse nec exactē concludentem? **Faciamus hominem**
ad imaginem & similitudinem nostram.) Duo
quaedam hāc complectebatur consultatio, nempe
ad imaginem & ad similitudinem, cum inte-
rim creatura ipsa vnicum obtinuerit. Num aliter
consultauit, ac semel initum consilium dein per-
mutauit in aliud? An in ipsa creatione illi poenitē-
tia quaedam se comitem addidit? Vlla ne in crea-
tore inefficax ponenda impotentia est, vt qui alia
cōsilio destinarit, alia opere ipso praestiterit: aut
vlla hisce inest verbis superuacanea & inutilis lo-
quacitas? Certē enim hoc dixit: **Faciamus hominem**
ad imaginem & similitudinem.) Hic verō vbi dixit,
Ad imaginem non subtexit, **Ad similitudinem.**
Quidquid iā dictorum elegeris, vtique in ius vo-
caueris scripturam. Quod si malis hoc ipsum di-
cere scripturā, redundans vtique fuerit & super-
fluum inculcare eadem & bis efferre. Intoleranda
proflus & grauis blasphemiam fuerit vel verbum
asserere in scriptura inueniri otiosum. Atqui nihil
illa in arcā profert, otiosum quod sit aut redun-
det. Igitur necessarium fuerit cōcludere hominē
factū & ad imaginem & ad similitudinem. **Quā-**
obrem minus reddidit expressē scriptura, quā

deus vt faceret, cōsilio instituerat? Quid ni dixit:
Et fecit deus hominē ad imaginem & similitudi-
nem dei? Elanguitne, aut imbellis fuit virtus cō-
ditoris? Ratio hęc planē impia. Poenituitne impe-
ratorē initi consilij? Tantō hāc prae illa est im-
pia magis cogitatio. Atqui dixit. Statuit ne aliud,
mutato dein cōsilio? Ne id quidem. Neque enim
iste est genuinus scripturae sensus. Neque opifici
ad operis destinati exactā consummationem de-
cessit quidquam virium aut deminutum est: sed
nec irritum abiit aut inane eius consilium. Quae
igitur tandem ratio est, quod particulam poste-
riorem istius suppressit sententiae? **Faciamus ho-**
minem ad imaginem nostrā & ad similitudinem?
Nimirū hāc, quia illud quidem quod priore sta-
tuitur loco, in ipsa mox creatione obtinuumus:
quod posteriore ipsi vt assequamur, a nostro pen-
det liberae voluntatis arbitrio. Nā quod ad ima-
ginem dei facti sumus, nobis suppetit praerogatu
ex ipsa statim primigenia cōditione: vt autē si-
militudine insigniamur dei, id demum relinquitur
nobis acquirēdum certa animi destinatione.
Et hoc quidem vt liberē eligamus, inest nobis pō-
tentia: at efficaci & operatoria actione eam no-
bis ad seiscimus similitudinē & conciliamus. Nisi
enim is qui nos condidit dominus, anteuertisset
occupatione, vt diceret illud, **Faciamus,** & ad si-
militudinem, si non sua solius munificentia prae-
rogasset potestatem, qua aditricem nos ipsius simi-
litudini cōformaremus: nulla vnquā nostra ipso-
rum facultate ad eam diuinā similitudinē susce-
ptionem euasissimus. Nunc quādo potentia qui-
dem similes deo nos fecit, largitus potestatem in
hoc, vt assimilēmur deo: reliquum erat, vt nobis si-
neret cooperari isti gratiae similitudinis ad deum
nobis potentia praerogata, vt merces proposita
operi perinde, ac nuntius quidā ad operam tra-
renū nauandam nos proliciat atque inuiter, vt ne
cunctatores desideamus, ceu statariae imagines
cuiuspiam pictoris penicillo effigiatae, nullo suo
fructu in loco positae, vt ne istius similitudinis no-
bis collatae decus ac splendor alij cuiquam adferat
laudem. Imaginem enim accuratiore opera ac so-
lerti artificio afformatam primario exemplari fi-
xius contemplatus, laudem non vtique ad imagi-
nem regeris, sed pictoriae manus artificem suspi-
cis articulum. Quō igitur similitudinis huius ad-
mirabilis ac solida laus vni mihi cedat, non itē
alteri, penes me esse voluit & licuit arbitrarium,
ad dei vt possim pertingere similitudinem. Per
imaginē animae impressam meae, obtinui rationis
vsū: verum christianus effectus, vtique similis
efficior deo. Estote perfecti, sicut pater vester ce-
lestis perfectus est, ait. Viden', quō loci explica-
tius dominus nobis edisserit illud, **Ad similitudi-**
nem? Quia, inquit, oriri facit solem suū super ma-
los & bonos, & pluit super iustos & iniustos. Ma-
litie omnis osor si fueris, si immemor acceptae in-
iuriae aut inimicitiae hesternae cum quopiam cōtra-
ctae, si fraternae dilectionis & concordiae tenax, si
alienae calamitati indolecens ex animo asimilis
deo inueniēre. Si inimicitias aduersum te exercē-
ti pro cordis affectu remiseris, ad similitudinē dei
prouehere. Ad similitudinē dei pertinges, si qua-
lem hic se erga te peccatorem exhibet, talem te
erga proximum qui in te deliquit, declararis mise-
ricordis

υδωμ.

Et reptili-
bus.

Homo
quid.

κύνες, οἱ
γνῶ, οἱ ὄρες.

Πρὸ τρεφῶ
μεθὰ λέγο
τρεφόμε-
θα.

παιδίον
ταῖς
ἐπιφύλαξ,
ἐν τῷ
Μεῖο ἀρ-
τῶνς hic
mendū est
in exem-
plari.

Pro vbi
arbitrio
demon-
strati-
onem.

ἀπὸ δὲ τῆς
δemonstra-
tionem.

Crescite
multiplicemini.

βίβλω-
νικὴ vox
est hic τὰ
χα, non
ἀπορίτικῆ
γῶμν.

ἀπορίτικῆ
γον τὸ ἐν-
θῶμν.

Ἰνὸς
ἐπιφύλαξ.

Ἰνὸς
ἐπιφύλαξ.

Ἰνα ἄγγε-
λας.

Αὐτὴν
ἀπορίτικῆ
γῶμν.

Πρὸς τὸ
πρωτότυ-
πον.

Περὶ τῆς
τῆς ὁμιλί-
ας.

Περὶ τῆς
τῆς ὁμιλί-
ας.

ricordis clementiæ affectu. Quare illud prius, Ad imaginem, obtines quidem tu ratione insignitus: posterius verò, Ad similitudinem, stola benignitatis amictus assequere: Pæ miserationis viscera assumito, suavis ac placidæ benignitatis, vt Christu promerearis induere. Per quæ enim interiore affectu alienæ infelicitati condolefcis, per eadem ipse indues Christu, perque cum ipso contracta familiaritatem, tato te reddet deo familiariorem. Per hanc sanè differendi formulam, narratio historix ad humanæ diriuatur eruditionem vitæ.

A *Faciamus hominem ad imaginem.*) Ab ipsa mox creatione obtinui illud, Ad imaginem: destinato autem ac liberiore animi proposito, ad id prouehor, Ad similitudinem. Tua igitur aliqua ex parte est gratia, quare merito ingredieris coronatus. Totum enim tuus tibi si prærogasset opifex, qua tandem gratia tibi nihil cõmerito cælestis regni fores referatæ fuissent? Nunc verò quiddam contulit, quiddam reliquit perficiendū, vt id in teipso quum ad perfectione promoueris, pronunciere nihil indignus qui mercedē insumptæ operæ deo repignerante recipias. Quo igitur pacto estingimur ad similitudinem dei? nimirū per euangelia. Christianismus quid est? Assimilatio dei, quatenus eā affectu potest humanæ fragilitas naturæ. Voti ne reus es te christianum fore? Ne cunctere deo fieri similis, Christum indue. Quonam pacto indues Christum? Baptisma qui non accepit, qui indumento incorruptibili se nondum amicitui, vtique is à se excusit & ablegauit dei similitudinē. Tibi proinde si dixissem, Huc ades, Regi assimilis esto: mēne censeris de te præclarè meritū?

B Quum verò ipse percipiam cõponere te & effingere ad similitudinem dei, eā vitabundus auerfaris doctrinā, quæ te possit æmulum reddere diuinæ virtutis auresque mox tuas obsepis, ne salutaris sermo meus aditum inueniat ac penetret. *E t fecit deus hominem ad imaginem.*) Planè hominem, dixerit quæpiam mulier: Quid refert mea? Vir ipse factus est. Non enim dixit hanc hominē, nempe mulierem: sed definitè adscripto articulo τὸν hūc ad ἀνθρώπου hominem nihil obscure marè exprelsit. Atqui ne per imperitiā vnus aliquis suspicaretur auctorem vti voluisse appellatione hominis pro viro & eo solo, subtexit: *Masculum ex feminam fecit eos.*) Habet sanè & mulier nihil minus, ac vir, quod ad imaginem dei facta est. Honor vtique naturæ nihilo dispar, sed æquus, æquæ virtutes, vtique in agone virtutis decertati propositū par præmium, consimilis vtique peccanti decreta cõdemnatio. Nolim dicat mulier: Imbellis sum, & infirmæ conditionis. Isthec infirmitas carnis est: nā in anima sibi sedem fixit virtus firma ac potens. Diuina igitur imago hęc quū in vtroque sexu peræquè honoretur, sit & cõpar atque cõsentanea in vtroq; virtus, quæ per bona opera vim tuam exerat & explicet. Prætexurienti inbecillitatem corporis ne vna quidē excusandi sui iusta suppetat ratio. Non enim vsquequaq; cõcesserim infirmū esse mulieris corpus. Est, fateor, per sympathian teneriusculū, quod alioqui ad tolerantia nō exigui sit vigoris, pertinax firmumq; ad exebias. Nam cuius aliquado viri natura cõcertare ausit cū mulieris indole, eius quæ iugi cõtinencia vitā adornat atq; instituit suam? Quādo

vir vnus imitetur mulierum pertinacem constantiam in ieiunijs, in orationibus operosam sedulitatem, profluentem & prolixā lachrymarū effusionem, alacritatē expromptā ad cuius exhibendam benignitatē? Ipse ego vidi mulierem honesto generi furti, viro clam, suffurantem quæ in pios inopum vsus fuerat erogatura pro sospitate viri, pro rei familiaris incremento, pro liberorū diuturna incolumitate. Idque facientē cõiuge totius rei nihil conscio. Conscientiam eius vitabat, pro cuius hęc dispertiebat salute. In illius enim, quod faciebat, faciebat gratiā, qui nihil non quilibet arcanum clarissimè contuetur ac perspicit, nulli prorsus suam pādens beneficentiam. Habet igitur & bona mulier illud: Ad imaginē. Nolim, isti externo homini animū admoucas tuū, tectorium quoddā est. Delitescit anima intus sub hoc integumento sefsitans, & corpore molliuscilo.

Anima sanè viri, anima itidē mulieris vtraq; parili honore insignita est. Tantūm cõperitur in istis integumentis discrimē. Assimilare igitur deo, benignitate, clemētia in iniurios tibi, familiari cum ceteris congressione, amore mutuo, fraterna charitate, malignitatis totius odio, imperādo pro virili istis affectibus vitiosus, vt prærogato tibi principatu vel tandem inaugurere. *E t præfint piscibus.*) Indultum in super tibi est, piscibus vt præfins, quibus nullus est cū ratione vsus. Fac itaque princeps vt euadas ac superior omni affectu vacuo rationis. *E t præfint bestijs.*) In omniem quoque bestia decoraris imperio. Dixeris: Quid ergo est? Egone hæc bestias in meo continēa sinu delitescētes? Et quidē nulli numerabiles. Planè in teipso circūfers numerosam & eā apprimè turbulentā beluarū intemperiem. Dictū hoc meum, vt ne arbireris in tuā detortū contumeliā, audi, tibine effruescētis iræ impetus bestiola videtur? In corde vesaniens ira cū oblatrarit, quo nō cane effrator est? Dolus quoties in anima doli fraudisq; concinnatrice sibi delegit domicilium, num vris quouis in suo spelæo collatebrāte est implacabilior? Quid? Hypocrisin neges esse beluam? Quisquis ad concinnandā calumniā composito est & peracri ingenio, is ne tibi meritū videri debet scorpionis? Quisquis ad expetendā vltionē, per insidias clam adornatas se comparat: num hic quauis vipera censendus est immanior? Non eū iure dixeris lupū rapacem, qui nullo suo iure corradit & extorquet aliena? Quæ tādē fera est, quæ non in nobis sibi vendicet locum? Infano captiuus amore cuiuspian mulierculæ, nō talis equus est furiali concitus cestro? Equi, ait scriptura, infani amatores mulierum facti sunt. Vnūquisque ad vxorem proximi sui hinniebat. Se enim quis ad eius brutæ animantis indolem transformasse dicitur, cui vitiosa imitatione affinem se reddidit ac familiarem. Quocirca nō vnæ in nobis se collatebrant feræ. Da igitur operam, istiusmodi bestijs vt imperes. Externarum princeps factus, internas sines impunè debacchari nullo cohibitas imperio? Qualis tu, si quidem leonem duce ratione coercens, illius quoque contemnens rugitum te hinc effers & insolēfcis: ipse contrā infrendens dentibus inconcinnam nec suis articulis distinctam emittis vocem, animo prorsus ira percito & ad hoc connitente vt in vnum aliquem, impressionem

HOMILIA VNDECIMA,
de hominis primigenia constitutione,
Godefrido Tilmanno Cartu-
siano interprete.

ALOMON sane quàm sapiens non in persuasibilibus eruditus sapientiæ verbis, veriùs qui è solida ac veraci spiritus sancti doctrina suam illam hausit sapientiam, in ijs quæ recens lecta nobis

sunt, magnifico planè hominem exornas elogio, voce exerta hæc depromebat: Magna res est homo & res pretiosa, vir misericors. Ego contrā sed nullo meo fructu rem hanc commentabar atque expendebam, omnis admetiens meæ vnus exiguatati, cū ea quæ in animo mecum ipse versabam, tum quæ doctrice scriptura de homine edidiceram. Equidem reputabam ipse, quinam posset dici homo res eximia adeo ac præcellens, animal deciduum & morti destinatum, animal inquam, quod innumeris obnoxium & expositum affectionibus, ab ipsa mox effusione veteri materini ad extremæ senectæ lineam agmen secum trahens inexplicabiliū malorū, veluti sentinā quandam exhaurit: de quo dictum est, Domine quid est homo, quia innotuisti ei? Et ecce quem regius Psaltes pro aspernabili ducit & gregario animali, huic prouerbiorum liber elogium desert eximie cuiusdam ac singularis prærogatiuæ: Verūm oppositionem hanc implexam & ancipitem eximit animo ac diluit historia Geneseos de homine lecta. Audiebamus enim nunc, quia deus accepto è terra puluere finxerit hominem. Sanè ex hoc dicto veram vtriusquè partis obiectæ elicit dilutionem, nempe quia homo & nihil est, & idē quiddam est eximium. Si ad illius naturam tantum spectes: nihili hominem dixeris, at ne vllius esse momenti: si ad id honoris quo illum dignata est & insigniuit dei benignitas, mentem conuerteris, vtique magnum quiddam deprehenderis esse hominem. Quis ille tandem honor? Dixerat deus: *Fiat lux, & facta est lux.*) Hominis exortum confer nunc cum generatione lucis. Dixit illic, *Fiat firmamentum*) Magnum istud cælum quod supra nos expansum est; factum est verbo dei. Astra, Sol, Luna & quæcunquē oculorum acie licet contueri: quæcunquē insuper mente assequimur supra nos erainere, quantalibet mollis sint & diffusæ magnitudinis: quod sunt, id obtinere verbo Dei. Mare, terra, ac eorum quæ vtrūque suo ambitu complexu, decens & accomodata distinctio, omnigenum animalium genera, omniuariæ stirpium differentia, hæc omnia verbo sunt facta. Hominis porrò creandi, quæ fuit formula? Nequaquam dictum est, *Fiat homo, sicut illud, Fiat firmamentum.* In creando enim homine quiddam contemplari liceat augustius creatione lucis, cæli, luminarium. Denique cetera exuperat hominis creatio. *Accipit dominus deus.*) Corpus hoc nostrum nihil indignum duxit, quod propria efformaret manu. Id effingendum non vniciupiam angelorum delegauit. Non quemadmodum solet cicadas, iranos sua sponte terra quasi ebulliens & effere-

ἀποτέλει
vνωπ τὸν
ἀνθρώπου.

pressionem faciat: Ecquid vsquam est hoc furiali affectu truculentius? Non finit vt vel tãtillum internus noster homo perstet tràquillus & requietus, simul atque hominem irrequieta cuiusmodi perturbatio expugnarit, cū in candescens ira principatum sibi vendicarit animæ, Ratione explosa. Sanè in hoc creatus es princeps; vt imperites istis affectibus, vt dominere bestijs, reptilibus vt præfins, simul & volatilibus. Cogitationes ne admittito aeriugas & plenâ vanitatis. Caue, leui sis animo nec secum cõsistente. Delatum est tibi in hæc volatilia imperium. Insolentem prorsus & absurdam rem feceris, si externè quidē volucres è sublimi decutiens, ipse leuis deprehendere & animo supra vires arrecto. Esto fastus fugitans, animi elationem auerfator. In animum ne vnquam induxeris tuum, vt quàm humanæ naturæ postulat ratio, coneris sapere maiora. Laudibus te aliquis extulit? Ne iniferis. Ne te collaudes. Nolim teipsum existimes magni quiddam esse momenti. Fueris alioqui volucris instar nūquam consistens, nec firmo vnquam animo huc illuc circummagere palabundus. Tuis fac imperes cogitationibus: imperator vt sis, quæ sunt, omnium. Ad hanc doctrinæ formulam collatus nobis principatus, per animalia mores nostros concinno ordine moderatur & eò dirigit, vt nostri ipsorum discamus esse domini. Absurdum enim fuerit, & res admodum insolens, si is non vni genti imperet; qui ipse domi ex alieno pendeat arbitrio: is administrandæ reipublicæ ciuitatis præficiatur, qui in intimis ædibus captiuus præmitur iugo vilissimi scortilli, nec rem familiarem ritè dispensat. Conuenit eum assumi ad aliorum præfecturam, qui quæ sibi sunt intima, probè nouit ac decenti ordine moderari. In hunc alioqui, rem domesticam si confusancam reliquerit, nec eam scierit digerere in ordinem, iure à subditis regeretur euangelicus ille sermo, Medice cura teipsum. Auspicium proinde medendi à nobis ipsis primū sumamus. Nemo quod venatu non prehenderit leonem, contemptui patuit aut multatus morte est: ita intemperiem qui non domuit, nulli non fuit deridiculus. Hoc igitur affectu priuato quisquis non euasit superior, vituperij incurrit notam: quum is interim nihil dum videtur admisisse damnatione dignum aut quod illi veratendum sit vitio, si victoriæ compos esse nequiverit aduersus bestias hæc agrestes & efferatas. Dominus qui sua dispensatione voluit hæc in literas transmitti, qui nostram qualemcunquē & eam planè debilem linguam fuit in hanc vsque horam ad vos concionem extendere, quique per nostram imbellem & infirmam intelligentiam, in hisce perexigujs adumbrationibus veritatis delitescens thesauros vobis ingentes sanè reuelauit: is indulgenter vobis det per hæc minutias eximiam atque vberem doctrinam, per exilia hæc femina absolutam scientiæ largiatur cognitionem: nobis proinde donet nostri istius instituti perfectam ac solidam mercedem, vobis denique impertiatur, vt opulento & vberem fructu perfruamini diuinorum eloquiorum. *Ipsi gloria & imperium in secula seculorū, Amen.*

A ne admittito aeriugas & plenâ vanitatis. Caue, leui sis animo nec secum cõsistente. Delatum est tibi in hæc volatilia imperium. Insolentem prorsus & absurdam rem feceris, si externè quidē volucres è sublimi decutiens, ipse leuis deprehendere & animo supra vires arrecto. Esto fastus fugitans, animi elationem auerfator. In animum ne vnquam induxeris tuum, vt quàm humanæ naturæ postulat ratio, coneris sapere maiora. Laudibus te aliquis extulit? Ne iniferis. Ne te collaudes. Nolim teipsum existimes magni quiddam esse momenti. Fueris alioqui volucris instar nūquam consistens, nec firmo vnquam animo huc illuc circummagere palabundus. Tuis fac imperes cogitationibus: imperator vt sis, quæ sunt, omnium. Ad hanc doctrinæ formulam collatus nobis principatus, per animalia mores nostros concinno ordine moderatur & eò dirigit, vt nostri ipsorum discamus esse domini. Absurdum enim fuerit, & res admodum insolens, si is non vni genti imperet; qui ipse domi ex alieno pendeat arbitrio: is administrandæ reipublicæ ciuitatis præficiatur, qui in intimis ædibus captiuus præmitur iugo vilissimi scortilli, nec rem familiarem ritè dispensat. Conuenit eum assumi ad aliorum præfecturam, qui quæ sibi sunt intima, probè nouit ac decenti ordine moderari. In hunc alioqui, rem domesticam si confusancam reliquerit, nec eam scierit digerere in ordinem, iure à subditis regeretur euangelicus ille sermo, Medice cura teipsum. Auspicium proinde medendi à nobis ipsis primū sumamus. Nemo quod venatu non prehenderit leonem, contemptui patuit aut multatus morte est: ita intemperiem qui non domuit, nulli non fuit deridiculus. Hoc igitur affectu priuato quisquis non euasit superior, vituperij incurrit notam: quum is interim nihil dum videtur admisisse damnatione dignum aut quod illi veratendum sit vitio, si victoriæ compos esse nequiverit aduersus bestias hæc agrestes & efferatas. Dominus qui sua dispensatione voluit hæc in literas transmitti, qui nostram qualemcunquē & eam planè debilem linguam fuit in hanc vsque horam ad vos concionem extendere, quique per nostram imbellem & infirmam intelligentiam, in hisce perexigujs adumbrationibus veritatis delitescens thesauros vobis ingentes sanè reuelauit: is indulgenter vobis det per hæc minutias eximiam atque vberem doctrinam, per exilia hæc femina absolutam scientiæ largiatur cognitionem: nobis proinde donet nostri istius instituti perfectam ac solidam mercedem, vobis denique impertiatur, vt opulento & vberem fructu perfruamini diuinorum eloquiorum. *Ipsi gloria & imperium in secula seculorū, Amen.*

B præmitur iugo vilissimi scortilli, nec rem familiarem ritè dispensat. Conuenit eum assumi ad aliorum præfecturam, qui quæ sibi sunt intima, probè nouit ac decenti ordine moderari. In hunc alioqui, rem domesticam si confusancam reliquerit, nec eam scierit digerere in ordinem, iure à subditis regeretur euangelicus ille sermo, Medice cura teipsum. Auspicium proinde medendi à nobis ipsis primū sumamus. Nemo quod venatu non prehenderit leonem, contemptui patuit aut multatus morte est: ita intemperiem qui non domuit, nulli non fuit deridiculus. Hoc igitur affectu priuato quisquis non euasit superior, vituperij incurrit notam: quum is interim nihil dum videtur admisisse damnatione dignum aut quod illi veratendum sit vitio, si victoriæ compos esse nequiverit aduersus bestias hæc agrestes & efferatas. Dominus qui sua dispensatione voluit hæc in literas transmitti, qui nostram qualemcunquē & eam planè debilem linguam fuit in hanc vsque horam ad vos concionem extendere, quique per nostram imbellem & infirmam intelligentiam, in hisce perexigujs adumbrationibus veritatis delitescens thesauros vobis ingentes sanè reuelauit: is indulgenter vobis det per hæc minutias eximiam atque vberem doctrinam, per exilia hæc femina absolutam scientiæ largiatur cognitionem: nobis proinde donet nostri istius instituti perfectam ac solidam mercedem, vobis denique impertiatur, vt opulento & vberem fructu perfruamini diuinorum eloquiorum. *Ipsi gloria & imperium in secula seculorū, Amen.*

C veritatis delitescens thesauros vobis ingentes sanè reuelauit: is indulgenter vobis det per hæc minutias eximiam atque vberem doctrinam, per exilia hæc femina absolutam scientiæ largiatur cognitionem: nobis proinde donet nostri istius instituti perfectam ac solidam mercedem, vobis denique impertiatur, vt opulento & vberem fructu perfruamini diuinorum eloquiorum. *Ipsi gloria & imperium in secula seculorū, Amen.*

Ad imaginem.
Ad similitudinem.

ἐπιφάνεια.

πῶς σου ἡ χάρις.

Non per euangelijs noui impijs ac fugitios fratres aut liberarios.

τὸ ἀνθρώπου.

D
περί τῆς
ἡμῶν.

E

F
Hinniebat

F

Porrò si quis contendet penes se esse qualēcūque horum peritiam: velim, is sibi persuadeat apud nos quoque repositum esse eiusce artis thesaurum. Quare si quid in se arithmetice continet eximium: vti que eius semina hīc etiā suppetunt. Nec interim nobis quidquā arrogamus aut gloriamur: quòd hęc è mūdi sapientia profecta sint, aut certè quòd ad eam faciant sapientiam quæ è mundo corruata est. Qui enim talia studiosè cōsecantur, simulatq̄ue nonnihil hinc furto supparant, suis id infarcientes libellis, quasi quiddam magnum scripserint, insolescunt & supra modum gloriantur. Quòd igitur declāremus ea demū nobis aspernabilia videri, quorum cognitio tantopere ab istis expetitur: rationem quæ hīc de rebus reddi poterat, silentio prætercurremus. Simul his adde, quòd rerum eiusmodi speculatio populo sit captu perquam difficilis: quum interim ecclesia non huc cogitur, vt eos excipiat sermones qui auditoribus sint admirationi: verius cupidè quærit earum solutionem propositionū quæ suæ possint ædificationi commodare. Sanè dies septimus, nempe sabbatum honori olim fuit. Apud Iudæos enim septimus hic numerus erat honore venerabilis: in quo quidem scenopægiæ, tubarum celebritas & dies propitiacionis. Apud illos itē annus septimus remissionis dictus. Totos etenim annos sex, agricolationem vt exerceant, istis licebat: at septimo his abibāt contenti, quæ suapte sponte gignebat humus. Promissionis terram quum isti incolerent, annos sex Hebræus seruiēbat: septimo sinebatur abire liber. Apud hos soluta captiuitas est anno septuagesimo. Ad nostrā deinceps trāscēdebamus. Ait scriptura: Septies cadet iustus, & resurget. Hoc pacto hebdomadē dierum conciliemus & nos in vnum: A generatione hominis septimus mortem non vidit, Enoch, mysterium ecclēsiæ. Septimus ab Abraham Moses legem accepit. En mutatio vitæ, iniquitatis resolutio: introductio iustitiæ, dei aduentus: in mundum inuecta est atque introijt disciplina, & eorum quæ agenda sunt, subiijt legislatio. Septuagesima septima generatione ab Adam se conspicuum mundo exhibuit ac visendum Christus. Nouit & Petrus mysterium septenarij, dicens: Quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei, vsque septies? Respondit dominus. Non dico tibi vsque septies: sed vsque septuages septies. Mysterium septenarij aliqua ex parte intellexit Petrus. Nondum tamen exactè didicerat, vt qui discipulus adhuc esset: vsque septies: At ne doctor quidem recessit à septenione. Præut sciuit, dicebat discipulus: supergressus est discipulum opulentiæ pietatis dominus. Quoties peccabit, & dimittam? Quid ni dixit: vsque lxxvii, aut octies, sed vsque septies? Cur non item dominus: vsque centies & centies, sed septenionem multipliciter auxit? Et quidem Petrus non de alio quoquam numero rogauit: neque dominus canonē prætergressus est septenarij. Petrus videlicet obseruauit hūc esse antiquariæ traditionis canonem, septenionem in se completi sacramenti alicuius significationem, nempe remissionis peccatorum, perfectæ quietis & recreationis, cuius signū sabbatū est, dies à mundi generatione septimus. Petrus quidem septies:

Dominus verò, septuages septies. Peccata puniuntur septies. Eum ne in modū omnis quī occiderit Cain, septenam persoluet ultionem? Illic non octo, sed septem. Parumper opperitor, & mysterium apprehendes. Septies punitur primum illud peccatum. Secūda cædes Lamech. De Cain enim expetita est ultio septies, verū de Lamech septuages septies. En vides, quòd Petri septena remissio respondet ultioni Cain: cum interim dominica cōdonatio, septuages septies ultioni septuages septenæ respondet de Lamech sumptæ. Quata fuit offensio, tanta & cōdonatio. Vbi modicum peccatum, ibi & modica remissio. Cui remittit modicè, modicè & diligit. Vbi abūdauit peccatum, superabundauit & gratia. Quod igitur illud est mysterium? Octaua dies, seculum illud dicitur, nimirū iudicij, in quo peccator, septies: & qui supra modum peccator est, punietur septuages septies. Iustus itidem septemplici honore potietur: qui excellenter iustus est, honorabitur septuages septies. Et quidem nunc dei erga nos benignitas ænigmaticis prælusionibus subindicat, quæ futura olim sunt: tum ipso nimirum præsentē, nulli non perspicuè veritas inclarescat. Hęc enim quo quisque præmio dignū se exhibuerit, nihil obscurè est ostensura. Dominus igitur hīc per confessionem ac pœnitentiam placatus, septuplam retributionem peccatoribus debitam remittet. Quare cum dies ille formidabilis ac terroris plenus minimè nos lateat, cum ipsi certò no uerimus in eum diem repositam esse peccatoribus retributionem, mercedem quæ ex æquo responsūtra sit & admetienda qualitati delictorum: præoccupatione condignæ pœnitentiæ commissā diluamus, quatenus multiplicè ac doloris plenam promercamur illic effugere retributionem. Dicamus igitur nonnihil de die septimo illius octauæ in qua consummationem accipiet seculū hoc. Et requieuit deus ab operibus.) Eorum quæ in mundo fiunt operum nihil eo die tum erit. Nullæ deinceps celebrabuntur nuptiæ; nullæ commutandarum mercium nundinationes, non item exercebitur agricolatio. Terram enim omnem terror vndique occupabit. Angore & horrore corripietur omnis creatura: sudorq̄ue anhelus & inexplicabilis coorietur. Ipsi etiā iusti præterpudi & anxij pro sententiā quæ tandem profertur. Abraham & ipse tum aderit non sine agonia: non quasi veriturus, ne in gehennam condemnentur, verius quēniam inter iustos sortiturus sit ordinem, primūne, an secundum, vel tertium. Veniente è cælis domino, dirumpentur cæli. Quantum obtineat Christus potentiæ, colliquescet ac reuelabitur. Creatura omnis intremisces. Quis non trepidabit? Ne angeli quidem sine timore sunt futuri. Ipsi quoque istendi sunt, nō quasi rationem deo reddituri. Attamen domini apparitio tāto splendore gloriæ illustrabitur, at tremorem fit iniectura omnibus. Non audis Esaiam dicentem: Si aperueris cælum, descendente te tremor apprehendet montes. In eo Christi aduentū mare concresecet gelu, operis omnis vacua erit creatura, mortificata erit & natura. Rapietur tūc iusti, tunc iustis nubes erit pro vehiculo. Angeli tum se iustis addent comites ac duces. Iusti quasi stellæ splendorum assumuntur in cælum.

Contra,

Contra, innēxi vinculis peccatores, suorumque mole peccatorū quasi compedibus astricti, quorum sibi pessimè conscij erunt, deorsum sidet ac præcipitabuntur. Illa ergo hebdomadas figuratè per hanc signatur. Et requieuit deus die septimo ab omnibus operibus.) Quæ præsentem concernunt vitā anxietatē admodū curæ, illo die profus intercipiuntur: Concupiscentiæ iuueniles & inconstantiæ conquescent ac sopientur. Nullum iā de nuptijs propositum, nemini curæ tum erit propagatio liberorum, de cōgerendo auro nullum anxietatē cura premet. Sui tunc obliuiscetur avarus marsupij. Qui luculentum & latissimè effusum possidet peculium, obliuiscetur terræ. Qui perditè & vsque ad insaniam gloriam deperit: tunc eius obliuiscetur: Horum omnium memoria ex animo cōcidet & obliterabitur. Corripietur enim anima terrore ingenti, certò sibi proponens impendentia mala. Omnem enim cogitationem diutius licet, animabus nostris, immanentem, istisque affectibus obnoxia à sua sede depellet timor & profligabit. Vbi enim dei timor, ex eo mox animo omnes se propipient vitiosi affectus maculæ. Hęc dies septima illius septimæ est typus. Accepit igitur deus puluerem de terra.) Non hīc mundi generatio exactam accepit perfectionem, neque vt nostra enarratio subtexeret, series consequentiæ intercisa est. Dictum enim est, quia deus fecit hominem, dein requieuit ab omnibus operibus. Cumque induxisset ortum, iam quo pacto fecerit, his docet verbis. Accepit deus puluerem de terra.) Audisti nomen χούρ puluerem? Hinc erudire & esto intrepidus. Nullius deinceps accipito perisomam. Quid magni de te tibi promittis, quidve insolescis? Cogitationes quæ cordi inserunt tumorem, flammamque accendunt elationis, siquando te adorientur: fac, creationis huius tuæ vt memineris. Quo tandem pacto creatus es? Accepit deus puluerem de terra. Et formauit deus hominem.) Quo demum tempore tui obliuisci poteris? Tui tūc obliuiscere, cum te è terra submoueris. Quòd si à terrā ne momento quidem te subducis, coaluisti enim terræ & concreuisti, super terram ingrederis, acquiescis terræ, teque in ea oblectas, delitigas pro terra, quidquid denique facias, sit id magnum aut certè perexiguum, id omne in terra facis) nimirum è vicino habes quod te tuæ commonefaciat humilitatis. Vnicuique es iniurius & incandesces? Vnde tibi ira hęc impotens? Ignominia te aspersit aliquis? Non sustinuisti audire: Ignobilis? Dicto hoc ocyūs acriore ira esferbuisti? Quam quæ audisti, atrociora contendis regerere? Demitte oculos, & conqueuit indignatio. Inspecta hūmo fac tecum reputes, me qui è terra factus sum, dixit ignobilem: minus obiecit, quam ipse sum. Neque enim exprobrauit terram, è qua sumptus sum: sed hominem, qui me genuit. Vnus quiuis homo animatus quantò est terra præstantior, quæ proculcatur pedibus? In eam mihi antiquam matrem, nempe terram intendo oculos, quò sit, vt non iam contumeliæ loco habere debeam quòd è seruo sum prognatus. Honoris enim est, quòd factus sum hac anima insignis & cononestatus, Existimat autem is se atroci affectisse me contumelia, nescius quantò per eam plus mihi conciliauerit honoris. Mea enim conscius natura, quis sim, probè no ui, simul & vnde sim. Ad eam considerationis formulam si factos nos esse de terra meminerimus: humilis hęc & deiecta de nobis cogitatio nullo vnquam tempore finet irē impetum plus æquo excitari. Rationem itaque tuam adiuret & auxilietur terra ipsa nusquam nō præsens, teque primigeniæ originis commonefaciens. Ad nescio quam vilem concupiscentiam si contingeret excurrere te: fac, subbeat mentem tuā hinc emigrationis articulus. Horam tui corporis in terram resoluendi si ad mentem adiocaueris: momento sedabitur eiusmodi malèsuada & vāfaniens concupiscentia. Terra es, & in terram abibis. Cogites, velim membra hęc tua quæ nunc velut substituant ardore accensa libidinis, post aliquantum desitura esse, ipsis nimirum dissolutis membris & in terram resolutis. Fac naturā memineris, & ecce omnis illa ad improbitatem sectandam affectio pessum ijt. Iugis hęc cogitatio salutare quoddam amuletum est, aduersus quodcumque peccatum. Formauit deus hominem puluere è terrā accepto.) Eximia laudis est humilitas, hęc quoque congener nobis & consentanea naturæ communitio. Si quidem dixisset Moses: Formauit deus hominem particula quapiam è cælo sumpta, id quando contemplari voluissimus, vt submoneremur humanæ conditionis ac naturæ. En suppetit & ad manus est: quod nos vltro moneat, quam nihili sumus, atque id adeò ex his est quæ vel calce proterimus. Demitte in terram oculos: dein attende, quòd ex re quapiam isti terræ congenerè & affini, nempe vile ac reiectitia efformatus es. Quid aspernabilius esse possit, quam nos ipsi? Quid nobis occurrat dignius, quam vt nos humili deiectione exinaniamus? Vidisti nescio quem sibi magnopere placentem? veste amictum veluti floribus interstincta & variegata? protendentem manum anuli fulgore splendentem? præferentem orbicularem anuli palam pretio sane quam ingenij concinnatam? adeò vt hoc nomine talis in immensum gloriectur? Qui amiculum gestitè lericis filis detextum? Quentū numerosum comitetur famulitium? Qui diffusionē comæ laxioris, & quidem flauæ atque artificij studio depexæ sibi placeat? circūferat aureos torques? qui seisset in argentea cathedra? qui incessum norit gressu glomerare superbo? qui velut è sublimi edat vocem? qui insolescat ob famulorum assentatorumque numerosum gregem, quos qui eiusmodi sunt, in suum adsciscunt famulitium? ob lautitias opiparæ mensæ? propter saluatorias voces, quas sibi circa forum apprecantur & exhibent omnes, qui è subclijis palsim assurgunt, quique contendunt primi vt excipiant venientem, progredientem honoris causa comitentur & deducant feruligeri lictores? Hos tu principes siquando affonante præconis voce progredientes conspexeris: hos inquam, vbi videris huic nescio cui terrorem incutere, cæsum alterum exscalpere, illius publicare opes, alium morti addicere nihil eorū quæ videris, formides: eorū contemplatione quæ fiunt, ne te perterreat is: cuius hęc sunt imperio, nulla per hęc imaginatio demutet tibi aut nouermentem. Tum mihi ad mentem reuoca. Quid illud?

D 5

ἀπὸ ἡμῶν.

ὁ κινῶν τὴν γῆν ἀπὸ τοῦ βερνακίου.

τὸν ἀνθρώπου πρὸς τὸν ἴδιον ἐστὶν, πρὸ χούρ.

ἐπλάσθη.

φύλακται γῆς.

E

F

Quonam pacto patriam nostram conspectui tuo conspicue proponere poterō, ut te hinc ex isto reuocet exilio? Quod si florulenta prata iucundissimum tibi præbent spectaculum: tãd hoc gratius velim animo imaginari. Rosa hic spinis est coniuncta, externa gratia molestiam obtegens, & tantum non aperta nos voce contestans ac dicens: Quæ iucunda vobis sunt o homines, tristibus permixta sunt. Nam verè in humanis bonis ita comparatum est, ut nullum eorum sincerum sit, sed confestum lætitiæ & hilaritati coglutinetur mœstitia: coniugio viduitas: puerorum educationi cura & sollicitudo: fecunditati abortus: vitæ splendori ignominia: prosperis successibus dispendia, delitijs satietas: sanitati infirmitas. Florida quidè est rosa, sed mihi tristitiam infligit. Nam quotiescunque florem hunc videro, peccati mei admo-neor, propter quod terra, ut spinas ac tribulos proferreret, condemnata est. Et hic quidè trãstoria ac breuis momenti vernorum florum gratia adhuc desiderantes destituit. Nondum enim ab illorum collectione domum reuersi sumus, & ecce in ipsis adhuc manibus nostris constituti marcescunt: in paradiso verò florum splendor non est momentaneus, sed constantem habent iucunditatem, gratiosum & amabilem aspectum, nunquam destitutum oblectamentum, insatiabilem fragrantiam, & colorum elegantiam resurgentem. Non dissoluunt illos impetus ventorum, non flaccesciunt neomeniæ, non glacies horrida congelat, nec solis inflammatio torrefacit, sed flatus quidã moderatus tenuem & iucundam respirationem adfert, leuiter illos ac placidè adflans, ac indomabilem tempori gratiam ipsorum constituens & conseruans. Et ipsarum quoque plantarum venustas talis est, quæ conditoris opificium & plantationem deceat, siue sint sarmentitiæ, siue fruticosæ, siue vniuersæ florentes, siue multiramæ, siue alticomæ, siue vtrinque florentes, siue folijs deciduæ, siue perpetuò foliatæ, siue folijs perpetuò destitutæ, siue semper floridæ, vel frugiferæ sint, vel infrugiferæ, cum vsui destinatæ ac necessitati, tũ ad oblectamentum cõferentes, magnitudine ac venustate omnes eximie, opacæ ramis, vtrinque floridæ comis, fecundæ fructibus, aliam atque aliam vtilitatem & oblectationem exhibentes. Nam quisque illarum fructus multum quidem habet elegantie & gratie: plus verò vtilitatis quàm oblectationis. Quomodo tibi deliciarum istarũ excellentiam repræsentalabo? Si contulero cum præsentis seculi delitijs: contumeliam illis potius ex collatione attulero. Aut quam tibi vel ex imagine aliqua energiã ob oculos exponã? Omnia perfecta sunt, omnia tempestiua & matura, non paulatim accepto incremento adaucta? Non enim à flore ad absolutã maturitatem crescunt, sed proprio vigore naturæ illi effectus exoriuntur, non humanæ industriæ. Illic & auicularum omnigenum sunt genera, quæ alarũ flore, & natia musica, admirabilem quandam per seipsas oblectationem offerunt spectantibus, ita ut per omnes sensus iucundè afficiant hominem, alia visu, alia auditu, alia tactu, quædam olfactu, aliqua gustu. Sunt illic & variorum animantiũ spectacula, quæ omnia sunt mansueta, omnia eorundem morum, quæ omnia & audiunt inter se & loquuntur sen-

fatè. Serpens tum non erat horrendus, sed mitis ac mansuetus, nec terribiliter in telluris superficie veluti natas reptabat, sed sublimis & crectus pedibus insistens ingrediebatur. Illic posuit hominẽ, quem formauerat. Alibi finxerat, illuc autem illum introduxit. Quemadmodum & luminaria fecit deus, & postea in firmamento locauit, ita & hominem puluerem quidem finxit è terra, posuit autem in paradysum. Notandum verò, quod non dictum est, quem fecerat, sed quem formauerat. Quem enim fecerat, secundum imaginem suam fecerat. Is autem corporalis nõ est. Et quod corporale nõ est, loco nõ circumscribitur. Nam comitatur quidem quod factũ est figmentum, hoc est, anima fictum corpus, (Simul enim est, quod cõpositum est) peculiariter tamen corporum est locus. Anima verò comes & cõsecratix corporis in loco est, propter habitum quem habet ad corpus, nõ sua ipsius natura, locis in corpore circumscripita. Quid igitur? An exhilarauit te cõmemorata paradisi amenitate, vel tristem reddidi magis corruptibilem collatione. Nam omnino animus sublimis & excelsus, ac cælestia sapiens, utpote conuersatione habens in cælis, & ad promissorũ supernam dignitatem suspiciens, cogitauit & cupidè expectauit aliquid ut audiret eorũ bonorum quæ nobis sunt promissa, quæ neque oculus vidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis ascenderunt. Si oculus non vidit, quis est, qui hæc enarrat? Si auris non audiuit, quomodo tua excipiat? Si in cor hominis non ascenderunt, quomodo illa mens nostra capiet? Neque corporalia abijcimus & spiritualia requirimus. Quæadmodum enim in lege & sensibilia erant: sed exemplaria illa esse fecit spiritualium: ita & paradysum corporaliter quidè consideramus, per allegorias verò spiritualiter interpretamur. Plantauit igitur deus paradysum in Eden versus Orientis plagas. Nomina plantarum suppressa silentio sunt. Proditum verò memoriæ est quo sit loco plantata. In Eden inquit plantauit, hoc est, in delitijs. Nam Eden delitias significat. Num vocat delitias eas, quæ per os ingrediuntur & ventri traditæ sunt, & quarum finis secessus est? An eas quæ pereunt, delitias tradidit? An hæc est gratia illa à deo nobis data, saturitas ventris, & corporis lautitia, & animi diffusio voluptatem efficiens? Aut hoc vel dicere quidem piũ est? Corpus enim abudè saginatũ & anima illi immersa & ad peccandũ procliuius facta cõpendium quoddam est ad lasciuiam & procacitatẽ, ac simul omnia ea quæ vetita sunt. Intelligemus igitur de delitijs deo dignis, ut & plantationem agriculturæ diuinæ competentem discamus. Quænam ergo delitiæ sanctis congruere poterunt? Delectare, inquit, in domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Quoniam infinita est virtutis pulchritudo, à multiformi sapientia initium ducens, propterea scriptũ est, quod plantauerit deus paradysum, non ad Orientem, sed ad plagas orientis. Nam vnaquæque planta à domino sata, propria luce ornata fulguris instar respõdit. Illic sunt fluminis impetus, exhilarantis ciuitatem dei. Alibi torrens voluptatum nominatur, nutriens & prouehens spiritualiũ plantarum venustatem, qui in sequentibus dicitur fluuius egrediens ex Eden ad irrigandã paradysum. Suprà dictum

το δὲ σῶμα τὸν, τὸν δὲ περιεργε φηται.

Accedit ad allegoriã.

γὼν.

F

dictum est quod creaturas reliquas prius absoluerit, ac tum demum hominem in principatũ ac dominatum introduxerit. Hic verò per contrariũ prius formauit hominem, deinde plantauit paradysum. Huius sanè causa est illic quidẽ, ut in plenã domum induceret patrem familiã, quem non inopem & indigum condiderat, postremò rerum largiretur copiam, hic verò profectus ac felicitatis absolutionem largitus, alibi creatum primũ, eadẽ paradisi habitorem constituit, ut cognita inter extrinsecam vitam & paradisi conuersationem, ex vtriusque collatione, differentia, cognoscas quidem pulchritudinis excellentiam, metuas verò & ruinæ iacturam. Ut verò intelligas plantationem manus dei cõpetentem, recordare eorum quæ in euangelio discipulis à domino sunt dicta. Videlicet: vos estis palmites & pater meus agricola est, ut pote ab illo plantati. Ex illa plantatione sunt, qui in domo domini plantati sunt, & in atrijs domini florēt. Et iterum in propheta: Ego plantaui vineam fructiferam, totam veram. Et imitator Christi audet ac dicit: Cooperarij dei sumus. Dei agricultura estis. Ego plãtaui, Apollo rigauit, deus autem incremientum dedit. Et iustus assimilatur, arbori plantatæ fecus decursum aquarum, quæ fructum suum dabit in tempore suo, & folium eius non defluet. Et iustus sicut palma floreat. Et, Vineam ex Aegypto transtulisti, eiecisti gentes, & plantaisti eam. Conare ergo per huius-

modi dogmata paradisi acquirere intellectum, ut assequare diuinę lucis auroram, in qua lux scientiæ oritur, ut intelligas, quomodo plantata sit paradysus deliciarũ. Quod si locum aliquem cogitaueris sanctorum capacem, in quo omnes, qui in terra bonis operibus resplenderunt, gratia dei fruatur, & in vera ac spiritali iucunditate viuãt, nõ aberraueris à decenti de paradiso similitudine. Illic itaque bonæ quædam virtutes radicatæ ac solidè confirmatæ sunt, ministræ sanctorum, quibus homo recens natus plurimòq; ad perfectionem adiumento opus habens, traditus est. In quo loco cætus sunt sanctorum, in quo lucis ortus, in quo animæ delitiæ, illic posuit deus hominem. Si carnalis es, habes descriptionem corporalis paradisi, & delicatissimã saturitatẽ. Si pluri mi facis sensibiliũ rerum oblectationẽ, accelera ad illã, in qua delitiæ indefinenter subministrantur. Si spiritalis es, & sublimiora corporalib; delectationibus expetis: ascende animo ad pulchritudinem angelorũ, cognosce in illis iustitiæ fructus, cõtemplare fluuium aquis dei refertum, cuius impetus ciuitatem dei latificat, cuius artifex ac conditor deus est. Ciuitatem illã præterfluit fluuius ille dei, qui ex Eden originẽ trahit, & paradysum irrigat. His omnibus mète cognitis, glorifica deum, quoniã illum decet omnis gloria patrem scilicet, & filium & spiritum sanctum in seculorũ secula, Amen.

αγαθὴ δὲ νόσος.

δυσθυμία εἶναι.

SANCTI PATRIS NOSTRI
 BASILII CÆSARÆ CAPPADOCIÆ
 ARCHIEPISCOPI HOMILIA IN PSALMVM
 primum, verius proœmium in psalmos omnes Davidicos, Godefrido Tilmanno Cartusie Parisiensis monacho, interprete.

SCRIPTURA omnis diuinitus inspirata, & vtilis, hac vna ratione à spiritu sancto conscripta astruitur: Ut ex ea haud secus atque è communi quapiam curandarum animarum officina, medelã suo quisque morbo salutarem & accommodã queat seligere. Medicina enim iuxta Ecclesiasten, sedabit magna delicta. Alia proinde nos ipsi prophetæ erudiunt, Historici perdocent alia, alia item instruit lex: Rursus alia commonendæ ecclesiæ species ex opere Prouerborum eruitur. At hic vnus psalmodum liber quidvis ex omnibus in se completitur, quod vsui sit omnibus, futura certissimis præcipit oraculis. Historicam continet narrationem, leges sancit vitæ sanctiũs instituenti, cuique agenda præscribit & submonet. Vtque semel omnia, liber hic bonæ omnis doctrinæ vberimum quoddam est & commune promptuarium, sua vnus prouida ac solerti cura veluti comminiscens & excogitans, quid cuiusque nostrum saluti maximopere conducat. Vulnera etenim animarum per sanar, quantalibet verustate occalluerint: vulneri recens inflicto celerem citamque adfert emendationem. Diutino item

morbo affectum pristinæ asserit sospitati, quod verò incolũme est & integrum, tuetur interim ac seruat: denique omnem prorsus vitiosã affectionis intemperiem quoad eius fieri potest, ab animis nostris reuellit ac submouet, quantiscunque modis per vitæ istius corruptam consuetudinem inualuerint, idque cum peramœna quadam deductione ac moderata iucunditate animorum, quæ & menti honestas inserat cogitationes. Nam quando spiritus sanctus nos vidit ægrè persuaderi ad complexum virtutis, ac proinde ad ineundam vitæ rectitudinem per hoc lentescere, quod toti ad cõsecrandam voluptatem propenderemus, quid fecit? Nimirum scripturæ suæ dogmatis militum insperfit concinnam istam numerorum modulationem, ut auribus permulctis ac delinitis melico vocum concentu, clam ac velut aliud agentes sinceremus in animos nostros irrepere eloquiorum vtilitatem, idque pro more sapientis medici. Is enim pharmacum oblaturus austeriusculum quidem auersanti cibos nec probe cõcoquenti, subinde oras calicis prælinat melle. In hoc sanè excogitati sunt concinni isti concentus psalmodum, ut qui per ætatem pueri etiã dum sunt, aut certè morum maturitate nondum

Præfatio in omnes psalmos. Collatio.

Davidici psalmorum laus. Eccl. 10. 4

Metaphora.

Spiritus sancti immutatum est melodia. Cur inuenta sit ex quibus efficat.

δυσθυμία κακογίτης.

παρὰ τὴν πύλαν.

ἐκ τῆς ἐκδόσεως.

incanuerunt, dum in speciem concinunt ac modulatur, re ipsa animas erudiat suas. Neque enim est promiscua plebe & ijs qui ad scripturarum indaginem rotæ desident, vnus aliquis vnquam facile comperietur, qui hinc à nobis abiens præceptum vllum apostolicum aut propheticum memoriam mandarit: psalmorum verò eloquia & domi cantillant omnes, & medio in foro secum circumferunt. Vt vnus aliquis ferè in morem peracri iracundæ: simul atq; psalmus cœperit illius auribus incini, mox ex animo discussa feritate abiter ferentior. Psalmus, animarum est tranquillitas: abiter ineundæ pacis, cuius annutu exundantes ac tumultuariæ cogitationes se contrahunt & conquiescunt. Animæ siquidem vim ad iram propendentem edulcat ac præmolit psalmus: cum contrà, freno temperantiæ coercet eam, quæ ad effrenem lasciuia deurgit. Psalmus amicitie est conciliator, vnio dissidentiu, pacis inter hostes constabiliendæ sequester est psalmus. Quis enim inimicum deinceps celsere eum possit, quo cum vel vnica ad deum vocem semel emisit? Id itaque quod in bonis numeratur præstabilissimum, psalmodia suppeditat, nempe charitatem: quæ quasi nodus quidam cõmuniendis & in vnum adstringendis omnibus concordem hanc vocem excogitauit harmoniã, ad consonum chori vnus concentum populum coaptans. Psalmus est profligãdis dæmonibus ac depellendis quoddam amuletum, Angelicæ tutelæ cõciliator, scutum securitatis inter timores nocturnos, diurnorum requies laborum, infantium tutelariorum protectio, cõsistentium in ætatis flore decus & ornãmẽtum, senum solamen, denique mundus est mulieribus exornandis appositissimus. Psalmo sequestri & velut parario ipsæ incoluntur solitudines. Forentes strepitus moderatur psalmus ac tẽperat. Incipientibus erudiri primùm, elementaris est institutio psalmus, proficientibus augmentũ, perfectis denique suffulciendis stabile firmamentum. Vox est ecclesiæ psalmus. Hic dies festos illustriores reddit ac perfundit gaudiũ, quum tristitia alioquin operetur, sed quæ secundũ deum est è corde enim lapideo ciet lachrymas. Psalmus opus est angelorũ, cælestis illius Reipublicæ in cõmune propõsita functio, spirituale thymiamã. O inuentum sanè quàm admirabile ac sapiens doctoris qui excogitauit, quo pacto vna eademq; opera ipsi melicos cãtus emodularemur & doctrinã animæ salutarè cõdisceremus. Quæ enim numerosis modulis cõprehensa ediscitur, fixius imprimitur animo. Ita enim natura cõparatum videmus, vt vix tãtillum duret, quod inuitus didiceris: cũ contrã id nescio quo pacto memoriæ insideat tenaciũs, quod cum peramœna quadã oblectatione & gratia irrepit atque illabitur animo. Quid porro nõ hinc possis edoceri? non fortitudinis magnificentiã? non exactã seueritatem iustitiæ? nõ temperantiam vel ipso aspectu venerabilem? non absolutam perfectionem prudentiæ? non pœnitentiæ formulam? non modum patientiæ? non denique quidquid dicere possis de genere bonorum? In hoc sanè reconditus est perfectæ theologiæ thesaurus. Hic reperias de Christi in carnem aduentu oraculum, cõminutionem iudicij, resurrectionis spem, terrorè intentati supplicij, gloriæ pro-

missionem, reuelationem mysteriorum. In psalmorum libro perinde ac in amplissimo quopiam & communi promptuario nihil nõ bonorũ recõditum est. Proinde quum non vna sit species musicorum instrumentorum, ad id maluit propheta librum hũc suum accommodare, quod psalteriũ dicitur: ob id (ita equidẽ arbitror) vt vel ipso nomine gratiã in eo perspicuè resonantem subindicaret è supernis profluere à spiritu sancto: quod inter cetera solum hoc causas ducit lonoris edẽdi è supernis. Nam in cithara lyraque æs ab inferiore pleetro pulsatum sonum reddit. E diuerso psalterium supernè attactũ causas sortitur cõcinnæ illius suæ modulationis: vt hoc documẽto permoti tota animi cõtemplatione discamus quæ sursum sunt, quæserere, nõ item præcipites deurgere ac rapi ad obicœnos carnis affectus per illicem voluptatem suauè sonantis melodiæ. His adde & illud: Equidem reor altissima quadam & sapienti ratione prophetam nobis subindicare voluisse per instrumenti istius structurã, quod quifquis exactiore studio & ad virtutis complexum commodiore animam suam composuerit: is tantò se eriget facilius ad cælestium meditationem bonorum. Reliquum proinde fuerit, vt quod sit psalmorum initium videamus.

Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum.)

Sanè qui architectonicæ artis sunt periti, fundamenta substernunt primùm futurè molis ædificiorum in sublime surrigendæ correspondentia. Nec secus, onerariã nauem & hanc numerosã multitudinis capacem facturi, carinam prius compingunt & agglutinant tantam, quæ satis sit transmittendo mercium vectorumque oneri. Quin & in animantium generatione cor quod natura præmolitur ac vice fundamenti præstruit, ipso etiamnum naturæ ductu cõstitutionem accipit æquabili proportionem respondentem ac futuro congruã animali: quod sit, vt corpore suis ipsius principijs omni ex parte attemperato, ad suã quæque animantium differentia promoueantur & emergãt magnitudinem. Quod itaque ad domus molitione est fundamentum, ad compingendam nauim carina, quod cor in constituendo animãtis corpore est: vim nihilo disparem meo quidem arbitratu obtinet circuncisum hoc ad breue proœmium ad vniuersam supellestem atq; apparatus psalmorum. Nam quando Dauid per operis totius progressum fuerat tam multa admoniturus, quibus obeudis operosissimi quique labores, sudoresque innumeri impenderent ijs qui desudaturi erãt in legitimo pietatis agone, hæc præuertens, lucidissimis rationibus probat horum exitum felicem ac beatum fore: vt bonorũ nobis repositorũ spe inuitati nihil grauatum aut molestè quidquid occurrerit doloris aut tristitiæ, perferamus. Sic enim & iter faciẽtib; per asperrima quæque ac penè inaccessibleia loca, tardiũ releuat laboris spes certò propõsita cõmodioris hospitij: vt que maris periculo ausant se cõmittere mercatores, facit cupiditas parandarum mercium: & agricolis imminuit ac suffuratur labores spes securitæ fertilitatis.

ἐπιφάνεια.
μα.
Liber cum
psalterii.

Aduentũ. A

Temporã.

Vir nũ beatus & non femina.

τὸ ἀκριβὲς καὶ ἀκριβὲς κατὰ δύναμιν.

diciq; beatus. Ante obitũ memo supra mag; funera debet.

tilitatis. Eam ob rem qui nostram omnium vitã in commune dispesat ac moderatur eximius doctor spiritus ille veritatis solerti sapientia & artificio consilio initio statim mercedẽ ob oculos ponit: vt laboribus dum in manibus sunt veluti iam trãsmisis, tota mente ad bona quæ in cælis reposita nobis sunt auidius properemus. Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum.) Est sanè quiddam, quod peculiari ac primaria acceptione beatitudinis prædicari debeat beatum, quod verè bonũ est, hoc ipsum est deus. Quare & Paulus memoriã facturũ Christi, ait: Secundum manifestationem beati dei & saluatoris nostri Iesu Christi. Reuera tũ denique beatum quod per se bonum est, ad quod respiciunt omnia, quod vniuersa cupidẽ expetũt, natura immutabilis, Dominica dignitas, vita nulli obnoxia perturbationi, tẽperies totius expers mœroris ac tristitiæ circa quam nulla cõspicitur vicaria alienatio, nulla eam attingit loci permutatio, fons scaturiens, luculẽta & exudans charitas, thesaurus nunquam exhauriendus: cuius rudes & amãtiores mundi dum boni istius ignorant naturã, sæpe quæ nullius sunt momenti admirantur, & beatitudinis habent loco, vt diuitias, sanitatem, vitæ splendorem, quorum nullum ipsa sui natura æstimandum est bonum, non solũ quod facile habeant ad res contrarias conuersionẽ, sed & quod possessores suos nihilo meliores reddere valeant. Quis enim ob pecuniam iustus? quis ob corporis prosperã valetudinẽ prudens? Contrã, hæc aspiciunt nec rarò abudentibus cedere in fontẽ & ministeriũ peccati: Beatus igitur ille qui quæ plurimũ sunt habẽda, possidet, quivẽ eorũ particeps est quæ nullis queunt modis cõuelli & auferri. Sed hunc quomodo cognoscemus? Qui non abiit in consilio impiorũ. Ego verò priusquam exponã, quid sit, nõ abijisse in consilio impiorũ, quæstionem vobis huius loci soluam. Cur propheta, inquis, virum duntaxat selegit, quem beatum prædicaret? num sceminas ab hac beatitudine excludit? Absit. Nam vna virtus viri & scemina est, quando par vtrique creatio, honorq; similis. Audi Genesin: Fiat (inquit deus) homo: ad imaginem dei fecit illum: masculum & sceminam fecit eos. Quorum itaque natura vna, horum & actiões eadẽ. Quorũ æquale opus horum & merces eadẽ. Cur ergo viri facta mentione, mulierẽ tacuit? Quoniam satis esse existimauit, quãdo est vna vtrique natura præcipuo sexu vtrunque hominem significare. Beatus igitur vir qui non abiit in cõsilio impiorum. Considera verborum quæ sit exacta comprehensio, quoniam modo qualibet dictio sententijs scatet & exuberat. Non dixit, qui nõ abit, sed non abiit in cõsilio impiorum. Nondũ enim ille qui in vita est, beatus est prædicandus ob exitum incertum: sed qui vices suæ functionis & vocationis semel absoluerit, vitãque sine certo clausit, hic iam beatus tutò dici poterit. Cur igitur beati immaculati qui ambulant in lege domini? Non enim ibi dicitur, qui ambulauerũt, sed qui adhuc ambulant, beatos illa scriptura pronũtiat, quoniã qui benefaciunt in ipsa laudantur actione: qui verò peccatum fugerunt, si semel atque iterũ à malo fortè declinauerunt, nõ propterea laudãdi sunt, sed qui omnino omni tempore vitare profus po-

tuerint malitiæ experientiam. Ex qua sanè serie sermonis, altera nobis emerit dubitatio: Cur eũ qui ex virtute viuunt nõ dicat beatum, sed qui nihil mali admiserit. Hac enim ratione, equus, bos, lapis, beati poterunt appellari. Quod enim inanimatum in via peccatorũ stetit? aut quod expers rationis sedit supra cathedram pestilentia. Aliquantum si perstiteris, solutionis medelam inuenies. Infer enim: Sed in lege domini voluntas eius.) Diuinã autẽ legis meditatio ci tantũ qui particeps rationis est, conuenit. Nos verò & illud dicimus, quod principium ad bonorum apprehensionem seu emendationem vitæ, est à malis abscissio: Declina à malo (inquit) & fac bonum. Sapienter itaque & solerti cõsilio ad nos virtutem introducere cupiens, fugã vitiorum initium fecit bonorũ. Si enim statim ea quæ sunt perfecta tibi proposuisset: ad ea fortè obeunda, fuisses cõtator. Nũc verò ad faciliora captu te affluẽfacit vt ad ea quæ sequuntur, animo sis præsentiore. Ego quippe pietatis exercitatione, scalã à Iacob vitæ rectè cõparauerim: cuius pars terram attingebat, pars altera ipsi supereminens in cælum vsque porrigebatur. Ex quo eos admonere opus est qui ad virtutẽ instituuntur primũ, vt primis admoueãt gradibus vestigiũ, & inde paulatim ascendendo progrediendoque, ad comprehensibilem humanæ naturæ altitudinẽ sensim ac paulatim promouentes perueniãt. Quemadmodum igitur in gradu scalari, prima est ascensio ab humo recessus: sic in exercitatione diuinæ cõuersationis principium profectus est discessus à malo. Omnino autem facilius longè est otari ac quietescere, quàm qualescunque opus facere. Verbi gratia: non occides, non mœchaberis, non furaberis. His omnibus otio tantum & immobilitate est opus. Atqui, diliges proximum tuũ, sicut teipsum: Et, vende substantiam tuam, & da pauperibus, Et si quis te adegerit ad miliare vnũ, vade cũ illo duo, actiões sunt athleticas competentes, strenuo ac forti animo ad præstãdũ opus habentes. Ex quo illius admirare sapientiã, qui nos ad perfectionem per res faciliores & cõprehensu aptiores deducit. Tria verò nobis digna obseruatione proponit: Nequando abierimus in consilio impiorum: Non consistendum in via peccatorum: Non sedendũ in cathedra pestilentia. Rerum naturã secutus hunc dictis ordinem imposuit. Primum enim consiliũ inimus. Deinde consiliũ firmamus: Postreand in ijs quæ cõsuluimus, permanemus. Ante omnia igitur ipsa puritas in mente nostra consistens prædicada venit beata, quoniã radix earum quæ per corpus fiunt actionum, cogitatio ipsa siue consultatio est in corde conquiescens. Adulterium enim in anima voluptatũ allestatoris primis accenditur flammis, atque ita corporis corruptionem operatur, vnde & dominus ait: Intus sunt quæ coinquinant homines. Quoniam autem impietas propriè dicitur in deũ peccatum, ablit vt de deo quidquam per incredulitatem dubitemus. Hoc naque est abijisse in consilio impiorum. Si in corde tecum dixeris? estne deus, qui vniuersã moderetur & gubernet? estne deus singula dispensans? estne iudicium? estne retributio expectada vniciquẽ, secundum quod gelsit? Cur ergo iusti egent, peccatores in copia

ἡ δὲ ἀληθεύσα.

γυμνασίου.

Pictã.

Collatiã.

Ad perfectiõnem cõtendens proponuntur tria.

minus in euangelio filium perditionis vocavit: Nullus(inquit)perijt nisi perditionis filius. Filios autem sapientia eos vocat, qui in dei cognitione sunt instituti & conformati: iustificata est, inquit, sapientia à filiis suis. Et si fuerit, inquit, ibi filius pacis. Non igitur mirum videri debet, si nunc corporalem eius tacendo patrem, dextram filium potissimum focium Davidis nominet, accepta decem appellacione, ex ratione illustris ac preclari operis. Domine deus meus in te speravi, saluum me fac.) Putatur vulgare quid esse, & quod à quouis possit sanè ac verè proferri illud, Domine deus meus in te speravi, saluum me fac: Profecto non se sic habet res. Qui nanque in homine sperat, aut ob aliud quiduis eorum quæ vitam hanc concernunt, animi pendet ac distrahitur, (verbi gratia dum spem collocat in magistratu, in diuitijs & alijs qui buslibet quæ apud plerosque putantur clara esse ac splèdida) is neutiquam legitime dicere potest: Domine deus meus in te speravi. Præceptum est enim non oportere in principibus sperare. Et rursus: Maledictus homo, qui confidit in homine. Quemadmodum nec quidquam aliud, præter deum colere oportet, sic nec in alio sperare, quæ in deo omnium domino fas est. Spes mea, inquit David, & cantatio mea dominus. Sed quomodo primam seruari à persequentibus, deinde liberari rogat? Puncti enim distinctio clarè hinc reddit orationem. Saluum me fac, inquit, ex omnibus persequentibus me.) Deinde sequitur: Libera me nequando rapiat vt leo animam meam.) Quæ igitur differentia inter seruari & liberari? Seruantur propriè debiles, liberantur verò ij qui in custodia captiui retinentur. Propterea eum qui per se debilis est, alioqui in se retinet fidem: propria ad hoc moderatur ac dirigit fides, vt demum consequatur salutem. Fides enim tua, inquit dominus, te saluum fecit. Et rursus: Fiat tibi sicuti credidisti. Qui verò libertate donandus est, pretium aliunde pro se dependi expectat: Qui itaque sub mortis pendet articulo, cognoscens quemadmodum vnus est saluator, vnus item liberator siue redemptor, ait: In te speravi, saluum me fac ex debilitate: libera me item ex captiuitate. Existimo autem quod generosi dei athletæ per omnem suam vitam cum inimicis inuisibilibus, cum colluctati satis superque fuerint postquam omnes eorum subterfugerint insectationes, prope vitæ finem constituti, à principe seculi huius examinantur: vt si qua comperiantur retinere ex initis certaminibus vulnera, aut si quas discoloris notas siue impressiones peccati in his deprehenderint, destineantur. Quod si nullo faucij vulnere, nec vlla aspersi decolore macula peccati perinde ac inexpugnabiles ac liberi à Christo inueniantur, interquieturi suscipiantur, ac refouentur. Orat itaq; de vita præsentis & futura. Serua me, inquit, hic à persequentibus me: libera verò me, tempore reddendæ rationis, nequando rapiat vt leo animam meam. Et hæc ex ipso domino discere vtique possis circa passionis suæ horam dicente: Nunc princeps mundi huius venit, & in me non habebit quidquam. Sed is quidem qui nihil vnquam admisit peccati, rectè dicit: In me non habebit quidquam. Homini autem abunde fuerit, si ausit dicere: Venit princeps mundi huius, & in

me habet pauca & modica. Periculum itaque hæc pati fuerit, nisi nobiscum liberantem nosque ex his malis redimentem ac seruantem habeamus. Duobus autem propositis totidem sequentia respondent. Serua me ex multitudine persequentium me & libera me, nequando rapiat, ac si non sit qui liberet aut redimat. Domine deus meus si feci istud, si est iniquitas in manibus meis, si reddidi retribuendis mihi mala, decidam ab inimicis meis inanis. Persequatur inimicus animam meam & comprehendat.) Mos est scripturæ, retributionis nomen non solum in præmium aliquod boni & mali accipere, sed in actionum principio, vt, Retribue seruo tuo, pro tribue. Dare nanque initium benefaciendi est. Reddere verò, mensuram ijs quæ sunt tributa æqualem circumscribere. Retributio autem, alterum ferè dandi principium ac bonorum seu malorum in quosdam cumulus quidam ac periodus collatorum. Arbitror autem, quando pro petitione quasi repetitionem ponens oratio, retributionem requirit, quod talem demonstrat sensum: Prouidentia ac curæ debitum, quod ex natura parentes necessariò debent liberis, hoc mihi exhibeas peto. Debetur nanque liberis à parente secundum naturalis amoris affectum sustentandæ vitæ prouidentia siue prouentus. Parentum enim est, inquit, colligere siue thesaurum recondere liberis, vt præter hoc quod ad vitam illos genuerunt, etiam viuendi subsidia subministrant. Ad hunc modum in scriptura, in primarijs actionibus nostris, retributionis seu vicariæ retributionis dicitio vsurpari solet. Hic verò videtur confidenter dicere, quoniam non reddidi retribuendis mihi mala, non reddidi similia. Itaque si feci hoc, & si reddidi retribuendis mihi mala, decidam meritò ab inimicis meis inanis. Inanis autem ab inimicis ille decidit, qui ex gratia Christi plenitudine excidit. Persequatur itaque inimicus animam meam. Comprehdatur & conculcet in terram vitam meam.) Anima iusti à consensu & affectione corporis disparata, vitam habet cum Christo absconditam in deo, vt dicere cum Apostolo valeat: Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus. Item, Quod nunc viuo in carne, in fide viuo. Peccatoris autem & eius qui secundum carnem viuit anima, & corporeis voluptatibus inquinatur, in vitiosis carnis affectibus, perinde ac in luto quodam continuè volutatur: quam conculcans inimicus magnopere commaculare, & veluti in puluerem redigere ac obruere contendit, irruens in iacentem, ac pedibus illum in terram proterens. Conculcet in terram, hoc est, in corpus, vitam videlicet prolapsi, & gloriam meam in puluerem deducat. Sanctorum enim, qui cum superis conuersantur, & sibi thesauri sempiterni bona thesaurifant, gloria in celo est. Terrenorum verò & secundum carnem viuientium gloria, in puluerem deduci dicitur. Qui enim ob terrenas diuitias gloriatur, & ab hominibus captat ac venatur honorem breui tempore duraturum, quique in exuberanti copia rerum corporalium spem habet, is profecto gloriam sibi conciliat, non quæ ad cælum aspiret, sed in puluere permanentem. Exurge domine in ira tua.

D

D

E

E

F

Mysterium

Aggreditur suscepti psalmi interpretationem.

*aliam lau datio.

Saluum me fac, deim libera.

γνώμη μου

καὶ ἡ

ἡ

ἡ

ἡ

ἡ

ἡ

Attende quo dicitur

ἰκόντες

καὶ πᾶσα

Mysterium resurrectionis iam impleri Propheta orat, in peccati eorum condemnationem, vel in cruce exaltatione, quæ futura erat, postquam prouecta ad vltimum terminum creuerit inimicorum malitia. Aut certe: Exaltare in finibus inimicorum meorum.) eiusmodi sensum præfert: Quantumlibet in sublime succreuerit malitia, etiã per exuberantem copiam aut facultatem potentie in immensum & infinitum se effuderit: potes quemadmodum bonus medicus depalcantis vlcis terminos preoccupans, sistere morbum latè vagantè ac serpentem, & eius continentem contagionem plagis tuæ disciplinæ incidere. Et exurge domine deus meus in præcepto, quod mandasti.) Potest item hic sermo ad resurrectionis mysterium referri: vt hortetur Propheta & obsecret iudicem, quatinus is exurgat in peccati omnis vltionem, & ad mandata perficienda quæ nobis pridem constituit. Potest etiam vsurpari ad rerum prophetæ, quæ tunc contingebant, conditionem statumve: & ita deum rogat, vt ad vindictam præcepti neglecti quod mandauit, exurgat. Præceptum autem erat hoc à deo præscriptum: Honora patrem tuum, & matrem tuam, quod filius ipsius transgressus erat. Ideo rogat, vt & eum ipsum corrigat atq; castiget, & exemplum multis sit, quo admoniti relapsant, neu cunctetur longanimitè ferendo: sed exurgat in ira, & exurgens proprium vindicet mandatum. Non enim, inquit, tam me vlciferis, quam præceptum tuum neglectum, quod ipse mandasti. Et synagoga populorum circumdabit te.) Liqueat enim, quod castigato vno improbo, multi conuertentur. Itaq; malitiam istius puni, vt multa populorum synagoga te circumdet, & propter hanc in altum regredere. Pro circumdante te ac venerante synagoga, quam possidisti per gratiæ condescensionem in carnem, & legis nouæ dispensationem, regredere in altum gloriæ quam habuisti ante mundi constitutionem. Dominus iudicat populos.) Multis in locis scripturæ sermo de iudicio interspersus est, vt necessarius maximè & ad conseruandam pietatis doctrinam opportunissimus apud eos qui in deum per Iesum Christum crediderunt. Quoniã tamen varijs modis de iudicio sermo inscriptus est, cõfusionem his inferere videbitur, qui minus exactè varias iudicij acceptiones distinguunt. Qui enim credit in me non iudicatur: qui nõ credit iam iudicatus est. Si vero qui non credit, similis est impio, quomodo dictum est: Non resurrecturos esse impios in iudicio? Et si credentes, filij dei ob fidem facti sunt, ac propterea digni facti sunt, qui & ipsi dii vocentur, quomodo deus stetit in synogoga deorum, in medio autem deos diiudicat? Sed videtur aliquando iudicare pro, probare, in sacris voluminibus accipi: quãdoque verò pro condemnare. Quando probare significat ait: Iudica me domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum. Ibi enim subiungit, Proba me domine & tenta me. Quando verò condemnare significat: Si nos, inquit, ipsos iudicarem, non vtique iudicarem. Si enim nos ipsos perscrutarem, vtique condemnationi nõ subijceremur. Rursus dicit. Iudicio contendet dominus aduersus omnem carnem: hoc est, in exquirenda ratione eorum quæ cuique dum viueret, acta sunt, vniuscuiusque iudicio se ipsum subijciet, & sua præce-

pta peccatorum factis opponet lucida vi demonstrationum velut excusans, & quod in salutem iudicandorum quæ se dicebant, cuncta fecerit: vt certò sibi persuadeat peccatores, quod rei & obnoxij criminibus diuinum sustineant iudiciũ, meritam pœnam sponte subeant. Est & alia significatio ex hac voce iudicare, vt ait dominus: Regina austri exurget & cõdemnabit generationem hanc. Eos enim qui doctrinã diuinã auersantur, quique à se amolliuntur stũdia honesti ac virtutis & sapientiæ dogmata plena bonæ eruditionis fastidienter à se profus ablegarunt, eorum comparatione simul & collatione qui in generatione suorum Gentiliam rerum bonarum studio excellerunt, grauiorem auferunt daturos esse pœnam, eorum gratia quæ neglectim transmissit. Credo equidem non omnes similes relatuos esse sententiam ab æquissimo illo iudice, quotquot hoc terreste corpus receperint: quod externi isti casus qui cuiq; nostrum contingunt, non partio discrimine à se dissideat, quo fit, vt dissimilem quique sententiam sit relaturus. Qui enim cõcurrunt casus non à nobis quidem profecti, sed vel inuitos circumstant, aut peccata nostra degraunt, aut leuiora efficiunt. Fac ex suppositione scortatione vocari in iudicium. Esto vnus aliquis id peccati admiserit, initio ætatis improbis moribus innutritus. Sit item parentibus omni genere intemperantiæ contaminatis prognatus: sit idem educatus in improba consuetudine flagitiorũ, in ebrietate & commestatione, inter obscœna & auditu fœda colloquia. Contrã alius aliquis aliquã multa nactus, quæ ipsum inuitent ad quæque longè optima consecranda, vt sunt, liberalis educatio, doctores, diuinorum eloquiorum subinde repetita auditio, crebræ lectiones rerum salutarium, admonitio parentum, enarrationes quæ ipsum forment & instituant ad componendam morum grauitatem & tuendam mordicis pudicitiam, ad moderatam sumedã alimonix temperiem. Talis denique in simile quo alter deliquit, si delapsus fuerit peccatum: quoniam pacto hic posita ratione vitæ prioris, non maiores longè, quam ille pœnas merito dare oportere existimabit? Ille enim ob id solũ culpabilis erit, quod inditis & inspersis menti salutaribus occasionibus nõ rectè vsus est: posterior verò præter hoc etiam cũ magnum ad salutem adiumentum habuerit, propter intemperantiam ac breuissimi temporis negligentiam & incuriam, sese prodidit. Similiter autem & is qui in pietate mox à cunis educatus, & inter diuina dogmata conuersatus omnẽ erroris vitauit perueritatem, inque lege dei nutritus, quæ omne peccatum traducit, & ad contraria prouocat: nõ similem habebit idololatriæ excusationem, quã ille qui ex parentibus prophanis natus & ex legibus & à gentibus initio idololatriæ edoctus est. Dominus iudicat populos.) Aliter Iudæum & aliter Scythã. Ille enim acquiescit legi & in deo gloriatur, & probat meliora. Instructus igitur per legem, & præter commune donum intelligentiæ quã audiat suis auribus incini, & continenter erudiatur prophetis & legalibus scriptis, si deprehendatur quidpiam præter æquũ admisisse: longè grauioribus erit obnoxius peccatis. Schytã autem Nomades agrestibus & inhumanis educati

E 2 moribus

moribus, rapinis ac prædis inter se affueti, iræ nula temperantia indulgentes, lites denique omnes ferro dirimere prompti, & contentiones per sanguinem soluere edocti, si quid fortè inter se humanitatis aut bonitatis communicauerint, nobis ob propriam virtutis & legis institutione, si quid fortè defecerimus, longè grauiorem præparant mulctam. *Iudica me domine secundum iustitiam meam, & secundum innocentiam meam super me.* Videtur hic sermo aliquid fortè iactabundum, & gloriofum, & simile aliquid orationi pharisei se se extollentis habere. Candidè tamen perspicenti re propheta noster ab hoc vitioso affectu procul omnino esse iudicabitur. *Iudica me domine*

A *(inquit) secundum iustitiam meam.* Multa, inquit, de iustitia dicuntur, & perfectæ iustitiæ fines cõprehensu sunt difficiles. Est enim & angelorum iustitia quædam quæ humanam superat: si qua virtus est supra angelos, correspondentem habet magnitudini iustitiæ præstantiæ. Postremò ipsius dei iustitia omnem excedit intellectum, cum sit omni genitæ naturæ incomprehensibilis atque inenarrabilis. *Me igitur iudica domine secundum iustitiam meam:* hoc est hominibus tantum comprehensibilem & possibilem his qui in carne viuunt. *Et secundum innocentiam meam super me.* Sic enim maximè constat dicentis affectus longissimè à pharisei arrogantia distare. Innocentiã enim suam nominat, perinde ac simplicitatem in experientiamque eorum quæ vitia sunt cognitu. Sicut in prouerbis dicitur: innocens omni verbo credit. Quoniam itaq; nos homines in multa de-

Innocentia
Davidis
qua.

B labimur incommoda ob inconsiderantiam & in experientiam, se apud deum excusat, veniamq; orat vt assequatur super innocentiã. Ex hoc autè palam est quòd ea quæ dicta sunt, humilitatè propheta magis quàm superbiã præ se ferre videtur. *Iudica me secundum innocentiam meam in me existentè,* id est ad librilem humanæ fragilitatis iustitiam meam appendens, iia me iudices. Simplicitatem enim cum probè noueris morum meorum, non me vt versatilem, neque vt circûspectum in mundi negotijs, sic peccantem me iudices. *Consumetur nequitia peccatorum.* His verbis orans verum se præcepti euangelici discipulum palam ostendit. Orat enim pro persequentibus se: & ita orat, vt sine quopiam ac termino peccantium eorû circû scribatur iniquitas. Quemadmodum si quis oret pro ijs qui corpore laborant, ac dicat: consumetur obscuro laborantiû morbus. Etenim ne instar cancri vicina quæq; depascentis, latius serpat peccatum, orat vt sistatur ac finem capiat, nõ item se latius effundat, hoc modo inimicos diligens ac benigne facere ijs qui se oderunt, cupiens eoq; precatur pro se persequentibus. *Et diriges iustum.* Rectus, iustus nominatur, & rectum cor quod bene facit. Quid igitur vult hic orado propheta? Orat enim vt qui iam rectus est dirigatur. Nihil dicit aliquis, obliquû aut obtortû, seu trasuersum, in recto erit. Sed profectò necessaria hæc pro iusto petitio, vt rectû eius mentis propositû per directione & manu ductû dei regatur, ne præ fragilitate quandoque veluti à canone veritatis nutando declinet, neque à veritatis inimico, peruersis lædatur dogmatis. *Scrutans corda & renes*

παραίτητά
ωφ.

Collatio
Metapho-
ra.

deus iustè.) Scriptura quandoquidè non rarò cor accipit pro mente, & renes pro parte animæ concupiscibili: & hic idiolum significat, quasi dicat, *Iudica me deus cum ob dogmata, quæ de pietate retineo, tum ob motus affectuum animi.* Tu nanque corda & renes perscrutaris. Scrutatio propriè est cum omnibus torturis & argumentis inquisitio, quæ à iudicibus adhibetur torturæ ad motis, vt si cõscij rerû sunt arcanarû quæ in quæstionè posita sunt, vi tormetorû adacti eas prius delitescerent in apertum constituant. Et quidem inquiretur in cogitationes nostras, æquissimi iudicis examine prorsus infallibili. Ipsæ rursus actiones in quæstionem venient & expendentur. Nemo igitur huius verissimi iudicis præuertat sibi sumere vices, neque ante tempus iudicet, donec veniat ipse dominus qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit cõsilia cordiû. Dum deus corda & renes scrutatur, suam ostendit iustitiam. Tentatum est cor Abraham, an deum ex tota anima & ex toto corde diligeret, quado Isaac filium iustus est in holocaustum offerre: vt plenè ostenderet, quàm filium supra deum non amaret. Probatus est & iacob fratris insidias passus: vt luce ipsa enitesceret, clarius ipsius fraternam charitatem nihilo imbecilliore factam per tot tantaque Esau peccata. Horum itaque corda scrutatione quadã sunt examinata. Renes verò Iosephi probati sunt, quado insaniente erga se lasciuia domina, libidini turpissimæque voluptati honestatè continentia prætulit. Ad hoc autem probatus est, vt spectatores diuini iudicij animaduertent iure illi honorè maximum exhibitum, quòd illius iam multis spectata documentis inuicta castitas præluxisset. *Auxilium meum à deo.* Propriè in bellis ij qui eruptionem inimicorum sustinent auxilium quaerunt. Hic verò inuisibiles Propheta sentiens inimicos, & instas sibi periculum ex inimicis vndique totius exercitus impressione in se irruentibus animaduertens, ait: *Auxilium meum, non ex diuitijs, nõ ex vilo corporali subsidio, nõ item ex facultate quauis aut fortitudine qualicûque mea, at neq; ex cogitatione quatalibet humana, sed auxilium meum à deo.* Quale autem mittat auxiliû timentibus se dominus, alibi à psalmo didicimus dicente, *Castra metabitur angelus domini in circuitu timentium ipsum, & eripiet eos.* Et alibi: *Angelus eruit me. Qui saluos facit rectos corde.* Rectus corde is est, qui animû retinet neutrobi vergentem, sic vt ne excedat, neque desit tibi: sed ad medium dirigitur virtutis. Nam quisquis à fortitudine defleuit, in timiditatem deuoluitur: contra qui iusto plus se extendit, ad audaciã temeritatemque declinat. Quamobrem huiusmodi homines scriptura obliquos & obtortos nominat, qui à virtutis medio ad excessû seu defectum tendunt. Quemadmodum enim obliqua linea fit, si nunc in curuum, nunc in cõuexum eius rectitudo diffringatur siue obliquetur: sic itè cor obliquû est, quod nunc per iactantiam arrogantiamq; effertur, nunc per calamitates & dolores deiicitur. Ideo Ecclesiastes ait: *Obliquum nõ dirigitur. Deus iudex iustus, fortis & patiens, non irascitur per singulos dies.* Hoc videtur propheta inferre aduersum eos inuictus qui tum ob rerû euentus turbabantur, quasi suorum perturbationem

Scrutans
cor pro
mente, re-
nes pro
cupiscibili
partē
Scrutatio
quid.

γινώσκω
τοὺς ἰσχυροὺς
τῶν ἁγίων
καὶ τῶν ἁ-
γίων.

βασίλει-
αἰς.
ἀσπίδι
ἐστὶν.

Αρ. ἁ
μὴ.

In arcu dei
vasa mortis
ἀμοιβῶν
ἐκ comparatione.
πρὸς ἀφ' ἑ-
αυτῶν.

* Al. In-
ter se
diuina
põnt.
Cor
ἐκ
quò
cõst.

καρπὸς
ἐστὶν ἰσχυ-
ρῶν.

ἀνὴρ
ἐπιθῆ-
ναι.

cohibens, ne diffidant vniuersorum prouidentie, videntes inultum patrem super filij rebellione & Absalonis flagitium quod moliebatur, prosperos habere successus. Eorum itaq; in cogitationibus stupiditatem & inconsiderantiam corrigens, ad hunc modû illos contestatus est, dicens: *Deus iudex iustus, fortis & patiens, non irascetur per singulos dies. Nihil temerè fit, eorum quæ geritur, sed cuiilibet pro mensuræ suæ portione deus reddet, ad quam in hac vita actus suos præmenfurauit. Quoniam igitur peccatum ego admisi, ex eo meritam recipio mercedem. Nolite itaque loqui aduersum deum iniustitiam, Deus enim iudex iustus. Neque tam abiectè de deo cogitate, vt existimetis ipsum ad vltionem fundendam impotentem esse. Nam fortis & potes est: Quæ ergo causa, quòd non statim peccantibus pœnam infligit? Quoniam patiens est. Non irascitur per singulos dies. *Nisi cõuersi fueritis, gladium suum vibrabit.* Comminatorius sermo ad conuersionem inducens eos qui tardi sunt ad pœnitentiam. Non statim minatur vulnera, plagas, mortes, sed armorum vibrationem, veluti preparationem quandã ad vltionem intentat. Quemadmodum enim qui arma abstergunt ac poliunt, pugnae mox ineundæ acrem affectum & alacritatem per hoc significant: sic & sermo hic dei motum ad vltionem ostendere volens, gladium illum vibrare dixit. *Arcum suum tetendit.* Non aliquis neruus arcum dei tendit, sed potentia puniendi quandoque intensa, interdum verò remissa. Peccanti itaq; minatur sententia hæc parata esse, quæ illi irrogatura sint pœnam, si à peccato non desistat. *Parata sunt enim in arcu vasa mortis.* Vasa vero mortis, potentia sunt internecioni tradentes inimicos dei. *Sagittas suas ardentibus effecit.* Quemadmodum enim ignem dominus non adamantis qui non liquefcit igne, sed ardenti materiæ ceu sunt ligna, creauit: sic & sagittæ dei in animas quæ multum aridæ materiæ & ad interitum aptæ collegerunt, sunt affectæ. Illi itaque qui ignitas diaboli sagittas prius receptas in se retinent, hi sunt qui demum dei sagittas excipiunt. Ideo dicit sagittas ipsius iam ardentibus effectas. Incendunt planè animam carnis amores, pecuniarum cupiditas, inflammata ira, exurens animam tristitia & tabefaciens, timores itè alieni à dei timore. *Qui verò nullis est eiusmodi inimicorum sagittas sauciatus, sed dei armaturâ se induit: nullas hic vnquam experietur aduersum se intendi laterales sagittas. Ecce parturijt iniustitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem.* Et quidem quod ad huius sententiæ ordinem attinet, consulaneus videtur esse dictionum cõtextus. Quoniam grauidæ primùm quidem concipiunt, deinde parturiunt, postremò pariunt. Hic parturigo primum fortitur locum, dein conceptio, demum partus. Ceterum ordo hic significatissimè explicat cordis conceptionem. Incontinentium enim appetitiones nullo cõercitæ freno rationis, & insanæ prorsus concupiscentiæ hominem veluti cæstro quopiam extimulantes dictæ parturigenes quadam sunt, quòd acrimoniam ve hementissimi doloris in anima parere soleant. Secundum hunc ad malum prægestientem impetum quisquis non euadit superior malignis & ad malum persuadentibus consilijs, is iam concepit*

dolorem, idem vbi fuerit in corde conceptam malitiam in flammam erumpere per improbas & flagitiosas actiones, tum demum peperit iniquitatem. Videtur enim hæc dicere, quodammodo erubescens pater iniqui filij appellari: Non meus, inquit, filius hic, sed eius est patris, cui se per peccatum iure adoptionis contradidit, eoq; secundum Ioannem: *Qui facit peccatum, ex diabolo natus est. Ergo, Ecce parturijt ipsum per iniustitiã diabolus, & concepit ipsum: hoc est in penitus fimos recessus sub intestina suæ affectionis viscera pertraxit, ipsumq; gestauit diabolus in vtero. Denique eundem peperit, ipse iniquitate palã traducta. Nam omnibus quidè Absalonis aduersus patrem rebellio manifesta fuit. *Lacus aperuit & effodit eum.* Lacus nomen apud scripturâ non admodum in bonam partem plerunq; reperitur: sicut nec puteus in malam. Lacus enim est in què Ioseph deiectus est à fratribus suis. Et cû cades facta est à primogenito Pharaonis, vsque ad primogenitum captiuæ quæ erat in lacu. Et in psalmis: *Deputatus sum cum descendentibus in lacu.* Et in Hieremia: *Me fontem aquæ viuæ reliquerunt, & effoderunt sibi lacus pertusos & cõfractos, qui non poterunt aquã continere. Et in Daniele lacus leonum describitur, in quem ipse coniectus est Daniël. Puteum autè effoderunt Abraham & pueri siue serui Isaac; & ad puteum profectus refocillatus est Moses. Et mandatum à Salomone accipimus, vt aquam bibamus ex vasis nostris, & ex fonte puteorum nostrorû. Deniq; seruator noster apud puteum cum Samaritana de diuinis mysterijs est locutus. Causam verò cur lacus ad peiora, puteus verò ad meliora vlturpatur, hæc esse existimamus: quòd aqua in lacu extranea quodammodo, cadensq; è cælo est: in puteis verò aquarû venæ velut aggestitia terra obrutæ sese produnt, priusquàm loca effodiantur, sublato vndiq; terre cumulo qui aquas occulebat, aut quacunq; tandem illis incubente substantia submota, quæ aliud nihil est quàm terra. Et in animabus quoque fossa quædam est, in quã cadunt quæ meliora sunt, ac deinde mutantur, & peruertuntur, quado qui honestarum rerû cogitationes incidentes ad peiora peruertit & ad ea quæ veritati sunt cõtraria nihil omnino curas habere honestè. At contra puteos in anima inuenias, quû vitijs quæ integebant, vndiq; submotis affulget lux, fonsq; aquæ potabilis in sermone & doctrina. Idcirco cuiilibet sibi puteum effodere necessarium est, vt mandatû supradictum conseruet. *Bibe aquã ex tuis vasis, & è fonte puteorum tuorû.* Sic itaq; nos filij censēbimur effodientium puteos Abraham & Isaac & iacob. Lacus minimè faciendus, ne in fossam incidamus, quemadmodû hic dicitur, neue audiamus ea quæ ab Hieremia scripta sunt in peccatorû probrum ac vituperationem: *deo de ipsiſ dicente quorum pauloantè meminimus: Me fontem aquæ viuæ reliquerunt: & lacus pertusos sibi effoderunt, qui aquas continere non poterunt.***

In Absal-
onè impius
intendit.

Lacus &
putei acce-
pto.

Aqua la-
custris qui
differat à
puteana.

SERMONE hoc volens propheta, perfectum virum nobis describere, cum qui sit beatitudinem assecutus: ordine quodam & via meditationum suarum vitur, & ab his quæ prima & magis attendenda videntur, principium orditur. Domine quis incolet tabernaculum tuum. Incolatus enim diuersorium est hoc breue & habitatio temporaria, vitam nobis re ipsa subindicans minus constabilitam, sed deciduam ac transitoriam, ob spem hinc ad alteram tantò meliorem emigrandi. Sancti autem viri est, hanc vitam more hospitis transire, ac ad alteram propere. Ideo & David de ipsa loquitur: Incola ego sum & peregrinus, sicut omnes patres mei. Incola item fuit Abraham, qui ne terræ quidem vestigium propriè possedit: sed vbi opus ei sepulchro fuit, id argento mercatus est. Ex quo sanè scriptura demonstrat: quemadmodum in carne viuente, incolà esse oporteat: migrantemq; ex hac vita in locis proprijs requiescere: quoniã in hac vita alienigenis cohabitatur: terrã verò corpus in sepulchro recipientem mercatus est. Beatus planè, qui ijs quæ in terra sunt, non vt proprijs se addixit, neque isti seculo tanquam naturali suæ patriæ acquieuit: quin potiùs grauatur, quòd incolatum huc casum nouit esse à rebus potioribus, & quasi proserptionis domicilium, vitam hanc incolit, perinde atque illi qui ob quæpiam delicta coguntur iudicium calculis solum vertere relegati in exilium. Rarus inuētus est talis, qui præsentibus, non vt proprijs vacet: diuitiarum vltim fluxum atque fragilem sciat: corporis valetudinem prosperam breui tempore duraturam, postremo humanæ gloriæ floridam felicitatem minimè firmam ac stabilem esse cognoscat. Quis ergo incolet tabernaculum tuum? Tabernaculum dei, hominis caro dicitur ad animæ habitationem à deo data. Quis carni huic vt alienæ attenderit? Quemadmodum incolæ alienam terram mercede conductam, ad voluntatem eius qui elocauit agrum, colunt: ita & nobis carnis cura iuxta conditum ac præscriptum traditur: vt eam demum deceter & officiosè excultam suo reddamus elocatori frugiferam. Si verò deo digna fuerit caro, reuera dei tabernaculum efficitur, iuxta eam mansionem, qua inhabitat sanctos. Talis enim est eius, qui tabernaculum dei incolit: propterea dicit, Domine quis tuum tabernaculum incolet? Deinde profectus quidam & progressio sequitur ad id tendens quod perfectius est. **Et quis requiescet in monte sancto tuo?** Iudæus quidem vt qui terrestria sapit, quando motem audit, ad Sion statim recurrit. Quis requiescet in monte sancto tuo? Ille qui carnem incoluit, in monte sancto tuo requiescet. Mons ille locum cælestem illustrem atque splendidissimam luce conspicuum significat: de quo apostolus ait: Appropinquastis ad montem Sion, ciuitatem dei uiuentis, Hierusalem cælestem: in qua festum ac celebritas angelorum ecclesia primogenitorum descriptorum in cælis existit. Postquam pertransijt hanc carnem aliquis, quam citrà vitiosam vllam affectionem, & vt aliena incoluit, neque vt propriæ illi se admodum addixit: is eadem quòd pro-

παροικία

παροικίω-
ντων παρ-
επιούσων
παράδει-
μα.

Taberna-
culum dei
corpus hu-
manum.
Incolatio-
nis ex col-
latione.

pria membra mortificauerit super terram, & san-
ctimoniam perfecit, dignus est in monte san-
cto requiescere: quam utique requiem psalmista
exoptans alibi ait: Pertransibo in locum taberna-
culi admirabilis. Et rursus: Quam dilecta taber-
nacula tua domine virtutum? Illic nos erga proxi-
mos dilectio pro ratione illius quæ in monte est
quietis, ea item charitas quæ refilit ex mammona
iniquitatis, nos faciet interquiescere. Facite, in-
quit, vobis amicos de mammona iniquitatis: vt
cum defeceritis, recipiant vos in æterna taberna-
cula. De hac commemoratione dominus etiã per
modum precandi ait: Pater sancte, da vt vbi ego
sum, & illi sint, Rarus profectò, qui in corpore
tantisper dū est incola, in monte requiescere me-
reatur. Propterea vt dubitans ait: Quis incolet? &
quis requiescet? Quemadmodum illud: Quis no-
uit sensum domini? Item illud: Quis annuntiabit
vobis ignem illum ardentem? Quis annuntiabit
vobis locum illum æternum? Rursus illud: Quis-
nam fidelis & prudens? Et interrogatorium forte
est illud quis, responsum exquirentis à domino
sancto, quo cum loquitur. Ad quem contrà diui-
na vox propositam dissoluens quæstionem, quid ait?
Qui ambulat sine macula & operatur iustitiam.
Si immaculatus est, & nullo bonorum operum
deficiens, suamque attèperans vitam procul om-
ni peccato, quo differt discerniculo ab eo qui fa-
cit iustitiam? An eundem sensum duplicibus ver-
bis enuntiat cum dicit, Ambulans immaculatus
& faciens iustitiam? Aut certè propriam quandã
sententiam vtrunque hoc dictum continet: vt sit
immaculatus secundum interiorem & arcanum ho-
minem, in omni virtutis genere perfectè præpa-
ratus atque instructus: faciens autè iustitiam, qui
ea quæ circa corporis agibilia versantur, in actiuo
genere vitæ, rectè absoluerit? Oportet enim non
solum ea quæ sunt recta iustaque facere sed etiam
iusto rectoque animo facere, secundum illud: Rem
iustam iuste prosequere, hoc est, cum ratione ius-
titiam rem iustam absolue. Idiotam contingit ap-
parare aliquam medicinam aut curam, quæ opem
ferat ægrotanti, non tamen hoc facit vt medicus,
cum artem nõ calleat, atque ideò artis finem mi-
nimè consequitur. Ambulans itaque immacula-
tus, mente perfectus oritur. Faciens autem iustitiam
is est, qui secundum apostoli vocem, inconfusi-
bilis est domini operarius. Attende exactam di-
ctationis vim. Non dixit, qui ambulauit, sed qui am-
bulat: neque qui fecit iustitiam, sed qui facit.
Non enim vnus actus perficit studiosum virtutis
operatorem, sed per omnem vitam prorogari &
extendi conuenit virtutis actiones. **Qui loquitur
veritatem in corde suo, & non egit dolum in lin-
gua sua.** Rursus & hæc similitudinem quandã &
societatem inter se habere videntur: Loqui veri-
tatem in corde, & non agere dolum in lingua sua,
quale habent illa: Esse immaculatum & facere ius-
titiam. Quemadmodum enim ibi & interioris ho-
minis perfectionem, & in rebus agendis dexterita-
tem significari ostendimus: sic & in hoc loco, quo-
modo id quòd loquimur, ex cordis abundantia lo-
quimur, velut ex emanante fonte intimi affectus.
Prius dixit: In corde veritatem, deinde in verbo
simplicitatem quæ per linguam depromitur, signifi-
ficauit. Duo autè veritatis significata inuenimus:
Vnum

D

Qui est
hospitium
est, et in-
terrogat.

Quis est
in im-
pudens
culatus
faciens
iustitiam.

Arguit
simili-
tudinem.

videtur

Veritas
accepta
impleta

Et dicitur
vbi.

De hac my-
stica veri-
tate habes
non pauca
apud Dio-
nyf. Areop.
in mystico
logia.

Attendite
hac prædi-
cates luth-
erani, qui vi-
ni verbi di-
uini veriti-
tis in absin-
thio & fel-
amaricis.
Dolus quid
sit, finitur.

Proximus.

Argue, ait,
obsecra, in
crepa.

Vnum quidem, earum rerum comprehensionem,
quæ beatam omnino vitam spectant. Alterum, cu-
iuscunque tandem rei ad instituendam hanc vi-
tam pertinentis sanam cognitionem. Illam igitur
veritatem salutis cooperatricem in corde existẽ-
tem hominis perfecti, oportet sine dolo in omni-
bus proximo exhibere. In huius autem vitæ ne-
gotijs si forsã à veritate intercipientur virtutis
studiosus aut excidet, nihil illi ad ea quæ hic di-
cuntur atque promittuntur erit impedimẽto. Quot
enim stadia sint terræ vel maris, quotve in cælo
altra moueantur, & quantum alterum alteri ce-
leritate præstet: in his & similibus veritatẽ igno-
rare, nihil profectò ad beatitudinem à deo pro-
missam consequendam impedimenti adfert. For-
san sententiola hæc, & tale aliquid nobis repræ-
sentat, quod ea quæ de veritate sunt, hoc est mys-
tica, loqui conuenit, non cum quolibet, sed cum
proximo, hoc est, non prodenda illa esse vulgo,
sed narranda ijs qui mysterijs seu sacramentis cõ-
municauerint. Si verò veritas est dominus no-
ster, impressam & quodammodo signatam hanc
quique in corde suo veritatẽ retineamus: de qua
loquentes in cordibus nobis ipsis, dolo sermonẽ
euangelij, dum illum proximo annuntiamus, ne
inuertamus. **Qui dolum non egit in lingua sua.**
Multis adeò locis scripturæ dolum traducitur ve-
lut inimicus dei. Disperdet (inquit) dominus om-
nia labia dolosa. Item dolum in corde operantium
mala. Quandoquidem enim quod bonum est, pe-
ioris commixtione adulteratur, dolum dicitur. Vt
vinum dolum sustinet, dum ei admiscetur peius,
vt si aqua illi præter modum temperiemque in-
fundatur. Item aurum falsatur, dum cum argento
& ære coit. Sic & veritas dolum patitur, quando
qui malè audiunt sermones ac reprobi inserti fue-
rint & implexi sanctis scripturæ eloquijs. **Nec fe-
cit proximo suo malum.** Quem hæc psalmi parti-
cula proximum apellet, nemo dubitat eorum,
qui audierunt euangelium, interrogante quodam
accidente: Quisnam est meus proximus? Cui do-
minus dixit parabolam illius, qui descendit ab
Hierusalem in Hierico: quẽ & interrogauit, quis
horum tibi videtur fuisse proximus? & ille, qui fe-
cit, inquit, misericordiam cum illo. Docuit enim
per hæc omnem hominem putandum esse proxi-
mum. Hoc autem mandatum obseruatum difficile,
multamque requirit diligentiam, vt nulla in re si-
ue modica, siue maiori noceas proximo: vt ne ver-
bo lædas, non quidquam auferas eorũ quæ illius
sunt, neu vel optes illi malum, vt non denique
omnino inuideas rebus eius lætis ac prosperis.
Et opprobrium non accepit aduersus proximos suos.
Dubia est dictio, vtrum ipse nulla admiserit quæ
mereantur à proximis suis exprobari, & hac de
caussa non acceperit ab ipsis opprobrium: an po-
tius nullum proximorum ipse vituperauerit, aut
opprobrio affecerit eorum qui in vnum aliquod
delictum prolapsi sunt, aut corpore colluxati
& mutili, aut in alio quopiam deprehensi defe-
ctu carnis. Neque enim is qui peccat, probris
venit infectandus, vt scriptum est: Ne expro-
bres homini auertanti se à peccato. Nunquam
enim ad delinquentium vtilitatem nouimus esse
à quopiam assumptum, Nam cum apostolus in
suis ad Thimotheum discipulum institutionibus

permiserit redargutionem siue reprehensionem,
obsecrationem simul & increpationem: nusquam
tamen assumit opprobrium, quod fraternæ cor-
rectioni aduersetur. Sanè reprehensio siue coar-
gutio videtur sibi scopum aut finem præstiturere
emendationem peccantis: contrà, opprobrium
eius magis qui peccauit, spectat confusionem.
Paupertatem porrò, ignobilitatem generis, indo-
cilitatem, aut certè corporis infirmam conditio-
nem cuiquam dare probro, hominis est rationis
gratia abutentis & à virtutis studio longissimè
abhorrentis. Quæ enim nobis contingunt præ-
ter animi destinationem, hæc censentur inuolun-
taria. Ob eiusmodi proinde deminutiones siue
defectus præter omnem nostram voluntatem cõ-
tingentes, conuenit misereri potiùs miserè affli-
ctorem, quàm vlla eos aspergere contumelia.
**Ad nihilum deductus est in conspectu eius mali-
gnus: timentes autem dominum glorificat.** Magno
prorsus ac præstanti animo opus, & qui in nul-
lam se sinat defecti partem humanarum rerum,
quique virili fortitudine præditus ad summum
iam peruaferit iustitiæ habitum, suum ius vt cui-
que pro dignitate dispertiat ac distribuatur, &
malignè agentes nouerit ad nihilum deducere,
quantolibet magistratu isti polleant, quantissi-
bet differt opibus se venditent, sint licet gene-
ris claritudine conspicui atque illustres, quan-
libet sui nominis splendorem sustollant ac cele-
brent, tantum si in his deprehendatur vlla vitæ
malignitas, hos inquam ad nihilum deducere,
hoc est, ne tantilli quidem æstimare, excelsi est
prorsus ac præstantis animi. Contrà verò, timen-
tes dominum, vt hi pauperes sint, ignobiles, idio-
tæ sermone, corpore debiles, hos gloria, laudi-
busque attollere & beatos existimare addecet
eum qui spiritali doctrina eruditus tales didice-
rit planè esse beatos. Beati enim, ait, omnes, qui
timent dominum. Eiusdem nanque bene institu-
tæ mentis fuerit, & agentem iniqua, quamuis
clarum ac potentem nihili pendere, & timentem
dominum glorificare, quamuis tenuem ac pau-
peris & despicibilis vitæ, nec quicquam exter-
norum possidentem quæ nos inuitent ad illius
commendationem. **Qui iurat proximo suo & non
decipit.** Quid hoc tandem est? Hic iuramen-
tum homini profecto inter eas virtutes, quæ illud
decent concedi videtur: in euangelio verò pro-
fusus prohibetur. Quis incolet tabernaculum
tuum, & quis requiescet in monte sancto tuo.
Qui iurat proximo suo, & non decipit. Illic ve-
rò: Ego autè dico vobis, ne iuretis omnino. Quid
igitur dicemus? Quod vbiq; dominus tam in ve-
teri, quàm in noua lege eandè habet præceptio-
nis considerationem. Cupit enim peccatorum
effectibus occurrere, & à primis inijs maligni-
tatẽ excindere. Vt enim vetus lex ait: Non mœ-
chaberis. Dominus verò: Non concupisces. Illa
item: Non occides. Dominus perfectiora insti-
tuens: Non irascaris. Sic itaque in hoc loco con-
tensus abit propheta iuramento quod iustum sit
ac rectum. Dominus verò vel occasionem ipsam
refecat periurij. Qui enim vel rectè iurat, fortè
& is possit interdum falli: qui verò non iurat,
periculum vitauit periurij. Nominat item pro-
pheta multis adeò locis iuramentum immutabile

D

D

E

F

Collatio
præcepto-
rum vtri-
usque legis

firmamque rei ac propositi cuiuslibet confirmationem, ut est illud: Iuravi & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ. Item, Iuravit dominus & non pœnitebit eum. Non quod deum ad testimoniū dictorum fidemque dubietati faciendam induxerit, sed quod is immutabili ac firmo decreto gratiam promissionis Davidi confirmavit. Sic & hic dictum esse potest, illud. Qui iurat, proximo & non decipit, hoc est, qui promissa affirmat proximo & non decipit, ut cum seruatoris dicto cōueniat: Sit sermo vester est, non non. De cuiusmodi rebus dum astruis & affirmas, annue: de his verò quæ non ita se habent, & si omnes homines adhortarentur & obsecrarent, nunquam vllō pacto inducaris, ut contra naturæ veritatem affirmes. Nō facta est res? negatio sequatur, facta est? consensu firmetur. Citra vllam verborum implicationem ad aliud respiciens ipsam per se veritatem studet exprimeret simplici ac nuda vsus assensione. Qui vero sic affirmanti minimè crediderit, ipse viderit: damnū sentiet incredulitatis. Turpe enim & omnino stultum, sese ut fide indignū accusare, & ad iuramenti securitatem confugere. Sunt autem quidam sermones, iuramentorū quidem figuras habentes, non tamen iuramento omnino existentes, sed remedia potius persuadendi, ut Ioseph Aegyptium familiarem sibi reddere cupiens, per sanitatem iuravit Pharaonis. Et apostolus charitatem suam erga Corinthios ostendere volens, ait: Per gloriam vestri quam habeo in Christo Iesu domino nostro. Non enim euangelicæ doctrinæ immoriger fuit & inobediens is cui cōcreditum erat euangelium, sed simplici sermone sub forma iuramenti reddito, gloriationem quam in ipsis habebat, omnium sibi pretiosissimam esse hoc verborum tropo vsus ostendit.

B *Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram.* Ad communionem & mutuam charitatem, & quod naturæ est consentaneum ac familiare sententiæ hæ nos exhortatur & inuitat. Homo enim animal politicum est & sociale. In communi verò conuictu & mutua cōuersatione, ad subleuandam alienam inopiam opus fit in alios liberari rerum largitione. Petenti nanq; te, da. Vult te omnino erga petentes ob fraternali charitatem esse facilem, in simplicitate ad rationis tamen libellam, ut petentis te, appedas necessitatem. Idq; quo pacto scitè ac prudenter ab istis perfici debeat, qui sibi explèdum pietatis scopum proposuerit: didicimus ex apostolicorum actū lectione. Quotquot enim, ait, possessiones agrorum & domorum erant: vendentes ea, ponebant pretia eorum quæ vendiderant, ad pedes Apostolorum. Distribuebatur autem vnicuique, prout opus erat. Iam quando plerique horum vsus necessariorum prætergredientes rem emedicando partam vertebant in occasionem mercimonij: ac negotiationis, materiæ fruendi obsecnis & impuris delicijs: apud eos quibus pauperum cura erat concredita, fiebat pecuniarum collectio, ut illinc deproptè in cōmunis vsus pro cuiusque necessitate prudenter ac scitè dispensarentur. Quemadmodum enim in morbo aliquo constitutis plerumque est necessarius vini vltus, nec tamen est cuiusuis decernere posse & internosse exhibendi vini tempus, mensuram qualitatemve, ad eā enim rem opus sit me-

dici consilio: sic & circa necessariorum curam dispensatio non ab omnibus vtiliter tractari poterit. Multi enim miserabilia membra sibi sponte componunt ad mulierularum deceptionem: unde & mutilata corporis mēbra ac vlcera ad mercaturæ cuiusdam materiam, & occasionem ostentant, quibus ista liberalitas inutilis est profusus. Nam illis ea in occasione maliciæ vertitur & questum. Quamobrem horum latratum repellere oportet, paucaque his dare. His verò qui misericordiam, & fraternali charitatē erga illos maximè ostendunt, qui patienter tribulationem ferre didicerunt, sanè illa à domino verba ad postremum dicentur: Eluriui, & dedistis mihi bibere, & reliqua quæ sequuntur. Et, Qui vult abs te mutuum accipere, ne auerferis. Quod præceptum pendet ex prius dictis. Nā & pauper qui hic te petit: utique mutuum ex te petit, illum tibi ostendens diuitem, qui in cælis est, qui & tibi pro eo exoluet debitum. Qui enim pauperis miseretur, deo fœnerat. Fœnoris verò certa fideque digna sponso regnum est cælorum.

SERMO IN RELIQUA
qua super eodem Psalmo dicenda restant,
contra fœperatores.

ESTERNA die super psalmo decimoquarto sermonem apud vos habuimus, quem sub horæ spatio permisi non sumus absolueret: nunc autem ut certi debitorum, reliqua quæ restabant libenter exoluturi venimus. Est enim reliquū breue quidē auditu, sic ut videri possit, & forte multos vestrum latuit, ad eō ut putarent nihil de eo psalmo esse relictum. Sciētes itaq; vim magnā ad vitæ negotia breue hoc quod restat, habere: vtilitatem illius, quā adferet, si excutatur, non esse prætereundā putauimus. Propheeta enim perfectū planè hominem, eum qui ad vitā illam ascensus sit nulla ynquam exagitandam intemperie describens, inter eius præclarè ac fortiter facta, illud quoque annumeravit, ut argentū sine fœnore daret. Quod utique vitium in plurimis scripturæ locis vituperari videtur. Nam Ezechiel in maximis ponit malis fœnus, ut plus, quā sortem accipere: & lex illud luculenter prohibet dicens: Nō fœnerabis fratri tuo & proximo tuo. Et rursus ait: Fœnus super fœnus, & dolus super dolum, & de ciuitate in multitudine malorū deprehensa quid ait psalmus? Et non deficit de placentis eius vsura & dolus. Idem quoque nunc tanquam characterem ac certam notā hominis perfecti propheta noster vsurpauit, dicens: Qui argentum suum nō dedit ad vsuram. Enimvero inhumanitas est maxima, si is qui egestate premitur, mutuum ad vitæ subsidium querat, dans verò minimè sorte cōtentus, ex miseri calamitate prouentus & opes sibi excogitet. Dominus enim palām nobis præcepit: Ne vultum auertas ab eo, qui abs te mutuum petit. Auarus autem videns inopē necessitate coactum: ad genua sua supplicem procumbentem, ecquid non facientem quod abiectum sit ac vile? quid non loquentem? non miseretur illius vt ut præter decorem se supplicem exhibeat

hibeat, communem non cogitat naturam, humilibus supplicationibus nihil cedit: sed fœcti nefcius perstat & implacabilis, & nec precibus vincitur, nec lachrymis mollitur, sed negando perseuerat. Iurat insuper atque protestatur sese omnino carere pecunia, & querere si quem ipse fœneratorem inueniat, ac mendacio fidem per iuramentum faciens, iniquæ & inhumanæ mercaturæ impudens periuriū addit. Postquā verò cōspicit miserum illum meminisse fœnoris fœturamque sortis vltro offerentem, supercilium remittere ac subridere incipit: tunc demum amicitia paternæ memoriam illi refricat, & familiarē & amicum appellat. Videamus, inquit, sicubi relictuū est non nihil depositi argenti. Est enim amici hominis depositum quoddam apud nos, vnde questum ille facit, graueque fœnus nobis imposuit, & præscripsit. Nos verò ex hoc detrahemus, longèque minore tibi dabimus. Hac itaque commentitia simulatione ac blādīs demulcēdo verbis vbi inescavit miserum, vbi etiā sibi eum obstrinxit literis super eo fœnore confectis, ad cumulum vrgentis inopiæ addit. Quid? Detracta viro libertate, illinc se prorigit. Ille demum simul atque sese obnoxium reddidit fœnori, cui soluedo minimè sit idoneus: voluntariam seruitutem per omne vitæ tempus suscepit. Pecunias dic mihi, & questum queris ex inope? & si ille ditiozem te reddere potuisset, quid apud tuas ianuas quaesuisset? ad auxiliū cum aduenerit, reperit hoste: auxiliare antidotum cum quaesierit diligenter, in exitiale venenum incidit. Officium tuum fuerat, hominis depressi egestatē consolari ac leniorem reddere. Tu cōtrā potius adauges, fructū ex homine destituto: veluti si quis medicus ad ægrotates introgressus, loco reddendæ sanitatis, id quod eis virium restabat, auferret. Et tu inopum calamitates materiā tibi constituis augendi prouentus: utque coloni ad satorum augmentum imbres exoptant: sic tu inopiam & publicam egestatem hominū, ut pecunia tibi succrescat, & fiat luerosior, exquiris? An ignoras quod maior tibi peccatorum exurgat aceruus, quā sit accessus opum quem ex vsuris venaris? Nam qui mutuum querit, grauatus rerum angustia quando respicit ad pauperatē, desperat de solutione: quādo verò præsentem considerat egestatem, vsuræ se committit. Deinde hic quidē victus est, ut qui necessitati succubuit, vsurarius verò illinc abijt libellis ac vadibus cōmunitus. Qui pecunias quidem accepit, primum splendidus & totus prægestiens conspicitur ac solito illustrior, idque commoditate interim suffultus æris alieni, ac immutationē vitæ declarās. Mensa indulgentior, vestis pretiosior, famuli illustriore habitu immutati, Adulatores, cōiuiua veluti vespæ ac fuci ædium innumeris concurrunt. Quando autem pecunia quidem decreuit, tempus verò progrediens secum adducit auctam pecuniā fœneratitiam: nec iam illi affert noctes quietas, nec dies serenas, nō solem iucundum, sed execratum vitam, odit lucēs quæ ad tempus cōstitutum tendunt, expauescit menses tanquam vsurarū parentes: & si dormit, per infomniū fœneratorem videt malum capiti intendentem: & si vigilat, de fœnore cōtinuō cogitat. Creditore simul & debitore inter se cōgredientibus,

vt runque cōsiderat dominus. Ille quidem vt carnis prædæ inhians incursionem facit: hic contrā velut prædā hianti exposita, illius exhorret occursum. Nam huic adimit paupertas loquendi fiduciam. Vtriq; in digitis summæ debite calculus est. Huius in fœnoris fœtura gaudētis, alterius æris alieni continuō augefcētis, calamitatem suspirantis. Bibe igitur miser ex tuis vasīs aquam, vt ait Salomon, hoc est, proprias considera facultates ac subsidia vitæ. Nō ad alienos fontes propera, sed ex proprii fontis fœtura tibi vitæ solatia collige. Habes vasa ærea, vestes, iumēta, diuersi generis supellectilem, hæc vende: omnia denique perdere ac proijcere præstat, quā libertatē. Sed me pudet, inquit, hæc publicare. Quid ergo, vt paulò post alius abs te eadem in medium efferat, tuorumque bonorum auctiōnem faciat præconis voce publica, & in oculis tuis vili pretio vendat? Ne ad alienas fores accedas. Reuera enim puteus alienus angustus. Melius est longè paulatim studio & exercitatione egestatem cōsolari, quā vno simul tempore gestientem atq; elatum alienis facultatibus paulò post omnibus simul apud te existentibus priuari. Si habes vnde reddas, cur præsentem necessitatem eorum quæ habes, subsidij non releuas? Si verò cunctaris exolueret & hæres dubius, malū malo curas. Ne recipias euerterem te fœneratorem, neu te veluti prædā quandam exquiri ac vestigari patiare. Sumere mutuo initium mendacij, ingratitude occasio, perfidiæ & periurij. Alia verba sunt quando sumis, & alia quādo vt reddas exigeris. Vtinam, inquis, hic primum te nō accessissem: alioqui enim reperissem, quibus subsidij necessitati meæ cōsuluissem. An non pecuniam ne volenti quidem mihi mutuo in ipsas manus obtrusisti? Aurum erat suberatum & numisma adulterinum. Sicut igitur amicus est, à quo vis mutuum accipere, caue nē amicitiam lædas: siue inimicus, ne fias aduersario, & maleuolus subditus. Breui admodū tempore ex alienis honestatus & gaudens, paulò post patrimonio euerteris. Pauper es nūc, sed liber: si acceperis ad vsuram mutuum, primū quidem per hoc neque ditescēs, sed & amittes libertatem. Autorarius enim fœneratori & quodam modo stipendiarius seruus eris, ineuitabile ferens seruitium. Canes accipientes mansuescunt: fœnerator verò accipiens irritatur. Non enim conquiscit allatrans, sed plura expetit. Si iuraueris, non credet: quæ in adibus habes diligentius perferutatur, tua cōmercia negotiaque curiosius vestigat. Si quopiam è domūcula progrediēre, ad se te trahet, denique & euerteret. Quod si intrōcluseris te: enī domui insister tuæ, fores pulsant. Quin vel vxore præsentem, pudore te asperget, afficiet contumelijs vel coram amicis. In ipso foro gulam obtorto collo præfacabit. In festo, istius occurfus inauspicatus est & malus. Adornat enim tibi vitam, ne vita quidem ipsa viuibile. Dixeris tu mihi, Vrger nec mediocris necessitas, spe interim nulla alicūde vtilitate prouentus pecuniarum. Quæ quæso vtilitas ex hodierna dilatione? Rursus ad te paupertas vt velox cursor recurret, & ipsa necessitas cū auctario aderit. Fœnus enim non omnimodam liberationem, sed paruam difficultati morā præbet. Hodie patiamur ex egestate dura, & ne cunctemur in

Qui iurat promittit stabiliter proximo suo.

γνώμ. Sermones figurati spei est iuramēti præferunt, non tamen iuramenta.

εν παρήχρη.

Defit hic vextus. Homo simitur.

Collat.

ἀκαμπτος κί ἀμελίλος, ἀκαμπτος.

το σωμαθίς κί φιλία.

ἡ χεῖρα τῶν πητιριών.

ἐπιργασία.

ὁ ἐπίθεται πρὸς τὸ πρῶτον ὀκλίση τρέπῃ.

Ἰγυα αρετῆς ἐν ἀνατην. πῶρος ἐπὶ ἡτῆς παρὰ τὸ ἀπὸ πον. Ἀ σμιλι βιβλαίωσι.

Ἔστιν ἡ λυτὴ ἡ ἀπολύτῃ.

Σινε πεινίαν τὸ ἀργύριον.

Ἐπιπρῶτος τῆς πρῆμίας.

A fœnore dando dehortatur.

Quot mala in sumenda mutua pecunia.

γνώμ. ἀδυσμιλι πρῶτα ὁ δαυεσῆς λαμῆς ἑσῶν.

Quicunq; hinc gloriam & honorem domino per bona opera affert, is demum gloriam & honore sibi ex iusti iudicis retributione thesaurizat. In multis tamen exemplaribus additum esse reperimus hoc, Afferte domino filij dei: Et quoniam non cuiusvis donum est domino deo acceptum, sed eius tantum, qui corde puro offert illud. Non enim castæ sunt preces, nec accepta oblatio ex meretricis mercede, Et rursus Hieremias: Num vota, inquit, & sanctæ carnes auferent malitias tuas, aut per hæc purus eris? Ideo psalmus prius nos vult esse filios dei, deinde ultro neos accedere ad offerenda deo dona, non quælibet, sed quæ sint ab eo ordinata. Ante omnia dicit: Pater, deinde petes ea cuiusmodi conuersatione ad deum accedas: expende, num dignus sis, qui deum sanctum voces patrem. Per vitæ enim sanctimoniam nobis peruius est ad eum sanctum ac familiaris aditus. Si sancti filius cupis esse, sanctitas te in filium adoptet. Afferte itaque domino, non omnes, neque ex omnibus, sed filij dei. Eximia quædam dona quæsturus est, & hac gratia eximios eligit qui offerant. Etenim ne cogitationes tuas deiciat in humum, neu te arietem faciat, nimirum quadrupes rationis expers ac balatilis animal inquirere, quasi speres istius animalis victimatione deum placatum iri, ait: Afferte domino filij dei. Neq; enim opus iam filio, vt filium offeras: sed si magnus quid est filius, & magnum quid & dignum filij charitate & paterna dignitate, illud quod offertur addecet esse. Filios itaque, dicit, arietem afferte, vt ipsi qui à vobis offeruntur, vbi filij sunt arietum, in filios dei mutentur. Ariet enim animal imperium retinens, ac princeps viam prærit ouibus ad edulem & paciscam pabulationem, ad aquarum peramocnam refocillationem, ad stabulum insuper & caulas. Tales enim quidam ouilis Christi præsidet sunt, præstantes gregi dominico se conferenti ad carpenda spiritualis doctrinæ florulæta & odoratissima pabula, qui sibi creditas oues riget suppeditate illis aquam viam spritu sancto & eas adulescere faciunt, atque ad proferendos ex se fructus entriat, qui viam præmonstrent ad requiem perennem contendentibus, easdemque ab insidiantium imposturis præmuniant ac tueatur. Horum igitur filios à dei filijs adduci vult domino sermo hic. Quod si arietes hi sunt, qui reliquo gregi præmuniunt recititudinis bonor: vtique horum filij erunt, qui propensiore bonorū operū studio & exercitatione fuerint per præsulū doctrinam formati & instructi ad vitam secundum virtutem instituendā.

A Afferte igitur domino filij dei, afferte domino filios arietum.) Didicisti, quo cum edisserit hæc & loquitur propheta? Didicisti de quibus? Nunc docet quid. Afferte domino, inquit, gloriā & honore.) Quomodo autē nos qui terra & cinis existimus, magno domino gloriam afferimus? quomodo & honorem? Gloriam quidem, per bona opera, quæ opera nostra splendore probitatis irradiarint hominum oculis, sic vt perspectis operibus nostris homines glorificent patrem nostrum, qui in cælis est. Sanè per sobrietatem, perq; sanctimoniam eos peculiariter contingentem, qui se ex professo obtrinxerunt tuæ religioni, potest quis afferre gloriam deo, iuxta Pauli admonitionem dicentis:

B Glorificate deum in membris vestris. Hanc item gloriam dominus requirit ab ijs qui in se credunt, & adoptionis gratia sunt dignati. Filius enim, inquit, glorificat patrem. Et, Si pater sum ego, vbi est gloria mea? Honorem affert deo is, qui secundum prouerbum, ex iustis laboribus & primitijs suæ iustitiæ eum honorat. Omnis item qui de diuinis pro decore edisserit, sic vt nusquam deerret aut excidat à recta notione, quæ de patre tenenda est, de diuinitate vnigeniti, & de spiritus sancti maiestate: sanè hic affert domino gloriam & honorem. Gloriam verò hanc intendit & auget qui rationes assignare potest, quarum gratia omnia creata sunt, & per quas continentur omnia & conseruantur ab ipsius prouidentia ad quæque minutissima pertingente, iuxta quas etiam rationes iudicio eius sistetur omnia, exacta eiusmodi dispensatione. Qui insuper dilucidis rationibus, citraq; confusionem vllam per se potest contemplari singula: nec id solum, sed & quæ fuerit contemplatus, eadem quoque potest & alijs exprimere, puta de dei bonitate, deque eius iusto iudicio: hic ille est, qui affert domino gloriam & honorem, nimirum vita vsus quæ huic suæ contemplationi concinnè respondeat. Istiusmodi enim viri lux coram hominibus verbo iuxta opere ac elucescit, perque eam omnigenum præclarè actorum celebritatem pater qui in cælis est, glorificatur. Non is porro affert domino gloria & honorem, qui humanam hanc gloriā attonitus miratur: non item qui argentum in pretio habet, non qui corporis voluptates magni æstiment, non quisquis abhorrentia à pietate & dei cultu demiratur dogmata. Quemadmodum enim per bona opera domino afferimus gloriam: itidem ex contrario eam ipsam auferimus per malignitatis & nequitiae opera. Quid enim dicit peccantibus? Nomen meum per vos blasphematur inter gentes. Et rursus apostolus: per preuaricationem legis deum inhonoras. Legislatori siquidem contumelia est despectio legum atque contemptus. Domus nimirum gubernetur, nimirum in qua indignatio & clamor sint, contumelia itē, risus, voluptas, prodigus ac profusus luxus, immundicia & ex consuetudine flagitiosa scortatio: eorum quæ fiunt ignomia atque turpitudine in eum reueruntur ac resiliunt, qui domui præsidet. Consentaneum igitur fuerit, ipsi vt intelligamus, quoniam deus quemadmodum per efficacem & bonam operationem glorificatur: sic & per malignā & flagitiosam inimicus. Quando enim sumens membra Christi, facio membra meretricis: nunc gloriam ab eo qui me seruat, ad eum transfero qui me perdit. Nam quicunq; Christo non credit, gloriam incorruptibilis dei in imaginem corruptibilis hominis, & volucrum, & serpentum, & quadrupedum, quæ sunt in terra, commutat, vt ait apostolus. Quisquis colit creaturam ac veneratur præter creatorem: non deo, sed creaturis affert gloriam. Itaque creaturam dicens aliquid esse, dein procidit illi & adorat: suam ipse nouerit sortem cum qua ordinabatur. Cum timore igitur prouideamus, ne dum gloriam & exultationem afferimus diabolo per peccatum: ipsi cum eodem æternæ addicamur confusioni. Quod enim peccatum in illius cedat gloriam, qui ad peccandum efficaciter nos promouet: per similitudinem hanc

C hanc, quid mihi dicatur, expende: Duo inter se duces conferant pugnam seque adoriatur, vt quidem primum agmen hoc ex altero retulerit victoriam, qui victori exercitui præest, nullo controuertente is ex hoste palmarum reportat gloriam. Si quando contraria acies præualuerit, ad illius quoque ordinis ducem victoriæ honos transfertur ac recedit. Sic & in tuis benefactis dominus est, qui laudatur. In his autem quæ perperam agis, aduersarius est. Nolim longius abs te cogites consistere hostes tuos, neque eminus oculos in duces quasi in scopum quandam intendito. tibijpsi tantum attēde, & omnem similitudinis veritatem inuenies. Quando enim mens cum affectu vitioso ludatur, si quidem intentis viribus & attentione solerti uicerit: de eiusmodi animi intemperie refert vt palmam, Deumque velut insigni corona redimit & condecorat. Contra, si quando siueris te per lentescem animi molliciem substerni voluptatum illecebris, iam in seruitutem abriperis & captiuitatem peccatorum, gloriam per hoc addēs inimico, elationem, & superbiam occasionem. Adorate dominum in aula sancta eius.) Post oblationem fructuum eorum quæ requiruntur, necessaria adoratio: quæ quidem non extra ecclesiam, sed in aula dei perficitur. Ne mihi priuatas istas aulas, neu synagogas excogitetis. Vna est aula sancta dei, in qua prius Iudæorum synagoga cōstitit, sed postquam scelus in Christum admissum, facta est illa eorum statio desolata. Idcirco dominus, & alias oues, inquit, habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, de illis loquens, qui ex gentibus prædestinati sunt in salutem, præter Iudæorum aulam propriam ouile propriamque aulam ostendit. Non itaque extra sanctam hanc aulam, sed in ipsa adorare deum licet. Quod si quis ab ijs qui ab ea alieni sunt, tractus atque illectus fuerit, intra hanc aulam desinet esse. Plures enim speciem orationis præferre videntur, qui tamen in hac aula non sunt propter mentis euagationem & distractionem quæ fit per inanes curas. Potes & aulam quoque cælestem illam intelligere vitā. Idcirco plantati hic in domo domini, quæ est ecclesia dei uiuentis, ibi in aulis domini dei nostri flore bunt. Qui autem ventrem mundi gloriam seu argentū, vel aliud quod ex omnibus magis honorat, deū fecerit: non adorat dominum neq; in aula sancta, & si dignus videatur qui intra sensiles istos aliorum conuentus admittatur. Vox domini super aquas.) Multis in locis nomen vocis positū liceat inuenire. Itaq; vt intelligamus quæ sit vox domini, operæpretiū fuerit pro viribus, ex sacra scriptura colligere, quæ de voce scripta sunt, vt illud est in oraculo Abrahæ reddito, statim facta est vox, dicens: Non erit hic hæres tuus. Et in Mose: Omnis populus videbat vocem & lampadas. Et apud Esaiam rursus: Vox dicentis, clama. Vox quidem apud nos est, vel aer percussus, aut certè quæ circa aërē fit, sensilis representatio quadam, quam vult ille representare & exprimere, qui pronuntiat. Quid igitur est vox domini? An percussio circa aërem intelligi debeat, vel aer ipse percussus ad aures eius penetrans, ad quem fit vox? aut neutrum istorum est, sed alterius generis quædam concepta apprehensione eorum hominum, quos vult deus

suam vocem audire, ita vt eiusmodi imaginatio ijs seruet proportionem quæ septennumero cōtingunt per insomnia. Quemadmodum enim non percusso aère, quandam verborum & sonorum memoriam in phantasia per somnum accipimus, dum vocem non per auditum, sed per ipsum cor nostrum formatam haurimus, talem quandam oportet ex deo vocem putare inesse prophetis. Vox domini super aquas.) Quatenus quidem ad sensibile attinet, nubes simul atque differtē aquis fuerint: inter sese colliduntur sonumq; edunt & strépitum ingentem. Vox domini, inquit, super aquas. Sicubi etiam sonitus aquarum diruptarū quibusdam obuersantibus & cōrranitentibus fit, & si mare ventis turbatum exestuer, violentumq; murmur emittat: inanimata illa elementa vocem habent à domino, ostēdente scriptura, quod vniuersa creatura tantū non clamans creatorē suum deprædicet. Et cum tonitrus ex nubibus obtrepit, nihil est aliud putandum, quàm quod deus maiestatis intonuit, & quod dominus est is qui per seipsum humidam continet naturā. Dominus super aquas multas.) Didicimus enim in mundi creatione aquam esse super cælos. Aquam rursus abysali, aliam rursus aquam, nempe congregationes maris. Quis igitur alius est, qui hæc continet, nec finit ea iuxta suæ inclinationem naturā: fide re ac ferri deorsum: quàm dominus, qui nihil non pertingit, qui aquarum habet imperium? Forsan & secretiore modo vox domini super aquas erat, quando baptizato filio facta est supernè vox: Hic est filius meus dilectus. Tunc enim dominus super aquas erat multas, eas per baptismum sanctificas. Deus autem maiestatis & gloriæ magna testimonij sui voce supernè intonuit. Et super eos qui baptizantur, hæc à domino vox relictī elogij editur: Euntes in mundum vniuersum baptizate in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Vox domini super aquas.) Fit autem tonitrus quando spiritus siccus & violentus in nubis concauitate relictus vehementi ac peracri impetu per concaua nubium impulsus circumuoluitur, exitum & eruptionem querens. Nubes autē resistentes ex vehementi constrictione asperū illum sonitū ex inclusi spiritus vehemēti affriccione sine collisione emittunt. Quoniam verò veluti bullæ tumefactæ ac vêtō explicatæ atque reseratae amplius resistere ac retinere nequeunt, tunc violenter disruptæ ventumque expirantes ad externam respirationē edunt tonitruum strepitus. Hoc ipsum assolet efficere & fulgur. Dominus itaque super aquas existens, & magnos strepitus tonitru facies, in molli aëris natura tantam vocis magnitudinem parit. Potest etiam & ecclesiastico sermone tonitru ea doctrinæ traditio dici, quæ post baptisma intonante euangelij voce in eas transfunditur animas, quæ aspirant ad perfectionem. Quod autem tonitrus sit euangelium, ostendunt discipuli à domino per metaphoram, filij tonitruui appellati. Quamobrem non cuiuslibet vox tonitruui talis cōpetit, sed si quis dignus fuerit rota nominari ei conueniet. Ait enim: Vox tonitruui in rota, si quis fuerit ad anteriora contendens veluti rota, modica sui parte terram attingens: & omnino talis, qualis erat ea de qua rota dixit Ezechiel: Vidi, & ecce rota sequens animalia quatuor; & aspectus rotarum

hanc, quid mihi dicatur, expende: Duo inter se duces conferant pugnam seque adoriatur, vt quidem primum agmen hoc ex altero retulerit victoriam, qui victori exercitui præest, nullo controuertente is ex hoste palmarum reportat gloriam. Si quando contraria acies præualuerit, ad illius quoque ordinis ducem victoriæ honos transfertur ac recedit. Sic & in tuis benefactis dominus est, qui laudatur. In his autem quæ perperam agis, aduersarius est. Nolim longius abs te cogites consistere hostes tuos, neque eminus oculos in duces quasi in scopum quandam intendito. tibijpsi tantum attēde, & omnem similitudinis veritatem inuenies. Quando enim mens cum affectu vitioso ludatur, si quidem intentis viribus & attentione solerti uicerit: de eiusmodi animi intemperie refert vt palmam, Deumque velut insigni corona redimit & condecorat. Contra, si quando siueris te per lentescem animi molliciem substerni voluptatum illecebris, iam in seruitutem abriperis & captiuitatem peccatorum, gloriam per hoc addēs inimico, elationem, & superbiam occasionem. Adorate dominum in aula sancta eius.) Post oblationem fructuum eorum quæ requiruntur, necessaria adoratio: quæ quidem non extra ecclesiam, sed in aula dei perficitur. Ne mihi priuatas istas aulas, neu synagogas excogitetis. Vna est aula sancta dei, in qua prius Iudæorum synagoga cōstitit, sed postquam scelus in Christum admissum, facta est illa eorum statio desolata. Idcirco dominus, & alias oues, inquit, habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, de illis loquens, qui ex gentibus prædestinati sunt in salutem, præter Iudæorum aulam propriam ouile propriamque aulam ostendit. Non itaque extra sanctam hanc aulam, sed in ipsa adorare deum licet. Quod si quis ab ijs qui ab ea alieni sunt, tractus atque illectus fuerit, intra hanc aulam desinet esse. Plures enim speciem orationis præferre videntur, qui tamen in hac aula non sunt propter mentis euagationem & distractionem quæ fit per inanes curas. Potes & aulam quoque cælestem illam intelligere vitā. Idcirco plantati hic in domo domini, quæ est ecclesia dei uiuentis, ibi in aulis domini dei nostri flore bunt. Qui autem ventrem mundi gloriam seu argentū, vel aliud quod ex omnibus magis honorat, deū fecerit: non adorat dominum neq; in aula sancta, & si dignus videatur qui intra sensiles istos aliorum conuentus admittatur. Vox domini super aquas.) Multis in locis nomen vocis positū liceat inuenire. Itaq; vt intelligamus quæ sit vox domini, operæpretiū fuerit pro viribus, ex sacra scriptura colligere, quæ de voce scripta sunt, vt illud est in oraculo Abrahæ reddito, statim facta est vox, dicens: Non erit hic hæres tuus. Et in Mose: Omnis populus videbat vocem & lampadas. Et apud Esaiam rursus: Vox dicentis, clama. Vox quidem apud nos est, vel aer percussus, aut certè quæ circa aërē fit, sensilis representatio quadam, quam vult ille representare & exprimere, qui pronuntiat. Quid igitur est vox domini? An percussio circa aërem intelligi debeat, vel aer ipse percussus ad aures eius penetrans, ad quem fit vox? aut neutrum istorum est, sed alterius generis quædam concepta apprehensione eorum hominum, quos vult deus

γνώμη.
μὴ ἐυχαι
νῆν ὡς ἰ-
σοπρεσ.
Pater no-
ster qui.

Non legi-
tur in ex-
emplari.

Huc ade-
ste, qui ex-
cussa cucu-
lā virgines
Christo sa-
cras vira-
bitis sub in-
gū nubia-
le, o planē
incestos &
sacrilegos.

ἐκ τῶν ἐλε-
γαν.

In aula san-
cta eius.
Legat hac
hæreticorū
synagoga.

προστυ-
χῆς ὄψαν
προστυχῆ
σῶας ἀδω-
ρα τῶν.

γνώμη
contra
synagoga
synagoga

Vox domi-
ni.

Super a-
quas.

ἐν τῇ ῥοτῇ
μορφεῶ.
nimis Ho-
mila. 4. in
Hexaemo-
ron.

Quomodo
sit tonitru

Vox toni-
tr' in rota;

Dominus super aquas Aquas spirituales, sancti doctores.

rotarum & factura earum quasi species Tharhis. Deus ergo maiestatis intonuit, dominus super aquas multas.) Aquæ item sancti sunt, quoniam ex eorum ventre flumina fluunt, hoc est, spiritualis doctrina animas irrigans audientium. Et rursus accipiunt aquam salientem in vitam æternam, quæ & in his qui eam ritè acceperint, efficitur fons aquæ salientis in vitam æternam. Super istiusmodi ergo dominus aquas est. Reminiscere item Helix historix quando tribus annis & sex mensibus clausum est cælum, & serenitate existente super verticem Carmeli, audijt Helias vocem aquarum multarum, paulò post tonitrus simul & aquæ insecturæ, ex nubibus fluentes. Dominus ergo super aquas multas, vox domini in virtute.) Sicut in rota vox fit, sic in virtute vox domini consistit. Qui enim cuncta facere, ac tolerare præualeat in eo qui ipsum confortat, Christo: is est qui domini audit facitque mandata. Vox igitur domini non in debili dissolutaque ac molli anima, sed in ea quæ strenuè & viriliter quod bonum est, perficit. Vox domini in magnificentia.) Magnificentia virtus est, quæ circa res magnas decorè versatur. Qui igitur seruat decoro res magnas obit & conficit, talis magnifici nomenclaturam promeretur audire. Sanè anima cum à seruili prudentia carnis se asseruerit in libertatem, magnitudinemque ac dignitatem sibi conuenientem ex deo acceperit (modò quæ sibi suppetunt, consentiant) in hac fit vox domini. Qui igitur magnificas de deo cogitationes habent, sublimes item de rerum creatione rationes speculantur, huc etiam quatenus potuerunt, incubuere, vt bonitatem diuinæ prouidentix qualicunq; intelligentia consequeretur: ad hoc, in faciendo sumptu minimè illiberales aut fordidi & in alleuanda fratrum necessitate munifici: ij demum sunt magnifici, in quibus vox domini sibi legit domicilium. Verè etenim magnificus, isthæc corporalia omnia nihil ducit, ne tantilli quidem ea faciens, collatione inuisibilem. Virum decenter magnificum nulla rerum fortuitarum circumstantia mœore conficiet, constantia ex eius animo calamitas prorsus nulla decutiet, nullave exturbabit intemperies. Non homunculorù improborum & despiciendorum peccata commouebunt. Non carnis impuritas humilem, & abiectio animo efficiet, cum humilibus affectibus ac fordidis qui locum apud eum ob mentis sublimitatem non habent, minimè sit obnoxius. Dicitur & quadam dei magnificentia, quemadmodù illud: Eleuata est magnificentia tua super cælos. Qui igitur magnificè de deo sentiètes, ipsius prædicant gloriam: hi sunt qui & magnificentia domini subuehant laudibus. Vox domini confringentis cedros.) Cedrus enim quandoque, vt reliquis quidem arboribus longæuitate præstantior & putrilagine superior, & odorata, & obubrans tectorium præbere apta, apud sacra volumina laudatur. Quandoq; verò vt infructuosa & flecti nescia, sicque impij, adimplens similitudinem in malam traducitur partem. Vidi impium (inquit propheta) exaltatum & eleuatum sicut cedros Libani: veluti & nunc accipitur, Vox domini confringentis cedros. Sicut enim in magnifica anima fit vox domini, sic etiam temerè inflatos superbia tumidosque ab ea quæ in hac vita subli-

In magnificencia.

Vox domini confringentis cedros.

Collatio elegans.

mia altave existimantur, vt sunt gloria, imperium, elegans corporis forma, vires ac robor, confringere deus dicitur. Et confringet dominus cedros Libani.) Qui enim se rebus ingerunt alienis, & per ea sibi conciliant & adsciscunt superbiendi occasionem, hi sunt Libani cedri. Sicut enim cedri per se altæ cum sint, per hoc quoque quòd in sublimi quopiam monte prognatæ sunt, ob montanæ altitudinis accessiorem tantò efficiuntur splendidiore & eminè spectandæ: sic qui istius mundi rebus planè deciduis & corruptiuis nituntur, cedri quidè sunt per metis elationem ac fastù. Quin ijdem appellari promerentur cedri Libani, quòd aliena subnixa altitudine intempestiuo gaudio diffunduntur, & à terra terrenisque rebus, quasi à vertice Libani subuecti in sublimè, in supernam eriguntur & insolescunt. Non autem omnes cedros confringit dominus, sed Libani tantum: quoniam Libanus est idololatriæ locus. Quæcunque igitur animæ aduersus dei scientiam extolluntur, ipsæ Libani cedri sunt, & dignæ quæ conterantur. Sunt autè quadam cedri dei, quas arbutiuz vires tralata ex Aegypto operiunt, sicut in psalmis didicimus: Operuit mōtes umbra eius, & arbuta eius cedros dei. Qm̄ verò vnà cū alijs de Christo translationibus & vitis dominus noster dicitur. Ego sum (inquit) vitis, & vos palmites. Cedri dei sunt illi qui hætenus quidem steriles & apti ad cōburendū fuerunt, vbi verò sub velamen & integumentum Christi venerunt, illumque veluti induti sunt, per ipsius gratiam, propriæ vitæ sterilitatē contegunt. Cedros ergo dei arbuta fructuosa circumplexa custodiunt. Cedros autem Libani cōteret dominus, & comminetur tanquam vitulum Libanū.) Reminiscere vituli apud Exodum, què ad sectandam idololatriam efformarant, quem & comminutum dedit Moses potandū populo. Vituli itaque illius modò totum Libanum & in ipso consuetudinem omnem idololatriæ inualescentem exterminabit. Dilectus vt filius vnicornium.) Vnicornis filius dans mundo vitam, quando quidem sacrificium & oblationem sese pro nostris peccatis deo offert, etiam agnus dei nominatur, & ouis: Ecce agnus dei. Et rursus: Vt ouis ad occisionem ductus est. Quando verò punire vitia & potentiam generi humano incumbētium, effertam illā, & exasperatam euertere oportet, tunc filius vnicornium nominatur. Vt in Iob didicimus, vnicornis, est animal insuperabili virtute, hominibus minimè subiectum aut obtēperans. Non enim loro ipsum aut vinculo ligabis, neq; dormiet ad præsepe, & multa alia de ipsius animalis libertate & indocilitate ad parandum hominibus, in ea prophetiæ parte dicuntur. Obseruatū est autè quod in vtrinq; partē similitudine vnicornis scriptura vitur: quandoq; enim laudatur intermedium verò vituperatur: Libera, inquit, ex gladio animā meā & à cornibus vnicornium humilitatē meā. Populum seditiosum & bella promouentem detestās hoc dixit, qui passionis tēpore domino rebellauit. Rursus: Exaltabitur (inquit) sicut vnicornis cornu meum. Videtur Itaq; propter vlciscēdi alacritatem quæ isti inest animali, subinde trahi similitudo peiorem in partem. Ob sublimitatem verò cornu, & libertatem eius in bonam accipi partem:

Cedri Libani.

Collatio.

Christum translantem vitu.

Vnicornis filius.

inquit vnicornis.

Vnicornis acceptio.

Cornu vt accipitur in sacris. ὁ πρῶτος πρῶτος μὲν χριστός μὲν ὁ δεύτερος.

ἡλαμπίς πρὸς κολὰς εἰς ἀκρον σὺν ὅσῃ ἀναπαύσεως.

Esa. 54. 4. ὁ ἴππος ἔστις, δεικνύει ὅτι δεσφύει ἡλιάρη. Numero. xii. idem de seruum Sin per. 1. κατὰ τὴν ἰσλαμικήν ἀλάφον.

partem: & demum Cornu multis in locis sacri eloquij, pro gloria vsurpatum inuenimus, vt est illud: Exaltabit cornu populi sui. Et, Cornu eius exaltabitur in gloria. Vel pro virtute & fortitudine, vt, Protector meus & cornu salutis meæ. Christus verò virtus est dei: ideoque tanquam vnum habens cornu, videlicet vnam cum patre communē virtutem, vnicornis appellatur. Vox domini intercidentis flammam ignis.) Intercidit enim ignis flammam, secūdum historiam trium puerorum apud Babylonem, quando caminus supra cubitos xlix. sese effuderat, eosq; qui circumstant, ambusit omnes. E diuerso eadem flamma dei præcepto intercisit in se recepit spirantem auram, nempe perquam suauem ac iucundissimam respirationem atque refrigerationem pueris tribuens veluti sub vnus alicuius arboris peramabili vmbra, tranquillò ac requieto in statu constitutis. Facta est (inquit) flamma, veluti spiritu roris suaui spirans sibilo. Longè est admirabilius ignis naturam intercedi, quàm mare rubrum in partes diuidi. Attamen domini vox ignis continenter sibi cohærentem atque vnitam naturam intercedit. Quamquam igitur indiuisibilis & insecabilis humanis sensibus videatur ignis, veruntamen ad præceptū domini interceditur ac diuiditur. Existimo autè quòd ignis ad supplicium diabolo & angelis eius paratus domini voce interceditur. Quoniam duo sunt in igne potissima, vtiua vis & illustratoria: Vis prior ignis acerrima quidem ad penas irrogandas, reposita est his qui vitione sunt digni. Altera nempe splendori sui luminis diffusiva velut fortitò succederet ijs, qui claritate perfructuri sunt gaudij perennis. Vox itaque domini intercedētis flammam ignis ac diuidētis, ita vt obscurus quidem sit ignis supplicij, vi verò comburendi careat lux illa refocillationis. Vox domini cōcutientis desertum.) Beneficij loco ita dispensatur deserto cōcussio illa à domino, vt permutata solitudine ea tellus inhabitetur, & posito sterilitatis probro, laudè multos pariendi filios recipiat. Multi enim filij sunt deserti magis, quàm illius quæ virtum habet: & illa quæ aquarum spiritu referta est, quæ olim erat desolata, in stagna aquarum mutatur. Et commouebit dominus desertum Cades.) Nō igitur omne desertum commouet, sed tantum Cades, hoc est sanctificationis. Cades enim sanctificatio interpretatur. Vox domini præparans & perficiens ceruos.) Pari ratione cum prioribus æstimanda sunt etiā ista de ceruorum absolute dicta quæ vox domini operatur. Quoniam talem hoc animal naturæ conditionem sortitum est, vt nullo veneno serpentis lædi queat: cui remedio est siue purgationi si forte in id incidit (quemadmodū aiunt qui talia obserauerunt) vipera deuorata. Omnia verò venenum ciaculantia iniquis & aduersis virtutibus in sacro eloquio cōparantur, dicente domino: Dedi vobis potestatem conculcandi serpentes & scorpiones, & supra omnē virtutem inimici. Quin & Psalmus promittit prophetæ, quia Super aspidem & basiliscum ambulabis. Necessarium est, vt si quando audiamus nomen cerui in diuinis libris, id verbi in optimam trahamus similitudinē. Nā &, Mōtes excelsi ceruis. Et, Desiderat ceruus ad fontes aquarum: quando & iustus omnis in altissimis sibi deligit conuersatio-

ἡλαφός ἐστι πρὸς ἰουδαίου λαοῦ τοῦ ἀκριβοῦς ὄφεις ὁ ἀλλαστο- νες.

Et reuelabit condensam.

In templo non manet fabulatum.

Alius

Alius ex affectu tantum orat, alius scite ac prudenter caelestia querit: quidam perfuntorie nec acriter attentione summis labris verba loquitur: cor autem eius procul a deo est, & si etiam orat, carnis tamen prosperam valetudinem, corporis bona, insuper diuitias & gloriam querit humanam. Oportet autem nihil horum committere in templo, vt sermo dei docet: sed in templo eius quisque dicet gloriam. Caeli enarrant gloriam dei. Angelorum opus laudare deum: omnibus denique caelestibus exercitiis vna haec cura, gloriam transcribere creatori. Reliquae item creaturae omnes, siue caelestes, siue terrestres, seu rationales, siue rationis expertes, demumque inanimatae, seu voce siue gestis aut aliqua significatione summum omnium conditorem deum extollere ac praedicare videntur. Homines vero miserabiles relictis aedibus suis ad templum concurrunt, quasi emolumentum quidquam inde laturo, cum tamen nec accommodent aures verbis dei, nec suae intelligant conditionem naturae, nec peccato quoque praecipue occupati mero afficiuntur, ac ne tum quidem contristantur, quum ad memoriam quae admiserunt, recurrunt. Nullo corripuntur diuini iudicij metu: adeo vt sibi arridentes, suasque prensantes dexteras, domum orationis in locum vertant effusissimae loquacitatis, minus obtemperantes Psalmo huic constanti ac dicenti: In templo eius omnes dicent gloriam. Tu autem non solum non dicis, sed alteri cuiquam impedimento es: eumque tibi vni reddis attentum, dum obstrepero tuo clamore obtundis & exuperas personantem spiritus sancti doctrinam. Vide ne quum hinc emigraris, loco mercedis recipienda pro diuinis laudibus: vna cum ijs qui nomen dei execrantur & blasphemis vocibus incessunt, condemneris. Psalmum habes, Prophetas, Evangelica praecpta, Apostolorum praedicationes. Lingua psallat, mens sensum eorum quae dicta sunt, scrutetur: vt psallas spiritu, psallas item & mente. Non enim gloria deus indiget, sed vult te dignum reddi, qui olim laudem & gloriam promeraris. Quod enim seminat homo, hoc & metet. Seminatur diuinam laudem & gloriae sementem: vt coronas honores laudesque in regno caelorum metas. Hac itaque per digressionem a nobis non quidem ab re neque inutiliter sint dicta de eo quod hic dictum est: In templo eius quisque dicat gloriam, ob hoc, quod quidam in templo dei nullo vnquam sine se toros effundunt in futiles & aniles nugas ac proinde nullo suo fructu illud ingrediuntur, atque adeo vti nam frustra tantum subirent templum, non etiam magno suo incommodo. *Dominus diluuium inhabitare faciat.* Diluuium aquae inundatio, omne subiectum delentis, omne item quod prius fordium colluuii squalebat, repurgantis. Baptismi itaque gratiam diluuium nominat, quo fit vt anima peccatis abluta & purgata excusso a se veteri homine, domicilium deinceps fiat accommodum deo in spiritu. Mea huic expositioni concinnunt ea quae in psalmo tricesimo primo conscripta sunt. Postquam enim dixit. Delictum meum cognitum tibi feci, & peccatum siue iniustitiam meam non abscondi, & item hoc: Pro hac orabit ad te omnis sanctus: sequitur: Veruntamen in diluuium aquarum multarum ad eum non appropinquabunt. Non enim deinceps peccata

appropinquant ei, qui iam accepit baptismum in remissionem peccatorum, per aquam & spiritum sanctum. Huic sententiae cognatum & affine quiddam in Micheae prophetia inuenitur: Quia volens misericordiam est. Conuertet se, & miserebitur nostri. Demerget peccata nostra, & proicietur in profundum maris, & sedebit dominus rex in aeternum. Splendenti namque animae statim post diluuium baptismi deus insidet, veluti thronum eam sibi constituit & efficit. *Dominus fortitudinem populo suo dabit, dominus benedicet populo suo in pace.* A peccatore populo dominus robustum auferet & robustam: de diuerso populo iustitiam sedulo operanti suggerit vires & robur. Ideo dicitur: Omni habenti dabitur. Iam quisquis animum commouit ad efficacem perfectionem bonorum operum, is vti que dei benedictione efficitur dignus. Inter porro benedictionis diuinae species pax perfectissima esse videtur, quum status sit mentem procul intemperie omni constabiliens: adeo vt pacificus vir hoc insigni tanquam proprijs notis internosci possit, si quidem sedatis est & per amorem moribus: contra, qui adhuc compugnantium affectionum fatigatur intemperie, is nondum effectus particeps est diuinam illius pacis, quam dominus suis dedit discipulis, quae cum omnem exuperet sensum, vti que illorum praemuniet & tuebitur animas qui se ea praestiterint dignos. Hanc denique Apostolus apprecatur ecclesijs, dicens: Gratia vobis & pax adimpleatur. Sane optandum fit, vt post exantlatum & legitime toleratum vitae istius agonem, post prudentiam carnis in seruitute redactam, quae aduersus deum inimicitias exercet anima in tranquillam & ab omni turbela distans stationem recepta, promeremur appellari filij pacis, ac diuinae illius benedictionis effici particeps. In Christo Iesu domino nostro, cui gloria & imperium, nunc & semper & in secula seculorum, Amen.

DIVI BASILII HOMILIA IN
eundem Psalmum: Adorate Dominum in
aula sancta eius.

Iam addeceat adorare dominum, non qui extra sanctam eius aulam, sed qui intra eam sit constitutus: Hoc est, quisquis debet deo offerre sinceram adorationis cultum, ne egrediatur aut abalienet se ab ecclesiae coetu, ne sit auctor nouandae vilius peruersae congregationis aut schismatis aduersus ecclesiam concitandi. Neque enim conuenit. Quae admodum autem se adornat quis & instruit domum domini, dei templum vt sit: ita & aula eius siue atrium vndique potest cingere seipsum quasi muro quopiam comuniens vita, sermone, diuinis cogitationibus, in seipso adorans deum, sufficientem in se cum habeat & idoneam occasionem exhibenda ei culturae, cum ex structura corporis, tum ex moderanda dispositione virium animae. Iam vero & dominus de Iudaeorum atrio & ouili loquutus, dixit. Et alias oues habeo, quae non sunt ex hoc ouili, ostendens nimirum & aliud quoddam ouile, vere sanctum esse, in quod congregatae sint oues Christi,

Evangelio
ex collatio
ne.

de iudaeis.

Vox do-
mini.

Vox fini-
tur.

Avili li-
thereum
tuis afflu

Anima
templi est
dei et
la eius.

Laudes dei,
opus ange-
lorum.
et quod dicitur
vos.
*Non ha-
bentur haec
in exemplari
Graeco.
Locus sane
intelligen-
dus.

in psalmo
63o.

in psalmo
63o.

ij videlicet, qui ex gentibus ad salutem sunt praedestinati, hoc est, Ecclesiam hanc, in qua veri adoratores adorant in spiritu & veritate. Nemo vero eorum, qui aliud quid praeter deum, honore diuino colit, deum adorare potest in atrio sancto eius. Deos autem constituunt, alij ventrem, Quorum, inquit, deus venter est, alij argentum, qui videlicet auaritia, quae idolorum seruitus est, addicti sunt. Et quisque sane, quod omnium potissimum colit, illi gloriam assignat diuinam. Talis autem non est in atrio sancto, neque adorat deum, etiam si a sensibili conuentu videatur separari non posse. *Vox domini super aquas.* Operapretium est, vt intelligamus quid sit vox domini quoad fieri potest, adducere ex diuina scriptura quae de voce sunt scripta. In Genesi itaque verbum domini ad Abraham conscriptum inuenimus. Ego, inquit, protector tuus sum, merces tua multa. Et respondit Abraham, Domine quid dabis mihi? Ego vero morior sine liberis: Et post pauca. Et statim facta est vox ad ipsum. Rursus in Exodo, Stent parati in tertium diem. Et quando coeperint audiri voces, & tubae, & nubes, ascendent illi in montem. Et post decalogum, Omnis vero populus videbat vocem ac lampadas, & vocem tubae. In Esaia quoque scriptum est, Vox dicentis, clama. Est itaque vox percussio aeris, aut species illa circa aerem, quam exprimere vult qui vocem emittit. Qui per carnis organa inter se sermocinantur, verberantes aerem, & velut impressionem quadam ac speciem imprimentes aeri, vocem vi spiritus ad aures vsque illius impellunt, ad quem loquuntur. Vox vero domini alterius est generis, propterea quod imaginatione cum illis agit quos vult audire vocem suam, ita vt analogiam imaginatio ista habeat cum ea quae in somnis accidit. Illic namque sensus eorum quae dicuntur non per aures verberato extrinsecus aere apprehenditur, sed mens ipsa intellecta exceptit, quae in memoria eorum quae considerata sunt, permanere solent. Facta est itaque vox ad Abraham, quoniam aures habebat, quibus praecpta dei audire poterat, arcano modo insonante illi voluntate diuina. Vox vero illa, quae ad populum facta est, visio erat, hoc est, cognoscibilis & omnibus intellectu comprehensibilis. Non enim colore aliquo colorata erat & circumscripserat vox ista, vt ore prolata vox percipi posset oculis, sed videbat populus vocem: propterea quod praecptum domini lucidum est illuminans oculos, neque vlla inest ijs quae dicuntur obscuritas: Et Esaia quoque facta est vox dei, praecipiens ac dicens, clama, quod idem est atque, mens prophetae a potentia, quae illi indita est a deo, intruebatur. *Vox domini super aquas.* Quae vox? Super quas aquas? Dicitur hoc vt propheticum sumendum est. Memor esto Ioannis, qui cum interrogatus esset a Iudaeis, Tu quis es? Quod responsum dabimus his, qui miserunt nos? respondit, Ego vox clamantis in deserto. Est ergo Ioannes vox domini, Angelus a deo missus ante faciem domini, ad parandum domino populum perfectum. Ipsa itaque vox dei erat super aquas in Iordane, in quo baptizabat Ioannes praedicans baptismum poenitentiae. Et non in Iordane tantum, sed & in Enon prope Sale. Multum enim illic aquarum erat. Vox igitur domini super aquas, Ioannes est baptizans. Illic & deus

maiestatis intonuit. Venit enim vox de caelo dicens, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Tunc & dominus super aquas multas erat cum ad Ioannis vsque baptismum sese demittere dignabatur, vt vniuersam legis iustitiam adimpleret. *Vox domini in virtute.* Aufert enim infirmitates populi per baptismum poenitentiae, per ipsum in aqua baptizans ad poenitentiam. Illud in virtute, vox est dicens, Poenitemini: appropinquauit enim regnum caelorum. Et facite fructus dignos poenitentiae. Aut forte vox in virtute erat, qua domino vere potenti ac forti Ioannes testimonium dabat dicens, Ego baptizo in aqua: qui vero post me venit, fortior me est. Ipsa itaque vox virtuti testimonium dabat. *Vox domini in magnificentia.* Quando magnifica mysteria Ioannes de Iesu praedicabat dicens, Vidi spiritum sanctum sicut columbam descendantem ac manentem super eum. Et iterum, Quoniam de plenitudine ipsius omnes accepimus gratiam pro gratia. Sublimis namque sunt istae aquae, & magnitudinem gloriae vnigeniti exprimentes. Eoque vox domini erat in magnificentia. Magnificum vero illud & erat quod dicebat Ioannes: Deum nemo vidit vnquam. Vnigenitus filius, qui est in sinu patris, ille enarrauit. Multa & alia magnifice de domino loquutus deprehenditur, vt pote, Non potest homo accipere quidquam, nisi sit illi datum de caelo. Magnificum & hoc erat quod dicebat, Qui de superis venit, super omnes est. Et illud, Qui testimonium ipsum accepit, is signauit, quod deus verax sit. Quem enim deus misit, is verba dei loquitur. Et illud, Qui credit in filium, habet vitam aeternam. Et quaecumque sunt alia huiusmodi. Nihil igitur humile, aut quod absit a decoro, sed omnia magnifice, cum excellenti amplitudine de domino dicta sunt, quae decenter a Ioanne illi sunt adscripta. Hac ratione dictum est, Vox domini in magnificentia. Vox domini confringens cedros. Potest hoc de eo exponi, quod parans domino populum perfectum, impietatesque illas, quae contra cognitionem dei eriguntur & in sublime extolluntur, conterens & demolitus, obliqua redegit in viam rectam. Qui namque omnem collem, & quemuis montem humiliabat, is certe, & cedros confringebat, & omnia ad aduentum domini complanans exaequabat, dum sublime, exaltatum, & nesciens humiliari cor populi ad poenitentiam deducebat. Quam praeparationem populi aduentu suo dominus excipiens aduersarias potestates, cedros Libani tropice dictas, confregit. Oportet namque regnare dominum, donec ponat inimicos sub pedes suos, & cedros istas, comminuat, & tanquam vitulum Libani. Quid est autem vitulus? de Libano dicunt quod simulacrorum cultores, vitulorum imagunculas, quas sibi in Libano fingunt, sicque eas admouebant igni. Itaque hoc sensu aduersarias potestates propheta merito ad internecionem vsque delendas esse dicit. Aut vitulus est, qui in monte Libano per ignem liquefit, secundum quod dictum est, Sicut liquefit cera a facie ignis, sic peribunt peccatores. Atque ita intelligere possumus, quid sit confringi cedros illas, & quid comminui Libanum, ducem hunc sublimium cedrorum.

in rth
Baptizans
maros.

B

ut rth
chor li-
ganor.

F

Comminutus

Comminutus aliquando est & vitulus ille in Exodo, per Aaronem factus, quem olim effinxit populus cum deserto deo ad idololatriam se auertisset, quem correptum Moses minutatim confregit, & in aquas coniecit. Ad hunc modum dominus totum Libanum, hoc est, primum malitiam principatum, cominuit, sicut vitulus ille per Moysen comminutus est. Et cominuit eas velut vitulum, Libanum. *Et dilectus sicut filius unicornium.* Post sublatas aduersarias potestates, declarabitur & conspicua demum erit dilectio erga dominum & potentia ipsius illustris erit, nobilem aduersariorum amplius existente, qui illam obscurer. Propterea dicit, post istam comminutionem, dilectus erit sicut filius unicornium. Est autem unicornis, animal imperiosum, homini non subditum, nullis viribus domabile, perpetuo in solitudinibus agens, vno cornu securum. Quapropter & insuperabilis domini natura unicorni assimilata est, cum propterea quod omnibus dominatur, tum quod vnum habeat suis ipsius principium, nempe patrem. Caput namque Christi deus est. *Vox domini intercidentis flammam ignis.* Peccatum quod ignis instar Israel deustabat, Ioannes intercedebat dicens, Poenitemini appropinquauit enim regnum caelorum. Flammam itaque affectionum quae ex peccato animabus mortalium innascitur, intercedit, dum Iudaeis de sempiterno igne differuit, iudicijque diuini vehementiam exposuit dicens, Cuius ventilabrum in manu domini, & repurgabit aream suam, & triticum quidem reponet in horrea, paleas autem comburet igni inextinguibili. **B** Flammam itaque illam intercedit, vbi terribilia ista populo ob oculos exposuit. *Et concutiet dominus desertum Cades.* Erat enim Ioanes, baptizans in deserto. Desertum igitur illud concussit, per accursum vndique adfluentium populorum, quod quidem desertum propter eorum qui illuc veniebant poenitentiam, sanctum est appellatum. Cades enim, si interpreteris, sanctum dicitur. Vox ista domini absoluit ceruas, animas videlicet sanctas, quae sublimia sunt querentes, quae & serpentes absument, & in sublimibus motibus commorantur. Ista itaque nobis sint animae magnificae, ad fastigium caelestis conuersationis ex imo fundo leues & erecte contententes, quibus cum aduersariis potestabilibus, quemadmodum ceruis cum serpentibus, bellum est. *Quin, Et reuelat condensam.* Vt in apertum prodeant & fiant manifesti serpentes qui sub inumbratione densarum & syluestrii arborum delitebant: quod ad lucem educiti minore negotio a ceruis consumantur. Fortasse quisquis arca quae vitia coarguit, is reuelat condensam. Hoc est, in apertum producit latetia in syluestri hac natura peccata, quae serpentes dicuntur, propter voluptatis picturam varietatem. Reuelabit autem ea in illa die, in quo manifesta faciet, abscondita tenebrarum, & consilia cordium ipsorum. Forfan & de Ioane potest intelligi, qui cum esset vox domini, per aenigma Israel ad hunc modum loquutus est, iam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis itaque arbor, non faciens fructum bonum, exciditur & in ignem committitur, atque ita & ipse reuelabatur condensam, hoc est, fructuum inutilitatem eorum manifestabat. Est enim condensum, sylua infrugifera. Huius de

clarata noxia sterilitate, ad competentem illos fertilitate prouocabat dicens, Facite dignos fructus poenitentiae, ex quibus omnibus vnus est effectus vt templum domini edificetur, in quo quisquis constitutus fuerit, vere potest gloriam asserere domino. Sed *Et diluuium inhabitat dominus.* Per baptismum namque in animabus sanctificatorum habitatio domino paratur. Ablutam igitur a peccatorum sorde animam inhabitat deus. Quapropter dicitur inhabitare diluuium. Quod enim remissionem peccatorum, quae ex baptismo est diluuium vocauerit, ex triclimo primo quoque psalmo didicimus, vbi dicit, Veruntamen in diluuium aquarum multarum ad ipsum non appropinquabunt, Peccatorum namque delicta, in redemptione ea quae per baptismum fit, appropinquare amplius non permittentur. *Et sedebit dominus, rex in aeternum.* Praeter haec omnia suppetet nobis & concedetur hoc, vt agnoscamus domini principatum super omnem creaturam, qui dat virtutem populo suo, vt deuictio maligno, benedictionem accipiamus quae datur a domino in pace, ijs qui se illo dignos praestiterint. Ipsi sit gloria in secula seculorum, Amen.

IN PSALMVM VIGESIMVM.
nonum. Psalmus Cantici in dedicatione innuata domus David, Exaltabo te domine quoniam suscepisti me.

Psalterium quidem instrumentum cum sit musicum ad concinendos deo nostro hymnos concinnatum, figurate tamen structura est corporis. Psalmus vero ipse actiones sunt corporis, quas veluti debitas exoluimus in gloria dei, quum sic decorè ad praescriptum verbi dei nos ipsos componimus, vt nihil conficiamus quod in ipso corporis motu appareat inconcinnum. Canticum est, quodcunque contemplatione simplici theologiaeque comprehenditur. Psalmus itaque, sermo est musicus, quando concinne apteque secundum harmoniae rationem ad organum pulsatur. Canticum vero vox est concinna quae cum harmonica modulatione redditur sine organi sono & cocentu. Itaque quonia hic inscriptio talis est, Psalmus catici, putamus significari, quod contemplationem ordine sequatur actio. Hic igitur psalmus catici, vt inscriptus est, dedicatae aut innouatae domus rationes continet aliquot. Et videtur, quod ad historicum siue corporale attinet sensum, temporibus Salomonis erecto iam perquam celebri templo fuisse ad melicam psalterij modulationem accommodatus & decaratus. Sensus vero spiritualis humanitatem a deo verbo assumptam significat, & dedicationem domus ipsius recens & mirabili modo constructa, indicat inscriptio. Multa enim inuenimus in hoc psalmo ex persona domini pronuntiata. Aut forte domum intelligere conuenit adificata a Christo ecclesia, vt & Paulus ad Timotheum scribit. Vt scias quomodo oporteat in domo dei conuersari, quae est ecclesia dei viuensis. Dedicatio vero ecclesiae, existimanda est renouatio mentis per spiritum sanctum facta, singulis quibusque corpus ecclesiae Christi complementibus. Est

D

E

F

Aggressio enarrationis. Non dicitur in psalmo. Qui possit deus ab homine exaltari.

Deo etiam humana quadantenus ascribitur scriptura.

Actio omnis aut de grauat, aut alienat ad deum.

Si caticus est a simili. Collatio altera.

Dedicatio siue innouatio ecclesiae.

Est autem diuina & musica harmonia, comprehendens aliquos sermones non qui aures demulceant, sed malignos spiritus qui animas noxae & laesioni vndelibet expositas perturbant, cohibentes atque mitigantes. *Exaltabo te domine, quoniam suscepisti me, & non letificasti inimicos meos super me.* Quomodo is qui in altissimis habitat, exaltatur ab ijs qui humilem fortiti locum sunt? Si enim deus in caelo sursum, & tu in terra deorsum, quoniam pacto deum queas exaltare? Quid igitur hisce verbis pollicetur propheta? An quod forte ab his dicitur exaltari, qui magna, & quae deum nihil dedecant, intellectu & cogitatione apprehendunt? & vitam omnem ad vnus gloriam dei componunt? Qui igitur ad beatitudinem cum scientia prope rat, deum exultat: qui via ingreditur huic oppositam, quod nefas quidem sit dicere, quantum hic deum in seipso humiliet. Omnem autem rebus nostris conuenientem statum, deo tribuere quodammodo videmur. Idcirco dormitantibus nobis & pigre agentibus dormire dicitur deus, suis nos vigilijs suauiter inspectione indignos iudicans. Si quando autem ex somno detrimentum sentimus dicimus: Surge, quare obdormis domine? Item non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel. Et quidam alij veluti dei oculos a se auocant per eorum quae gerunt, turpitudinem obscenam. Indigna enim dei oculis sunt. Idem mox vbi per poenitentiam resipuerint, dicunt: Cur faciem tuam auertis? Hos praeter, sunt & alij, qui expuncta mente & exclusa dei memoria, deum reddunt velut obliuiscens sui ipsorum, qui & dicit: Quare obliuisceris inopiae nostrae & tribulationis nostrae? In summa: qualia iuxta hominum affectus deo dicuntur, illa faciunt ipsi homines, talem sibi constituentes deum, qualem quisque seipsum prius adornat & instituit. *Exaltabo te itaque domine, quoniam suscepisti me, & non delecasti inimicos meos super me.* Nihil humile, nihil terrenum mihi in vita fecisti. Et vnde facultas mihi suppetet te exaltandi? Quoniam tu me praerueniens suscepisti. Signate dixit suscepisti me, hoc est, subleuasti me & extulisti, superioremque me reddidisti his qui in me coaruiant & insurgunt: veluti si quis puerum quendam imperitum natiandi, manu sublimem supra aquas ducat. Qui igitur dei auxilio in sublimem tollit oculos a ruina, is demum per animi gratitudinem deum se pollicetur exaltaturum bonis actionibus. Aut velut si quis quendam palaestritem debilem a ruinae periculo liberet, ac superiorem colluctatore constituat: huic quidem in sperata victoria occasione praebet, illi vero speratae palmae laetitiam aufert. Non enim quae sanctis insinguntur tribulationes probationis gratia, nostris inuisibilibus inimicis laetitiam pariunt: sed quando fessi desperamus, & nostrae cogitationes in angustiam rediguntur, delassatis nobis propter afflictionum assiduitatem, tunc demum exhilarescunt laetanturque, plaudunt & insultant miseris: velut cum Iob actum est, amisit possessiones, filijs est orbatus, tabo & vermibus eius caro scaturiebat. Nondum haec aduersario laetitiam generabat. Si vero per animi mollitiem ad haec tot laboriosa execrabilia aliquid verbum, vt vxor incitauerat, dixisset: tunc super eum inimici gauisi essent. Idcirco nec in Paulo sitiante, esuriante, nudo, cola-

phis caeso, laborante, quoquo versus peregrinante, aduersarius est letatus. Res potius in diuersum abibat, nam contrebatur, cum eum videret tam hilariter atque constanter haec perpeti certamina, vt idem quoque contemptim diceret: Quis nos separabit a charitate Christi? *Domine deus meus clamaui ad te, & sanasti me.* Beatus qui propriam plagam quam internè habet, nouit, vt medico accedenti dicere valeat: Sana me domine, quonia conturbata sunt omnia ossa mea. Et, Ego dixi, domine miserere mei, sana animam meam, quia peccaui tibi. Hic quidem gratias reddit ob illam sibi medicinam: Domine, inquit, deus meus. Non omnium deus est deus, sed eorum proprie qui charitate sunt ei coniuncti, vt deus Abraham, deus Isaac, deus Iacob. Si enim omnium esset deus, non vtique se iunctim illis testimonium reddidisset quasi aliquid eximium. Et Iacob dicebat, Auxiliatus est tibi deus meus. Et Thomas rursus vbi certo didicit resurrectionem, dominum complexus ait: Dominus meus & deus meus. Est itaque vox ista, domine deus meus plena affectu fiducia, & conueniens statui prophético. *Clamaui ad te, & sanasti me.* Nihil medium, nullumque interuallum fuit, inter meam vocem & tuam gratiam: sed simul atque clamaui & sanatus prodijt. Etiam te adhuc loquente dicam: Ecce adsum. Magna itaque loqui oportet ad deum orantem, vt vel ocyus exoriatur sanitas. *Domine eduxisti ab inferno animam meam.* De hac sanitate deo gratias agit, Nam quando morbo affectus ad infernum descendit: inde per illius virtutem qui pro nobis pugnavit, contra eum qui imperium supra mortem habuit est reductus. *Saluasti me a descendentibus in lacum.* Saepenumero lacu nominantur subterraneae fossae, custodiae captiuorum siue victorum accommodatae: sic in Exodo dicitur: A primogenito Pharaonis vsque ad primogenitum captiuum, quae erat in lacu. Sed & Hieremia in lacum iniecerunt. Et Ioseph fratres praer inuidia in lacum aqua carentem miserunt, aut certe concluderunt. Vna quaelibet igitur actio aut ad inferiora nos per peccatum grauando deducit, vel habiles ad deum accedendi, ad superiora tollit. Seruasti itaque me prius in vita existentem iniqua: a descendentibus in tenebrosam & frigore perstrictum locum separando. Ideo ait: Suscepisti me: hoc est, me ne deorsum abriperet, ad vitam reduxisti, ne qua inimicis daretur occasio laetitiae aduersum me. Quod igitur alibi ait, Qui perficit pedes meos tanquam cerui, & super excelsa statuas me: hic reditum ad excelsa, liberationem a lacu susceptionemque appellat. *Psallite dominum sancti eius.* Non si quis psalmi verba ore proferat, hic mox domino psallit: sed quicumque corde puro enuntiat psalmodiam, & quicumque sunt sancti erga deum, iustitiam seruantes, hi demum domino psallere rhythmis spiritualibus concinno & consentaneo ordine poterunt. Quotquot vero in fornicationis cogitatione perstant, qui furtum, qui dolum, & mendacium in corde oculunt, psallere quidem putantur, re autem vera non psallunt. Sanctum enim ad psalmos concinendos sermo hic inuitat. Non potest arbor mala bonos edere fructus, neque item cor malum vitae verba recte proferre. Facite itaque arborem bonam, & fructus ex ea bonos.

77644.

Domine deus meus.

Lacum.

Attende qui sinceriter psallit domino.

77644.

Repurgate corda ut in spiritu fructificetis, & profitis sanctificati prudenter psallere domino. Et confitemini memoriam sanctitatis eius. Non dixit, confitemini sanctitati eius, sed memoriam sanctitatis eius: hoc est, gratias agite. Confessio namque in hoc loco pro gratiarum actione accipitur. Gratias itaque agite, quoniam in memoria sanctitatis eius estis: qui quum prius fuissetis in profundo malitiae, & carnis impuritate contaminati, veneratis tamen in oblivione sanctitatis eius qui vos creavit. In propitiatione ergo remissionemve eorum quae admittitis, confitemini de his quae a vobis non recte prius nec sobriè facta sunt. Quoniam ira in indignatione eius, & vita in voluntate eius. Prius triste quid dixit, nempe iram in indignatione dei. Deinde rem letiorem, vitam scilicet in voluntate eius. Videtur tautologia esse, hoc est idem dicere apud eos, qui non queunt eorum quae indicantur, attingere exactam intelligentiam. Quod propheta iram in indignatione dei esse dicit, quasi ira & indignatio idem sint, cum tamen plurimum differant. Thyros enim iudicium est ad infligendum talia & talia commerito. Ira vero labor suppliciumque quod cuique pro modo mensurae iniustitiae imponitur a iudice iusto. Quod dico, exemplo colligunt, et magis. Medicus ubi signo quopiam deprehendit partem corporis aliqua inflammatione affectam & sanie refertam, iudicat incisionem necessariam esse faciendam male affecto, hoc itaque, thymon sacrum nominat eloquium. Post vero medici iudicium ac sententiam afferendi remedium, venit ad rem, & ea exequenda quae sunt visa & iudicata: hoc est, ad ferrum incidens, & dolorem ei qui inciditur inferens, haec demum ira dei dicta est. Venito igitur ad psalmi propositum, & facile sententiae consequentiam invenies. Quoniam ira in indignatione eius. Poena secundum iustum dei iudicium, vita vero in voluntate eius. Quid ergo dicit? Quod hoc vult deus: hoc est, ut omnes eius vitae participes sint. Circumstantiae vero poenarum non ipsius voluntate fiunt, sed pro merito eorum qui peccaverunt, inferuntur. Vita itaque deus cuique propria voluntate tribuit. Ira vero sibi quisque thesaurizat in die irae & revelationis & iusti iudicij dei. Mos est sacri eloquij, si quando tristitia letaque commemorat, tristitia letis in ordine praepone: fruitio enim boni efficitur iucundior, tristibus iam exactis: Beneficium poena est posterius. Percutia & ego sanabo. Ego, inquit, occidam, & ego vivere faciam. Ipse dolorem inuehit, & idem rursus in gradum restituit. Percussit, & manus eius sanauerunt. Quae nos affligunt, praecurrunt, quod maiore cum constantia multiplice gratiam nobis collatam conseruemus, quod inflicta nobis mala prescius tueantur consecutam gratiam. Ad vesperam demorabitur fletus, & ad matutinum letitia. Reminiscere temporis dominicae passionis, & sermonis significationem qui ponitur hic, facile reperies. Ad vesperam demoratus est fletus discipulis domini, quando in cruce pendentem conspexerunt: & ad matutinum letitia, quando post resurrectionem cum gaudio cucurrerunt, inter se bonos afferentes nuntios, quemadmodum viderint dominum. Vel forte in uniuersum, Vespera seculum hoc dicitur, in quo qui ad suam beatitudinem plorauerint, aduenient

Confessio gratiarum actio.

Afferit peccatorum confessionem.

Thymos est opus quo differant.

Ira in indignatione eius poena pro isto dei iudicio.

Thymon est opus quo differant.

te postea matutino consolabuntur. Beati, inquit, qui lugent, quoniam consolationem accipient: beati qui flent, quoniam ipsi ridebunt. Quicumque igitur dies seculi huius in consummatione iam existentis & ad occasum tendetis, in plorandis peccatis exegerint, hi demum verè illo matutino adueniente gaudebunt. Qui enim seminant in lachrymis, in exultatione metent nimirum in seculo illo futuro. Ego autem dixi, in abundantia mea non mouebo in aeternum. Quemadmodum ciuitatis est abundantia, vanalium rerum in foro copia: itemque regionem abundare dicimus quae multis referta fructibus existit: sic & animae quaedam est abundantia, quae omnigena specie bonorum operum est referta, quae primum quidem indutrio ac solerti labore percolitur, postea vero caelestium imbrium frequenti irrigatione saginata fructum tricesimum, sexagesimum, centesimum reddere, ac benedictionem assequi valet dicentem. Benedicta horrea tua & reliquiae tuae. Qui enim suam intelligit constantiam, multa cum confidentia dicet & affirmabit se non passurum, ut ab aduersario in errore mittatur, quasi ager plenus cui benedixit dominus. Domine in voluntate tua praestitisti decori meo virtutem. Qui tempus in inquirenda virtutum ratione consumpserunt, quosdam dixerunt virtutes ipsa sua contemplatione consistere, quosdam vero sine contemplatione: utpote prudentiam quidem ex contemplationibus in cognitione bonorum ac malorum: Temperantiam vero, esse eligibilem & fugiendorum, Iustitiam eorum quae distribuenda sunt, quae non sunt, Fortitudinem, eorum quae grauiora sunt, quae non sunt: Pulchritudinem vero & fortitudinem non esse contemplatrices virtutes, posteriores illis quae sunt ex contemplatione. Nam secundum commensurationem & harmoniam earum contemplationum quae sunt animae, quidam sapientum intellexerunt pulchritudinem: fortitudinem vero secundum efficaciam earum virtutum, quae ex contemplationibus suggeruntur. Verum ut decor animae accedat, & efficaciter perfectiua eorum quae necessaria sunt, potentia, diuina est opus gratia. Ut igitur supra dixit: Quoniam vita in voluntate eius: sic nunc deum in reddendis gratijs exultat dicens, In voluntate tua praestitisti decori meo virtutem. Pulcher quidem eram secundum naturam: debilis autem factus, ob peccatum per insidias serpentis admissum, perij. Pulchritudini ergo meae, quam ex te in prima creatione accepi, addidisti virtutem eorum quae me addecent effectiuam. Pulchra namque omnis est anima, quae in symmetria propriarum virtutum conspicitur. Pulchritudo autem vera, ac proinde amabilissima, quam sola mens omni contagione expurgata possit contemplari, circa diuinam ac beatam consistit naturam. Sanè qui in eius micantissimum fulgorem & in exhaustam gratiam, mentem prescius intenderit, non nihil hinc beneficij in se deriuat & transsumit, quasi si à quapiam tinctura, florulentum splendorem illinendae faciei suae desumpserit. Vnde & Moses simul atque particeps factus est eximia illius pulchritudinis ex familiari cum deo congressu, glorificatam habuit faciem. Qui igitur intelligit hanc sibi suppere virtutem, in istiusmodi vocem erupit minime ingratam collatori: Domine in voluntate

μακαριος κλαιων οσους εσθουμασε θολικου.

Confessio inducitur scriptura, βεβαιουσις item a simili.

Decor fortitudinis virtus quatuor in quibus consistit.

Pulchritudo animae est natura.

tate tua praestitisti decori meo virtutem. Quae admodum vero decor atque fortitudo contemplationis expertes, posteriores ac sequaces sunt illis virtutibus quae ex contemplatione sunt: sic contraria quaedam vitia citra contemplationem, turpitudine & debilitas apparent. Quid enim turpius aut intepestiuus anima perturbationibus obnoxia? Vide, quae so, parumper iratum, eiusque ferociam & acerbiteriam. Considera maestum atque tristem, quanta sit in eo humilitas deiectionis animi. Praeterea eum qui à libidine aut gula superatur, vel terroribus consternatur: quisnam vel sustineat aspicere? cum palam sit, animi affectus corporis statum atque aspectum penetrare solere. Velut itaque vestigia quaedam pulchritudinis animae in sancti hominis statu apparent: sic contra in reliquis foeditas quaedam. Prouidendum itaque nobis omni studio ut hanc habeamus pulchritudinem, ut sponsum dei verbum nos excipiens dicat: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Auertisti autem faciem tuam, & factus sum conturbatus. Donec enim, inquit, contemplationis tuae radij mihi affulserunt, in statu firmo atque tranquillo egi. Postquam vero auertisti faciem tuam, in multa perturbatione & tumultu deprea est anima mea: Auertere autem faciem suam dicitur deus, quum tempore afflictionis tentationibus expositus videtur deseruisse, ut fortitudo certantis cognoscatur. Si igitur pax ea quae superat omnem senium, custodierit corda nostra, facile confusaneam omnium affectuum intemperiam ac turbelam effugere possumus. Iam quando diuinam voluntati auertio opponitur, pulchritudini vero & decori & virtuti perturbatio: animae contingit perturbatio, deformitas, simul & infirma conditio. Et hac utiq; infirmitas ex eo contingit animae, quod se à deo abalienarit. Oremus itaque semper, nobis ut affulgeat facies dei, quatinus in sancto ac decreti statu persistamus, requiet, mites, modisque omnibus tranquilli & exprompti ad omne opus bonum. Paratus sum, inquit, & non sum turbatus: Ad te domine clamabo, & ad deum meum precabor. Saepè de clamore ad dominum dictum est, quod clamor sit eius tantum qui magna & caelestia desiderat. Si quis autem parua & terrena à deo petierit, parua is & humili compèrietur vsus voce, non ad sublime, nec ad ipsius dei aures perueniente. Quae utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? Cur, inquit, clamaui, & quae te dominum ac deum meum rogauit? Quid mihi opus, inquit, carnis oblectatione, aut sanguinis multitudine, quum sim eas amissurus in communi corporis resolutione? sed potius meum corpus castigo, & in seruitutem redigo: ne forte ex valetudine nimis prospera, & sanguinis copiosi feruore, occasio peccati mihi corpulentia existat. Ne igitur tuae carni obsequare indulgentius aut colas eam geniali balneo, somno, plumis ac mollibus cubilibus, semper hoc verbu quasi elogiū quoddam repetens: Quae utilitas in sanguine meo dum descendo in corruptionem? Quid quæso tantopere adornas fouesque, quod paulopost est interituru? Quid te ipsum saginas & carnibus grauas? An ignoras, quanto pinguius tuum tibi corpus, tanto grauiorem animae tuae carcerem constituis? Nunquid confitebitur tibi puluis, aut annuntiabit ve-

επιτιμωσις.

ενομοιωσις.

A

B

C

υψου εν ελεγατι μετρηθη.

ritatem tuam? Quomodo terrestris homo ac carneus confitebitur tibi deo? Quomodo item annuntiabit veritatem is, qui disciplinis nullam dedit operam, & in tanta carnis mole sua ipsius mentem oppressam tenet? Iure itaque meam extenuo ac macero carnem, nec meo sanguini parco, qui in carnem coagulari solet, ne mihi vel ad confessionem vel ad veritatis cognitionem sit impedimento. Audiuit dominus & misertus est mei. Postquam narrauit quae fuerint quae ipse ad dominum clamaui, statim diuinum sentiens auxilium, nos ad petenda similia prouocat: Audiuit, inquit, dominus & misertus est mei. Dominus factus est adiutor meus. Oremus ergo & nos, clamemusque clamore spirituali petentes magna, non carnis studio addicti. (Qui enim in carne sunt, deo placere non possunt) ut & nos exaudiat deus, nostram debilitatem miseratus: & nos diuino freri auxilio, dicamus, Conuertisti planctum meum in gaudium mihi. Non enim cuiuslibet animae gaudium à deo ingignitur: sed ei, quae peccatum suum vehementi luctu & assidua lamentatione plorauerit, veluti si se ipsum mortuum lugeat, qui sanè fletus postremo in gaudium reuertitur. Quod autem sit laudabilis quidam luctus, ostendunt pueri, ut ait euangelium, in foro sedentes atque dicentes: Lamentati sumus vobis, & non plorastis: tibia cecinimus vobis & non saltastis. Est autem tibia instrumentum musicum, quo utimur ad melodiam reddendam flatu cooperante: ex quo existimo quemuis sanctum prophetam figuratè, tibiam nominari, ob motum à sancto prouenientem spiritu. Ideo dicit: Inflauimus tibiam, & non saltastis. Prophetici enim sermones nos ad actionem sanctae prophetiae consentaneam & concinamem adhortantur, quae hic dicitur saltatio quaedam. Sed & lamentantur nobis prophetae, ad luctum nos prouocantes, ut simul ad confessionem & cognitionem peccatorum nostrorum delati ex prophetis sermonibus, nostrum lugeamus exitium, laboribus multis & arumnis nostram carnem affligendo. Ei sane qui talis est, lugubris vestis dirumpitur, quae sibi circumposuerat suum lugens peccatum. Huic tandem circumponitur amictus laetitiae & pallium salutis, splendida haec & nuptialia indumenta, quibus si quis fuerit ornatus, non excludatur aditu nuptialis thalami: Scidisti saccum meum, ac circumdediti me letitia. Saccus ad poenitentiam facit, quum sit humilitatis signum: Olim namque patres in sacco & cinere sedentes, poenitentiam egerunt. Quoniam Apostolus reuelata facie in eandem imaginem transformatur à gloria in gloria: datam sibi à domino gratiam, propriam dicit gloriam. Ut cantet tibi gloria mea. Gloria iusti, spiritus qui in eo est. Quicumque spiritu psallit, dicat: Ut cantet tibi gloria mea, Et non compungar. Non amplius, inquit, facia digna compunctione, ut iam non compungatur eor per dimissi peccati memoriam. Domine deus meus in aeternum confitebor tibi. hoc est, gratias agam: quonia quidem ex poenitentia mihi veniam dedisti, & ad gloriam me reuocasti submerso peccatorum probro. Ideo in perpetuum confitebor tibi. Quod enim tantum esse possit temporis interuallum, quo me tantorum beneficiorum tuorum obliuio capiat?

υψου.

Laudabilis luctus.

Propheta quum sanctus.

Pro saup lego σωτηριας. Saccus poenitentiae symbolum. In sacco est cinere.

IN PSALMVM XXXII. EXVL-
tate iusti in domino, rectos decet laudatio.

Xultationis vox solenni consue-
tudine scripturæ exprimit animæ
statum apprimè quàm alacrem
& festiuum, & ingenti circumfu-
sum gaudio, ob ea quæ lætitia ac
iucunditate digna sunt. Exultate

A *aque iusti in domino.* Non quando rem prosperã
domi habetis, non item quando corpori bene
fuerit, non cum ager fructibus omnigenis refer-
tus est: sed quod dominum habetis, tali insignem
pulchritudine, tali præditum bonitate, tali deni-
que sapientia præcellètem. Sufficiat vobis ea læ-
titia, quæ in ipso est. Videtur autem propheta hic
ob aliquam rem maximè gratam quam assecutus
sit, in domino exultare. Ideo iustos adhortatur
istam sentire dignitatem, quod talis domini ser-
uiffime meruerint, & exultare in illius famulatio
ac feruitute cum gaudio inenarrabili & tripudijs
cordis, velut per numinis aspirationem subsilien-
tis ac sensum diuinæ dilectionis. Si quando tuo
cordi quasi lux quædam illapsa multam de se deus
cogitationem atque intelligentiã peperit, tuam-
que mirum in modum illustrauit animam, vt in
eius amorem magnopere venias: res verò mundi
istius & corporis vt vilia despicias ex illa breui &
obscura similitudine, omnem iustorum statum fa-
cile nosse poteris, quo illi æquabiliter nec inter-
cise in deo lætitiã sunt assequuti. Tibi autem
diuina dispensatione quandoque, nec admodum
sæpè contingit gaudium, vt per breuem degusta-
tionem admonearis, quibus bonis sis priuatus. Ius-
to autem quod in ipso infideat inhabitetque spi-
ritus perpes suppetit ei diuina caelestis que lætitia.

B Inter præcipuos verè spiritus fructus charitas, gau-
dium, pax numerantur. *Exultate igitur iusti in do-
mino.* Quasi locus quidã iustorum capax est do-
minus: in quo qui est, necesse sit prorsus, vt læte-
tur & gaudeat. Fit vicissim & iustus domino lo-
cus, cum illum in sese recipit. Nam & qui peccat,
locum dat diabolo, vt qui non obtemperat dicen-
ti: Nolite locum dare diabolo. Itemque Ecclesia-
stici: Si spiritus potestatem habentis super te ascen-
dat, ne locum tuum dimiseris. In ipso itaq; domi-
no cū simus, quoad licet, ipsius mirabilia specu-
lemur, atq; ita ex eorum contemplatione lætitiã
nostris cordibus cõparemus. *Rectos decet collau-
datio.* Quemadmodum enim pedi obtorto atque
obliquo, calceus rectus non admodum probè ap-
tatur: sic obtortis cordibus diuina laus minimè
conuenit. Quamobrem existimo dæmonum ori
vt de seruatoris indignè loqueti, ad eum manife-
standum ablatã fuisse potestatem. Et Pythonem
increpat Paulus, vt ne ab impuro sanctus cõmen-
detur. Tale quid & peccatori dicit deus: Quare
tu enarras iustitias meas? Conemur igitur omni
studio, opus omne obliquum, ac detortum à rectitu-
dine vitare: mentemque nostram vt rectam regu-
lã & animæ iudicium corrigamus: vt nobis exi-
stentibus rectis, dei laus concredarur deo ipsi of-
ferenda. Quemadmodum enim serpens qui ad
peccatum nobis incentor fuit, obliquus dicitur,
& in serpentem draconem obliquum, dei ensis
inducitur, propterea quod multas spiras ac in-

uolucra in itinere facit. Serpentis nanque tra-
ctus inæqualiter per humum serpit: prioribus
partibus aliter ac illis quæ sequuntur motis, &
rursus postremis aduersus priores procedere
conantibus. Itaque qui serpentem imitatur,
obliquam, inæqualem, & contrarietate refer-
ram suam re ipsa exprimet vitam. Qui è diuer-
so domini dei vestigia sequitur, rectas semitas,
recta item pedum vestigia faciet: quoniam re-
ctus dominus deus noster, & rectitudinem si-
ue æquitatem vidit vultus eius. Si duæ regulae,
altera alteri admoueat, pulchrè conueniet v-
triusque rectitudini. Si verò obtortum iuxta
regulam rectam ponatur lignum, incongruum
& procul à proportionem recti reperitur. Quoniã
itaque recta est dei laus, recto opus est corde, vt
ei laus dei congruat atque cõueniat. Quod si ne-
mo dominum lesum nisi in spiritu sancto dicere
valet, quomodo laudem referes, spiritum in tuis
visceribus rectum renouatumque non habens?

*Constitimini domino in cithara, in psalterio decem-
chordarum psallite illi.* In cithara primùm confite-
ri domino oportet, hoc est, actiones corporales
congruè reddere. Quoniam enim in corpore pec-
cauimus, quando membra nostra ferua peccati
ad iniquitatem præbuimus: corpore item confi-
tebimur, eodem in peccati dissolutionem vntes,
organo. Maledixisti? benedicas. Circumuenisti
proximum in negotio? redde. In ebrietatem inci-
disti? ieiuna. Arroganter & superbè egisti? humi-
liare. Inuidisti? obsecra. Occidisti? tu testimonio
tuomet profiteri te reum, aut certè per confes-
sionem, tuum ipsius corpus affligito quasi contra
te redditur testimonium. Tunc demum post
confessionem dignus fueris qui deo psallas, in de-
cachordo psalterio. Prius enim corporis actio-
nes corrigere oportet, vt deceter ac congruè eas
perficere possis iuxta præscriptum diuini verbi, ac
sic tandem ad intelligibilem contemplationem
ascendere. Psalterium fortasse mens ipsa dicta est,
quæ superna querit, ex eo, quod structura organi
huius à parte superiore sonandi potentiam accep-
pit. Opera igitur corporis, veluti infernè deo cõ-
ntentur: quæ verò per mentem annuntiatur my-
steria, è supernis occasionem habent, propterea
quod mens per spiritum sanctum sonandi accipit
facultatem. Qui enim omnia mandata respicit,
ac veluti concentum & symphoniã quandã per-
egerit: is demum in decachordo psalterio deo psal-
lit. Decachordum appellat, quo decem mandata
generatim in prima legis promulgatione sunt cõ-
scripta. *Cantate domino canticum nouum.* hoc est
nō in vetustate literæ, sed in nouitate spiritus deū
adorate. Qui legem non iam interpretatur iuxta
literæ corpus, sed eam iuxta sensum spiritualem
ceteris facit innotescere: hic canticum nouum can-
tat. Veteris enim illius testamenti litera quasi se-
nio confecta exoleuit & pertransijt: nouum verò
& veluti renouatum dominicæ doctrinæ canticum
nos excepit, quæ quasi Aquilæ iuuentutem nos-
tram renouat, vbi hūc externum hominem cor-
ruperimus, & ijdem de die in diem innouamur.
Sanè quisquis ad interiora se extendit, seipso iu-
nior perpetuò redditur. Atque ita qui seipso sem-
per iunior fit, recentius quoque canticum deo ca-
nit. Recentius autem cō dicitur, vel quod sit præ-

ΕΥΧΟΛΟΓΩΝ
ΚΑΙ ΕΚΤΡΕ-
ΠΩΣ.

D

In cithara
constitendi
dominus:
deus in psal-
terio,
Contra
contram
citharam.

E

Psalterio

Decachor-
dum.
Cantate cō
tunc nouum.

F

ter consuetudinem admirabile, nec prius auditū,
vel certè quod nunc primū in lucem prodierit.
Siue igitur admirabilem & omnem excedentem
naturam incarnationem domini narraueris, re-
centius vtique ac nouum concinis canticum, siue
regenerationem quoque ac renouationem vni-
uersi orbis per peccatum antiquati, postremò re-
surrectionis mysteria mūdo nuntiaueris, sic quo-
que canis recens ac nouum canticum. *Bene psal-
lite ei in vociferatione.* Audite mandatum. Bene
psallite, hoc est, mente indiuisa nec aliò quoquã
distracta, sed affectu sincero. *In vociferatione
psallite.* Quasi enim boni quidam milites parta-
iam de hostibus victoria, victoriæ auctori referte
hymnos. Confidite, inquit, ego vici mundum.

A

Quisnam hominum aduersus diabolum bellum
gerere possit, nisi ad imperatoris nostri prote-
ctionem simul & virtutem cõfugientes, illinc in
hostem nostrum petita à fide quæ in Christū est,
iacula contorqueamus, & sagittis configamus?
Bene psallite in vociferatione. Est autem vocifera-
tio vox quædam articularata, quum in bello ad-
densati milites & inter se constipati consonè sibi
acclamāt. In vno igitur cõcentu, eademque ani-
morum cõspiratione & vnione charitatis psalli-
te. Quid demum oportet psallentes dicere? *Quia
rectum est verbum domini.* Hac de causa prius re-
ctos corde ad laudem euocat: quoniã hoc quod
est laudatum dei verbum, in principio erat apud
deum existens deus. Rectus itaque pater, rectus
filius. *Et omnia opera eius in fide.* Quid est quod
dicit? Opus cælum, opus terra, opus mare & aer,
deniq; animata & inanimata, rationis participã-
tia & eius expertia omnia. Quomodo autem in
fide omnia? Quænam in inanimatis fides? quæ
item brutis, quæ fides in lapide, quæ in cane? Nec
inanimatum, neque brutum aliquod in fide. Hic
autem nihil excipit, omnia cõprehendit, dicens:
Cuncta opera eius in fide. Quod ergo opus dicit?
Si cælum, inquit, contemplare, ipsiusque ordinè
consideraueris, fidei tibi dux est. Per id nanque
artifex tibi ostenditur. Si terra ornatus & distin-
ctionem variam inspexeris, rursus per hanc tibi
erga deum augefcit fides. Non enim carnis istis
oculis edocti deum, in ipsum credidimus: sed dis-
cursiua vi mentis per hæc quæ videmus, inuisibi-
lem cõspicimus. Omnia ergo opera eius in fide:
& si lapidem didiceris, quandã habet demonstra-
tionem virtutis eius qui se lapidem creauit: & si
formicam, & si culicem, & si apem dixeris. Sæpè
nanque in minimis conditoris sapientia solet ap-
parere: Nam qui cælum expandit, & immensa pe-
lagi spatia diffudit, is est qui tenuissimum apis
aculeum veluti fistulam quandam excauauit, vt
per illam venenum effundat. Omnia igitur ope-
ra eius in fide. Nihil tibi omnino sit infidelitatis
occafio. Caue dicas, temerè factum est hoc, &
sponte hoc prouenit. Nihil enim inordinatū, ni-
hil non prænitum, nihil accidit frustra, nihil tem-
merè fertur. Nec malum vllum euentum, aut ma-
lam dixeris horam. Hæc nanque ineruditorum ac
disciplinam christianã ignorantium voces sunt.
Nōne duo passeris affe vaneunt, & vnus ex eis
absque dei voluntate non cadet? Quot capilli ca-
pitis? & vnus ex eis nō est apud deum obliuioni.
Vides igitur diuinum oculum, quomodo neque

Vocifera-
tio.

Ἰβγμκα
καθολικῶν.

γνῶμην.

Fortuitum
nihil.
In Geneth-
lacos.

C

minutissimarum rerum quidquam cõsideratio-
nem ipsius effugiat. *Diligit misericordiam & iudi-
cium. Misericordia domini plena est terra.* Si per se
iudicium dei satis esset, ac seuerè & præcisè pro-
meritis eorum quæ gessimus, nobis rependeret,
quæ nobis spes reliqua esset? quis ex omnibus sal-
uus fieret? Nunc autem diligit misericordiam &
iudicium velut assisatrice cõstitutata sibi misericor-
dia, & regio iudicij prælata throno. Sic quemli-
bet in iudicium adducit. Si iniquitates obseruaue-
ris domine, domine quis sustinebit? Neque enim
misericordia sine iudicio, neque iudicium sine
misericordia. Ante iudicium misericordiam dili-
git, & post eam prærogatam ad iudicium venit.

Misericor-
dia & iudi-
cium.

γνῶμην με-
morabileν.

Αἰσθητῶν
ἁρμονίαν
αὐριαντῶν.

Simileν.

Misericor-
dia in pœ-
dere.
Tempus mi-
serendi.

Hæc enim inter se coniuncta sunt, misericordia
cum iudicio: ne misericordia sola supinitatem &
lentorem animabus ingeneret: neu iudicium si
per se consideretur, in eisdem desperatione ope-
retur. Vult tui misereri iudex, teque miseratio-
nis suis complecti, si modò post admissã humi-
lem te factum & contritum, & malefacta pluri-
mum deplorantem inuenit. Insuper si quæ clam
ceteris & in arcano designasti, prodideris & euul-
garis fratri citra pudorem vllum. Si fratrem ora-
ueris, vt laboranti tibi auxilietur ad procurandã
medelam. Si demum miserabilem prorsus te vi-
derit, abundè tibi misericordiã suam impendet.
Contra, si cor tuum impoenitens, sensu superbū
discredentem futuro seculo, nulloque iudicij ti-
more correptum cõspexerit, tunc in te iudicium
diligit, perinde atque medicus placidus & amans
hominum prius fomētitijs infusionibus & mol-
lificatiuis delinimētis tumores ac tubera exicca-
re cõtendit: vbi autem viderit extuberascentem
eã molem, nec quidquam remittere ex tumore,
sed reiecta misericordia & cura molliore, vsum
deligit ferri. Diligit igitur misericordiam in ijs,
quos præteritorū pœnitet: Diligit item iudiciū
in ijs, qui duro sunt corde. Tale est quod etiam
Esaias ad deū dicit: Misericordia tua ad mensurã,
Nam & ille misericordiam cum iudicio exhibet,
qui in pōdere, numero & mensura admetitur cu-
iusque merita & appendit. *Misericordia domini
plena est terra.* In hoc loco misericordia à iudi-
cio disijungitur. Nam terram tantum dei miseri-
cordia refertam dicit, iudicio in tempus definitū
reseruato. Hic profectò misericordia sine iudicio
prærogatur: nō enim venit vt mundum iudicet,
sed vt seruet. Illic verò non est iudicium sine mi-
sericordia, quoniam nequit homo mūdo corde
ac liber omnino à forde peccati reperiri, etiam si
vnus diei tempore supra terram vixerit. Quam-
obrem si quis videat quotidie malitiam inuale-
scentem ac depascentem homines, & fragile ge-
nus hominum mille mortibus delictorum gratia
dignum, tantò admirabitur magis diuitias boni-
tatis diuinæ, tolerantia & longanimitatis. Nos
igitur dum in terra sumus, dei misericordia opus
habemus. Qui autem in cælo sunt, digni potiùs
qui beati prædicentur quàm miserabiles. Vel for-
tè nos terram appellat propter cõdemnationem
peccati, quod illud audimus à domino: Terra es
& in terram reuerteris. Referti sumus miseratio-
nibus dei. Cum enim nos mortui essemus pec-
catis & delictis, miseratus deus, cõiunxit nos
Christo. *Verbo domini cæli firmati sunt, & spiritus*

Verbo domini celi firmati.

Idem Augustinus in principio erat verbum spiritus oris dei, deus pro spiritu sancto adversus Arium, Macedonium & ceteros.

Ἰουκεῖται, ὡς ἐν ἀσκά, ὡς ἀσκόμ.

Collatio.

Abyssus.

oris eius omnis virtus eorum.) Vbi sunt qui spiritum floccifaciunt? vbi qui illum separant a creatrice dei potentia? vbi qui a patris ac filij coniunctione illum dirimunt & exsecant? Audiant psalmum dicentem: Verbo domini celi firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Non enim hic verbum simplex, aut communis hæc loquutio ex nominibus & dictionibus consistens existimanda est. Neque item hic spiritus est vapor in aëra diffusus: sed & verbum in principio consistens apud deum, & Spiritus sanctus, qui hanc proprie fortitus est appellationem. Ut igitur verbum opifex cælum firmavit, sic & spiritus sanctus ex deo, qui ex patre procedit: hoc est, qui ex ore ipsius est, ne externum aliquid & creaturam esse ipsum iudices, sed tãquam ex deo subsistentem glorifices, vniuersas semel in illũ contulit virtutes. Spiritu itaque sancto firmata est omnis virtus cælestis, hoc est, firmitatem, soliditatem ac confirmationem in sanctitate & omni virtute, quæ sacras deceat potestates, ex Spiritu sancti auxilio habent. Hic itaque spiritus quidem oris sui scribitur. Inuenimus autem alibi verbũ quoque oris eius dictum, vt intelligatur saluator noster, & Spiritus sanctus eius ex patre. Quoniã igitur verbũ quidem domini ipse quidem saluator, & spiritus oris eius Spiritus sanctus est, vterque cælum ac terram & omnes virtutes in eis concreauit. Hac igitur de causa dictum est, verbo domini celi firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Nihil enim sanctum est citra Spiritu sancti præsentiam. Angelos nanque initio vt essent, verbũ opifex omnium condidit: sanctificationem verò simul impendit ipsis Spiritus sanctus. Non enim in infantili statura sunt creati, deinde paulatim exercitati atque perfecti, sic spiritus susceptione digni sunt habiti, sed in prima constitutione, & quasi quadam conspersione suæ substantiæ simul infusam habuere sanctitatem. Quapropter & ad malitiam difficilè se poterant transmutare nimirum in sibi indulta sanctitate quasi tinctura quadam confirmati penè momento, stabilitatemque ad virtutem dono spiritus sancti adepti. Congregans sicut vitem aquas maris, ponens in thesauris abyssos.) Non dixit, congregans sicut in vtre, sed sicut vitem. Vtris naturam mihi vel nunc expendere. Nunc pellis illa coriacea inflatur quidem, quã distenta fuerit spiritus introclusi agitatione: nunc verò cõtrahitur, mox vbi flatus quo turgescibat distentus, abierit in aurã. Sic item mare quando turget ac feruet, & spiritibus insurgit efferratum atque tumens, quandoque verò dũ est tranquillum, in humilitatem se cõtrahit. Quemadmodũ igitur vitem contrahit, sic aquas maris humiles reddit dominus. Reperitur & in quibusdã exemplaribus, in vtre. Quo fermè modo ad antiquam nos remittit historiam, quãdo mare rubrum nullo ipsum diducente aut retinènte, intra sese retraxit & constitit: & quasi in vtre quodam, diuino iussu ligatum fluere ac diffundi illud nõ sinente. Ponens, inquit, in thesauris abyssos.) Communi sententiæ congruere magis videbatur si dixisset: Ponens in abyssis thesauros: hoc est, in mysterio & arcano suas diuitias continens. Nunc autem quasi quadam pretiosa, digna diuinis thesauris abyssos dicit esse. Non satis scio, an ipse rationes

quæ de diuino sunt iudicio arcanae quidem illæ, nec vlli humanæ menti comprehensibiles hic vocentur abyssi: propterea quod rationes hæc diuinæ tantum cognitioni reseruatæ sunt, quibus singula dispensantur. Quod enim iudicia singulorum abyssus vocata sunt, in alio psalmo didicimus, qui dicit: Iudicia tua abyssus multa. Si igitur queris cur peccatoris vita proregetur, iusti verò incolatus huius dies abbrevientur: quare iniustus prosperetur, iustus affligatur: cur vnus aliquis pulsio ante ætatis perfectionem hinc auferatur: vnde sint bella, vnde naufragia, vnde terræ motus, siccitates, imbres immodici, cur quæ hominibus sunt exitialia, deus creauit, cur hic seruus, ille liber: cur hic ditescit, ille pauperescit? Deinde multa est in peccatis, multa etiam in rectè factis differentia. Et hæc quidem foemina lenoni vendita, per vim quodammodo in peccato retinetur: illa autem quæ ab initio heram nata est bonam, in virginitate nutrita est, cur hæc beneficio affecta est, illa verò condemnata. Et quæ sit in singulos quosq; à iudice retributio. Hæc sanè omnia, vbi inciderint menti tuæ, fac memineris, quia iudicia dei sunt abyssus. Et, quod in diuinis recõdita sunt & inclusa thesauris, nec quibusuis facilè cõprehensibilia. Et credenti quidem ex deo promissio est: Dabo tibi thesauros absconditos & inuisibiles. Nos vbi habebimur digni cognitione ea, qua per spicatur deus faciem: tunc in thesauris dei eas abyssos contemplabimur. De vtribus verò si quæ in sacris voluminibus dicuntur, collegeris: propius pertinges ad prophetiæ sententiæ intelligentiam. Vtres noui in euangelio nominantur, qui de die in diem vitæ genus renouant, & vinum nouum de vera vite capiunt. Qui verò veterem hominem nondum deposuerunt, vtres sunt veteres, quibus nequiquam cõmodè credi possit infusio vini noui. Nemo enim mittit vinum nouũ in vtres veteres, ne vinum effundatur, & illi vtres profus dispercant: nulla iam venia digni, si bonum ac nouum effundant merum. Igitur in vtres novos vinum nouũ est mittendum. Nouum insuper & spirituale vinum, vt quod Spiritu sancto effluerescit, nimirum veritatis intelligentiam nondum exolescentem vetustate erroris mittere cõuenit in hominem nouũ, qui quod perpetuò domini nostri Iesu Christi mortificationem in corpore fert suo, iure nouus dici possit vter. Timeat dominum omnis terra, ab eo autem commoueantur omnes inhabitantes orbem.) Iam quando timor domini initium est sapientiæ, qui terrena sapiunt, per timorem erudiantur. Timor enim quasi quidam introductorius necessariò ad pietatem condiscendam assumitur. Caritas verò à timore instructiuo exercitatos suscipiens perficere solet. Terræ igitur vniuersæ timorem præcipit hic sermo. Commoueantur autem, inquit, omnes inhabitantes orbem: hoc est, omnis motus siue ex mente siue ex corpore actum perficiens, ab hominibus perficiatur iuxta præscriptum diuinæ voluntatis. Sic enim intelligo illud, Commoueantur ab eo: videlicet vt nec oculus, nec manus præter dei voluntatem moueantur. Sed ne cor quidem ea quæ deo displicent, excogitet. Nec ab vlla prorsus alia causa moueantur: neque ipsos quiduis aliud moueat, nisi dei timor. Quoniam ipse dixit et facta

Christi mandata.

Creatio sine creatura.

Differentia inter creaturam & faciem.

Vtres noui.

Timor domini.

τίταστον καβύς.

Ἰσχυρα καθολικῶν.

facta sunt, ipse mandauit & creata sunt.) Ad duo præcedentia duo alia subiecit. Timeat omnis terra, & commoueantur omnes inhabitantes orbem. Hæc præmissa sunt. Illis ista subiecit. Ipse dixit & facta sunt: ipse mandauit & creata sunt. Quandoquidem homo ex terreno corpore & anima corpus inhabitante compositus est, terra quidem iure dicitur, ex terra formatus. Inhabitans autem orbem anima vocabitur, diuersorium & habitationem in corpore sortita. Cõcinnè igitur ad terram illud retulit, ipse dixit & facta sunt. Ad signum quidem nostrũ terrestre pertinet quod dicit, & facta sunt: ad imaginem verò dei illud & creata sunt. Quoniã verò in sacris voluminibus creatio pro transmutatione in potiore solet accipi partem, vt est illud: Si qua in Christo noua creatura. Item illud: Vt duos crearet in vnum nouum hominem: Foras illud quidem, facta sunt, dicitur de prima hominis productione ad essentialiam: hoc verò, Creata sunt, de secunda per Christi gratiam regeneratione. Quantum itaque dei mandatum à simplici differt verbo, tantum creatio à generatione distat. Dominus dissipat consilia gentium, reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat consilia principum. Consilium autem domini in æternum manet.) Expositio est hæc præcedentis, quomodo deus in se credentes creauerit, ex eo quod populorum stulta dissipat consilia, quæ circa idololatriam & vniuersam vanitatem habuerunt. Et reprobat consilia principũ. Possunt & ad dominicæ crucis referri tempus, quando illi quidem regem gloriæ supplicio se afficere putarunt: ille contra, per crucis dispensationem humanum genus renouauit. In resurrectione nanque consilium gentiũ dissipatum, Pilati & militum & reliquorũ, quotquot circa crucem talia peregerunt. Improbata sunt autem consilia principum, pontificum videlicet & scribarum, & regum populi. Resurrectio nanque omne malignitatis istorum artificium dissoluit. Si verò singulas scripturæ historias relegeris, quæ deus aduersus Gentes à fide alienas peregit, facile inuenies etiã iuxta corporalis literæ sententiam, quod iam dictum est, multam habere vim. Quando enim Iorã filius Achab regnauit apud Israël, tunc rex Syriæ filius Ader multa virtute & graui manu instructo exercitu Samariam obsedit, ad eamque compulsi famem, vt asini caput, tunc quinquaginta siclis argenti, & quarta pars sextarij fimi columbini quinque argenti drachmis emerentur. Itaque vt Elisæi promissio impleteretur, dissipata sunt consilia Syriæ, vt illi relicti tentorijs suis & omni opulenta admodum supellectile, fugerint tãtam relinquentes copiam Samariæ obfessæ, vt mensura similia siclo, & duæ mensuræ hordei siclo vno vanirent. Sic igitur dominus nouit gentium consilia dissipare. Quomodo autem improbet consilia siue ratiocinationes principum, in historia Achitophel didicimus, quando id in votis habens Dauid dominum orauit: Dissipa obsecro consilium Achitophel. Quando itaque aliquem arrogantius magna minantem audiueris, & omnigenum afflictionum incommoda impacturum se tibi promittentem: respice continuò in dominum dissipantem consilia gentium, & populorum cogitationes improbantem.

Consilium verò domini in æternum permanet, cogitationes cordis eius in generatione & generationem.) Nõne vides gentium dogmata, vanam hanc philosophiam, quàm subtiles & ingenio eximij circa adinventiones dogmatum, cum in rationalibus speculationibus, tum in moralibus præceptionibus ac physiologijs quibusdam, & dogmatis alijs, quæ epoptica mysteria appellatur? Quomodo dissipata sunt & cassã omnia, & sola nunc euangelij veritas omnem orbis rempublicam occupauit? Multa nanque in hominum cordibus consilia, sed domini consilium præualuit. Et necessarium est, si consilium dei stabile ac firmum consistere in animis nostris debeat, vt primũ humanæ cogitationes in nobis dissipentur. Quæ admodũ enim, in cera scripturæ quilibet, cam prius interliniit inductis literis, dein quas vult imprimi formas: sic item cor nostrum quod diuina sit lucidè & perspicuè suscepturum eloquia, purum prius liberumque omnis contrariæ cogitationis reddi oportebit. Cogitationes cordis eius in generationem & generationem.) Sanè populi electi duo quum sint, duoque ipsis contradicta testamenta per illud, Cogitationes cordis eius in generationem & generationem, possunt vtiq; per bis nominatam generationem intelligi & duæ dei cogitationes. Vna quidem, per quam prius accepimus testamentum: altera verò, quæ nouam salutaremque Christi nobis gratuito contulit doctrinam, Beata gens cuius est dominus deus eius, populus quem elegit in hereditatem sibi.) Nemo beatum dicit Iudæorum populum, sed eum populum qui ex omnibus melior electus est. Nos autem sumus gens cuius est dominus deus noster, nos item populus quem elegit in hereditatem sibi. Gens quidè, quia ex multis congregati sumus nationibus: populus verò, quia in locum abiecti populi vocati sumus. Et quoniam multi vocati, pauci verò electi: beatum dicit, non vocatum, sed electum. Beatus igitur quem elegit. Quæ autem beatitudinis causa? Nimirum expectata bonorũ æternorum hereditas: Aut fortè quia iuxta apostolum, postquam plenitudo gentium ingreditur, tunc omnis Israël seruabitur. Primũ multitudinem gentium beatam dicit: Deinde Israël, qui postremò seruabitur. Seruabitur autem non omnis, sed solum reliquia, quæ erunt secundum electionem gratiæ. Ideo dicit: Populus quem elegit in hereditatem sibi. De celo prospexit dominus, vidit omnes filios hominum de preparato habitaculo suo.) Eos qui in propria manent animæ dignitate, & naturæ congruentia faciunt, cælitus, hoc est, superne aspicit deus. Eos verò qui ad extremum flagitiorum prolapsi sunt, secus inuisit, nempe descendendo. Clamior, inquit, Sodomorum & Gomorræ multiplicatus est, & peccata eorum magna nimis. Descendam itaque & videbo, an secundũ clamorem qui ad me venit, perfecerint. Et rursus: Descendit videre ciuitatem, quam ædificauerunt filij hominum. Hic autem ait: De celo prospexit dominus, vidit omnes filios hominum. Considera è sublimi despectantem. Considera è cælo res mortalium introspicentem. Quocunque tandem perges, quodcumque demum efficies opus, siue in tenebris siue in dici luce dei oculum superintendentem habes.

Beata gens eius à similibus.

Prospicere dei & descendere de celo.

Ex preparato habitaculo suo.) Non aperiuntur portæ, non contrahuntur cortinæ. Paratum est continuum ad quiduis spectandum dei habitaculum, omnes aspiciunt filios hominum, ne vnus quidem ipsius fugere conspectum possit, non tenebræ, non parietes, quemquam possint occulere, oculis dei nihil obstaculi, nullum oppanditur velamen. Tantumque abest vt vnumquenque non videat, vt etiã corda contempletur & introspiciat, quæ ipsa finxit citra vllam admisionem ad malitiam inclinatem. Cor enim finxit opifex hominum deus ad suam ipsius imaginem, simplex quidem illud. Ipsi demum id reddidimus multiuarium & ad omne genus vitiorum versatile, ipsum permiscendo affectibus carnis, corrupta in illo imagine dei, & quam habebat simplicitate & synceritate sibi vbique simili. Quoniam igitur cordium est conditor deus, propterea omnia nostra opera intelligit, opera quidem dicimus etiam & verba & cogitationes, vtque semel, vniuersam motionem hominis: quali item affectu, quove proposito mouemur: an hominibus magis quam dei mādatis placere studeamus & obsequi, solus videt, qui intelligit omnia opera nostra. Quapropter & de quouis verbo otioso rationem dabimus. Et ne poculi quidem aquæ frigidæ mercedem perdemus, quando opera nostra dominus intelligit. **Non seruatur rex per multam virtutem.** Non exercitus militaris, quātāuis munitio, non ciuitatum mœnia, non peditum phalanx, non equestris turma, non naualis muniminis præparatio regi salutem parit. Dominus enim reges constituit & destituit siue transfert: & nulla est potestas nisi à deo constituta. Seruatur ergo rex non per multam virtutem, sed per diuinam gratiam, vt & hic verus sit ille apostolicus sermo: Gratia estis saluati. Sicut nec villicus tantum ob diligentiam agriculturæ prouentus ex agricolatione: quantum ob augentem terræ fructus deum assequitur. Neque enim qui plātat est aliquid: nec qui irrigat, sed deus qui incrementum præstat. Si ergo cor regis in manu dei: non per armatam militarem potentiam, sed deo supeditante præsidium & velut manum protendentem seruatur. In manu autem dei non quilibet, sed qui regis appellatione dignus fuerit. Quidam autem regnum definierunt legitimam esse præfecturam, vel supra omnes principatum peccato minimè obnoxium. * Nam qui sui compos imperiosusque est, rectè vocari rex poterit, **Et gigas non seruabitur in multitudine virtutis suæ.** Gigantem dicit eum quisquis natura compos est virium, ac robore corporis præstanti vtitur. Neque igitur rex ex armis auxilium habet, quod ad salutem tuendam sufficiat: neque item fortis sibi ad omnia sufficere idoneus est. Infirma nanque & inualida sunt cuncta humana, vni dei potentia comparata. Quocirca mundi infirma elegit deus, vt fortia confundat & suppudefaciat. Et, Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem, vt destruas inimicum & vltorem. Dei nanque gratia in pueris & rerum humanarum rudibuldum ipso opere maxime elucescit. **Fallax equus ad salutem: in multitudine autem virtutis suæ non seruabitur.** Eiectus est & exclusus ab vltu sanctorum equus. Sed neque Israël

Κύριος καὶ
Θεὸς καὶ
Μεθυστὴς
καὶ ἄλλοι
ὄντες.

Legitima
finitio re-
gni.
Nā qui,
ne verbum
quidem in
exemplari.

Ἰσραὴλ.

in obeundis bellis quamlibet prosperè se gesserit, videtur vsus aliquando equestri potentatu. Nec sanctorum aliquis priuatim equo vti pulchrum existimauit. Pharaon equestri vsus exercitu, & Sennacherib superbus equorum multitudine narratur. Quamobrem Pharaonis equum & ascensorem deus deiecit in mare, & Sennacherib milites dormitauerunt qui ascenderunt equos. Et lex per Moysen promulgata de regibus hæc sancit: Non multiplicabit sibi equum. **In multitudine virtutis suæ non seruabitur.** Quando enim infirmor, ait Paulus, tunc potens sum. Virium nanque corporis multitudo salutis spiritus est impedimento. **Ecce oculi domini super me tuentes eum.** Et alibi dictum est: Oculi domini super iustos: hic verò super metuentes eum. Quando nos ad dominum respexerimus inque ipsum oculi nostri rectè collinearint, vt dicere possimus illud: Ecce sicut oculi seruatorum in manibus dominorum suorum, sic oculi nostri ad dominum deum nostrum. Tunc videlicet ad nostri curam & considerationem oculum domini trahimus. **Et in eos qui sperant super misericordia eius.** Humilitatem eorum qui domino seruiunt exprimit. Quomodo, inquit, aliquis super eius misericordia sperat? Is videlicet qui non his nititur quæ prælarè ac fortiter gessit, neque item se sperat ex operibus iustificatum iri: sed tantum in dei misericordia spem collocat. Quum enim illud secum reputarit: Ecce dominus, & merces eius parata reddere vnicique secundum opera eius: & secum recogitauerit opera sua mala, adeoque & supplicium timet, & minas dei perhorrescit. Ad hoc verò, ne absorbeat a tristitia, spe bona subnixus, ad miserationes & benignitatem dei respicit, speratque liberandam animam suam à morte atque pascendam à deo in fame. Anima nostra sustinet dominum, quoniam adiutor & protector noster est. Exhortationem habet ad patientiam hic sermo, vt si quando contingat ab vno aliquo tribulantium nos diuexari, per hoc interim ne sinamus nos diuelli, neu secedamus à charitate dei quæ est in Christo Iesu: sed collectis animæ viribus obuia quæque aduersa perpetiamur credentes non defuturum à deo auxilium. **Quoniam in ipso lætabitur cor nostrum, & in nomine sancto eius sperauimus.** Hoc sanè concinit ijs, quæ in psalmi principio dicit: Exultate iusti in domino. Et, in ipso lætabitur cor nostrum. In eandem quoque sententiam mihi videtur Apostolus dixisse hoc: In his omnibus superamus per eum qui nos dilexit. Item illud, Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus. Quum enim dixisset hic psalmista: Anima nostra sustinet dominum: vt declararet se nulla vi adactum aut oppressum afflictionibus suam ostentare velle patientiam, sed cum omni gaudio suscipere eorum & incommoda pro nomine domini: Non solum inquit, sustinemus, sed in ipso lætabitur cor nostrum, & in nomine sancto eius sperauimus. Nobis satis est quòd Christiani vocamur, vt inimicorum omnem impressionem insultus omnes effugiamus. Dei sanctum dicitur esse nomen, non eò prorsus quòd in syllabis vim habeat sanctificatiuam, sed quòd omnis dei proprie-

Equum san-
ctum non
in vltu
Israel non
legitur
suis equestri
exercitu.
Confirmat
τὸ παρα-
δεδωκεν
Ἰσραὴλ.

Quis in
seruatur
domini
vultu
dicitur.

E

F

Nomen dei
quomodo
sanctum.

proprietas & eorum intelligentia quæ ipsi eminentissimè adesse cōtemplamur, sancta est & ab omni impuritate seiuncta. **Fiat domine misericordia tua super nos, quemadmodum sperauimus in te.** Vides quam scitè ac prudenter orauerit? propriū affectum ad mensus est administrationi miserationum dei. Tantum, inquit, fiat misericordia tua super nos, quantam in te coniecimus spem præueniendo. Spes enim nostra omnis huc respicit, nempe in requiem tuam: vt transformato corpore humilitatis nostræ, hoc ipsum cognoscamus cōforme factū corpori claritatis & gloriæ, in Christo Iesu domino nostro, cui gloria & imperiū in secula, Amen.

IN PSALMVM XXXIII.
Benedicam dominum, psalmus David
quando immutauit faciem suam
coram Abimelech, qui di-
misse ipsum &
abiit.

D SALMI huius intelligentia ad duo argumenta nos trahit. Quæ enim in Nobe ciuitate sacerdotum gessit Dauid, videntur affinia esse & cognata huic descriptioni. Rursus & quæ & Geth apud Achis regem alienigenarum. Nam mutauit faciem suam tunc, cum Abimelech sacerdoti loqueretur, cellans quidem fugam suam, regio autem se inferuire mandato simulans eiusque sedulo implendi satagere, quando & panes propositionis accepit, & gladium Goliath. Rursus faciem immutauit suam in medio comprehensus hostium, sentiretque illos inter se vindictæ inhiates dicere (Nā serui Achis, inquit, inter se dicebant): Nonne hic est Dauid rex terræ (nonne huic catabant per choros, dicentes: Saul percussit mille, & Dauid decem millia: Timuit autem Dauid, inquit, mutauitque faciem suam ante illorum oculos. Quo igitur pacto titulus Abimelech nominat, cū historia Achis regē Gethæorū dicat, talem nos varietatis rationem, quæ per traditiones ad nos vsque peruenit, tenemus: Reges alienigenarū communi nomine Abimelech vocabantur, propriū verò quilibet habebat quo appellabatur, sicuti & in Romano imperio liceat intueri, Cæsares in cōmune dici palam est & Augustos, alia verò habuisse etiam hos liquet nomina sanè propria. Talis fuit & apud Aegyptios Pharaonum nomenclatura. Nam & ætate Ioseph, rex Pharaon dicebatur, qui que secundum huc, ad regnum sublimatus est generatione quarta, tēpore Moysis itidē Pharaon. Sed & Salomonis tempore Pharaon dicebatur. Accepit, inquit, filiā Pharaonis & Hieremiæ prophetæ tēpore similiter alius: sic & Abimelech tēporibus Abraham & Ochozath pronubus eius & Phicol princeps militiæ eius, ad Abraham dixerint: Ini fœdus nobiscum. Et iterum de Isaac. Erat autem multum temporis ibi. Quum autem prospexisset Abimelech rex Philistinorum per fenestram, vidit ludentem Isaac cū Rebecca. Ita & hic temporibus Dauid in superscriptione psalmi Abimelech tanquā commune

אבימלך
sic est, pro
quo Græci
corruptè
ἐχθρός.
Abimelech
nomen ge-
nerale re-
gum ale-
xandrarū.
אבימלך
pater
meus, rex.

אחי
possessio
vltio.
* אֲחִיָּאָו דִּי
עֵס טַנְמִין
נִין עֲמֵלָרִי.
אחי
אחימלך
אחימלך.

ἐπιληψίαν
comiti ali
morbo la-
borans.

σπασμὸν
ἢ τρε-
φῆν.

Ὁσ ἀρανὴ
mentis.

Lex vetus
spirituali-
ter intelli-
genda.
Primum mā-
datū cōhi-
bere linguā

immortalis est, immortales item eius gratiæ sunt. Et præterit figura huius mundi. Si autem ad legē te conuertis, & hæc vmbra futurorū habet bonorum: intellige quædam sabbara delicata sancta que & ex perpetuis diebus, Neomenias, festa demum ita intellige, vt decet legem spiritalem. *Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum.* Si quidem vis in diebus esse bonis, si diligis vitam: fac, obserues mandata vitæ. Qui me diligit, inquit, mandata mea seruabit. Primum autem mandatum est, prohibere linguam suam à malo, & cauere ne labia tua loquatur dolum. Peccatum quod per linguā admittitur, omnium ferè propensissimū, sed & idem multiforme. Iratus es? mox lingua occurrit. Concupiscētia teneris? Habes & hic linguā ante omnia quasi lenam & conciliatricem, quæ cooperetur peccato, quæ per simulationem proximis imponat. Est tibi lingua quod; vice scuti ad iniquitatem, cum nō ex corde loquitur, sed ea promit quæ ad fraudem & imposturam faciunt. Denique quid opus commemorare, quæ per linguā peccentur? Vita nostra referta est linguæ delictis: Turpiloquio, vrbantate, stultiloquio & quæ non conueniunt, detractiōe, otioso sermone, periurio, falsis testimonijs. Hæc mala omnia, & adhuc illis plura sunt linguæ opera. Qui verò aduersus dei gloriam os aperit, & iniquitatem in excelsum loquuntur, aliōne aliquo quàm linguæ organo impietatem suā perficiunt? Quoniam igitur ex tuis verbis iustificaberis & ex verbis tuis cōdemnaberis, prohibe linguā tuam à malo, nec vana mendacięque lingua irā tibi thesaurizabis. Prohibe item labia ne loquantur dolum, hoc est, quæ tibi instrumenta sunt data administrādo sermoni, fac vacare à praua operatione. Est autem dolum maleficiū occultū proximo oblatū sub prætextu & simulatione rei melioris. *Declina à malo & fac bonum. Inquire pacem & persequere eam.* Elementa sunt hæc monitionum ad pietatem ifagogica: quibus exactissimè instruimur linguam cohibere, à dolosis consilijs atque insidijs clancularijs abstinere, declinare à malo. Non enim ad iam perfectum attinet abstinentia mali, sed ei qui primis dū eruditur ad virtutem rudimentis conuenit, se vt subducatur à mali occasione, vt que ab improba vitæ consuetudine quasi à via mala exemptus ita demum aggredi possit bonorū operum actionem. Impossibile nanq; eum assequi & attingere quod bonū est, qui non prius descuerit ac prorsus declinarit à malo: sicuti nec cuiquam possibile sit, sanitatē vt recuperet, ni prius à se depulerit morbum: vel vt quis recalescat, ni prorsus excusserit perfrigerationem. Neque enim hæc simul consistere possunt. Atq; adeo quisquis cupit vitæ probitatem complecti, ei conuenit se vt liberet ab omni communionē malorum.) *Inquire pacem & persequere eam.* De hac dixit dominus: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis: non quomodo mundus dat pacem, ego do vobis. Inquire igitur domini pacem & persequere eam. Persequeris autem non aliter, quàm destinato studio currens, & enitens ad brauium supernæ vocationis dei. Illic enim supra pax vera est. Etenim quādiu huic astricti sumus carni, multis admodū obnoxij vinculis sumus, quæ nobis turbas ciant,

Do? quid.
σοιχεω-
δης αι πα
ραυσιεις
καθ' ερα-
γωγι.

Rax inqui-
randa.

Inquire pacem nimirum solutionem à tumultuarijs mundi istius curis: para tibi mentem tranquillam, statumque animæ vnum aliquem inquire, qui sit ab omni fluctuatione ac turbela curarum seiunctus, in quo nulla agiteris vitiosæ affectionis intemperie, è quo nullis finas te auelli ac distrahi sectarum opinionibus quilibet verisimili ementitis persuasione prolicientium te & inuitantium ad consensionem, vt pacem illam dei tibi concilies, omnem prorsum exuperatē sensum, corq; tuum custodieris. Qui pacem quærit, Christū inquit: quoniā ipse est pax nostra, qui duos in vnum hominem nouum constituit, faciens pacē, & per sanguinem crucis suæ, siue quæ in cælo, siue quæ in terris sunt, pacificans, *Oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorum.* Quem admodum sancti corpus sunt Christi, & membra ex membro: & posuit deus in ecclesia quosdam vt oculos, quosdam vt linguas, nonnullos vt aures, alios item manuū, alios pedum qui rationem obtinerent: sic & sanctæ spirituales virtutes circa cælestem versantes locū, aliquæ oculi dicuntur, quod curam susceperint nos interuifendi, curaq; nostri omnium illis concredita sit: nonnullæ aures, vt quæ nostras excipiūt preces. Hic igitur eā virtutem quæ nos contemplantur & explorat oculos dixit & aures. Oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorum. Quoniam omnis iusti actio, digna est quam deus videat ac spectet, verbum item omne, quum à iusto nihil otiosè dicatur, efficax est & mirè operatorium: ideo semper inspici iustum, semperq; exaudiri sermo hic aluit, *Vultus autem domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum.* Vultum quidem dici existimo domini aduentum ad iudicium, qui omni cum libertate continget nulli non horrorem incussurus. Ideo oculi quidem domini ac si eminus adhuc nos inspecent, dicti hic sunt iustum intueri: ipsius autem vultum se demonstraturum esse, vt omnem de terra exterminet & intercipiat memoriam improbitatis. Nolim mihi mente concipias nescio quem dei vultum corporali specie effigiatum. Absurdum alioqui videbitur & abhorrens à ratione quod scriptura dixit, seorsim quidem oculis domini affulgētes iusti: vultum verò seorsim in improbos minaciter intendentem: cū nec oculi sine vultu, nec item vultus oculorum sit expers. Homo igitur non videbit dei faciem & viuet: cū interim angeli eorū, qui sunt in ecclesia pusilli, cōtinuò faciem patris eorum qui in cælis est, aspiciant. Ideo nunc quidem nos capaces esse ac idoneos ad speculationē gloriosæ illius & illustrissimæ apparitionis, ob carnis debilitatem nos circundatē, impossibile est. Angeli verò quod nullum habeant asimile carni nostræ velamentū, nihil impediuntur, quominus iugiter ac summa cū propensione faciem contemplantur diuinæ maiestatis. Itaque & nobis postquam filij resurrectionis erimus, tunc itidem habebimur digni, qui deum internoscamus facie ad faciem. Tunc sanè iusti censentur non indigni qui exultent & lætentur in conspectu diuini vultus: contra, peccatores iudicio illi listentur, in quo quidem iusta dei sententia peccatum omne exterminabitur. *Clamauerunt iusti, & dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum*

Oculi do-
mini.
Collatio
elegan.

Vultus
domini.

Clam
iustorum

eorum liberauit eos.) Iustorum clamor spirituales in occulto & penitior cordis recessu delitescens, vim obtinet exerta & altiloquæ vocis, vt quæ ad ipsas dei aures pertingere potest. Qui enim magna petit cælestiaque bona sibi apprecatur, hic demū clamāt, & perceptibilem ad deū transmittit orationem. Clamauerunt itaque iusti nihil ignobile aut sordidum, nihil terrenum, nihil humile vel reiectitium inquisuerūt: propterea ipsorum vocem suscepit dominus, & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos: nō tantum à rebus molestis & inturbantibus eos liberans, quantum victores eorum quæ contingunt constituens. *Prope est dominus ijs qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu seruabit.* Sua ipsius bonitate dominus prope est omnibus: contra, nos ipsos per peccatum longius auellimus. Ecce, inquit, qui elongat se abs te, peribunt. Propterea Moses deo propinquare dicitur: & si quis alius ei comperitur asimilis, hic per fortia facta & probas actiones deo se proximū facit. Hic sermo palam aduentus domini ad iudicium prophetiam cōplectitur ac proinde concinit præcedenti. Ibi nanque dicebatur: Vultus domini super facientes mala: hoc est, manifestatio ipsius ad iudicium, aduentusque ad demolitionem totius iniquitatis fiet. Hic verò: *Prope est dominus ijs qui tribulato sunt corde.* Aduentum domini primū quo venit in carnem prænuntiat propinquatē iam, nec sōgē remotum. Quod quidem ex simili ferè sentētia Esaię credibile tibi fiat: Spiritus domini super me, cuius gratia vnxit me: euāgelizare pauperibus misit me, sanare tribulatos corde, prædicare captiuis remissionem, & cæcis visum: iam quando medicus mittebatur cōtritis corde. *Prope, inquit, est dominus vobis, dico humilibus, & qui per cōtritionem factum & animi elationem expūxistis à vobis: prope adest, iam iam vos adfecturus gaudio & ad longanimitatem deducturus: Contritio cordis demolitio est, & suppressio humanarum cogitationum. Quicunque enim præsentia despexerit scque verbo dei adixerit, & suam ipsius mentem ijs cōtradiderit intelligēdis quæ supra hominem & longè diuiniora sunt, hic demum est qui tribulato siue contrito est corde. Idque sacrificium obtulit, quod minime contemnitur apud eum, qui cor contritum & humiliatū nō despiciet. Prope est dominus ijs qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu seruabit. Qui enim nihil habet factus, aut elationis, neque ob vllam rerum humanarum prærogatiuam insolecit aut sibi placet, hic deniq; tribulato est corde & humilis spiritu: Est quidem humilis, & qui secus peccati viam ambulat, quod peccatum omnium maximè humiliare hominem, consueuerit ac vilem reddere: iuxta quā dicendi formulam dicimus eam esse humiliatam, quæ corrupta est & florem perdidit virginalis sanctimonie. Sic Amnon teste scriptura, vt iniecta in Thamar humiliatū eam. Quicunque igitur tumorem & animi elationem perdidit ac terrā vsque deiecit, suo huc eos adigēte peccato, ac propensum ad æquati solo, perinde atque serpens solet erepere, isti ingrediuntur oculis in humum depressis, quod se surrigere & attollere in gradum pristinum nullā iam ex parte possint: tales huma-*

Prope est dominus.

Pro tribulato, Aug. cū alijs legit qui contritionem cor vel cōtrito sunt corde, cōtritionis uisus capsiat.

Contritio cordis qua. κατωφ. Humilitas iustorum & peccatorū.

πρὸς ἡμᾶς ἀραπενθῆ σκόβς, στεργιλίνου.

Tribulatio iustū decet.

Officiū eorum.

ὁμοθυμῆτα συχνῆσαι ἱερὰν ἐλο-
γίαν.

liati quidem sunt, non tamen spiritu. Non enim laudabilis est illorū humilitas. Qui verò per spiritus sancti gratiam sese vltronci per humilitatē substernunt & inferioribus subiiciūt, cum Apostolo dicētes, omnium se seruos omniumque peripsema in hunc vsque diē. & rursus. Vt mundi purgamēta facti sumus: qui spirituali vtentes humilitate cūctorum se faciunt postremos, vt omnium primi in regno cælorum appareāt: hos inter beatos ducit dominus dicens. Beati pauperes spiritu. *Multa tribulationes iustorum, & ex omnibus his liberauit eos dominus.* In omnibus, inquit Apostolus, tribulati, sed non angustiati. Ideo dominus discipulis suis dicit, In mundo pressuram habebitis, sed cōfidite, ego vici mūdum. Ex quo si quādoque in morbis, in corporis mutilatione, orbitatibus, plagis, ignobilitate, omni deniq; rerum inopia & egestate, iustos homines constitutos videris, reminiscere verbi huius quod multæ sint tribulationes iustorum, & ex omnibus liberet eos dominus. Qui autem dixerit quod virum planè iustum tribulatio nō deceat, nihil aliud dicit, quàm athletæ non conuenire aduersarium. Athletā enim minimè certans, quis habebit occasiones sibi coronas comparadi? Iam verò quater in hoc Psalmo dicitur, quemadmodum quos liberare voluerit dominus, à tribulatione liberet. Primum quidem: Exquisiui dominum & exaudiuit me, & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me: Secūdo: Hic pauper clamauit, & dominus exaudiuit eum, & ex omnibus tribulationibus eius seruauit eum. Tertiò: Clamauerūt iusti, & dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum seruauit eos. Postremò: *Multa tribulationes iustorum, & ex omnibus his liberauit eos dominus. Custodit dominus omnia ossa eorum, vnum ex his non conteretur.* Nōne oportet tandem istius dictionis nativæ significationi immanere & intelligentia passim omnibus obuia esse contentos, mox vt se auribus nostris insinuauit illapsa est, nimirum quod hæc iustorū ossa quæ fulcimenta quædā sunt carni constabiliendæ nequaquam conterentur, ob indultā illis tuendis à domino custodia? Vtrum rursus viuētis iusti & in vita duntaxat cōsistentis ossa hæc ab omni illa cōfractione cōseruabuntur: an etiā iusti corporeis vinculis dissoluti ossa nullam sine habitura cōfractionis occasionem? Atqui doctrinæ experientia didicimus ossa iustorum, qui pro tuendo reddendoque fidei christianæ elogio se ipsos tradiderunt omnigenū afflictionum subcundis supplicijs, multimoda collisione esse cōfracta. Iam enim ipsorū aliquot persecutores crura diffregerunt, nec rarè & manus & capita transfixerūt claues. At enim quis controuertere ausit nō hosce omnes fuisse iustissimos, qui inter martyrij agones victrici morte sunt perfuncti? An forte vt homo, anima & mens humana dicitur: sic & mēbra ipsius animæ æquiuocè ad ea quæ sunt carnis nominatur. Subinde enim sic sacrū eloquiū interioris hominis mēbra memorat, vt cū dicit: Sapiētis oculi in capite ipsius, hoc est prouidētia circūspectioque occulta sapiētis. Oculos rursus dicit similiter tā carnis quàm animæ, non solum in iā citato loco, sed & in eo, quo dicit, Præseptum domini lucidum esse & illuminans oculos. Ad eos

G

Ad eos

Ad eos item qui aures quas requirebat, non habebat, quid ait: Surdi audite, & cæci aspice. Et, Os meum aperui, & attraxi spiritum. Et, Dentes peccatorum contriui. Dicta sanè sunt hæc omnia & ad ea referuntur quæ spiritualè ministrat alimoniam, sermonemve intelligentiæ spiritualis. Tale est & illud: Ventrem meum doleo. Et pes iusti non impinget. Istæ enim omnia ad hominè interiorè referuntur. Sed iuxta cõsimilem rationem, ossa quædã dici possint eius qui interior est & arcanus, hominis, quibus tanquam ligamentis connexiua vis & harmonia concors viriû animæ conferuatur. Et quemadmodum ossa ingenta sibi vi prætereram carnis molliciem suffulciunt & pressius cõtrahunt: itidè sunt in ecclesia quidam, qui possint sua ipsorum constati firmitudine debilibus suffulcire ac ferre imbecillitatè. Et sicuti ossa inter se connectuntur secundum cõmissuras articulorû, & hæ cõsertiones neruis firmantur & ligamentis quæ ossibus adhærescunt. Idem prorsus contigerit, si charitatis pacisque colligatio in ecclesia dei veluti cognationem quandã cõficiet spiritualium ossiû & in vnum conspirantem. De eiusmodi ossibus à concordi partium harmonia emotis solutisve & quasi à cõmissuris suis & artubus eluxatis propheta inquit: Dissipata sunt ossa nostra secus infernum. Et quidè ossa hæc si qua interim turbela, si qua cõquassatio occupauerit, oras ait: Sana me domine, quoniã cõturbata sunt ossa mea. Vbi verò propriam seruauerint harmoniã à domino custodita, ait: Ne vnũ quidè ex his conteretur. Quum sanè digna sunt, quæ in deum transcribant gloriam ac referant, inquit: Omnia ossa mea dicet: Domine, quis similis tibi? Vidisti itaque ossium naturam ratione præditorum? Sed & hoc forsân ecclesia dicere poterit, Omnia ossa mea dicent, secundum resurrectionis mysterium, inquit enim scriptura: Hæc dicit dominus ossibus his. Ecce ego fero in vos spiritum vitæ, & dabo super vos nervos, & reducam super vos carnes, & viuētis & cognoscetis quod ego sum dominus. Hęc itaque ossa vbi receperint vitam, gratias ei à quo fuerint excitata, referent ac dicent: Domine, quis similis est tui? Perspecta & exquiritur ratione additur & hoc: Mors peccatorû pessima, quoniã est quædam iustorum mors natura non mala, sed bona. Qui enim commortui sunt Christo, in bona sunt morte. Et qui peccato mortui sunt, bonã ac salutarè mortem sunt mortui. *Mors autem peccatorum mala est.* Excipit enim illos supplicium, quemadmodum diuitem illum, qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide. Et qui oderunt iustum, delinquent. Qui quod in delictis viuunt, iustum habent odio, tanquam qui à regula rectissima, à iusti moribus sic isti redarguuntur comparatione melioris. Ex quo enim in peccatis vitã transmittunt suã, veriti ne coarguantur, oderunt iustum. Rursum per id in iustos conceptum odium, se implicent peccatis & obuoluunt. Multæ enim occasiones sunt, ob quas iustus soleat odio haberi. Libertas illa dicendi inter coarguendum: Oderunt enim redarguentem in porta: & sanctum abominantur sermonem. Præterea ambitio primas obtinendi partes, & imperij cupiditas multos mouit, vt meliores se insectentur, odioque habeant.

Vsu venit etiam vt propter ignorantia verborum iusti, & quod ignoratur quis sit iustus, odio habeantur iusti. Mors peccatorum pessima: vel omnem vitã mortem appellat, ex Pauli sententia, qui carnem hanc, mortem vocat, dicens: Quis me liberabit à corpore mortis huius. Qui autem hoc corpore abutuntur, & omniũ scelerum ministerium atque instrumentum id faciunt, malã omnino sibi præparant mortem. *Redimet dominus animas seruatorum suorum, & non delinquent omnes qui sperant in eo.* Nam quando qui ab inimico premebantur dura captiuitate, hi demum clementer ab ea asserti sunt domino vt seruiant, qui & horum animas pretioso suo redimet sanguine. Quod fit, vt eorum qui in ipsam suam spem projiciunt, nemo ob delicta sit olim torturis illis subijciendus. Nam ipsi gloria & imperium, cum patre, & sanctissimo, bono ac viuificatè spiritu nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

IN PSALMVM XXXVII.
Doctrina confessionis. Psalmus David
in recordationem, Domine ne
in furore tuo arguas me.

ERBA scripturæ diuinitus inspiratæ ante Christi tribunal statuentur. Is enim dixit: Arguam te, & statuam ante faciem tuã, peccata tua. Itaque his quæ nobis per scripturam dicuntur, mente peruigili necesse sit vt intendamus, atque adeo tota animi contentione enitatur opere ipso explere domini mandata, quando prorsus nos fugiat, quodie, quæue hora venturus sit dominus noster. *Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me.* His verbis atque syllabis sextus quoque psalmus consimiliter huic orditur. Quin & reliqua psalmi illius sexti his sunt confinia quæ in iam proposito continentur. Siquidem in sexto dicebat sua ipsius ossa esse humiliata, inque gemitu suo animam laborasse. Adiecit insuper, dicens: Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo, & quæ istis sunt coniuncta. Similia illis & quæ in præsentis psalmo habentur, vbi dicitur: Non est sanitas in carne mea, & non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum: Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum. Et quæ istis subiunguntur per totum psalmum, quibus suam deflet miseriam. Hac enim locutione idem est vsus, quando dixit: Miser factus sum & curuatus sum vsque in finem, tota die cõtristatus ingrediebar: nisi quod inscriptio sexti talis est: In finem in hymnis pro octaua psalmus David, In hoc verò nihil horum, sed hoc tantum dictum est: Psalmus David in recordationem. Hæc sanè additio ad recordationem, ad inscriptionem psalmo sexto præscriptã nos remittit: adeo vt præsentia intelligamus esse quoque in finem & in hymnis super octaua. Illorum enim omnium hæc adiectio: In recordationem, representatiua est. Verum quoniam in psalmi sexti enarratione, quæ se obiter offerebat, diximus ad psalmi inscriptionem pertinentia, vel nunc tandem nos recipiamus ad eorum recordationem. Videtur autem mihi David inter plures egregios

Mors peccatorum pessima.

Atten. in cæsi et h. scani Lu. theami.

Imitatio.

Ira & furor dei. παυλος πάλαιος ἀλλοτριος τὸ θυμ.

Arg. à similibus.

Dei ira & furor demones dicit. ἀπειθαλίαν.

Titulum in recordationem.

Scriptura tur. Bas. in vi. psalmi forsan in totum psalmum.

egregios psalmos, delicta confessus, propriè ac destinato secreuisse presentem. In recordatione, vt semper eum in ore ferret: & eodem vteretur qui vicem suppleret cantici ad animæ suæ medellam. Supplicationem igitur deo transmittit, per quam auertit quidem irã omnibus peccantibus impendentem. Placat autem bonum dominum his eminentissimæ confessionis vocibus, dicens: Domine ne in furore tuo arguas me. Reprehensionem quidem non deprecatur: sed ne cum furore arguatur. Et per illud, Neque in ira tua corripas me, nõ detrectat corripì, sed precatur citra dei iram corripì: Velut si quis medico qui paratus sit per ferrum & cauterium & amara remedia auxilium ferre, in cura morbi alicuius dicat: Ne quæso per ignem, neu per ferrum & incisiones, sed per lenia ac mitiora pharmaca curaueris. Talis enim nõ medellam abnuuit omnino, sed laborè doloremque remedij detrectat. Sæpe autem dictum est, quomodo ira & furor dei, quem in scripturis diuinitus inspiratis nominantur, non affectus significant, quã diuinitas ab omni prorsus perturbatione sit aliena, sed metaphoricè, hoc est, trãslatiuè istiusmodi consuerit vsurpare scripturæ locutio, sicut & oculos dei, & aures, & manus, & digitos, & pedes, & cetera membra: itaque quidè vt cõ hominibus loquês, vtiliter accommodat, vt audientiũ debilitati obsequundet scriptura, ita & peccatoribus penas ex dei iudicio illatas quoniam patientibus duræ sunt, tristes ac permolescã, velut ex ira & furore inductas figurat: Hoc docet Apostolus quoque dicens: Secundum autem duritiem tuã & impœnitens cor tuum, thesaurizas tibi iram in die ire & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuique iuxta opera sua. Vt si quis impendentes ex legis præscripto homicidæ penas, iram & furorem nominet, non hoc ideo facit, quod lex irascatur, & furiat, sed quod qui punitur legis supplicium, iram esse putet. Iam verò & qui penas contra impios administrant mali demones, & famulantes deo virtutes ira furorque nominatæ sunt. Sic item dicitur in sermone decem plagarum contra Aegyptios: Immisit in eos iram & indignationem, & immisionem per angelos malos. Sic dextra dicuntur dei ea, quæ per dexteras & bonas virtutes dignis administrantur. Supplicat itaque David, ne per malas virtutes arguatur, neque per immisionem malorum angelorum corripatur: sed per sermones potiùs salutare & disciplinas vtilis. Alioqui implorat supplex, ne in diem iræ & reuelationis & iusti iudicij dei referretur: sese paratum dicens, in hac vita ante mortem penas dare peccatorum: quem animi sui scopum attingens assequutus est. Sanè illũ penas luisse palam est, per ea quæ ante obitũ legitur passus. Quin & ipse sibi penas infligebat, omnigenis se subternes supplicijs, quæ his cõfessionis suæ modulis cõplectitur. *Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & confirmasti super me manum tuam. Non est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ.* Non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum. Magnus ille athleta Iob, omnis generis tentationes quum sustinisset, non ignorabat vnde ipsi hæc euenirent. Ideo dicebat: Sagittæ tuæ domine in corpore meo sunt, quarum furor meum exhaustit sanguinem. David verò non

corpore quemadmodum Iob afflictus, sed animam habens lethali vulnere transfixam, non dicit cõ Iob, Sagittæ tuæ in corpore meo sunt, sed, sagittæ tuæ infixæ sunt mihi. Et cõfirmasti super me manum tuam. Iob etiam manus domini meminit dicens: Manus domini est, quæ tetigit me. Et diabolus ait domino: Mitte manum tuam, & tange omnia quæ habet: & rursus mitte manum tuam, & tange carnes eius, & ossa eius. Sed alia quædam erat manus, & aliæ sagittæ quæ carnem ipsius corporeamque substantiam contingebat. Hæc verò, quoniam David secundũ animã agrotabat, alias in se sagittas eiecisse significat, & aliã manum se attigisse: Ego verò has esse spirituales sagittas arbitror, magis verò ipsa dei verba quæ ipsius animam veluti lancinarent ac vulnus infligerent, cõscientiam quoque ipsam excruciant & castigant. Vir enim hic tatus quũ esset, totque à deo munera consequutus. Huic tamen dedecori & obsceno operi se permisit. Fortè ipsum etiam diabolus, nequissimè sagittas ignitas, quæ ad vitiosos animi affectus atque illices amores ipsam incenderant ad concupiscendam viræ vxorè, hic significat. De quibus Apostolus docet, dicens: Sumite armaturam dei, vt postolis omnia tela ignea nequissimi extinguere. Quoniã verò inermis inuentus David, telis huiusmodi ignitis minimè restitit, iure in anima vulneratus, & concupiscentia veluti clauo quodam confixus est. Quemadmodum Iob diaboli tela: vixera corpori inflata, quoniam ex permissione dei factum erat, sagittas domini nominauit, dicens: Sagittæ domini in corpore meo, quarum impetus & indignatio meum ebibit sanguinem. Sic non absimile verò videtur hic David sagittas domini dixisse: quoniam deo permittente vires suæ militiae aduersarius exaceruat & promoueret, vt diceret non temerè proferre: Non mouebo in æternũ. Quoniã enim gratia domini cõfortatus & inuolens plurimum aliquando, nescio quid magnũ de seipso sentire cœperat: ita vt arrogantiuscule loqueretur ac diceret: Ego autem dixi in abũdantia, nõ mouebo in seculo. Huius rei gratia meritò traditus tentatori est, qui vbi animam eius attigit, grauiore dispendio affectit eum quàm Iob. Sermones verò qui iustũ dei iudicium, sæpe cõmemorant, & iræ peccatibus imminentiũ doctrina (quod vtrũque quibusuis est sagittis acutius) punctim incidunt, lauciant & veluti quibusdam aculeatis stimulis ipsam intersecundunt conscientiam. Sanè ad eum modum asserere possis Dauidem istis quidem sacris & dei permisso immisissis telis interpunctum, consentaneè ac meritò deprecatum esse eam coargutionem quæ per furorem, & quæ per iram dei fit correptionem: *Ne in furore tuo (inquit) arguas me, neque in ira tua corripas me. Quamobrem? Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi.* Sagittæ enim abs te venientes quum præueterint iram & furorem tuum, sat torquent me ac puniunt, & sufficienter castigant, quare supplex petit, vt ne alteram experiant iram aut indignationem. Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, vel secundum Symmachi additionem, peruenerunt ad me. Et confirmasti super me manum tuam. Manum autem domini ipsum ferientem, eam intellige quæ à Iob de-

Sagitta.

βίλη λα- γικά.

παράσημα εκ col- lationη.

καθικα- ταιμς nõ καθικν- ται αττιγε τũ, vel α- βινουμ.

clarata est. Omnem nanque domum Dauid, & fundamentis domini manus concussit, quum in iram exarsit aduersus primogenitum quidem filiorum eius Amnonem ob obscenum amorem quo is fororem deperibat, Absalonem quoque ira incendisset aduersus fratrem vt eum occideret. Deinde & ipsum Absalonem excitauit, vt aduersus patrem rebellis coarctaretur & insurgeret. Reliqua item calamitates per historie serie expressa eius sunt manus qua & hic declarata est. Manus tua tetigit me per calamitates alterius sibi succedentes. Supplico igitur, inquit, ne alio furorē arguar, neve peiori corripiar ira. Nec solum per hanc, sed etiam per adiuncta his, qua deinceps docet, dicens: *Non est sanitas osibus meis a facie peccatorum meorum.* Ego, inquit, quum praueiterim, nec expectauerim, vt vnus aliquis externus, quidem hoc meum corpus puniret inflicto quopiam vlcere pessimo, ipse ex me malui poenam vltimicem peccatorum expetere, carnemque meam, per quam peccatum illud admissum est, poenis tradidi, me puniendo, multisque modis castigando. Quod quidem per alios palam facit sermones: Humiliaui in ieiunio animam meam, & caro mea immutata est propter oleum. Item, Oblitus sum comedere panem meum. A voce gemitus mei adhæsit os meum carni meae: Et: Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo. Sic itaque & nunc ait: *Non est sanitas in carne mea a facie iræ tuæ.* Pro ira autem Aquila & Symmachus concorditer interpretati sunt, A facie fremitus tui. Sufficiebat, inquit, mihi is fremitus qui editur per tuas & quidem augustissimas scripturas, & per prophetam Nathan comminatio. Ideo a facie fremitus tui, me ipsum ita castigati, vt afflixerim meam carnem vehementer, & ossa mea pacem a facie peccatorum meorum non habeant, pro quo Symmachus, propter peccata mea, interpretatur. *Quoniam iniquitates meae supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meae a facie insipientiæ meae. Miser factus sum & curuatus vsque in finem valde.* Quoniam, ait, hæc a me perpetrata sunt, ob hæc miser factus sum & curuatus sum vsque in finem, tota die contristatus ingrediebar. Per hæc autem exprimit ea qua passus est, & quemadmodum ipse sese castigauerit, non vnum in se tantum accusans peccatum, sed aceruatim multa, & tanta, vt ea non fuerit in intimo animæ recessu oculi, neu intra corpus delitescere, sed ipsum supergressa sint, adeo vt omnibus iam manifestata sint. Ipse igitur sui ipsius accusator primus erat in principio sermonis, & coram omnibus seipsum accusat, vt & in ipso impleatur illud: Iustus accusator est sui ipsius, proueniens quemcunque hominem accusatorem: ipse quidem sese condemnauit, ora vero inimicorum omnia sic oppilauit, vt aliud nihil reliqui iam haberent, quod aduersus eum objicerent. Docet item nos hic sermo vt ne nostra ipsorum mala obtegamus: & ne patiamur: vt quasi quoddam atramentum aut putrilago, peccata in imum animæ fundum sidant & comprimantur, qua veluti cauterio notam inurant conscientia, quemadmodum in febre: qua si intro altiusve serpat, morbum longè validiorem facit: Si vero in

apertum se promouerit, spem remissionis veluti indice pronittit. Sic & animæ contingit. Et aliud etiam quid Dauid in seipso expertus docet, dum ait: Et sicut onus graue grauatæ sunt super me. Ipse enim conscientiam ea qua ausus fuerat admittere, grauat ad eum, vt ob animi generositatem & gratitudinem illa ferre non posset. Qui enim inexorabilis & obduratus fuerit, secundum duriciam suam & impoentes cor, thesaurizat sibi iram in die iræ adiungens peccatum peccato, & propria adaugens mala. Etenim peccator qui in profundum malorum venerit, contemnit. Contra, qui probe est mentis, si interim vel semel per diaboli surreptionem offenderit, eius conscientia maximopere grauatur, vt quod admittit tacere aut occultare nequeat. Ex abundantia enim cordis os loquitur. Ex quo minimè ferens propheta silentium, qua se premerent mala, euulgauit dicens: Et sicut onus graue grauatæ sunt super me, Palam est autem, quoniam iniquitates meae, & rursus: *Putruerunt cicatrices meae, a facie insipientiæ meae.* Insipientiam, stultum suum factum nominat, ab insipientia procedens. Omne enim peccatum per stultitiam fit: virtus autem quoniam ipsa prudentia est, quæcunque secundum ipsam sunt, laude ac virtute digna declarat. Sed & ea qua per prudentiam fiunt, sanitate animæ gignunt. Imprudentia vero & vulnera & cicatrices operatur. Qui igitur in peccatis perseverant, inque eis consistentes gaudent & se oblectant ac deliciantur, nihil diuisimiles porcis sunt sese in volutabro luti prouoluentibus. Qui vero semel quidè lapsus, dein ad se collectis viribus redijt, eius quod admittit immundiciam quasi rem grauissimè olentem atque foedam abominatur. Tale igitur quid se passum esse Dauid, conscientia sanitate respiciens fatetur dicens: *Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meae a facie insipientiæ meae.* Quonia igitur supergressæ sunt iniquitates multiplicatæ, ita vt capite superiores factæ grauatæ sint super me, & putruerunt & corruptæ sunt: huius rei gratia curas me ipsum, miser factus sum & incuruatus vsque in finem: & non ad vnum diem, neque ad breuem horam, sed tota die contristatus ingrediebar: aut secundum Symmachi interpretationem, tristis ambulabam: non contemnens qua admisi: neque quasi rex elati animi, quod nullius subessem iudicio, magis vero præ timore ac fremitu tuo, tota die contristatus ingrediebar. *Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus, & non est sanitas in carne mea. Afflictus sum & humiliatus sum valde, rugiebam a gemitu cordis mei. Domine ante te omne desiderium meum, & gemitus meus a te non est absconditus.* Pro eo, quod dicitur: *Lumbi mei impleti sunt illusionibus,* Aquila interpretatur: Impleta sunt latera mea ignominia. Ob hæc itaque in memoriam cum venisset eius turpissimi facti, & pars animæ sensitiua doleret, hæc dixit: *Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meae a facie insipientiæ meae.* Sed cur putruerint, addit, dicens: *Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus.* Vel si maus dicere: Latera mea ignominia: Innuit ex hoc, turpis facti speciem. Deinde suas refocillans ac resarciens vires, ait: *Non est sanitas in carne mea: Quandoquidem lumbi mei impleti sunt illusionibus.* Ideo ait ad

ὁ νόμος ἐξ ἐναντίας.

καὶ ἐν μέντοι μετρίως.

A

Confessio cordis.

A facie insipientiæ meae.

Collati.

E

F

καὶ ἐν μέντοι μετρίως.

Symmachi et Aquila.

ὁ νόμος ἐξ ἐναντίας.

Mala non esse velantia.

eorum poenitentia qua nequiter gessi, progressus, meam carnem castigo plectoq; eoque dico: Non est sanitas in carne mea, vt possis quadoque correctus dicere: Etiam si exterior homo noster corrumpatur, interior tamen renouatur de die in diem, vt apostolus dicebat. Superius dicebat: Non est sanitas in carne mea. Deinde subdit: Afflictus sum & humiliatus sum valde. Hoc enim paulo ante aliter expressit his verbis: Miser factus sum & curuatus sum vsque in finem. Propriū est hominum prudentium, ob ea qua peccando admiserint presumpta quapiam cogitatione aut surreptione inimici, non se efferre, sed pudore aspergi potius & erubescere & veluti stimulis conscientiam pertundere, seque gerere submissius atque humiliari. Dauid igitur post hæc ait: Rugiebam a gemitu cordis mei. Vel secundum Aquilam, fremebam a fremitu cordis mei. Non vt multis manifestus fiam, ore tantum fateor, sed corde ipso clausis oculis tibi soli respicienti arcana, mecum ipse rugiens, ostendo meos gemitus. Non enim multis verbis mihi opus ad confessionem, ad qua & cordis mei suspiria, & ex animæ penetralibus imis ad te deum meum transmissi quæstus satis existunt. Sed & desiderium meum de mea ipsius salute coram te deus meus honestum ac bonum videri potest. Neque enim coram te erat desiderium meum, tunc quum essem malorum eiusmodi cupientior. Nunc vero quando cuncta facio humiliatus ac lugens ex gemitu cordis mei, teque deum seruatore ac medicum adipisci desidero, ante te est desiderium meum. Et gemituum meorum causam tu minimè ignoras. Nosti enim quod suspiria tuam decentia benignitatem ad te emitto: quoniam non mortem sed poenitentiam peccatoris expetis: eoque dico: *Et gemitus meus a te non est absconditus. Cor meum conturbatum est, dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum. Amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt & steterunt. Et qui iuxta me erant de longè steterunt, & vim faciebant qui querebant animam meam. Et qui inquirebant mala mihi: locuti sunt vanitates, & dolos tota die meditabantur.* Quum prius indicauerit in inscriptione, quod vtique ea sibi fuerit ad recordationem, merito reputat & reuocat ad memoriam qua multo ante sibi accidissent. Docet autem in quibus fuerit, cum incideret in peccatum. Cuius gratia omnem quoque hanc confessionem edit, dicens: Miser factus sum & curuatus sum, & contristatus ingrediebar, & humiliatus sum, ac rugiebam a gemitu cordis mei. Ad hæc omnia deueni. Quoniam enim tempore aliquo cor meum conturbatum est, & dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum. Tempore enim, inquit, peccati, pars animæ rationis particeps haud modicam sustinebat perturbationem prauo confusa affectu, & tenebris ab eo qui peccati fuit impulsor obducta: adeo vt in insipientiam inciderit. Ideo superius dicit, *Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meae a facie insipientiæ meae.* Conturbatum itaque cor eius: quoniam in insipientia fuerat, & a virtute prudentia exciderat. Opera enim insipientia fecit, tunc vero dereliquit eum virtus eius. Non enim id temporis poterat dicere. Omnia possum, in eo

qui me potentem facit, videlicet Christo, ab affectu concupiscentia victus viribusque animæ destitutus. In his enim qui probe & secundum virtutem agunt, spiritus admodum promptus est, caro autem infirma. In his vero qui vincuntur a vitijs caro quidè, ex contrario se effert & inualefcit viribus, anima infirma est & debilis. Tunc igitur (ait) quum peccaui, cor meum conturbatum est, & dereliquit me virtus mea, & aliud quiddam perplexum & graue circa me euenit. Lumen enim oculorum meorum (hoc sanè erat propheticus spiritus, ipsius animæ aspectum illustrans) & ipsum non erat mecum. Reliquerat enim eum, & se ab ipso subduxerat, quoniam in maleualia animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subiecto peccatis. Sanctus enim disciplina, dolum fugiet spiritus, & auferet se a cogitationibus que sunt sine intellectu. Hic igitur sanctus spiritus simul vt ab illo secesserat, reliquit eum desolatum, post eius cordis turbationem & debilitationem virium animæ ipsius. Tunc enim & lumen oculorum ipsum desolatum orbumque reliquit: Quia & illi qui prius erant amici & proximi eius & omni tempore cum eo simul vixerant ipso deserto longius ab eo restiterunt: non iam cum illo volentes viuere, desentes interim, vt par erat, amici calamitatem. Qui autem illi erat, nisi qui in prioribus bonis eius gaudebat, angeli videlicet boni & ministri dei super hominum salute gaudere affueti. Nam & super peccatore penitente gaudium in caelis oritur: & immittet angelus domini in circuitu timentium ipsum. Et hi igitur sunt omnes Dauidis amici, qui tempore ipsius peccati sese auertentes discesserunt, non tamen eum omnino deseruerunt. Longè vero stantes vehementer dolebant: quod & ipsemet docet, dicens: *Amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt & steterunt: & qui iuxta me erant, de longè steterunt. Quibus procul factis a me quidam alij qui peccato cooperati fuerant, prope me constiterunt vim faciebant, animæ insuper meæ illudetes. Ideo subdit: Et vim faciebant quæretes mala mihi, loquuti sunt vanitates, & dolos tota die meditati sunt. Hi enim quum non ita pridem sitissent meum sanguinè, optassentque tanto iam tempore meam spectare ruinam, velut occasionem nacti, cum viderent quod me mea virtus deseruisset, seque subtraxissent a me lumen oculorum meorum, & quod amici mei, & qui vicini antea fuerant, a longè steterunt, hi facto mox insultu animæ meæ vim attulerunt: & velut ij qui suapte sponte ad malignitatem propendent, vanitates sunt locuti, sermone vanos ac futiles animæ meæ suggerentes, sed & dolosa blandicia demulcentes ac voluptate me decipientes, & quasi præterita quadam illecebra rerum in speciem bonarum inclcabant prolicientes me ad peccatum. Ideo subdit: *Et dolos tota die meditabantur. Ego autem tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum. Et factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones.* Postquam enim qui meam querebant animam inuenerunt eam, dein inuenta illuserunt, malis insuper meis insultabant suis subsannantes carchinnis. Ad hæc tota die vanitates loquebantur. Insuper cum me desertum ab amicis cõpicerem,*

* sine confertat. d'oyua ex contrarijs.

καὶ ἐν μέντοι μετρίως.

F

verecundia plenus non potui quidquam dicere: ideo quasi surdus non audiebam. Sed ille ego qui quondam vir fueram dicendi peritissimus & presentis sapientia sermonis instructissimus, factus sum quasi surdus, & sicut mutus non aperiens os suum. Nullus, inquit, mihi sermo ad excusationem suppetebat, quo respondere possem. Non habebam quae inimicis depromerem, semel ab eis viduus: sed eram veluti homo non audiens, nec habens in ore suo redargutiones. Arguebar ipse & non redarguebam, nec fidutiam loquendi habebam verecundia cooperatus. **Quoniam in te domine speravi, tu exaudies me deus meus. Quoniam dixi: Ne quando supergaudeant mihi inimici mei, & dum commouentur pedes mei, super me magna locuti sunt.** Quae vero mihi contigerunt, haec sunt, ideo factus sum sicut surdus non audiens, & sicut mutus non aperiens os suum: & sicut homo non habens in ore suo redargutiones. Idcirco nihil aduersus inimicos dicebam, uti ab eis superatus: non tamen ob hanc calamitatem, spem a me abieci. Quin potius meum ipsius collegi denuo animu, quum a peccato perinde ac a morte defluissem confessionis medicina meum ipse vlcus curans. Iam tandem meas haec cicatrices quae per inipientiam meam ad putrilaginem sunt promotae, cupio magnopere curari, ideoque in te domine speravi: Non propriae confisus virtuti: nec aliam ullam praeter te spem ante oculos mihi ponens, ea quae sunt sanitatis mihi praescripti. Quoniam ergo speravi domine: spes vero non confundit, propterea exaudi. Nam, volens misericordiam tuam: & non vis mortem peccatoris, sed ipsius poenitentiam: quapropter speravi in te: simplex oro ut tuum assequar auxilium. Nequando supergaudeant mihi inimici mei. Nondum enim omnino gauisi sunt. Supergaudebunt autem, nisi tua assequar misericordiam. Sed ut ne supergaudeant mihi inimici mei: qui iam prius dum commouerentur pedes mei super me magna locuti sunt, ad te confugi, & dico: Non confundar in aeternum, neque irrideant me inimici mei. Et rursus dico: Ad te domine clamabo, ne sileas a me, & asimilabor descenditibus in lacum: & reliqua quae in alijs psalmis dicta mihi sunt, praecipue in supplicatione colligens me ipsum, peto ut praesens abs te cosequar auxilium. Etiam si maximè commoueri meos contigit pedes quo tempore cor meum conturbatum est, & dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum non erat mecum: ne sic tamen in eisdem errores reuolutus sunt prorsus, nec talem dedi ruinam, qualem deficientes a fide solent: quoniam eodem illo tempore quo pedes mei commoti, & aduersus me magna locuti sunt inimici mei, ut ne immodica complosione manuum mihi insultarent, ad te deum tanquam ad salutis portum cofugi, quique perturbationes animae hominibus alioqui incurabiles possis ac soleas curare. **Quoniam ego in flagella paratus sum, & dolor meus in conspectu meo semper. Quoniam iniquitatem meam annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo.** Et ab initio quidem dixit: Ne in furore tuo arguas me: nunc ait: Quoniam ego in flagella paratus sum. Iram ergo ac furorem quidem deprecatur, paratu vero ad flagella se dicit. Nouit enim, quod quem diligit deus, castigat:

Flagellat autem omnem filium, quem recipit. Quamobrem generose tulit flagella, quae per calamitates alias alijs succedentes post peccatu ei euenerunt, quas regnoru complectitur historia. Et dolor meus contra me est semper. Multi enim priorum peccatorum obliuione capiuntur, nullam eoru habentes rationem: immo & contemnent, quasi nulla de his expetenda olim sit vltio. Contra, quisquis ob oculos habet iugiter illud dei tribunal, sibi que certa fide persuasit, quod coram tribunali Christi omnibus sit comparandum: ut referat vnusquisque, quae per corpus hoc gessit, siue bonum, siue malu, in anxietate continuo consistebat: & hunc animae suae dolorem sanare meditatur, ipse sese per confessionem deo accusat. Ideo ait: Et dolor meus contra me est semper. Quoniam iniquitatem meam ego annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo. Sanè voces istiusmodi animae sunt prorsus fidelis, & quae sibi certissime persuaserit iudicium dei futurum. **Inimici autem mei viuunt, & confirmati sunt super me, & multiplicati sunt qui oderunt me inique. Qui retribuunt mihi mala pro bonis, detrahebant mihi, quoniam sequebar bonitatem. Ne derelinquas me domine deus meus, ne discesseris a me. Intende in adiutorium meum domine deus salutis meae.** Omnium inimicorum suorum reminiscitur, qui se ad peccatum traxerunt. Orat, supplicatque domino, ne a se discedat. Videbat enim aduersarios etiam nunc se circumstantes, seque adorientes, nec priore aduersus eum audaci congressu contentos, eo que praetrepidus, ne iterum in eisdem relaberetur, prouidè admodum ait: Inimici autem mei viuunt. Non enim sunt mortui, neque ubi semel in me quiduis moliti sunt, sic abierunt. Propterea scriptum est: Ne beatum dixeris virum ante ipsius mortem. Viuunt, sed quotidie inualescunt plures contra me existentes: multiplicati sunt enim qui me oderunt, qui retribuunt mala pro bonis, qui nondum desinunt me calumniari, mihi que detrahere bonam salutaremque viam persequentem, animae meae saluti inuidentes. Huius rei gratia oro obsecroque, ne derelinquas me domine. Neque enim solus possim aduersus te hostes resistere. Tu igitur deus meus, ne discesseris a me, potius mihi ades auxilio, meaque custos salutis, Amen.

IN PSALMVM XLIIII,
in finem pro ijs qui immutabuntur, filijs Core
ad intellectum, Canticum pro dilecto.
Eruclauit cor meum verbum bonum.

VIDE TUR & hic quidem psalmus perfectionem quandam humanae vitae simulque vtilitatem ijs, qui ad praestitutum sibi finem secundum virtutem viuere statuerunt, tribuere. Proficientes enim doctrina opus habent quae illos ad perfectionem promoueat, quam & hic exhibet psalmus inscriptionem habens: In finem pro ijs qui immutabuntur. Tectè verò dixit, pro hominibus. Nos enim praeter omnes creaturas rationis participes, maximè alterationibus ac mutationibus singulis

Angulis ferè horis obnoxij sumus. Neque enim corpore, neque mente iisdem continuo similesque nobis existimus. Sed corpus quidè nostrum semper fluxum ac deciduum ex assidua redditur motione & immutatione. Aut enim a punila & exili statura prouehitur ad maiorem, aut a perfecta iam ad minorem contrahitur. Non enim idem est puer ad ludum praecceptoremque iens, & probè se ad percipiendas artes & disciplinas habens, ac ille qui nuper est natus infans. Alius rursus ab hoc irrefragabiliter est ephesus puber siue adolescens, qui iuuenilibus aptari iam potest. Respectu item huius alius vir factus, & magnitudine & robore corporis & rationis complemento. Cum verò ad summum aetatis vigorem statumque peruenerit, rursus paulatim incipit se subtrahere ad id quod est minutius, habitu corporis sensim clamque nobis defluente ac eiusdem neruis sese contrahentibus, donec per senectutem incuruatus vltimam virium subtractionem sustineat. Nos ergo ijs sumus qui mutamur. Et profecto sapientes nos homines hic psalmus per hanc vocem insinuauit. Non enim angeli mutationem patiuntur. Nullus enim apud illos puer, neque adolescens, neque senex, sed in quo ab initio creati sunt statum, in hoc perpetuò remanent, seruata simplici & eadem immutabili propriae naturae substantia. Nos autem mutamur, quod quidem secundum corpus ostendimus: secundum verò animam & interiorem hominem continuo etiam, vna cum accidentarijs rerum euentibus sententias mutamus. Alij nanque sumus, laetitia & gaudio perfusi, dumque res cunctae ad vitam hanc expetendae proueniunt secundiore statu. Alij calamitatis tempore, & si quid contra nostrum acciderit votum. Mutamur item in iracundia, statum quandam ferinam sumentes. Mutamur & in concupiscentijs instar brutorum per vitam voluptatem effecti. Equi insanientes in foeminas facti sunt, inquit, erga uxorem proximi insanendo. Vir dolosus vulpeculae similis redditur, quemadmodum Herodes. Impudens verò canis appellatur, sicuti Nabal Carmelii. Viden, quam variegata sit ac multiformis nostra immutatio? Admirare igitur cum, qui commodè adeo & conuenienter hanc nobis appellationem coaptauit. Quare vnus aliquis interpretum pulchre ac sagaci coniectura mihi videtur vsus, dum sententiam scripturae eandem siue sensum alijs verbis expressit. Nam pro eo quod est, pro his qui immutabuntur, dixit pro lilijs, florem videlicet praeter omnes alios citò pereutem dignum putauit, qui naturae humanae labili ac deciduae fragilitati comparetur. Quoniam verò in futurum tempus haec vox deurgit & inclinatur (dicitur enim pro mutandis, velut haec mutatione aliquando tandem nobis apparitura) consideremus, ne fortè resurrectionis nobis rationem modumque innuat, in qua mutatio nobis dabitur, mutatio inquam in melius, ut quae spiritalis erit. Seminatur, inquit Apostolus, in corruptione, surget in incorruptione. Vides immutationem? Seminatur in infirmitate, surget in virtute. Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale. Videtne mutationem hanc? Ea porro fiet, quum omnis nobiscum immutabitur corporalis creatura. Etenim caeli quoque, ipsi ut vestimentum veterascent, & sicut

portorium mutabit eos deus, & mutabuntur. Tunc & sol erit septuplo maior, ut ait Esaias: & Luna tanta erit, qua nunc est Sol amplitudine. Quoniam verò non omnibus eloquia dei scripta sunt, sed habentibus aures secundum interiorem hominem inscriptionem huic indidit psalmo: Pro his qui immutabuntur ijs videlicet (ita enim arbitror) qui sui ipsorum sedulo gerunt curam, quique per exercitia religionis maiore semper incremento virtutum promouent. Haec ipsa est longè optima immutatio, quam nobis praerogat ac largitur dextera domini, qua beatus quoque Dauid cohonestatus est, quado degustatis virtutum bonis ad anteriora se extendit. **Quid enim inquit? Haec est mutatio dexterae altissimi. Quare is qui ad virtutis complexum proficit, nunquam non immutatur. Quando enim, inquit, eram paruulus, loquebar ut paruulus, sapiebam ut paruulus, cogitabam ut paruulus. Quando autem factus sum vir, euacuauit quae erant paruuli. Et iterum cum vir factus esset, non constitit in certa aliqua operatione, sed oblitus eorum quae a tergo erant, & ad anteriora se extendens, ad destinatum scopum persequutus est ad brauii supernae vocationis dei. Mutatio igitur vera ac propria, interioris est hominis, qui de die in die renouatur. Quoniam verò propheta noster in hoc psalmo nuntiaturus erat ea quae de dilecto sunt, qui dispensationem incarnationis pro nobis hic videlicet suscepit, pro his qui se dignos tanto hoc beneficio reddiderint, dicit se edidisse filijs Core hoc Canticum. Canticum enim est, non psalmus, quoniam nuda voce sine assonatis musici instrumenti harmonia, cum vocis alioqui concinna modulatione emittitur. Sanè Canticum pro dilecto. Tibi hunc ego enarrem, quem hic dicit scriptura dilectum, an verius ipse sermoni meo auertis probè conscius, nempe eius ex euangelio vocis memor? Hic est filius meus dilectus, ipsum audite. Dilectus enim patri quasi vnigenitus, creaturae autem omni quasi pater humanus & bonus praesens. Idem autem natura est & dilectus bonus. Ideo rectè quidam bonum esse definitunt, quod omnia expetunt. Non enim cuiusuis est ad charitatis vsque progredi posse ac prouehi perfectionem & eum quiuisset agnoscere, qui verè est dilectus, sed eius qui veterem hominem contaminationum concupiscentijs fallacibus & subdolis exutus, nouum fuerit indutus, renouatu ad agnitionem secundum creatoris imaginem. Quoniam qui pecuniam amat, & circa corruptiuam ac deciduam corporis pulchritudinem stupore corripitur, & praesentem gloriosam tanti adeo aestimat, simul & potentia dilecti ad ea quae nihil minus conueniebat, insumpta, is planè caecutit ad istius verisimè dilecti contemplationem. Ideo dicitur: Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omni mente tua. Hoc autem quod Ex omni, dicit, diuisionem in alia nullam admittit. Quantum enim dilectionis in haec inferiora insumpseris, tantum necesse sit ut ei adimas quod totum est: eo que pauci ex omnibus amici dei appellati sunt, quemadmodum scriptum est Moisen fuisse amicum. Et, ut Ioannes: Amicus enim sponsi (inquit) stans gaudio gaudet: hoc est, qui stabilem atque immobilem in**

Sol futurus septuplo maior, & Luna vt nunc est Sol.

Cur filius Core inserit pms Psalmus canticum pro dilecto.

Amici dei pauci

τι παρο
ση σοφια
σεσοφισ-
μινος.

παροση,
σοφια, & φη
σεσοφισμινος.

Titulus
psalmi.
Homo, non
item ange-
lus mutabi-
lis.

Pro lilijs.

Christum charitatem retinet, hic dignus est ipsius amicitia. Idcirco discipulis iam perfectis dominus ait: Non iam dico vos seruos, sed amicos, quia seruus nescit quid faciat dominus eius. Viri igitur perfecti est eum nosse, qui verè est dilectus. Re enim verà soli amici dei & inter se mutuiter sunt sancti. Nemo enim improborum aut stultorum amicus est. Nam amicitia probitas in prauum nequaquam cadit affectum: quoniam nihil turpe aut inconcinnum in amicitia concordiam venire potest. Malum enim non solum bono est repugnans & contrarium, sed & ipsum sibi. Sed iam progrediamur ad excutienda psalmi huius verba. *Eructauit cor meum verbum bonum.* (Nonnulli existimauerunt ex patris persona hæc dici, de verbo existente apud eum in principio: quod velut ex bono corde ait, & ex ipsis visceribus processit, & ex bono corde bonum verbum prodijt. Mihi autem ad prophetæ personam referenda esse videntur. Nam quæ deinceps hanc consequuntur sententiam, non iam secundum analogiam eduliorum similiter explanant nobis de patre narrationem. Neque enim de sua ipsius lingua diceret pater: Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis: speciosus forma præ filijs hominum. Non enim pulchritudinis excellentiam ex comparatione ad homines habet. Procedès ait: Propterea vnxit te deus, deus tuus oleo lætitiæ. Non dixit, vnxit te ego deus, sed vnxit te deus, vt per hoc declararet aliã à patre esse personã, quæ hæc edisserit. Quæ porro alia esse possit, quàm ipsius prophetæ qui in se cum recepisset efficacè vim & operatiã spiritus sancti, ait: *Eructauit cor meum verbum bonum.*) Quum eructatio siue ructus status sit arcanus quidè ille & occultus, qui erupentibus bullulis sursum versus diffatur & expirat per sumpti alimenti feruorem, isque nutritus viuo illo pane qui de cælo descendit, & dat vitam mundo, & plenè exatiatus omni verbo quod procedit ex ore dei secundum consuetam scripturæ tropologiã anima sanè sacris educata disciplinis conuenientem & accommodatam sumptis edulij emittit eructationem. Quoniam ergo spiritualis erat optimaque nutritio, verbum bonum propheta eructauit. Bonus nanque homo ex bono cordis sui thesauro bonum profert. Queramus itaque & nos ex verbo cibum ad exatiadas nostras animas. Iustus enim, inquit, comedens explebit animã suã vt quibus nutrimur, non quodcunque verbum, sed bonum remittamus. Improbis verò quum improbandis dogmatibus sit enutritus ex corde eructat improbatæ prorsus verbu doctrinæ. Vidēsne tu qualia eructat os impudens hæreticorum? quàm perplexa & graueolentem spirantia mephitim? Planè non hæc mediocrè arguunt morbum quendam in imo secessu pectoris delitescere. Nam malus homo ex malo thesauro cordis sui profert malum. Prouide igitur, te obsecro, ne sic tu auribus prurias, vt eos tibi ipsi coacerues magistris, qui imis viscerum tuorum sibi morbum inferat & admoliatur, conciliēte tibi verba prauam doctrinã eructantia, gratia quorum die illo iudicij sententiã aduersum te damnationis merito tuo excipias. Ex verbis enim tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. *Dico ego opera mea regi.* Vt psalmi huius intelligentiam ad perso-

nam trãsscribamus prophetæ, maximopere inuitat nos ac proicit verbum hoc: Dico ego opera mea regi, hoc est, Confitebor iudici, accusatori futuro anteuertens, quæ ipse admiserim referens. Ipsi enim mandatum accepimus, quod habet: *Dic tu primus iniquitates tuas, vt iustificeris. Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis.* Sicut enim calamus instrumentum est delineandæ scripturæ accommodu, ipsum manu viri periti promouente ad eorum quæ scribenda sunt characteres exprimendos: sic & lingua iusti spiritu sancto eam mouete, cordibus credentium verba inscribit vitæ æternæ, tineta quidem non atramento sed spiritu dei viuente. Scriba igitur spiritus sanctus quoniam sapiens est, & omnes docēs. Velociter scribens. Velox enim mentis motus est. Inscribit autem nobis spiritus sanctus, non in tabulis lapideis, sed tabulis cordis nostri carneis. Verum iuxta proportionem latitudinis cordis plura vel pauciora inscribit cordibus sanctus ille spiritus, aut manifesta omnibus, vel certè obscuriora pro modulo apparatus, quo quisque expurgauit cordis domicilium. Ob celeritatem verò eorum quæ sunt scripta, denique plenus orbis terrarum euangelio factus est. Quæ sequitur proximè sententia visa mihi est aliunde sumere principium, nec hæctenus dictis debere connecti, sed consideranda sequentibus. Illud enim. Speciosus forma, ad dominum referri dicere puto, secundum personæ apostrophem. *Speciosus forma præ filijs hominum. Diffusa est gratia in labijs tuis.* Vt ita sentiamus, nos ed inuitat tam Aquila quàm Symmachus. Ille quidem, quãdo dixit pulchritudine eximia perornatus es præ filijs hominum. Symmachus verò: Pulchritudine pulcher es præ filijs hominum. Speciosum igitur forma dominu appellat, quum aciem mentis prescius intendisset in eius diuinitatem. Non enim carnis pulchritudinem laudat. Nam scribitur: Vidimus ipsum, & non habebat speciem neque formã, sed eius species ignominie & dedecoris plena fuit. Palam itaque est quod propheta hic inspecta claritate filij & illinc resilientis splendoris irradiatione copiose circumfusus, animamque habens hac tanta pulchritudine percussam atque restrictã, ad diuinum amorem spiritualis illius pulchritudinis promotus est, quæ vbi semel humane affulsit animæ, cetera omnia quæ eatenus diligebatur, turpia esse cõspiciuntur & reiectitia, eoque Paulus simul vt vidit hunc speciosum forma, omnia duxit stercora esse, vt Christum lucrificeret. Nam qui externi sunt & alieni à verbo veritatis, nominatim dicunt stultitiã esse euangelij prædicationem, humilem & in speciem abiectam sacri eloquij phrasin nihili ducentes. Nos contra, qui gloriamur in cruce Christi, quibus palam facta sunt per spiritum omnia, quæ à deo nobis sunt data, non quidem in doctis humanæ sapientiæ verbis, nouimus diuitem esse gratiam, quæ à deo nobis est in sermonibus Christi effusa. Quãobrem breui tempore in vniuersum propè terrarum orbem hæc permanauit prædicatio: quod diues admodu, luculenta & confertim locuples gratia in eos effusa est euangelij præcones, quos scriptura nominauit labia Christi. Quapropter in contemptibilibus dictiunculis multam vim persuadendæ immo

immo & pertrahendi habet euangelij prædicatio, aded vt eius dogmatis nulla ratiocinatione couelendis siue mutadis perdomita sit anima omnis, & per gratiam in inconcussa Christi fide confirmata: Vnde & ait Apostolus: Per quæ accepimus gratiã & apostolatam ad obediendum fidei. Et rursus: Abundantius illis laboraui, non ego, sed dei gratia quæ mecum est. *Diffusa est gratia in labijs tuis, hæc de causa benedixit te deus in æternum.* Scriptum est in euangelio, quia admirabatur super verbis gratiæ, quæ ex eius ore procedebant. Quãobrem manifestè psalmus multitudinem gratiæ verboru domini nostri Iesu Christi ostendere volēs, Diffusa est gratia in labijs tuis, ait, propter exuberantem copiã gratiæ, quæ est in sermone. Benedixit te deus in æternum. Manifestu quod ad humanitatē ista referre oporteat, secundu quod & sapientia, & ætate, & gratia proficiebat. Secundum hanc etiam num humanitatem liquet intelligi oportere prærogam ei gratiam, eeu præmium heroicorum operum. Simile autè est & huic: Dilexisti iustitiã, & odisti iniquitatē: quapropter vnxit te deus, deus tuus oleo exultationis præ participibus suis. Cui simile est & hoc quod Paulus scribit ad Philippenfes: Humiliauit se ipsum vsque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod deus exaltauit illu. Ex quo palam est quod hæc de seruatore vt homine dicatur, aut quod ecclesia corpus est domini, & ipse caput ecclesiæ: quemadmodum interpretati sumus labia esse Christi eos, qui diuini verbi sunt ministri, sicut Paulus in se Christum habens loquētem, & si quis illi virtute asimilis fuerit. Sic demum reliqua corporis Christi membra quotquot ad vnu credimus. Si quis ergo datã ecclesiæ benedictionem ad dominum retulerit, is vtique neutiquam errauerit: Benedixit te deus: hoc est, membra tua & corpus tuum referat bonis suis in seculu, hoc est in infinitum. *Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime. Specie tua & pulchritudine tua.* Putamus sanè & hoc ad dei verbu tropicè referri, vt carni cõiungatur, quod est efficax magis & penetrabilis omni gladio ancipiti, & pertingens vsque ad diuisionem anime ac spiritus, compagū quoque & medullarum, discretor cogitationum & intentionum cordis. Quoniam femur signum est eius humanæ genealogiæ, ipsa (inquit scriptura) egredientes animæ ex femore Iacob. Vt itaque vita, & via, & panis, & vitis, & vera lux, & alijs eiusmodi sexcentis dominus noster Iesus Christus nominatur: sic & gladius diuidens partem animæ affectibus seruientem, & motus concupiscentiæ mortificas. Deinde quoniam deus verbum carnis debilitati sese coniecturus erat, pulchrè additur, potentissime: quoniam maximæ potentiæ demonstrationem habet, posse deũ in natura esse humana. Nam celi & terræ constitutio, maris & aëris & maximorum elementorum generatio, & si quid supra mundum intelligitur, & si quid subter terras vsquam reperitur, non hæc vsque aded euidenter exprimunt diuini verbi potentiã quãtũ dispensatio assumptæ carnis & ad humilitatem vsque debilitatemque nostram suscipiendã condescensio. *Specie tua & pulchritudine tua.* Species à pulchritudine differt. Id enim speciosum dicitur, quod accomodu & necessariu pro-

prio vigori tempus expleuit, vt frumentu id tandem dicitur speciosum, quod maturu & ad messem est paratum. Speciosus insuper vitis fructus qui ad sui perfectionem, per reuolutione anni temporis maturè concoctus est, & esui accommodus. Pulchritudo autem cõsistit in cõcinna membrorum compositione, ex se efflorescentem gratiam obtinens. Accingere igitur gladio super femur tuum potētissime, specie tua, hoc est, plenitudine temporis opportuni, & pulchritudine tua id est, cõtemplabili tua & intelligibili diuinitate. Illa demum vera pulchritudo est, quæ cognitionem omnem, omnemque supergreditur potentiam, vt quã sola possis mente contemplari. Nouerunt autem ipsius pulchritudinem eius discipuli, quibus seorsim à turba parabolas soluit. Viderunt & huius pulchritudinem Petrus & filij tonitrui, in mote fulgentem supra solis splendorem, & exordia ipsius gloriosi aduētus oculis cõprensere digni sunt habiti. *Intende, inquit, & prospere, procede, & regna.* Hoc est, hominum curam per carnis dispensationem aggressus, diligentiam impende constantem, perennem nec aliquando desitutam. Hæc enim & viã, & cursum prædicationi præbebit, & neminem non tuo subiger imperio. Nec id nouè dictum nobis videri debet, quod imperatiuè dicit: Prosperè procede siue prosperè progreditor, ob scripturæ cõsuetudinè hoc modo figurantis ea quæ optatur. Nam & imperatiuè dicitur: Fiat voluntas tua, pro vtinã fieret: & Adueniat regnum tuum, pro vtinam adueniret. *Propter veritatem & mansuetudinem, & iustitiam, & deducet te mirabiliter dextera tua.* Rursus hic sermo figuratus est, perinde ac dominus hæc capiat mercedis loco, nempe prosperè procedere, regnare propter veritatem, & mansuetudinem, & iustitiam. Oportet enim sic intelligere, quod quia res humane interuersæ sunt mēdacio, vt seras veritatem, regna in hominibus peccato subiectis: vt cum tu sis ipsa veritas & mansuetudo omnes exemplo tuo ad mansuetudinem & bonitatem reducat. Ideo dominus dicebat: *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde.* Quin & istius mansuetudinis argumentu re ipsa exhibebat. Nam contumelia laesisset tacebat, flagellis cæsus sustinebat. *Et deducet te mirabiliter dextera tua.* Non columna nubis, non ignis illustratio, sed ipsa tua dextera. Sagittæ tuæ acutæ potentissimæ. Sagittæ potentis acutæ sunt sermones solerter & ingeniosè excogitati audientium corda pertingentes, animasque probè sensatas feriētes atque sauciates. Verba nãque sapientium stimuli sunt boum. Ex quo Psalmista cupiens quandoque à dolosis hominibus suæ ætatis & generationis liberari cõtra dolosam linguam, sagittas potentis acutas in remedium exquirat. Quærit item carbonem sibi adesse desolatorios, Vt quoru corda ob duriciem callosam spirituales sagittæ non contingat, his paratum sit supplicium, quod carbonem desolatorios appellauit. Quicumque enim se priuarunt deipresentia, his carbonum desolatoriorum apparatus necessarius est. Nunc igitur sagittæ tuæ acutæ. His sagittis quæ fidè amplexatæ sunt animæ, sauciatur, & quæ summa in deum exarserunt charitate, simulque cum sponsa illa dicunt: *Vulnerata charitate ego sum.*

ὁ ἄριστος

Aggressio anaptosis. Persona huius psalmi.

ὁ ἄριστος ὁ ἄριστος

Finis ructus siue eructationis

ὁ ἄριστος ὁ ἄριστος

Atten. hæc Lutherani.

C

Diffusa est gratia in labijs tuis.

κατ' ἐπιπροσφύ. Speciosu forma.

E

Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime. Specie tua & pulchritudine tua.

τῆς κατὰ τὴν γένεσιν ἰσχυρίας.

C

ὁ ἄριστος ὁ ἄριστος

D

H

Sagittæ acutæ.

Carbones desolatorios.

F

Inexplicabilis profectio ac ineffabilis verbi pulchritudo & sapientiae species & forma dei in ipsius imagine. Beati, qui contemplatione inardescunt veræ illius pulchritudinis. Hi enim quasi eidem adstricti sint vinculis charitatis, caelestem illum & planè beatum amantes amorem, domesticorum obliuiscuntur & amicorum, immo familiarum qualibet opulentæ. His in obliuionem venit corporis alendi necessitas, puta edendi & bibendi, solo liquefcentibus diuino planè & sincero amore. **A** Intelligere item possis sagittas acutas eos qui ad spargendum per vniuersum orbem semen euangelij missi sunt. Hi quod se exacuisent, fulgebant operibus iustitiarum, & subtiliter in eorum irrepabant animas quos erudiebant ad fidem. Hæ igitur sagittæ in primis quaquauer sum emissæ populos se vt Christi iugo substerneret, præparabat. Et quidem meo arbitrato sermonis istius ordo per hyperbaton consentaneè magis ad præcedentia restituitur, is vt sit sensus: Intende, procede & regna & deducet te mirabiliter dextera tua, & populi sub te cadent, propterea quod sagittæ tuæ acutæ sunt in corde inimicorum regis. Nullus deo aduersarius, aut cõtumax, aut superbus, sub deo cadit, vel ei se subigit, nisi illi qui fidei obedientiam susceperunt. Sagittæ nanque in corda cadentes quandoque inimicorum regis, trahunt eos ad veritatis desiderium, & ad ipsum dominum, vt inimici dei existentes eidem per doctrinam conciliantur. *Sedes tua deus in seculum seculi, virga directionis, virga regni tui. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea vnxit te deus, deus tuus oleo letitiæ præ participibus tuis.* **B** Quoniam verò circa humanitatem multa versando dixit, nunc sermonem ad altitudinem gloriæ vnigeniti conuertit, *Sedes tua deus in seculum seculi: hoc est, regnū tuum vltra secula se porrigit, estque intelligentia omni multò antiquius. Et pulchrè admodum post populorum subiectionem, regni dei magnificentiam concelebrat. Virga directionis virga regni tui. Idcirco ei propriam reddidit appellationem, deo luculenter expresso. Sedes tua deus. Instruētiua est admodum virga dei, erudiciensque nõ obliqua, aut peruersa, sed recta infert iudicia. Ideo virga directionis, virga regni ipsius nominatur. Si enim dereliquerint filij eius legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint: visitabo in virga iniquitates eorum. Vidēsne iustum dei iudicium, quo non in omnes sine discrimine, sed tantum in peccatorem vitur? Sed & ipsa etiam cõsolationis dicitur virga. Virga enim tua (inquit) & baculus tuus ipsa me cõsolata sunt. Est & virga cõtritionis. Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringes eos. Conteruntur autem terrea ac lutea ad eorum beneficium, quos deus regit ac dirigit secundum quod & in carnis perditionem traditur, vt spiritus seruetur. **C** *Propterea vnxit te deus, deus tuus oleo letitiæ præ participibus tuis.* Quoniam verò chrisma typicū, hoc est vnctionem figuratam, & typicos potiffices ac reges figurare oportuit: caro autem domini vero chrismate vncta est, nimirū super eam adueniente spiritu sancto, quod quidem exultationis oleū vocatur. Vnctus est autem præ participibus suis: hoc est, supra omnes homines Christi participes existentes, quoniam illis quidem particularis que*

dam tributa est spiritus communicatio: super verò filiū dei sanctus spiritus, vt ait Ioannes, vbi descendit, mansit super ipsum. Pulchrè autè exultationis oleum spiritus appellatur. Nāque vnus hic inter fructus numeratur, quos in nobis operatur ac gignit spiritus sanctus, nempe gaudium. Quoniam verò mixtus est de seruatore sermo, propter & diuinitatis naturam & incarnationis dispensationem, rursus in humanitatem à deo assumptam respiciens, ait. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, pro eo quod est: Reliqui quidem homines labore & exercitatione, & attentione sepe numero assequuntur amorem honesti ac probitatis, & malitiæ totius detestationem: tibi autem naturalis est ad boni profecutionem proprietates, & ad iniquitatis fugam perquam familiaris alienatio. Et quidem nobis nõ arduū aded sit & difficile amorem recuperasse iustitiæ, modò id ardenti affectu expetamus, simul & odium iniquitatis. Omnem enim ad vtriusque cõsecutionem, Deus impartiuit vtiliter potentiam animæ rationali, vt amandi, ita & habedi odio: vt præduce ratione directi virtutem quidem amemus, odio verò habeamus iniquitatem. Licet enim & odio quandoque laudabiliter vti. Dicitur enim: Nõne qui oderunt te domine odi. Et, Perfecto odio oderam illos. *Myrrha & gutta & castia à vestimentis tuis à domibus eburneis, ex quibus delectauerunt te filia regum in honore tuo.* Descendens paulatim consequenter propheticus sermo ac prius ea quæ extrema sunt dispensationis carnis explicans omnia, intento & acri contuitu spiritus sancti promouentis ipsum & eidem arcana mysteria reuelatis, venit ad passionem. Myrrha (inquit) & gutta, & castia à vestimentis tuis. Myrrha quidem quod sepulcræ signum sit, Euāgelista Ioannes nos quoque docuit, dicens Ioseph ab Arimathea eum cū myrrha & aloë tumulasse. Gutta verò & ipsa myrrhæ species est tenuissima. Ex hoc enim aromate cõtuso atque expresso omne quod hæsit liquidum, in guttā separatur: reliquū quod restat crassius, myrrha appellatur. Itaque Christi quidem suaue fragrans odor myrrhæ ob passionem spirat: Guttam verò quod nõ immobilis nec otiosus aut inefficax in sepulchro permāserit tribus illis diebus ac noctibus: sed in infernum descendit, gratia dispensationis circa resurrectionem absolucendæ, vt quæ de seipso erant oracula prophetarū, vniuersa expleret. Castiā demum spirat, quæ cortex tenuissimus est & odoratus, ligneum obtendens calamum. An veriùs passionem crucis susceptam in beneficium omnis creaturæ, altius nobis ac sapienter hic sermo per castiæ nomen innuit. Habes ergo myrrham ob sepulturam, guttā ob descensionem ad infernum, quod omnis gutta ad inferiora delabitur. Castiam verò ob carnis circa lignum dispensationem. Ex hac denique causa delectauerunt, inquit, te filie regum in honore tuo. Filia quidem regum, quānam aliæ fuerint, quā generosæ ac magnæ, regiæque animæ, quæ ob hanc ad humanam carnem assumendam condescensionem, agnito Christo, ipsum exhilararunt in honore, in vera fide, ac charitate perfectæ, ipsius diuinitatem gloria & honore prosequentes. Aromata verò hæc non vtique parca manu asserit interspersa esse vestimentis Christi

D

Mortis Christi & resurrectionis eius mysterium.

Myrrha,

saxi. Gutta,

Gutta

Filia regum

(hæc

hæc sanè est horum verborum parabola & apparatus dogmatum) sed ab vniuersis amplissimarū ædium structuris ipsa eidem offerri. *Bæsus enim, id est, domus siue ædes amplissimæ molis dicuntur, & hæc elephantino, hoc est, eburneo apparatu substructæ. Per has equidem arbitror delineari prædiuitem illam & mirè opulentam Christi erga mundum charitatem, idque docente propheta. Asstitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato circumdata varietate.* De ecclesia iam edisserit de qua in Canticis didicimus, quod vna sit perfecta Christi columba, quæ in dextrum Christi locum eos accipit, qui continenti exercitio bonorum operū toti redduntur Ecclesiæ cognobiles. Nam & hos ab improbis disparat ac secernit ecclesia, perinde vt assolet pastor oues dispefcere ab hœdis. Asstitit itaque regina nempe anima sponsali verbo cooptata, nullius iā peccati oppressa tyrānide, sed in partem admittā regni Christi, à dextris inquā, astat saluatoris, in vestitu deaurato, hoc est, in dogmatibus spirituali intelligentia sub textis & variegatis floribus interstinctis, sese grauitè componens & adornans religiosè. Quod enim nõ vniformia sunt quæq; dogmata, sed horum species multuarum ac multimodæ sunt, vt quæ in se recipiunt sermones & cõplectuntur morales, & physicos, epopticos item qui de spectadibus ceremonialibus mysterijs sunt cõscripti, ob hoc vestem sponæ indicat scriptura varietate picturatum. *Audi filia & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum & domum patris tui, & concupiscet rex decorem tuum: quoniam ipse est dominus deus tuus, & adorabunt eum.* **B** Inuitat ecclesiā & exhortatur, mandata vt audiat simul & obseruet, ipsaque appellatione sibi eam adsciscit in familiaritatem, dum filia appellat, ac si per charitatem genuisset eam. Audi filia & vide. Docet ipsam simplicem nudamque mentem ad cõtemplationem gerere ex eo quod ait, vide. Considera & perpende (ait) creationem, vt ordine naturæ adiuta, sic ad creatoris cõtemplationem altius ascendas. Deinde flectens collum iactantiæ fastu sublato, inclina, inquit, aurem tuam, ne curras ad externas fabulas. **Quin** suscipe potius vocis humilitatē, quæ in euāgelico cõspicitur esse sermone. Inclina aurem tuā ad hæc præceptionem, vt planè obliuiscaris improbatæ illius cõsuetudinis, & efficiare particeps spiritualis doctrine, eoque obliuiscere populum tuum & domum patris tui. Omnis qui peccatum admittit, ex patre diabolo est. Abijce (inquit) dæmonum doctrinā, obliuiscere impuri illius sacrificij, nocturnæ choræ, fabularum denique ad libidinem & omne genus incõtinentiæ animas incendētium, & hac gratia te meam ipsius filiā appellauit, vt eum odio prosequere parentē, qui prius quā accerserem te, ad perditionē genuerat. Si enim per obliuionem maculas veterum præceptorum deleueris, proprium recipies decorem, & delectabilis & sponso & regi apparebis. *Quoniam ipse est dominus deus tuus, & adorabunt eum.* Officium obedientiæ necessarium manifestat, ex eo quod ait: Ipse est dominus deus tuus. Adorabit autem ipsum omnis creatura, quoniam in nomine Iesu Christi omne genu flectetur, caelestium, terrestrium, & infernorum. **Et filia Tyri in muneribus vultum tuum**

Domus eburnea.

Ecclesia filia des.

C

deprecabuntur, omnes diuites plebis.) Videtur summa idololatria in Chanaanæ regione perpetrata fuisse. Metropolis autem Chanaa Tyrus. Adhortans igitur sermo hic & erudiciens ecclesiam ad complexum obedientiæ inquit: Filia Tyri cū muneribus aliquando veniet, & vultum tuum adorabunt diuites populi, supplicabunt tibi cū muneribus. Non dixit, te adorabunt cum muneribus, sed vultum tuum. Ecclesia nāque nõ adoratur, sed Christus ecclesiæ caput, quem *πρόσωπον* personam siue vultum nominauit scriptura. *Omnis gloria filie regis abintus in fimbria deaurata circumdata varietate. Adducentur regi virgines post eam.* Postquam anima improbandis expurgata veteris malitiæ doctrinis obedientiam exhibuit sanæ & salutari doctrinæ, vbi oblita iam est populi sui & domus patris sui, narrat ea quæ sunt de ipsa spiritus sanctus, & quoniam intimam eius puritatem vidit: Omnis (inquit) gloria filie regis ab intus, hæc est gloria sponsæ Christi quæ deinceps in filiam regis est adoptata, intus est. Hortatur planè hic sermo ad ecclesiasticæ gloriæ mysteria intrinsecus prendēda, quod decor & pulchritudo sponæ introclusa sit & recondita. Qui enim se probè adornat ei quidem qui videt in occulto, nempe patri, supplexque eum orat, nihilque non molitur boni operis, nõ vt spectetur ab hominibus, sed vt folius dei oculis mereatur innotescere: hic gloriā omnem perinde ac filia regis cõdidit intus. **Quin** & fimbriæ aureæ, quibus tota est circumamicta anima talis & variegata, vtique in intimis sunt repositæ. Ne tu quidquam quæras in externo isto auro aut variegato corporis amictu, magis cultum quendā mihi hæc insinuari intellige, qui dignus sit cohonestare ac redimire hominem, qui ad sui conditoris imaginem creatus est, iuxta verbum apostoli: Exuti veterem hominem, & induti nouum, qui renouatur ad agnitionem secundum imaginem sui conditoris. Et qui induit se viscera misericordiæ, bonitatem, humilitatem, longanimitatem, mansuetudinem: talis interiore amiculo redimitus est, & secundum interiore hominem probè adornatus & excultus. Paulus item monet: Induite dominum Iesum, non secundum exteriorem hominem, sed mens nostra dei memoria circumamiciatur. **Pu-**to enim spirituales pertexi tunc vestem, quum operatio comes attextitur verbo doctrinæ. Quemadmodum enim pallium tegendo corpori tunc detextitur, dum subtegmen innectitur stamini: sic vbi verbum primas in ordiendo obtinuerit, si mox actiones verbo consentaneæ attextentur, tunc exornandæ animæ decentissimus & plurimū habens honestatis amictus confici possit, animæ inquam, secundum virtutem & verbo & opere suam absoluenti vitam. **Quæ** enim à limbo eiusmodi dependent fimbriæ, spirituales sunt: eoque astruuntur esse aureæ: Quoniam sanè sermo veritatis ipsum opus excellit, quasi fimbria quædam est à textura ad actionem ex abundanti annexa. Sequuntur autem sponsam domini animæ quædam quæ semen alienorum dogmatum minimè susceperunt, & hæc quidem regi adducentur sponsam sectantes. Audiant hæc quæ virginitatem domino vouerunt, quod virgines regi adducetur, virgines planè quæ proximæ

Christus vultus, qui adoratur, nõ ecclesia quæ suppliat.

E

Virgines

Fimbria aurea.

ximæ

Virga muli simplex.

Vnctio Christi.

Oleum cõtritionis.

ximæ sunt ecclesiæ, nempe ponè ipsam affectantes, nusquam aberrantes ab ecclesiastica disciplina. Hæc porro virgines in lætitia & exultatione adducuntur, ducentur in templum regis. Non quæ virginitatis voto se subtrauerunt vi adactæ, non item quæ ex tristitia aut necessitate vitæ virginialis sanctimoniam susceperunt: sed quæ in lætitia & exultatione gaudent & se exhilarant tali officio perficiendæ virtutis addictæ: hæc demum adducuntur regi, & adducuntur, nō in vnum plebeium & vulgarem locum, sed in templum regis. Vasa namque sacerdotalia quæ humanus vsus non commaculauit, in sancta sanctorum adducuntur, & ad adyta accedendi potestatem habebunt, vbi contaminati pedes non ambulabunt. **Quantæ sit prærogatiuæ in templum regis adduci, Propheta pro seipso orans ostendit. Vnam petij à domino, hanc requiram: vt habitem in domo domini omnibus diebus vitæ meæ, vt videam iucunditatem domini, & visitem templum sanctum eius. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram.** Quoniam verò supra præcepit, vt anima populi sui & domus patris obliuisceretur, vt obedientiæ virtus muneretur: pro patribus filios accipit tanta dignitate pollètes, vt eos principes super omnem terram constituat. Qui sunt igitur ecclesiæ filij? Hi sanè qui euāgelij sunt filij, qui vniuersæ terræ imperitarunt. In omnem (inquit) terram exiit sonus eorum, & constituti supra duodecim thronos iudicabunt duodecim tribus Israël. Si quis autè sponsæ patres accipiat patriarchas, ne sic quidem hæc de Apostolis sententia propterea rejicitur. Nā pro illis nati sunt spōsæ filij per Christum, opera facientes Abraham: & ideo æquali cū patriarchis honore digni censentur, quod hi quoque eadem gesserunt, quæ & illi ob quæ patres magno & præcellenti honore digni sunt habiti. Principes verò vniuersæ terræ sunt sancti, ob familiarem & propriam ad bonum inclinationem, quādo natiua illa naturæ indoles ad bonum propendens, ipsis prærogatiuam adsciscit & conciliat principatus, sicuti præbuit Iacob supra Esau potestatem: Esto (inquit) dominus fratris tui. Igitur pares honore patribus facti, & per virtutis exercitationem supra omnes prærogatiuam dignitatem adepti: hi demum filij sponsæ Christi sunt, & à propria matre principes super omnem terram constituuntur. *Memor ero nominis tui in omni generatione & generatione. Propter eam populi consitebuntur tibi in seculum & in seculum seculi.* Ad superius dicta omnia, dictum est & hoc velut ex persona ecclesiæ: Memor ero nominis tui in omni generatione & generatione. Quæ porro hæc memoria est ecclesiæ? vtique populorum confessio.

PROPHETICVM oraculū hic mihi videtur psalmus completi de ijs quæ sunt ad finem: quem finem cum vidisset Paulus, ait: Deinde finis quando tradiderit regnum deo & patri. Vel, quoniam actiones nostræ nunc ad finem nos quælibet sibi proprium ducunt. Bona quidem ad beatitudinem, improba verò ad æternam damnationem. Consilia verò quæ in hoc psalmo à spiritu sancto traduntur, ad bonum perducunt finem eos qui facile sinunt persuaderi & obtemperant. Hac itaque de causa inscriptus est: In finem, perinde ac huius psalmi doctrina omnis ad beatum referatur humanæ vitæ finem. Pro filijs autem Core hic dictus est psalmus, quos spiritus sanctus non diuidit: quod velut vna anima, & vna voce, cum omni inter se concordia propheticos deprompserint sermones, sic vt nihil vnus aliquis eorum præter reliquos prophetarit, sed gratia prophetiæ vnicuique eorum ex æquo distributa est, quod ad prosequenda quæ optima sunt, æquali affectu inter ipsos conueniret. Pro arcanis hic dictus est psalmus, hoc est, pro his quæ neutiquam euulganda sunt & prodenda, quod rationem contineant secretorum in mysterio retinendorum: * ad quæ vbi promoueris, facile noueris, non cuiusuis è vulgo esse diuina hæc acie mentis introspicere & contemplari mysteria, sed eius & solius qui ad hæc difertè enarranda concinnum fieri possit organum, ad eò vt eius anima vicem supplens psalterij à Spiritu sancto in ea efficaciter operante possit moueri. *Deus noster refugium & virtus, adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos valde.* Homo omnis ob sibi adiacentem & inolitam suapte natura debilitatè, tot ad eò rebus in se irruentibus mœroris, periculi & laboris perquam plenis nō mediocri eget auxilio. Hic tot cinctus se circumstantibus calamitatum procellis, refugium inquit, ac veluti in asylum quoddam & tutiorem se recipiens locum, aut certè ad montis cuiuspiam præacutū verticem valido ac forti circūseptum muro, hostilem incursum veritus defugit. Itidem & hic suffugit ad deum, ipsum sibi ducens vnicam esse requiem, tantisper dū in eo permaneat. Nam quod ad deum refugium verè pateat, in confesso est omnibus. Inimicus ille noster plurimum interperfit cōsulanei erroris circa eius electionem à quo speremus seruari nos posse. Nanque dum insidiatur veluti hostis, eis rursus quibus texuit insidias, subdolos imponit, suggeres ad se tanquā ad tutelarem & fidum custodem profugiant, idque ad eò vt duplici malo circumfundatur, nimirum vt vel vim sibi inferentes capiantur, vel certè fraude clancularia circūuenti dispereant. Idcirco increduli ad dæmones cōfugiunt, qui diaboli instigatione mente confusi, veri dei notitia sunt priuati. Immo & qui deū norūt, circa rerum discretionem omnino errāt, dum quæ per imprudentiam vsui sibi futura confidūt, postulat, quædam interim petunt veluti bona quæ identidem nihil sibi allatura commodi vel tandem experiuntur. Vitant alij quædam vt noxia, quæ fuerāt aliquando sibi non mediocriter profutura. Verbi gratia: Aegrotat quis? Is perplexam morbi fugiens mol-

Tribulio in finem.

Pro arcanis.

* Non habentur in Græc.

Quibus refugium nō est deus.

Quædam adu xi ig- 72 d.

Ob diabolis insidias & nimum nigrū dū.

Tribulatio in sum inuenit. i. m. t. x. os.

Metaphis.

molestiā, orat sibi restitui sanitatem. Amisit pecunias? ob eam iacturam acerrimo angitur dolore. Est enim morbus sæpenumero utilis vt qui peccatē castiget: & rursus sanitas noxia, cū peccati instrumentū se possidenti fuerit. Sic & pecunia iā quibusdam ministra est facta luxuriæ: contra, paupertas multos eorum qui malè sunt instituti, ad sobrietatem reduxit. Nec itaque fugias quæ nō oportet: neque item confugas ad quem nō oportet, sed vnum tibi tantū vitabile sit peccatum, & vnum in malis refugium deus. **Nolite confidere in principibus, nec in incerto diuitiarū gloriemini. Nec superbire ob corporis vires, nec denique humanæ gloriæ claritatem sequamini. Nihil horum ad salutē cōfert. Temporaria omnia & momento decidua, imposturæ & fraudis plena omnia: vnum tatum refugium deus. Nolite dicere: Deus noster refugium. Item quæ: Domine refugium factus es nobis: Sed eodē quo propheta noster testatur, affectu præditū esse, nihilquā paucorum est. Pauci admodum sunt qui non admirantes humanā præsidia, vt qui ex ipso deo totipendeant, ad ipsum respirent, spem omnem suam atque fiduciam in ipso collocantes. Res quidem istæ accidentariæ nobis sunt argumento. Etenim quum tribulatione quapiam afflictamur, ad omnia potius, quā ad ipsum deum nostrum recurrimus. Vnus tibi pulso aegrotat? quaquaueris circūfers oculos requirēs incatorem, aut certè eum qui superuacaneos vanosque characteres seu figuras puerorum innocetium collo circūliget, vel ad postremum ad medicum venis, & medicinas eo interim contemptim omisso qui restitue re potest hospitari. Si fortè insomniū te sollicitat ad somniorum cōiectorem properas. Si quem timueris inimicum, patronum vnum aliquem tibi ex hominibus deligis. Et vt compendio dicam, in quacunque necessitate imminente deprehenderis: verbo tantum te ostēdis deum refugium habere, re autem ipsa ex inutilibus vanisque rebus auxilium adsciscere. Est autem iusto verum auxiliū deus. Quasi enim vnus aliquis imperator exercitus armis promittentibus generositatem animi instructus nullo nō tempore paratus, auxiliū opemve vt ferat fatiscētī ac destitutē viribus partū: sic & deus adiutor noster & omni militatī, cōtra omnes diaboli insidias, ministros spiritus in salutem indigentū emittens. Apprehendit autem tribulatio iustum omnem, ob vitæ studium. Quicunque enim per viam angustam & arctam declinata lata & spatiosa via, ambulauerit, à tribulationibus inuenitur. Propheta nanq; valde rem ad viuū descripsit, inquit: In tribulationibus quæ inuenerunt nos nimis, Quasi enim animalia viuā animam spirantem apprehendunt nos tribulationes, exercentes nos ad patientiam, & per patientiam probationem, & per probationem spem, quare (& Apostolus ait) per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cælorum. Et rursus: Multæ tribulationes iustorum. Sed generosi vir animi qui nihil turbatus tentatione ex tribu-**

lione prouenientem sustinuit, dicit: In his omnibus superuicimus per eum, qui dilexit nos. Ac tatum abest vt defatigetur aut mœrore vllō intabescat in tribulatione cōstitutus, vt occasionem gloriadi ex malorū multitudine sumat cū Paulo, dicens: Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus. Sequitur deinde: *Ob hoc nō timebimus, dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris.* Magnum ostendit in Christo cōfidentia firmamentum propheta noster. **Quoniam & si omnia sursum deorsum prouoluatur, & terra turbata inuertatur, & montes propriam deferentes sedem in medium, transferantur mare, non timebimus: quum & deum refugium, & virtutem, & auxilium habeamus in tribulationibus, quæ inuenerunt nos valde. Cuiusnam cor impavidum ad eò & interitum est, cuius tā quiete cōgitationis, nec quidquam habentes turbelē, vt in tanta confusione posito vacet sic attentam mentem ad deum surrigere, nec interim vllō rerum eiusmodi euentu ob spem in deū, solide cōnecti percellatur? Nos autem hominis iram non sustinemus, nō canem, aut aliquam aliam bestiam incurrentem, non denique in rebus duris ad deum adiutorem nostrum respicimus, sed stupidi attonitūque ad nos ipsos conuertimur. *Souerunt & turbata sunt aquæ ipsorum.* Dixit de telluris conurbatione & montium translatione. Dicit etiam de maris commotione & euerfione, de quæ montibus in medium maris cadentibus. *Souerūt & turbata sunt aquæ ipsorum, videlicet marium.* Montes ipsi in aquis plurimam excitant commotionem, non quidem in mari tanquam naturali positura cōstituti, sed propria agitatione multum violentæ quassationis in aquis promouentes. Quum terra conturbabitur, & aquæ marium sonabunt & è profundo pelagi ebullient, montes quoque transferentur, & per exuperantem domini potentiā multā sustinebunt turbationem: tunc quoque fuerit intrepidū cor nostrum, quod securas firmasque in deum spes habeat. *Turbati sunt montes in fortitudine ipsius.* Potes & sensum huius dicti tropicè interpretari, montes appellās eos qui ob suam potentiam viresque inolefcunt sibi que placent, dei magnitudinem vimque ignorantes, sese contra dei scientiam extollentes. Deinde superatos ab his qui cum virtute efficaci & sapientia verbum dei annuntiant, qui mox vt suā intelligunt inopiam, timore dei percelluntur, seque humiliter substernunt dei potentia. Vel fortè principes seculi huius ac patres perditæ sapientia montes dicuntur cōturbati in Christi fortitudine, quā ipse in agone quo decertauit per crucem cōtra eum qui potestatem mortis habebat, ostendit, & veluti generosus quilibet athletes exutus vestibus, principatus ac potestates vicit, ostentūque illos habuit cōfidenter, atq; in ligno de illis triumphauit. *Fluminis impetus significat ciuitatem dei.* Salsa enim aqua vehementer à ventis perturbata ac commotæ sonuerunt, & cōturbata sunt. Fluminis autem impetus sine strepitu ac leniter procedētes, & illis qui digni sunt ipsarum susceptione affluentes, ciuitatem dei lætificat. Et nunc quoque iustus viuentem bibit aqua: postea verò copiosius bibet, municeps factus & adscriptus ciuitati dei. Sed nunc per speculum &**

Adducitur regi virgines. Virginum dona.

Pro patribus tuis nati sunt filij.

Principes terræ.

Confirmat tō παρα- δειψματα.

C IN PSALMVM QVADRAGESIMVM QUINTVM, In finem pro filij Core pro arcanis psalmus: Deus noster refugium.

Fluminis impetus.

in anigmate bibit, ob breuem diuinarum cōtemplationum comprehensionem: tunc autem simul inundantem fluuiū exceperurus est, qui quaquaversum valeat distagnare & alluere ciuitatē dei. Quis porrō fuerit fluuius iste dei alius, quā spiritus sanctus, qui cordibus se dignis inserit eorum qui in Christum crediderunt? Qui credit, inquit, in me, fluuij ex eius ventre fluent. Et rursus: Si quis biberit ex hac aqua quam do, fiet in eo fons aquae salientis in vitam æternam. Hic itaque fluuius omnem dei ciuitatem lætificat. Vel etiā significat ecclesiā eorum qui caelestem ducunt cōuersionem, vel omnem creaturā intellectu præditam à caelestibus vsque ad animas humanas, ciuitatē intelligere oportet, sancti spiritus inundatione lætificatā. Definiunt enim quidam ciuitatem, congregationem constabilitam & legibus administratam. Hæc enim tradita ciuitatis definitio illi quæ sursum est Hierusalem caelesti ciuitati maxime conuenit. Nam & ibi primogenitorum ac descriptorum in cælis congregatio, & ob immutabilem sanctorum vitā, & secundum legem caelestem gubernatam stabilis quidem ac perpetua est. Ordinem verò illius & omnem ornatum perdidicisse, naturæ nō est humanæ. Ibi nanque sunt quæ oculus nō vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ deus præparauit diligentibus se, præterquam quia & myriades sunt ibi angelorum, & sanctorum & conuentus festiui & primogenitorum ecclesiæ descriptorum in cælis. De hac itaque Dauid loquitur: Gloriosa dicta sunt de te ciuitas dei. Illi planè ciuitati pollicetur, per Esaiā deus: Pona te exultationē æternā, lætitiā generationum generationibus, & non erit cōtritio neq; miseria in terminis tuis, sed vocabuntur salutare muri tui. Oculis igitur animæ in sublimē arrectis præut dignū est supernis rebus intendere, quare quæ sunt ciuitatis dei. Quis enim vnus mortalium dignū aliquid illa beatitudine vnquā mente concipere potuit, quam lætificat quidem fluuius dei: artifex autem & opifex est ipse deus? Sanctificauit enim tabernaculum suum altissimus. Carnem fortè dicit deiseram sanctificatam per naturā diuinā immediatam vnionem. Ex quo intelliges tabernaculum altissimi aduentum siue manifestationem dei, quæ est per carnem. Deus in medio eius non commouebitur. Adiuuabit eam deus manè diluculo. Et quoniam deus in medio tuæ ciuitatis est, eam stabilitate donauit: auxilium in primo quoque lucis exortu, præbens. Siue igitur illi quæ sursum est Hierusalem, siue ecclesiæ quæ infra est, ciuitatis nomen cohaeserit aut conueniet hoc. Sanctificauit in illa sibi tabernaculum suum altissimus. Et per hoc tabernaculum, quod fixit & certè habitauit deus, in medio illius fuit, donans illi tantum roboris, ne commoueatur: In medio autem ciuitatis est deus, æquales vndiqueque emittens radios, ad fines vsq; orbis vniuersi. Sic enim dei iustitiā conferuatur dum is omnibus eandem bonitatis suæ dispertit mensuram. Adiuuabit eam deus manè diluculo. Sol enim iste sensibilis matutinum tempus apud nos facit, quando supra nostrum horizontem emiuerit illustris & conspicuus. Matutinum autem in anima iustitiæ Sol perficit in ortu lucis spiritalis, edens diem apud eū qui ipsum recepit. In no-

te autem nos homines sumus, tantisper dum ignorantiae tenebris obuoluimur. Postquam verò exerta mente & ad aperta gloriæ splendore exceperimus, & luce illa nunquam occasura circumfusi fuerimus atque illustrati: tunc adiuuabit eam deus manè diluculo. Postquam filij lucis facti erimus, & nox à nobis præcesserit, dies appropinquauerit, tunc demum dei auxilio digni erimus. Adiuuabit ergo ciuitatem deus, per propriū ortum & manifestationem lucem ipsi inducens matutinam. Ecce enim homo, dicit Propheta, oriens nomen ipsi. Quibus igitur lux oritur spiritualis tenebris iniquitatis & ignorantiae, discussis matutinum his fit: quoniam lux in mundum venit, ut in ipsa ambulans nō offendat. Auxilium nanque ipsius matutinū præbet tempus. Vel fortè quoniam diluculo resurrectio futura erat: Adiuuabit eam deus manè diluculo, hoc est, victoriā contra mortem die tertia matutina confecit. Conturbatae sunt gentes, inclinatae sunt regna: dedit vocem suam altissimus, commota est terra. Cogita aliquam ciuitatem ab inimicorum insidijs appetitam eam oppugnantium, quam eatenus quidem variæ nationes regesque permulti qui & sceptrā fortiti sint in singulas quasq; gētes, obuallēt & circūsideant. Dein fac ducem vnum viribus inexpugnabilem, inopino occursum cōspici suppetias vrbi circumfessā laturum, qui obsidionem soluat, & coactam gentium factionem dissipet, in fugam denique reges conuertat: sola vocis potentia clamoreque exerto eorum corda perterreat. Quantum igitur par est credere excitari tumultuariæ conturbationis per hosce populos regesque profligatos & in fugam dilapsos? Quantum strepitum sonumve reddi nec facile desitutum ex tumultuaria illorum fuga putandum est? Omnis tum locus ijs qui præ timore in fugā adacti sunt, completur: adeo ut & non mediocri vbiq; concitetur tumultus in ciuitatibus ac vicis, qui fugatos exceperint. Tale itaque auxilium, talemque defensionem exprimit prouenisse à saluatore ciuitati dei per id quod dicit: Conturbatae sunt gentes, inclinatae sunt regna, dedit vocem suam altissimus, commota est terra. Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster deus Iacob. Nouerat carnem deum suscepturum, nouerat ex virgine sancta edendum Emmanuel: quod nominis si interpreteris, sonat nobiscum deus: & hac de causā prophetice exerta voce clamat: Dominus virtutum nobiscum: ostendens planè hunc esse qui sanctis prophetis ac patriarchis apparuit. Adiutor noster, inquit: Non alius deus præter eum qui à prophetis traditus est, sed deus Iacob qui in oraculo illo ad famulum suum reddito, dixit: Ego sum deus Abraham, deus Isaac, deus Iacob. Venite & videte opera dei, quæ posuit prodigia super terram, auferens bella vsque ad fines terræ. Sanè sermo hic eos qui procul sunt à verbo veritatis inuitat, propius se admoueat agnoscendæ veritati, dicens: Venite & videte. Nam quemadmodū corporis oculis accidit, semotiora interualla eorum quæ se cōspicua offerunt, apprehensionem reddunt obscuram & vix apparentem: contrā, propior accessio speculātis agnitionem rerum visibiliū exhibet tanto expressiorē. Idem contingit & in multimoda mentis contemplatione. Qui per bona opera sese deo familiar-

Ciuitas dei.

Ciuitatis finitio.

Tabernaculum dei. σάραξ θία φεγορ.

Diluculo.

Arcum cōteret.

ἐπισημα.

E

ἀπὸ τοῦ

rem ac propinquum non reddit, ipsius dei opera puris mentis oculis videre neutiquam potest. Idcirco venite & appropinquate prius, dein videte opera domini sanè quā prodigiosa & admiranda, quorum gratia gentes terrore prius & ecstasi percussæ, ex hostibus & seditiosis ad otium & quietē redactæ sunt. Venite filij audite me. Et, Venite omnes qui laboratis, & onerati estis. Patris est hæc vox passis vlnis ad se inuitatis eatenus rebelles. Qui igitur vocationē audiuerit & appropinquauerit, & se præcipienti cōiunxerit, videbit eū qui cūcta per crucem, siue quæ in terra, siue quæ in cælo, pacificauit. Arcum conteret & confringet arma, scuta comburet igni. Vides pacificationem domini virtutum? Habet nanque secum inuisibiles illas virtutes numerosi delectus angelorum. Vides fortitudinem simul & humanitatem summī ducis virtutū, qui quum dominus sit omnium, & omneis angelicæ militiæ turmas secum habeat nullum tamen inimicorum vulnerare, nullū deijcere attingere ve sustinet: sed arcus cōterit, arma & scuta comburit igni. Arcum quidem conterit, ut non iam imposterum ignita tela per eos excutiantur. Arma verò confringit, quibus cominus pugnamus, ut nequeant ij qui propè sunt insidias patientes vulnera recipere. Et scuta cōburet igni: aduersarios nudās suis munimentis, & omnia in beneficium inimicorum faciens. Vacate & videte, quoniam ego sum deus. Quatenus enim ijs rebus vacamus, quæ alienæ sunt à deo, dei notitiam recipere nequaquā valemus. Quis enim eorum quæ mundi sunt, sollicitus, seque immergens multimodæ distractioni carnis, attendere possit verbis dei, satisve facere tot tantarumque contemplationum exactæ comprehensioni? Nōne vides quod in spinas delapsus verbū, à spinis suffocatur? Spinae nanque carnis voluptates & diuitiæ & curæ sunt huius seculi. Extra hæc omnia cōstitutum esse, opus sit eum qui cognitionem dei desiderat, debetque ab omnibus perturbationibus atq; affectibus vitiosis vacare, sic demū dei scientiam apprehendere. Quomodo enim animam tot adeo quæ ipsam præoccupant, distractionibus cogitationū oppressam, dei cognitio cogitatione penetrabit? Nōquit hoc & Pharao propriū esse hoc liberiore otio fruētium, ut deū inquirant. Atque ideo approbat Israël, dicens, Vacatis, otiosi estis, ac ideo dicitis dominū deum nostrū adorabimus. Ipsa igitur vacatio, bona vacanti atque utilis, quietā ad salutarium doctrinarum generas susceptionem: mala verò vacatio Atheniensiū, qui nulli rei vacabant alij, quā ut noui quidpiā aut dicerent, aut certè audirent, quod genus otij vel hodie imitatur quidam, inerti otio vitam elocates suam. Talis enim vacatio immundis spiritibus est amica. Ait Christus: Quū exierit spiritus immundus ab homine. Dein dicit: Reuertar in locum vnde exiui, & reuersus inuenit domum illam vacatē & scopis mundatam, Absit igitur fratres, ut nos per huiusmodi vacationem, aditum aduersario præbeamus: sed domui mētis nostræ vacemus, ut in nobis Christum per spiritum promereamur habere inhabitantem. Igitur postquā nobis agitat ab hostibus pacem dilargitus est, tunc dicit: Vacate à miserè vos distrahentibus inimicis, ut in quiete & silētio verba veritatis cō-

templari possitis. Idcirco dominus aliās dicit: Qui nō renuntiat omnibus quæ possidet, nō potest meus esse discipulus. Vacemus itaq; ab opere nuptiali, ut orationi vacemus. Vacemus item à studio diuitiarū, à cupiditate item inanis gloriolæ, à voluptatum vsu, ab inuidia & omni demum in proximum nostrum malignitate, ut anima nostra in trāquillo ac requieto statu cōsistente, nec vlla vitiosæ affectionis turbela eam agitante, in ea tanquā in speculo irradiatio & affulgentia dei pura sit, nec vlla obscuretur caligine. Exaltabor in gentibus & exaltabor in terra. Palam hæc de propria passione dicit dominus, ut est in euangelio scriptū. Et ego quum exaltatus fuero, traham omnia ad me ipsum: & ut Moses exaltauit serpentem in deserto, sic exaltari oportet filium hominis super terrā. Quoniam igitur humanæ salutis gratia sustolendus in crucem erat & exaltandus, & pro vniuersa terra exaltationem erat suscepturus, propterea dicit, Exaltabor in gentibus, exaltabor in terra. Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster deus Iacob. Præsentia diuini auxilij mirè exhilaratus bis eandem vocem exclamauit. Dominus virtutum nobiscum. Hæc quasi in sultans inimico, & prægestiens dicit, ob lulentā & absolutam in saluatorem animarum nostrarum fiduciam, ut qui domini præsidio fretus consideret sibi nihil mali euenturū. Si enim deus pro nobis quis cōtra nos? Qui enim Iacob victoriā dedit, & paulopost eūdem Israël vocitauit, hic demum est susceptor noster & patronus tutelaris, ipse pro nobis pugnat. Nos verò quiescamus, quoniam ipse est pax nostra qui fecit vtraque vnum, ut in vnum nouum hominem duos condat.

πέντας ἡ χύσσω.

Collatio.

Pro τῆρα γὰρ ὁμοίω, λέγο ἡ παραλαί- (ὁμοίωσι)

IN PSALMVM XLVIII. IN

finem filij Core: Audite habet omnes gentes. **N**ON VLLI ex ijs, qui extra fidem sunt, de humano fine variè opinati diuersas inter se sententiās attulerunt. Aliqui enim passim dixerunt scientiam esse finem, quidam verò actiua vitæ efficacem & operatoriam exercitationem, alij in hoc constituerunt, si vitam hanc & corpus in varios & differentes vsus dispertiare. Nonnulli bestiis propiores, voluptatem esse dictauerunt. Nobis verò finis cuius gratia cuncta facimus, & ad quæ omni studio properamus, beata est in futuro seculo vitæ, quam deo seruiendo consequimur. Atque adeo hoc vno fine nō queat ne natura quidem rationis particeps cōmmissi aut excogitare præstantiorem. Ad hunc & apostolus excitat, dicens: Deinde in fine, quum tradiderit regnum deo & patri. Hunc & Sophomas adducit, & ex dei persona loquens: Quoniam iudicium meum est in congregationes gentium, ut suscipiā reges & vt effundam super ipsos iram meam. In igne enim zeli mei, cōsumetur omnis terra: quoniam tunc conuertam super populos multos linguam in ipsius generationem, ut omnes inuocent nomen domini, ut ipsi sub vno iugo seruiant. Ad hunc igitur finem puto referri debere, quid quid cōmode & vtilis doctrinæ psalmi cōtinent hanc haben-

Athenienses notati.

F Titulus in finem.

habentes inscriptionem. Huic itidem sensui concinunt & astipulantur, qui quosdam inscripserunt, Ad victoriam, siue epinicion, id pro parta victoria carmen aut dies celebrer, aut victori. Postquam enim ablorpta est mors in victoria, & ab eo consumpta est qui dixit: Ego vici mundum, & ubi omnia a Christo sunt victa, & in nomine ipsius omne genu flectetur, caelestium, terrestrium & infernorum: iure spiritus sanctus in odis triumphalibus, haec nobis proposita praecinet & acclamabit.

Audite haec omnes gentes, auribus percipite omnes qui habitatis orbem. Quisq; terrigena & filij hominum, simul in vnum diues & pauper. Auditorium maximum habet, qui omnes gentes conuocat ad audiendum psalmum, & omnes eos qui suo complent orbem incolatu. Trahit autem, vt existimo, terrigenas & filios hominum & diuites & pauperes & sublimi hac atque exerta praedicatione quosuis ad audiendum conuocat. Quae tandem specula vniuersae terrae tantum supereminet, vt ex ea cunctae videri gentes e sublimi arce, & vniuersus orbis oculis lustrari possit? Quis adeo exerta ac prepotenti voce praeditus praeco, qui in clamare queat, quod a tam multis auribus exaudiatur? Quis locus adeo capax est vt recipere queat tantam ad concionem aduentantium turbam? Quatus denique & quali praeditus sapientia esse debet doctor, vt doctrinam excogitet & inueniat tanto aetate nihil indignam. Parumper expecta, & discas quae ordine sequuntur, ex a quo responde: promissis. Qui enim concionatur, & ad exaudiendam concionem in vnum aduocat omnes, Paracletus est nimirum spiritus ille veritatis, per prophetas & apostolos eos congregans qui salutem consequuturi sunt, quorum quia in omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terrae verba eorum. Idcirco audite, inquit, omnes gentes, & omnes qui habitatis orbem. Quare & ecclesia collectitia quidem est, & in vnum corpus vchuticogmentata e nationibus cuiusuis tadem instituti ac moris, vt nemo extra hanc vtilitatem relinquatur. Tria enim sunt vocatorum coniugata, in quibus omne hominum comprehenditur genus: Gentes & qui habitant orbem. Deinde terrigena & filij hominum. Postremo diuites & pauperes. Quem sane extra hoc auditorium dimisit? Alieni enim a fide per gentes vocati sunt, qui in ecclesia sunt habitantes orbem. Terrigenae vero sunt qui terrena sapiunt, ac voluntate carnis mordicus retinent & complectuntur. Filij hominum supradictis longè honestiores, qui diligentiam quadam & exercitationem rationis habent, proprie enim homini competit, capax vt sit rationis. Diuites autem ac pauperes sua vtrique illinc sortuntur nulli non cognobilem proprietatem, nempe eam, qua alteri quidem necessarium rerum possessione superabundant, alteri contra in earum inopia sint constituti. Quoniam autem animarum medicus non venit vocare iustos, sed peccatores ad poenitentiam: primum in vocatione ordinauit, quod in qualibet congregatione reprehensione erat dignius & damnatione. Omnium qui orbem terrae habitabant, Gentes erant pessimae, attamen quod ad vocationem attinet, ceteris praetate sunt honore: vt qui male habebant, pra alijs vtilitate a medico promanantem ad se transsumerent.

In victoria.

Vocatio maxima.

Pro terrigena & filijs hominum.

Tria vocatorum genera.

Filij, non habet exemplar Graecum.

In terra habitant.

Rursus terrigenae ante filios hominum in ordinem selecti sunt, & diuites ante pauperes, quod illi ad damnationem occasionem longè propensio-riorem haberent, & ad salutem promerendam non mediocrem difficultatem, eoq; ante vocati sunt quam pauperes. Eius moris est nostri medici benignitas, vt infirmioribus suae medelae impartiar commoditatem. Simul vero istius vocationis contubernium sociale, conciliat inter tam varios & sancit pacem, vt quotquot catenus studijs inter se pugnantibus digladiati essent, iidem per ecclesiam recociliati ad mutuam charitatem assuescerent. Noscatur enim diues quia aequali cum paupere vocatus est honore ac praconio insonante. **Simul in vnum, inquit, diues & pauper.** Relicto fastigio diues, quo pauperes, excellit, & fastu illo qui oritur ex diuitijs, ita demum ecclesiam dei ingreditur. Neque igitur diues pauperem despiciat, neque item pauper superciliosam potentia opulenter agentium formidet aut vereatur: neu filij hominum terrigenas paruipedat, nec rursus terrigenae ab illis abarceat se aut separent. Praeterea gentes se mutua consuetudine ijs confederent, qui habitant orbem. Et habitantes orbem non dedignentur peregrinos testamentorum per charitatem suscipere. **Os meum loquetur sapientiam, & meditatio cordis mei prudentiam.** Quoniam, vt ait Apostolus, corde creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem: & amborum efficientia perfectionem declarat. Idcirco vtraque hic sermo in vnum complexus est, cum efficacem oris actionem, tum cordis meditationem. Nam si quis bonum prius non habuerit in corde recoditum, quomodo per os thesaurum proferet, quae intus non habet? Quod si quae in cordis arcano bona habet, nolit in apertum sermone expromere, huic illud dicitur: Sapientia occulta & thesaurus absconditus, quae vtilitas in vtroque? Quamobrem ad vtriusque vsum os meum loquetur sapientiam: ad nostrum vero ipsorum profectum cor meditetur prudentiam. **Inclinabo in parabolam aurem meam, aperiam in psalterio propositionem meam.** Adhuc propheta personam suam commendat, ne sui sermones facile in contemptum veniant, quasi humana inuentione prolati. Quae inquit, a spiritu sancto didici, ea vobis nuntio: nihil meum, nihil humanum dico. Sed postquam auditor sum factus propositionum spiritus, in mysterio tradentis nobis dei sapientiam, aperio vobis & manifesto propositionem. Aperio autem non aliter quam per psalterium. Est enim psalterium instrumentum musicum, cum harmonia sonos reddens adaptatos ad vocalem melodiam. Psalterium itaque rationale tunc aperitur maxime, quando actiones humanae sermonibus respondentes inter se concordia quadam, & harmonia conueniunt. Ille igitur spirituale est psalterium, qui fecit & docuit. Hic profecto in psalmis aperit propositionem, propriae possibilitatem doctrine proponens suo ipsius exemplo. Igitur qui nullius rei inconcinne aut quae sit dissentanea rationi sibi male conscius est, is confidenter loquetur quae sequuntur. **Cur timebo in die mala, iniquitas calcanei mei circumdabit me.** Malam iudicij diem dicit de qua dicitur: Dies domini immedicabilis in omnibus gentes: in qua propheta hoc teste quemlibet propria

Calcaneum etc. Non habentur in Graeco.

E

F

*rationale, vel verba.

Dies mala iudicij.

propria consilia circundabunt. Tunc itaque quia nihil iniquum in vita huius via admisi, mala diem non timebo. Non me peccatorum quae admiserim vestigia circundabunt, neque me tacita accusatione aliqua facta reprehensionem afferentia condēnabunt. Nemo quidem alius accusator sistetur, quam propria facta, qua gesta sunt forma vnumquodque adstans, ceu sunt, adulterium, furtum, fornicatio: cum ipsa nocte, cum modo, cum proprijs notis formam peccati designantibus, vtque **A** semel finiam, vnumquodque proprio insignitum caractere producet, sui omnibus expressam suggerens & euidentem memoriam. Me igitur peccatorum vestigia haud circundabunt. Quoniam inclinabo in parabolam aurem meam, & aperui in psalterio propositionem meam. Calcaneum in sacris voluminibus in malam partem promente contaminata ac vitiosa capi solet. **Qui confidunt in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum gloriantur.** Prophetarum sermo ad duas est personas, & ad terrigenas, & ad diuites. Illos enim alloquitur, eorum de se stultam existimationem demoliri cupiens, quam ob corporis vires conceperant: hos vero ob luculentam possessionum opulentiam intumescens volens imminuere. Vos, inquit, qui de vestra virtute praesumitis, (hi enim terrigenae corporis viribus supra modum confidentes, satis sibi esse humanam naturam putant ad ea quae cupiunt perficienda) & vos, inquit qui etiam in incerto diuitiarum spem posuistis, audite: pretio vobis redemptionis est opus, vt asseramini in libertatem, qua insidijs diaboli superati quondam priuati fuistis: qui captiuos vos retinens non prius a sua tyrannide abire liberos sinet, quam aliquo conuenienti persuasus redemptionis pretio permutare velit. Pretium autem hoc non similis esse generis oportet ijs qui detinentur, sed modo mensurave praestantius, siquidem ex iugo seruitutis volet captiuos emittere. Quamobrem fratres nos nequaquam redimere valet. Nullus enim homo persuadere diabolo possit, vt eum missum faciat, quem semel in seruitutem redegerit. Nam is qui de proprijs peccatis non est idoneus aliquo munere placare deum, quomodo pro alio id facere tentabit? Quid enim adeo magnum in hoc seculo quis possideat, vt dignum habere animae valeat commutationem? propterea quod illi ad creatoris est imaginem facta. Quae autem quamlibet molesta afflictio & labor praesentis seculi sufficere poterit ad parandum humanae animae futuri illius seculi viaticum. Haec vt simpliciter intelligimus, ita enarrauimus. Etiam si quis in hac vita sibi potens videatur, si possessionum multitudine munitus fuerit, hoc plane sermone admonetur demittere inaniter de se conceptam existimationem & humiliatum viuere sub potenti manu dei, non item spem suam ponere in opinione de robore corporis praesumpta, neque in multitudine diuitiarum gloriari. Potest sane id ad aliquanto sublioriorem sensum prouehi, vt eos qui de potentia sua praesumunt, & in multitudine diuitiarum suarum gloriatur, intelligamus vtrique de animae viribus, quae ipsae neutiquam per se sufficere possint ad parandam salutem. Nam vt inter filios hominum quis detur esse perfectus, is si dei sapientia destituitur: nihil talis estimandus

Sua cuiusque conscientia in iudicio accusabitur.

Calcaneum etc. Non habentur in Graeco.

Humanum genus a pro homine redimere non potuit.

venit, quantamlibet ex mundi sapientia sibi pepererit speculatiuae scientiae copiam, & diuitias quasdam vndelibet corraserit cognitionis. Qui talis est, audiat rei veritatem, nimirum quia anima omnis humana maligno seruitutis iugo communis omnium inimici succubuit & libertate quam a suo creatore acceperat, priuata, abducta in captiuitatem est per peccatum. Omni autem captiuo, opus pretio ad libertatem recuperandam. Neque igitur fratrem suum alius cuius frater redimere poterit, neque vnusquispiam seipsum: quod redemptor tantum esse debet captiuo & iam seruite praestantior. Sed & ne in vniuersum quidem homo erga deum ea praeditus facultate est, vt ipsum placeat pro peccatore, quum & ipse sit peccati reus. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria dei: iustificati gratis ipsius gratia per redemptionem quae est in Christo Iesu domino nostro. **Non dabit ergo deo placationem suam, & pretium redemptionis animae suae.** Neque enim fratrem in redemptionem quaerit, sed vnum aliquem qui nostram exuperet naturam. Non item hominem nudum, sed hominem deum Iesum Christum, qui solus pro nobis omnibus, deo propitiationem dare potest, quod ipsum deus placationem in eius sanguine per fidem elegerit. Frater erat Israel Moyses, non tamen ipsum redimere valuit. Quomodo si tantus vir non potuit, alius est vulgo quiuis poterit? Quamobrem illud quidem pronuntiat: Frater non redimet: hoc vero per interrogationem cum grauitate infert: Redimet homo? Moyses enim non a peccato populū liberauit, sed dei aduersus peccatum mitigauit promotam indignationem, placationem vero dare deo ne pro seipso quidem, vt qui ipse in peccato esset, potuit. Nam & ipse post tanta taliaque prodigia & signa quae vidit, illam emisit vocem per quam certo discere volebat, nimirum subdubitan. Audite me rebelles & increduli: Num ex hac petra vobis aquam educemus? Ob hoc itaque verbum dixit dominus ad Moysen & Aaron: **Quia non credidistis mihi, vt me sanctificaretis coram Israel, non introducetis synagogam hanc in terram, quam illis dedi.** Non dabit ergo deo propitiationem pro seipso. **Quid enim vquam tanti momenti quod homo poterit dare pro redemptione animae suae? Inuentum tamen vnum est pro omnibus simul hominibus dignum pretium, nempe sanctus & omni pretio superior pretiosus sanguis domini nostri Iesu Christi, quae pro nobis omnibus effudit: quamobrem pretio sumus empti.** Si igitur frater non redimit, redimet homo? Si enim homo nos redimere nequit, qui redemit homo non est? Noli igitur quia dominus in carnis similitudine ad nos venit & nobiscum est verus, eum tantummodo hominem existimare illius diuinae virtutis ac potentiae ignarus, qui opus non habuit sese sua causa deo offerre, neque suam ipsius animam redimere, cum peccatum nullum admiserit, nec dolus sit in eius ore. Redimere seipsum nullus idoneus, nisi veniat is qui conuertat captiuitatem populi, non pretio quidem aut donis, vt in Esaiā scriptum est, sed suo sanguine, qui non fratres nos existentes, sed inimicos ob peccatum factos (neque item homo nudus sed deus) post libertatem nobis gratuito concessam fratres nos suos appellat. **Annuntia-**

H tiabo

trabo enim (inquit David) nomen tuum fratribus meis. Itaque qui nos redemit, si eius consideraris natura, nec frater est, neque homo. Si verò ipse in nos per gratiam, condescensionem expendis & fratres nos nominat, & ad humanitatem vsque descendit: qui pro orbe toto, non autem pro se propitiationem dedit. Nō enim opus habet propitiatione, sed ipse est propitiatio patri placatio. Talis enim nobis pontifex conueniebat, sanctus, innocens, immaculatus, segregatus à peccatoribus, & sublimior cælis factus: qui non haberet quotidie necessitatem, sicut pontifices illi, prius pro suis peccatis sacrificia offerre, deinde pro populi ignorantij. Post hæc dicit: *Et laborauit in æternum & uiuet in finem.* Nam ille qui vera est vita, & virtus, nec vllō vnquam labore ea fatiscit natura, laborauit in hoc seculo, quando fessus ex itinere ad fontem sedebat. *Qui non videbit interitum quando videbit insipientes morientes.* Non enim dabit sanctum suum pater videre corruptionem, quum ij qui vanam iactant sapientiā, moriantur. Si autem vis & de hominibus iustis hæc intelligere, reminiscere Iob dicentis: Homo natus est labori. Item Apostoli de se testantis: Abundantius omnibus illis laboraui. Et rursus: In laboribus abundanti. *Qui igitur in hoc mūdo laborauit, hic uiuet in finem: Qui verò in delicijs & omni genere vitæ solutioris degit, præ teneritudine ac mollicie purpuram & byllum induit, seque quotidianis epulis lautioribus & splendidis oblectat, laborum pro paranda virtute fugitans, nec sustinuit in hoc seculo vlla lascitudine defetisci, is nec in futuro illo uiuet: sed semotius & ex longiore interuallo vitam videbit in camini flamma cruciatus.* *Qui verò pro virtute innumeris agonibus defudarit, & vt eam assequeretur, multis laboribus tortus nimisquam est & examinatus, hic inquam est, qui uiuet in finem.* Quam multa in afflictione passus est Lazarus pauper? quam multis laboribus attritus Iob cōtra aduersarium certando? *Qui enim certādo delassati fuerint, ait, illic recreabuntur: eoque dominus istos ad requiem inuitat, qui labore lassescunt, sūntve onerati.* *Quomodo qui benefaciendo insudauerint, non onerati dicent, quum propheta dicat: Euntes ibant & flebant mitentes femina sua, Venientes autem venient cum exultatione tollentes manipulos suos, vberē fructu plenos, qui & his rependuntur pro proportione eorum quæ quisque feuerit.* *Onerati itaque dicuntur, qui quod in benedictionibus seminarint, & metent cum lætitia sempiterna, quos spiritualium fructuum manipulos sibi repoluerint.* *Qui igitur per deum redemptus est, qui se dedit propitiationem pro eo qui redemptus est, is quidem in hoc seculo laborauit, at labore perfunctus uiuet in finem.* *Planè hic nō videbit interitum, quum viderit sapientes morientes.* *Qui angustam & sudoribus plenam viam præleni & solutiore elegerit, is æternam corruptionem non videbit, nimirum afflictionem illam perpetuò duraturam, die visitationis dei, quum ad pœnas abripientur qui dei sermonibus fidem non commodarint, sed post vani cordis sui desideria abierint.* *Sapientes porrò dicit veteratoria versutia & impostura infignes: de quibus Hieremias ait, Sapientes sunt, vt faciant mala, bene*

autem facere nescierunt. Vel certè sapientes dicuntur discipulos principum huius seculi qui abolerentur, qui dicentes se esse sapientes stulti facti sunt: quoniam sapientia huius mundi stultitia est apud deum. Quamobrem quum stultos reddat hæc sapientia, ideo astruit perditurum esse sapientiam sapientium, & reprobaturum prudentiam prudentium. Persuasiones igitur falsi nominis scientiæ qui eas exceperint, occasionem suggerunt mortis, quam quidem mortem non videbit redemptus ab eo cui placuit vt per stultitiam prædicationis saluos faciat credentes, vt inquit Paulus. Deinde ait: Simul insipiens & stultus peribunt, & relinquent alienis diuitias suas, & sepulchra illorum domus eorum in æternum. Tabernacula eorum in progenie & progenie: vocauerunt nomina sua in terris. Supra vno nomine generali sapientes appellauit, quos nunc subdividens insipientes siue imprudentes & item amentes. Liqueat sapientes quidem eos secundum ipsorum opinionem, hoc nomine vsū dixisse, quemadmodum deos nominat non natura, sed eorum consuetudinem secutus qui decepti sunt: atque ita sapientes nunc stultos & insipientes dixit. Non multo sanè negotio possis tecum comminisci, quo discerniculo distinguatur ἀφρων imprudens siue insipiens, ἀπὸ τοῦ ἀνοήτου ab amente seu demente, hoc est ἀπὸ τοῦ μωροῦ à stulto. Imprudens enim siue insipiens dicitur is qui priuatus prudentia minus solers est aut perspicax ad obeunda communis vitæ istius officia. Itaque eos vocat consuetudo prudentes siue sapientes qui incommoda & noxia ab vtilibus in rebus humanæ vitæ discernere nouerint, iuxta id quod est in euangelio dictum. Quia filij huius seculi prudentiores filijs lucis in generatione sua sunt. Non enim absolutè prudentiores, sed secundum conuersationem & consuetudinem vitæ huius qua in carne agitur. Hi nanque dispensatores aut villici iniquitatis dicuntur, quod prudenter consulant dispensandis suæ ipsorum vitæ commodis. Iuxta hanc acceptionem, serpentes quoque prudentes sunt siue sapientes, quod sibi adornent & instruant cauernosas latebras, atque inter pericula modis omnibus vitant capitis plagam. Atqui ἀνους demens siue stultus dicitur, qui his destituitur quorum cognitio mentem hominis præcipuè adornat, vt sunt dei patris notitia, item verbi quod in principio erat apud deum assumptio, & à sancto spiritu illuminatio procedens: quam sanè sensatam mentem habent, qui possunt cum Paulo dicere: Nos mentem siue sensum Christi habemus. Sacri nanque eloquij inualuit consuetudo, vt vicissim ac promiscuè his vtatur verbis ἀφρων καὶ ἄνους, vt quī ἀθεοῦ impiū & qui deum esse neget, eum dicit ἀφρονά insipientem in illo. Dixit insipiens in corde suo, non est deus. Et contra, quod vitæ nocet ἀνοήτου, stultum vocat: Quemadmodum Apostolus de ijs qui in concupiscentias incidunt stultas & nociuas. Atque ad eò insipiens & stultus ad vnum communem finem, hoc est, perditionem deuergunt. E diuerso possit quis ἀφρονά insipientem eum dicere stultum, vt qui gentiliter viuit: ἀνοῦν contra pro insipiente, vt qui Iudaicè, secundum nudam tantum legis obseruationem,

Qui uiuet in æterno.

πῶς οὖν λέγο πῶς ὄν.

πῶς οὖν λέγο πῶς ὄν.

ἐπισημαίνω

Attende quo differant. ἀφρων καὶ ἀνοήτου.

Sepulchra inhabitas.

ἀπλῶς καὶ ἀγαθῶς. Trāslatiua γράμμη.

Nomina in terra matremia.

Attende scripturam conuentionem.

ἐπισημαίνω

vitam instituit. ἀφρωνi nanque stulto scilicet dixit deus (quoniam is deum esse animo minimè putabat) ἀφρονά stulte hac nocte animam tuam auferent. Contra ἀνοῦς insipiens, qui secundum carnem est Israël nominatus, vt ait propheta: Erat Ephrè sicut columba insipiens: Aegyptum inuocabat, & ad Assyrios ibat. His planè per suam ipsorum inscientiam elisis simul & contrafactis, nos alienigenæ diuitias ipsorum hæreditate capimus. Nostra nanque sunt madata, nostri propheta, nostri patriarchæ qui à seculo iusti fuerunt, nobis diuitias suas reliquerunt, qui in sua stultitia perierunt. **A** Horum itaque domus nempe insipientis ac stulti, sepulchra sunt in æternum. Quorum enim vita mortuis operibus nimirum omni ex parte peccatis differta est, horū sepulchra sunt habitationes in æternum. Mortuus subdit ratione peccati, nō in domo sed in sepulchro ob animam mortuam habitat. Domum verò Iacob habitat atque colit neuitiquā subdolis moribus decolor sed simplex. De quo scribitur: Erat homo minimè fucatus ac bonus, habitans domum. Sepulchrum ergo colit qui est omnino iniquus, nec ab operibus mortuis fundamentum pœnitentiæ substernit sibi, sed similis sepulchro dealbato efficitur, quod forinsecus quidem conspicuum apparet, Intrinsicus uero mortuorum ossibus & omni immundicia refertum est. Quamobrem talis loquens nō os aperit, uerbo dei sed sepulchrum habet apertū, suum ipsius guttur. Si quis itaque in Christum credens, non actiones exerit, quæ suæ sint consentaneæ fidei, is quod improbat opinionibus intenderit, is quod scripturæ sensum interpolans ac torquens accipit, in petra sibi incidit monumentū. **B** *Tabernacula eorum in generatione & generatione.* Hoc est, sepulchra, domus illorum sunt in seculum. Deinde declaras de quibus intelligat sepulchris, vt ostendat, quod de corporibus dicat, quæ propter iniquitatem animæ præmortuæ inhabitant: *Addit ipsis tabernacula eorum in generatione & generatione, secundum consuetudinem per quā humana corpora dici solent tabernacula.* Hi enim vocauerunt nomina sua in terris. Non enim impij nomen in libro uiuentium scribitur, neque numeratur cum ecclesia primogenitorū qui in cælo numerantur, sed in terra ipsorum remanent nomina: quoniam hanc perfectorum breuique tēpore duraturam, æstimauerunt vitam præ tabernaculis æternis. Nōne vides eos qui fora & gymnasia in ciuitatibus ædificauerunt, muros excitarunt, aquæ ductus adornarunt: quo pacto eorum nomina hisce sint indita ædificijs terrenis? Iam verò & sua ipsorum nomina iusserunt eorum armētis, commenti modum quo in longum vitæ suæ tempus sui memoriā nominis prorogarent. **C** *Quin & in sepulchris insculperunt sua ipsorum nomina, monumentis ad propriæ ostentationem magnificentiæ.* Hi sunt qui terrena, præsentisque temporis gloriam sapiunt, ac per hominum oralitate tantum student, atque ista satis esse ad felicitatem putant. *Quod si nonnullos videris ob falsi nominis scientiam sibi maximopere placere, seque consensu nefario dedere improbitatis dogmatibus & pro christianorum nomine, ab vno aliquo qui hæresiarchè fuerunt, sibi nomenclaturam adsciscere, puta à Marcione aut Valen-*

tino, aut ab vno aliquo eorum qui hac tempestate ex ignotis prius emerferunt tandem: velim noueris hos nomina sua vocasse in terris, vt qui sese addixerint hominibus pestili corruptelæ expositis nihilque respicientibus quàm terrena hæc. **E** *T homo quum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis: Hæc via illorum scandalum ipsis, post ea in ore suo complacebunt.* Magna res homo, & pretiosum quid vir misericors ait Salomon. Prorsus homo ex sua naturali cōstitutione quidam sortitus est maximi æstimadum. Quid enim eorum quæ in terra conspiciuntur, aliud ad imaginem creatoris factum est? **D** *Quinam alij potestas data est, & imperium super omnia terrestria aquatiliaque & aëria animalia concessum? Paulominus ab angelis subsedit diminutus propter hæc ad terrenum corpus cōiunctionem.* Sanè hominem fecit ex terra deus: & ministros suos flammam ignis. Atqui hominibus vis inest, qua creatorem suum & opificem agnoscere possint & intelligere. Insufflauit enim in faciem: hoc est, partem aliquam propriæ gratiæ apposuit homini, vt per hanc sibi impressam similitudinem, eum cui similis est, agnosceret. Attamen in tanto quum esset honore, vt qui ad sui conditoris imaginem esset creatus, honore prælatus cælo, Soli, & vniuerso stellarum choro: **E** *Quod enim cælorum dictum esse imago dei altissimi? Quamnam imaginem sui seruat Sol creatoris? Quid luna? Quid tandem reliquæ omnes stellæ? Planè inanimata hæc quidem ac materialia corpora sortita sunt, sanequam pellucida quidè, at nulla prædita mente, nulla insunt voluntariæ motiones, non libertas arbitrij illis adest, sed necessitati sibi impositæ seruiunt, per quam semper circa eadem versantur nusquam à præscripta sibi lege euariando.* Atqui homo eam qua omnibus his prælatus est, dignitatem honorémve nō intellexit, sed dei quem se qui debuerat, factus desertor ac refuga creatoris cui conueniebat assimilari, in seruitutem prolapsus est & concidit affectionum carnis. Comparatus est iumentis insipientibus & similis factus est illis: nūc quidem dum perinde ac equus vsque ad insaniam deperit feminas, vxori adhiñiens proximi, nunc rursus quasi lupus rapax, ex insidijs dum appetit aliena, nonnunquam vulpis malitiosæ astutiæ assimilatur per dolū aduersus fratrem concinnatum. Fuit reuera exuperans quædam magnitudo amentis istius & pecuniæ absurditatis à ratione prorsus abhorrentis, quod ne senserit quidem initio suæ creationis, ad imaginem sui conditoris factum se esse, & neque cogitarit quot quantaque in sui vnus gratiam dispensata sint mysteria. Et si quidem horum contemplatione sustinuisset suam ipsius agnoscere dignitatem. Atqui horum ad eò immemor omnium fuit, vt spoliatus imagine cælestis sibi imaginem hominis induerit terreni. Ne tandem is continenter hæreret peccato, ipsius redimendi causa, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, seque vsque ad eò humilauit, vt factus sit obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. **E** *Quod si prius illius tuæ generationis es immemor, ex depenso tui redimendi gratia pretio, qualencunque tuæ dignitatis arripe notitiā,*

Attende, quàm eximia quāq; excellēs res sit homo, sed si se hominem agnoscat.

Hinc est sententia hæc his exempli potest. Ne sic quæ de sibi prærogatam dignitatem intellexit homo vt mox sequatur. Quod enim in cælo in partibus.

prægestienti animo esse ob res præclare gestas. At enim celebrantium festiuitatem aliæ sunt voces, aliæ contrà in mœrore constitutorum. Sanè Epinicia, odæ videlicet pro parta victoria cōcinnatæ argumentum sunt popularis ac publicæ celebritatis, non militibus solū, sed colonis & mercatoribus ac manuarijs opificibus, & demum omnibus qui sunt bonorum pacis particeps. Quomodo igitur, inquit, Deus repulisti nos ac destruxisti nos? Atqui susceperat illos data iam victoria. Quomodo autem destruxit, quos tanto successu rerū auxit, tradens eis & arma & currus & equos & subditos, & regionem tributariam ac vestigalem, Arabiam omnē, Phœnicen, Mesopotamiā? Dignum profectō scire hoc, ne aliquam verba ingratiuitatem habeant. Qui enim prius Adadazer regem Soba euerit, cepitque mille currus & septem millia equitum ac viginti millia peditum: rursusque regem Syriæ suppetias ferentem in seruitutem redegit, ac tributarium constituit: & vno temporis momento viginti millia ipsius exercitus interfecit, & tertia victoria filios Ammon, qui prope ciuitatis portam bellum instituerant per loab militiæ principem strauit, qui in duas partes exercitu diducto hos à fronte, illos à tergo adortus, mancipauit seruituti ac subegit: quo is pacto inter tot taliaque illustria belli facinora, verba promittit tristitia ac mœroris vsque ad eodē plena dicens: Deus repulisti nos, & destruxisti nos, iratus es, & miseratus es nobis? Sed tempus tituli huius erat in rebus bene gestis. Vis autem scriptorū in finem haber relationem: finem autē dicit id quod in consummatione seculorū eueturum est. Quapropter & ijs qui immutabuntur psalmum inscriptum esse dicit. Liceat autē de omni omnino humano genere id intelligere, eo quod ad omnes perueniat huius psalmi vtilitas, qui & mutati & mutandi iure dici possunt, quum non eundē corporis habitum seruent, nec in eadem animi sententia seu proposito semper eodem viuunt, sed corpore quidem secundum ætatis varietatē mutati, mente item alijs alijsque propositis iuxta rerum contingentium multiuariam alterationē immutantur, & alij sumus pueri, alij ephēbi, siue puberes, & alij quum in virilem euasimus ætatem, & vbi cōsenuimus omnino immutatur. Et alij quidem in lætiore rerum statu, alij item ex alijs efficiuntur vsi asperiore temporum euentu. Alij dum ægrotamus, & alij dum valemus. Alij in nuptijs, alij in luctu constituti. Vel quia non pro mutatis sed mutandis psalmus hic dictus est, atque ita vox eiusmodi prophetiæ significationem habet: propterea quod quum inclinet in tempus futurū, cōuenientius est vt immutandos eos intelligamus, qui humanæ vanitatis consuetudine relicta, iuxta exactam disciplinam euangelicæ regulæ fuerant vitam suam moderaturi. Non itaque ludæis psalmus est scriptus, sed nobis immutandis, qui cultū plurium deorum in pietatem, ac idolorum superstitionem in eius qui nos fecit, agnitionē mutauimus. Item pro voluptate incedētia & illegitima legitimam eligimus temperantiam, pro tibiærum inani modulatione ac tripudijs & ebrietate, psalmum, ieiunium, & orationem suscepimus. Nobis ergo qui psalmum hunc fuisse scriptum dixerit, nō aberrauerit à scopo veritatis. Ideo nostra sunt

diuina hæc oracula, & in ecclesia dei tāquam dona diuinitus emissa, in vnoquoque cōuentu releguntur, perinde ac animabus alendis à spiritu sancto administrata quædā alimonia. Quin & psalmus hic inscriptus est, vt in colūna scribatur, hoc est, vt ne otiosus sis & supinus illius auditor, neque ad eum modum quo ea quæ corruptibili materiæ inscribuntur, celerē accipiunt lituram & interlinuntur facilē: ita illum menti tuæ breui memoria insculpas, & postea confundi aboleriq; sinas, sed animæ tuæ tanquam columnæ insculptū, hoc est, immotum ac fixum per omne tempus memoriæ tuæ inditū habeas. Si verò nos Iudæus ex his scriptis vt alienos excluderet, ex iisdem itē & nos ipsū refellemus, declarātes vocationem Iudæorū ac gentiliū miscellaneam esse & promiscuā, quæ & distantia congregat, & quæ longè sunt conuocat, multos denique vnū per fidem quæ in Christum facit. Meus est, inquit, Galaad, & meus est Manasses & Ephraim, & Iudam assumpsit, quibus accensuit & Moab. Quin & interminatus ascensurum se esse vsque in Idumæam. Denique simul omnium subiectionem futuramque obedientiā annuntiat, dicens: Mihi alienigenæ subditi sunt. Deus igitur repulisti nos. Eos nanque qui se procul abste secundum peccatorū portionem, faciunt, repulisti: nostræ iniquitatis magnitudinem destruxisti per imbecillitatem nobis benefaciens. Iratus es, quoniā natura filij iræ eramus, spe ac deo in hoc mundo penitus carentes. Misertus es nobis, quādo vnigenitum tuum pro peccatis nostris propitiationem proposuisti, vt per eius sanguinem redēptionem inueniamus. Nos autem tua beneficia minimè cognouissimus, nisi vino compūctionis nos potasses. Vinum appellat verbū, quo cor obduratum ad facultatem sentiendi ducitur. Dediti metuentibus te significationem, vt fugiant à facie arcus. Moses enim Israëlitarū postes ouillo sanguine obsignauit: tu autem nobis significationem, ipsum agni immaculati proque peccato mundi immolati sanguinem, dediti. Et Ezechiel in frontibus facierum datum esse signū, dicit: Ambulate, inquit, post ipsum, & percute, ne parcite, neque miseremini. Seniores & iuuenem, & infantem, & virginem, & mulieres ad internecionē vsque interficite. Ad omnes autē in quibus est signum, nō appropinquate. Deus locutus est in sancto suo, Iacob & partibus Sicimam. Sicima præcipuum est prædium, quod Iacob dedit filio Ioseph, typū gerit veteris illius testamenti, quod soli Israël visum est dari. Eximium itaq; & insigne illud testamentum, & hæreditatem populi hanc in diuisionem deducam, & communem faciam reliquis. Diuisio enim testamento in omnes & eius communi vtilitate in cunctos homines beneficio affectos à deo publicata, tunc cōualles tabernaculorum metietur: hoc est, orbis vniuersus quasi sortibus quibusdam habitationibus per loca singula diuidetur. Tunc demum distantia coniunget auctor ille pacis, siue quæ in terra, siue quæ in celo, & intermedio pariete macerie collita & diffracta ex duobus vnum constituet. Meus est Galaad, & meus est Manasses. Nepes est Manassæ Galaad, vt planè ostendat patriarcharū seriem ex deo prouenientē, ex quibus Christus secundū humanitatē descendit. Et Ephraim susceptio capitis mei, Iuda rex meus.)

In titulo

Lebes.

In Idumæam extendam calceamentum.

Quis ducet me in ciuitatem munitiois?

Quis ducet me in ciuitatem munitiois?

Vini cum pichum, verbi de

Ex celis signum.

Tribulatio me bona.

Moab.

Galaad Manasse Moab

Abscissas

IN PSALMVM SEXAGE-
simum primum in suum pro Idithum psal-
mus Dauidi, Nonne deo
subiecta est ani-
ma.

Dvo esse omnino psalmos nouimus. Inscritionem pro Idithum habentes: tricesimum octauum, & hunc qui est in manibus, & quidem istius conscriptionis auctorem putamus esse Dauid, Ipsi verò consecratam ad ipsius vsū, ad temperandos animæ affectus regendosque, & ad melicum ac suauē sonantem coram populo concentum, per quem ipse quoque deus glorificabatur, & eorum mores qui modulati hanc & concordē harmoniam audiebant, emendabantur. Erat autem Idithum sacrorum psalmorum cantor, vt historia Paralipomenon nobis testatur, dicens: Et cum ipsis Hæman & Idithum, tubæque & cymbala ad resonandum, & organa canticorum dei. Et paulò post ait: Et principes exercitus constituerunt exercitus ad opera, filios Asaph, & Hæman, & Idithum circunciso verborum compendio perfonantes, eū cymbalis, & organis, & tympanis. De patientia igitur vterque psalmus plurimum pertractat & edisserit, per quam animæ iracundia paritæ perturbatio contrahit se ac reprimat. Porro eliminata omni superbia, rite quis virtutē humilitatis assequatur. Impossibile enim sit eum qui non sibi persuasit se omnium opera indigere omniumque esse se nouissimū, posse aliquādo aut dum incessitur quopiam cōiutio, peruincere iram, aut per longanimitem patientiā euincere tentationes in afflictione positum. Qui enim ad summum vsque persuasit veræ humilitatis, dū maledicunt, per hoc quod prius sibi probè concius fuit propriæ vilitatis, non iam animo cōmouebitur, probrosi verbis ignominia læcesit. Quin potius si audierit paupertatem sibi probro dari, is pauperem se mox agnoscat, omniumque se esse indigū, immo domino suppeditante inopē esse quotidiani viatici. Si ignobilem dici se perciperit & ex obscuræ familiaris viro prognatū, iam anteuertit cordi vt persuaderet suo se ex luto genitum. Ob id illic quidē * Psalmo trigesimo octauo, quem supra similem ferè habere dixi ait: Dixi, custodiam vias meas, & enarrat factiosam peccatoris aduersum se conspirationem atque instantiā ac propriā in tolerando cōstantiam. Ait enim: Dum cōsisteret peccator aduersum me, obmutui & furdus factus sum, & humiliatus sum, & filii à bonis. Deinde in processu ait: Veruntamen vniuersa vanitas omnis homo viuens. Deinde, The-saurizat & ignorat, cui congregabit ea. In presen-te autem psalmo interrogatiue, ac si eam opponens animæ suæ secum loquitur & edisserit, idque liquet ex prius mihi dictorum serie. Ne enim superbæ carnis se substernens anima ad varios iræ ac mœroris impetus irriteretur: cur, inquit, prauorū affectuum animā facio seruā, quum ipsi à suo creatore deo concreditus est principatus, quo regere debeat ac moderari corpus affectionesque corporis omnes. Hi igitur affectus animi imperio veniunt coercendi, sed & deo seruiendum est.

Principio.
c. xviij. pri-
mi Paralip-
po. apud
70. legis:
כי ישוע
דאביד &
באסידוס
כי הי אר-
חות
תש דודא-
מור.
Scop' psal-
mi huius.

Atqui impossibile sit animam à peccato simul & à deo regi. Conuenit potius, vt ipsa malitiæ quidem dominetur, Domino autem vniuersorum se subijciat. Idcirco inuectus in eum qui tentationum intemperiem inducit, multamque aduersus eum promouet & exciit malorum turbam, studiumque omne suum in hoc condicit, vt spiritum de gradu & constantia deiiciens miseram addicat seruituti, ipsumque substernat carni, & quasi qui conatum maligni frustra excogitatum aduersus se coarguat, hæc tandem ait: *Quid me seruire cogis ijs quibus fas non est? Mihi dominus est quem verum noui regem. Nonne deo subiecta erit anima mea? Ab ipso enim salutare meum.* Caussam dicit cur subigi domino contendat: quoniam ex deo salutare est. Proprium autem conditoris est, eorum quæ fecit curam gerere vti feruentur. Vel ab ipso salutare est. Quoniam propheticè præuidens futuram esse Dominicæ incarnationis gratiam, hoc dicit, quod deo seruire & ipsum amare oporteat, qui tantum beneficium in genus humanum prior contulerit, vt proprio non pepererit filio, sed pro omnibus illum tradiderit. Salutare enim mos est scripturæ nominare Christum dei, sicut & alibi Simeon ait: Nunc dimittis seruum tuum domine, quia viderunt oculi mei salutare tuum. Subdamur itaque deo, quoniam ex ipso salutare. Quid autem sit salutare, declarat. Non est nuda quædam aut leuis actio vnam aliquam nobis suppeditans gratiam, qua ab infirmitate liberemur ac temperatam corporis habitudinem indispicamur. Ceterum quid est salutare? *Ipse etenim deus meus, & saluator meus, susceptor meus, non mouebor amplius.* Deus noster est, ex deo filius, idem & saluator humani generis est nostram corroborans debilitatem, ac nostram corrigens per multimodas tentationum salebras inolitam animis fluctuationem. Non mouebor amplius, inquit. Fluctuationem sui consistetur animi, humanum morem secutus per distinetur, Amplius. Impossibile nanque est in hominis anima aliquam à tentationum flatibus non excitari commotionem. Sanè quidem ait: Tantisper dum exigui sunt momenti & eadem in paucis numero quæ admittimus peccata, leniter ac sensim aliquouosque mouemur, perinde assolent tenellæ dum plantæ hac illac motitari, susuro impulsæ auræ leniter ac placidè aspiratis. Mox vbi plura accesserint grauioraque peccata: iuxta proportionem coalescentis peccati intendi solet & animæ agitatio. Et hi quidem amplius, illi autem tanta adeo vehementia, vt velut ab radice euersi auellantur, quum spirituales illæ nequitia acriori impetu quam vllus eualeat turbo, velut radices euulserint ab anima atque abruperint, quibus ipsa per fidem erga deum subnixa est. Ait ergo: Ego vt homo commotus sum, amplius autem non commouebor, quoniam dextra manu saluatoris firmabor. *Quousque irrucitis in hominem, interficitis vniuersi vos tanquam parietem inclinatum & maceræ depulsæ?* Rursus cum malignis diaboli ministris dimicat hic sermo, accusatque ex ipsis procedentium insidiarum magnitudinem: quoniam homo quidem animal est debile, vos autem irrucitis. Nec contenti prima irruptione, secundam ac tertiam inuehitis, donec sic animam prolapsi subuertatis, vt assimilis sit pa-

rieti inclinato & maceræ depulsæ. Parietis enim tantisper dum rectitudinem conseruat sui status & posituræ, solidus stat ac firmus: mox vbi in alterutram inclinatur partem, prorsus necesse sit, dissolutus vt cõcidat. Et quidem pondera vnita quæ sint & agglutinata post inclinationem eriguntur: verum quæ ex pluribus contextuntur & coalescunt particulis, vbi in vnam aliquam partem se reclinarint non iam admittunt correctionem. Declarat igitur, quod homo naturæ cum sit compositæ, siueritque idem se reclinari à peccato, prorsus necesse sit vt ea soluat natura, quod ab eodè artifice, qui illam initio exadificarat, restaurata securitatem, nec vllò vnquam fini intercipiendam reciperet, quæ nec vllis hostium pateret insidijs prolucientium ad secundam ruinam. Dei enim agricultura, inquit Apostolus, dei ædificatio estis. Aedificationem hanc cõquassauit inimicus: creator verò noster fracturas ipsius reparauit. Atque ita necessaria quidem est ruina propter peccatum: at eximie est prærogatiuæ resurrectionis propter immortalitatem. *Veruntamen pretium meum cogitauerunt repellere, cucurri in siti, ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant.* Pretium hominis sanguis Christi est. Pretio, inquit, empti estis, nolite fieri serui hominum. Hoc itaque pretium cogitauerunt inutile nobis reddere, qui semel liberatos in seruitutem rursus nos admoluntur retrahere malignissimi milites diaboli. *Cucurri in siti.* Peruicacem & intentam vim demonum non ex insidijs appetentium dicit, impressionem suo excursu aduersum nos facientium, quod nostram cupientissimè sitiant deperditionem. Ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant. Multi nanque sunt qui pro bonis prauas cõprobant actiones, & vitia virtutibus vicinis honestate contendunt. Nam scurrilia loquentem, urbanum ac lepidum: turpiloquum verò politicum: amarulentum & iracundum, neutiquam cõtemnendum prædicant: parcum verò ac minimè liberalem, vt sobrium dispensatorem commendant: prodigum quoque vt liberalem: libidinosum & lasciuum, vt voluptuarium & animi solutioris virum. Vtque semel omnia, vitium omne pashant adumbrata nomenclatura è vicino subiectæ virtuti. Tales sanè ore quidem benedicunt, corde autem maledicunt ac deuouent. In verborum nanque benedictione omnem execrationem vitæ suæ inducunt, ac reos aternæ damnationi, ob ea quæ approbant, sese constituunt. Rursus autem propheta animam alloquitur, obediētiam quam deo debeat, epitali adaugens. *Veruntamen, inquit, deo subiecta esto anima mea, quoniam ab ipso patientia mea.* Magnitudinem tentationum ostendit, & illud Apostoli dicit: Fidelis est deus, qui non sinet nos tentari supra id quod possumus sustinere. Ab ipso enim patientia mea, in deo salutare meum & gloria mea, deus auxilij mei, & spes mea in deo est. Beatus qui non intemperanter exultat aut gloriatur ob vllam rerum vitæ istius quanlibet excellentiam, sed deum sibi præstituens suam ipsius gloriam, in Christo prægestit & exultat, qui secundum Apostolum dicere potest, Mihi absit gloriari, nisi in cruce Christi. Nunc autem multi ob dotes aliquot corporis popularè gloriam venantur, vt qui circa gymnicos agones se exer-

Toi xot le go non ra xos Metaphoram propheta inde etiam exprimit.

Ore benedicebat, corde maledicebat.

Attendite Lutherus pseudochristiani.

Mendaces filij hominum in stateris.

se exercuerunt, aut vt semel in somnio vegetæ ætatis incremento consistunt. Nec rursus pauci bellicam fortitudinem decernunt esse virtutem, suorumque contribulum eadem eximie virtutis habent loco. Quæ enim præmia ac trophæa in bellis operæ gnauiter nauatæ ab imperatore & ciuitatibus eriguntur, ea pro magnitudine eadem cõficiuntur. Alij hoc nomine gloriatur quod ciuitates mœnibus cinxerint. Rursus alij ex apparatu vario aqueductuum aut gymnasiorum magna substructione venantur gloriam. Ille suas opes in eos infumens, qui feras in theatris conficiunt, & vanis populorum plausibus exultas, proprijs inflatur laudibus, & sibi magnoperè placens gloriam in proprio dedecore collocat: qui etiam in celebrioribus vrbis locis, vitium suum tabulis ostentat inscriptum. Alius ob diuitias gloriatur, alius item quod rhetor sit acerrimus, nec à quouam dicendi copia superetur, aut quod mundanæ istius sapientiæ experientissimus sit: quorum omnium gloriæ misereri potius cõuenit: cum interim eos prædicare possis beatos qui deum præstituant sibi ipsi solidam gloriam. Si enim vnus aliquis reperitur qui fastus assumat, & superbiat quod terreni regis sit seruus, maximoque apud eum in honore haberis, quantum magis officij fuerit tui, vt magna tibi ipsi polliceare, ac sublimem putes quod regis æterni minister appellaris, ab ipso accitus ad summam familiaritatem, accepto spiritu promissionis, vt illo insigni ornatus declareris filius esse dei? Conscius ergo propheta in se ipso vtilitatis eius quam adfert, syncera in deum spes ad imitationem exempli sui populum prouocat, dicens: Sperate in eum omnis congregatio populorum, effundite coram illo corda vestra. Impossibile est vt capaces diuinæ gratiæ reddamur, nisi perturbationes & vitia nostras animas possidentia prius eiciamus. Vidi ergo iam medicos non prius medicinas salutare dare, quam vomitu materiam illam morbi causam euacuassent, quæ ex malo dictæ genere homines intemperantes sibi ipsi creauerant. Sed & vas quod humore quoquam odoris tetri & graueolentis præoccupatum fuerit atque imbutum, ni id elueris diligenter, odorati cuiuspian vnguenti influxum neutiquam potuerit recipere. Opus itaque ea quæ prius insunt, effundere, vt eorum fiat capax, quæ immittere cõstituiti. *Veruntamen vani filij hominum.* Nouit enim non omnes suo præcepto obtemperaturos, nec spem in deum recepturos, sed in rebus vite vanis atque fragilibus fidutiam habentes. Idcirco dicit: Veruntamen vani filij hominum, mēdaces filij hominum. Cur vani? Quoniam mēdaces. Vbi maximè eorum deprenditur mendacium? In stateris, ait, iniquitatis. Qualibus stateris? Non enim omnes homines præfecti sunt ponderibus appendendis: non omnes item lanarum aut carni venditores sunt, vel aurifabrinam aut argentariam exercēt: vel omnino circa ea versantur in quibus mercatores libris aut ponderibus permutare seu diuendere solent. Sed & plurimi mechanici ad suas operas lacibus aut stateris nihil habēt opus. Multi nauticam artem exercent, multi circa iudicia ac magistratus versantur: apud quos mendacium quidem est, dolus verò aut fraus per libram non exercetur. Quid igitur est quod dicit? Quo-

niam cuiilibet nostrum intus statera quædam est à conditore omnium apparata, per quam rerum naturam possis probè discernere. Posui, inquit, ante faciem tuam vitam & mortem, bonum & malum, duas inter se contrarias naturas: has tu apud tuum tribunal & iudicium examina, ac diligenter expende, quid vtilius tibi sit. An momentaneam parumque duraturam eligere voluptatem; per quam mortem apprehendas æternam, an in virtutis exercitatione afflictionem malle, qua perpetuas consequaris delicias. Mendaces ergo homines corrupta habentes animæ iudicia. Quos & propheta miseris prædicat, dicens: Vah dicentibus tenebras lucem, & lucem tenebras: amarum dulce, & dulce amarum. Mihi, inquis, præsentia dentur, quis nouit futura? Male libram expendis, mala pro bonis eligens, vana veris anteponeas, momentanea perpetuis potiora ducens, transitoriam denique voluptatem pro lætitia nunquam desitura ac perpetui præliges. Mendaces ergo homines in stateris iniquitatis. Iniuria afficiunt præcipue quidem seipsos, deinde verò proximos. Nam quum in proprijs factis malè sibi consulat, malo sunt etiam proximis exemplo. Nec enim die illo iudicij tibi licuerit, dicere quia nesciui quid esset bonum. Tibi nanque propria datur libra, quæ sufficiens discrimen boni ac mali demōstrat. Corporea nanque pondera in libræ lancibus probamus: quæ verò ad instituendam vitam eligenda veniunt, per liberum arbitrium discernimus, quod & stateram nominauit, quod momentū æquale ad vtranlibet possit capere. *Nolite sperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiscere.* Supra nanque dixit: Sperate in eum omnis congregatio populorum. Nouit in obtemperando desidiā, & pronuntiauit: Veruntamen vani filij hominum. Rursus prohibet nos sperare in iniquitate. Nā qui diuitias ex iniquitate coactas ad vires atque potentiam facere putauerit, similis est egrotto qui in summo ac redundanti morbi statu bonā esse habitudinem existimat. Nolite sperare in iniquitate. Hæc enim opulentia impedimento tibi est ad efficacem operationem. Et rapinas nolite concupiscere, vt ne alicui concupiscamus admonet. *Diuitiæ si affluant nolite cor apponere.* Si aliquem opulentum videris, noli propterea beatum in vita existimare. Si tibi multæ vndique quasi ex copiosissimis fontibus adfluxerint opes, noli luculentam illarum recipere copiam. Diuitiæ si affluant: Mihi cum admiratione hanc suspicito vocem. Fluxa est diuitiarum natura, suos possessores torrente prærapido ocyus prætercurrit, alios alio modo apta mutare dominos. Quemadmodum fluuius ex alto ruens loco, ita subito extuberat, vt stantes in ripa quandoque attingat: simul verò vbi attingit, mox succedit licet & opum lubrica decliuitas perniciosissimam exhibet & prolapsiore leuissimam sui præsentiam, aliud ex alio natum permutare. Hodie huius est ager, cras erit alterius, & paulò post ad alium perueniet. Respice parumper ad ciuitatis domos, quot nomina ex eo tempore quo fuerunt ædificatæ, fortitæ sunt, aliter ab alijs atque alijs appellatæ possessoribus: & aurum è manibus habentis se fluens semper ad alium transfertur, & ab illo ad alium. Magis enim aquam manu circumplexam

Cuique nostrum instā esse staterā

ὁς μοι τὴν σήμερον καὶ λὰ βετὴν αὐριον. Chrysost. in auaritia.

ὁμοιωσις ελεγε.

ὁμοιωσις.

Collatio.

Salutare dei Christi.

ὁμοιωσις.

Dilexit quoniam exaudiet dominus.

Am inde ab usq; nocte medita, quum hoc dicatum martyribus templum subieritis...

uentu. Quarè vobis parata merces est, q; honore D erga martyres, cultum item dei somno & quieti preteruleritis. Atq; adeo opus si fuerit vobis vt causam afferamus...

retinere continenter possis, quam diuitias conseruare tibijpsi. Illud itaque: Diuitias si affluant, nolite cor apponere, * te admonet, vt ne animo erga illas afficiaris...

Nempe negros.

vita: discrimina pro tuenda pietate, mei huius certaminis spectatore & arbitro praxiorum vniuersorum domino. Quoniam exaudiet dominus vocem preceationis meae. Sic enim & quilibet nostrum potest quidquid in perficiendis mandatis molestam & operosiorum operam requirit...

dolorem ego inueni. Quoniam enim illic imperterritus inuentus sum, & animo infracto aduersum ea, quae tentator inuexit, vt luculentam ac pre-diuitem meam erga deum charitatem declarare: tribulationi tribulationem, & dolori dolore adieci...

Heb. 11. 2.

униа хі вѣ пріручкѣ.

Pro ancyra xpi lege & d'vnu. Fere misericordia d' sacri scripturis ca-mes additur iustitia.

Misericordia d'is quid. A siml. ang-misericordia er-ga nos d'vnu.

Adam vbi es?

Christi m.

A simili Gaius

gym.

Kata 100

di d'vnu. parturientes.

ro xpi d'vnu.

hija 90

gym.

D. BASILII HOMILIA

124

habentes: præterea nec respirare, nec hominum vitam vivere valentes, sed more piscium in humidis natantes, nisi custodia dei seruari. Quomodo rursus & elapsi in hunc locum minimè conseruati vel breui admodum tempore duraret, nisi à deo conseruarentur? Custodiens ergo paruulos dominus, humiliatus sum, & seruaui me. Aut certe ad hunc intelligere possis sensum dictum hoc: Quoniam conuersus sum, & factus sum paruulus, accepique regnum cælorum ut paruulus, ac per innocentiam studium meipsum deieci ad paruulorum humilitatem: Custodiens paruulos dominus, quoniam humiliatus sum, seruaui me. Conuertere anima mea in requiem tuam, quia dominus benefecit tibi.) Bonus athleta sermonem exhortatorium siue consolatorium sibi ipsi accommodat & adhibet more Pauli dicentis: Bonum certamen certavi, cursum consummaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ. Hæc sibi propheta dicit: Iam quando plenum vitæ istius abundè explesti cursum, reliquum est ut in requiem tuam conuertaris, quoniam dominus benefecit tibi. Manet enim requies sempiterna illos, qui in hac vita legitime certauerint: non tãquam debitum operibus redditum, sed ob munificentissimi dei gratiam, in quo sperauerunt, exhibita. Deinde prius quàm bona futura enarret, quemadmodum à rebus mudi duris & permolestis euaserit, explicans, super ijs gratias agit animarum liberatori, qui se de magna & inuitabili passionum seruitute eduxit. Quæ porro sunt hæc? Quoniam eripuit animam meam à morte, & oculos meos à lachrymis, & pedes meos à lapsu.)

A Futuram illam requiem describit collatione eorum quæ hic fuerat passus. Hic enim, inquit, circumdederunt me dolores mortis: ibi verò eripuit animam meam à morte. Hic oculi mei per afflictionem & vitæ molestias varias lachrymas effundunt: ibi verò nulla lachryma pupillis oculorum tenebras offundit eorum, qui iugi pulchritudinis nulli explicandæ diuinæ maiestatis exhilarescunt & collatantur contemplatione. Abstulit enim deus omnem lachrymam ab omni facie. Hic item magnam prolapsionem periculum. Ideo Paulus ait: Qui existimat se stare: videat ne cadat. Ibi verò solidi ac stabiles gressus, vita nulli iã vicariæ permutationi obnoxia, non item periculum in peccatum prolapsionem: neque enim inolefcit ibi carnis rebellio contumax, nõ vlla scemina ad peccati prolapsionem ibi cooperatur: quoniam in resurrectione nec mas nec scemina erit, sed vna quædam omnibus & vniformis vitæ ratio his qui suo complacent domino & habitant in regione viuorum. Mundus hic contrà & mortalis est ipse, & morientium regio. Quoniam enim visibilium substantia composita est: omne verò compositum dissolui est aptum. Nos qui in mundo sumus, quàm simus partes mundi, necessariè effecimus confortes naturæ vniuersi. Idcirco prius quàm anima per mortem à corpore separetur, morimur sæpe homines. Id dictum ut ne paradoxum tibi videatur nimirum præter omnium opinionem, considera parumper rei veritatem. In tribus enim annorum hebdomadis tres ætatis ac vitæ alterationes permutationesque natus est sustinere homo, & per singulas annorum hebdomadas proprius

quilibet terminus præterita circumscribit, ac conspicuam præbet mutationem. Puelli ætas detum abiectione primam explet hebdomadam. Pueri, qui deinceps ad excipiendas disciplinas accommodatur, præcisus terminus extèditur ad pubertatem. Ephebi verò siue puberis ætas ad annum vsque primum & vicissimum se porrigit: Cœperit ut vestire genas lanugine prima & eas adornare, ea ætas in nihilum abit clam adolescente in virum transeunte. Si quando igitur videris virum iam quidem posuisse ac finisse accessionem crescendi iuxta ætatem, iamque maturitate ratiocinationum esse confirmatum, ac ne vllum quidè vestigium adolescentiæ præ se ferentem: nõquid non in ipso reputabis præterita iam omnia morte esse prærepta? Senex rursus in aliam formam & animi affectum permutatione adaptatus, alius sine dubio à primis ætatibus apparet. Ex quo vita hominum per multas mortes consuevit expleri, non solum in ætatis mutatione, sed etiam in animarum ruinis ad peccata. Vbi verò nec corporis, neque animi est mutatio. (Neque enim vlla est cogitationum deprauatio aut sententiæ semel conceptæ permutatio, quum nulla accidentariæ calamitatis illic instabilitas constantiam auferat, aut tranquillissimam serenitatem cogitationum) reuera illic consistit regio viuientium, quippe qui sibi ipsi similes semper sint, in qua animo prægestienti prænuntiat maximopere vniuersorum deo se esse complaciturum, ut qui nulla illic externæ rei cogitatione speret metem suam deinceps interpellandam, mox ut ad scopum pertigerit vite illius, angelis quoque nihilo disparis seruitutis. Contendimus, inquit, siue præsentem in corpore, siue à corpore peregrinantes placere illi. Ea, inquam, viuientium beata regio, in qua non nox, non somnus mortis imitatio quædam, non cibibus aut potus humanæ infirmitatis præsidia, non præterea morbus, non dolor, aut medicina, vel iudicia, seu mercatus: non artes, non pecunia malorum origo, bellorum materia, inimicitia radix: sed regio viuientium, non morientium ob peccatum, sed veram vitam viuientium in Christo Iesu. Cui gloria & imperium in æterna secula, Amen.

IN PSALMVM CENTE.
• summum decimumquintum.

REDIDI, propter quod locutus sum, ego autem humiliatus sum nimis: Ego dixi in excessu meo, omnis homo mendax.) Sacrorum quæ de deo sunt, eloquiorum prædux esto fides planè, non item demonstratio. Fides inquam animam inuitans immo & persuadens ad consensionem præ cunctis rationalibus methodis. Neque enim fides geometricis nititur probationibus, quas necessitates vocitant: sed animis nostris se insinuat efficaci operatione spiritus sancti. In nomine domini Iesu Christi Nazareni surge & ambula. Hanc vocem per spiritum dicto ocyus efficacia operis consecuta est. Ex eo nanque stupendo miraculo, his qui viderant necessariè excepta est de diuina vniuersi natura, fides. Dic tu, quæso, vtra res ad assentiendum fidei efficacior, & quæ magis vrgeat propo-

videtur

propositionumne implexi nexu ordine consequentiæ secum attrahentes conclusionem, an verius tantum illud miraculum omnium oculis conspicuum, omnemque exuperans quantuis hominis virtutem? Atqui me nunc etiam eiusmodi miracula multis probantur, neque ipsius sancti spiritus opera fidem apud plerisque conciliant sermoni qui de deo est: magis verò nescio quæ demonstrationes artificii ingenio detornatæ spem omnem suam collocantes in sermone persuasibili mundanæ istius sapientiæ, non item in præpotenti & eadem luculenta admodum spiritus sancti reuelatione, quam per eos qui suam omnem fiduciam in simplicitate cordis in deum proiecerunt citra anxiam & curiosam disceptationem, in gratiam multorum salutis exprimit. Atque utinam mihi vni contingat credere dignè ut & in sensu meo quinque verba loqui promerear præcellentis huic & magnæ dei ecclesiæ. Nolim interea quisquam nostrum hunc sermonem subsannet, hoc nomine, quod auditores proluciamus, & adhortemur fidem ut commovent, & assensum his quæ à nobis citra vllam demonstrationem dicuntur: quum necesse sit cuiusque disciplinæ principia nulla prorsus præuia demonstratione aut disquisitione tradi discipulis. Fieri enim neutiquam potest, ut qui circa principia disciplinarum velitantur contentiosius, ad finem aliquando via & ordine prouehantur aut pertingant. Istius sententiæ documentum tibi liceat mutuari ab externis disciplinis. Geometriæ enim artem tradenti tu prima eius principia concesseris, impossibile demum fuerit vllam ut possit ex eis cõsectaneam elicere conclusionem. Iam Arithmetices qui primis & elementaribus rudimentis renititur, utique hac sua intercessione viam intercipit sibi ne ad vltiora progrediatur. Sunt & medicis suæ professionis medicæ principia nullam desiderant probationem. Vtque semel finiam, in quocumque tadem humanarum artium exercitio, (id modò via & ordine ad præstitutum sibi progrediatur finem) impossibile sit primarum propositionum inquirere demonstrationes. Immo necesse est, ut quum admiseris carum artium quæ certa ratione nituntur, principia ut confessa, nec proinde vllam requirementia demonstratiuam probationem, id demum inspicias quidquid ex præsuppositis ordine consequitur. Nihilò secius & theologiæ mysteriũ requirit assensum nulla præuia inquisitione nitentem. Sane ait Apostolus: Credere enim oportet, quia deus est, non item in quæstionem vocare aut controuersum opponere illud: Quid est deus? Atque adeò in vniuersum, fides si substantia earum est quæ sperantur, rerum, & eorum quæ non videntur, argumentum: ne mihi tu anxius contendas videre iam, quæ longiore seposita sunt intervallo, neu quæ speras te olim consecuturum, in ambiguum reuoces dubiamve partem, quod ad ea nondum potueris certa notione pertingere. Hac igitur mihi de fide dicta sunt in eorum cõmonitionem, qui verbis consueuere velitari verbis volubilitate. Hic proinde qui in manibus est psalmus: meo arbitrato ordine admodum consentaneo sensui psalmi superioris. Dixit enim ibi: Placebo domino in regione viuorum.

Quoniam igitur non de regione edisserit quæ possit oculis cerni, perinde atque eam perspicuè nouerit, reddit causam superioris suæ distinctionis de rebus non vnicuique compertis, dicens: Credidi, quia regio est quædam viuientium: propter quod locutus sum, quoniam placebo in ipsa domine. Anima nisi adiuta fidei præsidio, si se ad dicendum de eiusmodi regione contulerit: prorsus aliud nihil quàm nugabitur, dum sermonem promouerit nullo solidiore subiecto subnixum. Fides itaque orationis est sanæ ac prudentis, sed ea quæ fixius infedit cordi loquentis. Subininfert formulam, quæ sequuti possimus perfectionem assequi fidei operatorie necessariam, dicens: Ego autem humiliatus sum nimis.) Nisi enim quis mentem, intellectumve suum modestè humilitati subtrauerit, adeò ut ad Apostoli imitationem secum dicat: fratres ego non me arbitror apprehendisse, sed superflue ad apprehendendam dei substantiam mentem sustollit, & propriæ cogitationi admetitur arcana nullius creaturæ viribus attingibilia: adde, quod is tantum esse deum existimat, quantum esse ipsa sua secum rationatione assequi potuit, sensumque suum prorsus vniuersorum mensuram constituit: is neutiquam rectè reputat, quantum sit procliuus mare vniuersum exiguæ manus cauo admetiri, quàm ut mens humana inenarrabilem illà dei maiestatem queat vlla circumscriptione complecti. Eiusmodi frustra inflatus ac proprii sensus vanitate sefferens haud quaquam possit cum propheta dicere: Credidi, propter quod locutus sum. Quid ita? Nam quod continenti ordine sequitur, inferre minime potest, nempe illud: Ego autem humiliatus sum nimis. Vitam enim traducit suam inani superbix & iactantiæ fastu tumidus, supraque modum sibi placet verbis inanibus & euanidis garricens, cum interim in se habeat nihil quod solidè sit & constantis fidei. Secundum hæc propheta non suam ipsius modò exiguitatem agnoscit, sed & reliquam omnem hominum naturam sibi congenerem & participem ad humilem sui ac modestam cognitionem reuocat dicens: Ego enim dixi, ait, in excessu meo: omnis homo mendax.) Quisquis non à fide, sed à seipso mutatus auxiliarem verborum vim, ad dicendum profilit, ad veritatis apprehensionem supellectile nitens atque apparatu humanæ eloquentiæ, mendax est, à veritate cum longissimo se abarceat ac deceret interstitio. In excessu verò consistentem se hunc dixisse sermonem astruit. Excessus hic quis tandem est? Vtrum ne propheta quidem, vndiquaque humanam contemplatus naturam & exacto mentis libramine perscrutatus nuncubi vlla inter homines splendesceret lux veritatis, quum hanc nisi diuina ope infusam, nequiuisset vlla in sede nancisci, per eam rem vltimè que adeò stupendam & admirabilem veluti numine afflatus, exerta voce subiecit: Omnis homo mendax. An verius sic: Equidem in ea ecstasi, quam in conspectum Achis adductus confinxit simulans morbo me corruptum comitali aut periclitum furore: simul atque intellexi me esse deuolutum necessitatis, ut declinandi periculi gratia ab hostibus impendentis cogere aduersum meam ipsius conscientiam mentiri, & ea confingere

Mendax quis.

Excessus propheta.

Collatio futura vite & presentis viti.

ἀποστασία πρὸς πρῶτον.

HOMILIA DIVI BASILII DE

laudibus ieiunij, Erasmo Roterodamo interprete. auctore damnato

LANGITE, inquit, in initijs mensium, buccina, in insigni die solennitatis vestrae. Hæc quidem iusio est prophetica. At nobis festum quod reliquos antecellit dies, quavis tuba vocalius, & quouis instrumento musico significantius indicant recitata scriptura. Nam ex Esaia didicimus ieiuniorum gratiam, qui ut Iudaicum ieiunandi modum detestatus est, ita verum ieiunium nobis demonstravit: Nolite ad contentiones ac lites ieiunare, sed dissolue omne vinculum iniquitatis. Et dominus: Nolite fieri tristes, sed laua faciem tuam. Sic igitur animis affecti sumus, quemadmodum sumus edocti, ac dies instantes haudquaquam tristi animo, sed alacri affectu excipiamus, sic uti decet sanctos. Nemo deiecitæ mentis coronatur, nemo mœrens trophœum statuit. Noli tristis esse, dum curaris. Absurdum fuerit, si ob cibos subtractos contristemur, ac non potius super animæ sanitate lætemur, sique videamur plus tribuere voluptati ventris, quam curæ mentis. Saetietas enim in ventrem defert delectationem, sed ieiunium in animam subuehit lucrum. Sis hilari animo, quod tibi à medico datum est pharmacû efficax abolendo peccato. Quemadmodum enim vermes qui in puerorum intestinis germinant, pharmacis quibusdam vehementer acerbis, & amariorum excutiuntur, ita peccatû in intimis secessibus habitans, extinguit, enecatque simul atque in animâ superuenerit ieiunium, ob hoc ipsum suo dignum nomine, quod inedia purget animæ viscera. Vnge caput tuum, & faciem laua. Ad reconditiorem sentium te vocat sermo dei. Qui alios vngebat, vnctus est, qui lauabat, ablutus est. Verba præcepti fac ad interna membra accommodes. Animam à peccatis abluere, vnge caput vnguento sancto, ut consortium habeas cum Christo, qui nomen habet ab vnctione, atque ita demum accedito ad ieiunium. Noli obscurare faciem tuam more hypocritarum. Obscuratur facies, quum internus affectus externa specie velut incrustamēto inducto tegitur, ac mendacio, ceu velo obteto celatur. Siquidem hypocrita dicitur histrio, qui in theatro personam sustinet alienam, sæpe heri, quum sit seruus: aut regis quum sit priuatus. Itidē in hac vita plerique vitam suam velut è proscenio ad ostentationem componunt, aliud in corde gerentes, aliud in specie hominum oculis præ se ferentes. Noli igitur obscurare faciem. Qualis es, talis appare, ne te ipsum transfigures in habitum tristem ac tetricum, hinc laudem ac gloriam aucupans, si videare sobrius ac tēperans. Neque enim vlla vtilitas benignitatis, cui tuba præcinit, neque fructus vllus ieiunij, quod ad publicam sit ostentationem. Nam quæ geruntur ad præsentē ostentationem, ea nequaquam porrigunt fructum in seculum venturum, sed ad hominum laudem detorquent. Proin hilariter accurre ad ieiunij domum. Vetus donum est ieiunium, quod non veterascit nec senescit, sed vsque renouatur, sed perpe-

aliis, tuba. Psal. lxxx. Iā ἀναγνώματα. Esai. i.

Matth. vi.

γνώμη αὐτῆς μεταρθ.

ἐπι βλαμίας ἀναγνώματα παλλαγῆς

Elegans simile. γνώμη αὐτῆς ἐτυμολογ.

Vt anima facies obscuratur.

Hypocrita quis.

γνώμη.

tuo vigore pubescit. Putas me ieiunij antiquitatem à legis initio supputare? Etiam ipsa lege antiquius est ieiunium. Mane paulisper & comperies verum esse quod dixi. Caue existimes diem propitiationis, qui designatus Israëlitis erat mense septimo, decimo die mensis, fuisse ieiunandi principium. Ades huc, ac per historiam decurrens, vestigia ieiunij antiquitatem. Neque enim recens inuentum est, sed pretiosus thesaurus à maioribus repositus ac traditus. Quidquid vetustate præcellit, idem venerabile est. Reuerere igitur ieiunij canonicum. Tam vetus est, ut simul cum homine cœdito cœperit, in paradiso præscriptum est. Primum illud præceptum accepit Adam, ne de ligno scientiæ boni ac mali ederet. Hoc autem verbum non edetis, ieiunij & abstinentiæ lex est. Si à ligno ieiunasset Eva, nequaquam hoc nunc ieiunio opus haberemus. Neque enim qui valent egent medico, sed qui malè habent. In morbum incidimus per peccatum, sanemur per penitentiam. Sed penitentia sine ieiunio ociosa & infrugifera est. Maledicta terra, spinas & tribulos progignet tibi. In tristitia viuere iustus es, non indulgere delicijs. Per ieiunium satisfacito deo. Quin & ipsa quondam in paradiso vita ieiunij simulacrum est, non ob id modò quòd homo angelorum ritu viuens, dum paucissimis contentus est, similitudinem cum illis assequitur, verum etiã, quod quæcunque post hominum cogitatio commenta est, ea nondum erant excogitata in paradiso degentibus, nõdum vini potatio, nõdum pecudum mactatio, non alia quæcunque perturbant mentem humanam. Quoniam non ieiunauimus exulamus è paradiso. Ieiunemus igitur, ut ad illum postliminio reuertamur. An non vides, quomodo Lazarus per ieiunium ingressus est paradysum? Noli imitari Euz inobedientiam, noli rursus serpentē adhibere in consilium, qui dum gratificatur carni, cibum suggessit. Ne causseris corporis infirmam valetudinem, ne dixeris te ieiunium ferre non posse. Neque enim mihi istas excusationes profers, sed iuxta prouerbum, scienti loqueris, ni mirum deo quem nihil fugit. Age dic mihi, ieiunare non potes, & potes expleri edulijs, potes conficere corpus escarum pendere? Atqui infirmis, non variam ciborum copiam, sed inediam & abstinentiam à medicis solere præscribi scio. Qui sit igitur, ut cum ita possis, illa te non posse causseris? Vtrum ventri facilius est, tenui victu transmittere noctem, an copia ciborum grauatum iacere? immo ne iacere quidem, sed crebro huc & huc verti, distentum ac gementem? Nisi fortè simul dicturus es illud, quod naucleri facilius seruant nauim sarcinis onustam, quam eam quæ ad cursum expedita est ac leuis. Nam oneris magnitudine grauata, quauis exiguus fluctus adoriens demergit: Contra, quæ modicis sarcinis temperata est, facillè suffert vndarum impetum, eo quod nulla res impediatur eam quominus fluctum in altum surgentem superet. Eundem ad modum & hominum corpora, assidua expletione degrauata, facillè à morbis demerguntur. Ceterum quæ facili, leuique vtuntur alimonia, non modò malum, quòd à morbo imminente expectabatur, veluti tempestatis assultum effugiunt, verum

Ieiunij recens inuentum, γνώμη.

Ab extemplo.

Penitentia necessaria comitatur ieiunium, γνώμη.

Lazarus ieiunij, qui ieiunium.

Confirmat elegantius γνώμη.

verum etiam præsentem iam ægritudinem, veluti turbinem, quendã eo orientem discutiunt. Vide licet iuxta tuã sententiam laboriosus erit quiescere quàm currere, & ociosum esse quàm luctari, siquidem iudicas congruentius esse infirmos delictijs expleri, quàm parco, tenuique vti victu. Nam naturæ vis, quæ dispensat alimoniam animantiû corporibus, temperatum ac parcum victum facile concoquit, & in corporis quod alitur, substantiam vertit. At eadem vbi sumptuosos variosque cibos complexa est, nec deinde ad conficiendam eduliorum portionem pares vires habet, diuersa gignit morborum genera. Sed iam ad historiam se nostra recipiat oratio, ieiunij antiquitatem percurrens, & quã opere omnes sancti perinde quasi hæreditatem à maioribus traditam, ieiunium obseruarint, patresque suis quique liberis tradiderint, vnde & in nos perpetua quadã successione serie hæc deuenit possessio. Non erat in paradiso vinum, non erat pecudum mactatio, nõ carnum elus: Post diluuium cœpit vinum, post diluuium cœptum est vesci quibuslibet, æquè atque ante, terræ frugibus. Posteaquàm desperata est perfectio, tum deniq; concessa est fructio, Porro tum nullam fuisse vini experientiam argumento est Noë, qui nesciebat vini vsum. Nondum enim in vitam hominum irruerat, nondum mortaliû vfu assiduo terebatur. Itaque quum ille nec alium quenquam eo liquore vtentem vidisset, nec ipse esset expertus, incautus incidit in noxam, quã vinum adferre solet. Plantarat enim Noë vineam, bibitque de fructu eius, & inebriatus est, nõ quidem eo, quòd vinolentus esset, sed quòd ob imperitiam ignoraret modicè sumendum esse. Itaque inuentum bibendi vinum recentius est paradiso, adeo vetusta est ieiunij dignitas. Quin & Mosē cognouimus per ieiunium penetrasse in motem. Neque enim id ausus fuisset, fumante montis cacumine, neque sustinisset ingredi in nubem, nisi fuisset obarmatus ieiunio. Per ieiunium legem accepit digito dei scriptam in tabulis, atque in summo quidem monte ieiunium legem impetrauit, in imo vero montis, luxus & ingluuies ad idololatriam demeruit. Sedit enim populus vt ederet ac biberet, & surrexit ad ludendum. Quod famulus quadraginta dies ieiunus assidue versans cum deo, deprecansque confecerat, id vnica temulentia reddidit irritum, infrugiferumque. Nam tabulas, quas ieiunium impetrarat conscriptas digito dei, ebrietas cõminuit, dũ propheta iudicat indignũ, si populus ebrius legem acciperet à deo. In vnico temporis momẽto populus ille, qui maximis prodigijs dei cognitionem acceperat per luxum ad insaniam idola Aegyptiorum more colendi deuolutus est. Hæc vtraque inter se composito, hinc quomodo ieiunium adiungat deo, illinc quomodo luxus salutem verterit in exitium. Descende, ac via qua cœpisti ad inferiora perge. Quæ res Esau alienauit à deo, fratrique in seruitutem tradidit, nisi vnicum edulium, cuius gratia vendidit ius primogeniti? Iam Samuelem nõne deprecatio cum ieiunio coniuncta donauit matri? Quæ res fortissimum virum Sampsonem inexpugnabilem reddidit. An non ieiunium? Cum ieiunio in vtero matris conceptus est, cum ieiunio educatus est, ieiunio in virum adoleuit, quod ieiunium an-

Abstinentia maioris suorum exempli. Ieiunij laus ab extemplo.

Nubem vnguentum caligenem.

Esau ingluuies. ἔσεν ἄλλοτε Samuel. Sampson. αὐτορικήν.

gelus matris addixerat. Quidquid proficiscitur è vinea, ne edat, vinumque & ficeram ne bibat. Ieiunij propheta generat, potentibus addit robur. Ieiunium legum latoribus subministrat sapientiã, bona animæ custodia, corpori tutus conuictor, armatura fortiter belligerantibus, athletic exercitiũ. Hoc tentationes depellit, hoc vngit ad pietatem, vigiliæ familiaris comes, sobrietatis architectus. In bellis addit fortitudinem, in pace docet quietem. Nazarum sanctificat, sacerdotem reddit sacris idoneum. Neque enim fieri potest, vt is abique ieiunio sanctum ministerium cum fiducia peragat, non tantum in mystico horũ temporũ veroque cultu, verum etiam in eo qui iuxta legẽ in figuris peragebatur. Ieiunium Heliam magni illius miraculi spectatorem fecit, qui quum quadraginta dierum ieiunio repurgasset animam, ita demum in spelunca, quæ est in Choreb, promeruit videre dominum quatenus quidem homini videre datum est. Ieiunans viduẽ filium suum restituit aduersus ipsam etiã mortem robustus factus per ieiunium. Vox ab ore ieiuno proficiscens, populo transgressori clausit cælum, annos tres ac menses sex. Vt enim indomitum obstinatorum, duraque ceruice deo rebellium cor emolliret, voluit & ieiunium, ingrauescente fame, videlicet vt malitiã, quam è delictijs vitaque dissoluta contraxerat, abstinentia corrigerent. Helisseus autem cuiusmodi victu est vsum? Quomodo apud Sunamitidem hospitio refocillatus est? Quomodo ipse prophetas excepit? Nonne agrestia holera ac farinæ paucillũ hospitalitatis munus expleuerunt? Quo tempore calamitate simul cum herbis sumpta, periclitabatur qui gustarant, ni ieiunatoris precẽ veneni vis diluta fuisset. Atque vt semel omnia dicam, reperies quotquot fuerint sancti, omnes per ieiunium ad vitam deo, dignam fuisse institutos. Est lapis quidam eius naturæ, quem hinc Amianton Græci vocant, vt inquinari non possit. Hic ab igni non vincitur, sed impositus igni videtur ignescere, & in primam verti, rursus exemptus igni, perinde quasi fuisset aqua cõdidatus, apparet purior. Huiusmodi erant trium illorum puerorũ corpora apud Babylonios, illud ieiunio consecuta, vt nulla vi possent inquinari. Siquidem in vehemẽti fornacis flamma quasi natura fuissent aurei, ita apparuerunt noxia vi ignis superiores. Quin & auro potentiores declarati sunt. Neque enim illos liquefecit ignis, sed integros, illibatosque seruauit. Atqui nihil est, quod illam tũ flammam sustinere potuisset, quam naphthe, pix, & sarmenta sic alebant, vt ad quadraginta nouem cubitos diffunderetur, at in circuitum dispersa, plurimos Chaldæos absumpsit. Hoc igitur tantum incendium pueri cum ieiunio ingressi conculcarunt, liquidum ac roscidum aërem in igni tam vehementi respirantes. Neque enim ignis vel pilos illorum aufus est attingere, eò quòd à ieiunio essent aliti. Porro Daniel vir desideriorum, quum tres hebdomadas panem non edisset, nec vinum bibisset, demissus in lacum, etiam leones ieiunare docuit. Neque enim leones dentes in illum impingere valuerunt, perinde quasi è lapide,

Ieiunij ἔγκωμιον.

Heliam.

Ἰησὺς πῖς.

ἀλιεργεραχὺ.

ἀμιαντὸν Διοσκορ. 5. c. 147.

Trium puerorum abstinencia. Tertia colatio.

Νεὶ τῶν, ἔσεν ἄλλοτε, ἢ ἑσὶν ἄλλοτε.

Daniel. *Exemplum* *epulorum* *in* *claustra* *ferris*.

aut ferro, aut alia quapiam rigidiore materia con-
 cretus fuisset. Adeo quemadmodum tinctura fer-
 rum indurescit, ita ieiunium per viri corpus dura-
 uerat, ac leonibus insuperabile reddiderat: Ne-
 que enim aduersus sanctum os apparuerunt. Ieiunium
 rest inxit vim ignis, obturavit ora leonum. Ieiunium
 preces nostras subuehit in caelum, dum illis alarum
 vice fit, quo sursum ferantur. Ieiunium familiarum
 est incrementum, sanitatis mater, iuuentutis pae-
 dagogus, ornamentum senibus, bonus comes viatori,
 tutus conuictor coniugatis. Non suspicatur quenquam
 insidias struere coniugio maritus, concipiens uxori
 familiare ieiunium. Non contabescit vxor zelotypia
 cernens maritum amplecti ieiunium. Quis rem familiarem
 dimittit in ieiunio? Recense hodie domus supellectilem,
 ac postea denuo numera, nihil ob ieiunium deesse
 comperies in rebus domesticis. Nullum animal
 deplorat mortem, nusquam sanguis, nusquam
 flagitatio aduersus animantia, ab implacabili ventre
 veniens. Cessat machera coquorum, mensa contenta
 est sponte nascentibus. Sabbatum Iudaeis erat
 traditum, ut quiescat inquit, iumentum & famulus
 tuus. Sit ieiunium famulis requies a perpetuis
 laboribus, qui tibi per totum annum inseruiunt.
 Dato respirationem coquo tuo, da ocium mensarum
 apparitorum, quiescat manus pocillatoris, sit
 aliquando respiratio variorum beliariorum ac
 cupediarum architecto. Conquiescat tandem ipsa
 domus ab infinitis tumultibus, a fumo, a nidore,
 ab his qui sursum deorsum cursitant, ac ventri
 velut imperiosa dominique ministrat. Prorsus etiam
 tributorum exactores sibi obnoxii paupersper
 concedunt libertatem. Det aliquantum vacationis
 venter, det inquam, concedat nobis quinque
 dierum indicias, qui semper alioqui flagitat,
 nec vnquam desinit, dum quod accepit hodie,
 cras obliuiscitur. Quum fuerit expletus, tum de
 temperantia philosophatur, vbi discussit tumorem,
 placitorum illorum obliuiscitur. Ieiunium non
 nouit fenoris incrementum, non olet vsuras
 ieiunantis mensa, non praefocat orphanum
 ieiunatoris filium, non a patre constat, quod
 serpentium ritu circumuolutum strangulat heredem.
 Quanquam & alias ieiunium occasionem adfert
 ad hilaritatem. Nam quemadmodum sitis efficit,
 ut iucundus sit potus, & sicut famis praecedens,
 epulas facit suas, ita & edulorum sumptionem
 ieiunium condit atque edulcat. Dum enim se
 medium interponit, ac deliciarum perpetuum
 usum interrumpit, efficit ut quum ad sumptionem
 intermissam reditur, ea tibi sit tanquam noua
 iucundior. Proinde si vis tibi mensam apparere
 suauem, adhibe ex ieiunio vicissitudinem. At tu
 dum nimium delicijs addictus es, non sentis,
 quod tibi delicias reddis inspidas, ac praevoluptatum
 amore voluptatem perdis. Nihil enim tam est
 appetendum, quin abeat in fastidium, si perpetuo
 fruare. Atque raro contingunt, his aude fruimur.
 Sic & qui condidit nos deus sapiens, & illud
 procurauit, ut quae nobis ad vnum vitam largitus
 est gratiam apud nos obtineat ipsa vicissitudine.
 An non vides solem esse laetiosem post noctem? ac
 vigiliam esse iucundiosem post somnum? & ita
 sanitaem esse desiderabiliosem diuersa expertis? Itidem
 & cibus gratior est post ieiunium, idque pariter

Exce inter pocula quae sunt, & c. Peris. & simili. Collatio elegans. *Exemplum* *epulorum* *in* *claustra* *ferris*.

Exemplum *epulorum* *in* *claustra* *ferris*. Collatio ex contrarijs.

& diuitibus, quibus mensa est opipara, & tenuibus
 parabili facilique victu ventibus. Terreat te diuitis
 exemplum, quem vita in delicijs acta tradidit incendio.
 Non enim ob crimen iniustitiae, sed ob vitam molliciem
 exustus est in camino ardente. Proin ut hoc incendium
 extinguamus aqua opus est. Adde, quod non solum ad
 venturi seculi fugienda mala, & assequenda bona,
 vtile est ieiunium, sed hic interim ipsi carni
 conductibilis est. Siquidem habitudo corporis
 extremè bona, sensim mutatur, & in diuersum
 recidit: nimirum succumbente natura, nec valente
 corpulentiae pondus sustinere. Vide ne qui nunc
 aquam respis, in posterum exemplo diuitis illius,
 stillam aquae concupiscas. Nempe per aquae potum
 lapsus est in crapulam, nulli caput vnquam doluit,
 aqua grauatam. Nullus eguit alienis pedibus
 cum aquae potu familiaritatem habens. Nullum
 sui pedes destituerunt, nullae manus factae sunt
 inutiles, quae aqua irrigantur. Nam concoctionis
 vitium, quod viuientes in delicijs necessario
 comitatur, acres morbos gignit, in hominum
 corporibus ieiunantis color venerabilis est, non
 inuercundo rubore floridus, sed sobrio pallore
 decoratus, oculi placidi, compositus incessus,
 vultus cordatus, nec intemperanti risu distortus,
 concinnus sermo, purum cor. Reuoca in memoria
 quotquot ab orbe condito fuerunt sancti, quibus
 dignus non erat mundus, qui circumstant in
 pellibus ouium & caprarum, egentes, pressi,
 afflicti, illorum imitare vitam, si modò illorum
 cupis assequi partem. Quae res Lazaro quietem
 parauit in sinu Abrahae? Nonne ieiunium? Porro
 Ioannis Baptistae vita, qui aliud erat, quam vnicum
 ac perpetuum ieiunium? qui non habebat lectum,
 non arua, non aratorem (ut ait Hesiodus) bouem,
 non triticum, non pistorem, denique non aliud
 quidquam eorum quae ad victum pertinent. Ideoque
 inter natos mulierum non extitit quilibet maior
 Ioanne Baptista. Paulum quum aliam praecipue
 ieiunium quod supra afflictionibus suis glorians
 recenset, in tertium caelum subuexit, Porro qui
 caput est omnium quos commemorauimus, dominus
 noster, non prius in carne, quam pro nobis adsumpsit,
 diaboli insultus excepit, quam eam ieiunio
 communisset, simul & nos erudiens, ut nosmet
 aduersus tentatoris conflictus exemplo palaestrarum
 vngamus, & exerceamus. Et vide quam
 mirabiliter ille tentatori per esuritionem praebuit
 ansam. Alioqui propter diuinae naturae sublimitatem
 non patebat ad illum aditus diabolo, nisi se per
 esuritionem ad humanam imbecillitatem submisisset.
 Attamen cum rediens ascenderet in caelum cibum
 gustauit, quo fidem faceret naturae verumque
 corpus esse, quod excitatum erat a morte. At tu
 supra modum saginandi te ipsum, carneque
 onerandi, nullum finem facis, rursus dum mentem
 nulla salutarium ac viuificorum dogmatum
 alimonia pastam finis extabescere, nulla tibi cura
 est. An ignoras quod perinde atque in acie hinc
 atque hinc instructa ad conflictum, qui alteri parti
 fert suppetias, facit ut altera vincatur, ita qui
 carni sese adiungit, expugnat spiritum, & qui
 stat a spiritu, carnem in seruitutem redigit? Hae
 enim sibi inuicem aduersantur. Proinde si cupis
 mentem reddere validam, fac carnem domes
 ieiunio. Hoc enim est quod ait Apostolus, quod

Exemplum *epulorum* *in* *claustra* *ferris*.

Attenda singula.

Metaphora.

Exemplum epulorum in claustra ferris.

Collatio.

quod quantum externus homo corrumpitur, tantum
 internus renouatur. Item illud: Quum infirmus
 tunc potens sum. Itane non contemnes istas escas,
 quae corrumpuntur: itane non te capiet illius mensae
 desiderium, quae est in regno caelorum, quam
 prorsus hic ieiunando tibi praeparabis. An ignoras
 quod immoderata expletione, tibi ipsi pinguem
 paras vermem, conscientiae carnificem ac
 discrediatorem. Quis enim in splendidis epulis,
 perpetuisque delicijs particeps factus est vilius
 domi spiritualis? Moses dum alteram accepit
 legem, altero ieiunio opus habuit. Nisi apud Nini
 uitas simul cum hominibus ieiunassent, & bruta
 animantia, haudquaquam effugissent subuersio-
 nem quam deus per Ionam fuerat comminatus. Quorum
 membra ceciderunt in deserto? Nonne eorum qui
 esum carniū flagitabant? At illi donec erant
 contenti manna, & aqua de petra fluente, superabant
 Aegyptios, per mare fecerunt iter, non erat infirmus
 in tribus eorum. Ceterum postea quam recordati
 sunt carnium, ac lebetum: posteaquam concupiscentia
 reuersi sunt in Aegyptum, non viderunt terram
 repromissam. Non metum exemplum? non horres
 edacitatem? ne forte te a bonis quae speramus
 excludat. Ac ne Daniel quidem ille sapiens
 visiones videre meruisset nisi ieiunio reddidisset
 animam limpidiorem. Siquidem e copioso pastu
 ceu fumosi quidam vapores exhalantur, qui lucem
 sancti spiritus in hominis mentem irradiantem,
 quasi densa nubes interueniens, intercipiunt.
 Quod si angelorum quoque cibus est vilius, panis
 est, quemadmodum ait propheta, panem angelorum
 comedit homo. Non carnes, non vinum, non denique
 quaecumque alia quae ventri seruiantibus ingenti
 studio apparantur. Ieiunium armatura est ad
 confliendum cum impijs spiritibus. Nam hoc genus
 non eicitur nisi per deprecationem ac ieiunium.
 Tam multa bona proueniunt e ieiunio. E diuerso
 satietas lasciuiae initium est: protinus enim
 vna cum delicijs, ebrietate, & omni genere
 conditis bellarijs, irruit omnis forma pecuniae
 intemperantiae. Hinc equi insanientes in
 foeminas, fiunt homines obscitrum ac furorem
 quem in animo gignunt deliciae. A temulentis
 orta est naturae inuersio, dum in masculino
 sexu foemininum, in foeminino masculinum
 quaerunt. Ieiunium vero etiam in vsu coniugij
 modum temperantiaeque docet, ac voluptatum
 lege concessarum immodicum usum castigans,
 parit cocors ocium, ut perseuerent in praecatione.
 Caue tamen ne ieiunij utilitatem sola esca-
 rum abstinentia metiaris. Verum enim ieiunium
 est ab omnibus vitijs esse alienum. Solue omne
 vinculum iniquitatis, condona proximo, si quid
 dolet animo, remitte illi debita. Nolite ad contentiones
 ac lites ieiunare. Carnes non edis? sed comedis
 fratrem tuum. A vino abstines, sed ab iniurijs
 tibi non temperas. Expectas vespeream, ut cibum
 capias, sed diem totum absumis apud tribunalia.
 Vae his qui ebrii sunt, non a vino. Ira, mentis
 est temulentia, eamque a sobrietate excurrit,
 haud aliter quam vinum. Quin & dolor temulentia
 est sensum hominis obruens ac demergens. Rursus
 alia temulentia metus est, quoties ad ea fertur,
 ad quae non oportet. Siquidem a timore inimici
 inquit, erue animam meam. In summa, qui-

Exemplum confirmat exemplo.

Null.

B.

C.

Null.

Antitheses.

uis affectus dimouens animam a statu suo, merito
 dicitur ebrietas. Considera mihi homine ira percitum,
 quam temulentus sit eo morbo. Non est sui compos,
 non nouit semetipsum, non nouit qui adsunt,
 sed velut in pugna nocturna, tetat omnia, impingit
 in omnia, inconsiderata loquitur, non potest
 cohiberi, conuiciatur, cedit, minatur, deierat,
 vociferatur, clamore disrumpitur. Fugito istam
 temulentiam, sed ne illam quidem quae ex vino
 nascitur, admitte. Noli te ad largiorem vini
 portionem aquae potu praeparare. Ne te ad ieiunij
 mytheria introducat ebrietas. Non est per temulentiam
 aditus ad ieiunium, quemadmodum nec ad iustitiam
 iter est per fraudationem, nec ad sobrietatem per
 lasciuiam, nec (ut summatim dicam) per maliciam
 ad virtutem. Aliud ostium est ad ieiunium. Ebrietas
 ad lasciuiam, inducit, ad ieiunium frugalitas.
 Athleta ante certam exercetur, ieiunator ad
 ieiunandum temperantia praeparatur. Ne veluti
 viciens ieiunij dies, neu veluti fucum facturus
 legis auctori, in hos quinque dies crapulae
 thesaurum reponito. Stultè siquidem facis, si
 corpus quidem conficis, nec tamen solatium esuritioni
 admoues. Ista infida penui cella est, in per-
 tusum hauris dolium. Fit enim ut vinum perfluat
 ad suam recurrens viam, peccatum vero maneat
 in dolio. Famulus profugit ab hero verberate: tu
 vero non recedis a vino, quod quotidie contundit
 caput tuum. Modus vtendi vino optimus est,
 corporis necessitas. Quod si fines praetergredieris,
 postredie venies capitis grauedine affectus,
 occitas, vertigine laborans, praefectum obolens
 vinum, omnia tibi circumferri, omnia circumuolui
 videbuntur. Ebrietas ut somnum adfert mortis
 germanum, ita vigiliam habet somnijs adsimilem.
 An ignoras quem es hospitio excepturus? Nimirum
 illum qui nobis ita pollicitus est: Ego & pater
 veniemus, & mansionem apud eum faciemus.
 Quis igitur prius recipis temulentiam, ac domino
 ingressum pracludis? Quis permittis vt hostis
 munimenta tua prior occupet? Ebrietas non
 recipit dominum, ebrietas spiritum sanctum
 propellit. Fumus quidem abigit apes, dona vero
 spiritalia fugit luxus. Ieiunium ciuitatis est
 ornamentum, fori tranquillitas, domorum pax,
 incolumitas facultatum. Vis ieiunij videre dignitatem?
 Confer mihi hodierni diei vespeream cum vespere
 crastini, conspicias ciuitatem e tumultu ac
 tepestate mutata in profundam tranquillitatem.
 Vtinam autem & hodiernus dies crastino similis
 sit, quod ad sobrietatem attinet, & crastinus dies
 hodiernum aequet hilaritate. Ceterum qui nos
 perduxit ad hunc temporis recursum dominus,
 praestet nobis tanquam certatoribus, vt per hos
 dies, quibus ad certam euocamus, robur ac nervos
 continentiae declaremus, quo praeparemur &
 ad illum diem, qui coronas distribuit pro meritis
 vt recordemur nunc quidem salutaris afflictionis,
 in futuro vero seculo praemij reponendi pro
 his quae gessimus in hac vita, in iusto iudicio
 Christi ipsius, quoniam illi gloria in secula, Amen.

Ex ebrietate te turpis prognata mala.

inavisiabilis.

Ex ebrietate te turpis prognata mala. Argumentum a contrarijs.

A simili argumentum Eucharistica.

Collatio.

De

DE IEIUNIO ORATIO

secunda, Eodem interprete, auctore Damiano

Esai. xl. Exhortatio à simili parita.

XHORTAMINI, inquit scriptura, sacerdotes populum, loquimini ad aures Hierusalem, Ea vis est orationis, vt & studiosis possit impetum intendere, & ignavis ac segnibus excitare propitium.

Hanc ob causam duces quum milites in acie statuunt, exhortatorijs orationibus ante conflictum uti solent. Tanquam vim habet ea exhortatio, vt compluribus etiam mortis contemptum frequenter adferat. Similiter qui athleticis exercendis, puerisque ad huiusmodi certamina instituendis preserti sunt, si quando in stadijs certaturos producunt, hortandi gratia multa differunt, de necessario tolerandis laboribus, deque coronis. Adeoque multis persuadent, vt dum victoriae gloria ambiunt, corpora sua contemnant. Proinde mihi quoque, qui Christi milites ad praelium cum inuisibilibus hostibus gerendum in acie digero, athleticisque pietatis ad iustitiae coronas per temperantiam instruo, opus est oratione exhortatoria. Quid igitur est quod dico fratres? Nempe quod his qui bellicis in rebus exercentur, quique in palestris luctando desudant, conuenit, vt copia ciborum reddant seipsum corpulentos & obesos, videlicet quod validioribus neruis labores queant capeffere. Contra vero, quibus non est colluctatio aduersus sanguinem & carnem, sed aduersus principatus, aduersus potestates, aduersus mundi dominos tenebrarum harum, aduersus spirituales malitias, hos oportet per sobrietatem ac ieiunium ad certamen exerceri. Etenim quemadmodum oleum oblitit athletam, ita ieiunium robur addit ei qui ad pietatem exercet sese. Itaque quantum subtraxeris carni, tanto reddes animam habitudine spirituali nitidior. Nam robur aduersus inuisibiles hostes non superat corporis distensione, sed fortitudine spiritus, & erga afflictiones tolerantia. Ita ieiunium per omne quidem tempus vile est, ijs qui illud sponte suscipiunt (Neque enim assultus demonum quidquam audet aduersus ieiunantem, ac vitae nostrae custodes angeli diligentius adsunt ijs, qui ieiunio purgatam habent animam) sed multo magis hoc tempore, quo per vniuersum terrarum orbem vndique denuntiatur ieiunij praerogatiua. Nec vlla est insula, nec vlla terra continens, non ciuitas, non gens vlla, non extremus mundi angulus, vbi non sit auditum ieiunij edictum. Quin & exercitus, & viatores, & nauatae, & negotiatores, omnes pariter audiunt edictum, & summo gaudio excipiunt. Ne quis igitur semet excludat à numero ieiunantium, in quo omne hominum genus, omnis aetas, omnes dignitates formae censentur. Angeli sunt, qui in singulis ecclesijs describunt ac recensent ieiunantium capita. Vide ne ob breuem edendi voluptatem, simul & priueris angeli recensione, & teipsum apud eum qui recensuit exercitum, obnoxium facias desertoris crimini, Leuius periculum est, si quis rhipsalpis appelletur, quod in acie clypeum abiecerit, quam si magnam illam armaturam ieiunium videatur proiecessit. Diues es? Ne ieiunium affeceris contumeliam: affecies autem, si graueris illud ad mensurae consortium admittere, neve nullo tuae domus honore dignatum dimittas, quum illa interim praedelicij ac voluptate suauiter agar, ne quando te reum peragat apud eum qui de ieiunio legem tulit, fiatque, vt ex condemnatione ad longe maiorem mediam adigaris, siue ex aduersa valetudine corporis, siue ex alio quopiam tristi casu. Contra qui pauper est, ne simulatione ac subfannatione utatur erga ieiunium, quum illud iam olim habeat, & domus, & vitae socium. Porro mulieribus quae est naturale respirare, tam est conueniens ieiunium. Pueri veluti plantae lactiores, aqua ieiunij irrigantur, senibus leuem reddit laborem, iam olim contra tracta cum ieiunio familiaritas. Siquidem labores quibus diutino vsu assueueris minus, effendunt, si inciderint in exercitatum. Iam viatoribus expeditus itineris comes est ieiunium. Quemadmodum enim luxus cogit illos onustos incedere, nimirum ea quibus se ingurgitarunt circumferentes, sic ieiunium eos & leues reddit & expeditos. Et postea quum, posteaquam exercitum castra metata sunt, militibus comitatus suppeditetur, non ad delicias, sed ad necessitatem, an non multo magis nobis, qui aduersus hostes inuisibiles prodimus in praelium, ac post eos deuictos ad supernam patriam festinamus, conueniet, tanquam in castris degentibus, necessarijs esse contentos? Suffer afflictionem vt bonum decet militem, certa legitime, vt coroneris, illud reputans, quod quicumque certat, in omnibus sibi temperat. Sed quod mihi modo inter dicendum venit in mentem, indignum est quod praetereatur, videlicet, quod huiusmodi militibus, iuxta laborum modum, augetur obsequium. Contra inter spirituales cataphractos, ijs qui minus habent alimoniam plus habent honoris, quemadmodum & galeae nostrae ex diametro disident à natura corruptibili. Harum enim materia ferrum est, nostrae vero ex spe salutifera constant. Itidem illis scutum est ligno ac tergo bubulo confectum est, nostrum vero munimentum fides est. Rursum nos thorace iustitiae obarmamur, illi tunicam ansis contextam circumferunt. Praeterea nobis adest gladius spiritus ad defensionem, illi ferro defenduntur. Ex his perspicuum est, quod non iisdem cibarijs nos quibus illi vegetamur viresque colligimus, sed nos pietatis dogmata corroborant, illis ad parandas vires expletione ventris est opus. Quoniam igitur temporis circulus, dies hos vehementer optabiles nobis reduxit, omnes eos tanquam veteres nutricios lubentes & hilares excipiamus, per quos ecclesia nos ad pietatem educat. Proinde ieiunaturus, noli tristis esse Iudaeorum exemplo, sed iuxta doctrinam euangelicam teipsum hilarem & alacrem praebere, neque lugeas ventris indiam, sed animae potius gratulare spiritualibus copulis fruenti. Scis quod caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Itaque quum haec sibi inuicem aduersentur, subtrahamus carni voluptatem, augeamus animae robur, vt per ieiunium collectis viribus ad superandas concupiscentias, coronis abstinentiae repositis cingamur. Iam igitur teipsum exhibeas dignum ieiunio comprimis venerabili, ne hodierna tumulencia crastinam temperantiam corrumpas. Improbum istuc consilium est, praua cogitatio est, ita dicentium, quoniam

Quotiens elegans.

Attende ieiunij quanta sit virtus.

Ad vnum omnes ieiunabant.

Quo nomine dicitur Demosthenes.

meliam: affecies autem, si graueris illud ad mensurae consortium admittere, neve nullo tuae domus honore dignatum dimittas, quum illa interim praedelicij ac voluptate suauiter agar, ne quando te reum peragat apud eum qui de ieiunio legem tulit, fiatque, vt ex condemnatione ad longe maiorem mediam adigaris, siue ex aduersa valetudine corporis, siue ex alio quopiam tristi casu. Contra qui pauper est, ne simulatione ac subfannatione utatur erga ieiunium, quum illud iam olim habeat, & domus, & vitae socium. Porro mulieribus quae est naturale respirare, tam est conueniens ieiunium. Pueri veluti plantae lactiores, aqua ieiunij irrigantur, senibus leuem reddit laborem, iam olim contra tracta cum ieiunio familiaritas. Siquidem labores quibus diutino vsu assueueris minus, effendunt, si inciderint in exercitatum. Iam viatoribus expeditus itineris comes est ieiunium. Quemadmodum enim luxus cogit illos onustos incedere, nimirum ea quibus se ingurgitarunt circumferentes, sic ieiunium eos & leues reddit & expeditos. Et postea quum, posteaquam exercitum castra metata sunt, militibus comitatus suppeditetur, non ad delicias, sed ad necessitatem, an non multo magis nobis, qui aduersus hostes inuisibiles prodimus in praelium, ac post eos deuictos ad supernam patriam festinamus, conueniet, tanquam in castris degentibus, necessarijs esse contentos? Suffer afflictionem vt bonum decet militem, certa legitime, vt coroneris, illud reputans, quod quicumque certat, in omnibus sibi temperat. Sed quod mihi modo inter dicendum venit in mentem, indignum est quod praetereatur, videlicet, quod huiusmodi militibus, iuxta laborum modum, augetur obsequium. Contra inter spirituales cataphractos, ijs qui minus habent alimoniam plus habent honoris, quemadmodum & galeae nostrae ex diametro disident à natura corruptibili. Harum enim materia ferrum est, nostrae vero ex spe salutifera constant. Itidem illis scutum est ligno ac tergo bubulo confectum est, nostrum vero munimentum fides est. Rursum nos thorace iustitiae obarmamur, illi tunicam ansis contextam circumferunt. Praeterea nobis adest gladius spiritus ad defensionem, illi ferro defenduntur. Ex his perspicuum est, quod non iisdem cibarijs nos quibus illi vegetamur viresque colligimus, sed nos pietatis dogmata corroborant, illis ad parandas vires expletione ventris est opus. Quoniam igitur temporis circulus, dies hos vehementer optabiles nobis reduxit, omnes eos tanquam veteres nutricios lubentes & hilares excipiamus, per quos ecclesia nos ad pietatem educat. Proinde ieiunaturus, noli tristis esse Iudaeorum exemplo, sed iuxta doctrinam euangelicam teipsum hilarem & alacrem praebere, neque lugeas ventris indiam, sed animae potius gratulare spiritualibus copulis fruenti. Scis quod caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Itaque quum haec sibi inuicem aduersentur, subtrahamus carni voluptatem, augeamus animae robur, vt per ieiunium collectis viribus ad superandas concupiscentias, coronis abstinentiae repositis cingamur. Iam igitur teipsum exhibeas dignum ieiunio comprimis venerabili, ne hodierna tumulencia crastinam temperantiam corrumpas. Improbum istuc consilium est, praua cogitatio est, ita dicentium, quoniam

γυμνη

αμοιβη

γυμνη

αμοιβη

αμοιβη

αμοιβη

επιμελεια

επιμελεια

επιμελεια

γυμνη

επιμελεια

αμοιβη

γυμνη

αμοιβη

αμοιβη

αμοιβη

επιμελεια

επιμελεια

επιμελεια

niam nobis quinque dierum ieiunium indictum est hodie nosipsum temulentia obruamus. Nemo pudicam vxorem legitime ducatur, ante scorta & concubinas inducit in aedes. Neque enim coniux legitima patitur conuictum cotuberniumque domesticum, stupro corruptarum. Proinde ne quum expectatur ieiunium, prius introducas ebrietatem, quae est scortum publicum, quae est impudentiae mater, quae risu gaudet, quae insanit, quae ad omnem dedecoris speciem facilis ac procliuus est. Neque enim ieiunium & precatio introibunt in animam temulentia marcidam. Ieiunantem intra sacrorum cancellos recipit dominus: ac luxu crapulaque plenum veluti prophanum & à sacris alienum nequam admittit. Etenim si cras venias vinum obolens, idque cruditate corruptum ac putrefactum, quomodo tibi crapulam pro ieiunio sim imputaturus? Neque enim illud cogita, quod merum tibi recens infusum non est, sed quod à vino purus non es, hoc reputa. In vtro te ordine collocabo? Inter ebrios, an inter ieiunantes? Praeterea vinolentia te sibi asserit. Praesens inedia ieiunium testificatur. Anceps es & controuersum temulentiae veluti macerium, nequillia abs te abstinebit manu iniectionem, idque optimo iure: quippe quae manifesta seruitutis argumenta proferat, odorem vini velut in lagena residentem. Hic protinus primus ieiunij dies tibi reprobus fuerit, ob temulentiae reliquias in te repositas. Quorum autem primitiae reijciuntur, haud dubium quin in his totum quodque sit reijciendum. Ebrij regnum dei non possidebunt. Si temulētus accedis ad ieiunium, quid utilitatis auferis? Nam si te ebrietas excludit à regno caelorum, quis deinceps est ieiunio fructus? An non vides, quod qui in domandis equis, qui ad certamina aluntur, peritissimi sunt, quum instat certaminis dies, eos inedia praeparant: tu contra studio temetipsum saturitate reddis obesum. Adde ventris studio bruta etiam animalia praecurris. Venter onustus, non solum ad cursum, sed ne ad somnum quidem accommodus est, eo quod distento ciborum copia, non datur quiescere, sed cogitur subinde semet nunc in dextrum nunc in leuam latius vertere. Ieiunium seruat paruulos, sobrii reddidit iuuenem, venerabilem facit senem. Venerabilior enim est canicis ieiunio decorata. Ieiunium foeminis ornatus est congruentissimus, etate ac robore vigentibus pro freno est. Ieiunium matrimonij custodia est, virginitatis nutritius. Atque haec quidem commoda adfert priuatum ieiunium, in singulis quibus in quibus colitur. At publice quomodo vitam nostram gubernat? Totam semel ciuitatem, totumque populum ad tranquillitatem componit, conloquit clamores, sedat lites, conuictijs imponit silentium. Cuius magistrum interuentus puerorum strepitus tam subito compescit, quam ieiunium obiter exorients ciuitatis tumultus coercet: Quis comessator prodijt in ieiunio? Quis vniquam chorus lasciuens à ieiunio constitutus est? Teneri risus, cantiones meretriciae, insanæ saltationes subito diffugiunt à ciuitate, à ieiunio tanquam ab austero quopiam iudice in exilium actae. Quod si omnes ieiunium ad res gerendas in consilium adhiberent, nihil obstaret, quo minus per vniuersum terrarum orbem pax esset, videlicet nec gentibus inter se conflictantibus, nec exercitibus

inter se impressionem facientibus. Ne arma quidem cuderentur, si ieiunium rerum potiretur, nec forensium controuersiarum strepitus esset, neque quisquam habitaret in carceribus. In summa nec deserta haberent latrones, nec respublicae sycophantas, nec mare piratas. Si omnes essent ieiunij discipuli, prorsus non audiretur, vt ait beatus Iob, vox exactoris, nec vita nostra tot suspirijs, tot moeroribus esset differta, si ieiunium vitam nostram gubernaret. Perspicuum est enim quod omnes doceret, non tantum in edulij temperantiam, verum etiam ab auaritia & rapinis, denique ab omni vitio prorsus abhorreret, & immunem esse. Quibus extirpatis, nihil vetaret quo minus & nos in alta pace animorumque tranquillitate vitam nostram transmitteremus. Nunc vero qui vt ieiunium reijciunt, ita delicias tanquam in his sita sit vitae felicitas, expetunt, non tantum infinitum illud vitiorum examen induxerunt, verum & sua ipsorum corpora perdunt vitiantque luxu. Obsertua mihi vultuum discrimen tum eorum qui hodie sub vesperam conspiciuntur, tum eorum qui cras apparebunt. Hodie tument, rubore suffusi, sudore tenuiorantes, oculi humentes, praecipites, atque ob nebulam intus è stomacho exhalantem, exacte cernedi facultate priuati. Crastino vero die videbis eosdem vultus compositos, graues, colore naturali recepto, toto habitu praesentem animum praeseferentes, omnibus sensibus integris, vt pote quorum naturalibus actionibus nulla intus causa tenebras offundit. Ieiunium similitudo est hominum cum angelis, iustorum contubernalis, vitae sobrietatis. Per ieiunium Moses factus est legislator, ieiunij fructus est Samuel. Ieiunans Anna, deum deprecata est. Adonai domine deus omnipotens, si respiciens respexeris ad ancillam tuam, dederisque mihi prolem masculinam, dabo illam in conspectu tuo donum. Vinum & siceram non bibet, vsque ad diem obitus sui. Ieiunium magnum illum Sampsonem educauit, idque quam diu viro adfuit, singulis conflictibus mille hostes prostrati sunt vrbium portae subrutae sunt, leues robur manu illius non sustinuerunt. At simul atque ebrietas ac scortatio corripuit hominem, captus est ab hostibus, atque exoculatus, pro ludo expositus est pueris alienigenarum. Helias cum ieiunasset, clausit caelum tres annos, ac menses sex. Etenim cum videret multam insolentiam nasci è satietate, necesse erat illos per famem inuitos ad ieiunium adigere. Eoque peccata illorum iam in immensum excurrere cohibuit, dum ieiunio, velut vitione aut sectione, progressum ad maiora mala interrumpit. Excipite hoc pauperes cotubernale vobis ac mensura socium. Excipite serui, vt respirationem à perpetuis seruitij laboribus. Excipite diuites, quod noxae è luxu contractae medeatur, quodque vicissitudine, & nouitate vobis iucundiora reddat, ea quae tunc ob assuetudinem fastidiuntur. Excipite imale valentes sanitatis matrem. Qui bona estis habitudine, excipite bonae habitudinis custodem. Interroga medicos, ac dicent tibi, nihil est periculosius habitudine corporis, extremè bona, Eoque qui peritissimi sunt artis, per ieiunium detrahunt redundantiam, ne vis naturae pondere corpulentiae fracta succumbat. Studiosè quidam in ediam detractis superuacuis, locum faciunt virtuti nutritiue

επιμελεια

Doctrina Hippocratis et Galeni.

tiar ad nouam alteram alituram, ac de integro faciendum corporis incrementum. Adeo id omni serio negotio, in omni corporis habitu ieiunij præsto est utilitas, ac pariter omnia condecorat, domos, fora, noctes, dies, ciuitates, deserta. Quæ igitur nobis tot modis suam honestatem largiatur, hilariter illud iuxta domini præceptum excipiamus, non tristes sicut hypocritæ, sed mentis hilaritatem absque furo præ nobis ferentes. Quamquam non arbitror mihi perinde opus esse, ut vos ad ieiunium exhorter, atque ut dehorte ne quis hodie in vitium ebrietatis incidat. Nam ieiunium quidem plerique partim ob consuetudinem, partim ob pudorem inter ipsos mutuam suscipiunt. Verum ab ebrietate metuo, quam vinolentia non aliter quam paternam hereditatem mordicus tenent. Quemadmodum enim qui longinquâ perfectionem adornant, componunt sarcinas & comestum parant, ita nonnulli vecordes hodie aduersus quinque dierum ieiunium vino indulgēt. Quis est vsque adeo vefanus, ut priusquam bibere incipiat, ebriorum more deliret? An nescitis quod venter non seruat depositum? Venter conciliator est pessimæ fidei, penu incustoditū, in quod quum multa reposueris, noxam quidem retinet, at non seruat deposita. Vide ne tibi quoque si cras veneris cum ebrietate, dicta sint ea, quæ sunt ex Esaiâ recitata. Non istud ieiunium elegi dicit dominus. Quid mifces ea quæ misceri non possunt? Quod consortium temulentia cum ieiunio? Quæ societas vinolentia cum abstinentia? Quis cōsensu templo dei cum idolis? Templum enim dei sunt, in quibus habitat spiritus dei. Contrâ templum idolorum sunt, qui per ebrietatem, vili ac plebeiam admittunt intemperantiam. Hodierne dies vestibulum est ieiunij, quo profecto qui in vestibulo prophanatur, indignus est qui ad sancta introeat. Nullus seruus cupiens hero suo reconciliari, hostem illius patronum ac reconciliatorem adhibet. Ebrietas inimica est deo, ieiunium penitentia inicitū est, itaq; si cupis per confessionem reuerti ad deum, fugito temulentiam, ne magis etiam abs te deum alienet. Attamen ad hoc, ut laudem promereatur ieiunium, non est per se satis temperare à cibis, sed ieiunium ieiunemus acceptabile, deo gratum. Verum ieiunium est à vitij immunem esse, continentia linguæ, iræ cohibitio, concupiscentiarum amputatio, obrectationis, mēdacijs, periurij. Ab his abstinere verum est ieiunium. In his igitur honestum ac bonum est ieiunium. Ceterum deliciemur erga dominum, in meditatione spiritualium eloquiorum, inque suscipiendis salutaribus præceptis, denique in cunctis dogmatibus, quibus emendatur animi nostri. Rursus ab interno mentis ieiunio caueamus, quod & propheta deprecatur: Num fame occides domine animas iutorum? Ac rursus: Non vidi iustum desertum, nec semen eius quærens panem. Nec enim loquitur de panibus sensibilibus, qui nouerat filios patriarchæ Iacob, panū inopia coactos descendisse in Aegyptum, sed de spirituali loquitur alimonia, qua interior noster homo perficitur. Ne veniat in nos ieiunium quod deus comminatur ludæis: Ecce enim dies venient dicit dominus, & inducam in terram famem, non famem panis, neque sitim aquæ, sed famem audiendi verbū

domini: quæ ideo immisit iustus iudex, quod perspiceret eorum mentem verorum dogmatum penuria macrescere, exeternū verò hominem supra modum pinguescere, & obesum fieri. Per omnes igitur hosce sequentes dies cōuiuio excipiat nos spiritus sanctus, matutinis simul & vespertinis epulis, ne quis sua sponte seipsum fraudet hoc epulo spirituali. Omnes participes sumus Tobrij calicis, quæ ipsa sapientia temperauit, ac nobis opposuit ex æquo, quatenus cuique datū est, exhauriendum. Miscuit enim craterem suū, occidit hostias suas, hoc est, perfectorum cibum, qui per habitū, sensus habent exercitatos, ad discernendum à malo bonum. Quibus affatim expleti, reperiamur & illo digni conuiuio, quod exhibebitur in sponsi thalamo, per Christum Iesum dominum nostrū, cui gloria & imperium in secula, Amen.

HOMILIA BEATIPATRIS
Basilij in illud Moyses, Attende tibiip-
si, Godefrido Tilmanno Car-
tus, interprete.

VI nos condidit deus, in hoc impertiuit sermonis vsum, ut alius alij sui cordis arcana reuelet, cōmunisque naturæ intuitu suo quisq; proximo ex abstrusissimo recessu pectoris, quasi ex intimo quopiā conclauis sua cōsilia cogitationesq; depromat. Si enim ipsi viueremus anima omnium oculis cōspiciua & nuda: inter nos mox cōueniret per mutuam cogitationum intelligentiā. Nunc quado anima carnis adoperta velamine multiuarias cōmifcitur secū ac versat cogitationes: & verbis opus habet & nominibus, ut quæ in reconditiore mentis secessu delitescunt, in apricum euulget. Mens igitur nostra mox vbi vocē apprehenderit cuiuspiā rei significatiuam, perinde ac traiecitia quādā nauicula; sermone ipso præterehitur, qui simul ut traiecit aërem, è loquentis ore ad aurem vsq; transmittitur audientis. Quod si tranquillam cōtinget internācisci altamq; quietē: ac si placido succedat portui & ab inclementia maris seposito nauis ita sermo in discipulorum se insinuat aures & appellit. E diuerso si quis à parte auditorum, tumultus quasi procella quædam asperior contrā aspirarit: medio in aëre dissolutus sermo, veluti naufragio absorptus pessum ibit. Nunc igitur sermoni huic tranquillum facite, studio placidę taciturnitatis. In eo enim aliquid forsā cōspicietur vtile, nec indignum quod hinc vobiscum exportetis. Veritatis sermo captus est apprimē difficilis, aures minimē attentas præterlabitur facillē ac fugit. Ita enim spiritus sanctus suum moderatus est ac dispensauit sermonem, ut contractus sit & breuis quod sit, ut verborum compendio multa explicet, ac proinde propter conciliam breuitatem facillē memoria tenetur. Est etenim eius sermonis virtus natiua hæc, ut quæ significatur non occultet obscuritate, nihilque complectatur quod superuacaneum sit, aut vanum, vel certē circumfluat vtilis rebus frustaneis cuiusmodi fanē est nobis recens lectus ex Moyses libris, cuius item vos memores

A simili
B. Gaiosis

Ventris epi
sheta.

Ieiunium
quod verū
sit.

com-
vati
Deoquæ

ἐν τῷ ἁμαρ-
τῷ κατὰ
πρόθεσιν.
Mentis pu-
ritatem ser-
uandā esse
vel in pri-
mū.
ἀμοίωσις.

καταψύ-
ξις

ἀνομιῶν
εὐλαΐα

ἐν κατὰ
ἐρατ.
Περὶ τῆς
μετῆρας

Sermonis
dummi quæ
sit gemm.

mores esse prorsus mihi ipsi persuadeo, qui studiosi estis, nisi forsā ob conciliam breuitatem ipsa vox aures vestras prætercurrat. Hoc se habet modò sententia: Attende tibiipssi, nequando fiat verbum occultum in corde tuo, iniquitas. Facillē admodum labimur in peccata, quæ vel cogitatione admittuntur, eoque qui finxit sigillatim corda nostra probè cōscius maximam peccatorum partē solere perfici subitario & acri illo motu propositi aut cogitationis impræuisæ, principem illā animæ puritatem quæ præcipua in parte eius cōsistit, nobis edixit retinendam atque tuendam. Quæ enim parte alacriores ad peccandum sumus & toti cō propendemus, tantò illam æstimauit dignam esse maiore diligentia & prouida cautione. Ut enim quique rei medicæ experientissimi imbecilliora corpora multò ante morbū præmuniunt præseruatiuis & salutaribus monitis: itidem & ille prouidus communisq; curator ac verax cū primis animarum medicus, qua nos vidit parte ad peccatum longè esse propensiores, hanc anteuertit, ut fortiore quopiam antidoto præseruatorio communiret. Quæ etenim corpore perficiuntur actiones, tempus desiderant, non qualescūque sed opportunum, labores item & cooperarios, reliquum denique comestum siue impensam. E diuerso animæ motiones cōficiuntur nulla temporis mora: ut nihil fatigeris aut lassescas, peraguntur: constant nullo tuo negotio aut molestia: illis obeundis nullū non idoneum est, nullum intempestium tempus. Et quidem alicubi inuenire sit, qui cum fastu ingrediatur & arrecto supercilio insolescat auctoritate fretus, idem alioqui externè fucatam speciem præferat moderatæ mentis defideatque subinde illorū intermedius, qui ipsum virtutis nomine deprædicent beatum, cū is interim interiore mentis cursu abiat ad peccati locū in retrusissimò illo cordis motu & agitatione. Quæ studio consecratur & experit, sola iam vidit imaginatione, visus est & vnus alicuius secum cōmifci & effigiare congressum familiarem, planè indecorum. Utque semel omnia, quum is intra arcanam illam cordis officinam, euidentem sibi & confessam voluptatem depinxerit, peccatū iam illud intestinum operatus est nullius licet testimonio probabile, nempe omnibus eatenus ignotum, tantisper dum veniat, qui reuelabit occulta tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Prouide igitur & obserua, nequado verbum occultum in corde tuo efficiatur delictum. Qui enim in mulierem oculum defixerit ad concupiscēdam eam, iam mœchatus est in corde suo. Quod fit, ut actiones quidem corporis, à non paucis intercidantur: qui autem destinato voluntatis proposito peccat, vna cum præpete & celeri agitatione cogitationum peccatum iam expleuit. Vbi igitur ad peccandū procliuor via est, ibi cautio prærogata est celerior. Palam enim ac de scripto contestatur Moyses, nequando verbum occultum in corde tuo efficiatur peccatum. Magis verò ad ipsum sermonis recurramus exordium. Ait: Attende tibiipssi. Quoduis tandē animal ad conferuandam propriæ substantiæ naturam subsidia accepit ab omnium opifice deo sibi inserta familiariter. Quin &, (si tamen studio propensiore edificere voles) partem multò maximam brutorum depre-

hendere possis id habere citra doctrinam vllam, ut noxia fugitent & auerferentur: è diuerso ad ea naturæ quodam ductu festinè rapiuntur, quæ suo vsui sperant profutura, eoque nos erudiens deus, præceptum hoc momenti haud quaquam mediocris præscripsit, ut quod illis naturæ beneficio, nobis idem vel suffragio rationis fieri contingat: quodque citra operam præceptoris vel à brutis ipsis fit, id ipsum à nobis perficiatur per attentionem & assiduam rationis considerationem, & ut solerter ac strenuè subsidia quæ nobis deus indulget, conseruemus, auersemur quidem peccatum, ut assolent bruta venenatum pabulum, iustitiam verò affectemur, velut illa herbas edules cōsecantur. Attende igitur tibiipssi, quod discernere possis quiduis noxium à salubri. Sanè attentio duplex cū sit. (Est enim harum prior qua ijs fixè intendimus oculos corporis quæ visibilia sunt: est & altera, qua per vim animæ intellectualem prescius attentè incumbimus contemplationi rerum inuisibilium.) si quidem præceptum hoc in oculorum actione atrucemus esse litum: in vestigio deprehendemus nullo id pacto perfici posse. Qui enim possit vnus aliquis collustrare se totum & omni ex parte deprehendere oculo corporis? At ne ipse quidem oculus in seipsum vi visua vitur, non ad verticem vsque pertingit capitis, terga non videt aut scapulas, non totam ipsam faciem, non denique in intestina parte recedentium viscerum dispositionem. Impium proinde sit asserere præcepta spiritus sancti impossibilia esse obseruata. Relinquitur itaque, ut præceptum id de spirituali mentis actione esse sancitum interpretemur. Attende igitur tibiipssi. hoc est, teipsum omni ex parte collustra & circumspecte, animæ oculum ad solertem tui ipsius custodiam, habeto peruigilem & insomnem. Per medios ingrediens laqueos, ab inimico occultati laquei nullo loco defixi sunt. Circumspecte igitur & lustrato omnia, quod è laqueis seruere Dorcadis instar, & ut avis ex insidijs. Neque enim laqueo præhedi possit Dorcas, quod visus sit acerriani, cognomen nimirum sortita ab acumine sui visus. Avis porrò siquidem sibi attendit, in sublimè elata leuitate pennulę altior redditur aucupum insidijs. Prouide igitur, ne brutis animantibus ad attentam tui custodiam cōspiciare detereor, nequando inretitus laqueis & captus, præda efficiaris diaboli, vinculis ipsius adstrictus & ad illius voluntatē abductus. Attende ergo tibiipssi. hoc est, non tuis, non ijs item quæ circa te sunt, sed tibiipssi & soli attendito. Ipsi enim nos & aliud sumus, & aliud nostra sunt, aliud item quæ circa nos conuulsunt. Sanè sumus nos & anima & animæ mens, quatenus ad conditoris nostri imaginem sumus facti. Nostrum autē corpus est, & qui per ipsum suum munus obeunt, sensus. Circa nos porrò sunt pecuniæ, artes, & reliqua vitæ suppellex atque apparatus: Quid igitur proposita præscribit sententia? Attende, non carni, at neque immodico studio consecratis eius cōmoditatem, puta sanitatem, venustam pulchritudinem, multiuariam voluptatum fruitionem & oblectationem, non longauitatem, neque pecunias, neu gloriam & dignitatis amplitudinem admirere. At ne tu quæcunque tandem vitæ istius temporariæ subsidia tibi suppeditant yberius, tan-

Attentio
duplex, cor-
poris & a-
nime.

Attende
tibiipssi.

ἀνομιῶν
εὐλαΐα.

Δορκὰς
δῆμα κα-
πρῆα,
ἀπὸ τῆς
δὶρκαυ.

Nos anima
sumus &
mens. No-
stra, corp⁹
& sensoria
corporis.
Circ: nos,
facilitate.

ti esse dixeris, ut præ horum studio & anxia sollicitudine, præcipuam vitæ tuæ portionem aspernere & negligas: quin attende potius tibi ipsi, hoc est, animæ tuæ, hanc adornato, huius attenda gerito curam, ad eam ut omnem sordiditiam quæ ex nequitia contraxit, sedula cum attentione ab ea submoueas & amoliaris: nec minore studio, notam omnem turpitudinis & dedecoris improbitate malitia illi iniustam fac obliteres & expurges, atque ita demum contendito eam, elegantia omni quæ ex virtute proficiscatur, exornare ac perpolire. In examē tēpſum aduoca, quis ipse sis. Tuam ipsius naturam fac, ut noueris. Nā corpus quidem mortale, anima verò immortalis est. Scito duplicem nobis propositam esse vitam. Carni quidem propria est vita citato admodum cursu prætercurrens: quæ autem congener animæ est & cognata, nullā admittit circumscriptionem. Attende igitur tibi ipsi, ut ne his quæ moritura sunt, quasi sempiternis bonis fixius adhærescas: neu aspernere tempterna tanquā aliquando sint desitura. Carnem despicio, decidua enim est & labilis: curæ sit tibi anima, res enim immortalis. Omni cum diligentia tibi ipsi intentus esto, ut quod commodum utriusque est & vtile, noueris dispertiri. Carni quidem alimoniam & integumenta: animæ verò dogmata pietatis, non inuilem viuendi canonem, exercitationem virtutis, improbarum affectionum emendationem. Caue, corpus pinguiore opibus sagina, neu studium impenderis comparandæ corpori carnulentia. Quum enim concupiscat caro aduersus spiritum, spiritus verò aduersus carnem, hæc porro inter se pugnant & aduerſantur: prouide, ne forte dum plus æquo indulges carni, peiori vires suggeras quibus inualeſcat. Nam quum admodum in itaterrarum momentis contingit, vnam si degrauiaris lancem, velis nolis illi oppositam tanto reddes leuiorem: consimilem in modū asſolet in corpore & anima contingere. Vnius exuberans copia necesse est, ut alterum imminuat & illi addat inopiam. Corpore etenim cupedijs ac lautitijs meliusculè habito & carnulenta obesitate degrauiato, necesse est mentem ad cognatas sibi actiones tanto reddi minus strenuam atque eneruam prorsus. E diuerso, anima si commodè habet, perque continentem bonarum rerum meditationem ad magnitudinem furrigitur iustam ac se decentem, consequi videtur per hoc intabescere & eliquari eius corporis habitudinem. Hoc ipsum proinde præceptum cum infirmis est vtile, tum maximè congruit valentibus robore. Infirmi enim laborantes adhortantur medici, sibi ipsi ut attendant, neu quiduis negligant concertantium medelam ac solpitatem. Nihil fecius sermo salutaris istius mandati, nempe animarum nostrarum medicus miserè affectam noxa lethalis peccati perſanat animam exiguo hoc auxiliari antidoto. Itaq; attende tibi ipsi, ut pro delicti proportionem hinc quoque metueris exadmota tibi medela, valetudinis instaurandæ subsidium. Magnū est & graue peccatum? multa opus habes confessione, iachrymis amarulentis, peracri contentione vigiliarum, indiuiso & continenti ieiunio. Leuis est nec intoleranda offensio? Huic quoque exæquetur pœnitentia. Tantum hoc est: Attende tibi ipsi, ut internolle possis, rectene, an se-

ἡ ἀρετὴ οὐκ ἐστὶν ἡ ἀσθενεία. Vita dicitur duplex.

περὶ τὸν ὀχλόντων σαρκῶν, circa multitudinem carnis. βιβλίον αἰσθητικῶν.

Attende tibi & infirmis & valentibus vtile. Collatio medicæ corporalis cū spiritali.

cus valeas. Plerosque enim, quum alioqui agrotent non mediocri morbo, nec medicabili, contingit per nimiam sui incogitantiam nescire hoc ipsum: quia agrotant. Sanè ex hoc mandato non leue est, quod decerpitur emolumentum, vel istis quoque qui ad obeunda quæuis munia robore prævalent. Itaque hoc idem & sanat agrotos & sanis robur confirmat ac perficit. Quisque enim nostrum qui hac sententia erudimur, administer est vnus earum actionum quæ iuxta euangelij doctrinam in classes distinctæ nobis sunt & dispositæ. In magna etenim & illustri familia, in hæc nēpe ecclesia non vasa modò conuulsuntur omnigenæ speciei, aurea, argentea, lignea, & testacea. Sūt insuper & artes omnigenæ exercitationis. Habet enim domus hæc, quæ ecclesia viuentis est dei, venatores, viatores, architectos, ædificatores, agricolas, pastores, athletas, milites. Hiis omnibus breue hoc verbum nihil indecorè possit accommodari, singulo cuique ingerens & exactam operis obeundi cognitionem & ad id absolendum studium propensæ voluntatis. Venator es à domino emissus, qui dixit: Ecce ego mitto multos venatores, & venabuntur eos supra omnem montem? Attende igitur multa cum diligentia, ne forte fugiat te præda, ut efferatos per improbitatem, vel bo veritatis conuictos saluatori offeras. Viator es ei asimilis qui orabat: Gressus meos dirige? Attende tibi ipsi, ne qua exorbites, neu ad dexteram deflexeris aut sinistram, progreditor via regia. Architectus solido tutòve in loco iaciat & collocet fidei fundamentum, quod est Iesus Christus. Aedificator quo pacto ædificet, videat, ut ne ligna, non fœnum, neque calamum: sed aurum, argentum, lapides preciosos. Pastor es? attende, ne quid te prætereat eorum quæ ad obeundum munus istud pastorale attinent. Hæc porro, quæ tandem sunt? Palabundum pecus & erraticum conuertito: quod conuulsatum est & contritum colligato: quod agrotum, sanato. Agricolationisne professor? Ficum, infructuosum si est, circūfodito, illique ingerito quæ conductura noueris ad edendos fructus. Miles? collabora euangelio, milita bonam militiam contra spiritus nequitia, aduersus vitiosas carnis affectiones, induitor omnem armaturam dei. Ut probes te ei, sisque gratus duci tuo qui huic te militæ adlegit: prouide ut nullis implicere vitæ istius negotiis & perplexis curis. Athleta es? attende tibi ipsi, ne quam ex legibus atletico agoni præscriptis inueniare transgressus. Nam, nemo coronatur, nisi qui legitime certauerit. Imitare Paulum & cursu contententem, & in palæstra colluctantem, & in agone pugilari decertantem. Ut strenuus pugil ipse habeto animæ oculus nusquam euariantem, sed attentum ac peruigilem. Præmuni ac tuere passis manibus partes, quarum plaga lethalis sit. In aduersarium immotum oculum intendito fixius. In stadiario cursu, qui tibi præcurrunt, in eos te extendens fac assequaris: sic currito, ut præuertas. In luctamine, repugna inuisibilibus aduersarijs. Per vitæ istius curriculum, talis ut persequeres, hæc sancit sententia, nimirum animo ut sis non lupino aut concidente, sed arrecto, non dormituri, sed peruigili ac sobrio, quique multa cum vigilantia prærens sit & norit tibi præſe. Cupientem

ἡ ἀρετὴ οὐκ ἐστὶν ἡ ἀσθενεία. Vita dicitur duplex.

tem me singula percensere hic me deficiet dies, cum eorum munia qui euangelio Christi cooperantur: tum etiam vim præcepti istius ut in omnes omnium ordines naturam suam vim non incongruè exerat. Attende, inquam tibi ipsi. Sobrius esto, præſenti cōsilio præditus, tenax sis obseruāſſe præſentium, futuri prouidus: ut ne quod iam suppetit quidem, & in ære tuo est, per fœcordem & ignauam segnicieam à te excutias, at neque eorum quæ non sunt, nec futura forsitan sunt, quasi in manibus sint, horum certò tibi promittas fruitionem. Hæc ne animi ægritudo solet istis adolescentibus natura irrepere, ut per mentis leuitatem se iam tenere putent quæ vel spe sola præsumferunt? Hi enim si quando otium internāſcuntur vel solitudinis, vel quietis nocturnæ: imaginationes comminiscuntur & secum effigiant rerū quæ nusquam sunt. Abeunt in omnia præcipites & diuagantur per facilem mentis inconstantiam. Pro comperto sibi proponunt vitæ splendorem, claras & illustres nuptias, fœcunditatem prolis, longæuam senectutem, à nemine non exhibendum honorem. At interim nulla in re quum spem fistant: ad ea progressi quæ in hominibus habentur præstantissima, maiorem in modum intumescunt. Aedes possident luculentas, sanè & ingenti amplitudine effusas. Has simul ut omni varia & eadem pretiosa suppellectile referferunt, tanto cingunt terræ ambitu, quantum vanissima istorum cogitatione ab vniuersa creatura rescindi possit & disungi. Rursus copiam omnem commeatu illinc resilientem, suis inanibus includunt horreis. Vniuersa huic opulentia pecora addunt, famulitium ingens, seruatorum gregem numerosum & qui modum excedat, ciuiles principatus, præfecturas gentium, militarem præturam, bella, trophæa, ipsam denique regnum. Hæc ubi omnia secum commēti sunt inanissimis figmentis, (tanta est istorum amentia) se credunt frui speratis, quasi iam præsentibus & ad pedes repositis. Otiosa prorsus & cessantia animæ propria est hæc ægritudo, cerne ne insomnia vigili corpore. Hanc igitur remissæ mētis laxationem ac tumorem cogitationum deprimens sermo hic, & quasi freno quopiam propellens instabilitatem animi, denuntiat præceptū hoc tibi magnū utique & sapientia plenum: Tibi ipsi attende, ut ne ca tibi pollicearis, quæ nusquam consistunt: sed quæ suppetunt, hæc digere in vsus tuos tibi profutura. Quin & ipse equidem arbitror legislatorē, cum magnopere cuperet illam tribulentam affectionem quæ in consuetudinem iam abierat, ex animis hominum remoliri & eximere, hæc voluisse uti motione, Nam quando cuique est procliuus alicna curare negotia, quàm quæ sua ipsorum sunt despiciere & expendere: ne quid eiuſmodi nobis accideret. Desine, ait, Vnius alicuius mala explorare & inquirere curiosius, ne ve inertis & otiosa cogitatione vaces vestigandis aliorum morbis, potius tibi ipsi attende, hoc est, oculo animæ in se reflexo, te ipsum explora & inquire solertiùs. Sunt enim nec pauci qui iuxta do minicum verbum, in oculo fratris vel festucam animaduertunt, in proprio ne etiam perſpiciunt trabem. Caue igitur cesses aliquando solerti examine excutere tuam ipsius conscientiam, num ad præscriptum istius mandati canonē vitæ tuæ te-

2v6m.

nor progrediatur: at ne externa quidem ista circūspicito, nuncubi occasionem internāſcisci queas reprehensionis vni alicui intendendæ exemplum imitatus superbi illius & arrogantis pharisei qui surrecta ceruice suo se ore iustum prædicans, publicanum pro abiecto habebat ac vili. Quin te ipsum potius percunctari ne cesses & discutere, num qua in re deliqueris per intimos conceptus animi, num labescens lingua mentis considerationi anteuertit, an inconsultò aut temerè quidpiam admiseris in operibus istiusmodi manuarijs. Quòd si te in vita hac deprehenderit deliquisse plurimum, (Sanè deprehendes prorsus, homo cum sis) nihil addubites depromere publicani orationem; Deus propitius esto mihi peccatori. Attende igitur tibi ipsi. Hoc verbum splendido ac fœlici rerum successu vrenti, perque tuam omnem vitam, quanlibet secundò flumine nauiget, præſentiam sui aliquando exhibebit commodam & vtilem, quasi probus quidam consiliarius suggerens menti humanarum rerum memoriam. Quin etiam si quando calamitatum pondere deprimeris, inque tempore cordi tuo incinerit verbum hoc: neque ad inanem iactatiam per factum fines te sustolli, nec contrà ad degenerem & ignauum animi mœorem spe abiecta concides. Luxu profusiore diuitiarum insolens? tibi vni mirè places ob auitæ gentis claritudinem? immodico gaudio subsilis, ob patriæ celebritatem, ob elegantiam deculſe corporis, denique ob honores ab omni omnium gradu tibi exhibitos? Attende tibi ipsi, mortalis enim tu, quippe terra es, & in terram abibis. Qui inter eos numerati sunt, quos præ te splendor consimilis & opum & dignitatū exornabat: hos tu mihi circūspice diligenter. Vbi iam dic, qui ciuitatum magistratus amplissimos capeſſebant? Vbinam inexpugnabiles illi atque inuicti rhetores? Vbi item qui præclare ad eam statuerunt ac bene meriti sunt de publicis istis conuentibus? Quò abierunt illustres Hippotrophie? vbi duces sunt exercituum? vbi satrapæ? Denique tyranni quò concesserunt? Non omnia puluis? non sunt in fabulam versa omnia? Memoria vitæ istorum in quàm paucis ossibus retinetur: In horum sepulchra deflecte parumper oculos. Posse ne te speras discernere inter famulum & dominum, inter pauperem & diuitem? Discerne si qua suppetit vis discernendi inter vincitum & eum à quo vincitum erat, Regem, inter robustum & debilem, inter eleganti quondam forma præditum & deformem. Memor igitur naturæ, nequando eleuere in superbiam. Fueris utique tui ipsius memor, si tibi ipsi attēderis. Rursus vnus aliquis, degener es? & inglorius? è pauperibus pauper? Domino ac ciuitate extorrem agis vitam? Viribusne corporis destitutus? victus insuper quotidiani indigus? Horum metu intremiscis, qui pro potestate agunt? nullus non occursum subuerſeris per vitæ tenuitatem tuæ? (Scriptura enim teste, pauper non fert comminationem.) Ne tu proinde deponderis animum, neu spem à te omnem bonam excusseris, quod nihil suppetit eorum quæ in vita expetuntur. Mihi potius animum fac reuocet ad eorum contemplationem bonorum, quæ iam in te collata à deo sunt & subministrata: tum ca tecum meditare quæ in futurum reposita tibi sunt.

κατὰ τὸν προεβία- λυ ἐστὶ μεταphora. Attende tibi ipsi.

ἡ ἀρετὴ οὐκ ἐστὶν ἡ ἀσθενεία.

ὁ πάντα κόνις, ὁ πάντα μίλης.

sunt certa illius & sequestri promissione. Primū quidem, homo es solus sanè à deo formatus ex omni animantium genere. Nunquam id abundè tibi suffecerit ad summam animi oblectationem, (modò rem tecum sobriè reputes) quod dei manibus formatus sis, eius qui vniuersa condidit? Adde, quia ad imaginem factus tui creatoris, potes ad honorem Angelicæ dignitati nihilo disparè sursum pertingere ac prouehi, per vitæ rectitudinem & probitatem. Animam sortitus es intellectibili mente præditam, cuius solerti cogitatione deum agnoscis, rerum indolem naturamque ratiocinando deprehendis, hinc suauissimū præcepis sapientiæ fructum. Tibi vni seruiunt, tuæque mancipata sunt ditioni animantia quæcunque tandem vsquam sunt, terrestria, naturæ vt sint cicuris & manuetæ aut certè agrestis, quæ in aquis degunt omnia, quæcunque item hunc æra circumuolitant. Tu umne inuentum sunt artes vniuersæ? Nonne ciuitates ipse condidisti? Quæcunque vitæ huic transigendæ commoditates, quæque rursus conducunt deliciarum fruitioni, an non tu excogitasti? Non maria præduce ratione tibi peruia reddidisti? Nonne terra pariter & mare vitæ isti tuæ subsidia administrant? Nō aer, cælum, denique chorus astrorum omnis suum tibi ostentant ordinem? Quid igitur pusillo es animo? Num quod neutiquam suppetit equus argenteo freno adornatus? Atqui solem habes toto die cursu perniciosissimo tibi præradiantem, facemque micantissimam præferentem. Non habes argenti auriq; scintillantem splendorem? Verum lunam habes, quæ suo te circumfundat & illustret radiosissimo lumine. Non datur curram inauratum conscendere? At certè pedes tibi sunt, domesticum ac familiare vehiculum, tibi que ipsi congenitum. Quid igitur est, cur istos deprædices beatos: qui crumenam quidem graui ære differtant possident, sed ijdem alienis, non suis ingrediuntur pedibus? Non dormis lectica exceptus elephantino ebore confecta? Quin terram habes tantò pretiosiore multo ebore: dulcem insuper præ illa requiem capessis, somnum quoque velocem & curæ omnis liberum. Non sub contignatione & laquearibus aureis datur conuiescere? Atqui cælo tegeris, ingenti nec cuiquam explicabili pulchritudine stellarum circum irradianti. Quæ quidem hæctenus humana sunt: quæ verò deinceps, tantò sunt his augustiora. Deus propter te, inter homines versatus est, sua dona Spiritus sanctus dispersitò largitus est, dissoluta mors est & abolita, prærogata spes resurrectionis. Præcepta dei promulgata sunt quæ vitam perficiant tuam, & quorum obseruatione tibi ad deum properanti iter aperitur, paratum cælorum regnum, coronæ iustitiæ ei paratæ qui labores proparanda virtute minimè defugerit. Si quidem tibijpsi attenderis, & hæc & his multò ampliora circa teipsum deprehendes: & quidem frui licuerit præsentibus, neque interim per rerum inopiam angeris animo. Quocunque tandem in loco ob oculos mentis tuæ obuersionibus præceptum hoc, nō mediocri auxilio futurum tibi est. Sit hoc exempli gratia: vicine ira rationis vim? Iracundiæ flamma accessus in verba erumpis prorusus indecora, & ad actiones proflis sauas ac be-

lunæ feritati consimiles? Si attenderis tibijpsi, incandescentè iram coërcebis haud secus ac pululum pelsimè morigerum atq; effrenem plaga rationis quasi flagro quopiam perurgens, linguam rursus cohibebis, manuum iniectū haudquaquā in eum inuolabis, qui te promouit ad iram. E diuerso, animamne tuam quasi cæstro quopiam obscœnæ & improbæ concupiscentiæ exagitantem, in omnes omnino impetus incontinentiæ atque lasciuia intrudunt? Sanè si attenderis tibijpsi, memor præsentem hanc illecebram voluptatis occursum tibi atque in finem conuertendam amaritudinis plenum, & quia titillatrix hæc affectio quæ se nunc corpori nostro inserit, è voluptate prognata, hæc inquam venenatum, vermem gignet, nos in geenna perpetuò cruciaturum, catnisque accensio mater fiet ignis æterni, mox in exilium relegatæ abs te se proripient voluptates, admirabilisque interna quædam tranquillitas & quies animam tuam circumfundet, ac si aduentante pudica quopiam hera ancillarum lasciuientium interquiescat & sedetur tumultus. Attende igitur tibijpsi, & scito vnam quidem animæ vim rationalem esse & intellectilem, alteram verò affectibus obnoxiam simul & expertem rationis. Illi quidem vt imperet, prærogatum est naturæ beneficio: huic, morem vt gerat rationi, seque ab ea persuaderi sinat. Nunquam igitur siueris mentè abductam in captiuitatem seruam istarum affectionum fieri, neu rursus permiseris hosce turbulentos affectus cooriri aduersus rationem, vt ne sibi vindicent animæ imperium. Exacta enim ac diligens tui ipsius cõsideratio viam sibi præstruet sufficientem prorsus & idoneam ad cognitionem dei. Si enim attenderis tibijpsi, omnium quæ sunt, nullo apparatu opus fuerit, quo adiutus velut per vestigia agnoscas tuum cõditorem. In teipso etenim, tanquam mundo quodam distinctè adornato licet exiguo contemplari licebit eximiam conditoris tui & incomparabilem sapientiam. Contemplatione tuæ tibi inexistentis animæ, incorporeæ mihi cogita deum esse incorporeum. Deum inquam, intellige nullo circumscripsum loco, quando nec tua mens præcisam habet in loco conuersationem, etiam si in loco est, per colligationem ad corpus. Nihil est quod dubites credere deum esse inuisibilem, mox vt tuam ipsius cognoris animam, cum ne ipsa quidem possit corporeis apprehendi oculis. Nullo enim picturata est colore, nullo tecta schemate, nullo comprehensa est corporeo charactere: tantum ex suismet actionibus internoscitur. Itaq; de deo nullam per oculos aucuperis cognitionem: sed vni mentis iudicio fide permessa, sensu tantum spirituali ipsum apprehendito. Hunc admirare artificem, quo is pacto, efficacem vim animæ tuæ veluti compage quadam astrinxerit corpori, sic vt ad extremas vsque particulas eius permeans, vimque suam difpertiens, membra ipsa plurimum licet à se disita in vnam adducat concordem & sociam conspirationem. Hic tu mihi velim contempleris, quænam animæ sit ea vis qua assentitur carni: quæ item à carne consensio ad animam resultans. Considera, quonam modo ab anima in se vitam corruet corpus: contra, vt dolores à corpore in se animus excipiat.

Tecum

Tecum reputa, qualenam sint apothecæ, in quibus condit omnem disciplinarum prouentum. Quæ sit id ratione, vt præconceptarum rerum cognitioni succedentium & adiectiuarum accessio nullam offundat caliginem: quin potiùs vtrarūque memoriæ principi animæ parti semel insertæ conseruantur inconfusæ & in suas quæq; classes distributæ, ac si colunæ insculptæ essent grææ. Quo rursus pacto carnis succumbens obscœnis affectibus decus perdit nitoremque propriæ pulchritudinis: cum è diuerso eadem dedecore expurgata malitiæ omnis virtutis exercitatione ad sui conditoris similitudinem postliminio se recipit. Secundum hanc de anima cõtemplationem, (si modò consentaneum videtur) attende, quàm solers & artifex sit tui corporis constitutio. Demirrare tu, quid ita corporis hoc domicilium decorum apprime & elegans animæ rationali procreauerit longè optimus artifex. In animantibus ceteris, solum te efformauit rectitudine staturæ eminentem: vt vel doctrice corporis effigiatione condiscas quia è cælesti propinquitate tua pendeat vita. Reliquum genus omne quadrupedantum prono vultu terram spectat, oculis in ventrem depressis: vni homini prærogatum est, vt expasso sit surrectõve cælum versus vultu: idque eò factum, ne ventri, neu ventris illecebris ad vitæ prolucientibus indulgeret, sed tota animi alacritate sursum versus promoueret gressum. Adde, quod opifex, summo in loco quum posuisset caput, in eo ipse solidè collocauit sensuum organa, eorum qui præminent. Illic visus, auditus, gustus, odoratus. His quatuor sedem finitimam præscripsit: sic tamen in angustum retracti loculum sunt, vt vicini non remorentur actionem, aut ei sint impedimento. Et quidem oculi præcellam illam occuparunt arcem speculationi destinatam: nequa partium corporis liberum sibi adimeret prospectum aut inuolaret, qui vt in directum potius è superiore loco & eminentiore aciem intendant sub tenui integumento superciliorū desidentes. Auditus apertura è diuerso, neutiquam se in directum exporrigit, sed retorto meatu & anfractuoso sonos siue strepitus in aère editos apprehendit. (Id quod quis inficietur summè esse sapientiæ?) vt vox quidem citra impedimentum penetret, aut veriùs insonet, circum cõcauos anfractus auris refracta. Eorum proinde quæ intercidunt externè, nihil esse impedimèto possit sensui. Linguae insuper condiscito naturā. Vt est mollicula, versatilis, & ad quemlibet vsum sermonis depromendi, multiuaria mouendi agitatione sufficiens? Dentes porrò mihi expende, vt organa sint quidem exponendæ voci accommodata. Tunc dæ linguæ septum opponunt sanquam validum. Adde, quod administri alimonix sunt, dū hi frustillatim illam concidunt, isti conciliam & distillantam minutim deterunt. Ad hunc sanè modum, nullam non corporis particulam percurrens consentanea ac decenti ratiocinatione doceris, vt attractio aëris per pulmonem, calorem in corde conseruet, organa concoctioni accommodata, sulcos canalésque eliciendo sanguini idoneos. Per hæc vtique omnia contemplari licuerit imperuestigabilem eius qui te condidit, sapientiam, adeo vt cum propheta ipse tu possis dicere: Mira-

bilis facta est scientia tua ex me. Attende itaque tibi, vt attendas deo: cui gloria in secula seculorum, Amen.

HOMILIA EIVSDEM BEATI
patris Basilij de gratiarum actione,
Godefrido Tilmanno
interprete.

V DISTIS verba Apostoli, quibus dum prudenter & disertè Thessalonicensès alloquitur, per ea ipsa interim viuendi legem sancit præscribitque vniuerso hominū generi & ætati consentaneā. Doctrinā etenim ipsi abundè suppetebat ad eos passim omnes, quibus cū versabatur, seq; illi offerebant in fide erudiendos: quæ verò ex eiusmodi doctrina resiliēbat vtilitas, ad omnē omnium instituendā vitam se transfundit. Ait ergo Apostolus: *Semper gaudete, sine intermissione orate, in omnibus gratias agite.* Sanè quid indicet istiusmodi gaudiū quidve ad nos ex eo redeat emolumentum, qui rursus possis indiuisam orationem rite perficere, & in omnibus gratiarum actionem exoluere deo: nos quatenus sint viriculæ nostræ, non ita multò post explicabimus. Quæ porrò ab obujs inimicis obijci nobis solent, hæc traducentibus legislationem tanquam obseruatu impossibilē, necesse sit priore loco, distinctè ea vt excutiamus. Dicunt hi: Quæ tandem ista est virtus, si tantisper dum hic viuus, per diffusionem animi teipsum gaudio ac lætitia noctu & interdū exilares? Ex contrario, quinam id perfici possit, innumeris malis nos inopinè obsidentibus, quæ vel grauè & permolestum animo inferant mœrorem? Quisquis enim sic affigitur, minùs gaudere potest, minùsve animo esse tranquillo ac requieto, quàm vt is qui refrigitur in sartagine ac torretur, non doleat: aut certè vt is non tangatur angore animi, qui punctim cæditur stimulorū aculeis. An fortè vnus aliquis vestrum nos hic circumstantium, quod hæc labore infirmitate secum ratiocinandū, sitq; circa obseruationē mandatorū dei cunctatior, causabitur & prætexet excusationes in peccatis, vt conetur dicā impingere legislatori quasi impossibilia factu sancienti, secumq; admurmuret. Qui possim perpeti gaudiū gaudere, cum nullæ sint in me sitæ rationes gaudij? Foris enim sunt, non itè in animo, quæ lætitiā homini conciliare solēt, cœu sunt: amici præsentia, diuturna congressio cū parentibus, si quas opes aut pecunias repereris, honores ab hominibus exhibiti, redintegratio sanitatis ex aduersa & permolesta valetudine, in reliquam vitæ totius dextima fors, domus bonorum omnium copia exuberans, mensa omnigenis difserta dapibus, contubernales promouendæ lætitiæ accommodi, festiua nouitatis cuiuspiā auditiones ac spectacula ad excitandā voluptatis illecebram spectatiua, domesticorū sanitas quibus familiarissimè vteris, & quæ ipsis superest vitæ prospera rima cõditio. Neq; enim quæ casu quopiam nobis solū infligit dolorem, permolesta videtur & tristitia: sed & quæ amicos discrutiat atque affines. Quare perpes istud gaudiū & animi diffusa iucunditas

ex his

Attende
tibijpsi.

Collatin.

Meditari
ad deum
maximè
manualem
est.parvi
sibi.Semper
gaudete.

E

ex his omnibus vt confletur,neceffe fit.His adde, si quando dabitur videre ruinas inimicorum,plagas insidiantibus nobis inflictas, retributionem his exolutam qui te beneficio quopiã affecerunt. Vtque cuncta compendio perstringam, si nihil adlit incommodi aut molestiã, nihil item expectetur prorsus affuturum, quod alicunde turbuletam intemperie vitã nostrã adsciscat: tunc animẽ illi se citra vllum negotium gaudiũ insinuat & accedet. Qua igitur ratione nobis id præcepti præscriptum est, quod vt legitime perficiatur, ne utiquã in nostro positũ est arbitrio:quãdo id iam mihi præarrata cõsequi videtur veluti eorũ appendix? Rursus qui potero sine intermissione orare, quum per multiuariam corporis necessitatem vndique ad se reuocantem animã cõceptus, ne ad duas quidem simul cogitationes sinat se mens partiri & diduci?Atque adeo imperatum mihi est, gratiam vt agam in omnibus. Torturã ne admotus agam gratias? Num scutica vel flagro conuulsus? In rota expassus?expunctione oculorum miserẽ affectus? Ob plagam ab ore mihi infenso ignominiosẽ irrogatã? frigoris immodici perstrictus & congelascens rigore? Præfocatus fame? Liberis semel orbatus?aut ipsã etiã spoliatus vxore?Casu repentini naufragij, opum copia exutus? Quum in piratas inciderim mari, aut terra quoque continentem incurrerim in prædones? Vulneribus saucius? appetitus calumnijs? toto orbe vagus?Denique in carceris retentus domitio?Hęc atque his tantò plura isti connectũt & veluti in faciem cõpingunt in suggillationem legislatoris,arbitrati se iustam excusationem,accurare suismet peccatis, dum calumniam committuntur & adornat aduersum ea quã legis præscripto nobis præcepta sunt, tanquam impossibilia factu sint. Sanẽ quid ad hęc dicimus? Nimirum ad longẽ istis diuersa culos sustulisse Apostolorum, vt qui animas nostras humi repentes conaretur,ẽ terra furrigere in sublime, & ad cœlestis vitã traducere conuersationem.Isti magnanimum legislatoris prudentiam haudquaquam assequentes,circa terram & carnis desideria,dum exemplo vermium lacustri cœno se aduolutantiũ,in obscœnis affectibus corporis acquiescunt, interim ex nobis repetunt, possint ne apostolica hęc præcepta a quoquam mortaliũ legitime perfici. Atqui ad istud perpes gaudium non vnum quemlibet inuitat apostolus, sed qui sibi esset as similis, non iam viuens in carnes, sed viuentem in se sic habes Christum,ac si iam illi sommo bonorum fastigio mutua coheresceret vnione,per quã nullo pacto intemperijs carnis qualibet inturbantibus assentiretur: sed etfi minutim concisa caro fuerit, continuã istius vnionis in affecta permaneat corporis parte,quum rei tristitiam ingerẽtis partitio non queat pertingere ad intellectilem vsque animã portionem. Si enim membra quã sunt super terram, mortificauimus iuxta Apostoli admonitionem, si circumferimus in corpore mortificationem Iesu: plaga corporis mortificari necesse fit,vt ad animam vsque non penetret a corporis vnione ademptam & absolutam. Ignominia quẽ quis rerumque detrimenta, ac domesticorum mortes non iam ad istius mentem ascendent: non item generosam illam celsitudi-

nem talis animã eò deflecent, vt vel sic ad consensum corporis affecti se demittat. Etenim quot quot in perplexas rerum difficultates deuoluti sunt, si eadem cum studioso & amate virtutis sentirent, nihil molestiã aut mœroris cuiquam exhiberent, quum ne ipsi quidem quã sibi contingunt, calamitates moleste ferant. Quod si secundum carnem vixerint, ne sic vni cuiquam fuerit molesti, habebuntur alioqui omnium iudicio miserabiles & comploratione dignissimi, non adeo quod in eas calamitates inciderunt, quã quod ea delegerint, quã non conueniebat. Anima, quã semel se modis omnibus desiderio astrin-

D D^{ogm.} tatis proditurus, pectore generoso ferre oportere plagas ab aduersario colluctatore inflictas, spe adductum gloriã, ex coronis sibi obueturã. Etenim in gymnics agonibus, quotquot prius insueuerunt tolerãdis laboribus palæstricis, ne utiquã contrahuntur animo aut mœrent ad irrogatã plagã dolorem: magis verò aduersarios adiuuantur cominus cõgressuri, vt qui nihili ducunt mox adeundos labores, tanto flagrant desiderio obtinendi celebris præconij. Itidem & amanti virtutis vt non nihil acerbi casus aut asperioris incommodi obortum fuerit: eius tamen gaudium nulla possit interpolare tristitiã nubes, quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationẽ, *probatio verò spem, spes denique non cõfundit. Ea propter alio item loco ab eodem iubemur, in tribulatione patientes vt simus, & spe gaudentes. Spes sanẽ est, quã gaudium illud, contubernalem efficit cohabitantem animã generosã & ad excolendam virtutem sollicitã. Idem alioquin Apostolus præscribit & nobis vt vnã cum flentibus & ipsi fleamus. Quin Galatis scribens flebat super inimicis crucis Christi. Quid tandẽ opus sit cõmemorare Hieremiã flentẽ, Ezechielẽ ex dei imperio in literas transmittentem threnos, lamentationes videlicet principum, multos insuper sanctorum cernere liceat ingemescences. Hei mihi mater, vt quid me peperisti? Et, Hei mihi, perijt pius ẽ terra: & qui benefaciãt, in hominibus nõ est. Et, Hei mihi, quia factus sum sicut colli-gens stipulam in messe. Vtque compendio omnia iustorum voces perscrutator: sicubi deprenderis vocem deprementes inamœnam ac mœroris indicem, tibi persuadeto hos omnes ingemuisse mundi istius & eius quã in eo est, vitã miserijs. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Desiderium enim illi est dissolui & eum Christo esse. Huius sanẽ incolatus protelationem grauatim fert & ægro animo, perinde ac expectati illius gaudij impedimentum. Quin ipse Dauid in suis Canticis ad nos vsque transmittit lamentationem super amico Ionathan, in qua quidẽ suũ eadem opera luxit inimicum: Doleo super te frater mi Ionatha. Et, Filia Hierusalem lugete super Saul. Nanque hunc, vt immortalũ peccato luget: Ionathan verò vt indiuiduum vitã suã sodalem.

C Quid attinet cetera percensere? quando ipse etiã dominus lachrymas super Lazarũ fudit, & super Hierusalem. Sed & lugentes beatos idem prædicat pariter & flentes. Obiecerit quispiam: Quoniam pacto hęc conuinant apostolicã sententiã, Semper gaudete: Lachrymẽ enim & gaudiũ haudquaquam fortiuntur originem ex ijdem principijs. Lachrymã etenim exoririã assolẽt ex impetu

D^{ogm.}

Spe.

Dei ergo hominem beneficit.

Qua sit lachrymarũ origo.

incommoda certa spe seculi illius futuri, qui que præsentia æternis permutant, etiã si media in flamma degãt, qui deo cõiuncti sunt exemplo triũ puerorum iuxta Babylonem, quamlibet vnã cum leonibus in carcere detineantur, quauis ab immani ceto absorpti sint, hos à nobis liceat felices prædicari ac beatos, eosque viuere gaudio perfusos, non quidem præsentium cõuitu angore cõtractos, magis autem spe nixos eorum quã in futurum reposita nobis sunt, mirabili iucunditate recreatos. Equidem ipse arbitror agonisten strenuum semel qui se exuerit in stadium tuẽdã pietatis proditurus, pectore generoso ferre oportere plagas ab aduersario colluctatore inflictas, spe adductum gloriã, ex coronis sibi obueturã. Etenim in gymnics agonibus, quotquot prius insueuerunt tolerãdis laboribus palæstricis, ne utiquã contrahuntur animo aut mœrent ad irrogatã plagã dolorem: magis verò aduersarios adiuuantur cominus cõgressuri, vt qui nihili ducunt mox adeundos labores, tanto flagrant desiderio obtinendi celebris præconij. Itidem & amanti virtutis vt non nihil acerbi casus aut asperioris incommodi obortum fuerit: eius tamen gaudium nulla possit interpolare tristitiã nubes, quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationẽ, *probatio verò spem, spes denique non cõfundit. Ea propter alio item loco ab eodem iubemur, in tribulatione patientes vt simus, & spe gaudentes. Spes sanẽ est, quã gaudium illud, contubernalem efficit cohabitantem animã generosã & ad excolendam virtutem sollicitã. Idem alioquin Apostolus præscribit & nobis vt vnã cum flentibus & ipsi fleamus. Quin Galatis scribens flebat super inimicis crucis Christi. Quid tandẽ opus sit cõmemorare Hieremiã flentẽ, Ezechielẽ ex dei imperio in literas transmittentem threnos, lamentationes videlicet principum, multos insuper sanctorum cernere liceat ingemescences. Hei mihi mater, vt quid me peperisti? Et, Hei mihi, perijt pius ẽ terra: & qui benefaciãt, in hominibus nõ est. Et, Hei mihi, quia factus sum sicut colli-gens stipulam in messe. Vtque compendio omnia iustorum voces perscrutator: sicubi deprenderis vocem deprementes inamœnam ac mœroris indicem, tibi persuadeto hos omnes ingemuisse mundi istius & eius quã in eo est, vitã miserijs. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Desiderium enim illi est dissolui & eum Christo esse. Huius sanẽ incolatus protelationem grauatim fert & ægro animo, perinde ac expectati illius gaudij impedimentum. Quin ipse Dauid in suis Canticis ad nos vsque transmittit lamentationem super amico Ionathan, in qua quidẽ suũ eadem opera luxit inimicum: Doleo super te frater mi Ionatha. Et, Filia Hierusalem lugete super Saul. Nanque hunc, vt immortalũ peccato luget: Ionathan verò vt indiuiduum vitã suã sodalem.

C Quid attinet cetera percensere? quando ipse etiã dominus lachrymas super Lazarũ fudit, & super Hierusalem. Sed & lugentes beatos idem prædicat pariter & flentes. Obiecerit quispiam: Quoniam pacto hęc conuinant apostolicã sententiã, Semper gaudete: Lachrymẽ enim & gaudiũ haudquaquam fortiuntur originem ex ijdem principijs. Lachrymã etenim exoririã assolẽt ex impetu

quodam & impressione minũs præuisa ac si illata esset plaga, qua percelleretur anima & contraheretur, compresso & coangustato spiritu circa cor. Gaudium autem exultatio est quãdã veluti subfiliensis animã & se diffundentis, quod ex sententiã aliquid obuenerit. Per hęc liquet circa corpus ipsa etiã symptomata diuersã esse. Ipsa enim moles corporis in quãpiam tristitia affectis suppallescit liuetque, utpote perfrigerata. In hilaritate & gaudio cõstitutis diuersa conspiciuntur corporis habitudo: efflorescit enim & subrubro colore aspergitur, sic vt dicas animam propemodum subsillire, & iucunditate effusã velle ad exteriora ista erumpere. Sanẽ ad hęc ipsi dicere possimus sanctorum lamenta lachrymasque prosillire à feruore charitatis, qua toti erga deum flagrant. Oculis enim cordis in eũm indiuisẽ coniectis, quem diligunt, lætitiam sibi illinc accumulans: dumque moderantur & regunt quã ad consuetos suos continent, in peccatis deprehenso lugent, & eosdem fuis lachrymis reuocant ad meliorem vitã frugem. Vt enim qui consistunt in litore, eorum indolescunt vicem qui marinis fluctibus immerguntur, neque interim vllam adeant iacturam propriẽ securitatis ob anxia qua periclitantibus cõdolẽt, cogitatione: itidẽ & qui vltro neo mœrore se afficiunt ob peccata proximorũ, haudquaquã per id lætitiã exinaniunt suã, verius auctiorem eã & cumulatorẽ reddunt, vt qui perfrui merentur domini sui gaudio ob lachrymas in gratiam fratris effusas. Quocirca, Beati qui flent & beati qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur, & ipsi ridebunt. Risum porrò dicit hic non obstreperũ so-

F num, qui effruẽscante sanguine editur per genas: sed sinceram prorsus hilaritatem nulliusque immistam fermento tristitiã. Apostolus igitur vt cum flentibus & ipsi fleamus, permittit, quod eiusmodi lachrymã sint seminium quoddam ac fœnus, quibus æternum illud gaudiũ increfcit quotidie & cumulatur. Ascensũ mentis & intelligentiã mihi nunc in cælum subuehitur, illic fac contempleris admirabilem illã angelorum distinctionem statũmve. Aliãne vlla eos addeccet vitã conditio, quã vt perpe te gaudio iugique lætitiã se exsatiẽt hoc nomine, quod digni habiti sint, qui adfent deo, & gloriã sui conditoris inenarrabili pulchritudine perfruatur? Vt igitur beata illius vitã imaginem quadantenus conenur exprimerẽ, iussit nos gaudere semper Apostolus. Ad illud proinde, quia dominus super Lazarum fleuit & super ciuitatem, responderi possit: quod idem & comedit & bibit nihil alioqui horum indigus, sed præscriptam tibi relinquens mensuram statãque regulã, ad quã componere debeas animã tuã necessarias affectiones. Itaque ad eũ modum illachrymatus est, vt querulos nimiumque amãtes lætuose lamentationis ad moderatam flendi temperiem reuocaret, immoderato dolore a se excusso & fordida deiectione animi. Si etenim aliud aliquid occurreret, vt ad lachrymas adhibita tẽperic rationis veniendũ tibi sit: id quidem cõueniet fieri perpẽsis primũ circumstantijs, quibus de causis, quantũ item, quando & quomodo. Nam quod dominicã illã lachrymẽ ne utiquã ex perturbatione & ægritudine affectus proflirẽt, quin nobis potiũs erudien-

Gaudium quid.

συμπλάματα.

Beati- oris à similibus ducta.

ὁυ τοῦ ἰσοδύναμοις.

Sine intermissione orate.

Ad hoc gaudium quem inuitet Apostolus.

erudiendis eas profundebat, ex illius colliquefcit ſententia: Lazarus amicus noſter dormit, ſed vado vt à ſomno excitè eum. Quis veſtrū amicum dormientem lamentatur aut luget, quem ſperat aliquatò poſt expergefactum iri? Lazare veni foras: & ecce mortuus, à morte rediuius ſit. Ligatus quoque ambulabat. Admirare miraculum in miraculo. Pedes inſtitis habebat inuinctos, nec interim à motu prohibebatur. Aderat enim vis

A quædam ſuperior remorantibus vinculis. Quæ igitur ratione qui tanta hæc fuerat facturus, id quod euenit iudicaffet meritò lachrymis eſſe proſequendum? An non hinc liquet ipſum veluti cõnuendo ſe noſtræ infirmitati vbique attemperãrem, voluiſſe iſtos affectus qui vitari non queunt, adſtringere, & circũplecti intra moderatam quãdam temperiem & certos limites? Nimirum inclementiam quidam quæ nullius tangitur cõmiſeratione, declinans ceu feram immanem: ſtudiũ verò affectati doloris & immoderatam lamentationem velut rem ingeneroſam excludens ac vitans, eoque per hoc quòd amico illachrymatur, verè expreſſit fortitum ſe eſſe humanæ communionem naturæ, ſimulque nos exemit periculo, ne in alterutram exceſſus vitioli partem inclinarem, videlicet vt ne ad iſtos affectus molliter propenderemus, neu ſicens nos citra doloris ſenſum præfactos eſſe ac ſtupidos, ſi qua vrgerent triſtia aut acerba. Sanè quemadmodum in ſe dominus ſuſcepit ſamè, vt primũ digeſta illi fuerat ſumptæ alimonie ſoliditas: in ſe item recepit & ſitim, mox vbi in eius corpore quem ſumpeſerat, cõſumptus liquor eſt: deſaſſatus idem eſt, muſculis neruiſque prolixitate itineris ſe protèdentibus, non quidem diuina in ipſo maieſtate edomita aut quidquam patiète, ſed corpore ſymptomata naturæ conſentanea excipiente. Ad eũdem modum ſuſtinuit & lachrymas, nimirum permitens accedere aſſumptæ carni, quod ei erat naturale. Lachrymari proinde contingit, quum particula cerebri concauæ euaporationibus ex triſtitiã collectis differtæ, quaſi per elices quõſdã, canalèſve, per meatus oculorum pondus eius collectitij humoris egerunt. Vnde & poſt rerum minus lætarum inopinam nec expectatam delationem, mox ſe in aures inſinuant ſonitus quidam & vertiginofæ reuolutiones tenebrarumque ob oculos eſuſio, ac proinde caput obuerti videtur vaporum, quos ſurſum verſus remittit calor qui ſe in imas partes retraxit. At hoc, ita equidè reor, quia quemadmodũ nubibus aër, & addenſatur in guttarum aſpergines, ſic & vaporũ craſſamentũ in lachrymas reſoluitur: hinc quoque mœretibus & in lucũ conſtitutis clãm erepens nonnihil lætitiæ & iucũditatis oboritur, per ſtetum exinanito eo, quod degrauaſſet caput. Huius mœræ rationis veritatem cõſtabilit rerum quæ ſiunt doctrix experientia. Ipſi enim nouimus non paucos calamitatibus deploratis vtique, nec curabilibus obuallatos vi ne diſtillarent lachrymis, ſibi temperaſſe. Hi quidem in varios & immedicabiles affectus inciderunt, ceu ſunt: Apoplexia & paralyſis. Alij verò in montem proſuſ collapſi ſunt, ac ſi fulcimento quopiam debili niterentur, ſubtritis eorum viribus & diffracis immodico pondere triſtitiæ. Nanque quod cernere poſſis in flamma,

quæ introcluſione ſuffocatur, proprij ſumi, qui cum liberè egredi non queat, implexam flammã ſuo opprimit ambitu: haud ſecus iſti contingere aſſeuerant in ea facultate, quæ in animali diſpẽſat vitalem actionem ac moderatur, nimirum intabefcere & extingui vehementiore acrimonia doloris, nulla illi ad exteriora perſpiratione cõceſſa. Nolim itaque, iſti in patrociniũ ſui affectus quo ſe dolore immodico conſiciunt, mihi opponant domini lachrymas. Sicut enim cibus quem dominus edebat, ad eò nobis nullam præbet expetẽdã voluptatis aut ſuauioris edulij occaſionem, vt forma potiùs ſit læxve & ea ſuprema, ad quam colineantes, temperantiæ frugalitatiſque modum ſeruare debemus: itidem & eius lachrymæ non quaſi præſcripta quãdã lex ſunt nobis, vt lugeamus & lamentemur: ſed in hoc expoſitæ, vt modus quidam decentiſſimus & regula abſoluta nobis ſint, ad quam grauior & honeſtè intra limites naturæ nos perſiſtere conuenit, & quæ triſtitiã ac mœrorem inducunt, perferre. Neque igitur aut mulieribus, aut viris permittit decori & honeſtatis ratio, vt vel luctum ſtudio affectet, vel immodicis ſe conſiciant lachrymis: tantũ ſinũtur rebus minus lætis & triſtibus eſſe quadantenus triſtes ac mœſti, lenes item & nonnullas fundere lachrymas, idque ſilentio, citra vllum frẽdorem, eiulatum, veſtium caſuram, neu puluere aſpergãt capita, neque alio quouis pacto indecorè ſe gerant eorum exemplum imitari, qui rudes proſuſ ſunt humanarum rerum. Eum enim qui in officina diuinæ & cœleſtis doctriinæ animam expurgauit ſuam, conuenit conſummatum eſſe & præmunum ratione à recto nuſquam aberrante, quaſi tutiſſimo quopiam muro ac proinde virili animo & cõſtanti eiufmodi violentas impreſſiones atque aſſultus perturbationum à ſe depellere: non item vt animo deiectione fortuitiſque caſibus ſuccumbente, ac ſi in deiectione quopiam & declini loco deſidens excipiat turbulentam eam affectuũ intemperie vndelibet affluentem. Ingeneroſæ proſuſ, nec virilis animæ & quæ parum conſtanti ſpe innitatur deo eſt ad eum modum aduerſis frangi, rebusque parũ lætis ſuccumbere. Vt enim vermes plurimũ innaſci ſolèt tenerioribus lignis: haud ſecus angor iſte deiectionis animi in eos hominũ ſe inſinuat, qui molliore ſunt, nec conſtanti ingenio. Nonne Iob adamãtino corde erat? Non impacta ipſi erant ex lapide viſcera? momento temporis, vna & eadem plaga obruti liberi decem conciderunt in delectabili & perquam amœna domo. Quo potiſſimum tempore ſe mutuiter oblectabant, hoc in iſtos geniale illud domiciliũ decuſit diabolus. Menſam liberorum madentem ſanguine ac permixtam contemplatus eſt. Liberos vidit, haud vno quidem prognatos tempore, at vnum communemque fortitos vitæ exitum. Non eiulauit, non ſibi diuulſit comam, vocem ingeneroſam nullam emiſſit, magis verò celebrem illam & omnium ore decantatam gratiarum actionem deprompſit: Dominus dedit, dominus abſtulit. Sicut domino placuit, ita & factum eſt. Sit nomen domini benedictum. Nullone hic vrebatur ſenſu doloris? Id quĩnam potuit fieri? Nam & hic de ſeipſo dicit: Ego fleui ſuper omni afflicto. Id de ſe proferens, eſtne mentitus? Atqui

D Confirmatio collatione. *ἐκ παλαιῶν καὶ ἀποστολικῶν ὁσίων.*

E *μὴ ἀφῆκε*

Callid.

ἐμπίπτει

παρὰ τὴν μά.

Iob memò rabile ἀποφθίγμα.

ὁν θεοῦ τὸς δαμαζόμενος.

Lachrymarum ratio phyſica.

Βαβαίου ὁσίων.

Atqui ſcripturę veritas hoc illi aſtruit testimoniũ ab ipſo ſtans, quia præter ceteras virtutes verax fuit. Ait enim: Homo irreprehenſibilis, iuſtus, pius, verax. Tu è diuerſo cantilenis neſcio quibus abuteris ad ciendum in auditorum animis lamentabilem mœrorem: daſque in hoc non ſegnè operam, qui carminibus querulis anima tua illiquetur & intabefcat. Ac veluti perſonæ ſimulatiuæ fictio ad tragœdos peculiariter pertinet, ſimul & ſcœna omnis qua cum ad theatrum prodeũt ſpectandi: ita & tu quidem non indecorum eſſe exiſtimas, ſi habitus ipſe conſentaneus lugenti ſit & cõcolor, veſtis vt ſit fulca atrãve, ſqualens coma, tenebris adopena domus, ſcœda fordicie ac puluere, ipſe cantus inſuauiſ & inamœnus, alens ſem per mœroris vulnus animæ impreſſum, iugiterque nouans. Hæc tu iſtis faciẽda permittes, quibus ſpes ſeculi vèteri nulla eſt. Nã & de his qui in Chriſto obdormierũt, edoctus es, quia corpus quidè hoc ſeminatur in corruptione: ſurget incorruptibile: ſeminatur in infirmitate, ſurget in virtute: ſeminatur corpus animale, ſurget corpus ſpirituale. Quæ igitur ſes gratia? An quia immutandus eſt mortuo & innouandus habitus? Atqui mihi vide, vt ne teipſum lugeas, quaſi per illius mortem, auxiliari quodam ſubſidio tuæ ipſius vitæ ſit deſtitutus. Ait enim pſalmographus: Bonũ eſt ſperare in domino, quàm ſperare in homine. Neu illius fortè lamentere querulus, quaſi indigna quẽdam paſſus ſit. Aliquantò enim poſt, è cœlo clangens tuba eundem expergefactura à ſomno eſt: ipſumque videbis tribunali Chriſti adſtantem. Viles igitur hæc, nec quidquam habentes viro erudito dignum mittito voces: Heu inopina, nec priùs expectata mala. Illam item: Quis hæc putaret aliquando cõtingere debuiffe? Rurſus hæc: Quando expectaſſem chariſſimum hoc caput à me debuiffe terra regi? Sanè hæc ſi contingat audire nos ab vno aliquo proferri, ſuppedeſcere nos conuenit & aſpergi rubore, qui ex memoria rerum cum præteritarum, tum ex præſentium doctrice experientia edocti ſumus naturalium eiufmodi affectionum vices neceſſarias. Si quæ igitur mortes intempereſtiæ inciderint, aut vllæ aliæ fortuitæ rerum vices & aduerſæ inſperatò cõtingere ſolite, nulla nos vnquam conſternatione debent percellere, neutiquam exterrere, qui à puerili ætate ſumus eruditi ſermone pietatis. Exempli gratia: Erat mihi filius & iſ adoleſcens, facultatumque mearum hæres vnicus, ſolamen ſenectæ, generis mei decus & gloria, coæuorum flos, columen & firmamentum familiæ, in ea conſiſtebat ætate quæ nulli non gratioſa eſt maximè & apprimè amabilis. Is è vita ſublatus mihi periit: terra denique puluis factus eſt. Is in quã qui paulò antè iucunda auditu depromebat, oculis ſui genitoris ſpectaculum factus iucundiſſimũ. Quid mihi faciendum cenſetis? Veſtẽmne diſrumpam? totane humo patiar me volutari? Deum querula voce obteſtabor? fortuitum hunc caſum indignè & iniuquo ſeram animo? Mene his qui adſunt, exhibere debeam talem, cuiuſmodi eſſe ſolet vnus aliquis è pueris, qui inter plagarum impreſſionẽ, vocem quantam maximam poteſt, edit & eiulat, trepidat & intremiſcit? An perpenſa potiùs eorũ quæ ſunt, neceſſitate, (quum mortis lex nemini

vitabilis, per omnem ætatem æquis graſſetur paſſibus, diſſoluatque ac demoliatur ſuccedaneo ordine quæ compoſita ſunt omnia.) ob id quod cõtigit nihil deſignabo operis quod alienum ſit & abhorrens ab auita indole? Sed neque patiar me ab integritate mentis dimoueri, quaſi qui præceps abierim ſubitario hoc & inopinò vulnere deiectus, iam pridem probè inſtitutus, quia mortalis qui eram, filium haberem morti itidem obnoxium, quodque nihil in humanis rebus conſiſtens ſit & duret ſtabiliter, neque quidquam rei peculiaris conſueuerit vſquequaque perſiſtere apud ſuum poſſeſſorem. Quin & ampliſſimè quõdam vrbes, nominis quoque ſplendore præcelebres, quum ob luculentam ædificiorum molem, tum propter robur viresque intolarum, denique præcellentes reliqua omni rerũ exuberanti opulentia per regionem, perque forum, in ſolis nunc dirutis & ruinoſis ruderibus inſignia præferunt exolere illius & veteris ſuæ amplitudinis atque auctoritatis. Nauis in ſuper creberrimè ſeruata & maris exempta periculis, cum decies quidem millies veloci navigatione permenſa ſit æquor, onera verò mercium præteruexit negotiatoribus nulli numeranda, vno tãdem aſſultu aſſurantium ventorum peſſum ijt ac ſuppreſſa demũ eſt. Atque ad eò plerunque accidit, vt exercitus ipſi poſt partas in cõſiſtu ex hoſte victorias, calculo iſtius dextimę proſperitatis in diuerſum verſo, miſerabile proſuſ ſint facti ſpectaculum, & fabula vulgi. Gẽtes porrò aliquot integræ, in ſulã item ad eximiam vſque ac præ eminentem potentiam progreſſæ, poſt multa ſibi terra marique erecta trophæa, poſt opes conſertim aggeſtas & cum mulatas ex hoſtium exuiijs manibijſve, vel tempore tandem attritæ ſunt & abſumptę, aut certè in captiuitatem abductæ pretio libertatis miſerabilem mercati ſunt ſeruitutem. Vtque compendio abſoluam, quodcunque poſſis aſſerre, quod in maximis, nec vlli tolerandis malis numerari debeat: nullum vſpiam reperis, cuius non in ſuperioris æui hominibus anteuertit exemplum. Sanè quemadmodum rerũ grauium pondera appendendo libræ momẽtis diſcernimus, vtque de auro purũmne ſit & excoctum, an ſecus, experimentum capimus affricto lapidis: itidem & memoria repetentes meſuram modumque rerum nobis à domino præſcriptum, nulla in re à temperie & moderata ſobrietate excidere potuerimus. Si quid igitur vnquam eorum quæ nolis & præter animi ſententiã inciderit tibi: maximè quidem aduigila inſtruendæ & adornandæ menti, nequam intemperiem aut turbellam ſinat illabi. Hæc enim quæ tibi inſtant & vrgent calamitates, placidiore animo ferre poteris, futurorũ ſpe bona ſubnixus. Sicut enim qui minus acri ſunt oculorum acie, eos auocant à contuitu rerum prænitentium & nimisquam ſplendidarum, dein reſocillandos deſigunt in flores & quæque viridantia. Conſimili ratione nihil minus neceſſe ſit, quã vt anima continenter vacet rei per ſe triſtis ſpeculationi, aut ſe addicat & aſſentiat præſentibus, quæ moleſta ſint & plena mœroris: quin debet potiùs oculum obuertere ad eorũ cõtemplationẽ, quæ verè bona ſunt. Ita domũ aſſequeris tu vt ſemper gaudeas, ſi vitę quidem tuæ inſtitutum ratiove

Odetrageſima.

D

B

ἐμπίπτει elegant.

Is lapis χροῖται ἀνιῶν.

Confirmatio ὁσίων præcedens ſiſtina ſimilitudine.

Semper gaudebit.

gratuito largitus est hyemi aetateque accommo- da, quibus & vita conferuetur, & obueletur tur- pitude. Tibi ne dies expletus abijt: Illi referto gra- tia, qui solem quidem nobis nihil tale comme- ritus indulgit in diurnae operationis ministerium: ignem vero contulit illustrandae nocti, utque sub- feruiat reliquis vitae commoditatibus. Ipsa rur- sus nox alias ad orationem suggerere possit co- ciliare occasiones. Etenim si quando in cae- lum suspexeris, quum in eximiam siderum pul- chritudinem oculorum aciem defixeris praesius: horum visibilium supplica domino, vniuersorum longè optimo artifice procide deo & cole eum, qui cuncta haec in sapientia condidit. Vbi omnigenum animantium naturam in somnum resolutam ac depressam perspexeris: supplex procidens adora- rursus eum qui nos nec cogitates aut certè inui- tos indulgentia soporis à continenti laboru assiduitate relaxat & alleuat, perque exiguae quietis refocillationem vigorem addit corpori, viresque instaurat. Itaque ne tu mihi noctem, ceu peculiarem ac selectam temporis partem totam addixe- ris sopori, neu patiare vitae totius medium nullo tuo vltu tibi praeipi, dum stupido & insensibili somno letescis: quin tu potius ipsam tibi dispertitor noctem in somnum atque orationem, immo somni ipsi pietatis exercendae meditationes quadam sint. Quae enim nobis sopore depressis ac solutis occurrant obuersione imaginationes, consue- runt nescio quo pacto plurimum contingere, ceu extremus quidam tenor susurri lenis aut soni edi- ti, idque ex curis quas tecum agitaueris interdiu. Tantisper enim dum viuatur, cuiusmodi fuerint studia exercitationesque nostrae, istiusmodi ne- cesse sit in somnia se dormientibus nobis ingerat. Sanè ad eum modum indiuulsa & continenter ora- ueris, non quidem si verbis modò orationem ex- pleueris tuam: verius ubi omnis profusus vitae tuae ratio atque institutum diuinum te conformarit vo- luntati, sic ut vita ipsa dici & esse promereatur con- tinens quaedam & indiuisa oratio. Quin & his adnectit Paulus: (In omnibus gratias agite.) Obie- cerit aliquis: Quo id pacto fieri possit, ut anima ob incommoda & calamitates moerens miserè & sensu ipso doloris acerrimi quasi quibusdam ex- timulata atque interpuncta aculeis, non lamen- tetur ac profundat lachrymas: sed pro incommodis & quae reuera nemo non deprecetur à seque recellat, pro his inquam, perinde ac pro bonis agat gratias? Si quae mihi inimicus malè precatus est, contigerint: qui potero inter dira haec & ex- eranda consistens gratias agere? Ut vnus aliquis pufio sit in te pesti morte preceptus, hinc matrem super amabili infantulo miserè afflictam dolores ipsa parturigine tato acerbiore consauciant: quo haec pacto positus lametis possit assumere voces actionis gratiarum indices? Quare quomodo? Si secum expederit isti quem ex se genuit, filio deum esse patrem multo praeconiuge germaniorem ac propiorem, quique illo prudentius nouerit & tueri infantulum & eius vitam moderari. Quin igitur domino sic prudenter permittimus, suas ut opes dispertiat, easque proprio dispertat arbitratu? sed & ipsi permolestè ferimus ac si spoliemur propriis: morientibus insuper condolemus quasi affectis iniuria. Illud velim tecum reputes, nempe

puerulum haudquaquam esse mortuum, verius tibi redditum, neque desijt esse amicus, magis ve- rò abijt peregrè, viamque qua & nos ingredi ne- cesse est, aliquando anteuertit capeffere. Dei man- datum indiuiduus tibi hareat contubernalis, ad quaeuis agenda vim rerum discretiuam, perinde ac praeadiantem lucem splendoremve iugiter ti- bi suggerens, quae sanè discernendi facultas emi- nus praecoccupans animae tuae praecipuam admini- strationem, eamque in primis instruens & de vna- quaque re veris opinionibus accuratè praemunies, non finet à quoquam incidentium euariare aut immutari: quin tu potius simul atque hisce muni- mentis ante omnia praemuniueris mentem, per- inde ac quidam scopus conterminus mari, incur- siones quasque reflantium ventorum & assilien- tium fluctuum poteris tutò & incòcuse sustine- re. Quidni prius assuefecisti mentem, ut de mor- tali quae mortali vita propria sunt, cogitaret? At- qui inopinam filij nec prauiam accepisti mortem. Quid? quo primùm die nuntiatum tibi est natum esse filium, si quis te rogasset: id quod tibi natum est, cuiusmodi esse cenfes, aut quale? quid tu tan- dem respòdisse? Aliud ne aliquid, quam quia ho- mo est, quod natum est? Quod si homo, utiq; mor- talis. Quid igitur insolens aut admirabile, si qui mortalis erat, mortuus est? Solem hunc, ut oritur & idem occidit, non perspicias? Lunam non vides augescere primùm, dein deliquio deficere? Quin terram ipsam contueris nunc progerminantem, mox veluti marcore flaccescentem? Quid eorum quae circa nos sunt, solidè consistit? Quid vispam est, quod immotà fortiatu & immutabilem natu- ra? Suspice caelum, ac despice terram: neutrum perenniter duraturu est. Ait enim dominus: Cae- lum & terra transibunt. Et caelo sidera fident & collabentur, Sol obtenebescet, Luna non dabit lumen suum. Quid ergo admirabile videri debet, si nos qui portio qualiscunque sumus mundi, in eorum partem venimus, quae propria sunt & con- genita mundo? Haec tu despiciens, ubi te quoque adoriatur aliquid eorum quae ceteris communia sunt, ferto id velut oculis conuenientibus, non quidem citra ullam affectionem aut sensum doloris, (Nam quae tandem debetur merces stupidae isti & insensibili indolentiae?) sed vel cum labore pla- nè intento, nec vlli explicando angore animi sus- ferto tamen, haud dissimilis generoso cuiquam Athletae, qui specimen suae fortitudinis ac virilis animi palam exhibet, non aduersarios caedendo solum, sed & constanti ac generoso pectore fe- rendo plagas ab illis inflictas. Utque vnus aliquis gubernator sapiens si est & interritus, qui nitens peritia nec mediocri rei nauticae animum retinet ac seruat rectum, nulla depressum aut demersum anxietate & quauis procella inundanti superio- rem. Filij qualibet amabilis priuatio, vel vxoris multò suauissimae, aut certè alterius cuiuspiam ex- ijs quae maxime omnium deamas, praereptio nihil acerbum aut graue viro irrogabit solerti ac pro- uida mente praedito, rectaque rationem habenti vitae praeduce, non item istud in eum cadit, qui pro vulgari consuetudine ingreditur. Permole- stum enim est & vix toleratu possibile vel ipsis brutis, auocari ac submoueri à consuetudine. Equidem ipse bouem vidi aliquando ad praesepe

απηνυμια
τατων με
θημεριων
φραυτι-
λων.

αυτο
αυτου

δου απα-
θου κη-
αιουθη-
τως.

Collatio-
net.

Consuetu-
dinis in
quantis.

In Mani-
cheos.

illachrymantem sibi compascuo & coniugi mor- te praerepto. Quin reliqua quoque bruta videas consuetudinem tueri mordicus, cui semel insue- uerint. Tu porrò ne utiquam didicisti ad cum vi- uere modum, neque ita eruditus es. Amicitiam alioqui cum vno aliquo inire per prolixam col- loquij familiaritatem, diuturnamve consuetudi- nem, nihil fuerit indecorum. Ceterum de queri ac lugere, quod à te is se iungitur, quo cum tibi in- tercesserat diutina ac familiaris congressio, id ab- horret profusus à ratione. Sit hoc exempli gratia: Tibi velut sortitò obtigit pro vitae consuetudine vxor, omnimodà tibi exhibens vitam voluptatem, promouendae laetitiae artifex, eorum conciliatrix, quibus animum oblectes tuum, familiae adauges commoda, in moerore consistenti tibi plurimam molestiarum ac tristitiae partem adimens. Haec ti- bi inopina mortè intercepta est ac periit? Hac tu afflictione affectus ne efferearis: caue, dixeris eor- um quae vultu fortuitum esse & fatalem casum, quasi nemo moderandae huic mundiali machinae praesideat: neu tu mihi constituas nescio quae ma- lorum opificem, per immoderatam moeritudi- nem ex te ipso improbata dogmata cominiscens. Christianae pietatis terminos ne tu transgrediaris. Quandoquidem duo fuistis profusus in carne vna, multum promeretur veniae, qui dissectione eiusmodi & suae cum compari coniugationis di- remptionem profequitur multo cum angore ac moerore: at certè nihil tibi profuerit ob ea causam quiduis eorum quae te dedecant aut versare animo, aut loqui. Tecum reputes velim, quod is qui nos formauit animamque indidit corpori deus, vnicuique animae suae hic viuendi statum ratio- nemque praestituit: & alijs quidem alios hinc emi- grandi praescripsit terminos. Hunc enim consti- tuit diutiùs in carne permanere: illi contra cor- poreis vinculis decreuit ocyus exolui iuxta suae sapientiae ac iustitiae rationes nulli profusus enar- rabiles. Quemadmodum igitur eorum qui in car- ceres conijciuntur, hi quidem in afflictione car- ceralium vinculorum detinentur introclusi diu- turniore temporis mora: illi vero ab ea calamita- te submouetur celeritè: sic & animae. Etenim haec distinentur in praesenti vita diutiùs: aliae minus, pro cuiusque merito dignitateve, iuxta diuinam sa- pientiae profunditatem, sic ut mens nulla homi- num ea possit attingere, quae de vno quoque no- strum ipse creator praedidit. Non audis dicentem Dauid: Educ de carcere animam meam? multiua- rium angorem, molestiamve indicat. Non audi- sti, ut sancti eius exoluta anima est? Quid rursus C Simeon dominum nostrum pio vlnarum altrin- gens complexu, cuiusmodi vocem emisit? Nonne hanc: Nunc dimittis seruum tuum domine? Ei enim quia ad supernum & caeleste domicilium festinus contendit, supplicio omni, omni carcere gra- uior est haec inhabitatio corporis. Ne igitur que- rito, ut constitutiones de animabus positae ad tuas vnus votiuis delicias se accommodent & obse- quatur: quin tu de istis quos mutua vitae consue- tudo coniunxit, dein mors intercedens dirimit eosdem, cogita còsimiles illis esse, qui eadem via aliquo dum proficiscuntur, per continuam con- flictationem ac moram, quadam deuincuntur ne- cessitudine. Hi simul atque percursa via commu-

ni, eam apprehenderint, quae deinceps multifida est & à communi disiecta, iamque postulet ne- cessitas alterum dirimi ab altero, non iam illi fa- miliariter constat consuetudini acquiescentes ea neglectim curant quae prius animo destinarat efficere: quin memoria potius repetetes causam initio promotam ad proprium quisque viae ter- minum recurrit. Quemadmodum igitur illis di- uersus quidem fuerat praefixus viae ineundae sco- pus, istos proinde inter eundem contigit per col- loquendi consuetudinem mutua necesse ac deuin- cendi familiaritate: idem vsu venit nuptijs aut alia quapiam socialis vitae confertione deuinctis. Est nimirum sua cuique praestituta meta viuendi. Sic igitur confertos inter se & conuictos necesse tan- dem fuerit, ut praefinitus cuique vitae finis dispa- ret atque dissoluatur. Sanè animi fuerit probè agno- scentis, collatum in se beneficium, non aegre ad- modum angere aut discrucinari ob hanc alterius ab altero diremptionem: sed gratiam habere ei, qui tibi initio statim eiusmodi consortium velut sor- titò impertiuit. Tu contra, ne vxore quidem su- perstite, aut filio, aut alio quidquid tandem id est, ob cuius absentiam luctu nunc ac moerore cofice- ris, nullam habebas gratiam praesentiae istorum col- latori: potius dequereris, quod quae optares, non suppetere. Cohabitabas solitariae vxori? mox expostulabas, quod pro voto non adessent liberi. Aderant filij? Dolebat quonia minus abun- de suppetere luculenta opes: aut certè, quia per- spiceres ex inimicis quosdam quotidiana rerum foelicitate cumulari. Videto igitur, ne forte ipsi causas praemoliamur nobis ipsis & coniectamus: quibus sit, ut merito nostro rebus spoliemur in vita charissimis. Quum ea adessent, ne sentieba- mus quidem: ubi defluerunt, flagranti vrimur ea- rum desiderio. praesentibus enim quae ex deo sunt, bonis perfruentes quum nullam rependamur lar- gitori gratiarum actionem, ut sensum aliquem percipiamus ex iactura rei, necesse est ea ut spo- liemur. Ut enim oculi quod iusto propius admo- tum est, non vident, sed opus habent moderata quadam interuallari distantia: itidem animas mi- nus gratas videmus sensu attingi praerepta gra- tia, dum priuatos se intelligunt praerogatiua bo- norum. Acceptis enim vitae istius commodis, er- ga benignum datorem ingrati, ne vnquam quidem agnoscunt gratiam: ubi quid intercipiunt, id demum quod interceptum est, deprecant. At qui nemo nostrum se submouerit à gratiarum actio- ne per ullam quantalibet vitae se circumstantem arumnam, is modò ne ingratus velit quamque gra- tiam sibi impertitam agnoscere ac percensere. F Habet enim vnicuique nostrum vita non pau- ca, nec indigna recognitione admodum iucunda & contemplatione: si tamen nonnunquam susti- nuerimus id inspicere quod infra nos est, atque ita ex comparatione ad id quod deterius est, bo- num quod ipsi possidemus, quanti sit pretij, ad- metiamur & expendamus. Seruus es? Habes te vno deiectionem. Quod vno superius es, ne esto ingratus, quod ne utiquam addictus es pistrino, quia nullae tibi insiguntur plagae. At ne huic qui- dem causae defuerint referendae gratiarum actio- nis. Neque enim iniectae sunt ei copedes. Non vin- culis astrictus est ligno. Nec vinculo desit causa reponendae

Et Cuiuslibet
a simili.

reponenda gratia sufficiens, vel quia finitur vivere. Quod datur solem contueri, respirare aere: ob hanc gratias agit. Nullo tuo merito plesteris? Gaudium tibi ingerat futurorum spes. Iusto ne es supplicio addictus? Gratias itaque ago: quod eorum quae ausu temerario designasti, hic luis pœnas, ut ne lætialium peccatorum gratia lætino serueris tradendus supplicio. Sanè hunc in modum licuerit ei qui gratus esse pergit, haud mediocrè gratiam pro presentibus bonis benigno largitori exoluere, per omnem omnino vitam & vitæ exercitia omnia. Atqui hic nunc affectus accidit ple-

A risque eorum qui implacidis moribus sunt & minime gratis, ut bonum quidem quod adest, fastidiant & contempnim aspernentur: contra quæ absunt, expetant cupidissime. Neque enim istos censent præ se premi grauiore inopia: quo fit, ut nullam exoluant benefico datori deo gratiam, immo dum se componunt cum eo quod in alijs eminent estque excellentius, reputantes quantum inferiores illis sint, perinde anguntur animo, verbisque deprecantur & accusant suam sortem, ac si proprijs spoliarentur. Seruus permolestè fert se non esse liberum. Educat in libertate cruciatur, quia minime patritius sit, neque ex spectabili illustriue claritudine generis prognatus, ac ne auos quidem qui se præierint: possit septem enumerare, quique in equorum gladiorumve nutritionem prius impensas insumpserint. Quiritatur & ciuiat genere illustris, quod minime efflorescit diuitiarum luxu profusior. Mœret ac lamentatur diues se non esse ciuitatum ac gentium principem. Dux exercitus discruciat se non potiri regno.

B Dolet regi, quod non in vniuersum totius sub sole orbis imperio præsidet. Aegre illi est, quoniam gentes supersunt, quæ minime eius agnoscunt imperium, nec ipsius se sceptris susternunt. Ex istiusmodi omnium lectione colligere liceat, nullam rependi actionem gratiarum liberali ac munifico collatori pro ingentibus beneficijs. Ceterum expulso à nobis eiusmodi ob hanc quæ minus sunt in promptu comoda, doceamur pro his quæ adfunt gratiam reddere actione. Si quæ nos adorientur rerum apprimè tristitiam afflictiones inamona, dicamus sapienti medico: In tribulatione parua disciplina & eruditio tua nobis. Dicamus: Bonum mihi, quod humiliasti me. Dicamus: quia non sunt condignæ pœsiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Dicamus: Parumper ob peccata quæ admisimus, sumus flagellati: Oremus dominum: Castiga nos domine, veruntamen in iudicio & non in furore. Dum enim redarguimur, à domino corripimur, ut ne cum hoc mundo damnemur. Si quando splendidi ac lætior aridet ratio & institutum vitæ, illam depromamus Dauidis vocem: Quid retribuam domino, pro omnibus quæ retribuit mihi? Ex nihilo fecit ut essemus ac produxit. Cohonestauit dono rationis. Inuentum artium gratuitò contulit, quæ adiumento sint nobis ad tuendam vitam. E terra visceribus alimenta eduxit. Nobis prærogauit in ministerium omnigenum pecus. Propter nos imbres, Sol, montana regio, atque item cæpstris nostri causa pulchrè exculata est, & ornata, veluti profugia quædam nobis apparatus quibus ad montium vertices prouehamur. Propter

nos amnes fluunt, discatent ac promanant fontium scatebræ, ad negotiandum nobis se adaperit mare navigationi, è fodinis metallicis effodiuntur opes. Vndeuis affluit amœnitas exuberans deliciarum, omni nos obuallante creatura ac protegente, per luculentam ac prædiuitem erga nos beneficentissimi dei gratiam. Ecquid necesse sit qualiacunque hæc commemorare? Deus ipse nostræ salutis consulturus, inter homines conuersatus est: ob hanc deciduam & corruptelam obnoxiam carnem, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis: nimirum in omnibus beneficentissimus cum ingratis inter captiuos, qui eos asserat libertati, Sol ipse iustitiæ eorum intermedius, qui sedent in tenebris. Venit ad crucem, istarum prorsus expertus affectionum ad mortem, vita lux ipsa, densissimam Erebi penetrauit caliginem. Propter eos qui morti succubuerant, resurrexit. Adoptionis spiritus multiformis distributio charismatum multiplex coronarum promissio: alia insuper, quæ singula haudquaquam proclue sit reuocare ad numerum, quibus sanè omnibus illa prophetæ vox accommodari possit: Quid retribuemus domino, pro omnibus quæ retribuit nobis? Etenim rursus magnificus dator haudquaquam dictus est tribuisse, sed retribuisse, ac si non coepisset prior in nos gratiam conferre, sed resoluere acceptam his qui priores contulissent. Quam enim pro accepta gratia repedis gratiarum actionem, in numerum refert & habet beneficii loco: qui quidem quum opes facultatesque suppeditarit, per pauperum manus te reposcit elemosynam. Is tamen aliud nihil accipit quam quod suum est, solidam tamen ac synceram retribuit gratiam, ac si propria dedisses: Quid igitur retribuemus domino pro omnibus quæ retribuit nobis? Non enim possum non inculcare hæc prophetæ eximij vocem, meritò harētis velut in salebra ac circūspicientis suamet inopiam, quod ad manum nihil retributione dignum occurrat, nihil quod aliqua ex parte respondeat magnificis adeo ac splendidis beneficijs, quæ quidem haudquaquam pertigerunt ad illam exuperantem promissorum prærogatiuam, quandoquidem istis tantò cumulatiora se olim daturum pollicetur: nempe, delicias paradisi, cælestis regni gloriam, honores nihilo dispares angelis, cognitionem cõtèmpationemve diuinæ maiestatis, quod vnum his qui se dignos præstiterint, in bonis habetur summum: idque votis omnibus creatura omnis expectis, rationis capax, quo vtique bono perfrui olim licuerit, nobis ab omni vitiosa carnis affectione expurgatis. Dixerit quispiam. Caritas sanè quæ prima numeretur & perfectissima in virtutum bonis, (Nam plenitudo legis caritas.) quoniam possumus socialem affectum & flagrantem charitatem declarare erga proximos, quando primum ingressi ad eos multiplici & acerba calamitate detentos, adeo non cum flentibus ipsis flemus, neque collachrymamur, ut etiam pro his quibus afficiuntur incommodis deo agamus gratias? Et quidem æquanimitè propriam perpeti afflictionem, & cum actione gratiarum, inigne præfert patientiæ ac fortitudinis: pro calamitate verò quæ vnicuique contigit, gratias agere deo, insultantis est alienis malis & mœstitia affectos exacerbantis

Gratitudo
quam deo
probetur.

E

C Attende dei erga nos beneficia.

F

per urbem ad ostentationem circumuehunt: alij ad venationem, alij ad iter faciendum præparantur, frena, zona, frontalia, argentea omnia auræque insuper tapeta purpurea, ipsos veluti spòfos ornantia equos: mulorum quoque multitudo colore distincta: aurige illorum, successores inuicè, qui præcedunt, & qui subsequuntur: seruorum infinitus numerus, sumptibus eorum cunctis ac magnificentie suppeditas: curatores, promi, coloni: ministri cuiusvis artis, siue necessaria, siue voluptuariæ periti. Præterea coci, pistores, pincernæ, venatores, sictores, pictores: voluptatis omninoda commentatores. Camelorum greges partim ad onera, partim ad pascuam descripti. Equorum greges: Armenta bouum, porcorum, ouium, horumque pastores: ac tellus non solù his omnibus pastionibus sufficiens, sed prouentus reliquos amplificans. Balnea insuper in ciuitate, balnea in agris. Domus omni marmoru genere coruscantes, phrygio, laconico, thessalico, è quibus alia hyeme calida, alia æstate frigida esse oportet: pauimentu calculis ornatum varijs: cameræ laqueariaque, & quidquid parietibus superest, auro picturæque floribus decorata. Sic igitur in vsum mille superuacuos distractæ opes etiam in terra conduntur, & in secretis arcanisque custodiuntur. Incertum est, inquis, quid futurum sit. Necessitati, quæ nos quadoque vrgere posset, prouidendum est. At lögè incertior de fosi thesauri vsum: nec tamen pena incerta quæ tuorum morum manet in humanitatem. Tunc quando ad perdendum aurum omnem viam excogitaueris, quod supererit fodies atque abscondes? Grauis profectò infania. Primum, in metallis aurum latitas omni diligentia in lucè proferre, ac ex humo recludere: deinde semel effossum rursus in terra occultare. Nam quicumque hoc facis, profectò & cor simul fodere videris. Dicitur enim: Vbi thesaurus tuus ibi & cor tuum. Idcirco dei mandata tristitiam istis adferunt: Nam vitam sibi miseram esse putant, nisi inutilibus sumptibus occupentur. Et in summa, mihi euenisse huic adulescenti vel propinquus ipsius videretur, quod illi solet euenire qui iter facit, ciuitatis alicuius spectaculi vidèdi studio, prope ratque vsq; ad mœnia: ibi reperto diuersorio requiescit, modicumque quod restat viæ ob pigritiam atque desidiam ire detrectat, simul & toleratum itineris laborem inanem reddens, & spectaculo bonorum, quæ videre poterat in vrbe, excludens. Sic & huiusmodi sunt homines, qui cetera quidem mandata obseruat, ad bonorum verò suorum erogationem claudicant. Vidi ego multos ieiunantes, orantes, præteritorum penitentia suspirantes, omnem denique sine sumptu pietatem ostendentes, egentibus verò ne obolum quidem præbentes. Quid his cetera virtutum diligentia prodest? Non propterea regnù dei consequetur. Idcirco inquit dominus: Difficilius est diuitem intrare in regnù cælorum, quam camelum per foramen acus. Hoc testimonium validum. Qui testatur, verus: persuasi verò pauci. Et quomodo, inquis, viam abijciēs omnia? quæ forma, quod genus vitæ illius erit qui omnia vendit, omnibus sese priuat? Ne me interroga dominicorum præceptorum sententiam. Potuit ne legislator id quod fieri nō potest, sub lege comprehendere? Tu

Bona opera sine beneficiis in pauperes non profest.

C

per verò cor tuum sicut in trutina expèdes, an ad vitam futuram ac veram, seu presentem inanemque inclinet. Neque enim secundum voluptatem, sed secundum necessariam dispensationem, diuitiarum vsum, siquidem prudenter iudicare voluerimus, æstimare conuenit, & non minus gaudere vbi illas erogauerimus, quam sicubi alienis priuati fuerimus, & non ægrè ferre, quasi propria amiserimus. Quid quæso grauaris? Quid doles quod audis? Vnde quæ habes. Si enim, te in futurum seculum sequerentur, profectò præ illis pretiosioribus, quæ ibi reperies & hæc nihil penderes. Sed quando necesse semel est ea hinc remanere, cur ex eorum actione nō lucrificas, maiora longè rependiendo? Nam si alacri lætoque animo das aurum vt equos possideas, cur id regno dei potius commutari suasus doles, petenti denegas & abnuis, mille sumptuum occasiones commemorando? Quid miser iudici respōdebis. Parietes vestis, hominem nō vestis? Equos phaleris ornas, fratrem tuum laceris amictum pannis aspernaris? Frumentum retinendo perdis, esurientes non respicis? Aurum in terram condis, & oppressum non curas? Quid si vxorem insuper auarā habueris, duplex tibi morbus creuerit. Nugas hæc & delicias ardet, voluptatis illecebras tibi augebit, cōcupiscentiæ & superuacanei studij stimulum acuet. Circa margaritas, smaragdos, hyacinthos, aurum, eius cura continuo versatur. Hoc digitis aptat, illud vestibus intexit, malūque viri per omnia probra exaggerat. Neque succisua huic studio tempora verum ordinaria noctes atque dies tradit. Mille insuper assentatores illius adsunt desiderijs adducentes fullones, aurifices vnguentarios, textores, discriminatores qui ex illius imperijs nullo tempore virum respirare sinūt. Nullus item muliebri cōcupiscentiæ satis thesaurus, non si è fluminibus fluxerit: quadoquidem vnguetum exoticum ex barbaris ita querunt, vt oleum è foro, & ex mari cōchylia: purpuram, variisque colorum flores, plusquam ex oue lanam habere contendunt. Præterea pretiosi lapides vndique petiti auro innectuntur. Alij ad ornandam ceruicem, alij collo adaptantur: alij zonas locupletant, alij manus pedesque ornant. Gaudent auri cupidè feminae manicis ligari, duntaxat ex auro sit vinculum. Vir igitur muliebrem sequens appetitum, quando animæ curam geret? Sicut enim debilia nauigia procellæ ac tempestates dispergunt atque inundant: sic prauis vxorum affectus virorum debiles animas corrumpunt atque pessundant. Igitur ad hæc tot taliaque, distracta substantia, nugis ac varijs voluptatum inuentionibus viro & vxore inter se certantibus merito non vacabit, vt & aliorum habeatur ratio, sed si audieris: Vnde omnia & da pauperibus, vt vitam habeas æternam, mœstus abis. At si audieris: Da pecuniam mulieribus delitijs, lapidicidis, architectis tessellarijs, pictoribus: gaudes, quasi rem pecunia pretiosiorrem assequaris. Nonne vides hæc mœnia vetustate ià labefactata, quorum reliquæ tanquam scopuli quidam per urbem totam apparent? Quot per ciuitatem pauperes, dum hæc excitabantur erant, qui ab incolentibus ob edificandi studiū negligebantur? Vbi, quæso, nunc tantus operum splendor & apparatus?

Vbi

In pompas
sicut mulier
cularis cul-
turi.

De Cesa-
ria loqui-
tur Cappa-
docia in ha-
norem Ce-
sari in stan-
tata.

Vbi & ille cui horum magnificentia studebatur? Nonne hæc dispersa, solo æquata & abolita, veluti puerorum ludicra, qui inter arenas turres excitant, omnia perierunt: auctor verò ob rerum vanarum studium ambitiosum, in inferno sepultus est? Contendit igitur animam habere magnam, ac loquacitatem. Muri verò parui vel magni eundem præstabunt usum. Ego verò quando trãseundo vnus alicuius inflati ac diuitis domum, cõspicio varijs stragulis ac ornamentis fulgẽtem, intelligo illum nil pretiosius, quàm quod cernitur possidere: quãdoquidẽ inanimata tãto studio ornare cõtentat, animam verò immortalem incultam habeat.

A Si sumptus non necessarios pensamus, quot argenti tori, mensæ itẽ argenteæ, lecti eburnei, sella eburnea, ita vt nequeant vlllo modo ad pauperes penetrare diuitiæ, & quanquam ad tuas veniunt fores, miseram rogando vocem emittentes, tu tamen negas, affirmans rogantibus cunctis nõ posse sufficere. Et cū lingua deieres, manu periturus argueris. Licet enim illa taceat, mendacium tamen tuum deprædicat, anulo quem in digito habes conspicua & illustris. Anulus, inquam, tuus quãtum æris alieni posset exoluere: quot domus ob inopiã ruentes conseruare? Vna tantum tuorum vestium arcula totum populum frigore rigentem amicare posset. Verum sustines inexoratus abs te pauperem reijcere, nec metuis iudicis minas, ac ea quæ se ille pollicitus est hominibus huiusmodi redditurum. Non te miseret? misericordiã non inuenies. Non aperuisti domum tuam? à regno dei excluderis. Non dedisti panem? non vitam recipies æternam. Sed & pauperem te ipsum dicis. Et ego tecum sentio. Pauper profectò est, qui multis indiget. Pauperes, inquam, insatiabilis concupiscentia reddit. Decem talentis totidem addere contendis, deinde viginti coactis etiam totidem. Nec solum crescendo non expletur, sed ardẽtiõ redditur appetitus. Velut ebrijs occasio sitiendi est vini copia & augmentum: sic & qui repente ditatus est, plura possidens plura concupiscit, & dũ perpetuò cumulũ auget, morbum perpetuò nutrit. Studium nanque habendi, contrarios eorum voluntati agit effectus. Non enim tantum eos ob iam parta non exhilarat, verum ob ea quæ deesse videntur cupiditati, potius angit. Ex quo anima curis continuò premitur, dũ alios superare cõtendunt: Oportebat illos gaudere, & gratos esse quòd tam multis sunt opulentiores, illi verò mœrent ac lugent quòd ab vno & altero opulentioribus vincuntur. Vbi ditiorẽ aliquem adæquarunt, mox & alterum à quo superantur, adæquare student: & vbi istum quoque transierunt, erga aliũ vltra adæquãdum rapiuntur. Quemadmodum qui scalas vel gradus ascendentes, ad vltiora progressuri, continuò ad gradum sequentem vestigium attollunt, nec prius quiescunt quàm summam attingant: sic & hi à rerum cupiditate nõ prius cessant, quàm in altum sublatis sese à ruina firmos ac securos reddat. Conditor omnium deus se lucidam auem insatiabilem, ad hominum tamen beneficium cõstituit: Tu verò te spõte insatiabilem animo reddens, multis profectò damnum facis.

C Nam quacunque oculis aspicit auarus, hæc cõcupiscit. Nec expletur oculus videndo, neque auarus accipiẽdo satiatur. Auarus (vt infernus) nun-

quam ait, satis est. Quando miser iam partis veteris? Quando frueris, aut à curis habendi cessabis? Vñ qui domui vicinam domum, & agrum agro coniungitis vt aliquid proximo auferatis. Tu verò, quid facis? Nõ innumera caussaris, vt quæ proximi sunt auferatis? Domus, inquis, proximi aedes meas obscurat, turbas excitat, aut erroneas suscipit aut tale quid aliud quodcũque prætexis, quòd vexes & agites, vellas ac laceres vicinũ, nec prius cessas, quàm ille necessitate coactus aliò migrat. Quã ob causam Nabuthas Israëlita occisus est? An nõ propter concupiscentiam Achab, vineam ipsius auferre volentis? Auarus in vrbe malus cohabitator est, malus est in agris. Nam mare terminos habet, nox item leges antiquas non egreditur. Solus auarus nullũ circumscribit tempus, nõ terminum noscit, rerum successione non cedit: sed vim naturamque ignis imitatio, omnia comprehendit, omnia percipit. Et veluti flumina ex paruis inijs exeuntia, deinde paulatim incrementum intolerabile in processu accipientia, impetu demum violento quidquid obijcitur secum trahunt: sic & ij qui in magnam prouehunt potestatem, ex eo quòd iam aliquos oppræsserunt, ad maiora cõtinuò facinora maioresque iniurias progrediuntur, ac reliquos quos prius præterierat, per oppressos antea lædunt. Quamobrem potentia incrementum fit eis sceleris occasio maioris. Qui enim mala sub ipsis patiuntur, eisdẽ quoque auxiliata ferre inuiti in aliorum iniurias coguntur. Ex quo mutua inter se incommoda infligunt. Quis vicinus, quis contubernalis aut cliens non trahitur? Nihil enim opũ potentia resistit. Omnia tyrannidi cedunt: cuncta potentiam formidant. At pauper, qui quæque iniuriam patitur multã habet rationem: si quid prius agat, ne quid pro his pariat, aut ad iudiciũ trahatur, aut aliquo modo plectatur. Diues verò ac potetia fidens & audax vltra læcescit: boues iungit, arat, serit, metit ea quæ ad ipsum minimè pertinent. Tu si resistis, verbera parata. Si quereris, lamentationum & accusationũ tuarum quæstio fiet. In iudicium, in carcere demum traheris. Calumniatores minimè deerunt, qui mortis periculum intendent. Denique vt te hac molestia liberet, libetẽr adhuc aliud dabis. Igitur õ miser parumper, quæso, à tuo scelere respira, & tuã conscientia recessus aliquantulum perscrutare, tecumque cõsidera. Quis rebus huiusmodi finis: quæ fors tuorũ studiorum impudentia fuerit? Habes terrã partim aratro, partim arboribus vtilis tot iugera: præterea vineas, mōtes, cãpos, saltus, flumina, loca amœna. Quid ergo post hæc? Nonne telluris tres tãtum cubiti te expectant? Nonne parvus lapis ad tui miseri corporis custodiam satis erit? Cuius gratia laboras? aut pro quo contra ius fasque contendis? Quid manibus inanes stipulas metis? Sed vtinã tantum inanes ac non igni perpetuò materiam. Non ex hac ebrietate quandoque resipisces? nõ metis sanitate recipies? nõ tibi ipsi restitueris? non ante oculos Iesũ Christi iudicium tibi pones? Quomodo causam dicturus corã iusto iudice te defendes ab ijs qui abs te læcesiti acriter instabunt? Quid, inquit, ages? aut quos aduocatos cõduces? Quos adduces testes? Quomodo integerrimum corumpes iudicem? cū nec orator tibi, neque

verborum ad persuadendum faciãda fuerit, quibus illi veritas occultari possit. Nõ te rursus aduatores, nõ pecunia, non dignitatis fastus sequentur. Ab amicis itẽ, ab auxilijs desertus, sine aduocato, sine defensore, sine honore, tristis, pudendus, deiectus, ac solus relinqueris. Nam quocun- que oculos circũferes, vmbra vbiq; simulachraque malorum aspicias. Hinc orphanorum lacrymã, illinc viduarum gemitus, aliudẽ oppræssi abs te pauperes: serui quos laceraisti, vulneribusque affecisti, vicini quos ad iram prouocasti: cuncta hic te aduersus cõsistent. Tuorum scelus aceruus te comitabitur. Sicut enim vmbra corpus, sic peccatum animã sequitur, gestorum imaginem manifestam referens. Idcirco illic negatio minimè valebit: sed loquatur os licet impudẽter, obturabitur tamen. Nam ipsa facta non quidem vocem emittentia, sed qualia à nobis patrata fuere, vitæ testes erunt. Quonã pacto tibi ante oculos exponã horrenda, illa quæ te manent? an forte audias, an metuas? Recordare illius diei, in quo reuelabitur ira dei de cælo: recordare gloriosi aduentus Christi, quãdo qui bene fecerunt in resurrectionem vitæ, qui verò male, in resurrectionem iudicij excitabuntur: tunc sempiterna verecũdia peccatoribus, & ignis aduersarios voraturus aderit. Illa te grauent, non mādaturum dominicum de bonis cedendis. Sed iam dudum non audis. Quibus ergo verbis te curabo? Quomodo loquar? Regnum dei nõ curas, gehennã non times: Quam animã tuã medicinam idoneam inueniam? Si enim horribilia nõ metuis: clara insuper & pulchra despicis: disputamus cum corde lapideo. Infelix homo, pecunia naturã aliquantulum inspicere. Quid attonitus aurũ miraris? Lapis est, aurum lapis, argentum lapis, margarita, lapides sunt chrysolitus, beryllus, achates, hyacinthus, amethystus, iaspis: Hæc summa, hi flores opũ magnarum. Hos partim, cū sint clarissimi, in tenebris abscondis: partim in digitis micatibus, alijsque in ornatibus circumsers. Dic quæso, quæ vtilitas, digitos vertere lapillis coruscantes atque ostentare? Nonne erubescis, te lapillorum auidum ostẽdens, quemadmodum prægnantes foemina ob malitiam interdum lapillos edunt? Tu item tanquam ipsorũ helleuo, sardonychas, iaspidas, amethystos omni studio cõquiris. Quis pulchritudini formeq; fingendæ studens vnã vitã diem sibi prorogare poterit? aut cui mors ob diuitias parcat? à quo morbus ob pecuniã abstinet? Quousque igitur opes erunt animarum laqueus, mortis hamus, peccati esca? Quousque diuitiæ erunt belli materia: per quas fabricantur arma, & enses acuuntur? Propter opes inquam, propinqui cognati naturam negant, fratres inter se digladiantur, loca deserta grassatoribus referiuntur: mare piratis, ciuitates calumniatoribus cõplentur. Quis mēdacijs pater est? Quis falsę accusationis minister? quis periurij genitor? nõne diuitiæ ac circa diuitias studiũ? Quid accidit vobis õ homines? quia ea quæ vestra sunt, ac in salutem vestrã concessa contra vos vertit? Ad subsidiũ vitæ non malorum incitamentum pecunia data est, animæ redemptio est, nõ exitij occasio. Sed, inquis, ob filios necessaria est. Plausibilis est ista auaritiæ excusatio: liberos prætexitis, ac interea cordibus vestris satisfacitis. Nõ ego inson-

tem accuso filium: propriũ habet dominũ, propriumque rectorem. Ex alio vitam accepit, nõ ex te ipsõ vitæ subsidia expectat. An nõ & ijs qui sunt in cõnubio id euãgelicum scribitur? Si vis perfectus esse, vde omnia, & da pauperibus? Dic, quæso, cū deum orasti, vt pro fecũditate cum peccatus es vt fieres liberorũ pater, addidisti ne illud? Da liberos, vt caussa sint ne præceptis tuis obediã? Da mihi liberos ne veniã in regnũ cælorum? Præterea quis tibi spõsor de ipsorum fuerit voluntate ac ingenio, vt rectẽ datis relictisque vtantur. Nã multis diuitiæ luxuriæ sunt caussa. An nõ audisti Ecclesiasten dicentem? Vidi stultitiã multã & grauẽ. Diuitias in malum custodientibus ipsas conuertit. Et rursus: Relinquo ego homini post me, & quis nouit si sapiens erit aut stultus? Cõsidera itaque ne cū multis erumnis opes cumulat peccatorum materiã alijs tradas, duplicique peccatis postmodum pœna, & tuorum criminũ caussa, & aliorũ quibus causam dederis. Nonne cunctis liberis cõiunctior est tibi anima tua? nõne omniũ familiarissima? Huic tu primas da partes diuitis hæreditatis, vitæ videlicet æternę diuitem materiã, deinde filijs victum distribuẽ. Filij nanque quandoque domui paternæ minimè succedentes, aliam sibi constituunt: at anima abs te relicta neglectaque apud quem misericordiã inueniet? Hactenus eos alloquutus sum qui liberos habet. Qui verò liberos caret quã parumoniã causam obijciunt? Nolo, inquiunt vendere, nolo pauperibus dare ob vitæ necessarios vsus. Nõ ergo dominus tibi præceptor erit, nec euãgelii formulam vitæ tibi dabit, sed tu tibi ipsi iura dices ac statues. Cogita in quod incidas periculum. Si ita sentis, vt quæ dominus necessaria nobis præscripsit, tu vt impossibilia taxes, nihil aliud agis, quã quòd te legem hæc ferente sapientiorẽ dicis. Sed inquis, ego quidem bonis dum vixero, frui volo: post mortem verò in testamẽto hæredes facultatum mearum ac dominos pauperes ascribã. Huius miser, tunc benignus ac liberalis hominibus eris, cū amplius inter homines non ages? cū te cadauer aspiciam, tunc fratris amantem appellabo? Scilicet magna dignus eris liberalitatis laude, magnus tibi honor debebitur aut gratia, si in sepulchro iacens, & in terram cõuertus, magnificus ac sumptuosus apparebis. Dic cuius mercedem temporis potissimum exposces? vitæ ne an mortis? Nã si tẽpore, quod ad promerendum datur in voluntatibus ac delitijs absumpto pauperes nequaquã respexisti, mortuus cuiusnam actionis aut operis mercedẽ petiturus es. Ostendẽ opera, & tum primum mercedẽ repete. Nullus enim post mercatum solutum negotiatur: neque demum post certamina accedens coronatur: nec post bellum fortia gerit: nec item post vitã pietatis laudem primumve capiet. Atramento & tabulis pulchra opera & cõmendãda gerere studes? Sed quis exitus tui tempus nuntiabit? Quis de mortis genere spõsor? Quot videmus repentino ac vi casive extingui, qui præ doloris & spiritus angustia ne vocem quidem emittere potuerunt? Quot etiam febri à sensu alienos fecit? Quid igitur tempus expectas? in quo sæpe rationis tuæ cõpos non eris. Enimvero nox profunda, morbus grauis, nullus circa adiutor: imò potiõ qui hæreditati insidiatur

paratus aderit, omnia tantum quæ ad eius faciant vsum adhortans, ac tua irritare consilia querens. Tunc tandem destitutum te videns tuam imprudentiam ac stultitiam grauiter suspirijs damnare incipies. Cupies & eo tempore madata dare, cum & lingua semiextincta ad loquendum, & manus ad scribendum inualida tremensque fuerit. Ex quo nec voce, nec item literis tuam ostendere metem valebis. Quod si nihilominus contigerit, vt & verbo & scripto res tuæ palam mandentur, vna tantum transposita litera, vnum non probe appositum signum, tota sententiam mutare ac irritam facere valebit. Duo item aut tres improbi testes tota hæreditatem in alios couertent. Quid igitur miser teipsum decipis? nunc opibus in luxu viuendo abutens, ac tibi ea promittens, quorum postea dominus non eris, vt ex dictis patet? Prauum hoc est consilium quod capis. Viuens, ais, bonis fruar: decedens, quæ animo constitui ordinauique, facia. Erras homo. Tunc Abraham tibi quoque dicet. Recepisti bona in vita tua. Si arcta est via quæ ducit ad vitam, non te diuitijs oneratum ac opus farcinam ferentem excipiet. Gestas diuitias tuas hinc egredieris. Non enim illas abiecisti vt iussus es. Cum viueres, vite æternæ teipsum pretulisti: post mortem facies quod hostes solent. Etenim ne ille vel illum quem nolis, accipiat facultatem tuam, accipiat illam, inquit, dominus. Et istud quid vocabimus? Vindictamne inimicorum, an proximi dilectionem? Lege testamentum tuum. Vellem, inquit, viuere ac frui bonis meis. Morti ergo non tibi sit gratia. Si enim immortalis esses, nunquam mandatorum recordatus esses. Nolite errare. Non decipitur, non deridetur deus. Mortuum ad rem sacram non offertur. Viuentem offert hostiam. Qui ex eis quæ supersunt offert, ingratus est. Tu verò post vitam quæ morti supersunt deo omnium præbitori tribuis? Si tu nobilem hospitem domi exciperes, ei ne mensæ reliquias apponeres? Quomodo ergo existimas ex repetijs deum placari? Igitur vos alloquor diuites ac locupletes, respicite sine cupiditate desistite. Si possidetis, non amate. Quamto amantior fueris, tanto plus eorum quæ ad te nihil pertinent, nihilque profutura sunt, relinques. Volo tecum feras omnia, ne alienis relinquas. Ob rem relictam nihilo plus te serui honorabunt, sed sepulchrum fortasse funerisque sumptus negliget hæredi placere studentes, & noua quadam philosophia dictitabunt: Quid cadaver nihil sentiens multis impensis honestare contendis? Nonne melius vestem hanc pretiosam superstitibus vsui necessario seruare, quam frustra humi cum cadauere tabescere sinere? Monumento item quid opus sumptuoso, aut quæ utilitas inanis sumptus? Oportet illa ad vitam vsum superstitibus dare: talia dicet, teque morositate condemnabunt, & res tuas inuadentibus gratificabuntur. Itaque ista præueniens teipsum sepelito. Bonum sepulchrum est pietas. Omnibus tuis ornatus hinc discede, fac ornem te tuæ diuitiæ. Habe illas penes te. Crede optimè consulenti, teque amanti Iesu Christo, qui ob nostram salutem egere voluit, vt ex eius paupertate nos diuites essemus: qui etiam sese pro nobis redimendis pretium obtulit. Aut illi vt sapienti nostramque utilitatem intuenti morem geramus, aut vt amantem nos feramus, aut vt erga benefactorem grati

simus. Omnino verò quæ præcepta nobis sunt faciamus, vt hæredes constituamur æternæ vitæ in ipso Christo, cui sit gloria, &c.

HOMILIA IN DIVITES, SVPER
verba illa scriptura, In fame & squalore. Quando
per siccitatem Cæsareæ famis inualuit.

Eo rugiet, & quis non timebit? Dominus deus locutus est, & quis non prophetabit? Proœmiū faciamus sermonis huius, initium & vatem Amos coadiutorem assumamus ad vsum eorum quæ dicenda proposuimus, qui & ipse olim talibus afflictionibus consuluit, quales nos hodie turbant, vt quid utile nobis sit consilium ac sententiam nostram exponamus. Nam & ipse propheta in superiorum temporum calamitate maiorum pietatem populo deserente, ac legem & madata negligente, & ad idolorum sese cultum impudētissimè conuertente, factus est penitentiæ præco, ad conuersionem illos adhortatus, & suppliciorum futurorum grauitatem minatus. Mihi quoque vnam aliquo vsque zelo veteris historie liceat vti: exitum verò & excessum qui ob eorum peccatum secutus est, videre nequaquam contingat. Populus enim ille quemadmodum equus indomitus adhuc, durus, ac frenum mordens, minimeque mandatis obtemperas, non ad vtilia conuersus, sed è recta excedens via, ac contra aurigam contemptis habenis insultans, per abrupta & cofragosa sese præcipitem dedit. Vnde dignam suæ contumaciæ penam merito luit. Quod ne nobis eueniat oro atque obsecro filij charissimi, quos per euangelium genui, quosve per manuum benedictionem quasi fascijs inuolui. Adsit auditus benignus, anima morigera adhortationes sincere admittens, obtèperans dicenti, quemadmodum cera manu obfirmantis, vt per hoc vnum studium, & ego monitorum fructum latitiam capiam, & vos resolutionis vestræ tempore mercedem factam adhortationem laudates consequamini. Quid igitur est quod sermo vult noster ostendere? Suspensas enim tenet animas iadudum audire cupientes, quod se vertat, dum quod expectatur publicare contatur. Cælum nunc fratres dilectissimi videmus solidum, nudum, ac sine nubibus serenitate sua & puritate nos contristat quam antea iam desiderauimus, quando profundis coopertum nubibus & procellolis nos reddebat & sole priuabat. Terra verò iam exiccata ad extremum aspectu est horrida, & ad agriculturam sterilis & infœcunda: deinde ob siccitatem scissa, hiatus patefecit maximos, vt in imis visceribus solis excipiat radios. Fontes plurimi & perennes nos deseruerunt. Fluminum quoque magnorum etiam desierunt. Minutissimi paruuli pedes illos ermeat, & mulieres onustæ totos penetrat & transeunt, nostrorum multos potus quoque destituit, ac demum in magnam nos deus viuendi difficultatem constituit. Israëlita noui Moysen querentes nouum baculumque illum prodigiorum productorem desiderat, vt rursus disruptæ petra vsum sitiienti populo præbeant: nubes quoque subita & admirabiles inauditum manna cibum mortalibus irrorent. Timendum sanè nobis, ne malorum exemplum in-

famis calamitate posteris nostris existamus. Vidi campos steriles, & arenia rura dudum sine fructibus, lacrymansque mœstas edidi querelas, quod pluuia nobis nulla data est: ex quo nec sata nascuntur, & eodem modo quo ea aratrum occultauit, permanent. Aut si forte nata, statim tenera æstu sunt absumpta, adeo vt pulchre illud euangelicum couerti possit. Operarij quidem multi, messis vero pauca. Coloni per campos sedent manibus genua complexi, qui habitus lugentis est, & aruorum tristi aspectu cõterriti suos boumq; labores perditum iri vehementer dolent ac lacrymantur. Mox tenues & aridos germinem calamos considerates atque atrectantes ad natos & vxores sese vertunt, ac miseros edunt vlularus, haud aliter quam si eos ætate florida raptos efferret. Dicatur igitur & ad nos ab ipso propheta, cuius paulo ante initio sermonis mentionem fecimus. Et ego, inquit, trium mensium pluuiam ante vindemiæ tempus a vobis prohibebo, & pluuiam super ciuitatem vnam, & super ciuitatem vnam non pluuiam. Et pars vna inundabitur, & pars altera, super quam non pluuiam, aresecet. Conuenient duæ aut tres ciuitates vt bibant aquam, & non implebuntur, quoniam non conuersi estis ad me, ait dominus. Discamus igitur ex his verbis quod ob auersionem nostram ac negligentiam has nobis calamitates inflixit deus, non extinguere nos querens, sed emendare castigareque cupiens more piorum patrum erga desides & iuniores filios: qui irascuntur quidem & excitantur erga adulescentes suos, non mali aliquid eis facturum, sed officiosa castigatione ex ignauis diligentes reddaturi, & ad officium deducturi. Aspiciat, quæso, nunc, quemadmodum nostrorum pondus peccatorum anni temporumque naturas mutauerit, statutasque semel rerum formas in aliena temperamenta nouasque mixturas deduxerit. Hyems solitum humorem cum sicco non retinuit, sed in glaciæ tota abiit, niuis & imbris penitus expers. Vernum tempus alteram quidem sui officij partem ostendit, caliditatem dico, humiditatem verò nullam illi coniunxit. Aestus verò immensus, & frigora naturæ leges prætereuntia, ac in nos damnantur: nostrum coniuuata mortales ad victus vitamque simul trahunt discrimina. Quæ igitur fratres charissimi, huius tantæ confusionis contrarietatisque causa, vnde talis rerum temporumque nouatio vestigamus aliquantulum, mente rationeque vtentes diligenter pensitemus. An non est qui cuncta gubernet? An optimus opifex deus dispensationis suæ oblitus est? An virtutem ac potentiam suam amisit? Aut eadem quidem est adhuc potentia præditus, in austeritatem verò mutatus, excellentem suam erga nos bonitatem & prouidentiam in odium humani generis conuertit? Nemo profecto sapiens hoc dicet. Sed ille potius sunt causæ, cur nobis conuersa gubernatio iublata sit, quod cum ex deo accipiamus, alijs non damus. Beneficentiam laudamus, nos hac carentes egentibus desumus. Serui existentes liberamur, & conseruos non miseramur. Esurientes nutrimur, in opibus alimenta negamus. Cum indeficientem promum ac thesaurarium deum habeamus, erga pauperes preparari ac tenaces sumus. Ouium gregem foetura implet, ouibus verò nudos plures esse sinimus. Graues rerum apothecas & cellas habemus: his autem car-

tes nequaquam respicimus. Hac igitur de causa minatur nobis iustum dei iudicium. Hac de causa & deus omnipotens manum non aperit, quoniam fraternitatis charitate oclusimus. Ob hoc & capi steriles, quoniam charitas frigit. Supplicium vox frustra clamat, & in aëra euanescit ac dissipatur. Nam & nos rogantes minime audimus. Sed quæso, quales sunt nostræ preces? qualis oratio? Viri præter paucos mercaturis vacant, vxores ipsorum ministræ ad officium mammonæ sunt. Pauci admodum mecum ad orandum relinquuntur, & hi tædio affecti oscitantesque, ac continuo huc illuc se vertentes: denique obseruantes quando his qui psalmos canit, versus expleat, vt tanquam è vinculis ac aliqua custodia è templo liberentur. Pueri autem parum quid ex hac calamitate publica degustant? qui libellos in scholis relinquentes, & nobiscum conclamantes, remissionem potius ac vacationem à discendi labore nostram communem tristitiam existimant, & cura se aliquantulum assiduitateque studij leuari, & in libertatem venire propterea putant. Adulorum verò hominum multitudo ac vulgus peccatis obnoxium per urbem remissi ac temere discurrunt gaudentes & hilares: qui horum causam malorum in proprijs gerunt animabus, calamitatemque hanc ipsi nobis excitant & causantur. Infantes postremo infontes & minime sentientes ad confessionem in templo conueniunt nec causam dant ipsi de rebus tristibus, neque rursus ab ijs nos liberare valent, cum nullam facultatem notitiamque orandi deum habeant. Tu in medium prodi. Tu, inquam, peccatis oneratus humi procidens clama, suspira. Mitte infantes quæ dat ætas puerilia facere. Quamobrem acculatus ac reus absconderis, & eum qui culpa vacat in iudicium pro te statuis? Num illud iudex, quod aliam subditiorum more personam substituit? Oportet quidem illos adesse, sed tecum omnino, non solos. Nonne vides Ninuitas penitentes ac flentes, ob ea quæ ipsi admiserunt, ad Ionæ ex ceti ventre exeuntis exclamations monitionesque: non solum infantes in medium attulisse, sed ipsos ante omnia in peccatis & delictis constitutos, parentes vitam exuentes pristinam, ieiunijs & abstinentia sese afflictasse. Loco deinde auctarij & infantes addidisse, ac pari simul flereque coegisse, vt luctus omnem ætatem occuparet, & sensu prædita & sensu carentem: hanc coactam, illam voluntariam. Ex quo misericors deus ipsos fastus luxuriamque ponentes, & humilia sentientes animaduertens, & minas remisit, & poenas quas daturi erant, auertit, & loco calamitatis lætitiæ hilaritatemque publicam tribuit. O tempestiuam penitentiam. O sapientem & officiosum luctum. Nam neque ratione carentia à tristitia immunia esse permiserunt, sed ipsa bruta ieiunare, ac questus edere coegerunt. Vitulus enim à bucula separatus dulci caruit vberibus. Agnus paruulus iam sub vlnis maternis non erat. Matres alia, alia foetus stabula tenebant. Voces inter se miserabiles edebat, vicissimque conclamabant. Nati sitientes vbera materna desiderabant. Matres verò naturali quadam pietate, misericordiaque commotæ natos mugitu vocitabant. Infantes vicissim sitiētes & esurientes vehementissimo eiulatu propè rumpebantur. Grauidæ naturalibus doloribus stimulabatur, & hac ratione

penitentiam illorū ad communem vitæ doctrinam diuinus sermo scriptis mādauit. Senex apud illos lamentabatur, & caniciem suam velliebat: adolescens & iuuenis vehementius plorabat: pauper ingemiscebat: diues oblitus delictiarum, afflictionem illam castigationis loco exercebat. Rex ipse Niniuitarum splendorem ac gloriam suam in pudorem mutauit, purpura, coronaq; ac sceptro positus, saccū sumpsit, cinere caput inuoluit, throno relicto humi cōsedit: Peculiari ac regali relicta lautitia, vnā cum populo lamentabatur, quasi vnus e numero multorum factus: quoniam com munem omnium dominum iratum conspexit. Hæc itaque erat seruorum sensatorum sapientia: ralis erat peccatis obnoxiorū penitētia. Nos autē peccata velociter quidem promptoque animo admittimus, pigre verò postmodum ac serò penitentiā agimus. Quisnam orans aut supplex lachrymā ex ore mittit, vt imbrē terris tempestiuum prouocet? Quis scelera relinquens sanctū Dauid imitatur, qui questibus ac lachrymis stratu rigauit? Quis hospitum lauit pedes, aut puluerē ex itinere adpersum absterfit, vt in hac siccitatis calamitate deū exorare valeat? Quis orphanum aliquem paruulum pauit, vt & nobis dominus frugem telluris aleret, velut orphanū ventorum imperatū percussit? Quis viduæ victus difficultate afflicta opitulatur, vt alimenta frugū necessaria recipiat? Scinde libellū aris alieni iniustū, vt sic peccatum soluat. Dele grauisimum scenorum nomina, vt terra solitum tibi scenus reddat. Aere nāque & auro, ac similibus fecundis metallis præter naturam foetus edētib; iure germīna, quæ naturaliter pariūt, sterilia fiūt & ad habitātium multā fructibus carent. Nunc igitur ij qui auaritiā tāto studio colunt, & opibus plus æquo inuigilāt, ostendāt nobis quid valeant ipsorum thesauri, quæ sit illorū vtilitas: si quidem supplicium hoc deus longius protracturus sit, quos omnes velociter auro quod cumulāt, pallidiores videas: si pane qui ob paratā prōptamque copiam heri ab illis & hodie contemni solet, careant. Fac enim ne vaneat annona. Ne in apothecis frumentū sit. Quid tibi marsupii ære grauisimum proderit? nōne cum illo peribis? Nōne aurum tuum terra est & inutile lutū, cum corpore luto, & ipso sine vīu iacebit? Omnia pos fides, sed vno & hoc necessario cares, facultate videlicet teipsum nutriendi. Fac cum tuis opibus omnibus, vt vnam excites nubeculā, vt modicus imber e cælo descendat, vt terra fructus coacta reddat. Solue, inquam, si potes, insolentibus tuis facultatibus hæc communem calamitatem. For san aduocabis aliquem piorum, qui precibus, vt Helias Thesbites fecit, calamitatis huius molestiā tollat, qui sit homo inops, pallidulus, sine calceis, sine cubili, sine domo, tantum melota contentus: precibus ac supplicationibus pro cibo, cōtinentia verò pro cōtubernali vtens. Quum in viri similis auxilium te sit opus incidere, nōne multo risu tot diuitiarum tuarum curas persequeris? Num aurum non conspues, & argentum vt stercus eijcies: quod antea omnipotens ac iucūdisimum vocans humanis vībus subuenire omnino putaueras? Sed scias illud contra te instare, teque accusare, ac horum malorum causam dicere, eo

quod se possidens nō rectē dispēsaues aut erogaueris, quod esuriētes præterieris, quod afflictos nō respexeris, quod rogantes non sis miseratus. Per paucos enim mala ærumnāq; ad vniuersum populum sæpe perueniūt, & vnus ob noxā tota quādoque gens euertitur. Achar sacrilegium admisit, ac totus est afflictus exercitus. Zambri cū scorto Madianitide cōcubuit, ac Israël pœnas dedit. Igitur filij charissimi, omnes priuatim ac publice nostras conscientias examinemus, præsentī siccitate veluti pædagogo cuiipiā, vnumquenque nostrum proprij delicti admonenti attendamus. Dicamus & nos sensatē cū beato Iob: Manus domini est, quæ tetigit me. Potissimum autem calamitatem hanc proprijs peccatis adscribamus. Si verò & aliud adiungendū est, sit subinde, vt probationis gratia tales calamitates hominibus infligātur, vt per labores probentur, & de ipsorū fide ac constantia, siue sint diuites, siue pauperes, periculum fiat. Vtrique nanque per patientiam exactē probātur, quod & hac tempestate potissimū declaratur. Hic si diues ex inope factus, liberalis, beneficus, misericors existat: ille si ex diuite pauper, æquo ferat animo, minimē deū incuset. Ego nanque non solūm audiui, sed & per experientiam plurimos cognoui, qui donec in vita scelices ac in rerū copia versantur, ventoque nauigāt secundo: & si nō perfecto animo, mediocri saltem omnium datori gratias agerent. Si verò res cōmutētur, vt ex diuite fiat pauper, corporis robur corumpatur morbo, gloriæ splendor vertatur in ignominia, maxime tunc ingratos in auctorem videri, deū verbis sacrilegis incusare, preces ac supplicationes negligere: & nō vt domino patrique castigati gratias agētes, sed vt aduersus debitore quendā contumacem profanos questus edentes. Sed desine, desine quæso, talia mente cogitationeq; versare. Cumque deum res insolitas præter naturā & anni tempora ostendentem videris, sic tecum loquere, sic existima: Num deest domino facultas fructus edendi, ac homines nutriendi? Quonam modo? Cū sit dominus cæli, ac totius dispositionis rerū & tempora, & anni tempestate dispenset, simulque omnia gubernet, & quasi chorū quendā probē ordinatum anni tempestate ita inter se mutua successione disposuerit ac determinauerit, vt varietate sua varijs nostris ac differētibus vībus subsidio sint, & iā pro temporis ratione humectetur tellus: Deinde succedat æstus, & postea frigus suā anni portionē obtineat, & postremò effecerit, vt & siccitatis vīu nō careamus. Palām igitur cū sit, inquis, eū posse rebus adesse, easq; vt vult administrare, potētia bonitatem non esse coniunctam quis dubitet? Nec ista rationem habent. Quænam enim necessitas, si bonus non esset, eum ad creandū hominem impulisset? Quis, inquam, tam vehemens impulsor cōditorem minimē volentem humum fumere, & ex luto tantā excitare pulchritudinem coēgit? Quis hominis formæ ad imaginem suam iam constitutæ rationem addere suauit, vt artiū disciplinarumque capax esset, & de rebus altissimis philosopharetur, quas sensibilibus nullo modo attingeret? Quin si deo insitā bonitatē rectē consideres, vel hoc tempore (quanquam duro) minimē deficientem videbis. Quis (dic mihi) prohibet

bet hanc quam admiraris siccitatem, non potius esse orbis incendium ac conflagrationem? Solem insuper à via solita errantem, & terrenis propinquantem corporibus omnia cremare? Ignem denique de cælo descendētem mortales omnes eorum scelera iure punire? Quamobrem te homo, te inquam, considera, tuamque penitā conscientiam. Nec pueris sub pædagogo cōstitutis similis fias, qui castigatione irati scindunt libellos: patri verò consulenti ac cibum prohibētī vestem conserpunt, vel matris ora vnguibus petūt. Nam & nauclerum tempestas, & athletam stadium, & duces pugna, magnanimum calamitas, Christianum verò tentatio probat & examinat. Res tristes animam vt ignis aurum arguunt. Pauper es? ne terrearis. Mœror nanque plus æquo sumptus, peccatorum causa efficitur. Dum mēte mœrore sepulta impossibilitatis vertigo, & desperatio sub oritur, ex desperatione verò ingratitude generatur. Sed spem firmam in deum retine. Etenim putas illum angustiam tuam non videre? Victum alimentumque in manibus quidem habet, largitionem verò differre solet, vt constantia periculū faciat, & mentem mortalium videat an ingratis an securis & parasitis similes sūt. Illi nanque donec in ore cibum habent, benedicūt, assentantur, admirantur: mensa verò parumper negata, quæ paulò ante ob voluptatem veluti deum adorabāt, maledictis tanquam saxi petunt atque lacerant. Ingredere aliquantulum verus ac nouum testamentum: in vtroque sanē inuenies permultos diuersis nutritos dei providentia modis. Carmelus mons sublimis ac desertus Heliam item desertū habuit, viaticum cibusque ei spes erat in deo. Et cū ita viueret, fame tamen extinctus non est, sed auium rapacissimi ac voracissimi corui cibum ei attulere & qui alienas solebant escas inuadere, viro iustissimo ministrū fuisse: naturæ quoque obliti in pane carneq; ei afferendis dominico præcepto paruerunt. Quod autem ista viro dei attulerint corui, ex sacra historia cognouimus. Lacus item Babylonius iuuenem habuit Israëlitam: captiuum quidem casu, animo verò ac proposito liberum. Ad hunc leones esurientes immisi præter naturā abstinere. Pauit eum Abacuc ab angelo eū obsonijs lōge deportatus: & ne vir sanctus inedia premeretur, temporis momento tandem veniēdo penetravit, quantum à Babylonia distat Iudæa. Quomodo rursus populus dei in deserto, præsentē Mose, annis quadraginta vixit? Nō erat ibi qui sereret, non qui araret, nec bos, nec area, non torcular non cella penuraria, victum tantum inaratū insatūque habuere. Aquas etiā non prius vīas, sed pro tempore ad vīus erumpentes petra subministravit. Desino singula dei providentiæ monumenta connumerare, quibus sæpnumero patrum animū erga mortales demonstravit. Tē itaq; hortor fili, hanc animo generoso calamitatē more Iob parumper sustine, ne à fluctibus ac tempestate subuertare. Nihil de virtutis præmio quæ geris amittas. Vt pretiosum quoddam depositū gratiarum actionem in anima tua custodias, & recipies tu quoque duplicem illius iucunditatem. Re miniscere Apostolici dicti: In omnibus deo gratias agite. Pauper es? alium videre licet omnino egentiorē. Tibi decem dierum frumentum, illi

vnus est. Tu bonus ac benignus quod tibi superest adicias vbi deest. Ne vrere ex paruo dare. Ne tuum commodum communi præponas periculo. Si enim vnus tantum sit tibi panis, ad fores autem rogator adsit, deprome illum: Dans verò manus in cælum tolle, dicque miserrabilia hæc & benigna verba: Vnum hunc panem habeo, quem vides domine. Et occasio periculi est. Ast præceptum tuum mihi propono, & de modico do fratri esurienti. Da & tu domine periclitanti seruo tuo. Noui tuam bonitatem, tuę potētia cōfido, quod non diu tuam gratiam differes, sed breui quum tibi placuerit statim dona tuę magnificentię patebunt. Quod si ad hunc modum feceris ac dixeris, non dubium quin panis hic quem in hac dabis angustia agriculturę semen ac copiam suppeditabit, multumque tibi ex terra scenoris reddet arrabo cibi futuri misericordia conciliator. Die rursus illud Sidonię mulieris verbū, quod maxime huic proposito quadrat, opportunē historię illius memor. Viuit dominus, quod hunc solum in domo habeo quæ ego & filij mei edamus. Tu quoq; similiter olei lechitum gratia dei referat habebis, nec minus farina hydria continuò pñam, si ex eo quod habes dederis. Qui enim dando diuinę gratię confidunt, puteos imitantur, qui continuò exhausti minimē deficient, sed duplo copiosiores euadunt. Si egēs, deo diuiti fac fœnerēs: crede inquam, illi, qui quod afflicto datur, perpetuò quasi luæ personæ datū amplectitur, & de suo reddit, dignus vbiq; fideiussor, terra marique apertos habens thesauros. Quod si nauigas, mutuūm repetes. In medio maris sortem cū scenore capies. Magnificus enim est in dando scenore. Esuriētis morbus, fames inquam, miserabilis est afflictio. Humanarū calamitatum caput est fames, cuiusuis mortis genere duriorē adferens sine. In alijs nāq; periculis vel entis cuspe citò interibis, vel ignis impetus breuiter vitam extinguit, aut ferarū dentibus membra statim discerpta intereūt, quæ qui dem dolorem morienti minimē protrahūt. At famis diuturnius malum, ocus torquet, lentius tabefacit, sensim occidit. Naturalem nāq; humorem absorbit, calorem refrigerat, inatam ac vegetā corporis habitudinē detert, vires paulatim debilitat, ossibus caro velut arancarum tela coheret. Coloris flos sanguine deficiente refugit. Albedinis splendor e summo corpore discedit, & pallor ac liuor insurgit. Genua inirma ac per vim tracta cōspiciūtur. Vox tenuis & imbecillis. Oculi infirmi in suis cauis, nō secus thecis reconditi, quā in putaminibus nuces vīuntur. Ossa tamen pelle operta. Venter vacuus ac collapsus tumore, viscerumq; solita productione caret, ac dorsetantū ossibus sustentatur & hæret. Igitur faciem hæc corporis miserā, qui conuiens præterit, quali dignus erit pœna? Quod crudelitatis genus profecti dicetur? Quomodo inter immanissimas feras non connumerari vt execrandus ac hominū interfecto dignus erit? Qui enim morbo periculoso, si liceat nō occurrit, cadē qua ille qui sibijpsi manus infert pœna dānabitur. Quid fames nō cogit? Naturæ leges sæpe peruertere ac transgredi multis suadet, & hominū corporibus vel propinquorū vesci. Matrem quæ peperit natum, impulit in ventrem malè recondere. Quæ tragediam lu-

Helias à coruis pascitur.

Daniel ab Abacuc.

Israélite in deserto.

Pascere esu
rientem in-
ter opera
pietatis cor-
poris pri-
mum.

daica commemorat historia, à Iosepho graui au-
ctore conscripta, quando videlicet diræ calamita-
tes Ierosolymitanos pœnas iustas propter impie-
tatē in deum dantes apprehenderunt. Quantum
denique ceteræ antecellat charitati esurientē pa-
scere, ex ipso conseruatore conspice: qui quū alia
sæpe prætereat humana incommoda, esurientes
respiciēs: Misericordia moueor, inquit, super tur-
bam hanc. Idcirco in extremo iudicio vbi iustos
alloquitur ordine primus, & vt ceteris honora-
tior qui pauperem nutrit, accersitur. Qui panem
administruit ante omnes promouetur, liberalis
denique præ ceteris in vitam præmittitur. Ex al-
tera verò parte & illiberalis ante alios omnes pec-
catores igni traditur. Quamobrem te fili tempus
hoc ad parentem mandatorum omnium vocat at-
que expectat. Caue atque considera ne tanta diei
festi & conciliationis opportunitas te prætereat.
Fluit enim tempus, nec morantem aut incautum
expectat. Properant dies isti cuncta abundant præ-
tercurrentes. Atque vt fluminis impetum sistere
non licet, nisi primis fluctibus resistens obtempe-
rantem aquam reddiderit: sic nec tempus suis co-
ercitum angustijs retinere, neque item præteritū
reuocare, nisi à fronte properante occurrēs in v-
sum conuertas tuum. Ideo tu quoque charitatis
præceptum tanquam aufugiens his tibi diebus ad
tuam oblatum salutem comprende & adimple,
captumque in vlnis asserua tuis. Da parua, vt ma-
gna recipias. Solue veteris culpæ reatum per cibi
communicationem. Sicut enim malè edendo, ma-
leque cibo vtendo Adam peccatum incurrit: sic in
fame laborantibus per cibos opitulando à pecca-
tis soluemur. Audite populi christiani atque attē-
dite: hæc dicit dominus, non quidem per seipsum
sed per suos seruos vt instrumenta clamās, ne nos
qui rationis participes sumus, brutis crudeliores
videamur. Illa nanque terræ nascentibus, vt natu-
raliter communibus sine discrimine vtitur. Nam
& ouium greges vnum & eundem pascuntur mō-
tem, equorum multitudo eūdem campum. Deni-
que singula hoc modo inter se victum necessariū
mutuō suppeditant. At nos contrā, quæ sunt cō-
muniā propria facimus: quæ sunt multorum soli
possidemus. Vereamur atque imitemur Græcorū
humanum viuendū modum. Apud nonnullos illo-
rum humana consuetudo vnam mensam, commu-
nem alimoniam, domum vnam, frequentem pro-
pè populum constituit. Sed externa dimittamus,
& tria illa millia epulo piscium à domino excep-
ta præcipue nobis succurrant. Denique cœtum
Christianorum primum illum emulemur, quibus
ab initio communia erant omnia, vita, anima, cō-
cordia, mensa item communis, fraternitas indis-
creta, charitas non ficta: multa simul corpora vnū
faciens, diuersasque animas in vnam conciliās vo-
luntatem. Multa (si quæres) alia exempla vtrius-
que testamenti, quæ sunt ad fraternam dilectionē
imitandam, reperies. Si senem esurientem videris
fac nutrias, vt Ioseph Iacob. Si inimico occurras
adfecto, parce iræ, ne expellas vindictæ cupidus,
sed potius nutrias, vt ille quōdam fratres à quibus
venditus fuit. Quum in iuniorem incideris egen-
tem, funde lacrymas, vt ille super Benjamin fratre
senectutis filio. Quod si fortè te auaritia vt regina
illa Aegyptia Ioseph tentauerit, sciderit quoque

Græcorum
conuictum.

tibi vestem, vt mandatum diuinum contemnas,
vt se, aurum, ac res terrenas amantem contra do-
mini tui præceptum amplectare, vbi cogitatio su-
bierit præcepto domini repugnans, animumque
sobrium ad auaritiam impellens, & ad negligē-
dam fraternam dilectionem cogens, atque ad se
cohibens, rumpe & tu illius vestem, rei que indi-
gnitate motus secede, Domino fidē serua, vt ille
Putipharo seruauit. Necessaria cibaria vno anno
distribue, vt idem per annos septem. Ne cuncta
voluptati tribuas, non nihil animæ tuæ referua.
Duasque tibi putas esse filias, mundanæ cōuer-
sationis prosperitatem & vitam cælestem. Si melio-
ri cuncta dare nolueris, diuide saltem ex equo in-
temperanti filiæ & modestæ: ne videlicet præsen-
tem vitam ita opibus ac delitijs affluentē reddas,
vt alteram inopem, ac laceris opertā vestibus re-
linquas. Vt si te oporteat in conspectum dei nostri
ac iudicis Iesu Christi, sponsæ formam ac vitam
secundum virtutem habentem venire, noli spon-
sam inornatam sponso offerre: ne cōspiciens ille
vultum auertat, despiciat, complexum neget. Sed
eam decenti veste ornatam nuptiarum tempori
seruabis vt vnā cum ceteris prudentibus virgini-
bus charitatis perpetuū ignem, ac lampada oleo
cōtinuo refertam habens, in thalamū recipiatur.
Denique vt prophetica illa verba, quæ ad animam
tota referri videntur, re atque actione laudabili
roborentur: Astitit regina à dextris tuis in vesti-
tu deaurato circumdata varietate. Audi filia, & vi-
de, & inclina aurem tuam, & concupiscet rex de-
corē tuum. Hæc Psalmista de humani corporis
forma loqui visus, ad animæ decorem rectius tra-
ducuntur. Siquidem ex singulis ecclesia diuersam
in vnū cogit multitudinem. Tu prouide ne præ-
sens ac futurū malè tractes, neve ob cupiditatem
ac lucrum inhonestū quod futurum est prodas.
Corpus nanq; tuum tuæ vitæ notitiā relinquet. In
aduētū verò expectati iudicis tu te ab æterna glo-
ria & multa bonorū fruitione excludes: proque
his ignem tibi perpetuū & pœnas nunquam desi-
turas aperies. Noli putare hæc à me timoris gra-
tia incutiendi more matris aut nutricis alicuius
tibi instar inanium terriulamentorū dicta. Nam
illa plorantibus pueris formidanda & incondita
quædam minari, vt à cœpta peruicacia desistant.
Hæc filij charissimi, non fabula, sed vera narratio
infallibili iam antea voce confirmata: quoniam
(vt scitis) iota vnum aut vnus apex secundum eū
gelij sententiam non præteribit. Sed & corpus il-
lud quod in oculis sepulchri corrumpitur, resur-
get: & anima per mortem exclusa corpus iterum
inhabitabit. Omnium ratio gestorum diligenter
examinata, facta quorumlibet clarè manifestabit,
non externis instantibus, sed ipsa conscientia te-
ste, ac palam accusante: demum ita cuique, vt est
meritus, à iusto iudice domino nostro Iesu
Christo retribuetur, cui gloria & im-
perium in æterna secula,
Amen.

Quod

QVOD DEVS NON EST
auctor malorum.

LVRES doctrinæ modi per psal-
morum conditorē Dauid à sacro
qui in illo operatus est spiritu, no-
bis innotuerunt. Nam aliquando
animi sui perturbationes narrans
propheta, & quæadmodū ea quæ
euenerunt generose tulerit, ipsius exemplo pati-
entia nobis præceptum clarissimū reliquit: vt quā-
do ait: Quid multiplicati sunt, qui tribulant me
domine? Quandoq; verò dei bonitatem, & eius
auxilij velocitatem, quod verè ipsum inquirenti-
bus præbet, cōmendat dicens: Cū inuocare ex-
audiuit me deus iustitiæ meæ. Quæ sanè sententia
illi similis est, quam alius propheta habet, dicens,
Adhuc te loquente dicit: Ecce adsum. Hoc est,
nondū vocare destiti, & in finem inuocationis au-
res dei susceperunt. Rursus supplicationes simul
& preces offerens deo, docet nos, quæadmodū fas
sit in peccatis existentes deū placare, Domine ne
in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripas
me. In x i i. autem psalmo longum tentationis
certamen ostendens, ait: Vsq; quo obliuisceris
me domine in finē, vsque quo auertis faciem tuā
à me. Et per totum psalmum nos docet, ne defi-
ciamus in afflictionibus, sed expectemus boni-
tatem dei, sciamusque quod ille prudētī quadam
dispensatione afflictionibus nos dedat, & secun-
dum proportionem vnus cuiusque fidei, proba-
tionum inducat mensuram. Quoniam igitur dixit,
vsque quo domine, obliuisceris me in finem?
vsque quo auertis faciem tuam à me? statim ad ma-
lum eorum qui athei sunt, transit: qui si quid ca-
lamitosum acciderit, instantem in rebus aduersis
dolorem non ferentes, mox secum perplexi du-
bitant an sit deus, an singula videat, vtrum cuius-
que meritis respondeat. Deinde vbi seipfos vide-
runt in ijs quæ nolunt diu detentos, prauum illud
dogma intra se confirmant, & in suis cordibus ita
decernunt: Non est Deus. Dixit insipiens in cor-
de suo, non est deus. Hoc itaque cū in animum
induxerunt, certatim ad omne reliquum peccati
genus ruunt. Si enim nullus est inspector, si nullus
qui pro meritis vitæ cuiuslibet tribuat, quid prohi-
bet pauperem conculcare, orphanos necare, vi-
duam & aduenam occidere, omne audax facinus
tentare, impuris & abominandis affectibus, om-
nibus denique pecuinis cupiditatibus inquinari?
Idcirco illud, quod talem impietatem quæ deum
non esse dicit, consequitur, subiungit: Corrupti
sunt, & abominabiles facti sunt in studijs suis.
Impossibile nanque est à via iusta aberrare eum
qui in suo corde dei non obliuiscitur: Vnde, quæ-
so, gentes traditæ sunt in reprobum sensum, vt
faciant ea quæ non conueniant, vt ait Paulus?
Nōne, quoniam dixerunt, non est deus? Cur in
passiones ignominie ceciderūt, vt foemina apud
eos naturalē vsum mutauerint in eum qui est cō-
tra naturā, mares in mares turpitudinem operan-
tes? Nōne quoniam mutauerunt gloriam in-
corruptibilis dei in similitudinem volucrum &
quadrupedum & serpentium? Stultus igitur, &

verè à sensu alienus est qui dixerit: Non est deus.
Similis itē huic est, nec quidquam in stultitia dif-
fert qui deum malorum causam esse dicit, parq;
priori scelus existimauerit: quoniam ambo bonum
deum similiter negant. Aliter quidē non esse om-
nino dicit: alter verò non bonū esse affirmat. Si
enim est malorū causa, non bonus est. Si non bo-
nus, neque deus: itaq; vtroque est negatio dei.
Vnde, inquit ille, sunt morbi, intempestiæ mor-
tes, internecies ciuitatum, naufragia, bella, pestes?
Hæc enim mala sunt, inquit, & omnia dei opera.
Itaque quem aliū possumus præter deum in eū-
tibus omnibus incusare? Sed age, quando in vul-
gatam incidimus quæstionem, ad aliquod confes-
sum ac certum principium orationem adducentes
problema hoc studiosius tractemus, & planam &
explicatam de ipso enarrationem facere tente-
mus. Vnum quidem hoc habere in mentibus no-
stris præsumptum oportet, quod, cū simus bo-
ni dei opificium, & ab illo cōstemus omnia circa
nos tam modica quàm magna dispensante, nihil
nobis accidat illo nō volente, & quod nihil eorū
quæ nobis accidunt malum sit aut tale, vt melius
illo aliquid excogitare queamus. Ex deo, inquit,
sunt mortes. Non malum omnino mors est, nisi
quis malum dixerit peccatoris mortem. Propte-
rea quod per illam hinc liberati ad infernaliam sup-
plicia rapiuntur. Rursus autem apud inferos, quæ
sunt mala, non deum causam habet, sed nos ipsos.
Principium nanque ac radix peccati, in nobis est, &
in nostra potestate. Nam quibus si à malo absti-
nuissent, nihil omnino graue pati licebat: Idem
si in peccatum per voluptatē ruant, quā rationem
decentem adducere poterunt, ne sibi ipsi causam
pœnarum dedisse dicantur? Malū igitur aliquod
est secundum nostrum sensum, aliud natura ipsa.
Malum itaq; natura ex nobis oritur, iniustitia, la-
sciua, inconsiderantia, timiditas, inuidia, cædes,
veneficia, astutia, fallacia, & reliqua huiusmodi
omnia, quæ animā ad dei imaginem factam solēt
inquinare, & ipsius pulchritudinem aliquo modo
inficere. Rursus malum dicimus quod triste du-
rumque sensibus sit nostris, vt corporis morbū,
plagas, egestatem, ignobilitatem, pecuniæ dama-
na, domesticorum amissiones: quorum quodli-
bet nobis à sapientissimo & optimo domino ad
utilitatem inducitur. Diuitias quidem aufert ijs
qui malè illis utebantur, instrumentumque illis
iniustitiæ fuerant. Morbum inducit ijs, quibus
magis expedit mēbra habere impedita, & impe-
tus ad peccandum tardiores. Mors venit, vbi fi-
nis adest vitæ iam expletæ, quem cuiuslibet ab ini-
tio fixit iustum dei iudicium, longè nostram uti-
litatem prospiciētis. Fames & siccitates & inun-
dationes, communes quædam sunt ciuitatum ac
gentium plagæ, hominum peccata immodica
punientes. Vt enim benefacit medicus etiam
vbi corpori molestiam & dolorem infert (cum
morbo nanque bellum gerit, non cum ægro-
to.) Sic & bonus deus salutem omnibus per ca-
stigationem ac pœnā distribuit. Tu verò nequa-
quam medico irascaris, si ex membris hæc inci-
dat, illa vrar, alia à corpore omnino amputat: sed
& pecuniam illi numeras, & seruatore vocas,
quod in parua corporis parte morbum cures,
priusquam ad totum corpus morbus perueniat.

Nihil ma-
lum eorum
quæ pati-
untur.

Dei malo
duplice.

Quando ciuitatem videris propter inhabitantes concussam, aut nauigium vnā cum hominibus in mari dissolui, contra verum medicum & seruato-rem blasphemam linguam mouere non dubitas: quum te intelligere oporteat, quod ij morbi laborantium hominum ad curā beneficentiam & vtilitatem assumuntur, qui & moderati sunt & sanabiles. Quando verò medicam curam superat morbi malitia, necessaria est inutilis membri alie natio, ne morbi eius continuatio cetera corporis vitalia percurrat. Ex quo incisionis aut inuisionis non medicus est causa, sed morbus. Sic item ciuitatum interitus ex nimia peccantium peruersitate originem habentes, deum ab omni quere-

A la causa liberant. At, inquis, si malorum non est causa deus, quomodo dicitur: Ego sum qui paraui lumen, & feci tenebras: faciens pacē & creans mala? Et rursus: Descenderunt mala à domino super portas Hierusalem, & Non est malum in ciuitate quod deus non fecerit. Et in magno cantico Moysi: Videte quod ego sum, & nō est deus, prater me. Ego interficiam, & viuere faciam: percutiam & ego sanabo. Sed nihil horum apud eos qui rectē scripturā sensum tenent, dei vt malorum auctoris accusationē habet. Qui enim dicit: Ego preparo lumen, & facio tenebras: creationis auctorem sese per hęc, non mali alicuius conditorem significat. Ne igitur existimes aliam lucis, aliam verò tenebrarum causam esse: seipsum dixit eorum quę contraria inter se videntur, secundum creationem factorem & opificem esse: ne quærās alium ignis & alium aquę, alium aëris & alium terrę opificem, quod hęc ob qualitates

B contrarias inter se quodāmodo pugnare videantur. Quod iam quidem ita esse sentientes in pluriūm deorum opinionem venerunt. Facit autem pacem, & creat mala. Maximē quidem in te pacem facit, quando per bonam doctrinam tuam serenat ac tranquillat mentem, & affectus aduersus animam insurgentes conciliat. Creat autem mala, hoc est, transmutat ipsa, & in meliorem statum exitumque deducit, vt iam mala esse desinant, bonique naturam accipiant. Cor mundum crea in me deus. Non dicit: Nunc crea, sed in malitia inueteratum renoua: & vt duo creet, in vnum nouum hominem, non vt ex non existente faciat, sed vt non existentes mutet atque renouet: & si qua in Christo noua creatura. Et rursus Moyses: Nōne ipse pater tuus qui possedit te, & fecit te, & creauit te? Clarē hic post facturam creatio constituta nos docet, creationis nomen sæpenumero pro renouatione positum esse. Itaque pacem faciens: sic pacem facit, ex eo quod mala creat. Hoc est, ex eo quod mala in meliorem reducit statum. Denique si pacem intellexeris eam securitatem, quę sublati bellis datur, & malum dicas labores, qui bellum gerentes sequuntur, expeditiones extorres, vigilias, sudores, vulnera, cædes, captas ciuitates, in seruitutem reductiones, miserabilia captorū spectacula: denique quęcunque tristitia in bellis eueniunt: dico, iusto dei iudicio fieri aduersus eos, qui digni sunt supplicio, quod per bella infligitur. An tu non vis flagrasse Sodoma post impietates illas & flagitia? An non eecidisse Hierusalem & templum desolatam post horribilem in dominum crudelitatem?

C Nam fieri autem aliter ista quomodo fas erat, nisi per Romanorum exercitū, quibus Iudæi proprię salutis inimici dominum nostrum tradiderunt? Ex quo quandoque mala ex bello ijs qui digni sunt iure infliguntur. Illud quoque considera: Ego interficiam, & ego viuere faciā. Percutiam, & ego viuere faciam. Percutiam, & ego sanabo. Recipe verbum, si vis, ita vt ex sententia promptum est. Timor enim simpliciorum ædificat. Percutiā ego, & sanabo. Et hoc seorsum considerare profuerit, vtpote quod plaga timorem generet, sanitas verò ad charitatem excitet. Licet attamen tibi altius de his quę dicta sunt sentire. Ego interficiā, peccato videlicet, & viuere faciam, iustitię. Quantum enim exterior homo noster corrūpitur, tantum interior renouatur. Non igitur alium interficit & alium viuificat: sed eundem per ea quę interficit viuificat. Itemque per ea quę percutit sanat, secundum prouerbium illud: Quoniam tu baculo ipsum percuties, & animā eius ex morte liberabis. Caro igitur percutitur, vt anima sanetur. Peccatum perimitur vt iustitia viuat. Illud autem quod supra memorauimus: Descendent à domino mala super portas Hierusalem, ex seipso habet expositionem. Quę mala? Sonitus curruum & equitum. Quando autem audiueris: Non est malum in ciuitate quod dominus non fecerit, intellige hęc mali nomen vexationem ac calamitatem significare, quam deus peccantibus ad delicta corrigenda infligit. Adfluxi, inquit, & fame pressi, vt beneficiam antequam per intemperantiam prorsus perdantur, & iniustitiam cohibui, quemadmodum flumen forti quodā solet obice & obstaculo contineri. Hac itaque de causa ciuitatū ac gentiū morbi, siccitates aëris, terrę sterilitates, ac qui cuilibet in vita duri casus emergunt, quę omnia ne malum vltius progrediatur, efficiūt. Talia itaq; mala à deo immittuntur veris ac natura ipsa malis resistentia. Huiuscemodi nanq; secundū corpus afflictiones & externę molestiæ ad peccati cōpescendam licentiam à domino excogitata sunt. Extinguit ergo deus malū, non est ex deo malū: quoniam & medicus morbū tollit, non morbū corpori infligit. Ciuitatum verò interitus, terrę motus, inundationes, exercitiū clades, naufragia, & omnes denique calamitates illę, quibus magna hominum multitudo simul absumitur, siue ex terra, siue ex mari, ex aëre, ex igne, seu quacūque nascuntur causa propter superstites ad sobrietatem reducēdos eueniunt, ipso deo publicis pœnis publicam castigantē iniquitatem. Malum itaque propriē peccatum, hac verē dignū appellatione à nostra volūtate pendet: propterea quod in nobis sitū est vel abstinere à malitia, vel malum committere. Reliqua verò quę appellantur mala, partim ad exercendos dantur bonos, & declarandam fortitudinem (quemadmodum Iob filiorum priuatio, totiūs substantiæ breui tēpore amissio, corporis plagę ac cicatrices) partim vt medela eorū qui deliquerūt, sicuti Dauidi accidit domus confusio, iniustę cupiditatis pœnas dāti. Rursus autem aliud ex iusto dei iudicio malorū, hoc est, pœnarum genus prouenire cognouimus, ad homines in vitium pronos prudentiores faciendos, vt Dathan & Abiron terra viuos deuorauit, barathris & hiatis telluris subitus apertis.

Nam

Fieri autem aliter ista quomodo fas erat, nisi per Romanorum exercitū, quibus Iudæi proprię salutis inimici dominum nostrum tradiderunt? Ex quo quandoque mala ex bello ijs qui digni sunt iure infliguntur. Illud quoque considera: Ego interficiam, & ego viuere faciā. Percutiam, & ego viuere faciam. Percutiam, & ego sanabo. Recipe verbum, si vis, ita vt ex sententia promptum est. Timor enim simpliciorum ædificat. Percutiā ego, & sanabo. Et hoc seorsum considerare profuerit, vtpote quod plaga timorem generet, sanitas verò ad charitatem excitet. Licet attamen tibi altius de his quę dicta sunt sentire. Ego interficiā, peccato videlicet, & viuere faciam, iustitię. Quantum enim exterior homo noster corrūpitur, tantum interior renouatur. Non igitur alium interficit & alium viuificat: sed eundem per ea quę interficit viuificat. Itemque per ea quę percutit sanat, secundum prouerbium illud: Quoniam tu baculo ipsum percuties, & animā eius ex morte liberabis. Caro igitur percutitur, vt anima sanetur. Peccatum perimitur vt iustitia viuat. Illud autem quod supra memorauimus: Descendent à domino mala super portas Hierusalem, ex seipso habet expositionem. Quę mala? Sonitus curruum & equitum. Quando autem audiueris: Non est malum in ciuitate quod dominus non fecerit, intellige hęc mali nomen vexationem ac calamitatem significare, quam deus peccantibus ad delicta corrigenda infligit. Adfluxi, inquit, & fame pressi, vt beneficiam antequam per intemperantiam prorsus perdantur, & iniustitiam cohibui, quemadmodum flumen forti quodā solet obice & obstaculo contineri. Hac itaque de causa ciuitatū ac gentiū morbi, siccitates aëris, terrę sterilitates, ac qui cuilibet in vita duri casus emergunt, quę omnia ne malum vltius progrediatur, efficiūt. Talia itaq; mala à deo immittuntur veris ac natura ipsa malis resistentia. Huiuscemodi nanq; secundū corpus afflictiones & externę molestiæ ad peccati cōpescendam licentiam à domino excogitata sunt. Extinguit ergo deus malū, non est ex deo malū: quoniam & medicus morbū tollit, non morbū corpori infligit. Ciuitatum verò interitus, terrę motus, inundationes, exercitiū clades, naufragia, & omnes denique calamitates illę, quibus magna hominum multitudo simul absumitur, siue ex terra, siue ex mari, ex aëre, ex igne, seu quacūque nascuntur causa propter superstites ad sobrietatem reducēdos eueniunt, ipso deo publicis pœnis publicam castigantē iniquitatem. Malum itaque propriē peccatum, hac verē dignū appellatione à nostra volūtate pendet: propterea quod in nobis sitū est vel abstinere à malitia, vel malum committere. Reliqua verò quę appellantur mala, partim ad exercendos dantur bonos, & declarandam fortitudinem (quemadmodum Iob filiorum priuatio, totiūs substantiæ breui tēpore amissio, corporis plagę ac cicatrices) partim vt medela eorū qui deliquerūt, sicuti Dauidi accidit domus confusio, iniustę cupiditatis pœnas dāti. Rursus autem aliud ex iusto dei iudicio malorū, hoc est, pœnarum genus prouenire cognouimus, ad homines in vitium pronos prudentiores faciendos, vt Dathan & Abiron terra viuos deuorauit, barathris & hiatis telluris subitus apertis.

D Nam fieri autem aliter ista quomodo fas erat, nisi per Romanorum exercitū, quibus Iudæi proprię salutis inimici dominum nostrum tradiderunt? Ex quo quandoque mala ex bello ijs qui digni sunt iure infliguntur. Illud quoque considera: Ego interficiam, & ego viuere faciā. Percutiam, & ego viuere faciam. Percutiam, & ego sanabo. Recipe verbum, si vis, ita vt ex sententia promptum est. Timor enim simpliciorum ædificat. Percutiā ego, & sanabo. Et hoc seorsum considerare profuerit, vtpote quod plaga timorem generet, sanitas verò ad charitatem excitet. Licet attamen tibi altius de his quę dicta sunt sentire. Ego interficiā, peccato videlicet, & viuere faciam, iustitię. Quantum enim exterior homo noster corrūpitur, tantum interior renouatur. Non igitur alium interficit & alium viuificat: sed eundem per ea quę interficit viuificat. Itemque per ea quę percutit sanat, secundum prouerbium illud: Quoniam tu baculo ipsum percuties, & animā eius ex morte liberabis. Caro igitur percutitur, vt anima sanetur. Peccatum perimitur vt iustitia viuat. Illud autem quod supra memorauimus: Descendent à domino mala super portas Hierusalem, ex seipso habet expositionem. Quę mala? Sonitus curruum & equitum. Quando autem audiueris: Non est malum in ciuitate quod dominus non fecerit, intellige hęc mali nomen vexationem ac calamitatem significare, quam deus peccantibus ad delicta corrigenda infligit. Adfluxi, inquit, & fame pressi, vt beneficiam antequam per intemperantiam prorsus perdantur, & iniustitiam cohibui, quemadmodum flumen forti quodā solet obice & obstaculo contineri. Hac itaque de causa ciuitatū ac gentiū morbi, siccitates aëris, terrę sterilitates, ac qui cuilibet in vita duri casus emergunt, quę omnia ne malum vltius progrediatur, efficiūt. Talia itaq; mala à deo immittuntur veris ac natura ipsa malis resistentia. Huiuscemodi nanq; secundū corpus afflictiones & externę molestiæ ad peccati cōpescendam licentiam à domino excogitata sunt. Extinguit ergo deus malū, non est ex deo malū: quoniam & medicus morbū tollit, non morbū corpori infligit. Ciuitatum verò interitus, terrę motus, inundationes, exercitiū clades, naufragia, & omnes denique calamitates illę, quibus magna hominum multitudo simul absumitur, siue ex terra, siue ex mari, ex aëre, ex igne, seu quacūque nascuntur causa propter superstites ad sobrietatem reducēdos eueniunt, ipso deo publicis pœnis publicam castigantē iniquitatem. Malum itaque propriē peccatum, hac verē dignū appellatione à nostra volūtate pendet: propterea quod in nobis sitū est vel abstinere à malitia, vel malum committere. Reliqua verò quę appellantur mala, partim ad exercendos dantur bonos, & declarandam fortitudinem (quemadmodum Iob filiorum priuatio, totiūs substantiæ breui tēpore amissio, corporis plagę ac cicatrices) partim vt medela eorū qui deliquerūt, sicuti Dauidi accidit domus confusio, iniustę cupiditatis pœnas dāti. Rursus autem aliud ex iusto dei iudicio malorū, hoc est, pœnarum genus prouenire cognouimus, ad homines in vitium pronos prudentiores faciendos, vt Dathan & Abiron terra viuos deuorauit, barathris & hiatis telluris subitus apertis.

E Nam fieri autem aliter ista quomodo fas erat, nisi per Romanorum exercitū, quibus Iudæi proprię salutis inimici dominum nostrum tradiderunt? Ex quo quandoque mala ex bello ijs qui digni sunt iure infliguntur. Illud quoque considera: Ego interficiam, & ego viuere faciā. Percutiam, & ego viuere faciam. Percutiam, & ego sanabo. Recipe verbum, si vis, ita vt ex sententia promptum est. Timor enim simpliciorum ædificat. Percutiā ego, & sanabo. Et hoc seorsum considerare profuerit, vtpote quod plaga timorem generet, sanitas verò ad charitatem excitet. Licet attamen tibi altius de his quę dicta sunt sentire. Ego interficiā, peccato videlicet, & viuere faciam, iustitię. Quantum enim exterior homo noster corrūpitur, tantum interior renouatur. Non igitur alium interficit & alium viuificat: sed eundem per ea quę interficit viuificat. Itemque per ea quę percutit sanat, secundum prouerbium illud: Quoniam tu baculo ipsum percuties, & animā eius ex morte liberabis. Caro igitur percutitur, vt anima sanetur. Peccatum perimitur vt iustitia viuat. Illud autem quod supra memorauimus: Descendent à domino mala super portas Hierusalem, ex seipso habet expositionem. Quę mala? Sonitus curruum & equitum. Quando autem audiueris: Non est malum in ciuitate quod dominus non fecerit, intellige hęc mali nomen vexationem ac calamitatem significare, quam deus peccantibus ad delicta corrigenda infligit. Adfluxi, inquit, & fame pressi, vt beneficiam antequam per intemperantiam prorsus perdantur, & iniustitiam cohibui, quemadmodum flumen forti quodā solet obice & obstaculo contineri. Hac itaque de causa ciuitatū ac gentiū morbi, siccitates aëris, terrę sterilitates, ac qui cuilibet in vita duri casus emergunt, quę omnia ne malum vltius progrediatur, efficiūt. Talia itaq; mala à deo immittuntur veris ac natura ipsa malis resistentia. Huiuscemodi nanq; secundū corpus afflictiones & externę molestiæ ad peccati cōpescendam licentiam à domino excogitata sunt. Extinguit ergo deus malū, non est ex deo malū: quoniam & medicus morbū tollit, non morbū corpori infligit. Ciuitatum verò interitus, terrę motus, inundationes, exercitiū clades, naufragia, & omnes denique calamitates illę, quibus magna hominum multitudo simul absumitur, siue ex terra, siue ex mari, ex aëre, ex igne, seu quacūque nascuntur causa propter superstites ad sobrietatem reducēdos eueniunt, ipso deo publicis pœnis publicam castigantē iniquitatem. Malum itaque propriē peccatum, hac verē dignū appellatione à nostra volūtate pendet: propterea quod in nobis sitū est vel abstinere à malitia, vel malum committere. Reliqua verò quę appellantur mala, partim ad exercendos dantur bonos, & declarandam fortitudinem (quemadmodum Iob filiorum priuatio, totiūs substantiæ breui tēpore amissio, corporis plagę ac cicatrices) partim vt medela eorū qui deliquerūt, sicuti Dauidi accidit domus confusio, iniustę cupiditatis pœnas dāti. Rursus autem aliud ex iusto dei iudicio malorū, hoc est, pœnarum genus prouenire cognouimus, ad homines in vitium pronos prudentiores faciendos, vt Dathan & Abiron terra viuos deuorauit, barathris & hiatis telluris subitus apertis.

F Nam fieri autem aliter ista quomodo fas erat, nisi per Romanorum exercitū, quibus Iudæi proprię salutis inimici dominum nostrum tradiderunt? Ex quo quandoque mala ex bello ijs qui digni sunt iure infliguntur. Illud quoque considera: Ego interficiam, & ego viuere faciā. Percutiam, & ego viuere faciam. Percutiam, & ego sanabo. Recipe verbum, si vis, ita vt ex sententia promptum est. Timor enim simpliciorum ædificat. Percutiā ego, & sanabo. Et hoc seorsum considerare profuerit, vtpote quod plaga timorem generet, sanitas verò ad charitatem excitet. Licet attamen tibi altius de his quę dicta sunt sentire. Ego interficiā, peccato videlicet, & viuere faciam, iustitię. Quantum enim exterior homo noster corrūpitur, tantum interior renouatur. Non igitur alium interficit & alium viuificat: sed eundem per ea quę interficit viuificat. Itemque per ea quę percutit sanat, secundum prouerbium illud: Quoniam tu baculo ipsum percuties, & animā eius ex morte liberabis. Caro igitur percutitur, vt anima sanetur. Peccatum perimitur vt iustitia viuat. Illud autem quod supra memorauimus: Descendent à domino mala super portas Hierusalem, ex seipso habet expositionem. Quę mala? Sonitus curruum & equitum. Quando autem audiueris: Non est malum in ciuitate quod dominus non fecerit, intellige hęc mali nomen vexationem ac calamitatem significare, quam deus peccantibus ad delicta corrigenda infligit. Adfluxi, inquit, & fame pressi, vt beneficiam antequam per intemperantiam prorsus perdantur, & iniustitiam cohibui, quemadmodum flumen forti quodā solet obice & obstaculo contineri. Hac itaque de causa ciuitatū ac gentiū morbi, siccitates aëris, terrę sterilitates, ac qui cuilibet in vita duri casus emergunt, quę omnia ne malum vltius progrediatur, efficiūt. Talia itaq; mala à deo immittuntur veris ac natura ipsa malis resistentia. Huiuscemodi nanq; secundū corpus afflictiones & externę molestiæ ad peccati cōpescendam licentiam à domino excogitata sunt. Extinguit ergo deus malū, non est ex deo malū: quoniam & medicus morbū tollit, non morbū corpori infligit. Ciuitatum verò interitus, terrę motus, inundationes, exercitiū clades, naufragia, & omnes denique calamitates illę, quibus magna hominum multitudo simul absumitur, siue ex terra, siue ex mari, ex aëre, ex igne, seu quacūque nascuntur causa propter superstites ad sobrietatem reducēdos eueniunt, ipso deo publicis pœnis publicam castigantē iniquitatem. Malum itaque propriē peccatum, hac verē dignū appellatione à nostra volūtate pendet: propterea quod in nobis sitū est vel abstinere à malitia, vel malum committere. Reliqua verò quę appellantur mala, partim ad exercendos dantur bonos, & declarandam fortitudinem (quemadmodum Iob filiorum priuatio, totiūs substantiæ breui tēpore amissio, corporis plagę ac cicatrices) partim vt medela eorū qui deliquerūt, sicuti Dauidi accidit domus confusio, iniustę cupiditatis pœnas dāti. Rursus autem aliud ex iusto dei iudicio malorū, hoc est, pœnarum genus prouenire cognouimus, ad homines in vitium pronos prudentiores faciendos, vt Dathan & Abiron terra viuos deuorauit, barathris & hiatis telluris subitus apertis.

Nihil malum nisi peccatum

Vasa quid per metamorphoram significat.

A Nam hic quidem ipsi propterea nihilo meliores euaserunt: (quomodo enim, quum ad infernum descenderint) attamen reliquos exemplo cautiore prudentioresque reddiderunt. Sic & Pharaon vna cum omni exercitu in mari periit. Sic demum delati sunt qui Palestinam antea inhabitauerunt. Ex quo quanquam dicit Apostolus vasa irę apta in perditionem, ne facturam Pharaonis malam fuisse existimemus. Nā ita culpa iustius transferretur in ipsius conditorem. Sed vbi cunque au diueris vasa, intellige quod nostrum quilibet ad aliquem factus est vsum. Quemadmodum in magna domo vas aliud est aureum, aliud argenteum, aliud testaceum, ligneum aliud. Huiuscemodi ergo materijs voluntas cuiusque cōparatur. Nam vas aureum is est, qui mente moribusque simplex ac sine dolo est. Argenteum item, qui illo paulo est inferior dignitatis ac pretij æstimatione. Testaceum est ac figulinum, qui terrestria sapit, & frangi cōterique sit aptus. Ligneum, qui per peccatum facile sordet: & igni aternio materiā præbet. Sic etiam irę vas est, qui omnem in se diaboli operationem quasi vas quoddā suscepit, & propterea factorem quem habet ex corruptione ad nullum vsum aptari potest, sed dignus est qui peccat. Quamobrem quado iam ipsum Pharaonem cōterti erat opus, sapiens animarum nostrarum rector vsque adeo illum sustinuit, vt clarum celebrequē omnibus exemplū esset, & alijs vtilis ob mala tolerata (quando ipse propter nimiam malitiā insanabilis erat) redderetur. Obdurauit eum longanimitate, ac pœnæ dilatione ipsius intendens malum, vt ad extremum eius iniquitate ad summum gliscente, iustius super eum dei iudicium ostenderetur. Idcirco plagas modicę quidē ab initio infligens ac palatim adaugens eius duritiem minimē flexit, quin reperit eum & initio dei contemptorem, & illatas post pœnas ex consuetudine tolerantem. Et ne sic quidem morti illum tradidit, donec ipse sese præcipitem dedit, dum cordis arrogantia fretus iter iustorū ausus est ingredi: ac existimauit quemadmodum populo dei, sic & sibi mare rubrum permeabile fore. Hoc itaque tu frater cognoscens, & apud te mali species distinctas habens, nolce vnum omnino verē malū esse peccatum, cuius finis perditio est: & alterum apprensū tantum malum sensibus afflictionē præbens, vim alioqui boni habens: quemadmodum sunt calamitates & incommoda quę vim peccata coercendi habent, quorū fructus salus est animarum aterna. Desine diuinam inculcare prouidentiam, nec omnino velis deum substantiæ mali auctorem putare, aut aliquam mali substantiam imaginari. Non enim subsistit, velut animal iniquitas, neque ipsius essentiam enpostaton statuere possumus. Nam malum boni priuatio est. Oculus creatus est, cæcitas ex oculorum perditione prouenit. Ex quo nisi oculus corruptibilis fuisset natura, nunquā cæcitas successum habuisset. Sic & malū in propria subsistētia nō est, sed in animæ læsionibus gignitur. Nō enim ingentū est, vt impiorū est opinio, par cōditione bonæ naturæ malum ponentiū. Nam si ambo sine principio & generatione priora sunt, ex quo nec facta. Si autem omnia ex deo quomodo malū ex bono? Non enim turpe ab honesto, neque vitium à virtute.

B Nam hic quidem ipsi propterea nihilo meliores euaserunt: (quomodo enim, quum ad infernum descenderint) attamen reliquos exemplo cautiore prudentioresque reddiderunt. Sic & Pharaon vna cum omni exercitu in mari periit. Sic demum delati sunt qui Palestinam antea inhabitauerunt. Ex quo quanquam dicit Apostolus vasa irę apta in perditionem, ne facturam Pharaonis malam fuisse existimemus. Nā ita culpa iustius transferretur in ipsius conditorem. Sed vbi cunque au diueris vasa, intellige quod nostrum quilibet ad aliquem factus est vsum. Quemadmodum in magna domo vas aliud est aureum, aliud argenteum, aliud testaceum, ligneum aliud. Huiuscemodi ergo materijs voluntas cuiusque cōparatur. Nam vas aureum is est, qui mente moribusque simplex ac sine dolo est. Argenteum item, qui illo paulo est inferior dignitatis ac pretij æstimatione. Testaceum est ac figulinum, qui terrestria sapit, & frangi cōterique sit aptus. Ligneum, qui per peccatum facile sordet: & igni aternio materiā præbet. Sic etiam irę vas est, qui omnem in se diaboli operationem quasi vas quoddā suscepit, & propterea factorem quem habet ex corruptione ad nullum vsum aptari potest, sed dignus est qui peccat. Quamobrem quado iam ipsum Pharaonem cōterti erat opus, sapiens animarum nostrarum rector vsque adeo illum sustinuit, vt clarum celebrequē omnibus exemplū esset, & alijs vtilis ob mala tolerata (quando ipse propter nimiam malitiā insanabilis erat) redderetur. Obdurauit eum longanimitate, ac pœnæ dilatione ipsius intendens malum, vt ad extremum eius iniquitate ad summum gliscente, iustius super eum dei iudicium ostenderetur. Idcirco plagas modicę quidē ab initio infligens ac palatim adaugens eius duritiem minimē flexit, quin reperit eum & initio dei contemptorem, & illatas post pœnas ex consuetudine tolerantem. Et ne sic quidem morti illum tradidit, donec ipse sese præcipitem dedit, dum cordis arrogantia fretus iter iustorū ausus est ingredi: ac existimauit quemadmodum populo dei, sic & sibi mare rubrum permeabile fore. Hoc itaque tu frater cognoscens, & apud te mali species distinctas habens, nolce vnum omnino verē malū esse peccatum, cuius finis perditio est: & alterum apprensū tantum malum sensibus afflictionē præbens, vim alioqui boni habens: quemadmodum sunt calamitates & incommoda quę vim peccata coercendi habent, quorū fructus salus est animarum aterna. Desine diuinam inculcare prouidentiam, nec omnino velis deum substantiæ mali auctorem putare, aut aliquam mali substantiam imaginari. Non enim subsistit, velut animal iniquitas, neque ipsius essentiam enpostaton statuere possumus. Nam malum boni priuatio est. Oculus creatus est, cæcitas ex oculorum perditione prouenit. Ex quo nisi oculus corruptibilis fuisset natura, nunquā cæcitas successum habuisset. Sic & malū in propria subsistētia nō est, sed in animæ læsionibus gignitur. Nō enim ingentū est, vt impiorū est opinio, par cōditione bonæ naturæ malum ponentiū. Nam si ambo sine principio & generatione priora sunt, ex quo nec facta. Si autem omnia ex deo quomodo malū ex bono? Non enim turpe ab honesto, neque vitium à virtute.

Nihil malum nisi peccatum

Contra Ennomium.

Nam hic quidem ipsi propterea nihilo meliores euaserunt: (quomodo enim, quum ad infernum descenderint) attamen reliquos exemplo cautiore prudentioresque reddiderunt. Sic & Pharaon vna cum omni exercitu in mari periit. Sic demum delati sunt qui Palestinam antea inhabitauerunt. Ex quo quanquam dicit Apostolus vasa irę apta in perditionem, ne facturam Pharaonis malam fuisse existimemus. Nā ita culpa iustius transferretur in ipsius conditorem. Sed vbi cunque au diueris vasa, intellige quod nostrum quilibet ad aliquem factus est vsum. Quemadmodum in magna domo vas aliud est aureum, aliud argenteum, aliud testaceum, ligneum aliud. Huiuscemodi ergo materijs voluntas cuiusque cōparatur. Nam vas aureum is est, qui mente moribusque simplex ac sine dolo est. Argenteum item, qui illo paulo est inferior dignitatis ac pretij æstimatione. Testaceum est ac figulinum, qui terrestria sapit, & frangi cōterique sit aptus. Ligneum, qui per peccatum facile sordet: & igni aternio materiā præbet. Sic etiam irę vas est, qui omnem in se diaboli operationem quasi vas quoddā suscepit, & propterea factorem quem habet ex corruptione ad nullum vsum aptari potest, sed dignus est qui peccat. Quamobrem quado iam ipsum Pharaonem cōterti erat opus, sapiens animarum nostrarum rector vsque adeo illum sustinuit, vt clarum celebrequē omnibus exemplū esset, & alijs vtilis ob mala tolerata (quando ipse propter nimiam malitiā insanabilis erat) redderetur. Obdurauit eum longanimitate, ac pœnæ dilatione ipsius intendens malum, vt ad extremum eius iniquitate ad summum gliscente, iustius super eum dei iudicium ostenderetur. Idcirco plagas modicę quidē ab initio infligens ac palatim adaugens eius duritiem minimē flexit, quin reperit eum & initio dei contemptorem, & illatas post pœnas ex consuetudine tolerantem. Et ne sic quidem morti illum tradidit, donec ipse sese præcipitem dedit, dum cordis arrogantia fretus iter iustorū ausus est ingredi: ac existimauit quemadmodum populo dei, sic & sibi mare rubrum permeabile fore. Hoc itaque tu frater cognoscens, & apud te mali species distinctas habens, nolce vnum omnino verē malū esse peccatum, cuius finis perditio est: & alterum apprensū tantum malum sensibus afflictionē præbens, vim alioqui boni habens: quemadmodum sunt calamitates & incommoda quę vim peccata coercendi habent, quorū fructus salus est animarum aterna. Desine diuinam inculcare prouidentiam, nec omnino velis deum substantiæ mali auctorem putare, aut aliquam mali substantiam imaginari. Non enim subsistit, velut animal iniquitas, neque ipsius essentiam enpostaton statuere possumus. Nam malum boni priuatio est. Oculus creatus est, cæcitas ex oculorum perditione prouenit. Ex quo nisi oculus corruptibilis fuisset natura, nunquā cæcitas successum habuisset. Sic & malū in propria subsistētia nō est, sed in animæ læsionibus gignitur. Nō enim ingentū est, vt impiorū est opinio, par cōditione bonæ naturæ malum ponentiū. Nam si ambo sine principio & generatione priora sunt, ex quo nec facta. Si autem omnia ex deo quomodo malū ex bono? Non enim turpe ab honesto, neque vitium à virtute.

C Nam hic quidem ipsi propterea nihilo meliores euaserunt: (quomodo enim, quum ad infernum descenderint) attamen reliquos exemplo cautiore prudentioresque reddiderunt. Sic & Pharaon vna cum omni exercitu in mari periit. Sic demum delati sunt qui Palestinam antea inhabitauerunt. Ex quo quanquam dicit Apostolus vasa irę apta in perditionem, ne facturam Pharaonis malam fuisse existimemus. Nā ita culpa iustius transferretur in ipsius conditorem. Sed vbi cunque au diueris vasa, intellige quod nostrum quilibet ad aliquem factus est vsum. Quemadmodum in magna domo vas aliud est aureum, aliud argenteum, aliud testaceum, ligneum aliud. Huiuscemodi ergo materijs voluntas cuiusque cōparatur. Nam vas aureum is est, qui mente moribusque simplex ac sine dolo est. Argenteum item, qui illo paulo est inferior dignitatis ac pretij æstimatione. Testaceum est ac figulinum, qui terrestria sapit, & frangi cōterique sit aptus. Ligneum, qui per peccatum facile sordet: & igni aternio materiā præbet. Sic etiam irę vas est, qui omnem in se diaboli operationem quasi vas quoddā suscepit, & propterea factorem quem habet ex corruptione ad nullum vsum aptari potest, sed dignus est qui peccat. Quamobrem quado iam ipsum Pharaonem cōterti erat opus, sapiens animarum nostrarum rector vsque adeo illum sustinuit, vt clarum celebrequē omnibus exemplū esset, & alijs vtilis ob mala tolerata (quando ipse propter nimiam malitiā insanabilis erat) redderetur. Obdurauit eum longanimitate, ac pœnæ dilatione ipsius intendens malum, vt ad extremum eius iniquitate ad summum gliscente, iustius super eum dei iudicium ostenderetur. Idcirco plagas modicę quidē ab initio infligens ac palatim adaugens eius duritiem minimē flexit, quin reperit eum & initio dei contemptorem, & illatas post pœnas ex consuetudine tolerantem. Et ne sic quidem morti illum tradidit, donec ipse sese præcipitem dedit, dum cordis arrogantia fretus iter iustorū ausus est ingredi: ac existimauit quemadmodum populo dei, sic & sibi mare rubrum permeabile fore. Hoc itaque tu frater cognoscens, & apud te mali species distinctas habens, nolce vnum omnino verē malū esse peccatum, cuius finis perditio est: & alterum apprensū tantum malum sensibus afflictionē præbens, vim alioqui boni habens: quemadmodum sunt calamitates & incommoda quę vim peccata coercendi habent, quorū fructus salus est animarum aterna. Desine diuinam inculcare prouidentiam, nec omnino velis deum substantiæ mali auctorem putare, aut aliquam mali substantiam imaginari. Non enim subsistit, velut animal iniquitas, neque ipsius essentiam enpostaton statuere possumus. Nam malum boni priuatio est. Oculus creatus est, cæcitas ex oculorum perditione prouenit. Ex quo nisi oculus corruptibilis fuisset natura, nunquā cæcitas successum habuisset. Sic & malū in propria subsistētia nō est, sed in animæ læsionibus gignitur. Nō enim ingentū est, vt impiorū est opinio, par cōditione bonæ naturæ malum ponentiū. Nam si ambo sine principio & generatione priora sunt, ex quo nec facta. Si autem omnia ex deo quomodo malū ex bono? Non enim turpe ab honesto, neque vitium à virtute.

D Nam hic quidem ipsi propterea nihilo meliores euaserunt: (quomodo enim, quum ad infernum descenderint) attamen reliquos exemplo cautiore prudentioresque reddiderunt. Sic & Pharaon vna cum omni exercitu in mari periit. Sic demum delati sunt qui Palestinam antea inhabitauerunt. Ex quo quanquam dicit Apostolus vasa irę apta in perditionem, ne facturam Pharaonis malam fuisse existimemus. Nā ita culpa iustius transferretur in ipsius conditorem. Sed vbi cunque au diueris vasa, intellige quod nostrum quilibet ad aliquem factus est vsum. Quemadmodum in magna domo vas aliud est aureum, aliud argenteum, aliud testaceum, ligneum aliud. Huiuscemodi ergo materijs voluntas cuiusque cōparatur. Nam vas aureum is est, qui mente moribusque simplex ac sine dolo est. Argenteum item, qui illo paulo est inferior dignitatis ac pretij æstimatione. Testaceum est ac figulinum, qui terrestria sapit, & frangi cōterique sit aptus. Ligneum, qui per peccatum facile sordet: & igni aternio materiā præbet. Sic etiam irę vas est, qui omnem in se diaboli operationem quasi vas quoddā suscepit, & propterea factorem quem habet ex corruptione ad nullum vsum aptari potest, sed dignus est qui peccat. Quamobrem quado iam ipsum Pharaonem cōterti erat opus, sapiens animarum nostrarum rector vsque adeo illum sustinuit, vt clarum celebrequē omnibus exemplū esset, & alijs vtilis ob mala tolerata (quando ipse propter nimiam malitiā insanabilis erat) redderetur. Obdurauit eum longanimitate, ac pœnæ dilatione ipsius intendens malum, vt ad extremum eius iniquitate ad summum gliscente, iustius super eum dei iudicium ostenderetur. Idcirco plagas modicę quidē ab initio infligens ac palatim adaugens eius duritiem minimē flexit, quin reperit eum & initio dei contemptorem, & illatas post pœnas ex consuetudine tolerantem. Et ne sic quidem morti illum tradidit, donec ipse sese præcipitem dedit, dum cordis arrogantia fretus iter iustorū ausus est ingredi: ac existimauit quemadmodum populo dei, sic & sibi mare rubrum permeabile fore. Hoc itaque tu frater cognoscens, & apud te mali species distinctas habens, nolce vnum omnino verē malū esse peccatum, cuius finis perditio est: & alterum apprensū tantum malum sensibus afflictionē præbens, vim alioqui boni habens: quemadmodum sunt calamitates & incommoda quę vim peccata coercendi habent, quorū fructus salus est animarum aterna. Desine diuinam inculcare prouidentiam, nec omnino velis deum substantiæ mali auctorem putare, aut aliquam mali substantiam imaginari. Non enim subsistit, velut animal iniquitas, neque ipsius essentiam enpostaton statuere possumus. Nam malum boni priuatio est. Oculus creatus est, cæcitas ex oculorum perditione prouenit. Ex quo nisi oculus corruptibilis fuisset natura, nunquā cæcitas successum habuisset. Sic & malū in propria subsistētia nō est, sed in animæ læsionibus gignitur. Nō enim ingentū est, vt impiorū est opinio, par cōditione bonæ naturæ malum ponentiū. Nam si ambo sine principio & generatione priora sunt, ex quo nec facta. Si autem omnia ex deo quomodo malū ex bono? Non enim turpe ab honesto, neque vitium à virtute.

E Nam hic quidem ipsi propterea nihilo meliores euaserunt: (quomodo enim, quum ad infernum descenderint) attamen reliquos exemplo cautiore prudentioresque reddiderunt. Sic & Pharaon vna cum omni exercitu in mari periit. Sic demum delati sunt qui Palestinam antea inhabitauerunt. Ex quo quanquam dicit Apostolus vasa irę apta in perditionem, ne facturam Pharaonis malam fuisse existimemus. Nā ita culpa iustius transferretur in ipsius conditorem. Sed vbi cunque au diueris vasa, intellige quod nostrum quilibet ad aliquem factus est vsum. Quemadmodum in magna domo vas aliud est aureum, aliud argenteum, aliud testaceum, ligneum aliud. Huiuscemodi ergo materijs voluntas cuiusque cōparatur. Nam vas aureum is est, qui mente moribusque simplex ac sine dolo est. Argenteum item, qui illo paulo est inferior dignitatis ac pretij æstimatione. Testaceum est ac figulinum, qui terrestria sapit, & frangi cōterique sit aptus. Ligneum, qui per peccatum facile sordet: & igni aternio materiā præbet. Sic etiam irę vas est, qui omnem in se diaboli operationem quasi vas quoddā suscepit, & propterea factorem quem habet ex corruptione ad nullum vsum aptari potest, sed dignus est qui peccat. Quamobrem quado iam ipsum Pharaonem cōterti erat opus, sapiens anim

Cur deus peccati facultate homini non eripuit.

ne immortalem in nobis morbum conferuaret. Quemadmodum vas figulinum rimas ostēdens, non prius igni ad perficiendum traditur, quam figulo reconcinnetur emendeturque. Sed cur, inquis, huic vasi non insitum est vt peccare nō possit, vt etiam nobis volentibus facultas peccandi desit? Quoniam, inquam, & tu seruos non quando vincos in custodia retines, beneuolos esse tibi existimas, sed cum sponte omnia quæ erga te oportet, videris agere. Sic item deo eum puta fore amicum, non qui coactus, sed qui sponte sua virtuteque illi obtemperat. Virtus verò ex voluntate perficitur, non ex necessitate. Voluntas autem ab illis pendet quæ in nobis sunt sita. Quod verò in nobis situm est, voluntarium & spontaneum est. Qui ergo factorem reprehendit, quod non tales nos natura fecit, qui peccare nequamus, nihil aliud opinari videtur, quam naturam ratione carentē ea quæ rationis est particeps esse potiorē: & illa quæ non mouentur, nec mente ducuntur ijs quæ eligunt, iudicant, cōferunt, omnino præstare. Hæc & si per transitum, attamen non ab re dicuntur, ne in profundum inanium cogitationum ruēs, præterquam quod inquiris non assequeris, deum etiam amittas. Desinamus ergo eum qui sapiēs est velle corrigere. Desinamus, inquam, meliora quam deus tegerit indagare. Quod si ob nostri ingenij debilitatē omnia dei consilia sigillatim ratione attingere nequimus, illud attamen animis nostris inhæxum ac in confesso sit, nihil malum ab eo qui bonus est, fieri. Hinc consequenter alia quæstio de diabolo nascitur: Vnde diabolus sit, si non ex deo sunt mala. Quid igitur dicemus? Satis facilis est responsio. Eadem omnino ratio nobis ad istam quoque quæstionem satis erit, quam & de hominis iniquitate supra cōmemorauimus. Vnde enim inquis est homo? Ex ipsius libera voluntate. Vnde malus diabolus? Ex eadem penitus causa. Habebat enim & ipse liberam vitam & insitam sibi potestatem, aut deum sequendi, aut à bono discedendi. Gabriel angelus à deo iugiter stetit: Satan item angelus ex ordine suo prius cecidit. Et illum propria voluntas in cælo retinuit, hunc verò voluntatis libertas cælo deiecit. Poterat enim & ille à deo deficere, & iste non excidere. Sed illum insatiabilis dilectio dei seruauit: hunc à deo relictum esse ostendit per peccatum alienatio. Malum igitur hoc tantum, à deo alienatio. Nam parua quidem oculi conuersio, paruus nutus, vt solis particeps aliquis existat, vel in vmbra remaneat, facit. Nam & illic in promptu est, vt suspiciens illustretur: auertens verò intuitum necessario in tenebris erit. Sic & diabolus malus deo aduersatur, non ex natura, sed mala voluntate habens malitiam. Quæris igitur vnde illi sit contra nos bellum? Quoniam cum omnis ipse mali promptuarium existeret, inuidiæ quoque morbum in se recepit, & inuidit nobis illatum honorem, nec facile tulit vitam in paradiso beatam ducere. Quamobrem dolis hominem aggressus, eadem ambitionis cupiditate, quam ipse ab initio habuit, velle similem esse deo, hac rursus ad decipiendum nos vius lignū ostendit, per cuius degustationem pollicitus est hominem similem fore deo. Si comederitis, in-

A libertate voluntatis peccatum prorepsit tam in angelum quam in hominē.

quit, eritis veluti dij malum ac bonum cognoscetes. Non inimicus igitur nobis à deo constitutus est, sed ipse ex inuidia sese nobis opposuit. Animaduertens enim se ex angelorum ordinibus expulsus, non tulit terrenam creaturam ad angelorum dignitatem per virtutis profectum exaltari. Quoniam itaque inimicus est factus, inimicitiam nobis deus erga illū indidit, vbi serpenti quo ille malus abusus fuerat, dixit, sed ita, vt minas ad Satanam referret: Inimicitiam ponam inter te & inter semen illius. Reuera nanque noxiæ sunt amicitia quæ cum malitia cōtrahuntur. Nam ea est amicitia huius lex & vis, vt per similitudinem malitiam coniunctis indat. Quamobrem rectè proverbium dicit: Corruptunt bonos mores colloquia praua. Quemadmodum enim in pestilentibus locis sensim attractus aer latentem corporibus morbum injicit: sic item in praua consuetudine ac conuersatione maximæ nobis mala hauriuntur, etiam si statim incommodum non sentiatur. Idcirco nobis aduersus serpentem irreconciliabilis indita est inimicitia. Si autem instrumentum hoc tādō dignum odio est, quantò magis illi nos qui serpentem adegit, aduersari oportebit? Sed cur, inquis, lignum hoc in paradiso fuit, per quod nos diabolus tentaturus erat? Si enim deceptionis escam ac materiam nō habuisset, quo nam modo nos sibi obtemperando ad mortem deduxisset? Quoniam mandatum esse oportuit, vt nostram erga deū probaret obedientiam. Ideo planta pulcherrimis fuit fructibus featens, vt in abstinentia voluptatis animi continentis virtutem ostendentes patientiæ coronam promereremur. Cibum autem non solū præcepti contumacia secuta est, sed etiam nuditatis cognitio. Comederunt, inquit, & aperti sunt oculi eorum, cognoueruntque quod nudi essent. Oportebat enim se nudos minimè cognouisse ne mens hominis ad eorum cupiditatem quæ deesse viderentur, traheretur. Amictum nanque nuditatis defensionem solatiumque esse existimauit, & omnino per carnis curam ab obseruantia dei abstractus est. Cur, inquis, non statim eis ab initio amictus sunt præparati? Quoniam hæc nec naturalia esse, neque ex arte decebat. Nam naturalia propria sunt brutorum, vt pennæ, setæ, pellicium crassitudines, quæ & frigidibus resistunt, & æstus fuerunt, in quibus nihil alterum ab altero distat, æquali omnibus natura existente. Homini autem secundū proportionem in deū charitatis præstantior bonorū distributio cōueniebat. Quæ verò ex arte sunt opera, negotiū generant, quod vt maximè homini noxium, vitandum erat. Quamobrem deus nos ad paradisi vitam reuocans, ex animabus nostris curas euellere conatur, dices: Nolite animæ vestræ cogitare quid edatis, aut corpori quid induamini. Neque itaque vestis ei ex natura, neque ex arte conueniebat. Sed alia parata erant, si virtutem ostendisset homo, insignia quæ ex gratia dei erāt illū illustratura, vt pote fulgores quidā, quales sunt angelorū, qui omnem florum varietatem, omnem astrorum claritatem superarent. Hac igitur de causa non vestes ei statim præbitæ: quoniam virtutis præmia illi reposita erant, quæ cōsequi vis diabolicæ tētionis non permittit. Aduersarius igitur nobis est dia-

Cur lignū tentationis fuerit deum in paradiso.

Cur deus ad amictum non dedit.

est diabolus, ob antiquam ex eius insidijs ruinam, ita domino disponente, vt cum illo luctaremur. Itaque per obedientiam nos renouauit, vt de inimico triumpharemus. Vtinam quidem non esset factus diabolus, sed in eo ordine quo ab initio constitutus fuit, remansisset. Postquam verò ab auctore suo defecit, inimicus dei, inimicus itē hominis ad ipsius imaginem constituti factus est. Nam ideo misanthropos existit, & ideo deo rebellis. Nos verò vt eius opus odio persequitur, vt eius imaginem infestat. Ille igitur sapiens & prouidentissimus rerum humanarum dispensator eius vtitur ad nostram exercitationem malignitate, quemadmodum medicus viperæ veneno ad salutarem medicamentorum præparationem. Sed quisnam erat diabolus? Ex quo ordine? Ex qua dignitate? & vnde Satanus cognominatur? Satanus igitur quod bono aduersetur, appellatur. Id enim significat vox Hebræorū, sicut in libris Regū dicitur: Excitauit, inquit, dominus Salomoni Satan, Ader regē Syrorum. Diabolus verò dicitur, quoniā idē & in peccato nobis cooperatur, & accusator noster est. Gaudet ex interitu nostro, nosq; eorū gratia quæ cōmissa sunt, traducit. Natura autem ipsius incorporea est secundū Apostolum, dicentem: Non est nobis coluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus spiritalia nequitia. Dignitas verò ipsius principalis est. Aduersus enim principes & potestates, inquit, aduersus rectores tenebrarum harum. Locus autem principatus aer, sicut idē memorat: Contra principatus & potestates aeris, spiritus qui operatur nunc in filios inobedientia. Idcirco & mundi princeps appellatur, quoniam circa terras est eius imperium, quod & dominus ipse testatur. Nunc iudiciū est mundi. Nūc princeps mundi huius eijcietur fōras. Et rursus: Venit princeps mundi huius, & in me non habet quidquam. Quoniam autē dicitur de exercitu diaboli ab Apostolo: Spiritalia nequitia: in cælestibus: scire oportet quid scriptura cælum aërem solet appellare, vt est illud: Volatilia cæli. Et alibi: Ascendunt vsque ad cælos, hoc est, in aeris sublimitatem longè tolluntur. Ideo dominus Satanan vidit vt fulgur de cælo cadentem, hoc est ex proprio principatu ad ima ruentem, vt planè ab ijs qui in christo sperant conculcaretur. Dedit enim discipulis suis virtutem serpentes ac scorpiones conculcandi, & contra omnem inimici potentiam. Quoniam itaque ipsius impia tyrannis expulsa est, & locus hic terrestris ob salutem eius passionem purgatus est, qui omnia quæ in cælo sunt & in terris pacauit: deinceps nobis regnum cælorum nuntiatur, Ioanne dicente: Appropinquauit enim regnum cælorum. Itē domino vbi que euangelium regni prædicante, & antea clamantibus angelis: Gloria in excelsis deo, & in terra pax. Sed & ingrediente Hierosolymam domino nostro collatantes Iudæi clamabant: Pax in cælis, & gloria in altissimis. Denique mille sunt victoriæ huius voces, quæ vltimam inimici euerfionem testantur, vt iam nullum negotium aut certamen nobis relictum sit ad superos conscendendi. Iam via facta est, impedimentis aduersarij sublatis, qui à bona nos via auertebat, & deinceps latam continuationem habemus, & de ligno vi-

De natura diaboli.

Diffidentia.

tæ continuo degustamus. Cuius nos esse participes ab initio per serpentis insidias non licuit. Ordinauerat enim deus ardentem gladium, qui huius ligni vitæ viam custodiret. Quum nos alacriter sine impedimento prætereuntes, facile in bonorum omnium degustationem & fruitionē ingrediamur, in Christo Iesu domino nostro, cui gloria & imperium in æterna secula, Amen.

HOMILIA DE IRA.

uemadmodum in medicorū præceptis quando appositè & ex artis ratione fiunt, post experientiam vtilitas morum potissimū ostēdit solet sic & in spiritualibus monitionibus postquam præcepta exitum testimonij comprobatum ostenderūt, tunc eorum vtilitas ad vitæ illorū qui admonentur correctionem & eruditionē manifestatur. Audimus enim in Prouerbijs palam scriptū esse: Ira sapiētes perdit. Audimus item apostolicum dictum: Ira & omnis indignatio & clamor à vobis abscedat cum omni malitia. Et dominū dicentem: Si quis irascitur fratri suo temerè, reus erit iudicij. Igitur si quando nos hoc vitium tentauerit, idque non ex nobis, sed extrinsecus instar inopinæ procellæ in nos irruens, tum potissimum diuinorum præceptorum admirabilē veritatem agnoscemus, dātes ipsi quidem locum iræ, tanquam exitum violento cuidam torrenti, discētes tamen tacitè turpem eorum tumultuationem qui hoc malo tenentur, agnoscemus re ipsa verbi sacri dexteritatem: nempe quod vir iratus scdus aspectu sit. Quando enim semel iræ perturbatio mentē præcipitans imperium animæ sumpserit, hominem penitus in feram conuertit, nec hominem qui rationis sit compos esse sinit. Quod enim venenum virus emittentibus erit, hoc item & furor animo irritatis ac perturbatis. Impetu feruntur, insiliunt, rabie vt canes afficiuntur, punguntur vt scorpj, mordent vt serpentes. Nouit & scriptura eos qui hoc vitio tenentur, ferarum appellatione vocare, quibus sese ob peruersitatem similes ac familiares reddiderunt. Nam & canes, & serpentes, & genimina viperarum, & de his similia nominat. Qui enim ad mutua inter se eiusdem generis parati sunt inferenda incommoda, iure feris ac venenatis ascribi possunt, quibus ex natura continuum aduersus homines odium inest. Effrenes linguæ, ora incustodita, incontinentes manus, contumeliæ, probra, accusationes, verbera, & alia eiusmodi quæcunque quis enumerare poterit, iræ sunt ac furoris fructus. Ob iram ens acuitur, mors homini ex homine venit, fratres inter se ignorantur, parentes ac liberi naturæ obliuiscuntur. Sed & ante omnia seipfos haud agnoscunt irati, deinde neque quotquot habent necessarios. Quemadmodum enim torrentes ad curua loca decurrentes secum obuia quæque trahunt: sic & iratorum imperus violenti & instabiles omnia similiter percurrunt atque obruunt. Non eis senectus venerabilis, non vitæ virtus, non generis propinquitas, non

Ira mala.

Irati sub inmemores.

acceptæ iam gratiæ, non denique quidquid aliud quamvis æstimandum in honore est. Momentanea quædam insania est ira. Quin & maximum se in malum sæpius conijciunt, & studio vindicandi seipfos negligunt. Eorū nanque memoria quibus læsi sunt, velut cestro quodam incitati, & animo exacerbato atq; æstuant non prius desinunt, quam incommodum aliquod infestanti infligat: vel ipsi (si id contingat) accipiant: quemadmodū sæpe euenit, vt quæ per vim tentata sunt, plus accipiant incommodi quam inferant. Quis enim in ea se mala conijceret, quæ ira feruidi homines quauis occasione vociferantes & exasperati subeunt atque tolerant? Nam & omni fera venenata impudentius ruunt, nec prius desinunt quam aliquo magno malo & intolerabili, ira intumescen-
A te, æstuantem exatiant animum. Neque enim ens, acies, neque ignis, neque horrendum aliquid, animum ira intumescen- ac furem fatis cō-
 descere valebit: non magis quam à dæmonibus detenti, à quibus irati nihil, nec forma, neque ani-
 mi affectu differunt. Nam ijs qui ad vindictā an-
 helant, ita quidem circum præcordia sanguis fer-
 uet, quasi vi ignis ebulliat & exæstuet. Supernè
 verò accēsa facie oleo aspectu visendum exhibet
 iratum, eam formam quæ omnibus consueta est
 & nota, quasi larua quadam, vt in scena fieri so-
 let, prorsus immutans: oculi consueti non appa-
 rent, sed ignei micantesque dentes acuunt, veluti
 fues grassantes: vultu sunt liuenti sanguine suffu-
 so. Oris tumore increbescen-
 te venæ ob turbati
 intra viscera spiritus angustia disruptæ. Vox aspe-
 ra & intensa, sermo incōstans & confusus, ac te-
 merè cadens, nec concinnè, nec significanter, ne
 ex parte quidem prolatus. Postquam verò ira si-
 cut flamma, sicca materia succen-
 sit iritantes inua-
 sit, tunc nec sermone dicenda, neque referenda
 videre licet spectacula. Manus quidem erectas
 etiam aduersus contribules, & per omnes corporis
 partes distractas: pedes extra omnem ordinē
 & ab re certatim discurretes, denique partes cor-
 poris omnes insaniæ instrumēta factas. Si autem
 pariter aliquem ex aduerso concurrentem inueni-
 ant, iramque mutua inter se exercent, ea pati-
 untur quæ fas est eos pati, qui sub tali dæmone
 contendunt ac certant. Membrorum mutilatio-
 nes, vulnera, mortes præmiū pugnæ ferunt. Cepit
 qui primus manibus iniuriam intulit: alter vlci-
 scitur? hic instat: ille non cedit: corpus obiter vul-
 neribus petitur. Ira verò facit vt dolor & incom-
 modū minimè sentiatur. Non enim damna cor-
 poris aut sensum curant, cum omni studio & om-
 nibus viribus sint animo tantūmodo ad vlci-
 scendum commoti & excitati. Ne fratres dilectissi-
 mi malum malo curate, neu contendite inuicem
 calamitate mutua vincere. In rixa enim is infe-
 rior est, qui victor est, ac peccatis longè grauior
 discedit. Noli ergo malam referre gratiam, neq;
 mali mutui restitutor esse. Contumeliam intulit
 iratus, vince, amoueque silentio malum. Tu autē
 contrā facis, qui velut vndam fluētem illius iram
 in cordis penetralia suscipiens, ventos imitaris cō-
 tra flatibus aduersis resistentes. Noli tuo aduer-
 sario pro magistro vt, nec quē odio prosequaris
 hunc æmulari, nec fieri veluti speculum irati ve-
 lis, illius formam in teipso ostendens. Rubicun-
 dus ille est ob iram, tu minimè ruborem præfers?

illi sanguinei oculi? tui quiete ac cum grauitate aspiciunt. Vox illi aspera? tibi mitis? Neque enim sic in locis desertis echo in ipsos clamantes in-
 tempestiuè infringitur, sicut in hominē iniustum & contumeliosum contumelia reuertitur. Immo
 sonus quidem illic idē redditur, contumelia verò
 augmentata recurrit. Nam si inter litigantes for-
 tē conuicia dicuntur, primus obscurum hominē,
 & ex obscuro veniētem loco probrosè vocat: al-
 ter vernam ex vernis regerit. Hic pauperem, alter
 mendicum. Hic indoctum, alter stupidum appel-
 lat. Denique sic durant donec conuitia sicuti sag-
 gittæ deficiunt. Deinde omni contumelia per lin-
 guam consumpta, ad manus venit & pugna. Ira
 nanq; certamen excitat, certamen verò conuitiū,
 conuitiū verbera, verbera demū vulnera, ex qui-
 bus & mortes sæpe sequuntur. Itaque iram ab ini-
 tio vt mali originem compescamus, ac ex animo
 nostro totis viribus extirpemus. Sic enim pluri-
 ma mala veluti radice quadam & principio hac
 animi perturbatione existente, facile excidere po-
 terimus. Ille maledixit, tu benedicas. Verberauit,
 tu patere. Expuit, nihilique te existimauit, tu co-
 gita quemadmodum ex terra es, & in terram re-
 uerteris. His nanque modis atque rationibus te
 confirmans, longè leuiora quam re vera sint, in-
 uenies tibi aduersarij facta iurgiaque. Sic etiam
 talionem illi securius reddes, ostendesque quā-
 sis contumelijs inuulnerabilis, ac præclaram tibi
 patientiæ coronam comparabis, dum alterius in-
 saniam, occasionem philosophiæ ac tuorum fece-
 ris meritorum. Quamobrem, si mihi credis, pro-
 bra contumeliasque minimè curabis: obscurum
 te & inglorium vocauit nulliusque æstimationis?
 terram te ac cinerem esse dicas. Nec tu melior es
 patre nostro Abraham, qui se eadē vocauit, igna-
 rum, pauperem, ignobilem nominauit. Tu vermē
 te dicas, & è stercore genus ducere, verba Dauid
 memorans. His etiam Moysis decus adde. Ille ab
 Aaron & Maria verbis petitis probrosis, non ad
 deum aduersus illos interpellauit, sed pro eis ora-
 uit. Quorum tu, dic mihi, cupis esse discipulus?
 beatorum ne hominum & deo gratorum, an eo-
 rū qui spiritu referti sunt maligno? Quādo enim
 verborum cōtumelia tentaris, illud existima, pe-
 riculum de te fieri, an deo per patientiam adhæ-
 reas, seu per iram in aduersarij partes inclines.
 Da tempus cogitationibus, ad optimam eligendī
 partem oportunum. Nam è duobus alterū pro-
 culdubio consequeris, aut inimicum tuæ manue-
 tudinis exemplo munitiorem reddes, vel certè, si
 despexeris, acrius illū vindicabis. Quid enim ad-
 uersario durius esse potest, quā te animum ge-
 nere contumelijs omnibus altio-
 rem? Noli tuam
 pessundare mentem. Nec ab eo qui te cōiitij &
 omni iniuria petit, compendi patiare. Sine illū
 frustra te allatrare, in seipso disrupti. Sicut enim
 ille qui minimè sentientem aut curantem verberat,
 seipsum lædit & incōmodo afficit, quod nec
 inimicum plectere, nec animam iramque exatia-
 re se videat: sic & is qui contumelia in eum, qui
 nequaquam doleat, vtitur, perturbati animi con-
 solationem inuenire nullo modo poterit. Quin
 potius (quemadmodum diximus) ardebit magis
 & animo æstuat. Ex hac igitur cōditione quale
 vterque

uterque vestrū nomen assequatur videamus. Hic
 contumeliosus, tu magnanimus vocaberis. Hic
 iracundus & durus, tu longanimis & mitis. Hunc
 quandoque pœnitebit horum quæ loquitur, te
 nunquam benefacti aut virtutis pœnitebit. Quid
 plura? Huic contumelia regnum cælorum clau-
 sit, quod contumeliosi regnū dei non consequē-
 tur: tibi taciturnitas idem aperuit. Nam qui susti-
 nebit vsque in finem, hic saluus erit. Qui autem
 se vindicare, & par pari reddere, ac maledicenti
 resistere voluerit, quam, quæso, habebit excusa-
 tionē? Quod primus ille fuerit ac prouocauerit?
 Sed qua venia dignum hoc? Non enim amicus in
 amicum, quanuis prouocantem aut allicientem,
 peccati causam transferens, minus in iudicio cō-
 dēnabitur. Neque enim victoriæ corona sine ad-
 uersarijs contrapugnantibus, neu cædes sine ho-
 stibus. Audis Dauid dicentem: Dum confisteret
 peccator aduersus me, non iratus sum aut vltus,
 sed furdus factus & humiliatus sum & filii à bo-
 nis. Tu autem ad iracundiam ob parum contu-
 meliam concitaris: Imitaris verò vt bonum. Ecce
 iam vitium quod rependis ipse patras. An in alic-
 num malum diligenter inspicias, tuū verò nequa-
 quam cognoscis? Si malum est contumelia, eius
 imitationem fuge. Non enim (vt supra narraui)
 incepisse alium, ad excusationem sufficit. Iustius
 quidem fuerit, vt arbitror, hinc intendi aduersum
 te querelam, eo quod ille exemplum sapientiæ
 prius non vidit: tu verò cū iratum turpiter se mo-
 uentem, & ridiculum & probrosū videris, eius
 vestigia quæris imitari clamando, succentendo.
 Primū
 ne te rebus magnis parem dignūme iudices.
 Deinde neminem valde infra tuam esse dignita-
 tem ac æstimationem putabis. Sic enim animus
 nunquam ex ijs quæ nobis ex aduerso inferuntur,
 indignabitur, aut magnopere dolebit. Graue pro-
 fectō eum qui beneficium receperit, præter quā
 quod ingratus animo sit, etiam maledictis dan-
 tem petere. Graue, inquam: Veruntamen hoc a-
 genti grauius est malum quā patienti. Ille ma-
 ledicat: tu autem, minimè mouearis. Gymnasium
 tibi quoddam & exercitatio ad philosophiam,
 verba illius sint. Si enim nihil moueris, integer es
 animo ac sanus. Si verò aliquid animo pateris,
 saltem in te conde tristitiam. In me turbatum est
 cor meum (inquit Propheta) hoc est, non extra
 perturbationem animi ostendi, sed veluti quan-
 dam intra littus abruptam vndam retinui. Seda-
 bis itaque mentem latrantem & exacerbatam.
 Tecum in tui cordis recessu, rationis tribunal ve-
 rebere: quemadmodum pueri immodestum ali-
 quid agentes, viri venerabilis præsentiam vereri
 solent. Quomodo igitur iræ incommoda fugia-
 mus? si eam nullo modo mentem rationemve oc-
 cupare sinamus? Quamobrem si fortè in cogita-
 tionem veniat aut cadat, eam ita retineamus, vt
 equum iugalem nobis ratione, vt freno quodam
 obtemperantem, ac ordinem proprium nequa-
 quam excedentem: & via ingredientem qua à
 mentis recto consilio dirigitur. Est enim pars ani-
 mi irascibilis, nobis ad multa virtutis opera ne-
 cessaria. Quando veluti miles quidam apud du-
 cem arma fumens, paratus est eius iussu auxi-
 lium præbere: sic iracundia rationi adiutrix con-
 tra peccatum fuerit. Neruus est animæ quidem

à Iudæis iactata sunt in veram sapientiam: Sa-
 maritanus es, & dæmonium habes. Si enim con-
 tra hæc maledicta irascaris, iam ea corroborasti.
 Quidnam est ira stultius? Si vero quietus & im-
 mobilis persistas, pudorem maledicenti magnū
 intulisti, cum re ipsa prudentiam modestiamque
 ostenderis. Alapa seu pugillo cæsus es? expuit ali-
 quis in faciem? Eadem & dominus est passus. Nec
 enim ab expuentibus aut cædentibus faciē auer-
 tit. Calumniam pateris? & dominus. Tua lacera-
 tur vestis? Et à domino quoque vestis per vim ex-
 tracta, & super eam missæ sortes. Nondum con-
 demnatus es, nondum cruci affixus. Multa tibi
 toleranda, vt ad eius imaginationem peruenias.
 Talia igitur, & horum similia tibi succurrant:
 mentisque tuæ impetum ac iram compescant. Si
 miles nanque præparationes & animi dispositio-
 nes, morsus cordis & impulsus faciliè delebunt,
 & animi cogitationes in tranquillum statum de-
 ducēt. Hoc enim est quod Dauid ait: Parat⁹ sum,
 & non sum turbatus. Oportet itaque motus ani-
 mi insanos ac præcipientes exemplo sanctorum, ac
 beatorum præceptorū memoria cohibere: quo-
 modo magnus Dauid, & qua mansuetudine ini-
 quitatem Semei tulerit, non enim iræ locum de-
 dit, in deum causam trāsferens, quoniam Dauid,
 inquit, Semei mandauit vt maledicat Dauid.
 Quamobrem cū audiuiisset se virum sanguineū
 & iniquum vocari, minimè succūeit, sed toleran-
 do sese humilem reddidit, ac meritam sibi infligi
 contumeliam putauit. Ex quo duo tibi ad custo-
 diendam animi constantiam toleranda. Primum
 ne te rebus magnis parem dignūme iudices.
 Deinde neminem valde infra tuam esse dignita-
 tem ac æstimationem putabis. Sic enim animus
 nunquam ex ijs quæ nobis ex aduerso inferuntur,
 indignabitur, aut magnopere dolebit. Graue pro-
 fectō eum qui beneficium receperit, præter quā
 quod ingratus animo sit, etiam maledictis dan-
 tem petere. Graue, inquam: Veruntamen hoc a-
 genti grauius est malum quā patienti. Ille ma-
 ledicat: tu autem, minimè mouearis. Gymnasium
 tibi quoddam & exercitatio ad philosophiam,
 verba illius sint. Si enim nihil moueris, integer es
 animo ac sanus. Si verò aliquid animo pateris,
 saltem in te conde tristitiam. In me turbatum est
 cor meum (inquit Propheta) hoc est, non extra
 perturbationem animi ostendi, sed veluti quan-
 dam intra littus abruptam vndam retinui. Seda-
 bis itaque mentem latrantem & exacerbatam.
 Tecum in tui cordis recessu, rationis tribunal ve-
 rebere: quemadmodum pueri immodestum ali-
 quid agentes, viri venerabilis præsentiam vereri
 solent. Quomodo igitur iræ incommoda fugia-
 mus? si eam nullo modo mentem rationemve oc-
 cupare sinamus? Quamobrem si fortè in cogita-
 tionem veniat aut cadat, eam ita retineamus, vt
 equum iugalem nobis ratione, vt freno quodam
 obtemperantem, ac ordinem proprium nequa-
 quam excedentem: & via ingredientem qua à
 mentis recto consilio dirigitur. Est enim pars ani-
 mi irascibilis, nobis ad multa virtutis opera ne-
 cessaria. Quando veluti miles quidam apud du-
 cem arma fumens, paratus est eius iussu auxi-
 lium præbere: sic iracundia rationi adiutrix con-
 tra peccatum fuerit. Neruus est animæ quidem

Ira compes-
cenda.Ira anido-
sum.Ira officio-
sa vilitas.

indignatio, fortitudinem constantiamque, ac ro-
bur ad res bene & ordine agendas præbens: quæ
animam forte voluptate delinam ac lasciuientem,
veluti ferro quodam cohibens austeriorem for-
tiorumque ex mollis ac remissa reddit. Nec enim
si contra iniquitatem desit indignatio & ira satis
eam odio quo decet persequi poteris. Quamobrem
sic existimo, æque circa diligendam virtutem
studium habere, atque aduersus vitium odium
retinere oportere. Ad quod maxime vtilis indi-
gnatio: quoniam veluti canis pastoris, sic ira ra-
tioni obediens, mitis quidem ac mansueta iuuan-
tibus eam, & a ratione reuocabilis erit. Nam canis
ad vocem & aspectum alienum toruus & agre-
ssus, etiam si palpari se videat: notos vero, & ami-
cæ alloquentem timere admodum ac vereri vi-
detur. Ira similiter optima est, & commensurata
iracundiæ, opitulaturque animæ prudenti. Insuper
cum insidiosis non facile conciliatur, aut con-
suetudinem habet. Nullam denique beneuolen-
tiam erga ea quæ nocent, retinet: sed aduersus vo-
luptatem insidiantem, veluti lupum quandam
allatrare continuè videtur. Sic itaque ex ira viris
prudentibus vtilitas capitur. Sed & aliarum po-
tentiarum quælibet, ex modo ea vtentis & eam
possidentis, bona vel mala dicitur. Vt animæ cõ-
cupiscibilis parte si quis in corporis voluptatem,
& impurissimas actiones abutetur, abominabilis
profectò & nefarius fuerit. Si quis verò illam in
dei ac domini nostri Iesu Christi charitatem, &
sempiternorum bonorum desiderium cõuerteret,
felicis ac beatus. Similiter & de parte rationali di-
cendum. Si recte quis hanc tractauerit, prudens
erit & sapiens. Si verò contra mentis ac rationis
acumine proximis incommodum pariat, vaser &
astutus, & malignus iure dicitur. Quamobrem
fratres dilectissimi, nolite obsecro ea quæ à sum-
mo deo, & omnium auctore ad salutem concessa
sunt, occasionem peccatorum nobis ipsis facere.
Sic itaque ira, quando oportet, & vt oportet ex
ratione dispensata, fortitudinem patientiamque
ac constantiam parit: præter verò rectam rationem
tractata, furor & insania efficitur. Idcirco nos
Psalms admonet. Irascimini, & nolite peccare.
Ipse nanque dominus in euangelio illum qui tem-
merè fratri iratus fuerit, reum iudicij facit. Illum
verò qui tanquam pharmaco ad ea quæ oportet
ira vtitur, minimè condemnat. Dicitur nanque,
Ponam inimicitiam inter te & serpentem. Et rur-
sus: Hostes sitis Madianitis. Docentis verba sunt,
vt ira veluti armis vtamur. Ideo Moyses omnium
hominum mansuetissimus, vituli idololatriam dam-
nans, Leuitarum manus in cædem fratrum arma-
uit. Vnusquisque, inquit, vestrum gladium ad la-
tus teneat, & transte a porta in portam, & flecti-
te per circuitum castrorum, & suum quisque fra-
trem interimat, & quilibet proximum suum. Et
paulò post ait Moyses: Vestras hodie manus deo
consecrauitis, quilibet in filio suo & fratre suo, vt
detur vobis benedictio. Quid Phinees iustum red-
didit? Nonne iusta cõtra fornicantes ira, qui alio-
qui mitis ac mansuetus existens, postquam stuprum
Zambri & scorti Madianitis palam in populo vi-
dit, adeoque impudenter admissum, vt nec tam
turpe spectaculum occultari vellent: minimè tam
indignum facinus passus, ira vt oportebat vsus,

Moyses iratus
exemplum.

Phinees
& eius Sa-
muel.

protinus vtrunque trucidauit. Samuël autem A-
chab regem Amalech à Saule contra mandatum
domini seruatum, nonne iusta ira in medium tra-
hens occidit. Sic itaque fit ira sæpenumero bona-
rum actionum ministra. Helias vero Zelotes quin-
quaginta supra quadringetos turpitudinis sacer-
dotes, & quadringentos viros sacrorum nemo-
rum, comedentes de mensa Iezabel, iusta sapien-
tiæ indignatione in totius Israël vtilitatem, vt
morte multarentur effecit. Tu autem fratri tuo
sine causa irasceris. Quomodo enim non sine
causa? Cum sit alius qui instigat dæmon, & alius
qui instigatur homo, cui tu maledicis: simile
quoddam canibus admittens, qui saxa mordere
solent, quando iactantes attingere non valent.
Instigatus enim ac incitatus, misericordia profe-
ctò dignus est. Qui vero incitat, odio maximo
est insectandus. In hunc igitur iram transfert ho-
minum interfectorem, mendacij patrem, peccati
ministrum. Fratrem vero in te peccantem mise-
reberis. Nam si in peccato vsque in extremum du-
rebit, cum ipso dæmone æterno tradetur igni. Si-
cut autem differentia nomina sunt indignationis
& iræ, sic & ab ipsis significantia plurimum inui-
cem differunt. Est enim indignatio stimulus qui-
dam breuis ac subitus, acurusque passionis vapor.
Ira vero permanens ac diuturna tristitia, aptaque
sefe otiosè vlcisci, veluti libido quædam se vindic-
candi. Animaduertere itaque opus est, quòd vtro-
que modo & affectu homines delinquant, vel fu-
rore subito contra iritates commoti, vel per do-
los & insidias eos à quibus patiuntur iniuriã cir-
cumuenientes, quæ ambo nobis omnino cauenda.
Quomodo autem ob hanc animi perturbati-
onem in ea quæ minimè deceant non incidemus?
Quomodo inquis? Si te demissum humilemque
omnino gerere poteris: vt edoctus fue-
ris, quod dominus Iesus & verbo præcepit & re
ostendit inquis: Qui voluerit inter vos primus
esse, sit omnium postremus. Item pulsatus æquo
animo ac mansueto cædentem tulit. Rector enim
cæli terræque dominus, ab omni spiritu creatura
adoratus, omnia ferens verbo virtutis suæ, illum
non protinus vt poterat ac fas erat terra dirupta
ad infernum impijs paratum demisit: verum hu-
mili ac miti responso facile docuit, quales esse
oportuit lacepsitos. Si male locutus sum, inquit,
testimonium perhibe de malo: si autem bene, cur
me cædis? Si enim ex dominico præcepto omnium
vltimus esse assueueris, quoniam modo maledi-
ctis præter dignitatem prouocatus ægrè ferre aut
respondere poteris? Nam si paruus puer verbis te
contumeliosis peteret, occasionem tibi potius
ridendi daret. Quod si phrenesi captus, & sensu
excidens verba vitæ incomposita & stulta, mini-
mèque vera dicat, misericordia potius quam odio
dignus eris. Non igitur verba solent tristitiam
mouere, sed superbia aduersus cum qui nos vi-
tuperat, & vniuersiusque de seipso phanta-
sia. Quod si horum alterutrum menti tuæ ex-
meris, inanes quidem sonorum strepitus erunt
quæ ab aduersario dicentur. Quamobrem iram
omnino sedabis indignationemque, ne iram il-
lam quæ de cælo supra omnem impietatem &
iniustitiam hominum reuelabitur, experiare. Si
enim animo sapienti amaram indignationis ra-
dicem

Differentia
inter indi-
gnationem
& iram.

dicem extirpare poteris, multa cum hoc princi-
pio perturbationum semina facile extingues.
Nam & dolus, & suspicio, & infidelitas, & mali-
gnitas, & insidia, audacia, & omnia his simi-
lia, huius vitij germina sunt atque appendices.
Itaque fratres amantissimi, ne obsecro tantum
nobis malum inducamus, animæ morbum, ra-
tionis tenebras, à deo alienationem, obliuionem
familiaritatis, principium bellorum, plenitudi-
nem calamitatum, dæmonem pessimum nostris
animis innatum, incolam quandam impuden-
tem, nostra interiora possidentem, denique sancti
spiritus iter ad nos impediens. Vbi inimi-
citiæ sunt, contentiones, indignationes, sectæ, no-
stris animabus perpetuos generantes tumultus,
ibi spiritus mansuetudinis haud requiescit. Quam-
obrem beati Pauli monitis obtemperantes, om-
nem à nobis indignationem, ac clamorem cum
omni malitia abijciamus, ac inuicem boni & mi-
sericordes existamus: expectantes beatam spem
mansuetis omnibus promissam. Nam beati sunt
mites, quoniam ipsi terram possidebunt. In Chri-
sto Iesu domino nostro: Cui gloria & imperium
in æterna secula, Amen.

DE INVIDIA.

BONUS est deus, & bonorum ijs qui
digni sunt, præbitor. Improbis
diabolus, & omnimodæ improbi-
tatis administrator: & vt bonum se-
quitur innocentia animique can-
dor: sic diabolus inuidia. Ca-
ueamus itaque fratres amantissimi, inuidiæ vitium,
ne socij gestorum diaboli reddamur, & eodem
cum ipso condænati iudicio reperiamur. Si enim
superbus in diaboli iudicium incidit, quomodo
inuidus paratà diaboli poenâ effugiet? Nihil enim
mortalium animis inuidiæ perturbatione perni-
ciosus contingit: quæ ante omnia ipsi nocet au-
ctori: alij verò quam minimè. Quemadmodum
enim venenum ferum, sic inuidia hos qui eam pos-
sident consumit atque vastat. Magis autem, sicuti
viperas dicunt abrupto matris ventre nasci: sic
& inuidia concipieniem se animam corrodere
simul ac tabescere solet. Est enim inuidia dolor
de proximi prosperitate ac rerum successu con-
ceptus. Quapropter animo inuidus nunquam
tristitia, nunquam mæstitia deest. Abundat pro-
ximi ager, domus bonis omnibus repletur, ex
voto denique eueniunt omnia, in rosa & viola
viuenti. Cuncta hæc tristitiæ dolorisque occa-
sionem inuidio præbent. Ex quo nihil ab homi-
ne nudo, qui omnium iaculis petitur, differre
videtur. Fortis est aliquis, alius forma clarus,
alius eloquentia, alius animi prudentia præstat,
alius in diuitijs liberalis facultates egentibus di-
stribuit, laudem ex hominibus in ijs quibus be-
nignè facit maximam refert: hæc omnia mali-
gni feriunt animum: quumque mutire nihil au-
deat aut possit, simulat gaudium, secum tacite
rumpitur, coram hilaritatem præfert, intus ve-
rò ab inuidiæ malo perditur. Morbum interro-
gatus manifestare, seque inuidum ac malignum

accusare omnino veretur, Non quòd fratris foe-
licitate angatur, aut amici gaudium luceat, aut
bonorum aliorum spectaculum non libenter ferat:
sed ipsorum successum suam esse calamitatè du-
cat: hæc profectò ipsum fateri oportebat, si ve-
rum loqui voluisset. Sed ex his nihil omnino re-
tegere volens, morbum in imo cordis recessu eius
abrodentem atque absumentem viscera mæstitus
retinet. Igitur talis nec medicum mali huius, ne-
que medicinam ad id fugandam aptam inuenire
potest: quanquam curandorum ægrorum tot re-
ferti sunt libri. Sed vnam tantum mali requiem
expectat: si quando cui inuideat, ruentem forte
aspiciat. Hic finis odij, si miserum ex beato, in-
felicem ex æmulo videat. Tunc demum scædus
cum eo iungit, amicus efficitur, quando lacry-
mantem viderit, aut suos querentem casus, li-
bentiusque lugentem miseratur & plorat, quam
gaudenti collatetur, aut applaudat. Fortunæ cõ-
mutationem se dolore ostendit, non humanitate.
seu charitate commotus: verbis priora collau-
dans, sed grauiorem proximo calamitatem ex
horum memoria ac desiderio faciens. Puerum:
filium post mortem extollit, verbis ornat, quam-
fuerit formosus, quam ingeniosus, quamque ad
omnia accommodus, cum viuo ne linguæ qui-
dem rectum vsus dedisset. Quod si plures in
eandem concurrentes laudem conspexerit, rursus
sententiam murans mortuo inuidet. Diuitias
item admiratur alienas post calamitatem amif-
sas: formam quoque & robur ac sanitatem cor-
poris, sed post morbum laudat & effert. Et de-
mum præsentibus rebus ac saluis inimicus, per-
euntibus verò amicus ac misericors. Quid igitur
hoc morbo perniciosus? Interitus vitæ; pestis
naturæ, aduersa omnibus bonis ex deo venientibus,
demum ipsi deo contraria. Quid enim prin-
cipem malorum dæmonem ad bellum aduersus
hominem internecinum impulit? Nonne inui-
dia? per quam & deo aduersarij palam deprensus
est. Dolens enim ob præclara dona homini con-
cessa, quando deo nocere non valuit, ipsum insi-
dijs petit hominem. Eadem & Cain visus est ad-
mittere primus diaboli discipulus, inuidiam &
cædem ab eo edoctus: quas & Paulus simul iun-
xit, inquis: Plenos inuidia, cæde. Quid igitur
ille admisit? Vidit ex deo honorem fraternum,
& exarsit in inuidiam, atque eum qui honora-
tus erat à deo, occidit, vt irritaret deum, qui illi
honorauerat. Cum enim impar esset ad debellandum
deum, in cædem incidit fraternam. Quam-
obrem fratres dilectissimi, inuidiam fugiamus
pugnæ in deum magistræ, homicidij matrem, naturæ
confusionem, amicitie ac familiaritatis expertem,
calamitatem absurdissimam. Quid mihi
fer homo angeris nihil mali passus: quid cum eo
contendis, aut quid cum petis in bonis quibus-
dam existentem, qui de tuo nihil detrahit aut mi-
nuit? Si vero beneficio quoque deuinctus obtre-
ctas, inuides, maledicis, male cogitas, nonne vi-
des te contra tuum commodum contendere?
Talis profectò Saul erat, cui beneficiorum ma-
gnitudo causa fuit, vt aduersus David insurge-
ret. Primum quidem eius admirabili diuinaque
musica, à manibus morbo liberatus, hastam in eum
intentauit. Deinde cum ipse cum suo exercitu ex
inimicis

inimicis seruatus, & à dedecore ex Golia proueniente rursus liberatus esset, nihilominus cum in triumphis ei puellæ obuiam saltantes processerunt, dantes victoriæ maiorem David partem; atque dicentes: Saul percussit mille, & David decem millia. Ob hanc solam vocem, & ob testimonium ex ipsa virtute subsistens, primum hominem per seipsum interficere & insidiosè amouere tentauit: Deinde exulem constituit. Neque sic inimicitia finem fecit, sed ad postremum contra ipsum tribus millibus turmis per loca deserta exercitum duxit. Nec aliud belli causa, si quis roget fuisse apparet, quam David rerum successus & gloria, qui tanta alioqui mansuetudine fuit, ut illum in media infestatione & odij acerbitate, quum dormientem offendisset, interficere quæ facile posset, incolumem dimiserit. Seruatus ille nihilominus à viro iusto, qui manus in ipsum iniicere noluerat, nihil melior ob beneficium factus est; sed rursus contra eum exercitum duxit: qui ab eo captus, atque iterum seruatus, & illius clariorè longè virtutem ostendit, & propria acerbiorè esse perfidiam manifestauit. Inuidia igitur fratres dilectissimi, genus est inimicitia intractabile quidem, ac admodum insuperabile. Nam quum beneficentia eos qui alioqui sunt infesti, reddat mitiores; malignum tamen & inuidum magis iritat, atque ad odium acuit: quantoque magis fortuna crescit, tanto ille maiori premitur dolore atque luctu. Eis verò quibus deum & beneficijs existunt maximis, non solum se gratos esse reddendo non cogitant, sed animo magnopere aduersantur, & potentia ac rem prosperam videre non facile ob inuidiam ferunt. Quam bestiam immanitate morum non superat? Quod animal tam agreste est, quod feritate non vincant? Canes nanque educatione mansuescunt, leones obsequio tractabiles fiunt: inuidi tantum officijs agrestiores euadunt. Quid, quæso, Ioseph ex ingenuo seruum fecit? nonne fratrum inuidia? Hic & admiratione digna huius morbi prauitas ac duritas: Verentes enim illi somniorum exitum, seruum fratrem fecerunt, veluti quem nunquam in seruitutem venientem adoraturi essent. Quamquam si vera somnia futura erant, quod remediū, ut quæ à deo iam erant constituta, non euenirent? Si autem falsa, quid opus fallenti ac decipienti fuit inuidere? Sed ex diuina hoc contigit prouidentia, ut astutia illorum inuenteretur. Per ea enim, quibus impedire se diuinum consilium putauerunt, paulo post illud ad exitum deduxerunt ac promouerunt. Nisi enim venditus fuisset, nunquam in Aegyptum venisset, nunquam ob pudicitiam in insidiis impudicæ mulieris incidisset, nunquam in carcerem coniectus fuisset, nunquam Pharaonis ministris socius esset factus, nunquam denique somniorum coniectus fuisset, unde Aegypti imperium est assecutus, & à fratribus propter rei frumentariæ inopiam ad se venientibus adoratus. Sed ad magnam illam inuidiam in rebus maximis versantem transeamus, quam Iudæi per insaniam aduersus seruatores nostrum ostenderunt. Quam obrem tantis est petitus insidijs? Ob magna eius prodigia. Quana hæc erant? Salus supplicium ac miserorum: pascebatur esurientes, & qui pascebat oppugnabatur. Reuivisc-

Ioseph fratres.

Inuidorum inuidia.

bant mortui, & auctor vitæ inuidiam sustinebat. Dæmones fugabantur, & qui eis imperabat insidijs petebatur. Leprosi curabantur, claudi ambulabant, surdi audiebant, cæci videbant: & is qui hæc beneficia conferebat fugabatur. Et demum vitæ munus tribuentem supplicio affecerunt, liberatorem hominum flagellis cæciderunt, mundi iudicem condemnauerunt. Sic itaque inuidia mala usque omnes penetrauerunt, quibus solis armis euersor vitæ nostræ diabolus à mundi initio usque ad seculi consummationem omnes homines ferire, ac ad interitum deducere contendit. Nec mirum, ut qui per inuidiam ac superbiam cecidit, nostra item perniciæ gaudeat, nosque eiusdem vitij spiritu configere ac pessundare cupiat. Sapiens profecto fuerit quicumque cum inuidio minimè congregitur aut conuersatur, nec etiam in eadem esse cum eo mensa studet, quod ex conuictu reliquæ vitæ commercia vitari facile nequeunt. Quemadmodum enim ardentem syluam aut materiam nobis cura est procul ab igne submouere: sic opus est (quoad fieri possit & liceat) inuidorum conuersationes à nostra amicitia repellere, ut extra eorum venenatas sagittas securius agamus. Neque enim possibile est ut hoc malo implicemur, nisi illi familiaritate coniuncti fuerimus. Quoniam ex Salomonis sententia: Zelus hominis ex focio ipsius. Et profecto sic res habet. Non enim Aegyptio vir Scythia inuidebit, sed sue genti quilibet: & in eadem gente, non ignotis, sed familiaribus & vicinis, & eiusdem artis hominibus, aut aliis de causa coniunctis, & his denique coæuis, cognatis, & fratribus. Et omnino ut erugo frumenti est vastatio, sic inuidia amicitia peccatis. Illud autem in hoc malo laudauerit quisquam, quod inuidus quantum in proximum vehementius mouetur, tanto libet maius parit incommodum: Quemadmodum sagitta magna vi emissæ, si indurum aliquid ac respuens inciderint, in emittentem facile redeunt, sic inuidia proximis tristitiam nequaquam affert, tantum inuidenti officit. Quis enim vnquam in mœrore positus aliquod propterea proximo incommodum intulit? Sese solū vastat atque cruciat. Sed & qui morbo huiusmodi sunt affecti, longè peiores venenatis iaculis existimantur: quod illa per plagas virus inferunt atque nocet, & paulatim quod infestum est depascuntur: aut inuidos existimant nonnulli non solum rebus alijs, sed oculis etiam officere incommodaque inferre. Vnde & corpora vegeta pubescentium aliorumve ætate formaque florentium prosperam habitudinem inficiunt atque debilitant: statim ut ex eorum luminibus perniciæ quadam defluente ac contaminante videas contacta membra pulchra in siccitatem ac valetudinem venire. Ego verò horum sententiam dimittam, ut vulgò latam, ac per mulieres vetulas in opinionem muliebrem subinductam. Illud autem dico, quod dæmones osos omnis boni posteaquam voluntates inuidorum deprehenderint sibi esse conformes, illis profus ad suam libidinem, atque ita & illorum oculis ad instrumentum, ac ministeriū propriæ voluntatis abutantur. Non igitur horres ter diaboli perdentis ministeriū facere, & malū: sed malū suscipis, per quod inimicus eorum fias, qui te nihil læserunt, inimicus præterea dei boni, & qui

Inuidorum fascino oculi.

qui omnis est expers inuidia. Fugiamus ergo fratres intolerabile malum. Serpentis, id est præceptum, diaboli inuictum, inimici fatio, punitiois arrabo, pietatis impedimentum, via ad gehennam, regni cælorum priuatio. Nam & ipso fatetur ore hoc vitium inuidi. Aspectus illis est aridus & obscurus, gena subtristis, supercilium demissum, anima ipso morbo suffusa, prudentia in dignoscenda veritate ac rebus agendis minimè habes. Apud eos enim nec actio secundum virtutem vlla est, nec vis orationis grauitate ornata, non gratia, comitata, non denique aliquid aliud honestum aut circumspectum conspicitur. Sic autem vultures per multa quidem prata multa etiam amœna & odorata loca circumuolantes, ad tabida & feculenta loca feruntur: muscæ quoque salubre si quod offendunt, prætereunt, ad vlcera verò properant: Sic & inuidi vitæ splendorem ac rerum bene gestarum magnitudinem minimè quidè respiciunt: manca verò & fragilia, & si quid erratū (ut quandoque rebus accidit humanis) tantum obseruat: hæc diuulgant, & per hanc tantum homines cognosci volunt. Quemadmodum maligni pictores, qui hominis imaginem vel ex contorta nare vel tubere, aut membri cuiuspiam mutilatione natura seu casu insita corpori, effingunt, notabilemque reddunt. Iniquum profecto, id quod laudabile potissimum fuerit, alicuius peioris gratia manifesti occultare, & virtutem ex vicinitate vitij (si quod fortè reperitur) calumniam. Fortitudinem audaciam potius appellat: modestum verò sine sensu hominem: iustum, immitem & nimium seuerum: prudentem, astutum: magnificū, vastum: liberalem ut prodigum taxant: domesticè frugalem auarum dicunt. Denique omnis virtutis species in vicina vitiorum nomina conuertunt, nusquam calumnia rebus laudatis deficiente. Quid igitur in accusatione tantum huius mali finem orationis faciam? Sed hoc medium, parsque curationis fuerit. Laborati enim ægro morbi magnitudinem ostendere, ut dignam mali fugandi curam subeat: non inutile quidem, sed hic eum dimittere, nec admodum curandi remediū aliquod ostendere, nihil aliud fuerit, quam desperantem ac in morbo pereuntem relinquere. Quid ergo faciendum, ut hanc animi pestem ab initio minimè quidem patiamur, aut in ea fortasse affecti facile liberemur? Primum quidem si nihil rerum humanarum magnum aut supra naturam existimemus: non potentiam, non gloriam, non opes, non corporis habitudinem prosperam: non enim in rebus fluxis bonum constitutum, sed ad sempiternorum & verorum bonorum participationem vocati sumus. Itaque nec diues æmulandus est propter diuitias; nec potens ob dignitatis ac magistratus culmen, nec fortis ob corporis robur, nec eloquens ob dicendi facultatem. Instrumenta sunt hæc virtutis rectè videntibus, nihil per se verè felicitatis habentia. Miser igitur est qui his abutitur, non aliter quam qui in pugna contra inimicos enses corripiens, in se ac interitum suū conuertit. Si autem rectè & ordine à summo deo cōcessa tractauerit, denique si minister ac dispensator fuerit, non ad propriam voluptatem voluptates cogendo, hic demum laudari magnopere ac amari dignus erit, quod hominum societatem

Remediū contra inuidiam.

diligat, & fraternam charitatem proprijs cōmodis potiorè habeat. Præterea si aliquem in diuinis excellentem sermonibus, ac eloquia sacra probè enarrantem, magnam quoque inde ex deo gratiam, & ex hominibus laudem sibi vindicantem conspexeris, nullo modo agrè feras, aut inuidia prosequaris, ut eum tacere malis, si per gratiam spiritus sancti quæ dixerit approbari laudarique cōtigerit. Nam & huius boni particeps per tui fratris præceptionem & doctrinam traditam, tu quoque si volueris proficere poteris. Deinde fontem quidem scaturientem nemo prohibet aut compescit, nec solis splendentis lumina vllus obtegit. Nemo illis obtreccat aut agrè feret, sed quisque ad proprium vsum atque commodum transferre conatur. Sermonis verò spiritualis pia corda fidelium sancti spiritus gratia irrigatis auditum cū gaudio cur non sustines? cur non grato animo vtilitatem illius acceptas? Sed auditorū plausus te offendit? & malles nec qui adiutus inde sit, nec quid laudet quemquam esse? quam, dic mihi, excusationem apud iustū iudicem habebis? Igitur animæ bonum, natura quidem pulchrum existimandū. Eum enim qui opibus, potentia, seu corporis viribus floret, diligere & omni studio amplecti nos decet, ut pulchra vitæ instrumentis videntem, modo bene & ad cōmunem vtilitatem, ut diuitias egētibz distribuatur, corporis vires debilibz communicet: reliquam denique facultatem non magis propriæ quam alienæ seruire cōmoditati existimet. Eum verò qui non ita fuerit animatus, magis miserum quam felicem, aut affluentem putari est opus: si res huiusmodi ut occasiones tantum ad vitia propriamque voluptatem retineat. Hoc profecto operam dare fuerit, ut cum negotio & apparatu matore pereamus. Si quidem opes iniustitia ministræ fuerunt, miserum facient diuites: si autem virtutis, minimè inuidiam sustinebunt, cum ex eis ad omnes cōmunis veniat vtilitas, nisi quis tanta sit malignitate, ut sibi etiam ac propria inuideat commoditati. Omnino autem qui res humanas rationi subiecerit, & ad veram pulchritudinem laudemque se conuerterit, multum abfuerit ab eo, ut in rebus terrenis & fluxis, quæquam putet esse felicem & æmulandum. Qui verò ita fuerit animatus, ut nihil vsquam humanum admiretur, huic proculdubio dominari inuidia nullo modo poterit. Si quis verò ita gloriæ cupidus fuerit, ut omnes antecellere cupiat, nec secundas facile patiat, maximam profecto occasionem causamque inuidie dabit. Tu autem frater desiderium omne honoremque tuum in actione secundum virtutem vire amplissima & nunquam desitura constitue. Nec vnde cūque aut qualibet diuitias cogere, nec tandem ex rebus mundi huius gloriam quære. Neque enim ista in te sunt sita. Sed iustus sis, sapiens, prudens, fortis, & malorum pro pietate tolerans. Sic demum te ipsum incolumem seruabis, & in bonis longè maioribus claritatem habebis. Nam & virtus intra nos est, & ab ijs qui ob eam labores subeant apta possideri. Diuitiarum autem copia, forma corporis, potentia, fastus, intra nos nequaquam consistit. Si igitur & maius bonum virtus est, ac magis per se idoneū ac supereditans, & inconfesso apud omnes maiorem obtinet

Simulatio.

obtinere honorem: hanc nobis omni studio sequēdam censeo: quam inesse animis ab omni perturbatione præsertim inuidiæ minimè purgatis, difficile admodum. Nonne vides quantum malū sit simulatio? & hæc inuidiæ fructus est. Nam morū & ingenij duplicitas ex inuidia plerunque hominibus euenit. Quando in cordis recessu odium retinentes charitatis speciem ore præ se ferunt, non aliter quàm petra ac scopuli marini: qui modica operi aqua magnum ac cæcum non obseruantibus inferunt malum. Cum itaque nobis inde vt ex fonte quodam fluat ipsa mors, amissio bonorum, à deo alienatio, legis confusio, & demum omnium in vita bonorum euersio: credamus Apostolo dicenti: Ne simus inanis gloriæ cupidī, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes, sed magis boni, misericordes, donantes ac glorificantes inuicem: quemadmodum deus nobis donauit, in Christo Iesu domino nostro, cui gloria & imperium in æterna secula, Amen.

IN PRINCIPIUM

prouerbiorum.

rum.

B RAECLARA est obedientiæ merces. Obedianus igitur bono patri certaminū præmia nobis ex spiritus oraculis proponenti, qui nos instar venatorum in locis inuis, quasi catuli cuiusdam venatici indicio cursus nostri experimentum vult capere. Proposuit autem nobis ad enarrandum parocemiarum principium. Quam sit autem dictationis huius intellectus captu difficilis, cuius vel modicè illum aggressio notum est. Veruntamen nihil de illius tractatione hæsitandum est, spem in dominum collocatam habentibus, qui nobis propter pastorem nostrum præces sermonem dabit in apertione oris nostri. Tres omnino sacros à Salomone tractatus nouimus exijisse. Hunc in primis Prouerbiorum, & Ecclesiasten, & Cantica Canticorum. Quolibet autem propriam retinente materiam, cuncti ad hominum scripti sunt utilitatem. In primis Prouerbiorum liber instructio morum est quædam, nec non animi perturbationum correctio. Denique vitæ in vniuersum documentum, frequentes ac breues eorum, quæ sunt agenda, continens præceptiones. Ecclesiastes verò physiologiam attingit, nobisque in hac vita vanitatem palam ostendit. Vt in ijs quæ citò prætereunt minimè sit hominū inuigilandum, neque item animi curas in rebus vanis collocandum. Cantica Canticorum animæ perfectionis modum demonstrant: Sponsa namque ac sponsus concordiam continent; hoc est, animam æquæ deo verbo familiaritatem. Sed nos ad propositum reuertamur. Prouerbia Salomonis filij David, qui regnauit in Israël. Pro-

uerbiorum nomen de eo quod vulgariter dicitur apud externos compositum est, & de illis plerumque quæ in triujs dicuntur. Oemos enim apud illos via dicitur. Vnde parcemia dicitur, verbum iuxta viam, vsu multorum tritum, & quod à paucis ad plura similia transferri potest. Apud nos verò prouerbium est sermo utilis, sub vmbra figuraque idonea expressus: multum & vsus & grauitatis complectens, in recessu quoque multum altæ sententiæ contegens. Ex quo dominus: Hæc, inquit, in parcemijs locutus sum vobis. Tempus venit, vt non iam in parcemijs, sed palam vobis loquar: quasi sermo prouerbialis apertam ac liberam dicendi viam non habeat, sed operimento quodam & ænigmate ac verbis alijs mentem atque sententiam narret. Salomonis igitur Prouerbia, hoc est, sermones ad omnem vitæ viam exhortatorii maximeque viles sunt. Apposuit autem & auctoris nomen, vt personæ splendore & amplitudine auditorem facilius traheret. Auctoritas enim doctoris acceptū sermonem facit, ac dicentes attentiores reddit. Salomonis itaque Prouerbia sunt, Salomonis, inquam illius, cui dominus dicit: Ecce dedi tibi cor prudens ac sapiens. Nec similis ante te vllus est natus, nec item post te vllus est tibi par futurus. Et rursus: Dedit dominus sapientiam ac prudentiam multam Salomoni, & cordis effusionem, sicut arenam quæ est in littore maris: & repletus est sapientia Salomon, super prudentiam omnium ante illum hominum, & super omnes sapientes Aegypti. Sic itaque necessaria fuit nominis huius additio. Prouerbia Salomonis filij David. Additur & patris nomen, vt planè cognoscatur quemadmodum sapiens erat Salomon, ex sapiente prophetaque patre, & ab ipsa infantia sacras diligenter edoctus literas, qui regno paterno non sorte, nec vi aliqua successit, sed iure ac ipsius dei iussu voluntateque paternum sceptrum suscipiens, in Hierusalem factus est rex. Neque hoc otiosum est. Maxime quidem facit ad discretionem eorum qui eiusdem sunt cognominis: Postea verò etiā propter structurā insignis ac nominati templi positū est, vt agnoscas illius structorem, simul & omnium eius vrbis dispositionis ac legum & ordinationis auctorem. Valde verò ad præcepta morum tradenda refert, eum qui scribit regem esse. Si enim regnum est legitima potestas, manifestum quod ex rege alioqui hoc nomine digno, exeuntes vitæ præceptiones multum quidem apud omnes momenti habeant, ad considerandam consequendamque in communi bono utilitatem, & non ad priuata commoda respicientes. Hoc enim tyrannus à rege differt, quod ille sua ipsius quomodocunque & vndecunque respicit ac tuetur: hic subditis consulere tantum querit. Ex hoc itaque libro vtilia, qualia quantave discentes volunt ac cupiunt, excerptuntur. Primum quidem in Prouerbijis est nosse sapientiam & disciplinam. Est enim sapientia diuinarum humanarumque rerum, & eorum, quæ rerum sunt causa, scientia. Itaque præcipiendi modo theologiam tradens, sapientiam nouit, sicut & bis Paulus dicit: Sapientiam loquimur inter perfectos. Sapientiam verò non huius seculi, neque principum huius seculi, qui aboleantur, sed loquimur sapientiam

D

E

Regum et
Gloriam.

Tyrannum
Regem.

Sapientiam.

sapientiam in mysterio absconditam, quam præuidit deus ante secula. Et qui in mundi constitutione conditorem considerat, nouit & ipse per mundi sapientiam ipsum deum. Inuisibilia, inquit, ipsius per ea quæ facta sunt, à creatura mundi intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus eius & diuinitas. Itaque nos ad dei sapientiæ considerationem ducit, cum dicit: Per sapientiam deus terram fundauit. Item: Quando deus præparabat cælum, aderam, & cum eo eram cuncta componens. Et ego eram, qua delectabatur. Nam hæc omnia nobis ideo cum personæ fictione dixerit, vt sapientiæ cognitionem conspicuam reddat. Et illud omnino: Dominus creauit me initio viarum suarum, de ea sapientia dei dicit, quæ mundo innotuit, quæ tantum nõ voce per ea quæ visibilia sunt emissa à deo se factam esse & non sponte cœpisse proclamat. Tanta videlicet sapientia ijs quæ facta sunt, competit. Sicut enim cæli enarrant gloriam dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum (narrat autem sine voce. Nõ enim sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum.) Sic sunt quidam sapientiæ sermones ab initio genitæ, dum ipsa rerū creationi infusa ac permixta tacens clamare videtur sui conditorem dominum, vt per ipsam ad veri ac solius sapientis cognitionem faciliè penetret. Est & quædam humana sapientia, in huius vitæ rerum experientia consistens, secundum quam sapientes dicimus artium quarumlibet vtilium scientes. Igitur hic noster ad complectendam sapientiam magnam libri partem exhortando consumpsit. Sapientia in exitu viarum laudatur, in plateis palam prædicatur, in summis mœnibus & arcibus collaudatur. Animaduertens enim quod homines eam maxime cupiunt & ambiunt, & quem admodum omnes natura ipsius splendore attrahimur per illius præconia mentes nostras excitat ad eam omni studio ac sine pigritia consequendam. Vbi que de ipsa sermonem haberi dicit: In vijs, in foro, in arcibus ciuitatis. Ideo portas, & plateas, & mœnia dicit. Per exitus & plateas eius charitatem innuit. Per muros verò eius vtilitatem, & ad omnem vitæ securitatem suppeditionem. Volens nos denique illi familiares reddere ac conciliare, ait: Sapientiam tuam esse sororem. Et rursus: Ama ipsam, & seruabit te. Deinde communem eius vsum ostendens, & quemadmodum omnibus æquè ex ea commodum prouenit: Immolauit, inquit, suas hostias: hoc est, solidum cibum præparauit ijs, qui animi affectibus ob ipsam consequendam sese spoliarint: in cratere vinum suū miscuit, hominis mentem nimirum exhilarans. Cratera enim dicit communem ex vulgarem bonorum distributionem. Ex quo æquè apud omnes facultas est ex ea, quantum quisque potest pro sua portione hauriendi. Insuper præparauit eius mensam. Omnia per emphasim loquitur, ac per corporalia nobis spiritualia demonstrat. Cibum namque animæ spiritualem mensam appellat, ad quam altissimam voce conuocat: hoc est, cum præceptis & iniustus nihil humile, nihil abiectum habentibus. Qui stultus est, declinet ad me. Quemadmodum enim ægri & debiles arte medendi vtuntur, sic & stulti sapientia indigent. Etenim melius longè ipsam quàm argenti & auri

thesauros mercari: longèque item pretiosior est lapidibus pretiosis, & omne admodum pretiosum ipsa prorsus dignū nõ est. Eius quoque quod dicit: Fili, si sapiens fueris, tibi ipsi sapiens eris, & proximo tuo, & istius: filio sapienti quidquid egerit prosperabitur, sententiam planè tibi nosse licet, si otiosè dicta Salomonis de sapientia legeris. Quoniam verò in maleuolam animam non introibit sapientia, purgat ante omnia per diuinum timorem futurorum sapientium animas, ac sapientiæ conciliat. Verba enim ac mysteria salutis in quemuis sine discrimine iactare, & omnes æquè ad hunc thesaurum recipere, nec vitæ moribus purgatos, neque ratione prius & ordine diligenter vtentes haud aliter fuerit, quàm in sordidum vas vnguentum fundere pretiosum. Quamobrem initium sapientiæ timor domini dicitur: animæ verò purgatio timor domini secundum prophetæ preces ac desiderium, dicentis: Cõfige timore tuo carnes meas: quia scit vbi timor inhabitat, quod ibi omnis animæ resideat mundicies, omnis iniqua noxiaque actio fugetur, membris corporis ad enormes actus moueri (quod timore quasi quibusdam clauis confixa sint) nequeuntibus. Sicut enim qui clauos corpori infixos habet, doloribus pressus non faciliè quidquam agere potest: sic dei timore consecutus non oculo vti præter decorè, non manibus ad nefarias mouere actiones, non denique paruum aliquid aut magnum contra officium agere poterit, quasi molestia quadam minarum ac suppliciorum expectatione vinculus atque oppressus. Impuros autem ac vanos hic noster Salomon à diuinis omnino arcet præceptis ac disciplinis, dicens: Qui sine timore sunt, in portis morabuntur. Et iterum: Queretis apud reprobos sapientiam, nec inuenietis. Et rursus: Querent me improbi, nec inuenient. Non alia de causa, nisi quod diuino timore minimè sunt purgati. Itaque ad sapientiam suscipiendam accessurus, prius salutari metu animam à noxijs purgatus cogitationibus accedat. Manifestum sit igitur nobis & alterum bonum ex Prouerbiorum doctrina, videlicet timoris habitus nobis per sapientiam infusus. Alterum erat præceptum: Nosse disciplinam. Est autem disciplina, inductio quædam vtilis, quæ sæpe cum labore vitiorum maculas purgat. Quæ quidem in præsentiarum nõ videtur esse gaudij, sed mœroris: verum postremo fructu salutarem & quietum per ipsam exercitatis faciliè reddit. Hanc itaque disciplinam nosse non cuiuslibet est mentis: quoniam multi res duras tolerare desperantes, exitus ac euentus vtilitatem ob ignauiam & ignorantiam non expectant, sed ad diligentiam austeritatem impatientes, in imprudentiæ tenebris ac infirmitate remanserunt. Idcirco admiratione dignæ sunt iustorum voces, dicentium: Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me. Non enim disciplinam detrectant, sed iram. Hoc nanque simile illi videtur: Castiga nos domine, præterquam in iudicio & ira. Itemque illi: Disciplina domini aperit aures meas. Quemadmodum enim parui pueri doctrinam despicientes ob ferulas flagellaque, quæ magistris & pædagogi adhibere solent, attentius dictata suscipiunt, & ipse sermo ante plagas non auditur: post verbera doloresque veluti

D

E De timore domini.

F

veluti

veluti statim apertis auribus & auditu excipitur oratio, & memoria custoditur. Sic accidit & ijs qui diuina audiunt præcepta, & ad ea seruanda se negligenter habent. Nam postquam disciplina eis inflata est à deo, tunc quæ moleste semper illis inculcabantur diuina mandata, quasi iam primū in aures ipsorum cadant, suspiciuntur. Hac itaq; de causa inquit: Disciplina domini aperit aures meas quoniam disciplina indocilem ac detrectatam corrigit atque admonet, vt Paulus planè factitabat, tradens satanæ, veluti publico cuidam tortori & carnifici, vt erudirentur discerentque minimè blasphemare. Rebellantem verò & calcitrantē reducit, vt pote de quo dictū est, quod postea captiuitatis suæ poenitentiam egerit. Necessarium itaq; nosse disciplinæ virtutē, quantis illa rebus proficit. Hanc demum vtilitatem Salomon facile conspicit, admonet: Ne desine paruulum instruere & castigare, quoniam si virga eum cecideris, non morietur. Nam tu quidem virga illum percuties, animā verò illius à morte liberabis. Quis enim filius quē non instruat pater. Ipsa disciplina apud eos qui rectè iudicāt, multæ est præferenda pecuniæ. Quamobrem clamat Salomon: Accipite disciplinam & non argentum, vt in tempore tribulationis vel corpore laborante, vel rei domesticæ incommodis superuenientibus, nunquam de deo malè cogites aut sentias, sed multa patientia eius plagas ob ea quæ admisti castigatus & admonitus suscipias. Dic & tu si disciplinā verè nosti, illud: Iram domini sustinebo, quoniam ipsi peccavi. Illud itē: Bonum mihi quia humiliasti me. Quasi erat Paulus dicens: Quasi castigati, & non mortificati. Item illud: Quom iudicamur, à domino corripimur: ne cum hoc mūdo damnemur. Quoniam verò doctrinarum perceptio & intelligentia disciplina etiā dicitur, vt de Mose scribitur, quod in omni disciplina & sapientia Aegyptiorum eruditus fuerit. Non ideo quod omni ianè doctrina imbutus fuerit, sed vtili tantum, ad salutem idonea rectè vocabitur disciplina instructus. Iam enim & quidam geometriæ vacantes, quam Aegyptij inuenerūt, vel astrologiæ, quæ apud Chaldaeos in pretio est: denique circa figuras & vmbas, & ea quæ in aère versantur, tepus terentes, omnino ex diuinis verbis doctrinā eruditionemque neglexisse ac spreuisse inueniuntur. Sed & poetica & rhetorica, & sophismatū inuentio multos occupant, quorum materia mendacium est. Nam neque poetica, sine fabulis consistere potest: neque rhetorica sine arte dicendi: neque demum sophistica sine paralogismis. Quoniam igitur præ horum studio & vestigatione dei notitiam cōtempserunt multi, in rerum inanum perscrutatione tempus cōsumentes, necessaria est disciplinæ rectæ cognitio, & ad veræ & vtilis disciplinæ vtilitatem eligendam, & ad eam quæ inutilis & vitiosa est, omnino fugiendam. Licet & agnoscere sermones prudentiæ, si quis parcemij diligenter attendat, & quæ illarum sit vtilitas ei qui non otiose prudentiam complectatur. Potest enim illius vtilitas intelligi. Malitia, inquit, paruuli, sensibus verò perfecti estote. Prudentiam igitur vnam ex virtutibus præclaris existere palam est, quæ bonorum & malorum & indifferentium nos homines scientes reddimur. Prudens verò

vtique prudentia per denominationem dictus est: Sed quando ferarum prudentissimus serpens esse domini testimonio dicitur: Estote, inquit, prudentes sicuti serpentes: item prudens œconomicus iniustitiæ: manifestum quod duplex est prudentiæ nomen. Vna quidem proprii commodi custos, & alieni doli obseruatricis, qualem serpens habet. Ille si quid periculi incurere viderit, caput ante omnia custodit. Ea videtur esse versutia illa, quæ prona est ad proprium commodum, & simpliciores defraudandos. Quali prudentia fuit ille seculi prudens & iniustitiæ œconomicus apud euangelium: Vera autem prudentia, eorum quæ agenda & non agenda sunt cognitio est: quam si quis ritè sectatus fuerit, nunquam ab officio virtuteque abscedet, nunquam vitiorum pestem incurret. Igitur qui prudentiæ sermones cognoscit, sciet nonnullos sophismata captionesque obijcere, quosdam verò nobis quæ sunt circa vitam meliora monstrare. Vt bonus trapezita quod bonū fuerit retinebit, & ab omni specie mala abstinabit. Ipsa nanque prudentia ædificanti domum, fundamentum supra petram locare, hoc est, in Christi fide fundare largietur, vt per imbres & vientos & fluuiorum incurfus immobilis firmaque permaneat. Per huiuscemodi autem parabolę verba nobis ostendit dominus, quemadmodum in laboribus atque periculis cum diuinitus nobis tum humanitus immixtis, constantes ac firmi simus: docetq; ea quæ nobis, hoc est, nostræ salutis sunt necessaria minimè negligere, sed ad tempus vitæ viaticum providere ac præpare: cordis demū puritate sponsi aduentum expectare. Prudentes, inquit, virgines quod oleum in lampadibus habuerunt, sumptoque illo obuam sponso exierunt. Stultæ autem quod minimè paratæ fuerunt, quamobrem & à sponsi gaudio congressuq; repulsæ sunt. Vt autem de sophistica prudentia dicamus, satis videmus quid sit verba contorta fucataque recipere. Sermo autem verus & ex mète procedens sana, sobrius ac simplex est vniformis itē: præterea semper eadem, & de eisdem vbiq; dicens. Varius verò & artificiosus multum & circūolubilitatis & apparatus habens mille figurat atque innectit inuolucra: ad ea tantum fictus quæ congrementibus ac colloquentibus placent. Verum vt arti huiuscemodi illiusq; abiectionis resistere probè valeamus, magnum Prouerbia præstant adiumentum: quoniam quicumque hæc attentius audiuerit, & illorum monita diligenter acceperit, tanquam rerum experientia munitus hæc sophismatum contorta excipiet illæsus: nec ab eis persuasus, neque propterea à veritate discedes. Quando enim aliter res natura se habeat, aliterque de his verba suadere videntur, cōuersio quædam, magis autem peruersio verborum à veritate contexitur, vt quod verè non existit, verborum vertigine quadam ad decipiendos astantes ostendatur. Quemadmodum enim lepores vulpesq; canibus aliam cursus monstrantes viam, aliam conuersi tenent: sic huiuscemodi orationis inuolucra spiritualis doctrinæ simplicitatem ac viā detorquent. Strophæ quædam sunt falsæ scientiæ obiectiones. Exercitati nanque & eruditi in arte dialectica in vtrinq; partem differendo persuasionem sophismatum veritatis sensum pessundant.

Recipit

De dupli
prudencia.De prudentia
sophistica
iudicia.Iustitia di
uina.

Recipit attamen huiuscemodi verborum cōtor-ta ille, qui in his fuerit institutus Prouerbijs. Et si quādoque problemata æquas vtrinq; probationes habentia inuenit, in quibus difficilis interdū veri ac verisimilioris inuentio fuerit, si in Prouerbijs exercitatus existat, minimè mente cōfundetur, etiam si cum quibus differit verbis pugnare, ac pares ex æquo epichērematum plagas contra inferre videantur. Suffragatur & Prouerbiū ad veram iustitiam cognoscendam. Quoniam verò iustitiæ habitus est, qui pro dignitate cuique suū distribuit, difficilis est hæc inuentio aut cognitio: partim quod deficiente prudentia non cuique pateat quod sit æquum, partim quod animo perturbationibus & affectibus humanis occupato rectū obscuretur: quādo & pauperes despiciunt: potentes verò viros & iniustos minimè redarguunt. Quamobrem libris Prouerbiōrum discipulis suis se verā iustitię notitiam daturum pollicetur. Et quoniam plures ex multitudine & vulgo laudem quærentes, re quidem iniustitiam atque avaritiam, vt sibi cōmodam ante omnia sectantes, verbo autem atque ostentatione ius falsque & æquitatem admirantur. Hos itaque is qui Prouerbijs huiuscemodi instructus fuerit, minimè ignorabit, sed cognoscet quæ sit vana ac falsa, quæ vera & sincera iustitia. Quoniam autem quidam extra fidem sapientes multos de iustitia faciunt, ac comparant sermones, ac illis omni studio persuadere contendunt, qui recto huius præceptionis consilio non sunt muniti, liber hic ita veram promittit docere iustitiam, vt illorum sophismata illæsi prætereant. Sed & gentium leges ac mores multum inter se differentiam habentes, illorum prorsus mentes confundunt, qui iustitię diligentem rationem minimè comprehenderunt. Quidam enim populi patrem necare fas putant: Alij verò ab omni cæde abhorrent. Sunt item qui pudicitiam maximè colunt. Nonnulli verò & matribus, & filiabus, & sororibus commiserent. Denique plurimi patrio & antiquo more detenti in rebus agendis abominandum detestabileque minimè discernunt. Idcirco liber hic veram ostendens iustitiam homines ab animi perturbationibus liberat atque purgat. Est autem iustitia quædam iusta innataque nobis, æqui distributio. Quod si non ad eius perfectam peruenimus notitiam, sit alioqui mens bona iustaque, ex eo quod intendimus & quærimus, minimè aberrabimus, nec à spe illam consequendi decedemus. Est etiam cælitus quædam à iusto iudice deducta iustitia, partim correctiua, partim retributiua obvariorū in ea præceptorum consistentium magnitudinem simul & sublimitatem, valde quidem cognitu difficilis. Hanc ego Psalmistam putauerim dixisse: Iustitia tua sicuti montes dei. Salomon igitur hanc verā diuinamque iustitiam pollicetur ijs, qui in hoc Prouerbiōrum libro diligenter se exercuerint. Rursus autem quoniam peccatorū aliqua inuoluntaria sunt, aliqua verò ex mente praua proueniunt: fit vt non sit eadem in illis iusti definitio. Ponamus enim iudicandam esse fornicationem, cōstituumusque fornicatrices duas. Vna quidem tenoni emptæ corpus vi coacta inquinabit: Impudico enim possessa domino parere oportebit. Altera verò sponte per voluptatem & libidinem

sponte se peccato tradet. Nonne prima quidem faciliter veniam consequetur, & ex animo prauo secunda iudicabitur? Item è duobus alter peccauit, quod ab initio ab iniquis parentibus malè fuerit educatus, verbisque ac factis mala conspexerit exempla: alter verò multa ad virtutem facientia & liberū iuuantia arbitrium habebit educatus honestissimè, à parentibus omni disciplina eruditus, à magistris diligenter instructus, diuinorum etiam præceptorum auditione legitime imbutus, & vitæ conuersatione, & alijs munitus suffragijs, quibus anima ad virtutem facile redeat ac aspirare valeat. Deinde si in idē incurrat & ipse peccatum, quomodo non grauioribus ante iustum iudicem pœnas dabit? Hic enim solis salutaribus subsidijs, mentibus nostris infusus, tantum accusari potest, vt non rectè his vtens. Ille verò vt prodens omnem datam opem, & vt ob malam ab initio consuetudinem in prauam omnino distractus vitam. Quamobrem rectam veramque nosse iustitiam, magnæ cuiusdam scientiæ perfecti que animi est, fortasse & promissionem habet, in istis parcemij instructum posse deinceps & ad theologiā ex arte cognoscendam accedere. Vera nanque iustitia Christus est, qui nobis ex deo factus est & sapientia, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio. Nosse enim diligenter iustitiā, facit vt rem rectè iudicare possimus. Impossibile nanque non verfatam exercitatumque in iusti cognitione rem dubiam & in cōtrouersa postea bene ac ordine dirigere: Neque ipse Salomon nisi in hac iustitiæ scientia diligenter instructus fuisset, illud tam vulgatum de puero duarum meretricū iudicium tam probè proferre potuisset. Quoniam enim sine testibus hæc gesta erāt, ad naturam cucurrit, ac per ipsam quæ incognita erant inuenit, dum facile inuenit: altera quidem sine mœstitia pueri interitum admittēbat: altera verò ob naturalem materni affectus amorem hūc dolorem casumque minimè tolerabat. Igitur quisque hanc iustitiā edoctus facile ius falsque cuique pro dignitate reddet, ac rem ex æquo pulcherrimè iudicabit. Quemadmodum is qui sagittam tendens ad metam dirigit, nec vitra, nec citra, nec vtrobiusque errando à viā propolita excidet. Ita rectus iudex facit iudicabit, nec in iudicando personam accipiet. Noscet enim quod minimè ad rem faciet. Neque item prouocatione aut contentione ager, sed rectum ac minimè obliquum proferet iudicium. Quid si duo incidant iudicanda, alterum quidem plus æquo habens, alterum verò minus: diligentis erit iudicis partes adæquare, tantumque ab eo qui plus habet demet, quantum illi cui iniuria fit deesse videbit. Qui autem non rectè ambulauerit, neque veram hanc in corde iustitiam gesserit, sed aut pecunia corruptus, aut propter amicitia placere studens, seu odio compulsus, vel etiam potentia perterritus fuerit, nequaquam rem iuste sancteque cognoscere poterit. Huic igitur Psalmus ait: Itaque si verè iustitiam loquimini, rectè iudicate filij hominum. Argumentum nanque iusti, affectus est in iudicando rectitudo. Quod idem in orationis processu innuere videtur, dicens: Ponderus magnum & paruum, abominatio apud deum sunt vtraque, non æquum circa iudicium, pondus

De iudicio
recto.

E

F

M

Disciplina
duplex.Scientia
vtilis.

ponderum id appellatione prouerbij modo figurans. Ex quo non solum iudicantibus, sed cunctis in omni vita rerum agendarum electionibus, huiusmodi iustitiae instructio utilis admodum fuerit. Quoniam autem apud nos ipsos iudicium quoddam naturale habemus, per quod ab iniquis bona facile discernimus: necessarium nobis in agendorum optione recta facere rerum discrimina, & quasi iudicem quemcumque, qui iusta sit alioqui mente, res cogniturum contrarias, fauere virtuti oportebit, damnare autem vitium. Verbi gratia:

A Incestus & pudicitia apud te iudicantur, & alta mens tua pro tribunali sedet. Ex vna parte voluptas incestui suffragatur, dei timor pudicitiae assit. Si igitur peccatum condemnans virtutem superare volueris, rectum rei iudicium constitues. Si vero ad voluptatem propensus, hanc duxeris poriore, obliquum minimeque rectum facies iudicium, reus sanè factus vocis illius: Vah dicitur tibi amarum dulce, & dulce amarum: qui dicitur lucem tenebras, & tenebras lucem. Quoniam igitur ex ipso Salomonis sententia: Cogitationes iustorum iudicia sunt viro sapienti, omnino satagendum erit intra cordis arcana tribunal constitutere, rectaque facere iudicia: mentem quoque velut in trutina suspendere ad ea quae conueniunt, & ad quodlibet agendum æqua lance librare. Quando singula dei mandata contra aduersantem sibi malitiam coram te iudicium experiuntur, da legi diuine contra vitium victoriam. Iniquum & æquum apud te iudicantur. Responde contra concupiscentiam alienorum bonorum. Da ut vincat virtus. Conrumelia & patientia inuicem pugnant? vituperameliā, lauda patientiam. Odium item & charitas? Alterum procul rejice, alteram vero videlicet charitatem, propriam, familiaremque tibi redde. Simulatio & simplicitas, fortitudo & timiditas: prudentia & imprudentia, iustitia & iniustitia, temperantia & intemperantia iudicantur? Tunc denique in tuae mentis recessu iudiciorum rectitudinem ostende, & veluti in tribunali tibi ipsi assidere mandatum dei faciens, monstra te vitium abhorre, ac omnino ab eo esse auersum, virtuti vero fauentem studentemque. Si enim in rebus cunctis quas agis apud te potiora & meliora vincere permittas, beatus in die illa fueris, quando deus occulta hominum iudicabit, ut testatur euangelium, cogitationibus corda simul hominum accusantibus & defendentibus: nec condemnatus discedes, verum iustitiae corona ornaberis, qua tu ite virtutem in omni vita redimueris. Quam ampla tibi bona conciliabit iste Prouerbiorum liber, docens & veram seruare iustitiam, & iudicia recte dirigere? Quid igitur vltra pollicetur? Ut de, inquit, innocentibus prudentiam, filio iuueni sensum ac intellectum. Innocentiam autem duplicem esse nouimus. Prima est a peccatis alienatio, mente ac proposito per longam bonorum exercitationem acquisita, ac malitiae radice penitus extirpata. Sic innocentis demum appellationem recipimus. Altera vero innocentia est, ignorantia mali quaedam & inexperientia, seu ob ætatem sapenumero & iuuentutem, seu etiam quod alicuius artis & vite rationem quandoque probe non tenentis, fraudes in ea recte cauere non sunt edocti. Verbi gratia: Puer adhuc paruus dolum, aut astutiam, aut su-

perbiam minime nouit. Rursus nonnulli in agris tantum, & in rebus agendis minime versati, mercatorum fallacias, iudiciorum ac fori contentiones, varias cautiones captionisque ignorant. Huiusmodi innocentes appellare solemus, non quod ex proposito aliquo optioneue a malo abstineat, sed quod mali experientiam & habitum nondum contraxerint. Innocens autem proprie est, qualis erat Dauid, dicens: Ego in innocentia mea ambulavi. Omnem ex animo suo iniquitatem sese in virtute exercendo fugiens, ut hereditatis bonorum dignus haberetur. Quoniam dominus non priuabit bonis eos qui ambulant in innocentia. Is itaque confidens dicit? Iudica me domine, quoniam in innocentia mea profectus sum. Et iterum: Iudica me domine secundum innocentiam meam, & secundum iustitiam meam. Innocentem ergo te ostendet morum & simplicitas & candor, qualis erat Iacob minime fictus, habitus domum, hoc est, nature vtens simplicitate, nihil ex arte simulatum figuratumue retinens, hoc est, nullam in verbis adumbratam decipientemue faciem præ se ferens. Innocentem itaque in hoc Prouerbiorum loco, non ex proposito, sed ignorantia videtur accipere, quem nullus usus aut experientia laudatæ astutiae teneat. Docens illum ut naturali synceritati etiam eam adiungat prudentiam, quam generat rerum experientia, & quasi armis quibusdā pulchrae cautionis munitus, aduersariorum insidijs sese tutum reddat. Oportet enim existimo virum perfectum ad virtutem prudentem esse, ad vitium vero simplicem ac purum. Hinc itaque, tanquam ex fonte quodam, innocentes salutarem probatamque astutiam hauriant. Vir enim astutus thronus est sensus. Et vir astutus mala illa, quae mentem subeunt, abscondit, qui vero illorum deprehensionem custodit, astutior est. Est igitur astutia actio animi cum attentione quadam, & arte, & studio laudabili rerum omnium agendarum. Sicur & versutia mali tantum studium & operationem exprimit. Quoniam igitur astutus vniuersorum suscipit actionem, & in cunctis etiam mala reperiuntur, astuti appellatio duo significat. Improbis qui dem sensu, & arte in alienis vitur damnis. Laudabilis vero citò ac solerter bonum proprium vestigans, dolos & insidias alienas recte cognoscit atque euitat. Quamobrem huic attende astutiae non mini diligenter, & ut ea cognoscas operam dabis, secundum quā hic quidē salubri proposito probatus, in propriae proximique salutis vtu versatur. Alter vero condemnatus, quod astutia ad perditionem proximorum vitur, tanquam subsidio quodam, ad malum studio illius abusus. Plena est autem historia vtriusque astutiae, qua vsi sunt homines. Pulchra fuit admodum Hebraeorum astutia Aegyptios decipientium, ac pro opere aedificatarum vrbiū primum suscipientium, demum materiam ad condenda tabernacula sibi ipsi inuenientium. Collaudata item nutricum astutia illarum, quae mares Hebraeos seruauere. Pulchra quoque astutia Rebeckae, quae modum diligenter reperit, quo filius magnam susciperet benedictionem. Raab meretrix pulchre item callida fuit: pulchre & Rachel: haec quidem quod exploratores probe seruauerit: illa quod patre officiose deceperit, &

& ab idololatria omnino liberauerit. Contra vero improba astutia Israelitas deceperunt Gabaonitae. Vfus est astutia mala & Absalom, qui aequitatis specie subditos & rebellium multitudinem in patris perniciem coegit. Reprenditur & plures qui contra dei populum astutia menteque vsi sunt praua. Quamobrem astutia in hoc libro in bonam assumi partem ex eo deprædi licet, quod ad hominum utilitates, & ad animas simpliciorum cautas in omni actione reddendas traditur atque preparatur. Si enim hanc astutiam Eua ab initio habuisset, non tam facile a serpentis insidijs decepta fuisset. Innocentē itaque qui omni verbo paratus est cum animae periculo facile credere, praesens doctrina confirmat, veluti adiumentum quoddam ad vitae negotia, ex astutia officiosa praebens utilitatem. Deinde considerandum est & hoc quomodo filio iuueni se dare sensum ac cogitationem dicat. Quoniam, ut ait Apostolus, duplex est homo: vnus exterior, alter interior, tam secundum eum qui videtur, quam secundum eum qui in abscondito est, necesse est ut pariter obseruemus quae vtriusque concernunt ætatem. Dicere autem nuper natum puerum, sensum extrinsecus accipere corporeum, nonne absurdum fuerit? Nam qualem hic liber sensum dare poterit, & visus, & auditus, & olfactus, & gustus, & tactus, qui statim nobiscum generantur? nec ex doctrina vlla, sed ex natura animal per hos constituenta, sunt insiti. Non igitur puerum ex corpore intelligendum, nec sensum quem pollicetur, vlli ex ijs quos supradiximus, putandum, sed de interioris hominis ætate velle dicere existimandum esse liquet. Didicimus enim in multis scripturae locis & animam quandoque puerili statu esse, & aliam esse vegetam, & aliam iam senem. Quod & Paulus recte in epistola ad Corinthios docuit, qui parui admodum spiritu erant, quamobrem lacte indigebant: hoc est, simpliciore & isagogica quadam euangelij doctrina, nondum cibum fortiosem ac solidum in praeceptis retinere valentes. Iuuenis enim admodum est secundum animam, qui ex omni virtutis parte ad perfectum proficit. Spiritu feruens, ac circa pietatis praecepta omniumque bonorum promptitudinem vigilans, qui ab euangelio & violētus appellatur, & regnum caelorum rapere valens. Hunc item ad laudandum deum aptum sanctus suscipit spiritus. Dicitur enim: Iuuenes & virgines laudent nomen domini. Et apud Iohelē promissiones habent iuuenes, quod sint visiones visuri. Senior autem secundum animam est, qui prudentia perfectus est, qualis erat Daniel, quanquam corpore iuuenis, sapientia ac grauitatem omni canicie praestantiorē præ se ferens. Idcirco ei dicunt illi, qui erat pleni dierum malorum: Huc accede, sede in medio nostrum, nuntiaque nobis quomodo senioris ac presbyteri honorem tibi dederit deus. Itaque & hic puerum seu iuuenem per baptismi regenerationem, ut infantem & mente renouatum appellat, & per hunc statum aptum regno caelorum. Itaque huiusmodi sic nuper genito sine dolo & fraude lac appetenti liber hic Prouerbiorum in eis exercitato & sensum, & intellectum tribuit. Sensum quidem praesentium, intellectum vero futurorum. Eruditos namque in rebus humanis, & sensu, & rerum experientia claros reddit, ut ne

que absurdis voluptatibus quisquam feruiat, neque vanam mundi gloriam admiretur. Adfert deinde & futuri seculi intellectum, illumque fide promissorumque commemorat, promouet. Sed quoniam ætatum differentias ad interiorē hominē traducimus, congruum sanè est, & sensuum nomina ad animae vires etiam transferre. Itaque quando dicit: Meis verbis aures adhibe tuas; considerare nos oportet quod animi obedientiam & facultatem requirit. Quemadmodum & dominus: Quicumque, inquit, habet aures audiendi, audiatur. Item: Sermo sapiens in aurem obtemperantem. Idcirco per hoc & si qua sunt similia, iuueni sanum auditus sensum tribuit. Quando rursus ait: Ne intenderis fallaciae mulieris, neque item tuos oculos ad eam attollas. Item: oculi tui recta respiciant, manifestum quod puero quasi animae visum largiatur. Cum vero admonet, fili mi comede mel ut tuae fauces dulcedine compleantur, figuratè mel diuinam nominat doctrinam, ut ait Psalmus: Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Per hanc monitionem spiritalem animae gustum instituens, de quo dicitur: Gustate & videte, quoniam suavis est dominus. Hinc & tactus quidam procedit, secundum quod animam attingit sapientia, amatorem suum quasi complexa. Ama, inquit, illam, ut te comprehendat. Et rursus Ecclesiastes: Tempus complectedi, & tempus fugiendi complexus. Corpora namque per complexus impuros contaminantur, anima vero per sapientiae complexum tota per totam ad seipsam vnita, sanctitate ac puritate completur. Sic itaque sensum pueris praebet. Quomodo vero intellectum indit? Quando ait: Diuitiae te in die mala non iuuabunt. Inicit sanè tuo cordi illius dici considerationem, in qua nec facultatum multitudo fatis erit, neque te ex aeterna poena liberabit. Vel quando dicit: Innocentes hereditabunt terram: illam videlicet terram, quam & mansueti possidebunt secundum Psaltem dicentem: Mansueti vero hereditabunt terram. Et secundum sententiam domini: Beati mites (inquit) quoniam ipsi hereditabunt terram. Et rursus, Gloriam sapientes hereditabunt. Huiusmodi namque promissiones ad bonorum promissorum desiderium animas excitant. Puerum hunc dat intellectum: timorem quidem eorum quae peccatoribus deus est minatus, desiderium vero eorum quae iuuenis parata sunt, quae omnia sapiens audiens, sapientior erit. Magnam hic sermo Prouerbijs potentiam praebet, quod excellent ipsam sapientiam sapientum, & quod maiora huius libri praecepta promissaque esse ostendit, quam ea quae communia traduntur eis. Aliorum enim magistrorum discipuli rudes admodum: huius vero libri auditores sapientes existunt. Quoniam autem sapientum nomen æquiuocum est, & sapientes huius mundi dicuntur, & vera sapientia sapientes ij, qui Christum per fidem rectam recipiunt. Sermo hic sapientiores facere pollicetur eos, qui extra hanc sapientiam altero modo supradicto censentur esse sapientes, si huic doctrinae vacauerint. Nam & rerum vanarum doctrinam spernent, & ad veritatem se omni studio & admiratione conuertent. Vel ad hunc modum dici potest. Quoniam multifariam sapiens dicitur: quando

Auditus in
sacris literis.Visus.
Gustus.

Tactus.

E Cogitatio.

F

Sapientia
multifariam dicitur.

quando videlicet sapientiam appetit, & quando in ipsius est profectu contemplationis. Postremo cum ad perfectum ipsius prouenerit habitum. Sapientes pariter appellati qui ista audiunt, tam qui sapientiam amat, quam is quoque qui iam in illa profecit, sapientior erit. Multa namque diuina precepta edocebitur, multa iam humana ediscet, hoc libro varie partim vitium ex animo pellente, partim vero virtutem introducente. Lingua noxiam frenat, oculus impura tuentem corrigit, manus iniustas cohibere precipit, otium insectatur, vana desideria cupiditatesque castigat, prudentiam docet, fortitudinem monstrat, temperantiam commendat. His igitur instructus sapiens malis ex seipso fortiter repugnans, bonique desiderium maiore impetu quasi quodam naturae consensu possidet, cum ex propria inclinatione ac motu sapiens sit, ob huius auditionem doctrinae sapientior fiet. Deinde ait: Et intelligens gubernacula tenebit. Oportet eum qui aliquam suscepturus est artem, aptam facilemque ad eam obeundam naturam habere. Luctatorem robur & corpus vegetum. Cursu certantem, bonam membrorum dispositionem ac pedum pernicitatem. Gubernatorem vero mentis citum, acumen, & iudicium. Quamobrem non facile ad hanc artem omnes euocat hic sermo, sed tantum intelligentem. Quid est autem gubernatio? Aut omnino scientia animae circa instabilem rerum humanarum naturam, quemadmodum ipsam regere oporteat. Sape namque vitam hanc, & aquas & mare appellatam inuenimus, vt in Psalmo: Misit ex alto & accepit me. Suscepit me de aquis multis. Palam est quod huius vitae tumultum ac turbationem aquas appellat. Non enim secunda omnia, & quibus plerique delectantur, perpetuitate firmitatemque habent: sicut nec triticia semper durant. Verum cuncta humana, mobilitate quadam rerum inexpectatae vicissitudini subduntur. Sicut igitur mare in eodem statu consistere non diu potest. Sed quod vides tranquillum, paulo post ventorum impetu turbatum aspicias quodque horridum & undis feruens ac tumidum, mox multa quiete consistere videbis: sic humanae res, facile vtrinq; conuertuntur. Propterea gubernatoris & vsu & arte opus est, vt in vita tranquillitate dum omnia ex animi sententia procedunt, rerum mutationes commode excipiat, & ne praesentibus, ita vt nunquam perituris conuiescat, neu in rebus duris se rursus affligat aut desperet: neue inuestitia simiui costernatus submergatur, precepsque feratur. Neque enim aut corporis salubritas, aut iuuetutis vigor, aut domus felicitas, seu reliqua vitae prosperitas, diutius permanere solet. Quapropter in hac vitae tranquillitate existens, expecta rerum quandoque male succedentium tempestatem. Veniet enim morbus, veniet & paupertas, non semper post puppim flantibus ventis: sed & circumspectum in cunctis, ac omnia verentem, sapennero inexpectata & improvisa adoriuntur: quae omnem felicitatem, veluti turbines circumstantes & incexcogitati exasperant: malorumque continuatio sicut vnda consequentes, & inuicem surgentes existunt: quae tibi & vitam insectant, & procellam metuendam intentant. Sed & haec quandoque praetereuntia sedataeque, & ad hilaritatem, ac dulcem quietamque vitae rationem mutata conspicias.

Hic itaque prudens gubernator est, qui directo ac firmo naturae proposito, ijs vitur quae accidunt, idemque ac similis sibi perpetuo permanet: nec elatus in prosperitatibus, nec rursus in calamitatibus demissus. Sed & alia de causa, vtile quoque nobis gubernationis prouidentia fuerit. Nam & alios fluctus ac tempestates timendas animae, insurgentes ex carnis affectibus nouimus. Irae namque & timores, voluptates & dolores, vt quaedam violenta procella, in canis superbia irruentes saepe numero male curata animam depriment. Oportet itaque mentem veluti quendam gubernatorem animae affectibus praesidentem, & vt carnis nauigium regentem, ac cogitationes veluti temonem perire vertentem, fluctus noxios generose concucare. Praeterea in sublimi manente, ac dominantem perturbationibus: nequaquam earum amaritudinem, veluti marinis aquis compleri, sed continuo precantem dicere: Libera me domine ab ijs qui oderunt me, & de profundis aquarum, non me demergat tempestas aquae, neque absorbeat supra me profundum. Vis tibi aliam enarrem nauigationem, ad quam gubernationis virtus nobis necessaria fuerit? Regnum caelorum simile est homini mercatori. Omnes enim angelicam viam ambulantes mercatores sumus, per opera madatorum nobis possessionem caelestium negotiantes. Oportet igitur nos multas ac varias caelestes diuitias cogere, si pudesieri in operis monstracione nolimus: & accipientes talenta, illud audire: Serue nequa & piger. Quamobrem suam quisque & mercem & thesaurum suscipiens, omni studio securus, hanc vitam pertransire conetur: Plures namque ab ipsa iuuentute multa congregantes, instantibus deinde malignorum spirituum incitamentis, tempestatis onus, arte gubernationis deficiente, ferre non valuerunt, sed omnium iacturam fecerunt. Ex quo circa fidem alij naufragium fecerunt. Alij autem pudicitiam, quam vsque a pueris thesaurizauere, voluptate deinde pestilenti, veluti procella quadam irruente perdidit. O miserabile spectaculum, o sortem lugendam post ieiunia multa, post durum vitae genus, post longas ad deum preces, post vberes effusas lachrymas, denique post annorum viginti seu triginta abstinentiam, ob indulgentiam inconsiderantiamque, nudum omnibus, ac tot laborum mercede priuatum reperiri, & similem omnino fieri mercatori cuidam diuiti, qui de multitudine commeatuum gloriatum, vento secundo nauem impellente, timendas tuto per mare currens praeterit procellas. Naufragio deinde prope portum superueniente omnium possessione acruatim simulque destitutus apparet. Itaque mille laboribus sudoribusque parta vno tantum demone impulsu facile amittes, peccato velut acerbo quodam turbine depressus. Ex quo sic de virtute omni simul periclitanti naufragantique opportuna vox illa: Veni in profundum maris, & tempestas demersit me. Quamobrem vitam clauum tuto moderare, oculum rege, ne per eum, siue auditum siue linguam, in concupiscentiae fluctus incidas, aut noxium aliquid accipias, ne aliquid eorum quae tacenda sunt loquaris, ne te irae tempestas ac furor euertat, ne formidinum terrores urgeat, ne tristitia pondus deprimat. Fluctus enim sunt animi perturbationes, quibus si virtute occurreris, ac illis te subli-

De ijs qui bene capiunt necesse sunt persequi.

te sublimiore reddes, tutus vitae gubernator fueris. Si autem per imperitiam & inconstantiam quodlibet eorum praeterieris, veluti nauigium aliquod compagibus dissolutum ac fractum, vndis omnibus obnoxium ac verberatum iactatus, in peccatorum pelagus facile corrueris. Sed haec gubernationis scientia quemadmodum tibi adesse poterit, attende. Mos est naucleris in caelum aspicere interdum in solem, noctu in arcton, vel aliud semper apprensus astrum, ac per hoc recta in pelago viam commentari. Tu quoque oculos ad caelum attollens, secundum eum qui ait: Ad te leuavi oculos meos qui habitas in caelis: habitantem in caelo iustitiae solem respice, ac velut astra quaedam splendentia dei mandata obseruans, lumina vigilantia retine. Ne dederis somnum oculis tuis, & palpebris tuis dormitationem, vt idoneum itineris cursum ex diuinis preceptis habeas. Lucerna, inquit, pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. Nam si nunquam ad clauis moderationem constitutus obdormieris, & dum eris in hac vita, in huius mundi rerum natura instabili, adiumentum eorum quae sunt agenda a spiritu nos comitante acceperis, auris spiritualibus ac pacificis tuto nauigabis, donec incolumis ad portum euadas illum tranquillum ac sine fluctibus, diuinam scilicet voluntatem, Cui gloria & imperium in aeterna secula, Amen.

EXHORTATIO AD BAPTISMVM, quae est ad penitentiam quadrare videtur.

B ALOMON quidem sapiens rerum tempora ex ordine vitae diuidens, ac cuilibet eorum quae geruntur, quod illi peculiare & commo- dum est, tribuens ait: Omnia tempus habent. Et vnicuique rei suum est tempus. Tempus nascendi, & tempus moriendi. Ego quidem sapientis vocem hanc paululum mutas vobis nuntium referam salutarem. Tempus, inquam, moriendi, & nascendi. Quorsum hic sermo mutatus? Quonia is quidem de genesi & morte loquens corporali, genesim morti, vt par erat, praeposuit, cum mori non liceat nisi prius nascamur. Ego vero de spiritali regere ratione orationem facturus vitae omnino morte antepono. Nobis enim, si carni mortui fuerimus, tum demum spiritu renasci licet, quemadmodum ait dominus: Ego occidam, & ego viuere faciam. Igitur moriamur, vt viuamus: carnis affectum, qui legi dei subdi nequit, extinguiamus, vt spiritus affectus, per quem vita paxque apta est dominari in nobis, roboretur. Cum Christo simul tumulemur vt cum eo qui primitias surgendi dedit, resurgamus. Tempus itaque aliud alij accommodatum. Somni proprium, aliud vigiliae, belli item, & pacis. Baptismi vero tempus, vita hominis tota. Sicut enim corpus, nisi respiret, viuere nequit, ita nec anima, nisi conditorem cognoscat, subsistere poterit, cum ignoratio dei mors animae sit: citra baptismum lux animae non aderit. Sicut oculus lumine caesus nec quae sua sunt videt: ita nec anima sine hac luce quae dei sunt. Tempus itaque aliud alij opportunum negotio, ad baptismum vero salu-

tem quodlibet tempus accommodum est, siue dies sit, siue nox, siue hora, seu quodcumque temporis momentum etiam immississimum. Opportunius tamen merito censetur, quod magis proprie ad baptismum facit. Quod autem tempus baptismum magis cognatum est, quam Paschalis dies? quod ea lux resurrectionis monumentum quoddam existat. Baptismi namque ad resurrectionem facultas quaedam arraboque est. Resurrectionis ergo gratiam in die resurrectionis excipiamus. Quamobrem ecclesia suos procul alta voce conuocat alumnos, vt quos pridem peperit, tunc demum lacte sanae eruditionis fide catechumenos enutritos cibi firmioris degustatione institutoque perfecto corroboret. Ioanes enim, ad quem omnis accedebat Iudaea, penitentiae baptismum praedicauit. Dominus autem adoptionis filiorum baptismum lege praeclearius annuntiat. Quis igitur eorum, quibus spes est in eo, non obediet? Initiatorum erat Ioannis baptisma, istud vero perfectiorum. A peccato illud auocabat, istud eum deo coniungit & familiarem reddit. Vni viri Ioannis praedicatio omnes ad penitentiam deduxit. Tu autem per sanctum a prophetis edoctus es: Lauemini, mundi estote. Per psalmos admonitus: Accedite ad eum, & illuminemini. Per apostolos item ac prophetas instructus: Penitentiam agite, & in nomine domini nostri Iesu Christi in remissionem peccatorum baptizemini, & sancti spiritus promissionem accipietis. Denique ab ipso domino inuitatus, dicente: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Haec enim hodie omnia lecta sunt. Quid cunctaris, aut quid consulis? Quid expectas? Cum a puero in doctrinae Christi sis imbutus, nondum veritati assueuisti? Cum semper didiceris, ad veritatis cognitionem nondum venisti? Per omnem vitam experimentum capis, consultas vsque ad senectutem, & quando christianus eris? Quando te nostrum esse cognoscemus? Anno superiore hunc diem praestolare, nunc iterum futurum expectas? Vide ne longiorem tibi vitam pollicendo spe decidas: nescis quid crastina sit aduentura: ne tibi quae non tua sunt, in tua putes esse potestate. Ad vitam te homo vocamus, quid uocationem fugis? Ad honorum participationem inuitatus, quid donum tam egregium spernis? Regnum caelorum praeparatur. Ipse qui vocat, minime fallax: via facilis, non tempore, non sumptu, non negotio tantum opus. Quid moraris? Iugum, inquam, bonum ac leue est, minime obterens colla: non vincit, sed probat ceruicem sponte ferentem, non inuitam detrectatamque expectat. Vides quomodo Ephrem veluti bucula per auiam & legis iugum spernens accusatur. Subde cor indomitum, sis Christi iumentum: ne ab hoc immunis iugo, neue inconcessam quarens vitam libertatem, a feris deprendaris. Gustate & videte, quoniam suauis est dominus. Mellis namque suauitas melius ignorantibus nuntiari, quam per degustationem non poterit, quod sensus omni sermone sit efficacior. Ad circumcisionem minus Iudaeus compellitur, quoniam omnis anima, quae die octaua non circuncidetur, e populo pelletur. Tu autem circumcisionem non manufactam, quae per baptismum in depositione carnis perficitur, differre quareis? Ip-

sum audisti dominum: Amē dico vobis, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non ingredietur in regnum dei. Et illic dolor & hulus, hic verò ros animæ est, & cordis vulnus curatur. Adoras pro te mortuum, patere & cum eo per baptismum contumulari. Si non fueris complātatus similitudini mortis eius, quomodo resurrectionis socius eris? Israël olim in Mosem, in nube, & mari baptizatus est. Tibi nimirum figuratæ veritatis formam ostendens: Tu autem baptismum fugis, non in mari figuratum, sed in veritate & spiritu perfectum, non in nube, sed in spiritu: non in Mosem conferuum, sed in Christum creatorem institutum. Nisi enim Israël mare trāsisset, nunquam à Pharaone discessisset. Sic tu nisi per aquam trāsieris, nequaquam à diaboli sæua tyrannide liberaberis. Nec vnquam ille ex spiritali petra bibisset, nisi ex figura baptizatus fuisset: nec tibi aliquis verā potionem, nisi verè baptizato præbebit. Panem angelorum ille post baptismum accepit: Tu autem quomodo viuentem comedes panem, nisi sumpto prius hoc sacramento? Quin & ille per baptismum in terram promissionis est ingressus. Tu autem quomodo in paradysum hoc carēs penetrabis? Nonne vides quòd ligni viam gladius igneus custodit, infidelibus quidem formidandus, credentibus verò propicius ac amoenè coruscans? Et verlatilem illum fecit dominus, quado fidelè conspexerit, ensis terga ostedit. Hoc verò characterē sacro carentibus os aciemque intentat. Helias enim currus equolque igneos ad se venientes minimè expauit. Verum itineris superni desiderio incensus, cōtra formidolosa est ausus, ac hilaris gaudensque flammante ascendit currus, cum adhuc esset in carne. Tu verò igneos currus minimè visurus, sed per aquam tantum & spiritum in cælum penetrare potens, cunctaris: nec vocationi obtemperare maturas? Helias item vim baptismi supra holocaustorum aram, non per ignem, sed per aquam sacrificās ostendit, cum ignis natura aquæ aduersetur. Nam tertio tūc aqua mysticè super arā effusa initium excitandæ flammæ velut oleum fuit. Accipite, inquit, hydrias, & effundite super holocausta & super ligna. Deinde ait: Iterate, & iterauerunt. Rursus tertio, effundite, & ita egerūt. Quæ oratio satis mōstrat quemadmodum deo per baptismum propinqui & familiares efficiuntur, & lux clara cælestisque per fidem in trinitatē animæ protinus refulget. Si enim aurum ecclesia distribueret, non profectò diceres, cras mitte, cras dabis: verum tuam sedulus portionem velociter peteres, differri autem ægrè ferres. Quoniā verò non materiæ alicuius fucum, sed animæ purgationem tibi rex munificus pollicetur, moras excusationesque nectis, impedimenta causasque affers. Debebas ad hoc donū accurrere, o rem admirandam: Renouaris, nec conflagris: Refingeris, nec contereris: Curaris, nec dolore sentis, & tamen hanc gratiam non expendis. Si enim hominū seruus es, ac libertas omnibus proponeretur, nonne ad constitutum diem intructus venires, aduocatos pretio cōductos & iudices sollicitares, vt omni conatu libertatē reciperes. Quin alapam quoque extremam seruorum plagam pro liberatione omnis in futurū in-

famiæ ac probri libenter subires. Postquam verò te seruum, non hominum, sed peccati, ad libertatem præco vocat, vt te à seruitute soluat, ac angelorum consortem ciuemque faciat: præterea dei filium per gratiam factum, cælestium heredem bonorum constituat: nondum esse tempus hæc dona excipiendi causaris? O iniquas excusationes. O infamem vanamque occupationem. Quousque tadem voluptates, quousque vani affectus? Longo nimis tempore mundo viximus. Reliquū vt & nobis ipsis viuamus. Quenā quælo, animæ digna compensatio? Quid æquè regno cælorum comparandum? Quis fidelior tibi consiliarius quàm deus? Quis sapiente prudentior? Quis bono vtilior? Quis creatore familiarior? Nec Euzæ serpentis cōsilio credidisse magis, quàm domini profuit. O sermonem nefandum, sanari, curarique non vacat: ne lucem mihi ostende: ne ad regē regnumque me deducas. Nonne tu hæc, immo absurdiora lōgè dicere videris? Enimuerò si publicis tributis obnoxius esses, debitorum autem remissio reis circunquaque nuntiaretur: deinde quispiā te hoc publico munere priuare conaretur, doleres, clamaresque cōmunis gratiæ parte per iniuriam priuari. Postquam verò non solum præteritorum remissio, sed etiam futurorum dona palam proponuntur, non audis, sed ipse te lædis, quātum nec inimici fortè læderent. Consul-tumne tibi ac vtiliter cogitatum existimas, si quis ius immunitatis tuum ac huiuscemodi remissionem tibi abstulerit, ære quoque alieno te premi patiatur? Maximè cum scias, quòd mille talentorum fortè debitor remissionis munus facilè consequeris, nisi tute tibi ex inhumanitate in proximum tuum gratiam abstuleris. Quod ne patiamur, fratres dilectissimi, magnopere animaduertendum posteaquàm hæc gratiam adepti sumus, sed debitoribus nostris remittamus, vt firmū nobis sit hoc donum. Sciscitare aliquantulum conscientiam, ingredi in promptuarium anime se cretius, præteritorum memoriā apud te parum per excita. Si enim plura sunt peccata, multitudi-ne ne terrearis. Vbi delictum abundauit, superabūdabit & gratia, si eam receperis. Plus enim debenti plus remittitur, vt vehemētius amet. Si autem parua, nec admodum lætalia fuerint delicta, quid de futuro sollicitaris, qui generosè præterita etiam non Christiana lege instructus disposuisti? Nunc verò tu te cōsidera, in examine trutinæque tuam esse positam animam: hinc ab angelis, inde à dæmonibus abstrahi meditare. Quibus cordis lancem inclinabis? Quid apud te vincet, carnisne voluptas, an vitæ sanctitas? Præsentium oblectatio, an futurorum desiderium? Angeli ne te suscipiant, an retinebunt te, qui te iam impediunt ac detinent? Tesseram dices sub te militatibus dār, vt amici facilius inuicē te noscentes exhortentur, & si cum hostibus commisceatur, eò facilius discerni ac separari possint. Quòd si fortè cōmilitonū separatio fiat, nemo te, quarum, nostrarum, an aduersarij partium sis nouerit, nisi mysticis signis familiaritatem præ te feras, nisi signatum sit super te lumen vultus domini: nisi characterem in te agnoscat angelus, quoniam modo pro te pugnabit, aut ab inimicis vindicabit? Quomodo, inquam, dices dei sum, signa non ostendens? Ap-ignoras

ignoras quemadmodum signatas domos in Aegypto exterminator præterijt, in non signatis verò primogenita peremit? Thesaurus non obfignatus, furibus facilè patebit. Ouis item absq; nota insidijs protinus est obnoxia. Iuuenis es? ætatem freno baptismi retine. Flos abest ætatis? vide ne senectutis viaticum desit, ne arcem & propugnaculum per inconsiderantiam atque ignauitiam amittas, neu de vndecima hora sicuti de prima cogita. Quandoquidem & illi qui iā primum incipit viuere, mortem ante oculos habere cōtinuò est opus. Si quis medicus commentis ac machinis quibusdam te iuuenem è sene reddere se receperit, ad eam profectò diem omni studio venire curares, in qua ætati floridè te restituendum videres. At nunc cum anima tua, quā omni scelere contaminatam reddidisti, per baptismum renouari ac regenerari nuntietur, tantum despicias beneficium, nec vltro properas, aut id pollicenti sis obuiam. Num non tanti muneris rem miram videre desideras? Quomodo videlicet absq; matre regeneretur homo, quomodo vetus ac secundum desideria erroris corruptus rursus in pubertatem, ætatisque florem reconcinnetur? Baptismus igitur est captiuorū & æris alieni remissio, peccati mors, animæ regeneratio, amictus splendēs, character indeprentibilis, cæli iter, regni cælestis cōciliatio, adoptionis gratia. Tantis itaque ac talibus bonis miser potiorum ducis voluptatē? Noui enim tuam cunctationem atque pigritiā, quanquam rebus dissimulare contendis. Ipsa enim facta, & si taces, contra clamant. Mitte, inquis, supercede: Interim carne, ætatisque flore abutar, in luto voluptatum porcorum more volutabor, manus sanguine scedabo, alienū auferā, dolosè ambulabo, peierabo, mentiar. Tunc denique cum satur ero, malis desistā, baptismum suscipiā. Si ergo res honesta est peccatum, hoc vsque ad extremum custodi. Si patranti turpis ac nocens, quid in eo perseueras quod perniciosum est? Nullus enim bilem euomere querens, maiorem eam ex mala intemperantique diata reddere cogitabit. Corpus nanque malis grassantibusque purgari humoribus, ne morbus conualescat, est opus. Videtur nauis aliquousque impostorū onera & grauitatem ferre, si verò modus excedatur plus æquo grauata periclitabitur. Vide ne & tu similia patiaris, maiora continuò admittendo, quàm ea quæ remittenda tibi per baptismum promittebantur: & antequam speratum contingas portum, naufragium facias. An putas tua facta deus non videat, tuam non consideret mentem, aut fortè iniusto tibi opituletur? Putasti, psalmus ait, quòd ero tui similis. Tu nanque mortalis hominis amicitiam respiciens, ob eius beneficia illi obsequens, ac morigerulus existis: dicesque propterea ac facis, quæcunque ei grata esse putaueris. Deo autem familiaris esse filiusque adoptari cupiens, illi tātum aduersā inimicæque, vnde potius noxam cōtrahis, continuò geris & per legis trāsgressionem deum inhonorans, inde tibi illius familiaritatem polliceris, vnde ipsum magis offendis. Vide ne liberationis spe, malorum tibi aceruum congerens, peccatum quidem cumules, veniam autem non apprehendas. Non irridetur deus: ne mercare gratiam: neu dicas: Bona lex,

sed dulcius peccatum. Voluptas nanque diaboli est hamus, ad perniciem deducens. Voluptas, inquam, peccati mater, peccatum verò mortis stimulus. Voluptas demum perpetui vermis nutritrix, ad tempus admodum breue possidentem demulcet. Postremò verò acerbioris exitū tristitiæ fortitur: Cunctatio nanque ad baptismum pœnitentiæ, nihil aliud clamare videtur, quàm in me ante regnet peccatum, deinde aliquando regnet etiam dominus. Absint mihi membra, iniulitiæ & iniquitatis arma, deinde assumā aliquando etiā arma iustitiæ deo. Sic & Cain sacrificia offerre solebat, primū quidem pro voluptate propria, deinde illius præbitori, ac creatori deo. Quado facultas atque viget, te libidinibus tradis. Quando verò membra læguent, tunc deo potissimum offerre studes: cum scilicet ob ingruentem & inualidam senectam, his vti non amplius licet: quo maximè tempore, pudicitia seu temperantia vocari non potest: sed lasciuendi potius & luxuriandi adempta facultas. Mortuus enim minimè coronatur. Nec iustus aliquis dicitur, cui malefacere non licet. Dum itaque potestas adest, dū corpus valet, dum ratio viget, peccato dominare. Virtus enim hæc est vitatio mali, studium boni. Vacare autem à malo tātum per se, nec laude nec vituperatione dignum. Si ætate prohibitus à peccato desistis, debilitatis gratias agendū. Optione non necessitate bonos ludamus. Quis tibi vitæ terminum fixit? Quis si senectutis metam terminauit? Quis apud te tam fide dignus futurorū sponsor? Non vides pueros sæpenumero ab vbere raptos: non ætate floridos mori vides? Nullum certum terminum habet hæc vita. Quid expectas, beneficio febris baptizari, quando nec salutaria verba loqui, nec item audire commode poteris, morbo caput occupante? Non manus in cælum tollere, non in pedes erigi, non genua adorando flectere, non commode doceri, non securè ac liberè cōfiteri, non cum deo conuenire, non cum aduersario decertare, forte nec scite inter initiadum subsequi, dubitatibus etiam præsentibus, num gratiam sentias, an sine sensu quæ agantur accipias, Quado vero cum scientia quoque gratiam accipis, tunc talentum quidem habes, lucrum verò nondum accepisti. Hæc itaque animaduertens, stude Chananæam imitari. At, inquis: Filiā male à dæmonio possessam non habeo: habes matrem animam immundo spiritu occupatam. Quid ait Chananæa? Miserere mei. Filiā mea male à dæmonio torquetur. Magnus enim dæmon, peccatum. Qui dæmonium patitur, misericordiam inuenit: qui autem peccat, odium sibi cōtrahit. Ille venia dignus, hic nequaquam excusatur. Miserere mei: breue admodum verbum. Magnum verò Christi humanitatis pelagus vbi misericordia, non exigitur ratio: vbi inquam misericordia, iudicium vacat, salus permissa: denique salutaria omnia. Itaque quāuis extra gratiam sis clama: Dic, misereare mei, non labra mouendo, sed mente vocem emittens. Nam & silentes audit deus. Non locus, sed propositi initium requiritur. Hieremias enim in luto erat, & deum attraxit. Daniel in leonum lacu deum placauit. Tres pueri in camino deum promeruere. Latio non cruce prohibitus, quin paradysum assecutus fuerit. Iob in stercore deum

Baptismus figura.

Baptismus elegia.

Chananæa imitanda.

Misericordia efficit.

ad misericordiam prouocauit. Igitur vbicunque fueris, ora: vel si ante iudicē, ora. Mare ante aderat, retro Aegyptij infectabantur, medius Moses in loci angustia orabar: nihil attamen loquebatur: & ait ei deus: Quid clamas, & os tuum tacet? Cor enim clamat. Tu quoque cum ante iudicem aut praesidem minatem, aut vim afferentem fueris constitutus, ora deum. Te nanque orante laborum ac tribulationis fluctus contrahentur. Dominus propē est: Non hominem esse putes, continuo adest, vbique adest, & omnia complet.

A Si hominem fortē adire seu petere vis, ac quid agat scire, dicunt: dormit, occupatus est. Imitare Eunuchum. Incidit ille in instruentem docētēque, nec disciplinam spreuit. Verum statim diues pauperem in curram accepit: idiotam & despectum magnificus ac sublimis: ac demum edoctus euangeliū regni continuo fidem in cordis penetrabilibus concepit, nec obsignationem spiritus distulit. Nam mox ut incidit in aquā. Ecce, inquit, aqua. Cum gaudio hoc dicebat: Ecce quam querebamus: Ecquid, me baptizari prohibet? Vbi nanque prompta voluntas, nihil est quod impediatur. Qui vocat benignus, qui ministrat paratissimus gratia abūdē exposita modo alacritas adsit, impedimentum cesset. Vnus est prohibens, qui nobis ad salutem obstruit viam, quem omni studio ac prudentia vitare oportet. Ille, inquam, torpore ac desperationem nobis iniicit, nos ad opus sanctum exurgamus. Ille vana spe corda nostra deludit. Ipsi ergo cogitationes nō ignoremus. An non hodie peccare, cras verō iuste agere, pietatem differre, nos exhortatur? Idcirco dominus eius occurrens insidijs: Hodie, inquit, si vocem meā audiueritis, nolite obdurare corda vestra. Ille verō ait: Mihi hodie, cras deo. Dominus contra: hodie vocem meam audite. Nosce, obsecro, inimici dolos: vt omnino, statimque a deo auertaris, consulere non audeat. Nouit enim hoc graue admodum Christianis. Verum artibus insidiosis aggreditur. Serpens est, & ad decipiendum argutus. Intelligit enim quemadmodum nos homines, praesens libeter recipimus tempus: omnifque actio humana in praesens cōtendit atque spectat. Quamobrem hodiernum tempus nobis futuratur astute, & spem facit crastini. Postquam crastinum venerit, rursus malus diuisor sibi hodiernum, crastinum verō domino dari perit. Sic continuo diem de die trahens, voluptate praesenti & spe frugis, nostram subducit latenter vitam. Vidi ego iam auis astutā miram artem, cum pullos suos videat adhuc ob debilitatem praedae periculo expositos, sese aucupi ante illos vt praedae paratam offerre, ita sese vertentem ac gestus dispensantem, vt nec periculo penitus aut manibus se praebat, neque item insidiantī spem omnino eripiat. Sic itaque illum inter vtrūque versando, occupado, in se retinendo, spatium dat natis otiosē fugiēdi. Ipsa ad extremum euolat. Caue igitur ne tu aucupi similia patiaris, certa pro incertis relinquens, spem firmam vana commutans. Trade itaque te Christo totum, da nomen tuum, ascribeque ecclesiae. Nam & miles legitimus catalogo ascribitur. Athleta cōscriptus pugnat. Ciuis numero ciuium adscriptus in sua connumeratur tribu. His tu omnibus obnoxius es vt Christi miles, vt pietatis

Hanc autē
Helianus
perdicem
dicit esse.

athleta, vt conuersationem administrationemque in caelo habens: in hoc libro praesenti conscribere, vt in altero superiore conscribi merearis. Disce euangelicā disciplinā, oculorum modestiam, linguae continentiam, corporis castigationem, superbiae cōpressionem, cogitationis puritatem, irae extinctionem. Vim patiens quod non rapitur adde, defraudatus ne ad iudicium accerise. Habitus odio, nihilominus ama. Infectationē videns, tolera. Maledicto laceratus, obsecra. Moriare peccato. Cum Christo crucē subi. Omnem transfer atque colloca in dominum charitatem. Dura haec, inquis. Quid enim bonum ac facile? Quis dormiens trophaeum fixit? Quis in delitijs ac tibijs corona fortibus viris debita ornabitur? Nullus nō currens brabium assequetur. Labores gloriam pariunt, & angustiae periculaque coronas promerentur. Per multas (inquit) tribulationes oportet nos intrare in regnum caelorum, dico hoc & ego, sed has tribulationes regni caelorum felicitas subsequetur: peccatorum verō labores, gehennae dolor, & immortalis tristitia manent. Nam qui diligenter res considerat humanas, facile conspiciet: nec ipsa diaboli opera patratēs, a laboribus esse immunes. Nam cum temperantiae nullus sit aestus aut sudor, libidinosus voluptatis seruus, praeterquam quod eius gratia multas saepe anxietates animi sustinebit, corpus & iam ex intemperantia tabescit. Noctes, inquis, insomnes sunt in oratione vigilantium. At longē duriores in iniustitia, iniquitate, ambitione, auaritia pernoctant. Nam & timor in furtis deprendi, aut in voluptatibus ardor & stimulus, omnem penitus requiem & animi tranquillitatem aufert. Si viam angustam quae ducit ad vitam euitas, & longē latiore peccati sequeris, vereor satis ne nō latam vsque ad extremum, deinde & competens diuersorium, inuenias. Thesaurus is dices seruatu difficilis? opus est vigilia. Habes si velis adiutores, orationem noctis custodiam, ieiunium domesticam custodem, psalmodiam animum recreantem. Has igitur suscipe comites. Ipse tibi per noctem in seruandis his rebus pretiosis auxilio sint. Quid enim praestat, dic mihi, aut nos diuites circa rerū possessarum curam sollicitari, seu nihil ab initio quod custodiamus habere? Nullus enim metu amittendi bona despiciet. Sic naque in rebus humanis, si malos cuiuslibet rerum euentus computare, aut cōsiderare velimus, nihil omnino possideretur aut subsisteret. Nam & colonis metuendum est sterilitatis damnum: Mercatoribus naufragia, nuptijs viduitates, patribusque & educationibus incertos liberorum exitus formidanda. Attamen in primis alacriter opus aggredimur, spe bona nixi: rerum vero exitu deo probē omnia disponenti committimus. Tu verō sanctificationem baptismi verbo quidem laudas, opere verō cum prophanis ac deploratis cōmercium habes. Vide ne tuorum consiliorum pigeat, cum te fera nihilque profutura poenitentia ceperit. Disce prudentiā, virginum exemplo. Illae oleum in vasculis non habentes, quando sponso ire obuiam oportuit, tunc necessaria deficere senserunt: Ideo fatuas eas euangelium vocat, quoniam dum tempus ferendi erat olei, id prodigendo, comedendoque abumentes, extra fores sunt ciecatae, ac a sponso

Virginum
salua.

sponsi pulchritudine prohibita. Ne igitur & tu frater annum de anno, mensem de mense, diem de die trahas, & oleum luminis nutrimentum negligens, in diem quam non expectas quandoque incidas, ac te beneficiendi occasio vita deficienter destituar: & morbo preualente in animi angustia constitutus, a medicis domesticisque deseraris. Quando, inquam, extrema erit anxietas, febrisque ardore viscera adurentur, dolebis miser, dolebis corde penitior, nec habebis qui condoleat: sed tantum tacito inexplicatoque murmure musitabis, apud te dicens: quam contempta est mea stultitia. Quis baptismum dabit? Quis stupidū ac letali somno oppressum admonet? Propinquus? At hi moerebunt. Alieni? At hi despicient. Amici? At hi talia memorando, te turbare verentur. Scilicet & medicus decipiet: nec tu vitā omnino desperabis, cum natura maximē omnibus desideretur. Nox fortē continget, nec adiuuantium facultas, non item qui baptizat aderit. Mors irruet, te rapientes statim aduolabūt. Quis liberabit? Deus tibi despectus. At, inquis, me tūc exaudiet: tu verō nunc non ipsum audis? Praescriptum tempus aliquod addet. Scilicet quod dato bene es vsus? Ne miser decipiaris: Nemo te inanibus seducat verbis. Aderit tibi repentinum exitium, ac interitus similis procelle te eueriet. Veniet angelus tristis, per vim tuam rapiens tot peccatis irretitam animam: teque demum magno opere cruciatum, & absque voce querentem, praeculso lamentis vocis organo, ad nigra tartara deducet. Heu quantum te ipsum afflictabis, quantum praeteritorum poenitentia consiliorum suspicabis, quando iustorum tot illustribus donis ornatorum videris claritatem: parte altera peccatorum tristitia in profundis tenebris spectaueris, qualia tunc corde tecum volutabis? Me miserum dices, cur peccatorum grauissimam hanc sarcinam, cum licuerit ac tam facile fuerit, nō abiici? O quam durum malorum aceruum mecum traho? Me miserum quod haec peccatorum sordes non abluī, quod peccatis ita sum commaculatus. Iam in bonis caelestibus delitatur. O praua mea consilia: ob breuem peccati voluptatem aeternū crucier? Ob carnis modicas delicias, aeterno tradar igni? O iustum dei iudicium: vocatus eram, nec audiebam: docebar & non attendebam. Obtestabantur me, & ego ridebam. Haec & his similia flendo dicens, hos edes supremo tempore questus, si ante baptismum hinc discedes. Homo, si gehennam metuis, si regnum affectas, ne vacationem sperne, ne vanas innecte causas, ad excusationem nulla idonea causa, nulla ratio. Mihi autem lachrymas fundere succurrit, dum cōsidero te gloriam dei turpibus ac probrosis factis posthabere, & ob incontinentiae licentiam voluptariam in peccato fixum, vnde auelli difficile admodum fuerit, tete a tanta bonorum expectatione per inconsiderantiam excludere, vt tibi caelestis Hierusalem gloriam spectare non liceat. Ibi namque angelorum millia, primorum parentum conuentus, apostolorum sedes, tribunalia Prophetarum, patriarcharum scepra, martyrum coronae, iustorum laudes cumulatisimē spectabuntur. Quāobrem tu si sapias, inter hos purgatus omni

Beatorum
curia.

tabe, omni que crimine absolutus, connumerari tota mente, totisque viribus exopta, gratia dei & domini nostri Iesu Christi: Cui gloria & imperium in aeterna saecula. Amen.

IN EBRIETATEM ET LVXVM,

quibus die Pascha populum affe-
ctum videt.

MOVENT me quidem fratres ad hunc sermonem vespertinae spectacula: illud verō meum retardat animum; meamque in dicendo alacritatem hebetat atque abrumpt, quod ex ijs quae apud vos tentavi, nullum prouenientem conspiciam fructum. Nam & agricola seminum primō iacturum germinibus nullis exurgētib; desperatio- ne quadam pigritiaque ad alias rursus sēmentes faciendas capitur. Si enim in tot admonitionibus, quas & superiore tempore vos adhortando non praeteriimus, & deinceps septem istis ieiunij hebdomadis nocte ac die per euangelicam vos doctrinam sine intermissione obtestati, nihil penitus profecimus: qua vos spe hodierna die alloquemur amplius, aut adhortabimur? O miseri, quot noctibus frustra vigilastis, quot diebus frustra conuenistis, si tamen & frustra. Nam qui in bonarum actionum profectu semel fuerit, deinde ad antiquam viuendi redeat cōsuetudinem, non solum eorum quos est passus laborum praemium non sumet, sed longē grauioribus dignus est poenis: quod cum dei verbum degustauerit, & mysteriorum notitia dignatus fuerit, breui admodum delinitus voluptate cuncta prodiderit. Nam paruus quidem & infirmus venia dignus est: potentes verō (vt dicitur) potenter examina- buntur ac punientur. Vesper vnus, impetus inimici vnus, omnem praeteritum laborem prodidit atque diruit. Quae igitur alacritas, quae industria dicendi reliqua mihi? Itaque scitote me omnino taciturnum fuisse, nisi Hieremiae metuerem exemplum: qui ad populum contumacem atque incredulum loqui minimē volens, illa passus est quae ipse narrauit. Quomodo videlicet verbum dominum sit illi factum velut ignis in interioribus qui & vbique illi adfuerit, & quem ferre nequiverit. Foeminae lasciuiae, dei timoris oblita, ignis aeterni minas nihili pendentes, in die tali, quando eas ob resurrectionis memoriam, domi honestē confidere oportebat, ac illius diei recordari, in qua caeli quidem aperientur: apparebit verō nobis iudex a caelis, & tubae dei, & resurrectio mortuorum, & iustum iudicium, & cuiusque retributio pro ijs quae gelsit, pro eo, quod de his rebus cogitarent, corda sua a malis concupiscentijs repurgarent, praeterita delicta lachrymis delerent, ad occursum Christi & magnum illum apparitionis ipsius diem sese praepararent, abiecto seruitutis Christi iugo, capita honestis operata velaminibus impudicē retegentes, deum, & eius angelos despicientes, ad marium aspectus impudentes diffusae comas, tunicarum luxum ostentantes:

M 5

tantes: Pedibus gestientes, ac oculo petulco, risu lasciuo, ad saltationem insanientes, iuuetutis intemperantiam in se prouocantes: In locis sacris pro mœnibus ciuitatis choros constituentes, ea profanauerunt, ac omnium probrorum officinas reddidere. Aërem insuper meretricijs cantibus, terram verò pedibus lasciuè saltando contaminauerunt, instar theatri cuiusdam adolescentium ceteruas sibi circumstantes. Denique inuerecundæ omnino ac insanæ mulierculæ nullam insaniam, nullum probrum prætermisere. Hæc itaque quomodo facebo? quomodo dignè conquerar? Vinum profectò harum stragem animarum nobis fecit. Vinum dei donum ad infirmitatis robur ac sustentationem sapientibus concessum, nunc verò instrumentum incontinentiæ intemperatibus est factum. Ebrietas dæmon est voluntarius, ex voluptate animabus nostris inditus. Ebrietas malitiæ mater est, virtutis inimica, fortem virum reddit ignauium, ex tēperato facit lasciuum, iustitiā ignorat, prudentiam extinguit. Sicut enim aqua igni est aduersa, sic vinum immodicum rationem supprimit. Quobrem vereor contra ipsum aliquid dicere, non ut te paruo quidem aut contemnendo malo, sed quòd nihil sim per meū sermonem profecturus, nec aliquid vtilitatis allaturus. Si enim ebrius insanit ac tenebris obuoluitur, vanus labor fuerit apud nō audientem verba facere. Quos igitur alloquemur, si quidem is qui admonitione indiget, minimè dictis auscultat? Sobrius verò & qui sapit, omni animi affectu purgatus nullum ex verbis expectat adiumentū? Quid igitur faciam, si & oratio mea sit inutilis futura? silentium verò desperationem respiciens? præteribimus ne diligentiam? At negligentia periculosa, quobrem loquar. Omnino loquar aduersus ebrios, & apud sepultas aures clamabimus. Quamquam vt in pestilentia solet euenire, ij qui corpora curat, sanos quidem & eo morbo liberos adiumentis quibusdam ad sanitatem seruandam faciētibz, leucos reddunt. Illos verò qui iam affecti sunt: minimè attingunt: Sic sermo noster ex parte tantum aliqua proficere poterit, custodiam & cautionem his qui morbo isto nondum laborant monstrando: hos verò qui iam illo tenentur prætereundo. *Qua in re dic homo miser à brutis differens? nōne rationis munere, quam à deo omnium conditore accepisti, reliquæ creaturæ omnis factus dominus & imperator? Hoc igitur te mentis lumine per ebrietatem priuans, inter bestias ratione carentes annumerari poteris, similisq; illis videri. Immo & bestijs lōgè peiores eos existimauerim qui ab ebrietate superantur, quū illæ coeundi stas habeant leges & horas, at ij, quòd plus æquo se vino ingurgitauerint, corpūque superuacuo calore cōcitauerint, in committendo nullius temporis & horæ rationem habentes, nequissimis complexibus & amoribus inter se vtuntur. Nec solum eo peiores brutis quòd mente insani aut ebrij, sed etiam quòd sensibus longè infra illa deficere videantur. Quod, quæso, animal ita visu auditūe atq; ebrius homo debilitatur? Nōne familiarissimos interdum ignorant, alienis verò sepe vt domesticis congregiuntur? An non vmbra sæpenumero, tanquam sul-*

cos aut loca prærupta transiliunt? Aures terrifico sonitu more fluctuatis maris refertas habent: Terra interdū insurgere, ac in arduum ac rectum erigi, mōtes verò circummoueri videntur. Quandoque ab re & præter modum ridet: nunc verò sine consolationis remedio plorant, nunc item audaces & temerarij: mox timidi & ignaui. His etiam somni sunt graues, ægrè respirates & prope suffocates, ac reuera morti vicini. Vigiliæ verò somnis stupidiore. Insomnium quoddam est vita ipsorum, qui cum nec vestem habeant, nec quod comedant vsque in crastinum, & regna administrant & exercitibus imperant, in ebrietate, & ciuitates ædificant, & pecuniam distribuunt. Talibus vinum phantasmatis, taliq; deceptione feruens ipsorū corda possidet. In alijs verò alios sepeque contrarios exercet actus. Nonnullos videas desperabundos, tristes atque dolentes, semper querulos ac lachrymis refertos. Merum in differentibus corporum habitibus, differentes animæ perturbationes exercet. Eos enim quibus sanguinem ad superficiem vsque suffundit, lætos & hilares animo reddit. In eis verò qui graui habitudine, frigidoque circum præcordia sanguine corripuntur, contrarios producit effectus. Sed quid opus reliquam perturbationum cateruam numerare, morum peruersitatem, promptitudinem illā ad iracundiam, ad querelas, celere ac repentinam animi ad omnia mutationem, strepitum multum ac tumultum, facilem ad dolos deductionem, ad omnes iræ motus inconsiderantiam? Voluptatis verò incontinentia omnis, ex vini fonte originem vimque habens, præceptis ad omnem impuritatem atque intemperantiā ruit. Animalium omnium libidinum fœditatem superat, quum bruta naturæ leges in hoc genere nesciant atque obseruent: ebrij tantum in mare fœminam, in fœmina marem querunt atque optāt. Nec cūcta quæ ex ebrietate mala procedunt, facile proficere oratione fuerit. Nam incommoda damnaque & pestilentia temporis interuallo hominibus proueniunt, cæli grauitate paulatim hominum corpora inficiente. Quæ verò ex vino sunt, statim irruunt: sic animam perdentes, vt eā squalidam, stigmatēque plurimo maculosam relinquunt. Sed & ipsum corporis habitum corrumpunt, dum non solum abundantia voluptatum ad lasciuam insanientium illos labefactant, & dissolutos reddunt. Sed & corpus tumidum, putidum, muscosum, & vitali vigore priuatum circumferentes. Nam eos videre licet oculis liuentibus, cute suppalida, spiritu graui, lingua balbutiente ac demissa, voce confusa, pedibus puerorum more infirmis ac titubantibus, excretionibus frequentes ex inanimatis defluentes. Miseri profectò, ac longè miseres quàm fluctibus agitati, quos fluctus alijs alij succedentes à tempestate liberari non statim sinunt: Sic horum animæ madentes, vino submersæ sunt. Quobrem veluti nauigia quando fluctibus procellæ acceptis grauantur, necessariò commeatu vacuatione ac proiectione leuanda sunt: sic ebrijs rerum stomachum grauatum vacuatione necessaria, ex quo & vomitione, & deiectione frequenti vix leuari possunt: tantò naufragis deteriores, quanto

Vini effectus.

E

Ebriorum valetudo.

quantiò illi res caussantur externas ventos & mare: hi verò sponte periculum adeunt, & ex ebrietate sibi volentes tempestatem pariunt. Lymphatus & malo dæmone captus, misericordia quidè dignus: ebrius verò eadem ferè & ipse patiens, minimè misericordia dignus, qui spontaneo seruit dæmoni. Quin & tales remedium querunt ebrietati, nōne aliquid molesti ab illa patiantur curando, sed minimè desistendo, in eaque continuado. Dies enim admodum parua, breuis etiam nox vel hyberna potando videtur. Denique huius mali finis nullus est. Ipsum nāque merum inexplabilem continuò sitim addit, nec necessariū querit vsum, sed ad alium irrefragabiliter potum inuitat, quum ardentes ebrios, ac semper bibēdi cupidiore reddit. Fit autem vt dum studio inexplabilem bibendi sitim sibi comparare volunt, contraria his penitus quæ optauerunt, patiantur, ac voluptatem, quam omni studio querunt, omnino amittāt. Luxus enim huiuscemodi assiduitate sensus tabescūt. Nā sicuti visum id quod summe splendet hebetat atque vastat, & magni sonitus ac strepitus ob excessum auditū tollunt: sic & isti ob assiduam atque immodicā voluptatem sese vastant atque corrumpunt, & à delectationis viā omnino auertunt. Vinum nanque illis insipidum ac dilutum est, etiam si sit meracius. Tepida verò recentis susceptio, etiā si sit copiosissima, etiam si nix ipsa sit, vini tamen flammam intus ardētem ex potus immodicitate extinguere non valet. Cui vae? Cui tumultus? Cui iudicia? Cui tristitia & rixa? Cui cōtritiones superuacuae? Cuius oculi liuentes sunt? An non illis qui vino immorantur, & querunt vbīnam bene poti euaudent? Vah lamentabilis vox. Lamentatione quidem digni sunt ebrij, quòd ex Apostoli sententia regnum dei non consequantur. Tumultus in eis oritur & turbatio ob vini potētiā, rationi & cogitationibus aduersantē. Præterea tristitiæ ob amarus optādi voluptatis exitus. Horum nāque pedes vt vincti debilitantur. Manus ex fluxionibus vini caussa eò descendentes continuò mouentur: quanquam ante omnia mala hæc in ipso potationis tempore similia phreneticorum eis eueniunt. Quum enim cerebrum æstu ex vini vapore redundatē vacillat, dolorem intolerabilem capiti parit. Ex quo caput rectè supra humeros cōsistere non valens, huc illuc vertebz dissolutum iactatur. Rixā verò vocat immoderatas in symposijs & contentiosam garrulitatem. Contritiones etiam nominat, corporis ægritudines significās, in quas ebrij quoque ob varios morborum casus incidere solent. Sed quis horum admonebit vino sepultos, qui ex crapula continuò dormitāt, capite grauantur, oscitant, caliginem ob oculos habent, ob nauseam fastidiunt. Quamobrem sapientiæ magistros inclamantes minimè audiunt. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Et rursus: Res est immoderata vinū, & probrosa ebrietas. Quibus sanè verbis ipsi minime auscultātes, ebrietatis fructum nimirum referunt. Tumescit enim corpus, oculi humoribus prægrauātur, orafiti ardentia, fauces continuò sicca. Nam sicuti valles, donec torrentibus inundantur, plenz esse videntur: vnda verò desinēte statim sicca vacuaque remanent: sic & vinolentorum ora vino ac

potatione duratibus exaturantur ac madescunt: paulò post continua siccitate laborāt, ex quo ad frequenter bibendū inuitantur, vnde humor naturalis amittitur. Quæ nāq; est hominis structura adeò firma, quæ tatis ebrietatis malis resistat? Quis vnquam madidum semper & innatās vino corpus conseruabit, vt non exile, dissolutum, & omnibus obnoxiiū morbis existat? Hinc tremores, hinc debilitates confractæ ac debilitato vitali spiritu, & excidentibus robore membris ac, dissolutis excitātur. Valetudo enim omni corporis inflationi tumoriq; inest. Quis est qui maledictionem Cain in seipsum transfert? An non qui vino tremat & vacillat per omnem vitam? Naturali nanque firmitate deficiente, necesse est corpus continuò vacillet atque moueatur. Quousq; tādē vinum? quousq; ebrietas? Periculum miser est, ne pro homine cenum lutumque fias. Sic penitus vino deditus marcescis, ac quotidianā crapulam meri & hoc tabidi, haud aliter quàm vasa putida refoles. Hos Esaias luget: Vah surgētibus mane & ficerā amantibus, ad vesperam vique in vino permanentibus. Vinum enim illos cremabit. Post citharam & saltationes vinum bibunt. Opera verò domini nō respiciunt, & opera manuum eius non considerant. Sicera omne quod ebrietatem inducit apud Hebræos vocari solet. Quos igitur nunc Propheta deplorat, ij sunt, qui luce incipiente vinum queritant, enopolia cauponasque circumagunt, sodales cōueniunt, ac inuicem ad potādum inuitāt. Omnem denique curam, cetera posthabentes, in hoc collocant: nec temporis partem aliquā in rerum cælestium atque operum dei consideratione ponunt. Eorum oculi nunquā suspiciunt, aut ad sidera tolluntur, vt pulchritudinem & omnē in rebus creatis prouidentiam simul & iustitiam meditātes, ad summū ac sapientissimū dei creatoris omnium cognitionem perfectā charitatemque perueniant: sed statim prima luce symposia meditantur & curāt, tapetibus varijs & aulæis ornant, famulos ad hoc exercent, in hoc omnem curam & diligentiam ostendunt, vt pocula comparent, vasa refrigeratoria, crateras ac phialas, sicut in pōpa quadam & festa die ponentes, vt vasorum varietas pulchritudoque satietatem excludat, admiratio nique sit, vtque poculorū commoditate ac mutatione diutius potent. Sed & officia his obeundis adhibent: symposiarchos, archicenocho, architriclinos. Et demum ordo ac dispositio in re inordinata confusaque constituitur: vt quemadmodum principibus mundanis ex satellitibus augetur auctoritas: ita illi & ebrietati velut reginæ cuidam ministros disponentes, summam illius turpitudinem, horum studio numerum obtegere contendunt. Insuper coronæ adhibentur & flores, & vnguenta, & odorum mille genera: quæ omnia rebus perituris ac minimè laudandis superuacaneum pariunt negotium. Deinde cum potatione procedente eò veniunt, vt de augenda hac insania certent, & de ebrietate per ambitionem contendat: cuius auctorem legis diaboli habent: victoriæ verò præmium, peccatum. Nam qui plus hauserit meri, is præ ceteris laudatur, is victoriam refert. Atque ita gloria in ignominia illorum est. Inter se nanque contendunt, & vt in iudicio

Esaias de vinolentia.

judicio aliquo defenſant. Quisnam ſermo turpitudinem eorum que hic ſunt vnquam ſatis explicare poterit? Omnia ſunt confuſione inconſiderantiaque reſerta, vbi & qui vincunt & qui vincuntur pariter ſunt temulentii: vbi miniſtri rident, manus labant, ora madent, venter ciborum grauitate dirumpitur, miſerum corpus naturali vigore diſſolutum ac deſſuens vim ponderis immo- dicæ ferre non valet. Miſerum profecto chriſtiano- rum oculis ſpectaculum. Vir ætate florens, corpore robuſtus, obeūdis in exercitu laboribus aptus, aliorum ſubſidio domum reportatur, nec erigere ſeipſum valens, nec proprijs incedere pedibus. Et qui terrori hoſtibus fuerat, ridiculus in foro pueris videtur, occaſionemque vt ab omni- bus contemnatur præbet, ſine ferro vulneratus, ſine hoſtibus eneatus. Vir militaris & iuuenis cra- pulæ mancipium ſit, ab inimicis quecūque iuſſerint pati paratus. Ebrietas itaque rationis interitus, fortitudinis perniciēs, ſeneſtus immatura, mors momētanea. Quid quæſo ſunt ebrij, quàm gentium idola? Oculos habent, & non vident: aures habent, & non audiunt: manus paralyſi affe- ctas habent, pedes infirmos ac facile offendētes. Quis hæc machinatur? quis horū cauſa malorū? quis inſaniæ huius pharmacū nobis propinauit: Tu homo prælium committis. In aciem iuuentem educis, facile vulneratur, ætatis florem vino abſumis, vocas ad cœnam vt amicū, poſtea eiſcis vt cadauer, anima illius extincta. Cū putantur iam eſſe bene poti, tunc bibere incipiūt, potant- que pecudum more, vt ex fonte perenni aquas ſcaturiginēs accumbentibus adminiſtrante. Pro- cedente autem potatione prodiit in medium adu- leſcens nondum ebrius phialam vini refrigerati humeris ferens. Is ſubmoto illorum pincerna in medio aſtans per obliquas fiſtulas æquam cōi- uis diſtribuit ebrietatem. Nouū genus hoc men- ſuræ, vbi nullus eſt menſuræ modus, vt per pocu- lorum æqualitatem inter eos nulla ſit inuidia, nec alius alium bibendo circumueniat aut defraudet. Arripit quiſque ante ſe poſitū canalem, vt ex qua- dam cifterna more boum ſine reſpiratione vno hauſtu tantum bibere contendat, quantum vas illud per argenteam fiſtulam ſuppeditat. Reſpice parumper ad miſerum ventrem vaſis magnitudi- nem, vini menſuram capientem quanta ſit confi- dera. Hanc tu nequaquam in vas vinarium repo- nis, ſed in ventrem tuum dudū repletum demit- tis. Quamobrem iure clamat Propheta: Væh ſur- gentibus manē, & ficeram potantibus, & in vino perdurātibus vſque ad veſperam, & diē in ebrie- tate cōſumentes, ac nullum tempus ad confi- derandam dei ſapientiā, & operam manuum eius di- gnoscenda interponentes. Vinum illos cōburet. Quod ſane dicit, quoniā vini feruor corpori inſu- ſus, incendium ſit ignitorum inimici iaculorum. Rationem enim ac mentem vinum deprimit: vo- luptates & animi ceteros affectus malos velut apū examen excitat. Quis, dic mihi, curruſ equo- rum indomitum ita præceps fertur, dominum ſuum excutiens? Quod nauigium ita gubernato- re deſtitutum, ita fluctibus exagitatū & cōcuſ- ſum, ſi contingat, vt nō ſit ebrius ſecurius? Ex tali- bus itaque malis viri ac feminae communes con- ſtituentes choros, maloque dæmoni miſeras tra-

dentēs animas, ſeſe inuicem libidinum telis con- ſodiunt atque lacerāt. Riſus inter ſe hiſtrionicos, cantus probroſos, meretricioſos geſtus ad libidinē inuitantes, exercent. Rides, dic mihi, & gaudes inepta ſtolidaque lætitia: quum lacrymas funde- re, ac dolere ob ea quæ admidiſti ſas erat? Cantus profanos exerces, oblitus pſalmodiarum & hymno- rum quos didiciſti. Moues pedes, & inſanus ſal- tas, Choreas ducis imprudens, cū genua ad dei & domini noſtri Ieſu Chriſti cultū ſectere oporteat. Quas ego fleam, puellæne coniugij exper- tes, an viris coniunctas? Hæ quidem amiſſa virgi- nitate reuerſæ ſunt: ille verò pudicitiam viris mi- nimè ſeruauerunt. Nam ſi quæ forſan peccatum corpore vitauere, animo tamē admiferunt: que quid- em & viris mihi ſimul dicta monitaque ſunt. Vidit ille malè: viſa eſt illa malè. Qui mulierem ad con- cupiſcendum viderit, iam mœchatus eſt in corde ſuo. Si fortuiti occurſus ijs qui obiter muliercu- lam inſpexerunt, tātum pariunt periculi, quantò maius fuerit quum de induſtria congregiuntur, quum dedita opera mulieres in ebrietate & con- iuiuium, omni laſciuio geſtu, ſaltatione, cantu impu- dico ad libidinem effrenes iuuenes inuitates ſpe- ctātur? Quid dicūt aut quid cauſantur ex his ſpe- ctaculis, vbi tot mala congregantur? Nōne ob voluptatem ſe ac ad excitandā concupiſcentiam ſpectare? Itaque inexcufabilis laſciuie pœnas apud iuſtum dei iudicium quādoque dabit. Quomodo vos o miſeri pentecoſte ſuſcipiet, qui ita pa- ſcha contempſiſtiſ? Pentecoſte ſancti ſpiritus ad- uentum efficacem omnibūque norum habet. Tu verò te ipſum iam contrarij ſpiritus habitacu- lum reddidiſti. Ex quo non templum dei ob in- habitantem ſpiritum ſanctum, ſed idololatriæ factus es. Quamobrem veram facis Prophetae execra- tionem ex dei perſona dicentis. Conuertam feſta eorum in luctum. Sed quomodo, dicite mihi, ſer- uis imperare poteris, quum & ipſi cupiditatibus veſtris tanquam mancipia ſeruiatis? Quomodo filios monetis veſtros, animas proprias incaſtiga- tas retinentes, ac procul ab omni diſciplina vi- uentes? Quid igitur? Vos in his relinquam? Sed vereor, ne ſi remedium his malis prætereā, aliud peruiacior fiat, aliud verò ob triftitiam illatam deſperet. Medicina enim, inquit, magna delicta ſedabit. Ieiunium ebrietatem curet, Pſalmus tur- pes cantus, lacryma riſum. Pro ſaltatione genu deo ſectatur, pro tripudio pectus pulſetur. Pro veſtiū ſumptu atque ornatu humilitas. In omni- bus verò eleemoſyna peccata diluat: redemptio animæ viri diuitiæ. In communionē ſocietatemque orandi dei plures admittite eorum qui tribulati ſunt, ſi quo pacto tibi malitiæ culpa remittatur. Quando enim ſedit populus māducare & bibe- re, tunc & ſurgebat ad ludēdum: luſus verò illo- rum idololatria erat: tunc leuitæ contra fratres ſeſe armates ex eis viginti tria millia ceciderunt: ſic enim manus ſuas, inquit hiſtoria cōſecrā- runt. Et vobis nunc deum timētibus dico, qui probra hæc ſceleraque minimè probatis. Illud monemus, vt ſi quos pœnitentes horum que admiferunt, vi- deatis, eorum vos miſeratio vt priorū mem- brorum affectorum capiat. Si verò a vitijs mini- mē diſcedentes, & veſtra ſuper his monita ve- ſtrumque dolorem aſpernantes animaduertitis, ex eorum

Populi chri-
ſtiano-
rum
pſalmos
&
hymnos
edocim.

ex eorum medio diſcedite ac ſeparemini, & im- mundū ne contigeritis, vt hoc pacto illi quidem pudefacti ad propriæ malitiæ agnitionē veniant. Vos verò pro iuſtitia ac zelo præmium Phinees conſequamini apud iuſtum iudicem deum & pa- trem domini noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria & im- perium in æterna ſecula, Amen.

HOMILIA DE FIDE.

A EI quidem continuo reminiscen- di, apud pias & ei dicatas animas nulla eſt fatietas. Quæ verò ſunt dei, ſermone proſequi ac narra- re, audax profecto facinus fue- rit, quum infra materiam tam ar- duam noſtra ſit longè cogitatio. Rurſusque de deo cogitata ſeu cognita nec ſermo vllus ſatis aperte explicare poſſit. Sic igitur mens noſtra diuinarum rerum conſideratione ac notitiā mul- to reperiatur inferior, & oratio infra mentem ip- ſam & cognitionem maxime exiſtat: quomodo non erit neceſſarium ſilere, ne theologiæ digni- tas verborum penuria & tenuitate periclitari vi- deatur? Cunctis enim tam doctis quàm indoctis, natura quidem eſt inſitum hominibus, vt deum glorificare cupiant: enarrare autem ipſius magni- tudinem nullus ſane inuenitur idoneus. In cultu vero ac pietate erga illum, alter ab altero diſta- mus. Nemo enim ita demens, aut tanta mentis ex- citate eſt, vt ad ſummam dei comprehensionem ſe- ſe perueniſſe exiſtimit: ſed quantò magis ad ip- ſius notitiā accedere videbitur, tantò maiorem ſentiet infirmitatem. Talis erat Abraham, talis Moſes. Quando enim deum videre, quantum ſas erat homini, potuerunt: tunc maxime vterque ſe humilem tenuemque putauit: Abraham ſe terram ac cinerem nominans, Moſes verò ſe lingua bal- bium, ac ſermone tardū appellans. Videbat enim ſe rerū cognitarū magnitudini nequaquam lin- guæ debilitate poſſe reſpōdere. Sed poſtquā om- nium aures ad theologiæ auditionem ſunt aper- tæ: nec vlla fatietas, aut vllus finis in eccleſia taliū acroamatum, Eccleſiaſtici ſermonem verum fa- ciunt, dicentis: Non implebitur auris ab auditi- one: neceſſe itē nobis pro facultate aliquid de hac enarrare. Dicemus autem non quantus ſit deus, ſed quātum nobis deprendi poſſit. Nam vt quæ ſunt intra cælum & terrā media, licet planè aſpi- cere oculis non valemus: non tamen propterea cauſa nobis fuerit, vt quātū poſſimus non aſpi- ciamus. Sic & nos paucis nunc verbis pietatis in hac parte officio ſatiſfaciemus. Naturæ verò ma- gnitudini triumphum cōtra omnem ſermonis fa- cultatem concedemus. Nam nec angelorum lin- guæ, qualeſcūque aut quātūcūque hæc ſunt, neque item archangelorum cum omni rationali natura congregatæ, vel minimā illius diuinitatis partem ſatis congrue proſequi, nedum toti explicandæ pa- res eſſe valemus. Tu autem ſi aliquid de deo di- cere aut audire cupis, mitte corpus vnā cum ſen- ſibus corporeis: relinque terram, mare, & ærem ſub tuis ponito pedibus. Tranſi contemplatione temporum pulchrè diſtinctas ordinationes, ter- ræ ornatus. Supra æthera mentis oculos attolle.

Siderum curſus mirandamque naturam præteri, ordinem, magnitudinem, quantos omnibus vſus præbeant, ſplendorem, motum, collocationem, quemadmodum inter ſe iungantur, ac diſtent, mi- rabili quadam ac perpetua ratione, omnia mente ſublīmior factus deſpice. Deinde ſupra cælū aſcē- de, & animo pulcherrima quæ ibi adſunt cōtem- plator, cæleſtes exercitus, angelorū choros, præ- ſulatus archangelorum, gloriam dominationum, ſedes thronorum, virtutes, principatus, poteſta- tes, ſingula percurrere creata: mentem amore diuino incenſus altius illis attolle, ac omnium conditricem naturam diuinam intueri ſtabilem, immobilem, nihil in ſe alienum retinentem, ſim- plicem, impaſſibilem, indiuiſibilem, incompo- ſitam, lucem habitantem inacceſſam, potentiam ineffabilem, magnitudinem incircumſcriptam, gloriam ſupermicantem, bonitatem deſiderabi- lem, pulchritudinem inenarrabilem: quæ ani- ma vehementer conſternata contingi quidem, ſermone autem nequaquam explicari poteſt. Ibi nanque pater, filius, & ſpiritus ſanctus, Increa- ta natura, dominica maietas, naturalis bonitas. Pater omnium principium, omnium cauſa exi- ſtentium, animantium radix: vnde vitæ ſons or- ta eſt: ſapientia, potentia, imago ipſiſſima inuiſi- bilis dei, Filius ex patre genitus, verbum viuens, deus exiſtens, & ad deum exiſtens: exiſtens, non factus, ante omnia ſecula, non poſtea creatus. Filius, non ſeruus, creator non creatura. Cuncta exiſtens, quæ eſt & pater, filius inquam & pater. Has mihi proprietates probè cuſtodi. Manens igitur in eſſentia filius, omnia eſt, quæ pater eſt. Secundum ipſius domini vocem, di- centis: Cuncta quæ habet pater mea ſunt. Reue- ra nanque imaginis ſunt omnia, quæ in prototy- po ſiue exemplari exiſtunt: Vidimus, inquit Euan- gelium, gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre: Hoc eſt, non ex munere aut ex gratia, hæc ei miranda data ſunt: ſed ex naturali communi- tate patriæ diuinitatis dignitatem obtinente fi- lio. Accipere nanque, commune quiddam cum creatione eſt: habere autem ex natura, proprium geniti. Vt ergo filius, naturaliter ea quæ ſunt pa- tris poſſidet: vt autem vnigenitus, omnia in ſe- ipſo comprehendit, nihil cum altero diuidens. Ex ipſa igitur filij appellatione dicimus, quod natu- ræ ſocius eſt, nō naſci iuſſus, ſed ex poteſtate ſplē- dens: ſine interuallo, ſine tempore, cum patre coniunctus: æqualis in bonitate, æqualis in poten- tia, cuiſdem ſocius gloriæ, quid enim aliud eſt, quàm ſphragis & imago, totum in ſe patrē oſten- dens? Quecūque autem poſt hæc tibi de ipſo fi- lio corporea dicuntur, vt videlicet ob ſalutem hominum carnem aſſumens ſe nobis manifeſta- uerit, quodque miſſum ſe, & nihil per ſe poſſe, & mandatū à patre accepiſſe, & his familia dixerit: nullam tibi occaſionem præbeāt, vt ipſius vnige- niti diuinitatem vlla ex parte minuas. Non enim ea quæ humiliter ac tenuiter de domino ob tui ingenij debilitatē dicta ſunt, cauſā minuēdi, aut aliquid detrahēdi diuinæ potentiæ dignitati cō- gruam habent. Sed naturā quidem deo compe- tentem intellige, humiliora verò vera diſpenſa- tori accipe. De quibus ſi in præſentiarū exacte tractare vellemus, obſcuro vehementer eſſemus

Pater.

Filius.

Gloriam
quaſi vni-
geniti.

F.

multam

multam infinitamque penè verborum copiam subiecto adducentes. Sed ad propositum reuertamur. Si mēs nostra sese corporeis affectibus purgate atque exuere, & omnem intelligibilem creaturam deserere posset, & quemadmodum piscis ex profundo ad summū adnatate, in primā creationis puritatem reducta, ibi spiritū sanctum videret: vbi filius, & vbi pater omnia cum ipso coniunctim & secundum naturam, bonitatem, rectitudinem, iustitiam, sanctitatem possident. Dicitur enim. Spiritus tuus bonus. Et rursus: Spiritus rectus. Item: Spiritus sanctus. Et Paulus ait: Lex spiritus vitæ. Horum nihil aliunde illi accessit, nihil postea est factum. Sed quemadmodum calefacere minimè ab igne separatur, nec à luce splendere: sic nec à spiritu sanctificare, viuificareque, seu bonitas, seu rectitudo. Ibi igitur spiritus constitit, ibi, inquam, in natura beata: nō multitudinem connumeramus, sed in trinitate consideratur. Vnicè enunciat: nō in numero aliquo, aut confortio comprehensus: vt enim Pater vnus, & filius vnus, sic & spiritus sanctus vnus est. Ministrantes autem spiritus in singulis ordinibus, multitudinē nobis vix numerabilem ostendunt. Ne igitur in creatione quod supra creationē est quæras: nēve id quod sanctificat coniunge sanctificatis. Is autem spiritus angelos & archangelos implet, potestates sanctificat, omnia deniq; viuificat. Is item in omnem creaturam diuisus cum aliter ab alio capiatur nihil tum minuitur & participantibus.

A Omnibus quidem gratiam suam largitur, nō tamen consumetur, sed participes ipsius impletur, & ipse in nullo deficit. Quemadmodum sol corporibus lucens variè à quolibet sumitur, nec tamen propterea diminuitur, sic & omnibus quidem gratiam præbens, infractus remanet ac indiuisus. Omnis quidem ad agnitionem dei illuminat, Prophetas inspirat, legislatores sapientes reddit, sacerdotes sacris instituit, regibus fortitudinem addit, perficit iustos, ornat modestos, gratiā sanitarum operatur, mortuos viuificat, soluit compeditos, alienos in filios per regenerationem supernam adoptat. Si telonarium deprendat credentem, euangelistam constituit. Si piscatorem inueniat, theologū reddit. Si persecutorem penitentem, gentium apostolum, præconem fidei, vas electionis declarat. Per hunc etiam spiritum, debiles redduntur robusti, pauperes in diuitias veniunt. Idiota, ingenio & eloquentia ceteris quidem sapientibus sapientiores euadunt. Paulus debilis, sed ob præsentem spiritum eius corporis sudaria sanitate suscipientibus præbent. Petrus & ipsa humana velatus debilitate, ob eiusdem spiritus gratiam vmbra corporis morbos ægrotantium pellebat. Pauperes Petrus & Ioannes, argentum & aurum non habebant: verum sanitarum diuitijs lōgè pretiosiore pauperi claudo apud portam speciosam donauerūt. Qui cum ex multis aurum acciperet, nihilominus rogabat. Ex Petro gratiā cum suscepisset, rogare amplius destitit, veluti ceruus profluens, ac deum collaudans. Ioannes mundi sapientiam nunquam didicit aut nouit: Attamen loquutus est potentia spiritus verba, quæ nulla sapientia deprendere valet. Is denique spiritus in cælo est, & terram impleuit, vbique adest & nusquam circumscribitur,

totus in quolibet inhabitat, & totus cū deo est: non quidem ministri modo dona distribuit, sed dominica ac principali potestate charismata diuidit. Diuidit, inquam, propria cuiuslibet vt vult. Mittitur dispensatoriè, sed operatur sua auctoritate. Quamobrè fratres amātissimi, hunc animabus nostris adesse omni studio quæramus: nec vilo vnquam tempore nos desinere, in gratia domini nostri Iesu Christi: Cui gloria & imperium in æterna secula. Amen.

HOMILIA IN VERBA

illa in principio erat verbum.

MNIS quidem euangeliorum vox, reliquis omnibus sancti spiritus præceptis eminentior esse dignoscitur: quod in alijs per prophetas seruos, in euangelijs autem ipse per se dominus nos est allocutus. In ipsius autem euangelij laudibus, & sermonis magnitudine, & sententiarum grauitate. Ioannes filius tonitruī primas obtinet. Cuius præmium iam lectum audiuius: In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Hæc ego noui multos etiam extra veritatis rationem, mundana sapientia præditos, iactantes & admirantes, ac suis decretis & scriptis miscere audientes. Fur enim diabolus, & nostra extra nuntiant, ad suos * hypophetas transfert. Si igitur carnis sapientia hanc virtutem verborum tantopere admiratur: quid nos spiritus sancti discipuli faciemus? frustrane & sine attentione audiemus, & paruam admodum eis inesse virtutem existimabimus? Et quis ita sine mente est ac sensu, vt talem sententiarum pulchritudinem, ac descriptorum incompressibilem veritatem non stupeat & admiretur, ac eius veritatem deprendere cupiat? Veruntamen admirari quidem pulchra nequaquam difficile est, sed perfectam ac diligentem eorum assequi cognitionem, hoc sanè captu difficile. Nam & solem hunc sensibilem nemo est qui non laudet, & ipsius magnitudinem, simulque pulchritudinem, & radiorum symmetriam, & lucis splendorem admiratus. Si verò in eum diligentius ac pertinacius intuebitur, & indies eius aspectum considerabit, non solum ea quæ sentit in eo deprendet, sed etiam oculorum acie debilitatus abscedet. Tale quidem mihi videor mente pati, si ardua sublimisque verborum prædictorum vestigatio requiratur. In principio erat verbum. Quisnam dignè quæ sunt circa principia cognoscet? Quisnam verborum virtus inueniatur, quæ possit cognitum pro ipsius dignitate ostendere? Ipse Ioannes de filij dei theologia tractaturus, nullum aliud exordium orationis aptius quam principium omnium prætulit. Præuidebat iam tum spiritus sanctus futuros esse, qui sophismata in audientium euerfionem machinarentur. Quoniam si genitus est, non erat: & antequam generaretur non erat. Et, ex his quæ non sunt, hypostalam accepit. Talia enim linguæ loquuntur ad persuadendum aptæ, ac super omnem gladium ancipitem penetrabiles & acutæ. Ne igitur alicui

* Hypopheta
ea sunt
vires, qui
aliunde
accipiunt
oratum
etiam
pauca.

alicui huiuscemodi tendiculas vsurpare liceat, spiritus sanctus occurrit per euangeliū, loquens: In principio erat verbum. Si hanc vocem rectè tenueris, nihil à viris contentiosis ac captiosis graue patieris. Si enim ille dixerit: Si genitus est, non erat: Tu dic: In principio erat. Sed, inquit, prius quàm genitus esset, quomodo erat? Tu ne dimittas illud erat, non item relinquant: In principio. Principij nanque summities nequaquam deprenditur. Quod autem extra principium sit, non inuenitur. Ne quis te decipiat varia dictionis significatione. Multa enim sunt principia diuersarum rerum in hac vita, verum vnū est principium, quod omnia præcedit. Principium bonæ vitæ, dixit Prouerbiū: Sed viè quidem principium, primus motus, vnde iter incipimus: cui quod est retro, inueniri potest: Et, Principium sapientiæ timor domini. Artium nanque comprehensionem elementaria institutio præcedit: primum itaque elementū sapientiæ est timor domini. Sed hoc principium est aliquod antiquius: videlicet animæ constitutio, nondū factæ sapientis, nec domini timorè adeptæ. Principia dicuntur ciuiles quoque potentatus dignitate præcellentes. Sed ista principia aliquorum sunt principia, & quodlibet illorū aliquid refertur. Principium enim lineæ punctū. Et principium superficiē lineæ: & principium corporis, superficies, & orationis principia, elementa. Illud autem de quo dicimus principium, non tale est: nulli alligatur, nulli seruit, cū nullo consideratur: sed liberum est. sine domino, solum omni ad alterum coniunctione, cogitatione indeprensibile, vltra quod aliquid inuenire nō est.

A Si enim phantasia mentis contenderis principium præterire, inueniet ipsum te præteriens, & tuas omnino decipiet cogitationes. Dimitte tua mentem, quantum ipsa cupit percurrere, & ad superiora ascendere: Deinde ipsam reperies in infinitum errantem, ac per multa vacua spariantem, rursus verò ad suū ipsius unitatem redeuntem: quoniam antiquius se ipsa principium reperire nequeat. Idcirco semper principium omni cognito exteriorius, ac superius inuenitur. Igitur in principio erat verbum. O rem mirabilem, quomodo cuncte inter se voces congruè sunt coniunctæ? Nam erat, idem valet ac vox hæc: In principio. Vbi blasphemus: vbi lingua Christo aduersaria dicens. Erat aliquando, quando non erat? Audi euangelium: In principio erat. Si autem in principio erat, quādo non erat? Impietatem eorumne ploro, an ignorantiam abominor? Sed antequam factum esset, non erat. Nosti quādo sit genitus, vt quod prius est tempore possis inferre: Illud enim antea, temporalis est vox, aliud alij vetustatis gratia præponens. Temporis autem conditorem, quomodo congruum est: generationis temporalis appellatione esse subiectum? In principio, igitur erat. Quod si ab hoc verbo, erat, non deficiet aut te alienaueris, nullum blasphemie dabis aditum. Sicut enim per mare euntes, quando inter duas anchoras fluctuant, tempestatem despiciunt: sic & tu hanc prauam tempestatem, quam spiritus malitiæ in vitā inferunt mortalium multorumque fidem concutiunt, ridebis: si horum verborum securitate, animam confirmatam munitamque habueris. Querit mēs nostra, quōdnam hoc

Principium
variè ac-
cipitur.

in principio verbum sit: humanumque verbum an angelorum: quoniam innuere nobis Apostolus videtur, angelos propriam habere linguam, dicens: Si linguis loquar hominum & angelorum. Sed & verbi duplex est sensus: Vno modo per vocem prolatus, & aërem verberans, statimque periens: Alio modo intra nos positum, & nostris cognitum cordibus. Logos insuper artificiosa est oratio. Vide itaque, ne vocis huius æquiuocatio te forte decipiat. Quomodo enim erat in principio humanum verbum, cū homo initium generationis postremò acceperit? Nam ante homines, & bestias, & volucres, & serpentes, omnia denique terrestria, aquatilia, volatilia, astra, sol, luna, herba, terra, mare, cælum, Non igitur in principio humanum erat verbum, sed neque angelorum esse potest. Omnis nanque creatio inferior aëre est, principium à creatore accipiens: Verbum autem intrinsecus cordibus nascens, & ipsum est illis quæ intelliguntur posterius. Sed audi verbum hoc, ita vt deo condignum est. Nam de vnigenito differens verbum ipsum appellauit. Quemadmodum igitur illum paulò post & lucem, & vitam, & resurrectionem vocat. Cū verò lucem audis, non hanc sensibilem oculis que visibilem existimabis. Neque cū vitam audieris, hanc communem putaueris, qua & bruta viuunt. Similiter & verbum audiens, caue mentis imbecillitate, ad humiles terrenasque sententias deprimaris, sed verbi potestatem ac sensum diligentius inuestiga: Cur verbum? Vt quod ex mente procedit, ostendatur. Cur, inquam, verbum? Quoniam sine motu genitum est. Cur verbum? Quoniam imago est genitoris, totum in se monstrans genitorem, nullam inde partem diducens, & perfecta in se, existens: quemadmodum serē verbum nostrum, quod totius nostre cogitationis imaginem refert. Que enim secundū cor nouimus, hæc verbo proferimus. Et quod loquimur exemplar habet eius quod corde cogitamus. Ex cordis enim abundantia verbum pronuntiat. Nam cor nostrum veluti fons est quidam, verbum verò emissum veluti riuus ex fonte profluens. Tantum igitur profluens est, quantum id inde profluit, ac quale operum, tale item apparet extat. Verbum itaque dixit, vt impulsibilem patris generationem ostendat, & perfectam filij substantiam theologizet, & coniunctionem sine tempore filij ad patrem per hæc ostendat: Nam & verbum nostrum, mentis generatio, sine passione generatur. Neque enim scinditur, neu diuiditur, neque fluit, sed manens tota mens in proprio statu verbum totum & continuum emittit, ac procedens verbum omnem generantis mentis virtutem in se ipso complectitur. Tua igitur tantum ex verbi voce vnigeniti theologiam accipe, quantum pietas permittit. Quod quidem obscurum verbum, & inconditum, ac inconcinnum apparet inuenis, hoc vitabis, & omnino præteribis. In principio erat verbum. Si dixisset: In principio erat filius, appellatione filij cogitatio de passione generationis subsisteret. Quoniam apud nos genita & tempore & passione generantur. Idcirco de industria verbum dixit, vanis hominum suspitionibus occurrens, vt tuam animam incolumem conserua-

Filius quare
dicitur
verbum.

P

conferuaret. Et verbum erat apud deum. Rursus erat. Propter impios qui blasphemant, dicentes: quoniam non erat. Vbi non erat verbum? Non in loco. Non enim in loco quæ sunt incircūscripta continentur. Sed vbi? Apud deū. Neque enim pater in loco, nec filius in circūsepto aliquo aut circūscriptione certa dependitur. Sed infinitus pater, infinitus filius. Totum quocūq; no-

debilitati haud aliter fuerit, quàm vētrem ob nimiam saturitatem ea quæ sumplerit ad concoctionem deducere non posse. Opto autem fratres, vt ista vobis & gustu sint dulcia, & digestionē & concoctione vtilia. Ego verò me paratum ad reliqua quæ restant vobis enarranda libenter obtulerim. In Christo Iesu domino nostro: Cui gloria & imperium in æterna secula, Amen.

HOMILIA BASILII MAGNI in sanctum baptisma.

Vi baptizatur, in sanctam triadem baptizatur, in patrem, & filium, ac sanctum spiritum: non in principatus, nō in virtutes, nec in reliquas aliquas creaturas. Sciat ergo manifeste quod supra crea-

turas sit sancta trinitas, nec quidquam illius creaturis connumerare conetur. Memor sit domini, qui spiritum sanctum discipulis suis inspirauit, perque illam inspirationem spiritum esse diuinæ essentia, & non creatæ naturæ ostendit. Reputet etiam secum Apostolicam de trinitate expositionem, in qua videmus vnam esse operationem patris, & filij, ac spiritus sancti, vt neque filius, neque spiritus creatus sit, aut factus secundum naturam. Non enim deus, vt suam operationem absoluat, sua ipsius opus habet creatione. Dicit autem Apostolus: Diuisiones donorum sunt, & idem spiritus. Et diuisiones sunt ministeriorum, & idem dominus. Et diuisiones sunt operationum, idem verò deus, qui operatur omnia in omnibus. Itaque quæ deus operatur, eadem operatur & spiritus. Omnia, inquit, operatur vnus ac idem spiritus diuidens vnicuique vt vult. Non itaque seruituti deputet spiritum, cum audiat illum omnia quæ dei sunt operari quemadmodum vult. Et iterum dicit: Dominus autem spiritus est. Vbi verò domini spiritus est, ibi & libertas est. Etenim nisi diuinitatem habitare in nobis diceret per spiritum, qui in nobis habitat, dicente Ioanne: In hoc cognoscimus illum in nobis esse, ex spiritu videlicet, quem dedit nobis, omnem nobis spem adimeret. Si enim deus in nobis non est, neque vita, neque vllis bonis sempiternis potiemur. Dicit autem iterum Paulus: An ignoratis quod templum dei estis, & spiritus dei habitat in vobis? Rursus: Corpora vestra templum spiritus sancti sunt, qui in vobis est, quem habetis à deo. Creatura quidem reuelatione opus habet, vt quæ dei sunt, cognoscat. Spiritus verò nobis illa reuelat. Deus, inquit, reuelauit vobis per spiritum suum. Et in vobis scrutatur. Nam in ipso scrutiny facimus, spiritus inquit, scrutatur etiã profunda dei. A seipso autem cognoscit, quemadmodum & noster spiritus. Quis enim hominum, inquit, nouit ea quæ sunt hominis, nisi spiritus qui in ipso est? Ita & quæ dei sunt nemo nouit, nisi spiritus dei. Viuificat etiam deus. Dicit enim Paulus: Denuntiatio coram deo, qui omnia viuificat. Vitam dat autem & Christus, qui dicit: Oves meæ vocem meam audiunt, & ego do illis vitam æternam. Viuificamur verò & per spiritum, teste Paulo, qui dicit: Is qui Christum excitauit ex mortuis, viuificabit & mortalia

Et verbum erat apud deum, cur non in deo.

Apostatæos occasionem daret. Etenim peruersa est & illorum blasphemia, qui omnia commiscere, & vnum subiectum statuere: patris verò, ac filij, ac spiritus sancti differentes appellationes vni rei adaptatas esse asserere conatur. Impietas hæc peccatissima fugiendaque, non minus quàm similem esse secundum substantiam filium dei à deo patre blasphemantium. Et verbum erat apud deum. Postquam verbi voce vsus est ad exprimendam generationis Christi impassibilitatem, id quod in eo verbo nocere nobis poterat, moderatur, & veluti blasphemantium sycophantiæ eripit, qui dicunt: Quid est verbum? dum subiungit, dicens: Deus erat verbum. Ne callidè quorundam verborum differentias mihi afferas. Neve ex arte astuta tua aliquam doctrinæ spiritus blasphemiam inuenias. Habes sententiam. Subditus esto domino: Deus erat verbū. Hoc erat in principio apud deum. Rursus summans paucis verbis omnem suam de vniuersa theologia nobis euangelista tradidit. Hoc quod hoc verbum? Deus. Postquam enim mentem tuam de illo correxit, & quasi animam tuam insculpsit quæ ignorabas, per doctrinam & verbum cordi tuo indidit. Hoc, inquit. Quod hoc? Ne extra per vocem demonstrationem respicere, ostensumque tibi vestiga, sed in animæ tuæ occulta penetraliaque ingredi, & qualem didiceris deum vt in principio existentem, vt verbum procedentem, vt apud deum existentem, hunc dominum tuum obserua, cõle, adora, ac deum per insitam tibi doctrinam intellige: quod hic erat in principio: hoc est, semper apud deum eius patrem. Has mihi pauca voces seruate, quasi signaculum illas memorijs vestris imprimentes, ipsæ namque contra insidiatum incursum tanquam firmisimum munimentum erunt. Ipsæ, inquam, propugnaculum & custodia fuerint animarum, salutaris defensio ipsas tuentibus. Si quis autem tibi dixerit: Cum non esset, genitus est. Si enim erat, quomodo genitus est? Hanc vt dæmonum vocem, ac cõtra vniuersam gloriam blasphemam repelle: Tu verò insurgens ad euangelij voces accurre: In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbū. Hoc erat in principio apud deum. Quartum, dicit erat, & blasphemiam illorum confutabis, qui dicunt, non erat. Hæc itaque voces tanquam fidei fundamenta immobiles persistant. Super has & reliqua deo fauente superadificabimus. Nec enim vos omnia semel docere valeamus, ne forte orationis longitudine inuita vobis quæ studiosè selecta sunt, reddamus. Omnia namque percurrere, mentis

Κρίσις δὲ
τοῦ πνεύ-
ματος
καὶ τοῦ
ἁγίου
καὶ τοῦ
Χριστοῦ
τῷ Χριστῷ

& mortalia vestra corpora per spiritum suum, qui habitat in vobis. Est itaque viuificatio à deo per Christum in spiritu. Quapropter & quoniã omnis operatio filij per spiritum manifestatur, Dominus nominatur spiritus, nomine domini, & Christus nomine Christi, quemadmodum iam diximus. Dominus autem spiritus est. Dicitur est autem & hoc: Vos non estis in carne, sed in spiritu: siquidem spiritus dei in vobis est. Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Deinde subiungit: Si verò Christus in vobis est, pro eo quod consequenter debebat dicere, si verò spiritus in vobis est. Non est diuina vox, quæ spiritum facturam esse docet. Quod enim alibi dicitur: Omnia per ipsum facta sunt, de multitudine creaturarum dictum est. Spiritus verò in illa non comprehenditur, sed cum diade patris ac filij triadem adimplet, & alienus est à consortio creaturarum, vtpote creaturas sanctificans & viuificans, & vnctio in nobis existens, immo & in ipsa domini carne. Non autem per creaturam dominus noster Iesus Christus sanctificatur, vt Petrus dicit, Iesum à Nazareth, quem vnxit deus spiritu sancto ac virtute, nec per creaturam potens est, sed dicit: In spiritu dei eicio dæmonia, neque per creaturam dicitur. Scriptum est enim: Ductus est per spiritum in desertum. De auctoritate dei veteres quidem propheta clamant: Hæc dicit dominus. Postiores verò ac noui hæc dicit spiritus sanctus. Et Apostoli dixerunt: Visum est spiritui sancto & nobis. Quapropter & Apostolus vt ostendat se diuina verba proloqui, aliquando dicit: An experimetum queritis eius, qui loquitur in me Christi aliquando? Puto autem & me spiritum dei habere. Est autem & veteris instrumenti scriptura spiritus glorificatione referta. Verbo domini, inquit Pfaltes, cæli firmati sunt, & spiritu oris ipsius omnis virtus eorum. Et in libro Iob scriptum est. Spiritus verò diuinus, qui me fecit. Quemadmodum autem non potest præter filium aliud poni verbum, quo cæli facti sunt (alioqui iam non essent per dominum Iesum facti, si per aliud verbum facti essent) ita neque alius substituendus est spiritus, qui cum verbo virtutes cælorum confirmet. Cui verò spiritum oris audimus, nō humani quidquam intelligamus, sed quod diuinæ maiestati conueniat, quemadmodum & in verbo faciendum est. Non enim verbum hoc euanidum aliquod dictum est, sed, vt Pfaltes ait, in sempiternum Domine verbum tuum permanet in cælo. Neque spiritus diffusus quidam status est, sed cõstans ac permanens. Quo enim ibo à spiritu tuo, inquit Dauid, videlicet exstente, & plenitudine sua obtinente omnia, inque diuina maiestate cõstituto. Quod namque de spiritu dixit, idem & de facie ac dextra dei dicit, consequenter subiungens. Et quo à facie tua fugiam? Si ascendero in cælum, tu illic es. Si descendero ad infernum, ades. Si sumptero alas meas diluculo, & habitauero in extremis maris locis, etenim & illic manus tua deducet me, ac tenebit me dextera tua. Et vox dei est, de se ipso pariter & spiritu suo dicens: Ego sum in vobis, inquit dominus, & spiritus meus præter est in medio vestri. Neque igitur alienus est à gloria dei spiritus, ex ineffabili ore ineffabiliter prolatus, neque ipse deus est, sed dei spiritus, & apud deum, qui & à deo mit-

titur, & per filium nobis suppeditatur. Quemadmodum ex persona patris dicitur: Spiritus meus qui supra te est. Dicitur & ab ipso domino: Mittam vobis paraclerum, quem vocat etiam spiritum veritatis. Vnum itaque patrem, vnum filium, vnum & spiritum secundum diuinam traditionem confiteri oportet, non duos patres, nō duos filios, quandoquidem spiritus non est filius, neque filius nominatur. Non enim à spiritu vel patrem, vel filium accipimus, quemadmodum à filio spiritum, sed ipsum nos accedentem & sanctificantem suscipimus, diuinitatisque cum illo cõmunionem, adoptionis filiorum dei participationem, sempiternæ hæreditatis arrhabonem, ac futurorum bonorum primitias. Neque igitur quiscquam extra sacra hæc nomina curiosè quidquam introducat, neque filij appellationem aut generationem ad spiritum detorqueat, sed in spiritu appellatione & similitudine contentus quiescat.

ὁ γὰρ πᾶς
ὁ τὸ πνεύ-
ματος τὸ
ἐν λαμβάνει
νομῆν.

BASILIVS MAGNVS DE Barlaam martyre.

Rimum quidem sanctorum mors planctu ac lacrymis cohonestabatur. Vehementer mortuū Iacob defleuit Ioseph. Et Mosis mortem Iudæi haud parum planxerunt. Samuelem quoque multis lacrymis ornarunt. Nunc verò morientibus sanctis exultamus. Tristitiam namque post crucem domini immutata est natura. Iam non amplius sanctorum obitus lamentationibus prosequimur, sed tripudij diuinis circum ipsorum sepulchra veluti choreas ducimus. Somnus autem iustis est mors. Immo magis migratio ad vitam meliorem. Hinc est quod martyres exultant dum trucidantur. Nam desiderium felicitioris vitæ iugulationis dolore extinguit & emortuum reddit. Pericula nō respicit martyr, coronas respicit, plagas non horret, sed præmia numerat. Non videt lictores inferne flagellantes, sed angelos superne lætis omnibus acclamantes, imaginatur, non spectat ad temporaria pericula, sed ad præmiorum æternitatem. Splendidum & à nobis iam arrhabonem assequitur, dum diuinis acclamationibus ipsi applauditur ab omnibus, & innumeros vincetos è sepulchris conuertit & attrahit. Hoc ipsum sanè hodie forti ac strenuo Barlaam viuuenit. Insonuit enim bellica martyris tuba, & armatos pietatis milites, vt videtis col legit, & statim excitatum est ecclesie theatrum. Et quemadmodum fidelium dominus dixit. Qui credit in me, etiã si mortuus fuerit, viuet, mortuus est fortis Barlaam, & applaudit illi panegyris. In sepulchro consumptus est, & ad conuiuium aduocat. Nunc tempus est vt exclametis. Vbi est sapiens, vbi scriba: vbi disceptator sæculi huius? Agrestis homo insuperabilem nobis hodie pietatis exhibet doctrinam, quem Tyrannus rapuit quidem, veluti facilem prædam ac venationem nactus, postea vero insuperabilem militem sensit, quem tanquam insana ac delira loquentem risit, mox verò angelica virtute strenuum horruit. Mores enim

Et
F

enim hominis non fuerunt cum organo linguæ barbari, nec ratio cum syllabis claudicare visa est. Sed erat alter Paulus cum Paulo dicens, etiam si sermone sum rudis, non tamen scientia. Torpebant iam flagellando lictores, martyr verò robustior inueniebatur. Lacerantium manus enuebantur, verum mens lacerati haud quaquam fletebatur. Neruorum harmonias iam flagra remiserant, ac fidei vigor vehementius stringebatur. Perfossa latera absumebantur, mentis verò philosophia florebat. Maior carnis ipsius portio emortua erat, at ipse martyr quasi nondum inito certamine firmus erat. Nam quando pietatis amor animum hominis præoccupat, quodeunque illi pugnarum genus ridiculum reddit, & quotquot illum desideratæ rei gratia conuellunt, delectant magis quàm consternant. Testis mihi est affectus ille ac desiderium Apostolorum, unde Iudæorum ipsis aliquando flagella iucunda reddita sunt. Abibant enim, inquit, gaudentes à conspectu concilij, quod digni habiti essent, qui pro nomine Iesu contumeliam paterentur. Talis & nobis hodie laudator miles, qui supplicia loco gaudij duxit. Flagellis se tanquam rosas impeti arbitrat, pietatis obfuscationem non secus atque iacula quædam declinauit. Iudicarium furorem quasi quandam fumi offusionem reputauit. Efferas satellitum acies risit, pericula calcavit, quasi super rosas tripidiaret. Plagis affectus letatus est, ac si honore afficeretur. In supplicijs vehementioribus nõ secus exultauit, quàm si præclara brachia acciperet. Nudatos gladios despuit, manus licitorum cera molliores lenit. Lignum tormento deputatum, veluti salutiferum complexus salutauit. Carceris clausura quasi prato quodam viridi oblectatus est, tormentorum adinuentionibus veluti varijs flosculis iucundatus est. Dextera habuit igne firmiorè, cuius illi machina postremo ab hostibus applicabatur. Aræ nanq; pro more dæmoniâci libaminis, igne imposto, martyrem adductum sistentes, focoque incenso dextera supinam impendere iubentes, manu quasi æreo altari abutebantur, thure illi ardenti maliciose imposto. Sperabat enim ignis vi expugnatam manû necessariò ac velociter incensum thus in aram excussuram, papæ, quàm multijuga sunt impiorum præstigia. Quoniam innumeris vulneribus, inquit, contentiosi pugilis mentem non fleximus, vel manum illius flamma incendamus. Quoniam varijs machinis illius haud quaquam permouimus, dextera igni admotam permoueamus. At ne hac quidem spe miseri potiti sunt. Nam flamma manum quidem ambedit, perdurauit verò illa cineris instar flammam ferens. Tergum sæuienti igni non dedit, quemadmodum fugitiui & imbelles solent, sed immota persistit strenue contra flammam dimicans, & propheticas martyri voces proferendas administras, vt diceret, Benedictus dominus deus meus, qui docet manus meas ad præliû, & digitos meos ad bellum. Ignis cum manu conflegebat, sed ignis vincebatur. Luctabantur inter se flamma ac dextera martyris, sed dextera noua quædam certaminum victoria concedebat, dum flamma quidem per mediam manum exigebatur, ipsa vero manus adhuc ad luctam porrecta erat. O manû igne

contentiosorem, o manum ab igne flecti ne scia. Et o ignem à manu vinci doctum, Ferrum poterit ignis tyrannide emolliri, ac cedit ignis potentia. Solet illo lapidum quoque vinci duricies. Nunc verò martyris dexteram extensam ignis ille comburens non flexit, cuius vigor omnia domat. Merito sanè martyr iste ad dominum huius gratia clamaret: Tenuisti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxisti me, & cum gloria suscepisti me. Quomodo te o strenue Christi miles appellabo? Statuam ne vocabo? Sed multum ita de tua tolerantia detriuero. Nam acceptam statuam ignis emollit, dexteram verò tuam adigere non potuit, vt vel videretur aliquosque moueri. Si ferreum nominauero, & istam imaginem dexteritate tua inferiorem inuenio: Nam tu solus sanè persuasisti, ne manum domaret, tu solus dextera loco aræ habuisti, tu solus ardenti dextera facies dæmonum percussisti, & tunc quidè flammante manu capita illorum liquefecisti, nunc vero eadem incinerata exercitus illorum pessundas excæcas. Sed qui puerili balbutie victorem extenuo? Quin magnificentioribus laudum ipsis linguis cedamus. Sonantiores doctorum tubas ad illius præconia aduocemus. Exurgite nunc o præclari athleticorum gestorum pictores. Mutilam ducis imaginem vestro illustrate artificio, & obscurius à me depictum coronatum athleticam, vestra industriæ coloribus conspicuè reddite. Abibo certaminum ac victoriarum martyris à vobis posita imagine victus, gaudebo tali hodie per vestram dexteritatem victoria superatus. Video manus huius luctam cum igne exactius à vobis depictam, video alacriorem pugilem per vestram depictum imaginem: plorant dæmones & iam martyris in nobis percussu victorijs, ardens iterum illis ac victrix manus ostentetur, pingatur in tabula vna & certaminum agonothea Christus, cui sit gloria in seculorum secula, Amen.

IN GORDIUM MARTYREM militem Cesariensem.

NATURAE lex est apibus innata fratres dilectissimi, vt nisi rex prius agmè præcedat, ab aluearibus nusquam discedant. Vos autè dei populum, cum nunc primò ad martyres tanquàm ad flores cælestes exeuntes, & huc frequentes conuenire viderim, quo id duce feceritis exquirò. Quis ingentem hunc æstû excitauit? Quis hyemalem hanc tristitiam in vernam serenitatem commutauit, vt populus ex ciuitatis ædificijs tanquam ex apum aluearibus hilaris egressus, ad suburbanum decus præclarumque martyris stadium confueret? Quoniam igitur & nos, infirmitatis nostræ oblitos celebritas martyris excitauit, age & ipsi quoque quantum voce contendere licet, veluti bombantes apes vernantibus floribus circumfusæ, præclara ipsius gesta personemus: rem quidem piam agentes, simul & gratam ijs qui adsumt. In laude nanque iusti populus lætabitur. Salomonis lectio nobis nunc per recitata, quidnam per latentem huiuscemodi prouerbij

prouerbij sensum sibi velit, necum ipse cogitabam: an forte dicat, quod populus oratione magnifica, ac planè culta, rhetoris cuiusdam potentis quæ auditorum aures demulceat, oblectetur: præterea sermonis ornatum, rerumque inuentio, nem, ac dispositionem elegantem exoptet. Quod profectò mihi verisimile non videtur, cum ipse nusquam huiuscemodi dicendi genere usus fuisse inueniatur. Nam & sanctorum memorias, orationis & eloquentiæ furo profecti, non fas erat admonere, illi præsertim, cuius scripta sermone simplici, nulloque stili apparatu conspiciuntur. Quis ergo illorum verborum sensus? Is videlicet, quod populus spirituali lætitia gaudet, si eorum tantum admoneatur quæ iusti patrarunt, atque inde ad æmulationem recte factorum, ab ijs, quæ audit accenditur. Illorum enim qui in fide claruerunt historia simplex, velut lucem quandam dei cultoribus ad virtutis iter ostendit. Quam obrem cum in sacris voluminibus Moysi vitam, morumque lenitate nostræ nature magnopere optatam narrante spiritu sancto audimus, statim æmulamur. Quod si reliquorum facta virorum eloquentiæ floribus ornantur, sanctis tantum ad eam quæ maxima gessere demonstranda, sat fuerit oratio simplex. Itaque dum vitam eorum qui in pietate conuersati sunt exponimus, dominum cum primis per feruos suos glorificamus, deinde & iustos ipsos testimonio eorum quæ scimus celebramus, & populum per auditum recte factorum exhilaramus. Ioseph dum audimus aut legimus vitam, illius assequi castitatem magnopere cupimus. Si verò Samsonis narratur historia, ad illius imitandam fortitudinem accendimur. Sacra igitur schola, præcepta rhetorum aut instituta non sequitur: nudam rerum expositionem pro encomijs habet, quam & sanctis, ac nobis satis esse existimant. Illis quidè ad virtutis eorum præconium: nobis verò ad imitationis gloriam, atque formam. Encomiorum nanque lex est patriæ dignitatem ostendere, generis originem ex alto repetere, educationis incunabula diligentius referre. Nostrum verò dogma hæc tanquam superuacua dimittit: & quæ sunt propria, ac vernacula sectatur. Quidnam ego sum melior, si mea ciuitas olim magna bella gessit, aut de hostibus triumphauit? Si eadem optimo sit in loco sita, æstate ac hyeme, cælique temperie fruatur? Si fertilis est visis gignendis, si ager pascendo pecori sufficiat? Si meliores nutriat equorum greges quàm vsquã reperiantur? Quid, inquam, ista? An ad virtutem commendatiores nos reddere possunt? Nos ipsi profectò decipimus, si in montis cacumine constituti, nubes nos transcendere, ac sublime cælum nobis cedere videntes, hac de causa nobis aliquid accedere existimamus. Inneptum insuper, si sanctis, qui res orbis vniuersas contempserunt, his esse opus commédationibus putamus. Igitur nostri tantum causa profectus, sat fuerit illorum celebrare memoriam. Non enim nostris indigent laudibus ornari, sed nos ipsorum vitæ historia & commemoratione, imitationis gratia indigemus. Quemadmodum enim ex igne naturaliter emicat splendor, ex vnguento quoque præstanti diffunditur odor: sic è sanctorum commemoratione gestorum, ad omnes prouenit vti-

Sanctorum memoriam non illorum sed nostri causa celebrandam.

litas. Fuerit haud modici momenti eorum quæ olim gesta sunt veritatem exactè tenere. Nam obscura quædam fama, viri huius præclara facta conseruans, ad nos vsque venit. Quam obrem pictoribus rectè comparabimur. Illi enim cum ex imaginibus imagines depingunt, vt par est, à prima forma plurimum recedunt. Nos item cum rerum gestarum aspectu caruerimus, valde metuentum, ne dicendo rerum veritatem atteramus. Verum quando eius hodie festum celebramus, qui in huiuscemodi die certamen pro Christi nomine subiit, quantum ex eius historie notitia deprehendere licebit, enarrabimus. Fuit iste martyr beatissimus eius noster Cesariensis, ex quo non mirum, si nostræ mentis affectus ad eum potissimum dirigatur, quod profectò ad verum ac domesticum nobis facit ornamentum. Nam sicut arbores quæ bona ferunt pomis, propriæ bonitatis laudem nutrienti tribuunt humo: sic iste ex nostræ vrbs prodians vterò, ad summumque gloria culmen euectus, patriæ quæ eum produxit atque aluit, honorem gloriosissimi martyris tribuit. Lucunda nempe sunt quidè & externa pomis, modo sapore delectent: sed longè nostrò gratiora gustui propria quàm peregrina, præterquam quod & gloriam quandam nobis conferre videntur. Militiam exercuit, in qua locum admodum insignem tenuit, ita vt centum milites eius imperio parerent: quodque animi virtute & corporis viribus præcelleret, cunctis inter ordines militibus præstantior habebatur. Ea sanè tempestate, cum tyrannus impius qui tunc imperabat, in Christianum nomen viri suæ feritatis effunderet, manumque deo inimicis aduersus ecclesiam exerceret, tota vrbe præconis tuba sonabat, toto foro & per compita tyrannicum promulgabatur edictum, ne quis Christum adoraret. Qui verò contra iussa faceret, morte plecteretur. Idola proponebantur adoranda omnibus, lapideaque ac lignea hominum simulacra pro vero numine colenda, & si qui reculerent extrema intentabantur. Confundebatur tota ciuitas, quæ rei nouitate ætonita, tota tumultuabatur: Christianorum domus singulæ vastabantur: Innocentium facultates diripiebantur. Fidelium & ingenorum corpora, carnificum manibus discerpebantur. Matres familiâs per vios trahebantur. Nulla iuuenum commiseratio, nulla senum reuerentia erat. Infantes noxijs ac maleficis digna patiebantur. Complebantur supra modum carceres, domus insignes & opulente vacuabantur. Pleni saltus, plena perfugis loca deserta: ob vnũ tantum crimen, quod Christum colerent. Prodebat patrem filius. Pater filium accusabat. Frater aduersus fratrem insaniebat. Seruus domino insultabat. Adeo diabolicis artibus hominum animi affecti tenebantur, vt velut in tenebris agentes, sese minime cognoscerent. Præter hæc autem, domus orationis prophanorum manibus vastabantur, aræ sanctissimæ euertebantur, nec erat oblatio vlla, nec thymiana. Diuinæ rei nullus iam locus erat amplius relictus. Cuncta mæror ingens veluti diffusa caligo occupabat. Sacerdotum collegia fugabantur. Sacer omnis cõuentus cladè intolitam expauescebat. Dæmones verò tripudiabant, & nidore ac sanguine vi-

Gordij martyris historia initium.

stimarū infecta cuncta dabant. Hæc igitur exempla crudelia cum Centurio generosus conspiceret, tantorum malorum exitum præueniens, abiecto militiæ baltheo, sponte sibi exilium delegit. Itaque relictis honoribus, relictis omnis generis facultatibus, seruis, propinquis, amicis, voluptatibus, & rebus alijs, quas ceteri maxime appetere, ac magno studio parare solent, ad vasta desertæ & hominibus inuisa loca contendit. Longè secum melius agi putans, si in ferarum recessibus, quàm inter idola vana cum hominibus habitaret. Hæc propheta secutus exemplum: qui cum Sidoniorum conspiceret impietatem quotidie inualecentem, in montis Oreb speluncam secessit, ac sese ab omni humana conuersatione, ut deum quæreret ac videret, abdicauit. Vidit tandem, quantum fas est homini mortali. Eodè modo nos Gordius spreto omnibus, vrbanos fugiens tumultus, fori clamorem, magistratuum ambitionem, tribunalium fastum, obtretractores, ementes, vendentes, peccantes, mentientes, mimos, scurras, ceterosque huiuscemodi generis homines, quibus magna vrbes refertæ sunt multoquæ secum tanquam magna naues alligatas puppibus tymbas per æquora trahunt. Insuper visu audituque, ac animo à vitijs purgato & libero, deum ipsum contemplando videre meruit: tum magna discere mysteria, quæ non ab hominibus, nec per homines fuit edoctus, sed magno vsu præceptore spiritu veritatis. Quamobrem secum meditans, quàm sit fallax & inanis vita humana, ac somnij phantasmatis æquiparanda, in supernæ illius vocationis amorem exaruit: ac veluti fortis athleta sese ieiunijs, vigilijs, orationibus, studijs demum diuinæ eruditionis probè exercitatum & ad certamen instructum animaduertens, hunc maxime diem obseruauit, in quo frequens ciuitas visendo equestri spectaculo erat inteta: quod hoc in loco, ea tempestate, in Martis, seu potius furentis bellorum demonis, honorem celebrabatur. Populus omnis ex edito spectabat, nec vilius deerat, non Iudæus, non gentilis, non item christianorum multitudo, quæ negligenter viuabat, & cum vanitatis concilio commixta sedebat: non declinans conuentus malignantium, sed & ipso tum equorū cursum & aurigarū agilitatem spectabat. Serui eo die ab opere liberi. Pueri è scholis spectatum currebant. Fæminæ prostitute ac ignobiles aderant. Plenum erat stadium, & omnis iam turba confederat, equestre certamen videre intenta. Tunc magnanimus ac fortis heros per montis cliuū in theatrum properans, non populū horrui, non quàm hostilibus se manibus traderet pensitauit, sed corde intrepido & animo excelso quasi quadam continua laxa, aut arbores multas, eos qui circa stadium sedebant prætercurrens, in medio constitit stadio, cōplens dictum illud, Iustus ut Leo confidenter agit. Quid plura? adeo intrepido excelsoque animo fuit, ut cum in eminentiore theatri parte staret, ingenti voce, quam qui audierunt extant adhuc aliqui, exclamauerit, & clare illud Apostoli ad Romanos dixerit: Ecce inuentus sum ab ijs qui me non quærunt: his qui me non interrogabant palam apparui. Quibus sanè verbis se in cum venisse locū significauit, minime coactum, sed vltro

se ad certamen exhibuisse seruatoris exemplum secutum, qui cum per atram noctem minime videretur, se Iudæis manifestauit. Omnium igitur oculos statim in se conuertit. Erat enim aspectu horridus, & quod montana diu incoluerat squallenti capillo, barba promissa, veste obsita, corpore toto aridus, pera præcinctus, baculo innixus. Quæ sanè omnia horrorem quandam vulgo aspicienti incutiebāt, simul & eum illustrem magnopere reddebant. Vbi autem quis esset, cognitus fuit, gentilium simul & christianorum clamor est ortus: his quidem ob gaudium sui commilitonis exultantibus, illis vero qui veritati repugnant iudicis animum ad eius cædem accendentibus & iam ad mortem condemnantibus. Igitur clamor atque tumultus omnia complebat. Equos, currus aurigas, iam despiciébāt. Frustra rotarum stridor aërem verberabat, nullus aliud quàm Gordium videre malebat, nullus quàm Gordium verba sonantem audire studebat. Totum denique theatrum murmure more venti per aëra sonantis perstrepebat & equorum cursum superabat. Vbi vero per præconem silentiū imperatum, conticere buccinæ, sopiæ fistulæ, varia musicorum instrumenta siluerunt: Solus aspiciébatur Gordius, solus audiebatur. Hinc ad præsidis tribunal qui tū in eodem loco sedebat, certamenque instituebatur confestim adductus & ab eo quinquam aut cuius esset interrogatus, & patriam & generis & dignitatis locum quem tenuerat: præterea fugæ causam ac reditus pariter enarrauit. Reuerius sum, inquit, palam ostendens, quod tua edicta nihil omnino curo, sed Iesum Christum spem meam, meumque præsidium profiteor: cumque acceperim te reliquos homines crudelitate superare, hoc sanè tēpus explendo meo voto maxime idoneum sumpsit. His sanè verbis velut ignis ira præsidis accensa, quidquid in eo furoris erat in hunc subito conuertit. Præsto sint, inquit, lictores, flagella, plumbatæ, corpus rotis scindatur, in equo suspendatur, omne tormentorum genus excogitetur: Feroces adsint feræ, igni tradatur, gladio feriat, in altum deiciatur barathrum. Verum parua hæc omnia viro execrando, digno qui non vna tantū morte intereat. Quin, inquit Gordius, damnum profecto me facere videor, si sæpe varijsque modis extingui, variaque pro Christo pati supplicia nequeo. At ille his magis irritatus verbis, magisque se lædi ac sperni ob talem loquendi licentiam existimans, naturali eius feritati vehementior accessit impetus: ac eo truculentior fiebat, quo ille constantior in continenda pœna videbatur. Cum nulla tormentorum ratione, nullis armis à cœpto proposito auerti posset, quin in cælum oculos attollens, sacra psalmodum carmina decantabat: dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo. Et rursus: Non timebo mala, quoniam tu mecum es. Et alia istis germana, quæ de sacris promebat voluminibus, ad animum confirmandum, & in proposito perseverandum maxime facientia. Tantumque absuit, ut intentatas horreret pœnas, ut eas vltro in se prouocaret, supplicijque moras vehementer increparet. Quid, inquit, tardatis? Quid statis? Corripite corpus, membra frustatim cædantur: Denique quodcumque de me supplicij volueritis, sumite.

sumite. Nolite mihi beatā spem inuidere. Quanto enim mihi plus tormentorum accesserit, tæto plus referam præmiorū. Res enim in hac vita aduersa, nobis apud deum perpetuam pariuat voluptatem. Si vulnera mille ac cicatrices passimur, in resurrectione splendido induemur amictu. Pro contumelia atque ignominia, palmas coronasque assequemur. Pro vinculis & carcere, per ampla paradisi spatia læti vagabimur, pro accusatione demum atque iniqua condensatione, gloriæ ex deo & angelis referemus. Minæ vestræ semina mihi sunt diuina, vnde immortalitatem perpetuamque gaudia metā. Cum tandè vir beatus hac seueritate à fide obstinata auerti non posset, alia tunc via præses est aggressus. Illecebris & omni lenitate cōtaminare conatus est, cum præsertim diabolus hac vti soleat arte, ut tumidos metu perterreat, fortes leniat atque palpet. Quod imitatus præses, vbi illū rebus terribilibus nō flexit, dolis ac placibilitate circūuenire quærebat: quāobrem magna se daturum spondebat, quorū alia tunc haberet, alia imperatorem daturum ei at... mabat, locum inter milites illustrē, facultates, opes quidquid denique animus cuperet. At ille nec sic quidē victus, præsidis insanium ridebat, qui cōpensare dignum aliquid supernis sedibus existimaret. Impius ille tunc laxatis iræ habenis furore percitus, ensē vagina diripit, licetorem corā astare iussit, & manu & lingua nefanda ad viri damnationē se accinxit. Ad tribunal omnis theatri multitudo cōuenit: reliquos verò populus, qui adhuc in vrbe fuerat, prorumpens, ad hoc nouū properauit spectaculū, quod & angeli & homines verebantur, demones verò perhorrebant. Quid plura? Concurrētibz ed cunctis, vrbs penè vacua facta est, fluminis instar tota incolarū multitudo extra vrbe ad locum martyrij cōfluente. Matres familias nobiles, ignobiles properabāt, domus sine custodibus relicta, tabernæ negotiatorū desertæ, in foro venalia dissecta iacebat. Ex hoc tantū vrbs tuta, quod omnibus extra mœnia egressis, nemo intus remanserat, qui nefas aliquid perpetrare posset. Serui ministerio neglecto, auidi spectandi erant. Qui etiam publici non fuerant adfecti, ad virum huc adcurrabant. Virgines tunc primo extra domos prodeuntes, marium vultus cōspexere: Valetudinarij ac senes ipsi quoque extra muros contendebant. In tanto itaque ciuitatis concursu, beatū Gordium alterā vitam iamiam per mortem corporis spectantem atque tenentem, necessariorū amicorumque turba circumstibat, amplectebatur, oscula dabant, demum flentes adhortabantur, ne sese in arduas flammās cōijceret, ne florem proderet iuuentutis, aut æthereas auras, solisque dulce iubar relinqueret. Nonnulli quādo à fide omnino auertere non poterant, aut fas putarent, quibusdam eum verisimilibz aggrediebantur rationibus, & Christum tantū corde si cuperet retinere, ore autem negare suadebant. Nō enim deum verba, sed loquentis animum inspicere: Hoc ferme modo exasperatum iudicis animū demulceri, & deum nihilominus propiciū posse reddi asseuerabant. At ille tanquam cautes immota maris exagitantibus fluctibus, nulla vi, nulloque verborum impulsu quassatus in obstinato cœptoque proposito inexorabilis permansit, ut enim sapi-

tis domū supra petram adificatam, vis nulla ventorum aut imber è cælo vehemens, nec torrentis impetus quassare potest: ita demum nec preces vllæ, aut minæ constantiam eius in fidē Christi euertere potuerunt. Cumque mentis acies huc illuc circumcursantem diabolus, & eius impulsu ac arte hinc lacrymas oriri, inde vim eloquentiæ suadendiq; copiam subministrari animaduerteteret, illud domini verbum flentibus ait: Nolite flere super me, sed flete super dei inimicos, qui in christianos continuo grassantur. Ipsos, inquam, flete, qui ignem nobis parant, sibi met gehennæ incendia, iramque in die iræ thesaurizantes. Meū sollicitare aut emollire animū desinite. Ego enim pro nomine domini Iesu Christi millia pericula, milleque mortes si opus foret, adire sum paratus. Alijs verò qui Christum aut negare adhortabatur respondit: Lingua quidem quam Christi beneficio retineo, adduci non possum, ut suum neget auctorem. Corde nāque credimus ad iustitiā, ore verò confitemur ad salutē. Num militaris ordo, desperatam habet salutem? Nullus ne Centurio pius erit? Primi Centurionis exemplum succurrat, qui cruci seruatoris assisens, eius diuinitatem per prodigia facta cognoscens, non est veritus adhuc Iudæis furentibus, in cæde nomen eius palam fateri. Quod enim animo sensit, id ore subito manifestauit: Vere dei filius erat iste. Alius itē Centurio, Christum adhuc in carne existentem deum & regem virtutum esse nouit, qui posset solo verbo opem suam per ministros spiritus egentibus adferre, cuius & fidem dominus vniuerso Iisraheli prætulit. Cornelius item Centurio angelū domini videre, & per Petrum saluus fieri meruit, cuius dominus preces simul & elemosynas respexit. Horum igitur Centurionum libeter discipulus & imitator esse cupio. Negem ego deū meum, in cuius cultu sum educatus? Nōne cælum, sol, & astra omnia, lumen mihi clauderent suum? Credam profecto humum quam pedibus tero mihi ruituram. Nolite errare. Deus nequam irrideri potest, ex ore nostro nos iudicat, ex nostris, inquam, verbis nos seruat & damnat. Nōne tremendam domini sententiam audiuitis: Qui me negabit coram hominibus, negabo & ego eum corā patre meo qui in cælis est? Mihi contulitis ut deū nosse dissimilem? Quamobrem? ut vitam prorogem? mortem differam? dies adiuciam? At supernæ vitæ longæuos perdam annos. An ut corporis cruciatus effugiam? At sic non videbo bona iustorum. Nam iri perditum dedita opera & fraude ac dolo, sæuas tartari pœnas mercari, manifesta insania est. Vobis igitur consulo, si malè sapitis, sapientiam ac veritatem discite. Si verò dissimulatis, temporiq; obsequimini, vos hortor rogoque, relicto mendacio vera loquamini. Dicite quoniam dominus noster Iesus Christus est in gloria dei patris. Nam hanc vocē emittet omnis lingua quando in nomine Iesu omne genu flectitur, cælestium, terrestrium, & infernorum. Omnes profecto morti sumus obnoxij, sed non omnes inclytam martyrij mortē fortiuntur. Non igitur naturalem vitæ cursum prætolemur, mudana funera, supremas nostrorum lacrymas despiciamus, cælestem gloriam violenta immaturaque morte præueniamus. Velociter ex hac

Pulchra ex
hortatio
ad marty-
rium.

vita, quæ potius est interitus longus dicenda, bre-
ui quidem labore ad veram vitam cōmigremus.
Quid miseri supremum ætatis finem inutilē, ster-
rilem, infructuosum, stultum, vanum, hominibus
pariter & brutis communem expectatis? Quicum-
que enim nati sunt, aut senio tabescunt, aut ægri-
tudine corporis resoluuntur, aut violento impro-
uifoque casu aliquo concidunt. Quādo igitur om-
ninō semel è vita migrandum est, martyrium pro
Christi nomine, vt semper viuatis, alacriter assu-
mite: ac vitæ, quam omninō relinquere oportet,
ne parcite: sic pro necessitate voluntas. Quāquā
etiam si sempiterna essent terrena ista, nihilomi-
nus sic quoque pro cælestibus cōmutanda essent.
Verum quoniam fluxæ fragilesque sunt & illo-
rum comparatione magnoperè indigne, quis fu-
ror in his inuigilare, & illorum studio spem illam
beatam credentibus repositam negligere? Hæc
vbi dixit Christi miles, crucis se signo cōmunit,
& animi magna constantia, vultu intrepido, co-
lore nusquam mutato, ad supplicium hilaris con-
tendit: vbi tantam cordis præ se ferebat alacrita-
tem, vt non licetorum, sed angelorum manibus se
committere videretur, qui subitō post interitum
sublimem eum in cælum deferrent. Ad hæc tan-
tus illius populi clamor ac tumultus est factus, vt
vel tonante cælo nūquam similis sit auditus. Hoc
igitur huius præclari martyrij certamen fuit. Hoc
hodierna dies spectaculum vidit, quod proculdu-
bio tale est, vt nec temporis diuturnitas vnquam
abolere, nec longæ consuetudinis fastidium tol-
lere, nec aliud quidpiam quanuis magnum exu-
perare valeat. Nam quemadmodum solem quātō
magis aspiciamus, tantō magis eū admiramur, nec
villo modo assiduitate vilescit: sic & huius viri san-
ctissimi memoria, quo maiori eam temporis spa-
tio retinemus, eo recentior in nostris animis flo-
ret. In memoria enim æterna erit iustus. In terris
quidē, dum terra durabit: In cælis verō apud æ-
quum & altissimum iudicem dominum nostrum
Iesum Christum: Cui honor & imperium in æter-
na secula, Amen.

IN QUADRAGINTA

martyres.

Vis modus aut quæ fatietas mar-
tyrum memoriā prosequendi erit,
illi præsertim, qui eorum amore
ac charitate magnopere tenetur?
Nam honor in bonos à conferuis
collatus, benevolentia signifi-
cationem apud communem dominum habet. Pa-
lām est enim, quemadmodum is qui generosos
homines ac fortes cum honore exceperit, in simi-
li si forte contingat occasione, imitari non dedi-
gnabitur. Venerare igitur legitime martyres, vt
egregia tuæ voluntatis te testem adduces, ac de-
mum sine persequutione, sine igne, sine verberibus
ac plagis, eodem cum illis præmio dignus ha-
bearis. Nobis hodierna die non vnum propositū
est celebrare, neque duos, neque decem, sed viros
quadraginta: qui vnā in diuersis corporibus ani-
mā retinentes, in vna conspiratione & concordia

fidei, eandem erga res arduas constantiam, & pro-
veritate stabile propositum ostenderunt. Omnes
inter se similes, pares sententia, pares certami-
ne, Quamobrem & parem coronæ gloriæ sunt
promeriti. Quæ digna laus, quæ sermonis co-
pia his poterit adhiberi? Non enim linguæ qua-
draginta ad prosequendam talium virorum vir-
tutem sat fuerint. Nec solum multitudo tanta,
phalanx militaris, cuneus insuperabilis, æquē
& in bellis inexpugnabilis, ac in laudibus ine-
narrabilis. Sed horum vnus tantum, si legitime
fuerit oratione commendandus, nostram facili-
tè vim ingenij sermonisque facundiam supera-
bit. Igitur in medium eos per commemoratio-
nem adducetes, ad communem omnium hic
astantium vtilitatem constituere, palamque om-
nibus, quemadmodum in pictura, fortia illo-
rum facta reddere conabimur. Nam magnifi-
ca in bellis gesta, & oratores sapenmero, &
pictores pulcherrimè demonstrant. Hi oratione,
illi tabulis describentes atque ornantes: ambo-
que plures ad fortitudinem imitandam inducen-
tes. Quæ enim sermo historiarum per inductionem
præbet, eadem & pictura tacens per imitatio-
nem ostendit. Sic & nos martyrum virtutem
commemorantes, vos astantes excitabimus ac
vobis sub aspectum ipsorum facta reducentes,
eos qui sunt animo aliquātulum generoso, ac ip-
sis voluntate propinquiores, faciliè ad imitandum
accendemus. Hæc est enim martyrum vera laus,
alios ad eorum virtutem æmulandam inuitare.
Non enim encomiorum legibus, aut eorum quæ
in genere demonstratio reperitur, sermones
de sanctis villo modo seruiunt. Quoniam qui lau-
dant ceteros, ex mundi huius rebus materiam
vsurpare solēt: quibus autem mundus crucifixus
est, quomodo ex eo quidquam quod ad laudem
faciat, mutuari poterit? Non erat his sanctis vna
patria, alius aliunde venerat. Quid igitur, sine pa-
tria dicemus eos? aut orbis ciues? Sicut enim in
symbolorum collationibus, quæ oblata sunt com-
munia existunt omnium conferentium: sic & in
his beatis cuiuslibet patria cōmunis omnium erat:
& omnes è diuersis terrarum locis tanquam ex
vno duxerant omnia communia. Sed quid opus
terrestres memorare patrias, cum liceat quæ iam
illis vera patria sit nosse? Patria igitur horum
martyrum, dei ciuitas est, cuius auctor atque con-
ditor ipse deus. Hæc est superna Hierusalem,
quæ libera est, quæ est mater Pauli & omnium
ei similibus. Genus autem humanum aliud alij.
Genus vero spirituale vnum omnibus omnino.
Communis nanque eis pater deus, & fratres om-
nes non ab vno & vna descendentes, sed ex ado-
ptione spiritus in vnam concordiam inter se per
charitatem conuenientes. Chorus paratus, con-
uentus maximus eorum qui ab initio deum lau-
dant: non sigillatim congregati, sed cumulatim
dispositi. Quis autem dispositionis modus? Hi
magnitudine corporis, & ætatis flore, ac virtute,
ceteris omnibus præcellentes, ad militares or-
dines regendos promoti sunt. In tantam quoque
imperatoris dignationem venerunt, vt ob bel-
lorum experientiam & animi fortitudinem, pri-
mas apud eum obtinerent. Vbi vero iniquum
præconium, edictumque omnibus denuntiavit,
ne quis

Martyrum
laus vera.

ne quis Christum profiteretur, propositaque om-
nia pœnarum genera consentibus: multa quo-
que à iudicibus iniustis ira & feritas prodit: mul-
tæ tendebantur vbi que insidiæ, doli, delationes:
ignis insuper paratus, ensis in promptu, crux af-
fixa, bothrus, rota, flagella. In tanta igitur fidelium
turbatione nonnulli fugiebant, alij succumbe-
bant, alij fluctuabant quidem ante certamen so-
lis minis abstergebantur: alij vbi coram videbant
intentatos cruciatus, consternabantur: alij certa-
men incuntes, deinde vsque ad finem laborum
durare nequeutes, pugnam ac periculū detrecta-
bant: & velut in pelago naufragantes, quæ virtute
patientia parta multorum annorum secum in na-
ui uehebant, per impatientiam amiserunt. Tunc
igitur hi quadraginta inuidi & generosi Christi
milites cum præfectus imperatoris literas osten-
disset, & obedientiam requireret, libera voce, au-
dacter ac fortiter, nihil ex ijs quæ viderant exem-
plis expauescendo, sed minas omnes contēdendo
in mediū procedēs: En ait, Christianus sum.
Et velut in stadijs qui ad certamen prodeunt, di-
cunt sua nomina, & in locum pugne describuntur:
sic & hi tunc nobilitatis generisque ac dignitatis
propriae oblitī, tantum seruatoris sui profelsi sunt
nomen, quod omnes ordine fecerunt. Ex quo fa-
cta est omnium vna appellatio. Non enim talem
ac talem, sed christianos omnes se clamantes.
Hoc itaque cernens præfectus, anxius ac dubius
erat, an blandis verbis vel potius minis eos ad ob-
temperandum deduceret. Primum quidem ipsos,
si quo modo à pietate obstinata posset auertere
dulci aggrediret sermone: Nolite, inquit, iuvenes
ætatē perdere vestram, neque intemptiuam
mortem cum dulci hac & amœna vita commuta-
re. Absurdum nanque eos, qui in bellis sunt assue-
ti fortia gerere facta, morte prauorum hominum
perire. Post hæc pecuniam pollicebatur, honores
ex imperatore, dignitatesque ac ordines militiae
primos offerere. Cū his rebus nihil proficeret,
aliud genus aliumque modum tentauit: plagas,
mortes, pœnas intolerabiles ostendit. Et hic qui-
dem talia. Martyres verō qualia? Quid, inquit,
muneribus tuis nos demulcere studeas dei hostis
vt discedamus à deo viuente ac dæmonibus per-
niciosis seruiamus. Putasne tantum te daturum,
quantum eripere contendis? Tua respicio dona,
quæ nocumentum mihi conciliant, non accipio
honorem vnde mihi nascetur ignominia. Pecuni-
am da quæ permaneat ac continuò duret, gloriā
quæ semper floreat. Me imperatori vis facere fa-
miliarem, sed me à vero rege alienare quæris?
Quid enim hæc minima, quæ tu vocas magna, ex
mundo polliceris: cum mundus vniuersus à nobis
despiciatur? Non sunt omnia quæ videri possunt
spei paria, quam continuò retinemus. Vides hoc
cælum, vt aspectu pulchrum, vt magnum: & ter-
ram quanta est, quōtve in ipsa mirabilia? Nihil ho-
rum iustorum felicitati ac beatitudini æquipara-
ri poterit. Illa nanque velociter transeunt, hæc

continuò durant. Vnam tantum iustitiæ palmam
expecto, circa vnam gloriam quæ in regno est cæ-
lorum, sollicitor. Honoris superni cupidus sum,
pœnas vanas gehennæ metuo. Illius ignis mihi
formidolosus. Nam ignem eum quem vos nobis
intentatis, conferuus est. Nouit & ipse vereri eos
qui idola contemnunt. Sagittas infantium vestras
plagas existimamus. Corpus enim cædis, quod ed
clariorem assequetur coronam, quod magis tibi re-
sistet. Si vero defecerit, ed citius à iudicibus vio-
lentis solutum abscedet, qui quoniam corporum
dominum accepistis, etiam animabus dominari
contenditis: & nisi deo nostro præferamini, non
secus indignamini, quàm si ad extremum vsque à
nobis vituperemini, & hac ratione horrenda hæc
supplicia intentatis, vt pietatem nostram culpabi-
lem reddatis. At nacti estis non meticulosos, ne-
que huius vitæ cupidos, nec qui faciliè consternan-
tur. Pro charitate proque fide in deum & in rota
poni, & cruci affigi, & flammis vri, ac omnibus de-
mum modis torqueri parati sumus. Vbi verò hæc
audiit barbarus ille ac superbia tumidus, audaciā
ac loquendi libertatem minimè ferens furore per-
citus modum considerare cepit, quo mortem eis
acerbissimam prolixamque pararet: inuenit tan-
dem. Audite itaque rem quam duram sit commo-
tus. Animaduerso ille regionis naturam salebro-
sam, & collibus præruptam esse, ac brumæ tēpus
instare: obseruauit in qua maximè parte frigus ve-
hemens, ac boreæ flatus horridior esset. Iussit om-
neis nudos sub dio in media ciuitate congelando
mori. Nostis autem fratres dilectissimi omneis,
qui hyemis horrores estis experti quod sit genus
hoc pœnæ. Non enim nosse licet, nisi ijs qui ex-
plis similibus periculum fecerunt. Corpus in pri-
mis frigore prostratum, primum in pallorem cō-
creto sanguine vertitur: deinde turbatur & fre-
mit, dentes frendunt, venæ contrahuntur, adeo-
que & totum corpus confringitur. Dolor insu-
per quidam acutus, & labor inenarrabilis per me-
dullas penetrans, intolerabilem facit sic frigore
concretis dolorem. Deinde in acutum tendit, vt
ab igne, cum summa cremantur. Ab extremis nā-
que corporis partibus consequens vapor, & ad in-
teriora ac penitiora confugiens, quædam vnde
absistit mortua relinquit: nonnulla verò ad quæ
tendit doloribus afficit morte paulatim procedē-
te. Igitur sancti dei sub dio pernoctare in stagnō
quodam iussi sunt, quod pro mœnibus ciuitatis
erat, ac per brumam ita glacie cōcretum appare-
bat, vt equis peruium & accolarum pedibus tri-
tum esset. Aquæ vero solitum non retinerent
cursum, earumque natura mollior in lapidis du-
ritiem concreveret. Boreæ nanque mordentis
spiritus animantia omnia iuxta versantia interi-
mebat. Hic itaque audito damnationis iussu,
martyres, considerare quanta fuere constantia:
qui loco cum summa lætitia conspecto, vltimum
nuditatis amictum alacriter reijcientes, per fri-
gus ad mortem properarunt: non tanquam ad
supplicium, sed ad gloriosissima spolia rapien-
da, se inuicem hortando descendentes. Non e-
nim, inquit, amictum exuimus, sed veterem
hominem, concupiscentiæ deceptione corruptū
deponimus. Gratias agimus tibi domine, quod
cum isto amictu simul & peccatum exuere liceat:

Frigore e-
uicti.

E

F

Quoniam ob serpentem cum induimus, ob Christum verò exuimus. Relinquamus hunc amictum propter paradysum quam perdidimus. Quas domino qui pro nobis est spoliatus, dignas gratias reddemus? Quid magnum seruo, si ea quæ passus est dominus subeat? Nos causa sumus ut illi vestes detraheretur, longè magis quàm militum audacia qui eam diripere ac fortiti sunt. Durum profecto frigus, sed dulcis paradysus. Affligens glacies, sed delectabilis requies. Breui tempore durantes, sinus Abraham nos perpetuò fouebit. Vnà nocte cum quo sempiterno cõmutabimus. Incendatur frigore pes, vt cum angelis continuo saltet. Torpescat frigore manus, vt facultatem habeat in deum attollendi. Quot enim nostri cõmilitiones ceciderunt, fidem mortali regi seruantes? Nos pro fide in verum deum seruanda hanc vitam non projiciemus? Quot item malefici homines mortem tulerunt in scelere deprenti? Nos vero pro iustitia mortem non subeamus? Ne obsecro commilitones emolliamur, neu terga diabolo demus. Quando semel mori oportet, moriamur vt viuamus. Fiat sacrificium nostrum coram te domine: & velut hostiæ viuentes tibi placentes, nosmet hoc sæuo gelu immolantes abs te recipiamur. Pulchrum quidem sacrificiũ, pulchra oblatio, pulchrũ holocaustũ non quidem per ignem, sed per frigus absumptum. Hæc igitur & his similia credibile est inter se dixisse, ac cõmunem laborem in domino solatos esse. Veluti quandam in bello custodiam instruentes, eam noctem sæuos cruciatus sustinendo atque algendo præterierunt, tantum spe certa gaudentes, & hostem continuo deridentes. Vnum erat omnium votum: **Quadragesima** in stadium intrauimus, totidem domine coronas tribue. Non desit numero, hec vnus quidem. Pretiosum est tempus, quod quadragesima dierum ieiunio ornasti, per quod diuina lex in orbem transiuit. Quadragesima item dierum ieiunio Helias dominum exquirens videre meruit. Et oratio quidem eorum talis. Vnus ex eorum numero, inde per animi inconstantiam subterfugiens mœrorem socijs maximum reliquit, nec propter ea dominus eorum vota inania permisit esse. Nã propè aderat quidam, cui eorum custodia credita est in gymnasio quodam è vicino, à frigore seruatus, & exitum rei expectans, paratusque martyres, si qui fugerent, vt eis clare pollicitus fuerat, in lauacro quodam aquæ calidæ quod iuxta situm erat, excipere ac seruare. Res à præfecto astutè fuerat excogitata, talem videlicet inuenire certaminis locum in quo paratum damnati haberent refugium; vt omnem cepti propositi constantiam amitterent. Sed hoc martyrum patientiam clariorem reddidit. Non enim qui cogitur est constans sed qui liber & in oblectationis copia dura pati potest, is demum constans ac patiens est. Custos itaque dum hos obseruaret, quosdam è cælo descendentes angelos, ac coranas singulis martyribus vno excepto distribuentes aspexit. Is autem quem in donatum illi reliquerunt, ac honoribus cælestibus indignum iudicauerunt, ea repertus est animi mollitiæ atque inconstantia, vt statim laboris tolerantiam desperans, ad hostes transfugeret, miserabile prorsus spectaculũ, miles transfuga, vir fortissimus captus, Christi ouis à lupo direpta: & quod miserabilius, à vita perpetua cælestique excidens: neque hac postremò diu gaudes. Nam vbi calidam attigit aquam, corpore quod glacie torpebat dissoluto statim interiit. Custos vero qui prodigium hoc viderat, vbi illum fugientem conspexit, relictis omnibus sese in eius demisit locum, ac vnã cum sanctis illis vocem emisit: Christianus & ego sum. Itaque cum eius subita mutatione stuporem illis incuteret: & numerum impleuit, & mœstos ob socium amissum sanctos consolatus est: eos imitando, qui in acie prima vbi forte aliquis ceciderit, statim ordini alium restitunt ac surrogant, ne proximi incommodum patiantur. Talem igitur ipse se gessit. Vidit miracula cælestia, agnouit veritatem, ad dominum confugit, cum martyribus annumeratus est. Exemplum est apostolorum imitatus. Abijt Iudas, Mathias est surrogatus. Imitatus & Paulum qui heri persecutor, hodie factus est euangelizator. Superne & ipse vocatus, nõ ab hominibus neque per homines. Credidit in nomine domini Iesu Christi. Baptismũ suscepit, nõ ab vllõ, sed à propria fide: non in aqua, sed in proprio sanguine. Cum vero primũ illuxit, adhuc spirantes, igni traditi sunt, ac cineres in fluuium proiecti vt per omnem creaturam eorum transfret certamen. In terra primum exerciti, deinde in aère sub dio durauerunt: postremò igne crematos aqua excepit. Horum est ergo vera vox illa: Transiuimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium. Hi sunt qui nostram obtinentes regionem, quasi quedam turres cõtra aduersariorum incursum refugium exhibet. Nec vno in loco sese clauerunt, sed in multis locis hospitio recepti, multorum patrias ornauerunt: nec tamè separati, sed inter se commixti: si in singulos ipsos diuiseris, proprium numerum non excedunt: si vero in vnum congregaueris, quadragesimam nihilominus erunt, ac ita vt ignis natura permanent: Nam ille & ad progredientem transit, & totus est apud habentem: Sic hi quadragesima sunt vnum, & omnes apud singulos. Beneficium igitur hoc fratres dilectissimi, gratiam hæc minimè deficientem, ex deo obtinemus: Paratum est hic Christianis auxilium, Ecclesia videlicet martyrum, exercitus triumphantium, chorus laudantium deum. Sæpe operam dedistis, sæpe laborastis, vt vnũ pro vobis orantem inueniretis: quadragesima sunt hi, vnã orationis emittetes vocem. Vbi enim sunt duo vel tres in nomine domini congregati, ibi est deus. Vbi vero quadragesima fuerint, quis dubitet deum esse præsentem? Qui aliqua præmittitur angustia, ad hos confugiat: qui rursus lætatur, hos oret. Hic vt à malis liberetur, ille vt duret in rebus lætis. Hic mulier orans pro filijs auditur. peregrinanti viro reditum incolumem, ægrotanti vero salutem implorat. Cum his ergo martyribus nostras effundamus præces. Adolescentes suos coæuos imitentur, patres talium esse filiorum parentes exoptent, matres exemplum matris optimæ spectent. Nam vnus illorum mater alios iam penè frigore consumptos aspiciens: suum vero filium, ob vires aliquantulum validiores, & aduersus dura constantiam, adhuc viuum: & permittentibus licetoribus, vitæ consulere valentem: ipsum proprijs accepit manibus, ac curru in quo reliqui iacentes ad pyram ferebantur, apposuit

Martyrum gratiarum actiones.

Quadragesimæ maris celebritas.

Custos martyrum maris sit.

repta: & quod miserabilius, à vita perpetua cælestique excidens: neque hac postremò diu gaudes. Nam vbi calidam attigit aquam, corpore quod glacie torpebat dissoluto statim interiit. Custos vero qui prodigium hoc viderat, vbi illum fugientem conspexit, relictis omnibus sese in eius demisit locum, ac vnã cum sanctis illis vocem emisit: Christianus & ego sum. Itaque cum eius subita mutatione stuporem illis incuteret: & numerum impleuit, & mœstos ob socium amissum sanctos consolatus est: eos imitando, qui in acie prima vbi forte aliquis ceciderit, statim ordini alium restitunt ac surrogant, ne proximi incommodum patiantur. Talem igitur ipse se gessit. Vidit miracula cælestia, agnouit veritatem, ad dominum confugit, cum martyribus annumeratus est. Exemplum est apostolorum imitatus. Abijt Iudas, Mathias est surrogatus. Imitatus & Paulum qui heri persecutor, hodie factus est euangelizator. Superne & ipse vocatus, nõ ab hominibus neque per homines. Credidit in nomine domini Iesu Christi. Baptismũ suscepit, nõ ab vllõ, sed à propria fide: non in aqua, sed in proprio sanguine. Cum vero primũ illuxit, adhuc spirantes, igni traditi sunt, ac cineres in fluuium proiecti vt per omnem creaturam eorum transfret certamen. In terra primum exerciti, deinde in aère sub dio durauerunt: postremò igne crematos aqua excepit. Horum est ergo vera vox illa: Transiuimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium. Hi sunt qui nostram obtinentes regionem, quasi quedam turres cõtra aduersariorum incursum refugium exhibet. Nec vno in loco sese clauerunt, sed in multis locis hospitio recepti, multorum patrias ornauerunt: nec tamè separati, sed inter se commixti: si in singulos ipsos diuiseris, proprium numerum non excedunt: si vero in vnum congregaueris, quadragesimam nihilominus erunt, ac ita vt ignis natura permanent: Nam ille & ad progredientem transit, & totus est apud habentem: Sic hi quadragesima sunt vnum, & omnes apud singulos. Beneficium igitur hoc fratres dilectissimi, gratiam hæc minimè deficientem, ex deo obtinemus: Paratum est hic Christianis auxilium, Ecclesia videlicet martyrum, exercitus triumphantium, chorus laudantium deum. Sæpe operam dedistis, sæpe laborastis, vt vnũ pro vobis orantem inueniretis: quadragesima sunt hi, vnã orationis emittetes vocem. Vbi enim sunt duo vel tres in nomine domini congregati, ibi est deus. Vbi vero quadragesima fuerint, quis dubitet deum esse præsentem? Qui aliqua præmittitur angustia, ad hos confugiat: qui rursus lætatur, hos oret. Hic vt à malis liberetur, ille vt duret in rebus lætis. Hic mulier orans pro filijs auditur. peregrinanti viro reditum incolumem, ægrotanti vero salutem implorat. Cum his ergo martyribus nostras effundamus præces. Adolescentes suos coæuos imitentur, patres talium esse filiorum parentes exoptent, matres exemplum matris optimæ spectent. Nam vnus illorum mater alios iam penè frigore consumptos aspiciens: suum vero filium, ob vires aliquantulum validiores, & aduersus dura constantiam, adhuc viuum: & permittentibus licetoribus, vitæ consulere valentem: ipsum proprijs accepit manibus, ac curru in quo reliqui iacentes ad pyram ferebantur, apposuit

Templum Cæsariæ his xl. martyribus dedicatum.

Matris viri le facinus.

apposuit martyris vera mater. Non enim lacrymam indecorã effundere, aut aliquid humile loqui, vel indignũ agere visa est. Sed ò nate, inquit, perfice cum tuis cõtubernalibus iter beatum, ne à chorea deferaris, neve inferior alijs domino appareas. O matrem infelicem, ò bonæ radicis bonũ germen. Ostendit generosa parens, quæ admodum pietatis institutis cum magis quàm lacte educauerat. Et hic quidè sic nutritus, sic elatus est à pia genetrice. Diabolus vero his visis, præ verecundia discessit. Frustra nanque omnem propè creaturam nouerat, & tamen omnia à virtute martyrum superata vidit. Nox horrida & ventosa, tempus anni frigidissimum, corporea nuditas, patria borealis. O sanctum chorum, ò sacrum ordinem, ò cuneum inexpugnabilem, ò communes generis humani custodes, optimi curarum socij, precũ ac votorum inuicè suffragatores, legati apud deum potentissimi, astra mundi, flores ecclesiãrum: vos non terra contexit, sed cælum excepit. Aperit sunt vobis paradisi portæ, dignum profecto exercitibus angelorum, patriarchis, prophetis, & iustis omnibus spectaculum. Viri ætate florentes ac pares, vitam alacriter despicientes, supra parietes ac filios deum amantes, in ipso vitæ flore existentes, temporariam hanc vitam contempserunt vt in membris suis deum reciperent, mudo simul & angelis, & hominibus spectaculum facti, mœstos crexerunt, dubios in fide confirmauerunt, pijs desiderium auxere: vnum omnino pro pietate omnes trophæum erigetes, vna iustitiæ corona ornati fuere: In Christo Iesu domino nostro: Cui gloria & imperium nũc & in æterna secula, Amen.

B

HOMILIA IN ALIQVOT
scripturæ locos, vbi de varijs dissentit vitijs,
de acceptanda personis, ira, inuidia,
auaritia, habita in La-
cijs.

ERTAT inimicus, contenditque exteriore tumultu nostrum impedire sermonem. At nos eius cogitationes minimè ignorantes, aures pariter & mentes eorum, qui sunt hæc hodierna die congregati per ea quæ iã lecta sunt nutriamus. Eos vero qui nostro carent auditorio, misereamur. Non extramete discurretes, & alias res agetes: sed vbi corporibus, ibidè & animas existentes. Recordemini quæso ex his spiritualibus sermonibus, qui lecti sunt vobis hora matutina, doctrinarum vtilium nostrarum animarum medicinæ. Reminiscamini earum quæ sunt in psalmis monitionum, Prouerbialia præcepta, historiæ pulchritudinè, exempla; inuestigate: his addite apostolica mandata. In omnibus vero, tanquã coronida perfectionemque, verba euangelica coniungite, vt ex omnibus vtilitatem capientes, ad id demum contédatis ac reuertamini, ad quod quisque iucundè est affectus, & ad quod obeundum gratiam à spiritu sancto accepit. Nã sic omnino in multiformi ecclesiæ facie, quot sunt hominum differentia, totidem existunt sententia. Quot item ætatum & ordinum varietates,

C

totidem & peccatorum genera. Multimodæ multiformesque sunt diaboli insidia, & alios aliter decipit. Ad quod enim proniorem conspexerit, ad id proprijs vitur delinimentis atque illecebris. Verbi gratia. Constitit aliquis hic, inuidia tabefactam habes animam. Vtinam ne quis effect: hoc enim ante omnia mihi in votis est. Attamen humanæ naturæ valde difficile, siue magna siue parua animi perturbatione non tangi. Quilibet igitur è supradictis aliquid ad suum eligat vsum. Inuidus es? sume remedium. Iracundus es? præsto tibi est medicina. Nã de omnibus istis differitur. Dicemus autem, si fieri potest, de singulis breuiter aliquid decerpentes. Auarus es? Habes hic remedium. Superbus es? Hinc fastum domabis. Hinc animæ superbiam, si voles, castigabis. Hinc omnia tanquam è fonte copioso spiritualium sermonum bona exhauries, atque ita vbi abundè hauseris diues abibis. Primus sermo in proterbijs modo ænigmatis dicitur, vt mens nostra in obscuritate orationis se diligentius exercèdi, ac meditati sumat occasionem. Inquit enim: Qui leuia respexerit, misericordiam inueniet. An dicti huius sensum per te ipsum tenes, vel vt studiosus auditor à me requiris? quamobrem laudem consequatur qui leuia concipiet, cum laudabilia ex optione proueniant? Nos autem homines sæpe videmus, non qualia volumus, sed qualis est eorum natura quæ videntur. Ex quo si quid asperum fuerit aspectu, quale natura existit, tale videre fuerit. Si vero leuibus contingat oculos intendere, vnde laudabimur leuia videntes? Leuia sunt, quæ specie plana existunt. Asperum vero, quod inæquale primo apparet aspectu. Quoniam itaque inæqualis eorum quæ aspera videntur natura est, quomodo eum scriptura laudat, qui leuia magis quàm aspera viderit? Sic & damnare videtur montes, & valles, & scopulos, & saltus, & nemora quæ germinibus densa, adeoque aspera sunt vel etiam mare sæpenumero à ventis exasperatum, vel terram ab aratro profcissam, ac de plana molliterque iacente inæqualem tumulosamque factam. Num hæc qui viderit condemnabitur? & vbi, quæso, dei iustitia, si ea quæ coacti patimur, in his damnandi sumus. Si videro terram aliquam inæqualem quæ vt condita est, ita videretur: huiusne gratia condemnabor? Verum nihil illuc. Qui leuia videt, sublimius expende. Adstunt tibi ob oculos fratrum differentia? Hic pauper, ille diues, alius hospes, alius domesticus, seu te iudice, seu te iudicij partecipe vtuntur. Si iudicaueris, ne inæqualia videas, ne videas diuitem sublimem, pauperem humilem. Si tuis adstiterit, qui necessitati suæ consultum cupit, ne tum quidem inæqualia videas. Neu dicas: Hic mihi amicus, hic propinquus; ille mihi vtilis, alius peregrinus, ignotus, alienus: hoc enim modo misericordiam apud deum non inuenies: nec plana spectata. Natura nanque vna est. Homo & hic & ille: vna in vtrisque necessitas. Da fratri & peregrino. Nec fratrem auersare, & alienum tuum fac esse fratrem. Aequalia igitur respicere oportet. Ne præ notis alienum relinquant, eius necessariò subuenias vsui. Quærit ille te, vt suæ calamitatis solatium ac refugium, non personæ acceptatorem, non propinquo solummodo benignum, hospitem vero abijcientem.

Tentandi forma quæ demoni.

Qui leuia respexerit.

Non acceptanda persona.

Patre vno
nati sumus

Omnes enim in Christo propinqui: Omnes fratres, & ex vno patre nati sumus. Si spiritualem quæris, cælestis est pater deus. Si terrena quæris, mater terra est. Ex eodem luto omnes sumus constructi. Ex quo soror est natura secundum carnem, soror item generatio est secundum spiritum. Eundem tecum sanguinem habet: ex primo hominē eandem tecum à domino gratiam accepit. Respicere igitur plana, ut apud deum misericordiam inuenias. Ne dicas, ille diues est, & honore dignus,

A hic pauper, contemne autem pauperem. Noli in distribuendis honoribus respectus habere inæquales. Est enim diues sæpe mendax, rapax, libidinosus: pauper verò iustus. Non igitur tantum faciem spectabis, sed occulta penitioraque considera. Eum honora qui pretiosa possidet. Virtus verè sunt diuitiæ. Quid, quæso, ab externis probas homines, præcordia vero mentemque minimè curas? Bel externe quidem æs habuit, lutum vero sub ære fulgente absconditum. Si illustres in vita videris, considera æs esse apparens, intus canosa omnia. Contrà vero quidam aurum intus habent exteriori testa circumdatum: hoc est, thesaurum in vasis fictilibus absconditum. Hic castus est, ille libidinosus. Vtrum horum ditior: qui castitatem feruat, an qui pecuniam ex iniuria possidet? Certe qui castus. Huius memoria sempiterna: illius fragiles sunt diuitiæ, huius thesaurum fur nullus effodiet: illius diuitiæ hodie florent, cras marcescent, igitur respice æqualia ac plana, suum cuique tribuens honorem: pretiosiorum rationem habe, ut misericordiam inuenias. Prosequitur deinde:

De ira.

B Et cum homine iracundo noli commorari. Dic age, est ne inter vos quisquam inanis gloriæ cupidus, qui non sit iracundus? cupidus es inanis gloriæ? Non vides plana. Iracundus es? Et cum viro iracundo ne sedas. Vides quomodo per breuiloquentiam vitia nostra corrigantur. Itaque nisi aures vestras sermonibus nostris pulsemus, cordibus vestris sensum eorum quæ dicta sunt breuiter, haud insinuabimus. Tu itaque cogita, vbi lectum est quod me concernit? Quæ de iracundis sunt lecta, agnosce pro tuis qui iracundus es. Dico, hic meus est morbus, agnosco infirmitatem meam. Accipe remedium. Si acceperis medicum, & videris apud eum varia pharmaca varijs contenta tabellis, considerabis quid tuo morbo cōueniat. Non enim qui pede offendit, querit oculi curationem: sed qui oculum habet affectum, cōmodam opem quarit oculo. Itaque quisque sibi ex scripturis morbo suo cōuenientia sumat. Iracundus es? cohibe iram. Vir iracundus, inquit, turpis est: disce ex hac scriptura. Sit vultui tuo speculi vice. Nam impia cogitatio mentem obtenebrans non finit agnoscere, quale sit ira peccatum. Scriptura vero tibi dicit, vir iracundus turpis est. Quomodo turpis est? Decorem nanque & humanam quasi figuram amittit: feræ speciem indutus. Cōsidera parumper iratum. Furit, debacchatur, immutantur oculi, turbidi sanguineique fiunt, cor accenditur, sanguis commouetur. Hunc videas ut aprum dentes acuentem: loqui sæpe incipientem, ac verba imperfecta relinquentem. Multa quoque in corde non apparentia voluntatem, nec parentum nec liberorum rationem habet: nullis demum (ut libidinē propriæ satisfaciatur) parcit. In

alieno malo te ipsum cura: disce periculis alienis, ne & tu in idem incidas malum. Igitur scripturæ verba sæpe tecum repete. Vir iracundus, indrens: & cum iracundo noli sub eodem tecto agitare. O quàm malum cum tali commiseri, qui continuo latrat. Nisi enim eius fugias conuersationem, necessarium est eius te vias ediscere.

Dixit acerbum aliquid, iam animum tuum commouit. Veluti enim canis latratus, alterius canis tumultum prouocat: sic & animum tuum quiescentem ac dormientem vox illius excitauit, & facti estis inter vos latrantes, & controuersi veluti fundatis verba, & inepta & turpia inuicem iactantes. Dixit ille aliquid contumeliosum: tu vero insipientis imitatus stultitiam, maiore sc̄nore reddis. Recipiens ille è sermone contumelioso vices, non destitit: sed auget magis iram, magisque linguam acuit. Tu rursus accipiens, extolleris in tumorem. Qui autem in hac malorum contentione victor fuerit, longè inferior apud deum erit. Ergo vir iracundus, turpis est: & cum eodem noli commorari. Neve cœnabis cum viro inuido. Hic alius est morbus, vitæ hominum peculiaris, & animis nostris à natura insitus, & corda magis consumere aptus quàm ferrum. Liuior nanque vnus est in quo multa sunt mala. Vnum tantum vile, quod ipse auctori est incommodus. Inuidus enim ei cui inuidet parum admōdum, sibi verò multum nocere videtur. Tristitia doloreque in aliena felicitate absumitur: nec vicini agrum, sed seipsum destruit. Ne transferas terminos æternos. In possessionem orphanorum ne ingredi. Alium hæc verba morbum curant: auaros notant. Ne ingrediaris, inquit, in orphanorum possessionem, ut ad tuam possessionem ingrediaris. Possessio vero tua est regnum cælorum. Terminos patrum ne moueas, ne cupias proximi agrum. Ne villam villæ coniungas, ut tuam paulatim adaugeas. Quanto enim magis ex aliena possessione tibi fines dilatabis, tanto maiori culpæ obnoxius fueris. Deinde terra quidem hinc remanet, tibi breui tempore possidenda: nec tua ob auaritiam facta, sed eius qui tibi succedit, cui rem dimittis, vnde forte iniuste viuat. Terra stat in æternum, peccatum vero animam ut umbra corpus sequetur. Ut enim umbra corpus sequitur, sic peccatum animæ insitum. Ne adaugeas tibi peccatum. Auaritiæ namque malum stare necit aut quiescere: sed ignis naturæ simile. Ignis enim postquam incendium attigit, omnem properat absumere materiam. Nec prius desistere poterit, quàm materia defecerit. Auarum autè quid retinere poterit? Igne vehementior est, omnia cōtinuando finibus suis occupat: ea quæ sunt vicini, sibi aufert. Mox vbi alium sortitur vicinū, & quæ illius sunt ad se rapit. Non ea quæ retro sunt attendit, sed quæ his desunt, quæ uic ante se prospicit, à vicinis possessa, desiderat. Non ob ea quæ possidet letatur, sed ob ea quibus caret angitur. Neque ijs quæ congregauit, fruitur: sed cupiditate plura consequendi, se magis excruciat. Deinde vigilis ac curæ hinc oriuntur. Quanto enim diuitiæ magis augetur, tanto plus adferunt curarum. Iudex expectatur, & auarus cogitat: ne in ius trahatur, ne orphanus suas lachrymas in foro palam faciat. Nocte consultat, quomodo manè acerbos aduo-

De inuidia

E

De auaritia.

Auaritia
negotiorum

Auari
miseria.

aduocatos quosdā sibi præparet: quomodo persuasua testimonia conducat: quomodo & potentiam præualendo, & in iudicio mētendo, pauperem destitutum ac solitarium opprimat, & utrosque expugnet, & iudicem decipiens, & pupillum circumueniens. Eius animam hæc curæ continuo mordaces absumunt. Canis latrat, auarus putat furem esse. Mus forte perstrepat, & avari cor salit, quemlibet vel puerum suspectum habens. Filios iam grandes ut insidiatores aspicit, quod eorum iam ætas successione expetere videtur. **Quin** auaris aliud oritur incommodum: Vitam victumque suum in digitis expendit: Ex opibus alias palam, alias vero clam habet, ad spes incertas se ponens: spes, inquam, non spes. Si enim ad spes veras erat, ad æternam illā rectā præparatio fuisset. Nunc in cubili occultas abscondit diuitias, venientia quādoque incommoda, futuram forte metuens egestatem: quæ quidem an veniat, incertum. Veniet quidem tempus, quo pecuniam non dispensasse poenitebit. Hoc certum, & ego sum sponsor. Mæx sunt partes, fratres amarissimi, de omnibus vobiscum vitijs differere: vestrae autem diligenter attendere, ac ex ijs vtilitatem quæ audit accipere. Vestrum quilibet peccatum veluti serpens senectutem exuens, sic affectibus spoliatus iustitiamque indutus redeat, alius ex alio factus. Hac enim de causa fit iste cōuentus, ac patres nostri has fidelium cōgregationes in templis statuerunt, ut quæ singulis diebus discere non valeamus, ob eorum penuriam qui hæc doceant & admonent, singulis annis illa in communi solennitate ac celebritate conuenientes accipiamus. Deinde ea tanquam viaticum ad reliquum tempus custodiamus, & velut in recenti memoria continuo resonantia teneamus. Fugiamus itaque peccatum, opus iustitiæ sequamur. Noli, inquam, transferre terminos sempiternos. In possessionem orphanorum ne ingredi. Ne filios tuos auaritiæ causam facias. Filios habes? Eis thesaurum sempiternum thesauriza. Thesaurus nanque pecuniæ pietas est. Relinque bonam filijs memoriam, magis quàm diuitias multas. Fac omnes filio tuo oratione pietatis ac beneficiæ patres. Necessè enim te quādoque è vita discedere, deinde filium relinques paruum, tutorum auxilio indigentem. Si bonus honestusque fueris, quilibet ex te descendente uti suum nutriat. Remiscetur quod & tu quoque orphanorum pater dum licuit fuisti. Si verò in malicia vixeris, ac multos in vita læseris, & omni fera truculentior fueris, ijs qui tecum commercium habent, demum cum è vita discesseris, filiū tuum communem omnium hostem relinques.

B Quemadmodum enim scorpij filium, quicumque aspexerit metuet, ne vbi per ætatem licuerit, patris venenum imitetur, sic item & ex te descendentes liberos, ut paternæ iniquitatis hæredes futuros priusquam ad ætatem veniant, omnes cauebunt, illisque insidiabuntur. Quid igitur plures insidiatores ac inimicos tuis liberis paras, quum potius si toto tēpore viueres, dare te operā oporteat, multorum benevolentiam ad tuorum tutelam habere adiutricem? Quoniam autem incertum est, quā diu viuas, relinque per beneficentiam multos, qui pro te rem curent: ne quando te discedente è vita, deinde diuitijs quas congregas,

De ijs qui
filijs thesau
rizant.

ad successorem, ob odium forte apud homines contractū, minimè prouenientibus, moueant omnes caput, ac dicant, quomodo male parta male dilabuntur, & ad filios minimè transfusa sunt. Hæc ego tibi prædico ex humanis rationibus: quæ vero tibi à domino ex euangelio dicuntur, facile nosti. Ne igitur liberis prætaxas. Ne honestam apparentem causam ad peccati occasionem afferas. Qui enim filium fecit & te fecit. Qui etiam tibi occasiones nutriendi præbet, & filio præbebit vitæ subsidia. Quælibet enim propriæ vitæ rationem deo reddet. Quid nosti, cui thesaurizas? Thesaurizat, inquit psalmus, & nescit cui congregabit ea. Filius nanque eorum non est sæpe occasio quæ cumulatur: quæ tamen deinde aut furis rapacitas, aut parasitorum scophantarumve nuge, siue hostiū prædæ diripiunt ac lacerant, aut fames grassando absumit. Multa sunt enim quæ rē tollant atque absumant. Dic obsecro, quando à deo liberos petisti, quādo filiorū pater esse desiderabas, num tuis precibus hoc addidisti: Da liberos rogo ut illorū prætextu auarus factus gehēnæ tradar? da liberos, ne mandatis tuis obediā? da liberos, ut euangelium despicias? Non profecto hæc cōditione postulasti, sed filios quærebas vitæ adiutores communis. Doce miser bonis & verbis & exemplis, quales eos erga deum oporteat esse, qualesque sæpenumero vidisti. Hæc nanque sunt veræ diuitiæ, ipsa pecunia multo pretiosiores. Hæc hæreditas bona, à patre filijs relicta. In possessionem ergo orphanorum non intrabis, cum viro inuido non simul cœnabis. Dictum supra de inuidia. Ad maiorem eius mali custodiam nūc rursus aliquid addemus: Ipsa nanque proprium est diaboli vitium. Non enim diabolus statim creatus est diabolus: sed cum angelicam potestatem accepisset, in dæmonis naturam conuersus est, & factus iniquus dæmon. Hac enim iniquitate imbutus, & à dei familiaritate alienatus, ac ad partem defectiohis conuersus: postquam vidit hominem, paruum quidem animal supra omnē creaturam honoratum: quum esset antiquior homine, facile cōspexit, quemadmodum natalitia verbo tantum facta sunt, omniaque in mari viuētia (Produceat enim, inquit, aquæ reptilia animalium viuētium. Nam verbo fecit deus, & cetera illa quæ in mari Atlantico agunt.) Verbo item terrestria, elephantes, equos, boues, greges animalium, armenta que omnia: quodque mirabilius, verbo cælum & solem, verbo herbas, verbo vndas, tam quæ supra cælum sunt, quàm quæ subter in terra stant & concava replent, factas esse vidit: solum hominem manibus dei plasmatum esse. Hunc ei honorem inuidit. Eum nanque sole præstantiorem animaduertit, quum ille verbo, hic manibus sit conditus: & ille ob hominem constitutus, homo vero propter deum. Homo item ut deus esset, sol, ut homini famularetur. Considerauit insuper quemadmodum primum creaturæ, deinde, homo esset, quod ipsi tantum veluti patrifamilias cuidam donum plenam deus præpararit. Non enim ante omnia fecit hominem, ne pauper inique foret: sed prius cælum, tanquam tectum nobile sponte constructum constituit. Terram strauit, ut hominis pedibus solidū statueret pauimentum. Illā omni copia genereque herbarum ac fructuum florere,

De inuidia
tursum.

E

Inuidia diabolus
hominem.

Homini
creatio singularis.

ac abundare voluit. Iumenta item omnia, animalia quoque omnis generis, aliqua sub pastoribus, nonnulla syluestria ad corporis exercitationem: quaedam cum labore possidenda, vt chariora essent: quaedam praesto parata, vt vsui humano facile suppeditarent, subiecta protinus illi esse. Insuper fructum omnigenium e terra paratum. Vniuersam creaturam hominis vsui concessam esse vidit. Tantamque benevolentiam diuinam ac benignitatem erga eum prospexit, vt non contentus deus tot ei commoditates tribuisse, sed eum tanquam suas delicias & ornamentum proprium eligens, in paradiso collocauerit: in super angelos ei

A pædagogos adhibuerit. Deum postremo cum eo conuersantem, & eadem lingua cum eo colloquente. Vbi igitur agnouit hominem, vbi vidit tam exile animal ad angelorum dignitatem a deo vocatum, & per virtutem modestamque vite conuersationem ad vite perfectionem tendentem, inuidia motus, eum per insidias aggredi cogitauit: nec dum solus erat, potuit, aut causam ullam habuit. At postquam creata est mulier, tenerum quidem animal, cui conditor teniorem naturam dedit, vt paruulos humanius ac benignius educaret.

Mulier. (Si enim mulier austerior fuisset, nunquam plorantem infantem vlnis ac pectore foueret, ac complecteretur: nunquam proprii saepe cibi oblita, vbera sitienti tanta patientia præberet. Nunc autem matrum viscera somnum saepe a palpebris dei scutiunt, si quando infanti breue quid acciderit.) Vt, inquam, puer probe nutriatur, mulieris natura dulcior est, & humanior creata. Huius itaque humanitatis occasionem nactus diabolus, facilitatem eam, quæ virtutis gratia concessa erat, ad vitium conuertit. Est itaque inuidia diaboli proprium malum, quod satis exprimi nequit quod medicinam spernit. Qui caput, aut membrum ali quod dolent, medico morbum aperiunt: aut qui ægrotat inuidia, quid dicit? Angunt me proximi bona? Nam veritas hæc est, attamen hæc quisque verba fateri erubescit. Quid, queso, te affligit, proprium malum, an alienum bonum? Certe malum tuum incurabile. Canes enim nutriendo, mansuetos reddimus: inuidum vero & malignum beneficio nostro deuinciendo, longè peiorem reddimus. Non enim gaudet in ijs quæ recipit bonis: sed tua trifatur felicitate, quod facultas tibi sit eius vsui subueniendi. Noli igitur in diaboli deceptionem incidere. Inuidit enim tibi, inuidit, inquam, quum te e paradiso expulit. Per illum sentes & tribuli, per illum sudor & exilij principium: in quod incidens, ne obliuiscaris antiquæ patriæ. Memento nobilitatis tuæ. Recordare patriæ vnde excidisti. Reminiscere, quanto ille te damno mulctauit. Ne sequere illum, nè cum eo commercium suscipe vllum. Bis enim te læsit. Primum quum te ab initio eiecit. Deinde nunc reditum tuum turbare contendit. Incommodum nanque tibi primum intulit per mulierem. Et rursus per mulieris concupiscenciam restitutionem tibi prohibet amissorum. Fornicationem excogitauit, vt regno cælorum prohibearis. Prima iactura minime contentus, secudas etiam excogitat vias, cursum nobis ad beatam vitam obstruendo: quando murus est quidam, & impedimentum nobis iter faciētibus, ipsi mendacium innumeræ sunt ipsius

remora quibus nos impedit. Illius sunt quasi germina, crudelitas, asperitas, auaritia, cõtumelia, & quacunque verbo veritatis repugnant, hæc omnia sunt diaboli aduersus nos tela infesta. Osor est hominis quoniam & aduersus deum rebellis est, primum odio habuit, deinde & repugnauit omnipotenti, contempfit dominum, alienatus est a deo. Vbi vidit hominem ad ipsius imaginem factum, quum non posset in auctorem ipsum, quæ ante omnes lædere cupit, in eius imaginem suam exercuit malignitatem. Veluti si quis homo, quando regem inimicum attingere non valet, eius simulachrum cæderet. Vidi ego iam, partim audiui, res certa est, inter animalia hominibus inimicissima, pardalim quandoque in stadijs hominis oculos præ ira inuadentem. Qui feræ deludere furorem quarunt, hominis imaginem ei ex chara ostendunt. Illa statim furibunda eam concipit atque dilacerat: hoc argumento satis ostendens, quanta sit eius aduersus hominem inimicitia. Sic item diabolus in dei imagine quo sit erga deum odio ostendit, quando deum ipsum attingere nequit. Sic & contra nos bellum ipsius satis ostendit, dei esse illum aduersarium, & ante omnia deum petere. Ille miserum hominem ex vrbe Hierusalem, in Hiericunta deiecit: hoc est, altis locis ad ima. Est enim Hierusalem in colle sita, Hiericus autem in ora maris. Si quis vestrum locum vidit, scire potest rei veritatem, quemadmodum Hiericus in curuis Palaestina locis recumbat: Hierusalem verò in monte longè diffusa, supra reliqua loca eius regionis attollatur. Itaque homo e sublimi ad inferiora descendit, vt in latrones incideret: Hierosolymis taquam securo loco exijt, vt incideret in latrones solitudinem occupantes, qui eum & ceciderunt & spoliauerunt. Prius plaga, deinde nuditas narratur. Nam animæ plaga, peccatum. Nuditas vero animæ, immortalis amictus est ereptio. Peccatum nanque, gratiam per baptismi regenerationem nobis datam a bolet. Fornicatio plaga est, adulteriũ alia plaga, alia inuidia, libido alia plaga, auaritia item alia: quodlibet horum plaga est a latronibus, hoc est, demonibus nostris, ad culpam ministris, nobis inflicta. Post plagas vero spoliatus est. Si autem corporea fuisset vestis, prius spoliassent, deinde plagas addidissent, vt vestis seruaretur. Nunc autem plagæ præcedunt, vt planè discas, quemadmodum culpa, gratiæ priuationem atq; amissionem præcedit, quæ nobis per humanitatē domini nostri Iesu Christi data est: Cui gloria & imperiũ in æterna secula, Amen.

BASILIVS MAGNVS

de Humilitate.

DEBERAT homo in gloria quam apud deũ habebat manere, Et sublimitate habuisset nõ ficta sed vera, potentia dei sublimis, sapientia diuina præclar, æterna vita illiusq; bonis sese oblectas et alacris. Post quã verò diuinę glorię desiderũ mutauit, & maior

Paradisus hominis in

Plaga animæ spoliatio nem spirituum.

rem sperauit, & quam non poterat accipere apprehendere satagens, quam habere poterat perdidit, maxima illi salus est, quod & morbum curare licet, & ad pristinam dignitatem per amissionem redire; nec aliquem gloriæ prætextum per seipsum comminisci, sed a deo querere. Hoc nanque pacto lapsus corrigit, ita ad faciendam præceptum quod deseruit, recurrit. At diabolus quo falsæ gloriæ spe mortalibus imponat, non cessat a seipso incitatus ac prouocatus innumera ad hoc machinamenta comminisci, e quibus sanè magnũ est, quod pecuniarum opulentiam ostendit huiusmodi, vt illius nomine insolescat, vt cura illius afficiatur. Quæ quidem ad gloriam nihil confert, confert autem plurimum ad periclitandum. Quæ sitis nanque pecuniarum, argumentum est auaritiæ, possessio illarum nihil facit ad bonam existimationem, sed frustra inflat, inaniter extollit, & fere idem facit animæ, quod inflammatio corpori. Inflammatorum enim corporum tumor, nec sanus est nec utilis, sed morbidus ac noxius, periclitandi principium adferens, & perẽdũ occasio nem. Tale quid & circa animam facit superbia. Et non solum ex pecunijs nascitur animi elatio, neque superbo tantum qui ex pecunijs est victu & vestitu in sublime feruntur homines, sumptuosiores quàm necessitas exigit, ac voluptuarias menses struentes, nec pro necessitatibus vti se vestientes, amplas edes adornantes, famulorumque subsequantium copiam, & adulatorum innumerabilem cœtus post se trahentes, sed & Magistratus honorem ex populi suffragijs adepti, supra naturã exaltatur. Si populus magistratũ dederit, si quã præsidendi dignitatem assignauerit, & prerogatiuam honorem decreuerit, & hic quasi humanam excellentiam naturam, tantum non ipsi se putantes insidere nubibus: præterendos arbitrantur subiectos homines & aduersum eos quoque, vnde dignitatem quam habent acceperunt, eriguntur, & per quos quod sunt esse videntur, aduersum illos insolescunt, rem committentes dementia plenam cum gloria illorum quouis somno inaniore sit, & splendorem habeat nocturnis spectris vaniorem, & a populi nutu pendentem. Qualis erat demens ille Salomonis filius, ætate iuuenis, mentis vsu iuuenilior, qui populo maiorem regni administrationem petenti, duriorum comminatus & per minas illas amisso regno, inde dignitate quam habebat deiectus est, vnde maiorem regni gloriam sperabat. Insolentem quoque reddit hominem manuum dexteritas, pedum celeritas, & corporis venustas, quæ obiter morbis absumentur, nec animaduertunt, quod omnis caro foenum, & omnis gloria hominis est sicut flos fœni, quod fœnum ardescit & flos illius decidit. Talis erat roboris gratia Gigantum arrogantia, & Goliath fatui deum impugnans superbia, & venustatis gratia intumescens Adonias, & comæ magnitudine superbiens Abiãlon. Et ipsa quoque humana sapientia & prudentia, quæ inter reliqua mortalium bona potissima reputatur, & solidissima, inanem habet elationem, & in sublimitatem extollit non verã, nec quidquam ista valent, vbi diuina sapientia deest. Astutia nanque diaboli, qua aduersum hominem vsus est, irrita facta est: & quod ille insidiosè contra hominem machinatus est, non animaduertit

Diaboli astutia irrita facta,

sibi ipsi fore aduersum, non tantum illum sedens, quem a deo & vita æterna abalienaturum se sperauerat, quantum seipsum prodẽs apostata a deo factus, & morte sempiterna cõdemnatus. Et laqueo quem domino struxit ipse captus, inque eõ crucifixus: est quem se crucifixurum, & mortuum in eõ quem morte se extincturum sperauerat. Sed verò princeps iste mudi, primus, maximus, & inuisibilis mandanæ sapientiæ sophista, suis ipsius comminatis capitur, & in extremam reuoluitur insipientiam, multo magis illius discipuli, & amulatores etiam si innumera cõmententur, vbi se sapientes esse dicunt, stulti facti sunt. Pharaõ interitum callidè struit Israël, sed obseruauit inde irricam fore suam astutiam, vnde nihil huius expectabat. Quod videlicet infans propter ipsius mandatum morti expositus, occultè in aula sua regia entritus, & ipse ac totius Gentis Aegyptiacæ vires demoliturus, & Israël salutem restiturus esset.

Pharaõ.

Abimelech.

Iudæi.

Abimelech vero, homicida ille, Spiritus Gedeonis filius, qui septuaginta germanis illius filijs occisis, & altutum hoc ad Regni cõfirmationem adinuētum ratus, quos cædis huius habuerat ad ministros conterit quidem, sed & ipse vicissim ab illis conteritur, & tandem per mulieris manum ac lapidis iactum perit. Et Iudæi omnes cõsiliũ contra dominum sibi ipsis exitiosum commenti sunt dicentes, Si permiserimus eum ad istum modum, omnes credent in illum, & venient Romani ac tollent nostrum locum & gentem. Hoc cõsilio necem Christi aggressi, quali Gentem ac locum suum seruaturi, suo ipsorum cõsilio vtrũque perdidit, extorres facti & ab institutis suis & cultu abalienati. At in summa, innumeris exemplis poteris dicere, quàm sit inane, humana sapientia excellere, & quàm exile sit & humile magis magnificum ac sublime. Itaque nemo prudens, vel de sua ipsius sapientia vel alijs prerogatiuis quas fecerit, quidquam gloriabitur, sed obtemperabit paracleti beatæ Annæ, & Prophetæ Hieremias, qui dicit, Ne glorietur sapiens in sapientia sua, nec glorietur robustus in robore suo, nec diues in diuitijs suis. Sed quænam est vera gloria, & qua in re magnus est homo? In hoc, inquit, gloriatur, qui gloriatur, si sciat & cognoscat se esse dominum. Hæc est hominis sublimitas, hæc gloria & magnificentia, verè cognoscere hoc quod magnum est, & illi congratulari, ac gloriam a domino gloriæ querere. Dicit autem Apostolus, Qui gloriatur in domino gloriatur, vbi dixit, quod Christus nobis factus sit a deo sapientia, iustitia, sanctificatio & redemptio, vt sicut scriptum est, qui gloriatur in domino gloriatur. Nam eadem perfecta & omnimoda gloriatio est in deo quãdo neque propter suam ipsius quis iustitiam extollitur, sed agnoscit se quidẽ vera destitui iustitia, verum sola in Christum fide iustificatum esse. Et gloriatur in eo Paulus quod suam ipsius iustitiam contemnat, sectetur autem per Christum eam iustitiam, quæ ex deo est in fide, vt cognoscat ipsum & potentiam resurrectionis ipsius, & passionum ipsius communicationem, configuratus morti illius, si quo pacto ad mortuorum resurrectionem pertingat. Decidit hic vniuersa arrogantia sublimitas. Nihil tibi relictum est, o homo, de quo gloriari possis, cuius gloriatio & spes

in eo

in eo sita est, ut omnia tua mortifices, & futuram in Christo vitam quaeras, cuius primitias habentes in his nunc sumus, per vniuersum in gratia ac dono dei uiuentes. Et deus est qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate, deus item est, qui sapientiam suam, praediffinitam ad nostram gloriam, per spiritum suum reuelat: deus est qui in laboribus dat virtutem. Abundantius ergo sed gratia dei, quae est mecum: deus est qui eripit e periculis, idque praeter omnem humanam rationis spem. Ipsi, inquit, in nobis ipsis sententiam mortis acceperamus, ne consideremus in nobis ipsis, sed in deo, qui mortuos excitat, qui ex tanta morte nos eripuit, & eripit, in quem sperauimus quod & in posterum erepturus sit. Quid igitur teipsum, dic quaso, extollis, quasi propria habeas bona, cum gratias pro donis agere debeas largitori? Quid enim habes quod non acceperis? Si vero & accepisti quid gloriaris quasi non acceperis? Tibi non innotuit deus per tuam iustitiam, sed tu deo, per illius bonitatem: cognoscentes, inquit, deum, immo magis cogniti a deo. Tu Christum num per tua apprehendisti virtutem, sed te Christus per suum aduentum. Insequor, inquit, si quo pacto apprehendam quatenus & apprehensus sum a Christo. Non vos me elegistis, inquit, dominus sed ego elegi vos. An ideo superbis quod honore effectus es, & acceptam misericordiam ad occasionem arrogantiae rapis? Et tunc cognosces ipsum quisquis es. Sicut Adam eiectus e Paradiso, sicut Saul destitutus spiritu dei, sicut Israel a sancta radice resectus. Fide, inquit, stas? Noli sublime sapere, sed time. Gratiam sequitur iudicium, & quo pacto donis sis vsus, requirit Iudex. Si vero ne hoc quidem intelligis, quod honore potitus es, sed gratiam dei praenimia stupiditate propriam reputas virtutem, non es honoratior beato Apostolo Petro. Neque enim Christum plus potes diligere quam ipse, qui vsque adeo illum dilexit, ut & mori pro eo voluerit. Verum quoniam arrogantius dixerat, etiam si omnes scandalum patiantur in te, ego tamen nunquam scandalum patiar, humanae traditus est pusillanimitati, & prolapsus est in negationem, lapsu institutus ad pietatem, & edoctus etiam alijs infirmis parcere, ubi suam ipse cognouit imbecillitatem, & conspicue didicit, quod quemadmodum, cum in pelago mergeretur, dextera Christi releuatus est, ita & in scandalorum fluctibus, cum per diffidentiam periclitaretur Christi virtute seruatus sit, qui etiam ipsi quod postea accidit praedixerat. Simo Simon, inquit, Ecce Satanas expetiuit vos, ut cribret inftar tritici, & ego pro te rogavi, ne deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Petrus itaque ad hunc modum reprehensus merito opem domini adeptus est, ut arrogantiam reijceret, & infirmis parceret institutus: Phariseus vero ille, impudens & vehementer superbus qui non solum in seipso confidentiam habuit, sed & publicanum apud deum traduxit, iustitiae gloriationem superbiae vitio perdidit, & descendit publicanus, praepso iustificatus, propterea quod gloriam sancto deo dedit, & nec suspicere ausus fuit, sed solum propitiationem expetiuit, seipsum & habitum, & pectore percusso & fo-

lam quaerendo propitiationem condemnans. Vide igitur & obserua exemplum grauis nocumendi, quod adfert superbia. Iustificationem amisit per superbiam elatus, mercedem perdidit per confidentiam temerarius, infra humilem & peccatorem abiectus est, seipsum supra illum extollens; & non dei iudicium expectans, sed suum ipsius proferens. Tu vero aduersus neminem vnquam insoleas, ne vehementer quidem peccatores. Animi modestia & humilitas eum saepenumero eripit, qui plurimum & in magnis deliquit. Nolis itaque teipsum pra quoquam iustificare, ne quo pacto fiat, ut per tuam ipsius iustificatus diuina sententia condemneris. Non iudico meipsum, inquit Paulus, nihil enim mihi ipsi conscius sum. At in hoc non iustificatus sum. Qui vero me iudicat dominus est. Putas quod aliquid recte feceris? Gratias age deo, nec contra proximum extollere. Opus suum, inquit, probet vnusquisque, & tunc in seipso tantum gloriationem habebit & non in alio. Quid enim utilitatis attulisti proximo, quod fidem es confessus, aut exilium propter nomen domini perpeffus, aut ieiunandi molestias tolerasti? Horum utilitas non est alterius, sed tua. Metuas similitudinem ruinae qua cecidit diabolus, qui contra hominem elatus subitus hominem cecidit; & in proculcationem traditus est ei quem ipse calcauerat. Talis est & Israelitarum ruina. Elati namq aduersus Gentes tanquam immundas, ipsi verofacti sunt immundi; Gentes vero purificatae, & illorum iustitia facta est instar panis menstruatae mulieris: Gentium vero iniquitas & impietas per fidem est abluta. Omnino verememor esto parcemiz. Superbis, inquit, resistit deus, humilibus vero dat gratiam. In promptu habedictum illud domini. Quisquis seipsum humiliauerit exaltabitur, & qui seipsum exaltauerit humiliabitur. Ne sis iniquus tui ipsius iudex, neque ad gratiam teipsum examina, si boni quidquam habere te putaeris, illud in numerato tenens, eorum sponte oblitus, neque eorum gratia quae hodie recte facis insoleas, eorum quae paulo ante atq; olim male designasti, veniam tibi ipsi largitus, sed si quando te praesens benefactum non nihil elatum reddit, ad memoriam reuoces quid olim mali feceris, & cessabit insensata illi animi inflatio. Et si quenquam in praesentiarum delinquere videris, ne hoc solum in illo spectes, sed cogita simul quae recte vel fecerit olim vel nunc quoque faciat, & deprehendes saepenumero talem si singula inquitieris, nec particulas quasdam duntaxat scrutatus fueris, te esse meliorem. Neque deus enim hominem particulaxiter examinat. Nam ego, inquit, & opera & cogitationes ipsorum coniunctim producturus venio. Et cum Iosaphat Regem aliquando propter peccatum regens commissum reprehenderet, simul & recte factorum mentionem fecit dicens. Veruntamen & actus quidam boni inuenti sunt in te. Ita & similia contra animi superbiam perpetuo nobis ipsis occinamus, nos ipsos deturbantes ut a domino exaltemur, imitantes dominum qui ad extremam vsque humilitatem e caelo descendit, & rursus ex humilitate ad competentem sublimitatem exaltatus est. Vniuersam namque domini dispensationem ad humilitatem nos instruire deprehendimus. Cum infans esset, mox in spelunca,

Humilitas Christi.

lunca, nec lecto sed praesepi imponitur. Deinde in domicilio fabri & matris pauperulae nutritur, subditus matri & illius sponso. Docetur, audiens quorum non egebat, interrogans vero, & interrogado admirabilem declarbat sapientiam. Subditur Ioanni, & baptismum suscipit a seruo dominus. Nemini aduersariorum resistit, neque inenarrabilem suam potestatem in quemquam vibrat, sed quasi potentioribus cedit, & potestati temporariae potentiam quam illa habebat permittit. Principibus sacerdotum in forma rei sistitur, ad praesidem ducitur, & iudicium illius sustinet. Et cum posset calumniatores suos arguere, silentio tolerat illorum calumnias. Conspuitur a seruis ac vilissimis pueris. Morti traditur, eique hominum iudicio turpissimae. Ita hominem omnia ab ipsa natiuitate ad mortem vsque exercuerunt. Post tantam vero animi humilitatem tandem & gloriam suam exerit, vna secum glorificans quotquot cum ipso ignominiam tulere, quorum primi sunt beati discipuli qui pauperes ac nudi orbem percurserunt, non in sapientia sermonis, non sequacium multitudine suffulti, sed soli, & piscatores, & desolati, terram ac mare peragrantes, flagris caesi, lapidati, persequutione iactati, tandem occisi. Ista sunt nobis paternae ac diuinae institutiones. Ad horum nos imitationem coteramus, ut ex humilitate nobis sempiterna nascatur gloria, quae perfectum est ac verum Christi donum. Quoniam igitur pacto ad salutarem hanc animi humilitatem perniciose superbiae elatione relicta descendemus? Si perpetuo studium modestiae exerceamus, nec quidquam contemnamus tanquam a quo nihil sumus laesi. Vita namque studijs & exercitijs assimilatur anima, & qualia facit talis etiam formatur, & iisdem configuratur. Sit tibi & ornatus, & indumentum, & incessus, & cathedra, & certa ac tranquilla alimonia, & lectus paratus, & domus, & vasa domestica, quorum omnium vsus sit ad frugalitatem, & sermo, & cantus & proximi conuersus, & haec ad mediocritatem magis quam ad festum. Vide ne in sermone arrogantiam vsurpes sophisticam, neque in cantu ad voluptatem accommodata voces superiores habeant, neque dictionem ostentent superbam ac grauem. Sed in omnibus splendore ac magnificentia detrahas, comis erga amicam, mansuetus erga domesticum, patiens erga temerarios, humanus erga humiles, patronus afflicto, inuisens in dolore constitutos, in summa, ne minime contemnens, suauis in appellatione, alacer in responsione, dexter, & expositus vniuersis, neque tua ipsius celebras encomia, neque alios qui hoc faciant subornans, neque inhonestam de proximo famam admittens, & virtutes tuas ac prerogatiuas quantum fieri potest obtegens, peccatorum vero gratia teipsum accusans, nec expectans ut ab alijs reprehendere, vt idem facias quod iustus, qui in principio sermonis seipsum accusat, & sis qualis erat Iob, * quem non puduit vrbis tumultuationem propriam contra se depradicare ruinam. Ne sis increpando molestus ac seuerus, neque statim, aut cum animi commotione quenquam reprehendas. (Resipit enim hoc contumaciam quandam) neque propter modica delicta condemnes aliquem, quasi rigidus ac praedurus iuris exactor, sed eos qui deliquerunt complecta-

re, & spiritualiter instruas, quemadmodum admonet Apostolus, considerans teipsum, ne & tu tenteris. Et tantum studij impendas ne apud homines gloriosus habere, quantum impendunt alij vt glorificentur, siquidem Christi memor fueris, qui mercedem apud deum amittit, dicit, si sponte apud homines cupias illustri haberi, & bonum ad hoc facias vt conspicuus sis hominibus. Absulerunt enim, inquit, mercedem suam. Itaque nolis tibi ipsi nocere, apud homines conspicuus esse cupiens. Quandoquidem deus, magnus ille, spectator est, illi placere gestias, nam splendide remunerat. At praeratus es alijs, & concomitatur te homines ac glorificant? Par esto subiectis, non tanquam dominium exercens aduersus clericos, vt Apostolus, inquit, neque secularibus te principibus conformes. Qui namque primus esse cupit, omnium hominum seruum esse iubet Christus. Vt summam dicam, ita persequitor animi humilitatem, vt decet humilitatis amatorem. Ama illam, & glorificabit te. Hoc pacto ritum ad veram gloriam pertinges, quae est coram angelis, quae est apud deum. Agnoscat te Christus tanquam discipulum suum, coram angelis, & glorificabit te, si humilitatis ipsius fueris imitator, qui dixit, discite a me, quoniam mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris, cui sit gloria & imperium in saeculorum saecula, Amen.

Vel qui non est veritus vrbis tumultuationem, propterea seipsum predicans casum.

HOMILIA BASILII MAGNI, non adhaerendum esse rebus secularibus.

EREBAR quidem ego, dilecti, ne molestus vobis esse viderer, dum frequenter sermonis stimulos vehementius admoueo, tanquam superflua quandam animi confidentiam ostendens, quae nec hospitum deceat, nec ei qui & ipse similibus vitijs obnoxius est copet. Vos vero reprehensionibus istis ad benevolentiam potius prouocati estis, & linguae nostrae verbera maioris desiderij incitamentum fecistis. Nec insolens aliquid commisit. Estis enim sapientes in ijs quae sunt spiritus. Argue autem sapientem & diliger te, dicit alicubi in prouerbijs suis Salomon. Quapropter etiam fratres eandem paranesim aggredior, vt quocumque pacto, quantum mihi possibile fuerit, a diaboli vos rete ac laqueis abducam. Plurimum enim nos dilecti & varijs modis veritatis hostis quotidie impugnat. Impugnat autem ita, sicut scitis, vt nostris ipsorum desiderijs iaculorum vice aduersum nos vtatur, & perpetuo e nobis ipsis vires sumat quibus nos laedat. Quoniam enim maiorem potentiam illius vim dominus insolubili lege praesit, nec permittit, vt vno impetu genus mortalium a facie terrae deleat, per nostram insipientiam inuidus furrim contra nos victoriam molitur. Et quemadmodum peruersi quidam & subdoli homines, quorum studium est & propositum ex aliorum bonis ditescere, eam tamen potentiam

* ος δὲ πρὸς τὴν ἀνοχλίαν πάλαι ἐπ' αὐτὸν ἔξαγορεύσασα τὸ ἴδιον πάλαι μα.

rentiam non habent, vt aperta violentia vtantur, vias infidiose obfidere solent, & si locum aliquem circa illas aut conuallibus profundis interruptū, aut dumorum densitate obfcurum viderint, in illum sese abdunt, & huiusmodi velamento viatorum circumquaque conspectum, ne prouideantur, amoliti, ex inopino illos adoriuntur, ne quicquam eorum laqueos periculosos videre prius queat, quam in illos incidat, ita & Satan insensus nobis & antiquus hostis, mundanarum oblectationum vmbri sese insinuans, quæ periculose circa vitæ huius viam latronem oculere solent, & latibula præbere infidiori, inde improuisos nobis perditionis laqueos subftrnit. Oportet itaque nos siquidem tuto propositam vitæ nostræ viam percurrere, & animam nostrâ simul ac corpus à vulnerum dedecore liberare, Christo sistere, & victoriæ coronas apprehendere vouerimus animi oculos perpetuò vigiles circumquaque deducere, & quidquid iucundum apparet mox suspectum habere & prætercurrere, nec aliquam illi cogitationem applicare, etiam si aurum copiose propositum videatur, & idoneum quod à volentibus tollatur. (Diuitiæ nâque, inquit, si affluerint, cor illis apponere nolite) etiam si quascunq; delicias terra proferat, & pretiosa tabernacula ostentet (nostra enim conuersatio in cælis est, vnde & seruatore[m] expectamus Christū) etiam si choreas, comestiones, ebrietates & mensas concentuum modulatione iucundas videamus. (Vanitas enim, inquit, vanitatum, & omnia vanitas) etiam si offeratur venustus corporum, in quibus animæ peruersæ habitant. A facie nanque mulieris sicut à facie serpentis fuge, inquit Sapiens (etiam si copia detur potentatum, ac tyrannidis, & satellitū, vel adulatorum, ad hæc & thronus sublimis ac splendidus subiectas habens ad voluntariam seruitutem, & gentes & vrbes. (Omnis enim caro, inquit, fenum est, & omnis gloria hominis sicut flos foeni: arefactum est fenum, & flos decidit.) Sub his nanque omnibus ita iucundis latebras suas habet communis noster hostis, expectans num per obiectorum spectacula illecti relicta regia via ad ipsius aliquando infidias ipsi vltro declinemus. Et plurimum sanè timendum est, ne quo pacto illis incaute adcurrētes, & oblectationem illam quam vsurpantibus offerunt, nihil habere periculi putantes, primo statim gustu dolose abditum hamum voremus, atque illo postea, nolimus velimus, ligati ad terribiles latronis latebras, mortem scilicet, per huiusmodi illecebras imprudentes trahamur. Necessarium itaque omnibus & vtile est fratres, vt quemadmodum viatores solent ac cursores cautè proficiscamur, & ad perficiendum hunc cursum animabus nostris vndique agilitatem venati, sine vilo respectu ad viæ huius terminum properemus. Et nemo me noua fingere nomina suspicetur, quod iam humanam vitam iam voco, cum & Dauid propheta vitam hanc ita nominarit, nunc quidem ita alicubi dicens: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini: nunc verò ad dominum suum clamans: Viam iniquitatis amoue à me, & in lege tua miserere mei. Et vbi præpopere[m] dei auxiliū contra calumniatores collaudas, & ad lyram suam illud iucundè applicans, dicit: Deus qui præcinxit me virtu-

te, & posuit immaculatam viam meam, merito vbique terrenam hominum conuersationem, siue celebrandam, siue prauam, ita vocandam esse ratus. Quemadmodum enim qui institutum iter expediunt, pedum gressus, ad cursum inter se cōcertantes ad anteriora proferentes, & priorem semper pedem terræ innixum veloci alterius trāl positione posteriorem ostendentes, facile ad viæ terminum promouent, ita & qui ad vitam hanc à conditore producti sunt, confestim in illius principio temporum articulis ingredientes, & priorē ex illis semper posteriorem relinquentes, ad vitæ metam pertingunt. An non & vobis præsens hæc vita quasi continua quædam via porrecta, & iter quoddam ætatibus, quasi quibusdam viatorum diuersorij distinctum videtur, quod vnicuique professionis initium quidem parturitionem maternam exhibet, cursus verò terminū sepulchrorum scenas submonstrat, & ad illas quosuis deducit, alios velocius, alios tardius, & hos quidē per omnia temporis interualla proficiscētes, illos autem ita vt ne prima quidē vitæ diuersoria tenēat: Aliæ itaque viæ quæ ab vrbe vna ducunt, in aliam declinari possunt, ne per illas ambulet, qui non vult: hæc verò, etiam si differre cursum queamus, viatores suos vi correptos ad destinatam à domino metam trahit. Nec fieri potest, dilecti, vt qui portam ad hanc vitam ferentem egressus, & hanc viam semel ingressus est: non etiam ad illius terminum perueniat, sed vnusquisque nostrum post quàm materna claustra euasit, statim temporis obligatus fluctibus prouoluitur, eum semper diē quem iam vixit, post tergum relinquens, & ad hesternum nunquam, etiam si cupiat, redire valens. Nos verò lætamur ad anteriora delati, & vbi ætates protulimus, quasi augmentum aliquod nasci gaudemus, beatumque ducimus, si è puero quicquam in virum, & è viro in senem euaserit: ignari quòd singulis diebus tantum de vita hac amittimus, quantum temporis viximus: nec sentimus quàm vita nostra absumatur, licet perpetuò illam à prætercurrente, ac præterlabente tempore metiamur: neque cogitamus quàm incertum sit hoc tempus, quod ad perficiendum cursum nostrum, qui in hanc nos professionem emisit, concedere proposuit, & quando vnicuique nostrum portas, quas ingrediamur, reseraturus sit, & quòd oporteat nos quotidie ad migrandum ex hac vita paratos esse, & nutum domini fixis oculis expectare. Sint lumbi vestri, inquit, præcincti, ac lucernæ ardentes, & vos similes estis hominibus expectantibus dominum suum, quando reuertatur à nuptijs, vt venienti ac pulsanti confestim aperiant. Nec diligenter spectare satagimus, quænam onera facilia nobis ad hunc vitæ cursum sint, & talia quæ cum collectoribus suis hinc transferri, ac futuram vitam propria possidentium se facta iucundam reddere queant, & quæ sint grauiora, molesta, terræ adhærentia, & quæ non soleant hominibus planè appropriari, nec talia, quæ propter portè illius angustiam possessores suos sequi valeant, sed quæ colligenda fuerant, relinquimus, quæ verò contemnere conueniebat, illa colligimus: & quæ nobiscum vniri, & animæ simul & corpori verum & cognatum ornamentum esse possunt, istis animum non aduertimus: quæ verò perpetuò aliena à no-

à nobis perseuerant, & solam nobis turpitudinis labem aspergunt, hæc coaceruare conamur: frustra nobis ipsis molesti, laboremque instituentes haud dissimilem ab eo, si quisquam seipsum seducens in dolium pertusum aliquid infundere voluerit. Hoc sanè omnibus puto etiam idiotis cognitum esse, quòd nihil eorum quæ in hac vita iucunda sunt, & quorū gratia plerique insaniunt, verè nostrum sit, aut fieri soleat, sed omnibus simul aliena videantur, tam qui illis frui putantur, quàm qui ne attingunt quidem. Neque enim si quidam infinitā vim auri in hac vita coaceruant, idcirco perpetuò illis aurum hoc proprium manet, sed vel à viuētibus adhuc, licet vndique obligatum, ad potentiores transfuens aufugit, aut in mortis iam articulo constitutos deserit, nec vult vnà cum possessoribus suis emigrare, sed isti quidem ab eo, qui animas violētè à misera hac carne separat, ad necessariam compulsi migrationē, ad pecunias crebrò respectant, & quos à prima ætate sudores illarum gratia tulerunt, deplorant: diuitiæ verò aliorum manibus inhiant, istis colligendi tātum labore & auaritiæ crimine inflcto. Neque si terræ quisquam innumera possideat iugera, domos magnificas, omnis generis animalium greges, & omnem acquirat inter homines potentatum, perpetuo istis fruatur, sed modico quidem tempore ab ipsis nominatus, alijs iterum opulentia suam cedit, ipse euigatus tellure conditus. Sæpenumero autem & antequam sepeliatur, & antequam bonis cedat, videbit illa in manus venisse aliorum, idque forsitan inimicorū quoque. Aut ignoramus quàm multi agri, quàm multæ ædes, gætes, & vrbes adhuc illis viuētibus à quibus olim possidebantur, aliorum dominorum nomina induerint, & quomodo qui olim serui fuerunt ad principatus thronum ascenderint, ac rursum aliquando domini ac heri vocati, cum subditis ad seruiendum præsto esse soliti fuerint, & suos ipsorū seruos venerati sint, rebus, vt in taxillorū circumuolutionibus fieri solet, repente mutatis. Ea certè quæ ad cibum nobis ac potum adinuenta sunt, & alia omnia, quæ supra necessitatis vsum opulentia contaminans, ad ingrati ventris ac nihil continentis cultum excogitauit, quando nostra sunt, etiam si continuo hauriantur. Quæ vbi gustu modicum aliquid voluptatis, idque in transitu tātum reliquerunt, mox tanquam molesta & superflua ægrè toleramus, & studiose quocunq; pacto eijcimus, vt plurimū de vita periclitantes si visceribus immorari permittantur. Itaque multis attulit mortè satietas, & causam dedit, vt nullo cibo amplius vti potuerint. Lasciua deniq; cubilia, & impuri congressus, & quæcunq; anima furens & efferrata operatur, an non quamlibet naturam manifestè lædunt, & conspicuè viciant, & quæ verè cuiusque sunt propria bona abalienant & imminuunt corporis vigore per cōcubitus attenuato, ac membrorum legitimo, & ad corporis habitudinem attemperatissimo nutrimēto direpto? Proinde & vnicuique illorum, qui cubilibus impudicis inuoluntantur, vsuuenit, vt post actum, mox atque carnis cæstrum elanguit, & ad detestabilem finem eorum quæ tentauit, animus pertingit, ac veluti ex ebrietate quadam & grandi tempestate sese recolligens, vbi nam sit otium recogi-

tandi nactus est, vehemens illum incontinentiæ poenitudo subeat. Sentit enim iā corpus ignatius & ad ea quæ necessaria sunt obeunda torpidum & imbecille factum. Hoc sanè & prædicitur cōsiderantibus temperantiæ & continentia lex in palæstris data est, quæ adolescentū corpora contra voluptates communiret, nec permitteret certatibus vel tantillum illustres contueri formas, si quidem capitibus suis coronas aptarent, propterea quòd certati risum adferat incontinentia, nō coronam. Hæc quidem tanquam omnino aliena & inania, & quæ nulli propria fieri possunt, bonū est clausis oculis prætercurrere: eorum autem quæ verè nostra sunt, multā conuenit habere rationem. Quid autem verè nostrū est? Anima scilicet qua viuimus, tenuis cuiusdam & spiritalis naturæ existens, nec quoquam eorum quæ naturam hominis premunt, opus habens, & corpus quod animæ vehiculi loco ad hanc vitam à conditore datum est (Hoc enim homo est, mens videlicet accommodæ ac competenti carni inclusa.) Et hoc à sapientissimo omnium opifice in vter materno fingitur, hoc in lucem è thalamis illis obscuris parturitionū tempore producit, hoc ad principatum terrenorum dispositum est, illis creatura ad virtutis exercitium substrata est: illi vis quædam inest imitari opificis potentiam, & constantem cælestium rerum moderationem adumbrare in terris. Hoc euocatum ex hoc seculo emigrat, hoc tribunali eius, à quo deductum est, sistitur, hoc in iudicium vocatur, hoc actorum in hac vita retributionem accipit. Et virtutes quoque in nostram transire possessionem deprehenderit quis, quando per exercitium ac diligentiam eo euadunt, vt cum ipsa nostra natura quasi coaliscant & iucundentur, & neque in terra nos adstrictos deserere cupiant (nisi violenter ipsas vltro per inductionem peiorum actuum abigamus) & ad futuram vitam properantes præcurrant, inque ordinem angelorum creatum collocant, ac sub conditoris oculis in seculum resplendent. Opulentia verò & potentatus, & splendor, & delitiæ, & omnis huiusmodi cumulus, qui quotidie per nostram insipientiam augetur, neque nobiscum ad hanc vitam processit, neque cum quibusdam ex illa migravit vnquam, sed in quolibet homine fixum est & constans, quod à iusto quodam olim dictum est, nempe, nudus egressus sum ex vtero matris, nudus etiam abibo. Itaque qui sibi optimè cōsultit, animæ quidem quàm maximè curam habebit, illiusque sinceritatem ac genuinam puritatem perpetuò illibatam conseruare conabitur: carnis verò, siue illa fame tabescat, siue cum frigore & æstu lætetur, aut morbis prematur, aut violentum quid à quibusdā patiat, exiguam rationem habebit in vnaquaque molestia illud Pauli clamans, ac dicens: Etiam si externus noster homo corrumpitur, internus tamen renouatur de die in diem. Nec vbi vitam suam in periculum vocare viderit metu percussus apparebit, sed ad seipsum cum fiducia dicet: Scimus quòd si terrenum nostrum huius tabernaculi domiciliū resolutum fuerit, ædificationem ex deo habemus domicilium non manufactum, sempiternum in cælis. Si verò quisquam & corporis, rationem habere voluerit, vt pote talis possessionis, quæ v-

na sit animæ necessaria, & quæ illi ad viuendum super terram cooperetur, pauca quædã ad huius usum necessariũ impendet, vt illud & contineat tantum, & ad ministerium animæ mediocri cura sanum conferuet, nõ vt præ satiæ lasciuire permittat. Quod si viderit illud quandoque plurium desiderio quàm profit incensum, reclamabit illi dictum Pauli prescribens. Nihil intulimus in hunc mundum, conspicuum est quod neque efferre quidquam poterimus: habentes autem alimenta & quibus tegamur, his contenti erimus. Ista illi continè occinens & in clamã, morigerum simul & expeditum semper ad cælestem professionẽ reddet, & hoc magis ad ea quæ proposita sunt obeũda cooperariũ habebit. Si verò lasciuire permisit, & quibusuis quotidie quasi ferã quandam immitem oppleri, fiet tandem vt violentis illius relictationibus adactus & cõuulsus iaceat ac frustra ingemiscat, & ad dominum abductus, in conuersationis huius terrestris, quæ ipsi cõcessa fuerat, fructum exactus, vbi reddere nequiuert, plurimum lamentabitur, & tenebras cõtinuas inhabitabit, delicias presumpas & illarum seductionem vehementer quidem accusans, quod per hæc salutis priuatus sit occasione, nihil verò utilitatis amplius ex lachrymis capiens. In inferno nãque quis confitebitur tibi, inquit Dauid. Fugiamus igitur quocũque pacto quàm poterimus velocissimè, & nos ipsos vltro vel obtorto collo retrahamus. Si verò quisquam iam olim inefcatus, vel diuitiarum puluerem ex iniustitia in seipsum coaceruauit, & animum curis illarum obstrinxit, vel scelus lasciuie dilutu difficile nature affixit, aut alijs seipsum vitijs oneravit, is, dũ adhuc opportunum est, & antequã ad consummaram perditionem perueniat, plurimum ex oneribus deponat, & antequam submergatur scaphus, sarcinarum iacturã faciat, quas præter decorum congelsit, atque ita imitetur eos quibus in mari negotium est. Illi nanque, etiam vbi necessario rũ aliquid nauis intulerunt, tempestas autem feruens ex pelago insurgat, ac nauem oneribus presam fluctibus obruere minitetur, quàm poterunt citissimè plurimum de pondere tollunt & abijciunt, & merces suas absque vlla detrectatione in mare profundunt, vt nauem supra fluctus sublimiorem reddant, & animabus tantũ, si ita possibile sit, & corporibus è periculo euadere liceat. Multo autem magis nos ista & consultare conuenit & facere. Nam illi quidem, quidquid sit quod abijciunt, mox perdunt, & paupertatis deinceps necessitas illos occupat, nos verò quanto magis prauum hoc onus effuderimus, tanto plures & meliores animabus nostris diuitias coaceruabimus. Fornicatio quippe & quæcunque talia sunt, proiecta disperunt, & eo abeunt, vt ne sint quidem amplius lachrymis diluta. Sanctimonia verò & iustitia in illorum postea locum transferuntur, res faciles ac leues, & quæ nullis fluctibus opprimi queant. Pecuniã sanè bene ciectã, nec percutit eicientibus ac dispergentibus, sed velut in alias quasdam tutiores naues, pauperum videlicet ventres, translata conseruantur, & ad portus pertingunt, & custoditur eicientibus ornatus citra periculum. Adigamur itaque fratres eo, vt & in nos ipsos humani simus, & facultatum nostra-

rum pondus, si quidem omninò quæstum facere voluerimus, in multos diuidamus, qui & portent illud alacriter, & in sinus domini, veluti cuta penetrabilia recondant, vbi nec tinea corrumpit, nec fures effodiunt neque furantur. Demus facultatem diuitijs in egenos exuberare cupientibus. Ne præteruolemus lazarus illos, etiãnum oculis nostris expositos, neque mensã nostrã micas ad satietatem illis sufficientibus inuideamus, nec crudelem illum diuitem imitati ad eandem cum ipso gehennã flammam migremus. Alioqui illic constituti vehementer implorabimus Abrahamum, vehementer quoque quemlibet eorum qui bene vixerunt, neque tamen quidquam clamando impetrabimus. Frater enim non redimit, redimet homo? Reclamabit autem nobis illorum quisque dicens: Ne quæras beneuolentiam, quam ipse erga alios spreuisti, neque velis tam ampla bona accipere, cum minora erogare nolueris. Fruere nunc illis, quæ cum viueres congelsisti. Plora nunc, quoniam in vita constitutus cum fratrem illachrymantem videres, illius non es misertus. Hæc nobis illi dicent, & merito: Vereor autem ego ne nos acerbius sint obiurgaturi, quoniam diuitem illum malitia, vt scitis, superamus. Neque enim vt diuitijs prorsus parcamus humi prostratos fratres præterimus, neque vt liberis vel alijs domesticis opulentiam nostram conseruemus, petentibus egenis aures occludimus, sed in peiores sumptum facimus, & peruersam illam liberalitatem malitiæ fomentum constituimus ijs qui eam exercent. Quot enim quorundã mensas circumstant, quorum alij conuiuatorems obscenis verbis demulcent, alij importunis intuitibus & gestibus incontinentiã ignem accendunt, quidam verò inter se scommata eiaculantes, risum illi mouere volunt, à quo sunt vocati: rursus alij mendacibus illum encomijs qualem volunt fingunt. Et hi non solum hoc lucrantur vt splendide conuiuentur, sed & manus pretiosis denarijs plenas reportant, & à nobis discunt quod magis ipsis conducatur istis ineptijs incumbere & operam dare, quàm virtutibus. Si verò nos pauper aliquis accesserit, vix etiam præ fame loquens, auersamur hominem eiusdem nobiscum naturæ; fastidimus, & studiosè aufugimus, quasi veriti ne & de ipsa miseria non nihil, si tardius progrediamur, contrahamus. Et si vultu fuerit in terram, ex calamitatis pudore demisso, hypocriseos artificem esse dicimus. Si verò nos liberè ac fidenter grauius à fame stimulatus adspexerit, impudentem rursus & raptorem vocamus. Quod si dono alicuius veste tectus est integriore, tanquam insatiabilem pellimus, & paupertatem illum simulare iuramus. Si verò marcidis fuerit ac lacris panniculis obtectus, vt graue olentem iterum abigimus. Nec immitem hunc animum nostrum flectere potest, siue conditoris nostri nomen precibus suis adhibeat, siue continuo iuramento nos talibus passioibus haudquaquam fore obnoxios, si commiseremur, confirmet. Quapropter suspicor ignem gehennæ nobis grauiorem quàm diuiti illi futurum. Quod si tempus permisisset, & dicendi nobis sufficiens adesset facultas, omnia vobis illius, vt in scripturis

turis demonstrata sunt, exponens sermonis officium, ac munus absolui sem, nunc verò hora est, vt fessos vos dimittam. Ipsi autem, si quid est quod propter intellectus simul ac linguæ imbecillitatem nõ attigimus, vobis ipsis quasi quædã pharmaca componentes, animarum medeamini vulneribus. Da nanque sapienti occasionem, & sapientior erit, inquit scriptura. Potens est autem deus, vt abundare faciat in vos omnem gratiam, vt in omnibus semper omnem habentes sufficientiam, abundetis in omne opus bonum. Verum sermonem nostrum fratres quidam ad portum iam, vt videtis, adductum, iterum in admonitionis cursum reducunt, iubentes, ne quæ à domino heri sunt miraculose patrata, prætereamus, neque tropæum illud, quod contra diaboli furias seruator fixit, obticeamus, sed magis occasionem vobis cum laude domini exultandi demus. Nam denuò quidem, vt scitis, rabiem suam contra nos ostendit diabolus, & flamma ignis à seipso armatus ecclesiæ stabula impugnavit, denuò verò victoriam retulit communis mater, & hostile machinamentum in ipsum hostem reprensit, nec quidquam ille effecit, nisi quod inimicitiam publicauit. Contrario statu inimici facibus restitit gratia domini, templum mansit illæsum, non valuit inducta ab hoste tempestas quassare petrã, super quam gregis sui stabulum Christus edificauit. Et nunc quoque vobiscũ quasi in acie præsto est, qui olim in Babylone caminum ignis extinxit. Quàm putatis hodie ingemiscit diabolus, conatus sui finem, quem volebat, non assequutus? Nam confinem quidem ecclesiæ pyrã inimicus accendit, vt nostras perderet. Et vndique flamma violentis ipsius flatibus excitata & aucta, super ea quæ corripuit, emiuit, & vicinũ aërem depasta est ipsa templa corripere coacta, & in calamitatis consortium nos quoque inuoluens. Verũ seruator in illius eã caput refluere fecit, à quo fuerat incensa, & vesaniã suam in seipsum resorbere iussit: & arcum quidem insidiæ suæ diabolus parauerat, iaculum verò emittere non est permittus, immo emisit quoque, verũ in ipsius caput retortum est. Ipse iam sibi amaras illas lachrymas habet, quas nobis parauerat. Sed infligamus inimico, fratres, vulnus aliquanto grauius, intendamus illi luctum. Quo verò pacto id fieri possit, ego quidem dicam. Vos autem illud facite. Sunt quidam per conditorem nostrum ex ignis potentia erepti, sed ita, vt nullum illis super sit vitæ subsidium, propterea quod anima tantum & corpore periculum euaserunt. Nos itaque quotquot nullum calamitatis huius gustum cepimus, facultates nostras illis communes faciamus, & obuijs vnijs ægrè seruatos fratres complexi dicamus de singulis singuli: Mortuus erat, & reuixit, perierat, & inuentus est, & cognatum corpus obtegimus. Opponamus nostrã consolationem vi & calumnijs inimici, vt nihil ille quod alicuius sit momẽti etiã vbi laedere voluit, nocuisse videatur, & nullum possit ostendere quem impugnando vicerit, & fratrum facultatem deprædatus, nostra liberalitate victus appareat. Vos autem fratres, qui periculũ hoc euastis, non admodum scrutiemini malis, quæ vobis acciderunt, neque cogitatio-

nibus turbemini, sed excutite mœstitiã caliginẽ, & animos vestros generosioribus cogitationibus corroborate, & quod accidit, in coronarum occasione mutate. Nam si immoti perstiteritis, & fide probatores instar nobilis auri ex igne resplendentes deprehendimini, pudorem inimico auctiorem reddetis, tanquam qui ne lachrymulam quidem vobis insidiosis suis conatibus excutere potuerit. Admonete vos ipsos constatiã quæ usus est Iob. Dicite ad vos ipsos quæ ille sibi dixit: Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino visum est, ita & factum est. Et nemo vestrũ ex ijs quæ passus est, permoueat, vt cogitet ac dicat, nullam prorsus esse prouidentiam, quæ res nostras moderetur: neque dispensationem ac iudiciũ domini accuset, sed athletam illum adspiciat, & melioris spei consiliarium ipsum faciat. Recogitet omnia ex ordine certamina, quæ ille strenuè decertauit, & quibus iaculis à diabolo petiit? nullum lethale vulnus accepit. Demolitus quidẽ est rerũ ipsius prosperitatẽ, ipsum verò crebris & irremissis calamitatum rumoribus obruere statuit. Adhuc enim priore quid calamitatis accidisset, nuntiãte, alius nuntius maiorũ malorum tristitiam adferens adueniebat, atque ita calamitas calamitati coniuncta erat, vt similes fuerint crebris fluctuum insultibus, & prius quàm priores cessarant lachrymẽ, aliarum adferebatur occasio. Iustus verò quasi quoddã saxum tempestatis impetum fortiter excipiens, & fluctuum vim in spumam commutans, immotus stabat, & gratiam hanc ad dominum vocem emittebat, dicens: Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit ita & factum est, nec aliquid eorum quæ acciderant lachrymis dignum reputabat. Vbi verò aduenit qui narraret quomodo filijs & filiabus conuiuantibus, domum oblectationis spiritus quidem violentus conuassarit, tunc primũ vestimentũ scidit, naturæ compassionem ostendens, & per hoc quod faciebat patrem se esse, liberorũ amantem declarans. Attamen & tum dolori terminũ ac modum ponens, & pijs illis vocibus quod factum fuerat ornans, dixit: Dominus dedit: Dominus abstulit, sicut Domino placuit ita factũ est, tantũ non clamãs ad hunc modum: Vocatus sum illorum pater, tantisper dum ille qui me cõdidit, voluit. Iterũ mihi stirpis auferre coronã statuit. Non illi repugno quod minus sua auferat. Quod Domino videtur, hoc obtineat. Ipse generis huius plastes est: ego sum organon, quid necesse est, cum seruus sim, frustra quod factum est ægrefere, & decretum, quod irritũ facere nequeo, incusare? Huiusmodi verbis iustus diabolũ quasi iaculis quibusdam confecit. Postquam verò illum inimicus iterum victorem esse vidit, nec aliquo istorum concuti potuisse, ipsi illius carni tentationis machinã admouit, & corpore infandis plagis cæso effecit, vt quasi ex fonte quodam vermes ex ipso scaturirent, & à regni throno virum deductum in sterquilinio sedere fecit. Ille verò etiam talibus adfectionibus percussus, immotus mansit, & corpore conuulso in abscondito animẽ tutum seruauit pietatis thesaurum. Cũ itaque nõ haberet amplius quod faceret hostis, veteris astutiã memor, vxoris mentem ad impiã & blasphemiam sententiam instigauit

instigauit, & per illā cōcutere athletam tentauit. Et illa prolixī temporis impatiēs facta iusto astitit, & infernē sedentem intuita, manibus super his quæ videbat, cōplosis, & pietatis illi fructus reprobrauit, & ita pristinam illi prosperitatem recessit, vt præsētia mala subnotaret, & quam ex quibus institutis vitam sortitus esset, & quam multarum oblationum à Domino mercedem reportasset, objiceret. Ecquidem perpetuò mulierē pusillanimitatem referentia loquuta est, talia tamen, quæ quemuis virum turbare, & fortem quoque animum subuertere possent. Vaga, inquit, & famulæ instar circumeo, & quæ regina fui, nunc seruiō, & à seruorum meorum subsidijs

A pendere me coëgisti, & quæ multos olim liberāliter alui, iam ex alienis bonis nutrior. Addidit melius esto & vtilius, si impijs verbis vsus irati cōditoris gladium contra se exacueret, atque ita se ipsum è terra tolleret, quàm si per istam malorū tolerantiam & sibi ipsi & vxori molestiam prorogaret. Ille verò istis verbis magis quàm aliquo priorum malorum offensus, & oculis animi comotionem attestantibus, & ad vxorem tanquam hostem conuersus, quid dixit? Quare tāquam vna ex insipientibus mulieribus loquuta es? Pone, inquit, o vxor, hęc mentem. Quousque verbis tuis communem hanc vitam calumniaris? Et de conuersatione mea, qualia nollem, falsa dixisti, & vitam meam verbis tuis accusasti. Iam dimidia mei portione impiē egisse videor. Siquidem ex amobus vnum corpus coniugium fecit, tu verò in blasphemiam decidisti. Si bona de manu domini suscepimus, mala nō feremus? Admone te ipsum

B præteritorum bonorum, oppone malis meliora. Nullius hominis vita prorsus beata est. Semper prosperè agere solius est dei. Tu verò si propter præsētia iam doles, ex præteritis tibi ipsi consolationem desume. Nunc ploras? at prius ridebas. Nunc egestas? antea diues fuisti. Bibisti liquidum vitæ laticem, & turbidum iam toleranter bibe. Ne fluuiorum quidem riui omninò puri videntur. Est autem, vt scis, vita nostra fluuius quidā, continuè & irremissis ac indefinētibus fluctibus plenus, quorum alio præterlapso iam alius adhuc in cursu præsens est, & hoc quidem è fonte suo iā promanante, ille adhuc promanaturus, & hoc pacto ad cōmune mortis mare properamus omnes. Si bona de manu domini suscepimus, mala non feremus? Cogimus ne iudicem, vt omnia nobis æqua & paria perpetuò sufficiat? Docemus ne dominum quo pacto vitā nostram moderari debeat? Ipse decretorum suorum potestatem habet. Res nostras pro suo arbitratu instituit. Est autem

C sapiens, & quæ vtilia sunt seruis suis admetitur. Ne curiosè iudiciū domini insectare. Dilige tantum quæ ab illius sapientia dispensantur. Quidquid dederit, cum gaudio accipe. In rebus tristibus declara quòd præterita lætitia digna fueris. His dictis Iob, & istum diaboli incursum repulit, & consummato iam illum tanquam victum pudore perfudit. Quid igitur postea accidit? Fugit ab illo morbus tanquam frustra aggressus, & iam nihil amplius effecturus: redijt in alterum ætatis florem caro, restoruit vita omnibus suis bonis, & duplicatæ vndique diuitiæ ad illius ædes confluerunt, primum vt esset tanquam nullo damno

affectus, deinde vt esset iusto tolerantie merces. Quapropter & equos, & mulos, & camelos, & oves, & agriculturam, & omnem opulentiam fructum ex duplo recepit: liberorum verò numerus mortuis par emerfit, quoniam bruta quidem iumenta & omnes eiusmodi diuitiæ corruptæ in consummatam perditionem cesserant: liberi verò etiam post mortem optima naturæ portione viuebant. Ornatus itaque denuo alijs à conditore filijs & filiabus, & eam possessionem duplam habebat. Isti quippe præsentes in hac vita parentes exhilarabāt: illi verò qui iam ex hac vita præcesserant, parentem expectabant, tunc omnes complexuri Iob quādo humanæ vitæ iudex vniuersalem mortalium ecclesiam congregabit, quando tuba illa regis aduentum prænantians sepulchra mortuorum vehementius circumtonabit, & corporum depositum repetet. Tunc & qui iam mortui videntur, citius sistentur omnium opifici quàm viui. Hac ratione, puto, cum reliquas illi diuitias geminatas admensuraret, liberos totidem quot antea habuerat, sufficere censuit: Vides quanta sibi ipsi bona Iob per patientiam cōgesserit? Et tu itaque si te molestum quid ab igne illo dæmonū insidijs nuper incenso apprehendit, constanter fertō, & afflictionis mœstitiā melioribus cogitationibus consopito, iuxta quod scriptū est: Iacta super dominum curam tuam, & ipse te enutriet, quem decet gloria in secula, Amen.

AD ADOLESCENTES, quomodo ex gentiliū doctrinis proficiant.

MULTA me, iuuenes, adhortantur ad ea, quæ vobis & optima esse & planè vtilia, volentibus iudico cōsulenda. Nam & hoc ætatis ad quod iam perueni, & rerum mutatio variarum simul & experientia satis humanæ conditionis me peritum reddiderunt, vt vobis qui in vitæ estis exordio, tutissimam viam facile possim ostendere, qui præsertim iure ac propinquitate naturæ me proximum parentem habeatis, & eum qui se nihilo minore beneuolentia, quàm si pater vobis affici fatetur. Vos item (nisi forte vestra de nobis existimatio me decipiat) arbitror, si me respiciatis, parentem minimè desideraturos. Si igitur hæc mea dicta prompti receperitis, in secundo ordine eorum quos Hesiodus laudat, eritis. Sin minus, ego quidem nihil molestum dicam, vos autem ipsi carminum reminiscamini, quæ ille conscripsit:

Optimus ille quidem, qui per sese omnia nouit
Proximus huic fuerit, qui credit recta monenti.
At qui nec sapit ipse, neque audierit sapientem,
Vtilis hic nulla est omnino in parte putandus.

Ne

Ne miremini si ad magistratos assiduè vobis euntibus, & libros quos veterū probatissimi reliquerūt euoluētibus aliquid ex me inuenisse vtilius affirmauerim. Nam talibus viris, quibus operam datis, monco ne vestras sententias velut ancoras nauigij omninò firmas tradatis: Sed quæ tantum ex his vtilia fuerūt, cōlectari: reliqua vt nihil profutura respicere malitis. Quæ sunt igitur hæc, & quomodo discernēda, hoc planè docebo: hinc sumēt exordiū o iuuenes, vt nihil esse in humana vita admirandū aliquid existimamus, aut omninò bonū putamus, aut nominamus, quod hic finem quandoque sit habiturū. Quamobrem nec progenitorū claritatē, nec corporis robur, aut pulchritudinē, aut magnitudinē, non ex hominibus honores, nō regnum ipsum: non denique quodcūque quis dixerit rerum humanarū magnum: nec voto quidem digna iudicamus, aut ea possidētēs aliquo modo admiramur: verum spe longius procedimus, & ad alterius vitæ preparationē cuncta dirigimus. Quæ igitur ad futuram faciunt vitam, hæc etiā nos & amare, & proficere totis viribus: nihil verò profutura totis viribus despiciere oportere dicimus. Quæ autem hæc sit vita, & vbi, aut quādo seruanda, si in præsentiārum docenda sit, longius mihi quidem quàm secundū præsentem conatum procedere foret opus. Maiorū quoque vestri æqualiū auditorū prouincia fuerit. Tantū dicam, atque ex hoc fortasse ostendam quod omnem sanè felicitatem, quæ ab initio generis humani fuerit, si quis in vnum oratione cōpenderit, si quis in vnum partem bonorū illorum inueniet æquantem, sed eorū dignitate longè inferiorē, vmbra siue insomnium rebus veris. Magis autem exēplo proprio vtēmur. Quāto anima pretiosior est corpore, tāto vtrāque inter se vitam differre palam est. Ad hanc itaque sacra volumina per abscondita mysteria nos instruunt, quorum sensus altitudinem vos ob ætatem attingere non admodū facile est. In alijs verò non omninò differentibus, velut in vmbis quibusdam & speculis vestrorum oculis animorum quadā tenuis exercitabimus, eos imitātes, qui in gymnasijs sese exercent, & manu pedeq; instructi, postmodum vtilitatem ex eius artis disciplina in legitimo certamine referūt. Et vobis quoque proponi omnium certamen maximū putare oportet, pro vobis omnia faciēda, & omnibus viribus ad huius preparationem laborandum. Insuper poëtis & oratoribus & omnibus hominibus vtendum, vnde futura sit aliqua vtilitas, quæ ad animæ faciendā ædificationem. Velut enim fullones ac tintores, qui medicamentis quibusdam rem tingendā præparant, atque ita demum colorem quem cupiunt, siue purpureum, siue aliquem alium inducunt: sic & nos si gloria pulchritudinis vitæ huius, quam tantopere laudamus, illita nobis mansura sit, nisi prius purgati sacras & arcanas scripturæ disciplinas non facillè attingemus aut percipimus. Et quasi solem in aqua videre, assuefacti, sic illi luminis oculis iniiciemus. Quamobrem si nostrorum sermonum ac gentiliū vlla est conuenientia, vobis illorum valdè conferet notitia. Sin minus, eos saltem simul conferendo differentiam discere licebit, cum ad melioris optionem atque delectum non parum comparatio faciat, &

inferiora sæpe collata sint potiōribus ornamento. Veluti plantis, quibus propria virtus est fructu pulcherrimo scaterere, folia nihilominus ramis coniuncta quendam ferunt ornatum. Sic & anima, cui præcellens quidem veritas fructus est, non ab re tamen exteriorē sapientia circundatur, sicut folijs quibusdam vmbra fructui ac aspectum non intempestiuū præbentibus. Dicitur enim & Moses ille, cuius est in sapientia nomen apud omnes homines maximum, Aegyptiorum disciplinis mentem exercitatus, ita ad eius qui est contemplationem processisse. Similiter autem & in sequentibus temporibus Daniel Babylone Chaldæorum sapientiam dicunt didicisse, tunc deniq; diuinas attigisse doctrinas. Et hæc tenus quidem quod disciplina præphana non sunt animæ omninò inutiles, satis narratum. Quomodo verò deinceps ipsis vtamur, & ex quibus eas sumamus dicendum. Primum quidem (vt à poëtarum disciplinis, quod varij sint in dicendo, incipiam) non omnibus quæ dicunt mentem adhibendā, sed eis tantum quæ bonorum hominum facta dictaue nobis enarrauerunt, illaq; imitati, & omnibus modis similes eis esse conari ceseo. Quando verò ad infames & nefarios homines veniat, hæc omnino vitare, his aures obstruere, non minus quàm Vlyssē ad cantus Syrenarum fecisse dicunt, oportebit. Nam prauis assuescere sermonibus, via quædam est ad rem ipsam. Ideo omni custodia animi cauendum est, ne per sermonis voluptatem delinuit, prauum aliquid simul assuamamus, veluti qui venenā cū melle concinnant atque occultant. Non itaque poetas laudamus contumeliosos, non cauillantes aut scommata iactantes, non amantes vel ebrios, non qui in cibus & mensarum lautitijs seu cātibus obscenis felicitatem ponunt. Ante omnes verò qui de dijs differunt, præsertim si plures aut diuersos ponunt, minimè inter se cōcordes. Frater enim apud illos cum fratre cōtendit, & pater aduersus filios, & filius aduersus patrem insurgit. Bellum est sine præcone. Adulteria præsertim, supraque, & amores deorum obscenos, & hos maxime principis omnium & dominatoris Iouis, vt aiunt: Quæ sanè scelera si quis de feris dixerit, quibesceret. Nos illa scenæ relinquemus. Eadem quoque & de historicis dicere habemus, eis maxime, qui vt audientiū animos corrumpat, verba faciunt. Artem verò oratorum ad decipiendum institutam nequaquam imitabimur. Nam nec in iudicijs, neque in actionibus accommodū nobis est mendaciū, viam vitæ rectam ac veram ingredientibus, quibus non contendere iudicio lege præcipitur. Sed ea magis illorum recipiamus in quibus virtutem laudauerunt, vel vitium vituperauerunt. Velut enim florum reliquis quidem vsque ad odorem vel colorem est vsus, apes autem mel ex ipsis excerpere nouerunt: sic & qui diligētes in legendo existunt, non solum quod dulce iucundumque fuerit, in eorum libris persequuntur, sed quandam ex eis vtilitatem animo referre contendunt. Velut item apes (quando hæc nobis probè huic exemplo suppeditant) non omnibus floribus similiter insidunt, neque ex eis ad quos accedunt, omnia auferre conantur, sed quantum ipsis ad opus necessarium fuerit comprehendentes, reli-

Parte quo
modo sunt
legendi.

Qui poetas
vbi videntur.

Oratoria
quatenus
laudanda.

Hesiodi
carmina.

quum dimittunt. Nos etiam ut sobrii sapienterque, quatum congruum nobis propinquumque veritati ex ipsis fuerit, persequamur: reliquum pretereamus. Et sicut in legedis rosis sentes vitamus, sic in talibus sermonibus quidquid est vtile carpentes, noxium vitemus. Statim igitur ab initio **A** quamlibet doctrinam considerare, & ad finem certum accommodare, ac ex Dorico proverbio lapidem ad funiculum applicare oportebit. Et quando per virtutem ad vitam hanc ac veram ascenditur, virtus autem ipsa plurimum a poetis, historiographis, multo magis & philosophis commendatur talibus eorum sermonibus maxime vacandum. Nam prima quidem utilitas est in animis iuuenum virtutis esse commercium, ac consuetudinem, quorum semel accepta doctrina ob animorum teneritudinem perpetuo remanent intime illis infixae. Nec aliam ob causam Hesiodum putamus hos scripsisse versus ab omnibus decantatos, nisi ut iuventutem in primis ad virtutem adhortaretur.

Hesiodi
carmina.

*Ad vitium facilis vicinque semita cunctis
Panditur, at virtutis iter posuere remotum
Calicula, durumque prius, sed vertice summo
Dum fuerit, planum se offert querentibus illud.*

Mihi autem his carminibus videtur nihil aliud auctor voluisse, quam ad amplectendam virtutem iuuenes excitare, ut nec initio voluptati confiderent, ne rerum tadio ac labore ante consequutum terminum deficerent. Quamobrem si quis alius his similia ac convenientia bonis moribus loquutus fuerit, omnino recipiendus. Ut ego quidem ex viro graui, qui maxime poetarum sensus tenebat, accepi, omnis Homeri poesis, virtutis est laus, & eius omnia ad hunc finem referuntur, ut nihil ab re aut parergum sit positum. Maxime autem vbi ducem Cephalensium nudum e naufragio seruatum scripsit. Primum quidem reginam apparentem solum veritum esse, tanti modestiam ac nuditatis verecundiam extimasse: vnde loco vestis virtutis ornatu sumpsit, ac Phaeacibus omnibus tanti postea fuit, ut relictis illi delictis, quibus magnopere dediti fuerant, eius imitarentur exemplum, & se nihil potius optarent, quam esse Ulysssem, quamquam nudum & e naufragio seruatum. Quo sane exemplo enarrator mentis poetarum, nihil aliud Homerum intendere, & tantum non clamare voluisse affirmat, quam: O viri, curanda nobis ante omnia virtus est, quae naufraganti praesto adest & connatat, & in terra nudum existentem honoratiorem Phaeacibus delicatis ac felicibus reddit. Et profecto sic res habet. Nam alia quidem omnia non magis possidentium, quam quorumlibet sunt, velut in talorum ludo huc illuc transposita. Virtus autem sola possessio immortalis atque immobilis, & viuenti & morienti permanens. Vnde Solon mihi videtur iure illud ad diuites dicere: Nos nequaquam commutabimus cum virtute diuitias, quod virtus firma sit, diuitias vero alius alias ac aliter interdum habet. His quoque similia a Theogno dicta referuntur: Deum (quemcunque ipse deum dicat) hominibus varie talentum appendere: Interdum quidem eos diuitijs affluere, interdum nihil habere. Quidam vero sophista Chius in suis scriptis his ferè similia in virtutem & vitium

Homeri
poeseos
commendatio.

Virtutis
laus
Solonis
sententia.

Theognis.

philosophatus est, cui profecto mens adhibenda, quum nequaquam vir despiciendus videatur. Ego vero quantum eius sententiam teneo dicam, quando verba non memini, nisi quod haec ille simpliciter ac prosa dicit oratione. Quod iuueni quondam Herculi, & eadem ferè ætate, in qua nunc vos estis, secum consulenti ad vtram viarum se conuerteret, an eam quae ad virtutem per labores ducit, an facilem per voluptates ingrederetur, duas ei feminas virtutem ac voluptatem, quarum mox tacitus apud se ex diuerso habitu differentiam agnouerit, apparuisse. Altera quidem forma conspicua, molliore facie, lasciuus oculis, sermone blando, omnia fausta faciliusque & ad vitae solatia tendentia per otium pollicendo Herculem ad se trahere conabatur. Altera vero vultu rigido, squalenti maxilloque ore, magnam fiduciam atque constantiam praese ferens, nihil iucundum, nihil amœnum ostendebat, sed mille pericula, laborisque immensos terra marique subeundos. Praemium tamen horum immortale, ad extremum vero morientem Herculem se secuturam, & inter deos collocaturam recipiebat, hancque secutum Herculem dicit. Et prope omnes qui aliquid de sapientia, siue modicum, siue multum dicunt, quisque pro viribus virtutis laudè scriptis suis prosequutus est, quibus sanè obtemperandum, tentandumque ut ipsa vita quae commendant exprimantur. Itaque qui opere confirmat eam philosophiam, quae apud alios verbis tantum commendatur, is sanè sapiens est. Qui autem verbo tenus sunt philosophati, nec vita sermonem sunt comitati, vmbri comparandi, & simile aliquid pictoribus praese ferentes existunt: qui hominis pulchritudinem in tabulis imitantes talem effingunt, qualis ille verè reperitur. Quoniam magnificè quidem virtutem laudare, & in medium longos de hac sermones facere, priuatim verò voluptatem temperantiae praefere, & rem malè partam iniustitia potior habere, similem ego dixerim histrionibus, qui in scena fabulas agunt, & ut reges ac principes sapennumero ingrediuntur, quum nec reges, neque principes, & forsitan omnino ne liberi quidem existant. Et musicus ut populo canat lyram discordem non facile sumet, nec chori princeps officium suum peraget, nisi ex æquo respondentem chorum habeat: & hoc pacto quisque a seipso dissidebit, dum sermoni vitam non adhibet consonam, sed lingua quidem virtuti consonam, mentem verò adfert disparem, ut secundum Euripidem dicat: Cupio bonus videri magis quam esse. Sed hic est extremus iniustitiae terminus, si quid credendum est Platoni, iustum videri eum qui non sit iustus. Eos itaque qui praepcepta tradunt, & de virtute disserunt, sic recipimus. Verum quoniam antiquorum virorum nonnullae studiosae actiones facilius, vel memoriae beneficio, vel poetarum vel historicorum scriptis custodita ad nos usque penetrant: ex his nobis non omnino aliqua deerit utilitas. Verbi gratia: Homo quidem in foro Periclem probriis omnibus incessabat: Is autem minime curare vitium toto ferè die sustinuit. Deinde vesperi iam discedentem cum lumine comitatus est, ne quid in philosophiae studio admitteret. Rursus quidam

Prodicus
Chius de
Hercule.

D

E

F

Pericles.

Euclidis
sententia.

Euclidi Megarensi animo concitatus mortem se iuravit illaturum. Ille verò contra se patienter latitatum iuravit, placatumque & ei quauis infesto se conciliatum iri. Quamobrem valde quidem ad nos excitandos refert, ut talia virorum iram cohibentium exempla nostram subbeat memoriam. Neque enim tragœdiae erendum omnino dicenti: Ira manus inimicas armabit. Verum irasci nullo modo tutius esset. Quod si fieri non poterit, ratione saltem ira moderanda, nec longius ferri permittenda. Rursus autè ad exempla laudabilia redeamus. Quidam vehementi impetu Socratis facie cecidit, hic autem minime commotus furentè debacchari, & iram satiare permisit, ex quo eum totum ex plagis tumidum ac cotusum reddidit. Vbi verò ille cædendo destitit, nihil aliud **A** Socrates fecisse dicitur, quam fronti propriae inscripsisse. Talis fecit, veluti statuae cuidam auctoris nomen, & eodem modo sese vindicasse. Quae omnia profecto nostris congruentia videtur, ac magnopere imitanda censerem. Nam Socratis, hoc germanum est illi praepcepto, quod maxillam verberanti & altera praebere iubet. Illud verò Periclis vel Euclidis, simile illi, quod perfectentes iustinare, ac mansuetè illorum iras tolerare, & inimicis etià bona precari, neu execrari deceat. Et talibus instructis exemplis, hoc arduum patientiae praepceptum seruare posse non omnino diffidat. Veni ad alias virtutes, & in primis illud Alexandri magni non praeteribo, qui Darij filias captiuas admirabili forma, & decore conspicuo, ut fama est, nec etià videre dignatus est: turpe esse existimans victores his quas ipsi superassent gentibus succubere. Hoc enim illud referre videtur, quod ad concupiscentiam mulierem aspiciens, & si adulterium opere non copleuerit, ob id tamen quod concupiscentiae consentit, à culpa vacuus non erit. Illud quoque Cliniae vnus è secta Pythagorea difficile est credere, quod casu non de industria nostros imitatur. Nam illi dum per iuramentum multam trium talentorum vitare liceret, iniuriam pati maluit quam iurare, idque cum non esset falsio iuraturus, atque ita iam tunc quasi illud de iuramento nobis interdicto praepceptum audiuisse videtur. Quamobrem ad idem quod supra dixi reuertar. Non omnia deinceps nobis, sed vtilia tantum recipienda. Enimvero turpe est si ea quae in cibis noxia sunt repellimus, in sermonibus verò ac scriptis eorum quae nostram nutriunt animam, nullam omnino ratione habere, sed more torrentis omne obuium secum trahere. Quae habet rationem, quod cum gubernator haud temerè se ventis committat, sed nauim rectè moderetur ad portum, & sagittarij ad metam scopum iaculentur. Item fabri diligentia siue architecti ex arte sua rem ad finem aliquem perducant: nos talibus artificibus sapientia inferiores sumus, ad planè consideranda quae ad nostri profectum animi faciant. Erit itaque operarij cõsideratio finis operis, & humanæ vitae consideratio finis non fuerit? Quem proculdubio finem respicere, & eius gratia cuncta facere ac dicere illi, qui brutis æquiparari non cupit, oportet. Quo sanè neglecto, nostra mens veluti sine arte nauigium nullis insidentibus gubernaculis, temerè huc illuc exagitur. Huius, inquam, finis tanta vis est, ut nemo ex arte laudem

Socratis
sententia.

De Alexan
dri pudici
tia & hu
manitate
erga Darij
filias.

De Clinia,
qui iurare
etiam verum
noluit.

C

consequatur, nisi eam in qua exercitatus fuerit, ad effectum perducat. Et in gymnicijs certaminibus nemo sese ad palastram aut pancration exercens, deinde citharizare aut tibias inflare meditatur. Nam Polydamas in Olympia ob robur ac vires coronatus fuit, cum currentes agitatoque curus manu retineret. Et Milo à scuto peruncto nulla vi, nulloque impulsu mouebatur, sed quemadmodum statua quaedam plumbo circumdata resistebat, istis omnino exercitationes nihil aliud quam certaminum praeparationes erant. Quod si Marfia vel Olympij Phrygum musicorum modos & instrumenta in certando tentare voluissent, puluerem gymnicum relinquentes, profecto coronas & palmae gloriam non essent assecuti, aut certè aufugissent, ne ob corporis robur ridiculi apparuissent. Timotheus quoque si musica reiecta se in palastra exercuisset, non tantum ceteris omnibus in ea arte praestitisset, cui tanta fuit artis excellentia, ut si quando austeriorem acrioremque harmoniam emisisset, animum ad iracundiam excitaret. Rursus si dulciorem ac mitiorem eundem emolliret ac mansuetaceret. Hac item arte quandoque apud Alexandrum, cum Phrygios modos tibijs ederet, illum in medio conuiuio ad arma concitasse dicitur. Et rursus eundem sono mutato, quietum ac sedatum conuiuus ac mensae restituisse. Tantam vim & in musica, & in gymnicijs certaminibus ad finem consequendum exercitatio praebet. Quonia verò coronarum atque athletarum memini: illi mille supra mille patentes labores, & multis modis robur ac vires sibi comparantes, multumque in gymnicijs sudantes exercitationibus, plures insuper plagas ex praedicta accipientes, diætamque non iucundam, sed gymnasticam subeuntes, & alia perquam multa (ne per omnia discurram) sustinentes sanè ostendunt, ut omnis ferè vita ante certamen sit certaminis exercitatio praeparatioque. Tunc demum probè instructi ad stadium procedunt, vbi & laborant: rursus & maxime periclitantur, ut oleastri, aut apij, seu cuiusvis alterius frondis corona accipiatur, ut à pracone victores declarentur. Nobis autem quibus vitæ praemia adeo, siue magnitudinem illorum, siue multitudinem aspicias, miranda proponuntur, ut explicari sermone nequeant: haec dormitando & sine cura viuendo, altera manu tantum capere speramus? Hoc sermone modo & desidia laudaretur, & Sardanapalus, vel Margites ille, quae nec arasse, nec fodisse, neu aliquid aliud eorum quae sunt in vita necessaria, gessisse Homerus dixit, primas in felicitate partes tenerent. Haec quidem Homeri sunt. An non potius verius Pyctaci sermo? qui ait: Difficile est bonum permanere. Per multos enim labores transeuntibus vix facultas nobis bona illa consequi fuerit, quibus supra memorauimus, nihil rerum humanarum posse comparari. Non itaque nobis dormiendum, neque ob breuem desidiam spes magnas amittendum, si probra aut poenas subire nolumus: non quidem hic apud homines, quanquam nec hoc parum rectè sentienti, sed vel sub terra, vel vbiunque sunt illa iudicia. Qui enim inuitus à recto iustitiaque decidit, aliqua profecto apud deum venia dignus. Qui verò de industria peiora sectatur, nullo modo excusabitur

Timotheus
musici
sententia.

Homero de
Margite.

Pictaci
sententia.

excusabitur, nec euitare poterit quin pœnarum plus multo sustineat. Quid igitur faciamus, dicet aliquis? Quid aliud? nisi vt ceteris omisiss animæ curam in primis geramus. Non itaque corpori seruiendum, nisi quantum exposcit vsus: animæ verò meliora tribuenda, & ob societatem ad corpus ea tanquam è carcere per philosophiam soluenda, & corporis seruitute ac perturbationibus leuanda. Venti autem tantum quod sit satis, non autem vsque ad delicias & voluptatē ministrandum. Quemadmodum quidam mensæ diligentius studentes, & coquos inquirentes, & terram omnem ac mare vestigantes, miserabili admodū seruitute premuntur, & grauissimo domino tributa pendunt, miserè otiosi ac nihil lenius patientes, quàm ij qui apud inferos dant pœnas, veru ignem diuidentes, aquam cribro ferentes, ac fracta dolia implere conantes: nullū denique finem laborum habentes. Comas autem aut vestes superuacuas curare, vel infelicitum est (vt ait Diogenes) vel iniustorum. Nam quid ex talibus expectandum aut suspicandum, nisi vt lasciuus ille ornatus scœminas prætereuntes inuitet, aut alienis matrimonijs infidietur? Quid enim apud eū qui sapit differre potest tenuem sumptuosamq; vestem induere, an vilem ferre? modo satis hæc ad frigus caloremque arcendū fuerit. Et ad hunc modum etiam in reliquis quidquid necessitatis vsum excedit vitandum, neque corpori plus ornatus dandum est, quàm quantum animæ proficit. Nam viro generoso & verè hac digno appellatione, non minus fuerit probum lasciuè ornari, aut corporis curam superuacuam gerere, quàm alia aliqua nota seu affectu prauo per ignauia affici. Omne nãque studium adhibere, vt quod extra fuerit, bene pulchreque colatur & appareat, sese cognoscens non erit: neque sapiens illud præceptum intelligentis, nos admonens, quemadmodum non id quod aspicitur, est homo. Excellenti enim quadam opus est sapientia, per quā nostrum quilibet (quicumque sit) sese cognoscat: quæ profectò mente minimè purgatis non magis euenire potest, quàm lippienti solè apicere. Hæc verò animæ purgationem, vt semel & quod vobis satis sit dica, voluptates per sensus eripiūt. Oportet enim nec oculos spectaculis, nec vanis præstigiatorum ostentationibus tradere, nec per aures animarum corruptricem melodiam haurire. Hoc enim musicæ genus seruitutis & ignobilitatis fructus parere, præterea libidinum stimulos acuerere solet. Alia nobis musica longè melior existit, & ad meliora nos excitans sequenda. Dauid sacrorum canticorum pœta cithara ex infania Saulem regem liberauit. Dicitur & Pythagoras in ebrios olim incidens iussisse tibicinè conuiuio luxurioso præfidentem mutare harmoniã, ac dorian ipsiis canere. Atque hoc modo melodię illos ad sobrietatem reduxisse: qui eiectis de capite coronis sanè omnes erubuere. Ceteri verò ad tibiã Corybantum modo ac debacchantium versantur. Tanta sanè melodiæ rectæ differentia à turpi atque obscœna est, vt eam quæ nūc in vsu est, nō minus fugere debeatis, quàm rem aliquam turpissimam. Eos verò qui olfactu delectabiles, ac omnimodos spirant odores, vel vnguētis vtuntur exoticis, me quodammodo reprehendere pu-

det. Quid de his dicendū voluptatibus, quæ gustu aut tactu proueniunt: an dubitandū quin illæ quoq; eiusmodi sint, vt quos sibi deditos habet, ventri aut scœmori seruire veluti pecora compellant. Vt autem vno dicam verbo, totum corpus circumspicendum atque ab omnibus custodiendum ei, qui ipsius voluptatibus veluti cœno cuiusdam immerfus esse nolit: aut ipsi tantum indulgendum, quantò ei opus est (vt ait Plato) vt philosophiæ ministerium atque auxilium suppeditet. Quod sanè dictum cum Pauli cōuenit sententia, qui monet nullā corporis habendam diligentiam rationemve ad concupiscentiæ materiam. Hi nanque qui eius nimiam gerunt curam, animam verò negligunt, nihil ab his differunt, qui sensibus tantopere student, at per ipsos agentem spiritū contemnunt, aut ijs qui instrumentorum multam, artis verò quæ per instrumenta operetur, nullam habent rationem. Est itaque totum corpus castigandum magis, ac feræ cuiusdā instar cohibendum, & ab ipso aduersus animam tumultus orientes ratione veluti flagello compescendi: nec frenū voluptati omnino laxando, mens velut auriga ab equis contumacibus & minimè obtemperantibus miserè feratur ac rapiatur, ac inter cetera Pythagoræ meminisse dicti oportet, qui vidēs quendam exercitationibus ac cibis, lautè oppositèq; sese curantē ac faginantē: Heus, inquit, miser, non desinis cōtinuo duriorē tibi carcerē præparare: Ideo & Platonem dicunt cognito quod ex corpore est nocueto, Academicam Athenis in loco pestilēti elegisse, vt nimia corporis prosperitatem veluti vitem palmitē luxuriantem amputaret. Ego verò bonam valetudinem quæ in summo sit, ex medicis sæpè audiui fallacē esse. Quando igitur ipsa corporis diligentia & corpori pariter & animæ inutilis esse appareret, hanc sarcinā delinire, & illi famulari manifesta fuerit insania. Si autē hoc contemnere studeamus, nihil aliud rerum humanarū facillè admirabimur. Quid enim diuitijs nobis opus voluptatem corpori insitam spernentibus? Ego verò non video, num, vt in fabulis est de draconibus, voluptatem quandā ferat thesauris desolis inuigilare. Qui enim ad hæc dispicienda probè institutus fuerit, procul ab eo erit, vt diuitiarū gratia sordidum quid ac turpe, vel verbo, vel opere designare velit. Quod enim ultra necessitatē est, etiam si id Lydia sit arena, & formicarum aurum ferentium opus: tanto magis inhonestum putabit, quanto minus indigebit. Ipse nempe vsus ad naturæ necessaria nō ad voluptatem ac libidinem definitur. Qui verò extra illius fines egrediūtur, similes erunt ijs qui ad prærupta curribus feruntur, nequaquam cursus ad vltiora sistere valentes. Sed quo magis plura possident, non minoribus, immo hoc pluribus opus habent, vt cōcupiscentiæ satisfaciant iuxta Excectiden Solonem, qui sic dicit: Diuitibus nullus est opus certus terminus. Et ad idē Theogne auctore vti possumus, cuius hæc sunt verba: Quāobrem Theogne magistro in hac parte vtamur, dicente:

Non amo diuitias, non opto magna, sed adsint Parua, modo vt vitam letus, et absque malis.

Ego verò Diogenē admirari magnopere ac laudare soleo rerum humanarū omnium contemptorem

ptorem, qui se rege Alexandro ditiozem paruo contentus ostendit: quū ille proculdubio ad suū statum sustinendum pluribus indigeret. Nobis autem si non Pythiæ Mysij adsint talenta, & iugera, tot terræ, pascuæque ac greges innumerabiles, nulla satietas est. Existimo item æquè & absentes spernere diuitias, & præsentēs nō plus curare, quàm quatenus illas probè dispensare noverimus. Ex quo illud Socratis rectè memoratur, qui diuitem hominem ob opes valdè superbientem non prius admirari dixit, quàm his vtentem videret & experiretur. Phidias quidem & Polyctetus, quorum alter Eliensibus louem, alter verò Iunonem Argiuis fecerunt: si auro & ebore statuarum tumidi facti, & alienis opibus honestati, artem spreuissent, ex qua aurum iucundius & honoratius euasit, proculdubio ridiculi fuissent. Nos autem si humanā virtutem sibijpsi nō sufficere ad ornatum existimauerimus, minori vercundia digna facere putabimur? An diuitias quidem ac voluptatum sensus contemnemus, assentationem verò & blanditias sectabimur, & Archilochi vulpeculæ astutiam & versutiam æmulabimur? An non est aliud quidquam æquè fugiendū sapienti, atque glorię studere, & ea querere quæ multitudini placeant, & rationem vitæ ducem non rectam habere. Ex quo omnibus pariter hominibus honesti gratia resistere: præterea ignominiam, labores, periculaque subire: neque ab ijs quæ recta esse cognoscimus, vilo modo discedere fas erit. An eum qui non est ita cōparatus ab Aegyptio illo sophista aliquid differre putabimus? Qui & planta factus est, & bestia, & ignis, & aqua, & omnes opes quando ei luberet. Sic & animo varius ostenditur adulator, nunc quod iustum est apud eos qui iusti rationem habent, laudat, apud iniquos vituperat, more polypodis, qui colorem terræ quam attigerit, reddit. Sed ista, quæ commemorauimus, perfectius ex nostrorū auctoritate ac sermonibus discere licebit. Tantum hic sciographiam virtutis quandam ex alienorum disciplinis descripsimus. Quibus enim studiosè ex singulis vtilia coaceruātur, velut magnis fluuijs multum vndique accreuit incrementum. Paruum enim supra paruum imponere, iuxta Hesiodi sententiam, non magis ad argenti augmentū, quàm ad quācumque scientiam facere credendum est. Nec Biantis saluberrimū dictum præteribo, qui ad Aegyptios eunti filio ac percuntanti, quòd ei maxime gratum faceret: Viaticum, inquit, senectutis possidendo, virtutē videlicet viaticum appellans, ac breui definitione describens, vt humanæ vitæ vtilitatem suppeditantem definiuit. Ego autem & si Tithoni senectam, & Arganthonij, ac Mathusalem illius, qui mille annos triginta minus vixisse dicitur: denique si tempus omne ab initio quo coeperūt homines, computes, sanè vt pueri sententiam ridebo, ad prolixum illud, & nulli senio obnoxium seculum respiciens, cuius nec finem est vllū mente deprehendere, non magis quàm immortalis animæ mortem cognoscere, ad cuius possessionem admonemus comparandum esse viaticum, ac omnem lapidem secundum prouerbum mouendum, vnde aliqua nobis vtilitas ad hoc consequendum prouentura sit. Nec ista vt valde dif-

ficilia seruatu detrectemus, sed memores simus eius qui dixit oportere quemque optimam eligere vitam, iucunditatem verò illius expectandā esse ex vsu rerū optimarum. Turpe quidem præsens proicere tempus, ac sero postea reuocare præteritum, quando nullum est lapsæ virtuti remedium. Ego itaque quæ optima esse iudico, hæc dixi, quæ in omni vita vobis seruanda maxime consulo. Vos verò, cū tria sint infirmorum genera, nolite ei similes esse, quod incurabile est, nec in animi morbo cū ijs vobis cōueniat, qui corpore laborant, quorū qui modicè ægrotant, medicos ipsi accedunt, qui verò grauius medicos ad se vocant: at qui incurabili melancholia occupantur, neque ad se venientes medicos admittunt. Quod videre est, ne & vobis vsueuiat, si ab illis qui iudicio recto valent abhorrueritis.

DE HVMANA CHRISTI generatione, in die natali aniepphanie.

CHRISTI generatio propria ac præcipua diuinitatis est, quæ quidem silentio magis ac fide veneranda, quàm disputatione aliqua nostra seu curiositate vestiganda. Vbi enim nec tempus, neque aui intercedit, neque item modus intelligitur, nec spectator adfuit, nec est qui exponat, quomodo mens aliquid imaginabitur? quomodo cogitationibus lingua famulabitur? Pater erat, & filius est genitus. Ne dicas, quando: sed neglige hanc quæstionē. Ne quæras, quomodo. Est enim hîc impossibilis responso. Nam, quando, tempus habet: Quomodo verò ad modos corporeos imaginationem quandam. Dicere possum è sacris voluminibus, quòd splendor gloriæ & imago ex archetypo sit. Veruntamen quoniam nec ratio nec cogitatio talibus renouationis verbis tuæ curiositati satisfacit, ad ineffabilem incomprehensibilemque gloriam confugio, & fateor indeprensam, ac verbis humanis inenarrabilem diuinæ generationis esse modum. Caue autem dicas: si genitus est, ergo aliquando non erat. Nec aut verborum prauitate, aut cogitationis ineptæ vanitate committe, vt huiusmodi sermonibus manifestæ veritati aduersando, sacram iniquas & euertas theologiam. Genitus est, inquam, vt eius principium & causam non vt tempore inferiorem ostendam. Mens tua in temporum ac seculorum cogitatione non euanescat, vt ea filio priora existimes, quæ nunquam fuerunt aut erunt. Quomodo enim creata, ipsorum conditore fuerint priora? Verum ego quod ab initio vitabam, in hoc verborum consequentia quadam compulsus sponte incidi. Illius igitur æternæ ineffabilisque generationis rationes relinquentes, id omnino cogitemus, quòd mens res istas comprehendere nequeat, & sermo quoque huiusmodi cogitata exprimere haud quam possit. Considerandum itaque est quantus sit à veritate ad sermonem vsque delapsus. Enimverò mens quæ sunt natura indeprensibilia attingere nequit. Sermonis item naturam adæquantem

Pythiæ Mysij

Socratis dictum.

Phidias. Polyctetus.

Vulpes Archilochi.

Pythagore dictum. Academia Plato loci pestilentem delegit.

Hesiodi dictum. Biantis dictum.

Virtus viaticum senectutis.

Omnem lapidem mouere.

Diogeni laert.

Quod musice genus probandum.

Pythagoras.

tem ea quæ quomodocumque inuenta sunt, inquirere, impossibile est. Nec mirum. Deus enim in terra est, deus inter homines versatur: non per ignem, turbam & montem fumantem, vel per turbinem & nubem & tempestantem, animas auditorum legem ferendo perterrens, sed proprio corpore cum hominibus cognatis pie conuersans ac differens. Deus, inquam, in carne, non ex interuallo agens, sicut in prophetis, sed coniuncta sibi humanitatem retinens, per carnem suam, nostram cognatam ad se traxit humanitatem. Sed quoniam modo per vnũ, inquis, ad omneis splendor? quomodo in carne diuinitas? Quemadmodum ignis in ferro, non ex progressu, sed ex participatione. Non enim in ferrum ignis currit aut accedit: verum in loco remanens, suarum particeps virium ferrum reddit: cumque se totum illi communicet, nihil propterea de sua natura, nihil de suis amittit viribus. Sic & deus verbum nihil ex seipso commotus, cum nostram accepit humanitatem, neque item conuersationem commutationemque aliquam sustinuit. Et verbum caro factum est. Nec propterea cælum suo continente desertum, & terra nihilominus sinu suo cælestem recepit. Nec tu insuper motum, aut descensum diuinitatis meditaberis. Non enim vt corpus, de loco ad locum migrat. Neque item diuinitatem in carnem commutatam imaginaberis. Nam quod immortale est, id & immutabile est. Quomodo igitur, inquis, deus verbum, humana fragilitate non est correptus aut inquinatus? Facile respondemus. Sicuti & ignis de ferri proprietatibus non accipit. Nigrum quidem ferrum ac frigidum est: attamen ignitum ac cadens, ignis formam subit. Et quanquam ex eo splendens, ignem tamen sua nigredine non inficit. Itemque ardens flammam sua frigiditate non destruit aut tollit. Sic & humana domini caro, ita particeps diuinitatis facta est, vt propria fragilitate illam minimè contaminauerit. Sed quanquam ex humana debilitate hac vti similitudine necesse est, ne tamen hunc ignem diuinitati omnino similem imaginare: cum is qualitates recipiat, illa nihil omnino patitur. Quod si queris, quomodo mortalis natura, ob dei coniunctionem communionemque, immortalitatem induerit? Disce mysteriũ. Ex hoc enim deus in carnem venit, vt insitam carni mortem interficeret. Nam sicut venenorum antidotum corpori permixtum ac perfusum, omne superat noxium ac letale: itemque vt in domo aliqua tenebræ, luminis aduentu diffugiunt ac pereunt: sic mors in natura dominas humana, diuinitatis presentia disparuit. Velut etiam in aqua glacies tantum humido dominatur, quantum nox umbræque durat, solis verò calfacientis radijs subito liquefcit: Sic demum mors vsque ad Christi aduentum imperauit. Postquam verò dei gratia salutaris omnibus apparuit, & iustitiæ sol ortus est: absorpta est mors in victoriam, & veræ vitæ peregrinationem nequaquam sustinuit. O altitudinem benignitatis humanitatisque dei: ex bonitatis copia à seruitute vendicamur. Sed cur deus homo factus est, rationem exquirunt homines: cum magis eius bonitatem adorare deceat, quam diuinitatem curiosius indagare. Quidnam tecum agendum homo? In sublimi deum agentem minimè

quererebas: ad te verò per carnem venientem & tecum conuersantem non recipis. Sed quomodo deo familiaris fias rationem queris? Hanc itaque disce. Carnem suscepit deus, quoniam execrabilem contaminatamque hanc, purgatam sanctamque reddi oportuit, infirmam ac debilem corroborari, à deo ob peccatum alienatam conciliari, è paradiso excidentem in cælum referri: & quæ est dispensationis huius officina? Virginis beatæ corpus. Quæ autem generationis principia? Spiritus sanctus virtusque altissimi obumbrans. Sed ipsa, quæso, Euangelij verba parumper audi. Cum esset, inquit, Maria mater ipsius despõsata Ioseph, priusquam conuenirent, inuenta est in vtero habens de spiritu sancto. Et virgo erat & viro despõsata, & apta coniugali officio obeundo putata, vt & virginitas in honore ante omnia haberetur, & matrimonium non propterea improbaretur. Virginitas enim vt apta, proximaque sanctitati electa est. Per desponsationem verò nuptiarum initia expressa sunt. Simul autem vt & Ioseph domesticus puritatis Mariæ testis esset: & ne propterea calumniatoribus illa foret obnoxia, vt virginitatem comaculans, sponsum habuit, vitæ sanctæ custodem. Sed possum & alia huic rei rationem reddere, priore non admodum inferiorem videlicet quod aptum ad incarnationem dominicam tempus, iam diu inde à mundi constitutione prouisum atque ordinatum tunc venerat: ex quo spiritum sanctum & altissimi virtutem, deiparã illam constituere carnem oportebat. Quoniam verò ea tempestate nulla puritate par Mariæ virginitas, inter homines ad effectum sancti spiritus excipiendum est reperta, & illa iam desponsatione erat occupata, electa est beata virgo, ita vt nihil detrimenti ex desponsatione accesserit virginitati. Affertur & alia ratio à quodam antiquis: Vt Mariæ virginitas, seculi huius principem diabolũ lateret, nupta Ioseph fuit: vt nuptiarum nomine suspensus facile deciperetur. Virgines namque in primis obseruabat, è quarum vnam parituram ex Propheta cognouerat, dicente: Ecce virgo concipiet, & pariet filiũ. Virginitatis igitur insidiator, obseruatorque, sub matrimonij specie factus ignoras, à malignitate abstinuit. Sciebat enim suum imperium ob dominicam carnis generationem perditum iri. Itaque priusquam conuenirent, inuenta est in vtero habens de spiritu sancto. Vtrumque Ioseph reperit, & conceptionem, & causam è spiritu sancto. Quamobrem hoc ignorans ab initio, talis nominari vxoris maritus metuens, voluit eã occulte dimittere, verens patefacere quæ circa ipsam acta fuerat. Verum quoniam vir iustus erat, ex deo mysteria nosse meruit. Igitur hæc eo cogitante, ecce angelus domini apparuit ei, dicens: Ne timeas accipere Mariam coniugem tuam. Nec illud cogites quomodo absurdis suspitionibus peccatum obscures, est enim iustus appellatus. Viro iusto non competit filitio facinora obtegere. Ne metuas accipere Mariam coniugem tuam. Ostendit, quod illam non sit abominatus nec molestè tulerit, sed quod eam metuerit, vt spiritu sancto plenam. Quod in ipso est, de spiritu sancto est. Hinc enim deprendi licet, quod non secundum communem modum carnis constitutio domino fuit.

Desponsata cur fuerit Maria.

Contra Ioh deos.

Ecce virgo concipiet.

Puella pro virgine.

Christi ubi conceptus statim natus, id est perfectus homo fuit.

Cur deus homo factus est.

fuit. Conceptum nanque illico perfectum fuit, non per interualla paulatim formatum, vt planè verba declarant. Non enim dicit, quod in eã conceptum est: sed, quod in ea natum est. In sanctitate nanque caro conglutinata, digna quidem vniuersitati diuinitati coniugi fuit. Pariet filium, & vocabis nomen eius Iesum. In quo illud obseruandum, quod vbi de industria nomina ponuntur, subiectam ostendunt naturam: vt Abraham, Isaac, Israël. Horum enim quodlibet non magis corporis characterem quandam, quam virtutis salutaris proprietatem ostendit. Hac ratione & nunc Iesus seruatur appellatur, id est, salus populi, quod mysterium & ante secula ordinatum, & olim per prophetas prædictum iram manifestum habet exitum. Ecce virgo in vtero concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel, hoc est nobiscum deus. Hæc item appellatio, omnis penitus mysterij declarationem retinet, quod deus inter homines adsit: quoniam nominis interpretatur naturam, Nobiscum deus. Cauendum inter hæc omnino, ne in perfidiam infidelitatemque incidas Iudaicam, qui affirmat non virginem, sed puellam à propheta vocari: Ecce enim, inquit, puella concipiet. Primum quidem absurdissimũ est omnium & ineptissimũ, à domino id dari signum tanti mysterij, quod naturæ commune sit omni. Quid ait Propheta? & adiecit dominus loqui ad Achaz dicens: Pete tibi signum in profundum, &c. Et dixit: non petam, neque tentabo dominum. Deinde paulopost ait: Propter hoc dabit deus ipse vobis signum: Ecce virgo concipiet & pariet. Quoniam verò non petierat signum, nec in profundum nec in sublime vt cognitum esset, quod qui descendit ad inferiores partes terræ, idem & supra omnes cælos ascenderet, ideo ipse dominus signum dedit: Signum autem non vulgare, neque commune, sed extraordinarium & prodigiosum, ac valde communem excedens naturam, virgo videlicet & mater, & in virginitate sancta perseuerans, gloriam nihilominus ac benedictionem pariendi sortita. Si qui tamen interpretati Hebraicam vocem pro virgine puellam reddiderunt, nihil sanè nostræ rationi officiant. Inuenimus nanque in sacris voluminibus, sæpe puellam pro virgine usurpatum, vt in Deuteronomio: Si quis inuenit filiam virginem, quæ nupta non fuerit, & aliquis eam violauerit, cum eaque cubauerit, & deprehensus fuerit, det ille qui cum virgine dormiuit patri puellæ drachmas quinquaginta. Excitatus autem Ioseph accepit vxorem suam cum affectu, dilectione, & omni diligentia domesticos cõcernente, pro vxore illam habuit, à nuptialibus verò congressibus abstinuit. Non enim cognouit eam, inquit, donec peperit filium suum primogenitum. Hoc verò nunc suspitione generat, ne forsitan posteaquam puritate sua generationi dominicæ, per spiritum sanctum administratæ seruiuit, tum demum nuptialia opera viro Maria non negauerit. Nos verò licet nihil hoc doctrinæ pietatis officeret (nam donec dispensabatur Christi generatio, necessaria erat virginitas) quid verò postea sit factum ad mysterij huius doctrinam non anxie coniungendum est. Veruntamen ne hoc eorum, qui Christum amant, ferre cogantur aures, quod genitrix dei aliquando de-

ferit esse virgo, has rationes sufficere putamus. Ad hoc quidem quod dicit & non cognouit eã; donec filium suum primogenitum peperit, illud dicimus, quod, donec, & si temporis alicuius terminum circumscribere videtur, verè tamen infinitum aliquod præ se fert. Sic & à domino verbũ hoc memoratur: Ecce, inquit, vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi. Post seculum dicere, non erat necesse. Non enim cum sanctis vnquam dominus esse desinet. Nec præsentium promissio, futurorum est exceptio. Eodem fermè modo, & nunc illud, donec accipitur. Quod verò dictum est, primogenitum, primogenitus non omnino ad succedentem prolem comparisonem habet. Omne adaperiens primũ vuluam, primogenitum vocatur. Quod autem Maria perpetuò virgo remanserit, etiã Zachariæ declarat historia quædam, quæ ex traditione ad nos vsque peruenit. Zacharias enim, Mariam post domini conceptionem in virginũ loco constituens, à Iudæis inter templum & altare interfectus est. A populo namque accusatus, quod rem prodigiosam inauditamque prædicaret, virginem videlicet parientem citra virginitatis corruptionem. Iesu igitur nato in Bethleem Iudæ, in diebus Herodis regis, ecce Magi ab oriente venerunt Hierosolymam, dicentes: Vbi est qui natus est rex Iudæorum? Genus Perficum Magi, incantationibus & magicis, & naturalibus quibusdã affectibus, astronomiæque, & rebus sublimibus vacabant. Eiusdem ferè magicæ Balaam ille videtur fuisse, qui à Balaac missus, vt verbis quibusdam populo Israël malediceret. Qui & in quartã parabola talia de domino dicit: Homo videt & audiet verba domini, qui nouit altissimi doctrinã, & visiones omnipotentis vidit, qui dormit apertos habens oculos: Videbo eum, sed non modo: intuebor illum, sed non propè. Orietur stella ex Iacob, & confurget homo ex Israël. Quoniã igitur astrum ortu, naturæ prodigium habuerunt: sciscitari Magi decernerunt, quisnam homo ex Israël exurgeret. Quamobrem Iudææ locum vestigantes, ex antiquo vaticinio in ciuitatem venerunt, interrogantes, vbinam est qui natus est rex Iudæorum? forsitan & per aduentum domini aduersariam potestatem iam debilitatam, irritata sua energia, sentientes magnæ virtutis testimonium nato attulerunt. Ex quo puerum tãdem iuentum, cum dominis adorauerunt. Hic cõtemplator, vt Magi alienum à deo genus, & à testamentis gens peregrina, primum adoratione dignati sunt, quod ex inimicis testimonia longè præstãtiora fide dignioraque essent. Si enim Iudæi primũ adorassent, suũ ipsorum genus ornasse, extulisseque forsitan putarentur. Nunc autem alieni, vt deum prius honorauerunt, vt iusto in eos animaduerteret iudicio qui illũ cruci affixerunt, quem alieni adorauerunt. Sed quando motibus cælestibus studebant, non frustra inter cælestes obseruationes prodigium sunt cõtemplati, stellã videlicet nouam, ac minimè consuetã, in dominico natali effulgentẽ. Cuius sanè ortum, nemo in astrologiæ rationem computationemque trahat. Qui enim ex astris iã existentibus genesis inspiciunt, aliquam talem cæli figurã horoscopatẽ, causam cuique euentuum esse affirmat. Hic verò nulla stella ex his quæ iam

Donec vel vsquequo pareret primogenitum.

Primogenitum. Zachariæ cælos.

Magi qui.

Balaam de Christo.

Magi cur primi Christi adorationem.

F.

sun

sunt, dominicam natiuitatem significauit. Neque enim ista ex aliarum numero fuit. Nam quæ ab initio orbis creatæ sunt omnino immobiles existunt, aut certè continuò mouentur. Quæ & stat & mouetur, vtrunque habere videtur. In illis quæ sunt, aliæ obfirmatæ nunquã mouentur, aliæ verò errantes nunquã consistunt. Hæc verò de qua loquimur, vtrunque habuisse palàm est, & motû & quietem. Ex quo nullam cum ceteris habuisse rationem, aut naturam apparet. Mota in primis est ex oriente in Bethlehem: Constitit autem supra, vbi erat puer. Idcirco ex oriente Magi excitati, stellam sunt ducentes, venientes autem Hierosolymam totam urbem aduentu suo turbauerunt: & regi iudæorum metum addiderunt, de iudæorum rege nuper nato percunctando: quem tandem reperientes, donis honorauerunt, auro, thure, & myrrha. Nimirum Balaam vaticinium seq̃i sunt visi, qui de Christo talia visus est dicere: Accubens dormiuit vt leo & quasi pullus leonis, quis suscitabit eum? Qui benedixerit tibi, erit benedictus: & qui maledixerit, in maledictione reputabitur. Per leonem enim eius imperium sermo demonstrat. Per accubitum verò supplicium. Per benedictionis virtutem, eius diuinitatè. Igitur vaticinium hoc sequentes, vt regi aurum, vt morituro myrrham, vt deo thus obtulerunt. Neque item illud superuacaneum fuerit contra eos dicere, qui affirmant hoc astrum cælo apparens, cometis simile fuisse, qui regû successiones & imperia noua portendere videntur. Verum cometæ immobiles continuò sunt, & in vna tantum cæli accensi parte circumscripti. Præterea cometarû diuersa genera & appellationes: trabecales bothyni. Figuræ autem diuersæ, & cuiq; sua appellatio est. Omnium verò generationis eadè est causa: Quum inundas circa terram aër, in serenam cæli partem diffunditur, quasi materiam quandã igni cælesti præbens, sordium videlicet & humorum terrestrium crassitudinem, ad superiora tractam atque inflammatam, talis sideris criniti apparentiam facit. Hoc verò sidus vbi Magos ad inquirendam domini genitum permouit, rursus disparuit, donec ipsis dubitantibus ac suspensis, iterum in iudæa se manifestauit. Ex quo satis ostenditur, alicuius gratia separatim hoc astrum esse factum, ac vt alicui seruiret famulareturque: quod sanè ex re ipsa deprendimus. Stetit, inquit, supra, vbi erat puer. Magi verò videntes, gauisi sunt gaudio magno. Nos etiam in cordibus nostris item gaudium suscipiamus. Hoc inquam gaudium & angeli pastoribus nuntiant: cum Magis quoque adoremus, cum pastoribus item deum laudemus, cum angelis denique canamus, choreasque læti ducamus, quod est hodie nobis seruator natus, deus ac dominus Iesus Christus. Apparuit autem nobis non dei forma, ne quod erat debile perterrefaceret: sed in forma serui, vt quod erat feruile, liberaret. Quis itaque tam animo ignauus, quis ita ingratus: vt nõ hodie lætetur, non exultet non præsentia solennia omni animi hilaritate suscipiat? Festum hoc ingens, ac nouæ creationis, vbi cælestia archangelos ad Zachariam Mariamque mittunt: ac choros angelorum constituunt dicentium: Gloria in excelsis deo, & in terra pax, in hominibus bona voluntas. Astra è cælo mouentur.

Stella quæ apparuit Magis.

Vaticinium Balaam.

Cometarû generatio.

Magi ex gentibus properant. Terra in spelunca lucem recipit. Nemo sit non lætus, nemo ingratus. Nos quoque cum his lætitiæ voce, gestuque exprimamus. Nostrum hoc est festum, Theophaniam appellamus, in quo mundi salutarem concelebramus diem: domini natalem hodiernum pijs mentibus concelebremus. Hodie nanque Adami maledictio soluta. Non est quid amplius dicamus: Terra es, & in terram reuertes: sed cælesti coniunctus, in cælum assumeris. Non est vt iã dicatur: In doloribus paries filios. Beata enim quæ Emmanuel peperit, & vbera quæ lac præbuerunt. Natus est nobis filius & datus est nobis, cuius imperium super humerum eius. Cor mihi floridum quid germinat, mens est alacris, lingua verò modica, & sermo exilis est ad hoc vt tantum gaudium exprimat. Cogita de incarnatione domini magnifice. Intellige diuinitatem esse intactam & immaculatam, quæ & si in materiali sit natura, ita illi inest, vt eius imperfectum fragileque corrigat: non autem vt ipsa passionum debilitate inquinetur. Nonne solem conspicis in luto se voluntatem, minimeque contaminantem: & super cæno coruscantem, minime tamen fetidum aliquid referentem? Itaque contrario modo magis eorû quæ diutius contingit putredinem exiccatur. Quid igitur dubitas de immensa incorruptaque natura, ne aliquam ex nobis maculam contraxerit? Hac enim de causa natus est vt nos eiusdem generis expiaret: propterea inquam Iesus creuit, vt familiaris deo fieres. O dei bonitatem altissimam. Ob beneficiorum excellentiã ei qui benefecit minime credimus, ob eius ingentem humanitatè ad seruitutis iugum ducimur, ô absurdam & prauam ingratitude. Magi adoratum veniunt. Et christiani curiosius querunt, quomodo in carne deus sit & quali carne, & an assumptus homo perfectus sit an imperfectus. Taceant curiosi, & in ecclesia dei superuacanea vestigare desistant. Laudentur quæ nobis concredita sunt: ac de quibus ratio omnino non redditur, ne vestigentur. Illis te coniunge, qui è cælo cum gaudio Christum recipiunt. Cogita pastores in diuinis laudibus sapientes factos, sacerdotes prophetas, sceminas collatantes. Quando Maria gaudere docta est ac iussa ab angelo Gabriele. Quando Elisabetha Ioannem in vtero exultantem tenuit: Anna prophetissa euangelizauit, Simeon in vlnas accepit in exili infante magnum deum adorantes, nõ quod videbant contemnentem, sed diuinitatis ipsius amplitudinem glorificantes: pelucebat enim diuinitas per humanum corpus, perinde atq; lux quædam per vitreã capsulam eos illuminans, qui cordis oculos mundos habebat, Cum quibus & nos vtinam annumeremur, domini gloriam reuelata facie contemplantes, vt & nos quoque à gloria in gloriam transformemur. Ipsi autem sit honor & imperium in æterna secula, Amen.

DE MARTYRE MAMANTE.

de Basilium magnum.

Non

ON ignoro quãta sit encomiorum publici conuentus magnitudo. At vt illum scio, ita & imbecillitatem meam sentio. Causa nanque ipsa exigit, vt dignum quid dicatur his qui conueniunt, & quod spei respondeat, quam illi de nobis conceperunt, ipsi demum quoque argumento quod tractandum est. Quoniam maxima ex parte martyrum hodie memoriam agimus, erecta est cuiusque mens, & paratus auditus, expectans vt dignum aliquo tanto martyre dicatur, quod & Ecclesiam desiderio circa illum permouet. Ita nanque comparati sunt synceri & candidi filij, vt magnifica de parentibus suis exigant encomia, nec facile ferant amplitudinem eorum quæ deprædicanda sunt per dicentis periclitari humilitatem. Quapropter quanto maior est animorum ad audiendum, auditas, tanto maius imminet dicenti periculum. Quid igitur faciemus? Quomodo & desiderijs vestris satisfaciemus & ne ipsi in præsentiarum nihil utilitatis ad ea quæ tractanda iam sunt adferentes inutiles abeamus, cuiusque animum adhortabimur, vt quæ in cognitione habet ad memoriam reuocans ac mente renouans, ex seipso sibi alimoniam parat, vt proprijs exhilaratus subsidijs domum reuertatur. Memores estote martyris quotquot illo per somnia potiti estis, quotquot in hoc loco constituti adiutorem ipsum ad præcãdam habuistis, quibuscumque ex nomine aduocatus ipsis adfuit operibus, quotquot aberrantes ad viam reduxit, quoscunque sanitati restituit, quibuscunque pueros iam mortuos ad vitam reductos reddidit, quotquot vitæ terminos prorogauit. Collectis in vnũ his omnibus ex communi symbolo, martyri encomium construite. Conferre inter vos mutuo, quæ quisque nouit illa subministret ignoranti, quæ ignorat, illa accipiat ab eo qui nouit, atque ita quasi ad conuiuium quod quisque habet, conferentes, nostræ ignoscite imbecillitati. Ista nanque demum sunt martyris encomia, spiritalium charismatum diuitiæ, Non enim est, quod illum more secularium & externorum encomiorum cõhonestemus. Non est cur patres ac progenitores illustres proferamus. Nam turpe est aliunde ornare eum qui propria ipse virtute illustris est. Lege nãque consuetudinis talia inter encomia vsurpant. Alioqui veritatis lege, quæ cuiq; sint propria adferenda encomia exiguntur. Neq; enim velocem equum reddit, quod is, vnde natus est, ad cursum aptus fuit, nec canis encomium est, ex velocissimis prognatum esse. Sed quemadmodum & aliorum animatum virtus in vnoquoque propria consideratur, ita & propria viri laus est, cuius ex rebus ab ipso bene gestis testimoniũ habet. Quid filio confert, de illustri natum esse parente? Ita hic martyr non accepit, aliunde quem habet splendorem, sed ipse per vitæ conuersationem gloriæ faculam accendit. A Mamante reliqui, non ab alijs Mamas gloriam habet. Hi pueri, qui pietatem ab illo sunt edocti, per illum sunt in honore. Nam ipse ex seipso virtutem quasi scaturigine quadam producit. Non habet vt torrens, qui ex alieno cõfluxu gloriosus apparet, sed fons est, decorem suum ex proprijs venis effundens.

Celebremus virum non alieno sed proprio ornamento decoratum. Vides eos qui equestri certamine vicerunt? vides splendida illorũ monumenta, quomodo lapides sint neglecti? Ad martyris verò memoriam & tota regio mota est, & ad illius festum diem vrbs vniuersa immutata gestit. Neque cognati diuitum ad maiorum suorum sepulchra declinant, sed omnes ad pietatis locum tendunt. Patrem hunc veritatis ducem, & nõ eos qui corporum sunt parentes, duces appellat. Vides honorem consistere ex virtute non ex diuitijs? Ita ecclesia in quibus eos qui præcesserunt honorat, ad ea ipsa scẽtanda admonet præsentem, ac si dicat, noli diuitias sectari, noli deditus esse sapientiæ huius mundi, quæ abolebitur: neque gloriæ, quæ caduca est ac fluxa. Hæc enim vna cū ipsa vita intereunt. Sed pietatis esto studiosus operator. Illa te ad cælum vsque extoller, illa & immortalem tibi memoriam, & perennem apud homines gloriã per hoc parabit, quod eos qui præcesserunt honore afficit. Si quiquam igitur pastoris memor est, ne admiretur diuitias. Conuenimus enim non vt diuitem laudemus, ne diuitè admiratus domũ abeas, sed vt paupertatem cū pietate coniunctam extollamus. Pastorem esse, nihil habet magnificum, nihil quod sapientiæ & industriæ referat exercitium. Caue ergo ad iracundiã motus probri gratia eum qui te læsit pastore voces, nihil habentem, nisi quod ad victum attinet quotidianum, peram & clauam remissè, tanquã diurna subsidia gestatè, nullam craftini curam habentem bestijs: hostem, animalibus mansuetis compascuum, forum ac tribunalia fugientem, syncophantarum ac mercaturę ignorantem, diuitias nescientem, proprium tectum nõ habentem, sed sub eo quod mundo commune est agentem, nõ cõtu ad cælum suspicientem, & per astra conditoris admirabilem potentiam considerantem. Ne pudeat nos veritatis. Ne fabulatores illos extraneos imitemur, ne veritatem verborũ ornatu obtulemus. Nuda est veritas, absq; patrocinio ipsa seipsam declarans. Humilitatem illius multo sermone, immo magis encomio celebrabis. Pastor ac pauper, Hæc sunt homini christiano ornamenta. Si doctrinæ pietatis duces inquiseris, piscatores inuenies ac publicanos. Si discipulos, coriarios pauperes. Nusquã splendor. Hęc omnia cum ipso mundo abolerentur. Vide igitur, cuius hominis diem festũ agamus, cuius gratia alacres omnes sumus; propter quem immutata sit ratio vitæ nostræ. Quoniã videlicet pastoris admoniti sumus. Ne cõtemnas virũ, vbi pastorem audis. Qui deo primus placuit, Abel, pastor fuit. Quis illum imitatus est? Moses magnus ille legislator, qui vt periculum declinaret quod à Pharaone imminerebat aufugit, * qui pastorem detestatus fuit insidias, ille inquam pecudes pauit in monte Choreb, & per pasturam ad colloquium dei peruenit. Angelum in rubo non iudicio disceptas sed pastorem agēs, cælesti colloquio dignatus vidit. Quis Moysen subsecutus est? Iacob patriarcha qui pecudes pascendo pro veritate patientiam ostendit & in modica imagine vniuersam vitam suam quasi quodã caractere obsignauit. Cui conuersationis huiusmodi zelum post se reliquit? Dauidi. Dauid à pecudum pastura peruenit ad regnum. Sorores

ut sitis res.

* ε μισθους τῶν συννέμων τῶ ἐπιβόλου, quod etiam de eo potest intellegi, quod τὴν ἀστροφάνην ἑλεβραστὸν φέρει.

Sorores quædam sunt pastura & regni administratio. Nisi quod illa irrationalium, ista verò rationalium animantiū curam habet. Ita scilicet ad maiorem illa scientiam transitū habet. Quapropter dominus vtrāque complexus & pastor est & rex, irrationales pascēs, maiori ratione præditos sub regni gubernationem includens. Vis discere quæ dignitatis sit pastor? Dominus, inquit, pascit me. Quomodo vero regis gubernationis foror est pastura? Quis est iste, inquit, Rex gloria? Qui illic pastor, hic rex dicitur. Nec putes illū ab alijs quidem pastorem vocari, ipsum verò id appellatiōnis pudoris gratia non agnoscere, quin ipse degeneres pastores compescens, in seipsum veræ pasturæ testimoniū transfert. Ego, inquit, sum pastor ille bonus. Arcet degeneres, & veritatem sibi ipsi vendicat. Ego sum pastor ille bonus. Dīce quis sit pastor, & quis sit bonus ille. Ipse hoc interpretatur. Verus pastor animā suā ponit pro ouibus suis. Mercenarius verò, & qui nō est pastor, cuius non sunt oues propriæ, illi nihil est curæ quando lupū venientem videt. Hic quærit ecclesia, si dominus pastor est, quis sit mercenarius pastor. Nū diabolus? Et si diabolus mercenarius pastor est, quis sit lupus. At lupus diabolus est bestia immitis, rapax, insidiosa, cōmunis omnium hostis. Habeat propriā appellatiōnē mercenarius pastor. Tunc quidē mercenarios pastores dominus eos vocauit qui tūc degenerauerāt. Sunt verò & nunc qui non vt profint ouibus pastores agunt, quibus propriē mercenarium appellatiō conuenit. Tunc principes sacerdotū notabantur, & pharisæi, & omnis illa Iudaica secta. Illos dixit mercenarios esse pastores, qui non veritatis sed quæstus sui gratiā pascendi potestatem vsurparant, qui vano prætextu precationibus instabant, vt panem comederēt viduarū & orphanorum. Mercenarij sunt, qui proprium compendium curant. Qui præsentia sectantes ad futura non adspiciunt: mercenarij sunt non pastores. Et nunc mercenarij multi sunt, qui pro misera gloriola vitam suam impendunt ac produnt, qui iā quoque contra sana domini verba schisma suscitant. Cū enim & tum eadem dominus dixisset, schisma inter Iudæos oriebat. Quidā dicebāt, dæmonium habet, quidam vero, dæmon oculis cæcos vt videāt illuminare, non potest. Vides veterem hunc esse schismatis morbum? Mox enim ventilabrum adest. Paleas fecernit à frumento, & quod leue est & instabile seiūgit ab eo quod alēdi vim habet. Quod autem spiritali conueniens est alimonix, agricolis deputatur. Quapropter schisma factū est, & alij isto, alij alio modo præstātes fuerūt. Iudæorū est in partes scindi. Ecclesia verò dei, tunicam inconsutilem, desuper contextā adeptā, quæ à militibus ne scinderetur conseruata est, Christumque induta vestimentū illius ne scindat. Et cognosco oues meas, & cognosco me meæ. Et hæc ad blasphemix suæ structurā rapuit hæreticus. Ecce, inquit, dictū est, cognosco me meæ, & cognosco oues meas. Quid ergo vocat cognoscere? An essentiam suam intelligere? An magnitudinem emetiri? An ea contra diuinitatem sentire, quæ tu ore impudētī & temerario pronuntiaſti? vel non ex præcedentibus mensurā cognitionis huius intelligis, quid in deo cogno-

scamus? Oves meæ, inquit, vocem meā audiunt. Ecce quomodo cognoscatur deus. Ex eo quod præcepta illius audimus, ex eo quod illa audientes opere adimplemus. Hæc demum est cognitio dei, obseruantia videlicet præceptorū dei, non inanis illa curiositas, nō essentia dei & supramundano- rum inuestigatio, non rerum inuisibilium consideratio. Cognosco me meæ, & cognosco meas. Satis tibi sit scire, pastorem esse bonum, animam suā posuisse pro ouibus. Terminus hic sit diuinæ cognitionis. Quantus verò sit deus, & quæ illius mensura, & qualis essentia, talia sciscitari sunt periculosa ei qui rogatur perplexa, & talium medicina est silentium. Oves meæ, vocem meam audiunt. Audiunt, inquit, non disputāt. Hoc est, nō sunt inobedientes, nō contendunt. Audisti filiū, at non ita generationis modos. Neque igitur vel à me petere, vel ipsi rationi subijcere, de quibus nulla potest haberi ratiocinatio, neque per schisma quod coniunctum est separare velis. Hac te ratione præoccupans euāgelista communiuit ac cautum reddidit. Audisti manē, & cōtinuō audis. In principio erat verbum, ne filium humanā esse progeniem putes, quæ ex nō existente prouenerit. Verbum illum esse dixit, propter impassibilitatem: vitam, propterea quod tempori subiectus non est: principium, vt natum patri coniungeret. Vides morigerā ouiculam, quomodo audiāt vocem domini? In principio, inquit, & erat, & verbum. Ne dicas, quomodo erat? Et, si erat, genitus nō est. Et, si genitus est, non erat. Ouicula non est ista dicēs. Pellis ouilla est, intus verò lupus latet. Qui hæc dicit, pro insidiatore habeatur. Oves meæ, vocem meam audiunt. Audisti filiū? Intelliges similitudinem quam habet ad patrem. Similitudinem dico propter imbecillitatem valentiorum corporum. Et alioqui veritas ita habet. Nō enim vereor accedere veritati. Non sum ad tyco-phantiā cōmodus. Verbo patris & filij identitatem seruo. Proprietatē in substantia filij, formā intellige paternam, vt exacte imaginis rationem custodias, vt competenter de deo sentias. Ego in patre, inquit, & pater in me est. Non confundit essentias, sed vel similitudinem identitatem exprimit. At enim dilectæ res ista summe videtur contraria, vt pote quod vestra audiendi obediētia imbecillitatem nostrā adegit in mediū aliquid adferre ac dicere, vt potentia dei in organi imbecillitate potissimum illustraretur. Nam hac fortian ratione imbecillitas nostra superabūdauit, vt hoc amplius glorificetur qui quod infirmū est corroborat. Qui verò nostram hanc panegyrim reduxit, & finem fecit anni præteriti votis, ac initiū dedit tempori iam imminenti (Hæc nanque dies præteriti nobis temporis circulum terminat, & rursus initium est iam aduenienti) qui & nos huc congregauit, & futuri energiam largitur, in illo nos custodiat indemnes, illos, & à lupi rapacitate securos, & ecclesiam hanc immotam, ac magnis martyrum turribus munitam conseruet, & omnes furentium hæreticorum insidias & incurfus in tranquillitate ac silentio auertat, nobis verò donet vt diuina oracula discamus, & doceamus, subministrata à spiritu sancto gratia, cui cū patre & filio sit gloria & imperium, nunc & semper & in secula seculorum. Amen.

HOMI-

HOMILIA BASILII MAGNI

de Spiritu sancto.

Hic sermo
habetur in
fine libri,
contra Eu-
nomium ex
antiqua
translatio-
ne.

GIGITET omnis anima de diuini-
rioribus rebus quæstionem in-
stituens, an tales habeat oculos;
vt talia quærere, & quæ sensui vi-
dendi inuisibilia sunt, videre, & ad
hunc modum quærens apud eum
quem quærit iuxta quod scriptum est, habitare
possit. Scriptum est enim: Si quæris, quære, &
apud me habita. Habitat autem tum apud illum,
si cum fide quærat. Nam etiam si non mox inue-
niat, à fide tamen eius quem quærit, non discedit,
sed cum beato Dauide dicit: Admirabilis ex me
facta est scientia tua, corroborata est, nec potero
ad ipsam. Et cum patre lunatici pueri: Credo do-
mine, succurre incredulitati meæ. Hunc itaque
scopum habentes, cum fide de natura sancti spi-
ritus quæramus, ab ipso eius quod quærimus
cognitionem petentes. Ipse nāque est quod quæ-
ritur, ipse sui ipsius cognitionem largitur, & vt
de ipso per diuinas scripturas didicimus, ipse est
qui sanctos sanctificauit, & qui diuinam vitam
deum per ipsum petentibus exhibet. Necessè
autem est, vt excellat eos qui ista accipiunt, qui
sanctificantur ipso præsentē, & corrumpuntur
ipso deserente, cū ipse sit perpetuus, ac fons
quidam vitæ sempiternæ. Quis autem sit suffi-
cientiæ huius ac facultatis modus, quo spiritus
& omnibus & singulis præsto est. Consideret
mens digna habita tali consideratione, libera ab
omni errore, hæresi, & reliquis incantantium ac
illicientium muliercularum voluptatibus. Acce-
dat autem ad istam considerationem in quiete ac
tranquillitate constituta. In tranquillo verò sit
non solum corpus, quo circumdata est, & corpo-
ris solita perturbatio, sed & tota illa circumferen-
tia, cælum, terra, mare, & quidquid in illis ratio-
ne præditum est. Deinde cogitet omnia spiritus
dei referata esse, illum in omnia vndique plenum,
quali illabi & infundi, vndique subuenire & illu-
cescere. Spiritus enim domini repleuit orbem, &
quod cōtinet omnia, scientiam habet dei. Illuce-
scit autem omnibus dignis, quemadmodum solis
radij nubes illuminant, & aspectu fulgido splen-
descere faciunt: ita & spiritus sanctus corpus ho-
minis ingressus vitam dedit, immortalitatem de-
dit, sanctimoniam dedit, & quod iacebat crexit.
Quod verò à spiritu sancto perpetuō mouetur,
animas sanctum factum est. Habet autem homo,
per inhabitatorem spiritum dignitatem prophe-
ticā, apostolicam, & angelicam, cū antea fuerit
terra ac cinis. Erit verò nobis manifestior, & ma-
gis conspicua virtus & natura spiritus, quāta illa
sit, si cogitemus quomodo cōplectatur & ducat
pro sua voluntate sanctos, vniuersamque rationa-
lem naturam. Seipsum nanque vniuersæ cum cæ-
lestium virtutum, tum iustorum multitudini de-
dit, & totā illam iustorum, siue magnorum, siue
paruulorum, angelorumque & archangelorum
hypostasim sanctificauit. Et licet vbique terrarū
diuersoque modo alijs atque alijs locis collocata
sint corpora, ac relique virtutes quoque discrimi-
nis aliquatim inter se habeant, sintque à se inuicem
diuisæ, non tamen ita habet spiritus, nec per para-

tes minutatim in singulos diuisus diuinitus illos
viuere facit, sed omnia tota illius virtute viuunt.
Et adest vbique similis deo, à quo mittitur, cū
existendo, tum vbique & in omnibus similiter exi-
stendo. Cū Mariæ Gabriel, aut alius alicubi an-
gelus cuiusdam sanctorum destinatum adferret
euāgelium, & quisque prophetarum vaticinaretur,
& Paulus Romæ, Iacobus Ierosolymis, Mar-
cus Alexandriæ, in alijs alijs ciuitatibus euāgelium
prædicarent, ita spiritu sancto pleni erant, vt nul-
la locorum interualla prohiberēt, quo minus ea-
dem in singulis operaretur gratia. Et huius gratia
deus est quisque sanctorum. Dicitur enim illis à
deo est: Ego dixi dii estis, & filij excelsi omnes. Et
Deus deorum (vtique sanctorum) loquutus est.
Et: Videbitur deus deorum (videlicet sanctorum)
in Sion. Necessè est autem diuinum esse spiritum,
& ex deo esse, qui dijs diuinitatis est causa. Quæ-
admodum enim ardēs esse, quod rebus ardenti-
b' ardoris est causa: & sanctū esse oportet, quod
sanctos facit: ita deus sit necessè est, qui dijs, vt dii
sint, causam administrat. Cū itaq; spiritus san-
cti possessio tam sit bona atque diuina, vbi iā il-
li fidem dedisti, securè & cū fiducia Christum il-
lius suppeditatorem quæres. Nam nemo Iesum
dominum dicere potest, nisi in spiritu sancto. Vita
autem, quā in alicuius hypostasim effundit
spiritus, hanc in illo non circūscribit, sed quem-
admodū in igne caliditas est, partim quā in se
habet, partim quā adfert aquæ aut alijs eiusmodi
materiæ: ita & spiritus, & in seipso habet vitam,
& qui participes illius sunt, diuino quodam mo-
do viuunt, vitæ adepti diuinam ac cælestem. Om-
nia nanque immortalia in seipso complectitur,
omnem mentem, omnem angelum, omnem ani-
mā, & neque mutationem quærit, cū bene ha-
beat, neque mutationem, cū omnia habeat
apud seipsum, immo nec auxilium, cū sit perfe-
ctissimus. Quapropter & omnia in illo perfecta
sunt, dilectio, gaudiū, pax, tolerantia, bonitas, pru-
dētia, sapientia, consiliū, securitas, pietas, scientia,
sanctimonia, redemptio, fides, operationes virtu-
tum, dona sanationum, & quæcunque alia istis si-
milis. Nihil habet in se quod sit aliunde ascitum,
sed omnia perennia habet tanquam spiritus dei,
& ex deo prodiens, deū sui causam fontis instar
habens & ex illo promanans. Fons est autem &
ipse, bonorum scilicet, de quibus iā diximus. Ve-
rū spiritus ex deo promanans eiusdem cum illo
est substantiæ: quæ verò ex spiritu profluunt, ip-
sus sunt operationes. Hunc spiritum sanctū deus
opulētē in nos per Iesum Christū effudit. Effudit,
inquā, non creauit, dedit, non condidit. Contenti-
ose idem repeto tui gratia, quem oportet vndi-
que firmū ac munitum esse, vt scias quid ab isto
spiritu doctus, vbi quæstionem mouentibus res-
pondendum est, dicat. Doctus à deo vocatur à
propheta dicente: Et erunt omnes docti à deo.
Multū itaque de hoc numine inest animæ ratio-
nali, nisi propria ignauia deficere ab illo velit. Si
verò illi se coniunxerit, & quasi in vnum coierit,
audiet illud Apostoli: Qui domino adheret, vnus
cum illo spiritus est, cui sit gloria, Amen.

Contra

DIGNAT Iudaismus cum Gentilismo, & vtrique cum Christianismo. Quemadmodum Aegyptij & Assyrij, & inter se hostiliter dissidebant, & vtrique Israël infensi erant. Vt in malitia deprendimus,

& audaciam pariter ac timiditatem inter se pugnare, & nihilominus ambas à recta animi fortitudine disidere. Talis quædam pugna etiam contra rectæ fidei confessionem ex vtroque latere inter se dissidentium hostium excitata est, illinc Sabellio, hinc ijs qui Anomæum prædicant irruentibus. Nos verò, quemadmodum Gentilismum euasimus ac prauam illius idololatriam declinauimus, multorumque deorum cultum impium esse cognouimus: ita & Iudeorum blasphemiam filium dei negantium euasimus, minas illas veriti, quibus dictum est à domino. Qui negauerit coram hominibus, negabo ipsum & ego coram patre meo, qui in cælis est. Fugiamus itaque, vt par est, & eos qui & Gentilismo & Iudaismo cognata dogmata contra doctrinam veritatis adinuenerunt. Postquã enim callidissimus ad nocendum diabolus Christianorum à Gentibus ac Iudeis abalienationem, & quod ad illorũ appellacionem mox hostile quiddam spiramus, animaduertit, nostro vtriusque imposito nomine, Iudaicã iterum negationem, ac Gentilem multorum deorum cultũ introducere conatur. Illi nãque cum vnigenitum opus ac facturã dei esse dicunt, & illum nihilominus adorãt, diuinoque honore afficiunt, apertè Gentilismum creaturæ seruientes & non deo introducunt. Isti verò deum ex deo negãtes, & nomine quidem filium consistentes, re ipsa verò ac veritate substantiam illius reprobantes, Iudaismum denuo renouant. Nam quando verbum illum esse confitentur, interno verbo comparãt, & cum sapientiam illum esse dicunt, similem faciunt habitui qui in anima eruditorum consistit. Quapropter & vnã constituunt patris & filij personam, quod & homo vnus dicatur, nõ diuisus, propter verbum quod habet & sapientiam. Atqui Euangelista mox in Euãgelij sui exordio clamat, dicens: Et deus erat verbum, quã sanè sententia propriam filio substantiam tribuit. Si nanque in corde erat verbum, quomodo deus erat? quomodo erat apud deũ? Neque enim verbum quod in homine est, homo, neque apud hominem esse dicitur, sed in homine. Etenim nec viuudum est, nec subsistens. Dei vero verbum, vita est & veritas. Et nostrũ verbum, simul atque dictum est, amplius nõ est, de dei vero verbo quid dicit psalmus? In æternum domine verbum tuũ permanet in cælo. Et hinc quidem hoc bellũ mouetur, ex alia vero parte, quæ est, & qualis est contra veritatem lucta? Illi substantiam quidem filij concedunt, & propriam filio personam & patri quoque propriam statuunt, inæqualitatem verò naturæ introducunt, & nomen filij, si vocem spectes, cõcedentes, re ipsa ad creaturam vsque illud deducunt, nihil veriti vocem domini, qui se ipsum patrem videre gestienti discipulo ostendit dicēs. Qui me vidit, patrem vidit. Hęc autem vox, si re-

etè reputedur, vtrorumque blasphemias obturat. Neque enim patrem seipsum esse dicit, qui personam cõspicue diuidit, cum dicit, qui vidit me. Nã hinc propriã suam personam demonstrat. Cum vero subiugit, vidit & patrem meũ, ad patris personam respicit, & manifestè illam à sua diuidit. Quod & in eo facit, vbi dicit. Si cognouissetis me, & patrem meum vtrique cognouissetis. Non enim ista personarum confusionem significant, sed indifferentem per omnia diuinitatem commendãt. Audiãt autem hunc ipsum sermonem aduersarij quoque, quod paterna gloria priuatus nõ sit, qui vt filius paternæ dignitatis confors est. Alienum enim genitor non genuit, sed talè, qualis ipse est.

Audiãt Anomæus. Ego & pater vnũ sumus. Audi & tu Sabelli. Ego exiui à patre, & ad ipsum vado. Vterque vulnere suo ex euãgelij doctrina remedium sumat. Et tu quidem vnitatem ad tenendam naturã indifferentiã hinc collige, tu verò ex eo quod dicit, exiui à patre, & ad ipsum vado, differentiam personarum disce. Cõeamus igitur in istis, & pacem amplexi prolixum illud cõtra pietatem bellũ, abiectionis impietatis armis ad nocendum acutis, & læcis in aratra, gladijs verò in falces cõmutatis, soluanus. Neque tu tãtum dicas, sed cõsequere eum qui dixit. Non sum solus sed pater qui misit me, mecũ est. Alius itaque est pater qui misit, & alius filius qui missus est. Et iterũ.

Ego, inquit, testimoniũ de me ipso perhibeo, & testimoniũ perhibet de me qui misit me pater. Et in lege vestra, inquit, scriptũ est, quod duorũ hominum testimoniũ verũ sit. Numera, si placeat, personas. Ego inquit, vnus sum, qui testificor. Et testificatur de me qui misit me. Ecce duos testes. Ego non ausim ita numerare. Verũ dominus ipse ita docuit dicens. In lege vestra scriptum est, quod duorum hominum testimoniũ verum sit. Tu vero, qui alio impietatis genere deo repugnãt filio deo natura non esse similem dicis, qui æqualitatem negas, ac vitæ separationem inducis, Paulum reuerere dicẽtem. Qui est imago dei inuisibilis, ac imagini viuenti hoc tribue, quod vitæ, vt archetypo suo, per omnia similis sit. Confitere patrem filium genuisse, nõ vt creaturam condidisset. Et in vera patris confessione parem honorem filio cum patre adscribe, memor Euãgelici testimonij, quod deum patrem suũ esse dixit, æqualè seipsum deo faciens. Acqualem autem esse patri: de natura, non de corporali quadam admensuratione intelligendum est. Quomodo verò rapinam non est arbitratus æqualem esse se deo, si nunquam deo, vt tu blasphemias, æqualis fuit? Quomodo in forma dei fuit, qui secundum tuam opinionem nunquam deo similis fuit? Talis quidem vtrinque pugna nobis est, vt itas verò quæ? Neque tibi horror sit confiteri personas, sed dic patrem, dic & filium, non vni rei duo nomina tribuens, sed ex vtraque appellacione cuiusque proprium intellectum edocet. Grandis enim improbitas est, non admittere doctrinas domini, tam conspicue personarum nobis alterationem secerentis. Nam si abiero, inquit, rogabo patrem, & alium vobis paraclætum mittet. Filius itaque est rogãs, pater qui rogatur, paraclætus verò qui mittitur. An nõ igitur manifestè impudens es, qui cum audias, ego, de filio, ille, de pa-

F

tre,

tre, alium, de spiritu sancto, omnia misces, omnia confundis, & vni rei omnes hæc appellationes imponis? Attamen rursus neque tu personarum diuisionem rapinæ loco ad impietatem tuam stabiendam abripito. Licet enim numero duo sint pater ac filius, natura tamen diuisi non sunt, neque qui duas personas dicit, statim alienationem inducit. Vnus deus est, & pater, vnus deus & filius nõ dij duo. Nam patri filius similis est. Nõ enim aliam in patre diuinitatem intueor, & aliam in filio, neque aliam illius & aliam huius naturam pono. Vt igitur perspicua tibi sit personarum proprietates ac differentia, numera seorsum patrem, seorsum quoque filium. Ne vero in errorem plurimum deorum deficias, vnã in vtroque essentiã consistere. Hoc pacto & Sabellius cadet, & Anomæus conteretur. Quando verò vnã essentiã dico, ne duas personas ex vna tãquam in duas partes diuisa cogitare velis, sed ex principio patris filium subsistentem, non patrem & filium ex vna essentia, quasi procedente, descendentes. Non enim fratres dicimus, sed patrem ac filium confitemur. Quod autè ad essentiã attinet, pares sunt. Ex patre nanque filius, non mandato factus, sed ex illius natura genitus est, nõ separatus à patre, sed ex patre sempiternè perfectio, perfectus replendens. Nolo autem mihi quotquot vel non perfectè dictis nostris attenditis, vel calumniandi gratia nos circumdatis, non aliquid à nobis vtilitatis quærentes. Sed verbis nostris insidiantes circumquaque cursitando dicatis, duos deos prædicat, cultum multorum deorum annuntiat. Non sunt duo dij, neque enim sunt duo patres. Qui duo principia inducit, ille duos quoque deos prædicat. Talis autem est Marcion, & si alius quisquam illi impietate similis est. Rursus & ille duos esse deos dicit qui alterius essentiæ genitum esse dicit à genitore, propter essentiæ dissimilitudinem multorum deorum errorem introducens, dum contrarium genito faciens ingenitum, contrarias absque dubio & illorum essentias constituit. Siquidem, vt tradit, patris essentia est *ἀγεννησία*, essentia vero filij *γεννησις*. Itaque non iam duos tantum deos dicis, sed & inter se dissidentes, & quod omnium est pessimum, non ex voluntatis proposito, sed naturali constitutione dissidentes, quæ nunquam in pacem & concordiam redire queat. Verum doctrina veritatis, vtrinque contrarietates istas euasit. Vbi nanque vnum principium, vnumque ex ipso principio, & vnum archetypum, ac illius vnã imago traditur, ibi vnitatis doctrina non corrumpitur, propterea quod ex patre genitus, patremque in seipso naturaliter exprimes, vt imago quidem, per omnia illi responderet, vt progenies vero *ἐκ τῆς οὐσίας* obtinet. Neque enim qui regiam in foro conspicatus imaginem Regem qui in tabula depictus est, dicit, duos ob id Reges confitetur, imaginem videlicet, & eum qui per imaginem representatur, neque si demonstrato eo, qui in tabula pictus est dixerit, hic Rex est, mox imaginis prototypum Regis appellatione priuauit. Immo magis per hoc quod imaginem Regis Regè appellat, Regi suum confirmat honorem. Si nanque imago Rex vocatur, multo magis par est Regem esse eũ, cuius causa facta est imago. Sed hic quidem, lignum, cera, & pingendi artificium imagi-

A

B

C

nem facit corruptibilis hominis corruptibilem, figuram videlicet eius, qui arte exprimitur. Illic vero, quando imaginem audis, splendorem gloriæ intellige. Quis vero est splendor ille, & quæ gloria? Iplè hoc statim Apóstolus exposuit, dicēs, & character subsistentiæ. Idem est ergo subsistentia quod gloria: character, quod splendor. Mante itaque gloria ista perfecta, ita vt nihil imminuatur, perfectus quoque ex ipsa procedit splendor. Ad hunc modum quæ de imagine dicuntur magnificè ac deo competenter sumpta, diuinitatis nobis vnitatem commendat. Est enim filius **D** in patre, & pater in filio. Nam & filius talis est, qualis est pater, & pater talis, qualis est filius. Ita vniuntur duo si intellexeris filium à patre nihil differre, neque aliud illi genus, aut alienum characterem esse cogitaueris. Dico igitur iterum. Vnus & vnus, sed natura indiuisa est, & indeficiens perfectio. Vnus itaque deus, quoniam vtriusque vnũ genus consideratur, quod in vtroque integrũ ac totum ostenditur. At iterum vos molestè sermonem nostrum ferre video, & tantum non audire me puto, quod confelsis immorando, vulgatas quæstiones non attingo. Totum enim nunc auditorium de spiritu sancto audire gestit. Ego verò maximè omnium simpliciter, vt illa accepi, & vt absque vlla curiosa vestigatione assensum illis præbui, ita & auditoribus tradere vellem, vt non semper de eisdem mihi reddenda esset ratio, sed vt ex vna confessione persuasos haberem discipulos.

Quoniam verò nos circumdatis iudices magis quã discipuli, vt experimentum de nobis capiatis, non vt aliquid à nobis discatis, necessarium est, vt abiectionibus quidem velut in ius vocati respondeamus, iuxta verò vt eadem perpetuo inculcemus quæ accepimus. Hortamur autem vos, ne quouis modo quod vobis probetur, ex nobis audire quæ ratis, sed quod domino placeat, & consonum sit scripturis, nec à patribus dissideat. Quæ itaque de filio diximus, quod videlicet propriam illi personam esse confitentem sit, eadem & de spiritu sancto dicere possumus. Non enim idem est spiritus, qui pater quod scriptum est, quoniam deus spiritus est. Neque iterum vna est filij ac spiritus persona, quoniam dictum est. Si quis spiritum Christi nõ habet, ille nõ est eius. Si vero Christus in vobis est, &c. Nam hinc quidam erroris ansam sumserunt, vt spiritum & Christum eundem esse dixerint. Sed quid dicimus? Quid ex isto sermone naturæ significetur proprietates, non personarum confusio. Est quidem pater, perfectam habens ac nullius indigam essentiam, radix & fons filij ac sancti spiritus existens, est vero & filius in plena diuinitate viuens verbum, & progenies patris nulla in re deficiens. Plenus est autem & spiritus, non pars alterius sed perfectus & totus in seipso considerandus. Coniunctus quidem indiuisè patri est filius, coniunctus item filio est spiritus. Nihil enim est quod dirimat, nihil quod sempiternam illam coniunctionem abscondat. Nullum nanque inter illos seculum interlabitur, nec anima nostra separationem aliquam cogitare potest qua vel filius patri, vel spiritus sanctus non semper filio sit coniunctus. Quandounque igitur sancta Triada coniungamur, noli quasi tres vnus cuiusdam rei inseparabilis partes cogitare.

P

(Impia

(Impia nanque est hæc cogitatio) sed trium perfe-
 ctorum & incorporalium inseparabilem coniun-
 ctionem intellige. Nam ubi spiritus sancti præsen-
 tia est, ibi est & Christi, ubi vero Christus, ibi ad-
 est utique & pater. Ignoratis, corpora vestra tem-
 plum esse spiritus sancti? Et si quis templum dei
 prophanauerit, hunc perdet deus. Cum itaque
 per spiritum sanctificati sumus, Christum recipi-
 mus habitatorem nostri, in hominem æternum,
 & cum Christo patrem, qui communem apud di-
 gnos instituit habitationem. Hanc autem cõiun-
 ctionem declarat & baptismi traditio, & fidei cõ-
 fessio. Nam si alienus est à patre ac filio spiritus,
 quomodo illis connumeratus est? Et si sub tem-
 porū articulis postea patri & filio accessit, quo-
 modo cū sempiterna coordinatus est natura? Qui
 vero filium à patre separant, & creaturæ spiritū
 connumerant, & baptismum inutilem reddūt, &
 fidei confessionem eneruant. Neque enim Trias
 separato spiritu trias manet, & si aliqua creaturæ
 portio patri ac filio adiungitur, vniuersa creatura
 simul ad eam societatem accedet. Quid nanque
 hoc pacto prohibebit quin dicatur. Credo in pa-
 trem & filium, & in vniuersam creaturam. Nam
 si pius est in aliquam creaturæ portionem crede-
 re, multo sanè honestius est totam creaturam ad
 fidei confessionem admittere. In totam vero crea-
 turam credens, non in angelos tantum credis &
 spiritus administratorios, sed & si quæ sunt aduer-
 sariæ potestates, quandoquidem & ipsæ creaturæ
 pars sunt, in illas quoque fidei cõfessionem trãf-
 feres. Ita & blasphemia in spiritum sanctum ad
 impias & nefandas opiniones abducet. Mox enim
 ubi de spiritu sancto quæ nõ decet dixeris,
 notam quoque habes & apertam significatione,
 quod spiritu dei destitutus sis. Nam ut qui oculos
 claudit, tenebras ipse sibi accersit, ita qui à spiritu
 sancto secedit, extra eum qui illuminat constitu-
 tus, animæ cæcitate offunditur. At ne spiritū san-
 ctum à patre ac filio separet, absterreat te domi-
 nica traditio. Dominus ita docuit, Apostoli præ-
 dicarunt, patres obseruarunt, martyres confirma-
 rūt. Satis tibi sit vt dicas quemadmodum edoctus
 es. Nec obijcias mihi arguta illa & captiosa, vel in-
 genitus est spiritus vel genitus. Quod si ingenitus
 est pater, si genitus, filius est: si vero nihil horum,
 ergo creatura est. Ego vero agnosco illum quidē
 cum patre, patrem vero esse non ita, & cum filio
 illum cõiunctum accepi, filium vero appellatum
 non accepi. At coniunctionem quidem quæ cum
 patre est intelligo, ex eo, quod ex patre egreditur,
 quæ vero est ad filium, inde, quod audio. Qui spi-
 ritum Christi non habet, hic non est eius. Si enim
 Christo coniunctus non est, quomodo Christo
 coniungitur? Audio illum & spiritum veritatis dici.
 Dominus vero veritas est. Quando vero audio
 spiritum adoptionis vocari, admoneor vnitatis
 quam iuxta naturam habet cum patre & filio.
 Quomodo nanque adoptaret quod alienum est?
 Quomodo appropriaret & coniungeret quod pe-
 regrinum est? Ad hunc itaque modum nec noua
 verba fingo, neque spiritus maiestatem reprobo.
 Eos vero qui creaturam illum vocare non verentur
 deploro ac desideo, quod modico sophismate
 seipfos, & fucato paralogismo in barathrum ab-
 jiciunt. Quoniam enim, inquit, mens nostra

hæc tria comprehendit, nec quidquam est in re-
 bus existentibus quod non in distinctionem hanc
 rerum existentium cadat, vt vel sit ingenitum, vel
 genitum, aut creatum, & spiritus nec ad primum,
 nec ad alterū referri potest, necessarium ergo est,
 vt ad tertium referatur. Hoc vestrum, ergo, sem-
 piternæ vos maledictioni obnoxios constituet.
 Omnia ne scrutatus es? Vniuersa ne cogitationi-
 bus tuis isti diuisioni subiecisti? Nihil in exquisitū
 reliquisti? Cuncta mente tua cõplexus es? Omnia
 intellectu tuo comprehendisti? Nosti quæ sub ter-
 ra sunt? Nosti quæ abdita sunt in profundo? Dæ-
 moniaca iactantia est, quæ dicit, noui ego numeros
 arenæ, & mensuram maris. Si vero multas igno-
 ras, & quæ ignoras cognita innumeris modis su-
 perant, qua nam ratione nõ cum omnibus & eam
 ignoratiam de modo essentię spiritus sancti, quæ
 periculo caret, absque vilo pudore fateris? Mihi
 verò non vacat, vt rationem tuarum vanitatum ar-
 guam & ostendam, quàm multa sint in rebus exi-
 stentibus, quæ intellectus tui rationes fugerint. Il-
 lud libenter sanè rogarim eos qui vestræ partis
 sunt. Affirmo autem, quod olim te impię huius va-
 fricie, qua spiritū sanctum creaturam esse dicis,
 pœnitebit. Nõ abhorres à peccato illo irremissi-
 bili? Aut quid putas vnquã ita impiè blasphema-
 ri posse, quod istam blasphemiam adæquet? Ex v-
 na nanque hac voce, omnia vnus vnus sunt peruersis-
 simè. Alienatio à deo, quod ad ipsam attinet natu-
 rã, seruitutis humilitas, munera obeundorum
 ministeriorum, priuatio sanctimonie, dum illa nõ
 adest quæ ex natura est, & opus est spiritui, vt eius
 sit particeps, quæ est ex dispensatione gratiæ, vt
 & reliqua habent, quotquot sanctificata sunt. Et
 quemadmodū datur nobis manifestatio spiritus
 ad vtilitatē, & vt vnicique secundū fidei analogi-
 a ad mensuratur, ita erit & spiritus sanctimonie
 particeps, si secundum pneumatomachorum opi-
 nionem creatura est. Immo ne cõmittamus, vt il-
 lorū stultitia inculcata videatur, qui se omnia in-
 tellectu apprehendisse putant. Respondeant ita-
 que nobis, quæ sit visibilis huius solis essentia. An
 vnū sit ex quatuor elementis, vel compositus sit
 ex illis. At neque terra est, neque aqua, nec ignis,
 nec aër. Nam ista directè mouentur, Alia quidem
 sursum, alia verò deorsum ad ima. Terra & aqua
 ad inferiora deferuntur, propter grauitatem: aër
 & ignis ad superna mouentur propter leuitatem.
 Solis autem motus circularis est. Itaque nullum
 est ex quatuor elementis. Quin neq; compositus
 est ex ipsis. Nam composita ægre coniuncta con-
 tinentur, propterea quod ex contrarijs constituta
 sunt, quorum quodque renitenti motu alijs aduer-
 satur. Solis vero motus indefessus est, adeoque &
 irremissus, & ob id non compositus. At qui in cor-
 poribus ita comparatum est, vt vel simplicia sint
 vel composita. Solis verò corpus nec simplex est,
 neque enim directè mouetur: nec compositum,
 quandoquidem absque vlla molestia mouetur.
 Non est igitur, sol. Tales sunt arguenda vestra
 distinctiones, apud eos qui oculis præditi sunt,
 ridiculæ. Rursus respondeant quomodo videamus
 nos homines. An ita, vt formas rerum vi-
 sibilium apprehendamus, vel vt virtutem quan-
 dam ex nobis foras emittamus.

At neque

At neque visibilium rerum imagines apprehendi-
 mus, quomodo nanque exiguu illi pupillæ forami-
 ni hemispharium hoc cæli repræsentaretur,
 neque quidquam ex nobis emittimus, nam quo
 pacto quod emitteretur ex nobis ad amplitudi-
 nem illam cæli complectendam sufficeret? Si ve-
 ro neque rerum visibilium ipsi imagines apprehē-
 dimus, nec aliquam e nobis facultatem emitti-
 mus, ergo non videmus. Quid igitur? Arguam ne
 vestros syllogismos, vel imprecabor vobis, vt ve-
 ra sint vestræ conclusiones? Quid interest inter
 huiusmodi sermones, & vestram de spiritu ratiocina-
 tionem, quam apud miseram mulierculas, aut
 eunuchos mulierculis pares ac vicinos iactatis?
 Audi citra molestiam ac contumeliam. Si ex deo
 est spiritus, quomodo inter creaturas illum collo-
 cas? Non enim illud mihi dices, quod omnia ex
 deo sunt. Quemadmodum enim Christus dei qui
 dem dicitur, non tamen creatura est vt nos. (Nam
 Christi nos sumus, Christus vero dei. At aliter nos
 Christi dicimus, nempe vt seruus domini, aliter
 Christus dei, vt potest filius patris, dicitur) ita & spi-
 ritus, non ideo quod omnia ex deo sunt, & ipse, vt
 omnia reliqua, ex deo est. Non enim quoniam &
 administratorij spiritus sunt, similis illis est & san-
 ctus spiritus, propter spiritus appellationē. Nam
 vnus est verè spiritus. Vt enim multi quidem sunt
 filij, vnus autem est verus filius, ita & omnia ex
 deo esse dicuntur, propriè tamen & filius & spi-
 ritus sanctus ex deo sunt. Nam & filius à patre
 egressus est, & spiritus quoque à patre progreditur.
 At filius quidem ex patre per generationem,
 spiritus verò ex deo modo arcano & ineffabili.
 B Quantum itaque periculi est extenuare gloriã pa-
 racteti. Gloriã, quæ sibi impendatur non agno-
 scit filius de honestato spiritu. Nã ille me, inquit,
 glorificabit. Nõ vt seruus cum creaturis, Etenim
 si cum omnibus glorificasset, non esset dictum à
 domino, ille me glorificabit. Iam verò, quoniam
 glorificationem ad vnus spiritū refert, excellen-
 tem quandam quæ aliorum glorificationem supe-
 ret gloriã commendat. Non enim vt illi qui di-
 xerit, Gloria in excelsis deo, sed quemadmodum
 is qui dixit, pater, glorificauit te. Opus quod dedi-
 sti mihi cõsummaui. Et vt pater filium glorificat
 dicens. Et glorificauit te atque iterum glorificabo
 ita & spiritum filius in suam ac patris cõmunio-
 nem assumit. Aut ostendat mihi quisquam maio-
 rem istam gloriã, & omnia fatebor verè ac rectè
 ab aduersarijs dici. Qui vos spernit, me spernit.
 Quare? Propter spiritum videlicet habitantem
 in ipsis. Itaque qui non cohonestat spiritum, nec
 filium honore afficit. Qui vero filium honore nõ
 afficit, nec patrem cohonestat. Itaque ad huc mo-
 dum circa vnū aliquid eorum quæ credenda sunt
 perfidia, totius diuinitatis abnegatio est. Si crea-
 tus est spiritus, diuinus non est. At qui spiritus, in-
 quit, diuinus qui me fecit. Et adimpleuit, inquit,
 deus Beseleel, spiritus diuinus, sapientia & prudē-
 tia. Vbi igitur inuenis numen vicinum fieri, crea-
 tura ne hoc sit an diuinitate? Quod si creatura di-
 xerit, & patrem ipsum domini nostri Iesu Christi
 creaturam dices. Scriptum enim est de illò. Sempiterna
 ipsius potentia ac diuinitas. Si vero diuini-
 tate, relicta blasphemia, agnoscat patris auctori-
 tatem ac maiestatem. Ita ne omnis intelligentię

expers es, vt neque ipsa voce aduearis, vt rectè
 ac competenter de spiritu sentias?

BASILIVS MAGNVS

de Penitentia.

R ROGANTIA eorum qui pœni-
 tentiam abrogare audent, non fe-
 rens obseruandissimus frater, alte-
 ritur tam nobis mandatū hac ipsa su-
 perbia obseruata misit. Cordati vi-
 ti est dextra fratris ad pœnitentia-
 tiam potrigere. Sermo autē hic hominibus vtili-
 simus est. Nemo enim hominum sine peccato est.
 Nam vni hōe testimonij datur, quod peccatū nõ
 fecerit. Loquamur verò de pœnitentiã cum ex ve-
 teri tum ex nouo testamēto. Etenim illa thesau-
 rus sunt ecclesiæ; Pœnitentiã autē non ita com-
 mendabimus, vt fratris peccatū promoueamus,
 Nolumus enim eū qui deliquit, peccato, spe pœ-
 nitentiæ, immorari, sed magis iacentē erigere stu-
 debimus. Desperatio nanque, quæ ab aduersarijs
 introducit, eū qui semel cecidit, in peccatis, vo-
 lutari ac perdurare, pœnitentiæ verò expectatio ia-
 centē surgere & amplius nõ delinquere hortatur.
 Qui verò nos sumus, vt deo præferbamus? Vult
 deus remittere peccatum, quis prohibebit? Nos
 dicimus, nõ quid illi ausint, sed quid deus præci-
 piat. Num qui cecidit, nõ resurgit? Contradicemus
 ne deo, qui dedit non resurgit? Nõ persuasit tibi
 nudo verbo? per suadebit conspicuo exemplo. Quid
 enim tam nõ potest elui, atque coccinū? Quid ni-
 uis aut lanæ mundæ albedinē adæquare apud nos
 potest? Et tamen qui ista condidit dicit, Quod si
 peccata vestra fuerint sicut colores qui elui ne-
 queunt, si lauemini, ad puritatem niuis mutabuntur.
 At ista remissio nõ est post baptismū. Dixit enim,
 inquit, aduersarius, Lauemini, mundi estote. Hęc
 ipsum est quod si ex nobis sciscitati essetis, libet
 ex scripturis ostendissemus, nempe, quod pecca-
 torum remissio & post baptismum speranda sit.
 Non enim contradicendum est electis aduersum
 ea quæ leuia sunt, sed aduersum ea quæ in cõtrario
 sermone firmiter obfisteret ac reniti videntur. Dõ
 nec enim repugnantia animis expta nõ fuerint
 curari non poterit, qui laborat. Verum quoniam
 quæ acerbata sunt ac salsa locum non habent vt dul-
 cescant, & nos ex veteri testamēto iam loquimur,
 dicamus quid illi aduersum ea quæ ex veteri testa-
 mento dicuntur proferant. Dicunt enim quod si
 ante seruatoris passionem, priuquã lauerit ille san-
 guis pro nobis effunderetur, ex veteri testamēto
 de pœnitentiã nobis aliquid legeritis, dicimus in
 veteri testamēto quidem remissum esse pecca-
 tum, in nouo vero non esse remissionem, propter
 passionem. Nos vero si ex nouo testamento oste-
 derimus, quod & post baptisma & acceptum spi-
 ritum qui peccauit à peccato per pœnitentiã cha-
 risma reuocatur, manifestum erit & post baptis-
 ma pœnitentiã locum esse ijs qui deliquerunt. Et
 quæ in veteri tamen testamento habentur, fidem
 habent & auctoritatem pro statuenda pœnitentiã.
 Vt attendentibus dieb. Vnde & gratiora attin-
 gam, vt cõcepta spe postquam semel lapsi sumus
 in peccato non perseueremus.

Non es persuasus per exemplum, vel iuramento affirmanti deo crede. Dicit enim deus. Viuo ego dicit dominus. Hoc iusiurandum deo competit. Quoniam enim maiorem se non habet, iurat autem propter incredulitatem eorum qui penitentiam tollunt, viuo ego dicit dominus, & nemo absterretur, quoniam nolo mortem peccatoris sed vt conuertatur & viuat. Qui viuit, viuere vult peccatorem. Est ne deus etiam cum iurat indignus cui credatur? An neque verbo, neq; exemplo, neque iuramento fidem habes? Vel operibus crede. Non est subuersa Ninive. Penitentiam enim egit. Molestè ferebat propheta, quod non subuertebatur, & huius gratia exurgebat colocyntis. Respondet autem tibi dominus, vt memor sis ipsum esse bonum. Vereor autem ne audias ab ipso. An oculus tuus nequà est, quod ego bonus sum? Quis magis impius quàm Achab delcriptus est (vt scripturam legètib; loquor) Præter reliquas rapinas, & vineam, occiso illius domino rapuit. Descendebat ad possidendum illam, descendebat cum gaudio, occurrit illi qui tristem redderet, qui argueret, Propheta, nò vt hostis, sed parcès. Pronuntiauit non suam ipsius sed domini sententiã. Lata sententia saccum induit Achab maiestatem exiit. Scriptum enim est, quod ipse propheta qui ad ferendam condemnationis sententiam missus fuerat, audierit à deo, quoniam precatus est Achab, minas veritus, quæ illi minatus sum in diebus ipsius non eueniēt. Adigor ad boni pharmaci desiderium. Dauid, sanctus ille, & post peccatū quoque sanctus, ex decem præceptis tria, in vna causa transgressus est. Quoniam vobis loquimur, dicamus hac de re clarius. Commissum est & homicidiū, & adulterium, & alienæ vxoris concupiscètia quoque. Peccaui homo iustus, & iudicè ipsum proprii delicti cõstituit deus. Et quoniam trabè in oculo nostro non videmus, videmus autem festucam in alieno, proposuit illi causam ipsius tãquam alienam, dicens. Erant duo viri in ciuitate vna, ille diues, hic pauper. Diues habebat multas oves, pauper vero agnam vnã quæ in sinu ipsius quiescebat (hoc autem est vxoris mysterium) & cum ipso comedebat, & ex poculo ipsius bibebat. Diuiti venit hospes quidem peregrinus (rectè peregrinus dicitur hic hospes, non enim talibus assueuerat Dauid) Hospes, inquam, peregrinus quidam ad diuitem venit. Nolens ille hospiti de suis aliquid mactare, vnã illam pauperis agniculam abreptam mactauit (Quantumuis sanè cadat vir robustus, mox tamen reuiguit) Molestè factū hoc tulit Dauid (erat enim ipse Dauid, qui ceciderat) Viuit dominus, inquit, morte dignus est qui hoc fecit. Sententiã ipse aduersus seipsum tulit. Hanc vbi tulerat, propheta declarauit quis hic homo esset. Statim Dauid ad pharmacum properauit, videbat vulnus, confugit ad medicum. Peccaui, inquit. Et mox adhibita est medicina. Et dominus, inquit, transtulit peccatū tuum. Vtrū enim vis sanctis imputare, vnum ne peccatum, an multam iustitiam? Peccatum fecit? At multas quoque iustitias fecit. Quid iustum est apud iustū deum? An vt paucorum memòr sit, aut vt multorum obliuiscatur? Sit æquilibrium. Et quã mensura mēsi fuerimus eadem mensurabitur & nobis. Sic peccata plura fuerint, censeatur peccator. Si vero plu-

*Vel flue-
stris cucur-
bita.

Achab.

Dauid.

res iustitiæ, æstimetur iustus. Vnus & vnus. Nòstra enim omnia ex eo quod superat æstimantur. Et est quod albo sit magis album, & dulci, si com pares, aliquid aliud dulcius est. Ita & iusti sumus, tanquam homines. Iustitiæ ratio non est eadem quæ peccati. Vnde filius dei iustitia dicitur. Nos vero ex iustitiæ participatione iusti sumus. Et Moses lingua loquutus est aliquid, quod tamen historia non est comprehensum. Et Abraham fidelis fuisse inuenitur, & tamen inuenire est vbi hæsitauerit. Non accuso iustos, sed deum glorifico. Non illicio quenquam vt peccemus. Enoch deo placuit, vt scriptura dicit, posteaquam genuisset filium. Si tum placuit, potest deo placere etiã qui talis non est vt merito placeat. Sed veniamus ad nouum testamentum, licet è veteri adhuc plura adferre possimus. Nam & Manasses, qui in templo dei quadriformia collocauit idola, vt necesse esset cuius vndelibet tēplum ingresso, ante idola procumbere, vbi penitentiam egit è captiuitate reuocatus est. At, vt dixi, veniamus ad nouum. Ex illo nanque, vnde potissimum excludere volunt penitentiam, penitentia potissimum prædicatur. Rogemus Seruatorem. Quare ad nos venisti? Respondebit. Non veni seruare iustos, sed peccatores vocaturus ad penitentiam. Sciscitemur ab ipso, quid portas in humeris? Ouem, inquit, perditam. Cuius gratia gaudent qui in cælis sunt? vnus peccatoris, inquit, penitentis gratia Angeli lætantur, & tu penitenti hanc inuides lætitiã? Deus illum cum gaudio complectitur, & tu hoc prohibes? Cupidius ad bonum deum confugiamus. Duo, inquit, erant, ambo filij (non potes dicere, quod ista penitentia fuerit recedentis à gētilismo, sed ambo erant filij, ex æquo consortes) Iunior quæ habebat assumpsit, & cum iustus esset consumptis omnibus, excidit. Cœpit penitere, properauit ad patrem, & quomodo illi sese applicaret studiosè cogitauit. Quid dixit ad patrem? Peccaui contra te, & coram cælo. Hęc apud se cõsultauit, non ignarus bonitatis paternæ. Venit ad patrem causam diciturus, accessit illū pudore suffusus. Tantummodo voles, & ipse deus vtrò occurret. Cœperat dicere, & mox pater illū complectitur. Considera quæ sint patris viscera, & spem veniæ haudquaquam abscindes. Suscepit illum ac dixit. Mactate vitulum, & stolam proferre, eamque primam, & anulum date in digitum eius. Hęc omnia peruersè quidem exponuntur, attamè breuiter declarant, quàm bona sit voluntas & animi propensio patris, filium penitentem complexi, non quatenus animo sentit, sed quatenus loquitur. Si vero molestè fers quod post pastū porcorum, & consumptis iam omnibus à patre suscipitur, & molestè tulit hoc & frater, verum patri non est probatus, sed pudore affectus. Et ficus illa post trium annorum culturam infrugifera, nò exciditur, spe futuri fructus. Dominus condonat admissa, & tu contradicis? Num quicquam est qui sibi ipsi res proprias abripiat? Si vero deus condonat, quis est qui contradicat? Ita instituti sumus, vt precemur remitte nobis debita nostra, quoniam remissimus & nos. Tu remittis, & deus non remittit. Te fecit esse medicum tui ipsius. Qua mensura mensus fueris, remensurabitur & tibi. Tu bonus es ac benignus, cum sis malus, & qui bonus est

Moses
Abraham
non omni-
no iusti
fuerunt.

Manasses.

Filius
dignus.

ἀκούει
ἀκούει
ὁ θεὸς
ἀκούει.

ὁ θεὸς
ἀκούει
ἀκούει.

est non magis hoc erit? Cum peccatoribus cõuerfatur Iesus, cum morbidis medicus. Indignè hoc ferunt Pharisei, patres eorum qui nunc quoque indignè ferunt. Nò auerfatur illos misericors dominus. Domum pharisei vocatus ingreditur. Accedit ad eum mulier peccatrix, non vocata. Vidit peccatum, accessit ad iustitiam, vidit morbū suū, abiit ad medicum. Accessit non in faciem. Neque enim tatum habebat confidentiã. Non apprehendit illius manum, quoniam tatum præsumere nò audebat, sed ad pedes accessit, quos & lachrymis lauit. Capillos ad tergendum exeruit, hac tantum vice probe. Quas sæpenumero malè conspicuas reddiderat, tunc demum bene nudauit. Exemplar tibi proposuit, vt ad pedes Iesu fugias. Redijt ad patrem, & tamen dixit, Ego vobiscum sum. Quãdocunque voles fuge ad illum, cum fiducia irriga pedes illius. Prope est. Et venit præfens, & abiuit præfens. Ista sunt ex nouo testamento, cognata illis quæ sunt ex veteri. Quid prædicauit Ioãnes? Baptismū penitentia. Et docuit in parabolis, nò semel atque iterum, vt sæpius edoctus veritatè cognoscas. Petrus tertio abnegauit, & collocatus est in fundamento. Paulus ex persecutore prædicator est factus. Sed hic est quæstio. Quid vero ipse dicit? Iesus Christus venit in mundū peccatores saluos facere, quorum primus ego sum. Proprium vitiū patefacit, vt gratiæ amplitudinem ostendat. At Petrus dixerat iam antea, & beatus pronuntiatus fuerat, dixerat: Tu es filius dei excelsi, & vicissim audierat, se esse petram, ita laudatus à domino: Licet enim petra esset, non tamen petra erat vt Christus. Vt Petrus petra erat. Nam Christus verè est immobilis petra, Petrus vero propter petrã: Axiomata nanq; sua Iesus largitur alijs: Largitur autem ea nò euacuatus, sed nihilominus habens. Lux est. Vos estis lux mundi, inquit. Sacerdos est, & facit sacerdotes. Ouis est, & dicit. Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporū. Petra est, & petrã fecit. Quæ sua sunt largitur seruis suis. Argumentū hoc est opulenti, habere videlicet, & alijs dare. Verum qui apud nos diuites sunt, vbi sua largiuntur alijs, quæ habent imminuunt. Diuites enim non sumus. Nam aliena possidemus. Christus vero ita diues est, vt quantū alijs elargitur, tantum nihilo fecius ipse diues permanet. Est enim instar fontis perpetuò fluētis. Quãtuncq; hauseris, non tamen riuus illius minuitur. Immo ne fontis quidè instar habet. Nullum enim apud nos naturæ illius par potest produci exemplum. At quoniã non habemus quod dignè illi respõdeat, vtamur imparibus & imperfectis, vt quocunq; modo quæ perfectè cognosci nequeunt, cognoscamus. Tertio dominū Petrus negauit, nò hoc sine vt Petrus caderet, sed vt tu quoq; consolatione haberes. Lachrymatus est, flexerūt C lachrymæ eum qui nostri miserus est. Bonū nanque erat animi propositum, vbi que solus profiteretur. Spiritus quidè promptus erat, caro autem infirma. Qui nos finxit figmentum nostrum nouit, & infirmitates nostras portat, delicta condonans. Recordare, inquit, domine, quod pulvis sumus. Quid enim est nostra iustitia? Verè magnus erat Abraham. Ita scilicet magnus erat, quoniam terra est & cinis. Qui enim nouit quid intersit inter deum & hominem, ille agnoscit seipsum. Au-

Petrus.

di & alia felicitatis genera. Beati sunt, inquit, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorū testia sunt peccata. Deus beatos reddit, & tu prohibes? Vtrū ne scripturæ vt nos volumus loquuntur, an vt scripte sunt nobis illis est obtemperandum? Idque cū sit contra nos ipsos contentio ista non bona, quæ veniæ spem abscindit. Verum quoniam nos peccatorum remissionem etiam post baptismum pronuntiamus (hoc enim accomodissimum videtur ad promouendum malitiæ studium) scribit Apostolus in priore ad Corinthios. Quoniam omnino auditur inter vos scortatio, & talis scortatio qualis nec inter gētes nominatur. Audistis magnitudinem mali, audite & seueritatem sententiæ, congregatis vobis, inquit, ac meo spiritu, in virtute Christi, tradite eum qui huiusmodi est, Satana, ad interitum carnis, vt spiritus seruetur. Castigat illum, non enim vt inimicus abiicit. In priore qui dem Satana tradidit, in posteriore vero nihil priori contrarium scribit, confirmate, inquit, in ipsum charitatem, ne tribulationis abundantia per ear qui eiusmodi est. Soluti Apostolus insolubilia quoque. In priore iusserat talem tradere Satana, in posteriore vero de eo scribens, & admissa condonans, ne circumueniamur, inquit, à Satana. Er nos enim circumuenit, sicubi aliquè ex nobis abripuerit. Ouis si ingrediatur è grege, pabulum sit luporum. Reduc eam, vt insidias effugiat. Boni pastores, vbi fuerit ouis abrepta, vellus saltem eruere conantur. Si vellus interemptæ ouiculæ eripere ac seruare bonū est, anima hominis digna non est, quæ è faucibus lupi eripiat? Et in bello victor quoque vulneratur, nec ob id non coronatur, quod vulneratus est. Sed vulneratus est plurimū dum operi bellico incumberet. Vnum ne malum reputat deus, multa vero bona non reputat? Quot martyres primū quidem Christū abnegarunt, post vero ad pugnam redierunt? Sed qui lingua tantum, non animo abnegarant. Caro enim infirma est. Qui negat, excidit, qui rursus confitetur, pugnam repetit. Non enim ita deus quæ mala sunt obseruat, vt quæ bona sunt reprobet. Et sit plerūque vt in tortura constitus aliquis, non ferendū cedat, nò animi propositio, sed dolore superatus. Is vbi demissus ab aculeo, ac respirationem nactus fuerit, ad pugnam redit. Modicum ne dictū obseruabitur à deo, tormenta vero non recensentur? Verum deus iudicabit, non hominum audacia. Audes deo leges præscribere qui & infirmitatem humanam nouit, & auxilium suppeditat, & victoriam largietur? Quot sunt, qui bonæ vitæ testimonio carent? An quoniam sententia mutantur, ob id & laborum ipsorū nulla erit ratio? Nò sumus angeli sed homines, & cadimus & resurgimus, idque sæpenumero eadem hora. Et astrum ab astro differt in gloria. Quamobrem? Si mensura quædam esset iustitiæ, deberent omnes æquè iusti esse. Si verò alij fulgent vt sol, alij splendent vt luna, alij vero secundū astrorum differentiam coruscant, manifestum utique est, alium ab alio separari. Qui vero separatur, liquet quod modica habens peccata superetur. Si autem remissio nullius est qui deliquit, differentia est in veritate. Verum quoniam necessarium est ostendere saluos esse aliquos qui post baptismum delinquerunt, non sine metu loquor, ne contra animi mei sententiam

*Vel ad
hoc, vt ma-
litiæ tra-
ducatur.

tentiam à iustitia deficiatis:vehementer enim volo, non peccare eos qui baptismum susceperunt. Si vero citra animi propositum ceciderint aliquando quidam, nolo decernant hic qui pœnitentiam sustulerunt nolentes nos vna cum cruce Christi mortificari. Sed Apostolus nos vult conspeli etiam, & iam nō amplius peccato viuere. Hoc quidem & ipse volo. Non tamen sperno gratiam dei, inquit Apostolus, Galatis scribens, quoniam spiritum sanctū acceperat. Num aliquid manifestius queris? At subiungit. Ita ne insipientes estis, vt cum spiritu cœperitis, nunc carne consumemini? Spiritum itaque acceperant. Et iterum. Hoc tantum à vobis discere volo, an ex operibus legis spiritum acceperitis, vel ex auditu fidei? Currebatis bene. Vide quantis in rebus illos excelluisse dicat? Audi delicta. Nunc carne, inquit, consummami. Excidistis à Christo. Vides eosdem & habuisse spiritū, & audis à Christo euacuatos esse à Christo, & à gratia pariter excidisse? Quid post ista infert, vt locū det inuouationi? Filioli mei, inquit, quos iterum parturio. Semel illos genuerat, at qui semel genuerat non detrectat eos denuo ad salutem gignere. Quod si in reliquis omnibus quisquā perueris egerit, hoc tamen demum illi impiū fuerit: Homines qui spiritum sanctum acceperūt, qui bene cucurrerunt, qui tāta passi sunt, periclitati, frustra toleratis aduersis qui exciderunt, & euacuati sunt, regenerantur, vt iterum formam dei accipiant. Num habes adhuc quod de pœnitentia cōtra dicas? Quis nos finxit? deus. Fecit nobis corpus, fecit animam. Contemnit ne nos? Quis dedit nobis pharmacū vitæ? Ad quid faciunt sanctæ scripturæ lectiones vt abstineamus à peccatis. Quāobrem irrigamur? Vt fructum adferamus. Quid precamur? vt peccata nobis remittātur. Finiamus sermonem. Quidam non pœnitent. Qui vero spe pœnitentiæ malefacit, modū habet maleficientiæ, & pœnitentiæ priuatus est. Spes est etiam post peccatum, medicina est etiam post acceptum huius. Sed manet cicatrix. Beatum est, si neque vacilla-uerit quisquam. Altera felicitas est, si post plagā accesserit medicina. Deo verò qui nos ab initio finxit, qui & infirmitati nostræ succurrit, & animi propositum custodit, & pœnitentiam largitur, per eum qui nobis bona ista attulit, Iesum Christum dominum nostrum, sit gloria & imperium in seculorum secula, Amen.

LECTORI ORTHODOXO

SALVTEM.

Quæ proximè sequuntur, versa sunt viro, vt ingenue fatear, docto quidē, sed Zuingliana hæreseos propugnatori pugnantiissimo atque controuersioso maxime. Si ad manus fuisset archetypum, ad quod conferris hæc in tēpore potuissent, haberes forsitan lector charissime quod ad hanc potissimum partē attinet, Basilii sinceriore fide verba sonantem. Horum interim fruitor lectione, sed cum delectu ac iudicio. His te pramonitū volui, vt ne mireris expūctum esse ac suppressum interpretis nomen. Id iste videri debet iure promeritus, qui se suapte malitia ab Ecclesia sancta dei diremit pseudapostolus, & sacramentorum excucullatus arrosor. Hæc porrò homilia prior in parteis ireis dissecta legitur.

QVID INSTRVENDI MONEN.

dique sunt ad baptismum venientes.

OMINVS noster Iesus Christus, vnigenitus dei viuentis filius, post resurrectionē accepta promissione dei ac patris sui per Prophetā Dauidē dicētis: Filius meus es tu: ego hodie genui te: postula à me & dabo tibi gētes hereditatē tuā, possessionē tuā terminos terræ: suos assumens discipulos, eis primū traditā sibi à deo patre potestātē manifestauit dicens. Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra, & tunc amandauit eos dicens, Euntes docete omnes gētes, baptizantes eos in nomen patris, ac filij, ac spiritus sancti, docentes eos seruire quæcunque ego mandauī vobis. Cū igitur præceperit dominus primum, vt docerent omnes Gētes, & tunc demum subiunxerit, baptizantes eos &c. Vos quidē neglecto priore, de posteriore nostrā sententiam quæsiuistis. Nos verò putantes cōtra Apostoli mandatum facere, si non statim responderimus, dicentis: Parati estote omni vos interroganti respondere, rationemque communis fidei reddere: rationem de dominico secundum Euangelium baptismate reddidimus, quod baptismate beati Ioannis præstantius est, cōmemorantes pauca quædam ex multis quæ de illo in scripturis dicuntur. Necessariū autem diximus, recurrere ad ordinem à domino præscriptum, vt & vos, cognito primū quid sit illud, docete, deinde consequēter de gloriosissimo baptismate rationem accipiētes, ad perfectionem prosperè promoueat, edocētī seruire omnia quæ discipulis suis dominus præcepit, sicut scriptum est. Hic itaque audiuius dicentem, docete omnes Gentes, operæ precium autem est deinceps & quæ alibi de hoc mandato dicta sunt admonere, vt animum principio ad voluntatem dei dispositum habentes, deinde decētem ac necessariū ordinem seruantes, quoad eius fieri potest, scopo diuini beneplaciti cōstantes immoremur. Est enim domino consuetum, vt definitè præcepta, per alia alibi dicta clarè tradere, vt illud, Thesaurizate vobis thesauros in cælo, quod simpliciter dictum alibi declarat, dicens, vendite quæ possidetis, & date elemosynam, facite vobis sacculos, qui non veterascant, thesaurum non definentem in cælis. Et multa huiusmodi alia. Discipulus igitur est, vt ab ipso domino discimus, quis hoc animo ad dominum accedit, vt illum sequatur, hoc est, vt doctrinam ipsius audiat, illi credat & obediat, vt domino, vt Regi, vt medico, vt doctōri veritatis, idque spe vitæ æternæ, & si in illius sermonibus maneat, sicut scriptum est. Dixit igitur ad eos, qui in se crediderant Iudæos. Si vos manseritis in sermone meo, verè discipuli mei estis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos, intelligens absque dubio de libertate anime, à seua diaboli tyrannide, & peccatorum oppressione liberandæ. Qui enim peccatum, inquit, facit seruus est peccati & sub mortis condemnatione constitutus. Sicut nobis & Paulus Apostolus tradidit dicens. Nam eum qui peccatum non nouit, peccatum pro nobis fecit, vt nos essemus iustitia dei

AD BAPTISMVM EXHORTATIO.

dei in ipso. Et iterum, Quemadmodum enim per inobedientiam vnus hominis peccatores constituti sunt multi: ita & per vnus obedientiam iusti constituētur multi. Eum autem qui domino credidit, sequē ipsum illi ad disciplinam paratum & aptum exhibuit, discere oportet, primum quidē ab omni peccato secedere: deinde verò, & ab omni eo, quod à saluari multis de causis obediētia dominica abstrahit, licet in speciem plausibile videatur. Est enim impossibile, cum, qui peccatis studet, aut temporarijs negotijs aut curis eorum etiā quæ ad necessitatem huius vitæ pertinent, implicatus est, seruire domino, nedum illius fieri discipulum, qui non prius adolecenti dicebat, veni sequere me, quàm præcepisset, vt omnia sua bona venderet ac pauperibus daret. Immo ne hoc quidē illi præcepit, nisi postea quæ dixerat se omnia propolita præcepta seruasse. Qui enim peccatorum remissionem nondū accepit, nec dum ab illis per sanguinē domini nostri Iesu Christi purgatus est, sed adhuc diabolo seruit, & ab inhabitatē se peccato captiuus detinetur, prorsus nequit seruire domino, qui illud constanti sententia asseruit dicēs. Qui facit peccatum, seruus est peccati. Qui verò seruus est peccati, nō manet in domino. Testatur idem & qui in Christo loquutus est Paulus cū scribit. Qui verò seruus est peccati, liber est à iustitia. Et iterum Christus dicit. Nemo potest duobus dominis seruire, & quæ ibi sequuntur. Ostendit igitur determinatē ac multis modis, quæ ne ij quidem, qui de necessarijs vitæ soligiti sunt, deo seruire queant: nedū ipsius fieri discipuli, vnde & Apostolus didicit, dilatata huius rei confideratione dicere. Quæ participatio iustitiæ & iniquitatis? Quæ communicatio luci cū tenebris. Quis consensus Christo & Belial? Quæ pars fidei cū infidelis? Quid conuenit templo dei cū simulacris? Et iterum determinat dicens. Caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus verò aduersus carnē. Hæc autem sibi ipsis inter se aduersantur, vt non quæ vultis faciatis. Quod autem idem nobis reuerentius tradiderit, & quid dixerit, cōmemoremus. Nam scimus, inquit, quod lex spiritalis sit: ego verò carnalis sum, venundatus sub peccatū. Quod nanque operor non agnosco. Non enim bonum quod volo facio, sed quod odī malū hoc facio. Si autem quod ego non volo, hoc facio, assentior legi quod bona sit. Nunc verò non iam ego operor illud, sed habitans in me peccatum. Et vbi hanc ipsam considerationem pluribus tractauit, quod impossibile sit sub peccato seruientem, seruire domino, manifestè nobis demōstrat eum qui nos ab tyrannide redemerit, cū dicit, Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius. Gratiarū ago deo, per Iesum Christū dominum nostrū. Et paulò post subdit, Nihil igitur nunc condemnationis est ijs, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant. Et per ea quæ alio loco dicit, magnificam humanitatis ac benignitatis dei gratiā, per incarnationē domini nostri Iesu Christi declaratam, apertè cōmendat dicens. Quemadmodum enim per inobedientiam vnus hominis peccatores constituti sunt multi, &c. Et in alio loco admirabiliorem illā cōsiderat, cū dicit, Eum enim qui peccatum nō fecit, pro nobis peccatū fecit, vt nos essemus iusti-

tia in ipso. Summè itaque necessarium esse ex iā commemoratis, & alijs similibus locis liquet, nisi gratiam dei frustra acceperimus, vt primū ab oppressione diaboli liberemur, qui sub peccato detentum, ad ea faciendā mala deducit, quæ nō vult, deinde abnegemus omnia presentia, & nos ipsos, vt abiecto prorsus viuēdi desiderio, domini sumus discipuli, sicut ipse dixit. Si quis venit ad me, abneget semetipsum, tollat crucem suam, & sequatur me, quod idem est, atque, discipulus meus fiat. Hoc autem ipsum & latius, & certius, ac significantius in Euangelio quod est secundum Lucam tradit, cuius loci paulo post mentionem faciemus. Sumus autem omnes ab ista peccatorum condēnatione, quotquot credimus, gratia dei, quæ est per vnigenitum ipsius filiū, dominum nostrū Iesum Christū redempti, qui dixit. Hic est sanguis meus, sanguis noui testamenti, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Attestante simul & Apostolo, vbi scribit, nunc quidem, dilite vos inuicē, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum oblationem, & hostiā deo, nūc vero, Christus nos redemit à maledictō legis. Et multa talia habet Apostolus. Cū ergo datur remissio peccatorum, tunc accipit homo liberationem, à peccato ab eo, qui nos redemit, Iesu Christo domino nostro, vt possit ipsi sermone acquiescere. Neque tum tamen adhuc aptus est, vt dominum sequatur. (Iterum hoc dico) qui adolecenti non prius dixi, veni, sequere me, quàm dixisset, vnde de quæ habes, & da pauperibus. Immo ne hoc quidē præcepit, nisi vbi ille se ab omni transgressione mandatum esse confessus esset, dicens. Hæc omnia seruauī à iuuentute mea. Itaque & hic ordinem seruare necessarium est. Non autem ea tantum, quæ quouis modo habeamus, & quæ ad vitæ usum necessaria sunt, contemnere docemur, sed & quæ inter nos tam ex lege, quàm natura cuiquā competere videntur, dicente domino nostro Iesu Christo, Qui patrem ac matrem diligit plusquam me, nō est me dignus. Quod & similiter de ijs intelligendum est, qui nobis sunt proximi, & absque dubio multo magis de alienis, & qui non sunt nostræ fidei. Quibus subiūgit. Et qui nō accipit crucem suā, & sequitur me, non est me dignus. Quot cū præstitisset Apostolus, ad nostram doctrinā scripsit dicens. Ego mundo crucifixus sum, & mūdus mihi: viuo autem nō iam ego, sed viuūt in me Christus. Regrediendum est ad ea quæ domini sunt, qui, quod singulos concernit, ad eum qui dixerat. Permite primum vt abeam ac sepeliā patrem meum, respondit. Sine vt mortui sepeliānt mortuos suos. Tu verò, abi & annuntia regnum dei. Ei verò, qui dixerat. Sine primum vt abeam ac disponam illis, quos domi habeo, seuerius & cū comminatione vehementiore respōdit. Dixit enim. Nemo missa manu ad aratrum, si retro conuersus fuerit, appositus est ad regnū dei. Ita quod modicam etiam remoram obedientiæ indubitatē domino debitam generat, licet conueniens sit vbius humanis, & rationi consonum esse videatur, nihilominus alienū esse debet ab eo qui vult esse discipulus Christi, & graui comminatione dignum habetur. Generalius autem decernit cū dicit. Si quis venit ad me, abneget semetipsum, tollat crucem suam, & sequatur me. Si verò ad me-

moriam reuocarem quæ dominus ei, qui dixerat, Beatus, qui mādūcabit panem in regno dei, respondit, terribilis ira diuinæ ac seueritatis iudicium & alienos ab omni spe bona tales esse discemus. Dicit autem ad hunc modum: Homo quidam fecit cenam magnam, & vocauit multos, & misit seruos suos hora cenæ dicere inuitatis: Venite quoniam parata sunt omnia, & cœperunt se excusare omnes. Primus ait: Emi agrum, oportet me illum videre, rogo habe me excusatum. Alius dixit: Iuga bouum quinque emi, eo probare illa, rogo habe me excusatum. Alius dixit: Vxorē duxi: quā obrem venire nequeo. Et reuertēs seruus nuntiavit domino hæc. Tunc iratus paterfamilias dixit: Abi celeriter in plateas & vicos ciuitatis, & voca pauperes, & claudos, & cæcos, & debiles. Et ait seruus: Factū est vt iussisti, adhuc locus restat. Et ait dominus seruo: Exi in vias & sepes, & coge ingredi vt impleatur domus mea. Dico autem quod nullus eorum hominum meam cenam degustabit. Iterum autem ipse vnigenitus filius dei viuentis, qui a patre ad hoc est missus, nō vt iudicet mundum, sed vt seruet, sibi ipsi constans, & voluntatem boni dei ac patris sui adimplens, sententiæ seueræ doctrinam subiungit, quæ nos dignos reddat ad hoc, vt ipsius sumus discipuli, ac dicit, Si quis venit ad me, & non odit patrem suum ac matrem, & uxorem suam ac liberos, & fratres & sorores, ad huc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. De odio loquitur, non quod infideli studium generat, sed pietatis virtutem, vt non obediatur ab illa seducētibz adfert. Et quisquis inquit, non baiulat crucem suam & sequitur me, non potest meus esse discipulus. Quæ in baptismo aquæ ex pacto polliciti videamur, professi illi, quod vna cum Christo crucifixi, mortui, sepulti que sumus, & quæ cōsequenter scripta sunt. Cōsiderata verò nostra imbecillitate, cordaque nostra per hypodigmata, in veritatis certa persuasione confirmare, & ad obedientiam instructiores ac paratiores reddere volens, dixit. Quis ex vobis turrim ædificare volens, non prius sedens computat sumptus, an ad perficiendum suppetant, ne posito fundamento ad finem perducere nequeat, videntesque illudant ac dicant, homo hic ædificare cœpit, nec absoluere potuit. Vel quis rex ad bellū profecturus aduersus alterum regem, non sedens prius consultabit, si cum decem millibus ipse venienti cū viginti millibus occurrere possit. Quod si inferiorem se viribus nouerit, longè adhuc eo constituto legationem de pace mittet. Sic itē omnibus ex vobis qui non renuntiauerit omnibus quæ possidet, non poterit meus esse discipulus. Bonū est sal. Si sal infatuatus fuerit, in quo salietur? Nec telluri, nec ad conficiendum finum prodest, sed abijciunt illud foras. Qui habet aures audiendi audiat. Si istis fidem habuerimus liberati primū à diaboli tyrānide, per id quod ille, nihil in nobis habeat, quod cupiat, idque per gratiam domini nostri Iesu Christi, si tamen illam non frustra acceperimus. Deinde non solum mundo, & concupiscentiis ipsius, sed et mutuis officijs illis, quæ licita sunt ad hæc & vitæ nostræ, si quidquam horum nos à properanda & debita deo obedientia abstrahat, renuntiauerimus, tum demum digni erimus, qui domini discipuli sumus. Instructi deinde cū à Mo-

se & Prophetis, tum ab Euāgelistis & Apostolis, deum initio omnia per vnigenitum filium suū dominum nostrum Iesum Christum tam visibilia quā inuisibilia condidisse, deinde & de illis imbuti, quæ in diuinis scripturis bonitatem ac seueritatem dei, cum multa patientia, ad ostensionem iustitiæ ipsius & nostram doctrinam, tradunt, & præterea de Prophetijs incarnationis domini nostri Iesu Christi, & de illis rebus quæ tum è regione inter se opposita coinciderunt, deque gloriosa ex mortuis resurrectione, assumptione, & illustrissima omnium apparitione in consumatione sæculi futura, ad hæc & dogmata illa vniuersæ secundū Euāgelium, deoque acceptæ pietatis in charitate domini nostri Iesu Christi, in spe vitæ æternæ regni que cælestis edocti, simulque iudicia iustæ retributionis, cūm eorum qui prohibita commiserunt, aut approbata respuerunt ac violarunt, ad supplicium sempiternum, tum eorum qui digne Euangelio Christi in fideli sanitate per charitatem Christi efficaci, sub spe vitæ æternæ, & regni cælestis conuersati sunt in Christo Iesu domino nostro. Amen.

DE MODO BAPTISME ET V. A. E. qui Baptismate quod est in Euangelio demum nostri Iesu Christi.

QUONIAM mandatū nobis dominus noster Iesus Christus dedit, vt nos inuicem diligamus, sicut ipse nos dilexit, & per Paulū Apostolum nos docet vt toleremus alius alii in dilectione, pietatis vestræ in Christo præceptum, de gloriosissimo secundum Euāgelium Domini nostri Iesu Christi baptismo prompto animo accepi non tanquam qui pro rei maiestate quidquā dicere queam, sed vt cum vidua illa quæ æra minuta duo misit, & ipse pro mea mediocritate aliquid cōferam. Et ad id quoque precibus eorū qui dominum diligunt opus habeo, vt optimi dei & Christi ipsius gratia, sanctus ac bonus spiritus admoncat nos & doceat, quæcunq; à domino audiuerit, ac mentem nostrā in viā pacis, & sermonem sanum ad fidei ædificationem dirigat, vt & in nobis & vobis dictum illud sapientis adimpleatur, Da sapienti occasione & sapientior erit. Ceterum sciendum est, quod primum docere & instruere oporteat, atque ita demum præclarissimo baptismo ritè instructū dignari. Nam ita dominus ac deus noster Iesus Christus vnigenitus viuentis dei filius discipulis suis ipse præcepit. Necessariò itaque vobis separatim quæ ab ipso sunt domino de illis qui discipuli Christi fieri volunt, dicta, ex multis pauca commemorantes tradidimus. Quoniam verò qui è supernis generantur, promissionem habent videndi regni dei: qui verò ex aqua & spiritu, ingrediendi in regnū dei necessariū arbitror, vt modica quædam ex illis quæ de regno cælorum sunt dicta.

ὁ γὰρ ἡμεῖς
καὶ ἡμεῖς
παρὰ ἡμῶν
καὶ ἡμεῖς.

sta, adiciam, ne quouis pacto in acquirendo illo deficiamus. In vitæ nanque negotio paululū non est quod paululū abest ac ferè dicitur, vt quidā nostrorum sapientum admonuit. Et hoc ex ipsis rebus potissimū liquet, immo & ex absoluta illa sacrorum & ad oblationem destinatorum animalium integritate satis habet fidei quod dico, in quibus vbi modica quædam reperiebatur macula, vel mutilatio, non integri alicuius membri, sed partis tantum ipsius, quemadmodum scriptum est, mutilatio auriculæ, siue homo erat, ad sacerdotium ineptus iudicabatur, siue animal: reprobū habebatur ad sacrificium, cūm Apostolus dixerit, hæc quidem illis in figura contigerunt, scripta verò sunt ad nostram admonitionem, in quos fines seculorum venerunt, & dominus aperte declarauerit, quæ à nobis exigantur iustitiæ præstantia, vbi dixit templo maius aliquid est hic, & abundantius nos animæ curam habere debere ostenderit, dicens, cui multum concreditum est, ab illo & multum repetent. Commemoremus itaque quæ de regno cælorum sunt scripta. Dominus noster Iesus Christus, cūm ascendisset in montem, & doctrinæ suæ per beatitudinum catalogū iniretum faceret, primam beatitudinem tam esse prædicauit, quæ regnum habet cælorum. Dixit enim Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. In octaua verò beatitudine, Beati, inquit, qui persecutionem propter iustitiam patiuntur, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Et iterum vbi quæ futura sit tempore retributionis benedictio electorum per parabolā pastoris prædicit, venite, inquit, benedicti patris mei hereditate possidere regnum quod vobis ab initio mundi paratum est. Et suriui nanque, & dedistis mihi manducare, & quæ sequuntur. Et in Euāgelio Lucae, alio & tempore & loco, vt scriptura manifestat, iterum beatitudines exponens, Beati, inquit, pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Et iterum. Noli timere pusille gregem, quoniam placuit patri vestro cælesti dare vobis regnum, vendite quæ possidetis, & date elemosynam, facite vobis sacculos qui non inueterascunt, thesaurum indeficientem in cælis. Hæc quidem & huiusmodi alia sunt, per quæ regno cælorum quis dignus efficitur, & sine quibus impossibile est vt regnū cælorum quisquam ingrediatur. In euāgelio Matthæi definit dominus ad hunc modum dicens, Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam scribarum & pharisæorum, nequaquam intrabitis in regnum cælorum. Et rursus. Nisi conuersi fueritis & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum. Et iterum. Quisquis non ingreditur in illud. In euāgelio autem Ioannis ad Nicodemum dicit. Nisi quis natus fuerit è supernis, non poterit videre regnum dei. Et iterum. Nisi quis natus fuerit ex spiritu, nequaquam ingrediatur in regnum cælorum. De quibus vna est sententia, liquet quod idem sit & periculi omnibus, si vnum aliquid ex ipsis defuerit. Si nanque dominus dicit, iota vnum, aut apex vnus haud quaquam præteribit à lege, donec omnia fiant, quanto magis ab euāgelio, dicente domino ipso, cælum ac terra transibit, sermones ve-

ro mei nequaquam transibunt. Vnde Iacobus apostolus confidenter denuntiauit dicens. Quisquis fecerit totam legem, offēdat autem in vno, erit omnium reus. Hoc autem ex eo didicit, quod post beatitudines dominus testimonijs ac promissionibus Petro propter homines datis, comminatus est dicens, Nisi tuerer te, non habebis partem mecum. Paulus verò apostolus adfectiones illas Christi quæ adhuc decrant, pro corpore ipsius, quod est ecclesia adimplens, & in Christo loquens cōtestatur, quænam illa sint, quorum potissimū gratia quis regnū cælorum non potatur, & mortis condemnationi subijciatur, aliquando quidem definit dicens, quod qui talia faciunt, digni sint morte. Quare vero non dixit, qui ista faciunt, sed, qui talia faciunt, regnū cælorum non possidebunt. Et iterum generalius, quoniam iniusti regnum dei non possidebunt. Et alibi similiter. Ipe vero dominus noster Iesus Christus in euāgelio Lucae ita definiuit dicens, Nemo manu ad aratrum posita, & retro postea auersus, aptus est ad regnum dei. Est autem hic necessariò obseruandum, quod non de multis peccatis, sed de vno est horrendum adeo & inuitabile iudicium, idque ex concessis ac licitis, & si moram duntaxat eamque modicam obedientiæ illi quis, quæ absque vilo pretextu, velocissimè & sine suspensione domino præstanda est, iniecerit. Ex his itaque & similibus omnibus instrumur: quod si omnia quis integrè ac legitime adimpleuerit, quibus regni cælorum promissio facta est, & sine quibus regni gratia denegata est, & se rursus ab omnibus illis cohibuerit, propter quæ nemo regnum cælorum hereditate acquirit, ita demum vt promissione regni dignus habeatur, expectare poterit. Oportet enim certamen hoc beneplacendi deo, non solum ab omni malitia alienum, sed & integrum & immaculatum esse in omni verbo dei, Paulo apostolo post magnæ & ineffabilis dei, & Christi ipsius erga nos dilectionis ad nostram cū iustitiæ tum salutem declaratæ contemplationem ita subiungente, nullam aliqua in re dantes offensionem, ne vituperetur ministerium nostrum, sed in omnibus commendemus nos ipsos tanquam ministri dei. Quemadmodum enim pauper spiritu, nisi regeneretur ex aqua & spiritu, non poterit intrare in regnum cælorum, propter domini sententiam, ita rursus, nisi iustitia ipsius abundauerit plusquam scribarū ac pharisæorum, aut si taliū aliud quidquam defuerit, propter similem sententiam, non habebitur dignus regno cælorum. Scriptum enim est, vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam, quæ non haberet maculam, aut rugam, aut talium aliud quidquam, sed vt esset sancta & immaculata. Talia multa sunt, ex quibus diligens lector adhuc fortius confirmare poterit, quod oporteat cum omnia adimplere, qui regno cælorum dignus esse cupiat. Quod autem qui abundanti iustitia præditus, aut è supernis regeneratus est, omnium simul virtutum, & earum quoque, quibus beatitudines adscribuntur, ac reliquarum perfectionem adimpleuerit, & harum similibus patrorum sit, in confesso est, & hoc quæ de superna regeneratione paulo post, gratia dei, dicitur, demonstrabunt.

Quoniam vero pietatis vestrae, ut & supra dictum est, mandatum, sermonem hunc de præclarissimo secundum euangelium baptisate a nobis requirit fuit, post ea quæ iam de regno cælorum dicta sunt, consequens esse puto, ut breuiter etiam quæ inter Mosis & Ioannis baptismum sit differentia discamus, ut sic per gratiam dei digni habeamur, qui admirabilem in baptisate domini nostri Iesu Christi excellentiam propter incôparabilem gloriæ abundantiam cognoscamus. *Esse enim templo maius aliquid hic, vnigenitus viuētis dei filius definiuit, & maius etiam Salomone hic, & maius

A quoque Ioanne hic. Et Apostolus postquam de gloria Mosis, in ministerio legis, Iudæis inaccessible, differuit, contestatur ita subiungens. Etenim gloriatum non fuit, quod gloriatum est in hac parte, propter excellentem gloriam. Et Ioannes Baptista, quo inter natos mulierum maior est nemo, testificatur, dicens: nunc quidem illum oportet crescere, me autem minui: nunc vero, Ego quidem baptizo vos in aqua ad resipiscentiam, ille vero baptizabit vos in spiritu sancto & igne, & talia multa. Quantum vero discriminis est inter spiritum & aquam, tantumdem videlicet est & inter eum qui baptizat, in spiritu sancto, & eum qui baptizatur in aqua: ita & de ipso baptisate habet, ut ipse Ioannes qui tantus ac talis, & tã opere ab ipso domino deprædicatus est, liberè prædixerit. Non sum sufficiens ad hoc, ut corrigam calciamenti illius soliam. Itaque ex his omnibus manifestum est quæ sit baptisate secundum euangelium Christi eminentia, quam etiam se pro dignitate cognoscere impossibile sit, vel pro nostra facultate, eaque ut a deo nobis ministratur, ex

B scripturis commendare pium est & utile. Baptismus itaque per Mosen traditus, primum peccatorum differentiam obseruauit. Non enim quæuis peccata remissionis gratiam assequerentur. Deinde verò & differentia sacrificia exigebat. Purificationem studiosè petebat. Impurum & maculatum aliquandiu à reliquis separabat, dierum & horarum obseruantiam statuebat. Et tunc baptismus illis, à quibus accipiebatur quasi quædam purificationis erat obsequium. Ioannis vero baptisate multis modis excelluit. Nullam enim prorsus faciebat peccatorum differentiam. Nullum exigebat sacrificiorum discrimen. Purificationem studiosè non efflagitabat, nec dierum aut horarum habebat obseruantiam, nec ullam prorsus faciebat ad gratiam dei & Christi ipsius perueniendi dilationem. Simul atque accesserat quis & peccata sua, quantacunque & qualiacunque fuissent, confessus fuerat, in Iordanis flumine baptizabatur, & confestim peccatorum remissionem accipiebat. Domini vero baptisate omnem humanam rationem superat, & gloriam habet quodcunque

C humanam desiderium ac votum excellentem, ac maiore gratiæ & virtutis supereminetia reliqua superat, quàm solis splendor cæteras stellas excellit. Si vero sanctorum dicta ad memoriam reuocentur, adhuc exactius illa incomparabilem dominici baptisate excellentiam commendabunt. At propterea nobis tacendum non est, sed necessarium ut verbis domini nostri Iesu Christi, quasi viæ ducibus, & veluti per speculum & in a-

nigmatibus ducti, loquamur, non ut per nostram expositionem, & corporis imbecillitatem sermonemque abiectum, imminuitur gloria baptisate Christi, sed ut hoc quoque pacto magnitudo lenitatis ac bonitatis boni dei celebris reddatur, dum de magnificentia dilectionis ac gratiæ suæ, quæ in Christo est, balbutientes tolerat. Dixit itaque dominus noster Iesus Christus, nisi quis nascatur denuo, non poterit videre regnum dei. Et iterum. Nisi quis nascatur ex aqua & spiritu, non poterit intrare in regnum dei. Post resurrectionem vero ex mortuis, adimpleta iam in ipso prophetia Dauidis, ex persona dei ac patris, dicens, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Pete à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, ac possessionem tuam terminos terræ.

(Quod & factum est, & iam omnium oculis expositum,) discipulis suis deinceps, tanquam aliud mandatum priori opponens, quo in vias gentium abire prohibuerat, præcepit, dicens. Profecti docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen patris & filii, & spiritus sancti. Necessarium autem arbitror, ut singulorum verborum virtutem per fidem intelligamus & consideremus, loquamurque, prout nobis per communes preces sermo in apertione oris nostri dabitur. Scriptum nanque est. Nisi credideritis non intelligetis. Et iterum. Credidi, propter quod & loquutus sum. Quoniam vero & nominum & verborum ac rerum usus, in diuinitus tradita scriptura, de deo & Christo ipsius, in sanctis, prophetis, euangelistis & apostolis, non utcunque ac temerè pro communi consuetudine accipiendū, sed ut à spiritu sancto decretum est, ad scopum piæ sententiæ, idque non vniuersaliter sed ex parte, & quatenus vnum quodque ad propositum sanæ doctrinæ facit & piè sentiendum, & mentem ad iudiciorum ac decretorum pietatis cognitionem inducendam esse iudicio, necessarium est, ut & nos exquisitè & vigilanter vnicuique dicto attendamus, & eum sensum eligamus, qui supernæ vocationis scopo seruiat. Et hoc faciemus, siquidem nos, per communes preces, Iesus Christus vnigenitus viuētis dei filius confirmarit, ut & in nobis fiat, quod Apostolus dixit. Omnia possum in Christo, qui me confortat. * Illud igitur, denuo, emendationem præteritæ natiuitatis, in peccatorum immunditia factæ, significare puto, dicente Iob, quod nemo purus sit à sordibus, etiam si vita sit vnus tantum dies: & Dauide lugente ac dicente: Quoniam in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea: Apostoloque contestante, quod omnes peccauerint, & egeant gloria dei, iustificati gratis ipsius gratia per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem propoluit deus propitiatorum per fidem in sanguine ipsius. Quapropter & credentibus peccatorum remissio datur, ipso domino dicente. Hic est ille sanguis meus noui testamenti, qui pro multis in remissione peccatorum effunditur. Quemadmodum & Apostolus iterum testatur, dicens: Secundum beneplacitum voluntatis ipsius, ad laudem gloriæ gratiæ ipsius quæ exuberavit in nos. Ut quemadmodum statua obtrita iam & obtusa, amissa illustri regis figura, denuo

denuo à sapiente artifice & bono opifice fingitur, ut figmenti sui gloriam recuperet, & pristino splendori restituatur. Ad istum modum & nos, propter præcepti diuini transgressionem deprauati, ut scriptum est. Homo cum in honore esset, non intellexit, cõparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis: ad pristinam imaginem enim, inquit, & similitudinem dei fecit deus hominem. Quomodo verò hoc factum sit. Paulus apostolus docuit, dicens, Gratia deo, quod cum fueritis serui peccati, obedistis ex corde, formæ illi, in quam traditi estis, doctrinæ. Ut quæ admodum cera, sculpturæ typo tradita, figuram eam quæ sculpturæ inest, diligenter exprimit, ita & nos, typo euangelicæ doctrinæ nos ipsos tradentes, secundum internum hominem figuremur, implentes, quod præcipiendi modo ab illo dictum est: deponentes enim, inquit, veterem hominem cum actibus suis, & induti nouum, qui renouatur in agnitionem, secundum imaginem eius, qui cõdidit ipsum. Et multa talia. Illud vero, ex aqua nasci, Paulus in Christo loquens, decernit ac tradit dicens. An ignoratis, fratres, quod quicumque in Christum Iesum baptizati sumus, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti itaque ipsi sumus per baptismum in mortem, ut quemadmodum excitatus est Christus ex mortuis per gloriam patris: ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complati sumus ad similitudinem mortis eius, & resurrectionis quoque participes erimus, scientes hoc, quod verus noster homo simul crucifixus est, ut destruat corpus peccati, ut amplius non seruiamus peccato. Qui nanque mortuus est, iustificatus est à peccato. Si vero mortui sumus cum Christo, credimus, quod & victuri sumus cum illo. Scientes, quod Christus excitatus ex mortuis amplius non moritur, mors illi amplius non dominatur. Quod enim mortuus est, peccato mortuus est semel, quod vero viuit, viuit deo. Ita & vos, reputate vos ipsos, mortuos quidem peccato, viuētes vero deo in Christo Iesu. Ex quibus omnibus, & sensus regenerationis per similitudinem consideratur. Erat autè impossibile denuo nasci, nisi regenerandos præuenisset gratia dei, ut cum ex præcedentibus ipse Apostolus, tum subsequenti- bus de baptisate capitibus declarat. Exorsus enim ab eo quo dixit, cõmendat autem dilectionem suam deus erga nos, quod cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est: multo itaque magis iustificati nunc in sanguine ipsius seruabimur per ipsum ab ira. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus deo per mortem filii eius: multo magis reconciliati seruabimur in vita ipsius. Talia multa, conspicuè & magnifice amplam & ineffabilem bonitatem & humanitatem dei cõmendantia, in dono remissionis peccatorum, & potestate ac virtute eorū, quæ ad gloriam dei ac Christi eius, in spe vitæ æternæ, per Iesum Christum dominum nostrum perfecta sunt, per cuius vnus iustificationem in omnes homines ad iustitiam vitæ, sicut per vnus delictum in omnes homines ad condemnationem, & quæ sequuntur, ubi tradidit & exposuit, subiungit. An ignoratis fratres, quod quicumque baptizati sumus in Christum Iesum, in mortem ipsius bapti-

zati sumus. Quomobrem? Ut gratia dei nos præueniente, quæ nostri sunt officij secundum fidem per dilectionem operemur & conferamus, atque ita perficiatur erga nos beneplacitum diuinæ in Christo dilectionis, ad quod magno opus est ac legitimo certamine, ne talem ac tantam gratiam dilectionis dei in Christo frustra accipiamus eodem Apostolo dicente. Eum nanque qui peccatum non nouit, peccatum pro nobis fecit, ut nos essemus iustitia dei in ipso. Adiuuantes autem obsecramus etiam, ne frustra gratiam dei accipiat. Quoniam cui multum concredatum est, ab illo & abundantius repetent, ut constanter definiuit dominus. Quod & inculpate fiet, si quæ in prædictis iam inducta, & quæ ad eandem baptisate materiam coniunctim dicta sunt diligenter custodiuntur, & quæ istis sunt iuncta, in virtute gratiæ dei per Christum Iesum dominum nostrum in spiritu sancto, fideliter acceperimus, ut credentes per gratiam dei intelligamus, & quæ intelligere promeruerimus, in dilectione Christi faciamus, qui dixit. Si ista scitis, beati estis, si ea feceritis. Intellectus enim bonus est, ut Propheta testatur, omnibus facientibus ipsum, ipsius vnigeniti viuētis dei filii, terribile & inexcusabile iudicium exponens quo dixit. Qui scit voluntatem domini sui, & nõ facit eam, vapulabit plurimum, immo nec eum qui per ignorantiam deliquit, impunitum dimittit. Et ut, quemadmodum prædictum est, per manifestiora verba, ac res clariores, cognitione seruatoris, & decreti ipsius in hac parte, ad veritatis certam persuasionem quasi manducamus, diligenter significata obseruemus, & ad scopum pietatis omnè sensum adaptemus. Baptizati sumus, inquit, ut ex ista similitudine veritatem discamus. Quoniam sicut lana tincturæ immersa, ad colorè illius mutatur, immo magis, ut Baptista Ioanne, qui de domino prædixit quod ipse esset nos baptizaturus in spiritu sancto & igne, veluti ductore vti illustremur luce cognitionis, ad cognoscendam lucem illam magnificam, hoc dicamus. Quod sicut ferrum immersum igni, per flatum excitato, proditur, quidem, num aliquid in se habet vitij, simul vero & aptius ad purgationem redditur, & non solum color illius, sed & durities & intractabilitas ad molliem ac teneritudinem mutatur, & commodius fit operi manuum artificis, adaptaturque cõpetentius ac certius ad voluntatem domini, & relicta nigredine illustrius seipso factum, non solum ipsum iam ignitum est ac splendidum, sed & vicina illustrat & calefacit, ita consentaneum est ac necessarium, eum qui baptizatus est in igne, id est, in verbo doctrinæ, quod & peccatorum malitiã arguit, & iustificationum gratiã manifestat, odio habere & execrationem iniustitiam, sicut scriptum est, & desiderio affici, ut per fidem purificetur in virtute sanguinis domini nostri Iesu Christi, ipso dicente. Hic est sanguis meus, sanguis noui testamenti, qui pro multis effunditur, in remissione peccatorum, & Apostolo contestante, in quo habemus redemptionem per sanguinem ipsius, delictorum condemnationem, & ut non solum ab omni iniquitate & peccato, sed & ab omni inquinamento carnis ac spiritus mundetur, atque ita baptizatum in mortem domini configurari morti, quod est, mortificari peccato ac mundo

ac mundo, vt secundum incomparationem vitæ, corde, sermone, & operibus, sicut cera sculpturæ, ita doctrinæ domini nostri Iesu Christi impressus & adformatus, impleat illud quod scriptum est, Gratia deo, quod cum fueritis olim serui peccati, obediistis ex corde in eam in quam traditi estis, doctrinæ formam, & ita quod priori cōiunctum est, custodire promeratur, nempe, cōsepulti igitur sumus per baptismum in mortē. Ad quid? Vt quemadmodū Christus excitatus est ex mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Necessē nanque est, vt qui mortuus est sepeliatur, & qui in similitudine mortis sepultus est, per gratiam dei quæ in Christo est resurgat, nec amplius propter peccata interni hominis vultum instar ollæ feruentis habeat, sed manifestatis per ignem peccatis, & accepta per sanguinem Christi remissione, deinceps per vitæ nouitatem fulgentes ostēdat in Christo iustificationes, quouis lapide plurimum pretioso illustriores. Reiecta itaque ineredulitatis duricie, ostēdamus obedientiam & subiectionem in diuinis præceptis, spirituque feruentes, resplendeamus, & à tenebrarum potestate in mortem abripiente liberemur. Obsonia nanque peccati, mors, vt & in nobis locum habeat, quod ab Apostolo dictum est, Absorta est mors ad victoriam. Vbi mors stimulus tuus est? vbi tua est inferne victoria? domino vero, soli iustitiæ obtēperantes, illuminemur ab ipso, intellectusque & virtutis gratiā promeremur, vt in ipso iustificemur, & nō solum ipsi niue reddamur candidiores (Est enim verax deus, qui ita promisit dicens, quoniam si fuerint peccata vestra sicut purpura rubicūda, velut nix alba erūt) sed & vicinos nostros illustremus nunc quidem audientes dicentem dominū, vos estis lux mūdi, nunc vero audientes ac facientes, quod dicit. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videat opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est. Tunc & Apostolus nos omnino contestabitur dicens, in quibus apparetis tanquam luminaria in mundo, sermonem vitæ habentes, ad gloriationem meā, in diem Christi. Quomodo vero non esset abundantius conspicua vitæ nouitas, non iam ex gentiliū tantum & secularium hominum collatione, sed & ex eorum collatione qui in iustitijs legalibus eximij fuerunt? Quando non solum amplius aliquid extra necessitatem & accessorium non desiderabimus, quod & homines huius mundi faciunt, sed nec ea quæ iam præsentia sunt ac nostra, affectabimus, & ad benefaciendum egenis plusquam lex exigit, contendemus. Non enim proximis solum benefaciemus, sed & inimicis ac prauis hominibus bonitatē nostram impendemus secundum præceptum domini nostri Iesu Christi facientes, quo præcepit, vt misericordes simus, sicut & pater noster cælestis misericors est. Et quomodo nō ambulabimus in nouitate vitæ, & supra scribas & pharisæos iustitiam perficiemus, si obtemperabimus domino dicenti, dictum est antiquis, oculus pro oculo, & dentem pro dente. Ego vero dico vobis, ne resistatis malo: sed si quis tibi dexteram maxillam percusserit, obuerte illi & alteram. Et si quis tecum iudicio contendere, & tunicam tibi tollere voluerit, relinque illi & pallium. Et si quis te vi

adegerit ad miliarium vnum, abito cum illo duo. Non solum enim commissa iam in nos delicta non vlscemur, vt scribæ & Pharisæi, permittēte hoc lege Mosaica, iubent, sed maiorem quoque patientiam ostendemus, alacritate tolerantia ad paria vel etiam grauiora ferenda parati & expositi. Et hoc pacto vtrunque lucratur. Mortem quidem, in eo quod ad indignationem aduersus eum qui primam nobis plagam intulit, nō permouemur: vitæ verò in domino nouitatem, in eo quod & ad aliam perferendam parati sumus. Quomodo autem non & legi mortuus est, qui sibi non vindicat quod aufertur? Quomodo non in Christo viuunt, qui & pallium ablata tunica adijcit? Docemur autem ad hunc modum omnē simul legis iustitiam excellere. Quod autem nos non mūdo solum crucifigi, sed & legi mori oporteat ab ipso licet Apostolo dicere, qui nunc quidem dicit. Ego mundo sum crucifixus, & mūdus mihi, viuo autem non iam ego, sed viuunt in me Christus, nūc verò, Ego per legem legi sum mortuus, vt deo viuam. Cum Christo sum crucifixus. Aliquando post multam gloriationem de excellenti in lege claritate quam olim habuerat, dicit. Sed nunc omnia illa pro stercore duco, vt Christum lucrificam, & inueniar in ipso habens non meam iustitiam, quæ est ex lege, sed eam quæ est per fidem Iesu Christi, iustitiam ex deo, in fide, vt cognoscam ipsum, & virtutem resurrectionis ipsius, ac communicationem afflictionū eius, cōfiguratus morti ipsius, si quo pacto pertingam ad resurrectionē mortuorum. Et paulo post docens nos, vt idem cum ipso sentiamus, expressius dicit. Quotquot igitur perfecti sumus, hoc sentiamus. Et alibi vehementius tanquam necessarium dogma exponens dicit. Quemadmodum & vos mortificati estis legi per corpus Christi, vt sitis alterius, eius scilicet, qui excitatus est ex mortuis, vt fructificemus deo. Cum enim essemus in carne, affectiones peccatorum, quæ sunt per legē, operabantur in membris nostris, vt fructificaremus morti. Nunc verò libertati à lege, mortui sumus ei, à quo detinebamur, vt seruiamus in nouitate spiritus, & non in vetustate literæ. Litera nanque, id est lex, occidit, spiritus verò, id est verba domini, viuificat. Sicut ipse dicit, caro enim nihil prodest, spiritus est qui viuificat: verba mea spiritus sunt & vita. Testatur verò eximius ille inter Apostolos dicens. Ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes. Et nos credidimus & cognouimus, te esse Christum filium dei viuētis. Hoc si in veritatis certa persuasione diligentiori cura seruauerimus, horrendum illud iudicium effugiemus, quod à Mose quidem cum comminatione propheticè scriptum est. Prophetam vobis excitabit deus, sicut me: ipsum audietis in omnibus quæcunque vobis præceperit. Erit autem vt omnis anima quæ non audiet Prophetam illum, exterminetur de populo suo: à Iohanne verò Baptista, quo inter natos mulierū maior est nemo, terribilius & expressius est dictum. Qui credit in filium, habet vitam æternam: qui verò incredulus est filio, non videbit vitam, sed ira dei manet super ipsum. Ne verò talis in baptisate mors & talis in illa sepultura, mœstitiam in expectatione corruptionis & interitus exhibeat,

D

E

F

sed

sed nouitas vitæ, lactam sementem, & excellentem gloriolæ resurrectionis spem confirmet, subiungit dicens. Si nanque iustitijs facti sumus similitudini mortis ipsius, simul & resurrectionis erimus. Nam si in tali mortis similitudine Christo commortui & consepulti in nouitate vitæ ambulauerimus, non mortalitatis corruptionem subimus, sed sepulturam & veluti seminum constitutionem imitamur, ac mortificantes nos ipsos operibus nefastis, & fidem per dilectionem efficacem ostendentes, digni reddimur qui cum Apostolo post ipsorum spem dicamus. Nostra conuersatio in cælis est, ex quo & seruatores expectamus dominum Iesum Christum, qui cōfigurabit corpus humilitatis nostræ, vt cōforme reddatur corpori ipsius glorioso, secundum operationem eius qua potest etiam sibi ipsi subijcere omnia. Atque ita semper cum domino erimus, ipso domino nostro Iesu Christo à patre hoc petente ac dicente, da pater, vt vbi ego sum, & isti mecum sint: deinde præcipiente simul ac promittente, cum dicit. Qui mihi ministrat me sequatur, & vbi ego sum, ibi erit & minister meus. Præterea & Paulo Apostolo testante & in Christo prædicente, dum ita scribit. Hoc enim vobis dicimus in verbo domini, quod nos, qui viuemus, qui residui erimus in aduentu domini, nō præueniemus eos qui obdormierunt. Quoniam ipse dominus cum hortatu, in voce archangeli, & in tuba dei descendet de cælo, & qui in Christo sunt, excitabuntur primi. Deinde nos qui viuimus qui reliqui erimus simul cum illis rapiemur in nubibus in occursum Christi, in aëra, & sic semper cum domino erimus. Et hoc pacto adimpletur nunc illud. Si enim complantati facti fuerimus similitudini mortis ipsius, in illis qui hoc obseruant, promissio verò illa tunc implebitur, quæ dicit, & resurrectionis participes erimus, quemadmodum & alibi dicit. Si nanque commortui fuerimus, & conuiuemus: si sustinuerimus, & conregnabimus. Cum autem sciret Apostolus tautologiam vtilem esse audientibus, ad certitudinem, veritatis persuasione per eorum resurrectionem firmiorem illis inculcat. De eodem enim illum dicentem audimus. Eadem vobis scribere mihi quidem non est molestum, vobis verò tutum. Quemadmodum hoc & à Ioseph didicimus, qui Pharaonis somniū secunda expositione confirmatus reddidit. Ita historiam in somniū imitatus Apostolus idem baptismatis dogma iisdem quibus & antea cōsiderationibus expendendum tradidit dicens: scientes hoc, quod vetus noster homo vnā crucifixus est, vt destruat corpus peccati, ne seruiamus vltra peccato. Et per hæc itaque verba, cum qui baptizatur in Christo, in mortem ipsius baptizari dosemur, & quod non solum sepeliatur cum Christo & complantetur. Sed primum vnā crucifigatur, vt & in hoc instruamur, quemadmodū qui crucifigitur à viuētibus abalienatur: ita & cum qui in similitudine mortis cum Christo crucifigitur, abalienari ab omnibus qui secundum veterem hominem viuunt, domino quidem præcipiente vt à speudoprophetis nobis caueamus, Apostolo autem admonente, vt subtrahamus nos ab omni fratre inordinate ambulante & non secundum traditionem quam accepistis, inquit, à

A

B

C

nobis. Vetus enim homo, quem vocat, omnia simul & singulatim peccata & inquinamenta, tanquam sua membra, complectitur, & significat. Et quemadmodū qui crucifigitur mortis subiectus condēnationi ab illis disiungitur, cum quibus aliquando vitæ commercium habuit, sublimior iā illis qui in terra adhuc repūt factus: ita & qui cū Christo per baptisma crucifigitur, ab omnibus in vniuersum qui secundum hoc seculum viuunt abalienatus est, sublata iam mente ad cælestem conuersationem exaltatus, vt queat verè & cum fiducia quæ in Christo est dicere. Nostra conuersatio in cælis est. Et iterū subdit Apostolus. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato; hoc est, absolutus est, liberatus est, ab omni peccato repurgatus est, non solum quod operibus, ac verbis, sed quod & ipsis cogitationum affectibus sic eōmissum. Et alio in loco definiuit scribens. Qui verò Christi sunt, carnem suam crucifixerunt eū concupiscentijs & affectionibus: Crucifigimur, videlicet qui in aqua baptizamur, qui baptismus est similitudo crucis, mortis, sepulturæ ac resurrectionis mortuorum, sicut scriptū est. Et iterum, Mortificate mēbra vestra, inquit, quæ sunt supra terrā (omnino, baptisimi pacta etiam postmodò tandē seruantes) fornicationē, immunditiā, affectionem, concupiscentiam prauā, & auaritiā, quæ est idololātræ cultus, propter quæ venit ira dei (nō de his solū loquitur, sed quod generalius est subiungit) in filios dissidentia, ita vt iam nulla amplius, ne temporaria quidem voluptas, animū cōmaculās, obturbet ei qui Christo in similitudine mortis complantatus est, & per id omnem malitiam vsque ad cogitationis quoque affectionē odio prosequitur & execratur, cordis sui mundiciē declarat, quemadmodum & Dauid dicit, non adhesit mihi cor prauum, declinante à me malignū non agnoscebam. Omnino nanque ne ad eū quidem peruersum cōuersus esset, qui ipsi appropinquasset. Complantati verò in similitudine mortis, prorsus excitabimur vnā cum Christo. Talis quippe est conuersionis series, quæ huic innuitur. Nunc quidem secundum mensuram incarnationis interno homine in nouitate vitæ Christo cōfigurato, obedientiam illi ad mortē vsque in certa veritatis verborum ipsius persuasione præstamus, vt digni reddamur qui cum verborum eius veritate dicamus, viuo iā non ego, sed viuunt in me Christus. In futuro verò sicut idem asseuerauit Apostolus dicens. Quoniam si commortui fuerimus, & conuiuemus, si sustinuerimus & conregnabimus. Similiter nos huius & in eo certos reddit, quod dicit. Si nanque complantati in similitudine mortis ipsius fuerimus, & resurrectionis participes erimus. Et iterū de eodem nos baptismatis dogmate grauius & fortius instruēs subinfert dicens. Quoniam Christus excitatus ex mortuis amplius non moritur, mors illi vltra non dominatur. Quod enim mortuus est, peccato mortuus est semel. Quod autem viuunt, viuunt deo. Ita & vos, reputate vos ipsos mortuos quidē peccato, viuentes verò deo in Christo Iesu. Adiecta igitur Apostolus dispensatione domini nostri Iesu Christi de peccatorum nostrorum remissione, per incarnationem illius ad mortem vsque, grauius nos & robustius instruit, decernens, mortuos quidem

F

quidem esse peccato, viventis autem deo in Christo Iesu, ut quemadmodum Christus mortuus est propter nos, & excitatus ex mortuis, pro nobis, amplius non moritur: ita & nos in mortem in similitudine baptizati, peccato moriamur, & per ascensum ex baptifmate, tanquam ex mortuis excitati, vivamus deo in Christo Iesu, & non moriamur posthac amplius, hoc est, non peccemus amplius. Quoniam anima quæ peccat, ipsa morietur,

A Et quemadmodum mors Christo non dominatur amplius, ita & nobis non dominetur amplius peccatum, hoc est, non faciamus amplius peccatum. Qui nanque peccatum facit, servus est peccati. Liberati autem omnino ab eiusmodi servitute, sicut Apostolus manifestavit dicens. Qui verò Christi sunt carne suam crucifixerunt cum concupiscentijs & animi affectionibus, vivamus deo in Christo Iesu, qui nos liberavit, sicut scriptum est: Christus nos liberavit à maledicto legis, factus pro nobis maledictio. Quoniam autem peccati plurimum præcessit, manifestum est, quod gratia domini nostri Iesu Christi hoc præstitit, sicut scriptum est. Quemadmodum enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi: ita per obedientiam unius iusti constituetur multitudo. State igitur, inquit, & nolite iterum iugum servitutis subire. Et quemadmodum ipse peccato mortuus est semel, quod autem vivit, vivit deo: ita & nos in baptifmo aquæ, qui crucis & mortis similitudinem gerit, peccato mortui semel custodiamus nos ipsos, ne denuo ad peccatum redeamus: perseveremus autem viventes deo in Christo Iesu, dicite.

B Qui mihi ministrat, me sequatur, quod faciemus si primum mandatum ipsius custodierimus quo dicit: Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona & glorificent patrem vestrum qui est in cælis: deinde & Apostoli denuntiationem qua sic scripsit. Siue comedatis, siue bibatis, siue quid aliud faciatis, omnia ad gloriam dei facite. Assequemur autem horum quodque, si dignè vocatione cælesti affecti fuerimus, dignè que Evangelio Christi conuersemur, ut cum veritate queamus dicere: charitas enim dei constringit nos iudicantes, hoc, quod si vnus pro omnibus mortuus est, igitur omnes esse mortuos. Et pro omnibus mortuus est, ut qui vivunt amplius sibi ipsis non vivant, sed ei, qui pro ipsis est mortuus ac resurrexit. Et ita præstabitur hoc. Manete in dilectione mea. Si mandata mea servaveritis, manebitis in dilectione mea: sicut ego mandata patris mei servavi, & maneo in dilectione ipsius. Nullam autem aliqua in re dates offensionem, ne vituperetur ministerium nostrum. In omnibus verò comandantes nos ipsos, tanquam ministri dei, synceram & veracem ostendemus baptifmatis promissionem, si custodierimus quæ ab Apostolo per consolationem ad eos qui Christo sunt complantati, & cum eo excitati, ad hunc modum sunt dicta. Ne regnet itaque peccatum in corpore vestro mortali, ut obedatis illi ad concupiscentias ipsius. Neque exhibeatis membra vestra arma iniustitiæ peccato, sed exhibete vos ipsos deo tanquam ex mortuis viventes. Et membra vestra arma iustitiæ deo. Et iterum. Itaque si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt, quærite, ubi Christus est ad dexteram patris sedens, quæ sursum sunt

sapite, & non quæ super terram sunt. Ita puto nobis Apostolum per anapodoton per ea quæ paucis commemorata sunt dilucidare magnam illam immensam humanitatis dei gratiam, quæ nos in dilectione Christi Iesu Domini nostri prævenit, cuius nobis ad mortem vsque obedientia, sicut scriptum est, facta est redemptio, peccatorum libertas à morte quæ in peccato mundi regnavit, reconciliatio cum deo, facultas placendi deo, iustitiæ donum, communio sanctorum in vita sempiterna, regni cælorum hæreditas, & mille aliorum bonorum brabium. Sapienter verò & solide nobis per ea quæ coniunctim adducta sunt, quæ sit ratio baptifmatis aquæ, quod sit in morte domini nostri Iesu Christi, tradidit, per quæ nos instruit, ut nos ipsos communiamus ne in vacuum tantam ac talem gratiam accipiamus, cum ea dicit, quorum iam memini. Ne regnet peccatum in mortali vestro corpore, ut obedatis illi ad concupiscentias eius, neque exhibeatis membra vestra arma iniustitiæ peccato, sed exhibeatis vos ipsos deo tanquam ex mortuis viventes, & membra vestra arma iustitiæ deo, & quæ sequuntur, quibus nos prorsus ab omni peccato, & à legis quoque iustitiæ auctores, arctius iustitiæ quæ secundum deum est adducit, cum per horribiles illas minas, tum per bonam & desideratissimam promissionem, dum dicit, obsonia peccati mors, donum verò dei vita æterna, in Christo Iesu domino nostro. Imitatur iterum dominum, & ut legalem iustitiam nostra excellamus, instruit, subiungens. An ignoratis fratres (scientibus enim legem loquor) quod lex dominatur homini, quandiu ille vivit. Mulier enim quæ sub viro est, viventi viro alligata est per legem. Si verò vir ipsius mortuus fuerit, soluta est à lege viro. Vivente itaque viro adultera censetur, si iuncta fuerit alteri viro. Si verò mortuus fuerit vir, libera est à lege, ut iam non fiat adultera, si iungatur alteri viro. Itaque fratres mei & vos mortui estis legi per corpus Christi, ut sitis alterius iam, eius videlicet, qui ex mortuis resurrexit, ut fructificemus deo. Cum enim essemus in carne, affectiones peccatorum, quæ sunt per legem, operabantur in membris nostris ad fructificandum morti. Nunc verò soluti sumus à lege, mortui ei, à quo detinebamur, ut iam serviamus in novitate spiritus, & non in vetustate literæ, & quæ consequuntur, quibus ineffabilem dei in Christo Iesu humanitatem admirari, & cum maiore timore repurgare nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, docemur. Discrimen verò spiritus ac literæ, alio loco per legis & Evangelij collationem, pronuntians declarat dicens, Litera quidem occidit, spiritus verò vivificat, literam vocans legem, ut per ea quæ ibi conscripta sunt, manifestatur: spiritum autem, doctrinam domini, ipso domino dicente, verba mea spiritus sunt & vita. Quod si legalis iustitia diligenter observata, quibusdam, qui se ipsos in baptifmate deo obulerunt, profectusque sunt, quod nolint amplius sibi ipsis vivere, sed ei qui pro ipsis mortuus est ac resurrexit, adulterij crimen adfert, ut per prædicta clarè demonstratum est, quid dicendum est de traditionibus humanis? Sanè de legali iustitia ipse Apostolus acrius pronuntiat dicens, Quin omnia dandum esse

esse puto, propter excellentiam cognitionis Christi Iesu domini mei, propter quem omnia prodans duxi, & pro stercore reputo ut ipsum Christum lucrifaciam, & inueniar in ipso habens non meam iustitiam quæ est ex lege, sed eam quæ est fidei Christi Iesu, iustitiam ex deo. Manifestum itaque est de traditionibus humanis iudicium, ex verbis domini. De proprijs verò consilijs ac cogitationibus quæ sunt in sapientia humana, contentiosorem demolitionem facere docuit nos Apostolus dicens. Arma nanque militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia deo ad demolitionem munitionum, quibus cõsilia demolimur, & omnem celsitudinem, quæ extollitur contra cognitionem dei. Vel certè in uniuersum de iustitia, quæ cuique arridet, etiam si propter deum diligenti studio fiat, de qua iterum ipse Apostolus dicit. Testimonium enim illis perhibeo, quod vultum dei habent, at non secundum scientiam. Ignorantes enim iustitiam dei, & propriam statuere, quærentes, iustitiæ dei non sunt subditi. Itaque ex istis & similibus manifestum est eorum iudicium, qui iudicia dei suis commentis eneruare volunt. Scriptum enim est, vix sapientibus apud semetipsos, & in oculis suis intelligētibus, idem apertius pronuntians domino ac dicente. Quisquis non acceperit regnum dei sicut paruulus, non ingredietur in illud. Quapropter necessariū est, ut pariter ab omnibus repurgemur ac liberemur, siue diabolicis concupiscentijs, siue mundanis fastigijs, siue traditionibus humanis, aut propriæ voluntatis cõsilijs, etiam si plausibilia & speciosa videantur, & legis patrocinio commendentur, si vel modicè à debito, properantique voluntatis diuinæ studio, impediatur, ut qui in huiusmodi baptifmate professi sunt, quod velint cum Christo crucifigi, mori, sepeliri, complantari, excitari, parthesiam habeant cum veritate dicendi. Ego mundo crucifixus sum (multo prius autem diabolo) & mundus mihi. Vivo autem non iam ego, sed vivit in me Christus, quibus verbis iam iustitiam docet, quæ legis iustitiam excellat, ut digni habeamur regno cælorum. Tempestivum iam fuerit deinceps ad eam considerationem transire, qua per fidem Christi intelligentiam acquiramus, cognoscamusque quid sit baptizari in nomen patris & filij & spiritus sancti. Primum itaque necessarium est ut separatim quod sit uniuscuiusque nominis significatum declarem. Deinde sciamus, quod in nomine spiritus sancti baptizari, quid sit, dominus ipse declarat dicens. Quod natum est ex carne, caro est, & quod natum est ex spiritu, spiritus est: quod ideo fit, ut carnalis natiuitatis serie, exempli vice proposita ex re manifestiore pietatis dogma clarè ac verè discamus, sciētes, ac certè persuasi quod quemadmodum quod secundum carnem natum est ex aliquo, tale est, quale id ex quo natum est: ita & nos necessariò ex spiritu natos, spiritu fieri. Spiritum dico, non secundum immensam illam & humano sensui incõprehensibilem spiritus sancti gloriam, sed secundum eam, quæ in diuisione charismatum dei per Christum ipsius, vniciue ad vtilitatem facta, & in illorum omnium operatione per ænigma conspicitur, ut & in alijs dictis similiter, de quibus nos ipse spiritus, secundum man data dei quæ per dominum nostrum Iesum Chri-

stum denuntiata sunt, admonet ac docet, ipse domino nostro Iesu Christo dicente, ipse vos docebit, & de omnibus admonebit, quæ dixi vobis. Deinde Apostolus latius tradit, per quos sensus aliquis, spiritus fieri possit, dum scribit, aliquando quidem, fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, animi lenitas, & quæ sequitur, cum præmississet: qui verò spiritu aguntur, non sunt sub lege. Et alibi, si spiritu viuimus, spiritu & ambulemus. Aliquando verò, habentes autem charismata, secundum datam nobis gratiam dei, differentia, siue prophetiam, secundum proportionem fidei, siue ministeriū in ministrando, & quæ subsequuntur. Per hæc & similia dominus ex spiritu natos, spiritu fieri dicit. Attestatur autem & Apostolus dicens. Huius gratia flecto genua mea ad patrem domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur, ut det vobis iuxta diuitias gloriæ ipsius, virtute corroborari per spiritum ipsius, ut in interno homine habitet Christus: si vero spiritu, inquit, viuimus, spiritu & ambulemus, ut hoc pacto sancti spiritus capaces facti Christum confiteri queamus, propterea quod nemo potest dominum dicere Iesum, nisi in spiritu sancto. Igitur ad hunc modum dominus cum per seipsum tum per Apostolum, ex spiritu natos, spiritum fieri docuit. Rursus & in hoc imitabimur carnalem generationem. Primum quidem ut locum mutemus, & viuendi modum transformemus, per hoc, quod spiritus confirmat internum hominem, ut possimus dicere. Nostra conuersatio in cælis est. Nam licet corpus in terra tanquam vmbra aliquam circūferamus, animam tamen cum cælestibus agentem conseruamus: deinde & ab illis qui in terra nobiscum agunt, secedentes, cum Dauide dicamus. Eum qui occultè proximo suo detrahit persequebar, cum superbo oculo, insatiabili corde, cum hoc non edebam. Oculi mei ad fideles in terra, ut illos mecum habitare faciam. Qui ambulat in via immaculata, hic mihi ministrabat: non habitauit in medio domus meæ, qui facit superbiam. Qui loquitur iniusta, prosperè non egit ante oculos meos. Et quæ alibi similia dicit. Et quæ Apostolus constanter denuntiat. Si quis frater nominatus aut fornicator fuerit aut auarus, aut conuiciator aut vinosus, aut raptor, cum eiusmodi ne cibum quidem sumite. Et vbi talia sæpenumero aduersum eiusmodi scelera præscripsit, præmissa de immensa & gloriosa benignitatis Christi & humanitatis gratia dissertatione, clarè ac solidè tradit quibusnam nobis & qualibus conuiuendum sit, cum dicit. Ipse enim est pax nostra, qui fecit ex vtrisque vnum, & medium parietem maceriæ sustulit, inimicitiam scilicet, in carne sua, legem præceptorum in decretis sita amolitus, ut duos conderet in se in vnum hominem, faciens pacem, & reconciliaret utrosque deo, in vno corpore per crucem, interempta inimicitia, in seipso. Et venit & euangelizauit pacem vobis, qui procul, & qui propè sunt. Quoniam per ipsum habemus vtrique accessum in vno spiritu ad patrem. Itaque non estis amplius aduenæ & peregrini, sed estis conciuies sanctorum, & domestici dei, ædificati supra fundamentum apostolorum & prophetarum, vbi summus angularis lapis est ipse Christus Iesus, in quo omnis ædificatio

πολλὸν δὲ
πρότεροι
ἦν ἀμαρ-
τίας.

ἡμῶν θελόν
ἵνα ὁμοφύ-
λοισι τὰ
κρίματα
ᾗ ἡμῶν.

Quid sit ba-
ptizari in
nomen pa-
tris & filij
& spiritus
sancti.

coagmen-

coagmentata crescit in templum sanctum domino, vt hoc pacto Christo in similitudine mortis complantati, & in nomine sancti spiritus baptizati, & secundum internū hominem in nouitate sensus regenerati, denique supra fundamentum apostolorum ac prophetarum ædificati, digni habeamur, qui baptizemur in nomine vnigeniti dei, promereamurque magnum illud dei donum, de quo Apostolus tradidit dicens. Quotquot baptizati estis in Christum, Christum induistis. Nō est iam Græcus, Iudæus, circumcisio, præputium, barbarus, Schyta, seruus, liber, sed omnia in omnibus Christus. Necessarium enim est ac consequens, vt qui natus est, indumento quoque amiciatur, tantum si, quemadmodum tabella è qualicumque sit materia, deposita primum inæqualitate & detracta asperitate, ita demum picturam regie imaginis induit, & tunc imaginis præstantia neque secundum ligni aut auri, vel argenti valorem iudicatur, sed secundum exactam ad archetypum similitudinem, cum multa diligentia secundū artis facultatem certò & accuratè expressam, per quā & materię differentiam, licet plurimum ea distet ab archetypo, abscondit, & ad celebritatem suam inspectores attrahit, & honoratior fit quouis principatu ac potentatu: ita & qui baptizatur, siue Iudæus sit, siue Græcus, siue masculus, siue femina, siue seruus, siue liber, siue Schyta, siue barbarus, siue alius quisquam quacunque generis differentia nominatus, exutus in sanguine Christi verè hominem cum actibus suis, & per doctrinam ipsius, nouū in spiritu sancto indutus, qui secundum deū conditus est in iustitia & sanctitate veritatis, ac renouatur ad agnitionem secundū imaginem eius qui condidit ipsum, dignus reddatur qui pertingat ad beneplacitum dei, de quo tradidit Apostolus dicens. Scimus enim quòd diligentibus deum omnia cooperantur in bonū, ijs qui secundū propositū vocati sunt. Quoniā quos præsciuit, eos & præfinit, vt conformes fieret imaginem filij ipsius, vt sit ipse primogenitus inter multos fratres. Tunc enim tanquam filium dei indutus, præfectum gradū promeretur, & baptizatur in nomen patris ipsius domini nostri Iesu Christi, qui secundum testimonium Ioannis, potestatem dedit filios dei fieri, dicete deo, Exite de medio ipsorum, & separemini, & immundum ne tetigeritis, & ego suscipiam vos, & ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios & filias, dicit dominus omnipotens, quod sit gratia ipsius domini nostri Iesu Christi vnigeniti viuientis dei filij, in quo neque circumcisio quidquā valet, neque præputium, sed, vt scriptū est, fides, quæ per dilectionem operatur, per quam prospero successu assequimur quod mandato baptismatis mox è vicino à domino Iesu Christo subiunctum est, dicente, docentes eos seruare, quæcunque madaui vobis, quorum obseruatiam argumentum esse dilectionis nostræ erga se, dominus ipse definiuit dicens. Si diligitis me, mandata mea seruate. Et iterum. Qui habet mandata mea, & custodit ea, ille est, qui diligit me. Et rursus. Si quis me diligit, sermone meum seruabit, & hunc pater meus diliget. Et maiore seruo & grauius, manete, inquit, in dilectione mea. Si quis mandata mea seruauerit, manet in dilectione mea, quemadmodum & ego

præcepta patris mei seruauit, & maneo in ipsius dilectione. Si vero necessaria dilectionis nostræ erga Christum demonstratio, in obseruantia mandatorum ipsius sita est, vehementer hic nobis timendum est, quod sine dilectione, etiam celebrum illorum charismatum, supernarum ac celestium virtutum, ipsiusque fidei, summa energia, & mandatum hoc quoque quod perfectos reddit, inutile est, ipso Paulo apostolo qui in Christo loquitur, ita dicente. Si linguis hominum & angelorum loquar, charitatem autem non habeam, factus sum æs resonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & cognouero mysteria omnia, & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem verò non habuero, nihil sum. Et si erogauero omnem substantiam meam, & tradidero corpus meum, vt comburam, charitatem autem non habuero, nihil inde utilitatis capiam. Quæ quidem arbitror Apostolum definitoriè dixisse, memorem dominum dicentis, quoniam multi venient in illa die dicentes, domine, domine, non in nomine tuo prophetizauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et comedimus coram te & bibimus? & in plateis nostris docuisti? Et respondebo illis. Nunquam agnouit vos, discedite à me operarij iniqui, ita vt conspicuum sit & irrefragabile, quod sine dilectione, etiā si præcepta dei & iustificationes fiant, etiam si mandata domini custodiantur, & magna operentur in nobis charismata, hæc omnia opera iniquitatis reputabuntur. Non quòd hæc sit ratio charismatum & iustificationum dei, sed propter scopum eorum qui istis ad suos affectus abutuntur dicente eodem Apostolo, nunc quidem, qui quæstum esse putant pietatem, nunc vero, quidam quidem propter inuidiam & contentionem, quidam vero contentiose & non purè Christum annuntiant, putantes se hoc pacto ad afflictionem adferre vinculis meis. Et alibi. Non enim sumus inquit, vt multi, cauponates verbum dei. Et iterum per negationem dixit. Neque enim vnquam fuimus in sermone adulandi apud vos, vt scitis, neque in prætextu auaritiæ. Deus est testis, neque gloriam quæsiuimus ab hominibus, neque à vobis, neque ab alijs, cum possemus graues esse, veluti Christi Apostoli. Ex istis autem ac similibus locis conspicue declaratur quàm iuste sit Christus ita responsurus ac disturus, discedite à me operarij iniqui, propterea quod per charismata dei propriæ voluntatis negotiū qui tales sunt agunt (perinde ac si quisquam medicis instrumentis ac cōdimentis, quæ singula ad certas passiones & sanitatis curam ac salutem parata sunt, ad eandem & iterum abutatur) nec mandatum Apostoli custodiunt, dicentis. Siue edatis, siue bibatis, omnia ad dei gloriam facite. Omnino itaque necessaria est interni hominis cura, vt submissa sit mens, & ad scopum gloriæ dei intenta, vt seruantes mandatum domini dicentis, facite arborem bonam, & fructum eius bonum. Et iterum, Pharisæe cæce, munda primum quòd intus est in poculo, & tunc quod extra ipsum est mundum erit totum, ex abundantia boni cordis fructum adferamus, alius quidem cētuplum, alius sexagecuplum, alius vero trigecuplum, siue id fiat operibus, siue ver-

D

E

F

bis,

bis, ad gloriam dei & Christi ipsius, vbique hoc fatigantes, ne contristemus sanctum spiritum. Et hoc pacto euademus iudicium domini dicentis. Væ vobis, quoniam similes estis sepulchris dealbatis, quæ quidem externè speciosa apparent, internè verò plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia: ita & vos externè apparetis hominibus iusti, internè verò pleni estis hypocrisis & iniquitate. Quapropter ante baptismum instructio præmittenda est, & primum quæ doctrinam ac disciplinā impediūt remouenda, vt ita ad instructionem idoneos nos ipsos præparemus, ipso domino nostro Iesu Christo per exēpla præmissam sententiā confirmante, & iterum dogmaticè inferente: ita quisquis ex vobis non renuntiauerit omnibus suis facultatibus, non potest meus esse discipulus. Et iterum cum præcepto. Si quis venit ad me, abneget semetipsum, tollat crucem suam, & sequatur me. Et iterum cum definitione. Qui nō accipit crucem suā quòtidie, & sequitur me, non est me dignus. Istis ac similibus acerbis sermonibus domini nostri Iesu Christi, dicentis, ignem veni mittere ad terram, & quid volo? nisi vt ardeat: manifestata peccatorum malicia, & declarata virtute eorum quæ ad gloriam dei & Christi ipsius rectè geruntur, peruenimus omnino ad desiderium & assensum verborum Apostoli, quibus dicit. Miser ego homo, quis me liberabit a corpore mortis huius? Gratias ago deo per Iesum Christum dominū nostrum, qui dixit. Hic est sanguis ille meus, sanguis noui testamenti, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum, attestante

A Apostolo, cum dicit. In quo habemus redēptionem per sanguinem ipsius, remissionem peccatorum, & tunc accedimus ad baptismum aquæ, qui est crucis, mortis, sepulturæ ac resurrectionis ex mortuis similitudo, factis sponsonibus ac patris, & seruantes quoque quæ Apostolus in talis baptismatis pericōpa obsignauit, cum dixit, scientes quod Christus excitatus amplius non moritur, mors illi ultra non dominatur. Quòd enim mortuus est, peccato mortuus est semel, quòd verò viuuit, viuuit deo: ita & vos reputate vos ipsos mortuos quidem peccato, viuentes autem deo in Christo Iesu. Ne regnet itaque peccatum in mortali vestro corpore, ad obediendum illi ad concupiscentias ipsius, neque exhibeatis membra vestra arma iniustitiæ peccato, sed exhibete vos ipsos deo tanquam ex mortuis viuentes, & membra vestra arma iustitiæ deo, & quæ sequuntur. Tunc scilicet promerebitur quis vt baptizetur in nomine spiritus sancti, & regeneratus mutet & locum & vitæ modum & pristinæ vitæ socios, vt patri cōsentientes promereamur baptizari in nomine filij, & Christum induere. Oportet enim & vestem accipere eum qui natus est, sicut Apostolus dixit. Quotquot in Christum baptizati estis, Christum induistis. Et iterum: Exuti veterem hominem cum actibus suis, & induti nouum, qui renouatur ad agnitionem, iuxta imaginem eius qui condidit ipsum vbi non est Græcus, & Iudæus. Postquam verò filium induimus, qui potestatem dat filios dei fieri, in nomine patris baptizamur & filij dei declaramur, qui præcepit ac denuntiauit, sicut propheta dixit. Quapropter exite de medio ipsorum & separemini, dicit dominus, & im-

mundum ne tetigeritis, & ego suscipiam vos, & ero vobis pater & vos eritis mihi filij ac filia, dicit dominus omnipotens. Hæc itaque dilecti promissiones habentes, inquit Apostolus, repurgamus nos ipsos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctimoniam in timore dei. Et iterum denuntiat dicens, omnia facite sine mururatione ac disceptatione, vt sitis inculpati, ac sinceri, irreprehensibiles filij dei, in medio nationis prauæ ac peruersæ, in quibus lucetis tanquam luminaria in mundo, vitæ sermonem habentes, ad gloriationem meam, in diem Christi. Itaque si surrexistis cū Christo, quæ sursum sunt querite, vbi Christus est ad dexteram patris sedens, quæ sursum sunt sapite, non quæ sunt super terram. Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in deo. Quando Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria, quæ ab ipso est domino promissa, quid dixit. Tunc fulgebunt iusti sicut sol, &c.

QVOD QUI PER BAPTISMUM regeneratus est, participatione demeritis diuinitatis mysterium nostris debeat.

PRIMI dei gratia, commemo- ratione verborum vnigeniti viuientis dei filij, & sanctorum ipsius euangelistarum, prophetarumque & Apostoli quæ nobis rationem baptismatis domini nostri Iesu Christi sufficienter declararunt, instructi sumus, quod ignis quidem baptisma & omnem malitiam arguit, & iustitiæ quæ secundum Christum est capacem reddit, odiumque malitiæ indit, & desiderium virtutis, per fidem autem, à sanguine Christi repurgati sumus ab omni peccato, aqua verò in mortē domini baptizati, quasi scripto quodam pepigimus & professi sumus, quòd mortui sumus peccato & mundo, viuificati verò iustitiæ, atque ita in nomine sancti spiritus baptizati, ac regenerati sumus. Regenerati verò & in nomine filij baptizati, Christum induimus. Induti autem nouum hominem, qui secundum deum conditus est, in nomine patris baptizati sumus, & filij dei declarati. Opus itaque deinceps est vt nutriamur cibo vitæ æternæ, quæ & ipsam nobis quoque ipse vnigenitus viuientis dei filius tradidit, quando dicit. Non in solo pane viuēt homo, sed in omni verbo quod progreditur per os dei. Et quomodo hoc fiat docuit vbi dixit: Cibus meus est, vt faciam voluntatem eius qui misit me patris. Et iterum secundo, Amen, ad confirmandum quæ inferebat, & persuadendum auditoribus adiecto. Amen amen, inquit, dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Qui edit carnem meam, & bibit sanguinem meum, habet vitam æternam. Et ego reuscibabo eum in nouissimo die. Caro nanque mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Qui edit carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in ipso. Et paulo post scriptum est. Multi autem ex discipulis eius audito hoc sermone dixerunt, durus est hic sermo: Quis poterit eum audire?

D

E

F

Q

audire? Cognito autem dominus in seipso, quod murmurarent de hoc sermone discipuli, dixit eis. Hoc vos offendit? Si videritis ergo filium hominis ascendentem, ubi erat prius. Spiritus est qui vivificat, caro non prodest quidquam. Verba mea spiritus sunt & vita. Sed sunt ex vobis quidam qui non credunt. Sciebat enim Iesus iam tum ab initio, qui essent credentes, & quis esset ipsum traditurus. Et dixit. Ideo dixi vobis, quod nemo queat venire ad me, nisi sit illi datum a patre meo. Ab eo tempore multi discipulorum eius retro abibant, & amplius cum illo non ambulabant, dicebat igitur Iesus ad duodecim. An & vos vultis abire? Respondit Simon Petrus, domine ad quem abibimus? verba vitæ æternæ habes, & nos credidimus & cognovimus te esse Christum filium dei viventis. Et circa finem euangeliorum scriptum est. Acceptum igitur Iesus panem, gratijs actis, fregit ac dedit discipulis & dixit, Accipite, edite, hoc est corpus illud meum, quod pro vobis frangitur, hoc facite in mei rememorationem. Et acceptum quoque poculum, gratijs actis, dedit illis dicens, bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis ille meus, sanguis novi testamenti qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Hoc facite in mei rememorationem. Attestatur istis & Apostolus dicens. Ego enim accepi a domino quod & tradidi vobis, quod Dominus Iesus in ea nocte, qua tradebatur, panem accepit, & gratijs actis fregit ac dedit. Hoc est corpus illud meum, quod pro vobis frangitur. Hoc facite in mei rememorationem. Similiter & poculum, postquam coenasset, dicens. Hoc poculum, novum testamentum est in meo sanguine. Hoc facite in mei rememorationem. Quotiescunque enim ederitis panem hunc & poculum hoc biberitis, mortem domini annuntiabitis quousque veniat. Quid itaque utilitatis habent hæc verba? Ut edentes ac bibentes, perpetuo memores simus eius, qui pro nobis mortuus est ac resurrexit, atque ita instruemur necessariò custodire in conspectu dei ac Christi eius traditum ab Apostolo dogma, quo dicit, charitas enim dei constringit nos iudicantes hoc, quod si vnus pro omnibus mortuus est, omnes itaque mortuos esse. Et pro omnibus mortuus est, ut qui vivunt, iam non amplius sibi ipsis viuant, sed ei qui pro ipsis est mortuus ac resurrexit. Qui namque edit ac bibit, videlicet in memoria indelebilem eius, qui pro nobis est mortuus ac resurrexit, Iesu Christi domini nostri, ratione verò memoriæ obedientiæque dominicæ ad mortem usque, iuxta doctrinam Apostoli non adimplet, qui ut prædictum est, dicit. Constringit enim nos charitas dei, iudicantes hoc, quod si vnus pro omnibus est mortuus, itaque omnes esse mortuos (quod in baptisate professi sumus) Et pro omnibus est mortuus, ut qui vivunt iam non amplius sibi ipsis viuant, sed ei, qui pro ipsis est mortuus ac resurrexit, nihil habet utilitatis, iuxta sententiam domini dicentis, caro non prodest quidquam. Accersit autem sibi ipsi qui talis est, iudiciu quoque, dicente Apostolo. Qui edit ac bibit indignè, iudicium sibi ipsi manducat & bibit, non diiudicans corpus domini. Non enim terribile tantum iudicium habet qui in carnis ac spiritus inquinamento ad sancta accedit indignè, accedens verò,

reus sit corporis ac sanguinis domini, sed & otiose & inutiliter edens ac bibens, in eo, quod non, per memoriam eius qui pro nobis est mortuus & excitatus, videlicet Iesu Christi domini nostri, custodit illud Apostoli quod dictum est supra: constringit enim nos charitas dei, iudicantes hoc quod si vnus pro omnibus mortuus est, igitur mortuos esse omnes, & quæ sequuntur. Quemadmodum enim sine conscientia & inutiliter tantum ac tale bonum irritum facit, & sicut absque vlla gratiarum actione accedit ad tale mysterium, iudicium habet segnitiei, cum dominus nec eos innoxios esse sinat, qui verbu aliquod otiosum proferunt, & vehementius quoque otiositatis iudicium declaret in eo, qui talentum acceptum in otio & segnitie integrum seruauerat: Apostolus verò tradiderit nobis, quod & is qui bonu verbum prolatum non ad ædificationem fidei dispensat, contristet spiritum sanctum. Debemus itaque attendere quod sit iudiciu eius qui indignè edit ac bibit. Non si qui fratrem quoque per cibum contristat a charitate excidit, sine qua magna quoque charismata & iustificationes quoque operantia nihil profunt, quid de eo dicendum est, qui otiosè & inutiliter edere audeat corpus & bibere sanguinem domini nostri Iesu Christi, & hac ratione plus aliquanto contristat & infestat spiritum sanctum, dum sine socia charitate vescitur? Iudicemus itaque hoc, ne vobis ipsis viuamus, sed ei qui pro nobis est mortuus & resurrexit, Christo Iesu domino nostro, edamus ac bibamus. Oportet igitur accedentem ad corpus ac sanguinem domini, ad rememorationem eius qui pro nobis est mortuus ac resurrexit, non solum purum esse a quouis inquinamento carnis ac spiritus, ne ad iudiciu edat & bibat, sed & euidenter ostendere & exprimere memoriam eius qui pro nobis mortuus est ac resurrexit, in eo, quod & mortificatus est, peccato, mundo, ac sibi ipsi, & deo viuunt in Christo Iesu domino nostro.

SERMO SECVNDVS IN capitula tredecim diuisus.

AN quisquis baptisate secundum Euangelium domini nostri Iesu Christi baptizatus est, obligatus sit ad hoc, ut mortuus peccato, viuat deo in Christo Iesu.

AN non sit periculosum, si quisquam corde a conscientia praua, aut immunditia, vel iniquatione non repurgato, sacerdotio fungatur.

AN periculosum non sit, non purgatum ab omni carnis & spiritus inquinamento edere corpus domini & bibere sanguinem ipsius.

AN credendum sit cuius verbo dei persuasumque esse oporteat de veritate eius quod dicitur, etiamsi aliud verbum aut factum vel ipsius domini, vel sanctorum, quod contrarium esse videatur.

AN cuiusque verbi incredulitas & inobedientia digna sit ira & morte, tametsi non sint separatim singulis adiectæ minæ.

AN inobedientia in eo sit, si interdicatoru & prohibitorum aliquid fiat, vel in eo quoque si quid eorum quæ sic decreta sunt, omittatur.

AN possibile sit, vel acceptum, vel probabile deo, eum qui peccato seruit, iustitiam facere secundum

Capit. 2 3 4 5 6 7

dum pietatis ac religionis sanctorum canonem.
 AN acceptum sit deo, si opus præcepti, non ritè secundum præcepti rationem fiat.
 AN communicandum sit præuaricatoribus, aut in frugiferis tenebrarum operibus, etiam si eiusmodi ex his non sint, qui meæ fidei commissi sunt.
 AN offendere perpetuo sit periculosum.
 AN oporteat, & tutum sit, quæ a deo mandata sunt aliquando detrectare, aut prohibere eum qui ex iussu mandata illius obit, aut prohibentes sustinere, maxime si germanus sit qui prohibet, aut ratio quædam in speciem probabilis mandato dei aduersatur.
 AN quisque sit debitor omnibus & in omnibus curandis vel fidei suæ concreditus tantum, illisque secundum admensuratum sibi a spiritu sancto donum.
 AN quamuis tentationem sustinere oporteat, etiam si mortis minas adiunctas habeat, nisi obedientia deo debita seruetur, & maxime in cura eorū qui fidei nostræ concreditus sunt.

AN quisquis baptisate secundum Euangelium domini nostri Iesu Christi baptizatus est, obligatus sit ad hoc, ut mortuus peccato, viuat deo in Christo Iesu.

CAPVT PRIMVM.

QVOD si omnes, qui regnum dei nobis optamus, baptisatis gratiam æquè ac necessario expetimus & efflagitamus, iuxta domini sententiam dicentis, nisi quis nascatur ex aqua & spiritu, non poterit ingredi in regnum dei, omnes igitur ad hoc pariter obstringimur ut ipsi baptisatis rationi respõdeamus & concordemus, Apostolo communiter baptizatis omnibus dicente. An ignoratis fratres, quod quicumque baptizati sumus in Christum Iesum, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti igitur illi sumus per baptismum in mortem, ut quemadmodum excitatus est Christus ex mortuis, per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus, & quæ sequuntur. Et alio in loco, cum maiore reprehensione & clarius nobis tale dogma tradit, dicens. Quicumque in Christum baptizati estis, Christum induistis. Non est Iudæus, non est Græcus, non est seruus, non est liber, non est masculus, non est femina. Omnes enim vos vnus estis in Christo Iesu. Quemadmodum & iterum ad omnes dicit. In quo & circumcisi estis, circumcissione non manufacta in depositione corporis peccatorum, carnis videlicet, in circumcissione Christi, cõsepulti ipsi in baptisate, in quo & vnà excitati estis per fidem. Quisquis igitur Euangelij baptisate baptizatus est, obligatus est ad hoc, ut secundum Euangelium viuat, quod & per ea patet quæ alibi dicit. Cõtestor iterum omnem hominem circumcidentem se, quod debitor est totius legis seruandæ. Constat itaque manifestè, quod quicumque vnico illo, sicut scriptum est, baptisate baptizatus est, simul debitor est secundum verbum eius qui pro nobis est mortuus & resurrexit, adimplendi eius quod ab Apostolo scriptum est. Charitas enim Christi constringit nos, iudicantes hoc, quod si vnus mortuus est pro omnibus, mortuos itaque esse omnes. Et pro omnibus mortuus est, ut qui vivunt iam non amplius sibi ipsis, sed ei viuunt, qui pro ipsis est mortuus ac

resurrexit. Si enim qui parte tantum aliqua corporis Moisaica circuncissione circumciscus est, debitor est totius legis seruandæ, quanto magis circumcissione Christi in expoliatione totius corporis peccatoru, videlicet carnis, circumciscus, sicut scriptum est, debitor est seruandi dicti Apostolici. Ego mundo crucifixus sum, & mundus mihi, Viuo autem non iam ego, sed viuunt in me Christus. Itaque qui verè secundum verbum Apostoli in mortem Christi baptizatus est, mundo quidè seipsum mortificauit, verum multo prius peccato, iuxta eam rationem quæ ab Apostolo ubi de baptisate loquitur assignata est, ubi dicit. Quoniam vetus homo noster vnà crucifixus est, ut destruatir corpus peccati, ut peccato non seruiamus posthac amplius. Irreuocabili autem pacto se adstrinxit ad hoc, ut Christum sequatur in omnibus, id quod est deo integrè ac perfectè viuere, omnino adimplens Apostolica illa, quibus aliquando dicit. Obscero vos fratres per miserationes dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, deo beneplacentè, rationalem vestrum cultum, & quæ sequuntur: aliquando verò. Ne regnet igitur peccatum in mortali vestro corpore, ad obediendum illi in concupiscentijs ipsius. Neque exhibeatis membra vestra arma iniustitiæ peccato, sed exhibeatis vos ipsos deo tanquam ex mortuis viuentes, & membra vestra arma iustitiæ deo. In istis autem & similibus dogmatis, iterum dicens. Non est Iudæus, non est Græcus, non est seruus, non est liber, non est masculus, non est femina. Omnes vos enim vnus estis in Christo Iesu, hoc queritur, ut digni reddamur omnes, veluti vnus, qui illud Christi audiamus veni serue bone. In iudicis iustitiam fidelis, supra multa te constituit, intra in gaudiu domini tui, id quod promerebimur, si quisque nostru admensurata sibi gratia, sicut scriptum est, in qua vocat' est, & cõsors effectus, abudantiore cura & impigro studio auctiorè reddere sategerit.

AN periculosum non sit, si quisquam corde a conscientia aut praua, vel immunditia aut inquinamento non repurgato, sacerdotio fungatur.

CAPVT SECVNDVM.

MOTES per ea quæ tunc in lege a deo data posuit, typum quendam ad nostri adhortationem præfigens, scribit. Et dixit dominus ad Moysen, loquere ad Aarõ dices. Homo ex stirpe tua, in generationibus vestris, habens in seipso, maculam, non accedet ad offerendum dona deo ipsius. Quoniam omnis homo, in quo vel qua, macula est, non accedet. Et in sequentibus quid per maculam intelligat, exponit. Nempe quod esse debeat absque vilo alieno & superfluo in corpore membro, nec vnus alicuius membrorum suorum vel parte tantum læsus aut vitiatu, etiamsi tantum non sit vitium ut ab ingressu impediatur, dum modò saltem deformitatem inducat, aut corporis integritatem ledat. Dominus verò dicit. Inemplo maior est hic, instruit nos tanto scelestiorem & impium magis esse eum qui cum impurus sit, corpus domini administrare audeat, qui seipsum pro nobis oblationem & hostiam deo in odorem bonæ fragrance

Leuit. 21. 1. p. 37. 4.

grantia dedit, quato corpus vnigeniti filij dei excellentius est arietibus ac tauris. Excellētius dico nō collationis ratione. Est enim excellētia incōparabilis. At maculā & vitiiū iā in nouo testamēto, nō referre oportet ad corpus, sed ad iustificatiōnes Euāgelicę pietatis. Quādo videlicet p̄ceptū dei vel non plene, vel mutile, vel nō ita fit, vt deo placere possit, & quasi tuber, vel lepra quādā hu mani sensus illi infigitur. Necessariū itaq; semper quidē est, maximē verō tanti ac talis mysterij celebrandi tēpore, seruare p̄ceptū Apostoli dicentis. Cūm has itaq; promissiones habeamus dilecti, repurgemus nos ipsos ab omni inquinamēto carnis ac spiritus, perficientes significatiōne in timore dei, nec vllā aliqua in re dātes offensionē, ne vituperetur ministerium, sed in omnibus cōmēdemus nos ipsos tanquā dei ministri. Hoc pacto poterit quis dignus fieri ad sacrificādum mysterium domini, secundum Euāgelium dei.

AN tutum sit, si quis non repurgatus ab omni inquinamento carnis & spiritus edat corpus domini, & bibat sanguinem eius.

CAPVT TERTIVM.

GRAVIS SIMVM supplicium in lege deus aduersum eos decreuit, qui cū sint immūdi, sancta contingere nō verentur. Typicē nāq; illis quidem, nobis verō admonitiōnis gratia, scriptū est ad hunc modū. Et loquutus est dominus ad Mo sen dicens. Dic Aarōni & filijs eius. Abstineant à sanctis filiorum Israël, nec polluat nomen meum sanctum, quæcunq; illi mihi sanctificāt. Ego dominus. Dic illis, in generationibus ipsorum: Quis quis hominum ab omni vestro semine, ad sancta, quæcūq; filij Israël domino sanctificāt, in immunditia sua cōstitutus, accedit, exterminabitur anima illius à facie mea. Ego dominus. Si tales minæ aduersum eos positæ sunt, qui temere ad ea sacra accedunt, quæ ab hominib; sanctificātur, quid dicendum est de eo, qui in tātum ac tale mysterium temerarius est? Quanto enim maius aliquid is est rēplo, secundū domini vocē, tāto grauius & terribilius est in animę impuritate cōstitutum corpus. Christi temerē contingere, quā sit accedere ad arietes vel tauros, dicēte Apostolo. Itaq; qui edit panē aut bibit poculum domini indignē, reus erit corporis & sanguinis domini, immo vehemētius ac terribilius iudicium per repetitionem exprime, cūm dicit. Probet autē quisq; seipsum, & sic de pane hoc edat & de poculo bibat. Qui nāque manducat ac bibit indignē, iudicium tibi ipsi manducat & bibit, nō dijudicans corpus domini. Quōd si in immunditia tātum cōstitutus (Immunditię verō proprietatem typicē ex lege discimus) tam terribile iudicium habet, quāto magis, qui cūm in peccato sit, corpus domini cōtingere audet, grauius sibi accersit iudicium? Mundemus itaq; nos ab omni inquinamento. (Differentia verō inquinamenti & immunditię, sapientibus est manifesta, atque ita ad sancta accedamus, vt iudiciū eorum qui dominum occiderunt effugiamus: propterea quod quisquis ederit panem & biberit poculum domini indignē, reus erit corporis ac sanguinis domini. Habebimus autem vitā æter-

παρ δὲ λ...
γορ ἢ ἐλ...
λαῶς.

διαφορὰ
τῶ μολυσ...
μῶ πρὸς
τὴν ἀκα...
θαρσίαν.

nam, sicut promisit qui mentiri nequit, dominus ac deus noster Iesus Christus, si edentes ac bibentes memores fuerim; eius qui pro nobis est mortuus, & sententiam Apostoli seruauerimus dicentis. Dilectio nanque dei nos constringit, iudicantes hoc, quod si vnus pro omnibus mortuus est, omnes itaq; mortuos esse. Et pro omnibus mortuum esse, vt qui viuūt, iā nō amplius sibi ipsi viuāt, sed ei, qui pro nobis est mortuus ac resurrexit, quod & in baptifmate professi sumus ac polliciti.

AN cuius verbo dei credendum sit, & obtemperandum certa persuasione verū esse quod dicitur, etiamsi vel verbum vel factum aliquod ab ipso domino, aut sanctis expressum, contrarium videatur.

CAPVT QVARTVM.

TAMETSI omnibus modis aliena debeat esse hæc quæstio ab eo, qui domini nostri Iesu Christi vnigeniti viuētis dei filij confessionem recepit, per quem omnia facta sunt, siue visibilia, siue inuisibilia, adeoq; & verborum illorum quæ à patre audiuit, attamen respondere debemus obedientes Apostolo, qui sic scripsit. Parati estote ad respondendum vnicique rationem eius fidei quæ in vobis est petenti. Et ne si de nostro aliquid attulerimus, amphiboliam moueamus audientibus, ad memoriam reuocemus ipsius domini verba dicentis, Amen Amen dico vobis, iota vnū, aut apex vnus haudquaquam præteribit à lege donec omnia fiant. Et iterum, Facilius est transire cælum ac terram, quā vt legis vnus apex intereat. Si verō plus aliquid. Salomone hic est, & plus Iona, consentaneū est dicere, & plus Mose, Apostolo postea quā de inaccessa Israëlitis Motis gloria, in collocatione glorię domini nostri Iesu Christi disse ruit, subiungente, quoniam glorificatum non est, quod glorificatū erat in hac parte, propter eminentem gloriam. Si nanque quod euacuatum est in gloria fuit: multo magis quod solidum permanet in gloria est. Hoc pacto, si ex his quoque dictis edocti fuerimus, quæ in Euāgelio sunt dicta, indubitata fide tanquam firmiora agnoscere & confiteri, simul Christi iterum memores erimus dicentis, Cælum ac terra transibunt: verba verō mea prorsus non transibunt. Suffecerant itaque plus omnibus quidem verba domini ad hoc, vt in spiritu sancto ac principali corda nostra confirmarent, quo indubitanter ac solidē vnicique verbo per os dei progresso adharceremus: verum vt quorundam imbecillitati succurramus, conuenit forsā, vt testimonium quoque vnus aut alterius ex multis adducamus. David igitur dicit, Omnia mādāta domini fidelia sunt, cōfirmata in seculū seculi, facta in veritate & æquitate. Et iterū. Fidelis dominus in omnib; verbis suis, & sanctus in omnibus operib; suis, & talia multa. Iehu verō in libris Regum dixit. Videte, quā non cadat verbum domini in terram. De illis verō, quæ quādā videntur habere contrarietate, melius est vt sibi ipsi lector fidem nō habeat, vt pote qui nō dum ad cognitiōne diuitiarū sapientię dei peruenit, & quia difficile est penetrare ad inscrutabilia iudicia dei, quā vt obnoxius fiat iudicio audacię

2. Reg. 11

ac temeritatis, & audiat illud, impius est qui Regi dicit, iniquē agis. Et quis accusabit electos dei? Licet autem multa multis apertam videantur habere solutionem, attamen etiam ea quæ cōtraria videntur, obseruare debemus. Nam quando in mādāto dei cōtrarium aliquod vel verbum vel factū esse videtur, nihilominus necesse est vt quisq; mādāto obediat, nec temerē ad profunditatem diuitiarum ac sapientię dei irruat, aut excusationes in peccatis prætextat. Nam hoc deo placere, & periculo carere ex diuinis scripturis didicimus. Si quādo autem mandatum mandato repugnare videtur, necesse est, vt hypotheses ipsorum discamus, & totam pericopen legentes, consonantiam cognoscamus, ac quod vnicique cōpetit ad seopum supernæ vocationis obseruemus, ad quem vtraq; mādāta tēdunt, partim morbum nostrum curantia, partim profectum largientia, quo ad diuini beneplaciti perfectionem ducamur, dicente domino, aliquādo quidem. Nemo lucernam accensam abscondit subtus modium, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui sunt in domo. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videāt opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est, aliquādo autem. Te verō elemosynā faciēte, nesciat sinistra tua, quid faciat dextra tua. Et multa similia inuenies apud Euāgelistas & Apostolum. Quōd si mandatum nobis datur, nec additur, quomodo fieri debeat, obedientia domino dicenti. Scrutemini scripturas, & imitemur Apostolos, qui ab ipso domino dictorum ipsius declarationem petebant, & eorum quæ ab ipso dicta sunt veritatem ac salubritatem, ex illis quæ alibi dicta sunt discam; Vtpote in eo quod dixit. Colligite vobis thesauros in cælo, cūm ex ijs quæ adolecētī p̄cepta sunt, quo sensu dictum sit discamus, dicente ad illum domino, Vnde quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurū in cælo: tum ex illis quæ regnum cælorum hæreditate acquirere cupientibus dicta sunt, nempe. Noli timere pusille grex, quoniam cōplacitum est patri vestro cælesti dare vobis regnum. Vendite quæ possidetis, & date elemosynam, facite vobis sacculos qui nō inueterascunt, thesaurum indeficientem in cælis. Si verō periculum quoque obseruatiam mandati concomitatur, quæ est nostra gloriatio, memores simus Apostoli dicentis. Melius mihi est vt moriar, quā vt gloriationem meam quisquā inanem reddat. Et alibi latius, Quis nos separabit à charitate Christi? Adfictio? Angustia? Persecutio? fames? nuditas? periculum? gladius? & quæ sequuntur: vnde vrgentius docemur, vt mādāta dei obseruemus, & abundantiorē erga dominum dilectionem demonstremus, dicentem. Qui diligit me mandata mea seruabit, & pleriq; locis alijs similiter. In reliquis verō imitemur Apostolum dicam; que, O altitudinē diuitiarum sapientię ac scientię dei, quā inscrutabilia sunt iudicia eius? & inuestigabiles vię eius? Quis enim cognouit mentem domini, qui de cælo descendit, & verba patris nobis annuntiavit? Cui fidem habere & obedire & necessarium est ac salubre, tanquā liberos parentibus & pueros præceptoribus, iuxta ipsam domini nostri Iesu Christi vocem dicentis, Nisi quis acceperit regnum dei sicut paruulus, prorsus non intrabit in illud.

AN vnus cuiusque verbi inobedientia ira ac morte sit digna, etiamsi non separatim ad singula adiecta sint minæ.

CAPVT QVINTVM.

QUOD iram ac mortem cuiusque verbi dei inobedientia promereatur, latius quidem in Epistola de consonantia dictum est: vt autem & hęc vnus aut alterius ex multis testimonij admo neamur, audiamus Ioannem Baptistā dicentem. Qui credit in filium, habet vitā æternam: qui verō non credit (quod autem infinite loquitur, neminem non includit) non videbit vitā, sed ira dei manet supra ipsum, deinde & ipsum definite pronuntiantem, Iota vnū, aut apex vnus, non præteribit à lege donec omnia fiant. Si verō quæ legis sunt, ita habent: quanto magis, quæ sunt Euāgelij? sicut & ipse dominus hoc sæpenumero affirmavit. De eo verō, an ita sit, etiam si non singulis separatim adiecta sint minæ, sufficere putō fidelibus, si memores sint ipsius domini, qui in pericopa doctrinæ suæ quā beatitudinum catalogo subiecit, in qua complurium prohibitorum ademinuit, quibusdam quidem comminationes adiecit, dicens. Quisquis irascitur fratri suo obnoxius erit iudicio: qui verō illi rhaca dixerit, obnoxius erit concilio, qui autem dixerit, fatue, obnoxius erit gehennę igni, & eiusmodi alia multa, quibusdam verō nihil minarum addidit, vt pote cūm dicit. Quisquis mulierē viderit ad cōcupiscendum eam, iam adulterium cum ea commisit in corde suo. Et iterum. Ego autem dico vobis, ne iuretis omnino. Et post pauca. Sit autem sermo vester, est est, non non. Quod si amplius quid adiungitur, ex malo est. Et talia multa, absque vllius potius minis separatim ad singula adiectis, generaliter aduersum omnes pronuntiauit, præmissa primum illa sententia quæ dixit. Nisi abundauerit iustitia vestra plus quā scribarum ac pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum, deinde adiecta hac cōclusionē. Quisquis audit hosce sermones meos, & non facit eos comparabit viro stulto, qui ædificauit domum super arenam, & descendit imber, & venerunt flumina, ac flauerunt venti, & impegerunt in domum illam, & deiecta est, & fuit ruina illius magna. Et multis etiā alijs locis, facta peccatorum mentione, non adiecit singulis debitum ac repositum supplicium, sufficere ratus, quod in genere sæpenumero contra quæuis peccata dixit. Quoniam verō opus habet imbecilliores vt iuuentur, ad memoriam reuocemus & Apostolum. Dominum nanque imitatus & ipse aliquando quidem dicit, Si quis frater nominatus, aut fornicator fuerit, aut auarus, aut idololatra, aut conuiciator, aut vinosus, aut raptor, cum tali ne cibū quidem sumite: aliquando verō, ne mentiamini alijs alijs. Et alibi. Omnis ira, & furor, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis, cum omni malitia. Et huiusmodi sæpenumero multa, absque vlla supplicij mentione dicit. Alibi generaliter supplicium quoque adiecit dicens. Ne erretis. Neq; fornicatores, neq; molles, neque masculorū cōcubitores, neq; fures, neque auari, neque vinoletī, neque cōuiciatores, neque raptores regnū dei hæreditate possidebunt. Alio verō loco iterū latius scribit, Et sicut non probauerunt

euāgelistę
τὸ δὲ ἀδὲρ
ἵσον, παν
τὸς ἐστὶ πε
ριληπίου
κόρ.

E

F

uertunt vt deum haberent in noticia, tradidit eos deus in mentem reprobam, vt facerent quæ non cõueniunt, repletos omni iniustitia, versutia, auaritia, malitia, plenos inuidia, cæde, contentione, dolo, malis moribus p̄ditos, susurrone, obtrectatores, dei ofores, cõtumeliosos, superbos, arrogantiores, inuetores malorum, parentibus immorigeros, expertes intelligentiæ, p̄ctorum transgressores, ab affectu charitatis alienos, nescios fœderis, immisericordes. Qui quidem, cum iustitiã dei cognouerint, quod qui talia faciunt digni sint morte, non solum ea faciunt, sed & facientibus assentiuntur. Quapropter inexcusabilis es ô homo, quisquis es, qui iudicas. In quo enim alium iudicas, te ipsum condemnas. Eadem enim facis ipse qui iudicas. Et multis in locis similiter: ex quibus ostenditur, quod etiam in particularibus nõ sint cuiq; peccatorum speciei additæ supplicij cõminationes, necessãriõ tamen hoc agnoscere debemus, quod inexcusabili necessitate generali alicui sententiæ subijciatur, quisquis vel vnum p̄ceptum transgreditur, domino nostro Iesu Christo ita pronuntiat. Nam qui spernit me, & verba mea non accipit, habet à quo iudicetur. Sermo meus, quẽ loquutus sum, ille iudicabit eũ in nouissimo die. Et quæ ibi cum maiore terrore sequuntur, Ioanne verõ Baptista, quo nemo maior est, definitione contestante ac dicente. Qui filio non credit, vitã non habebit, sed ira dei manet supra ipsum. Hoc enim consuetudinis est diuinitus inspiratæ scripturæ, etiam in veteri testamento. Etenim & per B. Moysen, qui pleraq; legis scripsit, absque adiectis cõtra transgressorem aut neglectorem minis, generalem aduersus omnes maledictionem, grauissimum sanẽ supplicium euidenter exprimentem subiecit dicens. Maledictus omnis qui non permanet in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis huius. Et alibi, Maledictus sit, inquit, qui facit operã domini negligenter. Quod si maledictus est qui illa negligenter facit, quo non supplicio dignus est, qui omnino non facit?

AN inobedientia sit in eo, si quid vitætorum fiat, vel etiam in eo si quid eorum quæ decreta sunt omittatur.

CAPVT SEXTVM.

IVDICIVM hoc dominus noster Iesus Christus acrius ac cõstantius affirmavit, cum ad amolitionem p̄cepti erroris, tũ ad confirmãda corda nostra in fide sana, volens nos iudiciorum dei timorem docere, non solum per verba, sed & per exempla: propterea quod ipsis rebus veritatis nobis persuasio penitus infigitur. Et primum quidem. Nisi abundauerit, inquit, iustitia vestra, plus quã scribarum ac pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Et post totam illam pericõpendo doctrinã suã sententiam cum hypodigmatate subiecit, dicens. Quisquis audit sermones istos meos, & non facit eos, assimilabitur viro fatuo, qui ædificauit domum suã super arenã, & descendit imber, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & cum fragore proruperunt in domum illam, & lapsa est. Et fuit ruina illius magna. Et iterum. Ficum habebat quis plantatam in vinea sua, & venit quærens ex ea fructum, nec inuenit. Et dixit,

ad vitorem suũ. Ecce iam tres anni sunt ex quo venio: quærens fructum in ficu hac, nec inuenio. Excide eam. Vt quid vel terram occupat? Et alibi apertius iudicium hoc exponit dicens, Discedite à me maledicti in ignem æternum, p̄paratum diabolo & angelis eius. Et addit, non p̄ratione vitætorum, sed omissionem eorum operum quæ vt fiant decreta sunt, dicens. Esuriui & non dedistis mihi cibum: sitiui, & non dedistis mihi potũ, & quæ sequuntur. Multa autem similia inuenire est ex quibus demonstratur, quod non solum ij, qui mala faciunt, digni sint morte, quibus & ignis inextinguibilis paratus est, cum quibus condemnantur etiam illi, qui à bonis operibus vacat: Sed & qui negligenter quæ bona sunt faciunt. D. Scriptum namque est. Maledictus omnis, qui facit opera domini negligenter. Tempestiuum fuerit meminisse & Ioannis, ad eos qui peccatorum per baptisina remissionem accipiebant, dicentis. Progenies viperarum, quis demonstrauit vobis, vt fugiatis à ventura ira? Facite fructus resipiscentia dignos, nec videamini dicere inter vos ipsos, patrem habemus Abrahamum, dico enim vobis, quod potest deus ex lapidibus istis excitare Abrahamo filios. Iam autem securis ad radicem arborum posita est. Quæcunque igitur arbor non facit bonum fructum, exciditur, & in ignem mittitur. Horum itaque quodque non meminit alicuius mali operis p̄rationem, sed vacationem à iustitia pietatis. Si namque maledictus est, quisquis opera domini negligenter fecit, propterea quod illa non competenti animi alacritate fecit: quanto magis maledicti sunt qui quodcunque bonũ E. facere non sustinent, & meritõ audiunt, discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Ex omnibus itaq; istis manifestum est, quod solito maiore celeritate, & impigro studio cum bono & fixo desiderio opus sit in mandatis domini nostri Iesu Christi, vt & nos digni simus beatitudine illa de qua ipse dominus noster Iesus Christus vnigenitus viuentis dei filius dixit, Beati esurientes & sitientes iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

AN possibile, aut gratum, aut acceptum deo sit, eum qui peccato seruit, iustitiam facere secundum pietatis sanctorum canonem.

CAPVT SEPTIMVM.

IN veteri quidem testamento dicit deus. Peccator, qui vitulum mihi immolat, perinde est atque qui carnem maciat: & qui simulam offert, quasi qui offert sanguinẽ suillũ. Tantum scilicet de ijs quæ ad sacrificandum offeruntur cautionis ac diligentis legislator exposcit, & tam horrendum aduersum delinquentes iudicium statuit. In nouo vero, dominus noster Iesus Christus, per seipsum in euangelijs dicit. Qui facit peccatum, feruus est peccati. Et, Nemo potest duobus dominis seruire, Et, Nõ potestis deo seruire & Mamonæ. Et apertissime decernens. Ita, inquit, quisquis ex vobis non renuntiauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Iam si de rebus medijs talis lata est sententia, quid dicendum est de vitætorum? Per Apostolum verõ sic dicit. Ne

Ne ducatis alienum iugum cum infidelibus. Quæ nanque participatio est iustitiæ cum iniquitate? aut quæ communicatio luci cum tenebris? Quis cõsensus Christo cum Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli? aut quid conuenit templo dei cum idolis? His scilicet declaratũ est, quã hoc quod queritur, sit impossibile, deo quẽ ingratum, & audet periculosum. Quapropter adhortor, quem admodum & dominus docet, vt faciamus arborem bonam, & fructum eius bonum & repurgemus primum, quod intra poculum est & patinã, & tunc etiã quod extra est, mundum erit totum. Et per Apostolum instructi, mundemus nos ipsos ab omni inquinamento carnis ac spiritus atq; ita perficiamus sanctificationem in dilectione Christi, vt deo grati & accepti domino ad regnum cælorum reddamur.

AN acceptum sit deo opus p̄cepti nõ competentem iuxta rationem p̄cepti factum.

CAPVT OCTAVVM.

HAC quæstione manifeste, & quasi quodam canone aduersus quancunque talem causam, à veteri testamento docemur, tanquam ex persona dei, dicente, Si recte quidem obtuleris, recte autem non diuiseris, peccasti, quiesce, ad te est auersio ipsius, quod non solum acceptum deo nõ sit, quod non est oblatum legitime, sed & in peccatum reputetur ad eum modum offerenti. Consimili autem modo & constantem pietatis canonem ab Apostolo per humanum exemplum aduersus quosuis catholicè positũ discere licet, vbi sic dicit. Et si certet quis, nõ coronatur, nisi legitime certauerit. Cũ maiori verõ tremore, & domini nostri Iesu Christi admoneri possumus, terminum etiam exprimentis, cum dicit, Beatus est seruus ille, quem dominus, vbi venerit, ita facientem inueniet. In eo enim quod dicit, ita facientem, eum qui non ita fecit à beatitudine excidisse declarat, quemadmodum & ex multis tã veteris quã noui testamenti historijs ac dictis exactè cognoscere, & certõ persuaderi licet. Illud autẽ, nõ ita, committitur, dum vel p̄ter locum debitum, vel p̄ter tẽporis opportunitatem, vel p̄ter personẽ decorum, vel p̄ter causam, vel p̄ter mensuram, aut p̄ter ordinem, siue p̄ter animi propositum & sententiam aliquid geritur. Videmus autem primum de eo quando aliquid nõ sub loco geritur. Apostolus sanẽ ijs quæ consuetudinem obtinuerant ad manifestiorem confirmationem eorum quæ pietatem decent audientibus parandam vsus est, vbi dixit. An non & ipsa natura vos hoc docet, quod viro quidem si comã nutriat, ignominia: mulieri verõ si comã nutriat, gloria sit, & quæ sequuntur. Consequens igitur est vt & nos, ijs quæ in natura obtinuerunt ad p̄sentis vitæ necessitatem vtamur. Licet autem vitam nostram sustentent cibus ac potus, quis tamen sapientum sustineat in foro edere & bibere? Aut quis sustineat in petrosa abijcere semina, ad perditionem cum ipsorum tum & frugũ, quæ ex illis sperari poterant? Et multa inuenire licet, quæ non suo loco periculosè videlicet & damnabiliter fiant. Deinde rursus memores Apostoli

dicentis. Hęc in typo cõtigerunt illis, scripta sunt autem ad nostri admonitionem, in quos fines seculorũ peruenerunt, videamus num quæ in lege à deo ad pietatem tradita, inter se communicant, constantem & immobilem differentiam habuerint, ita vt quædam separatim & extra Hierusalẽ facta periculum attulerint: quædam verõ adhuc amplius, in ipsa quoque Hierosolyma, magis templo & aræ quã alijs locis deputata erant, vt pote diuino cultui adordinata, & quæ in templo & ara fiebat, nemo audebat in alijs Hierosolymæ locis facere: nec quæ alijs in locis fiebant, licebat mox in templo quoque fieri. Nobis quoque periculũ est male obiti madati, si loci rationem neglexerimus, maximè si sacerdotij mysteria in locis prophanis celebrauerimus: propterea quod ea res iudicium haberet contemptus in celebratẽ, offendiculũ quoque generaret pro varietate affectionum multifariam, propter variã multorum in rerum diuinarum scientia infirmitatem. Si verõ quisquam obijciat. Quid igitur est quod Apostolus dixit, volo viros precari in quouis loco, ob id quod dominus ipse potestatem dedit adorãdi deum in omni loco, vbi dixit, neque Hierosolymis posthac, neque in mote isto adorabitur pater? hoc dicendum est, quod illud, in omni loco, non comprehendit eos locos qui humanis vñibus, rebusque immundis & prophanis deputati sunt, sed dilatat ac diducit adorationẽ dei ab arcto Hierosolymæ ambitu in omnem totius orbis locum. Et secundum prophetiã hostiæ, cum qui diligenter ac studiose ad sacerdotiũ gloriosi mysterij obeundum propensus est, deo dicere oportet. Nam etiam si audiamus prophetam dicentem, vos autem omnes sacerdotes dei vocabimini: neque tamen omnes mox huiusce sacerdotij ac ministerij potestatem usurpamus, neque alius alij datam gratiam licite potest ad se rapere, sed quisquis fidelium proprijs doni dei terminis cõtentus manet, docente nos Apostolo, dũ ad omnes quidem dicit, obsecro autem vos fratres per miserationes dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuẽtem, sanctam, deo placentem, rationalem vestrũ cultum. Et ne cõformemini huic seculo, sed transformemini per renouationem mentis vestræ, vt probetis quæ sit voluntas dei bona, & placens, & perfecta, ad vnum quẽque verõ, manifeste quidem cuique cõpetens ministerium discretim adiudicans, alienũ verõ ordinem inuadere vetans: dico enim, inquit, per gratiam dei quæ data est mihi, vniciquẽ veritanti inter vos, ne plus sapiat, quã oportet sapere, sed sapiat ad sobrietatem, sicut vniciquẽ deus partitus est mensuram fidei. Et per mutuã illam membrorum corporis rectã dispositionem, quam inter se ad decentem venustatem pariter & securitatem, necessariam habet, normam nobis p̄scribit, quã comodè ac decenter inter nos ad beneplacitum dei, in dilectione Christi Iesu, & charitatu differẽtia dispositi esse debeamus. Dicit enim, Quemadmodum in vno corpore membra habemus multa, omnia verõ membra non eundem habent actum: ita etiam vnum corpus sumus in Christo, singulatim autem alij aliorum membra: sed tamen habentes charismata secundum datam nobis gratiam, varia, siue prophetiam se-

Quando aliquid non recte geritur.

eundem analogiam fidei, siue ministerium in administratione, & quæ sequuntur. Quod si ad vnum scopum diuini beneplaciti alius alij mutuum operam conferentes, ac tantam inter nos in mutuo communionis in dilectione Christi coniunctionem habentes, non permittimur, vt quis proprii ac deputatum doni accepti locum transcendat, quomodo non multo magis eos locos, qui alienis & cultui dei contrarijs rebus seruiunt, à sacris secernere debemus? Ex omnibus nanque illis, quæ ex diuina scriptura commemorata sunt, & talibus ac prædictis quoque exemplis instruendum sumus, quod quidquid in loco fit, in contrarium tandem proposito scopo finem peruersum cedat. De eo verò, quod intempestiue fit, ipsum dominum nostrum Iesum Christum audire licet, dicentem. Quapropter assimilatum est regnum celorum decem virginibus, quæ quidem acceptis lampadibus suis exiuerunt in occursum sponsi. Quinque autem ex illis erant prudentes, & quinque fatuæ. Quæ quidem fatuæ acceptis secum lampadibus oleum non acceperant: prudentes verò oleum acceperant in vasis suis. Tardante verò sponso dormitauerunt omnes ac dormierunt. Medio autem noctis clamor factus est, ecce sponsus venit, exite obuiam ei. Tunc surrexerunt omnes virgines illæ & ornauerunt lampades suas: fatuæ verò prudentibus dixerunt, date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ exringuuntur. Responderunt prudentes dicentes, Ne fortè non sufficiat nobis & vobis, profectè potius ad eos qui vendunt, emite vobis ipsi. Abeuntibus autem illis emptum, venit sponsus, & quæ paratæ erant intrauerunt cum eo ad nuptias, & clausa est ianua. Nouissimè verò veniunt & reliquæ virgines dicentes, domine, domine, aperi nobis. Ille verò respondens ait. Amen dico vobis, non noui vos. Vigilate igitur quoniam nescitis neque diem neque horam. Quoniam autem noui, quod de eodem iudicio sæpe repetita denuntiatio, acrius vrget, & magis persuadet, & quæ alio in loco in eundem sensum dicta est parabola, isti adijciam. Dicit autem ipse dominus ad hunc modum. Multi conabuntur ingredi, nec poterunt. Cum autem ingressus fuerit paterfamilias, & clauserit ianuam, & cæperitis dicere, domine, domine, aperi nobis. Et tunc respondens dicit. Non noui vos, vnde sitis. Propterea dico vobis, estote parati, quia qua hora non putatis filius hominis veniet. Et multis alijs in locis similia dicit. Quod si & Apostolus ad testimonium aduocandus est, audiamus ipsum, Propheticum quidem dictum commemorantem, ac dicentem. Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te, de suo vero adiungentem. Ecce nunc tempus acceptum, ecce nunc dies salutis. Et iterum. Itaque tanquam tempus habentes operemur bonum, ad omnes quidem, maximè autem ad domesticos fidei. Si verò adhuc & alio testimonio opus est, recordemur & Dauidis dicentis, pro hac precabitur ad te omnis sanctus in tempore oppostu no, deinde & Salomonis, qui omnia suis temporibus admittitur, eo quod omnia suis temporibus bona sunt. Quod vero decoro personæ repugnat, quam sit malum, in veteri testamento, vtpote in exemplo Chore videre est, in illis, qui ausi sunt sa-

αφ' ε' εαν
αφ' ε' εαν

cerdotium sibi non conceditum inuadere, cuius gratia per iræ diuinæ seueritatè in exitum & interitum horrendum ceciderunt. Ab ipso domino instrumur, vt cauti simus, qui ad discipulos suos dicit. Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israël. Ad muliereulam verò, Non est bonum, inquit, sumere panem filiorum & projicere ante catellos. De eo verò quod præter causam & institutum fit, ex veteri quidem instrumento instrumur, vbi cum præceptum esset, vt hostiæ offerrentur ex animatibus mundis integris, & immaculatis, non ex talibus offerebantur de quo deus dixit, offer illud principi tuo, an gratum illi futurum sit, & an faciem tuam suscipiat: ex nouo verò, ab ipso domino nostro Iesu Christo, ex propheta Esaia aliquid contra Iudæos commemorante ac dicente, Bene prædixit de vobis Esaia propheta dicens. Populus iste labijs suis me honorat, cor autem eorū procul abest à me. Inuauum colunt me docentes doctrinas, mandata hominum. Ab Apostolo autem, qui testimonium quidem dat cōscientiæ Iudæorum: verum eos condemnat propter iustitiæ differentiam, sic scribens. Testimonium enim illis perhibeo, quod zelū dei habent, at non secundum scientiam. Ignorantes enim iustitiam dei, & propriam statuere quærentes, iustitiæ dei non sunt subiecti. Quapropter Apostolus qui beneplacitum dei germanè curabat, post expositionem iustificationum quas eximias in lege acquirerat, subiugit. Attamen omnia arbitror damnū propter excellentiā cognitionis Christi Iesu domini mei, propter quem omnia pro detrimento duxi ac pro reiectamentis habeo, vt Christum lucrificiam, & inueniar in illo non habens meam iustitiam quæ est ex lege, sed eam, quæ est per fidem Christi Iesu, iustitiam ex deo, in fide, vt cognoscam illum, & quæ sequuntur. Istis autem & similibus nos abundè satis docet, vt caueamus, ne humanam iustitiā vnquam, ei canonis, qui ad diuinum beneplacitum obtinendum in Christo Iesu domino nostro præfixus est, superinducamus. De eo sanè, quod præter mēsuram committitur, sufficere puto, si Christi memores fuerimus, ad distinctionem mensuræ veteris dilectionis (Scriptum autem est, diliges proximum tuum sicut teipsum) qui dixit. Mandatum nouum do vobis, vt diligatis vos inuicem, sicut ego dilexi vos. Maiorem hæc charitatem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Et in vniuersum omnium pariter iustificationū modos à Christo discere possumus, qui ita de illis definiuit: Nisi abundauerit iustitia vestra, plusquam scribarum ac pharisæorum, non intrabitis in regnum celorum. Præter ordinem verò & seriem rerum agitur, quando quæ prima sunt secūdo quis aut tertio loco collocare satagit, & quæ in tertium locum subordinata sunt, principium putat inter ea quæ præcepta sunt. Vtpote si quis ex his quæ dominus adolescenti qui dixerat, hæc omnia seruauit à iuuentute mea, præcepit dicens, vende quæ habes, & da pauperibus & sublata cruce tua, veni, ac sequere me, ei qui nihil dum eorum quæ præmittuntur prestisset, quod alterum est, nempe, sequere me, iniungere: & iterum, vbi dicit. Si quis venit ad me abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me: illud: sequatur me: præor-

præordinatis præponere, ac rursus, vbi post multa subiugit, si quisquis ex vobis non renūtiauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus, ante præstita prædicta, discipulum se esse imaginari velit. Propterea necessariū est præceptum Apostoli seruare dicentis. Omnia honestè & iuxta ordinem fiant. Præter animi verò sententiam aliquid geritur, vtpote, quando dominus de illis qui studio placendi hominibus elemosynā, aut aliam aliquam iustitiā, vt hominibus conspicui sint, faciunt, dicit. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Adhuc autem acrius infestatur malitiam eorum qui humana affectione mandatum domini faciunt, ostendens, quod non solum mercedem amittit, sed & supplicio dignus est, qui non pietatis gratia, sed vel studio placendi hominibus, vel propter aliquā aliam voluptatē, aut auaritiā, aut quæstum, mandatum dei facit, quale genus hominum Apostolus quidem reprehendit, ipse verò dominus vehementius condemnat dicens. Multi venient in illa die dicentes, domine, domine, Nō in nomine tuo prophetizauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & virtutes multas fecimus, & comedimus tecum ac bibimus, & in plateis nostris docuisti? Et tunc respondebo illis dicens, discedite à me, non noui vos, vnde sitis. Operarij iniqui: vt ex istis itaque ac similibus manifestum sit, quod etiam si quis charitatis alicuius operationem habeat, & mandata faciat, non tamen secundum animi sententiam, & scopum, quem dominus docuit dicens. Sic luceat lux vestra corā hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrū qui in celis est. Et quem Paulus, in Christo loquutus ostendit, Siue edatis, inquit, siue bibatis, siue quid aliud faciatis, omnia ad gloriā dei facite, merito tamen audiat, quæ dominus respondit, ex quibus Apostolus dicere didicit. Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum æs resonās, aut cymbalum tinniens. Et si habuero Prophetiā, & cognouero omnia mysteria, & si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam nihil sum. Et si erogauero omnem substantiā meā, & tradidero corpus meum vt cōburar, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Et alibi generalius, ac vehementius. Si adhuc hominibus, inquit, placerem, Christi seruus vti que non essem. Si verò & ex veteri instrumento ad confirmationem huius sententiæ testimonium requiris, Moses dicit, diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex omni mēte tua, & ex omni virtute tua, & diliges proximum tuum sicut teipsum, quibus subiungit dominus, in istis duobus mandatis tota lex & Propheta pendet. Attestatur & Apostolus dicens, plenitudo legis est dilectio. Quod autem impune non euadent, qui mandata hæc non præstant quemadmodum & quæ ab ipsis pendunt iustificationes, sed pœnis sint obnoxij futuri, ipse Moses clamat dicens. Maledictus omnis, qui non permānet in omnibus quæ scripta sunt in libro hoc. Dauid autem dicit. Si respectu iniustitiam in corde meo, non exaudiat me dominus. Et alibi. Illic timebunt timore, vbi non erat timor, quoniam deus dissipauit ossa eorum qui hominibus placere student. Multa itaque eu-

ra & vigilanti sollicitudine opus est, ne quo pacto mandatum dei præter ea quæ iam recensimus facientes, non solum talem ac tantam mercedem amittamus, sed & tā horrendis minis obnoxij fiamus.

AN communicandum sit iniquè agentibus, aut infrugiferis tenebrarum operibus, etiam si non pertineant ad eos, qui fidei meæ concrediti sunt:

CAPVT NONVM.

INIQVVS quidem est quisquis legem non integram seruauerit, aut etiam, qui vnum illius mandatum transgressus fuerit. In modicæ nanque particulæ defectu, totum periclitatur. Quod enim propè factum est, nondum factum est. Nam quemadmodum qui propè mortuus est, non est mortuus, sed adhuc viuuit: & qui propè vi-xisset, non viuuit, sed mortuus est; & qui serè ingressus est, non est ingressus, vtpote quinque illæ virgines: ita & qui propè seruauit legem, non seruauit legem, sed est iniquus ac transgressor legis. Quapropter & necessarium est de iniquis, etiam si germani ac sinceri videantur, Apostolo credere dicenti, aliquādo quidem. Si quis frater nominatus, aut fornicator fuerit, aut auarus, aut uolentus, aut cōuiciator, aut raptor, cum huiusmodi ne cibū quidem sumite (obiter autem hic notandum est, quod non eum tantum, qui in his omnibus culpabilis est, à communi Christianorum conuictu abarceat, sed & cum, qui vel in vno tantum istorum reprehensibilis est, cum non dicit, cum isto, sed, cum huiusmodi) aliquando verò mortificate membra vestra quæ sunt supra terrā fornicationem, immunditiam, affectionem, concupiscentiam prauā, & auaritiā, quæ est idolorum seruitus, propter quæ venit ira dei (& generalius adiungens) super filios, inquit, immorigeros: ne sitis ergo confortes ipsorum. Ertereum. Subtrahite vos à quouis fratre inordinate ambulante, & non secundum traditionem quam accepistis à nobis. Et alibi similiter. Illud verò, quod non sit communicandum operibus infrugiferis, vt euidenter cognoscamus, quid nam sit, discamus primum, de quibus rebus, infrugiferum esse, dicatur, an de reprobis tantum, vel de laudabilibus quoque, non sincero animi affectu perpetratis. In veteri quidem instrumento Propheta, in parabola arboris, de sanctis dicit. Qui fructum suum dabit in tempore suo. Salomon autem. Opera, inquit, iustorum vitam adferunt, fructus verò impiorū peccata sunt. Et Oseas ait. Scrute vobis ipsi ad iustitiam, & vindemabitis fructum vitæ. Et Micheas, Et erit terra, inquit, in vastationem, cum habitatoribus suis, propter fructus studiorum ipsorum. Et plura alia habentur in alijs Prophetis. Sed ista quidē lucernæ instar luceant, at lux vera, sol iustitiæ ipse dominus noster Iesus Christus, clarissus exprimit dicens. Non potest arbor bona fructus malos facere, neque arbor mala fructus bonos facere. At alio loco similiter. Cum itaque nomen, fructus, rebus inter se contrarijs quæ dari videamus, deinceps consideremus, qui sint, arbores infrugiferæ, & quæ

παράνομοι.

E

E

Q 5

& quæ

& quæ Apostolus vocet opera infrugifera. Arbores itaque infrugiferae deolarantur nobis à Ioanne Baptista, qui Baptismum ad remissionem peccatorum & repurgationem ab omni forde accipientibus dixit, Facite igitur fructus respicientia dignos, & paulo post addidit, omnis itaque arbor non ferens fructum bonum exciditur, & in ignem conijcitur. Clarius verò hac de re nos dominus docet his quidē, qui ad dextram sunt, dicens, Venite benedicti patris mei, hereditate possidete regnum vobis ab initio mundi paratum, & bonos ipsorum fructus per ea quæ subiūgit declaras, Eos verò, qui sunt ad sinistram, in ignem mittens æternum, Diabolo & angelis ipsius paratum, quos non ob id culpatur, quod mala opera designauerint, sed quod à bonis vacauerint. Nam Esuriui, inquit, & non dedistis mihi cibum, & quæ sequuntur. Quæ res illos in partem coniecit peccatorum, qui angeli diaboli à domino vocantur. Iam cum sit conspiciendum quæ sit differentia eorum qui contrarios ac reprobos fructus adferunt, & eorum qui infrugifera sunt, videamus consequenter, quæ opera ab Apostolo infrugifera dicantur. Ego verò ista mecum reputans, non inuenio medios aliquos inter eos qui mandatum legitime & ad placitum dei seruant, & eos qui quod malum est faciunt, & eos quoque qui neutrum faciunt, nisi illos qui bonum quidem faciunt, sed non ita, ut deo sit acceptum, de quibus diximus in superiori questione quæ erat, an gratum deo sit opus præcepti, non secundum præcepti rationem factum. De quibus & dominus dicit, quod receperint mercedem suam.

B Quales fuerunt quinque illæ fatuæ virgines, quæ ab ipso quoque domino testimonium habent, quod & virgines fuerint, & lampades suas adornarint & accēderint, hoc est, quod idem fecerint quod prudentes virgines, simulque cum illis obuiam domino egressæ sint, & in omnibus pariter eandem cum prudentibus diligentiam ostenderint: propter solum autem olei in vas defectum, ad destinatum scopum non peruenierint, sed ab ingressu cum sponso ad nuptias exclusi sunt. Quales etiam sunt qui ex duobus in molendino & in eodem lecto constitutis, relinquuntur. In quibus causa forsitan dominus ob id non posuit, ut quam in omni re, si modicum saltem aliquid totius cōpetentiæ desit, & maxime charitatis sinceritati (quæ admodum & Apostolus docuit) non placeat deo quod sit, ostenderet. Cognito itaque, quomodo & secundum quid infrugiferas arbores esse contingat, caueamus ne quidquam legitimo diuini beneplaciti studio desit: sed in omnibus commendemus nos ipsos, tanquam dei ministros. Non hoc autem solum, sed neque communicemus cum talibus, sicut in Christo loquens Apostolus determinatè pronuntiavit dicens. Ne communicetis infrugiferis tenebrarum operibus. Quod autem subiungit, quin magis & reprehendite, modum docet, quomodo non debeamus illis comunicare. Quid verò sit communicare, & quibus id modis fiat, expēdamus. Et primum occurrit illud in paræmisi, veni nobiscum, cōsors esto sanguinis: deinde & quod Apostolus dicit. Omnes vos gratiæ mecum consortes existentes. Et, communicantes tribulationi meæ. Et, communicet autem qui in doctrina instruitur ei, qui se instruit, de om-

nibus bonis. Item. Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Item, Arguendo argues fratrem tuum, nec recipias propter ipsum peccatum. Et, Hæc fecisti, & tacui. Sulpicaris iniquitatem, nempe, quod similis tibi futurus sim, arguam te, & stabo contra faciem tuam. Talium communicationem æstimo secundum opus quidem, quando mutuam quidam operam ad eundem scopum, in operis perperatione, inter se conferunt, secundum animi verò sententiam, quando quis affectui operantis assentitur, & condelectatur. Reliqua communicatione, quæ plerosque latet, exacta diuinæ scripturæ inquisitione manifestatur, quando videlicet nec cooperatur quis, nec affectu assentitur operanti malum, cognita verò animi illius malitia, unde quod malum est facit, obtinet, & non arguit, quemadmodum hoc declarat, cum quæ supra sunt scripta, tum quod ab Apostolo Corinthiis est dictum, nempe, quoniam non luxistis, ut tolleretur è medio vestrum qui facinus hoc perpetravit, quibus subiunxit. Modicum fermenti totam conspersionem * corrumpit. Metuamus itaque, & obtemperemus dicenti. Expurgate vetus fermentum, ut sitis noua cōspersio. Quod si quis autem cooperatur quidem alicui in bono, idque omnino bono, ignorat verò affectus illius malitiam, & operis scopum, communicationis culpam in eo quod illi cooperatur non habebit, sed propriam mercedem iuxta proprium laborem recipiet: propterea quod nihil commercij habet cum illius alieno & præpostero affectu, & seipsum in canone dilectionis erga deum conseruat, quemadmodum nobis à domino nostro Iesu Christo in ijs qui cum in eodem molendino tum in eodem lecto cum perituris constituti seruabuntur, declaratum est. Differentia verò inter eos qui fidei meæ concrediti sunt, & qui non sunt, in debita sita est cura, non in communicatione peccatorum. Nam cura quidem propriè & peculiariter ijs solis à me debetur, qui fidei meæ commisi sunt. Communicatio verò in malo & operibus infrugiferis, in omnibus pariter vetita est.

AN scādalum obijcere, aut offendere, perpetuo sit periculosum.

CAPVT DECIMVM.

PRINCIPIO quidem necessarium arbitror scire, quid sit offendiculum. Deinde quæ sit differentia inter eos qui offendunt, & inter ea quibus offendunt, atque ita cognoscere quando periculo careat, & quando non careat. Offendiculum itaque est, ut ego ex scripturis inductus, arbitror, quidquid vel ad defectum à veritate quæ secundum pietatem est, abducit, aut ad errorem sollicitat, aut instruit ad impietatem, vel in summa, quidquid ab obedientia præcepti dei, ad ipsam etiam mortem usque remoratur. Itaque si in seipso quidem consideratum bonum fuerit, quod vel dicitur vel fit: morbus verò vtentis eo opere aut verbo, in ipso usu damnatum attulerit, insons erit à iudicio offensi, qui bonum quod ad fidei ædificationem in seipso confert, vel loquutus est, vel quem-

quemadmodum & domino vsuuenit, vbi dixerat, non quod ingreditur in os, impurum reddit hominem, sed quod egreditur ex ore, hoc demum est, quod polluit hominem, deinde & aduersus offensus Iudæos subiiciebat, Omnis plantatio, quæ non plantauit pater meus cælestis eradicabitur. Et alibi. Qui manducat carnem meam & bibit sanguinem meum, habet vitam æternam. Et paulo post. Nemo potest ad me venire, nisi fuerit illi datum à patre meo. Quibus verbis ad perditionem quidā abusi sunt, sicut scriptum est. Et multi ex discipulis, audito hoc sermone, abierunt retro, nec amplius cum illo ambulabant. Dixit igitur Iesus ad duodecim. Num & vos vultis abire? Respondit Simō Petrus, Domine, ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes, & nos credidimus, & cognouimus, quod tu es Christus filius dei viuentis. Quibus nante, qui fide sani erant, ad fidei ædificationem & acquisitionem salutis æternæ, illis scientia & fide infirmi propter suam ipsorum malitiā ad perditionis occasionem vtentur, iuxta quod de domino scriptum est. Hic positus est in ruinā & resurrectionem multorum; non ideo quod sibi ipsi sit contrarius, sed propter vtentium contrariā animi sententiā. Quemadmodum enim & Apostolus ait, Alijs quidem odor vitæ ad vitā, alijs verò odor mortis ad mortem: si verò secundum naturam suam malum est, quod vel fit vel dicitur, iā qui hoc fecit aut dixit cum proprijs peccati, tum offendiculi culpā sustinebit, etiam si is cuius gratia factum est offendiculum, offensus non fuerit, sicut in Petro discimus, ad quem dominus, prohibitus ne dispensationem obedientiæ ad mortem usque adimpleret dixit. Apagē retro me Satanas. Offendiculo mihi es. Et ratio subiecta licet modica in genere quæ offendiculi sint propria docuit. Quoniam non sapientia, inquit, quæ dei sunt, sed quæ hominum. Unde nos cognoscimus, quod offendiculū sit, quicunque affectus voluntati dei aduersatur, & si in opus progrediatur, cædis reus sit, sicut ab Osea Propheta scriptum est, Absconderunt sacerdotes viam, occiderunt in Sicima, quoniam iniquitatem fecerunt in populo. Quod si propria ratione licitum quid fuerit, vsurpatur autem cum detrimento, & fit offendiculi occasio fide aut scientia infirmis, qui hoc fecit, non euadet offendiculi iudicium, dicente Apostolo de talibus & qui infirmis non parcunt. Ita autem peccantes in fratres, & percutientes infirmam ipsorum conscientiam, in Christū peccatis. Itaque, quado quod fit in seipso consideratū malum est, causa est offendiculi, aut si ex licitis aliquid, & in nostra potestate constitutis, infirmo vel fide vel scientia offendiculū generauerit, apertum & inuitabile iudiciū habet, horrendum videlicet illud de quo dominus sic loquutus est. Prodest illi, ut mola asinaria in collum ipsius suspēsa projiciatur in mare, magis, quam ut vnus ex his paruulis offendatur. Latius verò hoc in prioribus quæstionibus exposuimus, vbi & mores eorum qui offenduntur clarius expressi sunt. Quapropter Apostolus etiam de licitis dicit. Bonum est non edere carnes, neque bibere vinum, neque aliud quid facere in quo frater tuus impingit, aut offenditur, aut infirmatur. Et iterum alibi. Quoniam omnis creatura dei bona est, & nihil reijci-

endum, quod cum gratiarū actione sumitur. Dicit quoque, non manducabo carnes in seculum, ne fratrem meum offendā. Si verò in licitis tale est iudicium, quid dicendum est de vetitis? Propterea in vniuersum nos docet dicens, inoffensi estote & Iudæis & Græcis, & Ecclesiæ dei, quemadmodum & ego vbiq; omnibus placeo, non querens quod nihil sit vtile, sed quod multis conducatur, vt seruentur.

AN fieri debeat, aut tutum sit, aliquid eorum quæ à deo præcepta sunt, recusare, aut prohibere eum, qui ea iussus est facere, aut ferre prohibentes, maxime si germanus sit qui prohibet, aut si ratio in speciem plausibilis præcepto obstat.

CAPVT XI.

CVM Christus dicat, discite à me, quoniam mitis sum, & humilis corde, manifestum est, quod omnia certius discimus, si ipsius domini nostri Iesu Christi vnigeniti viuentis dei filij memores simus. Cum Ioannes Baptista illi dixisset, ego opus habeo vt abs te baptizer, & tu venis ad me? respondit, sine modo. Nam sic decet nos omnem adimplere iustitiam. Et vbi Petrus deprecabatur eas tentationes, quæ Ierosolymis iuxta vaticinia Prophetarum futuræ erāt, ne illas sibi accerferet dominus, dixit. Abi retro me Satanas, quoniam offendiculo es mihi. Non enim sapis quæ dei sunt, sed quæ hominum. Et iterum, cum Petrus recusaret ministerium Christi, affectu reuerentiæ erga dominum motus, dixit. Nisi lauero te, non habebis partem mecum. Quod si adhuc amplius animæ nostræ in eorum quibus sunt cognati exemplis succurrendum est, recordemur Apostoli dicentis. Quid facitis stantes, & adfligetes cor meum? Ego enim, non ligari tantum sed & mori Ierosolymis paratus sum, pro nomine domini Iesu. Quis autem gloriosior ac celebrior fuerit Ioanēs? Quis Petro syncerior? Aut quæ nostræ cogitationes videri poterunt magis pia quam fuerint illorum? Ego verò scio, quod neque Moyses sanctus ille, neque Ionas Propheta, ratiocinationibus suis ad recusandā obedientiam vsi, inculpabiles manserunt apud deum. Quibus instruimur vt neque cōtradicamus, neque impediamus, neque impedientes sustineamus. Quod si ex istis ac similibus simul nos scriptura docuit, ne tale quid sustineamus, quanto magis in reliquis necesse est imitari sanctos: dum aliquando quidem dicunt, Obedientum est deo magis quam hominibus: aliquando verò. An iustum sit vt vos audiamus magis quam deum, ipsi iudicate. Non possumus enim quæ vidimus & audiuimus non loqui.

AN omnem quisque curam quibusuis debeat, aut solum fidei suæ commissis, idque securum ad mensuratum sibi à deo per spiritum sanctum, charisma.

CAPVT XII.

CVM dominus noster Iesus Christus vnigenitus viuentis dei filius per quem omnia sunt facta, vi-

visibilia & inuisibilia, factus quidem sit, quod non sit missus nisi ad oues perditas domus Israel, & discipulis suis dixerit, sicut misit me pater, & ego misi vos: praeceperitque; antea, in viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis: post impletionem vero prophetiae, quam Dauid tanquam ex persona dei ac patris de ipso praedixerat dicens, filius meus es tu. Ego hodie genui te. Pete a me, & dabo tibi gentes haereditate tuam, & possessionem tuam terminos terrae: tunc demum discipulis suis praeceperit dicens. Profecti, docete omnes gentes, quomodo non magis quisque nostrum diligentius obseruare debet praecceptum Apostoli, qui ad hunc modum scripsit, ne quisquam ultra quam oportet sapiat: sed sapiat ad sobrietate, sicut unicuique deus mensuram fidei partitus est. Perdurandum autem est in eo quod cuique iniunctum est etiam, sicut iterum inquit, vnusquisque in quo vocatus est fratres, in eo permaneat. Et ipse quoque; Apostolus quod alijs praecipit, diligentius custodiens dicit, dexteris societatis dederunt mihi & Barnabe, vt nos quidem in gentes, ipsi vero in circuncisionem abirent. Si vero aliquando necessitas vrserit, vt pote vel erga deum vel erga proximum dilectione ad impletionem eius quod deest vocate, qui obedierit, mercedem habet voluntariae obedientiae: vocat autem illa, quando erga deum & Christum eius dilectio exigit impletionem praeccepti domini dicentis, Praecceptum nouum do vobis vt diligatis vos inuicem sicut ego dilexi vos. Maiorem hac charitatem nemo habet, quam vt animam suam quis ponat pro amicis suis. Quae vero erga proximum est vocat, quando cui praesidendi cura commissa est, opus habet auxilio: aut contubernium eorum qui curantur, necesse habet, vt sit qui quod deest adimpleat dicente Apostolo. Nemo querat quod suum est, sed quisque quod alterius est. Dilectio namque quae secundum Christum est, non quaerit quae sua sunt ipsius. Et alibi alius alium aedificet, sicut & facitis. Itaque, dum missus aliquis est ad praedicandum verbum, si praedicationem illam nec verbo nec opere adimpleuerit, reus est sanguinis eorum qui non audierunt, nec potest cum Apostolo, qui presbyteros Ephesiorum ita confestabatur, dicere, Mundus sum posthac a sanguine omnium vestrum. Non enim subterfugi quominus annuntiare vobis omne consilium dei. Si vero plus aliquid quam praecceptum sit, ad aedificationem fidei in dilectione Christi facere poterit, mercedem habet quam ostendit nobis Apostolus dicens. Si enim volens hoc fecero, mercedem habeo: si vero inuitus, dispensatio mihi concredita est.

AN quauis tentatio ferenda sit, etiamsi obedientiam dei mortis comitentur minae, & maxime in curandis subditis.

CAPVT VLTIMUM.

C Si dominus noster Iesus Christus, vnigenitus uiuentis dei filius, per quem omnia facta sunt, visibilia & inuisibilia, qui vitam habet, sicut illam habet pater, qui ipsi vitam dedit, & potestate omnem a patre accepit, cum irrumperent, qui ipsum ad mortem pro nostra iustitia & aeterna vita sub-

eundam capturi erant, tanta alacritate discipulos suos compellauit dicens. Ecce traditur filius hominis in manus peccatorum, surgite, eamus. Ecce qui me tradit, appropiauit. Et sicut in euangelio Ioannis scriptum est, Iesus igitur scies omnia quae sibi euertura erant, egressus dixit illis. Quem quaeritis? Responderunt ei, Iesum Nazarenum. Dicit illis Iesus. Ego sum. Et paulo post. Dixi vobis, quonia ego sum. Si ergo me quaeritis, finite istos abire: quato magis nos quae naturaliter accidunt, sponte ferre debemus? vt propter obedientiam dei illatas ab hostibus tentationes vincentes, glorificemus deum, quod quae ab inimicis tristitia nobis ad mortem vsque inferri videntur, cum gaudio sustinemus, sensum eius assequuti qui dixit, quonia nobis datum est pro Christo non solum vt in ipsum credamus, sed vt & pro illo patiamur. Praedicant autem Acta, certamina apostolorum, narrantia, quomodo contumelias & mortes cum gaudio, vt praedicatione iuxta praecceptum domini adimplerent, sustinerint. Docet autem nos & Apostolus dicens. Quis nos separabit a charitate dei? An afflictio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? sicut scriptum est. Quoniam propter te occidimur tota die: reputati sumus sicut oues mactationi destinatae. Sed in his omnibus superamus, propter eum qui dilexit nos. Certus enim sum, quod neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque potestates, neque virtutes, neque praesentia, neque futura, neque sublimitas, neque profunditas, neque creatura aliqua alia, poterit nos separare a charitate dei quae est in Christo Iesu. Nam charitas quae in Christo est, necessarium & indefinenter coniunctam habet praecceptorum obseruantiam, sicut ipse dominus dixit. Qui diligit me, praeccepta mea seruabit. Qui vero sermones meos non seruat, ille est, qui non diligit me. Et vos amici mei estis si feceritis, quaecumque ego praecipio vobis. Nouum autem & proprium ipsius praecceptum est, vt diligamus nos inuicem, quam Apostolus adimplens dicit, ita diligentes vos, vt placuerit nobis, non solum euangelium Christi vobis tradere, sed & nostras ipsorum animas. Nam dilecti nobis facti estis. Respicientes igitur in Christum, animi nostri alacritatem glorioso imitandi studio intendamus. Vbi vero sanctos consideramus, docemur studium hoc imitandi Christi non esse impossibile, vt per illorum considerationem alacriores facti, syncerum & immaculatum omne mandatum domini ad mortem vsque seruemus, atque ita in vitam aeternam ingrediamur regnumque caelorum haereditate possideamus, quemadmodum pollicitus est qui mentiri nescit, dominus, ac deus noster

Iesus Christus vnigenitus uiuentis dei filius. Amen.

HOMILIA BASILII, QUOD SI
ne diuina virtute & gratia resistere Satanae, nec nisi uoluntate Aegypti in terram promissam ac cala-
stem Hierosolymam pertingere
non possit quisquam.

QUIEVS inest diuina lex, non atramento & literis inscripta, sed spiritu dei uiuentis, nec tabulis lapideis impressa, sed tabulis cordis carnalibus insita illi mentis oculis illuminati, ac semper, non sensibili aut visibili, sed spiritali spe affecti, exacte sciunt, quam impossibile sit proprijs viribus offendicula versuti hostis vincere, nisi in superabilis potentia dei succurrat. Qui vero verbi dei honore cumulati non sunt, ij frustra inflati, libero se putant arbitrio peccati occasiones inani re posse, quod per solum crucis mysterium cassatur. Liberum enim illud quod in potestate hominis est arbitrium, in eo situm est, vel velis vel nolis resistere diabolo. Non enim vt omnino hoc possis, potentiam habes qua affectionibus carnis dominaris. Nisi enim dominus custodierit ciuitatem, aut aedificauerit domum, frustra vigilat custos, & frustra laborat aedificans. Impossibile nanque est ambulare super aspidem & basiliscum, & calcare leonem & draconem, eum, qui non prius seipsum, quatenus homini possibile est, repurgauit, vt possit corroborari ab eo qui apostolis dixit. Ecce dedi vobis potestatem calcare supra serpentes & scorpiones, & supra omnem virtutem inimici. Siquidem enim humana natura extra spiritus sancti propium diaboli insidijs resistere possit, vtique ab Apostolo dictum non esset: deus autem pacis conteret Satanam sub pedes vestros breui. Et iterum.

A Quem dominus Iesus interficiet spiritu oris sui. Quapropter & iussi sumus precari dominum, ne ingrediamur in tentationem, sed vt liberet nos a malo. Nisi enim potentiori auxilio ab ignitis mali hostis iaculis liberati, ad optionem filiorum dei promeruerimus, inanis erit conuersationis nostrae conatus, vt pote procul a virtute crucis disitis. Itaque qui diuinam gloriae particeps esse, & quasi in mundo quodam speculo formam Christi mentis suae insulam videre cupit, opus habet, vt amore insatiabili, & animi affectu inexplebili, ex omni corde & virtute, noctes atque dies, diuinam potentiam auxilium ambiat, cuius participem fieri impossibile est, nisi eum, vt praediximus iam, qui alienus est a mundanarum voluptatum mollitie & concupiscentijs aduersariae potestatis, quae a lumine & bona operatione remota est & extorris atque omnino peregrina. Si cupis igitur cognoscere, cuius gratia conditi, inque paradysum locati insipientibus tandem animantibus comparati & assimilati sumus, ab immaculata illa gloria relapsi, sciendum est, quod quoniam per inobedientiam serui carnalium concupiscentiarum facti sumus, nos ipsos a beata uiuentium regione extortes reddidimus, atque ita in captiuitatem abducti ad flumina Babylonis adhuc sedemus. Et quoniam adhuc in Aegypto detinemur, promissionem terram nodum sortiti sumus, lacte ac melle featurientem. Nondum fermento synceritatis cõfermentati sumus, sed adhuc fermento nequitiae occupamur. Nondum ad spersum est cor nostrum sanguine agni dei, adhuc enim illi laqueus inferni & hamus malitiae infixus est. Nondum seruatores nostri Iesu Christi gaudium & exultationem nati sumus: stimulus enim mortis etiam nunc nobis penitus insinuatus est. Nondum in-

μη εἰσελθὼ
θῶν ἡμᾶς
εἰς πειρασμὸν.

duimus nouum hominem, qui secundum deum in sanctitate & iustitia conditus est: quoniam veterem hominem qui secundum desideria erroris corrumpitur, nondum exuimus. Nondum portauimus imaginem caelestis, conformes gloriae ipsius facti, quia adhuc imaginem terreni portamus. Nondum adorauimus deum in spiritu & veritate, quia adhuc regnat peccatum in mortalitate nostro corpore. Nondum cõtemplati sumus gloriam incorruptibilis dei: adhuc namque sub nocte obscura & turbulenta iactamur. Nondum induimus arma lucis, quia nodum & arma & opera tenebrarum exuimus. Nondum transfigurati sumus: renouatione mentis: adhuc enim huic saeculo, in vanitate mentis nostrae conformamur. Nondum cum Christo glorificati sumus, quia nondum illi cõpatimur. Nondum stigmata ipsius in corpore nostro in mysterio crucis constituti portauimus: adhuc enim sumus in desiderijs & concupiscentijs carnis. Nondum sumus haeredes dei, & cohaeredes Christi facti, inest enim nobis adhuc spiritus seruitutis non adoptionis. Nondum facti sumus templum dei & habitaculum spiritus sancti: sumus enim adhuc templum idolorum, & receptaculum spirituum malitiae, propter affectuum impetum. Verè nanque, vere, inquam, nondum animi & ingenij synceritatem & mentis splendorem adepti sumus. Nodum potiti sumus lac illud doli nescium & rationale, & incrementum spirituale. Nondum nobis dies illuxit, neque lucifer ortus est in cordibus nostris. Nondum Soli iustitiae coaduniti sumus. Neque vnà cum radijs alius corruscauimus. Nodum accepimus similitudinem domini, neque confortes facti sumus diuinae naturae. Nondum facti sumus fucus carens purpura regia, neque germana imago. Nondum ab amore dei vulnerati sumus, neque tacti spiritali charitate sponsi, Nondum inuisibilem & mysticam communionem cognouimus, nec potentiam & pacem sancti nominis intelleximus. Et vt omnibus contractis summatim dicam, nodum sumus genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus qui in lucrum accessit & peculium: quonia adhuc serpentes sumus, progenies viperarum? Quomodo enim non sumus serpentes, qui super terram serpentes, & terrena sapimus, nec conuersationem nostram in caelis habemus? Quomodo non progenies viperarum sumus, qui non in obedientia dei, sed in inobedientia quae per serpentem est, deprehendimur? Quoniam igitur non inuenio, quomodo calamitatem istam deplem, & ignoro, quomodo cum lachrymis eum, qui demoratem in me seductionem abigere & expellere potest, implorem, quomodo cantabo canticum domini in terra aliena? Quomodo lamentabor ac deflebo Hierusalè? Quomodo effugiam molestam ac duram Pharaonis seruitutem? Quomodo relinquam turpem hunc ipicolatum? Quomodo renuntiabo acerbae illius tyrannidi? Quomodo Aegyptum egressus? Quomodo mare rubrum traiciam? Quomodo terribilem solitudinem pertrabis? Quomodo a serpentibus ictus non peribo? Quomodo alienigenas debellabo? Quomodo gentes exterminabo? Quomodo tabulis meis excipiam diuinam legis oracula? Quomodo videbo columnam verè lucis, & spiritus sancti nubem? Quomodo fruamur mannae alimoniae

monia sempiterna? Quomodo bibam aquam viuificatis Petra? Quomodo transibo Iordanem vt ingrediar bonam promissionis terram? Quomodo videbo summum ducem, quem conspectum Iesus Naue, euestigio deum adorauit? Nisi enim superatis his omnibus, exterminauero, quae in me sunt genes, nec ingrediar, nec requiescam in sanctuario, neque particeps ero gloriae dei. Satage igitur, vt fias immaculatus filius dei, ingrediareque in requiem illam, in quam praecursor noster Iesus nostri gratia intrauit. Cura vt conscribare in ecclesia caelesti cum primogenitis, vt inueniatur ad dexteram magnificentiae excelsi. Satage vt ingrediaris in sanctam ciuitatem Hierusalem supernam, & in delicias paradisi. Istis enim praclaris ac beatis exemplaribus non poteris alio pacto dignus haberi, nisi lachrymas instar torrentis noctesque haberes, nisi lachrymas instar torrentis noctesque profundas, cum eo qui dixit, Lauabo per singulas noctes lectum meum, & lachrymis meis stratum meum rigabo. Non enim ignoras, quod qui seminant in lachrymis cum gaudio metent. Quapropter & cum fiducia propheta dicit, ad lachrymas meas ne files, Et iterum, pone lachrymas meas in conspectu tuo, sicut & in promissione tua. Et fuerunt mihi lachrymae meae panis die ac nocte. Et in alio psalmo. Et potum meum inquit, cum fletu miscebam. Reuera nanque ex ingenti afflictione, cordisque turbatione & feruenti aestuatione, in veritatis cognitione profusa lachryma, cibus est animae, per caelestem panem ministratus, cuius praecipue particeps erat Maria ad pedes domini sedens & lachrymas, secundum ipsius seruatoris testimonium, dicentis, Maria autem optimam partem elegit, quae non auferetur ab ea. O pretiosas lachrymas instar margaritarum & beatis illis oculis profluentes. O diuinum illum & morigerum auditum. O fortem ac sapientem animum. O acre & spirituale amorem, feruenter ad immaculatum sponsum anhelantem. O stimulum desiderij, animae verbi dei cupidam. O studiosum & irremissum sermone & sermone consortium.

BASILII MAGNI CAESARIENSIS ARCHIEPISCOPI ADVERSVS APOLOGETICON EVNOMII LIBER PRIMUS

mus, qui est de aequalitate patris & filij in diuinis, interprete Georgio Trapezuntio.

Omnes super quos dei ac saluatoris nostri Iesu Christi nomen inuocatum est, nihil praeter euangelij veritatem tentare & aggredi voluissent, sed apostolorum traditione ac fidei simplicitate abissent contenti, nulla profecto impraesentiarum esset nobis opus oratione, sed qua ab adolescentia semper honori & obseruatione habuimus taciturnitatem, etiam nunc complexi fuisset & exosculati. Verum quonia inimicus veritatis qui additionibus semper mala multiplicat, cum instrumenta nunc quoque inueniat, vniuersam eius artem suscipientia, ad ea

imitare Mariam hanc, o fili, imitare, ad nihil aliud respiciens quam ad eum qui dixit. Ignem veni mittere in terram. Et quid volui, nisi vt iam esset accensus? Est enim inflamatio spiritus, corda excitans & calefaciens. Propterea, quod spiritualis ac diuinus ignis animas quidem illuminat, & probat interne, sicut aurum syncerum in camino probatur, malitia vero consumit, veluti calamum ac spinas. Deus enim noster ignis consumens est, vltionem in flamma ignis de illis sumens, qui se ignorant, & euangelio ipsius non obtemperant. Hic est ignis ille, qui operatus est in apostolis, cum loquerentur linguis ignitis. Hic ignis per gloriam Christi, Paulum suo splendore vndique circumfundens, mentem quidem illius illuminauit, visus vero corpori sensum obscurauit. Acies enim carnalis visus, lucis illius vim non sustinet. Hic ignis visus est Mosi in rubo. Hic ignis Eliam in specie currus abripuit. Ignis huius energiam querens beatus Dauid, dixit. Proba me domine, & tenta me, vire renes meos & cor meum. Hic ignis Cleopae & eius qui cum ipso erat corda calefecit, cum illis post resurrectionem loqueretur dominus, vnde & angelij, & administratorij spiritus, flamma sunt. Hic ignis trabem illam qui intus est in oculo nostro comburens, mundam constituit mentis aciem, vt recepta natia perspicuitate, admiranda dei opera continue videat, iuxta eum qui dixit. Reuela oculos meos, & contemplabor mirabilia ex lege tua. Hic itaque ignis daemonas fugat, malitiam exurit, resurrectionem potentia sua & immortalitatem operatur, animas sanctorum illustrat, & rationales virtutes suffulcit. Hunc ignem precemur vt & nos occupet, vt semper in luce ambulantes, ne modice quidem offendamus & impingamus vnquam, sed velut luminaria in mundo conspicui perpetuo sermonem vitae contineamus, vt in bonis dei cum domino nostro Iesu Christo delitantes, in vita requiescamus in seculorum secula. Amen.

que ab initio in ecclesia dei seminavit zizania, per christianismi simulationem deitatis vnigeniti negationem adducit: quod in doctrina sancti spiritus syncerum est atque simplex, externa & inani hac sapientia conturbans, ac verisimili ratione simpliciores seducens necessario & nos tam propter vestrum qui imperastis amorem, quam propter nostram ipsorum tutelam (etsi nulla omnino exercitatione in hoc genere orationis valeamus) tamen hac in re imbecillitatis nostrae oblitum, secundum cognitionis mensuram quae nobis a domino praebita est, & veritati adesse & falsitatem refutare recepimus. Putauimus enim de tribus bonis vnum omnino consecuturos: aut enim preoccupatis

eupatis hominibus, quasi remedium morbi, refutationem hanc dabimus: aut sanioribus, quo se conferuare possint afferemus: aut omnino ipsi quod optime fratribus consulimus, praemia consequemur. Primus igitur qui vnigenitum filium alterius esse substantiae quam sit deus & pater, aperte dicere ausus est (vt nos quidem accepimus) Syrus ille fuit Aetius, de quo non dicam quibus ab initio educatus artibus, in ecclesia dei adductus irruerit, ne videar omissa cofutatione ad contumeliam dum accedere: qui vero ad impietatem successit, eam percedit. Eunomius iste Galata, qui est rebus sibijpsij turpissimis factus illustrior: (gloria enim, inquit, in turpitudine ipsorum) cum futuris pietati praemijs eum honore praetulisset, qui ipsum consequeretur, si quae nullus vnquam attigit conscripserit: blasphemiam quam praesens adhuc labijs aliqui subloquebatur, splendidis his suis scriptis ausus est praedicare. Princeps enim atque defensor totius haeresis appellari concupiuit. Quamobrem & nobis in praesentiarum arguendus videtur. Cum vero eadem sit in vtriusque improbitas, perspicuum est doctorem etiam qui semina impietati praebuit vna cum docto discipulo refutari: dummodo nobis diuinitus vestris precibus tanta orationis vis concedatur, vt secundum zelatorem illum Phinees qui per impietatem inter se coniunguntur, eos ambos pariter vno redargutionis ictu configamus. Cum ergo multis eum in oratione sua detineri vitijs possem ostendere, mendacio, ignorantia, contumelia, simulatione, blasphemia, cetera quidem transeunter commemorabo: blasphemiam autem quam in celsitudine maiestatis vnigeniti locutus est, si artibus inuolucris denudauero, manifestam omnibus faciam. Sed iam ad redarguendum accedam, ab ipsa inscriptione faciens initium. Prima enim ipsi versutissime simulatio haec scribenda excogitata est, vt in responsionis specie doctrinam suam componat, ne sponte impia dogmata exponere, sed coactus ad huiusmodi orationem peruenisse videatur. Nam omni pacto prauam hanc & sine aliqua religione praedicationem edere, ac in medium afferre, quam olim coepit & peperit iniquitatem, eupiebat. Verum si palam doctoris statum acciperet, non solum audientibus id arduum intolerabileque futurum, sed multis etiam minus probatum, atque seipsum suspicioni obnoxium videbat, quasi gloriae cupiditate ad inuouandum deueniret. Quod si per fictionem responsionis verba faceret, & inuouationis se suspicionem euasurum putabat & longe attentiores auditores futuros. Natura enim omnes homines solent laceratis patrocinari. Idcirco aduersarios calumniantes accusat, & illis orationis suae causam annectit. Quare vt omnibus artificium eius fiat perspicuum, melius est ipsum exordientem audire. EVNOM. Cum calumniari (inquit) ac detrudere immoderata lingua & animo ingrato, improborum hominum atque odio dignorum opus sciamus: eos vero qui calumnia minus probi visum sunt, si totis viribus falsitatem redarguendo auertere conantur, modestos esse viros, & tamen sibi bene consuluisse, tum aliorum tutelam multi fecisse non ignoremus. BASIL. Genus igitur orationis tale quoddam est quale is adhiberet qui nihil simpliciter, nihil sine dolo faceret. Nam & inuouandi quidquam suspicionem, respondendi aduolat inuolucro, & quasi

necessitate propter calumniantes ad hos sermones venerit, auditorum venatur beneuolentiam: quae fictio inde facile deprehenditur, quod cum huius causae quam dicere simulat, accusatorem nominare habeat neminem, accusatoris persona relicta, ad respondendum aggreditur. Nec ex clementia nominatim eos qui sibi molesti erant, dicere abstinet, cum omnes qui aliter quam ipse sentiant, acerbis maledictis lacestat: verum aperte metiri, & certas accusatorum personas in medium adducere, dedecus sibi putauit. Nam si nuncupare aliquos posset, dixisset profecto & exclamasset, vt & si iram suam non penitus expleisset, attamen vt pluribus caueret, quibus summopere prospicere pollicetur. Latens enim improbitas, quam praedicata perniciosa. Quare cum detractores cognoscimus, facilius impudentes eorum linguas, & ingratos animos effugere solemus. Ipsis enim vtar verbis, quibus ille doctissimus, sed esto, nesciamus, quae de causa quando scribebat, reticuerit. Nunc interrogetur, nunc respondeat, qui sunt qui eum incusarunt? qui sunt qui prius detrahendo necessitate sibi respondendi effecerunt? quae ex parte orbis terrarum venerunt? qui fuerunt iudices apud quos certamen hoc subijt? quod in iudicium haec accusatio delata fuit? ubi terrarum aut marium congregatum? Seleuciae ne dicet? cum sepius vocati ab his, qui illuc conuenerunt, vt ea quae inferebantur repellerent, cum obuia exire non auderent, taciturnitate suauicti, atque danati sunt. Habeatur enim mihi pariter ad vniuersum illum coetum oratio, qui communi impietate tanquam morbosum membrum a sano ecclesiae corpore decisus est. Sed Constantino-politae illic nulla ipsis erat opus oratione. Nam cum ex aula regia omnes & reliquos qui plurimum posse putarentur, ad se coisuiissent, longe superiores impetu se in res omnes intulerunt, ipsi accusatores, ipsi iudices, ipsi ministri publici, ipsi denique cuncta poterant, quantum concupierant, alios eicientes, alios in illorum locum substituentes, alios in periculum vitae deducetes, ipsi magna cum potestate inter se ciuitates sortiebantur: tunc est Syria etiam quidam expulsus, Constantinopolim quasi ad tyrannidem peruenit. Hic autem iste inexpugnabilis & grauis orator, in peruerse religionis premium Cyricum obtinuit. Theosebionem vero post maximarum blasphemiarum redargutionem, Sardienis ecclesia deuorata est. Tacco Bithyniam, Paphlagoniam, Ciliciam, praetermitti ceteros, quos est depauperata circumlata improbitas. Quam ergo respondendi necessitatem tunc habuit? sed vt arbitror etiam si voluerit mendacio uti, non poterit. Quare nihil verius, quam modum hunc dicendi ad decipiendum ab ipso excogitatum fuisse. Sed haec haec tenus. Quae vero post ea quae superius retuli statim subiungat, diligentius considerate. Forte enim non erit inutile, antequam impietatem eius redarguamus, pauca de tumore eius praedicere. EVNOM. Peto autem ante omnia, inquit, a vobis, qui aut his temporibus estis audituri, aut lecturi postea, ne velitis maiori parti plus attribuere, ac multitudinem verum a falso discernere: neque dignitati quorundam commoti, mentem obfuscare, vel plus his qui praoccuparunt deferendo, posterioribus aures obserare. BASIL. Quid tu narras? non dabimus plus antiquitati: non reueremur Christianorum mul-

Si enim cum dixisset, tanquam consequens ingenitum Deo inesse, statim hinc orationem absolvisset: nihil sibi reliquum esset, quo vel innascibilitatem ipsam substantiam Dei dicere posset, vel alterius esse substantiæ vnigenitum filium demonstraret. Nihil enim eorum quæ patrem ac filium foris consequuntur, ipsam substantiam possint disseparare. Nunc autem quoniam intulit, immo verò ipse est substantia ingenita, ostendit quod ipsum quod Deus est, innascibilitas est. Quod quantas ipsi ansas ad impietatem præparauerit, paulò post clarius ostendam. Quare quod **A** primum dixit, è rerum ipsarum veritate prout expositis consequebatur, emerit: quod autem postremum apposuit, ex hæretica opinione adiectum est, cum turpissimè omnium hic orator ad correctionem orationis transiuerit. Nam quo pacto id ipsum, & consequens est deo, & rursus idem quod ipse, cum omnibus perspicuum sit consequens aliud esse, quam sit is quem illud consequitur: Hic verò excogitata iam via ex eo quod vi rapuit, ad affirmandum procedit, quod innascibilitas dei substantia sit: vt hoc demonstrato consentaneum habeat, alterius esse substantiæ vnigenitum, quàm pater sit. Sed quæ ipse dicit, audiatis. **E V N O M.** Ingenitum autem dicentes non solum nomine iuxta humanam opinionem decorandum deum putamus: verum etiam ei reddendum arbitramur quod maximè ei debemus, vt id ipsum scilicet quod est confiteamur. Nam quæ iuxta opinionem dicuntur, cum in nominum prolotione solum sint, cum vocibus simul dissoluantur. **B A S I L.** Destruit iuxta opinionem in deo innascibilitatem perspicere. Putat enim facilem sibi aditum fore, vt ostendat innascibilitatem substantiam esse, ex quo nullo repugnante, alterius esse substantiæ vnigenitum filium quàm pater sit, concludit. Idcirco in verbo opinionis inhaeret quasi nihil omnino significet, sed in sola prolotione vocis substantiam habeat, & simul non esse dignum contendit opinionibus deum laudare. Ego vero opinione ne tantum innascibilitas concipiatur an non nondum assero, antequam ipsa rationis indagacione ad hoc deducamur. Sed quidnam sit *ἐπινοία* ista ipsum libenter interrogarem: num nihil omnino hoc nomen significat, sed sonus quidem est, qui in vanum ex ore excidit? Ad quod huiusmodi est, non magis mentis conceptio, quàm amentia atque nugatio appellabitur. Quod si concedit, non nihil significare *ἐπινοία* hanc, sed falsum quiddam penitus & non consistens, vt in fabulis centauri atque chimæ, quo pacto id quod falsò significatur, vnà cum sono oris dissoluitur? cū & si vox in aëre profundatur, in mente tamen quæ excogitata fuerit permaneat? Neque enim aliquando falsis omnino aut vanis cogitationibus, vel in sono, vel in alijs motionibus animi mens expleta, si quæ memoria retineat, postea voce emisit, vnà cū edita voce & ià ea quæ concepta fuerant, dissoluantur. Nam si falsitatis natura simul cū verbis corripere, operæ pretium esset falsa prædicare. Non est hæc istius rei natura, non est. Reliquum igitur est ostendere, quomodo & quibus in rebus communis consuetudo *ἐπινοίας* dictione vtatur, & quo pacto diuini sermones vsu ipsius susce-

rin. Consideremus ergo, quod in communis quidem vsu quæcunque repentina comprehensione simplicia videntur ac vnica, varia vero ac multiplicia, si subtilius exquiruntur, hæc cum mente diuidantur *ἐπινοία* id est opinione, sola diuisa dicuntur: vt corpus prima comprehensione simplex putamus, at cum ipsum cribrauerit ratio, & in colorem, figuram, duritiem, magnitudinem, ceteraque huiusmodi ex quibus compositum est, dissoluerit, varium ostendit & multiplex. Rursum quæcunque non subsistunt quidem, sed pictura quadam mentis & phantastica virtute configurata sunt, vt quæ poetæ ac pictores ad stuporem eorum qui ea sensu percipiunt, prodigiosè depingunt, hæc quoque *κατ' ἐπινοίας*, id est iuxta opinionem & imaginationem speculata communiter dicuntur. His non distinctis, vel ex ignorantia, vel ex malitia, de sola opinione eorum quæ non subsistunt, nobis Eunomius philosophatus est, neque de hac qualitercunque se habeat natura, narrauit. Non enim signare quiddam quauis falsum, sed penitus nihil significans nomen eius, atque in sola pronuntiatione subsistere putauit. Atqui tantum abest, ne de vanis solū & phantasticis rebus nomen hoc prædicetur, vt post primam in nobis à sensu factam impressionem, subtiliorem comprehensionem rei ac certiorum cogitationem, *ἐπινοίας* plerumque nominemus. Vnde & consuetudo excogitationem, licet improprie, illam vocat. Vt tritici simplex intellectus omnibus inest, quod id cum occurrerit statim cognoscimus: cum vero diligentius inquirimus, tunc multarum rerum speculatio accedit, & diuersa nomina res ipsas significantia. Idem enim triticum, nunc fructum, nunc semen, nunc cibum appellamus. Et fructum quidem, quasi præteriti agriculturalium operis finem: semen vero, ceu futuri initium: rursus cibum, vt restaurationem corpori comedentis congruam. Quorum vnumquodque & *κατ' ἐπινοίας* inlpicitur, & oris sono nequaquam euanescent, sed considerantis animo excogitatum inhaeret. Et vt in vniuersum dicam, omnia quæ sensu cognoscuntur, cum subiecto simplicia videntur: multiplicè vero ratione speculata suscipiunt, *ἐπινοία* percipi dicuntur. Huiusmodi ferè vltim in hoc nomine, diuina quoque nos ratio docet: verum reliqua propter multitudinem præteribo, vnus vero solum non importunam faciam mentionem. Dominus noster Iesus Christus cum de seipso verba faceret, & deitatis in homines affectum ac incarnationis gratiam subaperiret quibusdam proprietatibus, quas in ipso speculari possumus, ea significauit. Portam enim seipsum, viam, panem, vitem, pastorem, lucem nominauit, non quod multiuocus quidam sit: nec enim cuncta hæc nomina ad idem inter se cõferuntur. Siquidem aliud lux, aliud vitis, aliud via, aliud pastor significat: sed cum vnus subiecto sit, vna substantia simplex & non composita, aliter atque aliter seipsum nominat, *ἐπινοία* diuersas inter se appellationes sibi accommodans. Actionum namque diuersitate, beneficijs, & habitudine, diuersa quoque sibi nomina imposuit. Nam si cum se mundi lucem dicit, partim inaccessiblei diuinæ gloriæ maiestatem hoc nomine significat, partim quod splendore agnitionis eos, qui animi oculos purgauerunt, illuminat. Vitem

Vitem vero, quod omnes qui in eo per fidem radices egerunt, felici bonorum operationum fructu enutriat. Panem autem, quod rationali animæ fit cibum idoneus, retineatque constitutione ipsius, semper à seipso quod defluxum est restituens, neque ad irrationalem dimittens infirmitatem subduci. Ita si quis singula nominum pertractabit, multiplices atque varias rationes inueniet, quauis vnum secundum substantiam is omnibus subiiciatur. Quisnam ergo sic paratam ad blasphemandum habet linguam, vt dicere audeat simul cum vocibus his, etiam *τὰς ἐπινοίας* dissolui? Cur itaque esset absurdum, in deo quoque omnium quædam *κατ' ἐπινοίας* hoc pacto accipere, & cum primis hoc ipsum de quo vnuerfa nobis instituta est disputatio? Nusquam enim illud, ingenitum alio modo dictum inuenimus. In corruptibilem nanque ac ingenitum deum dicimus diuerso mentis obiectu his nominibus appellantes. Nam cum in transacta iam secula respicimus, ac omne superare initium vitam dei inuenimus, tunc ingenitum ipsum affirmamus. Cum vero per secula futura mentem extendimus, tunc infinitam eius in nullum terminum exeuntem, incorruptibilem appellamus. Quemadmodum igitur quoniam absque termino est, vita ipsius incorruptibilis est: sic quia sine initio est, ingenita nominata est. Sed hæc vtraque mente seculari solemus. Quænam igitur ratio repugnabit vtriusque horum nominum & *ἐπινοίας*, & eius rei esse confessionem, quæ verè deo inest? Ille vero veluti si hæc repugnarent, ac simul esse non possent, alterum ab altero penitus disseparat, *κατ' ἐπινοίας* scilicet quiddam dici de deo, & adimplere * ipsi eius quod est, confessionem. Verum id quoque non prætermittendum, quam mirabilis isti religionis simulatio in auditorum euerfionem excogitata sit, cum dicit. **E V N O M.** Nolle * cogitationem humanam decorare deum, cum ingenitum appellat: reddere autem ipsi quod maximè ei debemus, cum id ipsum quod est confiteatur. **B A S I L.** Quibusnam verbis tantam volubilitatem artis dignè quispiam consequetur? simpliciores omnes terrere nititur, quasi non reddentes deo quod debent, nisi innascibilitatem substantiam esse confiteantur, & debiti redditionem propriam impietatem appellat, vt nihil à se dicere videatur, sed quod ex necessitate deo debeatur explere. Itaque omnibus ostendit, quod si innascibilitatem in substantia ipsa posuerint, sine culpa dimittentur: si aliter, secundum religionis rationem opinarentur, tanquam negligentes id debitum quod omnium antiquissimum est maximeque necessarium, sine deprecatione diuinam in se iram excituros. Quas ob res ego libenter ab ipso peterem, sitne in omnibus quæ de deo dicuntur pariter gratus, an in hoc verbo solum? Nam si nihil penitus mente inspicit, ne humanis deum appellationibus decorare videatur, cuncta similiter substantiam confitebitur, quæ de deo dicuntur. Quoniam igitur pacto non deridendus, si creandi virtutem substantiam esse dicat? si prouidentiam rursus substantiam, eodem modo præscientiam & omnem itidem operationem substantiam putet? quæ cuncta si ad vnum tendunt significatum, necesse est, vt inter se idem valeant, sicut

fit in multiuocis: sicuti cum Simonem Petrum Cephalem eundem dicimus. Quare si quis audit inalterabilem esse deum, ad innascibilitatem subducentur: & qui audit impertibilem, ad creandi virtutem deferretur, qua confusione quid vnquã absurdius fiet, quàm si cum propriam cuiuscunque nominis potestatem abstuleris, contra communem consuetudinem & doctrinam spiritus leges ponas? Nonne cum de deo audiamus, quod in sapientia omnia fecit, creatiuam tunc eius artem docemur? Cum autem quod aperit manum eius, & implet omne animal benedictione: bonæ voluntatis prouidentiam suam, quæ per omnia transit? Cū verò, quod posuit tenebras latibulum suum, inuisibilis naturæ eius admonemur? Cū rursus è persona ipsius dei dicitur: Ego sum, & alteratus non sum, idèitatem æternam, incommutabilitatemque diuinæ substantiæ discimus? Quomodo igitur non furere te perspicimus, si propriam cuique nominum potestatem inesse non putes: sed contra veritatem, idè omnia posse nomina determines? Deinde etiã si hoc dabimus, neque sic magni aliquid ad intentionem eorum accedet. Si enim hæc omnia cum de deo ac patre dicuntur, substantiam significant, incommutabile dico & inuisibile & incorruptibile, palam est quod similiter etiã de vnigenito dei filio dicta, substantiam significant: inuisibile enim, incommutabilem, incorruptibilem, ac impertibilem, ceteraque huiusmodi filium dei nominamus. Ita subtilis eorum argutia in oppositum ipsis reuoluetur. Non enim magis propter vnus appellationis diuersitatem, dissimilem in substantia filium poterunt demonstrare, quàm propter pluriu conuenientiam similem necessario, ex ijs quæ dederunt, confiteri cogentur. Quod si dixerit, in sola ingeni voce tali vti reuerentia, in ceteris vero id non obseruare: rursus ipsum interrogabimus, quænam hæc est disseparatio, vt cū tam multa sint quæ de deo dicuntur, in hoc vno tantam curam ostendat, atque in hoc vno ipsi adimpleat eius quod est confessionem: in ceteris vero, quæ plurima sunt, humanis eum cogitationibus decorare non reuaret? Nam qui multa debet, non magis gratus, si vnū aliquid reddet, iudicabitur, quàm excedens ingratitudine si plura non reddet. Sic igitur suis artibus capitur, quæ admodum versuta bestia, ea ratione magis refutat, qua se magis tutum arbitratus est. Sed quæ deinceps sequuntur attendite. Demonstratione adducta, vt putat, quod impossibile sit cogitatione innascibilitatem concipere, infert. **E V N O M.** Nec vero secundum priuationem: priuatio enim omnis eius quod natura inest, priuatio est, & posterior habitu. **B A S.** Quod autem ista è mundi huius sapientia loquatur qua diductus hanc sermonis nouitatem ingressus est, non est arduum demonstrare. Aristotelis enim sunt: vt qui legerunt utique dicerent, hæc de habitu ac priuatione rationes sunt, quibus in libro qui de categorijs inscribitur, posteriores habitibus priuationes affirmat. Quare vobis ostendere sufficiebat, non ex doctrina spiritus, sed ex sapientis principum huius seculi hæc eum dicere, ac illud Psalmistæ ad ipsum exclamare: Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, sed non vt lex tua, vt cum disceremus, non è doctrina domini nostri Iesu Christi esse quæ dicuntur, vocem ipsius

ipsum domini recordemur qua dicitur. Quoniam cum loquitur mendacium, de seipso loquitur. Atque hoc pacto verborum multitudinem nobis abscinderemus, cum hinc uniuersis palam faceremus, nihil ipsis nobiscum esse commune. Etenim, quoniam conuentio Christo ad Belial, aut quae pars fideli cum infideli? Verum ne videamur inopia redargutionis ad taciturnitatem confugere, age de ijs etiam pauca differamus. Multa eorum quae de deo dicuntur: δ Eunomi simili proferri figura videmus, ut puta incorruptibilis, immortalis, inuisibilis, cuiusmodi esse & illud ingenitum ducimus: quae si quis priuatiua nominat, nihil ad nos. Nec enim scimus verborum artificium, nec eos qui sciunt beatos ducimus: id tamen scimus, qualescunque reliquas voces quas enumerauimus putares, tale dicendum ingeniti quoque esse vocabulum. Quare quemadmodum incorruptibile non inesse deo corruptionem significat, & inuisibile omnem oculorum comprehensionem eum excedere, & incorporeum non inesse ei trinae dimensionis obnoxiam essentiam, & immortale nunquam dissolutionem ipsi futuram, sic & ingenitum generationem ipsi non inesse significat. Si igitur reliquorum nullum priuationem ostendit, neque hoc: si vero illa concedis priuationem proferri, in appellatione vero ingeniti hoc non admittis, age dic quo habitu praecedente priuationem incorruptibilitatis monstrat: aut cur non eodem modo ingenitum etiam capiamus? Verum circa hoc solum modo verbum maligna vitur arte: quoniam hinc impietatis rationes ipsi dependent. Ut autem liquido eius pateat artificium, ita facite, quas in appellatione ingeniti rationes versat: quod nec humana cogitatione, nec priuatiue par est vt deo dicatur, eas ipsas traducunt in aliud quiddam eorum, quae de deo dicuntur, considerate. Omnibus enim ad vnguem accommodantur. Et si vultis, de incorruptibili eadem dicamus, ipsam ipsius dictionem huc transferentes. Incorruptibilem vero dicentes, non excogitatione humana decorare deum oportere putamus, verum etiam reddendum ei arbitramur quod maxime ipsi debemus. Id autem est, ipsum quod est, consistere, nec per priuationem: priuatio enim eius quod natura inest priuatio est, & posterior habitu. Cur magis de ingenito decet hanc philosophari quae de incorruptibili, & omnino de qualibet voce, quae eodem modo proferatur? Sed nihil aliorum ei ad impietatem opitulatur. Idcirco de reliquis nulla ipsi est mentio, quantum infinita sint, quae pariter de deo dicuntur, quae res ita se habet, vnum quidem nomen inueniri non potest, quod totam naturam dei complexum sufficiat fati edere: plura vero & varia in sua qualibet significatione, & si tenuem omnino atque pusillam, ad totius nobis tamen sufficientem significationem congerunt. Eorum igitur quae de deo dicuntur nomina, haec quidem quae insunt, illa vero quae non insunt deo significant: nam ex his duobus, negatione videlicet eorum quae absunt, & eorum quae insunt, confessio quasi quidam character dei nobis imprimitur: ut puta cum incorruptibilem nuncupamus, nobis ipsis vel audientibus dicere videmur, corruptioni deum subiucere non posse: & cum inuisibilem, quod non suspicaris, oculorum ipsum sensu com-

prehendi: quando vero immortalem, quod non putares mortem vnquam posse deo accidere. Simili ergo modo cum etiam ingenitum, quod a nulla causa, a nullaque origine esse dei deprehendere arderis. Sic ex quolibet ipsorum docemur, ne in turpes sententias incidamus, cum de deo aliquid cogitamus. Itaque vt praecipua proprietatem dei cognoscamus, alter alterum cum de deo habetur oratio, detinemus, ne cogitatione ad ea quae non oportet deferamur, neque putemus corruptibile aliquid, aut visibile, aut ex genitis deum existere. Itaque omnibus his nominibus * ablatiuus veluti quaedam negatio inest eius, quod a deo alienum est, eruditur enim sic mens nostra, alienasque facile respuit opiniones. Rursus bonum, iustum, creatorem, iudicem, aliaque huiusmodi deum esse dicimus: verum vt ablationem quaedam rerum alienarum & abnegationem illae voces significabant: eodem ista pacto aliquid ponunt eorum quae deo conueniunt, & circa eum inspicuntur. Ex utroque igitur appellationis modo docemur, aut de his, quae adsunt quod adsint, aut de ijs quae absunt, quod absint: innaescibilitas autem id significat, quod non inest. Ostendit enim deo generationem non esse, quod siue ablatiuus, siue priuatiuum, siue negatiuum, siue quid huiusmodi quispiam velit appellare, nihil differre putabimus. Quod ergo non eorum quae deo insunt innaescibilitas quidquam significat, his dictis palam (vt arbitror) patet. At substantia non est eorum quae non insunt, sed id ipsum esse dei quod in eorum quae non reperiuntur numero coaccuare, summam amentiae est. Si enim substantia in numero eorum quae non sunt, continetur, quoniam modo alia quae de deo dicuntur, deo inerunt? Demonstratum est autem his, quae ablatiuus, innaescibilitatem connumerari, mentitur ergo qui ipsius substantiae hanc vocem esse significatiuam putat. At vero Eunomius, tanquam incongruum sit priuatiue quidquam de deo dici, idque grauiter ferens, ad aliud magis impie dictum refugit, & in ipsa substantia innaescibilitatem imposuit, ac orationem tanquam ad caput colligens sic conscribit.

EVNOMI. Ego si ingenitum esse, in deo est, neque secundum cogitationem humanam, neque secundum priuationem, neque ex parte (impartibilis enim) neque in ipso vt aliud (simplex enim) neque praeter ipsum aliud (vnum enim & solus ingenitus) necesse est ipsam innaescibilitatem ingeniti esse substantiam. BASIL. Perduxit tandem orationem quod voluit: & cum vndique innaescibilitatem extruserit, in ipsam, vt arbitratus est, substantiam compulit, dicens de deo quod ipse sit ingenita substantia. Ego autem substantiam dei ingenitam esse ipse quoque confiteor: non tamen innaescibilitatem esse substantiam. Deinde illud etiam attendere oportet, quod impertibile atque simplex cum idem sit (impertibile enim est, quod est partibus non componitur: simplex pariter, quod non a pluribus constituitur) hic quasi diuersa subiecto alterum ab altero separat. Itaque docet non oportere in partes deum decidere, neque aliud eius ingenitum, aliud genitum suspicari: nec rursus, tanquam aliud alij adiacere ipsi, innaescibilitatem arbitrari: quorum verborum vanitatem redarguere vereor. Videtur enim quodammodo similis esse ei qui vana dicit, is qui contradicit.

Quapro-

Quapropter, vt ego arbitror, sapiens admonet Salomon, non esse amenti respondendum, prout amentia eius flagitat. Quae enim neque dicta sunt neque vnquam dicuntur de deo, ea hic diuisioni suae subiecit vt multis enumeratis, vnico tantum pacto innaescibilitatem commode dici videatur inuenire. Nobis autem forte longiori opus esset oratione, vt mendacem comprobaremus, & innaescibilitatem non esse substantiam dei demonstrare: si quae ipsi per diuisionem enumerata sunt: non essent liquido refutata. Nam etiam si ratio illa vim haberet, quod nec cogitatio, nec priuatione innaescibilitas dicitur: tamen non omnino quod intulit consequeretur. Quid enim necesse est sub vno enumeratorum innaescibilitatem contineri? Verum quoniam ipse quasi necessario adhærens ijs quae praecedunt, illud infert: Ergo si nec imaginatione inest, nec priuatione, nec alio modo ex his qui enumerati sunt, ipsum profecto quod est deus innaescibilitas est. Sic nos conuertentes dicemus, immo quoniam cogitatione inspicitur, & priuatiuum nomen est, non est substantia dei innaescibilitas. Quousque enim quae nobis dicta sunt non refutat, nec suis propositionibus vires affert, nullum vnquam quod ipsi colligitur locum habebit. Quod vero putat ipsius dei se omnium solum ipsam adinuenisse substantiam, intolerabilis est superbia, ac tumoris. Ferè enim & ipsum qui dixit: Ponam super astra sedem meam, iactantia superat. Quippe qui non stellas aut caelum aggreditur, sed ipsam dei substantiam apprehendere se iactat. Nos vero ab eo exquiremus, qua ratione ipsam comprehendisse praedicet: ex communi ne conceptione? sed hanc deum esse, non quid deus sit, nobis suggerit, an ex doctrina spiritus? quoniam illa est, aut ubi inuenitur? Nonne magnus ille David, cui incerta oeculataque sapientiae suae deus manifestauit, incomprehensibilem esse cognitionem dei aperte confitetur dicens: Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est & non poterò ad eam. Et Esaias, qui ad speculationem diuinam maiestatis ascendit, quid nobis de substantia dei explanauit? Quippe cum de Christo praediceret testatus est dicens: Generatione eius quis enarrabit? Qui vero electionis vas Paulus ille, qui Christum in se loquentem habuit, qui ad tertium usque raptus est caelum, qui verba audiuit ineffabilia, quae non licet homini loqui: quam de substantia dei doctrinam nobis reliquit? Quippe cum ad particulares oeconomiae diuinæ deuenisset rationes, quasi deficiens propter eius speculationis inuiam vitam, exclamans vocem illam emisit: O altitudo diuitiarum sapientiae & scientiae dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius: Quod si hæc etiam ij, qui ad mensuram cognitionis Pauli euaserunt, consequi non possunt: quantum eos tumere arbitramur, qui ipsi?

Dei substantiam scire proficitur? Ex quibus equidem lato perquiram animo, quidnam de terra in qua manent, & in qua nati sunt sentiant, quae nobis substantiam eius exponat: vt si de his terrenis, quae sub pedibus sunt aliquid nobis perspicue differant, tunc demum ipsis etiam de his cotendentibus, quae omnem intellectum excedunt, credamus. Quae igitur terrae substantia est, quis comprehensionis modus? Respondeant nobis vtrum-

ratio ad hanc comprehensionem deuenit, an sensus? Si sensum dicent, quo sensuum comprehensa est? visus? sed colores hic percipit: an tactus: & hic duritiæ & mollitiem, calidum & frigidum, & huiusmodi cetera discernit, quæ nullus nisi qui in summam dementia subiectus est, substantiam dicit: de gustu vero & olfactu, quidnam oportet dicere? quorum sensuum alteri humores alteri vapores obijciuntur. At auditus sonorum & vocum sensus est, quæ nullam ad terram habet affinitatem. Quas ob res reliquum est, ratione ipsos affirmare terrae substantiam inuenisse, qua tandem? quo loco scriptura edita? a quo sanctorum tradita? Quippe qui de rerum creatione differunt, tantum nos docuit, quod in principio fecit Deus caelum & terram: terra autem erat inanis & vacta. Sufficere enim putant ipsum qui eam fecit & exornauit, praedicare: quæ verò substantia eius esset, quasi rem vanam & auditibus inutilem, inquirere neglexit. Quapropter si nec sensus testimonio, nec rationis doctrina, cognitio substantiae illius confirmari potest, unde se dicent comprehensionem ipsius habuisse? Nam quod in ea sensibile est, vel color est, vel magnitudo, vel grauitas, vel leuitas, vel densitas, vel raritas, vel durities, vel mollities, vel frigiditas, vel caliditas, vel humorum qualitates, vel si guræ diuersitas: quarum rerum omnium nihil huiusmodi substantiam dicent, quantum omnia facile affirmare solent. Rursus ratione nullam sapientium & beatorum vlli virorum perspecta est: quis igitur comprehensionis modus relinquatur? Respondeant nobis qui cuncta quae sub pedibus sunt, despicunt: ipsum verò etiam caelum, & omnes intelligibiles potestates pertranscunt: ac ipsi summam substantiam per intellectum coniunguntur. Sed videtur arrogantia omnes hominum morbos superare, ac verè diaboli eos quibus inest, crimine implicare. Qua ex re isti etiam terrae naturam quam calcant quoniam sit nescientes ipsam se ingressos substantiam Dei iactant. Sanctis quidem suis Deus, Abraham, Isaac & Iacob: quorum propter consummatam virtutem, deus nominari quasi quid praecipuum ac decens maiestatem suam voluit, deus Abraham seipsum appellans, & deum Isaac & deum Iacob. Hoc enim mihi nomen est perpetuum inquit. His igitur sanctis nec nomen suum manifestauit deus, nec substantiam suam reuelauit. Ego enim, inquit dominus, visus sum Abraham, Isaac, Iacob, cum sim deus iporum: & nomen meum non manifestaui eis, tanquam videlicet maius quam possit humanus auditus accipere. At Eunomio (vt videtur) non modo nomen, verum etiam ipsam substantiam suam deus ostendit? & rem tam abditam quæ nullis etiam sanctorum patuit, ipse in libris conscribens edit, & publicam temerarie omnibus facit. Et ea quidem quae promissionibus nobis praeparata sunt, omnem cognitionem excedunt humanam: & pax dei omnem mentem superat, ipsam autem substantiam dei non patitur supra omnem intelligentiam & cognitionem hominum esse. Ego verò non solum homines, sed & omnem rationalem naturam vniuersam à comprehensione ipsius existimo. Rationalem autem nunc naturam creatam appellauit. Nam filio soli notus est pater & spiritui sancto. Nullus enim cognouit patrem nisi filius? & spiritus cuncta

cūcta inquit & profunditates dei. Nullus enim, inquit, sciuit quæ hominis sunt, nisi spiritus qui est in ipso: & quæ dei sunt, nullus cognouit nisi spiritus qui est ex deo. Quid ergo præcipuum cognitioni vnigeniti aut sancti spiritus relinquent, si ipsi diuinam substantiam penitus comprehendent? Nec enim potentia bonitatis, sapientia dei speculationem vnigenito attribuentes, proportionatam sibijpsis accommodabunt substantia intelligentiam, cum eius oppositum potius verisimile sit. Ipsam quidem substantiam omnibus præterquam vnigenito & spiritui sancto inuisibilem esse, ab operationibus autem dei nos subleuatos, & per ea quæ facta sunt, factorem intelligentes, de bonitate ipsius ac sapientia admoneri: hoc enim est cognoscibile Dei, quod cunctis hominibus deus manifestauit: nã quæcunque apud theologos de substantia dei conscripta videntur, tropologia quadam vel allegoria ad alias sententias pergunt. Quare si quis subtiliori examine secundum promptiorem sensum nudis insistere literis contendat, ad Iudaicas & aniles fabulas deuolutus, inops perpetuo digna de deo intelligentia confenscet. Præterquam enim quod materiale quandam substantiam dei intelliget, & impius hæc re gentibus coaceruabitur: variam etiam & compositam suspicabitur. Cum enim Propheta ex electro supra lumbos deum esse pernarret: ex igni autem inferiora esse cõflata: qui non ad altiorem intellectum ascendit per ea quæ scripta sunt, sed corporeis inhærens descriptionibus, talem esse substantiam dei & ab Ezechiele persuasus, rursus ignem esse à Mose audiet, & à dicto Daniele ad alias imaginationes deducetur, & sic non falsos solum, verum etiam inter se repugnantes de litera colligere sensus inuenietur. Quas ob res & hæc substantia indagacionem tanquam impossibilem nobis omittamus: & simplici ac integro Apostoli consilio credamus, qui dicit: Credere enim primū oportet quod sit Deus, & quod sit ipsum quærentibus remunerator. Non enim si inquirimus quid sit, sed si illum esse confitemur, salutem nobis præparat. Verum quoniam neque intelligibilis neque effabilis naturæ hominis omnino substantia dei demonstrata est: reliquum est de inaccessibilitate ipsa quid sit, & quo pacto in deo inspicatur, breui percurrere. Inuenimus igitur hæc cogitantes quod non ex inuestigatione qua quid sit inquirimus, ingeniti nobis substantia occurrit, sed potius (vt quasi coactus hoc dicam verbum) ex ea qua inquirimus, quomodo sit. Cum enim intellectus noster quæreret, num Deus omnium superiorem aliam causam habeat, nec vllam posset adinuenire, quod sine principio sit vita eius ingenitum appellauit. Quemadmodum enim cum de hominibus ratiocinamur, & hunc ab hoc natum esse dicimus: non quid sit, sed vnde natus sit enarramus: sic & in Deo vox ingeniti non quid sit, sed non esse ab alio ipsum, significat. Verum quod dico, hoc modo fiet magis perspicuum. Euangelista Lucas secundum carnem genealogiam Dei & saluatoris nostri Iesu Christi exponens, & ab vltimis ad primos rediens: incipit quidem à Ioseph, & cum Heli, Heli autem Mathar fuisse dicit, atque hoc pacto per resolutionem ad Adam tandem narrationem deducit. Et cū de supremis dixisset

Seth esse ab Adam, Adam verò à deo, ascensus cursum hic terminauit: nec substantias eorum significat, quos generationem vniscuiusque narrando enūmerauit: sed origines proximas, vnde quilibet natus sit exposuit. Quemadmodum igitur ille dixit, quod Adam ex Deo sit, si hic, nos è nobis ipsis quæreremus, Deus verò ex quo est? nõne præ manibus erit cuiuslibet respondere, quod à nullo sit? Quod verò à nullo est, sine principio est: & quod sine principio est, id ingenitum est. Quod sicut in hominibus non erat substantia ex alio esse: sic neque in Deo id ipsum quod est ingenitum, substantiam dicere possumus quod idem est, atque ex nullo esse. Qui verò id ipsum quod est sine principio esse substantiam dicit, simile illi facit, vt si quis interrogatus quænam Adam substantia & quæ natura eius fuerit, respondeat hanc eius fuisse substantiam, quod non viri ac mulieris conuentu, sed diuina manu formatus sit. Atqui non quo pacto productus sit interrogaris (quispiam obijciat) sed ipsum eius materiale subiectum, à cuius cogitatione propter huiusmodi responsionem longius abssum. Quod & nobis accidit, cum ex hac ingeniti voce, quomodo deus sit, magis quam quid sit natura eius doceamur. Omnino autem si quis velit vera esse quæ à nobis dicuntur, penitus perdiscere, seipsum examinet, cum eorū aliquid quæ in Deo sunt voluerit intelligere, quoniam pacto in ingeniti significacionem ingrediatur. Ego enim video quemadmodum cum in futura secula mentem producimur, interminabilem eum appellamus, qui nullo termino vitam habet terminatam: Sic & cum ad superiora secula cogitatione conscendimus, tanquam in effusum pelagus in infinita Dei vitam deducti, cum nullam originem vnde sit capere possimus, sed vltra omne quod intelleximus excedere, Dei vitam inspicimus, eo quod est sine principio vita eius, ingenitū ipsum nuncupamus. Hic enim sensus ingeniti vocis est, non habere aliunde substantia suæ principium. At Eunomius quoniam in deo omnium solo ingenitum inspicitur, facinorosissime illud ad vnigeniti blasphemiam rapuit. Quid enim progrediens ait? E v n o m. Ingenitus autem cum sit, vt demonstratione iam præcedenti patuit, nunquam ita generationem suscipiet, vt cum nato naturam suam comunicet, sed omnem vtique participationem ac comparationem ad genitum fugiat. BASIL. O impudentem blasphemiam atque nequissimam? O abditam fraudem? O multiplicem malitiam? quàm exacte ex ipso diaboli artificio loquitur? cum enim dissimilem deo ac patri vnigenitum filium & deum velit ostendere, patris ac filij nomen silentio tradit, atque de ingenito ac genito solum differit: ita salutaris occultat fidei nomina, & nuda tradit dogmata blasphemiam: vt impietate in rebus * versata, cum ad personas progressio fiat, nihil ipse improbe dixisse videatur, sed orationis vi iam præparatam habeat blasphemiam. Ingenitus autem cum sit (ait): effugit vtique omnem participationem ac comparationem ad genitum. Non dixit pater ad filium, sed ingenitus ad genitum. Vnum igitur tale est astute sibi excogitatum: alterum autem quale sit considerate. Ingenitus verò cum sit, inquit, nunquam generatione suscipiet

Vel nuda
sã.

Filius imago
patris.
In forma
esse Dei
serui.

suscipiet, cui addit, vt cum genito naturam suam comunicet. Quod dicit, nunquam suscipiet generationem, duplicem habet sensum, alterū quod eius naturæ nunquam accommodabitur passiva generatio, cum impossibile sit ingenitam naturam generari: alterum quod generare nunquam patietur, secundum quem sensum hac voce vsus est, quauis multos confundit, quasi priori sensu dictum. Quod verò quod diximus præparet, liquidò quod infertur ostendit. Nam cum dixisset, nunquam generationem suscipiet, statim subiunxit, vt suam naturam cum genito comunicet, quod ad secundum sensum consequitur, vt scilicet pati non possit Pater fieri, ne propria naturam cum genito comunicet: qua impietate quænam fieri potest perniciosior? Quis vnquam tantam iniquitatem in excelsum locutus est? Ego certe vereor, ne nos quoque cum alienas blasphemias iterum atque iterum repetimus, nostram mentem polluamus, atque ita condemnatione quoque participemus. Sed me consolatur quod in Euangelio est, quoniam & spiritus sanctus Iudæorum, in dominum blasphemiam scriptam posterioribus tradere non recusauit, illorum quasi in status scriptam, cunctis notam faciens blasphemiam, non immaculatæ maiestati vnigeniti aliquam afferens blasphemiam. Quod si nunquam generationem suscipit, vt propriam cum genito naturam deus comunicet, pater non est. Non est autem, sed melius nobis est vt imperfectam relinquamus hanc blasphemiam. Hic enim non suscepit generationem, ille verò nõ comunicauit in genitoris natura. Deinde ipse secū certat, vanam blasphemiam cõsolacione excogitans, non quod quidquid dicat quod ad penitentiam pertineat, sed quod ijs quæ sequuntur certat superare quæ dixerit: quid enim proferre sustinuit? E v n o m. Effugiat vtique cõmunicationem omnem & cõparationem ad genitum. BASIL. At nisi comparatio sit filio ad patrem, nisi communicatio cum genitore, falsi sunt apostoli, falsa Euangelia, ipsa etiam veritas dominus noster Iesus Christus: sed rursus horresco blasphemiam, quam cuique facile est conspiciere. Nam si nullam habet comparationem ad patrem, quomodo dicebat Philippo: Tanto tempore vobiscum sum, & non cognouistis me? Philippe, qui videt me, videt & eum qui me misit. Si enim nullam communicationem, nullam comparationem pater habet ad filium, quomodo in seipso patre ostendit filium? Nec enim perdisimile ac alienum comprehendi potest quod ignoratur, sed ex propinquo propinquum cognoscitur: sicut in impressa figura imprimens character inspicitur, & per imaginem exemplaris habetur cognitio: cum hinc nos conferamus eam quæ est in vtroque similitudinem. Quare hæc vna blasphemiam omnes desepxit voces, quæ à spiritu sancto nobis ad glorificationem vnigeniti tradita sunt: cum & Euangelium doceat, quod hunc pater signauit Deus. Et Apostolus: Qui est imago Dei inuisibilis. Imago non inanimata nec manu fabricata, nec artis & cogitationis opus, sed imago viuens immo verò ipsa vita non in figuræ similitudine, sed in ipsa substantia identitatem retinens. Ego verò id quod dicitur in forma dei esse, æquum ei quod est in substantia Dei esse, assero. Nam sicut formam

serui suscepisse, hominis substantiam dominum suscepisse significat: sic cum in forma Dei esse dicat, diuinæ substantia ipsi profecto attestatur proprietatem. Qui me vidit, inquit, vidit & patrem. At hic alienum ab vnigenito patrem faciens, & penitus rescindens à communitate ipsius, assensum cognitionis qui per ipsum fit quantum in ipso est, abscondit. Quæcunque habet pater, mea sunt, dominus ait: at Eunomius nullam, inquit, communicationem esse patri cum eo qui ex ipso est. Et sicut pater in seipso vitam habet: sic dedit & filio in seipso vitam habere, hoc ab ipso docti sumus Domino: at verò ab Eunomio quid? Nullam esse comparationem genito ad genitorem. Et omnino hac vna voce, imaginis destruit rationem & splendorem, ac characterem subsistentis respuit. Nam nec imaginem eius, cui nihil potest comparari, possibile est intelligere: nec splendorem esse ipsius quæ communicari natura non potest. Eodem igitur iterum atque iterum in artificij genere immoratur, cum ingenito dicat non esse comparationem ad genitum. Non, inquit, patri ad eum qui ex ipso est, vt quam his vocibus inhærentem oppositionem ostenderit, hanc in ipsam substantiam patris & filij transferat. Verum ne, si omnes ipsius persequamur blasphemias, & singula eorum quæ dixit, damnare conemur, longa nimis oratio nobis contextatur, quæcunque manifestam habent impietatem, & à seipsis legentibus patent, præteribimus: quæ verò ratione aliqua opus est redarguere, hæc opponemus. Multis enim modis incommunicabilem filio patris substantiam cum affirmarit, atque vndique, vt putat, absurdū esse ostenderit, hæc adduxit. E v n o m. Nec enim dicere possumus communem quidem vtriusque substantiam esse, ordine verò * & temporis eminentia hunc priorem, illum posteriorē: quoniam certe oportet in omnibus quæ excedunt, aliquam esse excessus causam. Substantia autem Dei, non tempus, non æuum, non ordo cõiunctus est. Nam ordo ordinante posterior est: & nihil eorum quæ Dei sunt, ab alio est ordinatum. Tempus verò stellarum qualis quidam est motus. At stellæ non solū post ingenitam substantiam, cunctasque intelligentias, sed post prima etiã corpora factæ sunt. De quo autem quid oportet dicere: cum aperte scriptura prædicet, ante æuum Deum esse? BASIL. Supposuit primò quod voluit, deinde idonea suæ causæ capiens, & in absurdos sensus seipsum extrudens, necessarium se putat suorum dogmatum tradidisse doctrinam. Ait enim, quod communis sit vtriusque substantia, ordine verò & temporis eminentia hic sit primus, ille autem posterior, dicere non possumus. Si igitur cõmunem substantiam sic intellexit, quasi ex præcedenti materia distributionem ac diuisionem in ea quæ ab ipsa sunt intelligat, talem etiam ipsi sententiam nequaquam suscipimus. Absit, & si qui id dicunt, eos non minus impios ijs, qui patrem filio dissimilem dicunt, censemus. Si verò hoc quis modo communicationem substantia accipiat, vt essentia rationem vnã & eandem in vtriusque inspicat, vt si substantia patris lux subiecto intelligatur, lucem & vnigeniti substantiam profiteatur, & quantumcunque aliquis

ἡὸς τοῦ
ἐν χροῦν
πρὸς τὴν
ἰδέσθαι.

patri attribuat rationem, hanc ipsam & filio accommodet: si quis, inquam, sic communicationē substantiæ capiat, suscipimus: & hoc nostrum esse dogma dicemus. Sic enim & deitas vna, ex substantiæ videlicet ratione, intellecta vnitatem, ut distinctio per numerum sit, & proprietatibus quibus vtrunque designatur: ratione verò deitatis vnitatem inspicitur. Verum cum determinatum sit quo pacto oporteat communicationem substantiæ intelligere, quæ deinceps sequuntur, quam cōiunctionem ad præcedentia possideant inuestigamus. Ordine verò, inquit, & temporis eminentia, ille primus, hic secundus. Cur necesse est, si quibus est substantia communis, ordini ea subijci, & esse tempore posteriora? Nonne potest vna cū sua imagine sine tempore coruscata, Deus omnium ab æterno esse: nec ultra tempora solum, sed æuo etiam omni ipsi coniungi? Nam idcirco splendor dicitur, ut coniunctionem intelligamus: & character substantiæ, ut consubstantialitatem perdiscamus. Verum est ordo hic quidem naturalis, ille verò artificialiosus. Naturalis quidem, ut creaturam qui creatiuis rationibus dispositus est, & numeri dispositio, & causarum ad causata habitudo: cum illud temper profiteamur, ipsius quoque naturæ factorem esse Deum, & creatorem. Artificialiosus autem & excogitatus, sicut in ijs cōstruuntur, in disciplinis etiā ac dignitatibus alijque huiusmodi. Horum primum cum occultas ait Eunomius, secundi ordinis mentionem fecit. Ait enim non oportere dicere ordinem esse in deo, quoniam ordo ordinante posterior est. Illud verò aut non conspexit, aut volens prudensque occultuit, quoddam videlicet ordinis esse genus, non nostrā constitutionem positionem, sed ipsius naturæ vi consequens, ut igni ad lucem quæ ab ipso est. Nam in ijs priorem esse causam dicimus, posteriori verò quod ab ipsa est: non interuallo hæc ab iniuicem disseparantes, sed cogitatione: prius quæ causatum, causam intelligentes. Quoniam igitur pacto rationem habet, ordinem in ijs negare, in quibus est prius & posterior non positione nostra, sed naturali quadam rerum consecutione? Cur igitur in Deo ordinem respuit? Arbitratur, si ostenderit nequaquam aliter prius in Deo intelligi, reliquum se habiturum, in ipsa scilicet substantia excessum demonstrari. Nos autem secundum habitudinem causarum ad ea quæ ex ipsis sunt, patrem filio præponi dicimus: naturæ verò diueritatē nequaquam, neque temporis excessum. Alioquin nec patrem ipsum esse re cōstebimur, cum alienatio substantiæ naturalem respuat coniunctionem. Sed quoniam ad definiendum temporis naturam in omnibus hic sapiens delatus est, hinc etiam quæ firma, quam circumspectus sit mens eius, cōsideremus. Tempus ergo dicit, qualem quendam stellarum motum, solis scilicet ac lunæ, reliquarumque, quibus vis inest qua per se ipsas moueantur. Quod igitur à creatione cæli ac terræ, ad stellarum vique productionem fuerat interuallum? quidnam fuisse in meteororum hic scientia peritus enuntiat? Qui enim mundi constructionem virtute spiritus conscripsit, quarto die illa magna luminaria & reliquas stellas asserit productas. Quare tempus in illis diebus non erat, si quidem stellæ nondum mouebantur. Quo

Pater quomodo filio prior.

A

B

C

enim pacto moueri poterant, quæ factæ nondum erant? Rursus quando cum Gabaonitis Iesus Naue bellum gerebat, quando sol mandato ligatus stabat immobilis, & in suo loco luna morabatur, tempus tunc non erat? Quid igitur interuallum illius diei nominabimus? quæ appellationem excogitabis? Nam si natura temporis deficit, æuum videlicet pro eo dices intercessisse: sed æuum partem diei appellare, omnem excessum amentiam superat. Verum ut videtur & magna ingenij vi diem ac noctem, quasi stellarum motu putat fieri, & has esse partes temporis: quare & tempus stellarum qualem motum censuit, nec id ipsum sentiens quod dicit. Non enim qualem, sed si stellarum motus est, quantum potius erat dicendum. Quis vero sic omnino puer est mente, ut ignoret dies, menses, horas, annos, mensuras temporis esse non partes: tempus autem, quod mundo coextenditur spatium, quo motus omnis, siue stellarum siue animalium ceterarumque rerum mobilium mensuratur, & quo velocius atque tardius aliud alio dicimus? velocius quidem, quod plus spatij minore in tempore pertransit: ac tardius, quod maiore tempore per minus spatij mouetur. Eunomius vero quoniam in tempore stellæ mouentur, tempus ab eis creari iudicauit. Quod si ita est, secundum hæc sapientissimi huius viri rationem, quoniam & papilionum in tempore mouetur, diffiniemus tempus quendam esse papilionum motum. Non enim ab hac ratione, quæ ab eo dicta est differt, nisi forte dignitate verborum. Sed hæc huiusmodi: vos quæ sequuntur cōsiderate. E V N. Atqui, dicit, nec ut qualitas aut moles aut quantitas in substantia dei poterit inherere. Liberum enim ab omni cōpositione deum esse necesse est. Quod si horum aut talium nihil vnquam piè cōplicatum intelligere cū substantia dei possumus, quænam amplius ratio dabit, ad ingenitam substantiam eam quæ genita est cōferre? cum ea quæ secundum substantiam est similitudo, aut comparatio, aut cōmunicatio, nullum excessum vel differentiam relinquat: æqualitatem verò palam faciat, & cum æqualitate simul ipsum quoque ingenitum ostendat, qui assimilatur vel comparatur. Nullus autem sic stolidus est, sic ad impietatem audax, ut cum ipse dominus palam edixerit: Pater qui me misit maior me est: æqualem patri filium audeat prædicare? Et rursus post pauca. Verum qui deus omnium, ingenitus est & incomparabilis. B A S I L. Pluribus omisissis dicta, ut arbitrator, sufficiunt. Cum ad perniciosos sermones tendit, nonnulla quæ ab hominibus concedi possunt solet præmittere, ut eorum perspicuitate & gratia, de reliquis quoque sibi facilius credatur. Nihil, inquit, substantiæ dei, neque ut forma, neque ut magnitudo, neque ut quantitas inherere potest: quoniam ab omni cōpositione liberum esse deum necesse est. Ad hunc vsque locum æquus est. In his vero quæ deinceps sequuntur ad seipsum redit. Tanquam enim ex præmissis necessario sequentem blasphemiam coniungit dicens.

E V N O M. Quod si horum nihil vnquam piè cōplicatum intelligere cum substantia dei possumus, quænam amplius dabit ratio, ad ingenitam substantiam eam quæ genita est cōferre. B A S I L. Quam hæc inter se rerum consecutionem habent, si deus

Filius quomodo similis patri.

si deus incompositus est, non posse filium ei similem esse? dic tu mihi, nonne filium quoque pariter dices, nec magnitudinem, nec qualitatem in seipso cōtinere, & ab omni penitus compositione liberum esse? Ego enim ne si insanires quidem ausurum te arbitror, aliud quid affirmare filium esse, quam incorporeum & absque qualitate ac figura, & omnibus ijs, quæ de patre diceret. Cur igitur non pius censes ei qui absque qualitate est, eum qui qualitatem non habet comparare? & eum qui absque quantitate est, ei qui quantitatem non habet, & omnino incompositum incomposito? Hic vero simile quidem ad qualitatem, æquale autem accommodat ad magnitudinem, sed quantitatem si aliquid putat præter magnitudinem esse, ipse clarius explanabit. E V N O M. Idcirco, inquit, nec æqualis nec similis, quoniam nec quætuor est, & absque qualitate est. B A S I L. Ego vero in hoc ipso pono similitudinem, quod sicut pater ab omni compositione liber est, ita & filius simplex omnino & incompositus. Et similitudinem non formarum qualitatis identitate, sed ipsa substantia perspicere arbitror. Nam quibuscunque forma vel figura adiacet, ijs identitate qualitatis inest formarum similitudo: quæ vero sine forma & sine figura natura est, reliquum est ut similitudinem in substantia ipsa, & æqualitatem non in mensura magnitudinis, sed identitate virtutis possideat. Christus, inquit, dei virtus & sapientia, tota enim virtus paterna ipsi videlicet inest. Quare & quæcunque videt patrem facientem, ea & filius similiter facit. E V N O M. Sed similitudo, inquit, quæ secundum substantiam est, nullum comparationis excessum vel distinctionem derelinquens, æqualitatem penitus efficit. B A S I L. Quomodo nullam dicit distinctionem derelinquit, nec saltem eam quæ inest causis, ad ea quæ ex ipsis sunt? ad hæc adducit. E V N O M I V S. Quis autem ita stolidus est vel ad impietatem audax, ut æqualem patri filium prædicet? B A S I L I V S. Dicamus igitur ipsi ad hæc illa prophetica, quod frons mulieris meretricis facta est tibi, impudens facta es erga omnes. Illæ nanque sua probra pudicæ viuentibus ingerunt: & hic eos qui maiestatem vni geniti magnificare cupiunt, amentes & ad impietatem audaces vocat, eisdem rebus offensus, quibus olim & Iudæi exacerbantur, dicentes quod æqualem seipsum facit deo. Et certè (nulli autem mirum quod dicā videatur) magis nescio quo pacto illi videbantur consequentiam rerum prospicere. Grauius enim ferebant, quod deum patrem suum appellabat, ex quo seipsum ratiocinabantur, quod æqualem se deo faceret: quasi necessario consequatur, si patrem habeat deum, deo quoque æqualem esse: hic autem primum in speciem concedens, secundum abnuat, & domini vocem nobis obijcit dicens: Pater meus qui me misit, maior me est. Nec Apostolum dicentem audit: quod non rapinam arbitratus est se esse æqualem deo. Atqui si secundum rationem tuam innascibilitas substantia est: si volebat secundum substantiam excessum ostendere, profectò dixisset, quod ingenitus maior me est: hæc vero vestra ratio est, quod appellatio patris, operationem non substantiam significat. Cum igitur maiorem filio patrem dicitis, operationem opere maiorem

rem dicitis: omnis autem operatio eis per mensuram congruit, quæ ex ipsa facta sunt, & magnitudinem magnorum operum, exigua vero minorum est. Maiorem ergo & patrem hac ratione profiteri, nihil aliud est, quam incommensurabilem operi operationem opinari: & frustra afferere, ad magnitudinem operationis deum motum fuisse, cum non potuerit operationi suæ æquale opus producere. Itaque nobis è duobus alterum necessario decideret: aut enim nomen patris non operationem sed substantiam significabit, quo pacto cauillatoria ipsis similitudine ratio facile delebitur, cum patri filium, & est, operationi similem arbitrentur. Qualem enim voluit, inquit, pater talem & fecit. Quæ etiam ratione, voluntatis imaginem nuncupant. Aut ab hoc sibi cauentes, non dicent maiorem filio esse patrem: quoniam omnis operatio si nihil de foris repugnat, proprio operi commensurabilis est. Verum hæc ad consutationem eius inconstantiam quam in dogmatibus habent, dicta sufficiat. Illud autem cui non est perspicuum, quod maius aut ratione causæ, au virtutis præstantia, aut excellentia dignitatis, aut magnitudinis excessu dicitur? Magnitudine igitur non intelligi maius iste ipse iam in præmissis asseruit, & res ita se habet. Quoniam in magnitudine maius tantum est, quantum minus & amplius: quæ verò incomprehensibilia magnitudine, immo sine magnitudine & ab omni quantitate longè remota sunt, ea quis alterum ad alterum mensurabit? Quorumcunque vero impossibile est comparatio, quo pacto in ipsis id quod excedit cognoscetur? Virtute autem deficiente Christum dei virtutem dicere, valde puerile, & hominum est qui non audiunt domini vocem, dicens: Ego & pater vnum sumus: & vnum pro æqualitate virtutis capientis, ut ab ipsis euangelij verbis demonstrabimus. Cum enim dixisset, quod nullus aliquem eorum qui in me crediderunt, è manu mea rapiet: & quod pater qui mihi dedit, omnibus maior est, è cuius manu nemo quidquam rapiet: adiunxit: Ego & pater vnum sumus. Vnde palam est non aliter pro æqualitate ac identitate virtutis vnum accepisse. Præterea si dei sedes (ut nos quidem credimus) dignitatis nomen est, à dextris determinata filio patris sedes, quidnam aliud quam dignitatis æqualitatem significat? Ad hæc etiam in gloria patris venturus expectatur. Quas ob res reliquum est, ut causæ ratione maius hic capiatur. Nam quoniam à patre origo est filij, hoc maior est pater quod causa est atque origo. Quapropter dominus sic dixit: Pater meus maior me est: ut eo quod pater est, maior esse intelligatur. Patris autem nomen quid aliud ostendit? nonne causam eius qui ex se natus est atque originem? Atqui etiam secundum sapientiam vestram substantia maior aut minor substantia non dicitur. Itaque tum secundum istos, tum secundum veritatem ipsam, nullo pacto excessum in substantia proposita hæc verba significant. Magnitudine vero patrem filio esse maiorem, hic ipse pernegat, cum nullam oportere in deo quantitatem intelligere asserat. Quare nullus alius relinquatur nisi qui à nobis dicitur esse maioris modus, qui est secundum causam atque originem. Verum quænam secundum maius excogitauit

Ego et pater vnum sumus.

Sedes à dextris dei.

Pater quomodo filio maior.

gitavit blasphemiam, talis quædam est. Illud autem admiratione dignum, quod in paucis ad contrarios sermones verbis deuolutus, utpote qui oculis animi cæcitate percussis, repugnantiam eorum cõspicere nequiuit. Quare à deo alienus, à pace dei esse videtur, quam dominus noster ijs qui verè ac syncere in ipsum crediderunt, dimisit, dicens: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, ut non alijs solum, sed etiam sibijpsi repugnet. Nam cum maiorem dixerit deum ac patre vnigenito filio: & eos qui æquales asserunt, quasi ipse hac de re necessarias haberet demonstrationes, insanos appellavit, videte quæ post pauca conscribit. EVNOMIVS. Verum quod deus omnium ingenitus est ac incomparabilis, pluribus omisissis dicta sufficiunt ad demonstrationem. BASILIUS. Quare ab eo quaratur: si incomparabilis deus est, unde excessus eius comprehensus est, cum maius ex comparatione inspiciatur eorum quæ exceduntur? Quomam igitur pacto, & maior est & incomparabilis. Verum ut alienam à substantia dei vnigeniti substantiam posset confirmare, comparationem maioris ad substantiæ diuersitatem suscepit. Rursum ut ad creaturas filium deduceret, incomparabilem esse patrem asseruit. Nouam profectò ac incomparabilem viam ad blasphemandū is cogitavit: qui simulando deum ac patrem extollere, vnigeniti dei deiicit maiestatem: præsertim cum dominus attestetur ac dicat: Qui non honorat filium, non honorat patrem: & qui me contemnit, non me contemnit, sed eum qui misit me. Sed inimicus veritatis, qui hæc eis dicere ac scribere subministravit, illud inspexit: quod si ad intelligentiã eos maiestatis vnigeniti cæcos efficiat, ipsam quoque dei ac patris cognitionem simul ab ipsis auferat: ut & si videantur præstantiam quandam deo ac patri attribuerè, nullum tamen inde commodum consequantur, cum ea via quæ ad ipsum ducit priuati sint. Nam & Iudæi gloriam deo asserere putant, & gentes audire licet magni quid velle de deo dicere: deum tamen ipsos magnificare absq; fide in Christum, per quem ad cognitionem deductio fit, nemo rectè sapiens vnquam putabit.

Incomparabilem igitur deum dicit, ut eo creaturis æqualem filiū esse ostendat, quod pariter abest à maiestate patris. Quæcunque enim æquali exceduntur mensura, ea inter se æqualia esse necesse est. Tantū autem secundum rationem ipsorum, deus ac pater vnigenitum filium excedit, quantum & aliorum singula. Tale nanque incomparabile est, ut ab omnibus pariter distet, & nulli sit accessibile. Quare si æqualiter alijs à patre filius deest, equalis illis est, quibuscum deest, qua blasphemiam quid peius vnquam Iudæi dicerent: quid vero à gentibus audire possumus? Deinde non erubescunt qui dei verbum colere se fingunt, Iudæis ac gentibus iucunda grataq; documenta proponentes. Nam si patri non comparatur filius, ut neque angeli, neque cælum, neque Sol, neque terra, neque animalium quæ in illa sunt, quidquã, aut platarum, quo pacto ad proprias creaturas diuersitatem habebit? aut unde ipsi ad genitorem coniunctio? Ego, inquit, & pater vnum sumus. Iterum enim eius dicti memoriam faciemus. At tu dic mihi, nõ hoc conferentis seipsum verbum est? Quid dixi conferentis, immo vnientis, ut ita dicam & naturæ identitatem hinc cõprobantis? Hic vero incomparabilem esse deū cenlet, & bonitas quidem & dei saluatoris nostri Iesu Christi omnes homines prout capere possumus meditatione & exercitatione bonorum operum, ad similitudinẽ dei omnium perducit his verbis: Sicut perfecti sicut & pater vester qui in cælis est. Hic vero vnigenitum naturali cum patre coniunctione (quantum in ipso est) priuat: quanuis & hæc ratio aduersus istum ipsum detorquebitur. Si enim incomparabilis est pater, qua ex re dissimilitudinis demonstrationes accipiet? Nam si alteram substantiam alteri cõferendo dissimilitudinem inuenisse inquiet, quomodo qui confertur incomparabilis est? Quod si nec initium quidem comparationis habet, unde potuit hanc diuersitatem percipere? Ita videtur, quod malum est, nõ solum bono esse contrarium, verum etiam sibijpsi: à quo liberet nos gratia domini nostri Iesu Christi, quo cum patri gloria cum sancto spiritu nunc & in secula seculorum, Amen.

BASILII MAGNI CÆSARIENSIS EPISCOPI ADVERSVS EVNOMIVM LIBER SECVNDVS, QVOD filius in diuinis non est factura, nec patre duntaxat ratione aliqua posterior.

CVM igitur in ea oratione quam de deo omnium habuit, blasphemias in filiū dei subaffirmauerit, ut potuit, ipsi deinde vnigenito filio linguam immisit. EVNOMIVS. Quid enim, inquit, & vnicus filius, vnigenitus enim: de quo si, ut poteramus, sanctorum voces apposuissemus, quibus filium genituram & facturam prædicant, per diuersitatem nominum substantiæ quoque diuersitatem obten-

ientes, ab omni cura atque negotio liberi essemus. Sed propter eos qui corpoream generationem putantes vniuocationibus cespitant, necesse est forte de his etiam pauca dicere. BASILIUS. Hæc ille. Ego vero si ut de re facta, sic de hac vniuersa oratione oportet excogitare, quo pacto in vanis auditorijs ad meditationem eius quod in re falsa verisimile est, adulescentibus ut declament proponitur: quoniam & pariter illis cuncta adumbratæ pugnatæ similia sunt: ad accusatores

Filius non esse factum.

fatores non constitutos ad pugnam, ad accusationem non prædictam, responsio ad iudices, qui nulli esse videntur, oratio: si sic, inquam, & hæc audire oportet, & ipse hanc inquisitionem omitto, & ceteros admotheo nulla cura dicta eius versare: sed si maiora sunt quæ promittit, & multis suspicari accidit, nonnullam esse apud eum curam veritatis, profectò necesse est prout possumus, singula redarguere. Sed quis inquisitionis modus iustior fiat, quàm ut his documentis quæ à spiritu nobis tradita sunt, orationem conferamus? Si quid illi congruum inueniamus, id suscipiamus: quod vero aduersus illa proficiscitur, id ut nobis inimicum effugiamus. Quare primum illud ostendat, quinam è sanctis genituram & facturam Christum dixerunt? quas scripturæ voces in demonstratione habet? Nam si beati Petri voce in actibus apostolorum perscripta innitur, ubi dicitur: Sciatis omnis domus Israël, quod dominum ipsum & Christum deus fecit, quem vos crucifixistis. Primum nihil ad id quod queritur, habet hoc testimonium. Nam cum promisit ostendere à sanctis dici facturam esse filium, testimonium præbuit de deo & patre, quod fecerit. Nec enim illud dicit licere sibi cum de tantis rebus verba faciat, deductiones quasdam & deriuationes nominum excogitare. Nam si otiosi etiam verbi supplicia in die iudicij patiemur: multo minus, si de tantis rebus quidquam innouamus, sine pœna dimitemur. Et forte illud quidem tãquam congruum deo & patri dici diuina ratione docemur: hoc vero non posse accommodari vnigenito, spiritus sanctus per ea quæ tacuit demonstrauit. Quomam igitur pacto tutum est, hac voce, fecit, traducta, facturam factorem, omnium appellare? Nam si huiuscemodi appellatio idonea ei erat, non fuisset silentio à spiritu tradita. Sed in creaturis quidem inuenimus à verbo, fecit, facturæ appellationem esse traductam: in filio autem dei nequaquam. In principio, inquit, fecit deus cælum & terram. Et rursus: In factis manuarum meditabar. Et inuisibilia eius à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Itaque in quibus oportet hoc nomẽ scriptura suscipiens, in domino nostro & saluatore Iesu Christo, quasi non decens magnitudini maiestatis, obticuit. Et securim quidem, & lapidem angularem, & lapidem offensionis, & petram scandali, ceteraque huiuscemodi, in quibus non multum laudis esse videtur ijs, qui ad significationem nominum non perueniunt, dominũ gloriæ appellare non erubescit: facturam vero nullam omnino nominauit. At iste se ab ipsis recepisse sanctis hoc nomen ait, ut non solum suo tempore præsentis calumnijs persequatur, sed eos etiam sanctos qui olim fuerunt. Verum præterquam quod indecens atque periculosum est audacter huiuscemodi res inuadere, ac à seipso domini nomina transformare: Apostoli etiam sensus non tradit eam filij substantiam, quæ ante secula fuit, de qua nobis in præsentia sermo est: non enim de substantia ipsa dei verbi quod in principio erat apud deum, sed de eo qui seipsum exinaniuit in serui forma, & factus conformis huic corpori humilitatis nostræ, & crucifixus est, ex infirmitate, perspicuè differit. Et hoc vni-

cuique notum est, qui parumper apostolicæ distinctionis intentionem animo voluit, quod nõ theologiam nobis modum tradit, sed dispensationis sermones aperit. Dominum enim, inquit, & Christum deus fecit, hunc Iesum quem vos crucifixistis: hac demonstratiua voce ad humanitatem eius, & id quod visibile est, manifestissimè se conuertit: at hic vocem hanc, fecit, ad generationem vnigeniti quæ à principio fuit transfert: neque illud ipsius faciem confundit, quod dominus non substantiæ est nomen, sed potestatis: quare qui dixit dominum ipsum & Christum deus fecit, rerum omnium principatum & dominatum dicit à patre filio commissum, non de processu eius adesse narrat. Verum hæc paulò post demonstrabimus, cum redarguamus ipsum præter voluntatem spiritus scripturæ asserre testimonia: nunc ad sermonis continuationem pergamus. Quid ergo hoc nomen sibi vult? aut cur nõ facturam factorem omnium appellare conatur? Deprauata seipsum deceptit cauillatione, qui ex diuersitate nominum substantiarum differentiam ostendere putauit. Quis enim mentis compos huic rationi accedat: Quorum nomina diuersa sunt, earum substantias differre necesse est. Nam Petri ac Pauli & omnium hominum etsi diuersæ sint appellationes, tamen vna est substantia omnium. Quapropter & in plurimis inter nos conuenimus, ijs proprietatibus solum quæ circa singula inspiciuntur alius ab alio differentes. Quare appellationes etiam non substantias, sed proprietates quibus singuli designantur significant. Hinc est ut cum Petrum, nomen videlicet hoc audiamus, non substantiam eius intelligamus (di- eo autem substantiam materiale illud subiectum, quod eo nomine nequaquam significatur) sed earum proprietatum quæ circa ipsum inspiciuntur, sensum concipimus. Illico enim per hanc vocem intelligimus Ionam, qui fuit ex Berhsaide, Andreæ fratrem, qui ex piscatore in apostolatus ministerium vocatus est. Qui quoniam fide præstabat, ecclesiæ commissam sibi ædificationem suscepit: quorum omnium nihil substantia est, aut substantia intellectu comprehensa. Nomen itaque hoc characterem quidem nobis Petri circumscribit: ipsam verò substantiam nequaquam subaperit. Rursus cum Pauli nomen audimus, aliarum concursum proprietatum mente concipimus, Tarsensem scilicet Hebræum secundum legem Phariseum, Gamalielis auditorem, ecclesiarum dei ex zelo persecutorem; cum terribili ad cognitionem visu deductus est, qui Apostolus gentium fuit. Hæc enim cuncta vna voce Pauli circumscribuntur. Atqui si verum est contrario modo eorum se habere substantias, quorum nomina diuersa sunt, oporteret certè Paulum & Petrum, & omnino cunctos homines, alterum ab altero alterius esse substantiæ. Verum quoniam nemo ita ignorans est, ita communis omnium naturæ imperitus, ut id dicere animũ inducat, è luto enim ut ego etiam tu formatus es, nihil aliud enim hic sermo quàm identitatem humanæ substantiæ significat. Mentitur itaque qui ex diuersitate nominum diuersitatem substantiæ inferre cauillatur. Nec enim natura rerum nomina sequitur, sed posterius nomina rerum inuenta sunt. Quod

Diuersitate agnominationis substantia diuersitate nõ argueret.

Quod si illud verum esset, oporteret etiam vnam & eandem eorum esse substantiam quorum eadem sunt appellationes. Quam ob rem quia virtute consummati, dei appellatione dignati sunt, consubstantiales deo utique omnium, homines essent. Verum ut hoc dicere furor est perspicuus, sic ille sermo a quali dementia continetur. E dictis ita patet, quod in patre quoque ac filio non significant substantiam nomina, sed proprietates designant. Nullum ergo illa oratio locum habet, quæ commutatione nominum contrarietate substantiæ adducit: sic enim priusquam cetera seipsum deicit. Nam si diuersa sunt factum & genitum, diuersa vnigeniti erunt substantiæ ex diuersitate nominum consecutæ: quod si id dicere dementium est, neque illud eorum est qui mentis sunt compotes: hic autem se simulat infinitas habere demonstrationes, quod apud sanctos viros factura dicitur filius. Verum quasi ad ea quæ sibi proposuit festinans, mentionem ad præsens facere renuit. Est autem & hoc artificiosa verfugia, cum sibi oratio deest, tunc taciturnitatem antepone. Nam si testimonij vmbra haberet, qua vnigenitus factura diceretur, aures nostræ audiendo surdescerent. Deinde inquit, propter eos qui corpoream generationem putantes vniucationibus cespitant, necesse sibi esse de his etiam breuiter dicere. Sed quidnam vetabat scripturæ prius testimonij oratione firmata, ad imbecillium postea emendationem accedere, & quod ex vniucatione fit nocumentum mitigare? si tamen aliquid vnquam quibuldã accidit aut accidet. Quis enim sic omnino carnem habeat mentem, ac diuini sermonis inexpertus est, ut cum audiat diuinam generationem, ad imaginationes deferatur corporeas, in quibus complicatio est viri & mulieris, matricis conceptio, plasmatio, informatio, exactis temporibus foras processio? Quis adeo est pecudum similis, qui cum audiat deum verbum à deo prodire, & adhuc sapientiam ex deo genitam, ad corporis passiones cogitationibus decidat? Verum hæc quoque cum alijs ad probabilitate orationis simulatio ipsi excogitata est, ut commiserationis gratia erga imperitos fratres hunc doctrinæ laborem suscepisse videatur: & corporeos quidem sensus qui ex huiuscemodi appellatione oboriuntur, quasi emendet. Quæ vero, cum creatura filius nominetur, detrimenta sequuntur, ea minime depellit. Atqui si quis dei corpoream esse generationem imaginetur, ipse utique hoc pacto ad materiales etiam factionis modos deductus est. Nec enim partitione quandam & transmutationem ac fluxum genitoris substantiæ à generandi voce imbecillis homo intelliget. Materiam verò de foris ex nihilo allatam, ad constitutionem creaturæ, ut vos dicitis, conspiciari, non conducet. Quam ob rem ergo cogitationum ægritudine ex parte medetur, ac eorum qui corpoream generationem dicunt, curam habet: eos verò qui creaturæ appellatione cespitant, despiciat? Quoniam genitum quidem esse contrarium vidit suæ sententiæ: cum genitum coniunctissimè se habere profectò debeat ac simillimè ad genitorem: factum verò esse, consonum & propugnans suæ causæ. Quoniam alieni, externi, nulloque pacto coniuncti ad facto-

rem sententiam affert, his postea coniuncta hæc dicit. EVNOMI. Genituram ergo secundum scripturarum doctrinam dicimus filium, non aliud esse substantiam intelligentes, aliud autem præter ipsam quod significatur: verum ipsam esse substantiam quæ nomine intelligitur, cum verò nomen ipsum substantiæ congruat.

BASIL. In his etiam veritatem perspicue oppugnat, sibi tamen consona dicit. Nam ut in superiori sermone ingenitum in deo omnium substantiam ipsius determinabat significare: sic nunc genituram substantiam filij significare ait, ut geniti ad ingenitum oppositione, contrario pacto ad patrem habere filium in substantia ipsa ostendat. Propterea propria lege profert verba, quæ contra vsum diuini spiritus sunt, cum genituram filium appellat. Vnde id cœpit: ex qua doctrina? ex quo propheta? à quonam ex apostolis hanc cognominationem audiuit? Ego enim in nullo scripturæ loco hanc vocem inuenio. Atqui non aliunde hic, sed à doctrina spiritus se appellationes has sumpsisse iactat. Nullius enim momenti rem esse putauit, si hominibus negotium faceret: nisi etiam in ipsum spiritum inueheretur. Nam genuisse quidem patrem multis ex locis docemur: genituram verò esse filium nunquam ad hunc vsque diem, audiimus. Puer enim natus est nobis, & filius datus est nobis, & vocatur nomen eius non genitura, sed magni consilij angelus. Atqui si genitura substantiam ipsam significaret, non aliud profectò nomen spiritus nos docuisset, quam illud quo perspicue substantiam eius posset aperire. Et rursum: Petrus ille qui propter veritatis cognitionem beatificatione illa potitus est, non dixit tu es genitura, sed tu es Christus filius Dei viui. Et Paulus, cum vniuersam scripturam suam filij appellatione explisset, nullo tamen in loco inuenitur genituræ fecisse mentionem: quod iste magna confidentia, tanquam si ex diuino id accepisset auditorio, profert. Nec enim hoc etiam in loco ipsi concedendum est, hanc vocem genuit, quæ de patre dicitur, transfiguranti & traducenti genituram filium dei nuncupari. Quoniam non quodcumque consecutione verborum subostenditur, in id facile inilire eum oportet, qui diuino timore castigatus est. Sed cum ijs quæ in scriptura sunt nominibus sit cõtentus, per ea ut decet glorificationem, Deo adimplere debet. Nam si qui ab initio ex Hebræorum lingua in græcam traduxerunt, quædam nomina interpretari ausi non sunt, sed ipsam hebraicam vocem transposuerunt, ut sabaoth, adonai, eloim, & huiuscemodi: nec in diuinis nominibus solum, verum etiam in compluribus alijs hanc reuerentiam adhibuerunt: quam magnum nos decet circa domini nomina timorem habere? Quando igitur illi à seipsis quædam nomina confingere pãsi fuissent, qui nec interpretari quædam confisi sunt, ne incongruis verbis perspicuitatem sententiæ dissolueret? Sed se genuit, inquit, Deus: quomodo non conuenit genituram eum qui natus est, appellare? Quia arduum nobis est nostris ipsum nominibus inuocare, cui largitus est deus nomen supra omne nomen. Filius meus es tu, inquit, ego hodie genui te. Atqui consentaneum erat: magis secundum istorum rationem, propterea

Filius genituram dicitur remenerium est.

In dei generationibus non tamen quædam inuandam.

Marcionem Evangelij deprauantem.

propterea quod genitus est, genituram appellari, non filium: sed dictum non est. Quare oportet, si quis ante oculos habeat Christi iudicium, cum sciat quàm periculosum sit substrahere quidquam aut addere ijs, quæ à spiritu tradita sunt, non committi per seipsum quidquam innouare, sed in ijs quæ à sanctis prædicta sunt acquiescere. Quod igitur nec communis consuetudo, nec scripturarum vñsus suscepit, id audere quomodo non summæ superbix est? Quis enim pater aut mater benigno ac placido cum sit erga eum quem genuit affectu, volet illum magis vocare genituram quàm filium aut natum? Nate enim, inquit, vade in vineam. Et albi: Deus providebit sibi vicimam holocausti nate mi. Et rursum Isaac inquit, quis tu es nate? Et, Fili noli despiciere doctrinam domini. Et, filius sapiens lætificat patrem. Et similia. Nullo autem in loco quisquam genituram eum qui ex se est, dixisse demonstratur. Cuius causæ liquido patet. Filius enim & natus animatorum sunt nomina: genitura verò nõ semper. Potest enim etiam in ipsum spiritum figuratum sit, ab ortu eiectum, genitura nominari: quod nati appellatione dignum non est. Præterea fructus terræ, genituras & genimina, non nato appellamus. Non enim bibam, inquit, de genimine vitis huius. Raro verò inuenimus hanc in animatis appellationem assumptam: & sicubi dicta est, de his animalibus dicitur, quæ improbata in imaginem prauitatis assumuntur. Serpentes enim, inquit, genimina viperarum. Quæ ex re, ut opinor, & communis consuetudo huiuscemodi appellationem spreuit, & diuina scriptura præcipue in vnigenito dei recusare videtur. Nati etiam appellationem, quoniam valde humanitus dici videtur, non suscepit. Ostendit autem id Apostolus, qui dominum sursum atque deorsum & vbi que filium appellans, & alijs ipsum nominibus glorificans, primogenitum, imaginem, splendorem, geniminis ac genituræ appellationem cui-tauit. Quod si iste contendit, vel eorum aliquis qui huius orationem defendunt, ostendat, & hæc omnia ipsi debere concedemus. Verum nisi impium Marcionem imitatus alia è diuinis sermonibus tollat, alia inscribat, nequaquam inueniet. At geniminis siue genituræ vox, hoc pacto à communi consuetudine, & à scripturarum aliena demonstrata est. Nunc verò videamus si de ipsa substantia filij hoc nomen prædicari possibile sit. Nam ipse dicit. EVNOMIVS. Impossibile est aliud quid esse substantiam intelligere, & aliud præter eam quod significatur. Verum ipsam ait esse substantiam quam nomen significat, cum appellatio verè ipsam ostendit substantiam. BASILIVS. Digna profectò iudicibus, quos fidos induxisti, hæc tua sunt dogmata. Nam sic ut in somniorum foro, vel ebriorum cõcione vbi nullus audiat aut intelligat quæ dicuntur: ita cum sufficere putes, pro omni probatione quod ipse dixeris, magna cum licentia lege quasi sancis quodcumque volueris. Quis enim nescit quæcumque nomina absolute ac per se profertur, hæc esse significatiua rerum subiectarum: quæcumque verò ad alia dicuntur, hæc ad ea quæ dicuntur, habitudinem solù ostendere? Nam homo quidem, exempli causâ, & equus & bos,

ipsum quod nominatur, quodlibet horum ostendit: filius autem, aut seruus, aut amicus, solam cõiunctionem ad cõnexum nomen significat. Quare qui genimen aut genituram audit, non ad substantiam quandam mentem confert: sed cum alio id esse iunctum intelligit: nam genimen, cuiusdã genimen dicitur. Quod igitur nullius substantiæ sensum efficit, sed solam habitudine ad aliud affert, id si quis substantiam esse confirmat, quopacto summæ amentix non condemnabitur? Atqui paulò superius à nobis declaratum est absolute etiam nomina, etsi maximè videantur subiectum quidquam significare, non tamen substantiam ipsam ostendere, sed circa substantiam proprietates quasdam describere. Verum hic sapientissimus, qui vanis in artibus totam vitam consumpsit, non erubescit dicere ipsam vnigeniti substantiam geniminis nomen significare. Quod quàm absurdum sit, quæso animaduerte. Si enim substantia genitura est, & è conuerso, quod genitura id substantia, omnia genita consubstantialia inter se erunt. Ex qua ratione id eueniet, ut omnium creator eandem cum omnibus generatis habere substantiam ostendatur. Nec enim in filio solum substantiam dicit genituram significare, in reliquis verò quæ generatione comunicat, non eundem amplius sensum possidere: aut dicat claram quandam causam cui contradicere nequeat: quod eadem appellatio nõ pariter habeat in omnibus eandem potestatem. Sed non poterit: quamcunque enim genituræ rationem excogitabit, hæc omnibus similiter genitis accommodabitur. Quod ita esse, cuiuslibet auditoris intellectus maximum signum est. Vnusquisque enim cum hunc ab illo natum esse audit, seipsum interroget, quem animo sensum concipiat. An quod genitus, eius qui genuit substantia sit? an hoc dicere ridiculum, illud verissimum quod ab eo generatione ad esse productus sit? Pariter igitur id & in vnigenito, & in quouis generatorum dicere conueniet. Et nullus (quoniam habitudo communis est dignitatem vnigeniti deprimi putet. Non enim in eo quod est ad aliquid quodammodo se habere, differt ab alijs filiis, sed in proprietate substantiæ excellentia Dei ad mortaliam perspicitur. Sed attendite ad quod inconueniens ratio istorum adducat. Si genitura alterius dicitur genitura, veluti & communis consuetudo confirmat, ut nullus vnquam contradicet: hoc autem ipsum substantiam, secundum rationem istorum significat: illius erit substantia cuius genitura dicitur: qua ex consecutione rerum sequitur, non vnigeniti substantiam genituræ appellationem significare, quod iste violenter dicit, sed ipsius Dei omnium. Si enim non licet, aliud esse substantiam intelligere, & aliud genituram præter ipsam idem est substantiam dicere & genituram. At filius dei genitura est, Dei ergo substantia erit, si genitura substantiam significat. Et sic genitura, ex ratione istius, ingeniti substantia ostendatur. Quod si ridiculum est quod sequitur, qui antecedentia posuit, is decoris notam subeat. Videtur enim oratio, nescio quomodo, cum semel extra veritatem deducta sit, ad multiplicia periculosaque inconuenientia per quandam seductionis consecutionem efferri. Verum hæc præludia

præcludia quædam sunt, & præparationes blasphemiarum. Caput autem mali in sequentibus affert, dicens. **EVNOMIVS.** Substantiam filij natam quidem esse, cum non esset ante substantiam suam: esse verò natam ante omnia patris voluntate. **BASIL.** Eadem adhuc adhibet artificia, de substantia nobis filij differit, quasi de alio, non de ipso filio differat, quo pacto auditum ad suscipiendam blasphemiam pertingat, cum non aperte dicat, natum esse à nihilo filium, sed substantiam eius natam esse, cum non esset. Dic, ante quas res ipsa non erat? Videtis cauillationem, ipsam ipsi comparat, vt tolerabilia dicere omnibus videatur. Non ante secula dicit ipsam non fuisse, neque simpliciter non fuisse, sed antequam ipsa esset. Age verò dic, patris ne essentiam antiquiorem asseris propria eiusdem substantiæ? Nam si non subijcit temporibus substantiã filij, neque prius hac ratione intelligit, inanis & otiosa hæc ei est ratio, quare nec vlla responsione digna est. Attamen nõ minus & de Deo omnium dici poterit, si quis ad patrem hanc vanitatem transferre voluerit: eiusdem enim amentia est, si quis Deum ante suã substantiam non esse dicat, & si ante ipsum fuisse asserat. Quod si temporaliter & prius illud de substantia filij accipit, & à nihilo essentiam eius, immo primum ipsum filium (nihil enim refert quantum ad rem, hoc vel illo dicere modo) posteriorem quam tempora ponet: vel si quis ita velit, quàm secula, seculorum creatorem. Deinde suas blasphemias persequens, patrem etiam asserit, non fuisse patrem à principio, sed postea factũ esse. Atqui si bonum, si pulchrum est diuinæ beatitudini patrem esse, quomodo ergo à principio quod dicebat, ipsi non aderat? At enim melioris ignoratione, aut impotentia hunc fuisse defectũ ratiocinabuntur. Ignoracione quidem, si postea quod est melius adinuenit: Impotentia verò si sciens atque intelligens, quod optimum est assequi non poterat. Sed si (quod nefas est dicere) nõ est ei bonum patrem esse, cuius gratia commutatus peius elegit? Conuertatur in aduersarios hæc blasphemiam. Nam Deus omnium ex infinito pater est, nec incepit pater esse. Nam neque defectu virtutis, ne expleret voluntatem detinebatur: nec quãdam seculorum periodos expectabat, vt sicut in hominibus & reliquis animalibus creatis perfectione, ad gignendum virtute pronouiente, quod voluit assequeretur. Infani enim est hæc & excogitare, & dicere: sed æternitati suæ, coæternam, vt ita dicam, habet paternitatem. Quamobrem & filius cum ante secula sit & semper sit, nunquam esse incepit: sed ex quo pater est, & filius est. Et illico cum quis patris cogitationem capit, filij etiam incurrit. Nam pater filij videlicet pater. Patris igitur origo nulla, origo verò filij pater: inter hos autem nihil.

C Quomodo igitur non erat à principio (nam hoc est, illud ante suam substantiam quod per cauillationem ab istis dicitur) is ante quem nihil intelligitur, nisi pater, à quo & esse habet, non per interuallum superiore, sed pro causa præordinato. Si ergo æterna coniunctio filij ad patrem & Deum ostenditur: cum nostra cogitatio à filio *haud per vllum vacuum ad patrem tendat, sed absque interuallo patri filium cõiugat, qui nullo

Patrem ab æterno fuisse patrem.

Filiũ à nõ esse ad esse productum

* si uult esse xpius.

medio disseparatur: quem aditum relinquit perniciosã blasphemiam eorum, qui dicunt à non esse ipsum ad esse productum? Ad hæc mirari esset dignum de tanta ipsorum dementia, quod non intelligunt se, cum ex non esse dicunt filium, nõ patre solum posteriorem ostendentes, sed ea quoque qua vnigenitum à patre disseparant. Nam necesse est, si quid est inter patrem & filium, id antiquius esse ipsa quoque productione filij. Quid igitur hoc esse poterit? quidnã aliud quàm æuũ, vel tempus? Qui enim superiorem patris vitam, vnigeniti vita intelligit, qua re alia quam æui, vel quorundam temporum spatio mensurans, excessum inuenisse dicitur? Quod si verum est, falsa scriptura est, quæ dicit per ipsum esse factũ æuum & secula, & quæ docet omnia esse facta per ipsum: cum pateat, in omnibus æuum ac secula etiam comprehendi. Quod si non negare se dicent ante secula filium natum esse, non lateat eos quod oratione dant, id reuera ab ipsis tolli. Interrogabimus enim eos, qui à non esse producant vnigeniti substantiam, quando non erat, vt dicitis, quod illud erat interuallum? quam illi interuallo appellationem excogitatis? Nam communis consuetudo, aut temporibus, aut æuo, vel seculis omne spatiũ subijcit. Nam quod in sensibilibus est tempus, id in supernaturalibus natura æui dicitur. Isti vero dicant, si quid tertium ex sapientia sua excogitarunt. Dum vero tacent, haud ignorẽt se substantiã vnigeniti seculis postponere. Si enim fuit, quod spatiũ antiquius filio, vitæ patris coextensum, horum alterum fuisse perspicuũ est. Sed nec est, nec erit antiquior sensus vnigeniti substantia: omni enim re quæ antiquitatis ratione potest excogitari, superior substantia dei verbi, quod in principio erat apud deum, inuenietur. Nam etiam si seipsam imaginationibus mens infinitis & conformationibus rerũ quæ nullam habent substantiam, se immittens quæ non sunt excogitet: nullam tamen viam inueniet, qua vnigeniti principio se poterit antepone, & inferiorem proprio motu vitam eius relinquere, qui per se vita est, & excogitatione propria dei verbi initium superare, & secula suspicari ab ipso deo seculorum fuisse. At vero cum debitam vnigeniti substantiam auferat, animaduertite, quibus verbis etiam proficit. **EVNOM.** Est autẽ substantia filij, inquit, ante omnia nata patris voluntate. **BASIL.** Id magnũ attribuit filio, quod antiquior sit creaturis, & ante ea quæ ipse fecerit. Opinatur enim sufficere ad gloriam creatori omnium, quod ante proprias creaturas collocetur. Nam cum, quantum in ipso est, à dei ac patris cõiunctione ipsum alienarit, in præponendo creaturis gloriam ei attestatur: deinde blasphemiam ad summam effrens turpitudinem, inuitabili nos syllogismorum necessitate, vt putat, circumsepsit. **EVNOM.** Aut enim iam existentem, inquit, pater genuit filium, aut non existentem: quod si non existentem, nemo me, inquit, temeritatis incuset: at si existentem, non absurditatem solum & blasphemiam, verumeriam & stoliditatem omnem hic sermo excedit: qui enim est, generatione non indiget. **BASIL.** Hæc est illa diuulgata cauillatio ab alijs olim adinuenta: nunc vero impudicis istorum, & turpissimis linguis consummata atque perfecta.

In principio erat verbum.

ta. Verum nos illud primum auditores admonemus, hunc illum esse, qui quoniam multi ex ignorantia humanitus generationem filij acciperent, necessitate in hos sermones compulsus sit, hunc illum esse qui è corporeo sensu ad spirituale speculationem indostas animas reuocet. Qui quoniam animalia non existentia prius, nascuntur potest: & quod hodie natum est, heri non fuit: hunc ipsum sensum ad vnigeniti traducit substantiam. Et quoniam natus est, inquit, ante generationem non erat. Sic magnificè diuinam nobis vnigeniti generationem enarrat, & his rationibus fratrum infirmitati medetur: dignissimus omnium in quæ prouerbum illud dicatur, Medice cura te ipsum. Nos vero quam ei in hoc animi languore mitigationem afferemus, nisi eam quæ à spiritu sancto per beatum Ioannem nobis prædicta est: In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum? Nec enim principio possibile est antiquius quid excogitare: non esset enim principium, si quid ante se haberet superius: neque quod erat, cogitatione transgressos ad id quod non erat ascendere: contemnere enim est quod erat, si quod non erat excogites. Nam si eorum esset principium, quæ dicuntur ad aliud, vt principium sapientia in principium viæ bonæ, & in principio fecit deus: forte possemus eius qui tali principio constitutus est, generatione cogitando excedere. Verum quoniam id principij significatum absolutum, ac sine relatione supremam naturam significat: quomodo non deridendus is est, qui vltra hoc principium cogitatione circũuagatur, & id suis imaginationibus excedere conatur. Pariter autem extenditur verbum erat, cum insuperabili hoc principio: non enim eam quæ in tempore est substantiam verbum hoc, erat, significat: sicut homo erat in regione Hus, & homo erat de Ramathaim, & terra erat inuisibilis: sed ipse nobis euangelista in alio sermone huius verbi erat, significatum ostendit, dicens. Quis est, & qui erat omnipotens? Quale enim illud est, tale est & hoc erat, sempiternum pariter & nullo tempore obnoxium. Qui vero non existentem eum dicit, qui à principio est, nec sensum principij custodit, nec ipsi in principio substantiam vnigeniti coniungit. Nihil enim excogitari potest principio antiquius, & esse dei verbi, inseparabile est à principio. Quare quantumcunque volueris inutili mentis inquisitione retrocurrere, pertransire tamẽ quod erat, & vltra illud ferri cogitationibus non poteris. Verum è contrario, iste à nobis quoque interrogetur, vtrum à principio verbum erat apud deum, an postea accessit? Nam si erat, prohibe linguam tuam à malo, ab ea scilicet blasphemiam quod non erat. Sed si, quod fas dicere non est, commodius me est tuis ad te verbis vti, quod non blasphemiam solum, sed omnis stoliditatis excessum habet, homines scilicet sermonum spiritus rationem quærere: & discipulum euangelij se profiteri, in euangelium autem ipsum insurgere. Aduerte igitur quàm diligenter, quàm aperte diuinæ voces generationi filij, quæ fuit ante secula, attestantur. Nam quoniam Matthæus quidem generationis secundum carnem interpret factus est, vt ipse ait: Liber generationis Iesu Christi filij Dauid. Marcus autem Ioan-

nis prædicationem, initium euangelij fecit, dicens: Initium euangelij Iesu Christi: sicut scriptum est in Esaia propheta: Vox clamantis in deserto: Lucas vero & ipse per corporalia initia ad diuinitatis doctrinam accessit: necessario euangelista Ioannes cum vltimus ad scribendũ venisset, super omne sensibile ac tempus quod sensibilia sequitur, mentẽ extollens immo virtute spiritus eleuatus, ad ipsum accessit, qui vltra omnia est, quasi testimonium etiam ipse perhibens, quod & si secundum carnem Christum cognouimus, attamẽ nunc non adhuc cognoscimus. Id enim principium capiens, & corporeos omnes, atque temporales sensus inferiores theologia sua relinquens, per magnificentiam cognitionis præcedentem aliorum prædicationem superauit. Non ex Maria, inquit, principium, nec ab his temporibus, Sed quid? In principio erat, verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Sic substantiam æternam, impassibilem, generationem connaturalem ad patrem, magnificentiam naturæ, omnia hæc paucis verbis concepit, & additione verbi erat, re duxit in principium, ora eorum quasi claudens, qui quod non erat blasphemant, & longè antè, huiuscemodi cauillationum aditũ succidens: deinde per theologiam, quasi perspicuam descriptionem naturæ vnigeniti, conformata quasi iam cognoscentibus hac voce ostendit, dicens: Hic erat in principio apud deũ. Rursus hic huius verbi, erat, additione, æternitati paternæ vnigeniti generatione cõiunxit. Et rursus: Vita erat, & vita erat lux hominum, & erat lux vera. Sed quãuis ita vndiq; oratio æternitatis additionibus tuta sit, omnia tamen hic depellens spiritus testimonia, nec audire videtur Ioannem, ita crebro nobis verbũ erat in clamantem: Non existens, inquit, prius, postea ergo natus est. Quod si non erat, vt dicit is, in principio, quam clariorem pugnam ostendit aliquis contra euangelij voces, quibus credidimus. Illud vero cui mentis compoti non videbitur, quemadmodum oculus cum luminata loca exierit, ac in obscurã incidit, propter priuationem luminis videre definit: sic intellectus, si extra id quod est, imaginationibus compellatur, cum veritas quasi lux eum derelinquat, confusus, & insipientis ab intelligendo definit. Nec igitur oculus, si lux non est, visu vti poterit: nec intellectus ab vnigeniti sensu diductus, officio intelligendi vtetur. Nam casus à veritate mentis, visus priuatio & cecitas est. Quare vana omnino est illa mens, & inflata nihil intelligit, quæ vnigenito antiquiora se concepisse opinatur. Sicut si acumen visus ei oculo aliquis attestetur, qui ad tenebras inspicit. In lumine enim, inquit, tuo videbimus lucẽ. Qui vero intellexisse dicit, quando nondum erat lumen, similis ijs est, qui in sensu phrenetico quæ nõ adsunt videre se imaginantur. Nam quæ filium excidunt, non intelliguntur. Quoniam quod est oculo sensibile lumen, hoc animæ deus verbũ. Erat enim, inquit, lux vera, quæ illuminat omnẽ hominem venientem in hunc mundum. Non illuminata igitur anima nihil intelligere potest. Quomodo igitur vltra generationem luminis quidquam comprehendetur? sed oportet, vt arbitror, eos qui aliquid curant de veritate, corporeas similitudines omittere, ne cogitationes de deo imagin-

Processio-
nis filij si-
mile.

Imago splē-
dor, sapiē-
tia dei &
quomodo
de filio ac-
cipienda.

ginatione materiali contaminent: sed à spiritu san-
cto traditam nobis theologiam imitentur, ac pro
ijs interrogationibus que nil ab insolubilibus de-
sunt, cum ad vtranque partem periculum ostend-
ant, dignam de deo generationem intelligere,
imparsibilem, impertibilem, indiuisibilem, si-
ne tempore, instar resplendentis à luce radij, ad
diuinam generationem ductos. Intelligere au-
tem imaginem inuisibilis dei, nec secundum arti-
ficiosas has imagines ad exemplar postea labo-
ratam, sed existentem & consubstantem cum
prototipo qui ipsi substantiam dedit. Idemque
cum archetypo existentem, nec imitatione figu-
ratam, sed tanquam sigillo aliquo tota patris na-
tura filio impressa: aut si vis, qualis artium sit
constitutio, tota ex docentibus in discipulos im-
missa, cum nihil desit docentibus, & perfectio
adsit ijs qui didicerunt. Vel id quidem non ita
congruum ad similitudinem propter temporis
spatium: Illud commodius, qualis est intelle-
ctionis natura motibus mentis sine tempore cō-
stituta. Et nullus orationem hanc mihi carpat, si
quid exemplorum non penitus proposito conue-
nit. Nec enim possibile, parua & vilia diuinis at-
que æternis ad vnguem accommodari: nisi in
quantum dissimulationem eorum redarguunt,
qui imparsibilem generationem non possunt me-
te concipere. Imago vero dictus est filius, & est
imago genita: & splendor maiestatis dei, & sapiē-
tia, & virtus, & iustitia dei, non vt habitus, neque
vt aptitudo, sed viua substantia & operas, ac splē-
dor maiestatis dei. Quapropter & totum in seip-
so patrem ostendit, ex tota eius maiestate resplē-
dens. Quam absurdum est ergo dicere, maiesta-
tem dei non habere splendorem vel sapientiam
dei, & non vnā cum deo semper fuisse. Sed si erat,
inquit, non natus est. Respondemus ergo im-
mo quoniam natus est, erat, non innascibile ha-
bens quod est: ens vero semper & coexistens
patri, à quo etiam habet substantiæ causam.
Quando igitur ad esse à patre productus est? Ex
quo pater fuit. Sed ab æterno, inquit, pater: ab
æterno ergo & filius, per generationem innasci-
bilitati patris coniunctus. Quod autem non no-
stra sit hæc ratio, ipsas sancti spiritus voces ipsi in
testimonium præbebimus, ac de euangelio qui-
dem sumemus: In principio erat verbum. A Plal-
mista vero vt à persona patris dictum: Ab vtero
ante luciferum genui te: & vtraque componen-
tes dicemus, & erat & natus est. Sed verbum illud
genui, causam ex qua effendi principium habet:
verbum autem erat, intemporalem eius & æter-
nam subsistentiam significat. Eunomius vero pro
fraude sua certans ad inconueniens orationem se
adducere putat. EVNOM. Si enim, inquit, ante
suam generationem filius erat. BASIL. At id
quod dicit ante generationem, ò inanis tu, vel nul-
lo modo subsistit, & cogitationis est figmentum
nullo subiecto inhaerentis. Sed cur amētibus con-
tradendum est? vel si ad aliquid eorum quæ sunt
tendit, ad aui quoque sententiam inducetur. Ve-
rum quoniam secula omnia cū filij creatura sunt,
infra generationem vnigeniti intelliguntur. Ina-
nis est qui antiquius quid subsistentia filij querit:
nihil enim alienus querit, quam si de patre qua-
reret, vtrum ante suam subsistentiam fuerit an

non. Quemadmodum enim stultum esset, eo qui
sine principio & ingenitus est, quidquam superi-
quære: sic si quis cum de filio si ab æterno si-
mul cum patre est, & nihil inter se habet & ge-
nitorem, temporales facit prioris interrogatio-
nes, æqualis amentia est. Nam simile est, si quis
interroget quid futurum sit post obitum immor-
talis: & si quis querat, quid erat ante genera-
tionem æterni. Hi vero quoniam proprietates pa-
tris, quæ est sine principio, etiam æterna appel-
latur, idem sine principio esse & æternum cen-
sent. Et quoniam filius non est ingenitus, non esse
æternum profitentur. Hæc autem re ipsa pluri-
mum distant. Nam ingenitum quidem, quod nec
sui originem, nec essendi causam habeat. Aeter-
num vero dicitur, quod omni tempore ac æquo se-
cundum esse antiquius est. Vnde filius nec inge-
nitus est & æternus est. Verum & æuū iam æter-
ni appellatione nonnulli dignantur: quoniam ex
eo quod est semper, etiam nominationem hanc
sortitum est. Nos autem id quod æternum est,
creaturis attestari, & creatorem hac professione
priuare, eiusdem amentia dicimus. At Eunomius
ad turpissimum deducens orationem quid dicit?
EVNOMIVS. Nos autem cum his quæ à sanctis
patribus olim, & nunc à nobis demonstrata sunt,
permaneamus: si nec substantia dei generatio-
nem suscipit, neque alia quædam subiecta fuerit
substantia ad generationem filij, non existen-
tem filium natum fuisse dicimus. BASILIVS.
Quis in pietatis causa tantum contendit, quis in
amando Christum tantum gloriatus est, quantum
isti vituperationis & dedecoris verbis & maiesta-
tem vnigeniti demolientibus gloriantur? Non
cessabis non existentem appellare impiè eum
qui verè est, eum qui fons vitæ est, eum qui om-
nibus quæ sunt, ipsum esse præbuit? Qui cum ad
suum cultorem Moysen oracula ederet, conue-
nientem sibi & suæ decoram æternitati appella-
tionem inuenit, eum qui est, seipsum nominans.
Ego enim, inquit, sum qui sum. Quibus verbis
nullus obijciat, quod à persona domini dicta nō
sunt, qui cum Moysen legis Iudaicum velamen in
corde inuolutum non habeat. Scriptum est enim,
quod visus est Moysi angelus domini in rubo, in
flamma ignis. Cum angelum ergo narrationi scri-
ptura proposuerit, dei adduxit vocē. Dixit enim
inquit, Moysi: Ego sum deus patris tui Abrahamæ: Et
rursum post pauca: Ego sum qui sum. Quis igitur
idem ipse & angelus & deus: Nonne ille de quo
didicimus, quod vocatur nomen eius magni con-
siliij angelus? Ego quidem puto non pluribus nos
indigere ad demonstrationē, sed ipsam admoni-
tionē ijs qui Christū diligunt sufficere: his vero
qui curari non possunt, nullā fore vtilitatē ex mul-
titudine eorū, quæ dicuntur opinor. Nā & si pos-
terior factus est magni consiliij angelus: sed tamē
& prius non repudiabat angeli appellationē. Nec
hic solum inueniemus dominum nostrum & an-
gelum & deum à scriptura nominatum: verume-
tiam & Iacob cum mulieribus visionem enarra-
ret, dixit mihi angelus dei, inquit. Et post pauca
de eodem: Ego sum deus qui visus sum tibi in lo-
co vbi vnixisti lapidem. Atqui, illic in lapide ad I-
acob dictū est: Ego dominus deus Abrahamæ patris
tui & deus Isaac. Qui ergo hic angelus dictus est
hic

Ingenitum
esse et æter-
num esse di-
stant.

Dei filij
scriptura
angelum
appellat.

Notandum
est.

hic ipse sibi dicit Iacob se manifestatum fuisse.
Quare patet cuilibet, vbiunque angelus & deus
idem appellatur, vnigenitū significari, cum seip-
sum per generationes hominibus manifestet, &
sanctis suis voluntatē patris annuntiet. Quas ob-
res qui & Moysi eum qui est, seipsum nominauit,
nullus profecto alius præter deū verbū, qui à prin-
cipio erat apud deum, intelligitur. Sed qui loquū-
tur iniquitatem in excelsū, non existentē dice-
re filium non timuerunt: & insipiens quidem in
corde dicit, non esse deū. Hi verò non solum corde
cogitarunt, sed etiam in prauitate locuti sunt:
& posterioribus per scripta temporibus tradere
non recusarunt, non existentem aui deum nomi-
nare. Et quoniam nec dæmones ipsos vident ne-
gare quod deus sit, cū mente ad superiora redie-
rint tempora, vbi impiā suam expleuerunt cupi-
ditatem, non fuisse aliquādo filium blasphemā-
tes, quasi cum sua natura non fuisset, gratia sit ad
esse à deo productus. Deinde cum eam vocem
quam Paulus de idolis emisit: Seruiuitis, dicens,
dij, qui natura dei non sunt. Et Hieremias: Iura-
bant per eos qui dij non sunt. Et sapiētissima He-
ster: Non tradas dominæ sceptrum tuum ijs, qui
non sunt. Ipsam istī vocem de deo vero dicentes,
quoniam iure amplius Christianorum sibi appella-
tionem attribuunt? Etenim etiam alibi iste hic
ipse Apostolus in spiritu dei loquens, nō existen-
tes appellat gentes: quia cognitione dei priuatæ
sunt, cum dicat: Quoniam quæ non sunt, elegit
deus. Nam quoniam deus est, qui est & veritas, &
vita, qui deo qui est, cōiuncti per fidem non sunt
sed non existentem mendacio copulati, propter de-
ceptionem qua ergo idola afficiuntur cum prop-
ter priuationem veritatis, tum propter alienatio-
nem à vita iure, vt credo, non existentes nomina-
ti sunt. Cum ad Ephesios etiam scriberet, vt verè
coniunctos ei, qui est, per cognitionem ostende-
ret, existentes eos per excellentiā nominauit di-
cens: Sanctis qui sunt, & fidelibus in Christo Ie-
su. Sic enim & qui ante nos fuerunt tradiderunt,
& nos in antiquis codicibus inuenimus. Hic au-
tem nec ea, cuius serui Christi participes sunt, ap-
pellatione deum nostrum dignum putare susti-
nuit, sed eum qui à nullo ad esse creaturas produ-
xit, non existentem appellauit. Verum inde ma-
gis aliquis quātus sit contemptus illius addiscet,
vnde se simulat dominum decorare. EVNOM.
Non facimus, inquit, communem vnigeniti sub-
stantiam cum ijs quæ ex nihilo facta sunt. Nam
non est substantia quod non est: sed tamen ei ex-
celsū attribuimus, quantum excedere necesse est
creatorē super proprias creaturas. BASIL. Pos-
teaquam argumentis suis huc orationem dedu-
xit, iam verbo in speciem humanior factus dicit
se non facere communem cum eis quæ ex nihilo
sunt, substantiam vnigeniti. Atqui si deus omnium,
quoniam ingenitus est, necessariò differt à geni-
tis: genita verò cuncta communem habent ex ni-
hilo substantiam, quomodo non necessariò hæc
secundum naturam coniunguntur? Nam quem-
admodū illic inaccessibile dissepant naturas, eo-
dem pacto hic conditionis æqualitate, itidem in-
ter se colliguntur. Cum autem ex nihilo dicat esse
filium, & ea quæ ab ipso facta sunt, & vnā secun-
dū hoc eorum faciant naturam, non tamen se di-

cunt filio similem eis quæ ex nihilo sunt substan-
tiā attribuere. Nā quasi dominus esset ipse, quan-
tū vult præbet vnigenito dignitatis: & sic verba
facit. Tantū enim, inquit, ipsi excelsū attribui-
mus, quātum excedere necesse est creatorem su-
per proprias creaturas. Non dixit, comprehendimus
aut glorificamus, sicut de deo dicitur oportebat:
sed attribuimus, quasi ipse esset mensura distri-
butionis dominus. Quantum verò ipsi excelsū
concedit? Quantum excedere, inquit, necesse est
creatorē proprias creaturas. Non dū id diuer-
sitate substantiæ attestatur: nam homines arte,
opera sua excedunt, & tamen eiusdem cū eis esse
videntur substantiæ, vt cū luto figulus, & cum li-
gnis nauicularius. Corpora nāque similiter vtra-
que & sensibilia, & terrena pariter. Postquam ve-
rò tantā filio ad creaturas diuersitatem cōcessit,
iam & in ipsa de vnigenito sententia versutē agit.
EVNOM. Nam idcirco, inquit, vnigenitus est, quoniam
solus ingeniti virtute natus & creatus, perfectissi-
mus factus est minister. BASIL. Ignoro quid horū
oporteat molestius ferre, vtrum versutiā quæ
circa nomen vnigeniti astute adinuenit, tam præ-
ter hominum consuetudinem, quam præter piā
scripturarū traditionē, eius nominis sensum acci-
piens (nā vnigenitus non qui à solo natus, sed qui
solus natus, in communi consuetudine appellatur)
an ex nomine creaturæ blasphemiam, quam data
opera nomini natus cōiunxit: vt nulla maiore ex-
cellentia verbum nasci dominō attribui ostendat
quam creaturis: sed sicut filios genui & exaltaui,
& filius primogenitus Israel, sic & dominū Iesum
esse nominatum: non quod habeat nomen supra
omne nomen, sed æqualiter atque alia hac appella-
tione dignū putatum. Deinde hi ad Salomonis
dictionem cōiungunt, inde tanquam è loco insi-
diarum in fidē excurrunt. Nam quoniam ex per-
sona sapientiæ dictū est: Dominus creauit me: li-
cere sibi arbitrati sunt de Domino dicere, quod
sit creatura. Ego verò cum multa de voce hæc ha-
bea dicere, primū, quod semel in omnibus scri-
pturis dicta est: deinde quod in volumine cuius
sensu plurimū latet, & per prouerbia & similitu-
dines, per obscuros sermones & ænigmata vbi plu-
rimū procedente: vt nihil non ambiguum, nihil
clarum ab ipso capi possit, prætermitto: ne lon-
gioribus interpolationibus orationem faciā lon-
giorem, præsertim cum etiam inquisitio de his
quæ male intellexerunt, in proprium locum no-
bis dilata sit, in quo hæc quoque pars conceden-
te deo examinabitur. Et puto (dictum autem sit
cum deo) multo magis idoneum proposita di-
ctionis sensum, & qui nihil periculi afferat, inquit
sitione ipsa emerfurum. Interea verò illud non
omittamus nonnullos interpretū, qui melius He-
braicā linguam tenuerunt: possedit me, pro crea-
uit, edidisse: quod eis maxime erit impedimento
ad blasphemiam. Qui etenim dixit: Possedi homi-
nem per deū, non quod creauisset Cain, sed quod
genuisset, hac vsus voce videtur. Sed vnde incepi-
mus redcamus. EVNOM. Idcirco, inquit, vni-
genitus, quoniam à solo natus & creatus, per-
fectissimus factus est minister. BASILIVS.
Si ergo non quoniam solus natus est, sed quo-
niam à solo vnigenitus dictus est: idem autem
est secundum te genitum esse & creatum esse

D

Vnigenit

E

Dominus
creauit me

Prover.

In quartis
librum.

F

S cur

cur non & vnicam ipsum creaturam appellas, tu inquam qui cuncta facile & cogitas & profers? Hominum autem, ut per vestram rationem videtur, nemo est vnigenitus. Nam ex cognitione omnibus est generatio. Nec Sara vnigeniti filij mater erat: non enim sola sed cum Abraham simul eum genuit: & vestra tenet opinio, necesse est totam vitam & discere, cum non fratrum priuationem, sed desolationem parentum id nomen significet. Iam vero & creatura preter causam dignitate dei

A verbi inferior est, quod vnigenita esse non potuit quo aliqui patri ad creationem filius contulit, quibus nec ab ipsis concedatur. Ministrum enim perfectissimum cum nominavit. Quomodo ergo secundum vos, non a solo patre creatura etiam facta est, qui tanquam inanimatum instrumentum & patri deum verbum apponitis: nisi & nauicularium negabit aliquis solum nauem fecisse, quoniam instrumentis ad construendum vsus est? Quare vnigenita est & creatura, & partes eius non tantummodo virtutes inuisibiles, sed etiam corpora sensibilia, & horum humillima, cyniphes, locustae, & ranæ. Ipse enim dixit, & nata sunt. Nam qua ministratio indigeat is qui solo nutu creat, & simul cum voluntate creatura constituitur? Sed dices quomodo ergo etiam secundum vos per filium sunt omnia? Quoniam diuina voluntas tanquam a fonte primæ causæ profecta, per suam imaginem, id est, per deum verbum ad actum prodit, Eunomius vero vnigenitum filium ministrum appellauit. Hoc ipsi magnum imponens, quod promptus in imperatæ rei ministerium est.

B Si enim non in eo quoddam deus perfectus est, maiestatem possidet, sed in eo quod certissimus minister, qua in re ab alijs differet spiritibus, qui libenter opus ministerij efficiunt? Propterea cum natus dixisset, creatus statim adiunxit, ut etiam hinc nullam inter filium & creaturam diuersitatem esse ostenderet. Verum dignum fuerit, ut ipsam admonitionem eius audiamus. **E V N O M.** Non oportet, inquit, cum patris ac filij appellationem audimus, humanam ipsius intelligere generationem: nec hominum generatione adductos, participationis nominibus ac passionibus deum subijcere.

B A S I L. Monet non oportere similem filium patri secundum substantiam intelligere. Id enim sibi vult participationis negatio, quasi incommunicabilis sit patris substantia substantiæ filij. Idcirco pulchre ille quarum turbam nos pretermisimus, nominum distinctiones adhibet: quod non quorumcunque eadem sunt voces, significato quoque sunt eadem, ut patrem filij esse, eorum similitudine qui patres in terris appellantur, Deo auferat. At ego, cum multa sint quæ christianismum a gentili errore & Iudaica ignorantia disparent, nullum potius ac maius dogma, quam in patrem & filium fidem, Euangelio nostræ salutis inesse arbitrator. Nam etiam quocunque errore scisci, factorem & creatorem esse Deum confitentur. Qui vero falsiuocum patrem, & nuda voce filium denuntiat, nihilque putat differre vel patrem vel creatorem profiteri, & aut filium aut facturam dicere, ad quem ordinem aut partes, Iudaorum an Gentium nobis enumerabitur? Nec enim Christianis seipsum adaptabit, qui virtutis pietatis, & quasi fidei nostræ characterem pernegat. Non

enim in opificem & opificium credidimus, sed in patrem & filium per gratiam que in baptismo est obsignati sumus. Quamobrem qui has negligere voces audet, vniuersam simul Euangelij delet virtutem: cum nec patrem generasse, nec filium esse genitum prædicet. Sed hæc dico, inquit, passionis sensum, qui patris voce nobis innascitur, fugiens. Verum oportebat, si pie agere volebat, absonum horum verborum sensum, si quis inerat reculare, non simul totam vocem negligere: nec dedecoris causa vtilitatem quoque quam ab ipsa consequimur, simul eijcere: & ab humilibus quidem ac corporeis cogitationibus in diuinis dogmatibus mundum esse: generationem vero sanctitati ac impassibilitati diuinæ conuenientem intelligere: modoque quo Deus genuit, ut ineffabili incomprehensibili que omisso, ad similitudinem substantiæ per generandi appellationem deduci. Quamuis diligenter consideranti etiam palam sit, non corporeæ passionis primo ac proprie patris ac filij nomina, sensum facere solere: sed solum ex seipsis cum dicatur, quam inter se habeat habitudinem ostendere. Pater enim est, qui essendi principium alteri secundum similem sibi naturam præbuit. Filius vero, qui ab altero essendi principium per generationem habuit. Cum igitur hominem patrem esse audimus, tum passionis quoque sensum accipimus: at cum Deum patrem ad impassibile causam cogitatione accurrimus. Eunomius autem vocem hanc de passionibus subiecta natura capere assuetus: quod suæ mentis comprehensionem excedit, ut impossibile pernegat. Cum non oporteat corruptibilem passionem attendentem, minus impassibilitatem Dei credere: fluxibili naturæ ac infinitis subiectæ mutationibus, incommutabilem atque inalterabilem substantiam conferentem. Nec oportet, quoniam mortalia hæc animalia non absque passione generant, sic & Deum opinari: sed hinc magis ad veritatem deduci, quod postquam non sine passione corruptibilia generant, qui incorruptibilis est contrario modo generat. Nec vero illud vtiq; dicit, quod primo ac proprie de hominibus his nominibus dictis, nos de Deo dicentes abutimur. Etenim Dominus noster Iesus Christus ad omnium rerum principium & veram causam nos reducens: vos autem nolite, inquit, vocare patrem vestrum in terra, vnus enim est pater vester cælestis. Quomodo igitur, tanquam si passionem corporeas principaliter hæc voces significarent, repudiandas putat: quas Dominus ut impassibilitatem dei decentes, ab hominibus ad seipsum transponit? Si vero & creaturarum pater nominatus, id rationi nostræ non repugnat. Qui enim genuit glebas & filium genuit. Aut si hoc dicere audebunt, ut æquali ordine substantiam quoque roris filium nominent, ab omni nos ad eos oratione liberabunt, cum ad manifestissimam impudentiam blasphemiam produxerint. Non enim cum omnium nostrum pater Deus dicitur, eodem modo noster ac vnigeniti pater est. Quod si quoniam primogenitus totius creaturæ, & primogenitus in multis fratribus Dominus appellatur, ad impietatem id ipsos doctos redigit: doctiores ab Euangelio fiant, quod matres etiam & fratres suos, eos

Non eodem modo patris & filij vocabula, de deo dici et homine.

ἡ δὲ οὐσί-
α οὐκ ἴσθηται
ἢ οὐκ ἔστιν

ἡ δὲ οὐσί-
α οὐκ ἴσθηται

ἡ δὲ οὐσί-
α οὐκ ἴσθηται

eos Dominus appellat, qui virtuosus operibus sibi coniuncti sunt. Quamam esse enim mater mea, inquit, & qui sunt fratres mei qui faciunt voluntatem patris mei qui in cælis est. Quare pater noster est Deus, non abusione aut translatione, sed proprie primò & verè dictus, cum per hos corporeos parentes a nihilo nos ad esse produxerit, & curet sibi adiungere: quod si nostrum, qui per gratiam adoptati sumus, verè vocatum patrem dicimus, quæ ratio prohibebit, ne naturalis filij qui ex substantia eius prouenit merito pater appelletur? **E V N O M.** Non oportet, inquit, propter patris & filij vocabulum humanam Domini generationem intelligere. **B A S I L.** Id ego quoque assero, diuinam tamen eam & impassibilem quid prohibet credere hos impios? Sed opinor, non ut sine corruptione, sed ut nullo modo genuisse Deum ostendat, his verbis vtitur: Quomodo igitur in superiori oratione o optime, tu genimè esse substantiam vnigeniti censebas? Si enim natus non est, unde ipse secundum rationem tuam genimen esse poterat? Verum propter geniti ad ingenuum oppositionem, genimen contendebat. Nunc autem rursus *coniunctionem substantiæ hac voce significari cum videat, natum esse a genimine remouet. Atqui si hoc itaquam passionis significatiuum repudiat, quid prohibet eisdem de causis creatorè ipsum esse negare? Omnibus enim corporeis operationibus secundum proportionem virtutis illius qui facit, & secundum magnitudinem ac diuersitatem eorum quæ fiunt, maior aut minor labor omnino coniungitur. Diuinam vero & beatam naturam, si quis dicit labore

A premi, non minus erit impius, quam si turpissimis ipsam affectibus subiectam arbitretur. Si vero absque passione creat, credite impassibilem etiam esse generationem. Quod igitur proprie ac merito Deus dicitur pater, & quod non passionis, sed *coniunctionis nomen est: vel eius quæ est per gratiam, ut in hominibus: vel eius quæ secundum naturam est, ut in vnigenito, satis dictum est. Sed concedamus tropicam esse: ac per translationem, sicut & alias infinitas, hæc quoque vocem dici. Si igitur, irasci, dormire, volare, Deum audientes, & alia huiusmodi quæ non decoram ex propria intelligentia sententia præbent, nec spiritus voces delemus, nec corporeo pacto hæc dicta intelligimus. Quamobrem cum etiam hæc vox sic crebro a spiritu suscepta sit, conuenientem Deo sensum, non inuestigamus? An solam hanc ex scriptura delebimus, ex humano vsu ipsam calumniantes? Sic

B autem consideremus, cum duo significata generationis vocabulum secundum vsu habeat, generantis & passionem & *coniunctionem ad genitum: quando a patre ad vnigenitum dicitur: Ex vtero ante luciferum genui te: & filius meus es tu, ego hodie genui te: quod horum significatum hoc ostendi verbo dicemus: generantis passionem, an naturæ coniunctionem? Hoc vltimum ego assero: neque hos vnquam puto nisi in perspicua phrenesim deuehantur, contradicentibus. Quare si conueniens Deo est hæc vox, cur sicut alienam spernis: sin autem ex hominibus trallata est, quod est synerum ex ea suscipiens, id ex significatis quod peius est, fugias. Licet enim profecto in dictione quæ multa significat, cum ad rectum sensum per

rationem deductus sis, quod humile ac turpe significatum est, preterire. Nec mihi dicas quænam est hæc generatio: qualis & quomodo facta? Non enim quia ineffabilis omnino modus & incomprehensibilis est, idcirco etiam firmiter in patrem & filium credere recusabimus. Nam si cuncta intelligentia nostra mensurare voluerimus: & quod mente non capimus, id nihil omnino esse putauerimus, amitteretur profecto fidei, amitteretur etiam spei remuneratio. Quomodo autem erimus amplius beatitudine digni, quæ in rerum inuisibiliu fide deposita est, si solis ijs assentimus, quæ intellectui dilucida putamus? Unde euauerunt gentes & obscuratum est insipiens cor eorum? Nonne quoniam dum ea sequuntur, quæ cogitando verisimilia putant, predicationem spiritus incredibilem dicunt? Etiam autem quos ut perditos deplorat? Vt sapientibus in scriptis, & coram scriptis scientibus, nonne hos? Multa igitur preteriens eorum, quæ in medium coniecta sunt, quæque perspicue afferebat de filio, quod natus non sit: & quæcumque ut creaturam esse vnigenitum credatur, artificiosè excogitauit: ad letifera magis impietatis eius conuertat: si id solum a pretermisissis collegero: quod quam præoccupando re ipsa comprobauit blasphemiam, hæc ipsam cum verbo subtere, & turpitudinem sermonis mitigare voluisset, non immiscere se filium dixit creaturis, suorum ipsemet dogmatum oblitus, quæ in superioribus voce clara, & nullo velamine obuoluta exponeretur. Ex quibus ad turpissimam rursus & perspicuam excidit contradictionem: sic igitur scribit. **E V N O M.** Nemo autem cum filium creaturam esse audiat, molestè ferat, quasi nominum communicatione substantiam quoque communis facta sit. **B A S I L.** Quomodo igitur o sapientissime tu, si ad diuersitatem nominum substantiæ immutatio necessariò sequitur (Recordamur enim hæc te in superiori oratione pertractasse) nunc ad communicationem nominum & communicatione substantiæ non consequetur? Nec enim semel, nec otiosè id dixisse videtur. Nam & nunc quasi eum dictorum illico penituisse: quod communicatio nominum substantias communes non faciat, rursus aduersarios carpens, post pauca hæc adducit. **E V N O M.** Oportebat, inquit, siquidem ipsis cura veritatis esset, cum nomina diuersa sint, substantias etiam diuersas confiteri. **B A S I L.**

B Quomodo aliquis facilius hoc hominem mentietur? quippe qui ad contraria breui conuersus, modo inquit diuersitatem nominum necessariò substantiarum diuersitatem ostendere, modo è contrario communicationem, non communem facere substantiam. Sed perinde facimus atque hi, qui homicidam contumeliæ, vel vulneris, vel humifcemodi peccati accusant. Ad caput igitur malorum eius transcamus. Cum hic communem omnibus pariter christianis: qui verè hac appellatione digni sunt, opinionem esse vidisset, quod filius genita lux sit ex ingenua luce resplendens: & per se ipse vita: & per se ipse bonum, ex viuificante fonte paternæ bonitatis proueniens: Deinde recordatus, nisi has sententias nostras conculcasset, omnia sua nihil nisi sophismata quædam futura. Nam qui luce esse patrem profiteretur, lucem autem & filium: cum lucis vnus

& idem sit sensus: ad confessionem identitatis substantiæ per seipsum subito deducetur. Luci enim ad lucem secundum ipsam rationem lucis, nulla nec in prolatione nec in sensu est diuersitas. Ut igitur hoc à nobis tollat, artificij retibus fidei rationem circumuallat, nullam hæc inter se comparationem & communionem docens habere: & quæ est geniti ad genitum oppositio, hanc dicēs esse lucis etiā ad lucem: vel si hæc fugimus, compositum esse Deum confiteri cogens. Sed ipsam eius dictionem audiamus. EUNOM. Vtrum aliud quid significat, inquit, lux in ingenito præter genitū, vel idem vtrunque? Nam si aliud atq; aliud, perspicuum est compositum esse, quod ex alio atque alio constat, quod autem compositum est, ingenitum nō est. Si verò idem, quantum abest genitum ab ingenito, tantum necesse est & lucem à luce abesse, & vitam à vita, & virtutem à virtute. BASIL. Videte ac intelligite impietatem horribilem: quantum, inquit, ingenitum à genito distat, tantum & lux à luce distabit, & vita à vita, & virtus à virtute: interrogemus ergo ipsum, quāto intervallo ingenitū à genito dissepārātū est? Num paruo aliquo, & tanto, vt possint nōnunquam ad idem inter se cōuenire? an hoc omnino impossibile, & magis quā eundem mortuum esse simul & viuere, sanū & ægrotum vigilantem & dormientem. Talia nanque sunt quæcunque summa oppositione inter se dissidēt: vt cū alterum adfit, necessariò absit alterū, quæ ita cōparata sunt, vt nunquam simul esse & conuenire possint. Secundum igitur hūc modum, cū ad genitum ingenitum opponatur, qui patrem lucem nominat, lucem verò & filium: tantum verò hæc lucem ab illa luce distare dicit, quāntū genitum ab ingenito distat: nōne manifestè impius est, quāuis verbo humaniorem se simulat, quasi etiam filiū nominet, virtute tamen eorum quæ dicuntur ad contrariū sensum abducens. Considerate enim quid opponitur ingenito, aliudne ingenitum, an genitum. Palam, quoniam genitum. Quid porro luci opponitur, luxne alia, an tenebræ? Profectò tenebræ. Si ergo quantum distat genitum ab ingenito tantū necesse est distare lucem à luce, cui amplius occulta impietas est, quod in appellatione lucis luci oppositum adducens, cōtrarium esse lucis nature vnigeniti substantiam putat. Vel ostendat nobis lucem luci oppositā eam oppositionis mensuram habentem quæ genito ad ingenitum inest. Quod si hoc nec est, nec iste vnquam excogitabit, non ignoretur ars, qua versute blasphemiam præparat. Nam quoniam putat, ingenito genitū modo cōtrario opponi, eandem luci ad lucem oppositionē adaptat: vt per omnia hæc patris substantiā inimicam & hostilem vnigeniti ostendat substantiæ. Propterea noua hæc est in dogmatibus traditio qua dicit: Quantum genitū ab ingenito abest, tantum necesse est lucem à luce abesse. At ingenitum ad genitū habet quandam positione verborum nō natura rerum oppositionem, sicut isti affirmāt: lucis autem ad lucem, nec prolatione vocis nec sensu possibile est aliquam oppositionē excogitare. Sed videtur deceptiuis cauillationibus seipsum seducere. Putat enim quæ ad cōtraria cōsequuntur, eam habere pugnam ad inuicem, quam & principalia contraria possident: &

cum alteri contrariorum contrariū inest, & ad alterum omnino contrarium cōsequitur. Vt si ad visum lux sequatur, ad cecitatem tenebræ: & si ad viuere sentire, ad mortuū esse insensatum esse sequatur. Hæc autem quod & imbecillis & euania obseruatio sit, attendenti cuilibet perspicuū est. Nec enim quoniam ad vigilare viuere sequitur, ad dormire mortuū esse necessariò sequitur. Sed nec contrario modo se habet genitum ad ingenitum. Si enim contraria sunt, & alterum alterius erit corruptiuū (quod in caput blasphematum vertitur) immo neque natura sunt inimica neque quæ consequuntur eandem necessariò habebunt distantiam, quā habere & principalia demonstrabantur. Aut ergo deleas alij scripsit hæc verba: aut noli impietate detineri & pernegare: tua enim est blasphemiam, qui dixisti, quantum distat genitum ab ingenito, tantam esse necesse lucem à luce distare. Quare sicuti nunquā qui natus est innascibilitatis erit particeps, sic vnquam ipsi de luce trades: & ita secundū te vnigeniti substantia æqualiter ab ingenito & à luce distabit. At Ioannes magna spiritus voce reclamatione tibi dicēs: Erat lux vera. Tibi verò nullæ sunt ad audiendū aures, nec cor ad percipiendū eam, sed ad inimicam naturam, quæ simul cum luce esse nō potest vnigeniti substantiam cauillationibus tuis impellis. Nec enim illud quasi firmū dices, quod ab ingenito appellationem lucis non abstuleris. Non enim in sono aëris, sed in virtute significatarū rerum est pietas. Tu verò neq; in his impijs solum cōstitisti, sed etiā vitam & virtutem eadem mensura distantia inter se contrarias inducis, dicens: Quāntū distat genitum ab ingenito, tantum necesse est lucē à luce distare, & vitam à vita, & virtutem à virtute. Ergo nec vita secundum se, nec virtus vnigenitus est, sed deles ipsius Domini verba dicentis: Ego sum vita. Deles etiā Pauli dicentis: Christus, Dei virtus. Nam quæcunque in superioribus demonstrata sunt, ea istis quoq; accommodabuntur. Nec enim vitā, nec virtutem, vitæ & virtuti opponi quispiā dixerit, sed mortem ac imbecillitatem perfectissimā oppositionem explere. Quibus ipse per dolosam versutiam malitiosè suo velamine orationem occultas, horribilem cōfirmat impietatem, & eloquentiæ artibus in contrarium nature paternæ naturā vnigeniti adducens, solam reliquit nominum venustatem. Quid ergo nos quo pacto & patrem ingenitum, & filium genitum profitemur, & in ipso esse contrarietate negamus, quid dicētes: id scilicet quod boni quidem patris, bonus filius: ex luce verò ingenita, lux æterna effulsit: & ex vera vita fons est productus viuificans: & ex ipsa per se virtute dei virtus emicuit. Tenebræ verò mors & imbecillitas, principi huius mundi & tenebrarū principibus, ac prauitatis spiritibus, & omni virtuti quæ diuinæ nature inimica est, adnumerantur, etiam ipsis nō secundum substantiam contrarijs bono existentibus (sic enim reprehensio hæc ad creatorem rediret) verum electione propria per priuationē boni ad vitium prolapsis. Et tamen ad hunc ordinem Eunomij lingua deum etiam ipsum oppugnans, vnigeniti naturam deducere conatur. Nec enim illud dicere potest, quod cū substantiam patris lucem esse ponat, maiestate ac splendore

dore vnigeniti substantiam excedentem, lucem quidem etiam ipsam, sed obscuriorem & quodā modo offuscata arbitretur. Nam & si piæ mentis hæc quoque non essent: quoniam imaginis similitudinem detrahēdo auferunt: sed tamen voto dignū, hæc ita ipsum disseruisse: nō enim magno ad emendationem eius certamine opus esset. Nunc verò ingenito ad genitum nō secundum maius & minus inesse diuersitas dicitur; vt maioris luminis ad minus: sed quāta est eorum, quæ nullo pacto simul esse possunt, distantia. Impossibile enim est, id cui alterum inest, per transmutationem quādoque ad oppositum pertransire, vt vel ex ingenito genitum fiat, vel è cōuerso à genito ad ingenitum trāsmutetur. Ei ergo qui semel cēssit ratum à luce lucem abesse, quāntum abest genitum ab ingenito, ne ista quidem ratio ad fugā relicta est. Lux enim suprema cum tenuiore quodāmodo ac obscuriore luce, cum genere eadem sit, sola intentione ab ea differt: ingenitum verò nō est geniti intētio, nec genitum ingeniti est remissio, sed quāsi per diametrum horum distantia est. Eos igitur qui genitum & ingenitum substantiam dicunt, hæc & his plura inconuenientia cōsequuntur. Nascetur enim illis cōtrarium è cōtrario: & pro naturali cōiunctione necessaria etiā quædam secundum ipsam substantiam seditio ipsis inerit. Id autem maiorem impietatis insipientiam ostendit, si quis substantiam dicit cuius rerum omnium esse cōtrariam: quod secus esse iamdiu, & apud externos & sapientes concessum est: quos cū nō inueniāt isti secum pro blasphemij certates, quasi nulla re dignos despiciūt: Sed impossibile est substantiæ contrarietatem inesse. Si verò quisquam quod verum est, genitum atque ingenitum vt specificas quædam proprietates in substantia consideratas ad veram & incōfusam patris ac filij sententiā perducetes esse putat, is & impietatis periculum effugiet, & quod est rationi cōsentaneum conseruabit. Proprietates enim ac notæ quasi characteres quidam & formæ in substantia inspectæ, distinguunt quidem quod commune est appropriatis characteribus: communicationem verò substantiæ non amputat: vt verbi causa, deitas communis est, proprietates autem paternitas & filiatio: ex complexione verò vtriusque, communis dico ac proprii, comprehensio veritatis nobis innascitur. Itaque ingenitam lucem audiētes, patrem intelligimus: genitam verò lucē cū audimus, filij sententiā capimus. Ita secundum quod vterque lux est, nulla in ipsis est diuersitas, cū oppositio secundum genitum atque ingenitum inspiciatur. Hæc enim proprietatum natura est, vt in identitate substantiæ distinctionem ostendat: & ipse quidem inter se cū ex opposito distinguatur, contrario modo opponitur, vnitatem tamē substantiæ minimè distrahūt: sicut volatile, pedestre, aquaticum, terrestre, rationale, irrationale. Cū enim vna essentia omnibus subiecta sit, proprietates hæc nō faciūt ipsam diuersam, neque quasi ad mutua disidia pertrahūt: declarationem autem notionem tāquam lucem animis nostris imponētes, ad comprehendibilem mētibus intelligētiam ducūt. Hic verò proprietatum oppositionem ad essentiam trāserens, hinc impietatis attrahit opportunitatem, tanquam pueros

nos cauillationibus vt laruis perterrens. Quod si alia, inquit, est lux præter ingenitum, necessariò compositus deus nobis demonstrabitur. Ego autem quid dico? Nisi alia sit lux præter ingenitum, nō est possibile ipsam, sicut nec ipsum ingenitum de filio prædicari. Intelliget autem quispiam etiā inde significationes harum vocum differre, cū lucem habitare dicitur deus, & lucem indui. Nusquam verò dicitur in innascibilitate sua habitare, neque illam de foris sibi circumuolutam habere (nam hæc risu digna) genitum autem & ingenitum specificæ ac declaratiuæ quædam sunt proprietates. Si enim nihil esset quod substantiam designaret, nullo vtique modo ad intelligētiam nostram perueniret. Nam cū vna deitas sit, impossibile est propriam notionem patris vel filij capere, nisi proprietatum accessione cogitatio nostra cōfirmata sit. At verò ad illud quo ait compositum demonstrari deum, nisi pro eodem lux atque ingenitum capiatur, illud dicere possumus: quod si quæsi partem substantiæ ingenitum caperemus, haberet locum ea ratio qua dicitur compositum esse quod ex diuersis cōstat. Si verò substantiam dei lucem, vel vitam, vel bonum, totum quod est, vitam totum lucem, totum bonum opinatur: vitam verò innascibilitas sequitur: quomodo nō incōpositus est, qui secundum substantiam simplex est? Non enim demonstratiui proprietatum modi, simplicitatis eius rationem hædet. Nam si ita est, omnia quæ de deo dicuntur, compositum esse deū nobis monstrabunt. Et vt ex his videtur, si simplicis & impertibilibus sententiæ sumus cōseruaturi, vel nihil dicemus de deo præter ingenitum, & recusabimus inuisibilem ipsum nominare, incorruptibilem, inalterabilem, creatorem, iudicem, & cetera quæ nunc ad glorificandum accipimus: Vel hæc nomina suscipientes: quid faciemus? vtrum omnia ad substantiā afferentes ponemus? Ergo nō compositum solum, sed è dissimilibus etiam partibus compositum demonstrabimus, cū aliud atque aliud à quolibet istorum nominum significetur: An extra substantiam hæc capiemus? Quæcunque igitur in his rationem excogitabunt, hæc & ingeniti appellatione suscipiant. Cū autem inanibus nugis orationem impleset, super omnes qui vnquam cōsequi cognitionē dei studuerūt elatus, quasi ipse nouam quādam viam & inauditam quæ ad deum ferat, inuenisset, & quam nemo è prioribus perspexisset, deum vt ab ipsa dei doctus substantia, in filium blasphemiam inducit. EUNO. Quoniam cæleste regnum, inquit, & nullam generationem suscipiēs, his rebus docet eam mentem quæ cum charitate illud adit, naturæ lege quā longissimè cōparationem priorem repellere. BASIL. An nō palam ostendit, quod ipse secretorum reuelatione dignus visus sit cū per charitatem mentem suam ad deum adduxisset? Quapropter à communicatione patris vnigenitum longissimè repellit, ne ad comparationem ipsum suscipi dignum putat. Verum etiam naturæ legibus à substantia patris, substantiam vnigeniti determinari ait. Quid ita dicens? quod deus omnium nec si voluisset, potuisset ad vnitatem substantiæ vnigenitum suscipere naturæ lege prohibitus, ne illi iugatur, vtpote sui ipsius quemadmodum apparet, nullam habens potestatem: sed

Diuersitas proprietatis diuersitatem substantiæ non arguit.

Proprietatis deo attributarū officium.

Impossibile.

terminis necessitatis subiectus. Huiusmodi enim sunt quæ naturæ legibus retenta, absque voluntate ad id quod naturæ videtur perducuntur. Nam quemadmodum igni, natura non voluntate calefacere inest, & necessariò frigiditatis non est capacitas naturæ legibus communicatione ad ipsam priuatus: sic vult deum ac patrem legibus naturæ alienam filio habere substantiam. Atqui nature leges nõ dissepationem alterius ab altero, id est filij à patre, ac patris à filio, sed necessariam & infracctam communicationem faciunt. Si enim voluntate diceret à deo omnium factum esse, ne quæquam habeat cõfortem: neque sic tamen bonitatis diuinæ ratio concederet, verisimiliter dici patrem nõ communicare ea quæ sibi adsunt ei qui ex ipso est: attamè consequenter hæc dicerentur. Naturæ autem legibus dicere alienationem esse, eius hominis est, qui ne sensibilibus quidem naturam cõsiderauerit: per quam nõ aliena, nec cõtraria, sed coniuncta potius, & conueniẽtia gigni ex quolibet consueuerunt. Rursum igitur etiam hic nõ conspexit dictorum suorum ad seipsa cõtradictionem. Nam in præcedẽtib; cum molestè ferret eos qui patri similem secundum substantiam vnigenitum dicunt, sic scripsit. **EVNOM.** Principio: autem mihi videtur, qui liberam & omnium causa superiorem, ac ab omnibus legibus liberam substantiam, cum genitæ ac legibus paternis seruietii comparare ausi sunt, vel nullo modo naturam rerum cõsiderasse, vel non mente pura de his rebus iudicium facere. **BASIL.** Quomodo ergo quæ nulli dominationi subiecta est, atque omnibus subiecta ac liberam patris substantiam appellat: si tamẽ nulli dominationi subijcitur, quæ naturæ legibus subiecta est: Seruilem verò è contrario vnigeniti substantiam cõset, etiam hinc æqualitatem naturæ destruens. Nam cum duæ res sint: creatura & deitas, & creatura in seruitute ac obedientia ordinata sit, deitas autem in principatu & dominatione: qui à filio dominationis dignitatẽ tollit, & eum in seruitutis humilitatem deijcit, nõne per hoc etiam perspicuum est, quod se declarat: creaturis ipsum cõnumerare? Nõ enim hoc illi decorum, si conferuis anteponatur. Sed si rex atque dominus nõ concedatur, non imminutione naturæ, sed bonitate voluntatis obedientiam suscipies: hoc miserum, hoc horribile, hoc perniciem affert: negatibus. Ille verò addit, quod naturæ legibus substantia dei obtemperans, nec comparationem ad aliud suscipit, & nobis largitur vt idoneam & cõuenientem ipsius dignitati operationem ipsius intelligamus. Hoc illi dictum est, vt vnigenitum à patre alienum ostendat: probat verò rationem nostram. Nam si substantia dei nobis permittit, vt cõuenientem atque idoneam dignitati suæ operationem intelligamus, dignitas quædam innascibilitas est (vt Eunomio videtur) id autem ipsum & substantia est, secundum istorum rationem: operatio verò dei, vnigenitus, vel

operationis imago: & id secundum istorum rationem. Quare his cõtradicere non possunt, quãuis multi facerem, si blasphemiam istam abnegarent: sed tamen quoniam dixerunt, ex his quæ dixerunt quid sequatur colligamus. Nam si dignitas dei innascibilitas est: id autem ipsum etiam substantia: idonea verò est & conueniens dignitati dei operatio eius, hæc autem est Christus secundum istorum opinionem, idoneus ergo & conueniens erit substantia dei. Et horum nihil nostrum est. Ipsa enim istorum verba componetes, demonstrationem contexamus. Ad substantiam, inquit, dei sequitur dignitas: dignitati proportionata est operatio: operationis imago est vnigenitus. Et è conuerso: Si operationis imago est vnigenitus, operatio verò dignitatis, & dignitas substantia: vnigenitus imago erit substantia. Sic etiam ipsi sepe qui operatur mendacium, rerum perspicuitate coacti, etiam nolentes veritati attestantur. Nam & demones non euangelistarum opus faciebant: sed cum lucem veritatis nõ possent respicere, clamabant. Scimus quia tu es sanctus dei. Sed quæ sequuntur perspicimus. **EVNOM.** Si enim, inquit, ex creaturis considerando, aliquis ad substantias ducatur, cum ingeni facturam filium inueniat, paraclerum verò vnigeniti, cum ex vnigeniti excessu operationis diuersitatem comprobet, non ambiguam de ea diuersitate quæ secundum substantiam est, capit demonstrationem. **BASIL.** Primũ igitur quomodo. possibile est è creaturis excogitare substantias, ego quidem non video. Virtutem enim, sapientiam, artem, substantiam verò ipsam minimè creaturæ ostendunt. Nec enim creatoris potentiam necessariò aperit cum possit aliquando artifex non omnes vires suas in operando exponere, sed remissione sapius in operibus vti vt artificij: quod & si totam virtutem ad opus commoueat, tamẽ nec sic substantia, quidnã sit, comprehenditur: sed vires ipsius per opera mēsuratur. Quod si propter incompositionem simplicitatemque diuinæ naturæ, virtuti concurrere opinatur substantiam, & propter innatam deo bonitatem, totam patris virtutem ad generationem filij dicit commotam: totam autem rursus vnigeniti ad substantia sancti spiritus, vt ex spiritu vnigeniti virtus simul & substantia comprehendatur: aduertite quid hinc colligatur. Nam è quibus conatus est substantia dissimilitudinem approbare, ex ijs videtur confirmare similitudinem. Si enim nihil habet commune ad substantiam virtus, quo pacto è creaturis, quæ virtutis effectus sunt, ad cõprehensionem ipsius deductus est? Quod si idem est virtus & substantia: quod virtutem designat, & substantiam profectò designabit: quare creaturæ non ad dissimilitudinem substantia, vt tu dicis, sed ad summam similitudinem ducunt. Rursum etiam hæc inductio nostrã magis quàm ipsius rationem comprobatur. Vel enim non habet vnde dictorum suorum afferat demonstrationes: vel si è rebus humanis imagines captat, inueniet non ex artificis operibus ad intelligẽtiam substantia nos duci: sed ex genito eius qui genuit naturã cognoscere. Non enim ex domo possibile est ædificatoris substantiam comprehendere: sed ex genitura facillè est naturam eius qui genuit, intelligere. Quare si vnigenitus creatura est, non ostendit nobis

D

E

F

Suspicio le-
gendu spiri-
tu sanctu.
Ab Eunomio
primu spiritus
sanctus crea-
tura dicitur
est.

A

B

bis patris substantiam: quod si notum per seipsum nobis patrẽ fecit, non creatura, sed filius & imago erat vera, & substantia character. Sed hæc huiusmodi. Interpositio verò blasphemiarũ quæ? Nã cum despexisset eas minas, quas dominus in euangelio in spiritum sanctum blasphemantibus terribiles minatus est, creaturã esse ait spiritum sanctum: ita vt partũ desit vt ne animal quidem ipsum esse det, cum in animatis vt plurimũ hæc appellatio accommodetur. Non enim quoniam Dominum quoque ad hanc blasphemiam coniũxit, minus molestè ferendum est: Nec etiam id impietatis mitigatio, sed condemnationis accessio est: quoniam & dominus blasphemiam in se ipsum bonitate sua remisit, in spiritũ verò sanctum inuitabilem esse audẽtib; edixit. Primus ergo illorum qui sunt in veritate inuecti, ex quo prædicatio pietatis denuntiata est, hæc de spiritu vocem emittere ausus est: nullum enim vsque ad hodiernum diem audiuius creaturam sanctum spiritum dixisse, nisi quod in superstitionibus istorũ sermonibus hanc appellationem inuenimus. Deinde dicit. **EVNOM.** Si è creaturis subuehatur aliquis ad substantia comprehensionem, intelliget filium ingeni esse facturam, vnigeniti verò paraclerum. **BASIL.** Alius hic impietatis modus. Dupliciter blasphematur vnico verbo, & sancti spiritus cõtemptum quasi concessum capiens, hinc ad demonstrandam diminutionem vnigeniti proficiscitur. Et cæli quidem enarrat gloriam dei, spiritus verò sanctus vnigeniti gloriae minutionem denũtiat. Et dominus cum de paraclero dicit: ille me glorificabit: ista maledicens lingua, impedimentum esse ipsum filio censet, ne ad patrem cõparetur. Quoniam nanque spiritus, inquit, factor est filius (Propitius autem tu domine in his quæ loquimur nobis sis) Hoc verò huiusmodi est, vt nullum decus addat creatori: propterea nec patri

comparari dignus est: quoniam humilitate eorum quæ fecit, dignitatis æqualitate priuatus est. An peiorem vnquam audistis blasphemiam? Num aliquis ita perspicue in crimen inuitabile blasphemando in spiritum sanctum incidit? Montanus solus tantum in spiritum insanuit, & nominibus vituperauit humilibus, ac naturam ipsius tantum extenuauit, vt dicat infamiam afferre factori: immo verò & ille humiliter de spiritu dicere cauisset, si tumor animi quo erat permisset: sed de hoc aliàs. Illud verò cui nõ patet, quod nulla filij operatio à patre diuisa est? Nec est aliquid in rebus quod filio inest, & à patre alienũ sit. Omnia, inquit, mea tua sunt, & tua mea. Quomodo ergo spiritus causam & originem vnigenito soli attribuit, & ad eius accusandam naturam huius creationem accipit? Si igitur duo principia in oppositum inter se ducens, hæc ait, cum Manichæo & Marcione cõteretur. Quod si ab vna depedere ac prodire omnia putat, quod à filio factum esse dicitur, ad primã refertur causam. Quare & si cuncta producta esse per deum verbum credimus, omnium tamen esse causam deũ totius nõ negauimus. Quo pacto autem diuidere spiritum à deo non habet manifestum periculũ? Partim Apostolo coniunctim nobis tradente, & modò Christi spiritum dicente, & modò dei, vbi scribit: Si quis spiritum Christi nõ habet, hic non est eius. Et rursus: Vos autem nõ spiritum mudi accepistis, sed spiritum qui ex deo est. Partim vero domino, quoniam ipse veritas est, spiritũ veritatis dicente à patre quodque procedere. At hic in destructionem maiestatis domini nostri Iesu Christi, à patre quidem spiritum remouet, vnigenito verò in maiestatis demolitionem attribuit, nõ parua vt arbitratur, vituperatione afficiens. Nullam enim pratorum verborum cogitationemque in retributionis die ultionem expectat.

O execranda impietas.

Montanus.

Spiritum sanctu ab utroque procedere.

BASILII MAGNI CONTRA EVNOMIVM, LIBER TERTIVS, QVI EST DE Spiritu sancto.

BASILIVS.

It tandem blasphemij in vnigenitum saturatus, ad spiritum sanctum transit, totique sue consentanea voluntati de ipso etiam disserit, sic scribens. **EVNOM.** Cum verò hæc de vnigenito sufficiant, reliquum est, vt de paraclero quoque dicamus: nec opiniones non exquisitas multorum sequemur, sed sanctorũ in omnibus doctrinã cõseruabimus. A quibus cũ dignitate & ordine tertium ipsum didicerimus, tertium quoque natura esse credidimus. **BASIL.** Quod igitur nõ putet oportere in simpliciter ac secura fide multorum permanere: sed artificiosius quibusdam ac cauellatorijs rationibus, ad id quod sibi videtur veritatẽ rursus cõmutet, sa-

tis verbis suis ostendit. Cum enim cõtemnat opinionem multorũ, qua spiritũ sanctum glorificat sanctorum se simulat cõseruare doctrinã, & taceat eos qui ei ipsam tradiderunt: nunc etiam ipsa faciens, quæ cum de vnigenito haberet orationem facere demonstratus est. Deside autẽ à sanctis didicisse ordine ac dignitate, tertium esse spiritum: à se autem ipso credidisse, natura quoque tertium esse. Qui verò illi sancti sint, & in quibus sermonibus eam doctrinã fecerint, non potest dicere. Fuit ne vnquam homo sic audax, qui diuinorum dogmatum innouationes indueret? Cur enim necesse est, si dignitate ac ordine tertius est spiritus, natura quoque ipsum tertium esse? Dignitate nanque ipsum secundum esse à filio, pietatis

ratio tradit: Natura verò tertia uti, nec à diuinis scripturis docti sumus, nec ex prædictis possibile est consequenter colligi. Nam quemadmodum filius ordine quidem à patre secundus est, quoniã ab illo est: & dignitate, quoniã origo atque causa essendi pater ipsi est, & quoniam per ipsum accessus & adductio ad Deum patrem: natura verò nullo modo secundus, quoniam in utroque vna est deitas: Ita videlicet & spiritus sanctus, et si dignitate & ordine secundus à filio est, non tamen verisimiliter alienè ipsum esse naturæ inde consequetur. Quod inde patet. Angeli omnes ut appellationis vnius, sic eiusdè etiam sunt naturæ inter se: at tamen alij ipsorum gentibus præpositi sunt: alij verò fidelium singulos consequuntur: quãto autem gens vni viro præponenda est, tãto maiorem necesse est angeli qui gentis principatum habeat esse dignitatem, dignitate eorum quibus singulorum tutela commissa est. Quod verò singulis fidelium addit angelus ut prædagogus quidã & pastor ad vitam dirigendam, nemo contradicit qui verborum Domini recordatur dicentis: Ne contemnat natis vnum ex his pusillis: dico enim vobis, quoniam angeli eorum in cælis semper videt faciem patris mei qui in cælis est. Et Psalmista dicit. Cæstra metatur angelus Domini in circuitu timetium ipsum. Et angelus qui eruit me à iuuetute mea: & quæcunque talia. Quod verò rursus sint quidam angeli vniuersarum gentium præpositi, Moses nos per canticum docuit: Quãdo diuidebat altissimus gentes, quando separabat filios Adam, constituit terminos: populorum iuxta numerum angelorum suorum. Et sapiens Daniel in visione angeli audiuit ipsum dicentem: quoniã princeps regni Persarum restitit mihi. Et ecce Michael vnus de principibus primis venit in adiutorium meum, & ego remansi ibi iuxta regem Persarum. Et post pauca idem dicit: Et princeps Græcorum veniebat. Verum etiã princeps exercitus, imperator copiarum Domini dicitur: qui Iesu Naue ad Iordanem manifestatus est. Et rursus, Legiones quædam angelorum dicuntur, Domino discipulis dicente: An putas, quia non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi plusquã duodecim legiones angelorum? Princeps igitur exercitus angelorum qui ex legionibus ordinati sunt, palam, quod aliorum princeps est. Quorsum hæc oratio? quod non omnino si quid ordine ac dignitate secundum aut tertium est, id & naturam alteram habet. Nam quemadmodum angelorum alius princeps, alius subditus, & tamè omnes angeli natura sunt, & in dignitate quædam diuersitas, in natura verò communitas est: (Etenim stella stellæ præstat in gloria, & natura stellarum omnium vna est: Et mansiones multæ apud patrem, id est, dignitatum diuersitates: glorificatione verò natura vna) sic profecto & spiritus sanctus, dignitate quidè ordinis tertius est. Accepimus enim ipsum tertium à patre & filio, numeratum, cum ipse Dominus in traditione salutis baptismi ordinem tradiderit his verbis: Euntes baptizate in nomine patris & filij & spiritus sancti. In natura autem tertium à filio ac patre deus & spiritum, nullibi audiuius. Cum enim due res dicantur, deitas & creatura, dominatus ac seruitus, sanctificas potetia & quæ sanctificatur, & quæ naturã virtutem possidet, &

Et gñti, & primato cui que suu est se à Deo designatū angelum.

Spiritum sanctum non esse alienam naturam à patre, & filio nec creaturam.

A

B

C

quæ per electionem operatur, qua in parte spiritum ordinabimus? In his quæ sanctificatur? at ipsemet sanctificatio est. An in his quæ magnis rebus gestis virtutem adepta sunt? at bonus natura est. An in seruientibus? at alij sunt administratorij spiritus, qui ad ministerium mittuntur. Non ergo principalem, natura spiritum, fas est nobis conferuum dicere, nec creaturis connumerare eum qui in diuina & beata trinitate connumeratur. Principatus enim & potestates & omnis creatura talis, quæ ad obtemperandum & diligenter quæ commissa sunt curandum sanctificata sunt, non iure naturæ sanctæ dicuntur. Appetentes enim bonum, secundum amoris quem ad Deum habent proportionem, sanctitatis mensura participat. Et sicut ferrum quod in medio igni iacet, ferri naturam non amittit: vehementi tamen ignis actione ignitum, cum vniuersam ignis naturam in semetipsum acceperit, & colore, & calore, & actione ad ignem trãsit: sic sanctæ virtutes ex communicatione quæ cum illo habet, qui natura sanctus est, per totam suam substantiam receptam, iam quasi innatam sanctificationem habent. Diuersitas verò ipsis à spiritu sancto hæc est, quod spiritus natura sanctitas est: illis verò participatione inest sanctificatio. Quibus autem constructum & aliunde bonum præbetur, hæc naturæ sunt transmutabilis. Nec enim aliter Lucifer decidisset, qui mane oritur, nec in terra contritus esset, si rei peioris natura non esset susceptibilis. Quomodo igitur pius, creaturis spiritum coordinare, qui tam magno intervallo à creaturis disseparatus est? Creatura enim ita comparata est, ut virtutis & diuinæ dilectionis præmiu sanctificationem habeat: quoniã natura virtutis libera, ut ad vtrilibet possit inclinari, ad electionem scilicet boni & peioris: Spiritus autem sanctus fons est sanctificationis. Et ut natura sanctus est pater, & natura sanctus est filius, sic natura sanctus spiritus quoque veritatis. Quapropter præcipua quoque hac appropriata sancti appellatione dignus est. Quod si sanctitas ei natura est, sicuti patri etiã & filio, quo pacto tertiæ atque alienæ naturæ est? Hæc propter, ut arbitror, & apud Esaiam, Seraphim tertio sancti exclamare cõscripta sunt: quoniam in tribus hypostasibus naturalis sanctitas perspicitur. Non est autem hoc nomen solum sanctitatis cum patre ac filio ipsi commune, sed ipsa etiã spiritus appellatio. Spiritus namque Deus & adoratus eum in spiritu & veritate adorare oportet. Et propheta inquit. Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus, cui diximus: In umbra alarum suarum viuemus. Et apostolus appellationem spiritus in Dominum refert, cum dicit: Dominus autem spiritus est. Ex his omnibus patet, non naturæ alienationem, sed coniunctionem ad patrem & filium per communicationem nominum ostendi. Bonus Deus & dicitur & est bonus, & spiritus sanctus, non astructam habens bonitatem, sed natura sibi innatam. Vel omnium absurdissimum esset, natura sanctum dicere, quod bonitatem natura non habeat: sed posterius natam, & de foris sibi allatã. In eo verò quod dixit Dominus ego rogabo patrem & alium paraclitum dabit vobis, & ipse paraclitus noster esse ostenditur. Quare paracliti quoque appellatio non parum ad demonstrationem maiestatis spiritus sancti confert: Ac

Alias spiritum dicit sanctum, alias creaturam.

D

E

F

Spiritum paraclitum.

Ac nomina quidè talia maiestatem naturæ ostendentia: operationes verò spiritus sancti quales? Verbo, inquit, Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Ut ergo Deus verbum creator cælorum est, sic spiritus sanctus firmam ac stabilem virtutem cælestibus præbet & potestatibus. Et rursus Iob: Spiritus Domini qui fecit me, non de creatione, ut arbitror, sed de humanã virtutis perfectione, dicens. Elaias verò ex persona Domini videlicet secundum humanitatem eius: Dominus inquit misit me, & spiritus eius. Et Psalmista rursus, per vniuersa pertransire, spiritus virtutem probans: Quod ibo, inquit, à spiritu tuo, & quod à facie tua fugiam? Beneficentiæ verò ab ipso ad nos peruenientes, quales & quantæ sunt? Sicut ipse Dominus dedit potestatem suscipiētibus se filios Dei fieri: sic & spiritus sanctus, spiritus adoptionis est. Et sicut magister verus est Dominus noster: secundum quod dicitur: Vos autem nolite vocare magistrum vobis in terra: vnus enim magister vester est Christus. Sic & spiritus sanctus omnes docet, qui in nomine Domini crediderint ut ab ipso Domino testimonium perhibetur dicente: Paraclitus autem spiritus sanctus quem mittet pater meus, ille vos docebit omnia. Et quemadmodum diuidere operationes in eos qui digni sunt susceptione operationum, pater dicitur: & diuidere ministraciones filius in dignitatibus ministerij: sic & spiritus sanctus diuidere gratias in eos qui ad suscipiendum illas digni sunt, probatur. Diuisiones enim gratiarum sunt, idem autem spiritus. Et diuisiones ministracionum sunt, idem autem Dominus. Et diuisiones operationum sunt, & idem Deus est, qui operatur omnia in omnibus. Vides quomodo hic quoque spiritus sancti operatio, operationi patris ac filij coniuncta est. Deinde ex eo etiã quod sequitur, magis diuinitas naturæ sancti, spiritus aperitur. Quid enim ait? Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult: nihil aliud quàm auctoris & Domini potestate ipsi attestatur. Quapropter in nouo testamento Prophete clamant. Hæc dicit spiritus sanctus. Inuestigatio autem profunditatum Dei, unde spiritui adest: Sicut enim, inquit, nemo scit hominum ea quæ hominis sunt, nisi spiritus hominis qui est in eo: sic & ea quæ sunt Dei, nemo cognouit, nisi spiritus Dei. Nam quemadmodum nemo alienus ac peregrinus intrinsecas potest animæ cogitationes inspicere: eodem scilicet modo, si quid cum Deo in secretis ipsius communicat, non alienum nec peregrinum ab eo, profunditates iudiciorum ipsius inuestigare potest. Præterea & vita nobis à Deo per Christum in sancto spiritu præbetur. Viuificat enim deus. Unde ait Paulus. Præcipio tibi coram Deo, qui viuificat omnia. Vitam autem præstat & Christus: Oues enim, inquit, meæ vocem meam audiunt, & ego vitam æternam do illis. Viuificamur autem & per spiritum, ut inquit Paulus: Qui excitauit Christum à mortuis, viuificabit etiam mortalia corpora vestra, propter inhabitantem spiritum sanctum in vobis. Verum hic qui audet omnia, qui periculum quod impendit audentibus verbum aliquod blasphemum in spiritum sanctum emittere, non expauescit, sed expectat ipsum deitatis censet, sic de eo scribens. Tertius & natura & ordi-

Donorū dī spensator spiritus.

Inuestigator profunditatum dei.

Spiritum viuificans.

ne patris imperio, operatione verò filij factus, tertio loco honoratus, ut primus & maior omnibus & solus talis vnigeniti factura, deitate ac creatiua potentia carens. B A S I L. Qui hoc dicit, nec deitatem in nobis esse credidisse videtur, cum de Deo Ioanes dicat: Ex hoc scimus, quod in nobis est ex spiritu quem dedit nobis. Et apostolus: Nescitis quod templum Dei estis, & spiritus dei habitat in vobis? Et rursus: In quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino, in quo & vos coædificamini in habitaculum Dei, in spiritu sancto. Si ergo in nobis Deus habitare dicitur per spiritum, quomodo non est aperta impietas, expertem deitatis ipsum spiritum dicere? Et si Deos nominamus eos qui per virtutem perfecti sunt, perfectio autem est per spiritum: quomodo qui & alios effecit deos priuatus ipse deitate est? Non est igitur pium, ut in hominibus, sic & in spiritu per participationem & honorem, ac non natura esse deitatem putare. Qui enim gratia diuinus efficitur, mutabilis est natura, nonnunquam per negligentiam ex bonitate excidētis: id autem baptismi salutis traditioni aperte repugnat. Euntes, inquit, baptizate in nomine patris & filij & spiritus sancti. Baptismus enim est sigillum fidei, fides verò deitatis confessio (Nam credere prius oportet, ac postea baptismate designari) baptismus verò noster est secundum traditionem Domini: In nomine patris & filij & spiritus sancti, nec creatura existentis, nec seruii ratione cum patre ac filio connumerati, ut deitas in trinitate compleatur: quod autem extra hæc est, totum cõseruum est, etiã si maximè dignitatis excessibus alia alijs in honorem præponantur. Nec mihi rursus hæc dicta incutias: Si creatura non est, ergo genitura vel ingenuitas: Sed non ingenuitas: vnus enim absque principio Deus est ingenuitas: nec genitura. Restat ergo creaturam ac facturam ipsum nominari. Verum ego si cuncta putarem nostram cognitionem posse comprehendere, vereretur forte ignorantiam confiteri: sed quoniam infinita, non ex his solū quæ in futuro seculo præparata sunt, nec eorum quæ nunc in cælis sunt, abdita esse, verum etiam eorum quæ corpori nostro insunt, non esse veram ac absque contradictione comprehensionem, haud sum nescius: ut puta de visu, vtrū imagines rerum visibiliu suscipientes, sic obiecta comprehendamus: & quomodo maximorum montium, ac inexpleti ac infiniti maris, & ad hæc cæli ipsius imago breui mēsurā pupillæ nostræ continetur: an à nobis aliquod emittatur, quo visibilibus appropinquato sic sensum de ipsis capiamus: & quid id sit & quantum, ut terræ ac mari sufficiat explicatum, & spatium quod inter terram ac cælum est, pertranseat: & ad ipsum cælum perueniat, tanta celeritate motum, ut æquali tempore circūadiacens corpus & stellæ quæ in cælo sunt cognoscantur. Et quid oportet reliqua dicere? Ipsas mentis motiones, vtrum creare vel generare nata sit anima, quis cum certitudine dicat? Cum igitur hæc ita se habeant, cur mirum si de spiritu quoque sancto absque rubore ignorantiam confiteamur? Reddere tamen oportet ei glorificationem, quæ sine contradictione per testimonium ipsi debetur. Quod enim super creaturam sit, satis nobis ea quæ per scripturam tradita sunt, demonstrant. Verum

D

E

F

rum quia impossibile est ut sanctificas cum sanctificatis, docens cum doctis, reuelans & quæ reuelatione indigent eiusdem sint naturæ: ac nullus sic omnino impudens est, ut audeat alium præter Deum omnium ingenitum appellare: nec tamen etiam filium, cum vnus sit vnigenitus: Quid igitur ipsum dicere oportet spiritum sanctum, spiritum Dei, spiritum veritatis missum à Deo, per filium præbitum? non seruum sed sanctum, bonum, principalem, viuificantem, spiritum adoptionis, spiritum omnia scientem quæ Dei sunt. Sic enim etiam in trinitate vnitate ratio conseruabitur: si vnum patrem profiteamur, & vnum filium, & vnum spiritum sanctum. Afferunt verò demonstrationes, quod creatura dictus sit spiritus sanctus: Vnam ex Propheta dicente: Qui firmans est tonitruum & creans spiritum: Alterum ex Euangelio, quod omnia per ipsum facta sunt. Nos autem propheticum dictum, non in spiritum sanctum, sed in communem hunc flatum aeris scilicet spiritum credimus fieri. Quod inde patet: Non enim dixit: Qui creauit spiritum, sed creans spiritum.

Nam sicut tonitruum nõ in subsistentia quadam corporali semel creatum est, sed semper per voluntatem Dei, ad timorem hominum productum fieri & dissolui solet: sic & spiritus tunc quidem fit, cum aer tanquam fluuius fluitat: rursus verò cessat, cum quod prius mouebatur quiescit secundum voluntatem eius, qui omnia ad conseruationem & constructionem totius dispensat: ut per omnem creaturam & tonitruis & ventis, ac reliquis operibus creator annuntietur. Quapropter postea quam dixit: Qui firmans est tonitruum, & creans spiritum, inquit, & annuntians hominibus Christum eius. Sicut enim cæli enarrant gloriam Dei, ijs qui possunt ex ipsis de creatoris arte cogitare: sic & soni tonitruum & spirituum motus creatorem prædicant suum. Et hæc fortè Prophetia est humanitatem Domini concernens: Cum vox è cælo fieret, tonitruum his qui audiebant, visa est: quam Deus & pater idcirco emisit, ut per ipsam Christum hominibus annuntiaret. Spiritus autem moti qui mare conturbant, deinde cessant iussu Domini, liquidò etiam ipsis hominibus Christum Dei annuntiarunt. At verò quod omnia per ipsum facta sunt: nequaquam creatum esse spiritum sanctum nobis ostendit, quod omnibus spiritus connumeretur. Nam si vnus est spiritus sanctus

& solus, quomodo qui singularis cuiusdam naturæ est vna cum omnibus comprehendi potest? Et nemo putet contemptum esse subsistentiæ, si quis neget quod spiritus creatura sit. Nam patris mentis est, quæ à scripturis sanctis reticentur, ea timerè de spiritu sancto dicere: credere autem, peritiam & veram comprehensionem in futuris seculis nobis futuram, cum transferimus tempus hoc in quo per speculum & ænigma veritas videtur, vltimum, & visionem quæ ad faciem est, consequuti fuerimus, in Christo Iesu domino nostro, cur sit cum patre gloria & spiritui sancto, nunc & in secula, Amen.

PROLOGVS LIBRI QVARTI.

IN tribus superioribus libris magnus Basilius firmiores Eunomij locos ut confutaret, sibi proposuit: verum quoniam etiam à scriptura multa ille afferbat, quibus malè explanatis quod intendebat approbabat, seorsum de ipsis in hoc quarto beatus Basilius tractat. Quod quidem in secundo ipse significauit. Nam cum de illo Salomonis, Dominus creauit me ab alijs producto, rationem reddidisset: latius se de hoc ac de alijs scripturæ male ab illis acceptis in proprio loco dicturum publicitus est: quod in hoc quarto facit. Verum ad hæc syllogismis etiam quibusdam vititur, qui eo difficiliore intellectu videntur, quo propositiones rationesque Eunomianorum nobis ignotiores sunt. Capit enim plerumque eadem ipsa quibus illi firmiorem suam positionem putabant: et sic vel aduersus eos concludit, vel ad inconueniens eos impellit. Hæc in hoc loco præfari breuiter placuit, ne quis miretur, cum videat sine verum ordine librum hunc esse conscriptum. Est enim ordo huius non rebus, sed dispositioni Eunomiane orationis accommodatus. Intercisus præterea videtur, et non continuus, quoniam, ut diximus, continua oratione firmiorem ipsius locos tribus superioribus confutauit: hoc quarto locos scripturæ male ab ipsis intellectos rectè accipiendos docet, et propositionibus eorum quibus illi tanquam maximis utebantur, diligentissime se opponit, quamuis in nonnullis interpositæ inscriptiones se iungere coniuncta videantur. Hæc præfatos esse sufficiat: nunc ipsum audiamus.

BASILII MAGNI CONTRA EUNOMIANOS, LIBER QVARTVS SVPER IIS QVAE EX NOVO AC VETERE TESTAMENTO, aduersus filij diuinitatem Eunomiani calumniantur.

SPIRITVS natura Deus est, Deus verò natura etiam pater: nõ aliter filius Deus est, aliter pater, sed similiter. Sin verò filius non natura deus est, di-

citur deus & non est, ut qui dij falso dicti sunt. Si filius vnus dominus est natura, Dominus verò & pater natura, palam quod non alia natura: Et si pater vnus deus dicitur, deus pater & filius, nõ alia sed

sed eadem natura. Si vnus dominus natura, cum multi positione appellentur, & vnus filius natura, cum multi filij nominentur. Quod positione est, ad imitationem eius quod natura est dicitur: nihil enim positione dicitur non antecedente eo quod natura est. Si ergo nos filij Dei sumus positione, neceffe est natura filium antecedere. Verè imposta nomina, eorum substantiæ quorum sunt nomina, notæ sunt: Dominus autem & deus verè tam pater quam filius: eadem ergo est substantia sicut & eadem nomina sunt. Si vnigenitum esse generationis non est, sed quia incomparabilis, vnigenitus etiam pater: incomparabilis enim & omnis creatura non similis alij vnigenita: multi ergo vnigeniti & non vnus filius dei. Quod si filius non simpliciter vnigenitus, sed filius vnigenitus, & à patre vnigenitus filius, & vnigenitus est, & non vnigenita creatura. Si secundum participationem & concessionem patris creator est filius, & non natura, nihil eorum quæ ab eo creata sunt, secundum naturam est. Quorum enim secundum naturam creator non est, hæc quomodo secundum naturam sunt? Si deus ita operatur, ut nullus alius, etiam cum generat, ut nullus alius generabit: Deus enim ad omnia & per omnia incomparabilis est. Quod fit, non est ex substantia eius qui facit: quod autem generatur, ex ipsa substantia est eius qui generat: non ergo idem est facere & generare. Si ex deo est filius, nõ sicut ex patre, sed alio modo: causa verò etiam nostri ut simus deus est: ab ipso enim sunt omnia: nõ aliter filij pater est, aliter nostri, sed similiter: quod absurdum est. Si nihil simile & æquale deo est præter filium, nihil eorum quæ per similitudinem ipsi accommodatur, similiter omnino atque æqualiter dicitur: super omnia enim deus. Quod in forma dei est, in substantia dei est, (non enim aliud forma, aliud substantia dei, ne compositus sit) qui ergo in forma æqualis est, & in substantia æqualis est. Si genitus minor est eo qui genuit, non est culpa geniti, sed genitoris imbecillitas. Si pater ante filium erat, cuiusdam alterius necessariò pater erat: nam absque filio pater nõ diceretur: Si quis filium secundum substantiam cognouit, cognouit etiam patrem. Si enim me cognosceretis, inquit, & patrem meum utique cognosceretis: consubstantialis ergo patri filius est. Nullum enim incorporeum per dissimilem substantiam cognosci potest. Si credere Christum filium dei, vitam æternam affert: necessariò nõ credere, mortem affert. Quorum eadem sunt operationes, eorum est substantia vna: operatio verò patris & filij vna est: ut illud: Faciamus hominem. Et rursus: Quæcunque enim pater facit, hæc & filius similiter facit: vna ergo est substantia patris & filij. Si cognitio patris & filij vita æterna est: neceffe est eiusdem patrem & filium esse substantiæ. Quæ enim diuersæ substantiæ sunt, vna cognitione non comprehenduntur, nec similiter viuificare possunt. Si patris imago verè filius est: omnis autem imago vel substantiæ vel formæ vel figuræ vel speciei & coloris imago est: Deus autem nihil horum præter quam substantia est: filius ergo cum substantiæ imago sit, consubstantialis patri est. Si pater in omnibus incomparabilis ad filium est, in omnibus

autem & ad creaturam, non aliter ad filium aliter ad creaturam, sed similiter: non ergo dissimilis solum patri filius, verumetiam creaturæ similis: quod quomodo non absurdum? Si enim creaturam asserunt filium, & non ut vnus è creaturis asserunt: cur cum nos genituram dicimus, ut vnum ex genituris intelligunt? Si deus non generat ne fluxum patitur, nec creabit ne labore: quod si creat absque passione, multo magis sine passione generabit. Si omnis lucis splendor generatur quidem ex luce, non verò aliquando, sed sine tempore & coæternaliter illi (non est enim lux sine splendore) Filius etiam cum splendor sit, non aliquando erit, sed coæternaliter. Lux enim est deus, ut David inquit: In lumine tuo videbimus lumen. & Daniel: Lux cum ipso est. Si genitura secundum eos substantia est, sicut & ingenitum: filius verò dei genitura est: ergo & substantia dei est. Si voluntate & non natura deus filium genuit, vel eum semel voluit, inuitus in posterum est: vel & rursus voluit & rursus etiam genuit. Quod si non vna est voluntas ipsius sed diuersa, nec ipse simplex est nec vnus creator, sed sicut vult etiam facit. Si deus nõ generat, non generat profectò, vel quoniam non potest, vel quoniam non vult: sed si non potest, minor est quam generans & perfecta natura, cum ad hoc etiam imbecillitas ipsi insit. Quod si potest & nõ vult, quod naturam habet voluntate retinuit. Quare & si nõdum genuit, tamen cum aliquando voluerit generabit. Si aliquando nõ erit filius, ipsum aliquando post genitorem erit, & ante genitum: non ergo solo excepto patre ante omnia filius est: verumetiam post illud aliquando esse inuenietur. Cum nos asseramus patrem esse semper, neceffe est etiam filium esse semper. Illi dicunt ergo quoniam & filius semper, creator & creatura erit semper, & sic patri & filio coæterna erit creatura. Atqui creatorem qui dicit, nõ simul creaturam quoque dicit, nec enim vna tum ædificatore ædificium est, nec simul cum nauiculario nauis, nam creatio in creatore est, quod verò creatum est, post creatorem, patrem autem dicere impossibile est, nisi sit filius, qui & patrem dixit, nõ solum patrem, sed alicuius patrem dixit. Deus dominus, omnitenes, sabaoth, qui est, Adonai, Heloi, appellatur deus in scripturis: ingenitus verò nusquam. Quod si quis id etiã dabit ingenitus & cetera huiusmodi nomina aptè à Iudeis ac reliquis omnibus dicetur. A christianis verò solis pater Christi diceretur. Si ergo quod solū à ceteris nos separat, falsum est, & nõ verum est, & nomè positum nõ res per naturam: falsa est fides nostra, spes vana. Nam cuius rei principium infirmum est, & finis infirmus est. Rursus interrogat, an cum sit, natus est filius, an cum nõ sit: ita cum obscura & maligna sit eorum interrogatio: verètur enim quado & in quo tempore interrogare: cum sic dicere soler, interroga eos è eotrario, An deus cum sit pater, filium genuit, an cum non sit pater. Si enim pater cum sit, ens entem genuit: Si autem cum non sit factus & nõ natura pater. Omnem autem mentionem ipsorum diuinæ scripturæ excludunt, cum Moses quidem clamet de filio: Qui est, me misit. Et euangelista, In principio erat verbum: Nec semel dicit erat, sed quater. Et rursus alibi,

Qui ex deo, qui est in sinu patris. Et in alijs, qui est in celo. Et in Apocalypsi: Qui est, qui erat, & qui venturus est. Et Paulus: Qui cum sit splendor gloriæ, & in forma dei. Et rursus. Qui super omnia deus est benedictus. Si filius verus est deus, & lux, & incommutabilis, & bonus, & sanctus, & dominus: hæc autem & pater cum sit, non similiter est, sed magis: non substantiæ excessu, sed qualitatis præstantia. Substantia enim magis quam substantia non dicitur, sed qualitas qualitate: homo enim homine magis non dicitur: bonus autem bono, & iustus iusto. Omnium quæ genita sunt, eadem cum genitore natura est, quævis genitus alio modo habeat esse. Nec Abel, qui coitione natus est, aliud præter Adam est: cum Adam plasmatus, non natus sit. Si causa causato maior est, & secundum substantiam differens: omnis vero pater causa, & omnis filius causatus: maiores & secundum substantiam differentes: & filijs patres sunt, & non eiusdem substantiæ: quod verum non est. Interrogant, si cum pater filium genuerit, à generando cessavit: & si habebunt quod cessauerit, afferunt, ergo & generare incepit. Omne enim quod finem habet, & principium habet: non erat ergo semper filius. Dicamus, si id quod cessat esse necessarium: & principium habet: & quod principium habet, necessario cessat: Angeli & cuncta incorporea cum principium essendi habeant, necessario & finem essendi habebunt: quod absurdum est. Quare possibile est, & quod incepit, esse non cessare: & quod cessabit, non incepisse. Quod si ita non est, & ipse filius cum principium essendi habeat, finem etiam secundum ipsos necessario habebit: quoniam omne quod principium habet, & finem habere volunt. Quod quomodo blasphemia non est? Præscientia quoque dei cum non habeat principium, postea quam ea facta sunt quæ præsciuit, finem habet. Non itaque quod finem habet, id etiam necessario principium habet. Vnum in rebus incorporeis, vel operatione, vel voluntate, vel substantia dicitur. Cum igitur saluator dixerit: Ego & pater vnum sumus: secundum aliquid istorum dixit. Si ergo operatione dicunt, necesse est & substantiam dicere: quorum enim vna substantia non est, horum non est vna operatio. Quod si voluntate vnum, non solum quæcunque pater velit, ea necesse est & filium velle: sed quæcunque etiam filius velit, ea necesse est & patrem velle. Iubebit igitur & filius patri de quibus vult quoniam & ipsi iubetur, coactus & nolens ministrat: quod sic nec operatione, nec voluntate, secundum ipsos relinquatur vnum esse substantia, id est consubstantialis esse filium patri.

Quod nomen ingenitus, modum essendi non substantiam significat.

INGENITVM esse substantia est, & genitum esse substantia. Ac ideo non consubstantialis est pater filio: necessario genitura omnis vnitas substantiæ est: omnes ergo genituræ filio dei consubstantiales sunt: quod quomodo blasphemia non est? Si innascibilitas ad nascibilitatem filij ex opposito distincta, alia substantia est: & increatum esse ad creatum esse

ex opposito distinctum: alia substantia est: erit ergo & innascibilitas substantia, & increatum esse substantia, quare deus dux non vna substantia est. Et ad hæc omnis creatura erit substantia vna, quod falsum est. Vna enim creatura est, diuersæ vero substantiæ. Sic autem & incommutabilitas ipsius, & absque principio esse, multaque huiusmodi, substantia erunt. Si enim ingenitum quis patrem, & genitum filium dicat, substantiam significat, cum modum substantiæ ipsorum voluerit quis dicere, quoniam modo aliter quam sic dicere potuerit? Quare innascibilitas substantiæ modus, non substantiæ nomen est. Si quæ diuersimodè sunt, diuersam substantiam habent, homines inter se consubstantiales non sunt. Nam alio Adam de terra plasmatus, alio Eua ex costa facta, alio Abel, ex coitione enim: alio modo qui ex Maria sola virgine natus est. Eodem modo in volatilibus & quadrupedibus. Si ingenitus pater: quoniam natus non est: filius vero genitus, quoniam natus: posterior genito ingenitus est. Non enim habebat ad cuius distinctionem ingenitus diceretur. Nam non eorum quæ non sunt, sed eorum quæ sunt distinctiones sunt. Si deus erat aliquando cum non erat pater: factus pater, assumptus ut esset pater: quare deus quidem ingenitus: factus autem pater: ingenitus ergo & genitus, idem cum sit simplex. Si impossibile possibili contrarium est, & sapienti insipiens, & quodocunque ex opposito inter se diuiduntur: etiam innascibilitas nascibilitati contraria est. Quare si modus substantiæ innascibilitas non est, sed substantia: pater filio secundum substantiam contrarius erit. Si creatura & non genitura filius, & cuncta quæ sunt, creaturæ sunt: pater frustra ingenitus dicitur, cum nullo modo genitus sit, ad cuius distinctionem nominetur ingenitus. Commodius igitur increatus, quam ingenitus diceretur. Si innascibilitas nomen est, substantia non est: nomina enim, substantiarum significatiua sunt, ipsa substantia non sunt. Quod si ipsa innascibilitas substantia est, dicat nomen eius: non enim ex substantijs, sed è nominibus & operationibus cognoscimus, & præsertim incorporalia. Si innascibilitas substantiæ dei nomen est, vel cum substantiam propriam deus cognoscat, nomen substantiæ ignorauit: vel cum etiam nomen sciret, audientes decepit. Dominus enim inquit, omnitenens nomen meum. Et à Mose quod sibi nomen interrogat: Ego sum qui sum, inquit. Et rursus: Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob: hoc mihi nomen æternum. Et Dauid: Dominus nomen tibi. Ingenitus autem nomen nec ipse sibi, nec quispiam sanctorum dixit. Quod si nec decepit, nec ignorauit, (impium enim est aliquid tale dicere) ingenitus ei nomen non est. Ingenitus vel substantia vel accidens est. Nam præter hæc nihil est. Sed substantia non est, quoniam nec quod ex opposito distinguitur: genitus enim filius non secundum quod substantia est, sed secundum quod natus est. Quod si accidens, vel innatum, vel contingens esse & non esse. Sed si innatum est, necesse est deum & substantiam & accidens esse. Ex necessitate nanque talia accidunt, quibus accidunt: Quod si contingenter, erit & ingenitus aliquando & genitus. Si ingenitum dicunt deum quoniam natus non est, non quid est substantia eius

eius dicunt, sed qui non est: nulla verò substantia ex quibus non est cognoscitur, sed ex quibus est. Nam & immortalis & incorruptibilis & incommutabilis non substantiam eius: sed quod nec moriatur, nec corrumpatur, nec commutetur, ut creaturæ significat: quare quid deus sit doceant, non quid non sit. Si ingenitus non substantiæ nomen est, sed ipsum substantia: cum & filius substantia sit, & ipse ingenitus substantia est, & omnis substantia ingenita est. Si ingenitum substantia dei est, & genitum substantia filij: creatura ergo vel factura non est substantia eius: vna enim & non multæ substantiæ filius. Cum quis hominem vel lapidem vel lignum dicit, substantiam quandam significat: cum vero genituram dicit, non simpliciter substantiam significat, esse enim omnis genitura vna substantia. Quod si genitura non est substantiæ cuiusdam significatiuum, nec ingenitus. Si deus ingenitus est, quoniam natus non est: sic & incorruptibilis, quoniam non corrumpitur. Sic enim incorruptibile non habiturum finem significat, sic & ingenitum quod sit sine principio. Quod si ingenitus quidem, non incorruptibilis autem, erit sine principio, sed non sine fine, quod absurdum est. Non est ergo ingenitum substantia, sed significatio quod natus non sit. Si pater natura ingenitus, filius quoque natura genitus. Quod si natura genitus est: creatura non est: cum ergo sit natura genitus, & eum qui genuit esse necesse est, genitura enim sine genitore non erit: dicant ergo quis genuit si pater non genuit. Si deus substantia est ingenita, & Christus substantia genita, & paracletus creatura substantia, pater & filius & spiritus sanctus nomina solū sunt sine substantijs: Baptizent ergo in ingenito & genito & creato. Res enim nominibus potiores: & ea quæ sunt ijs quæ dicuntur, ad operationem vtiora. Si pater, inquit, ingenitus, genitus vero filius, non sunt eiusdem substantiæ. Nam ingenitus & genitus non erunt vnus substantiæ. At nos hæc non dicimus substantias, verum nomina substantiam cuiuslibet eorum significantia: nihil autem prohibet diuersorum nominum vnam esse substantiam: sicut nec contrarium diuersarum in creatura substantiarum nomen vnum. Si consubstantialis, inquit, filius patri, pater vero ingenitus, filius autem genitus: eadem ergo substantia ingenita & genita. Sed non dicimus patris patrem esse filium, ut diuisa substantia ingenita & genita sit. Verum totum ex toto genitum ex genito, perfecta duo, non partes duas ex aliquo vno. Si saluator in nomine patris venit, ut ipse dicit: Ego veni in nomine patris mei: omnia quæ de patre dicuntur, ea de filio quoque dicuntur. Quare dicitur etiam ingenitus si hoc quoque patris nomen est. Si nomen ingenitus patri honori est, similiter verò & filium honorare oportet, secundum vocem ipsius qua dicitur, ut omnes honorent filium sicut honorant patrem: necesse est & filium ingenitum dicere, ut vnus patris & filij honor seruetur. Si filius patris nomen manifestauit, ut ipse dicit: Manifestaui nomen tuum hominibus, proprium autem substantiæ eius ingenitus est: monstrant vbi saluator ipsum ingenitum nominauit? Si deus omnibus maior est, vtrum substantia maior est: an quoniam causa est omnium, cum ipse à nullo sit? Nam si in quantum substantia, omnis ergo substantia maior omni-

bus est: sui autem in quantum ingenitus: non ergo idem substantia & ingenitus. Si ingenitus aliquid est, & immortale, & sine fine, & inegrotabile, & insenscens aliquid: ergo eo quod ingenitus est excedet omnibus: secundum cetera verò idem cum angelis, spiritibus, & animis. Nam & hæc immortalia sunt, & sine fine. Quod si non ijs excedit quæ non est, sed ijs quæ est: nec enim homo quam irrationale melior, eo quod non est inanimis & insensibilis: nam hæc etiam irrationale: sed eo quod est rationalis: sic igitur & deus, non quoniam ingenitus, sed quoniam omnium est causa, maior est. Si ex opposito distinguitur ingenitus genitor: ingenitus autem simplex substantia, secundum quod incommutabilis quoque, & immortalis, & infiguratus est, & cetera huiusmodi, distinguitur à genito. Nam si aliquo istorum distinguitur, & reliquis non distinguitur, compositus est & non simplex. Si qui cognouit deum esse ingenitum, quidnam est deus penitus cognouit: maius autem nihil est quam deum secundum naturam suam cognoscere: nam hæc est æterna vita, qui nos docuit ingenitum esse deum, maior ijs rebus inuenitur, quas deus amatibus eum præparauit. Ex illis enim nihil possibile est hominem cognoscere: quoniam neque oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit: ingenitus verò nomen etiam peccatores audiuerunt. Quod ergo maius est, id vel per se vel per alium deus peccatores docuit: quod minus & nihil ad vitam confert, id iustus conseruauit: quod quomodo non inconueniens. Ingenitum esse nec diffinitio, nec proprium dei est: hæc enim cum illis conuertitur, quorum diffinitio, vel proprium sunt. Si quid enim est animal rationale & mortale, metis & disciplinæ capax, hoc est & homo: & si quid homo, hoc & illud. Proprium verò hominis risibile: & si quid risibile, id est homo. Ingenitum autem si quis concedet de solo deo dici, non statim si quid deus, id est ingenitum. Nam filius cum sit deus, ingenitus non est. Nec diffinitio igitur nec proprium dei est, ingenitum esse: non enim conuertitur.

Quod filius creatura non est.

SI FILIVS creatura dei est, omnis verò creatura creatoris seruus, Christus dei seruus est & non filius. Non ergo suscepit formam serui cum esset dominus, sed erat seruus. Factura factori in eadem virtute non communicat: nihil ergo commune patri cum filio: nec creatura ipsa, si factura & non genitura, filius est. Si genitura filius non ut ceterarum geniturarum aliqua: omnis autem genitura creatura: non igitur creatura filius, quoniam non est genitura ut cetera. Si alia deus creare non poterat præter vnicum filium, quoniam naturæ suæ non conuenit: nec filius multa creabit, sed vnum quid. Si minora creantur à minore, maiora verò à maiore, per multos ergo sunt creaturæ: non enim omnes æquales. Si creatiuus est deus natura: non vnus erit, sed multorum. Nam vel imbecillitate multa non creat, vel inuidia vel liuore. Si patris virtus per filium creauit, pater creator est

est non filius: sicut & instrumentum non est artifex. Quare non est inconueniens patri accreare quæ à filio creantur. Si creaturarum creationem per se facere deus erubuit, nec glorificari ab illis sustinebit. Nam quæ facere erubescit, ea cum facta sint, propria putare nolet. Si idem creare & generare in deo, quoniam simplex est: idem etiã erit seruare & perdere, viuificare & interficere: quod si idem est, salus ergo pariter & perditio & mors & vita idẽ. Si Christus dei virtus & sapientia est, hæc autem increata & coæterna deo (non enim erat quando erat insipiens & absque virtute) increatus & coæternus Christus est deo. Si verò in quatum operatio, virtus ac sapientia dei dicitur, & nos virtus ac sapientia domini sicut ipse dei diceremur: quod inconueniens est. Si filius æternus deus nõ est, erit necessario recens: & si verus non est, erit falsus: si nõ natura, erit positio. Impiorum autem est recensere & falsos ac non natura deos colere. Non erit enim tibi, inquit, deus recens? Et Paulus: Sed tunc quidem ignorates deũ, seruiuitis ijs qui dii nõ sunt. Vel igitur impij qui Christum sic colunt: vel natura & verus deus est filius: & qui sic sentiunt, pij. Si filius operatio est & non genitura, nec qui operatus est, nec opus ipse est (aliud enim operatio præter hæc) sed etiã non subsistens: nulla enim operatio subsistit.

Quod si opus, tertius est à patre & non immediatus: primus enim qui operatur est, deinde operatio, ac demum opus. Si filius ingenitus, quoniam solus à solo factus est, vni creatus (id est Græcè *μονοκτιστός*) magis proprie diceretur: autem secundum

B Eunomiũ verè creatura fit, falso autem nomine genitura vocetur. Si filius creatura patris solus, cuncta verò cetera filij: cum dixerit: Mea omnia tua sunt: quod rectè dicere poterat filius, ad hoc autem intulerit & mea tua, Eunomij ratione non rectè id intulit. Nam ipse sui ipsius esse non potest. Quare videtur de similitudine ac identitate ipsorum in omnibus similique substantia, non de creaturis ea verba dixisse. Si deo similiter & creat & generat, Christus & creator noster & pater similiter est: Deus enim, & ita non opus esset adoptione quæ per spiritum sanctum est. Sicut nec opus est vt per alium creaturæ ipsius facti simus: præsertim cum multa ex creaturis non nata sint adoptionis spiritũ suscipere, sicut irrationabilia & inanimata. Si nos cum creaturæ simus, spiritus sancti adoptione filij efficiamur, dicat si filius etiã creatura est, per quem in adoptionem patris peruenit? Si omnia quæ habet pater, filij, sunt: nihil autem eorum quæ per filium facta sunt, pater seorsum habet, nisi secundum eos filium solum: & ipse ergo seipsum habere debet: quod impossibile est. Si omnino imago similis est per omnia: filius imago est: creatura verò in nullo creatori similis, sed

C per omnia dissimilis: cum igitur patris imago sit filius, non erit creatura eius. Si quod incorporeũ est cum generat, necesse est vt sicut corporeum generet: & cum cernit, vt corpus cernat: & cum audiat, vt corpus audiat, & omnem operationem vt corpus operabitur. Quod aliquis nõ habet, id alijs largiri non potest: si ergo creatura & seruus est filius, alios liberos facere non potest. Quod natura medium inter aliqua est, id vtrasque contingit extremitates: Si igitur dei ac nostri media-

tor natura Christus est, non per dispensationem, sed natura coniuncta sunt deus & creatura. Si filius patri similis est, non autem secundum substantiam, restat vel forma vel operatione, sed forma quidem impossibile. Nullum enim incorporeum habet formam. Sin autem operatione, nihil ipse operatus esset alterius à se naturæ, sed quale quid ipsemet est. Siquidem factura patris est, & non genitura. Præterea etiam prædictum est, quod operatione simile est, id etiã secundum substantiam necessariò esse simile. Si dei opera fide nõ demonstratione, secundum David qui dixit: Et omnia opera eius in fide: quanto magis ex patre ante secula filij generatio fide & non demonstratione? Si ex nihilo pater filium fecit, & filius ex nihilo cuncta: eadem virtus ac operatio est eorum, qui ex nihilo quidquid volunt creare possunt, nullibi differentia creaturarum considerata: nam cum creaturæ in multis & per multa diuersitatem habeant, non tamen diuersi sunt creatores, sed vnus filius per quem omnia facta sunt. Si eorum quæ ex nihilo facta sunt, prima dei factura Christus, & sic credentes eum colunt Arriani, & Iob primam dei facturam diabolus dicit, cum dicat, Hoc primum est origo phasmatis Domini, latent diabolus colentes & non filij dei. Quod si filij primam facturam dixisse Iob asserant, vel nõ amplius spiritus Domini secundum eos factura, vel post diabolus spiritus sanctus inuenitur. Si fides nostra in filium, opus est Dei, hoc enim, inquit, opus est Dei, vt credatis in eum quem ille milit, ipse Dei esse opus nõ potest. Nõ enim idem fides in ipsum, & ipse.

Super illo Apostolico, Cum autem subiecta fuerint illi omnia, tunc & ipse filius subiectus erit illi.

Si secundum deitatem filius patri subiicitur, ex principio profectò subiectus esset, ex quo & deus erat. Sin verò non subiectus erat, sed postea, subiicietur secundum humanitatem pro nobis, & non pro se secundum deitatem.

De illo Apostolico, Propterea largitus est illi Deus nomen, quod super omne nomen est.

Si post incarnationem, propter obedientiam, nomen super omne nomen filio pater largitus est deo existenti, & omnis lingua cõtebitur Dominum, ante incarnationem, nec nomen super omne nomen habebat, nec confessionem ab omnibus quod esset Dominus. Maior igitur factus est post incarnationem quàm ante eam fuerit, quod est inconueniens. Tale quid & illud est, Data mihi est omnis potestas in cælo & in terra. In humanitate igitur & non in deitate intelligenda hæc sunt.

De illo euangelico, Pater meus maior me est.

Maius vel magnitudine, vel tempore, vel dignitate, vel virtute, vel vt causa dicitur. Verum magnitudine pater maior filio nõ dicitur, incorporeus enim. Nec tempore, nam filius temporum est creator. Nec dignitate, factus enim non est quod nunquam erat. Nec virtute, quæcunque enim facit pater, hæc & filius similiter facit, nec vt causa, quoniam similiter nobis & ipso maior esset, siquidem & eius & nostri causa. Honorem ergo magis filij ad patrem dictum, id non imminutionem eius qui dixit ostendit. Deinde quod

maius.

maius est, nõ omnino diuersa est substantia, homo enim maior homine dicitur, & equus equo. Quare si maior pater dicitur, non statim substantia quoque illius. Et vniuersaliter quæ comparantur, de consubstantialibus nõ de ijs dicuntur, quæ diuersarum sunt substantiarum. Nam homo non proprie maior irrationali dicitur, nec rationale inanimato, sed homo homine, & rationale irrationali. Pater ergo & si maior filio dicitur, ei tamen filius consubstantialis est?

Super illo euangelico, Horam autem & diem nemo scit &c.

Si creator omnium filius est, iudicij verò tempus ignorat, quod creauit ignorat. Non enim iudicium dixit ignorare, sed tempus, quod quomodo non inconueniens?

Super eodem.

Si cognitionem omnium quam pater habet, filius non habet, mentitus est cum dixit, Omnia quæ pater habet mea sunt. Et, sicut pater nouit me, ego noui patrem. Quod si aliud est patrem, aliud quæ patris sunt cognoscere, maius autem patre cognoscere, quàm ea quæ patris sunt, quanto vnusquisque quàm sua maior, cum id quod maius est filius cognoscat. Nullus enim, inquit, nouit patrem nisi filius, quod minus est ignorat, quod est impossibile. Quoniam ergo non conferebat hominibus iudicij tempus audire, idcirco reticuit. Nam expectatio perpetua seruentiores ad pietatem reddit. Cognitio verò quod multum tempus intererit, negligentiores ad pietatem fecisset, cum speramus postea penitentia posse saluari. Nam qui vsque ad horam illam omnia nouit (dixit enim ea) quo pacto horam illam ignorauerit? Frustra verò & Apostolus diceret, In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ cognitionis absconditi.

Super eodem.

Si spiritus sanctus profunditates Dei inuestigat, nec quidquam eorum quæ dei sunt possit ignorare, filius verò ignorat, maior secundum ipsos spiritus sanctus filio, quem nec æqualem volunt.

Super illo euangelico, Pater si possibile est, transeat à me calix iste.

Si verè filius dicebat, Pater si possibile est, transeat à me calix iste. Non solum timiditatis ac imbecillitatis se accusat, verum etiam patri esse aliquid impossibile opinabatur. Quod enim dicit, si possibile est, dubitantis erat, ac non certioris quod pater ipsum posset seruare. Ad hæc, quomodo qui mortuos vita donabat, non multo magis poterat viuis vitam conseruare? Cur ergo qui Lazarum ac alios multos mortuos excitauit, non sibi ipsi vitam præbet, sed à patre vitam petebat, cum timens dixit, Pater si possibile est, transeat à me calix iste? Si inuitus etiã moriebatur, non se humiliavit factus obediens patri vsque ad mortem, nec seipsum dedit, vt dixit Apostolus: Qui se dedit in redemptionem pro peccatis nostris. Quod si volens, quid opus his verbis: Pater si possibile est, transeat à me calix iste? Hoc ergo non de se ipso, sed de ijs qui in eo peccaturi erant ne peccent accipiendum, pro quibus etiã crucifixus dicebat: Pater dimitte ipsis quoniam ignorant quid faciunt. Non oportet igitur ea quæ secundum

dum dispensationem dicta sunt, quasi simpliciter dicta accipere.

Super illo euangelico, Et ego uiuo propter patrem.

Si propter patrem filius uiuit, propter alium & non propter seipsum uiuit. Qui verò propter alium uiuit, ipse vita per se esse non potest. Nec enim qui gratia sanctus est, per se sanctus est: mentitus ergo est filius cum dixerit: Ego sum vita. Et rursus sic: Et filius quos vult viuificat. De humanitate igitur non de deitate dictum, intelligere oportet.

Super illo, Neque filius à seipso aliquid facit.

Si quod est sui arbitrij, melius est quàm quod est sub arbitrio alieno: homo autem sui arbitrij est, filius verò Dei sui arbitrio patris, melior est homo filio: quod est inconueniens. Quod si qui est sub alieno arbitrio, liberos facere non potest: quod enim ipse non habet vt eligat, alijs dare nõ potest. Saluator qui nos liberi arbitrij fecit, non erit sub libero arbitrio alieuius.

Super eodem.

Si nihil Saluator à se ipso facere poterat, sed imperante patre, nec bonus est nec malus. Nullus enim eorum quæ facta sunt, causa est: & quomodo absurdum non est, cum homines sint bonorum & malorum liberi factores, filium Dei nullius rei liberum esse factorem?

Super illo, Ego sum vitis.

Si saluator, vt inquit, vitis est, nos verò palmites: agricola pater ad palmites viti conaturalis, vitis verò non conaturalis agricolæ: filius nobis conaturalis est, & pars nos ipsius: non autem conaturalis filius patris, sed per omnia alienus. Ad quos dicemus quod non deitatis suæ sed carnis nos dixit palmites, secundum quod dicit Apostolus, Non enim sumus corpus Christi & membra ex parte. Et rursus, Nescitis quod corpora vestra membra Christi sunt? Et in alijs, Qualis terrenus, tales & terreni, & qualis cælestis, tales & cælestes: igitur sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cælestis. Si viri caput est Christus, Christi autem caput Deus, homo verò non consubstantialis Christo (non enim Deus) Christus verò consubstantialis Deo (Deus enim) non ergo vt viri caput est Christus, sic & Deus Christi. Nam creaturæ natura & creatrix deitas in vnum ac idem nõ conueniunt. Ergo ille vt pater, caput est Christi, hic verò vt factor, nostrum. Si voluntas patris est, vt nos in filium suum credamus (hæc enim est voluntas eius qui misit me, vt omnis qui videt filium & credit in ipsum, habeat vitam æternam) non est ex voluntate filius, alioqui credere nos in ipsum, vel cum ipso, vel ante ipsum inueniretur.

Super illo, Nullus bonus.

Si saluator bonus non est, necessariò malus est, cum enim simplex sit, nihil eorum quæ sunt in medio suscipit, & quomodo non absurdum, bonorum factorem malum esse? Et si vita bonum est, ac verba filij vita sunt, vt ipse dixit, Verba quæ locutus sum vobis, spiritus sunt & vita, quomodo cum pharisæus bone magister dixisset, nullus, respondit, bonus nisi deus? Non enim

cum

cum ab illo solummodo bonus audisset, nullus bonus dixit, sed magister bonus. Sicut ergo ad tentantem respondit, ut Euangelium dicit, vel sicut ad ignorantem quod Deus bonus est, & non simpliciter magister bonus.

Super illo verbo, Pater glorificame.

SI CVM glorificari à patre filius petebat, secundum deitatem & non humanitatem petebat, quod non habebat petebat: falsus ergo est qui dixit Euangelista: Et vidimus gloriam eius. Et Apostolus: Non utique regem gloriæ crucifixissent. Et David: Et introibit rex gloriæ: Non ergo accessionem gloriæ, sed manifestationem dispensationis fieri petit.

Super eodem.

SI QVAM habebat gloriā antea quam mundus fieret, eam verè à patre petebat quam amisit. Quod si hoc: non solum gloriā amisit, sed etiā deitatem. Nam inseparabilis est à deitate gloria. Nudus ergo secundum Photinum erat homo. Apparet igitur in quantum homo, non deitatis defectu talia dixisse.

Super illo, Primogenitus omnis creature.

SI ANTE creaturam filius non genitura est, sed creatura: primò creatus utique diceretur, non primogenitus. Si quoniam primogenitus creaturæ dictus est, primò creatus est: & cum primogenitus mortuorum dicatur, ante mortuus mortuorum erit. Quod si primogenitus mortuorum dicitur, quoniam causa sit resurrectionis è mortuis: sic & primogenitus creature, quoniam causa sit ut nihil ad esse creaturam producta sit. Si quoniam creaturæ primogenitus dictus est, primum ipsum esse creatum Apostolus ostendit: Cum ergo dixerit, Omnia per eum & in eo creata sunt, debuisset dicere: Et ipse factus est ante omnia. Cum autem dixerit: Et ipse est ante omnia: ostendit eum quidem semper esse, creaturam verò factam. Hoc enim verbum est, illi in principio erat verbum, consonat. Si primogenitus, inquit, filius, non amplius vnigenitus, sed alius quoque esse debet: ad quem primogenitus dicitur? At qui ò sapiens tu, cum etiam ex Maria virgine solus natus sit, primogenitus ipsius dictus est. Quousque enim peperit, inquit, filium tuum primogenitum. Quare non necesse est ad fratrem primogenitum dici. Dici etiā possit qui primus natus est primogenitus. Ad hæc autem etiam ad eos qui per adoptionem spiritus sancti ex Deo nati sunt, ut Paulus dicit: Quos præsciuit & prædestinavit conformes imaginis filii eius, ut ipse sit primogenitus in multis fratribus.

Super illo, Dominus creavit me.

SI qui in carne est, inquit, ego sum via. Et idem: Nemo venit ad patrem nisi per me. Ipse etiam est qui dicit: Dominus creavit me initium viarum suarum. Dicitur autè & de genitura creatura & factura: ut illud: Possedi hominem per Deum. Et rursum. Et fecit filios & filias. Et David: Cor mundum crea in me deus: non aliud petens, sed id videlicet quod erat permudari. Dicitur autem & noua creatura, non qui alia creatura factus sit, sed quoniam illuminati ad meliora opera præparantur. Si pater ad opera filium creavit, non propter se ipsum, sed propter opera eum creavit: quod vero propter aliud & non propter se fa-

ctum est vel pars illius propter quod factum est, vel eo minus est. Quare Saluator vel creaturæ pars est, vel minor quam creatura. Necesse est ergo de humanitate eius intelligere. Dicit etiam aliquis, de sapientia illa hæc Salomonem dixisse, cuius & Apostolus meminit dicens: Quoniam enim in sapientia dei non cognouit mundus, per sapientiā deum. Præterea nec Propheta est qui dixit: sed proverborum scriptor, Proverbia verò imagines aliorum sunt, non ipsa quæ dicuntur. Si dei filius est qui dicebat: Dominus creavit me: potius dixisset, pater creavit me. Nullibi enim ipsum dominum suum, semper verò patrem vocabat. Capiendum igitur verbum genuit, de deo filio: creavit verò, de deo qui formam serui accepit. In omnibus autem istis non duo dicimus, Deum seorsum, & hominē seorsum: vnus enim erat: sed cogitatione ac mente cuiuslibet naturā consideramus. Nec enim Petrus duos intellexit cum dicit: Cum igitur Christus passus sit pro vobis secundum carnem. Si genitura inquit filius est & non factura, quomodo scriptura dicit: Certissimè ergo sciat omnis domus Israël, quia dominum eum & Christum fecit deus? Quare hæc quoque dicendum, de eo qui ex Maria est secundum carnem dictum esse: sicut & angelus qui euangelizabat pastoribus dicit, quod natus est vobis hodie Saluator qui est Christus dominus. Nam quod dicit hodie, non utique de eo putabitur qui ante secula. Clarius autem quod sequitur demonstrat, cum dicat: Hunc Iesum quem vos crucifixistis. Si cum natus est filius, tunc sapientia, falsum illud, Christus dei virtus & dei sapientia. Nam sapientia eius facta non est, sed semper erat. Et sicut illud quasi de patre à David dictum. Esto mihi in deum protectorem. Et factus est mihi in salutem. Et Paulus, Fiat verò deus verus, omnis autè homo mendax. Sic & dominus natus est nobis à deo sapientia, sanctificatio & redemptio. Si ergo pater factus protector & verus, non factura, & filius etiā factus sapientia & sanctificatio, non est factura. Si verum quod vnus deus pater, verum videlicet quod vnus dominus Iesus Christus Saluator. Nec igitur Saluator deus secundum ipsos, nec pater dominus. Et vanum illud, Dixit dominus domino meo. Falsum autè & illud, Propterea vnxit te deus deus tuus, & Pluit dominus à domino, & fecit deus secundum imaginem dei, Et, Quis deus præter dominum? Et, Quis deus præter deum nostrum? Et Ioannes, quod deus erat verbum & verbum erat apud deum. Et Thomas de filio, Dominus meus & deus meus. Ad creaturas ergo & falso non propriè dictos deos non in patrem & filium ea intelligere oportet, quæ ex opposito distincta sunt.

Super illo, ut cognoscant te solum verum deum.

QUI verus est, ad eos qui ex opposito falso distinguuntur, dicitur. Qui verò incomparabilis est, ad omnia & per omnia excedit. Cum ergo Hieremias de filio dixerit, Hic deus noster non reputabitur alius præter ipsum, maiorem quoque patre dixit. Quod autè verus & filius deus, idem Ioannes in epistola dicit, Ut cognoscamus solum verum deum, & simus in vero filio eius Iesu Christo, hic est verus deus & vita æterna. Nec igitur propter illud, non reputabitur alius præter ipsum, maior-

maiolem patre filium intelligendum, nec solum verum deum esse patrem, verum utraque à falso dictos nec existentes, sicut etiam in Deuteronomio dicit, Dominus solus dux eius fuit, & non erat cum eo deus alienus. Si super omnia est deus, necessario excedit omnia. Apostolus igitur cum super omnia deum Saluatorem dixerat, maiorem etiam patre dixit? sed hoc inconueniens. Similiter igitur & hoc intelligendum, magnus deus non utique minor erit alio deo. Apostolus ergo cum de filio dixit, Expectamus beatam spem & apparitionem gloriæ magni dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi: maiorem patre intellexit? Filij enim apparitionem & præsentiam expectamus, non patris absque discretionem. Igitur de patre ac filio hæc non cum obseruatione dicuntur.

Aequaliter esse deo, non aliud est quam deo æqualem esse.

FILIUS igitur cum non in rapinam putauerit æqualiter esse deo, quomodo dissimilis ac inæqualis deo? Iudæi autem Eunomio magis pij. Nam cum saluator filium se dei dixerit, quasi filio solum debeatur, si verè filius est, æquale ipsum esse patri volebant, inquit, ipsum lapidibus petere, non solum quia soluebat sabbatum, sed quia etiam patrem proprium deum dicebat, æqualem seipsum faciens deo. Aequalis igitur patri & secundum Apostolum & secundum saluatoris vocem, quamvis Eunomius nolit. Si iudicij dominus filius non est, ut hos quidè præmio, illos vero supplicij possit afficere, quomodo dicebat: Pater neminem iudicat, sed vniuersum iudicium dedit filio? Et alibi: Potestatem habet filius hominis in terra peccata dimittere. Et rursus: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Ad Petri vero: Tibi dabo claves regni cælorum. Ad discipu-

los autem: Amen dico vobis, vos qui secuti estis me, in regeneratione sedebitis super duodecim sedes iudicantes duodecim tribus Israël. Ipsis vero scriptis solum est cum saluator dixerit: Et tunc reddam vnicuique secundum opera eius. Et alibi: Et ibunt qui bona fecerunt, in resurrectione vitæ: qui vero mala egerunt in resurrectione iudicij. Apostolus vero: Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut recipiat vnusquisque corporis propria prout gessit, siue bonum siue malum. Eorum igitur qui accipiunt, est dignos se ad dexteram vel ad sinistram sedere facere, non eius qui dare potest, etiam si iniusta petitio sit.

Super illo, Quis deus præter dominum, & quis deus præter deum nostrum.

Quod non ad filium hæc & horum similia, sed ad dictos deos cum non sint, scripturæ dixerunt, ex illis sufficienter demonstratum est, ex quibus & deum & dominum sepe filium demonstrauimus in veteri ac nouo testamento dictum esse: David autem idipsum clarius fecit dicēs: Quis similis tibi: & adiunxit, in dijs domine. Et Moyses: Dominus solus dux eius erat, & non erat cum eo deus alienus, cum tamen saluator esset cum ipsis, ut dicit Apostolus, Bibebant autem è spiritali confluence eos petra, petra autem erat Christus. At Hieremias, Dij qui cælos & terram non fecerunt, pereant de terra, & de ijs quæ sub cælo sunt. Nec enim in istis filius. Nam ipse creator omnium est. De idolis ergo quæ colebant gentes, & quod prædictum est, & illud. Ego deus primus, & ego post hæc, & præter me non est deus, & ante me non fuit alius deus, & post me non erit. Et, Audi Israël, Dominus deus tuus, deus vnus est, & omnia talia nomine de filio intelligenda sunt?

BASILII MAGNI CÆSARIENSIS EPISCOPI DE SPIRITV SANCTO LIBER CONTRA EVNOMIANOS, QVOD non sit creatura, quem prioribus adiunctū, ad Amphilochium scriptum opinari licet.

VM quæ communia sunt creaturis, spiritui sancto non communicentur: & quæ spiritus propria sunt, creaturæ non communicentur, colligitur hinc spiritum non esse creaturam: quoniam quæ cōmunia sunt patri & filio, eadem cōmunia sunt & spiritui. Nam quibus designatur in scriptura pater & filius esse deus, eisdem signatur & spiritus sanctus deus. Ex quibus colligitur eiusdem spiritum esse deitatis cum patre. Quoniam quæcumque patri ut deo, non ut patri insunt: & quæcumque filio ut deo, non ut filio insunt, ea etiā spiritui insunt, non autè creaturis: sicut nomina & res creaturis incommunicabiles, soli trinitati communes: patet trinitatem esse consubstantialem. Omne quod factum est, transmutationis ac versionis susceptibile est secundum prophetam, qui de deo dicit, qui omnia facit & commutat ipsa: spiritus nec versionis nec

mutationis susceptibilis est: non ergo creatura. Cum creatura in duas partes diuisa sit, in corporeas scilicet res atque incorporeas, mutatio etiam quæ recipit diuisa est. Nam corpora secundum substantiā mutationis susceptibilia sunt: cum mundus corruptibilis in corruptionem tradatur, secundum scripturam: Et mortalia corpora nostra, immortalia fiunt: incorporea vero ac rationalia, secundum operationem vel voluntatē mutationis susceptibilia sunt secundum illud. Angelis peccatibus non peperit. Quod si omnium quæ facta sunt, hæc substantia, illa voluntate mutationis susceptibilia sunt: Spiritus vero sanctus nec substantia, nec voluntate mutationis est susceptibilis, non est ergo spiritus creatura. Omnis creatura sanctificata sancta est, spiritus vero sanctus non eorum quæ sanctificantur, sed sanctificantium est, non ergo creatura. Nihil creatum substantia sanctum, nam quod substantia sanctum est, exteriori sanctificatione

non eget, eget autem exteriore sanctificatione quod factum est, cum dignum effectum sit ad se sanctificationem adducere, spiritus vero sanctificationis non eget, quod substantia sanctus sit, non igitur est creatura. Omnis creatura creatoris serua est, secundum prophetam, qui sic deum alloquitur: Quoniam omnia seruiunt tibi: qui autem seruus est libertatem ac adoptionem quam ipse substantia consecutus non est, alijs prestare non potest: Spiritus vero libertatem ac adoptionem prestat: spiritus enim clamat in cordibus nostris: Abba pater: quare non est seruus, sicut nec filius, non ergo creatura. Nulla creatura rationali anima participabilis est, ut in ipsa essentialiter habitet: spiritus autem sanctus inhabitat in ipsa, secundum eum qui dicit: Templum dei sumus, & spiritus sanctus habitat in nobis: non ergo creatura. Omnis rationalis creatura virtutis ac vitij susceptibilis est, spiritus autem nullius horum susceptibilis est, non ergo creatura spiritus.

Quod spiritus creator est.

C A E L I enarrant gloriam dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum. Et in alio Psalmo: Et opera manuum tuarum sunt caeli. Et quae nam erunt incorporei dei manus incorporeae, quae firmamentum & caelos crearunt, ille ipse propheta explanat cum dicit: Verbo domini caeli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Verum quemadmodum prolatum verbum in deo non est: sed viuens & subsistens & factuum omnium, sic in deo non est spiritus perfusus, non dissolutus aer, sed virtus sanctificans, cõsubstantialis, subsistens, manus tuae fecerunt me, & plasmauerunt me. Et id dictum eandem habet cum superiori sententiam. Spiritus enim diuinus, Iob inquit, qui fecit me. Et altera manuum exponens Salomon inquit: Deus patrum & domine misericordiae, qui fecisti omnia in verbo tuo, & sapientia tua construxisti hominem. Christus autem dei virtus & dei sapientia, quae secundum tropologiam rationem manus est creans. Ad haec etiam spiritus operationi totam nostram imposuit naturam. Renouantem quoque ipsum creaturas in incorruptionem sermo diuinus dicit: Auferes spiritum eorum & in puluerem suum reuertentur. Emitte spiritum tuum & creabitur, & renouabis faciem terrae. Nec profecto ipse seipsum mittit. Missionem autem vocat exitum ad opus, non de loco in locum migrationem. Quoniam spiritus domini repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia scientiam habet vocis. Spiritus domini superueniet in te. Quapropter & quod in ea natum est, inquit, de spiritu sancto est. Quod ex alio est, vel creatione ab ipso est, ut illud: Vnus deus & pater ex quo sunt omnia. Vel per generationem, secundum illud: Ego a patre exiui. Et ex vtero ante luciferum genui te, non quoniam vterum deus habeat, verum quoniam propriae suae & non nothae geniturae ex vtero parentum nascuntur, vterum se ipsum ad generandum habere deus dixit, ad confusionem impiorum, ut salutem suam considerantes naturam, proprium patris fructum sicut ex vtero suo natum filium esse praediscant. Quod ergo ex alio est, vel creatione vel generatione, vel natura, ex ipso est, sicut operatio nostra ex nobis, vel sicut splendor solis ex

Ex vtero ante luciferum genui te.

ipso. Si ergo supernaturale Christi corpus est spiritu sancto est, nec genituram ipsius esse possibile: quoniam quod ex carne natum est, caro est: & quod ex spiritu natum est, spiritus est. Nec rursus ex ipso sicut operatio eius, quoniam in simplici natura & incorporea eandem substantiae ratione operatio suscipit: Relinquitur ergo ex ipso esse, sicut eius creatura. Verum & digitus dei qui transfmutauit in Aegypto puluerem in animalia, generationem animalium quae a principio fuerat ostendens paracletus erat, spiritus veritatis. Cum enim tres euangelistae dicant ad Iudaeos dominum dixisse. Si autem ego in spiritu dei demones eicio, igitur in vos peruenit regnum dei. Lucas dixisse ipsum inquit: Si autem ego in digito dei demonia eicio, peruenit ergo ad vos regnum caelorum: Quas ob res & quae per Moysen in Aegypto facta sunt signa, quae digito dei facta sunt, & mirabilia dei signa cum spiritu fiebant: digitus vero dei & in his quae a Moysen, & in his quae a domino signa facta sunt, spiritus dictus est: non quoniam parua quaedam virtus coexistens deo est, sicut corpori digitus: verum quoniam vnum quid ex donis spiritus, quae secundum diuisionem sunt, gratia etiam sanitarum est, id quod est vnum quid, & non vniuersa spiritus dona digitum vocat. Alij enim per spiritum datur spiritus sapientiae, alij vero sermo scientiae secundum eundem spiritum, alij gratia sanitarum in vno spiritu, alij prophetia, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum. Haec autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Diceret aliquis, quod haec omnia & quaecumque alia dona spiritus sunt, tanquam corpus quid ipsius sunt, vnum quodque donum digitus: & hoc autem vtile dictionis ne negligas. Cum enim dixisset, quia omnia haec operatur spiritus, sicuti vult: de domino etiam ipsemet inquit. Et diuisiones operationum sunt, idem vero deus qui operatur omnia in omnibus. Quod si omnia operatur deus sicuti vult, omnia vero haec vnus ac idem spiritus operatur diuidens singulis prout vult: quomodo diuersitas substantiae illic est, vbi operationi identitas esse cognoscitur: permutatis enim substantijs secundum impijssimum Eunomium, diuersas esse oportebat & operationes: Eandem autem auctoritatem & potestatem spiritus saluator attestatur: Spiritus, inquit, vbi vult spirat.

De remissione peccatorum.

P R O P R I V M dei est peccata dimittere, cum ipse dicat: Ego sum qui deleo peccata tua. Et, Si fuerint peccata vestra ut coccinum: quasi nix dealbabitur: & si fuerint rubra quasi vermiculus, ut lana alba erunt. Praeterea quoniam deus dei filius Iesus paralytico peccata dimisit, dicens: Fili dimittuntur tibi peccata tua, qua in te a Iudaeis qui deum ipsum esse nesciebant, blasphemare putabatur, dicentibus: Ipse blasphemat: nullius enim est dimittere peccata nisi solius dei. Dominus autem sanctis apostolis insufflans, inquit: Accipite spiritum sanctum, quorumcumque dimittetis peccata, dimittentur eis: Si ergo nullius est peccata dimittere, sicuti certe nullius est, nisi solius dei: dimittit autem spiritus sanctus per apostolos: Deus ergo spiritus sanctus, & eiusdem operationis cum patre & filio: Docete, inquit omnes gen-

Dignus de

E

tes

Quod neque visio neque oraculum separatim sit a patre & filio & spiritu sancto.

tes baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Gentes iubet credentes & doctas baptizari in trinitatis nomine. At Petrus Iudaeis qui concordantes fuerant in morte Christi poenitentiam agentibus: Poeniteat singulos, inquit, a malitia vestra & a via praua, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini Iesu; & saluabitur: quasi possit eadem operari filius in regeneratione baptismi, quaecumque pater & spiritus operantur. Dominus vero apostolis dixit: Expectate promissionem patris quam audistis, quod Ioannes quidem baptizauit aqua ad poenitentiam: vos vero baptizabimini in spiritu sancto. Si ergo in apostolis eadem operari potest spiritus sanctus quae patris ac filij nomen in ijs quae ex gentibus crediderunt, & domini Iesu nomen in ijs Iudaeis qui poenitentiam egerunt: Nemo enim diceret minorem apostolos per lauacrum gratia participasse, quam qui a gentibus crediderunt: quoniam per spiritum sanctum gratiam habuerunt: quomodo non est eiusdem cum patre ac filio substantiae spiritus, cum eiusdem sit operationis?

Quod eadem sit potestas Patris & filij & spiritus sancti.

V A D E I N Damascum, & ibi dicitur tibi, quod vas electionis mihi es. Dominus de caelo visus Paulo dixit, quod eum in praedicatorum euangelij orbi constituerat. Intranti vero in Damascum, Ananias dixit: Salue frater, respice: Deus patrum praordinauit te: ac ne de Christo id intelligeretur, infert, ut cognosceres voluntatem eius, & videres iustum suum Iesum: qui vocationem & ordinationem scriptis commendans dixit: Paulus seruus Iesu Christi vocatus Apostolus. Deinde quid aliud etiam ad vocationem dicit: Segregatus in euangelium dei. Qui autem segregauit, ut apostolorum actus docuerunt, spiritus fuit. Ieiunantibus enim apostolis, inquit, & orantibus, dixit spiritus sanctus: Segregate mihi Paulum & Barnabam in opus ad quod eos assumpsi. Quod si dominus deus patrum ipsum elegit quem praordinauit, ac eundem spiritus aucto-ritate naturae vsus segregat, quomodo alteritas in trinitate substantiae est, in qua operationis identitas inuenitur? Mea verba, Salomon inquit, a deo dicta sunt: at Paulus a Christo: An probationem enim quaeritis, inquit, Christi, qui in me loquitur. Nihil autem minus spiritus etiam in Apostolis loquitur: Loquebantur enim inquit, Apostoli prout spiritus sanctus dabat eloqui illis. Et non estis vos qui loquimini (Saluator ipsis dixit) sed spiritus patris qui in caelis est, loquitur in vobis. Spiritus autem & in prophetis loquitur: Quis enim dabit, Moyses dixit, omnem populum istum prophetare: quando dabit dominus spiritum suum in ipsum? Et testamenti noui propheta nouus Agabus exclamauit dicens: Haec dicit spiritus sanctus. Quod prophetae testamenti veteris ex consuetudine clamabant: Haec dicit dominus deus. Et haec Paulus quae a patre & filio & spiritu dicta sunt colligens: Omnis, inquit scriptura diuinitus inspirata. Quod si spiritus in prophetis & apostolis loquitur, & omnis scriptura per deitatem inspirata est: dicatis impij, cum eius scriptura diuinitus inspirata sit: quomodo ipse spiritus deus non est?

E S A I A S propheta, Vidi, inquit, dominum sedentem super solium excelsum & eleuatum, & seraphim stabant super illud, sex alae vni &c. & post haec dixit, Vade & dices populo huic. Audietis & non intelligetis, & videntes videbitis & non videbitis: increffatum est enim cor populi huius. Quantum igitur ad textum ipsum & consecutionem scripturae propheticae supernus pater est, qui visus oraculum praebuit prophetae, at tonitruum filius cum alta locutus sit, & tonitruo terribiora dixerit, qui non quod non erat, sed quod erat verbum dixit, filium, inquit, visum oraculum praebuisse se prophetae, quoniam dicit Esaias de ipsis: Excitauit oculos eorum, & indurauit cor eorum, ut non videant oculis & intelligant corde, & conuertantur, & sanem eos: Haec dixit Esaias quando vidit gloriam eius. Paulus vero visionem & oraculum id, spiritus esse censuit dicens. Bene dixit spiritus sanctus per prophetam Esaiam ad patres nostros, auditu audietis & non intelligetis, & videntes videbitis, & non videbitis, increffatum enim est cor populi huius. Propheta igitur patris in quo Iudaei credebant, personam inducit, Euangelista filij, Paulus spiritus, vnum deum sabaoth eam qui visus fuit communiter nominantes. Ita cum de vno deo in ipsis indistincta maneat opinio, ratio ipsis de hypostasi distincta est?

Quod participant creatore quae ad imaginem eius facta sunt, hoc autem per spiritum fit.

Q U O D si haec intelligerent ac bene auscultaerent, qui contra seipsum male cauillatur, profecto spiritum a deitate non alienarent, ne a deitate seipsum abscederent, ne mundum a deo disternerent, ne deum propria creatura dissiparent. Misera enim cuncta quae a deo creatore facta sunt, cum secundum naturam creatam a gloria destituta sint, nisi deitate participant. Non dignum autem sermo de deo si nudam ac sui desertam creaturam despicit. Verum nec creatura sic misera, nec deus sic impotens est, ut sanctam participationem ad creaturas non transmittat. Denique statim ad imaginem sui hominem facere voluit. Omnium autem imago quae creatur a primitiuo ad materiam transmutata, similitudinem capit & characterem participat per artificis mentem & manus confirmationem: sic pictor, sic lapidum sculptor, sic qui auream aut aeneam statuam fingit, materiam coepit, in exemplar respexit, recepit rei quam speculatus est figuram, hanc in materiam impressit. Quod si hominibus non possunt ad similitudinem informare materiae, nisi Idea ipsorum participant: quomodo ad similitudinem dei creatura ascendet, nisi diuino characterem participarit? diuinus vero character non sicut humanus est, sed viuens & verum ens imago imaginis efficiens, qua omnia quae participant imagines dei constituuntur. Imago quidem dei Christus est: qui est imago, inquit, inuisibilis dei, imago vero filij spiritus, quo qui participant filij conformes sunt, secundum illud scriptum: Quos fieri feciuit & praedestinauit conformes, inquit, patri imaginis filij eius, ut ipse sit primogenitus in multis fratribus.

T 2

Quod

Quod spiritus sanctus nec possessio, nec creatura dei est.

Spiritus à gloria filij alienus est, quomodo secundum Apostolum ipsum tuo contestabitur quod filius dei sis? Quomodo clamabit in te, abba pater, nisi donū verè à filio sit nō possessio eius, ab ipso missus, non sicut humanus spiritus vel aëreus, vt solent dicere qui à deitate spiritum separant? Sed dei ac filij spiritus æternus, in maiestate diuina existens & cognitus. Neque enim spiritus tuus Christus, nec spiritus aëris dominus, nec immūds spiritus. Nam hoc quoque addicere quidam ausi sunt. Spiritus vero sanctus Christus ac deus vocatur, cum Apostolus vt modo commouimus, dicat: Si quis autem spiritum Christi non habet, non est eius: si vero Christus in nobis, &c. Hæc igitur cum dicat, spiritus habitationē Christi habitationem esse affirmat. Et rursus dicens: Dominus vero spiritus est, vbi autem spiritus domini, ibi libertas: quare dominus spiritus domini, non ergo possessio nec creatura domini.

Quod imago vera & naturalis dei ac filij spiritus est.

ET imago vera non ex imagine vera, sicut nos propterea assimilant ad imaginem & efficit non efficitur, & vnctio est & non inungitur. Vnctio vero spiritus in nobis (vt Ioannes dicit) & quid dixi in nobis, immo enim & in Christo domino secundum carnem. Iesum inquit, de Nazareth, vnxit cum deo de spiritu sancto & virtute. Christus igitur per spiritum & vnctionem quæ est in spiritu: quare non per alienam deitatem domini vnctio est, & nomen Christi: & qui ab ipso christiani vocantur: Ploraret enim verè aliquis si etiam salutis nostræ nomen à creatura incipiat: à creatura deductum sit, & per seruū adoptionem habeamus. Creatura non sanctificat creaturam, sed ab vno sancto, qui de se dicit: Ego sanctifico me, per ipsum omnia sanctificantur. Sanctificat verò per spiritum, sicut demonstratum est. Spiritus ergo non est creatura, sed sanctitatis Dei character, & omnis sanctificationis fons. In sanctificatione spiritus vocati sumus, vt Apostolus docet, hic nos renouat, & rursus imagines efficit dei per regenerationis lauacrum & inuolutionem spiritus sancti deo adoptamur. Noua iterū creatura participans spiritu quo priuata inueterauerat. Imago & iterum dei homo, qui à diuina similitudine decidit, & iumentis insipientibus similibus factus, cōparatus est illis. Similis est factus iumentis secundum mortem. Sicut enim mors istius, inquit, sic mors istius: sed nunc qui suscitauit Christum, inquit, è mortuis, viuificabit etiam mortalia nostra corpora per spiritum eius qui in nobis inhabitat.

Quod spiritus cum opera Dei perficiat, diuine nature est.

Quoniam enim qui creaturas renouat, qui corruptionem in incorruptionem transmutat, qui nouam nos efficit creaturam in secula permanentem, à creatore deo ac filio separabit? Quomodo qui extra deitatem est, deitatis creaturam recuperat, nouam ipsam atque incorruptibilem efficiens? Quo deus alio indigebat vt defluxam creaturam suam reciperet? Silentio tradatur sermo impius, qui inueteratam & corruptam crea-

turam opus dei esse asserit: eam vero quæ non antiquatur nec corrumpitur, à creatura innouari contendit. Non glorificetur creatura supra deū, glorificatur autem supra deum, si quæ morte ac corruptione soluta sunt, quæ deus per filium operatus est, immortalia per creaturam atque incorruptibilia efficiuntur. Sed spiritus diuinus omnia quæ à deo per filium facta sunt, perficit, sicut in noua creatione, de qua dicitur: Si quis in Christo noua creatura. Propterea verbo domini, inquit, cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorū. Viuens verbū in quo facti sunt cæli, hic ipse deus verbum, de quo Ioannes clamat. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Vitam esse viuificantem spiritus monstrat, secundum quod scriptum est: Vita spiritus qui cælestes virtutes efficit, hic ipse cum patre & filio glorificatur. Nec enim verborum prolatione, quanuis humano more verba dei prolata dictaq; dicantur, deus creat, nec aërij spiritus profusione cali ornatur. Spiritus enim ad creandum viuuo verbo coordinatus est, viuua virtus, diuina natura, ineffabilis ex ineffabili ore existens ineffabili modo, & per sufflationem ad hominem missa, & secundum figuram corporaliter à domino traditam, rursus ab eo per sufflationem restituta. Concurre enim oportet cum prima nouitate presentem inuolutionem atque concursum. Informauit igitur cum sufflasset, cum non alius esset atque is, qui à principio inflauit, sed ipse per quem deus sufflationem dedit, tunc quidem cum anima, nūc vero ad animam: sic deus creat non manuum motū corporalium, sed viuui verbi operatione, & spiritus participatione viuificantis. Igitur à principio cuncta facta sunt in spiritu, & in spiritu rursus innouantur. Vna & eadem planè operatio dei per filium in spiritu videtur, & trinitas dissepationem non suscipit, sed secundum veram Pauli doctrinam: Diuisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus, & diuisiones administrationum, sunt, idem autem dominus, & diuisiones operationum sunt, idem vero deus, qui operatur omnia in omnibus. Et cum omnes diuinas operationes recensisset: Omnia vero hæc, inquit, operatur vnus & idem spiritus, diuidens singulis prout vult.

Quod cum glorificetur cum Deo spiritus, non creatura, sed diuine nature ostenditur.

Non igitur super dei creaturam potestatem habet creatura, nec circa ipsas operatur, sed alia creatoris, alia creaturarum est operatio. Angeli (vt Saluator dicit) patris qui in cælis est faciem vident, & id ipsis beatitudo & magna gloria est, opera vero sunt dei, iuxta illud: Qui facis angelos tuos spiritus, & ministros tuos ignis flammam, sed & sanctificatos, & in ipsis operatur, sicut in sanctis hominibus, quinetiam quæ dei sunt denuntiant sicut homines: quapropter neque angelos vnà cum deo glorificamus, sicut neque homines, cum non propria eorum ea quæ per eos fiunt existimemus, sed dei qui per eos operatur. Spiritus verò cum deo ac filio glorificatur, sicut & diuina operatio per ipsum adimpletur. Gratia enim domini nostri Iesu Christi, Paulus inquit, & cōmunicatio sancti spiritus cum omnibus vobis.

At

At salutis nostræ caput, perfectaque de deitate ac sanctificatione baptizatoris traditio, nihil aliud est, quàm baptizare in nomine patris & filij & spiritus sancti. In eisdem autē deitatis operibus trinitatem glorificari, quoniam nec sine filio pater operetur, nec filius sine spiritu vnus deitatis testimonium est.

Quod sicut filius ad patrem se habet, & spiritus ad filium.

APROPTEREA & dei quidem verbū filius est, filij autem verbum spiritus. Portans enim, inquit, omnia verbo virtutis suæ: & quoniam verbū filij per deum, gladiū, inquit spiritus, quod est verbum dei: verbum autem dei viuens ac operans. Nec mihi ad humanas similitudines decidas, verum vbi que maius in deo intelligas, exemplū verbi ad vnus demonstrationem operationis accipiens. Nam & intellectus tuus omnia per verbum considerat.

Cur & spiritus, filius filij non dicitur.

Non quia non est ex deo per filium, sed ne trinitas filios ex filijs habere suspecta, vt est in hominibus, infinita putetur multitudo. Sed dices si dei est imago filius, filij vero spiritus, cur nō filius filij spiritus dictus est? hac enim re ad impietatem firmissima vsus es. Nam vel filiū vel creaturam vis intelligere: & quoniam filius nominatus non est, idcirco creaturarum causam creaturam esse blasphemias, eum qui creaturas sanctificat ac deificat qui domini dei nomine glorificatur, qui diuinas operationes adimplet. Quoniam ergo indignus tibi videtur appellatione filij tanquam à patre & filio alienatus, considera quomodo sanctificatos filios efficit: quod si tu per spiritum dei es filius, quomodo spiritus à filiatione alienus? & si tu per spiritum deus, quomodo spiritus à deitate alienus? Verum rursus interrogabis, cur autem filij non suscipit nomen? Iis enim quæ dicta sunt attendere non dignam putas: eius vero causam quæris quod dictum non est: sicut Sadducæus resurrectionem non credens, sed modum resurrectionis curiosè inuestigans, & negligens quod dictum est, propter id quod dictū non est: & si tacebimus, nolentes quæ dei sunt varijs curis versare, diuini spiritus gloriam victam arbitrare: propterea filij appellatio de ipso posita nō est: quasi non idē abs te quærere possimus. Nam si concedis infinitos positione filios per spiritum sanctos esse, cur spiritus saltem positione filius nō appellatur, præsertim cum melior sit ijs qui per ipsum gratia adoptantur, ac ideo non debeat magis per appellationem diminui. Nos vero etiam de hoc vt possibile est nobis, ipsis respōdeamus. Nam quod ad te attinet, cum eadem quoque tibi immineat interrogatio, tacere sufficiebat. Dicimus ergo, si quis filium ex filio diceret, in suspicionem multitudinis trinitatem deitatis hominibus adducebat: Facile nāque suspicari erat, quod si filius ex filio natus est, ex hoc alius vti que natus esset, ac rursus alius, & deinceps ad multitudinem. Quamobrem ex deo quidem esse spiritum aperte prædicauit Apostolus dicens: quod spiritum qui ex deo est, accipimus: & per filium effulsisse clarum fecit, cum filij spiritum sicut dei ipsum nominauit, & mentem Christi dixerit: sicut & dei spiritum vt hominis, filium vero filij dicere cauit, vt

vnus sit pater deus, semper pater permanens, & sit in æternū quod est: vnus verò filius æterna generatione natus, qui absque participio vna cū patre est filius Dei verus, qui semper est quod est, Deus verbum & Dominus: vnus autē & spiritus sanctus, verè sanctus spiritus secundum quod scriptum est: Qui cū patre & filio cōglorificatur, qui & spiritus oris à Propheta Dauid nominatur, quæ & digitū Dei esse docemur, cū dominus in Euan gelio dicat: Si verò in digito dei ego eicio dæmonia. Dicta hæc & bene dicta sunt, sicuti sunt ijs qui absq; curiosa inuestigatione credunt in Deū, & verbum & spiritum vnā deitatem solam adorabilem, vt nusquam aditus multitudini fiat, sed quilibet in trinitate vnum ens cognoscatur, vnus pater, vnus filius, vnus spiritus sanctus.

Quod etiam si spiritus nō vocetur filius, perspicuum tamen est quod ex deo est, & quomodo humane similitudines accommodandæ Deo & nō prætermittendæ.

Nec enim ad cognoscendum ex deo esse spiritum, minus quid habituri eramus, cum oris spiritum audiremus. Sufficit enim nomen ipsius ad significandum existentiam eius ex deo. Nec enim filius, nec generatio deitatis proprium est, sed ex humana similitudine adductum, ex qua etiam spiritus dictio traducta est. Hac ergo in diuino spiritu diuina scriptura vsa est, aliter ex deo esse ostendens, quoniam non oportebat eadem hunc quoque similitudine significare, vt dictum est. Tu verò similiter sicut infideles contra diuinam doctrinam hæc disponis, ad blasphemiam festinans: & quoniam processio ex deo, spiritus generatio vocata non est, idcirco nec ipsum spiritum oris dei esse credis, sed manuum dei opus, & humana exempla despiciens, cuertis quæ ex ipsis intelliguntur diuina dogmata, cum oporteret diuini dogmatis verba cum timore audire, & quidquid dicitur cum pietate recipere, nec stultissimè ea quæ sunt pietatis cauillari. Generat deus non vt homo: generat autem verè: & quod ex eo natum est, est verbum non humanum: edit autem verbum verè, & ex ipso emittit per os spiritum non qualis hominis est, quoniam nec os Dei corporale: ex ipso autem spiritus non aliunde operatur Deus, non corporis manibus: operatur autem non ex se ipso creaturas producens, sed per creationem subsistere faciens, sicut non ex se ipso opus producit homo, qui manibus operatur. Nec transmoueas diuinorū verborū terminos, filius est filius, & spiritus est spiritus, non creatura. Nec de filio quæras cur non spiritus vocatus est, nec de spiritu cur non filius, nec creaturam esse filium vel spiritum blasphemabis. Filius dei fructus, sanctus ex sancto, æternus ex æterno, spiritus sancti dator ad subsistentiam & formationem creaturæ. Qui filium tollit, is creationis omnium principium abstulit. Principiū enim est substantiæ omnium dei verbum, per quod omnia facta sunt. Qui spiritum aufert, perfectionem eorum quæ sunt, abscindit. Nam quæ sunt, emissionem & participationem spiritus fiunt. Nec in tempore procedit quod ex deo procedit: quanuis in tempore factiones reddat verbum, semper est etiam antea quàm à Mose subobstenderetur.

T 3

Qui

Quasi enim proferebatur humana locutione, vt per figuram humanam exponatur per ipsum factam esse creaturam. Spiritus semper est etiā antea quā sufflatus ipsum & elatum describeret Moses corporali figura, per ipsum esse viuificationem describens.

Quod nisi spiritum ex Deo quis dicat, nec verbum.

VERVM ea quæ capulationis atque coniunctionis diuinæ signa sunt, verbi scilicet ac spiritus nomina, abscindit Eunomius: quæ verò exteriorem ac diuersam naturam significant, manus scilicet operationem & factionem operum, hæc sola suscipit. Nam si ex ore dei non credis spiritum prouenisse, nec verbum credes: quoniam & David verbum & spiritum simul glorificans, verbo Domini dixit cælos esse firmatos, & spiritu oris eius omnem virtutem eorū. Et Moses quæ verbo facta opera monstrauit, spiritu viuificata ostendit in factione hominis secundum imaginem. Quomodo igitur disseparabuntur inseparabilia, verbum scilicet dei, & spiritus ex deo per filium? Quod si non credis in spiritu, Paulū audi, qui formationem nostram in spiritu consummari ait? Nos verò omnes reuelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem conformamur, à claritate in claritatem, tanquam à Domini spiritu. Per verbum ergo in spiritu factura secundum imaginem est. Sed dicis: deus facit spiritum, & facit per filium, & illud: Omnia per ipsum facta sunt, spiritū quoque tibi continere videtur: quæ igitur trinitas est, dualitas tibi demonstratur. Nā si cū ceteris omnibus, spiritus quomodo cum patre ac filio spiritus? quomodo trinitas est trinitas? quomodo in trinitate baptismus? qui vniuersum orbem sanctificat? Sed aquis connumerari eum dicis, vt pote creaturam, sicut & aquæ sunt, quoniam Dominus dicit: Nisi quis regeneratus fuerit ex aqua & spiritu. At id parum est. Tu verò quoniam Ioannes dicit: ipse nos baptizabit in spiritu sancto & igni: etiam cum igni gehennæ diuinum spiritum coordinas. Hæc quem impietatis excessum non superaret? Si aquarum dignitatem spiritui attribuis, quoniam spiritus aduentu aquæ sanctificantur: exquiri nanque tibi visum est, quod sanctificatur ei qui sanctificat: & deo ac filio connumeratū in eadem operatione ac gloria non horrescis, hanc vnam operationem ac gloriam decidens. Quod vero aquis vtitur ad corporum mundationem, idcirco aquarū honore dignū spiritum arbitratus es. Ac medicinā quidē licet materia vtatur, non tamen tanti quanti materiā, sed materiæ dominam existimas. Diuinum autem spiritum vt peccati maculas abstergat aquis vtentē, ad aquarum dedecus atque humilitatem deiecit. Aquarum, quæ impijs etiam ad communem vsum concessæ sunt: aquarū quibus pollutiones corporis omnes absterguntur. Quid etiā, si illud ignis recordatus fuisti, o quantam rem mente concipere ausus es? admiror contumaciam si verē ignem non extimuisi. Baptizat Christus in spiritu, sanctificatione dignos, indignos verò ad ignem dimittit, alienos à bono, malo tradens. Propterea igitur tibi bonum & malum coniuncta, simul creata, & alterum alterius videntur participantia, & cū nos eandem patris & filij & spiritus san-

cti operationes demonstramus, tu non perspicis vnionem, nec cum seorsum in dei gloria spiritus prædicatur intelligis. Apostolis ipsis deitatis gloriam tribuentibus, hæc dicit spiritus sanctus, sicut Propheta, hæc dicit Dominus: & domini tērationem, dicentibus tentationem spiritus, cum ad tentantes Petrus ait: Quid vti que conuenit vobis tentare spiritum Domini? Et ad eosdem. Non es mentitus hominibus, sed deo. Quod si Apostoli dicant: Visum autem est spiritui sancto & nobis, non coordinantes se ipsos cum potestate spiritus, sed subijcentes, tanquam ab ipso tunc ducti, & quasi vnam cognitionem ac prudentiam dicentes suam & spiritus, & vnam potestatem, idcirco tu in creaturam spiritum deducere conaberis? Quemadmodū si Moysen quoque deo exquiri affirmes, cū audias: Credidit autem populus Domino, & Moysi seruo eius. Sed differentia est videlicet inter seruum & Dominum: quam etiam monstrans scriptor, dixit: Et Moysi seruo eius. Nā deo sicuti Domino, & sicuti ei qui Moysen misit crediderunt, Moysi verò sicuti seruo misso. Sic igitur spiritui quidem visum est, à quo tanquam Domino ecclesiæ leges datæ sunt: Apostolis vero tanquam ministris, per quos præcepta edita sunt. Spiritus autem seruus non est: Dominus enim, inquit, spiritus est: & vbi spiritus Domini, ibi libertas. Et Israël quidem vt seruus, præceptis spiritus ducitur cum formidine correptus: Christianorum verò ecclesia sanctificata, per charitatem adoptatur. Propterea dicit Paulus: Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum ad timorem, sed accepistis spiritum adoptionis, in quo clamamus abba pater. Quippe qui seruum accepit, filius à seruo nō constituitur, nec propter serui participationē, patrē deum appellare audebit, nec seruus omnia dei operatur sicut vult, nec spiritus potentiam si esset seruus ac creatura per cuncta transire cerneret. Psalmista, faciem ipsum ac manum dei appellans, cū dicat: Quo ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero ad infernū, ades. Si sumptero pennas igneas diluculo, & habitauero in extremis maris, etenim illic manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Spiritus enim est qui adimpleuit cuncta, secundum quod scriptū est: Spiritus enim Domini adimpleuit orbem. Salomon inquit, Quapropter cū septē orationibus spiritus cognoscatur, quas Esaias exposuit: Idcirco Zacharias quoque spiritū Domini septem oculos appellauit, sic dicens: Isti sunt oculi Domini respicientes terram. Et id quod dicitur: Cælum & terram ego adimpleo, dicit Dominus: Eam adimplerem significat, quæ diuino spiritu efficitur, vt etiam per Zachariam Dominus dicit: Ego in vobis, & spiritus meus stetit in medio vestri. Prædicta sunt huiusmodi, etiam alia plura, vt certum sit, spiritum esse qui creaturam implet. Quare quis non sentiat maiestatem deitatis spiritus, cū audiat: Quo ibo à spiritu tuo? Et rursum: Cælum & terram ego adimpleo dicit Dominus. Ad vnum ac idem concurrentem video dei ac spiritus distam in omnibus vniuersalem præsentiam. Tu verò in talibus cū non queas increatum esse spiritum intelligere ac dicere, ipsum deum spiritum vocari contendis.

At nec

At nec per seipsum inhabitat in creaturis deus nec pro spiritu dei deū ipsum posset aliquis accipere, cū aperte audiat Apostolus de spiritu qui in nobis habitat talia scribentem: Nobis verò reuelauit deus per spiritū eius. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam dei profunda. Quis enim scit hominum quæ hominis sunt, nisi spiritus hominis qui in ipso est? Ita & quæ dei sunt nemo cognoscit, nisi spiritus dei. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui est ex deo, vt sciamus quæ à deo donata sunt nobis. Sic ergo in his nemo posset pro spiritu dei deum ipsum accipere, quanuis ita eum coniunctum cū gloria Domini videat, vt homini spiritū hominis nolit violenter spiritū dei dicere ipsum esse Deū. Spiritus, inquit, meus super te: nō deum sed spiritum, quia ex Deo est significauit, spiritus Domini super me. Appellauit vnum diuinum spiritum non plures vno. Aliquis dicat, & spiritus Domini deus à Domino dicitur. Spiritus nomine patrem significauit, quoniam incorporeus est. Sicut enim spiritus deus est: secundum illud, Templum dei estis vos, & spiritus dei habitat in vobis: sic & deus spiritus est, trinitate secundū naturam nec incisa nec disseparata, vt nomina quoque non disseparentur. Quapropter cū vnus sit deus, deus etiā filius natura paterna & nomine paterno, & cū filius vnus Dominus sit, Dominus etiā pater imaginis nomine vocatus, sicut eius primitiuus atque genitor: sic & spiritus Dominus à Domino nomine habens, à quo etiam datur, Dominus etiā ab imagine sua spiritus: quoniam & deus spiritus ab ipso appellatur est, nec tres deos, nec tres Dominos, nec tres spiritus, propterea faciendum, sed trinitatis vnionem in communitate nominum cognoscendum, quanuis tu ad tantum dementiæ deuenis, disjungens ac disseparans à patre ac filio spiritum, vt quoniam dicit Dominus: hæc autem est vita æterna, vt cognoscant te solum verum deum & quem misisti Iesum Christum: in patre ac filio vitam æternam sine spiritu asseras denuntiata esse. Quare si spiritus propter hæc tibi tollendus videtur, sine spiritu baptismo vitæ baptizeris, sin verò in spiritu vitam hereditas, quomodo vitam æternam sine spiritu omnias? Si quis spiritum, inquit, Christi non habet, is non est eius. Quomodo igitur in æternum viues, nisi sis Christi. Christi vero non eris, spiritum eius non habens. Sed cur non addidit inquit, vt cognoscant te solum verum deum, & quem misisti Iesum Christum & spiritū sanctum? Non disjungens spiritum à dualitate duos nominat, sed contra vnienens, & in patre ac filio spiritum significans, & ab eis inseparabilem. Nec enim Paulus cū dicit: Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis: absque patre sanctificationem introduxit. Verum in filio patrem quoque significauit. Nec cum inquit: Vobis enim reuelauit deus per spiritū eius, inde abstulit filium qui dicit: Nec patrē aliquis agnoscit nisi filius, & cui filius reuelabit. Quod si patrē nō nominans, cum patris nomine tamen filiū etiam significat: sic vbi spiritus quoque non nominatur in præbente ipsum, ac dante intelligitur. An & quando dicunt Apostoli: Hæc dicit spiritus sanctus, solum suspicabimur spiritū leges nobis ferre & futura prædicere, & non ex patre per filium

lationem legum & prophetiam descendere? Et quando dicitur: puer factus ex spiritu sancto factus, non absque verbo ad pueri substantiam spiritum aduenisse intelligimus, præsertim cū dicat Ioannes, quod verbum caro factum est, cūque incarnatio verbo ascribatur. Verum per hæc omnia manifestum, quoniam in verbo spiritus est, cū vnio deitatis non diuidatur. Trium enim nominū acceptio trinitatem enumerat, & trinitatis vnionem habet, cuiuslibet nominis significatio. Sicut illud: Ex ipso, & per ipsum, & in ipso omnia, in vnum nomen colligit patris & filij & spiritus sancti proprietatem. Vnus enim deus est ex quo omnia: & vnus dominus Iesus Christus per quem omnia, vnus vero spiritus in quo omnia, secundum quod dicitur: Vos non estis in carne, sed in spiritu: si spiritus dei habitat in vobis. Quamobrem & illud: In deo viuimus & mouemur & sumus, aperte spiritus est proprietatis in deo figurata. Non enim per creaturæ operationē deus glorificatur cū ipse dicatur esse in quo viuimus & mouemur & sumus. Nec per creaturam creatura continetur & viuunt, & est: cū & ipsa indigeat virtute creatoris contineri. Verum quoniam spiritus deus cuncta quæ à deo per filium sunt in esse corroborans: idcirco & essendi durationē præbet participatus, & nos qui prius ab ipso distracti corrumpebamur, rursum in ipso viuimus. Cū autem multa dicere possimus, quibus deus in creatura, & creatura in deo significatur, quibus omnibus spiritus significatur, his quæ dicta sunt tanquam lignis aliorum fati habebimus, monstrantes errore implicitis, quod aduersus deum est eorum in spiritum impietas: si tamen spiritus gloriam, dei gloriam esse cognoscere studebunt.

Quod non ab æquiuocatione identitatis, sed à natura diuina vnitas agnoscitur.

VERVM spiritus, inquit, etiam hominis dicitur, vt illud: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis. Et aeris, vt illud: Flabit spiritus eius & fluent aquæ. Et alia profectò multa inuenies: sed rectius hæc accipiet, qui diuina piē intelligit, dicens in aduersariorum obiectionem: Quod si quis putabit identitatem ex æquiuocis introduci, quid faciet? quoniam multa dicuntur entia cum vnus id sit domini & veri dei, dicens: Ego sum qui sum. Dicuntur autem & patres multi, & dii, & genitores, & sapientes, & potentes, & creatores, quæ soli deo vera insunt. Et ingenita eodem modo dicuntur, quæ nunquam nata sunt, nascitura vero vel faciunda, sicut resurrectio mortuorum nondum facta, sed futura: vel sicut à ferro annulus cum faciendus sit, & nondum factus, in ferri natura inest: vel sicut cū ex aqua vel lapide, ignis vel alia quadam materia, modo simili talis fieret ignis. Rursum ingenitum intelligimus, quod minimè ac nullibi est, non ens, qui dum dixerit substantiam destruxit & essentiam substantiæ. Nam non ens nec existens, eam quæ nullo modo est naturam significat: entem autem atque existentem essentiam, si quis dixerit, substantiam existentem significauit: qui vero dixit ingenitum deum vel hunc ingenitum cum articulo, siue deus nomen præponat,

siue postponat, nec substantiam abstulit, nec esse dei, nec etiam creatam substantiam dei esse significauit: sed quod nata non sit, demonstrauit. Nec quoniam esse dei non abstulit, idcirco quid sit substantia dei, significauit: verum appellatio ingentis vocis non qualitatem, vel quantitatem, vt illi demonstrare vana pollicentur, vana dicentes: sed quoniam modo esse habeat substantia dei, ostendit. In his vero quomodo quid sit, & id ipsum quod est, quale est, vel quid est, quantum interest, inuestigabile est omni creaturæ. Nam si iudicia eius abyssus multa, (vt propheta dicit) & via eius inuestigabiles & inscrutabiles omnino secundum Paulum: quanto magis ipse cuius talia sunt iudicia, tales viae. Nec mirum si ipse deus talis est, vbi sua talia sunt. Si enim quæ præparauit deus diligenter se nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, vt scriptum est, quanto magis eius ipsius dei naturam qui talia præparauit, ineffabiliorem quisquam dicat eorum, qui pie in ipsum atque simpliciter credunt? Ad hæc verba quoque multa dicuntur? At vnum dei æternum, quod & deus in euangelio prædicatur, per quod omnia facta sunt. Et filij dei in scriptura multi dicuntur, secundum illud: Filios genui & exaltaui, & rursus: Filius meus primogenitus Israël. Verum positione & caractere quodam à vero deo adoptati, positione filij non veri sunt, à natura enim ac veritate res proficiuntur. Quod si qui natura essentialiter ab ipso natus est, filius non est secundum istorum contemptum qui dissimiles substantia patrem ac filium dicunt, qua in conditione qui positione filij sunt inueniuntur? Sed ignoratissimi omnium quæ secundum humanam naturam sunt impie deitati accommodant: & scripturas quæ multifariam ac multis modis intelliguntur, simpliciter considerantes, excidunt cum bene duci non possunt. Recte nanque sunt via domini, & iusti ambulabunt per eas, impij vero in vijs planis cespitant. Et quod mirum est, quæ iuuant eos que per fidem valent, ea ijs officiant, qui circa questiones ac inutiles contentiones egrotant: sicut Apostolus dixit, morbum esse animæ, male & curiosè de deo querere, ea maximè quæ cum fide cunctis perspicua sunt. Nam si sanctissimo ipsi deo de se ipso non credunt, quomodo prophetas & apostolos in scripturis sacris de ipso loquentes auscultabunt? Credere enim oportet accedere ad deum, quod est. Credere, inquit, non infideliter, ac curiosè querere: & quod est, inquit, ne illud queras quod non est. Quod enim est, erat, & est & erit semper, & omnibus esse donat, sicuti qui natura deus est. Quid igitur homo incredulus non credis, quod proprium habeat filium deus, & queris quomodo genuit deus? Si vero quomodo de deo interrogas, & vbi quoque vt in loco & quando vt in tempore interrogabis: quod si absurdum de deo talia querere, turpius profectò erit non credere. Non erubescis forte, cum in infidelitate sis: queris enim non vt fidem, sed vt infidelitatem inuenias: quod verum est secundum quod scriptum est: Nam in malignam non introibit sapientia. Credidit enim Abraham deo, & reputatè est ei in iustitiâ, & amicus dei appellatus est. Amicus dei beatus Abraham & dictus est, & est per fidem amicus, amicus per obedientiam dei: ac

tu inimicus propter infidelitatem ac inobedientiam dei. Credidit vero Abraham deo, non discredidit vt vos: propterea ipse amicus, vos vero inimici. Inimici domini mentiti sunt ei, vt scriptum est: quoniam filium dei natura, positione ac gratia dicunt adoptatum, & creatorem creaturam, & factorem facturam: & cum qui semper in patre est, aliquando non fuisse: ex deo qui est, genitum: filium à nihilo factum asserentes. Non autem solū aduersus deum ac filium mentiuntur deo repugnantem & Christo, sed aduersus etiam spiritum pugnant: Nam non patiuntur spiritum dei appellatione domini vocare, dura ceruice & incircunciso corde, diuinis se opponentes scripturis. Cur autem contrarius es bonæ huic fidei & saluanti confessioni? Deus verbum, spiritus, pater, filius, & spiritus: non alienus filius, non alienus spiritus dei, & filij non locis dispartiti, non euo circumscripti non interuallo dimensi. Non defuit vnquam filius patri, nec filio spiritus: sed incommutabilis & inalterabilis eadem trinitas semper pater non filius, sed pater filij genitor: vt mens verbi pater, vt potentia potentis: vt sapiens qui sapientiam genuit, vt hypostasis proprium caractera: filius vero semper filius est, vt forma dei semper existens, vt imago dei naturalis: verum & spiritus imago filij dicta est, & digitus dei, & dei spiritus, & verbum ac spiritus oris, & spiritus bonus, & rectus & principalis, & spiritus virtutis, & dominus & deus dictus est spiritus dei, sicut & verbum. Nam si vnà cum deo & verbo virtutes cælorum spiritus firmat, quomodo alienus? quem qui accipiunt templum dei efficiuntur: qui & spiritus oris dei appellatur, & creationis causa cum verbo monstratur. Qui operatur omnia quæ admodum deus sicuti vult, vt Apostolus asserit, adoptionis spiritus libertatis causa. Qui vbi vult diuinitatem spirat, quem & spiritum veritatis dominus omnium aperte nominat. Qui ad ipsum de cælo in specie columbæ descendit. Qui sanctificat carnem dominicam cum virtute. Qui adimplet orbem. Qui vbi que adest vt deus, ac cum deo semper est, nec ab eo separatur. Qui omnia dei nouit, vt & spiritus qui in nobis est, nouit nostra. Cum spiritum dico, qui in nobis est, humanum spiritum dico, sic inquit: Et ea quæ dei sunt, nullus nouit nisi spiritus dei. Et rursus saluator inquit: Nemo nouit quis est filius nisi pater: neque patrem quis nouit nisi filius, & cui vult filius reuelare. Hæc illi simile, ac illud huic equipollens. Nobis enim, inquit deo reuelauit per spiritum suum. Vide igitur quemadmodum nunc quidem pater filium, nunc vero filius patrem reuelat: nonnunquam autem spiritus filium, ac patrem similiter. Quare vniuersa deitas nunc in patris, nunc in filij, & spiritus sancti appellatione tibi manifestatur: & tibi prophetica quæstionem soluit aperte Apostolus, nec finit vnâ personam existimare deitatem, propter eas voces quæ id signare putantur. Nam & ipse quauis personam vbi que filij creatricem prædicet, tamen in patris personam vniuersam creationem reduxit. An non ipse est qui dixit: Vn⁹ deus pater, ex quo oia, & nos in eo: & vnus dominus Iesus, per quem omnia & nos per ipsum: cum similiter & hic vn⁹ & vnum liquidò dixerit, & per quem omnia sunt attestatus sit. Vn⁹ esse ad Romanos dixit, & per ipsum omnia fieri. Addidit

Moses & Propheta sæpe plures personas in diuinis sub ostendunt.

Addidit, non solum ex ipso. Quare si dualitas in dualitate signatur, vel trinitas in trinitate similiter, in eodem Apostolo & prophetis aperte sunt testimonia, quod non dualitatem immo nec trinitatem tollunt, cum vnitatem prædicent: sed vnitatem deitatis scientes, in vna persona tres prædicant: ac ab initio in creatione mundi aperitur, quod ad filium & spiritum deus loquebatur. Sic enim humano more introduxit Moses colloquentem ipsum ac dicentem: faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Cui enim dixit faciamus? An non verbo & vni genito filio, per quem secundum euangelistam omnia facta sunt, & spiritum de quo scriptum est. Spiritus diuinus qui fecit me. Quod & si non dicit nominatim de quibus vel quibuscum colloquebatur, quod non de se solo dicit, inde perspicuum est: Ecce, inquit, Adam factus est vt vnus è nobis. Et rursus: Venite descendamus & confundamus linguas eorum, vt etiam connumerari eos intelligas. Nec enim angelos creatori ac domino quisquam in eodem honore collocare audebit: nec vnicam eorum personam deum possibile est intelligere, cum dicatur, vt vnus ex nobis: & venite descendamus & confundamus. Clarum autem & quod de Sodomorum euerisione dicitur: Tunc pluit dominus sulphur & ignem à domino de cælo. Et quod in prophetis similiter his è persona dei dictum: Euerit eos, inquit, sicut deus euerit Sodomam & Gomorram. Et alibi clementer loquens deus, dicit: Saluabo eos in domino deo suo. Quod non est dissimile ab apostolica dictione, qua dicitur: Dabit ei dominus inuenire à domino misericordiam in illa die. At Zorobabel & sapientia eius, subobscurè ne tibi ac non aperte subistentiam ac vitam veritatis videtur ostendere, cum dicat: Omnis terra veritatem vocat, & cælum ipsi benedicit, & omnia opera concutiuntur & tremunt? Quænam verò est veritas? an non verbum ac filius, per quem omnia facta sunt? Ego, inquit, sum via, veritas, & vita. Veritas non est nisi ex vero naturaliter & æternaliter, ab ipso nata. Propterea infert, dicens: Benedictus deus veritatis qui est pater veritatis Christi. Christus veritas, quem omnis spiritus colit & tremunt: Quare quod verbum quidem viuens est, & persona perfecta, & spiritus similiter, sufficiunt que modo dicta sunt ad doctrinam. Figura autem humanæ apud deum multæ quoque sunt aliæ, nec propterea deum hominem esse existimamus, cum faciem audimus, oculos, aures, manus & pedes. Nec in cælo sedere veluti in sede, ac terram scabellum pedum calcitam corporaliter: sed vt diuinæ potestati subiectam debet dici de deo. Sic rursus si verum de deo audies, non conturberis, tanquam corporeum quid cogitans, sed spirituale quid intelligens, melius aliquid eloquere generatiuum dei ex ipso aperte tibi reuelatum. Sic etiam cum manus audis, factum ipsius planè cognoscas: aures vero audiendi potestatem, oculos perspectiuum ipsius, alas protegendi vim: aliorum quoque omnium similiter vnumquodque propriam feruat sententiam & rectissimam de deo, ijs maximè qui rectissime credunt. Quare nomina hominum sunt: vnus ad cognitionem ac discretionem substantiarum, vel etiam rerum ac eorum quæ circa substantias esse cogitatione percipiuntur. Non ergo

Deo humana more ac tributa quo modo sint accipienda.

mirum tibi videatur, vterum dici de deo, quoniam nec manus, nec alia prædicta: nec igitur generatio de deo dici tibi vel cuius audienti mirum videatur. Quod si quis timet ne in deo generatè passio sit, potest & creatis motum timere & laborem, & materiæ assumptionem & vsum instrumentorum. Hæc enim omnia hominibus adsunt cum quidquæ constituent: quæ si deo non assunt, nec in generando aderit passio. Impossibile nanque est, naturam impassibilem, in passionem incidere? Cur igitur timet quispiam timore vbi timor non est? Deus natura generans, ex se num patitur? Absit: Et creans quidquam ex nihilo vel vniuersa quæ sunt, num laborat? Absit, ne dicatur: quod si vnus fugis neque vnum, si totum similiter & vnum: si vnum humano more & totum. Sin vero totum non humano more, nec vnum. Nam si ex nihilo voluntate totum absque labore fecit deus, & id nobis non est incredibile, omnibus profectò credibilius erit, vt deum decet, ex ipso sine passione natura diuina proprium filium genuisse, æqualis honoris, æqualis gloria, eiusdem sedis consiliatorum, cooperatorem, consubstantialem patri & deo, non diuersæ substantiæ, nec alienum ab eius sola deitate. Nam si ita non est, nec adorabilis est. Scriptum est enim. Non adorabis deum alienum: nec recentem aliquem suscipere deum iubemur. Non ergo dicas cultus esse additionem: nec etiã quod patris filius tacebatur, nobis vero reuelatus est. Nam si verbum creatiuum dominum confiteris (Verbum autem cognouerant patres, verbum dei adorabant, & cum verbo spiritum.) nec eum disseparabis ab eo qui dicit: Ego deus solus, nec est præter me ne blasphemare cogaris in filium quod deus non sit. Nec enim disseparabilis ab eo qui dicit: Ego extendi cælum solus, ne cogaris negare filium esse creatorem. Nam à gloria solius dei is qui cælum extendit non separatur. Quas ob res in filio patrem cognosce, in patre filium glorifica, non partiaris quæ impartibilia sunt, non scindas quæ non scinduntur. Nam & si scindere uolueris, non tamen scinditur: & si dirumpuntur hæretici, trinitas tamen non dirumpitur, & est colenda in vna & æterna gloria, vnâ & vnâ deitate vbi que circumferens, irrupta, inscissa, indiuisibilis, adimplens omnia, omnia continens, in omnibus existens, creans, gubernans, sanctificans, viuificans. Hæc diuina & admirabilis catena non dirumpitur, vt scriptum est: Funiculus triplex non dirumpitur. Hoc sensu & beatus Paulus ad eos, qui rectè crediderunt, scribens dicebat: Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas dei ac patris, & communicatio sancti spiritus cum omnibus nobis. Nam quando à deo fiunt omnia per Iesum Christum in spiritu, inseparabilem patris & filij & spiritus sancti operationem esse video. Propterea templa dei & filij & spiritus sancti omnes sancti sunt, in quibus vna deitas, vna dominatio, vna sanctitas patris & filij & spiritus sancti per vnâ habitat sanctificatio-nè baptismi.

Aduersus eos qui dicunt scriptū esse de patre ac filio, de spiritu autem in baptis- mate solum.

CVM vero pater dicat: In vltimis diebus effundam de spiritu meo super omnem carnē: quid dicemus de filio? Nam de ipso scriptum non est cum etiam dicat propheta. Ibi obuiam fuerūt serui & viderunt facies suas, inter se numero transierunt & vnus eorum non est relictus, quoniam dominus iussit, & spiritus eius congregauit eos: Vbi filius? Cū autem dicat: Spiritus exiit à me, & statim omnem ego feci: vbi filius? Et Dauid cum dicat: Spiritum rectum innoua in visceribus meis, vbi filius? Cū idem rursus: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: vbi filius? Et cū dicat: Spiritu principali confirma me: vbi filius? Cū vero Iob dicat: Spiritus diuinus qui fecit me: vbi filius? Ac rursus idem: Spiritus est in tonitruis, status autē omnitenentis qui me docet: vbi filius? Et cū Dauid dicat: Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciē terræ: vbi filius? Et cū dicat: Quo ibo à spiritu tuo & quo à facie tua fugiam? vbi filius? Cū vero dicat: Vah filij rebelles, fecistis consilium non per me, & pactiones non per spiritum meum: vbi filius? Cū etiam dicat: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice ascendet, & requiescet super ipsum spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus cognitionis & pietatis, & replebit ipsum spiritum timoris dei: quomodo separabo spiritum? Cū autem dicat: Spiritus domini super me, propter quod vnxit me euangelizare pauperibus, misit me prædicare captiuis remissionem, & cæcis visum: quomodo separabo spiritum? Et alia perquam multa, si quis cū industria quærit, de spiritu & filio & patre, tã à veteri quàm à nouo inueniri testamēto poterit. Auctoria plena dominus tecum. Ecce enim concipies in vtero & paries filium. Et cū Maria diceret: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Inquit ipsi angelus: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Et rursus idem angelus dicit Ioseph. Ne timeas accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natum est de spiritu sancto est. Et euangelista prophetam exponens dicit, vt adimpleatur quod dictum est: Ecce filius meus electus quem elegi. Dilectus meus in quo bene complacuit animæ meæ. Ponam spiritum meum super eum, Et in euangelio scriptum est. Spiritus vbi vult spirat, & voce eius audis, sed nescis vnde venit, aut quo vadit: sic est omnis qui natus est ex spiritu. Item in euangelio: Si vero ego in spiritu dei dæmonia eicio, ergo peruenit in vos regnum dei. Et rursus scriptum est: Omne peccatum & blasphemia dimittetur hominibus, spiritus autem blasphemia non habet remissionem. Et in baptismo descendit spiritus sanctus & mansit super ipsum: angeli vero descendentes administrabant ei: vt cognoscas quidem quod angeli descendentes ministrabant, vt seruitutem ostenderent: spiritus vero mansit super ipsum: vt cū mansionem audias, naturæ ipsius libertatem intelligas. Scriptum est autem: Et pater in me manens ipse facit opera. Et rursus scriptum est: Iesus verò plenus spiri-

tu sancto regressus est à Ioanne, & agebatur à spiritu in desertum, & diebus quadraginta tentabatur à diabolo. Et rursus: Accipite spiritum sanctum: quorūcunque dimittetis peccata, dimittentur. Et rursus: Veritatem vobis dico, expedit vobis vt ego vadam. Si ego enim non abiero, paracletus non veniet ad vos, spiritus veritatis qui à patre procedit. Quod si dicant: Nō loquitur à se ipso spiritus sed quæcunque audiet loquetur. Dicemus ipsis, quod nec filius à se ipso loquitur, sed qui me misit pater, inquit, ille mihi dixit, quid dicā, & quid loquar. Quæcunque enim spiritus & filius loquuntur, dei verba sunt: & propterea omnis scriptura diuinitus inspirata, & utilis est, quā locutus est spiritus. Nam verè id monstrat spiritum non esse creaturam: quoniam omnis rationalis creatura, est quando à seipsa loquitur, est quando ea quæ dei sunt loquitur, vt cū dicit Paulus: De virginibus autem præceptum non habeo, consilium autem do tanquam misericordiam consecutus. Iis autē qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, nō ego sed Dominus. Et Propheta: O Domine iudicia loquar ad te, quid quoniam impij prosperantur? Et rursus: Heu me mater, vt quid me peperisti? Nonnunquā autem dicit, hæc dicit Dominus. Et nonnunquam Moses: Ego sum tenuis vocis & tardæ linguæ. Aliquando verò is ipse: Hæc dicit Dominus emittas populum meū vt mihi sacrificet. Spiritus autem non sic. Non enim aliquando sua, aliquando quæ dei sunt loquitur, id nanque creaturæ est, verum omnia spiritus verba, dei verba sunt similiter & filij. Propterea nec filius à seipso loquitur. Qui enim misit me pater, inquit, ipse mihi dixit: Quid dicam & quid loquar? non dices, nā id imperfecti est & nescientis verum, quoniam quæcunque pater loquitur per filium in spiritu loquitur. Præterea scriptum est: Nullus scit quæ hominis sunt, nisi spiritus hominis qui in ipso est, sic & ea quæ dei sunt, nullus nouit nisi spiritus dei. Et rursus. Spiritus enim scrutatur etiā profunda dei. Quod si dicat, qui scrutatur nescit, & ideo scrutatur, dicemus quoniam & deus corda hominū scrutatur, & per Prophetas dicit: Scrutabor Hierusalem cum lucerna. Ad hæc scriptum est: Nescitis quod corpora vestra templum spiritus sancti sunt, qui est in vobis, quem habetis à deo? Et rursus. Nescitis quod templum dei estis, & spiritus dei habitat in vobis, & propterea vos non estis in carne sed in spiritu? Siquidem spiritus dei habitat in vobis. Et rursus scriptum est: Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati, sed iustificati in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu dei nostri. Et rursus: Non enim audio loqui aliquid eorum quæ per me non efficit Christus in obedientia gentium, in virtute signorum & prodigiorum, in virtute spiritus sancti. Et in principio epistolarum Paulus patris & filij & spiritus sancti meminit, sic scribens: Paulus seruus Iesu Christi vocatus Apostolus, segregatus in Euangelium Dei, quod ante promiserat, per Prophetas suos in scripturis sanctis de filio tuo, qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem, qui prædestinatus est filius Dei in virtute secundum sanctificationem spiritum. Et rursus: Gratia Domini nostri Iesu Christi & caritas Dei patris & communicatio sancti spiritus.

Rursus:

Rursus: Diuisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus, & diuisiones ministrarionum sunt, idem verò Dominus, & diuisiones operationum sunt, idem autem deus qui operatur omnia in omnibus. Et Iob, Viuit Dominus qui me sic iudicauit, & omnitenens qui amaritudine impleuit animam meam. Spiritus verò diuinus qui mihi in naribus remanet. Et Dauid, Emitte lucem tuam & veritatem tuam, lucem spiritum dicens, veritatem verò filium. Et in alijs, Ostende nobis Domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis.

De spiritu sancto, & quomodo querendum de eo, & quæ sit eius virtus.

GAUDEAT omnis anima quæ de diuiniorebus quærit, si talem habeat oculum, & talia quæ sensu inutilibilia sunt & querere & videre possit. Nam quæ sic quærit, apud eum quem querit, vt scriptum est, habitare potest. Scriptum est enim, Si quæris, quæras, & apud me habita. Tunc autem habitat, quando cum fide quærit. Nam & si non inuenire accidat, non tamen remouetur ne in fide eius habitet quem quærit, sed dicit secundum beatum Dauid: Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est & non potero ad eam. Et secundum patrem lunatici, Credo, adiua incredulitatem meam. Cū igitur hanc habeamus intentionem, cum fide de natura sancti spiritus quæramus, ab ipso quem quærimus cognitionem petentes. Ipse nanque est qui quæritur, ipse qui præbet quæriti cognitionem. Sicut verò per sacras scripturas ab ipso didicimus, Ipse est qui sanctos, sanctos fecit, & diuinā ijs vitam præbet qui deum ab ipso quærun. Necessè est autem honorabilior rem esse ijs qui accipiunt, qui sancti fiunt cū ipse adueniat, & cū ipse derelinquat, corrumpuntur. Ipse verò semper est, cū sit fons æternæ vitæ. Quis verò præbitionis est modus, vt & in omnibus ipse sit & in singulis, mens consideret, quæ à deceptione & hæresi liberata, hac consideratione digna facta est. Accedat autem quieto statu, quiescat verò ipsius non solū circumadiacens corpus, & corporis æstus, sed totum continens cælum, terram, maria, & quæ in eis rationalia sunt, & cuncta intelligat adimpleri, & vndiq; super ipsa stantem spiritum, vt influxum & infusum, ac vndique ingredientem & resplendentem. Spiritus enim Domini adimpleuit orbem, & hoc quod omnia continet cognitionem habet dei. Resplendet autem hominibus qui digni sunt sicut solis radij nubem illuminantes, & ipsam splendere facientes, auriformem ipsi faciem præbentes, sic & spiritus sanctus in corpus hominis adueniens dedit vitam, dedit immortalitatem, dedit sanctificationem, iacens suscitauit. Id autem motu sempiterno motum à spiritu sancto, sanctum animal factum est. Homo verò inhabitante spiritu, Propheta, Apostoli, angeli habet dignitatem, cū prius esset terra & cinis. Verum natura & virtus spiritus manifestior & dilucidior fiet, quænam sit, si nobis in mentem veniet quemadmodum sanctos ac omnem rationalem naturam sua continet ac ducit voluntate. Nam vniuersæ cælestium virtutum multitudinē & iustorum itidem multitudinē seipsum dedit, & omnis substantia iustorum, tam mag-

norum quàm paruorum, & angelorum & archangelorum sanctificata est, & cum iaceant corpora aliud hic, aliud illic, cumque inter se medium quid habeant, non sic spiritus nec aliqua sui parte cuiuslibet dispersitus diuinitus facit viuere, sed tota eius virtute viuunt vniuersa, & vbique adest emittenti deo assimilatus, & in esse & in vbique ac in omnibus similiter esse. Et Gabriel Mariam euāgelizans, ac alius alibi quenquam sanctorum, & quilibet Prophetarum prædicens, Et Paulus Romæ euangelizans, & Iacobus in Hierusalem, & Marcus Alexandria, ac alius alia in ciuitate spiritu adimplebantur, nullo in eodem tempore prohibente interuallo eandem fieri gratiam. Per hunc etiam quilibet sanctorum deus est. Dicitur enim à deo ad ipsos: Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes, & deus deorum sanctorum, scilicet Dominus loquutus est, & videbitur deus deorum (sanctorum videlicet) in Sion. Necessè est autem qui dijs causa est vt dij sint, diuinum spiritum esse, & à deo esse. Nam quemadmodum quod cremantibus causa est vt cremant, ipsum cremans esse necesse est: & quod sanctis causa est, vt sancti sint, ipsum sanctum esse. Sic & qui dijs causa est vt dij sint, ipsum deum esse necesse est, sic cum tale bonum ac diuina possessio spiritus sit, iā illi credens Christum qui hunc præbet querere non timeas. Quippe nemo dicere potest, deum Iesum, nisi in spiritu, & quam in substantiam alterius vitam spiritus edit, hæc ab ipso non separatur. Sed quemadmodum id quidem caliditas ignis innata, id verò quam præbet aquæ vel alij huiusmodi, sic & ipse & in seipso vitam habet, & qui eo participant viuunt, vt Deos decet, vitam diuinam ac cælestē possidentes. Omnia nanque in seipso immortalia continet intellectum omnem, angelum omnem, animam omnem, & cū bene se habeat, mutationem non quærit, nec migrationem, cū omnia in se ipso habeat. Sed nec augeri quærit, cū sit perfectissimus. Idcirco & apud deū omnia sunt perfecta, caritas, gaudium, pax, magnanimitas, bonitas, sapientia, intelligentia, cōsiliū, tutela, pietas, cognitio, sanctificatio, redemptio, fides, virtutum operationes, sanctitatum gratiæ, & quæcunque his similia. Nihil in seipso aduentitium, sed omnia propria possidens, sicut dei spiritus, & ex eo existens, causam sui ipsius habens, sicut fontē sui vnde manat, fons autem & ipse honorū, quæ prædiximus. Verum ipse à Deo manans, subsistit: quæ verò ex ipso manant operationes, ipsius sunt. Hunc spiritum sanctum effudit super nos copiose Deus per Iesum Christum, effudit, non creauit, largitus est, non fecit, non construxit, eadem cōferens dico, quoniam vndique te firmum esse oportet. Qui ab hoc spiritu doctus est, qui dicit in scrutantium responsione, digitus Dei à Propheta nominatur. Ac rursus inquit: Docibiles dixerunt. Multi sunt in quorū rationabili anima hic diuinus est spiritus, nisi negligentia eorum discendat ab ea. Cū verò ipsi appropinquauerit, & quasi vnum facta fuerit, illud audit: Qui verò Domino adhæret, vnus spiritus est.

Finis librorum beati Basilij contra Eunomium.

Reuerendo

REVERENDO IN CHRISTO P. A. C. D. D. Ioanni Dantisco Episcopo Culmenfi, serenissimo Poloniae regis apud Caesarem oratori, DES. ERASMV ROTERO. S. D. *auctor damnatus*

MAE TV mihi tui cupientissimo, te totum a p h o v o s exhibuisti Praesul ornatisime. Nam mentis ingenique tui simulacrum, hoc est integritatem, candorem, pietatem, eruditionemque non vulgarem in carminibus epistolisque tuis, haud secus atque in speculo contemplari licet, tuis autem habitum, & in hoc quoque magna ex parte relucens animi, mire representat imago gypso singulari artificio expressa: quo certe sum aequior alicui negotijs, & ista fabula reuera motoria, quam tot iam annis agere cogis, quae haecenus obtulit, quo minus licuerit propius exoptatissima tua consuetudine frui, coramque vinas audire & reddere voces. Nondum quidem expletum est, sed tamen bona ex parte mitigatum est meum tui desiderium. Verum ne nulla pensatione videantur π α λ λ ο ς μοι α ι χ ρ α π τ ε ς, quemadmodum tu mihi pectus aureum gypso expressum exhibuisti, ita tibi vicissim, scriptorem mitto, chartacea expressum materia, verè gemmeum, nisi si quid plasta culpa factus videbitur deterior. Misisti τὸν π α ν ὄν βασιλῖα, inter huius aui monarchas sine controverfia primum, ego remitto τὸν ἀκλόω μ ῆ γ α ρ βασιλῖοϋ, omnium suffragijs inter Graecos scriptores principè, meo quidè penecillo nō in gypso, sed in charta deformatū, quam feliciter, tuum erit iudicium, qui literaturam utraque pulchre calles. Argumentum est de spiritu sancto, quem Arj viperina posteritas filio, non deo quemadmodum ille docuit, sed creatae substantiae ministrum adiungere conata est, ut in cōfessu personarum, tertium immūque subfellum cederet spiritui. Ea quaestio per illa tempora feruebat, ut quum maxime, & ut sit, ex vna excetra multis subinde capitibus enascentibus, ac diversis opinionum ventis facto turbine inter se decertantibus, ecclesiae nauis non minus iactabatur seclatū vndū, quam hodie summo cum animi dolore iactari videmus: nimirum altum dormiente Christo in animis hominum, quum omnium, tum eorum praecipue in quibus maxime debebat vigilare. Hoc probatissimi doctoris opus quoniam videbam à Gregorio Nazianzeno magno opere laudatū in monodia, nec haclen⁹ a quoquā, quod equidē scia, Latine versum, eo libentius hoc labori mihi sumpsi, quod suboderarer hūc tēporibus furim venisere conantem tam olim extincta vipera progeniem, quae rursus duas personas, verbum & spiritum, meditatur à vero dei cognomine depellere, ut iam hac in parte nihil meliores futuri sint Christiani, quam Iudaei aut Turcae: qui quoties sese componunt ad pietatis professionem, facile patiuntur Christum appellari Prophetam, aut etiam deum si vrgas: sed talem, qualis fuit Moyses, ceterique Prophetae. Si quis indignetur Moſen aequari Christo fatentur Christum longe et potioribus donis à deo locupletatum. Qui modestiores sunt, fatentur spiritum sanctum excellentem esse creaturā sed Christo famulatē: quibus minus est frontis, auct spiritum sanctum nullam esse substantiam, sed tantū bonae mentis concitationē. Sed absit ut huiusmodi viperarum sibi la quēquam assent, in nomine patris filij, & spiritus sancti renatum. Non hic sumam operam in predicandis Basilij laudibus, ne audiam, τὸ, ἵς αὐτὸν τ ῆ γ ε ς: non silebo tamen quid mihi inter vertendum acciderit. Vixi sum mihi in hoc opere deprehendisse factum quod in celeberrimis quibusq; laudatissimisque scriptoribus, velut in Athanasio, Chrysostimo, & Hieronymo factum & videmus & indignamur. Quid istuc inquit? Poſteaquam dimidiū operis absoluerā citra radium, vixi est mihi phrasium alium referre parentem, aliumque spirare genium. Interdum ad tragicum cothurnum intumescit oratio, rursus ad vulgarem sermonem subsidebat. Interdum subinnane quiddam habere videbatur, velut ostentans se didicisse, quae Aristoteles in libris de enunciatione & predicamentis, Porphyrius in libello de quinque vocibus predicabilibus, tradiderunt. Ad haec subinde atgredebatur ab instituto, nec satis concinne videbat à digressionē. Postremò, multa videbatur admisceri quae non admodum facerent ad id quod agitur: quaedam etiam repetuntur obliuione, verius quam iudicio: quum Basilus ubiq; sit sanus, simplex, & candidus, sibi constans, atque etiam instans, nunquam ab eo quod agitur excurrens temere, nusquam diuinis mysterijs admiscens philosophiam mundanam nisi per aduersarios coactus, idq; comēptissime ubique placidus ac virgineo pederit pudore incedit, ab omni ostentatione alienissimus, ne in pugna quidem ab ingenij lenitate recedens. Ex his rebus subijt animum meum suspicio, stu-

diosum quempiam, quo volumen redderet auctius, multa intertextuisse, vel ex alijs auctoribus decerpta emblemata (Nam hoc argumentū à compluribus Graecis accurate tractatū est) vel ex sese reperta. Sunt enim in his quaedam erudita, sed à characterē Basilij discrepantia: quaedam rursus eiusmodi, ut indole referant parentem suum, videlicet eum, qui doctissimus Athanasij libellus de Spiritu sancto, suas loquaces sed elumbes atrexit nauis, quiq; in Epistolum ad Corinthios posteriorem, & in Apostolorum Acta Chrysostomus haberi studuit. Porro, sceleratissimum contaminandi genus est egregiorum virorum clarissimis purpuris, suos pannos intertexere, aut ut melius dicam generosa illorum vna, suis vasis corrumpere: quod in diui Hieronymi commentarijs, quibus enarrat Psalmos, intolerabili sacrilegio factum esse, clarus est, quam ut negari possit. Aduersus tantam ecclesiae contumeliam promptum erat remedium si principes & episcopi librorum qui lectū dignos censuissent, archetypa in certis bibliothecis reponenda curassent. In hu itaque vertendus fateor mihi non nihil obrepisse tēdij, adeo ut identidem illud Maronis mecum submurmurarem, Non alias vires, conuersaq; numina senis? Quum in ceteris nihil esset quod offenderet gustum meum. Sed hanc meam suspicionem nihil aliud haberi volo quam somnium, si tu desenties. Sub operis calcem veluti celeuma canens, excurrit in naualis pugnae descriptionem, verbis planè tragicis phaleratam, in qua mire ponit ob oculos, ecclesiae tum miserabiliter fluctuantis imaginem, sed non ita multum abhorrentem ab horum temporum statu, in quibus tam caeca est opinionum digladiatio, ut interdum amicos pro hostibus feriamus, nec vlla sit charitas aut concordia, si qua est vlla, nisi quam conciliant erroris conspiratio hoc est morbus communis: & in tanta dogmatum varietate, in tanta morum corruptione, in tam confuso vociferantium tumultu propemodum sublato rerum hominumque discrimine, merito dubitet aliquis, cui sese globo adiungat. Nulla sinceritas, sed prodigiosa quaedam calumniandi scabies, ne dicam rabies, habet plerisque, vel alienorum lapsuum seuos expensores rectè dictorum malignos interpretes. Sub omni lapide scorpius dormit. Ex vnica syllaba quantus tumultus incomparabilis viro suscitatus est. Quoniam in solenni clausula precatiois aut concionis, pro In spiritu, semel atque iterum dixerat, Cum spiritu, Basilus, per omnes vrbes, per omnes pagos, per omnia fora, per omnia conuenticula calumniantium vocibus lapidabatur: nec illum vel inculcata morum integritas, vel erudito rara, cum pari facidia conuincta, vel ipsa functionis dignitas, vel admirabilis quaedam erga omnes, tum comitas, tum benignitas, à venenatis obreclatorum sibilis vindicare poterunt: ut ego optimo iure nimis delicatus videri possim, si nullo pacto cum tali viro conferendus hominico linguacium quorundam obreclationes perpeti non queam. Simililud ex hoc argumento liquet quod scripsit beatus Hieronymus: Arrianorum, Eunomianorum, Origenistarum aliorumque circa diuinas personas errores, ex humana philosophia duxisse feminarium non quod philosophia per se sit impia, sed quod ad huius regulam calescit illa philosophia quae venit è sinu patris per filium, nec velit, nec debeat exigi. Qui nāque isti, qui nihil aliud erant quam homines, diuina mysteria possint perspicere, qui sic in plerisque naturae rebus cecuterunt? Quamquam illi qui tum diuo Basilio faceſcebant negotium philosophastri verius erant, quam philosophi. Apud imperitam multitudinem sese pro consummatū philosophi venditabant, quod ex Aristotele Porphyrius quae degustarant verius, quam didicerant, quid sit enuntiatio: quid genus, quid species, quid substantia, quid accidens, quid quauitas, quid qualitas, quid ad aliquid, quot modis dicantur opposita, quot modis aliquid vel sit in alio, vel de alio predicetur. Quae nunc sunt elementa puerorum ad philosophiae limen accedentium, ut istorum impietas magis sit imputanda false persuasioni, quam philosophiae. Quae turbas concitassent in orbe, si illa quoque degustassent quae Aristoteles tradidit de formis syllogismorum, de demonstrationibus, de topicis & elenchis, de naturalibus, & ijs quae sunt ultra naturalia. Sed euehor longius, ut in praefatione, itaque ut finiam, quidquid hic est nostrae opella, tibi dicatum esse volui Praesul amplissime, non tantum ob id, ut tui nominis lenocinio studiosis reddatur commendatiuus, verum multo magis ut acri tuo iudicio, tuāque lima sit emendatiuus. Nam primam manum ad te mitto. Hic si quis mihi temeritatū dicam scribat, nihil aliud adferam ad eius criminis purgationem, quam naturam, & hac valentorem diuinam consuetudinem. Naturam refingere difficillimum est, sed multo difficilius deducere quod diuinitus vix penitus infixit, vramque alteri immutā mutare proſus ad vna ioy arbitror homini. Οτι δὲ ἵ π ἄ ν τ ῶ δ ῖ ὄ ν α ν τ α ι. At isthuc, inquit, est accusare te ipsum, potius quam excusare. Quid facias? Saepe enim ero tamen apud clementem iudicem veniam proneruit ingenua culpa confessio. Cuius tamen partem aequam, si libeat tergiversatorem agere, in typographos reuere liceret, qui mihi here extorquent omnim antequam pepererim, & si quid conceptum est, non sicut fietum matureſcere, sed inuita Lucina cogunt per abortum eicere. Non ignorabam quid te dignum esset.

Vir cla-

Vir clarissime, sed imitatus Graeculum illum è paupere pera depromo paucos obolos, ou κατὰ τὴν ἑξίαι σοῦ ὁ σε βασιτ, ἐγὰρ π λ ῆ ο ρ ἑ ἴ χ ο ρ π λ ῆ ο ρ ἐ δ ῖ δ ω ρ. Precor ut ista motoria fabula, quam tot iam annos agis, sortiatur cataſtrophens, tum tibi priuatim, tum publice regno Poloniae felicem, teque Sigismundus rex, ut si quis a-

lius, omnibus ornamentis egregio principe dignū cumulatus, dulci patriae gregij; charissimo, cuius sollicitudo pietatē tuam per omnes negotiorū vndas comitatur, breuiter ſituat. Datis apud Eriburgum Brifgoe, praedie calendae Maias, Anno Domini M. D. x x x i i.

D. BASILII MAGNI CAESARIENSIS EPISCOPI DE SPIRITV SANCTO LIBER AD SANCTVM Amphilochiū Iconij episcopū, DES. ERASMO ROTERO. DAMO interprete. *auctor damnatus*

PROOEMIUM.

VIDEM collaudo in moribus tuis dicendi studiū atque industriam, supraq; modum delector ista instantia vigilantiaque mētis tuae, qui putas nullā vocem ex his quae per vniuersam scripturā de deo predicatur, oportere indiscussam relinquere. O charum mihi caput Amphilochi, quē ego praeter ceteris facio plurimi. Rectè siquidem, posteaquā audisti dominū adhortantem. Qui petit, accipit: & qui quaerit, inuenit: postulandi instantia videre mihi quauis desideriosissimum ad imperticendum excitare posse. Quin & illud insuper in te exosculor, quod nequaquam sicut hūc tēporibus plerique faciunt, tentandi gratia proponis quaestiones, sed ut quid sit verū inuestiges. Nā qui curiosis auribus mea verba captent, quiq; quaestiones nobis obijciant horum hoc tēpore magna est copia. At difficillimum est nancisci animū discendi auidum, nec in aliud exquirentem, quod verū est, nisi ut ignoratiā medeatur: propterea quod quē admodum venatorum laqueus, ac bellantiū insidiae fraudē habent occulta arte subditam, ita eōplurium interrogationes insidiosae sunt, qui per cōtationes obijciant, nō vt ex his capiant aliquid vtilitatis, sed vt quum repererint reſpōsionē minus facientem ad ipsorū affectum, hanc iustā belli causam habere videantur. Quod si stulto de sapientia percontanti, pro sapientia imputabitur: sapientem auscultatorem, quē propheta admirādo consultorū cōparat, quāti estimabimus? Profecū dignus est, ut non illum tantū toto pectore cōplectamur, verum etiam vt eos qui illi huius studij cōfortes & omniū laborum focij sunt ad perfectionē festinanti, ad vberiorē profectum prouocemus. Nam haud oſcitanter audire sermonē de rebus diuinis differēt, sed conari, quid in quaque dictione, quid in quaq; syllaba reconditi sensus lateat perſcrutari, non est corū qui segnes sunt ad pietatem, sed qui intelligunt scopū nostrae vocatationis: quando nobis praescriptū est, vt familiares efficiamur deo, saltē quatenus humanae naturae fas est. Porro similitudo nō est abſque cognitione, cognitio verò è doctrina paratur. Doctrinē autem initium est oratio, orationis partes syllabae ac dictiones. Proinde syllabas excutere, non est ab-

errare à scopo. Nec vero quoniam alicui videbitur minutae, ob id videri debent & negligēda: immo quoniam difficilis est inuentu veritas, vndique nobis est vestiganda. Etenim si quemadmodum ceterae artes, ita & pietatis acquisitio paulatim minutis accessionibus augetur, nihil est praetermittendum ijs qui ad cognitionem instituntur. Veluti si quis prima elementa vt res minutas cōtemnat, quando ad perfectā perueniet sapientiā? Nā, & Non, syllabae duae sunt. Attamen quae rerū omnium potentissima est veritas, & quae extrema malitiae linea est, mendacium, frequenter his minutis verbis comprehenduntur. Sed quid haec cōmemoro? quum iam si quis vel capite annuat testimonijs de Christo prolatis, totam pietatē expleuisse iudicetur. Quod si haec ad hunc habent modum, quid esse possit in his verbis quae de deo differunt, adeo pusillum, vt siue recte dictum sit: siue fecus, nō magnum habeat momentū in vtraque partem. Nam si ex lege, nec vnum iota, nec apex vnus praeteribit, quomodo nobis tutum fuerit vel minutissima transillisse? At quae tute nobis exactè dijudicanda proposuisti, sic minima sunt, vt eadem sint magna: prolationis quidem cōpendio exigua, atque ob id fortasse cōtemptui obnoxia, sed rerum significatarum vi magna, ad similitudinem sinapis, quod quum sit minutissimum inter arida legumina, si iusta cura adhibeatur, explicat vim in ipso latente, & exurgit in altitudinem, suo se robore sustentans. Quod si quis ridet nostram circa syllabas, vt psalmi verbis vtar, nugacitatem, ipse quidem infrugiferum risus sui fructū metat: nos vero haudquaquam cedentes hominū conuitijs, nec illorū vituperatione deiecti, vestigandi studiū deseramus. Tantum enim abest, vt me harum minutiarum pudeat, vt si etiam dignitatis vel minimam partem assequar, tum mihi gratulaturus sim; veluti res maximas assequuto, tum fratri, qui nobis huius perſcrutationis socius est, arbitrer non mediocriter lucrū obuenturū. Itaque quū in minimis verbis conspiciam certamen maximum spe praenij nō detrectabo laborē, quē arbitror hac disputatione, tum mihi fore vtilem; tum audientibus satis magnum fructū allaturum. Quapropter cum ipso iam, vt ita loquar, spiritu ad explanationem accedā. Et si vis vt me in dis-

ἀπολογία.

putatio-

putationis viam inducam, ad huius questionis originem me paulisper conuertā. Nuper oranti mihi apud populum, & utroque modo glorificationem abfoluenti deo ac patri, interdum cum filio ipsius ac spiritu sancto, interdum per filiū in spiritu sancto: quum alij quidā ex his qui tū aderant id obseruarant, dicentes nos non modo peregrinis ac nouis vfos vocibus, verū etiam inter se pugnātibus: tum tu præcipue, nimirum consulens illorum vtilitati. Quod si prorsus ipsi essent insanabiles, tamen postulasti quampiā dilucidam doctrinam de vi harum syllabarum, euulgari. Iam igitur nobis quā fieri potest breuissimè dicendum est, sermonem ab exordio quodam indubitato confessoque sumentibus.

VNDE SIT ORTA HÆRE-
ticorum de syllabis obseruatio.

CAPVT II.

VRIOSI istorum hominum circa syllabas ac dictiones obseruatio haudquaquam simplex alicui videri possit, neque ad mediocre tendens malum, sed profundum habet atque obiectum aduersus pietatem consilium. Contendunt enim ostendere dissimilem esse prolationem patris, & filij & spiritus sancti, tanquam hinc habituri facilem probationem, eos etiā natura distinctos esse. Habent enim isti vetus quoddam commentum, ab Aërio huius hæreseus principe inuentum, qui in epistolis suis alicubi scripsit affirmans, ea quæ secundum naturam dissimilia sunt, dissimiliter proferri: ac retrorsum, quæ dissimiliter proferuntur, esse dissimilia secundum naturam. Ad huius dicti confirmationem citauit Apostolū dicentem, Vnus deus & pater, ex quo omnia, & vnus dominus Iesus Christus per quem omnia. Itaque quemadmodū, inquit, voces se habent inter sese, eodem modo habebunt & rerum significatarum naturæ. Sed inter se discrepant, Per quem, & ex quo: dissimilis est igitur patri filius. Ex hoc morbo, nata est istis & de propositis syllabis curiositas: vnde deo quidem & patri tanquā eximiā quandam portionē attribuūt illud, Ex quo: filio vero, & deo assignarunt illud, Per quē: spiritui autem sancto, illud, In quo, negantque hunc syllabarum vsum vsquā inuerti, vt quemadmodum dixi, ex discrepātia prolationis, simul appareat & naturæ discrepātia. Atqui non obscurum est, eos dum de syllabis subtiliter nugantur, impio sermōni suā vim reseruare. Siquidem his syllabis, Ex quo, mundi cōditorem volunt significari: rursus his, Per quem, operis ministrum, aut instrumentum: his denique, In quo, tempus aut locum declarari: vt filius qui condidit vniuersā, intelligatur nihilo honorabilior instrumento: porro spiritus sanctus, nihilo plus ad res condendas momenti attulisse videatur, nisi quod tempus aut locum præbuerit rebus conditis. Ad hunc autem errorem perduxit illos, etiam externæ philosophiæ scriptorum obseruatio, qui has syllabas, Ex quo, & Per quem, rebus natura separatis attribuerunt. Siquidem illi putant his syllabis, Ex quo, significari materiam primam: his vero, Per quem, instrumentum accommodari, aut

saltem obsequium. Sed quid vetat, toto illorum sermone repetito, paucis arguere, quā istī homines non tantum dicant à vero dissidentia, verum etiam quā ipsi non consentent sibi.

EMVNDANA PHILOSOPHIA

naturam esse de syllabis sophisticam disputationem.

CAPVT III.

VI inani philosophiæ dederunt operam, dum multifariam exponunt causæ naturam, eamque in propria significata diuidunt, alias aiunt esse causas principales, alias cooperantes, aut concausales, alias sine quibus ratio non subsistat. Atque harum cuique peculiarē etiam attribuunt appellationē, vt causæ vocabulo alias declaratur ipse cōditor, alias instrumentū. Nam conditori congruere existimant illud, A quo. Aiunt enim propriè dici, à fabrico factum fuisse fundamentū: ceterum instrumento conuenire illud. Per quem, quando securi ac terebello, vt aiunt, reliquique similibus vtitur faber. Similiter hanc particulam, Ex quo, illi faciūt propriam materiam: siquidem est materia fit opificiū. Porro particulam iuxta quod, putant significare animi conceptum, siue exemplar artificij propositum. Aut enim prius in cogitatione sibi depingit id quod facere destinat, ac deinde quod animo cōcepit, ad opus perducit: aut ad exemplar iam æditum, respiciens ad illius similitudinē, operationem dirigit. Ceterum hanc particulā, *in quo*, id est, in quo, tempus aut locum cōmendari. Etenim roganti quando factum est? respondetur, In tali tēpore. Item percontanti vbi factum est? respondetur, In tali loco. Nam ista tamen nihil confesunt ad id quod conditur, tamen absque his nihil potest fieri. Operātibus enim & loco & tempore opus est. Hæc quoniam didicerunt isti, & vt præclara mirantur quæ didicerunt, obseruationes ex frustranea philosophia, eque inani deceptione sumptas, ad simplicem & artificij ignarā doctrinā transferunt, vt & dei filium diminuant, & spiritū sanctum reijciant: qui quidem vocē instrumentis inanimis, atque humili prorsus ministerio tributam, loquor de syllabis, *in quo*, id est, per quem, à rebus sensibilibus ad omnium rerū conditorem nō veriti sunt transferre: nec pudet homines christiana nos ferræ malleique vocabulum, vniuersæ creaturæ conditori attribuere.

HARVM SYLLABARVM IN

scripturis nullum seruari discrimen.

CAPVT IIII.

NO sporro frequēter his vsum fuisse vocib⁹ etiam veritatis sermonē confitemur, haud tamen dicimus spiritus libertatē vllō modo seruare, iuxta submissionē & indignitatē rerū sensibiliū, sed iuxta id quod seper adest ad exprimendā rerū proprietatē vocabulis

bulis nō nihil abutimur, Neque enim *in quo*, id est, ex quo, prorsus declarat materiā quemadmodū illi putant, sed vsitatissimū est scripturæ hoc vocabulum ad supremā illam causam accommodare. Quod genus est illud, Vnus deus ex quo omnia. Ac rursum, Omnia autem ex deo. Nam veridicus scripturæ sermo frequenter vtitur hac dictione de materia quoque, veluti quum ait: Facies arcæ è lignis imputrescibilibus. Et, Facies candelabrū ex auro puro. Et, primus homo è terra, terrenus. Et, E luto compolitus es tu æquē atque ego. At isti, vt quemadmodum diximus, in personis constituant naturam diuersitatem, definiunt hanc vocem soli patri congruere: & huius obseruationis seminarium hauserunt à rebus externis à philosophis huius mundi, tamen ne his quidem per omnia seruientes: sed filio quidem iuxta præscriptionem illorum, instrumenti vocabulum imposuerunt: spiritu vero sancto, loci. Aiunt enim, In spiritu: & aiunt, Per filium, at quum deo tribuūt, Ex quo, non hic sequuntur philosophorum præscriptionem, sed ad apostolicam, vt aiunt, consuetudinem transeunt. Quomodo illud dictum est, Ex ipso autem & vos estis in Christo Iesu. Et, Omnia autem hæc ex deo. Quid igitur est, quod ex hac argutia conficitur? Aliam esse naturā causæ, aliam instrumenti, aliam loci. Filius itaque natura diuersus est à patre, quemadmodum instrumentum diuersæ naturæ est ab opifice. Diuersus est & spiritus sanctus, quando quidem locus ac tempus diuersam habet naturam ab instrumentis, aut illis qui his vtuntur.

1. Cor. 8.

Gene. 6.
Exod. 37.
2. Cor. 15.

A

B

C

Eph. 4.

Roma. 11.

ET DE PATRE DICIPER

quem, & de Filio Ex quo, & de spiritu sancto.

CAPVT V.

D hunc quidem modū se habent, quæ ab istis adferuntur. Nos vero demonstrabimus, nec patre quātū sibi sumeret has voces, Ex quo, ad filium proiecisse has, Per quē: neque rursus filium nō recipere spiritum in cōsortium harū vocum, Ex quo, aut Per quē, sicut isti præscribunt: quod tamen istorum inanis distributio definit. Vnus deus & pater ex quo omnia. Hæ voces non sunt eius generis vt nobis legē præfigant, per quam aliter loqui sit nefas, sed quæ notēt personarū discrimen. Neque enim in hoc adhibentur, vt naturæ diuersitatem inducant, sed vt impermixtam patris ac filij notionem approbare, sic eas adhibuit Apostolus. Nam quod hæ voces inter se contrariæ non sint, neque velut in bello separatē aduersus hostilē aciem, expugnent naturas ad quas accesserint, inde liquet, quod beatus Paulus ambas de vno & eodem subiecto pronuntiauit, quum ait. Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipsum omnia. Quod autem hæc ad dominum referat, quiuis fatebitur, qui vel tenuiter inspicat mentem orationis. Quum enim prius Apostolus posuisset ex Esaiā testimonium, Quis cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit? subiecit: Quoniam ex ipso & per ipsum

& in ipsum sunt omnia. Quemadmodum de verbo dei, à quo condita sunt vniuersa, Prophetam esse loquutum ex his quæ subiiciuntur, discas licebit: Quis mensus est manu aquam, & cælū palmo, & totam terram pugno? Quis statuit montes libra, & rupes statera? Quis cognouit sensum domini, aut quis consiliarius illi fuit? Nam hæc dicitio Quis, hic nō prorsus id quod absurdum est, significat, sed quod rarum: velut in hoc, Quis insurget mihi aduersus peruersē agentes? Et, Quis est homo qui vult vitam. Et, Quis ascendet in montem domini? Similiter & hoc loco dictum, Quis est qui cognouit sensum domini, & consilij illius particeps fuit? Pater enim diligit filium, & omnia ostendit illi. Hic est qui continet terram, eamque pugno complexus est. Hic qui cuncta in ordinem decentem digessit, qui & montes equaliter librauit, & mari terminos præscripsit, & omnibus quæ in mundo sunt, suum designauit ordinem. Qui totum cælum minima suæ potestatis particula comprehendit, quem sermo propheticus figuratē palmo appellauit. Vnde congruenter adiecit Apostolus illa, Ex ipso, & per ipsum, & in ipsum sunt omnia. Ex hoc siquidem ijs quæ sunt, causa vt sint manat, iuxta voluntatē dei & patris: per eundē omnibus, vt perseuerent, consistentque, qui condidit vniuersā, qui que singulis quæ facta sunt ad sui conseruationem necessaria dimittitur. Quapropter sanè etiam vniuersa sese ad illum cōuertunt, inuincibili atque insedabili quodam desiderio, & arcana affectu, ad principem & gubernatorem vitæ respicientia, iuxta illud quod scriptum est, Oculi omnium in te sperāt. Et rursus, Omnia à te expectant. Et, Aperis manum tuā, & implebis omne animal bonitate. Quod si aduersus hanc nostram expositionem instabūt, quæ illos ratio liberabit, quo minus euidenter in eandem recidant difficultatem. Etenim si dabūt has tres voces, Ex ipso, per ipsum, & in ipsum omnia, nō esse dictas de domino, omnino necessum est, vt propriè deo patri attribuantur. Atque hinc palam conuenit illorum obseruatio. Quandoquidem reperitur nō solum, Ex quo, verum etiam, Per quem accōtrodari ad patrem. Quæ vox posterior, si nihil declarat humile, quam tandem ob causam eam velut inferioris dignitatis assignant filio? Quod si omnino declarat ministerium respondeant nobis deus gloriæ & pater Christi, cuius principis est minister? Igitur isti quidem ad hunc modū à seipsis vndique subuertuntur, nobis autem vtrinque quod firmum est seruabitur. Etenim si de filio euicerimus dictum esse quod recitauimus, competitur hæc particula, Ex quo, in filium competere. Quod si quis contendat prophetiæ verba ad deum patrem esse referenda, rursus concedet hanc vocem, Per quem, deo patri cōgruere: & verque sermo parem vim obtinebit, eo quod pari ratione de deo vsurpatur: itaque iuxta modum vtrunque perspicuum erit has particulas parem inter se declarare dignitatem, quod de vna eademque persona vsurpatæ sint. Sed ad id quod erat propositū reuertamur. Apostolus scribens Ephesijs ita loquitur, Veritatem autem loquentes in charitate, augeamus in ipsam omnia, siue crescamus in ipsum per omnia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus dum compingitur, & cōnectitur, per omnē

Esa. 40.

Psal. 33.
Psal. 23.
Ioan. 3.

Roma. 11.

Psal. 144.

Eph. 4.

omnem iuncturam subministrationis, secundum operationem in mensura uniuersuiusque membri, incrementum corporis facit. Et rursus scribens Colossensibus, ad quos quod non haberent unigeniti notitiam dictum est. Qui tenet caput, hoc est Christum, ex quo totum corpus per iuncturas & connexiones subministratum, augetur augmēto dei. Quod Christus caput est ecclesie alio loco didicimus. Apostolo dicente, Et ipsum dedit caput super omnia ecclesie. Et Ioannes, De cuius plenitudine accepimus omnes. Et ipse Dominus, De meo accipiet, & annuntiabit vobis. In summa, si quis studiosē loca recenscat, perspiciet hanc particulam Ex quo, diuersis vsurpari modis. Nam & dominus, Noui, inquit, virtutem ex me exisse. Similiter & de spiritu compluribus locis obseruauimus positum esse Ex quo. Qui enim, inquit, feminat in spiritu, ē spiritu metet vitam æternam. Item Ioannes, Ex hoc cognoscimus, quod in nobis est, ē spiritu quem nobis donauit. Et angelus, Quod enim in ea natum est, ē spiritu sancto est. Et dominus, Quod natū est ē spiritu, spiritus est. Atque id quidem ad hunc habet modum. Iam vero demonstrandū est hanc vocem Per quem, pariter & de patre, & de filio, & de spiritu sancto in scripturis vsurpari. Ac de filio sanē superuacaneū fuerit adducere testimonia, vel quia per se notum est, vel quod hoc ipsum ab aduersarijs probatur. His vero demonstrabimus hanc particulam Per quem, etiam de patre positam esse in scripturis. Fidelis, inquit, deus per quem vocati estis in consortium filij ipsius. Et, Paulus apostolus Iesu Christi per voluntatem dei. Et rursum. Itaque non es iam seruus, sed filius: quod si filius, & hæres per Deum. Item illud, Quemadmodū surrexit Christus à mortuis per gloriā patris. Et Esaias, Væ, inquit, qui profundē facitis consiliū, & non per dominum. Quin & de spiritu sancto multis testimonijs doceri potest, hanc vocem prædicari. Nobis autem, inquit, deus reuelauit per spiritum suum. Et alio loco, Egregium depositum serua, per spiritum sanctum. Ac rursus, Alij quidem per spiritum datus est sermo sapientiæ. Eadem verò & de syllaba, In, dicere possumus, quod hanc de deo patre scriptura vsurparit, velut in veteri testamento. In deo, inquit, faciemus virtutem. Et, In te laus mea semper. Et rursus, In nomine tuo exultabo. Et apud Paulū, In deo, inquit, qui cōdidit omnia. Et, Paulus ac Sylluanus & Timotheus ecclesie Thesalonicensium in deo patre. Et, iam tandem prosperabor in voluntate dei, vt veniam ad vos. Et, Gloriarī, inquit, in deo: aliaque tam multa, vt difficile sit vel enumerare. At nobis non est propositum ostentare testimoniorum multitudinem, sed redargutione docere, istorum obseruationem nō rectē habere. Siquidem hanc particulam In, de domino ac spiritu sancto vsurpatam esse, tanquā per se notum, demonstrare superfedebimus. Illud necessariō dicendum est, quod prudenti auditori ea que prius digesta sunt, satis habent redargutionis ex ipsa pugnantia dictorum quæ adferūt. Nā si prolationis diuersitas arguit naturā diuersam, quemadmodum isti dicunt, nunc voces eedem de singulis personis prædicatæ, vel pudore cogent eos fatentur essentialiam in nullo discrepantem. Neque enim solū quum de deo sit sermo, harum

Colos. 2.

Ephes. 1. Ioan. 1. Ioan. 16.

Luc. 18.

Math. 1. Ioan. 3.

1. Cor. 1. 2. Cor. 1. Roman. 6. Gal. 4. 1. Cor. 1.

2. Tim. 1. 1. Cor. 1.

Psal. 88.

Philip. 3.

vocum vsus variat, verum etiam ea quæ ab his significatur sæpenumero inuertuntur, quoties altera alterius recipit significationem, veluti, Possedi hominem per deum, inquit Adam: idem dicens, quasi dixisset ex deo. Et alibi, Quæ præcepit Moses Israëlī per mandatum domini. Et rursus, Nonne per deum horum manifestatio est? Ita Ioseph loquens de insomnijs quæ viderat in carcere. Palam est, & hunc pro eo quod erat Ex deo, dixisse, Per deum. Et contra, hæc particula Ex quo, vsurpatur pro Per quem, velut quū ait Paulus, Factus ex muliere, pro eo quod erat, Per mulierem. Nā id nobis alibi perspicuē distinxit, quum ait, scēminæ conuenire, ē viro natam esse, viro autem per scēminam, in his quæ sic scribit: Quemadmodum mulier ex viro, ita vir per mulierem. Quanquam hic Apostolus simul ostendens varium harum vocum vsus, simul obiter corrigens quorundam errorem, existimatiū domini corpus esse spirituale, vt ostenderet carnem in Christo diuine nature vnitam, ex humano liquore concretam fuisse, ma luit vt verbo significantiore. Nam hæc dictiones, Per mulierem, transitorium generationis intellectum erant significaturæ. At hæc, Ex muliere, sufficienter declarant communionem naturæ genitæ cum ea quæ genuit: non quod secum pugnet Apostolus, sed ostendit has voces facile sibi vicissim cedere. Posteaquam igitur de quibuscunque definitū est proprie dici, Per quem, in hos ipsos transferri, Ex quo, quā habet probabilitatem, ad pietatis calumniam ab hac communiōne dictiones inter sese separare.

Gen. 4.

Gen. 31.

Gal. 4.

1. Cor. 11.

OBSISTIT IIS, QUI CONTENDUNT filium non esse cum patre, sed post patrem, vbi et de gloria equalitate.

CAPVT VI.

ATYI nec ad ignorantie excusationem confugere possunt, quum tanto artificio tantaque peruersitate nostra dicta excipiunt, qui nobis indignantur, quod gloriæ plenitudine vnigenitum æquamus cum patre, quodque spiritum sanctū à filio non separamus, vnde nos nouitatis architectos & novos tractatores, ac verborū adiuuatores, & quibus non probrosissimis nominibus appellant. Quorū conuitia tantum abest vt indignē ferā, vt ni nos ipsorū calamitas dolore, perpetuoque cruciatu afficeret, propemodum dicerē me illorum maledictis habere gratiam, vt qui mihi conciliant beatitudinē. Beati enim, inquit, estis, quum probris vos impetierint homines, ac persequuti fuerint, & omne verbum malum dixerint in vos mentientes, propter me. Porro de quibus nobis indignantur, huiusmodi sunt. Non est, inquiunt, cum patre filius, sed post patrē, vnde cōsequitur, per filium, gloriā patri tribuendam esse, cum filio nequaquam: eo quod hæ voces cum filio, æqualitatem declarant honoris: Per filium vero, ministerium significant. Rursus nec spiritum, inquit sanctum oportet cū patre & filio collocare, sed sub filio & patre, vt intelligatur non eiusdem ordinis cum illis aut eiusdem

Math. 5.

Metatepros. Metatepros. Metatepros.

dem numeri, sed subditus. Atque huiusmodi de verbis artificiosis argutationibus peruertūt fidei sinceritatem simplicitatemque. Proinde quā veniam assequuntur imperitiæ pretextu, qui ne alijs quidem imperitos se videri patiuntur ob istā curiositatem? Nos verò primum illud ab istis petemus, de filio quid dicant, num sentiant illū tempore recentiore, an ordine, an dignitate? Sed nullus adeo demens est, vt dicat conditorē seculorum, quoquam esse tempore posteriorem, quū nullum sit interuallum quod naturalem filij cum patre contiguitatem dirimat. At ne cogitatione quidem hominū possit quis filium dicere patre recentiore, nō ob id modō quod simul intelligantur iuxta naturā eorum quæ dicuntur ad aliquid, verum etiam quod ea dicuntur priora, quæ longius absunt à præsentī tempore, veluti quæ Noē tēporibus acta sunt, priora sunt ijs quæ narrantur de subuersis Sodomis, quod illa longius disita sint ab hoc tēpore, & hæc illis posteriora, quod appareant huic tēpori viciniora. At eius vitæ quæ omne tēpus, & omnia secula superat, essentialiam metiri distantia quæ intercessit ab initio quo cœpit esse vsque ad præsens tempus, an non præter impietatem, omnem etiam dementiā superat, si quemadmodum res generationi corruptionique obnoxia, alijs alia priores esse dicuntur eundem ad modum deus pater, collatus cū filio deo qui est ante secula, superat. Siquidē vt pater filio sit anterior, nemo quæat animo speculari, eo quod domini generationē nec vlla cogitatio, neque vlla notio antecedit. Ioānes pulchrē duabus vocibus cogitationē intra præscriptos terminos reclusit, cum ait, In principio erat verbum. Hæc enim vox, Erat, nullum cogitationi præbet exitū quemadmodum hæc, Principium, non dat transitum humanæ mentis imaginationi. Quantumuis enim cogitatione curras ad anteriora, non excedis, erat. Et quantumuis institeris videre quæ sint vltra filium, non poteris tamen superare principium. Itaque pium iuxta hanc rationem, patrem simul cum filio intelligere. Quod si imaginantur, quasi filius velut in loco, patre sit humilior, vt in sublimi sedeat pater, dein filio humilior locus cōcessus sit, fateantur istud, & nos tacebimus, quod ipsa ex sese oratio manifestā habet sui redargutionem. Siquidem nec in ratiocinando sibi constant, qui non cōcedunt patrem ad vniuersa pertingere, quum eorum qui sani sunt, cogitatio credit deum implese vniuersa, neque recordantur Prophetæ dicentis, Si ascendero in cælum, tu illic es, si descendero ad inferos, ades: hæc, inquit, non meminere, qui has voces supernæ & infernæ partiantur inter patrem & filium. At vt nihil dicam ad redarguendam illorum imperitiā qui verbum incorporeis locum attribuūt, quid erit quod excuset impietatem, qua tam impudenter repugnat aduersanturque scripturis? Quod genus est illud, Sede à dextris meis, & Confedit in dextra maiestatis dei. Neque enim hæc vox Dextrum, significat locū inferiorem, quod isti prædicant, sed statum equalitatis, eo quod dextrum hic nō accipiat corporaliter, ad istum enim modum forsatis & sinistrū aliquid in deo possit esse, sed honorificis verbis ac præfidentia declarantibus, filij maiestatem sermo nobis commendat, vt iam

Ioan. 1.

Psal. 138.

Psal. 107. Hebr. 1.

non possint isti dicere, per hanc vocem inferioris dignitatis gradum significari. Discant igitur, quod Christus est dei virtus, dei sapiētia, dei imago inuisibilis, & splendor gloriæ, quodque hunc pater signauit deus, seque totum in eo expressit. Hæc igitur & his similia testimonia quæ per vniuersam scripturam reperiuntur, vtrum dicemus humilitatis habere significationem, an ceu præconia quædam, vnigeniti maiestatis, & æqualem cū patre gloriā ebuccinari? Audiāt in super & ipsum dominum palam suam gloriā cum patre æqualem asserentem, quum ait, Qui vidit me, vidit & patrem. Ac rursus, Quum venerit filius in gloria patris. Et, Vt honorificent filium, quemadmodū honorificat patrem. Item illud, Vidimus gloriā eius, gloriā tanquam vnigeniti à patre, plenus gratiæ & veritatis. Rursus, Vnigenitus filius, qui est in sinu patris. Horum dum isti nihil considerāt, locum hostibus destinatum attribuunt filio. Nam sinus paternus, sedes est digna filio. Scabelli verò locus, ijs conuenit, qui sunt inferioris existimationis. Nos igitur ad alia properantes obiter & in transcurso attigimus testimonia. Tibi verò per otium licet, collectis vndique probationibus, gloriæ sublimitatem, ac virtutis eminentiam in filio perspicere, quanquam ne hæc quidem contemnenda sint grato docilique auditori, nisi quis carnaliter & abiectē intelligat has voces, Dextrū, & Sinistrum, vt & loco circumferat deum, singatque figuram ac formam situmque corporale quæ ab intelligentia dei, qui simplex est, qui immensus & incorporeus, longe semota sunt. Vt omittere, quod istorum hæc humilis cogitatio, pariter in patrem cadit atque in filium, vt iam nō deiciat filij dignitatem, sed adiugat blasphemiam crimen aduersus deum patrē quisquis talia disserit. Quæcunque enim ausus fuerit euomere in filium, necesse est vt eadem trāserat & in patrem. Nam qui patri superiorem locum ad præsidendum tribuit, dicens filiū humiliore sedere loco, is quæcunque corporeis accidunt, ea omnia habiturus est suum figmentum consequentia. Quod si istæ imaginationes sunt vino delirantiū, ac per phrenesim mentē commotorum, qui potest esse piū filium qui natura, gloria, dignitateque patri coniunctus est, nō simul cum patre adorari & glorificari ab his qui edocti sunt, eum qui nō honorificat filium, non honorificare patrem. Quid porro dicemus? quid iustæ excusationis afferemus in cōmuni totiusque creaturæ formidabili iudicio, si posteaquā dominus apertē denuntiavit se venturū in gloria patris, & beatus Stephanus Iesum vidit stantem à dextris dei, & Paulus spiritu afflatus, testificatus est de Christo quod est in dextra dei & patris, qui dixit: Sede à dextris meis: denique quum spiritus sanctus testimonium perhibeat, quod cōsederit ad dextrā maiestatis dei, nos throni cōsortem, & honoris eiusdē participem, ab æqualitate status, ad inferiorem deiciamus locum? Siquidem arbitrator, stationem & cōfessum, naturā dei solidam & vndiqueque firmam significare, iuxta quem tropum & Baruch indicare volens deum immobilem & immutabilem semper esse, ait, Et tu sedes in æternum, & nos perimus in æuum. Dextrū verò locū significare dignitatis æqualitatem. An non igitur audax facinus est, filium

1. Cor. 11.

Ioan. 14. Marc. 13. Ioan. 5. Ioan. 1.

E

Actu. 7. Hebr. 1.

Cap. 3.

F

lium paternæ gloriæ cōsortio priuare, veluti qui mereatur in loco minus honorato collocari. Sed aiunt hunc sermonem cū ipso, omnino peregrinum esse & inusitatū: contra, Per ipsum, tum sermōni scripturæ familiarissimum esse, tum fratrum vsu tritum esse.

ADVERSUS EOS QUI DICUNT non congruenter de filio dici, Cum quo, sed Per quem.

CAPVT VII.

A

VID igitur nos ad ista? nimirū beatas esse aures quæ non audierunt vos, & beata corda quæ cōseruata sunt, ne à vestris sermonibus fauciarentur. Vobis porrò qui Christum diligitis, dico, ecclesiam, vtrunq; harum vocum vsu agnoscere, neutrumque rejicere, quasi alter alterum destruat. Quum enim in vnigenito naturæ maiestatem, ac dignitatis excellentiā contemplamur, tribuimus illi gloriā cum patre. Rursus quum consideramus, quæ bona in nos contulerit, aut quomodo nos ipsos ad patrem adduxerit, deoque nos asseruerit, confitemur hoc beneficium per ipsum & in ipso, peractum esse in nobis, vt altera particula, Cum quo, propria sit glorificantium: altera, Per quem, sit propria gratias agentium. Quin & illud mentiuntur, hanc vocem Cum quo, ab vsu piorum alienā esse. Quotquot enim morum constātia, antiquitatis maiestatem, nouis ornamentis prætulērunt, ac maiorum traditionem citra mutationem cōseruauerunt, singulis tum regionibus, tum ciuitatibus hac voce sunt vsi. Ceterum qui consueta fastidiunt, ac vetera tãquam obsoleta submouent, ij sunt qui nouas vocum ficiōnes recipiunt, quemadmodum qui in cultu studiosi sunt ornatus, semper nouam formã præferunt communi. Itaque videas & hodie à rusticanis hanc vocem more veterum pronuntiarī. Ceterum istorum verba sunt ex noua sapiētia inusta, ab ipsis qui in artificio pugnisque verborum detriti sunt. Proinde quod a maiorib⁹ nostris dictum est, & nos dicimus, gloriā esse communem patri cū filio, quapropter & glorificationis hymnos patri simul cum filio offerimus. Quamquam hoc nobis non est satis, sic à patribus esse traditum: nã & illi scripturæ sequuti sunt auctoritatē, ex testimonijs quæ paulo ante vobis è scriptura citauimus, sumpta origine. Siquidem illud verbum, splendor cum gloria intelligitur, & imago cum principali exemplari, & filius omnino cum patre, vt nec verborum consequentia, neque rerum natura admittat separationem.

B

Quum enim per illum sit omne præsidium animabus nostris, iuxta quanque auxiliãdi speciem, excogitata est peculiaris quædam appellatio. Veluti quum sibi animam incontaminatam nõ habentem maculam aut rugam, quasi puram virginem adiungit, spõsus appellatur. Quum eam male fauciam vulneribus diaboli, grauitèrque laborantem è peccatis suscipere dignatur, medicus vocatur. Vtrum igitur quod hisce modis nostri curam gerit, cogitationes nostras eò deducet, vt humiliter de eo sentiamus, an potius è diuerso efficiet, vt seruatoris & potentiam & humanitatem erga nos ad miremur, quod & cõpatri nostris infirmitatibus sustinuit, & ad nostram infirmitatē sese demittere. Neque enim cælum ac terra, immensaquæ maria nec animantia, vel in aquis, vel in terris degentia, nec plantæ, nec astra, nec aër, nec horæ, nec multiplex vniuersi ornatus, excellentiam potentia illius nobis perinde commendat, atque quod deus incomprehensibilis: sic per carnem cum morte conflictatus est, vt ipsa diuinitas nihil pateretur, quo nobis sua morte largiretur immortalitatem. Item quũ ait Apostolus, In his omnibus superamus, per eum qui dilexit nos: nequaquam hac voce humile quoddam ministerium indicat, sed auxilium potius, quod per imperium suæ potentie operatur in nobis. Siquidem ipsum alligauit fortem, diripuitque vasa illius, videlicet nos, quibus ad omnia mala opera fuerat abusus, fecitque vasa vtilia domino, apparatus ad omne opus bonum, ob promptitudinē illius quod erat in nobis. Hoc pacto accessum habemus ad patrem, quem ille nobis parauit, translati de potestate tenebrarũ in sortem sanctorum in lumine. Ne igitur ob filij dispensationem, seruiilem humilitatem, aut coactum obsequiũ imaginemur: sed intelligamus voluntariam sollicitudinem, ex bonitate ac misericordia iuxta voluntatem dei patris erga suum figmentum operantem. Sic enim pietatem seruabimus, si & perfectam illi potentiam testimonio nostro tribuemus, & nequaquam in omnibus quæ perfecta sunt, filium à voluntate paternâ separabimus. Quemadmodum igitur quoties dominus appellatur via, ad sublimiorem intelligentiam potius quàm ad vulgarem, atque è medio sumptam, animo ferimur. Audientes enim viam, seriem & ordinem intelligimus per opera iustitiæ, perque illuminationem scientiæ ducentem ad legitimum profectum, semper ad anteriora festinantes, & ad ea quæ restant nosmetipsos extendentes, donec perueniamus ad beatũ finem, quæ est dei cognitio, quã dominus per sese in ipsum credentibus largietur. Reuera enim bona est via, exorbitationis errorisque nescia, dominus noster Iesus, ad patrem qui verè bonus est perducens. Nemo, inquit, venit ad patrem nisi per me. Talis est noster ad deũ reditus per filiũ. Porrò qualis sit patris erga nos per eundem bonorũ suppeditatio, deinceps erit differendum. Omnis naturæ, tum in hac creatura visibili, tum in intelligibili, ad hoc vt cõsistat, dei cura egentis, conditor est sermo, videlicet vnigenitus deus, quantum cuique opus est opem distri buens. Varia quidem & omnis generis auxilia, ob varietatem eorum qui beneficio iuuantur, vnicuique tamen congruè iuxta necessitatis modũ, au-

C

QUOT MODIS INTELLIGATUR hac particula Per quem, & in quo sensu congruentius dicitur Cum quo: ubi simul exponitur, quomodo modo, mandatum accepit filius, & quomodo mittitur.

CAPVT VIII.

TALY E quum Apostolus gratias agit deo per Iesum Christum, ac rursus quum ait sese per illum accepisse gratiam & apostolatam ad obedientiam fidei in omnibus gentibus, aut quum dicit nos accessum habere ad gratiam hanc in qua sumus & gloriamur, illius erga nos beneficentiam commendat, nunc quidem vt à patre bonorum gratiam in nos transfundentis, nunc rursus vt per seipsum conciliantis nos patri. Siquidem quum ait, Per quem accepimus gratiam & apostolatam: significat bonorum subministrationem ab illo proficisci. Rursus quum ait, Per quem accessum habemus, quod recepti sumus, ac familiaritatem cum deo consequuti, id per Christum esse procuratum declarat. Num igitur confessio gratiæ per Christum in nobis operantis, diminuit illius gloriã? An potius dictu verius fuerit, enarrationem beneficiorum, decens esse argumentum glorificãdi filium? Hanc ob causam comperimus scripturam non vno tantum vocabulo nobis significare dominum, nec his tantum quæ diuinitatem ac magnitudinem eius declarant, sed interdum vti vocibus naturam assumptam exprimentibus. Nouit enim nomen filij quod est super omne nomen, & filiũ verum, dicere, & vnigenitum dei, & virtutem dei, & sapientiam, & verbum. Rursus, ob multiplicem in nos beneficentiam, quam ob diuinitatis bonitatis, iuxta variam suam sapientiam egentibus præstat, alijs innumeris appellationibus eundem designat, dum aliquando vocat illum pastorem, alios regem, interim & medicum, denique sponsum, viam, ostium, fontem, panem, securim, ac petram. At ista non declarant naturam, sed quæadmodum modò dicebam gratiæ varietatem modis omnibus in nobis operantis, quam ex affectu quem gerit erga suum figmentum, vt cuique opus est impartit. Eos enim qui ad illius ditionem confugerunt, quique per malorum tolerantiam communicandi facilitatem præstiterunt, oues appellat, seque talium pastorem esse profiteretur, qui vocem ipsius audiunt, nec attendunt doctrinis peregrinis. Oves enim meæ, inquit, vocem meam audiunt. Rex autem vocatur eorum, qui iam transgressi sunt, legitimaquæ castigatione opus habent. Ostium dicitur, eo quod per rectitudinem præceptorum educit ad piã actiones, ac rursus tutò perducit in caulas, eos qui per fidem in ipsum ad cognitionis bonum confugerint. Vnde, Per me, inquit, si quis introierit, & ingredietur & egredietur, ac pascua inueniet. Petra dicitur, eo quod validum sit & inconcussum, & quauis arce tutius propugnaculum ipsi fidentibus. In his, hæc vox per ipsum, aptissimum ac significantem vsu habet, quoties ita profertur quasi dominus sit ostium, quasi pastor, quasi via. Ceterum tanquam deus, ac dei filius, cum patre communem habet glorificationem. Quoniã in nomine Iesu omne genu flectetur, cælestiũ, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confitebitur, quod dominus sit Iesus Christus in gloriã dei patris. Quas ob res ambabus vocibus vsi sumus, altera propriam illius dignitatem, altera eius erga nos munificentiam prædicantes.

Rom. 1.

Rom. 5.

E

Ioan. 10.

1. Cor. 10.

1. Pet. 2.

F

Phil. 2.

Quum

Quum enim per illum sit omne præsidium animabus nostris, iuxta quanque auxiliãdi speciem, excogitata est peculiaris quædam appellatio. Veluti quum sibi animam incontaminatam nõ habentem maculam aut rugam, quasi puram virginem adiungit, spõsus appellatur. Quum eam male fauciam vulneribus diaboli, grauitèrque laborantem è peccatis suscipere dignatur, medicus vocatur. Vtrum igitur quod hisce modis nostri curam gerit, cogitationes nostras eò deducet, vt humiliter de eo sentiamus, an potius è diuerso efficiet, vt seruatoris & potentiam & humanitatem erga nos ad miremur, quod & cõpatri nostris infirmitatibus sustinuit, & ad nostram infirmitatē sese demittere. Neque enim cælum ac terra, immensaquæ maria nec animantia, vel in aquis, vel in terris degentia, nec plantæ, nec astra, nec aër, nec horæ, nec multiplex vniuersi ornatus, excellentiam potentia illius nobis perinde commendat, atque quod deus incomprehensibilis: sic per carnem cum morte conflictatus est, vt ipsa diuinitas nihil pateretur, quo nobis sua morte largiretur immortalitatem. Item quũ ait Apostolus, In his omnibus superamus, per eum qui dilexit nos: nequaquam hac voce humile quoddam ministerium indicat, sed auxilium potius, quod per imperium suæ potentie operatur in nobis. Siquidem ipsum alligauit fortem, diripuitque vasa illius, videlicet nos, quibus ad omnia mala opera fuerat abusus, fecitque vasa vtilia domino, apparatus ad omne opus bonum, ob promptitudinē illius quod erat in nobis. Hoc pacto accessum habemus ad patrem, quem ille nobis parauit, translati de potestate tenebrarũ in sortem sanctorum in lumine. Ne igitur ob filij dispensationem, seruiilem humilitatem, aut coactum obsequiũ imaginemur: sed intelligamus voluntariam sollicitudinem, ex bonitate ac misericordia iuxta voluntatem dei patris erga suum figmentum operantem. Sic enim pietatem seruabimus, si & perfectam illi potentiam testimonio nostro tribuemus, & nequaquam in omnibus quæ perfecta sunt, filium à voluntate paternâ separabimus. Quemadmodum igitur quoties dominus appellatur via, ad sublimiorem intelligentiam potius quàm ad vulgarem, atque è medio sumptam, animo ferimur. Audientes enim viam, seriem & ordinem intelligimus per opera iustitiæ, perque illuminationem scientiæ ducentem ad legitimum profectum, semper ad anteriora festinantes, & ad ea quæ restant nosmetipsos extendentes, donec perueniamus ad beatũ finem, quæ est dei cognitio, quã dominus per sese in ipsum credentibus largietur. Reuera enim bona est via, exorbitationis errorisque nescia, dominus noster Iesus, ad patrem qui verè bonus est perducens. Nemo, inquit, venit ad patrem nisi per me. Talis est noster ad deũ reditus per filiũ. Porrò qualis sit patris erga nos per eundem bonorũ suppeditatio, deinceps erit differendum. Omnis naturæ, tum in hac creatura visibili, tum in intelligibili, ad hoc vt cõsistat, dei cura egentis, conditor est sermo, videlicet vnigenitus deus, quantum cuique opus est opem distri buens. Varia quidem & omnis generis auxilia, ob varietatem eorum qui beneficio iuuantur, vnicuique tamen congruè iuxta necessitatis modũ, au-

Roma. 8.

Ephes. 2. Rom. 5. Colos. 1.

Ioan. 14.

Ioan. 6.

A

C

Ioan. 5.

Ioan. 11.

D

Cap. 9.

Ioan. 6.

Ioan. 14.

Ioan. 17.

F

1. Cor. 10.

Ioan. 4.

Iuan. 12.

Iuan. 14.

Et rursum, Sicut præcepit mihi pater, ita loquor, Et, Sermo quem audistis non est meus, sed eius qui misit me. Et alibi, Et quemadmodum madauit mihi pater, sic facio: Non quod caruerit libero proposito, ac voluntatis impetu, neque quod ex signis ab imperante datis occasionem expectarit, ideo talibus utitur verbis: sed ut declaret suam mentem per naturæ unitatem, & indiuisum consensum, cum patre cõiunctam esse. Proinde quod dicitur, mandatum, ne sermonem imperiosum per vocalia organa prolatum intelligamus, filio velut obedienti præscribentem, quid facere debeat, sed iuxta sensum deo dignum intelligamus, voluntatis traditionem instar formæ cuiuspiam in speculo relucens, à patre in filium sine tempore demanantem. Pater enim diligit filium, & omnia ostendit illi. Itaque quæcunque habet pater filij sunt, non quod hæc illi paulatim accrescant, sed adsint semel vniuersa. Non enim inter homines, qui artem perdidicistis, ac diutina exercitatione firmum artis in animo fixumq; habitum gerens, illic potest iuxta scientiæ rationes quas in mente tenet per sese operari. At dei sapientia, videlicet architectus vniuersæ creaturæ, semper perfectus, & citra doctorem sapiens, dei virtus, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ occulti, non eget particulari præscripto, quod ipsi modum ac mensuram operationis præfinit. Scilicet tu quidem etiam pedagogum aperies in vanitate cogitationum tuarum, & hunc quidem facies præsentem loco doctoris, illi vero astantem cum discipuli imperitia: dein paulatim additis præceptionibus discensentem sapientiam, donec promoueatur vsque ad perfectionem. At ex hoc, si modò noueris consequentiam quæ est in dictis obseruare; inuenies filium semper discere, nec unquam ad finem peruenire posse, eò quod infinita sit patris sapientia, nec infinitæ rei finis possit apprehendi. Itaque qui non concesserit, filium ab initio habere omnia, nunquam concessurus est illum ad perfectionem peruenturum. Sed pudet istius humilis cogitationis, in quam è sermonis tenore paulatim deductus sum. Igitur ad sublimitatem verbi reuertamur. Qui vidit me, vidit & patrem: non figuram, non formam, pura enim est ab omni compositione diuina natura: sed videt bonitatem voluntatis, quæ simul cum essentia currit similis illi atque æqualis: quin, ut melius dicam, eadè in patre quæ in filio intelligitur. Quid igitur sibi vult illud, Factus obediens vsque ad mortem? Item illud, Pro nobis omnibus tradidit seipsum? Quoniam hoc à patre habuit, ut iuxta suam bonitatem operaretur pro hominibus. Tu verò & illa audito: Christus non exemit de maledicto legis. Item, Quum peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Diligenter autem obserua verba domini, quod quum nos de patre erudit, nouit authenticis & herilibus uti vocibus, Volo mundare. Et, Tace, obtumesce. Et, Ego autem dico vobis. Et illud, Mutum & surdum demonium ego tibi præcipio: & si qua sunt huius generis alia. Ut ex his quidem dominum & conditorem nostrum cognosceremus, per illa verò patrem domini & conditoris nostri disceremus. Ita sermo vndiquaque verax demonstrat patrem creare per filium, ut nec patris imperfecta sit crea-

Iuan. 3.

A cuiuspiam in speculo relucens, à patre in filium sine tempore demanantem. Pater enim diligit filium, & omnia ostendit illi. Itaque quæcunque habet pater filij sunt, non quod hæc illi paulatim accrescant, sed adsint semel vniuersa. Non enim inter homines, qui artem perdidicistis, ac diutina exercitatione firmum artis in animo fixumq; habitum gerens, illic potest iuxta scientiæ rationes quas in mente tenet per sese operari. At dei sapientia, videlicet architectus vniuersæ creaturæ, semper perfectus, & citra doctorem sapiens, dei virtus, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ occulti, non eget particulari præscripto, quod ipsi modum ac mensuram operationis præfinit. Scilicet tu quidem etiam pedagogum aperies in vanitate cogitationum tuarum, & hunc quidem facies præsentem loco doctoris, illi vero astantem cum discipuli imperitia: dein paulatim additis præceptionibus discensentem sapientiam, donec promoueatur vsque ad perfectionem. At ex hoc, si modò noueris consequentiam quæ est in dictis obseruare; inuenies filium semper discere, nec unquam ad finem peruenire posse, eò quod infinita sit patris sapientia, nec infinitæ rei finis possit apprehendi. Itaque qui non concesserit, filium ab initio habere omnia, nunquam concessurus est illum ad perfectionem peruenturum. Sed pudet istius humilis cogitationis, in quam è sermonis tenore paulatim deductus sum. Igitur ad sublimitatem verbi reuertamur. Qui vidit me, vidit & patrem: non figuram, non formam, pura enim est ab omni compositione diuina natura: sed videt bonitatem voluntatis, quæ simul cum essentia currit similis illi atque æqualis: quin, ut melius dicam, eadè in patre quæ in filio intelligitur. Quid igitur sibi vult illud, Factus obediens vsque ad mortem? Item illud, Pro nobis omnibus tradidit seipsum? Quoniam hoc à patre habuit, ut iuxta suam bonitatem operaretur pro hominibus. Tu verò & illa audito: Christus non exemit de maledicto legis. Item, Quum peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Diligenter autem obserua verba domini, quod quum nos de patre erudit, nouit authenticis & herilibus uti vocibus, Volo mundare. Et, Tace, obtumesce. Et, Ego autem dico vobis. Et illud, Mutum & surdum demonium ego tibi præcipio: & si qua sunt huius generis alia. Ut ex his quidem dominum & conditorem nostrum cognosceremus, per illa verò patrem domini & conditoris nostri disceremus. Ita sermo vndiquaque verax demonstrat patrem creare per filium, ut nec patris imperfecta sit crea-

Iuan. 14.

B promotionibus & alterationibus obnoxiam, aut omnino creaturæ similem imaginatione imprimat menti suæ: sed ad id quod summum est cogitatione proficiens, intelligibilem substantiam cogitet: necesse est, virtute infinitam, magnitudine incircumscripam, nec temporum nec seculorum dimensionem recipientem, nemini bona quæ habet ipsa, inuidentem: ad quam omnia conuertuntur quæ egent sanctificatione, quæ omnia appetunt iuxta virtutem viuientia, cuius afflatu velut irrigantur & adiuuantur, ut perueniant ad proprium suum naturalemque finem: sic perficientem cetera, ut ipse in nullo deficiat: non aliunde parta vita viuentem, sed qui sit ipse vitæ largitor, nec accessioneibus augescens, sed plenum, rectum, in seipso collocatum, qui nusquam non adest: sanctificationis parentem: lucem intelligibilem, vniuersæ potentiæ rationali, ad veritatis inuestigationem, velut illustrationem quandam ex sese præbentem: natura inaccessible, sed qui capi possit ob benignitatem: omnia quidem implentem virtute, sed solis ijs qui digni sunt communicabilem, quibus sese non eadem impertit mensura, sed iuxta portionem fidei dispertitur vim suam. Simplicem iuxta essentiam, sed potentij varium: qui singularis totus adest, & totus vbique est: qui sic diuiditur, ut nihil ipse patiat: cuius sic omnes participes sunt, ut ipse maneat integer, radij solaris in morem, cuius beneficium sic adest ei qui fruiitur, quasi soli adest, quum & terram illustret & mare, & aëri miscetur: itidem & spiritus sanctus, vnicuique capacium quum adest quasi soli, omnibus sufficientem & integrâ gratiam infundit,

Rom. 5.

Gala. 3.

Marc. 1.

Marc. 4.

Luca. 4.

Marc. 9.

C & illa audito: Christus non exemit de maledicto legis. Item, Quum peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Diligenter autem obserua verba domini, quod quum nos de patre erudit, nouit authenticis & herilibus uti vocibus, Volo mundare. Et, Tace, obtumesce. Et, Ego autem dico vobis. Et illud, Mutum & surdum demonium ego tibi præcipio: & si qua sunt huius generis alia. Ut ex his quidem dominum & conditorem nostrum cognosceremus, per illa verò patrem domini & conditoris nostri disceremus. Ita sermo vndiquaque verax demonstrat patrem creare per filium, ut nec patris imperfecta sit crea-

tio, nec eneruis filij operatio, sed duorum vnâ eandemque voluntatem declarat. Itaque hæc vox Per quem, confessionem habet causæ principalis, non autem sumitur ad proloquium causæ efficientis.

DEFINITIVAE SENTENTIAE de spiritu doctrina scripturarum congruentis, & quod spiritus est dominus.

CAPVT IX.

B AM verò etiam de spiritu sancto communes nostræ sententiæ cuiusmodi sint expendamus, tum eas quæ nobis de illo è scripturis collectæ sunt, tum eas quas patrum traditione sine scripto accepimus. Primum igitur qui audiuit appellationes spiritus, erigitur animo, & ad supremam naturam cogitationem attollit. Nam spiritus dei dictus est, & spiritus veritatis, qui ex patre procedit. Spiritus rectus, principalis. Spiritus sanctus, quæ postrema propria est illius ac peculiaris appellatio. Quod sane nomen omnium maximè declarat id quod est incorporeum, & ab omni materia purum, atque in compositum declarat. Quapropter & dominus, ut animum qui putat deum in loco adorandum, doceat eum incomprehensibilem & incorporeum esse: Spiritus, inquit, est deus. Proinde fieri non potest, ut qui audit spiritus, naturam loco circumscripam, aut mutationibus & alterationibus obnoxiam, aut omnino creaturæ similem imaginatione imprimat menti suæ: sed ad id quod summum est cogitatione proficiens, intelligibilem substantiam cogitet: necesse est, virtute infinitam, magnitudine incircumscripam, nec temporum nec seculorum dimensionem recipientem, nemini bona quæ habet ipsa, inuidentem: ad quam omnia conuertuntur quæ egent sanctificatione, quæ omnia appetunt iuxta virtutem viuientia, cuius afflatu velut irrigantur & adiuuantur, ut perueniant ad proprium suum naturalemque finem: sic perficientem cetera, ut ipse in nullo deficiat: non aliunde parta vita viuentem, sed qui sit ipse vitæ largitor, nec accessioneibus augescens, sed plenum, rectum, in seipso collocatum, qui nusquam non adest: sanctificationis parentem: lucem intelligibilem, vniuersæ potentiæ rationali, ad veritatis inuestigationem, velut illustrationem quandam ex sese præbentem: natura inaccessible, sed qui capi possit ob benignitatem: omnia quidem implentem virtute, sed solis ijs qui digni sunt communicabilem, quibus sese non eadem impertit mensura, sed iuxta portionem fidei dispertitur vim suam. Simplicem iuxta essentiam, sed potentij varium: qui singularis totus adest, & totus vbique est: qui sic diuiditur, ut nihil ipse patiat: cuius sic omnes participes sunt, ut ipse maneat integer, radij solaris in morem, cuius beneficium sic adest ei qui fruiitur, quasi soli adest, quum & terram illustret & mare, & aëri miscetur: itidem & spiritus sanctus, vnicuique capacium quum adest quasi soli, omnibus sufficientem & integrâ gratiam infundit,

dit, quo fruuntur quæcunque de illo participant, non quantum ipsa sua natura possunt capere, sed quantum potest ille. Porro consortium cū spiritu non constat loci propinquitate: nam qui fiat, ut ad incorporeū corporaliter accedas: sed à cupiditatis recessu, quæ post accesserunt animæ propter amicitiam erga carnem, & à dei cõsortio alienarunt. Itaque purgata à probro quod eam per malitiam contaminarat, & ad naturam pulchritudinem reuersa, ac velut imagine regia veterè formam puritate reddens, hoc vno demum modo potest ad paraclitum appropinquare: ille porrò, veluti sol, purum nactus oculum ostendet tibi in seipso imaginem illius qui videri non potest. In beata autem huius imaginis contemplatione, videbis ineffabilem archetypi pulchritudinem, per huc corda sustolluntur in altum, manu ducuntur infirmi, proficietes perficiuntur. Hic eis qui à tumultu cupiditatum purgati sunt illucescens, per cõmunionem quæ cum ipso habet, spirituales reddit. Et quemadmodum corpora illustria perlucidaque, cõtacta radio solis, fiunt & ipsa supra modum splendida, & alium fulgorem ex sese profundunt: sic & animæ spiritu afflatae, ac spiritu illustratae, fiunt & ipse spirituales, & in alios gratiam emittunt. Hinc futurorum præscientia, arcanorum intelligentia, occultorum comprehensio, donorum distributiones, cælestis conuersatio, cū angelis chorea: hinc gaudium nunquam finiendum, hinc in deo perfectiora, hinc similitudo cum deo, & quo nihil sublimius experi potest, hinc est ut deus fiat. Cõmunes igitur nostræ sententiæ de sancto spiritu, quas de magnitudine dignitateque illius, deque operationibus, ab ipsis spiritu eloquijs sentire didicimus, ut è multis pauca attulerimus, sic habent. Nunc ad cõtradicendi cupidones veniendum est, conabimurque illorum obiectiones resellere, quas è falsi nominis scientia nobis proponunt.

A

B

C

ADVERSVS EOS QUI DICUNT non oportere patri & filio adiungere spiritum sanctum.

CAPVT X.

Act. 4.

Marc. 16.

NON oportet, inquit, patri & filio adiungere spiritum sanctum: partim eò quod sit aliæ naturæ, partim quod dignitate sit inferior, quibus æquum est, ut apostolorum verbis respondeamus: Deo oportet obedire magis quam hominibus. Nam si dominus aperte in tradendo salutifero baptismate præcepit discipulis, ut baptizarent omnes gentes in nomine patris & filij & spiritus sancti: haud dedignatus eum illo consortium: contra isti dicunt, non oportere spiritum patri filioque coniungere: an non dei præcepto palam aduersantur? Etenim si dicant huiusmodi coniunctionem non declarare vllam communionem, aut cõsortium, proferant, quid igitur hoc existimandum est, aut quam aliam adferunt magis peculiarem cõsortij rationem. Alioqui si dominus sibi & patri non adiunxit spiritum in baptismo, ne nobis vitio vertant quod eos coniungimus. Nihil enim nos ab illo præscripto diuersum neque sentimus neque loquimur: Quod si illic cõiunctus est patri & fi-

lio spiritus, nec quisquam est adeo impudens, ut quidquid aliud dicat, nec sic quidem nos in ius vocent, si scripturas sequimur. Sed apparatus belli aduersus nos instructus est, omnisque cogitatio in acie cõstitit, & linguæ maledicorum hic multo vehementius iaculantur, quam Iudæi, qui Christum occiderat, olim lapidibus impetierunt Stephanum. Verum illud ne lateat istos, nos quidem esse belli occasionem, ceterum negotium reuera ad excelsum spectare: Itaque in nos quidem machinas & insidias instruunt, seque mutuo exhortantur ad ferendas suppetias, ut quisque peritiam aut robore valet: ceterum id quod oppugnatur, fides est, isque scopus communis est omnibus, ut soliditatem fidei in Christum labefactent, apostolicam traditionem solo æquatam abolendo. Ea propter sicuti solent aris alieni debitores qui sanè cordati sunt, probationes è scriptura clamore exigunt patrum testimonia, quæ scripto prodita non sunt, veluti nullius momenti rejiciunt. At non deseremus veritatem, neque per ignauitiam ab illi ferendis auxilijs desistemus. Etenim si dominus nobis ut necessarium ac salutare dogma tradidit, spiritum cum patre coniungendum esse, his autem secus videtur, sed diuidere ac distrahere voluit spiritum, & ad seruilem naturam detrudere, an non verum est, apud illos blasphemiam ipsorum plus habere poteris, quam domini præscriptum? Agedum igitur omni contentione deponita, ita denuò de his quæ sunt in manibus consideremus. Christiani vnde nos? Vtique per fidem, dicit quilibet. Seruamur autem, quo modo? Nimirum regenerati per gratiam quæ confertur in baptismo. Nam vnde alioqui? Et postea quum sciamus hanc salutem per patrem & filium & spiritum sanctum certo promitti, num doctrinæ formam quam accepimus illorum obiectiones resellere, quas è falsi nominis scientia nobis proponunt. nunc longius abesse à salute nostra, quam tum quum credidimus. Etenim si quod tunc recepimus, nunc abnegamus, non minus damni fuerit, quam si quis expers baptismatis decedat: aut si in vno quopiam eorum quæ à Christo tradita sunt deficiens, baptismum accipiat: & professione quam in prima institutione deposuimus, quum liberati à simulachris accessimus ad deum viuum, qui nos in omni tempore, perque vitam omnem sua vi conseruat, tanquam tuta custodia cinctus, seipsum alienum reddat à promissis dei, suo ipsius chirographo repugnans, quod in professione fidei deposuit. Nam si vitæ initiu est baptismus, sique dierum omnium primus est dies regenerationis, perspicuum est & vocem illam omnium pretiosissimam esse mihi, quæ in adoptionis gratia prolata est. Itane traditionem quæ me perduxit ad lucem ac dei cognitionem largita est, per quam factus sum filius dei, qui paulo antè propter peccatum eram hostis, deseram seductus istorum probabilibus sermonibus? Quin potius illud mihi precor, ut cum hac professione contingat hinc decedere ad dominum. Et ipsos hortor, ut inuiolatam seruent fidem vsque ad diem Christi, & indiuisum à patre & filio custodiant spiritum sanctum, quam doctrinam in baptismate receperunt, & in professione fidei atque in persolutione plenæ gloriæ perseuerent.

D

E

F

PRAEVARICATORES, QUI

negant spiritum.

CAPVT XI.

A VI VA? Cui afflicto, cui angustia ac tenebrae, cui sempiterna condemnatio? Nonne praevicatoribus? Nonne ijs qui fidem abnegarunt? Sed unde probantur abnegasse? Nonne hinc, quod suam ipsi professionem irritam fecerunt? Quid autem professi sunt, aut quando? Professi sunt se credere in patrem & filium & spiritum sanctum, quum renuntiantes diabolo & angelis eius salutiferam illam vocem audierunt. Quod igitur istis dignum vocabulum repertum est a filiis lucis? Nonne perfugae ac praevicatore appellatur, ut qui sua salutifera pacta violarint. Quo igitur nomine vocem eum qui deum abnegavit, eum qui Christum abnegavit? Quomodo alio, quam praevicatoris ac desertoris? At ei qui negavit spiritum, quod me vis nomen imponere? Nonne hoc idem? quippe qui pactum cum deo in initio violavit? Ergo quum professio fidei in deum, pietatis beatitudinem nobis conciliet, contra abnegatio, crimini abnegati dei faciat obnoxios, an non horrendum est hanc professionem nunc irritam facere, non ignem, non gladium, non crucem, non flagella, non rotam, non tormenta metuentes, sed solis sophismatibus seductionibusque istorum qui spiritui rebelles sunt, impulsos? Testificor omni homini Christum profitenti, sed & eum neganti quod Christum nihil illi proderit, nec ei qui deum quidem inuocat, sed Christum spernit, quod inanis est fides illius. Similiter ei qui spiritum rejicit, testificor quod fides eius qua profitetur patrem & filium, inanis erit, quam nec habere potest, nisi simul adfit spiritus. Non enim credit in filium, qui non credit spiritui sancto: non credit in patrem, qui non credit filio. Nec enim potest dicere dominus Iesus, nisi in spiritu sancto. Et, Deum nemo vidit unquam, sed unigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse nobis enarravit. Insuper talis expertus est verae adorationis. Neque enim fieri potest, ut quis filium adoret nisi in spiritu sancto, aut ut patrem inuocet, nisi in adoptionis spiritu.

ADVERSUS EOS, QUI DI-

cunt sufficere baptismum tantum in nomine filii.

CAPVT XII.

C EMINEM vero debet offendere illud Apostoli, quod nomen patris, & spiritus sancti mentionem, in baptismatis commemoratione frequenter omittit: neque ideo putet harum vocum usum esse indifferentem. Quicumque inquit, in Christum baptizati estis, Christum induistis. Quicumque in Christo baptizati estis, in morte illius baptizati estis. Siquidem Christi appellatio, totius deitatis est professio: quippe quae simul declarat & deum qui unxit, & filium qui unctus est, &

spiritum sanctum qui est unctio: quemadmodum a Petro in Actis didicimus, Iesum Nazarenum, quem unxit deus spiritu sancto. Item in Esaiam, Spiritus domini super me, eo quod unxit me. Et psalmicus ille cantor, Propterea unxit te deus deus tuus oleo exultationis, ultra participes tuos. Videtur attamen interdum & spiritus tantum in baptismo fecisse mentionem Apostolus, Omnes, enim inquit, in vno corpore, & in vno spiritu baptizati sumus. His & illud consonat, Vos baptizabimini in spiritu sancto. Rursum, Et ipse vos baptizabit in spiritu sancto. At non ideo quis dixerit perfectum esse baptismum, in quo solum spiritus nomen inuocatum est. Oportet enim inuolabilem manere traditionem, quae in viuifica gratia data est: eo quod qui liberavit de corruptione vitam nostram, potestatem nobis renouationis dedit: quae potestas causam habet ineffabilem, & in mysterio reconditam, sed magna animabus salutem conferentem, ut quidquam addere aut detrachere, plane sit ab aeterna vita excidere. Proinde, si in baptismo separare spiritum a patre & filio, ut periculosum est baptizanti, ita baptismum accipienti inutile, quomodo nobis tutum fuerit, a patre & filio distrahere spiritum? Fides, ac baptismum, duo sunt modi parandae salutis, inter se cognati & inseparabiles. Nam fides perficitur per baptismum, baptismus vero fundamento fidei nititur, & utraque res per has voces impletur. Sicut enim credimus in patrem & filium & spiritum sanctum, sic & baptizamur in nomine patris & filii & spiritus sancti. Ac praecedit quidem professio ad salutem perducens, sequitur autem baptismum consignans pactum nostrum.

QVARE APVD PAVLVM

angeli simul cum patre & filio adiunguntur.

CAPVT XIII.

T ALIA inquirunt, quae simul patri & filio annumerantur, non ideo & per omnia simul cum illis glorificantur. Veluti quum Apostolus obtestans Timotheum angelos simul adducit dicens, Obtestor te in conspectu dei, & Christi Iesu, & electorum eius angelorum: quos tamen nos separamus a reliquis creaturis, neque sustinemus eos patri & filio annumerare. Ego vero tamen hic sermo nulla dignus est confutatione, tam manifestam praefrens absurditatem: tamen illud dico, quod conseruum etiam testem aliquis adducere possit apud mansuetum ac placabilem iudicem, quique maxime per aequitatem erga reos iuste iudicandi irrefutabilem rectitudinem declararit. Ceterum ut aliquis fiat liber a seruo, atque vocetur filius dei, & a morte reuocetur ad vitam, a nullo alio potest dari, nisi ab eo qui cum deo naturalem habet societatem, & a seruili conditione sit alienus. Quomodo autem sociabit nos deus, qui ipse est alienus? Quomodo liberos reddet nos, qui ipse est iugo seruitutis obnoxius? Itaque non ob eadem sit spiritus & angelorum mentio, sed spiritus commemoratur tanquam auctor ac dominus vitae: angeli vero tanquam conseruorum adiutores, fidelesque veritatis testes adhibentur. Siquidem mos est sanctis, dei praeccepta testibus adhibi-

Cap. 4. Cap. 6. Psalm. 46.

1. Cor. 12. Act. 1.

E

1. Tim. 5.

F

2. Tim. 2.

Matth. 10.

2. Thest. 1.

A

Cap. 1. Cap. 2.

B

C

1. Cor. 10.

Exod. 14.

adhibitis tradere. Sicut hic ipse Timotheo loquens in hunc modum, Quae accepisti a me coram multis testibus, ea depone apud fideles homines. Et nunc angelos attestatur, sciens quod angeli pariter adfuturi sunt iudici, quum venerit in gloria patris, ut iudicet orbem terrarum in iustitia. Quisquis enim, inquit, confitebitur me coram hominibus, & filius hominis confitebitur eum coram angelis eius. Qui vero abnegauerit me coram hominibus, abnegabitur in conspectu angelorum dei. Et Paulus alibi dicit, In reuelatione domini Iesu de caelis, cum angelis. Hanc ob causam contestatur angelos, firmas sibi praeparans probationes ad magnum illud tribunal. Neque hic modum, verum etiam simpliciter omnes, quibus aliquod verbi ministerium commissum est, nullo unquam tempore cessant testari: non angelos tantum, verum etiam caelum & terram in clamant, ut intra quorum ambitum omnia gerantur, quique in examinatione in hac vita gestorum sint simul cum iudicandis futuri. Aduocauit, inquit, caelum sursum, & terram ad iudicandum populum suum. Unde & Moses traditurus populo eloquia dei, Testor, inquit, hodie caelum & terram. Et rursus in Cantico, Attende caelum & loquar, & audiat terra verba ex ore meo. Item Esaias, Audi caelum, & auribus percipe terra. Hieremias autem etiam admirationem ac stuporem caelo tribuit, ob audita impia populi facta: Obstupuit caelum super hoc, & exhorruit amplius terra vehementer, dicit dominus, quonia duo mala fecit populus meus. Apostolus itaque sciens angelos hominibus datos ceu paedagogos quospiam ac morum gubernatores, vocauit illos in testimonium. At Iesus Naue etiam lapidem testem sermonum statuit. Iam vero & collis alibi testis appellatur a Iacob. Erit, inquit, lapis hic hodie in testimonium vobis in extremis diebus quum mentum fueritis domino vestro, fortasse credens virtute diuina & lapides vocem emissuros in redargutionem transgressorum. Sin minus, certe illud fore, ut omnium conscientia stimulo recordationis percussa vulneretur. Ad hunc igitur modum, ij quibus commissa fuit animarum gubernatio, testes quicumque quandoque fuerint praeparant, ut in posterum citari possint. Sed spiritus non ad vsum occasionis, sed per naturam communionem deo coniunctus est, haud ille quidem pertractus a nobis, sed a domino adiunctus.

OBIECTIO, QVOD IN MO-

sen nonnulli baptizati sunt, & in illum crediderunt, & huius dilutio, in quibus & de typis.

CAPVT XIII.

V E RV M, inquirunt tamen baptismum in spiritu, non inde par est ut spiritus deo copuletur, quando in Mosen nonnulli baptizati sunt & in nube & in mari. Similiter in confesso est & fidem tum temporis in homines peruenisse. Credidit enim populus Deo, & Mosi famulo eius. Quid igitur, inquirunt, ex fide ac baptismo spiritum sanctum usque adeo attollis ac magnificas supra reliquam

creaturam? quum eadem iam & in hominibus fuisse scripturarum testimonij demonstratum sit? Quid dicemus? Nimirum illud, quod in spiritum quidem sanctum, ut credimus, & quae atque in patrem & filium, similiter & baptizamur. Fides autem quae erat in Mosen, & in nube, velut umbra fuit & figura. Neque vero quoniam diuina rebus humilibus & humanis praefigurata sunt, protinus & diuinorum humilis est natura, quam figurarum adumbratio frequenter innuit. Est enim figura rerum expectandarum declaratio, per imitationem ob oculos ponens, ac recte praemonstrans quod futurum est. Velut Adae figura erat futuri, & Christus figurate dictus est lapis, & aqua promanans a petra, figura erat viuifica potentiae verbi. Si quis, inquit, sitit, veniat ad me, & bibat. Et manna typus erat viui panis, qui de caelo descendit. Et serpens pro signo positus, typus erat salutiferae passionis per crucem consummatae, eo quod qui respexerunt ad illum seruati sunt. Similiter & quae de eductis Israelitis scribuntur, ad significationem eorum qui baptismum salui sunt, narrata sunt. Seruabantur enim Israelitarum primogenita, quemadmodum & baptizatorum corpora, quum gratia datur ijs qui sanguine signati fuerint. Sanguis enim pecudis, figura est sanguinis Christi. Primogenita vero typus est hominis, qui primus conditus est: qui quoniam necessarius in nobis est, dum perpetuo tenore successionis usque ad finem propagatur, ideo in Adae omnes morimur, & regnauit mors ab Adam usque ad legis consummationem, & Christi aduentum. Porro primogenita a deo praeterita sunt, ne ea tangeret angelus extensor, ut ostenderetur, nos iam non amplius mori in Adam, qui in Christo viuificati sumus. Ceterum, mare & nebula ad praesens quidem tempus, inducit ad fidem admirationis, ad futurum autem tanquam typus venturam gratiam praesignauit. Quis sapiens & intelliget hanc? Quomodo mare baptismi typum gerens, separata a Pharaone, sic & lauarum hoc a diabolica tyrannide. Illud quidem occidit hostem in sese, moritur & hic inimicitia quae nobis fuit cum deo. Ab illo populus exijt ille Iesus. Ascendimus & nos ab aquis tanquam ex mortuis viui, seruati per gratiam eius qui vocauit nos. At umbra quam fecit nubes, figura est doni proficiscantis a spiritu sancto, quae flammam cupiditatum mortificando, membra nos refrigerat. Quid igitur? num quia per figuram in Mose baptizati sumus, ideo protinus exigua est gratia baptismatis? Ad istam rationem nec aliud quidquam in nostris sacramentis fuerit magnam, si quod in singulis magnificum est, cum figuris conferamus. Ac ne dei quidem erga homines charitas quidquam erit magni aut eximij, qui filium unigenitum dedit pro peccatis nostris: quandoquidem & Abraham filio suo non pepercit. Nec Christi mors erit gloriosa, quod aries loco Isaac victimae figuram expleuit. Neque descensus ad inferos erit horribilis, quod Ionas tribus diebus ac totidem noctibus mortis figuram prius expleuit. Idem ergo facit & de baptismo, qui veritatem umbram comparat, cumque figuris conferens ea quae figuris significantur, vniuersam pariter euangelicam dispensationem eleuare aggreditur. Nam quae peccatorum remissio, quae vitae renouatio in mari, quod donum

Ioan. 6.

E

F

Gala. 5.

Ioan. 3. 1. Cor. 12.

Gala. 3. Rom. 6.

spirituale datum est per Moſen? Quæ illic peccati mortificatio? Nō illi Chriſto commortui ſunt, eoque nec cum illo reſuſcitati ſunt. Non portabant imaginem illius cæleſtis, non mortificationem in corpore circūferebant, non exuerant veterem hominem cum factis ſuis, non induerant nouum, qui renouatur in agnitionem ſecundum imaginem illius qui condidit. Quid igitur cōfers lauacra cum lauacris, quæ ſolam nominis appellationem habent communem, rerum verò tanta eſt differentia, quanta eſt inter ſomnia & veritatem, inter umbras imaginesque, & inter ea quæ reuera ſunt. **A** **Quantum** & ipſa fides in Moſen, non modò declarat fidem quoque in ſpiritu parua eſſe dignitatis, ſed iuſta iſtorum ratiocinationem, omnia potius quæ de deo proſitemur extenuat. **Credidit**, inquit, **populus deo, & Moſi ſamulo eius.** Deo itaque copulatus eſt Moſes, non ſpiritus: eratque typus, nō ſpiritus, ſed Chriſti. Tum enim is qui mediis intercedit inter deum & homines, per Moſen præſignabatur in miniſterio legis. Neque enim ſpiritus figura fuit Moſes, qui inter deum & populum interceſſit. **Data eſt enim lex diſpoſita per angelos, in manu ſequeſtri, videlicet Moſi, iuxta prouocationem populi dicentis, Loquere tu nobis, & non loquatur nobis deus.** Itaque fides quæ erat in Moſen ad Dominum refertur, qui ſequeſter eſt inter deum & homines, qui dixit, **Si crederetis Moſi, crederetis utique & mihi.** An ideo parui momenti eſt fides in Dominum, quæ per Moſen præſignata eſt? Nō opinor. **Conſimili ratione ſi quis in Moſe baptizatus eſt, nequaquã ob id eſt exigua ſpiritus gratia in baptiſmate.** **Quantum** & alioqui poſſum dicere, cōſuetudinem eſſe ſcripturæ, Moſi nomine etiam ſignificare legem, velut illic: **Habent Moſen & Prophetas.** Itaque de legali baptiſmate loquens, **Baptizati ſunt, inquit, in Moſe.** **Quor** igitur **gloriam noſtræ ſpei, ac diuitias dei, & ſeruatoris noſtri, qui gratis per regenerationem renouat velut aquilæ iuuentutem noſtrã, contemptibilem reddere conamini, ex umbris & figuris veritatem calumniantes? Profectò ſulti, ac omnino infantilis animi eſt, pueriq; cui reuera lacte eſt opus, ignorare magnum illud myſteriũ noſtrę ſalutis: quod quemadmodum doctores facere ſolent in inſtituendis diſcipulis, ita nos in exercitatione pietatis dum ad perfectionem inducimur, primũ perceptu facilioribus, ac noſtro modulo congruentibus ad incomprehenſibilem ſcientiã paulatim introducti fuimus, deo qui noſtra gubernat, oculos noſtros velut in tenebris enutritos, paulatim ad magnũ illud lumen aſſuefaciendo lubuehente. **Dum enim parcat infirmitati noſtrę in profunda opulentiã ſapientiæ ſuę, inque imperſcrutabilibus iudicijs, placidã hanc nobis que accommodam adhibuit inſtitutionem vt prius corporum umbras intueremur, & in aquis ſolem cerneremus, conſuefaciens, ne protinus ſpectaculo puræ lucis offenſi, caligaremus. Ad conſimilem rationem tum lex umbram habens futurorum, tum per Prophetas facta deliniatio, quæ eſt veritatis ænigma, exercitamenta excogitata ſunt, quibus oculi cordis noſtri præpararentur, vt ab his facilis nobis tranſitus eſſet ad reconditam in myſterio ſapientiã. Itaque de figuris quidem ha-****

Exod. 14.

Exod. 22.

Ioan. 5.

Luc. 16.

ænus. Neque enim licet huic loco diutius immorari. Alioqui quod obiter incidit, longè maius fieret argumento principali. Quorum igitur attinet his aliquid addere, in quibus abundè multæ ſunt obiectionum diſſolutiones.

CONFVTATIO EORVM QUI obijciunt quod in aqua baptizati ſumus, in quo & baptiſmi declaratio.

CAPVT XV.

BTIAM in aqua baptizatur, at nequaquam ob id aquam vniuerſã creaturæ præferimus, aut ei partris filijque honorem communicamus. Atque illorum quidem verba talia ſunt, qualia eſſent hominum ira commotorum, qui ob rationem affectu obſcuratam, à nullo temperant, quod ad viciſcendum eum à quo offenſi ſunt, faciat. Nos tamen haud grauabimur etiam de his diſſerere. Aut enim ignorantes docebimus aut perperam obſtentibus non concedemus. Sed re paulò altius repetita dicemus: Dei ac ſeruatoris noſtri circa hominem diſpenſatio, reuocatio eſt à prolapſu, reſtitutioque ad dei contubernium ab alienatione quam induxit inobediẽtia. Hanc ob cauſſam fuit aduentus Chriſti in carne, euangelicæ conuerſationis prodita forma, afflictiones, crux, ſepultura, reſurrectio, vt homo qui ſaluus ſit per imitationem Chriſti, veterem illam adoptionem qua in ius filiorum aſcitus fuerat, recipiat. Itaque neceſſarium eſt ad vitæ perfectionẽ Chriſtum imitari, non ſolum exemplis, quæ in vita demonſtrauit, lenitatis, modeſtiæ, ac patientiæ, verum etiam mortis illius, ſicut Paulus ait, Chriſti imitator: cõformor morti eius, ſi quo modo perueniam ad reſurrectionem e mortuis. Quomodo igitur ſit, vt ſumus in ſimilitudine mortis eius? Conſepulti cum illo per baptiſma. **Quis** igitur eſt modus ſepulturæ, aut quis ex imitatione fructus? Primum oportet vitæ prioris ſeriem interrumpere. Id autem nemo poteſt facere, niſi natus deſuper, iuxta Domini vocem. Siquidem regeneratio, quod ipſum etiam nomen declarat, alterius vitæ initium eſt. Vnde cum qui alteram vitam inceperunt eſt, oportet ſuperiori vitæ finem imponere. Quemadmodum enim in his qui poſteaquam ad ſtadij finem peruenerunt, ſeſe reflektunt, & priuſquam in contrarium moueantur, conſiſtunt pauliſper, ac requiem aliquam interponunt: ſic & in mutatione vitæ videbatur neceſſarium, vt mors inter priorem & poſtteriorem vitam intercederet, quæ & præcedentem finiat, & initium det ſequituræ. Quomodo igitur aſſequimur deſcenſum ad inferos? Chriſti ſepulturã imitantes per baptiſmum. Eorum enim qui baptizantur corpora, quodammodo aquis inſepeliuntur. Proin depoſitionem operum carnis figuratè ſignificat baptiſmus iuxta Apoſtolum dicentem. **Circumciſi eſtis circumciſione non facta manu, per expoliationem corporis carnis, in circumciſione Chriſti, ſepulti cum illo in baptiſmo, qui quodã modo repurgat animam, à carnalis affectus immunditiã ipſi adnata, iuxta id quod ſcriptum eſt, Lauabis me & ſuper niuem**

Alim deum.

Rom. 6.

Coloſſ.

ſal. 50.

niuem dealbabor. Eoque non Iudæorum more in quibuſlibet inquinamentis abluimur, ſed vnũ nouimus ſalutiferum baptiſma: quandoquidem vna eſt pro mundo mors, & vna ex mortuis reſurrectio, quarum figura eſt baptiſma. Quapropter, qui nobis vitam diſpenſat Dominus baptiſmatis pactum nobis ſtatuit, mortis ac vitæ typũ habens: mortis quidem imaginẽ implente aqua, ſpiritu verò vitæ arrã præbente. Hinc itaque nobis perſpicuũ eſt factum quod quærebatur, quã obrem aqua coniuncta ſit ſpiritu. Quum enim duo ſcopi propoſiti ſint in baptiſmo, videlicet vt aboleat corpus peccati, ne poſtea fructificet mortem, tum vt viuat ſpiritu, & fructum habeat in ſanctificatione, aqua mortis exhibet imaginem, corpus velut in ſepulchro recipiens, ſpiritus verò vim viuificam immittit, à morte peccati renouãſ animas noſtras in nouam vitam. Hoc igitur eſt deſuper naſci ex aqua & ſpiritu, quaſi mortificatio perſiciatur in aqua, vitam verò noſtram operetur ſpiritus. Tribus igitur demerſionibus, ac totidem inuocationibus, magnum baptiſmatis myſterium peragitur, vt & mortis figura adumbretur, & per traditionem diuinæ cogitationis animas repurgetur eorum qui baptizantur. Itaque ſi qua eſt gratia in aqua, nō eſt ex ipſius aquæ natura, ſed ex ſpiritus præſentia. Non enim eſt baptiſmus depoſitio ſordium corporis, ſed cõſcientiæ bonæ interrogatio apud deum. Itaq; Dominus ad vitam ex reſurrectione nos præparans, totam euangelicam conuerſationem proponit, vt non iracundam, vt malorum tolerantis ſimus, & à voluptatũ amore puri, vt à ſtudio pecuniæ mores ſint liberi, præſcribens, vtque quæ illud ſeculum iuxta naturam poſſedit, hæc nos occupantes corrigamus. Proinde ſi quis definiens dicat Euangelium eſſe formam vitæ, quæ eſt ex reſurrectione, mihi nequaquã videretur à vero aberrare. Ad ſcopum igitur reuertamur: per ſpiritum ſanctum datur in paradifum reſtitutio, in regnũ cælorum reſtitio, in adoptionem filiorum reuerſio: datur fiducia deum appellandi patrem ſuum, conſortem fieri gratiæ Chriſti, filium lucis appellari, æternæ gloriæ participem eſſe, & vt ſemel omnia dicam, eſſe in omni benedictionis plenitudine, tum in præſenti hoc ſeculo, tum in futuro nobis reſitorum bonorũ, quibus interim per fidem fruimur, perinde quaſi adſint, gratiam velut in ſpeculo contemplantes. Nam ſi talis eſt arabo, quale eſt illud quod perfectum eſt? Et ſi tales ſunt primitiæ, quæ erit verbi conſummatio? Insuper & illinc cognoscitur, quã excellens ſit gratia quæ à ſpiritu cõfertur in baptiſmate, quod Ioannes quidem baptizauit aqua, Dominus autem meus Ieſus Chriſtus in ſpiritu ſancto. Ego, inquit, baptizo vos per aquam ad pœnitentiam, qui autem poſt me venit, potentior me eſt, cuius non ſum dignus vt geſtem calceamenta: ipſe vos baptizabit in ſpiritu ſancto & igni. Ignis baptiſmum probationem que fiet in iudicio, ſentiens: quemadmodũ ait Apoſtolum, Vniuſuique opus quale ſit, ignis probabit. Et rurſum, Dies enim declarabit, quod in igni pateſcit. Iam verò ſunt nonnulli, qui in certaminibus pro pietate, reuera non imitatione Chriſti mortem perpeſi, nihil huiusmodi ſacramentis quæ ſunt in aqua opus habue-

Reuertitur toties.

Math. 3.

1. Cor. 3.

runt ad ſalutem, nimirum in proprio baptizati ſanguine. Neque hæc ita loquor, quod aqua baptiſma ſpernam, ſed vt iſtorum rationes deiciã, qui aduerſus ſpiritum eriguntur, qui que commiſcent mixturam nō recipientiã, & ſimilia faciunt, quæ cõparationem reſpuunt. Ad id igitur quod inſtitutum eſt redeamus.

Reditus.

QVOD IN OMNI SENSU SPIRITVS ſanctus inſeparabilis eſt à patre & filio, ſue in creatione intelligibilium creaturarum, ſue in humana diſpenſatione, ſue in iudicio quod expectatur.

CAPVT XVI.

QUOD in omnibus ſpiritus ſanctus inſeparabilis, & prorfus indiftractus ſit à patre & filio, Paulus Corinthijs ſcribens declarat, eo in loco quo tractat de dono linguarum: **Si omnes, inquit, prophetetis, grediat autem infidelis, aut idiota, arguitur ab omnibus, iudicatur ab omnibus, & occulta cordis eius manifeſta ſunt, atque ita procidens in faciem, adorat deum, renuntians quod deus ſit, vere in vobis.** Itaque ſi ex prophetia, quæ iuxta diſtributionem donorum ſpiritus operatur, agnoſcitur deus in prophetis eſſe, conſultent iſti, quem locũ tribuant ſpiritu ſancto. **Vtrũ æquius ſit illum cum deo iungere, an ad creaturæ ordinem extrudere.** Præterea ex his quæ Petrus dixit Sapphiræ. **Quid eſt quod conuenit inter vos, tentare ſpiritum ſanctum, non mentiti eſtis hominibus, ſed deo: declarat quæ peccantur in ſpiritu ſancto, eadem peccari in deum.** Hoc autem pacto diſcere poteris, ſpiritu ſancto in omni operatione coniunctum & inſeparabilem eſſe à patre & filio. Siquidem quum deus efficiat varias operationum diſtributiones, ac dominus eas diſtributiones adminiſtret, ſimul adest ſpiritus ſanctus, partitionem donorum pro cuiuſque dignitate proprio arbitrio diſpenſans. **Diuiſiones, inquit, donorum ſunt, vnus autem ſpiritus. Et diuiſiones adminiſtrationum ſunt, vnus autem dominus. Et diuiſiones operationum ſunt, vnus autem deus, qui operatur omnia in omnibus.** Hæc autem, inquit, omnia operatur vnus & idem ſpiritus, diuidens ſeorſum cuique, prout vult. Attamen non quoniam Apoſtolum primo loco meminit ſpiritus, ſecundo filij, tertio dei & patris, protinus oportet ſuſpicari totum omnino ordinem inuerſum eſſe. A noſtra ſiquidem conditione ſumpſerat exordium, eo quod nobis qui dona accepimus, primum occurrit is qui diſtribuit: mox cogitamus cum qui miſit, poſtremò cogitationem ſubducimus ad fontem auctoremque bonorum. Iam etiã ex rebus initio conditis diſcas licet, ſpiritus cum patre & filio communionem. Nam meræ, & intelligibiles, & vltimãdanæ virtutes, ſanctæ tum ſunt, tum nominantur, ex gratia per ſpiritum infula ſanctimoniam naſcãt. Eoque prætermiſſa eſt mentio quomodo cæleſtes virtutes conditæ fuerint: ſed de ſenſibilibus tantum creatorem nobis aperuit is, qui conditi orbis conſcripſit hiftoriam.

D

1. Cor. 14.

Act. 5.

1. Cor. 12.

F

riam. Tu verò qui facultatem habes ex visibilibus inuisibilibus rationem deprehendere, glorifica conditorem in quo condita sunt omnia, siue visibilia, siue inuisibilia, siue principatus, siue potestates, siue virtutes, siue throni, siue dominationes, siue alia quæpiam naturæ rationales quæ nominari nō possunt. In horū autem creatione cogita mihi principalem causam eorum quæ sūt, patrem, dein conditricem, filium, perfectricem, spiritum sanctū: vt voluntate quidem patris sint administratorij spiritus, filij verò operatione perducantur vt sint, spiritus autem aduentu perficiatur. Porro angelorum perfectio est sanctificatio, & in hac perseverantia. Ac nemo me credat, tres originales substantias ponere, aut filij operationem imperfectam esse. Principium enim eorum quæ sunt, vnum est, per filium condens, per spiritum sanctum perficiens. Ac nec pater qui operatur omnia in omnibus, imperfectam habet operationem, neque filius inconsummatam creationem, nisi à spiritu perficiatur. Hoc pacto nec pater opus habebit filio, sola voluntate creans, attamen vult & solet creare per filium. Neque filius egebit auxilio, iuxta patris similitudinē operans, sed & filius vult soletque per spiritum perficere, Nam verbo domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Itaque nec verbū est significatiuus aëris ictus, per vocis instrumenta prolatus: nec spiritus oris halitus, è partib⁹ respiratorijs efflatus: sed verbū quod in principio fuit apud deum, deus est: & spiritus oris dei, spiritus est veritatis, qui à patre procedit. Itaque tria intelligis, mandantē dominum, creans verbum, & confirmantem spiritum sanctum. Quæ porro alia possit esse confirmatio, quam in sanctimonia perfectio, confirmationis verbo significāte, constantiam, immutabilitatem, ac soliditatem in bonis. Sanctificatio verò non est absque spiritu. Neque enim cælorum virtutes suapte natura sanctæ sunt: nam si id esset, nulla re differret à spiritu sancto: sed iuxta portionem qua se inuicem superant, à spiritu habent sanctificationis mensuram. Quemadmodum enim cauterium non sine igni intelligitur, quū aliud sit subiecta materia, aliud ignis: itidem & in cælestibus virtutibus, substantia quidem earū, puta spiritus est aërius, aut ignis immaterialis, iuxta id quod scriptum est, Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem. Ea propter & in loco sunt, & fiunt visibiles, dū ijs qui digni sunt apparent in specie priorum corporum. Attamen sanctificatio quæ est extra substantiam illorum, perfectionem illis adiungit per cōmunionem spiritus. Conseruant autem dignitatem per perseverantiam in bono, habentes quidem in eligendo liberum arbitrium, nunquam tamen ab eius qui verè bonus est, confortio excident: vt si subtraxeris verbo spiritū, perierint angelorum choreæ & sanctificatio, sublata sint archangelorū præfecturæ vnā cum sanctificationibus ac prophetijs, denique cōfusa fuerint omnia. Consequenter & nullis gubernata legibus, nullo digesta ordine, nullis finibus circumscripta fuerit illarum vita. Quomodo ergo dicent angeli, Gloria in excelsis deo: nisi à spiritu accepta potestate? Nemo siquidem potest dicere dominum Iesum, nisi in spiritu sancto, & nullus

in spiritu dei loquens, dicit Iesum anathema: quod sanè dicerent impij & aduersarij spiritus, quorum defectio comprobatur quod dicimus, virtutes inuisibiles esse sui arbitrij, æquè ad virtutē atque ad vitium vertibiles, & ob id opus habentes auxilio spiritus. Ego verò ipsum Gabrielem haud alio modo arbitror prædicare futura, quàm præscientia spiritus, eo quod vnum de numero variorum donorum spiritus, sit prophetia. Porro qui mysteria visionis viro desideriorū iussus erat annuntiare, vnde nactus est sapientiam, vt possit docere arcana, nisi per spiritum sanctum, quum patefactio mysteriorum peculiariter ad spiritum sanctum pertineat, iuxta id quod scriptum est, Nobis reserauit deus per spiritum. Throni verò & dominationes, principatus & potestates, quomodo beatam illam vixissent vitam, nisi sēper viderent vultum patris, qui in cælis est? At visio non est absque spiritu. Quemadmodum enim si in nocte tollas lucernam è domo, superest vt nihil videant oculi, nihil operentur virtutes, nec agnoscatur rerum dignitas, sed per ignorantiam aurum perinde conculcetur ac si ferrum esset: ita in intelligibili gubernatione, impossibile est illam insititiam manere vitā absque spiritu: nihilo profectō magis quàm exercitum in recto ordine manere potest absente duce, aut chorus, in consonantia, nisi adsit chori præfectus, qui temperet harmoniam. Qui possent dicere Seraphim, Sanctus, sanctus, sanctus dominus, nisi docti per spiritum? quoties pium est hūc glorificationis hymnum canere. Siue igitur laudant deum omnes angeli eius, siue laudant eum omnes virtutes eius, per spiritum instinctū sit, siue astant millies mille angeli, siue centies centum millia angelorum illi ministrantium, per virtutem spiritus, suum officium citra reprehensionem perficiunt. Itaque tota illa supercælestis & ineffabilis harmonia, tum in culturis dei, tum in vltamundandarum virtutum inter ipsas consonantia nequaquam seruari posset, nisi præsit spiritus. Ad vnum quidem modum in creando adest spiritus sanctus, ijs quæ nō proficiendo perueniunt ad perfectionem, sed ab ipsa protinus creatione perfecta sunt in hoc vt perficiatur consummeturque illorum substantia, simul conferens gratiam suam. Ceterum dispositiones circa hominem quæ factæ sunt à magno deo, & seruatore nostro Iesu Christo, iuxta bonitatem dei & patris, quis negabit per spiritum gratiam esse peractas? Siue velis præca spectare, veluti patriarcharum benedictiones, auxilium per legem datam, figuras, prophetias, fortiter in bellis gesta, miracula per sanctos ædita: siue quæ circa Christi in carne aduentum dispēlata sunt: per spiritum gesta sunt omnia. Primò enim adfuit ipsi carni dominicæ, dum illi factus est vnctio, & inseparabiliter coniunctus, sicut scriptum est. Super quem videris spiritum descendentem & manentem super eum, hic est filius meus dilectus. Et, Iesum à Nazareth quem vnxit deus spiritu sancto. Deinceps omnis actio præsentem spiritu sancto peragebatur. Hic aderat simul quum & à diabolo tentaretur. Sublatus est, inquit, Iesus à spiritu in desertum vt tentaretur. Tum ædenti miracula simul aderat. Si enim, inquit, in spiritu eijcio dæmonia. Nec deseruit excitatum à mortuis.

I. Cor. 2.

Esai. 6.

Math. 3. Marti. 1. Act. 4. Math. 4.

Math. 12.

tuis. Dominus enim qui renouabat hominem, eique reddebat gratiam quā ex afflatu dei acceptam amiserat, inspirauit in faciem discipulorū, quibus ait, Accipite spiritum sanctum, si quorum peccata remiseritis remittuntur: & si quorum retinueritis, retenta sunt. Iam verò ecclesiæ ordo, & gubernatio, nōne palam & irrefutabiliter per spiritum sanctū peragitur? Ipse, inquit, dedit ecclesie primū Apostolos, deinde Prophetas, tertio doctores. Ad hæc virtutes, præterea dona sanationum, subuentiones, gubernationes, genera linguarum. Hic enim ordo iuxta distributionem donorum spiritus digestus est. Quin si quis accuratius perpendat, comperiet ne in tempore quidem apparitionis de cælo dominicæ, quam expectamus, otiosum fore spiritum sanctum, id quod quidam arbitrantur: sed simul adfuturum in die quo sese manifestabit filius, quo iudicaturus est orbem terrarum in iustitia, ille beatus, & solus potens. Quis igitur vsque ad eò rudis est, vt non audierit de bonis quæ deus præparauit dignis, ignoretque iustorum coronam esse spiritus beneficium, quod tum largius perfectiusque dabitur, spirituali gloria cuique pro rectè gestis distributa? In splendoribus enim sanctorum mansiones multæ sunt apud patrem: hoc est, dignitatis discrimina. Sicut enim stella à stella differt in claritate, ita & resurrectio mortuorum. Itaque qui cōsignati sunt spiritu sancto in diem redemptionis, quique sancti spiritus primitias puras & incorruptas serauerint, ijs sunt qui audient, Euge serue bone & fidelis, super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam. Similiter & qui contristauerint spiritum sanctū, malitia studiorum suorum, aut qui non fecerint lucrum è forte data, spoliabuntur eo, quod acceperant, beneficio in alios translato, aut iuxta euangelistam, omnino discedentur. Dissectio autem omnino intelligenda est in hoc, quod prorsus & à spiritu sancto alienabuntur. Neque enim corpus diuiditur, vt vna pars tradatur supplicio, altera absoluitur. Nam id quidem fabulosum, nec eo dignū iudice, quum totus homo peccauerit, dimidium illius addici pœnæ. Nec anima in duas partes secatur, quum tota per totum hominem peccandi affectum habeat, simulque cum corpore malum operetur. Sed quemadmodum dixi, Dissectio est animæ, perpetua à spiritu sancto alienatio. Nunc enim tamen non admiscetur indignis, attamen aliquo pacto videtur adesse semel consignatis, expectans vt ad salutem conuertantur. Tum verò in totum ab anima quæ gratiam ipsius prophetauerit, rescabatur. Eoque non est in inferno qui confiteatur, neque in morte qui memor sit dei: quod iam non adfit sancti spiritus adiutorium. Quomodo igitur intelligi potest, absque spiritu sancto fieri iudicium? quum verbum declaret, spiritum esse iustorum præmium, quando pro arrabone exhibebitur quod perfectum est. Et hæc est prima peccatorum condemnatio, quū eo quod videbantur habere, spoliari. Porro maximum argumentum, spiritus cum patre & filio arctissimæ societatis illud est, quod eodem modo dicitur habere se erga deum, quo erga vnumquemque nostrum se habet spiritus, qui est in nobis. Quis, inquit, hominum nouit ea quæ

Ioan. 20.

I. Cor. 12.

Ioan. 14. I. Cor. 15.

Mat. 26.

I. Cor. 2.

sunt hominis, nisi spiritus, qui est in ipso. Sic, quæ sunt dei, nemo nouit, nisi spiritus, qui ex deo est.

ADVERSVS EOS, QUI DICUNT Spiritum sanctum non annumerari patri, sed subnumerari, vbi & de pia subnumeratione, summarius fidei decursus.

CAPVT XVII.

T hæc quidem hætenus: ceterum subnumerationem quid dicat, aut in cuius rei significationem vocē hanc vsurpent, ne cogitare quidem facile est. Nam & hanc nobis è mūdi sapientia fuisse inuectam, in propatulo est. At an aliquam habeat propriam rationem ad id quod nūc agitur, hoc consideremus. Aiunt igitur qui circa res inanes curiosi sunt, quædam nomina esse communia, quorum significatio multa complectitur: alia magis propria, & alia plus alijs habere vim peculiarem quiddam denotant. Exempli causa, commune nomen est essentia, quod pariter de omnibus prædicatur, siue inanimis siue animatis. Peculiariter autē animal, quod de paucioribus prædicatur quàm illud prius, de multis tamen quæ videntur illi subiecta. Si quidem in eo, rationalium simul & irrationalium natura comprehenditur. Rursum magis speciale nomen est homo, quàm animal: rursum vir specialius est nomen, quàm homo, & viro specialius est, hic, aut ille vir, puta Petrus, aut Paulus, aut Ioannes. An igitur quum subnumerationem dicunt, sentiunt communis vocabuli, in ea quæ subiecta sunt diuisionem? At non possum credere illos ad tantum stuporem deductos, vt dicant deum omnium rerum velut communionem quandam esse verbo tantum intelligibilem, sed qui non habeat esse per substantiam, in subiecta diuidi, atque hinc subdiuisionem hanc & subnumerationem dici. Istud sane ne infanti quidem dixerint. Nam præter impietatem, etiam sermonem instituūt, cū eo quod proponunt, pugnant: propterea quod quæ subdiuiduntur, eiuſdem sunt essentia, cuius sunt illa à quo diuiduntur. Sed ob nimiam istorum absurditatem videmur oratione destitui, nec habere quibus verbis illorū stultitiam reprehendamus, ad eò vt mihi videantur etiam propter amentiam aliquid lucrifacere. Quemadmodum in corpora mollia cedentiaque non possis egregiam plagam impingere, eo quod oblitescere contraque niti nō queant: ita eos qui palam insaniant non possis forti iuuenilique redargutione percellere. Superest igitur, vt abominandam illorum impietatem silentio prætereamus. At nō patitur silere me nec fratrum charitas, nec aduersariorū improbitas. Quid igitur dicunt? Vide quanta sit in dictis illorum arrogancia. Nos, inquit, profitemur, ijs qui honore pares sunt conuenire connumerationem: ijs verò qui inferioris sunt conditionis, subnumerationem. Et istud cur tandem dicitis? Neque enim intelligo vestram peregrinam sapientiam. An quod aurū auro connumeratur, plumbum

Prædicabili.

bum verò non item erit connumerari dignum: sed ob materiæ vilitatem subnumerabitur auro? Tantamque vim tribuitis numero, vt is vel rerum viliū dignitatem attollere, vel pretiosarum rerum maiestatem deicere valeat. Ergo rursus aurum pretiosis lapidibus subnumerabis, atque in his ipsis elegantioribus ac maioribus subnumerabis minus lucidos ac minores. Sed quid non dicant, qui ad nihil aliud vacant, nisi aut ad dicendum, aut audiendum aliquid noui? Posthac cum Stoicis & Epicureis nominentur qui docent impietatem. Quæ nanque vel possit fieri rerum viliorū ad pretiosiores subnumeratio? Aereus obolus, aureo stateri quomodo subnumerabitur? Quoniam non dicimus, inquit, duo possideri numismata, sed vnum & vnum. Vtrum igitur vtri horum subnumeratur? Nam vtrumque similiter profertur. Sed si quodque per se numeres, facis æqualitatē pretij eodem numerandi modo. Rursus si ea cōiungas, eandem facis dignitatem, vtrūque alteri connumerās. Quod si quidquid in numerando posteriore loco posueris, id habebit subnumeratōnē, numeratū in manu est, ab æreo numismate numerationem incipere. Sed imperitiam redarguere superfedeamus, & ad ea quæ ad rem pertinent, orationem vertamus. Etiam ne filium dicitis subnumerari patri, ac spiritum filio, an soli spiritui tribuitis subnumeratōnē? Etenim si filium subnumeratis, rursus in eiusdem impietatis sermonē reciditis, videlicet in disparilitatem essentia, in dignitatis deiectionē, in natiuitatem tempore posteriore: breuiter in omnes simul blasphemias contra vnigenitum vnico isto verbo reuolui declarabimini: quibus contradicere prolixius est, quàm vt huic conueniat festinationi, præsertim quum alias alijs in locis istorum impietas à nobis pro viribus refutata sit. Quod si soli spiritui putant conuenire subnumeratōnem, discant spiritum simul eodem modo pronuntiarī cum domino, quo modo filius pronuntiarur cū patre. Nomen enim patris filij & spiritus sancti, similiter æditum est. Itaque quemadmodum se habet filius ad patrem, ita ad filium sese habet spiritus, iuxta verbi dei ordinem in baptismo traditum. Quod si spiritus filio iunctus est, filius autem patri, liquet & spiritum adiungi patri. Quem igitur locum habet, vt dicant alterum cōnumerari, alterum subnumerari, quum in vna eademque serie nomina sint ordinata. In summa porro, quæ res ex omni rerum genere, à sua ipsius natura excidit dum numeratur, ac nō potius quæ numeratū, talia perseuerat, qualia condita sunt ab initio. Ceterum numerus adhibetur à nobis, vt signū quo declaratur multitudo eorū de quibus agimus. Nam corpora quedam numeramus, quedam metimur, quedam libramus: & quorum continua est natura, ea mensura comprehendimus: quorū discreta, ea numero subiicimus, nisi quod quæ subtilia sunt, ea rursus fiunt etiā mensurabilia. Porro quæ grauiā sunt, libræ momento discernimus. Non itaque quoniam iisdem signa ad significatōnē quātitatē excogitauimus, protinus etiā naturam eorum quæ significantur immutauimus. Quemadmodū igitur quæ libra expendimus, ea non sublibramus inter sese, etiā si vnum sit aurum, alterū stannum, neque subme-

A

Reditus.

B

C

timur, quæ mensura dijudicantur: ita nec ea quæ numerantur, vllō modo subnumeramus. Quod si in ceteris nihil est, quod subnumeratōnem recipiat, qua fronte dicent spiritui competere subnumeratōnem. Sed isti circa ethnica insanientes, existimant dignitates quæ gradibus distant, aut iuxta naturæ submissiōnem sunt inferiores, ijs conuenire subnumeratōnem.

QVOMODO IN PROFESSIO-
netrium personarum pium monarchia dogma ser-
uamus, vbi eorum qui dicunt
spiritum subnumerari
refutatio.

CAPVT XVIII.

VVM patrem & filium & spiritum sanctum traderet Dominus, non simul cum numero tradidit, non enim dixit. In nomine primi, secundi, ac tertij: neque, in vno, duobus, aut tribus: sed per sancta

nomina fide ad salutem perducente cognitiōnem largitus est. Itaque quod nos saluos facit, fides est. Numerus verò signum declarans quantitatem eorum de quibus loquimur, ab hominibus excogitatus est. Sed qui vndiquaque sibi ipsis noxias contrahunt, etiam numerandi facultate aduersus fidem abusi sunt. Alij verò qui ceteris in rebus nihil immutat propter additum numerum in diuina natura venerantur numerum, nec ob id honoris modum paraclito debitum transgrediuntur. Sed o sapientissime, sint maxime supra numerum, quæ non possumus assequi, quemadmodum prisca Hebræorum pietas proprijs ac peculiaribus notis ineffabile nomen dei figurabat, atque hinc in omnibus excellentiam commendabat. Quod si & numerus adhibendus est, nequaquam est in hoc deprauanda veritas. Aut enim silentio honorantur ineffabilia, aut pie numerantur sancta. Vnus deus & pater, & vnus vnigenitus filius, & vnus spiritus sanctus. Vnamquaque personam singulariter efferimus: ceterum vbi numerandum est, haudquaquam indotē numeratō, eas proferimus, quasi plures deos intelligamus. Neque enim iuxta compositionem numeramus, ab vno ad plura facientes incrementum, vt dicamus, vnum, duo, tria, neque primum, secundum, ac tertium. Ego enim deus primus, & ego posterior. Secundum autem deum nunquā antehac, ac ne hodie quidem audimus, eò quod deum ex deo adorantes, etiam proprietatem profitemur personarum, manemusque in vno principatu, non dissipates diuinæ naturæ rationem in multitudinem subdiuisam: eo quod vnam in deo patre, & deo vnigenito, formam, vt ita loquar, contemplamur, inseparabili deitatis essentia vnitam. Filius enim in patre, & pater in filio: quadoquidem hic talis est, qualis ille, & ille qualis hic: atque hac quidem in parte vni sunt. Itaque iuxta personarum proprietatē, vnus sunt & vnus: at iuxta communem naturam, vnum sunt ambo. Quomodo igitur si vnus & vnus sunt, nō sunt duo dii? Quoniam rex dicitur regis imago, non

D

E

F

non autem duo reges. Neque enim potestas scinditur, neque gloria diuiditur. Quemadmodū autem principatus ac potestas nobis dominans vna est: sic & glorificatio quam illi deferimus vna est, non multæ. Itaque imaginis honor ad exemplar primum refertur. Quod igitur hic est per imitationem imago, hoc illic natura filius: & quemadmodum apud artifices imitatio fit ad formam, ita in diuina incōposita que natura, in communionē deitatis est vnio. Vnus autem est & spiritus sanctus qui & ipse per se profertur, ac per seipsum complet super omnia glorificandam ac beatam trinitatem: cuius cū patre & filio cōfortium satis illud declarat, quod in turba creaturarum positus nō est, sed solitariē profertur. Neque enim vnus est è vulgo, sed quemadmodum vnus est pater, vt vnus filius: ita & vnus est spiritus sanctus, à creaturarum natura tantum semotus, quātum par est solitarium à rebus cōpositis ac multitudinem habentibus abesse. Patri verò in tantum vnitus est, quantum confortij habet vnitas cum vnitatem. Sed nec hinc solum probatur naturæ communiō: verum illinc quoque, quod ex patre esse dicitur, nō sic à patre veniens, quemadmodum ex deo sunt omnia, neque per generationem quemadmodū filius, sed tanquam spiritus oris eius, omnino tamē nec os membrum est, nec flatus resolubilis spiritus: sed os dei maiestas dicitur, & spiritus essentia viuens, sanctificationis auctor: vnde sic declaratur illius consortium, vt ineffabilis essentia modus feruetur. Quin & Christi spiritus dicitur, tanquā illi natura coniunctus. Eoque si quis Christi spiritum non habet, hic non est eius. Vnde solus spiritus dignè glorificat dominū. Ille, inquit, me glorificabit: non vt natura generabilis, sed tanquam spiritus veritatis, dilucidè in se ipso declarans veritatem, & tanquā spiritus sapientiæ Christum, qui est dei virtus ac dei sapientia, in sua magnitudine incōprehensibilem. Denique tanquam consolator in seipso exprimit, cōsolatoris à quo missus est bonitatem, & in sua propria dignitate eius à quo processit, maiestatem illustrat. Est igitur gloria, alia quidem naturalis, veluti gloria solis est lumen: alia gloria aliunde veniens: alia ex proposito, quæ iudicio defertur pro meritis. At hæc rursus gemina est. Filius, inquit, glorificat patrem, & seruus Dominum suum. Ex his duabus, ea quæ seruilis est à creatura defertur: altera verò quæ, vt ita loquar, contubernalis est, à spiritu præstatur, quemadmodū de se ipso dixit, Ego te glorificaui super terrā, opus perfeci quod dedisti mihi vt facerem. Sic & de paraclito dictum est, Ille me clarificabit, quoniā de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Et quemadmodū filius glorificatur à patre, quū ait, Et glorificaui, & in æternum glorificabo: sic glorificatur spiritus per confortiū quod habet cum patre & filio, & per vnigeniti testimonium, dicentis: Omnis blasphemiam remittetur vobis hominibus, sed in spiritum blasphemiam non remittetur. Quum autem per vim illuminatricem intendimus oculos in pulchritudinem imaginis dei inuisibilis, perque hanc subuehimur ad pulcherrimum spectaculum archetypi, ibi videlicet adest inseparabiliter, cognitiōnis spiritus, vim imaginis speculatiuā in sese præbens; ijs qui veritatis contemplatione delectan-

A

B

Ioan. 14.

Ioan. 17.

Ioan. 16.
Ioan. 7.

Mat. 12.

C

tur, non foris ostendens, sed per seipsum inducens ad agnitionem. Quemadmodum enim nemo nouit patrem nisi filius: sic nullus potest dicere Dominum Iesum: nisi in spiritu sancto. Non dixit, Per spiritum, sed In spiritu. Et, Spiritus est deus: & qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare: sicut scriptum est, In lumine tuo videbimus lumen: hoc est, in illustratione spiritus videbimus lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in mundum. Itaque in seipso ostendit vnigeniti gloriam, & verè adoratoribus in se ipso dei cognitiōnem præbet. Proinde via ad dei cognitiōnem est ab vno spiritu, per vnum filium ad vnum patrem. Ac rursus natia bonitas, & naturalis sanctimonia, & regalis dignitas à patre per vnigenitum ad spiritum sanctum permanat. Ad huc modū & personas profitemur, nec pium monarchia dogma labefactatur. Ceterum qui subnumeratōnem ponunt dicentes, primum, secundum, ac tertium, sciant sese deorum multitudinem, iuxta gentium errorem, in illibatam Christianorum de deo professione inducere. Ad nihil enim aliud tendit subnumeratōnis dolosa inuentio, quā vt profiteamur, deū primum, secundum ac tertium. Sed nobis sufficit à Domino præscriptus ordo, quem qui confundit nō minus peccabit, quàm peccat istorum impietas. Quod ergo naturalis communiō nequaquam dissoluitur modo subnumeratōnis, satis dictum est. Sed concedamus pertinaci & inaniter sapienti, donemusque per subnumeratōnem spiritus significari quiddā aliō posterius. Videamus quid ex hoc sermone consequatur. Primus, inquit, homo de terra terrenus, secundus homo de cælo. Et alibi, Non primum, inquit, quod spirituale est, sed quod animale, deinde quod spirituale. Ergo si primò subnumeratur secundum, id quod subnumeratur vilius est eo cui subnumeratur. Ita iuxta vos, vilior est homo spiritualis animalis, & cælestis homo vilior est terreno.

1. Cor. 12.
Ioan. 4.

Psal. 35.

1. Cor. 15.
Ibidem.

ADVERSVS EOS QUI

dicunt non esse glorificandum spiritum.

CAPVT XIX.

ONEMVS ista, inquit, at ea gloria nullo pacto debetur spiritui, vt à nobis hynnis sit attollendus. Vnde igitur probatur sunt spiritus dignitatem, omnem intellectum superantem, si patris & filij communiō visa est istis parum grauis ad testificandum, attamen possumus, & ad ea quæ nominibus significantur respicientes, & ad operationum magnitudinem, & ad operationum quam in nobis, immo quam erga creaturam omnem suppeditat, naturæ illius sublimitatem ac potentiam incomprehensibilem demonstrare. Quatenus igitur mente tenetur, spiritus dictus est, quemadmodum spiritus dicitur deus, & spiritus vultus nostri, Christus Dominus. Sanctus dicitur, quemadmodum sanctus pater, & sanctus filius. Creaturæ siquidem aliunde de induc

F

de inducta est sanctimonia: at spiritui sanctitas est consummativa naturæ. Ideoque non sanctificatur, sed sanctificat. Bonus item dicitur sicut pater, & bonus, is qui bonus ex bono natus est, cui bonitas est ipsa essentia. Rectus dicitur, ut rectus Dominus, & rectus Deus noster, eo quod per se sit ipsa virtus & ipsa iustitia, quæ se non potest nec in hac partem, nec in illam flectere, propter naturæ incommutabilitatem. Paracletus, id est, consolator, dicitur spiritus, quemadmodum & vnigenitus: sicut ipse dixit, Ego rogabo patrem meum, & dabit vobis alium paracletum. Hoc pacto communia sunt nomina patri, filio, & spiritui sancto, quæ appellationes competunt illis iuxta naturæ consortium. Nam vnde alioqui? Rursum spiritus principalis, & spiritus veritatis, & spiritus sapientiæ dictus est. Spiritus diuinus qui fecit me. Et Beselehel, inquit, impleuit deus spiritu sapientiæ & intellectus & scientiæ. Huiusmodi igitur nomina, & præclara sunt & magna, nec ob id declarant inter personas esse vllam excellentiam, quod quidem attinet ad gloriam. Operationes verò partim ineffabiles sunt ob magnitudinē, partim innumerabiles ob multitudinem. Nam quo pacto intelligemus ea quæ fuerunt ante secula? Quales erant illius operationes ante creaturā intelligibilem? Tum quàm multa ab illo erga creaturam beneficia? Ad hæc quæ potestas ad ventura secula? Erat enim, & præerat, & simul aderat cum patre & filio ante secula, ut etiam si quid cogitaris ante secula, hoc tamen reperias spiritu esse posterius. Quod si creaturam reputes, consolidatæ sunt calorū virtutes à spiritu, sic, ut consolidationem intelligas firmitatem, qua non possunt à bonis excidere. Etenim quod Deo coniunctæ sunt, quodque ad malitiam verti non queunt, quodque in beatitudine nihil desiderant virtutes, id illis à spiritu accessit. Christi aduentus est, spiritus præcurrit. In carne fuit aduentus, & spiritus inseparabilis. Operationes virtutum sunt, sunt dona sanationum, sed per spiritum sanctum. Dæmones expulsi sunt, sed in spiritu Dei. Diabolus spoliatus est imperio, sed intus præsentē spiritu. Peccatorum facta est remissio, sed in gratia spiritus. Abluti estis, sanctificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu sancto. Conglutinatio cum deo à spiritu est. Misit enim Deus spiritum filij sui in corda nostra, clamantem, Abba pater: Resurrectio mortuorū à spiritu est. Emitte spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Siue quis creaturam accipiat, de extinctorum reuiuiscencia, an non magna spiritus operatio, quæ suppeditat nobis vitam ex resurrectione, & ad spirituale illam vitam animas nostras transcribit. Siue creature nomine intelligantur, qui hic à peccato recedentes, ad id quod optimum est transformati sunt: nam ita quæ non nunquam vsurpatur, iuxta scripturæ consuetudinem, velut quum Paulus dicit, Si qua in Christo noua creatura. Et renouatio quæ hic fit, & à terrena mortali que vita ad cælestem conuersionem transmutatio, quæ fit per spiritum, ad summā admirationem subducit animos nostros. In his vtrum metuere debemus, ne dignitatem immodicis honoribus transgrediamur: an con-

1. Cor. 14.

Exod. 31.

1. Cor. 6. Rom. 8.

Psal. 103.

2. Cor. 5.

tra, ne cogitationem de spiritu nostram ad humilia deprimamus, etiam si videamus maxima de eo loqui, quæ quidam humana mente concipi, humanaque lingua proferri possunt. Hæc dicit spiritus sanctus, sicut, Hæc dicit Dominus: Descende, & ambula cum illis, nihil dijudicans, quoniam ego misit illos. Num hæc sunt humilis aut aspernandi verba? Separate mihi Barnabam & Paulum in opus ad quod accersuit illos. Num seruus ita loquitur? Et Esaias, Dominus misit me, & spiritus eius. Et, Descendit spiritus à Domino, & deduxit eos. At ne rursus mihi deductionem accipias pro humili ministerio. Nam hoc opus etiā dei esse testatur verbum. Deduxisti, inquit, sicut oues populum tuum. Et, Abducens velut ouem Ioseph. Deduxisti, inquit, eos in spe, & non timuerunt. Proinde quum audieris: Quum venerit paracletus, ille vos commonefaciet omnis veritatis: cogita deductionem, sicuti doctus es, ne calumnieris intellectum. Quin & interpellat, inquit, pro nobis. Itane quantum supplex est infra beneficij auctorem, tantum spiritus iuxta dignitatem excidit à deo? At tu nondum audisti de vnigenito, quod is est in dextra dei, & interpellat pro nobis. Num ideo quod spiritus est in te, si tamen omnino in te est, aut quod nos excæcatos, ad eligendum id quod vtile est, docet, deducitque, ideo pia ac diuina gloria illum mulctabis? Nam isthuc profectō extremæ sit ingratitudinis, benemerentis humanitatem vertere in occasionem ingratitudinis. Nolite igitur contristare spiritum sanctum, audite quid dicat primitiæ martyrum Stephanus, inobedientiam ac rebellionem exprobrans populo. Vos, inquit, semper spiritui sancto resistitis. Et rursum Esaias. Prouocauerunt spiritum sanctum, & versus est illis in inimicitiam. Et alibi, Domus Iacob prouocauit spiritum Domini. An hæc non declarāt potentiam cum auctoritate coniunctam, iudicio legentium permitto. Eos qui hæc audiunt, quas tandem opiniones oportet animo concipere? An tanquam de instrumento, de que obediēte, & parem honorem cum creatura sortito, denique nobis conseruo? an grauissimum est vel dicto tantum hanc blasphemiam subire piorum aures animosque? Seruum appellas spiritum? Sed seruus inquit, non nouit quid faciat Dominus ipsius. Spiritus autem non aliter nouit quæ sunt Dei, quàm spiritus hominis nouit quæ sunt hominis.

Act. 7. Act. 13.

Cap. 48.

D Psal. 76.

1. Cor. 14.

E

Act. 7. Cap. 49.

1. Cor. 14.

ADVERSVS EOS, QUI DICUNT Spiritum nec in seruis, nec in hereticis conditione esse, sed in libertate.

CAPVT XXI.

NEQVE

TESTIMONIA E SCRIPTV.

ri spiritum appellari dominum.

CAPVT XXI.

SEQUE seruus, inquit, neque dominus, sed liber. O mirum stuporem, o miserandam audaciam ista loquentium. Quid amplius deplem, vtrum inscitiam an blasphemiam istorum, qui de deo dogmata humanis exemplis corrumpunt, & quæ est in rebus hominum consuetudo, per quam dispar est dignitatum excellentia, eam ad diuinam & ineffabilem naturam accommodare nituntur, haud reputantes apud homines quidem nullum esse naturæ seruum. Aut enim qui viribus presis sunt, sub iugum seruitutis inducti sunt, velut in bello capti: aut ob paupertatem in seruitutē adacti sunt, velut Aegyptij Pharaoni: aut iuxta sapientiam quandam & arcanam dispensationem, qui inter filios deterrimi sunt, parentum voce, sapientioribus ac melioribus in seruitutem additi sunt, sed quæ haudquaquā condemnationem, sed beneficium potius duxerit æquus rerum æstimator. Nam qui ob sensus inopiam, non habet in sese id quod natura imperat, huic expedit in alterius esse potestate: ut dū potentioris prudentia gubernatur, similis sit curru qui aurigam recepit, aut nauis quæ nauclerum habet clauo afsidenti. Hanc ob causam Iacob Dominus Esau ex benedictione patris factus est, ut stultus à sapiente, vel inuitus beneficio afficeretur, quippe non habens proprium curatorem, videlicet mentem. Et Chanaā filius seruus erat fratribus suis, quoniam indocilis erat ad virtutem, quod imprudentem haberet patrem, videlicet Cham. Ad hunc quidem modum hic fiunt serui. Liberi verò sunt, qui effugerūt paupertatem, aut bellum, aut qui aliorum cura non egent. Itaque quāuis hic herus, ille seruus appelletur, omnes tamen vel quia sumus eiusdē inter nos honoris, vel quia sumus creatura illius qui fecit nos, conserui sumus. Illic porrò quid potes è seruitute eximere? Simul vt nati sunt, additum est, vt seruitutem seruiant. Sibi quidem inuicem non imperant, eo quod cælestia expertia sint vsurpationis, deo tamen subiecta omnia, ac tanquam Domino debitum timorem, ac tanquā conditori debitam gloriam persoluunt. Filius enim honorat patrem, & seruus metuit Dominum suum. Et ex his duobus alterum omnino Deus à nobis requirit. Nam si pater, inquit, sum ego, vbi est honor meus? Si Dominus sum ego, vbi est timor meus? Alioqui vita hæc fuerit omnium maximè miserabilis, nisi subdita sit prouidentiæ diuinæ. Cuiusmodi sunt virtutes desertrices, quæ quod ceruicem exererunt aduersus deum omnipotentem, excutiant seruitutem, non quod taliter conditæ sint, sed quod subdita non sint ei, à quo conditæ sunt. Quomodo igitur appellas liberum? Qui regis imperio non obtemperat? Qui nec in alterum principatum gerere nouit, nec principi parere sustinet? At nec est istiusmodi natura in rebus conditis, & talem imaginari euidens est in spiritu impietas.

C Quod si spiritus creatura est, nimirum seruiturum cum ceteris omnibus. Omnia enim, inquit, seruiunt tibi. Si supra creaturam est, regni quoque consors est.

Malach. 1.

Cap. 2.

2. Theff. 3.

2. Cor. 3.

ED quid opus est ex rebus humilibus pugnantem, verbis turpiter parare victoriam, quum liceat citandis grauioribus testimonijs irrefutabilem gloriæ sublimitatem declarare? Quod si proferemus ea quæ scriptura nos docuit, forsitan magno vehementique clamore vociferantes, & auribus obturatis lapides tollent, aut quidquid forte occurrerit, in arma vertentes isti qui repugnant spiritui, in nos irruerint. Sed non est nobis incolumitas anteposenda veritati. Inuenimus igitur apud apostolum, in epistola ad Thessalonicenses secunda, Dominus autem dirigat corda nostra, in dilectionem dei, & in sustinentiā Christi. Quis est dominus inducens in dilectionē dei, & in sustinentiam pro afflictionibus Christi. Respondent nobis, qui spiritū in seruitutem adiungunt. Siue enim de patre fiat sermo, omnino dici poterit, Dominus vos dirigat in dilectionē sui, siue de filio, addi poterit, in suam ipsius sustinentiam. Quærat igitur quenam sit alia persona, quæ domini vocabulo deceat honorari. Huic affine est illud, quod alibi positū est: Dominus vos impleat, & abundare faciat charitate, in vos inueniet, & in omnes, quemadmodum & nos in vos, ad confirmandum corda vestra irreprehensibilia in sanctificatione, coram deo & patre nostro in aduentu domini nostri Iesu Christi cum omnibus sanctis suis. Quem dominum optat coram deo & patre nostro in aduentu domini nostri irreprehensibilia fidelium Thessalonicensium corda confirmata in sanctitate constabilire? Respondent nobis qui cum ministratorijs spiritibus, qui mittuntur ad ministerium, collocant spiritum sanctum. At non habent quod respondeant, quapropter audiant & aliud testimonium, euidenter spiritum sanctum appellans dominum. Dominus, inquit, spiritus est. Et rursum. Tanquam à domino spiritu. Ne verò vlla relinquatur occasio contradicendi, ipsam apostoli sermonem recitabo: Vsque ad hodie, inquit, dicem, idem velamē in lectione veteris testamenti manet non reuelatū, quod in Christo abrogatur. Quum autem conuersus fuerit ad dominum, tollitur velamen. Dominus autem spiritus est. Quis hoc dicit? Quoniam qui nudæ intellectui li-tere afsidet, & illic circa legales obseruationes occupatus est, iudaica litera intelligentiā quasi velo reatum habet cor: & id accidit illi eo quod ignoret corporalem legis obseruationem in aduentu Christi abolitam esse, iam figuris ad veritatem translatis. Euanescunt enim lucernæ solis aduentu. Et cessat lex, ac propheta silēt simul vt illuxit veritas. Attamen qui potuit ad profunda legalis intellectus oculis penetrare, ac discussa legis obscuritate seu velamento introire ad arcana, hic imitatus est, Moysen, in hoc quod cum deo loquens sustulit velamen, & ipse se conuertens à litera ad spiritum, vt velamini quod impo-

litum est super faciem Moysi respondeat legalium doctrinarum obscuritas: conuersio autem ad dominum respondeat spirituali intelligentiæ. Ergo qui in lectione legis aufert literam, conuertit se ad dominum. (Dominus autem nunc hic spiritus dicitur) ac similis redditur Moysi per illustrationem dei, qui faciem habet glorificatam. Sicut enim quæ iuxta floridos colores posita sunt, è splendore promanante colorantur & ipsa: sic qui euidenter intendit oculos in spiritum, ex illius gloria quodammodo transformatur ut fiat illustrior, dum ueritate à spiritu promanante ceu luce, corde illuminatur. Et hoc est transformari à gloria spiritus ad propriam gloriam, haud parce, neque tenuiter, sed in tantum quantum par est illustrari eum qui à spiritu illuminatur. Non uereris, o homo Apostolum dicentem, Templum dei estis, & spiritus dei habitat in uobis. An scriptura admisit unquam ut seruire domicilium appellatione templi honoraret? Quid ille qui scripturam diuinitus inspiratam appellat, eo quod afflatu spiritus scripta sit, num contumeliosus & spiritum attenuantibus uerbis usus est?

1. Cor. 13.

CONFIRMATIO NATURALIS
Spiritus communionis, eo quod æquè ac pater & filius incomprehensibilis est.

CAPVT XXII.

Non solum autem ex hoc quod eandem habet appellationes, & in operationibus consors est patri & filio, dilucet naturæ illius excellentia, uerum etiam ex eo quod pariter atque ille incomprehensibilis est intellectu. Quæ enim de patre loquitur, quod sit supra cogitationem humanam, quæque de filio, eadem dominus & de spiritu sancto dicit, Pater iuste, mundus te non cognouit, inquit filius: mundum hic appellans non eum qui constat è cælo & terra, sed in sincerissimam innumerisque mutationibus obnoxiam uitam. Ac de seipso loquens, Adhuc modicum, inquit, & mundus me non uidebit, uos autem uidebitis me: rursus hic eos qui materiali carnalique uita deuincti sunt, & oculis tantum expendunt ueritatem, mundum appellans: qui quoniam non credebant resurrectionem, non amplius oculis cordis uisuri erant dominum nostrum. Hæc autem eadem dixit & de spiritu, Spiritum, inquit, ueritatis mundus non potest accipere, neque uidet illum, neque nouit eum, uos autem nouistis illum, quod apud uos manet. Carnalis siquidem homo mentem habens ad contemplationem minus exercitatum, aut in affectu carnis uelut in cæno defossam gerens, non potest ad spirituale lumen ueritatis attollere oculos. Quapropter mundus, hoc est, carnis cupiditatibus dedita uita, uelut oculus imbecillis non ferens solis radios, spiritus gratiam non recipit. At dominus collaudatis discipulis quod mundæ essent uite ob doctrinam ipsius, dat illis idem, ut ad speculationem contemplationemque spiritus sint idonei. Nunc, inquit, uos mundi estis, propter sermonem quem locutus sum uobis. Unde mundus non potest illum capere: eo quod non uidet illum. Uos autem

Ioan. 14.

C

nouistis eum, quoniam apud nos manet. Eadem dicit & Esaias, Qui stabiluit terram, & quæ in ea sunt, deditque spiritum populo qui est super illam & spiritum calcantibus eam. Nam qui conculant terrena, iisque superiores euaserunt, digni prædicati sunt dono sancti spiritus. Proinde de spiritu quem mundus capere non potest, sed à solis sanctis per cordis puritatem uideri potest, quid aliud iudicandum est quam omnis generis honores illi competere? Reliquæ uirtutes omnes in loco circumscriptæ esse creduntur. Nam angelus qui astabat Cornelio, non erat in eodem loco, quo quum astaret Philippo. Neque qui loquutus est Zachariæ ab altari, per idem temporis etiam in cælo suam implebat stationem. At spiritus simul & in Abacuch operatus, & in Daniele in Babylonia creditus, & in catarrhæta fuit cum Hieremia, & cum Ezechiele in Chobar. Spiritus enim domini repleuit orbem terrarum. Et, Quod ibo à spiritu tuo? & à facie tua quod fugiam? Et Propheta. Quoniam ego, inquit, uobiscum sum, dicit dominus. Et, Spiritus meus stat in medio uestri. Eum uero qui ubique est, qui deo præfens est, cuius esse naturæ credere oportet: Vtrum omnia complectentis an particularibus arctatæ locis? Qualem esse naturam angelorum dei filius demonstrauit. Verum hoc nequaquam diciturus es. Igitur qui natura dominus est, qui magnitudine incomprehensus, qui potens in operationibus, qui bonus in beneficentijs, hunc non effremus, non glorificabimus?

Ioan. 15.

SPIRITVS GLORIFICATIO-
nem esse enumerationem eorum quæ illi adsunt.

CAPVT XXIII.

Ego uero nihil aliud intelligo gloriam, quam commemorationem mirabilium quæ illi adsunt. Itaque aut isti interdicerent nobis, ne prorsus mentionem faciamus bonorum quæ ab illo accepimus, aut omnino ea quæ illi adsunt commemorasse, est summam glorificationem implese. Nam ne patrem quidem domini nostri Iesu Christi, & unigenitum illius filium aliter glorificare possumus, quam pro uirili nostra illius prodigia recensendo.

REDARGVTIO ABSVRDITATIS
eorum qui non glorificant spiritum, ex collatione eorum quæ in creaturis gloriosa sunt.

CAPVT XXIII.

Tane gloria & honore coronabitur plebeius homo. Et gloria & honor, & pax homini facienti bonum in promissis reposita sunt. (Est autem peculiaris Israëliti populi gloria, quorum, inquit, est adoptio, & gloria, & cultura. Et suam ipsius gloriam quandam comorat

Cap. 19.

Psal. 138. Agg. 1. 2.

E

F

Psal. 56.

2. Cor. 3.

Psal. 137.

morat psalmorum cantor. Exurge gloria mea. Et rursus, Gloria solis, lunæ, & stellarum. Iuxta Apostolum uero administratio iudicij fiet cum gloria. Itaque quum tam multa sint quæ gloria potiuntur, uis spiritum unum ex omnibus inglorium esse? Et tamè ministratio, inquit, spiritus est in gloria. Quæ igitur fronte facitis illum indignum gloria? Et magna est gloria iusti, iuxta psalmodiam, Magna est gloria eius in salutari tuo. Et rursus, Timetes autem dominum glorificabit. At gloria spiritus iuxta tuam opinionem nulla est. An non igitur euidens periculum est, talibus dictis inuitabile crimen in sese accerere? uerum homo qui saluus fit per iustitiam operum, plurimum ablit ab eo, ut spiritum debita gloria fraudet. Sit inquit, glorificandus, at non cum patre & filio. Et qui contentaneum est rationi, alium locum imaginatione designare spiritui, eo relicto quem statuit dominus, & gloriæ consortio spoliare, eum qui ubique coniunctus est diuinitati, in professione fidei, in baptismate redemptionis, in operatione uirtutum, in inhabitatione sanctorum, in donis ad obedientiam conferentibus. Neque enim est ullum donum absque sancto spiritu ad creaturam perueniens, quando nec simplex uerbum in Christi laudibus quis possit dicere, nisi cooperante spiritu, quem admodum in euangelijs à domino & seruatore nostro didicimus. Esse qui hæc omnia neglexerint, & ignorata communionem quæ est in omnibus patri & filio, distrahant spiritum, nescio an quisquam sancti spiritus particeps constitutus sit. In quem igitur ordinem illum deportabimus? Creaturam? At uniuersa creatura seruit. Spiritus autem liber est, ubi spiritus domini, ibi libertas. Atque quum multa sint quæ possim hic commemorare, quam non conueniat spiritum sanctum annumerare rebus creatis, de his dicere superfedebam. Nam si incipiam pro argumenti dignitate, & quæ pro nobis faciunt, probationes adducere, & quæ ab aduersarijs obijciuntur diluere, prolixo sermone fuerit opus, loquacitateque uoluminis deterruero lectores. Eoque illis alteri tractatui reseruatis, propositis adhæreamus. Consideremus igitur singulatim. Natura bonus est spiritus, ut bonus pater, & bonus filius. Creatura uero per electionem eius qui bonus est, particeps est bonitatis. Nouit profunda dei: sed creatura, per spiritum accipit arcana ueritatem. uiuificat unam cum deo qui uiuificat omnia, cumque filio qui dat uitam. Qui enim excitauit, inquit, Christum à mortuis, uiuificabit & mortalia corpora uestra, per ipsius spiritum qui habitat in uobis. Atque iterum, Oues meæ uocem meam audiunt, & ego uitam æternam do illis. Sed spiritus quoque uiuificat. Ac rursus, Spiritus autem, inquit, uita per iustitiam. Quin & dominus testatur spiritum esse uiuificum. Caro non prodest quidquam: Quomodo igitur cum à uiuificandi potentia submoentes naturæ coniugemus, quæ ipsa uita eget? Quis adeo contentiosus, quis adeo expers doni calettis, & absque gustu bonorum dei uerborum? Quis adeo à ipse celestium alienus, ut spiritum creature copulet à diuina natura distractum? In nobis, inquit, spiritus est tanquam donum dei. At donum nequaquam iisdem honoribus afficitur, quibus is quis dedit. Donum quidem dei spiritus est, sed donum uitæ,

2. Cor. 3.

Repetit omnia.

Roma. 7.

Ioan. 10.

Ioan. 6.

A

C

Actuum. 1. Roma. 8.

1. Cor. 1.

Roma. 8.

Psal. 104.

QUOD SCRIPTURA HAC SYLLABA In, pro Cum, & sit: ubi & In, idem pollere quod Cum.

CAPVT XXV.

Qui sit igitur, inquit, ut scriptura nequaquam tradat spiritum glorificari cum patre & filio, sed studiose uitet ne dicat, cum spiritu. Sed maluit eum glorificari in deo: quasi hoc iudicaret congruentius. At ego nequaquam dixerim hanc syllabam In, significare sensum minus honorificum, immo potius si sanè accipiatur, ad maximam spiritus celsitudinem erigere mentem, quando quidem obseruauimus hanc frequenter usurpari pro Cum. Quod genus est illud, Ingrediar domum tuam, in holocaustibus: pro eo quod erat, cum holocaustibus. Et, Egressus est in uirtutibus nostris, aliaque huius generis innumerabilia. Omnino lubens ab ista noua sapientia didicero, qualem glorificationem Apostolus absoluerit per hanc dictionem In, iuxta formam quam isti nunc à scriptura proferunt. Nequaquam enim inuenimus dictum, Tibi patri honor & gloria per unigenitum tuum in spiritu sancto. Qui sermo modo istis uisitatior est ipsa, ut ita loquar, respiratione. Horum enim singula separatim inuenire licet, coniunctim posita in tali ordine nequaquam poterunt ostendere. Itaque si exactè uerget ea quæ in scripturis habentur, ostendant unde ista dicant. Quod si concedunt consuetudini, ne nobis facestant negotium. Nos enim ambas dictiones, è fidelium usu mutuati, ambabus utimur: glorificationem quidem ex æquo per utramque impleri persuasi: eis uero qui deprauant ueritatem, magis obturari os credimus proposita dictione: quæ quum vim habeat scripturis congruentem, non est amplius ad contraria accommodabilis. Est autem hæc, cui nunc ab istis contradicitur, quæ pro Et, coniunctione sumitur. Nihil enim refert utrum dicas, Paulus & Siluanus & Timotheus, an Paulus cum Timotheo & Siluano. Nominum enim connexio, utraque pronuntiatione similiter seruatur. Itaque si quum dominus dixerit, Patrem & filium & sanctum spiritum: ipse dicam, Patrem & filium cum spiritu sancto.

X

sancto: nihil diuersum dixerō, quod ad sententię vim attinet. Porro per præpositionem connecti nomina, multis argumentis probari potest. Gratia, inquit, domini nostri Iesu Christi, & charitas dei, & communio spiritus sancti. Ac rursus, Obsecro vos fratres per dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatem spiritus. Itaque si pro coniunctione Et, voluerimus uti præpositione Cum, quid differentię fecerimus? Ego sanè non video, nisi quis iuxta frigidam grammaticam, coniunctionem tanquam copulatiuam, ac maioris vnionis declaratiuam præferens, præpositionem reiciat, quasi non obtineat parem vim. Sed si hæc tunc de his esset nobis cõtrouersia, haudquaquam multis verbis opus esset nobis ad respondendum. Nunc vero neque de syllabis, neque de hoc aut illo dictionis sono disputant, sed de rebus iuxta vim ac veritatem maximo inter se discrimine distantibus. In quibus quum indifferens sit syllabarum vsus, isti has quidem, ut in scripturis reperas inducere, illas vero ab ecclesia submouere moluntur. Ego vero tamen primo statim auditu evidens sit vtendi libertas, attamen etiam rationem reddam iuxta quã patres nostri non otiosè simul amplexi sint & huius præpositionis vsus. Nam præterquam quod hæc syllaba Et, idè valens refellit Sabellij malitiam, & similiter atq; illa personarum proprietatem declarat, velut, Ego & pater veniemus, Ego & pater vnum sumus: eximium habet sempiternę communionis, & cum deo cõiunctionis testimonium. Nam qui dixit, cum patre filium esse, simul & personarum proprietatè & inseparabile cõsortium expressit. Quod idem fit in rebus humanis, in quibus Et, cõiunctio, declarat operationis consortium: at præpositio Cũ, significat etiam communionem. Quod genus est, Nauigarunt in Macedoniã Paulus & Thimotheus, sed & Tychicus & Onesimus missi sunt Colofensibus. Ex his discimus illos rem eandem fecisse. Ceterum si audierimus, conuigarunt, & collegæ missi sunt, etiam illud addiscimus, eos actionem pariter operatos esse. Ita Sabellij errorem destruens hæc vox ut non alia æquè, addidit illis & diuerso impietatis genere insanientes. De his loquor, qui temporalibus interuallis filium à patre, & spiritum sanctum à filio distrahunt. Cui sensui maximè repugnat syllaba Cum, eo quod Cũ, coniunctionem inter sese communicantium exprimit, velut simul nauigantium & simul inhabitantium, aut quiduis aliud cõmuniter perficientium. At præpositio In, declarat relationem ad id in quo sunt operantes. Siquidem quum audimus Inuigarunt, aut Inhabitantes, protinus cogitamus schapham, aut domum. Itaque iuxta cõmunè vsus harum syllabarum talis est inter ipsas differentia, aut si quid amplius inuenire possit à studiosis.

C Neq; enim mihi vacat de ratione syllabarum exquirere. Quoniam igitur demonstratũ est præpositionem Cum, significantissimè reddere coniunctionis intelligentiam, sit vobis si videtur fœderata, ac desitite atrox, & indenuntiatum bellum cũ illa gerere. Attamen quanquam ea vox ad eò boni ominis est, si cui cordi est per syllabam Et, glorificando cõnectere nomina, sicut in Euangelij de baptismo didicimus, patrem & filium & spiritum sanctum, ita fiat, nemo contradicaturus est.

Hac conditione deponamus arma. Sed isti citius abiecerint linguas, quam hanc vocem recipiant. Hoc igitur est, quod nobis indenuntiatum & irreconciliabile bellum excitat. In spiritu, inquit, sancto, danda est gloria deo, non ipsi spiritui: ac mordicus hanc vocem In, velut humilem addunt spiritui. De qua non inutile fuerit prolixius dicere. Quæ quum audierint isti, demirabor si nõ eam proditricem & ad spiritus gloriam vtrò transfugam pronuntiarint.

QUOT MODIS DICITUR IN, totidem modo de spiritu accipi.

CAPVT XXVI.

M I N I consideranti quã simplex ac breuis sit huius syllabę pronuntiatio, tamen varia videntur quę per eam significatur. Quot enim modis dicitur In, totidem modis inuenimus eã de spiritu conceptibus subseruire. Nã forma dicitur esse in materia, & potetia in eo quod est alicuius formę capax, & habitus in eo qui secundũ illum affectus est, aliãq; huius generis multa. Itaq; quatenus spiritus sanctus vim habet perficiendı creaturam rationalem, absoluens illius fastigium formę rationem obtinet. Nam qui iam non viuit secundum carnẽ, sed spiritu dei agitur, & filius dei nominatur, & conformis imagini filij dei factus est, spiritalis dicitur. Et sicut cernedi vis est in oculo sano, sic & operatio spiritus in anima purgata. Eoq; Paulus optat Ephesijs, ut oculos habeant illuminatos in spiritu sapientię. Et quẽadmodũ ars est in eo qui nactus est illam, ita gratia spiritus in eo qui recepit, semper quidẽ præiens, at nõ perpetuò operas. Nam & ars, potentia quidẽ est in artifice: actu vero tum, quum secundũ illam operatur: itidẽ spiritus, semper quidẽ adest dignis, sed operatur in illis iuxta vtilitatẽ, aut in prophetijs, aut in sanationibus, aut in alijs miraculorũ operationibus. Præterea sicut in corporibus est sanitas, aut calor, aut in genere affectiones facillè mobiles: sic & in anima frequẽter est spiritus, ijs qui mēte sunt instabili, ac facillè quã acceperant gratiã expellunt: qualis erat Saul, & septuaginta seniores filiorum Israël, præter Eldad & Modad: apud hos enim solos apparet mansisse spiritũ sanctum: & in genere, si quis est istis animi proposito consimilis. Item quẽadmodũ verbũ est in animo, interdũ vt in corde cogitatum, interdũ vt lingua prolatum, sic est & spiritus sanctus vel quũ testimoniũ præbet spiritui nostro, vel quum clamat in cordibus nostris Abba pater, vel quũ loquitur pro nobis iuxta id quod dictum est, Nõ vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Iam quemadmodum totum est in partibus, intelligitur & spiritus esse in aliquo, iuxta donorum distributionem. Omnes enim inuicem sumus membra, sed habetis dona secundum gratiam dei quę data est nobis diuersa. Ea propter non potest dicere oculus manui, non opus habeo te, aut rursus caput pedibus, non est mihi vobis opus.

Sed

Sed omnia simul implēt corpus Christi in vnitate spiritus, necessarium autem vtilitatem sibi inuicem reddunt ex donis: Deus posuit membra in corpore, vnumquodq; vt voluit. Membra eandem habent pro se mutuo sollicitudinẽ, iuxta spiritalẽ communionem sensus qui ipsis communiter adest. Eoq; si affligitur vnum membrum, similiter affliguntur omnia mēbra. Siue glorificatur vnum mēbrum, simul gaudent omnia mēbra. Rursus quemadmodum partes sunt in toto, ita singuli sumus in spiritu, eo quod omnes in vno corpore in vnum spiritum baptizati sumus.

A Porro quod dictũ mirum videbitur, nihilo tamẽ minus verum est, etiã veluti locus eorum qui sanctificantur, sæpenumero dicitur spiritus. Ostenditur nec hic sermo diminuere spiritum, sed glorificare potius. Nomina corporalia etiam ad spiritalẽ intellectus, euidentiã gratia frequẽter trãfert sermo diuinus. Obseruauimus igitur & psalmodum de deo loquentẽ, Esto mihi in deũ protectorem, & in locum munitum, vt saluum me facias. De spiritu vero, Ecce locus, inquit, apud me est, sta super petrã: quid aliud sentiens locum, quã visionem in spiritu, in qua quum esset Moses, potuit videre eodem euidenter ipsi apparentẽ. Hic est locus verę adorationis sempiternus. Attende, inquit, ne offeras holocaustoma tuum in quouis loco, sed in loco quẽcunq; elegerit Dominus deus tuus. Quod igitur est holocaustoma spirituale? Sacrificium laudis. Quo in loco hoc offeremus? In spiritu sancto. Vbi hoc didicim? Ab ipso Domino dicente, Veri adoratores adorabunt patrẽ in spiritu & veritate. Hunc locum quum vidisset Iacob, dixit, Dominus est in loco hoc. Itaq; spiritus verè locus est sanctorũ. Sanctus itẽ & domicilium dicitur, spiritui seipsum præbens ad inhabitandũ & templum eius appellatur. Sicut enim in Christo loquitur Paulus, Coram deo, inquit, in Christo loquimur, ita Christus in Paulo, velut ait ipse, An experimentum quæritis qui loquitur in me Christi. Sic & in spiritu loquitur mysteria. Ac spiritus rursus loquitur in eo. In rebus ergo cõditis ad hunc modum, multifariam varijsq; rationibus dicitur spiritus inesse. Ceterum magis piũ est, dicere eum esse cum patre, quã inesse patri. Nam gratia ab eo manas habitante in ijs qui digni sunt, ac suas operationes in illis exerente, rectè dicitur inesse ijs qui sunt illius capaces. At illius subsistentia quæ fuit ante secula, nec vnquam desitura permanentia cum filio & patre considerata, sempiterna potentia & coniunctionis requirit appellationes. Propriè siquidem ac verè cõesse dicitur, de ijs quæ sibi inuicem inseparabiliter ad sunt. Vt calorem ferro ignito inesse dicimus, & vnã simul cum ipso igni inesse. Itẽ corpori sanitatem inesse dicimus, vitam autem simul cum anima esse. Ergo vbi peculiaris & connaturalis atq; inseparabilis communio est, significatiõis vox est, quæ inseparabilis consortij cogitationem suggerit intellectui. Contrã, vbi intelligitur accidere cuipiã ab illo gratia, quæ & decedere possit, similiter & hic propriè verèq; inesse dicitur, etiã si in ijs, qui receperunt, sæpenumero propter affectus in bono perseuerantiam gratia illius permaneat. Proinde quoties peculiarem spiritus dignitatem intelligimus, cum patre & filio ipsum esse contem-

Psal. 30. Exod. 33.

Psal. 50. Ioan. 4.

Modin.

Ephes.

E

F Ioan. 16.

plamur. Vbi vero gratiam in ijs qui spiritus participes sunt sentimus, in nobis esse spiritũ dicimus. Et quæ à nobis defertur glorificatio spiritu, non habet professionem dignitatis illius, sed nostrę ipsorum imbecillitatis confessionem, dum ostendimus, quod nec idonei sumus à nobis ipsis glorificare, sed sufficientia nostra est in spiritu sancto, in quo corroborati, pro beneficijs acceptis deo nostro gratias absoluius, iuxta quod à malitia purgati sumus. Alius enim alio plus, aut minus, auxilio spiritus adiuuamur ad offerendum hostias laudis deo. Hoc pacto iuxta cõmunem modum piè gratiarum actionem spiritui perfoluimus. At sanè illud nequaquã leuis est momenti, vt aliquis de seipso testificetur, dicatq; Spiritus dei est in me, & per gratiã illius sapiens factus, refero gloriã. Nam hæc vox Paulum decet, Videor & mihi spiritũ dei habere. Et rursus, Egregium depositũ serua per spiritum sanctum qui habitat in nobis. Item de Daniele legimus, quod spiritus dei sanctus fuerit in eo. Et si quis illis adsimilis sit virtute. Alter autem intellectus est, nec ipse reiciendus, quod sicut in filio videtur pater, sic filius videtur in spiritu. Itaque adoratio quę fit in spiritu, animis nostris velut in lucem adductis vim suam suggerit, vt discere licet ex his quę Samaritanæ dicta sunt. Dominus enim adoratione quæ iuxta regionis illius consuetudinem erat vsitata, sua doctrina arrogans, In spiritu, inquit, & veritate oportet adorare: nimirum seipsum appellans veritatẽ. Quemadmodum igitur in filio dicimus adorationem, velut in imagine dei ac patris: sic & in spiritu dicitur, tanquam in seipso Domini diuinitatẽ exprimentẽ: vnde & in adoratione inseparabilis est à patre & filio spiritus sanctus, eo quod si sis extra illum, nullo pacto sis adoraturus: contra, in illo si fueris, nullo loco seiungeris à deo, nihilo profecto magis quã lumen separabis ab his quę visui patent. Impossibile siquidem est cernere imaginem dei inuisibilis, nisi in lumine spiritus. Etenim qui intuetur imaginem, hunc impossibile est lumen ab imagine separare. Quod enim vt videas in caussa est, id necesse est vt simul cum his quæ cernuntur, videatur. Itaq; propriè & cõgruenter per illuminationem spiritus videtur splendor glorię dei. Per characterem autem ad eũ cuius est character, & eiusdem figure signum subuehimur.

VNDE INITIVM HABEAT syllaba, cum, & quam vim habeat, vbi de ecclesia legibus nullo scripto proditis.

CAPVT XXVII.

V A M ob causam, inquit, quũ propriè conueniat hæc syllaba In, spiritui: ac nobis ad exprimendum quemuis de spiritu intellectum sufficiat, vos nouam istam syllabam induxistis, qui dicitis, Cum spiritu, non In spiritu facto, alioqui nec necessarijs, nec ab ecclesia probatis

batis vocibus vtētes? Quod igitur hæc syllaba In, spiritui sancto nō in sortem propriē celsit, sed patris filijque communis est, in superioribus dictū est. Arbitror autem & illud satis demonstratum, quod In, non solum nihil detrahit dignitati spiritus, verumetiam ad summam celsitudinem erigit cogitationes eorum qui non prorsus mente corrupti sunt. Superest autē differere de syllaba Cū, vnde cœperit, & quam vim habeat, & quatenus scripturæ concordet. Dogmata quæ in ecclesia prædicantur, quædā habemus è doctrina scripto prodita, quædam rursus ex Apostolorū traditione, in mysterio, id est, in occulto tradita recepimus. Quorum vtraque parem vim habent ad pietatem, nec his quisquam contradicit, quisquis sanè vel tenuiter expertus est, quæ sint iura ecclesiastica. Nam si consuetudines quæ scripto proditæ non sunt, tanquā haud multum habentes momentū concmru in euangelio necessaria ad salutem habētur, immo potius ipsam fidei prædicationē ad nudum nomen contrahemus. Quod genus est, vt eius quod primū est & vulgatissimum primo loco commemorem: vt signo crucis eos qui spē collocarunt in Christum signemus, quis scripto docuit? Vt ad orientem versi precemur, quæ nos docuit scriptura? Inuocationis verba quum ostenditur panis eucharistiæ & poculū benedictionis, quis sanctorū in scripto nobis reliquit? Nec enim his contenti sumus, quæ cōmemorat Apostolus aut Euāgelium, verum alia quoq; & antè & post dicimus, tanquam multum habentia momenti ad mysterium, quæ ex traditione citra scriptum accepimus. Consecramus autem aquam baptismatis, & oleum vñctionis, præterea ipsum qui baptismū accipit, ex quibus scriptis? Nōne à tacita secretaque traditione? Ipsam porrò olei inuñtionē, quis sermo scripto proditus docuit? Iam ter immergi hominem, vnde est traditum? Reliqua item quæ fiunt in baptismo, veluti renuntiare satanæ & angelis eius, ex qua scriptura habemus? Nōne ex priuata & arcana hac traditione? Nōne ex doctrina, quam patres nostri in silētio, quod curiosos & otiosos submouet, seruarunt? Pulchrè quidem illi nimirum docti arcanorum venerationē silentio conferuari. Nam quæ nec intueri fas est non initiaris, qui conueniebat horum doctrinā publicitus circumferri scripto? Aut quid tandem sibi voluit magnus ille Moses, qui nō omnia quæ erāt in templo passus sit omnibus esse peruia, sed prophanos extra sacros cācellos statuit. Sed priora atria purioribus permittens, Leuitas solos dignos censuit numinis ministerio: maētationes autē & holocaustorum oblationes, reliquumq; ministerium sacerdotibus assignauit: atque vnum ex omnibus selectum in adyta recepit: ac ne id quidē semper, sed vno tantum die quotannis: rursus & huius diei certam horam qua fas esset ingredi, præstituit, quo propter nouitatem & insuetudinē, cum stupore intuerentur sancta sanctorū probè sciens pro sua sapientia, res vltimas & vnde cūque parables, expositas esse contemptui: ceterum ei quod sepositū est, quodq; rarum est, huic natura coniunctam esse summā admirationem ac studium. Ad eundem profectō modum, & qui in primordijs ecclesiæ certos ritus præscriperunt

Apostoli & patres, in occulto silentioq; mysterijs suam seruauere dignitatem. Neque enim omnino mysterium est, quod ad populares ac vulgares aures effertur. Hæc est ratio cur quædam citra scriptum tradita sunt, ne dogmatum cognitio propter assuetudinem vulgo veniret in contemptum. Aliud autem est dogma, aliud edictum. Nam dogmata silentur, edicta verò publicantur. Est autem silentij species etiam obscuritas qua vtitur scriptura, mentem ad contemplationem dogmatum inhabilem exercens, idque ad vtilitatem in scripturis versantium. Hæc ob causam omnes spectamus ad orientem quum precamur. Pauci tamen nouimus, quod id faciētes antiquam requirimus patriam videlicet paradysum, quæ conseruit Deus in Eden ad orientem. At in prima sabbati erecti perficimus deprecationes, sed rationem non omnes nouimus. Non solum enim quod veluti simul cum Christo resuscitati, quæ sursum sunt querere debeamus, in die resurrectionis datæ nobis gratiæ stando precantes nosmetipsos commonefacimus sed quod is dies videatur aliquo modo imago vetrici seculi. Eoque quum sit principium dierum, non primus a Mose, sed vnus appellatus est. Facta est, inquit, vespere & mane dies vnus: tāquam qui sæpe recurat, vt vnus sit idem & octauus, vnum illum singularē ac verum octauum, cuius Psalmita alicubi in Psalms meminit, per se significans, diem inquam post horum temporum statū nunquam finiendum, ac vespere nescium, nec successori cedētem, hoc est æternitatem, quæ nec finem habet, nec seniū nouit. Necessarium igitur in hoc die ecclesia suos alumnos docet, stantes absolueret preces suas, vt assidua commonitione vitæ illius nunquam desitura, non negligamus ad eam demigracionem parare viaticum. Quin & totum tēpus vsque ad pentecosten, admonitio est resurrectionis quā in illo seculo expectamus. Nam vnus ille, & primus dies septies multiplicatus, septem sacra pentecostes hebdomadas absoluit. A primo enim incipiens, in principium definit: per similes qui in medio intercedunt dies quinquages evoluit. Vnde & æternitatem similitudine refert, dum velut in motu circulari, ab iisdem orsus signis in eadem definit. In quo corporis erecto habitu precari potius nos ecclesiæ ritus docuerūt, nimirum per euidentem commonitionem quasi trāsferentes mentem nostram à præsentibus ad futura. Insuper & quoties genua flectimus, & rursus erigimur, ipso facto ostendimus, quod ob peccatum in terrā delapsi sumus, & per humanitatem eius qui creauit nos, in cælum reuocati sumus. Deficiet me dies, si ecclesiæ mysteria citra scriptū tradita pergam recensere. Omitto cetera, ipsam fidei professionem, qua credimus in patrem & filium & spiritum sanctum, è quibus habemus scriptis? Etenim si quoniam ex baptismi traditione, iuxta pietatis congruentiam, vt baptizamur ita credere debemus, similem baptismi professionem exhibemus: concedant nobis, vt iuxta eandem cōsequentiā similiter glorificemus deum, vt credimus. Quod si glorificandi modum, veluti scripto nō traditum reiiciunt, proferāt nobis & fidei professionis & ceterorum quæ commemoramus probationem è scripturis. Et postea, quum tā multa sint quæ scripto prodita non sunt, & tā multa

Geni.

E

F

bent

bent momenti ad pietatis mysterium, vnicam diuinculam quæ à maioribus ad nos deuenit, nō concedunt: quam nos ex inaffectata consuetudine, inter incommutabiles ecclesiarum ritus permanentem inuenimus, haud mediocrem rationē habentem, neque mediocrem perfectionem ad mysterij vim adferentem. Dictum est igitur eandem esse vim vtriusque proloquij. Dicitur autē & rursus vbi concordent inter sese, vbi differat: non quod inter se pugnent per contrarietate, sed quod vtraque peculiarem adferat intellectum ad pietatem. Siquidem præpositio, In, magis denotat Dei societatem nobiscum: at præpositio, Cum, exprimit communionem spiritus cum deo. Eoque vocibus ambabus vsi sumus, altera quidem dignitatem spiritus exprimentes, altera gratiam quæ nobis ab illo est, declarantes. Ita in spiritu & gloriam offerimus deo, etiā cum spiritu, nihil ex nobis dicentes, sed velut è regula Dominicæ doctrinæ, ad ea quæ iuncta sunt, sibi que inuicem coherent, ac mysterijs necessariam vnionem habēt, dictionem transferentes. Nam quod in baptismate connumeratum est, necessariò iudicamus & in fide oportere copulari. Professionem autem fidei, velut initium quoddam glorificationis fecimus. Sed quid faciendum est? Nunc enim doceant nos, ne baptizemus quemadmodum accepimus, aut ne glorificemus quemadmodum credidimus. De monstret aliquis, aut non esse necessariam & indiuisam horum inter se consequentiam, aut in hisce nouitate non esse totius destructionē. At non definūt isti sursum deorsum iactare, dei cum sancto spiritu glorificationē, carere testimonio, carere scriptura, & alia huiusmodi. Dictum est igitur nihil referre ad sensum, siue dicas, Gloria patri & filio cum spiritu sancto, siue dicas, Gloria patri & filio & spiritui sancto. Nō igitur fas est cuiquam syllabam Et, ex ore Domini profectam reijcere, aut aliter scribere: nec quidquam vetat alteram quæ idem pollet, recipere: quæ quomodo cū illa vel conueniat vel discrepet, superius demōstrauimus. Confirmat autem rationem nobis Apostolus indifferenter vtraque voce vsus, interdū ita loquens: In nomine Domini Iesu Christi, & in spiritu dei nostri, & rursus. Congregatis vobis & meo spiritu cum virtute Domini nostri Iesu: nihil interesse ratus ad nominum coniunctionem, siue vtaris coniunctione, siue præpositione.

I. Cor. 5.

QVOD QVAE DE HOMINIBVS
dicit scriptura tanquam vnā cum Christo regnantibus,
eadem de spiritu dici non concedunt aduersarij.

CAPVT XXVIII.

IDEAMVS si quā excusationē patribus nostris super huiusmodi vsu possimus excogitare. Nam qui nobis ita loquēdi fuerūt auctores, magis quā nos herent in crimine. Paulus igitur Colossensibus scribens: Et vos, inquit, quū essetis mortui delictis ac præputio, viuificauit simul cū Christo. Num igitur toti populo & ecclesiæ donauit deus vitā, quæ est cū

Christo, sancto autem spiritui nō est vita cū Christo? Quod si istud vel animo concipere impiū est, an non pium est professionē vt natura coniuncta est, ita coniunctim persolueret? Ad hæc, an non extremi stuporis est, fateri sanctos esse cū Christo? siquidem Paulus peregrinans à corpore, præsens est apud Dominum, ac resolutus iam est cū Christo: istos vero ne id quidem spiritui qui in eos venit tribuere, vt sic cum Christo sit, quemadmodū sunt homines. At Paulus seipsum dei cooperariū appellat in administratione Euangelij. Sed spiritū sanctum, per quem in omni creatura quæ sub cælo est fructificat Euangelium, si cooperarium appellemus, impietatis nos reos peragent? Et, vt videtur, vita sperantium in Domino absconsa est cū Christo in deo: quumque Christus apparuerit vita nostra, tunc & ipsi cum eo manifestabuntur in gloria: ipse autē spiritus vitæ qui liberauit nos à lege peccati, nequaquam est cum Christo, neq; in vita latente & abscondita cum illo, neque in illustratione gloria, quam nos in sanctis patefaciendam expectamus. Hæredes dei, & coheredes Christi nos sumus, spiritus vero ex hæres est & alienus à communionem dei & Christi eius. Et ipse quidē spiritus testimonij perhibet spiritui nostro, quod simus filij dei. Nos vero spiritui, ne eius quidem societatis quam illi cū deo esse à Domino didicimus, testimonium præbemus? Porro quod est amentie caput, nos per fidem in Christum quæ est in spiritu, confurrexisse cum illo, & simul cum illo sessuros esse in supercælestibus speramus, quū transformauerit corpus humilitatis nostræ, ab animalis ad spirituale: spiritui verò non confessum, non gloriam, non aliud quidquam eorum quæ ab ipso habemus, impartimus? & quibus nos esse dignos, iuxta donum eius qui promissit haudquaquam vanum, credimus horum nihil spiritui, quasi superent illius dignitatē, concedimus. Et tibi quidē iuxta dignitatem licet semper esse cum Domino: & expectas, vt raptus in nubibus in aërē, semper sis cum Domino: spiritū autem nunc esse cū Christo negas vt qui illum commemoret computetque patri & filio, in exilium agas, veluti qui impietatem non ferendam admiserit. Pudet reliqua adiungere, quod tu quidem expectas fore, vt cum Christo glorificeris: nam simul affligimur, vt simul glorificemur: spiritum autē sanctificationis non glorifices simul cum Christo, vt pari saltem tecum honore digneris: & tu quidem speras te cōregnaturum, spiritum vero gratiæ afficis contumelia, serui famuliq; locū illi assignas. Atque hæc dico, non vt ostendam tantundem honoris deberi spiritui in glorificatione, sed vt illorum dementiam redarguam, eorum qui ne hoc quidē illi concedunt, sed velut impietatem horrent, in gloria spiritus consortium cū patre & filio. Quis potest hæc absque gemitu commemorare? An non aded manifestū est, vt vel puer intelligat, hæc quæ nunc fiunt, esse proemia defecturæ fidei, id quod minatus est dominus. Quibus contradici fas non erat, ea facta sunt ambigua. Credimus in spiritum, & nostris ipsorum professionibus repugnamus. Baptizamur, & rursus pugnamus. Vt vitæ primariū ducem inuocamus, & vt conseruum despiciamus. Cum patre & filio spiritum accipimus, & eum vt creaturæ partem contemptui habemus. Quid au

tem orabunt isti, qui quum nesciāt an aliquid magnificum vel loqui prouocentur à spiritu, tamen tāquam assequi possint dignitatis modum, quod in dictis nimium est, castigāt, quos oportebat suam deplorare infirmitatem: quoniam pro his quę factō accepimus, ne verbis quidem gratias agere sumus idonei. Excellit enim omnem intellectum, omnemque rationis naturam refellit, quū ne minima quidem ex parte spiritus dignitatem adæquet: iuxta sermonem libri, qui in scribitur Sapientia, Exaltate, inquit, quantumcunque potestis, superat enim adhuc, & exaltātes eam multiplicare.

A Nolite laborare, non enim assequimini. Profectō metuendum est vobis, ne pro istiusmodi sermonibus horribiliter accusemini, qui à Deo mētiri nescio audistis, irremissibilem esse blasphemiam aduersus spiritum.

ENumeratio eorum qui
celebres in ecclesia, in scriptis suis vsi sunt
hac voce Cum.

CAPVT XXIX.

SANE contra id quod dicunt, præpositionē Cum, & carere testimonio, nec in scripturis extare, illud dicimus: si nihil aliud est receptū absq; scripturis, ne hoc quidē recipiatur: sin plurima arcana citra scriptū recepta sunt nobis, cū alijs plurib; & hoc recipiamus. Arbitror autē apostolicum esse, etiā nō scriptis traditionibus inherere. Laudo, inquit, vos, quod omnia mea meministis, & quemadmodū tradidi vobis, traditiones obtinetis quas accepistis, siue per sermonē, siue per epistolā. Quarum maximē vna est, & hæc de qua nunc agimus, quā qui ab initio præscripserunt, tradideruntque posteris, vsu semper simul cum tēpore progrediēte, per longam consuetudinē ecclesijs irradiarunt. Ergo si apud tribunal probationib; è scripto destituti, multos vobis testes produceremus nōne sententiam absoluentem à vobis cōsequeremur? Ego quidem arbitror, In ore siquidem duorum ac trium testium stabit omne verbum. Quod si etiā tēporis diuturnitatem pro nobis faciētē vobis euidenter ostēderimus, an non videbimur vobis probabilia dicere, nō posse litem istam nobis intendi? Veneranda sunt enim vetusta dogmata, quod ob antiquitatem ceu caniciem quādam, habeant quidam reuerēdum. Enumerabo itaque vobis huius sermonis auctores. Simul autem estimatur in eo quod tacetur etiam tempus. Neque enim ex nobis primum cœpit impetus. Qui potuit nos quidem reuera hesterni sumus, quemadmodum dicit Iob, sanē ad tam lōgum tempus huius consuetudinis æquale. Ipse quidem, si quid de me propriē loquendum est, vocem hāc tanquam hæreditatem paternam conseruo, acceptam à viro multo tēporis in seruitio dei versato, per quē & baptizatus sum, & ecclesiæ ministerio admodum. Ceterum quum apud me reputo si quis veterum ac beatorum virorum, his quibus nunc reclamatur vocibus, vsus sit, multos reperio quibus antiquitas fidē conciliat, qui iuxta exactā erudi-

tionem, non iuxta horum temporum homines, quorum alij præpositione, alij cōiunctione in glorificatione sermonem copulant, statuerunt nihil referre, sanē quod ad rectam attinet pietatis intelligentiam. Irenæus ille, & Clemens Romanus & Alexandrinus Dionysius, id quod etiam auditum est, in secunda ad sibi cognominem epistola, de accusatione ac defensione, hunc in modum finit sermonem. Transcribam autem vobis ipsa hominis verba: His, inquit, congruenter & nos, etiā forma regulaque à senioribus qui ante nos vixerunt, accepta, concordibus vocibus cum illis gratias agere, ac nunc etiā vobis scribere desinemus: Deo autē patri & filio domino nostro Iesu Christo cum sancto spiritu gloria & imperium in secula seculorum, amen. At hæc nequaquā dicere posset aliquis à scriptoribus esse mutata. Neq; enim ita sermonem produxisset, formam ac regulam se à maioribus accepisse, dicens, Si in spiritu dixisset, huius enim vsus creber est: at illud erat quod egebat excusatione. Qui quidem & in medio scripti, sic alicubi loquitur aduersus Sabellianos. Si eo quod tres sunt personæ, diuisas esse dicūt, tres sūt etiam si nolint, aut diuinum ternionem prorsus è medio tollāt. Ac rursus maximē diuina propter hoc, post vnitate est trinitas. Sed & Clemens antiquior, Viuit, inquit, deus & dominus Iesus Christus & spiritus sanctus. Irenæus autem ille, qui vicinus fuit Apostolorum temporibus, quomodo mentionem spiritus faciat, disputans aduersus hæreses, audiamus: Eos vero, inquit, qui effrenes deseruntur ad suas concupiscentias, nullum habentes diuini spiritus desiderium, meritō Apostolus carnales vocat. Et alibi dicit idem. Ne expertes facti diuini spiritus, frustremur regno cælorum. Inclamat Apostolus, quod caro non possit hæreditatem capere regni cælorū. Quod si cui Eusebius Palæstinus propter eruditionem variam idoneus videtur cui habeatur fides, & ex illo voces easdē ostendimus, in dubitationibus de priscorum multiplici coniugio: loquitur enim hunc in modum, exhortans seipsum ad verba prophetarum: Sanctum deum lucis actorem per saluatorem nostrum Iesum cum sancto spiritu inuocantes. Iam vero & Originem multis in locis expositionum quas in psalmos ædidit, deprehendimus, cum sancto spiritu gratias agentem deo, virum qui non omnino sanas habet in omnibus de spiritu opiniones: nihilominus & hic reueritus consuetudinis robur, piās voces emisit de spiritu, qui quidē in sexto ni fallor libro Enarrationum in euangelium Ioannis, etiam adorandum spiritum euidenter pronuntiat, ita scribens ad verbū. Quoniam aquæ lauacrum significat purgationem animæ ab omnibus malitiæ sordibus ablutæ, nihilo tamen minus & per seipsum, ei qui seipsum præbet diuinitati adorandæ trinitatis, per virtutem inuocationum gratiarum principiu ac fontem habet. Ac rursus in Commentarijs, quibus exponit epistolā ad Romanos, Sacræ inquit, virtutes capaces sunt vnigeniti & sanctus spiritus deitatis. Ad hunc modū opinor, traditionis vis sæpe cōpulit, homines, etiam suis ipsorum dogmatibus contradicere. At nec Africanum historicum, talis glorificandi forma præterijt. Siquidem palām est in quinta de temporibus epitoma, & ipsum ad hūc loqui modum.

Nos

Nos verò qui & illorum verborum mensuram dicimus, nec ignoramus fidei gratiam, gratias agimus ei, qui præbet nostris patribus omnium feruatorem ac dominum nostrum Iesum Christum, cui gloria, maiestas, cum sancto spiritu in secula. At de ceteris fortassis dubitari possit, aut credi possint per intolerabilem audaciam à scribis immutata, quum in vnica syllaba sit discrimen. Verum quæ pluribus verbis dicta citauimus, ea nec recipiunt insidiarum suspicionem, & ab ipsis libris paratam habent testimonium. Porro quod alioqui fortassis humiliter videbitur, quā vt in medium adducatur, sed ei tamen qui de nouitate accusatur, necessarium ad testificandū temporis antiquitatem, hoc quoq; nunc adijciemus. Visum est patribus nostris, vespertini luminis gratiam haudquaquam silentio arripere, sed mox vt apparuit agere gratias. Quis autē fuerit auctor illorū verborum, quæ dicuntur in gratiarum actione ad lucernas, dicere non possumus. Populus tamē antiquam profert vocem, neque cuiquam vnquam visum est impietatem committere, qui dicunt, Laudamus patrem & filium & spiritum sanctum dei. Quod si quis etiam nouit Athenogenis hymnum quem tanquam aggressorium discipulis suis reliquit, festinans iam ad perfectionem quæ fit per ignem, is nouit & martyrum sententiam de spiritu. Et hæc quidem hætenus. Ceterum Gregoriū Magnum, & illius voces quo loco ponam? An nō cum Apostolis & prophetis, virum qui eodem spiritu quo illi versatus sit, quique sanctorum vestigijs per omnem vitam inhæserit, quique euangelicæ cōuersationis vigorem quandiu vixit præstiterit. Equidem illud dixerim, profectō iniuria affecerimus veritatem, si non animam illam annu meremus ijs qui deo iuncti sunt, qui velut insignis magna que lucerna in ecclesia dei respenderit, qui è spiritu ope terrorem habuit aduersus demonum potestatem. Nam tantam acceperat gratiam ad obedientiam fidei inter gentes, vt assumptis non plus septendecim Christianis, vniuersum populum, & vrbānum, & rusticānum, per agnitionem adiunxerit deo. Ille & fluminum cursus in diuersum vertit, præcipiens illis in magno nomine Christi, & paludem exsiccavit, belli causam præbentem fratribus auaris. Ceterum prædictiones de futuris eiusmodi sunt, vt nihilo sit inferior ceteris prophetis. Sed omnino perlongum fuerit viri percerere miracula, qui propter donorum excellentiam quæ in ipso operabatur spiritus, in omni virtute, signis ac prodigijs, ab ipsis etiam veritatis hostibus alter Moses appellatus fuit. Intantum in illo in omnibus tum dictis tum factis, eorum quæ per gratiam peragebantur, veluti lumen resulsit, superælestis virtutis indicium, quæ ex occulto affectebatur illum. Cuius & in hodiernum quoque diem magna est apud eius regionis homines admiratio, recensque ac semper vigens memoria sic infixæ est ecclesijs, vt nullo tempore obsolescat. Itaque non factum aliquod, non dictum, non figuram vllam mysticā, vltra quam illis reliquit, ecclesiæ adiecerunt. Immo hic multa in his quæ apud illos aguntur in ritibus videntur imperfecta, propter institutionis antiquitatem. Neque enim sustinebant qui in ecclesiæ administrationem successerant additamenta quæ post il-

lum adinuenta sint recipere. Idem igitur fuit glorificationis modus, quem instituit Gregorius, & is cui nunc contradicitur, ex illius institutione ecclesię obseruatus. Haud multum sit negotij, ei qui se paulum excitarit, super his certitudinem accipere. Hac fidem & Firmiliano nostro fuisse, testatur illius libri quos reliquit. Insuper & Meletium illum admirandum, in eadem fuisse sententia, narant qui cum illo vixerunt. Sed quid opus est vetera commemorare? Immo nunc qui sunt Orientales, nōne hoc vno potissimum piē sentientes agnoscunt, hac voce veluti signo, suos ab alienis dijudicantes? Vt autem ego è quodam Mesopotamio audiui, viro & linguæ eruditæ, & mentis integre, ne licet quidem illis, etiā si velint, sonare vocem eo loco receptam, sed necesse est illis, per voces idem cum hac pollentes, iuxta quandā maiorum proprietatem glorificationem offerre. Quin & Cappadoces sic iuxta regionis morem loquimur, iam tum in linguarum diuisione, dictio-nis vsu providente spiritu. Quid porrò Occidens totus, propemodum ab Illyrico vsque ad fines nostri orbis? Nōne per hanc vocem orat? Qui sit igitur, vt ego sim innouator, & recentiorū verborum architectus? quum totas nationes, ciuitates, & consuetudinem omni hominum memoria vetustiore, insuper & viros ecclesiæ columnas, & omni scientia ac virtute spiritus venerandos, duces & auctores huius vocis exhibeam? Ob hæc aduersus nos mouetur hostilis acies, omnēque ciuitates, vici, & omnes extremi fines pleni sunt nos calūniantium vocibus. Molesta quidem hæc ac lugenda cordibus quærentium pacem: verum quoniam est magna merces eorum, qui perseueranter pro fide sustinent afflictiones, præter hæc & gladius splendescat, & securis acuat, & ignis ardeat Babylonico illo vehementius, & omnia suppliciorum instrumenta in nos moueantur. Quod ad me quidē attinet, nihil arbitror formidabilius, quā non formidare minas, quas dominus in spiritum blasphemias iaciētibus intentaui. Igitur apud cordatos homines ad purgationem mei, sufficiunt hæc quæ dicta sunt, quod recipimus vocem aded gratiam & amicam sanctis, insuper & tam diutino vsu comprobata, quæ ex quo tempore est annuntiatum euangelium vsque ad præsens, demonstratur in ecclesijs vsitata fuisse, & quod est omnium maximum, quæ pium ac religiosum habet sensum. Ceterum apud magnum illud tribunal, quā nobis excusationem appauerimus? Nimirum quod induxit nos ad gloriam spiritus, primum honos illi habitus à domino, in baptisate spiritum adiungente sibi & patri præterea quod quisque nostrum per talem initiationem ad dei cognitionem institutus est. Super omnia verò terror minarum arcens omnem indignitatis & humilioris opinionis cogitationē. Aduersarij porrò quid tandem dicturi sunt? Quā blasphemie excusationem adferent? qui neque honorem quem dominus tribuit spiritui, reueriti sint: nec minis illius deterriti. Istis quidem liberum est de suo consultare negotio, aut etiam mutare cōsiliū. Ipse vero optarim, primum vt deus bonus det suam pacem vincentem in cordibus omnium, vt isti qui fremunt in nos, atrociterque conglomeratione insurgunt, in spiritum lenitatis & charitatis

X 4

ritatis

1. Theff. 2.

1. Cor. 13.

ritatis compefcantur. Quod si prorfus sic effera-
ti sunt, vt nō pofsint manuefcere, certē det nobis
illorum facta toleranter ferre. In summa, qui con-
demnationem mortis in se habent, his molestū
non est pro fide affligi: sed maximē intolerabile
est in ea non certasse, quādoquidem athletis non
perinde graue est in certamine plagas accipere, q̄
omnino nō admitti in stadium. Aut fortassis hoc
erat filendi tēpus, iuxta sapientem Solomonem.
Nam quid prodest reuera clamare aduersus ven-
tum, quū tempeftas ad eō violentā vitā occupet,
à qua mens quēlibet eorū, qui verbo initiati sunt,
velut oculus puluerulēta quadam, ex errorū sedu-
A tione, oppleta, confusa est: quilibet aures graui-
simis & insolitis sonis obtunduntur, turbine ve-
rō circūaguntur omnia, suntq; in periculo ruinae.

EXPOSITIO PRÆSENTIS EC-

clesiarum Statuta.

CAPVT XXX.

C V igitur comparabimus, præsen-
tem statū? Profectō similis bello
nauali, quod ex multo odio, ex ve-
teribus offensis inter ipsos per lō-
gum tēpus alito, naumachi quip-
piā ac bellaces instituerunt. Nunc
igitur in hac imagine mihi spectā terribilē vtrin-
que concurrunt, mox ita iam eō erumpente vt sit
immedicabilis, vtrāque partem simul prostratam
confici. Pone si vis violento turbine circumagi
classē, caliginēq; densam ē nubibus incubere,
adeoque obfcurare rerum visibilium species, vt
B nulla sit amicorū & hostium discretio, propterea
quod ob confusionē symbola militaria sint igno-
ta. Huic imagini propter euidentiā addamus etiā
mare intumescere, atq; ab imo subuerti, rapidū-
que Aquilonem ē nubibus deorsum erumpere,
horribilemq; procellam ingentibus fluctibus,
quos tricymias vocant exurgere: post hæc ventis
vndique concursantibus, totam classē inter se
cum fragore collidi, atq; in conflictu, alios quid-
dem veluti sui proditores ad ipsam desperationē
vltro transfugere, alios cogi, vt pariter & scaphas
impellant à ventis actas, & occurrant irrupenti-
bus, seseque mutuo per seditionem trucident:
quam seditionem partim iam ad extremum pro-
uecta inuidia, partim quæ singulis adest vincendi
cupiditas excitauit. Ad hæc cogita cōfufum quē-
dam & indiscretum clamorem, per vniuersum il-
lud mare resonantem, partim ē ventorum strepi-
tu, partim ē collisione nauium, partim ex vnda-
rum impetu feruentium, partim ex vociferatione
præliantium varias voces pro singulorum affecti-
bus emitti, vt neque naucleri, neque gubernato-
ris vocem exaudire liceat, sed prodiosam quan-
dam mixturam confusionemque incredibilium
malorum dum ob omnem vitæ spem creptam,
C prorfus non timent peccare. Adijce iisdem & im-
medicabilem quandam morbum, ac insanabilem
præ gloriæ cupiditate insaniam, vt quū nauis iam
in fundum maris deferatur, tamē nautici duces
primam assequendi laudem contentionem non
remittant. Transi iam ab imagine, ad ipsum mali

archetypum. An non iam olim videbatur Ariand
scisma, in aduersariam ecclesiæ dei partem sepa-
ratum in hostium acie ipsum per se solum obli-
tisse? Verum postea quā longā atrocisq; con-
tentione, vsq; ad manifestum certamen in os in-
structi sunt, tum deniq; bellum in multas partes
iuxta modos innumerabiles dissectū est, vt partī
ob publicam simultatē, partim ob peculiare suspi-
cionem omnibus odiū irreconciliabile esset. Hæc
verò tempeftas ecclesiarū, qua tandē marina pro-
cella non est atrocior? In qua vt tota patrū ditio
cōmota fuit, ita omne fundamentū, & si q̄ dog-
matū munimentū conuulsum est. Voluuntur in-
super & quassantur omnia, putri basi inintētia,
dumque alij in alios vicissim impetum facimus,
alij ab alijs subuertimur. Et si te prior nō percul-
serit hostis, is qui auxiliatur, vulnerat, Quod si il-
le ceciderit istus, comprotektor insurgit. Tantū
inter nos habemus societatis quantum communi
odio aduersarios prosequimur. Vbi porro præ-
terierint hostes eos, iam videmus hostes inter ip-
sos esse mutuos. Hoc rerum statu quis enumera-
re possit naufragiorum multitudinem, vel eorum
qui hostium impressione demerguntur, vel qui
occultis sociorum insidijs occidunt, vel qui per
imperitiam ducū pereunt, quum ecclesiæ vnā cū
ipsis hominibus hæreticorū dolis velut sub aqua
latentibus scopulis illisæ, perditæ sint. Alij verò
ex hostibus salutiferi spiritus, qui gubernacula oc-
cuparant, circa fidem naufragium fecerint. Cete-
rum turbationes ab huius mudi principibus pro-
ficiscentes, an nō quauis procella, quouis turbine
horribilius subuertunt populos? Ecclesias vero,
caligo quædam ad eō tristis ac mœsta occupat, vi-
delicet luminaribus mundi, quæ deus posuerat ad
illuminandas populorū animas, domo profligata
E Porro, immodica iam inter ipsos vincendi cō-
tentio, quum iā immineat terror, minitans inter-
nitionem vniuersi, adimit mali sensum. Nam pri-
uata similtas plus est quā commune publicū-
que bellum, dum aduersarios vincendi gloria, præ-
fertur publicæ omnium vtilitati, quibus præsens
temporariaque gloriæ voluptas, prior ac potior
est, præmijs in posterum repositis. Eoque omnes
pariter quocunq; possunt modo patriciales
manus sibi inuicem adferunt. Acerbus autem qui-
dam clamor eorum, qui per contentionem inter
se disceptant, confusaque vociferatio, & indistin-
ctus sonitus ē nunquam silentibus tumultibus, to-
tam propē iam ecclesiam impleuit, per excessus
ac defectus rectū pietatis dogma subuertētibus.
Nam alij quidem ad Iudaismum, ob personarum
confusionem: alij contrā, ad paganismum per na-
turarum contrarietate deferuntur: ad eō vt nec di-
uinitus inspirata scriptura inter illos sequestram
agere possit, nec apostolicę traditiones illos inter
se conciliare valeant. Sed vnica amicitie finis, est
ad gratiam loqui: ac sufficiens est amicitie caul-
sa, opinionibus dissentire. Porro erroris similitudo
res est quauis conuentione fidelior ad sedi-
tionis societatem. Theologus vero quilibet est,
etiā si maculis innumerabilibus conscientiam ha-
beat notatam. Hinc rerum nouatoribus multa co-
pia simul adiuuantium seditionem. Itaq; qui seip-
sos suis elegerit suffragijs, quique affectant priuici-
patum, ij ecclesiarum perfecturas fortiuntur, res-
pulla

pulsa sancti spiritus administratione: iamq; pro-
fus euangelicis ritibus ob sublatum rerum ordi-
nem confusus, ineffabilis est ad præfecturas irrup-
tio eorum, quorum quisque se palam ingerit ad
dignitates, vi depulsis ceteris. Itaque grauis quæ-
dam anarchia, ab hoc principatus amore populos
inuast: vnde irritæ sunt & otiosæ perfectorū ex-
hortationes, dum nemo magis alteri auscultare,
quā alijs imperare debere, ob fastum ex vtili-
tia conceptum existimat. Has ob res, silere vtilius
A iudicauit, quā loqui, tanquam hominis vox per
tantos tumultus exaudire non possit. Nam si vera
loquutus est Ecclesiasticus, Verba sapientum in
quiete audiri: plurimum abest, vt in hoc statu re-
rum de his loqui conueniat. Me vero etiam illud
propheticum dictum reprimat, Intelligens in tem-
pore illo tacebit: eo quod tempus malum est, in
quo alij quidem supplantant, alij vero insultant
lapso, alij vero dominantur: ceterum qui lapso
manum ex misericordia porrigat, nullus est. At-
qui iuxta legem veterē, qui vel iumentum inimici
sub onere collapsum præterierit, non caret dam-
natione. Sed non itidem fit hæc temporibus.
Quinam fieret, quādo refrigerata omnium cha-
ritate, sublata est fratrum conspiratio, concordie
vero etiam nomen ignoratur. Sublatæ sunt autē
etiam amicæ admonitiones, nusquam viscera hu-
mana, nunquam lachryma ex condolentia. Non
est qui infirmum in fide suscipiat, sed tantum o-
dium inter contribules exarsit, vt quisque magis
proximi ruina, quā de proprijs recte factis exul-
tet. Quemadmodum in contagijs pestilentiarum,
B etiam ij qui summa cura seruant victus rationem,
tamen iisdem morbis quibus ægroti laborant
dum ob cōsuetudinem eorum, qui corrupti sunt
opplentur & ipsi. Itidem nunc omnes similes in-
ter nos facti sumus, à contentione, quæ nostros
animos occupauit, ad malorum æmulationem re-
ducti. Hinc implacabiles & amari sedent errato-

rum examinatores, iniqui vero & maleuoli recte
factorum iudices, ac tantū, vt videtur, malum vo-
bis insedit, vt etiam brutis facti simus brutiores.
Siquidem inter illa quæ sunt eiusdem generis in
eodem armento pascunt, at nobis atrocissimum
bellum est aduersus domesticos. Itaque propter
has omnes causas silendum erat, sed in diuersam
partem retraxit charitas, nō quærens quod ipfius
est, ac vincere cupiens omnem temporum ac rerū
difficultatem. Quin & pueri qui fuerunt in Ba-
D bylonia docuerunt nos, etiam si nemo sit, qui pie-
tati suffragaretur, tamen per nos ipsos quod offi-
cij nostri est peragere, qui quidem ex incendio
medio caneant hymnos deo, haud reputantes
multitudinem aspernantium veritatem, sed sibi in-
uicem iustificantes, quum essent tres. Quapropter
ne nos quidem deterruit hostiū dēsissima turba
sed fixa spe in præsidio spiritus, cum omni fiducia
virtutem annuntiauius. Alioqui foret omnium
miserimum, eos qui cōuicij incessunt spiritum,
tam facile ad impiē loquēdum audaciam sumere,
nos vero qui talem habemus protectorem ac pa-
tronum, non audere sermonem suppeditare, qui
ex maiorum traditione perpetua memoriæ serie
ad nos vsque seruatus fuit: magis tamen excitauit
impetum nostrum igneus charitatis tuæ nō fictæ
feruor, morumque tuorum grauitas ac taciturni-
tas, quæ res spondebant fore, vt ea quæ dicturi es-
semus non prodiret in vulgus, nō quod digna sint
quæ celentur, sed ne margaritę proiciantur por-
cis. Et hæc quidem hæctenus. Quod si tibi de his
satis dictum videtur, sit hic sermonis finis: sin mi-
nus, nulla inuidia est, studiosē assidentem inqui-
sitioni, per interrogationem à contentione alien-
nam aliquid addere cognitioni. Dabit autem do-
minus per nos & per alios, eorū quæ defunt sup-
B pletionem, iuxta scientiam quæ dignis submini-
stratur à spiritu.

SANCTI PATRIS NOSTRI

BASILII CÆSAREÆ CAPPADOCIÆ

ARCHIEPISCOPI ASCETICÆ ET ETHICÆ, ALIA

item aliquot lemmata haudquaquā inferioris notæ & eodē

spectantia. Primū quidem latio donata per Adamū

Fumanū, eadē recens ex accuratissima recogni-

tione ac solerti collatione ad fidē tersissimi

exēplaris Græci, synceræ lectioni resti-

tuta per Godefridū Tilmannum

Carthusiæ Parisiensis ex

professo monachum.

Præfatio Sancti Patris in sua Ascetica.

E T si præclaræ sunt illæ legū san-
ctiones, quas reges moderatę suę
reipublicæ, subiectis sibi populis
præscribūt euulgantq; præ his tamē
nescio quid nimirū subiectis,
quid augusti à regia maiestate ob-

tinēt ac digni, quæ illi ipsi edicta suis seruāda mi-
litibus denūciāt. Ad eūdū tu ac si militaria nūc præ-
cepta proponerētur. Tu quisquis cādidatus cele-
stis glorię amplissimū expetis honorē, animū huc
aduerte: tu inquā cui in aīo est, Christo vt comes
asideas indiuidu, audi illā regis tui eximā vocē:

X 5

Si quis

Si quis mihi ministraverit me sequatur: Et ubi ego sum, ibi sit & minister meus. Vbi ergo Christus est rex? In celo sine dubio. Huc tuus tibi, o Christi miles, dirigendus est cursus. Obliviscere quidquid hic in terris refectionis haberi potest. Miles non domos aedificat, non comparandis agrorum possessionibus vacat, non varijs se quaestuosarum mercaturarum generibus immiscet. Nemo militans implicat se negocijs secularibus, ut ei placeat, qui se probavit. Alimenta miles habet a rege: nihil est, quod in his sibi ipse exquirendis se occupet. Vbi que ipsi omnium, qui in ditione regis sunt, ex regis edicto domus patent: Nihil est, quamobrem in extruendis aedificijs labores ipse villos suscipiat. In plateis tabernaculum sibi ponit: Cibum sola necessitate metitur: potio, aqua: somni quantum natura requirit: Itenera frequentia, itaque vigiliae: acris ad frigora caloresque tolerandos patientia: periculosorum cum adversarijs certaminum crebra susceptio, & in ijs saepenumero (si ita fors ferat) mors: gloriosa tamen, & quae regijs & honoribus & muneribus decoratur: Vita in bello laboriosa, eadem tamen illustris in pace: Et ubi ea quis luculentem praeclearis rebus gerendis traduxerit, virtutis illi praemia, honoresque praesto sunt: provinciae alicui praefici, inter regis amicos numerari, regi comminus assidere, ad regis mensam adhiberi, regiae dextrae fieri compotem, perque illius manum cohonestari, regis latus claudere, eorum qui in regis imperio sunt, populorum patrocinia suscipere, pro hospitibus suis, atque amicis, quibuscunque voluerit, apud regem deprecari. Age igitur Christi miles, qui iam tenuia quaedam ex rebus humanis exempla inspexeris, subeat animum tuum sempiternorum bonorum cogitatio: propositum tibi vitae genus sit, domo, civitateque, ac possessione rerum omnium carere: solutus esto, atque ab omnibus vitae huius curis liber: Non te vlla impediatur, illigetur de coniuge cupiditas, non de filijs sollicitudo: quando alienum hoc est penitus a caelestis militiae disciplina. Siquidem arma militiae nostrae carnalia non sunt, sed potentia deo. Corporis te natura non vincit, neque vim affert invito: Non te de soluto constrictum facit: Non enim tu id quaeris ut sobole in terris relinquant, sed ut in caelum sursum educas: non ut attingentibus te corpus connubijs adglutiens, sed ut quae spiritui convenientia sunt, persequere: ut animabus videlicet praesens, & spiritualiter liberos gignas. Imitare sponsum caelestem: insurgentes adversum te crebro inuisibiles hostes in fugam dato: bellum cum potestatibus illis ac principatibus gerito: studet quoque ut eos ex animo primum expellas tuo, neque omnino illis quidquam sit apud te loci: tum ex illorum etiam, qui ad te contugiant, teque ducere sibi, ac propugnatores asciscant, quos tu scilicet doctrina tua incolumes serves. Dele consilia adversum Christi fidem, defectionem molientia. Adversum impiam, ac nequam cogitationem, pietatis verbo depugna secundum praecipuum Apostoli: ita enim ille: Consilia destruentes, & omnem altitudinem extolentem se adversus scientiam dei. In primis autem potissimum tibi in manu dei spes posita sit: ea enim eiusmodi est, ut simul ac modo apparuerit, exterretos confestim hostes vertat in fugam. Vbi vero ille etiam probum ac bonum reddi te per pericula, suasque

ἐπιλάθῃ-
της κατὰ
γῆν ἀνα-
παύσεως.
2. Tim. 2. d
Perstat in
metaphora

γίρας ἀρ-
σίας καὶ
σιφάνος.

παραιν-
σις.

ἀδύνατον
ἐν τῇ θεῷ
στρατία.
2. Cor. 10. e

καθαίρει-
πανασά-
σις.

2. Cor. 2. a

copias cum adversariorum copijs committere de- creuerit: hic tu ita te compara, ut nulli, quantum- vis magno, labori succubas: neque terrore peri- culi villo animum tuum de statu sinas dimoueri: a- lacer in alias atque alias terrarum ac maris oras de- migra. Cum enim vos persequuntur, inquit, fugite de civitate in civitatem. Et si in iudicium vocere aliquando, atque ante magistratus ducere, & con- surgentis in te populi tibi totius substinendus sit furor, & spectandus tibi carnificis vultus horro- ris plenus, duraque audienda vox, & cruciatuum, qui tibi intententur, diritas intuenda, experiundaque tormenta, & ad mortem usque perpetuo depug- nandum, ad haec omnia tu expromptum semper ani- mum tuum praebeto. Siquidem ante oculos assiduè versari tibi Christus debet, qui tui causa in his omnibus prior te versatus est ipse qui cum probe, noueris oportere te Christi gratia in istis ver- sari ac proinde vincere. Regem enim victorem se- queris, qui victoriae te suae vult esse participem. Ne- que enim, licet mortem obieris, victus idcirco es: potiusque tum vel maximè egregiam victoriae re- portasti: nempe qui ad extremum usque spiritum veritatem in te rectam, nec euariantem penes te conseruaris, susceptamque pro ea animi libertate immotam retinueris. Etenim ab interitu ad aeter- nam vitam commigrabis: atque ab hominum igno- minia, ad gloriam tibi paratam a deo: atque ab an- gustijs, poenisque vitae huius, ad ea loca, ubi aeter- na quiete vna cum angelis perpetuo perfrue. Terra te cuius noluit accipere: at excipiet caelum. Mundus te agitauit: at sublimè angeli tollent, & sistent coram Christo, a quo amicus appellabere: ex cuius ore laudem illam audies iucundissimam, Euge serue bone & fidelis, miles generose, domi- ni: imitator, & regis comes, ego meis te donis remunerabor: Verba ego tua libens auscultabo, nihilo minus atque mea tu haec auscultasti: petes fratribus incolumitatem laborantibus, ipsi- que fidei socijs, ac sacrosanctae charitatis inijs imbutis, bonorum a rege communicationem impe- trabis: sempiternas praeterea illas choreas agita- bis, & in medio angelorum caetu coronat incedes, naturisque omnibus infra regem creatis imperabis, beatusque vna cum beatorum choro in omne auum perpetuo viues. Quod si defunctum iam certami- bus, nihilo minus in terris te tamen remanere ille voluerit, quod plura etiam, eaque a prioribus diuersa suscipias susceptaque luculenter conficias, atque ista ratione plerosque cum a visibilibus, tum etiam ab inuisibilibus hostibus tutos conserues, nolito du- bitare: quando quidem magna sic etiam tibi in ter- ris parata gloria est: erisque apud amicos in precio, qui te sibi adiutorem ac deprecatores egregium inuenerint: hi tibi, veluti strenuo militi, alimenta suppeditabunt: hi, ut fortissimum victorem, omni honorum genere cumulabunt: hi te ad se inuita- bunt, laetabundique veluti dei angelum excipiet, & quod Paulus ait, ut Christum Iesum. Haec, & quae sunt generis huius, diuinam militiae exempla sunt. Neque verò virorum modò causa, haec susce- pta a nobis oratio est, sed mulierum etiam. Si- quidem ipsae quoque nihilominus stipendia fa- ciunt cum Christo, per animi fortitudinem isti accenturatae & allecetae militiae: neque ob corpo- ris imbecillitatem velut non idoneae reijciuntur. Com-

Matt. 10. c

κολάσει

Matt. 13. d

συνήμαρ-
καταπα-
ύσειν
αὐτῶν

Rom. 13. d

Compluresque inuentae sunt foeminae, quae nihilo minus ac mares fortiter se in huiusmodi bello gessere. Ex his etiam quaedam sunt, quae gloriam longe maiorem, quam illi ex hoc genere repor- tarunt. De earum numero sunt, ex quibus virginalis conflatur chorus. In his sunt, quae ob praeclearè ge- sta confessionis ac martyrij certamina, victorijs illustres excellunt. Quin dominum ipsum etiam dum inter nos versaretur, sequebantur non viri solum, sed mulieres quoque: & nihilo minus ab hoc illi, quam ab illo sexu ministrabatur. Cum itaque eximia adeo ipsa posita praemia sint, qui Chri- sti fuerint militiam secuti, aegrum libenti animo in eam & patres filios, & matres filias suas patian- tur venire, solemque ipsi suam vltro ad eam ala- criter adducunt, eos laetos faciat sempiterno- rum bonorum spes, quorum illi vna cum liberis suis sint futuri participes, eos bonos sibi apud deum habere patronos ac deprecatores studento. Ca- ueamus quae so ne nimis angustum animum in hac importuna filiorum charitate praer nobis feramus: neve nos exterreat labores, ad quos videantur ituri: gaudeamus potius, quod magnam adeo glo- riam sint inuenturi: offeramus deo, quod ab ipso accepimus, ut in laudis ac gloriae filiorum no- strorum ipsi quoque societatem veniamus, nobis ipsis vna cum illis offerendis, vnaque simul exhi- bendis. Enimvero in eos, qui hanc animi alacri- tatem ostenderint, atque hoc modo fortiter per- seuerantes contenderint, commode illud ex psal- mis dicere aliquis possit, Benedicti vos a domi- no, qui fecit caelum & terram. Et quemadmodum Moyses, orabunt pro eis, dicentes: Benedic domi- ne operibus illorum: Frange supercilium eorum, qui resisterunt ipsis. Fortes estote tanquam gene- rosi generosoque ad sempiternas coronas cursu contendite. In Christo Iesu domino nostro, cui gloria in sempiterna secula, Amen.

Psalm. 13. d

EIVSDEM SANCTI PATRIS NOSTRI BAFILII Sermo commonitorius ad complexum Monasticum propositi.

DE ABDICATIONE SIVE renuntiatione seculi istius & spirituali perfectione.

Matt. 11. d

ENITE ad me omnes, qui labo- ratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Dei ista sunt verba, quae siue vitae huius, in qua nunc sumus, siue consequentis refectionis signifi- cant, illud certe planum est, ea hortari nos ut qua quidem deposita super uacanearum diuitiarum sarcina, eaque in egentes distri- buta, qua vero, ut innumerabili penè, quae ex stu- dio opes cogredi, cumulatim accrevit, peccato- rum multitudinem, per largitionem, & confessionem reie- cta, cruce gestaturi, ad monachorum vitam acceda- mus. Quocirca qui sibi proposuit Christo obedi- re, & ad vitae genus rerum omnium possessione nudum,

neque vllis distractum seculi huius curis festinat, verè admirabilis ille est, beatusque dicendus. Ve- rumenim illi ego auctor sum, ne id inconsiderate faciat, neve vitam sibi tolerabilitatem quandam animo fingat, & salutem sine vlla dimicatione polliceatur. Quin is velim potius ut se ante ad incom- modorum cum corporis, tum etiam spiritus per- persionem commendabili exercitatione diligen- tissimè pareat: ne si se non ante meditato, in qua non putarat, certaminum discrimina coniecerit: ad deinde urgentibus constantiae suae tentationi- bus, per imbecillitatem obistere non potuerit, eo- dem temere, unde fuerat digressus, reuertatur: eaque re ludibrio, ac ridiculo omnibus sit: & praeter id, quod cum animae suae pernicie, ad pristinum se denuo vitae genus retulerit, multitudini etiam scandalo sit: nempe qui causa sit, quamobrem plerique instituta secundum Christum vitam eiusmodi existimant esse, quae ferri nullo modo possit: Quae res quam sit periculosa, nostis omnes, qui legistis Euangelia, in quibus haec dominus dicit: Expedi ei ut suspē- datur mola asinaria circa collum eius, & projiciatur in mare, quam ut scandalizet unum de pusillis his. Neque enim ob eam modò causam plectendus erit, quod ordinem ipse deseruerit: sed quod exemplo suo etiā causa fuerit, cur plerique exitium incur- runt: licet suo quodam opinionis errore persuasisse sibi videatur, nihil fecisse se, ut in pristino se vitae genere contineat, benefactis deum sibi posse propitiū facere. Quod nullo modo verum est. Qui enim in eo vitae genere, quod nullis extrinsecus distra- hentibus curis diceatur, ac propterea peccatis minime obnoxium est, resistere adversario non va- luit: qui credibile est cum in eiusmodi vita, in qua E- quamplurimi ad noxam aditus pateant, cuiusque li- bera penes ipsius arbitrium potestas sit, aliquid esse facturum, quod aliquo modo sit cum virtute con- iunctum? Verum ut det aliquis, quod ad ipsum non minatim pertineat, peccatum ipsum nullum admit- tere: nota quidem illa idem certe nunquam effugerit, quod non a Christo desierit, exemplo discipulorum illorum, quos aperte in Euangelio diui- nus Euangelista notat, cum dicit: Multi autem discipulorum abierunt retro, & iam cum Iesu non ambulabant, dicentes, Durus est hic sermo, quis potest eum audire? Ea enim de causa benignissimus deus, ut salutem nostram provideret, hominum res dupli- citem vitæ genere distinguit, coniugio videlicet, vir- ginitateque: ut qui virginitatis ferendo certami- ni pares esse non possent, hi sibi uxorem adiungerent: ea tamen conditione, ut scirent, ea ducta, ni- hilo minus temperantiae sibi ac castitatis, consimi- lisque modi in coniugio ac liberorum educatio- ne, eius quem sancti viri, dum hic viueret, tenuerunt, reddendam sibi esse rationem: qualis in veteri testamento Abraham fuit, qui cum vnicum, quem habebat, filium fortissimo atque exquisi- mo animo immolaret, ea in re magnificam sibi gloriam quaerebat, quod dei iussis nihil haberet antiquius: qui etiam tabernaculi sui fores assidue vitæ apertas tenebat, ut qui assidue semper pa- ratus esset ad suscipiendos hospitem, quocumque ad ipsum accederent. Neque enim domini verba illa audire ipse potuerat: Vnde quae habes, & da pauperibus, quanquam etiam maiora his summae virtutis documeta dedere lob, alijque quam plu- rimi,

ἰσχυροφί-
τω ἀνικτό-
τητα βίβ.

Matt. 18. a
πρίκα-
ται, αἰτία,
κρημασθή

καὶ ὁρθώ-
σαι τὴν
ἐναρτίων.
Αὐτὸν ἰδὲ
ἐν τῇ ἀσ-
κῆσι.
Ioan. 6. g. f

Humana
vita biper-
tita metio-
dum.

Matt. 19. e

rimi, veluti Daniel & Samuel: in nouo vero Testamento, qualis Petrus fuit, vnaque cum eo reliqui etiam Apostoli. Siquidem futurum est omnino, vt fructus debitæ deo ac proximo charitatis ab vnoquoque repetantur: Similiterq; vt si quis cum hæc, tum reliqua quæuis præcepta violauerit, pœnas luat, sicut in Euangelio dominus docet, cui dicit: Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non est me dignus, & alio in loco: Qui non odit matrem suam, & vxorem, & filios, & fratres, & sorores, insuper & animam suam, non potest meus esse discipulus. An non tibi videntur quæso matrimonio etiam coniunctis lata fuisse Euangelia? Animaduertis itaque aperte iam tibi explanatum, fore vt à nobis cunctis, quicumque in hac vita sumus, ratio repositur, vtrum euangelio paruimus necne, non à monachis modò, ab his etiam, qui vxores habuerimus. Etenim qui cõiugio sese implicauerit, huic satis fuerit, si incõtinentiæ ipsi culpa remittatur, & feminae libido, & vnà cù ea congressio condonetur. Reliqua verò mandata cum æquè descripta omnibus sint, nõ est extra periculum, quicumque aduersus ea fecerit. Siquidem Christus ipse, cum patris sui præcepta promulgaret, apud eos loquebatur, qui in mundo cõmunem vitam morem sequebantur. Quòd si contigit aliquando, vt seorsim interrogatus ipse discipulis aliquid responderit, aperte ipsis testificatus est: Quod vobis dico, omnibus dico. Non est igitur quamobrem tu, qui ad vxorem applicare animum maluisti, perinde quasi ea re tibi mundum amplecti licitum sit, desidia te des: quando eo maiore tibi labore contendendum est, attetioresque animi vtendum vigilantiã, vt salutem inuenias: veluti qui sedem tibi in medijs laqueis, mediaque rebellium potestatem ditone delegeris, vbi peccatorum alsidua ante oculos posita iritameta habeas, ad quæ concupiscenda omnes sensuum libidines tuorum alsidue loco veluti emotæ impellantur. Quocirca intelligere debes, neuti quã effugere te posse, quin cum diabolo tibi sit deluctandum, ex eoque nullo modo victoriã te sine multis laboribus, pro Euangelicorum præceptorũ conseruatione susceptis, reportaturũ. Qui enim quæso pugnam cum aduersario poteris subterfugere, qui omnino sis iam cum eo intra caueam pugnae destinatam conclusus? quæ sine dubio vnuerſa ea est tellus, quæ sub amplissimo cæli huiusce ambitu continetur: quam quidem ex historia Iob accepimus, alsidua illum obambulatione perlustrare, circumireque quasi rabiosum canem, quarentem quem deuoret. Quòd si cum aduersario inire pugnam non vis, in alium ex hoc ipso mundum commigres, oportet, in quo ipse nõ sit: tum licet tibi tuo more cum illo non decertare, & citra periculum ferias indicare Euangelicis dogmatis. Quòd si hoc impetrari non potest, artem eam discas conuenit, per quam scienter cum eo scias deluctari. Hanc autem haud dubie traditura tibi diuina scriptura est, ne ex imperitia ab eo superatus sempiterno igni in perpetuum cruciandus dedas. Atque hæc quidem, licet strictim, eorũ tamen causa memorata à nobis sint, qui propterea quòd matrimonij se vinculis obstrinxere, licere sibi arbitrantur Christi præceptorum obseruationem impunè negligere. Tu verò qui cælestis viuendi

ritus cupiditate flagras, atq; angelicæ es vite studiosus negociator, quique sanctorum Christi discipulorum commilito cupis numerari, neruos tuos omnes ad rerum aduersarum tolerantiam intendito, & forti animo ad verã pietatis cultorum te cœtum conferto, ipsoque tuæ mundi desertionis initio te virum præbeto, conatuque omni elaborato, ne cognatorum horum, qui sunt secundũ carnem, amor ad terram te, in altum te cupientem extollere, deprimat: sed in eo animum tuum confirmato, vt cum immortalibus & cælestibus rebus, mortales terrenasque commutes. Vbi verò rerum te tuarum sarcina leuare volueris, tum verò constans ac rigidus esto, illudque tibi persuadeto, quæcunque abs te in egenorum sinus cõdita fuerint, ea te in cælum præmissa multis partibus ampliora apud deum inuenturũ. Cum verò ab amicis, & ijs quibus cum vixeras familiariter diuellare, caue ne merore nimio conficiaris, qui Christo tũ coniungaris, qui propter te cruci ipse suffixus est: Qua re ad amorem declarandũ quod quæso euidentius excogitari à nobis argumẽtum potest? Simul ac autem, deo iuuante, in primo luctationis istius congressu aduersarium superaeris, nolito te veluti vilissimum instrumentum aliquod negligenter proijcere. Siquidem in eo iam, quòd terrenis rebus nuncium remiseras, honoratum te apud Christum fecisti: summaque potius vigilantia, acerrimaque in omnes partes animi circumspectio operam dato, vt aliquem tibi virum inuenias, quem in omnibus deinceps delecta tibi vitæ studijs certissimum ducem sequare, eiusmodique, qui rectum iter ad deum volentibus pergere, sciat cõmõstrare: qui ornatus virtutibus sit, cuius vnuerſa totius ipsius vitæ actiones testimonio sint, charitatem in eo erga deum inesse, qui diuinarum literarum scientiam habeat, virum integrum nec vlli distractioni indulgentem, ab avaritia abhorrentem, minime libenter gerendis se negocijs admiscentem, quietum, amantem deum, egentũ studiosum, minime iracundum, iniuriarum immemorẽ natura propensum ad eos docẽdos, qui ad ipsum accedant, quæ gloria inanis non inflat, superbia non extollat, adulatione non frangat, seuerum atque constantem, cui denique nihil sit præstantius honore dei. Ac si talem quempiam nactus fueris, tum verò voluntatem tuam omnem expuito, ac foras proijcito: atque vbi hoc feceris, dede te illi, vt sincerissimum veluti vas quoddam existas, qui quæ in te infundantur virtutes, ad laudem dei gloriamque ab omni vitio castas conserues. Etenim si eorum, quibus antea detinebare, animi vitorum residuum in te aliquid esse patiẽre, eoque quæ in te insusa fuerint, coacuerint, haud dubie velut vas contemptissimum foras proijcere. Hoc est, quod alterum nobis est cum oppugnatore salutis nostræ certamen. Vt enim præceptorum bonorum bona sunt etiam præcepta, item quoque malorũ etiam mala. Vbi enim videt aduersarius noster hinc improbus persuadere se nobis non potuisse, vt in mundi confusione perditioneq; maneremus, in eo iam omni conatu contendit, vt nobis persuadeat, ne nos vitæ demus perfectiori: neve ei nos viro committamus, qui nostra omnia peccata nobis ante oculos statuatur, corrigatq; sed

πραγμα-
τευτης.

πολυσι-
τη ανδρι.

Quid est
cunctis
qui nunciu
parat remi-
tere suo om-
ni peculo.

εθλοικαπο
ταξιας.
Mat. 15. b
Mat. 10. c

εμοιωσις.
2. Tim. 2. d

φιλικατε-
ρη.

γνωση του
τοταβιλι.

αυρα
προσδω-
πληται.

Eccles. 12. e

1. Cor. 2. d

Collatio
per disti-
mitem.

προς την
ανταγωνι-
σιν.
γνωση του
collatio
distimium

διαβολικη
και μεθε-
δισιαρ αλ-
λα παρσα
γωγιαρ.

sed vt alicui nos credamus & gloriæ nimio plus auido, & propria vitia alsimulata quadã lenitatis erga familiares suos specie commandanti, vt hoc modo innumerabilibus nos denuò prauis animi libidinibus contra primum animi nostri, propositum veluti vinculis irretiat. Quòd si te viro credideris virtutibus multis instructo, sine dubio omnium, quæ in ipso bona fuerint, heres remanebis, æqueq; & apud deum, & apud homines beatissimus iudicabere. Si verò, quòd cum corpore tuo agere mitius volueris, magistrum tibi aliquẽ quæsieris, tecum se ad vitia tua dimittentem, vel vt verius dicam, tecum vnã in eandem perniciem corruentem, frustra mundanis rebus nuntium remittendi laborem suscepisti, qui vitæ te prauis libidinibus obnoxia mancipaueris, & cœcum tibi ducem ascueris, cuius ductum secuto in foueam tibi sit procidendum. Cæcus enim si cæco ducatu præstet, ambo in foueam cadunt. Sufficit enim discipulo vt sit: sicut magister eius. Hæc autem dei verba sunt, eaque re falsa esse neuti quã possunt. Athletarum in viuendo tibi est imitanda consuetudo: aliter enim ad coronam peruenire non poteris. Vt enim est apud Apostolum: Si quis certauerit, non coronabitur, nisi legitime certauerit. Si igitur dei munere talem quempiam virum inuenieris (prorsus autem si peruestigare volueris, inuenies) magistrum bonorum operũ, hoc apud te constanter tenet, vt nihil omnino quidquam præter illius sententiã facias. Quidquid enim eo insciente facis, id furtum ac sacrilegium est, tibi que exitium, non autem vtilitatem vllam apportat. Esto, tu id bonum iudices. Nam si bonum est, quid ita clam sit, ac non in aperto? Mentem tuam tute diligenter exquire, quæ falsa quadam specie boni compilare te studet, atque ex eo nimirum, quòd cum vtilitate aliquando non eius præceptis obtemperes, iter tibi ad res pessimas gerendas munit. Caue ne excitationes eorum, qui demorsu sunt à serpente, velis imitari, cum ipse excantandi artem non teneas: ne si ad te foras serpentes attraxeris, illique sese tibi circumplicauerint, tuque te ab ipsis explicare non possis, immaniter ab illis absumare. Caue ne generis nobilitate subnitare, neve ob eam causam honores confectere (qui enim carnalis est, non capit ea quæ sunt spiritus) neque eorum quippiam, quæ vera iãpridem consuetudine inueterauerint, adulterare ac peruertere conatus sis, atque hoc modo inani animi elatione tua, simul & certaminis socios tuos supplantare, & grandem super te peccatorum molem aggerere, non in strato molliculo, non in calceamentis, vestimentisque, non in habitu quouis, non in alijs, quàm quos cõmunis fratrum vsus fert, efcis exquirendis, non in mensa, post illud tempus scilicet, eum iam nihil tibi amplius cum mundo esse aperte professus fueris, non in statu, non in sessione, non in manuum opere minus laborioso, magisve eleganti. Siquidem istorum omnium, non modo dum habes, sed in eo etiam, dum abs te exquiruntur (crede mihi) vtilem nunquam exitum experire. Etenim nisi celeriter animaduertaris, diabolicas esse istas insidias, casq; ex animo penitus extirpaueris tuo, sine dubio cæ te à vera quæ est ex Christo, viuẽdi disciplina deturbabũt. Verũ cum illud in animo tibi fixum stabilieris, omniũ

te quotquot sunt, mortalium esse contẽptissimũ, peccatisq; onustissimum, peregrinumque ac vagum, & quem sola tãtum misericordia adducti ij, qui priores te se à seculi huius curis auocarunt, sibi in societate ascuerint, studiose operã dato, vt omnium nouissimus sis, ac seruus omnium, quãdo ista vna ratione verã tibi, ac solidam gloriã paries: non autem illam vanam, cassamque. Aures alsidue ad audienda ea, quæ imperentur, attentas habeto: itemque manus ad ea, quæ iussa sint exequenda, expromptas. Sit tibi taciturnitas in ore, circumspectio in corde. Fuit qui habeatur sermones, tu magnopere ne attendito. Sed si quæ ex diuinis literis ad salutem animæ pertinentia memorare audieris, tum verò ad ea audienda doceto te intellectu esse & scientia præditum. Acerba gustatu tibi ea sunt, quæcunq; de mundanis rebus memorentur: contraq; fauis mellis alsimilia, quæ à pietatis colẽtibz viris narrẽtur. Enitere porrò vt eos imitere, qui vt animi sui sedatas affectiones componerent, priores te in eo vite genere elaborauerunt: neque expectes, dum singula doceare. Studeto vt maiorum virtutum compos efficiare, neq; minores tamẽ negligito. Nullum omnino sit erratum, quod parui pendas, esto quãuis illud tenuissima bestiola minutius sit, potiusq; eo magis sedulo cõtende, vt per penitentia illud emendes. Et si multi multis in rebus errata cõmiserint parua æquè ac magna, in ijsq; obstinati pertinaciter perseuerent, nolito tu alienorũ te erratorum iudicem constituere. Habent enim ipsi iudicem iustum, qui reddet vniciq; secundum opera sua. Tu tuum supprime erratum, & quãtum potes studeo, vt onus tuum leuius efficias. Qui enim grauat onus suum, ipse & portabit illud: Respiscẽtibz enĩ parata salus, cõtã verò in furore suo obstinatis prestò semper exitium. Ab hominibus tibi maiore aliqua propinquitate cõiunctis abditor, quãtum potes: atq; in dei cõspectum te, q̃ fieri potest, frequẽtissimè dato. Quantum in te est, omnẽ in publicum proditiõnẽ semper deuitato, ac mētis hoc modo distractionẽ fugito. Egressus es è cella tua? ibi continentia reliquisti, in mundũ introspeixisti. In mulierem aliquam meretricem incidisti, quæ & auribus tuis blando sermone delinitis, & oculorũ acie aspectus sui venustate perstricta, exquisitisque obiectis efcis, gustatu perdo lum circumeuento, te, veluti hamo quodã transfixum haud ita multo post ad se pertraheret: tum mēbris tuis implicata, vbi te ad peccus sibi arcte cõpressum admouerit, seuerũ illud tuum ac rigidũ de retinenda continentia desiderium emollit ac flectit, atque ita sensim te de recta viuendi via deductum, blãditijs suis corrumpit ac perdit. Quòd si dei virtute factum sit, vt ex eius retibus elabi potueris, tu quidẽ ad cellulã tuam te recepisti, at non ille idem qui prius, antequam scilicet te inde mouisses, sed segnis quidã & languens, & ad omnẽ rectum munus lentus, dissolutusque, quiq; nõ nisi magno temporis intervallo ad pristinum te habitum illum possis referre. Varijs liquidẽ exortum tibi vtriusque vitæ desiderium cogitationibus animum tuum fatigat. Vix & ægrè poteris obtinere: vt ex ea fluctuatione ille victor emerget. Quòd si (vt assolet) necessitas incidat aliqua, quamobrem extra cellam tibi exeundum sit, cum te prius

Marc. 10. g

συνητος
χρησπι-
σμων.

κνωδελπ
μικρο-
ροφ.

Rom. 2. a
το σαρ
κράτα.

μετανοια,
σωτηρια, α
νοια δε με
τανοιας,
θανατος.

ωσπερ εγ
κισρηθη.

περταθ
και νενο-
σκησεν.

Mat. 10. d
Luc. 14. f

Mar. 13. d

μη εναπι-
σμη.

μεταφορα

εμ παρα-
δρομη.

te prius circum ab omni parte dei timore veluti firmissima quadam lorica muniueris. Christi quoque charitate in manu inserta, veluti validissimum scutum apprehenderis, firmiterque stabiliueris, omnesque in te libidinum omnium factos impetus acerrima continentia vi proffigaris, negotio illo, cuius causa existi, expedito, domum te quam primum referre: neve diutius extra demoreris, sed innocentem columbam illam imitare, atque ad arcem, unde fueras emissus, alis versus velocibus redi: atque ut illa cum oliuae ramulo in rostro reuersa est, ita tu quoque inter redeundum cum ore tuo Christi misericordias decata, atque hoc modo internis tuis animi cogitationibus persuade, alibi te nusquam cum salute posse consistere. Iuuenis siue aetate, siue animo fueris, aequalium tuorum consuetudine defugito, ab illisque te non secus atque ab ardentissima flamma procul abducito: quando illorum opera versus aduersarius, plerisque olim incendio dedit, & sempiterno igni cremandos addixit: ac spiritalis videlicet primò charitatis vana quadam specie illectos, in teterrimam postea Pentapolitanum voragine precipites deturbauit: & qui ex medio pelago, saeuientibus vndique procellis, tempestateque incolomes euaserant, eos iam intra portum seculos vna cum ipsa nauis vectoribusque submersit. Quodocunque assidendum est, aliquo semper ab eo interuallo assideto: quodocunque capiendi somni causa cubandum, caue ne vestimenta inter te mutuo sibi vestra propinquet, potiusque medius inter vos aliquis semper adhibeatur senex. Quoties verò aut tecum loquitur, aut ex aduerso in conspectu pfallit, deiecto in humum vultu illi tu respondeo, ne forte interim, dum tu illius os defixis oculis cõtueris, suscepto ab hoste & malorum factore libidinis semine, corruptionis postea ac perditionis manipulos metas. Domi aut aliquo in loco, ubi quæ a vobis fiant, videre qui possit, arbiter sit nemo, caue ne vna cum eo simul deprehendaris vnquam, ea re videlicet, quod vna cum eo diuina eloquia meditari te dicas, aliamve quamvis ob causam, etiam summe necessariam: nihil est enim quod animæ salute magis sit necessarium propter quam Christus mortuus est. Subdola isti cogitatione tuæ nolito assentiri, cum tibi hoc proponit, fore ut quidquid ita in occulto factum sit, scandalo vacet: sed hoc ipsum tibi esse scandalum persuade. Atque isthæc multorum exemplo, qui simili in genere fœdè sunt lapsi, vulgata iam esse apud omnes existimato. Crede mihi, quoniam fraternè tibi, atque ex intimo animi recessu loquor. Difficilibus ac morosis senibus aures libetè præbeto, qui prouerbiorum sententias adolescentes ad recta studia cohortantur, neque oris tamen deformitate quidquam ipsis afferunt detrimeti. Omni custodia serua cor tuum. Siquidem ei perinde, ut si aurum esset, dies noctesque a furibus insidia comparantur, & repentino tum, cum minimè expectas, minimeque intelligis, asportatur. Caue ne te aduersarius simili atque primum parètem peccato circumueniat, circumuentumque quæprimum de paradiso delictiarum expellat. Nam qui illum callida escæ obiectione ita malitiosè vita spolauit, & item Iesum eodem se modo supplantaturum sperauerat, nihil est quod is vereatur, quin & tantò ausit confidentius tibi quoque primam malorum originem propi-

nare. Etenim presentissimum hoc esse ille venenum intelligit. Siquidem gulæ vitium non in escarum copia nature sue vim positam exererit nouit, sed in voluptate atque gustatu, licet modicis admodum vtare. Quod si ita est, ut vel breuissima modo gustatu percepta delectatio obnoxium te istiusmodi morbo valeat efficere, haud dubie id te nullo negotio ad interitum dabit. Ut enim fons aquæ si in plures sit riuiolos dissectus, vicina riuiulis illis loca omnia herbarum viriditate conuestit, & quasi pubescere facit: sic vitium gulæ, si per cordis tui venas se effuderit & distraxerit, indeque permeans sensus tuos omnes irrigarit, ubi libidinum multarum in te syluam conseruerit, animum tuum ferarum habitaculum efficiet. Etenim multos ego animaduerti sæpe, qui cum alterius cuiusvis generis vitij laborarent, ad sanitatè tamen redierint postea: qui autem hoc morbo tenerentur, ut aut in occulto estare eos delectaret, aut ventris ingluuie duci se finerent, neminem ex omnibus vidi vnquam, qui coualerit. Nam aut à continentia cultorum vitæ se societate penitus abruperunt, seseque capitalibus vitæ huius illecebris dederunt: aut dum inter eos occultare se studuerunt, voluptatibus addicti, duce Diabolo stipendia meruere. Nam qui iustissimum sunt, iij mendaces sunt, ad iurandum parati, periuoriosi, litigiosi, pertinaces, clamosi, & qui saturi edisse se pertinacissimè pernegent, illiberales, qui victu delicato apprimè gaudeant quaruli, aliorum curiosi exploratores, tenebriones, totius honestæ vitæ de industria inimici, qui ut gulæ libidinem obtegant, innumerabilibus se alijs vitij inuoluunt, qui cum habitu quidè inter saluos esse videantur, rebus ipsis inter perditos numerandi sunt. Hæc fuit quæ Adæ interitum, & post ipsum etiã vniuersæ illius posteritati exitium apportauit. Gulæ libido ea est, per quam ludibrio habetur Noë: & Cain maledictioni subiicitur: per hanc primogenita amittit Esau, & cum Chanaanis affinitate coniungitur: Lot se cum filiabus miscet, idem sui ipsius gener factus ac socer: & qui parens antea, modò vir etiã postea efficitur, & auus parès, vtrinq; in præscriptos à natura hominibus fines petulenter proteruus. Hæc Israëlitas induxit, ut simulachrum adoraret: iisdem causa fuit, quam obrem in illa solitudo vis vastitate eorum cadauera prostrata sint. Hæc Prophetam, qui à Deo ad obiurgandum scelestum regem fuerat missus, feræ bestia deuorandum obiecit: & de quo vniuerso regio suo apparatu Hieroboam rex pœnas sumere non potuerat, is gutturis fraude implicatus, miserabili admodum morte consumitur. Quid contra Daniel vir desideriorum, nonne quod gulæ libidinem compresserit, regno potitur Chaldæorum? Nonne simulachra demolitur? & draconè interim, & leonum pædagogus efficitur, idoneusque habetur, qui Deum humana se forma indurum prænunciet, & abstrusa mysteria palam interpretetur? Quid? nonne facti gulæ libidine superiores tres innocentes illi adolescentuli regiam iram pro nihilo duxerunt? & horrificam illam fornacem Nabuchodonosori regis iussu succensam intrepidi contempserunt? & statuat illam auream, quam pro Deo coli ille iubeat, futilem ac nullius prorsus pretij esse docuere: & quæ non nisi longo temporis spatio fabricari potuerat, eam repentino asportatam, opimum domino suo spoliū

spoliū attulere: ijdemque effecere, ut rex ipse infensissimus vnà cum vniuerso ipsius, quem aduersus Deum copiarum instruxerat apparatu, vniuersaque rerum natura, mirificis eum laudibus efferrerent? At ne multa, si gulam in officio cõtinueris, paradisum habitabis: si minus, hoc tibi persuade, pabulum te mortis futurum. Fidelis esto virtutum thesaurus, clauis vtè spiritalis tui patris lingua, hæc sit, quæ tibi os ad sumendum panem aperiat, hæc item quæ claudat. Serpentem nolito tibi consiliarium adhibere. Consilio enim suo, ille adulterina veluti quadam clauis circumuenire te habet in animo, tibi que vel in ipso etiam linguæ gustatu insidias artificiosè molitur. Caue ne clandestinæ estationis peccatum incurras. Etenim si in re parua supplantare te ille potuerit, sine dubio tota te lucta prostrat, vinculis postea arctissimè cõstrictum tenebit. Aures tuas caue ne quibusvis passim garritionibus aperias, neque temere nugatibus omnibus respondeas in his sermonibus, qui à proposito tibi religiosæ vitæ instituto dissideant. Vtilibus autem auscultandis præceptis illas accõmoda, & horum assidua commentatione custodi cor tuum. Eadem ab audiendis mundanis narrationibus abducito, quantum potes, ne quando cœni resperione animam oblinas tuam. Ne labores ut audias, quæ ab alijs dicantur: neque immiseris caput tuum in medium colloquentium: ne & tu subsannaris, & illos detractores efficias. Caue, curiosus sis, neque ita videre omnia volueris, ne ex ea visione postea in animum tuum, libidinum fanies redundet. Aspectionem, auditionem, locutionem, responsonem, omnia ista vtilitate metitor. Coram natu maiore, quam tu, caue ne assidere festines: quod si, ut id facias, iubeare, nolito tu in pari cum illo sella sedere: sed cum huc illucque diligenter oculis circûspexeris, operam sedulo da, ut sellam tibi humiliorem aliquam inuenias, ut ob istam animi tui humilem submissionem, gloria te afficiat Deus. Interrogatus de re aliqua, graui ac submissa voce responde. Alius si interrogetur, os tuum ipse cõprimito, ne à procaci corde impulsam linguam tuam inconsideranter aliquid feriat de ijs, qui in pietatis cultores nimio plus quid agant, diligenter inquirunt: atque hoc modo criminum te vinculis quasi quibusdam cõstrictum efficiat. Inter sedendum, caue ne cruce cruri alteri superponas: siquidem isthæc facere animi parum attentum, atque aliud agentis indicium est. Si cum inferiore te sermonem habes, aut interrogatus ab eo, aliquid respondes, caue ne suspensio animo illi negligenter respondeas, ea re videlicet, quod fratrem contempnas: quando hoc facere, in deum contumelia est. Qui enim despiciat pauperem (ut est in prouerbio) exprobrat factori eius. Cum quid locuturus es, ea ex ore tuo prima semper verba præstiliant, quibus & proximum consoles, & charitatem erga illum tuam magis confirmes. Eadem ratio in medio, eadem in postremo, qui habeat sermonem feruetur: idque adhibita quadam festiua oris hilaritate, ut qui tecum loquatur, per te exhilarari sentiant. In omnibus, quæ à proximo tuo rectè animaduertent fieri, letare, & deo gratias age: quando illius rectè facta tua sunt, sicut vicissim ite, tua illius. Quodocunque ad cenam cõuenitur, primos accubitus, & primas cathedras deuota, infimumque

locum semper sectare, quod magis possis illud audire. Amice, ascende superius. Vbi verò posita iam mensa recubueris, caue ne læua tua petulanter se iactet, neve spreto naturæ ordine imperiū sibi in dexteram vsurpet, cessatoque potius, aut certè dexteræ modo deferuito. Ad orationem quotiescunque vocaris, libetè succinat os tuum in eaq; eousque permaneto, donec canonis satisfeceris, magnamque te iacturam facere arbitrator, si ante inde discesseris. Etenim si cum corporis tui sustentandi causa, cibum capis, ægrè admodum à mensa potes auelli, nisi naturale prius desiderium expleueris, neque ita facile hoc facturus sis, nisi magna te inde aliqua necessitas auocet: qui non tandem ab epulis ijs auelli ægrius debes, quibus spiritus alitur tuus? quique non magis oratione corroborandus tibi tuus animus est? Etenim quanto nobilitate cælum terra præstabilius est, & dignitate cœlestia terrenis præponderant, tanto sine dubio anima corpore præstantior est. Siquidem ea cæli quasi imago est quedam, quippe in qua domicilium dominus habeat. at caro ipsa ex terra constat, quæ à mortalibus hominibus, & rationis expertibus incolitur animantibus. Quam obrem quæ corporis causa necessario suscipi munera debent, ea ita habebeis distributa, ut legitimè tibi postea orationis tempus non interpellent. Caue autè diligenter, ne cogitationi illi animi tui assentire, quæ ab orationis canone nondum peracto auellere te studeat. Habent enim morem hunc demones, ut faciendæ orationis temporibus per speciosam scilicet aliquam laudibilis causæ alicuius simulationem nobis sedulo auctores sint, ut ab ea nos subducamus, ut quæ salutem afferre nobis intelligant, ab ea nos probabiliter abducant. Noli ingemiscens capitis, ventrisve dolorem excusare, & eius qui nullus sit, testes incertos proferre, neve quiescendi causa quidquam de acri vigilantia assiduitate remiseris, potiusque occultas aliquas semper orationes habeto, quas in occulto aspiciens dominus, pro ijs gratiam tibi referat in aperto. Operam sedulo da, ut in ea mercatura, quam in luculento vitæ genere præclarisque muneribus cõmuniter vnà cum ceteris facis, seorsum tu quæstus accessiunculam aliquam habeas, quo repositas postea tibi in die necessitatis diuitias inuenias. Quotiescunque tuæ tibi in fungendis pro cõmuni re fratrum ministerijs vices obtigerint, in eo aduigila, ut ad laborem corporis verborum etiam lenitatem adhibeas: ut ijs, quibus ministras charitatem te habere aduersum ipsos intelligant: quo videlicet gratum sit illis ministerium tuum, utpote quod sit sale cõditum. Ne passus sis, ut quæ propria muneris tui sint, ea alius faciat, ne merces quoque erepta tibi, alij tribuatur, teque contempto, in diuitijs tuis gloria alius afficiatur. Assignato tibi ministerio cum modestia fungitor, sedulitateque, perinde ac si Christo ipsi ministrares. Maledictus enim (inquit) homo, qui facit opera domini negligenter. Qui ex animi elatione fastuosusque nascitur abufum metuio (esto, quæ tibi præmanibus sint ministeria, contempta admodum, abiecta que videantur) perinde tãquam deum præsentem habeas, qui te aspiciat. Magna res est alteri ministrare, eiusmodique, ut per eam nobis ad cœlestem regnum ascensus paretur. Siquidem ea virtutum omnium quadam quasi est lagena, quæ diuina

σὴν αὐτῶν δέξου.

μεταφορὰ

Πρω. 4. d.

ἀρπαξέτω.

ὁ κληρῖος οὐκ.

ὡς ἐὰν ὁμοίῳ ἴσται.

Ἀντιδότης ἡμετέριον Βασίλιον ἐλάσας.

Ἀντιδότης δὲμ ὡς ἴσται ἐξ ἡμῶν ἐπιμαρτυροῦμαι.

E

F

Ἦνα πᾶσι τὰ συνελθόντες ἴπω.

Πρω. 17. d.

πρωτοκλήσιος καὶ πρωτοκαθίστητος. Luc. 14. c.

ὁ φησὶ.

Argumenta à minori

Arg. à maiore ad minus. μίμημα.

Orati quæ insidietur demon attende.

Matt. 6. b.

Col. 4. b.

Ἐργα τῶν χημακαῶν ἀπειλή. Hic. 4. d. παρὰ χρισθῖ.

Βασιλίας πρόξινον.

DIVI BASILII MAGNI

336

Simile. diuina in se præcepta omnia comprehendit, ipsamque primo virtutum omnium concentricam humilitatem complexa, quam bonorum sequitur copiosissimum veluti quoddam examen: tum illud etiam: Esuriui, & dedistis mihi manducare: *Mat. 25. d.* Sitiui, & dedistis mihi bibere: Hospes eram, & infirmus, & in carcere, & ministrastis mihi. maximeque quâdocunque quod debetur, id adhibita animi submissione persoluitur, fastu, iracundia, murmurationeque segregatis. Eorum quos rectè atque ex virtute videris viuere, æmulator esto, & institutorum vitæ, actionumque exempla descripta in animum tuum trãsferto. Opta vt sis de numero paucorum. Rara siquidem, quæ bona: quæ quidem etiam causa est, quamobrem pauci cælesti regnum introeant. Caue putes eos omnes fieri saluos, qui se intra cellas suas contineant, & vitiosos iuxta ac bonos. Neque enim ita res habet: quando sunt quidem multi, qui ad honestæ vitæ genus se conferunt: rarissimi autem, qui ipsius iugum suscipiant. Violentorum est enim regnum cælorum, & violenti rapiunt illud. Verba hæc Euangelij sunt. Violentiam appellauit assiduam, & acrem corporis in laboribus fatigatione: quod nullius impulsu, suapte sponte, Christi discipuli faciunt: cum & voluntatem propriam, & corporis laxamentum abnegant omne, & magistri sui præcepta omnia conseruant. Quocirca si tibi in animo est rapere regnum dei, violentiæ te dato, ceruices tuas Christi seruitutis iugo submitto & eius loris collum tuum arcè circumquaq; cohibito. premat illud ceruicem tuam: labore illud virtutis atterito, ieiunando, vigilando ipsum te omnibus subijciendo, taciturnitatem seruado, psalmos assidue decantando, orationibusque & lachrymis operam dando, & manibus laborando cuiusquemodi difficultates omnes tolerando, siue illæ à demonibus, siue ab hominibus afferantur. Caue ne quod aliquo modo elate nimis de teipso, sentias, in animum inducas tuum vt de pristina laborum assiduitate quidquam remittas: ne si in ipsis vitæ foribus nempe è mundo migraturus, nudis virtutibus inuentus sis, à cælesti regno excludare. Non tibi cleri gradus vllus animos in altum extollat: humiliter potius. Animi enim in virtute progressus, in humilitate progressus est: contraque in postremis relinqui & inhonoratum esse, id non aliunde, quàm ex elatione progignitur. Quanto ad maiores sacerdotij gradus accedere tibi propinquius contigerit, eo animos tuos magis demittito, idque territus exemplo filiorum Aaron. Pietatis enim cognitio, humilitatis & mansuetudinis cognitio est: quando se animo scire submittere, Christum est scire imitari. Contra autem fastidio & arrogantia efferrì, & insolentius se gerere, est Diabolo se similem facere. Christum tu imitare, non aduersariu Christi: deum, non aduersarium dei: dominu, non seruum fugitium: clementem, non inclemente: humanum, non inhumanu: eos qui sunt thalami nuptialis, non eos qui tenebrarum. Noli in eo properare, vt fratribus præsis, ne alienorum peccatorum onere ceruices aggraues tuas. Quæ singulis diebus feceris opera, ea vesperi tecum ipse commemora, & cum ijs, quæ feceris pridie, conferto: studiosèque operam dato, vt melior in dies ma-

gis ac magis existas. Processum in virtutibus facito, vt hoc modo angelis efficiare propinquior. Intra cellam tuam non te diebus aliquot, mensibusue, sed annis pluribus contineto, ibique continenter diem noctemque dominum laudato, & Cherubim imitator. Si huiusmodi initio exitus similis consenserit, prorsus dubitare nihil debes, te breui confecto monasticæ exercitationis curriculo, itinereque per angustam viam terminato, de munere in paradysum iri intromissum, cum præclara lampade animæ, ac lætitia vnâ cum Christo perpetuo fruiturum, in secula seculorum, Amen.

EIVSDEM SERMO DE
*asceti, hoc est, de cultu siue exercitatione
 monastica, quo se debeat pacto
 excolere & ornare monachus.*

MONACHVM oportet cum primis nihil in vita, quod iuris sui propriu sit, possidere: corpus quietu, habitum non sordente sed honestum, vocem moderatâ, sermonem compositum habere, in cibo, potioneque minimè turbulentum esse, sedatumque potius, & grauem: coram natu se maioribus silere, prudentiores se auscultare, aduersus æquales charitatem tenere, minoribus consilium cum charitate dare: ab hominibus se nequâ & carni deditis, curiosis & nimio plus cupidis rerum gerendarum abducere: multa intelligere, pauca loqui: in sermone non præfidentem aut temerarium esse, neque in colloquijs nimium: non esse ad risum procliuem verecundia sese commẽdare, oculos habere ad terram deiectos, animum ad cælum erectum: nõ superiorum imperio repugnare, sed alacri ac liberti animo obtẽperare: manibus laborare, assidue nouissimorum meminisse, spe gaudere, in tribulatione patientiam adhibere, continenter orare, in omnibus gratias agere, aduersus omnes humilitatem tenere, odisse arrogantiam, sobrium esse, per uigilem & attentum, & cor à prauis cogitationibus castum custodire, in cælo sibi per mandatorum obseruationem thesauros recondere, quotidianas suas & cogitationes & actiones omnes diligenter examinare, neququam se vitæ huius negotijs, aut superuacaneis sermonibus immiscere, non curiosius in desidium vitam inquirere, sanctorumque solùm patrum viuendi instituta imitari: si quos rectè, aut cum virtute aliquid facientes viderit, illis gratulari, non item inuidere: eisdem in aduersis socium mœroris esse & lachrymarum, & qui in eo statu sint, eorum vicem magis noperere misereri, non etiam condemnare, à peccato resipiscentem probris non insectari, seipsum nunquam iustificare, peccatoremque se in primis & coram deo, & coram hominibus appellare, ordinem deferentes admonere, pusillanimes consolari, ministrare infirmis, pedes sanctorum lauare, in hospitalitate amoreque fraterno diligentem esse, cum consortibus & domesticis fidei pacem tenere, hæreticum hominem auersari ac deuitare, approbatos libros lætitare, apocryphos ne attingere quidè omnino. De patre & filio & spiritu sancto

ἡκτιστοῦ καὶ ἀμοιβῆσιν

Eccl. 19. b

Psal. 15. e

τρεῖς ἔν καὶ πικρὸν ἔσται

Psal. 52. b

Roma. 8. d

Psal. 18.

ἡμεῖς πάντες ἵνα ἴδωμεν

sancto cū nemine disputare. Sed Trinitatem increatam, & coessentialem firmè, libereque & credere & confiteri, & se percontantibus sic respondere: Oportet nos, sicut traditum accepimus, baptizari: credere autem eo modo, quo baptizati sumus: glorificare verò, quemadmodu credidimus: in negotijs & sermonibus honestis versari, prorsus ab omni se iureiurando abstinere, pecuniam ad vsuram non dare, non frumentum, non vinum, non oleum, vt maiore sibi mensura reddantur: à crapulâ se & ebrietate, & caducæ vitæ huius sollicitudinibus temperare, nihil in consuetudine cum alijs per dolum agere, nihil omnino de aliquo secus loqui, nemini detrahere, neque detrahentem alium libenter audire, non faciem esse ad ea credenda quæ de altero secus dicantur: iracundiam sibi dominari non sinere, non praua cupiditate vlla vinculum detineri, nõ temere proximo succensere, cõceptu aduersus aliquem iræ tenacior ne sis, non malum pro malo reddere: maledictis incesi potius, quàm incessere, pulsari, quàm pulsare, iniuriâ accipere quàm facere, fraudari quàm fraudare. Potissimum autem debet se monachus à congressione mulierum abstinere, itemque à vini vsu: quia vinum & mulieres apostatant: sciunt sapientes: & in præceptis domini pro viribus exequedis, nequaquam animum despõdere, tædio anxie affici, sed laborum suorum præmium, laudemque à domino expectare: & sempiternæ vitæ optare fruitione, & Daud verba illa assidue ante oculos habere, ac dicere: Prouidebam dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi ne commouear. & vt filium quidem addecer toto corde, totaque fortitudine, menteque tota ac viribus deũ diligere: vt seruum verò reuereri, ac metuere, obedireque, & cum timore, ac tremore animæ suæ salutè operari: spiritu seruire, indutu esse omnimodam armaturam spiritus sancti, & currere non in incertum & pugnare non tanquam qui aërem verberet, & in corporis infirmitate: & animi mendicitate, aduersarium superare: omnia sibi assignata & ex ordine præscripta munera exequi, & se inutilem appellare: gratias agere sancto & glorioso ac metuendo deo: nihil per contentionem aut inanis gloriæ studium facere, sed dei causa tatummodo, vt placeat deo. Quoniam dissipauit deus ossa eorum, qui placere hominibus student, prorsus nunquam gloriari, neque suimetipsius laudes prædicare, neque prædicanti alteri aures libenter præbere, in occultoque non aucupandæ laudis causa humanæ, omnia facientem seruire, ac solâ, que à deo est, laudem querere: deque horrifico, gloriosoque eius aduentu cogitare, de migratione ex hac vita, de repositis ijs, qui rectè vixerint, bonis, similiterque de parato igne diabolo & angelis eius: & præter hæc omnia, Apostoli verba illa in memoria habere, Non esse condignas passionis huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis: & illud vnâ cum Daud dicere: Custodientibus mãdata eius retributio multa, merces nimirum illa copiosa est, & coronę iustitiæ, æterna tabernacula, vita finem nunquam habitura, gaudium inenarrabile, perpetua mãsio apud patrem & filium & spiritum sanctu, qui est verus in cælo deus, faciei ad faciem manifestatio,

EIVSDEM EPISTOLA
 ad canonicam.

DER hoc minus reddimur ad scribendum alacres, quod non vsquequaque nobis persuaserimus peruenturas esse ad manus vestræ charitatis literas: sed per ministro-rum improbitatem malitiosam à plerisque eas legi alijs prius quàm ad te perferantur, idque præsertim nunc temporis quo in domo dei sursum deorsum omnia permiscuntur. Modum itaque præstolor, quo ipsa mecum hæc de re exoptules ac cõquerare, & tanquàm vi iniecta à me extorqueas vt scribam, vt vel hoc argumentum vsus intelligam: tibi ne sint redditæ literæ nostræ. Quoniam siue scribimus, siue etiã filemus, in hoc ipso vno sumus occupati, vt memoriam modestiæ tuæ assidue in animis nostris conseruemus, Deumque ipsum precemur, vt eas tibi vires suppeditet, per quas cursum istum, que in istiusmodi præclaro vitæ genere pridem instituiti, egregiè vsque ad extremum possis tenere. Reuera enim non vnus aliquis agon imminet ex pacto proficeti, vt quæ suæ sunt professionis munia obeat legitime ac rite persequatur. Nam vitæ sibi genus deligere Christi euãgelio conueniens, hoc quidem cuius facile est. Quod autem quis vel minutissima quæque, quæ in eo descripta cõsilia sunt, conseruet, neque eorum quiduis neglectim transmittat: hoc verò rari, quos quidem ego nouerim, opere ipso præstiterit, vt videlicet lingua vsi continenti silentio obuincta, oculis etiam eam disciplinæ moderationem adhiberent, quam requirit euangelicæ perfectionis tenor, manibus insuper indicent intentu laborem ex suscepto ineundæ dei gratiæ consilio, motum itidem præscriberent pedibus, deniq; & reliquis totius corporis membris eo modo vterentur, quem & eorum susceptæ vitæ propositum, & ipsa initio opificis nostri fabricæ ratio requireret, qui in vestitu pro decoro modestiam, in congressione cum ceteris circûspectionem, in cibus illud modò, quod natura desideraret, teneret: in rebus ad vitæ vsum parandis, vni tantum necessitati consulere. Atque hæc quidem dum simpliciter hoc modo dicuntur, leuia videntur, ac nullius penè difficultatis: eiusmodi sunt tamen, in quibus seruandis magna opus esse cõtentione, ipse nos vltus docuerit. Atque illud etiam, vt perfectè humilitatè teneamus, vt videlicet neque natalium nostrorum nobilitates memores simus, neq; si qua in re præcipua dote aliqua aut nature, aut corporis, aut animi ceteris excellamus, ea causa nobismetipsis placentiam, causa ad superbiam, fastidiumve abutimur.

Sed & hodie passim resignatur litera per hæc Littera noru motoria tragediam.

E

F

mur. hæc quidem etiam Euangelicâ vitam attin-
gunt. Similiter illa quoque, in abstinentia seruan-
da animi vehemens quædam obfirmatio, assidui-
tas in orationibus operosior, in amore fraterno
côdolens lenitas, bonorum in inopes cômuni-
catio, animorum delectio, cordis contritio, in-
tegritas fidei, æquabilis in seueritatis tristitia tenor,
vigente assidue in animis nostris memoria horredî,
& inexorabilis iudicij illius: ad quod cû vniuersi festinemus,
paucissimi sunt tamen, qui eius meminerint ac de illius euentu sint solliciti.
Cùm autem multa sint quæ à sacris literis declaren-
tur, quæq; præstari ab ijs debeant, qui deo studet
placere, de his in præsentia ea tantummodo sum-
matim, quantum ex diuinis literis accepi, libuit mihi
vobis vel exponere, vel cômemorare potius, de quibus
ex me vos quæsiuistis, necessarijs de rebus, singulis testimonijs,
quoniam ea in promptu erât, omisissis: quæ illi facillimè legentes inuenirét
qui lectioni operâ dant, qui quidè idonei erunt, qui alios etiam doceant.
Hæc autem sunt, Oportere Christianum, animum sumere cælesti vocationi
respondentem, & vitam agere conuenientè Euangelio Christi.
Itemque, Oportere eundem mente aut animo nequaquam distrahi,
aut re vlla à dei perenni memoria, eiusq; voluntatum ac iudiciorû abduci.
Oportere Christianû, superata omnibus in rebus iustitia legis, prorsus neq; iurare, neque per simulationem,
dissimulationemve quidquam agere: nò maledicere, non proterue cuiquam insultare,
nò litigare, non seipsum vlcisci, non malum pro malo reddere,
non iracundia efferrî in quacunq; quæ sibi fiat iniuria, patientem esse,
& in se iniuriû arguere, quandocunq; id ferat occasio: idque non vlciscèdi libidine,
sed fraternæ correctionis studio, conuenienter præcepto domini,
Non oportere cõtra fratrem absentem quidquam dicere,
animo inuredè illi infamix aut calumniæ quod est detractio: esto verum sit, quod dicatur.
Oportere Christianum nò ridere, neque aliquo modo ridiculorû sectatoribus operâ dare.
Oportere detrahentem fratri suo auerari: In sermone sales, ac facietias fugere:
nihil quod otiositate arguat, temere proloqui, videlicet, quod neq; in re audientiû sit,
neque ad necessarium, & cõcessum nobis à deo vsum vllum pertineat:
quò & qui in laborando sunt occupati, id facere studeant, cum quanto maiore fieri silentio potest: & quibus delegata de reliquorum cõsensu dispensandi sermonis ad ædificationem fidei prouincia est, ij sermones apud eos de rebus honestis instituant, ne cõtristetur spiritus sanctus dei.
Non debere cuiquâ qui intra monasterium ingressus sit, libere potestatem permitti ad fratrum quæpiam accedendi, alloquendive, priusquam quibus totius fratrum societatis regendæ delatum negotium sit, diligenter ij animaduertent, vtrû hoc fieri placeat deo, & an in communem rem sit.
Nò oportere Christianum sinere à vino se quasi vile mancipiû vincî,
nò carnis immodicè esse appetentem, non deniq; in cibo, aut potione vlla voluptatem sectari.
Qui enim in agone contedit, ab omnibus se abstinet. Oportere eorum, quæ singulis dentur vtèda, nihil quidquâ vt iuris sui proprium possidere, aut sibi rãquam suum reseruare:
diligentiam tamen in omnibus vel vtendis, vel conseruandis

συμπαθεις.

2. Tim. 2. a

δυσὶ τὴν ἡσθησιν.

Matth. 18. c

1. Cor. 9. d

eam adhibere, quâ in dominicis rebus adhiberi par sit: neque eorum quippiam, si casu negligenter abiectum sit, sinere disperire.
Oportere vnumquenque nequaquam sui se iuris esse existimare, sed proinde ac si in seruitutè à deo fratribus addictus sit, ita & sentire, & facere omnia, vnūquenque tamen seruatō ordine suo.
Non murmurandum neq; in penuria rerû ad vitam necessariarû, neque in immoderato opere faciendo & laboris delassatione, cùm de his singulis iudicij periculû illis imminet, ad quos cura illa pertinet, vt hæc ipsi debeant animaduertere.
Non debere Christianum clamorem attollere, neque aliud quiduis in gestu motiue aliquo præ se ferre, vnde aut iracundia, aut aliud agentis, & nequaquâ deû adesse verè existimantis animi significatio detur.
Oportere vocem ad eorum qui audiunt, vtilitatem, accommodare, neminiq; neque asperere, neque superbè respõdere, in omnibusque lenitatem tenere, & reuerentiam aduersus omnes adhibere.
Perdolum nequitiam annuendû oculo, aut alterius membri gestu vtèdum quo frater offendatur, aut intelligat se cõtemni.
In vestimentis, calceamentisve exquisitam elegantiam fugere, quando hoc facere ostentationis est.
Oportere rebus ad vsum corporis comparatis vilibus vtî, neque aurgio-rem luxum quidquam infumere, quod fatere abusus dicitur.
Honores nò oportere sectari, neque primas sibi vindicare: vnumquenque sibi ceteros præponere oportere, nò se à subiectione eximere: non oportere vt otiosus panem manducet, qui valeat laborare: potiusque debere vnumquẽque etiã cùm in rebus ijs, quæ ad dei gloriã pertineat, tractãdis sit occupatus, ab ijs seipsum violenter veluti abstrahere, atque ad operis pro viribus faciendi studium impellere.
Oportere vnūquenque ex antistitis arbitrio cû ratione, & summa animi persuasione omnia quæ agat, moderari, atque ipsum etiam adeò cibum ac potionem assumere ad gloriã dei.
Non oportere quenquâ de vna se in aliam officinam transmouere, nisi id ita esse illi rectum iudicarint, quibus huiusmodi rerum singularum data procuratio sit, extra quã si quando repentina fortuita necessitas aliqua inde ipsum ad opem fratri, qui tunc præ imbecillitate id ipse non possit, ferendam vocet.
Oportere vnumquemque, in quo vocatus est, in eo manere, neque assignatos sibi fines transilire, aut vltèrius quàm quantum sibi præfinitû sit, in labore operû progredi, nisi ad quos isthæc pertinent, aliter iudicauerint, & deo id gratum esse censuerint.
Oportere nihil per contentionem aut litem aduersus aliquem facere.
Non debere alterum alterius laudibus inuidere, aut ex culpis alienis voluptatè aucupari, cumque quid rectè minus à fratre suo factum quisq; animaduertit, officij sui esse existimare, eo modo quo Christi charitas postulat, dolere, angique.
Contra, si quæ rectè fieri viderit, gaudere ac lætari.
Non oportere aliorum peccata, quasi id nihil referret, lentè ac dissimulanter ferre.
Oportere qui alterum redarguit, eû cum timore dei, adhibita omni animi lenitate redarguere: in eaque re id vnum spectare tantummodo, vt à peccato peccantem abducatur: vicissimque debere, qui redarguitur, reprehenditurve, æquo & alacri animo ferre, se redargui, aut repre-

D

E

F

καταδὲ Χριστοῦ προθυμῶς

ἀνυπόκριτον.

ἐπιμβάλου.

EIVSDEM HYPOTYPOSIS,
hoc est formularis & compendiaris descriptio vitæ monasticæ.

VM dominus noster Iesus Christus præcipiat ac dicat, Quodd dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicare super tecta. Et valde metuendum Apostolus iudicij periculum illis asserat imminere, qui quæ dici debeant, ea taciti prætereant, in his quæ cum Ephesiorum senioribus agit: Testificor enim vobis, inquit, hodierna die, quòd mundus sum à sanguine oitnium: Non enim subterfugi, quò minus annunciam vobis omnem veritatem & omne consilium dei. Cùmque hoc idem vt faciamus nobis præcipiat, quando ait: Hæc commune, testificans coram domino, quoniam cum omnibus mihi coram de præceptis domini testificari potestas non sit, necessariò à me fieri duxi oportere, vt ad vestram saltè omnium, quæ est in Christo, charitatem perscriberem, atque ita & me ab iudicij periculo liberarem, vosque de rebus ad officium vestrum spectantibus, certiores & vltèrius persuasos redderem, in nomine domini nostri Iesu Christi, quò neque vos ex inscitiã in stimulum mortis impingeretis id quod peccatum est, aut dei mandatum aliquod negligeretis, de quo scriptû est, quia mandatû dei, vita est æterna, atq; ab hac ipsa ob eã causam excideretis, cùm dominus dicat, Qui non obedit filio, non videbit vitam, sed ira dei manet super eum. Neque nos eorum, quos ad interitum peccatum dedisset, sanguinis rei propter taciturnitatem nostram inueniremur. Porro hoc ipsum iudicium primò in medium depromam, & causam istius adeò magnæ ecclesiarum dei inter ipsas, similiterque singulorum etiam prouinciarum dissensionis atque dissidij, periculumque, tum manifestissima ex diuinis literis petita asserentur argumenta de vehementi, horribilique in eos animaduersione, qui quoduis dei præceptum violauerint: ex quo planissimè intelligi poterit, vt quis quamplurima rectè videatur fecisse, is tamen si in paucissimis, vel in vno etiam modò, cuiuscunque illud generis sit, exequèdo mandato, negligenter se gesserit, vel etiam cû deliquisse alium cõspicatus sit, perinde ac si id nihil sua referret, lentè ac dissimulanter tulerit, neq; in eû iusta indignatione zeloq; incallescens, qualè incusso diuini iudicij timore adhiberi par sit, adhibuerit correctionè, ob hoc vnum tantummodò fore vt penas luat: & licet ei ex inscitiã istiusmodi aliquid inciderit, ne sic quidem impunis abibit. Deinde piam dei patris, vnigenitiq; eius filij dei, ac spiritus sancti cõfessionem opus præsens complectetur. Post eorû, quæ expressè à diuina tradita nobis scriptura sunt, cognitionem aperiemus, omnium videlicet & à quibus abstinere, & in quæ studium eos suû maximè oporteat conferre, qui ad æternam vitã ac cæleste regnum aspirant. Similiterque separatim, quæ cuiusq; gradus aut ordinis peculiaria esse officia debeant adducuntur. Inde operâ dabimus vt certã veluti quandã ac peculiare veri christiani formulã exprimamus, eamque breuem, & quæ defini-

Matth. 10. c

Act. 20. f

2. Tim. 2. e

Ioan. 12. g ἀπεθῶν. Ioan. 3. d

F

πιστῆς.

reprehendi, vt qui sciat in eo sibi vtilitatem positam, si corrigatur: Non debere, cùm alius quispiam corripatur, illo ipso, vel alijs quibusuis præsentibus corripienti alium contra aduersari. Quòd si tamen aliquando correctio illa alicui nequitiam, ratione facta videatur, illum cum eo semotis arbitris ea de re agere oportere: ipsūque, vel cur ita facere non debuerit, docere: vel contra ab eodem causam, cur ita fecerit, ipse edoceri. Debere vnumquenque in eo adniti, si aliquem sibi aliqua de causa infensum habeat, vt sibi eius animum mitiget, quantum possit. Non oportere cùm quis peccauerit, & peccasse ipsum pœnituerit, præteritorum illius peccatorum memoriam retinere, potiusque iniurias ei ex animo omnes condonare. Oportere eum, qui pœnitere se dicat, nò ob id compungi modò, quòd peccauerit: sed fructus edere pœnitentię dignos. Quòd qui ob ea quæ prius commisit delicta, castigatus sit, & dignus habitus, cui illa sint condonata, is si denuo peccauerit, durius etiam quam antea sibi iræ dei iudicium parat. Oportere eum, qui post vnã & alteram admonitionem, obstinatè tamen nihilominus in vitio perseueret, ad antistitem deferre, expeririq; num fieri possit, vt à pluribus obiurgatur, à prauo proposito suo pudore aspersum desistat. Quòd si ne sic quidem noxam emendauerit, oportere eum ab reliquo corpore præcidi, & vt gentilem haberi, ac publicanum, vt illius exemplo admoniti ceteri, cautius se gerant, qui studiose in officio & obedientia permanentes laborent, conuenienter dicto illi, Ruentibus impijs iusti in timore erunt. Oportere etiam illius veluti membri ab reliquo corpore defecti vicem dolere. Nequaquam pati oportere vt iritato adhuc fratre sinas solem occidere, ne forte aliquando ambos sic dissidentes interuentu suo separet nox, & in die iudicij crimen relinquat inexpiable. Ad vitæ correctionè non compendinandum, cùm quid cras futurum sit, certum nobis promittere non possimus, & multos sciamus, qui rebus multis consilio designatis ad perendinum diem non peruenerunt. Non oportere à ventris saturitate in fraudem induci, ex qua imaginariæ ludificationes postea nocturnæ nascuntur. Non oportere distrahi, per intemperiem immodici laboris neque naturalis in victu quærendo necessitatis limites egredi, ex præcepto Apostoli: Habentes victum & integumenta, his contenti simus. Quando copia illa, quæ vltra necessariû vsum quæritur, satis multas inesset in homine nimias habendi cupiditates indicat. Porro huiusmodi immodica cupiditas, simulachrorû cultura appellata est. Oportere omnem ab se pecuniæ cupiditatem penitus amoliri, neque in thesauros quidquam ad res inutiles, ac minimè ad nos pertinètes recondere. Oportere ad deum accendentem, toto animo rerum omnium nuditatem amplecti, & vndique dei timore configi, scèdum illud propheta: Confige timore tuo carnes meas, à iudicij enim tuis timui. Vtinam verò det vobis dominus, vt susceptis cum omni fiducia ac plenitudine fidei ijs, quæ dicta à me sunt ad suam ipsius gloriam, dignos spiritu fructus feratis annuente deo patre, & Iesu Christo domino nostro adiuuante. Amen.

τὸ σκανδαλοῦ ἰαυτοῦ.

ἀπεργαστηρῶ.

1. Tim. 6. b

Colos. 3. a

ἀκτινοῦ ἡνῶ.

Psal. 118. a

definitionis veluti locum obtineat: hæcque omnia ex sacrosancta scriptura. Sequitur postea cōsimilis etiam insignis illorum, ac peculiaris quædam nota, qui tradendæ præsent dominicæ doctrinæ, in quibus politissima quædā ac purgatissima veræ christianæ vitæ ratio elucebit, & quædam (vt ita dicam) eorum dignitatis magnificentia, qui in huiusmodi claritate doctrinæ luculenter se gerant inclarescet. His ea deinceps à nobis adiungentur, quæcūque dum simul de ea, quæ secundum deum vita est, disputaremus, percontantibus nos fratribus respondimus: quæ omnia in exemplaribus descripta, ad vestrā in Christo charitatem mittenda curauimus, vt compleatur in vobis vel per nos quoque quod dictum est ab Apostolo, Hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere.

2. Tim. 2. 2

EIVSDEM PROOEMIVM
in Librum Ethicorum, hoc
est de moribus.

DE IVDICIO DEI.

P R I M I dei bonitate & erga nos benignitate, per gratiam domini nostri Iesu Christi, ex operatione spiritus sancti ab tradita per manus gentilium superstitione liberatus, & iam tum à primo ætatis meæ initio in christianorum parentum disciplina educatus, sacrarum ab ipsis literarum cognitione, vel à puero imbutus sum, quæ me ad veritatis agnitionem adduxere. Vbi verò ad virilem iam ætatem perueni, sanè in multis itineribus quæ per eam ætatem suscepi, compluribus etiam, quæ (vt credi par est) negotia gessi, prorsus cogitans, in ceteris quidem artibus & scientijs magnopere eos inter se consentire animaduvertebam, qui illarum quæque diligenter persequerentur. Contra verò in iola dei ecclesia, cuius causa Christus mortuus esset, & super quam spiritum sanctum suum largiter effudisset, multorum tum priuatim inter se fide maiorem dissensionem, tum in sacris literis intelligendis discrepantiam adeò videbam magnam: quodque sine horrore maximo cogitari non potest, ipsos ecclesiæ antistites adeò voluntatibus inter se mutuo, opinionibusque dissidere, adeoque in mandatorum domini nostri Iesu Christi intelligentia vehementer dissentire, Deiq; ecclesiam inclementer dilacerare, ipsiusque ouile immaniter, atrociterque diuexare, vt sine dubio in ipsis cōpletum hoc tempore siquando aliàs, oraculum illud iudicarem, exorta noua ista in eorū animis heresi. Ex vobis ipsis exurgent viri loquentes peruersa, vt abducant discipulos post se. Hæc atque eius generis alia cum animaduertentem, adhæc mecum ipse animi incertus volutare cœpissim, quænam, aut vnde ingentis adeò calamitatis causa extitisset, sanè ipso quidē dubitationis meæ huius initio, in obscurissima mihi veluti quadam caligine videbar versari, & non secus atque si in aliqua essem statera constitutus, modò in hanc deuegebam, modo in illam partem declinabam, cum videlicet alius alio me, ob diu-

ἐπὶ βῆσι-
φῶσι.

ἀνὴλεός.
ἀφ. 20 f

C

turnam, quæ mihi cum hominibus intercessisset, consuetudinem raperet: aut contra item, alio propelleret & auocarer propter eam, quam in diuinis literis agnoscerem veritatem. Cum autem in hac diu animi veluti fluctuationi iactarer, causamque quam dixi cupidè & anxie peruestigarem, venit mihi in mentem libri in quo iudicum recensentur historia, in quo scriptum illud est, Vnusquisque quod sibi rectum videbatur, illud faciebat, simulque etiam causa cur id ita fieret declaratur, in eo quod superius scribitur, his verbis: In diebus illis non erat rex in Israël. Horum igitur cum mihi in mentem venisset, illud etiam de hoc ipso, in quo sumus rerum statu, cœpi cum animo meo reputare, quod licet dictu forsitan terribile ac plenum sit formidinis & mirabile, verissimum tamen comperietur, si quis rem rectè expendit. Num videlicet hoc ipso etiam tempore ex aspersione singularis, & magni, ac veri, soliusque rerū omnium præpotentis & regis, & dei, magna adeò eorum, qui in dei ecclesia censerentur, dissensio, pugnaque inter ipsos esset excitata: quod scilicet relicta vnusquisque domini nostri Iesu Christi doctrina, rationes ac regulas quasdam propria sibi auctoritate asserat ac vindicet, malitque contra domini præcepta ipse imperare, quam ipsi parere. Hoc itaque cum mecum animo reputassem, atque ex incredibili sceleris magnitudine attonitus, vltius etiam peruestigarem, nihilominus id vt ita esse crederem, ea me inducebant, quæ in quotidiano vita communis vsu videbam versari. Animaduvertebam enim in quauis multitudine, disciplinam consensionemque eousque solere seruari, quoad omnium communiter aduersus principem vnū in parendo eius imperio conspiratio teneretur: contraque dissensiones, atque dissidia, similiter imperantium etiam multitudinem ex eo nasci, quod nemo esset, qui imperaret: hocque, quod dico, aliquando in magna apud frequentia animaduerti, quæ naturali ducta instinctu, regem suum, seruato ordine, sequerentur. Cumque istiusmodi multa viderim ipse, multa ab alijs etiam acceperim, multo tamen ijs nota plura sunt, qui in rebus huiuscemodi inuestigandis operam suam occupauere, vt ex his etiam verum esse comprobetur, quod dicimus. Si enim eorum qui ad vnus tantum nutum respiciunt, & rege vtuntur vno, proprium est disciplinæ ordo, atque concordia: sine dubio perturbatio omnis, omneque dissidium argumento est, non esse qui imperet. Porro hac eadem ratione, huiusmodi quæ in nobis, & aduersus domini præcepta, & aduersus nosmetipsos mutua reperitur dissensio, ea argumento sit, nos vel à rege vero defecisse, consentaneum in modum dicto illi, Tantum qui nunc tenet, teneat, donec de medio fiat: vel funditus abnegasse, secundum illud, Dixit insipiens in corde suo, Non est deus. Cuius rei veluti indicium signumque certissimum illud confestim subiicitur à Propheta: Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studijs suis. Quibus verbis ille malitiam illam, quæ tangi oculis potest, & in actum erumpit, signum docuit esse eius impietatis quæ in animo delitescit. Paulus verò apostolus cum eos, qui nondum

Ind. 21. d

Ind. 17. e

ἐπιτηδεύ-
ου.

E

πολυαρ-
χία ἐστὶν
ἀναρχίας
ἀσυνία
περὶ τὴν
ἐκείνην
οὐσίαν.

ἀντιμα-
ρτυρία
ἢ
ἀντιμαρ-
τυρία.

F

2. Thes. 2. b
Ipsal. 5. d

Roma. 1. d

A

Matt. 13. b

ἐκείνου
σφύ.

Psal. 12. b

ἕγγινας.

B

Simile à
minori.

Esa. 1. d

1. Cor. 2. e

C

1. Cor. 12. d

ὁ κλονομή-
νη ἀλλὰ,
ὁ κλονομή-
θη

nondum omnino essent deprauati, ad pertimescenda dei iudicia vellet inducere, pœnæ loco, hoc multari asserit illos, qui veram dei cognitionem neglexerint: sic enim est apud eum: Et sicut non probauerunt deum habere in notitia, tradidit illos deus in reprobum sensum, vt faciant ea quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, & ceteris, quæ in eo loco deinceps vitij commemorantur. Quamquam hoc ipsum iudicium neutiquam Apostolum ipsum per se arbitror excogitasse: Christum enim in se loquentem habebat: sed ex ea illius voce inducitur, quando ait, propterea se in parabolis loqui ad turbas, ne diuina arcana intelligant, quoniam priores ipsi oculos clausierant, & auribus grauius audiuerant, & incrassatum erat insipiens cor eorum: quo videlicet hoc esset ipsis loco pœnæ, vt in rebus maioribus cæcutirent, qui voluntariè ipsi priores mentis lumine excæcato sibimetipsis caliginem offudissent: quod metuens Dauid ne sibi vitu veniret, dicebat: Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in mortem. His igitur, talibusque adductis argumentis, constare iudicabam, in vnuersum quidem vitiorum prauitatem ex eo nasci solere, quod vel nulla dei cognitio sit, vel ea si sit, peruersa, ac praua sit. Separatim autem mutuum inter nos ipsos, multorum dissensionem inde originem deducere, quod nosmetipsos indignos reddiderim, qui à domino regeremur. Porro ad istiusmodi vitæ cōsiderationem quando cunq; mecum ipse statui vt accederem, non sanè metiri poteram magnitudinem istiusmodi stupiditatis, vel amentia: vel furoris (vel quo alio hoc idoneo appellem vocabulo, nescio) adeò modū omnem superat prauitatis incredibilis magnitudo. Etenim si in brutis etiā animantibus consensionem nō alio modo conseruari animaduertimus, quam si cæ regū suorum imperijs obtemperent: quid quæso dici de nobis debeat, quos & vehementer adeò inter nos dissidere, & in diuinorum mandatorum interpretatione adeò esse constat discrepantes? An non hæc omnia censeamus, cum hoc tempore ab optimo deo nobis, docedi causa nos, corrigendique proposita sint, eadem fore vt in magno illo, ac formidabili nouissimi iudicij die ad ignominiam & condemnationem nobis obijciantur si auersati fuerimus disciplinam? à quo & olim iam dictum est, & assidue etiam nunc dicitur: Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui: Israël autem me non cognouit, & populus me non intellexit, & alia pieraque in hanc sententiam. Illud autem, quod dictum est ab Apostolo: Et si patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra: siue glorificatur vnum membrum, congaudent omnia membra. Et item: Ne sint schismata in corpore, sed in idipsum pro inuicem sollicita sint membra, nimirum quæ ab vna, à qua inhabitantur, anima, moueantur, quamobrem ita tandem institutum est? Ego quidem ob eā causam opinor, vt huiusmodi disciplinæ ordo, ratioque multo magis seruaretur in ecclesia dei, ad quam dicitur: Vos autem vnus corpus estis, & membra ex parte continentem videlicet & cōprate in ea alterum alteri

ad concordiam, capite vno ac singulari, qui est Christus. Apud quos verò non concordia, non vinculum pacis, non in spiritu lenitas conseruatur: contraque, dissidium, emulatio, obreclatioque inueniuntur: hos Christi membra appellare, & ab eo dicere gubernari, magnæ eniuero audaciæ fuerit: contraque simplicioris animi, non libere ac fidenter pronuntiare, vigere ibi ac regnare sensum carnis, cōuenienter dicto illi Apostoli, apud quem hæc præcisè sunt verba: Cui exhibetis vos seruos ad obediendū: serui estis eius, cui obeditis. Atque huius ipsius spiritus proprietates idem percenset, quando ait: Cum enim sint inter vos zelus & cōtentio, & dissidia, nōne carnales estis? Qui idem manifestè docet, quàm earum rerum grauis exitus sit, & quàm à veræ pietatis societate alienus, quando dicit Sapientiam carnis esse inimicam deo, legi enim dei non esse subiectam, neque enim posse. Causa autē est ea, quod nemo, sicut asserit dominus, potest duobus dominis seruire. Hęc igitur cum ita sint, atq; vni-genitus ipse dei filius, ac deus noster Iesus Christus per quem omnia facta sunt, clamet, ac dicat, descendisse de cælo se, non vt faciat voluntatem suam, sed voluntatem eius qui misit se patris: itēque se à seipso nihil facere, & mandatum se accepisse quid dicat, & quid loquatur: similiterque cum spiritus sanctus ille, qui magnifica, & admiranda dona illa distribuit, omniaque in omnibus operatur, à semetipso nihil loquatur, sed quæcunq; audierit, hæc loquatur: qui non obsecro longe magis necessarium est, vt vnuerſa Ecclesia dei, sollicita seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis, illud compleat quod scriptum est in Actis, videlicet, Quod multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna: quippe cum nemo esset scilicet, qui voluntati obsequeretur suæ, contraque omnes communiter in spiritu sancto voluntatem quæreret vnus domini Iesu Christi, qui dixit: Descendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me patris, ad quem patrem loquens ait: Non pro his autem rogo tantum, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me, vt omnes vnus sint. His ego alijsque, quas in præsentia omisi rationibus adductis longe pluribus, cū vsque adeò manifestè, vt cui cōtrouerti à nemine possit, necessariam in tota simul ecclesia dei eam, quæ è Christo est, in spiritu sancto concordiam esse dixissem, contraque periculofam ac perniciosam rem esse in mutuo inter nos dissidio contumaciam siue inobedientiam aduersus deum (Qui enim aduersus filium contumax est, inquit, non videbit vitam, sed ira dei manet super eum) illud deinceps consequens esse arbitratus sum, vt de peccatis peruestigarem, cuiusmodi essent ea, quæ à deo veniam possent impetrare, itemque vicissim quot quis, & quibus admisis, contumaciæ iudicio obligaretur. Cum igitur diuinarum literarū memoriam animo colligo, reperio tam in veteri, quàm in nouo Testamento, neq; in numero, neque in magnitudine peccatorum, sed in vna tantummodo cuiuscunq; tandem generis præcepti violatione contumeliam aduersus deum iudicari, à Deoque in omnes promiscue, qui dicto ipsius audietes non fuerint, supplicij constitutum.

διχοστα-
σία καὶ ἰσθμὸς
καὶ ἰσθμὸς

Rom. 6. e

1. Cor. 3. a

Roma. 8. b

Math. 6. a
Ioan. 6. d

Ioan. 12. g

Ioan. 16. b

Acto. 4. f

Ioan. 6. d

Ioan. 3. d

F

πρὸς θεὸν
ἀπίθανον
ἄχαρ.

morte afficitur, nō dignus habitus qui de agenda ob admissum peccatum pœnitentia quidquā au-
 diret: nō qui spatij saltem tantum nancisceretur,
 per quod vel leuiter animo indoleret & compun-
 geretur nō qui morā deniq; ad seipsum redeundi
 vllā inueniret. Quid porro talis ille ac tāti iudicij
 apparitor, atque adeo vehemens sententię dei ad-
 uersus peccati auctorem minister Petrus? ille in-
 quam beatus, qui & ceteris antelatus discipulis
 fuit, cuique magnificentius quām reliquis omni-
 bus datum testimonium est, magisque quāam reli-
 qui omnes beatus appellatus, cui clauēs regni cœ-
 lestis commissæ: cum ei dicitur à domino, Nisi
 laueris te, nō habebis partem mecum: quod non
 obsecro vel durissimum cor metu horroreque iu-
 dicatorum dei cogat cōtremiscere? præsertim qui
 nullius flagitij, nulliusve cōtumacię significatio-
 nem vllam dedisset, cōtraque potius, qui eximio
 dominum suum honore affecisset, & egregie, vt
 seruum ac discipulum facere par erat, esset reueri-
 tus. Cū enim suum pariter atque omnium deū
 ac regem & dominum & magistrū, & salutis au-
 ctorem, eū denique, qui omnia esset simul, in ser-
 uili habitu linteo se præcinxisset, & pedes sibi la-
 uare velle animaduertisset, confestim, veluti qui
 indignitatem suā secum ipse reputas agnouisset,
 venientisq; ad se eximie esset dignitatis fulgore
 percussus, in clamorē prorupit his verbis: domi-
 ne tu mihi lauas pedes? Et item, Nō lauabis mihi
 pedes in æternum: Hac de causa vehemens adeo ei
 cōminatio illa intenditur. Quod nisi rursum cog-
 nita domini verborum veritate, obedientię abie-
 ctionem q̄ celerrimè parendi mox prōptitudine
 emendasset, nihil omnino vllum illi ex tot supe-
 rioris temporis ipsius rectè factis, nulla ex mirifi-
 cis illis, quibus à deo laudibus fuerat ornatus, nō
 dona, nō promissa vlla, non denique ipsius dei ac
 patris talis ac tanta erga filium charitatis, studijq;
 delata cognitio quidquā potuissent afferre, quo
 pœnam quam ea re quod dei imperio fuerat ad-
 uersatus, in præsentia cōmeritus erat, mitigasset.
 Verumenim si omnia singulatim velim recensere,
 quæ in veteri, nouoq; Testamento exempla in
 hoc genere reperiuntur, narrantem fortasse me
 tempus deficiet. Iam verò quoties ad ipsā domini
 nostri Iesu Christi, quæ in Euangelio sunt, verba
 deuenio, & ipsius illius qui iudicaturus est viuos
 & mortuos, dicta cōsidero, quibus maior à fideli-
 bus hominibus tribui oportere auctoritas vide-
 tur, q̄ alij cuius historię, aut certissimæ, quæ as-
 ferri posset veritati, haud dubiè magnam quandā
 in ipsis, omnibus in rebus parendi deo necessita-
 tem, vt ita dicā, animaduerto, neque vllum pror-
 sus ijs, qui quoquo modo secus faciant, ac nō pœ-
 nitentiam postea agāt, veniæ locum relinqui, nisi
 siquid aliud fortasse aduersus apertas adeo cla-
 rasque sententias audendum sit, aut vel ipsa etiā
 tacita cogitatione commissiscendum. Cælum, in-
 quit, & terra trāsibunt, verba autem mea nō præ-
 teribunt. Nullum est hoc in loco discrimen, nulla
 distinctio, nihil vsquam reliquum factum est om-
 nino, quin fuerit comprehensum. Non dixit hæc
 aut illa, sed verba mea, omnia simul videlicet non
 præteribunt. Siquidem scriptum est, Fidelis do-
 minus in omnibus verbis suis, in omnibus scilicet,
 quæcunque vel vetat, vel iubet, vel promittit,

vel minatur, idque siue facta sint, quæ vetita, siue
 omissa quæ iussa. Nam q̄ bonorum operū omif-
 sio, nihilominus æquè ac malorum perpetratio
 puniatur, satis magno esse argumento poterat
 quo animæ persuaderetur, quæ nō vsquequaque
 infidelitatis morbo laboraret, iudiciū illud, quod
 supra memorauim⁹ de Petro: qui Petrus cū eorū
 nihil de ijs quæ vetita essent, fecisset, aut præcep-
 tū huiusmodi vllū prætermisisset, vnde eius, à quo
 id esset omiffum vel fœcordia vel fastidium argui
 posset, quique tātum honoris ac reuerentię causā
 ministerium illud, honoremque ne sibi à domi-
 no adhiberetur, reculasset, eiusmodi cōminatio-
 nem audiuit, cuius euentum nullo modo euitasset
 nisi vt suprādictum est, correctionis celeritate, ac
 vehementi ad parendum studio, excitatē iā aduer-
 sum se iracundię occurrisset. Verum enim quoniā,
 quæ illius clementia, & mirabilis quædā facilitas
 est quando illi visum est nobiscum indulgenter
 agere, eadem sæpe, atque in multorum personis
 exempla proponere nobis nō cessat, quod assidua
 eorum veluti inculcatione animus noster veluti à
 grauisimo torpore quodā possit excitari, diutur-
 numq; cōtra legem agendi morem abolere, eorū
 tantummodo in præsentia faciendā mentio est,
 qui in magno illo ac formidinis plenissimo nouil-
 fimi iudicij die ad leuā domini nostri Iesu Christi
 staturi sunt: quibus dicitur is, cui omnis iudi-
 cij potestas data fuerat à patre, qui venturus est,
 vt abscondita tenebrarum illuminet, & cōsilia cor-
 dium in apertum proferat, discedit à me maledi-
 cti in ignem æternum, paratum diabolo, & ange-
 lis eius. Et causam cur ita ab se discedere illos iu-
 beat, subiicit, nō quod aut quenquā interfecistis,
 inquit, aut fornicati estis, aut mēdaciū dixistis,
 aut vllā cuiquam iniuriā intulistis, aliudve quid-
 quā licet exiguum admodum fecistis eorum, quæ
 ne faceretis, vobis fuerat interdictum. Sed quid?
 Quod bona opera facere neglexistis. Esuriui e-
 nim, & nō dedistis mihi māducare. Sitiui, & non
 dedistis mihi bibere. Hospes erā, & nō collegistis
 me. Nudus, & non cooperuistis me. Debilis & in
 carcere, & non visitastis me. Hæc atque id genus
 alia, cū dei virtute qui vult omnes homines saluos
 fieri, & ad agnitionem veritatis peruenire, docet-
 que omnem hominem scientiā, in sanctis literis
 animaduertim, & summe horribile huiusmodi
 discordantis inter se, & in præceptis domini nostri
 Iesu Christi interpretandis discrepantis multitudi-
 nis periculum perspexerim, & quā formidabile
 illud magnæ adeo peruersitatis iudiciū sit, ex ple-
 risq; exemplis collegerim, neq; minus quidquid
 aduersus dei iudicium quodcunq; geratur, æquè
 intellexerim vindicari: deniq; cum terribile iudi-
 cium illud cognouerim latum cōtra eos, qui cum
 peccatum ipsi nullum admisissent, tamen quod
 nō acres se contra eos qui peccauerant, vindices
 præbuisissent, parem cum illis indignationem su-
 biere, & quod magis mirādum videtur, qui sæpe
 ne admisi quidem flagitij essent conscij, ipse ne-
 cessario à me fieri duxi oportere, vt licet minus
 iam idoneo tempore (elapsa ferè opportuna oc-
 casione, quod ad hanc vsque diem in assidua il-
 lorum essem expectatione qui idem mecum de-
 fendendæ veræ pietatis certamen suscipere, ne-
 que meimet vnus tantum viribus considerem)
 at non

ὁ πρῶτος
μὴν λα-
βών.
ἐγκάμιον.
B. Petri.

Ioan. 13. a

λίθινον
καρδίαν.

παράλυ-
θὸν ἀθεῖαι.

Matt. 24. b

Psal. 144. c

ψαλμὸς
ἐκ τῶν
κατὰ
τὴν ἄσμα.
Ioan. 5. e
1. Cor. 4. d
Matt. 13. d

1. Tim. 2. b

Psal. 33. b

F

ἐρωτι-
μῖνος ἀ-
γάθων θεο-
σιβίας

ἀποπνεύ-
σαντες.

Ephes. 5. b

* alias, diffi-
dentia.
Psal. 102. d
Gala. 5. a. b

ἐπιβή-
σαι.

Ephes. 4. a

Rom. 10. c
2. Cor. 3. b

1. Cor. 4. a

ἀνομιῶν
καὶ ἀκαθ-
λίτων.

Colos. 2. a

at nō certè fortasse alieno tempore, etiam nunc,
 saltem cōmonendi causa eos qui in pietatis cur-
 riculo decertarent, de diuinis literis ea selegissem
 & quibus deus offenderetur, & quibus item pro-
 pitius haberetur, eaque quantum mihi per vires
 liceret ex communibus votis exponerem, quò vi-
 delicet beneficio domini nostri Iesu Christi, &
 doctrina spiritus sancti, confestim abrafa penitus
 voluntatum nostrarum consuetudine, & huma-
 narum traditionum obseruatione, & euangelij
 immortalis dei domini nostri Iesu Christi itinere
 inito, vitaque instantis huius temporis ex eius vo-
 luntate transacta, partim vetitis rebus maiorem
 in modum declinandis, partim iussis attentiore
 cura exequendis, idonei habeamur qui in futuro
 seculo æternitatis iram fugiamus venturam in fi-
 lios cōtumacię*, talesque existamus, qui sempi-
 ternam vitam & cæleste regnum merito adipiscamur,
 quod à domino nostro Iesu Christo promif-
 sum est ijs qui seruant testamentum eius, & me-
 mores sunt mandatorum eius ad faciendum ea.
 Memoria tenens præterea dixisse apostolū, quod
 in Christo Iesu neque circūcisio aliquid valet,
 neque præputium, sed fides quæ per charitatem
 operatur: consequens simul ac necessarium exi-
 stimauī, vt exposita prius sana fide, pietatiq; cō-
 sentaneo de patre & filio, & spiritu sancto dog-
 mate, deinceps de Moribus librum subtexerem.

EIVSDEM DE VERA ac pia fide.

B VVM per diuinæ bonitatis gratiam,
 mihi innotuisset vestra pietatis iussio
 digna prorsus ea quæ in Christo est, er-
 ga deum charitate: quibus quidem ius-
 sionis vestrae literis reuerenter petijistis, meum vt
 ipse de vera ac pia fide testimonium literis confi-
 gnarem & ad vos transmitterem. Sanè ipso initio,
 vt qui exiguitatis ac tenuitatis virium mearum fa-
 cile mihi essem conscius, timidè cœpi quomodo
 respōderem, dubitare. Simulac verò venit mihi in
 mentem verborum Apostoli illorum, Supportan-
 tes inuicem in charitate, & item illorum alio in
 loco, Corde enim creditur ad iustitiā, ore autem
 cōfessio fit ad salutē: nequaquā rem me periculo
 vacuā facturum putauī, si & vobis in eo nō paruif-
 sem quod iuberetis, & salutarē tacitus cōfessio-
 nem præterijissem, fiducia habens per Christum
 ad deum, sicut scriptum est. Non quod sufficiētes
 simus à nobis cogitare aliquid quasi ex nobis, sed
 sufficientia nostra ex deo est, qui tunc quidem il-
 los, nunc verò nos etiam (& hoc ipsum causa ves-
 tra) idoneos fecit qui essemus ministri noui Te-
 stamenti, nō literæ, sed spiritus. Porro fidelis mi-
 nistri hoc esse propriū, sine dubio scitis vos quo-
 que: nimirum vt quæ à benigno domino in cōser-
 uos suos distribuenda acceperit, hæc ipsis integra,
 & nullius rei alterius admittione adulterata custo-
 diat. Quocirca ego quoque, quæ ex diuinis literis
 accepi, hæc quemadmodum dei voluntas est, ad
 cōmunem vtilitatem exponere vobis teneor ne-
 cessario. Etenim si ipse dominus, in quo pater sibi
 bene cōplacuit, omnesque sapientiæ ac scientiæ
 absconditi thesauri sunt, quique à patre potestate
 omnem, & omne iudicium accepit, de seipso ac
 patre loquens, Mādatum dedit mihi, inquit, quid

dicā, & quid loquar, itemque. Quæ ergo ego lo-
 quor, quemadmodū dixit mihi pater, sic loquor,
 denique si spiritus sanctus à seipso non loquitur
 quidquā, sed quæcunque audierit ab ipso, hæc lo-
 quitur: qui non tandem verisimile est, pietati nos
 magis satisfacturos, periculoque nostro magis cō-
 sulturos, si hoc ita senserimus, itaque fecerimus in
 nomine domini nostri Iesu Christi? Atque quan-
 diu quidem aduersus confurgentes varijs tempo-
 ribus varias hæreticorum factiones pugnandum
 fuit: eorum à quibus in certamen prouocabar, in-
 dicendo styli vestigijs insistens, cōsequens esse ar-
 bitrabar, vt ei impietatis pesti, quam diabolus se-
 minaret, eiusdemmodi oppositis ipsi vocabulis
 obuiam irem, & maledicta quæ in deum inde na-
 scerentur, reprimerem, vel etiam penitus refuta-
 rem: & alijs alias, prout videlicet hæreticos morbo
 laborantium vtilitas necessario videbatur postu-
 lare: atque his sæpenumero eiusmodi, quæ licet in
 sacrosancta scriptura nusquā reperirentur, à pio-
 tamē & sanctis literis cōsentaneo sensu neutiquā
 abhorrerent, neq; (id quod frequenter etiā Apo-
 stolus fecit) Græcorum verberet, si ea in rem meam
 esse animaduerteterem, abstinerem. Hoc autem tē-
 pore cōmuni omnium vestrum proposito, simul
 ac meo arbitratus sum conuenire, si impositum
 mihi à vestra, quæ est in Christo charitate nego-
 tium cum ea, quæ sanæ fidei cōgrueret, simplici-
 tate cōficerem, eaque dicerem, quæ à sanctis lite-
 ris accepissem: etsi in his quidem & nominibus &
 verbis vsurpandis parcus essem, quæ vt voce ipsa
 cum diuinis literis nō cōuenirent, eundem tamē
 eius generis essent vt præter vocis nouitatem, sen-
 tum etiam nobis nouum atque inuitatum affer-
 rent, & apud sanctos viros nusquam in vsu fuisse
 reperirentur, hæc omnia veluti peregrina, atque à
 pia fide penitus aliena repudiarem atque auersa-
 rer. Est igitur fides, eorum quæ dicta sunt assen-
 tiens approbatio sine vlla hæsitacione, cū summa
 animi persuasione de eorum veritate, quæ dei ma-
 nere sunt prædicata: quā fidem Abraham perhi-
 betur habuisse, quippe de quo testatū sit, Ipsum
 neutiquā incredulitate hæsitasse, sed cōfirmatum
 fuisse in fide, dantem gloriam deo, & certissimè
 persuasum q̄ quæcunque promiserat deus, po-
 tens erat & facere. Quod si fidelis est dominus in
 omnibus verbis suis, fidelia etiam omnia manda-
 ta eius, confirmata in seculū seculi, facta in verita-
 te & æquitate: haud dubiè manifestissimum hoc
 infidelitatis argumentum fuerit & signum super-
 bix certissimum, siquis eorum, quæ scripta sunt,
 aliquid velit rejicere, aut eorum quæ nō scripta,
 introducere, cū dominus noster Iesus Christus
 dixerit, Oues meæ vocem meam audiunt, & pau-
 lō ante idem dixisset. Alienum autem nō sequen-
 tur, sed fugient ab eo, quia non nouerunt vocem
 alienorum. Apostolusque sumpto ex hominibus
 exemplo vehementissimè interdicat, ne quid eor-
 um, quæ in diuinis literis habeantur, dematur,
 aut quod ablit, addatur. Sic enim est apud illum,
 Tamen hominis confirmatum testamentum ne-
 mo spernit aut superordinat. Quamobrem nos
 quoque cū antehac semper illud in animo nos-
 tum habuerimus, vt omnem à Dominica doctri-
 na alienam & vocem & sententiam fugeremus:

Ioan. 5. d

Ioan. 16. b

Att. quæ sa-
na fide ni-
tens Basil.
obuiā verit-
tēporis sui
hæreticū.
ἀντιτύ-
ποις φω-
ταῖς, siue
ἀντιθέσις.

E

Fidei firmi-
tio.

Rom. 4. e

Psal. 144. c

Psal. 110. b
ἐπισημα-
σίας κατὰ
ῥογίαν.

F

Ioan. 10. c
ἐν ὑποθή-
γματι ἀν-
θρώπων.
Gala. 3. c

tum verò hoc ipso tēpore (vt supra diximus) hoc à nobis seruari arbitror oportere, cum id nobis, simul vobisque tractandum propositum sit lōgè diuersum ab argumentis illis, à quibus alio modo aliàs, vel ad scribendum aliquid, vel ad dicendum inducebamur. Quoniã videlicet eo tempore de heresi cōfutada, euertendoque Diaboli artificio studiose agebatur: nunc autem simplex fidei cōfessio explanatioq; proposita est: quò fit, vt cum tractatio nunc dissimilis sit, dissimilis etiã esse debeat stylus. Quemadmodum enim nò eadem instrumenta in manus sumat & qui prēlium est initurus, & qui colere agrum velit, alia siquidem suppellex instrumentorum ijs congruit, qui in pacis quiete res sibi ad victum necessarias parat: alij armorum apparatus ijs qui in bello se aduersum hostiles copias instruunt. Similiter quoque, nequaquã eodem dicendi genere vtatur, & qui in sana doctrina cohortetur, & qui in disputatione sibi repugnates redarguat. Siquidem aliud est genus dicendi, quo vtimur in refellendo: aliud, quo in cohortado. Itemq; alia eorum simplicitas qui in pace verã pietatem prædicant & confitentur: alij illorum sudores, qui aduersus oppositiones falsi nominis sciētiae fortiter dimicāt. Quãobrem nos quoque sic disponentes sermones nostros in iudicio, vbique siue defendenda, siue tradenda simpliciter fides fuerit, operã dabimus vt ad subiectam materiam stylus accommodemus: modo videlicet ijs qui diabolico astu illã conentur euertere, maiore cum acrimonia & cōtentione reuertis, modo ijs qui in ea ædificari voluerint, simplicius, & ad illorum intelligentiã accōmodatius ipsam fidem exponendo: nihilque aliud faciendo, quàm quod dictum est ab Apostolo: vt sciamus scilicet quomodo nos oporteat vnicique respondere. Sed antequã ad ipsam fidei confessionem veniamus, illud profuerit indicasse, dei maiestatem & gloriã, talis cum sit vt eã neq; oratio vlla pro dignitate circumscribere possit, neque mens cōprehendere, vnico verbo sententiãve neque declarari potuisse, neq; intelligi, sed pluribus, quæ in sermonis nostri vsu trita essent: sanctas literas vix ijs etis, qui puro essent corde, tanquã per speculum obscure significasse. Nam illud facie ad faciem, & ab omni parte cumulata ac perfecta cognitio, ea in futuro seculo promissa idoneis sunt. Quandiū verò in hac vita sumus, licet Petrus sit aliquis, licet Paulus, cernit verè ille quidem, quæ cernit, neque per errorē decipitur, neque animo imagines falsas concipit: per speculum tamen cernit, & per ænigma, & quod ex parte est, in hac vita cū gratiarū actione suscipiens, quod perfectū est, in futura se accepturum incredibili lætitiã circūfusum cōfidit. Quod ita esse apostolus etiã Paulus cōfirmat qui tali quadã similitudine id quod diximus, cōprobat, quãdo dicit, Quemadmodum cum esse sem paruulus, & prima rudimēta doctrinã dei tū primulū inciperem degustare, loquebar vt paruulus, cogitabã vt paruulus. Postquã autem factus sum vir, & ad mensurã ætatis plenitudinis Christi peruenire festino, euacuauī quæ erant paruuli, & aded magnos in cognitione rerum diuinarū progressus feci, ac profectum meliorem vt cognitio quidem illa, quã prius habebã dum in Iudaicã adhuc ritus cultu versarer, motionib⁹ illis assimilis

videretur, quibus imbecilla pueruli mens cieri solent. Contrã verò scientia illa per Euangelium acquisita, eiusmodi quæ viro iam planè viqueque ætate perfecta conueniat: Similiter quoque quæ in hac vita videtur à nobis in cognitione haberi perfectio, ea si cū scientia illa sit collata quæ in consequenti seculo reuelanda idoneis est: exiguum nescio quid est, & aded obscurum, vt ab ea claritate quæ in futura vita expectatur, longius absit, quàm abest ab eo, facie ad faciem, illud, videre per speculum & in ænigmate. Atque etiam hoc ita esse cōfirmant discipuli domini, qui cum Petro & Ioãne fuere. Nam quòd dum hic inter homines viuerent quotidie magis ac magis proficerent, maioresque in dies processus facerent: nihilominus etiam ipsi incredibilem esse magnitudinem eius sciētiae probat, quæ in sempiterna illa vita tradenda seruat. Qui quidem post illud, quod idonei visi fuerant qui à domino eligerentur, qui vnã cum eo vitã agerent, qui eius apostoli essent, qui promererentur accipere donorū spiritus distributionem, postquã etiã audierunt. Vobis datum est nosse mysteria regni cælorum: post eiusmodi sciētia, post aperta ipsis, quæ reliquis erant operata & arcana: tamen longo tandem tempore post, aduentate iam passione, verba audiunt illa, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed nò potestis portare modo. Ex his igitur atque huius generis alijs colligimus infinitum quiddam esse, quod de rerum diuinarū cognitione diuinę literę sentiãt: neque vllò modo vires humanas, quãdiū hic in terris vitã ducimus, earum arcana penitus posse comprehendere cum maioribus in dies singulos progressibus faciendis aliquid noui assidue semper acquiratur, neq; sit quisquã qui ad summum illud, prius queat peruenire, quã venerit quod perfectum est, quo sanè tēpore euacuabitur quod ex parte est. Quocirca cū ad omnes simul de deo notiones explicãdas, omnemque pariter depromendã gloriã, nò vnicum nomen sufficiat, at neq; singula: si cum integra ipsoꝝ significatione seruentur, sine periculo assumãtur. Siquidem vt dixerit aliquis, deus, nò protinus tamen cum patrem esse declarauit: porro huic ipsi vocabulo, pater, abest ea significatio, quæ fit creator. Rursus in iam dictis desiderãtur bonitas, sapientia, potentia & quæ de deo in sanctis literis reliqua pronunciat. Itemque vocabulum patris, si cum integra eius significatione, sicut apud nos est in vsu, accipiamus in deo, impiè facimus, quãdoquidē vnã cum eo necessariò simul & affectio, & defluxio seminis genitiui, & ignorantia, & infirmitas, & talia quæcunque, ipso nomine euulgãtur. Quod idem vsu venit etiã in creatoris vocabulo, nostro enim loquēdi vsu notio huius nominis, tempus, materia, instrumenta, adiumenta requirit: à quib⁹ omnibus vacua penitus sit oportet ea, quæ pia de deo habenda intelligentia est: eatenus id tamen, quoad præstare humana facultas potest. Nam rem ipsam planè, vt i suapte natura est, & si omnes omnium mentes vnã ad inuestigãdum coirent, itemque ad enunciãdum lingue cōcurrerent, tamen qui assequi posset, existeret nemo. Hunc sanè scripturæ esse sensum luculenter sapientissimus declarat Salomon, dicens: Dixi, sapiens efficiar, & ipsa longius recessit à me, multo magis, quàm erat.

Non

Collatio.

Βραχυτέροις αμύδωτον γένος.

Matth. 13. b

Ioan. 16. c

E

ἐκείνων ἀποστόλων.

Ecl. 7. d

Non quidem quòd re vera illa fugeret, sed quòd ij maximè intelligunt, quàm ea omnem cuiusuis ad ipsam comprehendendam captum exuperet, qui dei beneficio ampliòre ipsi quàm ceteri cognitionem sunt consecuti. Sed hæc cum ita sint, pluribus diuinæ literæ necessariò & nominibus vtuntur & verbis ad exiguã quãdam, atque hæc ipsam obscuram diuinæ notionis expressionem. Nobis verò ad omnia colligenda, quæ vbique in sacris scripturis reperiantur de patre, & filio, & spiritu sancto, neque facultas fuit neque ocium, idque ea re, quòd vos nimio plus me vigeretis. Verum satis factum iri per hæc cōscientiã vestrã opinamur, si de omnibus pauca quãdam in mediū protrulerimus: tū ad nostrã ex scripturis sententiã explanationem, tum ad vestram ipsorum & eorum qui inter vos id expetunt, nulli controuertendam persuasionem ac indubitatam satisfactionem. Vt enim vocabula multa vnica modo tuendæ pietatis sententiã enunciãt, sic ex paucis quoque, is, qui modo iniquus interpret non sit, facilimè pietatē, quæ inquit omnibus scripturæ locis poterit, si volet, agnoscere. Credimus igitur & cōfitemur vnum solum, & verum, & bonum deum, & patrē omnipotentem, ex quo omnia, deum patrem domini & dei nostri Iesu Christi: Et vniciū, vnigenitumque eius filium dominum & deum nostrum Iesum Christum, solum, verum: per quem omnia facta sunt, visibiliaque atque inuisibilia, & in quo omnia cōstant: quiq; in principio erat apud deū, & deus erat, & post hæc secundum scripturas in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Qui cum in forma dei esset, non rapinã arbitratus est esse se æqualē deo, sed semetipsum exinaniuit: & per natiuitatem ex virgine, formã seruī cūm accepisset, & habitu inuentus esset vt homo, omnia, quæ in ipsum, & de ipso scripta fuerat, compleuit, secundum mandatum patris factus obediens vsq; ad mortem, mortem autem crucis. Et postquã tertia die resurrexisset à mortuis secundum scripturas, visus est à sanctis discipulis suis, & reliquis, sicut scriptū est. Et ascendit in cælum, & sedet ad dexteram patris, vnde venturus est in consummatione seculi huius ad excitandos omnes, & reddendum vnicique iuxta opus illius: quãdo iusti quidem assumuntur ad vitam æternã, peccatores verò sempiterno addicentur supplicio, vbi vermis eorū non moritur & ignis non extinguitur. Credimus item vnum solum spiritum sanctum paracletum, in quo ob signati sumus in diē redemptionis, spiritum veritatis, spiritum adoptionis, in quo clamamus, Abba Pater, qui diuidit & efficaciter operatur dona, quæ à deo datur, singulis prout vult ad vtilitatem spiritum inquam, qui quæcunq; audierit à filio, docentem & comonentem omnia, bonum, deducentem in omnē veritatem, & confirmantem omnes credentes ad cognitionem veram, & exactã, & cultum dei piū, & adorationem spiritalem, & veram confessionem dei patris, vnigenitiq; eius filij, domini que ac dei nostri Iesu Christi, & sui ipsius. Quæ tria nomina seorsum singula suã peculiarē quandam proprietatem aperte significant, quæ piè cōsiderari in ipsis potest: atque in patre quidē proprietatis patris, in filio vero proprietatis filij, in spiritu sancto postremo, sua quãdam à duobus diuer-

sa proprietates, cum neque spiritus sanctus à seipso loquatur, neq; filius à semetipso faciat quidquã: ac pater quidem filiū mittat, filius verò spiritum sanctum. Sic sentimus, & sic baptizamus in trinitatem consubstantialem, idq; ex præcepto ipsius domini nostri Iesu Christi, qui dixit, Euntes docete omnes gētes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, docētes eos seruare omnia, quæcunq; madaui vobis. Quæ seruantes, & charitatem erga illum habere nos demonstramus, & digni efficiamur, qui in ea maneamus, sicut scriptum est. Contrã negligentes eam seruare, ab ea disuncti, aut aliter affecti conuicimur. Qui enim non diligit me, inquit dominus, sermones meos nò seruat. Et item, Qui habet madata mea & custodit ea, ille est qui diligit me. Porro vehementer demiror, quid ita cum dominus noster Iesus Christus dicat, Nolite gaudere quòd dæmonia subiiciuntur vobis, gaudete autem quòd nomina vestra scripta sunt in cælis. Et itē alibi, in hoc cognoscent, quòd discipuli mei estis, si charitatē habueritis inter vos. Ex quibus verbis nactus occasione Apostolus, docēs quàm necessaria omnib⁹ in rebus charitas sit, palam testificatur his verbis, Si linguis hominum loquar, & angelorū, charitatē autem nò habeam, factus sum velut æsonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem sciētia: & si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et paulò post, Siue autem prophetiæ, euacuabuntur: siue linguæ, cessabunt: siue scientia, destruetur: quibus verbis cōtinuò adiūgit, Nunc autem manent spes, fides, charitas, tria hæc: maxima autē horum est charitas. Hæc, inquit, & confirmis formæ per multa cum adeo affirmatè à domino primū, deinde ab Apostolo dicta, ac definita sint, vehementer demiror, qua ratione inducti homines studium aded magnum in res fluxas ac fragiles conferant, & his tantopere inhiant: in eas verò quæ stabiles sunt, & ad sempiternū tempus permanent, maximeque in eã, quæ ex omnibus maior est, charitatem, & Christiani hominis peculiare est quasi quoddã insigne, nò modo ipsi studium nullum adhibeant, sed si quis sit qui adhibeat, ei aduersentur, & contrã pugnant, illud efficiãt quod dictū est, Quòd neque ipsi introeunt, & alios prohibēt intrare. Quòd cū ita sit, magno opere hortor & oratos velim vos fratres charissimi, vt missa istiusmodi curiosa inuestigatione, flagitiosaq; verborū contētione, his cōtenti simus, quæ à sanctis viris, atq; ab ipso aded domino nostro Iesu Christo dicta sunt: eaq; sentiamus, quæ respōdeant cælesti vocationi: & vitã agamus Christi Euãgelio conuenientē, sempiternã vitã, & cælestē regnū sperantes, paratum omnibus seruantibus mandata dei & patris, quæ sunt secundum Euangelii beati dei Iesu Christi domini nostri, in spiritu sancto & veritate. Hęc sunt quæ à vestra pietate admonit⁹ necessario mihi duxi faciēda, vt ad vos in postremis perscriberem, sensumque animi super his rebus mei vobis, & per vos fratrib⁹ ijs, qui in Christo sunt, explicarem, vt quæ & vestris & illorum animis omni ex parte satisfaceret, in nomine domini nostri Iesu Christi: quò omnino prorsus omnibus de fide nostra dubitatio tolleretur

(orta

Stylus sibi variandum confirmat eleganti.

1. Tim. 6. d Psal. 118. a

Colof. 4. b

πιστοῦται τοῦντοπι νι τρεπφ.

1. Cor. 13. b

ἐπιγνομα φθασαι.

ἰς τρεῖς ἢ α ἰσομοῖσιον. Matth. 28.

Ioan. 15. b

Ioan. 14. c Ibidem. Luc. 10. c τὰ δαιμόνια Ioan. 13. d

1. Cor. 13. a

Att. quid maximope re demiratur Basilium.

πρόσθη προ quo α- λῆ, γνῶσιν.

Luca. 11. g

μακαρίων θείω.

(orta fortasse propter diuersam rationem eorū, quę aliās alio modo exposita à nobis sunt, quę res eo nimirum vsu venit, quodd necessariò assidue cogebamur aduersus proposita nobis à pietatis verarū impugnantibus argumenta, vt quęq; ab ipsis in mediū afferebantur, depugnare) neq; cuiquam esset caussa, cur fluctuaret: summè cōtrā aditēti bus illis qui quę aliena sunt, nobis attribuūt, aut sępenumero etiam, quo facilius simpliciores in sententiam suam auferāt, deprauatę suę ipsorum mentis flagitiosa cōmenta falso nobis affingunt: à quibus necessario vos, vt ab hominib; ab Euāgelica & apostolica fide, charitateque alienis cauere debetis, memoriaq; verba Apostoli illa tenere. Sed licet nos, aut angelus de cęlo euangelizet vobis, p̄ter id quod euangelizauimus vobis anathema sit: vt illud seruantes, Attendite à falsis prophetis: & illud, Vt subtrahatis vos ab omni fratre inordinatē ambulāte, & non secundum traditionem, quam acceperūt à nobis: ordine incedamus in regula sanctorum, tanquā superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu domino nostro, in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in domino. Deus autem pacis sanctificet vos per omnia, vt integer spiritus vester, & anima & corpus sine querela in aduentu domini nostri Iesu Christi cōseruetur. Fidelis deus qui vocauit nos, qui etiam faciet, modò mādāta eius seruemus, gratia Christi in spiritu sancto.

Gala. 1. b

2. Thef. 3. b
 501XΩμεν
 τῶ κανό-
 vi.
 Philip. 3. c
 Ephes. 2. d
 1. Thef. 5. c
 τὴν θείαν
 αἰσθησῶμεν
 68...

παράδοξι
 υἱ ad mo-
 ralia.

ἀπὸ τοῦ οὐ-
 μένου ἢ ἑ-
 κερουμῆ
 να.

ἀφ' ὧν.

DE HIS, QUAE IN SACRIS
 LITERIS VEL VERITA SUNT, VEL IUSTA.

CVM quæ ad sanam fidem pertineant, de his factis, quātum huius temporis ratio requireret, suprā à nobis arbitrer demonstratum: reliquum est vt ad ea studiosè tractanda pergamus, quæ de his quę ad mores pertineat, scripturos nos polliciti sumus in nomine domini nostri Iesu Christi. Quæcunque igitur in nouo testamento hætenus sparsim diuersis in locis vel vetita inuenimus, vel iusta, hæc studiosè operam dedimus, vt quo ad facere nobis per vires liceret, in cōpendiarias quasdam regulas redigeremus: quòd facilius ab his, qui modò vellent, percipi possent, appōsito ad singulas regulas numero etiam capitum scripturæ, vt quæque ex ea desumpta in regula continentur, siue ex Euangelio ea sint, siue ex Apostolo, Actiue: vt qui regulam legerit, & appōsitū ipsi, verbi caussa, primum aut tecūdum numerum animaduertit, deinde scripturam ipsam in manus sumpserit, & prædicti numeri caput inuestigauerit, hoc modo testimonium inueniat, cuius gratia cōfecta regula sit. Saneque initio erat animus apponere ad singulas regulas etiā de veteri testamento, vt quæq; cum his singulis visa essent cōgruere, quæ sumpsissemus de nouo. Verum quoniam necessitas vrgebat, maiorem in modum flagitantibus hoc tempore à nobis fratribus ea, quę iam pridem ipsis eramus polliciti: venit in mentem mihi scitum illud sapientis, Da sapienti occasione, & sapientior erit. Quare licet vnicuiq; arbitrato suo, accepta iā satis magna occasione ex his, quæ de nouo appōsita viderit, vetus ipsam testamentū

sumere, ac per se ipse intelligere, quàm ex omni parte diuinæ inter se literæ consentiāt: præsertim cum vel vnica modò dictio fidelibus satis sit, ijsq; quorū animus de summa verborum domini veritate omnino nihil dubitet. Quæ quidem etiam caussa fuit, quā ob rem satis existimauerim, si de nouo etiam non omnia, quæcunque possent, sed pauca quædam ex omnibus apponerent. Sunt autem regulæ, vt summatim dicam, de hisce rebus.

INDEX REGVLARVM.

- 1 De pœnitentia, & quod sit tempus idoneum ad pœnitentiam, deque proprietatibus, & fructibus ipsius. **D**
- 2 De eo, quòd qui à deo inire gratiam studeat, eius studium esse sincerum debet, atq; ab omni penitus rei contrariæ admistione vacuum.
- 3 De charitate erga deum, & quomodo ea verè cognoscitur.
- 4 Qui sit honor erga deum, & quæ item contumelia.
- 5 De charitate mutua, & proprietatibus ipsius.
- 6 Quòd in cōfessione dei, & Christi eius fidenter, fortiterque agendum sit.
- 7 Quòd nō sit satis ad salutem confessio domini, facientibus contra mandata eius.
- 8 De fide & summa auctoritate ac certitudine verborum domini.
- 9 De cognitione siue scientia ignorationeque rerum ad officium nostrum pertinentium.
- 10 Quæ sit finis peccati, quæue item præcepti dei. **E**
- 11 De iudicijs dei, & quantopere ea sint metuenda.
- 12 De improbatione & impugnatione aut contradictione vel obediētia, & obseruatione voluntatum dei.
- 13 De eo quòd singulis momentis voluntate ac studio indilato parati esse debeamus ad ea, per quæ possimus inire dei gratiam.
- 14 De maturitate opportuna & cōmoda cuiuslibet rectè facti.
- 15 Quòd non debet quis, sperans in aliorum rectè factis, negligere ipse officium suum.
- 16 De ijs qui prodesse sibi aliquid opinātur, si cū bonis, & deo charis hominibus viuāt, ipsi autem boni nihil faciant.
- 17 Quomodo occasione vitæ huius, in qua sumus vti debemus.
- 18 De modo & affectione animi, quæ teneri ab his debeat, qui studiū suum adhibent in cōseruandis præceptis dei. **F**
- 19 De ijs, qui alios impediunt, vel ab alijs ipsi impediuntur, quominus obire possint mādātum dei.
- 20 De baptisate, & quę sit ratio & virtus baptisatis.
- 21 De communionem corporis & sanguinis Christi, & quæ sit ratio huius sacramenti.
- 22 Quomodo alienatur aliquis à deo, quomodo item conciliatur.
- 23 De ijs, qui præ animi impotentia, in ea etiam quæ oderunt, peccata prolabantur.
- 24 De mendacio & veritate.
- 25 De inutili atq; otioso sermone, deque vtiliū & stu-

- & studiosorum sermonum vsu ac tractatione.
- 26 Quòd ad ea confirmanda, quæ à nobis vel fiunt, vel dicuntur, primum petitis de sanctis literis testimonijs vtendum sit, deinde ijs etiam, quæ in communi vitæ cōsuetudine nota sunt.
 - 27 Quòd pro viribus enitendum nobis est, vt quàm similimi deo, & sanctis eius simus.
 - 28 Quòd perspicaces esse debemus & discreti in habendo bonorum & malorum delectu.
 - A** 29 Qua ratione efficere possimus, vt professioni nostræ auctoritatem comparemus.
 - 30 De honore habendo rebus consecratis deo.
 - 31 De vsu rerum quæ sanctis sunt attributæ.
 - 32 De debitis & persolutionibus.
 - 33 De ijs qui alios scandalizant, vel aliunde ipsi scandalizantur.
 - 34 Quòd debeat vnusquisque pro modulo virium suarum exemplar se ad res honestas ceteris præbere.
 - 35 De ijs qui res honestas ac bonas vituperant.
 - 36 De honore & animi propensione erga sanctos.
 - 37 De ijs qui in rebus minutis studium suum adhibent pro facultate sua.
 - 38 Quomodo accipiendi, tractandique sint hospites.
 - 39 De firmitate & constantia animi in scandalis retinenda.
 - 40 De ijs qui aliter docent.
 - 41 Quòd excidi debent, qui auctores scandalorum sunt, & quòd cum infirmioribus temperatè & indulgenter est agendum.
 - B** 42 De eo quòd dominus venerit ad implendam legem.
 - 43 De differentia inter mandata legis, & mandata Euangelij.
 - 44 Quòd vnus domini leue sit, & quòd peccatum graue.
 - 45 De æqualitate in honoribus seruanda, & de summisione animi siue humilitate.
 - 46 De studio rectè factorum maiorum & minorum.
 - 47 De diuitijs & paupertate, & de ijs, quę his esse solent adiuncta & consequuntur.
 - 48 De beneficentia in fratres, & quod propterea opus faciendum sit.
 - 49 De ijs, qui in iudicio experiuntur, ac litigant & seipos defendunt, vel etiam alios.
 - 50 De pace & pacificatione.
 - 51 Cuiusmodi esse debeat is, qui proximum nitatur corrigere.
 - 52 De mœrore suscipiendo eorū caussa, qui peccant, quomodo cum illis congregiendum: quando defugiendi, quandoque item in consortium cum ceteris recipiendi.
 - C** 53 Quod sit eorum iudicium, qui iniuriarū memoriam retinent, quæ sibi fuisse videntur illata.
 - 54 De iudicio, & iudicij suspensione vel discretionem.
 - 55 De affectione animi erga deum, quomodoque eius beneficia prædicare debemus, & pro ijs gratias agere.
 - 56 De oratione, & quando, & quid, & quomodo, & pro quibus orandum sit.
 - 57 De elatione animi, quæ ex rectè factis nascitur.
 - 58 De acquisitione donorum dei, & de eorum in alios communicatione.
 - 59 De honore & gloria humanis.
 - 60 De differentia donorum diuinorum, deque eorum inter se cōcordia, qui in his præcellūt, vel etiam inferiores sunt.
 - 61 De abiecta conditione (si vt homines respicias) eorum qui suscipiunt gratiam dei. **D**
 - 62 De tentationibus, & quando ijs concedere oporteat, & quando item resistere, quomodoque aduersarijs occurrere.
 - 63 De timore vel animi præsentia in periculis.
 - 64 De læticia, quam habere debemus in ijs, quæ Christi caussa incommoda sustinemus.
 - 65 Quomodo in ipso etiam extremo vitæ exitu orare nos conueniat.
 - 66 De ijs qui eos deserunt, qui pro defendenda pietate certamina suscipiunt, itemque de ijs, qui eos adiuuant.
 - 67 De ijs, qui morientium caussa, miserè mœrore affligunt.
 - 68 De differentia, quæ est inter vitam hanc & futuram.
 - 69 De ijs, quæ simul & coniunctim à sanctis literis vel vetantur, vel etiam iubentur.
 - 70 De ijs, quibus Euangelij prædicatio cōmittitur: & quado, & quos, & quid docere, & quomodo antè corrigere seipos debeāt, qui tales sunt: & quomodo in prædicatione liberè & fortiter agere, quomodoque eorum qui sibi crediti sint, cōmodis & saluti prouidere, & cuiusmodi animi affectione, & in cuiusmodi studijs versari: & quomodo castos se ab ijs vitijs conseruare, quæ vt plurimum eiusmodi hominū generi solent esse adiuncta: & quos docendos susceperint, ad cuiusmodi mensuram eos perducere, quomodoque reluctantes inducere: & quomodo ijs auscultare, qui propter metū aliquę eorum prædicationem recusant, quomodoque item ab ijs recedere qui ipsam ex improbitate nolunt admittere, & quomodo aliquos designare, vel designatos iam improbare: oportereque vnumquemque qui ceteris præsit, obnoxium se esse existimare ad reddendam ijs qui eius curæ crediti sint, rationem de omnibus quæ faciant, & dicant.
 - 71 De ijs quæ coniunctim præcepta sunt ijs, qui alijs præsunt.
 - 72 Qua ratione debeāt ij, qui docentur, spirituales magistros discernere ab ijs qui tales non sunt, quomodoque erga ipsos esse animati, vel quomodo quæ ab ipsis dicantur, suscipere.
 - 73 De ijs, qui matrimonio coniuncti sunt.
 - 74 De viduis.
 - 75 De seruis & dominis.
 - 76 De filijs & parentibus. **F**
 - 77 De virginibus.
 - 78 De ijs, qui militiæ operam dant.
 - 79 De principibus & subiectis.
 - 80 Cuiusmodi in vniuersum ratio, esse Christianos, postulet, & cuiusmodi eos, qui alijs præ-

BASILII MAGNI ARCHIEPISCOPI CAESARIENSIS Ethica, hoc est, Moralia.

REGVLA PRIMA MORALIVM SENTENTIARVM.

Quodd credentes domino, oportet poenitentiam agere primum ex praedicatione Ioannis, & ipsius domini nostri Iesu Christi quando grauius, quam qui ante Euangelium fuerunt, ij multantur nunc, qui poenitentiam non agunt.

CAPVT I.

XINDE cepit Iesus praedicare, & dicere, Poenitentiam agite. Appropinquauit enim regnum caelorum. Tunc cepit exprobrare ciuitatibus, in quibus facta fuerant plurimae virtutes eius, quodd non egissent poenitentiam. Vae tibi Chorazim. Vae tibi Bethsaida, quia si in Tyro & Sidone facta essent virtutes, quae facta sunt in vobis, olim utique in sacco & cinere sedentes poenitentiam egissent. Veruntamen Tyro & Sidoni remissius erit in die iudicij, quam vobis, &c.

Quodd tempus vite huius, poenitentiae tempus est, & remissionis peccatorum, & quodd in futuro iustum erit iudicium retributionis.

CAP. II.

VT autem sciatis, quodd filius hominis habet potestatem in terra dimittere peccata, ait, Amen dico vobis. Quaecunq; ligaueritis super terram, erunt ligata & in caelo: & quaecunq; solueritis super terram, erunt soluta & in caelo. Et ite, Amen dico vobis, quodd si duo de vobis consenserint super terram, de omni re, quancunq; petierint, fiet illis a patre meo, qui est in caelis. Quia venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filij dei, & procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vite: qui vero mala, in resurrectionem iudicij. An diuitias bonitatis eius, & patientiae, & longanimitatis contemnis, ignoras quodd benignitas dei ad poenitentiam te ducit? Secundum autem duritiam tuam, & impenitentem cor, thesaurizas tibi iram in die irae & reuelationis & iusti iudicij dei, qui reddet unicuique secundum opera sua. Et tempora quidem huius ignorantiae cum dissimularet deus, nunc annunciat omnibus hominibus, vt omnes poenitentiam agant, eo quodd statuit diem, in quo iudicaturus est orbem.

Quodd poenitentiam agetes oporteat amare flere, & reliqua quae sunt poenitentiae signa, edere corde.

CAP. III.

ET recordatus est Petrus verbi Iesu, quodd dixerat, Priusquam gallus cantet, ter me negabis: & egressus foras fleuit amare. Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos in aduentu Titii: non solum autem in aduentu eius, sed etiam in consolatione, qua consolatus est in vobis, referens nobis vestrum desiderium, vestrum fletum, vestram emulationem pro me. Et paulo inferius. Ecce enim hoc ipsum quodd secundum deum contristati estis, quantam in vobis operatur sollicitudine, sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed emulationem, sed vindictam: in

omnibus vos exhibuistis incontaminatos esse negotio. Multiq; credentium veniebant, confitentes & annunciantes actus suos: multi autem ex eis, qui erant curiosi sectati, contulerunt libros, & combusserunt eos coram omnibus.

Quodd poenitentibus illud satis non sit ad salutem, si tantummodo recesserint a peccatis, sed opus esse ipsis, vt fructus poenitentiae dignos ferant.

CAPVT III.

VIDENS autem multos Pharisaeorum & Sadducaeorum venientes ad baptismum suum, dixit eis, Progenies viperarum, quis demonstrauit vobis fugere a ventura ira? Facite ergo fructus dignos poenitentiae: & ne velitis dicere intra vos, Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quodd potens est deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham: iam enim & securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor, quae non facit fructum bonum, exciditur, & in ignem mittitur.

Quodd coestim, vbi de hac vita migrauerimus, omnis nobis benefaciendi facultas praecisa est: quodq; hoc ipsum, quodd hic viuimus temporis, nobis pro bonitate sua deus ad ea facienda praefiniuerit, per quae eius gratiam ineamus.

CAPVT V.

TUNC simile erit regnum caelorum decem virginibus, quae accipientes lampades suas, exierunt obuiam sponso. Quinque autem ex eis erat fatuae, & quinque prudentes. Sed quinque fatuae acceptis lampadibus, non sumpserunt oleum secum. Prudentes vero acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus. Moram autem faciente sponso, dormitauerunt omnes & dormierunt. Media autem nocte clamor factus est, Ecce sponsus venit, exite obuiam ei. Tunc surrexerunt omnes virgines illae, & ornauerunt lampades suas. Fatuae autem sapientibus dixerunt, Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostrae extinguuntur. Responderunt prudentes, dicentes, Ne forte non sufficiat nobis & vobis ite potius ad vendentes, & emite vobis. Dum autem irent emere, venit sponsus: & quae paratae erant, intrauerunt cum eo ad nuptias, & clausa est ianua. Nouissime autem, veniunt & reliquae virgines dicentes, Domine domine aperi nobis: At ille respondens ait, Amen dico vobis, nescio vos. Contendite intrare per angustam portam, quia multi (dico vobis) quaerent intrare, & non poterunt. Cum autem intrauerit paterfamilias, & clauerit ostium, & incipietis foris stare, & pulsare ostium, dicentes, Domine domine aperi nobis, & respondens dicit vobis, Nescio vos vnde sitis. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis: nemini dantes ullam offensionem, ne vituperetur ministerium nostrum. Sed in omnibus exhibentes nosmetipsos sicut dei ministros. Ergo dum tempus habemus, operemur bonum erga omnes.

REGV-

REGVLA II.

Quodd nequaquam is deo potest seruire, qui etiam scaliensis a pietate negotijs immisceat.

Nemo potest duobus dominis seruire. Aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget: aut vnum sustinebit, & alterum contemnet: Non potestis deo seruire & mammonae: Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quae enim participatio iustitiae cum iniquitate? aut quae societas lucis ad tenebras? Quae autem conuentio Christo ad Beliam? Aut quae pars fidei cum infidei? Quis autem consensus templo dei cum idolis?

Quodd is qui euangelicam doctrinam suscepit, debet primum purgatus esse ab omni inquinamento carnis & spiritus, vt hoc modo ex ijs, quae recte ac sancte faciat, dei gratiam promereatur.

CAP. II.

Vae vobis scribae & pharisaei hypocritae, quia mundatis quod de foris est calicis & paropfidis, intus autem pleni estis rapina & immunditia, Pharisaeae cae, munda prius quod intus est calicis & paropfidis, vt fiat & id, quod de foris est, mundum. Has ergo habentes promissiones, charissimi mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore dei.

Quodd ne utiquam is domini fieri discipulus potest, qui de re aliqua vitae huius nimio plus affectus sit, vel ab aliqua earum rerum detineatur, quae vel leuiter retrahere illum possit a mandato dei.

CAP. III.

Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus. Et qui amat filium aut filiam plusquam me, non est me dignus. Et qui non accipit crucem suam & sequitur me, non est me dignus. Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me. Qui enim vult animam suam saluam facere, perdet eam.

REGVLA III.

Quodd primum & magnum mandatum in lege domini testimonio confirmatum est esse deum vt diligamus ex toto corde, Secundum item, proximum vt diligas, sicut teipsum.

CAPVT I.

AIT illi Iesus, Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua, & ex tota mente tua. Hoc est maximum & primum mandatum. Secundum autem simile est huic: Diliges proximum sicut teipsum.

Quodd certissimum sit argumentum, quodd aliquis deum non diligit, neque Christum eius, qui eius praecipis non pareat: quodque euidenter contra, erga eundem charitatis iudicium sit, si Christi praecipis obtulerit, in patientia passionum illius vsque ad mortem.

CAP. II.

Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me. Qui non diligit me, sermones meos non seruat. Si mandata mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego praecipia patris mei seruauit, & maneo in eius dilectione. Quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio, an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? sicut scriptum est, Quoniam propter te mortificamur tota die, estimati sumus sicut oues occisionis: sed in his omni-

bus superamus, propter eum qui dilexit nos.

REGVLA IIII.

Quodd is honore & gloria afficit deum, qui voluntati obtemperat illius: & contra contumelia, qui legem illius violat.

CAP. I.

Ego te glorificaui super terram, opus consummaui quod dedisti mihi, vt faciam. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in caelis est, vt sitis sinceri & sine offensa in diem Christi, repleti fructibus iustitiae, qui sunt per Iesum Christum in gloriam & laudem dei. Qui in lege gloriaris, per praurationem legis deum inhonoras.

REGVLA V.

Quodd Christiani officium est, liberum purumque esse omnis odij erga ceteros, contraque, omnes etiam inimicos diligere, & pro amicis vitam deponere, quancunq; id ita fieri conuenire utilitatis illius ratio suadeat: quodque eiusmodi charitas erga proximum haberi debet, qualem habuit erga nos deus, & Christus eius.

CAP. I.

AVdists quodd dictum est antiquis, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis, Diligite inimicos vestros, Et paulo inferius, Estote ergo vos perfecti, sicut pater vester caelestis perfectus est. Sic enim deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, Hoc est praecipuum meum, vt diligatis inuicem sicut dilexi vos. Maiore hac charitate nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Et eritis filij altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos. Estote ergo misericordes sicut & pater vester misericors est. Commendat autem charitatem suam deus in nobis, quodd cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Estote ergo imitatores dei, sicut filij charissimi & ambulante in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiam deo.

Quodd certissimum illud argumentum sit, aliquos esse Christi discipulos, si inter se mutuo se diligant.

CAPVT II.

IN hoc cognoscent omnes, quodd discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem.

Quodd euidenter argumentum sit aliquem charitate Christi aduersum proximum non habere, si fecerit aliquid, quod eius vel rem, vel animum offendant, & fidem impediatur, licet genere ipso, quod fiat, concessum sit a scriptura.

CAP. III.

SI autem propter cibum frater tuus contristatur iam non secundum charitatem ambulat. Noli cibo tuo illum perdere, propter quem Christus mortuus est.

Quodd Christiani officium est, quancunq; quis ipsi factus offensior est, eum studere sibi mitigare, & quantum in ipso sit, illius sibi gratiam reconciliare.

CAP. IIII.

SI ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quodd frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare: & vadens prius, reconciliare fratri tuo: & tunc veniens offer munus tuum. Maledicimur, & benedicimus: persecutionem patimur, & sustinemus: blasphemamur, & obsecramus.

Quodd qui veram, quae est secundum Christum chari-

Math. 4. c
Math. 11. c

Marci. 2. b

Math. 18. c

Ioan. 5. c

Rom. 2. a

Acto. 17. g

Math. 26. g
2. Cor. 7. u

Acto. 39. d

Math. 3. c

Math. 23. c

2. Cor. 7. 4

Math. 10. b

Math. 16. c

Math. 25. 4

Math. 22. d

Luc. 13. 4

Ioan. 14. c
15. b

2. Cor. 6. 4

Gala. 6. 4

Math. 5. b

Philipp. 1. b

Math. 5. 2

Ioan. 3. b

Ioan. 15. b

Luc. 6. e
Roma. 5. b
Ephes. 5. a

Rom. 14. e

Math. 5. c

1. Cor. 4. c

charitatem habet, is est, cum aliquando eius quem diligit animum offendere non dubitat, quandocumque id in rem illius esse animaduertit.

CAPVT V.

ET nunc vado ad eum, qui misit me, & nemo ex vobis interrogat me quod vadis? sed quia haec locutus sum vobis, tristitia impleuit cor vestrum, Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis, vt ego vadam. Si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos. Ita vt magis gauderem: quonia et si contristauit vos in epistola, no me poenitet, et si me poenituisset. Video enim quod epistola illa (et si ad horam) vos contristauit. Nunc gaudeo, non quod contristati estis, sed quod contristati estis ad poenitentiam. Contristati enim estis secundum deum, vt in nullo detrimentum patiamini ex nobis.

REGVLA VI.

Quod intrepidè ac sine vlla verecundia liberè agere oporteat in cofessione domini nostri Iesu Christi, & doctrina eius.

CAP. I.

QVod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, praedicate super terra. Et nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius timete eum, qui potest & corpus & animam perdere in gehennam. Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui est in caelis: Nam qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua, & patris, & angelorum sanctorum. Noli itaque erubescere testimonium domini nostri, neq; me vincit eius: sed collabora Euangelio, vt bonus miles Christi.

REGVLA VII.

Quod licet quis videatur dominum confiteri, & eius sermones aufcultet: is tamen si eius mandatis no pareat, cõdemnatus est, licet ex aliquo consilio dei occulto permiffum sit, vt aliquo ornatus sit dono spirituali.

CAP. I.

NON omnis qui dicit mihi, Domine, domine, intrabit in regnũ caelorum: sed qui facit voluntatem patris mei, qui est in caelis, ipse intrabit in regnum caelorum. Multi dicent mihi in illa die Domine, domine, nonne in nomine tuo prophetauimus? & in nomine tuo daemonia eiecimus? & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tũc cofitebor illis, Nunquã noui vos, discedite a me, qui operamini iniquitatem, & cetera. Quid autem vocatis me domine, domine, & no facitis quae dico? Confitentur se nosse deum, factis autem negant, cum sint abominabiles, & ad omne opus bonum reprobi.

REGVLA VIII.

Quod ab ijs, quae dicuntur a domino, dubitatio omnis, omnisq; hesitatio repelli debet: quodque quidquid a domino dictum sit, id & veriffimum tenere oportet, eiusmodique, quod fieri possit, licet natura ipsa videatur repugnare, quando in hoc fidei conatus declaratur.

CAPVT I.

QVarta autem vigilia noctis venit ad eos ambulans super mare: & videntes eum discipuli super mare ambulantes, turbati sunt, dicentes, Phantasma est: & pra timore clamauerunt. Statimque Iesus locutus est eis, dicens, Habete fiduciam. Ego sum, nolite timere. Respondens autem Petrus, dixit, Domine si tu es, iube me ad te veni.

re super aquas. Et ipse ait, Veni. Et descendens Petrus de nauis, ambulabat super aquas, vt veniret ad Iesum. Videns verò ventũ validum, timuit. Et cũ coepisset mergi, clamauit dicens, Domine saluum me fac. Et continuo Iesus extendens manum, apprehendit eum: & ait illi, Modicã fidei, quare dubitasti? Litigabant ergo Iudaei adinuicem, dicentes, Quomodo hic potest dare nobis carnem suã ad manducandum? Dixit ergo eis Iesus, Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius sanguinem, no habebitis vitam in vobis. Ne timeas Zacharia, quia exaudita est deprecatio tua. Et Helizabæ vxor tua pariet tibi filiũ. Et paulo post. Et dixit Zacharias ad angelum, Vnde hoc sciam? ego enim sum senex: & vxor mea processit in diebus suis. Et respondens angelus dixit ei, Ego sum Gabriel, qui adsto ante deum, & missus sum loqui ad te, & hæc tibi euãgelizare: Et ecce eris tacens, & no poteris loqui vsque in diem, quo hæc fiat, pro eo quod non credidisti verbis meis, quae implebuntur in tempore suo. Et no infirmatus est in fide, nec considerauit corpus suum mortuũ, cum iam ferè centum esset annorum, & emortua vulua Sarra. In promissione verò dei no hesitauit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloria deo, plenissime sciens quod quacumque promissit deus, potens est & facere: ideo & reputatum est illi ad iustitiam.

Quod qui in rebus leuioribus domino fidẽ non habet, hic eam multo minus in ijs habere conuincitur, quae sunt grauioris momenti.

CAP. II.

SI terrena dixi vobis, & non creditis, quomodo si dixero vobis caelestia, creditis? Qui fidelis in minimo est, & in maiori fidelis est: Et qui in modico iniquus est, & in maiori iniquus est.

Quod nullo modo ratione proprii consilij niti debemus, vt ijs fidem derogemus, quae a domino dicuntur: contraque quod scire conuenit maiorem deberi auctoritatem verbis domini, quam vlli quatumuis animi nostri certissimae expletioni.

CAP. III.

TVnc dicit illis Iesus, Omnes vos scandalũ patiemini in me in ista nocte. Respondens autem Petrus, ait illi, Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquã scandalizabor. Ait illi Iesus, Amẽ dico tibi, quod in hac nocte antè, quam gallus cantet, ter me negabis. Vespere autem factõ, discumbebat cum duodecim discipulis suis: & eden tibus illis, dixit, Amen dico vobis, quod vnus vestrũ me traditurus est. Et contristati valde, coeperunt singuli dicere, Nũquid ego sum domine? Et facta est vox ad eum, Surge Petre, occide, & manduca, ait autẽ Petrus, Abit domine, quia nunquã manducaui quidquã commune, & immundum. Et vox iterum secundo ad eum, Quod deus purificauit, tu ne comune dixeris. Consilia destruẽtes & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.

REGVLA IX.

Quod nullo modo negligentes nos esse conueniat in ijs cognoscendis, quae officij nostri sint, quodque contra adhibita summa animi attentione verba domini & auscultare debemus, & intelligere, & voluntatem eius facere.

CAPVT I.

Respon-

Mat. 15, b

Mat. 13, c

Ioan. 6, c

Luc. 1, a

Mar. 7, c
Eph. 5, c

Rom. 4, e

Ioan. 13, c

Act. 1, a

Ioan. 3, b
Luc. 16, e

Mat. 13, e
19, b

Luc. 3, b

Act. 2, e

Mat. 26, e
d

Mat. 26, b

Luc. 10, e

Colo. 4, a

Act. 10, b

1. Cor. 10, b

Luc. 12, f

F

Ioan. 3, d
Rom. 6, d

RESPONDENS autem Petrus dixit ei, Ediffere nobis parabolam istam. At ille dixit, Adhuc & vos sine intellectu estis? Non intelligitis quod omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum emittitur? Quae autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem? Cui quis audit verbum dei, & non intelligit, venit Malus, & rapit quod seminatum est in corde eius. Hic est, qui fecit viam seminatus est. Paulo post, Qui autem in terram bonam seminatus est, hic est qui audit, & intelligit, & fructum affert, aliud centesimum, aliud autẽ sexagesimum, aliud verò tricesimum. Et aduocã iterum totam turbam, dicebat illis, Audite me omnes, & intelligite. Videte itaque quomodo cautè ambuletis, no quasi insipientes, sed vt sapientes, redimẽtes tempus, quoniam dies mali sunt. Propterea nolite fieri imprudẽtes, sed intelligentes, quae sit voluntas domini.

Quod in rebus minimè ad nos pertinẽtibz inuestigandis, nullo modo debemus esse curiosi.

CAP. II.

ET post buccellam introiuit in eum Satanas. Et dicit ei Iesus, Quod facis, fac citius. Hoc autem nemo sciuit discumbetium, ad quid dixit ei. Igitur qui conuenerant, interrogabant eum dicentes, Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel? Dixit autem eis, Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quae pater posuit in sua ipsius potestate.

Quod eorum propriũ est, qui de inuẽda dei gratia solliciti sunt, de rebus ad officium ipsorum pertinentibus percontari.

CAP. III.

ET accesserunt ad eum discipuli eius dicentes, Ediffere nobis parabolam zizaniorum agri. Et ecce vnus accedens, ait illi, Magister bone, quid boni faciam, vt habeam vitam aeternam? Dicebat igitur venientibus ad se turbis, vt baptizarentur ab ipso: Genimina viperarum quis ostendit vobis fugere a ventura ira? Et paulo post, Et interrogabant eum turbæ dicentes, Quid faciemus? similiter & publicani, & milites. His autem auditis compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum, Quid faciemus viri fratres?

Curandum ei qui interrogatur, digna fide vt respondeat.

CAP. IIII.

ET ecce quidã legisperitus surrexit tentans eum, & dicens, Magister bone, quid faciendo, vitam aeternã possidebo? At ille dixit ad eum, in lege quid scriptum est? quomodo legis? Ille respondens dixit, Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, & ex tota mente tua, & proximum tuum sicut teipsum. Dixitq; illi, Rectè respondisti. Fac hoc & viues. Sermo vester semper in gratia sale sit conditus, vt sciatis quomodo vos oporteat vniciuique respondere. Ille autem seruus, qui cognouit voluntatem domini sui, & no se preparauit, & non fecit secundum voluntatẽ eius, vapulabit multis. Qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis.

REGVLA X.

Quod finis peccati, Mors.

CAP. I.

QUI incredulus est filio, non videbit vitam, sed ira dei manet super eum. Cum enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiae. Quem ergo fructum habuistis tũc in illis, in quibus nũc erubescitis? Nam finis illorum mors. Et paulo post,

Stipendia peccati mors: stimulus autem mortis peccatum.

Quod finis madatai dei, est vita aeterna. CAP. II. Amen amen dico vobis, si quis sermonẽ meum seruaerit, mortem non videbit in aeternum. Sed qui misit me pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam, & quid loquar. Et scio quod mandatum eius vita aeterna est. Nunc verò liberati a peccato, serui autem facti deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò, vitã aeternam.

REGVLA XI.

Quod nequaquam contemnere oporteat iudicia dei, potiusque maiorem in modum metuere, licet ea confestim debita poena no subsequaretur.

CAP. I.

SED potius timete eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. Quod si dixerit seruis ille in corde suo, Moram facit dominus meus venire: & coeperit percutere seruos, & ancillas, & edere, & bibere, & inebriari: veniet dominus serui illius in die, in qua no sperat, & hora qua nescit, & diuidet eum, partemque eius cum infidelibus ponet. Ecce sanus factus es: iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Nemo vos seducat inanibus verbis. Propter hæc enim venit ira dei in filios diffidentiae, siue inobedientiae.

Quod qui semel ob comissa aliqua peccata castigatus a deo est, & tamen veniam deinde consecutus, is si denuo post illud temptus peccat, seuerius in se animaduertedi postea deo causam dat.

CAP. II.

ECCe sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.

Quod quãdocumque aliquos in dei offensionem viderimus incidisse, dare nos studiosè operam debemus, vt illorum exemplo cautiore simus, ac vitam nostram in melius commutemus.

CAP. III.

DERant autem quidam ipso in tempore, nunciantes illi de Galilaeis, quorum sanguine Pilatus misceuerat eum sacrificijs eorum. Et respondens dixit illis, Putatis quod hi Galilaei pre omnibus Galilaeis peccatores fuerint, quia talia passi sunt? Non, dico vobis. Sed nisi poenitentia habueritis, omnes similiter peribitis. Sicut illi decem & octo, super quos cecidit turris in Siloe, & occidit eos. Putatis quod & ipsi debitores fuerint praeter omnes homines habitantes in Hierusalem? Non, dico vobis. Sed si poenitentiam non egeritis, omnes similiter peribitis. Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit, & expirauit, & factus est timor magnus super omnes, qui audierunt. Neque murmuraueritis, sicut quidam eorum, & perierunt ab exterminatione. Hæc autẽ omnia in figura contingebant illis. Scripta sunt autem ad correctionem nostram, in quos fines seculorum deuenerunt.

Quod saepenumero propter præcedentẽ in alicuius animo impietate, eũ deus loco supplicij ea facere permittit quae flagitiosissima sunt.

CA. 4.

ET sicut non probauerunt deum habere in notitia, tradidit illos deus in reprobum sensum: vt faciant ea quae non conueniunt. Pro eo quod charitate veritatis non receperunt, vt salui fieret ideo mittit illis operationem erroris, vt credant mendacio.

Quod non est multitudo peccatorum illa, quae exoret

Ioan. 8, g
12, g
Rom. 6, e

Mat. 10, d
Luc. 12, f

Ioan. 5, e

Eph. 5, b

Ioan. 5, e

Luc. 13, a

Act. 5, a

1. Cor. 10

Rom. 1, d
2. Thes. 2, e

354

BASILII MAGNI

exoret deū, sed is, qui est apud illū in gratia, licet vnus modo, vel vna etiā muliercula sit. CAP. V.

Luc. 4. d

IN veritate dico vobis, multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Israël, quādo clausum est cælum annis tribus & mensibus sex, cū facta esset famis magna in omni terra, & ad nullam illarum missus est Elias, nisi in Sarepta Sidoniorum ad mulierē viduā. Nolo enim vos ignorare fratres q̄ patres nostri omnes sub nube fuerūt, & omnes mare trāsierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eandē escam spiritualem māducauerunt, & omnes eundē potum spirituale biberunt. Bibebāt enim de spiritali sequente eos petra, petra autem erat Christus. Sed non in pluribus eorum beneplacitum est deo. Nam prostrati sunt in deserto.

1. Cor. 10. a

Quod nullus, qui iussis domini aduersatur, licet id amico & pio animo faciat, is tamen ob eam causam abalienatur à domino: quodq; quidā quid à domino dicatur, id summa cū animi expletione debemus suscipere. CAP. I.

1. Cor. 13. a

ET cœpit lauare pedes discipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus, venit ergo ad Simonem Petrum: & dicit ei Petrus, Domine, tu mihi lauas pedes? Respondit Iesus, & dixit ei, Quod ego facio, tu nescis modō, scies autē postea. Dicit ei Petrus, Non lauabis mihi pedes in æternū. Respondit ei Iesus, Si non lauero te, non habebis partem mecum.

Matt. 7. a
dicitur
illud eodē
recidit, vt
cōmuniō.

Quod nullo modo humanas traditiones sequi debemus, ita vt pro illis defendendis, præcepta diuina violemus. CAP. II.

ET interrogant eum pharisæi & scribe, Quare discipuli tui non ambulant iuxta traditionem seniorum? Sed communibus manibus manducāt panem? At ille respōdens dixit eis, Bene prophetauit de vobis Esaias hypocritis, sicut scriptū est: Populus hic labijs me honorat, cor autē eorum longē est à me. In vanum autē me colunt, docētēs doctrinas & mandata hominū, &c.

Matt. 23. d
Luc. 1. a
Idem 10 c
2. Thef. 2. d

Quod ad vnū omnia seruāda sunt, quæ à domino per euangeliū & Apostolos tradita sunt, neque eorum omnino quidquam prætermitti debet. CAP. III.

EVntes ergo docete omnes gentes, baptizātes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti, docentes eos seruare omnia, quæcūq; mandauimus vobis. Erant autem iusti ambo ante deū incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus domini sine quærela. Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit. Itaq; fratres state, & teneate traditiones, quas didicistis siue per sermonem, siue per epistolam tanquam per nos.

1. Cor. 5. e
Luc. 22. e
Eph. 2. d

Quod nō debet Christianus dominicæ voluntati suam præponere, veluti meliore: sed contrā omni in re quærere, & facere ea, quæ deum velle intelligat. CAP. IIII.

Quia non quæro voluntatē meam, sed voluntatem eius, qui misit me patris. Et postis genibus, orabat eum dicens. Pater, si vis, transfer calicem istum à me. Veruntamen non mea volūtas, sed tua fiat. In quibus & nos aliquando cōuersati sumus, in desiderijs carnis nostræ, faciētes voluntatem carnis, & cogitationum. Et eramus natura filij iræ sicut & ceteri.

Quod oporteat Christianū hominem perpetuō

sobriū esse: & ad ea studia, per quæ dei gratiam possit promereri, semper paratum, agnoscentē quantum periculū sit in mora. CAP. I.

Luc. 12. c

Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris, & vos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando reuertatur à nuptijs: vt cum venerit, & pulsauerit, confestim aperiant illi. Beati serui illi quos cū venerit dominus, inuenerit vigilantes, & reliqua. Hoc autē scitote, q̄ si sciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret vtique, & non sineret perferri domū suam. Et vos ergo estote parati, quia qua hora nō putatis, filius hominis veniet. De temporibus autem & momentis, fratres non indigetis, vt scribamus vobis, ipsi diligētē scitis, quod dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet. Et paulo inferius, Igitur non dormiamus sicut ceteri, sed vigilemus, & sobrii simus.

Matt. 24. c

Luc. 14. g

1. The. 5. a

Ibidem b

Quod nullū non tempus debemus aptum existimare ad studiū earum rerum, quas Deo gratas esse intelligamus. CAP. II.

1. Cor. 9. a
Phil. 2. b

ME oportet operari opera eius, qui misit me, donec dies est. Itaque charissimi mei, sicut semper obedistis non præsentia mea tantum, sed multo magis nūc in absentia cum metu & tremore vestram salutem operemini.

REGVLA XIII.

Quod in omni re, quā vel facimus, vel dicimus, habere rationem cōuenit idoneæ opportunitatis temporis, & quod ijs alieni nihil admisceri debeat. CAP. I.

Luc. 14. e

TVnc accedunt ad eum discipuli Ioānis, dicentes, Quare nos & Pharisæi ieiunamus frequēter, discipuli autem tui non ieiunāt? Et ait illis Iesus, Nunquid possint filij sponsi lugere quandiu cum illis est sponus? Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponus, & tunc ieiunabunt in illis diebus, &c. Itaque fratres non sumus filij ancillæ, sed liberæ, quā libertate Christus non liberauit: State, & nolite iterum iugo seruitutis contineri.

Matt. 9. b

Gal. 4. d
5. a

REGVLA XV.

Quod nequiquam rectē facit, qui in aliorum reatē factis spem ponens, ipse ob eā causam negligit officium suum. CAP. I.

Matt. 6. a

Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ, & non velitis dicere intra vos ipsos. Patrem habemus Abraham.

Matt. 3. b

REGVLA XVI.

De ijs, qui prodesse sibi aliquid arbitrabātur, si cū bonis & Deo charis hominibus viuant, ipsi autem boni nihil faciant: tamen si in specie videantur nihilo ceteris dissimiles. CAP. I.

Matt. 25. a

TVnc simile erit regnum cælorum decem virginibus, quæ accipientes lampades suas, exierūt obuiam sponso, Quinq; autem ex eis erāt fatuæ, & quinq; prudentes. Sed quinq; fatuæ acceptis lampadibus, nō sumpserunt oleū secū. Prudentes vero acceperūt oleū in vasis suis cū lāpadibus. Et paulo post subiūgit de fatuis: Domine domine aperi nobis. At ille respōdens ait, Amē dico vobis, nescio vos. Dico vobis in illa nocte, erunt duo in lecto vno, vnus assumetur, & alter relinquetur. Erūt duæ molentes in vnum, vna assumetur, & altera relinquetur. Et respōdentes dicūt illi, Vbi domine? Qui dixit, Vbi cūq; fuerit corpus, illuc cōgregabūtur aquilæ.

Luc. 17. g

REGVLA XVII. Quod

Quod oporteat Christianum, cū ex declaratis ipsi à sanctis literis proprietatibus, quale sit instans tēpus cognouerit, pro capta de eo cōiectura, res suas ad illud accommodare. CAP. I.

Matt. 24. c

Luc. 14. g

1. Cor. 7. a

Arbore autem fici discite parabolam: Cū iam ramus eius tener fuerit, & folia nata, scitis quod propē est æstas. Ita & vos cū videritis hæc omnia, scitote quod propē est in ianuis. Cū videritis nubem orientē ab occasu, statim dicitis, Nimbis venit: & ita fit. Et cū Austrum flantem, dicitis, quod æstus erit: & fit. Hypocritæ, faciem cæli & terræ nostis probare, hoc autem tempus quomodo non probatis? Hoc itaq; dico fratres, tempus breue est: reliquū est, vt qui habent vxores, tanquam non habentes sint: & qui flent, tanquam non flentes: qui gaudent tanquam nō gaudentes: & qui emunt, tanquam non possidentes: & qui vtuntur hoc mundo tanquam non abutētes. Præterit enim figura huius mundi.

REGVLA XVIII.

Quod mandata dei eo modo fieri debent, quomodo ea vt fierent, dominus præcepit, quando qui in ijs faciēdis offendit in modo, licet mandatum videatur facere, is tamen neutiquam probatus est apud deum. CAP. I.

Luc. 14. e

Dicebat autem & ei, qui se inuitauerat: Cū facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres, neque cognatos, neq; vicinos diuites, ne forte & ipsi te reinuient, & fiat tibi tributio. Sed cū facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos, & beatus eris, quia nō possunt retribuere tibi: retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

Quod mandatū domini, neq; colligendæ causa gratiæ humanæ fieri debet, neq; omnino cū praua vlla animi affectione: & quod in omni re illud constantissime vsq; tenere propositū debemus, vt rem deo gratā faciamus, & eū, quantum facere possimus, glorificemus. CAP. II.

Matt. 6. a

Atendite, ne eleemosynam vestrā faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: Alioqui mercedem nō habebitis apud patrē vestrum, qui in cælis est. Cū ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis, & in vicis, vt honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperūt mercedem suā, & cetera. Siue enim manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in laudem dei facite. Sed sicut probati sumus à deo, vt crederetur nobis euangeliū, ita loquimur, non quasi hominibus placentes, sed deo, qui probat corda nostra. Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis, neq; in occasione auaritiæ (deus testis est) nec quærētes ab hominibus gloriam, neque à vobis, neque ab alijs.

1. Cor. 10. g
2. Thef. 2. a

Quod madata domini adhibito mētis cādore, cū apud deū, tum apud homines fieri debent: & quod qui hoc modo non facit, actum est de eius salute. CAP. III.

Matt. 23. e

Vae vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, quia mundatis quod deforis est calicis & paropsidis, intus autem estis pleni rapina & iniquitate. Pharisæe cæce, munda prius quod intus est calicis

& paropsidis, vt fiat & quod deforis est mundū. Qui tribuit, in simplicitate. Omnia autem facite sine murmurationibus & disceptationibus. Finis autem præcepti est charitas de corde puro, & cōscientia bona, & fide non ficta. Habens fidem & bonam conscientiam, quam quidam repellentes, naufragium fecerunt circa fidem.

Rom. 12. b
Phil. 2. b
1. Ti. 1. a. d

Quod qui in rebus minoribus rectē se gesserit, is ex iusto iudicio, maioribus mercedis loco, præficatur. CAP. IIII.

Matt. 25. b

EVge serue bone & fidelis, quia super pauca fuiti fidelis, super multa te cōstitua: intra in gaudium domini tui. Et paucis post interiectis: Omni enim habenti dabitur, & abundabit: ei autem, qui non habet, & quod habet auferetur ab eo. Si ergo in iniquo māmōna fideles non fuistis, quod verū est, quis credet vobis? Et si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est, quis dabit vobis?

Luc. 16. e

Quod mandata domini inexplebili cum desiderio fieri debent, & quod vterius semper est festinandum. CAP. V.

Matt. 5. a
Phil. 3. c

Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Fratres ego me nōdum arbitror cōprehendisse. Vnū autē. Quæ quidem retro sunt, obliuiscens, ad ea vero, quæ priora sunt, extendens me ipsum, iuxta destinatum persequor ad brabium supernæ vocationis dei, in Christo Iesu.

Quod mandata dei ita fieri debent, vt quātum in faciente sit omnes illuminentur, & gloria afficiatur deus. CAP. VI.

Matt. 5. b

Vos estis lux mūdi. Non potest ciuitas abscondi, supra montē posita, neq; accendunt lucernam, & ponunt eā sub modio, sed super candelabrum, & lucet omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra corā hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrē vestrū, qui in cælis est. Nemo autem accendens lucernam, operit eam vase, aut subter lectum ponit, sed super candelabrum, vt intrantes videant lumen. Vt sitis sinceri & sine offensa in diem Christi, repleti fructu iustitiæ, qui est per Iesum Christum, in laudē gloriæ dei.

Luc. 8. c
Phil. 1. b

REGVLA XIX.

Quod nullo modo impediti debent, qui dei volūtatē facere velint, siue ea sit ex mādato dei, siue ex ratione à mādato dei non aliena, neque faciēs, impedire se volenti cuiquā aufcultare, licet ille arētissima ipsi necessitate cōiunctus sit, sed in suscepta deliberatione permanere. CAP. I.

Matt. 3. d

TVnc venit Iesus à Galilæa ad Iordanē ad Ioānem, vt baptizaretur ab eo. Ioannes autem prohibebat eum dicens, Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Respondens autem Iesus, dixit ei, Sine modo. Sic enim decet nos implere omnem iustitiam, & cetera. Exinde cœpit Iesus ostendere discipulis suis, quod oporteret eum ire Hierosolymam, & multa pati à senioribus, & scribis, & principibus sacerdotum, & occidi, & tertia die relurgere, & apprehendens eum Petrus cœpit increpare illum, dicens, Absit à te domine, nō erit tibi hoc. Qui conuersus dixit Petro, Vade post me Sathana. Scandalum es mihi, quia non sapis ea quæ dei sunt, sed ea quæ hominum. Et offerebāt illi paruulos, vt tangeret illos, discipuli autē comminabantur offerentibus. Quos cū videret

Mar. 10. b

Iesus, indigne tulit, & ait illis, Sinite paruulos venire ad me, ne prohibueritis eos, talium est enim regnum caelorum. Et cum morarentur dies aliquot, superuenit quidam vir à ludæa nomine Agabus. Is cum venisset ad nos, tulit zonam Pauli, & alligans sibi pedes & manus dixit: Hæc dicit spiritus sanctus, Virum, cuius est zona hæc, sic alligabunt in Hierusalem, & tradet in manus gentium. quod cum audissemus, rogabamus nos, & qui loci illius erant, ne ascenderet Hierosolimam. Tunc respondit Paulus, & dixit, Quid facitis stantes, & affligentes cor meum? Ego autem non solum alligari, sed & mori in Hierusalem paratus sum propter nomen domini Iesu. Et cum ei persuadere non possemus, quieuiimus, dicentes, Domini voluntas fiat. Qui & dominum occiderunt Iesum, & proprios prophetas, & nos persecuti sunt, & deo non placet, & omnibus hominibus aduersantur, prohibentes nos gentibus loqui, ut salui fiat, ut impleant peccata sua semper. Peruenit autem ira dei super illos usque in finem.

Quod eum, qui animo non sincero dei mandatum facit, is si modo in ijs, que extrinsecus apparerent, exactam teneat disciplinam doctrinæ dominicæ, prohibere non debemus: quoniam quantum est in re ipsa, nemo lædatur ab eo, potiusque sit, cum aliquis aliquando etiam iuuetur: & quod non pretermittendum tamen, cum eum admonemus saltem, ut ad recte facta, quæ apparent, animi quoque candorem velit adhibere.

CAP. II.

Cum ergo facis elemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis, & in vicis, ut honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Te autem faciente elemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua, ut sit elemosyna in abscondito, & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi in manifesto. Et de oratione, simili modo. Magister vidimus quendam in nomine tuo eijcientem dæmonia, qui non sequitur nos, & prohibuimus eum, quia non sequitur nos. Iesus autem ait, Nolite prohibere eum. Nemo est enim qui faciat virtutem in nomine meo, & possit cito male loqui de me. Qui enim non est aduersus nos, pro nobis est. Quidam quidem & propter inuidiam, & contentionem, quidam autem & propter bonam voluntatem Christum prædicant, quidam ex claritate, scientes quod in defensione Euangelij positus sum. Quidam autem ex contentione Christum annunciant non sincere, existimantes se presuram suscitare vinculis meis. Quid enim? dum omni modo, siue per occasionem, siue per veritatem Christum annunciat, in hoc gaudeo, sed & gaudebo.

REGVLA XX.

Quod domino credentes baptizari debent in nomine patris, & filij, & spiritus sancti.

CAP. I.

Entes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Amen amen dico vobis, nili quis natus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum dei.

Quod ratio & virtus baptismi est, ut qui baptizantur, & animo, & verbis, & opere immu-

tentur, & pro data sibi virtute illud efficiantur, quod est illud, ex quo nati sunt.

CAP. II.

Quod natum est ex carne, caro est, & quod natum est ex spiritu, spiritus est. Non mireris quod dixi tibi, Oportet vos nasci denuo. Spiritus ubi vult spirat, & vocem eius audis, sed nescis unde veniat, aut quod vadat. Sic est omnis qui natus est ex spiritu. Ita & vos existimate vos ipsos mortuos quidem esse peccato, viuentes autem deo in Christo Iesu. An ignoratis, quod quicumque baptizati sumus in Christum Iesum, in morte ipsius baptizati sumus? ut quo modo Christus surrexit à mortuis in gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Hoc scientes, quod vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruat corpus peccati, ut ultra non seruiamus peccato. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato. In quo & circumcisi estis circumcissione non manufacta, in expoliatione corporis peccatorum carnis, in circumcissione Christi, conscripti ei in baptismo, in quo & simul resurrexistis per fidem operationis dei, qui suscitauit illum à mortuis.

Quicumque ergo in Christo baptizati estis, Christum induistis. Non est Iudæus, neque Græcus: non est seruus, neque liber: non est masculus, neque foemina. Omnes enim vos vnum estis in Christo Iesu, postquam exuistis veterem hominem cum actibus suis, & induistis nouum, qui renouatur in agnitione, secundum imaginem eius, qui creauit illum: ubi non est Gentilis & Iudæus, circumcisio & præputium, barbarus & Scythæ, seruus & liber, sed omnia in omnibus dominus Christus.

REGVLA XXI.

Quod necessaria etiam ad vitam æternam sit communicatio corporis & sanguinis Christi.

CAP. I.

Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, & reliqua.

Quod qui ad communicationem corporis & sanguinis Christi accedit, neque rationem illam considerat, cuius causa illa instituta est, vtilitatis ex ea fructum nullum reportat: & quod qui indigne communicat, is damnatus est.

CAP. II.

Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Et paulò inferius. Sciens autem Iesus apud semetipsum, quod murmurarent de hoc discipuli eius, dixit eis, Hoc vos scandalizat? Si ergo videritis filium hominis ascendentem ubi erat prius? Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quidquam. Verba, quæ ego loquor vobis, spiritus & vita sunt. Itaque quicumque manducauerit panem, & biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice illo bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus domini.

Quod

CAP. I.

Sciamus enim quod lex spiritalis est, ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato, quod enim operor, non intelligo: non enim quod volo, hoc ago, sed quod odi, illud facio. Si autem quod nolo illud facio, consentio legi quod bona est. Nunc autem iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Scio enim quod non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum: nam velle adiacet mihi, perficere autem bonum, non inuenio. Non enim quod volo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago. Si autem quod nolo, illud facio: iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.

REGVLA XXIII.

Quod mendacia sunt fugienda, & in vnaquaque re veritas dicenda.

CAP. I.

Sicut autem sermo vester, Est, est, Non, non. Quod autem his abundantius est, à malo est. Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem, vniuique cum proximo suo. Nolite metiri iniuriam.

REGVLA XXV.

Quod reijci debent quæstiones eorum quæ inutiles sunt & contentiosæ.

CAP. I.

Hæc commune, testificans coram domino. Noli contendere verbis ad nullam vtilitatem, ad subuersionem audientium. Et paulo inferius: Stultas autem & sine disciplina quæstiones deuota, Sciens quod generant lites.

Quod nullo modo ociosa verba debent proferri, ex quibus nulla vtilitas nascatur: cum id ipsum etiam, quodammodo suapte natura concessum sit: non ad ædificationem fidei facere tamen, id sit contristare spiritum sanctum.

CAP. II.

Dico autem vobis, quod de omni verbo ocioso, quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicij. Omnis sermo malus, ex ore vestro non procedat. Sed si quis bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus. Et nolite contristare spiritum sanctum dei, in quo oblati estis in diem redemptionis.

REGVLA XXVI.

Quod quidquid vel dicimus, vel facimus, id testimonio diuinarum litterarum confirmari debet, ad confirmationem fidei honorum & confusionem malorum.

CAP. I.

Et accedens tentator dixit ei, Si filius dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Qui respondens dixit, Scriptum est: Non in solo pane viuunt homines, sed in omni verbo, quod procedit de ore dei. Et repleti sunt omnes spiritu sancto, & coeperunt loqui alijs linguis, prout spiritus sanctus dabat eloqui illis. Et paucis deinde interiectis verbis, Stupebant autem omnes, & mirabantur ad inuicem dicentes, Quidnam vult hoc esse? Alij autem irridentes dicebant, Multo pleni sunt isti. Stans autem Petrus cum vndecim, leuauit vocem suam, & locutus est eis: Viri ludæi, & qui habitatis Hierusalem vniuersi, hoc vobis notum sit, & auribus percipite verba mea. Non enim, sicut vos putatis, hi ebrii sunt, cum sit hora diei tertia. Sed hoc est, quod di-

Z 3

Acf. 21. d

2. The. 2. e

Matt. 6. a

Mar. 9. f

Philip. 1. e

Matt. 23. d
Ioan. 3. d

Ibidem.

Rom. 6. b

Ibidem. a

Col. 2. b

Gal. 3. b

1. Cor. 10. d

E

Ioan. 6. f

Ibidem.

Ibidem. g

1. Cor. 11. f

Quod ratio, quam obrem corpus domini manducari, & sanguis bibi debeat, commemoratio sit obedientiæ domini usque ad mortem, ut qui viuunt, non iam sibi viuunt, sed ei qui causa nostra ipse mortuus sit & resurrexit.

CAP. III.

Et accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis, dicens, Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem postquam coenauit dicens, Hic est calix nouum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis funditur. Quoniam dominus Iesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens, fregit, & dixit. Accipite & manducate, hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem postquam coenauit, dicens. Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine. Hoc facite, quotiescunque bibetis, in meam commemorationem. Quotiescunque enim manducabitis panem hunc & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis, donec veniat. Caritas enim Christi vrget nos, æstimantes hoc, quod si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt: & pro omnibus mortuus est Christus, ut qui viuunt, iam non sibi viuunt, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit, & sint multi vnum corpus in Christo. Panis quem frangimus nonne communicatio corporis Christi est? quoniam vnus panis vnum corpus multi sumus. Omnes enim de vno pane participamus.

B Quod qui sancta communicat, is canere deo laudes debet.

CAP. IIIII.

Coenantibus autem illis, accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & quæ sequuntur. Quibus adiungit: Et hymno dicto exierunt in montem oliuarum.

REGVLA XXII.

Quod peccati commissio ea est, quæ homines abalienat à deo, & conciliat diabolo.

CAP. I.

Amen amen dico vobis, quod omnis, qui facit peccatum, seruus est peccati, vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere. Cum enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ.

Quod propinquitas, quæ est cum domino, ea non cernitur in naturali coniunctione sanguinis, quodque ea quilibet assequi potest, qui faciat voluntatem dei.

CAP. II.

Qui ex deo est, verba dei audit. Et nunciatum est illi à dicentibus, Mater tua & fratres tui stant foris, volentes te videre. Qui respondens dixit ad eos, Mater mea, & fratres mei sunt, qui verbum dei audiunt, & faciunt. Vos amici mei estis, si feceritis ea quæ ego præcipio vobis. Quicumque enim spiritu dei aguntur, ij sunt filij dei.

REGVLA XXIII.

Quod qui præter animi sui voluntatem trahitur ad peccatum, is intelligere debet, se ab alio prius à se commisso peccato contristatum teneri: cui inuitus cum seruiat, ab eo ad ea etiã pertrahitur, ad quæ minime vult.

Rom. 7. e

Matt. 5. f
Ephes. 4. f
Col. 3. b

2. Tim. 2. e
Ibidem. d

Matt. 12. e
Ephes. 4. g

Matt. 4. a

Acf. 2. a. b

atum est per prophetam Ioel, Et erit in nouissimis diebus, dicit dominus, Effundam de spiritu meo super omnem carnem: & prophetabunt, & quæ sequuntur.

Quod similibus etiam ex natura rerum & quotidiano usu petitis uti possumus ad ea comprobanda, quæ à nobis vel dicuntur, vel fiunt.

CAP. II.

Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces: à fructibus eorum cognoscetis eos. Nunquid colligunt de spinis uvas? aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor bona fructus bonos facit, mala autem arbor, fructus malos facit, & cetera. Et murmurabant Pharisei & scribæ eorum, dicentes ad discipulos eius: Quare cum publicanis & peccatoribus manducatis & bibitis? Et respondens Iesus dixit ad illos, Non egent qui sani sunt, medico, sed qui male habent. Nemo militans deo implicat se negocijs secularibus, ut placeat ei, qui se probauit. Nam & qui certat in agone, non coronabitur, nisi qui legitime certauerit.

REGVLA XXVII.

Quod nullo modo nos ijs similes efficere debemus, qui alieni sunt à dominica doctrina: contraque, quod deum & sanctos eius pro data nobis ab illo facultate nos conuenit imitari.

CAP. I.

Scitis quod ij qui videntur principari gentibus, dominantur eis, & principes eorum potestate habent in illos, non sic autem erit in vobis: sed quicumque voluerit maior fieri inter vos, erit vester minister. Et quicumque voluerit in vobis primus esse, erit omnium seruus: sicut & Filius hominis non venit ut ministraretur sibi, sed ut ministraret, & daret animam suam in redemptionem pro multis. Nolite conformari huic seculo, sed reformamini in nouitate sensus vestri, ut probetis quæ sit voluntas dei bona beneplacens & perfecta. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi.

REGVLA XXVIII.

Quod nequaquam temere, inconsideranterve finire nos debemus in errore auferre ab ijs qui veritatem simulant: contraque quod ex datis nobis ab diuinis litteris signis agnosci debeat vnusquisque qualis sit.

CAP. I.

Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces: à fructibus eorum cognoscetis eos. In hoc cognoscet omnes quod discipuli mei estis, si dilectionem mutuum habueritis inter vos. Ideo notum vobis facio, quod nemo in spiritu dei loquens, dicit anathema Iesum.

REGVLA XXIX.

Quod debet vnusquisq; professionem suam factis ipsi consentaneis comprobare.

CAP. I.

Ipsa opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me, quod pater miserit me. Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, & si mihi non vultis credere, operibus credite: ut cognoscatis & credatis quod pater in me est, & ego in patre. Nemini dantes villam offensionem, ut non vituperetur ministerium no-

strum. Sed in omnibus exhibentes vosmetipsos, sicut dei ministros in multa patientia, in tribulationibus, &c.

REGVLA XXX.

Quod res sacræ haberi in cõtumelia non debet, neque cum ijs haberi promiscuæ, quæ sunt in communi ac prophano usu protritæ.

CAP. I.

Et intrauit Iesus in templum dei, & eiciebat omnes ementes & vendentes in templo, & menses numulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit, & dicit eis: Scriptum est, domus mea, domus orationis vocabitur, vos autem fecistis eam speluncam latronum. Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum? aut ecclesiam dei contemnitis? & confunditis eos, qui non habent? Siquis esurit, domi manducet, ut nõ in iudicium conueniatis.

Quod res deo dedicata tandiu in honore habenda sit, quandiu in ea voluntas dei conseruatur.

CAP. II.

Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt: quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina cõgregat pullos suos sub alas, & noluit? Ecce relinquetur domus vestra deserta.

REGVLA XXXI.

Quod res in vsum eorum attributæ, qui deo se dedicauerunt, nullo modo in alios infumi debent, nisi ex eo forte, quod abundet.

CAP. I.

Erant enim mulier gentilis Syrophœnissa genere, & rogabat eum, ut demonium eijceret de filia eius. Qui dixit illi, Sine prius saturari filios. Non est enim bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus. Et illa respondit, & dicit illi, Vtique domine, nam & catelli comedunt ab mensa de micis puerorum. Et ait illi, Propter hunc sermonem vade. exijt dæmonium de filia tua.

REGVLA XXXII.

Quod vnicuique reddi debent quæ sua sunt.

CAP. I.

Et interrogauerunt eum dicentes: Magister, scimus quia recte dicis, & doces, & non accipis personam, sed viam dei in veritate doces: licet nobis tributum dare Cæsari, an non? Consideras autem dolum illorum, dixit ad eos. Quid me tentatis? Ostendite mihi denarium. Cuius habet imaginem, & inscriptionem? Respondentes dixerunt ei, Cæsaris. Et ait illis, Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt dei, deo. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem: Nemini quidquam debeatis, nisi ut inuicem diligatis.

REGVLA XXXIII.

Quod neminem debemus scandalizare.

CAP. I.

Qui autem scandalizauerit vnũ de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Et item: væ homini illi, per quem scandalum venit. Sed hoc iudicate magis, ne ponatis offencilum fratri, vel scandalum.

Quod id scandalũ est, quidquid voluntati domini aduersatur.

CAP. II.

Exinde

Matt. 16. c

Exinde cepit Iesus ostendere discipulis suis, quod oporteret eum ire Hierosolymã, & multa pati à senioribus, & scribis, & principibus sacerdotum, & occidi, & tertia die resurgere. Et apprehendens eum Petrus cepit increpare illum, dicens: Absit à te domine, non erit tibi hoc. Qui conuersus dixit Petro: Vade post me Satana. Scandalum mihi es, quia non sapis ea quæ dei sunt, sed quæ hominum.

Quod licet à scriptura vel res, vel verbum aliud quod concedatur, ea tamen missa fieri debet, quandoquocunq; ex simili re alij vel alacriores ad peccatum fiant, vel ad recte facta lentiores.

CAP. III.

De esu igitur eorum, quæ idolis immolantur, scimus quod nihil est idolum in mundo, & quod nullus est deus alius nisi vnus. Nam etsi sunt qui dicuntur dij, siue in cælo, siue in terra (siquidem sunt multi dij, & domini multi) nobis tamen vnus deus pater, ex quo omnia, & vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum, sed non in omnibus est scientia. Quidam autem cum conscientia illorum vsque nunc idolothytum manducant, & conscientia illorum, cum sint infirmi, pollutur. Esca autem non nos commendat deo. Neque enim si manducauerimus, abundabimus: neque si non manducauerimus, deficiemus. Videte autem ne forte hæc licentia vestra offencilum fiat infirmis. Si enim quis viderit te, qui habes scientiam in idolio recumbentem, nõne cõscientia eius, qui infirmus est, edificabitur ad manducandum idolothyta? & peribit infirmus in tua cõscientia frater, propter quem Christus mortuus est? Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis. Quapropter si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem. Nunquid non habemus potestatem manducandi & bibendi? Nunquid non habemus potestatem sororem mulierem circumducendi, sicut & ceteri apostoli & fratres domini, & Cephas? Aut ego solus & Barnabas non habemus potestatem hoc operandi? Quis militat suis stipendijs vnquam? Quis plantat vineam, & de fructu eius nõ edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? & cetera.

1. Cor. 8. a

Quod ne aliquem scandalizemus, ea etiam à nobis fieri debent, quæ minimè alioqui necessaria sunt.

CAP. IIII.

Et cum venissent Capharnaum, accesserunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magister vester non soluit didrachma? Ait, Etiam. Et cum intrasset in domum, præuenit eum Iesus dicens: Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributa vel censum? A filijs suis, an ab alienis? Et ille dixit, Ab alienis. Dixit illi Iesus, Ergo liberi sunt filij. Ut autem nõ scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamũ, & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle, & aperto ore eius, inuenies staterem: illum sumes, da eis pro me & te.

Matt. 17. d

Quod licet aliqui in voluntatibus dei scandalizentur, non tamen idcirco nos de solita libertate dicendi quidquam oportet remittere.

CAP. V.

Matt. 15. b

Non quod intrat per os, coinquinat animam, sed quod exit ex ore, hoc coinquinat hominẽ. Tunc accedentes discipuli eius dixerunt ei. Scis quod Pharisei audito verbo hoc, scandalizati sunt. At ille respondens ait: Omnis plantatio, quã non plantauit Pater meus cælestis, eradicabitur. Sinite illos, cæci sunt & duces cæcorũ. Secus autem si ceco ducatu præstet, ambo in foueã cadũt. Amen amẽ dico vobis: nisi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius sanguinẽ, non habebitis vitã in vobis. Et paulo post: Ex eo multi discipulorum suorum abierunt retro, & iam non: cũ illo ambulabant. Dixit ergo Iesus ad duodecim, Nunquid & vos vultis abire? Quia Christi bonus odor sumus deo in ijs qui salui fiunt, & in ijs qui pererũt: alijs quidem odor mortis in mortem, alijs autem odor vitæ in vitam: & ad hæc quis idoneus?

Ioan. 6. f

Ibidem. g

2. Cor. 2. d

REGVLA XXXIII.

Quod eniti debet vnusquisque, quãtum in ipso est, ut talis sit, vnde honestarum ac bonarum rerum ceteri exemplum sumant.

Matt. 11. d

Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Scio enim promptum animum vestrum, pro quo de vobis glorior apud Macedones, quod Achaia parata est ab anno præterito: & vestra æmulatione prouocauit complures. Et vos imitatores mei facti estis, & domini, excipientes verbum in tribulatione multa cum gaudio spiritus sancti, ita ut facti sitis forma omnibus credentibus in Macedonia & in Achaia.

2. Cor. 9. a

1. Thef. 1. e

REGVLA XXXV.

Quod qui fructum spiritus sancti in aliquo animaduertunt, qui eundẽ vbiq; tenorem pietatis retineat, & illũ non spiritui sancto, sed aduersario assignant, ij in ipsum spiritum sanctũ blasphemii sunt.

Matt. 12. b

Tunc oblatum est ei dæmonium habens, cæcus & mutus, & iurauit eũ, ita ut loqueretur, & videret. Et stupebant omnes turbæ, & dicebant: Nunquid hic est Christus filius David? Pharisei autem audientes dixerunt. Hic non eijcit dæmones nisi in Beelzebub principe dæmoniorũ. Iesus autem sciens cogitationes eorũ, dixit eis: Omne regnũ diuisum contra se, desolabitur: & omnis ciuitas & domus diuisa cõtra se non stabit. Et si Satanas Satanam eijcit, aduersus se diuisus est: quomodo ergo stabit regnũ eius? Et si ego in Beelzebub eijcio dæmones, filij vestri in quo eijciunt? Ideo ipsi iudices vestri erunt. Si autem ego in spiritu dei eijcio dæmones, igitur peruenit in vos regnũ dei. Aut quomodo potest quispiã intrare in domum fortis, & vasa eius diripere, nisi prius alligauerit fortem? & tunc domũ illius diripiet. Qui non est mecum, contra me est: & qui non congregat mecum, spargit. Ideo dico vobis, omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemie non remittetur. Et quicumq; dixerit verbum cõtra filium hominis, remittetur ei: Qui autem dixerit contra spiritum sanctum, non remittetur ei neq; in hoc seculo, neq; in futuro.

REGVLA XXVI.

Quod seruantes formã doctrinæ domini, omnĩ cum studio atque honore excipi debent, idq; ad gloriã ipsius domini, quodq; qui eis nõ auferunt, neq; susceperit, ijs prorsus est desperatæ salutis.

CAP. I.

Z 4

Qui

Matt. 10.d

Matt. 10.b

Ioan. 12.c

Philip. 2.d

Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me misit. Exeutes de domo, excutite puluerem de pedibus vestris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die iudicij, quàm illi ciuitati. Qui accipit si quem misero, me accipit: qui autem me accipit, accipit eum qui me misit. Necessariū autem existimaui Epaphroditum fratrem, & co-operatorem, & commilitonem meum, vestrum autem apostolum, & ministrum necessitatis meæ mittere ad vos. Et paulo inferius: Excipite itaque illum cum omni gaudio in domino, & eiusmodi cum gaudio habetote.

REGVLA XXXVII.

A Quod animi promptitudo pro viribus in rebus quantumuis minimis accepta est deo, etiam in mulierculis. CAP. I.

Matt. 10.d

Luc. 21.d

Matt. 26.a

ET quicumque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ tantum, in nomine discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem suam. Respiciens autem vidit eos, qui mittebant munera sua in gazophylacium diuites. Vidit autem & quandam viduam pauperulam mittentem ærea minuta duo, & dixit: Verè dico vobis, quod hæc pauper plus quàm omnes misit. Nam omnes hi ex abundanti sibi, miserunt in munera dei: hæc autem ex eo quod deest illi, omnem victum, quem habuit, misit. Cum autem Iesus esset in Bethania in domo Simonis leprosi, accessit ad eum mulier, habens alabastrum vnguenti preciosi, & effudit super caput ipsius recumbentis. Videntes autem discipuli, indignati sunt, dicentes: Vt quid perditio hæc? Potuit enim istud venundari multo, & dari pauperibus. Sciens autem Iesus, ait: Quid molesti estis huic mulieri? Opus enim bonum operata est in me. De Lydia autem in Actis: Cum autem baptizata esset & domus eius, deprecata est dicens: Spudicasti me fidelem in domino esse, introite in domum meam, & manete: & coëgit nos.

REGVLA XXXVIII.

Ioan. 6.a

Quod debeat Christianus adhibitos à se ad mesam suam fratres, remoto tumultu, modeste ac frugaliter tractare. CAP. I.

Luc. 10.g

Dicit ei vnus de discipulis eius Andreas frater Simonis Petri, Est puer hic habens quinque panes ordeaceos, & duos pisces, sed hæc quid sunt inter tam multos? Dixit ergo Iesus, Facite homines discumbere. Erat autem fœnum multum in loco. Discubuerunt ergo viri numero quasi quinq; milia. Accipit ergo Iesus panes, & cum gratias e-gisset, distribuit discumbentibus. Similiter & ex piscibus quantum volebant. Et mulier quædam Martha nomine accepit eum in domum suam, & huic soror nomine Maria, quæ etiam sedens secus pedes Iesu, audiebat verbum illius. Martha autem satagebat circa frequens ministerium: quæ stetit, & ait: Domine, non est tibi curæ, quod soror mea reliquit me solam ministrare? Dic ergo illi vt me adiuuet. Respondens dixit illi Iesus, Martha Martha sollicita es, & turbaris erga plurima. Porro vnum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferretur ab ea.

REGVLA XXXIX.

Quod Christianum oporteat esse non facile mutabile, sed stabilem in fide, & eiusmodi,

qui ab ijs, quæ sunt in domino bonis, nullo modo dimoueat. CAP. I.

Matt. 13.e

Qui autem super petrosam seminatus est, hic est qui verbum audit, & continuò cum gaudio accipit illud: non autem habet in se radicem, sed est temporalis. Facta autem tribulatione & persecutione propter verbum, continuò scandalizatur. Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote, immobiles, abudates in opere domini, sciètes, quod labor vester nõ est inanis in domino. Miror quod tam cito transferimini ab eo, qui vocauit vos in gratiam, ad aliud Euangelium.

REGVLA XL.

Quod nequiquam ferri debent, qui aliter docent: licet ea re id facere se simulent, quo eos, qui instabiles sunt, vel decipiant, vel redarguant. CAP. I.

1. Cor. 15.g

Gal. 1.b

Matt. 24.a

Luc. 20.g

Gal. 1.a

Matt. 18.e

Videte ne quis vos seducat. Multi enim venient in nomine meo dicentes, Ego sum Christus, & multos seducunt. Attendite à scribis, qui volunt ambulare in stolis, & amant salutationes in foro, & primas cathedras in synagogis, & primos discubitus in conuiujs: qui deuorant domos viduarum, simulantes longam orationem, hi accipient damnationem maiorem. Sed licet nos aut angelus de cælo euangelizet vobis præter id quod euangelizauimus vobis, anathema sit. Sicut prædiximus, & nunc iterum dico, Siquis vobis euangelizauerit, præter id, quod nunc accepistis, anathema sit.

REGVLA XLI.

Quod omne quidquid scandalizat, amputari debet, licet coniunctissimum quid, ac summe necessarium nobis videatur. CAP. I.

E

Vae homini illi, per quem scandalum venit. Si autem manus tua, vel pes tuus scandalizat te, abscinde eum, & projice abs te. Bonum est tibi ad ciuitatem ingredi debilem vel claudum, potius quàm duas manus, vel duos pedes habentem, mitti in ignem æternum. Et si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & projice abs te.

Quod cum infirmioribus temperatè agendum est, & quod diligenti cura adhibita ij & erigi, & duci ad perfectionem debent: ita tamen temperate, vt propterea dei mandatū non negligatur. CAP. II.

Matt. 11.b

Rom. 14.d

Gal. 6.a

Arundinem quassatam non confringet, & linū fumigans non extinguet, donec eijciat ad victoriam iudicium. Et in nomine eius gentes sperabunt. Infirmum autem in fide assumite. Et si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, huiusmodi instaurate in spiritu lenitatis: considerans te ipsum, ne & tu tentaris. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi.

REGVLA XLII.

Quod non est credendum idcirco dominū venisse, vt legem tolleret, & prophetas, sed vt adimpleret, & quæ deerant, perfectiora adijceret. CAP. I.

Matt. 5.b

Rom. 3.d

Nolite putare quod venerim soluere legem, aut prophetas. Non veni soluere legem, sed adimplere. Legem ergo destruimus per fidem? Absit. Sed legem statuimus.

REGVLA XLIII.

Quod

Quod sicut lex actus prauos vetat, ita euangelium ipsa latentia animi vitia prohibet. CAP. I.

Matt. 5.e

Rom. 2.d

Avdistis quod dictum est antiquis: Non occides, qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico, quod qui temere irascitur fratri, reus erit iudicio. Non enim qui in manifesto Iudæus est, neque quæ in manifesto in carne, circuncisio: sed qui in abscondito Iudæus est, & circuncisio cordis in spiritu, non litera, cuius laus non ex hominibus, sed ex deo.

A Quod sicut Lex in singulis officijs satis habet, si quædam tantummodo fiant, ita euangelium nihil penitus vult desiderari.

CAP. II.

Luc. 18.d

Col. 3.b

Omnia quæcunque habes, vende, & da pauperibus, & habebis thesaurū in cælo, & veni, & sequere me. In quo & circuncisio estis circuncisio- ne non manufacta, in expoliatione corporis peccatorum carnis, in circuncisio- ne Christi.

Quod nullo modo cælesti regno digni esse possunt ij, qui euangelicæ iustitiæ documenta nõ dederint maiora, quàm ea sint, quæ à lege tradita sint. CAP. III.

Matt. 5.e

Philip. 3.b

Nisi vestra iustitia abundauerit plus, quàm Scribarum & Phariseorū, non intrabitis in regnū cælorum. Si quis alius videtur confidere in carne, ego magis circūcisus octauo die, ex genere Israël de tribu Benjamin, Hebræus ex Hebræis, secundū legem Phariseus: secundū emulationem, persequens ecclesiam dei: secundum iustitiā, quæ in lege est, conuersatus sine quærela. Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta. Veruntamen existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiā Iesu Christi domini mei: propter quem omnia detrimentum feci, & arbitrator stercora esse, vt Christum lucrificam, & inueniar in illo non habens meam iustitiam, quæ ex lege est, sed illam, quæ per fidem est Christi, quæ ex deo est, iustitiam.

REGVLA XLIII.

Quod iugū Christi suaue est, & onus eius leue, & eiusmodi, quod illos reficiat, qui illud subeunt: quodq; omnia, quæ aliena sunt à doctrina euangelica, onerosa sunt & grauia.

CAP. I.

Matt. 11.d

Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meū super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue.

REGVLA XLIV.

Quod nullo modo digni haberi possunt regno cælorum, qui puerorum equalitatem inter se ipsi imitari non fuerint. CAP. I.

Matt. 18.a

Amen dico vobis, nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnū cælorum.

Quod qui maiore gloriā assequi cupit in regno cælorum, hic humilitatem, & infimā omnium conditionem debet sectari in hac vita.

CAP. II.

Matt. 18.a

Matt. 20.d

Philip. 2.a

Quicumque ergo humiliauerit se, sicut paruulus iste, hic est maior in regno cælorū. Quicumque voluerit inter vos maior fieri sit minister vester. Et qui voluerit inter vos primus esse, erit

omnium seruus. Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed humilitate alij alios superiores sibi inuicem arbitantes.

REGVLA XLVI.

Quod ex similitudine rationis eius quæ in rebus leuioris momenti seruatur, studium à nobis in rebus maioribus requiritur à deo. CAP. I.

Luc. 13.a

Luc. 18.a

2. Tim. 2.a

Luc. 11.d

Vnusquisque sabbato non soluit bouem suū, aut alinū à præsepio, & ducit ad aquam? Hanc autem filiā Abraham, quam alligauit Saraas, ecce decem & octo annis nõ oportuit solui à vinculo isto die sabbati? Dicebat autem parabola à illos in hoc, quod oportet semper orare, & nõ deficere, dicens: Iudex quidam erat in ciuitate, qui deū non timebat, & hominem nõ reuerbatur. Vidua autem quædam erat in ciuitate illa, & veniebat ad eum, dicens: Vindica me de aduersario meo, & non lebat per multum tempus. Post hæc autem dixit intra se: Et si deum non timeo, nec hominem reuereor, tam quia molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illā, ne in nouissimo veniens fugillet me. Ait autem dominus, Audite quid iudex iniustus dicat. Deus autem non facit vindictam electorum suorum clamantiū ad se die ac nocte. Nemo militans, implicat se negocijs secularibus, vt ei placeat, qui se probauit. Nam & qui certat in agone, non coronatur, nisi legitime certauerit.

Quod ex comparatione eorū qui in rebus minoribus ex fide metum, & ex laudabili cupiditate studium præ se tulerint, ij seuiore iudicio plectentur, qui in rebus grauioribus contemptum adhibuerint.

CAP. II.

Regina Austri surget in iudicio, cum viris generationis huius, & condemnabit illos, quia venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis, & ecce plusquam Salomon hic. Viri Niniuite surgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabunt illam, quia poenitentiam egerunt in prædicatione Ionæ, & ecce plusquam Ionas hic.

Quod qui in rebus minoribus diligens est, is nequaquam propterea maiores debet contemneret: sed cum in eo præcipue elaboret, vt præceptis maioribus satisfaciat, ea etiam obire simul debet, quæ videantur leuiora.

CAP. III.

Vae vobis Scribæ & Pharisei hypocritæ, qui decimatis mentam & anethum, & cyminum, & reliquistis quæ grauora sunt legis, iudicium, & misericordiam, & fidem. Hæc oportuit facere, & illa non omittere. Duces cæci, excolantes culicem, camelum autem glutientes.

REGVLA XLVII.

Quod non debemus nobis thesaurizare in terra, sed in cælo: & quis sit modus thesaurizandi in cælo. CAP. I.

Matt. 23.g

Matt. 6.c

Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi tinea, vel ærugo demolitur, & vbi fures effodiunt & furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo, vbi neque ærugo, neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Vendite quæ possidetis, & date elemosynam. Facite vobis sacculos qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cælis. Omnia quæcunque habes, vende, & da pauperibus, & habebis

Luc. 12.d

Luc. 18.d

1. Tim. 6.d

bis thesaurum in celo. Facile tribuere, communi-
cate, thesaurizare sibi thesaurum bonum in fu-
turum, vt apprehendant bonam vitam.

REGVLA XLVIII.

Quodd misericordem & facilem ad comunican-
dum esse Christianum oportet, quando accu-
santur, qui tales non sunt.

CAP. I.

BEati misericordes, quoniam ipsi misericordiã
consequentur. Omni autem petenti te tribue.
Sine affectione, absque fœdere, sine misericordia:

Alia agunt, digni sunt morte, & cetera.

Quodd quidquid habet quis vltra naturalem suã
ad victum necessitatem, id necessario in bene-
ficium alterius debet conferre, ex mandato
domini, vnde ea etiam accepimus, quã habe-
mus.

CAP. II.

Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui
habet escas, similiter faciat. Quid autem ha-
bès quod non accepisti? Si autem accepisti, quid
gloriaris quasi non acceperis? Vestra abundantia
illorum inopiam suppleat, vt & illorum abundã-
tia vestrã inopiã sit supplementũ, vt fiat æquali-
tas sicut scriptum est: Qui multum, non abunda-
uit; & qui modicum, non minorauit.

Luc. 3. b
1. Cor. 4. b

Quodd secundum ea, quã a domino dicta acce-
pimus, nequiquã diuitiã nobis amplectendã
sunt, sed paupertas.

CAP. III.

BEati pauperes, quoniam vestrum est regnum
dei. Vã vobis diuitibus, qui habetis cõsolatio-
nem vestram. Et altissima paupertas eorum abũ-
dauit in diuitias simplicitatis eorũ. Nam qui vo-
lunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in la-
queum, & in desideria multa inutilia, & nociua,
quã mergunt homines in interitum & perditionem.
Radix enim omnium malorum est auaritia,
quam quidã appetentes errauerunt a fide, & in-
feruerunt se doloribus multis.

Luc. 6. d
2. Cor. 8. a
1. Tim. 6. b

Quodd nequaquam in eo solliciti esse debemus,
vt rebus ad vitẽ vsum necessarijs abũdemus,
neq; in eo nobis occupandum est studiũ no-
strum, vt aut saturitatem scẽtemur, aut appa-
ratus magnificos: & quod a quacunq; im-
modica habendi cupiditate casti ac puri esse
debemus, similiterq; exquisitum omnem
ornatum defugere.

CAP. IIII.

Videte & caute ab omni auaritia, quia non in
abundãtia cuiusquam vita eius est, ex his quẽ
possidet. Ornare se non in intortis crinibus, aut
auro, aut margaritis, vel veste preciosa: Habentes
autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti
simus.

Luc. 12. b
1. Tim. 2. c
1. Pet. 3. b

Quodd nullo modo de ijs rebus solliciti esse de-
bemus, quã necessariã nobis ad victũ sunt: ne-
que in ijs, quã ad hanc vitam degendam parta
habemus, spes nostra ponenda: sed debere vnũ-
quemque curam sui remittere prouidentie di-
uinã.

CAP. V.

Non potestis deo seruire & Mammonã. Ideo
dico vobis ne solliciti sitis animã vestrã quid
mãducetis, neque corpori vestro quid induami-
ni. Nonne anima pluris est quam cica? & corpus
pluris quã vestimentum? Respicite volatilia cẽ-
li, quoniam non serunt, neque metunt, neque

Matt. 6. e

congregant in horrea, & pater vester cœlestis pa-
scit illa. Nonne vos pluris estis illis? Quis autem
vestrum sollicitẽ cogitans, potest adijcere ad sta-
turam suam cubitũ vnum? Et de vestimento quid
solliciti estis? Considerate lilia agri quomodo cres-
cunt, non laborant, neque nent. Dico autẽ vobis,
quodd nec Salomon in omni gloria sua coopertus
est sicut vnum est ex istis. Si enim scẽnũ agri quod
hodie est, & cras in clibanũ mittitur, deus sic ves-
tit, quanto magis vos modicã fidei? Nolite ergo
solliciti esse dicentes, quid manducabimus: aut
quid bibemus? aut quomodo operiemur? Hęc e-
nim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater ves-
ter cœlestis, quodd his omnibus indigetis. Quãri-
te autem primum regnum dei, & iustitiam eius, &
hęc omnia adijcientur vobis. Nolite ergo sollici-
ti esse in crastinum. Crastinus enim dies sollicitus
erit sibi ipsi. Sufficit diei malicia sua. Et cetera.

Quodd in procuratione rerum ad vsum fratrum
necessariarum, curam ac sollicitudinem susci-
pere non oportet, in eoq; voluntati domi-
nicã satisfacere.

CAP. VI.

Venite benedicti patris mei, percipite paratũ
vobis regnum a constitutione mundi. Esuri-
ui enim, & dedistis mihi manducare, sitiui, & de-
distis mihi bibere, hospes eram, & collegistis me,
nudus, & operuistis me, infirmus, & visitastis me,
in carcere eram, & venistis ad me. Quibus illa
mox adiungũtur. Amen dico vobis, quatenus fe-
cistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fe-
cistis. Cũ subleuasset ergo oculos Iesus, & vidis-
set quod multitudo magna venit ad eum, dicit ad
Philippum, Vnde ememus panes, vt manducent
hi? & cetera. De collecta autem in sanctos, sicut
ordinaui ecclesijs Galatiã, ita & vos facite, per
vnam sabbathorum vnusquisque vestrum seponat,
recondens quod ei beneplacuerit, vt non cũ
venero, tunc collectã fiant.

Quodd debet vnusquisque qui possit, laborare,
& ex quãstu, quem ex opere faciat, aliorum
inopiã subuenire, quando qui laborare non
vult, is nec dignus quidem videtur, qui man-
ducat.

CAP. VII.

Dignus est enim operarius cibo suo. Omnia
ostendi vobis, quodd sic laborantes oportet
suscipere infirmos, & meminisse verborum do-
mini, quod ipse dixit: Beatũ est magis dare quã
accipere. Qui furabatur, iam non furetur, magis
autem iam laboret operando manibus suis quod
bonum est: vt habeat vnde tribuat necessitatem
patientis. Nam & cũ essemus apud vos, hoc denũ
ciabamus vobis, quod si quis non vult operari,
non manducet.

REGVLA XLIX.

Quodd nec de necessarijs quidem ad corpus ve-
stimentis, in iudicio cũ aliquo experiri Chri-
stianus debet.

CAP. I. F

ET qui te percutit in maxillam vnã, præbe
illi & alteram: & ei qui aufert tibi vestimen-
tum, & tunicam, noli prohibere. Omni autem pe-
tenti te tribue, & qui aufert quã tua sunt, ne se-
petas. Audet aliquis vestrum, habens negocium
aduersus alterum, iudicari apud iniquos, & non
apud sanctos? Et post statim: lam quidem omni-
no delictum est in vobis, quod iudicia habetis in-
ter vos

Matt. 25. e

1. Pet. 4. b

1. Cor. 16. a

Matt. 10. b

Ab. 20. g

Eph. 4. f

2. Thes. 3. e

Luc. 6. e

1. Cor. 6. a

ter vos. Quare nõ magis iniuriam accipitis? Qua-
re non magis fraudem patimini? Sed vos iniuriam
facitis, & fraudatis, & hoc fratribus.

Quodd nullo modo debet Christianus cum ali-
quo pugnare aut seipsum defendere: sed ad-
uersum omnes, si fieri possit, ex mãdato do-
mini pacem seruare.

CAP. II.

Avdistis quodd dictum est: Oculum pro oculo,
& dentem pro dente. Ego autem dico vobis
non resistere malo. Sed si quis te percussit in dex-
teram maxillam, præbe illi & alteram, & quã se-
quuntur. Charitatem habete in vobis, sed & pacẽ
habete inter vos. Nulli malum pro malo reddentes,
prouidentes bona coram omnibus homini-
bus. Si fieri potest, quod in vobis est, cũ omnibus
hominibus pacem habentes: non vosmetipsos de-
fendentes charissimam. Sed date locum irã. Seruum
autem domini non oportet litigare, sed mansuetum
esse erga omnes.

Matt. 5. f

Rom. 12. d

2. Tim. 2. d

Quodd neque etiam cum iniuria alter afficia-
tur, violentem illum vlcisci debemus.

CAP. III.

Tunc accesserunt, & manus iniecerunt in Iesum,
& tenuerunt eum. Et ecce vnus ex ijs, qui e-
rant cum Iesu, extendens manum, exemit gladiũ
suum, & percutiens seruum principis sacerdotũ,
amputauit auriculam eius. Tunc ait illi Iesus, Cõ-
uerte gladium tuum in locũ suum. Omnes enim
qui acceperint gladium, gladio peribunt. Et misit
nuncios ante conspectum suum, & euntes intra-
uerunt in ciuitatem Samaritanorum, vt pararent
illi, & non receperunt eum, quia facies eius erat
euntis in Hierusalem. Cũ vidissent autem disci-
puli eius Iacobus & Ioannes dixerunt: domine,
vis dicamus vt ignis descendat de celo, & consu-
mat illos? Et conuersus increpauit illos, dicens:
Nescitis cuius spiritus estis. Et abierunt in aliud
castellum.

Matt. 26. a

Luc. 9. f

1. Pet. 4. b

1. Cor. 16. a

REGVLA L.

Quodd alios quoque ad pacem, quã est in Chri-
sto, debemus inducere.

CAP. I.

BEati pacifici, quoniam filij dei vocabuntur.
Pacem relinquo vobis, pacem meam do vo-
bis.

Matt. 5. a
1. Pet. 1. 4. d

REGVLA LI.

Quodd quicumque vult alterum criminari, cũ
castum se ab omni vitio prius oportet præ-
stitisse.

CAP. I.

Quid autem vides festucã in oculo fratris tui,
& trabem in oculo tuo non vides? Aut quo-
modo dices fratri tuo, Sine eijciam festucam de
oculo tuo? & ecce trabs est in oculo tuo. Hypo-
crita, eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc
videbis eijcere festucam de oculo fratris tui. Pro-
pter quod inexcusabilis, es õ homo omnis qui
iudicas. In quo enim iudicas alterũ, te ipsum con-
demnas. Eadem enim agis tu, qui iudicas. Scimus
autem, quodd iudicium dei est secundum veritatẽ
in eos, qui talia agunt. Existimas autem hoc õ ho-
mo qui iudicas eos, qui talia agunt, & facis ea quod
effugies iudicium dei?

Matt. 7. a

Rom. 2. a

REGVLA LII.

Quodd nequaquam, perinde ac si nihil referret
æquo animo ferre debemus, quandocun-
que aliquos videamus, qui peccant: sed cõ-

trã potius, eorum vicẽ dolere ac lugere nos
oportet.

CAP. I.

ET vt appropinquauit, videns ciuitatem, fleuit
super eam, dicens, Si cognouisses & tu, & qui-
dem in hac die tua, quã ad pacem tibi. Nunc au-
tem abscondita sunt ab oculis tuis. Omnino audi-
tur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis
nec inter gentes nominatur, vt vxorem patris sui
aliquis habeat. Et vos inflati estis: & non magis lu-
ctum habuistis, vt tollatur de medio vestrum, qui
hoc opus fecit? Ne iterum cũ venero, humiliet
me deus apud vos, & lugeã multos ex ijs, qui ante
peccauerunt, & non egerunt penitentiam, &c.

Luc. 19. f

1. Cor. 5. a

1. Cor. 12. g

Quodd nullo modo aliorum peccata, silentio
debemus præterire.

CAP. II.

Si autẽ peccauerit in te frater tuus, vade & corri-
pe eum, & cetera. Et nolite communicare ope-
ribus infructuosis tenebrarum: magis autem &
arguite.

Matt. 18. b
Eph. 5. c

Quodd ob eam causam tantummodo venire cũ
peccatoribus in congressum debemus, vt eos
a praua viuendi via ad meliorẽ frugem reuo-
cemus, idque eo modo, quem nobis dominus
præcepit.

CAP. III.

ET factum est cũ accumberet in domo illius
multi etiam publicani, & peccatores discum-
bebant cum Iesu & discipulis eius. Et scribã, &
Pharisãi videntes, quodd manducaret cum publi-
canis & peccatoribus, dixerunt discipulis eius:
Quare cum publicanis & peccatoribus mandu-
cat & bibit magister vester? Hoc audito Iesus ait
illis: Non necesse habent sani medico, sed qui ma-
le habent. Non enim veni vocare iustos, sed pec-
catores. Erant autem propinquantes ei publicani
& peccatores, vt audirent illum. Et murmurabãt
Pharisãi & Scribã dicentes: Hic peccatores recipit,
& manducat cum illis. Et ait ad illos parabola-
m istam, dicens: Quis ex vobis homo qui habet
centum oues, & si perdiderit vnã ex illis, nõne
dimittit nonaginta nouem in deserto & vadit ad
illam, quẽ perierat, donec inueniat eam? & cetera.

Matt. 2. b

Luc. 15. a

1. Cor. 12. g

Quodd si quis non obedit verbo nostro, per epi-
stolam hunc notate, & ne commisceamini cum
illo, vt confundatur. Et nolite quasi inimicũ exi-
stimare, sed corripite vt fratrem. Si quis autẽ con-
tristauit, non me contristauit, sed ex parte, vt non
onere omnes vos. Sufficit illi qui cuiusmodi est,
obiurgatio hæc quã fit a pluribus ita vt è contra-
rio magis donetis, & consolemini, ne forte abun-
dantiori tristitia absorbeat qui cuiusmodi est.

2. Thes. 3. d

2. Cor. 2. b

Quodd illorum debemus hominum congres-
sum defugere, qui post omnem adhibitam
a nobis in ipsis curandis diligentiam, nihilo
minus tamen obstinati in peccato suo per-
seuerant.

CAP. IIII.

Si autem peccauerit in te frater tuus, vade &
corripe eum inter te & ipsum solum. Si te au-
dierit, lucratus eris fratrẽ tuum. Si autẽ te nõ au-
dierit, adhibe tecum adhuc vnũ vel duos, vt
in ore duorum vel trium testiuũ stet omne verbũ.
Quodd si non audierit eos, dic Ecclesiã. Si autem
Ecclesia non audierit, sit tibi sicut ethnicus & pu-
blicanus.

Matt. 18. b

REGVLA LIII.

Quodd

Quod nullo modo debet vir Christianus preteritarum iniuriarum memoriam retinere, sed ex animo ijs, qui deliquerint, delicta omnia condonare.

CAP. I.

SI enim dimiseritis omnibus delicta eorum, dimittet & vobis pater vester caelestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis omnibus delicta sua, nec pater vester dimittet vobis delicta vestra.

REGVLA LIIII.

Quod in ijs, quae concessa nobis sunt a scriptura, nequiquam inter nos alter de altero secus debemus iudicare.

CAP. I.

NOLITE iudicare, & non iudicabimini. In quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini. Nolite iudicare, & non iudicabimini, nolite condemnare, & non condemnabimini. Alius enim credit manducare omnia: qui autem infirmus est, olus manducat. Is qui manducat, non manducantem non spernat: & qui non manducat, manducantem non iudicat. Deus enim est, qui illum assumpsit. Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? domino suo stat, aut cadit. Stabit autem. Potens enim est deus statuere illum. Nam alius iudicat diem iuxta diem, alius autem iudicat omnem diem. Vnusquisque in suo sensu abundet. Qui sapit diem, in domino sapit. Et qui non sapit diem, domino non sapit. Et qui manducat, domino manducat, gratias enim agit deo. Quibus verbis ea confestim adiungit: Itaque vnusquisque pro se rationem reddet deo. Non ergo amplius inuicem iudicemus. Manifestum est autem quod in his quae sunt huiusmodi, haec dicuntur ab Apostolo, ita vt ex his etiam ea aperta fiant, quae sunt in euangelio. Nemo ergo vos iudicet in cibo, aut potu, aut in parte diei festi, aut neomeniae, aut sabbatorum, quae sunt umbra futurorum.

Quod nullo modo ea reuocari in dubium debent, quae concessa sunt a scriptura.

CAP. II.

BEATUS vir qui non iudicat semetipsum in eo quod probat. Qui autem discernit, si manducauerit, damnatus est, quia non ex fide. Omne autem quod non est ex fide, peccatum est. Si mortui estis cum Christo ab elementis mundi, quid tanquam viuentes in mundo decernitis? Ne tetigeris, neque gustaueris, neque contrectaueris: quae sunt omnia in interitum ipso vsu, secundum praeciputa & doctrinas hominum.

Quod de rebus incertis non est iudicandum.

CAP. III.

ITaque nolite ante tempus iudicare, quoad vsque veniat dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit vnicuique a deo.

Quod in personarum acceptione iudicium fieri non debet.

CAP. IIIII.

SI circumcisionem accipit homo in sabbato, vt non soluatur lex Moyli, mihi indignamini, quia totum hominem saluum feci in sabbato? Nolite iudicare secundum faciem, sed iustum iudicium iudicate.

Quod nullo modo debet aliquis condemnari, nisi prius ipso praesente diligenter causa cognita sit, esto multi sint qui illum accusent.

CAP. V.

Dicit Nicodemus ad eos, ille qui venit ad eum nocte, qui vnus erat ex ipsis: Nunquid lex nostra iudicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, & cognouerit quid faciat? Et cum dies plures ibi morarentur, Festus regi indicauit de Paulo, dicens: Vir quidem est derelictus a Felice vincus, de quo cum essem Hierosolymis, adierunt me principes sacerdotum, & seniores Iudaeorum, postulantes aduersus illum damnationem: ad quos respondi, quod non est Romanis consuetudo ob gratiam danare aliquem hominem, vt pereat, priusquam is, qui accusatur, praesentes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad diluenda crimina, quae ei obijciuntur.

REGVLA LV.

Quod pro certo tenendum est, & confitendum etiam, de lationem cuiuscunque boni, atque adeo ipsam etiam eorum, quae Christi causa patimur incommodorum tolerantiam a deo nobis proficisci.

CAP. I.

NON potest homo accipere quidquam, nisi datum fuerit ei de caelo. Quid autem habes quod non accepisti? Gratia enim estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis. Dei donum est, non ex operibus, ne quis gloriatur. Et hoc a deo, quia vobis donatum est pro Christo, non solum vt in eum credatis, sed vt etiam pro illo patiamini, idem certamen habentes, &c.

Quod dei beneficia silentio inuolui non debet, sed contra ipsi pro illis gratiae agendae.

CAP. II.

ET rogauit illum vir, a quo demonia exierant, vt cum eo esset. Dimisit autem illum Iesus, dicens: Redi in domum tuam, & narra quanta tibi fecit deus. Et cum ingrederetur quoddam castellum, occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt a longe, & leuauerunt vocem, dicentes: Iesu praceptor miserere nostri. Quos vt vidit, dixit: Ite, ostendite vos sacerdotibus. Et factum est, dum irent, mundati sunt. Vnus autem ex illis, vt vidit, quod sanatus est, regressus est cum magna voce glorificans deum. Et cecidit in faciem ante pedes eius, gratias agens ei. Et hic erat Samaritanus. Respondens autem Iesus dixit. Nonne decem mundati sunt? & nouem vbi sunt? Non est inuentus qui rediret, & daret gloriae deo, nisi hic alienigena. Et ait illi: Surge, vade, quia fides tua te saluum fecit. Gratia autem dei sum, id quod sum. Omnis creatura dei bona est, & nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur.

REGVLA LVI.

Quod orationibus & vigilijs assidue incubendum sit.

CAP. I.

PETITE, & accipietis: quaerite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit accipit, & qui quaerit inuenit, & pulsanti aperietur, & cetera. Dicebat autem & parabolam ad illos, in hoc quod oportet semper orare, & non deficere, dicens: Iudex quidam erat in quadam ciuitate, & cetera. Attendite autem vobis, ne quando grauentur corda vestra in crapula & ebrietate, & curis huius vitae, & superueniat in vos repetita dies illa, tanquam laqueus enim superueniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terrae. Vigilate itaque omni tempore, vt digni habeamini fugere ista omnia, quae futura sunt, & stare ante filium

Col. 4. a
1. Thef. 5. c

filium hominis. Orationi instate, vigilantes in ea in gratiarum actione. Semper gaudete, sine intermissione orate.

Quod de ijs etiam, quae quotidiana necessitas corporis requirit, gratias prius deo agere debemus, atque ita demum ea communicare.

CAP. II.

Matt. 14. b

1. Tim. 4. b

ET acceptis quinque panibus, & duobus piscibus, aspiciens in caelum, benedixit, & fregit, & dedit discipulis suis. Discipuli autem turbati. Et cum haec dixisset, accipiens panem, gratias egit deo coram omnibus. Et cum fregisset, cepit manducare. Omnis creatura dei bona est, & nihil reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur.

Quod nullo modo inani & proluxa oratione vti debemus in petendis a deo rebus, quae sunt corruptioni subiectae.

CAPVT III.

Matt. 6. a

Luc. 12. d
Ioh. 13. d
1. Cor. 4. b

ORantes autem, nolite multum loqui, sicut ethnici. Putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Nolite ergo assimilari eis. Scit enim pater vester quid opus sit vobis, antequam petatis eum. Et vos nolite quaerere quid manducetis, aut quid bibatis. Et nolite in sublime tolli. Haec autem omnia gentes mundi quaerunt. Pater autem vester scit quod ijs indigeretis, &c.

Quomodo orare conueniat, & cuiusmodi animi affectione.

CAP. IIIII.

Matt. 6. b
Ibidem. d
Marc. 11. c

PATER noster qui es in caelis. Sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, &c. Quaerite primum regnum dei, & iustitiam eius. Et cum stabitis ad orandum, dimitte siquid habetis aduersus aliquem, vt & pater vester dimittat vobis peccata vestra. Volo ergo viros orare in omni loco, leuantes puras manus, sine ira & discipatione.

1. Tim. 2. c

Quod deum alij pro alijs orare vicissim debemus, & pro ijs etiam, qui docenda veritati praesunt.

CAP. V.

Luc. 22. c

ALt autem dominus Simoni, Simon ecce Satanas expetiuit vos, vt excribraret vos sicut triticum, ego autem oravi pro te, vt non deficiat fides tua. Orantes omni tempore in spiritu, & in ipso vigilantes in omni instantia & obsecratione pro omnibus sanctis, & pro me, vt detur mihi sermo in apertione oris mei, cum fiducia, notum facere mysterium euangelij, pro quo legatione fungor in catena, ita vt in ipso audea, prout me oportet, loqui. De cetero fratres orate pro nobis, vt sermo dei currat, & clarificetur in omnibus sicut & apud vos.

Ephes. 6. e

Quod pro inimicis etiam orandum est.

CAP. VI.

Matt. 5. g

ORate pro calumniantibus & persequentibus vos, vt sitis filij patris vestri, qui in caelis est.

Luc. 18. a

Quod non debet vir velato capite orare, prophetare, neque mulier aperto. CAP. VII. Volo autem vos scire, quod omnis viri caput Christus est, caput autem mulieris vir, caput vero Christi, deus. Omnis vir orans vel prophetas velato capite, deturpat caput suum. Vnu est enim ac si decaluetur, & cetera.

1. Cor. 11. a

Quod nullo modo magnifice sentire de nobis debemus, eaque re ceteros despiciere, si quae sint, quae recte facta a nobis sint.

CAP. I.

Luc. 18. b

DICEBAT autem & ad quosdam, qui in se confidebant tanquam iusti & aspernabant ceteros, parabolam istam dicens: Duo homines ascendebant in templum vt orarent, vnus pharisaeus & alter publicanus. Pharisaeus stans, haec apud se orabat, deus gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, velut etiam hic publicanus. Ieiuno bis in sabbato. Decimas do omnium quae possideo. Et publicanus a longe stans, nolebat nec oculos ad caelum leuare, sed percutiebat pectus suum, dicens: deus propitius esto mihi peccatori. Dico vobis descendit hic iustificatus in domum suam ab illo, quia omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.

REGVLA LVIII.

Quod nullo modo debemus existimare dona dei vel pecunia, vel alia quapiam artificij alicuius solertia comparari.

CAP. I.

VM vidisset autem Simo, quia per impositionem manus apostolorum daretur spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam, dicens: Date & mihi hanc potestatem, vt cuiuscunque imposero manus, accipiat spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum, Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum dei existimasti pecunia possideri, non est tibi pars, neque fors in sermone isto. Cor enim tuum non est rectum coram deo. Poenitentiam itaque age ab hac nequitia tua, & roga deum, si forte remittatur tibi haec cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, & obligatione peccati video te esse.

Quod pro rata portione fidei, quam quisque habet, vnicuique dona dantur a deo, ad vtilitatem.

CAP. II.

HABENTES autem donationes secundum gratiam dei, quae data est nobis, differentes, siue prophetiam secundum rationem fidei, siue ministerium in ministrando, & cetera. Vnicuique autem datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Alij quidem per fidem datur sermo sapientiae: alij autem sermo scientiae secundum eundem spiritum: alteri fides, in eodem spiritu: alij gratia sanitarum, in vno spiritu: alij operatio virtutum: alij prophetia: alij discretio spirituum: alij genera linguarum: alij interpretatio sermonum.

Quod dona dei vt gratis accipienda sunt, ita etiam gratis impartienda, neque aut in quaestu, aut in voluptates proprias conferenda.

CAP. IIIII.

INFIRMOS curate, mortuos suscite, leprosos mundate, demones eijcite: gratis accepistis, gratis date. Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam, & cetera. Petrus autem dixit, Argentum & aurum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine Iesu Christi Nazareni surge & ambula. Et apprehensa manu eius dextera, eleuauit eum, & cetera. Neque enim fuimus in sermone adulationis (sicut scitis) neque in auaritia (deus testis est) neque quaerentes ab hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab alijs. Cum possemus vobis oneri esse, vt Christi apostoli: sed facti sumus indulgentes in medio vestri. Tanquam si nutrix foueat filios suos, ita desiderantes vos cupide,

Az. 8. c

Rom. 12. a

1. Cor. 12. a

Matt. 10. a

alias es
χαλκός.
Az. 3. a

1. Thef. 2. a

cupide, volebamus tradere vobis non solū euangelium dei, sed etiam animas nostras, quoniam charissimi nobis facti estis.

Quod qui grato animo in donis, quæ a deo primū acceperit, studiosius seipsum exercuerit, ad laudem dei, is idoneus efficitur, cui alia datur præterea, & quod qui talis non fuerit, ei etiā, quod ante habebat, adimitur, & ijs, quæ alioqui ei parata fuerant futura, indignus iudicatur, & insuper supplicio male multatur.

CAP. IIII.

Mat. 13. b

A ET accedentes discipuli dixerunt ei: Quare in parabolis loqueris eis? Qui respondens ait illis: Quia vobis datum est nosse mysteria regni caelorum, illis autem non est datum. Qui enim habet, dabitur ei, & abundabit. Qui autem non habet, & quod habet, auferetur ab eo. Ideo in parabolis loquor eis, quia videntes non vident, & audientes non audiunt, neque intelligunt: & impletur in eis prophetia Esaiæ, & cetera. Sicut enim homo peregre proficiscens, vocauit seruos suos, & tradidit illis bona sua. Et vni dedit quinque talenta, alij autem duo, alij vero vnum, vnicuique secundum propriam virtutem: & profectus est statim. Abijt autem, qui quinque talenta acceperat, & operatus est in eis, & lucratus est alia quinque. Similiter & qui duo acceperat, lucratus est alia duo. Et paulo post. Omni enim habenti dabitur, & abundabit: ei autem qui non habet, & quod habet auferetur ab eo. Et inutilem seruū eijcite in tenebras exteriores, illic erit fletus, & stridor dentium.

Mat. 25. b

REGVLA LIX.

B Quod res aliena est ab homine Christiano, cupiditate humanæ gloriæ permoueri, patiq; vt sibi præter modū honos habeatur, quodque cōtra debet eos qui se huiusmodi honoribus afficiant, vel nimis de ipso elate sentiant, corrigere.

Mat. 19. b

Luc. 11. f

CAP. I.

ET ecce vnus accedens ait illi: Magister bone, quid faciam vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei, Quid me interrogas de bono? Vnus est enim bonus deus. Gloriam ab hominibus non accipio. Et post nō multis ita interpositis verbis: Quomodo vos potestis credere, qui gloriam accipitis ab inuicem? & gloriam, quæ a solo deo est, non quæritis? Væ vobis Phariseis, quia diligitis primas cathedras in Synagogis, & salutationes in foro. Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis, neque in occasione auaritiæ (deus testis est) neque quærentes ab hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab alijs. Et factum est cum introisset Petrus, obuius venit ei Cornelius: & procidens ad pedes eius, adorauit eum. Petrus autem eleuauit eum dicens: Surge, & ego ipse homo sum. Statuto autē die Herodes vestitus veste regia, sedit pro tribunali, & concionabatur ad eos. Populus autem acclamabat: Vox dei & nō hominis. Cōfestim autem percussit eum angelus domini, eo quod non dedisset gloriam deo, & cōsumptus a vermibus expirauit.

Ioan. 5. g

1. Thef. 2. a

Acto. 10. d

Acto. 12. d

REGVLA LX.

Quod cum diuersa sint dona spiritus, neque vnus ad omnia possit idoneus esse, neq; idē donum possit esse in omnibus, debet vnusquisque per modestiam eo contentus esse,

quod sibi datum sit, & pro eo gratias agere, quodque eo modo seruari a nobis inter nos concordia debet, quo Christi charitas iubet, non secus ac membra in corpore solent: vt qui in donis inferior est, is ex eius comparatione, quæ sibi iudicat præstare, minime animū despondeat: neq; item contra, qui superior sit, inferiore aspernetur: quando qui discordes inter se sunt, ij digni sunt, qui de medio tollantur.

CAP. I.

OMne regnum diuisum contra se desolabitur: & omnis ciuitas vel domus diuisa contra se, non stabit. Quod si inuicem mordetis, & comedetis, videte ne ab inuicem consumamini. Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me, vt omnes vnum sint. Sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint. Multitudinis autem credentium erat cor vnum & anima vna: nec quiscquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat. Sed erant illis omnia communia. Dico autem vobis per gratiam, quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos, non plus sapere, quàm oportet sapere, sed sapere, ad sobrietatem. Et vnicuique sicut deus diuisit mensuram fidei. Sicut enim in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita multi vnum corpus sumus in Christo: singuli autem alter alterius membra. Obsecro autem vos fratres per nomen domini nostri Iesu Christi, vt id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata. Sitis autem perfecti eadem mēte, & eadem sententia. Sicut enim corpus vnum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, vnū tamen corpus sunt, ita & in Christo. Etenim in vno spiritu omnes nos in vnum baptizati sumus, siue iudæi siue gentiles, siue serui, siue liberi, & cetera. Vt idem sapiatis, eandem charitatem habentes, vnanimis, idē sentientes, nihil per contentionem, neque per inanē gloriam, sed humilitate alij alios superiores sibi inuicem arbitrantes: non quæ sua sunt singuli cōsiderantes, sed & ea quæ aliorum.

Mat. 12. b

Gal. 5. c
Ioan. 17. c
Acto. 4. g

Rom. 12. a

1. Cor. 1. b

1. Cor. 12. b

Philip. 2. a

REGVLA LXI.

Quod aspernandi non sunt, qui adiuuant gratiam domini, propterea quod nullius precij esse ipsi videantur, abiectioniq; cum huiusmodi hominum genere deus vt plurimum solitus sit delectari.

CAP. I.

Confiteor tibi Pater domine cæli & terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Ita pater, quoniam sic fuit placitum ante te. Et veniens in patriā suā, docebat eos in Synagoga eorū, ita vt mirarentur & dicerent: Vnde huic sapientia hæc & virtutes? Nōne hic est fabri filius? Nōne mater eius dicitur Maria? & fratres eius Iacobus, & Ioseph, & Simon, & Iudas? Et sorores eius nōne omnes apud nos sunt? Vnde ergo huic omnia ista? Et scandalizabantur in eo. Iesus autem dixit eis, Non est propheta sine honore, nisi in patria sua & in domo sua. Et non fecit ibi virtutes multas, propter incredulitatem illorum. Videtis enim vocationem vestram fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, nō multi potentes, non multi nobiles

Mat. 11. a

Mat. 13. g

1. Cor. 1. d

nobiles. Sed quæ stulta sunt mundi, elegit deus, vt confundat sapientes: & infirma mundi elegit deus, vt confundat fortia: & ignobilia mundi, & contēptibilia elegit deus, & ea quæ nō sunt, vt ea quæ sunt destrueret, vt non gloriaretur omnis caro in conspectu eius.

REGVLA LXII.

Quod qui iā crediderunt, & baptizati sunt, ij cōfestim ad id preparare se debēt, vt cū ab alijs, tum ab ipsis etiā suis domesticis tententur idq; quo ad vixerint: quando qui nō eo modo se preparauit, is si repentino quid ipsi calamitatis oblatum sit, facile pulsus loco proster nitur.

CAP. I.

Mat. 3. d

Mat. 10. b

Ibidem. d

Ioan. 16. a

Luc. 16. a

2. Cor. 1. b

2. Tim. 3. c

Mat. 6. b

Ioan. 7. a

BAPTIZATUS autem Iesus, confestim ascendit de aqua: & ecce aperti sunt ei cæli. Et vidit spiritum dei descendentem sicut columbam, & venientem super ipsum. Et ecce vox de cælis dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Tunc Iesus ductus est in desertum, vt tentaretur a diabolo. Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum. Estote ergo prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Cauete autem ab illis hominibus, tradent enim vos in concilijs: & in synagogis suis flagellabunt vos. Et ad præfides, & ad reges ducemini propter me, in testimonium illis & gentibus. Quibus illa confestim adiungit: Tradet autem, frater fratrem in mortem, & pater filiū, & insurgent filij in parentes, & morte eos afficient, & eritis odio omnibus propter nomen meum. Qui autē perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Et qui nō accipit crucē suam, & sequitur me, non est me dignus. Hæc locutus sum vobis, vt non scandalizemini. Absque synagogis faciet vos. Sed venit hora, in qua, qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare deo: & hæc facient vobis, quia non nouerunt patrem, neq; me, &c. Nam qui supra petra, hi sunt, qui cum au dierint, cum gaudio suscipiunt verbum, & hi radicē non habent, qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Non enim volumus ignorare vos fratres de tribulatione nostra, quæ facta est nobis in Asia, quoniam supra modum grauati sumus supra virtutem, ita vt desperaremus etiam viuere. Sed ipsi in nobis ipsis responsū mortis habuimus, vt non simus fidentes in nobis, sed in deo qui suscitatur mortuos. Et omnes, qui piē viuere volunt in Christo Iesu, persecutionē patientur.

Quod nequaquam se vltro quis offerre tentationibus debet, antequam id ei suo tempore concedatur, & quod orare vnusquisque debet, vt ne incidat in tentationem.

CAP. II.

SIc ergo vos orabit. Pater noster qui es in cælis. Sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnū tuum, quibus ea mox adiungit: Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos a malo. Post hæc autem ambulabat Iesus in Galilæam, nō enim volebat in Iudæam ambulare, quia quærebant eum Iudæi interficere. Erat autem in proximo dies festus Iudæorum Scenopegia. Dixerunt autē ad eū fratres eius: Transi hinc, & vade in Iudæam, vt & discipuli tui videant opera tua, quæ facis. Nemo quippe in occulto quid facit, & quærit ipse in palā esse. Si hæc facis, manifesta te ipsum mundo, neque enim fratres eius credebāt in eum. Dicit ergo eis

Iesus: Tempus meum nondum aduenit. Tempus autem vestrum semper est paratum. Non potest mundus odisse vos: me autem odit, quia testimonium perhibeo de illo, quod opera eius mala sunt. Vos ascēdit ad diem festum hunc. Ego nondum ascēdo ad diem festum istum, quia tempus meum nondum impletum est. Hæc autem cum dixisset illis, ipse mansit in Galilæa. Vt autem ascenderūt fratres eius, tunc & ipse ascendit ad diem festum, non manifestē, sed quasi in occulto. Surgite, orate ne intretis in tentationem.

Luc. 22. d

Quod debet vnusquisq; data idonea occasione, subtrahere se ab insidiatib; sibi aduersarijs: & quod, si diuinitus permittū sit, vt intentiones incidat, precib; a deo poscere debet facultatē, per quam illas possit sustinere, & volūtati eius integre satisfacere.

CAP. III.

CVM autem persequantur vos in ciuitate ista, fugite in aliam. Exeuntes autem Pharisei, cōfiliū faciebant aduersus eum, quomodo perderent eum. Iesus autem sciens, secessit inde. Ab illo ergo die cōsultabant inter se, vt interficerent eū. Iesus autē iam non in palam ambulabat inter Iudæos, Et positus genibus orabat, dicens: Pater, si vis, transfer calicem istum a me, veruntamen nō mea voluntas, sed tua fiat. Tentatio vos non apprehēdat nisi humana. Fidelis autem deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis. Sed faciet etiam cum tentatione euentum, vt possitis sustinere.

Mat. 10. e
Idem 12. b
Ioan. 11. g

Luc. 22. d

1. Cor. 10. c

Quod debet Christianus in singulis quæ sibi offerantur tentationibus, meminisse eorū, quæ in sanctis litteris scripta sint, appositē ad illa, quæ tum in manibus habeantur, atque ita se illæsum seruare, & aduersariorum in se conatus irritos facere.

CAP. IIII.

Tunc Iesus ductus est in desertum a spiritu, vt tentaretur a diabolo. Et cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit. Et accedens tētator dixit ei: Si filius dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Qui respondens dixit: Scriptum est, Nō in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore dei, &c.

Mat. 4. a

REGVLA LXIII.

Quod nullo modo metuere Christianus debet, aut sollicitus esse, quando cuque in aliquo periculo constitus sit, aut opem diuinam desperare, sed confidere potius, tanquam præsentē domino, & rebus ipsius omnibus confulente, & ipsum ad omnia confirmante, ipsoque adeo spiritu sancto omnia docente, vel id ipsum etiam quod aduersarijs respondeat.

CAP. I.

Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autē non possunt occidere. Sed potius timete eum, qui potest animam & corpus perdere in gehennam. Nōne duo passeruli asse veniunt, & vnus ex illis non cadet super terram sine patre vestro? Vestri autem etiam capilli capitis omnes numerati sunt. Nolite ergo timere: multis passerulis meliores estis vos. Cum autem inducent vos in synagogas, & ad magistratus, & potestates, nolite solliciti esse quomodo, aut quid respon-

Mat. 10. e

Luc. 12. b

respondeatis, aut quid dicatis. Spiritus enim sanctus docebit vos in ipsa hora, quid oporteat vos dicere. Et facta est procella magna venti, & fluctus mittebant in nauim, ita vt impleteret nauis. Et erat ipse in puppi super ceruical dormiens. Et excitant eum, & dicunt illi: Magister, non ad te pertinet quod perimus? Et exurgens cominatus est vento, & dixit mari: Tace, obmutesce, & cessauit ventus, & facta est tranquillitas magna. Et ait illis, Quid timidi estis sic? Quomodo non habetis fide? Exurgens autem princeps sacerdotum, & omnes qui cum illo erant, quae est haeresis Sadducorum repleti sunt zelo, & iniecerunt manus in apostolos, & posuerunt eos in custodia publica. Angelus autem domini per noctem aperiens ianuas carceris, & educens eos, dixit: Ite, & stantes loquimini in templo plebi omnia verba vitae huius. Qui cum audiissent, intrauerunt diluculo in templum, & docebant. Non enim volumus ignorare vos fratres de tribulatione nostra, quae facta est nobis in Asia, quibus verbis illa paulo post adiungit, Qui de tantis periculis nos eripuit, & eruit: in quem speramus, quod & adhuc eripiet.

REGVLA LXVIII.

Quod debet Christianus quoduis incommodum pro domini nomine, & pro mandatis eius sustinere.

CAP. I.

Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Beati estis, cum maledixerint vobis, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum verbum aduersum vos, mentientes propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in caelis. Beati eritis, cum vos oderint homines, & cum separauerint vos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen vestrum tanquam malum, propter filium hominis. Gaudete in illa die, & exultate. Ecce enim merces vestra multa est in caelis. Et conuocantes apostolos, caesis denunciauerunt, ne loquerentur in nomine Iesu, & dimiserunt eos. Et illi quid ibant gaudentes a conspectu concilij, qui digni habitus sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Omni autem die non cessabant in templo & circa domos docentes & euangelizantes Iesum Christum. Cuius factus sum ego Paulus minister: nunc gaudeo in passionibus meis pro vobis & adimpleo ea quae delunt passionum Christi in carne mea, pro corpore eius, quod est Ecclesia.

REGVLA LXV.

Quod vel in ipso etiam mortis articulo ea precari debemus a deo, quae recta ratio nobis, vt precemur, praescribit.

CAP. I.

Et circa horam nonam clamauit Iesus voce magna, dicens: Eli, Eli, lamazabatani? hoc est, Deus meus, deus meus, vt quid dereliquisti me? Et clamans voce magna Iesus, ait: Pater, in manus tuas commendo spiritum meum, & haec dicens exspirauit. Et lapidabant Stephanum inuocantem, & dicentem: Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Et cum hoc dixisset, obdormiuit.

REGVLA LXVI.

Quod nequaquam deseri debent, qui certant pro pietate.

CAP. I.

Respondit ei Iesus, Modò creditis. Ecce venit hora, & iam venit, vt dispergamini vnusquisque in propria, & me solum relinquantis: & tamen

non sum solus, quia pater mecum est. Scis hoc, quod auersati me omnes sunt qui in Asia sunt, ex quibus est Phygellus, & Herogenes. Det miseriam cordiam dominus Onesiphori domui, quia saepe me refrigerauit, & catenam meam non erubuit: sed cum Romam venisset, sollicito me quaesuit, & inuenit. Det illi dominus inuenire misericordiam a deo in illa die. Et quaecumque Ephesi ministravit mihi, tu melius nosti. In prima mea defensione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt. Non illis imputetur.

Quod pro ijs, qui in tentationibus sunt constituti, deus orari debet.

CAPVT II.

Simon, Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret, sicut triticum. Ego autem rogavi pro te, vt non deficiat fides tua. Et Petrus quidem seruabatur in carcere. Oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad deum pro eo.

REGVLA LXVII.

Quod alienum est ab ijs, quorum animus de mortuorum resurrectione expletus sit, eorum causa morore affici, qui obdormierunt.

CAP. I.

Sequebatur autem illum multa turba populi & mulierum, quae plangebant, & lamentabantur eum. Conuersus autem ad illas Iesus, dixit: Filiae Hierusalem, nolite flere super me. Nolumus autem vos ignorare fratres de dormientibus, vt non contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent. Si enim credimus quod Iesus mortuus est, & resurrexit: ita & deus eos qui dormierunt per Iesum, adducet cum eo.

REGVLA LXVIII.

Quod neuitquam expectanda sunt nobis post resurrectionem proprietates vitae huius, sed illud intelligendum, vitam, quam in futuro seculo acturi sumus, angelicam futuram, & affluentiam omnium rerum instructam.

CAP. I.

Et ait illis Iesus, filij huius seculi nubunt, & traduntur ad nuptias: illi vero qui digni habebuntur seculo illo, & resurrectione ex mortuis, neque nubunt, neque traduntur ad nuptias: neque enim ultra mori possunt: aequales enim angelis sunt, & filij sunt dei, cum sint filij resurrectionis. Sed dicet aliquis, Quomodo resurgent mortui? quali autem corpore venient? Inspiciens tu, quod feminas, non viuificatur, nisi moriatur. Et quod feminas, non corpus quod futurum est feminas, sed nudum granum, vt puta tritici, aut alicuius ceterorum. Deus autem dat illi corpus, sicut vult, & vniciuique feminum proprium corpus. Quibus confestim adiungit: Sic & resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, surgit in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, surgit in gloria. Seminatur in infirmitate, surgit in virtute. Seminatur corpus animale, surgit corpus spirituale.

Quod non debent Christiani aduentum domini, aut localem intelligere, aut carnalem: sed in gloria patris repetino in vniuerso orbe expectare.

CAP. II.

Et tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, ecce illic: ne credideritis. Exurgent enim pseudochristi, & pseudoprophetae, & dabunt signa & portenta ad seducendos, si fieri potest, etiam electos. Vos ergo videte: Ecce praedixi vobis omnia. Sed in illis diebus post tribulationem illam sol

1. Thef. 4. d

2. Tim. 4. c

Math. 5. b
Matt. 25. d

Luc. 6. d

Luca. 21. f
Roma. 1. d

Rom. 13. c

1. Cor. 6. b

2. Cor. 12. g
Gala. 5. d

1. Cor. 15. c

Ephes. 4. g
Ibid. 5. a

Colof. 3. a

Mar. 13. c

sol contenebrabitur, & luna non dabit splendorem, & stellae caeli erunt decedentes, & virtutes, quae in caelis sunt, mouebuntur. Et tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cum virtute multa, & gloria. Hoc enim vobis dicimus in verbo domini, quod nos qui viuimus, qui residui sumus in aduentum domini, non praueuiemus eos qui dormierunt. Quonia ipse dominus in iussu & in voce archageli, & in tuba dei descendet de caelo, & mortui qui in Christo sunt, resurgent primum, &c.

REGVLA LXIX.

Quaecumque in sacris literis coniunctim verita sunt, & quae si fiant, supplicij denunciationem habent adiunctam.

CAP. I.

De corde enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae: haec sunt quae coinquinant hominem. Discedite a me maledicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare. Sitiui, & non dedistis mihi bibere. Hospes era, & non collegistis me. Nudus, & non operuistis me. Infirmus, & in carcere, & non visitastis me. Vae vobis diuitibus, qui habetis consolationem vestram. Vae vobis, qui saturati estis, quia esurietis. Vae vobis, qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis. Vae vobis, cum benedixerint vobis omnes homines. Attendite autem vobis nequando grauentur corda vestra in crapula, & ebrietate, & curis huius vitae, & superueniat in vos repentina dies illa. Et sicut non probauerunt deum habere in notitia, tradidit illos deus in reprobum sensum, vt faciant ea, quae non conueniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, & ceteris. Nam non adulterabis, non occides, non furaberis, non fallum testimonium dices, non concupisces, & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Nolite errare, neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum dei possidebunt. Ne forte sint inter vos contentiones, emulationes, animositates, dissensiones, detractiones, susurrations, inflationes, seditiones. Manifesta sunt autem opera carnis, quae sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitiae, contentiones, emulationes, irae, rixae, dissensiones, sectae, inuidiae, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia: de quibus praedico vobis, sicut praedixi, quod qui talia agunt, regnum dei non consequentur. Ne efficiamur inanis gloriae cupidi, inuicem inuidentes. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur a vobis cum omni malitia. Fornicatio autem & omnis immunditia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos, aut turpitudine, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quae ad rem non pertinent. Mortificate ergo membra vestra, quae sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam, quae est idolorum seruitus: propter quae venit ira dei super filios incredulitatis: in quibus & vos ambulastis aliquando, cum viueretis in illis. Nunc autem deponite & vos omnia, iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem ser-

monem de ore vestro. Nolite metiri inuicem. In iustis & non subditis, impijs, & peccatoribus, sceleratis & contaminatis, patricidis, & matricidis: fornicarijs, masculorum concubitoribus, plagiarijs, mendacibus & periuris, & si quid aliud sanae doctrinae aduersatur, secundum Euangelium gloriae beati dei, quod creditum est mihi. In nouissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis daemoniorum, in hypocrisis loquentium mendacium, & cauteriatam habentium conscientiam suam, prohibentium nubere, abstinere a cibis, quos deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & ijs qui cognouerunt veritatem. Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus domini nostri Iesu Christi, & ei, quae secundum pietatem est, sanae doctrinae, superbus est, nihil sciens, sed languens circa quaestiones, & pugnas verborum: ex quibus oriuntur inuidiae, contentiones, blasphemiae, suspensiones malae, contestationes hominum: metem corruptorum, & qui veritate priuati sunt, existimantium quaestum esse pietatem, abstinere a talibus. In nouissimis diebus instabunt tempora periculosa. Erunt enim homines seipsos amantes, auari, elati, superbi, blasphemii, parentibus non obediens, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, voluptatum magis amatores quam dei: habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Et hos deuota. Erasmus enim & nos aliquando insipientes, increduli, errantes, seruientes desiderijs, & voluptatibus varijs, odiosi, odientes inuicem.

Quaecumque in sanctis literis coniunctim iubentur, quaeque si facta sint, benedictionis promissionem habent adiunctam.

CAPVT II.

Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. Beati pacifici, quoniam filij dei vocabuntur. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Beati estis cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum verbum aduersum vos, mentientes, propter me: gaudete & exultate: quoniam merces vestra copiosa est in caelis. Venise benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Esuriui enim & dedistis mihi manducare. Sitiui, & dedistis mihi bibere. Hospes eram: & collegistis me. Nudus: & cooperuistis me. Infirmus: & visitastis me. In carcere eram: & venistis ad me. Siue qui ministrat, in ministrando: siue qui docet, in doctrina: qui exhortatur, in exhortando: qui tribuit, in simplicitate, qui praest, in sollicitudine: qui miseretur, in hilaritate. Dilectio sine simulatione: odientes malum: adherentes bono. Charitatem fraternitatis inuicem diligentes: honore inuicem praueuiantes: sollicitudine non pigri: spiritu seruientes: domino seruientes: spe gaudentes: in tribulatione patientes,

tes, orationibus instantes, necessitatibus sanctorum communicantes, hospitalitatem sectantes. Benedicite persequentibus vos, benedicite & nolite maledicere, gaudete cum gaudentibus, fletum fletibus, id ipsum inuicem sentientes: non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Nolite esse sapientes apud vosmetipsos, nulli malum pro malo reddentes: prouidentes bona, non solum coram deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Si fieri potest, quod in vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes: non vosmetipsos vindicantes charissimi, sed date locum irae. Scriptum est enim, Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit dominus. Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illi: Si sitit, potum da illi. Hoc enim facies, congeres carbones ignis super caput eius. Noli vinci a malo, sed vince in bono malum. Nemini dantes ullam offensionem ut non vituperetur ministerium nostrum: sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut deum in multis patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in ieiuniis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suauitate, in spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute dei per arma iustitiae a dextris, & a sinistris, per gloriam, & ignominiam, per infamiam, & bonam famam: ut seductores, & veraces: sicut qui ignoti, & cogniti: quasi morientes, & ecce viuimus: ut castigati, & non mortificati: quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. Quod superest fratres, valete, perfecti estote, consolamini, id ipsum sapite, pacem habete. Fructus autem spiritus est gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Obsecro itaque, vos ego vincetus in domino, ut digne ambuletis vocatione qua vocati estis, cum omni humilitate & mansuetudine: cum patientia, supportantes inuicem in charitate, solliciti seruare unitatem spiritus in vinculo pacis: unum corpus, & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestrae. Estote ergo inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem, sicut & deus in Christo donauit vobis. Estote ergo imitatores dei, sicut filii charissimi: & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam deo in odorem suauitatis. Siqua ergo consolatio in Christo, si quod solatiu charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera & miserationes, implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eandem charitatem habentes, vnanimis, idem sentientes: nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed humilitate alij alios superiores sibi inuicem arbitantes: non quae sua sunt singuli considerantes sed & quae aliorum. Quod reliquum est fratres, quaecunque sunt vera, quaecunque pudica, quaecunque iusta, quaecunque sancta, quaecunque amabilia, quaecunque bonae famae, si qua virtus, si qua laus, haec cogitate. Quae didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me, haec facite. Igitur si confurrexistis cum Christo, quae sursum sunt quaerite, ubi Christus est in dextera dei sedens: quae sursum sunt sapite, non quae super terram. Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in

deo. Induite ergo vos, sicut electi dei sancti, & electi, viscera miserationum, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, ad omnes homines. Charitas fraternitatis maneat, hospitalitatem nolite obliuisci: per hanc enim nescientes quidam angelos hospitio receperunt. Mementote victorum, tanquam simul victi: & laborantium tanquam & ipsi in corpore morantes, honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Fornicatores enim & adulteros iudicabit deus. Sint mores sine auaritia, contenti presentibus. Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, subleuate infirmos, patientes estote erga omnes. Videte ne quis malum pro malo alicui reddat: sed semper quod bonum est, sectamini in vos inuicem, & in omnes. Semper gaudete: sine intermissione orate: in omnibus gratias agite. Haec est enim voluntas dei in Christo Iesu in omnibus vobis. Spiritum nolite extinguere: prophetias nolite spernere: ab omni specie mala abstinete. Senes ut sobrii sint, pudici, modesti, sani in fide, in dilectione, in patientia. Anus similiter in habitu sancto, non criminatrices, non multo vino seruientes, honesta docentes: ut modestiam doceant adolescentulas, ut viros suos ament, filios suos diligant, ut sobrii sint, casti, domus custodes, benigne, subdite viris suis, ut non blasphemetur verbum dei. Iuuenes similiter hortare ut sobrii sint. Admone illos principatibus & potestatibus subditos esse, magistratibus obedire, ad omne opus bonum paratos esse: neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, ostendentes omnem mansuetudinem erga omnes homines.

REGVLA LXX.

Quod debent, quibus commissum munus est praedicandi Euangelij, quando cunque aliquos siue diaconos designare, siue presbyteros volunt, id praemissa oratione & obsecratione facere: eosque tales eligere, quorum superior vita omni crimine vacet, & probata sit.

CAP. I.

Tunc dicit discipulis suis: Mesis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergo dominum mesis, ut mittat operarios in messem suam. Et cum dies factus esset, vocauit discipulos suos, & elegit duodecim ex ipsis, quos & Apostolos nominauit, Petrum & Andream fratrem eius, Iacobum & Ioannem, Philippum & Bartholomeum, Mattheum & Thomam, Iacobum Alphaei, & Simonem, qui vocatur Zelotes, & Iudam Iacobi, & Iudam Iscarioth, qui & fuit proditor. Post haec autem designauit dominus & alios septuaginta, & misit illos binos ante faciem suam in omnem ciuitatem & locum, quod erat ipse venturus, & dicebat illis: Mesis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergo dominum mesis, ut mittat operarios in messem suam. Primum quidem sermonem feci de omnibus o Theophile, quae cepit Iesus facere & docere, usque in diem, qua praecipiens Apostolis per spiritum sanctum, quos elegit, assumptus est. Et statuerunt duos Ioseph, qui vocatur Barfabas, qui cognominatus est Iustus, & Matthiam, & orantes dixerunt: Tu domine qui corda nostri omnium, ostende quem elegeris ex his duobus vnum, accipere locum ministerij huius & Apostolatus, de quo prauaricatus est Iudas, ut

Phil. 4.b

Heb. 13.a

1. Thef. 5.c

Tium. 2.a

Tiu. 1.a
Ibidem. b

Tiu. 3.a

E

Matth. 9.d
Luc. 6.b

Luc. 10.4

Act. 1.a

Ibidem. d

1. Tim. 4

F

abiret in locum suum. Et dederunt sortes eorum & cecidit sors super Matthiam, & annumeratus est cum undecim Apostolis. Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Oportet igitur episcopum irreprehensibilem esse, vnus vxoris virum, vigilantem, sobrium, modestum, ornatu, hospitalem, doctorem, non violentum, non percussorem, non turpi lucro deditum. Sed mitem, non litigiosum, non auarum, sed suae domui bene prepositum, filios habentem subditos cum omni reuerentia. Siquis autem domui suae praesse nescit, quomodo ecclesiae dei diligentiam habebit? non neophytum, ne in superbiam elatus, in iudicium incidat diaboli. Oportet autem illum & testimonium habere bonum ab his, qui foris sunt: ut non in opprobrium incidat & laqueum diaboli. Diaconos similiter compositos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes, habentes mysterium fidei in conscientia pura, & hi quidem probentur primum, & deinde ministrant. Huius rei gratia reliqui te in Creta, ut ea quae desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi. Siquis sine crimine est vnus vxoris vir, filios habens: fideles, non in accusatione luxurie, aut non subditos. Oportet enim episcopum sine crimine esse, sicut dei dispensatorem, non superbum, non iracundum, non violentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum, sed hospitalem, benignum, prudentem, sobrium, & iustum, sanctum, continentem, completum eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit exhortari doctrina sana, & eos, qui contradicunt arguere.

Quod nullo modo, qui Ecclesiae praest, facilis esse ad designationes debet, neque ad eas inconsideranter accedere: cum non vacet periculo, quidquid probatum non sit, quodque si quem in crimine aliquo esse deprehenderit, eum corripere debet, ne ipse quoque veniat in societatem peccati, & ne ob eam causam ceteri offensionem incurrant, sed potius discant metuere.

CAP. II.

Manus cito nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis. Aduersus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus, peccantes coram omnibus argue, ut & ceteri timorem habeant.

Quod qui idcirco designatus est, ut Euangelium praedicet, is nullo modo ex sua animi libidine aggredi ad huiusmodi munus debet, sed maturam temporis opportunitatem operiri, cum id videlicet visum deo opportunum fuerit, ac tum demum praedicationem aggredi, cum ei permissum sit, & apud illos, ad quos missus sit.

CAP. III.

Quod duodecim misit Iesus, quibus praecipit, dicens: In viam gentium ne abieritis, & in ciuitatem Samaritanorum ne intraueritis: sed potius ite ad oues, quae perierunt, domus Israel. Et ecce mulier Cananaea egressa est finibus illis, clamauit, dicens ei: Miserere mei domine fili Dauid, filia mea male a daemone vexatur. Qui non respondit ei verbu. Et accedentes discipuli eius, rogabant eum: Dimitte illam, quia clamat post nos. Ipse autem respondens, ait: Non sum missus nisi ad oues quae perierunt domus Israel. Ego enim ex deo processi,

& veni: neque enim a meipso veni, sed ille me misit. Et illi quidem qui dispersi fuerant a tribulatione, quae facta fuerat ob Stephanum, perambulauerunt usque Phoenicem, & Cyprum, & Antiochia, nemini loquentes verbum, nisi solis Iudaeis. Paulus seruus Iesu Christi, vocatus Apostolus, segregatus in Euangelium dei. Quomodo autem audient sine praedicante? quomodo vero praedicabunt nisi mittantur? Paulus Apostolus Iesu Christi secundum imperium dei saluatoris nostri, & domini Iesu Christi spei nostrae.

Quod qui ad praedicationem Euangelij vocatus est, is obedire confestum debet, neque ullam rei moram interponere.

CAP. IIII.

At autem ad alterum: Sequere me. Ille autem dixit: Domine, permittite mihi primum ire, & sepelire patrem meum. Dixitque ei Iesus: Sine ut mortui sepeliat mortuos suos. Tu autem vade, & annuncia regnum dei. Cum autem placuit deo, qui me segregauit ex utero matris meae, & vocauit per gratiam suam, ut reuelaret filium suum per me, ut euangelizem illum in gentibus, continuo non contuli cum carne & sanguine, neque veni Hierosolymam ad antecessores meos Apostolos, sed abij in Arabiam, & iterum reueri sum Damascum.

Quod nullo modo est aliter docendum, quam quomodo accepimus ab Euangelio.

CAP. V.

Men amen dico vobis, qui non intrat per ostium in ouium stabulum, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro. Qui autem intrat per ostium, pastor est ouium. Quibus verbis illa paulo post adiungit. Ego sum ostium ouium. Omnes quotquot venerunt, fures sunt: sed non audierunt eos oues. Sed licet nos, aut angelus de caelo euangelizet vobis, praeter id, quod euangelizauimus vobis, anathema sit. Si quis aliter docet, & non acquiescit, sanis sermonibus domini nostri Iesu Christi, & eius quae secundum pietatem est, doctrinae, superbus est, nihil sciens, &c.

Quod omnia quaecunque a domino in Euangelio, & per Apostolos praepcepta sunt, docendi sunt ij, qui crediderunt, similiterque quaecunque etiam his consentanea sunt.

CAP. VI.

Vntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti, docentes eos seruare omnia, quaecunque mandauimus vobis. Haec doce & exhortare. Tu autem loquere, quae decent sanam doctrinam.

Quod cui commissa est praedicanda doctrina domini, is si quid reticuerit eorum, quae ad ineundam dei gratiam necessaria sunt, reus est sanguinis eorum qui periclitantur, siue quod ea faciant, quae verita sunt, siue quod ea omittat, quae necessariò fieri deberent.

CAP. VII.

Vae vobis legisperitis, qui tulistis clauem scientiae, ipsi non introistis, & qui introibant prohibuistis. Cum venissent autem de Macedonia Silas & Timotheus, coartabatur spiritu Paulus, testificans Iudaeis esse Christum Iesum. Contradictantibus autem eis & blasphemantibus, excutiens vestimenta sua, dixit ad eos: Sanguis vester super caput vestrum. Mundus ego, ex hoc ad gentes vadam. Quapropter contestor vos hodierna die, quod mundus ego sum a sanguine omnium vestrum.

Ioan. 8. e
Act. 11. c

Rom. 1. a
Rom. 10. c
1. Tim. 1.

Luc. 9. g

Gala. 1. c

Ioan. 10. a

E Gala. 1. b

1. Tim. 6. a

Matth. 23. d
1. Tim. 6. a
Titum. 2. a

Luc. 11. g
Act. 13. b

Act. 2. e

2. Cor. 13. d
Gala. 5. d
Ephes. 4. a

Ephes. 4. g

Bib. 2. a

Phil. 4. b

Colos. 3. a

Non enim subterfugi quominus annunciam omne consilium dei vobis.

Quod in ijs etiam, quae a scriptura expressè precepta non sunt, hortatus est vnusquisque ad id, quod melius est.

CAP. VIII.

SVnt Eunuchi, qui de matris vtero sic nati sunt. Et sunt Eunuchi, qui facti sunt ab hominibus. Et sunt Eunuchi, qui seipfos castrauerunt propter regnum caelorum. Qui potest capere, capiat. De virginibus autem preceptum domini non habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus a domino, vt sim fidelis. Existimo enim hoc bonum esse propter praesentem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. Alligatus es uxori, noli quaerere solutionem, solutus es ab uxore, noli quaerere uxorem, &c.

Quod eorum, quae quis ipse non praestat, necessitas alijs imponi non debet.

CAP. IX.

ET vobis legisperitis viae, quia oneratis hominum oneribus, quae portare non possunt, & ipsi vno digito vestro non tangitis sarcinas.

Quod qui docendi alios munus suscepit, is seipsum exemplar reliquit ad res honestas omnes debet praebere: caque ipsum praestare prius, quae alios doceat.

CAP. X.

Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite a me, quia mitis sum & humilis corde. Postquam ergo lauit pedes eorum, & accepit vestimenta sua, cum recubisset, iterum dixit eis: Scitis quid fecerim vobis? Vos vocatis me magister, & domine, & benefacitis, sum etenim. Si ergo ego laui pedes vestros dominus & magister, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Exeplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis inuicem. Omnia ostendi vobis, & sic laborantes oportet accipere infirmos, ac meminisse verbi domini Iesu, quoniam ipse dixit: Beatus est magis dare, quam accipere. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Nemo iuentutem tuam contemnat, sed exemplum esto fidelium in verbo, in conuersatione, in fide, & cetera.

Quod qui praest alijs docendis, is propter ea, quae ipse rectè fecerit, securo animo esse non debet, sed illud intelligere, proprium ac precipuum traditae sibi procurationis munus illud esse, vt meliores efficiat illos, qui ipsi crediti sint.

CAP. XI.

Vos estis sal terrae. Quod si sal euauerit, in quo salietur? ad nihilum valet vltra, nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. Omne quod dat mihi pater, ad me veniet: & eum, qui venit ad me, non eieciam foras, quia descendi de caelo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. Hec est autem voluntas patris mei, qui misit me, vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam aeternam. Quae est enim nostra spes, aut gaudiu, aut corona gloriae? nonne & vos ante dominu nostrum Iesum Christum in aduentu eius? Vos enim estis gloria nostra & gaudium.

Quod qui docendi alios in Ecclesia prouinciam suscepit, is vicis omnes, & ciuitates curae ipsius creditas debet inuifere.

CAP. XII.

Quod qui dei beneficio rectè aliquid fecerit, is ceteris

ET circubat Iesus totam Galilaeam docens in synagogis eorum, & praedicans euangelium regni, & sanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo. Et ipse iter faciebat per ciuitates omnes, & castella, praedicans & euangelizans regnum dei, & duodecim cum illo.

Quod ad auscultationem Euangelij aduocari omnes debent, & quod summa cum libertate praedicanda est doctrina dominica, &andum testimoniū veritati, licet sint aliqui qui id facere nos prohibeant, & quoquo modo vel ad mortem vsque persequantur.

CAP. XIII.

Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine, & quod in aure auditis, praedicare super terra. Et nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Nuptiae quidem paratae sunt, sed qui inuitati erant, non fuerunt digni: Ite ergo ad exitus viarum, & quotecumque inueneritis, vocate ad nuptias. Ego palam locutus sum mundo. Ego semper docui in synagoga, & in templo, quod omnes Iudaei conueniunt, & in occulto locutus sum nihil. Et cum adduxissent illos, statuerunt in concilio. Et interrogauit eos princeps sacerdotum, dicens: Nonne praecipiendo praecipimus vobis, ne doceretis in nomine isto? & ecce replestis Hierusalem doctrina vestra, & vultis inducere super nos sanguinem hominis istius. Respondens autem Petrus, & Apostoli dixerunt: Obedire oportet magis deo quam hominibus. Quia spiritus sanctus per omnes ciuitates mihi protestatur, dicens, quod vincula, & tribulationes Hierosolymis me manent. Sed nihil horum vereor, nec facio animam meam preciosam mihi, dummodo consummem cursum meum cum gaudio, & ministerium verbi, quod accepi a domino Iesu testificari Euangelium dei. Nam & ipsi scitis fratres introitum nostrum ad vos, quod non inanis fuit: sed ante passum, & contumelias affectum, sicut scitis, in Philippis, fiduciam habuimus in deo nostro loqui ad vos Euangelium dei in multa sollicitudine.

Quod orandus est deus, vt qui ad fidem venerunt, meliores quotidie fiant, & ob eam causam gratiae illi agenda.

CAP. XIII.

Non pro eis rogo tantum, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me, vt omnes vni sint, sicut & tu pater in me, & ego in te, & vt ipsi in nobis vnum sint. Et paulo post: Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi sum ego, & illi sint mecum. Confiteor tibi Pater domine caeli & terrae, quod abscondisti haec a sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Etiam pater, quoniam sic placuit ante te. Primum quidem gratias ago deo meo per Iesum Christum pro omnibus vobis, quod fides vestra annuncietur in vniuerso mundo. Testis enim mihi est deus, cui serui in spiritu meo in Euangelio filij eius, quod sine intermissione memoriam vestri facio semper in orationibus meis. Testis enim mihi est deus quomodo cupiam omnes vos in visceribus Iesu Christi. Et hoc oro, vt charitas vestra adhuc magis, ac magis abundet in omni scientia, & in omni sensu, vt probetis potiora. Vt sitis synceri, & sine offensa in diem Christi, repleti fructu iustitiae, qui est per Iesum Christum in laudem & gloriam dei.

Quod qui dei beneficio rectè aliquid fecerit, is ceteris

Mat. 4. d

Ioan. 10. c

Mat. 22. d

Ioan. 18. d

Acto. 1. e

Acto. 20. e

1. Thef. 2. d

Ioan. 17. e

Luca. 10. d

F

Roma. 1. d

Philip. 1. d

Ibidem. b

Luc. 7. b
Acto. 14. d
Ephes. 6. d

Ioan. 10. c
1. Thef. 3. d

Matth. 9. e
Acto. 9. g

Acto. 15. g

1. Thef. 2. d

1. Thef. 2. a

Ioan. 10. b
Ioan. 21. e

ceteris quoque notum facere illud debet, vt dei gloria celebrior efficiatur.

CAP. XV.

ET reuersi Apostoli narrauerunt illi quaecumque fecerunt. Cum autem venissent & congregassent Ecclesiam, renunciauerunt quata fecisset deus cum illis. Vt autem sciatis & vos quae circa me sunt, quid agam, omnia vobis nota faciet Ty-chicus charissimus frater, & fidelis minister in domino, quem misi ad vos in hoc ipsum, vt cognoscatis quae circa me sunt.

Quod non eorum modo, qui praesentes sunt, sed eorum etiam qui absunt, cura geri debet, & quod omnia facienda, quaecumque rectae in fide aedificationis ratio postulat.

CAP. XVI.

ET alias oues habeo, quae non sunt ex hoc ouili. Et illas oportet me adducere: & vocem meam audient, & fiet vnum ouile, & vnus pastor. Propter quod cum non ferremus amplius, placuit nobis remanere Athenis solis: & misimus Timotheum fratrem nostrum, & ministrum dei, adiutoremque operis nostri in Euangelium Christi, ad confirmandos vos, & exhortandos pro fide vestra vt nemo moueatur in tribulationibus istis.

Quod debet, qui ad bene merendum de aliquo inuitatur, a quo animo inuitati se auscultare.

CAP. XVII.

Haec illo loquente, ecce princeps vnus accessit & adorabat eum dicens: Filia mea modo defuncta est: sed veni, impone manum tuam super eam, & viuet. Et surgens Iesus sequebatur eum, & discipuli eius. Cum autem propè esset Lybda ab Ioppe, discipuli audientes quod Petrus esset in ea, miserunt duos viros ad eum rogantes: Ne pigriteris venire vsque ad nos. Exurgens autem Petrus, venit cum illis.

Quod qui veritatis verbum acceperunt, ij per visitationem in eo sunt stabilisendi.

CAP. XVIII.

Post aliquot autem dies dixit Paulus ad Barnabam: Reuertentes visitemus fratres nostros per vniuersas ciuitates, in quibus praedicauimus verbum domini, quomodo se habeant. Nos autem fratres desolati a vobis ad tempus horae, aspectu, non corde abundantius festinauimus faciem vestram videre, cum multo desiderio: quoniam volumus venire ad vos, ego quidem Paulus semel & iteru: sed impediuit nos Satanus. Et paulo post: Propter quod non sustinentes amplius, placuit nobis remanere Athenis solis: Et misimus Timotheum fratrem nostrum, & ministrum dei in Euangelio Christi ad confirmandos vos, & exhortandos pro fide vestra, vt nemo moueatur in tribulationibus istis. Ipsi enim scitis quod in hoc positi sumus.

Quod proprium est eius, qui dominum diligit, magna cum charitate aduersus eos, quos doceat, omni studio eorum saluti quauis ratione prouidere, & in eo proposito constantissime vel ad mortem vsque perseuerare, cum publice, tum priuatum.

CAP. XIX.

Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis. Cum ergo praedissent, dixit Simoni Petro Iesus: Simon Iona diligis me plus his? Dicit ei: Etiam

domine, tu scis quod amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. Dicit ei iteru: Simon Iona diligis me? Ait illi: Domine tu scis quod amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. Dicit ei tertio: Simo Iona amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio, Amas me, Dicit ei: Domine, tu omnia nosti, tu scis, & amo te. Dicit ei Iesus: Pasce oues meas. Vna autem sabbatorum cum venissemus ad frangendum panem, Paulus diserebat eis, profecturus post tridie, protractiq; serimonem vsq; in mediam noctem. Et paulo post, Quomodo nihil subtraxerim vobis vtiliu, quominus annunciam, vobis, & docerem vos publice, & per domos, testificas Iudeis atq; gentilibus in deum poenitentiam, & fidem in dominum nostrum Iesum Christum. Propter quod vigilate, memoria retinentes, quod per trienniu nocte & die non cessauim cum lachrymis monere vnumquemque vestrum. Memores enim estis fratres laboris nostri, & fatigationis, nocte & die operantes, ne quem vestrum grauaremus, praedicauimus in vobis Euangelium dei, &c.

Quod qui eo munere fungitur, vt alios doceat, is misericors esse ac mitis debet, maxime autem erga eos, quorum anima morbo grauiter sint affecta.

CAP. XX.

ET videntes pharisaei dicebant discipulis eius: Quare cum publicanis & peccatoribus manducant magister vester? Iesus autem audiens, ait: Non est opus valentibus medico. Euntes autem discite, quid est: misericordiam volo, & non sacrificium, non enim veni vocare iustos, sed peccatores ad poenitentiam. Videns autem turbas, misertus est eis, quia erant vexati, & dispersi sicut oues non habentes pastorem.

Quod clementer occurrere debet necessitati corporis subditorum, & ipsorum curam gerere.

CAP. XXI.

Misereor turbas, quia triduo iam perseuerant mecum, & non habent quod manducant: & dimittere eos ieiunos nolo, ne deficient in via. Et venit ad eum leprosus, deprecans eum, & genu flexo dixit: Si vis potes me mundare. Iesus autem misertus eius, extendit manum suam, & tangens eum, ait illi: volo, mundare. In diebus autem illis, cre-scete numero discipulorum, factum est murmur Graecorum aduersus Hebraeos, eo quod despicerentur in ministerio quotidiano viduae eorum. Conuocantes autem duodecim multitudinem, dixerunt: Non est aequum nos derelinquere verbum dei, & ministrare mensis. Considerate ergo fratres viros ex vobis boni testimonij septem, ple nos spiritu sancto, & sapientia, quos constituamus super hoc opus.

Quod non debet, qui praest verbo dei, minorum quorundam causa, quae maioris cuiusdam laudis causa agere ipse sua sponte velit, ea quae sunt maiora, negligere.

CAP. XXII.

Conuocantes autem duodecim multitudinem discipulorum dixerunt: Non est equum nos derelinquere verbum dei, & ministrare mensis. Quibus verbis paulo post ea adiungit: Nos vero orationi, & ministerio verbi instantes erimus.

Quod nullo modo neq; ad ostentationem, neque ad questu verbum domini conferri debet, bladii in aures audientium influendo,

quod nostris vel voluptatibus, vel commo-
dis consulamus. Quodque contra in docen-
do tales nos esse conuenit, perinde ac si pro
gloria dei, ipso audiente loqueremur.

CAP. XXVI.

Matt. 23. a
OMnia vero opera sua faciunt, vt videantur ab
hominibus, dilatant enim phylacteria sua, &
magnificant fimbrias vestimentorum suorum.
Amant autē primos recubitus in cœnis, & primas
cathedras in synagogis, & salutationes in foro, &
vocari ab hominibus rabbi. Vnus est enim magi-
ster vester Christus. Omnes autē vos fratres estis.

A Et patrem nolite vocare vobis super terrā, vnus
est enim Pater vester qui in cœlis est. Neque vo-
cemini magistri, quia magister vester vnus est Chri-
stus. Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit
me. Si quis voluerit voluntatē eius facere, cognos-
cet de doctrina, vtrum ex deo sit, an ego a me ipso
loquar. Qui a semetipso loquitur, gloriā pro-
pria querit. Qui autem querit gloriā eius, qui
misit eum, hic verax est, & iniustitia in illo nō est.

2. Cor. 2. d
Non enim sumus sicut plurimi, adulterantes ver-
bū dei, sed ex sinceritate, sicut ex deo, corā deo,
in Christo loquimur. Exhortatio enim nostra ne-
que de errore, neq; de immunditia, neque in do-
lo, sed sicut probati sumus à deo, vt crederetur no-
bis Euāgelium, ita loquimur: non quasi homini-
bus placentes, sed deo, qui probat corda nostra.
Neque enim aliquando fuimus in sermone adu-
lationis apud vos, sicut scitis, neque in occasione
auaritiæ (deus testis est) nec querentes ab homini-
bus gloriā neque à vobis, neq; ab alijs, cū pos-
semus vobis oneri esse, vt Christi Apostoli.

B Quod qui alijs in Ecclesia docendis præest, is
data sibi potestate, nequaquam ad subiecto-
rum contumeliā abuti debet, neque se su-
pra illos efferre, sed potius gradum illum, tan-
quam materiam quandam exercendæ aduer-
sus ipsos humilitatis tenere.

CAP. XXVII.

Matt. 14. d
Quis putas est fidelis seruus, quē cōstituit do-
minus super familiam suam, vt det illis cibū
in tempore? Beatus seruus ille, quē, cūm venerit
dominus eius, inuenerit sic facientem. Amen dico
vobis, quod super omnia bona sua constituet
eum. Si autem dixerit malus seruus in corde suo:
Morā facit dominus meus venire, & cœperit per-
cutere cōseruos, manducet autem, & bibat cum
ebriosis: veniet dominus serui illius in die qua nō
sperat, & in hora, quam ignorat, & diuidet eum,
partemque eius ponet cū hypocritis, illic erit fle-
tus & stridor dentium. Vos vocatis me magister
& domine, & bene dicitis. Sum etenim. Si ergo
ego laui pedes vestros dominus & magister, & vos
debetis alter alterius lauare pedes. Facta est autē

Ioan. 13. b
C & contentio inter eos, quis eorum videretur esse
maior. Dixit autē eis: Reges gentiū dominan-
tū eis, & qui potestatem habent super eos bene-
fici vocantur. Vos autē non sic. Sed qui maior est
in vobis, fiat sicut iunior: & qui præcessor est, si-
cut ministrator. Nam quis maior est, qui recūbit,
an qui ministrat? Nonne qui recūbit? Ego autē in
medio vestrum sum, sicut qui ministrat. A Mileto
autē mittens Ephesum, vocauit presbyteros Ec-
clesiæ: qui cūm venissent ad eum, & simul essent,
dixit eis: Vos scitis à prima die, qua ingressus sum

Luc. 22. c
in Asiā, qualiter vobiscū per omne tēpus fue-
rim, seruiens domino cum omni humilitate, & la-
chrymis, & tentationibus, quæ mihi acciderūt ex
insidijs Iudæorū. Libenter enim suffertis inspi-
etes, cūm sitis ipsi sapientes. Sustinetis enim si quis
vos in seruitutem redigit, si quis deuorat, si quis
accipit, si quis extollitur, si quis in faciem vos ce-
dit, secundum ignobilitatē dico, quasi & nos in-
firmi fuerimus in hac parte.

in Asiā, qualiter vobiscū per omne tēpus fue-
rim, seruiens domino cum omni humilitate, & la-
chrymis, & tentationibus, quæ mihi acciderūt ex
insidijs Iudæorū. Libenter enim suffertis inspi-
etes, cūm sitis ipsi sapientes. Sustinetis enim si quis
vos in seruitutem redigit, si quis deuorat, si quis
accipit, si quis extollitur, si quis in faciem vos ce-
dit, secundum ignobilitatē dico, quasi & nos in-
firmi fuerimus in hac parte.

Quod nequaquam ex æmulatione, inuidiāue,
aut contendendi studio, quæ nobis aduersus
aliquos sint, prædicandum à nobis est euan-
gelium dei.

CAP. XXVIII.

ECce puer meus, quem elegi, dilectus meus, in
quo bene complacuit animæ meæ, ponā spiri-
tum meum super eum: iudicium gentibus nun-
ciabit, non contendet, neque clamabit, neque au-
dient aliquis in plateis vocem eius. Quidā quidem
propter inuidiam & contentionem: quidam autē
& propter bonam voluntatem Christum prædi-
cant. Quidā ex charitate, scientes quod in defen-
sionem Euāgelij positus sum. Quidā autem ex
contentione Christum annunciant, non sincere:
existimantes pressuram se suscitare vinculis meis.

Quod ad prædicationem Euāgelij, humanæ fa-
cultates, per quas ceteris præstamus, adhi-
bendæ à nobis non sunt, ea re, ne offuscata dei
gratia minor appareat.

CAP. XXIX.

Confiteor tibi pater domine cœli & terræ, quia
abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus,
& reuelasti ea paruulis. Non enim misit me Chri-
stus baptizare, sed euangelizare, non in sapientia
verbi, vt non euacuetur crux Christi. Non enim
iudicauit me scire aliquid inter vos, nisi Iesum
Christum, & hunc crucifixum, & ego in infirmi-
tate & timore & tremore multo fui apud vos: &
sermo meus, & prædicatio mea non in persuaso-
rijs humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione
spiritus, & virtutis, vt fides vestra non sit in sapi-
entia hominum sed in virtute dei.

Quod non debemus putare posse nos consilijs
nostris illud assequi, vt prosperè prædicatio
nostra succedat: quodque contra huius rei
spes omnis nobis collocanda est in auxilio
dei.

CAPVT XXXI.

Fiduciam autem habemus talem per Christum
ad deum, non quod sufficientes simus cogi-
tare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed suffici-
entia nostra ex deo est, qui & idoneos nos fe-
cit ministros noui testamenti, non literæ, sed spi-
ritus. Habentes autem thesaurum istum in vasis
fiatilibus, vt sublimitas virtutis sit dei, & non ex
nobis.

Quod non debet, cui traditum est munus Euā-
gelij, aliquid plus possidere, quàm quantum
naturalis vsus desiderat.

CAP. XXXII.

Nolite possidere aurum, neque pecuniam in
zonis vestris, non peram in via, neque duas
tunicas, neque calciamenta, neq; virgam: dignus
est enim operarius cibo suo. Nihil tuleritis in viā,
neque virgam, neque peram, neque panem, ne-
que pecuniam, neque duas tunicas habeatis. Ar-
gentum

1 Cor. 11. d

Matt. 12. b

Phil. 1. b

Matth. 11. d

1 Cor. 1. c

1 Cor. 2. d

2 Cor. 3. b

2 Cor. 4. b

Matt. 10. d

Luc. 9. d

Act. 20. g

2 Tim. 2. d

gentum aut aurum, aut vestem nullius cōcupiui.
Nemo militans implicat se negotijs secularibus,
vt ei placeat, qui se probauit.

Quod in suscipienda cura aliqua de rebus vi-
tæ huius nemo iuuari debet, qui nimio plus
in his animum suum occupet.

CAP. XXXI.

Dixit autem ei quidam de turba: Magister, dic
fratri meo, vt diuidat mecum hæreditatem.
At ille dixit ei: Homo, quis me constituit iudicem
aut diuisorem super vos? Nemo militans impli-
cat se negotijs secularibus, &c.

Quod qui in eundæ ab auditoribus gratiæ caus-
sa negligunt iussa dei liberè proloqui, atque
hoc modo illis se mancipant, quorum studia
sibi cupiunt adiungere, ij se alienos faciunt à
mancipio domini.

CAP. XXXII.

Quomodo vos potestis credere, qui gloriā
accipitis ab inuicem? & gloriā quæ à solo
deo est, non queritis? Si adhuc hominibus place-
rem, Christi seruus non essem.

Quod qui aliorum in ecclesia docendorum mu-
nus suscepit, illud debet spectare, vt omnes
ille quidem in virum perfectum in mensurā
ætatis plenitudinis Christi perfectos produ-
cat, vnum quenque tamè seorsum, ordine ac
gradu ipsius seruato.

CAP. XXXIII.

Estote ergo vos perfecti, sicut & pater vester
cælestis perfectus est. Non pro ijs autem ro-
gabo tantum, sed & pro eis qui credituri sunt per
verbum eorum in me, vt omnes vnum sint, sicut
tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnū
sint. Alios autem pastores & doctores ad cōsum-
mationem sanctorum, in opus ministerij, in ædi-
ficationem corporis Christi, donec occurramus
omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij dei, in
virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudi-
nis Christi.

Quod qui aduersum nos disputant, ij adhibitis
patientia ac mansuetudine, leniter edocendi
à nobis sunt, neque illorum poenitentia vn-
quam desperanda, quoad omnia illa officia
præstiterimus, quæ ad illorum correctionem
pertineant.

CAP. XXXIV.

Neque contendet, neque clamabit, neque au-
dient quis in plateis vocem eius. Arundinem
quassatam non confringet, & linum fumigans nō
extinguet, donec eiciat ad victoriam iudicium.

Seruum domini non oportet litigare, sed man-
suetum esse erga omnes, aptum ad docendum,
patientem, cum modestia corripientem eos, qui
resistunt: si quando deus det illis poenitentiam ad
cognoscendam veritatem, & respiciant à diaboli
laqueo.

Quod ijs, qui propter metum aliquem, peri-
culi alicuius deuitandi causa præsentiam
prædicantis Euāgelium recusant, cedere il-
le debet, neque se vltro peruicaciter nimis
obtrudere.

CAP. XXXV.

Et rogauerunt illum omnis multitudo Gada-
renorum, vt discederet ab ipsis, quia magno ti-
more tenebantur: ipse autem ascendens nauim re-
uersus est.

Quod ab illis etiam, qui ex rudi improbitate
prædicationem Euāgelij nolunt admittere,
recedere debemus, atque ita recedere, vt ne
ea quidem ab illis accipiamus, sine quibus vi-
ta consistere non potest.

CAP. XXXVI.

Et quicumque non receperit vos, neque audierit
sermones vestros, exeuntes de domo, vel
ciuitate illa, excutite puluerē de pedibus vestris.
In quancunq; ciuitatem intraueritis, & non sus-
ceperint vos, exeuntes in plateas eius dicite, Etiā
pulerem, qui adhæsit nobis de ciuitate vestra,
extergimus in vos, veruntamen scitote quod ap-
propinquabit regnum dei. Cūm venissent autem
de Macedonia Silas & Timotheus, coartabatur
spiritu Paulus, testificans Iudæis esse Christum Ie-
sum. Contradicientibus autem eis, & blasphemantibus,
excutiens vestimenta sua, dixit ad eos: San-
guis vester super caput vestrum. Mundus ego ex
hoc ad gentes vadam.

Quod hominum illorum congressum debe-
mus defugere, qui post præstita omnia à no-
bis pro salute ipsorum officia, nihilominus
tamen in pristina animi sui obstinatione per-
seuerant.

CAP. XXXVII.

Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis prophe-
tas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt, quo-
ties volui congregare filios tuos, quemadmodū
gallina congregat pullos suos sub alas, & nolui-
sti? Ecce relinquetur domus vestra deserta. Vobis
oportebat primū loqui verbum dei. Sed quonia
repellit illud, & indignos vos iudicatis æter-
na vita, ecce cōuertimur ad gentes. Sic enim præ-
cepit nobis dominus: Posui te in lucem gentium,
vt sis in salutem vsque ad extremum terræ. Hæ-
reticum hominem post vnam & alteram corre-
ptionem deuita, sciens quia subuersus est, qui
eiusmodi est, & delinquit, cūm sit proprio iudi-
cio condemnatus.

Quod aduersus omnes omni in re retinenda est
verborum domini veritas integra, neq; om-
nino quidquam faciendum maiore animi in
hanc quàm in illam partem perpensione.

CAP. XXXVIII.

Testor coram deo & domino Iesu Christo, &
electis angelis, vt hæc custodias sine præiudi-
cio, nihil faciens in alteram partem declinando.
Quod qui alijs in Ecclesia præpositus est, is ad
singula quæ facit, dicitur, diligentem adhibere
circumspectionem & maturum iudicium
debet, eo consilio, vt rem faciat gratam deo.
proinde ac si illorum, qui curæ ipsius crediti
sint, iudicio, ac testimonio, vel probandus es-
set, vel improbandus.

CAP. XXXIX.

Vos scitis à prima die, qua ingressus sum in
Asiā, qualiter vobiscū per omne tempus fue-
rim seruiens domino, cum omni humilitate, & la-
chrymis & tentationibus, quæ mihi acciderūt. Ar-
gentum, aut aurum, aut vestem nullius cōcupiui.
Sed ipsi scitis, quod ad ea, quæ mihi opus erāt, &
ijs qui mecū sunt, ministrauerūt manus istæ. Vos
testes estis, & de quæ sancte & iuste, & sine que-
rela, vobis qui credidistis, affuimus, sicut scitis.

CAP. XL.

Aa 4 R.E.

Matt. 10. b

Act. 18. b

Matt. 23. d

Act. 13. g

Titum. 3. e

1 Tim. 5. d

Act. 20. d

Ibidem. g

1 Thes. 2. b

Quæcunque cõiunctim præcepta sunt de episcopis, & presbyteris.

CAP. I.

1. Tim. 3. a SI quis episcopatum desiderat, bonũ opus desiderat. Oportet igitur episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum, vigilantem, sobrium, modestum, ornatum, hospitalem, &c. Seniore[m] ne increpaueris, sed exhortare vt patrem: iuuenes, vt fratres: anus, vt matres: iuuenulas, vt forores, in omni castitate. Iuuenilia autem desideria fuge: seclatam verò iustitiam, fidem, charitatem, pacem cum ijs, qui inuocant dominum de corde puro. Stultas autem & sine disciplina quæstiones deuita, sciens quòd generant lites. Seruũ autem domini non oportet litigare, sed mansuetum esse erga omnes, &c. Tu autem affecutus es meam doctrinam, institutionem, propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam, persecutiones, passiones. Huius rei gratia reliquit te in Creta, vt ea, quæ defunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi. Si quis sine crimine, & cetera.

De diaconis. CAP. II. ET elegerunt Stephanum virum plenum fide, & spiritu sancto, & Philippum, & Prochorũ, & Nicanorem, & Timotheum, & Parmenam, & Nicolaum aduenam Antiochenum, hos statuerunt ante conspectum Apostolorum, & orantes imposuerunt eis manus. Diaconos similiter compositos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum seclantes, &c.

REGVLA LXXII.

Quòd debent auditores, qui sacrarum literarũ periti sunt, adhibito diligenti iudicio, ea auscultare, quæ à doctoribus dicantur, & ex ijs, ea quæ scripturæ esse consentanea cognouerint, admittere: contraque quæ aliena, repudiare. Qui autem pertinaciter praua eiusdemodi decreta voluerint defendere, maiorem in modum defugere, auersarique.

CAP. I.

1. Tim. 1. VAc autem homini illi, per quem scandalũ venit. Si autem manus tua, vel pes tuus scandalizat te, absconde eum, & projice abs te. Amen amen dico vobis, qui non intrat per ostium in stabulum ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro. Et paulò post: Alienũ autẽ nõ sequetur, sed fugient ab eo, quia nõ nouerunt vocem alienorum. Sed licet nos, aut angelus de celo, euangelizet vobis, præter id quòd euangelizauimus vobis, anathema sit. Prophetias nolite spernere. Omnia probate: quòd bonum est, tenete, ab omni specie mala abstinete.

Quòd qui diuinarum literarum cognitionẽ nõ ita magnam habent, ij ex fructibus spiritus verum sanctorum virorum signum ac notam debent agnoscere: & in quibus hæc ineffe animaduertent, eos admittere: & contra, à quibus abesse, illos repudiare.

CAP. II.

1. Tim. 3. d ATTendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces, à fructibus eorum cognoscetis eos. Imitatores mei estote, & obseruate eos, qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram.

Quòd qui recte verbum veritatis tractant, ij ita suscipi debent, quasi dominus ipse, pro gloria eius, qui illos misit Iesu Christi domini nostri.

CAP. III.

Quo Vi recipit vos, me recipit, Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Et tentationem meam in carne mea non spreuistis, neque respuestis, Sed sicut angelum dei accepistis me, sicut Christum Iesum.

Quòd qui ijs nõ auscultat, qui mittuntur à domino, non in hos modò contumeliosi sunt, sed in eum etiam, à quo illi mittuntur, quòdque grauius aduersum seipsos iudiciũ parant, quã qui olim Sodomæ & Gomorræ peccauerunt.

CAPVT IIII.

ET quicunque nõ receperit vos, neque audierit sermones vestros, exeuntes de domo vel ciuitate illa, excutite puluerem de pedibus vestris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum, & Gomorræorum in die iudicij, quàm illi ciuitati. Qui vos spernit, me spernit. Itaq; qui spernit, non hominem spernit, sed deum, qui dedit spiritum suum sanctum in vos.

Quòd doctrina præceptorum dei perinde accipi debet, quasi ea, per quam æterna vitam, & cæleste regnum nobis comparemus, quòdque in ea studiose nos exercere debemus licet laboriosa videatur.

CAPVT V.

AMen amen dico vobis, quòd qui verbũ meum audit, & credit ei, qui misit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit, sed transit à morte in vitam. Cumque euangelizassent ciuitati illi, & docuissent multos, reuersi sunt Lystram, & Iconicum, & Antiochiam, confirmantes animos discipulorum, exhortâtesque, vt permanent in fide, & quòd per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cælorum.

Quòd castigatio & obiurgatio ita accipi debet, quasi medicamentum quoddam, quo & morbus depellatur, & sanitas cõfirmetur. Ex quo perspicuum est, quòd qui in assentationis vitio lenes se haberi volunt, neque peccâtes castigant, ij maximè illos detrimento afficiunt, nempe qui æternæ illorum vitæ insidiantur.

CAP. VI.

SI autẽ peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrẽ tuum. Congregatis vobis, & meo spiritu cũ virtute domini nostri Iesu tradere huiusmodi hominem Satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die domini Iesu. Quoniam etsi contristauit vos in epistola, non me poenitet, etsi poenitisset. Video enim quòd epistola illa, etsi ad horam, vos contristauit. Nunc gaudeo non quòd contristati estis, sed quòd contristati estis ad poenitentiam. Contristati enim estis secundum deum, vt in nullo detrimentum patiamini ex nobis. Quæ enim secundum deum tristitia est, poenitentiam in salutẽ stabilem operatur. Quam ob causam increpa illos durè, vt sani sint in fide.

REGVLA LXXIII.

Quòd nullo modo debet vir, qui legitimo matrimonio cum vxore cõiunctus sit, ab ea separari: neque vicissim vxor à viro, nisi illorũ alter in adulterio deprehensus sit, nisiue causa aliqua

fa aliqua alia interfit, quæ verè aduersus deũ pietati officiat.

CAP. I.

1. Tim. 2. e DICTum est autem, Quicumque dimiserit vxorem suam, det ei libellum repudij. Ego autem dico vobis, quòd omnis, qui dimiserit vxorem suam excepta fornicationis causa, facit eam mœcham: & qui dimissam duxerit, adulterat. Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrẽ, & vxorem, & filios, & fratres, & forores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. Dico autem vobis, quòd quicumque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimissam duxerit, mœchatur. Iis autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed dominus, vxorem à viro non discedere. Quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat.

Quòd non licet viro vxore dimissa, aliam ducere: neque item vxori vicissim quæ dimissa sit, viro alij nubere.

CAP. II.

DICO autem vobis, quòd quicumque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliã duxerit, mœchatur: & qui dimissam duxerit, adulterat.

Quòd ea charitate viri debent diligere vxores suas, quam Christus aduersus ecclesiam adhibuit, qui vt ipsam emundaret, voluntariè se ipse morti subiecit.

CAP. III.

VIri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo. Ita viri debent diligere vxores suas, vt sua ipsorum corpora.

Quòd nihilo minus debent vxores subiectæ esse viris suis, atque ecclesia subiecta est Christo, & in hoc dei voluntati obtemperare.

CAP. IIII.

Mulieres viris suis subditæ sint, sicut domino, quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput est ecclesiæ, & ipse saluator corporis est. Sicut ecclesia subiecta est Christo, ita mulieres viris suis in omnibus. Vt castitatem doceant adolescentulas, vt viros suos ament, filios suos diligant, vt sobriæ sint, castæ, domus custodes, benignæ, subditæ viris suis, vt non blasphemetur verbum dei.

Quòd nullo modo debet mulieres nimis exquiritæ in ornatu corporis elegantie studere, potiusque curâ eas omnem in bona opera conferre, atque hunc verũ & germanum Christianorum ornatum esse existimare.

CAP. V.

Similiter & mulieres in habitu ornato cum verecundia, & sobrietate, ornare se non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste preciosa, sed quòd decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona.

Quòd in ecclesijs filere mulieres debent, ac domi de rebus ijs serio loqui, per quas gratia initur à deo.

CAP. VI.

Mulieres vestræ in ecclesijs taceant: non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut

& lex dicit. Si quid autem voluit discere, domi viros suos interroget, turpe est enim mulieri loqui in ecclesia. Mulier in silentio discat cũ omni subiectione. Docere autẽ, mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio. Adam enim primus formatus est, deinde Eua: & Adam non est seductus, mulier autem seducta in prauaricatione fuit. Saluabitur autem per filiorum generationem, si permanerint in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate.

REGVLA LXXIIII.

Quòd debet vidua, cui modo integra, ac firma corporis valetudo sit, in assidua sollicitudine ac studio esse, ac illorum meminisse, quæ dicta sunt ab Apostolo, eiusque testimonij, quòd Dorcadĩ datum est à scriptura.

CAP. I.

IN Ioppe autem fuit quædam discipula nomine Tabitha, quæ interpretata, dicitur Dorcas. hæc erat plena operibus bonis, & eleemosynis quas faciebat. Et circumsteterunt illã omnes viduæ, flentes, & ostendentes ei tunicas & vestes, quas faciebat, dum esset cum illis Dorcas. Vidua deligatur non minor sexaginta annorum, quæ fuerit vnius viri vxor, in operibus bonis testimonium habes. Si filios educauit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lauit, si tribulationem patientibus subministravit, si omne opus bonum subsecuta est.

Quòd debet vidua, quæ in operibus bonis, de quibus Apostolus loquitur, bene se gesserit, & in ordinem vere viduarum iam peruenerit, assidue orationibus, & obsecrationibus instare, similiterque ieiunijs etiam, nocte & die.

CAP. II.

ERat Anna prophetissa, filia Phanuel, de tribu Affer, & hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua, & hæc vidua vsque ad annos octoginta quatuor, quæ non discedebat de templo, ieiunijs & obsecrationibus, seruiens nocte ac die. Quæ autem vere vidua est, & desolata, sperat in deum, & instat obsecrationibus, & orationibus seruiens nocte ac die. Nam quæ in delicijs est, viuens mortua est.

REGVLA LXXV.

Quòd debent serui omni cum beneuolentia dominis suis, quibus seruiunt in hac vita, obedire ad dei gloriam, idque omnibus in rebus, in quibus id, saluis mandatis dei, fieri possit.

CAP. I.

Serui obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed vt serui Christi, facientes voluntatem dei ex animo: cum bona voluntate seruientes domino, & nõ hominibus, scientes quòd vnusquisque quòd fecerit bonum, hoc recipiet à domino, siue seruus, siue liber. Quicũque sunt subiugo serui, dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen dei, & doctrina blasphemetur: qui autem fideles habent dominos, non contentantur, quia fratres sunt, sed magis seruiat, quia fideles sunt & dilecti, qui beneficij participes sunt. Seruos dominis suis subditos esse, in omnib; placentes, non contradicentes, non fraudantes, sed

Titu. 2. c

in omnibus bonam fidem ostendentes, vt doctrinam saluatoris dei nostri ornent in omnibus. Quodd debent domini, cum meminerint eius, qui est verus dominus, mutuas ipsi quoque operas reddere seruis suis quantum possint in timore dei, & clementia aduersus ipsos, idque exemplo domini.

CAP. II.

Ioan. 13. a

Sciens Iesus, quodd omnia dedit sibi pater in manus, & quodd a deo exiuit, & ad deum vadit, surgit a cena, & ponit vestimenta sua: & cum accepisset linteam, praecinxit se, deinde misit aquam in peluim, & cepit lauare pedes discipulorum, & extergere linteo, quo erat praecinctus. Et paulo inferius. Vos vocatis me magister & domine, & bene facitis. Sum etenim. Si ergo ego laui pedes vestros dominus & magister, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas, scientes quodd & illorum & vester dominus est in caelis, & personarum acceptio non est apud deum.

REGVLA LXXVI.

Quodd debent filij parentes suos honorare, & illis omnibus in rebus obedire, quae modò dei mandato non sint impedimento.

CAP. I.

Luc. 2. g

Et dixit mater eius ad illud: Fili, quid fecisti nobis sic? Ecce pater tuus & ego dolentes quaerebamus te. Deinde paucis interpositis verbis: Et descendit cum eis, & venit Nazareth, & erat subditus illis. Filij obedite parentibus vestris in domino, hoc enim iustum est. Honora patrem tuum & matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione, vt bene sit tibi, & sis longaeuus super terram.

Ephes. 6. a

Quodd debent parentes in disciplina & correctione domini filios suos educare, adhibita lenitate atque clementia: neque quantum in ipsis sit, vlla omnino ipsis causam dare, quam obrem aut irasci debeant, aut dolere.

CAP. II.

Ephes. 6. a

Et vos patres nolite prouocare ad iracundiam filios vestros, sed educate eos in disciplina & correptione domini. Patres nolite ad indignationem prouocare filios vestros, vt non pusillo animo fiant.

REGVLA LXXVII.

Quodd debent virgines ab omni rerum vite huius sollicitudine liberae esse, quo assidue possint agere gratias deo: neque ab eo villo modo, seu mente distrahi, seu corpore, spe consequendi regni caelestis.

CAP. I.

Matth. 19. b
1. Cor. 7. f

Et sunt Eunuchi qui seipso castrauerunt propter regnum caelorum. Qui potest capere capiat. Volo autem vos sine sollicitudine esse. Qui sine vxore est, sollicitus est quae sunt domini, quomodo placeat deo. Qui autem cum vxore est, sollicitus est quae sunt mundi quomodo placeat vxori, & diuisus est. Et mulier in nupta & virgo cogitat quae domini sunt, vt sit sancta & corpore & spiritu. Quae autem nupta est, cogitat quae sunt mundi, quomodo placeat viro. Porro hoc ad utilitatem vestram dico, non vt laqueum vobis inij-

ciam: sed vt id, quod honestum est, sequamini, & quod facultatem praebet, domino sine impedimento seruiendi.

REGVLA LXXVIII.

Quodd stipendia in bello merentibus neminem licet neque percutere, neque calumniari.

CAP. I.

Interrogabant autem eum & milites, dicentes: Quid faciemus & nos? Et ait illis: Neminem percutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti estote stipendijs vestris.

Luc. 3. e

REGVLA LXXIX.

Quodd debent qui principes aliorum sunt, vindices esse iustificationum dei.

CAP. I.

D

Nam principes non sunt terror bonorum operum, sed malorum. Vis autem non timere potestatem? bonum fac, & laudem habebis ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time. Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in ira ei, qui malum agit.

Rom. 13. e

Quodd maioribus potestatibus subiecti esse debemus in ijs rebus, quae modò non sint impedimento mandatis dei.

CAP. II.

Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, non est enim potestas nisi a deo. Quae autem sunt potestates, a deo ordinatae sunt. Itaque qui resistit potestati, dei ordinationi resistit. Qui autem resistit, ipsi sibi damnationem acquirunt. Nam principes non sunt terror bonorum operum, sed malorum, & c. Obedire oportet deo, magis quam hominibus. Admone illos principibus, & potestatibus subditos esse, & obedire, ad omne opus bonum paratos esse.

Ibidem.

REGVLA LXXX.

Cuiusmodi esse ratio Christianos velit. Tanquam discipulos Christi, qui ad ea se tantummodo confirment, quae videant in ipso, vel quae audiant ab ipso.

CAP. I.

E

Tollite iugum meum super vos, & discite a me. Vos vocatis me magister & domine, & bene dicitis. Sum etenim. Si ergo ego laui pedes vestros dominus & magister, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.

Matth. 23. d
Ioan. 13. b

Tanquam oues Christi, qui solam audiant vocem pastoris sui, & ipsum sequantur.

CAP. II.

Oves meae vocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequantur me. Alienum autem non sequentur, sed fugient ab eo.

Ioan. 10. e

Tanquam palmites Christi, in ipso radicatos, & ipsi fructum ferentes, & omnia, quae illo digna sunt, & ipsius voluntati consentanea facientes, & habentes.

F

CAP. III.

Ego sum vitis, & vos palmites. Tanquam membra Christi, in omni executione mandatorum domini, aut donorum spiritus sancti absolute perfectos, ad dignitatem capitis ipsorum, qui est Christus.

Ioan. 15. a

CAP. IIII.

Nescitis

1. Cor. 6. d
Ephes. 4. c

Nescitis quodd corpora vestra membra sunt Christi? Veritatem autem facientes in charitate, crescimus in illo per omnia, qui est caput Christus: ex quo totum corpus compactum, & connexum per omnem iuncturam subministrationis, secundum operationem in mensura vniuscuiusque membri, augmentum corporis facit in aedificationem sui in charitate.

Tanquam sponsam Christi, seruantem castitatem, in eo quodd in solis sponsi sui voluntatibus ambulet.

CAP. V.

Ioan. 3. d
2. Cor. 11. a

Qui habet sponsam, sponsus est. Despondi enim vos vni viro virginem castam exhibere Christo.

Tanquam templum dei, sanctos ac mundos, & ijs repletos solum, quae ad dei cultum pertinent.

CAP. VI.

Ioan. 14. c
2. Cor. 6. d

Siquis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diligit eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Vos enim estis templum dei viuui, sicut dicit deus: Inhabitabo in illis, & ambulabo inter eos, & ero illorum deus.

Tanquam victimam immaculatam, omnibusque suis membris & partibus absolutam, verax in deum pietatis integritatem conseruantes.

CAP. VII.

Roma. 12. a

Oblecro itaque vos fratres per miserationes dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuuentem, sanctam, deo placentem, rationabile obsequium vestrum.

Tanquam filios dei, formatos ad imaginem dei, secundum mensuram, quae donata est hominibus.

CAP. VIII.

Ioan. 13. d
Gala. 4. c

Filioli adhuc modicum vobiscum sum. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.

Tanquam lucem in mundo, vt & ipsi videlicet puri sint ab omni vitio, & eos qui ad ipsos accedant, illuminent ad agnitionem veritatis, vt vel tales fiant, quales conuenit, vel declarent quid sint.

CAP. IX.

Matth. 5. b
Phil. 2. b

Vos estis lux mundi. Inter quos lucetis sicut luminaria in mundo.

Tanquam sal in terra, vt videlicet qui communionem cum ipsis habuerint, spiritu renouentur ad incorruptionem.

CAP. X.

Matth. 5. b

Vos estis sal terrae. Cuiusmodi ratio esse in vniuersum eos velit, quibus credita est praedicatio Euangelij.

Tanquam Apostolos & ministros Christi, & dispensatores fideles mysteriorum dei, sola ea, quae a domino praecipita sunt integerrime, & re & verbo implentes.

CAP. XI.

Matth. 10. b
Matth. 23. d
1. Cor. 4. a

Ecce ego mitto vos sicut in medio luporum. Euntis docete omnes gentes. Sic nos existimet homo tanquam ministros Christi, & dispensatores mysteriorum dei. Quodd autem superest, quaeritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur.

Tanquam praecones regni caelorum, ad destructionem eius, qui habet imperium mortis in peccato.

CAP. XII.

Euntes autem praedicate, dicentes: Appropinquit regnum caelorum. Testificor ego coram deo, & domino Iesu Christo, qui iudicaturus est viuos & mortuos per aduentum ipsius: praedica verbum dei.

Matth. 10. a
2. Ti. 4. a

Tanquam formam, aut regulam pietatis, vt per eos ad rectitudinem omnem dirigantur illi, qui dominum sequuntur, & illorum peruersitas detegatur, qui in quauis re illius imperium detractent.

CAPVT XIII.

Philipp. 3. c

Quae quidem retro sunt, obliuiscens, ad ea verò, quae sunt priora, extendens me ipsum, iuxta destinatum persequor ad brachium supernae vocationis dei in Christo Iesu. Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus: Et si quid aliter sapitis, & hoc vobis deus reuelabit. Veruntamen ad quodd peruenimus, vt idem sapiamus, in eadem permaneamus regula. Exemplum esto fidelium in verbo, in conuersatione, in charitate, in fide, in castitate. Solicite autem cura te ipsum probaturn exhibere deo, operarium inconfusibilem, recte tractantem verbum veritatis.

Tanquam oculum in corpore, vt videlicet habere delectum & bonorum, & malorum sciunt, atque vt Christi membra ad singula quibusque accommodata officia dirigant.

CAP. XIII.

Matth. 6. b

Lucerna corporis est oculus. Si ergo oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit.

Tanquam pastores ouium Christi, qui quandoque tempus postuler, ne animam quidem ponere pro illis dubitent, vt euangelium illis impartiant.

CAP. XV.

E

Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis. Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam dei.

Tanquam medicos: qui magna adhibita animi lenitate, scienter secundum doctrinam domini animarum morbos curent, in acquisitionem eius, quae est in Christo sanitatis, & perseverantiae.

CAP. XVI.

Matth. 9. b
Roma. 15. a

Non est opus valentibus medico, sed male habentibus. Debemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum portare.

Tanquam parentes, & nutrices filiorum, qui ex magnitudine eius, quae est in Christo charitatis, parati sint libenti animo communicare illis non solum Euangelium dei, sed suam etiam ipsorum vitam.

CAP. XVII.

Ioan. 13. d

Filioli, adhuc modicum vobiscum sum. Nam in Christo Iesu per euangelium ego vos genui. Tanquam si nutrix foueat filios tuos, ita desiderantes vos cupide, volebamur tradere vobis non solum euangelium dei, sed etiam animas nostras, quia charissimi nobis facti estis.

Tanquam dei adiutores, qui solis deo dignis operibus totos se macipent pro ecclesia dei.

CAP. XVIII.

1. Cor. 3. b

Dei enim sumus cooperarij: dei agricultura estis, dei aedificatio estis.

Tanquam

Tanquam plantatores palmitum dei, qui in vite, quæ est Christus, nihil alienum, aut infructuosum relinquunt, & ea quæ conuenientia sunt, atque fecunda, meliora efficere student, omni diligentia adhibita.

CAP. XIX.

Ego sum vitis vera, & pater meus agricola est: Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum: & omnem, qui fert fructum, purgat eum, ut fructus plus afferat. Ego plantavi, Apollo rigauit, sed deus incrementum dedit.

Tanquam ædificatores templi dei, qui vniuscuiusque animam ita concinnent, ut fundamento apostolorum & prophetarum apte congruat.

CAP. XX.

Secundum gratiam dei, quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui, alius autem superædificat. Vnusquisque autem videat, quomodo superædificet. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Ergo iam non estis hospites, & aduenæ: sed estis ciues sanctorum, & domestici dei, superædificati super fundamentum apostolorum & prophetarum, ipso summo angulari lapide Iesu Christo, in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in domino, in quo & vos coedificamini in habitaculum dei in spiritu sancto.

CAP. XXI.

Quid proprium Christiani? Charitas, quæ per charitatem operatur.

Quid proprium fidei? Certissima animi expletio de diuinorum verborum veritate, quæ nulla, neque à naturali necessitate inducta ratione, neque ad veræ pietatis simulationem conformata villo modo possit labefactari.

Quid proprium fidelis? Ut cum eiusmodi certa animi expletione veram esse illorum vim credat quæ dicta sunt in scriptura, nihilque rejiciat, aut nouum statuere audeat. Etenim si omne, quod ex fide non est, peccatum est, ut ait Apostolus, fides autem ex auditu, auditus autem per verbum dei, sine dubio cum quidquid extra diuinam scripturam est, ex fide non sit, id peccatum est.

Quid proprium eius, quæ est in deum, charitatis? Mandata eius seruare, eo animo, ut ille glorificetur.

Quid proprium eius, quæ est in proximum charitatis?

Vtilitatem propriam non querere, sed utilitatem eius, qui diligatur, cum animæ, tum corporis.

Quid proprium Christiani? Ut per baptismum denuo ex aqua, & spiritu generetur.

Quid proprium eius, qui natus est ex aqua? Ut quemadmodum Christus peccato semel mortuus est, ita ipse etiam mortuus sit, & ad omne peccatum immobilis, sicut scriptum est: Quicumque in Christum Iesum baptizati sumus, in mortem ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, hoc scientes, quod vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruat corpus peccati, ut ultra non seruiamus peccato.

Quid proprium eius, qui natus est ex spiritu? Ut pro data sibi mensura illud fiat, quod est id, ex quo genitus est, sicut scriptum est: Quod ex carne natum est, caro est: & quod natum est ex spiritu, spiritus est.

Quid proprium eius, qui denuo natus est? Exuere veterem hominem vnâ cum actibus eius, & cupiditatibus, & induere nouum, qui renouatur in agnitionem, secundum imaginem illius, qui creauit illum, sicut scriptum est: Quicumque in Christum baptizati estis, Christum induistis.

Quid proprium Christiani? Mundari ab omni inquinamento carnis & spiritus, & perficere sanctitatem in timore dei, & charitate Christi, & nullam habere neque maculam neque rugam, aut aliud quippiam generis eiusdem. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit.

Quid proprium illorum qui manducant panem, & bibunt poculum dei? Seruare perpetuam memoriâ illius, qui pro nobis mortuus est, & resurrexit.

Quid proprium Christiani? Ut omni in re iustitia illius maior sit iustitia scribarum & Phariseorum pro mensura doctrinæ dominicæ, quæ est secundum euangelium.

Quid proprium Christianorum? Eiusmodi dilectio inter ipsos, cuiusmodi ea fuit, qua dilexit nos Christus.

Quid proprium Christiani? Prouidere dominum in cõspectu suo semper.

Quid proprium Christiani? Quotidie ac singulis horis vigilare, & assidue paratum esse ad eâ perfectionem, per quam placeat deo, illud scientem, venturum esse dominum hora illa, qua non sperat.

SANCTI

SANCTI PATRIS NOSTRI BASILII MAGNI ARCHIEPISCOPI CAESAREAE CAPPADOCIAE.

DE INSTITUTIONIBVS Monachorum, Sermo.

OMO ad imaginem & similitudinem dei fuerat factus. Imaginis autem dignitatem illam ac decorem peccatum, animo ad vitiosas cupiditates depresso, deformauit. At enim deus, qui hominem creauit, vera vita est.

Itaque qui dei similitudinem amisit, is vitæ etiam amisit commercium. Qui autem à deo disunctus est, is sine dubio intra beatæ vitæ limites esse non potest. Agedum igitur, ad eam, in qua ab initio eramus, & à qua propter peccatum abalienati sumus, redeamus gratiam, nosque rursus ad diuinæ imaginis speciem conformiter exornemus: abiectionibus sedulo operam demus, ut ortus nostri auctori similes efficiamur. Qui enim in seipso, quantum in ipso sit, naturæ diuinæ liberrimam affectuum tranquillitatem imitatus fuerit, hic defœdatam prius in animo suo dei imaginem restituit pristino nitore. Qui verò eo modo, quo diximus, deo se similem effecerit, is prorsus diuinæ etiam vitæ similitudinem acquisiuit, perpetuo deinceps, in assidua vsque beatitudine mansurus.

Si igitur vitiorum vacuitas ea est, per quam amisam dei imaginem recuperamus, & similitudo, quæ cum deo nobis est, vitæ nobis æternitatem largitur, haud dubiè ceteris omnibus ceterarum rerum studijs omisissis, in hoc vnum toto pectore debemus incumbere, ut videlicet animus noster nullius vnquam vitij opprimatur tyrannide, illudque diligenter curare, ut neutrobi mens nostra euariet, neque propter vltos tentationum impetus se in terram patiat prosterni, ut hoc modo in diuinæ beatitudinis societatem venire possimus. Porrò ad huiusmodi studium mire conducit & cooperatur virginitas, si quis eam recta ratione coluerit. Neque enim in hoc tantummodo virginitatis donum consistit, si quis in eo abstinentis fuerit, ut progignendis liberis operam non det: sed ut quis id rectè assecutus dici possit, victus ipse omnis, vita quoque, omnisque animi morum conformatio, virginitatem seruent oportet: nullumque esse in eo studium debet, in quo non perpetuo cœlibis integritatem præ se ferat. Siquidem fieri potest, ut quis sermone etiam scortetur, & oculis adulter sit, & auditu polluatur, & cor inquinandum præbeat: immodiceque edendo potandoque temperantiæ finibus egrediatur. Qui enim adhibita in his temperantia, se intra virginitatis limites continuerit, vere hic absolutissimum se habere virginitatis donum declarat. Quamobrem si per vitiorum euacuationem ad dei similitudinem animæ

nostræ characterem componere nobis in animo est, & hac ratione sempiternam nobis vitam acquirere, danda omnino nobis sedulo opera est, ne quid quoquo pacto professione nostra indignum faciamus, neve simili, atque Ananias, iudicio efficiamur obnoxij. Licebat enim initio Ananias possessiunculam suam deo non polliceri ac vouere: sed postquam humanæ gloriæ cupiditate inductus, quidquid in bonis habebat per professionem deo consecrauit, quo videlicet egregio istiusmodi facto hominum de se admirationem excitaret, de pretio autem callidè postea nescio quid interuertit, eiusmodi aduersum se indignationem dei prouocauit, cuius Petrus minister fuit, ut ne ad poenitentiam aditum inuenire potuerit. Quocirca ante religiosæ istius vitæ professionem liberum est vniciuique, quatenus per dei indulgentiam leges permittunt, communem cum ceteris viuendi morem sequi, sibi que uxorem adiungere: Vbi verò iam quis sponte sua ipse professus est, hic deo custodire seipsum debet, veluti eorum aliquid, quæ dicata sunt deo, ne sacrilegij iudiciu incurrat, cum videlicet corpus, quod semel deo consecrauit, ministerio rursum communis vitæ contamine. Atque hoc dico, non vnum tantummodo vitiosæ affectionis genus spectans, quemadmodum opinantur quidam, qui perfectam habere se virginitatem existimant, si castum modo corpus suum custodierint: sed ut doceam eum, qui deo seruare se integrum velit, nulla debere praua affectione mundana inquinari iuxta omnem vitiosæ affectionis modum. Nam iracundia, inuidia, & præteritarum iniuriarum tenax memoria, mendacium item, & superbia, & elatio spiritus, & intempestiua locutio, & in oratione faciendâ lentitudo, & rerum quæ nullæ sunt, cupiditas, mandatorum negligentia, in vestitu nimio plus exquisitus ornatus, orisque ad vniuersitatis speciem compositio, congressionesque ac colloquia non habita vel decori, vel necessitatis ratione, hæc omnia adeò diligenter ab eo sunt cauenda, qui per virginitatem deo seipsum consecrauit, ut par sibi propemodum esse periculum intelligat, si in aliquo istorum lapsus sit, atque si in vitium proprie peccatum incurrat. Siquidem cuncta, quæ cum vitiosa animi affectione fiunt, ea animi quodammodo candorem contaminant, & ad diuinam vitam impedimento sunt. Ad hæc igitur omnia respiciat oportet, qui seculo nūcium remisit, ut videlicet nullo modo, posteaquam iam diuinum veluti vas factus sit, vitioso se vltu pollui patiat. Eaque is in primis secum versare in animo debet assidue, cum vltra humanæ naturæ fines processerit, vitæ se cuidam instituto

Att. 5. a

Si dicitur vitiosus,

Uguy

E

Att. Iuliane vota non esse noxia aut recensimenta.

F

1. Cor. 17. a

2. Cor. 3. b

1. Cor. 17. a

1. Cor. 3. b

Ephes. 2. d

1. Cor. 13. a

1. Cor. 13. a

C

Rom. 6. a

1. Cor. 3. a

1. Cor. 13. a

1. Cor. 13. a

1. Cor. 13. a

1. Cor. 13. a

instituto à corpore seiunctæ tradidisse, angelorū conuersionem dum sibi imitandam proponit. Siquidem proprium hoc est angelicæ naturæ, liberam esse à vinculis coniugij, neque ad aliam vllam contemplandam pulchritudinem animo distrahi, sed oculos in dei os assidue intentos habere. Quamobrem qui in angelicæ iā dignitatis ordinem transtulit, is si humanis se postea prauis affectionibus contamine, Pardi alsimilis efficitur pelli, cuius setæ neq; ex toto albæ sunt, neque ex toto nigræ, sed cum sint dissimiliū colorum mixture variegatæ & interpunctæ, neque in albis numerantur, neque in nigris. Atque hoc quidem communius eorum præceptum sit, qui vitam sibi continentem ac castam delegere. Verum quoniā videntur singula quoque distinctius debere tractari, operæpretiū fuerit fortasse, si de his breuia quædam admonita tradiderimus. Igitur qui à comuni cum ceteris viuendi more recesserunt, animūq; suum ad diuini quoddā vitæ genus colunt & exercent, ij non suo se permittāt arbitrio, neu per solitudinem vitam exigant. Si quidem ad euitandas prauas hominū suspensiones, huiusmodi vitam nō remotis arbitris, neque in obscuro agi conuenit. Et quemadmodum lex spiritualis pauciores esse, quā duodecim vetat illos, qui mysticum pascha manducant, item quoq; eorū qui spirituali vitæ simul operam dāt, denarius numerus ampliandus est potius, quā restringendus. Vnus totius illorū disciplinæ moderator sit, qui & propter vitæ ac morum probitatem, & reliquis in rebus moderationem, ipse ceteris antelatus sit: adhibita etiam ad hoc, vt ceteris præponeretur, ætatis maturitate. Siquidē maiorem nescio quomodo venerationem habet in hominū natura, quod prouectiore ætate est. Huius autem potestas ea sit, vt parçete ipsi ex libera animi inductione, summisioneque, fratrum conuentu, eorum nemini eius volūtati liceat aduersari, in his, quæ ad susceptæ vitæ honestatem & exactiorem quendā cultum faciendā ille suadeat. Sed vt Apostolus ait, nullo modo cōstitutis à deo potestatibus esse resistendum, quādo male illi multentur, qui dei ordinationi resistent: item hīc quoque animū in eo suū expleffe ac sibi persuasiffē fratres reliqui omnes debent non fortuitu, neque casu, sed dei voluntate huiusmodi potestatem antistiti suo fuisse delatam, vt quæ secundum deum in virtute progressio est, ab impedimento libera effiet, quippe cum & ille quidquid ad vtilitatem, ac fructū animarum pertineret, proponeret, istique vicissim libentes ac morigeri data sibi ab eo consilia capesserent. Quoniam igitur illud ère prorsus est antistitis, vt fratrum conuentum in officio ac potestate sua habeat, necessariò talis aliquis huiuscemodi vitæ moderator deligi debet, in cuius vitam quicumque intueantur, omnium virtutum exemplar ante oculos propolitū habeant: & qui, vt est apud apostolum, sobrius, temperans, modestus, & sua ponte ad docendum propensus sit. Ad eum modum huius vitam mihi placet spectari, nō vt illud modò inquiratur, vtrum senilem ipsa ætate maturitatem habeat, necne: (siquidem fieri potest, vt canis aliquis, ac rugis oppletus, iuueniles tamen mores obtineat) sed illud cum primis spectandū existimo, num illi ipsa vitæ cōuersatio, morè que

ex moderatione incanuerint, vt quidquid ab eo dicatur, fiatve, id cunctis fratribus pro lege ac regula sit. Ratio proinde querendi victus his, qui in eiusmodi vitæ genere degant, ea maxime conueniens iudicanda est, quæ ab Apostolo præscribitur nimirum vt manibus laborantes, honestè suum quisque panem manducet. Quid porrò quilibet conficere debeat operis, penes vnum aliquem vt ætate grauē, ita & vitæ retrò actæ testimonio cōmendabilem, arbitrium erit, qui manuaria isthæc opera ad numerum dispertietur, præut viderit in rem esse vsus necessarij vnicuique, vt mandatum impleatur eius qui iubet, in sudore & labore nobis victum vt acquiramus, & honestatis decor reprehensione ac nota omni vacuus teneatur, cum nulla eos quotidiani victus necessitas adigat in publicū prodire. Continētiæ autē hic modus optimus, hæc in quā regula erit, Si corpus neq; diffluat delicijs, neq; maceratione nimia atteratur, illudque in vtranq; partē teneatur, vt ne quid nimis, ne videlicet animus, si carniū obesitate grauetur, varijs perturbationib⁹ reddatur obnoxius: neq; si item cōtrā plane morbosus fuerit effectus, dei mandata exequi non possit. Quandoquidem par vtrinq; animo detrimentū solitū est vsu venire, & cū corp⁹ ex bona habitudine luxuriās quoddāmodo animi imperium detrectat, & ad prauas cupiditates præcepit se cū impetu fert in indecoros motus, & cū item languidum, ac dissolutū, & doloribus oppressum, mouere se loco nō potest sed sistitur immotè. Neq; enim in eiusmodi corporis cōstitutione libere per otij temperiē se animus ad rerū altiorum contēplationem potest erigere, sed necessario ipso oppressus doloris sensu, impeditus tenetur sitque deuexior & velut in humum acclinis per corporis afflictionē. Quare cibi vsus eiusmodi esse debet, qui ad solā necessitatem referatur, itemq; vinum neq; omnino respui debet, si quādo valetudinis causa assumendū sit, neq; studiosè nimis, si necessitas nō sit, exquirendum, ac reliqua omnia similiter eiusmodi sunt, vt necessario ad victum vsui, non autē libidinosi voluptatibus inferuiant eorū qui se ad religionis exercent cultū. Cū autē ad orationem nulla nō vitæ pars opportuna habēda sit: quia tamen datis quibusdam interuallis ab illa psalmodiē genūq; flexionis acri cōtentione nonnunquam est interquiescendū, is est maximè horarum modus tenendus, qui à veteribus olim sanctis viris ad orationē descriptus est. Etenim eximius ille Dauid ait: Media nocte surgebā ad confitendum tibi, super iudicia iustitiæ tuæ, quem sanè Paulus quoq; & Silas secuti reperiuntur, cū in carcere positi, circiter mediam noctem deum ambo collaudarent. Addit deinde idem Propheta. Vespere, mane, & meridie. Quin & spiritus sanctus circiter horam diei tertiā fuit, sicut ex Actis accepimus, quo tempore cū propter variam illā linguarum efficacem vim Pharisei discipulos iriderent, negauit Petr⁹ eos ebrios esse, qui ea loquerētur: siquidem horā illam tertiā fuisse. Porro nona dominicæ passionis memoriam refert, illius quæ vitæ nostræ causa suscepta est. Verū quoniam itē hoc est apud eundem Dauid, septies in die laudem dixi tibi super iudicia iustitiæ tuæ: tempora autē illa, quæ diximus, neutiquā septenarium orationis numerum

D

E

F

ἐν πρῶτῳ ὡς ὄρος ἡ κανὼν.

Psal. 118.

Act. 16.4

Psal. 54.4

Act. 2.4

Meridiana oratio cur bipartito discreta τῆς ἡμέρας πρῶτον ἀδελφῶν

Ἦος τῆς, hoc tunc à monasterijs procul sum- to.

Μερίκας Φιλίας καὶ τῆς πρῶτης.

Pro modo delicti sit & panna modus.

ἡ πρῶτη δὲ

τὸ δίκου- γόν

rum conficiunt: bipartito diuidenda meridiana oratio est, ita videlicet vt pars vna cibū præcedat, altera subsequatur, quo perpetua hæc nobis formula sit deum septies per singulas dierū conuersiones laudibus celebrandi. Mulieres à monasteriorum ingressu prorsus arcantor. Viri nō quiuis temerè admittuntur, sed ij tantūmodo, quos idoneos, qui ingrediantur antistites iudicant. Plerūque enim hæc temere facta omnibus ingrediendi potestas intempestiuorum quorundā sermonū, ac narrationū minime conuenientium causa est, ex quibus animus in futiles, minimeque necessarias postea cogitationes delabatur. Quocirca cōmunis quædam statui lex debet, vt solus antistes ipse consulatur, & respōdeat, de rebus ijs, ad quas necessario videatur debere respōdere: reliqui nugātibus oblocutionibus varijs nihil respondeāt, ne ad perpetuandam nugacium verborum seriem illi pertrahantur. Apotheca verò communis omnium sit, neq; proprium alicuius quidquā nominetur, non vestimentum, non calceamentum, non denique aliud quippiam eorum, quæ ad necessarium corporis vsum spectant. Sed ea potestas antistitis sit, vt ex ijs quæ in cōmuni posita fuerint, vt quodque cuique aptum esse ad vsum iudicauerit, ita ab eo illi pro tempore assignetur idq; iuxta præpositi sententiā. Porro in huiusmodi hoc cōmuni contubernio neutiquam patitur charitatis lex aliquas cōri seorsum aut amicitias, aut sodalitates. Siquidem nullo modo fieri potest, quin affectiones istæ quæ in hanc magis, quā in illam propendent partē, plurimum incommodent cōmuni omnium concordia. Quamobrem æqualiter se diligere inter se omnes debent, idemq; aduersus vniuersum fratrum cœtum charitatis tenendus est modus. Quod si quis inuentus fuerit, qui maiore quadam animi propensione monachum, fratrem, vel propinquum, vel aliū quemuis quauis de causa videatur diligere, hūc castigare oportebit vt iniuriam publicæ charitatis: Siquidem in eo quod quis aliquem vnū plus diligit, facile indicat reliquos se in amore inferiores habere. Is autem qui in culpa aliqua deprehensi fuerint, ad magnitudinem delicti, poenæ etiam modus accommodator, videlicet vt vel in communi cum ceteris psalmorū decantatione interesse prohibeantur, vel ad orationis communionem neutiquam admittantur, itemque à cibi communicatione arceantur. Qua in re qui erit communis disciplinæ moderator, is cum magnitudine culpæ, poenam etiam commetietur. Porro quæ necessario in cōmuni conuentu tractanda ministeria sunt, ea mutatis in orbem vicibus circūaguntur, biniq; singulis hebdomadis necessarium omne in hoc genere munus expleto, vt & humilitatis merces communis sit, neque cuiquam facultas in rebus etiam laudabilibus ceteros superadi amplior detur, vt & æqualiter à laboribus requiescere omnes possint. Nam hæc laboris & quietis repetita identidem vicissitudo lassitudinem laborantes sentire nō sinit. Cū autem necessaria aliqua de causa necesse fuerit in publicū prodire antistitis arbitrium sit, eos ad hoc deligere, quos idoneos, qui prouideant, ipse iudicauerit: itemq; cōtrā præcipere, vt domi remaneant, quorum similiter ex re hoc esse cēsuerit. Plerunq; enim in adolescen-

tum corporibus, tamen summo opere continentia colenda macerare se studcant, nescio quomodo naturalis ætati illi coloris quasi decolor quomodo efflorescit, in quem qui inspexerint, ij libidinum plerūque stimulis solent permoueri. Quocirca si quis sit, qui quod ad corporis florē attinet, adolefcens sit, is huiuscemodi decorem suum occultato, eumq; tandiu celatū teneto, quo ad species pulchritudinis illa, ad maturum statum aliquem peruenerit. Iracundiæ autem, aut memoriæ iniuriarum, aut inuidiæ, aut contentionis nullus prorsus sit neque gestus, neque motus, non verbum, non oculorum acris obtutus, non vultus conformatio vlla, non aliud quippiam, ex quo eorum, quibus cū viuimus, irritari animus possit. Quod si fortè alicui euenerit, vt prior ipse ab alio læsus sit, hæc nequaquam idonea haberi peccati excusatio debet, quo ille teneatur. Siquidem malum, vt quouis tempore perpetretur, nihilo tamē minus propterea æquè semper est malum. Iusurandum de fratrum conuentu prorsus expellitur. Si quis autem vel nutu capitis, vel simplici voce assensus fuerit, id pro iureiurando habeatur, tam èi qui dicit, quā ei qui audit. Si quis verò simplici alicuius affirmationi fidem non habuerit, is indicio est de sua ipsius mēte, se videlicet, dum loquitur, veritatem non semper seruare, eaque re à magistro ordinis, in delinquentium referri numerū debet, & salutari imposita multa, ad sanitatem restitui. Completo iā die, omniq; opere cum corporis, tum spiritus etiam absoluto, præclare fiat, si diligenter vnusquisque antequam cubitum eat, cum animo suo conscientiam suam exquirat, ac si quid quis vel cogitauerit, vel etiam locutus fuerit eorum quæ non decet, vel si inter orandum minus attentus, aut in psalmorum decantatione tardio anxius fuerit, aut communis vitæ desiderio se senserit titillatum, admissum à se delictum nullo modo occultum teneto, sed in medium auditibus cunctis enunciato, vt per communem orationem sanetur morbus illius, qui in eiusmodi malum incidit.

EIVSDEM, DE INSTITVTIONE Monachorum Sermo.

MONACHORVM vitæ ratio vnum sibi tantummodo propositum habet, animæ salutem, & quidquid prodesse ad eum finem potest, id vt tanquam dei mandatum cum timore obseruet. Neque enim ipsa dei mandata quidquam aliud spectant, nisi vt salutem adipiscatur is, qui ipsis auscultauerit. Conuenit igitur, vt quemadmodum qui in balneum ingrediuntur, vestimentis se omnibus denudant: ita & qui colendæ pietatis causa ad solitariam vitam accedunt, omni rerum vitæ huius materia exuti, genus vitæ, quod est secūdum philosophiam, ingrediantur. In hoc autem illud caput est, & in quo præcipue elaborare Christianus debet, vitiosas animi affectiones diuerfas ac varias, quibus illius anima infici solet, ab se segregare. Deinde oportet, vt qui ad excellens hoc & sublime vitæ genus aspirat, is pecunia sua omni

ἐπιμύσει elegant.

Ἀγgressive τῆς παρα- νεικῆς

τὸ δὲ μὴ γρηγορεῖτε ὅτι ἡ γὰρ ἡμέρα τοῦ κυρίου ἔστιν ἡμεῖς οὐκ οἴμεθα

τὸ δὲ μὴ

ἡ δὲ πρῶτη δὲ καὶ ἡ δεύτερη

τὸ δὲ μὴ

ἡ δὲ μὴ morabile.

ἡ δὲ μὴ καὶ βίος.

ἡ δὲ μὴ ἄρ- γumentum.

omni se spoliēt. Siquidem earū rerum, quæ sunt cum materia coniuncte, sollicitudo, procuratioq; magnopere mentem atque animum distrahūnt. Quoties igitur plures inuenti fuerint, qui eodem sibi cuncti proposito sine, vitam vnā inter se agere decreuerint, hoc cum primis firme tenere illi debent, vt cunctōrū vna omnino mens sit, & voluntas vna, & idem prorsus desiderium, & vt iuxta legem quem sancit Apostolus, omnis quæ in vnum conuenerit, multitudo, corpus vnum efficiatur, ex dissimilibus inter se membris coagmētatum. Hoc autem aliter nullo modo legitime cōfici potest, nisi apud eos illud probē stabilitū teneatur, vt nihil quidquam suum cuiusquam esse præcisē & peculiariter dicatur, nō vestimentum, non vas, non aliud quippiam eorum, quæ ad societatem vitæ cōducunt, ea re, vt singula hæc utilitati communi, nō autem priuato sibi vendicantis commodō seruiant. Et quemadmodum vestimentum, quod contractius est, amplioris staturæ corpori conuenire non potest, itemque contrā, quod iuste staturæ habile esset, id exiguo corpori nō conuenit: sed quidquid vnicuique aptum est, id vtile est, & commodum: item quoque seruari in reliquis rebus idem debet, vt lectus videlicet, vt stragule vestes, vt calidum indumentum, calceamentumque eius sint, quibus valde his opus sit, nō autem eius qui illa possideat: Vt enim medicamento nō is vtitur, qui sanus est, sed qui saucius, sic ijs etiam, quæ leuandi causa corporis inuenta sunt, is vti debet, nō qui delicatulus est, sed qui imbecillus. Quoniam autem varia sunt hominum ingenia, neque similiter de rebus vtilibus omnes iudicant, tollendę causa omnis, quę oriri posset, perturbationis, si vnusquisq; videlicet eū maximē sequi ritum vellet, quem adamasset, illud curādum est, vt qui omnium testimonio omnibus in rebus prudentia & grauitate, vitæq; sanctitate, ceteris omnibus præstare iudicatus fuerit, hic deligatur, qui ceteris præsit, quo videlicet virtutis, quæ in ipso sit, fructus promiscuē in cunctos redundet, qui eū sint imitati. Vt enim si plures pictores, omnes, separatim quisq;, vnus oris alicuius formā effingant, efficiat illæ omnes imagines similes inter se sint: eodem modo si multiplicia multorū ingenia, animi vnus alicuius constantis mores sibi imitandos proposuerint, præclaræ in cunctis vitæ forma eluceat necesse est. Delata igitur ad vnumquempiam de communi omnium consensu, potestate, priuatæ cuiusq; separatim omnes facessere voluntates debent, se sequē cuncti deinceps, ad magistrī sui mentem conformare, & præcepto Apostoli obtemperare, qui excellentioribus potestatibus subiectos esse omnes iubet, qui cum ipsis restiterint, ipsi sibi ipsius damnationem inueniant. Porro vera perfectaque subiectōrū aduersus moderatorem ordinis obedientia in eo cernitur, si quis ex eius consilio non à rebus modō flagitiosis abstineat, sed si, ne ea quidem, quæ laudabilia sunt, sine sententia illius faciat. Nam abstinentia, & omnis corporis incommodorum perpessio vtiliter hæc quidē cōparata ad aliquid sunt, at si quis propriæ obsequens voluntati spretis consilij antistitis sui, id facere voluerit, quidquid ipsi collibitum sit, hic plus erit, quod faciet mali, quam quod boni. Qui

enim potestati resistit, dei ordinationi resistit, & premium obedientię maius debetur, quam rectē factō cum continentia. Porro nihilominus communi æqualiq; inter se omnes charitate esse animati debent, atque naturaliter homo quisque aduersus sua ipsius mēbra est, quilibet enim æqualiter sanum totum suum corpus vult, quādo læso vno aliquo membro, dolor ex eo in totum corpus redundat. Verū enim sicut in nobis ipsis, etsi singularum corporis nostri partium dolor, æque in totum corpus permanat, sunt tamen membra alia alijs nobiliora (neque enim similiter affecti sumus, & cum ex oculo, & cum ex pedis digito laboramus, etiā si vtrinque iuxta angat dolor,) Sic quoque in cuncto conuentu misericordia ex malis cuiusque moueamur, & similiter charitate aduersus omnes simus propensi, nihilo minus tamen ijs, qui vtiliores sint, maiorem vt æquum est, honorem habeamus. Quoniā autem equali prorsus inter se vicissim charitate complecti omnes debent, iustitia violatur, quotiescunq; in communi conuentu priuatæ aliquæ coitiones reperiuntur, aut sodalitates. Qui enim vnum aliquem magis quam ceteros diligit, is, quod non perfectē ceteros diligit, de seipso indicio est. Quocirca similiter ex conuentu reiicienda sunt, & turpis & indecora contentio, atque amor iste singularis. Siquidem ex cōtentione inimicitia, ex amore autem singulari, sodalitateque, suspiciones, inuidiaque oriuntur. Vbique enim æqualitatis defraudatio, inuidia, odijque materia, ac seminariū existit ijs, qui ea defraudantur. Quare factum est vt præceptum etiam à domino nobis sit, vt bonitatem imitemur illius, qui solem suum oriri facit super iniustos, nihilo minus atque super iustos. Quemadmodum igitur deus promiscue omnibus lucem impartitur, sic imitatores dei, charitatis ipsorum radium æqualiter communicare omnibus debent: quandoquidem vbi deliquium patitur charitas, eo prorsus eius loco odium succedit. Quod si, vt Ioannes ait, deus charitas est, sine dubio necesse est diabolum odium esse. Vt igitur qui charitatem habet, is deū habet, sic qui odium habet, is diabolum in seipso nutrit. Quocirca equalis, similisque ab omnibus tenenda aduersus cunctos charitas est, vnicuique autem separatim pro cuiusque decoro, honos habendus. In his autem quos hoc modo charitas inter ipsos coniunxerit, ac copularit, ad maioris amoris cumulum conciliandum, nihilo plus momenti afferet naturalis sanguinis necessitudo: neque si aliquis quidē frater alicuius germanus sit, filiūque, aut filia, huic maiorem charitatem quam ceteris consanguinitatis vinculum conciliabit. Qui enim in rebus huiusmodi naturam sequitur, is planē declarat seipsum nondum ex toto à naturali defecisse affectu: sed adhuc regi carnis imperio. Sermo inutilis, & quæ è familiaribus ac mutuis congressionibus mentis importuna nasci solet distractio, prorsus exterminator, at si quid ad animarum ædificationem vtile sit, de hoc tantummodo sermo habetur. Quin in ijs ipsis quoq; quæ vtilia sunt, ordinis, modestiaq; & temporis ad loquendum idonei habenda ratio est: & quæ dicenda sunt, ea ab ijs dici debent, quibus permissum sit loqui. Quod

Perstat in metaphora corporis & charitatis.

ipso modo utitur in scriptura.

γυναι.

Math. 5.8

Βεβαιωθεις. περὶ ἀσπίδος.

1. Ioan. 4.8

ἐπαγωγὴ ἐκ συλλογισμοῦ.

F

καὶ ὁμοῦ ἐξ ἑαυτοῦ δὲ ἴσως.

A simili Apostoli sententia.

Simile.

ἐπιφορὰ ἄλλ.

ἴδι.

Βεβαιωθεις διὰ τὴν ἀσπίδα.

Rom. 13. a Verissima obedientia. ἀπὸ δὲ ἴσως.

καὶ ὁμοῦ ἑρμανδύς.

Quod si ex inferiorum numero aliquis sit, is tandiu expectato, quoad à superiore ad loquendum fuerit inuitatus. Susurrations verò, atque in aurem locutiones, & quæ per nutus fieri solent, significationes, hæc omnia à fratrum conuentu longissimè submouentur. Nam & detractionis suspicionem habet susurratio, & quæ nutu fit significatio, ea fratri indicio est maliciosum aliquem dolium in re obscure latere. Porro ex istiusmodi rebus odia, suspicionesque nascuntur. Quoties verò de re inter se colloquium haberi conueniet, vocis modum ipsis necessitas ipsa definit, vt scilicet cum eo, qui propinquior sit, prescius agatur, qui autem remotior, is altiore aliquanto voce appelletur. Illud autem vt aliquis in dando alicui consilio, hortationeue de re aliqua adhibenda, maiore, asperioreque vtatur vocis sono, hoc, vt res cōtumeliosa, è conuentu prorsus amouetur. Egredi vero extra monasterium, præterquam vbi statutis temporibus necessitas postulauerit, nemini licitum esto. Verum quoniam non virorum modo conuentus sunt, sed etiam virginum, cetera quidem omnia quęcunq; hætenus præcepta tradidimus, æque vtrisque communia sunt. Vnum tamen illud scire conuenit, lōge accuratiorē, maioremque in sceminarum vita quā in virorum, disciplinam requiri, veluti voluntarię paupertatis virtutem, quietem, atque silentium, obedientiam, studium in sorores, cautionem in publicum prodeundi, diligentem quibus cum colloquium sit, animaduersionem, parem inter ipsas mutuo beneuolentiam, & illud, quod nulla seorsum apud eas conuentualia sint. In his enim omnibus in virginum vita accurandis, maiore quodam multo opus est studio. Porro cui cōmunis disciplinæ commissā moderatio fuerit, ea non quæ iucunda sororibus sint, querito, neque illud studeto, vt illarum cupiditatibus gratificetur: sed illud agito semper, vt retenta grauitate, seueritateque, se illæ & metuant simul, & reuerentur. Siquidem scire illud debet, eorum omnium, quæ in communi cōmissa delicta fuerint, rationem se apud deum reddituram. Similiterque sorores ipsæ totius cōgregationis neutiquam à magistrā sua illa quærunt, quæ suauia, sed quę vtilia sint, ac fructuosa, neque de ijs quæ sibi imperentur, litigiosē cum ea disputanto. Huiusmodi enim consuetudo meditatio quædam, ac via est ad rebellionem: sed sicut præceptis domini, reiecta omni discepatione, auctoritatem summam tribuimus, sciētes quod omnis scriptura diuinitus inspirata etiam vtilis est: sic sorores quoque iusta antistitis suæ omni cum animi expletione suscipiunt, omniaque quę sibi data ab illa cōsilia fuerint, alacri animo exequuntur: non ex tristitia, necessitateue, vt videlicet ipsarum obedientia mercedem promeretur. Neq; verò modò in eo consilij illius obtemperanto, cum ea doceantur quę ad maiorem quandam arctioris disciplinæ seueritatem spectent, verum in eo etiam ipsi auscultanto, quandocūque vel à ieiunio cessare, vel idoneum ad reficiendas amissas vires cibum sumere ipsas iusserit, aut aliud quippiam eorum, quæ ad laborū leuamen pertineant, ita postulante vsu, faciendum adhortetur, cum illud planissimè sibi habent perhwasum, legē esse, quidquid ab illa dicatur. Quoties verò ex necessi-

tate aliqua inciderit vt de re aliqua earum, quæ quotidianus vitæ vsus requirit, faciēda verba sint, apud virum aliquem, siue apud eum, cuius procuratio illa sit propria, siue apud alium quemuis, cuius ad id quod quæritur, vtilis esse opera possit, sanè esse antistes ipsa debet, quæ loquatur, adhibitis secum de sororū numero vna, alteraue, quæ & propter spectatā ipsarum superioris vitæ probitatem, & ætatis maturitatem, sine periculo in conspectum & colloquiū venire alicuius possint. Si vero sit aliqua, cui ipsi seorsum vtile aliquid in mentem venerit, quod dicat, hæc de eo cum magistra communicato, atque ita quod dicendum fuerit, per illam dicetur.

EIVSDEM PROOEMIUM in præceptiones latius disputat.

OSTQVAM dei gratia in nomine domine nostri Iesu Christi in vnū conuenimus, qui vnū & eundem secundum veram pietatem viuēdi nobis finem proposuimus, vosq; haudquaquam obscure præ vobis fertis, corū, quæ ad salutē vestram pertineant, expetere aliquid discere, mihi que vicissim iustificationes dei annunciandi necessitas incūbit: quippe Apostoli verba illa dies noctesq; assidue mecum memoria versanti quando ait: Per trienniū nocte & die non cessavi cum lachrymis monere vnumquemque vestrum: cū egregiē ad hoc ipsum accomodata huius occasio temporis sit, tum non minus etiam idonea loci ipsius oportunitas est, qui ab omni externo strepitu tumultuque longissimè sit remotus, & vt hoc facere possimus, pacatissimam nobis quietem largiatur: Hæc igitur cū ita sint, agendum inter nos vicissim alij pro alijs oremus: vos quidē, vt nos conferuis nostris dare possimus tritici mensuram in tempore opportuno: nosq; item, vt vos suscepto sermone nostro, more feracis soli, perfectū, & multis partibus vberior rem iustitiæ fructum afferatis, sicut scriptum est. Obsecro igitur vos per charitatem domini nostri Iesu Christi, qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, incipiamus aliquando solliciti esse de animabus nostris, doleamus superioris vitę vanitatē, de eo, quod ad viuendum nobis reliquū est, temporis spatio attentiore cura cogitemus ad gloriā dei, & Christi eius, itemque adorandi, sanctique spiritus. Nolimus obsecro perpetuo in hac fœcordia, dissolutioneq; permanere, ne, dum quod præmanibus est, in aliud semper tempus reiicimus & futiliter deterimus atque in perendinum, ac reliquos ordine insequentes dies rectē viuēdi initiū differimus, inopinantes deinde ab eo qui animas nostras repetit, imparati à bonis operibus inuēti, ab illa nuptialis thalami lætitia excludamur, ac tandem, cum id prodesse nobis nihil iam poterit, alieno tempore cassis & frustraneis lachrymis lamentemur: tuncque malè prætermissem vitæ tempus deploremus, quando nullus amplius quærelarum esse poterit fructus. Nunc tempus acceptabile, inquit Apostolus, nunc dies salutis. Vita hæc pœnitentiæ vita est, illa præmiorum: seculum hoc

ἐπιφορὰ ἄλλ.

καὶ ὁμοῦ ἑρμανδύς.

ἀκόλουθία ἀμαρτίας.

2. Tim. 3. d

2. Cor. 9. b

δικαιοματὰ ἀστ. 20. f

Math. 13. a

προϊμεινός τὸ πᾶρ ῥόμ.

2. Cor. 6. d αἰών.

quæstus est per opera pietatis promerendi, illud rependendæ mercedis: hoc tolerantia, illud consolationis recipiendæ. Nunc adiutor conuertentium se à via mala est deus, tunc factorum omnium humanorum pariter ac dictorum, cogitationumque formidabilis & quem nemo fallit, inquisitor. Nunc in indulgendo æquitatem cognoscemus, cum videlicet resurrexerimus, alij ad supplicium æternum, alij contra ad vitam æternam, & receperit vnusquisque secundum opera ipsius.

A Quousque tandem præcepti Christi, à quo ad cælestis ipsius regnum vocati sumus, obtemperare cessabimus? Nonne ad nosmetipsos per respicientiam redibimus aliquando? nonne à praua nos communis vitæ cõsuetudine abducemus? & ad perfectionem euangelij conferemus? Nonne ante oculos nobis horribilem cunctisque illustrem & conspicuum futurum illum nouissimij iudicij diem proponemus? quando qui rectè vixerint, ad dexteram dei collocabuntur, & cælesti regnum adipiscuntur: contra, qui malè, ad sinistram retrusos ignis gehennæ, & sempiternæ tenebræ perpetua caligine inuoluent. Ibi, inquit, erit fletus & stridor dentium. Enimvero nos quidem cælesti regnum concupiscere nos ingenue profitemur, de ijs autem rebus, per quas illud assequi possumus, solliciti nihil sumus. Cumq; nullum pro tenendis domini mandatis laborem velimus suscipere, vana quadam persuasione pares nos cum illis honores adepturos putamus, qui vsque ad mortem ipsi peccato restiterunt. Quis

B quæso vnquam qui sementis tempore, domi defecerit ociosus, aut etiam dormiens, vbi postea meis aduenit, sinum suum manipulis impleuit? Quis ex vinea, quam ipse non plantauit, vvas vnquam collegit? illorum enim sunt fructus, quorum & labores, sicut coronæ præmiâque illorum, qui victores euaserint. Quis enim cum, qui ne in certamen quidem cum aduersario descendit, corona vnquam duxit esse insigniendum? cum ad eam promerendam, non victoria modo, sed legitimus etiam in certando conflictus requiratur, vt est apud Apostolum, quod quidem nihil aliud est, quam vt eorum, quæ obseruanda descripta sunt, nihil omnino quidquam prætermittatur, ac singula ita fiant, vt à præscripto nihil discedatur. Beatus enim, inquit, seruus ille, quem cum venerit dominus eius, inuenerit non simpliciter quiduis facientem, sed sic facientem. Et, si rectè quidem obtuleris, non rectè autem diuiseris, peccasti. Nos verò si vel vnicum nos mandatum confecisse arbitrati sumus (neque enim confecisse nos dixerim: omnia siquidem, si quis rectè illorum finem perpenderit, connexa illa inter se ac cohærentia reperiet: atque adeo, vt vno soluto, reliqua etiam omnia vnâ cum eo solui necesse sit) non propter ea, quæ facere negleximus, metuimus ne pœnæ dandæ nobis sint: sed pro eo quod rectè fecerimus, præmia videlicet atque honores expectamus. Qui de decem talentis, quæ deposita apud se sint, vnum aut alterum retinuerit, reliqua verò omnia domino reddiderit, non ea re iustus habeatur, quod maiorem partem reddiderit, sed improbus ac fraudulentus, quod minore illa defraudarit, argue-

tur. Sed quid dico defraudarit? quando cui vnus modo talentum creditum fuerat, & illud ipsum quod acceperat, integrum, ac nulla ex parte imminutum reddiderat, propterea quod ad illud quod sibi datum erat, nihil acquisierat, malè videamus fuisse mutatum. Simili ratione, qui decennium totum debitum patri honorem habuerit, is si eum postea semel tantum pulsauerit, non vt bene de illo meritis, honore aliquo afficitur, sed vt parricida condemnatur. Eunt, inquit dominus, docete omnes gentes, docentes eos, non hæc quidem obseruare, illa autem negligere, sed omnia obseruare, quæcunque præcepti vobis. In quam sententiam illa etiam scripta sunt ab Apostolo: Nemini dantes vllam offensionem, vt non vituperetur ministerium nostrum, sed in omnibus exhibentes nosmetipsos, sicut dei ministros. Neque enim, si præcepta non omnia ad salutem, quæ petimus, necessaria essent, literis omnia fuissent mandata, neque aperte fuisset editum, vt omnia seruarentur. Quid enim quæso mihi reliqua omnia, quæcunque rectè fecero, sunt profutura, si quod fratrem meum modo fatuum appellauero, idcirco sempiternis gehennæ cruciatibus addendus sum? Quemadmodum, quid prodest alicui, data à plerisque libertas, si is vel vni modo seruiat? Qui enim peccatum facit, inquit, seruus est peccati. Quid vero in hoc esse emolumentum potest, vt quis prauas omnes suas cupiditates compressas teneat, si is idem corpus suum vni tantum additum perdendum tradat? Sed hic dicet aliquis fortasse: Quid obsecro maxima Christianorum pars, quæ dei omnia præcepta non seruat, itane propterea quod quibusdam satisfecerit, nullum ex ea re referet fructum? Ad hæc scitum fuerit, si illud principis apostolorum recordemur, meminerimusque, quia post tot præclare sibi acta, & beatitudinis à Christo delatâ gloriam vnus duntaxat errati gratia audiuit? Nisi laucro te, non habebis partem mecum. Neque nunc illud dico, quod neque id, quamobrem grauem adeo comminationem audiuit, eiusmodi erat, quod ipsius aut negligentiam vllam, aut contemptum domini indicaret: quin contra potius honoris exhibitionem fuisse expressissimam. Sed dicat aliquis haberi in sanctis literis, saluum futurum, quicumque inuocauerit nomen domini, ac propterea satis esse vnique ad salutem adipiscendam, hanc dominici nominis inuocationem. Verumenim is etiam audiatur velim, quæ dicantur ab Apostolo: Quomodo ergo inuocabunt eum, in quem non crediderunt? Quod si non credis, audi quæ dominus dicat: Non omnis qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem patris mei, qui in cælis est. Quando sanè is qui domini voluntatem facit, non item eo modo, quo deus vult, & charitate, quam aduersus deum habeat, inductus hoc faciat, studium ei illud nihil prodest: idque ex sententiâ ipsius domini nostri Iesu Christi, cuius verba sunt hæc: Faciunt enim vt videantur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam & hac Christi doctrina cruditus Apostolus dixit: Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem au-

2. Baiu- sis. per alteri simile.

Matt. 23. d

2. Cor. 6. a Sive cõmentantes, quæ 15. v. v. i. av. 10. s.

Per illa in metaphora Ioan. 3. d

Ioan. 13. a

Rom. 10. d

Matt. 7. a

Matt. 6. b

1. Cor. 13. b

tem autem non habuero, nihil mihi prodest. Prorsus autem tripartitam hanc ego summam deo parendi necessitatem animaduerto. Nam aut metu supplicij à vitijs declinamus, atque ita animus seruilis induimus: Aut mercedis spe ducti, ad vtilitatem nostram præceptorum obseruationem referimus, atque hoc modo mercenarijs efficiuntur similes: Aut certè, honestate ipsa impulsus, charitateque, quam erga ipsum habemus à quo legem accepimus, gaudentes quod digni habiti simus, qui ad eum glorioso, ac benigno seruiremus deo, ipsi paremus, atque hoc modo bonorum filiorum erga parentes suos animus imitatur. Neque igitur, qui aut supplicij metu imperanti aliquid deo obtemperat, assidueque suspectam negligentiam pœnam habet, is cum eorum, quæ facere iussus fuerit, partem executus fuerit, partem omittit: quin potius vbi- cunque dicto audiens non fuerit, imminet sibi supplicij grauitatem pertimescet (quæ quidem causa est etiam quamobrem & beatus is nominetur, quicumque ex religione ad omnia pæueat) in veritate autem stabilis stat, vereque dicere illud potest: Prouidebam dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi ne commouear. Siquidem volens animum nunquam inducit, vt eorum quidquam prætermittat, quæ officij necessitas fieri oportere præscribat. Similiterque illud etiam: Beatus vir qui timet dominum. Quid ita? quia in mandatis eius volens nimis. Ex quò sanè colligitur non esse eorum, qui timent deum, aliquid prætermittere quæ præcepta sint, aut negligenter exequi. Sed neque mercenarius animus vnquam inducet, vt eorum sciens aliquid negligat, quæ præcepta sunt. Qui enim fieri poterit, vt suscepti in cultura vineæ laboris mercedem ferat, nisi quæ ex pacto condita re ipsa præstiterit? quando quidem si vel vnum modo, de ijs, quæ necessaria sunt, neglexerit, is inutilem seipsum domino reddidit. Quis est autem qui damni mercedem, iniuriæ auctori perfoluat? Tertium erat, opera, quæ ex charitate dabatur. Hic quæro, quis est filius, qui proposita ipsi parentis gratia, cum in rebus illi maioribus obsequatur, in ijs quæ leuioris momenti sint, prudens ipsum velit offendere? ac non multò magis verborum Apostoli illorum meminerit, Et nolite contristare spiritum sanctum, in quo ob signati estis? Qui igitur maiorem præceptorum partem obire neglexerint, hi quo tandem in horum se numero reponi volunt? qui neque deo, vt parenti obsequantur, neque vt magna pollicenti obediant, neque vt domino seruiant? Si enim pater sum, inquit, vbi est honor meus? Et si dominus sum ego, vbi est timor meus? Qui enim dominum timet, is in mandatis eius volens nimis.

Deo vt pædas, triplex necessitas detrahit.

Seruis, mercenarij, sicut

Beatus homo qui semper est pauidus.

Psal. 15. c

Psal. 111. a & παύω γη

ἡ κηρσία

Epl. 4. g

Mal. 1. b

Rom. 2. d

τὴν τυχὸν ἀνὰ δόξαν

Quis exercitus ductor vnquam in æquam prædæ partem cum victoribus eos vocauit, qui nupiam in prælio comparuerint? At enim bonus est deus, at idem etiam est iustus. Porro iustitiæ proprium est, vt suum cuique pro merito reddatur, sicut scriptum est: Bonis benefac domine: declinantes autem, in obligationes adducet dominus cum operantibus iniquitatem. Misericors est deus? at idem etiam est iudex. Diligit enim, inquit, misericordiam & iudicium dominus. Idcirco misericordiam, inquit, & iudicium cantabo tibi domine. Qui autem illi sint, aduersum quos ille misericordia vtatur, nimirum ex verbis illis didicimus: Beati misericordes quoniam ipsi misericordiam persequeuntur. Animaduertis quanta cum discretionem, misericordia dominus vtatur? Siquidem neque citra iudicij discretionem clemens est, neque inclementer iudicat. Misericors enim & iustus est dominus. Hæc igitur cum ita sint, nolimus quæso nos deum ex dimidia tantum parte cognoscere, neque eius erga nos bonitatem, ad ignauia occasionem arripiamus. Propterea tonitrua, propterea fulminum terrores, vt ne bonitas contemnatur. Qui solem oriri facit, is cæcitate etiam multat. Qui imbrem dat, etiam ignem pluit. Illa clementiæ, hæc seueritatis: Aut enim per illa ad amandum alliciamur, vel per hæc ad meritum assuescamus, ne nobis quoque dicatur: An diuitias bonitatis eius, & patientiæ & longanimitatis cõtemnis? ignorans quod benignitas dei ad pœnitentiam te ducit? Secundum autem duritiam tuam, & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ. Quoniam igitur neque salui esse possunt, qui opera, quæ fieri deus iussit, non fecerint, neque periculo vacat, si quis eorum aliquid præterierit, quæ imperata sint (siquidem graue est hoc arrogantiam genus, velle nos legislatori iudices assidere, & delatis ab eo legibus pro arbitrio nostro alias asciscere, & approbare alias repudiare.) Agedum nos qui verâ tuertatem habemus in animo, qui que quietam, & vacuam negocijs vitam, tanquam ad conseruanda euangelij dogmata adiutricem nobis tantum æstimamus, communiter suscepra cura, rationem quisque incamus, ne quid omnino eorum, quæ à deo iussa sunt, nos effugiat. Etenim, si hominem dei oportet perfectum esse, sicut scriptum est, & ita esse à nobis allata superius ratio docuit: prorsus necesse est, vt præceptis is omnibus defungendis efficiatur perfectus in mensuram atatis plenitudinis Christi, quando etiam ex diuina lege animal quod aliqua sui parte accisum & imminutum sit, etiam si sit mundum, deo ad sacrificium acceptum non est. Quamobrem quod sibi abesse quisque arbitratur, hoc communiter in

Psal. 12. a

Psal. 32. a

Mat. 5. a & ἐλεήμων ἐστίν.

κικρήμωσ. Psal. 144. a

γνώμη. Mat. 5. 2. 4. Reg. 6. d. Zach. 10. a. Gene. 19. e. Rom. 2. a

Ephes. 4. c

ἰν δὲ αἰῶνι χάρη.

καταρτί- 4. a. Matt. 25. c

Metapho- ra elegantes

γνώμη ex collatione.

Luc. 12. e

Gene. 4. a

Argum. d similia.

medium omnibus consultandum proponito: Facilius enim id adhibita à multis diligenti peruestigatione, in lucem eruetur, quidquid cognitionem nostram nunc fallit, quippe cum deus vide licet, sicut pollicitus est Iesus Christus dominus noster, largiturus sit nobis, vt à spiritu sancto admoniti, doctique inuenire possimus quod querimus. Quemadmodum igitur mihi necessitas incumbit, & vix mihi nisi euangelizauero, itidē vos quoque in pari mecum estis periculo, si aut in exquirendo segniores, aut ad ea quæ tradita vobis fuerint, conseruanda, & re ipsa conficienda, lento animo fueritis, ac dissoluti. Propterea dominus dicit: Sermo, quem locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die. Et item: Seruus, qui nescierit voluntatem domini sui, & fecerit digna plagis, vapulabit paucis, qui vero scierit, & non fecerit, vapulabit multis. Oremus igitur communiter fratres, vos quidem, vt hoc delatum mihi loquendi munus careat offensione, ego vicissim, vt doctrina mea vobis accidat fructuosa. Tanquam igitur, qui sciamus fore, vt ex aduerso nobis ante Christi tribunal ea statuatur, quæ in diuinis literis memorata sunt: Arguā enim te, inquit, & statuatam contra faciem tuam peccata tua: Ita aduigilemus, & quæ dicuntur sedulo attendamus, studioque in id incumbamus, vt re ipsa dei scita cōficiamus, quia nescimus qua die, aut qua hora dominus noster venturus sit.

Ioan. 14. d

1. Cor. 9. e

Ioan. 12. g

Psal. 49. d

CAPITA REGVLARVM earum, quæ Fusius disputatæ appellatur, siue interrogationū per monachos propositarū, vna cum responsionibus Diui Basilij.

i De ordine & serie mandatorum domini.
ij De charitate aduersus deum, & quod naturaliter insita hominibus est ad exequenda dei mandata & propensio & factas.
iiij De charitate erga proximos.
iiij De timore dei.
v De eo, quomodo quis assequi possit, ne mente ad futes cogitationes distrahatur.
Cvj Quod necessaria res est secessio, siue singularis vita & secretior.
vij De eo, quod cum ijs debemus viuere, qui vnum & eundē sibi nobiscum vitæ finē propositum habent, idq; eo consilio, vt rem deo gratam faciamus: & quod difficilis simul, ac periculosa res est, solitariū viuere.
viiij De nuncio rebus vitæ huius remittendo.
ix Quod naturali sibi necessitudine coniunctis, ad solitariam vitam accedens aliquis, relinquere pecunias suas non debet.

τὸν κατὰ πλάτος ὄρωρ.

πρὸς τὸν τρωίς.

x Quinam ad vitæ genus illud, quod secundum deum est, admitti debeant, & quæ ætate, & quomodo.
xj De seruis.
xij Quomodo admittendi sint, qui matrimonio sunt coniuncti.
xiiij Quod rudibus adhuc utilis est per silentium in pietate colenda exercitatio.
xiiij De ijs qui religiosam vitam professi, dein professionem illā conantur rescindere ac reddere irritam.
xv Quomodo pueri assumi debeant, quomodo educandi iisdem sunt atq; instituēdi, & de professione virginum.
xvj De continentia.
xvij Quod in risu etiam continentia seruari debet.
xviiij Quod omnia sunt degustanda, quæcunque in mensa nobis apponantur.
xix Qui sit modus in continentia seruandus.
xx Quomodo, quod ad cibos pertinet, accipi à nobis hospites debeant.
xxj Quæ à nobis teneri ratio debeat in secessionibus, accubationibusve, quando cunque ad prandium, cenamve ventum sit.
xxij Quod vestimenti genus cōueniens sit homini Christiano.
xxiiij De Zona.
xxiiij De modo viuendi, quem communiter tenere inter se fratres debent.
xxv Quod in magno periculo versatur, quicunque, cum ceteris præsit, delinquentes non arguit.
xxvj Quod omnia cordis arcana cum antistite communicari debent.
xxvij Quod ipse etiam antistes ab ijs, qui maioris in conuentu auctoritatis sunt, admoneri debet, si aliqua in re offendat aliquando.
xxviiij Quomodo cuncti animo affecti esse aduersus contumacem debent, siue immeritorum & inobedientem.
xxix De ijs, qui cum elatione animi, aut murmuratione laborant.
xxx Cuiusmodi animi affectu fratrum curam gerere antistes debet.
xxxj Quod nullo modo refugere debemus, si quando ministrare nobis antistes velit.
xxxij Quomodo animati esse aduersus illos debemus, qui naturali nobiscum necessitudine coniuncti sint.
xxxiiij Quæ ratio seruari debeat in colloquijs cū pfororibus.
xxxiiij Qualem esse illum par sit, qui res ad vsum fratrum necessarias dispenset.
xxxv Num in vno & eodem pago plures constitui fratrum conuentus debeant.
xxxvj De ijs, qui extra reliquorum societatem egressi, in solitudinem seorsum secedunt.
xxxvij Nūquid propter orationes, psalmodumve decantationē negligi opera debeant, & quæ tēpora apta sint orationi, & primò an laborandum sit.

xxxviiij Cu-

xxxviiij Cuiusmodi artificia professioni nostræ cōueniunt.
xxxix Quæ ratio teneri debeat in operibus diuendendis, quæue item in peregrinando.
xl De negociationibus quæ in celebritatibus dierum solennium agitari solitæ sunt.
xli De imperio & obedientia.
A xliij Quid in opere faciendo spectare debeant illi, quicunque opus faciunt.
xliij Quales esse, illos cōueniat, qui alijs præfunt: quomodoque qui in ipsorum ditione sint, gubernare.
xliiiij Quibus permitti debeat, vt domo absint: quomodoque item iisdem, cū se domū receperint, exquirendi.
xliv Quod præter antistitem, alium etiam esse quendam oportet, qui illo absente, vel alijs in rebus occupato, fratrum curam possit suscipere.
xlvj Quod neque nostra, neque fratrum no-

strorum peccata celare debemus.
xlviij De ijs, qui quæ statuuntur ab antistite ac designantur, nolunt admittere.
xlviij Quod consilia antistitis curiosè inuestiganda non sunt, sed vnusquisque assignatum sibi munus exequi, quantum possit, debet.
xliv De cōtrouersijs, quæ oriri solitæ sunt inter fratres.
I Qualis esse antistitis obiurgatio debeat.
Ij Quomodo corrigi debeat culpa illius, qui peccatum aliquod admiserit.
Iij Cuiusmodi mente irrogatas sibi aliquis animaduersiones debeat accipere.
Iiiij Quomodo artiū magistri corrigere pueros debeant.
liiij Quod de rebus suis communicare inter se vicissim antistites debeat, & conferre.
lv Nunquid à veræ pietatis proposito alienum sit vt præceptis medicinæ, annon.

in talis ou vobis.

A

B

BASILII MAGNI ARCHIEPISCOPI CÆSARIENSIS.

REGVLARVM FVSIVS disputatarum liber.

INTERROGATIO I.

DE ORDINE ET SERIE

mandatorum Domini.

Q VANDO, vt audimus, potestatem ex te querendi nobis facis, illud abs te scire experimus, cū primis, num ordo aliquis, serieve sit in mandatis dei, ita videlicet, vt vnū primum sit, alterum secundum, ac reliqua deinceps simili modo: an, quod inter te cohærescant, & quod ad principij rationem attinet, paria omnia inter se sint, ita vt securè possit quiuis auspiciari, vnde velit, veluti in circulo aliquo.

A simili.

Mat. 22. d

RESPONSIO.

Vetus est illa quæstio, & iam olim antè in Euangelio tractata, quado scilicet legis peritus ille accessit ad dominum, eumque ita est percontatus: Magister, quod primum mandatum est in lege: & is illi respondit lic: Diliges dominū deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua, & ex tota mente tua, hoc est primum & magnum mandatum. Secundum autem simile huic. Diliges proximum tuū sicut teipsum. Ex quibus verbis sine dubio illud apparet, statuit se dominum ordinem in mandatis suis, quippe qui primum illud ac maximum esse mandatum

pronunciauerit, quod est de charitate aduersus deum. Secundo autem loco, & simile illi primo, immò quod primi perfectionem in se continet, & quod à primo dependet, nempe, hoc de diligendo proximo. Quocirca cum ex his, quæ modo citauimus, tum ex alijs etiam, quæ in sacris literis feruntur, ordo serieque in omnibus domini mandatis animaduerti potest.

INTERROGATIO II.

De charitate aduersus deum.

A Gè igitur, quando ita est, primo de charitate nobis ediffere, quæ est aduersus deum, nam quod charitas haberi debeat, id iam audiuius: at quonam pacto eam assequi & legitime præstare possimus, hoc verò ex te scire desideramus.

RESPONSIO.

Sanè quæ ad deum charitas est, ea non in doctrinæ præceptis posita est. Neque enim aut luce gaudere, aut vitam diligere, aut eos charos habere, à quibus geniti, educatiue sumus, à quoquam didicimus. Sic igitur ac multo etiam magis, nulla cha-

A simili do cesur, quod diligendus deus.

Bb 3 ritatis

ritatis in deū externa est disciplina: sed simul atq; constitit animal illud (de homine loquor) insita ei naturalis etiam quædam ratio est vis, qua in seipsa amandi necessitudinis initia continet. Eam ubi schola diuinorum præceptorum excepit, & diligenter excolere & scienter alere, & dei munere ad maturitatem vsque perducere consuevit. Quamobrem nos quoque studio vestro veluti ad finem, quæ nobis proposuimus, necessario assensu, deo permittente, vobisque vestris nos orationibus adiuuatis, dabimus operam, vt intus occultam in vobis diuini amoris scintillam pro data nobis à spiritu sancto facultate, excitemus. Verumenim illud scire nos cōuenit, cum re ipsa hæc vna tantūmodo virtus sit, eiufmodi tamen esse eius vim, vt cetera mandata omnia conficiat atque comprehendat. Qui enim diligit me, inquit dominus, mādāta mea seruabit. Et item: In his duobus mandatis vniuersa lex pendet, & prophetæ. Neq; verò omnia quæ huc afferri possent in præsentia nobis animus est subtiliter persequi. Siqui dē si hoc facere vellem, imprudenter omnia quæcumque de diuinis dici præceptis possent, hanc vnam in parte aggereremus. Sed id tantūmodo, quantū facultas nostra fert, & ad id, quod hoc tēpore spectamus, facit, vos de ea, quā deo debem, charitate cōmonebimus: si prius illud dixerimus, ad omnia nos, quæ descripta nobis à deo præcepta sunt consequenda, naturalis etiam ab ipso facultates accepisse: id quæ ea re nimirū, ne aut grauatē illis paremus, perinde quasi insolē aliquid à nobis exigeretur, neve contra, causam habere-mus, vnde animis efferremur, vt qui plusquā quantum nobis datum esset, ipsi conferremus. Saneq; facultates hæ eiufmodi sunt, vt si his rectē & vt par est, vsi fuerimus, egregie pietatem tenentes, ei, quæ cum virtute cōiuncta est, vitæ satisfacere possimus: cōtraq; si earum deprauata à nobis virtus sit, proni in vitia delabamur, quandoquidem hæc est vitij definitio, prauus & à præceptis domini abhorrens vsus earum facultatum, quæ boni causā datæ nobis à deo sunt: quemadmodum contra virtutis, quæ ex deo est, earundem vsus, bona adhibita mēte, præceptis domini cōueniens. Quod cum ita sit, sine dubio hoc idem etiam dici à nobis debet de charitate. Cū igitur præceptū nobis sit, vt charitatem in deum habeamus, in ipso confestim ortus nostri initio, vim quandam nanciscimur, per quam nostrapte sponte ad ipsum diligendum impellimur: ad quam quidem rem con firmandā, nihil est cur argumenta foris petamus, cū per se quisque, atque adeo in seipso facilimè illud possit intelligere. Nam & rerum pulchrarū natura appetentes sumus, neq; hoc impedit, quod inter homines de rerū pulchritudine opiniones sint variæ: & item spōte nostra quidquid necessitudi-ne aliqua, propinquitatēque coniunctum nobis est, diligere, & ijs, quicunq; bene de nobis meriti sunt, charitatem omnem præstare consueuimus sine præuia doctrina. Verū quid est quæso pulchritudine diuina admirabilius: quæ notio dei maiestate excogitari gratiosior potest? quod eiufmodi desiderium quis secū cōmisiſci queat, cuiufmodi est illud, quod animæ vitij omnibus perpurgatæ diuinit' ingeneratur? adeo vehemēs, adeo intolerandum? quæ vere sincereque di-

tere illud possit, Ego amore languo. Et, vulnerata charitate ego sum. Inexplicabiles prorsus, nec vlli pro dignitate enarrabiles quæ è fulgurantissimo fonte illo diuinæ pulchritudinis intermiscat ac profiliunt fulgetre. Nulla eas oratio dignè representet, nullus percipiat auditus, licet Luciferi prænitidum iubar, licet Lunæ splendorem, licet Solis radiantissimam claritatem dicas, obscura ista sunt, si cū eius fulgore cōparentur, & nullius prorsus precij, si horum similitudine gloriam illam velis exprimere: plusque à vera luce distat, si cum ea conferatur, quā distet profunda nox, & cæcæ noctis tenebræ à clarissima luce meridiana. Tantæ istius pulchritudinis dignitatem nemi ni licet corporis oculis contemplari? Siquidem animo tantum & cogitatione vtunque apprehenditur. Ea siquādo sanctorum virorum quempiam circumfulsit, intolerabilem illorum in animis defixum desiderij aculeum reliquit, quippe qui, cū vehementer eos vitæ huius tæderet, in voces illas erūpere soliti essent: Hei mihi, quia incolatus meus prolōgatus est. Et, Quando veniam, & apparebo ante faciē dei? Et, Dissolui, & esse cum Christo lōgè melius est. Et, Sitiuit anima mea ad deum fontem viuum. Et, Nunc dimittis seruū tuū domine, vehementer enim vitam hanc veluti tetrūm quendam carcerem abhorrebāt, vsque adeo difficiles ad cohibendum animis erant ijs, quorum mentes dei amor perstrinxerat. Cū enim inexplēbili intuēdæ diuinæ pulchritudinis cupiditate flagrarēt, illud exoptabāt, vt æquata infinito sempiternæ vitæ curriculo, sibi iucunditatis domini cōtemplandæ facultas præberetur. Sic igitur, duce natura, sua sponte hominum animi ad rerum pulchrarū expetitionem excitantur. Illud autē propriè vereque pulchrum est atque expetendum & amabile quidquid est bonū, at bonus est deus: quod autem bonū est id ab omnibus expetitur: ergo deum expetunt omnia. Ex quo sanè colligitur, quidquid rectē facimus voluntate nostra, eius faciendi vim, nos natura etiam in nobis insitam habere, eos modo, quorum rectam rationem nō penitus vitiositas deprauarit. Quamobrem necessarium à nobis veluti æs alienū charitas erga deū requiritur, qua carere malum est, malorū omnium longè grauissimum. Etenim alienatio à deo, auersioq; cui modo ea cōtigerit, malum est, omnibus, quæ in gehēna expectantur intolerabilius, veluti oculo priuatio luminis, etiam si dolor non adsit, itemq; animanti adēptio vitæ. Quod si ijs etiā, qui geniti sunt, naturalis erga eos, qui ipsos genuere, charitas inest, quod ex ea animi affectione cōprobatur, quā cum brutas animantes, tum ipsos etiā homines, ipsa prima ætate aduersum matres habere animaduertimus, ne quæso id cōmittere velimus nos, vt aut rationis inopia pusiones istos, aut immanitate feras bestias antecedere videamur, qui & alieno scilicet ab eo, vnde cōditi sumus, animo simus ac voluntate, nullaq; aduersus illū charitate propēsi: quæ profectō, vt ex eius bonitate nō nolceremus, at certē ob id vnum, quod is est, qui nos procreauit, mirabiliter diligere, & charitate summa cōplecti deberemus, perpetuoque de eius memoria non secus pendere, quā de parentum suorum teneri infantes soleant. Inter eos autem, ad quos diligendos natura incitatur, sine

Cant. 2. b

γρμμ.

Esai. 4. a
Deū à nobis maxime debere diligere confirmat. τὸ ἰς θεοῦ παρ' ἑαυτῶν.

Psal. 119. a
Psal. 41. a
Philip. 1. c
Psal. 42. a
Luc. 2. d
1στ' ὑποψ, (ἀντα.

Collatio elegant.

Vt es alienū à nobis erga deum charitate quirit.

A simili a-

Argu. a mi nori.

Philip. 2. a
Esai. 53. b
Gal. 3. c

ἀμωδω

sine dubio is præstat, qui bene etiā de nobis meritus est. Atque hæc animi affectio nō hominum peculiaris est modo, verum ipsi etiam cū omnibus ferè animantibus ceteris communi est, vt videlicet eos diligant, à quibus beneficium acceperunt. Cognouit enim, inquit Esaias, bos possessore suum, & asinus præsepe domini sui. Nolim autem id dictum esse de nobis, quod sequitur. Israël autem me non cognouit, & populus me non intellexit. Nam de cane compluribusque eiusmodi alijs animalibus quid attinet cōmemorare, quā insignem beneuolentiam declarent & gratitudinē in eos, à quibus ipsi alimenta præbentur? Quod si natura nobis tributum est, vt ad cōplectendos beneuolentia atque amore eos excitemur, qui bene de nobis meriti sunt, neq; labor est vllus, quē, vt illis pro collatis in nos officijs gratiā referam, nō libenti animo excipiamus, quænam obsecro inueniri orationis facultas potest, quæ data nobis à deo beneficia digne satis queat explicare? quæ quidem numero adeo sunt multa, vt numeri vim omnē effugiant: vi verò ac magnitudine tanta, vt vel vnicū modo ex ijs idoneū sit, propter quod nihil non subeamus, vt illius volūtati obsequamur. Ac nimirum hoc loco missa faciā cetera, quæ quāuis, si per se singula cōsiderentur, magnitudine, ac dignitate mirabiliter excellunt, illorū tamen, quæ ampliora sunt, claritate maiore, nō secus ac stellæ eximio splendore radij solis offusa ab ea quā ipsa seorsum essent habitura, lucis suæ dignitate deliscunt. Neque enim vacat omisis ijs, quæ amplitudine præstant, ex ijs, quæ sunt minutiora, dei erga nos benignitate vt metiamur. Nulla sit igitur metio solis exortuum, missæ fiant lunæ cōuersiones, aëris multiplex cōtemperatio, quatuor temporū vicissitudines, aquæ cum cælestes, tum etiam terrestres, mare ipsum vnā cum vniuersa tellure, terrestria aquatiliaque animātia, nihil de tot volucrum generibus dicatur, taceantur innumerabiles inter se animalium differentia. Quid quod hæc omnia in famulitiū obsequiūve hominis ordine decen tissimo cōdita sunt? Illud quidē certē prætermittit, etiam si maximè velimus, non potest (quanquā beneficiū est eiufmodi, vt cum à cordato modo, ac dicendi facultate prædito viro silentio præteriri non queat, tum multo minus ita verbis explicari, vt illius magnitudinem oratio consequatur) quod videlicet cum ad imaginem ac similitudinē suam hominem deus procreasset, eiq; honorem illum habuisset, vt se ipsi noscēdum tradidisset, ac ratio nis participem effectum mirabiliter vnum præ ceteris animantibus honestasset, eamque esset facultatem largitus, qua se incredibili rerum, quæ in paradiso essent, pulchritudine intuenda summa cū iucunditate oblectaret, eorumq; omnium, quæ in terris cernerentur, imperium detulisset, postea serpentis fraude delusum, atq; in peccatum prolapsū, & ex peccato inde in mortem, & in ea dein ceptis quæ adiuncta sunt morti, nequiquā neglexit, sed legem, qua se tueretur, dedit angelos custodiē ac defensionis causā adhibuit, prophetas ad vitia reprehēdenda, ac magisterium & doctrinā virtutis, misit, malitię omnis impetus supplicij denuntiandis repressit, vicissimq; rerum bonarū studia pollicitationib' alacritatemque vtriusq; instituti excitauit, & exitus sæpenumero in diuersis homi-

nibus ad reliquorum cōmonefactionem ante declarauit. Cumque hæc & huiusmodi omnia ab ipso nobis præstita essent, & nos tamen nihilominus obstinati eius imperio obsequi recusaremus, nequaquam eo tamē est aspernatus, nec auersari voluit. Ea enim diuina est bonitas, vt nequiquā nos potuerit destituere: neque illud ardentem eius erga nos charitatem restinxit, quod optimè de nobis meritum spretis delatis ab ipso nobis honoribus in contumelia habueramus. Sed cōtra reuocati sumus à morte, & ad vitam denuo ab ipso domino nostro Iesu Christo restituti. Quā in re augeat miraculi magnitudinem beneficij modus. Si quidē cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se equalē deo, sed semetipsum eniuiuit, formā serui accipiēs: & infirmitates nostras tulit, & languores portauit, & pro nobis vulneratus est, vt nos liuore eius sanaremur: & à maledicto nos redemit, factus ipse pro nobis maledictū, & ignominiosissimam mortē sustinuit, vt nos ad gloriosam denuo vitam reuocaret. Neq; vero satis hoc illi fuit, quod ademptam nobis vitā reddidisset, quin & diuinæ naturæ cōsortium dignitatemque est elargitus, locaque in quibus perpetua frueremur quiete, præparauit, vbi quæ futura est lætitiæ magnitudo, ea cogitatione à nemine potest cōprehendi. Porro ipse adeo bonus est, vt neq; gratiam sibi pro his vllam referri postulet, ac satis habet, si pro ijs, quæ largitus est, à nobis modo diligitur. Quæ omnia quādoquidē mecum ipse considero (vt planè quod euenire mihi in animo sentio, apud vos etiam enūciem) terribilis me quidam cum mentis consternatione horror inuadit, metuentem videlicet, ne si aliud agendo in rebus inutilibus ac vanis animum occupauero, à dei charitate deiectus, Christo dedecori sim. Qui enim assidue nunc suis nos artificijs circūuenire, & mūdialis istius vitæ illecebris inefcās omni conatu efficere studet, vt datorū nobis à deo beneficiorum, Dei que ipsius memoriam ex animis nostris reuellat, is, vbi hinc migrauerimus, cum animarum nostrarum exitio nobis insultans, vehementissimeq; insectans, contempnōne domino nostrā contumeliosè exprobrabit, contumaciāq; ac defectiōne ab ipso nostra, gloriandi materia aduersus illum vteretur, quod videlicet, cū nos ipse neque crearet, neq; pro nobis mortē subierit, sibi tamē spretis, contemptisque dei præceptis, obsequentes habuerit. Equidem istam ego futuram aduersus dominum cōtumeliosam opprobriationē ac dedecus, & insolentē hostis gloriatiōne, grauiora longè esse statuo, quā ea, quæ sunt in gehēna supplicia, materiam videlicet nos aduersario Christi, gloriosius sese aduersus illum efferēdi extitisse qui cōciliandæ nobis causā salutis & mortuus sit & resurrexerit, cui tamē vel hac gratia maiorem in modum debitores sumus, sicut scriptū est. Sed hæc hæcenus de ea quæ erga deū est charitate. Neque enim vt supra diximus idcirco hæc à nobis suscepta est oratio, vt omnia in presentia, quæ de hac re dici possēt, sigillatim subtiliter persequeremur (neque enim res patitur) sed illud vnum spectauimus modo, vt breuē quandā, & summatim capitibus quibusdam cōprehensam admonitiōne in animis vestris relinqueremus, per quā assidue ad diligendum possētis deum excitari.

ὁμοθυμαδον

ἢ κατὰ ἴσθησιν. 1ο αμ. 14. b
Matt. 22. d

ὁμοθυμαδον ἢ κατὰ ἴσθησιν. Ad exequē da de: præcepta cur primi ritus ipse suggesterit.

κατὰ ἴσθησιν.

INTERROGATIO III.

De charitate erga proximum.

Quando de charitate, quæ est in deum, satis iam disputatum est, consequens nunc sit, ut de secundo & vi & ordine mandato differatur.

RESPONSIO.

ENIMVERO legem quidem earum, quæ in animis nostris naturaliter veluti semina quædam insita sunt, facultatum cultricem, atque altricem esse, superiore iam disputatione docuimus. Verum quoniam proximum nostrum iuxta ac nosmetipsos diligere iussi sumus, consideremus, si placet, nunc quid facultatem aliquam datam nobis habeamus à deo, per quam hoc eius præceptum exequi possimus. Quæro igitur, quis est ex omnibus, qui neciat hominem esse animal mite, & natura congregabile? non autem foliaguam, neque ferum? Si quidem naturæ nostræ nihil est tam peculiare, quam mutua inter nos communicatio, mutuaque alijs aliorum operæ indigentia, & in eos qui eiusdem nobiscum sunt generis, charitas. Eo fit ut dominus eorum, quæ nobis largitus est, seminum, non iniuria etiam fructus à nobis requirat, Sic enim ille ait: Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem. Ad cuius mandati conseruationem cum animum ille nostrum vellet excitare, non certissimum ille argumentum, quod quis ipsius esset discipulus, illud voluit haberi, si prodigia ac stupenda miracula effecisset. Esto horum quoque efficiendorum facultatem per spiritum sanctum gratuito dedisset: Sed quid dicit? In hoc cognoscent omnes quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem. Et sic ubique præcepta hæc duo semper copulat, ut quod proximo quisque benignè fecerit, id habeat perinde, ac si ipsi factum fuisset. Esuriui enim, inquit, & dedistis mihi manducare, &c. Tū addit: Quatenus autem fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Ex quo sanè intelligi potest, qui primum seruet, cum secundum quoque per illud ipsum posse seruare, vicissimque per secundum obseruationem, reditum aperiri ad primū, ut videlicet & qui dominum diligat, consequens sit eum proximum etiam diligere. (Qui enim diligit me, inquit dominus, mandata mea seruabit. Idem autem, Hoc mandatum meum est, inquit, ut diligatis invicem, sicut ego dilexi vos) similiterque vicissim in quo charitas aduersus proximum sit, eū quoque charitati satisfacere, quæ est aduersus deum, quippe cum ipse beneficiū illud perinde accipiat, ac si in se propriè fuisset collatum. Quare & fidelis ille domini famulus Moses vsque adeo magnā aduersus fratres suos charitate præ se tulit, ut de libro dei, in quo scriptus erat, deleri se petere nō dubitaret, si populo non condonatum esset delictum. Itemque Paulus apertè optare ausus est, ut ipse pro fratribus suis cognatis sibi secundum carnem, anathema esset à Christo, nempe qui exemplo Christi suā cum illorum salute cuperet commutare, & illud tamē etiam simul non ignoraret, non posse fieri, ut is alienaretur à deo, qui ob charitatem eam, quam in illum haberet seruādi causa maximi omnium mandati, dei gratiam abiecit.

ἐν θρω-
πος, ἡμε-
ρον καὶ κο-
ινωνικόν
(ὡς, ὁ-
χί, μονασί-
α, ὁ, ὁ, ὁ, ὁ
καὶ ἡμῶν ἐν
τολῆν.
Ioan. 13. d

Ibidem.

Matt. 25. e

Ioan. 13. d

Exod. 32. g

Rom. 9. a

set, seq; ob eā causam multo plura accepturum, quam quæ dedisset. Ceterum quod in animis sanctorum charitas erga proximum hucusque progressa sit, ex his, quæ hæctenus diximus, satis esse intellectum puto.

INTERROGATIO IIII.

De timore dei.

RESPONSIO.

ATque ijs quidē, qui ab initio rudes modo ad pietatis veræ cultum inducuntur, ea, quæ per timorem fit, informatio vtilior est, sicut sapientissimus vir Salomon admonet, cum dicit: Initiū sapientiæ est timor domini. Verum vobis, qui ex eam, quæ in Christo est, infantia excessistis, neque lacte iam amplius egetis, sed quod ad interiorē hominem attinet, solido doctrinæ cibo ad perfectionem adolere & prouehi potestis, præceptis sublimioribus opus est, ijsque in quorum expletione vniuersa charitatis Christianæ veritas legitime absoluitur. Qua in re illud videlicet est vobis cauendum, ne largissima in vos dei beneficiorum copia causa sit, cur grauioribus postea supplicijs plectamini, qui scilicet aduersus tantopere bene de vobis meritum ingrati extiteritis. Cui enim commendauerunt multum, plus repetent ab eo.

Eccle. 1. b

Luc. 12. f

INTERROGATIO V.

De cohibenda mentis ad futiles cogitationes euagatione.

RESPONSIO.

CETERUM illud nosse conuenit, nos cum nullius alterius mandati cuiusquam, tum ne charitatis quidem ipsius aduersus deum ac proximum obseruationem posse præstare, si huc, illucque mentem temerè passi fuerimus aberrare. Neque enim artem vllam, scientiamve quisquam exacte discere poterit, qui ea relicta identidem modo ad hanc modo ad illam trāseat: quin ne vel vnam quidem modo quis cōsequi potest, qui quæ ad illius finem accommodata officia sint, ea perfecta non habeat. Si quidem consentanea fini officia & actiones sint, oportet, neque enim res est vlla earum modo quæ via ac ratione tractantur, quæ si officia adhibueris, quæ ab ea sint aliena, rectè vnquam cōfici possit. Siquidem natura non fert, ut quod effecturam se fabrilis ferrariæ ars pollicetur, id per figuram artis opificium consequamur. Nec item ad coronam decertanti athletæ propositam aliquando pertigeris, qualicumque tandem te addixeris studio tibia canendi, cum ad singulos singularum artium fines obtinendos accommodata peculiaris etiam illarum vnicuique industria quædam requiratur. Quocirca ipsa etiam, quæ ex Euangelio est pietatis cultura, studiumque incundæ apud deum gratiæ, in eo tota posita sunt, si quis animum suum ab omnibus prorsus mundi huius solitudinibus auocarit, seseque funditus ab quavis re, vnde animo mentēve distrahi possit, abduxerit. Quam obrem Apostolus quoque licet matrimonium genere ipso esset concessum, & benedictione habitum dignum, occupationes tamen, quæ

τιχνην ἀ-
κριβῶσαι

Probatio
per dissi-
milia.

2. Cor. 7. f

Ioan. 15. e

Philip. 3. d

Luc. 14. g
Prou. 4. d

Memora-
bilia hæc
quia salu-
taria.

Ioan. 14. b

Ioan. 15. b
δυσωπῆσι
καὶ τῶν
καὶ ὡς ad
cūstodiam
mandato-
rum dei.
Ioan. 6. d
Canonem
præcedentē
confirmat
τῆ ὁμοιω-
σι.

A

B

C

quæ ex eo nascuntur, curis his, quæ propter deum suscipiuntur, opposuit, perinde quasi hæc inter se coherere non possent, his verbis: Qui sine vxore est, sollicitus est, quæ sunt domini, quomodo placeat deo. Qui autem cum vxore est, sollicitus est de his quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori. Simili modo etiam dominus discipulis suis ubi sinceram illam & ab omni distractionis intemperie expurgatam affectionem fuerant adepti, asseuerans dicebat: Vos de hoc mundo non estis. Idemque è contrario etiam ipsidem asseueranter testificabatur, dicens, fieri non posse, ut dei cognitionem mundus perciperet, aut spiritum sanctum acciperet. Pater enim, inquit, iuste, & mundus te non cognouit. Et: Spiritus veritatis: quem mundus non potest accipere. Animaduertimus itaque necesse esse, ut qui modo verè deum sit secutus, is à vinculis affectionum vitæ huius solutus sit: id quod non multo negotio assequimur, si & à superioris vitæ nos consuetudine penitus abducimus, eamque oblivioni funditus mandamus, quadoquidem nisi ab ea nos, quæ ex sanguinis necessitudine nobiscum intercedit, coniunctione alienauerimus, & à familiari congressu secularium, ac mētis habitu in alium veluti mundum commigrauerimus, consentaneum in modum verbis illis Apostoli: Nostra autem conuersatio in cælis est: nullo modo scopum animi attingemus deo videlicet ut placeamus, cum præcisè dominus dixerit: Sic omnis ex vobis, qui non renunciat omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Hæc autem ubi præstiterimus, omni custodia custodiendum fuerit cor nostrum, neque patiendum, ut assidua de deo cogitatio ex animis nostris elabatur, neve eorum quæ mirabiliter ab eo facta sunt, memoria contaminetur, per futiles & euanas cogitationes: contraque illud, agendum assidue, ut ex perpetua ac purissima recordatione impressam in animis nostris piam de deo cogitationem, veluti indelebile aliquod signum circumferamus. Siquidem hæc est ratio, per quam erga deum acquiri charitas consuevit, quæ simul cum ad concipiendam ipsam dei mandata nos excitet, tum vicissim quoque ab ipsa dem ipsa ad perpetuam stabilem conseruetur. Quod ita esse docet dominus ipse, qui quidem modo dicit: Si diligitis me, mandata mea seruate, modo vero: Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea. Et, quod efficacius etiam possit commouere: Sicut ego mandata patris mei seruauit, & maneo in eius dilectione. Quibus sanè verbis illud nos docet, debere nos, ut quodcumque faciendum nobis opus instituerimus, eius voluntatem, à quo illud nobis imperatum sit, veluti finem quendam nobis proponere, ad eamque omne studium nostrum dirigere quemadmodum alio in loco etiam dicit: Descendi de cælo, ut non faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me patris. Ut enim artes hæc, quæ sunt ad parandum viaticum necessaria, ubi fines sibi quosdam suos proposuerint, conuenientia ad eos obtinendos officia etiā postea sua quædam peculiaris que actiones accommodat: sic cum eorum, quæ nos facimus operum omnium, vna sit regula, norma que vna, nempe videlicet, ut dei iussis ex dei voluntate pareamus, fieri non potest ut opus nostrum aliter perfectè efficiamus, nisi quoad illud in manibus nobis est, assidue vsque volun-

tatem eius qui sciuit sanxitque legem mandatorum semper spectemus. Porro ex hac sedula operis nostri effectione ad voluntatem dei, accommodanda, illud consequetur, quod ex recordatione illa cum deo coniungemur. Ut enim faber ferrarius, verbi gratia, quodcumque dolabram aliquam siue asciam cudit, si assidue illius memor sit, vnde instrumētum illud faciendum ex pacto acceperit, & præscriptam sibi ab illo formam & magnitudinem animo versat, & ad eius voluntatem eius qui cōdixit opus dirigit quod facit: alioqui si eius memoriā menti sibi patiat excidere, prorsus aut aliud quippiam omnino, aut longe dissimile efficiet ab eo, quod facere instituerat: sic Christianus quoque, si actiones suas omnes, siue minores, siue maiores ad dei voluntatem direxerit, is sine controuersia & egregiè opus illud perficit, & simul assiduam illi in animo sibi memoriā cōseruat, à quo id iussus est facere: verèque illud dicere poterit. Prouidebā dominum in cōspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi ne commouear, itemque Pauli præcepto illi satisfaciet. Siue māducatis, siue bibitis, siue quid aliud facitis, omnia ad gloriam dei facite. Quod si quis in eo, dum opus administrat, à perfecta illa præscripti mandati norma desciscat, huc perspicuum est debilem dei memoriā retinere. Quocirca memores assidue verborum domini illorum, Nunquid non cælum & terram impleo ego? dicit dominus, & deus appropinquans egrossum, & non deus de longe, & vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego in medio illorum sum: sic omnia tanquam in oculis illius & agere debemus, & cogitare. Hac enim ratione & perpetuus in nobis timor permanebit, odio habens iniquitatem (sicut scriptum est) animique elationem, ac superbiam, & vias improborum: & charitas cōflabitur, cumulatè efficiens illud, quod dictum est à domino: Non quæro voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me, patris, cum hæc firmissimè vsque in animis nostris hæreat persuasio, & quæ rectè gerantur, ea iudici, ac remuneratori actionum nostrarum placere, & quæ cōtrā, flagitiose, ab eodem condemnari. Ex quo quidem illud ego etiā necessariò existimo sequi, ut qui ita sit animatus, is ne mandata quidem domini ad gratiā hominum exequi possit. Neque est enim quisquam, qui ubi verè præstantiorem adesse aliquem sibi persuasit, eo spreto se ad minus præstantem cōuertat. Quin contra potius si aliquando inciderit, ut quæ facit, ea clarioris illius opinione ac iudicio approbentur, ab altero autem illo reprehendenda videatur, haud dubiè ille spreto inferioris vituperatione, clarioris illius approbatione antiquiorē habebit. Quod si hoc in hominibus contingit, qui tandem putandum sit animum, qui modo sanus sit ac sobrius, si verè deum adesse sibi persuaserit, ommissis ijs, quæ placere intelligat deo cōuersum iri ad aucupandam ab hominibus sui existimationem? aut neglectis dei præceptis, hominum esse consuetudini & ingenio seruiturum? aut de vulgari existimatione pendens vinci se sinet? aut vlla vllius dignitate exterritus de statu dimouebitur? Hoc modo affecta mens erat illius, qui dixit: Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua domine. Et item: Et loquebar de testimonijs tuis in cōspectu regum, & non commouebat.

A simili
βιβλια
615.

Psal. 15. e

1. Cor. 10. g

Hier. 23. e
Ibidem.

Matt. 18. e

Psal. 118. b

Ioan. 5. c
ἐν πληρο-
φορία δὲ
νικῶ.

γνώμη.

Psal. 118. b

Psal. 118. b

INTERROGATIO VI.

Quod necessaria res sit pietatem colere volenti seorsum vivere.

RESPONSIO.

Atque etiam ad continendam in officio mentis agitationem, ne ad futiles videlicet ac minime necessarias cogitationes aberrer, illud adiuvat, si quis seorsum a ceteris communem vitam sectantibus vivat. quandoquidem promiscue vitam agere cum ijs, qui securi perfectam illam domini preceptorum observationem contemnunt, perniciosum esse etiam Salomon ipse docet. Sic enim est apud ipsum. Noli esse amicus homini iracundo, neque habitaueris cum viro furioso, ne forte discas vias eius, & sumas laqueos animarum. Et item illud: Exite de medio eorum, & separamini, nimirum eodem pertinet. Quocirca ad illud euitandum, ne oculis, auribusve instigationes ad peccatum admittamus, eique imprudenter assuescamus: neve earum rerum, quas vel viderimus vel audierimus, impressa pestilentes, capitalesque in animis nostris formae, ac veluti nota quaedam infideant: contraque ut animus in officio suo attentum tenere possimus: Principio, quod ad habitationem attinet, separata ea a ceteris nobis querenda est. Ita enim & superioris temporis consuetudinem poterimus euincere, in qua alienam a Christi preceptis vitam egerimus. (Non mediocri autem hoc eget contentione, ut consuetudinem suam aliquis perueniat. Consuetudo enim vetustate firmata, naturae vim solet nancisci) & contractas ex superioribus peccatis labe, oratione assidua, & perpetua dei decretorum conseruatione abstergere poterimus. Eam autem nullo modo licebit euincere, si multa hinc inde habeamus, quibus temere huc illucque animus noster distrahatur, & vitae huius negocijs implicetur. Illud autem, si quis vult venire post me, abneget semetipsum quomodo unquam consequi poterit is, qui rebus sit istiusmodi distentus? Siquidem oportet, ut nos ipsos primum abnegemus, & crucem sustollamus, ac tum demum illum sequamur. Nihil est autem aliud sui ipsius abnegatio, nisi summa rerum omnium vitae superioris obliuio, atque a suis ipsius voluntatibus recessio: qua in vita communi assequi longum est difficultimum, ne dicam ab omni prorsus, ut fieri possit, facultate remotissimum. Atque etiam ad tollendam crucem suam, & Christum sequendum officit commercium, quod cum istiusmodi vita habetur. Siquidem & animi ad mortem pro Christo subeundam alacritas, & membrorum quae sunt super terram, mortificatio, & illud, quod quis libenter se cuius impendenti periculo offerre pro Christi nomine paratus sit, & nulla de rebus vitae huius affectione tangatur, hoc nimirum est tollere crucem suam. Porro ad hanc rem magna nobis obijci impedimenta videmus a vita communi. Et praeter cetera, quae multa sunt, illud etiam, quod magnum in ea diuinas leges violantium numerum intuens animus, peccata sua agnoscendi, & se per poenitentiam afflictiandi spaciū non habet. Quin potius facta sui cum deterioribus de se comparatione, de virtute sibi necio quomodo ablanditur. Tum deinde varijs tu

(ωμν, αλψ... Prom. 22. d...)

πρροσ... χη, αλψ... πρροσ... υχη... λεγουν.

γνωμην, εδ... fuerudo al... veranatura

Luc. 9. a

Abnegatio... suis ipsius.

Colo. 3. a

Tollere crucem suam.

multibus, occupationibusque, quae vita solet communis afferre, a dei memoria, cuius haberi ratio maior debet, abstractus, non in eo solum detrimetur, quod non exultat in deo, delectaturve, neque voluptate, aut verborum domini dulcedine vlla perfunditur, ita ut verè dicere illud queat: Memor sui dei, & delectatus sum. &, Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo: Sed in eo etiam assuecit, ut iudicia ipsius penitus contemnat, obliuiscaturque, quo neque maius ei, neque capitalius malum vllum potest accidere.

Φαντασι... αμ... προση... ταται.

Psal. 34. b... Psal. 76. a

Eccl. 4. e

INTERROGATIO VII.

De eo, quod cum ijs debemus vivere, qui vnum & eundem sibi nobiscum vitam finem propositum habent: idque eo consilio, ut re deo gratam faciamus: & quod difficilis simul ac periculosa res est, solitarium vivere.

Postquam satis iam nobis oratione tua persuasisti rem esse minime tutam, promiscue esse cum illis, qui precepta domini contemnunt: Libenter hoc nunc ordine ex te scire vellemus, nunquid, qui se ab istiusmodi hominum genere subduxerit, ipsum seorsum a ceteris solitariam vnum agere vitam oporteat, an verò cum fratribus, qui eiusdem secum animi sint, & idem cum eo sibi propositum vitam finem habeant, vivere.

RESPONSIO.

Equidem ad multas ego res vtilius esse intellico, si vno & eodem in loco plures viuant vna: ac primum quidem, quod nostrum est nemo, in quo vno ad res sibi necessarias ad vitam parandas esse satis praesidij possit, quando in his inquirendis, vicissim alios aliorum videmus opera indigere. Ut enim pes cum virtutem aliam habeat, alia caret, & neque sua vi ipse sine reliquorum membrorum adiumento ad diuturnum tempus incolumis possit permanere, neque aliunde illud, quo caret, nancisci: ita in vita solitaria, & inutile nobis est quod superat, & quod abest, habere aliunde non possumus. Hoc autem nimirum, ut alij vicissim aliorum opera egeremus, eo consilio statutum est ab opifice nostro deo, sicut scriptum est, ut officiorum permutatione, inter nos dando, accipiendisque, hanc ad mutuam vicissim coniunctionem, causam haberemus, quanquam est etiam lex Christianae charitatis, quae nullo modo patitur, vnumquodque id modo, quod suum sit, spectare. Charitas enim inquit, non quaerit, quae sua sunt. At istud vitae genus, quo seorsim se quisque ab aliorum communione diremit vnum tantummodo sibi propositum habet, nempe procurationem suorum cuiusque commodorum. Hoc autem aperte charitatis legi aduerlatur, quam perfecte obseruasse Apostolum videmus, qui non suam ipsius utilitatem quaereret, sed multorum, ut salui fierent. Ad hanc in huiusmodi vitam a ceteris secessione, illud etiam erit incommo dum quod neque peccare se facile quis intelliget, quippe

Cane, putes... res hac scri... pra esse B... istis vno in... fugillatio... me verissi... anachio... veses, qua... le exercu... ve Samuel, Helias, s... lii propheta... rum, Ba... pilla, Pau... lus, Anto... nius. Adji... In Saraba... tam cetero... quet hac, quorum in... explebilem... auaritam... schemate... consuetud... anachoret... ce pauper... tatis elegi... ter pingui... Ioan. Cap... sianus c. 7... Col. 1. c... item B. de... 4. g. g. g. g.

σύντομον... legit pro... σύντομον... regens ve... hemens.

Perstat in... metaphora... membrorum... cor capiti.

Rom. 13. b... ἀναλογίαν... πιστων.

1. Cor. 12. a

ἢ κοινον... εἰς βίον.

quippe qui neminem habeat, a quo & arguatur leniter, & clementer corrigatur. Siquidem fieri potest, ut facta criminis accusatio, etiam ab inimico, plerumque in animo alicuius, qui rerum modo aestimator sit aequus nec ingratus, voluntatem exciter petede medicinae. Sine dubio autem, errati medicinam sciens ac prudens is faciet, qui charitatem synceram habuerit. Qui enim diligit, inquit, diligenter corripit. Hunc autem in solitudine reperire non licet, nisi nobiscum prius in vita fuerit commune coniunctus. Quo fit ut in eum illud conueniat: Vae soli, quonia cum ceciderit, non habet subleuantem se: Tum illud etiam accedit, quod qui plures simul eodem in loco congregati sunt, ij pluribus etiam simul possunt preceptis satisfacere. Quod contra est in eo, qui solus sit: dum enim vnum exequitur, ab alio impeditur. Veluti agrum visitans, hospitem recipere non potest: neque in opere faciendo studium retinere, qui in partiendis, distribuendisque ad vsum vitae necessarijs rebus occupetur, praesertim quando in ministerijs huius obeundis fratres diutius necesse sit distineri. Ex quo illud sequitur necessarium, ut maximè, & ad salutem omnium maximè expeditum preceptum negligatur, cum videlicet neque esurienti cibus subministratur, neque nudo vestimenta. Quae cum ita sint, quis est, qui inertem, & infructuosam vitam ei velit antepone, quae & fructuosa sit, & preceptis domini consentanea? Quod si etià omnes, qui in vna spe vocationis assumpti vnum corpus sumus, & caput Christum ipsum habemus, singuli autem vicissim alij aliorum membra: profecto nisi in hoc conspirauerimus, ut ad similitudinem compagis corporis vnus in spiritu sancto nexi, aptique inter nos simus, ac non seorsim vnusquisque disunctum sibi à reliquorum communione vitae genus quoddam instituerit, neque communi vtilitati, ut deo acceptus sit, inseruierit, sed suae potius animi cuidam libidini obsequi maluerit: qui quaeso fieri poterit, ut in istiusmodi auulsione distractioneque, mutuam inter ipsa membrorum conuenientiam, officiaque praestemus: aut qua ratione illud poterimus obtinere, ut capiti nostro, qui est Christus, subiecti simus? Neque enim res patitur in istiusmodi vitae disunctione, ut congaudeat aliquis ei, qui glorificatur, aut qui patitur, ei comparatur: siquidem facit disunctio, ut vicissim inter se aliorum alij notum statum habere non possint. Ad hanc cum nemo vnus idoneus sit, qui dona spiritualia omnia suscipiat, cum secundum rationem fidei, quae est in vnoquoque, spiritus etiam suppeditatio fiat: illud vltimo venit in vitae consociatione, ut donum, quod in quoque est peculiare, id aliorum quoque commune sociorum fiat. Alij enim datur sermo sapientiae, alij sermo scientiae, alij fides, alij prophetia, alij gratia sanationum, &c. Quae singula qui habet, is non sua magis, quam aliorum causa habet. Quamobrem necesse est in vitae societate, quae in vno aliquo est spiritus efficacia, ea in vniuersos simul peruadere. Igitur qui seorsim a ceteris vitam degit is vnum aliquod (si ita fors ferat) donum habet: & illud ipsum, eo quod nihil exerceat, sed in seipso defossum detineat, inutile facit. Quod facere quod periculosum sit, profecto intelligitis omnes, qui Euangelia legitis. Contra vero, vbi quaeque multorum societas

viget, & quod suum est, eo fruitur quisque, & ex alienis nihilominus, ut ex suis, fructum capit. Plura praeterea in se commoda, hoc in communi viuendi institutum habet, quae enumerare singula haud facile sit. Nam & ad conseruationem eorum quae data nobis diuinitus bona sunt, solitudine est longè praestabilior, & ad cauendas hostis insidias tutior expergefatio illa, quae à vigilantibus fit, si modo alicui aliquando incitat, ut somnum illum, qui est in mortem, obdormiscat (quem ut deprecaremur, docuit nos Dauid, cum dixit: Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte) & peccanti, quaresciliat à peccato, facilius est via: nimirum qui consentiens aduersum se multorum iudicium magis reuereatur, ut verè in eum illud possit conuenire: Sufficit illi qui eiusmodi est, obiurgatio haec, quae fit à pluribus, & rectè & cum virtute aliquid agere maior quaedam in eo ipso animi fiducia accrescit, cum de eo quod agit, multorum secundum se habeat approbationem, atque consensum. Si enim in eo duorum vel trium testium stabit omne verbum, multò, sine cotrouersia, stabilius, qui bene aliquid & cum virtute agit, ex multorum testimonio confirmabitur. Adde, quod periculum etià istiusmodi solitaria vitam comitatur & assidet praeter iam dicta: primum quidem ac maximum, ne qui eam degat, is sibi veluti planè iam perfectione adepto blandiatur. Cum enim nemine in ea fit habiturus qui iudicare possit de his, quae ab ipso fiunt, cumulatissimè mandato iam arbitrabitur se satisfecisse: ex quo illud sequetur, ut cum animi habitum quae habet ad virtutem, illud assidue apud se compressum tenuerit, ac velut introclusum, neque quibus rebus destituatur, intelligat, neque progressionem vllam, quam in virtutibus faciat, videat, nepe qui vndique materia sibi exercendorum mandatorum omnem ademerit. Quae enim re humilitatis suae documētum dabit, qui neminem habeat, quo seipsum humiliorem declaret? Quod ite specimen edet suae in alios commiserationis, à plurius communione dissectus: cui cum nullo penitus commercio sit? Ad patientiam verò quomodo nam tandem se exercebit, cum voluntatibus illius obfistat nemo? Quod si quis dicat, ad componendas animi sui affectiones moresque rectè instituendos, sufficere sibi diuinarum literarum doctrinam, is similiter facit, ut si quis disceret aedificare, neque vnquam tamen aedificaret, & a se cadere, & quae didicisset, ea in actum nunquam educeret. Sine dubio autem in huiusmodi hominem probe Apostoli illud conueniat si quis dixerit. Non auditores legis iusti sunt apud deum, sed factores legis iustificabuntur. Neque enim (ut videmus) dominus ipse (quae incredibilis eius in nos bonitas fuit) simplici modo verborum doctrina contentus fuit, sed ut expresse euidenterque humilitatis nobis exemplum proderet perfectae charitatis mandatum ut expleret, ipse seipsum linteo praecinxit, & discipulorum suorum pedes lauit. Tu vero, quem ablueris in quem officiosus eris? a quo vltimus numeraberis, qui ab aliorum societate disunctus degas? Bonum verò ac iucundum illud, fratrum videlicet eodem in loco habitatio, quam vnguento de capite summi sacerdotis suaue fragranti & aspiranti spiritus sanctus assimilat, qui tandè in solitaria vnus habitatione locum habebit ut impleatur? Concludendum est igitur certaminis curriculum, & pro-

Psal. 12. a... εμαρτίας... ἀναχώρα... σις. 2. Cor. 2. b

Deut. 19. b

κὶ τὸ πνεῦμα... ἀγαπᾷ... κτίας.

A simili... g.

Rom. 2. b

Psal. 132. a

συμπιρασ... μα... τω... κα... π... Matt. 5. b

& progressionis ad virtutem facilitatem, & mandatorum domini executionem assiduum, ac meditationem, fratrum habitationem esse vno & eodem in loco, quæ cum proposito sibi finem habeat gloriam dei ex præcepto domini nostri Iesu Christi sic dicentis: Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est: tum eorum de quibus in Actis mentio est, sanctorum virorum præcipuum insigne illud obtineat. Ita enim de illis scriptum est: Omnes autem qui credebant, erant pariter in eodem loco, & habebant omnia communia.

A Et item: Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima vna, nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia.

INTERROGATIO VIII.

De nuncio rebus vitæ huius remittendo.

NVnquid homini omnia relinquenda sint prius, atque ita postea ad eam quæ secundum deum est vitam accedendum?

RESPONSIO.

CVM dominus noster Iesus Christus post multa, eaque multis ex rebus gestis firmissimè à se tradita documenta, ad omnes loquatur, ac dicat: Si quis venit ad me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me, & item: Sic igitur quicumque ex vobis, qui non renūciat omnibus, quæ possidet non potest meus esse discipulus: Nos præceptum hoc ad plura arbitramur pertinere, quorum necessaria alienatio sit: Nam & diabolo in primis renunciamus, itemque affectionibus carnis, qui abdicauimus occulta dedecoris, cõsanguinitatibusque ac familiaritatibus, quæ cum hominibus nobis sint: similiterque consuetudini etiam vitæ, quæ perfectioni Euāgelij salutis aduersatur. Et, quod his omnibus magis necessarium est, qui libet sibi semetipsum renūciat, qui exiit veterem hominem cum actibus suis, qui corrumpitur secundum desideria erroris. Postremo affectionibus cõtibus mundanis, quæ pietatis propositum valeant impedire, nuncium remittit. Ac nimirum, qui ita fecerit, is parentes veros esse illos existimabit, qui in Christo Iesu per Euāgelium ipsum genuerint. Fratres verò qui eundem secum spiritum adoptionis acceperint, ad facultates omnes, ut ad alienas (sic ut etiam sunt reuera) animam adhibebit.

C In summa, denique cui propter Christum mūdus totus crucifixus est, & ipse Christo, qui possit particeps esse amplius eorum quæ in mūdo sunt? cū dominus noster Iesus Christus rem ipse ad summum profus fastigium perducatur, nempe odium animæ, & suimet ipsius abnegationem, quādo dicit: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, tum que subiunxit: Et sequatur me. Et rursus: Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & uxorem, & filios & fratres, & sorores, insuper & animam suā, non potest meus esse discipulus. Perfecta igitur renūciatio in eo cõsistit, si quis id assecutus fuerit, ut ne de vita quidem sua quidquam affectus sit omnino, esto habeat mortis respõsum, ita ut nihil si-

bi confidat. Porro eiusmodi renunciatio ininitium ab alienatione rerū extèrnarum, veluti possessio, inanis gloriæ consuetudinis vitæ superioris, ad res inutiles affectionis, quomodo sanè ut faceremus exemplo suo admonerent nos sancti domini discipuli, Iacobus quidem & Ioannes, relicto patre suo Zebedæo, ipsoque, de quo tota illorum victus ratio pendebat, nauigio. Mattheus verò quādo è Telonio ipso surrexit, & dominum secutus est, quæ in re non lucra modo reliquit, sed pericula etiam contempsit, quæ ipsi, totique ipsius familiæ à ciuitatis magistratibus imminēbant, quod redemptorum à se veterum rationes discedes non confectas reliquisset. Paulo verò etiam totus mundus crucifixus erat, ipseque vicissim mundo toti. Ad eum qui vehementer Christum sequi desiderat, is de nulla omnino vitæ huius re curare amplius potest: idque eousque, ut ne parentum quidem ingenti amore moueatur, aut domesticorum, si quidem is aduersetur dominicis mandatis: (Tunc enim & illud locum habet: Si quis venit ad me, & non odit patrem suum & matrem, &c.) non humano terrore vllò de statu dimoueri, ut propterea in his quæ fieri animæ utilitas suadeat, de animi presentia quidquam remittat. Quod quidem tum animaduertimus sanctos fuisse illos viros affectuosos, quum dicerent: Obedire oportet deo magis, quam hominibus. Non derisione denique, vlla, quæ auersa à pietate homines, ea quæ laudare ipsos magnopere oporteret, prosequi soliti sunt, commoueri, eaque re ipsorum vituperationi succumbere. Quod si quis explicatius etiam diligentiusque soliditatem vimque flagranti illorum desiderio cõiunctam velit cognoscere, qui Christum sectantur, eniuero hic repetere animo debet, quæ docendi nos causa de seipso Apostolus loquitur, cū dicit: Si quis alius videtur considerare in carne, ego magis circumcissus octauo die ex genere Israël, de tribu Benjamin, Hebræus ex Hebræis, secundum legem Phariseus, secundum æmulationem persequens ecclesiam dei, secundum iustitiam, quæ in lege est, conuersatus sine quærela. Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum stercora. Veruntamen existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Iesu Christi domini nostri, propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror stercora esse, ut Christum lucrificarem. Etenim si (ut audeat aliquid, at verè tamen eloquar.) Sed si Apostolus ijs, quæ foedissima in corpore sunt, eiusmodique, quæ à nobis fieri potest studiosissimè procul amandamus, cõcessa ad tempus legis priuilegia similia dicere non dubitauit, veluti quæ impedimento essent, ad cognitionem Christi, illiusque, quæ in ipso iustitia est, eiusque, quæ ad mortem ipsius fit conformationis, quidnam de ijs dicere oportebit, quæ sancta ab hominibus sint? Quāquam quod dico, quid aut rationibus à nobis inuentis, aut sanctorum virorum exemplis attinet confirmare: cum ipsa domini nostri verba in mediū liceat afferre, ijsque ipsius religiosum ac dei timentem animū magnopere commouere, quibus ille palam ac citra controuersiam testificans, sic dicit: Sic igitur, quicumque ex vobis non renūciat omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Et alio in loco cū post oblatam conditionē illam: Si vis perfectus esse, verba illa

2. Cor. 1. b

Matth. 19. e
παραδο-
λὴ ἑμπο-
ροῦ.
Matth. 13. e

Mattheus non facultates modo, se et pericula cõtempnit.

D

Matth. 6. g

Ibidem.

Act. 5. e

ἀκριβή-
σι προσ-
ετίθει-
σαν.

E

F

πρὸς τὸν ἀνθρώπον γενόμενον μίσην.

Luc. 14. g

ba illa subiecisset. Vade, vende quæ habes, & da pauperibus, post illud adiecit: Veni, sequere me. Atque etiam similitudinem illam de negociatore huc quoque manifestè spectare nemo non (modo æquus interpres) intelligit. Simile enim est, inquit, regnum cælorum homini negociatori quærenti bonas margaritas. Inuenta autè vna preciosa margarita, abiit, & vendidit omnia, quæ habuit, & emit eam. Planum est enim preciosam margaritā cælestem regnū significare hoc in loco. Quod regnum nos assequi posse dominus negat, nisi omnia simul quæ habemus, diuitias, gloriam, genus, & si quid sit aliud eorum, quibus plerique ambitiosius inhiant, pro eo parando, neglexerimus. Dein de illud etiam fieri non posse, ut illud obtineatur, quod cupitur studiosius, si mens diuersis sit curis distracta, idem dominus asseruit, cū dixit: Nemo potest duobus dominis seruire. Itemque: Non potestis deo seruire & Mammonæ. Quæ cū ita sint, sine dubio vnum nos deligere thesaurum cõuenit, nempe illum cælestem, in quo mentem habeamus defixam. Vbi enim est, inquit, thesaurus tuus, ibi & cor tuū erit. Ex quo intelligitur, quādocunque vel peculiarem possessiunculā aut certe exuberantem opum copiam, terrenam quidem illam & corruptelæ expositam, nobis referuamus in his mente nostra veluti in ceno quodam conspulta, necesse sit, animo ad rerum diuinarū contemplationem aditum præcludi, eumque ita iacere, ut de cælestibus ac promissis nobis à deo bonis cogitare non possit. Quæ bona non possumus assequi, nisi ad ea petenda indiuisa & vehemens nos, quædam cupiditas inflammet, ac rapiat, quæ susceptos pro ijs adipiscendis labores faciat leues. Est igitur, quemadmodum docuimus, renūciatio: nihil aliud quam vinculorum crassæ huius ac temporariæ conuersationis absolutio, quæ nos dum emancipat semel ac subducit anxios & humanam vitam comitantibus negocijs, expromptios ac magis idoneos reddit in eundem viam ad dei contemplationem rectè prouehenti. Renūciatio eiusmodi citra vllius impedimenti remorā subsidio est nobis nec mediocri, ad parandam possessionem vsuque, rerum preciosissimarū, nempe super aurū & lapidem preciosum multum, vtque breuiore cõpendio circumscribam renūciationem: est cordis ab humano viuendi ritu ad eum transcriptio qui in cælis est, adeo ut iure optimo dicere possimus: Nostra conuersatio in cælis est: & quod omnium maximū est, similitudinis, quam cum Christo habere debemus, initium qui ipse cū diues esset, egenus factus est propter nos: quæ sine controuersia nisi prius consequemur, nunquā viuendi ex Euangelio Christi institutum poterimus attingere. Quādo enim aut cordis contritio, aut proprii sensus humilis demissio, aut iracundiæ, merorisque ac sollicitudinum, vtque concisus absoluum omnium pestiferum animi perturbationum liberatio in diuitijs, & vitæ huius angoribus, intemperantique mentis ad res istiusmodi alias applicatione poterit obtineri? In summa cui ne de ipsis quidem necessarijs ad tuendam vitā præsidijs sollicito esse concessum est, veluti victu atque vestitu, huius quæso quænam ratio permittit, ut prauis diuitiarū causa susceptis sollicitudinibus, veluti spinis, quæ iactā ab animarum nostrarum agricola semetipsum ad v-

berem vsque fructificationem emergere & emicare non sinunt, suffocatus teneatur: cū dominus noster Iesus Christus dixerit: Hi sunt, qui seminati sunt in spinis, qui à sollicitudinibus & diuitijs, & voluptatibus vitæ suffocantur, & non referunt fructum.

INTERROGATIO. IX.

Qui adiungi vult deo consecratis & in eorum transire sodalitiū, debetne sui iuris facultates cedere & citra delectum permitttere ingratiss familiaribus ac domesticè sibi notis.

RESPONSIO.

CVM dominus noster Iesus Christus dixerit, Vende quæ habes, & da pauperibus & habebis thesaurum in cælo, & veni, & sequere me. & itè, Vendite quæ possidetis & date elemosynam: Equidem ex hoc colligo, qui hac mente à suis discedat, hunc huiuscemodi curā de parte patrimonij sua nullo modo oportere negligere, contraque illud accurare, ut cū eam omnem diligentissimè secum abstulerit, eam veluti rem iā domino cõsecratam summa cum religione distribuatur, vel ipse per se, si huiuscemodi muneri scienter administrādo esse ipse par possit, vel per alios, quos antè maxime adhibita diligentia delegerit, quique certissima dederint documenta, posse se illā fideliter ac prudenter distribuere, cū illud persuasum sit, non vacare periculo, siue propinquis suis illam relinquat, siue in ea distribuenda, cuiusuis, nulla adhibita delectatione, opera vsus sit. Etenim si, qui præfectus est procurandæ regniæ pecuniæ, esto de rebus ijs, quæ partem iam sunt, nihil interuenterit omnino, ad seque transtulerit: is tamen, si quæ præterea acquiri potuerant negligentia sua non acquiescuerit, sed passus sit deperire, nihilominus tamen utique in crimine est: quā graue tandem cõsere debemus iudiciū illis imminere, qui in rebus dei nomini iam consecratis, vindicandis, lente ac negligenter se gesserint? An non in eadem cum illis iudicij causā futuros, de quibus scriptū est, Maledictus homo, qui facit opera domini negligenter? Illud autem vbique nobis tenendum est, ut ne dum præcepto vni volumus satisfacere, ab altero videamur discedere. Neque enim conueniens est decoro nostro, si cum iniquis hominibus contendere videamur, aut delitigare. Siquidem seruum domini non oportet litigare, sed contra potius aduersus quæ iniquius se naturales cognati gerunt, is tenere memoria debet, dominū dixisse, esse neminem, qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrē, aut filios, aut agros non quauis de causa, simpliciter, sed propter ipsum, & Euāgelium, qui non centies tantū recipiat in tempore hoc, & in seculo futuro vitam æternam. Admonendi sunt tamen qui tales sunt, seduloque testificandum, sacrilegij scelere se ipsos obstringere, idque ut pareamus præcepto domini, qui dixit: Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum, &c. Porro de his rebus experiri apud iudices extrarios, vetat nos idem dominus, cū dicit: Et ei qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuā tollere, dimitte ei & pallium. Et Paulus simili-

Luc. 8. b

Matth. 19. e
Luc. 12. d
δοξίωμα

Βιβλί-
οις ἁ σμιθ
πέτα.

Hier. 48. b

2. Tim. 2. d

Marc. 10. d

Ἰακωβὸς
ἔσθρα
χρῆ.

Matth. 18. b
Matth. 5. f

ter:

1. Cor. 6. a

περιου-
σίας.

terfic enim est apud ipsum. Audet aliquis vestrum habere negocium aduersus alterum, iudicari apud iniquos, & non apud sanctos? Atque apud hos ipsos etiam in iudicium citabimus, si quando citabimus, maiore habita ratione fraternae salutis, quam facultatum, quae ex pecunia possint proficisci. Etenim dominus cum ante dixisset, Si te audierit: postea addidit, Lucratu es, non pecuniam, sed fratretuum. Est tamen quum clarius aperienda causa veritatis saepenumero ipsi ab ipso illo, qui nobis infert iniuriam, vocati ad dietam utriusque parti communiter indicta, ad nos purgandos debemus descendere, non laceffentes ipsi, sed laceffiti: idque **A** ita facere, ut manifeste appareat nos neque iracundia, neque contentiosa pertinacia vlla adducto eo descendisse, sed ea re solum, ut veritas illustrior reddatur ceteris, atque conspicua magis. Sic enim & illum etiam inuitum, e malis, in quibus eatenus versatus fuerit, eximemus, & nos a praecipis domini non discedemus, si videlicet tanquam dei ministri non contentiones studio, aut auaritia vlla adducti, constanter pro illustranda veritate propugnabimus: neque omnino vsquam maius quam quantum permissum sit, studium in re istiusmodi adhibebimus.

INTERROGATIO X.

Nunquid qui ad religiosam vitam accedent, promiscue omnes conueniat admitti, an aliqui tantummodo? nunquid item confessim recipi debent, an probandi primum? Si probandi, ecqua tandem illa esse debet probatio?

RESPONSIO.

Cum benignus hominum amator deus, idemque auctor salutis nostrae, dominus noster Iesus Christus praedicet, ac dicat: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos: non sit sine periculo, si qui ad dominum per nos accedere in animo habent, & suae ipsius iugum, ac praceptorum onus, quo ad caelum extollimur subire parati sunt, ij a nobis rejiciantur. Verum neque illud tamen permitti debet, ut quiuis illotis pedibus in sanctimoniam domini mandatorum ingrediatur. Sed quemadmodum dominus noster Iesus Christus adolescentem illum, qui ad ipsum accesserat, de superiore eius vita percontatus est, cumque recte actam fuisse illam coperisset, quod ad perfectionem amplius praeterca desiderabatur, id illum iussit adiungere, quod vbi fecisset, tum de mum sequendi se, ipsi potestatem fecit: Sic quoque faciendum nobis est, ut videlicet illorum, qui ad nos mansuri nobiscum, accedant, diligenter quae superior vita fuerit, inquiramus. Et si quidem aliquos inuenerimus, qui aliquos iam in ea progressus ad virtutem fecerint, ijs ad perfectionem propius pertinentia praecipia commendemus. Quos vero ab eo vitae genere quod aut vitiosum sit, aut quod inter bonum malumque medium sit, ad illud quod perfectum in dei cognitione positum est, animaduertentur? se velle transferre, eos exquiramus, qui ipsorum mores sint, num consilio instabili, & ad constituendum quiduis in vramili-

bet partem praecipiti. Siquidem in ijs, quae istiusmodi sunt, magnopere suspecta haberi inconstantia debet, qui praeter id, quod nullam ipsi vtilitatem inueniunt, ceteris etiam sunt detrimento, quod institutum viuendi nostrum falsis probris, & nequissimis maledictis magnopere infamant. Verumenim quando in rerum natura nihil est, quod non diligentia corrigatur, neque vitium est vllum adeo graue, quod non dei timore peruincatur, qui huiusmodi sunt, ij nullo modo a principio statim sunt desperandi, sed ad idoneas duci exercitationes debent, ibique & adhibendo teporis spatio, & grauioribus imponendis laboribus periculum faciendum de illorum natura, constantiaque ut videlicet, si quid inesse in ipsis stabilitatis cognouerimus, eos tuto admittamus: sin minus, dum adhuc extra sunt, repudiemus, neque ex istiusmodi periclitatione detrimentum vllum in fratres redundet. Porro illud etiam animaduerti debet, nunquid praecoccupatus aliquis in delictis, abiecta omni verecundia, palam enunciet occulta dedecoris, ipseque seipsum accuset, simulque num superioris vitae peccatorum suorum socios praepudore defugiat, eosque ab sese procul submoueat, velut ille, qui dicebat: Discedite a me omnes, qui operamini iniquitatem: seseque hoc modo ad id, quod sibi reliquum sit vitae, ante praemuniat, ne in similia de reliquo flagitia delabatur. Ceterum communis illa est ratio vnumquemque pertentandi, si illud animaduertatur, nunquid is, de cuius sententia periculum fiat: paratus sit libenter ad omne humilitatis genus descendere, missa omni verecundia, ita videlicet, ut sordidissima etiam quaeque artificia suscipere non recuset, quodcumque illorum exercitationem vtilem esse ratio consueat. Vbi vero facta iam omnibus in rebus diligens ab ijs exploratio fuerit, qui res istiusmodi callide sciant peruestigare, isque veluti vas aliquod perappositum & accommodum domino, & ad omne opus bonum paratum, compertus fuerit, tum vero ad illorum numerum debet ascribi, qui seipsos domino consecraverunt. Maxime autem ei, qui ab splendido aliquo vitae genere, ad imitandum modestissimae humilitatis domini nostri Iesu Christi exemplum festinat, munera quaedam praescribi debent de numero, eorum, quae illi sordida existimant, quae in ciuili vita versantur, obseruandumque num in ijs cum omni animi alacritate non erubescerent & incosufibilem se deo operarium exhibeat.

INTERROGATIO XI.

De seruis.

RESPONSIO.

Quicumque vero sub iugo sunt serui, ij si ad fratrum conuentum profugiant, admoniti, ac meliores effecti, remittendi dominis sunt: & in hoc Paulus imitandus, qui Onesimum, quem per Euangelium ipse genuerat, Philemoni remisit, cum quidem & illi persuasisset iugum seruitutis, si eo quis ex dei voluntate vteretur, dignum esse quod ad regnum caeleste promoueret, & huc esset hortatus, ut non minas modo remitteret, quas aduersus illum intenderat, memor eorum, quae dicta essent

Mat. 6. b

Philip. 1. c

γωμν.

sent a domino, Si dimiseritis hominibus delicta eorum, dimittet & vobis pater vester caelestis delicta vestra: verum etiam, ut benigniorem erga ipsum animum gereret, sic scribens: Forfitan enim ideo discessit ad horam, ut aeternum illum recipe res, iam non ut seruum, sed ut pro seruo fratrem charissimum. Verum enim uero, si forte dominus improbus sit, ut qui flagitiosa quaedam imperet, & adhibita vi seruū cogat eius, qui verus est herus, dominus noster Iesus Christus, praecipia violare, hic contendere magnopere debemus, ne nomen dei blasphemetur, propter seruum illum, quod fecerit aliquid, quod non placeat deo. Porro huiusmodi contentio in eo conficitur, si aut seruo illi persuasum sit, eum grauissimas quasque quae sibi inferantur, acerbitates perferre debere, ut deo magis obediat, quam hominibus, sicut scriptum est: aut si qui illum receperint, libenti animo tentationes omnes, quae sibi propter illum inferantur, suscipere parati sint, eo modo, quo placet deo.

INTERROGATIO XII.

Quomodo recipi debeant, qui matrimonio iuncti sunt.

RESPONSIO.

Atque ij etiam, qui matrimonio coniuncti, ad huiusmodi vitae genus accedunt percontandi sunt, num consentiente altera parte hoc faciant, ex praecipio Apostoli. Vir enim, inquit ille, sui corporis potestatem non habet. Et si hoc ita ab ipsis fieri compertum sit, tum multis adhibitis testibus admitti debet, qui accedit. Siquidem nihil est, quod dei iussis potius haberi debeat. Si vero dissidens sit altera pars, & assidue vsque ex aduerso cum altera contendat, quod videlicet minus sollicita sit, quomodo placeat deo, hic ea couenit meminisse, quae dicta sunt ab Apostolo: In pace autem vocauit nos deus. Et sic parendum praecipio domini qui dixit: Siquis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, &c. non potest esse meus discipulus. Neque enim est, quod haberi antiquius debeat, quam ut dei iussis pareatur. Ceterum nos plerosque nouimus, saepe qui ex intenta oratione, assiduoque ieiunio, ad finem, quem optabant, vitae cum castitate perueniunt, quippe cum dominus videlicet eos qui vsquequaque sunt obstinati, saepenumero etiam per corporalem necessitatem adigat sensum, ut recto alterius partis iudicio consentiant.

INTERROGATIO XIII.

Quod ijs qui nouicij primis pietatis rudimentis imbuuntur, vtilis taciturni silentij etiam exercitatio sit.

RESPONSIO.

Atque ijs etiam, qui rudes adhuc ad pietatis culturam accedunt, vtilis est ea quae per taciturnitatem exercitatio fit, quandoquidem in eo, quod linguae moderetur, hoc satis magno erit argumento, continentiam ab ipsis coli: & in assiduo

ac perpetuo silentio, de ijs, quos loqui sciēter audiuerint, exemplum sument, quemadmodum & proponi quaestiones debeant, & item quomodo vnique oporteat respondere. Est enim & vocis moderatio, & in sermone modus quidam, itemque occasionis apta maturitas, ac verborum proprietates, quae propria ac peculiaria sunt pietatis cultorum: quae quidem nullo modo doctrina is potest percipere, qui non quae ex superioris vitae consuetudine impressa habeat, ea ante dediderit, quippe cum taciturnitas simul & obliuio- ne ex deluetudine pariat, & ad ea, quae recta sunt, discenda, ocium suppeditet. Quamobrem nisi aut peculiaris causa aliqua vel ad salutem animae, vel ad operis alicuius, quod tum in manibus sit, contentionem summe necessaria, aut istiusmodi posita quaestio aliqua urgeat, tenendum assidue vsque silentium est, excepta videlicet psalmodum modulatione.

INTERROGATIO XIII.

De ijs, qui cum per professionem deo seipsos deuouerint, tum professionem illam conatur rescindere.

RESPONSIO.

Ceterum horum vnusquisque, si postea quam intra reliquorum fratrum societatem adscriptus fuerit, factam iam ab se professionem resciderit, is perinde aspicitur debet, ut qui in deum peccauerit, quem videlicet professionis suae testem adhibuerit, cuique solenni se voto obligarit. Si vero in deum quis peccauerit, inquit, & quis orabit pro eo? Etenim qui seipsum deo semel deuouit, hic si ad aliud deinde vitae genus transiuerit, sacrilegij se scelere obstrinxit, quippe qui seipsum deo, cui se consecrauerat, veluti subterfurus sit. Porro huiusmodi hominibus rationi quidem consensaneum fuerit ut nullo modo aperiantur fratrum ianuae, ne si praetereuntes quidem ea re modo, ut recto recipiantur, ad ipsos diuerterint. Perspicua est enim regula Apostoli, qua iubemur subtrahere nos ab omni inordinato, neque villo modo cum illo commisceri, ut confundatur.

INTERROGATIO XV.

Quaenam idonea haberi aetas debeat, in qua per mittatur alicui, ut per professionem deo se de dicet: itemque, quo tempore facta virginitatis professio rata habenda sit?

RESPONSIO.

Cum dominus dicat, Sinite paruulos venire ad me. & Apostolus eum laudet, qui ab infantia sacras literas didicisset: idemque alio in loco praecipiat educandos esse filios in disciplina & correptione domini: prorsus ad eos, qui ad nos accedant, admittendos, nullum non etatis tempus idoneum esse iudicamus, vel ipsius adeo tenerae, atque ineuntis, ut videlicet qui orbati parentibus sint eos nostrapte sponte ipsi assumamus, & exemplo Iob parentes pupillorum simus. Qui autem sub paren-

συνηγορία
καθ' αληθειαν
πιστως
δὸγμα.

1. Reg. 1. d
Vel huc oc-
culos con-
uertit Lu-
theri hypa-
rasista.

2. Thef. 3. d

Mat. 19. d
2. Tim. 3. d
Eph. 6. d

Mat. 11. d

2. Cor. 7. c

2. Tim. 1. b

1. Tim. 6. a

1. Tim. 6. a

1. Tim. 6. a

1. Tim. 6. a

Gala. 6. a

1. Cor. 4. a

1. Cor. 7. a

1. Cor. 7. c

Luc. 14. f

1. Tim. 1. b

1. Tim. 6. a

2. Cor. 11. c.

γυναικ.

2. Tim. 3. a

γυναικ. απανθιας.

parentibus sint, eos ab ipsis ad nos adductos multis adhibitis testibus recipiamus, ut non demus occasionem, ijs qui volunt occasionem: sed obrectatoribus nostris maledicendi causa omnis hac etiam in parte praecisa sit. Atque in illis quidem recipiendis haec, quam dixi, teneri a nobis ratio debet: non ij tamen continuo propterea ad reliquum fratrum corpus aggregandi, aut cum his simul censendi sunt: ne videlicet, si illi propositum suum minus fuerint affecti, eorum postea probro in omnes promiscue pietatis sectatores redundent. Sed educandi illi qui dem sunt cum omni charitate, non secus ac si communes totius fratrum collegij filij essent, seorsumque ipsis & locus in quo habitent, & victus ratio quam teneant, assignari debet, tam masculis quam foemellis a se diuerso domicilio disparatis: ut ne se superiores copellendi maiorem sumant fiduciam praesidentiores facti, quin potius ut raritate cognoscit reuerentiam aduersum ipsos retineant, neve ex multis, quae ijs, qui adultiore aetate sunt, imponuntur, quod in exequendis officijs suis non ita interdum diligentes fuerint (si modo, ut affolet incidit aliquando, mentem ipsorum temere aliud agentem aberrasse) procliuas quaedam maior ad peccandum in animis illorum nascatur, aut sepe numero etiam sentire de se elatius incipiant, cum in quibus ipsi recte se gerant, in ijs natu gradiores labi animaduertant. Neque enim interest, vtrum sapientia quis an aetate puer sit. Itaque nihil est mirum eadem plerumque in vtrisque animi vitia reperiri. Simulque ex huiusmodi separatione & habitationis, & victus, illud etiam prouidebitur, ne quibus in rebus, natu maiores, si eas gerant, decorum propter aetatem seruiatur, ad eas adolescentuli, ob asiduum cum ipsis usum, indecorum ante tempus assiliant. Quocirca cum huius, quem dixi, ordinis, tum reliquiae etiam seruandae disciplinae, ac sanctimoniae causa, separata esse loca illa oportet, in quibus & pueri, & natu grandiores versentur. Quae ex re illud etiam commodum sequetur, quod in praecceptorum commutatione adolescentulis necessaria, strepitu illo, qui illam solet comitari, reliqui monachi non offendentur. Verum enim precesiones, quae statis interdum horis descriptae sunt, ac praefinitae, communes illarum quidem & pueris esse, & natu maioribus debent. Siquidem hoc modo & parui ex grandiorum emulatione ad compunctionem asfuehant, & qui aetate antecedunt, in orationibus a pueris non mediocriter adiuuantur. Ceterum quod ad somnum, ad vigiliam, ad cibi sumendi tempus, eiusque cum modum, tum genus pertineat, seorsim pueris praecipitur, ac regulae quaedam, adhibita tamen ea pro aetatis decoro, moderatione, describuntur. His autem, qui tales sunt, praeficitur is, qui cum aetate, tum vsu etiam rerum ceteris antecedit, cuiusque omnibus testata morum facilitas sit, quo videlicet cum paterna lenitate, tum prudenti etiam sermone errata corrigat adolescentulorum, appositis ad singula errata remedijs adhibendis, cuiusmodique, quibus vno & eodem tempore & noxa castigetur, & animus ad tollendas perturbationes, vitiaque affuefiat. Veluti iracundia aliquis elatus est aduersum aequum fratrem? hunc ille pro magnitudine delicti sibi conciliare cogitor, ac ministrare. Siquidem haec huiusmodi ad humilitatem exercitatio, iracundiae, veluti neruos elidit, quando

animi elatio illa est, quae iracundiam plerumque in nobis ingenerat. Alieno tempore cibi assumpti? ad multam diem ieiunus permaneto. Inter vescedum se immodeste gessisse animaduersus est, & in decorum ieiunus ipse accumbentes, ac cibum de coro capietes ceteros spectare cogitor. Hoc enim modo & abstinentia ille castigabitur, & quod in huiusmodi rebus par est, decorum discet retinere. Verbum emisit ociosum? contumeliam in proximum? mendacium, aut aliud quippiam de ijs, quae minus licent? inedia ventris ac silentio plector. Atque illud quoque considerandum est, ut literarum commetatio instituto nostro conueniens sit. ut & magistri scilicet vocabulis in sacris literis visitatis apud ipsos vtantur, & loco fabularum, historiarum ipsis rerum mirabiliter a deo gestarum denarrent, itemque sumptis ex prouerbijs sententijs ad virtutem erudiant. Profuerit illis, si proponetur praemia memoriae cum rerum, tum etiam verborum. Siquidem fiet hac ratione, ut quae volumus, ea iucundius, ac facilius sint percepturi, nulla cum molestia, nullaque offensione: atque etiam qui ista aetate sunt, ij recte educati, & mente esse attentiores, & cogitatione minus temere aberrare consuescent, si a magistris identidem interrogentur, quod dirigant mentem, quid secum versent cogitationis. Etenim aetas illa vtpote simplex, maximeque ab astutijs remota, & ad mendacium fingendum non satis idonea, animi arcana facile enunciat. Porro qui eiusmodi est, is reprehensionem metuens, operam dabit, ut absurdas istiusmodi cogitationes fugiat, seseque subinde, ne in illis frequenter deprehendatur, reuocabit. Quamobrem animus, dum tener est adhuc, & ritu ceruus, quae ipsa impressas in se formas quascunque facillime recipit, mollissime cedit, confestim ab ipso initio, omni rerum bonarum imbui exercitatione debet, quo videlicet, vbi postea rationis vsus accesserit, & habitum illum rerum dijudicandarum aetas maior attulerit, pietati iam ab ineunte aetate assuetus, nullo impedimento, cursu vtatur faciliore, cum & ratio quid expediat, admoneat, & ad id assequendum facilitatem praebet consuetudo. Quo sane tempore admitenda est virginitatis professio, tanquam firma iam, & eiusmodi, quae a proprio consilio, iudicioque proficiatur, ratione iam probae adulta. Post quod tempus & praemij & supplicij a iusto iudice afficiuntur ij, qui vel bene vixerint, vel male, pro meritis videlicet eorum, quae gesserint. Porro sententiae eiusmodi, testes assumendi ecclesiarum antistites sunt, quod videlicet per ipsos & sanctificatio corporis, veluti res sacra deo dedicetur, & actionis illi per illorum testimonium confirmatio sit. In ore enim duorum vel trium, inquit, stabit omne verbum. Sic enim & studium fratrum maledicta maxime euertabit, & qui seipsum deo palam dedicauerint, si professionem postea rescindere conati fuerint, ijs nulla ad impudentiam causa reliqua fiet. Qui vero vitam cum virginitatis professione suscipere nolit, is tanquam qui res domini accurare sollicitus non possit, ipsis iisdem adhibitis testibus dimittitur. Verum enim qui iam professus fuerit, idque diligentem habitam quaestione, animaduersioneque (ad quam plurimum ipsi dierum dari spatium debet, quibus secum seorsum deliberet, nequid astute repentino per raptum fieri a nobis videatur) is tum demum

D

E

F

Ad virginitatis professionem quata moderatio ne videbatur, atq. de.

Collatio elegans.

Mat. 18. b

sic recipi debet, & ad reliquorum fratrum numerum acribi, communem deinceps cum ceteris & locum ad habitandum, & victus rationem habiturus. Ceterum, quod pene nos fugerat dicere, id haudquaquam alienum sit, si nunc etiam adiungatur, nos videlicet, quando sunt quaedam artes, quas a paruulo exercere statim conueniat, simul ac iam ad eas perdiscendas de puerorum numero habiles aliqui vsi fuerint, ne utquam prohibere, quo minus continentur interdum illi apud artis illius magistros sint. Nam noctu necessario illos ad aequales suos transmouemus, quibuscum necessario etiam vna capere cibum debent.

A

INTERROGATIO XVI.

Nunquid pietatem in vita colere volenti, necessaria continentia sit?
RESPONSIO.

Nulla non loco sumit
αγκυρα
αυ continē
tiam pro
abstinentia
sive temp
tantia.
2. Cor. 11. f
1. Cor. 9. d

δπιωπια
αυς σμα
ταυ.

Rom. 13. d
1. Tim. 5. a

Luc. 16. f
εκπρασια.

1. Tim. 3. a

Genes. 25. a
Ab exemplo
comendat
abstinentia.
Exod. 33. b

AC quod necessaria quidem sit continentia, perspicuum est: Primum quidem, quod ab Apostolo ea inter fructus spiritus conumerata est, tum quod ex hac etiam illud assequi nos affirmat, ut ministerium nostrum reprehensione careat, quando dicit: In laboribus, & vigilijs, in ieiunijs, in castitate, & item alibi, In labore & aeterna, in vigilijs multis, in fame & siti, in ieiunijs saepe, similiterque alio in loco. Omnis autem, qui in agone contendit ab omnibus se abstinet. Castigatio praeterea corporis, & in seruitutem illa redactio, nulla re tatope efficitur, quam continentia. Siquidem feruor ille, qui vigere in iuuenibus solet, itemque difficilis ille ad coercendum, ad libidines impetus, continentia veluti quodam freno cohibetur: Non enim, ut ait Salomon inutiles sunt stulto deliciae. Quid autem carne, quae molliter accuretur, & iuuentutis aetate temere, huc illucque agitur, fingi stultius potest? Idcirco Apostolus dicit, Et carnis curam in desiderio ne feceritis. Et quae in delicijs est, viuens mortua est. Adde quod exemplum diuinitis illius luxu ac delicijs diffuentis, necessaria esse nobis continentiam declarat, ne scilicet quod ille audiuit, nos quoque audiamus: Recepisti, videlicet, bona tua in vita tua. Quam vero metuenda intemperantia sit, etiam Apostolus docet, qui interea, quae illorum propria sunt, qui desciscunt a deo, illam enumerat, In nouissimis enim, inquit, diebus, instabunt tempora periculosa. Erunt enim homines seipsum amantes, & pluribus enumeratis vitiorum generibus postremo adiunxit, Criminales, incontinentes. Atque Esau etiam vitio, quasi maximum malorum omnium, data incontinentia est, qui vno ferculo primogenita sua vendidisset. Incontinentia etiam illa fuit, propter quam a dei praecceptis homo primum discisset. Contra vero sancti viri omnes, quotquot vnquam fuere, continentiae laude sunt commendati. Ad haec omnis sanctorum ac beatorum vita, ipsiusque adeo domini nostri Iesu Christi, quadiu ille cum corpore apud nos fuit, exemplum, ad haec vtiliter nos adhortatur. Ac Moses quidem per longinquam illam in ieiunio ac preceatione assiduitatem, legem accepit, & verba dei audiuit, tanquam si quis loqueretur, inquit, amico suo. Helias vero tum demum dignus habitus est visione dei, cum ipse quoque ad parem

continentiae magnitudinem peruenisset. Quid autem Daniel? quo modo res admirabiles illas vidit? an non post vicesimum ieiunij diem? Quid tres adolescentuli illi, qua ratione alia ignis impetum extinxere, nisi continentia? Ioannis praeterea totum vitam institutum, hinc sumpsit exordium. Haec illa etiam fuit, a qua seipsum ostendere dominus cepit. Continentiam autem appellamus, non si quis se a cibo penitus abstineat: quado hoc violenta quaedam vitae dissolutio est: sed eam, qua tollenda concupiscentiae corporis causa, pietatis ergo de industria sequimur rerum voluptatem titillantiu abstinentia. Atque ut semel finia, quarum rerum voluptates ab ijs, qui ex libidine vitam degunt, expeti solita sunt, ab his, nobis, qui ad veram pietatis culturam contendimus, est temperandum. Proinde nequaquam in vna tantum escaum fugienda voluptate, continentiae culturam consistere existimandum est, sed eam ad omnem etiam rem, quaecunque proposito nobis fini aduersaria sit, & impedimento, pertinere. Ex quo intelligitur, qui hanc perfectam virtutem tenuerit, eum nullo modo, cum ventrem in potestatem redegerit suam, humanam sibi passurum gloriae dominari: aut cum obscenam voluptatem deuicerit, opum cupiditatem: aut aliam quauis degenerem animi affectionem, veluti iram, aegritudinemve, aut quaecunque imperitis animis dominari consueverunt, non superaturum. Ferme enim quod in omnibus praecceptis animaduertimus, ea videlicet inter se conexa esse, neque fieri posse, ut villo modo vni separatim ab altero satisfiat, hoc praecipue in continentia cernitur. Nam & demisse de se sentit vere humilis qui in gloria continentiam adhibet, & Euangelicae inopiae mensuram explet, qui in congerendis opibus continentiam seruat: & ab ira tranquillus est, qui animi elationem atque iracundiam in officio continet. Ea denique absolutae continentiae ratio est ut lingua, ut oculis limites praescribat, ut auribus minime curiosam indulgeat auscultationem, & singulis his cancellos ipsorum officij quasi quosdam circumscribat atque circundet, extra quos qui egressus sit, is incontinens ac petulans est. Animaduertis quaedam modum circum hoc vnum praecceptum, reliqua omnia, veluti in choro coniunctim inter se conexa cohaereant?

Continentia nomine quid intelligat, vide.

E

ακρατης ης ακελας.

INTERROGATIO XVII.

Quod in risu etiam continentiam adhibere conueniat.
RESPONSIO.

ATque illud etiam, quod a plerisque negligitur, non mediocriter cauere ab ijs debet, qui colendae pietati studet, ne in risum videlicet praeter modum effusi sint, quandoquidem non abesse a se intemperantiam significat is, qui profuso nimis, petulantique risu teneatur, seseque animi sui motus nequaquam sedatos, eiusque mollitiem, ac veluti laxitatem nequaquam ratione seuera habere copressam declarat. Verumenim modicum rictum diducere, eoque modo animi sui diffusionem leniter significare, non est contra decorum, quatenus illud tantum indicetur, quod scriptum est: Cor gaudens exhilarat faciem. Illud autem, in immanes ca-

Prov. 15. b

Eccle. 21. 6

Eccle. 2. 2. a
Eccle. 7. 4
Dominus
suscepit ef-
fectiones
quæ virtu-
tis habent
testimoniū.
δμωνυμία
Risus in sa-
cris.
Gene. 21. 4
Luc. 6. 6
ἐπαγωγῆ.

1. Cor. 8. d

1. Cor. 9. g
Cōtinentia
versissima
finitio.
Voluptas
inescatio et
illecebra
diaboli.

Collatio
anime ad
corpore.

chinnos prorumpere, & corpore, cōtra animi vo-
luntatem, suffultare, nequaquam est eius, qui ani-
mo cōposito sit, aut planè probo, & cōpote sui-
ipsum. Porro hoc ita esse, vir sapientissimus Salo-
mō cōfirmat his verbis: Fatuus in risu exaltat vo-
cem suam, vir autē sapiens vix tacitè ridebit. Hu-
iusmodi genus risus etiam Ecclesiastes damnans,
tanquam rem animi cōstantiæ & grauitati maxi-
me contrariā, sic dicit: Risum reputaui errorem.
Et item: Sicut sonitus spinarum ardētium sub ol-
la, sic risus stulti. Atque hoc ipsum etiam ita esse,
dominus ostendit, qui susceptis ceteris, quæ neces-
sario corpus sequuntur, affectionibus, ijsque om-
nibus, quæcunq; virtutis testificationem habent,
veluti lassitudinem, & misericordiā aduersus ca-
lamitosos, risu, quātum euāgeliorum historia co-
gnosci potest, vsus nunquam sit, cōtraque omnes
quotquot ab eo tenerētur, miseros appellauerit.
Neq; verò vocabuli nos ambiguitas fallat: quan-
doquidē familiare est scripturæ sæpenuero læti-
tiam & festiuitatem illā, quæ ex rebus bonis in
animo exoritur, risum appellare, vt ait Sarra: Ri-
sum fecit mihi deus. Et illud itē: Beati qui nūc fle-
tis, quoniā ridebitis. Et quod est in historia Iob:
Os autē verax implebit risu. Siquidē omnibus his
in locis vocabulū hoc pro hilaritate, quæ ex pro-
rumpente animi gaudio nascitur, vsurpatum est.
Quamobrem qui omnibus animi sui affectioni-
bus moderatur, neque voluptatis titillatione vlla
permouetur, cōtraque fortiter cōstanterque ad-
uersus quancunq; prauam libidinem animatus
est, hic perfectè continens est. Porro qui est eiuf-
modi, is sine dubio liber est ab omni peccato. At-
que etiam est cū interdum ab rebus ijs cōuenit
abstinere, quæ alioqui genere ipso cōcessæ ac ne-
cessariē ad vitæ vsū sunt, quotiescunq; abstine-
tia illa fratrum nostrorū salutis causa à nobis su-
scipitur, quemadmodum est apud Apostolum: Si
esca scādalizat fratrem meum, non comedā car-
nes in æternum. Qui etiam cū haberet potesta-
tem viuendi ex euangelio, ea potestate vsus nō est
ne quod offendiculum daret euangelio Christi.
Est ergo continentia, peccatorū sublatio, vitio-
sarum affectionum amandatio, corporis ad natu-
rales etiam vsque passiones, cupiditatesque mor-
tificatio, principium vitæ spiritualis, sempiterno-
rum bonorum cōciliatio, voluptatis aculeum in
seipsa abolens. Siquidem voluptas nihil est aliud,
quàm esca illa maligni, per quam nos homines ad
peccatum valde procliues sumus. Ab ea omnis
anima non secus atq; ab hamo quodā ad exitium
pertrahitur. Quod si quis adhibita cōtinentia, ab
ea se neq; effreminari passus sit, neq; infecti, hic
sine controuersia quod vis penitus peccatum ef-
fugerit. Si verò cū à pluribus euaserit, tamē sub
vnius adhuc dominatu sit, nequaquam is haberi
in continentibus debet: quemadmodum neq; sa-
nus, qui vno aliquo corporis vitio laborat, neque
cui tantū vnus dominatur, liber. Ac reliquæ qui-
dem virtutes, cū in occulto exercentur, minus
sæpe illustres apud homines existunt. Continētia
autē, in quo inest, eum vel primo ipso aspectu tā-
tum notum facit. Vt enim opimus corporis habi-
tus & coloris bonitas, pugilem à ceteris distin-
guat: sic Christianū à ceteris macilentia corporis
pallorq; deflorescens, qui continentia veluti ad-

iunctus est comes, indicio est, eum Christi mada-
torum verè pugilem esse, qui in infirmitate corpo-
ris aduersarium suū in lucta prosternat, & quam
potens sit, in pietatis certaminibus declarat, con-
ueniēter verbis illis. Cū enim infirmor, tūc po-
tens sum. Quantum enim vel in sobo continentis
alicuius aspectu lucri est, videre illū videlicet par-
cē, tenuiterq; res etiā ipsas necessarias attingen-
tem, ægreque naturæ ministerium perinde ac tri-
butum molestiæ & angoris plenum pendentem,
temporisq; quod in hoc ipso consumitur, morā
animo iniquo ferentem, celerrimeq; à mensa ad
obeunda munera sua resilientem? Si quidem opi-
nor ad animum illius, qui ventris libidinibus ser-
uiat, peruellendum, & ad frugem reuocandū me-
liorem, nullam cuiusuis generis orationem posse
excogitari, quæ tantundem valeat, quātum vel so-
lum cōtinentis alicuius aspectum. Atq; hoc est ni-
fallor, illud ad gloriam dei manducare & bibere,
vt in mensa etiam luceant bona opera nostra, vt
glorificetur pater noster, qui in cælis est.

INTERROGATIO XVIII.
Quòd nihil non conuenit degustare eorum, quæ
in mensa nobis apponantur.
RESPONSIO.

ATque illud etiam necessario statuendum est,
ad hoc, vt maceretur corpus & in officio con-
tineatur, ijs qui in pietatis curriculo decertant,
continentiam apprime necessariam esse. Omnis
enim qui in agone cōtendit, in omnibus abstinēs
est. Verumenimvero, ne similes efficiamur inimi-
corum dei, qui cauteriatam habent cōscientiam
suā, ac propterea abstinēt à cibis, quos deus crea-
uit ad sumendū cum gratiarū actione fidelibus:
singula (si quādo tempus incidit) attingenda no-
bis sunt, quatenus ijs, qui nos cernūt, ostendamus
omnia esse munda mundis, & nihil reijciendum,
quod cum gratiarum actione percipiatur. Sancti-
ficatur enim per verbum dei & orationem. Vidē-
dum est tamen, vt ea in re ab instituto cōtinentiæ
nostræ non discedamus, vt videlicet de ijs, quæ vi-
liora sunt, & ad necessitatem solam parata, cate-
nus sumamus, quoad necessitati factum sit satis,
atq; in his ipsis saturitatis etiā malū declinemus,
& ab his quæ voluptaria sunt, penitus nos absti-
neamus. Hoc enim modo & voluptariorū homi-
num libidinem excidemus, & eos qui cauteriatā
habent cōscientiam suam, quātum in nobis erit,
curabimus, à nobisq; suspiciōne illā, quæ in vtra-
que partem posset existere, amouebim⁹. Vt quid
enim libertas mea, inquit, ab alia cōscientia iudi-
catur? Sanè cōtinentia illa est, quæ hominem mor-
tuum esse simul cum Christo, ac mēbra sua, quæ
sunt super terrā, mortificasse declarat. Hanc sci-
mus esse temperatiæ matrem, sanitatis concilia-
tricē: ab hac egregiè, quidquid, id est, quod Chri-
stianarum virtutum fecunditati officiat, extirpa-
ri. Siquidem (vt dictum est à domino) sollicitudi-
nes vitæ huius, voluptatesque, ac reliquæ ceterarū
rerum cupiditates eæ sunt, quæ verbum dei suffo-
cant, & infœcundum efficiunt. Ab hac dæmones
profugiunt, cū ipse nos dominus docuerit esse
eorum genus quoddam, quod in re alia nulla ex-
cat, nisi in oratione & ieiunio.

2. Cor. 12. c

Ad gloriam
dei mandu-
care.
1. Cor. 10.
Matth. 5. b

1. Cor. 9. g
1. Tim. 4. d

Ibidem.

1. Cor. 10. g
Cōtinentia
quā effi-
cat.

IN-

Qui modus seruari in continentia debeat.

RESPONSIO.

ATque in vitijs quidem animi vnus continen-
tiæ modus est, summa earum rerum, quæ ad
pestiferā voluptatem fuerunt, à nobis alienatio.
In cibis autem quemadmodum alij alijs necessa-
rij sunt, pro ætate videlicet cuiusq; ac studijs, ijsq;
appositè ad corporis cuiusq; habitudinem distin-
cti: item quoque diuersa sunt, vsus illorum, mo-
dus, ratioq;. Quo fit vt nequaquam omnes vni &
eidem regulæ subijci possint. Verumenim ea præ-
scripta semel à nobis regula, quam ab ijs, qui va-
letudine integra pietati operam dant, seruari cō-
ueniat, ab ea licere volumus ijs, quibus tradita est
provincia ceteros gubernādī, habita nouorū cui-
usque temporum ratione, immutare quantū vel-
int. Quæ enim vnumquenque figillatim attingunt,
ea oratio complecti non potest, sed ea tantū-
modo, quæ in vniuersum à cōmuni quadā do-
ctrina dependent. Nā quemadmodum refici escis
ægroti debeat, aut vehementibus alioqui labori-
bus defatigati, quomodovē agi cum illis par sit,
qui se ad grauē aliquem laborem, veluti iter, aut
aliud quoduis laboriosum munus accingant, an-
tistites ipsi iudicabunt, & ad necessitatem vniuf-
cuiusque rem totam attempabunt, illudq;, quod
est in Actis, imitabuntur, vbi dicitur, Quòd diui-
debatur illa singulis, prout vnicuique opus erat.
Ex quo sanè intelligimus neutiquam omnibus,
neq; idē cibi sumendi tempus, neq; modum eun-
dem, regulamve eandem posse describi. Verum-
enim commune illud propositum sit, videlicet, vt
nequid cuiquam desit eorum, quæ necessitas cui-
usque desideret. Nam illud immodicè ventrem
distendere, & immoderatis se epulis onerare, præ-
terquā quod detestabilis, atque execratione di-
gna res est, cū dominus dixerit, Væ qui saturi
estis nunc: corpus etiā ipsum ineptū prorsus red-
dit ad labores, & procliue in somnos, & morbis
magis expositum facit ac peruiū. Neq; verò sua-
uitate metiendus est finis aut festandus cibi su-
mendī, sed necessarius vnus vsu ad vitæ conser-
uationē expeti debet, reiecta voluptatis libidine,
quādo voluptatibus seruire, nihil est aliud, quàm
ventrem deum suum efficere. Quoniā enim cor-
pus nostrū, quod assidue singulis momētis exina-
nitur, ac defluit, ea re subinde opus habet, vt re-
pleatur (quæ etiā causa est, cur cibi appetitiones
naturales sint) sanè recta ratio vsus ciborū, id re-
plendum admonet, quod exinanitū sit, quo vide-
licet cōstare animal possit, siue aridū, siue humi-
dum illud alimentum sit, quod natura desideret.
Proinde quod minore negotio à naturalis nos
desiderij molestia liberet, illud adhibendū nobis
est. Hoc autem ita fieri conuenire, factō illo do-
minus declarauit, cū delassatam illā ingentem
multitudinem epulo illo accepit, ne deficerent in
via, sicut scriptum est. Etenim cum miraculi vim
magnifico excogitando epularū apparatu in soli-
tudine ei liceret exaugere, adeo simpliciter, adeo-
que frugaliter illos accepit, vt (quod quidem est
apud Ioannem) ad panem, qui ipse etiam erat or-

Act. 2. f
ἐπαγωγῆ
ab exēplo
Apostolo-
rum.

Luc. 6. d

πρὸς ὅου
σὺς αὖτις,
ἐπιδῆσαι
τῆς πλη-
ρώσεως.
Matth. 15. d

λεπὴν καὶ
ἀπὸ πύλον
τροφῆς.
Ioan. 6. b

daceus, frustum tātummodo piscis adiectum sit.
Nam de portione prorsus nulla mētio, quippe tā-
quā videlicet aqua spōte sua ex humo scaturiens,
omnib⁹ esset in prōptu, quæ naturale vniuscuius-
que desiderium affatim posset explere. Extra quā
tamē si sit aliquis, cui propter imbecillitatem va-
letudinis noceat huiuscemodi portio: tūc enim ex
consilio Pauli ad Timotheum ea reijci deberet.
neque hæc modo, sed illa etiam omnia, in quibus
euidens esset nocumentum. Neque enim coheret
hoc, vt cum tuendi corporis causa escas assuma-
mus, per easdē ipsas ei rursū bellum inferamus,
impedimentoque simus, quominus præcepta dei
exequi possit. Atq; hoc idem etiam exemplo no-
bis est, vt animum nostrum ea assuefaciamus fu-
gere, quæ ipsi nocent, esto alioqui illa voluptatē
habeant. Verumenim eæ omnino nobis præfe-
rendæ epulæ sunt, vt quæque minore possunt ne-
gocio comparari, ne prætextu continentia, ex his
eas quæ nobiliores sint, ac maioris precij, exquiramus,
nempe qui magno partis cōdimentis epulas
nostras apparemus. Sed quod in quaq; regione,
& haberi facile potest & vile est, & quo passim
populus vtitur, eo est nobis vtendum, ijsque tan-
tummodo importatis, quæ ad vitam summe sint
necessaria, veluti oleo, & alijs generis eiusdem, &
siquid est præterea, quod ad necessarium ægrotan-
tium solatium pertineat. Atq; hoc ipsum ita pro-
curetur citra curiositatis notam. Absit, item tu-
multuosa omnis & importuna distractio.

INTERROGATIO XX.

Quæ ratio tenenda sit in accipiēdis hospitibus.

RESPONSIO.

I Am cū inanis gloria, & humani fauoris capta-
tio, & quælibet prorsus in quacunque re osten-
tatio interdīcta Christianis hominibus sint (quā-
do qui ipsa etiam mandata idcirco exæquitur, vt
spectetur ab hominibus, eaq; re apud illos in glo-
ria sit, debitā alioqui studio illi mercedem amit-
tit) tum verò ijs, qui seruandi causa præcepti do-
minici ad omne se se humilitatis genus abiecerūt,
mirabiliter quælibet fugienda inanis gloriæ signi-
ficatio est. Sed quoniā videmus eos, qui in ciuili
vitæ genere versantur, humilitatem paupertatis
fugere, veluti rem ignominiosam, ob eamq; causā
fam quotiescūque, aliquis ipsis suscipiendus ho-
spes sit, epularum & copiam & magnificentiam
studiosius consecretari: equidem metuo ne ad nos
quoque furtim se istiusmodi pestis insinuet, néve
planè ij esse cōuincamur, quos tātopere commen-
data à Christo paupertatis pudeat. Vt igitur, si va-
sa argentea, vel aue purpura prætexta, aut mollia
stragula, & pellucida amicula foris arefescita com-
pararemus, ex decoro nostro non esset: sic inde-
corum prorsus fuerit, si noua, & à cōmuni vitæ
nostri ratione lōgè abhorrentia escarum genera
excogitare velimus. Illud enim circūcurrere nos,
vt ea peruestigemus, quæ nō ad necessarium vitæ
vsū requiruntur, sed ad explendam miseram li-
bidinem, ambitionemque anxie solita sunt inuē-
niri, præter quàm quòd foedum ac turpe est, & ab
instituto nostro alienum, exemplo etiā apprimè
nocet.

ἀνακόλυ-
τον

ὑποδου-
μα

Cc 2

nocet:quādo videlicet, qui luxu diffiunt ac deli-
 cijs, & vitam beatā ventris voluptatibus finiunt,
 nos quoque in earundem rerum, quibus inhiant
 ipsi, curis sollicitudinibusque versari animadu-
 rant. Si enim res damnāda ac fugienda indulgen-
 tior ille est deliciarum luxus, nullo eas pacto am-
 plecti ac deligere debemus. Siquidem de ijs, quæ
 iudicata sunt praua, nullo vnquam tempore vide-
 ri nobis debet expediens & cōmodum. Qui lu-
 xuriose viuunt, & optimis vnguentis delibuti in-
 cedunt, & vinū percolatum bibunt, incusantur à
 scriptura. Et vidua in delicijs viuens, mortua dicitur.
 Et diues ille propter delicias, quas in hac vita
 fuerat secutus, delicijs paradisi priuatus est. Quid
 ergo nobis cū apparatibus sumptuosus? Accessit
 ad nos hospes aliquis? si frater est, & idē nobiscū
 vitæ institutum habet, is domesticam suam men-
 sam agnoscat: quippe cum, quæ domi reliquerit,
 ea inuenturus sit apud nos. at defatigat⁹ ex itine-
 re:atenus cum eo prolixius liberaliusve agatur,
 quatenus ad recreandam eius lassitudinem sit sa-
 tis. Accessit alius à communi vulgarique viuendi
 consuetudine? hic discat ex factis, quæ ratio illi
 persuadere non potuit, formulā & adumbratio-
 nem hinc mutuetur vitæ frugaliors. Infideant in
 eius animo monumenta, quæ ipsi memoriam ex-
 citent mensæ Christianorum, neq; pudendā pro-
 pter Christum paupertatis. Quod si his minime
 ille permouebitur, ac potius ridiculo habebit,
 prorsus iterum nobis molestus non erit. Verūm
 enim uerō nos, quādo cūq; diuites aliquos ani-
 maduertimus, ex ijs, qui summum bonū in volu-
 ptatibus ponunt, vehementer admodum illorum
 vicem dolemus, deploramusque, quod totū vitæ
 tempus in futilibus, ac nullius pretij rebus cōsu-
 māt, nempe qui voluptates suas deum sibi suum
 cōstituerint, nec ipsi sentiunt vt partem bonorū
 suā in hac vitā recipiāt & per hasce delicias, ad si-
 bi paratum ignem & illius æstantissimum ardo-
 rem hinc emigrant? Ac si quando nacti occasione
 fuerimus, hæc longiore oratione apud illos per-
 sequi nō dubitemus. Quod si futurum est vt nos
 quoq; in iisdem, in quibus ipsi, criminibus simus,
 & ea quæ voluptaria sunt, inquiramus & ad ostē-
 tationem ea apparemus equidem metuo, ne quæ
 destruximus, ea ædificare videamur, illis etiā iisdē
 rebus, per quas ceteros iudicamus, nempe quorū
 vita alsimulatio sit, qui videlicet modō in hanc,
 modō in illam formam pro varia temporum ra-
 tione transcamus, nisi fortē vestitus etiā demu-
 tadus nobis sit, quotiescunq; casus tulerit, vt in
 superbos ac fastidiosos elatos aliquos inciderimus.
 Quod si hoc facere minus instituto nostro cōue-
 niat, illud certe multō ab honesto alienius, si ob
 istos delicatulos à mensæ nostræ solito ritu reces-
 serimus. Constans atque vniuersi modi est vita ger-
 mane Christiani, eaque vnum modo sibi propo-
 situm habet, gloriam dei. Siue enim manducatis,
 siue bibitis, omnia ad gloriam dei facite. Verba
 Pauli sunt hæc, ex cuius ore Christus loquebatur.
 Contraque eorum, qui à vera pietate sunt alieni,
 inconstans ac varia nempe quæ sese modo in hanc,
 modo in illam formam per simulationem trans-
 mutet, & ad illorum, quibuscum est, libidinē ac-
 cōmodet. Quāobrem tu quoq; cum & largiore
 epularum copia, & exquisita nimis in illis ad vo-

luptatem apparandis solertia in fratre accipiēdo,
 mensæ tuæ solitum ritum immutas, sine contro-
 uersia ipsū veluti hominem voluptatibus dedi-
 tum accusas, & apparatu illo ei contumeliā infli-
 gis, nimirum qui ventris illi libidinē obijcias. An
 nō sæpenuero & genere ipso, & modo appara-
 tus animaduerso, coniecturā cōsueuimus facere
 quis, aut cuiusmodi ille sit, qui expectetur? Ne-
 quaquā domin⁹ Marthæ illud laudi tribuit, quod
 in apparitione rerum multarū occuparetur: sed,
 Sollicita es, inquit, & turbaris circa plurima. Por-
 rō paucis est opus, vel vno potius, ac paucis qui-
 dē, quod pertinet ad apparatū: vno verō, nempe
 sine ipso, vt videlicet necessitati fiat satis. Ipse au-
 tem dominus, prorsus nō nescis, cuiusmodi men-
 sam quinq; illis millib⁹ apposuerit, neq; nō simi-
 liter votum iacob ad deū scis: Si dederis mihi pa-
 nem, inquit, ad vescendum, & vestimentū ad in-
 duendum: nō autem dixit, Si dederis mihi affluen-
 tiam opum, aut magnificentiam. Quid verō sa-
 pientissimus vir Salomon? Diuitias & paupertatem
 ne dederis mihi, inquit, sed tribue tātum vi-
 dui meo necessaria, ne fortē repletus, mēdax ef-
 ficiar, & dicam, Quis me videt? aut egestate com-
 pulsus, furer, & periurem nomen dei mei. Sic ille
 diuitias saturitatem, egestatē verō summā rerum
 ad vitam necessariarum inopiā definiuit: nimirū
 ex eo, quod dicit necessaria, medium quid inter
 egestatem & abundantiam rerum ad vsum neces-
 sariarum declarans. Porrō alijs rebus est opus,
 pro dissimilitudine videlicet naturæ corporis cu-
 iusque, & propositæ rei gerendæ necessitate. Si-
 quidem huic largiore & validiore opus est cibo
 propter defatigationē laboris, illi contra tenuio-
 re, leuioreque, & ad corporis ipsius imbecillita-
 tem accommodato. In communi autem hoc sta-
 tuendum est, vt cibaria, quæ promiscuē omnibus
 apponantur, eiusmodi sint, quæ cum vili precio,
 tum paruo etiam negotio comparētur. Adhiben-
 da tamen in mensa necessario vbique munditia
 est atque elegantia, ita tamen, vt nusquam extra
 fines nostros egrediamur: atque hoc vnum in ac-
 ceptione hospitū nostra spectemus modo, vt eo-
 rum cuiusq; quos acceperimus, necessitati satis-
 fiat. Qui enim vtuntur hoc mūdo, inquit, sint tan-
 quā non abutentes. Porrō abusus nihil est aliud,
 quā sumptus ille, qui vltra necessariū vsum fit.
 Non sunt nobis pecuniæ? nec sint. Non sunt re-
 ferta penora, quid tū? Viuimus enim in diem, &
 in labore positus nobis est victus. Cur igitur escā
 à deo esurientibus datā, peruersē in istorum deli-
 cias ac voluptates insumimus? & peccamus vtrin-
 que, qui & illis egestatis angustias intendimus, &
 his saturitatis incommoda exaugemus.

INTERROGATIO XXI.

Quæ ratio in sefsionibus, & accubationibus te-
 neri debeat, quādo cūque ad prandium, cœ-
 nāme ventum sit.

RESPONSIO.

Quoniam præceptum est domini (qui vbique
 nos ad humilitatem assuefacit) vt in prandijs
 etiam accumbentes nouissimum locum præocu-
 pemus:

pemus: haud dubiè ne hoc quidem præceptū ab
 eo negligi debet, qui in eo studeat, vt omnia agat
 ex mandato. Quāobrem si vulgaris ac commu-
 nis vitæ sint qui nobiscum accumbant, danda no-
 bis sedulo opera est, vt hac etiam in parte exem-
 plo nostro illi discant se intra modestiæ fines cō-
 tinere, neque prima subsellia appetere. Sin qui in
 vnum simul cōueniunt, eorum omnium vnum est,
 atque idem vitæ propositum, vt videlicet quouis
 tempore suæ humilitatis edat specimen: hic enim
 verō ex præcepto domini æquē ad omnes perti-
 net, nouissimum locum occupare. Veruntamen
 pugna nimis ea de re damnanda contentio est:
 nempe vt quæ modestiæ inimica ordinem tollat,
 & perturbationem ac tumultum inducat. Quin
 etiam si in eo peruicaces simus, neq; sit qui alteri
 cedat, peruicaciterque inter nos velimus contē-
 dere, simile quiddam eueniet plane, ac si, de prin-
 cipe loco pugnamus. Proinde hic quoque con-
 siderādum est, vt cognito diligenter, quid nos fa-
 cere addecens sit, vbi id facere studuerimus, loci
 postea, in accubatione assignationē arbitrio per-
 mittamus illius, apud quē simus: Sicuti dominus
 etiam videtur admonuisse, quando dixit pertine-
 re ad patrēfamilias huiuscemodi locorum distri-
 bitionem. Hoc enim modo & inter nos vicissim
 supportabimus in charitate, honestē omnia, & se-
 cundum ordinem facientes: & illud demonstra-
 bimus, omnia vehemēti, atque obstinata illa cō-
 tentione, neutiquam nos ostentationis, aut cap-
 tandæ causæ gloriæ popularis, humilitatem con-
 sectari. Quin cedendo potius, parendoque ad ve-
 ram humilitatem perueniemus: quādo maius, su-
 perbiæ signum est, nimis præfractē contendere,
 quā principem locum in subsellijs tenere, quā-
 docunque id facere iussi obtemperemus.

INTERROGATIO. XXII.

Qui vestitus cōueniens sit homini Christiano.

RESPONSIO.

Prorsus & humilitatem, & in victu cultūque
 tenuitatem, & omnibus in rebus frugalitatem
 ac parsimoniam necessarias esse superius demon-
 stratum est, si multitudinem velimus occupatio-
 num præcidere, quibus dū necessitatibus corpo-
 ris famulatur, varijs modis distrahi animus con-
 suevit. Nimirum ad eisdem quoq; fines dirigen-
 dum nobis est, quidquid ad vestitum etiā perti-
 net. Si enim in eo studendum est nobis, vt om-
 nium infimi simus, sine dubio, & quod in hoc ge-
 nere indumentorum infimum est, id summopere
 nobis est amplectendū. Vt enim qui studiosi glo-
 riæ sunt ex amictu etiam vestimentorum, gloriā
 sibi soliti sunt aucupari, nempe qui ex illorū ma-
 gnificētia splendoreque spectabiles se, & in ad-
 miratione esse cupiāt: sic videlicet qui ob vitæ hu-
 militatē in infimū seipsum abiecerit, in his quoq;
 quod omnium infimū est, cōsectari debet. Quem-
 admodum enim in publica cœna Corinthijs vitio
 datur, quod magnifico suo epularū apparatu, egē-
 tibus inopiā viderentur exprobrare ac pudore
 aspergere, eodem modo in forensi quoq; & con-
 spicuo omnibus vestimentorum vtu, is qui à po-

pulari consuetudine elegantior recedit ornatis,
 ex quadam veluti comparatione, eos dedecorat,
 qui tenuiores sunt. Cū autem Apostolus dicat:
 Non alta sapientes, sed humilibus cōsentientes:
 exquirat seipsum quisq; , vt rine magis asimilem
 esse Christiano homini cōueniat, sine, qui habi-
 tant in aulis regū, & mollibus vestiuntur, an nun-
 cio & præconi aduentus domini, quo in natis mū-
 lierum nullus surrexit maior, de Iōanne loquor
 filio Zachariæ, cuius vestimentū ex fetis camelo-
 rū erat. Quin & veteres sancti illi vitijs circūbant
 in melotis & pellibus caprinis? Porrō ad quem
 finem vsus is dirigi debeat, docuit nos Apostolus
 vnico verbo, cū dixit: Habentes victum, integu-
 mentaque his cōtenti simus: Quippe tanquā solō
 nobis integumēto sit op⁹, neq; iam amplius pro-
 pter varietatem, cāque, quæ ex illa cōsequitur,
 exquisitā elegantiam, in damnatum luxuriæ vitiū
 (ne quid dicā grauius) incidamus. Siquidem hæc
 postea ab inutilibus minimeque necessarijs arti-
 bus in hominum vitā sunt importata. Atque etiā
 perspicuum est, quis nā primus integumentorū
 vsum fuerit, qui à domino ipso eo indigentibus est
 datus. Fecit enim illis, inquit deus tunicas pelliceas:
 quādoquidem ad ea in corpore cōtegenda,
 quæ aspectu ipso minus fuerāt honestatis habi-
 tura, satis erat etiā huiuscemodi tunicarum vsum.
 Sed quoniā in vestimentis nō hōē cōtinetur tan-
 tummodo, sed illud etiā præterea, vt videlicet per
 ea frigoris incōmoda depellantur, necessario ad
 vtranq; rem accommodatus esse vestimentorum
 vsum debet, vt per ea scilicet & corporis deformes
 partes obtegantur, & quæ ab cæli inclementia af-
 feruntur, incommoda propulsentur. Iam quan-
 do in his quoq; quædā sunt, quæ ad plures, quædā
 quæ ad pauciores vsum aptatur: cōsentaneū vide-
 tur ea à nobis pluri fieri oportere, quæ ad plures
 possint vsum accommodari, quo videlicet nihil
 quidquā contra susceptum à nobis summe in vi-
 ctu paupertatis institutum fiat. Neque alia ad fo-
 rensem ostentationem, alia ad domesticum vsum
 parta habeamus, atque ex his ipsis item ad diur-
 num quædā, quædam ad nocturnum tempus di-
 stributa, sed eiusmodi quoddā nobis vestimenti
 excogitandum est genus, quo ad omnia vti com-
 modē possimus: vt videlicet eo amicti, & diurnæ
 pariter honestati, & nocturnæ etiam necessitati
 faciamus satis. Ex quo quidem illud continget, &
 communem omnium nostrum inter nos in vesti-
 tu ornatum esse, & veluti insignem quandam ac
 peculiarem ex ipso amictu etiam homini Chri-
 stiano impressam notam. Quæ enim ad vnum &
 eundem finem spectant, illa vt plurimum inter se
 cōueniunt. Vtilis etiā præterea in hoc peculiaris
 hæc amictus ratio est, quod ea, qualis sit vnusquis-
 que, antē indicat, & vitæ, quæ ex deo est, profes-
 sionem antē veluti testificatur: quæ res facit, vt ab
 ijs, qui nos viderint, actiones etiā isti professioni
 cōsentaneæ requiratur. Neq; enim siquid indecorū
 inhonestūve geritur, id similiter & in obscu-
 ris hominibus & in ijs qui illustres magna quædā
 profitetur, animaduerti perinde solet aut propalā
 elucescit. Nam de vulgo aliquē, aut alioqui obscū-
 rum, si in publico is aut pulset aliquid, aut aliundē
 ipse pulsetur, & obscœnas voces emittat, aut fre-
 quens in ganeo versetur, & alia generis eiusdem

Accommo-
 dantes vel
 cōformātes
 συναπαγο-
 μνοι.
 Rom. 12. c
 Matt. 11. a
 Idem. 16. b
 Hebr. 11. g
 1. Tim. 6. b

Genes. 3. d
 χιτῶνας
 δ' ἐρασι-
 νοας

E

Idē cō-
 color hā-
 bitū, cū
 hācē.

γνώμη.

Luc. 10. g
 inōs sirs
 σκῆπτρ.

Gene. 28. d

Pro. 30. b
 σύνταξιν

Eph. 4. a

1. Cor. 14. g

E

ἰντιλεσι-
 γας ἢ ἰν-
 ποριστι-
 γας τρε-
 φῆ.

1. Cor. 7. e

Psal. 145. b

μονότρο-
 πος

1. Cor. 10. d
 πολυτρο-
 πος

F

ἐνομοί-
 ον

πρὶ τῆς
 ἐγάτης

flagitiose agat, haud facile quisquam attenderit, quippe cum id existimet quisque, eius facta illa uniuerso vitæ ipsius instituto respondere. At, qui vitæ genus ab omni parte absolutum profiteatur, hunc, si vel latum vnguem ab officio suo recedere visus sit, omnes confestim obseruant, ipsique probri loco illud obijciunt, & id quod in euangelio scriptum est, faciunt: Conuersi dirumpet vos. Quod sit, vt imbecillioribus, veluti pædagogi disciplina sit quadam, qua inuiti etiam à rebus flagitiosis prohibentur, hæc quæ in vestitu foris apparet professio. Vt igitur peculiaris quidam in vestitu est ornatus militis, alius Senatoris, itemque aliorum alius, vnde vt plurimum de dignitate illorum cuiusque capitur coniectura: Sic decorum quoque esse, ac cõsentaneum videtur, hominem Christianum in vestitu etiam præcipuum aliquid à ceteris seruare oportere, per quod traditum ab Apostolo modestum ornatum illum conseruet. Qui quidem modò cõsens statuit episcopum ornatum esse debere, modò mulieribus, vt in habitu ornato incedant, præcipit, ita tamen scilicet, vt ornatus ille cù vita Christiani hominis congruere intelligatur. Eadem mihi quoque in calcamētis ratio est, vt videlicet, quod quàm minimum præferat, curiositatis, minimoque sumptu parari possit, & ad necessarium modo vitæ vsu sit satis. Hic canon perpetuo tenore seruetur.

INTERROGATIO. XXIII.

De Zona.

RESPONSIO.

Am zonæ vsu necessarium esse, & qui ætate nobis superiores fuerunt, sancti viri declarant, Ioannes quidem, qui zona pellicea solitus esset præcingere lumbos suos, & ante ipsum etiã Helias, quando de eius veluti peculiari quodam insigni scriptum est illud. Vir pilosus, & zona pellicea circa renes eius. Quin Petrus etiã zona ostenditur vsus fuisse, quemadmodum ex verbis angelii ad ipsum apparet, sic dicentis, Præcingere, & calcea te caligas tuas. Similiterque beatum Paulum, ex Agabi in ipsum vaticinio, zona constat vsu fuisse. Virum enim, inquit, cuius zona hæc, sic alligabunt in Hierusalem. Et præter hos etiam videmus à domino præcipi Iob, se vt præcingat. Perinde enim quasi hoc animi strenui & ad rem gerendã expediti signum sit, sic eum alloquitur: Accinge, inquit, sicut vir, lumbos tuos. Saneque discipulis etiam, domini familiarem fuisse zonæ vsu, ex eo etiã intelligitur, quod interdictum ipse fuerit, ne æs haberent in zonis: alioqui cum necesse sit, vt qui per se ipse aliquod est opus tractatur, succinctus sit, & ad omnes corporis motiones expeditus, ei necessaria sit zona, qua tunica restringatur, & corpori pressius adherescat. Quin etiam ea in sinus collecta, complicataque naturalem calorem impendio magis fouebit, tolletque quidquid naturales corporis motus possit impedire: quando etiam dominus, quo tempore parabatur se, vt discipulis ministraret, sumpto linteo præcinxit se. De multitudine autem vestimentorum, nihil sanè nunc attinet dicere, cum hac de re ea in

parte, quæ est de rerum omnium possessione abijcienda, superius disputatum a nobis sit. Etenim si qui duas tunicas habet, is ei qui nullam habeat, alterã iubetur impartiri, haud dubie huic plurius retentio, ipsius causa, interdicta est. Quod si ita est, quibus habere tunicas duas vetitum est, his quid attinet de illarum vsu legem sancire?

INTERROGATIO. XXIII.

His abs te satis abundè nobis explicatis, iã consequens fuerit, vt rationem discamus, quam in vita communi tenere inter nos debeamus.

RESPONSIO.

Cum Apostolus dicat, Omnia honestè, & secundum ordinem fiant: equidem illam ego existimo honestam, & ex ordine esse viuendi in cõmuni fidelium societate rationem, in qua membrorum inter se corporis similitudo cõseruatur: vt videlicet alius sit, qui oculi locum obtineat, cui scilicet regendæ totius societatis delata procuratio sit, quique & quæ iam facta sint, aut probet, aut improbet, & quæ faciendæ, antè prouideat, diligenterque consideret. Alius item, qui aurium, ac manus, in ijs audiendis, tractandisque, quæ audiri, ac tractari conueniat: qua in re singuli ex ordine, singulorum inter se membrorum similitudinem attingant. Nolle igitur oportet, quia quemadmodum in corpore, munus suum sine periculo deserere vnumquodque membrum non potest, aut non alio vt ad eam rem, cuius causa ab ipso cõditore deo fabricatum est (quandoquidem si aut manus, aut pes oculum habere ducem recusent, necessario & illa res sibi perniciosas cum vniuersi corporis interitu atrectabit, & hic aut impinger, aut in præceps etiã deferetur. Siue contra oculus ita se operuerit, vt nihil aspiciat, necessario ipse quoque vnã cum reliquis membris, quibus ea vsu veniant, quæ diximus, interibit) sic nihilominus intelligendum est, non esse extra periculum, qui ceteris præsit, si negligenter se gerat, cum futurum sit, vt omnium ipse in iudicio causam sustineat. Similiterque qui est sub alterius ditione, cum scire conuenit, se, si contumax fuerit, nequitiam id impune laturum: In maiore autem periculo versari, si alios etiã præterea scandalizet. Quamobrem debet vnusquisque eo in loco, in quo est, studium suum, abiecta prorsus omni cõsultatione, alacriter præ se ferre. Siquidem hoc modo obtèperans præcepto Apostoli, qui dicit, Studio non pigri, animi parati, promptique, laudem nanciscuntur. Contraque si lentescens ignauia neglexerit officij sui munia, hoc est miseri appellatione incurret, audietque illud, v. Maledictus enim, inquit, qui facit opus domini negligenter.

INTERROGATIO. XXV.

Quam terribile antistiti iudicium imminet, si fratres delinquentes non arguat.

RESPONSIO.

Quamobrem cui communis totius regendæ societatis data prouincia est, is ita esse animo affectus debet, quasi qui intelligat reddendã sibi

RESPONSIO.

Debet autem vicissim vnusquisque eorum, qui inferiores sunt, siquidem memorabilem vllã facere progressionem studet, & ad perfectionem vitæ illius, quæ præceptis domini nostri Iesu Christi est consentanea, peruenire, cum nullum animi sui motum apud seipsum celatum retinere, tum in sermone nihil non diligentiantè cura confideratum proferre, sed mentis suæ arcana aperire fratribus ijs, quibus datum illud negotium sit, vt adhibitis facilitate ac misericordia, ægrotantes curent. Hoc enim modo fiet, vt & quod laude dignum sit, in nobis confirmetur, & quod minus probandum congruo remedio sanetur: atque ex huiusmodi mutua exercendi inter nos consuetudine, per modicas accessiones ad perfectionem perueniamus.

INTERROGATIO. XXVII.

Quòd ipse quoque admoneri antistes debet, per eos qui inter fratres eminent, si quando incidat vt aliqua in re etiam ipse labatur.

RESPONSIO.

Verum enim uerò quemadmodum necessario ijs, quibus præest, omnibus in rebus recti itineris dux esse antistes debet, item quoque vicissim reliquorum officium est, siqua vnquam minus laudabilis de antistite orta suspicio sit, ipsum admonere. Verumenim ne qua constati disciplinæ ordini iniuria fiat, huiusmodi admonitio ad eos est deleganda, qui cum atate, tum prudentia in societate, reliquis præsent. Ita enim fiet, vt siue quid fuerit, quod emendationem desideret, & fratrem ipsum nostrum iuueamus, simulque vna atque eadem opera nos ipsos etiam, qui videlicet ipsum, qui vitæ nostræ veluti norma sit quadam, suaque ipse rectitudine prauitatem nostram arguere debeat, distortum, ad rectum reuocemus. Quòd si temere quidam secus de ipso suspicatus non nihil turbelæ adierint ij cognita veritate eorum, propter quæ in falsam suspicionem illam venerant, certi de eo, amplius iam dubitare desistant.

INTERROGATIO. XXVIII.

Quo esse omnes animo affecti debent aduersus contumacem, siue inobedientem?

RESPONSIO.

Eterum qui ita animo affectus sit, vt ad exequenda domini mandata cunctabundus accedat & lentescens eius primo simul misericordiam capere reliqui omnes debent, veluti membri grauius affecti, ipseque priuatis admonitionibus antistes operã dare, vt morbum ab eo illud depellat: permanentem autem in obstinatione, neque ipsum seipsum emendatè, acris coram cunctis fratribus redarguere, eique medicinam summa cù lenitate, & verborum exhortatione adhibere. Porro is, si postquã admonitus sapius fuerit, nihilo minus tamen inuerecundè in vitio perseverare, neque subeundis alacriter laboribus, signi-

Exch. 3. e

A

Esa. 3. b
Gala. 5. b
Tapóσσων

1. Thef. 2. a

1. Cor. 14. 2

Σύμα περ
σμίλε.

1. Thef. 2. b
ἦπιος

B

Perlatela
genter in
metaphora

ἰπρωτι

Roma. 11. b

Hier. 48. b

Ioan. 15. b

C

INTERROGATIO. XXVI.

Quam omnia etiã cordis arcana à fratribus cum antistite communicari debent.

Matt. 7. b
A simili
quoniam.

1. Tim. 3. a
Ibidem. 2. a

4. Reg. 1. b

Acto. 12. b

ἰπρωτι
quod dicit
δου.
Ibidem. 21. e
Iob. 38. a

Ioan. 15. a
περὶ τῆς
ἀκτιμολογίας
vnt.

iv 15m

ἀβασι-
σος πρῶ-
του

D

E

F

ἰμβρο-
σιρον ἰδὲ
χεν,
A simili du-
cti meta-
phora.

segnitiem suam emendare contendere, animadu- uersus sit, huc perinde, ut ipsum suimetipsum cor- ruptorem (ut est in proverbio) non sine multis quidem lachrymis, lamentationibusque, ut mem- brum tamen penitus vitiatum, inutileque, medi- corum more à reliquo corpore præcidere conue- nit. Etenim illi quodcumque tadem in aliquo mem- brum insanabili morbo correptum inuenerint, ne vitium latius proserpat, neque ex cõtage se dif- fundente contiguae partes corrumpat, illud secan- do, vrédõve tollere funditus soliti sunt. Hanc au- tem eorum consuetudinem necessariò nos quoque in ijs debemus imitari, qui præceptis domini ad- uersantur, impedimentoque sunt, ita enim iussit ipse cum dixit: Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & projice abs te, quando clementia illa, qua quis aduersum istiusmodi homines uti- tur, stultæ illi Heli indulgentiæ facilitati assimilis est, qua præter dei voluntatẽ erga filios suos ille usus fuisse animaduertitur. Proinde veritatis pro- ditio, & cõmunis noxa & ad nullum prorsus bo- norum malorumque habendum delectum assue- factio, est hæc in speciem aduersus istos de indu- stria peccantes homines lenitas atque clementia, cum nec iam illud fiat, quod scriptum est, Cur nõ magis lucrũ habuistis, ut tolleretur de medio ve- strum, qui hoc opus fecit? & necessario tamen il- lud contingat, quod ascriptum est, Quod scilicet modicum fermentum totam massam corrumpit. Peccãtes autem, inquit Apostolus, coram omni- bus argue: caussamque cur ita iubeat, cõfessim ad- iungit, ut & ceteri timorem habeant. In summa autem, qui adhibitam sibi à fratre medicinam re- cufat, hic sine cõtroversia etiam à semetipso dis- sentit. Etenim si parere alteri non vult, ac volun- tatem ipse vindicat suam, quid est tadem cur cũ ipso amplius moreretur? Quamobrem vitæ suæ moderatorem illũ appellat? Verũenim, vbi quis semel se in reliquum fratrum corpus coaptãdum tradiderit, is si membrum postea ad ministrãdum aptum iudicatum fuerit, esto quod ipsi impositũ sit, vires ipsius videatur superare, de iudicij peri- culo prorsus illũ esse sollicitũ finito, qui ea impe- ret, quibus vires suæ pares esse non possint: ipse autem parendo, obediendoque, alacritatem pro virili declaret studij sui vsque ad mortem memo- ria assiduẽ dominum tenens, qui factus fuit obe- diens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Illud autem antistitis imperiũ detrectare, & ver- bis aduersum iussa ipsius litigare, magno indicio est, eum qui id faciat, multis vitijs laborare, fidei debilitate, spei ambiguitate, arrogantia morum, atque superbia. Neque enim alterius dicto audiens vnquam esse quisquã recusat, nisi prius ipsum sibi cõsiliij auctorem apud seipsum desipserit: neque qui sibi certa fide persuasit, vera esse promissa dei, deque ipsorum spe nihil dubitat, etiam si laboriosa sint, quæ sibi imperentur, grauati ad illa vnquam accedat, ut qui certo nouerit, non esse condignas passiones, huius temporis ad futurã gloriam, quæ reuelabitur in nobis: Neque nõ cui illud persua- sum est, verũ esse, Quod qui se humiliat, exalta- bitur, studio suo imperantis sibi aliquid, expecta- tionẽ superabit: quippe qui nihil addubitet, hoc quod in præsentem est momentaneum, & leue tri- bulationis nostræ supra modum in sublimitate

æternum gloriæ pondus operari.

INTERROGATIO. XXIX.

De ijs qui cum elatione, murmuratiõne o- pus faciunt.

RESPONSIO.

Ceterum si quis murmurasse, aut plus æquo ex- tulisse se animaduersus fuerit, huius opus ne- quaquam cum illorum commiseri operibus de- bet, qui humiles sint, spirituque cõtriti, neque id vilo modo in pietatis veræ cultorum vsus eroga- ri. Siquidem quod altum est hominibus, id abo- minabile est apud deum: eoque magis, quod hac de re est præceptum Apostoli, qui quidem sic di- cit: Neque murmuracritis, sicut quidã murmu- rauerũt, & perierunt ab exterminatore. Itemque alio in loco: Non ex tristitia, aut ex necessitate. Ingratum est igitur istiusmodi hominum opus, veluti sacrificium immundum, eoque neutiquam fas sit mistum aliorũ inferi pijs operibus. Si enim qui alienum ignem altari admouerunt, ea re gra- uem adeò in se dei iram experti sunt: qui non ob- secro periculosum sit, opus quod ab animi affe- ctione deo inuisa proficitur, ad exequenda mã- data ipsius admittere? Quæ enim, inquit, partici- patio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ pars fideli cum infideli? Idcirco scriptũ est in lege, Qui im- molat mihi vitulum, quali qui interficiat canem: Et qui offert Semidalim, quali qui sanguinẽ suil- lum offerat. Ex quo intelligitur, necessariò pigri & cõtumacis hominis opera à fratrum conuentu amandari oportere. Summeque hac in parte ad- uigilare antistites conuenit, ut neque ipsi decretum violent illius qui dixit, Ambulans in via immacu- lata, hic mihi ministrabat. Non habitabat in me- dio domus meæ, qui facit superbiam. Neque id agant, ut cum, qui mandato peccatum admiscet, & opus quod facit, siue laboris segnitie, siue elatione propter maiorem industriam, contaminat, in ea quasi prauitate confirmet, qui ex eo, quod illud admittit, sentire illum non sinat, quan- tis in malis versetur. Oportet itaque & antistitem ipsum illud sibi persuasum habere, se nisi, ut de- bet, fratris salutem in munere fungendo suo consu- luerit, grauissima atque inuitabiles pœnas datu- rum. Siquidem sanguis illius requiretur de ma- nibus eius, sicut scriptum est. Et vicissim, qui est sub illius imperio, ita se animo cõparasse, ut nulla res sit quamlibet difficilis quæ sibi imperetur, ad quam suscipiendam grauati accedat, aut cuncte- tur, ut cui sit persuasum, mercedem sibi præsto esse copiosam in cælis. Proinde quicũque subest alterius imperio, is gloriæ spe oblectare se debet, ut in omni gaudio & patientia opus domini fiat.

INTERROGATIO. XXX.

Cuiusmodi cum animi affectione curã reliquo- rum fratrum gerere antistites debent.

RESPONSIO.

ET antistes ipse neutiquam dignitate illa ex- tolli debet, ne ipse quoque à beatitudine illa excidat,

RESPONSIO.

Atque illud etiam cauendum est, ne qui intra reliquorum semel recepti fratrum ordinem fuerint, ijs ab antistite permittatur, ut mente di- stracti huc illucque cogitatione temere rapiantur, simulationeque propinquorum visendorum suorum à reliquis fratribus discedant, ac vitam in obscuro sine vllis testibus agant, aut certè ut curam suscipiant cognatorum secundum carnẽ, prætextu quouis illis patrociniandi. Siquidem D verba hæc, mecum & tuum, in vnuersum à fratri- bus vsurpari ratio vetat. Erat enim, inquit, multi- tudinis credentium cor vnum, & anima vna nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat. Sanè si cui naturales aut fratres sunt, aut parentes, & eorum vita ex deo est, ijs à cun- ctis pariter, tanquam communibus parentibus consuli debet. Quicunque enim, inquit domi- nus, fecerit voluntatem patris mei qui in cælis est, hic frater meus, & soror, & mater est. Porrò huiusmodi curã peculiariter arbitramur ad anti- stitem pertinere. Si verò in communi ij, vulgari viuendi consuetudine sunt implicati, sine dubio nulla nobis est cum illis societas, quorũ studium omne huc ab initio spectauit, ut honestati maxi- me seruiremus, & sine vlla distractione deo assi- duè cohæreremus. Præter id enim quod vñtatio- ne nostra, vtilitatis ipsis nihil afferimus, incom- modum etiam illud accedit, quod vitam nostrã secentis curis ac perturbationibus exponimus, eaque re ipsi ad peccãdum nobis multiuariam oc- casionem accersimus. Quin etiam ne si ipsi qui- dem, qui madata dei contemnunt, & pietatis ofa- ficium pro nihilo ducunt, aliquando ad visendos apud nos propinquos olim accesserint suos, ij re- cipi intro videntur oportere, veluti qui dominũ non diligat, qui dixit: Qui non diligit me, sermo- nes meos nõ seruat. Quæ autem participatio iu- stitiæ cũ iniquitate? aut quæ pars fideli cum infi- deli? Et quod in eo summe est elaborãdum, ut ijs, qui se adhuc in verè pietatis spatijs exercent, om- nes ab omni parte ad peccãdum caussæ circumci- dantur: in quibus illa est maxima, recordatio vi- tæ superioris, nequando id illis vsu veniat, quod dictum est, Quod cordibus suis cõuerfi sunt Aeg- yptum, quæ res per frequentem cum naturalibus propinquis cõsuetudinem ac familiarem cõ- gressum solet accidere. In vnuersum autem ne- mini est permittendum, neque propinquo, neque alieno, sermonẽ cũ fratribus de re vlla institue- re, nisi de illis id planissimè nobis sit persuasum prus, quibus de reb⁹ collocturi illi inter se sint, eas ad ædificationem & tranquillam animarũ se- dationem cõducere. Quod si omnino ad eos, qui se aliquando intro semel ingesserint, necessariò adhibendus sit sermo, huiusmodi ad eos delegari munus debet, quibus creditum est donũ loquen- di, tanquam ijs qui scienter ea possint & loqui & audire, quæ ad fidei ædificationem pertineant, cũ manifestè Apostolus doceat neutiquam adesse omnibus rectè loquendi facultatẽ: sed raros esse, quibus datum sit huiusmodi donum. Sic enim ait: Alij quidem per spiritum datur sermo sapien- tiæ, alij autem sermo scientiæ, & alio in loco: Vt potens sit exhortari in sana doctrina, & eos, qui contradicunt, arguere.

excidat, quæ promissa est humilibus, vel etiam in- flatus incidat in iudicium diaboli. Siquidem il- lud habere sibi persuasum debet, ut quo præsit pluribus, hoc necesse sit, pluribus ut ministret. Vt igitur qui faucijs multis ministrat, & saniem de singulis eorum vulneribus abstergit, & pro natura vnus cuiusque mali remedia ei adhibet ac- commodata, munere illo neutiquam ad animo- rum elationem uti consuevit, sed ad demissio- nem potius, & sollicitudinem, ac maiorem quan- dam curam: itidem, ac multo etiam magis, is, cui totius fratrum societatis sanandæ prouincia est delegata, perinde ut qui omnium minister sit, & rationem de vnoquoque illorum redditurus, sic secum agitare animo, & contendere anxie debet. Hoc enim modo, & illud assequetur, quod pro- positum est à domino sic dicente: Siquis vult esse inter vos primus, erit omnium nouissimus, & om- nium minister.

INTERROGATIO. XXXI.

Quod nequaquam recusare inferiores debent, quo minus interdum sibi ab antistite mini- stretur.

RESPONSIO.

Atque officia etiam ad corpus pertinentia, quæ ab ijs adhibeantur, qui principes in or- dine existimantur, admittere ceteri debent, qui inferiores sunt. Nam & superiorem humilitatis ratio admonet, ut ministret: & inferiorem, si mi- nistrari sibi patitur, nequaquam facere contra officium, declarat. Hoc enim ita fieri conuenire domini exemplo, ac discipulorum eius docemur: ac domini quidem, qui discipulorum suorum pe- des lauare ipse dedignatus non sit: discipulorum vero, qui nequaquam contra hoc ausi sint repu- gnare. Quin qui initio propter eximiam quandã, ac pietatis plenam erga dominum suum reueren- tiam hoc recusauerat Petrus, confestim vbi cer- tior factus est de periculo, quod ijs immineret, qui obedientiam abiicissent, mutata sententia, obedientiam audivissime est amplexus. Quamob- rem non est cur metuere debeat is, qui subiectus est, ne ab humilitate discedat, si quando contin- gat, ut ipsi ministret, qui maior sit ipso, quando docendi causa sæpe, & exempli in animis cernen- tium altius insigendi, potius, quam quod neces- sitas id vlla desideret, huiusmodi officia ab eo solita sunt adhiberi. Obediẽdo igitur, imitãdoque humilitatem suam prober vnusquisque: non au- tem altercando, per humilitatis simulationem su- perbiæ, arrogantis muneris fungatur. Contra- dictio enim indicio est, velle qui repugnat, eum sui iuris esse, neque alteri parere. Itaque superbię potius ac contumaciæ signum est, quam humili- tatis, & perfectæ omnibus in rebus obedientiæ. Quapropter necessariò parendum est illi qui di- xit: Supportantes inuicem in charitate.

INTERROGATIO. XXXII.

Quomodo nos animatos esse conueniat aduer- sus propinquos nostros, & cognatos.

Math. 5. d

πρὸς ἀδελφούς κακῶν

2. Cor. 5. d

1. Tim. 5. d

B

Phil. 2. b

Memorabi- λη γράμη

Roma. 8. d

Lucæ. 14. e

2. Cor. 4. d

C

De Caisiis à simili.

Luc. 16. d

1. Cor. 10. e

Marci. 9. e

ὡς θυσία ἱ- πικύμαος Lem. 10. 4 A simili cõ- firmatio.

Esæ. 66. b ἢ ἡ δὲ ἀδελφὴ ἰμνησμένη.

Psal. 110. b

Ἐπίδογμα

δρῶν τῶν νέμων τοῦ θεοῦ. Ezech. 3. d

γνώμη.

Ephes. 4. a

Math. 5. a 1. Tim. 3. b

ἀπομνησ- τισιῶν

γνώμη Ἀπο. 4. d

Math. 3. d

2. Cor. 6. d

ἐν γυμνα- σίῳ κατορ- θωμάτων

1. Cor. 12. a

Τίθ. 1. f

INTERROGATIO. XXXIII.

Quæ ratio tenenda sit in congressionibus cum fororibus faciendis?

RESPONSIO.

Omnia qui semel iam matrimonium abnegavit, hinc sine dubio sollicitudines illas quoque multo magis par est, abnegaturum fuisse quibus eum angere solere Apostolus ait, qui in matrimonio est, qua ratione videlicet placeat uxori, omnemque prorsus ab se curam illam ablegaturum, quæcunque ineundæ causæ ab uxore gratiæ suscipi solet, nimirum quod sententiâ formidet illius, qui dixit, Dissipavit deus ossa eorû, qui hominibus placent. Ita, ne cum mare quidem, allicientem sibi causam volueritis illius, congregari animum inducet, sed propter studium illud, quod ex mandato dei vnusquisque proximo debet, si necessitas postulabit, cum eo in colloquium veniet. Neque verò omnibus tamen nullo delectu quicunque velint, libera hæc fieri colloquij potestas debet, neque ad eam rem quoduis tempus, aut locus quiuvis aptus existimari: sed si quidem, vt Apostolus præcipit, sine offensione futuri sumus cû apud Iudæos, tum apud Græcos, tû apud Ecclesiam dei, omniaque decenter, ac secundum ordinem facturi, & ad proximi animæ utilitatem omnia relaturi, necessario personæ, temporis, utilitatisque, ac loci seruat decoro, haberi delectus debet, quibus simul omnibus & omnis, quæ secus oriri posset praua de nobis suspicionis umbra depellatur, & documentum certissimû morum, sanctitatis, pudicitiaque in ijs vbique appareat, qui idonei fuerint iudicati, qui mutuo se cõuenient, & de rebus placentibus deo, tam ad necessarium corporum vsum, quam ad animarum etiam culturam pertinentium inter se cõmunicarent. Porro hi ab vtraque parte neque pauciores esse debent, quam duo. Siquidem & qui vnus est, facile is causam ad suspicionem dat (ne quid dicam grauius) & ad ea quæ dicuntur, confirmanda, minus habet auctoritatis, manifestè asserentibus sacris litteris. In ore duorum, vel trium stare omne verbum, neque plures item quam tres, ne susceptæ exequendi causa madata domini industriæ sedulitas retardetur. Ceterum si necessitas postulauerit, vt de ijs, qui in societate sint, aliqui alij aut dicant aliquid, aut audiant, quod ad illorum quempiam nominatim pertineat, hi nullo modo ipsi inter se in colloquium veniunt: sed qui ætate prouectiores fuerint delecti, ij apud eas, quæ similiter delectæ ætate grandiores sint, quæ ab illis tractanda acceperint, tractant, & his internuncijs quidquid necessarium transigendum sit, transigunt. Huiusmodi autem disciplinæ seueritas, non in fœminis modo ad mares, aut vicissim maribus ad fœminas, sed inter eos etiam, qui eiusdem sint sexus, cõseruator. Porro hi præter reliquam in rebus omnibus religiosam circumspectionem, vitæque sanctitatem, in percontando etiam ac respondendo prudentiam adhibent, & in ijs quæ vltro citroque perferri oporteat, fideles, intelligentesque sunt, vt videlicet, qui se ipsorum fidei committunt, & voti compotes efficiantur, & quibus de rebus in-

ter se communicauerint, de ijs, qui sincere perlatæ tractatæque sint, omnino nihil addubitent. Atque etiam in muneribus ijs, quæ corporis necessarios vsus attingunt, deligi certi debent, qui ijs præficiantur: & hi similiter cum delectu, qui scilicet & ætate ceteris præsent, & cum in gestibus, tum etiâ in moribus grauitatem conseruent, ne cõscientiam alicuius ad suspicionem prauam percutiant. Vt quid enim libertas mea iudicatur ab alia cõscientia?

INTERROGATIO. XXXIII.

Cuiusmodi esse debent ij, qui res in conuentu vsibus fratrum necessarias dispensant?

RESPONSIO.

Atque etiam ijs, qui intus res ad fratrum vsum necessarias distribuunt, prorsus in singulis ordinibus aliqui erunt, qui illos possint imitari, de quibus est in Actis, Solitos eos fuisse singulis distribuere, prout, vnicuique opus erat: Diligenterque illud circumspectant, vt faciles se ad omnes, & clementes præbeant, neque suspicionem alicui aliquam commoueant maioris alicuius erga aliquos beneuolentiæ, inclinationisve animi propensioris, quemadmodum Apostolus præcipit, sic dicens: Nihil faciens in alteram partem declinando, aut contra simultatis, contentionisque (quod vitium tanquam ab hominibus Christianis alienum, idem Apostolus reijcit, cum dicit: Siquis videtur inter vos contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesiæ dei, vt ob eam causam, & ijs, quibus infensiores sint, necessarias res subtrahant, & illis, in quos animi inclinatione propendeant, amplius quam quantum sit opus, largiantur: quorum alterum fraternalis est odij, alterum amoris vitiosi, quod est vitium maxime infame. Quibus ex rebus illud nobis vsu venit, vt mutua & cõcors cõspiratio, quæ ex charitate nasci consuevit, ea distrahatur, & in eius locum suspensiones prauæ, æmulationesque, atque obreccationes clam arripunt, & ad labores in operibus administrandis subeundos lentescens animi cunctatio. Quamobrem cum ob ea quæ dicta sunt, tum ob alia etiâ eiuscemodi multa, quæ illa comitantur, ab hac praua animi propensione, ac fauore studioque contentionis, necesse sit, se vt liberrimos atque expurgatos reddant, qui res intus ad fratrum vsus necessarias distribuunt. Saneque cû ij, tum reliqui omnes, qui aliud quoduis vtile, ac necessarium fratribus munus administrant, eiusmodi & animum adhibere, & studium debent, proinde quasi non hominibus, sed domino ipsi ministrent, qui pro incredibili sua bonitate delata ijs qui se ipsi consecraverunt, honorem ac studium, perinde habet, quasi ea ipse accepisset, & pro his cælestis se regni hæreditatem daturum promittit. Venite enim, inquit, benedicti patris mei, hæredes estote parati vobis regni à constitutione mundi, quia quatenus fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Similiterque ex contrario, imminens ijs qui negligentes fuerint, periculum intelligere, ac memoria verba illa tenere: Maledictus omnis,

1. Cor. 10. g

D

Acto. 4. g
πρόνοιαν
ἐν σπλάγχ
χῶν καὶ
μακροθυ
μῶν.

1. Tim. 5. d

1. Cor. 12. s

E
Favor quo
quis in al
terutrum
vult parti
propendet
et inclinat,
vitandus
auisus.

Matt. 23. d

Psal. 52. b

1. Cor. 10.
2. Ibid. 14. g

συννόη
τος ἢ σω
φροσύνης
ἀπόδειξις.

Matt. 18. c

Hier. 48. b

Arg. à con
sarijs.

A

2. Cor. 6. a

Ephes. 4. a

ὑποδεί
μα μιλῶν

nis, qui facit opus domini negligenter, neque enim à regno excluduntur modo, sed horroris etiam, ac terroris plenissimam domini aduersus istiusmodi homines latâ sententiam illam expectant: Discedite à me maledicti in ignem æternum paratum Diabolo & angelis eius. Quod si qui curâ & administrationem adhibent, ij studij sui fructum adeo magnum adipiscuntur, & contra, negligentia horribile adeo iudiciû expectat, quanta tandem animi contentione eniti debent ij, qui huiuscemodi munus suscipiunt, vt dignos se præbeant, qui fratres domini appellentur? Id quod voce cuiusdem domini doctrice astruitur dicentis: Quicumque enim fecerit voluntatem patris mei, qui est in cælis, hic frater meus, & soror, & mater est, quâdo quicumque; nõ totius vitæ suæ actiones ita instituit, vt eas ad domini voluntatem referat, vt videlicet, & cum integra sit valetudine, tenedæ causâ charitatis, studio se in laboribus, & faciendis operibus exerceat, & cum aduersa labore, summam tolerantiam, & cum gaudio patientiâ adhibeat, hic primo in eo periculo, eoque maximo versatur, quod alienatus est à domino, & dum voluntati eius non obtemperat, seipsum auulserit à fratribus suorum cõsortio. Deinde in illo etiam, quod ea indignè audeat communicare, quæ parata idoneis sunt. Quocirca necessariò in hoc quoque illorû meminisse nos conuenit, quæ dicta sunt ab Apostolo, his verbis: Adiuuantes autem exhortamur, ne in vacuum gratiam dei recipiatis, & operam vt detis, ne, qui vocati in locum fratrum domini sumus, eiuscemodi dei donû in cõtumelia habeamus: neque magnam adeo dignitatem dum omnimodam eius voluntatem cunctamur explere, prodamus. Sed potius eidem Apostolo pareamus, dicenti: Obsecro vos ego vincitûs in domino, vt dignè ambuletis vocatione, qua vocati estis.

INTERROGATIO. XXXV.

Nunquid in vno & eodem pago plures construui fratrum conuentus conueniat?

RESPONSIO.

Sane huiuscemodi questionem, membrorum similitudo, quam ad res plerasque commodè vsurpamus, dilucidè nobis explanat. Quoniam igitur superius declaratum est corpori, quod ad omnia membrorum officia ex decoro, ac ratione habile futurum sit & articulatum compactum, opus esse oculis, & lingua, & ceteris, quæcunque necessaria, ac præcipua in corpore sunt, membrum: arduamque rem esse, inuentuque difficilissimam, animum, nasci, qui pluribus præditus esse oculis possit (etenim absoluta seueræ disciplinæ ratio moderatorem conuentus & prouidum, & nec parum eloquentem requirit, & præterea vigilantem ac mitem, & eiusmodi, qui perfecto corde dei iustificationes exquirat) qui quæso fieri potest, vt plures tales in vno atque eodem pago reperiantur? Quod si omnino fors ferat aliquando, vt duo, tresve reperti sint tales (quod quidem neque factum facile est, neque factum vnquam cognouimus) sanè longè esse videtur præstabilius si hi

gubernandi inter se prouinciâ ac sollicitudinem communiter partiantur, vicissimque alter alterius laborem subleuet: videlicet vt peregrè profecto altero, aut occupatione aliqua distento, aut alio quolibet casu impedito, quemadmodum vsu venire solitum est plerumque, vt artifices absit à reliquis fratribus, præsto sit alter, qui eius desiderium sentiri non sinat. Hoc si non est, ad conuentum alium se conferat, cui opus sit moderatore. Atque etiâ magnopere ad id, quod nobis proposuimus, prodesse exemplum potest earum rerum, quas vulgo quotidie cernimus fieri. Vt igitur artium earum, quæ in communi vita versantur, periti, ijs soliti sunt obreccare, æmulatione quadâ mutua qui eiusdem secum sunt artificij, quod res videlicet ipsa naturaliter sensim eorû in animis mutuâ inter ipsos parere solita sit: item plerumque idem ferè in huiusmodi vita solet accidere. In initio enim cõtentionem à rebus honestis aspicientes, cû inter se certatim alij alios studeant superare, aut hospitibus recipiendis, aut numero eorum augendo, qui se aggregant exercendæ pietati, aut muneribus huiusmodi honestis quibusdâ fungendis, dum progressus maiores faciunt, postremo in simultates contentiosas delabuntur. Quæ res cum aduenientibus peregrè fratribus magnam & ancipitem curam afferat, & difficultatem (nempe quibus cû ex labore itineris fessis capienda requies esset, animus necessariò sit distrahendus, dubitantibus ad vtros potius diuertant, quâdo & hos illis antepone re odiosum est, & tamen vt simul satis vtrifque fiat, res ipsa non patitur, eoque magis, si fortè necessariò ipsis iter vrgere festinantius conueniat) tum ijs etiam, qui tenendæ causâ eiusdem cum ipsis vitæ, initio ad ipsos se conferunt, haud mediocrem afferunt animi anxietatem: quâdoquidem necessariò coguntur addubitare, vtrorum magis disciplinæ vitam cõmittant suam, cum id omnino animaduertant fore, vt si se ad hos certa destinatione applicuerint, alios improbasse videantur. Ipso igitur mox initio eos lædi necesse est, quod elarius de seipsis sentiant, quippe qui non se penitus tanquã prorsus rudes, aliorum disciplinæ institutos, ac veluti formâdos tradunt, sed iam tum ordinum iudices, & ceu æstimatores esse assueverunt. Quocirca cû illud intelligatur, in huiusmodi separata aliorum ab alijs habitatione, certum prorsus & confessum nullum bonum inesse, contraque incommoda manifesta contineri tam multa: sine dubio statuendum est, inutilem esse penitus hanc inter se aliorum ab alijs contubernaliu disparationem. Quod si fortè aliqui aliquando in ea reperti fuerint, antequam, ne essent, prouideri potuerit, adhibenda est quamprimum correctio, & maxime, postquã quæ inde incommoda nascantur, re ipsa experti didicerint. Nam illud, in suscepta semel sententiâ præfractè velle permanere, manifestæ est peruicaciæ. Siquis autem videtur cõtentioniosus esse, inquit Apostolus, nos talè consuetudinem non habemus, neque Ecclesiæ dei. Quæ enim causam afferent, quominus in vnus corporis compagem agglutinari possint? an eam fortasse, quod necessarium ad vsum rerum inopia laboraturi minus sint, si disiunctim quilibet vixerint, quam si cõiunctim? Atqui ex lôgè ipsis,

Arg. à simi.

Contentio
nes ex æm
ulatione ali
na vitiu
sin.

E

Concludit
vni debe
re fratrum
collegia.

F

γνώμη.
1. Cor. 11. c
Eadè qua
prouad me
terrog. 7.
repliat.

si vnâ

si vnâ inter se viuant, parabiliores sunt, quibus & lucerna vna, & focus vnus, & si quæ sunt huiusmodi, singula quæq; cunctis simul satisfaciât: quâdo (si qua alia in re) summè in hoc ipso debemus adniti, vt facilitati maximè cõsulamus, omnique ratione cõrendamus, vt necessarias ad vitam copias quàm maximè in angustum deducamus. Atq; ad hoc illud etiâ accedit, quod qui res fratrum vsibus necessarias externe quesitas importât, ijs diuini ordinibus, pluribus est opus, cõiunctis vero, dimidio paucioribus. Quàm autè difficile sit, virum aliquem nancisci, qui Christi nomen non aliquo pacto dedecoret, & cum foris sit, cum ijs, qui cõmunis vitæ consuetudinem tenent, ita congregari sciat, vt cû sua ipsius professione cõgressio illa aliqua ex parte non discrepet, id me tacente, etiâ per vos intelligitis. Ad hæc, qui in huiusmodi distractione permanent, ij qui fieri poterit, vt doctrina ceteros ædificent, qui in cœnobio versantur illis, si quando vsus fuerit, vel ad concordiam conciliandis, vel ad reliqua conseruanda præcepta cohortâdis? qui quòd nolint in vnam inter se ipsi societatem concurrere, prauas in se suspiciones cõmoueant? Quin & videmus, quæ ad Philippenses Apostolus scribat. Sic enim ait: Implete gaudium meum, vt idem sapiatis, eandem charitatem habètes, vnanimis, idem sentientes, nihil per contentionem, neq; per inanem gloriâ, sed humilitate alij alios superiores se inuicem arbitantes, nõ quæ sua sunt singuli cõsiderantes, sed & quæ aliorum. Verumenim quod maius afferri humilitatis exemplum potest, quàm si cõuentuum antistites vicissim alij aliorum imperio subiiciantur? Si enim spiritalibus donis ambo æquè sunt ornati, præclarius sit, si ambo pariter in certamen descendât vter alterum humilitate vincat, quòd à nobis fieri oportere dominus exemplo illo nos docuit, qui apostolos miserit binos. Prorsusque ex ipsis alter lætabundus vltro se alteri subieciat, cùm meminerit dictum esse à domino, exaltatû iri, quicumque spiritum humiliauerit. Sin hic plura habuerit, ille pauciora, præstabilius est, vt qui imbecillior sit, is à valètiore assumatur. Deinde nisi ita fiat, qui nõ manifestè cõtra præceptum apostoli sit? quo iubemur vt non res nostras singuli consideremus, sed & quæ aliorum. Neque enim hoc in eiusmodi distractione existimo posse legitime perfici: quip se videlicet cum ordinis singuli, seorsum quilibet suorum sibi curâ vendicet, aliorum verò minimè ad se putent pertinere. Quæ res manifestè (vt dixi) præcepto Apostoli aduerlatur. Neq; verò (cû de sanctis illis viris, de quibus est mentio frequè in Actis, testimonia illa proferuntur, quod videlicet multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna, & quod omnes credentes erant simul in eodem loco, & habebant omnia communia) est quamobrem dubitare quisquam debeat, vllâ in tota illa multitudine diuinctionem fuisse, aut ex ipsis quemlibet seorsum, more suo, solitum degere, quin potius id existimare debet, sub vna & eadem cura vniuersos fuisse solitos gubernari, atque hæc in pleno numero quinque millium. In quibus fortasse non pauca erant, quæ mutux eorum inter se coniunctioni hominum ritu ac iudicio viderentur obfistere. Ceterum cum qui nunc in singulis vicis reperiuntur, adeo inferiores illis

numero sint: quæ permittit ratio, hos vicissim alios ab alijs esse diuinctos? Vtinâ autem fieri posset, vt non modo, qui in eodem vico, eodemque in loco sunt congregati, huiusmodi, quem dico, statum tenerent, sed plures etiam, qui diuersis in locis constituti sunt, fratrum conuentus, ab vna tantum cura, eorum, qui inoffensè, sapienterque rebus omnium possent consulere, in vnitatem spiritus & vinculo pacis regerentur.

INTERROGATIO. XXXVI.

De ijs qui à reliquorum fratrum societate se separent ac secedunt.

RESPONSIO.

Verumenimvero, inter quos certis cõditionibus & ex professo semel conuenit, vt vnâ inter se vno & eodem in loco vitam agerent, ijs nequaquã licitum sit nullo discrimine & inconsulto à cõmuni reliquorum fratrum corpore auclere se: quando illud quòd quis in suscepta semel sententia non permaneat, duabus de causis contingit, vel ex detrimèto videlicet, quod ex necessitudine cõtubernij nascitur, vel ex mentis instabilitate illius, qui sententiâ mutet. Qui igitur fugiendi causa detrimèti, quod illi ex cõtubernio nascatur, se ab reliquis fratribus segregat, is nullo modo discessionis suæ causam tenere apud seipsum occultâ debet, sed eo modo, quo docuit dominus, illam detegere, quando dixit: Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum, & cetera. Ita enim si secuta ea, quàm quærebat, emendatio fuerit, & fratres lucribitur, & societatem illorum nõ aspernabitur. Sin contrâ, in vitio eos perseverare, neq; correctioni locû dare animaduertit, hæc ijs nota facere debet ad quos iudicium huiuscemodi pertinet. Quod vbi fecerit, tû demum, adhibitis multorum testimonijs discedat. Neq; enim iam à fratribus se segregabit, sed ab alienis: cùm dominus, eum, qui in peruersitate sua perseveret, ethnico assimilat ac publicano. Sit enim tibi, qui eiusmodi est, inquit, sicut ethnicus & publicanus. Qui vero ad relinquendam ceterorum fratrum societatem à propria animi sui leuitate impellitur, is suâ ipsius curare imbecillitatem debet. Alioqui si medicinam noluerit admittere, ipse exclusus à nemine admittatur. Ceterû si tenendi causa mandati dominici, alius alio distrahatur, talis distractio neutiquam pro segregatione habèda est, sed assignati potius vniciq; muneris administratio existimâda. Aliâ præterea causam, propter quam quis se à reliquorum fratrum cõsortio segreget, ratio nullâ admittit: Primùm quidem quod nomini domini nostri Iesu Christi, à quo cõgregati sumus, infligitur contumelia: deinde quod vicissim alterius aduersus alterû conscientia pura esse nõ potest, quod scilicet mutuo inter se, alter alterum suspèctum habeat. Hoc autè manifestè repugnat præcepto domini qui dixit: Si offers munus tuû ad altare, & ibi recordatus fueris, quòd frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vadens, prius recõciliare fratri tuo, & tunc reuersus offer munus tuum.

Ephes. 4. c. ἀπὸ ἀλλήλων ὡς ἑἷς.

ἀλλ' ὁμοθυμῶν ὡς ἑἷς.

Matth. 5. c.

INTER-

INTERROGATIO. XXXVII.

Nunquid per simulationem orationum, psalmodiarû negligi opera debeant: & quæ sint ad orationem apposita tempora, & primo an oporteat laborare.

RESPONSIO.

CVm dominus noster Iesus Christus dicat, Dignus est, nõ simpliciter, neque sine vlla exceptione, quilibet, sed operarius cibo suo: cumq; Apostoli præceptum sit, qui fatigari & laborare nos iubet proprijs manibus quod bonum est, vt sit nobis, vnde egentibus tribuamus: sanè, quin studiosius sit laboradum re ipsa liquet, neq; enim causa ad inertiam, aut laboris fugâ spectante, vita secundû pietatem instituta existimari debet, sed materia potius subeundi certaminis, & maioris laboris, & in rebus difficilibus tolerantia: vt nobis quoq; verè liceat dicere, In labore & ærûna, in vigilijs multis, in fame & siti: Cum nõ ad corporis castigationem modo, vt utilis nobis huiusmodi vitæ ratio sit, sed ad charitatem etiam erga proximum: si videlicet de fratribus nostris, ijs, qui valetudine aduersa laborèt, necessaria per nos deus vitæ subsidia subministret, conuenienter exemplo illi, quod propositum nobis in Actis est ab Apostolo. Sic enim ille ait: Omnia ostendi vobis, & sic laborantes oportet suscipere infirmos. Et alio in loco: Vt habeat vnde tribuere possitis necessitatibus patienti, quò scilicet digni habeamur, illud audire: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum ab cõstitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare. Sitiui, & dedistis mihi bibere. Verumenim quâtum ex otio mali sit, quid attinet memorare, cùm Apostolus aperte præcipiat, vt qui non laborat, is nec manducet etiam. Sic igitur vniciq; ad vitæ sustentationem necessarius est cibus quotidianus, item nihilominus vniciq; in opere faciendo necessaria industria est. Neque enim temere laudis loco positum fuit illud à Salomone, Panem ociosâ non comedit. Itemque ab Apostolo de seipso dictum est illud, Neque gratis panem manducauimus ab aliquo, sed in labore & fatigatione, nocte & die operantes. Atqui tamen licebat ei, cum Euagelium prædicaret, de Euangelio viuere, si voluisset. Quin dominus etiam ipse pigritiâ cum malitia coniunxit, cùm dixit: Serue male & piger. Idem præterea vir, sapientia gloria excellens Salomon non solum ex ijs, quæ à me memorata sunt modo, virum gnaum laudat, sed ignaum etiam castigat, illa ex tenuissimarû bestiolarum comparatione, cùm dicit: Vade ad formicam ô piger. Proinde metuere debemus, ne aliquando nobis hoc in die iudicij obijciatur: quum quoad excipiendos labores idoneas nobis vires suppeditauerit, is parem quoque illis à nobis in laborando industriam reposcet. Quoniam cui commendauerunt multum, plus petent ab eo. Verumenim quia sunt nonnulli, qui orationum prætextu, psalmodiarû necessariis in exercendis artificijs labores defugiunt: illud est intelligendum, certis quidem alijs quibusdam in rebus esse certam vniciq; temporis tempesti-

uitatem, vt est apud Ecclesiasten, qui omni negotio suum esse tempus dicit: Orationi verò, & psalmodiarum modulationi, sicut in alijs etiam plerisque, nullum non esse tempus idoneum, ita videlicet, vt vel in eo ipso, dum manibus opus tractamus, & lingua nonnunquam (quandocumque id fieri potest, aut expedit potius, & ad fidei ædificationem conducit) munere hoc fungi possimus: Sin id minus, corde certe in psalmis & hymnis, & canticis spiritualibus deum collaudemus, sicut scriptum est, atque ita orationi satisfaciamus: interim dum laboramus, gratias agentes deo, qui ad opera facienda manuum vires nobis suppeditauerit: itemque ad percipiendam artium singularum cognitionem, ingenium largitus sit: materiamque donauerit, ex qua instrumenta conficerentur, tum eâ etiam, quæ artibus ijs esset subiecta, quâ in manibus habeamus operantes: simulque etiam ipsum orantes, vt opera manuum nostrarum dirigantur ad eum finem, vt ipsi placeamus. Hoc modo etiam mentem à futilibus cogitationibus cohibemus, quandocumque in singulis, quæ administramus, operibus, conficiendi felicitatem à deo postulamus, & ei gratias agimus, qui ad ea administranda vires nobis tribuerit, & à proposito ineunda gratia illius nõ aberramus, sicut ante dictum est. Etenim nisi hæc ita se habeant, qui fieri potest, vt inter se illa cõcordent, quæ dicta sunt ab Apostolo? & illud videlicet, Sine intermissione orantes, & illud, Noctè & die laborantes. Neque verò tamen, quantum hanc assidue, atque adeo omnibus momentis adhiberi oportere gratiarum actionem, & lex ipsa præcepit, & nos eâ vitæ nostræ necessaria esse, cum natura, tum ratione docuimus, propterea illæ statim temporibus præscriptæ orationes negligendæ veniunt, quas obseruari in conuentibus solenne est & quotidianum. Siquidem ea re à nobis necessarii huiusmodi tempora delecta sunt, quòd in eorum singulis peculiaris quædam dei in nos beneficiorum est commemoratio: Ac matutinâ quidem, vt primi animi ac mentis nostræ motus cõsecrentur deo, neque vllius rei curæ antè aditum ad nos demus, quàm nos in cogitatione de deo oblectauerimus: sicut scriptum est, Memor fui dei, & delectatus sum. Neque corpus prius ad functionem muneris alicuius moueamus, quàm illud fecerimus, quod dictû est, Orabo ad te domine: mane exaudies vocem meam. Mane astabo tibi. Tertia verò hora, vt in ea ad orationem surgatur, fratresque omnes in vnum congregentur, licet diuersis in locis, alij in alijs operibus sint occupati: idque ea re, vt admoniti doni spiritus, quod circiter hæc ipsam horam apostolis datum fuit, vno eodemque animo cuncti illum venerentur, ab eoque petant, vt & ipsi digni sint, qui sanctificationem suscipiant: simulque vt salutaris sibi doctrinæ, & recti itineris dux esse, & auctor velit, illum imitâtes, qui dixit: Cor mundû crea in me deus, & spiritum rectû innoua in visceribus meis. Ne projicias me à facie tua, & spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Redde mihi lætitiâ salutaris tui, & spiritu principali cõfirma me. Et alio in loco: spiritus tuus bonus deducet me in terrâ rectam, atque ita denuo ad intermissa opera redeatur. Quòd si fors aliquos vel propter operâ,

Eccle. 9. d

Colos. 3. c

Tò ἐμὲ τὸ πρῶτον ἀπὸ τοῦ θεοῦ πέτῃ.

Col. 1. d 2. Thes. 3. b

E

Matutina hora cur instrua. Psal. 76. a Prima.

Psal. 5. a Tertia.

F

Psal. 50. e

Psal. 142. c

Philipp. 2. a

Ev. 1. d

Luc. 12. c

Nõ in veteris Anacho retas, sed in Sarabaitas hæc detorqueat. Lege Castianum

C

RESPONSIO.

vel propter locorum naturam eo tempore abesse logius contigerit, quam vt vna cum reliquis pre- fto esse possint, ij vbiq; fuerint, ea necessariò ibi exequi debent, que communitè statuta sunt, nihil hæsitantes omnino. Quia vbi sunt duo vel tres cõgregati in nomine meo, inquit, dominus, ibi in medio eorum sum. Porrò sexta hora, san- ctorum exemplo, necessariam esse orationem iu- dicaui, apud quos est: Vespere & mane, & me- ridie narrabo, & annuntiabo, & exaudiet vocem meã. In qua quidem, vt liberemur ab incurfu & dæmonio meridiano, nonagesimus etiã psalmus recitetur. De nona verò, quod ea ad orationẽ no- bis necessaria sit, id apostoli ipsi declarauerunt in Actis, in quibus est, quòd Petrus & Ioãnes ascen- debant in templum ad horam orationis nonam. Completo verò iã die, pro ijs omnibus, que in eo data nobis fuerint, feliciterve nobis euenerint, gratiarum actio succedat: eorumque, que vel per cõsensum aut secus cõtra animi sententiã præter- missa sint, confessio: ac si ubi latens delictum ali- quod admissum fuerit verbis, operibusve aut etiã corde, pro his omnibus oratione adhibita veniã nobis à deo cõpreçabimur. Siquidem ad similia peccata iterum euitanda, valde utilis est præteri- torum consideratio. Idcirco David dicit, Quæ di- citis in cordibus vestris, in cubilibus vestris com- pungimini. Tum autem primis se iam noctis in- tendentibus tenebris, sequetur petitio, vt quies, quã sumus capturi, inoffensa & ab omni pertur- batione ac vitio libera sit: qua hora etiã necessa- riò nonagesimus recitari psalmus debet. De tem- pore autem dimidiã noctis quod id ad oratio- nem necessariam sit, traditum nobis est à Paulo & Sila in Actis. Scriptum est enim sic, Circiter au- tem mediam noctem Paulus & Silas laudabant deum. Atque hoc quidem etiam concento psal- morum confirmat, sic dicens, Media nocte sur- gebam ad confitendum tibi super iudicia iustitię tuę. Post anteuertendum diluculũ est, & ad ora- tionẽ surgendum, cauendumq; ne dies nos in le- ctulo dormientes opprimat: & ille imitãdus, qui dixit, Præuenerũt oculi mei diluculum, vt medi- tarer eloquia tua. Porrò ex his omnibus, quæ di- ximus, statis tẽporibus, nullum ab ijs prætermitti debet, quorum vitę propositum est, vt que acturi sunt, omnia ad laudem dei, & Christi eius referãt. Atque utilis etiam, meo quidem iudicio, hæc in orationibus, & psalmorum decantationibus, que certis temporibus fiunt, diuersitas est, atque va- rietas, ob eã causam, quod in perpetua similitu- dine & æqualitate rerum animo nescio quo mo- do torpedo quædam plerunque oboritur, atque tædium, eaque re aliud agens, ad futiles & vagas cogitationes aberrat. In vicissitudine autẽ varie- tateq; cum psalmodiẽ, tum singularum horarum rationis & studium ipsum renouatur, & attentio instauratur.

INTERROGATIO XXXVIII.

Hactenus sermone tuo nos docuisti, & oratio- nem, nullo pacto omittendam & in operi- bus laborem necessariam esse: reliquum est iam, vt doceamur, cuiusmodi artificia pro- fessione nostræ conueniant.

OMnino etsi artes quasdam præcise statuere, in quibus nos versari cõueniat, haud facile est, quod aliã alijs magis sunt opportunã: quemad- modum videlicet cum locorum, tũ negociatio- num, quæ in singulis regionibus tractatur, & na- tura & cõmoditas desiderat: in vniuersum tamen harum describi & consignari delectus quidã po- test. Ac nimirum eã videntur esse, quæcunq; vitæ nostræ & quietem, & trãquillitatem conseruent, quarum scilicet neq; materia magno labore que- ratur, neq; opera, magna sollicitudine diuendan- tur: similiterq; illẽ omnes, per quas neq; virorum, neq; mulierum indecoros cõgressus nobis conci- liant & noxios. Siquidem omnibus in rebus illud peculiariter debemus spectare, vt simplicitatem ac frugalitatem teneamus: & illud summo opere su- giamus, ne inseruiamus stultis ac planẽ noxijs ho- minum cupiditatibus, ijs efficiendis, quæ in studio apud ipsos esse animaduertimus. Quocirca & in telis texendis, in ea modo opera, nostra à no- bis industria cõferetur, quæ in quotidiano cõmu- niq; vitæ vsu apud omnes sint: ijs penitus reiectis, quæ à libidinosis mulierculis inuenta sunt, ad cap- tãdos, ac laqueis irretiendos miseris adolescen- tulos. Similis quoq; in cõsuendorum calcamen- torum artificio tenenda à nobis ratio erit, vt vi- delicet earum rerum in illa arte ministri simus, quæ ad necessarium modo hominũ vitæ vsum requiruntur. Ceterum & ædificãdi ars, item fabri- lis lignaria & æris cudendi, & agri colendi disci- plina, etsi suapte natura ad vitã necessaria sunt, & magnã utilitatem adferunt ac ne suoapte quidem genio sunt à nobis repudiãdã: tamẽ quãdocunq; aut quietem nostrã perturbare, aut fratrum vitæ cõiunctionem videbuntur distrahere, tum neces- sario à nobis semper declinari debent: maioreq; in precio habendæ sunt artes illę, quarum exerci- tatio eiusmodi sit, que neq; nos distrahat, neq; im- pedimento sit, quominus deo assidue cohercam, & que neq; à temporibus psalmodiẽ, orationisve aut reliquæ disciplinæ cõstantia eos auocent, qui studio pietatis operã dant. Si quãdo autem eiuf- modi in ijs nihil inesse animaduersum sit, quod præcipuum vitæ nostrę propositum impedire vi- deatur aut hinc nihil noxæ cõtrahere, multis sine dubio hæc alijs anteponi debent, & maxime agri- cultura, quando ex ea facillimẽ res ad vitæ vsum necessariæ haberi possunt: & qui in ea versantur, nullas hi sursum, ac deorsum cursitationes cogun- tur subire, modo, vt diximus, ea nobis neq; à vicini- nis, neq; ab accolis tumultus afferat, aut turbas.

INTERROGATIO XXXIX.

Quæ ratio teneri debet in vendendis merci- bus, quomodoque peregrinatio suscipi?

RESPONSIO.

ATque illud etiam studendum est, ne quæ fe- cerimus opera, ea in longinquas quasdam re- giones exportemus: ne venditionis causa, te- mere nos in publicum demus. Siquidem hone- stior est ea, quæ sit vno & eodem in loco perman- sio, vt illicque cum ad mutuam ædificationem, tum ad perfectam quotidiani victus conserua- tionem.

doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet, omnia ad ædifi- cationem fiant.

INTERROGATIO XLII.

De auctoritate superiorum, & obedientia, quid?

RESPONSIO.

CEterum in his, que cõcessa sunt artificijs, neti- tiquam permittẽdum est vnicuiq; vt arbitra- tu suo discat quod velit: sed illud tantummodo, ad quod aptum esse illum antistites iudicauerint. Qui enim seipsum abnegauit, seseq; voluntatibus suis omnibus spoliavit, is nõ quod vult, facit, sed quod docetur. Neq; verò ratio permittit, eum si- bi ipsi quod expediat deligere, qui gubernationẽ sui alijs tradiderit. Si quidẽ hi esse debent, qui ad quãcunq; rem habilem esse illum iudicauerint, arbitratu suo in nomine domini ipsum instituãt. Qui autem ipse in deligenda sibi aliqua arte munerẽ cupiditati suę obsequitur, is planẽ sibi no- tam inurit, seq; prodit, primo se sibi ipsi placere, documento est deinde artem illam ceteris ante- ponere, aut propter gloriam vitæ huius, aut lucri spem, aut aliud aliquid id genus in eã artem pro- pẽsiore sit affectu, aut postremo propter ignauia, pigritiãque, quod ea videlicet laboris sit leuioris. In quo autem hæc insunt ab hoc planissimẽ intel- ligi potest, nõdũ absterfas esse omnes animi mor- borum labe. Sed neque semetipsum abnegauit, qui suis ipse affectib; perficiũdis obsequitur, ne- que rebus vitæ huius nuncium verẽ dici potest remisisse, si eũ adhuc vel cõpendij, vel glorię ad- miratio tenet: itemque nullo modo membra sua, que sunt super terram mortificauisse, ille qui ne- cessarium in faciendis operibus laborem nõ su- stinet, quin potius is esse se arrogantẽ & pertina- cẽ declarat, qui suum, qui vnus est, iudicium me- lius esse arbitretur quã aliorũ, qui plures sunt. Quamobrem siue quis artem aliquã tenet, eaque ceterorum fratrum iudicio non improbatur, ne- quaquã is eam cõfestim abijcere debet (est enim animi incõstantis, & infirmi iudicij, temerẽ asper- nari que habeas) siue nõ habet, nõ sibi sua sponte assumito ipse: sed que probata à maiorib; fuerit, ad illam se accomodato, idque ea re, vt vbiq; obedientiam conseruet. Quemadmodum autem vnumquenque sua sponte quod ipsi placitum sit, eligere, indecorum esse docuimus, item quoque pari ratione putãdum est in vitio esse, si quis, que alij probauerint, ipse recuset. Quin potius, si quis etiam artem aliquam habeat, cuius tractatio com- munitati fratrum non placeat, æquisimo animo abijcere illã debet: illudque declarare, nulla se rei vilius vitę huius cupiditate adductũ teneri, quan- do perficere volũtates cogitationũ, est illius, qui spem nõ habet, vt est apud Apostolum: contraq; exprompta vbiq; omnibus in rebus obedientia, laudi semper tribuitur: cum idem Apostolus lau- det quosdam, ac dicat, Semetipfos dederunt pri- mum domino, deinde nobis propter voluntatem dei. Ceterũ assignato iã sibi artificio, vacare vnus- cuiq; attẽte debet, studiosq; inuigilare, & nihilo scius, quasi inspectore deo summa sedulitate

Qui se pro- na volunta- te exuit, nõ quod vult, sed quod docetur, facere.

γνώμη.

γνώμη.

Collatio ex contra- rijs.

F

ἐν τῆς κα- τὰ γὰρ τὰς ἀνθρώπων ἀποστολὰς ἐστὶν ἡ ἀποστολὴ καὶ τῶν ἀποστόλων.

λιτότητα καὶ ἰντι- λιπαρ.

INTERROGATIO XL.

De nundinis illis, quæ in sanctorum cele- britatibus fiunt, quid?

RESPONSIO.

Verum enimvero neque nundinationes illæ, quæ ad sepulchra sanctorum martyrum cele- brari solitæ sunt, conuenire nobis putandẽ sunt: neque enim vllam aliam ob causam adesse decet Christianos ad martyrum conditoria aut istis cõ- tigua loca inuisere, quã orandi causa, & vt san- ctorum cõstantiã admoniti, in qua illi ne pietatẽ amitterent, ad necem vsq; fortiter perseuerarunt, ipsi quoque ad similes fortitudinis æmulationem, incitentur. Nimirum memoria tenendũ est illud, quã terrificã & formidabili ira olim exarserit do- minus, qui cum semper & vbiq; mansuetus & hu- milis corde fuisset, in eos tamen solos flagellũ in- tendit, qui circum templum vendendis emendifi- que, mercibus operam dabãt, quippe quasi nun- dinatio illa orationis domũ in latronum spelun- cam conuerteret. Neque verò quod alij ante nos fuerint, à quibus solita olim in diebus sanctorum festis obseruari consuetudo, violata sit (quique eũ inter se alij pro alijs orare deberent, & vnã cũ plu- ribus Deum adorare & lacrymas offerre, ab eoq; cum peccatorum veniã poscere, tum de acceptis beneficijs gratias agere, seseq; mutuis vicissim co- hortationibus in pietate vcrã cõfirmare & ædifi- care id quod etiam memoria nostra viurpari fuis- se solitum scimus, pro his omnibus forũ, ac nun- dinas, & communem mercatum & tempus illud & locum efficiunt) nõ ob hoc statim nos quoque illos imitari par est, & hoc modo auctoritate no- stra prauam illorum consuetudinem confirmare: sed conuentus illos exprimere potius, de quibus in euãgelij metio est, præfente domino nostro Iesu Christo solitos celebrari, & in his, que ab Apo- stolo descripta sunt, veluti huiuscemodi vitæ in- stituto cõuenientia, facere. Scribit autẽ sic: Cũ cõuenitis, vnusquisque vestrum psalmum habet,

Confirmat ex exemplo Chri.

Cõsuetudo præiudicã pietatis ab- roganda.

1. Cor. 14. e

Matt. 18. e

Sexta.

Psal. 54. e

Nonã. Acto. 3. d

Vespera.

ἐξ ἀγορευ- σις ἡ ἐξομολογῆσις. γνώμη. Psal. 4. d Completio- rium. Psalm. 90. Hora me- die noctis. Acto. 16. e

Psal. 118.

γνώμη.

Act. 11. a

Ibid. 13. a

Act. 15. e

cum se Hierosolymam recepisset, ijs qui tunc in ea ciuitate erant, rationem reddiderit eius societatis, quae sibi cum gentibus fuisset. Similiterque, quemadmodum Paulus & Barnabas reuersi ex peregrinatione, congregata ab ipsis Ecclesiae renunciauerint omnia, quaecumque deus fecisset cum illis. Et alio in loco, quemadmodum siluij cum multis multitudinis, & audiebant Barnabam & Paulum narrantes, quaecumque fecisset per illos deus. Illud tamen hoc loco intelligendum est, nundinationes, & questus illos omnes, qui caupones attingunt, fratrum conuentus longissimè fugere debere.

INTERROGATIO XLV.

A Quod praeter antistitem alius etiam esse aliquis debet, qui illo absente aut alioqui occupatione aliqua distento, fratrum ipse curam possit suscipere.

RESPONSIO.

κατά τὴν πρῆσιν.

καὶ ἰσορροπία.

ἰσορροπία.

Confirmat argumento à maioribus. 1. Cor. 14. d. Ibidem. d.

Confirmat à similibus.

Verum enim quoniam incidit saepenumero, ut vel ob valetudinis imbecillitatem vel peregrinandi necessitatem, vel aliam quamuis ob causam abesse à reliquorum fratrum conuentu, necessariò antistes cogatur, alius etiam esse praeter ipsum debet, qui cum ipsius, tum ceterorum etiam fratrum diligenti animaduersione circumspectioneque adhibitis, ad hoc delectus sit, ut absente illo curam in se conuentus recipiat: ut & qui remanserint, vnius consilio gubernentur, neque absente magistro, ad formam quandam popularis reipublicae status, familia traducatur: atque eo modo regula, & tradita disciplinae feueritas imminuatur. Sed quae de communi omnium sententia adscita à cuncto collegio instituta fuerint ad dei gloriam conferuntur: atque ut sit, qui accidetibus ad nos hospitiis, prudenter sciat respondere: quò videlicet & qui aliquid audire à nobis desiderat, pro proposito argumenti dignitate adificentur, & commune fratrum collegium nequaquam dedecoretur. Nam hoc quòd passim omnes sine villo discrimine ad dicendum assiliant, praeterquam quòd tumultus causa est, etiam signum est perturbatae discipline, cum Apostolus ne ijs quidem, quibus delatum fuerat donum rectè docendi dei verbum, pluribus simul loqui licere voluerit. Sic enim est apud ipsum: Quod si alicui reuelatum fuerit cedenti, prior taceat. Qui idem etiam aperte perturbatae huiuscemodi disciplinae absurditatem demonstrans sic dicit. Si ergo conueniat vniuersa ecclesia in vnum, & omnes loquantur linguis, intrent autem idiotae, aut infideles, nonne dicent quòd insanitis? Atque etiam si inciderit aliquando, ut qui alicunde accesserit, aliquem de re aliqua quam ignoret interrogauerit, isque qui vice alterius interrogatus sit, haberet, quòd commodè responderet, conseruanda tamen disciplinae causa, tenere silentium habet, & is hospitem doceat, sed submissa voce, cuius officium est respondere, eaque in re exemplum Apostolorum dominum imitari conuenit, à quibus, dum cum domino essent, solitus erat mos iste usurpari, idque ut pro ordinis atque honestatis decore, indulto nobis sermone vtamur. Etenim, si vbi de corporum curatione agitur, in remedio agris adhibendo, non temere quemuis medicamento, ferramento ve vt

videmus: sed illos tantum modo, qui medendi artem teneant, quae & à peritis ante didicerint, ac doctrice multiplici experientia, & assidua ipsi postea secum commeditatione expoliuerint, & longinqua exercitatione, longinquoque vsu confirmauerint: quae ratio permittit, ut ad curationem eam, quae sermone adhibetur, nulla habita delectatione, temere quiuis, qui velit, assiliat: qua in re, rei vel minime praetermissio, maximum afferre detrimentum solet? Apud quos enim ne panis quidem distributio quibusuis temere permittitur, sed munus huiuscemodi administrandi panis vnius cuiusdam est, ad quem illud de communi aliorum sententia delatum est, qui non multo maiore cum delectu ac cautione hoc in danda petentibus esca spirituali obseruari conueniat? videlicet ut munus hoc peculiare sit alicuius, qui melius id ipse praestare possit, quàm ceteri? Ex quo intelligitur animi esse valde sibi praefidentis, cum quis de aliquo iudicio interrogatus, intrepidè sic, temereque audeat respondere, neque digitum ad illum intendat, cui huiusmodi dispensandi sermonis munus delegatum sit. Qui quidem ea re, quòd fidelis esset dispensator & prudens, idcirco delectus est, ut spirituales cibum tempore distribueret, sermonesque suos in iudicio disponeret, sicut scriptum est. Quod si etiam incidat, ut ad quem pertinet respondere, hunc aliquid effugiat aliquando, illudque alteri occurrat, non propterea tamen, cui illud occurrerit, is cõfessim proflire, ac palam arguere illum debet, sed seorsum arbitris semotis, quod sibi occurrerit, de eo ipsum admonere, quando ni hoc ita fiat, qui inferiores sunt, ij elatiores fieri aduersum superiores solent. Quapropter esto comodè aliquis responderit, tamen si responsio ad illum non pertinebat, penitus is tenetur obnoxius violatae disciplinae.

INTERROGATIO XLVI.

Quòd neque fratrum, neque sua obtegere quis delicta debet.

RESPONSIO.

Quidquid est autem, in quo peccetur, id referri ad antistitem debet, siue ab eo ipso, qui peccatum admisit, siue ab ijs, qui illius cõscesj sunt, si illud ipsi curare non possint, & mederi eo modo quo praecipit est à domino, quando vitium dissimulatum morbus est in animo oblitescens, & supputris qui etiam propterea incurabilis efficitur. Quae admodum igitur nullo modo bene meritum illum de nobis diceremus, qui quae pestifera essent, ea in corpore nobis includeret, sed eum potius, qui cum dolorifico cruciatu, & cruoris etiam missione per lancinationem ea in apertum extraheret, quo videlicet, aut quòd noxium esset, per vomitum recelleret atque extunderet à corpore, aut in vniuersum, per morbi cognitionem, eius quoque curandi ratio facilius cognosceretur: ita nimirum peccatum occultare, nihil est aliud, quàm agrum sua sponte ad mortem ruentem, impellere, & procliuorem reddere. Stimulus enim peccati mors est, inquit. Porro: occulta beneuolentia praestabilior

Alterum simile nec elegans ex collatione panis & verbi.

1. Cor. 12. e

Psal. 111. a. 77. 6. me morabilis.

In desertum discipuli na, ut animaduertentiam.

Argumentum à minori ad maius.

stabilior est ea, quae palam libereque fit obiurgatio. Nemo sit ergo, qui aut peccato alterius lateribus querat, ne pro amore, quem fratri debet, exitium illi conciliet. Neque suo. Qui non medetur sibi ipsi, frater est sua opera dissipantis.

INTERROGATIO XLVII.

De his qui nolunt admittere, quae per antistitem praescripta sunt ac designata.

RESPONSIO.

A Verum is qui nolit admittere quae Antistes per ficiunda iusserit, debet ei aperte quidem sed semotis arbitris, cur dicto audies esse ac moriger nolit, respondere, allata si quam habet, ratione, factis literis consentanea: alioqui quòd imperatum sit, silentio exequitor. Quòd si hoc facere pudore retractus non aufit, alijs quibusdam ad eam rem sequestribus vtitor, quo videlicet, si aliena forte à sacrosanctis literis illa antistitis iussio sit, ipse cum seipsum, tum reliquos fratres à noxa eximat. Sin contra, planum factum sit, eam rectè fuisse ac ratione factam, à vana seipsum ac periculosa secum disceptatione liberet. Qui enim secum disceptat, inquit, si manducauerit, damnatus est, quia non ex fide, & ut ne simpliciores exemplo suo ad abijciendam obedientiam instiger, ac veluti procliuiores efficiat. Expediit enim, inquit dominus, ut suspendatur mola asinaria circa collum eius, & proiciatur in mare, quàm vt scandalizet vnum de pusillis his. Quòd si qui diutius in contumacia haerent aduersus antistitem clam queruli, nec in apertum voluerint sui mœroris causam prodere: hi perinde ac disceptationis inter fratres exortu auctores aut qui certissimam auctoritatem colliserint, & labefactarint eius quae maiorum debetur praecipis, obedientiae ac velut rebellionis & inobedientiae magistri, prorsus à reliqua fratrum familia exigitur. Eijce enim è concilio pestilentem, inquit, & exhibit cum eo iurgium.

Rom. 14. e

Mat. 18. a

Prov. 22. b

INTERROGATIO XLVIII.

Quòd nullo modo curiosè consilia moderami nauè antistitis exquiri debent, sed debet vnusquisque muneri suo vacare.

RESPONSIO.

Ceterum ne quis facilè in huiuscemodi vitium secus de antistite suspicandi, aut dijudicandi cum detrimento cum suo, tum reliquorum etiam fratrum incurrat, illud in vniuersum obseruari in conuentu debet, ut nullo modo quis curiosè antistitis consilia peruestiget, aut in eius facta anxie inquirat, ijs dumtaxat exceptis, qui cum dignitatis gradu, tum consilij prudentia antistiti ipsi proximi sint, quos quidem ille necessariò sibi, quòd cunquae de re aliqua erit deliberaturus, in consiliu ac naturam considerationem adhibebit, nimirum praecipito illi obtemperans, Omnia fac cum consilio. Quam enim illi animas nostras gubernandas commisimus, tanquam deo de ijs rationem reddituro, prorsus absurdissimè facinus, si huic fidem in re-

Ecl. 32. d

καὶ ὁ ἀντιμνημόνεος.

bus contemptissimis abrogamus, & cum ipsi falsis aduersus fratrem nostrum suspicionibus impleamur, tum reliquos exemplo nostro, ut idè faciatur, incitamus. Ne igitur hoc eueniat, vnusquisque maneat in ea vocatione, in qua vocatus est: & cum animum suum totum in rerum ad se pertinentium cura occupauerit, minimè in aliorum consilijs inquirèdis sit curiosus, sed sacrosanctos domini discipulos imitetur. Quorù, esto illud, quòd in Euangelio est, de Samaritana, suspicionem ipsis posset commouere. Nemo tamè dixit, inquit, quid queris, aut quid loqueris cum ea.

1. Cor. 7. d. Ut vitanda curiositas.

Ab exemplo discipulorum Iohanni. Ioan. 4. d.

INTERROGATIO XLIX.

De controuersijs, quae nonnunquam solent inter fratres existere.

RESPONSIO.

DE controuersijs autem, quae inter fratres interdum oriuntur, illud statuendum est, Quotiescunque aliqui inter se de re aliqua collidunt dissidentes & corrixantes, eos nequaquam inter se pugnaciter nimis contendere debere, sed controuersiae decisionem superioribus se referuare. Verum enim ne qua disciplinae ordo violetur, si omnes passim nullo temporis, lociue ad agendum idonei delectu habito, quærant, neue futilibus & inanibus questuiculis, aut nugacitati detur locus, certum quendam esse oportet, eumque de communi reliquorum omnium sententia, idoneum iudicatum, qui quidem de quibus inter fratres controuersia sit, ea aut cõmuniter in medium omnibus disceptanda proponat, aut seorsum de ijs cum magistro cõuentus cõmunicet. Ita enim quae in questione posita erunt, melius, certiusque disputabuntur. Si enim nulla est res, cuius tractatio non scientiam, & vsum desideret, ea certè multo magis in rebus his requiruntur, quae sunt huiuscemodi. Et si instrumentorum eorum, quae ad artium ministracione necessaria sunt, tractationem, nemo esset, qui imperitis committeret, sine dubio multo magis sermonis tractatio concedi debet in dicendo potioribus: qui quidem ipsi cum loci, tum temporis, tum modi, quibus poni quaestiones debeant, commodè habere delectum sciant: qui que citra contentionem eum prudenter querendo, tum intelligenter auscultando, rerum, quae sint in quaestione versatae, explicationes ad communem possint omnium adificationem seruare.

A minore ad maius.

INTERROGATIO L.

Quae ratio teneri ab antistite debeat in obiurgationibus adhibendis.

RESPONSIO.

Verum enim uero illud cauere magnò opere antistes debet, ne ad castigandum verbis aliquem ex ijs qui deliquerint, affectu quouis vitioso percitus accedat: quòd cum indignatione & ira, castigacione

tione aduersus aliquem vti, hoc haudquaquam est à peccato illum liberare, sed delictis seipsum obstringere, quamobrem Apostolus dixit, In māsue tudine corripientem eos, qui resistunt. Neque, si in contemptum veniat alicui, ob id præbere se vehementem debet, aut æquo seueriorem: vbi verò alium contemni viderit erga eum qui deliquit, de claret se benignum, ac indulgentē. Quinimo multo grauius ei ferendā aliorum iniurię sunt, quā suā. Hoc enim si fecerit, & suspicionem à se illam hominis seipsum immodicē amantis submouebit & planissime se non peccantem odisse, sed peccatum auersari declarabit, cum ita videlicet diuerso modo se gerat in rebus & suis & alterius. Ceterū si quando cunque indignatur, non hanc, quam dixi, sed huic cōtrariam rationē adhibuerit, is prorsus indicabit, se neque propter deum, neque propter periculum eius, qui peccauerit, sed propter glorię cupiditatem, aut imperitandi studium, indignationem illam suscepisse. Oportet enim illū & pro dei gloria, cui violando ipsius mandato infligitur contumelia, iustam iram ac zelum præ se ferentem, & peculiarem fraternę charitati misericordiam retinentem, pro fratris sui in peccato periclitantis salute tuenda (quia anima, quę peccauerit, ipsa morietur) in quocunque, quod cōmittatur peccato, tanquā aduersus peccatum animo incitari, & in eo acriter vindicando, animi sui iustum ardorem præ se ferre.

INTERROGATIO LI.

Quomodo corrigi debeat delictum eius, qui peccauit.

RESPONSIO.

In adhibendis verò curationibus ijs, qui vitioso animi affectu aliquo laborent, consuetudinem imitari medicorum debet, vt videlicet ægris non irascatur, sed contra morbum ipsum pugnet: in eoque impugnando, duriore victus ratione, si ita res postulat, animi vitia sanet: veluti inanem gloriā, abiectionibus exercitijs imponēdis: futilem & otiosam loquacitatem, silētio: immodicū somnum peruigilio & excubijs orationum: segnitiam corporis, laboribus imponendis grauioribus: edacitatem indecoram ieiunio: murmuratiōem à reliquis segregatione: vt videlicet neque ex fratribus quisquam vnā cum ipso esse in opere velit, ne que opus, quod ipse elaborauerit, vnā cū reliquis reliquorum misceatur, sicut supra dictum est, nisi si quādo suscepta alacriter ac citra pudorem vllū poenitentia, morbo eo liberatum esse illum appareat. Tum enim opus, quod murmurans elaborauerit admitti poterit: verum ne sic quidem, id in vsus fratrum vllos erogetur, sed ad alium aliquem vsum dispensetur. Hęc autem cur ita fieri debeāt, satis superius intellectum puto.

INTERROGATIO LII.

Quo animo quis accipere impositas sibi multas debet, siue irrogatas iuxta præscriptū Canonis penas.

RESPONSIO.

Quemadmodum autem diximus vacuum affectibus antistitem ad curationes ægris admo uendas accedere oportere, item quoque vicissim eorum, quibus medicina fit, partes existimari debent, antistitis in se animaduersiones, non ad odiū accipere, neque impotentē dominationem existimare, curationem eam, quam misericordia quis adductus, consulendi causa animę ipsorum saluti, ipsis adhibeat. Effet enim à decoro abhorrens, si cum qui aduersa corporis valetudine laborant, ijs vsque ad eōdē magnam medicis suis fidē habeāt, vt esto ipsos fecent, esto vrant, esto amarissimis dandis medicamentis mēdeantur nihilominus tamen inter benemeritos de se illos numerent: nos non itidem quoque aduersus animarum nostrarum medicos, quando cunque duriore imponēda nobis re aliqua, salutem nobis efficiunt, fuerimus animati: Cūm Apostolus dicat: Et quis est, qui me lætificat, nisi qui cōtristatur ex me? Et item, Ecce enim hoc ipsum quod contristati estis, quā magnam in vobis sollicitudinē operatum est. Proinde rei spectari exitus debet, & is bene de nobis meritis iudicari, qui nobis contristationē illam afferat, quę est secundum deum.

INTERROGATIO LIII.

Quomodo artium magistri peccantes pueros corrigere debeant.

RESPONSIO.

Atque illud etiam seruandum est, vt qui artes docent, ij, si qua in re, quę ad artem eam pertineat, quam tradunt, labi illos animaduertent, quos in disciplinā acceperint, seorsim eos verbis castigent, & errata corrigant. Quęcunque autem ab eis peccata committantur, eiusmodi, quę animi morum peruersitatem indicent, veluti si quis contumax sit, verbis contra cōtendat, in elaborādis operibus negligenter se gerat, garrulus sit, & otiosus loquus, aut vanus, aut aliud deniq; aliquid agat eorum, quę pietatis cultoribus vetita sunt: hæc in quibus animaduersa sint, ij ad communis disciplinę moderatorem duci debent, & coram eo accusari, vt ipse sit videlicet, qui statuatur, quatenus, quāue ratione vnumquodq; peccatum curari conueniat. Si enim obiurgatio est animę curatio, prorsus obiurgare non est cuiuslibet, sicut neque curationē admouere, nisi si quis sit, cui munus hoc antistes ipse adhibita prius diligenti circumspeditione delegarit.

INTERROGATIO LIIII.

Quod præpositi cōuentuū vicissim de his quę se concernunt, conferre inter se debent.

RESPONSIO.

Operæ precium est autē, si statis interdum quibusdam temporibus, certisq; locis concessus celebretur, eorum, qui fratrum cōuentibus præsunt, in quibus videlicet, cū de rebus ijs, quę sibi præter rationē acciderint, tum, de difficultibus etiam

etiam ad tractandū naturis, aut moribus, & quomodo in singulis moderandis se gesserint, vicissim inter se comunicent, & conferant. Quò videlicet, si aliquid aliquando minus rectē ab aliquo factum fuerit, id adhibita locuplete multorum sententia, maiore cum auctoritate quod in mediū adductum est, quale sit, iudicetur. Contraque si quid rectē gestum, multorum similiter testimonio comprobetur.

INTERROGATIO LV.

Nunquid ex veræ pietatis proposito sit, vt medicina?

RESPONSIO.

Quemadmodum vnus cuiuslibet artis suffragium in hoc nobis à deo est indultum, vt nostrę occurrāmus infirmitati: ceu sunt, agricultura quod quę sua sponte è terra gignuntur, ad subleuandas victus necessitates satis non erant: texendi ars, quod indumentis necessariò vita hominum indigebat, cūm ad honestatem tenendam, tum ad cæli incōmoda depellenda: similiterq; ædificandi disciplina, quod sine ea haud facillè stare vita hominum potuisset: item eadem quoque in medicina ratio est. Cūm enim corpus nostrū morbidum noxijs varijs expositum, partim extrinsecus aduenientibus, partim intrinsecus agnatis morborum generibus, obnoxiiū sit, eaq; modo largiore cibi copia, modo subductione nimia affligatur: medicina nobis ars à totius vitę nostrę moderatore deo concessa est, à qua nimirum cū de mendis ijs, quę superarent, tum quę deessent, addendis, rationē disceremus, quemadmodū nos animę quoque curationem adhibere oporteret. Vt enim si in paradiso deliciarū esset, nihil aggressi nobis, neque labore opus esset, neq; solertia: sic si vacuā penitus morbis vitam ageremus, ad similitudinē temporis illius, quando ab initio statim creati, nō dum de dei gratia decideramus, sine dubio nihil nobis opus esset, cur valetudinis tuędā causa præsidium vllum à medicina peteremus. Verū quemadmodum posteaquam in locum hunc, veluti in exilium quoddam detrusi sumus, verāq; illa audiuius, In sudore vultus tui vesceris pane tuo: diuturna deinde periclitatione assiduaque in excolēda terra industria, ærumnaque agriculturę artem effecimus, cūm deus ad leniēda vtcunq; ea, quę ab execratione illa inuēta nobis incōmoda fuerant, agricolandi intelligentiam, perceptionemq; nobis sit elargitus: Sic vbi iulsi sumus, vt in terra de qua sumpti eramus denud reueri & dolorificę carni, morti propter peccatum addicte, ac propterea huiuscemodi morbis subiectę aptati sumus, datum nobis medicinę remedium est, quo (adhibita tamen ea, quam adhiberi par est, moderatione) aduersum ægros vteremur. Neque enim fortuito ortę de terrā herbę sunt ad singula morborum genera accommodatę, sed nimirum eę su premi opificis voluntate editę sunt, eo consilio, vt ijs nos ad vtilitatem nostrā vtī possemus. Quocirca ea quidem, quę in radicibus, floribusve, aut folijs, aut fructibus, aut succis naturalis vis inest, aut quodcūque etiam ex metallis, marive aliquid

ad corporis nostri vsū appositum habere inuēta sit, ea omnia earum rerum inuentioni similia iudicari debent, quibus in cibo potioneq; vt constueuimus. At in quibus exquirendis curiosa quadam, & anxia nimis solertia, curaq; est opus, quęque magnas nobis molestias qualdam conciliāt, ac quali vitam nostram in corporis curatione implicatam tenent, ea à Christianis hominibus funditus repudianda sunt: dandaq; nobis studiosè opera est, vt huiusmodi arte (si quādo res postulet) ita vtamur, vt nullo modo omnem ei aut prosperę, aut aduersę valetudinis causam assignemus, sed vt ad gloriā dei, & formulam quandam, quā nos in animorum nostrorum curatione vtī oporteat, ita salutaria ab ea corpori nostro subsidia petamus. Ac si quando medicinę nos remedia defecerint, neutiquam leuandi mali spem omnem in hac arte collocatam habeamus: sed illud intelligamus aut quod nō patietur nos tentari deus supra id, quod possumus: Aut quod sicut olim, dū inter nos versaretur dominus, modo lutum faciens, illud alicui illinebat, illitoque vt se in Siloam ablueret, præcipiebat, modo ad sanandum, volūtate sollicitus contentus erat, dicens, Volo: mundare. Quosdam etiam præterea, vt in acerbitatibus certaret, dimisit: nimirum qui periclitatione illa spectationes ipsos vellet efficere: Ita nunc etiam pari ratione agere nobiscum velit, tum ex occulto ratione quadam oculis nostris minimè aperta, salutari nobis imponenda medicina, quotiescunq; ita facere ex animarum nostrarum vtilitate esse ipse iudicauerit: tum id etiam agendo interdum, vt ad depellēdos à nobis morbos eos, quibus laboremus, præcursioribus remedijs quibusdam vtamur, idq; ea re nimirum, quod curationis lōginguitate memoriam eius, quod acceperimus, beneficij, altius in animis nostris impressam velit, vel (vt antè dixi) ea re, vt formulam nobis tradat, quam in curandis nostris animi vitijs imitemur: Vt enim in corporibus necessariò & demi illa debent, quę superuacua sunt, & quę absunt, apponi: sic idem quoque nobis in animis nostris seruandum est, vt quę aliena sunt scilicet, amandemus, & quę idonea, asciscamus. Siquidem fecit deus hominem rectum, & ad bona opera creauit nos, vt in illis ambularemus. Et quemadmodum in ijsdem corporibus secari, vti, & potiones amarissimas sumere, incolumitatis ipsorum causa non recusamus: sic in animis quoque, secantia, cū obiurgamur, verba, amaręque pro ipsorum salute increpationum medicinę accipiendę sunt. quod quidem ijs, qui emendati non erant, Propheta obiectat, cūm dicit, Nūquid refina non est in Galaad? aut medicus non est ibi? Quare igitur non est restituta sanitas filię populi mei? Quin illud etiā, quod quis in inueteratis morbis, non nisi ex longinquo tempore, varijsque, & ijs dolorem facientibus medicamentis sanitatem expectat, indicio est, vitia similiter, quę in animis nostris inueterauerint, assidua oratione, & diuturna patientia & acerrima animi contentione, quę ad sanitatem adipiscendam ratio sufficere nobis ostenderit, à nobis curari oportere. Non igitur quoniam medicina peruerit quidam vtuntur, idcirco fugienda nobis omnis, quę ab ea nascitur, vtilitas est. Neq; enim eo quod qui voluptates intemperanter confectantur, coquinaria facultate,

εσθαλμίσως.

ἐνομοίωσις ἀντιστυ...

2. Cor. 2. 4

γροργία ὑφ' αὐτῶν.

ἀικοδομηκί.

ἰατρική, πρῶθις καὶ ἀφαιρέσις ἐστὶν πο. de stabilit.

Collatio.

Gen. 3. d

ἐπὶ τῶν ἑσθροφ. γυώμη.

1. Cor. 10. c Ab exēplo argu.

ὀλιγαίσις καὶ χροσῆαι βουθίαισι.

μεταφορὰ ἀ medicina corporis dicitur. Sap. 2. d

Hier. 18. d ἀνίσθησις.

2. Tim. 2. d

2. Ezech. 18.

- 46 Nunquid qui alium patitur peccare, cum pos- sit prohibere, ipse peccati illius particeps sit.
- 47 Nunquid dissimulatione vtendum sit aduer- sus eos qui peccant.
- 48 Auaritiæ quis sit finis.
- 49 Quid sit perperam agere.
- 50 Si quis in conuentu maiori sumptu confectis vestibus depositis, id quod minoris precij sit, verbi gratia, vel pallium, vel calceamentum ve- lit, idque ob eam causam, quod ex ipso se con- decorari putet, nunquid is peccet, aut cuiusmo- di vitio laboret.
- 51 Quam significationem habeat verbum, Racâ.
- A 52 Quis sit inanis gloriæ cupidus, quisve ite hu- mani fauoris captator.
- 53 Quodnam sit inquinamentū carnis, & quod item inquinamentū spiritus: & qua ratione ab ijs mundi esse possimus: quæve item sit sancti- ficatio, & quomodo eius compotes esse possi- mus.
- 54 Quid sit seipsum amare, & quib⁹ iudicijs quif- que talem se esse possit cognoscere.
- 55 Quid interfit inter amaritudinem, furorem, si- ue iracundiam, iram, & irritationem.
- 56 Quid interfit inter eum, quem altum sapere di- cimus, & gloriosum, siue arrogantem & super- bum, & fastidio elatum, & inflatum.
- 57 Si cui vitium aliquod inest, quod emendari nō possit, & cuius quod sæpius reprehenditur, eo sæpius læditur, nunquid profuerit condonare illi ac sinere?
- 58 Nunquid is tantummodo censuram iudicij su- bire debeat, qui de industria mentitus sit: an is etiam, qui imprudens præter veritatem absolu- tē aliquid locutus fuerit.
- B 59 Nunquid cui tantum in animo fuerit aliquid facere, neque postea fecerit, hic mendax iudicā- dus sit.
- 60 De eo qui temere facere aliquid decreuit ex ijs quæ deo non placent.
- 61 Quomodo cum eo agi par sit, qui neque opus facere possit, neque psalmos discere velit.
- 62 Si quis fecerit, perinde atq; is, qui talentū oc- cultauerat: num iudicio condemnandus venit?
- 63 Quid est, quod cum quis fecerit simili iudicio cōdemnatur, atq; illi, qui aduersus nouissimos murmurauerant?
- 64 Scandalizare quid sit, & quomodo malū hoc fugere poterimus?
- 65 Quomodo quis veritatē in iniustitia detinet?
- 66 Quid sit contentio, quidve item æmulatio?
- 67 Quid est immundicia, quidve ite obscœna & petulca lasciuiā?
- 68 Quid proprium iracundi furoris, quidve ite cum ratione susceptæ indignationis.
- 69 De ijs, qui cū neque parcius edant, quàm ce- teri, neque corpore sint inualido, impares ta- men se obeundis cōuentus muneribus caussen- tur?
- C 70 Quomodo cū eo agendum sit, qui vestitu, aut calceamentis abutatur.
- 71 Cum aliqui sint, qui in cibis suauitatē magis, quàm copiam consectentur: alij autem contrā suauitati copiam saturitatis causa antepōnāt: quomodo vtrique persuadendi sint.
- 72 De ijs, qui in conuentu immodestē ad mēsam

- se gerunt, seseque voracius ingurgitant.
- 73 De ijs, qui nō ex desiderio fraternæ emenda- tionis eos redarguunt, qui peccant, sed ex libi- dine seipso vlciscendi.
- 74 De ijs, qui se à ceterorum fratrum societate se- parant, & soliuagum vitæ genus sectantur.
- 75 Nunquid omnis peccati, quod vel cogitatio- ne, vel verbis, vel opere cōmittatur, causa in Sa- tanam conferri debeat.
- 76 Nunquid propter vtilitatem aliquam, quæ ex mendacio postea consecutura sit, liceat mētiri.
- 77 Quid sit dolus, quid ite morum peruersitas.
- 78 Adiuuatores malorum qui sint.
- 79 Quomodo si quis identidē semetipsum repre- hendat, quod durius se gerat aduersus fratrem, is huiuscemodi vitium possit emendare.
- 80 Quænam sit causa, vt mentē nostrā cogitatio- nes bonæ, & deo placētēs velut nos deserant.
- 81 Nunquid pari modo obiurgandi sint & reli- gionis cultores, & ceteri quilibet de vulgo, quandoque peccent.
- 82 Nunquid si aliquando contingat, vt quæ etate prouectior est, idem cū ea quæ natu minor sit, peccatum commiserit, eadem cum ea pœna ple- cti debeat.
- 83 Si quis multa rectē faciens, in vno tantū offen- dat, quomodo cum eo agendum sit.
- 84 De ijs qui moribus præditi sunt tumultuosus ac turbulentis.
- 85 An in fratrum societate proprium aliquid ha- bere liceat alicui.
- 86 Quid aduersus hūc obseruandum sit, qui dicat se neque à fratrum societate quidquam velle, ne- que de suo quidquam ipsum dare, sed conten- tum se esse rebus suis.
- 87 Nunquid vnicuique liceat vetustate iam detri- tum vestimentum pro arbitrio suo dare cui ve- lit ex præcepto.
- 88 Quid est sollicitudo huius vitæ.
- 89 Quoniam scriptum est in sacrosanctis literis, Precium animæ hominis propriæ diuitiæ: quid faciendum sit ijs, qui diuitias non habent.
- 90 An liceat nocturnum vestimentum habere, si- ue cilicium, siue alterius cuiusuis generis.
- 91 Quid faciendum sit ei fratri, à quo cū propriū nihil habeat, pallium aliquis petierit, maxime- que si is, qui petierit, nudus sit.
- 92 Cū dominus iubeat, vt bona nostra vendamus qua mente præceptum hoc exequi debeamus.
- 93 Qui semel se rebus suis omnibus spoliauerit, iamque propriū se nihil habere professus fue- rit, qua mente eum rebus ad viuendum necessa- rijs vt oporteat, veluti vestitu, ac victu.
- 94 De ijs, qui relictis, quæ dependere soliti erāt, tributis, se ad fratrum societatem aggregarint.
- 95 An expedire iudicandum sit, vt qui modo no- uitij ingressi sint, confestim ediscant quæ de sa- crosanctis literis discenda sunt.
- 96 An debeat omnibus liberum esse literas discere, si velit, vel lectionibus vacare.
- 97 Nūquid is debeat admitti, qui petit, vel ad mo- dicum tēpus intra fratrum collegium recipia- tur, eo consilio, quod fratrum sibi consuetudi- nem profuturam sperare se dicat.
- 98 Quem animum habere antistes cōuentus de- bet in ijs quæ imperat, ordinatve.

Qua

- 99 Qua animi affectione ad obiurgandum de- beat accedere, qui obiurgaturus sit quempiā.
- 100 Quæ ratio tenenda sit in dimitendis ijs, qui forinsecus mendicantes accedunt.
- 101 De eo, cui credita dispensatio est, & de men- dicantibus.
- 102 De ijs qui se à societate aliorū abducūt, qua- cunque de causa.
- 103 Quoniam nonnunquam consuevit euenire, vt quibus in rebus etiam qui natu grandiores sunt labantur, an ij reprehendi debeant.
- 104 Quæ ratio tenenda sit in officijs fratribus de- legandis.
- 105 An confestim vbi quis receptus intra fratrum societatem fuerit, cum discere artes conueniat.
- A 106 Cuiusmodi pœnæ illæ esse debeant, quibus in societate fratrum vti oporteat.
- 107 De ijs qui dicunt cupere se in fratrum socie- tate viuere.
- 108 Nunquid debeat antistes semota sororū præ- fide cum aliqua de rebus ad fidei ædificationē pertinentibus loqui.
- 109 Nunquid conuenire putandum sit, vt antistes sermonem sæpe cum antistita conferat.
- 110 Nunquid quando soror presbytero peccata sua confitetur, aliquam etiam natu maiore so- rorem adesse conueniat.
- 111 Si inficia antistita, antistes aliquid faciendum sororibus imperauerit, an propterea antistita iuste possit indignari.
- 112 Nunquid si quis ad genus vitæ, quod est secu- dum deū, accesserit, debeat, qui fratribus præ- est, huiuscemodi hominē sine ceterorū fratrum sententia admittere.
- B 113 An possit, cui animarū cura delegata sit, illud seruare, Nisi conuersi fueritis, & facti fueritis sicut paruuli.
- 114 Nunquid cuius, & quoduis imperanti obe- dire conueniat.
- 115 Quomodo mutuum inter se fratres obedi- tiam debeant præstare.
- 116 Quatenus obedientia progredi debeat.
- 117 Qui varijs officijs, quæ in dies singulos sibi pro proposito mandato, demadantur, minimè acquiescit, ac artem quampiam discere studet, quo is morbo laborare putandus sit: & nūquid ferri debeat, qui huiusmodi sit.
- 118 Qui strenuus est in mandato, & opus facit, nō quod ipsi præcipitur, sed quod ei collibitū sit, quam hic mercedem habet.
- 119 An liceat vnicuique delatum sibi munus re- cusare, & aliud ab eo diuersum querere.
- C 120 An exeundum sit aliquò, nisi petita prius ab antistite exeundi venia.
- 121 An grauiora munera liceat recusare.
- 122 Qui hac pœna dignus iudicatus sit, vt benedi- ctionem nō accipiat: is si, nisi accepta prius be- nedictione, cibum se neget sumpturum, nun- quid ferendus sit.
- 123 Nunquid eum ferri conueniat, qui cū (quod commodè non potest) facere nō permittatur, ægrè id patiatur.
- 124 Nunquid si casu quis cum hæreticis, gentili- busve inuentus sit, is cibum vnā cū illis cape- re debeat, aut eos salutare.
- 125 Cui munus aliquod creditum sit, nunquid is

- munus illud debeat retinere, si quid præter præ- scriptum ipse sua sponte fecerit, nulla eius rei venia prius petita.
- 126 Quomodo quis assequi possit, vt in edendo voluptatem sibi imperare non sinat.
- 127 An verum sit, quod à quibusdam dicitur, nō posse vllō modo impetrari quin homo aliquā- do irascatur.
- 128 Nunquid ei permittendum sit, vt suo more a- gat, qui vltra quàm vires eius patiantur, colere continentiam velit, atq; ob eam causam impe- diatur, quominus præcipue proposito madato possit satisfacere.
- 129 De ijs, qui ob ieiuniorum assiduitatē nimiam, communibus cum ceteris cibis vesci non pos- sunt.
- 130 Quæ seruanda in ieiunio ratio sit, quotiescū- que ieiunandum sit.
- 131 Qui communibus, quibus ceteri fratres ci- bis vtuntur, ipse non vescatur, sed diuersos quos- dam exquirat, vtrum is rectē facere iudicandus sit.
- 132 Quid de eo sentiendū sit, qui aliquo cibi ge- nere lædi se dicat, ac ægrè ferat nisi aliud detur.
- 133 Quid si idem etiā cibi causa murmurauerit.
- 134 Quid si etiam iratus ea sumere recusauerit, quæ natura desiderat.
- 135 An debeat qui ægrotus est, ipse querere, vt aliquid sibi vltra solitam cōsuetudinem detur.
- 136 An necesse sit, vt ad horam prandij cuncti cō- ueniant: quomodo ve agendū cum eo, qui non tempori, sed iam pransus alijs superuenerit.
- 137 An is rectē facere existimandus sit, qui ad ali- quod tempus, prout ipsi libitum fuerit, secum ipse statuat, ab hoc vel ab illo, vel cibo, vel po- tione abstinere.
- 138 An in cōmuni societate debeat aliquis plus, quàm ceteri communiter faciant, ieiunare.
- 139 Cum ex vehementi ieiunio remissiores effi- ci ad laborandū fratres soleant, vtrum potius faciendum sit, opusne negligendū propter ieiunium, an contrā ieiunium, vt vires suppetāt ad laborandum.
- 140 Qui in lædentibus se cibis continentiam ab- iecerit, ijsque sese auidius ingurgitarit, ac prop- terea in aliquem morbum inciderit, nūquid ei curationem vllam adhiberi conueniat.
- 141 Nunquid conuenire putandum sit, vt extra- rij homines in officinis reperiantur.
- 142 An debeant opifices, opus aliquod ab aliquo faciendum redimere, sine sententia antistitis.
- 143 Qui in operibus faciendis sunt occupati, quā ij adhibere diligentiam debeant in commissis sibi instrumentis accurandis.
- 144 Qualis habendus sit, qui vel ex negligētia in- terire aliquid suerit, vel ex contemptione cō- perperam abusus fuerit.
- 145 Qualis is iudicandus sit, qui instrumenti ali- cuius vsum ipse à se, non petita ab antistite ve- nia arroget, aut illud etiam sumere audeat.
- 146 Quomodo cum eo agendum sit, à quo cū vr gente necessitate postulatū ab antistite sit, vt instrumentum sibi aliquod velit commodare, id facere nolle se dicat.
- 147 Qui propterea quod in reb⁹ aut penu aut cō- quinz, aut alio aliquo necessario obeūdo mu- nere

περι της φιλανθιας

ακολυτως

D ουλεχσς.

πρωχσς. ηνδ.

χρησις του ανθρωπου.

- nere sit occupatus, si tam preſto eſſe nō poſſit vt adſit, cum decantari pſalmi incipiunt, aut oratio fieri, nūquid iſ ob eam cauſſam vtilitatis animæ detrimentum aliquod facere exiſtimandus ſit.
- 148 Cuiuſmodi poteſtas ſit in diſpenſando illius, cui de penu diſpenſando cura commiſſa ſit.
- 149 Quam pœnam commereatur, cui diſpenſandi officium traditū ſit, ſi quid ex animi maiore in aliquem propenſione, ſimulatēve fecerit.
- 150 Qua multa dignus ſit, ſi reſ fratri ad victum neceſſarias ex negligentia ſubtraxerit, vel non dederit.
- A 151 An liceat ei, qui miniſtrat, voce vti in loquendo altiore.
- 152 De ijs, qui vltra quàm ferre ipſorū vires poſſunt, in miniſterijs deſatigantur.
- 153 Quomodo cui lanæ creditæ ſint, illa eas habere debeat.
- 154 Si aliquando contingat, vt paucis fratribus, qui pluribus ſororibus miniſtrent, neceſſitas aliqua incidat, vt mutuo alteri ab alteris diſtrahatur, quod vniciuique ſeorſum ad diuerſa munerera eundem ſit, nunquid huiuſcemodi factū periculo vacet.
- 155 Quomodo gerere ſe fratres debeat erga eos qui aduerſa valetudine laborant in hoſpitali.
- 156 Nunquid oporteat, qui ſemel diſpenſandi penoris officio præpoſitus ſit, aut huiuſmodi alij muneri cuiſpiam præfectus, illud eū perpetuo retinere, an diſpenſandi reliquis etiā viciffim locum concedere.
- B 157 Cuiuſmodi animi affectione deo ſeruire debeat vnuiſquiſque.
- 158 Quo animo irrogatam ſibi multam accipere quiſque debeat.
- 159 Quodnam de eo faciendum iudicium ſit, qui ei ſuccenſeat, à quo obiurgetur.
- 160 Cuiuſmodi animi affectione danda nobis opera in miniſtrando fratribus ſit.
- 161 Quàm magna cum animi ſubmiſſione impèſum ſibi quiſque à fratre miniſterium debeat accipere.
- 162 Cuiuſmodi, & quāta eſſe mutua inter fratres charitas debeat.
- 163 Quomodo quis charitatem in proximū cōſequi poſſit.
- 164 Quidnam ſibi velit illud, Nolite iudicare, & non iudicabimini.
- 165 Quo ſigno agnoſcere quis poterit, ſtudioſe dei aduerſus peccantem commoueat, an etiā ſuccenſeat, per vitioſam & illaudabilem iram.
- 166 Cuiuſmodi animi affectione ei auſcultandum ſit, qui ad exequendum dei mandatū nos adhortetur, denique & vrgeat.
- C 167 Qualis debeat eſſe anima, quod digna habitari ſit, quæ omnino totam ſe in dei muneribus occuparet.
- 168 Cuiuſmodi animi affectione accipiendū veſtimentum, vel calceamentum ſit, cuiuſcunquē modi illud fuerit.
- 169 Si qui minor natuſ frater fuerit, maiorem natu ſe docere, aliquid iuſſus fuerit, quomodo iſ ſe aduerſum illum gerere debeat.
- 170 An æqualiter nos gerere debemus aduerſus eos, quorum in officijs maior, & quorū minor

- vigeat induſtria.
- 171 Quomodo cum eo agi par ſit, qui cū inferior ſit, moleſtè ferat ſuperiorem ſe ſibi anteponi.
- 172 Quali ac quanto cum metu, ac fide cuiuſmodi diue cum affectione ſumendum ſit corpus domini.
- 173 An tempore pſalmodiæ vllum omnino locutioni de re aliqua locum dari conueniat.
- 174 Qua ratione quis aſſequi poſſit, vt ex animo, ſtudioſeq; mandata domini exequatur.
- 175 Quomodo aliquis cognoſcatur, quod fratre conſentaneum in modū dei præcepto diligat. D
- 176 Quinā ſint hoſtes, quos diligere iuſſi ſumus.
- 177 Quomodo debeant, qui fortes ſunt, ipſi imbecillorum infirmitates portare.
- 178 Quis ſenſus eſt illorum verborum, Alter alterius onera portate.
- 179 Qui fieri poſſit, vt ſine charitate adeo magnā quis fidem habeat, vt ea mōtes transferat, aut pauperibus bona ſua omnia diſtribuat, aut corpus ſuum tradat, ita vt ardeat.
- 180 Cuiuſmodi cum animi affectione, attentionē ea audienda ſint, quæ nobis interim dum ad menſam accumbimus, leguntur.
- 181 Si duæ vicinæ inter ſe fratrum ſocietates fuerint, & altera egeſtate prematur, altera ſit ad communicandum reſtrictior, quomodo aduerſus tenaces affecti eſſe debeant, qui egeſtate laborant.
- 182 Ex cuiuſmodi fruſtibus probari debeat aliquis, quod miſericordia motus ad redarguendum fratrem accedat.
- 183 Si aliquando cōtingat, vt inter aliquos de re aliqua in fratrum ſocietate diſſenſio exorta ſit, nunquid (quod attinet ad charitatē) vacare periculo iudicandū ſit, vt huiuſcemodi hominum opinionibus, quæcunq; arridere nobis magis viſæ fuerint, fauere nos oſtendamus.
- 184 Qua ratione aliquis, quoties aliquē vel hortatur, vel arguit, ſtudere poſſit non ſolūmodo ſciēter loquatur, ſed etiā quomodo debet cum deo, tum ijs etiā, quibuſcum ſermonē habet, animi affectionem conferuet.
- 185 Quonammodo, ſi quis in aliquo, quē habeat ſermone, aſſentiētes ſibi auditores, animaduerſus tenetur, agnoſcere poſſit, vtrumme lætitia illa ex proba ipſi animi ſui affectione, an ex improba quapiam motione oboriatur.
- 186 Cuiuſmodi illi amici ſint, pro quibus animā ponere iuſſi ſumus.
- 187 Nunquid oporteat ab ijs quenque aliquid accipere, qui naturali ſibi propinquitate aliqua coniuncti ſint.
- 188 Quomodo quibuſcum contubernij nobis aliquando vel cognationis neceſſitudo intercedat, aſpiciendi à nobis ſint, ſi quando ad nos acceſſerint.
- 189 Quidnam agendum ſit, ſi ijdem nos hortentur, vt domum ad eos adeamus.
- 190 An naturali nobis neceſſitudine coniunctorum vicem dolere nos oporteat, ex deſiderio ſalutis illorum.
- 191 Quis ſit, qui in Euangelio dicitur mitis.
- 192 Quæ ſit animi triſtitia ſecundum deum, quæve item mundi.
- 193 Quid ſit gaudium in Chriſto.

Cuiuſ-

- 194 Cuiuſmodi ſuſcipiendus à nobis luſtus ſit, vt beatitudinem illā, de qua eſt in Euangelio, cōſequi poſſimus.
- 195 Quomodo quis omnia facit ad gloriam dei.
- 196 Quomodo edit quis, bibitve ad gloriam dei.
- 197 Quomodo illud accipiendum ſit, Neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua.
- 198 Quid ſit humilitas, quāve ratione virtutis huius eſſe cōpotes poſſimus, eamque obire legitimis officijs.
- A 199 Quomodo quis aſſequi poſſit, vt mādata domini libenti animo exequatur, & pro ijs, periculis ſe alacriter obijciat.
- 200 Quomodo qui in religione diuti⁹ laborib⁹ & vſu peritiores redditū nouitios poſſint iuuare.
- 201 Quomodo quis mentē ſuam poſſit cohibere, vt ne inter orandum diſtrahatur.
- 202 An poſſit impetrari, vt nulla in re mēs proſuſ diſtrahatur.
- 203 Nunquid rectè factorum, iuxta domini præceptū, æqualis menſura in omnibus ſit: an alius aliquando maiorem, alius minorem habeat.
- 204 Quomodo quis idoneus efficiatur, vt participet ſit ſpiritum ſancti.
- 205 Qui ſint pauperes ſpiritu.
- 206 Cū præceptum domini ſit, vt ne ſoliciti ſimus quid edamus, aut quid bibamus, aut quib⁹ induamur: præceptū hoc quā latè patere putandū ſit, quomodo ve ei poſſit ſatiſferi.
- 207 Qua mente laborare conueniat.
- 208 An rectè fieri putandū ſit, ſi quis aſſiduè vſq; in vniuerſum ſilentium velit ſeruare.
- B 209 Quomodo id aſſequi poſſimus, vt dei iudicia pertimeſcamus.
- 210 Quis ſit habitus ornatus, qui traditus eſt ab Apoſtolo.
- 211 Quis modus eſſe debeat charitatis eius, quæ eſt in deum.
- 212 Quomodo charitatem quis, quæ in deū eſt, poſſit adipiſci.
- 213 Quæ ſint iudicia charitatis erga deum.
- 214 Vt à ſe diſſideant benignitas ſiue ſuauiſſas atque bonitas.
- 215 Quis ſit pacificus iſ, qui beatus à dño dicitur.
- 216 Qua in re conuerti nos oporteat, & effici vt paruulos.
- 217 Quomodonam accipere quis poſſit regnum dei, vt paruulus.
- 218 Cuiuſmodi intelligentiam petere debeamus à deo.
- 219 Quomodo ſi beneficio affecti fuerimus ab aliquo, & debitam domino gratiarū actionem poterimus puram & integram perſoluere, & ſimul etiā eam, quæ bene de nobis merito homini debeat, eo modo, quo par ſit, perfectè dependere.
- C 220 An paſſim vniciuique qui velit, permitti debeat, vt cum ſororibus in colloquium veniat.
- 221 Cū dominus doceat orandū nobis eſſe, vt ne intremus in tentationem, nunquid orandū ſit, vt ne in dolores corporis incidamus.
- 222 Quis ſit aduerſarius cuiuſq; noſtrum, quomodo ve beneuoli illi eſſe poſſimus.
- 223 Qui ratione aliqua motus ex ijs, quæ placeāt deo, & ieiunare animum induxerit, quidnam iſ agere debeat, cum, quomodo vellet, foris

- hominibus non appareat.
- 224 Nunquid hoc etiā tempore alij ſint, qui hora diei prima opus facere inceperint, alij item qui vndecima, & quinā ſint hi.
- 225 Cū dominus dixerit, Vbi duo, vel tres fuerint congregati in nomine meo, ibi ego ſum in medio illorum: quānā incunda nobis ratio ſit, vt hoc nos promereri poſſimus.
- 226 Cū Apoſtolus dicat, Maledicimur, & benedicimus: blaſphemamur, & obſecramus: quomodo benedicere debeat, cui maledicuntur: & quid obſecrare, qui blaſphematur.
- 227 Nunquid debeat vnuiſquiſq; de ijs quæ ſentit ipſe aliorum etiā cōſiliū exquirere, an verò, quod certiffimè ſibi deo id gratum futurū perſuaſerit, neuiquam neceſſe ipſi ſit, vt cū altero communicet.
- 228 Nunquid omni in re eorum, qui ſcādalizantur, volūtas explenda ſit: an verò ſint quedā, in quibus ſimulatione agendū non ſit, eſto aliqui ſcandalizentur.
- 229 Nunquid flagitioſe facta abiecta verecūdia apud omnes debeant enunciari, an apud quosdam tantummodo, & hos cuiuſmodi.
- 230 Quid ſit obſequium, & quid rationale obſequium.
- 231 Siquis aliquem frater, vel etiā ſacerdos nonnunquam, iniquo aut inſenſo animo perſequatur, an tradita de inimicis præcepta aduerſus eum liceat conſeruare.
- 232 Si quis iniuria affectus ab aliquo, tenendā animi ſui lenitatis cauſſa, patientiæque, ea de re cum nemine loquatur, atque hoc faciēſ exiſti met ſe reddere iudiciū deo, nunquid hic facere exiſtimandus ſit ſecundum deum.
- 233 Vtrum ſi ex omnib⁹ benefactis vnū aliquod alicui tantum deſuerit, iſ propterea ſalutē non adipiſcatur.
- 234 Quomodo quis annunciet mortē domini.
- 235 An expediat multa ex ſcripturis addiſcere.
- 236 Quicunque digni habitati ſunt, qui quatuor Euangelia intelligerēt, quomodo ij gratiā hanc debeant accipere.
- 237 Cuiuſmodi animus ille ſit, qui ad dei voluntatem dirigitur.
- 238 Nūquid fieri poſſit, vt ſine vlla intermiſſione quis pſallat, legatve, vt ferio de rebus ad deū pertinentibus diſſerat, neque vllum omnino ab his ceſſandi ſpatium concedatur, cum aliis quibus nonnunquam neceſſitas accidat, vt fordidioribus corporis neceſſitatibus cogantur ſatiſfacere.
- 239 Quis ſit Theſaurus bonus, quiſve item malus.
- 240 Quamobrem lata porta dicta ſit, & ſpatioſa via, quæ ducit ad perditionem.
- 241 Quomodo anguſta ſit porta, & arcta via, quæ ducit ad vitam: quomodo ve quis per ipſam ingrediatur.
- 242 Quid ſit illud, quod dicitur ab Apoſtolo, Amore fraternitatis inuicem vos diligentes.
- 243 Quid ſibi velit Apoſtolus, cū dicit, Iraſcimini & nolite peccare. Sol non occidat ſuper iram veſtram, cū idem alio in loco dixerit, Omnis amaritudo, & furor, & ira tollatur à vobis.

Quid

ἀλλο θεῶ.

συμπριφίεται.

Χριστός ἔργα θωσύν.

σευ ἡσθὲ θλιμμένε ἡσθὲ.

- 244 Quid est, Date locum iræ.
- 245 Quomodo accipiendum sit illud: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut colubæ.
- 246 Quæ significatio sit eius dicti Apostoli Charitas nihil præter decorum agit vel perperam.
- 247 Quænam sit gloriatio in domino, quæve ite ea quæ interdicitur gloriatio.
- 248 Quænam ratio sit, cur cū dominus det sapiētiam, & à facie ipsius egrediatur scientia, & intelligētia: & cum per spiritū alij quidem detur sermo sapientiæ, alij autem sermo scientiæ, dominus exprobet discipulis, quod adhuc sine intelligentia sint: & Apostolus quosdam accuset, tanquam quod careant intelligentia.
- 249 Quid sit pium, quid item sit iustum.
- 250 Quomodo quis sanctū canibus det, aut quomodo proiciat margaritas ante porcos: quomodo ad propositū quadrat, quod deinceps sequitur, Nequando conculcet eas pedibus suis & conuersi disrumpant vos.
- 251 Quamobrem dominus modo discipulis suis prohibeat, ne sacculū aut peram secum gestent in via, modo autē ita dicat, Sed qui nunc habet sacculum, similiter tollat & peram: & qui non habet, vendat vestimentū suū, & emat gladiū.
- 252 Quod sit panis quotidianus, quē docuit nos dominus, ut precaremur quotidie.
- 253 Quidnam sit, quod per talētum significetur: quomodo illud possimus multiplicare.
- 254 Quænam mensa illa sit, in quā oportebat te, dicente domino, mittere argentum.
- 255 Quonam abire iussus sit is, cui dictum est, Tolle quod tuum est, & vade.
- 256 Quænam sit merces, quam hi similiter accipiunt atque primi.
- 257 Quinam sint palea, quæ comburitur igne inextinguibili.
- 258 Quisnā sit, qui dānatur ab Apostolo, & volēs in humilitate & religione, & quæ sequitur.
- 259 Quisnam sit feruens spiritu.
- 260 Cūm Apostolus dicat, modō, Nolite effici insipientes: modō, Nolite prudentes esse apud vosmetipsos: nūquid fieri possit, ut qui insipiēs nō sit, is prudens esse apud seipsum possit.
- 261 Quamobrē ipsi etiam sancti viri multa quæ petierunt, ea à domino non impetrarunt.
- 262 Quid intersit inter medicitatem, & paupertatem: & quomodo verus est Dauid cū dicit, Ego autē mendicus sum & pauper.
- 263 Quinā sit, quod docere dominus velit per ea exempla, quibus ea statim adiūgit, Sic ergo, omnis ex vobis, qui nō renūciat omnibus suis, quæ habet, non potest meus esse discipulus.
- 264 Quænam vis verbi huius sit, quod dicitur, Syncerum.
- 265 Nunquid ad solos tantum sacerdotes dictū illud sit, Si offers munus tuum ad altare, & reliqua.
- 266 Quidnam intelligēdum sit per sal, quod nos habere dominus iussit.
- 267 Cūm alius paucis, & alius multis vapulaturus sit, quid ita nonnulli dicunt, nullum pœnarum finem futurum ijs, qui puniendi sint.
- 268 Quonam sensu dicantur quidam filij inobedientiæ, & filij iræ.
- 269 Cūm scriptum sit in sanctis literis, Faciētes

- voluntates carnis, & cogitationum, vtrūmne à voluntatibus carnis diuersæ sint voluntates cogitationum, & cuiusmodi sint hæ.
- 270 Quidnā velit Apostolus dicens, Aporiamur, sed non destituimur.
- 271 Nunquid quisquam omnium peccatorum, quæ commiserit, purgationem per eleemosynam possit redimere.
- 272 Cūm domini præceptum sit, ut ne solliciti simus de die crastino, quomodo hoc rectē intelligi possit.
- 273 Quid sit, quod cūm quis fecerit, blasphemat in spiritum sanctum.
- 274 Quomodo quis stultus efficitur in hoc seculo.
- 275 An sancti viri propositum aliquod disturbare Satanas possit.
- 276 Quid est quod dictum est ab Apostolo, Ut probetis quæ sit voluntas dei bona, & beneplacens, & perfecta.
- 277 Quidnam sit cubiculum, in quod orantē intrare dominus iubet.
- 278 Quomodo spiritus alicuius orat, eius autem mens sine fructu est.
- 279 Quid illud velit, cūm dixit, Psallite sapiēter.
- 280 Quis est, qui mundo est corde.
- 281 Nunquid quæ soror psallere nolit, ei vis, ut psallat, afferenda sit.
- 282 Quinam sint ij, quibus dicentibus, Manducauimus coram te, & bibimus: respondetur, Nescio vos.
- 283 Nunquid qui voluntatem alicuius faciat, is socius illius sit.
- 284 Nunquid fratrum societas, quæ propter inualetudinem ad summam rerum omnium inopiam reciderit, possit sine vlla peccati dubitatione res sibi ad sustentationem vitæ necessarias accipere: & si possit, à quibus possit.
- 285 Vtrūmne si societas fratrum, quid cū altera societate cōtrahat, iustum rei quæ permutetur precium sollicitē querere debeat.
- 286 Nunquid qui in societate ceterorum fratrum viuit, eum, si in aliquem corporis morbum incidit, in hospitale adduci conueniat.

Hæc tantummodo quæ hæcenus descripta sunt, in eo exemplari reperiuntur, quod ex Ponto allatum fuerat: reliqua autem deinceps X X V I I. ca; ita vna cum animaduersionibus seu statutis parisi addita sunt de codice Casariensi.

- 287 Qui sint fructus digni pœnitentiæ.
- 288 Qui animum induxit, ut peccata sua cōfiteatur, nunquid is omnibus temere ea, & quibuslibet debeat confiteri, an quibus.
- 289 Quem cōmissi peccati alicuius pœnituerit, & in illud idem denuo reciderit, quid is facere debeat.
- 290 Quomodonam quis assidue vsque in opere domini possit perfectior effici.
- 291 Quid significetur per arundinem contractā, & per linum fumigans: & quomodo quis alterum non confringet, alterum autem non extinguet.
- 292 Nunquid rectum sit, ut in fratrum conuētū secularium puerorum magistri sint.
- 293 Quomodo cum ijs agendum sit, qui grauiora peccata reiciunt: leuiora autem si committant,

- tant, nihil putant referre.
- 294 Quæ causa sit, quamobrem quis perpetuā de deo memoriam ex animo sibi linat elabi.
- 295 Ex cuiusmodi signis aliquis deprehendatur, quod aliud agat, vitio distractæ mentis.
- 296 Quomodonam certum scire aliquis possit, peccata sibi sua fuisse condonata.
- 297 Quomodo facienda à peccatis conuersio sit.
- 298 Nunquid ratio concedat, ut quæ recta sunt, ea faciamus, quod ita nobis ea placeat fieri.
- 299 Quomodo persuaderi aliquis possit, ut à gloria studio recedat.
- 300 Quis modus conuersionis, quum de re agitur oculorum nostrorum aspectum fugiente.
- 301 Quid si quis dicat, se à conscientia non condemnari.
- 302 Nunquid extrarijs quoque indigentibus impertendum sit de ijs, quæ ex communi penu distribui inter fratres debeant.
- 303 Nunquid ijs omnibus obedire cōueniat, quæ ab omnibus in conuentu dicantur.
- 304 Nunquid pro ijs, qui in fratrum conuentum à necessarijs suis traditi sint, cum dare ij aliquid velint, id accipi oporteat.

- 305 Nunquid ab extrarijs aliquid cōueniat accipi, siue amicitie ergo, siue propinquitatis, quæ ante intercesserit.
- 306 Cuiusmodinam ratione mentem quis possit cohibere, ne instabilis ad varias & inanes cogitationes aberret.
- 307 Nunquid vicissim singulis diebus modō hic, modō ille primus decātare psalmos, & orationem facere debeat.
- 308 Vtrum remuneratione aliqua aduersum eū vtendum sit, qui communi fratrum aliquid ipse donauerit: & nūquid æqualis rei datæ ea esse remuneratio debeat.
- 309 Nunquid cui cōtigerit, ut ea euenerint, quæ & cōsuetudo, & natura fert, is accedere ad sanctorum cōmunionem debeat audere.
- 310 Nunquid in cōmuni domo dominicam cœnam conueniat celebrari.
- 311 Nunquid aliquorum rogata alicui ad visendos aliquos extra monasterium exeundum sit.
- 312 Nunquid laici, qui nos inuisant, ad orationē adhortandi sint.
- 313 Nunquid visitati ab aliquibus, opus nos conueniat intermittere.

DIVI BASILII IN REGVLAS BREVIORES EXORDIUM.

Benignus deus, qui docet hominem scientiam: ijs quidem, quibus creditum est donum docendi, præcipit per Apostolū, ut maneant in doctrina: eos autē, qui ædificatione indigent quæ ex fonte cœlestis hauritur doctrinæ, per Moysen hortatur, dicens, Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi. Quocirca necesse est, ut nos, quibus creditum est munus docendi, parati animo & exprompti simus quouis tempore ad conciliandas deo animas & instituēdas: ut alia videlicet partim publicè cunctæ ecclesiæ contestemur, alia priuatim vniciq; eorū, qui ad nos accesserint, arbitratus suo seorsim exquirendi à nobis potestate faciamus, ea videlicet quæ pertinent ad sanitatē fidei, & veritatē eius viuendi ritus, qui est ex Euāgelio

domini nostri Iesu Christi: ex quibus vtrifq; homo Dei verè vique quaq; perfectus efficitur. Similiter itē vos quoq; nihil debetis prætermittere, unde nō fructū aliquē capiat, aut vbi nō industria vestra exerceatis: sed præter ea, quæ cōmuniter cū ceteris discitis, etiam seorsim de rebus ad vtilitatē vestrā spectantibus interrogare, atq; omne vitæ ociū ad hoc vnum dirigere, ut vtilitati vestræ cōsulatis. Si ergo in hoc congregauit nos deus, & ab externis perturbationibus, multa perfruiur tranquillitate, nolimus quæso nos ad aliud vllum opus conuertere, neq; somno rursū tradamus corpora nostra, sed in attenta meditatione & exquisitione rerum necessariarum eam, quæ reliqua est, noctis partē traducamus, illud facientes, quod dictum est à beato Dauid. In lege domini meditabitur die ac nocte.

SANCTI PATRIS NOSTRI BASILII MAGNI ARCHIEPISCOPI

Cæsarea, eius quæ est in Cappadocia.

REGVLÆ PER COMPENDIUM
et interrogationem.

INTERROGATIO I.

N liceat, aut conducat alicui spōte sua ipsum facere, dicerē, quæ recta existimet, sine testimonio diuinarum scripturarum?

RESPONSIO.

Cūm dominus noster Iesus Christus dicat de spiritu sancto, Nō enim loquetur à seipso, sed quæcunque audiet, loquetur, de ipso autē, Nō potest

filius à se facere quidquam, & item, Quia ego ex meipso non sum locutus, sed qui misit me pater, ipse mihi mandatum dedit, quid dicam, & quid loquar. Et scio quod mandatum eius vita æterna est: Quæ ergo ego loquor, sicut dixit mihi pater, sic loquor, quis esse tanta vesania percitus potest, ut aliquid audeat à seipso vel cogitatione tonus concipere: cūm ductore sancto, & bono spiritu indigeat, ut dirigatur in viā veritatis, cogitatione,

αρχιμω-
ντι.

δριου κη
δικαιομ

δριου επι
ουσιου.

διαφορα
αρχιμω
κη επι-
νικας.

Psal. 93. b

Deut. 33. a

Βεβαιος
Ιωαννης

Psal. 118

δριου κη
επιτου κη
δριου κη

τεριστιου

Ιουδου κη
λιου κη

Ioan. 5. 6

Ioan. 2. 2

Psal. 142. d

Ioan. 16. b

tione, verbo & opere, & cæcus sit, & in tenebris degat, sine sole iustitiæ domino nostro Iesu Christo, cuius mandatis tanquam radijs quibusdã homines illuminantur. Præceptum enim domini, inquit, lucidum, illuminans oculos. Sed quoniã eorum, quæ apud nos in usu sunt, vel rerum, vel verborum, alia distinctè tradita sunt in diuina scriptura, alia prætermissa: de ijs quidem quæ scripta sunt, in vniuersum nulli potestas permissa est, corã aliquid, vel quæ vetita sunt, facere, vel quæ iussa, prætermittre: cum dominus semel præceperit, ac dixerit, Et obseruabis verbum, quod mando tibi hodie, nec addas quidquã, nec minues ab eo. Formidabilis enim quædam iudicij expectatio, & ignis indignatio aut æmulatio deuorantis, eos manet, qui eiusmodi aliquid audent. De ijs verò, quæ prætermissa sunt, habemus regulam traditam nobis ab Apostolo Paulo, cum dicit, Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant. Et item, Nemo quod suum est, quærat: sed quod alterius, vnusquisque. Quocirca prorsus necesse est, in omnibus aut deo subijci, aut alijs propter mandatum ipsius. Scriptum est enim, Subiecti inuicem in timore Christi. Et dominus ipse ait, Quicumque voluerit in vobis magnus esse, sit omnium infirmus, & omnium seruus, ab alienatus videlicet à proprijs voluntatibus, exemplo ipsius domini dicentis, Descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me patris.

Psal. 18. e

Exo. 34. b
Deut. 12. d

1. Cor. 6. b
1. Cor. 10. e
1. Cor. 10. f

Ephes. 5. d
Matt. 20. d

Ioan. 6. d

INTERROGATIO II.

Cuiusmodi poscere à se mutuo professionis formulam debent, quibus in animo est communiter vitam secundum deum inter se degere?

RESPONSIO.

Eam, quæ omnibus ad se accedentibus proposta à domino est, cū dixit, Siquis vult venire post me, abneget semetipsum & tollat crucem suam, & sequatur me. Hoc autem quam habeat vim, dictum est in ea, quæ propriè de hoc est, interrogatione.

Luc. 9. e

INTERROGATIO III.

Peccantem quomodo conuertemus? aut si durus in proposito permaneat, quomodo cū eo agere debemus?

RESPONSIO.

Quemadmodum iussi sumus à domino, cū dixit: Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe ipsum inter te & ipsum solum. Si te audierit, aueratus es fratrem tuum. Si autem non te audierit, ad habe tecum etiam vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum.

Matt. 18. b

1. Cor. 2. b
1. Tim. 4

2. Thef. 3. d

Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ. Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus. Si forte hoc modo contingat, vt dici de eo illud possit, Sufficit illi, qui eiusmodi est obiurgatio hæc, quæ fit à pluribus, & quemadmodum traditum est ab Apostolo, cum ait, Ar-

gue, increpa, obsecra in omni patientiã, & doctrina, & item, Quod si quis nõ obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & non commisceamini cum illo, vt confundatur vel suppedescat.

INTERROGATIO IIII.

Si quis pro leuissimis etiã peccatis fratres acriter nimis vrgeat, ac dicat de ijs pœnitentiã eos agere debere, nunquid is inclemens habendus est, & euerfor charitatis?

RESPONSIO.

Cum asseueranter dominus asserauerit, quod iota vnum, aut apex vnus non præteribit à lege, donec omnia fiant: cumque idem etiam pronunciauerit, quod omne verbum ociosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij, nihil omnino tanquam minutum contemni debet. Qui enim rem contemnit, inquit, contemnetur ab ea. Quanquam quis est, qui peccatũ vllum (cuiuscunque modi illud sit) leue audeat appellare? cū asseruerit Apostolus, Quod per transgressionem legis deum inhonoras. Si autem stimulus mortis non hoc est, aut illud, sed indefinitè quodcunque peccatum: inclemens ille habendus est, qui obtinet, nõ autem qui arguit: quemadmodum qui in corpore alicuius, qui à venenata aliqua bestia morsus esset, residere venenum sineret, cū posset extrahere, iure immitis diceretur, nõ autem qui extraheret. Quin qui eiusmodi est, is charitatè etiã euerit. Siquidem scriptũ est, Qui parcat virgẽ, odit filium suum: Qui autem diligit, instanter erudit.

Matt. 5. e
Ibid. 12. e

Prou. 13. d

Rom. 2. d
1. Cor. 15. g
Argum. a simili.

Prou. 13. d

INTERROGATIO V.

Quomodo debet aliquis pœnitentiã agere de singulis peccatis, & cuiusmodi fructus ostendere dignos pœnitentiæ?

RESPONSIO.

Nimirum si similem illius animum induerit, qui dixit, Iniquitatem odio habui, & abominatus sum, & ea præstiterit, quæ scripta sunt in sexto psalmo, & alijs plerisque, & si ea fecerit, quæ pro alio, qui peccauerat, facta ab iis fuisse Apostolus testatur, qui secundum deum contristati fuerant: Ecce enim, inquit, hoc ipsum secundum deum contristatos esse vos, quantam in vobis operatum est sollicitudinem, sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam. In omnibus exhibuistis vos incontaminatos esse negotio. Et si, vt Zachæus, commissa peccata contrarijs rectè factis multis compensent.

Psal. 118.

2. Cor. 7. f

INTERROGATIO VI.

Qui verbo fatetur se pœnitere, in peccato tamen perseueret adhuc, cuiusmodi hic existi mari debet?

RESPONSIO.

De hoc, qui huiusmodi sit, scriptum illud existimo,

stimo, Si rogauerit te inimicus tuus grandi voce, ne credideris ei: quoniam septem nequitia sunt in corde illius. Et alio in loco, Sicut canis qui reuertitur ad vomitum suum & eò odibilis fit, sic homo propria malicia reuersus ad peccatũ suum.

Prou. 26. d
Ibidem. c
Mig. 105
7. iuxta.

INTERROGATIO VII.

Quod est eorum iudicium, qui peccantes defendunt?

RESPONSIO.

Gravius illo opinor, de quo dictum est, Expedi ei vt suspendatur mola asinaria circa collum eius, & projiciatur in mare, quàm vt scandalizet vnum de pusillis istis. Siquidem non iam obiurgationem ad correctionem, sed defensionem ad confirmationem peccati accipit ille qui peccauit: & alios ad similia flagitia excitat, Ex quo fit vt nisi fructus pœnitentiæ dignos ediderit, qui alii defendit, in eum conueniat illud, quod à domino dictũ est: Quod si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & projice abs te. Expedi enim tibi vt percat vnum membrorum tuorum, & non totum corpus mittatur in gehennam.

Luc. 17. a

Matt. 5. c

INTERROGATIO VIII.

Quomodo suscipi debet, quem verè pœniteat?

RESPONSIO.

Quemadmodum dominus docuit, cū dixit, Quod conuocat amicos & vicinos dicens, Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam, quæ perierat.

Luc. 15. a

INTERROGATIO IX.

Adversus eum, qui obstinatè pergat peccare, quo modo erimus animati?

RESPONSIO.

Eo nempe, quo dominus iussit, cū dixit, Si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus, & vt Apostolus docuit, cū scripto reliquit. Vt subtrahitis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundum traditionem, quam accepistis à nobis.

Matt. 18. b
2. Thef. 3. b

INTERROGATIO X.

Anima, quæ in multis peccatis miserè volutata fuerit, quo timore, & quibus lachrymis recedere debet à peccatis: & qua spe, quæve affectione accedere ad deum?

Psal. 118.

RESPONSIO.

Primum quidem ea malè antè actam vitam suã odisse debet, eiusque memoriã abhorre ad detestari. Scriptum est enim, Iniquitatem odio habui, & abominatus sum, legem autem tuam dilexi, deinde etiam timoris quidem magistram sibi asciscere comminationem æterni iudicij, supplicijque: lachrymarum autem locum agnoscere, locum pœnitentiæ opportunum eo modo, quo do-

cuit Dauid in sexto psalmo, firmissimè credens gationem peccatorũ suorum factam esse per sanguinem Christi in magnitudine misericordiæ, & multitudinem miserationũ dei, & vt ille qui dixit, Quod si fuerint peccata vestra vt coccinũ, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra sicut vermiculus, velut lana alba erunt. Tunc enim nacta facultatem ac potestatem placendi deo, illud dicit, Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinũ læritia, & illud, Conuertisti planctum meũ in gaudium mihi, & dirupisti saccum meum, & circūdedisti me læritia, vt cantet tibi gloria mea. Atque ita ad deum accedens canit ac dicit, Exaltabo te domine, quoniam suscepisti me, nec delectasti inimicos meos super me.

Psal. 118.

Psal. 29. e

περιστασις.
Psal. 29. d

INTERROGATIO XI.

Qua ratione quis assequi possit, vt aduersus peccata odium concipiat?

RESPONSIO.

Vbique tristis & acerbus rei cuiusque euentus odium aduersus eos conciliat, qui eius auctores fuerunt. Si cui igitur persuasum sit, quot & quæ grandium malorum causa peccata sint, ipse sua ipse, & ex animo aduersus ea odium concipit, eiusmodique, quale is indicauit, qui dixit, Iniquitatè odio habui, & abominatus sum.

αὐτομάτως ἔσθ' ἵνα ἁμαρτίας.
Psal. 118.

INTERROGATIO XII.

Quomodo certò persuasus esse aliquis potest, E deum sibi peccata remisisse?

RESPONSIO.

Nempe si affectionem animi in se esse animaduertit similem illius, qui dixit, Iniquitatè odio habui, & abominatus sum. Deus enim pro remissione peccatorũ nostrorum demisso vnigenito filio suo, quantũ in ipso est, ea ante iam omnibus condonauit. Quoniam autem misericordiã & iudicium sanctus vir canit, & testatur, deũ misericordem esse iustum, necesse est, vt quæ & à prophetis, & ab apostolis, suis locis, de pœnitentiã dicta sunt, ea à nobis præsententur, vt appareant iudicia iustitiæ dei, & misericordia eius consummetur ad condonationem peccatorum.

Peccatoris condonatio quibus argumentis infero? Psal. 118.

Psal. 100. e

INTERROGATIO XIII.

Nunquid qui post baptismum peccauerit, desperare salutem suam debeat in maxima multitudine peccatorum: vel vsq; ad cuiusmodi mensuram peccatorũ sperandum sit in bonitatè dei per pœnitentiã?

RESPONSIO.

Si fieri potest, vt multitudo miserationũ dei numeretur, & magnitudo misericordiæ mensura vlla comprehendatur, collata cum magnitudine peccatorum, adhibeatur sanè, si liber, desperatio. Si autem hæc & magnitudinè possunt & numero defini

Nunquam desperandi est quatenus sperandum.

definiri (Miseriordia autem dei, & miserationes neque magnitudine vlla possunt, neque numero circumscribi) sine dubio non est cur desperatio adhibenda sit: sed agnoscenda miseriordia dei, & commissa peccata detestanda, quorum condonatio proposita est in sanguine Christi, sicut scriptum est. Quod autem nequaquam desperandum sit, hoc variè multis in locis docemur: maximè autem ex ea parabola domini nostri Iesu Christi de filio, qui acceptam à patre substantiam flagitiosè à totam prodegerat. Cuius pœnitentia qualis, quantèq; lætitiæ causa fuerit, testimonia sunt ipsa verba domini. Quin & per Esaiam dicit deus: Si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealba buntur: & si fuerint rubra sicut vermiculus, quasi lana alba erunt. Quod quidem verum tantummodo debemus intelligere, si modus pœnitentiæ ex animi affectione peccatum detestante, memorabilis consequatur, sicut scriptum est in veteri ac nouo Testamento: & fructus condignus, quem admodum dictum est in ea, quæ de hoc est, interrogatione.

INTERROGATIO XIII.

EX cuiusmodi fructibus iudicari debet veram pœnitentiam esse eorum, quos pœnitet?

RESPONSIO.

Modus pœnitentiæ, & affectio animi recedentium à peccato, & studium dignorum fructu pœnitentiæ, dicta sunt suis in locis.

INTERROGATIO XV.

Quid est illud, Quoties peccauerit in me frater meus, & dimittam ei? & cuiusmodi ea peccata sunt, quæ in mea potestate est dimittere?

RESPONSIO.

Potestas dimittendi non absolute data est: sed si dicto audiens fuerit, qui pœnitens sit, & confenserit cum eo, qui animam ipsius curat. De ijs enim qui eiusmodi sunt, scriptum est: Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re, quancunque petierint, fiet illis à patre meo qui in cælis est. Illud autem de cuiusmodi peccatis hoc intelligi debeat, ne quæri quidem arbitror oportere: cum Testamentum nouum nihil hac de re nobis distinctè tradiderit: sed prorsus cuiuscunq; peccati condonationem ijs, quos verè, & vt par est, pœnituerit, pollicetur: & maximè dominus ex propria persona pollicitus sit de omni re.

INTERROGATIO XVI.

Quid est quod nonnunquam animus, etià nullo à se adhibito studio, sua sponte ferè, tanquam si ei dolor aliquis incidisset, compungitur: interdum autem adeo languidus est, vt cum maximè conetur, compungi non possit?

RESPONSIO.

Enimvero: talis compunctio est donum dei,

vel ad extimulandum mentis nostræ desiderium, vt videlicet animus gustata dulcedine huiusmodi doloris, eum perpetuo studeat retinere: vel ad id manifestè demonstrandum, posse animum adhibito diligentiore studio, assiduè in compunctione esse, ad eripiendam excusationem negligentie ijs, qui illam amiserint. Illud autè conari, & non posse, simul & negligentiam nostram, qua alio tempore vsi sumus, manifestè arguit (neq; enim fieri potest, vt homo cum ad aliquid aggressus sit, repente illud sine cõmentatione, & maiore quadà, & assidua exercitatione obtineat) simul etià indicio est animum esse in dominatu aliorum vitiorum, ab ijsque nequaquam permitti, vt ad ea, quæ vellet, liber sit: quod his verbis vidisse se Apostolus declarauit. Ego autem carnalis sum, venundatus sub peccatù. Non enim quod volo, hoc ago, sed quod odi, hoc facio. Et item, Nunc autem non iam ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum, quippe cum deus hoc etià nobis ad vtilitatem nostram euenire permiserit, quo videlicet, si fieri possit, per ea quæ animus inuitus patiat, in cognitionem veniat eius, in cuius potestate sit: & vbi ad seipsum redierit, cognoueritque quibus in rebus præter voluntatem suam seruiat peccato, respiciat ex laqueo diaboli, paratam inueniens misericordiam dei ad eos adiuuandos, qui verè pœnitentes sunt.

INTERROGATIO XVII.

SI cui in animum memoria de assumendo cibo inciderit, deinde ipse seipsum reprehenderit, vtum hinc propterea in crimine illo erit, quod sollicitus fuerit?

RESPONSIO.

Sine dubio, si memoria ista naturale edendi desiderium præuerterit, aperte arguit animum aliud agere per euagationem, & cum in res vitæ huius nimio plus esse propensum, tum etiam in ijs, quæ deo grata sunt, negligentem. Veruntamen præsto etiam sic est misericordia dei. Cuiuscunq; enim hoc acciderit, hic, si seipsum tacitus reprehendat, ratione pœnitentiæ liberatus est à crimine: & si offensionem in reliquum cauebit, memoria tenes domini verba illa, Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Si verò ita cogente natura & fame stimulante, sensus memoriam mouet, & ratio tamen superat, & memoriam illam euincit industria, & in rebus melioribus occupatio, non memoria damnanda est, sed victoria laudanda.

INTERROGATIO XVIII.

NUquid qui in fratrum conuentu aliquid aliquando deliquerit, huic, si diu postea in recto instituto perseuerauerit, procuratio cõmitti aliqua debeat: & si committenda est, cuiusmodi esse ea debet?

RESPONSIO.

Memoria tenentes Apostolum dicere, Sine offensione estote iudæis & gentibus, & Ecclesiæ dei,

dei, sicut & ego per omnia omnibus placeo, non querens quod mihi vtile est, sed quod multis, vt salui fiant: magnam adhibere debemus curam, ne quod offendiculū demus euangelio Christi, néve scandalum simus infirmis: sed ita tamen, vt è contrario, nõ ædificemus aliquos ad improbitatem, Quãobrem necessariò in his, qui huiusmodi sunt, illud prouideri, & considerari diligenter debet, quod ad ædificationem fidei faciat, & progressionem omnem, quæ fit in Christo, virtutis.

INTERROGATIO XIX.

SI quis suspectus sit de aliquo peccato, quod tamen palàm omnino non committat, nunquid is debeat obseruari, vt manifesto in eo deprehensus teneatur?

RESPONSIO.

Omnes quæ ab iniquo & maleuolo animo proficiscuntur suspiciones, culpantur ab Apostolo. Ceterum diligentiam in omnibus obseruandis adhibere in charitate Christi, & studio curandi eum, qui suspectus sit, hoc eius est, qui ei præfectus officio est, vt cunctos gubernet, vt illud efficiatur, quod dictū est ab Apostolo, Vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu.

INTERROGATIO XX.

DEbetne is qui in peccatis aliquot deprehensus est occalluisse, eorum qui secus in fide sentiant societatem fugere, aut etiam prauè viuentium consuetudinem declinare?

RESPONSIO.

Cum Apostolus dixerit, Vt subtrahatis vos ab omni fratre inordinatè ambulante, & non secundum traditionem, quam acceperunt à nobis: in vniuersum illud tenendum est, communionem omnem omnis vitæ rei, cogitatione, verbo & opere omnibus calamitosam esse & periculosam. Qui autem in peccatis diu permanserint, ij maiore etiam egent animaduersione. primum quod animus cui peccato assuetus est, ad illud plerumque solet esse procliuior. deinde quod quemadmodum in ijs, qui corporibus ægrotant, diligentia quadam accuratiore, atque obseruatione maiore est opus, atq; ita, vt ea læpe etiam repudientur quæ sanis vtilia sunt: sic in ijs qui animo ægrotant, obseruatione opus est & cura multo attentiore. Porro ex communitate cum peccantibus quàm magnum detrimentum sequi solitum sit, apertissimè ostendit Apostolus, qui in similitarum gumento dixit, Modicum fermentum totam massam corrumpit. Quod si in ijs, quæ ad mores spectant, labuntur, detrimentum est adeò magnū, quid de ijs dicendum est, qui prauè sentiunt de deo? quos opinionis peruersitas facit, vt nec in ceteris etiam sanitatem possint obtinere: quippe qui per ipsam traditi sint semel passionibus ignominia: quemadmodum multis ex locis diuinarum literarum ostenditur, sed maximè ex his, quæ de quibusdam scripta sunt in epistola ad Romanos his verbis, Et sicut non probauerunt deum ha-

bere in notitia, tradidit illos deus in reprobum sensum, vt faciant ea, quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrone, detractores, deum odio habentes, contumeliosos, superbos, elatos, inuentores nouorum malorum, parentibus non obedientes, insipientes, incompósitos, sine affectione, absque fœdere, sine misericordia. Qui cum iustitiam dei cognouissent, quod qui talia agunt, digni sunt morte, nõ solum ea faciunt, sed etiam consentiunt facientibus.

INTERROGATIO XXI.

QVæ causa est cur animus temere euagetur, & varijs cogitationibus repleatur: & eas quomodo emendabimus?

RESPONSIO.

Sanè inanis quæ solet esse mentis agitatio, ea nascitur ex inertia ipsius, quandoque scilicet in rebus necessarijs minimè se occupat. Iners autè ex eo efficitur mens, seque iusto plus dedit otiose securitati quod deū adesse non credit, qui scrutetur corda & renes. Sic enim hoc crederet, prorsus illud faceret, quod dictū est, Prouidebam dominum in conspectu meo semper, quoniã à dextris est mihi, ne cõmouear. Qui verò hoc, & quæ huic similia sunt, facit, hic neque audebit vnquam, neque otij tatum supererit cogitandi, ne eorum quidem quidquam, quæ etsi suapte natura bona sunt, ad fidei tamen ædificationem nõ pertinent, nedum eorum, quæ vetita sunt, & deo non placent.

INTERROGATIO XXII.

VNde nam turpes nocturnæ visiones nascuntur?

RESPONSIO.

Nascuntur illæ quidem ex prauis, & abhorrentibus quæ interdum existunt, animi motionibus. Si verò occupatus in iudicijs dei animus intaminatus ab illis permanserit, & in assidua rerum honestarum & deo placentium meditatione versatus sit, cõsimilia etiam sine dubio habebit insomnia.

INTERROGATIO XXIII.

EX cuiusmodi verbis otiosus sermo iudicatur?

RESPONSIO.

In vniuersum, omne verbum quod ad propositum in domino vsum non facit, otiosum est: & adeò magnum est huiusmodi verbi periculum, vt licet genere ipso de numero bonorum sit, quod dicatur, tamen, nisi ad ædificationem fidei dirigatur, nequaquam propterea quod bonum sit, liber sit à periculo, qui illud locutus sit: quippe qui videlicet ex eo quod ad ædificationem illud non accommodauerit, cõtristasse noscitur spiritum sanctum dei. Hoc enim aperte docuit Apostolus, cum dixit, Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat, sed si quis bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus. Et subiicit illud: Nolite contri-

contristare spiritum sanctum dei, in quo signati estis. Quam autem perniciofa res sit contristasse spiritum sanctum, de hoc verò qui opus est vt dicatur?

INTERROGATIO. XXIII.

Quid est maledictum siue conuitium?

RESPONSIO.

Omne verbum, quod eo animo profertur, vt ex eo contumelia seu ignominia alter afficiatur, maledictum est, licet verbum ipsum per se non videatur cõtumeliosum. Atque hoc manifestum est ex Euangelio, in ijs, quæ de Iudæis loquens ait, his verbis, Maledixerunt ei, & dixerunt, Tu discipulus illius sis.

INTERROGATIO XXV.

Quid est detractio?

RESPONSIO.

Duo ego esse existimo tempora, in quibus liceat secus aliquid de aliquo dicere: videlicet, & quando necesse habet aliquis consultare vnà etiã cum alijs, qui ad hoc idonei iudicati sint, quo pacto corrigendus sit, qui peccatum commisit: Et item quando necessitas poscit vt periculo consulatur aliquorum, qui sæpenumero ex ignorantia commiseri possent cum malo tanquam cum bono: cum Apostoli præceptum sit, Vt ne quis se cõ his commisceat, qui istiusmodi sunt, nequando capiat laqueos anime sue. quod quidem videmus eundem Apostolum fecisse, ex his, quæ ipse ad Timotheum scribit, his verbis, Alexander ærarius multa mala mihi ostendit, quem & tu deuita. Valde enim restitit verbis nostris. Extra autem huiusmodi necessitatem, qui aliquid secus de aliquo loquitur, illius insimulandi, vel vituperandi causa detractor est, esto verum sit quod loquatur.

INTERROGATIO. XXVI.

Quid detrahit fratri, vel detrahentem auscultat, & tolerat, qua hic animaduersione dignus est?

RESPONSIO.

Exterminandi à reliquorum societate ambo. Detrahentem enim secreto proximo suo, hunc persequebar. Et alibi dictum est, Detrahentem nolito libenter audire, ne iustollaris.

INTERROGATIO. XXVII.

Si verò antistiti etiam detraxerit, quo pacto cõ illo nos geremus?

RESPONSIO.

Manifestum est hoc quoque iudicium ex ira dei aduersum Mariam, quando detraxit Moyse: cuius peccatum, ne ipso quidem Moyse deprecante, inultum, dimisit deus.

INTERROGATIO. XXVIII.

Siquis temeraria ac prædenti voce & verbis contumaciæ alicui responderit, & ea de re admonitus dicat, Nihil habeo mali in corde: nunquid huic credendum est quod dicit?

RESPONSIO.

Animi vitia nõ omnia manifesta omnibus sunt, ne ipsi quidem illi, in quo insunt vt & in corpore. Vt igitur in corporibus, qui harum rerum periti sunt, signa habent quædam occultorum, & illius ipsius, in quibus illi insunt, sensum fallentiũ morborum: sic similiter in animo etiam, esto qui peccat, is morbum suum ipse non agnoscat, credere tamen domino debet, qui & ipsi & ceteris similibus affirmavit, malum hominem de malo thesauro suo, corde videlicet, proferre mala. Etenim qui malus est, is bonum aliquid dictum, factumve sæpenumero, etiam si conetur simulare, proferre non potest. Bonus autem vt malum aliquid simulet, hoc verò prorsus fieri non potest. Prouidentes enim bona, inquit, non solum corã deo, sed etiam coram hominibus.

INTERROGATIO. XXIX.

Quomodo poterit aliquis non irasci?

RESPONSIO.

Nempe si illud existimet, deũ quæ agat omnia animaduertere, eumque assidue ob oculos habeat, & tanquam in speculo contempletur. Quis est enim alterius potestati subiectus, qui in oculis principis sui aliquid ausurus sit vnquam eorum, quæ ipsi non placent? Et præterea si non illud expectauerit, dum alij pareant sibi: sed potius ita se cõparauerit, vt in aliorũ ipse officio sit, omnesq; seipso superiores existimet. Si enim vtilitatis suæ causa obedientiã requirit, intelligere debet, verba domini illud præcipere, vt quilibet ipse ministraret alteri. Si verò violatum dei præceptum vindicat, sciat nõ esse opus iracundia, sed misericordia, & lenitate: & imitandum esse illum, qui dixit, Quis infirmatur, & ego non infirmor?

INTERROGATIO. XXX.

Quomodo amputabimus vitium prauæ concupiscentiæ?

RESPONSIO.

Assiduo & flagranti desiderio explendi dei voluntatem, taliq; quale se habere indicauit, qui dixit, Iudicia domini vera, iustificata in semetipsa, desiderabilia super aurum, & lapidem pretiosum, & dulciora super mel & fauã. Semper enim desiderium rerum meliorum, quotiescunque in ipsius potestate est facultateque ijs potiri quæ desiderantur, & contemnuntur, necessariò facit, vt ea contemnantur, despicianturque quæ inferiora sunt, quemadmodum sancti viri omnes declararunt: quanto autem magis ea, quæ suo genere cõtemnenda sunt, & plena dedecore?

INTERROGATIO. XXXI.

An in vniuersum ridere non liceat?

RES-

RESPONSIO.

Cum dominus eos damnet, qui in hac vita rident: admodum perspicuum est, nullum omnino locum dari fideli, in quo ridere debeat, & maxime in tam magno numero eorum, qui per transgressionem legis deum inhonorant, & in peccatis morti se dant: quorum vicem mœrere, ac gemere conuenit.

INTERROGATIO. XXXII.

Quæ causa est intempestiæ, & immodicæ dormitationis: & qua ratione ipsam poterimus à nobis depellere?

RESPONSIO.

Sanè istiusmodi dormitatio nascitur, quotiescunque animum nostrum in contemplatione rerum diuinarum sinimus veluti lentescere, ac dei iudicia contemnimus: ipsam autem depellimus, quotiescunque veram, atque eiusmodi, vt par est, de dei maiestate notitiam cogitationemque concipimus, & desiderium illius perficiendæ voluntatis, velut ille, qui dixit, Si dederò somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, donec inueniã locum domino, tabernaculum deo Iacob.

INTERROGATIO XXXIII.

Quomodo conuinci aliquis potest, quod placere hominibus studeat?

RESPONSIO.

Nimirum quando apud laudantes studium præ se fert, apud vituperantes verò lentior efficitur. Si enim verè habet in animo placere domino, idè vsque erit vbique: & illud efficiet, quod dictum est, Per arma iustitiæ à dextris, & à sinistris, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam, & bonã famam, vt seductores, & veraces.

INTERROGATIO. XXXIII.

Quomodo poterit quis captadæ humanæ laudis vitium declinare neque iam suspicere, aut miraculi loco admittere eas laudes, quæ ab hominibus sunt?

RESPONSIO.

Si sibi certò persuaserit, vbique deum adesse: & si assidue vsque, ac sollicitè placere studeat deo: & si ardentè eas, de quibus dominus locutus est, beatitudines cõcupiscat. Siquidem est nemo qui cum in oculis domini sit, cum illius dedecore, cõferuo suo malit gratiosus esse quàm illi, ac perinde ad propriam condemnationem vagus mente distrahatur.

INTERROGATIO. XXXV.

Quibus signis superbus esse aliquis cognoscitur, quomodoque sanatur?

RESPONSIO.

Cognoscitur ille quidem ex eo, si ea quærat, vnde ceteris superior sit. Sanatur autem, si fidem habeat sententiæ illius, qui dixit, dominus superbis resistit. Illud tamen intelligendũ est, vt quis superbiæ iudicium extimuerit, non posse tamen ab eo morbo sanari, nisi se à studijs omnibus excellentiæ reliquorum auocauerit: quæadmodum idioma quoduis aut cuiusvis generis artem, nemo potest dediscere, qui non se prorsus remouerit, non modo à faciendis, aut loquendis rebus illis, quæ sint ex arte illa, & lingua, sed ab audiendis etiam qui loquantur, & qui faciant aspiciendis. Quod quidem etiam in quouis alio vitio obseruari debet.

INTERROGATIO. XXXVI.

An quæri honos debeat?

RESPONSIO.

Reddere quidem cui honorem, honorem iussi sumus: quærare autem honorem, vetiti: cum dominus dixerit: Quomodo vos potestis credere, qui gloriã ab inuicem accipitis: & gloriã, quæ à solo deo est, non quæritis? Ex quibus verbis intelligitur, quod gloriã ab hominibus quærare manifestissimum est argumentum infidelitatis, & animi alieni à cultu dei: cum Apostolus dixerit, Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem. Quod si qui delatã sibi ab hominibus gloriã acceperunt, sic cõdemnati sunt: sine cõtrouersia qui vitro non delatam ipsi inquirunt, grauissimò, supra quàm dici possit, iudicio plectentur.

INTERROGATIO. XXXVII.

Vi piger est ad mandatum, quomodo is ita poterit excitari, vt gnauius sit?

RESPONSIO.

Nempe si ei persuasum sit, vbique dominum deum adesse, & omnia cernere, & comminationem illam veram esse, quæ facta est aduersus pigrũ: & similiter contra, ipem magnæ futuræ mercedis ab illo, qui per Paulum pollicitus est, accepturum vnquamque propriam mercedem secundum laborem suum, & quæcunque in hanc sententiam scripta sunt, ad studium vnus cuiusq; siue patientiam excitandam ad gloriã dei.

INTERROGATIO. XXXVIII.

Si fratri aliquid imperatum sit, & is primò contumaciter responderit, deinde sponte sua ipse ad exequendum imperatum abierit, quid cõfaciendum est?

RESPONSIO.

In eo quidem, quod contumaciter responderit, tanquam contumax, & exemplo suo alios ad contumaciam instigans, intelligatur obnoxius esse iudicio illi, Homo omnis peruersus suscitabit lites, dominus autem angelum crudelè immittit contra

Luca. 6. b
Rom. 2. d

Arg. à similib.

Matth. 12. e

Rom. 12. d

Psal. 131. a

2. Cor. 6. d

2. Cor. 11. g

Col. 3. a

Psal. 131. a

μετ' ὀπίσθε
ἔσται.

Iac. 7. b

ἀποστόλις

Rom. 13. b

Ioan. 5. g

ἡνάμνη.

Gal. 1. b

Matth. 25. e
1. Cor. 3. b

Prou. 16. d
Ibidē. 17. b
ἀντιλόγιος

Ioan. 9. f

2. Thef. 3. d

2. Ti. 4. c

Psal. 100. a
ἐξαρτῆς

δὲ δὲ ἀντικ
δὲ κτλ

BASILII MAGNI

436

Luc. 10. 8

cōtra eum. Tibi proinde persuadeto quòd quid- quid siue contumaciæ adhibet, siue obedientiæ, non aduersus hominem adhibet, sed aduersus ipsum dominum, qui dixit, Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit: cōpunctusque, satisfacito primùm: deinde si potestas facta sit, quidquid necessarium fuerit, perficito.

INTERROGATIO. XXXIX.

A Si autem dicto audiens fuerit aliquis, murmurauerit tamen?

RESPONSIO.

Philipp. 2. b

Cùm Apostolus dixerit, omnia facite sine murmurationibus, & hæsitacionibus: ab alienatus est etiam qui murmurat, à coniunctione fratrum, est similiter opus eius ab usu illorum. Planeque qui huiusmodi est hunc & diffidentiam, & circa spem ambiguitatis morbo apparet laborare.

INTERROGATIO. XL.

Q Vid si frater fratrem contristauit, quomodo is corrigi debet?

RESPONSIO.

2. Cor. 7. e

Si quidem eo modo contristauit, quemadmodum apostolus, cùm dixit: Contristati enim estis secundum deum, vt in nullo detrimentum patiamini ex nobis: non correctione indiget, qui contristauit: sed qui contristatus est, is proprietates eius quæ ex deo est tristitiæ debet præ se ferre. Si verò in his contristauit, quæ indifferentia sunt, meminerit is qui cōtristauit, dixisse Apostolum: si propter cibum frater tuus contristatur, iam nõ secundum charitatem ambulat: & agnito huiusmodi peccato, impleat quod dictum est à domino: Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quod frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliare fratri tuo, & tunc accedens offer munus tuum.

INTERROGATIO. XLI.

Q Vid si satisfacere nolit, qui contristauerit?

RESPONSIO.

Ea aduersus ipsum exequi debemus, quæ à domino de eo dicta sunt, qui peccauerit, & pœnitentiam non egerit, his verbis: Si autem etiam ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.

INTERROGATIO. XLII.

Q Vid si parato ad satisfactionem eo qui contristauerit, redire in gratiam nolit qui contristatus sit?

RESPONSIO.

Manifestum est domini iudiciũ aduersus hunc

in parabola illa serui aduersus conferuum suum, qui rogatus cùm animum nollet inducere vt patientiam adhiberet, Videntes, inquit, conferui eius, narrauerunt domino suo. Iratus autem dominus, pristinam gratiam in eum suam reuocauit, & tradidit illum tortoribus, quoadusq; redderet quod debebat.

INTERROGATIO. XLIII.

Q Vomodo quis debet auscultare ei qui se ad D orationem expergeficiat?

RESPONSIO.

Siquis perspectum habet detrimentum quod ex somno nascitur, videlicet quod neq; seipsum vivere aliquis sentit, contraque vigiliæ emolumentum intelligit, maximeq; excellentem supra modum quam adipiscitur quis gloriam, quando cunque ad deum, vt ipsum oret adducitur: is veluti qui se magnis, & votum omne superantibus beneficijs afficiat, illi auscultabit, qui se expergeficiat siue ad orationem, siue ad aliud quoduis mandatum.

INTERROGATIO. XLIII.

SI vero tristari visus fuerit qui expergefactus sit, vel etiam irasci, qua hic re dignus est?

RESPONSIO.

Primo quidem segregatione ad aliquod tempus, in odiaque si forte ea re compunctus possit intelligere, quàm magnis, qualibusque semetipsum bonis, non animaduertens priuet: atque hoc modo ad seipsum reuersus, simili in gratia lætetur atque ille qui dixit, Memor fui dei, & delectatus sum. Si verò non sentiens permaneat, prorsus is à reliquo corpore veluti putrefactum ac penitus vitiatum membrum præciditor, scriptum est enim: Expedit tibi, vt vnum pereat membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum mittatur in gehennam.

INTERROGATIO. XLV.

SI quis eo audito quod dominus dixit, Quòd seruus qui cognouerit voluntatem domini sui, & non fecerit, neque se præparauerit ad voluntatem illius, vapulabit multis: qui autem non cognouerit, & fecerit digna plagis, vapulabit paucis multiplicem dei voluntatem cognoscere neglexerit, nunquid propterea hic per eam ignorantiam non nihil decerpit consolationis?

RESPONSIO.

Qui huiusmodi est, de eo verò negari non potest, quia ignorantiam fucatè prætexat, ac simulat, ac propterea peccati iudicium euitare nõ potest. Si enim non venissem, inquit dominus, & locutus fuisset eis, peccatum non haberent. Nunc autem exculpationem nõ habent de peccato suo: cùm sanctæ literæ omnibus vbiq; dei voluntatem prædicare non cessent. Quare non tanquam vnus de numero eorum qui ignorantes fuerunt, leuiore

Mat. 18. d

Psal. 57. a

Eccl. 33. b

INTERROGATIO. XLVI.

A Q Vid ad committendum peccatum cum altero consentit, nunquid hic peccati reus sit?

RESPONSIO.

Iudicium hoc perspicuum est ex verbis domini ad Pilatum, quado dixit: Qui tradidit me tibi, maius peccatum habet. Ex hoc enim manifestè intelligitur Pilatum quoq; cōsentientem ijs qui illum tradiderant, peccatum habuisse, licet nõ ita graue. Perspicuum etiã Adam hoc facit, qui cum Eua confenserit, & Eua ipsa confenserit serpenti. Neuter enim istorum tanquã innocens impunitus dimissus est. Quin ipsa quoque dei aduersus ipsos indignatio, si quis diligenter obseruet, hoc indicat. Cùm enim Adam loco excusationis illud prætidisset, Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi: respondit deus, Quia audisti vocem vxoris tuæ, & comedisti de ligno ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra in operibus tuis, & cetera.

Ab exemplo arg. Ioan. 19. b

Gene. 3. d

Mat. 1. d

B INTERROGATIO. XLVII.

N Nunquid aduersus peccantes dissimulatione vt conueniat?

RESPONSIO.

Sanè quòd hoc fieri non debeat, perspicuum est ex præceptis domini, qui in veteri quidem Testamento dixerit, Correctione corripies fratrem tuum, & non fumes propter illum peccatum. In euangelio autem, Si peccauerit in te frater tuus, vade corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autem te nõ audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos: vt in ore duorum vel trium testiũ stet omne verbum. Quòd si nõ audierit eos, dic ecclesiæ. Si autem etiam ecclesiã nõ audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Porro peccati istius iudicium quàm graue sit, intelligi potest primo quidem ex sententia domini, qui in vniuersum loquens, dixit: qui non obedit filio, non videbit vitam, sed ira dei manet super eum, tum ex historijs etiam quæ feruntur tam in veteri quàm in nouo testamento. Animaduerte enim quando Achau furatus est linguam illam auream, & indumentum illud, quomodo in cunctum populum læuierit ira domini: quodque maius est, qui etiam delicti auctorem & delectum ipsum ignoraret, vsque dum is ipse què dixi manifestè deprehensus est, & horribile illud vnã cum suis omnibus exitium subiuit. Hæli verò quamuis nequaquam dissimulãter scelus tulisset filiorum suorum, illorum inquam

Mat. 18. b

Luc. 11. f

Ioan. 3. d

Argu. ab exemplo.

Ioan. 7. a

Philipp. 2. b

Mat. 1. d

1. Re. 2. c

filiorum pestilentia, contraque sæpe illos ab eo deterrere fuisse conatus, dixissetque. Non filij, non est bona fama quam audio de vobis: ac longiore oratione & magnitudinem sceleris, & necessitatem inuitabilis iudicij demõstrasset: quia tamen de illis non meritas pœnas sumpserat, neque eo modo quo æquum erat, aduersum ipsos indignatus fuerat, vsque eò dei iracundiam irritauit, vt & populus vnã cum filijs ipsius internectione absumptus sit, & arca ipsa capta in hostium potestatem deuouerit, & sub hæc omnia, ipse miserabili exitu vitam terminauerit. Quòd si aduersus eos qui sceleris auctori conscij non fuerant, & eos qui adhibita contestatione peccantes à peccato auertere conati fuerant, dei vehemens adeò ira exarsit, quid de ijs dicendum est, qui & conscij sunt, & conniuentes dissimulant? qui quidem nisi ea præstiterint, quæ in epistola ad Corinthios ab Apostolo scripta sunt, his verbis, Quare non magis luctum habuistis, vt tolleretur de medio vestrum qui hoc opus fecit? & quæ deinceps ipsos fecisse idem Apostolus testatur, cùm ait, Ecce enim hoc ipsum secundum deum contristatos esse vos, quantam in vobis operatur sollicitudinem, sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam? hi inquam nisi hæc omnia præstiterint, prorsus periculum est, ne eò grauius etiam, quo grauius peccatis, qui dominum spernit, quàm qui legem Moyli irritam fecerit, & qui idem aueret cum eo, qui ob eandem causam antè damnatus sit. Septuplum enim vitio data est de Cain: de Lamech verò septuagies septies, qui simili in peccato lapsus fuerat.

INTERROGATIO. XLVIII.

I Mmoderata habendi cupiditas quatenus iudicari debet?

RESPONSIO.

Quando quis vltra præscriptos à lege sine prodierit, nimirum is tunc in hoc vitio esse iudicandus est. Est autem hoc in veteri quidem Testamento, quando cunque quis de seipso magis, quàm de proximo sollicitus est. Scriptum est enim, Diliges proximum tuum sicut teipsum. In euangelio verò, quando cunque quis præter id, quod iugulorum dierum necessitas desiderat, sui causa vltèrius aliquid inquirat: velut is, cui dictum fuit, Stulte hac nocte animam tuam repetunt à te, quæ autem parasti, cuius erunt? Quibus magis in vniuersum adiungit, Sic est, qui tibi thesaurizat, & non est in deum diues.

INTERROGATIO. XLIX.

Q Vid est περιπεριεῖσθαι hoc est impotenter gloriari & se ostentare?

RESPONSIO.

Omne, quod præter necessitatem est & ad humanæ gloriæ aucupium assumitur, id perperia id est, ostentatio appellatur.

Ee 3

INTER-

Confirmat auctoritate.

1. Cor. 5. a

2. Cor. 7. e

Heb. 10. c

Gene. 4. c

E

Leuit. 19. d

Luc. 12. e

καθολικὸ πνεύμα.

1. Cor. 13. a

Latino interpretis vertit, perperã agere, περιπεριεῖσθαι.

INTERROGATIO. L.

SI quis in vestitu, quæ maioris sint sumptus reijciat, ipsum autem id quod vile sit, veluti vestimentum, calceamentumue, velit se decere, in vitione est is? & si est, cuiusmodi illud est?

RESPONSIO.

Qui idcirco vult quod se deceat, vt hominibus placeat, hunc perspicuum est, vitio illo laborare, quod placere hominibus studet, & propterea mentem habere auersam à deo, & in ipsis etiã ijs, quæ vilis pretij sunt, perperia hoc est, ostentationis vitio indulgere.

INTERROGATIO. LI.

Quid est Raca?

RESPONSIO.

Vernaculum verbum contumeliæ lenioris, quod aduersus leuiusculos vsurpatur.

INTERROGATIO. LII.

CVm Apostolus dicat, alias quidem, Non efficiamur inanis gloriæ cupidi: alias autem, Non ad oculum seruientes, quasi hominibus placetes: quis est inanis gloriæ cupidus? & quis hominibus placens?

RESPONSIO.

Equidem inanis gloriæ cupidum existimo esse illum, qui simplicis tantummodo gloriæ mundanæ causa, quæ vel à spectatibus, vel ab audientibus ipsi nascitur, aliquid facit, dicite. Homini- bus placentem autem, quicumque ad voluntatem alicuius hominis, vt ipsi placeat, aliquid facit, licet culpabile sit quod fiat.

INTERROGATIO. LIII.

Quid est inquinamentum carnis, & quid inquinamentum spiritus: & quomodo ab ijs mundi erimus? Itemque quid est sanctificatio, quomodo- dōve ipsam assequi poterimus.

RESPONSIO.

Inquinamentum carnis, fortasse illud sit, si quis se commisceat cum ijs, qui res à lege veritas ipsi faciunt: spiritus verò inquinamentum, si quis aduersum hos, qui res huiusmodi vel sentiunt, vel faciunt, perinde ac si nihil referret, ita se gerunt. Mundus autem efficitur aliquis, quādo obtemperat Apostolo, qui præcepit, Cum huiusmodi homine ne cibum quidem vnā esse simul sumendum, & quæcūque sunt in hanc sententiam: vel quādo in se eam, de qua loquitur Dauid, affectionem illam animi senserit, Defectio tenuit me à peccatoribus derelinentibus legem tuam: & dolorem talem præ se tulerit, qualem præ se tulerit Corinthij, quando obiurgati sunt, quod aduersus illum qui peccauerat, lente se gesserant: quippe qui in omnibus exhibuerint se. in contra-

minatos esse negotio. Sanctificatio autē est, deo ex toto cōtinenter dedicatum adhærere, ijs solite exquirendis, & in studio habendis, quæ ipsa grata sint. Siquidem etiam in his quæ deo offeruntur, ea repudiantur vt minime grata, quæ curta aut mutila sunt: aut quod semel deo dedicatum donum est, id deinceps in cōmunem vsum humanum retrahere, nefarium est ac sceleratum.

INTERROGATIO. LIIII.

Quid est amor sui ipsius, & quomodo se ipsum talem cognoscit, qui sui ipsius amans est?

RESPONSIO.

Multa improprie dicuntur, veluti illud, Qui amat animam suam, perdet eam: & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. Amas igitur sui ipsius est qui se ipsum amat, priuato & immodico amore. Talem autem se esse quis cognoscit, si quæ facit, ea commodi sui causa facit, licet quod fiat ex mandato sit. Nam illud, quietis suæ causa aliquid omittere eorum, quæ ad vtilitatem fratris pertineant, siue animi illa quies sit, siue corporis, iam hoc quibusuis etiã alijs perspicuum est vitium esse ambris sui ipsius, cuius finis perditio.

INTERROGATIO. LV.

Quæ differentia est inter amaritudinem, furorē rem, iram, & excandescentiam?

RESPONSIO.

Furoris quidem & iræ differentia fortasse in animi affectione, & motu consistit: cum qui irascatur, in sola animi affectione perturbationem habeat: quemadmodū aperte docet is, qui dixit, Irascimini, & nolite peccare. Qui autem furit, maius nescio quid etiam præ se ferat. Furor enim ipsis, inquit, secundum similitudinem serpentis. Et, Herodes erat furenter pugnans aduersus Tyrios & Sidonios: Porro vehementior ille, qui ex furore existit motus, excandescencia nominatur. Amaritudo autem confirmationem perturbationis acriorem quandam significat.

INTERROGATIO. LVI.

CVm affirmatē dominus dixerit, Qui se exaltat, humiliabitur: & itē Apostolus præcipiat, ne altum sapiamus: & alio in loco dicat, Elati, superbi, in superbiam elati: & item, Caritas nō inflatur: quis est altum sapiēs, & quis elatus, & quis superbus, & quis in superbiam elatus, & quis inflatus?

RESPONSIO.

Sanē mea quidem sententia, is altum sapiens dicitur, qui ipse se ipsum extollit, qui propter rectē facta sua magnificē de seipso sentit, seseque effert, more illius Pharisei, & non cum humilibus cōsentit. Idem etiam ritē dici possit inflatus, quod

quod Corinthijs quibusdam crimini datum est. Elatus autem, qui non ambulat in sancitis institutis, neque illud exequitur, quod est apud Apostolum, vt in eadem regula ambulemus, & idem sentiamus: potiusque propriam suam quādam iustitiæ, ac pietatis viam comminiscitur. Superbus autem, qui in his quæ habet, magnificē se iactat, & suā, quā est, studet apparere. In superbiam autem elatus, vel fortasse idem est cum superbo, vel omnino non longe ab hoc distat: conuenienter illi, quod dictum est ab Apostolo, In superbiam elatus est, nihil sciens.

INTERROGATIO. 57.

SI quis vitium aliquod habeat, quod emendari non possit, & de eo frequentius reprehensus, lædatur, an id ei condonari magis expediat?

RESPONSIO.

Hoc etiam alibi dictum est, peccantes adhibita lenitate corrigi oportere eo modo, qui à domino subindicatus est. Quod si ad id, vt resipiscat, plurium reprehensio, & obiurgatio satis non fuerit, quemadmodum Corinthio illi: qui cuiusmodi est, is haberi velut ethnicus debet. Porro qui à domino condemnatus sit, eum pati in societate cum alijs manere, id nullo modo cuiquam tutum est: cū dominus dixerit, expedire vt quis oculo vno, vel manu vna, vel pede vno amisso intret in regnum, quā ex eo, quod alicui horū membrorum pepercerit, totus mittatur in gehennam ignis, vbi est fletus & stridor dentium: & Apostolus testificetur, modicum fermentum totam massam corrumpere.

INTERROGATIO. 58.

VTrumne is vt mendax iudicatur tantummodo, qui de industria mentitus sit: an etiam qui ex ignorantia quiduis præter veritatem locutus sit?

RESPONSIO.

Sanē iudicium domini in ijs etiam, qui ex ignorantia peccat, perspicuum est, ex illis verbis, Qui nō cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis. Vbi que autem condignē acta pœnitentia firmam spem habet remissionis.

INTERROGATIO. 59.

SI quis cogitauerit tantummodo aliquid facere, nec fecerit, an & hic tanquā mendax iudicetur?

RESPONSIO.

Si ex mandato est, quod facere cogitauit, nō vt mendax solum, sed vt cōtumax etiam cōdemnatur. Scrutans enim corda, & renes deus.

INTERROGATIO. 60.

SI quis antē facturum se aliquid constituerit eorum, quæ deo non placent, vtrum huic potius faciendum est, reuocandumne quod malē consti-

tuit, an metu mendacij committendum peccatum?

RESPONSIO.

Cum Apostolus dicat de seipso, Non quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, & dominus ipse de se confiteatur, ac dicat, Non possum ego à me facere quidquam. & item, Verba quæ ego loquor vobis, à meipso non loquor. & alio in loco, Descendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me patris, culpam suam agnoscere debet, qui huiusmodi est, primū quidem, quod sua sponte ipse constituere aliquid ausus fuerit, cuiuscunque omnino generis illud sit (neque enim ipsa etiam, quæ suo genere bona sunt, ex proprio arbitrio geri cōuenit) deinde etiam ac multo magis, quod rem dei voluntati contrariā statuere nō sit veritus. Quod autē rescindendū sit quidquid præter præceptum domini ante statutū sit, aperte hoc demonstratur in Apostolo Petro, qui ante ipse statuerat, ac dixerat, Non lauabis mihi pedes in æternum. Vbi vero affirmatē audiuit dominū dixisse, Nisi lauero te, non habebis partem mecum: confestim sententiam mutauit, ac dixit, Domine nō tantum pedes, sed & manus & caput.

INTERROGATIO. 61.

Si quis neque laborare, neque psalmos discere velit, quid de eo fieri debet?

RESPONSIO.

Cum dominus in parabola de infecunda illa ficu dixerit, Succide illā, vt quid etiam terrā occupat? adhibenda quidem omnino aduersus eum omnis diligencia est, Verūm si auscultare nolit, quod de eo præceptum est, qui obitinatē in peccato permanet, etiam in hoc obseruari conuenit. Qui enim à rebus bonis ociosus est, is vnā cum diabolo & angelis eius iudicatur.

INTERROGATIO. 62.

Quid est, quod cum fecerit quis, simili atque is, qui talentū occultauerat, iudicio cōdemnatur?

RESPONSIO.

Qui cuiusuis generis beneficium dei apud se compressum tenuerit, vt eo ipso potiatur, neque id ad aliorum etiam vtilitatem contulerit: is, vt talentum occultans, cōdemnatur?

INTERROGATIO. 63.

Quid est, quod cum fecerit quis, cōdemnatur vt ij, qui murmurauerūt aduersus nouissimos?

RESPONSIO.

Vnusquisque ob propriū suum peccatum damnatur: ita & qui murmurauerint, ob murmuratōne. Verūm sapē alij alia de causa murmurāt. Nam hi quidem propterea murmurant, quod

Philip. 3. e
ἰπὴρ ἰσχυ-
ρος
1. Tim. 3. a
τετυφωμένοι
vos tumida
fastuosus
et pro su-
perbo.
1. Tim. 6. a

1. Tim. 3. a
φιλαυτία

1. Cor. 12. d
καταχρη-
στικὸς πλά-
τα
et in sa-
cris dicitur
φιλαυτίας

Mat. 18. b

Mat. 5. e

1. Cor. 5. b
Galat. 5. a

Luc. 12. f

Nō serua-
uit proprie-
tatem ver-
borū apud
nos latinus
interpret.

δργή οὐ-
μὸς
excandescencia
indignatio
παροργισ-
μός
excandescencia
irritatio.
πικρία
Psal. 4.
Psal. 57. a
Act. 12. d

Luc. 14. e
Ibidē. 18. e
Rom. 9. e
2. Tim. 3. a
1. Tim. 3. a
τετυφωμένοι
1. Cor. 5. d
ἰψόφρων
qui
et πικρὸς
et inuisibilis
inflatus.
Rom. 12. e
1. Cor. 4. d
ἐλατῶν
arrogans
elatus.

71 vacuū
cerebri, sine
intellectu
vel scurrā.
Mat. 5. c
ὁ κενό-
εργος.

Galat. 6. a
Ephes. 6. a

κενὸς ἐργὸς
vīs.

2. Cor. 7. a

μολισμός

ἐδυσχε-
ρῆν.
1. Cor. 5. d

Psal. 118.

2. Cor. 7. a

2. Cor. 3. b
1. Cor. 5. c
1. Cor. 14. b
1. Cor. 6. d
μετανοή-
σαι

1. Cor. 13. a

Luc. 13. b
In agro do-
minico ficus
sterilis suc-
cidenda ab
radice.

Mat. 20. b

vnde ventrem suo more distendant, non habent (vt qui gulae praeter modum dediti sunt, & ventrem faciunt deum suum) illi vero, quod in pari honore habeantur cum his qui nouissimi sunt: in quo aperte indicio sunt ipsi de inuidia sua: quod vitium cum homicidio solet multis in locis scriptura coniungere, Alij praeterea alia de causa.

INTERROGATIO 64.

A Cvm dominus noster Iesus Christus dicat, Vtilius est ei, vt imponatur mola asinaria circa collum eius, & proiciatur in mare, quam vt scandalizet vnum de pusillis istis: quid est scandalizare? aut quomodo id euitare poterimus, ne adeo horribile iudicium veniat in nos?

RESPONSIO.

Ab exemplo confirmatio. **A** Sanè scandalizat quidem aliquis, quodocunque dicitis, factisue legem violat, & exemplo suo alium ad legis violationem inducit: vt serpens Euam, & Eua Adam. Vel quodocunque prohibet exequi voluntatem dei: vt Petrus dominum, quando dixit, Abiit a te domine, non erit tibi hoc, cui tum dictum est, Vade post me Satana, scandalum est mihi, quia non sapis ea quae dei sunt, sed ea quae hominum. Vel quando edificat animum imbecilli ad aliquid eorum, quae vetita sunt: conuenienter illi quod scriptum est ab Apostolo his verbis, Si quis enim viderit te, qui habes scientiam, in idolo recumbentem, nonne conscientia eius cum sit infirma, edificabitur ad manducandum idolothyta?

Scandalorum origo non vna. **B** Quibus illico adiungit, Quapropter si esca scadalizat fratrem meum, non manducabo carnes in aeternum, ne fratrem meum scandalizem. Oritur autem scandalum pluribus ex causis. Vel enim ab eo qui scadalizat, scandalum nascitur: vel ab eo qui scandalizatur, causa proficiscitur, cur scadalizetur, atque in his item, non vno atque eodem modo. Aliquando enim ex malitia, aliquando autem ex infirmitate vel huius, vel illius. Est praeterea, quando in ijs, quae recte vel dicuntur, vel fiunt eorum, qui scadalizantur, malitia magis declaratur. Aut enim mandatum dei aliquo faciente, aut his, quae in libera potestate posita sunt, liberè vrent, scandalizatur qui scandalizatur. Quotiescunq; igitur in ijs quae ex mandato vel fiunt, vel dicuntur homines offensionem incurrunt, & in his scandalizantur (vt in euangelio quidam in his, quae à domino ex voluntate patris fiebant, & dicebantur) enimvero tunc ea in memoriam nobis sunt reuocanda, quae de huiusmodi hominibus idem dominus respondit, quando illum adeuntes discipuli, sic allocuti sunt, Scis quod Pharisei, audito verbo hoc, scadalizati sunt? Sic enim illis respondit, Omnis plautatio, quam non plantauit pater meus caelestis, eradicabitur. Sinite illos. Caeci sunt, & duces caecorum. Caecus autem si caeco ducatum praestet, ambo in foueam cadent. Saneque multa huiusmodi cum in euangelij, tum apud Apostolum reperire quis facile possit. Vbi verò in his, quae posita in potestate nostra sunt, impingit aliquis, scandalizaturve, enimvero tunc veniendum est in memoriam eorum domini ad Petrum verborum, quando dixit, Ergo liberi sunt filij. Vt autem non scandalizemus

Non officianter legenda haec. **C** eos, vade ad mare, & mitte hamum, & cum piscem qui primus ascenderit, tolle: & aperto ore eius, inuenies staterem: illum sumes, da eis pro me & te, & item eorum quae apostolus ad Corinthios scribit, his verbis: non manducabo carnes in aeternum, ne fratrem meum scadalizem, & alio in loco, Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scadalizatur, aut infirmatur. Quam autem metuendum sit in his quae videntur posita esse in potestate nostra, pati vt frater scadalizetur, docet preceptum domini, quo in vniuersum modum omnis interdicitur scandalizandi, quando dicit: Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis, dico enim vobis, quia angeli eorum in caelis semper vident faciem patris mei, qui est in caelis. Quod ipsum testatur etiam Apostolus, aliàs quidem cum dicit, Sed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri vel scadalum, aliàs autem, cum grauius etiam nuntium ab huiusmodi peccato deterrere, sic dicit: Si quis enim viderit te, qui habes scientiam, in idolo recumbentem, nonne conscientia eius, cum sit infirma, edificabitur ad manducandum idolothyta, & peribit infirmus in tua conscientia frater, propter quem Christus mortuus est? quibus adiungit: Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam in Christum peccatis. Quapropter si esca scadalizat fratrem meum, non manducabo carnes in aeternum, ne fratrem meum scandalizem. Et alio in loco cum dixisset, An ego solus & Barnabas non habemus potestatem non operandi: deinceps illud adiungit: Sed non vsus sumus hac potestate, sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Euangelio Christi. Ceterum cum rem adeo formidabilem esse demonstratum sit, in ijs quae in potestate nostra posita sunt, fratrem scandalizare: quid de ijs dicendum erit, qui rebus vetitis faciendis loquendisque scadalizent, & maxime quando vel scientia quadam maiore praeditus videatur qui scadalizat vel in sacro aliquo gradu censeatur, qui cum ceteris tanquam regula exemplarve esse propositus debeat, si vel minimum quid neglexerit eorum quae scripta sunt, videlicet vt aut eorum quae interdicta sunt fecerit, aut eorum quae iussa, omiserit, aut denique huiusmodi aliquid dissimulante praeterierit, vel in hoc vno tantum iudicium commeritus est illud, quod sanguis peccantis exquiretur de manibus eius.

INTERROGATIO 65.

Quomodo veritatem in iniustitia aliquis detinet?

RESPONSIO.

Quotiescunq; datis sibi à deo bonis ad proprias voluntates abutitur, quod vitium in se fuisse negavit Apostolus, cum dixit: Non enim sumus, sicut plurimi, adulterantes verbum dei. Et item, neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis, neque in occasione auaritia (Deus testis est) nec querentes ab hominibus gloriam, neque à vobis, neque ab alijs.

INTERROGATIO 66.

Quid

1. Cor. 12. f. Gala. 5. d.

Quid est aemulatio, & quid concertatio?

RESPONSIO.

2. Cor. 12. f. Rom. 14. d.

Philip. 2. a.

Galat. 5. d.

1. Cor. 3. d.

Rom. 14. b.

1. Cor. 3. d.

Mart. 7. a. Gala. 5. c.

1. Cor. 8. a. Ibidem 9. a.

1. Cor. 8. a. Ibidem 9. a.

1. Cor. 8. a. Ibidem 9. a.

1. Cor. 8. a. Ibidem 9. a.

1. Cor. 8. a. Ibidem 9. a.

1. Cor. 8. a. Ibidem 9. a.

1. Cor. 8. a. Ibidem 9. a.

1. Cor. 8. a. Ibidem 9. a.

1. Cor. 8. a. Ibidem 9. a.

1. Cor. 8. a. Ibidem 9. a.

1. Cor. 8. a. Ibidem 9. a.

1. Cor. 8. a. Ibidem 9. a.

1. Cor. 8. a. Ibidem 9. a.

1. Cor. 8. a. Ibidem 9. a.

1. Cor. 8. a. Ibidem 9. a.

1. Cor. 8. a. Ibidem 9. a.

1. Cor. 8. a. Ibidem 9. a.

1. Cor. 8. a. Ibidem 9. a.

1. Cor. 8. a. Ibidem 9. a.

1. Cor. 8. a. Ibidem 9. a.

1. Cor. 8. a. Ibidem 9. a.

1. Cor. 8. a. Ibidem 9. a.

Sanè aemulatio ea est, quodocunque quis, ne altero inferior videatur, facere aliquid studet. Concertatio autem est, quando quis ex ijs quae ostentationis aut inanis gloriae causa facit, etiam vt similiter faciant prouocare atque irritare. Siquidem Apostolus aliàs quidem mentione facta aemulationis confestim post inanem gloriam adiungit, his verbis: Nihil per aemulationem neque per inanem gloriam, aliàs autem mentione facta prius inanis gloriae, vna cum hac etiam aemulationem prohibet alio nomine, sic dicens: Non efficiamini inanis gloriae cupidi, inuicem prouocantes.

INTERROGATIO 67.

Quid est immunditia, & quid *ἀσέλγεια, id est lasciuia?

RESPONSIO.

Immunditia quid sit, lex ipsa ostendit, quando vocabulum hoc vsurpauit in his rebus quae ex naturali accessitate praeter voluntatem nostram non bis eueniunt. Aelgia autem quae sit, videtur mihi Salomon exprimeret, qui suauem illam & doloris expertem appellauerit: ita vt ἀσέλγεια animi affectio sit non habens vel non ferens dolorem athleticum: quemadmodum & incontinentia siue intemperantia ea est, quae molestas libidines in officio continere non potest.

INTERROGATIO 68.

Quid proprium furoris, & quid proprium indignationis ex ratione susceptae quomodoque plerunq; exorsit ab indignatione, in furorem imprudentes delabimur?

RESPONSIO.

Furoris siue excandescentiae proprium est, animi impetus cum meditatione vlciscendi illius qui irritauerit. Susceptae autem ex ratione indignationis proprium est, velle corrigere eum qui deliquerit: quae res ab animi affectione nascitur, cui displicet quod factum est. Illud autem, quod sumpto initio à re bona animus, in mala postea delabatur nihil est mirum: quando pleraque istiusmodi facile possunt reperiri. Quocirca memoria tenenda sunt, quae dicit diuina scriptura: Iuxta iter scandala posuerunt mihi. Et item: Si autem & ceteret aliquis non coronatur, nisi legitime certauerit, cauendaque vbique est nimietas, importunitas, perturbatioque. Siquidem haec plerunq; causa sunt, quam obrem vnumquodque etiam eorum quae recta iudicata sunt, secus multo eueniat.

INTERROGATIO 69.

Qui non minus comedat quam ceteri, neque corpore sit viribus eneruato, neque vllum latentis morbi iudicium praeseferat, impotentia

tamen ad opus faciendum excuset, quomodo cum hoc agi debet?

RESPONSIO.

Prætextus omnis cessantis ab opere, excusatio est & prætextus peccati. Siquidem studium quaedam admodum & patientia, perpetuo adhiberi vsque ad mortem debent. Quod autem pigritia malitiae coniuncta, pigro damnationis causa sit, hoc planum est ex verbis domini, qui dixit, Serue male & piger.

INTERROGATIO 70.

Cvm eo qui vestimentis calcementisue abuti animaduertatur, quomodo agendum? Cum enim reprehenditur, reprehendentis se ariditatem & murmurationem suspectam habet. Si autem post alteram tertiamue admonitionem in proposito permaneat, quid huic facere conueniat?

RESPONSIO.

Sanè abusum damnat Apostolus, cum dicit, tanquam vrentes hoc mundo, non tanquam abutentes. Vfus enim modum, ipsa ineuitabilis rerum ad vsum pertinentium necessitas definit. Qui autem vltra necessitatem progreditur, is aut intemperantis habendi cupiditatis, aut voluptatis libidinis, aut inanis gloriae morbum habet. Qui autem permanet in peccato, is iudicium incurrit illius qui penitentiam non agit.

INTERROGATIO 71.

Sunt quidam qui in cibis suauitatem magis consectantur, quam copiam, sunt item qui saturitatis causa vbertatem malunt, quam suauitatem qui igitur vtrisque satisfacit?

RESPONSIO.

Vtrique sine dubio laborant: hi nimio voluptatis studio, illi immodica auiditate. Verum enim neque voluptarius, neque qui in quacunque re nimio plus auidus est, noxiam à se recellunt condemnationis, quam obrem hi leniter curadi sunt quod si à morbo non conualescant, perspicuum est iudicium contra eos qui obstinati in peccato perseverant.

INTERROGATIO 72.

Si quis inter cenandum immodestius se gerat, ciboque se ac potione auidius ingurgitet, nunquid hic castigari debet?

RESPONSIO.

Qui huiusmodi est, is non seruat praecceptum Apostoli, qui dixit, Siue manducatis, siue bibitis, vel quid aliud facitis, omnia ad gloriam dei facite. Et ite, Omnia honestè, & secundum ordinem fiant. Et indiget correctione, nisi si qua grauioris operis aut festinationis necessitas urgeat. Sed & tunc quoque vitanda sedulo officio est.

Ecce

INTER

INTERROGATIO. 73.

QVi non desiderio correctionis fraternæ, sed libidine seipsum vlciscendi peccantem castigat, quomodo is corrigi debet, si sapius clementer admonitus in eodem perseueret?

RESPONSIO.

Qui huiusmodi est, is in eorum numero, qui seipfos valde amant, & dominandi cupidi sunt, haberi debet, eique correctionis modus cum pietate conueniens declarari. Si verò obstinatè in vitio perseueret, perspicuum est iudiciu contra eos, qui penitentiam non agunt.

INTERROGATIO. 74.

QVi se è fratrum collegio subducunt, & vitam seorsum ipsi soli agere in animo habent, aut vnà cum paucis eiusdem secum in pietate propofiti, doceri ex sacra scriptura libenter vellemus, nunquid hos excommunicari conueniat?

RESPONSIO.

Cùm sæpe dominus dixerit, Filius à seipso nihil facit, & Descendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me patris, & Apostolus item testificetur, carnem concupiscere aduersus spiritum, & spiritum contrà, aduersus carnem, hæc quæ sibi inuicem aduersari, vt non quæcunque velimus, illa faciamus: sine dubio quidquid ex propria voluntate concupiscitur, id alienum est à pietatis cultoribus. Vberius autem de ijs, qui huiusmodi sunt, in disputationibus his respondimus, quæ fusius sunt disputatæ.

INTERROGATIO. 75.

NUnquid omnis peccati, siue illud in mente, siue in dicto, siue in facto committatur, causa rectè conferri in Satanam possit?

RESPONSIO.

In vniuersum opinor Satanam nõ posse ipsum per se causam esse alicui vt peccet: sed cù modò insitis vnicuique à natura motionibus, modo etiã interdicitis cupiditatib⁹ velut adiutricibus vtatur per hæc ipsa eos, qui negligentiores sunt, ad propria vitia conatur abducere. Vtatur autè ille quidem adiutricibus secũ naturalibus motionibus, sicut in domino facere tentauit, quando esurientem illum animaduertens, dixit, Si filius dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Interdictis autem cupiditatibus, vt in Iuda, quem quòd auaritiæ morbo esse obnoxium intellexerat, huius ipsius cupiditatis opera vltus, auarum hominem ad scelestissimæ proditiõis lapsum, nummis triginta argenteis extimulauit. Quòd autem etiam mala ex nobis ipsis nascantur, manifestè dominus ostendit: De corde enim, inquit, exeunt cogitationes malæ, &c. Hoc autem vltu venit ijs, qui ex incuria naturalia rerũ bonarum semina inculta dereliquerunt: conuenienter dicto illi Prouerbiorum, Tanquam seges

vir stultus, & velut vinea vir indigens prudentia. Si dimiseris eum, squalabit, & herbis luxuriabit tota, & fiet derelicta. Porro quæ ex huiusmodi incuria in squallorem abiit, & derelicta est anima, cõsequens est necessariò, vt spinas ac tribulos progeneret, & ei illud eueniat, quod dictum est, Expectaui vt faceret vvas, fecit autem spinas. De qua quidem anima illud prædictum est, Et plãtaui vineam Sorech, quod si interpretari velis, electam significat. Consimile autè huic, quod hic dicitur, inuenias apud Hieremiã dicentem ex persona dei, Plãtaui te vineã frugiferã totam verã, quomodo cõuersa es in amaritudinem vitis alienæ?

INTERROGATIO. 76.

NUnquid vtilitatis alicuius causa consultò mentiendum sit?

RESPONSIO.

Hoc sententia domini non permittit, à quo sic præcisè dictum est, Mendacium ex diabolo esse, neque mendacij vlla omnino distinctio adhibita. Quin hoc idem Apostolus quoq; testificatur his verbis, Si autem & certet aliquis, non coronatur, nisi legitimè certauerit.

INTERROGATIO. 77.

Quid est dolus, & quid est malignitas?

RESPONSIO.

Malignitas quidem (vt ego arbitror) ipsa est primum & latens in moribus vitium. Dolus verò, ea quæ ad insidiãdum adhibetur exquisita solertia: quotiescunque videlicet quis per simulationem alicuius boni, eo alicui perinde vti esca quadam obiecto, quæ ad insidias pertinent, exequitur.

INTERROGATIO. 78.

Qui sunt adiuventores malorum?

RESPONSIO.

Qui præter ea, quæ vsitata, & nota vulgo sunt mala, alia quædã etiam excogitat ipsi, atq; inueniunt.

INTERROGATIO. 79.

SI quis frequenter seipsum reprehenderit, quòd duriter se aduersus fratrem gerat, quomodo hic emendabitur?

RESPONSIO.

Prorsus (vt quidem ego coniector) res hæc originem habet, vel ab animo de seipso elatè sentiente, vel ab animi offensione: quæ quidem offensio sumitur, cùm eorũ, qui rectè agere deberent, vitia animaduertimus. Quod enim præter spem boni alicuius contrarium euenit, atque acerbum, id vehementius quodammodo animum ferit. Maiore autem hic quadam diligentia est opus: vt si quidem primum fuerit superbiæ vitium emendemus: sin secundum, antequam ad indignationem veniatur, leniter exhortando, admonendoque, facili-

facilitatem animi nostram declaremus. Quòd si omnino curationis ratio ista nihil proficere visa fuerit, idq; propter subiecti morbi perueritatẽ, tum demum etiam vehemẽtia indignationis, adhibita misericordia, ad vtilitatem & correctionem eius, qui peccauit, cum ratione in loco vti poterimus.

INTERROGATIO 80.

Vnde fit illud, quòd cogitationes bonæ, & cura deo placentes mentem veluti deficiunt: & qua ratione vitare poterimus, ne hoc nobis eueniat?

RESPONSIO.

Cùm Dauid dixerit, Dormitauit anima mea præ tædio: sanè perspicuum est huiusmodi vitium ex dormitatione animi nasci atque hebetudine. Si quidem animum vigilatẽ, & qui apud seipsum sit, sibi vni attentus cura deo grata, & cogitatio bona non solet deficere: Contraque potius qui eiusmodi est, illis deesse seipsum videt. Nam si corporis oculus neq; ad cõtemplationem etiam paucarum quarundam rerum, quæ conditæ à deo sunt esse par potest: neque si quid semel contemplatus sit, cõtemplatione tamen illa satiatus discedit, sed illud idem assiduè cõtemplari nõ cessat: quãto magis animi oculus, si vigilans fuerit, & apud seipsum, vniuersa nõ poterit mirabilia iudicia dei cõtemplari? Iudicia enim tua, inquit, abyssus multa. Et alio in loco, Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, & non potero ad eam. Et multa huiuscemodi. Si verò animum deficit cogitatio bona, perspicuum est ipsum vnã cum cogitatione etiam illuminationem deficere: non quòd deficiat, quod illuminat: sed quòd dormitet, quod illuminari debet.

INTERROGATIO 81.

AN æquè obiurgandi sint & religiosi viri, & quilibet de vulgo, quãdocunque in eodem vtrique peccato reperiantur?

RESPONSIO.

Si inspexerimus in animi affectionem eius, qui peccat, & modũ peccati, sine dubio intelligeremus etiam modum obiurgationis. Vt enim idem peccatum esse videatur, & cuiuslibet de vulgo, & religiosi viri: inter eos tamen dissimilitudo est nõ mediocris. Qui enim religiosus est, is cù de inuenda gratia dei sollicitus sit, in eaque re elaboret, nõ de industria, sed casu aliquo, & præter animi sui sententiam labitur, caditq;. Qui verò de vulgo est, & in vtrãuis partem nihil pensu habet, is cum nullam neque sui, neque dei rationem habeat, neque quidquam omnino referre existimet, peccetne, an rectè agat, grauius ac perniciosius duobus malis laborat: videlicet, qd aut deũ cõtemnit, aut tollit penitus. Siquidem hæc sunt duo, à quibus peccandi initia animus sumit: quemadmodũ testantur diuinę literę, in quibus est modo, Dixit iniustus, vt delinquat in semetipso, non est timor dei ante oculos eius, modo, Dixit insipies in cor-

de suo, non est deus: corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studijs suis. Igitur aut cõtemptor factus est, atque ea re peccat, aut ipsum deum esse inficiatur, atq; ob eam causam in studijs suis corrumpitur, licet verbo cõfiteri videatur. Confitentur enim se nosse deum, factis autem negat. Quæ cùm ita se habeat, etiam rationem obiurgationis in his, qui huiusmodi sunt, dissimile esse arbitror oportere. Si quidẽ vir religiosus veluti locali (vt ita dicã) indiget subleuatione, & in ipsa re, in qua lapsus est, castigari debet. At ille alter, cùm totũ simul animi rectum penitus vitiatum habeat, & malis ijs, quibus reliqua omnia subiiciuntur, laborret, vel vt cõtemptor (vt dixi) vel vt à fide alienus de eousque & lugeri, & admoneri, & obiurgari debet, quoad ei persuaderi possit, aut deũ esse iudicem iustũ, & ita in metum inducatur: aut omnino esse deum, atq; hoc modo percellatur. Atque illud etiam scire conuenit, peccata religiosorum virorum plerunque etiam euenire ex cõsilio dei ad ipsorum vtilitatẽ, cùm videlicet deus eos labi interdum permittat, ad sanandam aliquam animi illorum elationem, quæ præcesserit, cuiusmodi est quod Petro dictum est, & in ipso etiam contigit.

INTERROGATIO 82.

QVonia scriptum est, Anus vt matres: si contigerit, vt anus idem peccatũ incurrerit cum adolescentula, nunquid ea eidem animaduersioni obnoxia esse debet?

RESPONSIO.

Prorsus Apostolus quidem anus vt matres honorari oportere, non vt quæ culpabile aliquid facerent, docuit. Verumenim si contigerit aliquãdo vt anus in idem cũ adolescentula peccatum incurrerit, animaduertenda sunt primum naturalia (vt ita dicam) ætatis vitia, atque ita conueniens vtrique ætati curationis definiendus est modus. Velti naturale est ferè senectuti pigritia: at non hoc item etiam iuuentuti: quemadmodum mentis ad futes cogitationes distractio, & turbulentia, & sui immodica fiducia, & quæcunque huius generis iuuentuti, non autem etiam senectuti adiuncta sunt, & à naturali calore, qui in iuuentute est, videntur adiuuari. Quocirca idem peccatum, pigritia (verbi gratia) grauius in adolescentula plecti debet: cùm illi ad minuendum crimen ætas ea nihil patrocinetur. Similiter quoque idem peccatum, mentis videlicet ad futes cogitationes distractio præsentia ac turbulenta intemperies animi seueriore animaduersione in natu iam grauiore vindicanda sunt. Siquidem ea etiam ab ipsa natura adiuuatur ad lenitatem, quietemque. Ad hæc peccati etiam modus, & eius qui peccauit animi affectio considerari in vtraque persona debent, atque hoc modo conueniens ipsis curationis ratio accommodata animaduersione adhiberi.

INTERROGATIO. 83.

SI quis multa rectè agens, in vna tantum offenderit, quo pacto nos aduersus illum geremus?

μονὴν βίον

Ioan. 5. b
Ibid. 6. d
Gala. 5. c

Nimirum in responsione ad 7 interrogationem.

Matth. 4. d

κατηκόνην
την
Matth. 15. b

γνώριον.

Esa. 5. a

Ibidem.

vinea.

ἄμπελος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

Titim. 1. d

Psal. 7. e

καταπαύ

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

ἄλγος

RESPONSIO.

Quemadmodum dominus aduersus Petrum.

INTERROGATIO 84.

SI quis mores habens turbulentos ac feroces, propterea correptus dicat, Deum alios bonos finxisse, alios nequam, nunquid is recte dicat?

RESPONSIO.

Hæc opinio iam pridem veluti heretica explorata est: nam & blasphemata est & in deum impia, & hominis ad peccatum procliuem reddit animam. Proinde qui hoc sentit, aut respiscat, aut tollatur de medio, ne illud vsu veniat, Modicum fermentum totam massam corrumpit.

INTERROGATIO 85.

NVnquid priuatim aliquid haberi conueniat in societate fratrum?

RESPONSIO.

Hoc contrarium est testimonijs his, quæ habentur in Actis, de ijs qui crediderant: in quibus scriptum est, Neque quisquæ corû, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat. Quare qui dicit suum aliquid esse, is seipsum alienum reddit ab ecclesia dei & charitatem domini: qui quidem & verbo & re docuit ponendam esse animam pro amicis, ne dum res externas.

INTERROGATIO 86.

SI verò dicat aliquis se neque sumere quidquæ de communi fratrum, neque sua in commune conferre, sed se suis rebus esse contentum, quomodo nos aduersus hunc geremus?

RESPONSIO.

Hic nisi pareat doctrinæ domini illi, Diligite inuicem, sicut ego dilexi vos: pareamus nos Apostolo, qui dixit, Auferte malum ex vobis ipsis, ne illud eueniat, Modicum fermentum totam massam corrumpit.

INTERROGATIO 87.

NVnquid liceat vnicuique vetus vestimentum suum, calceamentumue dare cui velit, cõuenienter mandato?

RESPONSIO.

Dare aut accipere, etiam secundum mādatum non est cuiuslibet: sed eius, cui de communi sententia adhibita circumspectione delatum est minus dispensandi. Proinde hic erit, qui siue vetus, siue nouum habita ratione temporis cuiusque & dabit ipse, & accipiet.

INTERROGATIO 88.

Quid est cura huius vitæ secularis?

RESPONSIO.

Quælibet cura, esto eorum nihil habere videatur, quæ interdicitur sunt, tamen nisi ad pietatem conducatur, vitæ huius cura est.

INTERROGATIO 89.

QVoniã scriptum est, Redemptio animæ vri, diuitiæ suæ: hoc autem, vt faceremus nobis non contigit, quid faciemus?

RESPONSIO.

Quamlibet ipsi voluerimus etiã si non contingat esse nos compotes, ac meminerimus responsi domini ad Petrum, cum de huiusmodi re admōdū sollicitus dixisset, Ecce nos dimisimus omnia & secuti sumus te. Quid ergo erit nobis? Respondet autem ei sic, Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum & Euāgelium, centuplum accipiet, & vitā æternā possidebit. Si verò ex incuria hoc prætermisimus, nunc studium adhibeamus. Quod si iam neq; tempus suppetit, neque facultas, cõsoletur nos Apostolus qui dicit, Non quaero vestra, sed vos.

INTERROGATIO 90.

NVnquid liceat nocturnum vestimentum habere, siue cilicium, siue alterius generis aliquid?

RESPONSIO.

Sanè cilicij vsus habet opportunitates suas: neque enim ad necessitates corporis cõparatus est, sed ad macerationem animi, & afflictationem. Cum autem duorum mādicipium prohibitum sit, vsus an possit assumi, remota ea quæ dixi causa, vnusquisque ipse seipsum consulito.

INTERROGATIO 91.

SI à fratre qui nihil habet, quod ipsius propriū sit, petat aliquis id ipsum quo indurus est, quid ille facere debeat, maximè si nudus sit qui petierit?

RESPONSIO.

Siue nudus, siue improbus, & siue necessitate impulsus, siue ex immoderata habendi libidine, semel dictum est, quod dare accipere non est cuiuslibet, sed eius, cui de communi sententia delata est istiusmodi administratio: tenerique illud debet, Vnusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat.

INTERROGATIO 92.

CVm dominus iubeat vendi quæ possideantur, qua mente hoc fieri conuenit? nunquid tanquam ea, quæ possideamus, lædant suapte natura an ob distractionem, quæ ex illis ad animam peruenire solita sit?

RESPONSIO.

Ad

Nisi lauro te, non habebis partem meam.

Is error est Manichei. 1. Cor. 5. b Gal. 5. a Jo. 1.

Act. 4. f

1. Tim. 6. d 1. Cor. 5. d Ibidem. b

Luc. 11. f

Μετρίων βίωσις.

Prov. 13. b 7/105 πλῆτος.

Mat. 19. b

Καὶ ἔτι καὶ τὸ ἰσχυρὸν λέγουσιν. 2. Cor. 11. f

dubitet, aut ipse, aut ij qui ipsum receperunt.

INTERROGATIO 95.

NVnquid expediat ijs, qui nouitij accedunt, ea quæ de sacris scripturis sunt, confestim edificare?

RESPONSIO.

Et hæc ipsa quæstio ex ijs, quæ superius iam dicta sunt, explicatur. Quæ ad vsum nanq; pertinentia sunt, ea vt vnusquisque ex diuinis literis edificat, & rectum est, & necessarium, cum ad maiorem animi expletionem in pietate, tum etiam vt ne humanis constitutionibus assuefiat.

INTERROGATIO 96.

NVnquid vnicuique permitti debeat, vt arbitrato suo literas discat, vel legendis libris operam det?

RESPONSIO.

Cum Apostolus dicat, vt nō quæcunq; vultis, illa faciatis: in vnaquaq; re quidquid ex voluntate propria optabile est, id si alicuius arbitrio permittatur, calamitosum est. Cōtraq; quidquid antistites rectum statuerint, in eo manere vnusquisque debet, etiam si contra voluntatem ipsius sit. Porro qui hoc nō facit, is manifestè docet animū habere se alienum à fide: cum dominus dixerit, Estote parati, quia qua hora nō putatis, filius hominis veniet. Manifestè enim indicat opinari se, E diutius se in vita mansurum.

INTERROGATIO 97.

SI quis dicat, velle se apud nos, vt aliquantulum proficiat, ad modicum tempus cõmorari, nūquid hic admitti debeat?

RESPONSIO.

Cum dominus dixerit, Eum, qui venit ad me, non eijciam foras, & Apostolus ita scriptum reliquerit, Sed propter subintroductos falsos fratres, qui subintroierūt explorare libertatem nostram quam habemus in Christo, quibus neque ad horam cessimus subiectioni, vt veritas euangelij permaneat apud vos, prorsus ei liberè patere introitum consentaneum sit, tum propter incertitudinem euentus: siquidem sæpenumero degustato fructu per modicum illud temporis spatium, fieri poterit, vt hoc vitæ genere delectatus prorsus animum inducat in ea remanere, id quod frequenter vidimus accidisse: tum ad declarationem etiam castigatorijs nostræ disciplinæ apud eum, qui longe aliter fortasse de nobis suspicabatur. Porro seueritas disciplinæ necessario accuratius etiam in ipso obseruari debet, vt & veritas illustretur, & suspicio negligentiae omnis tollatur. Sic enim & nos deo placebimus, & ille aut iuuabitur, aut improbus conuincetur.

INTERROGATIO 98.

Cuius.

Omnis creatura dei bona est. 1. Tim. 4. b

Luc. 11. f

Luc. 12. d

INTERROGATIO 93.

QVid semel omnium rerum possessione se spoliauerit, professusque fuerit nihil se quod iuris ipsius proprium sit, habere, qua mente hic vti debet rebus ad viuendum necessarijs, veluti vestitu, victuque?

RESPONSIO.

Ea nimirū, vt meminerit, secundum quod scriptum est, deum esse qui dat escā omni carni. Veruntamen ei maiorem in modum adhibita animaduersione curandum est, vt tanquā dei operarius dignus sit cibo suo: qui quidē cibis ipse etiã nō sit positus in ipsius potestate, sed ab eo, cui de communi omnium consensu eius subministrādi datum negotium sit, subministretur, ratione habita temporis modique, sicut scriptum est, Diuidebatur autem singulis, prout cuique opus erat.

INTERROGATIO 94.

SI quis relicta tributorum pensione se ad fratrum conuentum contulerit, & propinqui illius ad ea persoluenda grauius vrgeantur, nunquid non istud scrupulum afferat, detrimentumue, aut illi, aut ijs, qui illum receperint?

RESPONSIO.

Dominus noster Iesus Christus ijs, qui ipsum percontabatur, liceretne censum Cæsari dare, an nō, respondens ait, Ostendite mihi denarium. Cuius habet imaginem, & inscriptionem? Cumque illi, Cæsaris, dixissent: Reddite ergo, inquit, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt dei, deo. Cum igitur ex hoc pateat declarasse dominū, eos subiectos esse imperatis Cæsaris, apud quos inueniatur quæ sunt Cæsaris, sine dubio is etiam, de quo agimus nūc, si aliquid quod ad Cæsarem pertineret secum ferēs, se ad fratrum collegium aggregarit, pēdere tributa debet. Si verò ita discessit, vt propinquus omnia reliquerit, nihil est cur quidquam

Psal. 35. c

Act. 4. g

Luc. 20. d

1. Cor. 3. d

Luc. 11. d

κατὰ τὸν νόμον.

Gal. 5. g

Luc. 12. e

Ioan. 6. d Gal. 2. a

Ἐπιτομή ἀδριακῶν πῶν.

RESPONSIO.

Cuiusmodi animum habere antistes debet in ijs quæ imperat, constituitve obcunda discipulos?

RESPONSIO.

Quod quidem ad deum attinet, tanquã minister sit Christi, & dispensator mysteriorum dei, metuens ne quid præter voluntatem dei, quæ ex confesso certa in sacrosanctis scripturis sit, dicat, statuãtve, existatq; aut falsus testis dei, aut sacrilegus, ex eo quòd aliquid alienũ à doctrina domini inducat, aut cõtrã eorum, quæ grata sunt deo, prætermittat. Quod verò ad fratres pertinet, Tanquam si nutrix sit, quæ foueat filios suos, cupidus tradedi vnicuique ad gratiam dei, & communem omnium vtilitatem non solum euangelium dei, sed etiam animam suam, ex mandato domini & dei nostri Iesu Christi, qui ipse sic dicit, Mandatũ nouum do vobis, vt diligatis inuicẽ, sicut ego dilexi vos. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam suã ponat quis pro amicis suis.

INTERROGATIO 99.

Cuiusmodi animi affectione increpare debet, qui alterum increpat?

RESPONSIO.

Quod quidem ad deum attinet, ea, quam habebat David, cũ dixit, Vidi præuaricãtes, & tabescebã, quia eloquia tua non custodierunt. Quod verò ad eos, qui increpãtur, eiusmodi quali vtretur pater, & medicus cum misericordia ac lenitate, si filium suũ curaret, & maximè si adesset dolor, & sine cruciatu adhiberi curatio non posset.

INTERROGATIO 100.

Eos qui aliunde ad nos accedunt, ac mendicãtes aliquid petunt, quomodo dimitemus? & nunquid arbitrato suo quisque panem, aut aliud quiduis illis debet tribuere, an verò vnicuiquẽ munus hoc conueniat delegari?

RESPONSIO.

Cũ dominus affirmatè dixerit, Non esse bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus: & tamen illud etiam approbarit, Nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorũ suorum: cui dispensandi munus assignatum est, is illud diligetĩ adhibita animaduersione exequi debet. Qui verò præter illius sententiam aliquid facit, is tanquã euerfor disciplinæ acriter obiurgari: idque couseq; quoad tueri locum suum disceat cũ Apostolus dixerit, Vnusquisque in quo vocatus est, fratres, in hoc maneat.

INTERROGATIO 101.

Cui delatum dispensandi munus sit eorũ, quæ dedicata domino sunt, nunquid is necesse habeat illud seruare, Omnis petenti te tribue: & Volentem mutuari à te, ne auerferis?

Illud, Omni petenti te tribue: & Volentẽ mutuari à te, ne auerferis: locum obtinet veluti tẽtationis, quemadmodũ contextus series eorum quæ cõiuncta sunt, declarat: & præceptum hoc datum est propter improbos: quod quidem non vi præcepti, sed intercedente casu quopiam seruari debet, Præceptum enim domini ex sua vi seruãdum illud est, Vende quæ habes, & da pauperibus. Et item, Vendite quæ possidetis, & date elemosynã. Quòd si quod alijs attributum est, id ad alios trãferre tutum nõ est, nec liberum periculi cum dominus dicat, Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt domus Israhel. & Non est bonum sumere panem filiorum, & dare catulis: nunquis hoc non censeat per se vt facilimum, ita & iustissimum?

INTERROGATIO 102.

Nunquid qui de fratrum conuentu egrediatur quacunq; de causã, leni admonitione retinendus sit: & si retinendus, aduersus quos hoc seruari conueniat?

RESPONSIO.

Cũ dominus dixerit, Eum, qui venit ad me, nõ eijciam foras. itemque, Non est opus valentibus medico, sed male habentibus, & alio in loco, Quis ex vobis habens centũ oues, si errauerit vna ex eis, nõne relinquit nonaginta nouem, & vadit, & quærit eã, quæ errauit, donec inueniat? omni ratione curari debet, qui infirmus est, dandaq; est studiose opera, vt deartuatũ (vt ita dicã) membrum in locum suum restituatur. Quòd si in vitio (cuiuscunque tandem generis illud sit) perseueret, dimittendus est, tanquã alienus. Scriptum est enim, Omnis plantatio, quam non plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur. Sinite illos: cæci sunt.

INTERROGATIO 103.

Quòd quidem senioribus parendum sit, vel vsque ad mortem, hoc iam didicimus. Verũ quoniam incidit aliquando, vt ipse etiam senior aliqua in re labatur, hoc abs te scire vellemus, nõ quid is increpari debeat, & quomodo, & à quibus, & si hoc ille non ferat, quid fieri conueniat?

RESPONSIO.

De his enucleatè dictum est in latiore responsione.

INTERROGATIO 104.

Quomodo committi procuraciones fratribus debent, ex vniũsne antistitis arbitrio, an adhibitis etiam reliquorum fratrum sententijs: itemq; in fororibus similiter?

RESPONSIO.

Si vnusquis ita institutus est, vt quid de quaq; re sentiat, id cum reliquis etiã cõmunicet, quanto magis quæ huiusmodi sunt, ea adhibito eorũ, qui

Præceptum
sue manda-
tum pro cõ-
silio vel or-
dinatione.

Luca. 18. d
Mat. 19. c
Luca. 12.

Mat. 19. c
Ibidem.

Ioan. 6. d
Mat. 9. b
Mat. 18. b
Luca. 15. a
ἐξουσίαν
μὴν ἰσ-
χῶς.

Mat. 15. b

qui ad hoc apti sint, iudicio, fieri debent? Etenim quæ diuina est procuratio, ea ex deo ijs committi debet, qui manifestè docuerint posse se ex domini voluntate assignatum sibi munus administrare. Atque in vniuersum necessario omni in re memoria tenere antistes debet quid dicant diuinæ literæ. Sine consilio nihil fac.

INTERROGATIO 105.

Nunquid debeant, qui ad fratrum familiam se aggregãt, illico, vbi recepti sint, artes doceri?

RESPONSIO.

Antistites iudicabunt.

INTERROGATIO 106.

Cuiusmodi in fratrum familia vtendum est animaduersionibus ad reuocãdos in rectam viã, qui peccant?

RESPONSIO.

Pro iudicio suo antistites tempus modumque cõsiderabunt, ratione habita cum ætatis & corporis, tũ animi habitus, & dissimilitudinis peccati.

INTERROGATIO 107.

Si quis cupere se dicat viuere inter fratres, propter officium tamen aduersus naturales propinquos suos, aut etiam propter pensionem tributorum se penumero impediatur, quominus penitus se in huiusmodi vitam det, nunquid ei concedi debeat, vt ad fratres ingrediatur?

RESPONSIO.

Prorsus rei bonæ cupiditas sine periculo impediendi non potest: at neque tamen contrã, ei qui iã ingressus sit, sine periculo tempus ad eã curanda, quæ externa sunt, & ab ea, quæ secundum deum est, vita, aliena dari potest. Si verò ingressus quis seipsum rebus interioribus det, neq; eorũ quidquam quæ externa sunt, secum afferat, hic meliorem de se spem ostendit.

INTERROGATIO 108.

Nunquid debeat antistes seorsum ipse ab antistita, sermonem conferre cum aliqua sorore de rebus ad ædificationem fidei pertinentibus?

RESPONSIO.

In his nõ seruatur præceptum Apostoli, qui dixit, Omnia honestè, & secundum ordinem fiant.

INTERROGATIO 109.

Nunquid conueniens sit, vt antistes vnã cũ antistita sæpius in colloquium veniat, maximeque si ex fratribus aliqui ex hoc ipso offendantur?

RESPONSIO.

Cũ Apostolus dixerit, Vt quid libertas mea iudicatur ab alia cõscientia? rectum est, ipsum imitari, qui de seipso sic dicit, Sed non vsi sumus hac potestate, ne quod offendiculum demus Euangelio Christi, & quoad fieri potest, dãda opera est, vt colloquia quàm rarissima fiant, & quàm breuissima.

INTERROGATIO 110.

Nunquid conueniat, dum soror seniori confitetur, etiam antistitam ipsam adesse?

RESPONSIO.

Honestius cautiusque per antistitã seniori confessio fiet, qui multa experiẽtia edoctus possit & pœnitentiæ & correctionis modum suggerere.

INTERROGATIO 111.

Si à fororibus aliquid insciente antistita, fieri senior præceperit, rectène facit illa si indignetur?

RESPONSIO.

Et admodum.

INTERROGATIO 112.

Si quis cõferat se ad eam, quæ ex deo est, vitam, nunquid rectum sit, vt qui huiusmodi est, hũc, antistes sine sententia fratrum admittat, an verò hoc cum illis quoq; prius cõmunicari cõueniat?

RESPONSIO.

Dominus in eo qui pœnitentiam agit, conuocandos esse amicos, ac vicinos docet. Quare necessarium est multo magis, vt qui accedit, is conscijs ceteris fratribus admittatur: idque ea re, vt commune inter ipsos gaudium sit, communisque vicissim aliorum pro alijs oratio.

INTERROGATIO 113.

Nunquid possit, cui delata curandarũ animarum prouincia sit, seruare illud, Nisi conuerfi fueritis, & efficiamini sicut paruuli: quando cũ multis dissimilibusque illi perionis res est.

RESPONSIO.

Cũ vir sapientissimus Salomon dixerit, Omnia tempora habent: intelligendũ est, quod humilitatis quoq; & potestatis exercendæ, & reprehensionis, & exhortationis, & reticentiæ, & libertatis, & benignitatis, & seueritatis, & (vt vno verbo dicam) omnium rerum suum est tempus: vt videlicet nunc adhibenda humilitas sit, & in ea paruuli imitandi, maximeque quãdo mutui honores, mutuaque officia, & quæ ad corpus pertinent, ministeria, obsequiaq; tribui oportet, vt dominus docuit: nunc vtendum potestate, quam dedit dominus ad ædificationem, non autem ad destructionem, quando videlicet libertatem tempus requirit: similiterq; quãdo exhortatione est opus, adhibenda lenitas: cõtrãque vbi seueritate, iusta indigna-

1. Cor. 10. 3

1. Cor. 9. b

E

Mat. 18. a

Eccle. 3. a

1. Cor. 10. d

1. Cor. 4. a

1. Thef. 2. b

Ioan. 13. d
Ibid. 15. b

Psal. 118.

Ambr. 11. 15.

Mat. 15. c

Mat. 15. c

1. Cor. 7. d

Luca. 6. d
Matth. 5. f

dignatio, atque in reliquis rebus singulis eodem modo.

INTERROGATIO. 114.

CVM dominus præcipiat, ac dicat, Si quis te angariauerit mille passus, vade cum illo & alia duo: & item Apostolus nos doceat, Vt subiecti firmus inuicem in timore Christi: nūquid cuius passus, & quiduis imperanti obediendum sit?

RESPONSIO.

A Omnino diuersitas eorum qui imperant, eorum quibus imperatur, obediendi officere nihil debet. Neque enim Moses Iothor, qui rectum sibi consilium dederat, non auscultauit. Cum autem eorum, que imperantur, dissimilitudo exigua non sit (etenim ex his quidam partim repugnant mandato domini, aut aliqua ex parte illud vitiant, aut multis modis, admiscendis his, que interdicta sunt contaminant: partim verò cum mandato conueniunt: alia autem, licet aperte cum eo non conueniant, adiuuant tamen, ac veluti adminicula quaedam mandati sunt) necessario ea nos in memoriam debemus redigere, que dicta sunt ab Apostolo, Prophetas nolite spernere. Omnia autem probantes, quod bonum est tenete. Ab omni specie mala abstinerite. Et item, Consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. Ex his autem hoc intelligitur, quod si quid nobis imperatum sit, quod idem sit cum mandato domini, adiuuetue, illud tanquam voluntas dei, studiosius, diligentiusque à nobis suscipi debet, idque seruari conuenit, quod dictum est, Supportates inuicem in charitate Christi. Quoties verò aliquid, quod mandato domini aut repugnet, aut aliqua ex parte vitiet, contaminetue, facere ab aliquo iussi fuerimus, tunc commodè illud vsurpabimus. Oportet obedire deo magis quam hominibus: memoria tenentes dictum esse à domino, Alienum autem non sequentur, sed fugient ab eo, quia non auerunt vocem alienorum, itemque Apostolum, ut nos securos faceret, ausum esse etiam angelos ipsos perstringere, cum ea dixit, Sed licet nos, aut angelus de celo euangelizet vobis, præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit. Ex quibus illud docemur, quod licet necessitudine maxima aliquis nos attingat, & gloria præter modum excellens sit, qui veteret, quod à domino imperatum est, aut contra quod ille vetuerit faciendum suadeat, is ab omnibus, qui dominum diligunt, fugiendus est, atque execrationi habendus.

INTERROGATIO. 115.

C Vomodo alij alijs obedientiam inter nos præstabimus?

RESPONSIO.

Tanquam serui aduersus dominos: conuenienter illi præcepto domini, Qui vult in vobis esse magnus, sit omnium vltimus, & seruus omnium. Quibus verbis adiungit, quod nos efficacius etiam

possit permouere, Sicut filius hominis non venit ut ministraretur ei, sed ut ministraret. Et consentaneum in modum etiam dicto illi Apostoli, Per charitatem spiritus seruite inuicem.

INTERROGATIO. 116.

Q Vatenus obedientia teneri debet, ut deo grati esse possimus?

RESPONSIO.

Hoc Apostolus docuit proposita nobis obedientia domini, Qui factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: cum ante dixisset, Hoc sentite in vobis, quod & in Christo Iesu. **D**

INTERROGATIO. 117.

Q Vi ijs, que quotidie proposito mandato consentanea imperantur, contentus non est, neque artem doceri aliquam studet, cuiusmodi is morbo laborat, & nunquid hic tolerandus est?

RESPONSIO.

Qui huiusmodi est, is & contumax, & sibi immetipsum placens, & infidelis est. Siquidem iudicium domini non extimuit, qui dixit, Estote parati: quia qua hora non putatis, filius hominis veniet. Qui enim in singulos dies & singulas horas dominum expectat, is sollicito animo est, ne quemuis in quo est, diem otiosum prætereat, neque amplius de re vlla curat. Si verò iussus sit artem discere, positum habeat in obedientia fructum gratificandi deo, non autem in procrastinatione iudicium.

INTERROGATIO. 118.

Q Vi studiosus est in exequendo mandato, & opus facit non quod iubetur, sed quod ipse vult, qualem mercedem habet?

RESPONSIO.

Qualem qui placet sibi ipsi. Cum autem Apostolus dicat, Vnusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum ad ædificationem: & maiorem in modum ex ijs, que subijcit, nos exemplo Christi ad hoc adhortetur, cum dicit, Etenim Christus non sibi placuit: animaduertere debet quo in periculo sit, qui sibi ipsi placet. Porro hic idem etiam obedientie contemptor conuincitur.

INTERROGATIO. 119.

N Vnquid liceat vnicuique assignatum sibi opus recusare, & aliud ab illo diuersum exquirere?

RESPONSIO.

Cum obedientia, sicut ante dictum est, usque ad mortem seruari debeat, qui quod sibi assignatum est, recusat, & aliud ab eo diuersum exquirat, primum omnino hic obedientiam violat, & aperte declarat nequaquam seipsum abnegasse, tum etiam aliorum complurium malorum, cum sibi, tum alijs etiam

SI quis loco animaduersionis à benedictione exclusus, neget se nisi accepta benedictione cibum sumpturum, nunquid hic tolerandus sit?

RESPONSIO.

Omnino, si erratum animaduersione tam graui dignum visum fuerit, ut inedia etiam debuerit vindicari, iudicabit is, qui animaduertit. Si verò sola benedictione indignus aliquis iudicatus est, & cum edendi potestas facta sit, edere tamen recusat, is tanquam contumax in hoc & peruiçax iudicari debet: simulque seipsum agnoscere, intelligereque, se dum hoc facit, nequaquam seipsum currare, sed peccatum peccato cumulare.

INTERROGATIO. 123.

SI quis ægrè ferat non permitti sibi, ut ea faciat, ad quæ aptus non est, nunquid hic tolerandus sit?

RESPONSIO.

De hac re dictum est plerisque in locis, quod in vniuersum vti propria voluntate, arbitrioue, alienum est à recta ratione. Similiterque, quod maioris partis iudicio non stare, est contumaciæ, & peruiçaciæ periculum incurrere.

INTERROGATIO. 124.

N Vnquid rectè facere is existimandus sit, qui in fortuito alicubi cum hereticis, gèrilibusue congressu inuentus, vnà cum ipsis cibum summat, salutèrue?

RESPONSIO.

Omnino communi hac salutatione, quominus arbitrato nostro aduersus quemuis vellemus, vtemur, non prohibuit dominus: neque enim dixisset, Si salutaueritis amicos vestros tantum, quid amplius facitis? nonne & ethnici hoc faciunt? De cibo verò vnà capièdo, habemus præceptum Apostoli, in quibus hoc fugere conueniat. Sic enim dicit: Scripsi vobis in epistola, ne commisceamini fornicarijs: non utique fornicarijs huius mundi aut auaris, aut rapacibus, aut idolis seruientibus: alioquin debueratis de hoc mundo exisse. Nunc autem scripsi vobis non commisceri, si is qui frater nominatur inter vos, est fornicator, aut auarus, aut idolis seruies, aut maledicus, aut ebriofus, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum sumere.

INTERROGATIO. 125.

C Vi munus aliquod creditum est, & aliquid facit præter supræ id quod iussus est, non petita venia, nūquid hunc retinere munus illud conueniat?

RESPONSIO.

Omnino hoc, quod quis sibi ipse aliquid sumat in vniuersum displicet deo: neque ex decore, neque ex re est eorum, qui student seruare vinculum pacis: tamen si in proterua ille permaneat, veritate eius

etiam auctor existit. Nam & reliquis ianuâ ad contumaciam contradictionemve patefacit, ipseque ad eam seipsum assuefacit. Et quoniam non potest statuere vnusquisque quid sit quod è re sua sit, sæ penumero opus illud deligit, quod sibi obfit. Ad hæc prauas in animis fratrum aduersum se suspiciones mouet, veluti qui aut opus illud, quod querit, aut eos, quibus cum necessario illud administrandum sit, nimio plus amet. Quocirca in vniuersum obedientiam abijcere, multorum ac magnorum malorum radix est. Verumenim si causam habere se aliquam putat, quâ obrem opus recuset, hæc magistris indicato, eamque illis disceptandam relinquito.

INTERROGATIO. 120.

N Vnquid aliquod discedendum sit, non petita prius ab antistite venia?

RESPONSIO.

Cum dominus dicat, Neque enim à meipso veni, sed ille me misit: qui non magis nostrum vnusquisque hoc ad arbitrium suum reuocare non debet? Nam qui hoc ad arbitrium suum reuocat, hic aperte declarat, vitio elationis animi se laborare, & obnoxium esse iudicio domini, qui dixit, Quod hominibus altum est, abominatio est coram deo. Atque in vniuersum hoc quod quis esse sui iuris velit, culpabile est.

INTERROGATIO. 121.

B An liceat grauiora opera recusare?

RESPONSIO.

Qui sincerè & ex animo deum diligit, neque omnino de remuneratione domini quidquam dubitat, is si quid fecit, nequaquam in eo acquiescit, eniturque, ut assidue usque aliquid addat, semperque progredi ulterius studet. Et licet supra vires visus sit aliquid fecisse, non propterea tamen securus est, veluti qui plenè officio suo satisfecerit contraque potius in assiduo angore est, veluti qui longe ablit ab eo, quod factum oporteret, audiens videlicet præceptum domini illud, Cum feceritis omnia, que præcepta sunt vobis, dicite, Serui inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus. Cui autem Apostolus, ille, cui mundus crucifixus erat, & ipse mundo, nequaquam dicere veritus sit, Ego me non arbitror comprehendisse: vnū autem, que quidem retro sunt, obliuiscens, ad ea verò que sunt priora, extendens meipsum, ad destinatum persequor, ad brabium supernæ vocationis dei in Christo Iesu. Qui cum legitime posset euangelium annunciare, de euangelio viuere, in labore, & fatigatione, inquit, nocte & die operantes, non quasi non habuerimus potestatem, sed ut nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandos nos: quis est adeo vaxors, aut tam alienus à fide, ut in ijs, que fecerit, vnquam acquiescat, aut aliquid veluti grauius recuset, aut laboriosum?

INTERROGATIO. 122.

Gala. 5. e

ἐν τὴν ὁ-
γίαν

Phil. 2. a

Matt. 24. d

Luc. 16. d

ἀγῶν

E

Rom. 15. a

Luc. 17. e

Philip. 3. e

1. Cor. 9. b
2. Thes. 3. b

Matt. 5. 2

1. Cor. 5. e

F

Math. 5. f
Eph. 5. d

1. Thes. 5. d

1. Cor. 10. b

Eph. 4. a

Act. 5. e

Ioan. 10. a

Gala. 1. b

Marc. 10. 2

Ff ti eius

ti eius consulitur, si ab eo munus illud auferatur, neque enim seruat præceptum eius, qui dixit, Vnusquisque in quo vocatus est, fratres, in hoc maneat, & quod ad commouendum etiam magis valeat, Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Vnicuique sicut deus diuisit mensuram fidei.

1. Cor. 7. d
Rom. 12. d

INTERROGATIO 126.

Q Vomodo assequi aliquis possit, ne à ciborum libidine vincatur?

A RESPONSIO.

Nempe si apud se statuerit rationem se vtilitatis ducem ac magistram semper habere oportere in ijs, quæ assumantur, siue suauiua siue insuauiua.

INTERROGATIO 127.

Dicunt quidam fieri nõ posse, quin homo irascatur.

RESPONSIO.

Esto fieri posse, vt miles præfente rege irascatur non tamen eo etiam id rationi consentaneu est, quod dicitur. Etenim si hominis præfentia eousque valet, vt qui in æquali naturæ conditione constitutus sit, propter dignitatis tamen excellentiam, turbatum alicuius animi motum possit comprimere qui non tandem hoc facilius futurũ existimandum est, si alicui persuasum sit, deũ cogitationes suas omnes inspicere? Siquidẽ logẽ melius qui scrutatur corda & renes deũ, motiones animi prouidet, q̃ homo ea, quæ oculis subiecta sunt.

nap̃da
m

Psal. 7. c

INTERROGATIO 128.

Q Vi vltra quàm vires ipsius patiantur, colere continentia velit, eaque re impediatur, quominus propositum mandatum exequi possit, nõquid hoc facere huic permittendum sit?

g. 2. 11. 11

RESPONSIO.

Interrogatio ista haudquaquam ritẽ mihi videtur posita. Neque enim in abstinentia ciborum ratione carentium posita cõtinentia est, ex qua cõsequitur illa, quæ ab Apostolo accusatur, immoderata corporis afflictatio: sed in eo, si quis voluntates suas omnes penitus ab se seget. Quàm autem periculosa res sit potiore habere voluntatem suam mandato domini, perspicuum est ex ijs, quæ dicta sunt ab Apostolo, his verbis, Facientes voluntates carnis, & cogitationum, & cramus natura filij iræ.

2. 1. 1. 1. 1

Col. 2. d

Ephes. 2. a

INTERROGATIO 129.

Q Vi ea re quod multum ieiunat, communibus vnà cum reliquis cibis vesci nõ potest, vtrum hic exoptare potius debet, ieiunare vnà cum fratribus, & cibum eundem capere vnà cum ipsis, an eo quod immoderatẽ ieiunet, necesse habere cibis vesci dissimilibus?

RESPONSIO.

Ieiunij idoneum tempus nõ voluntas est vniuscuiusque, sed vsus eorum, quæ pertinent ad cultũ dei: quemadmodum ex Actis Apostolorum, & Dauide intelligimus. Quamobrem si quis rationem huiusmodi sequatur in ieiunado, sine dubio hic à deo etiam ieiunandi facultatem consequitur. Fidelis est enim qui reprobis.

Heb. 10. d

INTERROGATIO 130.

Q Vomodo ieiunandum est, quodcumque ieiunandum sit: propter eorum aliquid quæ ad pietatis cultum requiruntur, tanquam necessitatione, an adhibita etiam animi promptitudine?

RESPONSIO.

Cum dominus dicat, Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam: quidquid adiumento est ad pietatis culturam, id nisi libenter, ac studiose fiat, periculosum est. Proinde vt quis ieiunet, & hoc nõ libenti animo faciat, id extra periculum nõ est. Ceterum quando tempus incidat eiusmodi, vt ieiunandum sit, ieiunare necessarium est: quippe cum Apostolus inter cetera ipsius rectẽ facta, hoc etiam docẽdi nos causa commemorarit, In ieiunijs sape.

Matt. 5. a

2. Cor. 11. f

INTERROGATIO 131.

Q Vi nõ ex eodẽ, vnde reliqui fratres, cibo participat, sed cibũ ipse diuersum exquirat, nõquid hic rectẽ faciat?

RESPONSIO.

In vniuersum hoc quod quis cibum exquirat, præter mandatum est: cum dominus dixerit, Nolite querere quid edatis, aut quid bibatis, & nolite solliciti esse. Et quod ad perterendum magis valet statim addiderit, Hæc enim omnia gentes inquirunt. Est autem eius, penes quem distribuendi munus est, illud exequi diligẽter. Diuidebatur autem singulis prout cuique opus erat.

Luc. 12. d
Matt. 6. d
Act. 4. g

INTERROGATIO 132.

Qui aliquo cibi genere lædi se dicat, & ægrẽ ferat, nisi aliud detur, quid de hoc dici debet?

RESPONSIO.

Apparet hunc nõ plenẽ habere illã spem Lazari, neque perspectam habere charitatem illius, cui omnium, atq; ipsius etiam cura commissa est. In vniuersum autem de eo, quod obsit, profutũ, nõ est cur sibi ipsi quisque debeat iudicium arrogare, cum hoc ad iudicandum eius arbitrio relinquendum sit, cui datum negotium sit, vt singulorũ necessitates animaduertat. qui quidẽ sit eiusmodi, vt præcipuẽ animi illorũ vtilitatem inquirat: tum autem secundo loco ea quæ ad vsum corporis pertineant, subministret ex dei voluntate.

F

INTERROGATIO 133.

Si verò etiam ob cibum murmurauerit?

RES-

RESPONSIO.

Prorsus qui hoc facit, is eorum, qui in deserto murmurauerunt, iudicio obnoxius est. Scriptum est enim apud Apostolum, Neque murmuraueritis, sicut quidam eorum murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore?

1. Cor. 10. b

INTERROGATIO 134.

A SI quis iratus, eorũ quæ ad vsum necessaria sint, sumere aliquid recusarit?

RESPONSIO.

Qui eiusmodi est, is dignus est, qui ne cum poscat quidem, impetret, quousq; vitium illud, vel vitia potius in eo sanata esse antistes iudicant.

INTERROGATIO 135.

A N rectẽ faciat, qui vehementer laborans, aliquid ipse præter consuetudinem exquirat?

RESPONSIO.

Omnino is si laborem propterea suscipit, vt præmium consequatur à deo, hinc eius leuamentum querere non debet, sed operam dare, vt ad accipiendam domini mercedem idoneum se cõparet: cum illud intelligat, se vt ex laboribus præmium, sic ex angustijs etiam solatium à dei benignitate inuenturum. Verumenim cuius ea prouincia est, vt illud imitetur, Diuidebatur singulis, prout cuique opus erat: necessariò is singulos habere cognitos debet qui laborant, eorumque, vt par est, necessitatibus prouidere.

Act. 4. g

INTERROGATIO 136.

N Vnquid necessario hora prandij adesse omnes simul debeant: & qui abfuerit, & peracto iam prandio superuenerit, quomodo nos aduersus ipsum geremus?

RESPONSIO.

Omnino hic si eo abfuerit, quod necessitate loci, operisve aliter facere non potuerit, veluti qui seruet præceptum eius, qui dixit, Vnusquisque in quo vocatus est, fratres, in hoc maneat: disciplinẽ magister ipse & cognoscat, & ignoscat. Si verò cum vnà cum ceteris posset adesse, negligenter egit, agnita hic negligentie sue culpa, vltq; ad præfinitam horam insequentis diei ieiunus maneto.

1. Cor. 7. d

INTERROGATIO 137.

C N Vnquid rectum sit hoc, quod aliquis cum animo suo statuat se per aliquod certum tempus, ab hac vel illa esca, potioneve abstinere?

RESPONSIO.

Cum dominus dixerit, Non vt faciam voluntatem meam, sed eius qui misit me: in quacunque re voluntatis suæ arbitrio stare periculosum est: quod intelligens Dauid dicebat, Iuravi, & statui custodire iudicia iustificationis tuæ.

Ioan. 6. d

Psal. 118.

INTERROGATIO 138.

N Vnquid in fratrum familia permitti alicui debeat, vt plusquam ceteri ieiunet, vigilẽtve ex proprio ipsius voluntatis arbitrio?

RESPONSIO.

Cum dominus dixerit, Descendi de celo, non vt faciã voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me patris: quidquid quisque ex proprie voluntatis arbitrio facit, id cum facientis proprium sit, alienum est à cultu pietatis: metuendumque est, ne de eo, quod videtur facere, ipsi dicatur à domino, Ad te cõuersio eius, & tu dominaberis ei, Quamquam etiam in collatione cum ceteris, hoc quod quis in rebus etiam bonis velit excellere, contentiois vitium est, quod ex appetitione nascitur inanis gloriæ: quod vitium fugiendum esse Apostolus docens ait, Non enim audemus inferere, aut cõparare nos quibusdam, qui seipso commendat. Quocirca omisissis proprijs voluntatibus, eoque, vt videri velimus aliquid excellentius facere quàm reliqui, parere debemus Apostolo admonenti ac dicenti, Siue manducatis, siue bibitis, vel aliud quid facitis, omnia in gloriã dei facite. Sibi enim ipsi placere, & inani gloria, & contentiois studio delectari, res sunt prorsus alienæ ab ijs, qui bonum certamen legitime certant. Quocirca idem Apostolus ait, nunc quidem, Non efficiamur inanis gloriæ cupidi. nunc verò, Siquis videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesiæ dei. & alio in loco, Debemus nos non nobismetipsis placere. quibus illud ad commouendum efficacius etiam adiungit, Etenim Christus non sibi placuit. Si verò sit, qui necessariò acriore sibi vel ieiunio, vel vigilia, vel alia quauis re opus esse arbitretur, rationem is, quare id sic existimet, ijs aperito, quibus credita est cõmunis disciplinæ procuratio, & quod illi statuerint, id obseruato. Siquidem fieri poterit plerumque, vt necessitati ipsius alia ratione melius consulatur.

Ioan. 6. d

Genes. 3. c

2. Cor. 10. c

1. Cor. 10. g

2. Tim. 4. b

2. Tim. 2. a

Galat. 5. d

Rom. 15. a

INTERROGATIO 139.

E X intentione ieiunij, remissiores ad laborandum efficiamur: quid igitur est faciendum potius impediendum opus ob ieiunium, an illud negligendum propter opus?

RESPONSIO.

Omnino & ieiunium, & cibus ex ratione pietati accomodata assumi debent: vt videlicet quotiescunq; mandato dei per ieiunium satisfaciendum sit, ieiunemus: quotiescunq; item mandatum dei cibum desideret, quo corpus confirmetur, edamus, nõ vt helluones, sed vt operarij dei. Seruandum est enim quod dictum est ab Apostolo: Siue manducatis, siue bibitis, vel quod aliud facitis, omnia in gloriam dei facite.

1. Cor. 10. g

INTERROGATIO 140.

S Iquis propterea quod in cibis quæ obsunt, incontinens sit, ijsq; sese intemperanter ingurgitet, in mor-

in morbum aliquem inciderit, nunquid eius curam conueniat gerere?

RESPONSIO.

Ommino de incontinentia, quin manifestum in se vitium habeat, negari non potest: necessarioque danda studiosè opera est, vt morbus iste in primis curetur. Sæpenumero enim pro bonitate sua ostendere volens deus quàm graue malum sit continentiam non colere, permittit vt animus in ijs etiam, quæ corpus lædunt, incontinentiæ vitio vteretur: eo consilio videlicet vt si fieri posset, ex morbo corporis, quem ex incontinentia contractum sustinet, detrimentum suum intelligeret, & ita ad continentiam in omnibus rebus seruandam induceretur. Porro in ijs, qui in morbum aliquem ex incontinentia incurrerint, corporis curam aliquam gerere, id & rationi, & bonitati cõueniens est: non temere tamen, sed summa adhibita circumspectione, curaque, ne aliquo modo, dum corpus curamus, animi medicinam negligamus. Quamobrem, si quis quempia, qui huiusmodi sit, animaduertit, medicinam corporis ita accipere, vt ex ea in cognitionem veniat, animum quoq; in proprijs vitijs medicina indigere, sine dubio ei adhibere curationem corporis debet. Si verò in admittenda corporis medicina, animum ille negligere deprehensus sit, præstabilius est, qui istiusmodi sit, huc in doloribus ijs, in quos ex sua incontinentia incurrerit, sinere permittere: ea re, vt si fieri possit, ad seipsum redeat aliquando, & de sempiterno supplicio incipiat cogitare, atq; hoc modo animi incolumitatem studeat recuperare. Dum enim iudicamur, a domino corripimur, vt nõ cum hoc mundo damnemur.

INTERROGATIO 141.

Nunquid conuenire putandum sit, vt qui extranej sunt, in officinis inueniantur, aut etiam de fratribus aliqui, relicto loco suo?

RESPONSIO.

Eo excepto, cuius munus sit laborantes inferre, aut opera facienda distribuere, quicumque inuentus fuerit hoc facere, hic quasi rectissimum ordinem, harmoniamve membrorum colluxauerit, prohibitor ceteris alioqui concesso cellæ egressu, atque in loco aliquo absidens, qui ad errata istiusmodi castiganda idoneus iudicatus sit, attentiore cura, & impensiore labore, quàm sit consuetudo, pensum reddito, quoad illud seruare didicerit, quod dictum est ab Apostolo, Vnusquisque in quo vocatus est, in hoc maneat.

INTERROGATIO 142.

Nunquid conueniat opifices opus aliquod alicunde faciendum suscipere, sine sententia eius, qui huiusmodi officio præpositus sit?

RESPONSIO.

Iudicio furis, aut cum fure currentis obnoxius esto vterque, & qui dat, & qui suscipit.

INTERROGATIO 143.

Quomodo qui opus faciunt, curam gerere debent instrumentorum, quæ sibi credita sint?

RESPONSIO.

Primum, vt eorum quæ dedicata & consecrata sint deo: deinde vt eorum, sine quibus debitum suum sine cunctatione atque impigrum studium nauare non possit.

INTERROGATIO 144.

Vid si ex incuria aliquis amiserit, aut ex contemptu abusus fuerit?

RESPONSIO.

Prorsus qui abusus sit, is tanquam sacrilegus: qui verò amiserit, tanquam sacrilegij auctor iudicator: cum omnia domino sint dedicata, & deo consecrata.

INTERROGATIO 145.

Vid si nõ petita venia aliquo vsus fuerit, sumseritve?

RESPONSIO.

Vt præfident & contumax iudicator. Hæc enim eius, cui datum regendi negotium est, caque distribuit, propria sunt.

INTERROGATIO 146.

Vid si etiam urgente necessitate antistes ab ipso petierit, & ille denegauerit?

RESPONSIO.

Qui seipsum & membra sua, vt aliorum vtilitati inferuient, tradidit in charitate Christi, qui fieri poterit, vt is de instrumentis litiget cum antistite, ad quem etiam pertinet cura instrumentorum?

INTERROGATIO 147.

Vi in obeundo munere cellarij, coquinæue, aut istiusmodi alio aliquo occupatus sit, nisi præsto affuerit statuto tempore modulandorum psalmorum orationisve, nunquid is in animo iacturam aliquam faciat?

RESPONSIO.

Vnusquisque in munere suo regulam propriam conseruat, tanquam membrum in corpore: & sine dubio ipse iacturam facit, quandocunque facere neglexerit, quod sibi assignatum sit, & vt omnium insidiator publicus, maiorem in modum periclitatur. Quare iuxta mentem Apostoli exequi debet, quæ scripta sunt, Cantantes & psallentes in cordibus vestris deo. Si verò etiam corpore vnà cum reliquis præsto esse nõ potuit, nihil dubitet, si faciat, quod dictum est, Vnusquisque in quo vocatus est, in hoc maneat. Verum enim

enim cauendum est periculum, ne aliquo modo, cum quis in tempore instituto possit satisfacere, acceteris exemplo esse, ad reliquorum offensio-nem; muneris occupationem excuset, & hoc modo iudicium negligentium incurrat.

INTERROGATIO 148.

Viuismodi potestatis modum habet in rebus dispensandis is, cui datũ est negotiũ cellarij.

RESPONSIO.

Quod quidem ad eum pertinet, qui illud dedit, quidquid is adhibita deliberatione designauerit memoria tenens dominum ipsum de seipso dixisse: Non possum ego à meipso facere quidquam. Quod verò ad eos attinet, quorum curam suscepit, necessitatem vnusquisque. Scriptum est enim, Diuidebatur autem singulis, prout cuique opus erat. Porro hæc eadem ratio ab omnibus tenetur, quibus datur negotia huiusmodi.

INTERROGATIO 149.

Vi iudicio obnoxius est, qui dispensat, si hoc munere ad gratiã, aut similitatem fungatur?

RESPONSIO.

Cum Apostolus præcipiat, modò, nihil faciendum esse ex animi inclinatione in alterutrã partem: modò autem affirmans dicat, Siquis videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem nõ habemus, neque ecclesiæ dei, qui talis est, is vt alienus habeatur ab ecclesiã dei, quousque se emendauerit. Animaduertendum est autem diligentius, ad quam quisque rem aptus sit, atque ita vnum quodque munus committendum: ne videlicet & qui alicui committunt, quod ei non conuenit, damnentur tanquam mali dispensatores, cum animarum, tum etiam mandatorum domini: & quibus committitur, nequaquam ex hac re peccati excusationem videantur inuenire.

INTERROGATIO 150.

Vid si ex negligentia res necessarias fratri nõ tribuerit?

RESPONSIO.

Perspicuum est hoc iudicium ex verbis domini, cũ dixit, discedite à me maledicti in igne æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare. Sitiui, & non dedistis mihi potum, &c. Et quoniam Maledictus omnis qui facit opus domini negligenter.

INTERROGATIO 151.

AN liceat ei qui ministrat, loqui voce altiore?

RESPONSIO.

Prorsus vocis modum, audientium necessitas ipsa definit. Quocirca ea si summisior sit, tanquam segnior propriè ad susurrũ accedit, ac propterea damnanda est. Si verò etiam sit altior,

quàm res desideret, cum is qui audit, etiam summisius loquentẽ possit audire, tum clamor existit, qui damnatus est ab Apostolo. Hoc excepto, nisi vbi lentitudo audientis tanta sit, vt necessario cogamur vt clamore, quo hunc ex somno veluti excitemus: Nam hoc dominus etiam fecisse memoratur, vt est apud euangelistam: Iesus enim clamauit, inquit, & dixit, Qui credit in me, non credit in me, sed in eum, qui misit me.

INTERROGATIO 152.

Siquis in fungendo delato sibi ex vice sua munere exercendæ coquinæ, supra vires fatigetur, vt ex ea re per aliquot diès à solito opere impediatur, nunquid huic huiusmodi munus imponi conueniat?

RESPONSIO.

Ante dictum est, oportere, vt cui munus distributorum commissum sit, is habita ratione habitatis & virium cuiusque, ea distribuat, ne ei dicatur, Qui fingit laborem in præceptum. Verũtamen repugnare non debet, cui assignatum est: cum obedientiam perpetuò retinere vsque ad mortem conueniat.

INTERROGATIO 153.

Vi lanae creditæ sunt, quomodo eas debet habere, quomodoque se aduersus laborantes forores gerere?

RESPONSIO.

Sanè illa lanas quidem ita habebit, vt creditum sibi depositum dei. Vnicuique autem forori reiecta similitate, gratiaque personæ, suum pensum assignabit, atque distribuet.

INTERROGATIO 154.

Si aliquando tempus inciderit, vt qui pauci sint fratres, & pluribus fororibus inferuiant, ij in necessitatem deuenerint, vt mutuo inter se alij ab alijs disiungendi sint, ad pleraque diuersa opera obeunda, nunquid periculo vacet huiusmodi factum?

RESPONSIO.

Si quæ suscipitur cura, ea testimonium habet à mandato domini, & secundum deum exercetur, sine dubio vnusquisque, qui opus facit, in opere suo assequitur gratiam dei. Ipsorum autem coniunctio inter se, in eo est, si omnes vnanimis sint, atque concordēs, & compleat id quod dictum est ab Apostolo, Nam & si corpore absens sum, sed spiritu vobiscum sum.

INTERROGATIO 155.

Quoniam qui ægrotis in hospitali ministramus, ijs cum ea animi affectione iubemur ministrare, veluti si fratribus domini ministraremus: si talis non fuerit, cui ministratur, quomodo nos aduersus illum gerere debemus?

RESPONSIO.

Matt. 12. g

Ioan. 8. d

Ioan. 8. d
1. Cor. 5. d

Cum dominus dixerit, Quicumque enim fecerit voluntatem patris mei, qui in caelis est, ipse meus frater, soror & mater est: quicumque talis non est, sed peccans est, in eum sententia illa videtur conuenire, Qui facit peccatum, seruus est peccati. Quocirca primum leniter corripit, admodum neri que ab antistite debet. Quod si hac ratione nihil proficiatur, perspicuum est aduersus ipsum iudicium eiusdem domini sic inferentis, Seruus autem non manet in domo: itemque Apostoli, qui praeccepto cauit: Auferte malum ex vobis ipsis. Hoc enim modo & qui ministrant liberi erunt ab haesitatione, & reliquorum fratrum periculo erit consultum.

INTERROGATIO 156.

CVi credita est procuratio vel cellarij, vel alterius cuiuspiam istiusmodi muneris, nunquid hic perpetuo habere procurationem illa debeat, an etiam intermittere, & alij illam vicissim tradere?

RESPONSIO.

Prorsus, si iste & disciplinae modum, & regulam reuerentiam conferuat, mutationem fieri superuacaneum est, vel difficilimum potius. Necessario autem habere aliquem veluti affectorem debet, qui paulatim ad eam ipse procuracionem esse idoneus insuescat: ne videlicet quotiescunq; necessitas successore desiderauerit, si hic praesens non sit, necessario cogamur perturbari, & huiusmodi muneris minus idoneum aliquem praeficere, atque ita necessario ex huius imperitia illud sequatur, vt & disciplinae corrumpatur serueritas, & ex ratione institutus ordo dissoluatur.

INTERROGATIO 157.

CViusmodi animi affectione seruire deo aliquis debet, & in vniuersum affectio haec quid est?

RESPONSIO.

Bonam animi affectionem ego esse existimo cupiditatem vehementem placendi deo, eamque insatiabilem, & stabilem, & constantem. Comparatur autem haec ex solerti & continentem contemplatione magnitudinis gloriae dei, & grata repetitione, & recordatione assidua datorum nobis beneficiorum a deo: Ex quibus in anima illud ingeneratur, diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota fortitudine tua, & ex tota mente tua, sicut faciebat ille, qui dixit, Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te deus. Cum huiuscemodi igitur animi affectione seruiendum est deo, illudque efficiendum, quod dictum est ab Apostolo, Quis separabit nos a charitate Christi? tribulatio, an angustia, an persecutio, an nuditas, an periculum, an gladius? &c.

INTERROGATIO 158.

QVa mente irrogatam sibi animaduersionem suscipere aliquis debet?

RESPONSIO.

Ea nimirum, quae illi conueniat, qui morbo aliquo laboret, & de retinenda vita anxius sit, quandocumque aut a patre curatur, aut a medico, licet acerba sit, & aspera curationis ratio, reiecta prorsus omni de charitate, peritiae eius, qui sibi illam irroget, dubitatione, cum summo desiderio recuperandae sanitatis.

INTERROGATIO 159.

QVi aduersus illum, a quo obiurgatus est, offensionem sumit, is cuiusmodi est?

RESPONSIO.

Hic neque peccati periculum cognouit, & maxime eius, quod est aduersus deum: neque utilitatem poenitentiae: neque ei fidem habuit, qui dixit, Qui autem diligit, instanter corripit, & seipsum alienum statuit a fructu illius, qui dixit, Corripiet me iustus in misericordia. Et qui eiusmodi est, huius conuersatio inter reliquos fratres perniciose est. Si quidem exemplo suo a suscepto certamine ceteros abducit.

INTERROGATIO 160.

CViusmodi animi affectione debemus fratribus ministrare?

RESPONSIO.

Perinde ac si domino ipsi ministrarem, qui dixit, Quatenus fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. mirè conducit ad comparandam huiusmodi animi affectionem hoc etiā, si eiusmodi sint ij, quibus obsequium impendatur. Itaque accuratius curam illorum gerere antistites debent, ne tanquam corporis studio dediti, ventri, & voluptatibus seruiant: sed vt dei & Christi amatores per perfectam patientiam tales existant, in quibus deus gloriatur, & contumelia diabolus afficiatur, vt in iusto Iob.

INTERROGATIO 161.

CVm cuiusmodi animi humilitate ministerij, quod sibi a fratre impendatur, accipere aliquis debet?

RESPONSIO.

Cum simili atque seruus aliquis, cui a domino suo ministraretur: & eiusmodi, qualem praese tulit Petrus, cum ei dominus ministraret. In quo etiam docemur de illorum periculo, qui recusant, quominus sibi ministretur.

INTERROGATIO 162.

CViusmodi mutuum inter nos alij erga alios habere charitatem debemus?

RESPONSIO.

Qualem dominus ostendit, & docuit, cum dixit, Diligite inuicem, sicut ego dilexi vos, Maiorem hac charitatem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Quod si ponenda anima est, qui non multo magis in ijs, quae minoris precij sunt, necessario adhibenda est animi

animi promptitudo? non ea re, vt humanis officijs faciamus satis: sed eo consilio, vt deo placeamus, & utilitati cuiusque consulamus.

INTERROGATIO 163.

QVa ratione aliquis charitatem aduersus proximum poterit obtinere?

RESPONSIO.

Nimirum si primo iudicium metuerit, quod est aduersus illos, qui violant mandatum domini: cum ipse dixerit, Qui incredulus est filio, non videbit vitam, sed ira dei manet super eum. Deinde, si animum ad vitae aeternae cupiditatem adiciat. Mandatum enim eius vita aeterna est. Primum autem & magnum mandatum est, diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex tota fortitudine tua. & secundum simile huic, diliges proximum tuum sicut teipsum. Et si domino assimilis fieri studeat, qui dixit, Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, sicut ego dilexi vos. Tum etiam si cum animo suo hoc modo cogitare instituerit, quod videlicet, si frater ille bene de nobis meritus est, etiam humano more illi charitatem debemus, quam etiam gentiles seruant, vt in euangelio dominus declarat, cum dicit, Et si diligitis eos, qui vos diligunt, quae vobis est gratia? nam & peccatores diligentes se diligunt. Sin contra, male meritus, & sic nihilominus non solum propter mandatum, sed etiam vt maiorem in modum de nobis bene meritum debemus diligere, si modò credimus domini vera esse verba illa. Beati estis, cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum verbum aduersum vos mentientes, propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in caelis.

INTERROGATIO 164.

QVid igitur est, Nolite iudicare, & non iudicabimini? Nolite condemnare, & non condemnabimini?

RESPONSIO.

Cum dominus alius dicat, Nolite iudicare, & non iudicabimini: alius vero, Iustum iudicium iudicandum esse praecipiat: nequaquam in vniuersum interdicatur nobis, quominus iudicemus: sed in iudicio faciendo iubemur delectum adhibere. In quibus autem hoc seruari debeat, & in quibus non, dilucidè demonstrauit nobis Apostolus: qui in his quidem, quae posita sunt in libera potestate vniuersusque, neque distincta a scriptura, dixerit, Tu autem quid iudicas fratrem tuum? & ite, Non ergo amplius inuicem iudicemus. In his vero, quae displicent deo, eos reprehendat, qui non iudicent, & ipse iudicium suum in medium afferat, cum dicit, Ego quidem absens corpore, praesens autem spiritu, iam iudicavi, vt praesens, cum, qui sic hoc operatus est, in nomine domini nostri Iesu Christi, congregatis vobis & meo spiritu cum virtute domini nostri Iesu, tradere huiusmodi hominem Satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit, in die domini nostri Iesu Christi. Quocir-

ca siquid est, quod in potestate nostra positum sit, aut plerumque etiam dubium sit, de hoc frater iudicari non debet. conuenienter verbis illis, quae sunt apud Apostolum, de his, quae ignorantur ita dicentem: Itaque nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. At in iudicijs dei aliter faciendum est: nam ea omnino necessario sunt vindicanda, ne ijs dissimulandis in societatem constituta a deo poenae incurrat is, qui dissimulauerit, nisi si fit aliquis, qui quod in iisdem quoque ipse criminibus haereat, cum eo, qui incusatur, liberè fratrem iudicare non possit: cum dominum audiat dicentem, Eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis eijcere festucam de oculo fratris tui.

INTERROGATIO 165.

QVibus signis intelligere poterit aliquis, vtrum zelo dei aduersus peccantem fratrem moueatur, an iracundia.

RESPONSIO.

Si aduersus quoduis peccatum sentiat in se illud quod scriptum est, Tabescere me fecit zelus tuus, quia oblitus sunt eloquia tua inimici mei: Enimvero hic de zelo dei dubitari non potest, et si hic quoque non mediocri opus est prudentia ad aedificationem fidei. Hac autem affectio nisi prius in animo fuerit, & ipsum mouerit, & motus ipse inaequalis existit, & nulla in re propositum pietatis seruat.

INTERROGATIO 166.

CViusmodi animi affectione par est illi obedire, qui ad mandati executionem sollicitet, vrgente?

RESPONSIO.

Nihilo minore quam quanta paruus vehementer esuriens, vocanti se ad refectorem nutricia auscultat: & quilibet, cui chara vita sit, ei, qui sibi quae ad viuendum necessaria sunt, largiatur: immo multo maiore etiam, quo videlicet longè hac, in qua sumus nunc, nobilior est ea, quae aeterna est vita. Mandatum enim dei (inquit dominus) vita aeterna est. Quod autem in pane est comestio, id in mandato est operis executio: cum alio in loco idem dominus dicat, Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius, qui misit me patris.

INTERROGATIO 167.

QValis esse anima debet, cogitans, quod digna habita sit, quae tota in dei opere occuparetur?

RESPONSIO.

Qualis erat illa, quae dicebat, Quis sum ego domine meus domine & quae domus mea, quod dilexisti me? cõplens quod scriptum est, gratias ageres deo patri, qui idoncos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transfudit in regnum filij dilectionis suae.

INTERROGATIO 168.

Ff 4

Cuiusmodi

1. Cor. 4. d

Matt. 7. a

Psal. 118.

A simili de
et a solutione

Ioan. 12. g

Ibid. 4. c

Col. 1. b

Cuiusmodi animi affectione sumere oportet vestimentum, calceamentumve qualecunque illud sit?

RESPONSIO.

Id si aut arctius sit, aut laxius, quam vt aetati eius conueniat, cui detur, aperito is necessitatem suam, adhibita ea, quam adhiberi par est, modestia. Si vero propterea mouetur, quod aut vile sit, aut non nouum: enim uero meminerit is dominu dixisse, non quemuis temere, sed operarium dignum esse cibo suo: & seipsum diligenter exquirat, num ex dignitate mandatorum, aut promissorum dei opus aliquod effecerit. Ita enim fiet, vt non aliud inquisiturus sit, potiusque de eo, quod sibi datum fuerit, sollicitus erit, tanquam quod sibi immeritissimo datum sit. Quod enim de cibo dictum est, id in omni re, quae ad corporis usum pertineat, haberi tanquam regula debet.

INTERROGATIO. 169.

SI frater qui natu minor sit, maiorem se aliquid docere iussus fuerit, quomodo is se aduersus illum gerere debet?

RESPONSIO.

Tanquam qui ministerio fungatur ex mandato domini dei: qua quidem metuens ne obnoxius efficiatur iudicio illius, qui dixit, Maledictus qui facit opus domini negligenter: qua vero cauens, ne aliquando fastidio elatus incidat in iudicium diaboli.

INTERROGATIO 170.

NUMquid eodem loco habendi sint, quorum in recte factis maior, & quorum minor vigeat industria?

RESPONSIO.

Quod in remissione peccatoru dominus sanxit, cum dixit, Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autem minus dimittitur, minus diligit. & quod item in presbyteris Apostolus praecipit, cum dixit, Qui bene praesunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo & doctrina, hoc rectum arbitror, vt in omnibus, qui istiusmodi sunt, seruetur.

INTERROGATIO. 171.

SI vero doleat, qui inferior sit, praestantio rem in pietate sibi anteponi, quomodo nos aduersus illum geremus?

RESPONSIO.

Qui huiusmodi est, is ex parabola euangelij manifeste malignitatis damnatur: in qua parabola dominus ait ad eos, qui aegre tulerant quosdam pari premio secum fuisse affectos: An oculus tuus malignus est, quia ego bonus sum? Et perspicuum est aduersus hunc, & qui huius similes sunt, iudicium dei per prophetam dicentem, Ad nihilum

deductus est in conspectu eius omnis malignus. Timentes autem dominum glorificat.

INTERROGATIO 172.

QUanto cum timore, qualive cum animi persuasione, affectioneue corpus & sanguinem Christi communicemus?

RESPONSIO.

De timore quidem habemus Apostolum, qui dicit, Qui manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Fidem autem faciunt verba domini, qui dixit, Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem. & testimonium etiam Ioannis, qui cum gloriam verbi prius posuisset, post cõfestim modum assumptae humanitatis adiecit, cum dixit, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti a patre, plenum gratiae & veritatis. itemque apostoli, apud quem scriptum est, Quod cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudine hominu factus, & habitu inuentus vt homo, humiliavit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Quotiescunque igitur animus fide his atque huiusmodi verbis adhibita, qua quidem in cognitionem venerit maiestatis tantae gloriae, qua vero incredibilem magnitudinem humilitatis & obedientiae admiratus fuerit, quod videlicet ille talis ac tatus patri obediens fuerit vsque ad mortem pro vita nostra: prorsus in eo charitatem arbitror excitari aduersus deum patrem, qui proprio filio non pepercerit, sed pro nobis omnibus illum tradiderit: similiterque impelli ad diligendum vnigenitum filium, qui obediens fuerit vsque ad mortem pro redemptione & salute nostra: atque ita assentiri Apostolo potest, qui quidem ijs qui sani sunt, quandam veluti regulam exponit, eam videlicet, quae in his bona est conscientia, cum ait, charitas Christi vrget nos aestimantes hoc, quoniam si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, & pro omnibus mortuus est Christus, vt qui viuunt, iam non sibi viuunt, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. Hoc modo animo affectus, & paratus esse debet, qui panem & calicem communicat.

INTERROGATIO. 173.

NUMquid tempore domesticae psalmodu modulationis, colloquijs vllis dandus sit locus?

RESPONSIO.

Iis exceptis, quibus tuenda disciplina procuratio credita est, & operum delata distributio: & hoc ipsum, cum maxima aliqua vsus alicuius necessitas poscat: & neque tunc inconsiderate, sed habita ratione loci, ordinis, dignitatis, & utilitatis cuiusque: reliquis omnibus necessarium silentium est. Etenim si ipso idoneo ad loquendum tempore, in ipsis etiam, quibus assignatum est munus docendi

docedi, prior silerè iussus est, si alij reuelatum sit, qui non multo magis tempore psalmodiae, vnicuique de multitudine necessarium silentium sit?

INTERROGATIO 174.

QUomodo obtinere aliquis possit, vt ex animo, ac studiose mandatu domini exequatur?

RESPONSIO.

Naturaliter rerum delectationem & vtilitate afferentium consuetudo, & ipsa etiam expectatio animi ad res istiusmodi expetendas & concupiscendas mouet. Igitur si quis odio habuerit, & abominatus fuerit iniquitatem, & liber fuerit ab omni peccato, per quod, quemadmodum per morbum in corpore appetitus deiectionis, & ciborum insuaue fastidium, sic in animo etiam circa expletionem iustificationis diuinae pigritia ac letitudo ingeneratur: & si persuasum sit, mandatum dei vitam aeternam esse, & quaecunque ijs, qui illud seruauerint, promissa sunt, vera sibi morigeris & obseruantibus nimiru hic animi similem affectionem consequitur, atque ille, qui dixit: Iudicia domini vera, iustificata in semetipsa, desiderabilia super aurum, & lapidem preciosum multu, & dulciora super mel & fauum. Etenim seruus tuus custodit ea, in custodiendis illis retributio multa.

INTERROGATIO. 175.

QUomodo deprehenditur aliquis, quod fratre diligat ex mandato domini? & quomodo ite conuincitur, quod hoc modo non diligat?

RESPONSIO.

Charitatis praecipua sunt haec duo, dolere & angere in ijs rebus, ex quibus laeditur is, aduersus quem charitas habetur: similiterque ipsius vtilitate laetari, & pro ea laborare. Beatus igitur, quicumque moeret propter illu qui peccat, cum eius periculum adeo sit metuendum: & laetitia afficitur, propter illum, qui recte facit, cum eius lucru incomparabile sit: sicut scriptum est. Quin & hoc etiam Paulus apostolus testatur, cum ait, Si paritur vnui membru, compatiuntur omnia membra (seruata tamen prorsus ratione eius, quae est in Christo, charitatis) Et si glorificatur vnui membru (ex proposito videlicet voluntatis placendi deo) cogaudent omnia membra. Qui autem hoc modo varie non afficitur, de hoc prorsus dubitari non potest, quod fratrem ex mandato non diligat.

INTERROGATIO 176.

VI sunt illi inimici, quos iussi sumus diligere? & quomodo diligemus inimicos, benignene factis tantum, an vero adiuncta etiam animi in eos affectione? & nunquid hoc fieri possit?

RESPONSIO.

Inimici proprium est nocere, & insidiari. Quicumque itaque quocunque modo alicui nocer, ipse ritè inimicus appellari potest: praecipue autè, qui peccatum committit. Nam quantum in ipso

est, varijs modis nocet, & insidiatur ei quicum viuit aut consuetudinem habet. Quoniam autem homo constat ex animo & corpore: quod quide ad animum attinet, eos qui huiusmodi sunt, diligemus castigando, admonendo, & omnibus modis ad sanitatem reuocando: quod vero ad corpus pertinet, beneficijs ipsos subleuado, cum aliqua re egeant, earum, quae sunt ad vitam necessaria. Quod autem charitas in animi affectione consistat, hoc vero nemini dubium est. Quod autem fieri possit, dominus ostendit, ac docuit, quippe qui charitatem & patris, & suam ipsius seruanda vsque ad mortem obedientia declarauerit, idque pro inimicis, non pro amicis, quemadmodum testatur Apostolus, cum ait, commendat autem charitatem suam deus in nos: quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Et nos quoque ad hoc idem faciendum hortatur, cum dicit, Estote ergo imitatores dei, sicut filij charissimi: & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiam deo. Sine dubio autem non praecipisset hoc, qui bonus ac iustus est, nisi etiam facultatem qua id faceremus, fuisset largitus. Quam quidem etiam in natura ipsa expresse insitam videri voluit. Bene enim de se meritos etiam bestiae naturaliter diligunt. Verum quid est tandem quod ab amico magnum adeo beneficium possit proficisci, quantum est illud quod ab inimicis nobis datur? quorum opera fit, vt beatitudinem illam assequamur de qua loquens dominus ait, Beati estis, cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum verbum aduersum vos, mentientes propter me. gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in caelis.

INTERROGATIO 177.

QUomodo debent, qui firmiores sunt, infirmitates infirmorum portare?

RESPONSIO.

Si portare est tollere, & curare, secundum id quod scriptu est, languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit: non quod in se haec ille susceperit, sed quod eos in quibus haec erant, curauerit: etiam hoc in loco poenitentiae modus & ratio conueniet: per quam rationem qui infirmiores sunt, a valentioribus adhibita diligentia curabuntur.

INTERROGATIO. 178.

VID est, Alter alterius onera portate? & qualem legem adimplebimus, si hoc fecerimus?

RESPONSIO.

Hoc idem est, cum eo, quod proximè dictum est, Grauis enim res est peccatum, & suo pondere animam ad inferni profundum detrahit. Hoc autem inter nos vicissim alij ab alijs tollimus, atque amputamus, quotiescunque opera damus, vt respiscant, qui peccant. Ceterum vocabulu hoc, quo hic vtitur Apostolus, bastazin id est portare, ff 5 vulgo

Inimicus: si fari iuuanus.

Rom. 5. b

Ephes. 5. a

Fera de sa. bene merito amans natura dicitur. Matt. 5. d

Rom. 15. a

Esa. 53. a

Galat. 6. a

Is. 53. b

Basiliensis

ulgo etiam ab agrestibus pro tollere solitum est vsurpari, vt sapenunero ipse plerosque ita loquentes audiui. Legem autem Christi adimplebimus, qui dixit, Non veni vocare iustos, sed peccatores ad penitentiam. & nobis, quid faceremus, lege illa precepit, cum dixit, Si peccauerit in te frater tuus, vade corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum.

INTERROGATIO 179.

1. Cor. 13.4 A **Q**uomodo potest aliquis sine charitate tantam fidem habere, vt montes transferat, aut facultates suas pauperibus distribuatur, aut tradat corpus suum, ita vt ardeat?

RESPONSIO.

Si in memoriam nobis redigimus, quod dominus dixit, Faciunt enim vt spectentur ab hominibus. itemque quid illis responderit, qui dixerant, domine domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo demonia multa eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? ad quos ait, Nescio vos, vnde sitis. non quod illi mentiti essent, sed quod dei munere ad proprias voluntates fuissent abusi, quae res aliena est a charitate dei. Sed si haec meminerimus, haud sane difficulter dicta haec possumus intelligere. Porro quod munus dei, donumue tribuatur indigno alicui, non est mirandum. Siquidem deus in tempore bonitatis & patientiae, solem suum oriri facit super malos & bonos, idque saepe numero ad vtilitatem etiam vel eius ipsius, cui donum tribuitur, quo videlicet, si fieri possit, dei bonitatem reueritus aliquo modo incitetur, vt in eum gratus esse studeat: vel aliorum etiam: conuenienter verbis Apostoli illis, Quidam quidem & propter inuidiam, & contentionem: quidam autem & propter bonam voluntatem Christum praedicant. quibus postmodum adiungit, Quid enim? Dum omni modo siue per occasionem siue per veritatem Christus annuncietur, & in hoc gaudeo.

INTERROGATIO 180.

Cuiusmodi animi affectione, attentione ue ea debemus audire, quae ad mensam accumbentibus nobis leguntur?

RESPONSIO.

Maiore multo cum delectatione, quam cum quanta aut edimus, aut bibimus: idque vt appareat mentem nequaquam distrahi ad corporis voluptates, sed maiorem in modum se in verbis domini oblectare: quod ille faciebat, qui dixit, dulciora super mel & fauam.

INTERROGATIO 181.

Si aliquae vicinae inter se fratrum familiae fuerint, & altera inopia laboret, altera sit ad communicandum de his quae habeat, restrictior, quomodo aduersus tenaces illos affecti esse animo debent, qui egentes sunt?

RESPONSIO.

Qui ita instituti sunt, vt in charitate Christi ipsam etiam animam vicissim alij pro alijs ponendam sciant, qui fieri potest, vt in his quae ad corpus pertinent, restrictiores sint? tanquam si obliti sint eius, qui dixit, esuriui & non dedistis mihi manducare, & cetera. Veruntamen si hoc fiat, aequo animo ferre debent, qui in egestate sunt: cum certum sciant se consolationem in consequenti seculo inuenturos, & Lazarum illum imitari.

INTERROGATIO 182.

EX cuiusmodi fructibus iudicium de aliquo fieri debet, quod misericordia motus peccantem fratrem corripiat?

RESPONSIO.

Primum ex ijs, qui misericordiae peculiare sunt: conuenienter verbis illis Apostoli, Si patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra. & Quis scandalizatur, & ego non vror? Deinde etiam, si ex quouis peccato similem ad se dolorem sentiat venire, nihilominusque eorum causa doleat, & qui in ipsum, & qui in alium peccent, illorumque ipsam vicem misereat: & si in corripiendo, traditum a domino modum conseruet.

INTERROGATIO 183.

SI aliquando inciderit, vt in fratrum societate orta inter aliquos dissensio sit, nunquid tutum sit, charitatis causa se ad eorum, qui istiusmodi sunt, partes vel has, vel illas aggregare?

RESPONSIO.

Cum dominus dixerit, Da pater, vt sicut ego & tu vnum sumus, sic & ipsi vnum sint in nobis. & apud Apostolum scriptum sit, Vnanimis id ipsum sentientes. & ite in actis memoretur, quod multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna: inter quos dissensio est, ij alieni sunt ab ijs, quae dicta sunt. Porro quae rationi consentanea charitas est, ea feruat, quod dictum est: Qui autem diligit, instanter erudit. Quae vero aliena est a ratione, qualiscunq; illa sit, ea laudabilis non est: cum dominus dixerit, Qui autem diligit patrem, aut matrem plusquam me, non est me dignus.

INTERROGATIO 184.

Quomodo possit aliquis, & quando exhortatur, & quando corripit, studere non solum vt scienter loquatur, sed vt animi etiam affectionem, cum aduersus deum, tum aduersus eos, qui buscum loquitur, debitam conseruet?

RESPONSIO.

Siquis meminerit Apostolum dixisse, Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum dei: non vt propriae quantam scientiam ex auctoritate sua dispensat, sed veluti ministerio dei in curandis Christi sanguine redemptis animabus fungitur, timore, tremoreque erga deum adhibitis, imitans illum, qui dixit, Ita loquimur, non quasi hominibus placentes, sed

Argumentum in maiori Matt. 25. d

1. Thef. 2.4

1. Thef. 1. b simile Paulinum.

Solutio per simile Paulinum. 1. Cor. 12. d 2. Cor. 11. g

1. Cor. 17. b Philip. 2.4 Act. 4. g

1. Cor. 13. c

Math. 10. d

1. Cor. 4. d

sed deo, qui probat corda nostra. Et aduersus auditores item benevolentia, ac bonitate, illud faciens, quod dictum est. Tanquam si nutrix foueat filios suos, ita desiderantes vos cupidè, volebamus tradere vobis non solum euangelium dei, sed etiam animas nostras.

INTERROGATIO 185.

SI quis in aliquo, quae habeat, sermone auditores videat commoueri, ac propterea laetetur, qui is dignoscere poterit, ex rectane animi affectione hoc faciat, an ex praua aliqua sua animi libidine?

RESPONSIO.

Si in solis tantummodo laudibus laetitiam illam constituerit, de hoc dubitatio esse non potest, quin ex propria libidine moueatur. Si vero eorum, a quibus laudetur, statim cognita in auscultando intelligentia, propterea gauisus sit, quod eos facile obtemperantes fore confidat: postea vero vtilitate diligentius perquisita, si recte facta laudibus illis contentanea in ipsis repererit, laetitia afficiatur: contraque, si nihil laudatores illos profecisse animaduernerit, indoleat: hic gratias agat deo, quod vt erga deum pius, & aduersum fratres beneuolus dignus habitus sit, qui moueretur, non querens gloriam suam, sed gloriam dei ad aedificationem fratrum.

INTERROGATIO 186.

Quoniam docemur talem habere charitatem, vt etiam animam pro amicis ponamus, scire vellemus pro quibusnam amicis hoc facere animam inducere debeamus.

RESPONSIO.

Sanè animi affectio, modusque, quae teneri in hoc officio debent, consentaneum est vt ea diuersa inter se sint. Siquidem alia sunt plerumque, quae peccatorum causa suscipi debet, & alia item, quae iustorum. Veruntamen vt charitatem ad mortem vsque tam pro iniustis, quam etiam pro iustis seruemus, hoc sine vllò discrimine ipsi edocemur. Commendat enim charitatem suam deus in nos, inquit, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Ad sanctos autem quae seruari debeat, Apostolus dicit his verbis: Tanquam si nutrix foueat filios suos, ita desiderantes vos cupidè, volebamus tradere vobis non solum euangelium dei, sed etiam animas nostras, quoniam charissimi nobis facti estis.

INTERROGATIO 187.

Debetne quisquis cenobio se dedit, quae se cōtingunt, a propinquis accipere?

RESPONSIO.

Omnino ijs, qui ad dominum accedunt, necessario quae ad ipsos pertinent, reddere illorum propinqui debent, neque prorsus quidquam subtrahere, ne sacrilegij iudicium incurrant. Veruntamen haec ipsa in oculis illorum, ad quos perti-

nere visa sunt, consumi nihil est necesse. Siquidem hoc facere, plerumque illis ipsis causam praebet sese efferendi: contraque pauperibus, qui ad eandem vitam se contulerunt, dolendi. Ex quo illud sequitur, quod vitio datur Corinthijs ab Apostolo, cum ait, confunditis eos, quinō habent. Quamobrem cui credita singularum ecclesiarum procuratio est, is si fidelis sit, & dispensare prudenter possit, hac in re eorum consuetudinem imitetur, de quibus est in Actis, quod ferentes ponebant ante pedes Apostolorum. Quod si quae huiusmodi sunt, dispensare non est omnium, sed eorum tantummodo, quibus adhibita diligentis circumspectione huiusmodi demandata administratio sit: etiam quod ab huiusmodi, quos diximus, hominibus datum fuerit, hic de eo ita statuet, quemadmodum ipse rectum esse iudicabit.

INTERROGATIO 188.

Quomodo venientes ad nos domesticos aut cognatos nostros aspiciamus?

RESPONSIO.

Quemadmodum dominus ostendit, & docuit, quando ei renunciatum fuit, quod mater eius & fratres starent foris, volentes illum videre: ad quos, quasi eos vehementius increpans, respondet his verbis, Quae est mater mea, & qui sunt fratres mei? Quicumque enim fecerit voluntatem patris mei, qui in caelis est, ipse meus frater, soror & mater est.

INTERROGATIO 189.

SI verò nos etiam vt domum ad ipsos adeamus, rogauerint, nunquid ipsi auscultandum sit?

RESPONSIO.

Si hoc propter aedificationem fidei sit, qui adire hoc modo potest, is data venia mittitor. Si vero propter officium humanum, audiat quid illi dominus respondeat, qui dixerat, Permite mihi ire, & renunciare his, quae domi sunt. ait enim, Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno dei. Quod si de eo, qui renunciare tantum voluerat, tale iudicium est, quid de hoc dicendum est?

INTERROGATIO 190.

Nunquid corum, qui naturali nobis necessitudine coniuncti sunt, misericordia moueri debemus, cupidi salutis illorum?

RESPONSIO.

Qui natus est ex spiritu, vt dominus ait, & potestatem etiam assecutus est, vt fieret filius dei, hunc pudet naturae coniunctionis, & propinquos suos agnoscit, propinquos fidei, quibus testimonium dominus dat, cum dicit, Mater mea, & fratres mei hi sunt, qui verbum dei audiunt, & faciunt. Et aequè misericordia mouetur omnium, qui longè recedunt a domino, & in his nihilo plus cognatorum suorum, qui secundum carnem

1. Cor. 11. e

Act. 4. g

1. Cor. 12. d

E

Luc. 9. g

F

Germani fideles & mater & fratres domini. Math. 12. d

Luc. 5. d Math. 18. b

Math. 7. e

Luc. 13. f

Dei donum etiam immetris tribuitur. Rom. 2. d Math. 5. g

Philip. 2. b

Solutio per collationem.

Psal. 12. b

1. Cor. 13. c

nem sunt, quàm reliquorum. Si verò sit, qui cum maiorem quandam his misericordiam tribuat, existimet huius affectionis suæ patrònum habere se Apostolum, quod is dicat, Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem: intelligat is ex ijs, quæ sequuntur, apud Apostolum non in precio haberi cognitionem eam, quæ erat secundum carnem, sed Israël, & quæ præcipuè à deo in ipsum collata fuerant beneficia: neque quoniam cognati ipsius erant, Israël, sed quoniam Israël, qui secundum carnem cognati ipsius erant: & quoniam tot talibus quæ à deo beneficijs fuerant affecti, quoniam ipsorum erat adoptio filiorum & gloria, itemq; legislatio, & cultus dei, quoniam ipsi data fuerat testamenta, & promissiones, quorum etiã ipsorum erat patres, quoniam ex ipsis Christus secundum carnem, idcirco tanti salutem illorum facit, non habita ratione cognitionis, sed humanitatis ipsorum causa à domino assumptæ, cuius verba sunt hæc, non missus sum, nisi ad oves, quæ perierunt, domus Israël.

INTERROGATIO 191.

Quis est mitis?

RESPONSIO.

Qui in iudicijs earum rerum, quæ deo placent, idem usque stabilis perseverat.

INTERROGATIO 192.

Quæ est tristitia secundum deum, quæ item mundi?

RESPONSIO.

Sanè quæ secundum deum tristitia est, ea est, cum quis ex neglecto mandato dei, dolore afficitur, sicut scriptum est, defectio tenuit me à peccatoribus derelinentibus legem tuam. Quæ autem mundi est, ea est, quoadocunq; quis ex re aliqua humana, mundanæ animi ægritudinem sentit.

INTERROGATIO 193.

Quismodi est, quod in domino gaudiū est? & quid est, quod facientes gaudere debeamus?

RESPONSIO.

In his quæ secundum mandatum domini fiunt, gaudere, est in domino gaudere. Quocirca quoadocunq; mandata dei exequimur, aut propter nomen domini aliquid patimur, gaudere, & gratulari inter nos debemus.

INTERROGATIO 194.

Quismodi est ille luctus, quem suscipere debemus, si beatitudinem illam, quam lugentibus paratam dominus ait, consequi volumus?

RESPONSIO.

Continetur questio ista in ea questione, quæ est de tristitia illa, quæ est secundum deum, quando

videlicet propter admiffa delicta lugemus: vel quod deus cõtemnitur, cum per transgressionem legis cõtumelia afficiatur deus, vel quod coru periculū videmus, qui peccat. Anima enim quæ peccauerit, inquit, ipsa morietur, imitates illum, qui dixit, Et lugeat multos ex ijs, qui ante peccauerunt.

INTERROGATIO 195.

Quomodo omnia quis ad gloriam dei facit?

RESPONSIO.

Quando omnia propter deum ex mandato dei facit, & nulla in re humanas laudes quærit, atque assidue usque domini verba illa memoria tenet, Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant vestra opera bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est.

INTERROGATIO 196.

Quomodo manducat quis & bibit ad gloriam dei?

RESPONSIO.

Nimirum quando diuinorum beneficioru erga se memoriam conseruat, & eiusmodi animi affectionem retinet, quæ ex compositione etiam corporis declaretur, ut non tanquam securus omnino manducet, sed ut qui inspectorẽ habeat deũ. Et quado in sumendo cibo illud sibi propositum habet, ut non tanquam ventris mancipium, propter voluptatem manducet, sed tanquam operarius dei, ut in operibus ijs, quæ sunt ex mandato Christi, exequendis esse firmior possit.

INTERROGATIO 197.

Quomodo quod dextera facit, nescit sinistra?

RESPONSIO.

Quotiescunq; defixo, ac vehementi desiderio deo gratificandi, mens ab omni parte sollicita, ne ab officio discedat, legitime certat, tunc de nullo prorsus membro alio cogitat, nisi de eo, quod ad id vile fit, quod in præsentia fieri oportet: ut artifex, qui in singulis operibus vnum illud tantummodo instrumentum spectat, quod ad ea administranda vtile est.

INTERROGATIO 198.

Quid est humilitas, aut quomodo hanc assequemur, & legitime conficiemus?

RESPONSIO.

Sanè humilitas quidẽ ea est, cum quis ceteros omnes seipso superiores existimat, ex præscripto Apostoli. Comparatur autẽ hæc virtus, si quis meminert mandati domini illius, discite à me, quia mitis sum & humilis corde. quod quidẽ ipse variè multis in locis, & ostendit, & docuit. & si fidem ei adhibuerit, qui asseueratẽ affirmavit. Qui seipsum humiliauerit, eum exaltatum iri, Præterea si æqualiter semper, atq; vno tenore omni in re humilitatẽ cõsecutus sit, in eaq; & mète se & re ipsa exercuerit,

RESPONSIO.

Quod si fieri possit, ostendit ille qui dixit, Oculi mei semper ad dominum. Et prouidebam dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi ne commouear. Quomodo autem fieri possit, dictum est superius: nempe si cessandi spatium animo datum non sit, à cogitatione operum & beneficiorum dei; & pro his omnibus prædicatione, & gratiarum actione.

INTERROGATIO 203.

Quorum, quæ sunt ex mandato dei rectè factorum, utrumne æqualis in omnibus mensura est? an in alijs maior, in alijs minor?

RESPONSIO.

Omnino quod non eadem mensura sit in omnibus, atque alius sit cui plus credatur, alius cui minus, & præ se ferat etiam, perspicuum est ex verbis domini: qui quidem aliàs dicit, Qui verò in terram bonam seminatus est, hic est, qui audit verbum, & intelligit, & fructum affert, & facit, alius quidem centesimum, alius verò sexagesimum, alius verò tricesimum. Quod quidem etiam in eo inuenitur, qui drachmam acceperat, aliàs autem, Vni quidem dedit quinque talenta, alij autem duo, alij vero vnum.

INTERROGATIO 204.

Qua ratione aliquis dignus esse possit, qui assequatur, ut particeps fiat spiritus sancti?

RESPONSIO.

Dominus noster Iesus Christus docuit, cum dixit, Si diligitis me, mandata mea seruare. Et ego rogabo patrem, & alium paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum, spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere. Ex quo intelligitur, quoadocunq; mandata domini non seruamus, nequales sumus, ut de nobis ille testificans dicat, Vos de hoc mundo non estis; nequaquam debere nos expectare, dum spiritu sancto digni efficiamur.

INTERROGATIO 205.

Qui sunt mendici spiritu?

RESPONSIO.

Cum dominus dicat, aliàs quidem, Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt, aliàs verò, Spiritus sanctus docebit vos omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunq; dixerit vobis. Non enim loquetur, inquit, à semetipso, sed quæcunq; audierit à me, hæc loquetur. hi sunt mendici spiritu, qui non aliã vllam ob causam ad mendicitatem deuenerunt, quàm ob doctrinam domini, qui dixit, Vade vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Si verò quis oblatam sibi etia quomodocunq; mendicitatem susceperit, & eam ad dei voluntatem moderatus sit, ut Lazarus, neque hic à beatitudine illa excluditur.

INTER-

Collatio.

exercuerit. Vix enim hoc modo per assiduã meditationem ad habitum humilitatis poterit peruenire, ut in artibus fieri cõsuevit. Porro idẽ modus assequendi nihilominus etiã est in quacunq; alia virtute, quæ est ex mandato Iesu Christi domini nostri.

INTERROGATIO 199.

Quomodo quis animu possit inducere, ut pro mandato dei periculis se alacriter exponat?

RESPONSIO.

Primum ea ratione, si admonitus sit dominum ipsum pro nobis patri obedientem fuisse usq; ad mortẽ: deinde si de virtute mandati domini persuasus sit, quod vita æterna sit, sicut scriptum est: tũ etiam si sententiam illam domini veram esse crediderit, Quicunq; voluerit animam suam saluã facere, perdet eam; qui autem perdidit animam suam propter me, & euangelium, saluã faciet eã.

INTERROGATIO 200.

Quomodo in opere domini ipsi ante laborarunt, quomodo ij alios ad idem modo accedentes possunt iuuare?

RESPONSIO.

Hoc modo nimirum, ut si viribus corporis valeant, studij sui alacritatem præ se ferat, & in omnibus rectè factis exemplo tuo ceteris ipsi præluceant. Sin valetudine sint infirma, animum ita cõpositum habeant, ut ex vultu, motuque omni cõiectura fieri possit, eos persuasos esse dominum adesse, & quæcunq; faciat, in oculis ipsius fieri. Et si enumeratas ab Apostolo charitatis proprietates teneant, sic dicente, Caritas patiens est, benigna est, non amulatur, non agit perperam, non inflatur, non indecorẽ agit, non quarit quæ sua sunt, non iritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, caritas nunquam excidit. Quando quidẽ quominus hæc haberi perfectè omnia possint, corporis imbecillitas nihil obstat.

INTERROGATIO 201.

Quomodo quis assequi possit, ne inter orandũ mente distrahatur?

RESPONSIO.

Nimirum si certò credat, deum se ante oculos habere. Si enim principem aliquis aut præsidem intuens, & cum eo loquens, oculos ab eo dimouere non solet, qui non tãdem credibilis est, intentam mentem habiturum illum, qui deo preces adhibeat, in eum, qui scrutatur corda & renes; & illud facturum quod scriptum est, leuantur puras manus sine ira & disceptatione?

INTERROGATIO 202.

Quomodo fieri possit, ut mens ita omni in re intenta semper teneatur, ne usquam distrahatur? & si fieri possit, quo modo?

Exec. 18. a
2. Cor. 12. z

Matt. 5. b

1. Cor. 10. z

Dogma

E

Matt. 6. a

si cõsuetudo à simili peccata.

F

Matt. 11. d

Luc. 14. e
Ibid. 18. e

Rom. 9. a
Exemplo confirmat.

Matt. 15. c

Matt. 5. a

2. Cor. 7. c

Tristitia duplex.
Psal. 118.

Philipp. 3. a
Ibid. 4. a

Matt. 5. a

Rom. 2. d

Psal. 24. e
Psal. 135. b

Matt. 13. e

Matt. 25. b

Ioan. 14. b

Ioan. 15. e

Matt. 5. a

Ioan. 6. g
Ioan. 14. d
Ibid. 16. c
Psal. 140. d

Luc. 18. d

INTERROGATIO 206.

QUid dominus precipiat, non debere nos esse sollicitos, quid esuri simus, aut quid bibaturi, aut quibus nos vestibus induturi, quousque preceptum hoc progredi putandum est, quomodo ve ei satisfiet?

RESPONSIO.

Omnino mandatum hoc, sicut & reliqua omnia, usque ad mortem tenendum est. Siquidem dominus etiam ipse obediens fuit usque ad mortem. Comparatur autem per fiduciam in deum. Etenim prohibita dominus sollicitudine, confestim promissionem adiicit, cum ait, Scit enim pater vester celestis quid opus sit vobis, antequam petatis eum. Talis erat Apostolus cum diceret, Responsum mortis habuimus, ut non simus fidentes in nobismet ipsis, sed in deo, qui suscitavit mortuos. quippe qui quod ad animi ipsius propositum ac paratam voluntatem pertinebat, quotidie moreretur, benignitate autem dei in vita retineretur. Quae quidem causa erat, cur fidenter diceret, Quasi morientes, & ecce vivimus. Porro de huiusmodi animi inductionem adiuuat vehemens in exequendis domini mandatis studium, & in exhausta inexplebilisque eorum cupiditas: in qua qui est, hic ne spatium quidem habet, in quo ad curandas corporis necessitates mentis cogitatione possit delabi.

INTERROGATIO 207.

Igitur si ne de rebus quidem ad vivendum necessariis sollicitis esse nobis licet, & aliud est preceptum domini, qui dicit, Laborate non cibum, qui perit: superuacaneum est laborare?

RESPONSIO.

Ipse dominus utroque in loco preceptum suum dilucidè explicavit. In eo enim quod prius posuimus, cum ea quae ad victum pertinerent vetuisset inquiri, illis verbis, Nolite quaerere quid manducetis, aut quid bibatis: haec enim omnia gentes mundi inquirunt: precipiens subiecit, Quae autem regnum dei, & iustitiam eius. Quomodo autem ea quaeri debeant, in illis, qui ijs digni habentur declaravit. In hoc vero quod posterius diximus, cum vetuisset operari cibum, qui perit, docuit, & illum operaremur, qui manet in vitam aeternam. de quo ipse alio in loco aperte locutus est, quando dixit, Meus cibus est, ut faciam voluntatem eius, qui misit me patris. Quod si dei voluntas est, ut famelici alantur, sitientibus potio, nudis vestitus prebeatur, & cetera: necessario prorsus imitandus est Apostolus, qui de seipso loquens, sic dicit. Omnia ostendi vobis, quod sic laborantes oportet suscipere infirmos. Et parendum illius precepto, cum ait, Potius autem laboret operans proprijs manibus, quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti. His itaque nobis à domino per euangelium, & ab Apostolo traditis, perspicuum est, quod sua ipsius causa sollicitudine esse, laborare, prorsus interdictum est. ex mandato autem domini propter utilitatem proximi, & sollicitudo & labor contentius suscipi debent. Ma-

ximè cum dominus collatum in eos, qui ipsi dedicati sunt, officium id perinde habeat, veluti si in ipsum nominatim conferretur, proque eo caeleste se spondeat regnum daturum.

INTERROGATIO 208.

Nunquid rectum sit in uniuersum ubique silentium seruare?

RESPONSIO.

Silentij decorum ex temporis opportunitate & persona spectatur, quemadmodum ex sacris litteris docemur. ac temporis quidem opportunitate, veluti cum dicit, Prudens in tempore illo tacebit, quia tempus malum est. Et alio in loco, Posui ori meo custodiam, cum confisteret peccator aduersum me. Ex persona autem, veluti cum Apostolus scribit, Si autem alij reuelatum fuerit sedenti, prior taceat, Et item, Mulieres vestrae in ecclesijs taceant. Est autem quando etiam ijs, qui lingua petulantiores sunt, atque illud seruare non valent, Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat, sed si quis bonus, ad aedificationem fidei: necessarium est perpetuum silentium, quousque in eo & à vitio petulantiae in dicendo lanentur, & in ocio discere potuerint, quando, & quid, & quomodo loqui oporteat, ut quemadmodum scriptum est, det gratiam audientibus.

INTERROGATIO 209.

Quomodo poterimus pertimescere iudicia dei?

RESPONSIO.

Naturaliter expectatio cuiusvis mali, metus effectrix est. Hoc modo enim & bestias metuimus, & eos sub quorum imperio sumus, quancumque malum aliquod ab ipsis expectamus. Si igitur aliquis comminationes domini veras esse crediderit, & horribilem, ac grauissimum illarum in se euentum expectet, sine dubio fieri non poterit, quin hic iudicia dei pertimescat.

INTERROGATIO 210.

Quis est ille, qui traditus est Apostolo habitus ornatus?

RESPONSIO.

Nempe usus ad propositum cuiusque finem accommodatus cum decoro ac dignitate, habita ratione temporis, loci, personae, utilitatisque, neque enim vestimenta eadem ratio admittit, & tempore hyemis, & aestatis: neque eundem esse conueniens putandum est, habitum eius qui labore, & eius qui quiescat, ministratis, & eius cui ministretur, militis, & priuati, viri, & feminae.

INTERROGATIO 211.

Qui modus est eius, quae est in deum charitatis?

RESPONSIO.

Arsidua

INTERROGATIO 216.

Quam ratio esse debet eius conuersionis, qua efficiamur sicut paruuli?

RESPONSIO.

Ipse nos euangelij locus docet, cum argumentum declaret, cuius rei gratia hoc dictum est: nempe videlicet, ut excellentiam non quaeramus, sed naturae aequalitatem agnoscamus, & cum ijs, qui quibusdam in rebus inferiores nobis videntur, libenter nos exaequemus. Siquidem tales sunt etiam parui inter se: de ijs loquor, qui eorum, quibuscum versantur, malitiae nondum sunt assuefacti.

INTERROGATIO 217.

Quomodo regnum dei accipiemus, ut paruulus?

RESPONSIO.

Nempe si ad doctrinam domini tales nos praebuerimus, qualis est paruus, in percipiendis disciplinis, qui non contradicit, neque se disputans aduersus magistros defendit, sed tradita sibi praecipita cum fide atque obedientia suscipit.

INTERROGATIO 218.

Cuiusmodi intelligentiam petere debemus à deo, quomodo ve id assequi possumus, ut ea digni habeamur?

RESPONSIO.

Sanè quid intelligentia sit, ipse nos dominus docet per prophetam, cum ait, Non gloriatur sapiens in sapientia sua, & non gloriatur fortis in fortitudine sua, & non gloriatur diues in diuitijs suis, sed in hoc gloriatur, qui gloriatur, intelligere & nosse dominum. Et per Apostolum his verbis, Sed intelligentes quae sit voluntas domini. Hac autem digni haberi possumus, si fecerimus quod scriptum est, Vacate, & videte, quonia ego sum deus. Et si persuasum nobis sit, verum esse omne verbum dei. Nisi enim credideritis, inquit, non intelligetis.

INTERROGATIO 219.

Si beneficium ab aliquo acceperimus, quomodo pro eo poterimus & domino puram & integram gratiarum actionem persolvere, & ei qui benemeritis sit de nobis, satisfacere, ita videlicet, ut neque minus, neque plus quam aequitas postulet, faciamus?

RESPONSIO.

Nempe si persuasum sit nobis deum quidem ipsum bonorum omnium & auctorem esse, & perfectorem: eum vero, per quem ea accipimus, tanquam

Arsidua usque ultra vires, animi ad exequendam dei voluntatem contentio, cum proposito, ac desiderio gloriae ipsius.

INTERROGATIO 212.

Quomodo acquiritur & conficitur charitas erga deum?

RESPONSIO.

Nimirum datis ab eo nobis beneficijs, recto iudicio, aequitateque aestimandis, ijsque grato animo profsequendis. Quod quidem etiam naturaliter inesse in brutis animalibus videmus. Siquidem animaduertimus etiam canes, eos diligere, qui sibi panem modò subministrat. Intelligimus autem hoc etiam ex ijs, quae criminatorem dicta sunt ab Esaiam propheta, hoc modo: Filios genui, & exaltaui: ipsi autem spreuerunt me. Cognouit bos possessorem suum, & asinus praesepe domini sui: Israel autem me non cognouit, & populus meus me non intelligit. Quemadmodum enim boui & asino ex beneficio eius, unde aluntur, naturaliter sua sponte aduersus ipsum amor excitatur: sic nos quoque si recto iudicio, gratoque animo dei in nos beneficia tot tantaque susceperimus, fieri non poterit, quin ipsum eorum auctorem diligamus, quod secundum naturam (ut ita dicam) & sine vlla doctrina per se huiusmodi affectio sanis animis ingeneretur.

INTERROGATIO 213.

Quae sunt indicia charitatis erga deum?

RESPONSIO.

Ipse dominus docuit, cum dixit, Si diligitis me, mandata mea seruare.

INTERROGATIO 214.

Suauitas & bonitas qua se inter se differunt?

RESPONSIO.

Cum David dixerit, aliam quidem, Suauis dominus uniuersis: & suauis homo qui miseretur, & commodat. aliam vero, Benefac domine bonis. & Hieremias, Bonus est dominus sperantibus in eum latius opinor suauitatem patere ad benemerendum de ijs, quibus ea quacumque ratione opus est: contraactiorem autem bonitatem, nempe quae in dandis beneficijs iustitiae etiam rationes adhibeat.

INTERROGATIO 215.

Quis est qui à domino beatus dicitur pacificus?

RESPONSIO.

Is qui domini opus adiuuat, quod est apud Apostolum, Pro Christo legatione fungimur, tanquam deo exhortate per nos. obsecramus pro Christo, reconciliamini deo. & item, Iustificati ex fide, pacem habeamus ad deum. Quae enim aliter se habet pax, ea negata est à domino, cum dixit, Pacem meam do vobis: non quomodo mundus dat, ego do vobis.

Matt. 6. d

Philipp. 2. a
Matt. 6. b

1. Cor. 1. b

2. Cor. 5. b

Ioan. 6. d

De opere manuum ambigua questione soluit.
Matt. 6. d

Matt. 25. b
Ioan. 4. e

Matt. 25. d
Act. 20. g

Ephes. 4. f

κατορθωται.

A simili argumentu. Esa. 1. a

Alterum.

Amos. 5. d
Psal. 38. a
1. Cor. 14. f
Ibidem. g

compot. Ephes. 4. e
Tit. 2. a. 11. a
Tit.

γνώμην simili confirmatur.

1. Tim. 2. c

Ioan. 14. b

Galat. 5. d
Quod est hic, χριστός, & χριστός, Latinus interpretis uerba extulit. Modo enim suauitatem modo bonitatem aliam iocunditatem, vel iocundum uerit, nos ita interpretemur quasi semper suauitatem extulit ut & suauem.
2. Cor. 5. d

Rom. 3. d

Collatio.

Puerilis imitanda simplicitas.

Hier. 9. e

Ephes. 5. d
Psal. 45. b

Esa. 6. a

F

quam ministrum beneficij dei esse nobis persuaserimus.

INTERROGATIO. 220.

NVnquid cuius permittendum sit, ut arbitratu suo cum fororibus in congressu veniat, an verò personæ, temporis, ac modi in congressu habendo adhiberi delectus debeat?

RESPONSIO.

A Hæc in quæstionibus fufius disputatis explicata sunt: videlicet ne virum quidem cum altero viro passim quemuis temere cõgredi debere, sed adhibita delectatione, eum videlicet, qui & iuuare possit & iuuari: nedum cum muliere. Quod si quis memoria tenet dictum esse à domino, quod omne verbu ociosum, quod locuti fuerint homines, red dent rationem de eo in die iudicij: hic in omni re huiuscemodi iudicium reformidat, & Apostoli præcepto illi obtemperat, Siue manducatis, siue bibitis, vel aliud quid facitis, omnia in gloriam dei facite. alio item loco, Omnia ad ædificationem fiant. neque ociose quidquam, inutiliterve sustinet facefe. De eo verò, quod quæritur, quis, & quando, & quomodo: illud tenendum est, vt temporis, loci, personæ delectus habeatur, vnde omnis omnino mali exclusa suspicio sit, & nemini causa sit, quare offendatur, atque vt ad ædificationem fidei congressio fiat. Quin neque ratio permittit colloquium haberi tantummodo inter duos, arbitris remotis. Meliores sunt enim duo, inquit, super vnum. Et simul etiam ad faciendam fidem plus valent. Væ autem soli: quia cum ceciderit, non habet, qui subleuet eum.

INTERROGATIO. 221.

CVm dominus doceat oradum esse, vt non intremus in tentationem, nunquid orandū nobis est, vt ne in dolores corporis incidamus? & si quis incidit, quomodo in ijs gerere se debet?

RESPONSIO.

Tentationum dominus discrimen nullum adhibuit, sed in vniuersum præcipiens dixit, Orate ne intretis in tentationem. Qui autem iam inductus sit, huic à domino etiam petendus exitus talis est, quem possit sustinere, vt illud compleatur in nobis, Qui autem sustinuerit vsque in finem, hic saluus erit.

INTERROGATIO 222.

Q Vis est aduersarius vniuscuiusq; nostru, quomodo ve cum eo consentientes erimus?

RESPONSIO.

Præcisè hoc in loco dominus aduersarium illu appellat, qui aliquid nobis conatur adimere eorum, quæ ad nostru ius pertinent. Porro illi consentientes sumus, si præceptum domini illud seruamus, Qui vult tecum iudicio cõtendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium, & in om-

ni huiusmodi re ad eundem modum.

INTERROGATIO. 223.

CVm dominus dixerit, Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans: qui ob aliquam causam deo gratam animum inducat ieiunare, sicut & sancti viri frequenter reperiuntur fecisse, quoniam is nequaquam etiam, sicut vellet, foris apparet, quid faciet?

RESPONSIO.

Hoc præceptum ad eos pertinet, qui dei mandatum ob eam causam exequi student: vt spectentur ab hominibus, quo videlicet à vitio humanæ gloriæ liberentur. Quandoquidem quod mandatum domini, si ad gloriam dei fiat, nequaquam sua sponte apud dei cultores abscondi debeat, ipse dominus declarauit, cum dixit, Non potest ciuitas abscondi supra montem posita: neq; accendunt lucernam & ponunt eam sub modio, &c.

INTERROGATIO. 224.

NVnquid hoc etiam tempore alij à prima hora facere opus incipiunt, alij ab vndecima: & si sunt qui sunt hi?

RESPONSIO.

De hoc prorsus fortasse nemini dubium est, ex ijs, quæ in sacris literis memorantur, esse quidem multos, quemadmodum testatur Apostolus, Qui ab infantia sacras literas discat: esse item complures, qui quemadmodum Cornelius, cum rectè naturæ instinctibus vtantur, magistrorum tamen penuria fero ad eam, quæ est scientiæ, perfectionem perueniunt. Quomodo enim credent, inquit, si nõ audiuerint? Si igitur incidit, vt aliqui Cornelio similes sint, qui nulla in re mala sint occupati, ac cupidi perfectionis, bona illa, quæcunque in ipsorum posita facultate ac cognitione sunt, verè sincereque exerceat, his sine dubio deus ea largitur quæ etiam Cornelio, nequaquam ipsi crimini dās. quod temporis antea segniter cõsumplerunt (quod quidem id, vt dixi, præter illorū culpam factu fuit) satisque habet cupiditatem illā, quam ex ijs, quæ pro tempore postea studiosè agunt, & in extrema ætate diligentius efficiunt, declarant.

INTERROGATIO. 225.

CVm dominus dixerit, Vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum: qui hoc nos poterimus promereri.

RESPONSIO.

Qui in alicuius nomine cõgregati sunt, prorsus ij animi illius propositum scire debent, à quo cõgregati sunt, atque ad ipsum sese accommodare, quo videlicet gratiā ab illo inueniāt, ac non malitiæ, aut negligentiæ iudicium incurrāt. Vt enim qui vocati ab aliquo sunt, si is metere vult, ad metendum se parant: itemque, si ædificare, ad ædificandum: sic quoque qui vocati sumus à domino, illorum

illorū Apostoli verborum debemus meminisse, Obsecro ego vos vinctus in domino, vt dignè ambuletis vocatione, qua vocati estis, cum omni humilitate, & mansuetudine, cum patientia, supportantes inuicem in charitate, solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Vnum corpus, & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Apertius autem totum hoc nobis dominus ostendit per eam, quam vni facit promissionem, his verbis, Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Quæ admodum igitur ex mandatorum obseruatione mansio apud eum fit, eodem modo etiam in medio duorum vel trium est, si se illi ad voluntatem ipsius conformauerint. Qui verò contrā non ex dignitate vocationis, neque vt voluntati domini pareant, congregati sunt, ij licet in vnum in nomine domini conuenisse videantur, illud tamen nihilominus audiunt, Quid me vocatis, domine domine, & non facitis quæ dico?

INTERROGATIO 226.

CVm Apostolus dicat, Maledicimur & benedicimus, blasphemamur & obsecramus: quomodo potest benedicere, cui maledicatur, aut qui cõsolari, qui blasphematur?

RESPONSIO.

In vniuersum existimo Apostolum hic docere nos exemplo suo, vt patientia vtamur aduersus omnes, & vt qui inique nos insectantur, eos benigne factis remuneremus: vt videlicet hoc non aduersus maledicos tantum seruemus, sed aduersus quencunque, qui malevolentiam suam aduersum nos exerceat, & dicto illi pareamus. Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. Porro verbu hoc cõsolari, solita est scriptura vsurpare diuersa significatione à communi loquendi more. Siquidem consolari pro eo ponit, quod est explorare animum alicuius in veritatis perceptione: veluti cum dicit, Consolamini populum meum, dicit deus, Et item Apostolus etiam ait, Desidero enim videre vos, vt aliquid impertiar vobis gratiæ spiritualis ad cõfirmandos vos, id est simul consolari in vobis, per eam, quæ inuicem est, fidem vestram, atque meam. Et alio in loco, Sed qui consolatur humiles, cõsolatus est nos in aduentu Titi.

INTERROGATIO 227.

NVnquid debeat vnusquisque cum alijs etiam referre quod sentit, an vero quod certissimè id deo gratum esse sibi persuaserit, neququam in eo consilium alterius exquirere?

RESPONSIO.

Memores illius sententiæ domini, qui per prophetam dixit, Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes: itemque verborum illorū Apostoli, Desidero enim videre vos, vt aliquid impertiar vobis gratiæ spiritualis, ad confirmandos vos, id est simul consolari in

vobis per eam, quæ inuicem est, fidem vestram atque meam, necessarium esse arbitramur, vt cum ijs communicemus, qui eiusdem nobiscum animi sint, fideique, atque intelligentiæ suæ certum documentum dederint, vt deliberatio nostra si mala sit, corrigatur, si bona confirmetur, & nos iudiciu quod supra dictu est, fugiamus, in eos videlicet, qui apud semetipsos sapientes sunt.

INTERROGATIO 228.

NVnquid in omni re eorum, qui scandalizantur, explenda volūtas sit? an verò sunt quædā, in quibus simulatione vtendum, esto sint aliqui, qui ob ea scandalizentur?

RESPONSIO.

In his quod discrimen sit, interrogati suo loco apertè declarauimus, & quantum in nobis fuit accuratissimè totu, quidquid de hac re dici debuit, enucleauimus.

INTERROGATIO 229.

NVnquid flagitiosè facta abiecta omni vercundia enunciari apud omnes debeant, an apud aliquos tantummodo? & si hoc, apud quos, & cuiusmodi?

RESPONSIO.

Omnino in peccatorum confessione eadem ratio est, quæ etiam in apertione vitiorū corporis. Vt igitur vitia corporis nequaquam quibusuis temere homines aperiant, sed ijs tantummodo, qui rationem, qua ea curanda sint, teneant: eodem modo etiam peccatorum confessio fieri debet, apud eos videlicet, qui ea possint curare: consentaneu in modum illi, quod scriptum est, Vos qui firmiores estis, imbecillitates infirmorum portate. hoc est, tollite diligentia, & cura vestra.

INTERROGATIO 230.

Quid est obsequium, & quid rationale obsequium?

RESPONSIO.

Est quidem obsequium (vt ego existimo) nihil aliud, quam contenta, ac perennis, & assidua vsque sine vlla distractione illius, cui obsequium deferretur, cultura. Differentiam autem rationalis, & irrationalis obsequij Apostolus ipse nobis explanat, qui quidem quodam in loco ita scribit, Cum gentes essetis, ad simulachra muta, prout ducebamini, cuntes. Itemque, Exhibete corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, deo placentem, rationale obsequium vestrum. Qui enim temere quoquo modo ducitur, huius obsequium rationi alienum est: nempe qui nequaquam rationem ducem sequutus, suo quodam animi impetu, ac libidine moueatur, atque ab eo, vnde ducitur, ipsius arbitrato, ad quancunque rem, etiam præter voluntatē suam quomodocunque rapiatur. Qui verò adhibitis sibi in consiliu sana ratione & recto

consilio, ea assidue vbiq̄ue spectet, & faciat, quæ ex dei voluntate sunt, hic præcepto paret de rationali obsequio: conuenienter verbis illius, qui dixit, Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumē semitis meis. Et item, Et consilium meum iustificationes tuæ.

INTERROGATIO 231.

SI quis frater, vel interdum sacerdos etiam, iniquē se aduersum me gerat, mihiq̄; infensus sit, nunquid possum aduersum ipsum etiā præcepta illa seruare, quæ de inimicis tradita sunt?

RESPONSIO.

A Sanè dominus in ijs præceptis, quæ seruanda aduersus inimicos dedit, nullum omnino neque inimici neque inimicitarum discrimen expressit. Quin potius idem peccatū hoc esse grauius asseruit, quo altiore in gradu essent ij, à quibus illud cōmitteretur, cum aduersus eos sic dixerit, Quid autē vides festucam in oculo fratris tui, & trabē in oculo tuo nō consideras? Maximē igitur in his qui tales sunt, & qui in illustriore loco sunt positi, diligētia opus est, atque animaduersione, vt & quam debemus aduersum ipsos curam, siue leniter admonendo, siue acrius castigando, adhibita tamen, quā par est, moderatione, lenitateq̄; præstemus, & reliqua omnia cum ex mandato domini erga ipsos seruauerimus, nos ipsos hac etiam in parte vacuos à culpa conferuemus.

INTERROGATIO 232.

B SI quis iniuria affectus ab aliquo, tenendæ animi sui lenitatis causa, patientiq̄; ea de re cū nemine loquatur, atque hoc modo existimet se redere iudicium deo, nunquid hic faciat secundum deum?

RESPONSIO.

Cum dominus dixerit, modò, Dimitte, si quid habetis aduersus aliquem, modo verò, Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eū inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecū etiā vnum, vel duos, vt in ore duorum vel trium stet omne verbum. Quòd si non audierit eos, dic ecclesie. Si autem ecclesiam etiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. hic lenitatis quidem animi sui fructum in eo ostēdere debet, vt preces deo ex sincero animi affectu pro eo, à quo læsus fit, adhibeat, verbaque illa vsurpet. Domine ne statuas illi hoc peccatum: ne vt iratus fratri suo, reus efficiatur iudicio. admonitione verò leni & castigatione aduersus ipsum iniurię auctorem vti, quo videlicet illud quoque ab ira liberet, quę venit in filios contumacię. Si verò in hoc negligens fuerit & tenendæ videlicet patientiæ suæ causa id dissimulanter tulerit, dupliciter peccatum incurrit: & quòd præcepto illi non paret, Castigatione castigabis fratrem tuum, & non sumes propter eum peccatum: & taciturnitate illa peccantis particeps efficitur: & quòd quem castigationibus lucrari potuerat, sicut dominus præcepit, in malo eum

patitur perire.

INTERROGATIO 233.

N Unquid ex omnibus rectè factis, si vnum aliquod alicui tantum absuerit, is propterea salutem non adipiscatur?

RESPONSIO.

Cum multa sint tam in veteri, quàm in nouo testamento, ex quibus planissimè quæstionis huius veritatem possimus intelligere, satis esse arbitror homini fideli vel illud vnum de Petro iudicium, qui cum ei talium ac tantorum rectè factorum testimonium à domino fuisset datum, atque eo modo appellatus, ac beatus laudatus, vbi vna tantum in re ab obedientia visus est discedere, atque hoc ipsum nō ex negligentia, superbiãve, sed ex reuerentia, honoreque aduersus dominum suum, propter hoc ipsum tantum ei dicitur, Nisi lauero te, non habebis partem mecum.

INTERROGATIO 234.

Quomodo quis mortem domini annunciat?

RESPONSIO.

Dominus ipse docuit, cum dixit, Si quis venit ad me, abneget semetipsum, & tollat crucē suam. Itemque Apostolus explanauit, cum illud apertè professus est, Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Quod quidem iam ante in ipso baptismo spondimus: Quicumque enim, inquit, in Christum baptizati sumus, in mortem eius baptizati sumus. Quibus verbis, interpretans, quid sit baptizatum esse in mortem domini, adiungit, quòd verus homo noster simul crucifixus est, vt destruetur corpus peccati, vt vltra nō seruiamus peccato, sed vt ab omni de hac vita affectione vacui, tales simus, in quos merito Apostoli testimoniu illud cōueniat, Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cū Christo in deo, ita vt alacres dicere fidenter possimus, Venit princeps mundi huius, & in me non habet quidquam.

INTERROGATIO 235.

Nūquid expediat multa ex scripturis ediscere?

RESPONSIO.

Sanè cum magis generales ordines duo sint: videlicet & eorum, quibus credita aliorum gubernatio est: & eorum, qui obtemperare, atque obedire alijs iussi sunt, in differentibus donationibus, equidem sic existimo, cui aliorum rectio procuratioque commissã sit, eum quæ apud omnes scripta sint, scientia comprehensa habere, ac edificare debere, vt cunctos doceat multiplicem dei voluntatem, singulis præmonstrando officio suo. De ceteris verò vnulquisque memor verborum illorum Apostoli, Non plus sapere, quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. vnicuique sicut deus diuisit mensurã: quæ officij sui sint, istud

RESPONSIO.

Sanè dominus (quę est eius in hominum genus ingens benignitas) vocabulis rerum, quæ vulgo notæ sunt, vsus est ad exprimendam veritatē dogmatum suorum. Vt igitur declinatio, quæ à recta via fit, latitudinem magnam habet: sic, inquit, qui egreditur è via, quæ ducit ad regnum cælorum, in magna latitudine erroris versari reperitur. Hęc autem duo vocabula πλατῆα & ἐνὸς ἁγῶνος id est, lata, & spatiosa, idem prorsus esse existimo. ἐνὸς enim (hoc est, larum) etiã apud eos, qui in externis literis sunt eruditi, πλατῆς (id est, amplū) dicitur. Spatium igitur, id est, locus erroris, amplius est, D cuius extremum perditio.

INTERROGATIO 241.

Q Vomodo angusta est porta, & arcta via, quæ ducit ad vitam? & quomodo per eam quis ingreditur?

RESPONSIO.

Rursum hoc etiam in loco Angustum & Arctū nequaquam res inter se diuersas significat. Sed arctum illud, angustiarū magnitudinem exprimit, via videlicet eousque in angustam coacta, vt arctetur, hoc est, in angustum redigatur altrinsecus, qui per eam iter facit, cum egresso ab alterutra parte periculo sa fit, siue ad dexteram, siue ad sinistram: Velut in pōte, à quo qui in alterutram partem declinet, eum illico à subterfluente amne excipi necesse sit. Propterea Dauid dicit: iuxta semitã scan dalum posuerūt mihi. Conuenit igitur, vt qui per angustam & arctam viam in vitã ingredi vult, caueat diligenter, ne omnino egrediatur, declinētve à mandatis domini, sed præceptum illud teneat, Non declinabis neque ad dexteram, neque ad sinistram.

INTERROGATIO 242.

Q Vid est illud, charitate fraterna ἐν ἀλλήλοις φιλῶσθε, quod Latinus interpres vertit, Inuicē diligentes?

RESPONSIO.

Sanè vocabulum hoc storge apud Græcos ad exprimendam intentionē quandam charitatis vim vsupatur, cum is, qui alterum diligit, cupidē eum atque ardentē diligit. Ne igitur perfunctoria in fratres charitas sit, sed & in animo insita penitus feruens, propterea dictum est τῆ ἀγάπῃ ἐν ἀλλήλοις φιλόστρογοι. hoc est, charitate fraterna inter vos alij alios ex animo diligentes.

INTERROGATIO 243.

Quid sibi vult Apostolus, cum dicit, Irascimini & nolite peccare: Sol non occidat super iracundiam vestrã: cum idem ipse alio in loco dixerit, Omnis amaritudo, & ira, & indignatio tollatur à vobis?

RESPONSIO.

G g 2

In hoc

Matt. 25. b

diosē discat, & persequatur, neque curiosē vteri? quidquam inquirat, vt vocem domini illam mereatur audire, Ades serue bone, super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam.

INTERROGATIO 236.

Quicumque digni habiti sunt, qui quatuor Euāgelia edidicerint, quomodo hi accepisse hoc beneficium debent?

RESPONSIO.

Luc. 12. f

A Cum affirmatē dominus dixerit, Cui commendauerunt multum, plus repetent ab eo: vehementius ij debent & metuere, & solliciti esse, quemadmodum Apostolus docuit, cum dixit, Adiuuantes autem etiam exhortamur, ne in vacuum gratiam dei recipiatis. Hoc autem fit, si domino pareamus dicenti, Si hæc fecitis, beati eritis, si feceritis ea.

2. Cor. 6. a
10. an. 13. b

INTERROGATIO 237.

Q Vis est animus ille, qui dirigitur ad voluntatem dei?

RESPONSIO.

Matt. 16. d

Is qui se domini patrocinio cōmisit, qui dixit, Si quis venit ad me, abneget semetipsum, & continuo post subiecit, Et sequatur me. Nisi enim quis illud prius assecutus sit, vt semetipsum abnegauerit, ac crucem sustulerit, is in processu postea multa per se inuenit, quę ipsi impedimento sint ad sequendum.

INTERROGATIO 238.

B N Unquid fieri possit, vt continenter quis psallat, legatve, aut de verbis dei ferid loquatur, neque vlla ab his omnino intermissio fiat, propter necessitatem, quæ quibusdam eueniat paren di sordidioribus corporis necessitatibus?

RESPONSIO.

1. Cor. 14. g

De hac re extat præscriptū Apostoli, apud quę est, Omnia honestē & secundum ordinem fiant. Quamobrem maiore cura, habita ratione & temporis & loci, honestas seruari, & disciplinæ ordo debet.

INTERROGATIO 239.

Matt. 12. c

Quis est thesaurus bonus, & quis item malus?

RESPONSIO.

Thesaurus duplex, vt exprudentia.

Sanè quidem prudentia omnis, quæ est in Christo, virtutis, ad gloriam dei, thesaurus bonus est. Contraque prudentia maliciæ eorum, quæ interdita sunt à domino, thesaurus est malus, ex quibus, vt dominus ait, in suis vtriusque factis, dictisve vel mala proferuntur, vel bona.

INTERROGATIO 240.

Matt. 7. b

Quamobrem lata porta est, & spatiosa via appellata, quæ ducit ad perditionem?

Pf. 118. a
Ibidem. c

Matt. 7. a

Matt. 11. d
Luc. 17. d

Formula di mittende iniurię proximis. Act. 7. g
Matt. 5. c
Eph. 5. b

10. an. 13. a

Mar. 8. d
Matt. 16. d
Gal. 6. d
Gal. 3. d
Rom. 6. a

Col. 3. a

10. an. 14. d

Rom. 12. b

Ibidem. a

Simile non inelegans.

πλατῆα καὶ ἐνὸς ἁγῶνος.

στὴν κρῆν τὴ θλίμην τὴν ὁδῶν.

Confirmat τῆ ὁμοιωθεῖ.

Psal. 139. a
Deut. 17. d

Rom. 12. b

σοφίᾳ affectus epistolam indicat.

Eph. 4. f
Ibidem. g

In hoc existimo ego Apostolum dominum fuisse imitatum. Quemadmodum enim in euangelio dominus, cum ante dixisset, Dicitur est antiquis hoc, & hoc: postea adiungit, Ego autem dico vobis hoc: Sic Apostolus etiam hoc in loco, mentione facta veteris precepti, quod veteribus illis olim datum fuerat, Irascimini (videlicet) & nolite peccare: suum paulo post nobis conueniens, subiicit, videlicet, Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor tollatur a vobis.

INTERROGATIO 244.

Quid est, Date locum iræ?

RESPONSIO.

Vel illud videlicet, non resistere malo (sicut scriptum est) sed & percutienti in dexteram maxillam, vertere etiam aliam, & cetera. Vel illud, Cum autem persequentur vos in ciuitate ista, fugite in aliam.

INTERROGATIO 245.

Quid est, Prudentes sicut serpens, & simplices sicut columba?

RESPONSIO.

Prudens quidem ut serpens is est, qui in doctrina tradenda ita se moderatur, ut adhibita circumspectione, considerationeque, qua ratione id & fieri, & facile fieri possit, omnia faciat, ut audientium animos ad auscultandum habeat paratos. Simplex autem ut columba, qui ne simpliciter quidem de viciscendo eo, qui sibi aduersarius sit, cogitat, potiusque in instituto suo bene de illo merendi perseuerat, ex precepto Apostoli sic dicentis, Vos autem nolite deficere benefacientes. Ad predicationem enim discipulos mittens dominus, hac ipsis mandat, ubi & sapientia erat opus ad persuadendum, & patientia aduersus insidiosos: Ut videlicet quemadmodum in paradiso serpens & bladio re: aspectu callide ad primos parentes accessit, & verborum probabilitate eos auertit a deo, ac peccato subiunxit, item nos quoque & personam, & loci, & idonei ad agendum temporis rationem habeamus, & omnibus modis sermones in iudicio disponamus, ut a peccato homines auertamus, & ad deum reducamus, & in tentationibus patientiam usque in finem teneamus, sicut scriptum est.

INTERROGATIO 246.

Quid est, charitas, quod Latinus interpret reddidit, non est ambitiosa?

RESPONSIO.

Tantumdem est, ac si dixisset, ab habitu vel forma sua non discedit. Charitatis autem forma, eam charitatis proprietates sunt, quae eodem illo in loco enumeratae sunt ab Apostolo.

INTERROGATIO 247.

Cum in scriptura legatur, Nolite gloriarum, neque loqui sublimia: & Apostolus de seipso loquens, alias quidem palam profiteatur, ac dicat, Quod loquor, non secundum dominum loquor, sed quasi in insipientia in hac substantia gloriae: & ite, Factus sum insipiens gloriando, alias vero hominem gloriari permittat, cum dicit, Qui gloriatur, in domino gloriatur. quae est gloriatio in domino? & quae est illa, quae vetita est, gloriatio?

RESPONSIO.

Sanè necessario suscepta ab Apostolo aduersum animi vitia, eo in loco pugna manifesta est. Non enim sui commendandi causa haec dicit, sed ut adaciam, & petulantiam glorioforum quorundam reprimat. Gloriatio autem in domino est, quoadcunquē quis recte facta sua non sibi ascribit, sed domino, ac dicit, Omnia possum in eo, qui me confortat Christus. Quae autem vetita est, ea dupliciter intelligi potest, vel videlicet ut cum dicto illo conueniat, Laudatur peccator in desiderijs anime suae, vel cum illo, Faciunt ut videatur ab hominibus, nempe qui ex eo, quod ob ea quae faciunt, laudari se volunt, in his quodammodo glorientur. Porro qui tales sunt, ij rite sacrilegi etiam possunt appellari, qui dona dei sibi ipsi vendicent ut sua, & debent tam deo gloriam ad seipsum rapiant.

INTERROGATIO 248.

SI dominus dat sapientiam, & a facie ipsius scientia est, & intelligentia: & si per spiritum, alij quidem datur sermo sapientiae, alia vero sermo scientiae: quomodo discipulos dominus reprehendit, cum dicit, Adhuc & vos sine intelligentia estis? & Apostolus quosdam accusat, velut intelligentia carentes?

RESPONSIO.

Si quis nouit bonitatem dei, qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire: & spiritus sancti diligentiam animaduertit in diuisione, & operatione donorum dei: hic planè intelligit tarditatem intelligentiae non ex eo nasci, quod tardus sit, qui beneficium dat: sed ex eo quod increduli sunt, in quos confortat. Et recte reprehenditur qui intelligentiae expers est. Ut qui exorto sole de industria oculos aperiat, ut in tenebris degat, neque sursum aspiciat, ut illuminetur.

INTERROGATIO 249.

Quid est pium, & quid est iustum?

RESPONSIO.

Equidem id piū esse existimo, quod ab ijs, qui inferiores sunt, ratione praestantiae ex decore ei debetur, qui praestantior est. Iustum autem, quod vnicuique pro meritis eorum quae gessit, tribuitur. Et in altero quidem pulcherrime facta tantummodo gratè considerantur, & compensantur: In altero vero, etiam maleficia spectantur, & puniuntur.

INTERROGATIO 250.

Quomodo

Mat. 7. 4

Quomodo dat aliquis sanctum canibus? aut quomodo margaritas projicit ante porcos? quomodo illud consequitur, quod continuo subiicitur, Ne forte conculcent eas pedibus suis, & conuersi dirumpant vos?

RESPONSIO.

Aperitè hoc nobis explicat Apostolus, qui ad ea, quae dixerat aduersus ludaeos, illa etiam adiunxit, Qui in lege gloriaris, per violationem legis deo contumeliam facis. Contumeliam igitur, qua sacrosanctam domini doctrinam afficimus, illa violatione illud consequitur, ut & qui sunt extra fidem, simul & contemnenda arbitrentur dogmata domini, & ex illis ipsis ansam arripiant praesidentius nos inuadendi, & conuictijs, accusationibusque violationem veluti profcindendi.

INTERROGATIO 251.

Quomodo dominus nunc portari sacculum & peram in itinere vetat, nunc idem dicit, Sed nunc qui habet, tollat similiter & peram: & qui non habet, vendat tunicam suam, & emat gladium?

RESPONSIO.

Hoc dominus ipse dilucidè explicat, cum dicit, Oportet enim hoc etiam impleri in me, Et cum iniquis deputatus est. Confestim enim post euentum vaticinij de gladio, dicit Petro, Conuertere gladium tuum in locum suum. Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. ut illud nequaquam praecipuum sit, Sed nunc qui habet sacculum, tollat, vel tollet (ita enim pleraque habent exemplaria) sed vaticinium domini, praedictis Apostolos obliuio donorum, & legis domini, gladio etiam rem gerere aufuros. Quod autem in sacris literis imperatius loquendi modus frequenter pro vaticinandi modo usurpatus sit, manifestum est multis ex locis: veluti ex eo, Fiat filij eius orphanij, & diabolus stet a dextris eius, & quaecunq; sunt similia.

INTERROGATIO 252.

Vis est panis, qui dicitur, qui ut detur nobis, quotidie precari instituti sumus?

RESPONSIO.

Quotiescunquē is qui laborat, memoria tenes dominum dicere, Ne solliciti sitis animarum vestrarum, quid manducetis, aut quid bibatis: itemque Apostolum praecipere laborandum esse, ut habeamus, unde tribuamus necessitatem patienti: non propter propriam utilitatem, sed propter mandatum dei laborat (Dignus est enim operarius cibo suo) tunc ille panem quotidianum, hoc est, ad quotidianam vitam, substantiam nostram utilem, non sui iuris facit, sed a deo suppliciter petit. Et aperta ipsa necessitate indigentiae suae, tum demum manducat quod sibi datur ab eo, cui de communi ceterorum iudicio delatum illud munus est, ut quotidie illud

faciat, Diuidebatur singulis, prout cuique opus erat.

INTERROGATIO 253.

Quidnam per talentum intelligere nos conueniat? quomodo illud multiplicabimus?

RESPONSIO.

Equidem existimo parabolam hanc prolatam fuisse ad significanda quaelibet dona dei, ut vnusquisque quod donum habere a deo idoneus iudicatus sit, hoc multiplicet, eo ad beneficium, atque utilitatem plurium conferendo. Siquidem est nemo, qui expers sit benignitatis dei.

INTERROGATIO 254.

Quare est mensa illa, de qua dominus loquens ait, Quare non dedisti pecuniam meam ad mensam?

RESPONSIO.

Sanè quae afferuntur similitudines, nequaquam eam omnino singulis earum rerum ad quas allatae sunt, partibus respondent. Sed illud agunt, ut mentem ad id, de quo agitur, argumentum dirigant. Quemadmodum igitur fieri solitum est, ut pecunia numularijs ad quaestum detur: Sunt enim (ut Alexandriae ego animaduerti) qui illam recipiant, & hoc quod dico, praestent: Sic necessario quicumque aliquid a deo cuiusvis generis donum acceperit, id cum eo communicare debet, cum illo sit opus. Vel illud facere, quod ab Apostolo dictum est de doctrina, Haec commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Naturaliter enim hoc non tantum in doctrina fieri consuevit, sed in quacunque etiam alia re, quoniam sunt: qui ad ministrandum vires acceperunt, alij qui peritiam ad gubernandum.

INTERROGATIO 255.

Quid abire iussus est, cui dictum est, Tolle quod tuum est, & vade?

RESPONSIO.

Eo fortasse, quod abire iussi sunt ij, qui a sinistris constituti sunt: quibus crimini datum est, quod a bonis operibus cessassent. Porro quisquis inuidet fratri, is eo detereor est, qui cessat: cum more habeat scriptura multis in locis vicina inter se duo haec vocabula ponere, inuidia & cadem.

INTERROGATIO 256.

Quare merces illa, quam hi similiter accipiunt, atque nouissimi?

RESPONSIO.

Fortasse hoc, quod alicui crimini data non sint mala quae patrauit, commune est omnium mandatum obedientium, Nam illud coronam adeptum esse, eorum proprium est, qui bonum certamen legitime

Mat. 5. e

Psal. 4. d

Rom. 12. d

Mat. 5. f
Ibid. 10. e

Mat. 10. b

Prudent. 9. b
serpens.

Simplex, ut
columba.

1. Thef. 3. e

Psal. 111. a
Mat. 24. b

2. Reg. 2.

2. Cor. 11. d
2. Cor. 12. d
Ibid. 10. d

πρὸς μὴν
ἐν σοφίᾳ.

Phil. 4. c

Psal. 9. d
Mat. 6. a

Luc. 10. a
Luc. 22. d

Pro. 1. a
1. Cor. 11. d
Mat. 15. b
Rom. 1. d

1. Tim. 2. b

ἡ γὰρ πύξ
σφραγίσθη

*Hoc Latini interpretantur modo: quotidianum modo super substantialem vertit. Mat. 6. e
Eph. 4. d
Luc. 10. b

Act. 4. d

Mat. 25. b

1. The. 2. a

Luc. 19. d

Parabolica similitudines quatenus accipiende. Solutio per simile.

2. Tim. 2. a

Mat. 20. b

Rom. 1. d
Gal. 5. d
φθόνος
καὶ φθόνος

2. Tim. 4. b

gitimè certarunt, eursum consummarunt, & fidè seruarunt, in charitate Christi Iesu domini nostri. Potest autem pacta illa merces esse illud centuplum, quod in hac vita dominus eos assecuturos sponddit, qui exequendi causa mandati ipsius, quiduis eorum, quæ in hac vita habentur, omisissent: ita vt de hoc intelligatur, quod dictum est, Tolle quod tuum est. Quoniam autem inuidiæ morbo contacti erant, qui priores in opere laborare visi erant, & propterea agere ferebant in mercedis acceptione posteriores illos sibi fuisse exaqtos, illis dicitur, non esse amplius eos æternæ vitæ hereditatem adepturos, sed centuplo illo accepto in hac vita, in futura propter inuidiam damnatum iri, auditurosq; illud, Vade, &c.

INTERROGATIO 257.

Qui sunt illi, de quibus dicitur, Paleas autem comburet igne inextinguibili?

RESPONSIO.

Ij nimirum, qui eo modo vtilis sunt ijs, qui digni sunt regno cælorum, quemadmodum paleæ tritico: neque id ex vilo charitatis instinctu aduersus deum, proximumve faciunt, siue in donis spiritus, siue in corporis officijs: atque ita imperfectos se ipsos deserunt.

INTERROGATIO 258.

Quis est ille, qui damnatur ab Apostolo, quando dicit, In humilitate, & superstitione, &c.

RESPONSIO.

Quod sequitur, id apertè opinor argumentum explanare, de quo agitur in eo loco. Siquidè mox id immanitatem in eo, quod non parcatur corpori, appellat: quo in genere sunt Manichæi, & si qui sunt eorum similes.

INTERROGATIO 259.

Quis est feruens spiritu?

RESPONSIO.

Qui cum ardenti studio, & inextinguibili cupiditate, & assidua diligentia voluntatem dei facit in charitate Christi Iesu domini nostri: conuenièter illi quod scriptum est, In mandatis eius volet nimis.

INTERROGATIO 260.

Cum Apostolus dicat, nunc quidem, Nolite fieri imprudentes: alijs verò, Nolite esse prudentes apud vosmetipsos: nunquid fieri potest, vt non sit prudens apud seipsum, qui imprudens non sit?

RESPONSIO.

Vnumquodque præceptum propriam adiunctam regulam habet. Illi enim quod est, Nolite fieri imprudentes: statim adiungitur, Sed intelligentes,

quæ sit voluntas dei. Ei verò, quod est, Ne sis prudens apud teipsum: illud, Time dominum. Ex quo intelligitur imprudentem illum esse, qui voluntatem domini non intelligit: Prudentem verò apud seipsum, qui sui ipsius consilij nititur, neque secundum fidem ambulat in verbis dei. Si quis igitur neque imprudens vult esse, neque prudens apud seipsum, hic intelligere voluntatem domini debet cum fide in ipsa, & in timore dei Apostolum imitari, qui de seipso loquens ait, Consilia destruentes, & omnem altitudinem extolentem se aduersus scientiam dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.

INTERROGATIO 261.

Cum dominus spondderit, ac dixerit, Omnia quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis. & item, Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re, quancunque petierint, fiet illis, quid est, quod rogata quædam etiã sancti non obtinuerunt? sicut etiam Apostolus: sic enim est apud ipsum. Pro hoc ter dominum rogavi, vt discederet à me: qui tamen, quod rogauerat, non impetrauit: similiterque Hieremias propheta, & Moyfes.

RESPONSIO.

Cum dominus noster Iesus Christus in oratione sua dixerit, Pater si possibile est transeat à me calix iste: & statim deinceps adiunxit. Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat: primò quidè scire illud conuenit, non esse permillum nobis, vt quæ volumus omnia petamus, quin ne intelligimus quidem, quid expediat nobis petere. Quid enim oremus, sicut oportet, nescimus. Quocirca in adhibendis rogationibus, magna vndique circumspectione vti debemus, vt ea sint ex voluntate dei. Si autem non audiamur, intelligendum est, opus esse aut perseuerantia, aut contentione maiore, quemadmodum admonemur ex ea parabola domini, per quam docemur semper oportere orare, & non defatigari: & quemadmodum alio in loco dictum est ab ipso eodem domino, cum ait, Propter improbitatem eius tamen surget, & dabit, quotquot habet necessarios. Aut emendatione & diligentia, ex eo, quod dictum est à deo per prophetam ad quosdam his verbis. Cum extenderitis manus vestras ad me, auertam faciem meam à vobis: & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam. Manus enim vestræ sanguine plene sunt: lauamini, mundi estote, & cetera. Quod autem etiã nunc manus multorum efficiantur, & sint plene sanguine, de hoc vero nihil est, quod ambigant, qui fidem habent iudicio illi dei, quod aduersus eum pronunciat, qui annunciare in populum iustus, obtineat, his verbis, Sanguis peccatoris requiretur de manu speculatoris. Quod cum verissimum ac certissimum esse sibi Apostolus persuasisset dicebat, Mundus sum ego à sanguine omnium: non enim subterfugi, quin annunciarem vobis omne consilium dei. Quod si quantum modo obtinuerit, is reus futurus est sanguinis eorum, qui peccauerint: quid dicendum sit de ijs, qui factis, dictisque alios scandalizant? Fit autem interdum, vt rogantis indignitas causa sit, quamobrem non impetretur, quod rogatum sit: quemadmodum in Dauid, qui cum supplex rogasset à deo, vt liceret sibi ædificare domum deo, prohibitus est: & licet à dei gratia exclusus non esset, nihilominus tamen hoc, quod petebat idoneus qui impetraret, iudicatus non est. Nam Hieremiam apparet non auditum fuisse, propter maliciam illorum, pro quibus orabat. Quin & incidit plerumque, vt omnia ex negligentia idonea occasione, in qua rogationem fieri oportuisset animaduertamus postea alieno tempore nos & incassum rogare. De eo autem, quod est apud Apostolum, Pro hoc ter dominum rogavi, vt discederet à me: scire conuenit earum calamitatum, quæ vel in rebus externis, vel in corpore ipso nobis eueniunt, variam atque multiplicem esse rationem quippe deum esse, cuius vel numine, vel permisso ille nobis contingant, idque ad maiorem vtilitatem nostram, quam ea fuisset, si ab his liberi fuisset. Si quis ergo intelligere potuerit calamitatem suam esse eiusmodi, à qua si liberari velit, precatione opus sit, ac postulatione: nimirum is auditur, si eo modo postulet, quemadmodum duo illi cæci in Euangelio, & decem leprosi, & alij item complures. Si verò rationem quis non intellexerit, quamobrem in tentationem inciderit (nam est plerumque, cum oblatas sibi tentationes patientia peruincere debet) & cum ea perferendæ toleranter essent vsque in finem, deprecetur, is non auditur. Et causa est, quoniam non accomodat se ad propositum benignitatis dei. Illud autem, Si duo ex vobis consenserint: quid sibi velit, apertè series ipsa loci declarat. Ibi enim de eo agitur, qui verbis corrigit eum, qui peccauit, & qui corripitur. Quod videlicet cum deus nolit mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat: si qui correptus sit, animo indoluerit, & in idem propositum venerit cum eo, vnde corripitur, de omni re, hoc est, de omni peccato, si relaxationem petierint, dabitur eis à clementissimo deo. Etenim nisi cum corripiente consenserit is, qui corripitur, non iam relaxatio fit: sed legatio: conuenienter verbis illis, quæ deinceps sequuntur, Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo. Completur enim iudicium illud, Si autem ecclesiam etiã non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus.

INTERROGATIO 262.

Cum in numero rerum laudabilium scriptura mendicitatem ponat, & paupertatem, velut cum dicit, Beati mendici, & Desiderium pauperum exaudiisti domine. & item, Mendicus & pauper laudabunt nomen tuum. quæ est differentia mendicitatis, & paupertatis? quomodo verum est quod dicit Dauid, Ego autem mendicus sum & pauper?

RESPONSIO.

Memoria tenens ea, quæ de domino Apostolus dixit, Quod propter nos mendicus factus sit, cum esset diues: eum existimo appellari mendicum, qui ex diuitijs ad inopiam deuolutus sit: pauper verò, qui ab initio in egestate semper fuerit, & in

huiusmodi statu ita se moderatus sit, vt apud deum in gratia esse meruerit. Porro Dauid mendicum se & pauperem asserit, fortasse hoc dicens ex persona domini, qui quidem ipse mendicus appellaretur ex eo, quod de eo scriptum est, Qui propter nos medicus factus est, cum esset diues. Pauper verò, quatenus (quod ad carnem attinet) non diuitis allicuius, sed fabri filius dictus est, fortasse etiã quoniam vt Iob, res suas non esset solitus in thesauris custodire, neq; diuitijs animum adhibere tanquam proprijs, sed omnia dispensare ex voluntate domini.

INTERROGATIO 263.

Quid est, quod docere dominus velit per ea exempla, quibus continuo subiicit, Sic omnis ex vobis, qui non renūciat omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus? Si enim qui habet in animo ædificare turrim, aut bello congregari cum alio rege, is parare se debet vel ad ædificationem, vel ad bellum, & alioqui si ad hæc facienda impotens sit, est in ipsius potestate initio vel non iacere fundamentum, vel rogare quæ pacis sunt: ergone eadem ratione, is etiam, qui voluerit discipulus domini fieri, renūciare debet? & si ad hoc difficultatè in se esse animaduertit, est in ipsius potestate initio defugere disciplinam domini?

RESPONSIO.

Mens domini est in his exemplis, non permittere, vt cuius liberum sit domini discipulo esse, vel non: sed docere nullo modo fieri posse, vt qui in rebus versetur, ex quibus animus distrahatur, Deo verè possit placere: quippe eam in his periculum sit, ne expositus insidijs diaboli, atque ita captus, ridiculo ac ludibrio sit, ijs imperfectis relictis, in quæ studium suum videbatur contulisse. Quod orans propheta, ne sibi eueniret, dicebat, Nequando supergaudeat mihi inimici mei, & Dum como uentur pedes mei, super me magna locuti sunt.

INTERROGATIO 264.

Cum Apostolus dicat, Vt sitis sinceri: & alio in loco, Sed vt ex sinceritate: sincerum quid est?

RESPONSIO.

Prorsus ego hoc nomine illud arbitror appellari, quid quid rei omnis alterius missionis expertus est, & summè ab omni contrario depurgatum, atque ad vnam totum pietatem intentum directum: que neq; ad pietatè modò, sed ad ea etiam omnia accuratè exequenda, quæ in singulis & temporibus, & rebus ad huius propositum faciunt: ita vide licet, vt qui alicui muneri præpositus sit, is ne ad affinia quidem ei muneri officia ab illo distrahatur. Declaratur autem id quod prius dixi, ex ipsa serie contextus. Verbis enim illis, Sed vt ex sinceritate: illud subiicitur, Sicut ex deo cor à deo in Christo loquimur. Alterum verò, ex eo, Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, vnicuique sicut deus diuisit mensuram fidei. Et ex ijs, quæ deinceps inferuntur.

Mat. 20. b Tolle quod tuum est, nunc inter-pretatur.

Mat. 3. e Luc. 3. d

Col. 2. d

Rom. 12. b

Psal. 111. a

Eph. 5. d Rom. 12. c

1. Cor. 13. a

2. Cor. 10. a

Mat. 21. e Mat. 18. e

2. Cor. 12. e

Mat. 16. d Luc. 22. e

Rom. 8. e

Luc. 18. a

Luc. 11. b

Esa. 1. d

Exech. 3. e Act. 20. f

2. Cor. 12. c 2. Cor. 12. c 2. Cor. 12. c

Mat. 9. e Luc. 17. e

Mat. 24. b

2. Cor. 12. c

Mat. 18. e

Quæ est hic 2. Cor. 12. c id est, mendicitas, i. a. timu inter pres vane reddidit: modo enim paupertatè modo inopiam modo etiam mendicitatem verit.

Luc. 14. f. g.

Psal. 34. e Psal. 54. e

Phil. 1. b 2. Cor. 2. d 2. Cor. 12. e

Rom. 12. a Ibidem.

INTERROGATIO 265.

Mat. 5. c

Nunquid ad solos modò sacerdotes illud dictum est, Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade, prius reconciliare fratri tuo, & tunc veniens offer munus tuum? An verò etiam ad omnes? Quomodò vnusquisq; nostrum offert ad altare?

RESPONSIO.

Esa. 61. f
Psal. 49. d
Psal. 50. d
Rom. 12. a

A Hoc sine dubio consequens fuerit, vt precipue ac prima notione accipiatur dictum esse ad sacerdotes. Verùm quoniam scriptum est. Vos autem sacerdotes domini vocabimini, & ministri dei omnes. & Sacrificiũ laudis honorificabit me. & itẽ, Sacrificiũ deo spiritus contribulatus. & apud Apostolum etiã est, Vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuẽtem, sanctam, deo placentem, rationale obsequium vestrum (quorum vnumquodq; com mune omnium est) necessario, quod hic dicitur, sine vllo discrimine præstare singuli debemus.

INTERROGATIO 266.

Mat. 9. g
Colo. 4. a

Quid est sal illud, de quo dominus præcepit, cum dixit, Habete in vobis sal, & pacifici estote inter vos? Et quid item illud, de quo Apostolus ait, Sermo vester semper in gratia sale sit conditus?

RESPONSIO.

Ephes. 4. a
Iob. 6. a
Psal. 111. a
Ephes. 4. g
Psal. 144. g
1. cor. 14. g

B Et hoc in loco etiã ex contextu, & serie vtriusque capitis, sensus perspicuus est. Etenim ex verbis quidẽ domini nihil aliud docemur, quã vt nulla causam demus mutæ disunctionis, inuicem disidij: sed vt ad vnitatẽ spiritus nos semper conseruemus in vinculo pacis. Ex verbis autem Apostoli, si quis in memoria habuerit illud, qui dixit, Si comedetur panis absque sale, & si est gustus in verbis inanibus: docebitur protectõ auiponere sermones suos ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus, tempore opportuno, & decenti ordine vtẽs, ad hoc vt faciliores ad aucultandũ habere auditores possit, ac magis morigeros.

INTERROGATIO 267.

Luc. 12. f

Si verum est illud, fore, vt alius vapulet multis, alius paucis: quomodo dicunt quidam supplicia non esse sempiterna?

RESPONSIO.

Mat. 25. d

C Quæ ambigũe & obscure videtur dicta fuisse in quibusdam locis diuinæ scripturæ, ea clarẽ explicantur ex ijs, quæ dilucidẽ dicta sunt alijs in locis. Cum igitur dominus aliàs quidem affirmatẽ dicat hos ituros ad supplicium æternũ: aliàs verò, quosdam amandẽ in ignem æternũ, paratum diabolo & angelis eius: & alibi mentionẽ factã de gehenna ignis, confestim subiiciat, Vbi vermis eorum non moritur, & ignis nõ extinguitur: & olim

INTERROGATIO 268.

Qvo sensu appellantur quidam filij contumacia, & filij iræ?

RES.

Mat. 9. g
Esa. 66. g

etiam multò ante per prophetam de quibusdam prædixisset, Vermem eorum nõ moriturum, neque ignem extinctum iri: hæc atque horũ similia cum sic posita reperiantur in diuina scriptura, vñ hoc etiã est ex artificijs diaboli, vt homines videlicet velut obliti horum & talium, quæ posita sunt plerisque in locis sacrosanctarum literarum, quo maiore cum audacia peccent, sibijpsis suppliciorũ finẽ confingãt. Nam si æterni supplicij finis futurus est aliquando, sine controuersia æternæ vitæ etiã erit. Quòd si hoc in æterna vita nullo modo possumus intelligerẽ, quænam afferri ratio potest, quamobrem æternum supplicium habere finem dicatur? æqualiter enim tam huic quàm illi æternitatis additio adiecta est. Ibunt, inquit, hi in supplicium æternum. Iusti autem in vitam æternã. His igitur ita concessis, intelligendum est illud, Vapulabit multis: & illud, Vapulabit paucis: non finem, sed diuersitatem supplicij declarat. Si enim deus iudex iustus est, non bonis solum, sed etiam improbis, reddẽs vnique iuxta opera sua: fieri potest, vt alius quidem dignus sit igne inextinguibili, atque hoc ipso vel lenius, vel acrius vrentia: alius verò verme nunquam morituro, atque hoc ipso nihilominus vel mitius quenq; excruciente, vel seuerius, pro meritis videlicet vnus cuiusque: itemque alius gehenna, habente prorsus ipsa etiã varia tormentorum genera: similiterq; alius exterioribus tenebris: quo in loco alius in fletu est solum, alius præter fletum, in stridore etiam dentium propter cruciatuum videlicet acerbiteriam. Quin & hæc quoque tenebræ, quæ vocantur exteriores, alias etiam prorsus esse interiores significanc. Et illud quod dictum est in Prouerbijs, In profundum inferni: declarat quosdam esse quidem apud inferos, non tamen in profundo, qui leuioribus scilicet pœnis afficiantur. Porro hoc ita esse etiam nunc possumus per similitudinem adumbratẽ in morbis corporis intelligere. Siquidem est alius, qui præter febrem alias etiam aliorum morborum accessiones habet: alius itẽ, qui ex sola tantummodo febre laborat: & hic ipse diuerso modo atque alius. Similiterque reperietur alius, qui febre quidem ipse non laborabit, dolore tamen membri alicuius vehementer cruciabitur: & hic ipse itẽ alio aut acrius, aut remissius. Vsurpatum est autem etiam hoc à domino, Multis, & paucis, ex vsu quotidianæ loquẽdi consuetudinis, quemadmodum alia etiam huiusmodi nonnulla. Quandoquidem scimus plerunque huiusmodi formam loquendi etiam in his solitam esse vsurpari, qui ex vno aliquo morbo laborant. Veluti cum dicimus in aliquo, qui tantummodo febricitat, aut ex oculo dolet, admirantes, Hic quot sustinuit dolores, aut quot pertulit cruciatus? Quamobrem hoc, multis aut paucis vapulare (item dico) nequaquam temporis longinquitatem, completionẽve, sed pœnæ diuturnitatem significat.

D

Mat. 25. d
Luc. 12. f

Psal. 7. e
Psal. 61. e

Prou. 9. d

E

A morbu corporis h. m. i. u. d. e.

οὐκ ἔστιν ἡσυχία ἡμῶν.

Iohan. 8. e
Ibidem. f
Filius contumacia sine diabolo.
Filius ira quia.
1. Thes. 5. a
Ephes. 5. b
Ephes. 2. a

RESPONSIO.

Sanẽ dominus natos & filios alicuius solitus est appellare eos, qui multiformem ipsius voluntatem exequuntur, tam boni, quàm mali. Si enim inquit, filij Habrahæ essetis, opera Habrahæ faceretis. Et item, Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere. Quare contumaciæ quoque is filius efficitur, qui opera, quæ contumaciæ sunt, exercet. Fortasse etiam sicut non peccator modò, sed ipsum etiam peccatum diabolus appellatur, ea re, opinor, quòd ipse peccati primus auctor extiterit: sic idem quoque ob eandẽ causam contumaciã ipsa ritẽ appelletur. Filius autem iræ est aliquis, quatenus se ira dignum reddidit. Vt enim qui digni sunt domino, & qui diei ac lucis opera faciunt, Apostolus filios lucis, & filios diei appellauit: ita consentaneum videtur, vt eodem modo ex contrario etiam intelligatur illud, Eramus filij iræ. Ceterum scire illud conuenit filium contumaciæ, & filiũ iræ idem esse: cum sententiam domini habeamus. Quòd, qui contumax est in filium, non videbit vitam æternam, sed ira dei manet super eum.

INTERROGATIO 269.

Quoniam scriptum est, Facientes voluntates carnis & cogitationum: nunquid voluntates carnis aliæ sunt, aliæ cogitationum? & si sunt, cuiusmodi sunt?

RESPONSIO.

Gal. 5. e

Rom. 8. b
περιληπτὴ καὶ ἴσχυρ.

Psal. 118.

2. Cor. 4. b

B Sanẽ quidẽ carnis voluntates alio in loco seorsum nominatim enumerat Apostolus, sic dicens, Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt adulterium, fornicatio, immundicia, luxuria, idolorũ seruitus, veneficia, inimicitia, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comestiones, & quæ his similia. Et alibi magis in vniuersum, Sapietia carnis inimicitia est in deum. Legi enim dei nõ est subiecta, neque enim potest. Voluntates autem cogitationum ea, opinor, cõsilia appellentur, quæ scripturæ testimonium non habent: veluti sunt illa, de quibus dictum est, Consilia destruentes, & omnẽ altitudinem extollentem se aduersus scientiã dei, & intellectus qui non rediguntur in captiuitate, in obsequium Christi. Quamobrem necessariũ, & tutum est, vt semper, atque vbique illud seruetur, quod dictum est à Dauid, Et consilium meũ iustificationes tuæ.

INTERROGATIO 270.

Quid est, ἀπορὸς μιν οὐκ ἔσται ἡσυχία ἡμῶν, quod Latinus interpres vertit, aporiamur, sed non destituimur?

RESPONSIO.

Vt animi sui expletionem in fiducia in deum ex collatione fortitudinis animi humanæ ostendat

Apostolus, singula, quæ hoc in loco habentur, ponit hoc modo: Quod enim ad humanam prudentiam attinet, in omnibus tribulationem patimur, inquit. Quod verò ad fiduciam in deum, Sed non angustiamur. Item quod spectat ad fortitudinem animi humanam, Aporiamur, inquit: id est, summis circũuenimur difficultatibus. Quod verò ad fiduciam in deum, nõ destituimur penitus: id enim est ἰσχυροὺς μιν οὐκ ἔσται ἡσυχία ἡμῶν. & reliqua simili modo. Veluti sunt etiam illa, quæ alio in loco dicta sunt ab eodem, Quasi morientes, & ecce viuimus. Vt castigati & non mortificati: quasi tristes, & semper gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tanquam nihil habentes, & omnia possidentes.

INTERROGATIO 271.

Cum dominus dicat, Veruntamen quod superest, date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis: nunquid peccata omnia, quæ quis commisit, mundentur per eleemosynam?

RESPONSIO.

Propositã quæstionem series ipsa eorum, quæ præcedunt, dilucidẽ explicat. Nam cum antea dixisset, Quod de foris est calicis, & catini, mundatis: Quod autem intus est vestrum, plenum est rapina, & iniquitate. post hoc subiicit, Veruntamen quod superest, date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Omnia, hæc videlicet, quæ per rapinam, & defraudationem peccata committimus, & iniquẽ agimus. Hoc autem ita esse aperte declarauit Zacchæus, quum dixit, Ecce dimidiũ bonorum meorum do pauperibus, & si quid aliquẽ defraudau, reddo quadruplum. vt videlicet intelligatur, peccata omnia, quæ eiusmodi sunt, vt retexi possint, ac pluribus contrarijs rectẽ factis pensari, hoc modo ab homine emundari: atque hoc modo, dico, non vt qui ipse ad emundationẽ per se satis idoneus sit, sed qui egeat in primis misericordia dei, & sanguine Christi: in quo redemptionem habemus reliquorum etiam omnium, facientes in singulis fructus dignos pœnitentiæ.

INTERROGATIO 272.

Quoniam præceptum est domini, hominẽ non debere esse sollicitum de crastino, quomodo præceptũ hoc sanẽ intelligemus? Videmus enim nos in rebus ad necessarium vsũ parandis magnum studium adhibere, vt ea etiam reponamus, quæ durare possint ad longinquum tempus.

RESPONSIO.

Qui doctrinã domini affecutus, qui dixit, Quæ rite primum regnum dei, & iustitiam eius: & certissimam auctoritatem tribuit promissioni dei, qui statim subiicit, Et hæc omnia adiciuntur vobis: nequaquam is in curis vitæ huius, quæ verbũ suffocant, & infæcundũ reddunt, occupat animũ suum: sed certans in bono certamine, vt promereatur gratiam diuinam, in domino confidit, qui

2. Cor. 6. h

Luc. 11. f

Luc. 19. b
ἰσχυροὺς μιν οὐκ ἔσται.

Ephes. 1. b
Mat. 3. b

Mat. 6. d

Luc. 8. a
2. Ti. 4. b
Mat. 10. b

dixit, dignus est operarius cibo suo. Et de hoc nihil admodum laborat: sed laborat, & sollicitus est non propter se, sed propter mandatum domini: quemadmodum exemplo suo ostendit Apostolus & docuit, cum dixit, Omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes oportet suscipere infirmos. Nam sui ipsius causa sollicitus esse, hoc crimine est hominis seipsum amantis: contraque propter mandatum sollicitudinem suscipere ac laborem, haec laus est hominis Christum amantis, & affectionis animi fraternam charitatem diligentis.

INTERROGATIO 273.

A Quid est, quod faciens aliquis, blasphematur in spiritum sanctum?

RESPONSIO.

Ex ea blasphemia, quam Pharisei tunc usurparunt, de quibus etiam lata est huiuscemodi sententia, perspicuum est, eum etiam nunc blasphemare spiritum sanctum, hoc est, detrahare spiritui sancto, quicumque effectus & fructus spiritus sancti, aduersario ipsius attribuit: quod peccatum incurrimus plerique nostrum, qui securi periculi temere strenuum saepenumero appellamus ambitiosum, & ei qui iusta indignatione per zelum moueatur & eam re indicans, iracundiae calumniam impingimus, & ad eundem modum alia iniquis adducti suspicionibus, euentis nominibus, de aliquo dicimus.

INTERROGATIO 274.

B Quomodo efficitur aliquis stultus in hoc seculo?

RESPONSIO.

Si formidauerit iudicium domini dicentis, Vae qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudetes. & illum fuerit imitatus, qui dixit, Ut iumentum factus sum apud te. atque abiecta omni casta opinione prudentiae suae, de iis quae cogitauerit, nihil antea tanquam rectum approbabit, immo ne initio quidem prorsus quidquam cogitauerit, priusquam ab ipso domini mandato scire didicerit, quid placeat deo, siue in opere, siue in verbo, siue in cogitatione: cum scriptum sit apud Apostolum, fiduciam autem talem habemus per Christum ad deum. non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex deo est, qui docet hominem scientiam, sicut scriptum est.

INTERROGATIO 275.

C Nunquid alicuius sancti propositum impedire Satanas possit? quoniam scriptum est, Ego quidem Paulus & semel, & iterum propolueram venire ad vos, & impediuit nos Satanas?

RESPONSIO.

Eorum, quae in domino sunt, recte factorum, alia sola voluntate, ac deliberatione animi efficiuntur, alia ad hoc, ut efficiantur, indigent etiam opera corporis, adhibendis videlicet vel studio, vel tolerantia. Ac quaecumque quidem sunt eius generis, quae in sola animi voluntate posita sint, haec nullo modo impedire Satanas potest. Quae vero eiusmodi, ad quae consequenda necessaria est etiam opera corporis, in his plerumque etiam deus nasci impedimenta permittit, vel probandi, vel detegendi causa illius, qui impediatur: Ut vel si a recto proposito destiterit, conuictus, qualis sit detegatur: Ut hi, qui supra petram fuerant seminati, qui ad modicum tempus susceperunt quidem verbum cum gaudio, exorta autem tribulatione, statim recesserunt. Vel si in recto perseverauerit, clarius appareat studium ipsius in recte factis: ut ipsius Apostoli, qui cum saepe Romam petere decreuissent, & prohibitus esset, ut ipse passus est, tamen eatenus in ea voluntate permanere non destitit, quoad etiam efficit, quod statuerat. Adhibenda autem tolerantia, ut Iob, qui tam multa a diabolo perpeffus, violenter ipsum virgente, ut blasphemum quidpiam pronunciat, aut ingratum aduersus deum, in extremis etiam calamitatibus a pio suo animi iudicio, sanave de deo sententia non recessit. Siquidem scriptum est de eo, In omnibus his non peccauit Iob labijs suis coram deo, neque stultum quid contra deum locutus est.

INTERROGATIO 276.

Quid est, quod dictum est ab Apostolo, Ut probetis quae sit voluntas dei bona, beneplacens, & perfecta?

RESPONSIO.

Multa sunt, quae deus vult: atque horum partim ex clementia, & bonitate, quae quidem bona & sunt, & dicuntur: partim ex iracundia propter peccata nostra, quae ipsa appellantur mala. Ego enim sum, inquit, qui facio pacem, & creo mala: mala autem non propter quae plectimur, sed per quae ad frugem corrigimur. Porro quae nos corrigunt, & auerlos vexatione sua ad meliorem viam reuocant, ea vertuntur in bonum. Ac quaecumque quidem eius generis sunt, quae deus, clementiam bonitatemque exercens suam, vult, haec nos quoque necessariò & velle, & imitari debemus. Estote enim misericordes, inquit, sicut & pater vester misericors est. Et Apostolus item, Estote imitatores dei, sicut filij charissimi: & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos. Quae vero ex iracundia peccatis nostris commotus infert, & ut ante dixi, ea ratione mala appellantur, quod male illa nos habere solita sint: haec vero nequaquam protinus facere etiam nobis licet. Neque enim propterea, quod dei plerumque voluntas sit, ut vel fame, vel pestilentia, vel bello, vel alio quopiam istiusmodi calamitatis genere homines perimantur, idcirco nos quoque huiuscemodi illius voluntatis praebere nos ministros debemus: quando quidem ad ea, quae istiusmodi sunt, peragenda, ministris etiam hominibus malis uti deus consuevit, ut ex verbis illis intelligi potest, Misit in eos iram indignationis suae, indignationem, & iram, & tribulationem, immisionem per angelos malos. Igitur quaedam est primum, quae sit bona voluntas dei: tum ubi, quae

57, 114

quae illa sit, cognouerimus, exquirendum diligentius, utrumne bona haec, sit etiam beneplacens deo. Est enim quaedam, quae suo quidem genere & dei voluntas est, & bona est. Ea tamen quaecumque aut in persona, aut temporis opportunitate peccetur, aut continuò etiam est beneplacens deo. Verbi gratia: erat voluntas dei, & voluntas ea erat bona, ut incensum offerretur deo: at non erat beneplacens deo, ut hoc facerent, qui erant circum

A Dathan & Abiron. Item simili modo voluntas dei est, & voluntas bona est, ut eleemosyna fiat: verum ut hoc fiat causa gloriae humanae, non iam haec etiam beneplacens est deo. Ad eundem modum etiam voluntas dei erat, & ea voluntas erat bona, ut discipuli, quod in aure audierant, praedicarent in testis: veruntamen ut aliqua dicerent, antequam dicendi matura opportunitas venisset, ea iam deo beneplacens non erat. Nemini enim dixeritis, inquit, visionem hanc, donec filius hominis a mortuis resurgat. In vniuersum denique omnis voluntas dei bona, tunc etiam beneplacens est, quando in ea seruatum sit, quod dictum est ab Apostolo, Omnia ad gloriam dei facite, & Omnia honeste, & secundum ordinem fiant. Sed enim quaecumque item voluntas dei aliqua sit, eaque bona sit, & beneplacens sit, neque sic tamen securo esse animo conuenit: sed in eo anxie, ac sollicitè est laborandum, ut haec perfecta, ac nulla in parte manca mensura sit. Porro mensura haec duplex est: aut eius rei videlicet, quae fit, si ex praeccepto fit: aut virium illius, qui facit. Diliges enim, inquit, dominum deum tuum ex tota anima tua, & ex tota virtute tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua, & proximum, quemadmodum in euangelio secundum Ioannem dominus docuit, & praeterea omne mandatum, sicut scriptum est. Beatus enim, inquit dominus, quem cum venerit dominus, inuenerit facientem sic.

INTERROGATIO 277.

Quid est illud cubiculum quod eum intrare dominus iubet, qui oraturus sit?

RESPONSIO.

Cellarium communis loquendi consuetudo solita est appellare locum in domo vacuum, ac remotum a celebritate, in quo ea reponimus, quaecumque habemus in animo ad aliquod tempus seruare: vel in quo volentibus laterè profugium est: qua in significatione acceptum est a propheta, cum ait, Vade popule meus, intra in cellarium tuum, abscondere. Porro vim mandati argumentum ipsum declarat. Siquidem eo in loco sermo ad eos institutus est, qui vitio laborarent gloriae humanae. Proinde si cui molestiam exhibet vitium huiuscemodi, is rectè facit, si in facienda oratione se a celebritate subducit, & eousque in solitudine continet, donec eò iam peruenierit, ut omnino de humanis laudibus nihil curet, sed oculos in solum deum habeat intentos: velut ille, apud quem est, Ecce sicut oculi seruatorum in manibus dominorum suorum, sicut oculi ancillae in manibus dominæ suae, ita oculi nostri ad dominum deum nostrum. Ceterum si aliquis, dei munere, ab eo vi-

tio liber sit, huic non est necesse occultare quod bonum est. Nam hoc dominus ipse docet, cum ait, Non potest ciuitas abscondi supra montem posita: neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in caelis est. Atque haec eadem ratio, & in eleemosyna intelligenda est, & in ieiunio: de quibus agitur in eodem loco, atque in vniuersum in re omni, quae ad dei cultum pertineat.

INTERROGATIO 278.

Quomodo spiritus alicuius orat, & mens eius est sine fructu?

RESPONSIO.

Hoc de iis dictum est, qui lingua audientibus ignota orationes factitarè. ait enim, Si orem lingua, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est. Quotiescunque enim iis, qui adsunt ignota sunt verba orationis, tunc sine controuersia orantis mens sine fructu est, quippe cum inde nemo fructum capiat. Contra autem, quaecumque, qui adsunt, orationem intelligunt, quae audientes possit iuuare, tunc sine dubio, qui orat, fructum habet, quod meliores fiunt, qui iuuantur. Similis quoque etiam ratio est in omni prolatione sermonum dei. Scriptum est enim, Sed si quis bonus ad aedificationem fidei.

INTERROGATIO 279.

Quid est, Psallite intelligenter?

RESPONSIO.

Prorsus quod est in cibis sensus cuiusque cibi, hoc in verbis sacrosanctarum literarum est intelligentia. Guttur enim, inquit, escas gustu diiudicat: mens autem intelligendi verba discernit. Si quis igitur ad vim verbi cuiusque animo, etiam ita simul efficiatur, quemadmodum gustatu ad qualitatem cuiusque cibi, prorsus hic mandato illi satisfacit, quod est, Psallite intelligenter.

INTERROGATIO 280.

Quid est, Mundo corde?

RESPONSIO.

Qui seipsum non reprehendit, quod dei mandatum aut spreuerit, aut plenè executus non sit, aut neglexerit.

INTERROGATIO 281.

Nunquid quae psallere nolit ea cogenda est?

RESPONSIO.

Nisi alacriter ad psallendum accedat, & nisi eam animi affectione praeseferat, quam habere se testatus est is, qui dixit, Quam dulcia faucibus meis

Act. 20. g

Phil. 2. 5, 6

Mat. 12. e

Blasphemia in spiritum sanctum.

1. Cor. 3. d

Esai. 5. e

Psal. 7. d

1. Cor. 3. b

Psal. 93. b

1. Thes. 2. d

Marc. 4. b
Luc. 8. a
Mat. 13. e
Rom. 1. b

Iob. 1. d. 1

Rom. 12. a

E

Esa. 45. b

Luc. 6. e
Eph. 5. d

Psal. 77. e

Mat. 10. e
Luc. 12. a

Mat. 17. b

1. Cor. 10. g
Ibid. 14. g

Mat. 22. e
Luc. 12. e
Ioan. 15. b
Mat. 2. 4.
Luc. 12. e

Cubiculum
sive cellarium
ἐπιτομή
κδς
Esa. 26. d

Simile dicitur
iudicium
Psal. 122. a
Quorum sit
non occultare
rectè facta.

Mat. 5. b
vobis

1. Cor. 14. b

πνεύμα
προσέυχ
τα, ἵνα
ἔκαστος
1. Cor. 14. b

Eph. 4. g

E

Psal. 46. d

ἐπιτομή
Iob. 34. d

Mat. 5. d

F

RESPONSIO.

Primo quidem scire illud conuenit, differentiam hanc minorum & maiorum nusquam in nouo Testamento reperiri. Siquidem vna est & eadem sententia aduersus qualibet peccata, cum dominus dixerit, **Qui facit peccatum, seruus est peccati.** Et item, Sermo, quem locutus sum vobis, ille iudicabit eum in nouissimo die. Et Ioannes vociferans dicat, **Qui contumax est in filium, non videbit vitam æternam, sed ira dei manet super eum.** cum contumacia non in discrimine peccatorum sed in violatione præcepti, positam habeat futuri supplicij denunciationem. Prorsus autem, si id nobis permittitur, vt in peccatis hoc magnum, illud exiguum appellemus, inuictò argumeto concluditur magnum vnicique esse illud, à quo quisque superatur: contraq; exiguum, quod vnusquisque ipse superat. Vt in athletis, qui vicit, fortis est, qui autem victus est, imbecillior eo, vnde victus est, quisquis ille sit. Quocirca aduersus quæcunq; qui cuiuscunq; generis peccatū admittat, seruandum est præceptum domini, qui dixit, Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuū. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium stet omne verbum. Quòd si non audierit eos, dic ecclesiæ. Si autem ecclesiam etiam non audierit, sit tibi ethnicus, & publicanus. Seruetur autem in omnibus, quæ sunt huiusmodi, id quod dictum est ab Apostolo, **Quare non potius luctum habuistis, vt tolleretur de medio vestrum, qui hoc opus fecit? Ita enim exerceri seueritas debet, vt in ea tamen & clementia & misericordia appareant.**

INTERROGATIO 294.

Quæ causa est, quâ ob rem quis excidat à iugi recordatione dei?

RESPONSIO.

Nimirum ea, si quis immemor sit beneficiorū dei, & aduersus bene de ipso meritum ingratus existat.

INTERROGATIO 295.

Ex cuiusmodi signis deprehenditur aliquis quæ animo euariet ac distrahatur?

RESPONSIO.

Nempè quandoque quis in rebus ad gratiā dei promerendam pertinentibus negligens est: cū Propheta dicat, **Prouidebam dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi ne commouear.**

INTERROGATIO 296.

Qua ratione persuaderi possit animæ cupiā, quod à peccatis libera sit & expurgata?

RESPONSIO.

Siquis in seipso animi affectionem illam simi-

lem Dauid inesse animaduertit, apud quem est, Iniquitatem odio habui, & abominatus sum. aut affectum se præceptum illud Apostoli, qui dixit, **Mortificate igitur membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immūdiciam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam, quæ est simulacrorū seruitus, propter quæ venit ira dei super filios incredulitatis, vt vere dicere illud possit, Nō adhæsit mihi cor prauum, declinantem à me malignum non cognoscebam.** Porro intelligit aliquis se in huiusmodi affectione positū, si etiam aduersus peccantes admirabilem, & horrore plenam sanctorum virorū misericordiam illam imitatus sit, velut Dauid quidem, apud quem est, **Vidi præuaricantes, & tabescebam, Apostoli verò, qui ait, Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror?** Etenim, si (vt veritas credere suadet) animus nobilior est corpore, in corpore autem videmus consueuisse nos fœditatem omnem odisse, respuereq; itemq; animum nostrum aspectu immanis cuiusuis carnificinæ, & insidiarum quarumuis naturaliter vehementer solere commoueri, tristariq; qui nō tan dem credibilis sit, ea quæ antè diximus aduersus peccantes, in animis eorū euenire, in quibus Christiana, fraternaq; charitas vigeat, quotiescunq; eorum qui peccant, animū velut à feris bestiis fauciari, absumiq; animaduertent, ac veluti cruore vndique ac tabo oppleri? cū scriptum sit apud Dauid, **Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatae sunt super me.** Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ. Miser factus sum & curuatus sum vsque in finem, tota die contristatus ingrediebar. Et apud Apostolum, **Stimulus mortis peccatum est.** Quandoque igitur quis vel in suis, vel in alienis peccatis eo modo, quemadmodum supra initio diximus, animo affectū se esse animaduertit, tunc sine dubio credat se liberum esse à peccato.

INTERROGATIO 297.

Quæ teneri ratio debet in conuersione faciēda à peccatis.

RESPONSIO.

Nimirum imitanda illa Dauid animi affectio est. Primò quidem, cū dicit, **Iniquitatem meam cognoui, & peccatum meum non abscondi.** Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam domino. Deinde in ijs denarrandis modus, qui habetur in sexto psalmo, similiterque in alijs item vario modo, eaq; discenda sunt ab Apostolo, quæ pro alterius peccato Corinthios ille fecisse testatus est, cū dixit, quòd quæ secundū deū tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem parit: & statim post tristitiæ proprietates adiunxit, **Ecce enim hoc ipsum secundum deum contristatos vos esse, quantam in vobis peperit sollicitudinem, sed defensionē, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationē, sed vindictam, in omnibus exhibuistis vos incontaminatos esse negotio.** Ita vt ex his perspiciam sit, non solum conuenire à peccato discedere, & pro peccantibus

abundantia cordis os loquitur.

INTERROGATIO 301.

Quid si quis dixerit, Conscientia me nō reprehendit?

RESPONSIO.

Hoc accidit etiam in morbis corporis. Siquidem multi sunt morbi, quos non sentiunt, qui in illis sunt. Verumtamen ij maiorem adhibent fidē medicorum peritiā, quā suo ipsorum stupori. Similiter etiā in morbis animi, peccatis videlicet, licet quis seipsum non reprehendat, quòd peccatum suum non sentiat, nihilominus tamen adhibere ijs fidem debet, qui res eius peruidere melius possunt quā ipse. Quod animaduertimus factum fuisse ab Apostolis, quo tempore cū de sua erga dominū sincera animi affectione nihil dubitantes, dici sibi audiuiisset, **Vnus ex vobis me tradet maiore domini verbis, quā conscientia suæ auctoritatem tribuerunt, altercabanturque ac dicebant, Nūquid ego sum domine? Sed apertius hoc ipsum videmus in Petro, qui cū ex vehementi humilitate ministerium domini dei ac magistri sui nollet admittere, tamen vbi illud audivit, Nisi lauero te, non habebis partē mecum: hinc domini verbis summa adhibita fide, dicit, **Non tatum pedes meos, sed & manus & caput.****

INTERROGATIO 302.

Nunquid de extrarijs hominibus, ijs qui in indigetia positi sunt, de fratrum mensa subueniri conueniat?

RESPONSIO.

Cū dominus dixerit, **Non missus sum, nisi ad oues quæ perierunt domus Israël: & Non est bonum fumere panem filiorum, & mittere catellis: nequaquam necesse est, ea, quæ in eorum vsus attributa sunt, qui consecrati sunt deo, temere ita in quosuis impendi.** Si verò id fieri possit, quòd à muliere, quæ de fide laudatur, dictum est, videlicet, **Etiā domine. nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum.** hoc positum sit in arbitrio dispensatoris, adhibita eorum etiam sententia, qui secundum ipsum in familia ceteris præstantiores sunt: vt ex eo quod abundat, Sol (sicut scriptū est) oriatur super malos & bonos.

INTERROGATIO 303.

Nunquid ijs obedire cōueniat, quæ ab omnibus in fratrum collegio dicantur?

RESPONSIO.

Interrogatio hæc magnam habet difficultatem, si quis ei respondere velit. Primum quòd manifesta perturbationis indicium præbet, ex eo, quòd ab omnibus aliquid dicatur: cū Apostolus dicat, **Propheta autem duo, aut tres dicant, & ceteri dijudicent.** Et idem in donorum distributionibus, singulis qui loquuntur, proprios ordines assignauerit, cū dixit, **Vnicuique sicut deus diuisit**

peccatibus huiusmodi animi affectiones suscipere, sed ab ipsis etiam illis, qui peccat recedere. Nam & Dauid hoc apertè demonstrauit, cū dixit, **Discedite à me omnes, qui operamini iniquitatē.** Et Apostolus præcepit, cū eo, qui huiusmodi sit, ne cibum quidem vna capere nos debere.

INTERROGATIO 298.

Nunquid ratio concedat, vt quæ recta sunt, ea fiant, prout cuique placet?

RESPONSIO.

Qui sibi metipso placet, homini placet. Homo enim etiam ipse est vnusquisque. Quemadmodū igitur maledictus est homo, qui spem suam ponit in homine, & fulcit carnem brachij sui: quod nihil indicat aliud quā fiduciam suisq; quibus mox subijcit, **Et à deo recesserit anima eius: item quoque qui vt alij placeat, vel ex eo, quod ipsi sibi placet, aliquid facit, is alienus est à cultu dei.** Faciunt enim (inquit dominus) vt videantur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedē suam. **Quin & Apostolus etiam prædicans dicit, Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus nō essem.** Porro aduersus eos, qui tales sunt, vehementior quædam fertur in sacris literis comminatio dicentibus deum dissipasse ossa eorum, qui hominibus placent.

INTERROGATIO 299.

Quomodo persuadere sibi quis possit, se remotum esse ab ambitione?

RESPONSIO.

Quotiescunq; domino obtemperauerit, qui dixit, **Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est.** itemque Apostolo præcipienti, ac dicenti, **Siue manducatis, siue bibitis, ita vt cultor dei nihil neque de præsentibus, neq; de futura gloria laborans, sed charitatē, quæ est erga deū, rebus omnibus anteponens, fidei simul cū his, quæ præmissa sunt, dicere illud possit, Neque instantia, neq; futura poterunt nos separare à charitate dei, quæ in Christo Iesu domino nostro. cū ipse dominus noster Iesus Christus dixerit, **Non querere se gloriā suam. Et quòd qui à semetipso loquitur, gloriā propriam querit, qui autē querit gloriā eius, qui misit eum, hic verax est.****

INTERROGATIO 300.

Quæ est ratio conuersionis, quā sermo est de re, quæ oculis tangi non potest?

RESPONSIO.

Sanè ratio quidem conuersionis declaratur in ea interrogatione, in qua queritur, quæ teneri ratio debeat in conuersione faciēda à peccatis. Quòd autem sermo sit de re, quæ oculorum aspectum fallit, meminimus dictum esse à domino, **Nihil occultum quod non postea sciatur, & Ex**

Ioan. 8 d
Ioan. 12 g
Ioan. 3 g

Argu. à similit.
Mat. 18. e

1. Cor. 5. a
1. Cor. 11. g

Mat. 12. d

Psal. 15. e

Psal. 118.
Col. 3. a
Mat. 23. b

Psal. 110. a

Psal. 118.
2. Cor. 11. g

Phil. 2. p.
5. p. 2. g.
Phil. 2. h.
Phil. 3. a
Psal. 37. a
Col. 3. a

1. Cor. 13. g

Psal. 31. a

2. Cor. 7. f

Psal. 6. b

1. Cor. 5. d

Hier. 17. a

Mat. 6. a

Gal. 1. b

Psal. 52. b

Mat. 5. b

1. Cor. 10. g

Rom. 8. g

Ioan. 8. f
Ibid. 7. e

Mat. 10. d
Luc. 8. g

Responsio per simile.

Mat. 26. b

Ioan. 13. a

Mat. 15. e
Ibidem.
Xv. cap. 10

Mat. 5. g

1. Cor. 14. f

Rom. 12. b
6. p. 1. g.
11. a mem
brū ductū.

diuifit mensuram fidei. Et in similitudine mēbro- rum corporis apertē demonstrat, cum, qui loqui- tur, ipsum quoque vicissim partem esse: apertius- que hoc idē etiam ac magis distinctē declarat, cum dicit, Siue qui docet in doctrina, siue qui ex- hortatur in exhortatione, & reliqua. Vt ex his perspicuū sit, nequaquā omnia omnibus esse per- missa, sed vnumquēque in vocatione sua mane- re debere, illudque quod sibi à domino creditum sit, diligentius accurare. Quamobrem qui in familia

Idem.

ἰσοχασμὶ
vov.

A ceteris præest, & vniuersis, quæ facere illos oporteat describit, maiore quadam cum animaduersione huiuscemodi administrare munus debet, sollicitus, & vt par est, in singulis aduigilare, quo pacto videlicet conuenienter voluntati dei, & accommodatè ad naturam, & facultatem vniuscuiusque, habita communis vtilitatis ratione, muneris singulis describat, imperetve. Contrà verò, qui sub imperio sunt, ij seruata disciplina, obediētiaque (quatenus ea tamen seruari conuenit) verborum meminisse illorum domini debent, Oues meæ vocem meam audiunt: & ego cognosco eas, & sequuntur me, & ego vitam æternā do eis. memoriaque tenere eundem superius dixisse, Alienū autem non sequuntur, sed fugient ab eo, quia nō nouerunt vocem alienorū. itemque Apostolū dicere, Siquis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus domini nostri Iesu Christi, & ei quæ secundum pietatē est, doctrinæ, superbus est, nihil sciens. & ijs enumeratis, quæ inde nascuntur postea adiecisse, Abstine à talibus. itemque alio in loco, Prophetias nolite spernere. Omnia probate, quod bonum est tenete, ab omni specie mala abstinate. Ex quibus omnibus intelligitur, siquid sit quod ex mandato domini dicatur, aut cū mandato conueniat, in eo, licet mortē cum minis intentatā habeat, nihilominus tamen obedientiam seruari cōuenire. Sin contrā aliquid præter mandatū est, aut aliqua ex parte mandato aduersatur, id licet angelus de cælo, aut de apostolis aliquis imperet, licet vitā promittat, aut mortē minetur, nullo pacto admittendum esse: cum Apostolus dixerit, Licet nos ipsi, aut angelus de cælo euangelizet vobis præter id, quod euangelizauimus vobis, anathema sit.

Ioan. 10. e

Ibidem.

1. Tim. 6. a

1. Thef. 5. d

B co, Prophetias nolite spernere. Omnia probate, quod bonum est tenete, ab omni specie mala abstinate. Ex quibus omnibus intelligitur, siquid sit quod ex mandato domini dicatur, aut cū mandato conueniat, in eo, licet mortē cum minis intentatā habeat, nihilominus tamen obedientiam seruari cōuenire. Sin contrā aliquid præter mandatū est, aut aliqua ex parte mandato aduersatur, id licet angelus de cælo, aut de apostolis aliquis imperet, licet vitā promittat, aut mortē minetur, nullo pacto admittendum esse: cum Apostolus dixerit, Licet nos ipsi, aut angelus de cælo euangelizet vobis præter id, quod euangelizauimus vobis, anathema sit.

Gal. 1. b

INTERROGATIO 304.

N Vm quid pro his, qui traditi fratribus sint, à propinquis eorum, si dare aliquid velint, accipiendum sit.

RESPONSIO.

C Huius rei contra arbitriumque esto: penes antistitem. Veruntamen in hoc si mea etiam sententia exquiratur, existimo magis consultū iri offensionem multitudinis, & ad ædificationem fidei fore commodius, si repudientur huiuscemodi munera. Si quidem ex illorum susceptione, primū illud incommodum nascitur, quod se penumero. ob eā rem male audit fratrum respub: Deinde illud etiā, quod ad sustollendos animos propinquorum illorum; unde allata illa sunt, causam dant. Ad hæc, quod ad eundem modum, quod dictum est ab Apostolo de ijs, qui in communi loco priuatas escas habent,

& potiones, & illud cōsequitur, Confunditis eos, qui nō habent, & huiusmodi pleraque. Quare cum ex ea re tot simul causæ ad peccatum nascantur, rectum est, si quæ sunt huiusmodi, ea non accipiantur, & antistiti facultas detur, vt statuat ipse, à quibus sumi, & quæ sumpta sint, quomodo distribui conueniat.

INTERROGATIO 305.

N Vnquid ab extrarijs accipi aliquid conueniat, vel amicitia gratia, vel cognationis quæ præcesserit.

RESPONSIO.

Hoc interrogatum eandem vim habet cū eo, Nunquid à propinquis aliquid accipi debeat.

INTERROGATIO 306.

Q Va ratione aliquis assequi potest, vt ne mente vnquam distrahatur?

RESPONSIO.

Nimirum si quis excellentem electi viri Dauid mentem illam induerit, qui de seipso loquens ait, nunc quidem, Prouidebam dominum in cōspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi, ne commouear. nunc verò, Oculi mei semper ad dominum, quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos. alias autem, Ecce sicut oculi seruatorum in manibus dominorum suorum: sicut oculi ancille in manibus dominæ suæ, ita oculi nostri ad dominum deum nostrum. Atque vt minore exemplo discamus, quàm accuratiore studio, sollicitudineque in rebus maioribus ritè administrandis vt nos conueniat, vnusquisque secum consideret cū animo suo, quomodo coram alijs se gerit, esto æquales sibi illi sint, quomodo omni in re vitare reprehensionem studet, in statu, in ambulatione, in motu cuiuscunque membri, in locutione etiā. Quemadmodum autem quæ aperta apud homines sunt, ea damus operam vt declinemus, item quoque ac multo magis qui persuasum habeat se deum habere inspectorem, scrutantem corda & renes (sicut scriptum est) & veram esse promissionem illam vnigeniti filij dei, Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi in medio eorum sum: itemque spiritū sanctum adesse moderatorem, & donorum distributorem, effectoremque: similiter angelos custodes vniuscuiusque, secundum id, quod dictum est à domino, Videte ne contemnat is vnum de pusillis istis. dico enim vobis quoniam angeli eorum in cælo semper vident faciem patris mei, qui est in cælis: Is longè

1. Cor. 11. e

1. Tim. 6. a

1. Thef. 5. d

Arg. ad inuere.

1. Cor. 11. e

Matt. 18. b

1. Cor. 11. e

1. Cor. 11. e

1. Cor. 11. e

1. Cor. 11. e

spatiū inueniat, quoad futes cogitationes possit aberrare.

INTERROGATIO 307.

N Vnquid in psalmodiæ, orationisve inceptio- ne vicissitudine vtendum sit?

RESPONSIO.

A Hoc in multitudine eorum, qui idonei sunt, disciplinæ ordinem seruato, ne res contempta, indifferensve existimetur: neque tamen cōtrā perpetua æqualitas in vna, aut altera persona suspitionem det superbiz illius, qui Antistes sit, & cōtemptiois reliquorum.

INTERROGATIO 308.

N Vnquid in collegio fratrum conueniat, vt qui aliquid dederit, ei par pari referatur? Et nunquid ex conuenientia eius quod datum sit, referri gratia debeat?

RESPONSIO.

Hoc totum interrogatum humanum est. Si autem grati animi signum dandum sit, in eo, penes quem distributio est, positum sit arbitrium, & accipiendi ea quæ dentur, & gratiam referendi illi, qui det.

INTERROGATIO 309.

N Vnquid cui ea contigerint vt faciat, quæ & consuetudo fert & natura, is audere debeat ad sanctorum communionem accedere?

RESPONSIO.

Rom. 6. a

Col. 3. a

1. Cor. 11. e

1. Cor. 11. e

Galat. 5. d

Matt. 12. a

1. Cor. 11. e

1. Cor. 11. e

INTERROGATIO 310.

N Vnquid in communi domo dominica cœna debeat celebrari?

RESPONSIO.

Quemadmodum ratio non permittit, vt vas vllum commune in sancta introferatur, eodem modo etiam verat sancta in domo communi celebrari: cū ex iussu dei in veteri Testamento nihil isto modo fieri permittatur. Cū autem dominus dicat, Plusquam templum est hic: & Apostolus item, Nunquid domos non habetis ad manducandum, & bibendum? Quid dicam vobis? Laudabo vos in hoc? Non laudo. Ego enim accepi à domino, quod & tradidi vobis, & quæ sequuntur, sanè admonetur, non debere nos, neque communem cœnam in ecclesia manducare, aut bibere, neque dominicam in priuata domo in contumelia habere, extra quam si quis, cū necessitas poscat, locum, ædēve elegantiorē deligat in tempore opportuno.

Solut col. latione. Matt. 12. a

1. Cor. 11. e

1. Cor. 11. e

INTERROGATIO 311.

N Vnquid rogati ab aliquibus, ad eos visitandi gratia abire nos conueniat?

RESPONSIO.

Omnino visitandi officium vnum est ex ijs, quæ grata sunt deo. Veruntamen qui eo fungitur, is & ad intelligendum esse sagax debet, & ad respondendum prudens & illud facere, quod dictum est, Sit sermo vester semper in gratia sale conditus, vt sciatis, quomodo oporteat vos vnique respondere. Illud autem, quempiam visere vel consanguinitatis, vel amicitia causa, alienum est à nostra professione.

Col. 4. a

INTERROGATIO 312.

N Vnquid visitantes nos laici, ad orationem adhortandi sint?

RESPONSIO.

Si sunt amici dei, haud ab re est: cū ad eos Apostolus scripserit, orate & pro me, vt detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia notum facere mysterium dei.

Ephes. 6. e alias loqui λαλησαι

INTERROGATIO 313.

N Vnquid visitantibus nos aliquibus in opere faciendo pergere nos conueniat?

RESPONSIO.

Eorum quæ ex mandato dei fiunt, nihil interrumpi debet, propter eos, qui ad nos humani gratia officij ingrediantur, nisi quæ peculiaris animæ quædam procuratio sit, quæ ex mandato domini corporis industriæ debeat anteponi: cū in Actis sancti Apostoli dixerint, Non est bonum nos derelinquere verbum dei, & ministrare mensis.

Acto. 6. a

ANIMADVERSIONES aduersus canonicos delinquentes constitutæ.

- 1 Siquis integra corporis valetudine orationes facere aut psalmos memoriam mandare neglexerit, excusans excusationes in peccatis, hic à reliquorum consortio segregator, aut hebdomadam vnam ieiunato.
- A 2 Siquis de errato aliquo adhibita charitate corripiatur, & correptionem non admittat, summa cum sollicitudine obsecrans, ac propter ea, quæ deliquit, ignosci sibi postulans, hic quoque hebdomadam vnam à reliquorum societate excluditor.
- 3 Siquis alicuius alicui peccati conscius fuerit, neque illum correxerit, aut pacificè, & adhibita Christiana charitate corripuerit, sed cù perturbatione animi, veluti fratrem potius triumphans, quam causam morbi tollere studens, hic quoque vna cum eo, qui de peccato castigabatur, hebdomadas duas à reliquorum consortio abesse cogitor: quia vt inimicus, nõ autem vt frater corripuit.
- 4 Siquis quæ facere possit, à fratre iussus, contumeliose se, aut contumaciter gerat, neque adhibita omni, quæ est in Christo lætitia, obtemperet, tãquam qui præfidens in suo abundet sensu, similiter hebdomadam vnam segregator.
- B 5 Siquis futiliter garriat, aut in sermone facetias conseruet, neque adhibito timore ac tremore doctrinam beati Apostoli, & Euangeliorum conseruet, nihilominus hic etiam hebdomadam vnam segregator.
- 6 Siquis præter Etiam, & Non, iusurandum aliud det, & ipse hebdomadam vnam segregator.
- 7 Siquis fratri alicui peccati alicuius conscius fuerit, & id dissimulauerit, postea autem exprobrauerit, veluti traducendi causa, similiter hic quoque tanquam malo alterius minimè indolescens & qui insultans delectetur potius, à reliquorum consortio hebdomadam vnam segregator.
- 8 Siquis alicuius alicui peccati conscius sit, & illum negligenter ferre animaduertat, ac non adhibita cordis contritione, multisque lacrymis deum sibi propitiũ facere hortetur, & admoneat ipsum, vt pœniteat, & opera pœnitentiæ digna præ se ferat. Si autem his ita seruatis, nihilominus tamen ille salutem suam negligat, qui eiusmodi est, is ex cõuentu prorsus exterminator. Modicum enim fermentum totam massam corrumpit.
- C 9 Siquis præterquam vbi necessarij vsus postulet, extra egrediatur, ac temere diuagetur, qui huiusmodi est, segregator, vt quiescant domi pedes eius, sicut scriptum est.
- 10 Siquis temerè iracundia elatus fuerit, ac non actutum fratrem rogauerit, quem offenderit, vt peccatũ sibi, quod in ipsum peccauerit, condonet, hic similiter hebdomadam etiam vnam segregator.

καληραφω
ρων, αν-
των.

1. Cor. 5. b

- 11 Siquis contumelia aliqua à fratre affectus fuerit, & à conuentu rogatus, peccatum non condonarit, memoria tenens cum qui dixit, Siquis aduersus aliquem habet querelam: sicut & dominus donauit vobis, ita & vos. & hic similiter à ceterorum consortio hebdomadam vna segregator.

Col. 3. b

ANIMADVERSIONES aduersus canonicas delinquentes constitutæ.

- 1 Q. Væ iusurandum quoduis dederit, hebdomadas duas segregator.
- 2 Quæ de natu maioribus alicui maledixerit, quibus administrandi res monasterij cura mandata sit, hebdomadam vnam segregator.
- 3 Quæ aduersus sororem aliquid dicat, eo consilio, vt ipsam criminetur, hebdomadam vnam segregator.
- 4 Quæ contumelia quauis aliquam affecerit, hebdomadam vnam segregator.
- 5 Quæ præter natu maiores eas, quibus commissa monasterij administratio sit, aduersus sororem absentem susurrare aliquid animaduersa fuerit, segregator hebdomadam vnam.
- 6 Quæ nulla cogente necessitate, intempestiua illata sermocinatione futiliter garriat, segregator hebdomadam vnam.
- 7 Quæcunq; scurrilitatem in sermone adhibuerit, aut immodestum risum, hebdomadam vnam segregator.
- 8 Quæcunq; in opere ministerij occupata, & necessarium præ manibus munus habens, clamose, procaciterve proximam appellarit, hebdomadam vnam segregator.
- 9 Quæcunq; reprehensam aliquam delicti alicuius ab ijs, quibus gubernatio, & rerũ faciendarum commissa moderatio sit, defendit, hebdomadas duas vna cum ea, quam defendit, à reliquorum consortio segregator.
- 10 Quæ cum extrario aliquo, eorũ qui intrò ingrediuntur, sermonem contulerit, ante quam ei ab ea permissum sit, cui moderatæ disciplinæ summa tradita auctoritas sit, hebdomadam vnam segregator.
- 11 Quæ in difficultate rerum ad vsus necessariarum, aut in operibus faciendis fatigatione, murmurare animaduersa sit, segregator hebdomadam vnam.
- 12 Quæ imperio aduersatur illarum, quibus regendi prouincia tradita est, segregator hebdomadam vnam.
- 13 Quæ contemptim, hoc est, restitans, lenteque iustum (vt par esset) non expleat, hebdomadam vnam segregator.
- 14 Quæ exquisitè ornare se velit, post vnam, & alteram correptionem, coram antistite arguitur.
- 15 Quæ sine sententia illarum, quibus delata disciplinæ moderatio est, ad matrem suam, aut ad sororem abiicit, hebdomadam vnam segregator.
- 16 Quæ nutu oculi, aut prauo aliquo gestu proximo

D

E

F

nam

- ma offenderit, segregator hebdomadam vnam.
- 17 Quæ dimissis synaxibus sermonem cum extraria muliere aliqua cõferat, segregator hebdomadas duas.
- 18 Quæ iniussu illarum, quibus regendi tradita prouincia est, ab vno opere ad aliud trãseat, segregator hebdomadam vnam.
- 19 Quæ irrogatam sibi multam reijciat, contumaciterve contrã respondeat, aut murmuret, non intelligens quid sibi ex correptione vtilitatis nascatur, segregator hebdomadas duas.

A

PARAENESIS AD LECTOREM.

Poterat his aliæ adlegi animaduersiones numero quadragintanoue, nisi eas in postremum penè reieciisset locũ exemplaris Græci recognitor aut excusor. Quatenus datur coniectura assequi, in causa fuit, quod auctoris nullius proferrent nomenclaturã, cui certius ceu domino asseri possent. Sunt enim ἀντιγραφα καὶ ἀλισησασα τὰ ἐπιτήμια. Quare locum illum adito, qui proximus est operi: De vera & integerrima virginitate.

B CONSTITVTIONVM MONASTICARVM, tam ad eos, qui in societate, quam ad illos, qui solitariam vitam agunt, pertinentium, Index.

- 1 Q. Vòd oratio debet omnibus rebus anteponi.
- 2 De moderandis agitationibus animi, & quòd corpus malum non est, vt quidam putauerunt.
- 3 Quòd non temere in colloquium veniendum est cum mulieribus.
- 4 Quòd ad vires corporis accommodari abstinentia debet, & quòd honesta, ac legitima res est corporis in opere faciendo exercitatio.
- 5 Quòd opera illa confectari monachus debet, quæ professioni ipsius aliena non sint.
- 6 Quòd nõ debet monachus temere cum quibusuis sermonem conferre.
- 7 Quòd neque sine causa, neq; crebro exire extra monasterium monachus debet.
- C 8 Quòd locum identidem demutatibus monachis, neque liberè loquendi, neque similiter aliud quippiã agendi fieri potestas debet: contraque quod vitandi sunt, qui tales sunt.
- 9 Quòd clericum, gubernationemve fratrum nullo modo appetere monachus debet.
- 10 Quòd ad recta studia confectanda neutiquam commouere nos debet cupiditas inanis gloriæ.

- 11 De idoneo ad loquendum tempore.
- 12 Quòd in sermone suo sales sectari monachus non debet.
- 13 De animi facilitate, & quomodo charitas cõflatur.
- 14 De prudentia.
- 15 De fide & spe.
- 16 De animi submissione.
- 17 Quot modis prauæ in animo cogitationes oriuntur.
- 18 Ad canonicos vitam communiter in societate degentes.
- 19 Quòd qui ad religiosam vitam accedit, ad eam cum stabili iudicio debet accedere: & de obedientia.
- 20 Quòd qui semel religiosam vitam ingressus sit, is neutiquam illorum sectari familiaritates debet, qui in communi vita versantur, neque de rebus ipsorum sollicitudinem omnino vlla suscipere.
- 21 Quòd nullo modo à spirituali fratrum cõtatu separare se aliquis debet.
- 22 De obedientia vberius.
- 23 Quòd quæuis sordidissima etiam opera summa cum alacritate faciẽda vltro suscipere monachus debet.
- 24 Quòd nullo modo debet se monachus in quærendis honoribus aut dignitatibus occupare.
- 25 De moderatione ac simplicitate in cibis sectanda.
- 26 Quòd ad perfectionem cõtendenti nihil obesse poterit è monasterio in publicum proditio.
- 27 Quòd nullum seorsum priuatum habere monachus negocium debet.
- 28 Quòd qui ceteris præest, is adhibita paternã charitate, rebus eorum qui ipsi subiecti sint, debet consulere.
- 29 Quòd in cõuentu monachorum, duorum vel trium fratrum cõitione esse nullo modo locus debet.
- 30 Quòd nullo modo vestimentorum, calceamentorumve delectionem sectari monachus debet.
- 31 Quòd debet, qui ceteris fratribus præest, prò rata virium corporis cuiusque portione impèrare, quæ imperat: & de ijs, qui malitiosè vires suas occultant.
- 32 Quòd neutiquã dolere ceteri fratres debent, si cum ijs, qui imbecillioribus viribus sint, agere clementius videant.
- 33 Quòd monachis ijs, qui à suorum sodalitiõ deficiisse deprehensi sint, nullo modo debent, qui conuentibus fratrum præsunt, loquendi liberè potestatem vllam facere, aut in eandem secum vitam communionem recipere.
- 34 Quòd qui communem cum ceteris vitam monachus agit, is nihil, quod ad pecuniam pertinet, penes se debet retinere.

Hh 2

BEATI

BEATI PATRIS BASILII MAGNI ARCHIEPISCOPI G A E S A R A E E N S I S .

CONSTITUTIONES MONASTICÆ, tam ad eos, qui in societate cum ceteris, quam ad eos, qui solitariam ipsi seorsum vitam agunt, pertinentes.

C A P V T I .

A **S**æpenumero, veluti qui eam, quæ est secundum Christum philosophiam amplexus sis, cupiditatibusque, ac voluptatibus, & vitæ huius curis contemptis, studium in eam rem tuum contuleris, vt à prauis, quæ à carnalibus istis proficiscuntur, affectionibus, te quam fieri posset maximè cogitatione abduceres, auocaresque, de hoc mecum agens quæsiuisti, quam conficiendo instituti tibi atque ad eò initi iam certaminis cursu rationem te sequi oporteret, quomodoque cupiditatum illarum, quæ à corpore profectæ, se ad animum insinuare solitæ sunt, laqueos declinares, & quid primo potissimum cauere deberes, & quid item deinceps, similiterque, quid studiosè conseruari: quo videlicet & rebus prauis atque à vero abhorrentibus declinâdis & rectis conseruandis, eadem opera & vitia fugeres, & honestis virtutum officijs fungerere. Saneque post illud etiam postulasti, vt literis meæ de hac re tibi sententiæ explicationem mandarem. Sane nos quoque ea res impulit, vt neutiquam honestum huiuscemodi studium tuum negligendum putarem, sed contra potius quantum viribus consequi possemus, admonitis dandis, fulciremus, constabiliremusque: neque id, vt qui parè omnino propositi argumenti dignitati, orationis facultatem alaturus nos speraremus, sed ne quam haberemus, eam silentio, veluti quodam terræ tumulo obrueremus, atque hoc modo denunciatur intentionem eadē uiuere. Enimuero caussa quidem, quam prætexere soleant homines dum se totos cupiditatibus, voluptatibusque, ac vitæ curis huius immergunt, coniugium est vt plurimum. Neque enim vehementior vlla, violentiorve hominū corporibus insita reperiri libido potest, quam maris cum femina, & femine vicissim cum mari coniunctionis appetitus (neque id mirum omnino. Cùm enim is mortalium generi ad propagandam sobolem diuinitus esset datus, cōsentaneum fuit, vt quod omnium in se functionum caput contineret, huic vehementior etiam, quasi impetus vis quædam esset adiuncta) similiterque neque curæ vllæ, quæ accidere hominibus soleant grauiores, quam eæ, quæ à coniugio profectæ gregatim innumerabiles penè aduolant: cùm Paulus dicat, Qui cum vxore est, sollicitus est de ijs, quæ sunt mundi curarum sarcina degauatus. Etenim qui solus est, hic eam vnam tantummodo necessita-

tem habet, vt sibi, & rebus sibi & corpori suo necessarijs prouideat, quâquam hanc ipsam etiam, si velit possit negligere: quippe cū haud magno hoc negotio indigeat, vt hoc sibi imperet vnusquisque. Qui verò coniugis ac liberorum semel curam susceperit, hic sine dubio, cū ipse sui iuris amplius nō sit, necessario illa adigitur facere, per quæ voluntatibus vxoris mos geratur, & in filiorum curatione occupatus, infinitas cogitur curas exhaurire: quas profectò, si singulas velim exponere, longior sim, quàm hoc loco necesse sit. Qui igitur à mundi vinculis esse liber gliscit, hic cōiugium veluti compedes quasdam profugit, & deo vitæ suam cōsecrauit, & castitatem professus est, ea re, ne sibi amplius liberum esset vxorem ducere, sed assidue vique pro tenenda castitate aduersus naturam decertaret, & naturæ impetus illos, qui omniū habetur acerrimi. Qui enim eiusmodi est, hic cum deum vnice sibi amandum proposuerit, & eius ab omnibus perturbationibus vacuitatem aliquatenus saltem, quantum possit, cupiat consequi, & spiritualem puritatem, tranquillitatemque mentis & ab omni intemperie submotam placiditatem, & quæ ex his nascuntur, lætitiâ & gaudium optet degustare, in eo elaborat, vt ab omni concretionem materiæ, corporaliq; affectione animum turbulenter exagitante longissimè cogitationes abducat suas, & cœlesti lumine citra vllam facietatem largiter hausto, puro neque vmbra vlla præpedito mentis oculo, res diuinas vndique contemplatur. Is autem vbi ad huiusmodi habitum, statumque hoc modo animū suum iugiter exercitio deduxerit: deo, quatenus dei similitudinem mortalis potest attingere, similis efficitur, ab eoque summè & diligitur, & charus cum primis habetur: vt qui factu difficilimum certamen confecerit, & mente ab omni penitus materiæ contagione, ac corporea labe expedita, atque pura affectionum istarum effecta familiariter cū deo congredi potuerit. Proinde qui per eam, quam dixi, exercitationem, ad huiusmodi habitum peruenerit, hic flagitiosissimè, ac peruersissimè fecerit, si voluptatum blanditijs delinitus, ad carnis vitia denuò delabatur, & si suscipiendis quæ in deum sursum ascendunt exhalationibus animi oculos sibi veluti crassissima quadam nebula offusos esse patiat, vellicataq; ab libidinū fumo mentis acie, excidat à contemplatione rerum diuinarū.

Quòd oratio debet omnibus rebus anteponi.

C A P V T 2 .

Omnis

Ἐγγραφὸν ἔκδοσις.

Collatio.

1. Cor. 7. f

Ἐν τῷ βιβλίῳ

ὁ πρῶτος μόνος

μυστικῶς.

Luc. 9. g

Per Mariā & Marthā duo vitæ genera.

Matt. 25. d

A **O**mnis actio, charissime, omnis item sermo saluatoris nostri Iesu Christi excolendæ pietatis virtutisque obeundæ regula est. Propter hoc enim etiam humanam naturam suscepit, vt in se, velut in tabula quadam veram nobis pietatem ac virtutem depingeret, eamque omnibus nobis, maribus simul ac foeminis ante oculos statutam, vniciuque pro viribus imitandam ceu Archetypum proponeret. Neque enim alia de caussa ille corpus nostrū gerit, nisi vt quoad fieri possit, nos ad imitanda vitæ ipsius studia nos conformemus. Quapropter tu quancumque vel factum ipsius audieris memorari, vel dictum, ea nolito negligenter, & tanquam aliud agens audire: quin stude potius, vt mente tecum ipse cogitando, rimandoque ad eorum profundum peruenias, eorumque quæ ibi operè traduntur, particeps fieri cõtende. Etenim Martha quidem hospitio dominū suscipit: ad eius verò pedes assidet Maria. laudandū sanè in vtraque sorore studium. Ceterum tu res distinguito. Nā Martha ipsa in ministerio occupata, ea parabat, quæ hospitibus corpori futura erāt necessaria. contrā Maria. cū ad pedes illius assideret, audientis, quæ ab eo dicebantur, vacabat. Sic altera domini partem illam, quæ tangi aspectu poterat, reficiebat: altera parti illi, quæ occulta cerni nō poterat, consulebat. Verè enim qui aderat, is & homo erat & deus, idè dominus ambarū mulierum studiū approbat. At Martha cū labore nimio delassaretur, dominum rogabat, vt ad se in suscepto munere adiuuadam, tororè vellet adhortari. Dic enim illi tu, inquit, vt surgès simul mecū ministrer. Cui dominus, Martha Martha sollicita es, & turbaris erga plurima. Porrò vnū est necessarium. Maria autem optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Neque enim ea fuit caussa, quamobrem huc veniremus, vt in toris supini recumberemus, neque vt ventrem expleremus: sed ob eam rem hic sumus, vt pascamus vos verbo veritatis, & mysteriorū contemplatione. Ita dominus neque illam ac suscepto ministerio est dehortatus, & huic laudem tribuit, quòd quæ diceret, attētius auscultaret. Agedum igitur per duas mulieres duo mihi vitæ genera introduci animaduertito. vnum quidem inferioris notæ, nepe quod in crassioribus se obeundis vitæ huius muneribus occuparit: quanquam ipsū quoque mirificè commodum est. alterū nobilius, & cum spiritu magis cōiunctum, nimirum quod sese ad arcanas res contemplandas altius extulerit. Hæc tu, qui audis, spiritui conuenienter interpretare, & vtrumuis magis placuerit, deligito. Et si ministrare vis, in nomine Christi ministrato. Ipse enim dixit, Quatenus fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Nam siue hospites recipis, siue mendicos reficis, siue dolētium misericordia cōmoueris, siue necessitate aliqua calamitatēve oppressos auxiliari manu subleuas, siue aduersa valetudine laborantibus inseruis, omnia isthæc officia perinde Christi habet, ac si in ipsū propriè conferrentur. Quòd si mauis Mariā imitari, quæ spreto corporis obsequio, altius ad rerū diuinarum cōtemplationem ascendit, legitimè, & vt par est, verè negotium tractato, corporis curam abijcito, agricolationē deserito, apparatus etiam epularum, & obsoniorū aspernator, & ad domini

pedes assideto, & quæ ille dicat, auscultato, vt arcanorum diuinitatis particeps efficiare. Siquidè officijs ijs, quæ corpori impenduntur, potior est dogmatū Christi contemplatio. Accepisti igitur charissime exempla, & vnā etiam rationem, vtra mauis, sectare: aut videlicet egentium minister esto, aut Christi dogmatū studiosus inuestigator. Quòd si vtraque simul potes imitari, vtrinque omnino salutis fructum reportabis. Ceterum præcipuum spiritualis doctrina locū tenet, reliqua verò omnia in secundis consistunt. Maria enim, inquit, optimā partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Proinde si tibi quoque in animo fuerit Christi arcanis imbui, & ad pedes illius assideris, & Euāgelii ipsius susceperis, totam ibi rem desereres familiarem tuā, & vacuus ab omni sollicitudine deges, corporis proprii etiā obliuiscere, atque hoc modo in cōtēplationibus versans, familiarius cū eo colloqui poteris, vt Mariam ita imitère, & supremæ gloriæ fructum consequare. Porrò quancumque oras, caue diligèter, ne quæ petis, peruersè petas, & aduersum te dominum irrites, non pecuniam, non gloriā humanā, non vt agas pro potestate, non aliud quippiam ex numero eorū, quæ cito præteruolant. sed pete regnum dei, & quæ ad vltimū corporis pertinent, omnia ille tibi suppeditabit, quemadmodū ipse dominus dicit, Querite primum regnum dei, & iustitiā eius, & hæc omnia adijciētur vobis. Duplex est autè charissime orandi modus: quorū alter in glorificatione, adhibita animi submissione cernitur: alter in petitione, qui quidè priori subijcitur. Cū oras igitur, nolito confestim ad petitionem accedere: quòd si hoc non facis indicio es ipse de volūtate tua, te scilicet, quòd necessitate vrgearis, de precibus adhibere. Quapropter quancumque, instituis orare, coniugem, liberos, teque ad eò ipsū relinquito, à terraq; procul abscedito, cælumque superato, & naturas omnes tam quæ cerni, quàm quæ cerni nō possunt, relinquito, & ab eius glorificatione exorditor, qui omnia cōdidit: cumque in eo satis fueris cōmoratus, nō mente vaga, neque huc, illucue temere deerrate, neque (vt Græcorum mos est) fabulas garriens, sed de sacrosanctis literis carpes, quæ dicas, dic, Gratias ago tibi domine propter incredibilem clementiam, & in ferendis hominum culpis facilitatem tuā, qui peccatam me quotidie patientia tua sustines, & ad resipiscendū omnibus nobis potestatem facis. Propter hoc enim taces, & nos sustines domine, vt tibi gratias agamus, qui salutē generis nostri, modò terrèdo, modo leniter exhortado moderaris, qui que per prophetas primò, postremò etiā per aduentum Christi tui nos visitaueris. Tu enim finxisti nos, non autem ipsi nos. tu es deus noster. Vbi verò iā satis gratias egeris. Deūque petitis è diuina scriptura laudibus glorificaueris, tum iterū adhibita humilitate, ordire, ac dic, Equidem non sum dignus domine, qui corā te verbum faciā, quoniā vchemèter peccator sum. & licet nullius tibi culpa cōscius sis, nihilominus tamen ita te oportet dicere. Etenim cū multis in rebus offendamus omnes, maiorem tamen offendarū partem ne intelligimus quidè. Idcirco Apostolus dicebat, Nihil mihi cōscius sum, sed in hoc iustificatus nō sum. quod idè est ac si diceret, Multa delicta cō-

ἀπόδοσις

μυστ.

Matt. 6. d

Orandi modus duplex

Ἐν τῷ βιβλίῳ

Basilij oratio memorabilis.

1. Cor. 4. a

Psal. 18. d

Luc. 17. t

Philip. 2. a

Aspellerer
non.

εξωματι
κωτατος.

Luc. 11. b

αποδει-
μα hoc a
domino cur
propositum.

mitto, que committere me non intelligo. Propter hanc causam etiam propheta ait, Delicta quis intelligit? Quare nihil mentitus sis, si te peccatore appellaueris. Nam si intelligis, vel hoc ipsum peccas, quod te peccatore negas. Quin potius sic dicit, Peccatis peccatores omnes vinco domine, nempe qui diuinum preceptum violem, quo iubemur, ut cum omnia fecerimus, inutiles nos seruos appellemus, nimirum qui ea presterimus, quae prestare debebamus. In hac assidue cogitatione esse te oportet, te ut esse inutilem credas, & assidue preceptum illud memoria retinere, Humilitate inter vos alij alios superiores vobis arbitantes. Cum timore igitur, humilitateque deum orato. Vbi vero verbis humilitatem tuam satis ostenderit, dixerisque, Gratias ago tibi domine, quod peccatam me tadium patientia tua sustinueris, & in hodiernum usque diem nullas a me peccatorum meorum penas expetisti. Equidem domine infinita iam pridem commertus erant supplicia, dignisque eram, qui longissime a conspectu aspellerer tuo: verum tua me patientissima lenitas peccante clementissime sustinuit. Gratias inquam ago tibi, tametsi ad parem tuam in me clementiam gratiarum actionem haudquaquam esse me idoneum intelligo. Simulac vero ambabus hisce partibus satisfeceris, gratiarum actionis videlicet, & humilitatis, tum demum quod petere debes, petito: non diuitias (ut ante dixi) neque terrenam gloriam, non fanitatem corporis (Ipse est enim qui te creauit, ipsi curae est incolumitas tua, neque non probe intelligit, quam esse cuiusque sit, vel bene valere, vel male) sed quemadmodum iussus es, regnum caelorum pete tantummodo, & necessitatibus corporis tui ipse (ut dixi) providebit. Munificentissimus est enim idem & augustissimus rex noster, & indignè fert, quandocumque quis exiguum a se aliquid petit, quoadocumque quis nostrum de rebus ipsum minimè ipsi convenientibus rogat. Noli igitur illum tibi oratione tua iratum facere, sed ea petito tibi, quae digna sunt & rege & deo. Haec autem petes ab eo, ne prius recesseris, quam quod petis, impetraueris. Hoc enim fieri oportere in euangelio subindicat dominus dicit, Quis ex vobis habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi, Amice comoda mihi tres panes, quoniam amicus meus venit de via ad me, & non habeo, quod apponam ei: & ille deintus respondens dicat, Noli mihi molestus esse, iam ostium clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili, non possum surgere, & dare tibi. Et si ille perseverauerit, pulsans, dico vobis, etsi non dabit illi surgens, eò quod amicus eius sit, propter improbitatem tamen eius surget, & dabit illi quotquot habet necessarios. Hoc autem exemplum idcirco nobis proponitur a domino, ut in fide acres ac pertinaces esse nos doceat. Exemplum enim ab homine ad alium hominem sumit, ut intelligas nulla laboris fatigatione debere te a suscepto proposito desistere, ut videlicet quoadocumque aliquid petieris, neque impetraveris, tandiu perseveres, quoad impetres. Si tamen (ut supra dixi) ea petas, quae voluntati dei non repugnant. Neque verò tecum tacitus dixeris, Peccator sum, & propterea non exaudior. Ut enim dissidentiae illi tibi causam omnem precideret, illud adiecit, Et si non dabit illi surgens,

eò quod amicus eius sit, propter improbitatem tamen eius dabit illi quotquot habet necessarios. De cetero autem & si mensis praeterijt, & si annus, & si triennium, & si quadriennium, & si anni complures acriter perseverato tamen, donec impetres. sed postula cum fide, neque interea rectè unquam vivere intermiseris. Incidit enim plerumque, ut pudicitiam quis quandiu adolescens fuit, constanter retinuerit, tum latenter insinuante se voluptate naturales libidines excitantur, oratio languidior efficitur, iuuentuti vinum superinjicitur, actum est de pudicitia, idem denique non est homo, qui erat antea. Hoc modo existere in hominibus mutationes solent, si quis non generoso animo vitiosis istiusmodi affectibus obstiterit, & quantum in ipso sit non omnia praestiterit, & ad deum vociferans, opem sibi illius implorauerit. Si enim libidinibus se quis ex ignavia dederit, sequemet ipse volens hostibus suis prodiderit, hunc nullo modo deus neque adiuuat, neque exaudit, quippe cum prior ipse vitio suo a deo se alienauerit. Qui enim a deo se optat iuuari, is nunquam deserit quod se addeceat, officium suum, qui autem hoc facit, is diuino auxilio nunquam destituitur. Quapropter danda in eo opera est, ne vlla in re conscientia nostra nos condemnet, tum, vbi hoc fecerimus, implorandum est diuinum auxilium: implorandum autem non lete, non mente huc illucque temere aberrate. Qui enim sic facit, is tantum abest, ut impetratur sit, quod petit, perficiet prius ut sibi dominus irascatur. Etenim si qui coram principe aliquo stat, & ipsum alloquitur, magno cum metu stat, & cum corporis extrinsecus, tum mentis etiam intrinsecus attentos oculos tenet, periculi metu: quanto tandem maiore cum metu trepidationeque censendum est oportere nos stare in conspectu dei, tota mente in illum unum intenta, neque usquam alio? cum ipse non hominis partem illam modo, quae foris apparet, ut homines faciunt, sed illam etiam, quae intus occulta oculorum aspectum fallit, clarissime peruideat. Si igitur sic, quemadmodum decet, steteris coram deo, & quae in te sunt, omnia pro viribus praestiteris, persista, donec omnino tandem impetres, quod petis. Sin conscientia te tua condemnat, tanquam qui negligentius rem tractes, & si in oratione aliud agens animo minus attentos, cum possis omnem abs te recellere distractionem, ne praesidentior ausis consistere coram deo, ne fiat tibi oratio tua in peccatum. Si verò propterea, quod a peccato debilius factus, hoc a teipso impetrare non potes, quin interim dum oras, animo ac mente distrahere, enitere contra quantum potes, & ipse tibi metipsum vim affer, & coram deo stare persevera, mentemque tuam in illum defixam tene, ipsamque ad seipsam aduoca. Si ita feceris, ignoscet tibi deus, quoniam non ex contemptione, sed ex infirmitate, eo modo, quo conveniret, coram deo stare non vales. Hoc modo si tibi metipsum vim feceris, teque ad omne opus bonum paraueris, ne desisteris prius, quam illud impetres, quod rogas, Sed patienter fores eius pulsa, dum petis. Omnis enim qui petit, accipit, & qui quaerit, inuenit, & pulsanti aperietur. Quid enim est aliud, quod velis impetrare, nisi salutem tantummodo, quae est secundum deum? Scire vis charissime, quo pacto olim patienter sancti viri expectare soliti essent, neque desperationi se darent. Abraham deus,

ut, lege
Abrahae in
deum fides.

D

γινωσκον
στρατη
περυσια.

E

Phil. 1. a

F

Luc. 11. b

cum

Gene 17. b
Abrahae in
deum fides.

Matt. 11. d

κακως
ετησας, η
επλησως,
η μετρω-
σως, η τα
μη συμφο-
ροντα σοι.
εν υπομο-
νη hic pro
παραμυ-
νη.
Luc. 21. e
Matt. 10. e

cum iunior esset, vocavit, & a terra Assyriorum in Palaestinarum fines transfugit, cum ei dixisset, Tibi dabo terram hanc, & semini tuo post te: & sicut astra caeli, sic erit semen tuum, quod numerari non poterit. Multorum deinde annorum iam numerus effluerat, naturalisque in eo iam ad procreandum vis erat extincta, & iamiam moriendi tempus instabat, neque tamen ille cum hac hoc modo ire animaduerteret, dixit unquam, Domine semper tu mihi filios promittis, & gentium multarum futurum me patrem pronuncias. Naturales in me ad creandam sobolem motus exacta iam aetas extinxit: & Sara vxor mea senio confecta amplius iam per annos parere non potest: proinde fallax est promissum tuum. Quam enim vetuli duo sobolis habere spem possumus? Neutiquam haec ille dixit, potiusque nec cogitavit quidem, sed fide immobilis permansit: cumque aetas quotidie magis ac magis ad maius senium declinaret, nihilominus excitabatur in eo tamen ac veluti iuvenescere spes, & collabente corpore, & desperationem afferente fides ipsi & animo simul & corpori vires addebat. Sic enim secum cum animo suo cogitans ipse dicebat, Deus est qui promittit, ipse est dominus naturae, & aliter quam quemadmodum ille promittit, res cadere non potest, ipse est, qui quae sua sponte fieri non possunt, ut fieri possint, facit. Omnium enim rerum potens est, & arbitrato suo cuncta commutat. Hanc tu Abraham fidem imitare. Igitur quum naturae in eo iam vis defecisset, & innati ad procreandum motus in eo essent extincti, tum demum viuum dei promissum apparuit. Haec tu tibi imitata exempla propone. Nos verò annum oramus, & desistimus postea: biennium ieiunamus, & ieiunandi postea facimus finem. Nolimus igitur animam ad dei promissum despondere. Qui enim illi promiserat multiplicaturum se semen illius, idem quoque promissit nobis daturum se quidquid ab eo petierimus. Similiterque ille etiam est, qui dicit, Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Etenim cum ab eo loquens abesses, laboraresque, & grauissima peccati sarcina esses oneratus, misericordia motus leuandi tibi oneris causa, & requietis in posterum largiedae, te ad seipsum accersuit, & tu ei fidem non habes? Atqui licet tacere velimus, ab ipsa tamen nostra ipsorum arguimur conscientia. Neque enim propterea ipsi fidem abrogamus, quasi nos reficere non possit: sed iugum eius supra nos tollere recusamus, suaue illud & leue: pigetque nos ingredi per angustam portam in regnum caelorum, potiusque gestare malumus sarcinam peccatorum, & per voluptatis libidines latam viam tenere, & per amplam portam ingredi in perditionem. At saepe petiui, inquit, neque impetraui tamen. Prorsus, quia non rectè petiisti, videlicet aut dubitabundus, aut aliud agens, aut quae tibi vtilia non erant futura. Quod si & quae tibi erant vtilia saepe petiisti, at non tamen perseverantiam adhibuisti. Scriptum est enim, In perseverantia vestra possidebitis animas vestras. Et qui perseverauerit usque in finem, hic saluus erit. Nouit dominus cor eorum qui orant. Quid est ergo, inquit, quare obrem deus a nobis rogandus sit? An nescit fortasse ipse quibus rebus nobis sit opus? Quid ergo attinet illum orare? Scit sine dubio

dominus quibus nobis rebus sit opus: & omnia ad corpus pertinentia largiter nobis ad potendum suppeditat: & cum singulari sit bonitate, pluit super iustos & iniustos, & solem suum oriri facit super malos & bonos, etiam priusquam a nobis rogatus sit. Fidem verò, & virtutis opera, & regnum caeleste, nisi cum labore & perseverantia forti admodum oraueris, nunquam impetrabis. Desiderandum enim est primum: tum vbi desideraueris, ex animo quaerendum, adiunctis fide, ac perseverantia: neque omnino quod prestare ipse possis, quidquam praetermittendum: neque patiendum, ut a tua ipsius conscientia condemneris, veluti qui negligenter, & cum socordia ores: & cum hac omnia seruaueris, tum demum voti compos efficiere tui, quando dominus voluerit. quando quidem quae tibi expediant, melius ipse intelligit quam tu: & ea re fortasse differt, quae daturus est, ut hoc modo magis te ad assiduitatem vocet, & ut intelligas, quod sit donum dei, & ut datum diligenter custodias. Siquidem nititur vnusquisque, quod magno labore inuenit, id maiore etiam quadam diligentia custodire, ne eo amisso, labores etiam vnà cum eo suos multos amittat, neque neglecto dei munere, aeterna vita indignus efficiatur. Quid enim profuit Salomoni, citò sapientiae donum inuenisse, quod postea erat amissurus? Proinde noli vnquam animum despondere, nisi celeriter inuenias quod rogas. Si enim intellexisset dominus te, si munus celeriter impetrasses, id nequaquam esse amissurum, sine dubio, quae eius est bonitas, vltro ipse tibi nullo tuo rogatu detulisset. Nunc autem tibi prospiciens hoc facit. Etenim si qui talentum, quod acceperat, saluum custodierat, is tamen propterea, quod illud ad questum non contulerat, condemnatus fuit, qui non verisimile est, eum multo grauius multatum iri, qui illud etiam amiserit? Haec ergo cum ita esse intelligamus, siue maturius aliquid, siue serius consequimur a deo, hoc tenere constanter debemus, ut ipsi gratias agamus, quando dominus, quae cunquae facit, ea omnia, saluti nostrae consulens facit, tantum nos ne pusillanimitatis vitio a petitione constanti desistamus. Idcirco enim similitudinem attulit de vidua illa, quae duritiam iudicis iniqui emolliuit assiduitate sua, ut nos quoque assiduitate adhibita impetraremus postulata nostra. Ex hoc enim & fides nostra & charitas erga deum declaratur, quandocumque, esto quod petimus non celeriter auferamus, gratias ipsi tamen agere non desistimus, constanter immanantes petitioni. Gratias ergo illi agamus assidue, ut digni habeamur, qui sempiterna ipsius bona consequamur. Ipsum etenim addeceat gloria in saeculorum saecula, Amen.

Matt. 5. g

γινωσκον

εεβαιωσι
ab exemplo.

E

παρωσι.

Ab exemplo
vidua.

De moderandis animi cogitationibus, & quod corpus malum non est, ut quidam suspectum opinati sunt.

CAPUT 3.

PRincipio sanè omnis in eo adhibenda cura est, ut animi agitatio in officio retineatur: quod assequemur, si eam mentis imperio subiciamus, quae ipsa diligentissime obseruans provideat, ne ab recto animus futiliter aberret, neque a

trahentibus ipsum in diuersam partem corporis affectionibus prauis prægrauetur. quemadmodum enim per oculum corpus videt, sic animus cernit per mentem ipsi agnatâ: at neq; vt vnũ in altero, sed vnum & idem prorsus animus est & mens. hæc autem naturalis est vis quædã, neque aduentitia eius animi partis, in qua posita ratio est. Etenim anima quãdo excitata vi intellectili quam à procreatrice sua sacrosancta trinitate in sitam accepit, de rebus, de quibus debet, ex officio, quæque honesta sunt, consultat, tunc liber est ab insidijs corporis, motusq; eius perturbatos prospiciens, comprimensque, & in se digna tranquillitate versatur, & in pacatissimo ocio res naturæ conuenienter contemplatur, oculis, quantum fieri potest, in sacrosanctã ac venerandam trinitatẽ intente: nimirumq; illud reputat, & secum assidue expendit, quã excellens diuinę glorię maiestas sit, ad quam (quæ est illius fulgoris incredibilis magnitudo) aspirare nemo potest. splendorem præterea immortalitatis contemplatur, sapientiæ infinitam vim quandam, solidissimã, & omni fluctuatione vacuã tranquillitatem, itemq; affectione omni ac motu carentem naturam. Cui enim ex improviso accidere nihil potest, veluti qui reconditam in seipso, non secus atque in quodam thesauro rerum omnium scientiam teneat, tam præsentium, quã futurarum, & vniuersã ipse cõplexus sit, cuiusq; ditioni subiecta sunt vniuersa, nihilq; sit in rerum natura, quod aut aduersum accidere, aut omnino cõtra attollere oculos possit, huic consentaneum est perpetuam semper pacem adesse atque tranquillitatem. Siquidem repentini, & qui præter spem eueniunt rerum casus, ij sunt, qui perturbationem mortalium mentibus solent afferre. Quem autem praua affectio prorsus nulla obturbat, contraque cui virtus est omnis, omnisque dignitas comes adiuncta, hunc sine dubio ritẽ, & vt par est, lætari existimandum est, eiusq; lætitiã immutabilem esse atq; sempiternã, quãdo lætitiã virtutis ac bonitatis est affectatrix, vt est apud prophetam, lætabitur dominus in operibus suis. Animus igitur quicumque mentem suam peruigilem, & in actionibus rectis assidue occupatã detinuerit, is & in his quas dixi, cõtemplationibus versabitur, & huiusmodi exercitatione consuetudineque mores suos ad æquitatem, ad iustitiã, modestiamque ac tranquillitatem cõponet, atq; perpoliet. Idem verò vbi mentem agitare destiterit, & in res cognitione dignas intendere, extemplo, veluti importuni proterui atque canes absente moderatore, ex diuersis partibus libidines corporis foras se dant, & vehementer in ipsum oblatrant, & varijs modis dilacerare conantur: quippe videlicet, quum earum singulæ vitalem pro se quæque illius vim ad se rapiant. Siquidem duplicem ego animi esse arbitror vim, cum ipse vnus sit atque idem: quarum altera corpus attingat, vitalis scilicet: altera, quæ tota in perspicenda veritate versetur, quã quidem rationale etiã appellamus. Sed enim ex his quã vitalem nominamus vim, eã, quoniã contemperata est cõ corpore, animus propter contemperatõnem illã naturaliter, nõ voluntariẽ progignit. Etenim quemadmodum fieri nõ potest, quin sol res eas illuminet, ad quas radios suos appulerit: item quoq; sic-

ἡμολώσις.

Mens quid est eius summo.

Lætitiã virtutis comes.

Psal. 103. d

Collatio nõ inelegans.

Anima vni duplex. ἡνῶμις ζωτικὴ καὶ λογικὴ.

ἡμολώσις.

ri nõ potest, quin animus, in quo corpore insit, illud viuificet. Contra vis illa veri perspiciedĩ, à voluntate proficiscitur motũ hinc sortita suũ. Quãobrem qui animus vim illam contemplatricem siue rationalem ita insituerit, vt assidue peruigil sit (vt ait propheta, Neq; dormitabit, qui custodit te) dupliciter is vitiosos corporis motus cõsopit ac tràquillat. Siquidem & se in rebus potioribus sibi que affinibus inquirendis occupat, & motus corporis sui confusãneos obseruans cohibet, atq; compescit. Si verò q; ignauia se dederit, eã contemplatricẽ desidem torpere passus sit, otiosam itidem vitalem vim naetã libidines corporis, partitæque, nullo moderante, prohibentẽ, animũ ad suos appetitus ac functiones pertrahunt. Ex quo intelligi potest affectiones corporis tũ esse violentas, quotiescunq; ratio, quæ in nobis est, cessat: easdem illa moderante, & imperium suum exercente, facillimẽ obtemperare. Quare si quis rectẽ modo rem putare voluerit, nullo pacto is corpus culpandum existimabit. Neque enim alie num est, opinor, si in hacce meq; tibi sententię explicatione etiã prauas illorum opiniones eripero, qui male de corpore suspicati sunt. Vt enim charissime luculenta quædam res ac per se bona equus est, & quo is natura ferocior est, ac vehemē tior, eo præstantior haberi solet: fessore tamen perito eget, moderatoreq; nemp̃ qui ipse rationis sit expers (Enimvero in eũ vbi moderator accēderit, ille quidẽ conabitur vt ingenio suo: Hic si naturales rector iumẽti motus rectẽ ac ratione insidens gubernet, præterquã q; ipso vtiliter vsus est, etiã ad finẽ, quem sibi proposuit, peruenit, nepe qui & ipse incolumis seruatus sit, & iumentũ ad vsũ sibi cõmodissimũ esse intellexerit. cõtra verò, vbi pullum qui in frenãdo præstet vitiosẽ instituerit, & pullus se penumero ab rectã via aberrat, & percõfragosa ruens, se & fessore ipsum plerũq; in eãdem ruinã dat, & vtriusq; casus nõ aliunde q; ex rectoris ignauia proficiscitur. Similem etiã in animo quoq; & corpore esse existimare rationẽ debes. Neq; enim temere tributis corpori appetitus sunt, sed vt ad res aliquas prorsus viles essent & cõmodi. Ipsum autẽ rationis est expers, nimirũ ob eã causã, vt rationis præstantia maiore animus dignitatem obtineret. Si enim naturales ipse corporis rectẽ temperet motus, præter id, q; incolumẽ illud cõseruat, hoc etiã accedit, q; ipse perpetuo à periculis permanet liber. Si verò neglectã ratione se somno dederit, & moderãdi corporis habenas ignauia remiserit, & ipsum corp̃, veluti quod ratione moderatrice destitutũ sit, ab rectã egreditur via, & animã secũ vnã in eãdem perniciem trahit: non quidem ob eã causã, q; suapte natura ipsum vitiosum, sed q; illa negligens sit. Etenim si eiusmodi essent affectiones iste corporis, quæ ab animo domari nõ possent, meritò culpa in corpus posset trãferri. Si verò inuenti sunt multi, quorum studijs deuictẽ illẽ cessere, nequaquã ab ijs iure corpus culpatur, qui ipsum tanquã vitiorum auctorem traducere non dubitant: sed negligentia culpa in eo est, cui delatum corporis imperium est, cum neque ipse animus naturaliter malum in se habeat, sed propterea in vitio sit (si quando sit) quod virtutem deserit. Siquidem vitium nihil est aliud, quã virtutis desertio.

Corpori bona est cõditio cõtra Manichæum.

Collatio corporis.

κακία ἀπάληψις ἀπειρία.

Quod

Quod nequaquam temere cum mulieribus cõgredi & colloquia texere conueniat.

CAPVT 4.

AC de moderandis quidem animi in cogitãdo morionibus, corporisque affectionibus in officio continendis, deque amplitudine ac tranquillitate hominis interioris, similiterque de rerum ad ipsum pertinentium contemplatione ac cura, superius, quantum potuimus, abunde disputauimus. Verum enim non in eo tantum elaborãdum nobis est, vt motus animi in cogitando moderemur, sed quoad fieri possit, ab earum etiã rerum congressu longissimẽ fugiendum est cum primis, quæcunq; in conspectum nobis adductæ, refricata libidinum memoria, consilium rationisque vim nobis perturbãt: atq; confundunt, bellaque & sollicitos in animo angores cient. Etenim bellum, quod præter voluntatem nostrã incidat nobis, excipere, fortasse necessarium sit, ipsum verò aliquem sibi voluntarium creare, id verò summã stultitiã est. Siquidem ignoscit ei forsitan possit, qui in priore illo victus sit (noslim autem omnino hoc Christi athletis euenire) at qui in posteriore hoc superatus discedat, is præterquam q; rem admodum ridiculam facit, non meretur etiam cur sibi ignoscatur. Quocirca fugiendã in primis cõ mulieribus nobis cõgressiones sunt, colloquutionesq; neq; ad eas vnquam accedendum, nisi cum grauissimã nos aliqua ad eas necessitas impellat, & aliter facere non possimus. Atq; ipsa etiam vbi nos necessitas adegerit, ab ipsis non secus atque ab igne cauendũ est. adeo vt quã ocysimẽ nulla mora ab istis nos extricemus. Animaduerte enim quid de hac re Sapientia dicat: Abscondet quis ignem in sinu suo, & vestimenta suã nõ comburet? Aut: Ambulabit quispiam super carbones ignis, & pedes non comburent? Quod si quis dicat ex assiduo se cum mulieribus colloquio, congressuque & conuictu non admodum lædi, hic sine dubio aut maris naturę particeps non est, & portentum est quoddam insolentissimum, & præter omnium opinionem admirabile, & in vtriusque sexus (vt ita dicam) confinijis positum: cuiusmodi esse illos ferunt, qui nati eunuchi sunt si quidem hoc illis etiam velimus tribuere, quod nullo modo foeminarum libidine afficiantur aut moueantur. Concupiscentia enim spadonis deuirginans iuenculã, inquit Sapiens, aut certẽ, si expers non est, cum totus immersus libidinibus obruatur, ebrijs aut phrenitide correptis similem se esse nõ sentit, qui grauissimis affecti morbis, morbum à se tamen abesse omnem existimant. Verũ quod ratio nõ dat, hoc demus nos in disputatione: posse videlicet aliquem existere, qui nullis libidinũ aculeis pigatur aut extimuletur. Verũ etsi hoc ipse nõ sentit, qui quæso hoc ita esse, ceteris item facile poterit persuadere? Porro quod quis nulla propõsita vtilitatis spe, multitudinem scãdalizet, hoc ei arbitror non vacare periculo. Quanquam ad hanc alia etiam ratio spectanda est: q; esto vir nullam ipse in animo suo perniciosã cogitationis noxiam conceperit, de muliere certẽ, q; ea quoq; idem faciat, nunquam nobiscum controuertet, q; ipsa videlicet nullis corporis libidinibus moueatur. Quin incidit sæpenumero, propter consi-

γνώμη.

ἡνῶμις ἡμιλίαις ἡ συντυχίαις.

A muliere vt ab igne cauendũ.

Eccl. 20. d

κακία ἀπάληψις ἀπειρία.

lij imbecillitatem, & maiorem quãdam in eo sexu ad libidines procliuatatem, cum foemina ipsa aliquantulum eius, qui inconsideranter secum cõgressus sit, libidine commota sit. Atq; ille quidem nullum vulnus accepit, sed sæpenumero infixit: & quemadmodum id fecerit, non intelligit. Tum per simulationem videlicet spiritualis charitatis monachum crebrò adiens muliercula, oculis primum peccato largiter explere se incipit, & formã illius aspectibus lasciuus depascitur, & abditam intus virginem, cuius amore præcipuẽ sponsum tenetur, impuris cogitationibus vitiat & corrumpit. Proinde ne eorum, quæ diximus, quidquam eueniat, danda est opera, vt (si qua fieri possit) mulierum colloquia, congressusque funditus fugiamus. Sin id non possit, in eo enitendum est certẽ, vt quã rarissima illa, & quã breuissima fiant: neque id ex odio sexus, apagẽ: neque vt qui cognitionem illarum abnegemus: quin potius earum etiam patrocinium suscipiamus, & quantum in nobis est benignẽ faciamus, & cum omnibus promiscuẽ, quæ naturæ humanæ participes sunt, tum verò illis præcipuẽ, quæ pro seruanda integra castitate in certamen descenderunt, veluti quæ in pari ac fraterno nobiscum curriculo certent: cõgressum tamen defugiamus, ne ex ipsarum aspectu, in memoriam eius, cui semel nuncium remisimus, libidinis, cuique aditum ad nos perpetuò interclusimus, redire cogamur.

ἡ παρὰ ἀποκταντῶν, ἀβί.

Quod viribus corporis admetienda continentia est, & quod honesta ac legitima res est corporis in opere faciendo exercitatio.

CAPVT 5.

VERUM enimvero illud cõsequens est, vt venter ipse quoq; in officio contineatur. Siquidem ventris moderatio animi perturbationum cõpressio est: perturbationum autem cõpressio, animi pax est, atq; tranquillitas. Animi verò tranquillitas nihil aliud quã virtutum fecundissimus fons. Porro continens ventris moderatio ea præstantissima iudicanda est, quã vires corporis cuiusque definiunt. Siquidem inuenti nonnulli sunt, qui in rebus grauissimi laboris perferendis nihil omnino graue pertulisse sibi visi sunt, eaq; laxamenti loco potius quã laboris habere, idq; propter vegetam ac præduram, quæ illorum in corporibus inest, harmonicam temperaturam ac robur eximium. Verum enim quod hi tolerare facillẽ potuerunt, alijs causa fuit, cur periclitarentur, quando quidem ea nonnunquam in diuersis corporibus dissimilitudo reperitur, quæ inter æs ferrũmve, ac arentia siue sarmentitia ligna. Quamobrem ita amplectenda à nobis continentia est, vt eam cum viribus corporis cõmetiamur. Quæ enim solo animo cernuntur virtutes, eã omnes omnibus promiscuẽ æqualiter seruãde proponuntur: veluti mansuetudo, morũ facilitas, summissio animi siue humilitas, bonitas, amor in fratres, innõcentia, studium veritatis, misericordia, lenitas, humanitas. has enim peculiãres animi esse virtutes dicimus: quando ad eas parandas, cõlendãse animo, corpus nihil plus affert, quã quod ipse quãdam (vt ita dicam) veluti curia est, in qua huiusmodi res deliberantur. Porro modũ vires corporis finiã, videlicet leuiore

κλίμαξ.

Collatio per dissimilitudinem.

quis

Corpus est anima bou leuθrion.

In omni re seruandam mediocritatem & discretionem.

Quae in hunc locum & huic affimiles congerit Basilus suos adigens discipulos tolerando laborum manu, pulchre Theol. eluit. 2.2. q.187. Nisi enim religiosi per sui ordinis statuta obligentur ut hi Basiliani, ut Aegyptij, de quibus Hierony. ad Rusticu, non tenentur ad manum ope ra. αειοπιωτατος. 2. Thef. 3. c. Ibidem. β εν νεπωθ, μοχθω. Act. 20. g. 2. Thef. 3. c. Ibidem. 4. c. Monachi quae peculiaris fun-ctio.

quis labores suscipiet, quam quantis ferendis esse par possit: neque si ea item persequi voluerit, quae sustinere se non posse intelligat. Siquidem huius rei quoque rationem haberi arbitror oportere, ne cum propterea quod in continentiae cultu seruatus modus non sit, corpus enervauerimus inertes deinceps, & ad res gerendas inutiles existamus. Neque enim eo consilio dominus hominem finxit, ut segnem ac languens desideret, sed contra potius ut esset, qui se in laboribus honestis exerceret. quandoquidem & primae in paradiso Adae praecipit ut laboraret, & paradysum ipsum custodiret (etsi enim hisce verbis altior quidam adiunctus est sensus, nihilominus tamen propterea hoc ipsum etiam, quod omnibus expositum est, imitatione ac studio dignum est) & tum deinde postquam ex eo ille eiecetus exulauit, sententiam tulit ut pane suo in sudore vultus sui vesceretur. Quod autem quae Adae dicta tum fuerint, ea omnibus etiam dicta sint, qui ab eo sint oriundi, ex hoc liquido perspicere potest, quod cum illum tantummodo tum nominatim deus morte multasset, quando dixit, Terra es, & in terram reuerteris: nihilominus tamen omnes, quotquot ab eo originem duxere, eiusdem similitudine vna cum eo calamitatis participes extiterunt. Quia obrem conuenit vnumquemque neque naturae ordinem, neque praescriptos ab naturae opifice limites transilire, potiusque in his continere se, & corpus in actione aliqua occupatum tenere, illudque prouidere, ne ipsum dum grauius, quam par est, premit, opprimat. Quandoquidem sapietissimè ego illum rationem arbitror suam instituisse, quicumque se intra constitutos huiusmodi fines contineat. Pluribus praeterea hoc quod dicimus, sanctarum litterarum testimonijs possumus confirmare. Siquidem praecipunt diuina oracula ut laboremus, & corpus actiuum motionique; expositum habeamus, potiusque aliorum indigentijs subueniamus, quam aliunde ipsi opem expectemus. Ut autem ipsum immodicis macerationibus extabefactum reddamus ac dissolutum, hoc verò nullo modo. Huius autem rei fide omni dignissimus testis est Paulus, apud quem quodam in loco scriptum est sic: Audimus inter vos quosdam inordinatè ambulantes, nihil laborantes, sed curiosè agentes. Et ordinis dissolutionem, laboris desertionem pronunciat: Non enim, inquit, inordinatè nos inter vos gessimus, neque gratis panem manducauimus ab aliquo, sed in labore & fatigatione nocte & die laborantes. Et quod hoc etiam maius est, ad ea quae mihi opus erant, & his qui necum erant, ministrauerunt, manus hęc. Itemque alio in loco, Ut laborantes, inquit, panem suum manducant. Et alibi, Ut quieti sitis, & ut vestrum negotium agatis, & laboretis manibus vestris. Prorsus liber esse ab omni animi elatione monachus debet, & mediam verè, ac regiam viam ingredi, neque ab ea vel in hanc, vel in illam partem vsquam declinare ut videlicet aut segnitiam amplectatur, aut continentia ita corpus affligat, ut ad obeurda deinceps munera sua vtile esse non possit. Si enim rectè esset, homines dissoluti corpore desiderare, & veluti spirantes mortuos iacere, credibile est tales nos à prima conditione deum fuisse conditum. Quod si hoc ille non fecit, illud haud dubie statuendum est, cum ratione & moderatè, quae esse recta in-

telligebat. Quod si tales ille nos finxit, quales si effemus, rectissimè erat futurum, peccat, quicumque quantum in ipsis est, quod rectè factum est, non conseruant. Illud autè diligèter pietatis cultor obseruato, nū qua ex incuria in ipsius animo domiciliū ædificari praua affectio ac delituerit, nūcubi peruiuil illa ac vehemens in deū mentis intentio oblaguerit, ne fortè spiritus sanctificatio, & quae inde in animū promanat, illuminatio obscurata sit. Vigentibus enim his, quae diximus, bonis nullam prorsus rebellionis occasionē nascitur hęc corporis affectiones: quippe cum animus videlicet in rerū altiorum cura sit occupatus, neque corpori vsquā libidines excitandi locum concedat. Si enim cogitatibus saepenumero aliquid nobis de rebus vitæ huius, mente acriter in aliqua cogitationem defixa, neque oculi, neque aures muneribus funguntur suis, animusque relictis sensibus in ea cōmentatione totus inhæret, multo profectò facilius si in animis nostris diuinus amor viguerit, omnis prorsus vel leuissima etiā à nobis de libidinibus aberrit cogitatio. Quod si sese hæc interdum loco paululum cōmouerint, extemplo facillimè eas in ordinem rediget magnanimis prudentia. Vtrumque quæso prestabilis est, foecundas arbores imitari, quæ & ipsæ copiosæ sunt, & alios fructuū, quos habent, vbertate delectat: an asimilem esse holeribus ijs, quæ immodico tostæ solis ardore & siccitate languescunt, neque vlla in re (ut est apud propheta) à beta semelixa differre? (quippe quæne tuarū quidè ipsius necessitatū esse minister valeas & quod grauius est, qui integras ad teipsum tuendū ab natura vires acceperis) atque ex dimidia tantum parte, solo videlicet animo, ac non etiam corpore philosophiæ operā dare? Etenim si effemus extra corpus constituti, necessario solo tantum animo optima ac preclarissima quæque sequeremur. Verum quia ex duplici natura constamus, duplex virtutis quoque esse studiū debet, idque cum strenuitate corporis, tum animi etiā industria exerceri. Porro strenuitas corporis non in ocio posita est, sed in negotio. Quamquā illud quoque diligèter animaduerti debet, ne per causam necessitatis corporis, eo impingamus, ut voluptatibus seruiamus. Si enim hoc posset impetrari, ut cum in perpetua inedia corpus teneremus, ipsius nihilominus integra opera ad munera sua obeunda uti possemus, utique esset hoc optimū. Verū quoniā rarissima ea inueniuntur corpora, quæ in istiusmodi victus ratione non concidunt, & adhibita moderatione ieiunandū est, & corpori necessarium maximè subsidium tribuendum: neque in assumendis cibis dux habenda voluptas est, sed ratio, quæ necessitati ipsa modum prouidet definit, more peritorum medicorum, qui nulla ipsi cum animi perturbatione, accommodata morbis remedia adhibent. Huiusmodi enim animi affectio in quocumque fuerit, hic si cibum assumpsit, nihil est, quod ad philosophiam attinet, quamobrem eo inferior habendus sit, qui ab eo se temperarit. Quin potius is, & quod ad rei finem attinet, non perpetuum modo ieiunium, sed inediam etiam est affectus, & quod sapietentia corpore gubernarit, egregiè in eo regendo prudentia laudem inuenit. Neque enim moderata corporis in victu educio, continentiaue, est sunt quæ cupiditates accendant, & libidines indomitas reddant.

Argum. a minori.

Collatio a simi.

Duplici natura hom.

In sumendis cibis non voluptas prouidet, sed ratio quæ medicos imitatur.

Nam

Nam hoc quidem intemperantia, & immodicus deliciarum luxus facit. Atque ad id quidem probandum, quod in praesentia disceptandum nobis propositum est, hæc cum ex legibus naturæ, tum ex diuinis literis à nobis petita sufficiant. Verum enim quoniam quae diximus, ea non rationibus tantum roboranda sunt, sed exemplis etiā rerum gestarum nostra confirmanda sententia est, ad ipsum iam liberatoris nostri vitæ institutum pergemus, quod mortali in corpore ab ipso seruatum, omnibus quicumque pietatem in vita colere velint, virtutis exemplar, ac pictura veluti probe expressam effigiem quandam proposuit, vnde cuncti lineamentis illius inspectis, cum nulla in parte à proposito ipsis exemplari imitatione declinent, simile inde pro se quisque in vitam suam exemplum transferrent. Nam quod vitam suam liberator noster praestantissimi viuendi ritus omnibus ipsi obtemperare volentibus exemplar proposuerit, ipsum audi, hoc aperitissimè dicentem: Si quis mihi ministrat, me sequatur, inquit. quibus verbis nequaquam affectationem eam ille significat, quæ corpore fit (quando qui hoc facere possit, reperiretur nemo, cum quod ad corpus pertinet, dominus in caelo nunc esse intelligatur) sed accerrimā, quā tum fieri possit, vitæ ipsius institutorum imitationem. Quæ igitur vita fuit liberatoris nostri? quam ille, dum hic inter nos versaretur, vitæ ratione secutus est? Peccatum quidem non fecit. Qui enim à peccato vinci iustitia potuisset? aut quo pacto veritatem vanitas superasset? quæue ratione infirmitati virtus debellata cessisset? aut postremo quomodo quod nihil est, de eo quod est, victoriam reportasset? Semper enim deus: quippe cuius natura neque originem habeat, neque finem vnquam sit admissura. Peccatum verò ipsum est, nunquam, neque in propria ipsum per se substantia vlla sua esse cognoscitur. Cumque in ijs magis, quæ malè fiunt defectio boni, quā in ijs, qui ipsum faciunt, naturam suam positam habeat, intelligibiles quaedam tenebras male factis imprimit, quæ à iustitiæ lumine dispelluntur. (Lux enim, inquit, in tenebris lucet) & eoque durant, quandiu prauæ actiones durant. Sublatis enim his, vna etiam simul peccati substantia deletur, & euanescit. Quæretur enim, inquit, peccatum eius, & non inuenietur. licet peccantibus poena propter peccatum sit reposita, & ob ea, quæ flagitiosè fecerint, cruciatus propoliti sempiterni. Peccatum igitur non fecit, nec inuētus est dolus in ore eius. Sed contra, lenitatis, patientiæ, facilitatis, mansuetudinis, humanitatis, comitatis, animi submissiōnis, prudentiæ, virtutum denique cuiusquemodi documenta praebet cōplura: quæ quidem in euāgelij omnia aperte explicata cernuntur. Ac lenitatis quidè ac patientiæ, perferendis assidue Iudæorū insidijs (cum earum nouissimè quæque, præ incredibili sua magnitudine, priores apparere non sinerent) ipsi eatenus clementer corripendis, quatenus eorum improbitatem cōprimeret: vlciscendis autem, aut persequendis, ne tantillum quidem. Etenim in eo ille assidue vsque constanter perseuerauit, ut (si fieri posset) illorum immanitatem suis benignè factis euinceret, & benemerendi perpetuitate conceptam in se odij acerbiter mitigaret. Ad extremum etiam

Omnis virtus rursus Xpi propter maximam Christi conuersatio est.

1 Cor. 12. d

Phil. 19. g

τράπεζαν ἀμφιλαφῆ.

Matt. 9. c

ἀμφίθερα non ἐρωήθη. Μακροπρόθετος Χριστὸς πρὸς τὸν Σιδεῖον

νόμισμα.

πρῶτος ἢ ἐνπιθῶς.

Luc. 2. g

eorum causa, qui se in crucem agebant, cruci suffigitur. Comitatus verò comiter, ut par erat, ad se omnibus admittendis, & facilitate sua ad colloquium secū animandis, non bonis modò, sed ijs etiā, quos ex consuetudine iam improbitas delectaret. Hac enim inducta meretrices mulieres ad illum adibat, publicanisque non ut aut illa libidinibus, aut hi auaritiæ morbum auergerent, sed ea re, ut inolitas egrescētis animi sui labes abstergeret, atque interlinerent. neque in deterredendo plus poterat facinorū cōscientia, quā in animo addendo recuperandæ sanitatis spes. quæ quidè neutriquā prorsus ipsos fallebat, quando ipsa multa à multo experti nasciscebatur, quā erat ea quoque opinione conceperat. Porro humanitatis ac misericordiæ documenta illa quæta sunt, nunc in solitudine fame iā confectis mensam instructissimā apparare, quæ dupliciter ipsos teneret, & rerū necessarii copia, & admirabili illarū apparationis modo. nunc eorum, qui abiectione erant misericordia cōmoueri, eo quod erant dissipati, disiectique: velut oues non habentes pastorem, & iniquitates praeterea corporis sanare, debilitata ac macra membra integrare, animorū morbos tollere, indissolubiles peccatorū nodos expedire, extortarū violenter pactiorum, quas cum patre peccati diabolo pepigeramus, obligationes dissoluere. Humilitatis exempla quæta denique nobis exhibuit: quod ipse non solū vltro mortale corpus assumpserit, sed ex humilibus etiā parētibus (quod ad vitæ huius conditionem attinet) & nasci, & natus putari voluerit: ac nasci quidè ex matre, natus autè putari ex eo, qui appellatus est pater. Prudentiæ verò prorsus illa fuit, vel maxima, quod & Sadduceos cōmento illo septem fratrum, qui omnes, cum vnus eiusdemque vxoris viri fuissent, è vita discesserant, resurrectionem conātes cauillari, refellerit: & simili modo Phariseorum discipulos vnā cum Herodianis à se summo pudore affectos dimiserit, quando proposita lubrica illa & ancipiti quaestione, vtrum cenitum dari Cæsari oporteret, necne, responsum ab eo (ut ita dicā) ambidextrū abstulerit, quod aliter insecus illorū amētia cōcerpere & vellicare valeret: quippe quod non dari iuberet, sed reddi: Reddit enim, inquit, quæ sunt Cæsaris Cæsari: Cæsaris enim erat numisma, cuius imaginē & titulum prae se ferebat insculptū. Atque hæc quidè animi præcipua virtutū documenta sunt, quæ ille edidit, & praeter hæc alia etiā infinitis partibus plura. Corporis verò cuiusmodi, ac quæta: propter quæ potissimè etiā hoc à nobis inductū exemplū est, qui prima sua ætate parentū suorum imperio esset subiectus, & labores corporis omnes æquo vnā cum ipsis animo illis obediens toleraret. Verisimile est enim cum homines illi essent, & iustitiæ & pietatis cultores tenues tamen, neque necessarijs ad viuendum copijs satis instructi (quod ex praesepi intelligi potest, in quo venerabilis ille fortis est foetus) solitos eos in assiduis corporis laboribus versari, & hac ratione quotidianū sibi victū queritare. Porro Iesus cum his, ut diuinæ literæ prædicant, esset subiectus, sine dubio in perferendis etiā vnā cum ipsis laboribus, morigeram declarabat suā obedientiā. Ceterum vbi post ætate progressus, dominica iā, diuinæque beneficia aperiret, discipulos denique eligeret, & de caelesti regno promulgando cogita-

cogitaret, non in angulo aliquo abiectus, & corpore viribus destituito, aliorum ministerio indigebat: sed assidue nunc quidē itineribus faciendis, & idē continenter pedibus conficiendis, simulque discipulis ministrando, ut ipse ait (Ego enim in medio vestrum sum, inquit, sicut qui ministrat. Et item, Sicut filius hominis non venit, ut sibi ministraretur, sed ut ministraret) nunc discipulorum etiam suorum pedes lauando, post doctrina eos & logioribus sermonibus instruendo, impigreque ex locis alijs in alia se transferendo, salutis nostrae consulere non intermittebat: semelque

Luc. 22. c
Matt. 20. d

A tantummodo iumento, eoque ipso ad exiguum tempus vsus reperitur, neque id ut lassitudinem corporis leuaret, sed ut opere ipso propheticum oraculum confirmaret. Quid apostoli, nonne ipsi quoque dominum sunt imitati: nonne assidui in laboribus erant? Animaduerte Paulum indiuisse laborantem, contentēque itinera facientem, nauigantem, pericula adeuntem. Animaduerte cum tempestatibus iactaretur, agigaretur, flagris cedebatur, lapidibus peteretur, & animi robore, & corporis firmitate, contra aduersa omnia fortissimē staret. Quod si in eo ille fuisset, ut corporis vires immoderata incontinentia eneruaret, nunquam profecto ex illis quae gessit, ad coronam illam, quam postea adeptus est, peruenisset. Quāobrem praecelare is facere existimandus est, qui cum domini & discipulorum, atque adeo Apostolorum ipsius, & animi virtutes, & corporis exercitationes sibi imitandas proposuerit, haudquaquam ocio marcere corpus sinit, sed in optimis illud assidue officijs cōtinet. Cum enim animi munus sit de rebus bonis ea seligere, quaecunque corporis etiam opera conficiuntur: corporis est, exequi ea, quae recta animus iudicari: cui si ad exequendum vires defecerint, mactum quodammodo, atque inchoatum relinqui officium necesse est, quippe quod in sola voluntate tanquā cōpressum iaceat, veluti germen aliquod, quod in sinu terrae delitescens comprimitur, in eaque oecultus marcescit, neque in eorum vsu foras se dat, quorum causa creatum est à natura. At & diurnam dominus inedia pertulit, dixeris. Idē fecit Moyses, idē Helias propheta. At enim illud tu quoque animaduertito, dominum, itemque Moysen & Heliam, hoc semel tantum fecisse: reliquo autem toto vitae tempore, quod in regendo corpore, eam, quam par erat, perpetuo disciplinae moderationem adhibuerint, idque ocio languere: nunquam fuerint, sed vsque in laboribus, assiduisque exercitationibus continuerint, sicque auxiliari opera corporis, animae virtutes illustriores reddiderunt, dum omnibus suis partibus absoluendae spirituali suae cōuersationi operatoriam eiusmodi & actiuā vitam ceu sigillum ac clausulam adiecerunt. Hoc Moyses, hoc Helias, hoc Ioannes etiam ipse fecit, qui cum aliquandiu ex arcano quodā dei consilio se in solitudine illa tenuisset, in loca postea culta egressus est, ibique predicando, baptizandoque, quae munerera ipsam etiam rerum actionem attingunt, illa sua ad extremum intrepida apud Herodem animi libertate certaminis sui finem inuenit. Hoc idem & sanctorum catalogus omnis, & Iesus ipse seruauit, quando hi assidue vsque in re agenda

A simili pe
tita & cō
dit.

B aliqua versabantur. Quocirca perspicuum est vndique, cum ex legibus naturae, tum ex doctrina diuinarum literarum, tum ex sanctorum omnium virorum exemplis, ipsiusque adeo liberatoris nostri vitae instituto, & illa perfecta pietatis cultoribus viuendi norma, & honestius, & vtilius esse confirmando corpori suggerere quam adimere vires: idque strenuum obeundae bonae actioni, quam vietum reddere & exoletū, vltra nequaquam maceratione.

Quod opera illa consecrari monachus debet, quae ipsius professioni idonea sint.

CAPVT 6.

Ceterum in his se operibus exercere monachus debet, quae ordinis ipsius decoro conueniant, cuiusmodi videlicet ea sunt omnia, à quibus cauponariae artis & imposturae omnis absit suspicio, quaeque nullae logiores animi distractiones, aut improbi quaeustus sequantur, sintque eiusmodi, ut manentibus intra tectum nobis magna ex parte confieri possint, ne operum laboribus contentius quam par sit consecrandis, animi in virtutis commentatione, neruos, industriamque elidamus: in quo illud spectandum, ut & opus absoluat, & à quiete tamen non discedatur. Si verò etiam tempus aliquod inciderit, ut necessariò sub dio aliquid administrandum sit, haudquaquam hoc philosophiam tamen impendet. Qui enim verè philosophus est, is cum corpus suū curarum suarum domicilium, & animi sedem firmissimā habeat, licet casus illum in forum attulerit, licet in maxima conuentus alicuius celebritate versetur, licet in monte aliquo, licet in agro, licet in media multitudinis frequentia sit, stabilis tamen in naturali suo monasterio manet: quippe qui mentem suam introrsum ad seipsum recollectam habeat, & de rebus ad officium suum pertinentibus philosophetur. Siquidem fieri facile potest, ut & qui se intra priuatos parietes cōtineat, is si negligenter se gerat, metis agitatione circumuagetur foras: & vicissim qui in foro medio versetur, is si animo excubet, perinde sit ac si in magna esset solitudine constitutus, qui videlicet cogitationem suam ad seipsum tantummodo ac deum conuersam habeat, sensibusque suis perturbationes omnino nullas admittat, quae à rebus ortae sensibilibus in animos solent nobis incidere.

Quod ne utiquam temere cum quibusvis hominibus consuetudinem habere monachus debet.

CAPVT 7.

Iam ne illud quidem decere iudicandum est, temere seipsum quibusvis credere, denudareve aut aperire animi arcanum sui. Siquidem homini in eo, quod ex deo est, vitae genere versanti, multi parati esse insidiatores solent, atque ipsi adeo cōiunctissimi quique in eum studiose quid agat, inquirunt. Quocirca danda omnino nobis opera est, ut non nisi magna adhibita diligentia, circumspectioneque in congressum cum extrarijs hominibus

plenitudine
contempla
tionis deri
natur, sicut
doctrina,
praedictio,
praesertim
simplici co
teplatom,
Tho. 2. 2.
q. 188. m
Kesp. ad. 6.

επιπροφ
ων κηρυξ.

σάμα,
φρονήσι
στων κη
καταγω
γη κηρυξ.

γγόμ.

1000. 12. d

nibus veniamus. Si enim ipse liberator noster (ut est in euangelio) omnibus seipsum non credebatur. (Ipse enim, inquit, Iesus non credebatur seipsum illis) si ille purus, & labe omni carens, ille ab omni culpa liber, ille iustus, ille qui quantumcunque erat, nihil nisi virtus erat, hoc faciebat: qui fieri poterit, ut nos qui peccatores sumus, qui ad lapsum procliuus, qui ab recto, quod nobis proposuimus, itinere, identidem aberramus, idque & ob naturalem nostram imbecillitatem, & propter eum, qui bello nos improbe & acriter persequitur: sed qui hoc poterit impetrari, ut si curiosis hominibus vitam nostram inspiciendam exposuerimus, non & prauas in nos calumnias cōstemus, & ipsi nobismetipsis scandala statuamus? Siquidem plerumque etiam quae recte fiunt, ea maleuoli in crimine vocare non dubitant: neque vel leuissimas quidem praeterire offensionculas sinunt, quas non maledictis insectetur. Quamobrem in admittendis extrariorum hominum congressionibus magna adhiberi à nobis cautio debet. Etenim praeter ea, quae diximus, temeritatis vitio, aliud etiam peccatum incurrunt, cum scilicet cogitant eos, qui à communi cum ceteris viuendi ritu recesserunt, eo quod viuendi institutum mutarunt, non consilium mutasse, sed diuersam planè ab humana induisse naturam, neque de pietatis cultoribus iudicant, tanquam de ijs, qui cum in iisdem affectionibus versentur, eas tamen animi virtute, & voluptatibus à se segregadis, rationis imperio subijciant: sed illud existimant, naturales ex illorum corporibus omnes funditus affectus esse sublatos. Quo fit ut si vel transuersum vnguem spiritalis vir ab recto declinarit, confestim vniuersi, vel ij ipsi, qui vehementissimè ipsum antea laudibus efferebant, admirabaturque, eius accusatores exultant acerbissimi, palamque seipsum reprehendant, ut qui ne priores quidem illi laudes veras tribuerint. Vt enim cum in certamine pugil aliquis incidit, illico in eum aduersarius insurgit, ipsumque ferit, & humo magis etiam affligit: item hi quoque simulatque aliquem de ijs, qui assidui in virtutis cultura sunt, paululum aliquid de virtutis curriculo deflexisse animaduertent, extemplo in eum inuadunt, maledictisque & criminationibus perinde ut iaculis petunt, neque secum reputant ipsi, sexcentis se quotidie vitiosarum affectionum telis transiggi: cum pietatis propugnatores quamuis similibus ipsi quoque affectibus sint circumfessi, aut leuissimum inde, aut nullum plerumque incommo dum accipiant: & quod magis eos mouere deberet, qui acriorem quam illi aduersarium excipiant, quādo hi apertissimè ei se aduersarios professi sunt: & magnum quid adeptum se ille arbitratur, si de his victoriam reportet: contraque mortiferæ plagae loco ducit, quādoque victus discedit, nimirum ut qui perfectè, & cunctis tum virtutis partibus sit debellatus. Nam susceptum sibi aduersus vitam huius negotijs deditos certamen, id verò admodum contemnit: idque partim eo, quod ex illis plurimi eius subitoni sponte se, atque adeo cursim venientes subijciant, veluti qui voluptatibus varijs, & concupiscentijs tāquam esca deliniti, ad peccatum illiciantur, ipsique victoriam de se quā facillimā praebant:

εὐκαίως
& simili du
ctis.

καίρια
πληθύν.

partim, quod quamuis ex ijs nonnulli peccato aliquatenus videantur resistere, hi tamen distractionibus varijs impediti, paruo negotio à contentione illa acri auocantur ac depelluntur, versique in fugam, & missilibus continenter petiti, multas ac foedas secum cladis suae notas ab hoste irrogatas referunt. Quod si aliqui extiterint aliquando, qui curarum vitae huius impetu profligato, fortiter prementis se aduersarij bellum exceperint: at longè tamen illorum dispar certandi ratio est. Siquidem multis, atque adeo infinitis partibus maiora sunt illa, quae exhauriunt ij, qui se cōlenda pietati totos penitus dederunt. Alter enim retinere contendit ius suum, & in controuersijs de rebus vitae huius pertinacissimè litigat. Contra, Monachus de iure etiā suo ijs, qui secum cōtrouertunt & delitigant, concedit, & praeccepto illi obtemperat: Ab eo qui aufert, quae tua sunt, ne repetas. Ille ut par pari referat, percussus & percutit, & iniuria laesus relidit: & hoc modo aequabile se tenere ius putat. At hic eatenus toleras est iniuriarum, quoad iniurijs se aut plagis afficientis libidinem exaturet. Atqui idem voluptates corporis assidue studet coercere: dum alter earundem illecebras perpetuo consecratur. Quod fit, ut ne inter athletas quidem iure existimem haberi posse, qui in ciuili vite genere versantur, quādoque cum assiduis pietatis cultoribus conferantur. Atque aliud etiam praeterea animaduerto, quod ijs solitum est vsu venire, qui communem, ac vulgarem vitam sequuntur, quādoque in pietatis cultorum vitam inquirunt: Simulac enim pietatis cultor cum animo suo secum statuerit rectum esse, post longinquam esuriam, esca corpus fulcire suum, ne ruat: veluti si omnino corporis ac materiae expers esset, aut nullū prorsus, aut quā minimum cibum assumere illum, volunt. Et si ex huiusmodi disciplina quempiam animaduertent, qui non vsquequaque inclementer corpus traheret, ac vel tantillum illius necessitati subueniat, hunc conuicijs, calumnijsque proscindunt, deriuataque ab vno in cunctos proteruia, petulantiāque, vniuersos pariter lurcones quosdam, & helluones appellant: neque illud reputat, se, cum bis, & ex ipsis nonnulli ter etiā quotidie epulentur crassissimis, pinguisissimisque suffarcinari vescantur cibis, & infinitā carnium molem deuorent, ingentemque supra modum vini ingurgitent vim, mēsis tamen nihilominus se ita inhiare, ut exemptis è vinculis post diurnam esuriam catulis assimiles videantur. Porro qui verè pietatis sectatores sunt, ij quā fieri potest, aridissimo vtūtur cibatu, & in quo praeter imbecillitatem tenues admodum ad alendum vires sint: idque in totum diem semel, quibus modo perpetuo disciplinae ordine seruare in animo est: & hunc ipsum, quod modicè, & vt ratio iubet, assument, iure vbi eius sumendi tempus aduenit, sidenter nulla impediti religione, necessarium corpori auxilium tribuunt. Quod fit ut nequaquam conuenire iudicandum sit, libertatem nostram ab alia conscientia iudicari. Si enim nos cum gratia participamus, quid blasphemamus pro ijs, de quibus gratias agimus? cū exigua admodum & vilissimi pretij ciborum portionem tanta nos cum voluptate amplectamur, cum quanta ne ipsi quidem splendissimos, & copiosissimos

Perstat in
collatione
seculari
& mona
chi.
Luc. 6. d

Hoc nimis
quā verū
vsu quati
diano de
prehendi
mus.

παχέτα
τα κη
ότατα.

δμοιωσις.

miratione esse animaduertit. Quod sit, ut si nequissimi etiam, ac omnis prorsus iudicij expertes sint, qui quæ mala sunt admirentur, necessario tamē ea omnia, quæ à studiorum suorum iudicibus probata esse crediderit, facturus sit, qui laudari se cupit. Ex quo intelligi facile potest, inanem gloriam non ad euentendas modò honestas actiones valere, sed ad improbas etiam iter munire. Quocirca danda opera est, ne quoquam omnino ab recta ratione, deòve rectæ rationis auctore oculos dimoueamus: sed iter illud, quod à deo nobis monstretur, teneamus. Atque in huiusmodi cursu, siue is ab aliquibus laudetur, siue contrà vituperetur, coniectis in cælestem laudatorem oculis, neque illorum laudes magnopere curemus, sed tantum de recto in rebus bonis iudicio illorum gratulemur, neque istorum vituperatione ab eo villo modo dimoueamur, potiusque eorum vicē, tanquam recto iudicio carentium, atque in grauissimis tenebris versantium doleamus.

De opportunitate temporis ad loquendum.

CAPVT 12.

Atque ex officijs quidem hæc ferè præcipua sunt, quæ neutiquam pro virtutis ipsorū magnitudine, sed pro modo facultatis nostræ hæcenus explicata sunt: quæ verò deinceps restat virtutes, quæ videlicet quotidianos quasi in consuetudine cum ceteris mores commendant, & exoliunt, ex valde opinor omnibus sunt in promptu, & in facili admodum cognitione versantur, veluti maturitas temporis ad loquendum & verborum habita vtilitatis ratione prolatio. Verborum autem ea opinor vtilitas fuerit, si aut de virtute in loco differatur, aut si ad rei alicuius, quæ faciendā instet, vrgearque, vsus sermo accommodetur, aut etiam denique ad audientium ædificationem referatur. Qui autem in alio quouis genere sermonis versentur, ij reiici tanquam superuacanci ac inutiles debent.

Quod nequaquam facias scurrilemque vrbanitatem confectari monachus debet.

CAPVT 13.

Vitandæ autem omnes omnino in sermone facietæ & scurrilis dicacitas sunt. Siquidem fieri solet plerunque, ut qui sese in rebus istiusmodi occupant, ij rectam rationem deserant: quippe cū ex eo illud fiat, ut animus ad ridicula diffundatur, & in tacita secum cogitatione grauitatis seueritatisque; neruos omnes elidat. Quin incidit sepenumero, cū istiusmodi contagio sensim proserpens postremò ad verborum turpitudinem, & absurdam atque extremam obscenitatem delabatur. Ex quo sanè colligitur peruigilem & attentam animi excubationem cum facietarū diffusionem simul coherere non posse. Ceterum si vsus etiam incidit aliquando, ut remittendæ aliquantulū tristitiæ causa, sermone ad hilaritatem excitemur: enimvero danda omnino opera est ut spirituali lepore referta sit oratio nostra, & euangelico facile condita, ut rectæ, quæ interius sit, sapientiæ gra-

tum foras odorem aspires, dupliciterque auditorum & animi relaxatione, & intelligentiæ festiuitate delectet.

De mansuetudine, & quomodo charitas conflatur.

CAPVT 14.

Mansuetudine autem cum primis plenus esse monachus debet, quandoquidem spiritus mansuetudinis vel particeps iam factus est, vel fieri se participem cupit: illudque conuenit, ut suscepto hospiti hospes assimilis sit. Ceterū si vsus inciderit, ut suscipienda aliquando à nobis aduersus alicuius negligentiam indignatio sit, qui videlicet sit in nostra ditione, adhibenda in eo cura est, ut indignatio ratione sit temperata. Siquidē gladijs medici vtuntur, vtuntur & homicidæ. Verū hī, quod ad eos tractanda ira, atque immanitate impulsū accedunt, scelestissima per eos designant facinora: nempe qui eos quibuscum generis sunt communionem coniuncti, vita spolient. Illi contrà quod ex ratione ipsis vtuntur, magnas ex ijs afferunt vtilitates. Siquidem eorum opera vsi, constitutos in periculis homines liberant. Eodem modo etiam, quicumque adhibita in consilium ratione sibi indignadum censuerit, magnopere illi vtilis fuerit, aduersus quem animo incitatus sit: nempe qui eius vel negligentiam corrigat, vel improbitatem, contrà autem qui ab ira vinci se finit, ab eo verò rectum proficisci nihil potest. Non esse verò alienum ab ijs, qui mansuetudini student, animo interdum in loco incitari, hinc perspicifacillimè potest, quod Moyses, de quo in sanctis literis testatum habemus, mortalium eum omnium longè mansuetissimum fuisse, vbi ita temporis ratio poscere visa est, vehemētissimè est indignatus atque catenus animi concitatione progressus, ut eam non alia ratione, quàm suorum cæde terminarit, hocque tum, cū vitulū illum fabricarunt, tum etiā cum nefarijs se Beelphegor ritibus polluerunt. Ex quo intelligi facile potest, ut quis adhibita ratione animo incandescat, posse nihilominus eum dignitatem mansuetudinis incorruptam retinere. Nam illud omnino nunquam moueri, aut sicubi opus sit, nō indignari: naturæ potius lenitudo, quàm mansuetudo appellanda est. Porro mansuetudini naturaliter etiam ferè adiuncta patientia est. Siquidem mansuetudo patientiæ est mater. Neque minus etiam ijs, qui verè modo mansueti sunt, ac nō qui moribus sint plus æquo seueris implexi ac defœdati, permistim se attemptat & comitem adiungit Benignitas. Hæc enim suaui ac placida benignitas materiā suggerit gignendæ mansuetudini. Vtraque porro hæc virtus vnā inter se commista, coniunctaque præstatissimam virtutum omnium charitatem efficiunt.

De prudentia.

CAPVT 15.

Ceterum in omni, quæ suscipitur, actione, antecedere prudentia debet. Nam prudentia remota, nihil cuiusuis generis est, quod licet hominum

num videatur, nō in vitium recidat, si aut alieno tempore, aut non adhibita moderatione fiat. Ratio verò & prudentia vbi rebus bonis idoneum tempus ac modum definiunt, mirabile est, quantum ex earum vsu cum in dantes, tum in accipientes fructus redundet.

De fide & spe. CAP. 16.

Omnibus autem in rebus, priusquam ad eas agrediamur, viam munire debet ac præstruere ea, quæ in deum fides est, eique comes vnā spei alacritas adiungenda, quod videlicet & fide fultas animi vires suffulciamus, & spei alacritate animo ad res honestas erectiores simus. Neque enim in rebus bonis conatus humanus, sublata ope diuina, perfectè vnquam, quod vult, poterit adipisci: neque item vicissim diuinum præsidium ad nos nullo nostro studio venturum putandum est. Sed ad perfectum virtutis cumulum coniuncta simul esse vtraque hæc oportet, & humanum studium, & auxilium cælestē, fidei opera ascitum & comparatum.

De humilitate animi.

CAPVT 17.

Ceterum in omnibus quæ rectè fiunt, causas, cur illa sic fiunt, domino assignare animus debet, neque omnino esse quidquid existimare, quod suarum virium facultate allequi possit. Huiusmodi enim animi affectio natura suaapte solet humilitatem in nobis ingenerare. Porro humilitas tutissimus est virtutum omnium thesaurus. Hæc habes à nobis charissime quædam quasi semina de virtute sermonum, quæ si diligentius excoueris, vberimos ex ijs fructus reportabis, & dictum sapientiæ illud verum esse confirmaueris quod dādam esse sapientibus occasionem præcipit, ut sapientiores fiant.

Quot modis prauæ in animo cogitationes existant.

CAPVT 18.

Sed quoniam superius iam de ijs, quæ ad mentis agitationem pertinerent, disputauimus, neque tamen quot modis prauæ in animo motiones existant distinctione vlla adhibita explicauimus: sane operæ precium facturos nos arbitrati sumus si nunc illud quoque adiungeremus, ne videlicet ad absolutam huius partis pertractationem, cumulus omnino vllus deesse videretur. Duobus itaque modis, indecoræ conceptiones rectis cogitationibus turbam & intemperiem conciunt: cum aut animus videlicet ex sua ipse quadā incuria ad rerum futillum cōtemplationem aberrat, temereque ex alijs in alias cogitationes delabatur: aut cum in fidiolē menti nostræ absurdas rerum species Diabolus conatur obijcere, eamque hoc modo à rerum laudabilium cōtemplatione, inquisitioneque auocare. Cū igitur animus quod remissa illa solidiore mentis contentione, pellentiū se cuiusquemodi varijs rerum vulgarium memorijs repetendis, in his temere se diutius occupet, in vtrius-

que errorum ambages soleat incidere, ac plerunque ad extremum cogitatione ad res turpissimas ac flagitiosissimas deferri: enimvero id quotiescunque acciderit, huiusmodi animi socordia, diffusioque excitata seueriore acrioreque mentis diligentia castiganda est ac corrigenda, assidueque vt quæque singulis nobis temporibus propositæ sint, ita ad attentioem rerum honestarum considerationem inducenda, in eaque occupanda. Si quando ex insidijs eam circumuenire Diabolus tentet, & quas commentus ex se est, cogitationes magno cum impetu, veluti ignita quædam tela in pacatum ac quietum animi statū intorqueret con tendat, illumque inopino assultu conetur incendere, & eorum quas semel intorserit, diuturnas, & ad extricandū difficiles memorias efficere, sanè hīc maiore quadam vigilantia, cōtentioreque animaduersione huiusmodi declinandæ insidiæ sunt, & peritorum athletarum imitanda consuetudo, qui summa cum animi attētionē, cum corporis agilitate celeritateque aduersariorum suorum apprehensiones eludunt, & belli omnis euasio, & telorum declinatio orationi, ac diuinæ opis implorationi cōmittenda. Hoc enim nobis Paulus præcepit, cum dixit, In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. Quauis igitur etiā inter orandum prauas ille rerum animis nostris species obijciat, non propterea tamē ab oratione nobis est desistendum, neque iniectam ab hoste prauam se mentem, aut immixtas à præfugiatore versipelli suggestiones, nostras esse arbitrandum, quin potius vbi rem nobiscum putauerimus, & sceleris inuentori, prauarum istiusmodi cogitationum causas attribuerimus, hoc maiore debemus conatu procumbere, deoque supplicare, vt dissecta ab animo nostro interposita istiusmodi nequam cogitationum quasi maceria, mēs liberè celeriterque sine vlla mora impedimentōve ad ipsū queat peruenire, neque ab instituto suo cursu vllis malarū cogitationum incurlibus retardetur. Si vero per aduersarij impudentiam, flagitiosarum istiusmodi cogitationum vis vehemētior etiam insurgat, ne sic quidem est succumbendum aut deijciendus animus neque suscepta certamina, ex dimida parte confecta relinquenda: sed eousque obfirmatè perdurandum, quoad deus perspecta nostra constantia gratia spiritus sancti nobis affulgeat nōsve illustret, quæ & insidiatorem in fugam propellat, & mentem nobis puram efficiat, & diuino lumine compleat, & rationi nostræ in pacatissima tranquillitate constitutæ ocium ad deum colendum suppeditet.

Ad canonicos, hoc est regularem vitam degentes in cœnobio.

CAPVT 19.

Ac de ijs quidem, qui singulariter & seorsim à ceteris se ad pietatem exercent, deque solitariam vitam complexis superius dilucidè quantum potuimus, disputauimus: quemadmodum videlicet quisque, & animo assidue in rebus honestis exercendo, & corpore, eo modo, quo factus vltus sit, moderado, perfecti nobis philosophi for-

δύμα per illationem.

ἐπιμένοντες alias νομίζουσιν.

ἴδιον.

ἄρῳ ἴδιον.

ἄρῳ ἴδιον.

ὁμοιοπαθῶν ἰσοπαθῶν ἰσοπαθῶν.

ἰσοπαθῶν ἰσοπαθῶν ἰσοπαθῶν.

ἰσοπαθῶν ἰσοπαθῶν ἰσοπαθῶν.

Ex vtriusque partis scilicet facietis vicia quæ mala.

ἴδιον ἴδιον ἴδιον.

Eph. 6. 16.

ἴδιον ἴδιον ἴδιον.

κατὰ συ-
νήματα.

Aggressio
τῆς παρα-
κλήσεως.

Canobiti-
ca vita cō-
moditatem
prima.

mam posset exprimere. Verumenim quoniā ma-
ximam partem, quæ se colēda pietati dederūt,
ij in societate cum alijs degunt, in qua inter se vi-
cissim alter alterius sui propositum animi ad vir-
tutem exacuunt, seque inter se rectē factorum æ-
mulatione ad maiores quotidie in studijs rerum
honestarum faciendos progressus impellunt, æ-
quum facturos nos arbitrati sumus, si ad hos quo-
que aliquid cohortādi gratia scriberemus. Cete-
rū illud docendi sunt prius, bonum illud, ad quod
student peruenire, quantum & cuiusmodi sit: vt
cohortatione ad id nostra postea suscepta, nihilo
minore, quā quantum eius magnitudo ac dig-
nitas postulat, ad id adipiscendum animi alacrita-
te, studioque contendant. Principio igitur ad bo-
num illud, quod ex natura est, reuertuntur, cum
vnā cum ceteris communionem, confociationē-
que amplectuntur. Siquidem perfectissimam ego
vitæ communionem illam appello, à qua priuata
omnis rei cuiusque exclusa possessio est & elimi-
nata: itemque vnde dissensio omnis, ac perturba-
tio omnis, contentio omnis abest, & rixæ: cōtra-
que vniuersa communia, animi, mentes, corpora,
eaque, quibuscunq; necessario ad victū, cultum-
que vtimur: communis deus, communis pietatis
mercatura, communis salus, communia certami-
na, communis labores, communia præmia & cer-
taminum exantlatorum coronæ, vbi multi vnus,
& vnus non solus, sed in pluribus. Huic vitæ insti-
tuto, quid est tandē quod iure æquiparari possit?
quid eo beatius dici? quid hac coniunctione vni-
tate & necessitudine aptius excogitari? Quid mu-
tia inter se motum, animorumque contempera-
tione gratiosius fingi? Homines ex diuersis nationi-
bus ac regionibus profectos per exactam morum
ac disciplinæ similitudinem adeo in vnū ve-
luti coaluisse, vt in pluribus corporibus vnus mo-
do esse animus videatur, vicissimque plura corpo-
ra mentis vnus infusum cernantur. In his qui
infrma corporis valetudine est, is compluriū ani-
mos imbecillitatis suæ participes habet. Qui vero
animo æger est, & affligitur, ei complures præ-
sto sunt, à quibus curetur, à quibusque assidue eri-
gatur. Hi æquabili iure inter se alij aliorum & fa-
mulum sunt, & domini, & in inuicta libertate accu-
ratissimam sibi inter se seruiūt seruitutem, quam
non necessitas casus fortuiti oppressis & in capti-
uitatem abductis magno ipsorum cum mæore
violenter inuexit, sed cū gaudio libera animi vo-
luntas induxit: quippe cū charitas ipsos alioqui
liberos inter se alios alijs subiectos efficiat, & ip-
sis nihilominus tamen illorum voluntatis arbitrio
libertatem conseruet. tales nimirum cum ab ini-
tio nos fingeret deus, esse voluerat, & propterea
crearat. Qui eiusmodi sunt, sine controuersia pri-
mi parentis noxam contegentes, antiquum bo-
num in pristinum reuocant. Quandoquidem nisi
naturæ nostræ vnionem dissecuisset peccatum, li-
tes, & dissidia, & bella in hominibus non essent.
Hi liberatoris nostri, cuiusque vitæ, dum inter nos
versaretur, institutorum, veri perfectique imita-
tores existunt. Quemadmodum enim ille coacto
discipulorum choro communia cuncta, seque ip-
sum communem apostolis præbuit, item hi quo-
que antistiti suo obtemperantes (qui modo vitæ
suæ præscripta rectē conseruant) genus viuendi a-

postolorum ac domini imitantur. Hi vitæ dilige-
ter communitate retenta, angelorum viuendi ri-
tum æmulantur. Nulla est inter angelos lis, nulla
contentio, nulla controuersia: sed cū habeat quis-
que, quæ omnium sunt, omnes tamen integras ap-
ud se suas diuitias conseruant. Siquidem nequa-
quā materia, quæ circumscribi possit, angelorū di-
uitiæ sunt, quæ quādoocūq; eam in plures distribui
opus sit, necessario diuidi debeat: Sed contra, ma-
teriæ omnis illorum expertes copiarum sunt, & in vnā
eademque mentis agitatione diuitiarum colloca-
tæ. Et propterea cum integra apud singulos bo-
na sua cuique permaneant, omnes peræquē diui-
tes efficiunt, nempe quæ se sine controuersia, pu-
gnāte ipsis præbeant possidēdas. Sūmi enim boni
contemplatio, & virtutū luculentissima cognitio
angelorū thesaurus est. Hæc autem eiusmodi sunt
vt cū perfecti eorū, pro se quisque singuli cog-
nitionem, possessionēque adipiscatur, vniuersis tamē
in ea liceat intueri. Sine dubio tales sunt, qui verē
sunt pietatis cultores, vt eorum non de rebus ter-
renis, sed cælestibus concertatio sit, & indiuidua
quadā diuisione eadē vniuersi & singuli apud se
quisque cōseruent. Siquidē virtutis ea acquisitio
est, & rectē factorū diuitiæ, & laudāda fraudatio,
& lachrymarū expers rapina, vbi inflatiabili auidi-
tati præmiū est, ac propofita corona, & quisquis
hic vim sibi nō facit, vt eousq; olim penetret, reū
se cōstituit, omnes rapiunt, & nemini iniuria fit,
quæ quidē causa est, cur diuitiarū earū arbitra &
moderatrix sit pax. Hi dū laudabili ratione viuēdi
sua, cōmunitateque cælestis vitæ ac status egregiē
formā effingūt, futura promissi regni bona præri-
piunt. Hi perfectē rerū omnium paupertatē tenent,
in quibus nihil proprium cuiusquam sit, sed com-
munia omnium omnia. Quot quantāve bona no-
bis conciliarit assumptæ carnis merito liberator
noster, isti perspicuē admodū demonstrarunt cō-
muni hominum vitæ, dum laceram hominū natu-
ram, & in partes penē innumerabiles dissectam,
quantū quidem in ipsis est, redintegrant, deoque
reconciliant. Siquidem eorū omnium, quæ ab li-
beratore nostro in carne gesta sunt, summa huc
pertinet, vt humanā naturam cum ipsam ad seip-
sam, tum ad se etiā reuocaret sibiue eam concilia-
ret, & sublata praua dissectione in pristinam inte-
gritatem, coniunctionemque restitueret: atque
vt peritissimus aliquis medicus corpus in plures
partes concisum salutaribus medicamentis religa-
ret. Atque hæc nequitiam ea re sum persecutus,
vt dicēdo rei magnitudinem adderem, & eorum
qui in vita cœnobitica promouerunt, præclaras
virtutes verbi exaggerarem, neque enim eiusmodi
mea dicēdi facultas est, vt ea rebus alioqui per
se magnis splendorē possit asferre, quin mihi me-
tuendum est potius, ne exilitate sua eas sua spē
claras obscurer: sed vt, quoad fieri posset, splendi-
di adeo propofiti ad virtutes inuitantis excellen-
tiā, dignitatemque persequeretur ac demonstrarē. Nā
quid est tandem, quod si huic comparetur, non
iure lōgē inferius iudicetur? Apud quos enim pa-
ter fit vnus, qui cælestem patrem imitetur, & filij
multi, qui summæ in magistrum suum beneuolē-
tiæ officijs mutuo inter se alij alios superare con-
tendant, filij inquam & vnā inter se concordia-
bus animis adstricti, & honestissimis virtutum
officijs

γνώμη.

Argu. à st-
mib.

εὐθυμία
λεγει ἄθυ-
μια.

Argu. ab
exemplo.

καὶ οὐκ
βίον.

λεξιόμο-
νος.

ἀπαθής.

ἰσαλάς
κῶς οὐγκί
κροτημι-
ως.

Psal. 132.

officijs patrem quasi præhensa dextera excipien-
tes, ac proinde recreates, neque naturæ necessitu-
dinis suæ causam ascribentes: sed quæ natura fir-
mior est, rationem coniunctionis suæ ducem sibi
ac custodem asciscentes, & se inter se vinculo spi-
ritus sancti constringentes: Ad horū tam præclari
negocij magnitudinem exprimendam, quæ satis
idonea inueniri in terris similitudo possit? Sed ea-
nim ea in terris nulla est, sola cælestis relinquitur.
A Imparibilis cælestis pater ab affectionum impu-
ritate se auocat hic quoque, ratione sibi cunctos
concilians. In corrupti liberi cælestis patris incor-
ruptionis studium hos quoque fecit adoptiuos.
Charitate quæ in cælo sunt, inter se coniungun-
tur, charitas hos mutua compagine connexuit.
Nihil omnino insidiarū ordini ausit aduersus hu-
iuscemodi phalangem Diabolus, vt qui vnus ad-
uersum tot agonistas parem intelligat se esse non
posse, adeo expeditē adeoq; confertim contra ip-
sum militantes, & charitate veluti acta testudine
inter se alij alios tantopere protegentes, spirituq;
consepientes, vt ne vel tantillum loci detur irrepē-
di illius assultibus. Considera mihi quanta septē
Machabæorum in decertado consensio fuerit, &
præ istis flagrantiorē apud hos animorum con-
sensionem reperies. De his in carminibus suis ex-
clamauit Dauid, cū dixit, Ecce quā bonū, &
quā iucūdam habitare fratres in vnum. quibus
verbis per bonum ille vitæ probitatem expressit,
per iucundum autem lætitiā eam, quæ ex con-
cordia, & animorum coniunctione progignitur.
B Hoc vitæ genus qui diligenter colunt, ij cælestem
ac supremam mihi virtutem videntur imitari.

Quod qui ad colendam pietatem accedit, is fir-
mo ad eam iudicio debet accedere, & de obe-
dientia.

CAPVT XX.

ATque ijs quidem, quorum mens aliquanto
perspicacior est, in ea quæ superius à nobis
facta huiusce vitæ instituti proprietatū expositio
est, quæ in ea adhibenda disciplina sit, satis expli-
cauimus. Verū quoniam æquitas postulat, vt
eorum causa, qui simplices in fratribus sunt,
enucleatus etiam rerum singularum præscripta
tradatur, reliquum iam ad hoc ipsum pergamus.
Oportet igitur, & quidem in primis, vt quia vitæ
se huius rationem contulerit, is stabili, firma,
immobilique voluntatis constantia sit, iudicio-
que eiusmodi, quod à maleuolis spiritibus neque
attentari possit, neque loco depelli: animi præ-
tereā firmitate tanta, vt ad mortem vsque marty-
rum constantiam præ se ferat, eum diuinis præcep-
tis retinendis, tum obedientia aduersum magi-
stros suos conseruanda. Siquidem hoc totius
vitæ huius instituti caput est. Quemadmodum
enim deus, qui omnium pater & est, & appellari
sua solius vult dignatione, summam, à quibus co-
litorum obedientia requiritur: sic qui spiritualis in ho-
minibus pater est, cū præscripta sua ad discipu-
rum legum exemplum accommodet, perfectissi-
mam ipse quoque obedientiam requirit. Etenim
si qui se alicui artium istarum illiberaliū ac me-

Obedientia
debetur
et superio-
ri, ex colla-
tione.

Et ceteris
à similib.

chanicharum dederit, istarū dico, quæ ad trans-
mittendam vitam hæc vtilis sunt artificii suo qua-
cunq; ratione parendū putat, neq; vlla in re præ-
ceptis illius aduersatur, nec verò ab eo vel ad mi-
nimum tēpus digreditur, sed assidue vsque in ocu-
lis magistri est, cibumque ac potum, & reliquum
victum omnē æquo animo, vt ille præscripserit,
admittit: multo certē credibilis est, qui se ad pie-
tatis, religionisq; doctrinā percipiendam cōtule-
runt, eos, quæ semel sint persuasi, huiusmodi posse
se ab antistite suo scientiā accipere, fore vt omni-
bus illi in rebus libētissimē obsequatur, summeq;
ac diligentissimē obtēperent, neq; ab eo, eorum
quæ sibi imperetur, rationē reposcāt, potiusq; vt
imperatū opus perficiāt, extra tamen si quid erit
eiusmodi, quod ad salutē pertinēs ignoretur. Quod
enim huiusmodi est, id ea, quæ par est, modestia ac
reuerētia adhibitis, interrogare & doceri licebit.

Quod secularium propinquorum congressio-
nes, cōsecranda non sunt: neque de rebus
illorum sollicitudo vlla capienda.

CAPVT XXI.

APropinquis autem, amicis, parentibusve ani-
mi affectione nos tam longē oportet esse dis-
iunctos, quā longē eos, qui iam sint vita defun-
cti, à viuīs videmus distare. Qui enim verē se ad
ea, quæ ex virtute sunt certamina exuerit, mun-
doq; ac rebus mundanis omnibus nunciū remi-
serit, quique (vt plus aliquid dicam) mundo sei-
psū crucifixerit, is mundo & omnibus, qui in
mundo sunt, mortuus est, siue illi parētes sint, siue
fratres, siue tertii, quartūve, aut quemuis dein-
ceps cognationis gradum obtineant. Ac si quidē
parentes à cōmuni vita recesserint, & ad filij se vi-
uendi institutū contulerint, verē tum illi habendi
propinqui sunt, non qui parēntū, sed qui fratrum
locū obtineant. Siquidem verissimus pater est,
primus quidem, qui cōmunis omnium est pater:
secundum illum verò deinceps is, penes quem spi-
ritualis viuēdi ritus moderatio est. Si verò in pri-
stina vitæ consuetudine propinqui nostri perma-
neant, ij pars mundi sunt, à quo disiuicti nos sū-
mus; neq; vlla nobis cum illis necessitudo inter-
cedit, qui externum hominem deposuerimus, &
propinquitate, quā cum ipsis habebamus, exueri-
mus. Qui autem maiorē in modum secularium
hominum amicitia delectatur, eaque re assidue
cum illis esse in colloquijs cupit, is ex frequenti
cum illis sermone prauas eorū affectiones in ani-
mum facillē insinuauerit, & mente rursus cogi-
tationibus mundanis completa, à præclara illa quæ
erat aggressus, istantia operis defiscet, & à se
deinceps proscripta vitæ spiritualis stabilitate,
quem ex animo effuderat, vitæ prioris vomitū re-
fordebit, atq; adeo saucius tandē concidet & mi-
serē confusus ab hoste, qui spiritualē eius conuer-
sationem intērturbare consueuerat per congressi-
onem intērturbatā propinquorum carnalium.
Quocirca danda nobis opera est, vt propinquis
nostris ea optemus quæ optima sunt, iustitiam di-
co, ac pietatem ad deum, eaque uæ magni nos
æstimamus. Siquidem huiusmodi rerum præ-
catio cum nobis honesta est, tum illis non me-
liori diocrem

Metaphora
ab Athletis
petita.

δύγματο
movabile.

diocrem fructum per nos allatura. Quare profue-
rit, vt nihil illorum solliciti, cogitationes ipsi in li-
bertatem ab omni cura & anxia solitudine vin-
dicemus. Diabolus enim cū omnes nos de rebus
vitæ huius curas exuisset animaduertit, & expedi-
tissimo cursu ad cælum contendere, in hoc cla-
borat, vt cum animum nostrum in propinquorū
recorotationem reduxerit, eo sensum adducat, vt
rationibus illorum curandis, mentem nostram ad
suscipiendas rerum vitæ huius sollicitudines impel-
lat, vt videlicet illa secum verset, quæ res propin-
quorum sit, eiusmodi, qua se possint tutari, an-
non: ex contractibus præterea lucra quæ veniant, &
illorum fortunas quantopere exaugeant: ad hæc
ex varijs ac fortuitis vitæ casibus quæ iacturæ con-
tingant, eaq; illorum rem quantopere minuant:
facitq; vt & rebus illorum ad vitæ commoditates
prosperis vnâ cum ipsis lætemur, itemq; ex aduer-
sis doleamus: similiterq; vt cum eorum inimicis
pariter inimicitias geramus (& quod grauius est
qui iussi sumus, vt inimicum neminem habeam)
& amicis contra faucem indignis sæpe spirituali
coniunctione: præterea vt de iniquis ac per illorū
fraudes quæsitis lucris gaudeam: prauas denique
omnes de rebus vitæ huius affectiones, quib; exu-
tis earum loco spirituales cogitationes induxera-
mus, denuo in animum nobis reducit, quo iterum
ad rerum humilium atq; secularium cogitationē
depresso internum monachum perimit: Fit hinc,
vt veluti statua sit monachus quæ solam monachi
figurā circumferat, nimirum quæ nusquā virtuti-
bus sit animata. Quin accidit plerunq; vt ex im-
moderata erga suos beneuolentia, monachus, vt
propinquorum inopiæ succurrat, sacrilegij scele-
re obstringere se non dubitet. Quæ enim ad eorū
vltus seruatur, qui deo se dedicauerunt, ea sacra, &
verè in earū rerum numero, quæ deo consecrata
sunt, esse & intelliguntur, & iudicatur. Quocirca
quicunq; ex his quippiā sibi surripit, is sine dubio
ex ijs est, qui ausu temerario sacrilegia designa-
runt, iudicadi sunt. Intellecto igitur intolerabili
detrimento, quod ex animi erga propinquos no-
stros affectione nobis nascatur sollicitudinem de
illorum rebus, vt diabolicum telum, fugiamus. Si-
quidem dominus etiā ipse huiuscemodi affectio-
nē, & consuetudinem vetuit: qui quidem ex disci-
pulis suis cuidā, ne id quidem vnum permiserit,
vt res suas cum propinquis suis cōponeret: alteri
vt ne cadauer quidem mortui patris humo super-
iniecta contegeret. Ei enim qui res suas cum pro-
pinquis suis cōponere volebat, sic ait, Nemo qui
misit manum suā ad aratrum, respiciens retro, ap-
tus est regno dei. Ei verò qui ipsum rogabat, vt si-
neret se patrē sepelire, Sequere me, inquit, & si-
ne mortuos sepelire mortuos suos. Atqui quæ v-
terq; rogabat, rationi maxime cōsentanea esse vi-
debatur, ac iustissima. sed enim neutiquā ea salua-
tor probauit, neq; vel ad punctum quidem tempo-
ris se iūgi ab ipso cælestis regni alunno permittit,
ne sublimi illa & cælesti animi elatione humiliter
aliquid vel facerent vel cogitarent, mente in rerū
terrenarum, fragiliumq; cogitationē depressa &
acclini: tanquā qui ad res cælestes animum adiun-
xerunt, ijs neutiq; liceat, eorū quæ in terra sunt, ra-
tionem vllā habere, vt qui iā ex ea animo emigra-
uerint, & mentis contemplatione altiores mundo

sint effecti. Si verò aliquis dicat, Quomodo igitur
lex præcipit habēdā esse curā propinquorum,
quando dicit, Et à propinquis seminis tui nolito
vultum auertere. & præterea apostolus etiā si-
militer, cum dicit, Siquis autem suorum, & maxi-
me domesticorum curā non habet, fidem nega-
uit, & est infideli deterior? Huic paucis responde-
bimus, hoc ab admirabili apostolo dictum fuisse
ijs, qui in communi & vulgari genere vitæ versa-
bantur, qui diuites erāt, & propinquorum inopiæ
poterant subuenire. Similiter quoq; lex etiā hæc
dicit. Atq; vt dicā breuius, viuis dicā sunt illa non
mortuis: nam hi quidem ab omni prorsus huius-
modi debito liberi sunt. Tu autem mortuus es, &
toti mundo crucifixus. reiectis enim vitæ huius
diuitijs, summā paupertatem complexus es: cum
teipsum deo dedicaueris, in peculiarem deo the-
saurum adscit; es. Vt mortuus liber es ab omni in
propinquos tributi collatione: vt nudus omni re-
rum possessione, nihil iam habes, quod largiaris.
Quin ne in corpore ipso quidē tuo quod alioqui
in tuo ære fuerat, posteaquā illud deo semel con-
secrasti, ius tibi vllum reliquum est, tanquam in re
deo dedicata, & sceleratē facis, si ad hominū vltum
illud accommodes: sed cum ijs tantummodo, qui
idem tecum vitæ institutum tenent, veluti qui deo
se penitus dederunt, tibi versandum est. Qui igitur
ea in te conuenient, quæ de sacrosancta scri-
ptura memorata à nobis sunt verba: aut quomo-
do non peccatum incurres, qui in initum cum deo
de colenda pietate fœdus violēs?

Quod neutiquam quis à spirituali se fratrum
cœtu debet abscindere.

CAPVT XXII.

Iam illud quoq; certissimum tenendum est, eū
qui semel spiritualis fratrum societatis coniun-
ctione copulaque obligatus sit, ab ijs, quibuscum
iunctus sit, sine scelere abscindere se, aut segrega-
re non posse. Si enim homines sæpenumero vbi
semel se in coniunctionem fragilis vitæ huius de-
derunt, ab ea se amplius præter inita ex pacto &
conditione inter se fœdera, separare non pos-
sunt (alioqui qui hoc facit, is statutis poenis ob-
noxius fit) sine dubio multo magis qui de spiri-
tualis conuictus vnione fœdus inicit, cum ea in-
dissolubilem ac perpetuam habeat coniunctio-
nem, ei sciungere se, præciderē ab his non lice-
bit, quibuscum vnum veluti est corpus effectus.
Alioqui si hoc facit, grauisimis se à deo constitu-
tis supplicijs addicit. Si enim mulier ad viri so-
cietatem lege matrimonij prouecta, & vnâ cum
eo copula carnali coniuncta, morte multatur, si
ei insidias fecisse deprehensa sit: quantò is magis
subiacebit pœnæ grauiori, si se abiunxerit, qui spi-
rituali communionem copulatus sit, teste atque se-
questri, ipso spiritu sancto? Quemadmodum igitur
membra corporis naturæ vinculo coniuga-
ta, à corpore auelli non possint, aut si auellantur,
quæ auulsa sint, ea emortua sint, necesse est: item
quoque monachus, quotiescunque reliquorum
fratrum corpori coniunctus est, & firmiore, quā
sit vinculum naturæ compage vincus teneatur,
nempe

Elegas nec
minimè vera
collatio.

διακολι-
κὸν ὄπλον

ἐπαμύνα-
ται ἐπι-
φορῶν.
I. m. 9. 2
Mac. 8. 6
πρὸς τὸ ἀ-
κρίβη.

I. Tim. 3. 4

Attendite
quæso, lu-
therani.

Argumentum
simile.

Alterum si-
milit.

Tertia
elegantia
milit.

nempe ex pacto quod is cum sancto spiritu con-
traxit, nullo modo putandus est ab ijs se posse di-
uellere, quibuscū copulatus sit. Alioqui si hoc fa-
cit, & animæ vitā amittit, & vnâ cum ea gratiam
spiritus sancti, vt pote qui in initum ipso auctore fœ-
dus violauerit. Si verò aliquis dicat, in fratribus
esse aliquos vitiosos (neq; enim vnuerfos opinor
culpabit. Neq; enim propterea vt vitiosi essent,
societatem illi coierunt, vt vnanimiter cuncti im-
probi essent) Sed si quis improbos quosdā repe-
riri inter fratres dicat, eiusmodique qui & temere
officia cuncta peruertant, & honestatē negligant,
& conuenientē ordini illi contēptim imminuant
disciplinā, ac propterea huiuscemodi hominū so-
cietatem relinquī oportere, nequaquā is idoneā
recedendi causam cōmentus est. Siquidē neque
Petrus, neq; Andreas, Ioannēs propter ludæ im-
probitatē se à reliquorū apostolorū choro sub-
mouerunt, neq; alius de apostolorū numero qui
piam hanc ad recedendum ansam arripuit, neque
quominus Christo obtempersans esset, vlla in re illi
vitijs retardatus est: sed cōtrā potius relicta illius
perueritate dominicæ disciplinæ seruientes ac mo-
riferi pietatē, virtutemque magno ipsi studio se-
ctabantur. Ex quo intelligitur, qui aliorū impro-
bitate cogi se dicat, vt à spirituali se segreget socie-
tate, eum neutiquā idoneā leuitatis suæ causam
inuenisse. Quin ipse potius terra petrosa est, qui
præ imbecillitate consilij veritatis verbū alere nō
potest. Cumque aut propter vel tantillē tentatio-
nis incursum aut vitiosæ affectionis intemperan-
tiā, honestatis & continentia studiosum viuendi
institutum non ferat concitus flagranti vitiorum
æstu torretur, & vnâ cum tenero adhuc doctrinæ
germine exarescit: nempe qui sibi causas verissimi-
leis quidem illas sed ad defensionē ante tribunal
Christi haud satis idoneas, ex animi sui sententia
constringat, sibi que ipsi facile imponat. Siquidem
nihil est facilius quā seipsum fallere, & quisque sibi-
ipsum beneuolus aquōue indulgentior est iudex, &
quæ iucunda sunt, ea vtilia iudicat. Quamobrem
qui eiusmodi est, is veritatis ipsius iudicio dānat
habendus est, veluti qui scandalorum vberri-
mam segetē suggerat multis, peruerso que exēplo
alios assidue ad similitū flagitiorū imitationē insti-
get. Hæres sit illius horrendi. Vt: Expedit ei, vt sus-
pendatur mola asinaria circū collum eius, & de-
mergatur in profundum maris. Qui enim semel
defectioni animus assueuerit, is vitiorum omni
genere cumulatur, intemperantia, auaritia, edaci-
tate, falsitate, omni que morū perueritate, & po-
stremo extremis malis infixus, in profundū nequi-
tatis abit præceps. Qui igitur horum, qui istiusmo-
di sunt, ducem se præbet, animaduertat is, quā mul-
tarū animarum exitij reus existat: qui quidem ne
reddendis quidē de anima sua rationibus esse par
possit. Cur non hic admirabilē illum potius Pe-
trum imitatur, & exēplum firmæ fidei, & in rebus
præclaris constantia reliquis existit? vt fulgente
rectē factorum ipsius splendore, etiā qui in vitio-
rum tenebris degunt, ad meliorem per eum viam
reuocentur. Atque etiam Noë iustus ille, cum in
illa pessimorum hominū colluue versaretur, non
dixit deo propterea oportere se exire de mundo,
quod reliqui omnes improbi essent: sed eō ma-
gis more generosi ac fortis athleta: adhuc occa-

lescens se obdurauit, & in profundissimo vitiosi-
tatis pelago pietatem à tempestate incolumem
conseruauit: neq; vlla in re domino prorsus repu-
gnans fuit, sed patientia tolerantiaque pictatis na-
uigium in medijs impietatis fluctibus tutatus est.
Quid? nonne Lot, cum Sodomis in tanta impie-
tate, tanta legū omnium ac iuris peruerfione ver-
saretur, virtutem tamen assidue vsque ab omni vi-
tio integram custodiuit, neq; vllis omnino passus
est prauis insidijs circūuentam captiuāme tene-
ri: atque inter sceleratissimos hospitū cælores, &
qui summa petulantia libidineq; contra naturę le-
ges ferebantur, sanctimoniam vitæ perpetuā & ipse
intaminatam seruaui, & reliquis, quod fieri po-
terat, exemplo suo idem secum vt facerēt, auctor
fuit: nempe qui in docenda honestate antiquiora
facta habuerit quæ verba. Tu verò quum in animo
defectionem cogites, & spiritus sancti reiectionē
machineris, fratrum aliquantam negligentiam, quæ
vel sit, vel abs te confingitur, causaris, & improbi-
tati isti tuæ, & ad excipiendos pro virtute labores
segnicie contegendæ, fratrum calumniam quasi ve-
lamen oppandis? Verum enim uero qui eiusmodi
est, is in concordia vinculo spiritus sancti acquies-
cat, quo se in cælesti partu primis veluti fascijs in-
uoluit ad frugē meliorem istis reuocatus exēplis.
Neque enim si fortē contingerit vnum aliquem de
ijs, qui in manu digiti sunt, læsum ex dolore ali-
quo laborare, idcirco continuo etiam alius perti-
naciter se præcidi iubebit: sed contra dolorē pri-
mum amputationis fugiet: dein etiā constantissi-
mè assistet, vt illius quoq; qui in periculo sit, offi-
cium corpori possit præstare, ac non naturalibus
omnino priuata ramis manus, proprio ac natiuo
suo decore spoliatur. Transfer ergo similitudinē
ad monachum, & considera, quā magnū abscissione
sua teneris adhuc animis cum dolore, tum de-
decus etiam afferat, quomodoque item vitæ se om-
nis ac spiritus expertem reddit. Nam quod An-
tistes, neminem, quem docendum suscepit, vo-
lens, prudensq; ad improbitatem ducturus sit, vt
praua doctoris institutio causa discipulo sit di-
fessionis, ab alienationis que: ad hunc modū con-
sideremus, si placet. Quid est pater? quid est item
magister? pater dicitur nempe, puerorū institutor
verque, ex his alter filio, alter discipulo, quæ in
istius cum filij, tū discipuli rem magis futura sunt,
optant. Siquidem & naturale hoc patribus est, li-
beros suos optare sibi esse quæ optimos, quamque
prudentissimos, similiterque honestate omni mo-
destiaque quā ornatisimos quod & filij clari
sint, & patres ipsi filiorū laudis societate glorio-
siores existant. Simili modo qui pueros magistri
ad luctam instituunt, quos in disciplinam recepe-
runt, eos quā fortissimos quamq; peritissimos
artis efficere student, vt cum robore corporis ac
peritia adhibitis, commodè se in certaminibus
gesserint, aduersariorū magna cum laude victo-
res declarentur, atq; ex agone legitime exantlato
certissima in ipsos postea gloria redundet. Porro
qui animum ad docendum induxit, hunc natura
impellit, vt velit discipulos suos quā fieri pos-
sit perfectissimè, artis suæ præcepta consequi.
Proinde cum eam erga liberos instituendos ra-
tionem natura rerum parens parentum animis
infuserit, qui non verisimile est religionis &
sanctioris

*apostasia

A simili
argum.

ὁ πὸ δ' ἑρ-
μα.

ἀφ' ἑαυτοῦ
vos.

Hypodog-
ma alteru.

A simili
βιβαίω-
σι.

γνώμη.

γνώμη.

Huc, huc
ad Lutheram
in oculos
aduertite.

Mat. 18. 6
*apostasia

Audi Lu-
there.

ἡ γὰρ ὁρὰ

sanctioris vitæ magistrū, quem ipse instruendum acceperit, oportet, ut quæ innocētissimus & morū ornamentis maximè conspicuus simul & spiritua- li sapientia cumulatisimus existat? præsertim cū illud nihil obscurè intelligat, se, si suus discipulus talis euaserit, & in magna apud homines gloria futurum, & luculenta à Christo præmia reportaturum, ut qui famulos ipsius, vel, ut rectius dicā, fratres, quando hoc nomine etiam Christo eos placitum est appellare, diligentia sua, ea quæ est cū ipso coniunctione dignos effecerit. Verum enim aliud præterea consideremus, quod si ex illius institutione discipulus nequam euaserit, tempore extremi iudicij in maximo totius orbis terræ conuentu indelebilem ignominiam notam magister incurreret, vniuerso cælestium inspectante concilio, neque ignominia afficietur modò, sed grauissimis etiā suppli- cijs mactabitur. Qui igitur putandum est casurum in animum magistri, ut discipulum suum benemo- ratum ac modestum esse nolit? Quamquam etiam incommoda in frugivæ doctore discitis improbitas est. Nam quod vna ambo etatem inter se agere decre- uerunt, quodcumque quis vitium discipulus imbi- berit, eius fructus primum omnium, cum magistro ipso comunicat, more venenatorum serpentum, qui à quibus fouentur, in eos primum virus emit- tunt. Quare perspicuum est vndique, cum ex rerū natura, tum ex ipsius etiam instituentis utilitate, oportet ut ipsum, ac studiose omni ratione ope- ram daturum, ut quem discipulum erudiendū ac- ceperit, is sibi & probus & modestus existat. Ete- nim si vitiōrū ille improbitatisque esset magister, cōtendisset sine dubio, ut quorum disciplina præ- esset, eos ad hunc finem deduceret. Verum cum vir- tutis, ac iustitiæ præceptor sit, haudquaquā volent, opinor, cōtrarium, atque ipse efficere nitentur, discipulo suo exitum euenire. Omnis igitur præ- textus excusandi sui nimirum ut rationi dissenta- neus præcisus ei est & ademptus, qui à spiritali cœ- tu segregare se velit, demonstratumque originem istiusmodi consilij nihil aliud esse, quod vitiōrū in- temperantiā, & laborandi fugā, & iudicij corrup- telam, instabilitatemque. Non enim hic Dauid il- lud dicentem audiuit, Beati qui custodiunt iudi- cium: qui custodiunt, nō qui euertunt. Hi sunt qui stultis assimilantur, qui super arenā instabilis con- silij sui fundamēta locat spiritalis ædificij: quod pauca tentationum rorulentæ aspergines, & bre- uis maligni torrens subducto fundamento dissol- uit ac dilijcit.

De obedientia vberius.
CAPVT XIII.

AT quemadmodum quidem ab eo, qui semel spiritali se fratrum societate cōiugarit, indis- solubilis seruanda copula sit, superius, quoad fa- cere potuimus, demonstrauimus. Nunc rursus quod de obedientia antè dicere instituimus, accu- ratius etiam pertractemus, & quæ de ea breuiter antè percurramus, cumulatis declaremus, doctea musque quam magna ea obedientia sit, quæ erga antistites suos religionis veræ præstare cultores debent, eiusque magnitudinem non aliunde ex- pligare admittat quæ ex sacrosanctæ scripturæ au- thoritate. Paulus apostolus in ea epistola, quæ ad

Romanos scribit, ipsis præcipit, ut excellentiori- bus illi potestatibus omnibus subiecti sint: pote- statibus inquam mundi, non spiritalibus: atque hoc ex his, quæ deinceps adiecit, declarauit, cum de tributis & vectigali locutus est: quo in loco, qui vel minimū potestati resistit, eum ait deo ipsi resistere. Si igitur qui mundo huic præfunt, & ex lege humana illam imperandi potestatem habue- runt, ipsi diuina lex pietatis cultores tantopere vo- luit esse subiectos, & quod maius est, quorum vi- ta tota nunc erat impietas: quàm magna tandem ei à pietatis cultore præstanda obedientia est, qui à deo constitutus præfere sit, & imperandi potesta- tem à legibus illius acceperit? & qui defendi po- test eum non dei ordinationi resistere, qui antisti- ti resistat suo? præsertim cum apertissimè Aposto- lus iubeat omni in re parendum esse spiritalibus præpositis: Obedite enim, inquit, præpositis ves- tris, & subiecti estote eis. Ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddaturi, ut cum gaudio hoc faciant, & non gementes. hoc e- nim non expedit vobis. Quod si non expedit non perfectè obedire, sine controuersia, quod magis expedit, illud confectari debemus. Nam mea qui- dem sententia, hoc, quod hic dicitur, non expedire, magni cuiusdam detrimenti ac pœnitendi & quod egrè admittat correctionem, significantiam habet. Imitanda est autem maximè sanctorum o- bedientia, quæ erga deum illi adhibuerunt: si tamen proposito nobis eorum exemplo, eā fortasse ritè poterimus explere. Neque verò existimet quis- quam, me causā firmandæ erga antistites obedi- tiæ, elatiora quædam exempla proferre, eiq; quod deo debetur, officio, arroganter obedientiam ad- uersus homines audere conferre. neque enim ad hanc similitudinem inducendam mea sponte, sed diuinis literis inducti accessi. Animaduerte enim quid in euangelijs dominus dicat, cum de obedi- tiā aduersum seruos suos adhibenda legem sanciret: Qui vos recipit, inquit, me recipit. Et itè alio in loco. Qui vos audit, me audit: & qui vos sper- nit, me spernit. Quod apostolis dixit, intelligēdus est in commune legem sanxisse in posteros qui aliorum futuri erāt moderatores, id ex multis, ijs- demque certissimis diuinarum literarum testimo- nijs, manifestissimisq; argumentis probari potest. Ex quo quidē patet, nos, quando diximus tenen- dæ à nobis erga antistites nostros obedientiæ, ad- hibitæ à sanctis viris erga deum obedientiæ, ex- plar nobis oportere proponere, diuinis oraculis conueniēter fuisse locutos. Quomodo igitur, in- quit aliquis, veteres sancti viri animi sui alacritatē in exequendis dei iussis declararunt? Considera mihi Abrahā, qui iubetur relinquere domum, pa- triā, supelleciliē domesticā, possessiones, cognas- tos, amicos, & omnia quæ contraria his sunt con- sectari, peregrinationem, obscuritatem nominis, viæ eatenus incōperts errores, paupertatem, me- tus, pericula, & quæ peregrinos incommoda, at- que extorres comitari solent, omnia persequi: & nihilominus tamen videbis eum sublata omni cunctatione, dicto esse audientem, domesticam rerū suarum quietē, prosperitatemq; relinquen- tem, & pro his in alienis terris ærumnas, erroresq; suscipientem. Vides perfectissimum pietatis cul- torem, & dei causā felicia mundi omnia cōtem- nentem?

Rom. 13. 1

Argument. à minori.

Hebr. 13. 1

Mat. 10. 6
Luc. 10. 6
Ijs. 54. 17
Ier. 17. 13
Ier. 17. 13

Mat. 10. 6

Mat. 20. 6

nentem? sed pergamus ad reliqua. Venit ille qui- dem in Palæstinam locum sibi à deo ad incolen- dum commonstratum. Porro cum victus inopia regio illa fuisset oppressa, inde in Aegyptum di- greditur, & emigrat ibiq; adempta sibi vxore, nō hinc redditur animo deiectior neque dequeitur aut dei consilia incusat, ut qui officij sui tales ab eo fructus referret: quin potius æquo animo iniu- riarum etiam hanc iniuriarum omnium longè gra- uissimam tulit non semel, sed iterum etiam sibi à Gerarorum rege videlicet illatam. Qui enim semel in eo animum obfirmauerat suum, ut obedi- ret deo, nihil iam amplius illud spectabat, quid de se disponderet deus, sed totus in eo erat cogita- tione defixus, quomodo videlicet perfectissimā, atque omni ex parte absolutissimā illi obedi- entiam præstaret: ac propter hoc etiam postremo filium inuenit Isaac diuturni sui voti, diuturnaq; fidei præmium ac donum. Verum hunc ipsum cū iā ætatis flori propinquum videret, eiusmodiq; qui parentibus suis secururæ prolis, futuræque de- inceps posteritatis stabilimenti spem bonam af- ferret, ipso tempore illum post tot spes iubetur à deo in præaltum montem educere, ipsiq; à quo deus acceperat, immolare. Porro ille duris- sima haud voce accepta, munereque horrore ple- nissimo eiusmodiq; ut tatummodo auditum, nedū imperatum, ipsam posset naturā prosterne- re, hæc omnia ut moderatè tulit, ut mente nihil est consternatus, ut non concidit animo, sed perinde ut si agnum esset aliquem mactaturus, sic leni, trā- quilloque animo, sublato obedientiæ iugo ibat vna cum filio, quod iussus erat expleturus: nihil neq; in hoc curiosè iudicium dei peruestigans, aut se- cum dequerens: sed tota in officij sui cōseruatio- ne, mente defixa, ne videlicet vlla in re obedientiā minueret suam, luculentam hoc modo coronam reportauit: nempe qui cunctis deinceps mortali- bus fidei, obedientiæque veluti columna quædā erectus sit. Poteram autem reliquorum etiā san- ctorum virorum, quorum in veteri historia no- bilissima mentio est, obedientiam commemorare, vnde huius virtutis citra controuersiam absolu- tissimæ exemplis erudirentur pietatis cultores: tamen ne longum faciamus, omnibus, quibus mo- do ea discendi voluntas est, ad ea quæ in sacris li- teris feruntur, audienda dimissis, ipsi ad saluatoris nostri discipulos sermonem conuertemus, osten- dentes quomodo illi dicto audientes erant quo- modoque se imperio subieciēbāt. Dixit eis Iesus, cum rudes adhuc in eius disciplina essent, ac tan- tum non iam iam regnaturum illum putarent, & in ea spe essent, se nullis laboribus aditis, nullisq; periculis susceptis, ac se nullis molestijs exant- latis, Christi regni confortes futuros, atque in re- galis gloriæ, cultus, honorisque societatem ven- turos. (Hocq; & Petrus ipse declarat, in ea incre- patione, qua vsus est aduersus Iesum, cum de futu- ra sua passione ille differeret: Assumens enim eū Petrus, inquit, cepit increpare illum, dicens. Ab- sit à te domine, non erit tibi hoc. his verbis ostē- dens omnem omnino segregatum à se habuisse cuiusvis mali expectationem. declarant etiam fi- lij Zebedæi, qui interpellaturam pro ipsis ad do- minum matrē adduxerint, ut sessionis hinc inde ab dextra, læuāq; honore afficeretur. Etenim nisi

paulo post regnaturum illum existimassent, neu- tiquam vnquam hoc ausi essent postulare: quippe cum sessionem à dextris patris in cælo, saluatoris esse intelligerent) Quid igitur hæc expectantibus illis & sperantibus dixit? Ecce ego mitto vos, sicut oues in medio luporum. Porro illi re audita spei suæ summè contraria, nequaquam dixerunt, Alia adducti spe ad te accesseramus, & tu contraria no- bis atque sperauimus, imperas? Nos requietem sperauimus, & tu nos in pericula protrudis: ho- nores nobis proposuimus, & tu ex transuerso ignominias ingeris: regnum expectaueramus, & tu ut exagitemur, & omnium serui simus, iubes. Horum nihil omnino dixerunt, licet his, quæ me- morauimus, plura & grauiora etiā audissent, ve- luti illud, Tradent vos in tribulationes, & occi- dent vos, & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. Et ad præfides & reges ducemini propter me. His igitur illi omnibus gentibus, sub- missa mētis ceruice, obedientiæ iugum subierunt, alacrique animo in pericula, in fora, in contume- lias, in lapidationes, in ignominias, in cruces, in varias nece processere: tantaque hæc alacritate sustinebant, ut magnificè læticia efferentur, cum digni habiti sunt, qui pro Christi nomine illa pa- terentur. Gaudebant enim, inquit, quod digni ha- biti sunt pro nomine ipsius contumeliam pati. Hanc obedientiam is qui secundum deum verè est monachus, antistiti suo præstet, oportet. Si- quidem (ut iam diximus) discipulos Christus in hoc elegit qui hoc vitæ institutum emularentur, ut per eos formam relinqueret eandem secururæ posteritati. Nihil est enim aliud antistes (qui mo- do diligenter munus exequatur, cui præpositus sit, pietatem videlicet) quam is qui personā Chri- sti sustinet, & sequester est inter deum & homi- nes, eorum, qui in ipsius officio sunt, salutem sa- crificans deo. Atq; hoc à Christo ipso docemur, dum Petrum Ecclesiæ suæ pastorem post se con- stituit. Petre enim, inquit, amas me plus his? pa- sce oues meas. & omnibus deinceps pastoribus, ac magistris eandem tribuit potestatem. Cuius quidem rei signum est, quod omnes similiter atq; ille & ligent, & soluant. Quemadmodū igitur pastori suo oues obtemperant, & viam, quancunque ille vult, ingrediuntur: sic qui ex deo pietatis cultores sunt, moderatoribus suis obsequi debent, nihil omnino illorum iussa curiosius perferunt, quando libera sunt à peccato: contraque, ea sum- ma animi alacritate, summoque studio cōficere. Quemadmodū enim faber ædificatōrve singulis artis instrumentis pro arbitrio vitur suo, neque vnquam vllum inuentum est instrumentum, quod ad quemcunque ille vsum voluisset, non se facile tractandū præbuerit, ac moderatoris manui ces- serit: item quoque cōuenit verum pietatis cultor- em, perinde ut instrumentum quoddā vile opi- fici ad complendam spiritualem fabricā, omni- bus in rebus parere, in quibus ut operā suam na- uet, rectum esse antistes iudicari, ne si id facere recusauerit, impedimēto sit, quominus spirituale opus cōpleatur. Et ut instrumentū nō sibi ipsi de- ligat, quod factō vsus sit ad artem iuuandam: eo- dem modo pietatis cultorem quoque nequaquā conuenit ipsum esse, qui sibi iudicio suo opus de- ligat, sed gubernationem sui, artificis prudentiæ debet

Mat. 10. 6

Mat. 24. 4
Mat. 10. 6

Act. 5. 9
Monachi obedientia cuiusmodi esse debet.

Ioan. 21. 6

Argument. à simili.

Altera similitudo

Tertium simile.

debet consilioque cōcedere. Nouit enim, qui modo intelligens moderator est, vniuscuiusque mores & affectus, & animi motus diligenter exquirere, & ad hæc accomodatū etiā in singulis remediū adhibere. Quocirca nullo modo est eius status aduersandū, sed illud firmissimū tenendum, rē omnium esse difficillimā seipsum cognoscere, & curare, propterea q̄ naturaliter seipsum quisque amat, & quilibet propterea q̄ in seipsum propensū sunt, in veritatis iudicio fallatur. Porro ab alio cognosci, curarique facile est: cū ijs qui ceteros iudicāt, ad discernendā veritatem nequaquā obstat amor sui ipsorū. Stante enim in fratrum societate cōcordi hac cōfensione, facilē & pax inter ipsos versabitur, & salus vnā cū charitate & concordia omnium conseruabitur, ac perficietur legitime.

Quod viliora etiā munia siue opera magna cū animi alacritate cōsectari monachus debet.

CAPVT XXIII.

ATque etiā intelligendum illud est, debere pietatis cultorem viliora etiam munera magno cum studio, magnaque cū animi alacritate suscipere, scientem nihil minutum esse, quod dei causa fiat, sed grande & spirituale, & eiusmodi, quod cælum nobis, & præmia cælestia cōciliat. Quamobrem licet communibus vtilitatibus inferuicia sarcinaria sequi iumenta oporteat, recusare tamē non debet. Siquidem venire in mentem apostolorum debet, quā alacriter illi domino paruērunt, quado ipsis mandauit, vt ad se pullum adducerēt: cogitareque & illos quoque, quorum causa iumentorum curam suscipiat, fratres domini esse, & tributam ipsis beneuolentiam, studiumque in ipsum Saluatorem redundare, qui dixit, Quatenus fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Quod si sua facit, quæ minorū sunt, sine dubio multo magis, quæ electorum sunt, ea sibi vendicabit, modo ne officium causam ad licentiam existimet. Quin summa potius animi attentione munire seipsum debet, vt cum sibi, tum ceteris, in quoscūque eum casus detulerit, pariat vtilitatem. Porro si de muneribus ijs, quæ abiectiora sint, aliquid exercendum sit, scire conuenit saluatorem quoque ipsum discipulis ministrasse, & abiectiora opera facere non recusasse: magnūque homini esse, si dei imitator existat, cū per hæc, quæ humilia sunt, ad altitudinē illam quod illum est imitatus, ascendat. quanquam quis iam humile ausit quippiam appellare, quod deus ipse attingere non recusauit?

C Quod honores siue vllā præter ceteros prærogatiuam appetere monachus non debet.

CAPVT XXV.

PRorsus autem ab omni ambitione alienū habere animum monachus debet. Nam si in hac vita laboribus, ac rectē factis suis esse præmium vult, misera profectō illius mercedis cōditio est, qui pro æternarum rerum iactura, caducas paciscatur. Si verō secum decreuit velle se in hac vita agones laborum perferre, & eorum mercedem

in cælo recipere, non modo honores vltro ipse consecrare non debet, sed ne oblatos quidem admittere, potiusque recusare atque reijcere, ne cōsequenti vitæ gloriā, præsentis honor imminuat. Quandoquidem præsens vita vniuersa laborum est atque certaminum: contraque futura in præmijs, compensationibusq; posita est. Quemadmodum magnus Paulus de hac vita, in aliā proximē migraturus, ait. Bonū certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruauī, de reliquo posita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus non hic, sed in illa die iustus iudex. Et item Saluator, In mundo hoc pressuram habebitis. Et rursus idem Apostolus, Per multas tribulationes oportet vos introire in regnum cælorum. Proinde si habes in animo in futurū regnare, hūc noli ocium, noli honorem consecrari. Sed licet in præsentia pro vera tuenda doctrina, nimirum veritatis aduersa multa patiari, intellige te in posterum regnaturum: nam susceptis hūc pro tenenda honestate calamitatibus hæc constituta est merces. Alienus autem ab incommodorum vitæ huius conficiatione, cælestes nolito coronas sperare, quando hic eos, quibus ea constituta sunt, neque labores præmittis, neque certamina. Caueat igitur omni ratione pietatis cultor, ne honores consecratur, ceterisve se præponi velit. Omnis enim qui seipsum exultat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Si seipsum pietatis cultor in altum extulerit, habet qui grauius ac potenter illum affligat, & ad inferos vsque possit deprimere. Sin contra seipsum humiliauerit, splendidissime magnificentiissimeque extolletur: quippe cū deus (quæ ipsius potentia est) humiliantem se in altum extollat. Expectato igitur rectē extollentē o monache, neque ad res vitæ huius cogitationem velis abijcere. Athleta enim es, & operarius Christi: pactus es cum eo, totam te diem certaturum, & dei totius æstum perlaturum. Quid igitur dici opere nondum completo, requiem consecraris? Vesperam, vitæ huius finē operire, vt cum patrifamiliaris venerit, mercedē tibi denumeret. Vespere enim factō dixit dominus vineæ procuratori suo, Voca operarios, & redde illis mercedem: nō meridie, aut initio postquam statim illos conduxerat. Operire igitur finem vitæ, & tunc reuerius mercedem auferto. Interim autem in postremo loco acquiesce, vt tunc primum adipiscare.

. De modestia ac simplicitate in cibis retinenda.

CAPVT XXVI.

Iam ciborum diuersitatem nullo modo consecrari monachus debet: neque prætextu videlicet continentia ab solitis in communi vsurpari escis discedere. Siquidem hoc communis disciplinæ peruersio, & scandalorum occasio est: & vā illi, qui in pietatis cultorum conuentum huiuscemodi causas perturbationis attulerit. Sed licet vsitatum hoc salamentū, quod iure incoctū veteribus sanctis patribus, pulmentis loco alterius cuiusdam condimenti addi placuit, commissum sit cum reliquo ferculo, aquæ, olerumve, neutiūquam per simulationem ab se inuentæ vāz vāzque

vāzque cuiusdā religionis reijcere debet, illud quasi qui carnes repudiet & fercula alia meliora, & precij maioris inquirere: sed in minimi salitæ carnis frusti decocto, buccam reiecta omni obseruatione intingere, & cū omni gratiarū actione assumere. Siquidem minutissimū frustulū illud in tam magnam aquæ copiam, aut leguminum (si ita fors ferat) coniectum, nequaquam indicium cupiditatis est, sed seuerissima, & verē durissima pietatis cultorum continentia. Quæ igitur huiusmodi sunt, hæc religionis cultor obseruando captare non debet. Neque enim ab his propterea nos abstinemus, quod Iudæorum ritibus faucamus, sed vt deliciarum saturitatem fugiamus.

Quod ad perfectionem spectanti proditio in publicum nihil poterit obesse.

CAPVT XXVII.

SI verō proditiones in publicum, aut suscepta propter necessarios & communes fratrum vsus itenera impediendo sibi esse ad pietatis cultum monachus dicat, ac propterea foras exire recuset, nondū ille absolutæ obedientia cognitionem est affectus, neque dum animaduertit ad huiusce officij perfectionē istiusmodi mollicijs nequaquā solere perueniri. Intueatur proinde in exempla sanctorum virorū, consideretq; quomodo virtutem hanc perfectissimē illi coluerūt, qui imperatis sibi rebus ad conficiendū adeo difficilibus, imperium ne vel tantillū quidem vnquā recusarunt, reluctatiue contra sunt, & illorū exemplo eruditus obedientia perfectionē cōdiscat. Si autem sit aliquis, qui etiā reuera hoc sibi sentiat nocere, is reliquos omnes fratres roget, vt pro se supplicet deo, nec minū ab eodem deo certissima cum se ipse etiā facultatē petat, per quam cum in officijs spiritualibus, tum etiā in corporis muneribus rectē administradis actuosum, cōmodumq; instrumentū sit. Et sine dubio qui bona exquirentiū alacri & expromptæ voluntati aspirat beneuolus, eā largietur, quū ad petendum ipse hortatus sit, ac dixerit, Petite, & dabitur vobis: querite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit, & qui querit, inuenit, & pulsanti aperietur. Itemq; alio in loco, Siquis autē vestrum indiget sapientia, postulet a deo, qui dat omnibus affluenter, & non impropere, & dabitur ei. Postulet autem cū fide, nihil hæsitās. Ac in omnibus denique rebus, vbi mens in perfecta obedientia vacillat, aut animi præoptitudinem Satanas impedit, hebetando, retardandōve, remediū hoc adhibeamus, vt deo supplicemus, petamusq; vt rectē agendi nobis facilitatem velit largiri, & vt carnes nostræ cōfigantur timore dei, vtque assidue apud seipsum animus noster sit, necubi euarians neque corporis cupiditatibus voluptatibusve vsquā capiatur. Siquidem non aliunde, quam ex animi distractione mundanæ cupiditates in nobis nascuntur: à quibus cū varijs postea tumultibus vexata mens nostra fuerit, segniores ad capeffenda recta officia reddimur. Quæ cū ita sint, nemo in adiuuandis cōmunibus aliorū corporis necessitatibus, operam denegare suam debet. quin suppliciter potius petendū est a deo, vt facultatem adiu-

uandi ceteros ab ipso promereamur accipere. Si enim priorum exemplo munus hoc omnes detreçarint, quis fuerit tandem, qui necessarijs officijs satisfaciatur? Quin operæpretiū fuerit, hoc te exemplo etiam quopiam doceri. Nam qui modo in ordinem aliquem adscriptus est miles, neutiūquā is operam dat, vt reliquos, qui eo in ordine sunt, ad consuetudinem suā traducat: sed ipse se cōtra ad ordinis disciplinā ac morē accomodat. Quāobrem cōuenit etiā, vt qui in spirituale societate adlectus sit, nequaquā illos ad morē suum velit detorque: sed cōtra ipse morē suum debet aliorum fratrum moribus, institutisque conformare.

Quod priua auctoritate nihil negotiorū exercere debet monachus.

CAPVT XXVIII.

POtestatem verō sui ipsius ne ad punctū quidem temporis habere monachus debet, per quam in priuatis ipse negotijs suis versetur. Quemadmodum enim absente artifice instrumentum sua sponte ipsum non moueretur, neque membrū vel ad breuissimum tempus ab aliquo corpore separari, moueriue posset, sine eius, qui intus est opificis, ac totius corporis moderatoris voluntate: similiter quoque neque religionis obseruanti aliquid agere, exequiue sine antistitis sui sententia licet. Quod si causam afferat, ac dicat, se præ imbecillitate corporis, exequendis imperatis parē esse non posse: infirmitatē suā antistiti iudicandā permittet, secumq; reputans illud scripturæ, seipsum ad ea quæ sibi imperata sint exequenda adhortabitur, cū ab ea dici audiat. Nondum enim vsq; ad sanguinē restititisti, aduersus peccatum repugnantes. Et item alibi, Propter quod remissas manus, & soluta genua erigite.

Quod antistitē conueniat, adhibita paterna beneuolentia, eorū qui in ipsius potestate sint, res administrare.

CAPVT XXIX.

Porro ipse etiam antistes reliquorum fratrum, veluti charissimorum filiorum pater curam suscipiens, diligenter quid eorum singulis opus sit, considerabit: & quæ conuenire visa fuerint remedia, curationesque quantum poterit, adhibebit: et quod reuera membrum siue animo, siue corpore infirmum fuerit, adhibita charitate, beneuolentiaque paterna sustentabit.

Quod nequaquam permittendum sit, vt in cōuentu virorum religiosorum, duorū triumve fratrum seorsum sodalitas conspiret.

CAPVT XXX.

AC charitatem quidem habere inter se mutuā fratres debent, non ita tamen vt duo, tresve seorsim à ceteris sodalitatē inter se cōeant. quādoquidem hoc non charitas est, sed seditio & diuisio: & eorum, qui sic cōeant, improbitatis iudicium. Si enim communis decus disciplinæ charū

γνώμη.

κατορθωθήσεται.

Mat. 25. d. ἀφορμὴν ἀδελφότητος.

γνώμη ἐκ collatione καὶ ἐναυτίωσιν.

γνώμη ἐκ collatione.

2. Ti. 4. d.

Ioan. 16. d.

Act. 14. d.

Luc. 14. d.

Metaph. 14. Ma. 20. d.

Μετ' ἐπιδοσάμεν σου ἄστυ.

Mat. 7. b.

Luc. 2. d. ἀπλῶς ὁ ὅμοιος ἄστυ.

Psal. 118.

E distra. Etione mē. tis, cupiditates.

πρὸς τὸν φῶτα καὶ ἀπλῶτα τὸς.

πρὸς τὸν φῶτα καὶ ἀπλῶτα τὸς.

Confirmat. ἢ ὁμοίωσιν.

ὁ ὅμοιος ἄστυ.

Hebr. 12. b. Ibidem. d.

πρὸς τὸν φῶτα καὶ ἀπλῶτα τὸς.

τὸ κοινὸν ἐναυτίωσιν.

habent, qui tales sunt, sine dubio communem, æqualemq; aduersus omnes charitatem tenerent. Si vero ipsi à reliquis sua sponte abscessi disuncti- que in cœtu cœtum efficiant, vitiosa huiusmodi amicitia conciliatio est, & diuersam quandã à cõmunibus institutis rem esse oportet, quã hos inter ipsos cõciliat; atq; hoc profecto nihil est aliud, q̃ contra veterẽ disciplinẽ stabilitatem, constantiamq; inuolutio. Quocirca dàda studiose opera est, ne vllus omnino in cõuentibus, sodalitatibus istiusmodi loc⁹ detur, neve violata charitatis obseruatione societatem quis cum fratre aliquo iungat, qui improbe agere, & cõmunis disciplinã iura velit peruertere: enitendumq; vt quãdiu quidẽ in officio omnes permancant, æqualis vnici- que erga omnes communitas sit atq; coniunctio. Quod si firmatam quis iã vetustate disciplinã la- bescere in animo habeat, ac alios etiã de fratribus secum comites trahat, hic primo quidem ab eo, qui sanus sit, secreto admoneri tanquã parum sanus debet. Sin arcano curari noluerit, adhãbendi de fratribus erunt etiã, qui ceteris intelligentia vi deantur præstare: quemadmodum est in sacrosan- cto Euangelio; Si autẽ te nõ audierit, adhibe tecũ etiã vnũ vel duos. Quod si ne ipsis quidem auscultauerit, tum demum ad antistitem ipsum ani- mi ipsi⁹ morbum deferre oportebit. Si verò ne an- tistite quidẽ audire voluerit, perinde vt gentilis & publicanus habendus est, & vt ouis pestilentia contacta ab reliquo ouili segregandus, ne in reli- quos quoq; morbi contagionem transfundat. Si verò nullus sit omnino qui exempli peruersitate B deterior fiat, tunc tantummodo lenitas aduersus ipsum locum habeat, spe videlicet ipsum se ali- quando ad meliorem frugem recepturum: leni- tas autem ex ea parte, vt ne præcidatur, non au- tem vt ab admonitionibus, legitimisque multa- rum impositionibus desistatur.

Quod vestimentorum calceamentorumve de- lectionem consecrari pietatis cultor non debet. CAP. XXXI.

Iam de vestimentis calceamentisve nõ ea exqui- renda nobis sunt, quẽ sunt elegantiora, sed quã viliora, ea diligendã, vt in hac re etiã animi nostri humilitatem significemus, neq; opinionem nimis elegantium, aut nosmetipsos amantium, & à sã- terna charitate abhorrentium incurramus. quan- do is satis se à charitate, humilitateq; disinctum declarat, qui primas desiderat.

Quod debet antistes ad vires corporis cuiusq; ea accõmodare quã imperet munia: & de ijs qui vires suas maliciose celant.

CAPVT XXXII.

Illud autem obseruare antistes debet, ne impo- nendis grauioribus, quã quibus sustinendis pares fratrum corporis vires sint, imperatis, eos, qui ea ferre non possint, ad abijciendam obedi- tiam per contradictionem instiget: sed perinde vt verus ac legitimus pater, æquẽ in cunctos bene- uolus, vires corporis cuiusq; considerare, atq; ita munera singulis imponere, ac distribuere sortitò

debet. Veruntamen grauissime plectentur ij, qui quas à deo datas sibi corporis vires habent, mali- ciosè celant, & aduersum antistites petulati impu- dentia se gerunt, & illius iussis nõ obteperant. Si enim magnũ antistiti atq; intolerabile periculum creãt, occultum tenuisse talentum doctrinẽ, ac nõ vniciq; ante imminentem peccato frameam in- dicasse, sine dubio maius periculũ incurrit is, qui datas sibi à deo ad communem reliquorum vtili- tatem corporis vires ociosas tenet, occultatq;ue

Quod neuiquam molestè ferre fratres debent, quãdocunq; mitius agi cum imbecillio- ribus videant. D

CAPVT XXXIII.

Verum enimvero neq; molestè ferre, neq; in- dignari fratres debent, quãdocunq; ijs, qui imbecilliores sint, antistites accõmodatã illorum viribus ministeria assignet, & indulgentius cum his agendum censeat, ita videlicet vsu postulante: Quinimo qui valentiores sunt, ij imbecillioribus indulgere, & hoc modo spirituale cõplere cha- ritatem debent. Siquidem animaduertimus in cor- pore neq; à manu disidere pedem, neq; manum pedem ipsum ad transigendas partes suas conari traducere, neque vnũuersam item manum digito minimo suum onus imponere: sed de membris vnũquodque delatam sibi sortitò à natura vim exercere, & quã imbecilliora sunt, sustinere. Hãc disciplina si in spirituali conuentu seruetur, nimi- rum illud declarabit nos verè Christi corpus esse, & membra ex parte, nempe qui aptam inter nos E coniunctionem, & vacuam omni dissidio concor- diam continenter seruemus.

Quod nequaquã debent, qui cõuentibus præ- sunt, ijs qui à conuentu suo defecerint, mona- chis liberè agendi quiduis potestatem impar- tiri, aut hos in vitã cõmunionem admittere.

CAPVT XXXIII.

Portet autem, vt & qui regendis spiritualibus conuentibus præsent, ij cum mutuam inter se charitatem ac beneuolentiã exerceant, mutuoq; alter alterius prouidam sollicitudinem ad se existi- ment pertinere: ea nequaquã evertant, quẽ facere alter studeat; neq; temerè, inconsideratève desci- scentes vicissim alij aliorũ fratres suscipiant. Siqui- dẽ hoc facere summa confusio est, dissolutio, atq; peruersio spiritualis opificij. Etenim de fratribus quidem, qui cordatiores sunt, ij cum dei timore teneantur, in officio persistunt: qui vero lentiores sunt, ac magis per ignauia dissoluti, ij pudore ho- minum, & ea, quã ex hominibus pendet, necessi- tate, veluti quodam pãdagogo ad rectã viã diri- guntur. Si igitur qui negligentior sit, licere sibi animaduertit impunè probatẽ sibi semel fratru societatis labores defugere, seseq; inde ad aliud quoduis domicilium trãsferre, & solutiore in eo, atq; incõtinentem vitã agere, facile se à suorum cœtu abrumpet, & exitij illius causam sustinebit, qui ad suscipiendũ eiusmodi se exhibuit æquo pa- ratiorem. Atque etiã sit se penumero, vt contagio ista latius serpens, eos etiam, qui in recto itinere sunt, aberrare faciat, diductos à recta ac iusta via: & cun-

Argument. à minori.

Υάμκ.

Confirmatio à simi.

Humanu timor ad boni qualiscunq; pãdagogũ

δύμα.

& cunctoru exitij ille pœnas luet, à quo peccandi causa profecta fuerit. Quãobrem ne hoc eueniat, quoscunq; ex fratribus à cõuentibus suis desci- uisse, animaduertimus, eos admoneamus, & vn de egressi sunt, eò reducamus: aut si nobis obtem- perare noluerint, caueamus, ac auersemur, & eo- rum congressionẽ defugiamus, & fratribus om- nibus, vt hoc idem seruent, denunciemus: quo vi- delicet vel ipsi illi, cum hoc modo auersos à se om- nes videant, & respiscãt, & ad suũ se gregẽ reci- piant, atq; ab eo, quem semel sortiti fuerint, pasto- re pascantur: vel si obstinati in spirituali cõmuni- tatis contemptione permanerint, reliqui saltem, qui viderint, q̃ inuisi omnibus & execrabiles facti sint, eorum exemplo cõmoti, in officio perseue- rent, & quoru cupiant infamiã effugere, fugiant imitationẽ. Quod autem mea hãc verborũ com- menta nõ sunt, potiusq; certissimã spiritus leges, ipsa Pauli verba apponã, quibus ille incontinen- ter vitam agentes castigat, atque inter ceteros eb- riosos etiam & maledicos, pœnis esse obnoxios vult. Si enim aliquis frater fuerit fornicator (in- quit) aut maledicus, aut ebrius, cum eo, qui eius modi sit, ne cibũ quidem sumere. Et item alio in loco, de ijs qui nihil operabatur, sed curiosè age- bant, sic dicit, Hunc notate, & ne commisceamini cum illo. Quod autem qui spiritus sancti pactio- nes violat, is facinus longè maius faciat, q̃ aut ma- ledici, aut ebriosi, aut qui totã in ocio vitã conte- rant, nemo est, cui non perspicuum sit. Quocirca haud absurdè nos ratio impellit, vt qui spirituale disciplinã violat, illos ab eoru, qui ipsã cõseruat, congressione secludamus, prohibeamusq;. Tunc autẽ tantũmodo reprehensione vacare fratris se- gregatio debet, quãdocunq; ea antistitis iudicio occulte alicui⁹, quã ipse sciat, vtilitatis causa fiat.

Quod neuiquam debet qui in conuentu pie- tati operã det, eorum quã coniuncta cum materia sunt, quidquã priuatim possidere.

CAPVT XXXV.

Debet autem pietatis cultor, qui eam, quã su- pra exposuimus, in vita cõmunitatẽ amplexus sit, ab omni priuata rerum, quẽ in materia confi- sistunt, possessione liber esse. Etenim nisi hoc fa- cit, primũ quidem societatis exactam disciplinam priuata possessione corrumpit: tum ipse etiã ma- gnopere de se indicio est, vt qui deũ perpetuo ijs alimenta suppeditaturũ diffidat, qui in nomine ip- sius cõgregati sint, neque illud audiuerit, q̃ dicitur à Propheta, Iunior fui, etenim senui, & nõ vi- di iustum defelictum, nec semen eius querens pa- nes, vel eos nimirũ, qui intelligentia percipiuntur, prudentia scilicet, vel qui sensu, quibus corpus alitur. Nam si vbi duo vel tres congregati sunt in nomine Christi, ibi ipse in medio illoru est, mul- to certè verisimilius ibi idem esse credendus est, vbi multo copiosior ac frequentior hominũ con- gregata multitudo sit. Aut igitur necessarium ni- hil nobis deerit, si Christus nobiscum affuerit. si- quidẽ neque Israelitis in vasta illa solitudine ip- sorum vsũ necessariũ: quidquã defuit, aut si etiã defuerit, ad probationem nostram, sapius est ino- pia laborare, & cum Christo esse, quã disun-

ctos ab eius societate in rerũ vitã huius omnium affluentia versari. Porro incommodum, quod ex istiusmodi possessione nascitur, nequaquã hic tã- tũ refistit, sed vterius etiã progreditur. Etenim qui proprium habere aliquid studet, is sine dubio nihil aliud, q̃ disunctionem, ac defectionẽ à cete- ris meditat. Nam cui hoc in animo nõ est, quid est tandem quod ipse possidere seorsim velit? cũ id certum sciat Christi beneficio seruos ipsius in necessariorum rerũ copia assidue versari. Proinde perspicuũ est, qui talis sit, cum de præcidenda ac morte afficienda anima sua meditari, qui exiguis obolis salutẽ suã addicere ac proderẽ paratus sit, & (liceat mihi quãso per vos aliquantulum loqui- audacter, quod sentio) alter Iudas efficiatur, nepe qui à furto exordiat. (Furtum est enim priuata possessio) & in proditiõne desinat: quando vt ille dominum, sic iste etiam veritatis verbum prodit. Quando enim instituti nostri regula hoc habet, non licere nobis neq; ab ea societate, ad quã ag- gregati sumus, disungi, neq; priuata vllam pecu- niam acquirere, neq; denique clanculariũ quiduis moliri, aut eiusmodi, quod exempli peruersitate reliquorum fratru saluti possit obesse, tum negle- cto aliquis dei timore, & legib⁹ spiritus sancti vio- latis societatem primum expilare (societatis enim expilatio est, rei cuiuscunq; & vnde cunq; in priua- tum vsũ seuocatio) deinde defectionem etiam, ac separationem cogitauerit, qui defendi potest hũc non verbum veritatis prodidisse, & alterum Iudã factum esse? qui, quantum in ipsa re sit, veritatem prodat? Quocirca omni modo fugiendũ nobis est, ne priuatim omnino quidquã possideam⁹, præter ea, quã promiscuè omnibus simul cõparã- tur. neq; hac ratione solum integrã ab omni labe- mentem nostrã conseruemus, sed internum etiam hominem ab omnibus fordibus expurgemus: ni- mirum impuris ac prauis primum cogitationib⁹, quã interior spiritus domicilium sua intemperie exagitant & conturbant idq; contingit à dolo, si- mulatione, inuidetia, cõtentione, quã vitia & cha- ritatem radicitus euellunt, & deũ ex eoru animis, in quibus sunt, fugant. Si enim dominus charitas est, sine dubio qui charitatẽ non habet, is diuina gratia caret. Dãdaq; nobis studiõse opera est, vt cum, pro se, quisq;, animum nostrum oes summè humilem, castumq;, & ad optima quãque agenda paratissimum cõseruemus, mentem ad res vitẽ hu- ius occludamus, illudq; propositum nobis habeamus, ne qua in re, dũ in hac vita sumus, ab vlla dei voluntate aberremus, ac proinde ab arrepto vitã istius instituto nos ipso auellamus. Siquidem hu- iusmodi animi status, præterquã q̃ omnem à no- bis socordie & euagationis segetem eximet, per- ficiet etiã, vt cũ pio metu, ac firmo animi propo- sitione honesta officia omnia persequamur. Atq; illud primis in animo defixũ habeamus, deum bonũ esse, & bonoru omniu auctore, mali autẽ nullius, nullo modo: licet nos, ita postulãte valetudinis no- strã vsũ, aciores interdũ medicinas degustemus. Etenim deus cum medicus sit humanoru animo- rum, pro natura morborũ, medicamentoru etiã ad singulos ipsos apposita reperat vim, quã, quando op⁹ sit, intimum etiã penetrãs vitium perurgare queat. Proinde cum hoc tra se habere planissimè intelligamus, à gratiarum actionẽ nunquã desista- mus,

Ve Iudam ad laqueũ, ita ex monachũ pro- trudit pro- prietas.

Compila- tio sue de- fraudatio quid.

Simile.

ἐν ἀπαρ- τήναι ὅτι ἰσχυρὰ

Mat. 18. 6

Simile.

Sui ordinis desertores cur piteat.

1. Cor. 5. d 2. Thes. 3. c

Huc adeste Lutherani.

λόγος παρ- ἑγγυρ.

Proprietat cur mona- chio vitãda

Psal. 36. a Panes intel- ligentia eor- poris sulciendi. Argument. à minori. Confirmat τῶ παρ- ἑγγυρ.

Hactenus cecurrit B. P. Basilij καὶ per Adamum Fumanum filo versionis Romana colonia donatus, idē- que solerti & sedula collatione ad fidem expolitissimam exemplaris Graeci synceriori lectioni restitutus per Godefridum Tilmannū Carthusiæ huius Pariensis monachum, cuius item opera versas habes proximas duas epistolas, sed pro locorum cōmoditate παραφρασεως, quo explicatior exiret ad manus studiosorum Basilii. Admodum enim incommode versa erat prima ad Chilonem Raphaëli Volaterrano, viro alioqui nō indocto: dein vni & alteri non satis integrè fuerat tralata per odiū impotens, quo isti Zuingliani excussa cuculla infensè oderunt monasticen iuxta ac anachoreticē, canes (vt ingenuè dicam) impudentissimi & ad vomitū Aegyptiarum carniū desiderio reuersi.

BEATI PATRIS BASILII MAGNI EPISTOLA AD CHILONEM DISCIPVLVM ANACHORETEN ex monacho, Godefrido Tilmanno interprete.

I quæ ex arrepti istius propositi officio obeunda tibi, nec segniter explenda veniunt, meo consilio eruditus nō illibenter amplectere frater in Christo amabilis, maximè omnium de quibus nō importunus tu flagitator à me contendisti, consiliū vt darem: nihil obscure auctor tibi fuero rei apprimè salutaris. Ecqua tandē hæc? Quod primum se offert, nimium hoc est, plerisque multa cum animi generositate aufos aggredi Anachoreticæ vitæ institutū: verum qui ab usque principio destinati curricula pro dignitate ad metā vsque, labore indefesso nec dispari animi cōtentione susceptū semel agonem promouerint, hi demum in quā rarissimo primū operis quidpiam adordiri, mox tuius propositi censeris finem assecutus: quando totius abs te elaborati operis merces ab ipso pendet fine. Nullū itaque sint relaturi in sumptū semel operæ pretium, qui nō ad legitimum vsq; finem eius, quem scopum sibi præstituerunt, nempe Anachoreticæ vitæ perfectionem studio propensiore festini contenderint, tantisper contenti istis monasticæ disciplinæ rudimentis. quin & propositum illum suū deridiculis omnium sannis palam traducendum exponunt & perstringendū, quod fit, vt apud externæ ac secularis vitæ homines notam sibi per hoc inurant imbellis ignauitæ & præfractæ temeritatis nulla vnquam obliuione obliteranda: quādoquidem de eiusmodi pronuntiāuit dominus, Quis volens domum ædificare, non prius sedens cōputat sumptus, si habeat ad perficiendū: ne posteaquam posuerit fundamentum, & nō potuerit perficere, incipiant qui viā prætergrediuntur, illudere ei dicentes: Hic homo fundamentum posuit, & non potuit consummare. Quocirca necesse sit, vt in percurrēdo vitæ istius singularis stadio, quod semel tanta cum alacritate ingressus es, alacri-

res quotidie tibi ipsi atque acriores addas aculeos, constantissime herens officio. Huc te suo inuitat exemplo Paulus inter luctat spiritualis Athletas Agonistes longè eximius, qui cum acquiescere nollet tot alioqui officijs vitæ retrō actæ, sed vltiore & quotidiana virtutum accessione progredi ad hunc loquitur modum: Eorū quæ retro sunt obliuiscens, ad ea quæ priora sunt me extendens ad destinatum persequor, ad brauiū superne vocationis. Sane is genius, ea est humanæ istius vitæ conditio, nunquam contenta acceptis spe alitur continentis: & secunda præteritorum inhiat futuris. Nam quid homini prodesse possit hesternæ ingluuie diffarsisse ventrem, si quidem hodie nupiam inueniat, quo se exatiet, eduliū, quo soletur & expleat inolitam famē? Itidem & animæ quid commodare valeat tuæ hesternæ exegisse diē in officio & actione virtutis: si tu hodie velut desertor ac refuga descueris, teque auocaris ab opere iustitiæ? Qualem enim te inuenero, ait scriptura, talem te iudicabo. Quare labor omnis iusti frustraneus ac mercede cassus, cum è diuerso moris vitæ retro in peccatis actæ nulli iā culpæ obnoxij censentur, si modò permutatio vtriusque fiat: illo quidem ab eo quod præstiterat quotidianis exaugere incrementis, in id descedente quod deterius est, hoc contrā, à flagitiosa improbitate ad meliorem se recipiente vitæ frugem. Hanc doctrinā ex oraculis Ezechielis depromptam liceat audire tanquā ex domini persona decernentis. Ait enim: Si declinauerit iustus & deliquerit, iam non memor ero iustificationum quas prius fecerat: sed in peccato suo morietur. Nihil diuersum decernit de peccatore: Si conuersus fecerit iustitiā, vita viuet in ipsa. Tot tantiq; aditi labores & cum omni longanimitate à Mose dei famulo exantlati, quō abierunt, quando illius petitio qua enixè efflagitabat terram ingredi promissionis, per momentaneam contradictione omni exceptione submotā est &

εβραμα- iωρ.

Stadiū plerique ingreditur, rarus metam attingit.

Anachoretis quā monachismū sublimior.

επιλαμ- βανόμε- vos, leges, επιλαττα νόμων, γινώσκτε μοταβίλι, Confirmatio à simli.

δύμα.

εν αυτην delicta η δικαιοσυνη. Vt inique confirmat παραδουαλλ. Moses.

Giezi

Salomon.

David.

Iudas 57 pp 207.

Non qui bene cepit, statim perfectus. Metaphorice paraneses.

est & interuersa? Ipsi Giezi rursus quid per hoc ac creuit emolumentum, quod domestico vsus sit Helisæi congressu, cum ardor impotens quo exastuabar, congerendæ pecuniæ lepra illi ascituit? Salomoni tandem quod attulit cōmodæ frugis exuberans adeo opulentiā infusæ sapientiæ & quæ vix dum adolescenti caluitus de deo cognitio indulta est, quādo is demum per mulierculæ quam ad infaniam vsq; deperibat, illicet cōplexus, ex cordatissimo adulescente, per etatem in senium deuergentem vecors factus & in idololatriā prolapsus concidit. Quin ne ipsum quidem B. David tutilis quædā incogitantiā sui fuit hinc emigrare omni ex parte irreprehensibilem, per illud in Vriā designatum piculū. Et quidem Iudæ vnus execranda prolapsio, nepe à melioris vitæ rudimentis ad exitum fortis deterrimæ satis superq; esse debuerat ad communiendos tuendosve dei famulos in via institutæ rectitudinis. Hic nanq; Christo, vbi diutius cohesisset discipulus, inescatus tandem qualiscunq; lucelli illecebra, & doctorem veni exposuit, & per improbā eam negociationem implicito sibi laqueo præfocauit gulam. Quare id tibi perspectum vt sit, velim frater ac persuasum, nō eum qui bene cepit, continuo debere decerni perfectum ex qualicumque delineatio de operis: sed quisquis legitimo cursu stadium istius semel absoluit vitæ, hic dei iudicio comprobatur. Ne igitur dederis somnum oculis tuis, neque palpebris tuis dormitationem frater, vt dorcadis in morem è reti liberere, vtq; volucris è laqueo. Scito te ingredi inter mediōs, quibus vndique cingeris, laqueos: præcelsi quoq; muri pinnis inherescens ita obambulas, vt si illinc contingeret te ruerè præcipitem, non qualiscunq; ruina consequetur, sed per quā plena periculi. Ne igitur primo mox aditu oculis in sublime portectis velis ascendere superciliosum apicem religiosæ exercitationis, maximè omnium caue, ne tuo vni consilio imprudenter innixus, tibi vni permissas plus æquo fiducia; nequando per rudem rerū in- experientiam è sublimi fastigio religionis quā ex professo percolendā accepisti, deturbere. Satis esse duxerim sensim te promouere. Falle voluptates, ab eis te per gradus auocans, illarumq; singularim exinanients ac obliterans consuetudinem: vt ne confertim & velut agmine factō in te vnum ad vnā omnes iritæ cooriantur turbulentāq; accersant menti tuæ tentationum intemperiem. vnā aliā quæ earum illicium voluptatū prorsus si cōtinget euincere te, mox aduersus alterā accingitor, acieque instruito spiritualem: atq; ad eō non intempstuum de singulis vitæ pristinæ illecebris cōsequere victoriā, voluptatis vtiq; nomen & si vnum est: quæ tamen ad eam explendā promouent, res non vnæ sunt. Primum itaq; frater fac, aduersus omnigenā tentationem animum præmunis tuū & ob firmes patientiā. Cuiusmodi tandem tentationū generibus is qui fidelis est, probari assolet? Nimirum per rerum vitæ istius detrimentosam nec simplicem iacturā, per delationes cuiusvis generis criminum aduersum te falso concinnatorū, per immorigeros & inobsequentes, per multiariā obtretationem persequutionemve. Per hæc & eiusmodi afflictionū tolerantiam, fidelis quisq; probatur. Proin vide, sis taciturni silentij obseruans: ac requietus, non linguæ ad quiduis effutiendum

est & interuersa? Ipsi Giezi rursus quid per hoc ac creuit emolumentum, quod domestico vsus sit Helisæi congressu, cum ardor impotens quo exastuabar, congerendæ pecuniæ lepra illi ascituit? Salomoni tandem quod attulit cōmodæ frugis exuberans adeo opulentiā infusæ sapientiæ & quæ vix dum adolescenti caluitus de deo cognitio indulta est, quādo is demum per mulierculæ quam ad infaniam vsq; deperibat, illicet cōplexus, ex cordatissimo adulescente, per etatem in senium deuergentem vecors factus & in idololatriā prolapsus concidit. Quin ne ipsum quidem B. David tutilis quædā incogitantiā sui fuit hinc emigrare omni ex parte irreprehensibilem, per illud in Vriā designatum piculū. Et quidem Iudæ vnus execranda prolapsio, nepe à melioris vitæ rudimentis ad exitum fortis deterrimæ satis superq; esse debuerat ad communiendos tuendosve dei famulos in via institutæ rectitudinis. Hic nanq; Christo, vbi diutius cohesisset discipulus, inescatus tandem qualiscunq; lucelli illecebra, & doctorem veni exposuit, & per improbā eam negociationem implicito sibi laqueo præfocauit gulam. Quare id tibi perspectum vt sit, velim frater ac persuasum, nō eum qui bene cepit, continuo debere decerni perfectum ex qualicumque delineatio de operis: sed quisquis legitimo cursu stadium istius semel absoluit vitæ, hic dei iudicio comprobatur. Ne igitur dederis somnum oculis tuis, neque palpebris tuis dormitationem frater, vt dorcadis in morem è reti liberere, vtq; volucris è laqueo. Scito te ingredi inter mediōs, quibus vndique cingeris, laqueos: præcelsi quoq; muri pinnis inherescens ita obambulas, vt si illinc contingeret te ruerè præcipitem, non qualiscunq; ruina consequetur, sed per quā plena periculi. Ne igitur primo mox aditu oculis in sublime portectis velis ascendere superciliosum apicem religiosæ exercitationis, maximè omnium caue, ne tuo vni consilio imprudenter innixus, tibi vni permissas plus æquo fiducia; nequando per rudem rerū in- experientiam è sublimi fastigio religionis quā ex professo percolendā accepisti, deturbere. Satis esse duxerim sensim te promouere. Falle voluptates, ab eis te per gradus auocans, illarumq; singularim exinanients ac obliterans consuetudinem: vt ne confertim & velut agmine factō in te vnum ad vnā omnes iritæ cooriantur turbulentāq; accersant menti tuæ tentationum intemperiem. vnā aliā quæ earum illicium voluptatū prorsus si cōtinget euincere te, mox aduersus alterā accingitor, acieque instruito spiritualem: atq; ad eō non intempstuum de singulis vitæ pristinæ illecebris cōsequere victoriā, voluptatis vtiq; nomen & si vnum est: quæ tamen ad eam explendā promouent, res non vnæ sunt. Primum itaq; frater fac, aduersus omnigenā tentationem animum præmunis tuū & ob firmes patientiā. Cuiusmodi tandem tentationū generibus is qui fidelis est, probari assolet? Nimirum per rerum vitæ istius detrimentosam nec simplicem iacturā, per delationes cuiusvis generis criminum aduersum te falso concinnatorū, per immorigeros & inobsequentes, per multiariā obtretationem persequutionemve. Per hæc & eiusmodi afflictionū tolerantiam, fidelis quisq; probatur. Proin vide, sis taciturni silentij obseruans: ac requietus, non linguæ ad quiduis effutiendum

incontinentis & exerta, ad lites & contentiones ne esto propensior, neu cupientior gloriæ istius momento euanescentis, cōcredita tibi arcana ne prodas vnquam aut euulges, magis verò promissæ semel fidei fac conserues integritatem. ne immo- dicus esto in sermone, ad discendum quod ad docedū prospice, semper vt sis paratior. Nihil anxie aut curiosius percontere de hominum seculi huius vita: nihil enim hic tibi emolumentum accreuerit. Ait siquidem David: vt non loquatur os meum opera hominum. Quisquis enim non illibenter ea deblaterat quæ à peccatoribus designantur: is illicium voluptatū quæ quadantenus consopitæ erant, aduersum se redaccendit incentiua & instigat. Quin, age potius, in iustorum vitam studio propensiore inquire: hinc enim internacisci qui ueris quod tuæ ipsius instituendæ vitæ non vulgariter profit. Ostentator ne esto, neu vicos vago circumactu aut edes alienas circūlustras: fuge eas verius ceu laqueos animarum. Esto, vnus aliquis per religiosæ vitæ tuæ sanā opinionem te inuiter, suis vt succedas edib; idq; iustis de causis: tuæ tamen partes erunt, is vt doceatur fidē consecrari Centurionis, qui dominum Iesum sanitatis puero exhibendæ gratia ad se vltro properantem recusauit dicens: domine non sum dignus vt intres sub tectum meum: sed tantū dic verbum, & sanabitur puer meus. Iesus autē cū dixisset ei: vade, sicut credidisti, fiat tibi, sanat est puer ex illa hora. Nolim igitur frater te clam esse hoc, fidē scilicet petentis verius quod aduentū Christi emisisse morbo ægrotantem, vel nunc idē quoq; esse tibi persuadeto. Quocunq; enim in loco cōstitutus preces pro quopiā fuderis, si modò nihil dubia fide credat ægrotus adiutum se iri precibus tuis: pro voto animiq; sententia cuncta succedēt. Ad hæc, domesticè & familiariter tibi notos, ne quod ipsum dominum cōplectare auantius. Ait enim: Qui diligit patrem aut matrem aut fratres plus quod me, non est me dignus. Quid porrò sibi vult illud domini mādaturū: Si quis non tollit crucem suā, & sequitur me: non potest meus esse discipulus? Nimirum quia si cū Christo vnā mortuus es istis tuis secundum carnem cognatis, quid tantopere illorum familiarem affectas congressum? Si quæ in Christi gratiā demolitus es, eadē in pristinum gradum restituis ac reædificas, dubio, procul ipse te voti transgressorē constituis. Ne igitur ob quātanlibet affinium necessitatem, quoquam è loco descueris. Loci enim tui semel desertor factus, idē & ab arrepto vitæ instituto forsā fecedes transfuga. Quod populari cingeris turba, ne tibi applauseris. Lustradarum regionum, ciuitatumque adeūdarum à te studium submoueto: quin solitudini potius tuendæ sedulā impartī curam, tibijpsi perpetuò constans nulla sinas mentis tuæ tenore, rerum labentium imagine distrahi. Orationem & psalmodiā in locum habe non mediocri questus. Crebrā lectitationē noui præsertim testamēti ne leui ex causa transmiseris: quod ex veteris lectione identidem nec pauci noxia cotraxerunt, non quia scripturæ illæ vlla ex parte noxiæ sint, quando id cōtingit per infirmam eorum qui noxam contrahunt, mentem. Panis enim suapte natura comparatus est nutricando corpori, tamen si noxā adfert infirmo: Itidem scriptura omnis diuinitus inspirata, non mediocrem ex se vsum con-

Psal. 16. b

γινώσκ.

επι λόγου

καὶ γ.

δολοχα- ρης, φιλο- χωρος, φησὶ Χριστοῦ, φησὶ φιλιερμος.

A simili dicitur in β. β. i. i. i.

ciliat attento lectori, nihil suo pte genio habens admixta impuritatē aut cōmune: nisi si quis ipse prophanus illā nullo suo merito prophanā cōmūnemve censuerit, illi cōmunis esto. Ipse porrō omnia vt probes, velim: quod bonum esse cōprobaris, id demū mordicus tuor ac retineto. Abstineto ab omni specie mala. Omnia quidē licēt, nō item perāque expediunt omnia. Dabis proinde operam haud segenem, ne cui sis offendiculo, eorum, quibūscum intercedit tibi familiaris cōgressus: magis ipse in hoc incumbito, omnibus vt sis perquam gratiosus, fraterni sodalitiū amator syncerus, suauiloquus, nulli non insinuans animi tui modestiam. Caueto, necubi per profusam & lulentiorē impensam eduliorū à moderatē hospitalitatis aberres scopo & excidas: quin cōtentus præsentiū quæ satis sint tuendæ isti quotidianæ necessitati tuę solitudinis, nequid prætereā ab illo mortaliū acceperis. Aurū maximopere vt animæ tuæ blandissimum insidiatorem, vt parentem peccati, vt denique Diaboli administrum modis omnibus fugito. Prætextu subleuadæ pauperum inopiæ, prouideto nequā fias studio inexplibili cōgerendæ pecuniæ obnoxius: aded vt si quis pecunias adferat in inopum vsum erogandas, ipse item certō cognoris aliquot fulciendæ vitæ præsidij destitutos, atq; indigos, is in cuius are sunt pecuniæ fac cōsilio tuo secum eas vt auferat egenis fratribus erogaturus, nequā contingat, vt quū dispertendas ipse acceperis, carum affrictu conscientiæ tuæ nitor situm ducat avaritiæ & inquietur. Esto voluptatum fugitans, dum continentiam assectaris. Corpus subterne laborum exercitio: animam tentationibus assuefacito æquanimiter tolerandis. Animæ è corporis domicilio è migrantis resolutionem simul ac tibi persuaseris defunctionē esse mali omnis & veluti manumissionem, magno tum animo opperitor repositam pijs æternorum bonorū fruitionem, cuius cōsortes effecti collatantur sancti omnes. Te ipsum velut in librili quapiā appende, vt diabolicæ suggestioni ex opposito admoueas religiosam cogitationem quā in trutina quapiā permittens cā vt arbitriā momento lancis, idq; potissimū tunc, quā do improba quæpiā tibi obrepit cogitatio, quæ in arcano pectoris tui recessu insulfurret. Quid tibi frugis bonæ, ex istius loci vita aggressi & solitaria: Quid proinde lucri additū iri speres animæ tuæ ex isthac Anachoresi, qua à ceterorū mortaliū secessisti consuetudine? Tenē clam est dei sanctione constitutos episcopos pro solenni ritu & consuetudine aduocare solere ad synodalem cōuentum ecclesiarū dei viros, citraque vllā semel instituti moris interruptionem spiritualiū virorū cœtus celebrare, è quibus plurimum spiritualis emolumenti diriuatur in eos ac promānat, quotquot eo se cōferunt? Illic enim prouerbialiū anigmatur sentia reuelate spiritu cōdiscuntur, Apotolicorum dogmatum illic resoluuntur nexus & enodantur, illic Euāgelicæ sententię explicantur, theologica auscultatio aures vtique permeat & quatit audientium, illic spiritualium fratrum celebrantur congressus, qui vel solo ipso cōspectu te mutuit cōuentium dici vix queat, quantum in cōmune omnibus concilient spiritualis cōmodi. Tu cōtrā, vnus hūc vltro neus te à tātis abalienasti

cōmodis. Deniq; huic affixus loco desides nihil differens ab imagine ferarū, & ipse efferatus. Nimirum perspicis, quanta hūc te detineat solitudo: quā sis erga ceteros mortaliū inhumanus, nihil obscurē agnoscis. quanta hūc labores penuria doctrinæ, quis te vno certius pronuntiet, qui te à reliquorū fratrum contubernio nihil coactus fecisti alienum? Spiritus proinde tuus circa diuini mandati expletionem, quā lentescit? Quoties itaq; istiusmodi, tantisq; te adoriatur argumētis in speciem rationi cōsentaneis improba cogitatio querens te ex insidijs elidere: tu cōsiste ex aduerso & obluetare pia meditatione ac doctrice rerum experientia instructior: Quid enim? Tu si quādo mihi promittis ea quę in mundo sunt, bona esse: ego cōtrā vel ob hoc in hanc cōmigrari solitudinem, vt qui me censerem bonorum mundi istius indignum fruitione. Sunt enim, sunt bonis mundi intermissa & mala: magis verō quæ mala sunt, lōgē exuperāt bona. Contigit enim nō ita pridem adire me spiritualem fratrum conuentum. Inter tam multos, vix tandem inter mutuos ac familiares cōgressus in vnum aliquem incidi, qui quidem in specie credi poterat timere dominum, à quo factō dei timore tantūm aberat, vt exitus docuerit sub diaboli iugo illum ipsum miserā seruitutem. Sermones enim istius ore deprōptos audiui, qui aliud nihil præ se ferrent q̄ pompaticum quendam fastum. fabulas interferebat merē cōmentitias, ijsq; circumueniendis adornatas, quibūscum ipse congregaretur. In alios item nec paucos incidi, furto, rapinis, ac tyrannide insigniter facinorosos. Inibi loci contigit videre ebriosorum indecoros gestus sanguinēq; miserē oppressorum. Quin & mulieres se meis hisce oculis visendas offerebant, quarum præcellenti elegantiā ac decore spectabili mæx tentaretur integritas pudicitia. Et quidem flagitium vitæ fornicationis: aut mundi tæ virginis florem arcana cordis cogitatione, defœdauit. Sermones fateor tā multos audiui, animæ cum primis salutare, atqui in nullo eorū qui sic disertē docerent, virtutem inueni quę ex equo & consentaneē responderet sermonibus. Rursus tragediarum dramata præter etiā sexcenta hisce auribus hausī, quarū proluores ipso mox ingressu in animos auditorum se insinuerent melicis ac præmolli modis. Citharæ insuper modulamina perq̄ suauiter resonantis, choreas ducentiū plausus obstreperos & ad encruem molliciem cōpositos: vocem quoq; scurrarum qui risum cicerent spectatoribus. Audire licuit stultitiā multuariā, scurrilem proin vrbanitatem, & turbā nulli numerabilis perstreptē clamorem. Ipse lachrymas spoliatorum vidi, afflictiones ac gemitus immani tyrannide oppressorum, eorū item suspiriosos eiulatus qui torturis admouerentur. Hęc equidē spectauit oculis, & ecce non iā istiusmodi miserabiles tragedię promerebantur dici spiritualium virorum cōuentus, mare potius assonantibus vndiq; ventis perstreptens ac turbulentum, quod omnes istidem fluctibus adoperire pari studio contenderet, & inuoluere. Dic tu mihi o improba cogitatio, tuq; o demō temporariæ istius voluptatis & momento euanescentis glorię incētor: ecquid tādē ad me regetur aut resiliet emolumentum, hęc si conuerteris dabitur pariter & audire, quādo nemini oppressorum

γνώμη ἀπο στήθια.

Vitanda est auri sacra fames.

ἐπιθυμία.

Attende quas aduersus solitarios concinnet diabolus imposturas

Formula eidende rationis.

ἐπιθυμία ἐχθρῶν.

πανήγυρις πνευματικῶν κή.

prefforum præsidio esse possim aut patrocinari, non tueri, aut defendere impotentes, sed nec deerrantes à rectitudinis calle in viam reducere sinor? quin & periculū sit ne ipse forsā sim pessum iturus. Quemadmodum enim exiguum quid limpida & illimis aquæ si quidem aspirantium vtorū fragrosis procellis exagitetur ac permisceatur puluere, vtique ad densata natuam & illimē suam puritatem perdit: itidem & bona hæc qualiacunque, quæ tantisper dum viuimus, exequi nos arbitramur, adobruuntur numero sa multitudine malorum. Tragediarum etenim miseranda spectacula haud secus ac ligni cuiuspiam probè acuminati cuspidēs, per inanem lætitiā gaudiumque sic illorum affiguntur cordibus qui secularem istam conuersationem cōsecantur: vt puritati psalmodiæ densissimā offendant caliginem. Spectandi siquidem producunt eorum eiulatus cōploratione dignissimi & lugubres quærelæ, qui indignis & atrocibus iniurijs affecti sunt, idque à suis met contribulibus, vt vel sic omnibus palam fiat incredibilis pauperum patiētia. Quid isthinc igitur queam decerpere commodi? Nemo nō videt, hæc animæ aded nihil commodare posse, vt etiam plurimum incommodet. Hac igitur ratione persuasus in hos montes quasi volitans passerulus emigraui. Passerulus etenim exēplo exemi me atque submoui longius à laqueo venantium. Si quidem in hac solitudine, si nescis o improba cogitatio, vitam hanc destināui mihi transigendā, in qua dominus meus præ me versatus est. Hic illa est quercus Mambre. Hic inuenire liceat scalā ad cælum vsque animas recta subuehentem: hic & castra angelorum, quæ se patriarchæ Iacob spectanda præbuerunt. Hęc ea est sollicitudo, in qua peculiaris dei populus præmia expiatione collustratus, legem accipere promeruit, denique ad terrā prouectus promissionis deum contempletus est. Hic mons celeberrimus, Carmelus, in quo Elias demoratus perplacuit deo. Hic sita est campestris planities, in quam seorsim à ceteris quum se Esdras submouisset libros scripturæ diuinitus inspiratæ omnes ex dei mandato ad communem omnium vsum eructauit & exprōpsit. Hic sita Eremus est, in qua B. Ioannes esitans locustas formulam penitentia hominibus perficiendæ sua prædicatione præscripsit & euulgauit. Hic item mons ille oliuarum ad quem Christus ex more secedebat oraturus, nosque orādī formulam edociturus. Hic documentum edidit Christus, quā deamaret solitudinem. Is enim ait: Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Hic angusta & arcta est via, quæ ducit ad vitam. Hic doctores & propheta in solitudinibus deerrantes, & montibus & speluncis & cauernis terræ. Hic Apostoli & Euangelistæ ac monachorum ab vrbium aditu lōgissimè disparata conuersatio. Hęc itaque ex prompto nec illibeti animo complexus sum in hoc, vt quæ martyribus ceterisque in cōmune sanctis diuina promissione reposita sunt vel ipse tandem promerear accipere, quod nihil adumbratē, sed verissimè depromere illud possim. Propter verba labiorum tuorum ego custodiui vias duras. Neque enim sum nescius Abrahamum deo perquam gratiosum & vnice dilectum, diuinæ vocis oraculo se vt per omnia exhi-

simile.

ὁ χυλοφόρος ὄρεται ἡσυχία.

πᾶσαι βίβλοι ἐξηγιώθησαν.

beret morigerum atque obsecundantem, in solitudinem commigrasse: Isaac itidem quum vi opprimeretur se potentiorum, Sed & Iacob patriarchen nemo nescit vitā egisse hospitis instar, quouis deerrantem & perlabundam. Ioseph insuper singularis continentia exemplar nulli obscurum est per fratrum inuidiam distractū fuisse & in exteram gentem diuēditum. Quis nesciat tres illos pueros merito abstinentiæ mediā in fornace cum igne colluctatos admirabilem sustinuisse agonē? Daniele semel & iterum iustum fuisse conijci in lacum leonum? Quid commemorem Esaiam præsentissima libertate linguæ veracis aduersus impios vsum, (vt qui arcanorum dei conscius spectator erat) ob id etiam dissectum? Est quoque Israel in captiuitatē miserē abductus. Ioannes itē (vt ne scis nescius) quod liberrimā increpatione nihil dubitavit impium Herodem conarguere flagitiosissimi adulterij, capitis præcisione deminutus est. Christi martyres atroci quidem, sed gloriosa morte perfunctos nō te clam est. Quid porrō attinet istis abunde suppetentibus immorari? Quandoquidem vel ipse Christus nostræ omniū salutis assertor nostri causa attolli in crucē & suffigi non dubitauit, quod nos sua morte reuocaret ad vitam, omnesque in commune suo ipse exerceret, immo attraheret ad longanimitatem malorum tolerantia. Ad hunc sanē nihil inuitus contendo, ad patrem quoque & spiritum sanctum: quin ipse pro virili adnitor vt legitimi fanctus decertator olim promerear inueniri, nihil veritus me pronūtiare indignum qui mundi istius perfruar bonis, etiam si ne ego quidem mundi istius causa conditus sim, magis verō in mei gratiam totā hanc mundi fabricam condidit deus. Hęc igitur in arcano pectoris tui recessu recondens ac lupputans, eaq; studio propensiore perficiens iuxta præscriptam tibi à me formulam, ad mortem vsque pro veritate tuenda legitimum sustine agonem. fuit etenim Christus obediens vsque ad mortem. Quin & Apostolus ait: Videte ne forte sit in aliquo vestrum cor prauum discedendi à deo viuo: sed vos inuicē adhortamini, & alius alium ædificet, donec Hodie dicitur. Sanē istud Hodie in solidum significat nostræ istius totius vitæ temporale curriculum. Ad hunc igitur modum si vitam institueris tuā dubio omni procul teipsum seruabis, nosq; incredibili perfundes lætitiā, ac proinde eadem opera deum glorificabis, in secula seculorum, Amen.

EIVSDEM B. PATRIS breuis quidem, sed prægnans sensibus & apprimè salutaris, admonitio ad iuniores, Godefrido Tilmano interprete.

Visquis solitaria vitam semel es cōplexus o homo fidelis & idē pietatis cultor, fac cōdificas ac docearis Euāgelicę cōuersationis formulā, corp' in primis vt sanctæ seruitutis mōdus, animū erudito nihil de se

τὸ σήμερον.

sublime sapere, cogitationes instruito, puræ vt sint, iræ impetum exinanito. Vim tibi iniecit aliquis? In domini vnus gratiam huic præterquam vult, addito. Re quapiam spoliatus es? spoliatorẽ in ius ne vocato, neu lite decernito. Odio haberis? olorẽ amato. Persequutione percelleris? susti neto. Execratione te deuouit aliquis, aut maledicentia? hunc tu ad irrogatã cõtumeliã agnitio nem adhortator, aut certẽ pro eiusmodi intercedito. Peccatis in posterum designandis mortuus esto. Cruci Christi configitor. Omnem animi tui sollicitudinem in ipsum transcribito dominũ vt inueniri tandem promeraris, vbi angelorum myriades, cœtus primogenitorum perquam festiui, Apostolorũ throni, primarię auctoritatis subsellia Prophetarum, Patriarcharum scepra, coronę martyrum, iustorum præconia. Inter iustos olim istos, vt allegi possis & adnumerari, toto pectore concupiscito, In Christo Iesu domino nostro. Ipsi gloria in secula, Amen.

EIVSDEM B. PATRIS BASILII
Salutare & eruditũ opus de laude solitaria vitæ, incerto quidem interprete, & idem nunc primũ (quod ceridõ sciam) excusum typis, & in cœsum B. Basilij per excusione relatum.

IBET de singularis vitæ meritis pauca perstringere, & quid de tantæ vitæ culmine sentiam, laudãdo potius quàm disputando breuiter intimare. Solitaria nanque vita cęlestis doctrinæ schola est: ac diuinarum artium disciplina. Illic deus est totũ quod discitur, via qua tenditur, totũ per quod ad summã veritatis noticiã peruenitur. Eremitus nemp̃ est paradisi deliciarum, vbi tanquã redolentium species pigmetorum, vel rutilantes flores aromatum. Sic flagratia spirant odoramenta virtutum. Ibi siquidem rosã charitatis igneo rubore flãmesunt. Ibi lilia castitatis niueo candore candescunt: cum quibus etiã humilitatis violã, dum imis contentã sunt, nullis flatibus impelluntur. Ibi myrtha perfectiã mortificationis non solum carnis, sed quod gloriosus est propriã voluntatis exundat, & thus assidua orationis indefinenter emanat, & igne diuini amoris suaviter ardet. Et cur, quæque singula commemorem, quandoquidem omnia illic diuersarum virtutum germina, diuersis venusta coloribus rutilantur: & perpetua viriditatis gratia incomparabiliter vernant. O eremitus sanctarum mentium delectatio, & intimi gustus inexhausta dulcedo. Tu caminus ille Chaldaicus, vbi sancti pueri feruentis incendij vires, orationibus reprimunt, & ardore fidei crepitan tium circa se flammaram globos extingunt, vbi scilicet & nexus vruntur: & ardorem membra nõ sentiunt quia & peccata soluuntur, & ad hymnũ diuinæ laudis anima prouocatur, dicens: Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Tu fornax, vbi superni regis vasa formantur, & ad perpetuum nitorem malleo penitentia perculsa ac lima salutiferæ correctionis erasa perue-

niunt. In qua nimirum dissolutæ animæ rubigo consumitur, & scabies peccatorum ac scoria deponuntur. Vasa siquidem figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. O cella negociatorum cœlestiũ apotheca in qua videlicet illarum mercium summa reconditur: quibus terræ viuentium possessio comparatur. Fœlix commercium, vbi terrenis cœlestia, transitorijs mutantur æterna. Fœlices inquam, nundinæ, vbi vernalis æterna vita proponitur, ad quã emendam etiam si est minimum quid, solum sufficit quod habetur: vbi breuis afflictio carnis emit cœleste conuiuium, & exigua lacrymæ risum capiunt sempiternum. Possessio terrena distrahitur, & ad hæreditatis æternæ patrimonium peruenitur. O cella spiritualis exercitij mirabilis officina, in qua certe humana anima creatoris sui imaginem in se restaurat, & ad suã redit originis puritatem: vbi sensus obtusi ad subtilitatem sui acuminis redeunt, & pro vitiata natura sinceritatis azyma reperitur. Tu das vt ieiunijs videantur ora pallentia, & mens diuinæ gratiæ sit pinguedine saginata. Tu das vt homo mundo corde deum conspiciat, qui suis obvolutus tenebris: deum & seipsum prius ignorabat. Tu hominem ad suum facis redire principium, & de exilij deiectione ad antiquæ dignitatis reuocas celsitudinem. Tu facis vt homo in mentis arce constitutus, cuncta sub se videat terrena defluere, semetipsum quoque in ipsa rerum labentium prospiciat decursione transire. O cella sacra militiæ tabernaculum, prociñctus triumphatoris exercitus, castrum dei, turris David, quæ ædificata es cum propugnaculis, mille clypei pendent ex te, omnis armatura fortium. Tu campus diuini prælij, spiritualis arx certaminis, angelorum spectaculum, palæstra fortiter dimicantium luctatorum: vbi spiritus cum carne congregitur, & fortis ab infirmo superatur. Tu virens vallis in expeditione currentium, tu munitio fortium, tu præsidium nescientium cedere bellatorum: fremat, licet, hostium circumfusa barbaries, vibrantium gladiatorum sylua indensescat. Nam qui in te sunt, lorica fidei præmuniti, sub imperatoris sui inuicta protectione tripudiant, & de hostium suorum certa iam deiectione triumphant. Quibus nimirum dicitur: Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Et si vnus est, noli, inquit, timere, plures enim nobiscum sunt, quàm cum illis. O eremitus mors vitiorum ac proculdubio fomes & vita virtutum, te lex attollit, te propheta miratur, & quicumque ad perfectionem peruenierint, tuum cognouerunt præconium. Porro tibi Moyses dedit bis acceptæ legis decalogum. Per te Helias nouit domini pertranseuntis excursum. Per te Helifæus duplicem magistri sortitus est spiritum. Et quid amplius dicam? quandoquidem saluator mundi in ipso redemptionis, humanæ primordio præconem suum, tui accolam fecit, quatenus sub ipsa iam seculi venientis auro, ex te, Lucifer veritatis erumperet: postquam plenus sol veniens, mundi caliginem splendoris tui radijs illustraret. Tu scala illa Iacob quæ homines vehis ad cælum: & angelos ad humanum deponis auxilium. Tu via aurea, certa & compendiosa, qua homines ducis ad patriam. Tu

Stadium.
Balneum
animarum.

Tu stadium, quo bene currentes prouehis ad coronam. O vita eremitica balneum animarum, mors criminum, purgatorium sordidorum. Tu mentiu secreta purificas, squalores diluis scelerum, atque ad angelicæ nitorem munditiæ peruenire animas facis. Cella nempe est conciliabulum dei & hominum, compitum animarum & corporum in carne degentium & spiritu supernorum. Eo siquidem superni ciues ad colloquia humana conueniunt, vbi nõ tam linguę carnis verba concinunt, quàm sine strepitu vocis facunda metium arcana, patefcunt: cella siquidem conscia est secreti consilij quod habet cum hominibus deus. Quam pulchra rerum species, cum frater in cella constitutus nocturnas peragit psalmodias, & quasi pro diuinis castris militares custodit excubias. Contemplatur in cęlo cursus syderum, decurrit etiam per os eius ordo psalmodiarum. Et sicut præcedentes ac subsequentes stellæ, ad diem suas vicissitudines alternando perueniunt, ita psalmi qui ex ore eius tanquam ex quodam oriente procedunt, ad suum finem paulatim velut parili cum sideribus coniuratione decurrunt. Iste suę seruitutis exhibet ministerium, illæ delegatũ sibi exequuntur officiu. Iste psallendo intrinsecus ad lucem tendit inaccessibilem, illæ sibi inuicem succedendo eius exterioribus oculis visibilem reparant diem. Et dum vtraque ad suum finem diuerso tramite properat, seruo dei & ipsa elementa quodammodo subserviando cõcordant. Cella siquidem testis est, quanto diuini amoris igne cor ferueat, & vtrum perfectę deuotionis instantia quis dei faciem quærat: nouit quemadmodũ mens hominis cœlestis gratiæ rore perfunditur & compunctionis, fletuum ac lachrymarum inundantium imbribus irrigatur. Vbi & si ex carnis oculis lachrymæ nõ erupant: ipsa tamen amaritudo cordis à lachrymarum fluctibus non elõgatur, quia quod ex ramo interioris tristitiæ seu penitentia nõ tollitur, in ipsa humidi cordis virẽti radice seruatur. Sufficit enim si mens sit flebilis, etiam si iugiter flere nõ possit. Cella, est instrumentum, quo preciosi lapides poliuntur, & est ergastulum, vbi preciosi lapides reponuntur, quatenus instructura templi cœlestis sine vilo eudentis mallei sonitu postmodum disponuntur. Cella dominicę sepulture propemodũ æmula, quæ peccato mortuos suscipit, & per afflatum sancti spiritus deo reuiuifcere facit. Tu es ab huius vitæ turbida vexatione sepulchrum: sed cœlestis vitæ pandis introitum. Te portum tranquillitatis inueniunt, qui naufragium mudani fluctus euadunt. Te potentis medici cõclauẽ decernunt, qui vulnerati in prælio hostiles manus effugiunt. Mox enim vt tui culminis vmbræ perfecto corde succeditur: omnis sauciata animæ liuor, omnis certẽ interioris hominis plaga curatur. Te Hieremias aspexerat, cum dicebat: Bonum est prestolari cum silentio salutare dei. Bonum est viro cum portauerit iugum domini ab adolescentia sua: se debet solitarius & tacebit, eleuabit enim se supra se. Habitator etenim tuus se eleuat supra se, quia deum esuriens anima à terrenarũ rerũ obtutibus erigit, & in diuinæ cõtēplationis arce suspendit, à mundi se actionibus segregat, atque in altum cõtēplationis cœlestibus desiderijs pennas librat: cunq; illum qui est super omnia, conspice-

re fatagit, semetipsum quoque homo cum reliqua mudana vallis deiectione transcẽdit. O cella spiritalē prorsus habitaculum. Nãque de superbis facis humiles, de gulosis sobrios, de crudelibus pios, de iracundis mites, de odiosis reddis in diuina charitate feruẽtes. Tu odiosã linguę frenum, tu luxuriosis renibus nitidę castitatis adhibes cingulum, tu facis vt leues qui que ad grauitatẽ redeat, vt iocosis scurrilitatibus parcãt, vt vaniloqui & procces se sub districta silentij cęsura castiget. Tu ieiuniorũ ac vigiliarũ nutrix, tu paciẽtiæ & pacis perfectissimã custos, tu purissimã simplicitatis magistra ac omnino fraudulẽtã duplicitatẽ ignara. Tu facis vt vagos quosq; Christi catena coerceat, vt indisciplinati moribus à sua se prauitate cõpescant. Tu nosti homines ad perfectiõis culmen euehere, atque ad cõsummatã sanctitatis fastigium sublimare. Tu facis vt homo sit integer atque rotundus, ac nulla à semetipso morum ineq̃ualitate diuersus. Tu etiã facis lapidẽ quadrũ construdẽdẽ videlicet cœlestis Hierusalem mœnibus aptũ, qui nimirũ nõ ex morũ leuitate se feratilẽ præbeat, sed fixus semper in sanctę religionis grauitate cõsistat. Tu homines à semetipsis extraneos reddis, & prius vasa vitiorum refflorere virtutibus facis. Tu nigra sed formosa sicut tabernaculũ Cedar, sicut pellis Salomonis. Tu lauacrũ tonfarũ. Tu sicut piscina in Efebũ. Oculi tui sicut colubę super riuos aquarũ qui lacte sunt lotæ, & residet iuxta fluenta plenissima. Tu nãque es speculũ animarũ cuius cõtēplatione se mēs humana perspicaciter intuens quod minus est, impleat: quod superfluum reprimat, quod obliquũ est, dirigat, quod deformẽ, componat. Tu nuptialis es thalamus, in quo sancti spiritus annulus tribuitur, & cœlesti sponso fœlix anima fœderatur. Recti diligunt te: & qui te fugiũt, veritatis luce priuati quod gressus ponere debeant, nõ agnoscunt. Adhæreat lingua mea faucibus meis si non meminero tui: si non præposuero te in principio letitiæ meę. Illud enim cum propheta David te alacri voce licet cantare, Hæc requies mea in seculum seculi, hinc habitabo quoniam elegi eam. Quam pulchra es amica mea & quam decora in delicijs tuis. Sis filia tui Rachelẽ decor venusti vultus ornauit, & Maria optimam partem elegit quæ non auferetur ab ea. Tu areola aromatum, tu fons hortorum, tu malum punicum es odoris. Licet enim vescentibus amara videaris in cortice: sed magnum est, quod intrinsecus latet, cum peruentum fuerit ad suauitatẽ medullæ. O eremitus mundi persequentis fœlix effugium, laborantiũ quies, mœrentiũ consolatio, ab æstu seculi refrigerium, peccãdi repudium, reclusio corporum, libertas animarum. Te David petijt, cum mundi mala perferret: cum timidi & tenebrofi cordis tedium sustineret. Ecce, inquit, elõgaui fugiens, & mansi in solitudine. Et quid amplius memorem? quãdoquidem ipse saluator omnium in exordio suã manifestationis inuifere, ac propria te dignatõ est habitatione cõsecrare. Postquam enim baptismatis aquam, qua lotus est lauit, vt Euangelista testatur, statim spiritus expulit eum in desertum, & erat ibi quadraginta diebus, & quadraginta noctib; & tentabatur à Satana & erat cũ bestijs. Debitorem se tibi mundus agnoscat, vnde prædicaturũ ac mirabilia facturũ suscep-

Cella comoda.

ἀλλοτρι- κάτ.

E

Veritas in cortice amara.

Timor & tremor.

F

Solitudo secundũ deũ schola virtutum.

Paradisus deliciarum.

τῆς ἐρήμου ἡ γυμνάσιον.

ἀποθήκη.

Cella officina spiritualis.

Exercitium.

Alia, Arca vel arena.

Vere flebilis.

Ioannem Baptistam.

Scala Iacob via auro.

Collatio solitarij cum bello.

ἡ ἀρετὴ ἡ ἡμιλίου.

al. ergastulum.

Allusio ad fabricam templi Salomonis. Solitudo sepulchrum. Portus. ἡ ἀρετὴ.

ἀναγωγὴ καὶ ἡ ἀρετὴ.

K k

psse

pisse te deum nō ignorat. O eremus terribile malignis spiritibus habitaculū, vbi cellæ monachorum velut tentoria ordinata castrorum, quasi turres Sion, & quasi propugnacula Hierusalem eriguntur, aduersus Assyrios & contra faciem Damasci, quod tunc fit, cum vno eodemque spiritu diuersa geruntur officia, dum videlicet hic psallitur, illic oratur, in alia scribitur, in alijs verò varijs manuum operibus insudatur. Quis non verba diuina huic congruere videat, quibus dicitur: Quam speciosa tabernacula tua iacob, & tentoria tua o Israel, vt valles nemorosæ, & orti iuxta fluuios irrigui, vt tabernacula quæ fixit dominus, quasi cedri prope aquas, Et quid amplius de te dicam? O vita eremitica, vita sancta, vita angelica, vita benedicta, viuarium animarum, exedra gemmarum cælestium, curia cælestium senatorum, odor tuus cunctorum aromatum fragrantium superat, sapor tuus super distillantes fauos, super omnia mella cordis guttur illinit & obducat, atque ideo quidquid est quod de te dicitur, dignitatis tuæ meritis nō adæquatur, quia nulla carnis lingua exprimere sufficit, quod de te noster spiritus inuisibiliter sentit. Et quod tu sapis interiori gustu atque medulla cordis, nunquam explicat organum vocis. Illi te nouerunt, qui te diligunt. Illi præconia tuæ laudis agnoscunt: qui in tui amoris amplexibus fideliter requiescunt. Ceterum qui se ignorat, quomodo præualent nosse te? Me etiā tuæ laudis imparem fateor: sed vnum pro certo scio (o vita benedicta) quod & indubitanter affirmo: quia quisquis in amoris tui desiderio perseuerare studuerit, ipse quidē habitator est tui, sed eius inhabitator est deus. Diabolus qui in eremicolam pluribus tentationibus sauit, atque illum eum tendere, vnde deiectus est, gemit. Victor itaque dæmonum socius efficitur angelorum. Exul mundi, hæres est paradisi. Abnegator sui, sectator est Christi. Et qui nunc per eius vestigia graditur: peracto cursu sine dubio ad eius gloriam prouehetur. Hoc porro ausim dicere, qui singularem vitam vsque ad finem vitæ pro diuino amore tenuerit, de habitaculo carnis egressus ad ædificationem perueniet domus non manufactæ, sed æternæ in cælis, Amen.

Finis Opusculi, laudes complectentis vitæ solitariae.

EIVSDEM AD MONACHVM qui exciderat, vvolfgango

Musculo interprete.

SALVTIS gaudium non dicimus, quoniam in istiusmodi impijs gaudere non licet. Adhuc enim adduci nequeo vt credā, & in cor meū admittam, absurdum illud & vehementer audax facinus, quod designasse diceris, si tamen res habet, vt videtur. Admiror enim, quomodo tanta intarierit sapientia, quomodo tam exacta vitæ prioris disciplina pelium icrit, vnde tanta offusa cecitas, quomodo rejecta omni consideratione talem ac tantam animarum perditionem induxeris. Si enim hoc verè

patrasti, & animam tuam inferni profundo tradidisti, & omnium eorum qui impium hoc facinus audient, firmitatem dissoluisti, fidē contemptim abiurasti, boni propositi certamen à seopo auertisti. Quapropter tui gratia doleo. Quis enim sacerdos cum audierit, non tuo nomine plorabit? Quis Ecclesiasticus non lamentabitur? Quis laicus non mœrebit? Quis religiosus non lugebit? forsitan & Sol obscurus fuit cum delinqueres & caderes, & virtutes cæli in perditione tua commotæ sunt. Et insensati lapides in saniam tuam deflerunt. Plorarunt & inimici propter iniquitatis tuæ exuperantiam. O graue cæcitatem. O immanem crudelitatem. Deum non timuisti, homines non es reueritus, nullam amicorum rationem habuisti, sed simul omnia facta naufragio perdidisti, simul omnibus spoliatus es. Quocirca iterum miser tui gratia doleo. Qui omnibus regni dei vigorem annuntiabas, regno dei excidisti. Qui doctrinæ timorem omnibus incutiebas, non habuisti timorem dei ante oculos tuos. Qui vitæ sanctimoniam prædicabas, scelestus deprehenderis. Qui paupertatis gratia cohonestabaris, pecuniarum raptor inuentus es. Qui supplicium quantum à deo immineret peccatibus per doctrinam ostendi debas, supplicium ipse tibi accersuisti. Quomodo te lugebo? Quomodo super te dolebo? Quomodo cecidit Lucifer qui mane oriebatur, & super terram cõtritus est? Ambæ prorsus aures tinnient cuiuscunque auditorio. Quomodo Nazareus auro splendidiore, fuligine factus est obscurior? Quomodo filius Sion præclarus, factus est vas inutile? Cuius diuinarum scripturarum commentationem omnes commemorabant, illius hodie memoria cum sonitu perijt. Qui acri erat & veloci ingenio, velociter & perijt. Qui multæ erat intelligentiæ, multifariam etiam deliquit. Qui nante per doctrinam tuam adiuti fuerant, è perditione tua damnum acceperunt. Qui aures cum doceres arrexerunt, ad rumorem perditionis tuæ aures obturarunt. Ego verò lamentans & tristis incedens, vndique consternatus, ac cinerem tanquam panem manducās, & saccum super plagam meam induēs, huiusmodi tibi encomia recensco, immo magis funeralem sermonem ad ornans, absque vlla consolatione aut recreatione perfoluo. Aufugit enim ab oculis meis consolatio, nec est fomentum quod vulnere adhibeatur, nec oleum, nec obligatio. Est enim plaga mea dolorosa vnde sanabor? Si qua spes igitur salutis tibi reliqua est, Si qua vel modica dei recordatio, Si quod futurorum bonorum desiderium, Si quis metus suppliciorum quæ impœnitentibus reposita sunt, respice velociter. Leua oculos tuos ad cælum. Redi ad mali conscientiam. Cessa à malitia tua. Excute qua circumfusus es ebrietate. Obluctare ei, à quo prostratus es. Erigere fortiter ex humo. Recordare boni pastoris. Ille nāque te insequitur, vt velut è lupi faucibus eruat, etiā si duo tantum crura, aut auriculæ portio, supersint. Resili ab eo, qui te vulnerauit. Memor esto miserationum dei, qui ille oleo & vino medeatur. Ne desperes salutē. Resume memoriam eorum, quæ scripta sunt. Quonia qui cecidit, inquit, resurget, & qui auersus est, reuertetur, qui percussus est curabitur, qui captus est à bestia, victor euadet. Qui commissum factur,

Non hic dicit in anti. theis Bas. sed instruit Lutherana.

retur, non abiicitur. Non vult enim ita deus mortem peccatoris, quemadmodum vt cõuertatur & viuatur. Ne tanquam in malorum profundum delapsus contempseris. Tempus adhuc est patientiæ diuinæ, tempus lenitatis, tempus curationis, tempus correctionis. Lapsus es? Exurge. Peccasti? Quiesce. Ne stes in via peccatorum, sed resili. Quamprimùm enim cõuersus ingemueris, serua beris. Est enim sanitas ex laboribus, & ex sudoribus salus. Vide igitur, ne forte dum vis quæquibusdam pactus es, custodire transgrediare pacta à te inita cum deo, quæ professus es coram multis testibus. Noli rationibus humanis impeditus, reditū ad me detrectare. Ego enim recepto mortuo meo lamentabor, ego curabo, ego amarè flebo super contritione filij generis mei. Omnes te expectant. Omnes tibi collaborabunt: Ne diffidas. Recogita dies antiquos: Est adhuc salus, est correctio: confide, ne despera. Non est lex quæ sine misericordia morte cõdemnet, sed gratia quæ peccatum proroget, expectans emendationem. Nondum oclusæ sunt ianua. Audit sponsus. Ne dominetur peccatum. Ad pugnam redi: Ne moram neccas. Et tui ipsius miserere & nostri omnium.

DIVI BASILII MAGNI EPISTOLA ad alium monachum elapsum.

DVLICI timore mens mea percellitur tui causa. Aut enim mores quidam incondolentes antegressi ac laceffentes me in crimen odij erga homines cõijciunt. Aut rursus condolere volentem & ad affectus emolliri, male afficiunt. Quapropter & exarare volens has literas, manum quidem torpentem, ratiocinationibus neuosam feci ac firmavi. Faciem verò ex concepta propter te tristitia male affectam, alterare non potui, tanta confusione mihi incumbente, vt etiam oris complicatio mihi confestim cadat, dum labia mea ad fletum conuertuntur. Hei mihi quid scribam, aut quid cogitabo in triuio impeditus? Si reuocauero in memoriam priorem tuam vanam conuersationem, quando affluebant tibi diuitiæ & humirepa gloriola, horreo: quando sequebatur te adulatorum multitudo, & deliciarum voluptas temporaria, cum manifesto periculo & iniustis censibus, Et partim quidem regni timores suspicionem tuam de salute excitabant: Partim verò publici tumultus lares tuos concutiebant, & frequentia malorum mentem tuam conuertebat ad eum qui potest tibi auxilium ferre: quando paulatim meditaberis circumspicere seruatorem, mutantem quidem timores ad vtilitatem, liberantem autem ac protegentem te qui illuseras ipsi dum securitatibus licenter fruebaris: quando exercebaris ad mutationem morum venerandorum, & stercoribus comparabas periculosissimam opulentiam & domestico obsequio, & vxoris consuetudine abnegatis. Totus autem sublimis & ad transitum conuersus, velut peregrinus & erro, agros & vrbes permutans, ad Hierosolyma decurrebas. Vbi & ipse tecum conuersans, beatum prædicabam te ob æthlicos labores, quando septenarijs circulis ieiunus degens cum

deo philosophabaris, simul & hominum congressus pro ratione mutationis subterfugiens, quietem verò ac solitarios mores tibijpsi adaptans, ciuiles tumultus declinabas. Sacco autem aspero corpus tuum compungens, & cingulo duro lumbos adstringens, toleranter ossa tua comprimebas. Latera verò per famem caua reddens, vsque ad spinæ partes subluxa fecisti, & fasciæ quidem mollis vsum abnegasti, abdomen verò intus ad cucurbitæ medicæ similitudinem subtrahens, renalibus locis illud agglutinari cogebas. Vniuersam autem carnis pinguedinem euacuans, canales ac meatus sub ventre fitos strenue reficcasti. Ventre verò ipso per inedia contracto, costales partes velut quandam tecti eminentiam, vmbilici partibus vmbra offundere fecisti. Et contracto toto organo per nocturna tempora confitens deo, lachrymarum riuis barbæ pilos madefactos adæquabas ac demulcebas. Et quid opus est me singula recensere? Reuoca in memoriam quot ora sanctorum osculo excepisti: quot sacra corpora amplexus es: quot pij homines manus tuas velut immaculatas confouerunt: Quot serui dei velut cultum exhibentes ad genua tua confugerunt, eaque complexi sunt. Et horum omnium quis finis, quis? Adulterij rumoris calumnia, sagitta velocius peruolans, aures nostras sauciat, acutiore stimulo viscera nostra perpingens. Quæ tam artificiosa præstigiatoris perfusia, ad tam perniciosum cursum te perduxit? Quam perplexa diaboli retia constrictum te, ad virtutis actiones immobilem reddiderunt? Vbi sunt meæ narrationes de tuis laboribus? Perierunt. At enim fortassis iustum est nos rumori fidem non habere? Et quomodo non ex manifestis, etiam ea quæ hæctenus obscura fuerunt in fidem susceperimus? si confugientes ad deum animas horrendis iuramentis astrinxisti ac conclusisti, quando obseruatè quod supra, est, & non redundat diabolo attributum est. Itaque simul etiam perurij perniciosi sponsor fuisti, & corrupto exertationis caractere, vsque ad Apostolos & ipsum dominum turpitudinem transmisti. Dedecore affecisti castitatis gloriationem. Vituperasti temperantiæ professionem, facti sumus captiuorum tragædia. A Iudæis & Græcis per actus scænicos repræsentantur res nostræ. Discidisti studia monachorum. Sinciores ad timorem ac formidinem perduxisti, ita vt adhuc admirentur diaboli potentiam. Indifferentes ad proteruitatis æmulationem transtulisti. Dissoluisti quantum in te fuit Christi gloriationem, Confidite dicentis, ego vici mundum, & mundi principem miscuisti patriæ craterem infamiz. Reuera ad opus perduxisti prouerbium, Velut ceruus sagitta ictus in Hepar. Sed quid nunc? Non cecidit fortitudinis turris o frater, non vituperata sunt conuersionis medicamenta: non conclusa est refugij ciuitas. Ne in profundo malorum permanens. Ne vtaris teipso homicida. Nouit erigere collisos dominus. Ne fuge procul, sed ad nos recurre. Suscipe rursus iuueniles labores, secundarijs virtuosis factis humirepam ac ridiculam voluptatem dissoluens. Respice ad finis diem, quæ ita ad vitam nostram appropinquauit, & nosce

Calumnia quonia telo perniciosior.

καταπίπτεισθαι οφείλει.

N. 24.

351 pa.

*habitacionem.

καίπερ. Non est pax impijs, dicit dominus. Esaiâ 48. d

aptare solent, accersitis lenocinijs crines malaf- que inficientes. Tunica sit eousque crassa, vt alio opus nō sit integumento, ad calefaciendum corpus ea contectum. Calciarium esto precio quidē illud vili, sed quod vicem suam implere possit. Et vt semel omnia vno verbo cōplectar, vt in veste comparanda, rationem imprimis constare oportet vtilitatis: ita in cibo panis vsus expleuerit, id quo opus est ad alimentum: aqua potus sēdaue- rit sitim homini integrē valetudinis, quibus accedent ea pulmenta, quae ex leguminibus ad vsus tā- tum necessarios facta, tuendae sunt integrā cor- poris firmitati. Inter epulandum hoc cauere con- uenit, ne helluantium speciem prēbeamus, sed & constantiam, & mansuetudinem vbique retinea- mus, atque in percipiendis voluptatibus aequabi- lem continentiam, ne tum quidem porro ita ani- mis esse feriatis nos oportet, vt commentatione rerum diuinarum vacemus. Quippe qui alimen- torum naturam, corporisque aliti opificium, ar- gumentū habeamus, diuinas laudes exordiendi, vtique cū in mentem nobis venit, quomodo va- ria cibi genera corporum qualitati accommoda- ta, ab eo sint, inuēta, qui omnia moderatur & regit. Porro autem orationes antequam cibum su- mimus, pro dignitate diuinæ benignitatis ineun- dae sunt, cū earum quae in praesenti nobis diui- nitus conferuntur, tum verò earum quae in poste- rum eisdem reconditae sunt. Iam à corporum cu- ratione rursus orationes, gratiarū actionem exe- quantur, iam acceptorum ergo, atque eò amplius eorū flagitationē, quae deus nobis pollicitus est.

B Denique cibi sumendi hora sit vnica & constituta, eademque semper per abitum reuertens, vix hae vt curando corpori destinata, vna sit hae cē quatuor & viginti, quā temporis intercapedinē complectitur diei noctisque vicissitudo. Reli- quas autem horas mens commentando occupata sit, hominis quidem certē, qui menti exercendae in solitudine se addixerit. Somni leues sunt, eiuf- que modi qui excuti facile possint, ex naturae vti- que praescripto, ad victusque rationem appositi: id verò interim accurandum studioque allequen- dum est, vt cōmentandis rebus arduis ipsi pascen- tur somni. Nam altiore correptum esse sopore, sicque esse veterno dissoluta hominis cōtempla- toris membra, vt interim pateat aditus visis absur- dis obrepentibus, id certē instar est quotidianae mortis. Atqui quod alijs diluculum, id nox ijs di- midiatā est, qui se colendae pietatis studio deu- uerint. Tum enim praecipue otium animae largi- tur nocturnum conticinium, cū neque oculi as- pectus importunos, neque aures auditus obtur- batores intro ad cor admittunt. Ceterum mens sola secum, cum deoque negotium habens, tum peccatorum suorum recordatione sese corrigēs, fines ipsa sibi praescribit ad vitia auersanda, opem etiam diuinitus implorans ad ea adipiscenda, ad quae magno studio incitata est.

Eiusdem Basilij ad eundem.

I I.

NVnquam, quando cunque prudentiae tuae scri- psi; clam me fuit, quancunque theologicam

vocem talem esse, vt impar sit ad exprimendam mentem dicentis, & minor quam quae desiderio quarentis satisfacere queat. vnde fit, quod sermo imbecillior admodum esse solet, quam qui cogitationibus exprimendis sufficiat. Si ergo mens nostra infirma est: & mentem aequare nequit lin- gua, quid tandem nobis spem in his quae dicuntur, reponere conueniebat, & non magis dicendi penuriam incusare? Verum licet hoc ita habeat, non tamen potui quod queritur silentio pretere- re. Proditionis enim periculum & notam habet, si non promptum dederis de deo responsum ijs qui dominum diligunt. Itaque quod ad ea quae ro- gantur attinet, an sufficienter instituta sint, vel exactiore aliqua additione opus habeant: neces- sarium fuerit ad illorum institutionem & corre- ctionem certum quoddam tempus decernere. Quod verò in praesentiarum admonendus es: obse- cramus quod & iam aliquoties fecimus: vt omni- bus modis ipse veritatis patrocinio & qui menti tuae diuinitus inditi sunt, motibus ad commenda- tionem & cōstitutionem boni vtare: iisque con- tentus nihil à nobis amplius queras, qui quoniā multo minores sumus nominis opinione, verita- tis sermonē nostra imbecillitate magis laedimus quam aliquid roboris veritati nostro patrocinio adiicimus.

Eidem. I I I.

Venerunt mihi iam paulò antè abs te literae, omnino tuae, non tam propter manus chara- cterem, quā propter ipsius Epistolae idioma. ver- borum enim habent modicum, sententiae pluri- mum. Ad quas quidem non statim respondimus: propterea quod peregrè absumus, & grammato- phorus, cū vni familiarium epistolam reddi- disse, prope migravit. Sed nunc tandem per Pe- trum te alloquimur: simul & salutationis debitū reddentes & denuò scribendi occasionem & ma- teriam exhibentes. Nullus autem planè labor est Epistolae Laconicae, quales ferè sunt omnes tuae quotquot ad nos perueniunt.

Basilij Magni ad Gregorium epistola, Iacobo Mycræo interprete.

I I I I.

VNde mihi alas columbae modò adsciscam aut quo pacto senium meum iuuenescet? vt ad vos me, viri charissimi, queam recipere, & fla- grans meum erga vos desiderium exatiam, animi- que mei tristes curas apud vos deponam: & à vo- bis tribulationum solatium aliquod consequar? Siquidem propter beati Eusebij Episcopi obitu- timor nos inuasit haud mediocris, ne forsā qui olim Metropoli nostrae ecclesiae praesuerunt, ve- lint ipsam accepta occasione zizanij Hæretico- rum inficere, & pietatem magno labore homi- num mentibus infeminatam, prauis suis discipli- nis eradicare, eiusque vnanimitatem in diuersa di- uidere. Quod etiam in plerisque ecclesijs factita- runt. Postquam verò Cleri literae ad nos vene- runt, adhortantes ne hoc tempore parum similes

Sermo mē- tē cōceptū ne infirmū

περιέχον- θον.

A attenti: circūspiciēs vndiquaque, vestrae, dō dile- cti, tum rectae fidei, tum zeli, quo erga dei eccle- sias affecti estis, memini. Atque hac de causa mihi dilectū vbi cooperatorem meum Eustathium qui grauitatem vestram incitet, vt strenue omni- bus pro ecclesia laboribus occurratis, & praesen- tem aggrediamini, meumque senium societate re- focilletis, & verae ecclesiae decantatam pietatem instauretis, dantes ipsi nobiscum, si bonum opus vnā capeffere dignari fueritis, pastorem ex volun- tate dei, qui populum ipsius rectè queat governa- re. Habemus enim ante oculos virum vobis non incognitum. Quem si dignemur nobis acquire- re, magnam indubiè libertatem erga deum possi- debimus, & vocanti nos populo summum benefi- cium praestiterimus. Sed adhortor iterum & saepe, vt omni mentis segnitie deposita, tempesta- tis periculum anteuertamus, anticipemusque.

Basilij Magni Eusebio Samosatorum episco- po, Iacobo Mycræo interprete.

V.

Quomodo silentium in re praesenti queam agere? quin potius eum id sustinere non valeam, orationem quandam factis dignam inuene- ro, vt vox nostra non assimiletur suspirio, sed fle- tui, qui mali grauitatem abunde exprimat. Perijt nobis & Tarsus ciuitas: atque non hoc solum gra- ue est, etsi intolerabile. Nam multo hoc grauius est, tantam ciuitatem, tam feliciter agentem, vt Isauros, Cilicias, Cappadocas, & Syros sua opera in concordiam perduxerit, vnus aut duorum ho- minum exitiali focordia pessum iri, dum nos cun- ctamur, consultamusque, & nos mutuo respici- mus. Optimum igitur fuerit, iuxta medicorum sententia, nimis autem multa mihi copia est eiuf- modi exemplorum ex imbecillitate domestica. Medici, vbi doloris magnitudo excelluerit, stu- porem aegrotati conciliant. ita precadam, vt non animae nostrae cum intolerabili dolore mali in- dolentiam experiantur. Quanquam miseri licet simus, vno solatio vti visum est, nempe ad tuam mansuetudinem oculos figere, & ex tui notione & memoria animi dolorem mitigare. Quemadmo- dum enim oculi vbi constanter splendida inspe- xerint, facilitatem quandam per hoc quod ad ce- ruleos viridesque colores contuendos se recipiūt nanciscuntur: ita quoque animis nostris ceu blā- da quaedam contrectatio dolorem tollit etiā me- moria tuae mansuetudinis & diligentiae, potissi- mumque postquā considerauerimus pro viribus tuis omnia te absoluisse: ex quibus abunde etiam nobis, si res integre velimus iudicare, nihil tua culpa perijisse ostendisti, ac apud deum malorum prouidentiae magnā tibi mercedem paraisti. Ce- terum te dominus nobis & suis ecclesijs sua so- lius gratia donet, in vitae auxilium, & animarum nostrarum emendationem, digneturque nos rur- sus tuae conuersationis auxilio refocillare.

Eidem. V I.

CVm iam gratia dei, ac precum tuarum substi- dit, paululum ex morbo cōualuisse viresque

ταρσοῦ τοῦ βαρσοῦ ἡ- δικία.

ἡ γραμμα- τολογία ἢ βεβαιότητις τῆς λέξεως ἢ ἀβελαντιῶν.

Α medicū ductū ὅτι δούμα.

ἡ μὲν οὖν.

κακῶν ἔ- γειτο κα- λῶν.

λυσώδη γαστριμαρ- γίαν.

Ἡ ὥρα ἡνα- κὲς πρᾶξι- πτα σίσι- μένδρα ἀλ- τερνῶν.

διακοπῆς μέρους.

ἡ ὁδὸς.

ἡ ὁδὸς.

collegisse visus sum: in foribus adest hyemis incle- mentia domi nos cohibens, & ne loco quidem moueri permittens. Nam etiam si illa solito con- tingerit tolerabilior, mihi tamen satis impedimēti attulit: vt non solum per me ipsum iter ingredi: sed ex ipso quoque domicilio prospicere nequeā. Est autem neque hoc mihi modici momenti, quod datur per literas cum pietate tua colloqui, & spe responsonum iam non nihil recreationis perci- pere. Si verò & occasio fuerit, & vitae nos tempus non defecerit: nec pestis minus peruium iter red- diderit, potiemur forsā votorum tuorū deside- rio, teque intra aedes tuas cōplexi quidquid otij da- bitur huc cōuertemus, vt eius quae in te est sapiē- tiae praclaris thesauris abunde saturemur.

Basilij Magnus Gregorio Theologo salutem, Iacobo Mycræo interprete.

V I I.

SI omnes ordine causas scriberem, quibus in hunc vsque diem fuerim detentus, quantum- uis etiam vehementer cupierim tuam erga deum pietatem interuifere, infinitum historiae campum explerem, morbos quidem alios alijs succeden- tes, hyemis odium, negotiorum contumacitatem praetermitto dicere, vt quae cognita tibi sint, & iā pridem significata. Nunc autem quod vnicum habebā vitae solatium, matrem, etiam hanc pro- pter mea peccata amisi. tu ne me derideas, qui in hac aetate orbitatem deslere soleam, sed hoc scias me animae secessum nequaquam aegre ferre; cui quid in reliquis dignitate respondeat, non inue- nio. Rursus igitur in morbum incidi, iterumque in lecto decumbo, exiguis omnino viribus fluctuās, & propemodū in vnaquaque hora necessarium vitae finem expectans. Porro ecclesiae ferè vt cor- pus meū affectae sunt, nulla quidem spe bona as- fulgente, verum in deteriora rebus semper dela- bentibus. olim Neocæsaria & Ancyra vix sunt habere successores eorum qui abierant, & haec- nus conuiescunt. Sed neque ij qui nobis insidiā- tur, facere aliquid ira & sequitia dignum hucusque sunt permisi. Atque huius rei causa tuis pro eccle- sijs legationibus palam id nos adscribimus. Qua- re non defatigeris pro ecclesijs deprecari, & deū recōciliare, & eos qui tuae sanctitati subministra- re dignati sunt, frequenter adhortare. Vale.

Basil. Mag. ad Eusebium Samosatorum Episco- pum, Iacob Mycræo interprete.

V I I I.

Quo tandē animo fuisse me putas, cū tuas, quod vir pie, accepi literas? si enim sensum illa- rum respiciebam, cum impetu volui rectā ad vos volare. si verò ad corporis imbecillitatem, qua ligatus decumbebam, non solum sensu me non volare, sed ne in lecto quidem conuolui posse. Nam quinquaginta his diebus aeger decubui, quibus mihi sedulo adfuit dilectus & omnium studiosissimus frater noster & cooperatores Elpi- dius. Multum enim febre consumptus, penuria nutrientis materiae, arida hac carne, ceu lucerna-

ἡ δὲ ὁμιλία τῶν λέξε- γραμμα- τῶν ἢ ὁ τῆς προ- σούχων.

Ἡ ἑλληνική ἐστὶ τῶ ἀν- τὶ ἡμῶν ἰσχυρῶς ἀπο- στρέφεται τῶν ἡλικῶν.

ἡ ὁδὸς ἢ ἡ ὁδὸς.

ἡ μεταφῆρα.

rum papyro circumdatus, marcida longaq; agritudine laboravi. Antiquum vulnus huic accedens, à cibus me abstraxit, oculis somnum ademit, tandem morti & vitæ confinem me effecit, tantum vivere permittens, quanto ad dolorem sentiendum opus est. Itaque & aquis vsus sum natura calidis, & quasdam medicorum curationes amplexus sum. omnia arguit iuvenile efficaciq; hoc malum. vere iâ præsente aliud accessit, subito autem inuadens. Nullus adeo adamatinus qui ferre possit: à quo diu vexatus, nunquâ sic conualui vt nûc. Cohibuit hætenus quo minus ad congressum cõplexumque tuæ synceræ dilectionis venerim. **A** Quali siquidè animi delectatione caruerim, noui & ipse, & si summo digito dulcissimo vestrae ecclesiae melle sim fruitus. Sed ego aliarum quoque necessariorum rerum gratia desideravi te conuenire, deque multis tecum communicare, & multa discere. Non etenim veram hic & integrâ amicitiam assequi licet: aut si amicum inueneris, non potest similiter tuæ perfectæ prudentiæ, experiëntiæque, quam ex multis ecclesiae laboribus conciliasti, de re proposita ferre sententiâ. Alia porro non licet scribere. Quæ itaque tuto licet promere, hæc sunt. Senior Euagrius filius Pampiani Antiochenus, qui quondam migravit versus occidentem cum diuo Eusebio, redijt nunc à Roma, petens à nobis literas, eadem illorum scripta ad verbum continentes. vicissim retulit, quæ nostra non probantur à doctoribus qui illic sunt, & legationem quandâ per viros fide dignos iam adornare, vt corâ occasio sit nos inspiciendi. Qui nostram doctrinam profitentur Sebastini, Eustathij improbatae doctrinæ vlcus retegentes purulentum, petunt à nobis quandâ ecclesiasticam procurationem. Iconium ciuitas in Pisidia, iam olim post maximam primâ, nunc verò & ipsa præsident parti, tanquam ex diuersis segmentis collectam propriæ prouinciæ dispensationem suscepit. Ipsa enim nos vocat vt eos inuisamus, episcopu creandi gratia. Nam Faustinus fato functus est. an igitur oportet non detrectare peregrinam curationem, & qualem oportet dare ijs qui dignitate polent, responsionem, & quomodo ad Euagrii sententias me gerere, cupiebam præsens abs te doceri, quod non licuit per valetudinem. Porro si nactus fueris aliquem breui ad nos venturum, dignare rerum omnium nobis scribere responsiones. Sin autem minus, ora mihi in mentem venire, id quod gratum deo fuerit. In Synodo mentionem nostri fac, & tu quoq; ora pro nobis, & populû assume, vt reliquos vitæ dies & horas eousq; dignissimus deo, vt illi gratum fuerit infertire.

Ad eundem.

I X.

C ET in nobis quoq; declarauit dominus quam non deserat sanctos suos, dum magna & potenti manu sua sanctitatis tuæ vitâ vndique protexit. Nam propè simile hoc arbitramur: ei, quod sanctus ille in ventre cœti illæsus permansit: & quod in igne adeo vehementi sine aliquo nocumento timentes dei viuere potuerunt: quod & pietatem tuam nobis vndique, vt audio, bellicotumultu circumfusam, incolumem conseruauit, & in posterum conseruabit: qui hoc potest præ-

stare deus: nobis, si vixerimus, peroptabilem istâ faciem: aut alijs saltem, qui reditum tuum non secus expectant quam propriam ipsorum salutem. Persuasus nanque sum: quod propter lacrymas Ecclesiarum & gemitus illos quibus post te ingemiscunt omnes in vita te hominum amator deus conseruaturus sit, donec gratiam suam impertiat ijs qui noctes atque dies opem ipsius implorant. Quæ quidem vsque ad dilecti fratris nostri Libanii Syndiaconi aduentû aduersum nos acta sunt: per ipsum in transitu sufficienter edocti sumus, quæ verò ab illo tempore gesta sunt opus habemus cognoscere. Interea nanq; & maiores & grauiores illis locis afflictiones inferri audimus, de quibus siquidem possibile est velociter, si minus, per religiosissimum fratrem Paulum Sympresbyterum ad nos reuertentem, vt petimus, edoceamur, quod illæsa & incolumis vita vestra custodiatur. Quoniâ verò audimus vniuersum iter plenum esse latronibus & excursoribus: metuemus ne si in illorum manus incidat frater, illi nos causa mortis simus. Quod si medicrem tranquillitatem dederit dominus, quemadmodum de exercitus transitu audimus, curabimus & nostrorum aliquem mitti qui vos inuisat, & singula quæ isthic geruntur annuntiet.

Ad Gregorium Theologum Epistola, Iacobo Mycræo interprete.

X.

O BTULIT nobis etiam nunc dominus occasionem, quò liceat te literis per desiderabilem fratrem nostrum socium tuum Antiochum alloqui, teq; adhortari, vt ea quæ facere soles, facias, tum pro nobis deum preceris. Ceterum solatium quoddam logi discessus, ex literarum tuarum colloquio accipiamus. Id primum & maximum adhortamur, vt si quis dominum deprecetur, petat vt à peruersis sceleratisq; hominibus liberemur, qui adeo populum deuicerunt, vt nil aliud quam Iudaicæ captiuitatis res nobis repræsenterent. Quanto enim impotentiores redduntur ecclesiae, tanto magis dominandi libido in hominibus augetur. Et hac tempestate episcopatus nomen ad infelices homines vernarum filios deuenit, cû nullus ex dei famulis seipsum velit contra ipsos introducere, vel ex deploratis, quales sunt quos nunc misit Anysius Euiij alumnus, & Editius Parnasenus, quem malum futuræ vitæ viaticum sibi ipsi adsciuit Ecclesiarum præfectus. Hi nunc fratrem meum ex Nyfa abegerunt, & eius loco virum introduxerunt, immo potius mancipiû triobolare. hanc perniciem fidei ordinibus certatim probarunt. Et Doaris oppidum pestilentem hominem, orphanorum famulum scilicet, qui quidè à proprijs dominis aufugerit, sed per assentionem impiæ mulierculæ, quæ prius ad animi sui libidinem Georgio abusa est, nunc autem hunc habet, successorem illius miserunt, miserandum episcopatus nomen contumelia afficientes. Quis autem res Nicopolitarum, miseri Phortani dignis suspicijs queat prosequi? qui prius veritatis patrocinium quoddam repræsentebat, tandè verò & fidem & seipsum turpiter prodidit, proditiõis autem

O ambrosio nem.

Gregorius Nyssenus.

tem mercedem, nempe ignominia nomen adeptus. Nam ad episcopatus fastigium, vt putat, per ipsos euectus est. Sed deo gratia, cõmunis totius Armeniae execratio factus est. Præter quod nec sibi ipsis timidum aliquid fingant, neque dignis cooperatoribus ipsis indigeant. Ceterum reliquas Syriæ res exactius & nouit & recenset frater noster Antiochus. Occidētis autè statû ipse prius accepisti, cui Dorotheus frater omnia commemorauit: cui discedenti qualescunq; dādæ sunt rursum epistolæ: fortasse communicabit viam cû **A** Probo Sactesimo, qui magno studio orientem obambulat, & à singulis viris illustribus subscriptiones & epistolas apportat. Quæ igitur per ipsos literis nunciare cõueniat, vel quomodo scribentibus respondere, ipse plane dubito. Si offēdes breui eos qui ad nos veniunt, dignare nos certiores facere. Mihi siquidem illud Diomedis subbit dicere, Ne preceris, quoniam, inquit, vir est improbus. Nā proculdubio, cû lenius tractantur elati animi, solito insolentiores plerunq; fieri solent. Etenim si dominus sit nobis propitius, quali amiculo indigemus? Sin autem ira dei permanerit, quale nobis auxilium ad occidentaliū supercilio & fastu aderit? qui veritatem neque norunt, neque discere sustinent, verum falsis opinionibus præpediti, illa nunc faciunt, quæ prius in Marcello patrarunt: nempe cum ijs qui veritatem ipsis annunciant, contententes, hæresim autem per seipso stabilientes. Ego sanè ipse absque communi literarum figura volebâ ad eorum antesignanû scribere. De ecclesiasticis quidè nihil, nisi per ænigmata: quoniam nec intelligunt nostratum veritatem, neque viam qua possunt addiscere, amplectuntur. In vniuersum, hoc literis volebam significare, non per afflictiones oppressis humilitatisque pœnam esse irrogadâ, neque dignitatem æstimandam superbiam: quod etiam solum peccatû deum inimicum reddere sufficit.

Eusebio sodali.

X I.

C VM statim post discessum tuum ad ciuitatem venissem quantum desperatione tui animo deiectus fuero, quid attinet dicere, ad virum, qui non habet opus verbis instrui, sed per experientiam similia perpeti nouit? Quanti enim mihi putas momenti erat omnium optimum videre circumplectique Eusebium, & memoriæ beneficio iterum ad iuuentutem redire, atque in mentem reuocare dies illos, quibus & domiciliû nobis vnum, & focus vnus, pædagogus quoq; idem, simul & recreatio, & studium, & delitiæ, & indigentia, & omnia inter nos ex æquo communia erant. Quanti me putas æstimaturum fuisse, si per tuam præsentiam licuisset his omnibus rememorando potiri, grauique hoc fenio excusso iterum ex sene iuuenem factû esse videri? At horum me copia quidem fugit: per literas verò prudentiam tuam videre, ac quantum datur vel hoc modo me ipsum solari, non est ademptum, propter præsentiam venerandissimi Cyriaci sympresbyteri, quæ pudoris gratia vereor cõmendare, propriumque tibi facere per me ipsum, ne forsan superfluum ac curiosum aliquid erga te committam, si tibi quæ sunt propria & peculiaria reconciliem. Verum id

Att. epistolæ mifilium com meditat.

facio quoniam me veritatis esse testem oportet, & ijs qui spiritualiter iuncti sunt, quam maximè pro viribus gratificari. Quàm inoffense vir iste, quod ad sacerdotiû attinet, versatus sit, arbitror & tibi manifestû esse. Confirmo & ego cû nullâ prorsus illius in sacerdotium offensionem inter eos cognoscam, qui nemini non manus injiciunt, dominum non formidantes. Quamquam etiam si quid ab ipsis designatum est, neque sic tamè reijciendus erat hic vir. Inimici verò dei gradus eorum quos impugnant magis confirmant, tam abest vt de gratia spiritus quam habet, quidquâ illis detrahant. Veruntamen, vt dixi, neq; excogitari quidquâ de hoc viro potuit. Itaq; vt presbyterum innoxium, nobisq; coniunctû, ac nullâ nõ reuerentiâ dignû, tuo cõpectu dignare. Quod si te ipsum curaueris, nobis simul gratificaberis.

malis apud eos.

D

Gregorij Theologi ad Nicobulum.

X I I.

E T semper honoris gratia mihi Magnum Basilium præposui, licet illi contrarium videatur, & nunc quoque præpono, non minus veritatis quam amicitia gratia. Quapropter præmissis illius Epistolis, meas subijcio. Cupio enim nos vbi que alterum alteri coniungi, vt simul typû quoq; alijs modestiæ ac submissionis exhibeam.

Hinc apparet hunc epistolariû librû editû esse à Gregorio Nazianzeno, post mortem Basilij, Laconism.

Theologi ad eundem.

X I I I.

L Aconicè scribere nõ hoc est quod putas, paucas videlicet syllabas scribere, sed de plurimis rebus paucas. Ita ego Homerum quoque breuiloquû dico, & multiloquû Antimachum. Quomodo? Ex rebus scilicet non literis prolixitatem iudicans.

E

Ad Celeusium principem, Iacobo Mycræo interprete.

X I I I I.

Q VONIAM mihi silentiû & rusticitatem obijcis, ô vir honeste & vrbane, age tibi etiam fabulam nihil à mûsis abhorrentem recenserebo, si quo modo hac te queam dehortari vt in posterum à nugis abstineas. Hirundines conuiciabantur Cygnis, quod nolent cum hominibus conuersari, neque Musicen publicare, sed circa paludes degerent, & fluuios, solitudinemque amplecterentur: ad hæc, pauca quædam canerent, & ea quidem intra seipso, quasi musices puderet. Nostræ autem, dixerunt, vrbes, hominesq; & penates: hominibus loquimur, & nostra ipsis percensem. Hæc utique, hæc vetera & Attica, Pandionem, Athenas, Terea, Thraciam, peregrinationem, gloriâ, ignominiam, linguæ excisionem, literas, atque ad hæc omnia Iryn. Atque hoc pacto ex hominibus factæ sumus aues. Illi verò, olores videlicet, vix sermone quidem ipsas dignati, garrulitatis olores, hunc in modû responderunt, Nos quidem, ô hirundines, si quis ad solitudinem venerit musices audiendæ gratia, cum alas Zephyro permittimus, dulce quid & concinnum spirare videmur. Quare si non multa, & in multis canimus,

Simile apud Athenam ex Aesopû mythologum.

F

canimus, certè id ipsum pulcherrimum est in nobis, quòd mensura catum moderamur, nec Musicen strepitibus permiscemus. Vos autem etiam inhabitantes homines aegre ferunt, & canentes auersantur, & maxime accusant. Præterea ne priuata quidem lingua silentium agere potestis, sed ipsæ taciturnitatem deploratis, & affectum vestrum. Deinde loquaciores estis quodam non felici lingua præditi & Musico. Intelligis quid velim, vt ait Pindarus, nemp̄ vel optimam meam taciturnitatem tua præstare eloquentia. Define igitur nugis silentium mihi obijcere, aut tibi adferam parcemiam verisimam quidem illam, sed maximè compendiosam, nempe quòd tunc Olores canunt cum silent graculi.

Theologi ad Nectarium.

xv.

Res nostræ vteunque suo more habent. Sine bello & negotijs quieti sumus, securam per silentium senectutem præ omnibus complexi. Quamquam & misericordia dei per imbecillitatem quam satis magnam perferimus, ex quiete hanc lucrifacimus commoditatem. Tu verò prospere procede ac regna, quemadmodum diuinus David dicit. Et sacerdotium tuum simul dirigat, qui te isto honore decorauit deus, sacerdotium istud quamuis calumniam superans largitus. Vt verò declarem qua sumus mutua præditi fiducia, neque humanum quid patiamur coram deo agentes, ego quidem ista apud te ago & exopto: tu verò mihi alacriter annue. Pancratij, qui vester summe germanus filius est, curâ, agimus, multis de causis hoc necessario facientes. Hunc & admittere velis benignè, & commendare amicis, quos sui studiosiores habet, vt ad destinatum scopum pertingere queat. Is autem est illius scopus, vt citra molestiam exercitum compellare possit, quandoquidem, vt & ipse nosti, nullum vitæ genus malis hominibus inoffensum est.

Theologi ad eundem. xv.

Quid nam faceres, si mihi ipsi coram obeundum esset negotium? An non manifestum, quod omnem diligentiam impenderes, quòd molestia liberarer? Siquidem quid opus est indicijs instrui, illis, qui cognitione sua quæ discèda sunt præuertunt? Hoc itaque beneficij nobis & nunc largire per honestissimam consobrinâ nostram, quæ tibi per nos suppliciter aduoluitur, veneratus ætatem supplicantis, veneratus mores & pietatem, quam non apud multas mulieres inuenies, veneratus præterea & tranquillam illam mulieris innocentiam, & quod illi nunc cum domesticis est negotium, ante omnia verò veneratus & nostram obsecrationem. Augmentum erit gratiæ, si petitū beneficium cito præstes, viduæ namque humanitatem iniustus etiam ille in euangelio iudex exhibuit: at post diutinam supplicationem & assiduitatem. Verum, Sed apud nos sit celeritas, ne diu curis, & molestijs, quæ vt extraneæ accidere possunt adfigatur. Quanquâ satis scio, quod illi pietas tua peregrinationem istam sit in

domesticam quasi familiaritatem commutatura.

Theologi ad Helladium.

xviii.

Delectatus sum literis tuis. Quomodo verò nihil, præ se tulerunt, memoriam tibi esse mortuorum? Præsentium verò & ad festiuitatem conferentium potior est gratia. Sed tu ad hæreticos illis quibus des quæ ipse petas. Precare verò pro nobis. Siquidem prodest iterum nos admoneri pariter & admonere festiuitatis. Si verò minus transferri ad ea quæ futuræ sunt vitæ, & verâ festiuitatē apprehendere vel contueri, vbi omnium lætantium est habitatio. Strophis enim huius vitæ exaturati sumus.

Theologi ad eundem. xviii.

Longinquo aspicere ad ea quæ sperantur edocui. (Vt enim tuo proemio) & de ijs quæ iam adsunt lætamur. Sacrum enim Paschæ diem, quem apprehendimus, cælestium bonorum mysticam significationem esse noui: ed quòd sit festiuitas transitoria. Rectè autem fecisti quod & ipse nos per ea quæ scripta misisti, horum admonuisti. Ego verò iam pluries istam festiuitatem Paschæ pertransiui, & vel hoc ex prolixiore hac vita lucrifeci. Nunc verò purius pascha desidero, vt Aegyptum istam præsentis vitæ molestâ ac tenebricosam egressus, & à luto lateritioque labore cui obstricti sumus, liberatus ad promissionis terrâ transmigrem. Hanc nobis precator, si tibi curæ est quàm maximo nos afficere beneficio. Tibi verò cui spes affulget vitæ longioris contingat cum ecclesia communia festa subinde celebrare. Si verò mihi concesseritis senectutem istâ cū honestate abfoluere, & huic ecclesiæ episcopum dederitis, quem designabit spiritus sanctus, opus bonum feceritis, & vt ita dicam, paternis benedictionibus dignum.

Basilij Magni Archiepiscopi Cæsareæ Cappadociæ, ad Sanctum Gregorium Theologum Epistola. xix.

Ego, scribente mihi fratre Gregorio quod iam olim cupiat te nobiscū agere, immo addente, id tibi iam ipsi quoque certum esse, illud quidem aegre credo, propterea quod toties decipior: istud verò & negotijs distractus expectare non potui. In Pontum vt redeâ aliquando, vel præfens cogit necessitas, cui loco redditus deo bene volente, vagari desinam. Vix nanque desperatis spebus hisce vanis, quas de te mihi olim cōceperâ, immo magis somnij, si verius, quid dicendū est, (Iaudo enim cum qui spes vigilantium esse somnia dixit) vt vitæ consulerem, in Pontum abiui, vbi locum mihi deus moribus meis apprimè conuenientem ostendit, ita vt qualem sepe numero per otium & iocum animo fingere solebam, talem iam re ipsa videre liceat. Mons enim est sublimis, grandi ac tenebricosa sylua tectus, gelidis ac pellicidis vndis septentrionem versus irriguus. Huius gradibus vbi ascenditur planicies resupina subtrata est, quæ

est, quæ montanis humoribus iugiter fecundatur. Istâ verò sylua sponte sua distinctis & omnifarijs arboribus circunquaque complexa propè valli ac septi loco, cingit, ita vt illi collata etiam insula Calypsus quam præ omnibus pulchritudinis gratia Homerus celebrasse videtur, modica sit: Etenim non multum illi deest ad hoc; vt insula sit, propterea quod vndique veluti munitioibus quibusdâ elaborata & ornata est. Profundæ

fiquidem valles duabus illam partibus circūscindunt. Ex lateris vero præcipicio fluuius decurrēs, & ipse cōtinui & haud facile superabilis muri vice est. Ex altero verò latere mons apertus & expansus, per cubitos ad Lunæ formam incuruatos, vallibus imminens, eam partem lateris qua ascenditur veluti muro quodam concludit. Est autem ingressus illuc vius quem in nostra potestate habemus. Ipsam habitationem alia quædam ceruix sublime quoddam extrema sui parte collum extendens recipit, ita vt ipsa planicies conspectui sit aperta & exposita, & è sublimi circunlabentem fluuium despicere liceat, qui mihi videtur nō minus delectationis exhibere, quam Amphipolitani Strymonis cognitus amnis. Nam is quidem tranquilliore tractu circunstagnans, parum deest quin propter silentium & tranquillitatem fluuii nomen amiserit, hic verò fluuiorū, qui mihi noti sunt, velocissimus, ad vicinam petram parumper asperior est, ab illa refusus in vorticem quandam profundum aufertur, omniumq; iucundissimum mihi spectaculum ipso conspectu, & sufficientissimum incolis vsu exhibet: simul etiam ineffabilem piscium multitudinem in vorticibus abes. Quid dicâ de telluris exhalationibus: aut ex ipso fluuio ascendente aura? florum copiam, aut etiam canentium auicularum alius quisquâ forsitan admiraretur. Mihi verò animum istis aduertere nō vacat. Quod autem potissimum de hoc loco referre possumus, hoc est, quod cum ad omne genus fructuum sit, propter situs commoditatē appositus: omnium mihi iucundissimum fructum quietē ac tranquillitatem alit: non solū propterea quod ab vrbani perturbationib; alienus est: sed quòd ne viatorem quidem aliquē admittit, præter eos qui venationis gratia nobis subinde iunguntur. Nam præter ea quæ recensuimus, feras etiam, non vrsos, aut lupos quales apud vos sunt: abist, sed ceruorum & caprarorum agrestiu greges ac lepores, & si quæ alię sunt eiusmodi nutrit: Num igitur cogitas quatum periculi demens accersere voluerim, qui talem locum cum Tiberina quæ barathrum est orbis, commutare contenderim? Ad hunc iam properanti ignosces. Nam prorsus neque Alcæzon, posteaquam echinades reperit, errorem amplius ferre sustinuit.

Gregorij Theologi ad Basilium Magnum.

xx.

Vt iussui tuo obtemperetur, partim quidem in nobis, partim verò, & vt puto, plus aliquanto in pietate tua situm est. In nobis est, quod ad animi votum & alacritatem attinet. Neque enim vnquam conuictum tuum fugimus, sed semper persequuti sumus & nunc amplius desideramus.

In sanctitate verò tua est, vt quæ nos impediunt dirigas ac disponas. Assidemus enim domine matri multum iam temporis ex infirmitate laboranti: & nisi cunctemur illâ in ambiguo deserere, præsentie tuę fructum, quod probè scias, non negligētemus. Precibus tatum, matri ad sanitatem, nobis ad iter obeundum, succurre.

Eidem.

xxi.

Promissioni quidem, fateor, haud steti, vt tecum essem vnâque philosopharer, constanter adhuc amicitiam illâ, & cognationem cum Athenis cœptâ, tum illic quoque seruata professus. Non enim habeo quod istis familiarius dici possit. Fefelli autem non liberè, sed lege per legem deuicta lege amicitie & mutue cōsuetudinis superata, per legem quæ præcipit vt parentes honoremus. Non tamen omnino fallam si hoc ipsum promissum receperis. Partim quidem nos tecum futuri sumus: partim verò ipse nobiscum esse volens, vt sint omnia communia, & amicitiam pari vtriusque honore præditam habeamus. Ita enim futurum est, vt parentes mœstitia non afficiam, & copiam tui obtineam.

Eidem.

xxii.

Non fero mihi Tiberinâ opprobriari, & quæ hic sunt prominentes & in sublime porrectas rupes ac tempestates, & admodū expers luti, sublimis incedens, & tabulata pedibus calcans pennate, excellē, & Abaridis iaculo componende pernitate corporis, vt cū Cappadox sis Cappadoxiam fugias. An iniuriam inferimus, quod vos quidē pallefcitis atq; aegre respiratis ipsūque solem transcenditis: nos verò saginamur ac saturamur, & circūscripti non sumus? Sed ista vobis sunt. Delitiamini verò & ditescitis ac in foro versamini. Hoc non laudo. Aut igitur cessa lutea nobis exprobrare (neque enim tu ciuitatem condidisti, neque nos tempestatem) aut & nos tibi obijciemus pro læteis capponas, & quæcunq; reliqua ciuitates incommoda fuerunt.

Ad eundem. xxiii.

TV quidem quæ nostra sunt dicitur & salibus impetito & conuulso. Siue ioco id facias siue studio, nihil istud retulerit. Rifu modò & puerilem in modum exatiare, & amicitia nostra fruere. Omnia tua nobis sunt iucunda, qualiacunq; sint & quomodocunq; habeant. Etenim & quæ hic sunt mihi cauillari videris, non vt cauilleris, sed vt ad te ipsum trahas (nisi ego tuorum nihil intelligo) quemadmodum solent qui fluenta obturant vt alio transferant. Talia sunt perpetuo quæ tua sunt. Ego verò Pontum tuum, & Ponticam istam caliginis procreationem, ac refugis & exulibus dignam, & qui capiti imminent tumulos pariter & feras, fidem nostrâ probâtes, subiectamque solitudinem celebrabo. Murium cateruam honestis nominibus phrontisterij, monasterij, ac scholæ ornabo. Syluas illas agrestium platarum montiumque profundè præcipitum coronam qua tamen non coronamini, sed con-

Att. pietatem Gregorij.

τὰ πέντε κοινὰ καὶ φιλικὰ ἑπιπέποιον.

Tota sceler festiuitas mesophoria

A similib; ponticis (ουφρησιαν.

Paramia.

γύμν.

Auges gratia celeritas impetrata gratia.

καλυψος νησος.

στροφῶν κειρογραφία.

Strymon.

τοῦ τῆς φασῆς.

Echinades.

ἐπιπέποιον καὶ ἵμεν ἡ πογραφία.

sed concludimini: aërem quoque temperatum, ac solem desideratum laudabo quem tanquam per fumum aspiciatis, o Pontici Cimmerici Soleque privati, & non semestri tantum nocte, quod quidam dicunt, damnati. Sed ne aliquam quidem vitam partem non vmbralem: vnam verò noctem diuinam per omnem vitam ac verè mortis vmbralem, vt ex scriptura aliquid proferam, habentes. Laudabo etiam arctam illam ac strictam vitam, nescio an ad regnum vel ad infernum ducentem: tui verò gratia ad regnum ducat. Ipsam in medio planiciem quid vis vocem? An mentiendo vocabo eam ædem, ac fontem in quatuor principia diuisum: vnde & ipse orbis irrigatur? An vocabo eam aridam ac siticulosam solitudinem, quam Moses quisquam ex petra per baculum excusso fonte mitiorem habitabilemque fecerit? Nam vbi petras quidem declinaui, ibi mox hiatus: vbi hiatus ibi spineta: supra spinas verò præcipitium: supra præcipitium via præceps & vtrinque prærupta, viatorum mentem cogens & ad sollicitam cautionem exercens: Fluuius verò infernè resonat. Is tibi pro Amphipolitano Strymone est, ac placidus, & non magis piscibus quam lapidibus fecundus, neque in stagnum aliquod refluxus, sed in profundum verticem præcipitatus, O sublime loquens nouorumque nomen fictor. Est enim magnus iste fluuius & terribilis, & supernè psalmodias resonans. Hic nullius æstimantur cataractæ inferni que strepitus, tantum videlicet sonitus noctes atque dies auribus vestris suggerit. Asper quid est, sed transitum negas: turbidus quoque, sed quem potare nequeas cui hoc tantum humanitatis est quod mansuetudinem vestram hiatus ac procillis iritatus non ad ima secum deturbat. Ista igitur nos beatorum insulis conferimus. Hæc vestra sunt qui ad eò felices estis. Tu verò admirari noli cubitos illos lunares qui gradus montis ascendendi in arctum magis cõstringunt, atque intereludunt quam cõmuniunt, neque collum illud, quod supra verticem oritur, quod Tantalus vobis vitam efficit, neque delicatam ac mollem auram, telluris que exhalationes quæ vos animo deficientes recreant, sed neque canentes volucres, quæ quidam canunt, sed famem: & circumuolitant, sed solitudinem. Accedit vos nemo, inquis, nisi qui venationis gratia accedit. Adde, & vt mortuos vos inuisant. Ista modum forsitan excedunt epistolæ, verum ad cõmœdiã haud sufficiunt. Tu si modestè ludum istum tuleris, rectè feceris: sin minus, plura addemus.

Theologi ad Basilium Magnum.

xxiiii.

C Am quando videris moderatè ferre ludum nostrum, addemus & sequentia. Sit autem ex Homero proœmium. Eia age, transgredere hinc, internos concine cantus, habitationem tecto carentem & foribus, focum frigidum & sine fumo, parietes igne siccato ne luti stillulis conspergamur, intus Tantalici quidam & condemnati, in medijs vndis sitientes, & ad mensam illam miseram vnde nemo cibatur, licet omnium ciborum genere instructa sit, anhelantes: ad quam ex Capadocia, non tanquam ad lotophagorum penuriam,

sed velut ad Alcinoi mensam, recens naufragi & calamitosi vocati sumus. Recordor enim panum illorum ac iusculorum: (nam ita nominantur) quin & ipsi dentes in memoriã redeunt quomodo morsibus illapsi statim emergebant, sursumque veluti ex cœno quodam retrahebantur. Hæc ipse sublimius declamabis, cui ex cognatis affectibus datur magnificè loqui: ex quibus nisi nos vere magna ac pauperum alitrix (matrem tuam dico) tanquam portus quidam tempestate iactatis: opportunè comparens, liberasset, iam olim mortui essemus, Ponticæ fidei non tam laudiquam miserationi futuri. Quomodo transeo hortos illos non hortos & ad holera minus idoneos, deinde & Augeæ simum, domo expurgatum, quo illos replebamus, quado iuto vehendo deputatum plaustrum, ego in star botryunculi, tu contra lamyris audacter istis ceruicibus & manibus, quæ laborum adhuc vestigia retinent (o terra, & sol, vir ac virtus declamabo enim parumper) non vt Hellepõtum iungeremus, sed vt præcipitium complanaremus. Istis si nihil grauaris cum dicuntur, omnino neque nos: si vero grauaris, quantum, quæso, cum sumus? Nos etiam plura omittimus, alios reueriti, quorum & quidem multorum voluptate capti sumus.

Theologi ad Basilium Magnum.

xxv.

Quæ hæcenus de Pontica conuersatione scriptimus, ludicra fuere non seria. Quæ verò iam scribo vehementer seria sunt. Quis mihi dabit, vt pristinorum dierum afflictionem in quibus tecum iucundissimè vixi, vel mensam vnum ferre liceat? Quoniam res tristes, quæ sponte feruntur, coactis delictijs potiores habentur. Quis dabit mihi psalmodias illas, & vigilias, & ad precandū secessus, vitamque istam quasi spiritualem & incorporealem? Quis fratrum, qui abs te in pietate instituntur & in sublime eriguntur, vnanimitatem & concordiam? Quis virtutis certamen & acumè quod præscriptis modis ac canonibus stabiliebamus? Quis diuinorum oraculorum exercitiū, in quibus illis cum spiritus moderamine inuentã lucem? Aut, vt minora & leuiora dicam, quis dabit quotidianas illas ac manuaris operas? Quis lignorum findendorum ac componendorum laborem? Quis latomias? Quis cõsitiones & irrigationes plantarum? Quis platanum auream illam & ea que Xerxis erat pretiosiorè, sub qua sedebat non rex delicatus, sed monachus ex labore defatigatus? quã ego plantaui, Apollos, hoc est, dignitas tua, rigauit: deus verò incrementum honoris nostri gratia dedit, vt videlicet seruaretur apud vos exercitiij & industriæ nostræ memoria, quemadmodum in arca virga illa Aaronis que floruerat, seruata dicitur ac creditur. Ista optari quidè facile possunt, apprehèdi verò non ita facile. Sed tu mihi adesto, & virtutè precibus tuis aspira, ac cooperare, & quem aliquando fructum collegimus cõserua, ne paulatim vmbrae instar inclinante iam die euanescamus: quemadmodum ego te spiro magis quam ipsum aëre, & hoc tantum viuo quod tecum viuo, siue præsens, siue imaginationibus absens.

Theologi

Theologi ad Basilium Magnum.

xxvi.

Quomodo nobis postremo loco sunt, & botryunculi instar habentur, quæ tua sunt, o diuinum ac sacrum caput? Quod verbum dentium tuorum septum transiit? Aut quomodo ausus es hoc dicere? (vt & ipse modica quadam confidentia vtar. Quomodo animus ad hoc impulit? Aut atramentum scripsit? vel charta exceptit? o literarum studia, & Athenæ, & virtutum studiorumque labores. (Nam me scriptis tuis propè tragedum facis.) An vel nos vel te ipsum non agnoscis, cum oculus sis orbis, magnifica vox ac tuba, regiusque dicendi splendor. Suntne tua modica Gregorio? Est ne quisquam, qui aliquid eorum quæ in terra sunt vspiciam ita admiretur, vt te Gregorius? Anni tempestates vere vno & astra sole vno decorantur: cælum vnum complectitur omnia: ita vox tua omnes vna superat. (Siquidem aliqua mihi est talia iudicandi facultas: nec, quod non puto, vis amoris imponit.) Quod si hoc accusas, quod te non satis pro dignitate admirem, quin accusas vniuersos mortales? Neque enim alius quisquam dignè satis admiratus est aut admiratur, nisi tu tuaque magniloquentia. (Siquidem fas est vt seipsum quis laudet, & hoc nobis studiorum ratio permittit.) Si verò propterea accusamur, quod te contemnamus, cur non eadem opera insaniam prius arguimur? Sed id ægrè fers, quod philosophamur? Da vt hoc solum liceat dicere, quod & studijs tuis præstantius est.

Gregorij Theologi ad Basilium Magnum.

xxvii.

Laudo proœmium epistolæ tuæ. Sed quid tuorum non laudabile? Et tu captus es, quemadmodum & nos circumscripti, postquam ad presbyterij gradum coacti sumus. Quamquam ne ad hoc quidem vel studio incubuissemus. (Sumus enim inuicem alter alteri, fide digni testes, quod quasi pedestrem & humi repentem philosophiã amplexi simus.) Verum satius forsitan fuerat istud non fieri. Aut non intelligo quod dico, donec quid sua moderatione disponat spiritus, intelligam. At cum ita factum sit, ferre necesse est, vt mihi quidem apparet, idque maximè propter præsentem tempestatè, quæ multas nobis hæreticorum obtretractrices linguas inducit. Nec pudore suffundenda est vel eorum spes, qui nobis hoc muneris concrediderunt vel ipsa vita nostra.

Theologi ad Basilium Magnum.

xxviii.

Tempus hoc & boni consilij prudentiam exigit, & continentiam, vtque nobis nemo conspiciatur animosior, neque multorum sudorū ac ne laborum opus in breui velit quis absoluerè. Quamobrè ista scribo, & vnde deo dilectissimus Episcopus noster Eusebius (ad hunc enim modum de illo iam & sentiendum) admodum se nobis

amicè accommodat, & velut ferrum igni, ista successu temporis emollitur. Et puro literas quoque illius ad te venturas quibus te sit & consolaturus, & vocaturus, quemadmodum & mihi significauit, multique nobis fidem faciunt, quibus cogitationes illius probè cognitæ sunt. Præuenimus enim siue præsentis siue per literas. Immo primò scribemus, deinde præsentis agemus, ne pudore suffundamur, si tandè victi fuerimus, cum liceat obtinere vt bene & philosophicè minores habeamur, quod & multi à nobis petunt. Facta est itaque reuera mihi fides, tã huius gratia, quæ propter occasionem temporis: quoniam hæreticorum coniuratio ecclesiam peruagatur: partim eorum qui iam adsunt & turbas dant: partim eorum qui, vt fertur futuri sunt. Est autem periculū, ne dissipati sint sermonem veritatis nisi velocissimè excitetur spiritus ille Beseleel sapientis artificis sermonum ac dogmatum. Quod si videbitur operæ pretium, vt ipse adim & corã ista peragat, & simul proficiat, ne hoc quidem detrectabimus.

Theologi ad Eusebium Episcopum Cæsariæ.

xxix.

Quoniam ad virum loquor, qui & mendacium detestatur, & ad deprehendendum illud in alijs etiam astutissimis ac varijs labyrinthis intricètur, omnium acutissimus est, & præterea neque ipse artificio delector (dicendum enim est etiam importunus sit) ita quasi natura comparatus, deinde & per doctrinam formatus, hac de causa quæ in mentem absque vlla præmeditatione veniunt scribo. Fidentiam hanc meam placidè suscipias, aut certè iniuria me afficies, si libertatem istam ademeris, molestiaque dolorem in meipso velut morbidum quid supputridum & carcinoma vix eluctabile, continere coegeris. Gaudeo quidem quod abs te honore afficio (homo siquidem sum, vt quidam etiam ante me dixit) & ad concilium synodique spiritales vocor: confumeliã verò honestissimo fratri Basilio illatam, & quæ, etiamnum à pietate tua afficitur, non fero. Nam illum & vitam & doctrinã suprêmamque philosophiæ socium ab initio elegi, & nunquam quoque habeo: neque meipsum reprehendo in isto meo de illo iudicio (modestius enim arbitror ad hunc modum loqui, ne dum quæ illius sunt celeberrima, meipsum laudare videar.) Tu verò mihi videris, dum illum vilipendis, idem facere, atque si quisquam vnus viri altera, quidem manu caput demulceat, altera verò maxillam feriat, aut si fundamentis domus concussis parietes depingat, & quæ exteriora sunt exornet. Itaque si mihi quidquam habes fidei, hoc facias. Peto autem vt mihi credas. Iustum est enim, si illum pro meritis colueris, vicissim & ab ipso coleris: quod verò nos pusillos & ad pacem paratioris conuenit, id illi coniunctum est velut corpori vmbra. Neque enim ita miserè habemus, vt in reliquis quidem philosophari, & potiorem partem sectari: iuxta verò id, quod in doctrina nostra caput est, videlicet, dilectionem, contemnere velimus, præsertim erga virum & sacerdotem & tantum, quem cum vita tui

doctri-

doctrina canicie quoque, omnium quos cognouimus optimum esse scimus. vt veritatis caussa cotristeris, nihil hinc minus reddere celebrior.

Epistola Theologi quam ad Caesarienses velut ex patris sui persona scripsit.

x x x.

Gratia spiritus non per tenuitatem officij minuuntur.

Collatio.

γυμν.

SVm quidem exigui momenti pastor, & gregi exiguu praefectus, minimusq; inter ministros spiritus: gratia vero non est in arctum coacta, nec locis circumscripta. Quapropter & pusillis data est loquendi fiducia, praesertim cum & de publicis ac tantis rebus sit habendus sermo, & ijs qui tanta canicie praediti consuluntur, quae forte quidam multis alijs prudentius habet. Consultis non de leuibus aut vulgaribus rebus, sed talibus, quae si vel bene vel male habeant, necesse sit & publicum statum vel isto vel illo modo habere. Est enim nobis sermo de ecclesia, pro qua mortuus est Christus: de quo eo, qui illam sit deo, administratur & adducturus. Nam corporis quidem lychnus est oculus, quemadmodum audiuius, non is tantum qui corporaliter videt & videtur: sed & qui spiritualiter considerat & consideratur ecclesiae vero lychnus est episcopus, quod vobis clarum est, etiam si nos illud non scribamus. Necesse est igitur, vt, quemadmodum recte agitur corpus si oculus sit purus: & peruersum, si sit impurus: ita cum ecclesiae praefecto, vtrolibet modo disposito, omnino simul vel periclitetur vel seruetur ecclesia. Igitur cuiuslibet quidem ecclesiae, tamquam corporis Christi, habenda est ratio, maxime vero nostrae, quae prope mater omnium ecclesiarum & fuit ab initio & nunc quoque est & nominatur: quam Christiana respublica velut centrum suum circulus, vndique obseruat: non solum propter orthodoxam doctrinam vbique ab initio praedicatam: sed & propter conspicuam illam concordiae gratiam, quam diuinitus accepit. Quoniam igitur nos quoque ad istam de futuro episcopo consultationem recte ac canonicè vocastis: detinemur verò & senectute & corporis infirmitate, siquidem & nos spiritu corroborati adfuturi sumus (nihil enim incredibile credentibus) id & quibusuis melius & nobis iucundius erit, vt & nobis nonnihil conferamus, & ipsi benedictionis consortes reddamur. Si verò superante infirmitate abesse cogemur, quantum possibile est absentibus conferemus. Crediderim quidem & alios esse, qui vt ecclesiae apud vos praeficiantur digni sint, vt pote ex vrbe tanta, tam sancte & à talibus viris iam inde ab initio instituta: nequeo tamen quemquam eorum qui apud vos suspiciuntur, vni pijsissimo filio nostro Basilio presbytero praeferre (loquor autem tanquam coram deo te) viro & vita & doctrina sincero, & qui solus omnium maxime, quod ad vtranque attinet, praesentis tempestatu atque inualescentibus haereticorum nugis obsistere poterit. Ista & sacerdotibus scribo & monachis, atque illis quoque qui ex ordine sunt magistratus ac senatorio, simulque populo omni. Quod si hoc coplacuerit, sententiaq; mea obtinuerit, quae ita integrè ac rectè habet, vt coram deo proferatur, & adsum spiritualiter atque ade-

ro, immo iam quoque manum isti negotio bona spiritus fiducia praeditus admoui. Si verò non hoc sed aliud quid placuerit, iuxtaque contubernia aut sectas & cognationes decretum fuerit, turbulentaque iterum manus ac vis quod iustum est peruerterit, facite quod vobis ipsis visum fuerit, nos quiescemus.

Theologi ad Episcopos Caesariae, velut ex persona patris sui.

x x x l.

QVam iucundi vos, & humani, excellentique dilectione praediti estis? vocastis nos ad metropolim, super Episcopo creando, vt puto, consulturi. (Istud enim inter vos agi sentio) neque tamen quod comparandum sit, neque quid tractandum, ne tum quidem indicastis, cum tumultuarie compellatis nobis prouistis, tanquam qui nec honorare nec praesentes nos habere sed magis negligere decreueritis, vt ne ad inuitos quidem quidquam huius negotij deueniat. Vestrum itaque institutum tale quidem est, quod & nos feremus contempti: nostrum verò quomodo habeat indicabimus. Alij alios designabunt: iuxta suos quisque mores ac quaestum id quod in huiusmodi causis plerumque contingere solet. Nos verò neminem honestissimo filio nostro Basilio sympresbytero praeferre possumus. Neque enim fas esset. Quem nanque inuenimus, eorum quos nouimus, vel vita probatiorem, vel doctrina potentiorem & vndique ad virtutis honestatem aequè instructum? Si verò viri huius infirmitas praetexitur, non athleticam, sed doctorem designaturi estis. Et praeterea quoque possibile est vt infirmos ipse, si qui fuerint tales, & confortet ac corroboret. Si simul sententiam hanc nostram acceptaueritis, adero & operam meam impendam, siue spiritu siue corpore. Si verò causam hanc ex praehabitis conuentis & pactionibus egeritis futurumque, est vt contra iustum & aequum obtineat seditio, gratum erit quod contemnimur, vestrum interim sit hoc opus, pro nobis item orate.

Theologi ad Basilium Magnum.

x x x i i.

EGo te & praepceptorem vitae & dogmatum doctorem, & quidquid bonorum quisquam proferre poterit, aestimaui, & ab initio, & nunc quoque aestimo: & si quis alius tua celebrat vel mecum hoc facit, vel in eo me sequutus est. Vsq; adeo scilicet à pietate tua vincor, atque ita sincere tuus sum. Neque mirum hoc videri debet. Vbi nanque plus est conuictus & familiaritatis, ibi plus est & experientiae: vbi verò plus est experientiae, ibi & perfectius testimonium dari potest: & si qua est alia mihi viuendi utilitas illam amicitiae tuae & conuictui deputo. Sum itaque in istis hunc in modum affectus, & porro talis ero. Quae iam verò scribo, inuitus quidem scribo attamen scribo. Tu verò istud in me haud aegreferes, alioqui & ipse admodum aegrelaturus sum, si fidem tibi non fecero, quod animo ista beneuolo ad te dico & scribo. Sunt qui nos arguant quae plurimi, quod in fide fortes non sumus quotquot scilicet (neque id immerito) nostra communia nobis faciunt. Et alij impietate manifestè obprobant;

ironia.

In epistola de designatione non Athletica praesertim, sed doctrinaria.

F

Calamitas aduersum Basiliu Gregorium commata.

probrant: alij ignauam timiditatem. Impietatem, qui nos nihil rectè dicere credunt: timiditatem vero, qui fugam ac subtractionem obijciunt. Quae alij accusent, quid attinet dicere? Quod nuper accidit narabo. Conuiuium erat. In illo aderant non pauci ex illustribus viris nobisque amicis. Inter illos vero aderat & vir quisquam & nomen & habitum religionis indutus. Nondum bibebatur, & sermo iam miscebatur de nobis (id quod in conuiujs euenire solet, atque fabulae cuiusdam loco proponebatur. Cum omnes tua admirarentur, nosque tibi coniungerent, vt pote qui eiusdem philosophiae studio teneamur, deque amicitia nostra & Athenis denique quam in omnibus vnanimes simus & concordēs, dicerent: rem malam philosophus ille inferebat. Et quae nam illa, inquis? Magno & feruenti clamore prorupens, heus aiebat, quam estis vehementer mendaces & assentatores, In reliquis quidem laudentur isti viri, si videntur, neque ipse contradico: quod maximum vero est, illis non concedo. Quod ad arthodoxiam attinet, vanè laudatur Basilius, vanè & Gregorius. Ille propterea quod fidem per ea quae disputat prodidit, iste, quod illam simul prodidit, dum illius disputationes tolerat. vnde hoc, aiebam o vanè & propter arrogantiam recens quidam Dathan & Abiron? Vnde nobis appares dogmatistes? Quomodo te ipsum tantorum virorum iudicem constituis? Ex Synodo eupsychi, inquit, iam primum eius quod dixi testis aduenio (atque id ita verum erat) vbi Basilium magnum differentem audiui de patre quidem & filio optime ac perfectissime, & atque ita, vt non facile alius quisquam ad eum modum dicturus sit: spiritum vero male tractantem. Et adiecit similitudinè perinde, inquit, atque fluminum quidam saxa praetercurrentes, sabulosam terram excuant. Quamobrem aiebam, praclare vir? Tu quidem, ad me respiciens, aiebat, aperte iam diuinitatem spiritui adscribis. Et quana occasione, inquam, hoc dicis vel de me vel de meis sumpta, vt qui in Synodo magna hominum frequentia referta spiritui diuinitatem differendo tribuerim postea vero diuulgatum hoc intra me succinuerim nempe, vsquequo sub modio lucernam abscondemus? Tum ille sermonem tuum deliniabat, obscure quidem & quasi per vmbra: veritatem verò non liberè proloquebatur, ciuilius magis quae religiosus auditorum inuoluens, dicendique facultate versutiam obtegens, quod ego scilicet obscure loco degens, ac multis incognitus, ita vt non solum quid doceam sed & an doceam plerumque lateat sine periculo philosophi: alterius vero maior sit ratio, vt pote celebrioris & apud se & apud ecclesiam, & quidquid is dicat publicè ad populum dicatur: deinde quod plurima sit ipsius nomine contentio, quaerentibus haereticis nudae voci ipsius quoque Basilij adhaerere: quod is quidem ex ecclesia sit eiectus, qui solus prope reliqua sit veritatis scintilla, & viuida quaedam omnium circumquaesque residuorum virtus & facultas: malum vero in vrbe radiceretur, vnde & quasi ex carcere quodam ecclesiae in vniuersum orbem excurrat. Melius igitur est domi veritatem administrare, dum nullo isto tempore parum suspicimur, quam manifesta illam & publica praedicatione subuerrere. Nobis quidem nihil est etiam ab alijs dictionibus peri-

culi, quibus hoc colligitur & adfertur, quod spiritus deus agnoscat. (Non enim in sono verborum magis quam mente & sententia sita est veritas) ecclesiae vero plurimum adfertur detrimenti, quod per vnum virum propulsatur veritas. Instructionem meam tanquam vanam, & qua luderentur, non recipiebant, qui aderant: sed reclamabant etiam nobis, vt qui timiditatem magis quam veritatis doctrinam profiteamur. Multo nanque satius nobis quod nostrum est per veritatem custodire, quam & illud inutiliter amittere, & alienum non assequi, si veritatis dispensationem simularemus. Verum singula quae & illi dixerint & ego audiuerim, quamque indignatus sum contra nitentibus, idque praeter mensuram & consuetudinem meam, longum fuerit si nunc recensere vellem, & forte non necessarium. Ad finem vero sermonis, illos, quidem ita repositi. Tu vero, o diuinum ac sacrum caput, doce nos, quousque progrediendum nobis sit in adscribenda spiritui diuinitate, & quibus vtendum vocibus, & quousque ista doctrina sit administranda vt habeamus ista contra aduersarios. Ego enim si haberem opus ex te nunc hoc discere, qui & te & quae tua sunt omnium maxime cognoui, deque illis iam saepenumero satisfactionem & dedi & accepi, omnium vtique essem indoctissimus simul & miserrimus.

Basilij Magni ad Theologum.

x x x i i i.

LIteras pietatis tuae accepi, per venerandissimum fratrem Hellenium, quem & quae ipse significasti eadem aperte narrantem quomodo cum audirem affectus fuerim, omnino nihil addubitas. Attamen quoniam dilectionem eam, qua erga te sum, decreui quouis dolore superiorem reddere: accepi ista quoque vt conueniebat: atque oro sanctum deum, vt reliquos dies & horas in eo erga te affectu conseruet, quo retrò lapsò tempore praeditus fui, in quo nihil nobis siue parum siue multum ab illo defecisse conscij sumus. Quod vero ille de quo scripsisti, qui nuper vitam Christianorum tantopere inspicere contendebat, denique nonnihil auctoritatis ex eo sperabat, si me contereret, & quae non audiuit asserit: & quae non intellexit disputat: nihil est quod mireris. Quin hoc admiratu dignum & paradoxon fuerit, quod ad ista auditores habet germanissimos mihi eorum qui apud vos sunt fratres: & non solum auditores sed & vt apparet, discipulos quoque. Quamquam & praesertim paradoxon cum sit, quod talis docendi munus vsurpat, & quod tales auditores illum sustinent, quodque ego conuellor ac discerpor, veruntamen ipsa temporum istorum eatastrophe nos ita instituit, vt nihil eorum quae accidunt molestè feramus. Iam olim enim ignominiosiora nobis, promerentibus ita peccatis nostris, accidere consueuerunt. Ego igitur, siquidem nullum dum fratribus istis, sententiae meae de deo experimentum dedi, neque iam necesse habeo vt aliquid respondeam. Quibus enim prolixitas temporis non satisfecit: quomodo breuis aliqua epistola satisfacet? Si vero illa ad satisfactionem satis erit, pro nugis habenda sunt, quae

πληροφωρία.

δημοσιος.

Basilij scintilla veritatis.

γυμν.

N n

quae

quæ calumniatores effingunt: veruntamen quoniam permisimus, ut ora infrenata, cordaque rudia de quibuscunque volunt loquantur, & aures ad suscipiendum quiduis paratas habemus, fit ut non solum quæ aliorum sunt nos, sed & alij quæ nostra sunt suscipiant. Horum hæc est causa, quæ olim deprecabar, ne fieret: nunc verò defatigatus filio, videlicet, quod vnâ non conuenimus. Si nâ que cum secundum antiqua statuta, tum secundum eam, quam iam ecclesijs debemus, curam & sollicitudinem, sapius per annum conuenissemus, ianuam certè calumniatoribus non apparuissemus. Tu vero, si videtur, vale istis dicto, huc te prouocari finas, ut in præfenti mecum certamine labores, mecumque sis aduersus eum qui nos impugnat. Si enim vel visus duntaxat fueris, confectum impetum illius, & qui cum eo ad peruertendas res patriæ conspirant dissolues ac perfundabis: ostendesque illis quod ipse conuentus nostri per gratiâ dei auctor sis, obturaturusque omne os iniquum eorum qui loquuntur aduersus deum iniquitatè. Quod si ita feceris, res ipsa declarabit, quis te ad ea quæ recta sunt subsequatur, & quis nam is sit, qui claudicet & per metum doctrinâ veritatis prodât. Erit autem mihi perfacilis argumenti, an res ecclesiastica proditæ sint, instruire verbis eos qui tantam tui rationem habent, vt ut in pretio sunt isti homines, qui nondum seiplos metiri ac moderari didicerunt. Propediem enim ipsa rerum gestarum demonstratio Sycophantias istas euidenter coarguet, atque in lucem producet. Quapropter expectamus etiam futurum forsan, ut pro veritatis doctrina plus aliquid tribulationis ferendum sit: sin minus vel hoc omnino vt & ecclesijs & paternis sedibus eijciamur. Si vero nihil eorum quæ speramus euenerit, nõ procul abest tribunal Christi. Ita si propter ecclesijs conuenire nos voles, paratus sum quocunque vocaueris accurere. Si vero vt Sycophantias dissoluâ ac refutem, iam de illis respondere non vacat.

Theologi ad Basilium Magnum.

xxxxiii.

Hoc ipsum scilicet erat, quod quidem alius quisquam prudentiorum suspicatus fuisset: ego vero vehementer stolidus ac demens, cum ad te scriberem nihil sum veritus. Contristarunt te literæ meæ. At, quemadmodum ego assero, nõ rectè, neque iuste: sed admodum vanè ac frustra. Et mœstitiam dissimulasti quidem: occulisti autem (quanquam istud sapienter fecisti) tristem vultum pudore, quemadmodum facies larua quadam obtegi solent. Ego vero, si quæ scripsi, dolose & animo maligno scripsi, non plus per mœstitiam tuam nocuementi accipiam, quam per ipsam veritatem. Si vero animo simplici & ex familiari beneuolentia hoc feci, peccatis meis hanc tristitiam tuam, non affectui tuo adscribam. Veruntamen satius fuerat ista corrigere, quam bene consulentibus succensere. Itaque res tuas ipse curabis, qui & alijs eadem consulere potes. Me vero paratum, si deus dederit ac præsentem vnaque de certantem & pro viribus adiuuantem habebis.

ἐπιπέσει
ὡς ἰσοπέδιον
καὶ ἰσοπέδιον
καὶ ἰσοπέδιον

Quis enim imbecillis erit? quis non fiducialiter aget, sub te & vnâ tecum de veritate dicturus ac certaturus?

Theologi ad Basilium Magnum.

xxxxv.

Non cessas maledictis nos impetere, tanquam imperitos, rudes, ad amicitiam ineptos, & ne vita quidem dignos: propterea quod commemorare ausi simus quæ perpessi sumus. Nõ enim aliud quidquã est, quo te laudamus (ipse alioqui proferres) neque cõscij nobis sumus quod te malo, siue parum siue multum, affecerimus. Neque nobis ignosceretur. Nisi hoc tantum cognouimus quod seducti sumus, sero quidem valde, cognouimus tamen, ac sedi episcopali acceptum ferimus, vt quæ te subito sublimiorem nobis reddiderit. Et iam laboramus ex eo quod causa tua nobis oprobatur, illamque apud eos sustinemus, quibus res nostræ prisca & iam præfentes notæ sunt. Hoc enim eorum quæ patimur summè ridiculum est, aut maximè miserandum, quod iidem & iniuria afficiuntur & culpantur, id quod iam nobis quoque vsuuenit. Culpant quidem alij aliud, & quisque quodlibet pro sua sententia vel iuxta quod nobis irascitur: qui vero humanissimi sunt, illi obijciunt factum & contemptum, & quod posteaquam vsui fuimus abijcimus, tanquam ignobilissima quædam vasa, quorum iam nulla est reputatio, aut fulera illa quibus imponuntur curuæ testudines ædium, quæ posteaquam illè stabilitæ sunt, tolluntur & contemnuntur. Istos quidem valere sinemus, & dicere, quidquid tandem dicant, Licentiam istam ac libidinem linguæ nemo cõhibebit. Et tu mihi mercedem obijce, beatas illas ac vanas spes, quas cõtra maledicos excogitas, quasi mercedis gratia nos vituperent, leues & ad talia paratos. Ego vero quod sentio aperiam. Nihil autem mihi indignaberis. Dicam enim, quæ & statim citra animi perturbationem breui tum sententia cõplectebam, non vsq; ad eò vel ira feruidus, vel eo quod factum est percussus, vt exciderit quid senserim, aut ignorem quid dixerim. Neque armatum mihi comparabo, neque militaria discam, quæ antea cum oportunius esset: propterea quod passim omnes & armabantur & insaniebant, non didici. Nõ isti imbecillum ægrotationes. Neque Martium illum Anthimum, quanquam intempestiuum & immaturum bellatorem, nudus, imbellis, & ad vulnera exhibitior sustinebo: sed illum ipse, si ita lubet, impugnat: (Etenim plerumque fit etiam vt imbecilles vsus reddat bellatores) vel quære eos, qui aliquando pugnarunt. Si quando mulos tuos apprehenderit, is qui angusta viarum obsidet, quemadmodum & Amalech Israël impediendo faciebat. Nobis vero pro omnibus detur quies. Quid enim opus fuerit pugnare, propter lactentes adhuc, & auiculas, idq; peregrinas, quasi periculum sit animarum & ipsorum canonum? Quid necesse est etiam illustribus Sasmis priuare Metropolim. Aut denudare ac reuelare cõsilij arcanum quod erat cõregendum? Attamen tu viriliter agito & confortator, atq; omnia

Collat.

Simile ex
collatione.

Noua metropolis erat Tyana vrbis cuius Anthimus erat epus.

De hac Anthimo in Monachia Greg. 240.

lyonia.

omnia ad opinionem tuam trahito: quemadmodum fluiui ad se recipiunt torrentes, neque amicitiam neque consuetudinem honestati ac pietati præferens: neq; curans qualisnam ex isto instituto tuo videaris, sed vnus spiritus ductui obseques. Nos vero hoc solum est amicitia tua lucrificamus, quod iam amicis fidem non habemus, neq; quidquam deo præferimus.

Metaphora.

μετῆς
πράξης
πραξία.

Theologi ad Basilium Magnum.

xxxxvi.

Arguis nos otij ac socordie, quod Sasmorum tuorum præfultatum non occupauimus, neq; vt addecer episcopum permouemur: neque quasi si in medium canum sit proiectus cibus quilibet, alius aduersus alium armamur. Mihi verò maximum negotium est ipsum otium. Et vt aliquid cõmodorum meorum cognoscas, vsque ad eò otiosam hanc tranquillitatem contendo, quasi omnibus lex quædam de ista magnanimitate lata putetur. Quod si nos nemo non fuisset imitatus, neque ecclesijs iam vllum esset negotium, neque fides diuilla propriarum quibuslibet cõtentionum quasi quædam armatura existeret.

Theologi ad Basilium Magnum.

xxxxvii.

Quam calidum & equestre profilis in literis? At nihil est, quod admiremur te, quippe qui velis recens gustata gloria, ostentare nobis, quam sis gloriam nactus, vt hoc te pacto grauiore reddas: quemadmodum solèt pictores qui anni tempestates depingunt. Mihi vero si res episcoporum narranda sint, & quæ cõtinuerit epistola, ob quã indignaris, vnde cõeperimus, quod progressi simus, & in quid desieremus, prolixius videtur quã quod competat epistola, & non magis apologiã quàm historiã opus futurum. Vt vero breuiter declaratur ista, venit ad nos generosissimus ille Anthimus, quibusdam episcopis concomitatus, siue tanquam parentem meum inuisurus. (Nam & hoc præ se ferebat, siue vt satageret quæ satagebat. Multa vero deque multis experiundi gratia venabatur, de paræcijs, de Sasmis paludibus, de nostra electione ac manuum impositione, indulgēs, postulans, minitans, in ius vocans, improbās, laudans, ambitus quosdam sibi ipsi circūducens, quafi oporteret nos ipsum suscipere solum; deinde & nouam metropolim obijciebat esse maiorem. Quid vrbem nostram, aiebam, circumscribendo coarctas: cum nos illam & ecclesiam, vt reuera est, ecclesiarum ab initio quoque matrem faciamus? Tandem re infecta abiuit, plurimum minarum spirans, & Basilium nobis tanquam Philippinum quandam opprobrians. Num hac in re iniurijs tibi videmur? Non puto. Confidēra & reliquam epistolæ partem, num quid habeat in quo nos tibi iniurijs fuerimus. Conuocationē Synodicam obijciebat ac depingebat nobis. Cũ autem ego contradicerem, assereremque rem istam contumeliosam esse, is secundo petebat, vt ego vos aduocarem de his rebus consulturos. Atque

lyonia.

istud pollicitus sum, ne quod primum vrgebat fieret, totum in vestrum arbitrium collocans, an velitis ipsos in vnum cogi, idque vbi, & quando, quæ sanè honorantis est non cõtemnentis. Quoniam vero neque hic iniuriam intulimus, dicatur reliquum. Si hoc vobis per me discendum est, ipsam vobis Anthimi epistolam legam, quã cum in stagnum cõiecta esset, nosq; renuissemus interminatiq; essemus, ad nos scripsit, vituperans ac maledicens, & velut epinicion quoddam tanquã victis occinens. Iam quid rationis habet, quod cū illi renitar propter vos, vobis displiceo, quasi illi obsequutus sim? At ista oportebat primum, õ suscipiẽdæ vir discere, & postea non vituperare nos, si nihil aliud saltem vt presbyteros. si vero vehementer ostentabundè & contentiosè animatus es, atque gloriosè, & cum fastu nobiscum disputare volueris, tanquam Metropolitanus micropolitans, vel extorribus quoque, est & nobis supercilium quod in tempore opponemus. Est enim hoc cuius facillimum, & forsan consentaneum propius rationi.

D

Theologi ad Basilium Magnum.

xxxxviii.

Postquam te sublimi throno impositum cognoui, & spiritus obtinuit, vt lychnus candelabro publicè imponeretur, licet iam quoque antea nõ obscure ipse splendesceret, gauisus sum, fateor. Quid autem facturus non eram, cum rempublicam ecclesiæ male habentem, talem aliquam episcopi electionem efflagitare viderem? Accurrimus autem non statim, neque accurremus. Nec tu ipse hoc expetes. Primum quidem vt auctoritate tibi conseruem, & ne tui studiosos per insolentiam, & temeritatem congregare videaris, cuius te calumniatores forsan insimularent. Alterum vt mihi ipsi stabilitatem quandam ac vitam ab inuidia liberam procurem. Quando igitur, iniquies forsan, aduenies? & quousque tergiuerlaberis? Donec scilicet, diuinitus iussus fuero, prætereantque vmbra eorum qui iam irruunt, inuidiaque zelo accensi indignantur. Neque enim obtinebunt amplius euidenter scio, leprosi illi, qui Dauidem Hierosolymis excludebant.

Simile angelicum.

Metaph.

In proverbium abiit.

Theologi ad Basilium Magnum.

xxxxix.

Adio te perturbari propter nouam illam rerum immutationem, negotiumque tibi fieri per fraudem ac consuetam curiositatem eorum qui rerum potiuntur. Nihil est autem quod admirer. Neque enim ignorabam istam inuidiam: & quod multi eorum qui circa te sunt, quæ sua sunt ipsorum, per te curant, ac pusillanimitatis huius scintilla accendunt. Itaque illud quidem nõ sum veritus, nequid alienum, à philosophia, vel quod te aut nobis indignum sit in hisce rebus tristibus designares. Sed arbitror me nunc potissimum Basilium meum cogniturum, illumque quam philosophiam mecum semper amplexus est, declaraturum iam, insultusq; istos velut alios quosdam fluctus superaturum.

Causa erat Cappadocia in duas Metropoles dissecta.

superaturum, ac reliquis perturbatis immotè per-
staturum esse. Si vero videtur, & ipse adero, & cõ-
siliij quidquam fortè communicabo. (Quanquam
si pelagus aquam, & tu consultorem desideras.)
Omnino autem vtilitatè aliquam & philosophiæ
nostræ profectum præfens accipiam, videlicet, q̃
vnà tecum contumelijs afficiat.

Theologi ad Basilium Magnum. x l.

Nihil mirere, si quid dicere videbor præter
tuam vnus opinionem, ne id tamen cuiquã
A à me indicatum prius. Videris tu quidem mihi apud
omnes obtinuisse hætenus viri existimatio-
nem qui eo promouerit, vt suis ipse rebus soler-
ter nouerit prospicere, solidique sit & constantis
animi:attamen non pauca admodum & destinas
animo & opere perficis simplicius, quàm cautius.
Animus siquidem quò purior est malitiæ ac libe-
rior, hoc minus liberum illi est, suspitionibus vt
se accommodet & acquiescat. Tale quid cenferi
potest, quod vel nũc se offert. Ad Metropolin vo-
casti nos. Quumquæ articulus instaret ineundæ
de eligendo episcopo consultationis, ibi tu ad id
quod decorum maximè loquedi exigebat, ac rei
tantæ persuasione, mihi visus es fathiscenti esse
ac prælanguido corpore spiritũ ducere extrema-
que verba profari, & nostri tum tangebare desi-
derio. Cur id fieret, non satis perspectum habui,
aut quid ei negotio præfentes collaturi essemus.
Properabam vero, ob eam rem admodum anxius
ac tristis. (Quid enim mihi vita tua sublimius est?
Et quid extorri profectio vicissim molestius?)
B & lacrymarum fontem profunde bā, prolubam-
que ac sentiebam tum primũ me haud philoso-
phicè animatum. Ecquid enim eorum quæ ad fune-
bralem luctum pertinent nõ-absolui? Postquã
vero sensu ad vrbem concurrere episcopos, cohi-
bui impetum aduolandi: admiratus vero sum, pri-
mum an nescires & ipse decorum, complurium-
que linguas, quas cauere oportebat quæ omnium
velocissimè syncerioribus calumniam struunt.
Deinde, an non arbitreris eadem & nobis & tibi
competere, quibus & vita & doctrinæ studium,
atque omnia communia sunt: ad hũc modum ab
initio diuinitus coniunctis. Tertiuũ (dicatur enim
& hoc) & si putaueris eos qui religiosiores sunt
ita animatos esse, vt prætendant hic & cõijciant,
id quod res est, non tamen idem facient, qui potẽ-
tiores sunt, & multitudini familiares. Hac itaque
ratione puppim cohibui, atq; moram iam nectõ.
C Tibi vero & ipsi, si videtur consilium hoc meum
approbatum sit, videlicet, vt turbas illas quæ iam
palam versantur, prauasq; suspiciones effugiam.
Pietatem vero tuam tunc videbo, quando & res
tuas pacatiorès reddideris, opportunumque erit,
vt & plura & grauiora obijciam.

Basilij Magni ad Maximum Philosophum.

x l i.

Animorum imagines reuera per sermones ex-
primuntur. Cognoscimus itaque te per lite-
ras, quantum, vt aiunt, per vngues Leonem: gaudi-
si que sumus, quod te circa primaria & maxime

bona dilectionem videlicet erga deum & proxi-
mum haud otiosè affectum inuenimus. Indicium
autem accipimus: istius quidem dilectionis, quòd
in nos adeo humanus es & comis: illius vero,
quod cognoscẽdæ veritatis studio teneris. Quod
autem in his duobus sita sit vnuerfa pietas, cuius
Christi discipulo notum est. Quæ de rebus Dio-
nyfij sciscitaris, venerunt quidem ad nos admo-
dum illius multa: libri vero nõdum adsunt: atque
ideo nihil dum misimus. Est autem hæc nostra de
illo sententia. Non omnia viri huius laudamus.
Sunt, quæ prorsus etiam damnamus. Ipse prope-
modum, quantum nobis liquet, primis homini-
bus impietatis istius Anomianæ quæ iam passim
obstreperit, seminaria præbuit. Causam vero huius
non puto animi maliciam esse, sed quòd vehemẽ-
ter cupit oblectari Sabellio. Soleo itaque illum si
mitem æstimare plantatori cuiquam, qui recentis
plantæ correcturus auersionem ita immoderatè
illam retorquet, vt à medio aberrer, & ad cõtra-
riũ latus ramulum abducatur. Tale quid & ab hoc
viro factum deprehendimus. Hic nempe dum im-
pietati Libyanæ se opponit acriore impetu, mi-
nus prudenter sibi prospiciens in malum huic op-
positum præceps abiit, & quidem nimio conten-
dendi studio: satis enim huic fuit, si argumẽtis do-
ceret patrem & filiũ non idem esse subiecto per-
sonali, ac palmarium præsumptæ victoriæ ex ho-
ste blasphemò, nimirum Sabellio reportaret. At-
qui is Dionysius quod vnũ expetebat, perspicuè
admodum obtinuit, sed ex superfluo. Nam nõ so-
lùm diuersitatem τῶν ὑποστάσεων, hoc est persona-
rum, sed & τῆς οὐσίας, essentia differentiam consti-
tuit, potentiam filij imminuit, & ipsius gloriã im-
mutat ac maiestatem. Hinc adeò contigit, vt malũ
permutari malo atque aberrari à scopo rectissimæ
& syncerioris doctrinæ. Quò factum est, vt
varius sit deprehensus & inconstans in conscrip-
tionibus suis, & quidẽ tollit nunc τὸ ἐμοῦσίου, cõ-
essentiale per ea quibus in recta constitutione
τῶν ὑποστάσεων personarũ scilicet, minus rectè vsus
est: nunc contrã, admittit, dum respondet homo-
nymo. Nec his contentus, & de spiritu sancto vo-
ces edidit, quæ nulla prorsus sui parte competũt.
S. spiritui diuinam illi atque adorandam adimens
maiestatem & eundem ad hæc inferiora deuexũ
creatæ adnumerat ac seruili naturę. Vir igitur hic
talisis est. Ego contrã, si quid ipse sentiam, dicendũ
est, illud ἐμοῦσίου καὶ οὐσίας, simile secundum essentia,
siquidem huic dicto adiũctum fuerit, ἀπαράληκτως
prorsus citra vllam ipsius essentia variationem,
eam ego amplector proboque vocem, vt quæ idẽ
significet, quod τὸ ἐμοῦσίου, id est cõessentiale, iux-
ta scilicet sanã acceptionem τοῦ ἐμοῦσίου, cõessenti-
alis, quod & Niceni concilij patres dixerunt, lumen
de lumine, deum verum de deo vero, & quæ
similia sunt, quibus vnigenitum appellatur, ac
consequenter illud ἐμοῦσίου induxerunt. Neq; igitur
aliqua vnquam variatio inter lumẽ & lumen,
neque inter veritatem & veritatem, nec inter vni-
geniti essentiam & eam quæ est patris, excogitari
potest. Si quisquam ita vt dixi acceperit, illius vo-
cẽ approbo. Si verò quis ab ἐμοῦσίου significatione,
ἀπαράληκτος abstulerit, quod Constantinopolitani
fecerunt, suspectam habeo dictionẽ illam, vt pote
quæ gloriã vnigeniti diminuat. Nam & de ob-
scuris

Basilij in-
dicium de
Dionysio
non illo A-
reopagita,
ἐμοῦσίου
ex colla-
tionẽ.

Diog. Cy-
nicus apud
Laert.
Metaph.

Alluso.

Basilij Magni ad eundem.

x l i.

PER honestum ac bonum Theotecnum quæ cir-
ca venerationem tuam agantur accepi. Is mi-
hi præfentia tuæ desiderium indidit, ita clarè vi-
delicet animi tui characterem sermone depinxit:
& vsque adeo amoris erga te mei vim inflamma-
uit, vt nisi & senio grauatus essem, & consueta in-
firmitate detentus, innumerisque ecclesiæ curis
impeditus, nulla re prorsus cohiberer, quò minus
ipse coram te præfens comparerem. Neque enim
certè parum vtilitatis habet, eum qui ex ampla fa-
milia & illustri genere ad angelicam vitam trási-
uit, rationis moderamine quasi freno quodam
cohibere iuuentam, & carnis affectus in seruitu-
tem redigere rationis: adhæc & animi humilita-
tem vsurpare, quæ adesse debet Christiano, de se
ipso quæ decent, sentienti. Nimirum intelligenti
vnde prognatus sit & quò denique abibit. Natura
enim perspecta cognitio reprimit quidem ani-
mi tumorem: eadem verò omnem iactantiam &
contumaciã prorsus exterminat, in summa disci-
pulum Christi constituit, qui dixit, Discite à
me quoniam mitis sum & humilis corde. Reuera
nanque, amicissimè fili, solum hoc bonum maxi-
mopere expetendum est ac laudabile, quod &
perpetuo est duraturum. Hoc verò est, in precio
& honore esse apud deum. Ista quippe humana,
vmbra sunt obscuriora, & somnijs fallaciora. Et-
enim iuuẽta vernis floribus citius defluit. Et cor-
poris venustas aut morbo aut tempore flaccesit,
& diuitiæ sunt incertæ. Honoris splendor facile
immutatur. Artium studia & labores, vita cũ hoc
tempore finiuntur. Quin & ipsa eloquentia, eu-

Philosoph.

A bonis a-
nima ex
corporis
commẽdat
Maximũ
γράμν.

Sub Max
domo.

Collatio.

ius studio passim omnes tenentur, gratiam habet
sed solo aurium iudicio & illici iucunditate. Vir-
tutis autem studium, pretiosa quidem se habenti
possessio est: iucundissimum verò spectaculum il-
lis exhibet, quibus cũ congregitur familiariter.
Horum si cura teneberis, dignum te ipsum bonis
illis constitues, quæ in promissis diuinis recondi-
ta habentur. Illud vero, quoniam pacto ad acqui-
sitionem bonorum istorum peruenias, & quomo-
do acquisita conserues, prolixius est, quòd præ-
fentis sermonis instituto competat. Venerat autẽ
& huius in mentem, de illis tecum cõmentari, quæ
ex fratre Theotecno audiui, quæ semper quidem
opto verũ dicere, maximè verò quando de te lo-
quitur: vt eo amplius in te glorificetur dominus,
qui ex aliena radice quũ prodieris, tam præclaris
pietatis fructibus ornatus exuberat.

Basilij Magni ad Gregorium fratrem Episcopum
Nyſenum de differentia

οὐσίας καὶ ὑποστάσεων.

x l i i.

CVM in mysticis dogmatibus enarrandis ple-
rique sint, qui quòd nullo discerniculo distin-
guunt nomen communis quidẽ τῆς οὐσίας, id est,
Essentia à significatiua ratione τῶν ὑποστάσεων, in il-
liusmodi abeũt suspectas pijs cogitationes, vt ni-
hilo differre arbitrentur, dicantne οὐσίαν essentia,
an ὑποστάσιν substantiam siue personam, factum
hinc est, vt non admodum paucis qui vtranque
hanc vculam nullo delectu admittunt & in expẽ-
se, visum sit: quòd quemadmodũ vnam οὐσίαν, itẽ
dem & vnam ὑποστάσιν astruere liceat. E diuerso,
qui tres admittunt τὰς ὑποστάσεις, iidem trium τῶν οὐ-
σιῶν distinctionem ex eo consensu confessioneq;
ὑποστάσεων ad eundem numerum censent oportere
profiteri. Quocirca, vt ne quippiam eiusmodi cõ-
tingat adire te absurditatis, hæc de re commenta-
rium adornaui tibi verborum compendio cõpre-
hensum. vt igitur ipsam rem velut ob oculos po-
nam atque representem, eorum quæ mihi dicun-
tur est hæc intelligentia. Omnium nominũ quæ-
dam sanè sunt, quæ de pluribus quidem prædicã-
tur & iisdem numero inter se disunctis ac differẽ-
tibus, & hæc generaliorẽ obtinent significatio-
nem, qualem habet homo. Istius enim prolotione
nominis, communis hominum natura declara-
tur, non itẽ vnus aliquis præciditur, qui per hoc
nominis peculiariter internosci queat. Neque e-
nim ob id magis Petrus homo est, quàm Andre-
as, Ioãnes aut Iacobus. quare istius significatæ rei
communio, quum ad singulos nominis huius ap-
pellatione comprehensos vno eodemque cõple-
xu pertineat, distinctionem nullam requirit aut
subdiuisionem, qua quidem fiat, vt non in genere
hominem quemuis, sed aut Petrum peculiariter,
aut Ioãnem internoscamus. Nominum item alia
peculiarem quandam ac magis propriam indicãt
significationem, per quam non commune naturę
consortium in re significata perpenditur, sed præ-
cisæ ac circumscriptæ rei cuiuspiã finitio, quæ nul-
lam obtineat communionem erga eos qui eius-
dem naturæ sunt, iuxta suam proprietatem, ceu
Paulus, vel Timotheus. Nondum enim talis vox
transit

οὐσία essen-
tia vox cõ-
muniõ.
ὑποστάσις
cõtractior
natura sub-
sistens, per
sona.

κατὰ γ. 1.

κατὰ γ. 2.

transit ad insequendam auditori naturae communitatem, sed comprehensivam quandam ac statam significationem in se complexa, rerum quarundam circumsriptarum quidem expressivam delineationem, prolotione istiusmodi nominum representat. Si quando igitur duo pluresve vnum in locum concesserint, puta Paulus, Silvanus atque Timotheus, quorum de essentia oborta quaestio fuerit, ratiove: non aliam quis essentiae rationem consignet in Paulo, quam quae in Silvano & Timotheo: sed verbis quibus Pauli finitur essentia, istidem aptissimè alij describuntur, quando qui inter se *κοινωνοι* consubstantiales sunt, eadem prorsus definiuntur essentiae ratione: contra fit, quum quis communi intellecto, contemplationem mentemque ad proprietatem individui detorserit, qua quidem peculiari notione res vna ab altera disparatur, non iam ratio qua vnaquaeque res inter se distinguitur, cum ea ratione quae de alio aliquo redditur, per omnia consentiet, etiamsi aliqua ex parte comperietur communionem habere. Sanè quod dicimus, hoc est: id nimirum astringimus significari verbo *τῆς ὑποστάσεως*, quod à nobis praecisè aut peculiariter enuntiatur. Quisquis enim dictionem hanc, homo profert, quid hic aliud facit, quam quod per indivisam indefinitamque istius voculae significationem auditui nostro inculcat confusaneam & in varia diductam intelligentiam: adeo ut natura quidem omnium hominum communis ipso nomine declaratur, at res subsistens aut particularis rei notificatione, neutiquam proprie exprimitur. Qui verò Paulum protulit, ex dictionis huius significato rem ei naturae subiectam ostendit. Hoc igitur est *ὑπόστασις*, non indefinita illa *τῆς οὐσίας* animi conceptio, quae nullam nanciscitur fixae cogitationis stationem per communicationem significati, sed quod in re aliqua commune & indeterminatum est per proprietatem declarationem agnoscendum offert & describit. Quemadmodum & ab ipsa sacra scriptura fieri solent ut & plerisque in locis & in historia Iob videre est. Quoniam enim de rebus illius dictura erat, postquam commune memoraverat ac dicto illo, homo erat, mox illum per propriam declarationem in eo, quod adiecit quis fuerit, à reliquis hominibus diuidit. Descriptionem verò *οὐσίας*, tanquam ad propositum sermonis scopum nihil conferentem silentio praesit. Quis autem is fuerit proprijs illius notionibus designat, & cum locum morumque indicia dicit, & simul quaecunque externè accesserant adiungit, studio illum à communi hominis significatione separat ac sciungit, ut prorsus dilucida sit eius, cuius gesta memoriae consecrabantur, descriptio, utpote ex ipso nomine, ex loco, ex animi illius proprietatibus, ex ijs, quae externè in illo consideranda proponuntur. Si vero essentiae rationem dedisset scriptura, nulla prorsus eorum quae dicta sunt, in naturae expositione facta fuisset mentio. Eadem utique illius se ratio obtulisset in Iob, quae & in Balad Sanchitu & Sophar Menæu, & in quolibet eorum hominum, qui in ista historia commemorantur. Si quam igitur dictionem nobis quae in rebus humanis *τῆς οὐσίας* & *ὑποστάσεως* dictionem exprimat, eam si ad divina quoque dogmata transferas, nihil aberraveris. De essentia patris, quomodo illa habeat, quidquid suggerit tibi mens (nequit enim hac in re mentis gemen ad certam quandam ac statam cogitationem confirmari: propterea quod omnem illius persuasio intelligentiam superat) hoc ut per se de filio cogitabis, & simili modo de spiritu quoque sancto. Quod enim increatus & incomprehensibilis dicitur deus, vnus & idem hic sermo est aequè & patri & filio & spiritui sancto competens. Non enim ille magis increatus & incomprehensibilis: iste verò minus est. Quoniam verò necessarium est, ut per proprias quasdam notiones inconfusa habeatur in triade comparatio, id quod communiter consideratur, ut cum dico, Increatum, aut omnem comprehensionem excellens, aut si quid aliud est eiusmodi, ad proprietatis determinationem non vsurpabimus: sed hoc solum inquiramus, per quae singularum personarum intellectus liquidò & sine commixtione à communi consideratione separatur. Commodum itaque mihi videtur, ut ista ad hunc modum inuestigetur ratio. Quidquid bonorum ex diuina ad nos virtute pertingit, omnia in omnibus operantis gratiae efficacem operatione esse dicimus, quemadmodum Apostolus inquit, Quoniam haec omnia operatur vnus atque idem spiritus vnicique peculiaria diuidens sicuti vult. Quærentes verò, an ita dignis adsit bonorum suppeditatio, ut quae ex solo spiritu sancto sumat initium, iterum per scripturam ducimur & instrui-mur, ut suppeditationis eorum bonorum, quae spiritus sanctus in nobis operatur, auctorem & causam vnigenitum deum esse credamus. Per sacram enim scripturam edocti sumus, per ipsum facta esse, & in ipso consistere omnia. Quando igitur ad illam cogitationem subuehimur, iterum diuinitus inspiratae scripturae velut manu ductione introducti perdoemur: quod per illam quidem potentiam, ex eo quod non est ad hoc ut sint producantur omnia: non tamen ne ex illa quidem, absque initio producantur: sed quod sit potentia quaedam ingenta & sine principio absistens, quae causa sit ei causae per quam omnia facta sunt. Ex patre nanque est filius per quem sunt omnia, cum quo simul spiritus sanctus semper indiuisè consideratur ac coniungitur. Non enim fieri potest ut de filio quisquam secum cogitet, què non antea illustrauerit spiritus. Quoniam igitur spiritus, à quo omnis velut ex fonte ad creaturas pro-manat bonorum suppeditatio, à filio quidem dependet: quo cum vna sine vlla distantia concipitur mente: causae verò patris inserta habet essentiam vnde & progreditur, hanc notionem ac cognobile signum eius, quae secundum *ὑποστάσιν* est, proprietatis habet, quo cum filio simul & ipse se facit internosci, & quo ex patre subsistit: filius vero, qui ex patre progredientem spiritum per seipsum & cum seipso notum facit, solus vnigenitus ex ingenito lumine reluxit, nullamque prorsus notionum communicationem secundum proprietatem suam tam cum patre quam cum spiritu sancto habet: sed ex dictis iam signis solus agnoscitur. Pater vero, qui super omnia deus est, peculiarem *ὑποστάσιν* suae notionem solus habet, quod pater est, & quod ex nulla omnino causa subsistit, atque isto iterum inditio & ipse proprie aè separatim agnoscitur. Huius gratia in communicatione

modo illa habeat, quidquid suggerit tibi mens (nequit enim hac in re mentis gemen ad certam quandam ac statam cogitationem confirmari: propterea quod omnem illius persuasio intelligentiam superat) hoc ut per se de filio cogitabis, & simili modo de spiritu quoque sancto. Quod enim increatus & incomprehensibilis dicitur deus, vnus & idem hic sermo est aequè & patri & filio & spiritui sancto competens. Non enim ille magis increatus & incomprehensibilis: iste verò minus est. Quoniam verò necessarium est, ut per proprias quasdam notiones inconfusa habeatur in triade comparatio, id quod communiter consideratur, ut cum dico, Increatum, aut omnem comprehensionem excellens, aut si quid aliud est eiusmodi, ad proprietatis determinationem non vsurpabimus: sed hoc solum inquiramus, per quae singularum personarum intellectus liquidò & sine commixtione à communi consideratione separatur. Commodum itaque mihi videtur, ut ista ad hunc modum inuestigetur ratio. Quidquid bonorum ex diuina ad nos virtute pertingit, omnia in omnibus operantis gratiae efficacem operatione esse dicimus, quemadmodum Apostolus inquit, Quoniam haec omnia operatur vnus atque idem spiritus vnicique peculiaria diuidens sicuti vult. Quærentes verò, an ita dignis adsit bonorum suppeditatio, ut quae ex solo spiritu sancto sumat initium, iterum per scripturam ducimur & instrui-mur, ut suppeditationis eorum bonorum, quae spiritus sanctus in nobis operatur, auctorem & causam vnigenitum deum esse credamus. Per sacram enim scripturam edocti sumus, per ipsum facta esse, & in ipso consistere omnia. Quando igitur ad illam cogitationem subuehimur, iterum diuinitus inspiratae scripturae velut manu ductione introducti perdoemur: quod per illam quidem potentiam, ex eo quod non est ad hoc ut sint producantur omnia: non tamen ne ex illa quidem, absque initio producantur: sed quod sit potentia quaedam ingenta & sine principio absistens, quae causa sit ei causae per quam omnia facta sunt. Ex patre nanque est filius per quem sunt omnia, cum quo simul spiritus sanctus semper indiuisè consideratur ac coniungitur. Non enim fieri potest ut de filio quisquam secum cogitet, què non antea illustrauerit spiritus. Quoniam igitur spiritus, à quo omnis velut ex fonte ad creaturas pro-manat bonorum suppeditatio, à filio quidem dependet: quo cum vna sine vlla distantia concipitur mente: causae verò patris inserta habet essentiam vnde & progreditur, hanc notionem ac cognobile signum eius, quae secundum *ὑποστάσιν* est, proprietatis habet, quo cum filio simul & ipse se facit internosci, & quo ex patre subsistit: filius vero, qui ex patre progredientem spiritum per seipsum & cum seipso notum facit, solus vnigenitus ex ingenito lumine reluxit, nullamque prorsus notionum communicationem secundum proprietatem suam tam cum patre quam cum spiritu sancto habet: sed ex dictis iam signis solus agnoscitur. Pater vero, qui super omnia deus est, peculiarem *ὑποστάσιν* suae notionem solus habet, quod pater est, & quod ex nulla omnino causa subsistit, atque isto iterum inditio & ipse proprie aè separatim agnoscitur. Huius gratia in communicatione

τῆς ὑποστάσεως

Vna notio indefinita est, ut hō: at hypostasis cuique peculiaris ut Petrus, Paulus. Confirmas τὸ παραδείγματι ex scriptura

τῆς οὐσίας

καὶ τῆς οὐσίας

τῆς οὐσίας καὶ τῆς οὐσίας

ἐκ τῆς οὐσίας συνήμι μίση.

ἀποκρίσις καὶ ἀποκρίσις

Collatio sensibus quidem sed elegans

ἡ ἰδέα

ἀποκρίσις καὶ ἀποκρίσις καὶ ἀποκρίσις

nicatione *τῆς οὐσίας* nullam dicimus habere cōuenientiam aut communionem notiones istas in trinitate consideratas: quarum proprietates exprimitur, si vnaquaeque earum personarum, quae nobis in fide traduntur, proprijs notionibus discernatim apprehendatur & agnoscat: ita ut per dicta iam indicia separatio ac differentia *τῶν ὑποστάσεων* personarum inueniatur. Iuxta illa vero infinitum esse & incomprehensibilem, & increatum, & nullo loco circumscriptum, & quidquid huiusmodi est, nulla est variatio in natura illa viuifica, in patre, inquam, & filio & spiritu sancto, sed continua quaedam in illis & indiuisa communicatio intelligitur: Et quibuscunque sanè cogitationibus maiestatem quisquam vnus earum quae in trinitate creduntur, personae contemplabitur: per easdem ad contemplandam sine omni variatione & patris quoque & filij & spiritus sancti gloriam accedet: ita ut nullo interstitio inter patrem & filium & spiritum sanctum posito, cogitatio quasi per inane incedat: propterea quod nulla est intersecas per medium ipsorum transitio: neque res aliqua subsistens, (praeterquam diuina natura) quae illam alieni cuiusquam accessione à se ipsa diuidere ac fecernere possit: neque interstitij cuiuspiam haud subsistentis inanitas, quae diuinae *οὐσίας* ad sese harmoniam per intersecionem vacui, quod continuum est dissoluentis, fathiscere faciat: sed qui patrem intellexit, & ipsum in seipso intellexit, & filium simul ea intelligentia cōplexus est. Qui vero hunc loquitur, spiritum à filio non diuisit: sed iuxta ordinem quidem personarum consequenter, iuxta verò naturam coniunctum, trium personarum fidem eadem ratione cōtemperatā in seipso expressit. Et qui de spiritu solo loquitur, simul ista confessione & eam quae illū concernit cuius spiritus est, coniunxit. Et quoniam is Christi spiritus, & teste Paulo, ex deo est, fit, ut quemadmodum in cathena qui vnus annuli summitatem apprehendit, hoc ipso simul & alterum insertum attrahit: ita & hic qui spiritum trahit, ut propheta inquit, per ipsum & filium & patrem vnā simul attraxerit. Et si quis verè filij apprehenderit, habebit & ipsum vtrinque, hinc patrem illius, illinc spiritum sanctum vnā compactum. Neque enim à patre abscondi poterit qui semper est in patre: neque à proprio spiritu seiungetur vnquam qui in ipso operatur omnia. Consimiliter & qui patrem assequutus fuerit, & filij vnā cum illo & spiritum sanctum eadem virtute assequitur est. Non enim potest aliqua vllo pacto excogitari vel sectio vel diuisio, ut siue filius absque patre cogitari, siue spiritus à filio seiungi queat, sed ineffabilis quaedam in istis & quae nulla cogitatione apprehendi poterit tam communio quam discretio deprehenditur, qua neque per differentiam *τῶν ὑποστάσεων* continuatio naturae dissipatur: neque per eam quae secundum *οὐσίαν* est communionem proprietates notionum cōfunditur. Ne mireris verò rem, quod eandem & coniunctam discretione & discretam coniunctionem esse dicimus, & tanquam in aenigmate nouam quandam & insolite coniunctā discretionem & discretam cōiunctionem construimus. Nisi enim cōtentiosè quisquā animoque calumniandi doctrinā istam audierit, poterit tale quid & in rebus sensibilibus offende-

re. Verbum quidem hoc meum accipite quasi rudem delineationem ac vmbra veritatis, non itè ut veritatem ipsam rerū. Nequit enim fieri, ut per omnia quod in exemplaribus consideratur, eis rebus adapteretur, ad quarum descriptionem exemplarium vnus assumitur. Vnde igitur dicimus quod in trinitate discretum est: & quod cognatū: ex ijs veluti similibus representari, quae iuxta sensum nobis in rebus terrenis iam antea cōspicua sunt? Si quando per vnā temperiem, cōtemplatus in nube es interflucti arcus splendorem: illum dico arcum quem communis lingua irin vocare cōsuevit. Hanc, qui hīce in rebus periti sunt, tunc produci & cōnēscere dicunt; si quando humiditas quaedam in aère suspensa & immixta, & quod in exhalationibus humidum est & crassum mox atque nebūlosū iam effectum est ventorum vi in pluuiam resolutū & expressum fuerit. Concretere verò illum dicunt ad hūc modum. Quando radius Solaris per obliquū incursum quod in obnubilatione addensatum est & obscurum retorquet: deinde recta nubi cuidam circulum suū imprimit, tanquam flexura quaedam & recursus lucis, ad se ipsam redditur fulgore illius retrorsum ab humida & lucida iam nube resplendente. Etenim ea est flammis fulgoribus natura, ut si in leuem aliquam superficiem inciderint in seipsos refringantur. Circularis autem illius figura per radium solarem ei quod in aère humidum est ac leue impressa facit, ut necessariò iuxta solaris circuli formam & ipse aër, qui nubi cōiunctus est, per relucentem fulgorem circumscribatur. Ipse itaq; fulgor & cōtinuus est ad seipsum & diuisus. Multicolor enim cum sit ac multiformis inconspicue varijs tincturae floribus sibi ipsi attemperatur ac permiscetur, mutua illorum aliter colorantium inter se commisturam, ex oculis nostris nullo percipiente se subducit: ita sanè ut discerni nequeat intermedius inter ceruleum & rutilum locus qui per se seipsum commiscet, rursūq; separat colorum alterationem: neque rutilus color ad purpureum, nec ille ad electrinum. Omnium enim horum colorum fulgores simul conuiscuntur ac splēdicant, & mutuae iuncturae signa celantes cognitionem effugiunt, ut impossibile sit deprehendere, quousque steterit quod ignitū in illis apparet, aut smaragdinus viror illius pellucetiae, & vnde incipiat, cum nondum tale sit quale in splendore illo cernitur. Quemadmodum igitur in proposito exemplo arcus huius & colorū discrimina clarè cognoscimus, & tamen alterius ad alterū disidium sensu percipi nequit: ita cogita mihi & de diuinis dogmatis ratiocinari posse, ut proprietates quidē *τῶν ὑποστάσεων* est, perinde ac flos quidam eorum colorum qui in Iride visuntur, in singulis personis quae in sancta trinitate creduntur, separatim reluceat: eius verò proprietatis quae secundum naturā est, nulla alterius personae ad alteram differentia excogitari queat: sed in communionem *τῆς οὐσίας* notiones propriae in vnaquaque cōmuniter resplendant. Nam & in Iride exemplo, quae multicolorum illum fulgorem illustrat, vna quidē est *οὐσία*, per Solarem radium reuerberata ac refracta: floridus verò color qui visitur, multiformis est: qua in re per creaturam instruimur, ne inani curiositate turbemur in examinandis dogmatis nostri

ὡς ὑπόστασις καὶ ὑπόστασις καὶ ὑπόστασις

Sensibile quidem ὑπόστασις sed elegans.

ἔξιωμα μετεωρολογικόν.

ὑπόστασις καὶ ὑπόστασις

rationibus, si quando incidimus in ea quorum difficilis est contemplatio, & in eorum quae dicuntur approbatione confessioneque quasi vertiginē passim afluauerimus. Perinde enim atque in illis quae oculis conspicua sunt, potior visa est experientia quam rationis reditio: ita & in superexcellenti- bus fidei nostrae dogmatis potior est fides quarū- uis ratiocinationum complexione, quae & distin- ctionem in hypostasi docet, & in vna coniunctio- nem. Quoniam igitur partim commune quid in sacra trinitate, partim proprium quid doctrina sa- cra contemplata est, quod ad communionem qui- dem attinet, ad essentiam refertur: *ἡ ἁγιωσύνη* ve- ro proprium cuiusque signum est. Sed opinabi- tur forsitan quisquam redditam istam rationem non conuenire cum intellectu ac mente Aposto- licae scripturae, qua de domino inquit. Quoniam splendor est gloriae ipsius, & figura substantiae. Si enim *ἡ ἁγιωσύνη* exposuimus, concordem con- cursum confessionemve esse proprietatum, qua- tenus singulis personis singulae conueniant: con- fessum verò est, quod quemadmodum in patre quiddam est, quod separatim in illo consideratur per quod solus agnoscitur: ad eundem modum & de vnigenito per quem credatur quomodo hic *ἡ ἁγιωσύνη* nomen soli patri scripturae testimo- nio adscribitur: filium verò formam esse dicit *ἡ ἁγιωσύνη*, non in propriis sed in patris indicijs ac notionibus designatum? Si enim *ἡ ἁγιωσύνη* pro- pria cuiusque substantiae nota est: patris autē pro- priū esse liquet, quod ingenuus est: formatus ve- rò filius est per patris proprietates: igitur quod pa- tri peculiare est, videlicet, ingenuū esse, soli filio remanet. Siquidem per propria patris notam vnigeniti quoque substantia designatur. Verū ad ista nos hic dicimus, quod hic sermo ad alium scopū Apostolo dirigatur, ad quem intentus istis ille vo- cibus vsus est, cum gloriae splendorem & *ἡ ἁγιωσύνη* characterem Christum esse dixit: quem quidem si diligenter quis cognouerit, nihil illum ijs quae a nobis dicta sunt repugnare, sed ad singularem ac separatam quendam intellectum adtemperatum esse Apostoli sermonem deprehendet. Nō enim hoc agit Apostolicus sermo, vt doceat quomodo inter *ἡ ἁγιωσύνη* per apparatus signa discriminetur, sed quomodo legitimus, indiuisus & coaduna- tus filij ad patrem habitus agnoscat. Non enim hunc in modum dixit, Qui cum sit gloria patris (quamquam veritas ita habeat) sed relicto illo tā- quam confesso, vt non aliud quoddam gloriae ge- nus in patre & aliud in filio cogitandum esse doceat, ipsum paternae gloriae splendorem vnigeniti gloriam esse definit, ex lucis exemplo filium pa- tris indiuisē vnitum intelligendum esse demon- strās. Quemadmodum enim ex flamma quidem splendor, non tamen posterior flamma splendor est: sed simul atque flamma relucet, vnā resplendet & collucet & lux: ita vult & ex parte filium intel- ligi quidem: non tamen ita vt putetur interuallari vilo interstitio à patris substantia distingui & diri- mi, sed vt semper vnā cum ipsa causa qua ex pa- tre est, simul esse credatur. Ad eundem igitur mo- dum vt praedictam sententiam exposuit: ita & *ἡ ἁγιωσύνη* characterem, Christū esse dixit, per cor- poralia nos exempla ad inuisibilem cognitionē quasi manuducens. Non enim omnino in figura

corpus est, sed alia quidē figurā alia vero corpo- ris est ratio: nec putandū est si quis alterutrius ho- rum modum exposuerit, simul cum illo & alteri- us modum finitionemque inferri. Veruntamen etiam si ratione figuram à corpore discreueris, na- tura tamen discriminationem non admittit: sed coniunctim alterum cum altero intelligitur. Ita putat conuenire Apostolus, etiam si inconfusa fi- dei doctrina separatam doceat *ἡ ἁγιωσύνη* diffe- rentiam: oportet tamen & continuā & velut con- naturalem habitudinem vnigeniti ad patrem per iam dicta demonstrari, non quasi in *ἡ ἁγιωσύνη* non sit & vnigenitus: sed quod nullam vnionis inter- stitem medietatem inter seipsum & patrē admit- rat, ita vt qui in characterē vnigeniti mentis ocu- los intenderit, ex patris *ἡ ἁγιωσύνη* in cogitationē ve- niat paternae substantiae nec permutata nec com- mixta quae in ipsis consideratur, proprietate, qua- si vel patri genitum, vel filio ingenuum esse quis affingat: sed quod fieri nequeat, vt qui alterum al- teri ademerit, quod reliquum est in ipso solo in- telligat. Neque enim possibile est vt de patre non cogitet qui filium nominat, cum per illam appel- lationem naturali habitudine simul referatur & pater. Quoniam itaque & patrem videt qui filij videt, quemadmodum in euangelijs dominus lo- quitur, hac ratione vnigenitum Apostolus chara- cterem paternae *ἡ ἁγιωσύνη* esse dixit. Et vt ista sen- tentia planius apprehendatur, & alias Apostoli voces ad istam sententiam applicemus, in quibus Christum imaginem dei inuisibilis, ac rursus bo- nitatis ipsius imaginem esse dixit. Nō ideo quod ab archetypo differat imago, iuxta quod inuisibili- lis est pater ac bonus: sed vt ostenderetur, quod idem sit cum prototypo, etiam si aliud sit. Non enim consistere poterit imaginis ratio, nisi per om- nia ad archetypum expressa suis omnibus nume- ris sit nihilque variet. Igitur qui imaginis pulchri- tudinem consideraerit, & de archetypo quoque cogitabit: & qui filij quasi formam mente conce- perit, paternae quoque *ἡ ἁγιωσύνη* characterem ani- mo impressit suo, per istum & illum videns. Non quod, ingenuū esse, quod patris est, in illius ima- gine videat. (Nam alioqui prorsus idem esset & non aliud) sed quod ingenuam pulchritudinem patris in illius genito intueatur. Perinde atque in speculo quodam puro qui impressam illi formam considerat, euidentem habet imaginati vultus co- gnitionē: ita & qui filium agnouit, paternae simul *ἡ ἁγιωσύνη* characterem per filij cognitionē in cor- de suo iam suscepit. Quaecunque enim patris sunt in filio per uidentur: & omnia filij, patris quoque sunt. Quoniam & totus filius in patre manet, & totū vicissim in seipso & patrē habet: ita vt *ἡ ἁγιωσύνη* filij instar formae ac faciei sit paternae cogniti- nis: & contra patris *ἡ ἁγιωσύνη* in forma filij cogno- scatur, manente quae in ipsis consideratur vtriusque proprietate, ad hoc, vt euident sit *ἡ ἁγιωσύνη* hoc est personarum discreta acceptio.

Basilij Magni ad eundem. XLIIII.

Quomodo tecum literis decertarem? Quo- modo dignē tuam hanc circa quavis boni- tatem perstringerem? Quis in eisdem casses, dic, quae so, tertio decidet? Quis tertio eodem laqueo tenebi-

tenebitur? Neque bestijs sanē hoc faciliē accide- rit. Vnam mihi epistolam contexuisti, ac tāquam à cum primis venerando & communi nostro pa- truo scriptam attulisti, fallens me: cuius gratia, ig- noro. Accepi illam tanquam ab episcopo commu- niq; patre per te allatam. Quid enim non credi- dissem? Ostendi illam quam plurimis amicorum praesentis gaudij, egiq; deo gratias. Deprehensum est figmentum, ipso episcopo epistolam à se scriptam propria voce pernegate. Erubui super hac episto- la, optauimus terram nobis dehisce, quod falla- cia, mēdacijs, ac seductionis probro expositi esse- mus. Alteram denuò mihi tanquam ab ipso epif- copo missam, per domesticum tuū Asteriū red- didisti. Neque illam verē miserat episcopus, vt & venerabilis admodum frater Anthimus nobis in- dicauit. Rursus tertiam Adamantius ad nos veni- ens attulit. Quomodo oportebat me illam per te ac tuos missam accipere? Optabā enim mihi cor- esse lapideum, ne vel praeteritorum recorderer, vel praesentia sentirem: vt possemus more pecudū ad terram decussi omnem hanc perferre plagam. Sed quid paterer contra meam ipsius sententiam quae certē post vnam & alteram experientiam ni- hil potest non examinatum admittere? Ista scripsi vt simplicitatem hanc tuam reprehenderem, quā nec alioqui Christianis congruam praesenti tem- pori video non competere: vt posthac & te ipsum custodias, & mihi parcas: quandoquidem harum rerum (est enim mihi ad te fiducialiter loquendū) non admodum fide dignus administer es. Atta- men quicumque fuerint qui scripserunt, respondi- mus ipsis vt conueniebat. Siue igitur ipse experi- mentum mei per insidias capere volueris, siue re- uera ab episcopis acceptam epistolam miseris, ha- bes responsa. Te vero decebat alia in praesenti tē- pore curare, cum & frater sis, & naturae nondum oblitus, nosque haud videas quae inimici sint age- re: posteaquam vitam apprehendimus, quae cor- pus nostrae adfligat pariter & animum, supra quā vires nostrae ferre valeant. Veruntamen quoniam ita depugnaui, oportet te iam huius gratia adesse, inque disponendis negotijs communem operam adferre. Fratres enim, inquit, in necessitatibus v- sui sint. Si autem verē congressum nostrū admissu- ri sunt maxime venerandi episcopi, & locum no- bis determinatum & tempus decernant, perque nostros homines accersant. Quemadmodū enim ipse vsque ad patrum meum occurrere non de- dignabor: ita si non cum decenti forma vocatus fuero, non feram.

Basilij Magni ad Gregorium patrum.

XLV.

ET prius cupidē vidi fratrem meum. (Quid enim non facerem, cum & frater meus sit, & talis?) & nunc quoque eodem illum affectu com- plexus sum peregrē quum aduenisset, nihil quod ad amorem attinet immutatus. Absit enim vt tale quid in mentem veniat, quod me & naturae obli- uisci & domesticis inimicum faciat: immo magis praesentiam viri, & corporalium aegrotationum, & aliarum animi molestiarum solamen esse puta- ui. Simul & dignitatis tuae literis quas secum attu-

lit, supra modum delectatus sum, quas etiam iam ex multo tempore cupidē expectaui: nulla alia ratione quā ne & nos ipsi vitam nostram tristi hac fama onerarem: quae etiam familiarissi- mi inter se mutuo dissideant: vnde inimicis qui- dem gaudium, amicis vero calamitas adferatur, iriteturque deus: qui in perfecta dilectione disci- pulorum suorum characterem esse voluit. Quo- circa & necessariò reluctor obsecrans vt pro no- bis ores, & quae reliqua nos concernunt tāquam familiarium cures. Rationem verò eorum quae facta sunt, quoniam propter ruditer intelligen- re nequimus, eum decreuimus veracem instru- ctorem aestimare quem ipse nobis designare di- gnatus fueris. Necessarium vero fuerit, vt & re- liqua per prudentiam tuam determinentur, vt- pote, congressus noster, tempus accommodum, ac locus idoneus. Itaque si omnino hoc molestiae subibit dignitas tua vt ad humilitatem nostram descendat, nostrique aliquam rationem habeat, siue cum alijs, siue seorsum per te ipsum conue- nire nos volueris, obtemperabimus. Quando- quidem hoc consilij semel apud nos statuimus, vt seruiamus tibi in charitate, faciamusque quo- uis modo quae nobis ad gloriam dei facientia pie- tas tua praescripserit. Venerandissimum fratrem nihil coegimus, vt ore tenus nobis indicaret: quā- doquidem neque prius satis ex ipsis operibus cer- tum ac contestatum sermonem habuit.

Basilij Magni ad eundem.

XLVI.

Silui. Num & semper silebo, & feram, vt intole- rabilissimum istud silentij damnū contra me- ipsum amplius dominetur & obtineat, dum nec ipse scribo, nec alloquentem audio? Ego quidem haec in tristi isto dogmate me ipsum cōtinui, arbitrorq; & mihi cum propheta non immerito dicendū, quoniam filij, sicut parturiens loquar. Semper quidē vel congressum vel causae tracta- tionem desideravi: semper verò ita promerentib; peccatis meis voto frustratus sum. Non enim pos- sum aliam factorū excogitare rationem, q̄ quod persuasus sum veterum delictorum me, in ista di- lectionis tuae separatione, luere poenas: si tamen iure vocari in te debeat separatio, à quocunq; tan- dem te segrege, nedum à nobis, quibus ab initio patris loco fuisti. Sed peccatum meum, quasi den- sa quaedam nubes, occupato mihi omnium illorū ignorantiam indidit. Quando enim considero, F nullum alium ex ista mihi separatione allatū esse fructum, praeter dolorem quem attulit, quomodo praesentia non merito peccatis meis adscribam? Verum siue peccata causae sunt eorum quae acci- derunt, hic mihi molestiarum istarum finis esto: siue dispensatione quid factum est, adimpletum esto prorsus quod quaerebatur. Non enim modi- ci temporis damnū perpessi sumus. Quocirca amplius non ferens, primus in vocem prorupi, obsecrans vt & nostri rationem habeas & tui ip- sius qui maiorem, per omnem vitam, nostri cu- ram ostendisti q̄ ipsa cognatio exigebat, & ciuita- tem iam nostri gratia diligas: non propter nos te

N n 5 à ciui-

Ex colla- sione.

ἡ ἁγιωσύνη.

ἡ ἁγιωσύνη.

ἡ ἁγιωσύνη.

ἡ ἁγιωσύνη.

ἡ ἁγιωσύνη.

ἡ ἁγιωσύνη.

ἡ ἁγιωσύνη.

ἡ ἁγιωσύνη.

ἡ ἁγιωσύνη.

ἡ ἁγιωσύνη.

ἡ ἁγιωσύνη.

ἡ ἁγιωσύνη.

à civitate abalienes. Si qua igitur cōsolatio est in Christo. Si qua communio spiritus: si qua viscera ac miserationes, comple votum meum: dissolve hic quæ molesta sunt. Initium quoddam exhibe sincerioribus, ut te sequantur, qui & alijs ad optima præceptor es, & ad illicita neminem sequeris. Neque enim cuiusquæ corporis proprius ita character quisquam reputatus est, ut animi tui pacis illud & placiditatis studium. Competit itaque tali viro, ut reliquos ad te pertrahas, ac quosvis appropinquantibus tibi pretiosi cuiusdam vnguenti fragrantia, morum tuorum comitate adimpleas. Nam etiam si iam contrarium aliquid in medio est, breui tamen post, & ipsum pacis bonum agnosceretur. Donec autem quæ ex dissidio sunt calumniæ locum habent, necessariò suspiciones in peius augmētantur. Est itaque neque illis quidem decorum quod nos negligunt: multo vero amplius dignitati tuæ. Etsi nanque non nihil delinquimus, meliores tamē erimus, si fuerimus admoniti. Hoc vero sine mutuo congressu & alloquio fieri non potest. Si vero nihil iniuriæ vobis inferimus, quamobrem odio habemur? Ista igitur meū ipsius quidem tanquam bicornem rationem præterendo: quæ vero ab ecclesijs ipsis dici possent, quæ nihil utilitatis ex nostro dissidio tulerunt filere præstat. Non enim ad hoc te alloquor ut merore afficiam, sed ut res tristes consopiam. At prudentiam tuam prorsus nihil fugit: sed multo maiora ac perfectiora quàm nos cogitamus, ipse intellectus acumine assequeris, alijs quæ declaras: qui & ante nos quæ ecclesijs accidit vidisti: & dolens etiam plus quàm nos, iam olim antea edoctus à domino etiam eorum qui minimi sunt contemnere neminem. Iam vero pestis ista non vnum & alterum occupat, sed integræ vrbes ac populi calamitatum nostrarum participes sunt. De fama namque rerum nostrarum apud extorres quid attinet dicere, quæ de nobis illi dicturi sint? Decet itaque istam animi tui dexteritatem, contentionem quidem alijs permittere (immo & illorum animis eā quoad fieri poterit eximere) ipsam vero quæ tristitia sunt per patientiam vincere. Nam vlcisci velle, omnino est animi iracundi. Iram vero vincere, hoc demū tuū est solius, & si quis alius tibi virtute similis fuerit. Hoc autem non dicam, quod qui nobis molestus est, iram suam in immeritis effundit. Siue igitur apud nos coram, siue per literas, siue ut ad te vocemur, aut quouis alio modo placuerit, animum nostrum aliqua consolatione dignare. Optaremus quidem, ut coram ecclesia pietas tua compareret, & nos pariter & populum cum ipso conspectu gratiæ tuæ sermonibus curaret. Quod si istuc fieri poterit, erit optimum, si vero aliud quid videbitur, & illud amplectemur, dumtaxat solidè nobis significetur quod prudentiæ tuæ ad consolandum nos visum fuerit opportunum.

Basilij Magni Athanasio Magno. XLVII.

Incidi in sanctitatis tuæ literas, in quibus aduersus Libyæ præfectum virum infamem ingemuisisti. Deploramus quidem patriam nostrā quod talium malorum & mater est ac nutrix: deploramus vero & Libyam nostræ vicinam, quod malorum

nostrorum particeps facta, ferinisque viri huius moribus tradita est, qui à pueris crudelitati pariter & lasciuia assuevit. Hoc scilicet erat quod sapienter dixit Ecclesiastes, vè tibi ciuitas, cuius rex iunior est, & cuius principes non comedunt noctu, sed in ipso meridie lasciuunt, post alienos thoros plusquam irracionales bestia infantes. Itaque illum quidē flagella manent, apud iustū iudicem, ad eandem mensurā cōmensurata, iuxta quā ipsa iam antea sanctos ipsius adfligere præsumpsit. Innotuit autē & ecclesiæ nostræ ex literis pietatis tuæ, atque auersandū & execrabile illū arbitrabuntur oēs, ita ut nec ignis nec aquæ nec tecti communionem cū illo sint habituri. Siquidem prodest ut violenti isti tyranni communi & vnanimi iudicio condēnentur. Sufficiet autē ipsi dānationis titulus, & ipsæ sententiæ quibus vndiq; condemnabitur. Neque enim omitemus, quo minus condēnationē istā omnibus ipsius & familiaribus & amicis atque aduenis ostendamus. Quod si vero non statim illum istæ reprehensiones, quæ admodum & Pharaonē permouebunt, attamen postremum aliquando & grauem illi ac tristē retributionem adferet.

Basilij Magni ad eundem Athanasium.

XLVIII.

Neminem ita puto de præsentī ecclesiarum statu dolere, atque tuam dignitatem, quæ dum præsentia cum priscis confert quantum ista ab illis degenerauerint, expendit, & intelligit, si ad istum modum res ecclesiastica ad peiora sint facta imperu delapsuræ, nihil fore quod prohibeat quo minus breui tempore in aliam quandam formam prorsus immutentur ecclesiæ. Ista sæpè nūmero mihi redditus expendi, cogitauique, quod si nobis miserabilis ita apparet ecclesiarum corruptio, quomodo credibile est affici istis in rebus eum qui veteris ecclesiarum dei circa fidem constantiæ & concordia experimentum capit. Verū quemadmodum multa integritatem tuam mestitia occupat: ita arbitramur & prudentiæ tuæ cōpetere ut excellentem de conseruandis ecclesijs sollicitudinem adiunctam habeat. Olim noui & ipse, secundum ad mensuram mihi rerum gerendarum cognitionem, vnam sciebam acquirēdi auxilij viam, quæ res ecclesijs nostris cum Occidentalibus episcopis conspirat & conuenit. Si nāque voluerint illi eundem zelum, quo contra vnū & alterum qui in Occidente diffamabantur, vsi sunt, & pro nostrarum partium incolatu solliciti demonstrare: forte fiet aliquid quod proderit cōmuniter omnibus. vnde & qui rerum potiuntur multitudinis auctoritate permoueatur, & populi quaquauersum illos sine contradictione sequantur. Quis autem ad ista perficienda prudentiam tuam excelleat? Quis acutius quid faciendū sit expendet? Quis ad vtilium energiam efficacior? Quis ad considerandam fratrum necessitatē condolentis affectu magis præditus? Quis vniuerso Occidenti honorabili canicie tua venerabilior? Relinque Mnemosynon aliquod ista conuersationis tuæ vita dignū colendissime pater, innumeros illos quos pro pietate tulisti labores vno isto opere confirma. Viros aliquos ecclesiæ tuæ potentes in doctrina

in doctrina sana, Ad Occidentales episcopos mitte, qui quibus calamitatibus occupemur ac premamur illis exponat. Instrue illos forma narrandi qua vtantur. Esto Samuël ecclesijs. Particeps esto afflictionū laborantiū populorū. Offer pacificas preces. Pete gratiā à domino. Mnemosynon aliquod pacis infer ac relinque ecclesijs. Scio quàm languent epistolæ ad conferendā operam tanto negotio. Verum neque ipse aliorum solatio & adiumento opus habes, non magis quàm athletarū dexterrimi acclamatione puerorū: neque nos ignorantem docemus, sed sedulo ac satagenti impetum conandi intēdimus. Ad reliquas quidē Orientis res opus forsitan habebis & pluriū cooperatione, & necessariū fuerit expectare eos qui ex Occidente venturi sunt. Antiochenæ sanē ecclesiæ status manifeste à pietate tua pendet, ut alios quidē ædifices, alios vero compescas ac quietos reddas, atque ecclesiæ vires per vnanimē consensum restituas. Quod enim iuxta eos qui medicorū sapientissimi sunt, curandi initiū ab illis sumere debeas qui periculosissimè laborat, nemo est qui te melius intelligat. Quid autē poterit totius orbis ecclesijs, ea quæ apud Antiochiam est, letalium esse? Quam si contigerit ad cōcordiā redire, nihil prohibebit quo minus vniuerso corpori, tanquā corroboratū caput, sanitatem suppeditet. Reuera autem sapientia tua & euangelica sympathia vrbs illius ægritudines opus habent: quæ non ab hereticis solum scissa est: sed & ab illis, qui idem sententia dicuntur, disserpuit. Ista vero componere & in vnus corporis harmoniam reducere, illius est, qui & siccis ossibus, ut ad neruos & carnem iterū restituerentur ineffabili sua virtute largitus est.

A Magna vero omnino dominus per sanctos suos operatur. Et hic igitur rursus excellentiam tuam talium administrationem decere speramus, ut populi turbatio quidem prostratur ac tollatur: factiosa vero ac sectaria prælatura cessent: atque omnes inuicem alter alteri in mutua dilectione subijciantur, vetusque robur ecclesiæ restituantur.

Basilij Magni ad eundem. XLIX.

Qvanto ecclesiarū languores auctiores euaserunt, tanto vniuersū ad tuā cōuertimur integritatē, vñā nobis malorū consolationē in tua tutela relicta esse credentes, qui & precū virtute, & scientia rerū gerendarū, qua quid optimū factū sit admonere potes, ex horribili ista tēpestate cōseruare nos ab omnibus, qui aliquatulum integritatem tuam vel auditu vel experientia cognouerūt, crederis. Quocirca ne cesses orare pro animabus nostris, excitareque literis, quarum si agnoscis quātus sit vsus, nullā vnquam, si qua dabitur, scribēdi ad nos occasione negligas. Si vero digni habemur adiutorio precū tuarū, ut & videamus te, & bonis quæ in te sunt perfruamur, & ad historiam vitæ nostræ cōgressum cū magna verè & Apostolica mente tua adiecerimus, omnino & ex æquo respondētem totius vitæ nostræ afflictionibus cōsolationē nos dei solita benignitate accepisse reputabimus.

Basilij Magni ad eundem. L.

Mihi quidem superioribus ad dignitatem tuā literis sufficere videbatur: si tantum ostenderem, quod populi sanctæ Antiochenæ ecclesiæ circa fidem robur ad vnā oporteat cōcordiam & vnitatē conciliari, ut declaretur quod pietissimū episcopo Meletio opus sit, quæ iam in plures partes dissecta sunt coadunare. Quoniā vero ipse hic dilectus syndiaconus noster Dorotheus dilucidiorum de rebus istis sibi memoriā quæsiuit, necessariò subscribimus: quoniā & vniuerso Orienti per preces id agitur, & nobis qui quouis modo illi cōiuncti sumus, ut desiderabilem hunc virū ecclesia videat, adhærentē domino, & fide irreprehensibilem & vita, cui & reliqui nulla ratione cōparari queant: & ut vniuerso, ut ita dicā, ecclesiæ corpori ipse præsit. Reliqua vero sunt tanquā defecte partium: igitur vndiq; & necessariū pariter est & frugiferū isti viro, ut reliqui, perinde atque magnis fluuijs minores, cōciliētur. De alijs vero institūda est œconomia quædam, quæ & illis cōueniat, & populū pacatū reddat, prudentiæque tuæ ac illustri solertiæ & diligentia competat. Prorsus autē immensa prudētia tua nouit, quod cōcordibus in Occidente eadem placuerint, sicut indicant literæ quæ nobis per beatum Siluanum allatæ sunt.

Basilij Magni ad eundem. LI.

Qvando ad res ipsas quidē respicimus, & difficultates expēdimus, à quibus omnis boni efficacis operatio quasi quodā retinaculo impedita destinetur, eo relabimur, ut prorsus de nobis ipsis desperemus. Quando vero ad honestā illā grauitatē tuā cōuertimur, ac cogitamus quod te ecclesiasticarū infirmitatū dominus noster medicū cōstituerit, animos resumimus & ex desperationis lapsu ad spē rerū meliorū erigimur. Dissoluta est omnis ecclesia, quemadmodū neque prudentia tua ignorat. Vides enim omnino quasi ex quadam cōtemplationis tuæ specula, quæ vbiq; geratur: quomodo, perinde atque cum in mari, multis simul nauigantibus violentia procellarū pariter omnes nauiculæ inter se collidūtur, sitque naufragiū: partim quæ externa aliqua causa mare violētè perturbet: partim quæ ipsi nauigantes confusè inter se inuicē occurrant, & in seipos impellantur. Satis fuerit in ista imagine depictū ecclesiæ malū, ut in illa liceat terminare sermonē, cū & sapientia tua nō requirat plura, neque præsens status eā indulgeat nobis loquendi libertatē. Et ad ista quis sufficiens gubernator? Quis tanta fidei, ut credatur excitaturus dominū, qui & vetū increpet & mare? Quis alius quæ qui à puero in pietatis agonibus decertauit? Quoniā igitur iam quicunq; inter nos sani sunt circa fidem, ad eorum qui eundem doctrinæ sunt concordia & vnitatē iam dextrè accedunt, bonæ fidutia ad cōsolationem tuæ clementiæ venimus, ut omnibus nobis vnica scribas epistola quæ quid agendū sit admoneat. Nā ita volūt, ut abs te initiū ipsis fiat quid cōmuniter dicendū tenēdumque sit. Quoniā vero tibi propter memoriā præteritorū suspecti forsitan & inimici vidētur, hoc facito pietissime pater: epistolas ad episcopos scriptas mihi trāsmitte, siue per aliquem eorū quos illie habes fideles, siue etiā per fratrem nostrū & Syndiaconū Dorotheū, quas acceptas non prius ad eos dabo, nisi respōsa ab his accēpero. Quod si ita nō fecero, peccator ero in te omnibus diebus vitæ meæ. Omnino autē nō est maiori timorē obnoxii istud, ei qui ab initio ad patrē loquutus est, quæ mihi nūc est, quod ad te spirituale patrē loquor? Si vero hoc apud te planè desperatū est, nobis pmitte ut hæc causam sustineamus, qui sine dolo ac simplici animo, desi-

Collatio.

A simili du collatio recipitur.

inimic

excellent

Ex contra rjs.

γυμνα.

δυσανθ μου ανδρος.

Collatio a simili.

ἐπίγραφα.

μεταφορα

εὐκαίωτος ἡ σμικρὸν ποταμὸν.

F

mo, desi-

mo desiderio pacis, & mutae vnionis inter nos idē in ijs quae domini sunt sentientes, praediti, ad istam legationem & meditationem accedemus.

Basilij Magni ad eundem. L I I.

Q Vam de dignitate tua iam olim concepimus opinionem, istam semper ipse temporis progressus corroborat, immo & adauget accessiōibus eorū quae per partes contigerunt. Quoniam aliorum quam plurimis satis habetur, si sibi ipsi quisq; circumspiciat: at tibi istud haud satisfacit: sed tantam geris omnium ecclesiarū curam, quātam eius quae tibi peculiariter à domino nostro concredita est: ita vt nullo non tempore de sacris edisseras, admoneas, scribas, frequenterq; mittas aliquos qui vndelibet quid optimum sit, admo- neant. Et iam quoq; è sacro cleri tui cœtu missum venerandissimum fratrem Petrum multo eū gau- dio excepmus, bonumq; peregrinationis ipsi⁹ laborem probauimus, quem iuxta dignitatis tuae mandata exequutū esse se ostendit, cōciliatis quae erant contraria, ac coniunctis quae erant diuisa. Vnde & nos ad rerum istarum studium nonnihil conferre quum voluissimus, accommodissimum rebus istis inuitum fore arbitrati sumus, si veluti ad omnium nostrū verticem ad tuam integritatē refugiamus teq; & consultore & rerum gerenda- rum duce ac principe vtamur. Hac de causa & fra- trem nostrū Dorotheū eius ecclesiae quae sub co- lendissimo episcopo Meletio est, diaconū, bono circa rectam fidem zelo vsū, cupientemq; & ipsum ecclesiarum videre pacem, ad pietatem tuā remisi, vt consilijs tuis obsequentem (quae in illo & tempore & rerum experientia & quod spiritu consilij reliquos excellis, certiora reddere potest) ita rebus agendis ac prosequendis admoueas, quae & absque dubio suscipies, oculisq; pacificis aspi- cies, confortans ipsum precum tuarū auxilio, in- stituensq; in literis, imò & quibusdā illuc tuorū studiosis adiūctum, ad propositum duces. Visum est autem mihi cōsentaneum, vt scribatur episco- po Romae, vt quae hic geruntur consideret, detq; consilium, & quoniam difficile est vt cōmuni ac Syn- odico decreto aliqui illinc mittantur, ipse sua au- ctoritate in ista causa vsus, viros eligat, ad feren- das quidē itineris molestias idoneos: verū iuxta ad hoc quoque accommodos, vt mansuetudine & facilitate ingenij eos qui distorti & obliqui apud nos sunt corrigant, apte ac dispensatoriē sermonē attemperantes omniaque secum habentes, quae in Arimino ad necessariam solutionem gestorū illic, facta sunt. Et hoc, nemine sciente, absque strepitu tacite, per mare ad eos qui hic sunt, va- dant, ne qui pacis sunt inimici aduentum ipsorū praesentiscant. Quaritur autem & hoc à nonnul- lis illic, vt & nobis ipsis videtur, necessariò, vt Marcelli haeresim illi cum venerint, tanquam ma- lam ac nociuam, & à sana fide alienam extermin- ent. Quoniam ad hunc vsque diem in omnibus quas scribunt literis, pessime audientem quidem Arium sursum ac deorsum versantes anathematiz- are atq; ex ecclesijs eliminare non cessant, Mar- cellum vero qui ex diametro respōdentem Ario impietatem attulit, atque contra eandem vnige- niti diuinitatisq; essentiam impiē egit, verbiq; appellationem malē vsurpauit, ne semel quidē ac- culare videntur, qui verbum quidē vnigenitum

vocari tradit, ratione ministerij ac dispēsationis, & quatenus in tēpore natus prodijt: ceterum ad eum vnde egressus erat reuersum, nec ante egre- ssum fuisse, nec post regressum subsistere. Et huius experimentum ac demonstrationē recōditi apud me iniquae illius syngraphae libri cōtinent. Atta- men istum nequaquam reprobare visi sunt & per hanc culpandi veniunt, vt qui ab initio illū per ig- norantiā veritatis, in ecclesiasticam etiam cōmū- nionē receperint. Igitur & illius decenter fieri mentionem praesentia negotia exposcunt. Itaque ne occasione habeant qui occasionē quaerunt ex eo quod sanctitati tuae cōiunguntur qui fide sani sunt, manifestandi sunt omnibus qui ad verā fidē claudicant, & vt posthac agnoscamus consentien- tes, & non perinde atque in nocturna pugna inter amicos & inimicos sine discrimine versemur. Tā- tum adhortare, vt mox cum prima quaq; nauiga- tione praedictus diaconus mittatur, vt sequēti an- no fieri queant, quorum & ipse videlicet curā ha- bes. Et cum, qui mittēdi sunt, volente deo, adue- nerint, non inferant ecclesijs schismata: sed magis idem sentientes quouis modo ad vnitatē pertra- hant: etiamsi quosdam inuenerint, qui peculiararia quaedā dissidij inter se argumenta praeserant: ne populū orthodoxum à praepositis suis separent, inque multas partes diuidant. Curandū est enim, vt paci post habeantur omnia: & cum primis An- tiochenē ecclesiae medeatur: ne in illa sincera pars imbecillis facta personarum respectu scindatur. Tu vero hanc omnia tandē magis ipse q̄ nos cura- bis: quandoquidem, quod & auxiliante deo pre- cor, intelligis omnes tibi quae ecclesiarum statum concernunt, permittere ac commendare.

Basilij Athanasio episcopo Ancyræ.

L I I I.

N Vnciarunt mihi quidā qui ex Ancyra, ad nos venerūt & hi adeo multi vt non facillē eos ad- numeres, idq; concordie relatione, te charū nobis caput, quod cum laude tua dixerim, non admodū iucundam facere nostri mentionem, neque secun- dum ingenij tui consuetudinem. Me vero nihil rerum humanarū scire id te velim, perterrefacit, neque inopina mihi cōtingit, quotquot vbilibet sunt, eiusmodi immutatio, qui iam olim naturae imbecillitatem & ad contraria inuertendi pro- cliuitatem perdidici. Vnde fit, vt neque si quid re- rum nostrarum degenerauerit: & ex honore, quo antea potitus sum, probra aduersum nos & vitu- peria fiant, admodum curems. Sed illud mihi incredibile ac praeter genium tuum vt verissimē dicam visum est te eum esse, qui ita efficiare erga nos, vt irascaris nobis molestusque sis, immo iam nonnihil mineris quoq; sicut referunt, qui id ex te audierunt. Ad minas quidē (hoc enim vel his auribus hausi) admodum risi. Certē admodum puer essem, si eiusmodi terriculamenta metuerē. Hoc vero formidabile multaq; cura dignum vi- sum est quod integritas illa tua, quā, * in summā, & rectitudinis fulcimentū & veteris verq; cha- ritaris seminariū, ad consolationē ecclesiarū, con- seruare credidimus, vsq; adeo praesens status cor- ruptelae particeps est, vt quorumuis vel vulgariū, calumnias

calumnias pluris faciat quam longam nostri ex- perientiam, & ad prauas suspiciones sine certis indicijs permoueat. Quamquam, quid dico sus- piciones? Quod enim indignatus es, & vt ferunt, minitatus, non suspicantis iam sed manifestē ac indubitatō persuasi videtur vtilibet irā ostendisse. Sed, vt dixi, maliciae temporum istorum causam, huius deputamus. Alioqui quanti, quāso, laboris erat o praclare, breui epistola de quibus voluif- ses tanquam solum cum solo colloqui? Aut si li- teris literas vicissim concedere noluisse, vel ad teipsum nos vocasses. Si verò prorsus & istud faciendum non erat, & pra indignationis indomi- to aestu tempus opportunum expectare noluisse, at vel aliquo tuorum qui ad obtegnendas res hu- iusmodi idonei assuetiq; sint, poteras certe ad ea quae significare voluisses vt administro. Nunc ve- ro cuiusnam auribus non obstrepit, eorū qui ne- gotiorum quorundam gratia quandoq; vos acce- dunt, quasi noxia quaedam scripserimus, aut scri- bentibus alijs subscripserimus. Nam isto te verbo vsū esse ferunt, qui tua ad verbum referunt. Me sanē, quae mentem meam multis ac varijs cogita- tionibus distrahunt, nihil magis quam stupidum relinquunt. Itaque & tale quid suspicari coepi, ne forsā haereticorum quisquam nomē meum cō- mentationibus suis subdolē adscripserit, atq; ita rectitudinem tuam cōtristaret, & ad istam vocem emittendam induxerit. Non enim scriptis nostris quibus eos impugnamus qui filium ac deum ausi sunt asserere non esse, quod ad essentiam attinet, deo & patri similem, aut eos, qui blasphemē do- cuerunt spiritum sanctum esse creaturam, istam sanē contumeliam inferre sustinuisse, qui magna illa & praclara pro tuēda fidei rectitudine certa- mina decertasti. Liberabis autē nos ab hoc stupore si quibus de causis ad istam aduersum nos ini- iuriam permotus sis, apertē significare volueris.

Basilij Athanasio, Athanasij episcopi An- cyræ patri.

L I I I I.

Q Uod quidem vita hominis calumnijs non sit obnoxia, difficillimum esse, ne dicam im- possibile, & ipse persuasus sum, & bonitatē tuam arbitror nō ambigere. Nullam vero calumniandi occasionem dare, neque ijs qui actiones no- stras studio obseruant: neque qui calumniae gra- tia lapsibus nostris insidiantur, id demum & pos- sibile est & proprium virorū prudentium, & vi- tam suam ad pietatis scopum attemperantium. Nos vero noli ita leues ac credulos putare, vt quorumuis maledictis & condemnationi teme- re assentiamur. Memores enim sumus spiritualis pracepti, quo iubemur non admittere eum, qui diffamia aliqua proximum notat. Veruntamen, quoniam vos ipsi, qui dicendi arte polletis, quae manifesta sunt, dicitis non apparentium esse si- gna, hoc ipsum petimus. Et ne molestum sit, si quidquam à nobis veluti in speciem ac formulā vos instruendi diceret. Nam infirma mūdi & ab- iecta elegit deus, & per illos saepenumero eorum qui saluandi sunt salutem dispensat. Porro quod dico & admonco hoc est. Quod omnis quidem

sermo, & quilibet competens actio, circumspe- ctē peragenda, & secundum Apostolicum pra- ceptum nulla aliqua in re danda sit offensio. Eum nanque virum, qui scientiarum disciplinae pluri- mum operae nauauit, gentiumq; & vrbiū prin- cipatus gubernauit, & ad magnam progenitorū virtutem zelo quodam fertur, etiā quod ad vitam attinet, exemplum virtutis proponi puto. Affectū quidem erga liberos, sermone iam non debes ostendere, quem olim declarasti, ex quo pater fact⁹ es, nō solum naturali amore quo & bruta animan- tia fetus suos prosequuntur: sed maiore etiā vsus, vt & ipse dixisti, & ipsa experientia demonstrat, sed tanto latius ex animi videlicet promptitudine intendere dilectionem, quanto magis statum ec- clesiae talem esse vides, qui paternas preces effla- gitet. Itaque non fuerit opus vt istis nos fidē facia- mus. Nam quae feruntur satis adferūt testimonij. Illud vero non importunē veritatis gratia adiciā, quod frater Timotheus chorepiscopus nō is est, qui quae diuulgata sunt ad nos detulerit. Neque enim praesenti colloquio, neque literis aliquid si- ue modicum siue magnum, quod calumniam ha- beat, de te loquutus deprehendit. Audiuisse quidem non negamus: negamus vero Timotheum esse qui calumnias in te fabricauerit. Cū autem omnino audiuerimus, si nihil aliud, vel il- lud Alexandri saltem dicemus, alteram auricu- lam delato siue calumniam perpeffo synceram & integram conseruamus.

Basilij Magni ad Ambrosium episcopum Mediolanensem.

L V.

M Aгна semper & multa quidem sunt domi- ni nostri dona, quorum neque magnitudo mensurabilis, neque multitudo numerabilis est: vnū vero, quod inter maxima reputari potest ab ijs, qui non difficili beneficiorum dei in se col- latorum sensu taguntur, & praesens, hoc est, quod quam longissimē propter locorum distatiam se- iunctis per literarum alloquiū mutuo coalescere dedit. Largitus est autem duplicem cognoscendi modum. Vnum per praesentem conuictū & con- gressum. Alterum per cōsuetudinem literariam. Quonia migitur te per ea quae locutus es cogno- uimus: cognouimus verò non ex eo quod nota quaedam corporis tui menti nostrae impressa sit: sed quod interioris hominis tui pulchritudinem veluti ex variegata sermonū pictura cognouim⁹. Nam quisque nostrum ex abundantia cordis lo- quitur. Glorificauimus autem deum nostrū, qui ex quavis mortalium generatione eos qui sibi pla- cuerint deligit. Qui olim quidem ex pastoribus ouium populo suo principem excitauit, & Amos de grege caprarū sumptum spiritu suo instruxit, & ad prophetica dignitatem exulit: nunc vero virum ex vrbe regia, cui totius gentis principat⁹ concreditus erat, sapientia sublimem, generis cla- ritate, vitae splendore, orandi facultate, & rebus secularibus illustrem, ad gregum Christi pasturā traxit, qui proiectis huius vitae opibus vnuerfis proque damno habitis, vt Christum lucrificeret, commissa

Αποστολική δόγμα.

Χρηστίστος κοπος.

ἀπόθεγμα.

πῶς.

ὡς ἡμῶν ἔ- ρας τινάς.

ἀπὸ τῶν ἀνάμοισιν ἀσίστην.

ἡνὶ μὲν ἐκ κοινῆς ἀποστολῆς.

ἀκριβῶς.

δυσάνω- μορ.

commissa sibi magni ac præclari nauigij, ecclesiæ videlicet dei, in fide Christi, gubernacula accepit. Agè igitur o homo dei, quandoquidè non ab hominibus accepisti aut doctus es Euangeliū Christi, sed ipse te dominus è medio iudicum terræ desumptum ad prædicationem Apostolicā transtulit: certa bonum certamen, corrige ac moderare infirmitatem populi, si qua Arianae vesaniae labe tactus est: renoua prisca patrum vestigia: & quod dilectionis erga nos fundamentum iecisti in ipsam structuram assiduitate mutui nostri alloquij excitare ac prouehere stude. Nam hoc pacto spiritum poterimus cōiuncti esse, licet terrestri habitatione quam longissimè alter ab altero disiti simus.

Basilij Magni ad Meletium episcopum.

LVI.

SI quo pacto pietati tuæ notum fuisset, quàm magno nos quotiescunque scribis gaudio afficiās, nunquam, sanè scio, oblatam scribendi occasionem neglexisses: sed studio quoque multas semper ad nos epistolas dedisses: vt qui scias afflictorum recreationi apud diuinam benignitatē reconditam esse mercedem. Nam omnia hīc dolore plena sunt, & sola nobis malorū auersio est sanctitatis tuæ cogitatio, quam nobis euidentiorē indit, rerum tuarum quæ omni sapientia & gratia abundant, commemoratio. Itaque si quando epistolam tuam in manus sumimus, primum qua sit mensura inspicimus, illamque tantum diligimus, quantum versuum multitudine abundat. Deinde dum illam legendo percurrimus, perpetuò quidè donec sermoni illius immoramur gaudemus: vbi vero fini epistolæ appropinquare cœpimus, dolemus. Ita scilicet quodcunque bonum dixeris literis tuis cōtinetur. Quod enim ex corde bono promanat, bonū est. Si vero precum tuarum interuentu donec in terra ista sumus, & præfenti ad ipsum conspectum alloquio digni habeamur, & ab ipsa viua voce salutarem doctrinam aut cum ad præsens tum futurum seculum commeatu accipere promereremur, istuc vtiq; maximum bonum iudicarem, & proœmium nobis ipsis diuinæ benevolentiaē arbitraremur. Iam quoque isto desiderio correpti sumus, sicut germanissimi & omnino fraterno amore præditi nos confirmarunt: quorum ne literis propositum publicem, fratri Theophrasto vt singula integritati tuæ significet, exposui & commendauī.

Basilij Magni ad eundem. LVII.

Hactenus quidem apud nos religiosissimum fratrem Dorotheum syndiaconum detinere volumus, vt sub finem rerum præfentiū dimissus singulas res gestas dignitati tuæ significaret. Quoniam vero dum diem ex die ducimus in longum tempus, & simul ab ipsis rebus propositis differimur, misimus prædictum hunc virum, vt & sanctitati vestrae loquatur, & per ipsum singula referantur, & quid nos suggeramus ostendat, vt si cogitationes nostræ commodæ & vtilis videantur apud integritatem vestram, hoc studij impendatur, vt opere perficiantur. Vt vero summam ac

breviter dicam. Decretum est, vt hic ipse frater noster Dorotheus Romam vsq; proficiscatur, & permoueat quosdā ex Italia, vt nos inuisant, idq; per mare, quò eos effugiant à quibus possent impediri. Intellexi enim eos qui apud rerum dominos potentes sunt, nihil neq; velle illis neq; posse de causa eiectionum suggerere, sed hoc lucro deputare, si nihil in ecclesijs peius geri videatur. Igitur si & prudentia tuæ consiliū nostrum vtile visum fuerit, dignabere & epistolas formare, & monita dare, de quibus oporteat ipsum narrare, & ad quos, & quando, vt fidē & auctoritatem habeant literæ: cōprehendes simul non admodū consentientes, etiamsi non adsint. Quæ vero hīc geruntur in obscuro sunt: propterea quod Euippius quidem aduenit, nihil atdum definiuit. Minantur sanè etiam eorum quos ex Armenia tetrapoli, & Cilicia consentientes habent futurū concursum.

Basilij Magni ad eundem. LVIII.

Literas accepi à pietissimo episcopo Eusebio quibus mandatur vt Occidentalibus iterum de quibusdā ecclesiasticis scribatur. Et voluit quidē vt à nobis scribatur epistola: ab omnibus vero cōsentientibus subscribatur. Quoniā igitur non inueni quomodo de quibus ille præcepit, vt scriberem cōmentarium pietati tuæ misi, vt & illo potius, & simul ijs quæ à desideratissimo sympresbytero Sactesimo referentur, intus ipse de his rebus, iuxta quod mēti tuæ suggestū fuerit, scribere digneris. Nos parati sumus cum illo pacisci, & facere vt literas prope ad consentientes deportet, vt omnium habitis subscriptionibus proficiscatur auolaturus hinc ad episcopos Occidentales. Quod sanctitati tuæ in mentē venerit velociter nobis significari, iubeas, ne quæ tibi visa fuerint ignoremus. De ijs quæ Antiochiæ aduersum nos aguntur, vel iam etiā insidiosè finguntur, idē ipse tibi frater aperiet nisi ipsa fama gestorū illū præueniens manifesta faciat quæ acta sint. E vicino spes est, vt quæ minitantur tandē exitū sortiātur. Volo autem pietatem tuam scire, quòd frater Anthimūs Faustum cum Papa agentem episcopū ordinauit neglectis iustis suffragijs, venerandissimi fratris Cyri, quem tu ordinasti, ita vt Armeniam seditione repleuerit. Vide igitur ne mendacijs nos opprimant, neque ipsi sed vt constanter quæ fiunt sustineamus ista grauitati tuæ significauit. Dignaberis autem absque dubio & ipse reliquis ea manifestare. Adultos enim istam rerū confusionem inuestitia affecturam puto.

Basilij Magni ad eundem. LIX.

Sciebam integritatis tuæ auribus insolentē fore expostulationem, quæ iam incumbit: propterea quòd omnia dixeris leui ac futili Apollinario. Etenim neque ipse huius ante id temporis gnarus erā, sed iam Sebasteni alicunde illud perferutari, in medium attulerunt ac circumferunt volumē: ex quo potissimum & nos condemnant, vt qui eadem sentiamus: quòd & tales habet loquutiones, ita vt illas vbique coniunctim, immo alternis vnite necessariū sit intelligere, dū primam identitatem & secundam & tertiam eandem esse dicūt. Quod enim primo loco pater est, hoc est

hoc est secundo & filius, & tertio spiritus: rursus quod primo spiritus est, hoc secundo filiū dicūt, quatenus spiritus est deus. Et vt violentius arcanū significetur, patrē paternē filium, filiū vero * filij more patrē esse. Et eodē modo de spiritu dicunt iuxta quod vnus deus est trinitas. Ista sunt inuulgata, quæ nunquā credere possumus eorū esse figmenta, à quibus proferuntur: tametsi istorū aduersus nos calumniatrix delatio nihil nō aufit aut molitur, meo quidem arbitratu. * Cū enim aduersariorum sententiās scripsissent, non contenti etiā calumniā contra nos subiecerūt: ista quidem hæreticorū verba nominare exprimites: auctore vero cōmentarij celātes, vt pleriq; videatur nos esse * scriptores. Verūtamen, vt mihi ipsi persuadeo, nondū eo vsq; processit ipsorū techna, vt verba cōcinnent. Hinc est, quod coacti sumus viri mentionē facere, vt qui ad Sabellij impietatē accedat, ad hoc, vt calumniā illā quæ aduersum nos inualuit depellamus, cōspiciuūq; faciamus omnibus, nihil nobis cū illis esse cōmercij, qui ad eum modum loquuntur. Et tantū de istis. Venit autem nuntius quidā ex castris, sub primam Imperatoris motionem; ad quam illum impulerunt qui calūniās aduersum nos effuderunt, retulitq; alterum quoddā captum esse consiliū, ita vt accusatorib; nō demur expositi, neq; volūtatē illius tradamur, quod ab initio decretū erat: sed vt interea quædā causæ prorogatio ac dilatio fiat. Siue igitur ista ita maneat, siue aliud quid istis humanius decerneretur, pietati tuæ significabimus. Si vero priora obtinebūt, ne hoc quidē celaberis. Sactesimus sanè frater prorsus iam diu apud nos est, & quid requirat integritati tuæ innotuit. Itaq; si videtur epistola ad Occidentales necessarium quid cōplecti, postquā eam fide dignam scripseris ad nos transmittite, & curemus ab omnibus consentientibus subscribi, & charta quā efformaris, locum habeat subscriptionibus accomodū quam coniungere possumus ei quæ à fratre sympresbytero circumfertur. Ego siquidē, quoniā causæ summā in cōmentario inueni, nō habui qua de re scribere Occidentalibus. Nam quæ necessaria videntur, iam anticipata sunt, & superflua scribere omnino vanum. De iisdē verò molestis esse, nunquid ridiculum etiā fuerit. Illud vero mihi * argumentū velut intactū adhuc esse, locumq; dare scribendi visum est, admonere illos, ne sine discrimine quorūuis cōmunionem ex Oriente venientū accipiāt, sed vna semel electa parte, reliquos ex consentientiū testimonio admittant, & non cuius sub pretextu orthodoxæ doctrinæ, fidei formulæ scribēdi astipulentur. Nam isto pacto deprehendentur, cum aduersarijs facientes, qui eadē sepe numero verba prætexunt quidē, inter se vero pugnat, vt qui plurimum diuili dissidentesque fuere. Ne igitur amplius hæresis eorum qui inter se mutuo disident, per ipsorū scripta quæ prætexere & obiscere solent, incautos seducat, admonēdi sunt, vt arcanas accedētium cōmunionēs, & scriptis iuxta formā ecclesiasticam comprehensas faciant.

Basilij Magni ecclesiæ Antiochenæ. LX.

Quis dabit mihi alas, instar columbæ? & volabo ad vos, expleboq; desiderium quo ad di-

lectionis vestrae congressum aspiro. Nunc vero non solum alis destituor, sed ipso quoq; corpore, quod & longa iam dudū ægrotatione cōfectum, & nunc continuis tribulationibus prorsus attritum est. Quis enim vsque adeo animo est adamantino? quis ita planè omnis commiserationis expers & immitis, qui cū audiat quomodo vndique nos gemitus ac luctus veluti ex tristi quodam choro communi quadam ac consona lamentatione applorante impetat, non condoleat animo, inque terrā præ luctu deflectatur, & immensis istis curis omnino tabesciat? Sed potest sanctus deus aliquam ab immensis ac deploratis curis dare relaxationem, & à diuturnis laboribus quandam largiri respirationem. Itaque & vos oro, vt eandem consolationē amplectamini, ac spe consolationis cum gaudio presentem tribulationum luctum toleremus. Siue nāque peccatorum penas damus, valebunt ad hoc flagella, vt posthac iram dei, quæ imminebat, auertant: siue in certaminibus quæ pietatis gratia decertamus, per tribulationes corroboramur, iustus est is qui nos ad tolerandos agones præmijs inuitat vt non sinat nos tentari supra id quod ferre possumus; sed pro toleratis iam laboribus, patientiæ nobis & spei in ipsum coronam reddat. Ne igitur ad decertandos pietatis agones defatigemur, neque per desperationē quæ iam decerta sunt amittamus. Nō enim vno actu fortitudinis, neque modico quodam labore cōstantis animi specimen datur, sed qui corda nostra probat, longa nos ac prorogata probatione vult iustitiæ coronam adeptos demonstrare. Duntaxat constans ac fidelis seruetur animus noster, fidei nostræ in Christum robur custodiat, & breui ac velociter veniet auxiliator, veniet & non tardabit. Amplectenda enim tribulatio super tribulationem, spes super spem, adhuc modicum, adhuc modicum. Ad istum modum alumnos suos spiritus sanctus futurorū promissione recreare nouit. Post tribulationes enim sequitur spes. Quæ vero sperantur è vicino subséquuntur. Nam etiamsi vniuersam hominū vitam quis obiecerit: breuissimū tamen est illius spatiū, respectu infiniti seculi quod in spe nostra reconditum est. Fidem autem nos neque recentiorē ab alijs conscriptam acceptamus: neque ipsi mentis nostræ fœtus alijs obtrudere audemus: ne humana putentur pietatis verba, sed quæ à sanctis patribus edocti sumus, ea rogantibus nos annuntiamus. Est itaq; ecclesiæ nostræ à patribus administratæ etiā à sanctis patribus, qui Nicææ conuenerē, conscripta fides, quam tametsi arbitramur ore tenus & apud vos in vsu haberi, nō tamen detrectabimus, ne desidiēi crimine notemur, ipsa quoque verba literis annotare. Sunt autem ista. Credimus in vnum deum patrem omnipotentē, visibilibus omnium & inuisibilibus factorem. Et in vnum dominum Iesum Christum, filium dei, genitum ex patre vnigenitum, hoc est, ex patris essentia, lumen ex lumine, deum verum ex deo vero, genitum non factum, cōessentialē patri per quē omnia facta sunt & quæ in cælo sunt & quæ in terra. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit è cælis, incarnatus est, homo factus est, passus est, resurrexit tertia die, ascendit ad cælos, venturus ad iudicandum viuos ac mort-

ἐπιδοξίης.

γνώμης.

Hinc agite, vos à Lutheranis, Zuingliani, Anabaptistæ, ac reliquæ Christiani orbis pates. Symbolum Nicæni cōsiliij. ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς. ἁμοῦσθον τῷ πατρί.

ὁ ἅγιος πνεῦμα ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, καὶ μετὰ τὸν πατέρα καὶ υἱὸν ἀριστῶς ἀδυνατῶν ἀσκῶν καὶ ὁμοθυμῶν ἀκτῶν καὶ ὁμοῦσθον τῷ πατρί.

Sabellij Libij & Marcelli impietas.

σοφισματα καὶ πρῶτος γαλογισμοὺς.

ctrinis subuersum propter vestram velitis scientiam contemnere. Sabellius Libys, & Marcellus Galates soli ex omnibus ista & docere ausi sunt & scribere, quæ nunc apud vos veluti propria essent ipsorum inuenta in medium adferre conantur: qui populum instituunt, lingua perstrepentes, & ne ad verisimilem quidē probationem sophismata ista & paralogismos deducere valentes. Hi sunt, qui fanda atque nefanda publicis aduersum nos concionibus eiaculantur, nostrumque summo studio congressum declinant. Quamobrem? An nō ideo quod se de prauis suis doctrinis coarguendos suspiciant? Isti tantam contra nos impudentiam induerunt, vt & somnia quædā in nos comminiscantur, doctrinā nostram tanquā nociuā traducentes: qui tamen, etiam si capitibus suis vniuersa eorum mensurā quibus arborum folia sternuntur phantasmata complecterentur, nullam nobis prorsus poterunt aspergere calumniā: quādoquidem plurimos habent singulæ ecclesiæ, qui veritati testimonium ferunt. Si quandoque causam indiētī istius & irreconciliabilis belli rogantur, psalmos caussantur & modum melodiar, quo sit vetus apud nos immutata canendi cōsuetudo, & huiusmodi quædam alia: de quorum illos prætextu pudere debebat. Accusamur verò & huius, quod homines habeamus monachos pietatis studiosos, qui mundo renūtiarint, & vniuersis seculi istius curis, quas dominus comparat spinis fertilitatem verbi impediētibus. Qui huiusmodi sunt, mortificationem Iesu corpore circumferunt, ac cruce quisque sua accepta deum sequuntur. Ego verò omnem vitam meam impenderem vt mihi possent ista impingi delicta, haberemque apud me viros, qui me doctore hoc pietatis studium amplexi hæcenus fuerint. Nunc autem in Aegypto quidem audio talem esse virorū quorundam virtutem, & forsā in Palæstina quoque sunt, qui ad Euangelij normam vitæ suæ cōuersationem perfectam reddant. Audio & in Mesopotamia viros esse perfectos ac beatos. Nos verò perfectis collati, pueri fumus. Sunt autem & scæmque Euangelicam vitam amplexæ: quæ virginitatem quidem nuptijs præferunt: sensum verò carnis seruituti subiiciunt: & beato luctui immorates beatæ sunt ex proposito, vbicunque terrarum degant. Apud nos verò ista, qui primis adhuc elementis ad pietatē instituimur & initiamur: minuta sunt ac rudia. Quod si qui dedecoris & indignitatis aliquid mulierum vitæ ac statui inferunt: non est quod illos ego defendere velim. Illud verò vobis assero & confirmo: quod quæ hæcenus pater mendacij Satanas non est ausus dicere: ea temeraria corda iam & nullo retenta moderationis freno ora indefinenter & cum summa licetia loquuntur. Scire autem vos, volo, quod optamus nobis & virorum & mulierum cætus dari, quorum conuersatio in cælis sit: qui carnem suam cum affectionibus ac concupiscentijs crucifixerint: qui que nec de cibis, nec de indumentis solliciti sint: sed immobiles & assidui apud dominū noctes ac dies pre-cationibus immorentur: quorum os non loquatur opera hominum, sed hymnum concinat deo nostro: qui que sedulo proprijs manibus operentur: quod possint impartiri illis qui opus habent. Ad id verò quod propter psalmodias accusamur:

quare potissimum simpliciores perterrefaciunt: qui nos traducunt: hoc habeo quod dicam: quod videlicet qui iam obtinuerunt ritus omnibus Ecclesijs dei concordēs sunt & consoni. De nocte siquidem populus confurgens antelucano tempore domum pre-cationis petit: inque labore & tribulatione ac lacrymis indefinenter facta ad deū confessione, tandem ab oratione surgentes ad psalmodiā instituuntur. Et nunc quidem in duas partes diuisi alternis succinentes psallunt: atque ex eo simul eloquiorum dei exercitationem ac meditationem corroborant: & cordibus suis attentionem, & reiectis vanis cogitationibus mentis soliditatem suppeditat: deinde vni ex ipsis hoc muneris dato vt quod canendum est prior ordiatur: reliqui succinunt: atque ita psalmodiar varietate precibusque subinde interfertis noctem superant. Illucescente iam die pariter omnes velut ore vno ac corde vno confessionis psalmum domino offerunt, ac suis quisque verbis respicientiam profitentur. Horum gratia si nos fugitis: fugietis simul & Aegyptios: fugietis Libyam vtranque, Thebæos, Palæstinos, Arabes, Phœnicas, Syros, & qui ad Euphratem habitant: & vt semel dicam, omnes, apud quos vigiliæ ac preces communesque psalmodiar in pretio sunt. Sed ista dicitis tempore Gregorij magni non fuisse: verum, neque Litanias, quas vos iam in vsu habetis, illius tempore fuerunt. Quod nō reprehendendi gratia dixerim. Optarim enim vos omnes in lacrymis & iugis pœnitentia viuere, quandoquidem & nos nihil aliud facimus, quàm q̄ pro peccatorum nostrorum remissione supplicamus, dempto eo, quod non humanis verbis, quemadmodum vos soletis: sed oraculis spiritus deum nostrum placamus. Quod autem ea quæ facimus sub præclaro Gregorio in vsu non fuerint, quibus testimonijs euincere poteritis? Nihil eorum quæ ille in vsu habuit: ad hunc vsque diem illibatum seruastis. Gregorius in oratione constitutus tecto capite nō fuit. Quamobrem? Germanus erat discipulus Apostoli dicentis. Omnis vir orans aut prophetans tecto capite, dehonestat caput suum. Et vir non debet velare caput suum, cum sit imago & gloria dei. A iuramentis abstinuit munda illa anima, ac digna spiritus sancti communionē, cui propter mandatum domini dicentis, Ego verò dico vobis, ne iuretis omnino, satis erat etiam & non. Non est ausus ille fratrem suum vocare fatuum, cōminationem domini veritatem, Tumor, & ira, & amarulentia ex ore illius non procefferunt. Conuicium odio prosequutus est: vt quod in regnum cælorum haud inducat. Inuidia & arrogantia à sincero illo animo procul abfuerunt. Altare non accessit, nisi fratri reconciliatus: falsum sermone & artificiosum, & ad detractionem concinatum ita abominatus est, vt qui sciret mendacium ex diabolo prognatum esse, Dominumque omnes eos qui mendacium loquuntur, perditurum. Horum si nihil in vobis est: sed mundi estis ab his omnibus, verè discipuli estis eius, qui præceptorum domini discipulus fuit. Si verò secus, videte ne culicem excoletis dum in psalmodijs de sonitu vocis disceptantes, quæ maxima sunt præceptorum dei dissoluitis. Ad hæc me verba defensionis adegit necessitas, vt discatis trabem

Vigilia.

Psalmodia.

Psalmus cōfessionis.

Admirabili Basiliij modestia.

Gregorium intellege Neocæsariensis. Litanias.

Vide Monodiā Gregorij Nazianzenensis.

Litaniam.

ἐγκύμια Gregorij Νεοκ.

Att. Basiliij modestiam.

primum ex vestris oculis eiecere, & tum demum stipulas euellere alienas. Veruntamen omnia cōdonamus: licet nihil sit extra diuinam examinationem, duntaxat quæ principalia sunt salua sint: & nouationes istas circa fidem compescatis, hypostasēs diuinās non irriteis, nomen Christi non abnegetis, Gregorij voces sinistrè non interpretemini. Quod si secus egeritis, donec spirandi loquendi que facultas erit, ad tantā animarum perniciem nunquam filere poterimus.

A Prudentioribus ac doctioribus ecclesiæ Neocæsariensis Basilius.

I X I I I.

PLane nihil opus erat, vt animi mei vobis sententiam patefacerem, aut causas referrem, propter quas istis iam in locis agam. Etenim neque alioqui ex illustriū ego sum numero: neque res ista tantis testibus digna est. Verum vt puto, non quæ nos volumus, sed ad quæ nos præceptores nostri vocant, facimus. Nam mihi magis hæcenus queritur, vt prorsus hominum memoriæ subducatur quàm ijs qui gloriæ student, vt sint illustres. Quia verò omnium, qui in vrbe vestra morantur, aures, isto repletos esse rumore intelligo, & nō desunt, qui nugæ & mendacia confingant ad hoc ipsum mercede cōducti: vt res meas vobis exponant: nō putauī vos malo animo pollutaque voce instructos, negligēdos: sed opus esse, vt ipse de statu rerum mearum referā. Ego, cum propter loci huius consuetudinem, qua illi à puero affueui (Hic enim à nutrice mea educatus sum) tum propterea quod postea quoque sæpenumero in hoc loco versatus sum: quem cum vrbano tumultu fugerem, & propter solitudinis silentiū, illum ad philosophiæ studium cōmodum esse scirem: complures continuos annos incolui, & propter iam inhabitantium securitatem breuem aliquā à negotijs quibus distinebamur respirationē adeptus, cum gaudio solitudinē hanc accessi: non vt alijs hinc quidquid negotij facerem, sed vt desiderio meo morem gererē. Quid igitur opus est ad inania somnia confugere, & somniorum cōiectores istos cōducere, nosque publicis conuiujs temulentorū inter pocula fabulā facere? Ego verò, etiā si apud nōnullos alios locum habuissent istæ calumniæ, vos tamen animi ac sententiæ meæ testes aduocāstem. Nunc igitur quomodoque vestrū oro, vt veterum actōrū illorum recordemini quæ gesta sunt, cum nōs vrbs vestra vocaret: interereturque legatio virorum, qui Magistratu apud vos funguntur, deinde quomodo passim nobis populus omnis circūfusit sit. Hic quid nō dabant omnes? Quid nō pollicebantur? Et tamen obtinere nos nequebant. Quomodo igitur qui tum cum vocabar nō obediui: nunc citra vocationem meipsum intrudere conatus essem? Quomodo cōlectarer & ambirem iam calumniates: cum aliquando laudantes me & celebrantes fugerim? Ne credatis hoc optimi viri. Non vsque adeo nostra floccifacimus. Neque enim prudens quisquā nauigium gubernatore destitutum ingredietur: neque Ecclesiam temerè accedet: in qua qui ad clauum sedent tempestatem ac turbinem ipsi excitant. Vnde nanque

tumultu referta est vrbs? Ex eo videlicet, quod alijs, cum nemo persequeretur, fugientibus, alijs cum nemo immineret, vrbs clamculum egredientibus, diuinatores ac somnatores neminem non perterrefecerunt. Vnde ista sunt nisi ex hac causa? An non puero cuius manifestum est quod vitio eorum hæc ita habet: qui in populo primores sunt: quorum me quidem crimina proferre non decet: vobis autem illa intelligere perfacile est. Quando enim amarulentia & disidium nullo pacto à sãuitia cohiberi possunt, & culpæ expositio intolerabilis prorsus habetur & ridicula, cōspicuum est magnā esse animi ægritudinem, quæ alienis quidem bonis insidiatur: domesticum verò, idque, cum primis, malum ei est à quo possidetur. Huic hominum generi & aliud quiddam pulchrè accidit. Postquam enim in profundum malorum detraçti, animique mœstitia occupati sunt, acceptum damnum fateri ac conqueri præ pudore non sinuntur. Ista animi illorum affectio non solum ex ijs quæ aduersum nos acta sunt: sed & ex reliqua vita conspicua est. Si verò ignota esset, non admodum multum rebus Ecclesiæ noceret. Certissimā verò causam, ob quam nostrum fugiendum esse putant congressum, quoniam ea complures forsā ex vobis latet, ego docebo: vos audite. Hoc studiose agitur apud vos, vt fides subuertatur, idque subuersione apostolicis & euangelicis doctrinis inimica: inimica quoque traditioni magni reuera Gregorij, & eorum qui illum ex ordine subsequuti sunt ad beatū vsque Musonium: cuius etiā dogmata quantum apud nos celebritatis obtineant, manifestum est. Sabellij namque pestem, olim quidem motā, traditione verò magni Gregorij consopitam, renouare conantur: qui ne deprehendantur & conuincantur, ista contra nos somnia cōfinxerunt. Vos itaque valedictio temulentis hisce capitibus, quibus suffumigatio illa crapulæ sursum inæstuans phantasmata gignit: vestrum damnum ab ijs percipite, qui & vigilantes sunt, & propter timorē dei tacere nequeunt, Iudaismus est, Sabellismus iste, sub prætextu Christianismi in euangelicā prædicationem subinuetus. Qui enim tres illas patris, & filij, & spiritus sancti personas rem dixit esse vnā, vnāque trium posuit hypostasim, quid aliud fecit? An non sempiternam, quæ ante secula fuit, vnigeniti essentiā negat? Negat simul & per dispensationem illius ad homines aduentum, descensumque ad inferos, resurrectionem & iudicium. Negat autē & proprias ac discretas spiritus operationes. Apud vos verò iam esse audio, qui etiam incōsideratiora au-deant, quàm ineptus ausus est Sabellius. Dicunt enim, qui id audierunt: eos qui apud vos sapiētes sunt contendere ac dicere, nomen vnigeniti non esse traditum: esse verò nomen oppositi, atque in isto tanquā proprio ipsorum inuento plurimum gloriari ac superbire. Dicitur enim, inquit, Ego veni, in nomine patris mei, & non accepistis me: si alius in nomine suo venerit, illum accipietis. Et quia dictū est: Docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, manifestum est, inquit, vnū esse nomen. Non enim dictum est in nominibus, sed in nomine. Hæc vobis cum rubore scripsi: quoniam de nostro sunt sanguine quidam, qui istis sunt

Χρησμοὶ τοῦ καὶ δευτεροκόποι.

Neocæsariensis Greg. intellige.

Sabellij hæresis. πολυπρόσωπον. ὁ ἰκονοματικὸν ἑστὶν ἡ μίαν.

F

dominus cōcessurus sit tranquillitatem: duntaxat ab oratione nō deficiatis, sed quę verbis alios docetis, horum præsenti tempestate omnibus ipso opere euidētia studeatis proponere exempla.

Ad ecclesiam Ancyrę Basilij Magni consolatoria. LXVII.

παραμυθικῆ. Solatur eos vel magis deslet mortem episcoporum ipsorum.

βράθυρα.

πρωτοκρον.

πελεκάνη ερημικῆ.

ἀρμολογία.

ἀγών.

πρωτοκρον.

IAm aliquandiu nobis silentium inculsit cōsternatio illa quā acerbitas intulit mali, quod vobis accidisse nuntiatum est. Postquam verò à stupore linguę quem quasi grandi tonitruo aures percussi passi sumus, parumper respirare datum est: necessariò iam super eo quod accidit ingemimus: istamq; vobis interea dum lugemus missimus epistolam: non vt vos consolaremur: (quis enim sermo excogitari poterit, qui tantę calamitati medeatur) sed vt dolorem cordis nostri quātum fieri potest hac vobis lugubri voce significarem. Opus nunc haberē illis Hieremię lamentationibus, & si quis alius beatorum virorum calamitatis alicuius magnitudinem affectibus percitus lamētatus est. Mortuus est vir qui columna erat & stabilimentū ecclesię. Immo magis ad beatā vitam sublatus à nobis abscisus. Haud parum autem periculi est ne subtracto hoc fundamento simul cum illo multi decidant: & quę in nonnullis sunt putrida ac marcida manifesta fiant. Clausum est os, quod hæcenus & competenti fiducia, & sermonibus gratiæ ad fraternitatis ædificationem, scaturiu. Ablata sunt consilia mentis, quę reuera diuinitus agitabatur. **O** quoties animum **B** meum (accusabo enim meipsum) nonnihil contra hunc virum indignationis subiit: quòd totus hoc desiderio tenebatur, vt dissolueretur & esset cum Christo: nec hoc pluris faciebat, vt diutius propter nos in carne maneret. Cuiam deinceps ecclesiarum curam imponemus? Quem in rebus hisce tristibus accipiemus consortem? Quem habebimus modestiæ ac temperantię dispensatorem? **O** grandem prorsus ac tristem desolationē. Quām planē pelecano solitudinem incolenti similes facti sumus? Attamen si coniuncta ecclesię membra, & ab illius præsentia, tanquam anima quadam in vnā sympathiam iustamque sint communionem coaptata, solidē conseruantur ad spiritualem concentum per vinculum pacis, conseruabunturque in sempiternum, largiente deo, vt firma & immota maneat beatę illius animę opera, quibus pro ecclesijs dei decertauit. Alioquin haud exiguum certamen superest, ne contentiones & seditiones, dum eligendus est præsul, renascentes, omnem simul laborem, si contigerit diffidium, subuertant.

Senatui Tyanorum Basilij Magni epistola, Iacobo Mycræo interprete. LXVIII.

Profunda detegens, & cordium consilia perscrutans dominus, dedit etiam humilibus prudentiam difficilium, vt nonnulli existimant, machinantorum. Nihil igitur nos latuit, neq; ex factis aliquid occultatum. Attamen nos neq; videmus neq; audimus quippiã aliud, quàm dei pacem, & quę ad ipsam maximè spectant. Si enim alij potentes, atque magni, suisque viribus cōsili;

certē nos, qui nihil sumus, & paruę auctoritatis, nunquam nos attollemus vt in solitudine possimus rebus superesse: cum exactē sciamus nos magis vniuscuiusq; fratrum auxilio indigere, quàm altera manus alterius. Porro quòd in ipsa corporis structura communio est necessaria, dominus nos docuit. Quum enim hæc ipsa nostra membra respicimus, quòd vnum non sibiipso ad functionem satis est, quomodo censebo meipsum mihi sufficere ad vitę negotia obeunda? Neque enim p̄s tuto ierit altero non subleuante. Neque oculus sane viderit, nisi alterū habeat socium, & cum eo vnanimiter visibilibus se obijciat. Iam auditis exactior est, qui per vtrosque meatus vocem recipit. Et multo validior apprehensio digitorum, communionē. Adhęc, nihil eorum vel quę à natura, vel quę ex instituto recte peraguntur, sine cōsortis conspiratione perfici videmur: cum etiã deprecatio ipsa cōsonantes nō habens, multo est inualidior. Ac dominus dixit, cum duo aut tres vnanimis ipsum inuocāt, in medio se illorū fore. Insuper dispensationē ipsam dominus suscepit, vt per sanguinem crucis ipsius, siue terrena, siue cęlestia pacificaret. Quare ob hæc omnia in pace manere vitę nostrę residuos dies precamur. in pace esse dormitionem nostrā optamus. Pro hac neq; laborem effugere, qualemcunq; decreui, nō humile quid sonare vel facere, nō itineris longitudinem abhorrere, nō aliud quid molestum detrectare, vt ex præmijs pacificationem consequamur. Et si quis nos hæc docētes sequatur, hic optimus etiã precationis terminus existit. Sin autem in diuersum trahatur, ego quidem neq; sic à meo iudicio recedā: singuli autem ipsimet suorū operum fructus in die retributionis agnoscent. Vale.

Italij & Gallis, deo dilectissimis & sanctissimis fratribus, & coadiutoribus in Italia & Gallia vnanimis & cōcordibus episcopis Meletius, Eusebius, Basilius in domino Salutem, Iacobo Mycræo interprete.

LXIX.

SAepe etiam suspirium ex alta cordis editum, solatium aliquod animis indolentibus adfert, atque lachrymę erumpentes afflictionis copiam discutunt. Nobis autem, quòd affectus nostros vobis aperimus, non tantum solatij experimur, quantum gemitus & lachrymę exhibent, verum quædam nos spes etiam melior fouet. Nam forsitan si vobis ea quę molestant nunciemus, incitabimus vos ad nostrum auxilium, quod iam dudum à vobis pro orientalibus ecclesijs expectauimus, sed nondum sumus assequuti, deo plane nostra gubernante secundum inuisibilia eius iudicia, qui nos longiori tempore his infestari tentationibus voluit. Non enim ignoratis nostra negotia fratres honore præcipuo digni vt quę extreme orbis fines auditu perceperint. Neq; omnino alienos ab affectu fratrum vnanimū vos autumo, cū sitis discipuli Apostoli docētis cōplementū legis esse proximi dilectionē: sed verum quod diximus iustum dei iudiciū, impetū vestrum cohibuit, qui pro peccatis quã afflictionem instituerit, Atqui nunc vos adhortamur, vt veritatis zelo incūbatis, & nostrum

et cetera ad similia.

D

E

F

& nostrum condolentię, vbi didiceritis etiã quę antehac vos latuerunt, à pio fratre nostro Sabino coadiutore: qui vobis poterit etiã quę in epistola non cōprehensa sunt, cōmemorare: per quem in quã, vnum adhortamur vos, vt viscera miserationis induatis, omniq; seposita segnitie dilectionis studium recipiatis, neque vię longitudinem, neque domus negotia, neque aliud quid humanum causemini, neque enim vna ecclesia, neque duę vel tres in grauē hanc tempestatem illapsę periclitātur, sed à finibus Illyrici ad Thebaidem vsque hæreseos malū depascitur, cuius praua semina prius quidem inauspicatus Arius sparuit, radicitus autem fixa à multis in medio viris impietatem studiosē colentibus nunc perniciosos fructus generant. Euerse sunt pietatis doctrinę, confusa solutaque pietatis vincula: dominandi libido eorum qui non timent dominum, præfecturas inuasit, & ex propatulo præmium impietatis præfectura proposita est. Qui in grauiores blasphemias relapsus est, in populi episcopatum præ alijs eligitur. Perit grauitas pontificum, pastores cum scientia gregem domini reliquerūt, dū præfecti distributiones pauperum in proprios vsus donaq; semper insumunt. Canonum exacta obseruatio pessum iuit, multa peccandi libertas patet. Nam qui fauore humano ad imperium deueniunt, eodem ipso fauoris gratiam implent. Iustum iudicium perijt, quiscue cordis sui desiderio ambulat, malitiã immoica, populi immorigeri, præfecti non liberè loquuntur. Nam qui per homines sibiipsis potestate acquisuerunt, serui sunt eorum quorum fauore adiuti sunt. Iam etiam arma belli inuicem, vltio videlicet sanę doctrinę, excogitantur: & priuatas inimicitias occultantes, **B** pro pietate odium gerere assimulant. Alij verò ob turpissimam reprehensionem à se declinantes, populum in cōtentionem accendunt, vt communibus malis sua vitia adubrent, abscondatq;. Quare etiam bellum hoc praua operantium, irritum est, dum communem pacem, tanquam occultam ipforum ignominiam detegentem, fugiūt: ob hæc ridēt infideles, imbecilles fluctuant, fides in ambiguo est, ignorantia animis obfunditur, quod adulterantes verbū in malitia veritatem videantur imitari. Taceo enim impiorū ora, omnis blasphemā lingua dissoluta est, prophanata sunt sacra. ex populo qui sanę mentis sunt, deprecatorias domus siue oratoria fugiunt, tanquã impietatis scholas: In solitudine verò ad cęlestem dominū cum suspirijs & lachrymis manus attollunt. Ceterum, ad nos quoque venerunt quę in plurimis ciuitatibus gesta sunt. Populus cum mulieribus & pueris ipsiq; senibus ante portas effusus, sub dio preces fundunt, omnes aeris iniurias cum magno animo sustinentes, & auxilium à domino expectantes. Quę deploratio his calamitatibus digna aut par esse possit? quales lacrymarū fontes his malis sufficient? Quandiu igitur stare quidē adhuc videntur, tandiu adhuc vestigiū veteris status perferuatur, priusquã cōsummatum ecclesijs naufragium eueniat. Præsens instat iam nobis, instat inquam, integerrimi fratres: porrigite manus, in genua inclinate. Cōmoueantur in vobis fraterna vestra viscera, profundatis lacrymas cōdolentię, & non negligite dimidium orbis ab erroribus absorptū.

Eadem re germinat nostra ad ad.

Hac oculos appellat vestros Ecclesia Christi præfatis.

ἡσπρονος πόλιος ὑπερεκκελιβιτε βελτιμῆ.

non finite extingui fidem, apud quos primum illuxit. Quid igitur facientes, rebus occurretis? & quomodo erga oppressos cōdolentiã ostenditis, id à nobis nequaquam vos discere oportebit, sed spiritus ipse sanctus vobis suppedabit, nimiarum vt citò auxilium præteris, quo cōprehensos feruetis incolumes, & qui adsunt fratres complures. Nam peregrinantes synodi existunt supplementum, vt non solūm ex legatorum grauitate, sed etiam proprio numero, ad instaurationem fidei fiduciam habeant, qui etiam in Nicæa scriptā à patribus vestris fidem renouabunt, & hæresim funditus extirpabūt, & ecclesijs pacifica prædicabunt: eos qui non idem sentiunt, in concordiam ducentes. Hoc enim nimirum omnium miserissimum est, quod & pars quę sanioris doctrinę esse videtur, inuicē diuisa est: & circumstant nos perfimiles afflictiones ijs sanē quę in Vespasiani obsidione vrbi Hierusalem acciderunt, huius siquidē populus simul extraneo bello occupabatur, simul & intestina seditione eiusdem tribus consumebatur. Nobis autē præter apertum hereticorum bellum, adhuc etiam ille qui ab vnanimis doctrina existimatis dissidet, ad extremam imbecillitatem ecclesias deduxit: propter quę potissimū à vobis præsidium desideramus, vt qui apostolicā fidem profitētur, schismatis quę nouerint dissolutis, deinceps auctoritati ecclesię subijciantur, vt sanum Christi corpus fiant, omnibus mēbris ad integritatem redactis. Ac nō solūm aliorum bona laudibus extollamus, quod nunc facimus, sed nostras quoque ipforum ecclesias inspiciamus, veterē integre doctrinę gloriã adeptas. Indubie enim summa laude dignum iudico, quod vobis à domino concessum est, vt fucatum à probato puroque discernatis: patrum autem fidem sine vlla præuaricatione prædicetis, quam & nos suscepimus, cognouimusque ex Apostolicis characteribus formatam, coniuncti quoque ipsi & omnibus quę synodi scriptura regulariter & legitime sunt instituta.

Verè pientissimis ac desideratissimis fratribus, concordibusque comministris Gallię & Italię Episcopis Basilij Cæsarię, Cappadocię Episcopus. LXX.

Dominus noster Iesus Christus quoniam omnem ecclesiam dei suum ipsius corpus nominari sustinuit, & vnumquenque nostrum alterius esse membrum declarauit: dedit quoque nobis, vt erga omnes iuxta membrorum cōsentium, amicē simus affecti. Quapropter etiam si habitationibus sumus alter ab altero quã lōgissimè disiti ac dirēpti: ratione tamen coniunctionis huius, propin qui sumus inuicem. Quoniam igitur pedibus caput dicere nō potest: nō estis mihi necessarij: plane neque vos amicitiam nobis renūtiare sustinebitis: sed tantū vos ad cōmiserationem permouebunt afflictiones nostrę, quibus propter peccata nostra traditi sumus, quantum nobis cōgratulationis adfert, quod in pace quã vobis largitus est dominus celebretis. Hac itaq; ratione & nunc & aliās dilectionem vestram voce lugubri opplo rauimus: vt nostrę miserię condoleatis ac succurratis. Verum planē prohibiti estis: ne ad iuuādum nos excitaremini: propterea quòd vltio diuina qua castigandi eramus, nondum esset impleta.

O o 4 Nam

Collatio ecclesie ad corpus.

Catalogus persecutio- num per Constantiu Valentem, et Arianos.

Nam hoc potissimum est, quod requirimus, ut ip- si quoque Imperatori per vestram pietatem inno- tescat orbis nostri perturbatio confusioque. Hoc si factu difficile fuerit, ut vel aliqui vestrum ad vi- sendum & consolandum afflictos veniant: qui ip- sis oculis conspiciant, calamitatem. Orientis quæ auditu percipi nequit: propterea quod nullo vo- bis sermone res nostras dilucidè exprimere pos- sumus. Persequutio nos apprehendit, fratres colè dissimi, persecutionum omnium grauisima. Abi- guntur enim pastores, ut greges dispergantur. Et quod omnium est durissimum, neque qui affligun- tur, per martyrij certitudinè illatas passiones tole- rant: neque plebs martyrum loco athletas habet ac veneratur: propterea quod Christianorum nomine tecti sunt persecutores. Vnum iam crimen est quod vehementer punitur: si paternas quis tradi- tiones diligenter obseruet. Ob hæc causam pater- nis sedibus abiguntur pij, & ad solitudines migrare coguntur. Nulla est apud Iudices iniquos cani ca- pitis reuerentia, non iam vlla conspiciuntur religiose pie- tatis exercitatio, nulla conuersationis inuitatio, que ad euangelij normam ab adolescentia ad senectam vsque legitime perficiatur: sed cum nemo scelerat sine certis indicijs condènetur: episcopi sola inter- cedente calunia dantur: & nulla euidenti proba- tione assertis ac corroboratis criminationibus, sup- plicii traduntur. Nonnulli ne nouerunt quid accu- satores suos, neque tribunalia viderunt: neque delati sunt primò, sed nocte intèpsta abrepti, in exiliu fugati sunt: solitudinis calamitatibus ad mortem vsque traditi. Quæ verò ista cõcomitentur nemine lateat: etiã si nos fileam. Exilia presbyterorù, exi- lia diaconorù, totiusque cleri depopulationes. Necesse enim est vel adorare imaginem, vel sæuè fla- groru flammam tradi. Gemitus plebis, lacrymæ conti- nuæ & per singulas domos & publice omnibus que patiuntur inter se cõplorantibus. Nemo enim corde est adeo vsque lapideo, ut patre priuatus placidè ferat orphaniam. Sonitus lamentantiu in ciuitate, son- itus in agris, in vijs, in solitudinibus. Vox vna om- nium miseranda ac tristitia loquentiu. Sublatum est gaudiu, & letitia spiritualis, in luctu mutata sunt festiuitates nostræ. Domus precationu clausæ sunt. Altaria cultu spirituali vacat. Nulli amplius Chri- stianorù cõsuetudo, nulla amplius doctorum preside- tia, cessant doctrinæ salutare: cessant panegy- res ac festiui conuentus publicique, hymnodia no- cturna non habentur: neque superest beata illa exul- tatio, qua domino credentium animæ in Synaxi ac cõmuniõne spiritaliu charismatum exhilarantur.

C Nobis iam dicere licet, quod in hoc tempore sit neque princeps, neque propheta, neque preses, neque oblatio, neque incensum, neque locus ubi coram do- mine possit offerri sacrificium ac misericordia acquiri. Hæc sciētibus scribimus: propterea quod nulla orbis pars est, que calamitates nostras igno- ret. Quare non putabitis: quod ista vobis docendi, vel admonedè diligentie vestre gratia loquamur. Nouimus enim, quod nostri nunquam sitis oblit- ti: non minus quæ mater filiorum vteri sui. Sed, quemad- modum qui dolore aliquo occupatur, per gemitus solent releuare moerorem: ita & nos facimus: ut moestitiæ grauitatem non nihil refellamus: mul- tifformes nostras calamitates vestre dilectioni nar- ramus, si quo pacto ad precandum pro nobis ali-

κλῆρος λέγει λαοίαι.

Collatio- nes expri- mendis ca- lamitati- bus accom- mode.

quato feruentius permoti, impetretis à domino, ut nobis placatus concilietur. Quod si hæc tribula- tiones nos solos presissent, vilius nobis utiq; fuisset & silentio illas obtegere, & de afflictionibus pro Christo illatis gloriari: quonia presentis tem- poris afflictiones non sunt pares ad gloria quæ fu- tura est, ut reueletur in nobis. Nunc autem metui- mus, ne quadoque malum hoc acceptis viribus, instar flammæ per accensam & ardentem materiã serpentis seseque effundētis, si quæ vicina sunt corripuerit & absumperit, corripiat & remotiora. Hoc enim hereseos malum cuncta depascitur, & periculum est, ne vastatis nostris ecclesijs, & ad sanam incolatus vestri partem serpat. Nos enim forsitan primi quidem pro- pter exuperas peccatum nostrum crudis istis hostium Christi detibus ut absumamur, sumus obiecti: for- tassis autem, quod verò propius est, quonia à nostris lo- cis exortu euangelij regni, in totum orbem egressum est: hac ratione cõmunis animarum nostrarum ho- stis defectio quoque seminaria, quæ in eisde no- stris locis inuitu cepit: in vniuersum orbem trans- mittere cõtendit. Nam quibus illuxit cognitionis Christi lumen, super eisdem & impietatis tenebras inducere cogitat. Afflictiones itaque nostras, ves- tras reputate, tanquam germani domini discipuli. Non impugnamur propter pecunias, non propter gloria splendor, non propter aliquid aliud reru temporalium: sed propter cõmunem thesaurum, pro- pter hereditatem paternam, propter sanam fidem in cer- tamini procinctu cõsistimus arte. Lugete no- biscum o fratres amates. Occlusa namque sunt apud nos piorum ora: referata verò est quælibet audax blasphemamque lingua, eorum qui aduersus deum lo- quuntur iniustitia. Columnæ & stabilimentu ver- itatis dissipantur. Nos, qui tenuitatis gratia despi- cimur: fiducia loquendi destituti sumus. Ipsi que- so & pro hisce populis decertate, & non vestra tantum spectate: quonia ad portus appulisti tra- quillos, per gratiam dei, quæ vos à turbine maloru spirituum protegit: sed & ecclesijs illis quæ per te- pestatem iactantur, manus porrigite: nequando om- ni profusus destitute auxilio fidei naufragium pati- antur. Ingemiscite nostri gratia. Nam vnigenitus blasphematur, & nemo est, qui contradicat: spiri- tus sanctus deonestatur, & qui reprehendere pos- set fugatur. Error multorum deorum obtinuit. Magnus apud illos deus est & paruus: filius, non na- turæ nomen, sed honoris appellatio reputatur: Spiritus sanctus nec ad sanctam trinitatis cõpleme- tum pertinere, nec diuine beatitudinis nature color: sed ex creaturarum numero temere & vt cunq; pa- tri & filio adiectus esse docetur. Quis dabit capiti meo aquam, & palpebris meis fontem lacrymarum, & deplorabo cõplures dies populum peruersis istis doctrinis ad perditionem adactum? In transuersum ra- piuntur simpliciorum aures, ac deinceps in cõsue- tudinè trãseunt hæreticæ impietatis. In istiusmo- di sermonibus doctrinæ plura quæ impia educantur ecclesiæ infantes. Nam quid aliud etiã faciunt? Ba- ptismata sunt apud hereticos. Illi deducunt pere- grè quous progredientes: inuisunt infirmos, solan- tur mœstos, adiuuant laborantes & pressos, omnis generis opem adferunt: mysteriorum cõmuniõ- nem administrant. Quod omnia per illos dispen- santur ac perficiuntur: quasi retinaculum quoddam est plebi quo ad illorum concordiam astringuntur, ita vt

Μεταφορὰς elegant.

Ut ab ori- te in occi- dentem di- manant si- des ita or- defectio.

E

In Arima- & Mac- doniam

τρίτη.

F

Att. hanti- corum mis- cipulam, si- quam pro- cipes vni- irretunt Zwinglii- Mi. Iulii.

ita vt breui temporis decursu, etiam si restituatur aliqua libertas, nulla tamen spes reliqua futura sit ad veritatis iterum agnitionem reducendi eos, qui diuturnæ dilectionis vinculo hæreticis obstricti sunt. Quapropter complures ex nobis oportebat ad grauitatem vestram accedere, & vnumquen- que rerum suarum expositorem fieri. Iam verò & hoc ipsum, documentum vobis sit afflictionis eius in qua vitã viuimus planè miserabilem, quod ne ad vos quidem detur viam capeffere & profici- sci. Nam si quisquam ecclesiam suam vel breuif- simo momento deseruerit, plebem confestim in- fidiatoribus expositam relinquet. Verum pro gra- tia dei vnum misimus pro multis, pietissimum hunc & dilectum fratrem nostrum Dorotheum Sympresbyterum, qui & quæcunq; literis no- stris non satis exprimentur, suapsius poterit nar- ratione adimplere: qui & cuncta diligenter perue- stigauit: & zelo rectæ fidei ducitur, quem vbi pa- cificè susceperitis properè ad nos bona nobis stu- dij vestri, quoad iuuandum fraternitatem prædi- catis, nuntia referentem remittite.

Alexandrinis Basilij Magnus.

L X X I.

DE persecutionibus apud Alexandria & re- liquam Aegyptum iam dudum ad nos fama peruenit, animosque nostros affecit vt par erat. Expendimus enim astutiam belli diabolici, quo- modo is vbi ecclesiam ex persecutione ab ipi- micis illata, multiplicari magisque florere vidit, insidias suas mutauerit: vt iam nos non ex aperto oppugnet, sed occultas insidias struat, consilium suum per nomen Christianu quod hæretici præ- texunt, obtegens, vt & eadem cum patribus no- stris patiamur, & tamè haud videamur pro Chri- sto pati: propterea quod & ipsi persecutores nostri Christianorum nomine censentur. Ista confide- rantes, plurimum temporis ex eorum quæ apud vos gesta nuntiata fuerant animos nostros stupe- re impleuerunt ac perculerunt. Reuera namque in- sonuerunt utraq; nostræ aures, vbi cognouimus impudentem, & humano generi inimicam hære- sim eorù qui vos persecuti sunt: quomodo nec aliquam venerati sint ætatem, nec molestias cano- nicæ, nec plebis dilectionem, sed corpora verbera- runt & deonestarunt, inque exilia eiecerunt ac bona diripuerunt, quæcunq; acquirere potuerunt: neque humanam veriti condemnationem, neque terribilem iusti iudicis retributionem præuiden- tes ista nos stupefecerunt, & ipso propè sensu de- stituerunt. Accessit autem ad hæc animi mei dis- ceptationes, & ista cogitatio: An ecclesias suas proliis reliquit dominus? An nouissima hora est, & hoc pacto initium sumit defectio, vt iam deinceps reueletur iniquus ille filius perditionis qui aduersatur & extollitur supra omnem qui dicitur deus, aut numen? Attamè siue temporaria est ista tentatio ferte eã vt boni Christi athletæ: siue om- nimodè res nostræ tradite sunt corruptioni, ne so- cordes simus ad ea que accidunt, sed reuelatione è cælis & apparitionem magni dei & saluatoris nostris Iesu Christi expectemus. Si nanque vniuer- sa creatura soluetur, & transmutabitur figura hu-

παρακλη- τική.

πρωτο- κρι.

De iudicio idem Basilius, quod Greg. Romanus.

Att. hanti- corum mis- cipulam, si- quam pro- cipes vni- irretunt Zwinglii- Mi. Iulii.

ius mundi, quid fuerit insolentia, si & nos, qui creaturæ portio quædam sumus, cõmunes affli- ctiones tulerimus, tribulationibusque traditi fue- rimus: quas pro mensura potentia suæ super nos iustus inducit iudex, qui nos tentari non sinet su- pra quam ferre poterimus, sed & cum tentatione exitum dabit, vt ferre queamus. Expectat vos fra- tres martyrum coronam. Parati sunt confessorum chori vt manus vobis porrigant, inque numerum suum vos recipiant. Memores estote veterum san- ctorum, quam nemo sit illorum delictis & affli- ctionibus patientia coronam dignus effectus: sed omnes per magnas tribulationes ingressi, experi- mentum sui dederint. Alij enim illuisionibus & fla- gellis explorati sunt: alij tectati sunt, dissecti sunt, occisione gladij occubuerunt. Hæc sunt, vnde de- corantur sancti. Beatus est, qui dignus habetur vt pro Christo patiat. Beatior is est qui abundan- tiores afflictiones tulit. Quocirca afflictiones presentis temporis pares non sunt ad gloriam quæ futura est, vt reueletur in nobis. Quod si ipse ad vos venire potuisset, congressu vestro nihil fuis- set charius, vt & athletas Christi viderem & com- plecterer, ac precum donorumque spiritaliu que vobis data sunt, confortio potirer. Quoniam ve- rò corpus habeo diuturno morbo confectum ita vt ne lecto quidem descendere queam, & multi sunt, qui instar luporum rapacium nobis insidian- tur: occasionem venantes, an quo pacto ouiculas Christi aliquando rapere possint: necessario per- literas inuilere vos institui, obsecras cum primis quidem, vt continuè pro nobis precemini, quod reliquos dies, aut etiã horas, domino secundum euangelium regni seruire merear: deinde verò vt & imperitiæ meæ & literarum tarditati ignosca- tis. Nam agrè nobis eius hominis copia facta est qui desiderio nostro seruire queat. Dico autem de Eugenio monacho filio nostro, per quem vos obsecro, vt pro nobis & vniuersa ecclesia oretis, deique rebus vestris rescribatis vt cognitis illis ala- criores reddamur.

Euaissenis Basilij Magni hortatoria epistola.

L X X I.

Licet quamplurimis adobruamur negotijs, & innumeris animus noster distineatur curis, nunquam tamen sollicitudinem eam, quam erga dilectionem vestram gerimus memoria nostræ excidere passi sumus, precantes deum nostrum vt in fide perseueretis, in qua statis & exultatis in spe gloria dei. Reuera nanque insolens iam est ac ve- hementer rarum Ecclesiam videre iynceram quæ nihil sit à malitia temporum istorum læsa, sed in- tegram & inoffensam seruet Apostolicam doctri- nam, qualem presentibus temporibus vestram ostendit: qui singulis generationibus eos qui vo- catione sua digni sunt, manifestat. Det vobis do- minus cælestis Ierusalem bona, pro eo, quod fal- sas cõtra nos calumnias in capita vaniloquorum reiecit: nec permisistis vt cordibus vestris sese insinuarent. Noui autem & persuasum habeo in domino, quod merces vestra multa, etiam ob hanc causam, sit in cælis. Sapienter enim hoc apud vos ipsos, considerastis, quod & verum est, quod

Att. quam varijs at- triti ac pro- bati panis sancti om- nes.

προσπεπλη- κη.

Et in hac tempora ip- si reuolu- mur.

quod qui mala mihi reddiderunt pro bonis, & odium pro dilectione mea, qua eos prosequutus sum, iam me calumniantur, eorum gratia, quae ipsi si deprehenduntur scripto æditis confessionibus approbasse. Et non solum hac sibiipsis contrarietate repugnat, scripto nos traducetes, sed quod & ab Episcopis illis qui Constantinopoli conueniant communi decreto ab Episcopali functione depositi, depositionem non agnouerunt, Synodum eam appellantes Synodum reprobatorum, nec falsi quidem eos vocari Episcopos, ne contra se prolatam sententiam firmarent. Et causam adiecerunt, ob quam illi non sint Episcopi: quonia vt inquit, praesunt heresi. Hæc verò ante annos, nondum plene exactos, decem & septem facta sunt. Erant autem ductores eorum à quibus isti depositi sunt: Eudoxius, Euippus, Georgius, Acacius, & reliqui nobis ignoti. Qui verò iam ecclesijs dominantur, illis successerunt: alij in illorum episcopatus ordinati: alij ab illis ipsis ad praesidentiam euecti. Dicant igitur nunc, qui hanc nobis infamiam intentant, quomodo hæretici fuerint illi, quorum depositionis sententiam non agnouerunt: & quomodo iam orthodoxi sint, qui & ab illis ad episcopatus euecti sunt, & eandem sententiam cum maioribus suis tuentur. Si enim Orthodoxus est Euippus, quomodo non Laicus est Eustathius, qui ab Euippio est episcopatu depositus? Si verò hæreticus est Euippus, quomodo ab Eustathio in comunione receptus est is, qui per manum Euippii ordinatus est? Sed hi sunt istorum ludi, quibus ecclesijs dei pro ipsorum commo-
A illudunt: qui & calumniari homines, & rursus commendare conantur. Basilidis Paphlagonici altaria, cum Paphlagoniam transiret subuertit Eustathius, & proprijs mensis missæ munus perfecit: & iam Basilidi supplex est, rogans vt se suscipiat. Elpidium pientissimum fratrem, propterea quod Amasenis coniunctus esset excommunicauit: & nunc Amasenis quoque supplex factus est petens illis coniungi. Quæ contra Euippium predicauit, scitis vos ipsi, quam fuerint horrenda. Et nunc eos qui cum Euippio sentiunt tanquam recte docentes commendat ac celebrat, duntaxat ad confirmandum ipsius studium & conatum cooperentur. Nos verò traducimur: non ideo quod iniqui quidquam designemus: sed quod hoc sibi putauerit apud Antiochenos profuturum. Quos autem anno præterito ex Galatia accersuerunt, vt per ipsos auctoritatem & confidentiam episcopatus accipere possent, tales sunt, quales eos nouerunt quidem qui cum illis vel paulisper vixere. Mihi verò nondum tantum concedit otij dominus, vt acta illorum recenseam: veruntamen multo stipati satellitio, suisque symmytis comitati totam ipsorum regionem transuerunt, episcoporum habentes obsequia & famulatus. Introducti autem in ciuitatem magnificè cū auctoritate cõcionati sunt. Traditus est enim illis populus, traditum altare. Hi posteaquam ad Nicopolim vsque progressi nihil eorum potuerunt quæ polliciti fuerant ad effectum perducere, quomodo reuersi sunt? Et quales in reuersione visi sunt, sciunt qui praesentes fuerunt. Ita perpetuò omnia suo ipsorum commo-
B do metiri deprehenduntur. Si verò dicunt, quod resipuerint, ostendant scripto sua

resipiscentiam simulque execrationem à fide per synodum Constantinopolitanam, separationemque ab hæreticis, nec simpliciores seducat. Talia sunt quæ isti agunt. Nos verò, fratres dilecti modici quidem momenti fumus & humiles, semper tamen in eodem, per gratiam dei constantes, nunquam ad rerum inuolutionem consensimus: fides apud nos non alia in Seleucia, alia Constantinopoli, in Zelis alia, & in Lampasco alia, & alia Roma. Et quod nunc circumfertur fidei symbolum, non est à prioribus diuersum, sed vnum & idem. Sicut enim à domino accepimus, ita baptizamus, sicut baptizamus ita credimus: quæ admodum credimus, ita glorificamus, neque à patre & filio spiritum sanctum separantes, neque patri præponentes, aut filio antiquiorem esse spiritum sanctum dicentes: quemadmodum blasphemantiū linguæ astruunt. (Quis enim vsque adeo temerarius fuerit, vt audeat dominica reprobata constitutione nominibus patris ac filij & spiritus sancti suo figmento alium excogitare ordinem?) Sed neque creatum dicimus spiritum, qui patri & filio cõiunctus est: neque seruilem audemus dicere eum qui praesidet. Vos autem obsecramus, vt dominicæ cõmunionis memores qua dixit omne peccatum ac blasphemiam hominibus remitti, blasphemiam verò in spiritum sanctum non remitti, neque in isto seculo neque in futuro, vobis ipsis à pestiferis contra spiritum doctrinis caueatis. State in fide. Ipsum orbem inspicite, & videte quam modica sit ea portio quæ hoc morbo laborat, reliqua verò vniuersa ecclesia, quæ ab orbis finibus vsque ad fines euangelium recepit, sanā hanc & rectam doctrinam sequeatur, à cuius cõmunionem vt ne excidatis, petimus, simulque precamur, vt partem nobiscum percipere mereamini in die domini nostri Iesu Christi, iusta illa, in qua venturus est ad dandum vnicuique iuxta facta sua.

Basiliius Magnus monachis suis.

I X X I I .

Potest quidem sanctus deus etiam eam animi iucunditatem quæ sit ex mutuo congressu & conuictu largiri nobis, qui semper & videre vos, & de rebus vestris audire cupimus, propterea quod nulla alia in re animi recreationem habemus, quam in vestro profectu, & absoluta præceptorum Christi obseruantia. Interea verò, dum hoc negatur, necessarium arbitramur, vt per germanissimos domini que timentes fratres nostros vos inuisamus, ac literis dilectionem vestram alloquamur. Huius itaque gratia misimus religiosissimum ac germanissimum fratrem nostrum, cooperatoremque euangelij Miletium sympresbyterum, qui vobis desiderium nostrum quo erga vos afficimur, sollicitudinemque & curam animarum exponat. Nam noctes atque dies dominum precamur vt probati habeamini, quo & nobis fiducia sit in die domini nostri Iesu Christi per vestram salutem, & vos clari sitis in splendore sanctorum, opusque nostrum iusto dei iudicio probetur. Simul verò multā nobis sollicitudinem obtinētis iā rerum status molestia generat: in quo omnes ecclesie turbatæ sunt, omnes animæ cõcutiuntur. Nam

etis dicitur. Hæreticorum Luthi, Zwingliorum videntur cõmunionem.

Nam temerè nonnulli ora sua aduersus cõseruos referarunt. Mendacium sine timore effutitur, veritas obscurata est. Et qui quidē accusantur: mox sine iudicio condemnantur: qui verò accusant sine omni examinatione fidem inueniunt. Vnde & ego vbi complures percepi contra me circumferri epistolas, quibus perstringamur ac nosemur, propterque scripta quædam accusemur, quorum tutelarem defensionem habemus coram veritatis tribunali paratam: cogitavi quidem silendum esse, quod & feci. (Nam tertius iā annus hic est ex quo à calūniatoribus notatus accusationis flagella sustinere cœpi, hoc vno contentus quod dominum habeo secretorū cognitorem ac calūniæ istius testem). Quoniam verò multos iam silētium nostrum eo rapuisse video, vt ex illo intentatis calūniis cõfirmarint: nosque non lenitatis ac patientiæ gratia, sed quod ad expromendam veritatem os aperire neuitquam ausim, eoque silere me arbitretur: ob eā vobis causam scribere conatus sum obsecrans vestram in Christo dilectionem, vt calūnias quas vna pars obijcit, non mox vt profusus veras admittatis: propterea quod vt scriptum est, neminem iudicat lex, nisi primum audiat & cognoscat, quid statuat. Quamquam æquo iudici ad veritatis declarationem ipsa rerum cognitio factis est. Itaque potestis vos ipsi, etiā si nos fileamus ea quæ fiunt obseruare. Qui enim erroris nos infimulat, conspicuè deprehensi sunt hæreticorum fauere parti. Qui nos propter aliena quædam volumina cõdemnant: proprijs cõfessionibus, quas scripto nobis exposuerunt: contrarij inueniuntur. Obseruate consuetudinem eorum, qui talia temerè audent. Solent perpetuo ad præualentem deficere partem, & imbecillibus proculcatis amicis, colere potentes. Qui enim diuulgatas illas epistolas aduersus Eudoxium, totamque illorum partem conscripserunt, ac omni fraternitati transmiserunt: contestatique sunt vt communionem illorum, tanquam animarum pestem fugerent: & huius gratia prolata de ipsorum depositione sententias non receperunt, eo quod essent ab hæreticis decisa: sicut nobis tum persuadebant: hi iam omnium obliti, hæreticis illis cõiuncti sunt, nec vlllo pacto negare possunt. Animi nanque sui sententiam manifestè declararunt in eo quod Ancyræ per singulas domos communionem illorum salutarunt, quando quidem ad consortium ab ipsis ad hunc modum suscepti sunt. Itaque interrogate eos: Si iā orthodoxus est Basilides illius Ecdiczi complex & conscius, quam ob rem cum Dardania redirent altaria ipsius in agro Gangrenorum subuerterint, mēsaque suas substituerint: qua ratione etiamnum ecclesias Amasie ac Zelorum inuadant, suaque ipsorum auctoritate constituent presbyteros ac diaconos. Nam si cum illis tanquā orthodoxis communicat, qua de causa ecclesias ipsorum velut hæreticorum inuadunt? Si verò hæreticos esse arbitrati sunt, quomodo de cõmunionem ipsorum haud pudeant? An ista, colendi simi fratres, non sunt ita manifesta vt à quouis puero intelligantur, quod perpetuo propriū spectantes commodum, vel traducere quos volunt, vel commendare conantur. A nobis itaque defecerunt, nec præmissis querelis (Nam hoc est, in quo se potissimum exacerbatos esse dicunt) nec

etis dicitur. Hæreticorum Luthi, Zwingliorum videntur cõmunionem.

etis dicitur. Hæreticorum Luthi, Zwingliorum videntur cõmunionem.

ideo, quod Chorepiscopus quos se misisse dicit non suscepimus. Quamquam reddent domino rationem, qui hoc subornarunt. Vnus enim Eustathius ad nos missus cum literas apparitoribus Icarij dedisset, tribus expletis in ciuitate diebus, cū ad sua redire vellet, multo iam vesperi, cum dormire, ædibus nostris appropinquare narrabatur. Vbi verò me dormire audierat, postredie, cum discederet, denuò me non accessit: sed ad hunc modum perfunctoriè quod nobiscum agere debebat exequutus, ad suos reuersus est. Atque hoc est crimen illud, quod commisimus nos, & patientes isti ac lenes homines isti delicto non contulerunt seruitutem eam quā ipsis antea in dilectione exhibuimus: sed huius erroris ac calūs gratia vsque adeo grauitur nobis succensuerunt, vt ab omnibus nos totius orbis ecclesijs quantum in ipsis fuit, excommunicari fecerint. At non est ista in veritate dissidij huius causa, sed quonia putarint se gratificaturos tū Euzoio, si sese à nobis abalienarent istos sibiipsis prætextus commentati sunt, vt hostes nobis facti aliquo vsque sese isti commendatos redderent. Ceterum & Nicenam fidem calumniantur, nosque homouistas siue homouistianos probro se vocant: propterea quod in ea fide filium dei vnigenitum cum deo ac patre homouision, hoc est, eiusdem essentia confitemur. Non sit ex vna essentia in duas partes diuisa, fratres, absit. Non enim hoc cogitauit sancta illa ac deo dilecta synodus, sed quod idem intelligi secundū essentiam debet filius, quod pater est secundum essentiam. Sic enim nobis illi ipsi patres exposuerunt, dicentes: Lumen ex lumine. Est autem Nicæna fides quam Occidentales attrulerunt, Tyannensij: synodo tradiderunt: à qua & suscepti sunt. Sed habent astutum quoddam dogma, ad eiusmodi suas mutationes paratum, Nam verbis fidei more medicorum vtuntur, pro cõmoditate aliter atque aliter sese ad affectionum rationem ac varietatem attemperantes. Marcidum verò istud sophisma, non conuenit vt ego redarguam, sed vobis obseruandum est (dabit enim vobis intellectum dominus vt cognoscatis) quæ recta ac plana sit sententia, quæ obliqua & peruersa. Si enim alias licet atque alias fidei confessiones conscribere, & pro temporum varietate mutare, falsa est sententia eius qui dixit: vnus dominus, vna fides, vnum baptisma. Si verò hæc vera sunt, nemo vobis inanibus istis sermonibus imponat. Traducit nos, quasi insolens ac nouum quiddam de spiritu sancto doceamus. Rogate igitur ipsos, quæ sit illa nostra insolentia. Nos enim, quæ accepimus, paracletū patri ac filio cõiunctum non creaturæ connumeratū esse cõfitemur. In patrem namque, & filiū, ac spiritū sanctū credimus, denique in nomine patris ac filij & spiritus sancti baptizamus. Quapropter nunquā à cõiunctione patris ac filij paracletum separamus. Mens enim nostra à spiritu sancto illustrata ad filiū respicit: & in illo, veluti imagine, patrem contemplatur. Neque igitur nomina ex nobis ipsis cõmunicimur: sed spiritum sanctum paracletum quoque nominamus, neque debitam illi gloriā cassari sustinemus. Hæc sunt nostra illa cum omni veritate cõiuncta. Si quisquam nos horum gratia accusat, accuset: si quis nos persequitur, persequatur: si calūnijs, quicquam nobis inten-

Ex collatione. a moueris.

Eph. 4.

intentatis fidem habet, paratus sit ad iudicium. Dominus è vicino est, nulla in re solliciti sumus. Quòd si in Syria quisquam aliquid cōscribit, no-stra nihil interest. Nam ex verbis tuis, inquit, iustificaberis, & ex verbis tuis cōdemnaberis. Mea me verba iudicent: propter alienos verò errores nemo nos cōdemnet: neque epistolas quisquam quas ante annos viginti scripsimus, probationis vice obijciat: quod iam cum illis faciam qui illa conscripserunt. Nos enim cum ante eiusmodi cō-
A scriptiones laici essemus, ad laicos scripsimus, nihil de fidei causa, neque qualia nunc ad nostram calumniam circūferunt isti, sed vt amicos saluaremus, simpliciter eos per literas cōpellauimus. Pariter enim nos & eos qui Sabelli morbo infecti sunt, & qui Arii dogmata tuetur, vt impios fugimus & anathematizamus. Si quis eūdem & patrem & filium ac spiritum sanctum dicit: & qui rē quidem vnam esse supponit, quæ sic multis nominibus appellatur: vnamque hypostasim tribus appellationibus nominatam putat, talē nos Iudæorum parti cōiungimus. Simili ratione si quisquā filium patri, quod ad essentiā attinet, dissimilem esse dicit, aut ad creaturā deiecit spiritum sanctū, & hunc anathematizamus: & gentili errori vicinum esse iudicamus. At impossibile est, vt literis nostris accusantiū nos ora cohibeam: immo credibilis est nostris illos apologijs iritari quoque, vt maiora ac peiora contra nos machinentur. Interea tamen vestras communire aures nō est difficile. Itaque quod vestrum est facietis. Syncerum nobis, & quod nullis sit calumnijs corruptum cōseruabitur pectus, & si quid criminis nobis obijciatur, illius à nobis rationem exigetis: & vbi veritatem apud nos deprehenderitis, nō dabitis locum mendacio. Si verò nos in reddenda ratione deficere senseritis, tum demum accusatoribus nostris tanquam veracibus fidem habebitis. Vigilant illi in hoc vt nobis noceant. Hoc à vobis non requiramus. Nundinariam vitam exercentes, quæstuarium sibi reddunt, quam nobis intentant calumniam. Vos verò obsecramus, vt domi maneatis: honesteque viuatis, opus domini cū silentio perficientes. Congressus sanè illorum, subdolos & ad subuersionem audientium instructos declinetis, vt & dilectionem erga nos synceram custodiatis, patrumque fidem infractam ac sanam seruetis: & apud dominum tanquam veritatis amici probati deprehendimini.

C Ad Occidentales episcopos de Eustathio, Apollinario & Paulino, deque vnus istorum cuiusque hæresi, Basilius Magnus.

LXXIII.

Tantum cuique vestrum, dominus deus noster in quem sperauimus largiatur gratiæ, vt proposita spe potiamini, quanto ipsi gaudio peccata nostra replestis, cum per literas quas nobis per desideratissimos sympresbyteros nostros scripsistis: tum ex eo quòd calamitatibus nostris tanquam viscera miserationis induti cōdoleatis: quæ admodum nobis prædicti fratres indicauerunt. Nā etiam si vulnera nostra eodem modo perseuerat,

Qui error Sabellij libys fuit. πολυώνυμοι.

nō nihil tamen inde releuamur: quòd paratos habemus medicos qui velocem ac maturā possunt, si detur opportunitas, doloribus nostris adferre medelam. Quapropter iā denuo vos per dilectos hosce fratres compellamus & obsecramus, ne, si dederit vobis dominus copiam ac securitatē accedēdi, inuilere nos detrectetis. Maximum enim domini mandatum est, infirmorum visitatio. Si verò optimus deus ac sapiens vitæ nostræ moderator hāc gratiam in aliud tempus retraxerit, saltem scribite nobis, quæ vos cum ad cōsolationem adflictorum, tum ad erectionem cōfractorum scribere decet. Plurimum enim iam contracta est ecclesia, cuius nomine & nos multum in modū tristamur. Non est autem quòd alicunde opem expectemus, nisi per vos dominus, à quibus syncerè colitur, curationem miserit. Improba quidem & impudens Arianorum hæresis manifestè ab ecclesiæ corpore diuisa proprio immoratur error, parumque nos lædit: propterea quòd illius impietas omnibus nota est: qui verò ouinam pellem induti, māsuetudinem ac placiditatem externè quidem simulant, internè verò gregem Christi crudeliter lacerant: & hoc nomine, quod ex nostro gremio progrediuntur, simpliciōres facile lædūt ij sunt perniciosi illi & qui non ita facile caueri possunt, quos per vestram diligentiam omnibus Orientis ecclesijs publicari ac manifestari petimus, vt vel recta ingredientes syncerè nobis coniuncti sint, vel si peruersi esse perrexerint, pestem suam sibiipsis solis cōtineant, ne posthac per incautā communionem morbum suum vicinioribus affricare possint. Necessariū verò est, vt mentionem istorum nominatim faciam, vt & ipsi cognoscatis eos qui nos conturbant & offendicula gignunt: illōsque ecclesijs vestris manifestos, vt vitari possint, faciatis. Quæ nos enim loquimur multis suspecta sunt, quasi propter priuatas quasdam contentiones metum ac pusillanimitatem illis incutere velimus. Vos verò, quanto ab illis habitatione remotiores estis, tanto plus apud plebē habetis fidei, ad quod & hoc accedit, quod ad curandos oppressos adiumento vobis est gratia dei. Quòd si plures quoque vnanimis eadem decreueritis, manifestum est quod multitudo eadem decernentium indubitata omnibus efficiet dogmatis susceptionem. Est itaque vnus ex illis qui plurimum excitat turbamur, Eustathius ex Sebastia minoris Armeniæ. Hic olim institutus ab Ario, cum is Alexandriæ florens, impias aduersus vni-genitum dei blasphemias strueret, sectator illius & inter selectissimos discipulos connumeratus fuit. Posteaquam verò ad suos reuersus à beatissimo Hermogene Cæsariæ episcopo propter impiam opinionem condemnaretur, confessionem illi obtulit sanæ fidei, atque ita manus impositionem ab ipso obtinuit. Vbi verò dormitionem accepit Hermogenes, mox ad Eusebium Constantinopolitanum sese cōtulit: qui & ipse nihilo minus impium Arii dogma tuetur. Inde post quibusdam de causis pulsus, ad patriam sese recepit: illiq; denuò erroris purgationem obtulit: sed ita vt celata & obtecta mentis impietate quandam exhiberet verborum reſtitutionem. Mox verò vbi vtunque adeptus esset episcopatum, anathematissimum cōtra homouisionem in synodo Ancyre habita

A simili metopora

συνηρη μινω.

D

Simile encephalicum.

E

ἀπορίστη

F

bita scripsisse deprehenditur. Ex illa ad Seleuciā profectus cum illis quos eiusdem habet opinio-nis ea gessit quæ omnes norunt. Constantinopoli verò iterum ad ea quæ ab hæreticis proposita sunt, consensit. Atque ita episcopatu eiectus, propterea quod iam in Melitina synodo depositus esset, viam sibi ipsi per quā restitueretur excogitauit, eam videlicet, vt ad vos proficisceretur. Quæ verò sint illi à beatissimo episcopo Liberio proposita, & ad quæ cōsenserit, nobis clām est: nisi quod epistolam attulit, per quā restitueretur: eam vbi Tyanae synodo exhibuit, in suum locum restitutus est. Iste itaque iam fidem eam in quam receptus est depopulatur, cumque illis facit qui homouisionem anathemate percellunt. Deinde & hæresi patrocinatorum eorum qui spiritum sanctum spoliati diuinitate. Quoniam igitur isthinc vires accepit lædendi ecclesias, ac publicandæ suæ impietatis fiducia quam vos dedistis ad subuersionē multorum vsus est, necesse est vt isthinc quoque veniat malorum istorum correctio, scribaturque ecclesijs, quibus quidem cōditionibus ad communionem susceptis sit: simul verò adijciatur, quomodo iā immutata sententia gratiā à patribus qui tum erant, acceptam irritam reddat. Alter ex illis, de quibus vos admonemus, est Apollinarius, haud parum & ipse ecclesias contristans: facilitati nanque scribendi, qua per occasionem ad quosuis irrepit, cōiunctam habens sufficientem linguæ facultatem orbem libris suis repleuit: contēpto ecclesiaste qui cauendum esse dicit ne mutili fiant libri. In multitudine autem certum est quòd multa delinquantur. Nam quomodo potest in multiloquio vitari peccatum? Sunt verò quæ scribit, etiā ad theologiā pertinentia: non ex scripturæ probationibus, sed ex humanis argumētis astruentionem habentia. Scripsit & de resurrectione quædā fabulosè immo Iudaicè composita: in quibus dicit nos iterum ad cultum à lege præscriptum reuersuros, ita vt iterum & circuncidamur, & Sabbathū obseruemus, & à cibis in lege prohibitis abstineamus, sacrificiaque deo offeramus, & in templo Ierosolymis adoremus, atque prorsus ex Christianis Iudæi reddamur, quibus quid nam poterit ridiculum magis immo alienius ab euāgelico dogmate dici? Deinde & de incarnatione tantā mouit fratribus perturbationem, vt pauci eorū quibus colloqui cum illo nonnihil intercessit, priscum pietatis characterem conseruent: multi verò rerum nouationi attendentes ad quæstiones & contentiosas inutilium verborum hæreses auersi sint. Paulinus verò, an qua in re, quod manus impositionem concernit, reprehensibilis sit, vos ipsi dicetis. Nos sanè contristat quòd Marcelli dogmatibus fidem habet, & sectatores illius sine discrimine ad cōmunionem admittit. Scitis colendissimi fratres, quā omnem spem nostram irritā faciat dogma Marcelli, quod neque filium propria ac discreta hypostasi præditum consistetur, sed productum, & in eum ipsum iterum conuersum ex quo venerat tradit: neque paraclatum propria habere hypostasim concedit: ita vt non aberret si quisquam hanc hæresim prorsus alienam esse à Christianismo determinet, ac corruptum quendam Iudaismum appellet. Horum curam à vobis requirimus. Eam adhibebitis, si vniuersis orientis

Eustathius episcopus Arianus ex Arii sectatore.

πνευματομαχοι.

Απολλιναρην.

Paulinus.

A

B

C

ecclesijs scribere dignabimini, vt eos qui veritatis doctrinam ad hunc modum adulterarūt, tum demum ad communionem admittant, si quando errata correxerint, si verò contentiosè rerum nouationi immorari voluerint ab illis secedant. Ceterum haud ignoramus & ipsi, quòd oportuerat nos vestræ prudentiæ assessores, communi de his rebus consideratione tractare: verum quoniam nec temporis id ratio permittit, & dilatio pernicioſa est, propterea quòd hominum istorum pestis radices altius infixit, necessitati adaacti fratres hosce misimus, vt simul quæcunque literas fugiunt, de suo vos perdocentes pietatem vestram eo inuitent vt quæsitum ecclesijs dei auxilium exhibeatis.

Ad Neocæsarios Basilius Magnus.

LXXV.

Iam diu inter nos nihil intercessit mutui alloquij fratres colendissimi ac desideratissimi, nō secus atque qui animis sunt ira successis. At quis vsque aded acceptæ iniuriæ memor est, & irrecōciliabilis erga eum à quo læsus est, vt per totam ferè hominis ætatem, cōceptam odij ac iræ commotionem protendat? Id quod in nobis factum esse apparet, cum nulla sit iusta ratio, ob quā separari, quātum nos scimus, immo contra multæ sint & magnæ causæ propter quas summa ipse statim initio inter nos amicitia & vnitatem coniu-gi debuerimus. Prima est, quod vnici ac primarium est maximi domini nostri præceptum luculenter dicentis, In hoc cognoscent omnes quòd discipuli mei estis, si charitatem habueritis inter vos mutuā. Et Apostolus quoque manifestè nobis dilectionis bonum cōmendat: cum quòd decernit consummationem legis esse dilectionem, tum quòd dilectionis bonum omnibus reliquis vtut magnis præponit, vbi dicit. Si linguis loquar & hominum & angelorum, charitatem verò non habeam, factus sum æs resonans, vel cymbalum tinniens. Et si habeam prophetiam, & nouerim omnia mysteria, & omnem scientiam, & si habeam omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem verò non habeam, nihil sum. Et si impendam in alimoniam omnes facultates meas & corpus meum tradam, vt cōburatur, charitatem autem non habeam, nihil inde lucri capiam. Non quòd quidquam eorum quæ connumerata sunt, vnquā sine charitate præstari possit: sed quod sanctus Apostolus, vt & ipse dixit, hyperbolico modo voluerit excellentiam omnia superantem isti adscribere præcepto. Altera causa est, quòd si quid aliud certè & hoc ad cōcordiam plurimum confert: si datur iisdem vt doctoribus. Sunt autem iisdem & nobis & vobis doctores mysteriorum dei & spiritalis patres, qui vestram ab initio fundarunt ecclesiam: Gregorium dico priscum illum, & quotquot post ipsum episcopale apud vos sedem susceperunt: qui ordine succedaneo instar astrorū exorti iisdem ingressi sunt vestigijs: ita vt haud facile sit volentibus cōuersationis ipsorum indicia deserere. Si verò & corporalis familiaritas haud aspernanda est, sed ipsa quoque multum ad solidam amicitiam vitæque communionem condu-

προτροπή κή.

E

I. Cor. 13.

καθ' ὑπερβολήν.

Vide Euseb. Casariem.

μεταφορά

cit:

cit: & ea vobis erga nos non deest occasio. Cuius itaque gratia, o vrbium ornatissima (per vos enim vniuersae ciuitati loquor) non isthinc veniunt literae vestrae, non quae amicitiam exerat ac declaret vox vestra, sed aperta sunt aures vestrae & expositae calumniari conantibus. Itaque tanto altius ingemiscere debeo, quanto magis quod illi fategerunt effectum esse video. Quandoquidem delationis opus, manifestum habet magistrum ac doctorem, qui cum ex multis sit malefactoris notus, ab ista tamen deferendi malitia designatur: ita ut ex hoc peccato nome inuenerit: vos vero mihi permittite, ut liberè loquar, vtrasque aures delatoribus nostris referatis, ac quidquid illi ad vos deferrunt, sine omni examinatione admittitis, nemine existete qui falsum à vero discernat. Quis vnquam in accusandis vitij nemine contradicente defecit? Quis deferendo mendacij conuictus est, non coram constituto eo quem falso detulit? Quidnam dici potest, quod credibile non sit auscultantibus si dum criminator ita ut asserit habere cõtendit: criminis accusatus nec adest, nec calunias audit? Neque ipsa vos vita huius cõsuetudo hisce in rebus erudit ac docet: quod qui futurus sit æquus ac nulli parti addictus iudex, non debeat se totum præoccupanti permittere, sed & defensionem expectare eius qui defertur, ut ex collatione eorum quæ ab vtrisque partibus dicuntur veritas elucescat. Iustum iudicium iudicate, vnum hoc est ex præceptis ad salutem necessarijs. Et ista dico, non oblitus verborum Apostoli, quibus ille relictis humanis iudicijs vniuersam vitam suam eius tribunali examini referuauit: quod falli nequit, vbi dicit, Mihi verò pro minimo est ut à vobis diiudicer, aut ab humano die. Veruntamen quoniam aures vestras falsae delationes præoccupatas detinent, delataque est & calumnijs impetita cum vita nostra, tum & fides quae habemus erga deum, sciens delatorem tribus personis mali huius noxam aspergere. Lædit enim & eum quem falso defert, & eos quibus loquitur, & seipsum. Quam ego lædar scitis ipsi, (etia si ego fileam) non contemnens vestra de me existimationem (quomodo enim contemnerem, qui ne illam incurram, ista scribo, & huius iam gratia certo) sed videns me esse in tribus istis personis, qui læduntur, ego quam minimum lædar. Nam ego quidem amicitia vestra destitutor: vos autem veritate vltro spoliimini. Et qui huius causam dedit, me quidem à vobis separat, seipsum verò alienum à domino reddit: propterea quod nemo reproborum ac nefandorum hominum cum deo cõmercium habere potest. Propter vos itaque magis quam propter me, & ut dispendio vos haud ferendo eximam, ista scribo.

C Quod enim maius malum cuiquam accidere poterit, quam ut rem omnium pretiosissimam, veritatem videlicet amittat? Quid igitur dico fratres? Non quod ego ignorem me obnoxium peccatis, neque quod vita mea, non referta sit innumeris delictis. Noui enim meipsum, nec cesso lacrymas profundere propter peccata mea, si quo pacto mihi deum placare, ac futuri supplicij comminationem effugere queam. Sed hoc dico: Si is qui nostra iudicat, mundum se confirmet habere oculum, auferat ex nostro oculo festucam. fatemur enim nos multa eorum qui probè valent opus habere

Diabolus unde dicitur sit.

ἀπολογία.

curandi diligentia. Si verò hoc non facile dicet, & tanto minus dicet quanto magis fuerit mundus, propterea quod perfectorum hoc est proprium, ut seipsum non extollant (alioqui arrogantiae pharisaicae obnoxij essent, qui seipsum iustificas condemnauit publicanum) neque mihi querat medicum, nec iudicet ante tempus, donec veniat dominus, qui reuelabit occulta tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Memor sit eius qui dixit, nolite iudicare, ne iudicemini, neque condemnare, ne condemnemini. In summa fratres, si curabilia sunt nostra delicta, quare non obeditis doctori ecclesiarum, dicenti, argue, increpa, obsecra? Si verò scelus nostrum ita habet, ut sit immedicabile, quã obrem non in faciem nobis resistit aduersarius, ut patefactis sceleribus nostris, ecclesias ab ea pernicie liberet, qua per nos illae perduntur? Itaque ne feratis conuicium illud quod sub detibus aduersarij clanculum aduersum nos immurmuratur: ferendum enim non est, etiam si id ancilla faciat ex pistrino, aut vnus aliquis supra modum nebulo ex istis circumforaneis, cui hominum generi hoc vitij est, ut linguas in omnis generis conuicia acutas habeant. Iam sunt episcopi, vocentur illi ut causam cognoscant. Est clerus in vnaquaque dei parocia. Congregentur selectiores ac probatiores. Dicat cum fiducia ac liberè qui volet, ut examen sit quod agitur non conuicium. In conspectum ac publicum producat, si qua sunt malitiae meae occulta facinora. Odio verò me, ne tunc quidem prosequatur, sed admoneat ut fratrem. Si peccatores sumus, commiseradi potius sumus apud viros beatos & innoxios, quam acerbè & odiosè tractandi. Si verò erroris circa fidem culpamur, ostendatur nobis Syngrapha. Deinde iudicium detur æquum & neutri parti separatim addictum. Legatur obiectum delictum, Probetur natura sui condemnatum esse scriptum quod obijcitur magis quam quod ex ignorantia accusatoris culpandum esse videatur. Sunt namque multa bona, quae non exacto mentis iudicio præditis talia non apparent. Neque enim quae eiusdem sunt ponderis paria esse videntur: nisi æquilibres sint inter se læces. Iam mel male morbo quopiam affectis apparent gustu amaricatus per corruptelam organi? Quin & oculus vitiatum multa non videt eorum quae sunt, & multa suspicatur quae non sunt. Idem & in iudicanda sermonum virtute saepenumero fieri video: quãdo eorum qui cõscripserunt mentem habitumve non assequitur iudex. Oportet enim ut eadem prope sint animi industria præditi: & qui aliorum scripta iudicaturus est, & qui illa conscripsit. An cum de agriculturæ operibus iudicare non poterit, qui non ipse est agricola: & qui musices scientiam non tenet, nec consonantiam nec dissonantiam in musicis rythmis cognoscit? sermonum iudex mox erit quicumque volet: qui neque præceptorem suum, neque tempus in quo didicerit, assignare valet: nec prorsus quidquam eorum quae ad sermones iudicandos attinent: siue multum siue parum intelligit? Ego verò noui quod quae in oraculis spiritus dicuntur, haud cuiuslibet proprio subijcere examini, sed ei qui spiritum habet discretionis, quæ admodum nos Apostolus in diuisionibus charismatum docuit dicens. Huic namque per spiritum datur sermo sapientiae, alij sermo

Alluso ad patrem euan-gelica-

Att. Basilij modestum.

ἐκ μὲν τὸς πατρίσιν τῶν ἁγίων πατέρων.

γινώσκω

Att. Basilij prudentia aduersum Arianos.

Arian' re-ly spiciens post Niceni concilij cõfessionem ἡσυχαστικῶν ἀδελφῶν ἀδμιττεβαντων.

mo scientiae secundum eundem spiritum, alij fides in eodem spiritu, alij operationes virtutum, alij prophetia, alij discretioniones spirituum. Itaque si nostra spiritalia sunt, ostendat se donum habere discernendorum spiritalium, qui nostra iudicare praesumit: si vero, quemadmodum ipse conuiciatur, ex sapientia sunt mundi huius, declaret se mundanae sapientiae experientiam habere, & tum demum ipsi iudicandi calculos permittemus. Nemo autem putet ista nos ad hoc excogitare, ut causae examen fugiamus. Vobis enim, fratres desideratissimi, permitto, ut inter vos ipsos eorum de quibus inculamur examē faciatis. An vique adeo tardo est ingenio, ut ad veri cognitionem omnium opus habeatis patrocinio? Quod si nostra vobis indubitata videntur, curate ut omnem contentionem abijciant contentiosi illi nugatores. Si verò ambiguum quid illis inesse videtur, rogate nos, per intermediatores, qui nostra vobis fideliter referre & exponere queant. Vel si videbitur, scripto comprehensas probationes exigit. Omnino quouis modo curate, ut ista quae nobis obijciuntur inexcussa non relinquatur: fidei verò nostrae quae poterit esse euidentior probatio, quae quod à nutrice beata scemina, quae ex vestro gremio progressa est, (Macrinam dico, illustrem illam) educati sumus: à qua & beatissimi Gregorij verba, quae memoriae beneficio ad illius usque aetate seruata ipsa retinuit, edocti sumus, quibus illa nos adhuc infantes, tanquam pietatis dogmatibus finxit ac formauit. Posteaquam verò & nos, completa per aetatem rationis maturitate, intelligendi facultate accepimus, multum telluris ac pelagi cemensi sumus an aliquos inueniremus iuxta traditum nobis pietatis canonem ambulantes: & eos quos inuenimus patrum loco complexi sumus, & pro animarum nostrarum ad deum proficiscendi ducibus reputauimus. Et ad hanc usque horam gratia eius qui sancta nos vocatione ad cognitionem sui vocauit, nullius sententiae consensum habemus, quam sanae doctrinae contrariae & inimicae cordi nostro admiserimus. Neque mentem nostram vnquam execranda Ariarum blasphemia polluimus: sed si nonnullos aliquando Arii discipulos ad communionem assumpsimus, ita illos admisisse, ut morbum suum quam intemè celates pietatis verba loqueretur: vel certe doctrinam nostram nihil obluerentur. Et hac in re non nostro ipsorum erga tales vsi sumus iudicio, sed magis decreta patrum nostrorum, quibus illi de talibus iam olim quid faciendum sit statuerunt, sectati sumus. Ego enim cum accepissem beatissimi patris Athanasij Alexandrini episcopi literas, quas etiãnum in manibus habeo, & requirentibus legedas obijcio, quibus ille manifestè edixit, quod si quisquam ex Ariarum haeresi ad nos transire voluerit, admittendum esse, nec quidquam in illo assumendo haeritari debere, si Niceni concilij fidem confiteatur, & dogmatis huius confortes: ille mihi omnes cum Macedonia tum Achaiae episcopos allegasset, necessarium arbitratus sum ut tanto viro propter fide dignam auctoritatem eorum qui id decreuerat, obsequerem, simulque praemium pacis studiosis destinatum adipisci cupiens eos qui fidem istam confitebantur communicantium partem adscripsi. Fuerat autem iustius res nostras aestimare non ex vno aut altero eorum qui

ad veritatem haud recto pede ingrediuntur, sed ex multitudine totius orbis episcoporum, qui gratia Christi coniuncti nobis sunt. Requiritur verò Pifide, Lycaones, Isauri Phryges, & qui vtriusque sunt Armeniae, quotquot vicini vobis sunt Macedones, Achaei, Illyrij, Galli, Hispani, tota simul Italia, Siculi, Aphri, & qui in Aegypto adhuc sani sunt, & quae reliqua portio est Syriae, qui quidem literas ad nos mittunt & vicissim à nobis recipiunt, ex quibus cum quae illinc ad nos feruntur, tum quae vice versa isthinc ad ipsos mittuntur cognoscere potestis, quod vnanimis omnes eodemque sensu praediti sumus. Itaque si quisquam communionem nostram fugit, ne prudentiam vestram lateat, ab vniuersa illum ecclesia sese diuulsisse: Attēdite igitur fratres cum quibus comunicetis. Postquam à nobis excludimini, quis deinceps vos sit agniture. Nolite nos in eam necessitatem constituere, ut de dilectissima nobis ecclesia triste quid ac durum statuamus. Ne deris occasionem ut quae iam in corde primo apud me ipsum gemens temporisque malitiam deplorans, quod sine omni ratione maximae ecclesiarum, & quae iam olim fraterna inter se amicitia coniuncta fuerunt, nunc inter se disident, ne detis, inquam, occasionem, ut ista ad vniuersos communionis nostrae confortes deplorem. Ne cogatis me ut proloquar quae haecenus rationis freno cohibitus apud me ipsum occulta premo. Melius est ut nobis è medio sublati ecclesiae inter se consentiant, quam ut propter puerilem eiusmodi nostram pusillanimitatem tantum malum populis dei inferatur. Interrogate patres vestros & annuntiabunt vobis, quod etiam si loci situ diuisi inter se vix sint parociae, tamen veluti coronamento quodam vnita, vnaque sententia gubernatae fuerunt. Alsida quidem fuit populi inter se commixtio: ipsi verò pastores tanta praediti fuerunt mutua charitate, ut alius alio in negotijs domini pro praeproptore ac ducere vsi sint.

Ad episcopos curae suae commissos, ne pecuniae gratia manus cuiquam imponant, Basilius Magnus.

L X X V I.

Absurditas rei, de qua scribo, animum quidem meum maestitia repleuit: propterea quod omnino in suspicionem abiit & rumore percubuit, haec tamen res mihi nequam credibilis visa est. Quod igitur de illa scribo, medicinae loco sit, si quilibet sibi malè conscius est. Qui sibi verò nihil huius est conscius, ei sit vice amuleti quo se praemuniat à vitio. Si quis autem hanc rem suscipit, de quo fert, id quod in vobis deprehendi nolim, illi sit pro contestatione. Quid est autem quod dico? Feruntur quidam ex vobis ab illis qui ordinantur accipere pecuniam, idque quod peius est pietatis nomine palliare. Duplo namque puniendus venit, qui praetextu boni quod malum est facit, cum quod operatur quod bonum non est, tum quod ad perficiendum peccatum bono, ut dicitur vitur cooperario. Haec si ita habent, posthac non fiant sed emendentur. Alioqui necessariò dicitur ad accipientem pecunias, quod ab Apostolis ad eum dictum est, qui pecuniam dare volebat, ut com-

ὁ μὲν ἀκριβῶς.

ἡ δὲ πρῶτη ἀπολογία.

ἐπισημαίνω τὸν ἐλάλησθαι.

Et in haec tempora voluntur, nequid grauius dicam. Simulatae aequitas non est aequitas, sed duplex iniquitas.

Nempe Simonem Magum. Act.

municationem emeret spiritus sancti videlicet, argentum tuum tecum sit ad perditionem. Leuius enim deliquit, qui propter inexperientiam emere volebat, quam qui iam donum dei vendit. Auctio nanque est. Et si, quod gratis accepisti, venderis. Tanquam Satanae venundatus, dei gratia priuaberis. Cauponis enim ritu quantum rebus spiritalibus infers, & ecclesiae, ubi corpus nobis & sanguinem Christi concreditum habemus. Ista ad hunc modum fieri non debent. Quae verò sit hic impostura dicam. Putant se nihil delinquere, quod non ante, sed post manuum impositionem pecuniam accipiunt. At pecuniam accipere, accipere est quando cunctum fiat. Hortor itaque ut quantum hunc, immo transitum ad gehennam, declinetis: nec manus tali lucro polluentes indignos vos ipsos ad tractandum sancta mysteria constituatis. Ignoscite autem mihi: Primum quidem rumori isti fidem non dedi: postea verò tamquam persuasus interminor. Si quis post hanc epistolam meam tale quid designauerit, cum nostris hic altaribus nihil habebit commune, sed quaeret ubi donum dei coemptum denuò vendere queat. Nos enim & ecclesiae dei talem consuetudinem non habemus. Cessabo, si adhuc vnum adiecero. Propter auaritiam ista fiunt. Auaritia verò, malorum omnium radix est, & idololatria vocatur. Ne velitis igitur modicam pecuniam gratia idola Christo praeferre, neque Iudam sectantes, quantum gratia secundò illi proderet, qui semel pro nobis cruci est affixus. Alioqui & ipsi agri, & manus eorum qui hosce fructus metunt, aekeldama vocabuntur.

B Transmarinis episcopis Basilius Magnus.

L X X V I I.

Magno desiderio congressum vestrum expectanti, semper impeditenti aliquid accidit, vnde prohibeor ne voti compos euadam. Aut enim corporis imbecillitate impediatur, quae planè haud ignoratis, quanta mihi sit à prima aetate ad istam vique senectam, vna mecum educata, neque iuxta iustum dei iudicium qui omnia sapienter disponit, castigas & erudiens, aut sollicitudo nos ecclesiarum, vel certamina quibus resistendum est, veritatis sermonem impugnantibus, remorantur. Quò circa in hunc usque diem in multa tristitia & maestitia dego, sciens quòd ope vestra destitutor. Ego enim quoniã audiui à deo, qui ob id per carnem nos accessit, ut & factorum suorum exemplis vitam nostram instrueret, & voce sua euangelii regni nobis annuntiaret, quòd dixerit. In hoc cognoscet omnes meos vos esse discipulos, si mutua inter vos charitatem habueritis, & quòd pacem suam, veluti extremum munus, discipulis suis cum iam dispensationem quam in carne obibat absoluturus esset, reliquerit dicens. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, non possum mihi ipsi persuadere, quòd sine mutua charitate, & nisi quantum in me est paci erga quosuis studeam, seruus Iesu Christi dignè vocari queam. Multum iam temporis expectaui an aliquando & à vestra dilectione aliqua nostri habeatur ratio. Non enim clam vobis est, quòd publicè quibusuis expositi, velut eminentes maris scopuli furias haereticorum

Aninad-
uersio in Si-
moniacos
Basilio
profus di-
gna.

Simoniaci
Iuda affe-
cle.
Ager san-
guinis, sy-
ra rex.

ἐπιτιμίων
ἄπορον.

fluctuum excipimus, qui ubi nobis illi infringuntur, quae retro nos sunt haudquaquam redundat aut alluunt. Quando verò de nobis dico, non ad humanas vires refero, sed ad gratiam dei, qui in mortalium imbecillitate potentiam suam declarat, quem admodum propheta sub persona domini loquitur, dicens. An me non timebitis, qui arenam mari terminum posui? Arena namque, re omnium infirmissima, & nullius momenti, amplitudinem ac magnam molem maris cohibuit potes deus. Cum itaque ad hunc modum habeat res nostrae, debebat continuè à vestra dilectione ex syncretis fratribus aliqui mitti, qui nos adstrictos & oppressos inuiseret, & multo crebrius amice ad nos vestrae destinari literae, quibus vel in proposito confirmaremur: vel si qua in re offendimus, corrigeremur. Non enim negamus innumeris nos erroribus obnoxios esse, cum homines simus & in carne viuamus. Verum quoniam superiori tempore fratres colendissimi vel quia quid ex decoro faciendum fuerit ignorastis, debita nobis obsequia exhibita non sunt: vel quia quorundam malitia factum est, ut in calumnias quibus traducimur abrepti & praecipitati indignos nos amica visitatione iudicaueritis: ecce iam literis vos ipsi prouocam, & causas huius quae nobis adscribuntur fatemur, parati vestram hac in re institutionem amplecti: hoc tantum orantes, ut si quos admiseritis qui nos traducant ac vituperent, in conspectum nostrum coram vestra pietate constituantur. Nos enim si conuincamur, peccatum nostrum agnoscemus, & vobis post eam reprehensionem, à domino non imputabitur, si communionem nostram tanquam peccatorum declinaueritis, deinde, & praemium habebitis, si nos reprehenderitis, & qui occultam nostram malitiam patefeceritis. Si verò antequam communicamur nos condemnaueritis, nos quidem nihil inde dispendij accipiemus: propterea quòd omnium pretiosissimum bonum nostrum charitas videlicet, qua erga vos praediti sumus, laedi nequit: vos autem, & hoc ipsum nobis amissis patiemini, & euangelio repugnare videbimini, dicenti: Num lex nostra iudicat hominem, nisi primum audierit cognoueritque quid faciat? Qui verò calumnias nobis quidem offundit, non autem quae dicit certo probat, videbitur sibi ipsi mali nominis accersere appellationem, ex eo, quòd verbis iniquè & absurdè vitur. Quo namque alio nomine delatorem, vocare conueniet, quam ea appellatione quam ex re ipsa cui studet, sibi ipse imponit? Neque igitur qui nos vituperat, diabolus sit, sed accusator: immo neque accusatoris nomen accipiat, sed frater sit, in dilectione nos admonens, & ad emendationem reprehensionem nostri inducens, nec vos, auditores sitis conuiciorum, sed redargutionum probatores, & examinatores, neque nos sine remedio relinquamur, nondum patefacto nobis quid deliquerimus. Nolim enim vos hac teneri cogitatione, qua dicatis. Quoniam loca transmarina inhabitamus, extra periculum sumus earum adstrictionum quae complures occupant: neque opus habemus aliorum auxilio. Itaque quid proderit nobis ut cum alijs comunicemus? Nam insulas quidem dominus à continenti per maris interstitium diuisit: insulanos verò cum his qui relirem

ἀλλοτρίων
καί.

ἐπαρῶν.
1. 2. 12.

Argu. ab
exemplo.

Quin
iam refri-
uit chari-
tas.

Diabolus,
id est delat-
or.

lurem continentem & firmam inhabitat per charitatem coniunxit. Nihil nos, fratres, separat, nisi animi proposito separationi caussas roburque demus. Vnus nobis est dominus, vna fides, spes eadem. Siue caput vos ipsos vniuersalis ecclesiae reputatis, non potest pedibus dicere caput, non est mihi opus vobis: siue in reliquum vos ecclesiasticorum membrorum ordinem locatis, non potestis nobis dicere, qui in eodem vobiscum corpore constituti sumus, non estis nobis necessarii. Nam & manus mutuam inter se operam necessariam habent, & pedes mutuo sese firmant, & oculi per concordiam habent, quòd obiecta clarè ac dilucidè apprehendunt. Nos quidem nostram ipsorum imbecillitatem agnoscimus & vestram auidè concordiam requirimus. Nouimus enim quòd etiam si conspore non adfueritis, precum tamen auxilio, magnum nobis grauissimis istis temporibus emolumentum adferre poteritis: vobis vero nec coram hominibus decorum erit, nec coram deo gratiae quidquam conciliabit, si talibus volueritis uti vocibus quibus nec gentes, quae deum non ouerunt, vix haec tenent sunt. Nam & illas audimus, etiam ubi pro omni sufficientia agrorum fructus demetunt, propter futurorum incertitudine mutuum obsequium amica inuicem salutatione offerre, & mutuum commercium inter se, tanquam rem utilem, sectari. Nos vero, cum simus ex illis patribus, qui vel modicis indicij consortij symbola de terrae finibus ad fines vsque circumferenda, & quosuis eiusdem fidei pro ciuibus & familiaribus habendos esse putarunt, iam nos ipsos à reliquo orbe separamus, & neque de singularitate erubescimus, nec damni quidquam concordiae diruptionem adferre putamus, neque horremus, quòd in nobis formidanda domini prophetia adimpletur, qua dixit, quòd propter iniquitatis abundantiam refrigescet charitas multorum. Nolite fratres colendissimi, nolite hoc perpeti: sed cum propter praecedentia nos literis pacificis consolemini, & amicis salutationibus, veluti mihi quadam ac blanda contrectatione pectoris nostri huius quòd ipsi nobis praeterita nostri negligentia infixistis, mitigate, tum siue volueritis ad nos proficisci, & per vos ipsos infirma nostra scrutari, an verè ita habeant ut auditis, vel ex falsis adiectionibus grauiora de nobis sint ad vos relata delicta, fiat & hoc. Parati namque sumus obuijs manibus vestrum excipere aduentum, nosque ipsos diligenti sistere examini, duntaxat in ijs quae fiunt superiores habeat charitas. Siue vestro iudicio locum quaedam designare placuerit, in quo & quòd nos concernit visitationis debitum implebimus, & quantum fieri potest nostri experientiam offeremus, ut & praeterita curentur, & nullus deinceps calumniae locus relinquatur, per nos licebit ut & hoc fiat. Nam omnino, licet infirmam circumferamus carnem, tamen donec spirare datur, nostri est officij ut nihil omittamus eorum quae ad ecclesiarum Christi aedificationem pertinent. Ne velitis igitur astutus nos rationibus hac quam petimur consolatione fraudare, ne in eam nos necessitate constitutis ut & alijs nostrum reuelare dolore cogamur. Nam haec tenent, ut scitis, fratres maestitiam nostram in nobis ipsis contegimus, pudore prohibiti, quo minus confortibus nostris procul

disitis vestram erga nos abalienationem significemus, ne & illos tribulemus, & ijs qui nos odio prosequuntur gaudendi occasionem demus. Haec solus quidem iam, attamen ex omnium Cappadociae fratrum sententia scripsi, qui me & hoc rogauerunt ne quouis tabellione ad vos vtar, sed virum mittam, qui quaecunque per epistolam assequuti non sumus, veriti ne ultra competentem mensuram, sermonem extendamus, sua prudentia, quam ex gratia dei habet, ipse sufficienter exequi valeat.

Dicimus autem desideratissimum ac religiosissimum fratrem & sympresbyterum nostrum Petrum, quem & in charitate complectemini, & cum pace ad nos, ut rerum secundarum sit nuntius, ante vestrum aduentum praemittere dignabimini.

Exemplar fidei quam Basilius Magnus praedicauit, cui Eustathius episcopus Sebastiae subscripsit.

L X X V I I.

TAm illi, qui alia haec tenent fidei confessione praecipitati, ad orthodoxorum iam unitatem transire volunt, quam qui nunc primum ad veritatis doctrinam & instructionem assumi desiderat, eam fidem docendi sunt, quae in synodo Nicea olim collecta à beatis patribus conscripta est. Fuerit enim hoc utile, aduersus eos quoque, de quibus suspicio est quòd aduersus sanam doctrinam contrario sensu afficiantur, & tamen malae opinionis mentem speciosis effugijs adumbrant. Nam & istis sufficere si ad hanc fidem urgeantur. Aut enim emendabunt morbum quem in occulto habent: aut si profundius ipsum celauerint, ipsi quidem fraudis condemnabuntur: nobis vero facile in diem iudicij parabunt defensionem, quando reuelabit dominus abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Conuenit igitur ut suscipiantur, si se iuxta verba, quae à patribus nostris in Nicea sunt exposita, & iuxta intellectum qui sanè per verba illa significatur, credere coniteantur. Sunt enim quidam qui in hac fide sermonem veritatis dolo inuertant, & ad suam ipsorum sententiam intellectum ac mentem verborum torqueant. Quandoquidem & Marcellus, impiè sentiens contra personam domini nostri Iesu Christi, ac nudum illum esse verbum exponens, illinc ausus est se impietatis huius caussas sumpsisse praetere, malè videlicet τὸ ὁμοούσιον coessentialis intellectu exposito. Et nonnulli ex illis qui impietatem Sabellij Libyci sectantur, hypostasim & vnam idem esse arbitrati, illinc argumenta ad tuendam blasphemiam suam trahunt, quòd in ea fide ita scriptum est: Si vero quisquam ex alia essentia, vel subsistentia filium esse dixerit, hunc anathemate rejicit catholica & Apostolica ecclesia. Non enim idem esse dixerunt patres illi essentiam & subsistentiam. Si enim voces istas vnam ac eandem significationem haberet, quid alterutrum ponere opus fuisset? Sed liquet ideo positas, quòd alij quidem filium esse ex patris essentia negabant: alij vero & ipsi

ἀπολογία.

ὁμοούσιον
καθ' ὁμοίαν

ipsi non esse ex patris essentia filium dicebant: ad iucebant autem ex alia quoque esse subsistentia quadam, atque ita vtramque opinionem tãquam alienam à sensu ecclesiastico à sanctis patribus reiectam esse. Alioqui vbi mentem suam simpliciter declarauerunt, ex patris essentia filium esse dixerunt, nec adiecerunt, & ex illius hypostasi. Itaque illud quidem ad reprobandum malũ sensum positum est: hoc verò declarationem habet salutaris dogmatis. Confitendum igitur est homouision esse patri filium, quemadmodum in simbolo scriptum est: iuxta tamen & hoc confitendum est, quod in propria hypostasi, id est persona sit pater in propria filius, in propria spiritus sanctus, quemadmodum & ipsi patres manifestè exposuerunt. Satis enim hoc, & clarè ostenderunt, vbi dixerunt, lumen de lumine. Nam aliud est lumen gignens, aliud quod gignitur. Lumen tamè & lumen vtrinque, ita vt vnum sit & idem essentia verbum. Inferamus vero fidem ipsam, quæ Niceæ conscripta est. Credimus in vnum deum patrem omnipotentem, omnium tam visibilibus quàm inuisibilibus factorem. Et in vnum dominum Iesum Christum filium dei, vnigenitum, ex patre vnigenitum, hoc est, ex substantia patris, deum ex deo, lumen de lumine, deum verum ex deo vero, genitum non factum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt, cum quæ in cælo, tum quæ in terra. Qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit, & incarnatus, homo factus, & passus est, & resurrexit tertia die, & ascendit ad cælos, venturus ad iudicandum viuos ac mortuos.

B Et in spiritum sanctum. Eos verò qui dicunt, erat aliquando quando non erat, & antequam nasceretur non erat, & quoniam ex non existentibus factus est, aut ex alia hypostasi, aut substantia esse dicunt, vel mutabilem aut alterabilem, filium dei tales anathemate percutit catholica & Apostolica ecclesia. Quoniam igitur in hac fide reliqua quidem satis diligenter determinata sunt: alia ad correctionem noxiorum, alia ad præmunitionem contra ea quæ in futuro suboriri possunt: sententia vero de spiritu sancto in transcurso sine omni diligentia posita est, propterea quòd nondum mota esset ista quæstio, sed adhuc credentium mentibus securus ac nullis obiectis insidijs, incesset de spiritu sancto intellectus: paulatim vero peruersa impietatis semina sese exeruerunt: quæ primum quidem ab Ario hæresis auctore seminata, postea vero ab illis, qui impia Arii commenta susceperunt ad perniciem ecclesiarum nutrita sunt, & ipsa impietatis series ac ratio, ad blasphemiam contra spiritum sanctum respexit, necessarium est, vt aduersum eos qui sibi ipsis non parcunt, nec inuitabiles minas prospiciunt, quas in blasphematores spiritus sancti dominus vibrauit, hoc cautionis protendatur, vt anathematizèt ipsi eos qui spiritum sanctum creaturam esse dicunt, etiam eos qui id cogitant, & qui non consententur illum natura sanctum esse, sicut natura sanctus est pater & natura sanctus est filius, sed alienum illum à diuina & beata natura faciunt. Est autem declaratio recti sensus in eo, si à patre & filio non separetur. Oportet enim baptizari nos, iuxta quòd à domino accepimus, & credere sicut baptizamur: glorificare vero patrem & filium & spiritum sanctum,

quemadmodum credidimus. Et posteaquam hæc in re conuenit, oportet simul communionem eorum fugere qui spiritum sanctum creaturam esse dicunt, tanquam apertè illum blasphemantium. Est enim necessaria subsignatio propter calumniatores, quæ hoc habeat, quòd neque ingenitum spiritum sanctum, vnum enim nouimus ingenitum, & vnum eorum quæ sunt, principium, patrem domini nostri Iesu Christi, neque genitum dicimus, vnum enim esse vnigenitum in fide traditione didicimus: spiritum veritatis autem, ex patre procedere edocti, ex deo sine creatione esse confitemur. Anathematizare vero oportet & eos qui spiritum sanctum administratorium & seruilem spiritum esse dicunt: ita vt per eam vocem illum in ordinem creaturarum deiciant. Administratorios namque spiritus creaturas esse scriptura nobis tradidit, dicens, quòd omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi. Propter eos autem qui omnia confundunt, nec doctrinam euangelij custodiunt, necessarium est & hoc nominatim astipulari vt fugiatur, & ij qui ordinem à Christo datum inuertunt, tanquam aperte veritati repugnantes, & filium patri, spiritum sanctum vero filio præponunt. Immotum enim & intactum conseruare cõuenit personarum ordinem, quem ex ipsa domini voce accepimus, qui dixit, profecti, docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris, & filij & spiritus sancti. Eustathius episcopus tibi Basilio. Legi, agnoui, & probaui hæc præscripta. Subscripti autem cum his qui mihi aderant fratribus, Phortone & chorepiscopo Seuero atque alijs nonnullis clericis.

Eustathio episcopo Sebastia Basilius Magnus.

L X I X.

Tempus esse tacendi & tempus loquendi, sermo est Ecclesiastæ. Et nunc igitur, quoniam abundè sat silentij hæctenus præcessit opportunè deinceps erit vt ad patefactionem eorum quæ ignorantur os nostrum aperiamus. Quandoquidè & magnus ille Iob multo quidem tempore calamitates suas cum silentio tulit, hoc ipso animi fortitudinem declarans: quòd in molestissimis afflictionibus constans perdurauit: iam quando sufficienti cum silentio agonem illum admirabilem pertulerat, inq; imo pectore dolorem perseueranter presserat, tum tandem ore aperto ea loquutus est quæ omnibus nota sunt. Et nobis igitur iam in tertium vsque silentij annum imitabilis visa est prophetæ gloriatio illa, qua dicit, Factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones. Quocirca in profundo pectoris nostri dolorem quem nobis incussit calumnia inclusum tenuimus. Verè namque calumnia virum humiliat, calumnia pauperem conturbat. Si ergo tantum est calumniae malum, vt & perfectum iam (perfectum enim appellatione viri significat ista paræmia) è sublimi deiciat cõturbet que pauperem, hoc est, qui magnorum adhuc dogmatum indigus est, quemadmodum & prophetæ videtur

videtur dicenti, forsan pauperes sunt, & propterea non audiunt. Ibo ad optimates, vbi pauperes vocat intelligentia carentes: vnde liquet quòd eos, qui iuxta internum hominem nondum absoluti nec perfectæ ætatis mensuram assequuti sunt, conturbari & iactari paræmia dicat. Attamen silentio res tristes ferendas esse putavi, fore ratus vt ipsis aliquando operibus veritatem edocentibus non nihil corrigantur. Neque enim ex malitia aliqua sed per ignorantiam talia contra nos dici arbitrabar. Quoniam vero inimicitiam vnà cum ipso tempore magis inualefcere video, & aduersarios meos ab ijs quæ initio sparserunt nihil immutari, nec aliquam impendere curam, quo præteritis medeatur, sed magis illa repetendo obfirmare, & ad scopum quem sibi ipsis initio præfixerunt, composito gressu contendere, vt & vitam nostram adfigant, & nominis nostri opinionem apud fratres callido commento polluant, iam mihi non videtur tutum vt silentio me eohibeam amplius: sed subit animum meum illud Esaiæ dicentis. Silui, num semper silebo, & feram: patiens fui vt parturiens loquar. Vtinam autem & mercedem silentij assequamur, & potentiam quandam redarguendi recipiamus, vt dum eos qui nos vituperant redarguimus, acerbum illum adobruentis nos mendacij torrentem exicemus, quòd & nobis dicere liceat, torrentem pertransiuit anima nostra. & illud, Nisi dominus fuisset in nobis, cum insurgerent homines in nos, vtique viuos absorbuissent nos. Ego sanè, posteaquam multum temporis vanitati impendissem, & omnem propè iuuentutem inani studio attriuissem quo tenebar, cum apprehendendis infatuatæ à deo sapientiæ disciplinis immorabar: tandem aliquando, vbi velut ex graui somno expergefactus, ad euangelicæ veritatis admirabile lumen respexi, agnouique inutilitatem sapientiæ plurimum in miserabili mea vita, ductorem mihi dari optabam qui ad pietatis me dogmata introduceret. Et cum primis hoc mihi curæ, vt morum correctionem aliquam instituerè, quos per diutinam consuetudinem, cum improbis contractam peruerteram. Lecto itaque euangelio, animaduersoque illic, quòd plurimum occasionis & momenti adserat ad perfectionis studium, si quis bona sua vedat, deque illis egenis fratribus communice, & prorsus nulla teneatur vitæ istius cura, nec patiatur mentem suam aliqua rerum presentium affectione turbari, optabam dari aliquem ex fratribus, cui istud vitæ genus arderet, quo vnà cum profundo vitæ huius pelagus superare liceret. Inueni sanè multos apud Alexandriam, nec paucos apud reliquam Aegyptum, deinde & alios in Palæstina, & in Cælosyria & Mesopotamia, quorum admiratus sum cum in seruanda diata temperantiam, tum in obeundis laboribus tolerantiam: ad quorum obstupui precandi vigorem & constantiam, cum obseruarem quo pacto nec somno victi, nec aliqua alia naturæ necessitate deflexi, sublimem semper & inuisum animi sensum in fame & siti, in frigore ac nuditate seruarent, nec corporis rationem habentes ipsi, nec ab alijs aliquid illi curæ impendissent: sed quasi in aliena carne degerent,

ipso opere ostendentes, quid sit in rebus huius vitæ peregrinum esse, & conuersationem in cælo habere. Cum illa admirarer, vitamque viro- rum illorum ob id beatam iudicarem, quòd ipso opere se mortificationem Iesu circumferre declararent: cupiebam & ipse, quantum mihi possibile esset, illos æmulari. Huius itaque gratia vbi videbam quosdam in patria mea illorum institutum sectari cœpisse, commoditatem aliquam reperisse me ratus, inuisibilibus animi affectuum in dijs quæ videri possunt experimentum cœpi. Quoniam igitur quæ in vnoquoque nostrum occulta sunt, cognosci nequeunt, satis iudicij ad declarandam animi humilitatem esse putavi, si humili veste induerer, sufficereque mihi ad faciendam eius rei fidem, crassum & rude pallium, & zonam: & è iudi cõrio calciamenta. Et licet multa essent, quæ me ab illorum consuetudine auocarent, non acquiescebam tamen, cernens eos delicatæ vitæ laborum tolerantem præferre: sed magis propter conuersationis admirabilem & insuetam rationem zelotypia quadam erga illos tenebar, vnde & cum dogmatum gratia accusarentur, delationes haud admittebam: quanuis multi illos non rectas habere de deo opiniones, sed auctoris hæresis eius quæ nunc est disciplinæ subditos, illius clanculum spargere dogmata, assererent: quæ quia ipse nunquam ex illis audieram, pro calumniatoribus habebam qui ea referebant. Posteaquam vero ad gubernandam ecclesiam vocati sumus, qui nobis quasi prætextu adiutorij & communionis agapen concernentis, additi sint custodes & speculatores, tacebo: vt ne videar vel me ipsum traducere, quasi qui nullam fidem habitura pronuntiam: aut certè si persuaderem inhumanitatis causam dare credentibus, quòd & mihi ipsi propè accidisset, nisi me properè miserationes dei præseruassent. Nam parum aberat, quin erga quosuis in id suspitionis incidissem, vt putassem nihil in quoquam esse fidei: propterea quòd animus meus subdolis quorundam actionibus perculsus erat. Attamen videbatur interea nobis aliquis esse prætextus eius necessitudinis, quæ cum illis habebam. Contulimus vero semel atque iterum de dogmatibus: nec putauimus fugiendos esse vnà nobiscum cõsentientes. Nam deprehendi nos vtrinque idem loqui de fide in deum, quòd illi perpetuò ex nobis audierant. Licet enim reliqua vita nostra digna sit cuius gratia ingemiscamus: de hoc tamè vno in domino gloriari ausim, quòd nunquã falsas opiniones habuerim de deo: neque aliter sentiendo animi postea iudiciu mutauerim: sed quàm à puero sententiam de deo, à beata matre deinde & nutrice mea Macrina recepi, illam iustis incrementis auctam & adultam in meipso conseruauerim. Non enim alias post alias maturefcete ratione assumpti: sed tradita ab ipsis principia absolui, & ad perfectionem deduxi. Quemadmodum enim semen dum crescit, maius quidem è modico redditur, idem tamen est quòd antea non immutatum genere, sed perfectum ex incremento: ita & mihi candè sententiam quidem suis auctam profectibus, non autè quæ nunc est, ei quæ ab initio erat, aduersam esse arbitror. Expendat ergo suam ipsorũ quisq; conscientia, memores sint tribunalis Christi, an aliud vnquã ex nobis

τοῦ αὐτοῦ
δουσίας λό-
γον.
Symbolum
Niceæ.

ἑμοούσιον

Nota Arianismum.

Ante Niceam Synodum de spi-
sancto nõ-
dum exor-
ta hæresis.

ἐπαυτεῖ-
ναι.

Hier. 5.
ἐν τῷ 5ῷ
γὰρ τῶν
πρὸς α-
δὲ 5ῷ.

λειτουργί-
κόν.

κακῶσαι.
χρῆσαι.
λάλησω
δεῖ.

Basili. post
vanitatis
studia, per
euangelij
lectionem
vt mutatus
est in vni-
alterum.

Βίον κλι-
νονα.
Solitatem
κοινοῦ-
σις.

Eccl. 7.

καρτερ-
κόν.

Att. synco-
ruatē fidei
B. Basilij.

ἐκείνους

audierint præterquam quod iam dicimus, qui male nunc opinionis rumorem de nobis inuulgant, famosisque epistolis, contra nos scriptis omnium vbique auribus ingesserunt: unde & nos ad istam apologiæ huius necessitatem adacti sumus. Accusamur enim blasphemiam in deum, neque syngrapha aliqua, quæ dederimus, nec per ea quæ sine scripto oretenus publicè in ecclesijs dei disputauimus conuicti. Sed neque testis aliquis inuentus est, qui se dicat impium quid ex nobis audiuisse, quod vel in obscuro aliquo loco dixerimus. Unde igitur condemnatur, cum neque impij quidquam conscripserimus, neque dogma noxiū ipsi concionati simus, nec domesticis colloquijs eos qui nos conueniunt, peruertamus? O inanis fabulæ figmentum. In Syria, inquit, nonnulla quidam haud pie scripsit: tu verò ad illū ante annos viginti & plures etiam, literas dedisti. Socius igitur es hominis: & quæ in illo reprehenduntur, tua quoque sint crimina. At o homo veritatis amice, qui mendacium diaboli factum esse edocuit es, quomodo scis epistolam illam esse meam? Neque enim misisti vt cognosceres, neque percontatus es, nec de me quidem qui tibi quod verum est aperire possum, veritatē edocuit es. Et si meæ essent literæ, unde liquet volumen hoc quod nunc in manus tuas incidit, contemporaneum esse literis meis? Quis tibi retulit volumen illud esse annorum viginti? Unde & hoc clarum est, quod hominis illius sit hoc volumen, ad quem hæc mea missa sit epistola? Sit vero ille qui volumen hoc scripserit, & miserim ego ad illum literas meas, cōueniat & literis meis & illius volumini in ipso quoque tempore: unde probatur, quod illud approbauerim, & in sensu cum illo mihi cōueniat? Percōtare te ipsum. Sæpenumero nos vbi ad fluuium Iridem degebamus inuifisti. Cum mecum esset deo dilectissimus frater Gregorius, & ad eundem mecum vitæ scopum cōtenderet, audiisti tale quidquam, vel significationē huius aliquam siue modicam siue magnam accepisti? Aliquando in villa quæ vltra fluuij ripam est, apud matrem meam, instar amicorū mutuo inter nos conuersati sumus, ac noctes atque dies colloquia miscuimus: An hic deprehensū sumus cognatum aliquid cum hæresi habere in animo? Cum beatum Siluanum pariter inuiferimus, an non illo itinere de his rebus commentabamur? Ensinorū vero, quādo me Lampfacum cum pluribus compressuri episcopi aduocastis, non de fide erāt nostri sermones? Non per omne id temporis disputanti mihi contra hæresim præsto erant actuarij tui? Non mecum erant toto illo tempore germanissimi tui discipuli? Cum fratrum contubernia inuiferem, vnaque cum illis in precationibus pernoctarem abque vlla contentione alsiduè dicēs & audiens quæ ad deum pertinent, an non euidentes illic animi cogitationumque mearum notas & indicia exhibui? Qui sit ergo quod tanti temporis experientia, marcida adedè & imbecilli suspitione minor esse videtur? Quem vero oportebat me animi mei præ te testem habere, quæ in Chalcedone nobis de fide dicta sunt, quæ & sæpenumero Heraclia, & quæ antea in suburbio Cæsaria, an non omnia consona nobis, & omnia inter se concordantia fuerint? Nisi, vt dixi, quod

in his quæ à nobis dicta sunt, ex intelligentiā profectu accessio quadam obseruari potest, quæ certè non est immutatio ab eo quod peius, ad id quod melius sit, sed adimpletio defectus per additionem scientiæ. Quomodo neque hoc cogitas, quod in patrem non cadit peccatum filij, nec in filium peccatum patris, sed quisque in suo ipsius peccato morietur? Mihi vero is, qui apud te accusatur, nec pater est nec filius. Neque enim præceptor mihi fuit, neque discipulus. Quod si peccata eorum qui genuerunt, filijs imputanda sunt: multo iustius est, vt Arii peccata discipulis ipsius imputentur. Et si quis Aetium hæreticum genuit, vt in caput illius filij quem genuit delicta redundent: Si vero iniustum est, vt illorum gratia quisquam culpetur, multo profectò iustius est, nullam à nobis rationem exegi eorum quæ qui ad nos nihil attinent dixerunt, etiam si omnino peccauerunt, etiam si quid ab illis scriptum est condemnatione dignum: ignoscendum enim mihi est, quod fidem illis quæ de ipsis dicitur non habeo. Quandoquidem certa de me experientia eorum qui nos accusant calumniandi procliuatatem prodit & conuincit. Nam etiam si seducti arbitrati que me eiusdem cum illis esse sententiæ qui verba illa Sabellij, quæ ipsi circumferunt, conscripserunt, in istam contra me calumniosam detractionem deuenissent: neque sic tamen venia digni essent, absque euidentibus experimētis mox calumnijs impetentes ac vulnerantes, eos qui neque conuersationis aliquid cum ipsis habuerunt, ne dicam, & eos quoque quibus summa fuerunt amicitia deuincti, & quod hinc certò probatur, quàm non ducantur spiritu sancto, quod falsas intra se suspiciones alunt. Multa cura ac solitudine opus est, multarumque noctium perferendæ vigiliæ, ac multis lachrymis quoque quærenda à deo veritas, ei qui fratres velit amicitiam abijcere. Si enim qui rerum in hoc mundo potiuntur, quando facinorosum aliquem morti sunt adiudicaturi, cortinas obducunt, & expertissimos quoque ad causæ tractationē aduocant, multumque temporis infumunt, nunc legem rigorem contuentes, nunc naturæ cōmunionem suspicientes, multumque ingemiscientes ad iudicandam necessitatem deplorantes, nemini non manifestum faciunt, quod non ex propria libidine sed ex necessario legis ministerio condemnationis inferant sententiam: quanto oportebat maiore diligentia, cura, plurimumque consultatione dignum reputari, si quis sese à fratrum amicitia, iam longo tempore confirmata auellere conetur? Iam vna epistola, eaque ambigua (Neque enim dices te illam ex certis subscriptionis notis cognouisse, quum non eam quæ primū scripta, sed quæ postea transcripta est in manus acceperis) ex vnīs, inquam, literis, ijsque vetustis periclitatur inter nos amicitia, viginti nanque anni ab eo quod ad hunc virum aliquid scriptum est fluxere. Interea vero temporis neminem talem habeo propositi vitæque meæ testem, atque eos ipsos qui me nunc accusando opprimunt. Verum epistola ista non est separationis huius causa. Alia est istius occasio dissidij, quæ me quidem proferre pudet, quamque perpetuò silentio præcissem, nisi quæ iam acta sunt necessariam mihi ad multorum vtilitatem, propositi ipsorum patefactionē

tionem fecissent. Putarunt suaues isti homines impedimento sibi ad acquirendum potentatum nostram fore communionem. & quoniam quadam fidei subscriptione præoccupati sunt quam non illis protulimus, non quod ipsi de illorū sententia hæsitarem (fateor enim) sed quod suspitionibus, quibus apud complures fratres nobiscum concordēs laborabant, mederi cuperemus, ne quid ipsis ex ea confessione impedimenti ad hoc, vt ab ijs qui nunc dominantur suspiceretur, videretur occurrere, communionem nobis denegetur. Et pro separationis huius causa literarū istarum prætextum commenti sunt. Euidētissimum vero eorum quæ dico indicium est, quod cum à nobis deficerent, accusationesque quas volebāt contra nos fingerent, literas circumquaque ad omnes antequam ad nos, miserunt. Septem nanque dies priusquam in nostras manus veniret, visa est illorum epistola, & qui illam ab alijs receperant ad alios quoque illam missuri erant. Nam ita instituerāt, vt alius alij illam traderet, quo protinus in vniuersam regionem distribueretur. Atque ista mihi iam tum narrata sunt ab ijs, qui institutum illorū manifestissimè nobis indicarunt. Deceuius autem silendum esse, donec qui profunda reuelat, clarissimis & irrefragabilibus indicijs consilia illorum publicet.

Eustathio medico Basilius.

L X X X.

BEST quidem omnium vestrum officium studiumque in benigno erga homines affectu repositum, quotquot artem medendi exercetis. Et quidem quisquis artis istius vestræ cognitionem ceteris prætulit studijs quæ ad tuendam præsentē vitam faciunt, is mihi videtur decorum affectus solertis iudicij, nec à decentis sententiæ scopo aberrasse longius. Si quidem, quæ præciosissima omnium est, vita, fugienda est ac dolorosa, nisi illam cum sanitate coniunctam habere liceat. Sanitatē vero ars vestra suppeditat. At tibi maxime ambidextra est ista scientia, latioresque tibi ipsi benignitatis erga homines terminos constituis: dum non medendis duntaxat corporibus scientiæ istius gratiam adstringis, sed & de animarum languentium restitutione cogitas. Hæc dixerim, non solū rumorem quem plurimi sparserunt sequutus: sed & ipsa experientia edocuit, quam ipse cū ex multis alijs, tum præcipuè iam ex inenarrabili hostiū nostrorum malitia cepi, quæ instar fluenti cōtra vitam nostram exundantem præter opinionē dispulisti, molestamque hanc pectoris nostri inflammationem larga consolatoria disputationis infusione distraxisti. Ego sanè ad crebros & varios hostium nostrorum aduersum nos conatus respiciens, silendum esse & quæ inferitur animo quieto toleranda putauit, nec resistendum illis, qui me dacio muniti sunt, pessima scilicet armatura, quæ sæpenumero per veritatis quoque occasionem aciem suam impellit. Tu verò rectè fecisti, iubens ne veritatem prodam sed redarguam calumniatores, ne dum aduersum veritatem successu potitur mendacium, quamplurimi perdantur. Viden-

tur itaque mihi qui odium hoc inexcusabile contra nos induerunt, haud dissimile ab eo facere, quod habet Aesopica fabula. Quæadmodū enim illa Lupum culpas quasdam aduersus agnū producere facit, quasi is turpe sibi ac dedecorolum fore putet, si præter iustam rationem interimat agnū, à quo nihil sit læsus, vt tamen, licet quæ ex adornata calumnia intenditur, accusationem agnus placide diluat, nihilo magis lupum ab impetu sibi temperare, sed etiam si iustis rationibus vincatur, dentibus tamen victorem peruincere: ita & qui odio nostri non secus atque rei honestæ student, turpe forsitan putantes, si absque ratione nos odio persequi videantur, causas odij contra nos & crimina fingunt. Nihil autem eorū quæ contra nos feruntur constanter tuentur, sed nunc hanc paulo post aliam, & rursus quoque aliam inimicitia causam assignat, atque ita nulla in re malicia illorum solidè consistit: sed mox atque ab hac intentata culpa resiliunt, alij incumbunt, & rursus illa neglecta, aliam apprehendunt, & si omnia de quibus me accusant diluero, ab odio tamen haud recedunt. Tres deos prædicati à nobis causantur, istoque figmento multorum aures circunsonat, nec cessant donec calumniam hanc credibilem faciāt. At pugnat pro nobis ipsa veritas, cum in genere aduersus omnes: tum separatim eos qui nos priuatim adoriuntur, dum ostēdimus, anathemate à nobis damnatum, quisquis tres esse deos dixerit, nec pro Christiano habendum esse iudicari. Sed vbi hoc audiūt, ad manum illis est contra nos Sabellius, & huius morbus in nostro iastro deprehendi sermone. Et aduersum hanc iterum calumniam, consuetum telum nempe veritatem obijcimus, ostendentes nos talem hæresim nihil minus atque Iudaismum auersari. Quid ergo? An post tantos conatus frustra tentatos defatigati quiescunt? Nequaquam. Sed nouandi studium nobis obijciunt, accusationem contra nos texentes, ex eo quod tres confitemur hypostasēs. Hic causantur nos dicere, vnā esse bonitatem, & vnā potentiam, & vnā diuinitatem. Atque hoc extra veritatem nō dicunt. Nam id dicimus. Verum culpandi gratia hoc dicunt, quod sit contra ipsorum consuetudinem, & scriptura non ad stipuleretur. Quid ergo ad hoc dicimus? Non putamus æquum esse, vt quæ apud ipsos obtinuit loquendi consuetudo, pro lege ac canone habeatur rectæ doctrinæ. Si enim ad probandam doctrinam rectam valet consuetudo, licet & nobis omnino hac in re illos imitari. Stemus itaque arbitrati inspirata à deo scripturæ, & apud quos inueniuntur dogmata diuinis oraculis consona, illis omnino veritatis adiudicetur sententia. Quid igitur habet ista accusatio? Duo pariter in ista sunt aduersum nos accusatione obiecta. Vnum, quod diuidimus hypostasēs: alterum quod nullum eorum nominū, quæ diuinam referunt maiestatem, pluraliter numeramus, sed vnā, sicut dictum est, bonitatem & potentiam, & diuinitatem, & quæ talia sunt omnia singulariter proferamus. Igitur ab hypostasi diuisione alieni sanè non erunt, qui personarū substantiū alterationem in diuina natura tradunt. Nō enim verisimile est, quod qui tres substantias esse dicūt, non etiam tres dicant esse hypostasēs. Hoc itaque

in illa...

factus diaboli mendacium.

Confirmatio.

in illa...

Metaphora.

in illa...

Aesopi fabula...

Hinc aduersus...

in illa...

Tres hypostasēs...

Consuetudo...

in illa...

in illa...

tantum inest isti accusationi, quod competentia diuinæ naturæ nomina singulariter pronuntiamus. Verum paratum habemus ad hoc & manifestam rationem. Quisquis enim vnam docentes diuinitatem condemnat, necessariò multas, vel prorsus nullam tradenti astipulabitur. Impossibile nanque est, vt præterea aliud quid excogitetur. At vt multas dicamus, diuinæ inspirationis doctrina non admittit. Siquidem vbi diuinitatis meminit, singulariter mentionem illius facit dicens.

A Quoniam in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis. Et alibi. Inuisibilia nanque illius à creatione mundi ex operibus intellecta peruidetur, ipsaque æterna eius virtus & diuinitas. Cùm ergo numerum diuinitatum ad multitudinem extendere, eorum tatum sit, qui errore multorum deorum ægrescunt, ac laborant: prorsus verò in vniuersum negare diuinitatem, eorum sit: qui nullum censent esse deum, vt impij: quam obrem nos traducimur, ob id quod vnam confitemur diuinitatem? Verum manifestius aperiunt sermonis huius scopum. Nam in patre quidem ferendum, vt deus esse dicatur, & filium similiter diuinitatis nomine honorandum esse, consentiunt: spiritum vero & patri & filio connumeratum per diuinitatis vocabulum vnà cum patre & filio intelligendum & complectendum nolunt: sed à patre ad filium vsque diuinitatis potentiam terminadam, naturamque spiritus à gloria diuina segreganda esse cõtendunt. Respondendum itaque nobis est & ad istam sententiam quam poterimus breuissimè. Quæ est ergo nostra ratio? Cùm salutarem fidem discipulis suis quos sermone instruebat cõmendaret dominus patri ac filio, cõiunxit spiritum sanctum. Quod autem semel coniunctum est, perpetuò coniunctum esse discimus. Non enim poterit in reliquis separari, quod in aliquo coniunctum est. In potentia autem viuificandi, per quam ex corruptibili hac vita ad immortalitatem natura nostra transmutatur, vna cum patre & filio potentia comprehenditur & spiritus sancti: quemadmodum & in alijs multis, vt pote vbi deus vocatur bonus, sanctus, æternus, sapiens, reclus, princeps, potens, & in alijs omnibus vbique vnde clarum est quod in omnibus nominibus illis que quod potius est concernunt, inseparabilem habeat coniunctionem. Arbitramur itaque merito quia in tantis tamque sublimibus & quæ dei maiestatem addecent, notionibus siue notificatiuis nomenclaturis, nihil quod patri ac filio cõiunctum est, vlla in re separari debere. Neque enim scimus aliquam eorum nominum quæ de diuina natura intelliguntur, quod ad potius vel minus attineat, differentiam, ita vt execrandum ducamus, quod qui inferiorum nominum communicatione spiritui sancto concedunt, sublimioribus indignum iudicant. Omnia nanque deo competètia tam cogitata quam nomina, eiusdem inter se sunt conditionis, eo quod circa subiecti significationem nihil habent discriminis. Non enim mentis cogitationem ad aliud subiectum ducit appellatio boni, & ad aliud, sapientis, potentis, & iusti: sed quæcunque huiusmodi nomina protuleris, vnum est perpetuò, quod significatur. Et si deum dixeris, eundem significasti quem & in reliquis omnibus cogitasti. Si vero omnia ea nomina quæ

de diuina dicuntur natura, eiusdem inter se sunt potentia: propterea quod secundum subiecti demonstrationem, licet secundum aliam atque aliam significationem inter se varient, ad idem tamen mentis nostræ cogitationem ducunt, quæ est illa ratio, propter quam, cum in alijs nominibus communicationem spiritui sancto cum patre ac filio concedamus, in sola illum diuinitate segregare debeamus? Omnimoda nanque necessitas hoc vrget, vt vel in ista communionem illi demus, vel in reliquis quoque denegemus. Si enim in illis communionem dignus est, planè neque in ista indignus haberi debet. Si vero minor est spiritus sanctus, vt isti putant, quam vt in diuinitate illum cum patre & filio concedenda sit communio, neque reliquorum cuiusquam nominum deo competentium participatione dignus erit. Nam si expendantur huiusmodi nomina, & inter se considerata cuiusque significatione conferantur, nihil ab appellatione dei minus habere differreque deprehendunt. Argumentum huius est, quod appellatione dei multa ex inferioribus quoque cognominantur. Immo nõ veretur diuina scriptura æquiocationem istam absimilibus ac dissentaneis rebus attribuere, quando idola appellatione dei denominat. Dij enim, inquit, qui cælum ac terram non fecerunt tollantur, & sub terram abijciantur. Et omnes dij gentium, inquit, demonia sunt. Et mulier illa Pythonica quæ Saulem ab inferis incantationibus suis euocauit, cum videret animas, quæ requirebantur, deos se videre dicebat. Quin & ipse Balaam augur cum esset ac diuinator, perque manum vaticinia ferret, vt scriptura refert, ac dæmoniacam sibi doctrinam per augurandi curiositatem ac superstitionem comparasset: deum tamen consuluisse à scriptura traditur. Et multa huiusmodi ex diuinis collecta scripturis produci possunt: vnde probatur, nomen dei præ reliquis appellationibus ad deum pertinentibus nihil habere præcipui, quod & vt dixi, de dissentaneis æquiocè dici deprehendimus. Sancti vero & incorrupti, & recti, bonique nomina, nusquam illis quibus haud oportet, communicari per scripturam edocti sumus. Itaque si in ijs quæ de sola præcipuè diuina natura piè dicuntur, patri ac filio consortem esse spiritum sanctum haud contradicunt, quanam ratione astruere nituntur, in eo solo illum non esse consortem, cuius communicatio declarata est iuxta quandam æquiocationis rationem & dæmonibus esse & idolis? Sed dicunt appellationem dei hoc habere, vt naturam dei exprimat. Spiritus sancti vero naturam cum patre ac filio cõmunicare non posse: atque hac ratione illi neque nominis huius consortium cõpetere. Ostendant igitur quibus argumentis naturæ differentiam agnouerint. Si enim in seipsa diuinam contemplari naturam possibile fuisset, quid illi videlicet proprium, quid alienum sit, non opus esset omnino ex apparentibus, siue verbis siue alijs indicijs eius quod quæritur cognoscere veritatem. Quoniã autem illa cõtemplatione quidem eorū que inquiruntur sublimior est: ex indicijs verò quibusdam, de nostrâ fugientibus recordatione iudicamus, planè necessarium est, vt per operationes ad scrutandum diuinam naturam veluti manuducamur. Itaque si viderimus inter se differre patris

ἐπισημα.

Basiliius pi in spiritu s. ex ortho doxiu. καὶ ὡς Βασιλίου.

ὁ μαννι- αμ φιδε- ται. Hier. 10.

ἐγγασπι- κιστοι.

ὁ μαννι- αμ φιδε- ται.

ἐπισημα. Physicum.

ὁ λογία.

ὁ κρονομία.

Moses, Pharaonis dat in deum.

patris & filij & spiritus sancti operationes, naturas quoque operantes ex operationum alteratione inter se differentes esse conijciemus. Nequit enim fieri, vt secundum naturæ ratione disidentia in forma ac similitudine operationum inter se concordent. (Neque refrigerat ignis neque calefacit crySTALLUS) sed propter naturarum differentiam diuersæ sunt inter se & quæ ab illis fiunt operationes. Patris vero & filij & spiritus sancti cum nulla in re differens quid aut diuersum habeant operationes, necesse est vt propter operationis similitudinem naturæ colligatur vnitas. Sanctificat, viuificat, illuminat, consolatur, & omnia huiusmodi similiter operatur, & pater & filius, & spiritus sanctus. Et nemo peculiariter potestatem sanctificandi tribuat spiritui sancto, cum audiat seruatorem in euangelio de discipulis ad patrem dicentem. Pater sanctifica eos in nomine tuo. Similiter & reliqua omnia æquè in ijs qui digni sunt, fiunt à patre & filio & spiritu sancto. Omnis gratia & virtus, moderatio, vita, consolatio, ad immortalitatem transmutatio, in libertatè translatio, & si quod aliud est bonum, quod ad nos vsq; pertingit. Quæ vero circa nos est rerum moderatrix dispensatio, tam in intelligibili siue spirituali quam sensibili creatura, si quid de excellentibus per ea conijciendum est, quæ in nostrâ cadunt notitia: neque ipsa extra operatione & potetiam & sanctissimi spiritus, vnde quisque iuxta suam dignitatè & vsum necessariū participat. Licet enim sensibus nostris obscura sit eorum quæ nostram exuperant naturam tractatio ac dispositio: ex ordine tamen ac serie rerum verisimilium quisquam per ea quæ nobis nota sunt, & in illis efficacem spiritus sancti potentiam quam ab excellentium rerū cõconomia abalienatam esse animaduertit. Nam si quis hoc dixerit, nudam & apertam blasphemiam & nulla ratione testam vel concinatum absurditatem incurret. Qui vero animaduertit & cõsentit, quod & ea quæ supra nos sunt, simul cum patre & filio spiritus sancti quoque potentia disponantur, luculento indicio, obseruatis quæ in propria ipsius vita geruntur, de istis etiam affirmat. Operationis itaque similitudo in patre & filio & spiritu sancto, manifestè per omnia similem & eandem illis esse naturam declarat. Quapropter diuinitatis nomen etiam si naturæ significationem haberet, & spiritui sancto istam propriè competere appellationem ipsa probaret essentia communio. At ignoro quò pacto ad naturæ significationem vocabulum dei trahant, qui omnia sic astruunt, quasi à scriptura non audierint, quod in naturam electio non cadat. Moses autem in deum Aegyptiorum electus ac constitutus est: ita ad illum dicente diuino oraculo. Quoniã deum te dedi Pharaoni. Potestatis itaque alicuius siue sacrorum siue administrationis mundanæ significatione vocabulum hoc adfert. Natura vero diuina vt in seipsa est, nullis nominibus, quæcunque excogitari possunt, exprimitur: sed, vt nos arbitramur, ignota & abscondita manet. Quod enim beneficis dicitur deus, & iudex & bonus, ac iustus, & quæcunque alia huiusmodi de illo didicimus, his omnibus operationum illius differentiam edocti sumus. Operantis autem naturam haud quaquam per operationum conside-

rationem cognoscere possumus. Nam si quando ratio cuiusuis istorum reddenda est nominum, deinde & naturæ, quæ per ista nomina exprimitur, non eadem poterit vtriusque ratio assignari. Nam quorum ratio non est eadem, horum & natura differens est. Aliud igitur est ipsa substantia ad cuius ita significationem exprimendam verbum aliquod inuentum est: alia vero nominum ipsam propter operationem aliquam vel dignitatem cõcernentium. Ex nominum itaque communicatione nullam prorsus operationibus inesse differentiam inuenimus. Et diuersæ naturæ nullam, vt dictum est, deprehendimus, euidentem demonstrationem, ob id quod ex operationum similitudine, naturæ quoque communicatione & vnitas intelligenda datur. Siue igitur diuinitatis operationis nomen est, vt vnam dicimus esse patris & filij & spiritus sancti operationem: ita vnam quoque dicimus esse diuinitatem: siue iuxta multorum opinionem, naturam ipsam exprimit diuinitatis nomen: quoniam nulla in natura deprehenditur diuersitas, non immerito vnus & eiusdem diuinitatis sanctam definimus esse trinitatem.

ἐπισημα.

κατακλε- ται. Ratio physica ἀδμη- γορικῶς.

Ex consuetudine medicorū collatio. ἐπεὶ αἰώνας ἀσπίλι.

Ad eundem Basilium Magnus.

LXXXI.

SI quid vtilitatis habent literæ nostræ, nullo non tempore nobis scribas, nosque ad scribendum excites. Nos enim cum primis alacriores ac suauiore reddimur, vbi viros prudentum ac domiaum diligentium epistolæ adepti fuerimus. An vero & ipsi aliquid apud nos quod operæpretium sit inuenturi sitis, vestrum est scire, qui literis nostris potimini. Itaque nisi multitudine negotiorum auocati essemus à lætitiâ quam scribendi perperisset assiduitas, vtique non abstinuissimus. Vos vero quibus minus est curarum, quoties fieri potest, literis nos obuallate. Nam & puteos aiunt si crebrò exhauriantur meliores reddi. Videntur autem admonitiones tuæ ex arte medendi productæ in superuacaneum vsum abire: propterea quod nos ferrum haud admittimus: sed à nobis ipsis excidimus vt quæ inferuntur vitæ. Est ergo Stoici quidem sermo, quo dicit, Quoniã non fiunt quæ volumus, quæ fiunt velimus: ego vero animum ijs quæ fiunt apponere ac conformare non sustineo. Quod autem præter animi sententiam quidam aliquid eorum quæ necessitas extorquet faciunt, haud reprobis. Neque enim animus vester est, qui medicandi artem exercetis, vt vel aduratis ægrotum, vel aliquid aliàs doloris inferatis: attamen tale quid sæpè numero morbi malitia inducti admittitis. Neque qui in mari nauigant sponte quæ vehunt eijciunt: sed hoc ideo faciunt, vt naufragium caueant. Iacturâ ferunt, malentes in rerum viuere penuria, quam mortis subire periculum. Ad hunc itaque modum & nos puta cum dolore quidem ac innumeris lamentis ferre separationem eorum qui sese alienant à nobis, & tamen ferre: propterea quod veritatis amicis, deo, & quæ in illum est spe, nihil est charius.

Patrophilo episcopo Basilius.

LXXII.

Innocentia declarat ac tuetur sua Basilius.

LEgi literas tuas, quas per fratrem nostrum Strategium sypresbyterum misisti. Legi autem illas libenter. Quomodo enim non libenter legissem, quae & à viro prudente & ex pectore dilectionem erga omnes ex præcepto dominico feruare edocto scriptae sunt. Et propè cognoui quae sit causa seruati præterito tempore silentij. **V**ideris enim hæsitasse, num Basilius ille qui tam strenuè homini illi à puero seruiuit, qui hæc & hæc certis temporibus fecit, qui propter vnus hominis amicitiam innumerorum inimicitiam suscepit: hic ipse nunc alius ex alio factus sit: & amicitiam in inimicitiam mutauerit, & quae alia scripsisti: satis ostendēs, quam ex inopina rerum mutatione animo fueris perculsus ac stupefactus. Et si quid rerum nostrarum reprehenderis, non tamen illud molestè tuli. Non enim adeo duro ac pertinaci sum ingenio vt amicas fratrum correptiones ægrè ferā. Tam enim abest vt ijs quae scripta sunt offensus sim, vt propè cū legerem riserim, quod cū tanta sint ac talia quae mutuā inter nos amicitiam hæcenus cōfirmare visa sunt, propter tantillas queremonias ad te vsque delatas tantum te perpeffum esse stuporem scripseris. Ergo & tibi accidit, quod multis vsuenerit solet, qui neglecta rerum natura, quam inquirere debebant, homines ipsos attendunt de quibus rumor aliquid sparsit, atque ita fiunt non veritatis inquisitores, **S**ed differentiae personarū æstimatores, obliui admonitionis, qua dicitur, quod personam in iudicio agnoscere non deceat. Verum quoniam personam deus in iudicio hominis non accipit, apologiam illam quam mihi ad magnum Christi tribunal parauit, & tibi notam facere haud detrectabo. Quod videlicet ab initio causae huius nihil occasionis à nobis isti dissidio, siue parum siue multum, datū est: sed homines illi qui nos odio prosequuntur (quam ob causam norunt ipsi, neque enim opus est vt aliquid hac de re dicam) assiduis nos calumnijs grauauerunt. Purgauimus quidē nos semel atque iterum, Cū vero causa hæc euaderet in infinitum, nec aliquid prodesset si perperuo nos defenderemus: propterea quod nobis procul disitis, mēdacibus nostris detractoribus in prōptu esset cor inexercitatum, & haud edoctum alteram auriculam absenti illibatam seruandā esse, è vicino suis aduersum nos vulnerare delationibus: & Nicopolitæ quandam peterent fidei nostrae certificationem, quod & vos prorsus haud ignorastis, visum est nobis suscipiendum hoc esse literarum obsequium. Putauimus enim nos per illud, duo consequuturos comoda, vt & Nicopolitanis suaderemus, ne sinistri quidquā de hoc viro sentirent, & obtreçantium nobis ora obturarem dum fidei consonantia sycophantiæ vtrinq̄e excluderentur. Continuo itaque conscripta est fides, oblataque à nobis, ac descripta: & vt descripta erat, designatus est quoque alteri synodo locus, & tempus aliud, vt & externi & peregrini fratres conuenire vniriq̄: inter se possent, & germanā deinceps esset ac sincera communio. Itaq; nos quidem iuxta præscriptū accurrimus, & qui

nobiscum erant fratres, alij aderant, alij aduolabant, læti omnes atque alacres, tanquam ad pacē properantes. Et literæ à nobis ac tabellarij missi sunt qui nos adesse significarent: locus enim ad susceptionem conuenientium designatus, noster erat. Ex altera vero parte nemo erat qui vel præcurreret, vel aduentum eorum, qui expectabantur annuntiaret: & qui à nobis fuerant reuertebantur, plurimum tristitiæ ac murmuris apud aduersarios esse commemorantes: ob id quod noua **D** quaedam esset à nobis ad ipsos missa & exhibita fides, dicebanturque decreuisse prorsus, ne liceret ad nos ipsorum proficisci episcopo. Venit autem quidam ab ipsis missus, & literas adferens recusatrices, & nullam faciens eorum de quibus inter nos antea conuenerat mentionem. Venerandissimus vero & colendissimus frater Theophilus, missis eorū quos secum habebat aliquo, nonnulla patefecit quae putabat & sibi vt diceret, & nobis vt audiremus, competere. Scribere nanque dedignatus est, non quod reprehensionem ex literis tantum metueret, quantum cauebat ne nos episcopi vocabulo salutare & appellare necesse esset. Attamen certè, quoniam vehementia erant verba, & ex pectore admodū calido prolata, animo ita excussi, confusi que & deiecti concidimus, vt non haberemus quod rogantibus responderemus. Haud verò multū temporis intercessit, confestim in Ciliciam legatio, atq; inde reductus, mox literæ adsunt, communionem nobis denegantes. Abruptionis autē huius ac secessus causam assignarunt, quod Apollinario scripserimus, & quod sypresbyterum nostrum Diodorum habeamus consortem. Ego vero Apollinarium quidem nūquā putauit inimicū esse, immo sunt quaedā eorum gratia virum veneror etiam. At me homini non ita coniunxi, vt ipsius velim in me recipere crimina, cū & ipse quaedam habeam, quæ in illo reprehendo, propter nonnullos ipsius codices quos legi. De spiritu vero sancto nō noui me vel petijisse ab ipso, vel vltro missum accepisse librū. Audio tamen ipsum omnium eorum qui libros conscribūt esse verbosissimum. Legi autem paucos illius cōmentarios. Non enim mihi quæ eiusmodi sunt scrutari vacat. Et alioqui eo sum ingenio, vt haud facilè neoterica admittā. Quemadmodum & corporis mei imbecillitas haud patitur, vt vel diuinis scripturis cum diligentia, & vt dignum est, immorer. Quid ergo mea interest si quisquam aliquid conscripsit quod cuiuspiam displicet? Quanquam si ita fieri oportet, vt alius pro alio rationem reddat qui me propter Apollinarium culpāt, rationē nobis reddat pro Ario præceptore suo, & pro discipulo suo Aëtio. Nos autem, neque præceptoris neque discipuli loco vnquam fuimus isti viro, cuius in nos vitia contorquent ac reuoluunt. Porro Diodorum, tanquam **F** beati Siluani alumnum primum suscepimus, nūc vero diligimus & complectimur propter sermonis quam habet gratiam, per quam multi eorum, qui virum audiunt, meliores redduntur. Ad hæc itaque literas animatus, vt par erat, & ad tam inopinam ac subitam immutationem animo perculsus, ne respondere quidem poteram: palpitabat enim mihi cor, lingua me destituebat, manus stupebat: & planè patiebar, quod animo solet parū

Hic ille alexandru qui ca nse odra e chrysof.

In Apollinario que laudant et que impo bantur in dicitur videri.

Collatio.

forti accidere. Dicendum enim quod verum est, & tamen venia dignum. Deinde parum aberat, quin odium erga humanum genus exorbitassem, suspectique mihi fuissent omnes hominum mores, arbitranti in natura humana non esse charitatis bonum: sed verba quaedam plausibilia ad ornatum & cultum eorum quibus vti velis cōficta: affectum vero illorum secundum veritatem non inesse cordi humano. Si enim qui à puero ad grādaueam vsque senectam vitam suam accurate ac diligenter instituisse videtur, talibus de causis tā temere exasperatus est, vt nullam habuerit rerum nostrarum rationem, nec præteriti temporis experientiam tam inani delatione certiorē ac potiore duxerit: sed instar pulli indomiti, nondū ad commodè ferendum ascensorem edocti, propter modicam suspicionem propulsauit excussit & ad terram proiecit eos de quibus iam primum gloriabatur: quid de alijs sentiendum est, qui neque nobiscum tantū contraxerunt amicitiae: neque morum instituedorum tale de se dedere specimen. Ista cum animo mecum reuoluerem, & corde indefinenter versarē, immo ab ipsis potius versarer ita me mordentibus ac iugi rememoratione turbantibus, nihil ad illas literas respondi: non quod ex contemptu siluerimus (ne cogites hoc frater. Non enim hominibus satisfacimus, sed in cōspectu dei in Christo loquimur) sed quod præ hæsitatione & mentis inopia non habebamus, donec ad hūc modum affecti eramus, quod tanta mœstitia dignum exprimeremus. Et præterea affixerunt nos & alia literæ, ad Dazizam quandam in speciem, re ipsa vero vniuersis mortalibus scriptæ, cuius indicium est quod tam festina distributione sparsæ sunt, vt paucis diebus totam Pontum & Galatiam peruagatæ sint. Sunt qui istos bonarum rerum nuntios & Bythyniam percurrisse dicant atque ad ipsum pertigisse Hellepontum. Quæ vero contra nos ad Dazizam per scripta sint omnino nostri. Non enim te vsque adeo ab amicitia sua alienum putat, vt solum honoris illius expertem reliquerint. Si vero ad te literæ istæ non peruenerunt, mittam ego illas, in quibus deprehendes nos accusari ac prædicari ipsam fraudem & versutiam, corruptionem ecclesiarum, & animarum perniciem. Et quod omnium est, vt ipsi putant, verissimum, quod insidiosum ipsis fidei præscriptum composuerimus, non vt Nicopolitis seruiremus, sed vt isto consilio confessionem ipsorum dolose eliceremus. Horum quidem iudex erit dominus. Quæ nanq; poterit cogitationum cordis humani euidentis esse declaratio. Hoc vero in ipsis admiratus sum. An propterea quod exhibito à nobis libello scripserunt, tanto dissidendi studio vsi, vt & existentia & non existentia commiscuerint, quod delatoribus fidem facerent, non cogitant, quod Romæ scriptum ipsorum, quo Nicenam fidem confessi sunt, reconditum habetur: nec quod è Roma acceptum libellum Tyanensi synodo obtulerunt, quin & apud nos eandem hanc fidem habens repositus est. Quin & propriæ orationis obliui sunt, qua cum in medium tum constituti essent, de seductione conquerebantur, qua ille cōsensissent volumini quod ab Eudoxij congregatione compositū fuerat. Quocirca & erroris illius istæ

excogitarunt defensionem, vt Romam abeuntes patrum inde fidem acciperent, atque ita noxam qua ecclesias ex mali consortio læserant, per melioris inductionem corrigerēt. Sed qui tam longinquarum profectioum laborem sustinuerūt, tamque sapienter tum ista concionati sunt, nunc conuiciantur, vt agnoscas eos dolose legatione illa functos esse, & sub prætextu charitatis insidiantium fraudem occulisse. Et quæ iam circumferuntur manifestum faciunt, quod Nicenam fidem condemnauerint. Viderunt enim Cyzicum & mox mutata fide reuersi sunt. At quid de verborum immutatione dico, cū in ipsis rebus factam esse peruersionē multo potioribus demonstrare queam argumentis. Qui enim quingentorum episcoporum contra se promulgato decreto non obedierunt, nec ab ecclesiarum administratione amoueri sustinuerunt, cū tot consentientium episcoporum sententia ab officio depositi essent: propterea quod illi, vt aiebāt, spiritus sancti non erant participes, nec per gratiam dei ecclesias gubernabant, sed per humanā potentiam ex inanis gloriæ desiderio ecclesiarum gubernationem rapuerant, hi nunc eos, qui ab illis ordinati sunt pro episcopis agnoscut. Quos meo nomine roges velim, an vniuersos mortales contentant, quasi nec oculos habeant, nec aures, neque cor sensu præditum, vt eorum quæ geruntur disconuenientiam considerare queant. Versatur talis quaedam in cordibus ipsorum cogitatio. Quo modo duo possunt esse episcopi, vnus qui ab Euipio depositus est episcopatu, alter qui ab illo est ordinatus. Eiusdem enim manus opus sunt vterque. Nisi enim gratiam illam habuisset quæ Hieremias data fuerat, ad demoliendum ac restaurandum, ad extirpandum & plantandum, vtique nec istum eradicasset, nec illum plantasset. Si vero vnum istorum illi largiris, permittes simul & alterū. Sed vnus illis scopus est, vt videre videor vbi que quæ sua sunt ipsorum quærant, & pro amico habeat, si qui desiderijs ipsorum cooperetur: hostem vero ducant, nec ab vlla se aduersus illum calumnia cohibeant, si quisquam desiderijs ipsorum resistat. Talia enim sunt quæ isti dispensant nunc aduersus ecclesiam, horroris quidem plena propter ipsorum temeritatem, miserebilia vero, propter talia patientium stupiditatem. Euippij filios, Euippij nepotes, honesta ac fide digna missa legatione extorres & exules ad Sebastiam vocauerunt, populoque præfecerunt. Illi vbi altari potiti sunt, fermentum facti sunt eius quæ illic est ecclesiae. A quibus tāquam homouisatæ persecutionem patimur, Eustathius vero Sebastenus, qui Roma acceptum homouision in Charta vsque ad Tyanenses attulerat, iam illis consensit, licet plurimum desideratam ipsorum communionē obtinere nequiverit, siue quod illi multitudinem contra se consentientium metuerunt: siue quod huius veriti sint auctoritatem. Qui nanque fuerint cūm eligerentur, & quomodo quisque ipsorum sit ordinatus, & ex qualiter ab initio ducta vita ad istum potentatum peruenerint, mihi sanè nondum tantum datum est orij, vt ista & quæ alia sunt illorum exponā. Didici nanque precari dominum, vt non loquatur os meum opera hominum. Tu vero illa, si scrutatus fueris, cognosces.

απολογια.

ερωτησιν.

Et si te latuerint, iudicem tamen haud villo pacto latebunt. Quid vero mihi passionis acciderit, nō grauabor dilectioni tuæ exponere. Anno præterito cum ex grauissima febre ægrotassem, & propè ad ipsas mortis portas deuenissem, bonitate vero dei reuocatus essem, ægrè ferebā illam mei restitutionem, expendēs ad quæ mala iterum reuersus essem, cogitabamq; apud meipsum, quidnam esset in profunda dei sapientia reconditum, cuius gratia mihi iterum datum esset dies istos in carne agere. Posteaquam vero ista cognoui, cogitabam ita voluisse dominum nos quietas videre

A ecclesias ab ea turbatione quam hæctenus passæ sunt per separationem eorum, qui propter constantiam honestatis grauitatem omnia sua auctoritate obtinent. Aut forsā voluisse illum per intelligentiæ accessione animum meum deinceps diligentiorē & attentiorē reddere, ne morer hominum iudicia, sed per euangelica præcepta absolutè instituar, quæ neque cum temporibus neque humanarum rerum circumstantijs mutantur, sed eadem permanent, ita perdurantia, vt à veraci ac beato ore prolata sunt. Homines vero similes sunt nubeculis, pro vëtorum immutatione ad aliam atque aliam aëris partem iactatis. Et maxime isti, de quibus loquimur, omnium eorū, qui nobis innotuerunt, sunt versutissimi. Tales an & in reliquis sint vitæ negotijs, dicant qui ipso- rum fuere contubernales. Parem circa fidem inconstantiam, quam in illis video, haud scio an in alijs ipse viderim hæctenus, aut ex alijs audiuerim. Arium primum sequuti, postea ad Hermogenem sunt mutata sententia conuersi, qui ex diametro hostis erat Arii improbatæ opinionis, quemadmodum manifestum est ex fide, quæ primum ab illo viro Nicææ pronūtiata est. Post dormitionem Hermogenis, iterum immutati ad Eusebium defecerunt, virum, qui omnium eorum qui Arium sectantur antesignanus est, sicut afferunt, qui experti sunt. Inde elapsi, incertum quibus de causis, iterum ad patriam reuersi, denuo Arianam sententiam celarunt. Vbi episcopatum nacti sunt, (vt quæ interea temporis gesta sunt ab illis, omittam) quoties fidem exponendo nouarunt? Ancyræ dederunt aliam, Seleuciæ aliam, aliam Constantinopoli, diuulgatā illam, & aliam in Lampaco, postea & quam dederunt in Nicæa Thraciæ, & iam aliam in Cyzico, de qua & si reliqua ignoro, hoc tamē audio, quod silētio omis- sa hominij confessione, τὸ κατ' ἀνάγκην ὁμοίον iam circunferant. Et præterea blasphemias contra spiritum sanctum cum Eunomio conscribunt. Istæ autem fidei formulæ, quas recensui, etiam si non omnes sibi ipsis inter se contrariæ sunt, nihilominus sententiæ produnt inconstantiam: propterea quod nunquam iisdem verbis contenti, stabiles persistunt. Hæc vera sunt, innumeris alijs silentio presis. Quoniam vero & ad vos vsq; perueniunt, rogamus, vt rescribas, per eundem hūc virum, Strategium dico sympresbyterū nostrum, an noster adhuc esse constanter pergat, aut an ex illorum congressu & ipse sis abalienatus. Neque enim verisimile est illos quieuisse: neque te, qui talia nobis scripsisti, non & aduersum illos fiducialiter egisse. Quod si in nostra perseueras communionē, optimum est, & summopere exoptan-

Collatio.

κακοδοξίας.

κακοδοξίας.

Similitudine quandā essentia.

Att. hereticorum inconstantia.

dum. Si vero te ad suam ipso- rum traxere sententiam, triste quidem est. (Quomodo enim tam dilecti fratris abalienatio tristis non esset) Verum etsi nulla aliena in re, in ea tamē probè sumus ab illis exercitati, vt didicerimus eiulmodi patienter ferre dispendia.

Leontio Sophistæ Basilii.

LXXXIII.

TArde quidem & à nobis literas accipis: attamen non tardius quam nos abs te, idque cum habeas quam plurimos qui sedulo & frequenter à vobis ad nos veniant: quibus omnibus si literas singulatim imposuisses, nihil impediuisset, quominus præsentia tua ac consuetudine veluti præsentēs ipsi & coram frui videremur, tam fuit eorum qui nos acceperunt frequens multitudo. Quamobrem ergo non scribis quū non sit aliud sophistæ opus, quam vt scribat, immo si otiosa manu vacas, ne opus quidem erit vt scribas. Poterit enim alius tibi hac in re seruire, vt lingua tantum sit opus, quæ etsi nobis nolit loqui, vni saltem eorū loquatur, qui præsto sunt. Tametsi nemo adsit, secum ipsa disputabit. Neque enim villo pacto silebit, cum sit Sophistica pariter & Attica, non minus quam lusciniæ, veris tempore ad canendum excitatæ. Nobis quidem negotij in quo nunc sumus difficultas, qualemcunque adfert excusationem eius quod raro scribimus, & præterea quod molesta illa & crebra vulgariter dicendi consuetudine dictio nostra veluti polluta non nihil est, non immerito cunctatior ad hoc facti sumus, vt vos Sophistas alloquamur, qui nisi quod sapientia vestra dignum sit audiat, ægrè fertis, & haud facile admittitis. Te verò cōtrā verisimile est ad omnem occasionem & causam vocem tuam accommodatam habere, cum sis omnium quos noui Græcorum ad dicendum appositis- simus. (noui autem, vt puto, quosuis inter vos nominatissimos) Itaq; nullam habes silentij tui excusationē, maxime tam diutini. Misi vero & quæ aduersus Eunomium conscripsi, quæ siue puerilem eruditionē vocare oporteat, siue institutione puerili sint paulo seriora, iudicio tuo permitto, quibus etiam si, vt puto, non opus habes quod ad tuam ipsius attinet personam, spero tamen non ignauam tibi fore contra peruersos, si in quos incideris, armaturam ac defensionem. Non quod tantum tribuamus viribus ac robori voluminis huius: sed quod probè sciamus tantū tibi esse industriæ, vt ex modicis argumentis multa queas eruere. Si vero imbecilliora tibi videbuntur, quæ rei necessitas exigat, ne tardes hoc arguere. Nam hac in re potissimū ab adulatore differt amicus, quod illi quæ iucunda sunt dicit: iste verò non veretur & tristitia adferre.

Sophronio Magistro Basilii.

LXXXIIII.

Temporis incommoditate premitur etiam deo dilectissimus frater noster Gregorius episcopus. Luget enim & ipse cū omnibus alijs, irremissis

Alloquitur eam in hunc modum.

uultu.

Facere lege Platini.

irremissis contumelijs quasi quibusdam insolentibus plagis percussus. Homines enim quidam timorem dei non habentes, vt magnitudine malorum vi agentes contumeliam illi inferunt quasi pecunias Cæsarij ipsis ademerit. Illarum autem damnarum non admodum curat. Iam olim enim pecunias contemnere didicit. Nisi quod modica quædam ex bonis illius acceperunt, ad hoc vt domesticis illius suppeteret victus. Quidā vero quæ pretiosiora fuerant multa cum temeritate hominibus nō distribuerunt, & quæ minuta sunt prorsus istis referuarunt. Quæ vbi isti putauerunt nemini oppignerata esse, mox in egenos expendunt, cum propter suam ipso- rum sententiam, tū propter demortui mandatum. Mandasse nanque fertur ac dixisse cum moreretur. Quæ mea sunt omnia pauperibus dari volo. Isti itaque tanquam ministri domini confestim illa dispensarunt. Et nunc instat & vrget hinc Christiani hominis paupertas, illinc vnus ex istis forensibus rabulis improba curiositas. Huius gratia placuit nobis hoc omnia laudabili tuæ probitati patefacere, vt & propter viri honorē cuius iam olim notitiam habes, & propter gloriam domini, qui quæ seruis suis fiunt, in seipsum trāsferat: ad hæc & nostri gratia, qui serui tui sumus, principi thesaurorum de illo quæ decora sunt loquere, modumque excogites pro magna tua prudentia, quo à contumeliosis istis & molestis turbationibus liberetur prorsus. nemo ita viri huius ignarus est, vt absurdi aliquid de illo suspicetur, quasi pecuniæ addictus illa fingat. In promptu nanque est liberalitatis illius experimentum. Libenter substantiæ suæ reliquias ærario tradit, vt accepta ipsius substantia ærarij minister & aduocatus respondeat ijs, à quibus impetitur, & probationes exigat ab illis: propterea quod nos ad huiusmodi causas appositi non sumus. Potest enim placiditas tua facile hoc cognoscere quod nemo, quoad eius fieri potuit, ab illa discesserit voti non compos effectus. Sed quisque quæsitum & optatum absque vlla molestia reportauerit, ita vt multos pœniteret, quod non plura statim ab initio petierint, quod & cōplures calumniatores reddidit. Nam ad exemplū eorum qui primi cœperunt reliqui respicientes alius alium calumniādi improbitate subsequens est. His itaque molestijs, obsecramus grauitas tua vt resistat, & veluti irruentem fluiuium cohibeat, malorumque ingruentium frequentiam amputet. Nosti probè, quo pacto sit occurrendum, vt de auxiliij ratione ac modo nostram tibi non sit necesse expectare instructionem. In rebus enim ac negotijs vitæ huius vsque adeo consilij inopes sumus vt & hoc ipsum ignoremus quomodo possibile sit, vt liberemur. Consultorem itaque te pariter & tutelarem patronum præbeas, perq; præclarem tuam prudentiam, rationem aliquam auxiliandi adiuuenias.

Patrophilo episcopo Basilii. LXXXV.

Serò quidem accepi, quæ ad priores literas respondisti: accepi tamen per desideratissimum Strategium: & gratias egi domino, quod idē qui hæctenus in charitate erga nos constanter perseueras. Quæ vero iam de eadem causa scribere di-

gnatus es, argumentum habent bonæ tuæ voluntatis: quod quæ honesta sunt ac necessaria sentias, ac quæ vtilia consulas. Attamen quandoquidem iterum video prolixum futurum sermonem, si ad singula quæ prudentia tua scripsit respondere velim, tantum dico: Quod si pacis bonum in pacis duntaxat sit nomine circumscribendum, ridiculum est si certos quidem aliquos delegerimus, cū quibus solis seruanda colendaq; sit pax: reliquos vero innumeros communionis bono excluderimus. Si vero cōmunio cum perniciosis hominibus inita, hoc habet vt pacis prætextu susceptores hostiliter lædat, cōsidera qui sint, quibus sese cōiunxerunt, qui odio nos prosequuti sunt iniquo. qui de parte sunt nobiscum non communicantiū, (nihil iam opus sit illorum nominatim meminisse) hi ad Sebastiam ab ipsis sunt vocati, vbi & ecclesiam acceperunt, & altaris ministerium peregerunt, deq; suo pane populo dederunt, episcopi appellati ab ecclesiæ illius clero, perque omnem eam regionem ab ipsis tanquam sancti & eiusdē cōmunionis cum honore deducti: quorū si pars sit eligenda ridiculum est ab vnguiculis ordiri, & non magis cum ipsis cōuenire capitibus. Si ergo nemo prorsus est pro hæretico habendus, neque auerſandus, cuius gratia dic, quæso, te ipsum separas, ac quorundā cōmunionem fugis? Si vero pro seruanda cautione fugiendi quidam sunt, dicant nobis, qui in omnibus cauti videri volunt, cuius sint partis, quos ex Galatia ad se traxerunt. Ista si tibi mœstitia digna videntur, ipsis imputa separationis huius causas. Si vero putas esse hæc citra vllum dilectum habenda, ignosce nobis, qui committere nequimus vt sermone aliena docentium cōmiscemur. Itaque, si videtur, relictis sermonibus istis plausibilibus, cū omni fiducia argue eos, qui nō recto pede incedunt ad veritatē euangelij.

Bosporio episcopo Basilii. LXXXVI.

Quo putas animum meum dolore affecit fama calumniæ illius, quam mihi offuderunt quidam non metuēs iudicem perditurū omnes loquentes mendacium? Tanto videlicet, vt propè totam noctem, propter dilectionis tuæ verba inſomnem duxerim; ita ipsa cordis mei penetralia concepta mœstitia occupauit. Reuera nanque, vt Salomon inquit, calumnia virum humiliat. Et nemo ita stupidus est qui animo nullam sentiat molestiam, & ad terram vsque non deiciatur, si incidat in ora ad mentiendum procliuia. At necesse est, vt omnia feramus, omnia patienter toleremus, vltionem ipso- rum domino committentes qui nō despiciet nos. Nam qui calumniatur pauperem, factorē illius ad iracundiā prouocat. Qui nouam hanc intentatā nobis calumniæ fabulam composuerunt, videntur prorsus nullam habere domino fidem: qui rationem nos in die iudicij de verbo otioso reddituros esse pronuntiauit. Ego vero dic quæso, beatissimū Dianarum anathematizauit? (Hoc enim de nobis accusandi gratia prædicauerunt) vbi? aut quādo? Coram quibus? Quo prætextu? An nudis verbis vel scripto? An alios sequutus, vel ex mea ipsius auctoritate & audacia, primus illud tētaui? O impudentiā hominū nihil non temere loquētium. O contemptū iudiciorū dei,

ἐπιστολὰς

ἐπιστολὰς

Ματθ. 12.

Vt Arianos Basil. vide tu Luther. Zuinglianos.

dei. Non contenti sunt isto figmento, nisi & hoc tragico more adijciant, quod factus sim aliquando ita demens, ut ipsa mea verba haud intellexerim. Donec rationis cōpos fui nihil tale à me factum esse noui, nec vnquam tale quid volui: sed contra huius mihi magis conscius sum, quod ex prima ætate in amoris affectu erga ipsum entritus, virum suspexerim. Erat enim aspectu admodum honesto, præclaro, & veneranda ac sacra grauitate prædito. Posteaquam vero mihi & rationis vsus accessit, tum illum & ex animi bonis venerabilem agnoui, deque illius conuictu gauisus sum, apertos viri, egregios & ingenuos mores cognoscens, & si qua reliqua erāt illi agnata ac propria, ut propria erant & peculiaria, animi placiditas & excellentia cum mansuetudine coniuncta, decēs modestia, pectus irasci nescium, alacritas, & conueniendi facilitas, cum grauitate pulchrè temperata. His de causis illū illustrissimis ex virtute viris connumeratum habebam. Circa extrema quidem vitæ illius tempora (neq; enim celabo veritatem) intolerabili mœrore propter ipsum, cum alijs in patria, qui plurimi erāt, dominum timentibus, afficiebat: propterea quod fidei illi quā ex Constantinopoli reportauerant qui ad Gregoriū pertinebant, subscripserat. Ut vero erat ingenio mansueto & humano, omnibus ita satisfaciebat, ut paterno affectu toleraretur. Vbi vero decidit in ægrotatione, ex qua & mortuus est, conuocatis nobis dicebat, testem esse dominū quod simplici corde in scriptum Cōstantinopolitanæ fidei consenserit quidē: verum nulla in re irritam voluerit eam fidem, quæ Nicææ à sanctis patribus exposita est. Neq; aliud in corde habuerit quā quod ab initio traditū accepisset. Immo precari se quoq; ut non separaretur à sorte beatorum illorum episcoporum trecentorū decem & octo, qui piā illā fidei prædicationē promulgauerint orbi: Atq; ista satisfactioe nos ita permouit, ut soluta omni cordium nostrorum hæsitatioe ad cōmunio-nem illius accesserimus, & à concepto mœrore quieuerimus. Talia sunt quæ nobis cum hoc viro intercesserunt. Si vero quisquam est qui nobis dicat infandam aliquam blasphemiam in hunc virum cognitam esse, non in occulto dolose murmuret, sed aperit & in faciem nostram corā constitutus cum fiducia nos conuincat.

Ad Simpliciam hæreticam. LXXXVII.

Inconsulta quædā temeritas hominū est, quod odio prosequuntur se meliores, contra amant peiores. Quapropter & ipse linguā cohibeo, conuicia in me congesta, & dolorem animi suppressens ac veluti præfocans silentio. Expecto interea supremam iudicem, qui omnem malitiam tandem cum tēpus fuerit vlcisisti nouit. Nam etiam si pecunias quisquam instar arenæ profundat, nihilominus animam lædit dū opprimit proculcatq; iustitiam. Perpetuò nanque deus sacrificium nō quasi eo egeat, meo arbitrato quærit: magis verò sacrificium illud admittit ut magnificum ac pretiosum, mentem videlicet quæ pietatis ac iustitiæ studio nititur. Illius preces vota que communia censet & impura, qui suam ipsius salutem præuaricatione propriiuit ac nihil ducit. Admoneas ergo

teipsam extremæ dici, & nos, si videtur, haud doceas. Scimus plura quā tu scias, & internis spinis nō vsque adeo suffocamur, nec modicis bonis decuplam malitiam immiscemus. Excitasti in nos lacertas ac rubetas, quasi vernas quidem bestias, sed immundas. At veniet è sublimi volucris, quæ illas depascatur & consumat. Mihi enim sermo est, nō ut tu putas, sed ut iudicare nouit deus. Si verò & testibus opus erit, non sistentur serui; neq; ignominiosum illud ac modis omnibus perniciosum eunuchorum genus, genus hoc, in quā, nec fœmineum, nec masculinum, insanens in mulieres, inuidiosum, vilis pretij, animo feroci, effœminatū, ventri deditū, auri cupidū, sæuū, inter cœnandum plorans, inconstans, illiberale, stabulariū, infatiabile, furiosum, & zelotypū, & quod amplius dicendum est, cum ipsa statim generatione ferro damnatum. Quomodo ergo rectus esse poterit istorum animus, quorū & pedes distorti sunt? Isti frustra quidem casti manent per ferrum: insaniunt vero absque fructu, propter suam turpitudinem. Hi non sistentur in iudicio testes. Sed oculi iustorum, & facies virorū perfectorū quotquot tunc oculis cernent, ad quæ nunc mentis aspiciunt intellectu.

Sanctæ memoriæ patris nostri Gregorij Theologi, ad eandem Simpliciam.

LXXXVIII.

Audas sanctum ac communem patrem nostrum, tanquam fidei fulcimen, veritatis canonem, ecclesiæ characterem, caniciem prudentia refertam, & qui humanæ vitæ ac virtutis mensuram prætergressus sit, fidum ministrum, sacerdotem magnum, mediatorem inter deum & hominem, & spiritus sancti habitaculum. Hoc quidem rectè facis. Nam nullus sermo par est, ad celebrandum sanctam illam ac beatam animam: nisi me seducat vis amoris, & pro ratione affectus ex desiderio de viro hoc iudicat. Illud vero in te vehemēter admiratus sum, quomodo illum quidem celebres ut sanctum, & hæctenus, ut par est cohonestes, opus vero illius dissoluere coneris, quasi prophani sint & vehementer conuicijs digni, qui illic vixerunt illoque migrarunt. Siquidem instar proprii mancipij cōmunem pastorem tibi ipsi vendicas, & exiguum hoc lucrum persequeris, rem facis admodū magnanimitate tua indignam. Quomodo enim absurdum non est, auro quidem & argento colere numen, & ijs rebus quæ in creatura superflua sunt & inanes, vbi & magis ostentationi forsā quā pietati seruitur: sacerdoti vero ecclesiæ velle damno afficere, & quod sanctissimum est in templorū donarijs deprædari? Si vero molestè fers quod potestate nostra vsi sumus: nobilitatem vero tuam non admouimus, neque magnificentia locum dedimus, dixeris quidem iustum aliquid, & quod respiciat affectum humanum, attamen humanum. Scito autem tanto maiorem iam esse tibi donandi occasionem, quā quæ tum erat: quanto magnificentius est accipiendi copiam permittere, quā si ipsa dedisses. Et illo modo soli deo quidem gratificari visa fuisses: isto vero & nobis, illius ministris,

stris, & ad portandum ipsius nomen ex diuina dignatione selectis. Molesta itaque nec illi sis, nec nobis. Qui enim tyrannidem passus est, nulla in re læsit. Nos vero, quid mirū, si bonitate tua confisi, deinde simul publico totius regionis decreto fidē habentes, permoti sumus, ut hoc faceremus? Quod si quidem gratificandi gratia, vel ex dolo istuc decreuerunt, ipsi viderint, qui & deo rationem reddent. Nostrum enim non est hoc cognoscere, neque omnium animos penetrando scrutari. Nos vero quomodo causam hæc negleximus? Aut quomodo spreuissimus tātas lacrymas tantamq; loci illius solitudinem, vsque adeo desolati, ut nec ministrum haberet, nec pastorem, nec aliquam spiritalem monstrationem? Illud autem tibi, idque cum primis notum sit, quod qui tum consentiebant, nunc vero negant, rem faciunt necpiam nec ingenuam. Et multo satius fuisset, si tū contradixissent, quā quod nunc demum assentantur, & quod semel statuerunt, rursus demoliantur, hominesque metuunt magis, quod deum verentur. Hos puta iterum, si rogentur excusandi gratia, pro ipsorum leuitate dicere, quod metu indignationis tuæ sententiam mutauerint. Et quod multo verius est, quoniam illis necesse est semper terri, necesse iuxta est & falsas ac sophisticas defensiones comminisci. Si verò ista tibi rectè quidem dici videntur, publicæ tamen moderationis ratio exigitur (nam & hoc audio, in literis siquidē nihil huius postulasti) iuste & humaniter repetatur, & nihil conuersemur. Neque enim nobis placet, ut dominorum lætatur mansuetudo & humanitas, quid iam restat? forte ut manus injiciantur viro quasi indigno, & huius gratia mandetur seruanda publici status tranquillitas: hoc enim quodā modo decentius est, quā criminari. Ad istud verò aperte & facile respondero. Nos nec alium quenquā eorum qui accusantur, ne si etiam maximè amic⁹ generosusque sit, examinatione liberamus. Nihil enim deo ac canone venerabili⁹. Sed si quis habet quod accuset, si quidem voles te præsentē vnaq; iudicāte fiat: sin minus vel corā nobis absente te, examinetur. Quod si insons inuētus fuerit, absoluaatur, etiam si seruus sit. Nā idem & seruorum & dominorum pater est ac deus: & iustitia nō secundum personarū dignitates decernitur. Si verò re⁹ quispiam deprehensus fuerit, tum scilicet ex proprio peccato condemnabitur: atque ita nec regula per synodū decisa vituperabitur, neq; ignominia patietur, qui euaserit. (Quod ad nos enī attinet, forsā non admodum curandū est, ac nullius momenti) & ipsa malā effugiens suspiciōe, quasi ista: propterea quod erga nos & sanā fidem aliena es, machinata sis sophisticè magis quā generosè, & aliud quidem iudicaueris, ad aliud verò respexeris: quod tibi consulo, accidere ne patiari, tanquam quod nec pium nec decorū est, neque velis nostris contemptis legibus ad externas confugere, neque nobiscum contendere: sed ignoscere si quid simplicius & apertius pro libertate gratiæ egimus, & reputare satius esse bene vinci, quā male reluctante spiritu vincere.

Eudoxio Rhetori Theologi.

LXXXIX.

Rogas ut res nostræ habeant? Vehementer acerbè. Basilium non habeo; non habeo Cæ-

sarium fratrem & spiritalem & carnalem. Pater meus & mater mea dereliquerūt me, ut cum Dauide loquar. Quæ corpus concernunt, male habent. Senectus super caput meum, curarū implicationes, incursum negotiorum, fides amicorum incerta, ecclesia pastoris cura destituta. Pessimum eunt quæ bona sunt & honesta: sine pudore viget quæ mala sunt. Navigatio est in nocte: fax ad lucendum nulla vsquam. Christus dormit, quid putas accidet? Mors vna est, quæ me ab his malis absoluet. Et quæ illinc futura sunt, ex præsentibus mihi coniecturam facienti, terribilia sunt.

Ad eundem Theologi.

X C.

Cæsarium non habeo. Dicam enim, etiam si philosophica non sit ista affectio. Quæ Cæsarij sunt amo. Et quidquid video quod insigne ac specimen habeat Cæsarij, mox cōplector & exosculor, & quasi ipsum videre, coramq; esse ac cōfabulari videor. Et tale quid mihi iam in literis tuis accidit. nam simul atque inscriptionem epistolæ legi, mox rei suauitas quædā, & nomē illud quasi qui ruris amantiſsimus sit, atque omnia illa animum meum subierunt, quæ nobis olim iucunda fuere, ipsæ ciuitates, ipsæ conuersationes, ipsa mensa, ipsa paupertas, iucundiq; conuictus, ut inquit Homerus, vel ludicra vel seria, studiorum labores, cōmunes præceptores, conceptæ spei sublimitas, & quidquid dici potest eorum quæ tū bona habebatur, quibus ego præcipuè etiam recordando delector. Ut itaq; adhuc amplius istis tuo beneficio immoremur, excita in nobis illorū historiā, ac largire scribendi occasionē. Nā prorsus neq; hoc nobis liuiculū erit, licet quod maximū esse poterat, conuictū videlicet nobis abstulerit liuor, erga res nostras acerbè affectus.

Ad eundem Theologi.

X C I.

Quomodo corpore habes? An epistolæ breuitas ostēdit quomodo habes? De anima quomodo illa valeat, nō rogabo. noui enim quod admodum rectè: quandoquidē præclare in illis quæ corpus concernūt philosopharis: ut qui quod accidit, pro virtutis experimento, nō ipsius materiæ disturbance habeas, ut beator sis dum male afficeris, quā alij dum sani sunt. Et in eo quoq; philosophiā abundè satis declaras, quod talia nobis ac de talibus, nos præcipis, quæ etiā si nos alijs præscribere non dubitemus, iudicium tamen tuū, si debeant experiri, veremur ut firma sint futura: conabimur tamen non contradicere præcipienti.

Gregorio Niceno Theologi. XCII.

A Egrefers istum tuum circuitum, viderisq; tibi ipsi vagus, instar lignorum quæ pro aquarum impetu feruntur. Nequaquā o præclare. Non ita habet. Nam sunt quidam qui præter animi sententiam iactantur: tuus verò iste circuitus secundum deum est. Et ut multis beneficias, fixum est, non vagum,

καὶ ὁ
καὶ ὁ
καὶ ὁ

D
καὶ ὁ
καὶ ὁ
καὶ ὁ

ἀσφα...

E
καὶ ὁ
καὶ ὁ

καὶ ὁ

F
καὶ ὁ
καὶ ὁ

καὶ ὁ

καὶ ὁ

Collatio.

καὶ ὁ
καὶ ὁ

ἀνατολὴ
pro hoc le-
ge ὁ δὲ ὕμνῳ

vagum, etiam si loco non sis affixus. Nisi solem quis culpae velit, q̄ dum radios suos effundit, & viuificat quæcūque calore suo penetrat, nō certo cæli loco fixus est, sed ambitū illius circunquaq; percurrit: aut stellas fixas ita laudare, vt errantes vituperet, quarum & error concinnus est.

Ad eundem Theologi. XCIII.

NE feras admodū moleste res tristes. Si enim minus tristamur, & illæ minus sunt tristes. Nihil habet periculi q̄ hæretici, vt scribis, reflexcunt, & è latebris prorepentes de verna tēperie præsumunt. Haud diu cātillabunt, certo scio: pōst iterum occultabuntur, & ipsa veritate & tēpore expugnati, idque hoc amplius, quo magis nos totam causam deo commiserimus.

Ad eundem Theologi. XCIII.

DE quibus scripsisti, sic habemus. Neque moleste ferimus despecti, nec lætatur honore affecti. hoc enim nos quidem digni sumus: illud vero nostræ cōpetit ambitioni. Precare pro nobis. Breuiloquio ignosce. Nam omnino hæc etiam si modica, silentio tamen sunt prolixiora.

Ad eundem Theologi. XCV.

ETiam hoc vitæ meæ alioqui satis afflictæ reseruatū erat, vt audirem mortem Basilij, & sanctæ illius animæ profectiōem, qua peregre à nobis profecta est, vt præsens sit apud dominum, quam peregrinationem ille per omnē vitam meditatus est. Quin simul & hoc incommodi accedit, vt propter malam & valde periculosam corporis mei valetudinem, sanctos cineres cōplecti, ac tibi, vt decet ac par est philosophanti, adesse, communesque nostros amicos cōsolari nequeā. Solitudinem enim istam ecclesiæ videre, quæ taliā spoliata gloria, taliq; priuata est corona, nec aspectu nec auditu, saltem ijs qui mente præditi sūt, tolerabile est. Tu verò mihi videris, licet multi sūt amici, multaq; ab illis consolationis gratia dicantur, à nemine tamen ita cōsolari atq; à te ipso, & illius memoria, qui & ambo reliquis omnibus exemplum facti estis philosophiæ, & quasi perpendiculum quoddam spirituale, tam modestiæ in prosperis, quàm constantiæ in aduersis. Nam hæc duo philosophia nouit, & rebus rectè habentibus modestè vti, & calamitatem honestè ferre. Hæc à nobis ad tuam dignitatē scribuntur. Me verò, qui ista scribo, quod tempus, aut quis sermo cōsolabitur, nisi ipse coram sis, nosq; tuo alloquio recrees, quod vnum ex omnibus beatus nobis reliquit Basilij, vt in te, tanquam mundo quodam ac dilucido speculo, imaginem ipsius contemplantēs, & ipsum nos præsentem habere putemus.

Theologi ad eundem. XCVI.

Heu me miserum, quoniam incolatus meus prolongatus est: & quod caput est malorum, in bello ac seditione sumus, & pacē quam à sanctis patribus accepimus, non seruauimus. Hanc

tamen, scio, ipse restaurabis, per potentiam spiritus qui teque tuaque gubernat. Nos verò nemo falso incuset, obsecro, neq; dominos episcopos, quasi inuitis nobis alium declarauerint nostræ ecclesiæ episcopum. Non enim illis ita abiecti reputamur, neq; adeo inimicè erga nos affecti sunt, vt hoc facerent, sed quoniam propter cadauerosam hanc meam valetudinem in multis deficio: simulque molem ecclesiæ veritus sum, si negligēretur, hanc ipse ab illis gratiam petij, quæ & canonicis non derogat, & nos refocillat, vt ecclesiæ darent pastorem, qui & tuis precibus datus est, vestra pietate dignum, quem & tibi commendo, videlicet reuerendissimum. Eulalium deo charū episcopum, in cuius etiam manibus vtinam expirare detur. Si vero quisquam est, qui putat nō debere viuēte adhuc episcopo, alium ordinari, sciat hoc nobis superstitibus nihil habere periculi. Omnibus etiam manifestum est, q̄ non Nazæanzæ sed Sasmorum ecclesiæ præfecti sumus: tamen si aliquandiu propter reuerentiā patris, & eorum qui hoc suppliciter petebant, tanquā aduenæ gubernationem illius susceperimus.

Theologi ad eundem. XCVII.

Naturaliter mihi non nihil inest dexteritatis. (Nam vnum quid ex multis & ipse iactabo) Et tamen simul mihi ipsi succenseo, quod etiam amicis non admodum iucunda consulo. Quoniā vero amici sunt inter se & cognati, quotquot secundum deum viuunt, eodemq; incedunt Evangelio: quamobrem non audirent à nobis cum fiducia dici, quæ omnes susurrant? Non laudant in gloriam istam gloriam nominisq; tui claritatem, (vt vestro more loquar) nec clanculariū hoc furtum quod paulatim ad peiora ducit, neq; pessimā dæmonum, quam Euripides vocat, emulationem siue ambitionem. Quid tibi accidit virorum sapientissime? Quanam ratione te ipsum condemnando, sacros libros, quos oportebat imbibere, cum illos olim populo prælegeris (neq; enim pudet istud audire) proiecisti, vel, vt hyemis tēpore clauis naualibus & ligionibus vsuuenit, fumo obnoxios reddidisti, acerbos vero & impotabiles vsurpasti, rhetorq; dici magis quàm Christianus voluisti? Nos verò Christiani potius quàm rhetores haberi volumus. Deo sit omnis gratia. Noli ad hūc modū animatus esse virorū optime, quæ admodū & olim non admodū hoc morbo laborasti, sed, licet sero, respisce, & ad te ipsum redi, ac fidelibus quidē, verū & deo, & altaribus ac mysterijs à quibus abalienatus es iusta te satisfactione expurga. Nec regeras mihi arguta illa & rhetorica verba. Quid? An quia rhetoriæ operam dedi, Christianismo excidi? Num cum inter adulescētes versabar, fidelis non erā? Et fortè deum testem aduocabis, fidelis non erā? Et fortè deum testem aduocabis. Nequaquā ò suspiciende, nequaquam, vt par erat, etiam si ex parte aliquid dederimus. Quomodo verò non cogitas ex his quæ iam facis lædi alios qui naturaliter ad hoc malū propendēt, occasionemq; dari cogitadi ac dicendi, sit commentū. At est necessitas quædā. Nemo enim sibijpsi tantū viuut, sed & proximo, nec satis est, si tibi ipsi satisfacias, nisi satisfacias & alijs. Siue in

Metaphorice.

εὐχὴν πνευματικὴν. Duplex enim philosophia commoditate, à simili cōfirmatio.

Philosophia enim non reuocat à lectio ne Gentilium

Paru centi christiani est seculi Gentium lectioni dicere.

publico quenquā percutias, siue in maxillam ipse feriare, vel alium verberes in theatris, siue parum honestè luctatus fueris, vel antagonistam exceperis, non erit sapientis viri excusatio, si dixeris animo te fuisse interea modesto ac sobrio. Hæc facile intelliguntur. Itaq; siue institutum vel iam tandem mutaueris, gaudebo, vt Pythagoricorū philosophorum quisquam amici cuiusdam ruinam deplorans dixit, siue non mutaueris, philosophus quidē ille scripsit, mortuus es mihi: ego vero istud tui gratia nondū dicam. Nam is cum amicus fuisset, factus est inimic⁹. At amicus cum sim, inquit Tragœdia, lugebo tamen, (hoc enim modestius fuerit dicere) si neque ipse quid te deceat, videris, quod primum munus est eorum qui laudantur, neque alij bene monenti obsecundaueris, quod alterum est. Tantum habeat admonitio hæc. Tu vero mihi ignosces amicitia gratia lugenti, ac pariter cum propter te, tū vniuersum sacerdotij ordinem, addam & propter omnes christianos inflāmato. Si vero opus habes vt pro te precemur aut intercedamus, succurrat infirmitati tuæ deus, qui & mortuos viuificat.

Ad Gregorium Principem Theologi.

XCVIII.

Non laudo Hesiodum, quod eiusdem artis opifices antitechnos vocauit, dicens, Et figulus figulo, & faber inuidet fabro. Non enim emulatur magis quàm adiuuat & cōplectitur: vt ego puto, & tanquam familiarem fouet. Philosophus vero hoc etiam amplius amplectitur philosophū, quod idem illis est sapientiæ studium. Hoc itaque & ipse animo erga prudentiam tuam affectus, si ea fuisset corporis valetudine vt animi motibus obsequi potuissem, nemo me præcurrendo complexandoque, & prosperū nauis ascensum adprecando præuenisset. Verum vt solemi obscurat obducta nubes, ita me remoratur corporis imbecillitas & inuidia hæc caruncula quæ mihi carceris loco est. Suscipies ergo, loco præsentia hanc meam epistolam? Certè suscipies, cum sis prudens, & animo erga nos beneuolo id quod probè scio nec opus habeo, vt coniecturis ducar. Vt autem intelligas quantum de animi tui probitate præsumam, ecce precator apud te, intercedo pro re nobis admodum necessaria, & per amicitiam tuam abs te quæ amicorum sunt expeto. Nicobolum meum è manu mea dextra tibi cum fratribus cōmendo, non daturum pœnas, sed sumpturum. Commendoq; simul & viduam neglectam illorū matrem, & domum, quæ aliquando splēdida fuit & illustris: cum assidue nobiscum versaretur Nicobolus, nūc vero ne lugere quidem permittitur ea mala quæ partim acciderunt, partim adhuc expectantur, nisi tibi sistatur, & tuo iudicio aduersus malū dæmona obstruatur, quo fiet, vt & nos cōhonestemur & humanitatis ratio ac reuerentiā habeatur, splēdidumque tibi ipsi tua in nos beneficentia reddas principatum.

Ecebolio Theologi.

XCIX.

Vociferabor aliquid aduersus meipsum. Sit autem venia dolenti, si quæ dolentis sunt loquutus fuero. O carūculam prauam & malignā, quibus me malis afficis? quæ mala perpetrās? In propinquo vir est, quem etsi procul abesset perse qui necessariò debebam, cum propter principālē virtutem qua præditus est, tum propter animi placiditatem. Tu vero malè vales, & propè immobilis es, ac parum curas quod alij bono isto potiuntur, nos vero illo priuamur. Huiusmodi sunt quibus meipsum incuso. Quoniam autem satis non est deplorare tantum quæ patior, sed opus est, vt & aliquo pharmaco medeatur vulneri, istud nūc querentes, hanc ausi sumus ad te dare epistolam, & literis nostram adumbrare præsentiam. Si vero cupiuersis aliquo nos pro beneficentiæ tuæ scaturigine afficere beneficiolo, ecce deferimus ad te, domum miseram & humanitate tua dignam. Viduam videlicet cum orphanis ex lachrymarū æstu adhuc calentibus, sororem dico meam cum ipsius liberis, qui, cum prognati sint patre honesto, & qui plurimum laboris regum gratia pertulerit, in armis non obscurus, sed valde illustris, deinde & vobis principibus multum seruierit (si de quodā tibi Nicobulo innotuit,) extrema nunc periclitantur. Nam post amicorum erogationem & iurifurandi sacramenta, quæ in quæstione obtulerunt, iam iterum calumniā conantur inferre orphanis.

Olimpio Theologi. C.

Iterum occasio demonstrandæ humanitatis, iterum audax ego, qui tantæ rei patrocinium literis concredo. Verum me tempus quidem alacrem reddit: morbus vero ne progredi quidē permittit. Non enim vel tatum largitur, vt cōmodè incedā. Quæ est igitur hæc nostra intercessio? Audi me hoc die humaniter. Triste quidem mors est etiam viri. Quomodo enim triste non esset, eum qui hodie est cras non fore, etiā si penes nos non moriatur? Multo vero tristius ac grauius est, mori ciuitatem, quam & Rex ædificauit, & tempus formauit, & qualiscunq; ordo seruauit. Loquor autē de ciuitate Diocæsarea, quæ olim ciuitas erat, nunc vero non est, nisi ipse placidè annuas. Hanc iam per nos pedibus tuis aduolui putato. Loquatur ergo ipsa, & habitu sit amicta lugubri, & tonsa comas, vt fieri solet in tragœdijs, & ad hunc modū opem tuam imploret. Porrigere mihi manū humi iacenti, succurre imbecilli, ne differas, neq; disperdas Persarum reliquias. Ciuitates te erigere decet magis quàm laborantes & adflatas subuertere. Esto ciuitatum tutor aut numerum earū quæ sunt augendo, aut eā quæ iam est cōseruando. Ne feras, vt ad tuum vique principatum sit ciuitas, & post te non sit neque committas vt posteris temporibus detur occasio de tantis malis narrandi, q̄ ciuitatem inter reliquas connumeratam acceperis, & locum desolatū reliqueris, vbi olim fuerit ciuitas, quæ non nisi ex collibus, præcipitijs ac syluis cognoscatur. Hæc quidē agat & dicat apud humanitatem tuam simulata ista ciuitas. Nostram vero admonitionē tanquā eam quæ amico rum, est suscipe. Castigare quidem voles eos qui aduersus potestatis tuæ mandatū peccarunt.

Nam

Non creata ipsam bona cum sit, sugillat.

Epistola pro vidua & orphanis.

Epistola cōmiserationis plena pro Diocæsariā.

Tragica propropheta.

παραινέσις.

Nam contra hoc nihil praesumimus. Quamquam temeratum esse dicunt non ex communi quadam conspiratione, sed ex inconsiderato quorundam adolescentum motu. Voles vero simul meritam poenam maxima ex parte remittere, & maiore uti ratione. Dolore super matre demortua correpti sunt: non potuerunt ferre, ut cum ciues vocentur sint extorres. Insaniuerunt, contra leges egerunt, de propria desperarunt salute. Amentes eos reddidit quod in id calamitatis praeter opinionem in ciderunt. Num huius gratia committendum est, ut ne ciuitas quidem sit quae ciuitas est? Nequaquam o suspiciende. Ne velis hoc statuere, sed ali quo dignari honore cum ciues omnes, tum magistratus ac dignitate claros, qui tibi supplices ad uoluuntur. Vniuersos enim ista calamitate pariter tangi putare debes, tametsi propter potestatis tuae amplitudinem subiceant, & altum ingemiscant. Deinde & nostram canicem venerare, quibus graue erit si cum aliquando magnificam habuerimus ciuitatem, nunc ne ciuitatem quidem habitu risumus & templum hoc quod deo statuimus, & studium hoc pietatis quo in illum praediti sumus, post tuum principatum futurum est habitaculum bestiarum. Neque enim hoc graue & horrendum fuerit, si statuae subuertatur, etiam si alioqui graue esset, neque de istis nos loqui putabis, qui eorum quae sunt potiora curam gerimus, sed ne vna cum illis subuertatur ciuitas antiqua, & quae splendoris nonnihil adepta erit si uiuentibus nobis, ac uidentibus, abs te honorabimur & aliquid apud te posse putabimur. Sed tantum hac de re dixerim. Neque enim, etiam si plura dixerimus, quidquam adferemus quod cogitationibus ac consilijs tuis praeualere possit, quibus tantus gubernatur populus, & gubernarentur etiam plures ac maiores, idque in maioribus principatibus. Illud vero necessarium est insinuare magnanimitati tuae de ijs qui antea ceciderunt, quod prorsus mihi ferri sunt, abiecti, & nullo disturbio illorum qui deliquerunt consortes, quemadmodum nobis multi eorum qui tum praesentes fuerunt fidem huius faciunt. De istis itaque consulta, quid nam profore putes & de gloria quam hinc feres, & de spe quam illinc decerpes. Tuis ut tribunalibus sistamur, necesse erit, idque non sine animi molestia feremus, feremus tamen. Quid enim aliud agemus etiam? Si vero quae peiora sunt obtinebunt, unum hoc moleste feremus, priorique ciuitati illacrymabimur.

Ad eundem Theologi. c. i.

Nobis princeps es, etiam post principatum. Res enim istas longe aliter iudicamus quam plerique solent. Omnem nanque principis virtutem in teipso comprehensam habes. Multi enim eorum qui ad principatus solium euecti sunt, meo iudicio inferiores sunt, quoscumque uidelicet exercitio creat, humiles ac seruos subditorum. Rursus multi mihi excelsi sunt ac sublimes, etiam si inferiora teneant, utpote, quoscumque euehit ipsa virtus, & dignos reddit, qui maioribus principatibus praeficiantur. Sed quid horum mihi bono cedit? Non est nobiscum amplius magnus Olympius, nec rerum nostrarum gubernacula possidet.

Res principis inter alia collatione.

Actum de nobis est, proditi sumus. Iterum posterior Cappadocia facti sumus quam tu primam feceras. Quae aliorum sunt, quid attinet dicere? Gregorij tui senectutem quis fouebit? Quis imbecillitate ipsius curabit, maiori que honore afficiet eum, qui multis humanitatis tuae beneficentiam intercedendo impetrauit? Vos itaque nunc vestrum quidem iter discessuri praestantiore comitatu ac pompa alacriore ingredimini, qua plurimo nobis relicto fletu. Abitis autem multa a nobis diuitiarum copia cumulati, & qualem non multi principum asportarunt, bona scilicet nominis existimationem ac gloriam referentes, & quod omnium mentibus insculpti estis tanquam quibusdam columnis ac statuis haud cito mouendis. Si vero nobis de nunc cum maiore ac illustriore principatu praeficiendi estis (hoc enim animi nostri desiderium futurum vaticinatur) perfectioribus deo sacrificijs prorsus gratias agemus.

Ad Procopium Theologi. c. ii.

Ita quidem animatus sum (si quod verum est scribere oportet) ut quodcumque episcoporum concilium fugiam, propterea quod haecenus nullius omnino synodi finem aliqua utilitate praeditum, & vnde res male habentes non magis exacerbatae quam curatae sint, videre licuit. Ea enim illis est libido contendendi, & ambitio dominandi (at ne putes ista me odiose ad hunc modum & importune scribere) suntque ita disputando insuperabiles, ut si iudicio quisquam eum illis velit agere, citius alterius cuiusdam malitiae reus agatur quam quae illorum est euincat ac diluat. Quapropter me ipsum cohibui, inquit, sola precum securitate & comunitate tranquillum ac quietum fore putavi. Nunc vero & corporis infirmitatem habeo, quae ne condemner, sit patrocinio ac tueatur. Nam perpetuo in extremis ferere ago, mihique ipsi nulla in re vsui esse possum. Quocirca ignoscat mihi tua prudentia. Persuadeatur autem per te & pijsimus Rex ne foecordiae nos condemnare, sed imbecillitati ignoscere velit, cuius gratia se, rogantibus nobis istum secessum, pro alio quod offerebat beneficio, concessisse meminit.

Ad Anyfium Theologi. c. iii.

Ut res nostrae habeant rogas. Ex historia quadam respondemus, Legationem Athenienses ad Lacedaemonios, cum illi imperio potirentur, misisse dicuntur. Erat autem petitio ut humanitate ipsorum in re quapiam uti liceret. Legati vero domum reuersi, cum rogarentur, quomodo in nos affecti sunt Lacedaemonij? respondisse feruntur, ut in seruos quidem, valde benignum, ut in liberos vero, admodum contumeliosum. Hoc & ipse nunc scribere possum. Agimus enim humanis quidem quam quod deploratis: rursus vero molestius quam quod conueniat ijs qui deo sunt curae. Etiamnum enim nos & morbus, contristat & qui nos adhaerent amici nihil dolent, etiam ubi pro viribus nocuerunt. At precare deum, ut nobis sit beneuolus, largiaturque: e duobus alterutrum, vel ut molestias istas prorsus effugiamus, vel ut illas constanter toleremus. Etenim & hoc abunde satis ipsam imminuet calamitatem.

Ad

Hac die quid dicitur esse iudicium Gregorij.

Enantiosis in dictionibus utraque uox est κακός πρὸς ἀλόγῳ.

ἀσθενὲς δὲ καὶ ἀργῶς

ὡς καὶ ἡμεῖς λέγομεν.

Tota salubris est dictionis aspergatur χροσολάχνα ατρί πτερες αures coloris.

ἀμύσος λέγε ἀπαύτος.

Ad eundem Theologi. c. iiii.

Sentio de quibus me incuses, etiam si taceas. Dices forte nuptias celebrauimus idque aureae ac tuae Olympiadis, & adfuit episcoporum coetus, tu uero cum sis inter illos egregius ac praeclearus, vel ex contemptu, vel ex torpore nobis defuisti. Ex neutro, o suspiciende. Sed quoniam putavi fieri non posse, ut qui uiuo miser ac tragicè, panegyrica celebrarem hilariter ac comicè. Et simul omnino intempestiuum & praeter decorum nuptiarum fore ratus sum, si duo ex pedibus aegrotantes inter saltantium choreas ridiculè circumagerentur (ut & pro more nuptiarum nonnihil tecum iudam.) Alioqui quod ad uoluntatem attinet, & adsum, & nuptias una celebret, adolescentiumque dexteris & mutuo inter ipsos & utraque dexterae dei committo. Decet enim, ut quemadmodum omne reliquum bonum ita & coniugium tibi, cum omnium optimo, & iuxta communes nostras preces, ineatur.

Ad eundem Theologi. c. v.

Ecce iam alter tibi quoque gener accedit, & molestiam rei suauitas amolitur. Bene facis. Nos uero segnes, ut ipse sanè dices, ut aiunt, pro uerbij ueritas habet, infirmi otiosi non sunt. Attamen rectè nobis habent quae ex deo sunt. Negotia nanque illa tumultuaria alijs permittimus: nos uero philosophiae fructum capiemus. Quoniam autem deum metuis, & ipse planè ex eorum es numero qui è supernis sunt, nulli vinculo obnoxius. Et nos iam iterum ad nuptias tuas siquidem id muneris contribuendum est, quod nobis optimum uidetur & honestissimum, preces nostras conferimus.

Ad Amphiloichium Theologi. c. vi.

Panes quidem abs te non peteremus, quoniam nec aquam ab illis qui Ostracinam inhabitant. Holera uero si petamus à viro Ozizaleno, cum illorum uobis sit copia, nobis uero multa raritas, nihil est quod mireris, neque praeter consuetudinem uideri debet. Dignare itaque holera nobis & plurima & optima mittere, vel certè quantum poteris. Quandoquidem pauperibus & modica magni aestimantur. Habebimus enim apud nos magnum Basilium, cuius ut futuri philosophiam expertus es, ita eluriētis ac molesti experiri nolis.

Ad eundem Theologi. c. vii.

Quam parè ueniunt ad nos holera uestra? Quid enim misistis aliud praeter Chrysolachana? cum sit uobis illic omnis abundantia, horti, fluij, nemora & horti arboribus costiti. Et ipsa uestra regio holerae ferax est, ut aliorum aurifera. Et folijs pratensium herbarum uescimini, & frumentum uobis est, fabulosa illa felicitas. Et panis? Ille qui dicitur panis angelorum, ita iucundus pariter, & qui tamen gustari nequeat. Aut igitur tradite nobis ex holere uestris abundantius ac largius: aut aliud quidem nihil comminabimur, frumentum uero cohibebimus, sciemusque, an reuera ex solo rore uiuant cicadae.

Bosporio Coloniae Theologi. c. viii.

Putabam quidem à uobis & de praeteritis mihi deberi apologiam, ita sum imperitus ac ineptus. Quoniam uero non cessatis molesti nobis esse, sed perpetuo priora etiam superare, contenditis, & contumelias contumelias, quas quotidie exco gitatis noxas, adiungitis (ob qua causa signoro: siue id odio nostri faciatis, siue ut alijs per nostram ignominiam gratificemini, ista nos deo cognoscenda & iudicanda permittemus, quem nihil eorum quae fiunt, latet (quod diuina scriptura testatur) etiam si ueritatis faciem, ut multis honesti uideamur, obsecrauerimus: uestrae pietati nutiamus, quod uicti sumus &, ecclesiam pro uiribus consulere, si deus dederit, non grauabimur, quandoquidem hoc contenditis. Et maxime ipso nos tempore uirgente, propter imminuentem, aduersariorum incursum, qui futurus, ut ipse scribis, expectatur. sed humile corpus hoc deo accommodabimus, donec illud durabit, nosque aliquid roboris habebimus, ut neque nos hac labore molesta, ut à uobis condemnemur, & ab uniuerso clero incusemur, qui nos omnigenis querelis adobrutos poterit, quod & ecclesiam uideamus neglectam, & multos esse qui illam proscindant, quasi quae ecclesiae necessitas exigit contemnamus: neque uos prolixius laboretis nos ignominia afficiendo. Et hoc faciemus uestris adiuti precibus, siquidem ipse ecclesiae gubernationem suscipere detrectas, ut & ipse asseris, & res ipsa declarat. Satius enim est illis immori curis quam istis, cum omnino necesse sit ut miserè agamus, ita res nostras deo disponente.

Ad eundem Theologi. c. ix.

Iam secundo à uobis supplantatus sum ac seductus. (Nosti quid dicam.) Quod si hoc merito facitis, odoretur dominus odorem bonae uestrae fragrantiae: si uero iniuste, ignoscat dominus. Ita enim consentaneum est ut de nobis loquar: quandoquidem praecipuum nobis est, ut iniuria adfecti patientes simus. Veruntamen, quemadmodum uos uestrae sententiae potestatem habetis, ita & ego meae. Iam non amplius grauis uobis erit molestus ille Gregorius. Secedam ad deum, qui solus sincerus est & fraudis expertus. Cohibebo me ipsum. Ista me ipsum admonui. Bis enim ad eundem offendere lapidem in intellectu captis duntaxat animantibus prouerbum triuiale tribuit.

Cæsario fratri Theologus. c. x.

Neque terrores inutiles sunt ijs qui sano sunt iudicio: immo ut ego sentio uehementer etiam uiles ac salutares. Licet enim illos deprecemur, perterriti tamen erudimur. Anima namque afflicta, deo uicina est (inquit Apostolus Petrus, ubi hac de re praeclearissime differit) & quisquis periculum euasit, familiarius ei adheret, per quem seruatus est. Ne sit igitur molestus quod aliquando ad afflictionis participes fuimus, sed gratias agamus quod euasimus, neque alij appareamus coram deo tempore periculoso, & alij post pericula. Sed uelimus, siue extorres simus, siue priuate siue publice agamus.

Q. 9

Sic

**Locus hic defestimatus habet in Graeco.*

παροίμια

ὁ θεὸς δὲ καὶ ἄχρηστος.

Sic enim dicendum est) non deficere quo minus consecretur eum qui nos seruauit, simusq; partis illius, quæ modica sunt exiguorum ac humi repentium curantes, committamusque, vt habeat posteri quod de nobis narrent, non quidem, vnde magna ad nos redeat gloria, sed vnde magna ad animam nostram redeat utilitas. Est autem ista disciplina multis vtilissima. * Melius enim est in periculis esse quam securè agere: & calamitate premi potius est quam vti rebus secundis. Antè terrores siquidem mundi eramus, post terrores verò facti sumus dei. Forfan tibi onerosi vide-mur, quòd toties eadem scribimus, & quæ scribo putas nò esse admonitionem sed ostentationem: quapropter ista quidem sufficiant: nos verò scias esse promptos optareq; maximè quidem vt apud te constitutis ad salutem tuam aliquid conferre deque his rebus perfectius disputare. Sin minus, vel hic te quanto citius excipere vnaque charisteria celebrare liceret.

Ad eundem Theologi. cxi.

Plurimum iam tui gratia pudefacti sumus. Quod enim contristati sumus, quid opus est ei scribere qui huius omnium est persuasissimus? Ne verò de nobis loquamur, néve dicamus quan ta nos mœstitia, immo & metu (permittes autem vt & hoc dicam) quæ de te sparsa est fama repleuerit: cupiebam si quo pacto fieri posset, vt ipse coram audires quid alij, tam cognati quam alieni & qui nobis quocunq; modo noti sunt, saltem Christiani, non aliqui duntaxat, sed ex ordine pariter omnes, de te loquantur ac de nobis. In alienis nanque libentius ac studiosius philosophantur homines. Abierunt enim illis ista in quandam declamationem, nunc quidem episcopi filium militiæ operam dare: nunc verò externum affectare potentatum ac gloriam, nunc pecunias æquare non posse, quæ sint cõsumptæ, quando publicum ærarium incendio conflagrauit, & homines quisque vitæ suæ fugiendo rationem habuere. Immo nullam planè nec gloriam nec securitatem neque prosperitatem estimare, si strenuè sese rerum tempestati opponat, seque quam longissimè ab omni scelere & immunditie abalienet. Quomodo decernent ac statuent episcopi, ne alius quisquam temporis cursu corrumpatur, aut idolis commisceatur? Quomodo alios aliud quiduis delinquentes reprehendet, qui ipse ne aulit quidam domesticos & vernaculos corripere, fiducia destitutus? **I**sta cum quotidie audiamus, immo multo grauiora quoq; quibusdã forsan propter amicitiam qua nobis iuncti sunt talia dicentibus, quibusdam verò ex odio nobis insidiantibus, quomodo putas affectos & quo esse animo eos homines, quibus propositum est seruire deo, & qui hoc solum arbitrantur esse bonum, vt ad ea quæ futura sperantur prospiciant. Dominum itaq; patrem nostrum rumorem hunc de te sparsum ægerrimè ferètem deque ipsa vita periclitantem quoquomodo ipse quidem cõsolor ac recreo, de animo tuo illi promittens fidemque faciens, quòd non sis laturus vt posthac nos denud. mœrore conficias, dominam verò matrem si quid illa eorum quæ contra te dicuntur audiret: (nam in hunc vique diem illam

omnia celamus, idq; multis consilijs) puta omnino nullam admissuram cõsolationem, propterea quod & mulier est animo pusillo, & alioqui propter vehemens religionis studium, modum hisce in rebus statuere nescit. Quapropter si aliqua cui tui nostri cura teneris, delibera ac statue, quod melius sit & cautius ac securius. Nam planè & hic apud nos abundè poteris liberam & ingenuam vitam instituere, nisi admodum sis insatiabilis, & præter omnem modum perpetuò plura concupiscas. Immo nò video quam temporis commoditatem expectare debeamus ad hoc, vt vitæ conditionem aliquam amplectare, si præsentem neglexerimus. Si verò eandem retinere volueris animi sententiam, omniaque conatibus tuis modica & exilia ducere, nihil quidem aliud quod molestum sit dicam: hoc tamen præmoneo & contestor, quòd & duobus necessarium erit alterutrum fieri, vt aut, si verus permaneris christianus, ad ea deputeris, quæ professioni tuæ sint ignominiosissima, viuasq; ita, vt & tibi & spei de te cõceptæ nò conueniat: vel si nominis gloriam desideraueris, letali damno afficiare, fumiq; certè, si nò & ipsius incendij, particeps reddare.

Ad Sophronium prouinciæ rectorem Theologi. cxii.

Vides vt res nostræ habeant, & vt vicissitudo quædam rerum humanarum circumquaque vagetur, ita vt nunc illi, nunc isti vel in flore sint vel deflorescant, & neq; rerum nobis prosperitas neque infelicitas, vt aiunt, constans sit, sed quàm citissimè mutetur ac transeat vt ventis potius sit fidendum, aut si quid vndis inscribatur, quàm humanarum rerum prosperitati. Quamobrem? Mihi videtur ita diuinitus institutum esse, vt conspecta in rebus humanis instabilitate & inæqualitate maiore studio ad deum accurramus, futuraq; desideremus, atque aliquam habeamus nostri quoque istorum rationem, nò admodum rerum presentium umbras & somnia sectantes. Verum vnde moti sumus, vt ista loquamur? Neq; enim hæc frustra philosophamur, aut vanè iactamus. Erat aliquando, & Cæsarius tuus inter eos connumeratus qui nò obscuro habentur, immo nisi fallor, vt fratribus vsuenerit solet, ex eorum numero erat, qui admodum illustres suspiciuntur. Insigni erat eruditione, & animi probitate multos excellebat. Præclarus item habebatur propter amicorum copiam, è quibus præcipuum te, tuamque nobilitatem arbitratus est, idque nobis persuasit. Sunt quidem ista iam antiquata, & tu interea plura ex te ipso honorandi illius gratia amicitia monumenta adieicisti, quemadmodum omnes natura comperti sumus mortales, vt plus aliquanto largiamur mortuis quam viuis: quæ verò nunc dicturus sum, ne velis sicis oculis audire, sed illacrymando honestè tamen & vtiliter. Mortuus iacet, sine amicis, desertus, miserabilis, modica myrtha honoratus, (si tamen vel illa data est) & modicis indumentis, quæ mortuis vtcunque dari solent. Multum sanè est, si & illis ex misericordia potitus est. Irruerunt autè, vt audim, inimici, & alius alio prætextu magna cum potestate quæ illius sunt pars rapiunt, pars rapere conantur. (O impudentiã, ô crudelitatem) & nemo est qui prohibeat, sed

sed qui humanissimus est, seueritate legum veluti prætextu quodam, se tuetur, & si vno verbo dicendum est, fabula vel tragica facti sumus, qui olim felices reputabamur. Hæc tibi non videantur ferenda, sed cõdoletio potius & molestè nobiscum ferto, & gratiam impartitor Cæsario mortuo, ne per ipsam amicitiam, per ea quæ tibi sunt omnium charissima, perque spem ipsam, quæ tibi ipsi velis dextram ac fortem reddere, si fidus ac syncerus erga mortuum apparueris, vt & viuentibus hoc largiaris, beneque sperare facias. Putas nos pecuniarum gratia mœstos esse? Dedecus illud nobis intolerabilius est, si videbitur omnium solus Cæsarius nò habuisse amicos, qui tam multos habere reputatus est. Hac itaque petitione te, & talibus interpello: siquidem tibi forsan non habemur intempestiui. Quam verò adferre debeas opem, & per quos, & quomodo, & res ipsæ admovebunt, & prudentia tua dispiciet.

Ad eundem Theologi. cxiii.

Commodi aliquid nobis adfert secessus, otium videlicet, & tranquillitatem, verum nondum tantum commodi adfert quantum incommodi, vtpote quòd à vestra separamur amicitia & præsentia, te nobis admodum iucunda. Alij tua fruuntur prudentia, nobis verò multum est, si vel hoc dabitur, vt vmbra quandam mutui colloquij in literis vicissim dandis & accipiendis obtineamus. An te videbimus iterum? An te complectemur aliquando lepidum nostrum caput? An hoc dabitur reliquæ nostræ vitæ? Quod si dabitur, omnis sit gratia deo. Sin minus, maxima ex parte emortui sumus. Tu verò memor esto Gregorij tui, resque nostras alijs ipse enarrato.

Ad eundem Gregorij Theologi. cxiiii.

Otiose ac quietè philosophamur. Vsq; adeò scilicet læserunt nos oïes nostri, vt optarim nos adhuc alia eiusmodi affici iniuria, quòd illos magis atque magis bene de nobis meritis agnoscamus. Fit enim sæpenumero vt qui lædi videntur beneficio afficiantur, & qui putantur beneficijs affici, lædantur. Igitur ad hunc modum habent res nostræ. Quòd si alijs hoc non persuademus, te tamen illud loco omnium scire volumus, cui libenter rerum nostrarum rationem reddimus. Immo persuasi sumus ista te scire, ac ignoratibus persuadere. Obsecro verò, vt cum omni studio ac diligentia, si non antea, vel nunc tandem in hoc incumbatis, vt cõcilientur & in vnum coeant orbis sectæ malè inter se dissidentes, & maximè, si deprehenderit illas non propter fidei doctrinã sed propter priuatim conceptos animi dolores dissidere, quod ego animaduerti. Hoc & vobis si poteritis lucrosum erit, & secessum nostrum iucundiorum reddet, si videbimur illi nos non frustra commisisse, sed sponte nos ipsos quasi in pelagus quoddã ad exemplum Ionæ illius, eius gratia abieicisse, vt sedaretur tempestas, & periculo erepti seruarietur, qui in mari illo procelloso nauigabat. Si verò nihil minus etiamnum tempestate iactantur, nos saltem quod nostrum erat ad desideratã tranquillitatem contulimus.

Ad Eustochium Sophisten. cxv.
O Astute Vlysses, quàm vehementer me perstrinxisti Stagirismum opprobrians, simulque nos accuratissimis sophismatibus inuoluens? Lau do quidem cõfidentiam tuam quòd quæ subscripsisti scribere sis ausus. Melius enim est apertè proferre quod molestum est, quàm in diem suspensos, vt ita dicam reddere rerum ignaros. Habeo tamen nonnihil quod incusem. Vt autem iuridicalem agendi formam obseruem primum me defendam, deinde accusationes inferam: faciam autem vtrunque pari animi beneuolentia. Optimè Stagirium accessit Nicobulus meus. Accessit autem non ex animi nostri sententia (ne suspiceris hoc. Neque dum enim Athenarum oblitus sum ego, neque amicitia ac necessitudinis tuæ) sed à seipso quidem ad hoc incitatus, & patre ita volente, illum accessit, à me verò per literas illi est commendatus ac traditus. Quid hoc habet ingratum aut inhumanum? Iam quoniam excusationem meam habes, accipe etiã quid reprehendã. Non laudo signenta tua & præstigia quibus malè impetis æmulum (quandoquidem ita obtinuit, vt qui eiusdem sunt artis, æmuli inter se vocentur.) Quamdiu ista durabunt? Et quãdo modum ponemus sophisticæ calumniæ? Quousque hæc fient? donec scilicet morte ab hac intercludamur versutia. Quòd si adolescens quisquam æmulatione adactus, emolumentiq; cuiusdam spe motus ista faceret, ignoscendū quadantenus esset (vt Demostheniano more tui gratia nonnihil rhetorice) in ista verò ætate existentem, atque ad hunc modum viuentem, captiunculis hisce insidiosis vel petere alios, vel ab alijs impeti, prorsus est & intempestiuum & contentiosum: non solum ob id quod indecorum est & omnino sordidum: sed & quòd quàm facillimum est vt instar recurrentis fluuij talia ipse audias, qualia in alios dixeris, (iterum enim Homero vtar) & omnino in promptu est. Vt eum qui momordit, vicissim remordeat læcessitus. Quæ ergo ista sapientia est, cum queas virtute superior euadere, per maliciã vni malle, aut etiam vincere, quod multo est peius? Immo & in iudicijs hoc reprehendo (dicendum enim quòd verum est) quòd quæ iudicantes puniunt, ea audientes laudant. Et non solum ipsi hoc faciunt, sed & multos habent collaudatores, & malitiæ inflammatores, quorum & portio quædam est, vt studio hoc faciant. Oportebat, si suspicio esset, non laudare: si verò fides haberetur, publicè iudicare, magis quàm ad hunc modum agere. Si falsa esset delatio, oportebat accusatores argue re: si vera, eos reprehendere, qui accusantur & nò ita ré maximã, nobiliù videlicet virorum opinionè tãta temeritate ludibrio exponere. Itaq; si me aliquousque auditis (nam vtrisque loquor) conuicia hæc & vituperia, si nihil aliud, canitiem saltem reueriti vel in rebus turpissimis tandem defatigati, abijcite. Statuetis autem ipsi, veterem illam in pretio habendam esse parænesim, quæ tum virtutem exercere iubet, quado ætas suppetit, & vobis ipsis quidem insidias non structis: structis verò expectationi adolescentum, qui graui omnino dispendio afficiuntur, si conuicijs ac vituperijs assuefacti malitiã didicerint, idque non sine stipendio ac præceptore: quemadmodum non virtutis,

γνώμη τε
τοταλίου.
*ὅτι κρείτ
των ἀσφα
λείας κιν
δυνος, καὶ
σὺμφορα
ἐνυμφορίας
ἀρετῶν
ἢ χαρῆς
ἐπιπραγ
ματικῆς
αὐτῆς.

ὄνειδος.

γνώμη.

νόημα
Ἡεσίωδο.

ἀνελεύθε
ρον.

Collatio.

γνώμη ἐκ
ἐπιπράττου.

κινῶς.

Ad exiplo
Cicaiuris

fed huius nos habent præceptores. Quod si tibi durus videor ista scribens, vltionem licebit de me æqua talione sumas, ita vt rerum necessariarū admonitum, vel morigerum laudes, vel repugnātem incuses.

Ad eundem Theologi. CXVI.

Scilicet ignorauī quā vehementer improbū & indoctum virum Sophistam admonuerim. O socordiam. Et neque vulgari prouerbio admonitus cognoui caluus cū sim, non esse mihi cū ariete aduersa fronte arietandum, neque crabrones contra meipsum iritandos, linguam videlicet ad maledicendum procliuem & instructam. At isthuc non admodum molestē fero. Nam, vt intelligo, commune mihi hoc vsuuenit cum multis. Quod verò ad * bestias illas attinet, etiā præ multis. Illud autem me peius habet, quod tibi fidem non feci, hoc me animo facere amico. Ceterum bene valeas & corpore & animo, & linguā si possibile est cohibeas. Nos autem posthac quod nostrum est curabimus.

Ad Eudoxium rhetorem Theologi.

CXVII.

Vetus erat Atheniensium consuetudo, atque ea meo iudicio pulcherrima. Posteaquam ad pubertatis annos venerat adolefcentes, ducebantur ad artificia. Ducebantur autem ad hunc modum. Proponebatur publicè cuiusvis artificij instrumenta, atque ad illa ducebantur adolefcentes. Quocumque tum quisque delectabatur, & quod accurrebat, illius edocebatur artificium: propterea quod quæ ad naturæ ductum fiunt plerumque bene succedunt: quæ verò præter naturā præsumuntur, frustra tentantur. Ad quid ista narro? Et tibi idem faciendum esse dico, vt philosophiam non negligas: quandoquidem ingenio ad illam es appositus: neque ad aliud quidquam eorum quæ tibi cognata non sunt assuefias magis, quā istam amplectare, ad quam naturaliter es propensior. Non hoc tantum nomine quod optima est, sed & ob id quod naturæ est agnatio. Cursum verò fluuij detorquendum nō esse parcemia docet, & artem equitandi edoctum ad cantandum admittere noluit poësis. Quid timendum erat? Ne simul & in equirandi artem & cantandi delinqueres. Quæ autem hic spectanda est aptitudo? Vt mihi ista consideranti visum est, principio spectandum est ingenium morumque tranquillitas atque aperta simplicitas, & ad seculi huius astus ineptitudo, deinde & animi industria ac sublimitas, & ad cōtemplandas res agilitas. Tertio ad hoc vitæ institutum accommodata est & infirmitatis subleuanda sollicitudo, & corporis imbecillitas. Nam & ista non parum commoditatis ad philosophandū adferre Platoni videtur. Et alioqui ea est ætate, vt affectuum vis iam inclinet. Et paupertate mihi videris non magis præmi quā ornari. Et præterea pudorem admittere nosti, quod nō conuenit instituto rhetorum. Sed neque vox tibi scelerata est, nec vitiosè clamas, neque in foro versatus es, nec quidquam habes eorum (vt breuiter dicam) qui-

bus forensem Democritum ad concionandum finxit Aristophanes, sed cū rhetor voceris omnia prius præstare poteris, quā vt moribus & ingenio inter rhetoras cenferi queas. Velis igitur hoc minus abijcere philosophiam, quo magis moribus illi accommodis reliquos antecedis, neque malis minores habere in minoribus, quā primas in maximis. Si verò tibi primas quoque in terrenis dederimus, ne sustineas inter graculos primas habere, cum aquila esse queas. Quousque inflamur in minutis istis humiq; repetibus rebus? Quousque ludimus in puerilibus hisce nugis ac figmentis, & propter inanes applausus extollimur? Transcramus hinc. Euadamus in viros. Projiciamus somnia. Præteruolemus vmbras. Relinquamus alijs vitæ huius delicias immo magis mœstias. Alios fatigent, iactent, & iritent, inuidentia, seculi & euentuum cursus. Quod in rebus humanis quæruntur esse instabile & inæquale, valeat, cuiusmodi sunt throni, potentatus, diuitiæ, splendor opum, promotiones, subditorū supplex prouolutio inanis, scilicet, gloriola & respuenda, qua magis ignominia afficitur quisquam, si illam ignouerit, quā si spreuerit. Magnæ huius scenæ ludicra & inania spectra præteribimus, locoque omnium deum eligemus, qui solus bonū est per omnia sufficiens, & nostrum, vt & in hac vita inclarescamus, qui adhuc pusilli sumus, vitæque huius claritatem quærimus, vel certè futuræ vitæ claritatem apprehendamus, quandoquidem virtutis præmium deus est, & purissimæ lucis illustratio, quæ in trina illa vnitae conspicitur, cuius in hac vita splendorem pro data mensura adepti sumus. Adhæc certus progredere, mente aduola, apprehende vitæ æternam. Nequaquam in spe concepta quiescas, donec desideratum ac beatum cælestium bonorum verticem obtineas. Quod si ac quiesceris, nos olim laudabis scio. Exigua quidē iam putatur, paulo verò post abundantia deprehenduntur, vbi per te ipsum quæ nunc pollicemur, videris, inuenerisque ista non inanem esse felicitatem, neque mentis nostræ figmenta, sed rerum veritatem.

Ad eundem Theologi. CXVIII.

Bene habet, quod in afflictionibus philosopharis, multisque factus es exemplar tolerantia in rebus tristibus, & quemadmodum ad optima quæuis corpore, cum rectè valebas, es vsus: ita & nunc illo dextrè vteris, quandoquidem imbecillis cum sis, non es otiosè, vt ita dicam, otiosus. Philosopharis enim, & quod Diogenem olim febricitantem inque febrili calore tolerantem dixisse ferunt, hoc & ipse visendum exhibes cum in corpore tum in animo. Decebat meum hunc tam ruris amantem & agrestis vitæ nec remollefcere aut resolui animo, nō per afflictiones in varia duci, sed contemnere lutum hoc, permittereque corpori, vt miseriam suam ferat, cum omnino siue iam, siue post aliquando ex lege naturæ sit resoluendum (moriatur enim vel morbo vel senio confectum) ipsi verò animum habere in sublimi euectum & cogitationibus cum deo conjunctum: hoc quoque scire, quod absurdum sit, si extra pericula philosophantes, in aduersis, vbi opus est, de-

De philosophia hac Christianis intelligit.

Vide Eth. lib. 1. ca. 7.

Phalaridis immanitas

Ab epheso Oulaxon. Anaxarchus. Epicurus.

Socrates.

De philosophia hac Christianis intelligit.

Vide Lett. ium de huius Synopsi. i. m. p. l. a. r. g. i. s.

est, deprehēdamur nihil minus quā philosophi reque ipsa doceamus nostrā hanc professionem frustraneam & inanem. Omnia iam dilucidè animo perlustrasti, cum nostra tum aliena, vt pote vir in vtrisque instructus & aliorum quoque præceptor, collegistiq; tibi ipsi ex omnibus paratū humanitatis pharmacum. Vt verò tecum & ego parumper, si id iubeas, philosopher, nō laudo diligentiam illam circa res minutas & negligentia circa præcipua, in Aristotele, qui cū felicitatem nobis definiret, aliquosque quidem rectè progressus est, definiens illam esse animi circa virtutem energiā, adiciensque, in ætate perfecta: quod & ipsum valde clarè expressit, propter concisam nostram mutabilemque naturam: illud verò non præclare sed admodum abiectè, quod & mundanarum rerum, quæ extra hominem sunt, facultatem & abundantiam adiecit, quasi si pauper quisquam fortè sit, vel morbidus, aut ignobilis, vel exul, ob id felicitatis particeps esse nequeat. Laudo verò animi dexteritatē & præstantiā in Stoicis: qui nihil eorum quæ extra hominē sunt à felicitate impedire dicunt, sed felicem esse eum, qui virtutis studio incūbit, etiamsi in Phalaridis tauro concremetur. Et huius gratia admiror quidē eos qui apud nos honesti ac recti gratia periclitati sunt, aut calamitatis aliquid fortiter tulerunt: admiror verò magis eos qui apud incredulos hac in re nostros adæquarunt: vt pote Anaxarchum illum, Epicetron, & Socratem, vt multos reliquos taceā, quorum primus, cū in mortario manus ipsius, iussu tyranni contunderentur, follem Anaxarchi tundendo purgare iussit tortoribus. Quid his verbis innuebat? arum nosam videlicet nostrā carnem. Significabat enim animam Anaxarchi philosophi non tundi. Ita nos vocamur externū & internum hominem. Alter verò cum crure tenuis distenderetur ac torqueretur, philosophabatur non aliter quā si in alieno corpore viueret: & citius videbatur fractionem cruris perferre, quā illatam cruciatu violētiam perferre. Socrates morti ab Atheniensibus adiudicatus, cū in carcere esset, vt nosti, de corpore suo quasi de alio quodam carcere ad discipulos differuit, & cū copia esset aufugiendi data, aufugere noluit. Vbi verò allatum esset venenū magna auiditate sumpsit, perinde ac si non ad mortem sumeret, sed ad benevolentia amicam inuitationem præberet: Adianxistem illis & Iob nostrum, ni te scirem haud alienum ab illius passionibus, & esse iam & futurum cum deo. Hæc eadem videris mihi tibi ipse succinere, dō diuinum ac sacrum caput, atque ita te ipsum curando conualescere, nosque exhilarare præcones & amicos tuos, & neque per morbi violentiam animo deijci, neque, quod diuinus David dicit, propter pacem peccatorum & rerum prosperitatem qua illi potiuntur in hac vita, offendi, sed magis expurgari, si fas sit illud de te dicere, & corporis ægrotationem materiam facere virtutis.

Ad eundem Theologi.

CXIX.

Quod alter alterum conuenire nequit, idem vtrique impediendi est. Vtitur enim te cor-

pus tuum, vt assollet, ne quid amplius dicam. Me verò scias pessimè habere. Alioqui non quieuissem quin ante omnes peregrè reuersos, mihi crede, ad te aduolassem, complexusque & cōsultore te de rebus propositis vsus essem, viro & amico & prudenti inq; pietatis causa sublimi. Quod verò reliquum erat, videlicet, vt per literas inuicem alter alteri loquamur, hoc ipse quidem præstitisti idq; rectè: faciemus autem idem & nos. De quibus scribis, nobis non sunt minuta, nec modici momenti. Vnde neque ipsi de illis obiter aut negligenter cōsultauimus, sed magno studio ad ipsorum inquisitionem conuenimus. Defatigati sumus autem, certando contra inuidentiam, sacrosque episcopos, qui publicam concordiam rumpunt: & fidei causam contentionibus suis priuatis postponunt, atque obiter ac perfunctoriè tractant. Quapropter intelleximus puppim doctrinæ veritatis miserè pulsari, atque ob eam causam nos ipsos cohibeas (quemadmodum & piscem Nautilum factitare dicunt, si quādo tempestatem senserit) videmusque procul quo pacto quidam prosternant, quidam prosternantur: ipsi verò interea ad futuram vitam ac portum transitum paramus. Si verò ecclesia periculis exponitur, vt scribis, dic quæ? Si nostra, & ego hoc dico, & vos quoque rectè sentitis. Si verò ecclesia ea sit, quæ ad nos non pertinet, & quæ nobis delegata non est, nos extra culpam sumus. Verum quoniam ad tempus aliquod curæ nostræ cōmissa est hæc ecclesia, ad tēpus illi præerimus. Multi sunt & alij, qui illi vtiq; præessent: nimirum, quibus extraneæ ecclesiæ commissæ sunt. Et forsitan lucrosus est, hocce ferre labores: renuntiare tamen ac detrectare, culpabile non est. Non est itaque quod huius gratia nobis quidquam metuas. Quin magis illud metuas, ne qua in re lædamur.

Ad eundem Theologi. CXX.

Recordor adhuc præsentia tuæ, qua vna conueneramus paulo ante in Matæa mea (mea enim si qua voco, tua intelligo) simul & philosophia qua tu philosophabaris, quā etiamnum ex recordatione stupeo. Ego quidem psalmum tibi septuagesimum secundum exponebam (nam id iubebas & mihi repugnare non licebat) in quo David primū æstuat & turbatur propter reproborem prosperitatem, post verò conuersis ad futuri seculi iudicia & repositam cuius vitæ generi retributionem cogitationibus, ab animi perturbatione quiescit: mœroremque solatur, Expositionem autem quantum fieri poterat, ad cōmouendos affectus attemperabam: cū ex nostris tum ex peregrinis eadem disputans: cū scire me viro docto ac tanto differere, simulque sentirem ad hoc me differendi genus impulsu spiritus rapi, & ad doloris affectus exactui. Nihil enim ita ad exprimendos doloris affectus facundum reddit, atque ipsa animi passio: fluebat quodammodo sermo noster: tu verò interea dum loquebar, quasi stimulis quibusdam excitatus, manibus in cælum extensis vultuque quasi ad orientē verso (orientem enim aspicere poteras) exclamabas: Gratias ago tibi pater dō conditor hominū tuorum, quod nos etiam inuitos rectè fingis, & per externum homi-

Φαλακρός ὄν, κατὰ χριστὸν μὴ νυσάζειν ἀντιπρόσωπος. παροίμια εἰδὲ ὧσι.

γνώμη.

παροίμια κῶσ.

εὐφρόνη.

υποκόμιμα.

νοῦ τλῆθ ἔχθού.

γνώμη τοῦ μεταβίβου.

hominem internū purgas, & per aduersa ad beatum nos finem perducis: quæ verba ipse nosti abs te prolata. Et quid opus est omnia recensere, quæ cum ante nos tum vnà nobiscum philosophabaris, veluti exultans ex morbo, ita vt discipulū haberes quem volebas esse doctore. At cuius gratia ista cōmemoro? vt per te ad omnes illud vociferem ac pronuntiem: quòd ij nobis deplorandi magis sunt, qui interno animæ morbo laborant, quā illis nos qui corpore ægrotamus. siquidē ad hunc modum affecti fuerimus: & quod potior sit morbus philosophans, quàm terrenarum rerum successus indomitus.

Ad eundem Theologi. cxxi.

Reprehendunt te nonnulli (id enim intelligo) quod rerum tuarum mundiciem vnice cures & in corporis tui statu cōponendo cum ad hunc modum habeat, operosus sis. Et nihil mirū. Nam facilius est in alienis quàm proprijs philosophari. Ego verò si te vidissem hoc præter mensuram facere, aut nimium, vel vehementius isti studio & industriæ deditum esse, vtique reprehendissem, (dicendum enim quod verum est) nihil veritus vel amicitiam tuam vel eruditionem. Quoniam verò operosus quidē hac in re es, modum tamen haud excidis: vteris autem ad naturæ necessitatē quibus id operæ impendis: & præterea morbum habes, qui tibi satis negotij curis suis pariat: vt credā corporis tui valetudinē excedere, quæ illius gratia curanda tibi veniunt, non possum non carpere accusatores tuos, teque à culpa liberare. Ad hæc mihi ipsi persuadeo quòd ad iudicandas res nemo te sit præstantior, quū te omnes, quisq; in suis ipsius rebus, priuatim pariter ac publicè præceptore vtantur & consultore, & quòd nemo quæ animæ sunt, philosophicè magis curet. Si verò corporis valetudinem vel seruare vel recuperare solius est artis medicæ, quis ita temerarius fuerit, & disciplinæ huius expers, qui tibi de rebus medicis ausit præscribere? Sunt itaque tibi quā plurimi istorū hominū negligendi, permitteudūque vt sint instar graculorū de aquilarū volatu iudicantium. Tu verò de morbo curando & quæ ad illum pertinent, tui ipsius ac dei consilio vtere, & à recto non aberrabis.

Ad eundem Theologi. cxxii.

Hactenus quidem ipse tibi ad morbi solamen consolatoria scripsi. Eras enim animo perculso. Nunc verò mihi videris ipse nos cōsolari, propè eodem modo affectos. Oportuit enim nos cū amici simus, ne hac quidē in re separari. Immo iā antea nos hoc ipso consolatus es, quòd per tolerantiam tuam aduersa toleranda esse admonuisti.

Ad eundem Theologi. cxxiii.

Laboro ex morbo, gaudeoque, non quòd laboro, sed quòd alijs tolerantia discendæ præceptor sum. Quoniam enim non est datum, vt sim expers passionum, vel hoc saltem ex afflictionibus lucrifacio: vt ferā & gratias agam, quemadmodū in iucundis ita & in tristibus: quandoqui-

dem nihil horum credo non probabile esse animis ac sententiæ nostrorum, etiam si nobis ita videatur.

Ad eundem Theologi. cxxiiii.

Væ tibi tristia sunt, omnino & nobis sunt. Communia nāque ducimus quæ amicorū sunt omnia, siue prospera, siue aduersa, quemadmodū & de amicitiæ affectus cōparatus est. Quanta & de istis quid necesse est ad te philosophari, ac quid deceat differere? Quemadmodum igitur & ipsa amicitia lex admonet, nolo te, neque honestum arbitror, cum gratiæ solitudinis per quàm amans sis, inque diuinis excellenter instructus, eodem modo affici cum reliqua mortalium multitudine, neque mox male affecto corpore consternari, aut velut immedicabilem afflictionem deplorare, sed in passione tolerantē esse & mentem nunc maximè expurgare, ac victorē apparere vinculorum corporis, arbitrarique morbum tibi disciplinam & institutionem quandam esse ad id quod vtile est: vt contēpto corpore & quæ corporea sunt, simulq; quidquid fluxū turbulentum, ac perditū est, totus ad cælestiū confortiū transeas, proque præsentī seculo viuas futuro, & præsentem hanc vitam, vt & Plato dixit, mortis constituas meditationem, animaque siue à corpore, siue, vt illius verbis loquar, è sepulchro pro viribus liberares. Quòd si ista meditatus, itaque cōparatus fueris, & ipse maximā lucrifacies vtilitatem, & nos tui gratia exhilarabis multoties ad hoc institues: vt in passionibus sint tolerantēs. Et præterea non mediocre lucrū accedet, si & huius tibi aliquid curæ est, quod ab omnibus celebraberis. Ceterū libellorum, quos petijsti, alterū quidem repperi & animo prōpto ad te misi, vtputa Demosthenicū: alterum verò, videlicet Iliada, amisi & hoc damni patior, quod illum vsui tuo dare nequeo. Etenim credas mihi volo, quòd ijs me tantum potiri puto, & solum ea rectè possidere, quorū ipse mecū es particeps, & quibus non secus atque tuis ipsius rebus vteris.

Ad Aphricanum Theologi. cxxv.

Vibus potissimum delectantur equi? Manifestum quòd equis delectentur. Aquilæ quibus? Non alijs quàm aquilis. Graculum afsidere graculo, vel ex prouerbio audis, ita sanè & Atticum Attico, & probitatis studiosum eo qui probitatem adamat ac tuetur, delectari pura. Hoc enim mihi videtur munus esse principis, vt opem ferat virtuti, malitiam verò impugnet: siue id in cruento principatu, quemadmodum nos, siue cū gladio ac vinculis faciat. Sanguinis enim effusionem neque tibi dabimus, quem scimus ex virtute principatum gerere, non violenta coactione vti, & metu magis castigare malos quàm opere, qui gubernandi modus optimi principatus est. Horū gratia, sum mopere congressum ac colloquium tuum expetiui, & iam quoque expeto: cum vero illo propter corporis mei infirmitatē potiri nequeam: necessariò istum agendi modum apprehendi: vt, quod nunc videtur optimū te alloquar per virum hunc familiarē, amicum & cognatum, in

in omnibus mihi colendissimum Nicobulū, qui & nos apud te excusabit, (Dignus est autem hic vir si quisquam alius, quantum mihi liquet, cui fidem habeas) & per nos seipsum integritati tuæ reddet cognobilem.

Ad Asterium Theologi. cxxvi.

Vid iustius deo? Et tamen cum omnium sit conditor ac dominus, peculiarem sibi facit ac nominat populum Israël: nec veretur ne huius gratia iniustus vocetur. Quid itaque mirū si & nos, quibus omnium eorum qui sub nostra sunt manu ac gubernatione, cura est commissa, plus aliquanto cōplectimur filium Nicobulum, quem & senectutis ac morbi nostri curam gerere agnoscimus, & cui quasi fulcro ac baculo infirmitatis nostræ incumbimus. Hunc tibi cōmendamus, & per te principi: vehementer absurdum ac molestum putantes, si cū alijs per nos liberentur, idque in grauis: mis causis, & ij quoque qui nunc cum primis nos acerbè incusant, hunc ne à calumnia & violentia quidē liberare poterimus: & quem in alienorum causis honorem tulimus, eodem in nostris ipsorum potiri non licuerit: sed idem ferendum nobis sit, quod oculis accidit, vt cum alia videant, seipsos non videant: aut quod fontibus in profundo positus vsuuenit, qui cum proxima ac contigua non irrigent procul disita irrigant. Esto graue quid, aut etiam grauisimū, ausi sint adolescentuli (quod tamen ne modicum quidem, haud deprehendetur: si per temporis angustia inter examinandum à defensione non intercludemur.) quid tamen inde poterit imputari dominis qui nullo eorum quæ commissa sunt: tenentur consortio? Aut quæ est ratio, ob quam de alienis peccatis quisquā ad supplicium vocetur, & publicam curam gerat, dum de priuatis dolere cogitur.

Ad eundem Theologi. cxxvii.

Dices forsan, quid hoc rei est? Iterum nobis Gregorius? Iterum epistolas mittit? Iterum aliquid petit? O anum hominis inexplabilem, quem nos ipsi prouocauimus. Nequaquā ò præclare, noli hoc esse in nos affectu. Quibus enim deputati sunt portus, nisi tēpestate iactatis? Quorum sunt pharmaca, nisi ægrotantiū? Istis priuandi non sumus, idque tanto amplius, quanto nos apud te aliquid posse confidimus. Non enim iam petimus, sed repetimus gratiam quæ nunquam non simili gratia prouocatur. Nicobulus vim patitur: id quod idem est, ac si nos illam pati dicereamus. Est enim is nostra refocillatio. Et quomodo possibile est, vt hic quisquā taceat, nec sit molestus, etiam si sit vehementer philosophus? Porrige manum adflctis, vt & ipse ope diuina potiare, qua, vt homo, opus habes, omnique amicitia & prudentia, deinde & potentia, cum voluntate dei, in rebus nostris vtere. Neque enim ferrum ignitum ita multis opus habet: vt lapis, ad hoc, vt inditum sibi ignem in lucem emittat: sed mox atq; percussum est, simul & latentis ignis scintillæ, fulguris instar profliant: ita & ipse nihil opus habes prolixiore precatione, idque nostri gratia, cuique

talis sit persuafor, & germanus ad eod principatus focus semel ac summam dicā: Alia quidem alijs per nos beneficia consequuti sunt: isto verò nos pro nobis ipsi opus habemus: quo potissimū prudentia tua ad succurrendum promoueri debet.

Ad Posthuanum de pace Theologi.

cxxviii.

Sublimis es eruditione, idq; vtralibet, & in quouis dicendi genere. Nominis tui celebritatem partim audiuius (Expers enim sum Romanæ linguæ, & ignarus rerum Italicarum) partim experti sumus ipsi, ita vt illā possimus & alijs patefacere, si qua nobis est talia iudicandi facultas, esse autem non pauci dicunt. In sublime euectus es haud ita mediocriū principatum gloria. Immo ipse, si quod verius est dicendum est, haud modicos principatus sublimes reddidisti: supremā nactus es potestatem. Non est hoc fortunæ munus, quemadmodum multi sanè dicerent: sed hanc potestatem tanquam virtutis premium adeptus es, vt & ipsa redderetur gloriosior, & Rex propter iudicij sui de te sententiam, laudem acquireret. Modica sunt ista, adijciam aliquid de causa quoque Christianæ religionis. Primum, baptisate initiatus es ad pietatem. Vtinam te è sacro fonte leuassent. Recordor enim adhuc verborum tuorum: quæ quod mirū est, adhuc insonant auribus meis. Quòd si istis amicorū quoque recordationē coniunxeris (coniunges autem scio: nam hoc ex præteritis indicijs colligo) amplius etiā te admirabimur. Hic est humanæ prosperitatis siue felicitatis finis. Illud verò vltra Gaddes, hominibus haud esse superabile Pindaro philosophanti credimus. Quoniam verò magna consequutus magnorum quoque factus es debitor, & deus sua beneficia primum te nostræ religionis esse fecit: postea nobis etiā præfecit: simulque absurdum fuerit abs tanto viro non magna repetere, vt illud te admoneam, patere, videlicet, vt nihil ita principatum tuum decere putes: atque, quandoquidē iterum instituitur synodus episcoporum (qui quā obrè & quomodo congregentur haud noui) vt sub te ac per te pacificentur ecclesiæ, & si opus fuerit acriter reprehendantur feditiosi. Si verò ineptus esse videor, quòd quum ipsum rerum admirationem differuerim, nō simul & curā illarum abijcio: hoc tibi ne mirum videatur. Non enim vt thronos ac dignitatis sublimitatem sic volentibus celsimus: ita & ipsam pietatem deseremus: sed iā aliquanto amplius, quod & tibi videri puto, fide digni sumus, quibus credatur: quòd non nostra sed quæ reipublicæ sunt curemus.

Ad Saturninum de pace Ecclesiastica Theologi.

cxxix.

Exigis, bene scio, quæ sunt amicitia, etiam si temerarium sit aliter scribere. Nam extris quidem das potestatem: nobis verò ad scribis loquendi fidutiam, tanquam bonus conseruus ijs qui deo coniungi cupiunt. Quapropter etiam te

παντα νε φιλαυνη να.

φιλωρη

ετρε οβια τος, im σιματι εκ Πλαιω

καλοιο πατι κα λωιη.

εβλαιο hat integri pncipi ppropia.

simile.

responsio peita a simia.

collatio elegans.

προμυ.

προποστην iudicium κατ' ομοι ωβιυ.

παρακλη τικους λο 2ου5

πρωτοπρω
κη.

alloquimur, atque id desideranti nostra exponimus. Omnia nobis beneficio dei salua sunt, vno dempto, quod de ecclesijs ita turbatis solliciti sumus. His si concordiam publicam adferre poteris, ne conteris illam cum verbo tum opere constituere. Nam iterum synodus est episcoporum, & timendum denuo, ne etiam pudore afficiamur, si eundem & ista fortiatum finem, quem habuerunt praeterita. Res vero nostras deo omnia scienti & cognoscendas & iudicandas permittemus: licet libenter inuidiae eorum qui ita voluere cesserimus: non vt multis videtur, rem iucundam sed valde periculofam deferentes: & velut e graui ac saua tempestate in traquillam quendam ac securum nos portum recipientes.

Amazonio Theologi.

CXXX.

δύτης ἀντ
ίτου.

Si te quisquam communium amicorum roauerit (credo autem illos esse multos, vbi nunc est Gregorius? quid agit? confidenter responde: otiose philosophatur: & eos a quibus est iniuria affectus, non pluris facit, quam si ne nati quidem esse scirentur: ita scilicet his rebus permoueri nequit. Si vero ista rogans subiunxerit: at amicorum separationem quo animo fert? iam non amplius confidenter dicas philosophatur, sed hic animo est admodum pusillo. Nam alius aliunde quidem superatur: nos vero ab amicitia & amicis. Horum vnus quoque est praclarus Amazonius. Vna forsantantum hac re nos recreaueris, & erga te paciores reddideris, si nostri fueris memor, & quod hoc facias, literis tuis nobis persuaferis.

B Coleusio Theologus.

CXXXI.

Complexus sum te etiam interea dum taceo vt discas & silentij sermonem instar mutae picturae loquentem esse. Loquar autem, quae cum amicitiam nostram decent, tum praesenti temporari conueniunt. Iniquae agis quod iudex cum sis, non amplecteris sobrietate. Et quomodo custodias leges humanas, cum diuinis contenas? Purga tribunal tuum ne ex his duobus alterutrum tibi contingat, vt malus vel fias, vel puteris. Turpe vitae speciem proponere nihil est aliud quam seipsum spectaculo ac ludibrio exponere. Summa eius est quod dico: Scias te haberi pro iudice, & minus peccabis. Nihil istis habui potius, quod tibi proponerem.

Eidem. CXXXII.

NE condemna me tacente, neque ego te condemnando loquentem, quod de cibis seruandū Paulus fanciuit. Si vero condemnas, tuam ipsius linguam metue: ne contra te primum moueatur, si te dignumprehenderit silentio.

Theologi ad Eusebium episcopum Samolatenum in exilio agentem.

CXXXIII.

Quando pietas tua patriam nostram pertranibat, e domicilio nostro ne prospicere quide poterat, in extrema constitutus infirmitate. Contristabat autem me non ira morbus, licet tantus, vt mortis induceret timorem, atque quod sacra & honesta tua praesentia priuabar. Tanto teneor honorandam illam faciem tuam videndi desiderio, quanto credibile est teneri eum, qui spirituum vulnerum medela opus habet, illamque se ab integritate tua consequatur sperat. At vel nunc etiam si peccatis meis deputandum est, quod praesentia tua illa tempestate frustratus sum: possibile est, vt aliqua mihi contingat per tuam bonitatem in rebus hisce tristibus refocillatio. Si nanque dignaberis etiam mei in precibus illis tuis coram deo acceptissimis aliquam facere mentionem, hoc mihi omnis diuinae benedictionis acquirendae compendium erit: idque cum in praesenti haec mea vita, tum in futuro seculo. Certus enim sum, quod vir tantus, tate opere in fidei euangelica causa decertans, talesque illius nomine persecutiones tolerans, ac tantam sibijpsi per tribulationem patientiam apud iustissimum deum fiduciam comparas, si & nos precum suarum dignetur patrocinio, tantum possit apud deum quantum nobis prodesset, si quisquam e numero sanctorum martyrum hoc faceret. Itaque obsecratus hoc pacto indefinenter Gregorij tui memor esto in precationibus tuis, in quibus memoria tua dignus haberi desidero.

Eidem. CXXXIII.

Vnde ad celebrandum encomia tua ordiar? Et quo te nomine vere ac proprie appellabo? An columnam & stabilimentum Ecclesiae vocabo? Aut luminare mundi, vt Apostolico more loquar? Aut coronam gloriationis sanae Christianorum parti? vel donum dei, vel patriae fulcimentum? Siue regulam fidei? Aut legatum veritatis? vel simul omnia haec, hisque plura? Et laudum tuarum excellentiam ex gestis tuis quae conspicua sunt confirmabo. Quis imber ita tempestiue siticulosam tellurem irrigauit vnquam? Quanam fluentia in eremo comprehensis ad hunc modum ex petra inundarunt? Quem tale angelorum panem manducauit homo quisquam? Quibusnam discipulis suis Iesus communis noster dominus vndis prope immerfis & obrutis, ita in ipso temporis articulo praesentem opem attulit vt & pelagus tranquillum reddiderit, & in periculo constitutos conseruarit, quemadmodum tu nobis laborantibus & anxijis, ac veluti iamiam naufragium facturis comparuisti? Quid refert, quae alij per te sint adepti, recensere? qua latitia & animi iucunditate orthodoxorum mentes repleueris, & quam multorum desperatione abstuleris? Ecclesia, mater nostra, Caesariam dico, nunc vere viduitatis suae vestes ad tuum conspectum abijcit, & stolam latitiae resumit: & iam aliquanto alacrior & illustrior erit, posteaquam pastorem nata est & se & ijs quos antea habuit, vestrisque necessitatibus dignum. Nostra enim vt habeant, ipse vides: & quam praecleara ac miranda effecerit zelus ac operosus hic sudor tuus, & quam erga deum habes fiducia. Senectus in iuuentam mutata est, & infirmitas vi-

ἐπιθυμία
ἐφ' ὅσον.

ὁ ἄσπετος
πολύδωρος.

ἐπιθυμία καὶ
ἐπιθυμία.

sta. Qui lectis erant affixi, gestientes subsultat, & infirmi amiciuntur virtute. Istis & nostra confere, quae mentibus nostris contigerunt. Habes itaque patrem cum pro seipso, tum & pro nobis. Vniuersam actam vitam honestamque canicem bono claudet sine, certamine videlicet quod ecclesiae gratia sustinuit: recipiemusque illum, scio, beneficio precum vestrarum, de quibus in omnibus bona fiducia bene sperandum est, robustiorem ac validiorem. Si vero ex curarum molestia vitam hanc finierit, nihil damni fuerit talem mortem, inque talibus negotijs, obire. Mihi vero, precor, ignoscite, si declinatis parumper maleuolorum linguis tardius aliquanto accurrerem, vosque complexus fuero, & quaecunque id temporis ipse praeterierim, per meipsum coram compleuro mea vnus acclamatione.

Eidem. CXXXV.

Cum in omnibus nobis sit venerandus, & inter germanos connumeratus amicos, obseruandissimus frater noster Eupraxius, hoc tamen nomine germanior visus est, quod erga te amice est affectus. Qui etiam ad tuam non secus properauit reuerentiam (vt illud Davidis dicam) quam ceruus multi fiti accensus: quod intolerabilem sitis molestiam potabili puroque fonte per tribulationum patientiam refrigeret. Hoc & nobis fieri dignare. Huius gratia beatus quidem est, qui hoc gratiae adeptus est, qui afflictionibus & laboribus pro Christo veritateque illius toleratis tale impoluit coronidem, qualem per pauci ex ijs qui deum timent, consequuti sunt. Virtute enim non ostendisti tale, quae nulla sit examinatione probata: neque in solo tranquillitatis ac serenitatis tempore rectam tenuisti nauigationem, mentesque aliorum gubernasti: sed in molestijs tentationum talis comparuisti, sublimiorque ac victor persecutorum factus es: utpote quod forti animo patriam mutasti. Alij quidem patriam solum obtinent, nos vero ciuitatem supernam. Alij sedem nostram habent, nos Christum. O praeclearam negotiationem. Pro rebus medicis, quas contempnimus, qualibus bonis ornati sumus? Transiuimus per ignem & aquam, credo nos etiam ad refrigerium peruenturos. Non enim in finem vsque derelinquet nos dominus, neque negliget rectam doctrinam, quam reprobis persequuntur: sed pro multitudine dolorum nostrorum exhilarabunt nos illius quoque consolationes. Hoc igitur & credimus, & optamus. Tu vero pro humilitate nostra preceris obsecro, & quoties oportunum fuerit, per literas nobis differere, alacrioresque nos reddere res tuas significando, id quod iam facere dignatus es, ne graueris.

Olympio Theologus. CXXXVI.

Hoc mihi ipsa infirmitate grauius est, quod ac credor quidem infirmus esse: sed legatione ac peregrinatione adeo longinqua oneror, inque medios tumultus pellor: quorum fugam auidem complexus sum: ipsique corporis afflictioni ac morbo eius nomine prope gratiam habeo. Otiosa quippe vitae tranquillitas negotiorum splen-

dore pretiosior est. Hoc paulo ante praclarissimo quoque Icario scripsi: cum idem mandati accepissem: dignetur vero nunc etiam pro nobis scribere tua prudentia, quam fide dignum habemus infirmitatis nostrae testem. Huius autem certum documentum & dispendium hoc est, quo iam affecti sumus: quod neque accurrere teque coram frui potuimus: principe adeo commodo ac dextro, virtutisque gratia ita praeclearo, vt principatus tui initia pretiosiora sint, quam aliorum sit post absolutos principatus gloria.

Eidem. CXXXVII.

ET ipsa quoque cana senectus non nihil adhuc eruditur ac docetur: & non omnino, vt putatur, digna est, cui omnia prudentiae gratia credatur. Ego quippe, cui potissimum nota est Apollinaristarum sententia & impietas, cum animaduertentem intolerabilem illorum arrogantiam ac vecordiam, putabam illos per patientiam & lenitatem animi mansuescere ac sensim emolliiri posse, quemadmodum & spem istam aliquandiu profectus sum: verum per ignorantiam illos hac lenitate peiores etiam, vt apparet, reddidi: & Ecclesiae per intempestiuam philosophiam nocui. Peruerfi namque nulla flectuntur aequitate ac mansuetudine. Et iam si mihi fuisset possibile vt ista per meipsum coram declararem, haud sane detrectal sem: quin etiam praeter vires meas animo excitatus ad reuerentiam tuam aduolassim. Quoniam vero infirmitas nostra ita inualuit, vt Xanxaridis thermis opus habeamus, ita consulentibus medicis, quod per meipsum facturus eram, id literis exequi visum est. Auli sunt mali ac perditii homines praeter reliqua omnia etiam hoc facinus, vt conuocatis episcopis illis, qui per totius orientis & occidentis synodum condemnati sunt, & gradu deiectionis, vel certe ijs, qui aderant, abusi (neque enim hoc pro copeno dicere) etiam omnibus regalibus constitutionibus vestrisque mandatis repugnantes, episcopi nomen imposuerint vni eorum quos habent coplices impios, & nemini vt arbitrator, ita execrabiles, atque meae mortificationi. Hoc enim confidenter dicendum est. Ita si sunt tolerabilia, ferat ea tui constantia animi, feremus ea & nos, vt & saepenumero talia tulimus. Si vero sunt grauia & neque pientissimis regibus ipsis tolerabilia, dignare quae commissa sunt in ius vocare & castigare, etiam si hoc mitius fiat, quam commissorum exigebat contumacia.

Eidem. CXXXVII.

Iterum scribo, cum ipse adesse deberet. Verum ista mihi abs te est indita confidentia & agendorum gubernator (vt quod primum est priore loco dicam) & rerum publicarum restaurator, diuinoque munere vtrunque, qui & hac consequutus es pietatis mercedem, vt iuxta animi sententiam cedant quaecunque instituis: & quae alijs non paruerunt: in tua vnus potestatem veniant. Principatum enim tuum moderantur cum prudentia, tum animi fortitudo, illa excogitans quid sit agendum. ista cogitata feliciter absolvens, & quod maximum est, ea habes manus puritatem, vt illa di-

νόημα.

μεγαλόνοια.

τῆ ἀκαί-
ρω φιλό-
σοφία.

Περνεύς
difficile con-
τιννύται.

τῆ ἐπιθυ-
μίας.

πραγματ-
ικῶν ἐρα-
στία.

In principe requiri, p...
dentia co-
mes ut ad-
sit fortitu-
do.
Αυτην
ως αφανης
τυραννος.

Θνηφωρος
Χειρ ηος
αναιμα-
κτος.

Θωμας τον
δουλον.

τις η πρω
βεια.

Εις καιωσις
ex collatio-
ne.

σιν καλο-
καγαθιαν

rigantur ac corrigantur omnia. Vbi tibi aurum illud iniustum, quo iudicia corrumpuntur? Ne fuit quidem vnquam. Statim initio principatus tui eliminatum, & veluti perniciosus quidam tyrannus, condemnatum est. Vbi inimicitia? condemnata est. vbi gratia? Hic non nihil inclinans (reprehendam enim te parumper) sed diuinam imitatus benignitatem, quam etiam per nos iam implorat Aurelius miles tuus, quem profugum, infortunatam, supplicem vero prudentem voco: propterea quod sese fidei nostrae commisit, & per nos tuae canicem nostram instar regiae cuiusdam imaginis, & sacerdotium quod saepenumero reuerendum esse confessus es, patrocini loco obtendens. Ecce hunc tibi sistit * sacrificia ista & incruenta manus, & quae te multis encomijs celebravit, celebrabitque scio adhuc pluribus, si nobis principatum hunc prorogauerit deus, tuum dico, & eius, qui in isto tibi munere cooperarius est.

Nemesio Theologi.

CXXXIX.

SI tibi molestus videor, quod frequenter scribo, ne mireris. Quod si te iustum iudicem conuictis quoque impeterem, noui quod me a crimine absolueres. Huius mihi confidentiae ipse factus es auctor: propterea quod ad petendum me, largiendi proptitudine prouocas. Neque id mirum. Sunt enim multa quorum nomine nobis libenter gratificari debes, utpote senectus, infirmitas, communicatio studiorum (siquidem & nostrum non nihil est in illorum disciplinis, tum & desiderium praesentiae tuae a qua tamen per infirmitatem prohibeor: tantoque commodo destitutor. Sed quid est quod abs te peto? Quod si iniquum aliquid peterem, tantum virum utique reuererer. Si vero iusta est petitio, prompte annuas oro. Iterum ad prudentiam tuam confugit venerandissimus filius noster Theodosius, meus pariter ac tuus. Ex vitae proposito meus, supplicatione vero tuus. Supplicaturus venit in causa miserabili. Orphani periclitantur: & ut res humanae habent, in discrimine constitutus, incertus est, vbi tandem consistat. Et patris translationem veremur: qui multis modis orphaniam refocillauit. Vnam omnibus largire gratiam. Manum porrigere calamitati, quam ipse tibi declarauerit. Nullo quidem augmento gloriae opus habet principatus tuus, ut neque splendore Lucifer. Si vero non nihil augmenti ad gloriam tuam quaeris, non poterit certo scio, ista, cuius nunc offertur occasio, maior & illustrior obtingere, qua fiet ut multi, quibus cura est quae vera sunt dicere, humanitatem tuam praedicaturi sint ac commendaturi.

Aerio & Alypio Theologus.

CXL.

Quemadmodum iustum ac sanctum est, ut & de area & torculari, denique & liberis, ij qui verè liberorum sunt amantes, primitias offerant deo: nam ab ipso est cum quod ipsi sumus, tum quidquid possidemus, ita & in recentibus facien-

dum est hereditatibus, ut dum prompto animo portionem aliquam bonorum nostrorum deo damus, potiori parti securitatem acquiramus. Nolite itaque vestra contatione committere, ut demum post omnes ad nos benignitatis vestrae fructus, sed potius ante omnes ad deum, & illius nomine ad omnes veniat, reiectisque legibus extraneis, * nostris seruite, hanc ipsi promptae beneficentiae fructum adferentes. Intempestiua nanque & neglectim oblata, recipiemus ab alijs: alacrem vero beneficentiam a vobis quibus deus pro ijs quae iam in nos conferetis multo plura retribuere potest, non solum in ista temporaria ac fluxa vita sed & in sempiterna illa ac stabili, ad quam vnam respicere, inque illam spem nostram dirigere securum est. Cum itaque talia sit decreturus vobis deus, quales ipsi pauperibus vos exhibueritis: nolite pusillè ac parcè sed liberaliter & alacriter voluntatem adimplere mortuae, quam praesentem vobis esse & quae geruntur coram videre rati ope vestra refocillate, ut non solum pecunias ab ipsa habeatis, sed & benedictionem liberorum facultates corroborantem matri comparetis, cogitates potiore esse modicam hereditatulam cum iustitia quemadmodum scriptum est, quam ampliore cum animi anxietate, nequid malignius dicam, & quod multi totas domos, quas possidebant ad ecclesiarum usum destinari passi sunt: alij vero vitro quoque omnem suam attulere substantiam, atque optimam exercere negotiationem, dum propter caelestes diuitias pauperes facti sunt. Ne se minetis igitur parcè, ut abundè metatis, & cum vobis ipsis, tum ijs qui vobis sunt amicissimi, sorte bonorum conferatis: nihil de legatis adimentes, sed omnia cum gaudio & alacritate tradentes: immo tanquam propria dei reddentes, & veluti hoc solum lucrificantes, si quid pro animabus vestris impenderitis. Quid enim necesse est colligere praedonibus ac furibus, temporumque mutationibus, quae alioqui collecta ad alios dominos transferunt: & in stabilem opulentiam ventitant? Cur non magis in apothecas illas securas, & ad quas nemo insidiatorum adspirare poterit, omnia reponimus? frugalitatem itaque circa reliqua demonstrabit & alijs (opto nanque ut potentes sitis, sed adiuncta beneficentia) nobis vero bonum certamen decertabit: ut alius alium pietate ac debitis ex deo beneficijs animoque grato depromptis superet. Reddite itaque vos certos, quod germanè Christiani sitis, immo ex bono tanque pio ac iusto principatu initium sumentes: ex illo & circa reliqua eodem sitis animo, ut & ipsi inter vos mutuo & nos quoque vestri gratia exhalaremur: siquidem & ad reliqua toti ecclesiae commo- dum fueritis hac in re & dextrum benignitatis exemplum.

Ad Caesarianos Apologia Basilij Magni & archiepiscopi pro sua ab illis discessione, & de fide.

CXLI.

Saepenu-

Ex collatione.

Collatio altera.

Allusio ad Iacob fugam.

Christus secundum carnem non solum genuit.

Familiaris religiosorum congressus salutaris, est in pace.

Atque nota sunt, Macedoniae et Euphratim.

Vere vnum et simplex.

Saepe numero admiratus sum, quidnam animos vestros erga nos affecerit, & vnde sit quod tantopere a nostra mediocritate tam modica & exili, nullaque in re amabili, superamini: ut scriptis nos per amicitiam ac patriae commemorationem adhortemini: & ut profugos filios affolent patentes paternis ad vos visceribus reuocare conemini. Ego quidem nos profugos esse factos fateor: neque negauerim: causam vero fugae vel iam ipsi nostis, siquidem cupitis. Ea vero potissima est, quod tum cum essem apud vos ex inopinato percussus quemadmodum si quisquam repentinis motibus consterneretur, animi considerationes haud cohibui, sed procul aufugio multumque temporis mansi separatus a vobis. Postea vero subiit animi meum desiderium quoddam diuinorum dogmatum, & quae circa illa versatur, philosophiae. Quo enim alio pacto possem, quo, inquam, alio pacto possem ego vna nobiscum inhabitantem domare malitiam? O si mihi detur Laban quisquam qui me liberet ab Esau, ducatque ad caelestis vitae philosophiam. Nunc quonia per gratiam dei voti nostri pro viribus facti sumus compotes, organum benedictum, puteumque profundum adepti Gregorius os illud, Christi dico, parumper nobis obsecro, parumper hanc morulam indulgete, quam non ad hoc petimus, ut vrbium sectemur delicias: neque enim clara nobis est quo pacto versutus ille hostis noster per illas imponat mortalibus, sed ut frueremur sanctorum conuiuiu, quem vtilissimum esse iudicamus. Dum enim frequenter de diuinis dogmatis aliquid & dicitur & auditur, habitum quendam diuinarum contemplationum tenaciter inhaerentem induimus. Ad hunc quidem modum habent res nostrae, vos autem o diuina & omnium mihi charissima capita, obseruate Philistinorum pastores, ne quisquam illorum fontes vestros clanculum obstruat, puritatemque cognitionis quae fidem Christi concernit, turbida reddat. Hoc enim illis perpetuo studio agitur, ne ex diuinis scripturis simpliciorum animi rite doceantur: sed ut per extraneam philosophiam veritas refellatur. Qui enim fidei nostrae ingenitum & genitum inducit, & semper existentem aliquando non extitisse, naturaque ac semper patrem esse factum, & spiritum sanctum sempiternum non esse dogmate suo tradit: an iste non palam Philistaeus est, ea in ouiculas patriarchae nostri laborans inuidentia, ut prohibeat illas quo minus ex pura aqua & in vitam aeternam salientem bibant? Verum illi prophetae oraculum sibi ipsis vindicant, nempe: Me dereliquerunt fontem aquae viuae, ac foderunt sibi ipsis cisternas dirutas, aquam continere non valentes. Constatendum sane est deum esse patrem, deum filium, deum spiritum sanctum, quemadmodum diuinae scripturae, & qui sublimiora contemplati sunt docuere. Illis vero, qui nobis per calumniam trium deorum doctrinam ac fidem obiciunt, respondeatur: nos deum non numero sed natura vnum confiteri. Quidquid enim numero dicitur vnum, vnum reuera aut simplex, natura non est. Deum autem simplicem & incopositum consistunt omnes. Non est itaque deus numero vnum. Quod autem dico tale est. Mundum numero vnum esse dicimus: at non natura vnum: sed neque simplicem illum dicimus. Diuidimus enim

illum in elementa ex quibus constat, in ignem, aquam, aërem ac terram. Item homo numero vnus dicitur. Vnum enim hominem saepenumero dicimus. At simplex non est homo, ex corpore & anima constans. Similiter & angelum numero dicimus vnum: at neque natura vnum neque simplicem. Substantiam enim cum sanctimonia angeli substantiam esse cogitamus. Itaque si quidquid numero vnum est, natura vnum non est, & quod natura vnum est ac simplex numero vnum non est, D nos autem deum natura vnum esse dicimus, quomodo isti homines numerum nobis hic introducunt, cum nos illum prorsus è beata illa & intellectuali natura exterminemus. Numerus enim ad quatuoruplum pertinet. Quatuoruplum autem corporali coniunctum est naturae. Est nanque numerus corporalis naturae. Corporum numero verò conditorem dominum nostrum esse credimus. Quapropter & omnis numerus ea significat quae materialem ac circumscriptam naturam sortita sunt. Illa enim simplicissima solitudo atque vnitas singularis simplicem & incircumscriptam significant essentiam. Igitur qui numerum aut creaturam consistetur filium dei, vel spiritum sanctum materialem & circumscriptam naturam, imprudenter inducit. Circumscriptam autem dico non solum loco inclusam, sed & talem, quam praesentia sua complexus sit is qui illam non existentem ad essentiam perducturus erat quae & scientia comprehendere possit. Omne itaque sanctum, quod circumscriptam habet naturam, creataque sanctitatem, non est suapte natura incapax malitiae. In filio vero & spiritu sancto, fons est sanctimoniae, vnde omnis ratione praedita creatura secundum virtutis analogiam sanctificatur. Quanquam nos secundum veram rationem filium patri neque similem neque dissimilem esse dicimus: vtrumque enim aequè impossibile est. Simile enim ac dissimile secundum qualitatium rationem dicuntur. Numen autem qualitati obnoxium non est. Identitatem vero naturae consistentes & homouision complectimur: & compositionem fugimus eius qui secundum essentiam deus & pater*, secundum essentiam deum ac filium genuit. Nam ex eo declarat homouision. Deo nanque secundum essentiam, deus secundum essentiam homouision est. Alioqui & homo deus dicitur: ut cum legitur. Ego dixi dii estis. Et daemon deus dicitur, secundum illud, dii gentium demonia sunt. Sed illi quidem secundum gratiam, isti vero per mendacium dii nominantur. Deus autem solus secundum essentiam deus est. Solum cum dico, essentiam dei sanctam & increatam exprimo. Solius enim dictio, & de certo aliquo homine & simpliciter de vniuersa natura humana dicitur. De certo quodam homine, utpote si de Paulo dicatur quod solus in tertium usque caelum sit raptus, audieritque verba ineffabilia, quae non liceat homini loqui. De ipsa vero vniuersa hominum natura, videlicet cum David dicit, Homo sicut foenum dies eius. Hic enim non certum aliquem hominem, sed totam naturam notat. Nam omnis homo temporarius est & mortalis. Ita & illa intelligimus de natura diuina dicta: utpote, qui solus habet immortalitatem. Et soli sapienti deo. Et illud: Nemo bonus nisi vnus deus. Na hic vnitatis dictio idem significat ac si dixisset: nisi solus deus. Et, Qui extendit caelum solus.

78 αγγιλας
ι ποσαοιν.

ηος νοητης
φωτιως.

Numeri ratio naturam insinuat circumscriptam. μονος ηος ινας.

κατων βασιλιαν, im το εσθου-δοξος.

κατα, εν-για.

Deus solus sua essentia deus, homo gratis, daemon mendacio.

Solus, ut variè accipiunt.

Et ite.

Et iterum, Dominum deum tuum adorabis, & illum solum coles. Et, Nō est deus pręter me. Cū enim deus in scriptura vnus ac solus dicitur, non ad distinctionē filij aut spiritus sancti dicitur, sed contra eos qui cūm dij non sint, falsō dij nominantur: vt est illud, Dominus solus duxit eos, & non erat cum ipsis deus alienus. Et, abstulit Israhel Baalim, & memora Astaroth, & seruiuerunt domino soli. Et iterum Paulus. Siquidē sunt dij multi, ac domini multi: nobis autē vnus est deus pater, ex quo omnia, & vnus dominus Iesus Christus, per quē sunt omnia. At hęc quęrimus, quomodo cūm dixisset vnum esse deum, illo nō fuerint contentus (Diximus enim, cūm vnus ac solus dicitur esse deus, diuinam exprimi naturam) sed & patris appellationem adiecerit, & Christi meminerit. Suspicio igitur, quōd hic non sufficere putauerit Paulus, organum illud electum, tantum predicare deum filium, & deum spiritū sanctum, id quod significauit dicens: vnus est deus, nisi & per adiectionē patris eum exprimeret: ex quo sunt omnia, & per mentionem domini verbum significaret: per quod sunt omnia. Et iterū per cōiunctionem Iesu Christi, hominis incarnati admoneret: & passionem illius exprimeret, & resurrectionem manifestaret. Commemoratio enim Iesu Christi tales nobis cogitationes insinuat. Vnde & ante passionem suam dominus Iesus Christus se predicari detrectauit: interminatūque discipulis est, ne cui dicerent se Iesum esse Christum. Propositū enim illi erat post absolutam cōmunionem, ac resurrectionem ex mortuis, inque cęlos assumptionem tum demū mandare illis vt predicarent se dominum esse Christum illum: Tale est & quod dixit, vt cognoscant te solum verū deum, & quem misisti Iesum Christum. Et illud: Creditis in deum, & in me credite: vbique mentes nostras confirmat spiritus sanctus, vt ne dū alteri acquiescimus, ab altero excidamus, hoc est, ne dum theologię attendimus, dispensationem Christi cōtemnamus, & fiat vt dum sublimitatē diuinę naturę, assequi nequimus, incidamus in impietatem. Dicta verō diuinę scripturę quę aduersarij vsurpata, & ad ipsorum sententiā, ad demolitionem glorię vni geniti peruersa nobis proferunt & obijciunt, iam examinabimus, & quantum nobis possibile fuerit explicabimus. Et primū proponatur nobis illud. Ego viuo propter patrē. Hoc enim vnum est ex iaculis, quę ab impijs hominibus vsurpata in cęlum mittuntur. Dictum autem hoc, isto loco, vt arbitror, nō de sempiterna vita loquitur. (Nam quidquid aliunde vitam habet, per seipsum viuere, quemadmodum & quod aliunde incaluit, ex seipso calidum esse nequit. Christus verō ac deus noster dixit: Ego sum vita) sed de ea quę carnis est & in hoc tempore orta, quā vixit propter patrem. Nā ex illius consilio in hac mortalium vita cōuersatus est. Et non dixit: Ego vixi propter patrem, sed ego viuo propter patrem, aperte pręfens tempus significans. Potest autem & vitam dicere eā, quam ipse Christus etiamnum viuuit, verbum dei habens in seipso. Et quod hoc ipsum sit quod innuitur, ex eo quod subiungitur sciemus, vbi dixit: Et qui edit me, viuet propter me. Carnem nanq; ipsius edimus, ac sanguinem bibimus, consortes ipsius effecti, per incarnationē & se-

fibilem verbi ac sapientię vitā. Carnem enim ac sanguinem, totam suam mysticam in carne conuersionem vocauit, doctrinamque illam quę ex vita ipsius, actuali & naturali, & theologica constat, manifestauit, per quam nutritur anima, & ad rerum cęlestium contemplationem interea exercetur & imbuitur. Et hoc fortasse est, quod isto dicto Christi innuitur. Deinde & illud obijciunt. Pater maior me est. Abutuntur enim & isto dicto Christi ingrata illa creatura, Satana progenies. Ego verō ex hoc ipso dicto, quōd filius patri sit homouisus, patefieri cōdo. Noui enim collationes proprię ad ea pertinere, quę eiusdē sunt naturę. Angelum nanq; angelo maiorem, & hominem homine iustiorē, & volucrē volucri velociorem esse dicimus. Itaque si collationes inter ea sunt quę eiusdē sunt speciei, pater verō per collationem dictus est filio maior, cōsequitur filium patri esse homouisum. Inest autem & alius quidam intellectus isti dicto. Quid autem mirū, si patrem se confessus est esse maiorem, qui cūm verbum esset caro factus est, cum huius gratia & angelis secundum gloriam & hominibus, secundum speciem, minor apparuerit? Imminuit enim ipsum, inquit, modicum quid ab angelis. Et iterū: Eum verō qui modicū quid ab angelis minoratus est. Item: Et vidimus ipsum, & non habebat speciem neq; pulchritudinem, sed species ipsius abieciō erat vniuersis hominibus. Hęc autē omnia pertulit propter plurimā in figmentum suum ne uolentiam, vt perditam ouiculum seruaret, & seruati in angelorum choros referret & inferret, & eum qui ab Hierosolymis Ierichunta descenderat, & propterea in latrones inciderat, ad propriam iterum patriam sanitati restitutum reduceret. An & pręsepe Christo opprobrias hęretice, per quod cūm alienus esses, a verbo nutritus es, & paupertatem obijcies quōd leculum non habuit, in quo caput reclinaret filius? Hac ratione minor patre est filius, quōd tui gratia factus est mortalis, vt te a mortalitate liberaret, & cęlestis vitę participē redderet. Quemadmodum si quis medicum reprehendat, ob id quōd super agrorātium morbos incubens scetoris illorū particeps esset factus, vt decumbentes agroros restitueret. Propter te & horā & diem iudicij ignorat. Quamquam nihil latet verā illam sapientiam. Nam per illam omnia sunt condita. Nemo enim mortalis vsquā est qui opus suum quod fecit ignoret. Verum id ita dispensat Christus, propter tuam infirmitatem, ne vel ij qui deliquerunt, per angustiam pręscripti temporis adigatur ad desperationem, tanquam non relicto resipiscentię tempore: vel rursus ij, qui in militia Christiana decertant, per temporis prolixitatem ad deserendam aciem impellantur, si viderint sibi bellum esse cum diutina aduersaria potestate. Itaque vtrisque per ignorantia prętextum cōsulit, istis propter bonum certamen tempus abbrevians: illis verō propter delicta diluenda resipiscentię tempus reseruans. Quamquam cūm in euangelijs seipsum adnumerarit ignorantibus, propter multorum, vt dixi, infirmitatem, in Actis verō Apostolorum, tanquam perfectis, seorsum differens, per sui ipsius exceptionem dicit, vestrum non est scire tempora & articulos temporum quos pater

Pater maior me est, vt hoc dicto abusu sit huius, Satana progenies, obijciens inter ea sunt quę eiusdē sunt speciei.

Esai. 53.

Mat. 23.

Tertullianus de. Collat. elegans.

κρουνος θυρον της γρωςας.

Act. Basilij circ. n. p. etiam ac solentem prudeniam.

Regnum Christi & regnum patris.

1. Cor. 15.

in sua ipsius constituit potestate. Atque ista secundum primam mentis conceptionem ad obiecta dicta sunt crassius. Iam verō sublimior quidam dicti huius sensus expendendus est, pullandęque scientię fores, si quo pacto patrem familias excitare queam, qui spiritales panes petentibus se largitur, quādoquidē amici sunt & fratres quos isto conuiuio reficere studemus. Sancti saluatoris nostri discipuli, pręsentis seculi cursum mentis contemplatione, quantum possibile est hominibus, trāscendentes, verboq; mundati, finem quęrunt, atque extremam scire felicitatem quęstunt, quam ignorare & angelos & seipsam quoque dominus noster pronūtiavit, per dies vniuersam intelligēs exactam consiliorum dei cognitionem: per horā verō vnitatis ac monadis contemplationem, quarum scientiam soli patri tribuit. Suspicio itaque, quōd hoc de seipso scire deus dicatur: quod est: & hoc nescire, quod nō est. Iustitiam enim ac sapientiam scire deus dicitur: ipse & iustitia & sapientia existens, iniustitiā verō & malitiam ignorare, eō quōd nō sit iniustitia nec malitia qui cōdidit nos deus. Itaque si hoc de seipso scire dicitur deus, quod ipse est, & illud nescire quod ipse non est, non est autem dominus noster secundum incarnationis intelligentiā & crassiosem doctrinam, extremum illud desiderabile bonum, ignorauit ob eam causā saluator noster finem extreme męque felicitatem: immo ne angeli quidem nouerunt, inquit, Hoc est, neque ipsorum contemplatio, vel rationes inferiorum, sunt extremū illud desiderabile bonum. Crassa enim est & illorum cognitio. Confert personam personę. Solus autem pater, inquit, nouit. Ipse nanque finis est & extrema illa felicitas. Quando enim deum iam non amplius tanquā in speculo, neque per aliena adminicula cognoscemus, sed ad ipsum tanquam solum & vnum appropinquabimus, tunc & nos extremum finem sciemus. Regnum enim Christi omnem illam materiale cognitionem esse dicunt: Dei verō patris immaterialem, & vt ita dicam, ipsius diuinitatis contemplationem. Est autem dominus noster & ipse finis extremaque felicitas secundum intelligentiam & rationem verbi. Quid enim in euangelio dicit? Et ego excitabo ipsum in nouissimo die, resurrectionem illam intelligens quę ex materiali cognitione ad immaterialem cęlestemque contemplationem ducit: nouissimum verō diem eam scientiam post quā nulla est alia. Tunc enim mens nostra exurget & ad beatam illam sublimitatem excitabitur, quando vnitatis ac monadis verbi contemplabitur: verum quoniam mens nostra crassa adhuc pulueri adheret lutoque commiscetur, ac nuda contemplationi intendere nequit per cōpositionem rerum, quę corpori sunt cognatę, subducta opera conditoris considerat, eademque interea ex illorum effectibus cognoscit, vt ita sensim accepto inimento, & ipsam aliquando diuinitatem cōtemplatura accedere valeat. Ad hunc sensum & illud quoque dictum esse puto. Pater maior me est, & hoc. Non est meum dare, sed quibus paratum est a patrē. Hoc enim est & Christū regnum dare deo ac patri, cūm non sit finis sed primitiā, iuxta crassiosem, vt dixi, doctrinam, quę quidem filium quāntum in nobis est, non vt in se est, con-

templatur. Quod autem ista ad hunc modum habeant, iterū cūm rogassent in Actis Apostolorū, discipuli, quādo restitues regnum Israhel? respondit vestrum non est scire tempora temporumque articulos, quos in sua ipsius potestate constituit pater. Hoc est, regni huius scientia nō est eorum qui carni adhuc & sanguini obnoxij sunt. Hanc enim cōtemplationē pater in propria potestate reposuit, potestare dicens, eos quos ille potestati suę subditos habet: proprios verō quos rerum inferiorum non tenet ignorantia, tempora autem & temporum articulos nolis intelligere de illis, quę sensibus nostris comprehenduntur: Sed de interuallis quibusdā quę Sol ille intelligibilis & spiritalis efficit. Oportet enim precationem illā duci vltra dominum nostrum. Iesus enim est qui precatur dicens: Da illis, vt & ipsi vnū sint in nobis, quemadmodum ego & tu pater vnus sumus. Cū enim vnus sit deus, si in singulis fuerit, omnes coadunat, peritq; numerus, per inhabitationem monadis. Et ego quidē dictum hoc ad istum modum per secundariam argumentationem intellexi & exposui. Si verō quisquam est qui meliora adferat, aut nostra pię corrigat, is & dicat, & corrigat, & dominus illi pro vobis retribuet. Nulla nanque ducimur inuidentiā, quoniam neque per contentionem, neque per inanis glorię studium, ad istam verborum domini expositionem accessimus: sed vt fratribus prodessemus, ne testacea vascula thesaurum dei habentia a faxeis illis cordibus & incircūcis hominibus, stulta huius mundi sapientia armatis fraudulenter supplantari videantur. Sed vt pergam, iterum per Salomonem in prouerbijs creatus est. Nam dominus, inquit, creauit me. Et principium viarum euāgelicarum nominatur, quę nos ad regnum cęlorum ducit, cūm non sit creatura secundum essentiam, sed secundum dispensationem sit factus via nostra. Natum enim esse & creatum, idem significant. Vt nāque via factus est: ita & ianua, & pastor, & angelus, & ovis. item, Summus sacerdos & Apostolus, alijs alio intellectu positus nominibus. Quid hic iterū dicit hęreticus de deo, qui nemini subditur: & de eo, qui nostri gratia peccatum factus est. Scriptum nanque est, Quando subiecta fuerint illi omnia, tunc & ipse filius subijciatur ei, qui illi subiecit omnia. Ne te hęstibundum reddat homo quōd deus subiectus nominatur. Vt enim te subiectum reddat, ipse sese subijcit: & vt ad virtutem te excitet, subiectum se nominat. Ita se aliquādo persequutionem quoque ferre dicit: Saule, inquit, Saule, quid me persequeris? Hoc enim dixit cūm ille ad Damascū properas propositum habebat ligadi discipulos. Et iterum nudū se vocat, si ex fratribus quisquam nudus extiterit. Nudus enim, inquit, eram, & operuistis me. Item alio in carcere existere, seipsum inclusum esse dicit. Nam ipse peccata nostra tulit, & morbos nostros portauit. Est autem & inter infirmitates connumeranda subiectio: ideo & illam portauit. Quapropter & afflictiones quę nobis contingunt, proprias sibi facit dominus: propterea quod ex consortio quo nobis cōiunctus est, passiones nostras in se transtulit. Pręterea & hoc isti Theomachę, ad subuersionem audientium vsurpant, quod a domino dictū est, filius autem nō potest a seipso

Att. modesti theologo digna.

Stulticia hęreticorum & philosophorum sapientia notat. ou kar' ougiar xi'is.

Pugnat contrauersū Theomachas, qui in deū rebelles sunt.

seipso facere quidquam. Mihi verò & hoc dictum potissimum hoc indicat, quod eiusdem cum patre naturæ sit filius. Si enim vnaquæque rationalium creaturarum aliquid potest ex seipsa facere, creatura non est filius. Si verò creatura non est, est ergo hominifilius patri. Rursus: Nulla creatura, quodcumque vult, facere potest: filius verò cum in cælo tum in terra quæcumque voluit fecit. Non est igitur creatura filius. Et iterum: Omnes creature vel ex contrarijs consistunt, vel contrariorum sunt capaces. Filius ipse est iustitia & immaterialis. Creatura igitur non est. Si creatura non est, ergo cum patre hominifilius est. Et ista positiorum Christi doctorum pro nostris viribus facta examinatio, nobis est sufficiens. Iam deinceps sermonem & contra eos stringemus, qui spiritui sancto resistunt, ut & ipsorum superbiam & mentis arrogantiam quæ contra scientiam dei extollitur, deturbemus. Spiritum sanctum creaturam esse dicis. Omnis autem creatura sui creatoris est ministra. Omnia enim, inquit, seruiunt tibi. Si verò spiritus sanctus seruus est, habet utique creatam quoque sanctitatem, atque ideo & malitiæ incapax non est. At spiritus sanctus, secundum essentiam sanctus existens, fons prædicatur sanctitatis. Non est igitur creatura spiritus sanctus. Si verò creatura non est, hominifilius est deo. Quomodo, dic quæso, seruum vocas eum, qui te per baptismum à seruitute liberavit. Lex nanque spiritus vitæ, inquit Apostolus, liberum me reddidit à lege peccati. Immo neque mutabile ipsius essentiam dicere audebis, si respicias contrariæ potentiam naturam, quæ quidem fulguris instar de cælo lapsa est, quæ vera vita excidit: propterea quod creatam haberet sanctitatem, prauumque illius consilium sanctitatis quoque immutatio consequuta sit. Cum ergo excidisset ex Monade, angelicamque abieccisset dignitatem, ex ingenij prauitate diaboli nomē accepit, extincto primum priore illius beatoque habitu, deinde & aduersaria ista potentia accensa. Ad hæc, qui spiritum sanctum creaturam esse dicit, determinatam ipsius naturam inducit. Quomodo ergo stabit illud: Spiritus domini repleuit orbem? Et illud: Quo ibo à spiritu tuo? Quin neque simplicem ipsum natura, ut apparet, confitetur aduersarius. Dicit enim illum numero vnum esse. Iam quidquid numero vnum est, simplex, ut dixi, non est. Si verò simplex non est spiritus sanctus, ex substantia & sanctitate constat. Quidquid verò tale est compositum est. Ecquis adeo stupidus est, ut compositum dicat spiritum sanctum, & non magis simplicem: & secundum simplicitatis rationem patri & filio hominifilius? Quod si, sermone progrediendum est, inspiciendaque sunt maiora: ex hoc ipso potissimum diuinam spiritus sancti naturam contemplabimur. Tria creationum genera in scripturis nominata deprehendimus. Vnum quidem ac primum eorum quæ ex nihilo cum non essent, ad hoc ut essent sunt condita. Alterum eorum quæ ex prioribus ad meliora immutantur. Tertium, quod est in resurrectione mortuorum. In istis omnibus inuenies spiritum sanctum, patri & filio cooperatorem. Si respicias cælorum subsistentiam: quid Dauid dicit? Verbo domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius, omnis virtus ipsorum. Deinde, homo per baptismum creatur. Si qua

enim, inquit, in Christo noua creatura. Et quid ad discipulos saluator dicit? Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij, ac spiritus sancti. Vides & hæc vnà cum patre & filio coniunctum esse & spiritum sanctum? Quid autem & de resurrectione mortuorum dices? Moriemur nanque & ad puluerem nostrum reuertemur. Terra enim sumus, & in terram abibimus. Et mittet spiritum sanctum, & creabit nos, ac renouabit faciem terræ. Quam enim Paulus resurrectionem dixit, eam Dauid renouationem appellauit. Audiamus autem eum, qui ad tertium vsque cælum raptus est. Quid dicit? Quoniam templum estis eius qui in vobis est spiritus sancti. Omne autem templum, dei templum est. Si verò templum sumus spiritus sancti, ergo deus est spiritus sanctus. Dicitur quidem & templum aliquod templum Salomonis: sed tanquam eius qui illud extruxit. Quod si hoc modo templum sumus spiritus sancti, & sic deus est spiritus sanctus. Qui enim omnia condidit, deus est. Si verò tanquam eius qui adoratur, & habitat in nobis, confitebimur utique illum esse deum. Dicitur enim est: dominum deum tuum adorabis, & illum solum coles. Si verò dei appellationem repudauerint, discant primum quid nomen illud significet. Ab eo enim quod omnia excitarit, aut certe peruideat omnia & contempletur deus dicitur. Spiritus sanctus autem omnia quæ dei sunt cognoscit, quemadmodum & nostra nouit spiritus qui in nobis est. Deus ergo est spiritus sanctus. Rursus gladius spiritus sancti est verbum dei. Deus ergo est spiritus sanctus. Illius enim est gladius cuius & verbum esse dicitur. Nominatur & dextera patris. Nam dextera domini, inquit, operata est virtutem. Et dextera tua domine conquassauit inimicos. Item & digitus dei est spiritus sanctus. Secundum dictum illud Christi. Si ego in digito dei eicio dæmonia, quod in alio Euangelio ita scriptum est. Si ego in spiritu dei eicio dæmonia. Est itaque & eiusdem cum patre & filio naturæ spiritus sanctus. Et ista quidem nobis de adoranda & sancta trinitate in præsentiarum dicta sint. Nunc enim fieri nequit, ut latius rationem illius exquiramus. Vos verò accepto ab humilitate nostra semine, spicas vobis ipsi bene maturas diligenti agricultura excolite. Nam vsuram etiam, ut scitis, de istis exigemus. Confido autem deo, fructum vos allaturos esse, & trigecuplum, & sexagecuplum, & centuplum, propter vitæ vestræ puritatem. Beati nanque sunt ij qui corde sunt puro, quoniam ipsi deum videbunt. Nihil autem aliud fratres regnum cælorum putabitis, quam veram eorum quæ sunt cognitionem, quam & felicitatem vocant diuinæ scripturæ. Regnum enim cælorum intra vos est. Circa verò internum hominem nihil aliud quam contemplatio consistit. Relinquitur ergo contemplationem esse regnum cælorum. Quorum enim hic vmbra tanquam in speculo quodam videmus, tandem à corpore isto terrestri liberati, incorruptumque & immortale induti, illorum & archetypa speculabimur. Speculabimur, inquam, siquidem vitam nostram ad rectum scopum direxerimus, rectæque fidei rationem ac studium prouidem tenuerimus, sine quibus nemo deum videbit. In animam enim malitiosam, inquit, non ingreditur sapientia, neque

Cōtra hostes spiritus S. nempe Macedonianos

Creationis genus triplex.

Θεός πατήρ τὸ πρῶτον κίνηται τὰ πᾶντα καὶ ὁ ἀέρας τὸ πᾶντα. Spiritus sanctus. Idem dicitur deus.

Metaphorice dicitur

τὰ ἐν πνεύματι καὶ ἐν ἁγάπῃ.

Collatio.

τὰ φυσικὰ κριτήρια.

χρῆμα καὶ χρῆμα.

γνώμη ἐκ collatione. ἐκ τῶν.

κρηόπλασον ὄργων.

πᾶν μέτρον ἄριστον.

ἐν τῷ αἵματι.

neque morabitur in corpore peccatis obnoxio. Nemo autem nobis obloquatur ac responset dicens, cum ea quæ vulgaria sint ac protrita nempe ad pedes exposita ignores, de incorporali nobis & prorsus immateriali essentia philosopharis? Absurdum enim esse iudico quod cum sensus corporum nostrorum congruenter proprijs reficiamus materijs, mēs sola à propria summouetur operatione: ut enim sensus rerum sensibiliū, ita & mens intelligibiliū notionem & cōceptum habet. Simul autem & hoc dicendum, quod naturalem illam iudicandi vim nobis in seuit ac fecit nihil indigā doctrinæ, qui nos condidit deus. Nemo enim est qui doceat colorum aut schematum aspectus internoscere, aut inter strepitum & vocem, vel inter ea quæ malè & quæ benè olent, siue inter saporum aut alterius fidei gustus, vel inter mollia & dura, aut inter calētia & frigida discernere. Neque mentē sanè quisquam docebit illis sese applicare, quæ sunt intelligibilia. Et quemadmodum ipsi sensus, si quid illis acciderit incommodi cura tantum opus habent, & propriā facile operationem adimplēt: ita & mens carni alligata, & illius impleta phantasijs, fide opus habet & recta vitæ cōuersatione, quæ pedes ipsius instar cerui comparant & instituunt, ipsamque in sublimibus constituunt. Huius nos & Sapiens admonet, & nunc quidem pudoris expertem operariam formicam in medium adducit, perque illam viam agendorum describit: nunc verò sapientis apiculæ fingendis fauis deputatum organum, per quod nobis naturalem indicat cōtemplationem, in qua & de sacra trinitate ratio quædam comprehenditur. Si quidem ex creaturarum pulchritudine congruenter & rerum omnium opifex consideratur. Gratias adis patri & filio & spiritui sancto, sinem impoñemus his literis, quādoquidem optimum esse vbiq̄ rerum modum, & ipsa docet parcemia.

Basilii Libanio. CXLI.

Pudore suffundor, quod cum tibi quosuis adducam Cappadocās, non tamen omnibus, quibus id per ætatem liceret, persuadeo, ut & disciplinarum, & eruditionis studio sese dedant, teque exercitij huius vtantur præceptore. Verum quoniam impossibile est, ut simul omnia consequamur quæ nobis ipsis conuenientia diligimus, eos ad te mitto, quibus frequenti admonitione persuadeo, tantum illis gratia conferens, quantum fitiētibus ij, qui ad fontes illis præduces sunt. Qui verò te nunc accedit, paulo post, siquidē tibi coniunctus fuerit, pro ingenij sui gratia tuo & aliorum fauore potietur. Nunc verò ex patre admodum nobilis est. Nam is apud nos multum nominis sibi ipsi cum vitæ integritate, tum ciuili potentia peperit, qui & mihi lumina est amicitia coniunctus, cui vt rependam, istam puero gratia largior quod illū ad tuā notitiā induco, quæ res maximis votis digna est apud eos, qui viri virtutē iudicare norūt.

Libanius Basilio. CXLI.

Aliquandiu est, quod ad nos venit adolescens ille Cappadox. Vnā hæc est comoditas quod Cappadox est. Sed & præterea Cappadox iste

splendidus est natalibus ortus. Altera ea commoditas est. Quin & literas nobis attulit admirabilis illius Basilij. Hoc sanè quilibet amplius quiddam esse dicet. Ego nanque, quem tui putas oblitum, iam olim te, cum adhuc adolescens esses, dilexi: propterea quod viderem temperantia ita præditum, ut cum senibus quoque decertares, idque in ea ciuitate quæ volupratis scatet, deinde & disciplinarum iam magnam esse partem consequutum. Quoniam verò operæpretium esse putabas: vt & Athenas videres, idque & Celso per sua feras, congratulabar Celso quod amicitia tue esset coniunctus. Posteaquam verò reuersus esses, & in patria constitutus, ad me ipsum, quid nunc aiebam, molitur nobis Basilius? & ad quod vitæ genus sese contulit? An in Forensibus actionibus versatur, veteres illos rhetoras æmulatus? vel diuitum liberos in rhetorica instituit? Cum verò venissent quidem nuntiantes multo te potiore viam ingressum esse, hocque spectare magis quomodo deo reddaris amicus, quam quomodo diuitias colligas, & te felicem esse dicebam & Cappadocas. Te quidem, qui maluisti talis esse, illos verò, qui talem potuerint exhibere ciuem. Phirminus verò ille, quam vbiq̄ tibi constanter adherendo perdurauerit scio. Nam hinc illi est ista eloquentiæ facultas. Cum autem multum sit laudis adeptus, haud scio, an vnquam tantum laudis acquisierit, quātum nunc ex literis tuis intellexi. Quod enim tu es: qui dicas, neminem esse à quo illius obscuretur gloria, quanti id illi debet esse encōmium? Videris autem mihi & istos misisse, prius quam Phirminū viderint. Alioqui id ipsum non habuissent literæ. Et nunc quid rerum agit, aut quid meditatatur Phirminus? An adhuc distinetur in coniuuijs nuptialibus? vel illa quidem iam dudum cessarunt, propoñiti verò grauitas & vniuersa necessitas manet? vel est spes aliqua fore illum denuo studiorum socium? Responde nobis aliquid, sitque illud, ut velim quidem, commodum: Si verò non nihil etiam perturbabit id quod responsurus es, vel hoc commodi adferet quod nos ab isto assiduo ad portas respectu liberabit. Si verò Athenis iam agit Phirminus, quidnam egerunt Senatores vestri: Num illius gratia Salaminiam miserunt? Vides quod à tuis duntaxat ciuibus contumeliam patior. Ego tamen interea non desinam diligere ac laudare Cappadocas. Immo optauerim quoque meliores illos apud me fieri: si verò ijdem permanerint, & sic feram. Phirminus autem tres menses apud nos egit, & nullum diem otiosum duxit. Quantum autem sit quod sibi collegit, ipse cognosces, & forsitan non reprehendes. Ad hoc verò ut huc redire valeat, cuiusnam oportebit implorare operam. Etenim si bene sentiunt Senatores, faciet quod decet homines doctos. Honorabunt vel posterioribus, quoniam prioribus contristarunt.

Basilii Libanio. CXLI.

EN tibi & alter adest Cappadox, filius meus etiam nūc hic: Nobis etenim vniuersos conciliat ac veluti adoptiuos reddit formula modusque vitæ, in quo nunc sumus. Habeatur itaque hoc

hoc nomine frater eius, qui ante ipsum ad te venit, eademque cura ac diligentia dignus, tam mihi ut patri, quam tibi, ut praeceptoris. Siquidem quid poterunt amplius habere, qui a nobis ad te veniunt? Hoc autem non ideo dico, quod prudentia tua praeceptis nihil amplius largiatur amicis. Sed quod candidè sit omnibus operæ tuæ proposita utilitas. Suffecerit autem adolescentulo, si antequam iustam per ætatem attigerit rerum experientiam, in privatis institutus fuerit, quem ablegamus a nobis dignum & nostram intercessionem, & tua gloria, quæ eloquentia consequutus es. Adducit autem secum & coætaneum eadem erga studia literarum præditum diligentia, generosum & ipsum & nobis familiarem, quem nulla in re inferiorem fore credimus, etiam si reliquis minus habeat pecuniarum.

Libanius Basilio. CXLV.

HOc sæpenumero scribes, scio, en tibi & alter adest Cappadox. Multos nanque, ut puto, mittes, propterea quod perpetuo & ubique tuis nos encomijs celebras: hoc ipso & patres excitās & pueros. Elegans autem non fuerit obticere, quid circa epistolam tuam elegātem illam contigerit. Assidebāt mihi eorum qui Magistratum sunt filij, cum alij non pauci, tum & optimus Alypius illius Hieroclei consobrinus. Ut ergo epistolam redderunt qui illam attulerant, tacitè inspectis omnibus subridensque & gaudens, victi sumus, aiebant: Et quānam victoria, rogabant illi, victus es? Et quamobrem si victus es, non doles? In elegātium, inquam, epistolarum certamine victus quidem sum: at Basilius est, qui vicit. Is autem amicus noster est, & eam ob rationem gaudeo. Cum hæc dicerem ex ipsis volebant literis iudicare de victoria, legitque Alypius, audientibus reliquis qui aderant. Lata verò sententia est, me nihil esse mentitum. Et qui literas habebat ac legerat, secum illas auferebat, ostensurus puto & alijs, ægrèque ablatas restituit. Scribe ergo similia, & vince. Hoc enim est me vincere. Rectè & illud cōiectas quòd studia nostra pecunijs non æstimentur: sed satis sit non habenti quòd det, si Consuli sibi permittat. Etenim si sensero quenquam in rerum penuria constitutum amare literarum studia, is mihi diuitibus præferendus habetur. Quanquam tales præceptores nos, cum adolescentes essemus, non sumus experti. At nihil prohibet esse quosdam meliores. Nemo ergo pauper ad nos sese recipere cunctetur, si hoc unum duntaxat possederit, ut studiorum sciat perferre labores.

Basilii Libanio. CXLVI.

Quid non dicet vir Sophista, & talis Sophista, cui in confesso est id artis esse proprium, ut ex magnis, quandoque voluerit, faciat modica, & modica amplificet? id quòd & erga nos declarasti. Etenim epistolam meam, sordidam illam quidquid vos, qui in verborum elegantia delitiamini, dicatis, & quæ ista, quam iam habes in manibus, nihilo tolerabilior est, ita de prædicasti, ut quasi ab illa vinci nobisque in hoc scripti genere priores date videaris: haud dissimile faciens ab

eo, quod parentes cum liberis ludendo solent, quando illis, de victorijs, quas ipsi peperere, gloriandi copiam largiuntur, & seipos nullo damno afficientes, & liberorum conatum & æmulationem nutrientes. Habebat autem & inenarrabilem prorsus voluptatem id quod ad nos ludendi gratia scripsisti. Quod tale est, ac si Polydamas aliquis, aut Milo, Pancratij vel lucæ certamen mecum inire detrectet. Perlustratis enim singulis nullum deprehendi roboris exemplum, ita ut qui verborum sectantur hyperbolas, tuam hinc magis admirentur potentiā, qui ita te ipsum per ludum ad nos usque demittere potueris, quam si barbarum aliquem hostem ultra Athon nauigādo progressum repuleris. Nos quidem o præclare vir: cum Mose, & Helia, similibusque beatis viris versamur, qui nobis barbarica voce doctrinam suam tradunt, & nos quæ ab illis audimus loquimur, sensu quidem vera, verbis autem rudia, ut & hæc ipsa quæ scribimus indicant. Nam etiam si aliquid consequuti fuerimus, a vobis instructi, interea tamen temporis per obliuionem excidit. Tu verò nobis deinceps ita scribe, ut alijs epistolarum argumentis vtare, quæ & eloquentiam tuam ostendant, & nos non arguant. Filium Anysium iam tibi adduxi, ut meum ipsius filium. Si verò meus est hic puer, patris quoque est filiulus, pauper ex paupe. Quod autem dico satis clarum est viro & sapienti & sophistæ.

Libanius Basilio. CXLVII.

Si proluxa admodum meditatione usus esses, quomodo quam elegantissimè literis nostris quas de tuis scripsimus, responderes, non esses hoc melius præstitisse visus, quam talia scribendo qualia iam scripsisti. Vocas me Sophistam. Sophistæ autem proprium esse vis, ex modicis magna, & ex magnis modica facere posse. Et epistolam meam ostendere voluisse dicis, tuam esse elegantem, cum illa nec sit elegans, nec ea, quam nunc miseris elegantior. Prorsus autem nullam tibi esse dicendi facultatem. Huius causam esse libros, quos iam habeas in manibus: doctrinam verò & eruditionem, quam antea habueris, effluxisse. Et cum ista persuadere conatus sis, ita eleganter struxisti & istam, quam malam dicis, epistolam, ut qui, cum illa legeretur, præsentis erant, non subsultare nequiverint. Admiratus itaque sum, quomodo cum posteriore ista priorè demoliri volueris, eo quòd illa visa sit isti haud dissimilis, ista priorè magis ornaris. Oportebat igitur hoc volentem, posteriore hanc peiorem facere, ut sic per illam detraheretur priori. At, ut opinor, tuum non erat, lædere veritatem. Læsa autem fuisset, si de industria scripsisses peiora, & facultate dicendi quam habes in promptu, usus non fuisses. Sit itaque & hoc studij tui, ut neque vituperes ea quæ laude sunt digna, ne te res ista in album Sophistarum abiciat, dum quæ sublimia sunt, humilia facere conaris. Libros igitur, quorum peiorem dictionem, meliorem verò mentem ac sententiam esse dicis, habeto, nemo prohibet: eorum verò, qui nostri sunt semper, tui iam olim, radices adhuc in te manent, ac manebunt, donec in hac vita fueris, nec vlllo tempore excidentur, etiā si illas quam minime rigaueris.

Libani-

Libanius Basilio. CXLVIII.

Nondum mihi offensam remisisti, adeoque inter scribendum tremo. Quod si remisisti, quæ adhuc cōtines, quod ab omni anima ratione prædita, & tua quoque alienum est, quomodo cum alijs prædices ad occasum usque Solis non esse seruandam animi commotionem, tu illam iam Sole toties occidente seruasti? An istam forsitan de me penam sumere, & hoc me pacto punire voluisti, ut voce tua melle condita priuares. Non ita o præclare, sed animo sis placido ac miti, largiareque ut lingua tua, aurea illa fruar.

Basilii Libanio. CXLIX.

Qui rosa delectantur, ut verisimile est fieri ab illis, qui pulchritudinis & elegantia sunt studio, neque spinis ipsis, unde flos ille prodit, molesti sunt. Et tale quid de rosis quædam siue ioco, siue serio referentem audiui, quòd rosarum amatoribus natura minutas illas spinas quasi quædam amatoria illecebrata, isti flori adfixerit, ut stimulis illis ægrè contactum admittentibus, ad maius desiderium colligentes prouocet. Quid velim, quod literis istis rosam induco, nihil prorsus opus habes, ut instruare: siquid epistolæ tuæ memor fueris, quæ quidem florem habet rosarum: ita ut toto nobis verno tempore eloquentia spiraret odorem: querelis vero & expositulationibus, quasi quibusdam aculeis contra nos armata est. Verum spinæ quoque verborum tuorum voluptati mihi sunt, quæ me ad maius amicitia desiderium inflammant.

Libanius Basilio. CL.

Sista sunt linguæ illaboratæ, qualis esses si illam acueres? Ori tuo quidem insunt eloquentia fontes, quorum riuuli quosuis superant latices: nobis verò, nisi quotidie irrigemur, silentium relinquentur.

Basilii Libanio. CLI.

Quod ad eruditionem tuam haud assidue scribo, in causa sunt cum metus, tum imperitia. Quod tu vero constantissimè files, quomodo pacto poterit excusari? Si vero quisquam est, qui te, cum in verbis totus viuas, ad scribendum tardum esse putet, is te hoc ipso condemnauerit, tanquam nostri oblitum. Cui enim in promptu est, quod dicat, illi certè & ad scribendum non deest parata facultas. Qui vero filet, cum habet & dicendi & scribendi copiam, manifestum est, quòd hoc vel ex contemptu faciat, vel obliuione. Ego autè silentio tuo per salutationem rependam. Salue itaque colendissime, & scribe, si volueris: rursus ne scribas, si id tibi ita placuerit.

Libanius Basilio. CLII.

Excusatione ad te magis, opinor, hoc nomine opus habeo, quòd non olim tibi scribere cepi, quam ut nunc me excusem quando id iam ortus sum. Ego enim is sum qui cum differeres ac-

currebam, & maxima cum voluptate aures tanquam ad riuulum quendam linguæ dicentis adhibebam gaudens, ægreque auelli sustinens, ac dicens: hæcenus hic vir elegantior est Acheloi filius, quatenus demulcet quidem quemadmodum & illæ, non autem nocet ut illæ. Et parum est quòd non nocet, lucrum etiā adferunt illius cantica, si quis illis delectetur. Cum itaque sic sum affectus, putemque & amari me, si videar dicere: quod scribere non ausim, extremæ hoc fuerit inertia, & simul hominis damno sese afficientis. Certum nanque est quòd epistolæ meæ modicæ ac vitiosæ eleganti tuæ & magna rependes, cauebisque ne denuo me lædas. Multi vero, puto, ad hoc quòd dixi, ne me denuò lædas, vociferabuntur, & hac in re cum clamore instabunt, dicentes? Basilius ne, vel modicum quid cuiquam intulit iniuriæ? Ergo Aeacus, & Minos, & huius frater. Ego quid tibi permittam, ut in alijs viceris. Quis est autem qui te cognoscat & non inuidia stimulis agitetur? Vnum vero tibi peccatū est aduersum nos. Quòd si te huius admonuero, persuadeo illis qui hoc molestè ferunt, ne vociferentur. Nemo te vnquam accessit, gratiam petens, modò eam facillè largiri poteris, quam non obtinuerit. Sum autem ex illis, qui gratiam postularunt quidem, sed non acceperunt. Quid ergo abs te petij? Cum in prætorio vnā tecum essem, equidem non semel optaui, ut per istam tuam illustrem sapientiā liceret pertingere ad Homericæ diuinationis altitudinem. Quòd si, totam consequi, aiebam, possibile non est, tu vel in partem sortis huius nos introducito. Partem autem eam cupiebam, in qua, cum Græci malè egissent, Agamemnon eum què lælerat, muneribus placauit. Cum ista dicerè, ridebas, negare quidem haud valēs, quasi, si velles, non posses, interea tamen hac in re mihi gratificari nolens. Nū igitur tibi & ijs qui mihi indignantur hoc ipso iniurius esse videor, quòd te iniuste agere dixi.

Libanius Basilio. CLIII.

An non nihil eruditionis adolescentibus quos ad nos misisti, contulerimus, ipse iudicabis. Spero autem illud, etiam si modicum fuerit, propter tuam erga nos amicitiam, magni profectus habiturum gloriam. Quod vero eruditioni temperantiam anteponis, & ne mentes suas prauis voluptatibus tradant admones, rem istam admodum diligenter curarunt, conuersati que sunt ut decebat eos qui a quo misisti sint meminere. Complotere tua pignora & lauda eos qui & me & te moribus & ingenio exornarunt. Quod si te ad opem illis ferendam hortari velim, idem fecero, ac si patrem adhorter, ut liberis suis opem ferat.

Libanius Basilio. CLIIII.

Omnis quidem episcopus talis est, unde ægrè aliquid emolumentum emungatur: tu vero, quanto reliquos prudentia superas, tanto plus mihi metus generas, ne quo pacto quòd petiturus sum constanter sis denegaturus. Trabibus constatorijs opus habeo, camacas, aut characas alius aliquis Sophista diceret: non ad necessariū vsum verba vsurpans. Sed verborum phaleras ostend-

Ab exemplorum collatione.

Amihrosos.

ἔρωτικὴ τινὰ κνίσματα.

ἀλλ' ἠγροκῶς ὀπμνία

ἡλῶντος ἀργοίρας

ἀμαθία.

μὴ πρὸς κῶς ἴδαι

ἢ ἂν ἀποδοίαις.

ἡνὸ μὴ ἰνὸ λαυδὲ Βασιλίῳ.

τῆς δὲ μὴ-βου μά-βίαις λέγο-μαυτίας.

τὸν ἄνθρωπον ὄνυμν.

Ethnicus Libanius auaritia conuicit episcopus κάμαξ-πάσσαλος ἢ ἔυλομ ὄρθον περ-ττα παλὺς ἔκτα.

Kr ostn-

ostentans magis quam necessitati seruiens. Ego vero nisi quod peto largiare, cæli iniuriæ ac tempestatibus obnoxius ero.

Basilii Libanio. CLV.

Α Ι γριπτερον illud, quo vsus es in literis tuis, id est atque emolumenti quidquam alicunde auferre, & hac significationem habet ista distinctio, quam ex Platonis adytis Sophistice tua nobis deprompsit, considera quæso præclare vir vtra pars eius sit tenacitatis, vt ægrè ab illa aliquid queat emolumentum auferri. An nos, qui tenui ista & in arctū reducta facultate obuallamur, an Sophistarū genus, quibus quæstum ex verbis facere artis loco est? Quis episcoporum quæstum ex verbis aucupatus est? Quis discipulos mercenarios cōstituit, nisi vos, qui lucrum ex verbis sectamini, quemadmodum placentas mellitas, ij qui melle delectantur? Vides vt senem etiam ad resultandum prouocaris? Ego vero tibi cum gloria in declamandi studijs versanti totidem trabes accommodato dari præcepi, quot in Thermopylis decertant milites, bene longas omnes, & iuxta Homerum tuum longam efficientes vmbra, quas Sacer Eustathius restaurari præcepit.

Libanius Basilio. CLVI.

Β Non defines Basilij Sacrum hoc Musarum domicilium refertum reddere Cappadocibus, quique ipso statim odoratu griten referat ac nives & quæ apud vos gignuntur bona? Propè autè & me Cappadoca reddiderunt, perpetuò occinētes illud προσκυνῶ σοι. Veruntamen est, Basilio ita iubente. Scias igitur, quòd regionis quidem mores diligenter inuestigo, ad generositatem vero mentis, & Calliopes meæ concinnitatem, viros immuto, vt vobis pro palumbis videantur facti columbæ.

Basilii Libanio. CLVII.

Α Remisit se animi tui rācor. Sit enim istud epistola præcimum. Tu vero nostra, siue ioco siue serio, cauillis petio & conuellito. Quid autem niuis aut etiam grite mentionem fecisti: cum liceat cauillis nostris abundè illudere? Ego vero Libani vt largum tibi risum moueam, epistolam hanc sub cortina niue tectus scripsi, quam vbi acceperis manibusque presseris, senties quā sit frigore horrida, ita vt & eum à quo missa est, latitatem iam, & haud è domicilio prospicere valētem exprimat. Domos nanque habemus instar sepulchrorum, donec vernum tempus nos apprehendat, & mortuos ad vitā denuò reducens, vt simus, quod & plantis facit, largiatur.

Basilii Libanio. CLVIII.

Α Vlti eorum qui illinc ad nos veniunt, facultatem tuam quam in dicendo habes admirati sunt ac celebrarunt. Narrarunt enim factam esse declarationem quandam illius valde illustrem, fuisseque certamen maximum, ita vt omnes accurrerint ac nemo in vrbe visus sit, præ-

terquam solus Libanius dicendo certans, & quælibet ætas auscultans. Neminem enim fuisse, qui certaminibus istis abesse voluerit, neque eum qui Magistratus honore præditus, neque qui delectu & catalogo militari clarus, nec qui artificijs vacant, quin & mulieres ad ista certamina properasse. Quod autem certamen illud fuit? Aut quis sermo quo frequētissimam excitasti panegyrim? Nuntiarunt mihi morosi hominis esse, si quisquā velit sermoni tuo resistere. Velis igitur absque vlla mora admirabilem istum sermonem ad me mittere, vt & ego laudum tuarum sim præco. Libanium nanque celebrare cupiens, licet operum tuorum sim expers, quanti mihi non faciendum, si iam laudum tuarum adepturus sim argumentum?

Libanius Basilio. CLIX.

Α Ecce misi tibi orationem meam, abundè sudore perfusus. Quomodo nanque non anxie sudarem ei viro orationē meam mittens, cuius tanta est iudicandi facultas, vt & Platonis sapientiā, & Demosthenis in dicendo vehementiam, frustra iactatas esse conuincere queat. Sermo vero meus perinde est atque si culicem conferas elephanti. Vnde & horreo & tremo diem illum cogitans, in quo sermonem meum iudicaturus es. Quin parū abfuit, quin mentis sim facultate destitutus.

Basilii Libanio. CLX.

Α Egi quam misisti orationem, virorum sapientissime, & supra modū admiratus sum. O musæ, ô disciplina, & Athenæ quæ præclara largimini vestri studio? Quam præclaros ferunt fructus, qui vel modico tēpore vestro potiti sunt consortio? O fontē copiosissimū, quales exhibuit nobis, qui ex illo hauerunt. In isto nanq; sermone videre mihi visus sum vnum aliquem, qui cū muliercula quadā loquacissima sit versatus. Cū enim ista scriberet Libanius, telluri sermonem inspirauit, qui solus eloquentiæ animam largitus est.

Libanius Basilio. CLXI.

Α Vnc cognoui verum esse quòd dico. Basilio nanque me laudante, aduersum quosuis victoriam obtinebo. Licebit iam incedere, posteaquam tuos adeptus sum calculos, magnifico quodam gressu, instar iactabūdi cuiusdam, & omnes præ se contemnentis. Quoniam sermonem & tu contra ebrietatem elaborasti, cupimus illo potiri. Interea tamen de illo nolo quidquam egregij dicere. Ipse me sermo vbi visus fuerit, dicendi docebit artificium.

Libanius Basilio.

CLXII.

Α Non Athenis habitas Basili, teque ipsum fallis? Haud enim ista qui Cæsaream inhabitant, audire potuissent. Lingua nanque illorum mihi haud est familiaris. Sed quasi per præceptum vocum nouitate prorumpens ac stupefaciens, & mihi

mihi dixit & patri, Pater tu ista non docuisti. Homo merus hic vir est. Immo Plato, immo Aristoteles, quin Sufario magis, qui nihil ignorabat. Et hæc quidem ipsa lingua. Te vero nos, ô Basili, ad hunc modum laudare velim.

Basilii Libanio. CLXIII.

Α Audio quidem afficimur, vbi quæ scribis, accipimus: vbi vero vicissim exigimur vt ad scripta tua referibamus, anxij sumus. Quid enim habemus quod ad linguam tam vehementer Atticè loquentem respondeamus, nisi quòd piscatorum me discipulum esse profiteor, & te complector?

Basilii Andronico Præsidi. CLXIII.

Α Quod si corpore ita valuiffem, vt itineris facile potuiffem perferre labores, & hyemis tolerare molestias, vtique non scripiffem: sed ipse ad magnanimitatem tuam veniffem, idq; duplici nomine. Primū, vt quod olim pollicitus sum præstarem. Noui enim me aliquando Sebastiam venturum, atque illic integritate tua positurum recepisse: quòd quidem feci: verum præsentiam tuam non sum assequutus: propterea quòd paulò post probitatem tuam inuifi. Alterius vero legationē & causam per meipsum exequi volui, quem hætenus detrectaueram, tanti me non faciens qui talem mihi conciliarem gratiam. Cogitavi simul, quòd neque principij, neque idiotæ quisquā quacunque in re ita per literas fidem facere poterit,

Β atque si ipse coram compareat, vt partim si quid criminis intentatum sit diluere, partim supplicando flectere, & præterea si opus sit veniam petere valeat, quorū sanè nihil per literas facile fieri poterit. His omnibus te vnum, diuinū caput, habens quod opponam, & quòd tibi fati esse credidi, si nostram hac in re sententiam declarauero, putas quæ reliqua sunt teipsum adiecturum vltro, causam hanc non detrectauit. At ipse vides quomodo vndique moras necendo cuncter, ac verear causam eorum pro quibus intercedo elare proloqui. Domitianus iste necessarius noster est iam inde à genitoribus, ita vt planè nihil differat à fratre. Quamobrem enim quòd verum est non dicam? Hunc, vbi causam cognoui, ob quam ista perpessus est, dignum esse dixi, qui ad hunc modum afficiatur. Neque enim esse licet quenquam, qui si vel parum vel multum in te peccarit, supplicium effugiat. Verum, posteaquam vidimus in metu & ignominia agentem, salutemque ipsius in tua sententia constitutam, satis illum poenè dedisse iudicauimus, simulque obsecramus vt & liberaliter & humaniter de illo cogites. Quod enim immorigeros ac rebelles coërces, dextri ac verè principis, prostratos vero clementer ac benigne suscipere, magnificencia pariter & clementia quosuis superantis est. Itaque licebit tibi si voles in eodè homine pro animi sententia declarare qualis cum ad vlciendum tum ad seruandum magnanimitate præditus. Petimus igitur, vt ista supplicij mēstra, in castigando Domitiano satis sit: nepe metus eorum quæ expectat: & vt ijs quæ meritum ipse se optime nouit, nihil ad vlciendum addatur. Illud nanq; tibi animaduertendū fuerit, quòd

de ijs qui deliquerant, multi quidem eorum qui ante nos vixerunt, supplicium sumpserūt, quorū iam apud posteros nulla prorūsus est ratio. Qui verò in philosophiā quamplurimos excelluere, animi indignationem remiserunt, quorum immortalis memoria per omnia secula durat. Addatur igitur & hoc præconijs tuis. Largire nobis nomē tuum celebrare cupientibus, vt humanitatis tuæ encomia hætenus deprædicata, nouis istis supplicium remiffio dicitur, cum is vltro seipsum ad supplicium susteret, & magnus ille Cyrus amicus esse Cræso post victoriam factus. Istis te adnume rabimus, & pro viribus hæc de te prædicabimus, nisi impares omnino iudicemur, qui tati viri præcones simus. Hoc autè ante omnia necessariū est vt dicā, quòd eos qui quacunque in re deliquerūt, non eorum gratia quæ cōmissa iam sunt (nequit enim fieri vt facta quæ sunt, facta non sint) sed magis ob eam rationē punimus, vt vel ipsi deinceps emendentur, vel reliquis vt sapiant, exemplo suo seruiant. Horum vero neutro impræsentiarū isti necessariū esse dici potest. Nam & ipse horū quæ patitur post mortem quoque memor erit, & reliquos formidine iam quam ex huius exemplo cōcipiūt, emori putō. Itaque quidquid isti supplicio adiecerimus, irati animi nostri affectum explere videbimur, quòd procul abesse, vt de te verè dici possit, ego certè dixerim. Et sanè haud facile adductus fuiffem, vt istis rationibus quidquam dicèdo præferrem, nisi plus gratiæ danti quāam accipientibus ineffe vidiffem. Neque enim paucis conspicua & illustris erit ingenij tui liberalitas. Nam vniuersa Cappadocia quid futurū sit obseruat, cui hoc precor, vt reliquis tuis dotibus quas habes, etiam istam liberalitatē & animi magnificenciam cōnumerare valeat. Hæsto, quomodo literas has finiā, veritus, ne non, si quid omifero dāni quidquam sit laturū. Tantum hoc adiungā, quòd cū hic noster multorum habeat epistolā, qui supplicio exemptum cupiunt, nostram tamen omnibus præstantiorē arbitratus est, vnde is didicerit, nescio, aliquam apud integritatem tuam nostri iniuri rationem. Itaque ne & ipse concepta spe fraudeur, quā de nobis habet, & vt nobis occasio sit honoris apud nostros, patere, vt exoreris tādē mi domine præcellens & eximie, vt petitioni nostræ annuas. Omnino autem nihilo deterius, quā qui vnquam philosophati sunt, res humanas consideraueris. Et nosti quā bonus sit thesaurus omnibus ijs qui operam suam egentibus ac supplicantiibus impendunt, iam olim reconditus.

Basilii Eustathio Philosopho. CLXV.

Α Vm iam defatigatus essem crebris illis offensus faculis & incurtionibus fortunæ, quam vocant, à qua perpetuò ne præsentia tua frui liceat, impeditus sum, mirū in modum me sacris recreasti consolatusque es scripturis. Etenim nescio quo pacto mecum ipse reputabam, num veri aliquid haberet, quòd à multis iactatur, videlicet, quòd fatalis quædā sit necessitas, quæ res nostras qualibet seu modici sint, seu magni momenti, vi sua impellat & agat, ita vt nos homines nulla simus arbitrij libertate præditi. Aut, si hoc non sit, esse

χαραξ η. α. λ. ι. υ. γ. ρ. ι. π. ι. (ω, τ. ο. κ. ε. ρ. δ. α. ι. ν. ω. Ρ. η. α. υ. ο. ι. η. σ. Η. ε. ρ. γ. η. χ. γ. ρ. ι. π. ι. (α. λ. ι. ν. ε. ι. δ. ι. ο. υ. τ. ω. δ. ι. ε. π. ι. σ. ο. λ. ι. μ. α. ι. α. ς. δ. υ. ν. α. μ. ε. ι. ω. ς. α. π. ο. χ. α. ρ. α. κ. ε. μ. ε. ν. ο. ι. σ. ι. m. i. l. e.

σ. ρ. ω. τ. η. ρ. α. ς. δ. ο. λ. ι. χ. ο. σ. κ. ι. ο. ν. ι.

μ. ο. υ. σ. α. μ. σ. η. κ. ο. μ. η.

Α. δ. ο. ρ. ο. τ. ο. ε. α. δ. β. λ. α. ν. ε. ι. ο. ρ. τ. ι. β. ι. μ. ε. ι. α. φ. ο. ρ. α. ι.

γ. ρ. η. ι. η. ς. Ρ. η. υ. ο. ι. τ. ο. ε. σ. τ. ο. ε. ρ. ρ. ο. σ. ε. ι. Η. ε. ρ. γ. η. λ. ι. υ. ς. η. β. α. β. ε. τ. η. γ. ρ. η. υ. ι. ς.

π. ο. δ. η. μ. η. π. α. ν. η. γ. η. ρ. η.

Callin.

τ. η. ρ. λ. α. β. α. σ. υ. ν. ο. ν. ι. α. γ. η. ν. α. ι. α. ρ.

Ι. ο. σ. τ. ι. α. ν. ο. λ. α. δ. α. s. e. d. q. u. e. a. t. i. m. e. s. i. a. t. e. m. p. e. r. u. r.

τ. ο. δ. ι. η. ι. υ. ν. η. ς. υ. π. ο. χ. η. ρ. ε. λ. α. μ. β. α. ν. ο. ρ.

Inuiviarum remiffio immortalis facta est.

Ab exemplo Cræsi.

Causa suffi-
ceris Basil.
negare li-
bertate ar-
bitrii qua
tot alijs lo-
cis astruxit
σερηνωρ
μείλη.

quandam fortunam, quae omnino vitam huma-
nam infectetur. Et istis meis cogitationibus faci-
le ignoscas, ubi cognoveris, quibus de causis in il-
las inductus sim. Reliqueram Athenas, philosophiae
tuae celebritate permotus, contemptis, quae illic
magni aestimantur. Civitate ea quae est in Helle-
spontum, maiore cautione praeterita quam ullus
vnuquam Vlysses Syrenum cantus declinavit. Asia
quidem admirabar: ad Metropolim vero, bonorum
eorum, quae in illa sunt, gratia properabam. Ad
patriam cum venissem, ibique te, quem vt ingens lu-
crum quaerebam, non inuenissem, ex eo mihi dein-
ceps multae sunt & variae obortae remorae. Aut
enim omnino confecto corpore egrotandum, adeo-
que & deficiendum erat, aut Orientem petenti im-
possibile futurum, vt ibi itineris comes esse pos-
sem. Vbi vero sero tandem multis laboribus Sy-
riam venissem, fieri non posse, vt philosopho po-
titer, ad Aegyptios profecto. Itaque ultra prolixo
& molesto itinere petendam Aegyptum, & tum ne
hic quidem voti copotem futurum, verum adeo
infelici amore praeditus eram, vt vel ad Persas eun-
dum, vnaque proficiscendum mihi fuerit, etiam ad
extremos vsque barbaros (na & ad illos abieras,
tanta erat contentio aduersae fortunae) aut hic re-
sidentum, vel certe in ea quae est Alexandri, id quod
& contigit. Puto nanque mihi nisi instar pecudis
ostensum ramusculum frustra sectantis, tandem de-
fatigatus defecissem, extremum Indicum finem
superandum: aut si quisquam est orbis nostri ex-
tremus locus, & in illo oberrandum fuisse. Et quid
opus est multis? Immo ne iam quidem, prostremo
cum in eadem sis regione vna esse licuit, propter
prolixas aegrotationes quibus confectus sum, quae
nisi mitiores posthac reddantur, neque ad futuram
hyemem prudentiam tuam conuenire poterimus.
Ista non sunt ex fato? dicas quaelo, non sunt neces-
sitate? ista non & poetarum prope de Tantalo fa-
bulas superant? Ast, vt dixi, melius sentio ex scri-
pturis, & iam non sum amplius in illa fati ac for-
tunae sententia, sed magis dico, danti deo quod
bonum est, gratias esse agendas: differenti vero,
non succentendum. Itaque si largietur nobis, vt
conuenire liceat, optimum ac iucundissimum pu-
tabimus: si vero hoc nondum largietur placido
animo hoc damni feremus. Nam omnino pro-
videntia sua res nostras multo dispensat melius
quam nos optare poterimus.

Basilii Iuliano. CLXVI.

ἐπιγραφή
operatori
νῦν ἐπι-
φέαται.
ἀνομιώ-
σις.

Quomodo interea temporis corpore valuisti?
An integre energiam manus recepisti? Quo
modo reliqua vitae negotia habent? An cedunt tibi
ex animi sententia quemadmodum optamus, &
proposito tuo conuenit? Etenim quorum mens
ad quiduis facile permutatur: par est credere ta-
lium vitam nullo tenore certo & constanti con-
stabilitam esse. Quibus vero animi sententia est so-
lida, semper constans ac eadem, consentaneum est
istos & vitam agere animi proposito congruentem.
Nauclero quidem profectio non permittitur,
vt tranquillum, ubi vellet, reddat pelagus: nobis
contra admodum facile est, vt vitam nobis ipsis
reddamus tranquillam, si internos animi tumultus,
qui ex affectionibus inordinatis aduersum nos

insurgunt, compescuerimus mentemque reddide-
rimus ijs quae forinsecus contingunt, superiorem.
Neque enim facultatum dispensanda, neque morbi
corporis, neque reliqua vitae molestia cautum ac
studiosum pietatis laudent, donec animo ita com-
paratus est, vt cum deo ambulet, & de futuris co-
gitet, eosque fluctus, qui inferne excitantur, ala-
criter & expedite superet. Qui nanque curis hu-
ius vitae admodum sunt occupati, instar zuium car-
nosarum sunt, quae frustra alatae, humi cum pecu-
dibus detinentur. Porro de non amplius per nego-
tia videre licuit, quam qui in mari alteri alteros
nauigio praetercunt. Attamen quoniam vel ex vna
gue totum licet estimare leonem, arbitramur nos
modico experimento sufficientem tui cognitio-
nem cepisse, vnde & plurimi facimus quod reru
nostrarum aliqua apud te est ratio, & animo tuo
non absumus, sed praesentes tibi iugiter memorie
beneficio sumus. Est autem memoriae indicium
quod ad nos scribis quod quod facies crebrius,
hoc nobis amplius gratificaberis.

Basilii Diodoro, quo pacto ordinandi
sint libri. CLXVII.

Accepi libros quos R. T. misit, & altero qui-
dem summopere delectatus sum, non solum
propter illius breuitatem, vt par erat vsuuenire ei
qui iam ad omnia segniter & aegre affectus est,
sed & propterea quod densus est simul, & refer-
tus sententijs, ac contrariorum obiectiones & res-
poniones illis subiectas, haud confuse sed recto
ordine digestas habet. Et praetera dictionis in-
affectata & incomposita simplicitas, decora mihi
videbatur & conueniens professioni Christiani
hominis, cuius est non ad ostentationem magis
scribere quam ad publicam vtilitatem. Prius vero
volumen eandem quidem in rebus facultatem ha-
bens, dictione vero instructiore & figuris dicen-
di varijs ac dialogica festiuitate ornatus, multum
mihi videbatur cum temporis ad perlegendum,
tum laboris ad intelligendum poscere, ad hoc, vt
sensus & colligantur, & memoriae maderent. Ca-
lumniae nanque aduersariorum & consensiones
nostrorum interfertae, licet dialecticam quaedam
suauitatem commentario adferre videantur, eo
tamen quod tantum generant morarum, mentis
intentionem confundunt ac conuellunt, & sermo-
nis quoque strenui vigorem remissum reddunt.
Illud enim omnino prudentiae tuae notum est, quod
& inter externae philosophiae professores, qui dia-
logos conscribere, Aristoteles quidem & Theo-
phrastus mox rectam tractationem reru aggressi
sunt, quod sibi conscij essent penuria cuiusdam di-
cendi, destituti copia & suauitate Platonica. Pla-
to vero sermonis facultate praeditus, dogmatis
quidem decertat, simul vero inductas personas
Comico more perstringit. In Thrasimacho auda-
ciam ac temeritatem, in Hippio animum leuem
ac remissum, in Protagora arrogantiam ac fastu
traducens. Vbi vero indefinitas personas dialo-
gis suis inducit, interloquutoribus vtitur, distin-
ctionis gratia. Ex personis vero nihil praetera ar-
gumentis quae tractat annexit, quod in legibus
fecit. Quapropter & nobis, qui non inanis gloriae
gratia, sed ob id ad scribendum accingimur, vt
fratri-

ἐξ οὐχ ὅτι
τοῦ λίν-
θα.

τὰς δὲ
θίνας
ἐκκεῖται.

Att. quae
dialogi
requirit
Basil.

F

Plato in
12. legum
libro.

Basilii Olympio. CLXIX.

Perstringe
de persona
quarum de
plorata est
malitia.

fratribus vtilium ac salubrium sermonum moni-
menta relinquamus, si personam quandam, quae
propter, morum peruicaciam omnibus iam antea
& nota sit & proclamata induxerimus, & de qua-
litate illius sermoni quaedam sunt attendenda, si qui-
dem omnino nobis, relictis ipsis rebus tales per-
stringere homines conuenit. Si vero indefinitum
sit de quo loquimur, contentiones illae personales
connexionem quidem sermonis interrumpunt, nihil
vero vtilitatis tandem adferunt. Ista scribo, vt de-
claretur, quae non in adulatoris manum labores tuos
miseris, sed fratri germanissimo communicaueris.
Et haec quidem dixi, non ad correctionem eorum
quae scripta sunt, sed ad custodiam & cautionem fu-
tutorum. Proterius enim qui tantum habitus & stu-
dij ad scribendum impendit, & in posterum non de-
sinet scribere, quandoquidem nec illi desinunt, qui
argumenta scribendi exhibeant. Nobis vero suffe-
crit quidem vt quae vos scribitis legamus, vt autem
scribere possimus, non minus ea in re impares su-
mus, quam, prope dixerim, in ipsa corporis valetu-
dine, aut in eo, vt vel mediocriter otium ab occu-
pationibus agere liceat. Remissi tibi iam per lecto-
rem maius ac primum volumen, quod quantum li-
cuit percurri: alterum vero detinui, curare cupiens
vt transcriberetur, verum nondum datus est quis-
quam eorum qui scribendi facultate valent. In ta-
tam enim rerum penuriam abijt parca Cappadocum
egeatas.

Basilii Eunomio. CLXVIII.

Vi ea quae sunt, scrutatu facilia esse dicit, om-
nino viam quandam ac rationem ex eorum
quae sunt cognitione, mente sua complexus est, &
in ijs quae comprehensibilia sunt & minutiora ex-
ercitatus, per huiusmodi cognitionem & incom-
prehensibilem phantasmata vltra omnem cogitatio-
nem promouit. Itaque qui se existentium scientiam
assecutum esse gloriatur, exponat nobis quomo-
do quod minimum est eorum quae in lucem pro-
dicunt, natura habeat, & quae formicae sit natura,
dicat: An spiritu vel anhilitu vita ipsius contineat-
tur, an corpus habeat ofisium distinctione concin-
natum ac discretum. Neruisne ac nodulis coniun-
cturarum roborata sit. An muscutorum & glandu-
larum complexu neruorum natura vndiquaque
confeructur. An e sincipite per dorsuales nodos ad
caudam vsque, medulla prorogetur. Vtrum ex ner-
uosa pelliculae complexione motis membris sit
progrediendi facultas. Habeatne hepar, an sub he-
pate sit flauae bilis folliculus, vtrum renes habeat, &
cor, & arterias, & venas, & membranas, & diaphra-
gmata. Nudane sit vel crinita. An vnus tantum ge-
neris aut multifarijs vtatur pedibus. Quandiu vi-
uat. Et quae sit illis propagandae posteritatis ratio.
Quotuplo factu dum generat foecundet. Et quo-
modo nec pedestres omnes sint formice, nec alatae
omnes, sed aliae humi repant, aliae vero per aera vo-
litent. Dicat itaque formicarum nobis naturam, qui eor-
um quae in natura sunt, scientiam cum fastu se pra-
dicat assecutum, atque ita demum de potentia illa
omnem intellectum superate disputet. Si vero scientiam
minutissimae formicae nondum es assecutus natu-
ram, quomodo incoprehensibilem dei potentiam
imaginatione tua comprehensam esse gloriaris?

Eunomij in
tolerabili
arrogantia
ad iustitiam
reuocat.
De formica

Χηρὸς-
Χηρὸς-
γῆρ.

Ἐν ἑνὶ
δὲ.

Ἐν ἑνὶ
Eunomij
venerat.

Plato in
12. legum
libro.

Quanam o mihi suscipiende isthaec sunt, quae
facit? Tun' paupertatem quam sic amanter
complector, vtpote philosophiae altricem ab usque
finibus suis exiges, profligabis, depelles? Credide-
rim equidem te peragi posse reum, qui hanc pos-
sessione sua excluderis, dum te ab eiusdem congressu
submones ac proripis longissimam, si modo huic ad-
esset sermonis patrocinium. diceret enim: Vt quid
isti viro cohabitare volui, nunc Zenonem laudanti,
qui cum in naufragio omnia abijceret, nihil non
virile loquebatur, sed euge dicebat o fortuna, con-
ijcis nos in vestem attritam ac laceram, nunc vero
Cleantem, qui mercenariam operam suam loca-
uit hauriendis fontibus, vnde & ipse sibi victum
comparabat, & mercedem praceptoribus redde-
bat. Quin & Diogenem nunquam non celebranti,
qui ijs rebus tantum vivere ac contentus esse co-
natus est, quae essent ex ipsa natura, ita vt & pasto-
rale poculum abiecerit, cum a puero quodam co-
cauis manibus deflexo capite bibere didicisset. De
istis ac talibus te domestica nostra paupertas incu-
sare posset, munificentia tua nunc domo excluda.
Adjiciet autem & non nihil minarum, quod si te
denovo hic deprehendero, efficiam vt priora Sicu-
las aut Italicas delicias fuisse dicas, atque ita per
me ipsam probe vltionem de te mihi sumam. At de
istis haecenus. Gauisus sum autem ubi audiui te iam
medendi finem assequutum, & opto, vt proficit me-
dicina. Conuenit enim sacrae illi animae tuae cor-
poris obsequium quod alacre sit ac nihil habens
molestiae.

Eidem. CLXX.

ET literas R. T. assequutus, me ipso factus sum
hilarior & alacrior, & filiorum tuorum nactus
colloquium, te ipsum coram videre visus sum. Illi
animum meum admodum afflictum ita recrearunt
& affecerunt vt oblitus sim veneni illius, quod co-
iectores apud vos & somniorum caupones in gra-
tiam eorum quibus veluti stipendio accepto ob-
noxij sunt, aduersum nos circumferunt. Epistolas,
alias quidem mihi, alias vero tandem, si voles, da-
bimus, modo sit aliqua illarum vtilitas accipien-
tibus.

Eidem. CLXXI.

PRimum nobis pauca scripsisti, nunc vero ne pau-
ca quidem, & visa est breuius quentia illa tempo-
ris progressu omnino muta facta. Redi igitur ad
institutum. Deinceps enim non incusabimus am-
plius Laconice ad nos scribentem, sed & modicas
literas symbola existentes magnifici tui affectus
plurimi faciemus, modo scribas nobis.

Eidem. CLXXII.

Quemadmodum maturitas rerum ita habet, vt
quaeque suis temporibus colligantur, vere flo-
res, aetate ipse, autumno poma, ita & hyemis fru-
ctus sunt literae.

R r 3 Candi.

Argumenta
congerit ab
exemplo.

κλεισθίον

ἐναρπώ-
λοι κῶ, ὁ-
ναροκά-
πυλοι.

Collatio.

Candidiano.

CLXXIII.

Cum epistolam tuam in manus sumerem, auditu dignum quid contigit. Illius suffugiebam & subuerebar lectorem tanquam adferentis aliquid publici mandati, atque interea dum eam resignabam, ceramve resoluere, aspicerem non audebam, plus illam reueritus, quam nullus Spartanus reus scytalem Laconicam. Vbi vero illam resignaueram, & iam singula perlegeram, in risum soluebar, cum pre gaudio quoddam nihil quod recentioris esset notae gestum audiebam, tum quod tua confereba cum ijs quae Demostheni acciderunt, quod ille quidem cum paucis quibusdam choreutis & tibicinibus constitutus esset choregus, non luerit amplius Demosthenes, sed choregus vocari: tu vero idem ipse & choregus es & non es: Choregus pluribus militum myriadibus, quam ille viris necessaria suppeditauerit, quique nobis non pro dignitatis forma quam geris, sed consueto more scribis, & de disciplinarum studio nihil remittis: sed instar Platonis in negotiorum tempestate ac fluctibus, ad firmum ac tutum munimentum confugis, ne vlla perturbatione animi tui tranquillitas disturbetur. Immo neque alios, quoad poteris, perturbari sinis. Et res tuae quidem tales sunt, magna & admirandae ijs qui eas cognoscere possunt. Et rursus admiranda non sunt, si quis illas ad instituti ac sententiae tuae propositum contulerit. Audi vero & nostra, quae praeter quidem nostram expectationem, sed merito, nobis accidunt. Morosus quidam & agrestis homo, ex illis qui in Annesis habitatione nobis coniuncti sunt, mortuo famulo meo, cum quo sibi non nihil fuisse conuersationis dicit, me non interpellato, praeter omnem praemissam accusationem, immo etiam petitionem ut quidquam a voluntario, cum viueret, acciperet, citra vllas etiam violentae coactionis minas si non accipiat debitum, ex insperato quibusdam parisi audaciae complicibus adiutus, in aedes nostras irruit, mulierculas domus custodes percutendo attriuit, fores domus effregit, omnia exportauit, alia ipse sibi sumens, alia quorumlibet rapinae exponens. Itaque ne nos omnium imbecillium extremi sumus, & nemini non ad opprimendum apti & expositi videamur officij sedulitatem quam erga nos haecenus declarasti in omnibus negotijs, ut & nunc impendas, exorari te sinas obscuro. Nam in hoc solo nobis vitae tranquillitas seruabitur, si tribunali tuo coniuncti & commedati fuerimus. Sufficiet autem nobis ea vindictae mensura, ut per carceralis custodiae praefectum siue listorem captus breui tempore in carcere detineatur. Etenim non solum illa quae ab ipso perpessi sumus aegre ferimus, sed & securitate deinceps opus habemus.

οικουμένη
tabella criminatis.

χορευταί
qui chorū
conficiunt.
χορηγός
choreae
princeps.

A confereba cum ijs quae Demostheni acciderunt, quod ille quidem cum paucis quibusdam choreutis & tibicinibus constitutus esset choregus, non luerit amplius Demosthenes, sed choregus vocari: tu vero idem ipse & choregus es & non es: Choregus pluribus militum myriadibus, quam ille viris necessaria suppeditauerit, quique nobis non pro dignitatis forma quam geris, sed consueto more scribis, & de disciplinarum studio nihil remittis: sed instar Platonis in negotiorum tempestate ac fluctibus, ad firmum ac tutum munimentum confugis, ne vlla perturbatione animi tui tranquillitas disturbetur. Immo neque alios, quoad poteris, perturbari sinis. Et res tuae quidem tales sunt, magna & admirandae ijs qui eas cognoscere possunt. Et rursus admiranda non sunt, si quis illas ad instituti ac sententiae tuae propositum contulerit. Audi vero & nostra, quae praeter quidem nostram expectationem, sed merito, nobis accidunt. Morosus quidam & agrestis homo, ex illis qui in Annesis habitatione nobis coniuncti sunt, mortuo famulo meo, cum quo sibi non nihil fuisse conuersationis dicit, me non interpellato, praeter omnem praemissam accusationem, immo etiam petitionem ut quidquam a voluntario, cum viueret, acciperet, citra vllas etiam violentae coactionis minas si non accipiat debitum, ex insperato quibusdam parisi audaciae complicibus adiutus, in aedes nostras irruit, mulierculas domus custodes percutendo attriuit, fores domus effregit, omnia exportauit, alia ipse sibi sumens, alia quorumlibet rapinae exponens. Itaque ne nos omnium imbecillium extremi sumus, & nemini non ad opprimendum apti & expositi videamur officij sedulitatem quam erga nos haecenus declarasti in omnibus negotijs, ut & nunc impendas, exorari te sinas obscuro. Nam in hoc solo nobis vitae tranquillitas seruabitur, si tribunali tuo coniuncti & commedati fuerimus. Sufficiet autem nobis ea vindictae mensura, ut per carceralis custodiae praefectum siue listorem captus breui tempore in carcere detineatur. Etenim non solum illa quae ab ipso perpessi sumus aegre ferimus, sed & securitate deinceps opus habemus.

B Iulitta liberae. CLXXV. Ars quaedam est aucupandi columbas, videlicet talis: Vbi vnam coeperunt, qui capiendis illis student, cieurem illam reddunt, & ad humanum conuictum assuefaciunt. Deinde vnguento alas illius perungunt, sinuntque coniungi agrestibus: illa vero per vnguenti fragrantiam, agrestem illum ac liberi pastus gregem ad possessionem transfert eius, cuius ipsa est domestica. Bene olentes nanque sequuntur & reliqua, atque ita in potestatem columbarij veniunt. Quamobrem autem literarum istarum istud exordium esse voluit? Quoniam Dionysium filium, aliquando Diomedem, nactus, diuino vnguento animae illius alas perunxi, & ad honestatis tuae grauitatem misi, ut & te ipsam illi iungeres, & ad nidum acciperes, quem ipse apud nos compegit. Quod si ista in vita mea fieri, & istam honestatis tuae grauitate ad sublimem hanc vitam transferri videro, multis perfonis deo dignis, opus habeo, ut debitas illi gratias agam.

C Basilii Phirmino. CLXXIII. Anepigraphos, epistola nullius inscripta nomine. CLXXVI.

Litterae tuae ad nos, & rarae sunt, & praeterca breues: siue propter scribendi desiderium, siue quod ita institueris cauere, ne illarum multitudine mihi fatietate incurias, aut certe quod ad breuiloquentiam te ipsum assuefeceris. Nobis sane nullae litterae fatietatem adferunt. Sed etiam si nos multitudine illarum adobruas, desiderio tamen nostro

haud satisfacies: propterea quod prorsus de singulis rebus tuis edoceri cupio, quomodo valeas corpore, quomodo in pietatis exercitio promoveas, an perdures in ijs quae ab initio didicisti: siue quidquam eorum mutaueris animi sententia, ad ea quae coincidunt, translata. Quod si constanter adhuc tibi similis es, literarum multitudinem haud exegerimus, sed suffecerit nobis si tantumdem scribas. Phirminus Basilio. Bona nos esse valetudine scias, Vale. Quoniam vero audimus, quae & dicere erubescimus, quod relicto bonae memoriae progenitorum instituto & proposito ad auum patrum transfugeris, ac Bretannus pro Phirmino fieri studeas, requirimus haec ipsa abs te audire & cognoscere, quibus rationibus, ut hanc viam ingredi uolueris, inductus sis. Verum quoniam ipse de his rebus obticuiisti pudore instituti tui cohibitus, nos te admonemus, nec velis ea meditari, quae turpitudini sint obnoxia, & si quid horum mentem tuam subijit, relicto illo, tibi ipsi restituere, ac militia ista, & armis, & exercitus molestiis aeternum valere iussis, ad patriam reuertare, satis ad vitae securitatem & splendorem fore ratus, si ex aequo ciuitate illa cum progenitoribus potiare, id quod absque vlla molestia tibi futurum credimus, respicientes cum ad commoditatem eam quam ex fide habes, tum ad hoc, quod neminem habebis qui reluctetur. Siue igitur hic animus tibi ab initio non fuit, siue cum fuerit iterum excidit, significa nobis properare. Si vero, quod absit, eadem tibi instituti consilia manent, ipsa nobis istud nuntiet calamitas, literas vero non requiremus.

Iulitta liberae. CLXXV.

Ars quaedam est aucupandi columbas, videlicet talis: Vbi vnam coeperunt, qui capiendis illis student, cieurem illam reddunt, & ad humanum conuictum assuefaciunt. Deinde vnguento alas illius perungunt, sinuntque coniungi agrestibus: illa vero per vnguenti fragrantiam, agrestem illum ac liberi pastus gregem ad possessionem transfert eius, cuius ipsa est domestica. Bene olentes nanque sequuntur & reliqua, atque ita in potestatem columbarij veniunt. Quamobrem autem literarum istarum istud exordium esse voluit? Quoniam Dionysium filium, aliquando Diomedem, nactus, diuino vnguento animae illius alas perunxi, & ad honestatis tuae grauitatem misi, ut & te ipsam illi iungeres, & ad nidum acciperes, quem ipse apud nos compegit. Quod si ista in vita mea fieri, & istam honestatis tuae grauitate ad sublimem hanc vitam transferri videro, multis perfonis deo dignis, opus habeo, ut debitas illi gratias agam.

Anepigraphos, epistola nullius inscripta nomine. CLXXVI.

Quod te diligam, ex eo quod scribo discere. Quod tu me odio persequere, ex eo quod taces cognoui. Scribe vel deinceps, calamo, atramento & charta quanlibet breui, eos qui te diligunt diligens.

Alia.

Alia. CLXXVII.

Vnum vitae indicium est sermo. Quomodo autem tu reputaberis adhuc superstes esse, cum nunquam loquare? Pelle itaque silentium hoc tuum scribens nobis, indiciumque praebes quod viuas.

Notario. CLXXVIII.

Sermones naturam habent volucrum. Quapropter literarum notis vtuntur homines, ut sermonum auolantium velocitatem qui scribit apprehendat. Tu igitur puer notas literarum perfectas ducito, formasque recto ordine collocato. Modicus namque error scribentis, plurimum de sermone deterit. Diligentia vero scribentis quod dictum est integre perficitur & absoluitur.

Præsidi. CLXXIX.

Maximum & primum esse D. T. studium, ut quouis modo iustitiae gratificeris, probe noui. Alterum, ut & amicis beneficias: & ad patrociniū magnanimitatis tuae confugiētes tuaris. In praesenti itaque negotio prorsus nobis conuenit. Iusta namque est causa, cuius nomine obeundam suscepimus legationem, & in qua gratificari potes nobis, quos amicorum tuorum albo adnumerare dignatus es, & vtilis illis qui seueritatem tuam, pro auxilio contra iniurias acceptas implorent. Frumentum namque quod solum ad necessariam vitae sustentationem desideratissimus frater Dorotheus habuit, nonnulli eorum qui magistratu in Berisis funguntur, rapuerunt, siue suapte spō

επιμαρτυρία
το
διδασκαλίου
του
παιδαγωγίου
του
επιμαρτυρίου
του
παιδαγωγίου

D. BASILII CAESAREAE
CAPPADOCIAE EPISCOPI AD
MONITIO AD FILIVM SPIRITVALEM,
incerto interprete.

Vbi fili admonitionem patris tui, & inclina aures tuas ad verba mea: & accommoda mihi libenter auditum tuum, & corde credulo cuncta quae dicuntur ausculta. Cupio enim te instruere, quae sit spiritualis militia, & quibus modis regi tuo militare debeas. Intentissime ergo audiat sensus tuus, & animam tuam nullus praegravet somnus, sed ad vigilandum excita eam & ad studium intelligendi sermonem meum. Verba enim ista sunt ex me, sed prolata ex diuinis fontibus. Neque enim noua doctrina instruaui te, sed ea quam didici a patribus meis. Hanc enim si immiseris in cor tuum, in pace dirigentur itinera tua, nec adproximabit ad te vllum malum, sed procul abscedet a te omnis aduersitas animae. Si ergo cupis filii militare deo, illi soli militabis. Sicut enim qui militant regi terreno, omnibus iussis eius obediunt: sic & qui militant regi caelesti, debent caelestia custodire praecipia. Miles terrenus quocumque loco

te istam violentiam, siue alijs consentientibus excentes. Verum nullo pacto hoc illis ad excusationem faciat. Quid enim minus laedit, qui suapte malitia laedit, quam qui aliorum improbitate adiuuatur. Idem damni redit ad eum qui laeditur. Petimus igitur, ut frater hic quod amittit ab illis recipiat, qui abstulerunt, nec liceat illis culpam eorum quae ausi sunt committere, in alios rejicere. Quantum autem commodi habet, sicubi rei frumentariae penuriam effugere datur, tanti faciemus istam beneficentiam magnanimitatis tuae, si illa nos dignatus fueris.

Basilii librario. CLXXX.

Recte scribito, versusque rectos ducito, & neque sursum manus, neque infra feratur ad praecipia, neque cogas calamum per obliquum, instar cancri Aesopici, ingredi, sed recta incedat, tanquam ad amussim artificum. Sane ubique aequalitatem serues, & quidquid inaequale est amputes. Quod enim obliquum est, indecorum est: rectum vero, iucundum est videntibus, non sinens ad morem gruorum legentium oculos suscipere deque ferri, quod mihi vsuuenit scripta tua legenti. Versum enim gradus, ubi de alio ad alium transeundum est ad finem subsequens rectus esse debet. Vbi cum nullus ad sequentiam patebat ordo, recurrendum erat, requirendaque series ordinis per retro gradum inhaerendo sulco, perinde atque Theseum filo Ariadnes inhaerisse ferunt. Scribe itaque recte, nec mentem legentis transuersis & obliquis scriptis in errores abducito.

co mittitur, paratus ac promptus est, neque se uxoris vel liberorum gratia excusare audebit. Multo magis miles Christi sine aliquo impedimento regis sui debet imperio obedire. Miles terrenus contra hostem visibilem pergat ad bellum. Tecum vero hostis inuisibilis quotidie preliando non desinit. Illi contra carnem & sanguinem est dimicatio, tibi vero aduersus spiritualia vitia in caelestibus, eluctatio. Ille contra carnalem hostem carnalibus armis vtitur: tu vero contra spiritualem hostem spiritualibus armis indiges. Ille in praelio galeam ferream gestat, sed tua galea Christus sit qui est caput tuum, ille lorica ne vulnere tur indutus est, sed tu pro lorica sis fide. Christi circumdatus, ille contra aduersarium suum mittit lanceam & sagittas, tu contra aduersarium diuina eloquia iaculare, & percutiens eum verbis prophetis dicitur, Dominus mihi adiutor est, & ego deridebo inimicos meos. Ille donec pugna geritur, arma a semetipso non proicit, ne ab aduersario vulneretur: ita & tu nunquam

γυμναστήριον

Ε

*Viri

*charitate

*dominicis

quā debes esse securus * quia tuus hostis hoste illius est astutior. Illius quidē hostis ad tēpus dimittat, tuus verō hostis quando in stadio vitæ huius consistis, tecum pugnare non cessat. Illius arma laboriosa & graua sunt ad portandum, tua verō arma volentibus portare suaui ac leuia sunt. Ille cum superauerit aduersarium, ad domum coniugis ac liberorū reuertetur. Tu verō hoste prostrato in illud cæleste regnum cum omnibus sanctis intrabis. Ille pro labore terreno terrenum accipit donariū: tu verō pro spiritali labore cæleste recipies præmium. Cæleste enim donum expectet monachus, qui terrenos actus à semetipso proicit, ne implicet se negotijs secularibus militans deo. Difficile nanque est seruire duobus dominis, nec potest quisquam seruiens mammonæ spiritalia arma portare, sed iugū Christi suaue ac leue à semetipso repellit ac proicit & quidquid graue & onerosum est animæ suæ, hoc ei videtur suaue ac leue. Istiusmodi vir à propriis armis vulneratur & cum diligit periculum, incidit in mortem. Tu autem cōsidera cui regi te ad militandū probasti, & quanto superius est rege terreno imperium cæleste, tanto præcellentior est gradus excellentiæ tuæ terreno milite. Turrim excelsum construere cogitas. Præpara ergo tibi sumptus ad structuram vt cœptum ædificium ad perfectum deducas, nequando prætereuntibus venias in risum, & gratulentur de te inimici tui. Hæc turris non ex lapidibus construitur, sed ex virtutibus animæ: nec auri, nec argenti, indiget sumptibus, sed conuersatione fidelis, nam terrenæ opes plurimum ad ædificandū impediunt. Vnus profectus sit tibi fili, si domino vni seruire desideras: ne alicui in vita tua placere oneris, nisi illi soli: nec occupes in diuersis rebus * animū tuū, sed abscide à te carnalem amorem, ne à te dei timorem excludat. Omne vitium expelle ab anima tua vt virtutes animæ cōquirere possis. Audi igitur quæ sit virtus animæ & quā maximum ei cōferat lucrum. Virtus animæ est diligere dominū & odisse illa quæ non diligit deus. Virtus animæ est patientiam sectari & ab impatientia declinare. Virtus animæ est castitatem tā corporis quàm animæ custodire. Virtus animæ est vanam gloriā contemnere, & omnia caduca calcare. Virtus animæ est humilitati studere, & tumorem superbiæ abominari. Virtus est animæ veritatem amplecti, & omne mendacium fugere. Virtus est animæ iram cohibere, & furorem reprimere. Virtus est animæ pacem diligere, & inuidiam excrari. Virtus animæ est ab omni stultitia declinare & sapientiam diuinam amplecti. Virtus animæ est omnem voluptatem carnis subijcere menti. Virtus animæ est auaritiam spernere & voluntariam assumere paupertatē. Has igitur virtutes facile poteris obtinere, si secularium rerum curas neglexeris, & caducis ac terrenis rebus cælestia proposueris: & si voluntas tua in laudibus dei fuerit occupata, & iudicia eius die ac nocte impensius meditatueris: eris autem tanquā lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, & omnis fructus spiritalis orientur ex te & ex seruo amicis vocaberis dei. Ex tota igitur virtute tua dilige dominū vt in omnibus actibus tuis placeas illi. Si enim qui coniugium contraxerit, festinat placere vxori

ri suæ, multo magis monachus omnibus modis debet placere Christo. Qui diligit dominū, eius præcepta custodit. Deus enim non se vult verbis tantummodo diligi, sed ex corde puro & operibus iustis. Qui enim dicit diligo deum, & mandata eius non custodit, mendax est. Huiusmodi enim vir fallit semetipsum & à semetipso seducitur. Deus enim nō verborum sed cordis inspektor, & diligit eos qui in simplicitate cordis seruiunt ei. Si terrenos parentes cum tali affectu diligitur qui in tam paruo tempore pro nobis sustinuerunt laborem, nōne magis nobis cælestis amandus est? Nam & circa nos quod fuit eorum obsequium, Christi est beneficium, qui omnium dispensator optimus est. Nam antequam nasceremur in hoc seculo parentes nobis sua prouidentia antea præparauit, quorum obsequio nutrimur. Sed & matris vbera tunc lacte mundi replentur, quando infans fuerit natus: ergo magis omnibus diligamus deum, qui & nos & propinquos nostros propriis manibus finxit, & cuncta bona quæ erga nos geruntur, quotidie eius beneficiis adscribamus. Nam & parentes nostros quasi propria viscera diligamus, si accedere nos ad seruitium Christi non prohibent. Si autem prohibet nec sepultura illis à nobis debetur. Christus diligendus est super parentes, quia non tribuit nobis parentes ea quæ Christus tribuit. Et quis beneficia eius congruenter enaret, vel quantū nobis tribuit & quotidie præbendo non desinit. Videns enim deus innumeris peccatis nos obnoxios, non despexit sed liberauit, nec cum alienati ab eo in diuersis erroribus vagaremur in præcipitium mortis, ad vitam perpetuam reuocauit. Et cum ingrati beneficiorum eius fugeremus ab eo, vt pater elementissimus exquisiuit nos, & cum in sede sublimi sederet, nostri gratia descendit ad terras & in tanta humilitate venit vt seruilem formam assumeret: & qui in pugillo suo continet orbem terrarū, panis in præsepio inuolutus est. Et qui cælum palma metitur, non habuit vbi caput reclinaret. Cum esset diues pauper est factus vt nos ditaremur in illo: & qui in nubibus venturus est ad iudicandos viuos & mortuos, iudiciū hominis pertulit, & cum sitientibus sit fons æternalis, cum sitisset postulauit aquam à Samaritana muliere. Et qui in carne propria nostram esuriem saturauit, esuriuit cum tentaretur in eremo. Et cui ministratur cum patre ab angelis, hominibus ministrare dignatur, & manus eius per quas virtutes plurimas operatus est, pro nobis confixæ sunt clauis, & ori eius per quod salutarem doctrinam annunciauit hominibus, pro cibo fel dederunt: & qui nullū læsit vel nocuit cæsus & opprobria pertulit, & cuius nutu omnes mortui resuscitati sunt voluntate sua mortē crucis sustinuit. Et ideo hæc omnia passus, vt nobis vitam æternam donaret. Et cum nobis immensa beneficia præstet, nihil exigit à nobis, nisi vt templa nostra impoluta ei seruemus, vt semper in nobis habitet & nos permaneamus in illo. Non postulat à nobis aurum aut argentū, vel quidquid huiusmodi. Nā & si fuerint nobis ista, dispertiri egentibus præcipit. Nos ipsos quærit, nos desiderat, in nobis requiescere cupit. Accedamus ergo ad eum & copulemur in affectu

affectu eius, & nos ipsos amemus & proximos. Qui diligit (inquit) proximum, filius dei vocatur. Qui autem è contrario odit, filius diaboli nūcupatur. Qui diligit fratrem suum in tranquillitate est cor eius: fratrem verō odians tempestate maxima circumdatus est. Vir benignus etiam si patitur iniuriam, pro nihilo ducit. Iniquus etiam proximi actus contumeliam arbitratur. Qui charitate plenus est, serenissimo vultu procedit. Vir autē odio plenus ambulat iracundus. Tu autē fili benignitati stude in vita tua, & proximum tuum habeto tanquā vnum ex membris tuis. Omnem hominem iudica fratrem tuum. Memento quod vnus artifex ac verus est qui cōdidit nos, non moueas cuiquam scandalum in vita, & non quod tibi vtile est sed illi facito. Quod tibi accidere non vis, nec ei cupias euenire. Si eum videris in bonis actibus conuersantem congratulare ei, & illius gaudium tuum dicito, & si aliquid patiatur aduersum, compatere ei, & illius tristitiam, tuam deputa. Omnem malitiam expelle ab anima tua, & odiorum flām non comburent cor tuum. Contra impotentem aut subiectum tibi noli iracundia commoueri, sed tanquam tuum membrum proprium cum habeto, in omnibus. Ne diligas fratrem tuum simulato corde, nec cum labijs osculans ex alia parte insidias facias ei. Dolosus enim vir pacifica verba profert ex ore, & in abdito mentis supplantare proximum suum meditat. In his ergo operibus ad iracundiam prouocatur deus. Puritas enim quæ placet in conspectu domini, respuit omne quidquid simulato corde efficitur. Tu autem omnē simulationem longe fac à te, & ne cupias supplantare proximum tuum, neque mordere aut laniare membrum tuū. Quod etsi quandoque vt homo iratus fueris ultra solis terminum non producas iracundiam tuam, sed & reconciliare ad pacem & deprime omnem furorē ab anima tua. Qui enim amplectitur pacem in mentis suæ hospitio mansionem præparat Christo, quia Christus pax est, & in pace requiescere cupit. Vir autem inuidus omnibus modis execratur. Vir pacificus in tranquillitate est semper cor eius. Inuidus autem similis nauis cum iactatur à fluctibus maris. Homo pacificus securā possidet mentem. Inuidus autem in perturbatione est semper, qui autem sedatur pacem tutus est semper vndique ac munitus. Nam inuidus vt lupus rapax insanit inaniter. Pacificus est vt vinea honesta abundans fructu copioso. Inuidi autem opus indigentia ac miseria detinetur, & quantum pacificus gaudens in domino delectatur, tantum inuidus tabescens ad nihilum redigitur. Ex abundantia letitiæ pacificus homo dinoscitur. Ex vultu marcido & furore pleno inuidus demonstratur, pacificus homo consortium angelorum merebitur. Inuidus homo particeps demoniorū efficitur, & sicut pax secreta mentis illuminat: ita inuidia occulta cordis obæcat. Pax enim effugit & perturbat omnem discordiam. Inuidia autem iracundiam cumulat, à splendore autem pacis effugatur omnis caligo, & vbi obsecerit inuidia, ibi obscuritas & exteriores tenebræ. Sectare ergo fili desiderabile nomen pacis, vt fructus pacis possis acquirere, & execrari inuidiam ne malorum fructibus replearis. Ratio-

nabile nanque animal creauit te deus vt possis discernere inter bonum & malum, vt quæ sint optima eligas & inutilia respicias, omnia examines, quæ sint bona teneas, ab omni specie mala abstineas. Fili patientiā arripe, quia maxima virtus animæ, vt velociter ad sublimitatem perfectionis possis ascendere. Retributionem patientiæ tuæ ne quæras ab homine, vt in futuro possis accipere ab æterno domino æternam retributionem. Patientia grandis est medela animæ: Impatientia autem est perniciēs cordis. Per patientiam enim expectatur futurorum bonorum spes, & quod non videtur, quasi quod videtur amplectitur. Astute in omnibus te serua fili, vt videas dominum in gloria consistentem. Ab omni pollutione mundum sit cor tuum: & ne des inimico aditum eundi ad te. Ab aspectu nephando auerte oculos tuos: & ne delesteris pulchrarum vultibus foeminarum, ne per talem oblectationem vltima exoluas supplicia. Memento cui dedicasti membra tua, & ne commisceas illa meretricibus. Reflece amorem ab amore mulieris, neque ab amore domini & amor excludat. Noli minima contemnere, ne paulatim diffuas in malo. Non te simules simpliciter accedere ad virginum domus, nec velis cum eis vti longis & otiosissimis fabulis, ne per plurimas fermocinationes, vtrorumque mens polluat. Noli fili grauer ferre sermones meos: nec stultum arbitreris eloquium meum: sed crede mihi & granter accipe verba mea. Si ad foeminarum domus importunè accesserit clericus, vel monachus: & virgo patiat huiusmodi introire ad se, statim immutant pristinam dignitatem: & quod domino polliciti sunt, sua voluntate amittunt. Nec enim poterunt huiusmodi mansionem in se domino præparare: sed desolabuntur vt lignum aridum. Nunquid virginitatem Dominus extorquet inuitè? Hoc enim munus voluntariè Christo offertur in propria voluntate, nec enim licitum est profanari aliquid quod domino promissum. Non peccabis homo si non voueris votum, si enim vouisti, iam ne facias moram reddere illud, quod dominus quasi suum requirit illud à te, nec pollutione vult misceri membra tua, quæ sibi iam dedicata sunt. Vide ergo ne te seducat corporis pulchritudo, & decorem animæ tuæ amittas. Ne improbo oculo tuo intuearis speciem mulieris, ne intret mors per fenestras tuas. Non aperias aures tuas ad perficienda verba earum: nec concupiscas nequitiam in anima tua. Mulieris carnem non velis tangere, ne per tactum eius inflammetur cor tuum, & spiritu tuo laboris in perditionem. Sicut enim fenenum proximans igni comburitur: ita qui tangit mulieris carnem, non euadit sine damno animæ suæ, & licet corpore castus euaserit, mente tamen & corde corruptus abscedit. Dic mihi quæso fili, quid sunt profectus animæ? amare carnis pulchritudinem? Nōne sicut fœnum cum à ferro restatis percussus fuerit, arefcit, & paulatim pristinum decorem amittit? Similis est etiam species humanæ naturæ, succedente sibi senectute omnis decor pristinus deperit: & quos in amorem sui antea concitabat, postmodum odiorum efficitur. Nam cum interuenit mors

tunc penitus omnis pulchritudo delebitur, & tunc cognosces quia vanitas, quod ante inaniter diligebas. Cum videris totum corpus in tumorem & fetorem esse conuersum, nonne intuens maximo horrore concuteris? Nonne claudis nares tuas, non sustinens fetorem durissimum? Vbi est postmodum omnis illa oblectatio? Require si est aliquid pristini decoris vestigium. Vbi est suauitas luxuriæ & conuiuiorum opulentia? Vbi sunt blandimentorum verba, quæ corda simplicia moliebant. Vbi sunt sermones dulces qui amaritudinem amantibus infundebant? Vbi est immoderatus risus & otiosus? Vbi est ineffrenata & inutilis omnis lætitia? Velut fluxus aquæ transiens nusquam comparuerunt. Hic est finis carnis pulchritudinis, quam amabas. Hic oblectationis terminus corporis. Reflecte igitur animum tuum ab his obscænis amoribus, & omnem amorem conuerte ad splendidissimam pulchritudinem Christi, ut radij fulgoris eius illustræt cor tuum, & omnis obscuritas caliginis expelletur à te. Hæc pulchritudo diligenda est fili, quæ lætitiæ spiritualem amantibus confuevit infundere. Hic decor omnibus modis amplectendus est vnde nobis serenitas tranquillitatis acquiritur. Deuitemus perniciosas pulchritudines, ne omnium malorum genera in nos irrogentur. Multi enim admirantes mulierum species à veritatis via naufragauerunt. Plerique ornamenti earum oblectati, perniciem animarum suarum perpessi sunt, & à perfectionis fastigio in profundum inferni demersi sunt. Cauteto ergo fili species per quas plurimos cernis perisse, quæso ne bibas poculum vnde multos perispicis interisse. Ne percipias cibum quem edi in aliorum perniciem videris. Ne incedas iterum, quo naufragium perpessi sunt plurimi. Deuita laqueos, per quos captos ceteros censeris. Postula tibi à domino cor prudens & peruigilem sensum, ut non ignores fraudes & astutias inimici, & in retia eius non incidat pes tuus. Sapiens non corporis decorem desiderat, sed animæ. Inspiciens homo speciem in carnalibus ornamentis amplectitur, sapiens vir comptam mulierem respuit. Stultus verò concupiscens eam miserabiliter supplantabitur. Vir prudens ab imprudente scemina auertit oculos suos. Luxuriosus autem vir intuens eam soluetur ut cera à facie ignis: tu autem caue omnibus modis species perniciosas ac falsas pulchritudines, quia deturpatur anima si earum decorem attendas. Christus non in corporis decore, sed in animæ delectatur. Illa ergo dilige fili, in quibus delectatur Christus: & ne pecuniarum cupiditati te subijcias. Ab omni auaritia declina cor tuum, ut non condemneris sicut adulter & idolorum cultor. Noli amare mammona, ne offendas ei cui membra tua & mentem pariter dedicasti. Ne petas ea quæ te auocant & separant à domino. Noli diligere opes terrenas, ne amittas cælestes. Multi cupientes aliena, & à suis priuati sunt. Alienata sunt à nobis seculi huius facultates: nostra autem possessio, regnum cælorum est. Noli appetere aliena, ne à tuis fias extraneus. Quotidianum victum sufficere tibi contentus esto: quidquid superfluum est proiice abs te tanquam propositi tui impedimentum. Ne cupias fieri locuples, ne in tentationes incidas, & in laqueos diaboli. Ca-

ueto auaritiam, quia radix omnium malorum ab Apostolo nominata est. Pecuniarum cupidus iam animam suam venalem habet. Si enim inuenerit tempus pro nihilo perpetrabit homicidium: & sicut qui effundit aquam super terram, ita est ei effundere sanguinem proximi sui. Plerique per auaritiæ ardorem in mortis periculum inciderunt. Propter auaritiæ Saül alienus à domino effectus est, & ad extremum de culmine regali expulsus est, & ab inimicis suis peremptus est. Et Achab propter auaritiæ inuasit vineam Naboth: & huius rei gratia in prelio vulneratus defunctus est. Dominus noster & saluator à corde Phariseorum volebat pecuniarum amorem excludere: sed quia illi erat cupidissimi, salutaria eius monita deridebant. Nam & illum diuitem cum dominus vocas ad regna cælorum facultates suas vendere precepisset, auaritas intrare non permisit. Et Iudæ peccus auaritiæ ardore exarsit, ut dominum largitorem sibi cunctorum bonorum in manus traderet impiorum. Auarus enim vir inferno similis est. Infernus igitur quanto scunquæ deuorauerit, non dicit satis est: sic etsi omnes thesauri terræ confluerint in auarum, non satiabitur. Alienum te facito fili ab hoc vitio, & voluntariam paupertatem libenter assume. Noli esse desidiosus & piger, sed labora manibus tuis, ut habeas vnde tribuas indigenti. Secundum pusillanimitatem tuam modiciter porrigere. Tantum enim expetitur à te, quantum tibi fuerit creditum. Nemo enim exigit à te, quod ipse minimè possides. Eleemosyna cum iniquitate acquisita abominatio est coram Christo, sed acceptum est illi quod fuerit fideliter acquisitum. Fili non habet hanc artem misericordie bonum. Sunt enim nonnulli qui diripientes aliena, prestare se eleemosynam simulat. Et cum alios premunt, alijs misereri se fingunt. Sed dominus non delectatur in operibus eorum, & simulationem cordis eorum execratur ac respuit. Tu autem licet exiguum de tuis laboribus porrigas, hoc gratum est & acceptum coram domino. Nec te velis iactare, cum porrigis eleemosynam indigenti, & illi cui foeneras, ne te arbitreris esse meliorem. Sed in omnibus tuis operibus humilia te coram domino: quia non erit gratum Deo, quidquid efficitur cum superbia. Quod autem sit humiliter, acceptum est ei. Fili præ omnibus humilitati stude, quod est omni virtute sublimius, ut ad perfectionis fastigium possis conscendere. Cum iustæ institutiones non aliter nisi per humilitatem impleantur, & multorum temporum labores per superbiam in nihilum deputantur. Vir humilis, Deo est similis, & in templo pectoris sui gestat eum. Superbus autem cum sit Deo odibilis, diabolo similis est. Humilis verò licet in habitu videatur vilissimus, gloriosus est in virtutibus. Superbus autem homo, & si decorus videatur aspectu est clarus, sed tamen inutilem eum manifestant opera ipsius & per hos incessus & motus dignoscitur eius superbia, & ex verbis eius publicabitur leuitas ipsius. Cupit semper laudari ab hominibus, & virtutibus quibus alienus se prædicare gestit. Non se patitur cuiquam esse subiectum, sed semper primum cupit, & ad maiorem gradum se conatur immergere. Et quod ex meritis obtinere non potest, ambiendo festinat.

Ambulat

Ambulat semper tumens, ut vter vacuus & inanis. Et sicut nauis absque gubernatore cum iactatur à fluctibus, ita & is circumfertur inter omnes actus suos. Humilis è contrario respuit omnem honorem terrenum, & vltimè se esse iudicat omnibus hominibus. Nam etsi mediocris appareat in vultu eminens apud dominum intuetur. Cum consummauerit omnia mandata domini, nihil se fecisse restatur, & omnes virtutes animæ suæ celare festinat. Sed diuulgat dominus omnia opera ipsius, & profert in medium & mirificat gesta ipsius, & exaltabit & clarum faciet eum, & in tempore precum suarum quod postulat impetrabit.

A Et tu fili cum accesseris ad precandum dominum, prosterne te humiliter in conspectu eius, ne postules quidquam quasi ex gratia meritorum tuorum, & si est tibi etiam conscientia boni operis aliqua, cela illam, ut te silente multipliciter & restituaatur à Deo, & peccata tua cito producat in medium, ut deleat dominus illa, cum confessus fueris ea. Nec te velis iustificare, cum ad orandum accesseris, ne sicut Phariseus illo ex eas condemnatus. Memento Publicani vel qualiter pro se orauerit, & æmulare eum, ut veniam peccatorum tuorum inuenias. Non clamore vociferaberis eum qui occultorum est cognitor, sed clamor cordis tui pulset aures eius. Ne longitudinem verborum protrahas ante eum, quia non in multiloquio, sed ex mente purissima placabitur dominus. In tempore orationis omnem malitiam cordis projice abs te, & remitte si quid habes aduersus proximum tuum. Est denique quoddam genus serpentis, quod cum vadit ad bibendum aquam antequam accedat ad fontem euomit venenum. Imitare ergo huius serpentis astutiam & omne venenum amarissimum projice ab anima tua. Remitte cõseruo tuo centum denarios ut tibi dimittatur debitum, decem millium talentorum. Et qualem cupis erga te esse dominum, talis esto ipse erga conseruum tuum. Quodcunque opus inchoaueris, primò inuoca dominum & ne desinas gratias agere cum perfeceris illud. Quære dominum & inuenies eum, nec dimittas cum tenueris, ut copuletur mens tua in amore eius. Hoc stude in vita tua ut orationem puram offeras Deo. Cogitationes non conturbent cor tuum, nec in diuersis locis vel rebus rapiatur mens tua. Memento enim te fili sub domini conspectibus stare, qui occulta cordis prospicit & abdita mentium nouit. Vigilanter ergo assiste in conspectu domini in tempore orationis vel psalmodum, ne te opprimat somnus anime tuæ, & ne dissonans sit sensus & lingua, sed consonantia sint, & vtraque proferant verba. Sicut impossibile est seruire duobus dominis, ita nec duplex oratio poterit ascendere ad dominum, nec tibi vllum tempus filij otiosum vel vacuū trahat, tam in diebus quam in noctibus vigilare te conuenit, ut eminentem tentationem facilius effugere possis. Si enim cogitationes sordidæ cõturbaerint cor tuum, & si te coarctauerint, quod est illicitum perpetrare, per orationes ac vigilias depelluntur ab anima tua. Oratio munimentum grande est animæ. Per orationes purissimas omnia nobis quæ sunt vtilia tribuuntur à domino: & cuncta quæ noxia sunt, proculdubio sugantur. In tempore psalmodiæ sapienter psalle fili, & spirituales cantus vigilan-

ter cane coram domino, ut virtutem psalmodum facilius possis acquirere. Omnis nanque duritia cordis, eorum dulcedine molliatur, tunc dulces habens fauces, gaudens que cantabis: Quam dulcia faucibus meis eloquia tua domine, super mel & fauam ori meo. Sed non poteris sentire hanc dulcedinem, nisi cum summa vigilantia ac sapientia cantaueris. Fauces enim (inquit) escam gustabunt, sensus autem verba discernit. Sicut enim ex carnalibus escis alitur caro, ita ex diuinis eloquijs interior homo pascitur ac nutritur. Sed in his omnibus vigilijs sanctis indiges fili. Hæ sunt nanque vigilie inutiles, per quas læditur, & deperit anima, cum vigilauerit quis circa cogitationes turpissimas, vel ad gerendum cõtrarium aliquid vel ad perpetrandum facinus. Sed tu talibus iniste vigilijs, ut possis effici sanctus in omnibus actibus & moribus tuis. Conuenit te vigilare, ne quando oppressus somno placere hominibus gestias. Preterquam domino soli ne studeas placere alteri. In omne opus quod cogitas facere, cogita dominum primum: & si secundum dominum est, quod cogitas, diligenter examina. Et si est rectum coram deo, perface illud. Si vero aduersum fuerit repperit, amputa illud ab anima tua. Quotidie actus tuos discute curiosius, & si te peccatis obnoxium censeris ad penitentiam cito confuge. Nolo ut protrahas peccatum tuum de die in diem: sed si quid cogitaueris male, in deo penitentiam age: & velociter de corde tuo seca illud. Ne velis dicere non est grande hoc facinus quod cogitasti tantummodo, quia in conspectu domini manifesta & aperta sunt omnia. Ne ut spinas ac tribulos in te crescere sinas cogitationes malas, neque tanquam minima negligas ea, qui enim spernit minima, paulatim defluet. Noli spernere morsum serpentis, ne venenum eius conspergatur in cor tuum. Abscide virgulta spinarum de agro cordis tui, ne defingant in te altas radices. Scito quod cor tuum ager est domini, excõle eum cælestibus disciplinis, & non sinas zizania seminari. Si igitur taliter vigilaueris, facile poteris ascendere ad perfectionem. Ad vigilandum autem multum ieiunium proderit. Sicut enim miles plurimo onere prægrauatus præpeditur, ita monachus ad vigilias cum escarum largitate torpescit. Non enim possumus vigilare cum fuerit dapius venter noster onustus, sed oppressi somno, vigiliarum fructus amittimus, & maximum detrimentum animæ nostræ acquirimus. Vigilijs ergo copula ieiunium, ut cunctis animæ virtutibus florere possis, & caro tua subiecta sit animæ tuæ, & ancilla tua famuletur dominæ suæ. Ne præbeas vires corpori tuo, ne bellum aduersus spiritum exercent, sed semper subiecta sit caro spiritui, & obtemperet iussis spiritus. Noli incrassare ancillam tuam, ne contemptui habeat dominam suam, sed & in omnibus eius obsequijs mancipetur. Sicut enim equus sicut frena imposita, ita ieiuniorum frena imponamus corpori nostro. Nam quemadmodum auriga si equorum frena laxauerit, rapidissimo cursu cum eo in præcipitia deferuntur, ita & anima si corpori tuo non imposuerit frenum, vterque ad inferni præcipitia deuoluuntur. Esto peritissimus auriga corpori tuo, ut per tramitem rectam possis

possis pergere viam. Escæ enim plurimæ non solum animam, sed & corpus nostrum plurimum lædunt. Sæpe enim per ciborum auiditatem stomachi franguntur vires, necnon abundantiam sanguinis & cholerae ægritudines plurimas per escarum largitatē perpetimur. Sicut enim ista animæ & corpori contraria, ita medelæ sunt vtriusque temperata ieiunia. Quantum vero possumus mundi delicias & ciborum opulentiam fugiamus, ne quando cruciati in flamma guttam aquæ quæramus, nec refrigerium consequamur. Fugiamus ebrietatem, ne in retia luxuriæ incurramus. Vinum enim nobis dominus ad lætitiæ cordis non ad ebrietatem creauit, non quantum gula exigit, sed quantum naturæ imbecillitas postulat. Et Apostolus Timotheo modico præcipit uti vino: & hoc propter dolorem stomachi & propter eius frequentissimas infirmitates. Ne igitur nos quod ad medelam corporis nostri tributum est, ad perniciem deputemus. Plurimi namque maximam per vinum debilitatem contraxerunt, nec potuerunt consequi pristinam dignitatem qui primum gulæ non temperauerunt ardorem. Plerique per vinum homicidium perpetraverunt, nec ipsi mortem recusauerunt. Alij per vinum à demonibus capti sunt, nec est aliud ebrietatis quàm manifestissimus dæmon. Ebriosus putat se boni aliquid agere cum per præcipitia deuolutus fuerit. Per violentiam armatur os ad maledicta, & conuitia proximorum & immutatur mens, & lingua balbutit. Quæso quid minus habeatur quàm dæmonium? huiusmodi enim vir cum se putat bibere, bibit. Sicut enim piscis cum auidis faucibus properat ut glutiat escam, & repente hamum inter fauces reperit hostem: vel sicut aues cum per escam capiuntur in retibus, ita ebriosus intra se vinum suscipit inimicum quod intra eum morans impellit se ad omne opus foedissimum. Homo rationalis ab irrationabili bestia capitur: tu autem in omnibus exhibe te sobrium, ut te sobrietas in omnibus castum exhibeat. Sed caueo hoc fili, ne per ciborum abstinentiâ margaritis in superbiam, & ne inferis aduersus eos qui ieiunij tui mensurâ non valent obtinere, ne quando videaris escis carnalibus abstinere, & vitij peccatus tuum replere. Grandis namque est confusio animæ, quæ cum sibi subiecerit carnem, ipsa fit subiecta vitij. Quid prodest ventrem ab escis vacare, & animam passionibus obruere, vel carnis amorem vincere, & in corde liuoris stimulos machinari. Verus enim continens tam à corporis quàm animæ se passionibus abstinere, quia in vtriusque substantijs homo consistere videtur. Nulla est enim perfectio in vna parte esse sublimem, in alia esse prostratum: in vna parte fulgere, & in alia vitiorum caligine occupari. Qui enim castus cupit esse corpore, castus debet perseverare & spiritu: quia nihil proderit castum esse corpore & mente corruptum. Ciuitas si fuerit forti compage solida in se, ex alia vero destructa, aditum ad se hosti præbebit. Et nauis si fuerit forti compage solida, & vnam in se tabulam habuerit perforatam, repleta aquarum fluctibus mergeretur in profundum. Verus enim continens, cuncta quæ vana sunt spernit nec ullam gloriam sectatur humanam: furorē iracundiæ reprimat, exercitationem despiciat, po-

tius sustinet detrimentum, quàm dissoluat vinculum charitatis. Non detrahit cito proximo, nec libenter audit detrahentem. Cupit semper declinare à vitij, & ad virtutes animæ semetipsum instigare. Talem te & tu exhibe fili cum velis exercere ieiunium, & cum te abstinueris, abstine & linguam ab illicitis verbis. Omnem blasphemiam longe fac à te, nec superflui sermones procedant de ore tuo: quia & pro otiosis verbis in die iudicij redditori sumus rationem. Nec ad maledicendum quempiam assuescas linguam tuam, quæ ad benedicendum & ad laudandum dominum creata est. De quibus ignoras rebus in cōuentu noli proferre sermonem, sed opportuna verba procedant à te, cum opportunum tempus inueneris, ut te audientibus cunctis gratiam præbeant. Ab omni vaniloquio tempera linguam tuam, ne quando qui audiant, horrescentes obturent aures suas, & sit tibi confusio coram omnibus. De quibus molestiam non pateris, noli contendere acriter, nec te consuescas consuetudine pessima, quia mos qui longo usu fuerit confirmatus non paruo labore vitatur. Noli dissolutis labijs risum proferre: amētia namque est cum strepitu ridere, sed subridendo tantummodo mentis lætitiâ indica, nec in modum paruuli iocari velis assidue: quia non conuenit ei qui ad perfectionem nititur iocari ut paruulus. Esto in malitia paruulus, & vir perfectus in sensu. In quibusdam te exhibe senem, & in quibusdam te exhibe paruulum. Paruuli namque est ludere, perfecti vero viri lugere: sed præfens luctus lætitiâ generat sempiternam. Iocus autē remissam efficit animam, & negligentem erga dei præcepta, nec delicta sua potest ad memoriam reuocare. Sed obliuiscens ea non se instigat ad poenitentiam, & ita paulatim ab omnibus bonis priuabitur. Nul lum enim habet accessum cordis compunctio, ubi fuerit immoderatus risus ac iocus. Vbi vero fuerint lachrymæ, ibi spiritualis ignis accenditur qui secreta mentis illuminat, & vitia cuncta exurit. Tunc auiditate cælesti anima flagrans, Christi amori copulatur, cum in terris degens de cælestibus & supernis iugiter meditatur calcat sæculi voluptates, & ad præmia se futura extendit, nec vlla sæculi cura ab amore eam segregat. Christi, sed ut figura quædam inter homines versari videtur, & tota eius conuersatio de cælestibus intelligitur. Mors illi præfens tanquam vita ipsa est dulcis. Cupit dissolui, & esse cum Christo, quem in carne viuens intra suum portauerit templum. Vide ergo quantum lucrum adferant fletus & lachrymæ, & quantam perniciem præbet risus ac iocus. Qui enim ridere hic delectatur, postmodum flebit amare: qui autem hic lugere voluerit, gaudebit in posterum. Nam & saluator noster beatos appellat lugentes, & qui nunc lætantur, flere eos dicit in nouissimo. Non te ergo delectet puerilis iocus, sed lectio spiritualium cantus. Non te soluant in risum verba inania, sed proferant ex te gaudij risum perfectorum virorum virtutes, ut ad eorum spectaculum vitam tuam moresque componas. Perfectus enim ille dicitur non qui in ætate, sed qui in sensu semper perfectus: non enim tibi obest puerilis ætas, si fueris in mente perfectus: nec senilis tibi proderit ætas, si fueris puer sensibus. Nam & David cum puer esset, & perfectum

cor haberet in domino, in regem electus est. Et Saul cum fenili ætate esset perfectus, quia in senectute perfectam habuit de culmine regali expulsum est. Vetustissimi iam erant presbyteri, qui Susannâ violare conati sunt: quos Daniël adhuc paruulus detecto eorum scelere, cōdemnavit: Et dominus noster ingressus Hierosolymam à paruulis collaudatur. Nam & arbor licet sit multorum annorum, si fuerit infructuosa absciditur: si autē nouella fuerit fertilis, colitur ut magis proferat fructus. Perfectorum verò virorum confortio frueri, & conturbatio abstinentium delectetur anima tua, & à colloquijs eorum ne auertas aurem tuam, verba enim vite sunt verba eorum: & incolumitas animæ ijs qui ea libenter attendunt. Sicut enim sol oriens effugit caliginem, ita sanctorum doctrina à sensibus tuis expellit tenebras. Tahum virorum quæso ne deuotes confortia, ut eorum monitionibus mens tua erigatur ad cælum, & fluxam sæculi gloriam pro nihilo possis despiciere, & virtutes animæ haurire sensus tui. Deuota viros, quos erga mandata dei vides negligentes quia mortui sunt virtutibus, & videntur viuere passionibus, quia lætantur in proprijs voluntatibus, & gaudio carent diuino. Cum huiusmodi viris nec sit tibi vlla commixtio, nec velis cum eis fermocinari assidue, nisi poteris solummodo ab erroris itinere reuocare eos. Ceterum si non vales, deuota ut publicum hostem, sæpe enim per vnâ quem morbidam grex totus polluitur, & modica pars fellis magnam dulcedinem in amaritudinem vertit. A tali enim fermeto dominus tibi attendere præcipit. Fermentum hoc doctrina nequissimorum hominum doctrina intelligitur: nam etsi in habitu quis videatur esse clarus & nobilis, non tantum ex verbis, sed ex fructibus homo comprobatur. Denique quia plurimi callide vitia sua cælare festinant & apud quosdam videntur esse mirabiles, sed floribus amissis fructus qualis est ostenditur. Cum verò intra sinum suum serpentes seruauerunt, à tactu morfu eius intumescunt, & palam omnibus veniet, quia nihil occultum est, quod non reuelabitur. Si quis tibi intulerit mala, ne velis irasci ei, aut retribuere illi, etiâ si possis: sed dole potius pro eo quia dominus irascitur ei. Qui enim patienter pertulerit mala in futuro coronabitur, qui vero intulerit mala in die mala ut reus dānabitur, nec pro carnalibus dānis frangatur animus tuus, nec vigorem patientiæ tuæ res emolliant caducæ, sed time potius damnatum, si à proposito tuo retardaueris & quādo te peccatis obnoxium senseris, ad poenitentiam cito conuerti ne confundaris, qui enim hic poenituerit, in nouissimo non poenitebit. Clemēter enim dominus ad poenitentiam confugientes suscipit. Et ne misericordia domini fretus peccatis peccata adicias. Ne velis dicere, donec vigeat ætas mea, carnis concupiscentiam exerebo, & postremo in senectute malorum meorum poenitentiam geram, pius namque

est dominus & multum misericors, nec ultra facinorum meorum memorabitur. Noli taliter fili cogitare quia summa stultitia est, hoc in mente apud dominum concipere, cum & impium sit talē licentiam à deo expectare quempiam. Noli inquam sic cogitare cum nescis qua die moriturus sis, quis enim nouit hominū diē exitus sui, non enim omnes in senectute priuabuntur hac luce: sed in diuersis ætatibus de hoc mundo migrabunt, & in quibus actibus vocabitur homo, in iisdē necesse est reddere rationē: nemo enim in inferno cōfitebitur domino. Sed nec tu cunctis ad poenitentiam conuerti. Semper ante oculos tuos versetur vltimus dies, cum enim diluculo surrexeris, ad vesperum te ambigas peruenire, & cum in lectulum ad quietandū membra tua posueris, noli confidere de lucis aduentu, ut facilius te possis refrenare ab omnibus vitij. Semper cor tuum promissa cælestia meditetur, ut ipsa te ad virtutis viam prouocent. Esto natura talis in operibus bonis qualis es futurus post modum. Omnia terrena quæ possides in cælestes mansiones transfer, ut cum illuc fueris profectus fruaris bonis cælestibus. Bonorum operum sumptus tibi in itinere præpara, ut incunctanter libenterque cum vocatus fueris, pergas ad dominum tunc cum carnis vinculo anima tua absoluta fuerit, mox in occursum tuum angelorum chorus occurret. Omne sanctorum agmen in tuis miscebitur cōplexibus, & te ad adorandum verū iudicem perducet. Tunc tibi fit pax per gyrum & summa securitas, nec timebis vltra iacula ignita diaboli. Non tibi terrorem incutiet barbarorum immanitas, nec formidabis hostes ferocissimos, qui cupiunt animas iaculari non corpora, non ferrum, non ignem, non faciem truculentam tormentorum, non famem, non sitim, nec vllam ægritudinem carnis, nec metues inuidiam hominū, nec insidias malignorum, nec verba venenata mulierum luparū, nec vltro aduersabitur caro contra spiritum tuū, non timebis periculum maris, nec vllos casus aduersos: sed hæc omnia sedabuntur. Cum animā tua abiecerit sarcinā carnis, tunc spiritus sanctus tribuet tibi in cælestibus mansionē, cui paulo antè intra corporis tui hospitium feceras mansionē, & lætus gaudensque expectabis diē iudicij futuri, in quo singulorum animæ recipiēt merita pro suis operibus, & frustra tunc peccatores & impij poenitebunt, fornicatores & adulteri vlulabunt, nec vllam requiem poterunt æternam inuenire. Rapaces & auari flebunt amariter, nec malorum suorum veniā cōsequuntur, in luctu maximo detinebuntur. Omnes qui carnis suæ voluntates consecuti sunt, in mœnore & fletu maximo in sempiternum erunt. Quia vitij & passionibus seruierunt. Et cum hi omnes pro suis criminibus gegennæ ignibus mancipentur, iustis sempiterna præmia tribuentur à domino, quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit dominus diligentibus se.

F I N I S.

*Εὐξάσθε,
orate, pro-
pius con-
mit loco
praesenti.
Mat. 24. b.

***P T A T E** ne fiat fuga vestra hyeme vel sabbato. Ad-
uertendum est Deum non fecisse hyemem aut sabbatum
reprehensibile, cum scriptum sit, Aestatem & ver, tu finxisti
ea. Verum in hyeme sumus quoties carnis affectus im-
perium obtinent in nobis. Itaque sic intelligendum est
dictum illud Euangelicum, ne nobis tum incidat fuga, cum
deteriora in nobis dominantur, aut cum per inertia vitam
nostram traducimus. Nam id nobis significat per sabbatum, ut benedictionem
illam consequamur. Beatus seruus ille quem cum venerit dominus, inuenit
vigilantem. Estote prudentes sicut serpentes, forsitan ob id, quod prudenter ac sa-
pienter abstergat senectutem. Etenim ubi iam pellem exuere parat, in locum
angustum, quicumque vndique corpus obstringat, immittit seipsam, atque ad eum mo-
dum transmittens sese, senectam exuit. Forsan igitur & nos vult hic sermo per
arctam & asperam viam ingredientem, exuere veterem hominem, ac nouum
induere, ut nostra quoque, velut aquilae iuuenta renouetur. Magna quidem atque
adeo prima dos, quaeque animam summè purgatam requirat, diuini afflatus esse
capacem ad prophetandum mysteria Dei. Proxima verò secundum illam ut
ipsa quidem mediocrem aut vulgarem curam desideras audire, quid sibi velint ea
quae dicuntur à spiritu, ut ne perperam coniectes sententiam verborum, sed re-
cta ad illam ducaris via, duce spiritu, quo auctore scripta est prophetia. Et gu-
bernatur intellectus eorum, qui cognitionis donum acceperunt. Vnde & dominus
addidit dicens. Qui habet aures ad audiendum, audiat. Praeterea propheta quoque,
Iohel: Quis sapiens, inquit, & intelliget haec? Intelliges & cognoscet ea? Et Apo-
stolus eo loco quo de charismatibus loquitur, quoddam esse donum ait prophe-
tiam: quoddam discretionem spirituum. Nam qui sese dignum exhibet instrumentum,
per quod spiritus operetur, is propheta est. Porro qui vim eorum quae denun-
tiantur prudenter percipit, is donum habet discernendorum spirituum. Quapro-
pter & Corinthiis prescribens: Prophetae, inquit, duo tresve loquantur, ac re-
liqui diiudicent. Est autem donum hoc à Deo magnum, ut dominus commi-
netur sese ablaturum è Iudea prophetam, & coniectorem, & admirandum
consultorem, & auditorem intelligentem. Nobis verò precandum ut acci-
piamus sapientiae ac scientiae, neque non doctrinae donum, ut omnia simul in
principali animi parte concurrentia, imprimant formam omnis veritatis, quae
prophetia continetur. Est autem huius quidem uti sermone scientiae, ut con-
templetur arcana spiritus. Huius autem sermone sapientiae, ad apparanda, &
excolenda ea, quae inuolutè ac paucis sunt prolata. Siquidem sapientiae pro-
prium est producere sermonem. Ait enim: Produxi sermonem & non at-
tendistis. Praeterea doctrinae donum, ad aedificationem audientium. Itaque
necesse est ut qui sit prophetaturus, huius animus antè sit idoneus redditus,
sedatis affectuum, qui in nobis sunt commotionibus, uti verbum illud quod
est in omnibus, magis compositos diligens animos, in quibus nec exiguus
affectuum

affectuum motus dissonat cum ratione iuxta portionem praecedentis apti-
tudinis, diuini spiritus inducat efficaciam. Neque verò solum requiritur af-
fectuum sedatio ad dignè suscipiendum spiritum, verum etiam moderatus fi-
dei habitus utilitasque, tum huius qui gratiam accipit, tum illorum qui in
tempore audiunt, aut eorum etiam, ad quos in posterum prophetiae utili-
tas sit peruentura. Datur enim, inquit, unicuique manifestatio spiritus ad uti-
litatem, ac rursus iuxta portionem fidei. Itaque supra naturae humanae vi-
res est, pronuntiare rationem modumque diuersae operationis, quae à spiri-
tu diuino accidit in his qui merentur. Iuxta quam huic prophetia committi-
tur, & id quidem ad certum modum, alius accipit dona sanationum, atque ea
rursus, ad certam mensuram. Alius operationes virtutum, maiorum aut mi-
norum. Quando solus ista nouit is, qui cuiusque dignitatem penitus intue-
tur, & inuisibilibus iustitiae mensuris diuidit unicuique iuxta dignitatem.
Quemadmodum prophetarunt purae ac pellucidae animae, veluti specula fa-
ctae diuinae operationis. Imaginem integram & inconfusam, nullaque ex
parte turbatam carnis affectibus, representabant. Nam omnibus quidem
adest sanctus spiritus. Verum in ijs, qui puri sunt, affectibus peculiarem vim
ostendit. Ceterum qui gubernatricem animae partem confusam habent pec-
cati sordibus, his non adest. Oportet autem praeter puritatem, & recti status
aequalitatem exhibere. Neque enim qui inaequaliter est affectus, temperantia,
purus est, sed qui carnis prudentiam subiecit spiritui. Quemadmodum enim
vultuum imagines non in qualibet materia redduntur, sed in ijs duntaxat
quae leuorem & pellucientiam quandam habent. Ita non in quibuslibet men-
tibus operatio spiritus, sed ijs quae nihil habent obliquum, nihil obtortum.
Candida quidem nix, verum imaginem intuentium non reddit, propterea
quod inaequalis est, è concreta spuma constans. Lac album, at non exhibet
imagines, eò quod exiguae quaequam sint bullulae. Contra, aqua, tametsi sit ni-
gra specie, tamen representat ob leuorem. Ita videlicet, vitae inaequalitas ne-
quaquam idonea est, ad recipiendam diuinam operationem. Ergo cum ani-
ma, omni virtutis studio dedita vehementi in Deum amore, perpetuo Dei
memoriam sibi impressam seruat, atque hac re primum apparat sese, ut Deum
habeat velut inhabitantem, ex vehementissima in Deum intentione & arca-
no amore, numine afflata, digna prophetiae dono redditur, Deo diuinam vir-
tutem impartiente, animique oculos aperiente, ad intelligendas quas velit, spe-
culationes. Quapropter & prophetae, à fronte videntes vocabantur, propterea
quod futura, perinde quasi praesentia fuissent, prospicerent. Sed magis inducimur
ad intelligendum propheticum afflatum ex visis, quae in somnis accidunt. Quae ad-
modum enim visis, principali animi parti impressis, vrbes aut regiones variae
magnitudinis ac pulchritudinis, aut animalia supra naturam videre incipimus,
aut etiam verborum aliquorum memoriam, quae auribus hausta sunt, obtinemus.
Cumque tam multa, tamque noua spectemus in nobis & audiamus, haud iam
verè corporeo sensu videmus, neque audimus. Itidem & diuinorum ac beatorum
virorum mens, aliquando reuera, aliquando per somnium impressis imaginibus,
diuinis sermonibus ac visis impletur, cum neque per oculos imagines eorum
quae

Collatione
elegantis
confirmat.

quæ videntur reuocarit, neque per aures, aëris ictum, à vocis edendæ instrumentis profectum acceperit. Neque enim sublimis ille thronus, & eleuatus, aliquid erat foris subsistens. Neque rursus in eo sedens, quem videbat Esaias, nec humana specie. Is qui apud Ezechielem describitur, electrinus est ab ilibus sursum. Igneus autem ab ilibus deorsum. Sed horum intellectus, maiore quadam virtute in eorum contemplatione gerebatur, spiritu diuinam naturam per ænigmata repræsentante. Vident autem prophetæ, non futura solùm, verum etiam quæ in rebus præsentibus sunt abdita. Quemadmodum ait Paulus: Si verò prophetetis, ingrediatur autem aliquis infidelis, aut indoctus, occulta cordis illius manifesta fiunt. Aut quemadmodum Helisæus: Nónne cor meum ambulabat tecum, cùm reuerteretur vir cum curru suo tibi obuiam? Est autem & illud prophetiæ genus, cùm aliquid per somnium præscitur, quemadmodum Ioseph in Aegypto, & Danieli in Babylone reuelatio facta est. At quomodo igitur Pharaon, & Nabuchodonosor, futura præcicerunt? Nempe de mundanarum rerum statu oportebat dominos præuidere, vti his fides haberetur. At quomodo Balaam prophetat & Caiphas? Nimirum quod hi quoque habebant, quibus imperabant, hic quidem tanquam sacerdotum princeps, ille verò tanquam vates. Neque enim hic puritas animi fuit in causa, neque mentis pellucentia Deum cõtemplantis, atque inde virtutem haurientis: sed dispensatiuè illis contigit sermo, non pro merito, sed pro temporis opportunitate. Quæres autem, an quæ sunt apud Esaiam & Ezechielem visiones, sint per huiusmodi phantasias conspectæ, an potius mysticus sermo, spiritus per ænigmata diuinitatis proprietates nobis significantis. Porrò sunt qui dicant, eos extra se raptos prophetare, & humana mente à spiritu absorpta. Verum id abhorret à professione diuinæ præsentie, vt amentem reddat, qui à numine corripitur, cumque plenus diuinorum decretorum esse cõeperit, tum à propria quoque mente excidat, & qui alijs ex sese præbeat vtilitatem, ipse ex proprijs sermonibus nihil capiat vtilitatis. In summa, qui consentaneum est, vt quis ex sapientiæ spiritu, simillimus in sano reddatur? Vtque intelligentiæ spiritus cohærentiam excludat. Quin potius, neque lumen cecitatem parit, verum videndi vim à natura insitam expergefacerit: neque spiritus tenebras inducit animis, sed ad contemplationem rerum intelligibilium, mentem à peccati maculis puram exigit. Non dissimile veri est, improbam dæmonum vim naturæ humanæ insidiantem, confundere mentem. Verum si quis dicat, spiritus diuini præsentiam idem hoc efficere, his impiè dixerit. Ad hæc, si sapientes sunt sancti, qui fit, vt non responderint congruerintque ijs quæ prophetantes edebant? Sapiens enim, inquit, intelliget quæ ab ore proprio proficiscuntur. In labijs autem portat intelligentiam. Porrò si, quoniã Isaac in ingressu filij sui extra se raptus fuit, & quoniã Dauid dixit, in excessu suo, ob id fingunt sanctos extra se rapi, intelligant admirationem ac stuporem appellatum esse raptum. Quod genus est illud, Obstupuit cælum & horruit terra. Porrò illud in confesso sit, oportet. Si qua inciderint, quæ cum diuina natura pugnant, quantum ad verba pertinet, non ea sentire scripturam, semotis communibus hominum cogitationibus ac sensibus.

*ἡ πικρα-
λυ πλοῦ-
ρον ὄν.

Confirmat
ab anti-
phetis.

sibus. Quemadmodum illud communiter receptum est, vt diuinam naturam, bonam, inirascibilem, ac iustam esse confiteamur. Quare si scriptura deum irasci, aut pœnitere, aut aliquid præter dignitatem agere dixerit, quid sibi velint verba quærendum est, ac sollicitè cogitandum, quomodo in verum sensum restitui possimus. Non autem oportebit veras de deo opiniones subuertere. Atque eum ad modum citra offensam in scripturis versabimur, dum & ex ijs, quæ facillè percipi possunt, adiuuabimur, & ab ijs quæ sunt intellectu difficiliora, non offendemur. Quod si quis illud diuinæ scripturæ vitio vertat, quòd non doceat, neque impartiat, ea quæ prodesse possint, is perpendat vniuersam rerum mortalium ordinationem, non solùm in spiritualibus, verum etiam in inferioribus, atque in communis vitæ negocijs; consideretque eam vim, quæ gubernat vniuersam, mutis animantibus facillè ad vitam tuendam, occasionem tribuisse, alimentum vltro præsens, operimentum sponte agnatum, è pilis aut & testis indumenta: hominũ autem solum, nudum producens, rationem omnium illorum vice dedit, per quã artes repertæ suat, quibus illa sibi suppeditet, puta, architectura, textoria, agricultura æraria, fabrica, animo rationis copia supplente, quod deerat corporibus. Quemadmodum igitur in his opifex noster haudquaquã inuidens nobis, vitæ commoditates non passus est eodem modo nasci quo bruta, sed rerum necessariorum inopiam, data opera, addidit nobis. Velut ingenij exercitamentum, itidem & in scripturis, studio voluit esse obscuritatem, ad vtilitatem mentis humanæ, suam ipsius indicans virtutem atque efficaciam. Primum quidem, vt his occupata, à deterioribus auocetur. Deinde, quod quæ labore parata sunt, ea, nescio quo pacto, magis amantur, quæque longo tempore contingunt, constantius permanent. Porrò quæ facillè parantur, his non perinde auidè fruimur. Negligitur enim rerum obuiarum copia, neque vlla custodia dignas ducit, qui possidet. Quapropter & somniorum obscura & inuoluta est ratio, ita vt non mediocrem desideret animi intentionem, habentque insomniorum ænigmata plurimum affinitatis cum ijs, quæ in scriptura sub inuolucro significantur. Vnde & Ioseph, & Daniel, per prophetiæ donum somnia dignoscebant, quandoquidem ipsa per se cogitationis vis, non satis valet ad veri vestigationem. Denique accedit huc quòd vitæ quoque puritas requiritur, vt ad moralis virtutis exercitationem pertineat, quod in scripturis obuolutum est, diiudicare. Requiritur autem præter vitæ puritatem, assidua in scripturis exercitatio, vt maiestas, atque arcanum diuinorum verborum, perpetua meditatione animo imprimatur. Ceterum ad diuinorum verborum exercitationem, totam vitam impendi oportere, Moyse vita demonstrat, qui quidem primis quadraginta annis Ægyptiis disciplinis institutus est. Alteris autem annis quadraginta, hoc prætextu, tanquam pasturus oues in solitudines secessit, ibique contemplationi rerum operam dedit. Atque ita deinceps post quadraginta annos dei visione dignus habitus, inuitus per dei in homines studium, ad hominum curam reuocatus est. Quanquam ne tum quidem assiduè in negotiali vita perseuerauit, virum subinde ad contemplatiuam reuertebatur. Vnde & ad Ægyptiacũ idolorum

πῆξεν,
αὐτὸν,

cultū vniuersa inducta est multitudo, viro illo sancto in monte cum deo colloquente. Huiusmodi fuit & Helias, humanorum negotiorum tumultum fugiens, & in desertis versari gaudens. Quare si sancti cum omni principalis animæ partis tranquillitate, ad vestigandum veritatem elaborarunt, an non absurdum est, innumerabilium laborum fructus, nullo negotio velle acquirere? Etenim Heliam observa, post quantos secessus, quantam quietem, quantos sudores, promeruit videre Deum. Argumentum huius libri patet, atque ex ipso libro percipitur. Quoniam propheta iis temporibus vivebat, quibus exuperabant vitia magnitudinem malorum, quæ illos manerent, exponit ac diuinę irę causam proponit, vt eos prouocet ad pœnitentiam. Exorditur autem primū ab ijs sermonibus, qui ad Iudæam pertinebant. Quandoquidē iuxta Petri dictum, tempus erat, vt inciperet iudicium à domo dei. Nam natura maxime domesticis maxime succensemus, quando in nos peccauerint, & in Ezechiele, dominus proponens punire, qui deliquerāt, A sanctis, inquit, meis incipite. Eoque ab loco deo dilecto cœpit, atque ab ea ciuitate, in qua templum erat, denunciāns quæ impenderent. Deinde de Babylone, postea de tribu Moabitica, Deinde de Damasco. Quinto loco, de Aegypto, deinde de deserto, deinde de Idumæa, deinde de valle Sion, deinde de Tyro, deinde de quadrupedibus. Sub hæc sequuntur ea, quæ acciderunt anno decimo quarto Ezechia regis, post quæ prophetiæ sunt, absque vilo titulo, prænuñtantes mala Hierusalem, & Iudææ. Tum de iis, quæ in dispersione essent euertura, de quæ illorum reditu, postea quàm expleta esset vindicta. Præterea quæ Christo acciderunt, sparsim in vniuersa prophetia interiecta. Atque vnumquodque horum, & iuxta historiam dicitur, & mylticum sensum habet annexum.

REVE.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI
ac Domino, D. Iohanni Episcopo Roffensi,
D. E. C. P. [redacted],
S. D.

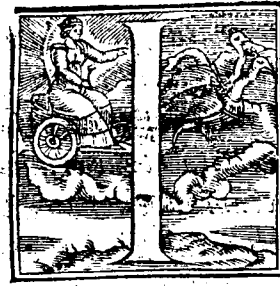

*Antis officijs & beneficijs, toties à te prouocatus, præsulum
integram inquit, & si quæ sit, si pueri in gratias viderer,
copiam deum spiritus, si quod unum, in... pos
sem, tua digna...
tum: & com...
u: D. G. J. com...
logi, in...
facere in...
dini...
n...
opu...
nem, quæ...
minis...
texim...
pi...
cavi...
des...
damus...
tabi...*

*Nicenu,
non Na-
lian...
uu.

Ss 2 OPTI-

OPTIMO CUIQUE LECTORI ET
EIDEM SCRIPTURÆ SACRÆ CANDIDATO
Godefridus Tilmannus
Cartus. Ἐπιπάτριος.

N HODIERNVM vsque diem sententia hæc persequerat celebriter decantata & omnium ore consono detrita, adeo ut vicem adagionis obtinuerit: Sciens ac prudens in flammam mitto manum. Quam aptè in nos quadret, paucis aperiam. Ante annos plus minus viginti defunctus recognitione, operum Ioannis Chrysostomi, viri vitæ incomparabilis cum peritiâ scripturæ sanctæ, tum virtute singulari insignis, & ipso in tempore admonitus, ut me accingerem vertendæ Paraphrasi Georgij Pachymetæ Hieronymonis in diuinas prorsus lucubrationes Dionysij Areopagitæ, cæsi amicorum votis moriger, exorsus ab eâ parte quæ minus vitata erat & erosâ à blattis ac fideis, nimirum ab epistolis, versurus reliquam texturam paraphrasæ si modo per eum licuisset à quo precarium vsu exemplaris corrogaram simul & impetraram. Siquidem is quam sperassem, festinantiùs iussit reddi, quum alioqui nonnihil progressus veritatem ex utraque Hierarchia, iamque ad intima penetrarem. Eam igitur quæ in epistolis erat, tralationem dum parò in apertam lucem per prælum emittere, rursus admoneor, ut concisam & perbreuem Apologiam conscriberem ac præstituerem Paraphrasi aduersus calumniosas suspiciones trium virum, verius trium Alogorum, Laurentij Vallæ, Martini Lutheri nostræ istius ætatis pestilentissimi heresiarchæ, ac magni opinatoris Desfyd. Erasmi. Asserebant enim amici petulantissime oppugnata opprimeretur & interiret. Prouinciam hanc modum salutaris, ab istis plagiarijs petulantissime oppugnata opprimeretur & interiret. Prouinciam hanc in me nihil inuitus recepi tuendæ veritatis gratia, utque eadem opera satisfaceret iustæ efflagitationi amicorum. Ipsam Paraphrasæ compressam nuncupatim consecramus Reuerendo in Christo Patri D. Roberto Senali, Arboricensi Episcopo, insigni Theologo, mihi quæ cum primis venerando præceptor. Quis porro recenseat, ob eam qualemcunque editionem, quam fuerim male multatus, quam procaciter professus linguarum qui Erasmiæ eloquentiæ, quam veritati propugnandæ erant addictiores? Et ecce rursus eodem reuolutor, ut comprobetur & sanciatu veritas præscriptæ sententiæ: Sciens ac prudens in flammam mitto manum. Obijciunt nasutulus, quispiam, Quid te eo necessitatis adigit? Ad hoc ego, Exemplaria duorum, omnium qui inter Græcos sacræ scripturæ interpretes præluxerunt, maxime insignium in Esaiam anno superiore verti. Ioannes Chrysostomus ad finem vsque septimi capituli exijt prælo commissus: Basilius ille, ille inquam magnus (velit nolit Erasmus) Casariensis Archiepiscopus, per excusionem ad finem decimi sexti capituli in eundem Prophetam petit publicum, ob cuius tralationem simul & emissionem sat scio me nihilominus inclementer ab istis plagiarijs multandum, quam fuerim pro Areopagita. Sed spe bona confirmor me adiutum iri ab eo qui via, veritas & vita est, quando hic agon mihi proponitur pro veritate exantlandus. Istos tenebrosos illici lenocinio Erasmiæ eloquentiæ delinitos, & per eam auersos à luce veritatis nihil moror. Obijciunt, Quid igitur est? Damna eloquentiam? Absit. Non damno gratuitum hoc & amabile Dei donum, modo ne is cui Dei munere obtingit, abutatur in superbiam, ad lites & contentiones, ad contemptum proximorum, ac ceteras pestes, indiuiduas (ni adsit timor Dei) superbiæ comites. Sed de his satis superque. Ad epistolam excutiendam en accingor. Erasmus igitur in ea epistola qua proœmium nostri huius Basilij à se versus Cantabrigiæ, dicauit reuerendo patri ac Do. Ioanni Episcopo Rossensi, suspitionibus plane calumniosus adductus, scribit suo more hosce commentarios non respere diuinam illam phrasin Basilij eloquentissimi Theologi in eloquentissimum Prophetam. In ea permulta mouet aduersus legitimum auctorem operis plane diuini, nihil interim probat. Itaque visum est opem ferre oppugnata veritati, hosque commentarios à turpi plagio vindicatos suo auctori asserere. Proinde ne quis vociferetur me vel tantillum affinxisse veris: iussimus excudi epistolam vnâ cum proœmijs, cui epistola tot scatenti suspitionibus (astra licet sit compendio verborum) respondemus per Apologiam, suo auctori, id est Basilio Magno partum legitimum asserentes. Occurrit primum id, quo fatetur è Grocini bibliotheca se aduexisse secum commentarios diui Basilij. Hos par est credere integros fuisse, aliàs fuerat dicturus in quot se extenderent capita. Iam quando propheta hic vocalissimus, & dignior qui Euangelista vocetur, suæ prophetiæ oracula fusiùs multò exporrexerit, nempe in sexaginta sex capita. Si quidem votis profici possit, optarim eam commentationem ad manus nostras venire, sed partibus suis omnibus constantem & absolutam. Portio enim eorum quæ damus nunc, quota est, si cum integris enarrationibus conferatur? Sed enim quando quod vis, non potes: id saltem velis, quod possis. Inuitamentum erit hoc, & quadsicumque gustus quem tu lector optime boni & æqui subulito. Ne tibi sim oneri, ad suspiciones accedo responsurus (tamej si indignæ sint vlla responsione) mox subiiciam elogia testium fidei prorsus indelibatæ, ut coniectæ falsi elidantur ac pessum eant. Suspicio prima est hæc: Quò altiùs delcendendo in operis penetralia, hoc minùs mihi visum est diuinam illam Basilij phrasim sapere. Ad hoc asylum verius κρησφύγετον consueuerat pro more suo transfugere. Quoties pagellis vix duabus perlæctis non aridebat stylus, reiecto libro scribebat, Non sapit phrasin, non saluam, ne pilum quidem retinet. Hic illi perperuus fuit ludus in censendis auctorum lucubrationibus, quamlibet piæ fuerint & eruditæ. Testes præter ceteros esse possunt Hieronymus & Augustinus, quos consimilibus scribendi formulis quam pulchre ordinarit, hoc prætextu adempta illis bona parte suarum vigiliarum, tu esto per me arbor honorarius, modò pius. Lubens ab eo (superstes si esset) scisciter, num commentarios in psalterium Dauidicum, qui circumferuntur nunc Augusti-

mine Augustini, ipsius Augustini esse censeat. Certè negare non auit germanum esse factum Augustini doctoris Ecclesiæ. Rursus, rogarem, quemnam auctorem esse censeret librorum Ciuitatis diuinæ. Vtique responderet genuinum esse partum eiusdem Doctoris. Ad hoc ego, Quum phrasin commentariorum à phrasi ciuitatis diuinæ immenso propè interuallo distideat, qui sit ut vtriusque operis eundem iudices esse auctorem? Paucis diluam propositam questionem Sapientissimi & ijdem modestissimi illi patres pro re nata, pro sumpta argumentorum diuersitate, pro qualitate personarum ad quas scribebant, nunc attollebant stilum, nunc demittebant, suumque scribendi characterem attemperabant auditorum captui, uti vides perspicue fecisse hunc verè propter Christum, humilem, & omnis cenodoxiæ liberrimum doctorem. Valeant igitur censuræ tuæ à superciliosa & arroganti superbia profectæ. Sed quid attinet singula commemorare, quando tam multa sunt? Hoc commento subnixus, quo non tandem est prouectus erroris ac temeritatis? Regulam ab Augustino in gratiam fratrum descriptam, cui obseruandæ se obstrinxerat solenni voto, eam detraxit Augustino. Nemo vel medio criterium quon non intelligat causam & prætextum hunc. Tot adeo myriades piæ Deum colentium militarunt militiam regulæ longè optimam, ut ad brauium vitæ illius ter beatæ pertingerent, ad quod tandem pertigerunt: & tu leuissime perfuga posteritatem tuam tandem auocas à rectitudine salutaris viæ ad pertritam illam quæ animas in abyssum demergit æternæ damnationis? Quid enim? An non trishagium illum hymnum & Seraphicum, Te Deum laudamus, quem vniuersa hætenus Ecclesia concinit festis diebus & impetrata à Deo aduersus hostes victoriæ melico concentu emodulamur, quare & ἱπνικὸς dictus est, negauit (reclamantibus omnium suffragijs) esse Ambrosij & Augustini? Quocirca lector, quoties ad istius impostoris doctrinam accesseris legendam, fac imitere probati trapezitæ solertem prudentiam. Caue, sinas te intercipi splendore blandiloquæ dictionis, si modo esse velis & dici pius. Reliquum est, ut ad dirimendam eiusmodi controuersiam & istius suspiciones non meo vnus testimonio (quum ne Catoni quidem credatur, si solus est) sed elogijs comprobem & contester virorum quatuor fidei prorsus intemeratæ. Sunt autem hi, Simeon, Antonius, Maximus, & Ioan. Damascenus. Quod ad primum attinet, nempe Simeonem, duplicem inscriptionem suo operi collectaneo præscripsit Simeon Metaphrastes, qui & λογοθέτης, quòdque ludum literarum adaperuisset Constantinopolim, dictus est & magister. Prior inscriptio titulus summarijs viginti quatuor capitum præfixa hæc habet: τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν βασιλείου ἀρχιεπισκόπου καὶ αὐτοκράτορος καὶ πατριάρχου τῆς μεγάλης, λόγος. ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, καὶ κακίας, &c. Hoc est, Sancti patris nostri Basilij Archiepiscopi Casariæ Cappadociæ, cognomine Magni, sermo siue Homilia prima, De Virtute & malitia. Posterior sub initium operis totius hæc habet: Ἐκλογὴ ἐκ τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν βασιλείου ἀρχιεπισκόπου καὶ αὐτοκράτορος καὶ πατριάρχου τῆς μεγάλης, ἀπὸ τῶν ὅλων βιβλίων τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν βασιλείου ἀρχιεπισκόπου καὶ αὐτοκράτορος καὶ πατριάρχου τῆς μεγάλης, διὰ λόγων ἐκκοιτισσάμεν κατὰ τὰς ὑποπεταμένας ὑποδιόσεις, Hoc est, Eclogæ, selectio scilicet edita à Simeone Magistro qui & Logothetes siue metaphrastes, ex omnibus libris sancti Patris nostri Basilij Archiepiscopi Casariæ Cappadociæ deprompta, & in sermones siue homilias quatuor & viginti digesta, iuxta subiectam quancunque materiam. Hinc igitur elicis primum lector, quia Simeon ille Basilij Magni studiosissimus quum esset, selegit locos grauios & in fascem concinno ordine digessit. Eum ipsum habeo versurus si quando exorabilis benignitas Domini donauerit & presenti lucubratione (in qua totius sum) in Georgium Alexandriæ Patriarcham defungar. Basilius hic & eius contubernalis Gregorius Nazianzenus non frater, communi opera eclogen, hoc est, selectionem locorum insignium ex Origenis operibus nihilo huic dissimilem velut in epitomen contraxerunt, quam ipse legi beneficio spectabilis viri iuxta a lingua intraque docti D. Ioannis Pici à libellis supplicum præfidis bene meriti. Equidem arbitrator Erasmus non eo vsque impudentiæ descendisse, ut negare voluerit Hexæmeron esse Basilij, præsertim quum id in absolutum à morte fratris Gregorius Nyssenus Episcopus suppleuerit. Id operis prius quidem à Dionysio exiguo Romano conuersum, sed colluxatum & mutilum ante annos aliquam multos nativæ integritati restituumus. Excurrit exemplar Græcum in cap. 30. typis Aldinis. Simeon igitur ab Hexæmero nostri Basilij locos aliquam multos mutuatus congestit in suam Eclogen. Occurrit ille primus de sectione artium in poeticas, factitias scilicet practicas, actiuas, & theoreticas, contemplatiuas. En habes apud Bas. homilia i. Apud eundem in quartum caput Esaiæ pag. 698. è nostræ huius editionis. De Ciconiarum pietate erga parentes, habes hæc homilia octaua Hexæmeri: Ἡ δὲ πᾶσι τοῖς γράσαντας τῆς πειλαργῶ πρόνοια ἐξήρκα τοὺς παῖδας ἡμῶν, μὴ προσέχωρ ἰβούλοιντο, φιλοπάτορας καταστῆσαι, πάντως γὰρ οὐδέ τις οὕτως ἐλλείπων κατὰ πᾶν φρόνησιν, ὡς μὴ ἀσχετὸν ἄξιον κρίνειν, τῶν ἀλογωτάτων ὀνειδῶν ὑπερῆσαι κατὰ ἀρετὴν. Ἐκάνοι τὸν πατέρα ὑπὸ τοῦ γήρως περισσύναντα, περιτάντες ἐν κούκλῳ τοῖς οἰκείοις πτεροῖς διαβάλλουσι, καὶ τὰς τροφὰς ἀφθόνως παρασκευάζοντες, πᾶν δῶρα πᾶν καὶ ἐν τῇ πᾶσι παρέχονται βοῦδισαμ, ἄριμα ὅδ πᾶσι κομφίζοντες ἐκαθίσθημεν. καὶ οὕτω τοῦτο ἡμεῖς πᾶσι διαβιβόηται, ἵνα ἡμεῖς τινὲς πᾶσι τῶν ἐνεργημάτων ἀντίδοσιν ἀντιπιδάργωσιν ὀνομάζουσι: Hoc est, Ciconiarum prouidentia erga suos senio confectos parentes abundè potest (si modo velint attendere) liberos nostros reddere amantiore parentum. Nemo enim prorsus est qui prudentia vsque adeo destituitur, ut non iudicet infamia dignum qui se sinat ab aibus totius rationis expertibus anteueri, quod ad rationem attinet. Ille enim patrem per senium implumen in orbem circumstant, pennisque suis confouent, pabulum abundè suggerunt, volatu suo suppetias pro virium portione ferunt, sensimque ac molliter suismet alis vtrunque alleuant. Id adeo in vulgus abiit, ut beneficij accepti retributionem nemo non nominet ἐντιπιδάργωσιν. Sententiam hanc habes apud Antonium monachum cap. 11. secundæ partis suæ Melisse, & eam ipsam ipsissimis verbis apud Simeonem Logotheten habes initio sermonis vigesimi quarti suæ Eclogæ ex operibus Basilij Magni. Erasmus superstes si esset, non negaret (puto) homiliam quæ est in principium Prouerbiorum esse Basilij nostri, hoc est Magni. Atqui ab initio paulò prouectus docet quo discerniculo verus rex aut Princeps differat à tyranno hisce verbis. Ἐὶ γὰρ βασιλεία ἐστὶν ἰσχυροῦ καὶ ἀποδοῦναι, ἀλλὰ οὐκ ἐστὶν βασιλεὺς ἀποδοῦναι ὑποδοῦναι, τοῦ γὰρ ὡς ἀλιθῶς τὴν προσηγορίαν τάντων ἄξιον, πολὺ τὸ νόμιμον ἔξουσι, τὸ κοινὸν πᾶσι λυσίτελις σκοποῦσι, καὶ οὐκ ἀπὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἰδίας ὀφελείας σωματικῆς. τοῦτο γὰρ διαφέρει τὴν βασιλείαν ἀπὸ τῆς τυραννίδος. ὅτι ὁ βασιλεὺς, τὸ ἰσχυρὸν παρὰ

χρόνῳ σκοπεῖ, ὅτ' τὸ τοῖς ἀρχομένοις ἀφιλομορ ἐκπορῆσι. Hoc est, Si enim regnū est legitima potestas, liquet cōstitutio-
 nes à rege hoc nomine digno profectas & editas multū quidē obtinere legitime auctoritatis apud eos qui obser-
 uat boni cōmunis utilitatem. Neq; enim coordinate sunt hæ præceptiones ad priuata regū cōmoda. Hoc enim dis-
 fert tyrānus à rege, quia ille quidē sua vnus cōmoda omni ex parte spectat et attēdit: cōtrā, rex utilitati subdito-
 rū nihil nō suppeditat & consulit. Sententiā hanc ipsissimā habet Antonius hinc decerptā primo sermone libri se-
 cūdi suæ Melissæ, hoc est, apicule, apud item Simeonē ἐν τῷ πρῷ ἀρχῆς ἡ ἐξουσίας. Et apud Maximum in opere col-
 lectaneo. Deficeret me dies in expromendis sententijs quas hi nobiles * Gnomologi selegierunt ἐ lucubrationibus
 Basilij verē Magni. Tantum superest vt fidelibus elogijs eorundem quatuor testium comprobem hosce commen-
 tarios asseri oportere legitimo suo auctori, Basilio Magno, non alteri vni Basiliorum, vti suspicatus est Dea-
 syd. Erasmus. Pericopen, incisionem scilicet quæ se offert primo loco in hac editione, habes pag. 648. a. in
 illud, Quid ultra percutiemini? τοῖς ἄλλοις ἰσοῦσιν ἀμαρτάνουσιν ἀπαλὰ ὁ λόγος ἰσοκλιτισθῆναι ἐν ῥαβδῷ τὰς ἀνο-
 μίας αὐτῶν, καὶ ἐν μάστιγι τὰς ἀδικίας αὐτῶν. τοῖς δὲ ἀνιάτως ἔχουσι λίγη: τί ἐτι πληγῆτε, διεξελκυτότες τὰς πληγὰς
 πασῶν κατεφρονήσατε. Ἦν ἔπι τρεπτικῶν μασίγων οὐνιτρομὸς ὑμᾶς μίλλα. Nos locum interpretati sumus hunc in mo-
 dum, Interminatur quidem scriptura se, &c. Prætercurjis tribus lincolis subnectit Simeon. τῶν δὲ πρῶτων τῶν
 συμβαινόντων τινὰ ἄμαρτημάτων ἔνικε γίνεται. τινὰ δὲ ἐν ἀλόγῳ τῶν τοῦ Ἰησοῦ παρανομίῳν. ἅλλα δὲ ἐκτρι-
 βῆναι τοῖς περραζομένοις, ὡς ἐπὶ φαραῶ. Earum proinde afflictionum quæ contingere creduntur fortuito casu,
 nonnullæ quidem irrogantur propter peccata, &c. Habes apud Simeonem Homilia Septima. Locos consimiles
 ex hisce commentarijs decerptos consignauit ad numerum viginti octo. Singuli quique habent adscriptam hanc
 appendiculam margini. Ἐκ τῆς τοῦ Ἰησοῦ ἱερμηνείας. Atqui duplex præcedens Ecloges inscriptio docuit ἐ quo
 auctore deprompta sit vnaquæque sententia, nempe ἐ Basilio Magno. Alter locus in nostra editione pag. 656. c.
 Ἐκ τῆς παχέως τροφῆς, διορ ἀϊδαλώδεις ἀναθυμιάσεις ἀναπνεύμεναι νεφελῆς λίκηρ τωκνῆς τὰς ὑπὸ τοῦ ἀγίου πνεύμα-
 τος ἐγγυῖομίνης ἰλλάματες ἐπὶ τὸν νῦν διακόπουσιν. Ita vertimus, Ex copioso & opimiore alimento, fuliginosæ
 quodammodo exhalationes, dense nubis instar egeruntur, quæ interceptiunt illustrationem celestis doctrine na-
 tam inferi mentibus nostris infusione spiritus sancti. Eam Simeon reposuit homilia 5. πρῶτον κνσίας. de iciumo.
 Temperantem verò siue castum dicimus, non eum in quo per senium morbum, aut alio quouis casu emaruerunt
 appetitus intemperantis lasciuie. Simeon sic homilia 8. ex Basilio, in cap. 1. Esa. pag. 657. a. Σάφρονα δὲ λι-
 γυμερ, οὐκ ἔστι ἀπειρομένῳ ὑπὸ γέρας ἢ νόσου, ἢ ἀπὸ ἄλλου τινὸς συμπτώματος ἀι τῆς ἀκολασίας ὀρίξας. Idem Simeon ho-
 milia suæ Ecloges 2. πρῶτον ἐυχῆς, de oratione desumpsit quod sequitur ex Basilio nostro in illud Esaiæ: Et si mul-
 tiplicaueritis orationem, οὐδὲ ἐν τῷ βίῳ ἡμῶν κατεφρονήσατε, ἐν δὲ τῷ πρῶτῳ τῆς προσευχῆς νομίζοντες διδινῆσαι
 σῶσαι, τούτων ἀνοήτως τῶν ἡμῶν. Quem locum reddidimus: Qui in hac quidem vita nihil conficiunt ope-
 ris quod virtutis nomine dignum sit, sola autem proluxitudine orationis existimant se iustificari, verba hæc at-
 tentis auribus audiant. Sententiam hanc ἐ Basilio desumptam retulit Simeon in sermone secundum, πρῶτον ἐυχῆς,
 de oratione. Duabus post hæc lincolis vterque subnectit: Ἐπὶ καὶ ὁ φαρῖσαῖος ἰδὲ καὶ πλῆθυνει τὴν ἀίστην. ἅλλα
 τί φῆσιν ὁ λόγος, σαλεύς δὲ ὁ φαρῖσαῖος ταῦτα πρὸς ἑαυτὸν ἔνυχτο, οὐχὶ πρὸς θεόν. Ἐπειὴ ἔνυχτο γὰρ πρὸς ἑαυτὸν, ἐπίπερ
 ἐν ἀμαρτία ὑπερφανείας ἔγινετο. καὶ τὰ ἄλλα. Nos ita: Quandoquidem & Phariseus ille deprecationes in spe-
 ciem multiplicabat. Sed quid ait scriptura? Stans autem Phariseus hæc apud se orabat, non apud Deum, Ad sui
 enim existimationem redierat siquidem in peccato superbiæ versabatur. Et quæ sequitur. Quod sequitur de-
 sumptum est ex Bas. in Esa. En habes pag. 662. a. Antonius in cap. 1. suæ Melissæ reposuit, paucis immutatis:
 πρὸς τὸ τῷ ἄρχοντι ἡδὲ πλάττωσαι πεφικῆν, ὡς τὰ πολλα τὸ ἀρχόμενον, ὡς ἐποιοῖ ποτὶ ὁ ἀγοντὶ ὡς ἀνάγκη καὶ τὸν
 ἀναγόμενον ἔναι. Nos locum ita vertimus ex Basilio: Vt plurimum subiectus populus se solet conformare eorum
 moribus qui potentia prævalent: ita vt quales aliquando fuerint qui præstant viæ ducatum, talis vt sit necesse est
 qui in viam deducitur. Sententiam sequentem transsumpsit Simeon ex Bas. in Esa. En habes pag. 662. f. eam re-
 posuit initio homiliæ 9. pro, principis mutauit τὸ χριστιανῶν. Sic enim habet: Μίγισον κατηγορημα χριστιανῶν, πρὸ-
 χειρόν ἔναι ἐν πρὸς ἄμωων καὶ παντὶ τρόπῳ ἰπινούρ κατὰ τῶν λευπηκῶτων πᾶσιμοῖων ἀναντίδωρ. πῶς γὰρ διδῆσαι
 ἔτερον μὴδὲν κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἀποδοῦναι, ὁ πάντα τοῖς ἐν τῷ αἰνῶνι καὶ ἀντιπαῖσαι τὸν βλάψαντα, μὴ μισθῶ-
 μεν τὸν πρῶτον καὶ ἀβῆδ τὸ λῆγοντο, ἔναι ἀντιπῶσα τοῖς ἀντιπῶσαι μοι κακὰ, ἀποτίνομι ἔρα ἀπὸ τῶν ἔχθρῶν
 μὴ κίνος. Nos ad exemplar Basilij ad hunc vertimus modum. Quæ vel maximè intenditur in principem obiectio,
 est hæc. Si propensior sit ad expetendam vltionem, si modis omnibus animum eò intendat, vt vice consimili reta-
 liet eos qui se quapiam molestia affecerunt. Quæ enim ratione is alterum edocebit exequi illud, Nemini malum
 pro malo reddentes, qui nihil non facit ad exigendam de inimico vindictam, & ei à quo læsus est, studet vicem
 rependere mæroris. Talis peruersè imitatur mansuetudinem Dauid, dicentis. Sireddidi retribuētibus mihi ma-
 la, decidam vti que ab inimicis meis inanīs. Is Simeon eadem Homilia infert ex superiore loco Bas. in Esaiam.
 Οἱον γὰρ δίαμα, πᾶς σεννὸν καὶ θαυμαστὸν, καὶ πᾶν φύσιν ἐκβῆνον πᾶν ἀνθρωπίνον, δὲ ἀνθρωπον πολλα λοιδορηθῆναι, καὶ
 πονηλῆν διεξάμενον ἐπὶ κορῆς καὶ ἅλλα μύσια παθόντα τῶν καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ πρὸς τὴν ἐσχάτην ἀίμιαν φερόντων μὴ
 ὑπερῖσαι τῷ θυμῷ, μὴδὲ διασπῆναι πρὸς ἄμωων, ἅλλα πρᾶως καὶ ἀργῶτως προσεύξασθαι ὑπὲρ τοῦ ὑβριστοῦ, ὡς καὶ πᾶς
 ἐπὶ τοῖς θῆσσι ἀμαρτίαν συγχωρηθῆναι αὐτῶν, καὶ πρὸς τὸ ἔξῃς τῆς πρεπούσης πρὸς θεὸν ἐπιμειλίας ἀξιοθῆναι. νῦν δὲ ἡμῶν
 μετὰ τῶν ἄλλων κακῶν, καὶ τούτων μάλιστα ἀμαρτανόμων, διώκοντες ἀναπόδομα, οὐδὲ τῷ ἴσῳ μίτρον ἀντιδιδόντες, ἅλλα
 μεθ' ὑπερβολῆς ἀμωόμενοι. οὐκ ἐὰν ὑβρισθῶμεν μόνον, ἀλλ' ἐὰν καὶ τιμωθῶμεν παροξυνόμενοι, καὶ τοὺς ἄλλοις ἡμῶν
 τιμῶντα: ὡς ἔξῃς ἑαυτοὺς ὑπαλήφωμεν, ὡς ἐχθροὺς λογιθῶμεν. Nos ex Bas. vti que Magno in Esaiam locum ita
 vertimus: Quale enim spectaculum? Quænam ratione religiosum dici queat & admiratione dignum? Non pau-
 rum abest tale quid ab hominum natura. Aequum fuerat vt vel multis affectus contumelijs ac fortè accepta pla-
 ga in capite aut maxilla, alijs insuper afflictionibus innumeris appetitus, his etiamnum malis obsessus quæ & ope-
 re & sermone cum ad extremam perducerent ignominiam, ne sic quidem præter modum effereueret indigna-
 tione, non saltem ad vindictam coarretur, sed mansuetè & animo ab ira vacuo se erigere debuerat ad preces fun-
 dendas pro suo conuittatore, vt ei peccatum condonaretur, per ea quæ illum præoccuparant, ac deinceps effi-
 ceretur

* Sententia

ceretur dignus decenti erga se Dei prouidentia. Nunc autem nos ecclesiæ principes (vt alia supprimam mala)
 hæc etiam parte vel maximè peccamus, nimirum persequimur retaliationem. At ne quidem nobis satis sit par
 pari in vicem referre, sed & præter modum nos ipsos vlciscimur. Nec modò si quapiam contumelia fuerimus af-
 fecti: sed si non præueniamur honore, continuo exasperamur animis. Eos ducimus inimicos, qui nobis minus ho-
 noris tribuerunt, eo quo nos ipsos existimamus esse dignos. Proinde locus occurrit non inelegans in hoc nostro
 Bas. de facultatis iniuste quaesitis. Habes eum initio pag. 723. b. apud hunc Basil. quem contulit in homi-
 liam 15. πρῶτον πλεονεξίας, de auaritia aut immodica cupiditate ipse Simeon. Ἐκ πλεονεξίας σοι κατέλιπον ὁ πατήρ
 χρήματα, ἀπὸ δὲ τῶν ἰδικημένων. καὶ ὡς ἰδίῳ ἀντιποιοῦ, ἀμαρτίας ἐδικληρονομία. Ἄδικως κατὰ δουλωσάμεν ὁ πατήρ
 ἀφῆκε σοι δούλον. δὲς αὐτῷ ὅτ' πᾶν ἰλευθέρην, ἵνα κἀκείνῳ κούφοντα ποιήσῃς τὴν βλάβην, καὶ σεαυτῷ πᾶν ἰλευθέρην
 ἡδουλεύσῃς. καὶ προφασίζου τοὺς πῆδας. παῖδεις σὺ, διδουλεύσει αὐτοῖς θεσμοῦν αἰώνιον ἢ πλοῦτον πολλόν. πάντας,
 &c. Immodicè cupiditate partas opes reliquit tibi pater? tu eas fac vt consignes & restituas ei qui fraudem
 & iniuriam passus est. Caue eas ceu tuas tibi vendices. Hereditaria enim est successio peccati. Planè tuus
 pater per iniquitatem dolo malo subiectam ad te transmisit. Tu eam fac emancipes & liberam redde passo inua-
 riam, & cruciatum patri reddes leuiorem, tibi que ipsi veram conciliabis libertatem. Ne mihi tu pretextus
 causa opponas liberos. Tibi sunt liberi? Tu eis thesauriza thesaurum æternum potius quàm diuitias multas. Est
 & memorabilis locus in hisce commentarijs. Habes pag. 684. a. Antonius transtulit in sermonem 20. partis pri-
 mæ suæ Melissæ: κατὰ γὰρ τὸν ὄφθῆ, κικλάσαι ἑκάστῳ τὰ διαβολία αὐτοῦ. Ὁ φόμθη γὰρ ἅμα πάντῃ διόντι παρῖσθῃ
 ἡμῖν τὰ ἔργα καὶ φαινόμενα ἀντιπρόσωπα τῇ διανοίᾳ ἡμῶν, μετὰ τῶν ἰδίων τύπων, ὡς ἕκαστον ὑπερακατὰ ἢ ὡς ἰδικητῆρ,
 οὐ μὴν χροῖνος γὰρ προσήκει νομίζῃν καὶ ἀναλαθῆσθαι, εἰς δ' ἕκαστον ἰδίῳ ἑαυτοῦ μετὰ τῶν ἑαυτοῦ πράξεων, καὶ τὸν κριτῆρ
 καὶ τὰ ἀκόλουθα τῶν δειῶν δικαστῆρ. Ἄφῃ τῶν δειῶν ἐν ῥοπή καίρου φαντασιουμένου τῷ νοῦ, καὶ πάντα ἀναλωραφῶν-
 τῶν ἑαυτῶν, καὶ διόντι ἐν κατὸ πρῶτον ἑλεμονικῶν ἐν ὁρῶντων τοὺς τύπους τῶν υπεραγμένων. Nostra traductio habet, In-
 xa enim Osee * Circuuderunt vnumquemque cogitationes & consilia eius. Videbimus enim simul omnia vel
 in prospectu adstantia nobis quæ ipsi gesimus, & conspiciua erunt ex aduersa facie mentis nostræ cum proprijs
 formis, quemadmodum vnumquodque à nobis est gestum & prolatum. Alioqui præter decorum feceris, si a-
 bitere permultum temporis consumptum iri interim: cum singuli quique seipsos cum suis adionibus contemplan-
 tur ac spectent simul & iudicem cum his que diuinum illud sequuntur sunt iudicium. Vi enim quadam indicibili,
 mens momento temporis imaginabitur, sibi que opponet omnia velut delineamenta picturæ, & perinde ac in spe-
 culo inspiciet omnia in facultate animæ præcipua eorum figuras quæ à se gesta fuerint. Se offert & alius locus
 apud Simeonem homilia 20. πρῶτον ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας, de principatu & potestate: exscriptus ἐ Bas. in cap. 3. Ὁ γὰρ
 ἀληθὴς ἀρχὼν οὐκ ἐκ τῶν ἔσθῃν συμβόλων γνωρίζεται, διορ πορφύρας, χλαυίδος καὶ διαδήματος, ἀλλ' ἐκ τῶν ἔργων καὶ
 ἀρετῶν ἀρχικῶν. ὁ δὲ ἀρχὸν ὡς ὑπὸ τῶν ἰδίων καὶ ἀγῶν καὶ ἐπιθυμίας πολλαῖς δουλοῦν ὡς τῆς ἀμαρτίας, ἀνεπιτη-
 δίας πρὸς τὸ ἀρχεῖν καθίσταται. En habes pag. 680. f. in hac versione: Verus princeps non per hæc externa insigni-
 a internoscitur, cuiusmodi sunt purpura, torques siue amiculum prætenue & diadema, sed per id quia virtua-
 tem obtinet principe dignam. Qui enim miserabili iugo voluptatum premitur, ac seruit varijs ac multiplicibus
 concupiscentijs, seruis quum sit peccati, inidoneus est nec accommodus obeundo principatu. Succedit & loco
 huic alter apud Simeonem homilia 21. πρῶτον ἐντυχίας καὶ δυστυχίας, de prosperiore fortuna & infortunio. βασιλείας
 ἡμῶν γὰρ ἰδίῳ ἐπιστάσαντες τοῖς ἀρχομένοις. Συμβούλου δὲ πείθει ὑπὲρ τῶν συμφορῶν τῶν βουλομένων. Sententiam hanc
 ex Basilio in Esaiam habes pag. 664. a. Regis enim peculiare munus est imperio vrgere subiectos: consiliari
 autem persuadere cupientibus nosse quæ conducant. Hoc idem habes apud Antonium 2. libro suæ Melissæ, &
 apud Maximum sermone 9. Quod in Simeone præcedit prolata sententiam, in versione nostra subsequitur:
 Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἀντέρκεν ἕκαστος ἀφ' ἑαυτοῦ ἐυρίσκειν τὸ δῖον, διὰ τοῦτο ἐυργετῶν ἡμᾶς ὁ θεὸς συμβούλους, ἀλλ' οὐχὶ ἔξ-
 τασὰς ἀλάσας, &c. Nos ita: Neque enim sufficiat per se assequi vnusquisque ac deprehendere quid ex officio sit
 ac esse daturum, vt ne singuli quique nostrum secum reputent se veluti esse principes, sed quasi consiliarios à
 Domino datos in populi salutem, cuiusmodi erat Paulus consiliarius & administer noui testamenti, dicens: Con-
 siliium autem do, tanquam misericordiam consequutus à domino. Et quæ hæc consequuntur in versione Basilij
 Magni habes apud Simeonem, homil. 21. Idem Simeon homil. 8. διὰ τοῦτο πᾶσι γὰρ κακῶς κερμημένη τῇ ὑπερβολῇ
 τῆς ἐσθῆτος προσδοκᾶσθαι αὐτῶν πᾶν ἀφαιρέσιμ. Ἐπειδὴ γὰρ πορεύουσαι ἅμα σύρουσαι τοὺς χιτῶνας, ὡς μὴ χρῶμεναι τῷ
 ἱματισμῷ, ἀλλὰ τῶν χρῶμεναι, κελύονται γυμνοθῆναι τῆς δόξης τοῦ ἱματισμοῦ. Ἀφαιρέται μὴ ποι καὶ ἀφ' ἡμῶν πᾶν δό-
 ξαν τοῦ ἱματισμοῦ ὁ κύριος, ἐὰν ἀναξίως κερμημένοι φανῶμεν, καταπαπῶντες αὐτὸν καὶ τῶν σαρκικῶν μολυσμάτων ἀνα-
 τιμπλαντες. Τίς ὃ ἐ τοῖσδε ἱματισμῶς, * Φοσην ὁ πᾶντες. Οσοι εἰς χριστὸν ἐβαπτίσθητε, χριστὸν ἐνεδύσθητε, ὁ ἀφαιρέσθαι κύριος ἀπὸ
 τῶν ἀμαρτιῶν ὁ δὲ ἅμα καὶ ἀπαλῶντων, καὶ ὁ ἅμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἔχοντων. Sententiam hanc liquet esse tratatam
 à Simeone ἐ Basilio nostro, qui quidem ob eximiam virtutem ac præsignem doctrinam Magni nomen emeruit, verè
 φερώνυμος, & idem Cesarie & Cappadocæ Archiepiscopus, Gregorij Nysseni frater, Gregorij verò Nazian-
 zeni contubernalis. Locum hunc habes in hac nostra translatione pag. 685. f. Propter hoc omnis mulier suo abusa
 vestitu, ærtò præstoletur se eo spoliandam. Nam quia ambulabant vestes suas simul trahentes, ac si vsum vesti-
 ti non requirerent, sed contemptim & fastidienter abuterentur, eò sunt permisse sui vestitus gloria spoliari. A
 nobis etiamnum auferet Dominus nostri amictus gloriam, si quidem ipso deprehendemur indignè vsti, eum veluti
 calcibus proterentes & carnalibus inquinamentis complentes. Quis porrò iste est noster vestitus? Ait Paulus:
 Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis, quem auferet dominus ab his qui per peccata corpus
 ipsius proculcant, & sanguinè testamenti cōmunem esse ducunt. Videri possum (ni fallor) abundè satis fecisse dia-
 luendis suspitionibus Desid. Erasmi aduersus hosce commentarios D. Basilij Magni, si modò trium testium elo-
 gijs, Simonis, Antonij & Maximi, attexuero Ioannem Damascenum. Hic vir vt insigni pietate præcellens, ita
 nec doctrina spiritali inferior præter cetera monumenta scripturæ quæ ad posteros transmisit, tres libellos scri-
 psit pro tuenda veneratione sanctarum imaginum. Hos abusus Roma allatos nobis que exhibitos opera reueren-

* κυκλώσθαι
circunda-
bunt habet
Antonius.

* Alias,
ἐξουσία-
σας.

* Deste
quiddam.

di P. D. Ioannis Tili Briocensis Episcopi anno superiore vertimus, & per prælum emisimus. In horum tertio locos duos producit nomine Basilij ex hac nostra editione. Posterior sic habet: *ὡς εἰς ἀντὶ τῶν βασιλῶν ἐξαμαρτήσας, κρίνεται, ὅτι τῶ ἀλλοτρίῳ ὑπὸ δὲ τῆ ἀμαρτίας, ὁ τὸν κατ' εἰκόνα θεοῦ γεννηθέντα καὶ δὲ βρῖσιν.* Hoc est, Quemadmodum enim regiam imaginem qui villo dedecore aut contumelia aspersit, perinde reus peragitur ac si in ipsum regem fuisset contumeliosus. Sic sanè obnoxium se reddit peccato qui ad imaginem Dei genitum contumeliosè tractat. Vitam huius beati duo insignes admodum & vitæ sanctimonia & doctrina singulari ad posteros scriptis transmiserunt Amphilocheus Iconij Episcopus & Helladius beati Basilij discipulus, demum à funere ἀάδοχος, quippe qui ad Archiepiscopatum Casariensem illi successit. Hos si contigisset legere, de tota hac controuersia forsàn vt cumulatiora, ita & certiora daremus. Fragmenta quaedam Amphilocheij extant, sed sic corrupta vt videri possint in media barbarie edita. Librorum quos scripsit s. hic (quod sciam) non meminit. Helladij liber aut totus intercidit, aut in sua Græcia rixatur cum tincis & blattis, ac delitescit. De vtroque legito Nicephorum, Callistum, & alios aliquot veteris monetæ viographos. Interim horum quatuor fidelibus elogijs persuasus finito valere istos Pyrrhones, qui ad Erasmi exemplum instaurant quotidie collapsæ veteris academiæ τὸ ἐποχόν, & docent nihil scire, opinari tantum. Assensum semper suum suspendunt maximi opinatores. Tametsi decidenda quæstio in clarissima ac meridiana luce versetur, ei tamen controuertunt. Mihi crede lector, multò præstiterit iuuentutem ad hoc instrui, vt condiscat admoliri manum stiuæ, pastino refodere vineas, aut aliud quoduis genus vulgarij disciplinarum, quàm vt à teneris annis tali imbuatur eloquentia (quanta quanta fuerit) erroneis scaturiente opinionibus, & à patrum institutis abhorrente. Adolescens enim (ait Salomon) iuxta viam suam ambulat: etiam quum senuerit, non recedet ab ea. Vinum quò meraciùs sumitur, hoc omni cum dulcore ingreditur blandius. Semel illapsum intemperantiùs, mordet vt coluber. Hosce igitur commentarios eloquentissimi interpretis, nempe Basilij Magni, Casariæ Cappadociæ Præuerendi Archiepiscopi in eloquentissimum Prophetam, ipsius nomine amplectere, suscipe, venerare, hisque præmonitus animæ tuæ salutis consulito, ac feliciter vale. E gurgustio cellule nostræ Cartusiæ Parisiensis, Tertio Nonas Martias, anno ab intemerata Dei matris ac perpetuæ virginis quinquagesimo sexto supra sesqui millesimum.

Vide Latium
Hum. Dia.
genem.

Cappadociæ Præuerendi Archiepiscopi in eloquentissimum Prophetam, ipsius nomine amplectere, suscipe, venerare, hisque præmonitus animæ tuæ salutis consulito, ac feliciter vale. E gurgustio cellule nostræ Cartusiæ Parisiensis, Tertio Nonas Martias, anno ab intemerata Dei matris ac perpetuæ virginis quinquagesimo sexto supra sesqui millesimum.

SANCTI

SANCTI PATRIS NOSTRI

BASILII CÆSARIÆ CAPPADOCIÆ

ARCHIEPISCOPI, ENARRATIO IN ESAIAM

Prophetam, Godefrido Tilmanno Cartu-

sia Parisiensis monacho,

interprete.

VISIO PRIMA.

VISIO quam vidit Esaias filius Amos, quam vidit aduersus Iudæam, & aduersus Hierusalem in diebus Ozia, & Ioatham, & Achaz, & Ezechia regum Iuda: Inter sensuum nostrorum organa, vnum illud eorum quæ sensui subiacent, * euidenti-
fiam obtinet cognitionem & intelligentiam, nempe visus. Quæ enim formidabilia sunt, nequaquam possit quis auditu interno esse perinde ac visus. Adde quòd alia vis nulla peræque apprehendit quid potissimùm expetere debeas, vt visio. Hinc factum, vt eorù quæ veritate nituntur, speculatio, visio appellata sit, ob euidentiã ac ratã certitudinem. Eam ob rem vocabatur Propheta, Videns, simul & præuidens, aut à fronte videns. Lectione enim Amos ipsi didicimus dixisse Amasiam: Videns vade, abito in terram Iuda, & illic prophetabis. Proinde Samuel in Regnorum libro dictus est ἰμπεροῦν ἐφ' ὧν, antè Videns, vel Præuidens. Ait enim scriptura: Vocabatur Antè cernens, vel Præuidens. Quòd enim perspicaciter cernerent quid esset futurum ob id appellabantur Præuidentes, siue à fronte Videntes: Quia verò Dei sententiam decretumve obseruabant, nuncupati sunt Videntes. Porro nostra omnium interfuerit, nec parui, curare sedulo, vt mens cõsentaneis sibi exercitijs ad perfectionem instituta perspicaci luce circumfundatur. Sanè Dei donum est, quum * spiritus sanctus mentem nostrã luce illustrat cognitionis ad intelligenda Dei mysteria. Sed & visione priore loco statuta, expositionem verborum subtexit, vt perspicuè doceret se nequaquã ea auditu percepisse, immo quia enuntiaret eam verborum sententiam menti suæ insculptam atque insertam. Vt enim animo conceptas meditationes alijs prodamus, vtique vsu est opus vocalis organi. Deus verò eorum qui se dignos reddiderunt, * principem animæ facultatem apprehendens, sententiæ suæ sui que consilij cognitionem ipsis inserit, Patris nomen qua ex causa attextuit? vt ostenderet donum prophetalis gratiæ patri prærogatum ad se etiamnum velut per manus peruensisse. Quam vidit aduersus Iudæam. Iteratio hæc quid sibi vult? vt per id quidè quod priore statuit loco, vsum communem exprimeret visionis: per id verò quod posteriore, quiddam peculiare designat, nimirum quæ sit visio hæc, qualis & quo discrepet ab alijs. Itaque sunt sermones isti, quos Propheta vidit spectabiles, hoc est mente cerni queunt, ad quam loquen-

di formulam dictum est in Exodo: quia omnis populus videbat vocem. Nec secus præfati sunt & alij Propheta, puta visio Abdia, Hæc dicit dominus Idumæ. Auditionem audiui à domino, & munitionem emisit in gentes. In Naum quoque: * Assumptio Niniæ, liber visionis Naum Hellesæ. In * Habacuc insuper, Assumptio quam vidit Habacuc Propheta. Malachias quoque transmittens nomenclaturam visionis, assumptionem dixit, hunc in modum loquutus, Assumptio verbi domini super Israël, in manu * angeli eius. Nominè assumptionis innuere voluisse videntur nõ à se esse sortitos vim prophetiæ gratiæ operatoriam, sed quia acceperint. Itaque assumptio eiusmodi tantidem est, ac si dicas, donum hoc à Deo profectum. Porro quidem hi libros suos nomine visionis nuncupant: ceteri verò suos sermones profitentur se audisse à Deo. Ait enim ille, Verbum domini quod factum est ad Osee filium Beeri, in diebus Ozia, Ioatham, Achaz & Ezechia regum Iuda, & in diebus Hieroboam filij Ios regis Israël. Initium sermonis domini ad Osee. In Amos verò, Verba Amos quæ facta sunt ei in * Akkaram ex thekne, quæ vidit in Hierusalem in diebus Ozia regis Iuda, & in diebus Hieroboam regis Israël, ante annos duos terræ motus. Ordo istorum præ eo qui apud Esaiam conseruatur, præposterus est. Illic enim præstituitur visio, mox sermones subtexitur. Audi celum. Hic sermonibus priore loco positus, visio ipsa subsequitur. Verba enim Amos, non item visio Amos: non quæ audiuit, sed quæ vidit. Proinde in Michæa: Et factus est sermo domini ad Michæam Morasthiten in diebus Ioatham, Achaz & Ezechia regum Iuda, super his quæ vidit de Samaria & Hierusalem. Et, Sermo domini, qui factus est ad Ioel filium Bathuel. Et, Factus est sermo domini ad Ionam. Et, Sermo domini qui factus est ad Sophoniam filium Chusi, filij Godolia, filij Ammoræ, filij Ezechia, in diebus Iosia filij Amos Regis Iuda. F
Peculiari quadam ratione apud Aggæum & tempus designatur, & prophetici sermonis depromitur acceptio. Ait enim: In secundo anno Darij regis, mense sexto, vna mensis factus est sermo domini in manu Aggæi Propheta. Dictum hoc, In manu, meo quidem arbitratu, tantidem est, & equipollet dictioni illi, quæ aliorum monumentis inscripta est, nempe ἄνωμα assumptio. Quin & in Zacharia: Octauo mense anni secundi Darij, factus est sermo Domini ad Zachariam filiũ Barachia, filij Addo, prophetam in diebus Ozia & Ioatham & Achaz & Ezechia. Temporum obseruatio non mediocriter adfert lectori ope-

* Pro ἐναρ-
τησάντων
legο ὡς ἰμ-
περοῦν
ἐναρτῶν
την.

1. Reg. 9.

* ἴσχυρ-
μα.

* Mentem
fuerit.

D

E

F

* ἄνωμα,
vide Hie-
ronym.
תבוק

* Sine num-
bri.

* Lege Hie-
ron. in A-
mos. pro
quo Com-
plutensis
habet ἀκ-
καρπία.

Cap. I. A

Intelligen-
dis Prophe-
tis tempo-
rum obser-
uatio me-
cessaria.

rapretium. Per eam enim dignoscitur & elucescit, ante quantum temporis predicta post quantum temporis euenerint. Et quia quā abundasset morbus, superabundauit & Dei prouidentia. Plurimi enim eodem propemodum tempore inter se concurrerunt. Osee in diebus Ozias, & in diebus Hieroboam. Mfctas in diebus Ioatham & Achaz. Sophonias in diebus Iosia filij Amos. Reliquorum proinde nonnulli quidem minimē adscripserunt suis prophetijs tempora. Alij autem Barbarorum regna obfignarunt, tanquam compertiora, quod ea tempestate latissimē rerum potirentur, sumque fufissimē propagassent imperium. Aggeus, Zacharias, Abdias, Naum, Abbauc, Ionas & Malachias mentionem temporum supprefferunt. At qui plures patrum meminere. Et forte illi quidē acceptiores reddi eō potuere, quod illi illustri genere maiorum prodijissent. Quo enim quisque est sanguine clarior, hoc apud plerisque omnes maiorem impetrat fidem. Contrā, qui ex obscuro & ignobili prognati sunt, ferē transmittuntur silentio. Amos tamen quem allectum habemus in classem Prophetarum duodecim, non is est pater Esaiæ. Non enim eadem est vtriusque pronuntiatio, nec idem quod ab vtraque voce prodit, significatum. Illud enim densiore spiritu pronuntiat: hoc magis tenui. Quin & significatum alterutrum differt ab altero. Nomen enim patris Esaiæ iuxta linguæ proprietatē, subindicat: *ἰσραὴλ*, hoc est, firmamentū, virtutē & fortitudinem. Illius autem Prophetæ dictio exprimit sermonem durum. Prophetia Osee videtur prior fuisse, quā quæ Esaiæ est: quod ab illo dictum sit, Principium verbi domini ad Osee. Sciendum tamen, quia Ozias hic idem est qui & Azarias dictus est. In priore enim Paralipomenō libro, Ozias est dictus: in secundo autem Regnorum, Azarias. Patris tamen matrisque nomina comperta sunt. Eius enim mater Chalia: pater autem Amasias. Prophetavit verō Esaias anno regni Ozis quinquagesimo secundo. Osee item & Amos. Sed quia principiū verbi domini ad Osee, videndum an forte hic primus prophetare sit exorsus, quandoquidem & Amos ante duos annos terræ motus attendendum num ante visionem Esaiæ, in qua ait: Et eleuatum est superliminare. *Audi cælum, & auribus percipe terra, quia dominus loquutus est.* Quandoquidem prophetia hæc edita est tempore illius reprobæ generationis, nec in hominibus haberet Esaias qui se exhiberet attentum eius auditorem, ipsam cum cælo terraque difertē loquens, edisserit. Est enim data lex iisdem testibus, dicente Mose: Contestor vobis hodie cælum & terram. Attende cælum & audi terra verba ex ore meo. Vtique quo tempore lex primū data est, conueniebat hosce assumptos testes in argumentum & probationem acciri ad coarguendam ipsius legis prauaricationem. Ait enim. Aduocate ad me tribuum vestrum principes, seniores vestros, iudices & magistris, vt loquar in auribus eorum, & contester eis cælum & terram. Obseruatum autem est, quia sermo hic ad canticū collatus quiddā habet contrarium. Illic enim, Attende cælum, aut iuxta alias editiones, Auribus percipe cælum, & audito terra. Hic verō, audi cælum & auribus percipe ter-

ra Nam cum sublimia depromat voce, nec femotius à deo absit, cælum tanquam è vicino consistens in testem asciscit & vt hosce suos sermones inserat auribus, adhortatur. Hunc enim sensum indicat illud: Auribus percipe. Elongatus verō à cælestibus, cum cælo ipso tanquam longius existente conferit sermones, dicens: Audi cælum. De terra idem prorsus sentiendū. Ob hoc & Moses quidem quasi in vicino habens cælū, ad promotionem populi ait: Attende cælum siue auribus percipe, vt & alij habent interpretes. Esaias autē populo in peccatis consistente & nisi terrena respiciente, quasi in propinquo consistentem terram iubet auribus excipere sermones. Hunc enim sensum indicat illud: Auribus percipe, aut metonymicē, vt cælum transsumimus pro incolis cæli, quemadmodum & ciuitatem pro his exponimus qui incolunt ciuitatem, & terram pro omnibus qui in ea versantur. Hoc eo dixerim, vt ne qui vestrum sinant se hinc pertrahi in fraudem erroris, vt arbitrentur cælū ac terram animata esse. Hac enim ratione cælum predicatur thronus esse siue sedes dei, quod cælestes illæ virtutes in se retineāt stabiliter insidentē dei cognitionem. Terra item scabellum pedum dicitur, quod homines in terra degentes vix tandem possint capere quæ vel extrema de deo celebrantur. Secundum hoc dictū est, vir astutus, sedes est sensus: sedes autem ignominia, mulier odio habens quæ iusta sunt. Quæ admodū enim se habet sedes sensus qui sensatus est, cordatus ac prudens: ita & qui intellexit quæ suprema sunt enarrationis de Deo: *Quia dominus loquutus est.* Neglectim transmittere nec velle audire sermones domini, res est prorsus plena formidinis & expauescenda. *Filios genui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me.* O dei erga nos clementia. Cum istis expoſtulat dominus ius allegas suū & causificans, vt vel luculentis argumentis conuictos plectat pro cuiusque merito: *Filios genui & exaltaui*, Subsistit homo anima & corpore cōditus. Caro è terra: anima cælestis. Quum igitur inter vtrunque congener quædam intercedat cognatio, ea coarguit peccatum quod in tanta familiaritate confederatis deprehenditur: *Filios genui, & exaltaui.* Generationis duæ sunt nobis species. Vna est qua cōformamur Deo, quæ operibus perficitur & dogmatū susceptione, quemadmodum Paulus per Euangelium gignebat reſingens eos qui fide exciderant & veluti parturigine laborās reformabat ad pietatem. Est autem & altera quædam, nempe introitus ad hanc vitā, vt est illud: Hic liber generationis cæli & terræ. Sed enim vtrunque hanc obijcit & opprobrat iudæis, quod ex nihilo conditi, ad imaginem insuper dei facti sint. Hoc enim est & genitos esse & exaltatos. At ne sic quidem gratias egistis tanquā creatori, neque vt assimilaremini ceu patri vestro pro virili contendistis. Veriūs isti per subdolan tergierſationem contempto deo, diabolum sibi ascuerunt in patrem, iuxta eam dicendi formulam: Qui facit peccatum, ex diabolo genitus est. Dominus item illis malignantibus ait: Vos ex parte vestro diabolo estis. Magnis vtiq; æstimandū est isthæc infimulatio, quod qui filius est & corporali generatione perfuitur, erga suum genitorem ingratum se exhibet. Planē intolerabili est

est odio dignus, qui ad id honoris fastigium prouectus est, vt conſors fieret cælestium bonorum, & ne sic quidem perseuerat in charitate erga tanti beneficij auctorem. *Cognouit bos possessorem suum: & asinus præsepe domini sui: Israël autem me non cognouit, & populus me non intellexit.* Boui & Asino confertur dei contemptor. Neque enim quum in honore esset, intellexit: quare comparatus est iumentis insipientibus & similibus factus est eis. Equidem tales sunt qui non recta ratione sed pro affectionum impetu suam instituunt vitam, a vacuitate rationis transuersim abrepti ad pecuniam & brutalem vitam. Ad exprimendam verō similitudinem, ea assumpsit animalia quæ nobiscum educantur & vernacula consuetudine notiora sunt, vt vel supplicemus istis deprehendi insipientiores & ad ea collati minus obtinere benevolentia, quā refundamus in possessorem nostrum. Bos liquidem nobis mancipatus est ad agricolationem vt cooperetur, qui & sui pastoris vocem intelligit, eumque agnoscit qui pro consuetudine sibi porrigit pabulum. Asinus vel non iustus recta contendit ad consueta stabuli sui loca. Quod si istis vtiq; rationis expertibus tanta inest familiaritas erga suum prouisorem: quantum dilectionis mensuram erga deum, par est repositi à rationali creatura? Obserua autem, quia testimonio istius scripture probatur bos præ Asino plenior obtinere intelligentiam. Bos enim suum nouit possessorem: Asinus autem præsepe, idque solum docete scriptura, quod animal sit suffarcinando ventri dedititium, eoque locum agnoscit & solum suæ voluptati destinatū. Bos verò nonnullam habet & eam vtilem intelligentiā propriæ honestatis ac boni. Hinc factum, vt cum animalia sint nullā inter se habentia familiarem consuetudinem vetitum sit in Deuteronomio arare in Boue & Asino, in vnum: hoc est, eum qui sit exprompto animo & laborum toleranti connectere, ei qui sit voluptatum amantior & captiuus tenetur affectibus. Non enim de bobus cura est deo: sed id nostri causa scriptum prorsus est. Contrā autem, alio loco copulatur: Beatus enim qui seminat super omnem aquam, vbi Bos & Asinus calcant: hoc est, qui sermone ad docendum appposito, exulcitat vim animæ generosam ac laborum patientem, nec eius obsequitur voluptatibus. Quemadmodum enim Asinus, animal gestandis oneribus natum: sic & concupiscibilis portio animæ onere peccatorum prægrauata pessum it ac præcipitatur. Equidem Bos suum nouit possessorem: Israël autem me nō nouit suum creatorem. Et Asinus præsepe agnouit sui domini: Israël autem me non intellexit. Et præsepe quidem multa sunt, at certē Asinus nusquam aberrat à præsepe se possidentis. Deus autem quum sit vnus, populus perfidus & immemor beneficiorum post eos hallucinatur & deerrat qui nihil minus sunt, quā dij. *Me non intellexit.* Qui cælo enarrante innotesco, qui terra marique me exhibeo cognobilem, qui per solem, lunam, astra, denique per omnem creaturam nulli non palam significor. Peculiari quidem similitudine bouis expressus est Israël: Asini autem simulacro simplex ac rudis popellus. Quomodo enim differt Bos ab Asino, tantidem est discriminis, si Israël (qui videns deū

interpretatur) cum vulgo componatur qui populus appellatur absolute. *Vt genti peccatrici, populo pleno peccatis, semini nequam, filijs sceleratis.* Gens & populus plerumque dicuntur coniunctim sicuti est illud: In multa gente, gloria regis: in minoratione autem populi, contritio præfecti. Illud item: Vt quid fremuerunt gentes: & populi meditati sunt inania? Nunc autem exorsus est ab eo quod gens ipsa peccatrix sit, grauitatem exaggerans ipso progressu sententiæ: Plenus enim peccatis redditur populus. Et quod ab eo profluit semen nequam, filij efficiuntur iniqui. Quemadmodum enim promotio ad virtutem à minoribus suum sortitur incrementum, vt ad id protiehat quod præstantius est: ita & malitiæ scaturigo latius se effundens sumpto initio ab ijs quæ minora sunt, ad id tandē fertur quod immedicabile est. Consentaneum proinde est & valde secundum naturā, semen referri ad filios. A semine enim ad hoc progreditur natura, vt generentur filij. Nec id modō secundum generationes corporū: sed & iuxta animæ promotionem per doctrinā femina, sicut auditores susceptis doctrinis eo vsque promouentur, vt morum similitudine suos expriment doctores, quare & filij appellantur, siue filij regni cum exceptis salutari doctrinā seminibus, secundum ea degentes perficiuntur, aut gehennæ filij si quidem per peruersam & improbatam doctrinam sibi ipsi concilient perditionem. Peracris hæc est obiurgatio, quod tota gens nuncupetur peccatrix, ac si ne vnus quidem in tota gente quidpiam recti operis cum laude conficiat. Populus insuper plenus peccatis, quasi nullum non genus iniquitatis & flagitij ab ipso exerceatur. Sed & quod obiectiones malitiæ aduersus eam ciuitatem deprehenderentur, ceu dictum est: *Plenos omni iniquitate.* Et illud: Nondū enim completa sunt peccata Amorrhæorum. Quodque ab ipso saluatore dictum est: *Implete & vos mensuram paruum vestrorum.* *Semini nequam,* hoc scilicet quod ab inimico homine, nempe zizanium puro frumeto insertum est & inspersum, quod vt primū adoleuit & maruirit, in filium euasit iniquitatis, filium inquam perditionis & gehennæ. Ob hoc digni sunt qui opplorentur & quos prosequamur lucū qui pro eo quod filij essent altissimi, filij facti sunt exleges & iniqui. Pro eo quod non perseuerat in diuinitate sua regeneratione, semen fiunt nequā, nisi quod consuetudo eorum malitia in primis noxia est possidentibus eam. Exitus enim malitiæ est, quod secum disidet. *Dereliquistis dominum, & prouocastis sanctum Israël.* Quod dari potest maius argumentum malitiæ, quā ab eo deficere qui verē bonus est? Quæ vsquam grauior exuperantia malignitatis, quā cum exasperare, quo nihil melius ac placidius? Eadem & apud Hieremiam coarguuntur: Me enim dereliquerunt fontem aquæ viuæ. Pro modo ac quantitate istius derelictionis, singuli quique sibi ipsi thesaurizāt mensuram iræ in die retributionis. *Abalienati sunt retrorsum.* Hoc ex editione Theodotionis appositum est, velut interpretantis illud: *Dereliquistis,* hoc est, abalienastis vos à deo, quod prolapsi sitis in peius. Quæ admodum enim is qui ad perfectionem contendit, in anteriora extendit se: ita & peccator in id quod

Osee. Michas.

De hoc Osee habes. 2. Par. 26. qui idem dicitur est Azarias. 4. Reg. 15. in posteriore.

Pro Chalia lege. le. Chalia.

Deut. 31. 8. ἰσραὴλ τοῦ κυρίου ὁ θεός, literaturam eruditores.

D

* Metonymicē.

E

* ἰσραὴλ ὁ πατριάρχης.

* Locum pro dente intelligendum.

Deut. 22. 5.

Isa. 32. 5.

Pro hoc dicitur le. 2. in 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

C

* ὁ ἰσραὴλ τοῦ κυρίου ὁ θεός. Hanc interpretationem vocat Hieronymus videntiam. Rectius enim dei dilectione dei dicitur.

D

E

F

quod ponè est, retrocedit se elongans à domino, quamobrem & disperit, dicente scriptura. Ecce qui elongant se à te, peribunt. Ad hunc igitur modum vitam nostrā instituamus, vt quæ præterierunt, nunquam præstantiora esse censeamus futuris aut præsentibus. Hoc enim factò interdicat Ecclesiastes dicens: Ne dixeris, quoniā dies priores boni erant præ his: quia non in sapientia interrogasti de hoc. Si enim qui præcesserunt dies, meliores fuissent: meritò nobis diceretur: Tanta passis estis frustra; bonis vestris operibus ad nihilum redactis, quòd quæ tandem futura erant, neglexistis præuidere. Ait enim Ezechiel: Iustus si auerterit se à iustitia sua, & fecerit iniquitatem iuxta omnes iniquitates quas fecit iniquus, omnes iustitiæ eius non ampliùs erunt in memoria. In peccato suo in quod * prolapsus est, & in peccatis suis quibus peccauit, in ipsis morietur: *Quid ultra percutiemini, addentes legis præuarcationem?* Quod dicitur, tale est: Pro peccatis vestris eruditionis gratia, vos flagellis cædebam. Ne sic quidem illos pœnitebat malè commissorum, vt etiā ampliùs delinquerent. Vgebam semper & prioribus vehementiore cum acrimonia flagella admovebam, sic vt nulla non pars corporis admonitionis gratia oppressa esset diris verberibus. Interminatur quidem scriptura se visitaturam in virga ipsorum præuarcationes & in verberibus iniustitias eorum qui emendabilia commississent peccata. Sed enim his qui immedicabiliter peccassent, dicit: *Quid ultra percutiemini?* Percussis omnibus plagis, omnes contempsistis, nihili duxistis flagra quæ ad conuersionem vestram facere debuerant. Prorsus vos manet vna confractio. Hæc vox animi est nō habentis in promptu quid statuatur ac desperatis correctionem, quemadmodum & in Ezechiele: Zelus meus recedet à te & nō irascar aduersum te. Earum proinde afflictionum quæ cōtingere creduntur fortuito casu, nō nullæ quidem irrogantur propter peccata, quædā autem ad correctionem morum eorum qui tentantur, aliæ verò pro exterendis & è terra delendis his quorum spes correctionis deplorata est, vt in Pharaone. Talibus igitur non iam vllā spem promittentibus futuræ emendationis, interminatur sententia hæc sublationem è medio: *Omne caput ad * dolorem, & omne cor ad tristitiam.* Cur vltra percutiemini vos, quorum & corpora & animæ flagris dirè concisa sunt, neque hinc vlla sequuta emendatio est? Caput omne miserè cruciatur, cor omne mœrore contabescit. Nullum omnino peculiare corporis membrum insinuat nomine capitis. Ac si diceret ipsam diuinam immorationem confirmati doloris: sed, omne caput pro eo ac si dicat, ipsi ad vnum vsque homines, iuxta scripturæ consuetudinem. Accipite enim primitias ab omni synagoga siue cœtu filiorum Israël per cognationem, per populos, per domos familiarum, per numerum, ex nomine ipsorum, per caput ipsorū. Gens siquidem quum tota peccatrix sit, populusque omnis plenus peccatis: ob id ad omnes peruenit supplicium. *Et omne cor mœrens.* Refertur hæc particula ad populum propter peccata in captiuitatem abductum: *A pedibus vsque ad caput non est in eo sanitas, neque vulnus, neque cicatrix, neque plaga tumens.* Illud, caput pro toto ac-

cepit homine. A pedibus abusque caput, non est in eo sanitas: neque vibex siue cicatrix, neque plaga tumens, hæc è adiecta quòd ob vnumquodque peccatum inuenta sint flagella ab eo qui ipsorum obibat prouidam curam. Ad hæc dicendum, quia vulnus solutio est contiguæ cōtinationis corporis, idque intercisā contiguitate secundum exiguam partem quandam. Vibex siue cicatrix vestigium est incussæ plagæ subcruciatum & sigillatū, colliso corpore per repercussionem eius qui cecidit. Idque vestigium se colligit circa quandam portionem corporis. Phlegmone tumor scilicet ignitus callosa est & feruens collectio humorum ad partem infirmam confluentium & portionem morbo laborantem in naturali feruore inflammantium. Quid innuit sententia hæc? Nimirum in genere omnes ad vnum infirmitate esse detentos. Neque enim (ait) vt vulnus, non quasi vibex, non item velut tumens plaga vos ita apprehendit hæc ægritudo: sed ad vnum omnes continenter inuasit malum hoc, adeò vt omnia hæc, vulnus, vibex, & plaga permixta confusanea sint: *Non est malagma imponere, neque oleum, neque alligaturas.* Quandoquidem isthæc languens ægritudo superior euaserat vlnere, vibice & plaga per inflammationem intumescere, non iam integrum est imponere malagma, quemadmodum fieri solet ad plagam, neque oleum vt ad vulnera. Ait ergo, Nullum iam opere precium, nihil auxilij expectandum ab hisce fomentis. Quæ enim contigerunt, superant medelā: quippe quæ grauiora sunt, quàm vt his venia concedatur. Porro quidè vulnera sunt in ecclesia schismata, hoc est scissuræ siue sectæ: vibices autem corda sunt, quæ licet obdlexerint cicatricem, subter tamen purulentia & sanie redundant. Phlegmone verò, tumor scilicet & collectio feruidi humoris est elatio animæ per falsam sui existimationem intumescens & per hoc se eleuantis aduersus scientiam Christi. Atqui malagma, hoc est fomentum sermo est cum malfuetudine, & æquabili moderatione omnem stultè conceptam elationem ad humilitatem reuocans. Oleum verò sermo est, qui commiserando & consentiente affectu mitigat ac detergit fraudulentam dolostratem, suppressurulentiam & asperitatem eorum qui in hypocrisis loquuntur mendacium. Denique alligatura sermo est ea contemperans & cōiunens, quæ sollicitabant ad promouendam seditionem. *Terra vestra deserta, ciuitates vestre igni succensæ: regionem vestram coram vobis alieni deuorant eam. Et desolata est, subuersa à populis alienis.* Simul atque decidit à spe futuræ correctionis, cladem extremam interminatur, quæ quidem neutiquam contigit temporibus Esaiæ: At certè consuetudo hæc prophetiæ est peculiaris, vt quæ in futurum euentura sunt, enarrent quasi iam facta, vt est illud: Dederunt in escam meam fel, & in fitti mea potauerunt me aceto. Vt enim certo certius persuaderet super exitu rerum quas prædixerat citra controuersiam euenturas, id quod futurum erat accommodauit præterito. Porro hæc contigerunt, quo tempore in Babilonem abducti sunt captiui, & terra suis exhausta est habitatoribus. Ciuitates incendio conflagrarunt, & ab ijs qui ex Media missi erant, colonis eorum regio deuora-

deuorata est, cernentibus ipsis qui fuerant derelicti, quo etiamnum tempore ipsorum regio omnis subuersa est ab alienis populis. Iuxta verò sublimiorem intelligentiam quæ iam olim facta sunt, nobis ipsis accommodemus. Si quando ipsi descuerimus à deo nostro, manusque nostras expandimus ad deum alienum, tunc trademur manibus alienigenarum qui nos ad extremam redigant vastitatem, dentque pessum. Quæcunque enim mala illi populo peccanti intentata sunt, licuerit & in nobis ipsis perspicere: *Terra vestra deserta.* Plerisque locis scriptura terram vocat animam quæ suscipit semina verbi, vt fumus edocsi in Euangelio per dominicam parabolam, quia quædam quidem semina ceciderunt in terrā bonam doctrinæ diuinæ capacem & apprimè accommodam fructificationi. E diuerso deserta quæ sapientiam non habens, neque sermones sapientiæ talis vitam suam minimè instituit ad rectitudinem iustitiæ, neque in veritate ambulat: *Ciuitates vestre igni succensæ.* Ciuitas cœtus est hominum ex diuersis exercitijs atque institutis conspirantium ad communem vitæ societatem, id quod multum in se continet vanitatem, ligna, fenum & stipulam: quare die iudicij exurenda sunt, & cœtus impiorum succendetur igni. *Regionem vestram coram vobis alieni deuorant.* Quum merito vitæ prioris & conuersationis bonæ anima exuberarit fructibus Spiritus sancti, nimirum Charitate, gaudio, pace, longanimitate, benignitate, secundum hæc, si cogitationes à ratione abhorrentes in eam animam impressione facta absumperint antea vitæ sudores, adde, & si in operatione quæ per vitam animæ negotiosam siue actiuam transigitur, nos ipsos dedamus impuris dæmonijs, terra nostra euertitur ab alienigenis & pessum it. Siquidem dei agricolatio, dei ædificatio sumus. Tantisper enim dum manemus palmites in vite, Christo fructus edentes qui nos deceant: deum obtinemus agricolam. Quod si descuerimus à viuificante nos radice fidei qua in Christum tendimus, vtique peraræfacti extra vineam proiciemur illo igne cōflagraturi. Et quidem ædificatio nostra, si à doctrina pependerit nobis minus conuenienter vitam hanc exigentibus, subuertetur. Nisi enim * in fundamento Apostolorum perseueremus ædificantes preciosa & honore digna, quasi nullo subnixa fundamento, cum impetu præcipientes ibimus, fietque ruina nobis non exigua. Quasi enim temperantiam ac sobrietatem deuorat incontinentia & luxu vitæ profusior, simplicem animi candorem in disperiendo sua exedit cupiditas congerendæ pecuniæ vim efficacem diligendi absumit studium accendendæ inimicitia. Spectaculum igitur miserabile est cernere animam præfertili fructificatione bonorum operum exuberantem dedi in deuorationem inimicis qui ne nostra quidem desolationem vnquam exantiantur, donec ad extremam perniciem nos deduxerint. Subuersio eiusmodi fit per improbata documenta, perinde si anima solo tenuis allidatur malignitate à fide aberrantium. Desolatio autem siue vastitas fit quum anima priuatur ijs quibuscum conuersari ritè consueuit. Fit hoc per quàm facillè circa humanam animam. * Vide enim mihi tu iuuenem quempiam à pue-

ro in splendida bysso intra ædes educatum, alacriter & studiose ad orationes procedentem, nullum transmittentem beneficentiæ officium, æterni illius iudicij memorem, iugiter acquiescentem sermoni doctrinæ, talem denique mihi considero in fornicationem prolapsum: Quoniam pacto post abolitionem prioris continentia, post desolationem tantorum fructuum, deinceps miserabilem illum è proximo consequitur omnimoda euersio priorum laborum: Isthec conscientia admisi facinoris non iam eum cōmitatur, vt se cōferat ad orationis locum, quòd nequaquam persistit in officio ordineque fidelium. Excidit enim. Non item in tractu consistit eorum qui in arcano secessu desunt. Illum enim suppudet: Fit hinc ad orationem cunctatior. His qui causam exquirunt commentitias nescit excusationes. Respondet vrgeri se ab vno aliquo, quare non iam opperior horam communionis, & ob hoc ante orationem fidelium se subducit, vt ne deprehendatur eius simulatio. Deinde sensim contracta consuetudine illius mēti se inserit meditatio, vt ab arrepto proposito deficiat, denique ad omnimodam perditionem per varios errorum anfractus adducitur. In genere autem istis malignis potestatibus ac reprobis peculiare est hoc, nunquam recedere ab his quos ostendunt semel esse destitutos fructibus iustitiæ, prius quàm implicuerint eos erroribus circa cognitionem veritatis: *Derelinquetur filia Sion sicut vmbaculum in vinea: & sicut turgurium in cucumerario.* Isti Dei iudicij argumentum exhibet similitum retributio. Dereliquit Dominum, eam ob causam derelinquetur filia Sion, nihilominus suam adhuc tuetur ac retinet erga illam benignitatem. Filiam nominat, priore illa agnominatione eam reuocās quam obtinuit prius quàm se ab alienasset: *Derelinquetur sicut vmbaculum in vinea.* Ad custodiam fructificantis vineæ, vmbacula siue tabernacula designantur: Sane quidem quum præfertili copia fructuum exuberarit vinea, tunc instruitur vmbaculum, omni- que diligentia digna habetur, vt qui custodiæ præficatur, vnde quæque obseruet, ne forte qui prætergrediuntur viam, eam vindemient. Quod si contingeret eam in frangi esse, eiusmodi custodiæ neglectum prorsus transmittuntur. Ob hoc Israëlítico populo intentat derelictionem, quòd minus atque conueniebat, fructificari. Ipsi igitur formidemus ac vereamur, ne deprehendamur fuisse infructuosi, vt ne visitatione Dei destituamur. Qui nos obseruat ac tuetur, spiritus sanctus est. Sane quidem anima quum vberes ex se fructus ediderit, planè dignos qui in æterna illa apotheca recondantur, perseuerat & foetus seruat incolumes longèq; abarctet ac deterret insidiosam molitionem illius * feri agrestis, si quando sua agricolatione profert vnam fellis, & botrum amaritudinis, eam infrugi animam ille spiritus in medio deserit discrimine, tum ab omni proferata & bestiali cogitatione proculcatur, ab omni proteritū concupiscentia prorsus vacua rationis. Scriptura multas adeò locis figuratè populum Israëliticum insinuat nomine vineæ, ceu illud est: Vineam ex Aegypto transtulisti. Et, Vineam facta est dilecto. Et, Ego autem plantaui te vineam fructiferam, omnem veram. Quod si Israël, vinea: vinea porrò istius

Ezech. 33. A
*παραπειθε

Vulnus quid Vibex siue cicatrix.

Φασημα γα.

Vulnera.

Vibices Phlegmon

Malagma

Oleum.

* το θεμελιω των κτισθων

*πρόσθε

F

Psal.

*Cano propheticam colligens pecuniam.

*δπαροφου λατιορ, ποτιοτιμ σινοδια.

*το μονισ το αγριου πορι qui et singulari ferunt.

istius

istius vmbraculum siue tentorium fortè domus est templi. Dicebatur enim tabernaculum siue tentorium glorię. Et Tabernaculum, vbi habitauit in hominibus. Equidem vinea illa quandiu vberes edebat ex se fructus, tandiu ad eius tutelarem custodiam conuoluerat tabernaculum illud. Postquam autem is qui ipsam plantauit, expectabat vt faceret uuam, protulit autem spinas, quibus Dominum coronarunt, eaque omnis conuersa est in amaritudinem. Fecit autem uuam fellis & borrum amaritudinis, proinde in escam dederunt Domino fel. Eam ob rem, in extremo discrimine, vineę istius tabernaculũ auxiliari ope destitutum est. Ecce enim (ait Dominus) derelinquetur vobis domus vestra deserta. Tunc istius oraculi comminatio plenius consummata est. Si quidem in medijs consistens periculis derelicta est sicut tabernaculum in vinea. Ex illo tum tempore mandatum est nubibus, ne deinceps pluant super eam vineam imbrem. Quocirca apud eos, non amplius prophetę, non iam ros gratię cęlestis: sed conculcatio facti sunt in terram incultam & vastę solitudinis. Sepes enim ac macerię populi illius sublatę sunt & solo coęquatę, ablata nimirum est sanctarum virtutũ subsidiaria protectio vt hodie ritus quosdam exequantur olim lege interdictos, hoc ipsum illis cedit in perditionem. Et sicut tugurium in cucumerario. Instante autumno ad custodiam fructuum molliorum, puta cucumerum, quędam extrui solent munimenta. *Σικυλάριον*, igitur cucumerariũ, locus est fructuũ momento & breui tempore fugacium, plus aliquanto oblectationis, quã utilitatis exhibentium. Talis nimirum lex illa fuit, vltimum obtinens temporis exigui. Eius enim obseruatio ac seruitus temporaria quum esset & exiguo floruisse tempore, dein formulam instituendę vitę contradidit vero ac solidiori cibo, ad pręscriptum videlicet doctrinę Euangelicę. Itaque derelinquetur Sion & tanquam *ἄπωρον φυλάκιον*, hoc est, quasi custodia teneriorum fructuum. Mollis enim & teneri corticis fructus vtique non solidus est, nec diu consistens cibus: sed molliculus ac temporarius. Talis autem lex. Imitatur siquidem latrĩam Deo debitam, non item ipsam veritatem latrĩę obtinet, eoquę est exemplar & umbra cęlestium. Iam quando vniuscuiusque anima confertur vineę, vt in Psalmo: Vxor tua sicut vitis abundans, ait & dominus: Ego vitis, vos palmites. Verèdum nobis, ne quando nos anteuertant apprehendere istę comminationes, non redditis fructibus quos conueniebat rependere. Forsan enim & hoc quidem tabernaculum corpus est quod inhabitat spiritus sanctus. Num nam nescitis, quia corpora vestra templum sunt spiritus sancti? Vineam enim anima est, à qua reposcitur copiosa vbertas fructuum, planè digna primigenia plantatione & agricolatione Dei. Verè enim plantata est, ad imaginem veri Dei creata: per vices autem ac sensim multiformi prouidentia colitur sui conditoris quĩ fructus vberes proferentem expurgat, vt cumulatiores edat fructus. Si enim nos addixerimus parã mundicię vitę: ad expurgandas animę perturbaciones, Deus ipse suppetias feret, cõplectens studiosam alacritatem perfectorum ad conlectandam bonitatem festinantium. Sanè

quemadmodum putatur vitis quę prohibetur per pampinorum superfuitatem ne vberes fructus proferat: sic & anima circuncidens & amputans consuetum studium circa res euandas ac futiles, vim omnem suam dispensat & exercet ad bonorum operum fructificationem, ne fortè in mundo hoc ostentationis & iactantię pręcupido, inutili materia syluescat & eluxuriet, omnemque suam facultatem exhauriat, perinde atque vinea circa folia, clauiculos & capreolos (quę figura sunt mundi) occupata. Anima insuper circumfoditur, quò liberius cuncta adiacentia sibi vendicet ad propriam alimoniam & ita probè se adornat ad excipiendam multiplicem doctrinam spiritus sancti. Quemadmodum enim vitis per fodicationem non expirans, facile euanescit, neque capax fit utilitatis quę illi prouenisset ex infusione aquę, propter densitatem terrę ei adiacentis: pari ratione anima minus ritè se componens circa hæc corporalia, quorum oppressa pondere ne respirare quidem potest, sed permanet infœcunda, referta graui onere materialium. quo fit, vt anima nullum ex se proferens fructum, nullius iam sit particeps cęlestis auxiliij. Porro ab anima infœcunda ille quidem spiritus sanctus se submouet ac retrocedit. Macerię interim siue sepes concidunt, nempe angelorum subsidia. Ad hæc peregrini ac barbari obiter transeuntes in nos irruunt, nimirum potestates illę effectrices peccatorum quę admittuntur per superfluam scientiam, simul & vitiosę affectiones & à ratione prorsus abhorrentes sese volutantes in putido fetore suis instar in volutabrum irruentis, qui pręoccupant eam animam, eandem corrumpunt. Tunc apud talem animam impletur illud: Derelinquetur filia Sion, sicut vmbraculum in vinea: sed & sicut tugurium vel pomorum custodia in cucumerario. Et hi fructus proferunt apothecis diuinis indignos, nimirum deciduos & corruptelę mundi huius obnoxios, & horum gratia sibi applaudunt, qui in diuitijs spem suam collocant, qui ob exsplendescentem gloriam insolefcunt, qui de se magna concipiunt ob progenitorum generositatem aut certè * temperatam habitudinem corporis, assimiles mihi videntur hi cucumerario, fructum dum colunt neutiquam idoneum alendę animę ampullosa flatu superbię complentur, ad hoc componentes animam vt inani tumore superbię turgescat ac pręter modum inflatur. Horum cucumerum desiderio inardescens pręcupidus ille populus qui & in cremo nutritus est. Flebant enim (ait scriptura) memores cucumerum & peponum, eduliorum Aegyptiacorum quod vtique cibi genus neutiquam esitat Israhelites qui cęlesti pane, nimirum Mana nutritur, cuius contemptores ceparũ desiderio tum tenebantur, quę ne nos contingat pati, voluptariam ac genialem vitam pręferentes ei quę pręducem sequitur rationem? Reuera enim voluptates corporeę assimiles sunt Cepis & Allijs. Multum enim pungitiuę acrimonię & irritamenti suggerunt: inamœnam verò graueolentiam & vix eluibilem immittunt ijs quorum voragini se semel ingesserint. Plurimum lachrymarum consiliat suis affectatoribus. Inter

* ἀλιθινὴ γῆρα.

Voluptates corporeę assimilēs cepis et allijs. Plus alibi quã in meli habent.

Et Casuorũ à simili perit.

* ἡ γῆρα ἡ γῆρα ἡ γῆρα.

ἡ γῆρα ἡ γῆρα ἡ γῆρα.

* Pro iugis, iugis, iugis.

Amos. 4.

Voluptates corporeę assimilēs cepis et allijs. Plus alibi quã in meli habent.

Osee. 11. et pro Adam lege Adama, vna est in petra.

Inter autem comminationes illas est, quia in medio discrimine essent derelinquendi, quẽadmodum & ciuitas quę vallari obsidione cingitur & expugnatur. Nos quoque hostes circumfident, nostram obseruantes à bono opere cessationem, ex improviso vt nos imprudentes adoriantur. Quẽadmodũ igitur expugnata ciuitate, mox vt diuitiã quę in ea recondita erant, vndiquaque fuerint dispersę, non iam obserantur eius portę, non etiã custodes designantur qui ad mœnia excubent: sic anima quę exhausta fuerit thesauris, Dei munere obtentis, deinceps quasi indigna quę perfructu custodia Dei, despectim pręteritur. Ob hoc dictum illud est: Omni custodia serua cor tuum. Ad hoc igitur pijs votis contendimus deprehendi peruigiles, sobrii & attentis, vt ipsi sedulo aduigilantes nostrę custodię efflagitemus, ne obdormiscat, neque dormitet qui custodit Israhel. Nisi enim Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Si quando autem sua nos destituerit custodia, ob inopiam & vacuitatem bonorũ operum: tunc exponimur hostibus ipsis, vt accincti ad direptionem, captiuitatem & abductionem. Et nisi dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuisset: & quasi Gomorrha assimilati essemus. Gens tota si peccatrix est, si vniuersus populus redundat iniquitatibus, omnesque filij exleges & iniqui: cuiusmodi tandem semen infertũ est ipsi Israheli, quo intercedente non sustinerint afflictiones Sodomorũ & Gomorrhæorũ? Nã quod ipsi Israheli inerat semen, semen erat nequam, indignum salute & perditionis operatoriũ. Quale erat hoc? Numnam id de quo in promissionibus Abrahę dictum est: Tibi dabo & semini tuo? Ait enim Paulus, Non dixit, & seminibus quasi in multis: sed quasi in vno: Et semini tuo qui est Christus. Hoc itaque semen eos, qui quadantenus pro merito gestorum dũ viuerent, supplicia Sodomorum pati debuerant, nimirum igne ac sulphure exteri, ob ipsorum nequitiam quã ad mensuram pertigerant Sodomitarum, ne eadem paterentur, suo vnus ad ipsos aduentu prohibuit. Sed enim post illud in Christum inexpiable facinus admissum, reliquię quidem secundũ electionem gratię saluę factę sunt: ceteri autem excecati sunt & obdurati, qui quidem traditi sunt subuersioni, quemadmodum ait Amos, Subueriti enim vos, sicut subuertit dominus Sodoma & Gomorrhã: & ne sic quidem redijstis ad me, dicit Dominus. Quamuis subinde fuerit interminatus plagas, licet plerunque pepercerit: ad extremum tamen quoddam eorum nescium penitere, non emolliretur ad penitentiam, calamitates inuexit illorum operibus nihil indignas. In alio enim quodam propheta, propter iniquitatem populi prosilit concitus ad expetendã de eis vindictam: cunctatur tamen & tempus extrahit propter suam erga illos benignitatem. Quid statuum tibi Ephraim, quid faciam tibi Iuda? Quasi Adama ponam te & sicut Seboim. Vtraque ad Sodomiticam pentapolin pertinet. Deinde per exuperantiam clementiã suã subneçit: Conuersum est cor meum in ipso. Conturbata est penitentia mea. Nequaquam faciam iuxta iram furoris mei. At certè vbi ad extremã illam pręuaricationem delapsus est populus, templum quidem igni con-

flagrauit, ciuitas autem tota exhausta est incendio. Illi verò * fame, peste, seditione inter se mortua ac mutuis insidijs consumpti sunt, præterquam ea pars sospes & incolumis euasit quę fidem Christi complexa ex omni Israhel inuenta est per electionem in exiguo numero, quę quidem parua portio inter gentes facta perinde ac fermentum omnes ad suã similitudinis pertraxit proprietatem: ita vt quisquis ex gentibus per eas reliquias Israhel in Dominum credidisset, appellaretur populus Domini, & in occulto Iudæus, hæresque spiritualium promissionum. Iam quando Sodoma sua interpretatione *ἡκαλιον* declinationem sonat, Gomorrha autem *ἡσάρι* rebellionem, seditionem & horum nominum interpretatio sensum quendam talem nobis explicat, quia nisi venisset semen quod promissum erat, nihil vetuisset quò minus decidissemus in omnimodam perditionem, quippe qui declinaueramus à Deo. Et nisi pax nobis ab alto affluisset quę exuperat omnem sensum, singuli quique à propria rebellionem & hoste se inhabitante consumpti fuisset. Noxę enim & calamitates ex peccato procedentes, omnesque commotiones per earum absurditatem conueuerunt ingignere animabus nostris tumultus obstreperos ac rebellionem irreconciliabilem. Ecclesia igitur probè intelligens quantum resiliit emolumentum à saluatoris aduentu qui velut semen perexiguum nostrę huic vitę incidit per carnis humanę assumptionem, in speciem gratiarum actionis, hæc dicit: Audite sermonem domini principes Sodomorum, attendite legẽ Dei populus Gomorrhę. Vt rationem exponeret, quia semen illud derelictum à Domino Sabaoth ipsi ecclesię factum sit origo & princeps. causa salutis, quum hi essent quadantenus obnoxij calamitatibus quę opprefferunt Sodomitas. Hinc ipsos principes Sodomorum & populum Gomorrhę appellat, quippe qui exuperassent illorum principum flagitiosam nequitiam, ob hoc quasi Sodoma metropolis quidem fuisset illius nequitie: huius autem principes euassissent superiores exuperantia commissi facinoris. Vt quid autem principes vocat Sodomorum? An quia quemadmodũ illi à se recellebant & auerfabantur Lot, iudicio quę iusta essent, decernerent, quum adniteretur eorum manibus eximere à se hospitio exceptos, quum illi dicerent: Ingressus es vt aduenã: num etiam vt iudicio decernas? Ita isti à se reiciebant & aspernabantur iustũ iudicem, clamantes: Crucifige, crucifige. Tolle hunc. Improbandum hoc facinus tantò est illorum flagitijs grauius. Etenim illi quidem in hospites nihil de se malè commiseritos querebant suam exercere flagitiosam libidinem: hi autem coorti sunt aduersus eum à quo præter omnem modum fuerant beneficijs affecti. Et illi in peregrinos, hi verò in eum: qui in propria venit, fuere contumeliosi. Illi quidem iniurij fuerunt in Angelos, hi verò in Deum. Quare suo merito principes Sodomitarũ sunt nuncupati. At tamen quũ tales essent, beneficio afficit Deus, dũ eos inuitat & adhortatur, vt sermones perquam vtilis exaudiant: populũ autem ipsũ, principum iugo subiectum & propter improbatã doctrinã dogmata appellatum Gomorrhę populũ, ad attentã legis cognitionem reuocat. Eis quidem qui solertio-

* λιμὸς, πῆμα.

סֶדֶם מוֹתוֹם וְעֵשֶׂת נֶפֶשׁ עַמָּהּ פּוֹפּוּלֻס רֵבֵלְלִים.

Nisi reliquisset nobis semen.

Questio. Solutio.

F

solertiores sunt præcipiens, ut audiant: his verò nempe insipientibus qui nimirum alienis se tradiderunt & externis disciplinis, attenti ut sint & auribus percipiant. Proinde quanta est sermonis ad legem collati differentia, tanto discrimine diffidet auditio ad intelligentiã relata quæ percipitur auribus. Est enim lex, regula iustorum & iniustorum, ea quidem imperas, quæ agenda sunt, his contrã interdicens quæ non veniunt facienda, ad cuius custodiam qui attentus est, ceber euadit: etiã si ignoret quid vtilitatis ex eius obseruatione dependeat. Sermo autem etiam causam assignat, cuius gratia quidem ut fiant, constituta sunt: vel maxime qui secundũ nos est, sermo, legem ipsam sublimi enarrans ac spirituali sensu. Porro sensus hic ad animã relatus tãtõ est ea obseruatione dignior quæ fit ad præscriptam literam. Quo tandem discrepat perceptio quæ auribus hauritur ab ipsa auditione? Quia auditio quidem intelligentiã est, ceu indicat Dominus, dũ extimulat auditorem, ut intelligenter excipiat dictorum sententiam. Qui habet (inquit) aures audiendi, audiat. Illud verò, auribus quiduis percipere, fit quum sonus quidam graciis auribus inditur. Eoque populus in Exodo ait, Omnia quæcunque dixerit Deus, faciemus & audiemus. Tametsi consentaneum magis fuerat, ut dicerent: Audiemus & faciemus. Atqui sic legis sensum explere, vel crassissimi cuiusvis est: ceu sunt, sabbatum obseruare iuxta corporale sensum, ab edulij lege prohibitis abstinere, die octauo circuncidi, vtq; ter in anno, in tẽplo apparerent. Horum autẽ rationibus dignoscendis spiritaliter incubuisse, viri est iam perfecti & eius qui per vitæ curriculum in eiusmodi rerũ cognitione sit plurimum versatus. Teneat proinde fama hanc sententiã particulã prestisse causam ijs qui ea ætate erant, conijciendẽ aduersus prophetã, insidiosã illius molitionis, nimirum, Principes Sodomorum. Et quidem prius sic appellati quòd in flagitiosos principatum obtinissent, aut quia ipsi etiamnum improbatæ essent vitæ. Potest enim vnus aliquis in improbos principatũ obtinens ad malitiam deflectere sibi subditorũ. Quòd si de populo quidem subticuisset, forsã locum hic posset habere sermonis ambiguitas. Nunc autem ipse populus à populo Gomorrhæ mutuatus est nomen, quòd minus vituperabile erat collatum ad eius populi principes, scriptura liquidò rẽ exhibente, quòd Sodomorũ ciuitas Pentapoli præfideret, primasq; occuparet partes totius nefandæ illius nequitiæ, eoque dignior quæ in tolerandis omnibus malis ceteras antecederet. Sed enim historia non prodidit memoriã principes Sodomorum. Tantum est, deuictorum regum commemorat. Atqui propter ingenuã istã libertatem increpandi iniquẽ agentes, de hoc Esaiã ait Apostolus, Audet & dicit. Porro nonnunquam vti licuerit hac coarguendi fiducia, sed ei qui in dogmatib; sanis sit versatus, & vita perfruitur irreprehensibili, aduersus ecclesiarum principes transgressores legis ac flagitiosẽ viuentes, aduersus item populum à rectitudine declinantem, nec villo cum fructu conuersantem. Quò mihi multitudinem victimarum vestrarum, dicit dominus. Inter ea quæ & à principibus audiri debent & conseruari à populo, est &

Lex quid.

A

τὸ ἀκούειν καὶ τὸ ἰδεῖν τίς ἐστιν.

B

C

hoc: Quò mihi multitudinem victimarũ vestrarum? Siquidem, victimæ impiorum, abominatio apud Dominum. Quæ, quæ, fiducia nixi per victimas, quas quidem numerosẽ offertis, speratis vos assequuturos vllam redemptionem animarũ vestrarum sine condigna ac rationabili penitentia? Non enim sanguine animalium, non item matationibus pecorum aræ impositis: sed corde contrito repropitiatur Deus & exorabilis fit. Victimam enim Deo non ingrata, spiritus est contribulatus. Illud autem, Nolo, dici conueniet in eos qui ad insumendas expensas profusiores quidem sunt, non item ipsos iniquẽ gestorum penitet, quamobrem scriptura, non vique quaque reprobatur aut deprecatur victimas, sed eas reijcit quæ Iudaico ritu offeruntur. Quò mihi (ait) multitudinem victimarum vestrarum? Repudiata tali multitudine, vnã requirit hostiam, nimirum ut quisque se conciliet & offerat Deo, seipsum sistens Deo in hostiam viuentem, Deo beneplacentem, per rationale obsequium immolans Deo sacrificium laudationis: quandoquidem multitudo illarum legalium victimarum explosa est, quippe nulli iam futura vsui, vna in hoc seculorum sine approbata est semel oblata in abolitionem peccati. Agnus enim Dei abstulit peccatum mundi, seipsum offerens oblationem & hostiam in odorem suauitatis. Plenus sum. Consentaneum rationi est lectionem hanc certo hoc sine circumscribi suamq; originem duxisse ab alio principio eorum quæ ordine sequuntur. Deum enim vel maxime addebet, plenus ut sit suamet beatitudine, nec præter se egeat cuiusquã alienæ opis. Asserere autem eum plenum esse nidore holocaustorum & sanguine iugularũ pecudum, indignum prorsus Deo est. Equidem plenus est, de cuius plenitudine accepimus omnes nos, is nimirum in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Dæmonibus enim quòd appetentiores sint voluptatum, suisque pessimis tangantur affectibus: istiusmodi victimæ non nihil adferunt voluptatis & commodẽ vtilitatis suo, dum incenduntur, suffitu & exhalatione adusti sanguinis, sicq; per subtile eiusmodi extenuationem adsumitur ab eis * ad sui consistentiam. Omnino enim vaporibus aluntur, non quòd eos subigant dentibus aut in ventrem transmittant: sed quemadmodum pili animalium, vngues & quæcunque istiusmodi sunt, excipiunt alimentum ad absolutam constitutionem suã essentia. Eam ob rem multa cum ingluuie diuagantur ac deerrant circa nidores & aruinæ euaporationem, fumumq; velut exporrecta manu captant ex suffumigatione thuris, perinde ac sibiipsis accommodum ad alimoniam. Fortẽ nonnulla cognatio brutis animantibus familiaris intercedit cum corporibus assumptis à dæmonibus quòd ad eorum priuam qualitatem pertinet. Qui enim de istis suam sententiam deprompserunt, tale aliquid in medium proferunt, quasi id propius conueniat hisce nutriendis. Atqui quæ deceat Deum vox, hæc est: Plenus sum. Quum penes me vnũ sint omnia, meiq; iuris: nihil à quocquam expeto. (Bonum enim illud est quod omnia appetunt. Reuerẽ bonus est Deus.) Fons ego totius plenitudinis. Nonne cælum & terram

D

E

F

si vbi dicitur curat. Nonne hic dicitur.

ram ego impleo? dicit Dominus. Et, Domini est terra & plenitudo eius. Quocirca nullius sum alienæ opis indigus: his autem quibus propius me adiunxero, inducam plenitudinẽ. Per me implentur sancti. Stephanus plenus fide & virtute faciebat prodigia & signa magna in populo. Et Paulus excepta primũ agnitione fidei plenus spiritu sancto reuersus est in Hierusalem. Huius plenitudinis meritò Abraham quoq; erat senior & plenus dierum. Et in * conuerso populo dies pleni inueniuntur. Holocausta arietum, Et adipem agnorum, & sanguinem taurorum & hircorum nolo. Nunc audita sententia simul & lex attenda aure debent excipi. Obserua enim, nam quæ dicuntur, reclamẽt legislationi & his aduersentur quæ promulgatione Moisaicæ legis sancita sunt. Siquidem lex ea reposcit: hic contrã eadẽ aduersatur & fastidit. Et quum ne vnũ quidem Iota vnquã prætereat de lege, donec omnia fiant: cõsidera an fortẽ sermo hic indicet hanc legis particulam non prætermittendã, quin ea exponi debeat spiritali quadam & sublimiore intelligentia. Non enim animal ipsum, nempe arietẽ (ait) quoquomodo expetui: sed mentem, nimirum præcipuam facultatem animæ indistrãctam, nec vlla terrenarum rerum sollicitudine dispersitam, ac veluti igne candenti perpurgatam & quæ se declararit probam esse. Hanc ego totam ad me depolco remitti. Neque efflagito, ut adeps agnorum in segmenta ac minutim concisa torreatur igni, inque fumum ac nidorem redigatur: sed ut mihi consecretur candor simplicitatisque morum ab innocente anima proficiscens. Non etiam postulo, ut ad basin altaris, sanguis effundatur taurorum & hircorum: sed ut facultates animæ ad concupiscentiam & indignationem propensiores, per operosam ac strenuẽ effusam deprecationem, perque iugem perseuerantiam in sanctis locis consumantur. Cæterum obserua eum non dixisse se nolle omnem omnino sanguinẽ: sed eum repudiat qui ex eiusmodi quibuldã animalibus effunditur. Nam qui in hoc seculorum sine, in remissionem peccatorum est effusus, melius loquens quàm Abel, hunc habet gratismũ. Quin & hæc victimas ad spirituale transfert sacrificium, quandoquidem erat futura translatio sacerdotij. Quum enim sacrificia corporalia abroget & reiciat, ipsum quoque pontificem qui iuxta legis sanctionẽ consecratur, omnino spoliat dignitate. Quò fit, ut superflue pontifices isti legales posthac manus suas inicient immolato in holocaustum arietẽ, & nequicquam manus superponunt oblata hostiã. Superuacaneẽ insuper se asperserint immolatio sanguine qui deinceps nulla sunt aspergine eiusmodi sanguinis expiandi. Hoc sanẽ pacto se habet vtraque lex, Moisaica & introductio * melioris. Qui igitur ex semine Aaronis consecrabantur, exclusi sunt: vt istis succederet sacerdos secundum ordinem Melchisedech. Non iam illud iuge sacrificiũ aut victimẽ cõtinuò repetitã. Non amplius quotidianæ hostiæ placationis, neque posthac cinis vitulæ ad immundorum purificationẽ. Vna enim hostia, Christus, & quæ pro eius confessione celebratur sanctorum mortificatio. Vna aspergio, nempe lauacrum regenerationis. Vna expiatio peccati, nimirum sanguis illo pro salute mundi

* Ideo conuertetur populus. Psalm. 72.

A

B

C

effusus. Ob hoc abrogat ac reijcit prima, vt secunda statuat. Neque veneritis vt appareatis mihi. A communi enarrat illud. Nolo. Non enim intelligit de sacrificiis solũ: sed & de eo, quia oportebat omne masculinũ ter apparere in conspectu Domini. Itaque ex quo propter suas iniquitates à priore statu demutari essent, & consilia inierant à rectitudine exorbitata, eiecit eos ab oculis suis. Oculi enim Domini super iustos. Et, Acquitates vidit vultus eius. Per iram autem hanc in famulos Domini subindicat auferri ab iisdem liberam fiduciam interpellandi. Quòd verò ter in medium producit masculus spectandus Deo, exprimit agnitionem sermonis de diuina Trinitate edifferrentis. Ob hoc sanẽ mares prætulit, tanquam dignos qui sistantur Dei oculis spectandi, ostendens quia animas requirit vehemeter studiosas & quæ stabiliter ac toto nixu sua dogmata expleant, non item expetit verbum illud sibi offerri molliculas, ad lapsum procliues & effeminatas. Quapropter ait: Ter in anno apparebit omne masculinum coram me, id quod etiamnum corporaliter adductũ offerebatur, ab ipso carnali Israële: Quis enim quæsiuit hæc de manibus vestris? Quæ sint hæc legis corporalia, exprẽsit: ceu sunt Aries, qui totus in holocaustum consumebatur, Adeps agnorum, Sanguis item taurorum & hircorum, quodque etiamnum gressibus corporis se in templum conferrent, * quasi verò diuini illius numinis oculi opus haberent illorum propinquo occurũ, nec secus assequi acie oculorũ illos posset Deus longius disitos. Ait igitur, Hæc abiecta adeo & terrena quis expetiuit de manibus vestris? Vides, quantam peccatorum eluuiem simul & intentatam calamitatem inducat, vt mentem legis spiritali interpretetur sensu? Si quis enim verba hæc legis confitetur data esse à Deo, ea autem quæ nunc temporis fiunt, non requirit Deus, in confesso est & citra controuersiam, quia ratio nos eò adigit vt mentem nostram sustollamus ad spirituale eius contẽplationem, tãtum non clamans & palam contestans: Misericordiam volo & non sacrificium: & scientiam Dei plusquam holocaustum. Et, Annũtiabo tibi homo, quid sit bonum, & quid Dominus requirit à te, nisi facere iudicium & diligere misericordiam & paratum esse, vt ambules cum Domino Deo tuo? Et, Immola Deo sacrificium * laudis. Scriptura omnis quæ de sacrificiis est & holocaustomatibus, consentanea ei videtur ac similis quæ in se completitur misericordiam & dilectionem, quoniam lex tota ac veluti summa colligitur: Diliges proximum tuũ, sicut teipsum. Quinetiam de festorum celebritate subnectetur locus eadem formula expositionis differendus, vt ne nos etiam celebremus Pascha in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis & veritatis, immolata ad vespere. hoc est in consummatione seculi, vera illa oue, nempe Christo, cuius caro verus est cibus, vtq; habitemus in tabernaculis non stato dierum numero, sed omni tempore incolatus nostri, interim opperientes vera illam patriã, cuius artifex & conditor est Deus, vt insuper Pentecosten celebriter agamus expletis septem hebdomadibus dierũ. hoc est, Tãtis per dum extremum valedicamus vitæ huic. Calcere atrium meum non adicietis.

* si ipse vici.

* si ipse laudatio.

F

Comminatio hæc plena est terroris, sed his qui eius sensu tãguntur. Sunt etenim nonnulli ex ecclesiã filijs qui ad eiusmodi comminatoriam afflictionem sensibus occalluerunt. Et quidẽ quum possent venienti occurrere morbo, eam impendentem iacturam sarcire per ignauiam negligunt. Alij autem quorum vita iudicio omnium reprobata est ob peccatorum numerosam multitudinẽ, comminationes sũsque deque ferunt. Atqui sermo hic velut ob oculos ponit eorum qui coarguuntur, in templum insolentem ingressum & quasi qui summo vestigio proculcent sancta. Sane qui perfectus est, adũque sancta sanctorum penetrat intra velamen: hoc est, vbi corporalia transcenderit, licebit cum nuda contemplatione diuinarum sententiarum congruere familiariter. Qui verò in domo Dei est infirmior, quã obsequium corporale concernunt, obeat sedulus minister & contrectet. Rursum qui recens ad excolendam pietatem introducit, indulgetur huic pro mansione, templi atrium. Denique ab atrio exclusus, alienus censetur à locis verã pietati destinatis. Quantum igitur nobis impendet periculi, quando & id quod quis habere videtur, auferatur ab eo? Sed enim quisquis sanctẽ & ex affectu amat Deum, quidquid eximium & insigne est, ad Dei honorem faciens, tuctur ac seruat dicens: Concupiscit & deficit anima mea in atria Domini. Planẽ enim nouit is non posse se in flores erumpere ac ne vllum quidem germen primiti-genum exciperẽ ad proferendos fructus, nisi versetur in atrijs Domini. Equidem hos Deus non mediocri afficit beneficio, dum eliminat aditu atrij Iudaici, vt profugere cogantur ad ouile ouiu Christi, & fiat vnum ouile & vnus pastor. *Si obtuleritis mihi siliginem, vanum: incensum, abominatio mihi est. Neomenias vestras & Sabbata vestra & diem magnum non fero. Ieiunium & ocium & neomenias vestras odit anima mea.* Corporalem illam legis interpretationem perspicuẽ abrogat & reijcit, promissa lege Dei, & ad eius attentam auditionem cum peracri obiurgatione principes populũque extrinulans nihil quidem suoapte ingenio excogitatum denuntiat, prescribit tantum antiqua, ea professus esse legem Dei, vt nihil deinceps fieret eorum quã in eorumque diem perficiebatur: *Si obtuleritis mihi similaginem, vanum.* In sacrificijs identidem vitur similagine. Aliquando quidem inconditẽ citraque apparatus vllum, sola infusione olei. Interdum abique oleo, vt in sacrificio Zelotypia. Siligine nonnunquam conficiebantur Lagana, hoc est placentã. Eadem interim & azymi fiebant panes. Nonnunquam solam farinam similaginis conspergebant oleo. Atqui nunc istiusmodi vltim professus frustraneum esse ac vanũ, interim plurimam partem sacrificiorũ descripsit. Quid igitur his dictis insinuat? Nimirum quia quum scriptura longẽ alia intelligat sub inuolucro sermonis, vos omisso consilio ac mente legislatoris, studium omne vestrum ac laborem declaratis circa rerum corporalium vanitatem. Conueniebat enim frumentum hoc transferre ad insinuandum. Dai verbum quod semina vitã inserit animabus vestris, vt denudata omni prorsus de mũdo hoc cogitatione, ipso per se vteremini in immateriali

ac sincero Dei cultu. Id proinde frumentum illa est similago spiritualis, verbum scilicet Dei à corporalium rerum conceptione & intelligentia dispartatum. Itaque similago hæc iuxta sensum corporalem intellecta oblataque pro more Iudaicã gentis, vana prorsus superstitio est. Thymia illud prius iam est fastidio & abominationi apud Domium. Reuera enim execrabile est asserere Deum præcepisse confici pigmentariam compositionẽ Thymiamatis, vt per nares captaret alpirantẽ voluptatis illecebrã, ac non magis vt ipsi intelligamus incensum istud esse corporis sanctimoniam quã in anima perficitur per temperantiam & sobrietatem, sic vt corpus se habeat equis viribus & citra rebellionem erga alias facultates animã. Ait enim, Accipe tibi odora menta suaue fragrantia, Staeten, Onycha, Galbanum odoriferum & Thus pellucidũ. Quatuor hæc ad quatuor referuntur elementa, ob eam quam obtinent similitudinẽ ad ea quibus & corpora constant. Staeta quidem ad aquam refertur, Onyx ad terram, ob retorridam ariditatem. Galbanum ad ignem, propter calorem præferuidum. Thus verò aerem representat, quod transparentis sit & dilucidã perspicuitatis. Acqui pöderis erunt: hoc est, acres imperus ex intemperie subito coorientes & in absurdas concupiscentias erumpentes castigans, ad æquabilem temperaturam reuocabis. Et contundes hæc minutim vt fiat insubtile: hoc est, sedulo curabis, vt efficias spirituale, exterminans ab anima quod crassum est & affixum materiã carnis, sicque apparatus pones coram tabernaculo testimonij, vnde innotescam tibi illinc. Simul enim atque æquabilis & exacta horum coniunctio euenerit & ad subtiliationẽ perducta fuerit permistio: tunc dignus is censetur qui inferatur in sancta, & vicinũ propinquet diuinã cognitioni. Ait enim: Pones ea corã tabernaculo testimonij, vbi innotescã tibi. Cavit proinde lex, ne quis sibi ipsi cõficeret tale vnguentũ ad perfruentum eo: hoc est, ne sibi ipsi adscriberet quãcunque gessisset digna laude: sed ad Deum potiũs transferiberet id omne bonorum auctorem. Tale erat Thymia & Paulus, quum diceret: Christi bonus odor sumus. Rursum, Gratia autem Deo qui nos semper triumphat, & odorẽ cognitionis suã manifestat in nobis. Corporale hoc Thymia cuius odor subit meatus narium, sensoriumque organum olfactus concit, iure optimo existimatum est abominationi esse ei qui est incorporeus. Neomenias autem, hoc est nouilunia, primos scilicet mensium dies siue Kalendas quã decenter aptantur dimensionibus annorum seculariũ, scriptura intelligi vult ab his qui intellectu præditi sunt, nõ tam in integrũ Lunã restitutionem quã per dierum triginta curriculum fit & prauertit al sequiturque Solem, & rursus se ab eo submouet: sed quando stultus vt luna mutatur, signat reditũ eius ad lucẽ à qua insipiens defecerat, & per penitentia ad pristinum gradum redintegrationem censet scriptura festũ diem esse ei qui amator est fratru & eoru calamitatibus ex animo cõdolẽscit: ac si dicat Neomenia esse principiu vitẽ in luce exoriẽtis, quãdo quidẽ lux defecerat per mutationẽ in prius: rursus per cõuersionẽ se ad pristina lucẽ recepit. Secũdũ hæc acceptionẽ licuerit dicere de sabbatis

sabbatis odio habitis: vt est, Noli tollere sarcinã. Et, Ne quis exeat à loco suo. Et, Ne accenderent ignẽ in omni incolatu suo. Hæc quum per se subindicent quiddã impossibile obseruatu & exacta custodia, vtique eum qui legem corporeo sensu percipit, cõstituunt maledictioni obnoxium. Est enim nimisquã arduum ac difficile non emoueri loco. Proinde quidquid in sublime tollitur, quãlibet id leue fuerit, *βάραρυα* dicitur gestamen, sarcina, onus, puta vestimentum aut panis, seu quouis ad vitam transigendam necessariorum. Quin etiam iubet, vt ne ignem accenderent: Hoc est, ne quis sinat se exuri incedio carnalium affectionum. Non tollere autem sarcinam siue onus: hoc est, vt ne villo peccati pondere degraues, neve dimouearis à perenni perseverantia in Deo, in fide firmus & immobilis. Qui sic sabbata perficiunt, non vt sibi temperent ab improbis operibus, sed vt abstineant ab his ad quã ex officio tenentur, hos meritò auersatur Deus ac fastidit, nec is se auocat ab istis tanquam à mendacijs. Talia enim sunt sabbata quã vt misera à propheta desistentur dicente: Vx qui propinquant & completuntur mēdacia ac vana sabbata. Vera enim sabbata requiem insinuat populo Dei repositã quẽ quod vera sint, grata habet Deus. Quin etiam prætergressus est sabbata requietionis, apud quem & mundus hic crucifixus est, nimirũ quisquis à solitudinibus mundanã vitã desciiuit & ad peculiarem locum spirituali quieti destinatu se recepit, in quibus sabbatis tantisper dum versabitur, non iam dimouebitur à priuato & peculiari loco destinatã sibi quietis & tranquillitatis circa eum vitã statum consistentis, nec accendet ignem cohabitando seculari vitã. Ob hoc ne inferat materiam accendendo igni idoneam, ligna, sœnum, stipulam. Nec tollet onus siue sarcinam: is nimirũ qui nulla sibi impendens sarcina peccati prægrauatur, reuera talis tranquilla per oia transiget sabbatum * delicatum. Sed enim pro magno die reliqui interpretes reddiderunt *καλην* vocatam siue accersitam. Theodotus autẽ * *ἐπικληση* denomi natam, Symmachus verò *ἐπικλησην δὲκ ἀνέρομαι* denominationem diei non feram, quare non existimamus diem hunc magnum dictum esse vt præcipuum & eximie cuiusdã celebritatis: sed omnẽ omnino diem sic vocatum esse, nempe *καλην*. Ait enim de diebus azymis: Prima denominata, quia sancta erit. Et dies septima vocata sancta erit vobis. Et dies septima nouorum, quando offeretis hostiam hebdomadarum, denominata sancta erit vobis. Rursum, Decima mensis huius septimi, denominata sancta erit vobis. Apparet igitur vna hac sententia multos abrogare dies suo denominatos nomine, ac prope modum reicere omnes qui sanctione legis fuerint insigniter celebres & festi. Itaque hisce abrogatis, vnam insinuat quam nulla excipiet nox, de qua dictum est: Diem Domini magnum, quam vtique non hic sensibilis Sol, sed exoriens Sol iustitiã suo splendore illustrabit, quã quidẽ vna erit & eadem perpes atque continua, nullam noctem quã eam excipiat, habitura est, inque omne æuum se exporetur. Reuera enim illa dies magna: Iudæus autem corpori affixus hic illum exquirat, diem, magnum, quum de præsentis seculi diebus pronuntiarit la-

cob, quia parui & mali sunt. Sabbatorum autem commemoratorum differentia quatuor sunt. Sunt quã ritu Iudaico obseruantur, & hæc quidem vana. Sunt autem & abominatione digna. Sunt & quãdam indigna toleratu. Sunt denique quarto loco inuisa & odio prosequenda, in quibus numeratur ieiunium Iudaicum. Quemadmodum igitur declaratum est inesse alijs quiddam, quod reiectitium sit & repudiandum, quiddam è diuerso quod Deo acceptum sit: ita & in ieiunio. Abstinentiam quidem ab esculentis quã ad ostentationem fit, hanc Domini anima odio prosequitur. Inter quã sunt: Ne tetigeris, ne gustaueris, ne contrectaueris. Quã autem assumitur ad elationem carnis in seruitutem redigendam, hanc diligit Deus quod per carnis macerationem rectã prouehat ad sanctimoniam. Atqui ieiunium istud commendabile vt quis ritẽ perficiat, non satis virium per se habet abstinentia ab escis: sed oportet & reliquam adesse instituendã vitã disciplinã, in sermonibus, in genere conuersandi, in familiari congressu cum his qui vsui esse possunt, ita vt hæc affectatio disciplinã quã fit per abstinentiam à cibis, transeat in spiritualem mentis exercitationem. Est functio hæc sanequã peculiaris studioso homini multa mēte completi: & qui strenuam nauat operam indagandẽ veritati, rariũ descendit ad prouidentiam carnis. Vt is primũ quã necessaria sunt corpori citra negotium vllum & vt de se vltro offerunt, subministrat: toto nixu resiliit ab occupatione rerum inutilium & ad præstitutum initid sibi genus vitẽ recurrit. Occasionem omnem per quam elatio carnis coalescit ac nutritur, ratio talis vitã è medio tollit: adẽ vt non deinceps caro tyrannidem exerceat aduersus spiritum, neque eadem expleat iam opera naturã suã peculiaria, fornicationem, immundiciã, concitatũ ac vitiosum affectum, concupiscentiam malam. Mortificãtes igitur nostra ipsorum membra quã sunt super terram, perque sermones increpatorios supprimentes omnem animi turbulentam intemperiem & per eduliorum abstinentiam ieiunem ieiunium, hostiam planẽ acceptam ac beneplacentem Domino. Abstinentia enim à cibis eoerct immoderatam ventris appetentiam & eorum quã sub ventre sita sunt. Qui tolerandis laboribus strenuus est, in his se vtiliter exercebit, in exemplum sibi proponens vitam Heliz, Moyfi, Daniẽlis, Ioannis & reliquorum id genus sanctorum, quibus dignus non erat mundus, qui circuiẽrunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiat, afflicti. Atqui non statim in abstinentia ciborum, vis tota animi qua ad perfectionem contendimus, per se sufficiens, nisi se anima stabiliter constituat in omnimoda abstinentia eorum quã alunt malitiam. Quemadmodum enim homo duplex, nimirum anima constat & corpore: ita & cibi duplices quum sint vtriusque alendã substantiã accomodi, iidem quod alimentum accipit, reddunt efficacius atque robustius ad obeundas actiones sibi peculiariter congruentes. Quemadmodum enim in arte gymnastica, cibi athletici, qui pro congrua proportione exercitiorum adhibentur alendis corporibus, quantò inualefcunt vi nutrimento-

Sabbatorũ differentia quatuor.

E

F

Confirmas simili.

ποιουν, ποιουν.

αυχοσφου.

* De veris commendabilibus sabbatis vide Hierony.

* Sabbatum delicatum.

* Forjan ἐπικλησην, λαδου, καλην.

Leui. 23. b.

pernaci excaecatione persistunt, haeretes sunt paterna occidionis. Dixit enim ille populus: Sanguis eius super nos & filios nostros. *Lauamini, mundi estote.* Quod ad hanc sententiam attinet, sensus scripturae videtur non nihil in se complecti contrarietatis ac propemodum Deum coarguere vaniloquij. Dixit enim, Non amplius dimittam peccata vestra. Adiecit & illud: Si multiplicaueritis deprecationem, non exaudiam vos. Nunc quasi sanabiles sint, ait: Lauamini, mundi estote. In superioribus quidem verbis demonstratur impossibile esse ad salutem prouchi his qui volunt secundum legem viuere: in his autem, alia longe via praemonstratur ad promerendam salutem. Et illa quidem superior scriptura reprobatur sensibilem eam couersationem quam obseruant iuxta praescriptum legis Moysae: e dicitur hanc instantis euangelicae vitae praemonstrat exordia. *Si obtuleritis similitudinem, vanum, incensum, abominatio, adipem, ignorum, & sanguinem taurorum, nolo.* Quid igitur reliquum sit, ut faciamus? Quid oblaturi sumus? An forte eod hoc dicitur, quod deinceps repudiet illam multiformem culturam concretiori materiae affixam, ut transcendamus ad festos dies quorum obseruatione latriam exhibeamus? *Neomenias vestras & sabbata & diem magnum non fero.* An non ieiunabimus? Sed ieiunia vestra odit anima mea. Reliquum ne sit, ut vel iudaico ritu supplicemus Deo, precésque iuxta legem effundamus? *Sed & si multiplicaueritis orationem, non exaudiam vos: & si extenderitis manus.* Non ipsam auctoris supplicationem, sed ob effusum sanguinem incandesco & exasperor ira. Quid igitur nobis faciendum relinquis? Quo tandem pacto te nobis repropitiabimus? Qua quaeso ratione iniustam sanguinis fusionem abstergemus? *Lauamini, mundi estote.* Certè (hi dixerint) commeminimus quid de lauachro, dixerit Moses, nempe hoc: Qui tetigerit quidpiam eorum quae immunda sunt, simulatque intellexerit, Lauabit vestimenta & lauabitur corpus aqua, & mundus erit. Atqui non dixit: Lauamini ob vnam quamque immundiciam, sed lauamini. Vnum enim baptisma, vna expiatio. Illic, lauabit vestimenta & lauabitur corpus aqua: hic, Auferte malitias, non qualemcunque eluuiem: ab animabus, non à vestimentis. Deinceps ne curiosius fatagas pro oblatione Thuris, Galbani, Onychos & Stactes. Nò iam requirito vitulam exactè rufescentem, sic ut nihil vilius alterius in se permisti coloris habeat, quas vix tres tulit vniuersum legalis culturae tempus. Ne ieiunctis iudaico ritu. Ne te implicet per festorum dierum ferias, inertis ocio. Vnius tantum rei & quidem compendiarie curam habeto, cuius auctoritas penes vos est. Quid tandem est hoc? *Discite bonum facere.* Praecepto huic nunc omnino obtemperatis, nimirum eius rudes & imperiti. Sanè id bonum, quum sit doctrice disciplina comparabile: lex autem non dilucidè illud docuit, eius enim cognitio exclusa est ab ea quippe quae documenta non vsquequaq; bona dedit: quare omnino necesse fuit cofugere ad domicilium euangelicae disciplinae. Aduertas velim compendiarium rationem dispensationis verbi per euidentem & expressam similitudinè. Sit vnus quispiam ex eorum classe qui ad ostentandam magnificentiam,

suas opes profundunt & affluunt diuitijs, qui ad suam viuendi consuetudinem obtineat multiformes ac distinctas species epularum appositè instructas. Quod autem ad cetera attinet, sit is implacidus ac miserè afficiatur: ad vnum illud & solum se habeat satis comòdè. Ad hæc, ab vnoquoque ei* occurrentiu reiectus, eò necessitatis adiugatur famulos, ut ad illud perueniant quod arcanis quidem desiderijs & secundum naturam expectabatur. Ad eundem modum nunc denique omnibus repudiatis legalibus necessariè excipitur institutio euangelicae legis. *Lauamini.* Ecquid hinc lucrit? mundi sitis. In què quaeso vsum isthæc iudicia? Vt Deum videatis. Satisne fuerit me à prioribus flagitijs esse ablutum & accepta eorum condonatione, inertis otio deterere vitam? Estne opus vlla alia re? *Auferte malitias ab animabus vestris coram oculis meis.* Expurgatio quæ per lauachrum fit, utique dependet à Domini erga nos benignitate: nequitia autem submotio à nobis ipsis requirit accuratam operum exercitationem. Etenim ne spem totam collocantes in sola quæ ex regenerationis lauachro profluit, gratia, inefficaces & ab obseruatione mandatorum vacui desideamus: Eam ob causam cõnectit omnè moderandæ vitæ collationem, dicens: Auferte malitias à cordibus vestris. Ac si dicat: Ab radice malitiosas cogitationes reuellite à mente vestra, ut ne vllum sermonem, non item quiduis operis progerminet eorum quæ vitiosa sunt & improba. *A conspectu oculorum meorum.* Quandoquidem multa occurrunt eorum quæ ab externis & à fide alienis exercentur studio vitæ secundum virtutem instituent. *Edæ, ceu sunt,* Abstinencia à concubitu & epularum voluptate, cõstans morum stabilitas & tranquillitas vitæ minimè turbulenta, nò satis fuit dicere: Auferte malitias, sed attexuit illud: *A conspectu oculorum meorum.* quasi nulla possit actio deceter perfici, nisi exerceatur cum pietate erga Christum. Aut ex quo Pater videt in absconsis, adiecit hoc: *A conspectu oculorum meorum,* à locis vtiq; quæ & Deus videt, ut ne illi adimamus solum ab actionibus suam prouidentiam, sed ne quidem à mutuis confabulationibus. De Deo planè cõceptio hæc cõseruatur incolomis per perfectam charitatem, eo quod charitas nò cogitat malum, iuxta Paulum: *Discite bonum facere.* Moralis enim sermo haud quaquam innotescit omnibus, nec suapte natura est vniuersis expositus, etiã si præduce doctrina eum assequi possis, ut quæ bona sunt, efficias. Ait enim scriptura: *Iustè quod iustè est, persequeris.* Hoc est, Cum sermonibus qui de iustitia sunt, iustè perficies actionem. Licuerit enim quiddam operis moliri quod ad artem pertinet medicam, nec id tamen ad canonem medicæ disciplinae. *Ratione consimili liceat quiddam quod iustum sit, aggredi, nec alioqui iustè.* Verbi gratia, Ipse herbarum vsus medicum quidem concernit. Exigit item ratio, ut iuxta praescriptum medicinae nouerit perspectè quàm sit efficax vis herbae, propriam quoque morbi naturam, quo tempore adhibenda sit medela, quo item modo ac mensura, ea utendum sit. Quod autem attinet ad scientiam, differt ab eo quod fortuito cõtingit casu. Nam qui iuxta canonem medicæ artis operatur, eadè semper efficiet, quia præducem rationem sequitur: qui autem

* ad illud
* quæ
* quæ
* quæ

autem temere, non is semper & consentaneè assequetur quæ profint, sed quæ vel hodie salutifera sunt vnicuique, interdum ad perniciè & corruptelam eundem perducunt. Ad eundem modum rei laudabilis ac bonæ tractatio secundum tenorè scientiæ effecta, æquabiliter redditur per æquè ac si ipsa artis ratio inhabitans vnicuique eorum quæ fiunt adistat. Declarat & alijs locis scriptura, quàm sit necessaria & utilis disciplina rerum agendarum, dum dicit: *Omnis qui non didicit iustitiam, nec veritatè vnquam perficiet super terram.* David proinde timorem Dei collocat inter ea quæ præduce doctrina parari solent, dum dicit: *Venite filij, audite me, Timorem Domini docebo vos. Exquirite iudicium.* Christi videlicet, secundum quod de nobis fert sententiam, singulis quibusque nostrum pro meritorum qualitate rependens mercedem: quod quidem nisi obseruamus, nisi præ oculis habeamus: ne possimus quidem persistere in vilo opere bono. Attenta enim cogitatio arcanorum nobisque; formidabilium quæ in tremendo iudicio se offerent, pedagogus est ad exercendam pietatem: aut quia nihil non examinatum & ad perpendiculum iudicij libratum erit, nullo eorum quæ gessimus, indicta causa & ut aliàs ferè contingit, relicta, dicente scriptura: *Innouabit enim omnia.* Et, *Cogitationes iustorum, iudicia.* Itaque oportet tanquam iudicè sibi præstituere rationem quæ supremam regionem, nempe mentem nostram velut sortitò conscendens singula quæque diiudicet & exploret quæ acceptanda sint, quæue minus & mutua rerum facta collatione & peracri animi arbitrio vnà cù exacta discretionè mander effectui. Hoc enim est quod dicit Paulus: *Si enim nos ipsos iudicemus, non utique iudicemur.* *Liberate iniuria oppressum.* Quum duplex sit in proximos iniuria: (Aut enim iniuria afficiuntur quo ad corporalia attinet, puta in pecunijs & reliquis id genus externis. Aut certè iniuria infligitur animæ) citra vllam distinctionem iubemur eripere iniuria oppressum. Sciendum alioqui, quia plenius studium his liberandis adhibere debemus qui letaliter læduntur & tyrannide diaboli opprimuntur, omni insuper conatu eximere captiuitati quos detinet captiuos diabolus, eorumque mentes & animi conceptus dirigere ad obedientiam Christi. Proinde tetandum est, ut & ab iniurijs in corpora proximorum inuectis nostra opera subducantur qui inferiores nobis sunt, si quando per rapinam inciderint in manus violentorum & ab eis tanquam vi torrentis miserè tractentur. An nò quaeso, sufficientes nos qui inter tot perplexas & graues molestias laborantibus, ad tolerantiam verba saltem consolatoria adornemus, à nulla quidem re temperantes eorum quæ penes nos sunt, ut ne de spe decidamus eorum quæ intendimus assequi? Per mutuum igitur fratrum dilectionem condoleamus alienæ calamitati: *Iudicate pupillo.* Nimirum quod tenella hæc ætas facilè contemptui pateat, nec admodum procliuè sit orphanis ad iudicium prouocare in se iniurios. Iudicium igitur pronuntiate secundum pupillos, qui tuèdæ causæ suæ patronis destituti sunt, quod sibi ipsi desit per atarè, vos ipsi supplete, sic ut cum beato Iob gloriemini: *Ego eram * pater impotentium.*

Haud equidem scio, an conueniat sensum istius sententia spiritaliùs edifferere, quando & eorum qui in Christum crediderunt, quique conuersionem cõplexi sunt iuxta tenorè euangelicæ prædicationis, pater dicitur Deus. Si quis enim per præuaricationem legis* se subduxerit à Deo, hic quodammodo ipsius prouidentia orbatus est, iusto quidem iudicio & certa sententia. Hic ut ad pristinam cum Deo familiaritatem instauretur, haud segnem det operam, non equidè citra iudicij æquitatem sibi indulgens, non item aduersum se inclementi seueritate vsus. Cæterum tali æquum iudicium pronuntiate, nempe vtilem & accommodum penitentia tenorem suggerentes. Iam quado omnis qui facit peccatum, ex diabolo natus est: si quis pro libertate arbitrij se ab illa affinitate maligni patris vlroneus submouerit, seque adiunxerit doctrinæ ad pietatem promouenti, ita ut in Christo Iesu regeneretur per Euangelium, quàm feliciter est hic orbatus suo patre? Talis promeretur competente cura profui his quæ à dispensatoribus ecclesiæ in comunem vsum depromuntur. Nam quod quædam orbitas sit utilis admodum, perspicue docet Psalmus, dum votis apprecatur filijs Iudæ: ** sterilitatem orbitatis quæ à maligno proficiscitur.* Hunc enim sensum rationi consentaneum continere videtur scriptura, dum dicit: *Fiant filij eius orphani, ut ne habeat malignum sceleratæ vitæ doctorem, nempe morbum impotentis auaritiæ, denique excepturi opprobria furis & proditoris. Et iustificate viduam.* Hæc etiam nò persona in multis eorum quæ ad vitam hanc exiguntur, propter sexus infirmitatem detrimeta accipit. Patet enim & exposita est cuius illam volenti incessere iniurijs, quare opus omnino est, ut sint qui exportet auxiliari manu iubeant ei restitui ius debitum, idque maxime si prorsus vidua fuerit destituta omni humano patrocinio. Spem verò suam omnem in Deum coniciens alsidue perseueret in deprecationibus, ut ab omni contagione peccati in puritate cordis degat per sanctam exercitationem. Iam quando deus in plerisque locis scripturae de hominis anima, tanquam sponsa sua edisserit, si quidè vidua fuerit & à Christo defecerit per idolatriam, spiritali fornicatione consummata, sponliata autè affinitate quam cum sponso verbo cõtraxerat, hanc oportet iustificari per penitentiam iusto iudicio castigatam. Si quado * Israël secundum carnem, ecclesia vidua est liberata à seruili legis iugo, ita ut non iam nuncupetur adultera viro alteri copulata, nempe Christo accommodati eam sibi ad salutem, & hanc oportet nos profiteri esse iustificatam quæ per Christi euangelium cõdiscit opera iustitiæ. *Et venite, & disceptemus, dicit dominus.* *Et si fuerint peccata vestra quasi phœniceum, tanquam niuem dealbabo: si verò suerint tanquam coccinum, quasi lanam dealbabo.* Multis adeo scripturae locis, tales nobis se offerunt dicendi formulæ, quasi Deus se demittat ad hominum iudicium. Tale enim est illud: Ipse dominus veniet ad iudicium cum senioribus populi sui & cum principibus suis. Illud item in Michæa sic habet: *Audite, quaeso, sermonem Domini.* Dominus dixit: *Exurge iudicare iuxta motes, quia iudicium Domini aduersus populum suum,*

* Legè in
telligit E-
uangelicæ.

* Iuda pro
ditoris Do-
mini.
Psal. 102.

* Hic quid
dam desit.
forsan ab-
rogatum
est.

Mich. 6.4.

suam, & cum populo suo disceptabit. Popule meus quid feci tibi? Aut qua in re contristavi te? Aut in quo molestus fui tibi? Responde mihi. Siquidem decet Dei iudicium nihil habere confine tyrannidi: sed iudicium more, qui inter homines familiarem ineunt communicationem: qua fit, ut locum exhibeant sui purgandi his qui ad causam dicendam sistuntur iudicio, ut videns vnus aliquis sententiam in reum dilucide pronuntiatam, assentiat in controuersis Dei iudicij, & inflictam poenam comprobet, astipulans inquam iudicij iuxta omnem iustitiae formulam sibi productis, ut denique contempletur eorum quae sibi condonata sunt, remissionem erga se factam sermone & ordine. Atqui scriptura representat haec per profopoeiam, non quod aduersus vnum quemque nostrum interrogationes producendae sint, & responsiones futuri iudicij inducendae aduersus eum qui iudicium subiturus est: sed ut anxiam sollicitudinem nobis ingerat, ne inerti otio desidentes negligamus nos expurgare. Verisimile enim, quia indicibili quadam virtute, momento temporis omnes quas in hac gestimus vita, actiones veluti in tabula quapiam, in memoratiua animae nostrae potentia impressae patefcent. Sicque illud audiemus: Circumdederunt eos nunc praua ipsorum consilia. Et, Coram facie mea posita sunt. Porro in Daniele libri alati quid aliud indicant, quam quoddam Dominus in hominum memoratiua virtute excitaturus est formas eorum quae gessit, ut suorum quisque meminerit factorum, ut ipsi cernamus quorum causa pleamur? Post lotionem vero & expurgatam eluuiem peccatorum, post ablationem nequitiae ab anima à conspectu oculorum Dei & interuentionem à malicijs, post assumptam scientiam bonorum operum, & exquisitum iudicium, post liberatum vi oppressum & iudicium orphano exhibitum atque iustificatam viduam: tunc demum ad disceptandum & argumentis reuincendum vocatur is cui promittitur, quod sit velut nix aut sicut lana dealbandus. Nec vsque aded per se sufficiens est ipsum regenerationis lauacrum, ut lotum promoueat ad alborem niuis aut lanae: sed & opera requiruntur, nec perfunctoria aut qualicumque diligentia est opus ad hoc ut lauacrum quidem sit effectiuum puritatis & expurgationis à sordibus: sed & sententia iudicialis secundum orphanum requiritur & iustificatio viduae quod vtrunq; conciliat albedinem niui ac lanae nihilo disparem. Potest enim quod puniceus est coloris, purum quidem esse, sic tamen ut non ex aequo respondeat candori. Ex quo enim phoeniceus color dilutioris est ruboris: coccineus autem altius inserit & ad satietatem vsque, ruborem suum. Illud quidem refertur ad niuem: hoc autem censetur suam habere proportionem ad albam lanam. Rubro quidem colori peccata nostra conferuntur, quod sint *φινικαι*. id est, elepharici morbi, aut leprae animarum. Et quemadmodum in tincturis, quod repetitis vicibus ac multo cum labore intinctum est, tincturam excipit praesens inhaerentem nec ita facile euanescentem: contra, quod superficie tenuis & ut occasio tulit, coloribus infectum est, tincturam bibit facile mobilem & reiectitiam. Ad eundem se habet mo-

dum anima sanie peccatorum suppurata & in habitudine constituta malitiae. Ista enim mali asuetu lo vix ac multo negotio elui potest, & quodam modo inuictam impressit animae maculam contagione peccatorum contractam. Ad minus autem ac veluti in superficie magis conspicuum versatur malum, quod dilutijs coloratum est & sorde peccati conspurcatum, pro peccatorum proportione plus aut minus superueniente colore. Quae tandem ratione inter alba, nix lanaque ad hanc exprimentam similitudinem assumpta sunt? Quod lana suapte natura alba quum sit, solerti tamen diligentia tractata, redditur quam perse erat, albiior. Sanè etiamnum humanae vitae ratio per assiduum exercitationem perficiens naturae subsidia, ad auctiorem ac multo cumulationem virtutem progredi potest & pertingere. Atqui nix quum suo subiecto sit aqua aere accedente inalbescit, quando violenta aspiratione ventorum liquidus humor qui in nubibus diffingitur per vehementem motum in spumam intumescit, refugiente autem aere addensatur & concrefcit, acceptaque ea concretionem simul & grauitate, suo pte naturali instinctu deorsum fertur. Ad eundem modum anima se habet. Simul ut propria exercitatione & ope subnixi Spiritus sancti, praesidia naturae beneficio sibi indulta adauxit, digna efficitur gratia Dei in illius iusto iudicio, quum dederit Deus suis sanctis splendorem: *Et si volueritis & exaudieritis me, bona terrae comedetis: si autem nolueritis, neque exaudieritis me, gladius vos deuorabit.* Hoc maxime loco velut ob oculos exhibet libertatem arbitrii humanae naturae indultam. Superius enim positae sententiae omnibus arbitramur accommodari posse hanc verborum inductionem. Ait enim, Si à cultura seu seruitute quae est secundum literam occidentem descueritis, si loti fueritis & mundi: reliquum fuerit, ut deinceps opere exhibeatis exposita vobis viuendi formulam, venietis ad iudicium, in tanta & tanta bonorum exuberantia constituemini ac delicijs perfruemini vobis promissis. Nequaquam eritis in deuorationem punitiui & exitialis gladij. Et illis quidem deiectione & quae exigua sunt, audientibus proponuntur danda terrena promissiones in obedientiae mercedem: eis autem qui iuxta spiritualem sensum aures accommodant scripturae consilijs, terrae illius spiritualiter intellectae bona reposita dicuntur, quam vtique terram mansueti suae mites qui & hinc beati pronuntiantur, dicuntur hereditate possessuri. Ratione consimili gladius est animatus & intellectualis, de quo dictum est, quia inebriatus est sanguine vulneratorum, & in caelo carnes comedet. *Os enim domini loquutum est haec.* Forlan ipse spiritus sanctus qui haec fecit scripturae tradi, nunc dictus est, Os Domini, quando quidem astruitur processisse ex ore Dei. Itaque ne tu contempnim exaudias haec comminationes. Sermo enim Domini abunde nobis reddidit testimonium: quia os illud quod haec loquutum est, minime nouit mentiri, neque se felicit vnquam. Quis autem vsque adeo abiectus & mente carnis, ut existimet epulas illas à Deo bono sepositas hominibus in compensationem felicitissimae illius iucunditatis esse fructus corrup-

De eo intelligit qui adulterus ba ptizatur.

φινικαι.

Libera se- uoluntas asseritio.

Libera se- uoluntas asseritio.

corruptelam decidos, quibus plerunque abutimur? Quin potius palam est iuxta Euangeticam parabolam, quod in terram bonam cecidit semè, ea terra est probum cor ac bonum audiens verbu illudque continens, & fructum adferens in patientia. Res plane digna promissione Dei, perfructio illa est suauissimorum fructuum cordis: fructus autem cordis ipsa est iucundissima oblectatio quae versatur in contemplatione diuinae pulchritudinis. Et hi quidem fructus ex satiatione excoluntur per spiritum sanctum, demersi in vitam aeternam, quorum manipulos qui colligit in exultatione se oblectat in Domino ab eodem accipiens suas petitiones. Atqui prius oportet quidem, ut velis, & tunc exaudias, ut quod in nostra situm est potestate, nullis viribus à nobis extorqueri queat. E diuerso: *Si nolueritis, neque exaudieritis me.* Ex eo quod noluerunt, consequutum quia nec exaudierunt. Ad eundem modum beatitudo omnis & quae in supplicio, quae inter molestias traducitur vita, vtrumque à nostra pendet voluntate. *Quomodo facta est meretrix ciuitas fidelis Sion, plena iudicij? Iustitia requieuit in ea, nunc autem homicida.* Admirabilis haec addubitatio plus quam pro illorum opinione & expectatione subindicat quod eis horrorem incuteret, quae ea de re dicit, quemadmodum fidelis ciuitas & plena iudicij in qua iustitia conuicuerat, eadem facta sit meretrix & homicidarum domicilium. Quo enim pacto non permolestum ac tristi admiratione dignum, eam totam ciuitatem degenerasse à mundicia quae in fide consistit, ad immundiciam meretriciae fornicationis? Quod vtique fit, cum anima quapiam à soliditate fidei praeter aliorum opinionem, vario circumductu percellitur in infidelitatis fornicationem. Aliquando quidem ob haec coarguuntur videlicet quum generatio praua & adultera effecta iustitiam è caelo despectantem in terras & in ea ciuitate conuiescentem iustitiam, nempe Christum & Dominum nostrum atroci morte peremerunt, & manus extenderunt in eum, quod est admiratione dignum, & eò maius reddit, quod nunquam alijs auditum. Si quando aderat iustitia, tantò tunc exuberabat magis iniustitia. Et haec faciebat ea gens nihil alioqui ignorans sanos sermones iudicij. Hoc enim indicat: Plena iudicij. Annotandum autem venit, quia istius mater fornicationis est infidelitas. Quis enim indubia fide sibi persuadens Deum vbique esse locorum, his etiamnum adesse quae vsquam geruntur, vniciq; actioni proximè adlittere, introspicere consilia cordium, is ne malignam cogitationem approbaret? Talis ne opus prauum ad finem vsque promoueret? Sed nunquid tales non sentiunt se à Deo inspicere, aut non futurum existimant iudicem à se gestorum? Ita toti prosiliunt & conitantur ad impias actiones. De ecclesia autem aliquando dicitur (quod absit ut dicatur de hac nostra) illud: *Quomodo facta est meretrix, ciuitas fidelis Sion? Idque ob repudiatum fidei verbum cui ab exordio iuxta patrum traditionem sponsalitie iure copulata est qui eam exhibuerunt vni viro virginem castam.* Multa admittit & vtrifloria semina verbi ecclesia, ab istis subinducta qui puritatem sacramentorum contaminant & dogmata impietatis disseminant ad extremam

animarum perniciem & corruptelam. De tali ecclesia merito dici potest hoc: *Quomodo facta est meretrix, ciuitas fidelis Sion? Angeli enim sancti quorum solerti curae concredita est ecclesiarum praefectura, qui quae sunt, praesentia referant, qui & prospiciunt obseruantque praesentia, multa cum admiratione aduersum hos confurgent pronuntiaturi illud: Quomodo facta est meretrix, ciuitas fidelis? Quippe quae per eam fornicationem in vnum coetum aggregauit homicidas. Homicidas non modò corporum: sed & animarum qui dolo & imposturis fraudulentis vitam ademerunt simplicioribus, perinde ac gladio sermone quopiam sapientia mundi exacutis quo per probabilem verisimilitudinem exitialia vulnera inferunt animabus. Ad haec causam reddit, per quam effecta meretrix est quae prius fuerat fidelis: *Argentum vestrum reprobum.* Hoc est, Sermo fidei vestrae quasi moneta adultericia, reprobus est nec retinet exactam & incolumem figuram regiae imaginis. Quod enim ad hanc sermonis obcuritatem attinet, quare argentum nominet verbum fidei, ex alijs plerisque locis demonstratum est, maximè per hunc: *Eloquia domini, eloquia casta: argentum igne examinatum, probatum terrae, purgatum septuplum.* Arcanos igitur recessus & conclaui cordium vestrorum solerti indagine perscrutemini. Omnia mihi circumspecte in retrusis & abditis apothecis, ne qua fors san drachma adulterina sit, hoc est, necubi dogma ementitum sit, quasi à spiritu sancto insignitum proprijs characteribus veritatis, quos per Prophetas & apostolos nobis gratuito dilargitus est: sed per viros insidiosos qui suam adinventionem clam offendicula ponunt difficilia deprehensu, qui ascititiam monetam circumferentem formam inimici thesauris regalibus superinducentes corruerunt opes eximias, multique de sua electione fidem dubiam iniecerunt: Pauci enim probi * trapezitae. Rari admodum sunt qui cuncta queant explorare, & bona quidem penes se nouerint retinere, ab omni autem specie mala sibi temperare. *Caupones tui miscent vinum aqua.* Audite nudum quidem & exile verbum qui vinum venale proponitis. Ne dolo hanc vitietis creaturam. Res enim eiusmodi ludus non est: sed malitia peracri digna reprehensione. Atqui scriptura ipsa nos vrget ad spiritualem sensum. Est siquidem vinum laetificans cor hominis: hoc est, intellectum & praecipuam animae facultatem, nimirum mentem exhilarant documenta scripturarum, per sanctos apostolos & prophetas vinum id suggerente nobis spiritu sancto ad percipiendam iucunditatem aeternam, quae quidem documenta plerique adulterant & cauponantur. Scripturam ipsam in aquam conuertunt; permiscentes quae suo ipsorum intellectu excogitarunt, in extremam perniciem auditorum. Dum enim studio adnituntur, ut indulgendo eorum voluptatibus, demerantur ipsorum gratiam, per blandiloquia & suaves sermones assentado alunt illorum vitia in perditionem, per haec eneruantes austeritatem & vigorem scripturarum vitiosos vtiliter perstringentem, ad auditorum subuersionem enarrantes multimodam erga homines benignitatem planè ineruditam, condonationes item peccatorum*

Libera se- uoluntas asseritio.

Disparitas.

Menstruaria.

Quod ho- die dicitur.

rum nullo discretionis sale conditas & talia quædam ad captandam multorum gratiam quibus maximopere efflorescunt animas studio confectionum voluptates: *Principes tui non obediunt*. Nos propolæ illi & caupones, nos principes qui quod minimè paremus edicto legis, nec incòcussa fide nitimur: primi ipsi sumus qui procuramus, ut civitates prius fideles abiurata fide demutentur in fornicarias. Ut plurimum enim subiectus populus se solet conformare eorum moribus qui potentia prævalent: ita ut quales aliquando fuerint qui præstât viæ ducatum, talis ut sit, necesse est qui in viam deducitur. Civitas igitur hæc quum olim fidelis fuisset, principes autem posterius, infideles, non obsecundantes legi, denique civitas se eis asfirmibile reddidit. Fide enim à se explosa per quæ dicebatur fidelis, prolapsa est in publicam prostitutionem. Ne efficiamur nos refractarij & inobedientes, ut ne perfidia dominetur nostri. *Principes vestri non obediunt*. Nimirum Deo non obtemperant, ab ipso deflecentes, nec in his quæ fieri iussit, permanent. Inter ea autem præcepta erat illud, ut manus suas excuterent à muneribus: insuper ne mutua consensione concurrerent furibus. Hi è diuerso, studio coaceruandæ pecuniæ fiebāt participes furum, turpis lucri gratia. An non omnino hocce * marsupicidas sentiendū est esse fures? An potius quàm qui in balneis se loturos spoliāt indumentis? Quinetiam fures censendi sunt, quibus ductandi exercitus demandata est provincia, aut certè ij qui assumpto principatu civitatum & gentium clanculum quidem suppilant, quæ autè ad rempublicam attinent, extorquent vi. *Quin & is qui putatur præsidere ecclesiæ, à talibus accipit munera, videlicet ad suam vnius oblectationem & usum obtento interim prætextu honoris istius se contingētis, rationes præsidetiæ aut quod inire rationem debeat conceditæ sibi dispensationis in vsu pauperum ecclesiæ, is planè furti est participes, quod is qui istos suppilatores coarguere debuerat, admonere & ab ea iniquitate auocare: idem sic facillè manum supponit accipiendo muneri. Quin & cum prædicat beatum, quem conveniebat odio prosequi, quantò hic maiora munera hoc genere furti percipit. Proinde qui talem sic cõmendaret satellitio dignatus, cum laude prosequens, circa fores illi cohabitans, manusque apprehendens quibus cuncta hæc priuata ac publica furto compilavit, iure talis socius furum nominatur. Sanè cõuenit nos istas mundi totius disparas salebras proterere calcibus & de mundo conceptas imaginationes nihili ducere, quum videamus fures rei alicuius exiguæ exhibitos tribunaliibus plecti à magnis istis furibus. Et quidem do mesticos famulos ob qualiacunque turra odio prosequimur: istos autem suspicimus. Auer samur quidem vernaculos quod fures vtcunq; sint: illos autè iudices quod per furta euaserint opulentiores, attoniti demiramur. Quanam alia causa coarguantur hic principes? *Diligentes munera*. Sanequam dictum exactè est hoc: diligentes munera, non item accipientes munera siue dona. Sic enim calumniis traducerentur quibus per hanc vitæ societate pro exhibito officio decenter conferuntur munera. Sed dictum est, *Diligentes munera: hoc est, qui immodica cupiditate accipiendi**

intabescunt. Coarguantur autè principes qui sanctam dilectionem totam effundunt circa hæc euania & terrestria: quado necesse est diligere Dominum Deum, tota ea virtute quæ nobis inest ad diligendum. Proximus insuper diligendus est: sed & inimici diligendi, ut perfecti simus imitando benignitatem Patris nostri qui in cælis est, qui solè suum oriri facit super malos & bonos. Porro vim suæ dilectionis in alia superflue & perperam consumere nemini permittitur. Quod si malum est præter iam dicta, diligere quidvis aliud, qui argentum profus diligit, quemadmodum debet diligere Dominum Deum, nimirum ex tota mente sua, vtiq; talis seruitute qua seruire debuit Domino, miser seruit mammonæ, dum is debitæ Deo suæ charitatis mensuram in argenteam massam transfert. Sanè ob id ista redundans acquirendi cupiditas efficitur idololatria, mox ubi quis oblata Deo munera in terrena transtulerit. Iussi igitur sumus non diligere munera, sic ut horum causa non infamas pleraque fieri ab adeuntibus nos, ex iis quæ lege interdicta sunt. In vniuersum enim eiusmodi munera non permittit nobis scriptura diligere, neque circa hæc indulgere affectibus: sed ut tanquam vilem ac necessariam Deo debitam seruitutem complectatur quis. Illud enim: Ex toto corde, dispartiri in aliud quidvis nequit. Quemadmodum enim in vasculo liquore quopiam pleno, quantum ex eo foras defluerit, tantum necesse est ut desit ad complementum: consimili ratione & in anima. Quantum ex charitate sibi detraxerit per ea quæ non conueniebat diligere, tantum necesse est ut indiga sit ad dilectionem Dei. *Qui autem semel animum appulerit, ut diligat argentum, omnem suam illò tralimouerit dilectionem. Qui enim diligit pecuniam, non implebitur pecunia: Persequentes retributionem. Quæ vel maximè intenditur obiectio in principem, est hæc: Si propensior sit ad expetendam vltionem: si modis omnibus animum eò intendat, ut vice consimili retaliet eos qui se quapiam molestia affecerunt. Qua enim ratione is alterum edocebit exequi illud, Nemini malum pro malo reddetes, qui nihil non facit ad exigendam de inimico vindictam, & ei à quo lesus est, studet vicem rependere mœroris? Talis peruersè imitatur mansuetudinè David dicentis: Si reddidi retribuentibus mihi mala. At neque is commemorat Hieremiæ dicentis: Bonum viro, quum portauerit iugum ab adolefcentia sua. Sedebit in solitudine & tacebit: quia leuauit se super se. Dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobriis. Quid porro dicant ij de Domini doctrina, quam quidem opere ipso contemptim negligunt, consecrando retributionem, dicente Domino: Si quis dederit tibi alapam in dextera maxilla, obuertere ei & aliam. Nulli enim non homini probro datur, ita prosequi retributionem: idque vel maximè, ubi quis molitur efficere per principalem qua fungitur, potestatem. Conueniebat enim talem per tolerantiam afflictionum, operibus ipsis docere populos suæ fidei concreditos. Quale enim spectaculum? Quanam ratione religiosum dici queat & admiratione dignum? Parum abest tale quid ab hominum natura, Acquum fuerat ut vel multis affectus cõiuitis ac forte accepta plaga in capite aut genis, aliis insuper affli-*

* ruy Ali
Iouerian.
* Balthaz
* is à sumo

afflictionibus innumeris appetitus, his etiamnum malis obsessus quæ & sermone & opere cum ad extremam perducerent ignominiam, ne sic quidem præter modum efflueretur indignatione, non saltim ad vindictam coaridetur, sed mansuetè & animo ab ira vacuo se erigere debuerat ad preces fundendas pro suo conuictore, ut ei peccatum condonaretur ob ea quæ illum præoccupant ac deinceps dignus efficeretur decenti erga se Dei prouidentia, ita ut ab omni procacis vitæ in continentia sibi temperaret. Nunc autem, nunc nos Ecclesiæ principes (ut alia supprimam mala) hac parte vel maximè peccamus, nimirum persequimur retaliationem. At ne quidem satis sit parari in vicem referre: sed & præter modum nos ipsos vlciscimur. Nec modo si quapiam contumelia fuerimus affecti: sed si non præueniamur honore, cõtinuo exasperamur animis. Eos ducimus inimicos, qui nobis min⁹ honoris tribuerint quos nos ipsos existimamus esse dignos. *Orphano non iudicantes, & iudicium viduæ non attendentes. Quæ de pupillis & vidua relinquebantur dicenda, in superioribus dicta sunt. Hic autem per hanc particulam, Non attendentes, subindicat quantus fuerit fastus, quanta arrogantia principis, id quod eundem coarguit fuisse agrestiore iudice illo iniquitatis. Siquidem hic iudex tametsi nulla tãgeretur commiseratione, at certè propter importunam viduæ interpellationem se attentum exhibuit iudicio, quod ab ea videret se tãto grauioribus circumfisti molestiis. De his autem principibus dictum est, quemadmodum in genere nemo eorum sustinebat attendere animum iudicio viduæ: Propter hoc, hæc dicit dominator dominus Sabaoth, Væ qui potentes estis Israël. Inrita est hæc proprietas scripturæ, ut ad eum modum figuret loquutionem. Pro eo quod est, Væ potentibus, dixit, Væ qui potentes, eloquutionem reiecitiam hanc accomodando molestissimis & vix vlli ferendis laboribus, dum de his loquitur quæ paulo post euentura sunt potentibus Israël, in illo vix vlli tolerando examine. Nec id pronuntiauit propheta, cõiectura assequutus: sed secundum sententiam ab ore profectam quod nullatenus nouit mentiri. Pontes autem, sentiendum est eos insinuari qui in populo principem obtinent locum, qui quod detrectarentur retributionem, & reliqua de quibus insimulantur, & eo: Væ potentibus nec obedientibus. Infirmioribus enim parabilis est venia. Minimo enim misericordia conceditur: potentes autè potenter * examinabuntur siue tormenta patientur. Et, Cui plus commissum est, plus ab eo exigent. Eoque & diuitibus Væ, quia quum præualeant su bleuare inopiam pauperum, indultarum sibi opum potentia non sunt vli ad quod acceperunt eas. Si quis acrimonia ingenij est altero solertior, ne ea facultate naturæ beneficii sibi indulta abutatur ad indaginem diuinorum. Alioqui huic etiã, quum opus ab eo repetetur pro proportione donorum. Si qui obtentam ecclesiæ præfidentiam, non adornarint conuersatione quæ decenter respondeat suæ pollicitationi, his etiamnū Væ: Non cessabit enim furor meus contra aduersarios. Inimici siue aduersarij sunt Deo qui eius mandatis oblectantur ac reclamant, qui quidem tantisper*

Sepim. 6. a
* trarh.
* vj. a.

dum persistunt hostes, non conuiescet Dei furor aduersus eos. Quoad enim immoramur nostris nequitias, aduersum nos ipsos Dei incendimus furorem, ac si materiam igni, peccata nostra imponentes iuxta illud dictum: Ignis succensus est in furore meo. Ut primum à peccatis conuiescimus, * *iudicium de inimicis meis faciam*. Ait scriptura: Qui credit in me, non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus est. Iuxta igitur recitata sententiam, qui auctores sunt iudicij, sunt inimici. Propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiam, incredulitatis & contumaciæ. Iam quando dixit, quia non cessabit meus furor aduersus inimicos, ut ne existimemus iram Dei aduersum suos irritatores nullo discerni iudicio, ad hunc loquitur modum: Etiam si ira incandesco, nec tamè citra formulam discreti iudicij in eos animaduertam: sed pro cuiusque merito ac mensura eorum quæ iniquè gesserunt, pœnas infligam æquabili iudicio libratas: hoc est, iudicij de inimicis meis faciã. Vtique Deo sunt inimici, qui iniqua peccant. Inimica est illi summo bono malignitas: inimica est iusto illi iniustitia, * sancto immundicia, veritati mendacium. Ob hæc igitur non conuiescet furor meus, tantisper dum fuerint inimici. Afferuit se supplicium eis irrogaturum cū discretione iudicij: *Et inducam manum meam in te, & igne examinabo te ad purum*. Mihi vide, quàm felicem exitum sortiatur iustum iudicium ac supplicia ad rectitudinem iudicij inuenta. Non conuiescet furor meus. Iudicium faciam. Inducam manum. Igne examinabo, ut purum denique exhibeã. Sic peccatoribus indignatur Deus, ut eos beneficentia sua afficiat. Neque enim ad extremam usque exinanitionem eos plectit: sed castigat ad morum correctionem. Infert autem ignem hunc, ut ad nihilum perducatur quod malum per ignita diaboli iacula insertum est animæ non habenti si dei clypeum, quæ quidem fides immisiones iaculationum à maligno impressas animæ extinguit: Hinc acceditur diuinus ignis alterius improbadilustratiuus qui nos incedere solet ad absurdas, ve sanietes & noxias cupiditates. Ob hoc ait ipse Dominus: Ingrederit quasi ignis conflatorij, & quasi herba lauatiũ. Et sedebit confas & emudãs quasi argētũ & quasi aurum: Ecquid hinc emolumentum? Erunt, ait, Deo offerentes sacrificiũ in iustitia: *Et auferam omnes iniquos abs te*. Ingens beneficium cõfertur animæ quæ per occasione peruersè præfidentiu, desciiuit à Deo, si quado ab ea auferuntur iniqui præfides. Ob hoc & signa quædam circum ecclesiã statuuntur quæ deprehētos in interdicitis peccatis abarcēt ingressu & segregāt à reliquo corpore ecclesiæ, ut ne vel tantillum fermenti tota cõspersionem dolo circunueniat ac vitiet. Itaque ad Dei bonitatem spectat è medio populi tollere iniquos. Neque enim iniqui vnã cum sanctis ingreditur sancta, quia ventilabrum est in manu Domini. Sed enim qui nunc ut iniqui segregantur à populo, quæ geruntur cuncta susque deque ferunt, non intelligentes quia ista delineationes separationis ea subindicat quæ in tremendo sient Dei iudicio. Porro quantum noxæ resiliat ex eo quod non è medio auferuntur iniqui, ut ne permistim se interserant sanctis Christi membris, perspicue docuit Apostolus increpans Corinthios, quod lucrum

Desit hic
quiddam,
forfan desit
nit furor
Dei.

* ruy Ali
forfan &
* ruy, mudo

u. d. 3. o

Act. prifit
morum
elese.

* ruy Ali

* ruy Ali

* ruy Ali

Quid ad
hac respon
deat pars
maxima
presiden
tiam eccle
siae Dei?

In indices
muneribus
corruptos.

A

B

C

A

B

C

D

E

P

664 S. BASILII CAESARIEN. ARCHIEPISC. COMM.

luctum non emisissent, vt toletur e medio eorum qui eiusmodi malitiam esset operatus. Et institua iudices tuos sicut prius. Cur transmissis regibus, commeminit iudicium, etiam si inter reges nonnulli principatum populi obtinuerint cum laude? An quia Reipublicae administratio per iudices liberior fuerit, ipsorum naturae correspondens, quod populus suis legibus degens solum Deum agnoscebat regem? Tandem regum institutio, propria illorum temeritate & consilij prudentis inopia successit. Equidem quum tot beneficiis cumularentur, oportebat eos reuocari ad pristinam

A illam & beatam viuendi constitutionem. Quae de re non reges, sed iudices se institutum est pollicitus, cupiens & hac parte eis gratificari libertatem vitae. Non enim erat rex in Israel: sed vnusquisque quod placebat oculis suis, hoc faciebat. Aut certe, ex quo non iam opus serie villarum erat, post aduentum veri regis qui pollicitus est se iudices exhibiturum prioribus nihilo dispares, idque dictum propter discipulos Domini, de quibus dictum est, quia sedebitis super duo decim thronos iudicantes duodecim tribus Israel: Et consiliarios tuos sicut ab initio. Hic rursus pollicetur se eis praebiturum non qui pro potestate imperet, sed qui consilium det, vt incolumem seruet proprii arbitrij libertatem. regis enim peculiare munus est imperio vrgere subiectos: consiliarij autem persuadere cupientibus nosse quae conducant. Neque enim sufficiat per se assequi vnusquisque ac deprchēde re quid ex officio sit & deceat, quapropter munificus Deus consiliarios praestituit, non item qui pro potestate imperent, se esse datu- rum. Ne ergo vnusquisque nostrum seipsum existimet, quasi princeps sit: sed quasi consiliarius a Domino sit datus in populi salutem. Consiliarij igitur fuere prophetae omnes qui consulebant quae essent populo conducibilia. Et praeter omnibus Moses. His igitur qui ab initio fuerunt, asimiles se excitaturum beneficius Dominus populo suo repromittit, nempe Apostolos & euangelistas, cuiusmodi erat Paulus, consiliarius & administrator noui testamenti dicens: Consilium autem do, tanquam misericordiam consequutus a Domino. Planē non exigui momenti beneficium est quod a prudente & beneuolo consule emanat consilij quippe qui suo aduentu supplet quod defuit prudentiae consilium de re quapiam captantibus. Proinde quantum emolumentum obueniat ex accepto consilio, declarat vel maxime Moses qui omni sapientia Aegyptiorum eruditus, qui familiari colloquio eum Deo congregiebatur, perinde atque si quis amicus cum suo loquatur amico. Hic tantus consilium sibi redditum a Iothor focero suo accepit, nimirum vt tribunos millenarios constitueret, centuriones & decanos qui causas iudiciaque populi decernerent. Dauid insuper consiliario est vnus Chusi per quem dissiipauit militare consilium Achitophel. Vtque in genere dicam, sacra quaedam res est consilium, voluntatum vnio, fructus dilectionis, humilitatis insigne. E diuerso, intolerabilis est superbiae argumentum existimare se nullius egere consilio: sed sibi vni attentum esse, quasi solus possit sibi consilio decernere quae optima sunt. Atqui nos cunctamur nos ipsos exhibere eorum consilij qui consulant & exhor-

tentur ad honesta. Quin ipsi suppudescimus illos confiteri suo videndi genere nobis esse tanto prudentiores. Iam verò qui praestolatur & sustinet consiliarium, suisque ratiocinationibus gerendae rei opportunitatem adhibet tempore pleniori cum examine & attentione peruestigans quid se deceat ex officio. Et post haec vocaberis ciuitas iustitiae, metropolis fidelis Sion. Planē docuit in quem exitum desitura essent beneficia in eos paulatim collata. Pro eo enim quod tum esset ea ciuitas domicilium homicidarum, futura erat ciuitas iustitiae. Pro eo quod meretricis erat ciuitas, futura erat metropolis. hoc est aliis praelata & praedux ad continentiam. Rursus, fidelis inuit prius fuisse opere meretricio contaminata. Nunquid igitur adornata est decenti ornatu, nimirum consiliariis & iudicibus? Aut certe quae in Christo est, ecclesia appellata est metropolis, ac si ex se ipsa quaquaerferum emittat colonias quasdam vitae secundum Deum instituentem. Cum iudicio enim saluabitur captiuitas eius & cum misericordia. De externis hostibus, qui sensu ipso tales percipiuntur, deque in captiuitatem abductis nihil dum in superioribus dixit. Restitutionem autem in pristinum statum ex ea captiuitate vocans remissionem, suggerit menti nostrae, vt intelligamus quia quandiu vnusquisque nostrum sub iugo peccati versatur, quum nostri dominetur inimicus, effimur velut vincula peccati quibus abripiamur a maligno, vt exhibeamus membra nostra ad seruendum iniquitati ad iniquitatem. Quo circa iudices salutem conciliarunt populo, sicut Barac, Sampson, Gedeon & Iephte propugnatores populi, quem ex hostium manibus eripuerunt. Eam ob rem consiliarij dicti sunt, quod quae ad salutem pertinerent, suggererant, & hortabantur vt captiuitas eorum promereretur ad salutem prouehi. Hunc enim sensum indicat: Cum iudicio salutem consequi, hoc est, iudicata & examinata causa. At interim, si quando iniquitates obseruaueris Domine, nemo sustinebit, eoque connexuit misericordiam iudicio, vt exactam iudicij seueritatem mitigaret temperamento misericordiae. Siquidem per aequitatem iudicij captiuitati traditus est populus: per misericordiam verò reuocatus est. Et conterentur iniqui & peccatores simul. Postquam dixit dignos esse qui cum iudicio & misericordia, accepta salute in pristinum restituantur statum: nunc addit, quia prorsus iniqui, quique pertinaciter acquiescunt suis peccatis, conterentur simul. Et quidem illi quia euauerunt in cogitationibus suis, hi verò quod per legis transgressionem, Deum nullo dignantur honore. Sunt autem iniqui & exleges, qui scilicet legis diuinæ omnino non audierunt, aut qui a lege defecerunt, aut certe qui ne principium quidem aggressi sunt, vt opere expleant. Peccatores autem qui suapte malitia & vtronei peccat, post acceptam cognitionem veritatis. Fortē autem & quos affectu sua beneficentia Deus volens eos in nouitate vitae abulare, cōterit ipsorum veterē hominē, quod sacrificiū sit deo spiritus cōtrit⁹ siue cōtribulat⁹. Spiritus enī qui mūdi est, de comisso peccato cōteritur, vt gratiosus & acceptabilis sit & renouetur in visceribus & conteratur brachiū pecca-

1. Cor. 5. 4

Et Consilia- rios eos principes super omnem terrā.

De eccle- siae praesidio loquitur.

1. Iob. 38. 36. verus te- thro nam qui est caput eius.

Multa est etiam de seueritate.

Apostolus dicit de seipso in iudicio.

1. Theos.

1. Theos.

etiam.

etiam.

peccatoris: hoc est actiua & efficax vis ad peccandum, vt quaeratur peccatum eius nec inueniatur. Tale est & illud: Ego occidam & viuere faciam. Occidet enim flagitiose viuentem, vt expurgata eius vita improbiore, nouam ei gratuita conferat viuendi rationem, Eam ob causam conterentur iniqui & peccatores simul. Vt inobedientes & qui ne audire quidem legem Dei volunt, conquiescant ab hac intemperie. Et qui dereliquerunt dominum, ad consummationem perducentur. Quasi verò derelinquere Dominum nō posthac sit peccatum, vt etiam beneficio afficiatur. Tale est & illud Psalmi dicentis: Consummetur iam nequitia peccatorum, * Sanē ad eundem sensum, vt si quis adhortetur medicum & interpellet, vt finem imponat morbis languentium, aut solerti artis industria prohibeat hunc morticinae putrilaginis depasci carnem ac serpere latius. Eiusmodi consummatio nō omnino significatiua est omnimodae abolitionis: sed prohibitiua actionis eorum quae sūt iuxta aliquid. Etenim Paulus de filio perditionis prophético affatus spiritu ait Thessalonicensibus: Quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui. Si enim captiuitas esset omnimoda exinanitio, qui posset is qui nō iā superest, destrui & aboleri: Atqui palam est mendacium quod in iniquo est & ignaro legis, exinaniri spiritu oris veritatis: Et sic ille destruetur illustratione aduentus Christi. Saepenumero enim obseruauimus, quia malitiae obliterantur, non item ipsa malorum substantia, quibus cōtigit esse malos quemadmodum in illo

B Viam peccatorum disperdet. Et, Via impiorum peribit: Quare, confundentur ab idolis suis quae ipsi voluerunt. Ingens beneficium confundi ob rem priusquam fieret, denuntiata ne per vacuitatem sensus & stupiditatem nequeat intelligere quid in eo facto indecorum sit, qui in confusione sui operis etiam gloriatur. Confundi igitur ab idolis, sit hoc causa boni eorum qui sic confunduntur, quod non secus fieret, quam vt qui eate nus colunt idola, ad veri Dei pertingerent cognitionem. Tunc enim is pra pudore manum admouet ori, mox vbi prouectus est ad conscientiam rei sic absurde, quippe qui deprecatus sit inanimata quasi possint suos precatores saluos reddere. Perrò omnis voluptatum affectator, cuiusque tandem seruerit eorum quae interdicta sunt fieri, hoc sibi Deum faciens, veluti idolum quoddam, retinet illud in templo profano, in corde nimirum suo seditans, semper cum eo per imaginatio nem praesens & similitudinem rei concupitae secum circumferens. Verbi gratia, Auidus congerendarum opum, vbi thesaurus eius est, eò intendit cor, vt latrā exhibeat idolo suae inexplēbilis auaritia praesidi. Helluo ventri deditus quum seruiat concupiscentiae epularum, Deum sibi praestituit ventrem. Proinde maledictus homo quicumque fecerit sculptile aut conflatile, abominationem Domino. E diuerso beati qui iuxta consiliū Iacob excusis a se diis alienis & immutatis stolis ascendunt in Bethel, hoc est, in domum Dei, vt illic erigat altare Deo. A nobis igitur excutiamus idola a Deo abhorrentia & innouatis stolis eate nus induti veterem hominem & in aures quae ad huc ab auribus pendebant, deponamus. hoc est,

priscas disciplinas quibus mirē nobis placebamus. Haec enim doctrinae idola sunt, quarū gratia confundentur ab idolis suis, quae ipsi voluerunt. Neque enim quisquam nisi volens penes se retinet idola prius sibi reddita, eoque per vitiosam concupiscentiam nobis ipsis ea deificamus. Et erubescunt super hortis suis quos concupierunt. Hanc horti appellationem ad vtranque partem acceptam esse deprehendimus, sicut in Genesi quidem iuxta Akilam. Et plantauit Dominus hortum in Eden. E diuerso terra Aegypti notam incurrit infamiae, dum dicitur hortus oleribus confusus. Rursum sub vituperationem cadit horti memoria, quum Achab patrimoniū Naboth Israelitae concupisceret, vt illud cōuerteret in hortum olerum. Ecclesiastes contra commemorat laudabilem horti dicens: Feci mihi hortos & paradisos. Proinde bene dicitur hortus in quo monumentū est, quod temporariam excepit dispensationem mortis in corpore Domini. Vice versa hic in malum traducitur, quasi conciliās confusionē obfocenis affectionibus. Equidem id nominis videtur innuere lucos syluosos ac nemora idolis ad ornatum consecrata & circumquaque constita plantis, per quae intelligi oportet exercitationes erroris plenas & externarum formarum effigiationes, quarum obtentu vitia nostra obumbrare solemus, veluti si quis inter voluptatum illecebras assidue versatus, fucam nihilominus praeferat sanctimoniam seque ad grauitatem componat. Et si quis seruili cupiditate pecuniarum, oppressus studiose affectet videri magnanimus, ob eiusmodi quae isti concupiuerunt, confundentur & erubescunt, quum consilia cordium, nostrorum reuelabuntur: Erunt enim quasi Terebinthus decidens folijs & sicut hortus aquam non habens. Quod attinet ad hanc sententiam, videtur de hortis dicere qui istis idolorum cultoribus concupiscibiles erant, quia futuri essent inamoeniores Terebintho suis spoliata folijs, & horto penuria aquae exiccato. Vt autem ad moralem sensum deflectamus, sciendum quod qui externa quadam simulatione, & per fucam gloriam aucupantur ab hominibus, post occultorum manifestationem, quum fuerint omnia nuda & aperta, nec iam vlla in obscuro delituerit creatura, praebunt tunc tales deformissimum spectaculum, euanescente quae nunc circa eos versatur, fallaci impostura, ita vt per se merito comparentur quercui. Sic enim exposuerunt Terebinthum alij interpretes quum & in Genesi eandem esse didicimus & quercum & Terebinthum. Erunt igitur Terebintho siue quercui deposita foliorum coma asimiles, vt palam exhibeat conspicua quae sub folijs quadantenus delitecebāt. Dum enim com pactiore foliorum coma adornata est, fit vt elegantem & peramoenum pra se ferat colorem, ramorum scabriciem obumbrantibus folijs. At ergo, Erunt inamoeniores quercu orbata folijs, post eorum demonstrationem quae in viuis gesserūt. Et sicut hortus aquam non habens. Talis utique fuit Israel, folia quidem habes peraeque ac quercus, nimirum vmbra legis, quam a se excusis in plenitudine temporum. Et quasi hortus plantis cōstitus a Domino a principio cōditae creature. Deniq; arefactus est, quod vitale sensū in suis do-

quem Aquam dicitur, sicut interpretum.

Eden deliciae, voluptas.

de paradiso.

Gen. 35. 4

F

Gen. 35. 4

Venite & ascendamus. Ad sublimitatem Theologiae progrediamur, sumpto exordio à repressione perturbationum animi. Et, *Ad domum dei Iacob.* Superius domus quidem hæc simpliciter dicta est Dei, hic autem, domus Dei Iacob. Quæ igitur causa? Aut enim desit illic & desideratur quiddam, aut certe hic superfluit. Atqui nihil otiosum est in scripturis spiritus sancti. Ostendit enim scriptura hæc, quia primæ assensiones illæ versantur circa communes prænotiones de Deo, perficiuntur autem per exactam discussionem fidei, explanata prius fide in cordibus eorum qui proficiunt in cognitione sempiternæ Dei naturæ. Ob hoc, his quidem qui introducuntur primum ad eam cognitionem dictum utrunque est: Domus Dei, eis verò qui deinceps iam sunt eruditi de Deo, adiecitur nomen hoc, Iacob, qui gratiosus fuit Deo & apprimit familiaris. Ait enim: Ego sum Deus Abraham & Deus Isaac & Deus Iacob. Hoc mihi nomen est æternum. Ut enim hosce sanctos honore afficeret perpetuo memorabili, eorundem seruatorum nomina suo ipsius nomini atque: ut quoties Dei memoria celebraretur, horum quoque toties commemorarentur nomina. Itaque eis qui prius ad Dei cognitionem accessissent, hanc veluti insignem notam de Deo adiecit, dicens: Et ad domum Dei Iacob, quandoquidem Iacob, nomenclatura est adhuc supplantantis & athletæ. Iacob enim supplantator vocatur, ob fortem lucram contra infictas aduersitates. Denique is obtenta victoria recepit præmium, nomen reportans Israël, qui etiamnum proficiens quadatenus edocetur quæ sit domus Dei Iacob, nimirum edificat quæ inferioris notæ sunt, sibi que comprehensibilia. Demum is aliquando plenius instruitur de Deo. Israël, quum ratione & ordine traditiones de ipso Deo absolutius ei fuerint dispensatæ: *Et annuntiabit nobis viam suam, & ambulabimus in ea.* Nisi ascendamus in montem, nobis utique non annuntiabit viam suam. Quod si non annuntiet nobis, quonam pacto ambulabimus? Hoc est, Quia ratione vitam nostram instituemus ad tenorem euangelij, nisi id exceperimus? Qui autem desiderio magnopere tenentur discendi viam, constat eos nondum nosse ipsam. Quomodo ascendemus in montem, viam ignari? Aut certe particula hæc, Venite & ascendamus, subindicat propositum & propensam alacritatem recens aduenientium: nondum tamen repræsentat eos esse assequutos plenam fidem, licet eius cognoscendæ desiderio teneantur. Quosdam enim eorum qui nunc primum ad fidem accedunt, arbitramur sese mutuo alloquio adhortari hisce sermonibus, C Agite dum, auocemus animos ab istarum rerum cupiditate quæ repunt humi, nec multi sunt momenti: agite, quæ cælestia sunt, sapiamus. Ingre diamur domum dei. Illic docemur viam eius, per quam incedentes, ad metam pertingere poterimus vniuersis in commune propositam per viam integritatem. *Ex Sion enim exiit lex, & verbum domini de Hierusalem.* Ex homine circumciso sciscitator, ex Iudæo inquam secundum carnem, de qua hoc commemorat lege, de quo item verbo. Num de ea, quæ per Moysen data est? Atqui, quam ratione ostendi possit, quod prodierit ex Sion? Neque enim Moyses terram prognissæ herē-

ditatis ingressus est. Porro Sion in Iudæa regione situs est mons. Itaque iuxta horum interpretationem, scriptura hæc falsa est & erronea, quum aliud profiteatur pro altero nomine. Etenim pro Sina siue Horeb protulit Sion. Imò de sancta lege dicit hoc, quæ promulgata tum est, ubi & scripta. *Et verbum Domini de Hierusalem.* hoc propheticum esse aperte denuntiat. Sed enim nullo non loco hæc in Iudæa facta esse exprimit, non modò in Hierusalem, etiam secundum ipsum Israel. Quinetiam in ipsa captiuitate, in Ninive, & adeò in plerisque terræ locis. Istis ergo à veritate præfocetur gula, aut certe nobiscum excipiat legem à Domino sancitam & à specula exortâ, à carne quæ gestauit Deum, per quam hominum gesta perspicenter obseruat: *Et verbum domini de Hierusalem.* Prædicatio enim verbi ducto illic initio in omnem dispersa est mundum. *Et iudicabit inter gentes.* Deus enim in synagoga stans deorum deos diiudicat: in gentibus verò quum steterit, iudicabit inter gentes: Etenim sanctis congruit discreta illa diiudicatio, ut quique nouerint quid sint promeriti: iudicium autem his conueniet, qui vitam suam nulla vili fruge exornarint. Proinde numnam potius hinc exprimitur diuersum fore supplicium, quo in gentes animaduertetur à pietate & Dei cultu alienas: At ne vna quidè & ipsa differentia. Quatenus enim à Dei cognitione exciderunt, tormentis digni sunt ac pœnis omnes: in quantum verò diuersa comperietur fuisse illis viuendi ratio, inque passionibus ignominia, simul & in molitionibus maligne excogitatis aduersus proximos, opus erit iudicio aduersus gentes, quo de his disceptabitur, quæ inique gesserunt in vicinos. *Et arguet populum multum.* Ut ostenderet nobis æquitatem (cui nemo contradicat) iusti iudicij, intulit: Et arguet populum multum. Ait enim scriptura: Arguam te, & statuam contra faciem tuam. Sanè quidem accusator testes adhibet hic, ut eum qui coarguitur, tonuincat obiectorum criminum. In foro autem illo iudiciali de occultis, ea quæ gesserimus, in medium proponuntur, ipso eodem habitu ac forma peccati præsentabuntur quibus peccauimus. Illic quidem argumentum assumitur ad comprobandam iudicij æquitatem: hic verò ad eorum correctionem, de quibus reprehenditur quis. Quamobrem & Apostolus Timotheu admonet, ut eadem formula correptionis vtatur. Siquidem reprehensio omnis palam attingens eum qui reprehenditur, ipsius animum peracri dolore excruciat, ob oculos ponens turpitudinem peccati, ita ut non mediocri beneficio videatur affecisse eum qui nullo sensu suorum peccatorum tangebatur, reuocans eum ad conscientiam malè commissorum & ad suscipiendam peracrem pœnitentiam perducens. Quod enim vulnus corpori inflatum, sic pungitium dolorem inducit, cuiusmodi anxietatem ac mœrorem ingerit animæ sermo mordicus eam perstringens, attingens eorum conscientiam, qui se intelligunt esse obnoxios probro & dedecori ob ea quæ flagitiose gesserunt. *Et coincident gladios suos in aratra, & lanceas suas in falces. In cisis hæc docet finem his accommodum fore & vtilem, qui reprehenduntur: per hoc, quod qui ea tenus fuerant bellandi appetentiores ac mixte turbulenti,*

Sion p̄ter
la, ciuitas
David.
2. Reg. 46

*πρὸ τῆς
ἐκείνης
καὶ τοῦ
πρὸς
τὴν
ἐκείνην

ἡ
ἐκείνη

*καρμὰ
πῶν.

bilenti, demutandi essent & conuertendi ad statum tranquilliorum ac pacatum. Cuius autè manifestum est, quia lex & sermo Christi quum ea complectantur quæ ad incundam pacem, mutuamque concordiam pertinent, pacem ipsam prædicauit his qui longe erant, & his qui propè: ita vt Iudæi & qui ex gentibus erant, belligerandi studia deponerent. Quæ ad confligendum è proximo faciunt in certaminibus statariis & cominus obeundis, ea quidem vocauit propheta *μαχαίρας*, gladios: quæ verò spectant ad sui tuitionem è longinquo instructa arma, ea vocat hastas & lanceas. Porro ferramenta hæc verbum quod egressurum erat de Hierusaleni, astruit immutaturum se esse in instrumenta agricolationi accommoda: adeò vt gladius ille internectiuus vitalium seminum quæ animabus ratione præditis inferitur per verbum sapientiæ, conuertendus esset in aratrum ad emollienda quæ obdurerant, ad auellendas ab radice spinas, vt que fieret efficax tutela conseruandæ cælesti gratiæ. Lancea autem siue iaculum ferro præacuminatum eminus sua cuspidè perfodiens & in id versum quod vim habeat ea congregandi quæ in proximo adiacet, vim insuper astrictiuam communionis. Tales enim sunt falces, si quidem in vnum cogunt dispersa & in vnum eundemque manipulum adstringunt spicas. Mesis igitur quedam est vsu prædita rationis, cui conficiendæ oportunos opus sit & accommodis instrumentis, de qua dictum: *Leuate oculos vestros & videte, quia regiones albæ sunt ad messem.* Nemo igitur bella promouens, idoneus est & accommodus mеси huic. Quin etiam suos discipulos ad hanc faciendam messem emisit, de quibus ait: *Mesis qui dem multa, operarij autem pauci.* Itaque istiusmodi messoribus, quod in cordibus suis nullum retineant concendi belli instrumentum, potestatem dedit inferendi pacem domibus quas essent ingressuri. *Et non accipiet gens contra gentem gladium.* Quandiū enim sermo mundialis sapientiæ in seruore exercebatur, gentes mutuo cooriebantur, ac bella ciebant, gladium distringentes aduersum se immaniter exacutum, iugi meditatione & probabili persuasione sermonis coruscantem. Sed enim simul atque aduenit pax & annuntiata est gloria in altissimis Deo, & in terra pax, explendescente veritate, vniuersum simul mendacium suppressum silentio est: quemadmodum Aquila alicunde aduolante ac desuper cōspecta, futili garrulitati loquacium auium quàm ocysimè silentium indicitur. Non enim tam aduersum se eiusmodi sermonum nugas effundunt, ille quidè vllam omnino negans esse rerum prouidentiam: ille contra, ipsam astruit esse, sed ad Lunam vsque pertingere tantum. Non etiā de anima inter istos conueniebat. Ille quidem asserbat morti obnoxiam: è diuerso illi pronuntiabant immortalem. Et quæ de fato erant digladiationes. Ille quidem contendeat ipsam ditione rerum omnium potiri, alius ne esse quidem dicebat, aut vsipiam subsistere fatum pernegabat. Porro stultitia prædicationis vt aduenit primum & gloria celebratus est crucifixus, simul & resurrectio creditur & iudicium: gentes dissolutis in vicem bellis, tranquillam agunt quietem. Sed enim magnopere vereror, ne deinceps gentiles ipsi fiant spectatores con-

flati inter nos belli. Iam quando vniuersam priorem vitam in euanida & inani sermonum disciplina consumpserunt, sicuti est bellatrix dialectica quæ dialogismo constat. (*id est, conflictatione interrogantis & respondentis) nequaquam, ait, discent in posterum inter sese bella conserere ac si diceret, non iam versabuntur cum his qui do cent contentiosis & velitaribus verbis digladiari. *Et nunc domus Iacob, venite & ambulemus in lumine domini.* Secunda malorum abrogatio siue liberatio beneficiis affectos inuitat & adhortatur ad conseruanda perfectiora. Vt enim quis ascendit in montem Domini, istis quoque terrestribus euasit superior: huic conceditur velut iam participi purioris radij, diuinum assequi lumen, oculos animæ illustrans ad intelligentiam beatarum, intellectualium ac diuinarum cōtemplationum: Huic alsimile est & illud apud egregium Psalter: *Accedite ad eum & illuminamini: & facies non confundentur.* Non, inquam, confundentur super quos signatum fuerit lumen vultus Domini. Qui autem mala agit, odit lucem. Cæterum quando domus Iacob sibi sufficiens excepit lumen, doctrinam nimirum à legis cognitione profectam qua & cæcos recta deduceret, qua item luce præuia ignoratiam eorum corrigeret qui in tenebris sedent, se tamen fuit in errores abduci, gentium nomine hinc propheticus sermo ait: *Venite & ambulemus, non in prophetico, non item in legali, sed in lumine Domini.* Etenim sunt etiam vsui nobis lucernæ, sed ante Solis exortum: oculos mirè afficit aspectus stellarum, sed noctu relucen tium. Quod si ridiculus scurra ac delirus censetur qui lucernam illustrem sibi præfert explendescēte sole, tanto magis habendus pro deridiculo est qui prædicato Euangelio, pertinacius acquiescit legali vmbra. *Dimisit enim populum suum, domum Israel.* Nulla atrocior pœna, cæteras omnes vincit calamitates hæc, deseri à Deo, perinde ac à forti detentione manuum per digitorum relaxationem quibus vndique detinebatur quis, siue rit eum elabi à propria conseruatione: ita sermo hic subindicat non iam populum vndiquaque cingi ac retinēri à Deo. Quibus autem ex causis vnus aliquis finitur excidere retentione manuum Dei, sequentia edocent. *Quia repleta est, vt ab initio regio eorum auguriis, vt & alienigenarum.* Vidēsne quantum mali importet auguratio? Qui huic incumbit, studiumque adhibet: Dei prouidentia ac sollicitudine destituitur. Plerique autem Christianorum usque deque habent talibus commentis aures accommodare & illinc aucupari famam, nec pudet isti ominosæ superstitioni ac signis attentos esse. Quid hoc innuit sermone? Nimirum tale aliquid designat: Me aliquis à tergo reuocauit: hinc etiam id impedimenti incidit. Pes impedit egredientis. Vestimentum discissum est. Tum quidam qui è cælo præstolentur ac sibi promittant affore iudicem de rebus compertissimis. In hæc tam noxia isti ad extremum nullo delectu reuoluuntur. Sed enim audi tu, quia abiectus est populus talia futiliter & curiosè operatus. Olim si quidem Mosca lege, istiusmodi auguria, diuinationes, ominationes atque auspicia, infamia notabantur tanquam inuenta dæmonum. Ait enim scriptura: *Non hariolabimini, neque caprabitis*

Machara.

*Iβουρ
lancea.

*Iβουρ
va.

*Pro dō
dōs, lego
dōs.

*Bibato
ois a simo
h

*De hi vi
de filio a
pud Latr.
num Diog.

D

E

F

Aduersus
hominato
res & ha
respices.

O supersti
tionem.

auguria. Hæc enim gentes faciunt. Hæc enim filius Dei qui & Deus disperdet à facie sua. Hi diuinationes & vaticinia. * exaudient. Tibi autem nõ sic dedit Dominus Deus tuus. A morum probitate est alienum prorsus eum qui penes se habet cõsultationem de Dei iustificationibus, ad decernendum de rebus agendis, sibi in consiliarios adhibere brutas animantes, immo ne his quidem uti tanquam consiliariis, sed ut doctoribus & legumlatoribus. Quando ipsa auis periculum sibi ob oculos impendens non nouit: quãnam ratione hæc tibi quod futurum est, prædicet? Equidem ipsa è nido auolans alicunde paratura alimoniam nutricandis pullis, plerũque regressa est re infecta nec vspiam conquisito cibo. Et hæc tibi facta est minime fallax oraculum: eiusque vana motio reuelatio esse possit rei futuræ? Quod si operatione dæmonum circumuolant ad te circumueniendum fraude, ne tu inhians talibus imposturis mihi acquiescito. Atqui ne quæso te dedas & eloces istiusmodi diabolicis operibus. Diabolus enim mox ut animam sic ductilem & abreptu proclinarum acceperit ad perditionem, modis omnibus abutens ea, nihil illi indulget, nec remittit impetum: sed & eorum illi vociferantes, de quorum clamore dicitur: Et deerrantes ac mæsti præ inopia venationis intemperic cordis contrahuntur. Tanta proinde est, tamque petulã inimici aduersus hominem proteruitia, ut vel in felis aut multelæ figura se ostendet, nonnunquam ut canis se discerpes, sub hominis etiam forma diluculo conspicitur, ut is fuerit ex maximè beneuolis. Adde quia oculum aut dexteram crus oblatfus apparens resiliit ac deflexit de via, plerunque etiam oculos obtexit. Quid hoc genere viuendi est vsquam infelicitus? Nihil non suspectum habet, ad omnia pertimescens. Tali illuditur ab omnibus. Operæ precium fuerit vndeque animam eius reducere ad Deum. Quum igitur videris auis aëra præteruolantes, caue explores curiosius volatus earum modum & figuram, vtrum in orbicularem formam supra caput suos volatus circumscribant, an in obuersam faciem feratur: vtrum ne à tergo aduolent, an in obliquum deflectant volatum. His omisissis, demirator ac suspice potiùs in eis sapientiam & dispositionem conditoris quo pacto tanta moles queat per aërem ferri, quãnam ratione mollis ac subtilior natura aëris pennæ alata sit vehiculum, quomodo aërem tranent passis alis, cauda verò quasi clauo nautico volatum suum adæquant & regunt. Qua item ratione quæcunque inutiliter & incommodè incedunt pedibus, vicem pedum suppleant alarum remigio, quæcunque natilia quæcunque item viuunt rapto, fabricam corporis sortita sunt parandæ sibi vitæ conuenientem. Et quidem rapacibus indulsit natura accommoda rapinæ instrumenta, ceu sunt vngues: natatilibus autem suppetunt pro corporis quantitate, remi. Qui verò placidioris sunt naturæ, pedes habent: ut latitudine plantarum siue pedum aqua per motoriam agitationem facilius propulsetur. Nihil vsquam est non plenum sapientia Dei. Si quidem omnia in sapientia fecit. Qui verò angustus est & illiberalis animi, nihilque sapiens, nisi sordida & abiecta, eiusmodi motiones brutarum animantium suo vnus scopo dum molitur accõ-

Exsuperat
721.
bi gentiles
Deuteronom.
18. c. innotat
70.

In superstiti
11. f. c. u. q. u.
rei et ha-
volat.

modare, Deo interim relicto, perfidis dæmoniibus & insidiosis vltro seipsum deuouit. Qui porro intelligunt & imaginantur aures hac ratione occupare aërem, hac item causa & sic circumagere errore prorsus incurabili tenentur eorum quimente capti sunt & parum cordati. Hæc ut sint diffusius & velut per digressionem dicta: non alioqui ab re nec incommodè, arrepta occasione ex præinducta sententia sermo hic incidit ad medelam istorum imprudentium. Adnotandum proinde venit scripturam tradere vaticinandi siue diuinandi artem esse Philistinis, hoc est, Palestinis peculiare exercitium. Mos enim scripturæ est hosce & solos nominare *ἄλλοφύλοι*, hoc est, extimos externæ gentis siue nationis, alienigenas. Quemadmodum enim Chaldæi fatidicam diuinationem ex hominis natiuitate, Aegyptij veneficia & incautamta, Cretes augurationem & auspiciam: ita & Allophyli siue Philistinæ diuinandi artem sibi peculiariter vendicant. Ad suas igitur improbandas artes regressa est regio, effecta tandem, sicuti initio erat. Et filij multi alienigenæ nati sunt in ea. Iudæi quum multas gentes & improbatos moribus assuetas excepissent, elegerunt secundum eas vitam instituere, quasi verò lex illis essent quæ sui maiores iniquè gesserant, & mox ab ipsa natiuitate alienigenæ efficiuntur filij per improbam viuendi institutionem, alienati à populo Dei. Iam quando locis aded multis dicuntur filij fructus animæ, dicere possit vnus aliquis eum qui præter sensum diuinæ scripturæ corrasit sermones minimè sanos ab alienis à pietate & cultu Dei, eosque approbauit & excepit, quia talis genuit filios Allophylos, id est alienigenas. Et impleta est regio eorum argento & auro, & non erat numerus thesaurorum eorum. Quam sit graue peccatum, studium impendere congerendis diuitiis, argumento est, quia tot tantorumque flagitiorum catalogo allegitur. Etenim cum auguriis & alienigenis filiis qui per fornicationem generati in numerosam multitudinem excreuerant fortè Israëlitico populo annumerati erant. Et impleta erat terra argento & auro. Animæ quidem Deum piè colenti occasionem suppeditant diuitiæ bene merendi de proximis, per distributiã communicationem: eadem verò voluptatum cõsectatori ac studioso curandi corporis, compendium sunt ad genialem vitam & intemperantem luxum. Paupertas etenim pædagogus est ad colendam pietatem: contra, diuitiæ ansam præbent ad contumeliam & irrogandam iniuriam. Quod si cum vniuersa gente expostulatur & intenditur crimen ob immodicam opulentiam & copiam facultatum: qui toti incumbunt cumulandis opibus, secum velim reputent isti diuites, quam pro suis possint reddere rationem. Si quis verò existimet cupiditatem diuitiarum non esse peccatũ, adductus vno aliquo prætextu qui in speciem videatur rationabilis, meminerit is euangelici illius mandati liquido interdicentis ista auuiditate congerendi opes. Nolite, ait, thesaurizare vobis ipsis in terra. Et repleta est terra equis, & non erat numerus curruum eorum. Nullo non loco scripturæ obseruauimus sanctos deuitasse vltum equorum, quin & de his qui in procinctu instruuntur ad bellum, inque reliquis istius vitæ indigentis * de-

Pro no
lita ite
go p
id
id.

Lyxi
for
lita
ad
y
venit.

Intelligen-
da est dā-
nare non
vsum neces-
sarium, sed
superfluam
numerosi-
tatem.
* dum dicit
lex: Ne.

nos fili-
os iudeos.

Substati-
onem per cel-
tationem.

quæsti sunt, eoque etiam hic cæteris criminationibus accensetur numerositas equorum. Quia enim volebat Deus, ut toti penderent à suo præsidio & succursu, non item illi in medio conflictu consistentes spem suam reponerent in suo militari apparatu, & ob hoc vetuerat id fieri: Nequando multiplicaueris tibi equum, qui tandem reprehensi sunt, quod sibi tantam comparassent equorum multitudinem, aded ut numerum supergrederetur. Hoc autem siue hyperbolycè accipiamus, hoc est, supra fidem & per excessum, aut certe quod in scriptura, quæ ignaua sunt & maxime ingenerosa, non veniant in numerum, eò dici non esse numerum curruum eorum arbitramur: Sanè obserua non accenseri numero mulierem, quod infirmioris sexus sit: non puerulum, quod facillè contemptui pateat, exceptis primogenitis & Leuiticis: non seruum propter seruillem & abiectam conditionem: non miscellaneum & promiscui seminis, quod sit is alienus. Ad hunc igitur modum intelligimus exini numero quæ male parta sunt. Et repleta est terra abominationibus operum manuum eorum. Ritus viuendi institutave gentilium quæ cepere originem à diuinationibus eos qui per auaritiã & erga equos studium impotens in ea impeggerunt ac deuoluti sunt, pertraxerunt ad idololatriam. Quod enim deserto Dei consilio, attenti incubuerint vaticiniis nec in Deo spem suam collocarint, sed in incerto diuinarum, ob hæc fallaces illis fuere equi ad salutem. Neque enim inniti voluerunt ei qui potens est conterere bella. Hinc consentaneè euenit, ut suis abominationibus compleuerint terram. Omnis B vtique operatio quæ efficitur præter rectitudinem scripturæ, apud Deum execrabilis est abominatio. Quemadmodum enim qui ex stomacho & eius subuersione laborant, fastidio sunt ac vitantur ceu spectaculo indigni, quasi excrementiæ eruptiones ac superfluitatum & hinc graueolentia & signa similia: sic & impuræ & obscenæ actiones Sancto illi detestabilis abominatio sunt. Sanè quando apud scripturam is inoleuit mos, ut idola vocentur abominatio, omnes vitiosæ imaginationes iuxta cuiusque descriptionem in anima conformata, aliud nihil quàm abominatio sunt implentes regionem. Hoc est, omnem amplam capacitatem rationis animæ. Et adorauerunt quæ fecerunt digiti eorum. Exuperantis infantiæ est existimare Deum esse quod ipse feceris, nec intelligere rei gestæ absurditatem. Etenim si materiam demiraris, quid tandem? Vtique æs aut lapidem (informia si sunt) non adoras. Quod si id facis propter solertem artis industriam, tuas ip C sius manus adora quæ isti materiæ adiecerunt formam, aut certe instrumenta quibus eam formam solerter absoluisisti. Sed enim quantum stoliditatis & dementiae habet, tantum detriuisse temporis in exculpanda siue conflanda hac statua, nec interim intellexisse quid factum sit? Sensum enim hunc subindicat illud. Et adorauerunt quæ fecerunt digiti eorum. Iam verò huc necessitatis adigerur talis, ut alterum è duobus eligat. Aut quia priùs non habuerit Deum, quàm tua vnus opera informi materiæ adhibuerit formam: aut quia ei opus fuerit altero, quod is qui illi priùs fuerat Deus, defecerit senio confectus. Quare

maledictus homo omnis, quicumque faciet sculptile aut conflatile opus manuum artificis. Et incuruauit se homo, & humiliatus est vir. Hæc per commiserationem dicta esse puto, vtique ab eo, cui dolebat homines sic miserè collapsos à dignitate suæ conditionis. Homo (ait) incuruauit se idolo, ut adoret. Homo inquam, animal in terra honore dignissimum quod secundum angelos, ordini vtentium ratione allectum est. Homo inquam, imagine Dei cohonestatus, qui varias artes vi rationis excogitauit, eorum quæ in terra sunt tenet scientiam, platarum, radicum ac fructuum facultates nouit, mare auis est permetiri, aëris naturam, originem ventorum, aliorum posituram, horum motiones, interualla, concursus, rerum terrestrium ratam distinctionem, ciuitates, leges, præfecturas ductandorum exercituum, artes nouit ad vitam fulciendam necessarias, tum denique ad ornamentum & ostentationem subseruientes. Et hic tantus procidit idolo, quasi pro salute subsidium deprecaturus homo anima informatus, ab eo qui inanimis est ratione præditus, ab eo imploraturus salutem qui sensus omnis est expertus, qui manui suæ substratas bestias accepit, is cui ad seruiendum cuncta bruta in ordinem redacta sunt subiectionis, in eius gratiam nempe Dei, qui subiecit nobis omnia, qui & ad imaginem suam in hoc eum condidit, ut aquatilibus dominetur simul & terrestribus? Hic ne vni quidem brutarum animantium, quæ viribus prævalent, confendus venit, sed imitatione bruti animalis siue mulieris cuiuspiam deformis aut certe turpissimiviri ne ausit quidem se exæquo præsentem exhibere: sed timore correptus vultuque in terram deiecto indignus sit qui in cælum attollat oculos, quippe qui peccauit in cælum. Et incuruauit se homo, & humiliatus est vir. Exaggeratio est malitiæ, quod vir qui longe erat princeps dono intelligentiæ & idem præualebat in digerendis operibus suis, & is propriæ dignitatis oblitus se eodeiecerit ut adorauerit idola. Is inquam, qui imago est & gloria Dei, Christum habes supra se caput, infra idolum se substrauit. His adde, quia vir. Hoc omnem vincit calamitatem. Si enim pusio aliquis, si mulier: nonnulla vtique affulgere poterat veniæ spes. Et quidem puellulo, quod per immaturam ætatem deliquisset, mulieri verò succurrisset ingenua sexui infortitas. Nunc verò vir vltroque simulachro se subiecit, id quod planè omnem supergreditur exuperantiam ignominia ac dedecoris. Nequaquam dimittam eis. O terrificam comminationem? Ad insinuandum supplicium æternum distant hæc sunt? Nequaquam dimittam eis? Etenim quousque auguria consulebant, aut vaticinabantur, quandiu apud eos ipsos multiplicabantur filij alieni, vsque dum gestiebant studio congerendi argenti, tantisper dum equæstri curæ incumbabant, spes qualiscunque allucebat remissionis. Quando autem fuerunt se præcipites deuolui in idololatriam, quod extremum est malorum, nec animaduersa propria dignitate, parem Deo honorem attribuerunt simulachro, nequaquam ait, eis dimittam. Hoc ipsum beneficij loco efficit benignus & clemens. Nam remissio quum sit peculantia ac libidinis fons, non remittam eis, ait: ut vel saltem afflictio

cogeret meminisse Dei. Comminatio igitur mini me est noxia. Quod enim comminatur non dimissum iri, disciplina est salutaris & adhortatio. Non enim (ait) te dimittam, neque aliquando te deseram. Et nunc ingredimini in petras, & abscondimini in terra a facie formidinis domini, & a gloria fortitudinis eius, quum surrexerit percutere terram. Altera adhortatio hæc est ad domum Iacob, ad id excitans quod conducibile illis fuerat futurum. Quemadmodum enim dixerat, Venite & ascendamus ad montem Domini. Et, Venite & ambulemus in lumine Domini: ita etiam nunc, ingredimini in petras & abscondimini in terra a facie timoris Domini. Vtquam ne est aliquis adeo calumniator scripturæ, ut putet eam consulere in eundem fugam a facie timoris Domini, utque se abscondant in deusis petrarum concavitatibus? Quin potius ait. Quò ibo a spiritu tuo, & quò a facie tua fugiam? Si ascendero in cælum, tu illic es. Et Dominus rursum, si absconditi fuerint in Carmelo, illinc assumam eos. Si fugerint in mare, illic mandabo Draconi & mordebit eos. Quia igitur ratione consuluit querere protectionem ac tutelam a facie timoris Domini, nempe petram? An non fortè vnam illam iunuit malorum liberationem, eorum quæcunque in superioribus enumerata sunt, ut ingrediantur integumentum Petræ, hoc est, se subternant solido firmamento fidei qua in Christum credimus, ubi & positus est Moses, ut videret Deum. Illo, ait, introite. Et abscondimini in terra. Hoc est, Vos ipsos sepelite. Cur id? Ut conspulti Christo per baptismum & commortui in nouitate vitæ ambuletis, mortui peccato. Quæ de petra hac in scriptura occurrunt, in vnum colligite, ut euadat locus hic explanator. In petra exaltasti me. Et, De petra bibit populus. Quin & de petra habebat mel. Ait Pfalter, Petra refugium *erinacis siue leporibus, ei inquam, qui purus est opportunum suffugium. Petra proinde solida illa iuxta Mosi canticum suggerat oleum quo reges inungebantur. In petram igitur hanc si introieritis, utique poteritis declinare a * timore Domini, quum surrexerit percutere terram, quum terrenorum sollicitudinem exinanierit, quando vitam hanc terrestrem & puluerulentam ad nihilum perduxerit, ne sit impedimento homini vitæ spiritualis. Adnotandum igitur nobis ut cum gloria & fortitudine ipsius assequamur futuram resurrectionem, tali viuendi formula curam nostri ipsorum gerentes. Oculi enim domini sublimes, homo autem humilis. Ut ne tecum reputares eum persuadere tibi voluisse secessum quandam esse imperium Deo & impenetrabilem, adiecit istud: Oculi Domini sublimes: homo autem humilis. Nihil eorum, quæ infra geruntur, latet eum qui è sublimi despectat, quum eius oculis subiecta sint omnia, nec vlla caligo interpolet aut obscuret ipsius aspectum. Homo autem humilis est. Aut eum innuit qui se nihili reputat esse collatione diuinæ maiestatis, aut certè eum qui intelligit per peccatum se à primigeniæ conditionis celsitudine esse deiectum. Et humiliabitur altitudo hominum. Superiore loco, reprehensione dignus homo erat, quippe qui à celsitudine suæ dignitatis se deiecerat. Prono enim in terram vultu se incuruauit idolo & hu-

miliatus est vir: hic verò humilitas apprimè comoda est & perutilis. Depositis enim vani sensus qui ab elatione, à sublimitate item arrogantie ac vanæ de se existimationis proficiscitur, reditum patefacit ad pristinam propriamque dignitatem. Humilitas hæc laudabilis est, eorum scilicet qui suffugiunt ad petram, suumque corpus collocant in spe futuræ resurrectionis adueniente Christo. Altitudo enim omnis, rationis inopia concidit, præceptisque ruit vana de se præsumptio: vera autem testificatio celsitudinis Deo soli refertur ab ipsis creaturis. Et exaltabitur Dominus solus in die illa. Ad diem compertam & quæ omnibus in confesso est, sermo nos remittit. In die illa. Nempe dierum omnium vltima quam neque nox intercidet, non extrudet tempus aut desinet, non corporea lux est ei præbitura principium & finem: sed vna est futura sui similis, immobilis, vespere caritura, perpes nec succedanea. Die igitur illa exaltabitur Dominus solus, quia celsitudo ac fastus superbiorum concidet, splendor autem omnis beatarum virtutum è conspectu auferretur per exuperantiam tantæ claritatis illius gloriæ, fuerit licet quis Propheta, ut fuerit Apostolus, etiam si fuerint sanctæ & supermundanæ virtutes, mox ut explenduerit vera illa celsitudo, reliqua omnia parui ducentur. Mihi nunc cogita quanam similitudine doceri queat quod dicitur iuxta vitæ istius rationem. Sit vna quæpiam ciuitas quam incolant manuarij opifices sibi vix necessaria parantes exigenda huic vitæ diurnis operis. In ea insuper sint nonnulli tantò pauperibus istis opulentiores, ut præ istis mendicis quadantenus videri possint beati ac spectabiles. Sub hæc rex quispiam alicunde veniat in hanc ciuitatem. Sit hic regum omnium opulentissimus, auri quidem multum, multum item argenti habeat, permultos item immensæ precij lapides et eos quidem intextos regali ornamento & ad ostentationem spectantium oculis obiectos. Percipiat vnus aliquis inexplicabilem esse illam pulchritudinem, domesticorum ac hastatorum satellitum turbam intelligat numerum supergredientem, profusam & indicibilem impensam, numerosam multitudinem Camelorum & Mulorum (res dici non potest) diuitias sarcinasque portantium. Habeat equos auro stragulisque purpureis exornatos. Ministros quidem & qui comitentur & deducant pompæ in morem prægredientes. Visto tali spectaculo, quo affectu tangi putas illum inopem populum? Nonne ratione habita suæ inopie confundi ac pudore suffundi? An non omnes parui facere, eorum inita collatione ad id quod præminet vniuersis, gloriam insuper & diuitias soli ei ascribit contestatus qui verè diues est? Ad eundem modum, tantisper dum in arcano manet ac delitescit sublimitas & magnitudo sapientiæ virtutisque Dei, Multa quæ sublimia esse videntur ac magna apud constitutos in extrema inopia, simul atque in omnium oculis quod prorsus sapiens est ac verè potens, explenduerit: nemo in creaturis consabitur sapiens aut potens. Ita & Moyfes quondam quum inaudisset Deum se alloquentem confitebatur suæ vocis gracilitatem ac tardiloquentiam. Et Abraham quo tempore Deum vidit, se profitebatur terram esse ac cinerem.

* Refertur. Etion.

* Vtiliter. Hæc.

* Iuxta illud. Vnde etiam. Iuxta illud.

Collatio à minori ad confirmationem hypodigmati præscripti. * Iuxta illud.

* Iuxta illud.

Contumelia fons & origo superbiae. * Iuxta illud.

* Iuxta illud.

* Iuxta illud.

* Iuxta illud.

rem. Nemo igitur dignus habitus qui videat Dei bonitatem ac sapientiam, poterit sibi aut alij cuius suo testimonio vindicare sapientiam ac virtutem. Sancti igitur omnes sunt lux lucernæ constanti meridie ad Solis radiosum iubar se exerens ac splendescens. Ob hoc superexaltabit Dominus solus in die illa. Dies enim domini Sabaoth super omnem * contumeliosum & superbium. Forfan primum illud peccatum contumelia fuit ac superbia. Siquidem diabolus elatus superbia pro expletione bonorum quibus cumulatifimè affluebat, desciiuit à Deo, secunquæ ad defectiorem sollicitauit & abduxit aduersarias potestates dicens: Superactra ponam solium meum: sedebō in monte præcelso, super montes excelsos qui sunt ad Aquilonem. Ascendam super nubes: ero similis altissimo. Eam ob rem cœpit illinc vindicta vltix superbiæ. Si quis porrò exæcatus in iudicium inciderit diaboli, cum eo principe & quasi opifice superbiæ condemnabitur. Dominus enim superbis refistit. Videtur quodam modo * contumelia origo esse elationis & superbiæ. Qui enim alios despuit, nihili eos ducens, sed mendicos quidem hos appellat, illis autem opprobrat generis ignobilitatem, alios verò censet inscios & indociles, ut verbis hisce contumeliosis solus existimetur esse sapiens, intelligentia præditus, generosus, diues, potens. Suum principatum opponit, ut supra cæteros conspiciatur: anxie contendit, ut superemineat multis. Hoc autem dum molitur perficere, proximum quidem pro nihilo habet, se verò venditat & ad grauitatem componit. Est igitur contumelia siue in proximum iniuria fons & origo superbiæ: & superbia, malum utique ex arroganti contumelia in proximos * oriundum. Ob hoc intenditur vindicta in omnem contumeliosum & superbium. Porrò nos miseri totos dies in hisce versantes malis non intelligimus, cuiusmodi mala admittimus. * Maledici siue conuitiatores regnum Dei non hæreditabunt. Et nos conuitiamur & iniurij sumus in proximos, dumque illis conuitiamur, non animaduertimus, quia verba hæc conuitiatoria quæ nunc detorqueamus in proximos, illa die Domini ex aduerso nobis obluetabuntur, nostramque interfepient viam, perinde ac paries siue murus qui transadiri non queat. Quis nostrum non se putat superiorem? Quis non fastidienter despuit proximum? Equidem * contumelia plenius quiddam obtinet quàm conuitium. Conuitium enim sola voce ignominiam & probrum intendit. Contumelia verò pudendam & ignominiam plenam habet animi conceptionem adiunctam operibus in eos quos contumeliosè lacepsit. Atqui posset quidem contingere ei qui hodie in sublimi vult consistere loco, ut ad abiectionum vilitatem descendat: & è diuerso, ei qui nunc quidem humilis est, impendet periculum ne degeneret & transmutetur ad superbiorum elationem. Ipsum enim hoc quod se credit ad apicem pertigisse veræ humilitatis, elati animi argumentum est, quodque præter modum efferrī videatur aduersus peccatorem. Planè grauis erat superbia quam passus est Pharisæus aduersus publicanum insolescens. Et super omnem excelsum & animo sublimem. Ad idem

vitium referuntur & * excelsus & qui animo sublimi est. Vterque collatus ad contumeliosum & superbium solo differthabitu. Etenim * excelsus aduersus vtrunque vititur & contumelia & superbia. * Animo autem insolescenti & elato singularis quod degat ac solitarius se ipsum apud se sustollit & vanitate sensus in sublime effert, gloriatur atque erigit. Velim animum mihi aduersitas & exactè intelligas, quis sit * elata mente & animo sublimi. Te ipsum ad mentem reuoca, qualis ipse in vanitate adolescentiæ tuæ consistens fueris. An fortè qualis tu conuersatus, multiuariam cogitationem passus es instituentæ vitæ & exercitorum, quoniam pacto per imaginationem intellectus tui à principatu in principatum incurristi, à dominatu in dominatum resiliisti, diuitias comparasti, ædes exadificasti, aurum & argentum seposuisti, accumulasti ad parandas tibi facultates, tot tantaque talenta comportasti, famulos habebas innumeros artes qui exercebant omniuarias è quibus corraderes annuos proventus, armenta equorum, ouilia, armenta bouum è quibus pecunias conflares, vxorem haberes ac liberos & ex iis multiuariam sobolem. Amicos liberali beneficentia affecisses: vltionem de inimicis expetiuiisses. Principatum obtinuiisses ciuitatum, deinde & gentium. Denique regali sceptro fuisses potitus. Vides, quanta leuitate agitur mens excelsi & sublimis viri? Nusquam constat secum, nulla in re constabitur: sed impossibilia exuperat, præceps fertur supra naturæ conditionem. Itaque sic elatis spiritu interminat, quæ die illa euenient, formidabilia. Nam quòd talis * elatio animi peccatum sit, audito Dominum dicentem. Et ne eleuemini. Et beatus David inter opera virtutum & laude digna enumerat, si quis se in sublime non eleuet, neque exaltet. Ait enim, Domine, non est exaltatum cor meum, neque * elati sunt oculi mei. Est alioqui locus, quando cū laude exaltatur quis, ut ne animus deiciat, nec ista vilia anxie curet: veriùs ut excitato sit & alacri spiritu, perque animi celsitudinem ac sensus magnitudinem ornatus pertingat ad apicem virtutis. Talis animi elatio commendatur, qua fit ut inter mundi pressuras nihil deiciat animum, his quæ in terra sunt superior euadas sensu. Qui cuiusmodi est, in cælis conuersatur & gaudii cordis perfunditur ob thesauros illic sibi reconditos. Hæc animi celsitudo quiddam habere videtur differentie, collata cum superbiæ tumore. Etenim iusta corporis habitudo cum eruptione carnis enata ex vitio intercutaneo si componatur, in tumescit quidem ac turget corpus, sed & suppurulentum fit & languore tentatur. Et super omnem cedrum Libani * excelsarum & sublimium. Dixit quispiam. Quæ malitia inest Cedro, quòd in præcelsam altitudinem se attollit? Id quod suapte natura ei adiacet, in quæstionem ne adducitur? Rursus quam ob rem sententia hæc diem illam interminat Cedris quæ in Libano succreuerunt? Nemo contradixerit, quia de anima informatis hominibus sententia hæc loquebatur qui factu turgebant, quique vacui quum essent omni sensu, nihilominus se efferebant arroganter. Sed enim cur Cedri? quam ob causam Cedri Libani? Cedri plantæ sunt infrugi, æsti-

* Iuxta illud. Meti apus.

* Iuxta illud. Meti apus.

* Iuxta illud. Meti apus.

* Iuxta illud. Meti apus.

* Iuxta illud. Meti apus.

* Iuxta illud. Meti apus.

natura agnoscunt materiam. Sanè Christi aduentus ut fuit dæmonibus terrori, ita & orbi vniuerso salutaris. Dæmones enim loca illa olim famigerata ac passim decantata, nempe officinas imposturæ omnis reliquerunt. Non amplius Delphi, non etiam varicinantium responsa. Iam fatidica antistes conticescit. Castalius fons bibitur: vt ex eo haurientes reuocentur ad sobrietatem & temperantiam. Amphiloclus ille vates perfuga Anphiarij filius vnà cum sui commenti statuis concidit & in nihilum redactus est. Illæ insuper inuisibiles potentia pedem retulerunt à facie timoris Domini & à gloria fortitudinis eius. Ex quo tempore crux nominis celebritatem excepit, fuga seidiola proripuerunt. Superfunt alioqui idola & eorum quæ nuspian sunt inanes conceptiones vniuscuiusque animæ insculptæ, eorum inquam animabus qui fidem commodat, mendacis siue de Deo, siue de quocunque tandem eorum quæ in quæstionem proponuntur. Equidem quandiu efficax operatio & elucidatio veritatis non apprehenditur intellectu, sua quisque signa complectitur & colit. Quum autem illa celsitudo & supereminens prærogatiua eius qui verè est, expleuerit: tunc singuli quique sua condemnantes dogmata, tanquam mendacium suæ ipsius animæ spectris dæmonum illuxa festinabunt abolere quod mente conceperat, mendacium ea dogmata recondentes in spelæis & caruernis, videntes deinceps per eam actionem quàm sint expauescenda Dei opera, tum quia cuncta hæc materia concretioris exinaniet, ac veluti terrestria collidet & quodammodo conquassabit, vt pro palam fiant spiritalia. Siquidem imaginem terrestris oportet euacuari, vt inclarescat imago cælestis. Qui igitur falsas de Deo concipere opiniones, intellectualem quandam in seipsis idololatriam comminiscens, ea existimant subsistere quæ nuspian sunt. Proinde hi se obnoxios reddunt maledictioni quæ dicit: Maledictus homo omnis qui fecerit sculptilem & conflatilem abominationem Domino, opus manuum artificis, & poluerit illud in occulto. Die enim illa euacuetur homo abominationes suas argenteas & aureas, quas fecerunt, vt adorarent vana & vespertilioes, & ingredientur foramina solida petreæ, & scissuras petrarum à facie formidinis Domini, & à gloria fortitudinis eius, quum surrexerit percutere terram. Sententia superior indicabat idola in arcanis locis recondi, præfens sermo eadem euacuet: quod mendacium prius conueniat pudore aspergi, dein à corde est excludendum. Eicit igitur idola argentea qui sermones à se eliminat reconditarum rerum concinnantes mendacium verisimilitudine in speciem probabili.

C Aurea item eicit idola qui falsas animo impressas opiniones prorsus interlinet & abolet. Venerationis verò gratia procedit vespertilionibus qui dæmonum potestatem planè cognatam & affi-

nem tenebris pro Deo habet. Est enim vespertilio animal * nocturnæ caliginis appetens, versans in tenebris, solis splendorem non ferens, in desertis locis perlibenter conuersatur. Quid autem dæmones? An non tales, nempe vastitatis opifices, lucem eam auersantur quæ vera est lux totius mundi? Vespertilio & pennis præditum animal est, nec tamen pennis præteruolat: sed membranula carnea per aërem volaturit. Istiusmodi sunt & dæmones. Incorporei quidem sunt. Nullo accensi Dei desiderio, alis prouolant: sed materialium rerum affixi desideriis & intabescens, carnis instar concretioris obduruerunt. Vespertilio animalculum est volatile & quadrupes: pedum alioqui firmitate non satis tutò fulcitur, & infirmi est volatus. Eiusmodi sunt & dæmones. Neque enim angeli, neque homines sunt: illorum quidem dignitate sunt olim perfructi, non item hominum assequuti naturam. Dentem habet vespertilio, non item alites aliæ. Dæmones autem expetendæ vindictæ appetentiores sunt, non etiam angeli. Vespertilio nequaquam aliarum auium ritu gignit oua, sed animalcula parit ipso partus initio. Tales sunt & dæmones. Actutum & quàm ocyssimè malignæ suæ operationi finem imponunt. Qui igitur venerabundi prociidunt dæmonibus, allegoricè dici possunt vespertilioes. Quando autem à se vnus aliquis excussit ineptissimam vanitatem idololatriæ, ac desierit prociidere vespertilionibus: tunc volet primum ingredi cauernas solida petreæ ac scissuras petrarum. Cauernæ istæ siue foramina petrarum multas illas mansiones designant quæ meo arbitratu, iuxta Analogiam singulis quibusq; in Christum credentibus sunt condistinctæ, & scissuræ petrarum passionè innuunt corporis ipsius, nempe eorum qui sunt salutem consequuturi, vt ad ipsum confugiant, apprecantur seque recondant sub eius protectione. *Quiescite ab homine cui respicatio in naribus eius, quia in quo reputatus est?* In exemplaribus * communis & vulgatæ editionis minimè apponitur hæc particula: sed in Hebraico positum è reliquis interpretibus tralatum est. Porro sensus talis est. Temperate vobis ab homine, ne cum eo in eatis luctam, ne aduersus ipsum exercitum educatis qui talis est corporeæ constitutionis vsque aded infirmæ vt illi sit in naribus vitalis respiratio, qua vel modicè detenta, esse iam desinit. Videtur tandem hisce virtutibus (quas figuratè nominauit *vixit* vespertilioes) præscribere, vt deinceps abstineant ab insidiis cælo intentatis. Infirmi quidem secundum carnem sunt cælestes viri, apud Deum autem catalogo accensi sunt rerum honorabilium, nihilque est in his non discussum.

B. BA-

B. BASILII MAGNI
IN TERTIUM
CAPVT ESAIAE.

A Cce etiam dominator dominus exercituum auferet à iudæa & ab Hierusalem fortem & validam. Iudaicus ille populus simul ac malitiosum inuit consilium aduersus Dominum, ipse quidem infirmitate carnis est ab eis appensus cruce: vixit autem virtute Dei patris, infirmitatem illis reliquit. Peccatis enim nostris mortuus est, teste scriptura: nobis autem gratuito contulit, vt possimus resurgere. Qui enim credit in me, etiam si mortuus fuerit, viuet. Siquidem infideles fatiscunt viribus & infirmantur sua erga crucem infirmitate: iusti autem cum fiducia dicunt, omnia possum in eo qui me confortat, Christo. Qui enim Christum non habet: Dei virtutem, nec robur vllum habet. Quare auferet Dominus ab Hierusalem & ab Iuda fortem & validam, Cuiusmodi erat Sara, robusta planè & princeps tanti viri Abrahæ iuxta præceptum Domini dicentis: Omnia quæcunque dicit tibi Sara, audi eam. Qualis erat Rebecca, quæ studio hospitalitatis mirè * effloruit & inualuit virtute. Debora, dux exercitus. Lahel, aduersus hostem ad mirabilis constantia. Anna cuius precès exaudita sunt. Elizabeth prophetissa. Non iam suppetunt robusti, non sic validæ. Istius infirmitatis causa superius inducta est, qua factum est vt iam apud Iudæos non superlit robur panis & robur aquæ. Quemadmodum enim corpora nostra conualescunt ac firmantur subalterna sumptione congruentium alimentorum: ita quiddam est quod consentaneè pascit animam, eiq; suggerit, vegetas vires ad bonitatè consecrãdam. Quid illud tandem est? Nimirum quod dixit Dominus, Quia caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Quibus autè non suppetunt hæc, ijs vtique deficit robur panis & robur aquæ. Vbi autè infirmæ dapes, ibi necesse est tales effici qui istis enutritur. Cæterum nolim, cõtingat ecclesiã miserè affici peccatis Hierusalem, vt ne ab ea auferatur qui potes sit in omni opere bono & sermone ad propugnandã veritatem, qui potens sit in tolerandis ieiunijs, potens in orationibus, fortis in tentationibus, fortis in obediẽtia, in deiectione sui & humilitate, in ipsa mandatorum summa, nimirum in charitate. Pari ratione absit, vt ab ecclesia ea auferat quæ incorruptione præualeat, quæ fortis est morum grauitate, eleëmofynarum largitione, assiduitate orandi, defatigatione vigiliarum. Absit inquam, auferatur robur panis & aquæ, subidit videlicet & facultas efficacis sermonis maximè efficax, accommoda alendis animabus: quemadmodum & Iudæos destituit vis efficax prophetici spiritus. Hinc siti malè premütur verbi Dei, ad illud anhelantes, nec datur assequi posse. Abstulit enim eis Dominus robur panis & robur aquæ. Est apud nos nutrimentum quoddam non robur quidem inferens: at neq; permittes emori, cuiusmodi cibus Paulus Corinthijs adhuc in Christo

partulis cõcinnat & instituit. Sunt enim hortenses herbæ ceu olera alimentum infirmatibus accommodum. Est & perfectis suis & familiaris cibus, nepe solidus ijs qui habitu & assiduitate exercitatos habent sensus ad discretionè boni ac mali. Quod si ecclesia nonnunquam labore penuria eorum qui tradere præualeat fortia, dogmata solida eruditionis ac plena sensu diuino, hoc signo collige robur panis esse ablatu. Est in aqua robur, est & infirmitas, iuxta Domini verbu dicentis, Omnis qui bibit ex aqua hac, sitiet iteru: qui autè biberit ex aqua, quæ ego dabo ei, non sitiet in æternum. Quemadmodu enim secundum sententiam sermonis præcedentis, offerimus solidum cibum, adhibemus verò & liquidum siue mollè, vt temperata quædam permixtio fiat ei qui siccitate exaruit, ac velut manuducat ipsum ad concoctionem, distribuaturq; in totu corpus: sic & in alimonia animæ dispertienda. Primum enim & maximè consentaneum animæ alimentum, mens est siue intellectus. Sermo autem sua efficaci operatione viam præmunit excipiendæ dogmatibus, cuius recreatione instauratur animæ vires. Proinde aperiendi sunt & oculi, vt pane isto nos expleamus simul & aqua, scriptura dicente, Adaperi oculos tuos & exatia te panibus. In Genesi insuper, Aperi sunt oculi Agar, & vidit aquam. *Gigantem & potentem, & hominem bellatorem, & iudicem.* Gigantis appellationem deprehendimus hic in bonam partem & ordinem coopari, & sicubi inueniatur, in raro est vsu, vt illud est: Exultabit vt gigas ad currendã viam. Auferet igitur Gigantem. Arbitramur eos gigantes dici qui naturæ beneficio vnã aliquam obtinet prærogatiuam, carnalis staturæ procerioris, aut certè antecellunt multos ad excipiendã scientiã siue exercitium virtutis: hos inquam gigantes dici putamus. Potentes autem eos interpretamur, qui suomet studio & cõtimatione iugi: qui dexteritate naturæ ad perfectionè perduxerunt. Bellatores proinde nulliã apud Iudæos. Neq; enim vlli amplius delectu militiæ adnumerantur. Sed neq; iudex vllus. Iudicum enim manibus traditi sunt qui eos redegerunt in captiuitatè, quod ex tribu Iudæ exoleuerint principes. Quæcunq; præterea in illos intentatè sunt afflictiones ob tuam in Dominu perfidiam, eadem & in nos ingeri possibile est, si quidè deprehendetur fuisse increduli. Etenim deseruerunt nos bellatores, qui arrepta vniuersa Domini armatura generosè contistebant aduersum insidias Diaboli, quu nos opprimeret infidelitas & aduersarioru manibus essemus contraditi. Cæteru Dominum obsecremus, ne à nobis vir bellator tollatur lorica fidei cõmunitus, galeam salutis indutus, quæ partes eius letales propugnet ac tueatur, pedes insuper habes præmunitos in preparatioe ne euãgelij, gladiu autem districum ad promptè vlciscendum omnem inobediẽtiam, vtq; in summa, sicut adderet strenuum militem Christi concurrentem euãgelio, minimè implicentem se

* חיה
Dominica.
Genes. 17.
* צבא
impinguit.
Genes. 22.
* ארץ
legit
אברהם.
* צבא
אפי.
* צבא
פרא, דא-
מניא.
* חיה
gratiola.
* ארץ
נב דעם
inamens.

* Comm.
nisi editio
est. est Gra-
ci, que est
sepius
in inuente
est.

vite istius negotijs, vt ei se probet & placeat à quo est allectus militiæ. Habet ecclesia & iudices qui possint fratrem conciliare fratri, à quibus mundus hic iudicatur, quin & iidem angelos iudicabunt. Si quando igitur inualuerint numero vaniloqui mentiumque seductores, docentes quæ nõ oportet, euertentes vniuersas domos, turpis lucri gratia, nec interim adfuerit qui talibus obturet os in ecclesia, neque synceriter supprimat eorum elatam cellitudinem aduersus scientiã Dei, nosse conuenit eam esse hac parte destitutam ob multiplicem eius inobedientiam. Si nemo adfuerit, qui sapientia sua possit inter fratrem & fratrem sententiã ferre, sed inopia sanctorum lites ab infidelibus dirimi necesse sit. Hoc planè argumentum est desertionis. Abstulit enim Dominus etiã iudicem, & prophetam, & coniectorem. Ad Ioan-nem vsque prophetia omnis penes Iudæos stetit. At legis iuxta spiritualem intelligentiã accipiendã coniector aut interpres diuini consilij nullus apud eos superest, ob cæcitatem quæ contigit ipsi Israël. Verum in ecclesia primatum obtinent apostoli secundum ordinem prophetæ. Si quãdo igitur introierint infideles & idiotæ, neq; coarguantur, non item examinati fuerint, per hoc specimẽ collige derelictionis. Ait enim Paulus, si prophetetis, introierit autem infidelis aliquis aut idiota, arguitur ab omnibus, diiudicatur ab omnibus. Occulta cordis eius manifesta fiunt. Propheta igitur est qui per spiritus sancti reuelationem quod futurum est, prænuntiat: coniector autem siue interpres is est qui sagaci vsus prudentia, & collatione similibum per diuturnam experientiam præteritorum obseruat rem futuram. Puta si quidem is dicat: si fecerimus flagitia Sodomitarum, consimili pœna atque illi, plectemur. Aut certè, si nos exemplò Niniuitarum, pœnituerit malè commissorum: perinde atque illi misericordiam consequemur. Et *seniorem*. Inter ea quæ cõminatur Dominus, est & ablatio presbyteri siue senioris, quod ex senioris præsentia nõ mediocre emolumentum in alios refiliat. Quisquis igitur præsidẽtia cathedræ dignus censetur, iamq; ascriptus est ordini presbyteratus, qui talis est presbyter aut circumfert characterem presbyterij, par est eum vel maximè esse irreprehensibilis vitæ & expertè vxoris. Quod si forsã iuxta *Domini legẽ*, vnus sit vxoris vir, filios habeat fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos, ne sit contumax, non iracundus, non vinolentus, non turpis lucricupidus, sed hospitalis, erga probos benignus, modestus ac prudens, sanctus, iustus, continens, amplectens eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari doctrina sana, & eos qui cõtradunt, arguere. Talis est presbyter, quem aufert Dominus à delinquente populo, quem admodum fortem & validam, sicut robur panis & robur aquæ, vt bellatorem, vt iudicem, ita & presbyterum. Atqui quum videris nonnullos quidem dignos qui in ordinem presbyterorum cooptentur, & iidem delitescunt aut neglectim transmittuntur, præque his designantur indigni, scito quia Dominus ab eiusmodi populo aufert presbyterum. Sanè trapezita opus est & eo admirabili, vt ne eum fugiat, quid in his diiudicandis probandum sit: *quod indicauit Do-*

Propheta
functio
coniectoris.

* πρεσβύ-
τηρ.

1. Tim. 3.
ad Tit. 1.

* Προ κυ-
πίς, lege
παυλί.

Epilogus
per colla-
tionem.

τραπεζί-
ται, μέγα-
λαι, νυμ-
μα-
ταρι-
αι.
* Δεστ
α-
ντικυβ-
του.

minus eximio illi famulo suo Moysi, permisso il-
lius fidei talium delectu. Ait enim, Cõgrega mihi
septuaginta viros * de senioribus Israël, quos tu
ipse nosti, quia ipsi sunt seniores populi, simulq;
adduces eos ad tabernaculum testimonij, & sta-
bunt illic tecum, & auferam de spiritu qui in te
est, & reponam super eos, eruntque tibi auxilio
ad sustinendum impetũ populi huius, & non por-
tabis eos tu solus. Equidẽ tales oportet esse ma-
tura ætate prouectos & qui temporis prolixita-
dine euaserint multarum rerum cognitione peri-
ti, quiq; ab ipsa primũ efflorescente canicie
exhibuerint morum constantiam. Gloria enim
seniorum, canicies. Sicubi tandem comperietur
senilis sensus & prudentia in ætate iuuenili, do-
num hoc haudquaquam aspernabile: immo fides
habenda est ei qui dicit: Canicies autem est pru-
dentia in hominibus. Ea enim senectus pruden-
tiæ ac sensuum laudem promeretur amplio-
rã tãto præ eo qui ad crinium alborem per senilem
consistẽtiã peruenit. Fortasse hoc insinuat scri-
ptura. A vultu cano confurges. Et, Honorabis fa-
ciem presbyteri. Si quis fuerit ad exemplum sa-
pientis illius Danielis, corpore quidem iuuen-
culus, canus verò sensu, vtique iustius præferen-
dus venit istis qui in proposito flagitiosa ac petu-
lantis vitæ consensentes, caniciem ostentant
corporis quem admodum seniores illi in Baby-
lone, inueterati dierum malorum: quare & ad
Danielem adhuc puerulum, qui per sensibilem
ætatem erat quidem iunior, at intellectili pru-
dentia canus, transferat donum presbyterij. Non
enim mentiti sunt qui dicebant: Veni, sede in
medio nostrũm, quia dedit tibi Deus honorem
presbyterij. Ad hunc modum nonnunquam con-
tingit inueniri adulescentes honoris gratia ante-
ponendos istis senioribus qui per oscitantiam &
neglectim vitam traducunt. Presbyteri igitur
illi apud Iudæos ementito nomine sic vocaban-
tur. Abstulit enim Deus vt bellatorem & prophe-
tam: ita & presbyterum à Iudæorum populo.
Oret proinde ecclesia, ne à se auferatur presby-
ter qui ea sit dignus appellatione. Quanti id æsti-
mari debeat, didicimus in Abrahamo. In superio-
ribus siquidem generationibus plerique alij lon-
gè eo diuturniores in viuis conseruati sunt, Vixit
enim Adam nongentis triginta annis. Et vixit Ma-
thusalem nongentis & septuaginta annis, &
mortuus est. Et vixit Noè nongentis annis, quo
vnò deinceps nem senior vixit. Sed & Abra-
ham testimonio Sarrhæ dictus est πρεσβύτερος, se-
nior. Equidem ita contigit in hanc vsque ætatem.
Dominus autem meus senior. Planè senior erat,
quod eius anima incanuisset virtute. Et *quinqua-*
genarium principem. Dominus exercituum inter-
minatur se à Iudæis cum reliquis ablatũ & quin-
quagenarium principẽ. Qua de causa hoc dicit?
Quod omnem fineret circa eos dispensationem
rei que publicæ administrationem decenti priũs
ordine constitutam permisceri & confundi, à
parte summam totius insinuans. Moses enim iux-
ta consiliũ Iethro cõstituit tribunos millenarios,
centuriones, quinquagenarios ac decanos, vt ipsi
pondus administrandi populi sustinerent, mino-
raq; iudicia in se reciperent eorum quibus opus
esset. Hunc reipublicæ ordinem comminatur se
eis abla-

* 27-77
πρεσβύ-
ται.
844.
N. 111.

Daniel

E

Genes. 5.
* 170
10072 vide
questiones
Hieronymi
in Ge-
nesim.

F

simile.

eis ablatum. Ob hoc inquam, se subtraçurum
ab eis interminatur quinquagenarium principẽ,
bellatorem, iudicem, coniectorem siue interpre-
tem, prophetam ac presbyterum. Et *admirabi-*
lem consiliarium. Ad instituendam hominum
vitam non parum frugis bonæ & vtilitatis resilit
ex consilio, quod nemo vnus par sit moderandis
omnibus: sed opus est ad delectum eorum quæ
conducibilia sunt, in commune decernant plu-
res, siue ad corporales istas actiones. Itaque ho-
mo inconsultus nauis est suo destituta guberna-
tore, temereque exposita agitationibus vento-
rum. Quod si ad decidendas quæstiones seu disce-
ptationes quæ de rebus fortuitis oboriuntur, ascic-
imus nobis consiliarios: quando consilium in-
imus de animæ salute, & his quæ ad eam paran-
dam conducunt, quomodo non etiam nobis ex-
quirimus eos qui admiratione digni consiliarij
sint? Itaque Iudæi ex quo malignum agitauerunt
consilium, quoniam pacto in manus præsidis tra-
derent Dominum: ab eis Dominus ipse admira-
bilem consiliarium abstulit, cuius quidem consi-
lia omnibus fuerant admirationi. Super doctri-
na enim eius, ineredibili admiratione fuerat per-
culsi: sed ne sic quidem admonitionibus attentas
aures commodabant. Quomodo enim nõ is ad-
mirabilis consiliarius, qui pro eruto oculo con-
sulit, vt alterũ offeras: & ei qui in maxillam dex-
teram incusserit colaphum, obuertas & sinistra?
Qui consulit, vt ne irascaris, ne iudicio contendas
cum aduersario, quæ obscœna sunt & indecen-
tia, ne concupiscas, ne quem existimes tibi inimi-
cum, quin potius vult vt eum qui te oderit, com-
plectaris charitate, & de his quæ obnoxia sunt
corruptioni ne anxius sis aut plus æquo sollicitus,
ne eleueris mente, à Deo parua hæc ne anxie que-
ras, cor quum habeas in cælo. Eum enim qui illò
transmittit suos thesauros æquum est, vt intelli-
gat se esse debere fratrum amatorem, alienæ ca-
lamitati condolentem, ea quæ possidet, liben-
ter in communem vsum dispertientem. In sumẽ-
dis edulij ne sit spurcus aut fœdus: *sed cordi*
suo ac mentis destinationi imprimat: quia Domi-
nus eum qui talia, tamque diuina & omni digna
admiratione consulebat, ab eis abstulit, quod se
non acceperint. Non igitur in posterum apud
istos admirabilis comperietur consiliarius. Cæte-
rũ ipsi deprecemur, ne ecclesia hæc consiliario
destituatur sic admirabili, vt quando vnũ ali-
quem apprehenderit articulus captandi consilij
pro necessarijs, ad hanc profectus domum, com-
mune animarum consilium, inueniat verbũ con-
solatorium, quasi lucernam quandam ad eorum
consecutionem quæ conducant animabus. Qui
autem quum ad manũ habeat oppositum con-
silium, pergit nihilominus post paruam volun-
tatem sui cordis vani, conferendus venit ipsi Ro-
boam qui spreto salutari seniorum cõsilio, assen-
sus est & morem gessit iunioribus secum à puero
genialiter educatis, quapropter regia maiestate
à decem tribubus excidit. Et sapientem archite-
ctum. Submota à Iudæis commoda vtilitate ad-
mirabilis consiliarij, qui declaratus est esse Do-
minus noster Iesus Christus, ab iisdem quoque
ablatus est & sapiens architectus, Apostolus in-
super factus est gentium, Hebræus ex Hebræis,

* Munda
est hæc par-
ticula.

B

C

secundum legem Phariseus, seruus factus Iesu
Christi, quem persecutus fuerat. Quodnam ar-
gumentum est sciẽtiæ istius Architectonicæ? Ipse
siquidem de se ait, Vt sapiens Architectus funda-
mentum posui. Atqui puto, quia spiritus sanctus
isti præsidet architecturæ ad fabricam Ecclesiæ
Dei, testimonio ipsius Pauli dicentis: Cõdifica-
mini in habitaculum Dei in spiritu, idque per di-
stributionẽ spiritus sancti cõdificamini & cre-
scite in templum sanctum in Domino: Itaque eos
qui hunc reiecerunt admirabilem consiliarium,
nempe Deum Verbum, destituit etiam sapiente
architecto, spiritu scilicet sancto, vt iam non ha-
beant à quo in vnam & eandẽ fabricam coaptentur,
quiue in vnam compagem eos connectat. Dissoluti
quum sint, & à se inuicẽ intercessi ac dis-
fecti, nõ iam possunt per spiritualem substructionem,
effici Dei templum. Atqui oremus nos quo-
que vt spiritus sanctus ecclesiæ subministret gra-
tiam abundè per quam doceat nos qui sint spiri-
tuales architecti, cuiusmodi erat Beseleel, quem
impleuit Deus spiritu diuino, spiritu intellectus:
& sciẽtiæ, vt affabrè faceret quæcunque opera
ex arte fabrilis. Et *prudentem auditorem*. Si iuxta
Solomonem, sermo preciosus ad aurẽ exaudien-
tem, vtique vbi sermo non est, nec aure opus est.
Quum igitur sublatus è medio est admirabilis
ille consiliarius, consequitur & simul ablatũ pru-
dentem esse auditorem. Vbi enim desit argentũ,
ars trapezita feriat & superfluit. Res parũ lata
apparet, quoties sermo fuerit plenus intelligentiæ
ac sententiarum, de que reipublicæ negotijs tra-
ctat, qui autem ea percipiat cum solerti pruden-
tia, nemo adsit adapertas habens aures animæ,
quas Dominus requirebat ad sermonum suorum
auscultationem, dicens. Qui habet aures audien-
di, audiat. Et *instituam iuuenes principes eorum,*
& illusores dominabuntur eis. Vltio intentatur du-
plex, quod bona aufereda illis essent, & quia tra-
dendi in manus peiorum. Postquam enim Domi-
nator Dominus abstulit ab Iudæa & ab Hierusa-
lem robur panis & robur aquæ, gigantem & po-
tentem, hominem bellatorem, iudicem & conie-
ctorem, quinquagenarium, admirabilem cõsilia-
rium, sapientem architectum, & prudentẽ audi-
torem, tunc adiecit sermo immissurum se esse eis
in super principes qui sint adolecentuli. Planè e-
nim nouerat eiusmodi pœnam fore grauissimã, si
ea ciuitas sub principatu adolecentulorum esset
& ab eis administraretur. Est enim adolecentia
perquã leuis & ad flagitia quæq; apprimè mobi-
lis, ceu sunt indomitæ & effrenes concupiscentiæ,
beluina & immanes iræ, linguæ incontinentia,
contumeliæ, arrogantiæ, factus ex animi elatione,
reliquæ item affectiones iuuentuti vernaculæ &
coalumnæ, inuidiæ ob exuperantem alterius emi-
nentiam, suspitiones propter cõtractam familia-
ritatem. Examina enim innumerabiliũ vitiorum
se agglomerant & adiungunt iuuentuti, quorum
omniũ consortes vt sint subditi, necesse est, quare
flagitiolã vita principũ calamitates inferunt sub-
ditis. *Instituam iuuenes principes eorum*. Bona
quidẽ expressit singulariter, puta fortem, validã,
bellatorem, iudicem, prophetam, coniectorem, quin-
quagenariũ principem, admirabilem consiliariũ,
sapientem architectum, prudentẽ siue intelligen-
tem

Confirmatio
ex colla-
tione.

Adolescentia
in qua
vitiã præ-
cepit.

Vel adole-
scuntulos,
inneculos,
vitiã
vitiã.

tem auditorem. Malorum autem cōminatio ex- creuit in numerosam multitudinem, ceu sunt iu- uenes principes, & illusores dominabuntur * vo- bis. Non is qui per ætatem est iuuenis, fugillatur: sed qui moribus præfert adolescentiã. Non enim per defectum ætatis vllus venit culpãdus: sed qui vitiosè viuuit, cuiusmodi erat Roboam, de quo scriptũ est, Et Roboam erat ^{uiciorum} iunior, & corde pauido: quare & Ecclesiastes: Væ tibi ciuitas, cuius rex iunior, & principes tui mane comedũt.

A Non enim qui ætate iuuenis: sed quia secundum animam est imperfectus nec moribus integer, hoc etiam loco dicitur ^{uiciorum} iunior. Nam quod tenellus flos ætatis nihil adferat impedimenti ei qui velit vitam instituire iuxta tenorem virtutis, docuit ipse Dominus suis ad Hieremiam respon- sis. Noli dicere quia ^{uiciorum} iunior sum. Neque enim negauit esse iuniorem: sed astruxit ipsam iuuenilem ætatem nihil illi adferre impedimen- ti, quod attinet ad perfectionem animæ. Quia ad omnes ad quoscumque te misero, ibis. Videns enim vidi morum grauitatem * in arcana canicie quæ & fenili sensu prædita est. *Illusores domina- buntur eis.* Quod se declarassent. vilia esse manci- pia peccati. Communis enim inimicus si quidem aduersum eos auctoritate præualuit, non quasi proprijs mancipijs vsus est, sed tanquam alienis abusus. Communis enim ille hostis noster ac per duellis triumphum in morem circumducit & sequen- tar eum quem irretiuuit peccato, insultans festu- que effrensus insolenter, nec modò aduersum nos, sed & aduersum Dominum nostrum, à quo nos elon- gavit: & palam traducens nostram * inopiam, nec conuulsiuit triumphum agere de nobis in capti- uitatem abreptis & quasi vilibus mancipijs illu- dit, quandoquidè is factus est ad illudendum, di- cente scriptura: Hoc enim factum est principium * formationis Domini, vt illuderetur ab angelis eius. Et Psalmus, Draco iste, quem formasti ad illudendum ei. Nos enim simul atque in peccata induxit, ob ea quæ pati debuerat, nostri insuper dominatur suis illusionibus: quare & Dauid in se- sentiens id per peccatũ admissum instigante dia- bolo, ait: Quoniam * lumbi siue renes mei imple- ti sunt illusionibus, ac penè vitio fornicationis effectus præda alienigenis ad Samsonis exemplũ, qui & ab eis excæcatus in medium productus est, vt colluderet pueris. Sic ab externis illuditur, quemcumq; excæcauerit peccatum. At non istos illusores se instituturũ esse comminatur Domi- nus, tanquam adolescentulos principes: sed ipsos pronuntjat esse dominaturos suamet auctori- tate, per quæ singuli sibi possint adsciscere suismet factis & ab eis arripere potestatem Dominandi. Fortè quidem quod ante crucem illuserint Do- mino, traditi sunt recès instituto principatui Ro- manorum. Si quidem in eos dominati sunt illusores, quum iam penes se nullam vitam retinuissent veritatem. Et si quidem videris ecclesiam regi ab his qui suis imposturis adulterant verbum, quiq; in hypocrisis loquuntur mendacium: scito, quia in eam dominabuntur illusores qui blandiloquis & persuasibilibus verbis decipiunt innocentes ac * simplices. Et corruet populus, homo ad ho- minem, & homo ad proximum suum. Dubio pro- cul enarrat propheta ac luculenter edisserit quæ

facta sunt ante extremam expugnationem & ca- ptiuitatem Hierosolymorum, post quam in dis- perisionem sunt traditi, non iam deducēs sermo- nem per ænigmata prophetica: sed nudè & per- spicue res enarras gestas, quo tempore inter sese collisi sunt & corruerũt, seditione insuper ac mu- tuis cædibus impleuerunt ciuitatem, nullo inter- im timore hostium eos circumquaque obsiden- tium compulsi ad ineundam perutilem concor- diam: sed pro extrema clade ciuitatis mox expu- gnandæ, sibi malè metuentes, muris in humum disiectis, hostibus infusus vrbi per ambitiosam cu- piditatem obtinendi principatus, perque prima- tus amorè se mutuis cædibus collidebant & adori- ebantur. Hæc quidem patiebantur, quod abstu- lisset ab eis Dominus Prophetam & coniecto- rem, presbyterum & admirabilem consiliarium: instituerat autem eis principes adolescentulos, & qui in eos dominarentur, permiserat illusores. Et * offendet puer aduersus senem, ignobilis contra no- bilem. Exordium huius prophetiæ sumit à pro- prietatibus cõfusionis reipublicæ. Motoriæ enim seditioni proprium est, nihil dignoscere, nihil di- scernere: sed vt puer quoque erga senem se im- placabilem ac morosum exhibeat, eiusque do- ctrinã collidat ac violet. Ignobilis insuper quod ob improprium ignobilitatis videat se cõtume- lia affici & ignominia, volet seipsum haberi ho- noratiorem eo qui ingenuus est ac nobilis. Me- tuo, ne mala hæc ad nos vsq; perueniant, vel etiã adfũt nunc temporis: vt in nobis hæc complean- tur prophetiæ, quo tempore pueri quidem ætate adolescentes, moribus autem iuniores, presbyte- ros offendant ecclesiæ, minimè agnoscentes eor- um facta, nec obseruantes decorum ordinem ecclesiæ: quumque isti flagitiosè vixerint, etiam bellum inferant ijs qui probè eatenus ac strenuè se gesserint, & ita ignobiles irruptionem faciant aduersum nobiles. Quid enim? An non ipsi quo- tidie cernimus viros vix ab ebrietate & ingluuie experrectos, à vilissimis scortis exurgentes, de Deo etiam ausos disserere, ac sententiam ferre aduer- sus nobiles populi? *Quia apprehendet homo fra- trem suum, & propinquum patris sui dicens: Vesti- mentum habes, princeps esto noster, & cibus meus sub te sit.* Et hæc perspicue refert ad tempus capi- uuitatis Iudaicæ: quando fame & inedia ad ta- bem vsque macerati ita vt ad extremam redacti famem, seipfos inuicem manducarent, eos qui opulentiores videbatur implorantes, sibi vt præ- siderent: *Vestimentum habes, princeps esto noster.* Verus princeps non per hæc externa insignia in- ternoscitur, cuiusmodi sunt, purpura, torques seu amiculum prætenue ac molliculum, & diadema: sed per id quia in primis virtutem obtinet prin- cipe dignam. Qui enim miserabili iugo volupta- tum premitur, ac seruit varijs, ac multiplicibus concupiscentijs, seruus quum sit peccati, inido- neus est nec accommodus obeundo principatui. Præsenti quidem loco argumentum quod possit gerere principatum, sumitur non ex eo quod ani- mam expoliuerit, sed ab ambitu & cultu vestimè- torum. Atqui oremus & nos, vt qui præfunt ec- clesijs, quiue duces sunt populi non quidem testificationem reportent ab externo cultu, aut superinueto corpori decoro habitu, sed ab ipsa veritate,

* uiciorum

3. Reg. 12.

* in τω κρυπτο πλοῖς.

* Pro Aβ- χη κρυπτο πλοῖς, lego ἀκρυβητοῦ πλοῖς.

Psal. 37.

* φάσι, νό φάσι γρά- νις ὀδοῦ.

Ἰνδ. 14.

Rom. 7b.

* ἀκριβοῦ- τήτους.

veritate, ita vt dicere possimus: Non quia exter- nus homo tuus decenter adornatus est, & idoneè simulachrum hoc pietatis est à te absolutũ: quin potius, quia animam tuam induit Deus vestimen- to salutari & conuestiuit tunica lætitiæ, omnique opum exuberantia magnificauit, ijs de causis prin- ceptus esto noster, vt per opulentiam, penes te re- conditam, tum in sermone & sapientia, tum in operibus bonis, tua vnus administratione ipsi at- sequamur abundantem copiam spiritualium de- liciarum, proinde & cibus noster sub tuo sit im- perio. Et respondens in die illa, dicit: Non ero prin- ceptus. Non enim est in domo mea panis, neque vesti- mentum. Ea quæ per motoriam illam seditionem gesta sunt, veluti per historiam deinceps insinuat sermo propheticus, sub exitum enarrans extrema populi ruinam. Ac si diceret vestimentum quide- ne ad vnum vsque relictũ iri, etiam his qui exu- beranti opulentia facultatum pollebant, in ter- eos à quibus rapiabantur ad præfecturam. Proin- de docet omnes intemperitiam hanc turbulentam reipublicæ concitasse, non vt eum deligerent qui præesse posset communi consensu & concordia animorum cõspiratione: sed quia passim sibi ob- uios apprehenderent. Non item eum eligerent, qui esset dignus: sed domesticum & familiarem. Neque qui salutaris esse posset reipublicæ, sed qui in sua gente ac familia vi facultatum præpolleret. Apprehenderent enim (ait) homo fratrem suum & domesticum patris sui. Id quod abie, vt contingat in creatione ac defectu præsidum ecclesiæ, ita vt vnus aliquis è grege ac plebeius æquè vilem apprehendat, nimirum qui indigus sit nuptialis in- dumentis, qui priuatur decenti cultu, qui vndeuis emendicare cogatur spirituales epulas, & ne in domo ei suppetant, hoc est, in arcano recessu cor- dis sui non habeat panem verum ac viuentem, qui confirmare possit cor hominis. Nunc autem malè metuo, ne vt olim in illa quidem Iudaica se- ditione erant quidem qui indignos se plane no- uerant excipiendi in alios principatu, propter conscientiam in se existētis inopie: ita & in præ- sentibus adfũt etiam nonnulli, qui nondum in- duri sint Christum, neque iuxta Apostolum visce- ra miserationis, quanuis alios apprehendant. In- truduntur enim multi, multi item sunt, qui ambi- tiosius affectent principatũ, multi suamet aucto- ritate creati, dum splendorem gloriæ præsentis student assequi, nec futurum illud iudicium præ- uident. Atqui Moyses non talis fuit, qui quum per omnia moriger & ab omnibus hoc nomine opti- mè audiret, quando ad populum illum emitteba- tur, dicebat: Obsecro Domine, elige alium, què mittas. Quò factũ est, vt quadantenus videri pos- sit se eò comparasse, vt contentiosius reclamaret, dum confessione propriæ imbecillitatis excusat & deprecatur eam legationem docens indignum se esse qui præfideret. Quam ob rem bene habet admonitio illa: Ne quæras fieri iudex: ne fortè, non præualeas auferre iniquitates. Attamen pro- pheticus sermo non vtrique excusationem eorum qui vt principatum, sumerēt, inuitabantur, astruit in genere fuisse promotam à seditionis. Nō enim absolutè ait: Non ero dux populi huius, causam subiunxit: *Quia * dissoluta est Hierusalem, & Iu- daea concidit: & linguæ eorum cum iniquitate, quæ*

Domini sunt negligunt, nec obsequuntur. Hieru- salem hæcenus conseruata auxiliari manu Domi- ni, nempe vinculo copulæ & affinitatis: nunc de- mum dissoluta & repudiata est. Et Iudæa concidit: Nimirum, sublaris è medio, quibus suffulcie- batur firmamentis. Nec * tales quidem inflictæ sunt calamitates. Ad repropitiandum enim sibi Deum nonnullam adhibuere diligentiam & ad pœnitentiam, studium: ita vt hinc spes illis afful- geret finem impositum iri intentatis malis. Atqui lingua eorum negligunt quæ sunt Domini, man- data. Non vtrunque dixit, Non credunt siue ob- sequuntur: sed adiecit, Cum iniquitate. Ac si dice- ret, Corde ab alienati sunt à Deo, nequeunt in or- dine cogi vt pareant legi diuinæ. Quum enim cõ- uenisset, vt medigaretur nocte ac die legem Do- mini, lingua eorum contradicebat, & detrectabat imperium. A quonam igitur sumam exordium? Ab Hierusalem? Sed repudiata est & dissoluta, elan- guit. Ab Iudæa ne? Sed & hæc minimè iam persue- tit in rectitudine. Concidit enim. Ab his, quos pœnitet malè commissorum? Sed & ijs suis con- tumacibus linguas legem reijciunt. Quod si for- san propter gloriam, qua prius excelluerant, istis religiosum videbatur ac præclarum principatum, inter omnes retinere, ait: *Humiliata est gloria eor- um, & confusio vultus eorum restitit eis.* Hoc est, nulla illis relinquatur fiducia oculis sustollendũ, ad Deum, quod peccatum eorum, non qualecum- que sit, sed tale, vt merito cõparetur Sodomitis, quod quidem non clam omnibus aut suppude- scentes perpetrarunt, immo, propemodum ope- ratione istiusmodi flagitiorum sibi applaudentes & gloriabundi: ea palam omnibus fecerunt ac prodiderunt, quemadmodum & illi Sodomitæ animum intendebat ad captandas voluptates le- genaturæ prohibitas, non verbis modo in spe- ciem plausiblem, suam petulantem lasciuiam non occultarunt. Ait enim scriptura, Vbi sunt viri, qui ingressi sunt ad te? Educ eos ad nos, vt cum eis * cõeamus. Iudæi imitati sunt peccatum, scelus enim suum Sodomitarũ exemplo euulga- runt ac prodiderunt. Quisquis incidit in histo- riam enarrantem eas afflictiones quæ præierunt subuersionem Hierusalem, stupore & admira- tione corripitur ad istius euidentiam prophe- tiæ. Duplex nanque causa excusationis cõsenta- neæ rationi suppetebat ijs qui inuitabantur, vt præfiderent populo, nimirum imbecillitas, propria ac reipublicæ administrandæ diffi- cultas, quando populares isti difficilè corrigun- tur ob nimiam * diffusionem peccatorum, quod vtrumque præfens continet sermo. De propria quidem infirmitate eius qui eurauit principa- tum ac repudiavit, quando dicit: Non est panis in domo mea, neque vestimentum. Altera est ratio populi ægrè ferentis, quod responderit: Non ero princeps populi huius, quia corruit Hieru- salem & Iudæa concidit, & linguæ eorum cum iniquitate, non hjs obtemperant, quæ Domini sunt, mandatis. Iniquitatem enim suam quasi So- domitæ, euulgarunt ac prodiderunt. Neque enim tandem seruari ad vitam poterant Sodo- mitæ, quod decem vt minimum, desiderarentur iusti, qui reos eximerent impendenti supplicio. *Væ anime eorum, quia inierunt consilium ma- lum*

* Deste hic quiddam.

Quid ho- die dices S. Basilii?

Gene. 19. b. οὐ γινώσκου- μεθα.

* Pro ὄχῳ, οἶπ, lego χῳοῖπ.

* ἢ ὄχῳ.

lum contra se, dicentes: Alligemus iustum, quoniam inutilis est nobis. Itaque fructus operum suorum comedent. Et quidem propheta deinceps simul atque perpendit populum, ad exemplum Sodomorum, omni a se excusso pudore ferri precipitem in id flagitij, ita ut ne villo quidem velamine & integumento operi scelus admitterent, sed & impudenter, omni cum libertate quinetiam ex obsecris eiusmodi flagitijs laudem caprabant, quare querulis lamentis deplorans, ait: Vae animae eorum, quia inierunt consilium malignum aduersum se dicentes: Alligemus iustum, quia inutilis nobis est. Consilia enim aduersus iustos inita in capita maligne consultantium retorquentur, quemadmodum & tela quae semel inciderint in corpus solidum, nec cedens sed percussiuum, in suos iaculatores resiliunt. Eam ob rem ait: inierunt consilium aduersum se, dicentes: Alligemus iustum, quia inutilis nobis est. Et quidem Iudaei adueniente domino haec faciebant. Eum enim loris astrictum deduxerunt ad Caiphaim. Ligabant illi manus per quas tot tantisque cumulari fuerant beneficijs, praesentiam non ferentes iustitiae, quod malitiam omnem aboleret & extermineret. Iniustus enim importuna videtur & inutilis iustitia: quemadmodum oculis lippientibus ac male affectis sol. Eoque addit: fructus operum suorum comedent. Illorum autem operum factus sunt captiuitas, dispersio, templi euersio, delapsus a priore gloria, confusio vultus eorum, non sinens eos sustollere ad Deum aciem mentis, ob impium facinus in vniuersum Dei commissum. Itaque priorem illam ad Deum fiduciam perdidit, quod non iam habeant prophetas, nec venerabilem latriam. Alligarunt enim verbum, adstrinxerunt veritatem, inuexerunt lumen, iustitiam, saluatorem, medicum: denique vinculis his inuexerunt generis humani assertorem, quae videlicet cuncta faciunt ad multiformem illam contra semet consultationem & molitiones. Quare privati lumine sunt, spoliati sunt veritate, destituti sunt verbo praedicationis. Cum iniquitate versantur ac viuunt. Insanabiliter agrotant. Plane hi sunt fructus, quibus pascuntur, seque oblectant. Vae iniquo. Mala iuxta opera manuum eius contingent ei. Haec quidem de iudicio diuino dicta esse asserimus, quo die pro cuiusque meritis digna retributio fiet. Quod si ob hoc, vae iniquo, quia mala iuxta opera ipsius contingent ei: cuius malitia ad opus usque non processit, sed in arcano tantum cordis recessu consummata est, huic ne etiam infligetur supplicium, ita ut ipsi quadret hoc etiam, Vae? An forte quod ad absolutionem attinet, reliquit tibi deinceps animo agitandum & excutiendum iuxta peccati proportionem? Dimidia enim mali pars se stitit intra peccatum in ipso peracri voluntatis affectu. Qui igitur vel sola cogitatione peccat, non usquequaque euadet impunis, sed quatenus a malitia deficit, eatenus ei de poenis detrahetur. Vae igitur iniquo, quia mala euenient ei secundum iniquitates & secundum opera manuum eius, eo quod manus organa sunt explendae cogitationis. Vtunque enim praevia cogitatio mouerit, ita mouetur efficax organum. **Popule meus exactores vestri deuorant vos, &**

exactores dominantur vestri. Vox haec est adhortantis populum & eius qui male affectis condolesevit. Populus inquam meus, priusquam alligassent iustum, priusquam essent deprecati & reiecissent vtilem eius praesentiam. Quid modò passi estis? Multis nunc debitis estis oppignerati. Idecirco traditi estis in manus exigentium a vobis debita, qui non inuentis apud vos manipulis spicilegis, non item copiosa vbertate fructuum, demetunt qualescunque culmos ac viles & contractos fructus animarum vestrarum colligunt. Tales proinde sumus, qui pusillanimes in agenda poenitentia, abiecti & sine fructu desidemus. Quod enim seminat homo, hoc & metet. Quisquis igitur cum digna & laudabili poenitentia, elemosynam opulenter, non fordidè seminat in spiritu, viscera item pietatis, obsecrationem, iustitiam, lacrymarum assiduitatem: sic seminans in lacrymis, in extirpatione metet, secum auferens manipulos poenitentiae, ita ut suo exactori vniuersum exsoluat debitum. Ille verò quem poenitet male prius commissorum, si exigua quaedam seminat in elemosyna, in oratione nutritiens vacuum fructu stipulam, ne hanc quidem retinere permittetur ab exactore. Porro quis iste sit exactor, doceri possumus per euangelicam admonitionem, dicente Domino. Quando enim vadis cum aduersario tuo ad principem, in via da operam, ut libereris ab eo, ne forte pertrahat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem. In his verbis recogites velim & intelligito quis ille sit aduersarius, quae item via: ad haec, quis princeps aduersario nostro praefectus. Via etenim nostra est haec vita: aduersarius autem, vis quaedam siue potentia nobis oblectans, & concomitans per huius vitae curriculum, se eo comparans omni molitione, & ex insidijs, ut nos abducat: a via ad Deum nos recta deducente. Princeps verò is qui mundi huius cognominatur princeps, de quo Dominus dixit, Nunc venit princeps mundi huius, & in me non inueniet quidquam. Sanè in Domino quidem nihil inuenit, quod is nullum admisit peccatum, neque dolus inuentus est in ore eius, qui & tentatus est per omnia pro similitudine, absque peccato. Is igitur quando in nobis multa inuenit, (quippe qui nos ipsos multis obstrinximus peccatorum vinculis) sic ad se strictum attractos tradet iudici. Iudex autem (cui iudicium omne dedit Pater) quem nos deprehenderit ob non pauca crimina coargutos ab inimico & peccatorum vindice, tradet tortori exigendis poenis praestituto, qui nos mittat in carcerem: hoc est, in locum luendis supplicijs attributum, inmanissimis flagris a nobis reposcens & vltionem exigens eorum omnium quae inique gessimus, ad minimas usque minutias, idque cum contemptu. Quocirca consulit & Dominus, tantisper dum in via sumus, demus operam cum aduersario, ut ab eius iugo eximamur. hoc est, ea operemur quibus promereamur ab inimico emancipari, nec eo inducamur, ut expectemus extremam illam horam, qua nobis imminens ille princeps exquiret & percrutabitur nos, qui si multa deprehenderit nos in hac vita admisisse quae suauis sint, tradet nos iudici, coarguens nos, nec vilam

* Καλα- μάριαι.

* τῆς ἡ- γαίας τῆς ἐ- γνάτης.

Via, vita praesens, aduersarius.

Princeps.

* ἡ ἡγήνη ἡ ἐγνή.

* ἡ ἡγήνη ἡ ἐγνή ἡ ἡγήνη ἡ ἐγνή.

F

vilam admittens negationem, suggerens etiam memoriae locum, in quo tale admisimus peccatum etiam ut peccaremus, cooperatus est, quod quidem malum ipsi consuetudine & habitu quo cum deliquimus. Itaque tantisper, dum penes nos situm est operari, pro virili adnitamur, ut accepti & expensi ratio inter nos conueniat cum aduersario, nosque ab eo liberemur. Et exactores dominabuntur vobis. Siquando ij qui victum quaerunt suo labore, pauperes, succumbunt oneri debitorum: exactores retrahunt eos sub iugum seruitutis. Bonum itaque fuerit nulli obnoxium se reddere debito. Huic proximum est nulla re ut egeas, ad dissoluendum debitum. Quod si ne id quidem succedat, prorsus necesse fuerit, ut in eorum redigaris seruitutem qui abs te reposcunt debita. Eam ob rem dicitur: Exactores vestri ad culmum vsque demetunt vos (siue deuorant): & exactores dominabuntur vobis: Popule meus, qui beatificant vos decipiunt vos, & semitam pedum vestrorum conturbant. Qui adolescentulis subiiciuntur, qui iugo premuntur illorum & ab exactoribus ad vltimum usque culmum exiguntur, qui penuriam rerum quibus exoluant debita, in seruitutem redacti sunt, libertate insuper per immodicam paupertatem perdere, digniores vtique sunt quorum misereantur exactores, quam ut eos beatificent. Tales igitur qui beatos praedicat, opus profecto exercet blandiloqui assentatoris, praeter decorum ad captandam gratiam loquens. Fallit, nec mediocriter nocet, sensum qui debuit sentiri ob commissa peccata, adimens, praeterque meritum eos praedicans beatos quos eludit ac decipit. Et semitas pedum tuorum conturbant. Eo quod tribulationes quidem ad humiliationem prouocant, beatificatio autem elationem inserit animae. Nec tamen singuli quique e populo sic abiecti & humiliter disponuntur, ut in enumeratis prius vitijs iaceant, quando nomen hoc, Populus caetum indicat hominum ex differentibus exercitijs collectitium, quique sint aetate & instituto vitae diversi, quare sub eadem & vnam beatificationem, parili conditione honoris cadere non potest populus. Vnumqueneque enim alia & ea propria calamitates aliter diuexant. Hunc affligunt incommoda senectae, istum autem angit intoleranda seruitus, alium verò penuria viatici. Rursus alios premit amissio siue iactura aedium, alios diseruciant morbi. Quomodo igitur eiusmodi beatificatio populo omni attributa, fucata non est & captiosa? Sed enim Dominus etiam si numerum multitudinis repraesentet nomine beatitudinis, dicens: Beati pauperes spiritu. Et, Beati, qui esuriunt. Et, Beati misericordes: at certe dum is in praesentes intendit reprehensionem, indicat facile numerari posse eorum paucitatem qui beatitudinem promerentur. Perspicuum enim est de discipulis haec dixisse, quos praedocuerat amplecti commendabilem humilitatis virtutem, vtique sibi assimiles eos redderet & conformes qui nostri causa elegit esse pauper. Exceperant enim illi in voluntate & affectu paupertatem. Ob hoc ait, Quia verum est regnum calorum. Et, illud, Beati qui esuriunt nunc, quia ipsi saturabuntur. Quod si

* Cooperati sunt sibi suggerendo.

* καλλι- ερωσι ἐξ- ἐμπλασ- τήρις ἡ δὲ ἡγήνη ἡ ἐγνή.

* Καλα- μάριαι, ἡ τῆς ἡγήνης ἡ ἐγνῆς.

B

C

angusta est via, & pauci qui inueniunt eam: quoniam possunt tam multi esse beati? Itaque quisquis vniuersum populum praedicat beatum, seducit eundem prorsus & conturbat; non sinens pacifice ingredi viam suam. Facile enim est homines qui parum attentum sint, capi affectione laudum, quod singuli quique immodico amore sui ex facili perpelluntur in errorem deliniti fraudulentis assentationibus. Viri autem vtilis & commodi est non delicti aut succumbere ob quorundam reprehensiones, non item ob hoc animo contrahi, neque de facili commendatione laudum intumescere & inflari eorum ignorantia quae se concernunt. Iam quando semita, via est frequentis itinere praecedentium protrita & traiecta, quisquis non sinit eos qui defecerunt a zelo praecessorum, viam ingredi quae sensu ipso inamena est & tristitia parit: sed delinquentes quasi recta agentes depradicat beatos, hic semitam pedum eorum conturbat: Sed nunc constituetur ad iudicium Dominus, & statuet ad iudicium populum suum. Vnicuique pro suo merito distribuuntur omnia diuino iudicio & intelligentia, iuxta inenarrabilem eius sapientiam, cum ea quae nunc temporis inferuntur, tum quae referuntur in seculum futurum. Quando igitur ait, talia inique admisit populus, talia item ei irrogauit supplicia Dominus, propter hoc ceu dictum est, quasi debuisset declarare quod ad Dei iustitiam attinet, quia nequaquam praetergressus est mensuram iniquitatum in ea multitudine inflatae vltionis. Sed nunc constituetur ad iudicium dominus. Ut haec particula, Nunc, distinguatur a futuro seculo: aut ne forte quod apud nos quidem est, Nunc: particulam sanè temporis momentaneam, perbreuem & indiuiduam signat: in Deo autem iuxta sensum dictionis, Nunc, omnia illi adiacent & adsunt. Nihil enim loci habent apud eum praeteritum & futurum. Siquidem illi instantia sunt omnia: quae item a nobis futura porro sperantur, velut iam praesentia diuina praesentiae oculis subiecta sunt & conspicua, ita ut dictio, Nunc, de Deo praedicata futurum complectatur seculum. Quando igitur definitum iudicij tempus, non longè abest, quippe apud Deum, ideo particulam, Nunc, interpretati sumus referendo eam ad vniuersale iudicium. Constituetur ad iudicium. Explanando verba iustitiae diuinae, quemadmodum operibus ipsis iustam rependerit vicariam retributionem eiusmodi suppliciorum, & ad eam iustam, ut qui subeunt sententiam damnationis, assentiantur iudicio aduersum se pronuntiato, tanquam iustissimo. Et statuet ad iudicium populum suum. Israeliticum. Quanticunque enim sub legis iugo continebantur & eam prauaricati sunt: per ipsam legem iudicabantur. Nec parem sententiam prolaturus est in reliquos populos. Quod sit, ut quicumque sine lege peccauerunt, sine lege & peribunt. Et, Impij non resurgent in iudicio, sed in condemnatione. Omni enim legislatori iudicium est in eos qui per legem a se scriptam iudicandi veniunt, constituta altrinsecus collatione & actionis & voluntatis eius qui sanxit legem, eoque ait Dominus: Sermo quem loquutus sum vobis, ipse vos iudicabit. Nam cogitationes aduersum se inuicem

* ὅτι οὗτοι λαύρατοι ἀνδρῶν ἀφ' ἑαυτῶν.

Semita τριβῶν. * Via praesentis.

* ἀνόμους ἡμαρτήτων.

calibus proterentes & carnalibus inquinamentis complentes. Quis porro iste est noster vestitus? Aut certe quod sanctorum indumentum? Vtique Dominus noster Iesus Christus. Quanticunque enim in Christum baptizati estis, Christum induistis, quem ab his aufert Dominus, qui per peccatum foede proculcant ipsius corpus, & ipsum sanguinem testamenti communem esse ducunt & immundum. Vestituram hanc signate innuebant vestes illae Israelitici populi, nulla parte sui detrita, sicut in Deuteronomio scriptum est. Quia, vestimenta vestra non sunt detrita, & calcamenta in pedibus vestris non sunt vetustate consumpta. Enimvero eiusmodi calcamenta figurate adumbrabant preparationem Evangelij pacis. Quod enim testamentum tradidit Christus Iesus, perseverat novum, nulla unquam vetustate deperendum. Quando enim eo plus utimur simul & calcamentis, tanto vtrūque fit recentius, inualecente iugiter in nobis recenti ac nova preparatione Evangelij, in hoc, ut fides qua in Christum tendimus, promoveatur. Et vestes fimbriatas. Per Prophetam Dominus interminatur se à mulieribus esse ablaturum eum, quo immodicè gloriabantur, ornatum. Dicitio autem κόσμησθαι kofymbus, vestis fimbriata, scilicet, non vsquequaque est familiaris Græcis: quod fit, ut eius intelligentia non admodum perspicua sit. Tantum ipsi deprehendimus in apparatu textili pontificiæ vestis χιτῶνα κοσμηβωτον, tunicam fimbriatam, quæ haberet mala granata aurea tintinnabula, quasdam insuper fasciolas fimbriis assutas deprehendimus dici κοσμηβωτον, id est, vestes fimbriatas cum appendentibus tintinnabulis aureis ac malis granatis ab extremitate vestimenti, quæ singula per exuberantem suam molliciem filiarum Sion imitabantur in ambitu sui vestimenti, quibus factis contumeliam irrogabant peculiari prerogatiæ sacerdotalium vestium, circumferentes amicu fimbriata coloris melini, hyacintho, coccoque distincta. Et lunulas, & monile demissum ad pectus siue torquem, & ornatum faciei earum. Hac sermonis incisione speciatim persequitur mundum muliebrem, illarum mordicus insectans superfluum cultum. Auferet enim Dominus & lunulas & torquem à collo demissum. Alter quidam dilucidius tradidit dicens pro lunulis μανίαντας torques, & pro τὰ καίματα, pro monili χαλασὰ exposuit, catenulas se inuicem complectentes. μανίασθαι igitur, muliebris est mundus & is aureus, ambies colulum & in formulam orbicularem effectus, quem sibi circumponunt mulieres, dum sedulo accurant palam ostentare colli nuditatem, & proinde ipsium denudant, quod vtiq; pro decoro conueniebat obuelare. κάθημα mundus est quidam muliebris, & ipse demissus & in pectus descendens, laxatis ac mollibus catenulis propendens, qui ut omnibus sit conspicuus, necesse profus est, ut quæ circa pectus sunt, particulæ indecore denudentur. Et ornatum faciei earum. Sunt & colores quidam, quos magno studio conquirit mulieres & ambitiosius affectant exornandæ faciei, albus nimirum, rutilus siue ruber, alius item concilians nigriciem. Et is quidem suo fuce ementitur alborem corpori, alter autem nem-

pe rubidus in ipsis efflorescit genis. Qui verò nigredinem conciliat cuti, assimilis lunæ in cornua inflexæ supercilia suo ambitu circū oculos amplectitur, quem etiamnum colorem adempturum se esse comminatur Dominus. Id eò dicit, ne quo pacto circumueniatur continentia virorum, neve eiusmodi picturis corripiantur miserabiles oculi adolescentum. Aut certe hæc e medio tunc auferentur, quando nuda omnia circumfistent iudicem, quum concident supercilia, gena præ timore se terram versus demittens colorem contrahet liuidum. Auferet igitur Dominus mundum etiam muliebrem. Et compositionem D ornatu gloriæ. Vniuersam propè materiam ad cultum mulierum facientem, ipsam quoque colorum temperiem solerti artificio excogitatum interminatur se ablaturum. Et quando nulli nostrum licet supra se efferrī vsque adeò, nec pro seipso inflari, simul autem atque nobis omnibus in vnum coactis innascitur superba quædam & sui ostentatrix vis intelligentiæ, ipse etiamnum Dominus comminatur se à nobis ablaturū istiusmodi ornatus compositionem. Cuiusmodi tandem ornatus commendatur? Nimirum talis, qui & pro ipso est gloria. Corporis enim ornatus haud dubiè inanis est & euavidus. Gloria namque ob ipsius ornatum, corruptelæ obnoxia est, nec per se subsistere potest. Et dextrocheria & reticulum aureum & armillas. Totus quidem ad numerum relatus muliebris mundus, exercitatio est & accurata diligentia geniali mollicie diffusis, hoc est, inter delicias degentis, seque luxu voluptatum profusiore diffidentis. Potissimum enim χλιδωνες, dextrocheria siue βραχιόνια brachialia scilicet ornandis mulierum brachijs auro gemmisque confectæ, quod ea dicitio mutuetur denominationem à delicijs, nempe ἀπὸ τοῦ χλιδῶν deliciari. Forfan (ceu dixi) quod brachijs circumponantur. ψιλία autem sunt, quæ in manuum summitate, omnibus ut spectari queant, proponimus. Est tamen alicubi inuenire locum quo in bonam partem accipiantur, ceu ille est, quum sanctam Rebeccam famulus senior domus Abraham psellijs, hoc est, armillis aureis. Eam enim, quæ vsura erat familiari contubernio patriarchæ & cohabitatura, conueniebat erudiri prius actiuam animæ functionem, ab eo qui eam expetebat domino suo in vxorem. Ad hoc innuendum, armillis aureis condecorabat manus virgunculæ. hoc est, pretiosis & honestis actionibus. Decem verò aureorum erat earū pondus, quod decem summarijs præceptis, legis obseruatio omnis concluditur, & in aures singulas drachmas appendentes pondere. Consentaneū enim est rationi, ut obedientia adornetur fide qua in vnum tendimus Deum. Hoc tamen loco adimuntur mulieribus suæ armillæ, quod earum ornatu cohonestatē se gesserint insolentijs. Sermo presens docet nos in genere eas derelinqui à continente se Dei visitatione, quæ arroganter ac superbe se gerunt ob ornatum & præstantiorem habitum. Porro illud, ἡμπλόκιον videtur innuere genus quoddam textile & implexum, complicandis capillis accommodum, ut præstantia coloris capillorum excitaret colorem. Et nemini quidem parum decora hæc videantur. Nos enim non sumus spiritu sancto pudicio-

ἐν ποδί.

A

χιτῶνα κοσμηβωτον. * Pro ὀρίσας, lege ὀρίσας.

B

μανίασθαι κοσμηβωτον.

C

* κάθημα torques.

* Cant. 7. b * Pro ἡμπλόκιον, ἡμπλόκιον, ἡμπλόκιον, ἡμπλόκιον, ἡμπλόκιον, ἡμπλόκιον, ἡμπλόκιον, ἡμπλόκιον, ἡμπλόκιον, ἡμπλόκιον.

ἡμπλόκιον domus Dei

Exod. 32. a

* ἡμπλόκιον superius metallicum.

* χλιδωνες vis.

* ψιλία

Gen. 24. b.

* Pro ἀπὸ χι, ἡμπλόκιον, ἡμπλόκιον, ἡμπλόκιον, ἡμπλόκιον, ἡμπλόκιον, ἡμπλόκιον, ἡμπλόκιον, ἡμπλόκιον, ἡμπλόκιον.

* ψιλία χιτῶν.

pudiciores, ut indignum censeamus in sacra scriptura distinctiones etiam ipsas multa cum sedulitate perscrutari. * In Canticis enim spōsæ cum primis commendatæ didicimus ipsum etiā ἡμπλόκιον positum esse ad commendationem grauitatis eius ac pudicitiae. Ait enim, Caput tuum, sicut Carmelus & discriminale capillorum capitis tui, ut purpura. Et in aures & annulos. Vsum vtiq; inaurium approbatū, nec laude indignum fuisse edocti sumus in desponsatione Rebeccæ. Quæ nimirum præsignabant fore, quia in Abraham familia tradendæ essent doctrinæ de veritate rerum spiritualiū. Senumero tamen deprehendimus eas fuisse dignas reprehensione. Primum quidem, ascensuræ vxores Iacob cum liberis in Bethel, iussæ sunt, à se vt ablegaret exoticas scilicet disciplinas, vnâ cum externarum gentium diis, quod ex idololatria pariter & vsu pugnantium dogmatum impedimentum oboriretur, ne ascenderet in domum Domini. Siquidem Bethel interpretatur Domus Dei. Iam verò adactus Aaron populi seditione, vt illis constaret idolum, teste Exodo, in aures delegit conflando idolo, (quod lege prohibebatur) valde tamen accommodam materiam. Ait enim scriptura, Abstulerunt enim omnis populus in aures aureas, quæ in auribus eorū erant: & attulerunt ad Aaron, & ex eis formauerunt vitulum conflabilem. Quin & Gedeon ex spolijs Ismaelitarū acceptis à populo inauribus fecit ex eis Ephod, & constituit illud in ciuitate, & exornatus est omnis Israël post eum illic. Et factum est Gedeoni & domui eius in scandalū. Etiam loco presentis in aures nota infamiae lugillatur, quod filij Sion eis sint abusus ad fastum ac superbiam. Et vestes purpuræ circumtextas, ac media ex parte prætextatas. Ornatum mulierum quo gloriam captant & aucupantur à vestium splendore at pretio, tanquā superfluum perstringit. Et quidem illæ summitati vestium attegebant purpuram, nonnūquam autem eam inferebant parti mediæ. Purpura verò notam præ se fert imposturæ ac doli, vt quæ superne quidem tegit natiuum colorem, intimū verò ac propriū florem ipsæ spectandum præfert qui in speciem sunt exporrecta fronte alacres, in intimo autem cordis recessu conceptam obumbrat nequitiam, quod quidem vtrunq; summopere fugiendum est, siue summitatem occupet vitæ, siue medium. Quare scriptura non admittit, sed à se abdicat vestes quæ sint purpura circumtextæ. Et vestimenta per domum, & pellucida Laconica. Per hoc quo dicit scriptura, vestimenta esse disiecta per domum, redundantem copiam innuit luxus profusioris ac deliciarū: dicens autem διαφανή pellucida, transparentia, immodicam insinuat eorū subtilitatem. Sumptus enim iste profusior ad ostentationem faciens, hūc sibi præstituit scopū, nimirū fauorem captat ab hominibus & gratiā. Siquidem nemo videt vnum aliquem seorsim & priuatam degentem vitam vestes luculentas circummicere per aedes. Hæc enim nobis declarant excessum omnem quo istæ abutebatur iis quæ ad cōmoditatem & vsum concessa erant, ita vt auersatæ vernacula indumenta, ceu rem indecoram, imitarentur vestituram Laconicarum. Hæc enim extima veste se denudant palam omnibus ad gesticatoriam saltationem, indutæ tantum lineam

vestem; eamque eximia subtilitate confectam, per quam spectanda proponebantur quæ nimirum conueniebat virorum aspectum contueri. Et byssina & hyacinthina, & byssum cum auro & hyacintho subtextam. Dicitur paulo prius est, quia filiarum Sion minis quidem decenter viuenter & veluti temulentæ per exuberantiam deliciarū insultantes sanctis circumferebant vestem extimam ad imitationem similitudinem vestis pontificiæ. Byssina & hyacinthina. Eiusmodi vestimentis indutæ quæ suis coloribus representarent elementa, quibus constitit creatura omnis. * Sacerdotes per se introibant sancta pro mundo supplicaturi. Et quidem Byssus pro terra ponitur, Hyacinthus D autem pro aere. Et hæc abierunt non contentæ tali ornatu nisi & subtexerent aurum ad commendationem vestimenti versicoloris & ostentationem plenioris magnificentiæ. Et theristra clausa. Theristrum vestis esse videtur superior, quam sibi per æstatem circumponebant ne immoderato æstu grauarentur: quemadmodum in Genesi didicimus Rebeccam fuisse indutam Theristro, quum pergeret in occursum Isaac. Theristra autem quæ nunc vitio vertit scriptura, sunt quæ internebāt lecticis, vt molliusculè discumberent, propter exuperantiam deliciarum. Iam verò dictionem, κατάκλινα reliqui interpretes nequaquam literis prodiderunt, quare veru iugulata est & obliterata, quod nullum insinuet sensum. Et erit pro suaui odore, puluis, & pro zona, funiculo cingentis: & pro ornatu capitis aureo, calutium habebis propter opera tua. Pars deliciarum quæ voluptas, ac suauefragantia ex odoribus, quos vnguentarij in aera excitant, incensis & euaporantibus vnguentis, suaueque sibi halitum solerter conciliant ac molliuntur. Istis igitur quæ nimia voluptate se diffundebant, suaueque odorem suis naribus arte concinnabant, ab eo qui & comminatus est, retribuetur puluis. Est autem puluis, subtilis terra, quæ vel aspiratione venti tollitur in aërem, sua oppilatione molestam difficultatem inducens circa orificium anhelitus, multumque tædij & anxietatis. Sed enim anima vnguentis exhalarescit & suffitu odoramentorum: sed his quæ spiritualia sunt, cuiusmodi erat anima eius qui dicebat, Christi bonus odor sumus. Et, Gratia autem Deo, qui manifestat odorem notitiæ suæ, in omni loco. Talem sanè Isaac pater Iacob sensu percipiebat odorem ex filio spirantem, quum diceret, Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. In cantico item, iuenculæ adoratu percipientes caelestem fragrantiam, nempe misericordiam Verbi Dei, in odorem vnguentorum tuorum curremus. Sed & chrisma illud quo inungebatur pontifex, vnguentum erat & commendatione dignum & perquam iucundè oblectans animam, dignum planè quod vniendæ fratrum concordia compararetur. Talis vnguenti compositio pigmentariæ artis perito opus habet, vt qui à Deo acceperit peritiam artis conficiendi vnguenta, nempe Chrisma illud sanctum, quod nequaquam ascendere debuerat in carnem hominis. Si quando igitur compositio istius suaui fragrantia impensiore studio exerceatur, ad ætulanā vitæ & luxum, tunc meatus ip-

* Nonnihil hic desit.

* Nonnihil hic desit.

2. Cor. 2. d

* ἡμπλόκιον.

F

se sensui feruens oppilatur puluere, dispensante
hæc Domino qui in illos beneficia contulerat.
Fortasse enim postquam in templo esse cœperūt
voluptuosæ fragrantæ odoris, tunc vnguentum
sacræ vnctionis & thymiana compositionis * ef-
se desierunt. In terram enim disiectum est tem-
plum, & euersum nunc in puluere ac deorsum ia-
cet. Pro suaue fragranti odore, quo olim iuxta le-
galem latrariam perfruebatur, nunc puluis est. Col-
lo enim animæ in sublime erecto & * intractabi-
li ambulauerunt, quibus & dictum est. Ecce di-
mittitur vobis domus vestra deserta. Atqui iisdē
licuisset (siquidem voluissent) à se excusso pulue-
re, compleri odoratissima Christi redolentiâ, se-
cundum eius admonitionem qui dicit: Excute
puluere tuum, & surge Hierusalem, & induere
gloriam brachij tui. Et pro Zona funiculo cinge-
ris. Et quidem in veritate lumbum accingit, qui
secundum Deum cingitur, cuiusmodi erat Pe-
trus, quū manibus expansis accingeretur ad bellū
pro Christo obeundum, ad exhibendū testimo-
nium pro veritate, ab his qui ipsum prouocabant
ad certamen vsque ad mortem. Sanctus etenim
circumcingitur virtute. Ait enim scriptura, Deus
qui circumcingit me virtute. Qui autem zonam
hanc perdidit, vinculo cingitur suorum peccato-
rum, quod singuli quique vinculis suorum pecca-
torum constringuntur, quorum symbolum illud
erat flagellum è funiculis contextum, quo ex aede
sacra expulsi sunt sancta prophanantes, Domino
per hoc declarante, quia vnicique flagella fiunt
nexus & plicaturæ peccatorum, & suis quisque
peccatorum funiculis se circumplectentibus fla-
gellatur. Pro ornatu verò capitis aureo, caluitium
habebis, propter opera tua. Quemadmodum illæ
quadam curiositate superflua illectæ requirebant
quæ minus exigebat naturæ necessitas: quod ad
odoratum attinet: etiam ab his exciderunt, quæ
erant secundum naturam. Neque enim contentæ
fuerunt aspiratione rari aëris nostri, nisi & ipsum
inficerent coloribus vnguentorum ac thymiana-
tum, quare demum contigit, vt ne aërem purum
expirare possent: sed euna exhalarent qui pulue-
re esset permixtus. Cōsimili ratione in natiuo or-
natu capillorum non permanserunt, sed aureis
quibusdā reticulis capillos, (qui mulieribus da-
ti sunt pro velamine) complicantes, seipsas ad fa-
stidium vsque adornabant, denique etiam natiuo
hoc ornatu spoliatae sunt, & factæ hominibus ip-
sa depulsionem capillorū, spectaculum præter om-
nem modum deformem, quod ab ipsa natura or-
natus hic crinium proprius fuerit eis & conge-
ner. Si enim turpe mulieri est tonderi & rasitari:
quantò certè turpius esse recaluastram? Rem fa-
cit magnopere conducibilem, inducens deformati-
tatem eis, quæ tam malè afficiebatur naturali sua
pulchritudine. Pro tunica autem prætextatæ pur-
pure, circumcingeris sacco. Dominus etiam hoc
disponens ad id quod nonnihil emolumenti ad-
ferret istis ostentatricibus suæ pulchritudinis, iu-
bet fieri vicariam hanc rerum permutationem:

propterea quod vestis quidem purpurea occasio-
nem suggerebat istis captandæ molliciei simul &
ostentationis: sacco autem siue cilicium præbet
non mediocri compendium ad paradam contra-
tionem & sui humiliationem. Equidem qui ami-
culo circumtegitur purpureo, cunctatur se in ter-
ram demittere, & procidendo adorare Deum,
suò parcens ornatui, ne floridus ille vestis color
emarcescat. Ex diuerso, qui sacco induitur, locū
omnem sibi præstituit accommodum ad procid-
endum Deo. Et filius tuus pulcherrimus, quem * di-
lexisti, gladio cadet. Conducibilis multo erat
istis, qui educadi fuerant inter mores obscenos,
præcipi morte ante messoriam falcem: quàm vt
amplius peruersa viuēdi ratione à parentibus im-
buerentur. Filium igitur quem habebas siue ele-
gantia corporis pulcherrimum, aut certè qui ma-
ternis oculis appareret apprime gratiosus, hic in
ipso ætatis flore interficitur. Amplificatio mali
insinuat eam mortem minimè fortuitam fore aut
naturæ impulsu: sed affuturam violenta impres-
sione hostilis manus & ictu gladij faucandum.
Et fortes vestri gladio cadent. Et hæc quidem pas-
sa, nihil viriū habitura est ad expetendam de ini-
micis vltionem, seque tuendam. Consolatio enim
nonnulla est in malis, vltionem sumere de in-
terfectis & è medio sublatis: & æqualibus malis
implicuisse eos qui tibi infixerunt mœrorem. At
ne hoc quidem suppetet tibi. Siquidem qui con-
sistunt nunc in vigore ætatis, morituri in bello
sunt ad vnū omnes, ita vt nulli vsui occupasse vi-
deantur suæ robur ætatis, aut certe quia auxilio
destituti, sint non admodū difficiles ad toleranda
omnia, quæ illis ingerere visum fuerit hosti-
bus. Et humiliabuntur, & lugebunt thecæ ornatus
vestri. Thecæ auri & argenti, splendidæ vestis &
lapidum preciosorum promptuaria sunt. Sanè
quandiu habet quis thesauros, dignos quidē cen-
set qui multo asseruentur studio ac diligentia,
quique in tutissima ædium parte seponantur, lo-
cis nimirum sublimioribus. Omnia insuper adhi-
bet, quæ excogitantur ad fidelem tutelam & cu-
stodiam, ceu sunt vestes siue repagula, clauæ, si-
gnacula, denique custodēs. Quum autem exina-
nitæ thesauris thecæ fuerint: eas ne aspicere qui-
dē dignatur dominus, sed neglectim ac fastidien-
ter transmittit. Atqui nobis etiamnum hæc vsui
esse possunt. Animæ enim excepto diuini verbi
dono, apothecæ factæ sunt dignæ profum, in qui-
bus recondantur, quæque sunt in diuinis thesau-
ris pretiosissima. Si quando autem ostendi conti-
gerit exhaustas esse diuinis ornamentis, humilia-
buntur tunc abiectæ, nec vlli iam futuræ vsui, sed
damnatae. Ob hoc ait scriptura Iechoniam, tan-
quam vas fuisse, cuius nullus fuerit vsus. Vt igitur
perseueremus in regalibus apothecis, ne pro-
damus istis clancularis furibus præno-
bile & tanti pretij margaritum,
quod fidei nostræ con-
creditum est,

B. BA.

B. BASILII MAGNI
ENARRATIO IN QVARTVM
CAPVT ESAIAE.

BT apprehendent septem mulieres ho-
minem vnum, dicentes: Panem nostrū
comedemus, & vestimētis nostris in-
duemur, tantum nomen tuum inuocetur
super nos, aufer opprobriū à * no-
bis. Vt colligitur ex hac sententia,

videtur sermo hic raritatem virorum significare
obortam per bella morbósve ira Dei delatante
in populum. Ergo ne quis infœcundus esset aut
sterilis vlla maneret (quando vtrunque malū apud
veteres æstimatum est subiacere maledictō) pudō
rem verecundiamque excludit à mulieribus, dum
plures mulieres apprehendunt virum vnū, proin-
velle se leuare & consolari * suam orbitatem di-
cunt simul plures. Panem nostrum comedemus, &
vestimentis nostris induemur. Omilla igitur neces-
saria & anxia sollicitudine pro parandis vitæ ali-
mentis, dicunt: Nomen tuum * inuocetur super
nos vt effugiamus opprobrium nobis impendens
ob inopiam successione. Planè hæc est ad verbū
sententia. Sensus alioquin allegoricum mentem
nostram inuitat, vt maius aliquid perscrutemur.
Ac si planè in loco versusur non admodum spe-
ctabili quemque densa obscuritas obumbret: ta-
lis interim quædam se offert nobis intelligentia,
de his septem mulieribus. Quia enim & vita hæc
& Israël secundum carnem degens plerunque sub
septenario numero comprehenditur. Et quidem
tempus siue vita adimpletur: ideo septem diebus
suo ambitu reuolutis circum ea que facta leguntur
in Genesi: vnde & æternitas seculi hanc mundi cō-
stitutionem sequutura in scripturis dicta est Octa-
ua. Hinc Psalmi pro Octaua, ac si dicas: pro seculo
quod succedet momentis temporum. Plerunq;
autem qui in manifesto sunt Iudæi, quiq; ad illo-
rum conuersationem suam instituit vitam, intel-
liguntur per septenarium numerum. Da (inquit)
partem his qui septem & his qui octo. Quasi tes-
tamentum vetus pariter & nouum debeant testi-
monium aliquod accipere à Deo. de eius aduentu
vt ad vnā inter sese perducantur concordiam.
Septem igitur mulieres adumbrant vetus testa-
mentum. Hæ apprehendent hominem vnū, nempe
Dominum, qui vnus non est multarū, sed quia
vnus est, dicunt: quia panem nostrū comedemus,
hoc est, Manebimus in mensura nostræ subsisten-
tis naturæ. Vmbra enim erimus futurorū & ima-
gines supercælestium. Tantum est, nomen Chri-
sti inuocetur super vetus testamentum, vt infœcū-
dæ inutilitatis opprobrium auferatur. Intelligi
etiāmn potest synagoga Israëlitiçi populi, è mor-
tua quæ continebatur lege, donata iā libertate ad
hoc, cui vult nupta, vt non vocetur adultera, dum
ad sponsum suum Verbum accedit, & vt propè di-
cam, amabili complexu ipsi adhærescit, dicens: No-
men tuum inuocetur super nos. Dicitur sanè est, quia
septem mulieres, septē sunt spiritus, quos aliquan-
tō posterius enumeraturus est hic propheta, velu-
ti requietus super eum qui ex radice Iesse, ceu

flos erat erupturus: Spiritum inquam sapientiæ &
intellectus, spiritum consilij & fortitudinis, spiri-
tum scientiæ & pietatis, spiritum quoque timoris
Dei. Qui sanè spiritus, quod omnes declinassent
à rectitudine, simulque inutiles essent facti, quum
iam nihil loci haberent, vbi requiescerent pro vo-
to & amabiliter, hominem hunc secundum Deū
apprehenderunt. Huc faciunt, quæ sunt scripturis
proditæ. A bono enim opere vacat spiritus scienti-
æ & pietatis, quo tempore nō suppetit qui velit
intelligere, non est qui requirat Deum: & quasi
contumelia atroci percelluntur virtutes, quū ne-
mo adfit qui eas complectatur, ipsisque fixius ad-
hærescat. Sed & viduatæ quasi sunt, laborātes ino-
pia animæ quæ eas excipiat. Nemo enim potest
eas propria assequi bonitate, sed in solitudine per-
manet, etiāsi videatur eas apprehendere. Qui au-
tem in seipso fuerat declaraturus omnem virtutis
speciem iuxta summā & absolutā perfectionem,
hic aufert ab eis opprobriū. Iam quando ob igno-
rātibz Deum studiosè coli videntur & exerceri
scientia & intellectus, consilium & fortitudo, sa-
pientia & pietas: reliquum est, vt efflagitent super
se inuocari nomen Christi. In die autem illa splen-
descet dominus in consilio cum gloria super terram, vt
exaltet & glorificet quod relictum fuerit de Israël.

Concinnunt hæc superius traditis. Non enim sep-
tem illæ mulieres apprehenderunt eum, tanquam
virum. Hic nanque effulgebit quasi Dominus. Ex
quo enim efflagitarunt super se inuocari nomen
ipsius, earū alacré propensionem cōprobans Deus,
illucescet ipsis & affulgebit in consilio, cū gloria
super terrā, hoc est, cum iudicio & consilio, boni-
tate illis gratuito conferens quæ ex certo iudicio
proueniat, nō item ex peruerso consilio aut cōsu-
lano. Dies autē ipsa est, in qua inclarescet Deus
in consilio, cum gloria, eadem quā facit splendef-
cere sol iustitiæ Dominus noster qui & de seipso
docet, quā diu est in mundo, lux est mundi, quo-
circa admonet, vt operarentur, donec dies est.
Signatè verò adnotandū est iuxta aliam & aliam
considerationem, diem dici præsentem vitæ: & no-
ctem iudicij diem. Itemq; præsens status, nox. qui-
dem est: dies verò, quod speratur futurum seculū.
Et quidem illud, quo nos admonet, vt operemur
tantisper, dum dies est, perspicuum quia refert ad
hanc vitā quæ cognitione Christi illustrata est. Il-
lud vero, venit nox, de futuro seculo dictum est,
propter inamœnā obscuritatem & permolestam
afflictionem quæ deprehensos in peccatis appre-
hensuræ sunt, ea vtiq; appellatione dignos, quem-
admodū & propheta ad eos qui in operibus qui-
dem flagitiosis versabantur, diem nihilominus re-
tributionis expetebāt, ait: Vt quid vobis dies Do-
mini? Et ipsa est tenebræ, & nō lux. E diuerso ipse
apostolus, noctem hanc quidem vitam astruio esse
quod in ea nihil non turbulentum & consulan-
um conspiciatur, se vltro inferēs intellectui, tum
à carne, tum à sollicitudinibus istius vitæ mun-

* Omnes
declinauerunt, simul
inutiles facti sunt.
Non est in-
telligēs, nō
est requi-
rēs Deum.

* Desit e-
nim hic
quid simile.
* ἀναποτά
κ[η]λο, lege
ἀναποτά-
κ[η]λο.

A

Vtique Li-
num legit
Græce Ba-
silii, de
martyrio
Petri &
Pauli.

* φραγί-
μων, lege
φραγίλ-
μων.

B

I. Cor. II. b

C

μεσοπο-
φύρο, for
san claua-
ta purpu-
ra.

* ἵκετα
εὐα.

* ἀφ' ἡμῶν.

* Pro ἀγῶ-
να ἀντῶ,
lege, ἀγῶ-
να ἀντῶ-
ντων.
* Pro χρο-
νον, lege
κελεύσθη
ἰσῆμας.

B

E

F

dialis, adeo vt multam offundant menti nostrae caliginem. Diem vero resurrectionis tempus, quando dicit: Nox praecessit, dies autem appropinquavit. Itaque siquidem volueris excipere lucem magis conspicuam & illustriorem, illucescet Deus in consilio, cum gloria, super terram. Ex quo igitur illuxit Deus in consilio cum gloria super terram, nos ipsos digne adornemus vt ab ipso plenius illustremur: vt & diuini splendoris affulgentiam singulis nostrum sua gratia disperrens pro cuiusque proportione accommodatae habitudinis, maiori cum alacritate animae praestantiora ac perfectiora & quae ab ipso profluunt, dona subministrat. **Vt exaltet & glorificet quod reliquum fuerit Israelis.** Hoc est, Quod reliquum fuerit ex Israelitico populo secundum electionem efficeret superius istis mundi curis & ad incorporare virtutum contemplationem prouehet. Quod si tangeris desiderio intelligendi iuxta scripturae placitum, gloriam qua glorificandi sunt sancti, mihi cogita sacrum ac decorum ordinem eorum qui mente eximia illa ac diuina contemplantur, cuiusmodi referuntur de Mose, quando dignus habitus est qui Deum spectaret. **Quum igitur affuisset Deus in consilio cum gloria: ad haec duo, duplici usus est illatione, nimirum, vt exaltet, utque glorificet, vt intelligas ipsam exaltationem opus quidem esse consilij, ad gloriam vero pertinere glorificationem. Et erit, quod reliquum fuerit in Sion & quod residuum fuerit in Hierusalem, sancti vocabuntur omnes ad vitam in Hierusalem.** Reliquiae Israelis secundum electionem, sancti vocabuntur & conscribentur ad vitam in Hierusalem, illustrati claritate aduentus Dei, perque eius gloriam in sublime euecti. Hi sancti vocabuntur, quos sibi ipsi reliquit Deus ad imaginem & momentum imitationem, qui non curauerunt genu ante Baal. Porro qua ratione hi quidem in Sion, alij autem in Hierusalem? Eorum siquidem qui ad salutem pertingunt, discrimen est, quando singuli quique in suo ordine participes futuri sunt fructus eorum quae a Deo parata sunt, bonorum. Nam ex quo pauci sunt, qui salutem assequuntur, non multitudinis numero, sed singulari scriptura reddidit sensum. Non enim dixit τὸ, καταλειφθήντες, reliqui: sed τὸ, καταλειφθήντες, quod relictum fuerit. Quod quidem in Sion relictum est, videtur inferioris esse ordinis, quasi primum extimulentur ab his qui studio se extendunt in anteriora. Porro perfectius est, quod pro bonorum operum merito domicilium habere quis promereatur in ipsa Hierusalem. Differentia autem ordinum nobis suggerit historia, de Sion quidem, quod antiqua fuerit ciuitas & minoris tum amplitudinis: Hierusalem vero fuisse regali magnificentia superiorem, in qua & sanctificatio. Omnes equidem tales scribentur ad vitam in Hierusalem. Beatus plane, quisquis cooperietur dignus ea conscriptione in Hierusalem. In superna enim Hierusalem credibile est esse librum viuientium, in quo conscripti sunt Christi discipuli. Gaudete enim, ait, quia nomina vestra scripta sunt in caelis. Quum autem particulae huic, Qui scripti sunt in Hierusalem, illa praepositur, ad vitam: necessarium sit scire vtrumne sint quidam qui scribantur quidem, non item ad vitam sed iuxta sententiam Hieremiae dicentis: Rece-

dentis a te siue desertores, in terra scribentur. Iuxta igitur sensum hunc duae intelligi debent descriptiones. Vna quidem eorum est, qui ad vitam: altera autem eorum, qui scribuntur ad perditionem. Plerumque tamen contingit permutationem scripturae fieri, vt quum a virtute dilapsi ad malitiam exciderimus. Nanque dictum hoc: Deleantur de libro viuientium, & cum iustis non scribentur. Illud item, Dele & me de libro, de his dicitur qui dignos se exhibuerint prius, vt in libro Dei conscriberentur. **Quia abluet Dominus sordem filiorum & filiarum Sion, & sanguinem Hierusalem expurgabit de medio eius, in spiritu iudicij, & spiritu ardoris.** Perspicue attestantur haec praedicta esse Ioanni dicenti de Domino, Quia ipse est, qui vos baptizabit in spiritu sancto & igne: de seipso autem, Ego quidem vos baptizo in aqua ad poenitentiam. Et illud, De spiritu in regenerationem. Quinetiam tacite innuit duas esse species baptismatis, nequando ad ternionem usque progrediantur baptismata. Illud quidem expurgatio fuit sordium: hoc autem ipsa est regeneratio per spiritum sanctum, idque examen fit per ignem iudicij. Itaque ablutio quidem illa pro tali depositione peccati accipitur: hoc autem in spiritu iudicij & spiritu ardoris, ad eam refertur probationem siue examen quod per ignem fiet, in seculo futuro. Equidem peccata per ignorantiam admissa utique cum sint veluti sordes quaedam, quae animam splendorem exterminant, & natiuo eius decori offendant, egent purgatione per lotionem. Quae vero ad mortem ducunt peccata, eorum nempe qui post acceptam cognitionem, certa animi destinatione flagitia committunt, sanguis vocantur. Et haec quidem plesti necesse est ardore seu exastuatione iudicij. Itaque quisquis constitetur, seque abluat orat & emundari, suam quidem iniquitatem fatetur egere ablutione, & peccatum emundatione, dum dicit: **Amplius laua me ab iniquitate mea, & a peccato meo munda me.** Illi quidem rudes prorsus & insciji diuinorum dogmatum, qui priusquam eruditi essent Dei verbum, peccarunt, tanquam eluuium quadam inquinati opus habent aspergine aquae, vt eluantur. Qui vero post acceptam vitam notitiam, consulto ac studio seipsum reddunt obnoxios sanguini; utique tales opus est purgari per ignem. Equidem licuerit & hunc locum interpretari simplicius. Siquidem peccata quae superficie tenus admittuntur & externe apparent, suntque leuia, sordi cuiusdam assemblia videntur: quae autem altius impressa ex affectu eorum qui delinquent ad nequitiam propendenti, errata & maligne commissa, conferri solent sanguini: quare qui sanguis dicuntur, ex eorum medio submoti qui per errorem deliquerunt, expurgandi sunt spiritu ardoris siue exastuationis. **Et veniet, & erit omnis locus montis Sion, & omnia quae in circuitu eius obumbrabit nubes per diem, & sicut fumi, & quasi lucis ignis ardens per noctem. Omni gloria protegetur, & erit in umbram ab aestu, & in protectionem & absconsionem a duritie & pluuia.** Post expiationem quae per lauacrum regenerationis fit, & eam expurgationem quae fit per poenitentiam, veniet tempus (ait) quando locus omnis conuinetur moti Sion. Hoc est, sublimis erit & excelsus, dignus quippe efficeretur qui

Amplius laua me de peccato

Amplius laua me de peccato

Septem filiae domus spiritus sancti.

Septem mites.

qui cooperietur caelestia, simul atque apprehenderit septem mulieres, & expledescet Dominus cum gloria in concilio, vt exaltet & glorificet reliquias Israelis, quum sancti quoque vocati fuerint, abluta prius sorde filiarum Sion, & earundem expiato sanguine e medio eius. Tunc nubes obumbrabit per diem loca circumcirca Hierusalem, ita vt umbrant suppediter ad coerendum aestum, & protegat a duritie & pluuia, utque noctem cohibeat accessa lux, fit etiam gloria, quasi vapor suffumigans & apprehendens omnia. Arbitramur porro haec promitti dignis requie & refocillatione, quando quidem in domo patris mansiones multae sunt, & diuersae distributiones repositae in terra illius felicissime hereditatis, qua sortito sunt assequutur mites. Hoc est, nonnulli quidem Dei aduentum hilariter praestolantur, quidam autem refouebuntur & conquiescent sub tegmine caelestium virtutum, alij vero in gloria quae ab eo lumine expledescet, quasi ab ameno vapore occulentur. Fortè ipsi quidem monti Sion ea lux affulgebit: quae autem in eius sunt circuitu, suo splendore cuncta illustrabit per diem nubes. Et haec quidem non aliunde sortitura ortum suum, quam ab eo lumine. **Quemadmodum & fumus ab igne, ita & nubes a lumine sua mutuatur subsistentia, sub cuius obumbratione genialiter versantes insigni gloria perfruuntur, quippe qui splendore circumfunduntur a nube ipsa promanante, quae in aestu quidem se expandit supra capita eorum, suauem**

& peramoenam refocillationem suggerens per eam obumbrationem. Eadem vero, imbre alperiore & cum impetu decidente, vicem supplet umbraculi addensati ac solidi, & abundè protegit eos qui opus habent quopiam latibulo, ob vehementiam pluuiae, & suamet densitate coeret oculos. Eiusmodi erat nubes lucida discipulos undique cingens, quo tempore transfiguratus est Dominus. Quum autem perseuerans stat & quasi concretio quaedam compacte nubis fit, signum est sequuturae serenitatis. Eam enim tranquillitatem futuri illius ordinis ac status praemonstrat per operimentum ac velamen. Proinde vt explanatius sensum percipias, quid illud indicat: *ἐν ἀποκρυφῷ σκιῶν*, in abscondito siue in absconsionem protectionis? Ad id igitur tali paradigmate promouemur. Sit vnus aliquis, qui ab hostibus quidem quaeritur, a domesticis vero & familiariter notis in quapiam domuncula alicui obseruatur & custoditur in loco perquam difficili inuentu. Equidem tale aliquid intelligendum est fieri a nube illa diuinae protectionis circa sanctum, vt ne facile intercipiatur hostium manibus. Tanta ad hoc scripta sunt, vt di lucidius intelligeretur auxilium esse exhibiturum qui versantur in circuitu montis Sion, in hoc vt interdum quidem obumbraret eos nubes, qua ab aestu protegerentur, nocte vero illustraret eos lux accensi ignis, vt & utroque in tempore tuti esse possent ab insidiantium manibus.

παρὰ δὲ γμα.

Ezech. 2. 8

B. BASILII MAGNI
ENARRATIO IN QUINTVM
CAPVT ESAIAE.

Amabilis dilecti mei, vinea mea. Hierony. Exo. 15. 4. dicitur glori fieri est.

Agedum, cantabo dilecto *canticum dilecti mei, vinea mea. Cantica omnia videntur in se complecti alacriore rerum gestarum statum & ordinem. Quod in Exodo scribitur canticum, triumphale est, nempe pro impetrata victoria: Cantemus Domino: gloriose enim magnificatus est. Canticum canticorum nuptiale est carmen, dramatico opere pertextum. Praesens autem sermo comminationem continet aduersus vineam iusto Dei iudicio allatam. Porro an terribilia haec quae intentantur populo, referantur ad exitum suauem & placidum, decenti admodum ordine inserta sunt hisce canticis. Quae autem canticum hanc pronuntiat persona. Spiritus sanctus est, qui quidem canticum emodulatur vineae sibi dilectae. Est autem & hoc canticum vnice dilecti. Quis vero ipsi natura charissimus, si non vnigenitus, qui & bonum illud per se expetendum est, quod appetit omnia? cuius amabilis dilectio mentibus omnium qui sint ratione praediti, inexplicabili quadam vi naturae inserta est & instillata? Quando igitur iuxta vocem Domini praeractis ab vnigenito accipit omnia & annuntiat nobis, & canticum astruit esse sibi charissimum, tanquam ab eo acceperit, utique cantio ipsa canticum est sibi dilectae poenitentiam agenti vineae: in peccato autem persistenti lugubre fit lamentum &

quae, quemadmodum in Ezechiele didicimus in eius libro scriptum carmen & lamentum & vinea. Sermo autem Domini ad vitam aeternam inuitas & ad caelestium bonorum fructuionem aduocans, melos erat animas expergefaciens ad numerosam concinnamve & moderatè compositam motionem, necnon extimulans ad efficacem virtutum actionem. Ioannis denique praedicatione qua perfidos illos & malignè obsequentes attentos reddebat, vt eos poeniteret malè commissorum, lamentatio erat impoenitentem conficiens meroe ac tristitia ad salutem. Iudaei tandem per callosam caecitatem cordis deprehensi sunt nulla benignitate sermonis persuaderi potuisse ad vitam, neque ad excipiendam poenitentiam asperiore acrimonia verborum vrgeri. Atque adeo canticum quod in manibus est, laudem continet praefixae illi generositatis idque asidue: coarguit insuper praetentem malitiam, minasque intendit malorum quibus discutiandi erant: At ne sic illa populum inobsequentem ac male morigerum reuocarunt ad expendendam propriae dignitatis vocationem: neque haec eorum insolentiam compefcere potuerunt & meliores reddere. A laudibus sumit exordium illius praefixae generositatis. **Vinea facta est dilecto in cornu, in loco vberi.** Vineam dicit populum Israeliticum. Vineam enim ex Aegypto translulisti. Et in Hieremia probrum obijcitur populo,

per eandem similitudinem. Ego plantaui te vineam fructiferam, totam, veram. Quomodo conuersa est in amaritudinem vitis aliena? *In cornu, in loco vberi.* De terra dicit ab Israelitico populo occupata, data patribus eorum, iuxta Dei promissionem. *In cornu, in loco vberi.* Eximia laus paucis comprehensa verbis. Cornu reliqua omni corporis parte est eminentius ac solidius: simul quidem ornamentum adfert capiti, simul verò praesens armatura est ad propulandas iniurias. Quinetiam sua siccitate est retorridum, quippe quod humore omni caret: eoque cornigera animalia non ad cornu matris impetu feruntur, sed nullo licet docente eius mammam requirunt, locum planè humidum & pinguem. Declarans igitur sermo, quia Iudaeorum regio esset ex se ad vtraque sufficiens, quae eos tueretur & protegeret ab excursione hostili, simul & capax esset eorum qui eam incolere vellet ac morari, hinc coniunxit vtramque particulam, in cornu & in loco praefertili siue viginoso: hoc est, in terra solida & corpori alèdo per oportuna. Iam verò particulam sermonis huius in expositione huius sententiae profundius quidam attingunt. Quemadmodum enim cornutorum animalium caput principio suae natiuitatis erumpit seque terram versus inclinat: tandem verò plene absoluitur & prodit. Nonnunquam & ferius proprium recuperant ornatum per incrementa emergentium cornuum. Ad eundem modum Israël. Primus gentium omnium ad familiaritatem Dei benevolentiam accitus est, dicente scriptura: factus est populus Domini, pars eius: funiculus hereditatis eius Israël. Post enim accepta incrementa omnia dignus censetur qui omnibus suis perficiatur numeris. Quum enim plenitudo gentium introierit: tunc omnis Israël saluus fiet. Obrinuit fama quaedam, in ecclesia memoriam conseruans non quidem scripto proditam, quae & talis est, quòd prima vtiq; Iudaea hominem habebat incolam, nimirum Adam simul atque excidit delicijs paradisi in hac terra collocatum, ad mitigandam iacturam bonorum quibus fuerat exutus. Prima igitur etiam mortuum hominem excepit, qui & illic eam cui addictus erat, sententiam condemnationis plene est exequutus. Itaque insolens esse ac nouum videbatur illius ætatis hominibus spectaculum. Os capitis defluente carne nudum. At illi recondentes cranium, loco illi nomē indidere *κρانیον*, id est Caluariam. Probabili ratione potuit Noë non ignorasse sepulchrum principis huius & mortalium omnium primigenij: siquidem hac de re fama à diluuiio mox per orbem propagata est ab ipso & dimanauit, eoq; Dominus excussa origine humanae mortis, in loco qui *κρانیον* dicitur, id est, Caluaria passus est, ut quo in loco corruptio siue mors hominum initium accepit, illic vita regni suum sumeret exordium. Et quemadmodum mors inualuit in Adam: ita & in Christi morte inefficax redderetur & pessimum iret. Ob hoc, in cornu, tanquam aduersus inimicum habente arma tutelaria, nempe Crucem Christi: & pingui, tanquam situs regionis post paradysum, principem laudem fecunditatis auferat inter omnes quae sub caelo sunt. Et *sepem circumposui, & vallo circumdedit, & plantaui vineam Sorech: & edificauit turrin in medio eius, & torcular fodi in*

ea. Series tenore sententiae istius non vsquequaque respondet naturae rerum. Prius enim plantatur vinea quam alligetur palis aut pedamentis. Si quidem statumina siue pedamenta auxilio sunt vineae ad suffulciendos fructus eius atque à terra erigendos. Aut nunquid agricola solers qui sit ac prouidus, ad primum apparatus, ubi omnia adornauit, demum aggreditur plantationem? Ob hoc in primis hic saepe ambit locum, dein vallis siue statuminibus communit, ad hanc plantat vineam non qualemcunque, sed *שורש* Sorech, id est pulchritudine & fructu praefertilem, quam Symmachus interpretatus est *εὐκαλαίην* electam. Quid igitur saepe haec innuit aliud, q̄ nimirum praepcepta quae dedit populo, priusquam eos induceret in terram promissionis? A Deo postea praerogatae sunt vires quibus praevalerent aduersus hostes & gentes quae eam prius incolebant regionem & ad internecionem perducerent, id quod vallos ad suffulciendam vineam dixit, ut fructus ederent in sublimi erectos & spectabiles, à lapsu subleuantes eos, ne ab omni parte paterent praedae hostium. Secundum hoc sequitur plantatio electorum, quippe qui prodierunt ex semine Abraham, Isaac & Iacob electorum Dei. Turris autem in medio vineae edificata, profectò templum est in medio Iudaeae collocatum: torcular verò, ipsa est Synagoga Iudaeorum, quandoquidem praesulum siue trabes exprimendo vino accommodat, ecclesiam Dei proprie insinuant ex omni gentium natione adinuatam, cuius gratia Regius Psaltes cantica concinuit epilena, id est pro torcularibus, dum videlicet exprimeretur vna. Quinetiam torcular preparatio est per legis obseruationem, & praemeditatio excolens animum ad pietatem. Et quidem praesulum quaedam tenus promouet ad vnitatem: torcular verò aliqua etiam ex parte preparat ac prouehit ad perfectiora. *Expectaui ut faceret vnam: fecit autem spinam.* Conueniebat isti electae plantationi, tanta & tam solerti cura excolte, ut dulces ederet fructus. Ab his enim qui se profiterentur filios Abraham, repetuntur & Abraham opera. Atqui pro expectata vna spinas edidit, hoc est, pro eo ut exhilararet & recrearet, totum se comparauit, ut stimulis perurgeret, lancinaret & ex quibusque proximis exurgeret sanguinem. Iuxta enim euangelicam parabolam: *Quemnam prophetarum non occiderunt? Nec arbitror illos spinarum nomine suggillari ob id solum, quòd natura fuerint sanguinaria ac caedum appetentiores: sed quod Dei minus amantes amantiores fuerint voluptatum, & anxij sollicitudinibus istius vitae, tanquam spinis adstricti mente. Quemadmodum enim spina non profert vna: ita nec sarmenticius malleolus spinam aliquando producet. Eam ob rem ait Dominus, Nunquid colligunt de spinis vnas? Atqui spinas pro vuis proferunt Iudaei. Et nunc homo Iuda & inhabitantes Hierusalem, iudicate inter me, & inter vineam meam.* Si vinea Domini domus Israël est & homo Iuda plantula dilecta: quam ratione pro vinea lis intenditur aduersus vineam? An quòd scripturam vult propter incontrouersam argumentorum euidenciam, ut iudices ipsi aduersum se pronuntient sententiam? fecit & hoc Nathan aduersum David, quando eum constituens propriae iniquitatis iudicem, excellentem ostendit magnitudinem suae benignitatis, quod attinet ad equabilitatem iudicij quo se demittit Deus: suis condescendens famulis: Simul etiam insigne quoddam praefert iustitiae iudicij, ut qui sententiam subeunt condemnationis nihil possint contradicere executioni iudicij. Hinc ait, *iudicate inter me & vineam meam.* Et dicite quid non factum sit eorum quae conferunt ad proferendos fructus? Quid enim (ait) facere debueram vineae meae, & non feci? Quid enim non sedulo ac diligenter exhibui ipsi, eorum quae officij erat mei? Locus nonne praefertilis & opimus, idemq; minutissimus? Nonne sepes ambit ipsam? Num & suffulciendae viti adsunt valles? Num vsquequaque generosa plantatio? nonne turris? Numquid torcular? Num aliud aliquid dicat quis? Ceterum quae hoc sermone dicuntur, putandum est eadem dici aduersum nos, qui ad hoc acciti sumus, ut fructus iustitiae proferamus: & ecce per immodicam cupiditatem congerendarum opum in tentationem & laqueum incidimus, inque concupiscentias absurdas prorsus & noxias deuoluimur, quae quidem homines demergunt in abyssum interitus ac perditionis. *Expectaui ut faceret vnam, fecit autem spinas.* Sententiae eiusdem repetitio quidam in se continet quod ad rem exprimendam sit vsui. Etenim qui superiore loco pronuntiabat canticum, dicebat: *Expectaui, ut faceret vnam.* Hic autem cum eis texit sermones quorum gratia in discrepationem iudicij descendit: *iudicate inter me & inter vineam meam.* Hoc ad illud respicit, *Expectaui, ut faceret vnam, fecit autem spinas.* Nunc autem annuncio vobis quid faciam vineae meae. Clementiae Dei erga homines peculiare, hoc est, non clam aut silenter ingerit supplicia: sed intendens comminationes ea praedicit affore, per hoc peccatores inuitas ad poenitentiam, id quod fecit Niniuitis, Iona praecone. Israelitem quum deliquisset, neutiquam tacite extremam inuexit perniciem: sed famulo suo excitato ad supplicandum pro populi peccatis, poenas praenuntiabat, dicens. Et nunc dimitte me, & delebo populum hunc. Simile quiddam ex euangelio edocti sumus à sicu sumpta parabola, dicente Domino agricolae: Ecce triennium est, ex quo venio ad hanc ficum quaerens fructum in ea, nec inueniens. Succide eam. Ut quid etiam terram occupat? Sanè hoc dicebat, agricolam quidem excitans, ut eam diligentius excoleret, sterilem verò animam promouens ad proferendos fructus se dignos. Quod autem dicimus, licuerit manifestius deprehendere apud Hieremiam: Ecce enim (ait) sicut lutum figuli, sic estis vos in manibus meis, domus Israël, dicit Dominus. Ad summam loquar aduersus regnum, ut auferam eos & disperdam. Et si se conuerterit gens illa à malis suis: & agam ego poenitentiam super malis quae cogitauit, ut facerem eis. Et ad summam, loquar aduersus gentem & regnum, ut reedificetur & plantetur, & facient mala in conspectu meo, ne audiant vocem meam, & agam ego poenitentiam super bonis quae loquutus sum, ut facerem eis. Ad eundem igitur sensum etiam hic accipimus hanc dubitationem siue suspensionem, non certam sententiam pronuntiationem, quòd omnino id sit euenturum, sed comminationem qua à peccato quis conuertatur. Quid igitur est, quod interminatur? *Auferam sepem eius, & erit in direptionem: & destruem murum eius, & erit in conculcationem: & diruem vineam meam, & non putabitur, neque fodietur, & ascendent super eam, sicut super incultam terram, & vepres: & nubibus mandabo, ne pluant super eam imbrem.* Nam vinea domini *Subaotb*, domus Israël est: & homo Iuda, nouella plantatio dilecta. *Expectaui, ut faceret iudicium, fecit autem iniquitatem: & non iustitiam, sed clamorem.* Resumptis & singulis quibusque comminationibus diligenter expensis, sensuque eorum solerter explorato, executiemus ipsi nihilne eorum quae dicuntur nos ipsos attingat? *Auferam (ait) sepem eius.* Sepem hanc congruit ut interpretemur praepcepta legalia, siue Israël, ex ea quae ad Ephesios est, Pauli Epistola dicens: *Quia is est qui medium parietem sepimenti aut maceriae soluit, legem mandatorum decretis euacuans.* Hoc enim credebatur esse tutelare praesidium & custodia Israelitici populi, quo & arcebatur à permissione & vnione populorum qui propter graue legis iugum, supra alio qui ignauia detestabant sermonem diuini cultus excipere. Qui igitur in dogmatibus siue decretis, hoc est carneam & humilem legalis literae obseruationem, initiavit sublimi sua contèplatione, idem medium parietem maceriae soluit, suum quidem populum non sinēs esse immunitum, sed circumplectens eum & introcludens vno eodemque ouili, ut fiat vnus grex & vnus pastor. Nunc igitur verbuni sepem siue maceriam comminatur se esse demoliturum, hoc est, insinuat se sublaturum ab Israelitico populo praesidium omne praeseruatorium. Ceterum nequando etiam vnusquisque nostrum (quum habeamus sanctum angelum qui se interponit in circuitu timentium Dominum) stricto examine deprehensus in peccatis, intentatae huic plagae reddatur obnoxius & sanctarum virtutum muro tutelari spoliatus: qui quidem quanto adfuerint tempore, eos cōseruant inexpugnabiles quos sua dignantur protectione. Anima autem omnis tutissimo hoc praesidio destituta, in direptionem exponitur hostibus, hoc est, virtutibus quae ex contrario nobis oblectantur: & in conculcationem illius gloriabundi qui dicit: *Obambula ta terra en adsum.* Tale quiddam & Psalmus de vinea dicit. *Ut quid destruxisti sepem siue maceriam eius? Et, Exterminauit eam aper de sylua.* Qui enim septi non sunt vi rationis simul & angelicae virtute, hi vtiq; expositi sunt perturbationibus animi absurdis prorsus, perque redundantem in eis graueolentiam peccati exponuntur depraedantium manibus, ut tanto amplius se volutēt ac versentur in caeno peccati, seque penitus vili luto contegant. Huic simile est quod ait Apostolus: *Et sicut non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit eos Deus in passionem ignominiae, ut faciant ea quae non conueniunt.* Hoc est, se excutientes fidelem animae custodiam quae proficitur ex instinctu rationis, expositi sunt pecuinis cogitationibus, & improbandae culturae demoniorum quae ad omnem immudiciam efficacia sunt. Et quidem comminatio haec incubuit Israël, quado ob peccatum aduersus Dominum traditi gentibus, in direptionem abierunt & conculcatione hostium. Deinde ait. *Et destruem murum eius, & erit in conculcationem.* In superioribus enarrans multiplex à se collatum in populum beneficium,

benignitatis, quod attinet ad equabilitatem iudicij quo se demittit Deus: suis condescendens famulis: Simul etiam insigne quoddam praefert iustitiae iudicij, ut qui sententiam subeunt condemnationis nihil possint contradicere executioni iudicij. Hinc ait, *iudicate inter me & vineam meam.* Et dicite quid non factum sit eorum quae conferunt ad proferendos fructus? Quid enim (ait) facere debueram vineae meae, & non feci? Quid enim non sedulo ac diligenter exhibui ipsi, eorum quae officij erat mei? Locus nonne praefertilis & opimus, idemq; minutissimus? Nonne sepes ambit ipsam? Num & suffulciendae viti adsunt valles? Num vsquequaque generosa plantatio? nonne turris? Numquid torcular? Num aliud aliquid dicat quis? Ceterum quae hoc sermone dicuntur, putandum est eadem dici aduersum nos, qui ad hoc acciti sumus, ut fructus iustitiae proferamus: & ecce per immodicam cupiditatem congerendarum opum in tentationem & laqueum incidimus, inque concupiscentias absurdas prorsus & noxias deuoluimur, quae quidem homines demergunt in abyssum interitus ac perditionis. *Expectaui ut faceret vnam, fecit autem spinas.* Sententiae eiusdem repetitio quidam in se continet quod ad rem exprimendam sit vsui. Etenim qui superiore loco pronuntiabat canticum, dicebat: *Expectaui, ut faceret vnam.* Hic autem cum eis texit sermones quorum gratia in discrepationem iudicij descendit: *iudicate inter me & inter vineam meam.* Hoc ad illud respicit, *Expectaui, ut faceret vnam, fecit autem spinas.* Nunc autem annuncio vobis quid faciam vineae meae. Clementiae Dei erga homines peculiare, hoc est, non clam aut silenter ingerit supplicia: sed intendens comminationes ea praedicit affore, per hoc peccatores inuitas ad poenitentiam, id quod fecit Niniuitis, Iona praecone. Israelitem quum deliquisset, neutiquam tacite extremam inuexit perniciem: sed famulo suo excitato ad supplicandum pro populi peccatis, poenas praenuntiabat, dicens. Et nunc dimitte me, & delebo populum hunc. Simile quiddam ex euangelio edocti sumus à sicu sumpta parabola, dicente Domino agricolae: Ecce triennium est, ex quo venio ad hanc ficum quaerens fructum in ea, nec inueniens. Succide eam. Ut quid etiam terram occupat? Sanè hoc dicebat, agricolam quidem excitans, ut eam diligentius excoleret, sterilem verò animam promouens ad proferendos fructus se dignos. Quod autem dicimus, licuerit manifestius deprehendere apud Hieremiam: Ecce enim (ait) sicut lutum figuli, sic estis vos in manibus meis, domus Israël, dicit Dominus. Ad summam loquar aduersus regnum, ut auferam eos & disperdam. Et si se conuerterit gens illa à malis suis: & agam ego poenitentiam super malis quae cogitauit, ut facerem eis. Et ad summam, loquar aduersus gentem & regnum, ut reedificetur & plantetur, & facient mala in conspectu meo, ne audiant vocem meam, & agam ego poenitentiam super bonis quae loquutus sum, ut facerem eis. Ad eundem igitur sensum etiam hic accipimus hanc dubitationem siue suspensionem, non certam sententiam pronuntiationem, quòd omnino id sit euenturum, sed comminationem qua à peccato quis conuertatur. Quid igitur est, quod interminatur? *Auferam sepem eius, & erit in direptionem: & destruem murum eius, & erit in conculcationem: & diruem vineam meam, & non putabitur, neque fodietur, & ascendent super eam, sicut super incultam terram, & vepres: & nubibus mandabo, ne pluant super eam imbrem.* Nam vinea domini *Subaotb*, domus Israël est: & homo Iuda, nouella plantatio dilecta. *Expectaui, ut faceret iudicium, fecit autem iniquitatem: & non iustitiam, sed clamorem.* Resumptis & singulis quibusque comminationibus diligenter expensis, sensuque eorum solerter explorato, executiemus ipsi nihilne eorum quae dicuntur nos ipsos attingat? *Auferam (ait) sepem eius.* Sepem hanc congruit ut interpretemur praepcepta legalia, siue Israël, ex ea quae ad Ephesios est, Pauli Epistola dicens: *Quia is est qui medium parietem sepimenti aut maceriae soluit, legem mandatorum decretis euacuans.* Hoc enim credebatur esse tutelare praesidium & custodia Israelitici populi, quo & arcebatur à permissione & vnione populorum qui propter graue legis iugum, supra alio qui ignauia detestabant sermonem diuini cultus excipere. Qui igitur in dogmatibus siue decretis, hoc est carneam & humilem legalis literae obseruationem, initiavit sublimi sua contèplatione, idem medium parietem maceriae soluit, suum quidem populum non sinēs esse immunitum, sed circumplectens eum & introcludens vno eodemque ouili, ut fiat vnus grex & vnus pastor. Nunc igitur verbuni sepem siue maceriam comminatur se esse demoliturum, hoc est, insinuat se sublaturum ab Israelitico populo praesidium omne praeseruatorium. Ceterum nequando etiam vnusquisque nostrum (quum habeamus sanctum angelum qui se interponit in circuitu timentium Dominum) stricto examine deprehensus in peccatis, intentatae huic plagae reddatur obnoxius & sanctarum virtutum muro tutelari spoliatus: qui quidem quanto adfuerint tempore, eos cōseruant inexpugnabiles quos sua dignantur protectione. Anima autem omnis tutissimo hoc praesidio destituta, in direptionem exponitur hostibus, hoc est, virtutibus quae ex contrario nobis oblectantur: & in conculcationem illius gloriabundi qui dicit: *Obambula ta terra en adsum.* Tale quiddam & Psalmus de vinea dicit. *Ut quid destruxisti sepem siue maceriam eius? Et, Exterminauit eam aper de sylua.* Qui enim septi non sunt vi rationis simul & angelicae virtute, hi vtiq; expositi sunt perturbationibus animi absurdis prorsus, perque redundantem in eis graueolentiam peccati exponuntur depraedantium manibus, ut tanto amplius se volutēt ac versentur in caeno peccati, seque penitus vili luto contegant. Huic simile est quod ait Apostolus: *Et sicut non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit eos Deus in passionem ignominiae, ut faciant ea quae non conueniunt.* Hoc est, se excutientes fidelem animae custodiam quae proficitur ex instinctu rationis, expositi sunt pecuinis cogitationibus, & improbandae culturae demoniorum quae ad omnem immudiciam efficacia sunt. Et quidem comminatio haec incubuit Israël, quado ob peccatum aduersus Dominum traditi gentibus, in direptionem abierunt & conculcatione hostium. Deinde ait. *Et destruem murum eius, & erit in conculcationem.* In superioribus enarrans multiplex à se collatum in populum beneficium,

καλαίη
λαός ἰσραὴλ
νοστήσα.

Confirmatio
collatione.

ἀμυντῆρες
καὶ κορυφῆς
ἐπιπέδησε
ἀμυντῆ-
ριος.

שורש

ὡς ἡ
καλαίη
πῶς, ἢ
χρηστικῆς
ἐστὶν
ἐστὶν
πρὸς
εὐ.

שורש

καλαίη
πῶς
ἐστὶν
πρὸς
εὐ.

ἐστὶν

ἐστὶν

πρὸς
πρὸς
πρὸς

ἐστὶν
ἐστὶν

ἐστὶν

ὡς ἡ
καλαίη
πῶς, ἢ
χρηστικῆς
ἐστὶν
ἐστὶν
πρὸς
εὐ.

ἐστὶν

ἐστὶν

ἐστὶν

ἐστὶν
ἐστὶν
ἐστὶν

Prima
comminatio.

Ephesios

Rom. 1. 4

ait: Sepem circūposui & edificavi turrim: hīc autem, Auferam sepem eius, & auferam murum, pro turri, uti arbitror, dicens murum, quando & turris quatuor constat muris, angulis inter se conser-tis, ita ut etiam illic intelligamus turrim fuisse po-sitam sublimi ambitu murorum circumuallatam vineam, ut ad eam inaccessus esset aditus, nec ma-nibus exponeretur inimicorum. Quin & nobis adimuntur molitiones murorum, quum per fo-cordiam & torporem nos indignos reddiderimus rutela diuinorum dogmatum. Equidem iusto Deus turris est à facie inimici: à peccatore autem tanquam derelicto custodia omnis auferetur, to-tiusque fortitudinis munitione ac propugnaculo priuabitur. **Et dimittam vineam meam, & non pu-tabitur, & non fodietur.** Quòd à Deo deserantur peccatores, fit per eorum ignauiam, ut vel hinc li-quet. Ait enim scriptura de his quorum saluti consulit. Non te deseram, nec vnquam te derelin-quam: de quorum autem salute profus desperat, tales finit abire ad explendas voluntates carnis & cogitationum suarum, quando eiusmodi institu-tio vitæ eis cessura sit in perniciem. Itaque ait: Dimittam vineam. Quòdque ei id contingat de-serente eam Domino, tubnefit. **Nequaquam puta-bitur, neque amplius fodietur.** Quemadmodum enim qui vineam putant, adstringunt eius vires & internè continent, ut maiore cum temperamento procedat ad proferendos vtilis fructus. Ad eun-dem modum contingit animæ assiduitate afflictio-nem propendenti & incuruatæ. Quodam modo in se contrahitur, seque vtiliter demittit atque hu-miliat, & ad sui diligentiorum custodiam retrahi-tur, in rebus peragendis id eligens quod necessa-rium sibi tenet & vsui futurum. E diuerso, anima quæ indulgenter ac remissè viuere finitur, perinde atque vinea quæ piam neglecta, eluxuriat & syl-uescit sarmentis, seque effundens circa incommo-da nec vllam adferentia frugem, natiuo succo ex-hauritur, in hoc instituens omnem suorum ope-rum ostentationem, ut multos in errorem pelliciat. Quia opera exercet corruptioni obnoxia, utique assimilis est vineæ ligna, folia, clauiculos siue capreolos nutriti: vinū autem *desipientæ effectuum producat quod nequaquam recondi possit in regalibus apothecis. Vineam igitur negle-cta siue dimissa graui duo hæc patitur. Ait enim, neque putatur, neque foditur. Dicitur est, quid sit non putari vineam, hoc est, nullis circumstanc-tibus obfistentijs obledi & obtundi, id quod ad eorum vtilitatem qui tribulantur, dispensatur. Non foditur autem, dum docetur ad se omnè ar-ripere circumstantem materiam ad propriam vti-litatem, cuiusmodi diues non pastinatus nec de-fossus est qui animam habet graui onere expres-sam terrenarum opum, ad quem neque delabitur cælestis pluuia. Non enim per multam vanitatem in anima congestam potest ad radicem vsque per-tingere is imber: Attramen qui edoctus compun-ctiuo sermone se eo comparat, ut turbam rerum terrenarum & corruptibiliū excutiat à se, & quidē ut respiret ab ea sollicitudine, arcana animæ denu-det, cuiusmodi radices verò amaritudinis & euerte-re conetur & arefacere pastino pœnitentiæ: talis planè vinea est probè effossa, qua fodicatione fit, ut ab ea arceatur veprium renouatio: hoc est, ut lo-

cum non habeant vllum anxietatis sollicitudines vitæ huius per eam terrenorum subuersionem. Addè his, nec iam opus sit, ut putetur. Igo enim sum vitis vera, Pater meus agricola est. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum. Et cum qui fert fructum, pugabit eum, ut fructum plus afferat. Ignauus autem ille dispen-sator ait, fodere non valeo: qui autem strenuus est dispensator ac prudens, vineam suam pastino cir-cumfodiet scitè admodum: hoc est, quæ sua ipsius sunt, discutiet omnia & accommodabit suæ pri-mordiali vitæ, ostendens: quia sicut quæ ab radice quadantenus recedit terra, alimentum fit plantæ: quæ autem radici adiacet proximè, eam comprimit & degrauat. Sic & ambitus opum, si quando ditescere cupientibus ingruerit: animas quidē eorum in inum tartari demergit, alienata autem ea substãtia à suis detentoribus, & distributa in indigētium vsū, tunc eorum propria fit possessio. Vineam enim, si quando non putatur, non item fo-ditur: suapte natura spina ascendit super eam in-cultam terram. Siquidem Saluator noster eos qui se totos implicat istius vitæ sollicitudinibus ait esse terram erumpentem in spinas. Fructum quidē diuini verbi excipientem, sed quæ spinarum aculeis suffocetur. In animam etenim diligenti agri-colatione destitutam confluit multitudo copiosa anxietatis sollicitudinis. Ob hoc ait propheta: **Ascendent super eam quasi super terram inaratam, vepres vel spinæ.** Proinde obserua eum dixisse superius. **Expectaui, ut faceret vnam: fecit autem spinas.** Præsenti loco adiecit particulam: **Ascendent siue accrescent.** Planè sermo hic subindicat mag-nitudinem quandam malitiæ ac dissolutionem vitæ iusto immoderatiorem, per spinarū ascensum. Dein quando vineæ istius germina improbanda veniunt, ab ea tollitur pluuia: quandoquidem au-xiliari gratia Dei sibi prærogata non ut conueniebat, vsa est. Itaque etiam nos si quando deprehen-demur minùs rectè vsi occasione rei bene geren-dæ indulta nobis à Deo, tunc nobis adimitur cæ-lestè præsidium. Porro vinea hæc, Israëliticus po-pulus inaratus manet & incultus, quod fructus quos edere debuerat, non reddiderit Domino: quin potius, seruos quidem ad se præmissos fla-gris concidit, obruit lapidibus & occidit. Deniq; in filium ipsius Domini vineæ manus intorsit vio-lentas ad necem vsq; Istiusmodi flagitiosæ actio-nes omnes & iniustæ spinarum nomine præsigna-tæ sunt, quòd hæc sint aliud nihil quàm genimina terræ maledictæ. Meritò igitur præscribitur nubi-bus ne pluant super vineam talia producentē. Ec-quæ tandem hæc nubes, ecquis hic sit imber, ad di-ctorum intelligentiam ut pertingamus, tentemus nosse ratione physica siue naturali quæ de nubi-bus est. Est igitur *nubes aer crassus ex humecta exhalatione circa terram compactus & cõsistens, dein ventorum aspiratione in sublimè eleuatus. Et nebula si quando ab ipsis vaporibus acciperit iustam collectionem, pondusque accesserit suffi-ciens ex insperla humiditate istius exhalationis: tunc in terram demittit stillas. Hæc quidē est na-tura imbrium suam è terra trahentium originem, quique rursus ab aere in terram delabuntur. His assimiles erant & prophætæ. Ex cõmuni quidem conditione naturæ ducebant originem: ob tamē mundiciam

mundiciam animæ, virtute sancti spiritus maiore in modum eleuati stillas vitalium verborum ani-mabus auditorum instillabāt qui probatæ essent vitæ & ad proferendam frugem idoneæ. Talis erat Moses, quum diceret: **Expectetur ut pluuia, *eloquium meum.** Rursus: **Quasi imber super gramen: & quasi nix vehemens super foenum siue herbam.** Itaque cælestes istæ virtutes mandatum accipiunt, ne pluant super vineam spiniferam, quæ Dominum meum proprijs coronauit spinis. Qua re intra synagogam illam etiam hodie cõtescit verbum Dei, nec est iam propheta, non princeps non item dux: sed intoleranda ficitas aëris, nec quidquam habens calistis nebulæ, atque adeo sententia veteris illius maledicti aduersus cã pronuntiatã, confirmatur. Nimirum hæc, **Et erit tibi cælum quod supereminet capiti tuo, æneum: & terra quæ subter pedes tuos est, ferrea.** Rursus: **Det Dominus pluuiam terræ tuæ, puluerem: & puluis siue terra diffuens, è calo descendet super te, donec exiterat te, non in postero stillabunt nebula spirituales.** Non enim amplius propheta. Quod si pluuere dicatur, nihil tamen minùs qui pluit, Dominus est. Non est enim (ait) propheta qui pluat, sicut tu. Et rursus ex persona Dei dictū est: **Et pluam super vnam ciuitatem: super autem ciuitatem vnam nõ pluam.** Pars vna compluetur: & pars super quam non pluo, excidabitur. Dis-pensante quàm optimi Dei clementia pars dete-riorum nullo perfunditur humore, ut in ea are-fiant germina totius malitiæ. Perspicuè sensum exhibuit dicti huius, nimirum quia nomine vineæ domum intelligit Israël, aduersus quam euentu-ras promisit quæ prænuntiata & prædictæ sunt comminationes. **Et homo iuda, nouella plantatio dilecta.** Appellatio iacob dilecta est in Israël & Iudam, prius quidem quum defuncto Saule re-gnaret Dauid, partito populo in filium Saulis & ipsum Dauid: denique sub Roboam, quo tempo-re Hieroboam filius Nabat ademit regno tribus decem, qui peccare fecit Israël, ob hoc etiam nãc duplicem sortitur appellationem. Ex quarto autem Regnorum libro videtur Israël amplius pec-casse, quam obrem præ Iuda in captiuitatē citius est abductus. Et in Ezechiele pro peccatis Israël, nonaginta tres dies numerantur: pro Iudæ autem peccatis, quadraginta: quare etiam præfenti loco domus quidem Israël redditur nomine vitis spini-feræ: homo autem Iuda non etiam vinea, sed nouella plantatio, non quæ in vepres redacta sit, sed dilecta. Proinde quis nam homo ex Iuda exortus cuius vita adoleuerit in ætatem integram & verè idem fuerit dilectus: non admodum difficile fue-rit nosse ei, qui sciat talia contemplari, nempe, expectaui, ut faceret iudicium: fecit autem iniqui-tatem, & non iustitiam, sed clamorem. Quū iux-ta Salomonem, cogitationes iustorum, iudicia: à nobis exigitur, ut cum iudicio faciamus omnia, ni-hil proinde per indifferentiã. Etenim multiplex legis transgressio vitam comitari solet indifferen-tiã nec iusto examine discussam. Nam qui minime confectatur ductum rectæ rationis, nec discernit quid sibi sit agendum, is utique iniquitatem facit, non ambulans ad legis canonem sibi præstitutū, nec operatur iustitiam, sed clamorem, estque tu-multus auctor & confusions, idcirco quies eorū

in quos fertur sententia, legitime conuenit & ius-tis iudicijs: ut quæ per iudicis decisa sunt, excipi-ant citra seditionem. Ex iniustis autē iudicijs cla-mor erumpit ac tumultus seditionis cietur ab eo qui succentet & indignatur propter iniustitiam. Admonet Apostolus hunc nobis vitandum cla-morem, dicens: **Omnis clamor & tumultus tollatur à vobis, cum omni malitia.** Est autē & clamor quidam honestus, nec improbandus, cuiusmodi fuit, quo Dominus quum staret in templo clama-uit, quo item Dauid vsus est, quando dicit. **Voce mea ad Dominum clamaui. Quòd id nominis or-dinatum sit ad iudicandum inter se pugnantia, ni-hil mirabile.** Equidem significat nunc quiddam turbulentum & factuosè arrogantia plenum: nūc verò insinuat præstantiam vocis & naturæ cæle-stium dogmatum. Verum in præfenti sententia clamor affinis est ei qui à Sodomis & Gomorrha ad Deum ascendit. **Væ qui coniungunt domum ad domum, & agrum agro propius accumulunt: ut à propinquo auferant quida-m.** Nunquid habitabit soli super terram? **Audita enim sunt hæc in auribus Domini Sabaoth. Si fuerint domus multæ, in desertum erunt, magnæ & pulchræ, & non erunt qui habitent in eis. Vbi enim operantur decem iuga bouum, facient iugulam vnam. Et qui seminat artabas sex, faciet mensuras tres.** Miserum in modum lugent nunc, qui exarfe-runt immodica cupiditate plus iusto possidendi, minutim accidentes quæ essent proximorum, ne-que contenti proprijs domicilijs quæ in agris pos-sidebant, non item acquiescentes suis possessioni-bus: sed in dimetiendis agris qui exarati essent, li-mites transgrediebatur proximorū, perque suam in-explebilem auaritiam, domunculas vicinorum vnde quaque circumsepiebāt, ut in angustiam eos contraherent, nec sustinebāt intra proprios fines habitare: sed hoc prætextu in speciem rationabili abutentes, dum ad exatiandam intemperantem suam cupiditatem quæ sibi contigua sunt & con-iuncta vicinorum prædia sui censent esse iuris, ad uersum quos argutissimè occurrit scriptura hæc dicens: **Nunquid habitabitis soli super terram? Si enim propterea iustum est extorquere à vicino tuo terram quam colit, quòd tibi sit cõtigua, ni-mirum hoc eiccto, apparebit rursus alter tibi vi-cinus esse, idque denud cor plus iusto appetens alieni tibi suggeret, ut quiduis proponas aduer-sus illum, verisimili quapiam ratione subindicans profore tibi, siquidem eam finitimam terram ac-quisieris. Mox is vbi emigrarit possessiucula sua nudatus, accedet & tertij ager in partem posses-sionis tuæ. Denique alius quispiam vicinus: iam curæ aliæ succedunt, ut & illum à te propellas, ti-bique vendices substantiam quæ erat quarti vici-ni. Quis tandem futurus tibi finis est immodicæ istius cupiditatis? Planè liquet cor sic auidū vsur-padi aliena assimile esse igni per accensam semel materiam euaganti. Hæc quidem depascitur & corrumpit: in alia verò inuolat & insilit violētus. Profecto sicut inopia materiz incendium extin-guit: ita & cor immodica cupiditate acquirendi flagrans & oculum inexhaustæ auiditatis, nulla arte alia coercere potueris, quàm si defineris te-cū nihil omnino possidere. Itaq; scriptura hæc è lōginquo mederi cupiēs morbo huic propè graf-fanti**

ἀποφύ-
μα.
sententia sci
ta et breuis
Dicit. 32. 4

D Collatio
elegans.

Iosue. 1.
Rom. 13.

Confirmatio
ex col-
latione.

*διουρ &
φροδύνης.

Aristot. de
mundo.
*siue nebu-
la.

ivij. 17. 18

Collatio
inelegans.

γυμνα-
σιον.

fanti iam & inualescenti hæc proponit animæ alienis inhianti opibus. Nunquid habitabitis soli super terram? Si quæ sunt vicini, concupiscis, ipse autem nihil omnino abs te accipiet: prorsus necesse fuerit, ut ad extrema pertingas tandem terræ huius nostræ habitabilis. Id verò perarduum quum sit, & factu vix possibile, tuum ipsius impetum hunc ad perniciem animæ propendentem reuoca ô homo, finemque imposito primæ cogitationi his contentus quæ accepisti, perduras in his quæ habes. Præsertim quum noueris magnificam istam fabricam ædium quæ sumptibus per iniustitiâ quæ sitis consisterunt, destitutas esse habitatoribus. Proinde non semel declaratum est totam aliquando regionem sterilitate fructuum laborasse, propter inexplebilem auaritiâ. Plerumque enim Dei iustitia futurum illud anticipat iudicium, & ædes prius numerosa hominum turba cultas, succedente licet luculento annonæ prouentu, eo tamen adducit: ut destituat habitatoribus, quod exadificatæ sint sumptibus per iniustitiâ comparatis. Ipsi quidē nouimus nec rarò vniuersas familias prorsus ad interuentionem esse deductas: sic ut per inopiam successorum, magnificæ ac sublimes ædificiorum structuræ ad terram defluerent. Quinetiâ quot quantive suarum possessionum limites propagarunt præter æquitatem, nempe vsurpando quæ proximorum erant, ut cumulatioribus census congregarent, nec sine suspicijs eorum qui in fraudem inciderant. Atqui tales demonstrati tandem sunt excidisse à Dei benedictione: ita ut vbi iuga bouum decem opus confecerint, vix lagunculam vnam vindemiatione sua implerent, & vbi sex * artabæ essent per ratione disseminatæ, fructus enati mensuræ vix tres collectæ sint, quæ perpusilla est portio eorum quæ iacta sunt, seminum. Et hæc quidē sententia ex se multum habet vtilitatis. Non difficile potest quibus studijs laborisve patiens ex hac prophetia iuxta Anagogen enarrata ampliorem elicere vtilitatē. Domus enim vniuscuiusque nomine intelligi possunt dogmata atque operationes propter compactilem & addentatam obscuritatem coniunctam compositioni quæ in sententijs delitescit, de vnoquoque dogmate, ob id quemadmodum fundamentum in domo reliquæ structuræ substernitur: ita & in constituendis dogmatibus quædam supponuntur ceu sunt prima principia, quibus innixi sua dogmata explicant, cōsentaneè & coniunctim primis simul subiungentes principijs. Quot quantive tandem fidei dogmata (quod pro fundamento & principio habet Dominum nostrum Iesum Christum) conserunt & coaptant dogmatibus alienis & abhorrentibus à cultu Dei? Hi sunt, quos deplorat & luctu persequitur hæc scriptura, quod rem admittant vehementer indecoram, domum coaptando domui.

C Nam quod dogmata quæ consentanea sunt cultui diuino, non in domo intelligentur: ipse Dominus per parabolam nos edocuit dicens: Quia omnis qui audit meos sermones & facit eos, assimilabitur viro prudenti qui ædificauit domum suam supra petram. Quin etiam Paulus in priore ad Corinthios epistola simile quiddam nos edocet, dicens quia vnusquisque eorum qui in Christum crediderunt, sibi domum ædificat. Fundamentum enim (ait) aliud nemo potest ponere præter

id quod positum est, quod est Iesus Christus. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argētum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam. Iam quando inter eos qui adornant sua dogmata, hi quidem risu & subfannatione digna sentientes, rem ædificant ludicram & deridiculam: alij autem honestiores res magisque serias nec indignas laude componunt. Michæas conatus demoliri & euertere istiusmodi derisorum factus pompaticos, ait: Qui in Geth, ne magnificemini: & qui in Accaron, ne reædificetis de domo irrisionis vestræ. Rursus idem acriorem plagam inferens improbandis istis doctoribus, ait: Audite igitur hæc duces domus Iacob, & reliqui domus Israël, qui abominamini iudicium, & omnia quæ recta sunt, peruertitis. Qui ædificatis Sion in sanguinibus: & Hierusalem in iniustitijs. Quisquis aliena dogmata instruit, ædificat Sion, hoc est, suam ipsius obseruationem siue speculam, in sanguinibus: & qui constituit ecclesiam malignantium, ædificat Hierusalem in iniustitijs. Si igitur species ædificandi duæ, vna quidem commendatur, qua quis ædificat supra petram & fundamentum, nempe Christum, altera improbanda venit, quippe quæ exponit se derisui & est perditione digna, non ab re scriptura tales fatetur esse miseros qui amplas & magnificas ædes extruunt & adaptant vni cuiquam viliori, qui quadatenus insynceris erroribus impermixta conserunt. Animum autem aduertes, num fortè omnes homines quanticunque de veritate traxerint sua dogmata, sanis quibusdam ac veris, fuerint præoccupati, an iuxta communem intelligentiam, & in his quæ disseminata sunt ab opifice, pulchram habeat domum, quum isti qui à linea veritatis exorbitant, aliena soleant superinducere à doctrina Dei, idque fit per imposturam externæ disciplinæ, ac si domui magnificæ eam coaptent quæ est deterior. Et hæc quidem dicta sunt ad seorsum nem qui de domo est. Iam quando sanctus, Dei quidem non solum est ædificatio, sed & agricultio, iuxta beati Pauli sententiam: & ipsa anima fundata est, vti domus, & radicem altius egit ceu planta (* in charitate enim radicati) agedum, de ipsa agri vicinitate non nihil differamus, quem contemptim excolentes & perditè, seipsos reddunt instanti condemnationi obnoxios. Quæcunque tandem de agricultio sunt dicta, utpote his cōfinia quæ ad manum sunt, simul excutiamus. Sane iuxta dictum Salomonis, ciuilis quædam est, nec improbanda plantatio. Plantauit (ait) mihi vineam: feci mihi hortos & ponaria, & plantauit in eis lignum omnigeni fructus. Est & huic opposita species plantandi, quam non plantauit Pater cælestis, quæ & ab radice conuellitur iuxta Domini comminationem. Equidem plantatio hæc vineam habet ex planta traduce Sodomorum, & malleolum ex Gomorraha, & vnam fellis colit racemumque amaritudinis profert suis possessoribus. Furor draconum est vinum eorum, & furor aspidum insanabilis. Qui igitur menti suæ postquam insuerit genus omne spiritualis fructificationis, radice insita naturæ beneficio ad exhibitionem fructuum iustitiæ à conditore, manum adouerit operibus maligni agricolæ, hic est qui ob interdiciam vicinitatem agri ad agrum, à scrip-

Mich. 1.

Mich. 3.

E

* in charitate enim radicati

κίβητος κηραδίου

Deum dicitur quod dicitur in 1. Cor. 3.

Vinea colit & nouit.

pturæ miser prædicatur. Eam ob rem interminat ipsi frugum sterilitatem, ut ne documenti specimen ipsi doctrinæ ex æquo respondeat. Vbi enim operantur decem iuga bouum, faciet lagunculam vnam. Hæc quidem dicendi formula innuit consuetudinem genti Phœnicum vernaculam, qui iunctis ad aratrum bobus vineam colunt. Porro scriptura eos indicat qui in vtrilibet propendent partem, contraria complectuntur dogmata, & eadem vnum alteri connectunt, quorum animæ sunt infrugiferae ac steriles. Væ qui consurgitis mane, & siceram sectamini, qui manetis vsque ad vesperam: Vinum enim comburet eos. Cum cythara enim & psalterio & tympanis & tibijs vinum bibunt: opera verò Domini non respiciunt, & opera manuum eius non considerant. Præsens hæc prophetiæ particula enarrationem cōplectitur Apostolica sententiæ. Ait enim Apostolus quoniam ebrij regnum Dei non hæreditabunt: hic verò ostenditur, quod diluculo experrecti studiosè expetunt & consecretantur ebrietatem. Apud Hebræos enim inualuit consuetudo, ut potio omnis potens inducere ebrietatem, nominetur Siceram. Iuxta igitur parcemiam, qui mox adueniente die ad calices & phialas elocant suos oculos, & circumspiciunt vbi comotationes fiant, tabernæ & cauponæ: & ad conuiuia se mutuo inuitantes, omnemque animæ anxiam sollicitudinem circa eiusmodi curâ consumentes, tales lugubri cōploratione persequitur propheta, qui nullâ quidem portionē temporis sibi ipsi retinent ad cognitionem mirabilium Dei operum, neque oculos sinunt interquiescere ac feriari ut suspiciant cælum & contemplantur eorum quæ in ipso sunt incredibilem pulchritudinem, atque ita per contemplationem ratæ distinctionis eorum possent agnoscere auctorem totius generationis. Quin potius sua adornant conuiuia tapetis versicoloribus & cortinis floribus interstinctis: superiaca-neum item studium & inanem prorsus diligentiam ostentant in parandis poculis: ceu sunt vasa refrigerando vino accommodata, vasa cornuta, phialæ, pastorale vas, & crateres, nomina & figuræ excogitantes parandæ ebrietati, ita ut vasculorū differentia sensum inducat fatietatem, ipsa poculorum subalterna permutatio ac diuersitas idoneam ad bibendum eis inducit exercitacionem. Deinde sibi inuicem propinantes ad subeundum certamen bibendi se componunt, quem redundantem excessum isti ad posteros transfunt ad suam ignominiam, tam victi, quam victores. Ad vnum omnes temulentum redduntur. Sunt autem qui & præsentem istis conuiujs, sunt & principes pincernarum, sunt item præfecti triclinijs & instruendis conuiujs, & ordo quidam in re sic inordinata & confusanea deprehenditur: & in re prorsus incôdita habitus ac dispositio. Ipsi ministri temulentis fiunt, Rifu & ebrietate complentur omnia. Christianorum oculis dignum commiseratione se offert tale spectaculū. Ad hæc tamen, ut præfecturis istis à Christiana frugalitate abhorrentibus non nihil accrescat honestatis, ita ipsam ebrietatem quasi reginam circumstantes veneratione quadam dignantur, quod planè vituperandum est. Præter hæc enim ob excessum talis industriæ coronis exornant. Conuiuij ipsum

floribus circumfundunt, vnguentis, thymiamatis & innumeris quibusdam, è longinquo petitis & excogitatis ad oblectandos animos cōepulantiū. Occupationem adhibent his perituris iusto ampliore, quando per præsentem hilaritatem sibi comparant æternum supplicium. At interim non longius à præcedente loco, tibiæ subnectitur, citharæ, tympana, & ea quæ iuxta veritatem lugent pereuntes, secundum autem institutum vitæ istorum ebriacorum, ut melico concentu in se extimulent omnes animæ voluptates, quasi vinum nativo suo calore non sufficiat ad excitandum in infelici anima bibuli immensum agmen concupiscentiarum. Ceterum hæc eo fiunt, ut in ipsis sensus omnes præstigijs voluptatum ludificati detineantur. Aures quidem tibiarum concentu demulcetur, ipsi autem olfactus suffimentis & odoramentis complentur. Os subseruit ingredientibus vino: oculi quæ fiunt, perspiciunt, verius à se auerfi per ebrietatem obliquo aspectu obtuentur, ob quæ dictum est illud. Væ qui consurgitis mane, & siceram consecretamini, & expectatis vesperam. Et qui totos dies in his versamini & persistitis, ita ut nihil temporis vobis supersit ad perspicendum opera Domini, & ad intelligendum opera manuum eius. Qua enim temporis parte isti possent quiduis de Deo edoceri? Mane? Sed consecretim: ut somno à se excusso surrexerunt, consecretantur Siceram. Media die? Sed tum vel maximè auget in istis sumiturque incrementum libido bibendi. Vesperæ? Sed & tum bibunt. Et quidem illos destituit dies, non item eos deseruit ebrietatis: sed maximè etiam noctu non se sinunt auelli à comotationibus, quasi nox priuato quodam iure ad noctem pertineat. Væ igitur qui consurgitis mane, ad sectandam siceram siue ebrietatem, & manetis vsque ad vesperam. Dein causam subnectit Propheta tam diuturnæ durationis in conuiuio, dicens: Vinum enim comburet eos: Causam dicit, qua fit interim, ut inexplabili prouocentur libidine bibendi. Nam quando multus vini liquor, merus maximè nec dilutus, infusus corpori fuerit: tunc per ampliorem iusto vaporum ingestionem, humor qui bibenti est connaturalis, deurit & torrest. Ipse ad hæc opinor, quia vinum quod ante capitur, fit sibi ipsi incendij fomies, & ita suo ingressu dilatat spatium & reddit capacius. Quemadmodum enim torrentes influente quidem humore pleni esse videntur: mox autem ut præterlapsus est & effluxit, pro derelictis habentur sicci, glareosi & siticulosi: ad eundem modum & temulentorum corpora excavata & effossa conspiciuntur per immoderantiam vini, humorem insuper naturalem ad se trahunt qui totum diem immanent exhauriendis calicibus vsque ad vesperam. Ob hoc ait: Manent vsque ad vesperum. Vinum enim eos comburet. Ignis enim hic ex vino profiliens, semel inditus carni accendit ignita iacula inimici. Mentis enarrationem & intellectum opprimit vinum ac suffocat: desideria autem & voluptates, perinde atque oleum flammam solet, accendit. Dictum itaque hoc, quia vinum eos comburet, non accipimus solum pro bibendi auditate: sed & pro reliqua corporis inflammatione. Deinde adaugens rei istius absurditatem scriptura ad id

De artaba vide Hieronymus & Herodotus.

Memorabili sententia.

1. Cor. 3.

Et cetera ad similia.

Confirmatio collatione.

igitur scriptura loquitur, quia simul ut ij velut obiter & per transfennam ad intelligentiam aspererit rei proposita & quadantenus oculos animae extulerint à priore ignorantia, ut non nihil irradiationis exciperent ac splendoris, verbū Dei simul oculos cordis subiret praescribens eis quae & agenda & commendatione essent digna. Intelligentia huic consentanea sunt quae ex Psalmo depromptissimum. Mane exaudies vocem meam. Er, Mane astanto. Nox enim quandiu obsidet animam nostram, nisi prius exoriatur sol, non potest exaudiri à deo. Anima autem postquam repurgata fuerit ab ignorantia quae de Deo est, postulationes suas offerat, in splendore iam consistens rationalis diei & spiritualis, Deum enim habet à quo exaudiatur eius vox. Ob hoc ait: Mane astanto tibi & videbis me. Nam si adistere voles Deo: vide, ne cupiam rei malitiosae interferis, sed fac quae Mosi praescripta sunt. Tu autem adstite coram me firmus, stabilis & immotus fide, adstans ipsi, ut dignus habearis qui contemplare multiplicem veritatis speculationem. Adstabo tibi (ait) & videbis me. Quandiu enim quis contemplatiuus fuerit eius pulchritudinis quae in istis visibilibus conspicitur, physicus appellatur & physiologus. hoc est, naturae indagatae studiosus & iam cognita interpretis. Verum ubi quis ea mente transcendens, ipsi adstiterit Deo, post perspectam eius cognitionem: quodammodo, quae sunt omnia, ei videntur pulchra esse & valde bona, & à pulchritudine quae in creaturis conspicitur, ad illud quod modis omnibus pulchrum est & amabile, se mens sursum rapit, ubi visio nata est conspicuam se & spectandam exhibere solis animabus à contagione peccati expurgatis. Tunc animus ubi promouit ad ea usque quae indagant transcendunt & cognitionem rerum naturalium, eoque à nonnullis vocantur μεταφυσικῶς, spectator talium effici potest. Quando igitur, ait: Tibi adstabo, & ei quae de te est, speculationi vicinius accessero: tunc in integrum restituar ac respirabo per contemplatiuam actionem illustratus lumine tuae cognitionis. Sanè quod dictum est, concinit huic sensui: Caeli enarrant gloriam Dei, non quod vocem edant sensorio organo aurium nostrarum perceptibilem: sed quia animus assuetus exercere se scripturis quae de opificio sunt & conditione mundi, ubi perspecte cognouit vniuersa aspirare ad caelum arcano quodam naturae affectu, quasi per hanc vocem edant, tum addiscet magnificentiam gloriae eius qui caelos condidit. Ad hoc etiam promouet nos propheta & excitat dicens: Sursum aspice oculis vestris & videte quis instituit hanc omnia τὸ ἀναβλεψαί, aspectus sursum versus innuit sublimem & de sublimibus contemplationem, & quod mens per visibilibus subtilem animaduersionem cognitioni propinquat rerum omnium opificis. Illud proinde nocte & antelucano tempore surgere ad Deum, tale quiddam nobis insinuat, ut quum nox praecesserit, dies autem appropinquarit, sicut in dietiam decenter & honeste ambulare incipiamus, à nobis excutientes opera tenebrarum, nempe multimodam speciem comestationis & ebrietatis, cubilium & impudicitiae, tunc enim dicere illud possumus: De nocte euigilat

spiritus meus ad te Deus. Adhuc rem ipsam explanat illatione. Quid est, quod in eo creat antelucanum tempus aut diluculum? Quia tantisper dum terram incolimus, lux mandata tua sunt. Lux planè siue lucerna mandata sunt tenebras ignorantiae discutientia. Etenim praecipuum Domini lucidum, illuminans oculos. Quod autem in centesimo Psalmo dictum est, Quia in matutino interficiebam omnes peccatores terrae: il liquet prorsus dictum esse obscurius, quod aliud aenigmate insinuet. Non enim eò dictum est, quasi vnoquoque diei initio manus suas contaminarit hominum sanguine. Non hoc indicat scriptura. Id enim praeterquam quod nulli non colliquescit, est etiam incredibile & absurdum. Quo enim pacto vnus potuit singulo quoque diei diluculo, manu propria dedere neci omnes peccatores terrae? Neque enim vnus poterat simul omnibus euadere superior, quando tam multi à rectitudine exorbitabant. Estne hoc veritati consentaneum? Etiam si bello eos euicisset, num vno diluculo ad vnum omnes simul interemisset? Atqui non poterat vnus sua manu, vnoque tempore antelucano ipsos perducere ad internecionem. Quid igitur innuit hoc: In matutino interficiebam omnes peccatores terrae, ut disperderem de ciuitate Domini omnes qui operantur iniquitatem? Ipsi quiddam exaudiamus, quod intelligentiae dictorum propius conueniat: ut ne videamus coarguere voluisse eloquia prophetarum, quod neutiquam fas est. Ciuitas Domini, coetus est humanae conditionis: peccatores autem eius non alij aliqui sunt, quam ij de quibus ait saluator, quia ab intimis, nimirum à corde exeunt cogitationes malae, inuidiae, homicidiae, adulteriae, furta, falsa testimonia, & his similia. Qui tales sunt, hos vocat peccatores terrae, quippe qui consentiente terrena carne euadunt tales. Nobis proinde consulit propheta, ut quam eitissimè mutati conuertamur, nosque poeniteat prioris vitae, nec malis mala accumulamus. Quae admodum enim qui funes nectunt aut plectunt iuncea storeas, ut quod superest ex fune coepto contorqueri, consumatur, alterum ei atteunt & interfierunt, quod longior euadat & augetur. Pari modo, qui in profundum malorum festinant se protrudere, priusquam priori peccato sit impositus finis, adoriuntur secundum. Rursus huic alteri aliud continenter coaptant. Atque ita prorsus, vita quae per peccatorum gradus progreditur, assimilis videtur funiculo cuiuspiam contexto & in longum protracto. quippe quae & quod prius coeperat connectere, retinet: & quod semper adest, coaptat & adiungit ad similitudinem praecedentis: Ob hoc ait: Vae, qui attrahitis peccata, quasi funiculo longo. Sententiae istius intelligentiam mutuemur & ab exemplo. Sit vnus aliquis propensus & alacer ad peccatum explende suae lubricitatis. Obserua, quae so, per quot quantave asciscit sibi & attrahit peccatum luxuria. Primum quidem, suum ipsius corpus ad eundem modum simulat & componit. Et crines quidem hoc modo ei circumtendentur, taliter verò veste amicitur, & hac quidem non qualicunque, sed quae studio quaesita sit & faciat ad elegantiam, ad zonam usque, demissa usque ad soleas. Per

hac

hac ostentat ambitiosam & superfluam curam ac studium suae honestatis. Deinde suppeditat pecunias, ut vel earum pretio redimat fruitionem pulchritudinis istius scorti. Ad hanc praesens cogitat, quas sibi pronubas conciliet, verius lenas. Verba adornat quae faciant ad corruptelam, ex composito sibi instruens ac parans occasiones amatorij congressus, comotationes & conuiuia, prolixas confabulationes. Per tot tantosque conatus quanticunque intermedij occurrunt, sibi accersit tandem flagitium prostituta pudicitiae. Hic est qui attrahit peccatum, quasi funiculo longo. Denique ut semel dicam, malitia omnis quae in proximum non fortuito quidem & obuiuo casu perficitur, sed consulto & insidiosè praecogitatis molitionibus è longinquo consummatur, funiculus iste est in longum exporrectus, per quem homines sibiipsis attrahunt peccata longissimè licet disita. Certè ad hunc modum hi funiculi quantalibet longitudine extendantur, perquam difficiles sunt soluti, ob vigorem peccantium confirmatum consuetudine peccandi, quique inuoluunt se vehementer peccatis crebrius repetitis. Eam ob rem addit, Et tamquam iugi fune aut corrigia vitulae. Vincula enim quibus iugum alligatur temoni, non facillè distumpuntur, licet à fortissimis iumentorum paribus attrahantur, multaque violentia ad se pertrahant non leuius onera. Scriptura proinde vim intendit ac robur addit acrimoniae correptionis, dum infert lorum, restim seu funem iugi esse è vitula. Hoc est, à fortissimo animali, quod non cedit labori, neque fatiscit aut imbecillius redditur diuturnitate temporis: Vae igitur istis, qui molitiones quasdam diutius praecogitatas studio exercent ad peccandum & eadem obstinate ac fortiter perficiunt. Sed enim non incongruè adaptari posset Christo dicenti his qui in vinculis sunt, exite: & his qui in tenebris, reuelamini. Vincit enim simul atque egressi fuerint domum carceris & tenebris exuti è portu poenitentiae oculos extulerint ad verum lumen, iam sequuntur Christum, confitentes quidem, sed vincit manicis, quousque permutatis operibus digni habeantur, qui ab ipso eximantur manuum vinculis, quae vincula eatenus creduntur nulli hominum vitari posse. Qui verò ad se attrahunt peccata, nec Dei iudicium verentur, sed contemnunt: plerumque sua opinione festinantius properant quae interminatur scriptura, quod per eas se non sinunt persuaderi, nec eis obsequuntur: sed dicunt. Cito appropinquent quae faciet, ut videamus: & veniat consilium sancti Israel, ut sciamus. Sed enim funiculus hic in longum porrectus, peccatum ad se attrahit procul licet disparatum & disitum. Liqueat enim eos talia dicere, qui de venturo seculo fidem à se reiecerunt, & comminationes per scripturam intentatas alpernantur. Qui enim horrendum illud Christi tribunal reformidat, & ad memoriam reuocat quae à iuuentute admisit peccata, qua fronte is lic contemptum audebit properare ad iudicium? Res hanc in contrarium abit. Tempus etenim efflagitat per gratiam sibi praestitui aliquanto diuturnius, ad hoc, ut suam animam expurgare possit & abstergere ab omni eluue peccati. Nam quod isti nulla perpensa ratione ad futura illa festinant, argumento sunt

Achitophel & Iudas, qui quod iudicarent praesentia mala his quae succedent esse atrociora, & opprobrium hominum intolerabilius cruciatu gehennae, maluerunt vtroneam mortem sibi consciscere laqueo. Neque enim si acquiescissent integre fidei de futuro illo seculo, vitam suspensio finisissent. Quinimo licet etiam vita istius calamitates tulissent implacidius iusto, decernentes tamen apud se futura supplicia praesentibus longè esse formidabiliora, his utiq; malis quae patiebantur, adiecissent, qualis erat & Iob, quum diceret: Vtinam me ipsum possem manu conficere aut deprecatus alterum qui mihi faceret hoc. Hicce enim verbis ostenditur, quam esset intolerabilis plaga. Caeterum timor & circumspecta cautio aduersus hoc suum consilium, ipsum conseruauit. Siquidem condemnatio debita homicidis, his impendet qui ut è vita emigrant, inferunt sibi vim. Siquidem apud Paulum inuenimus dici solitum à quibusdam illud: Faciamus mala, ut veniant bona. Porro consilium eiusmodi studio praecogitatum arbitramur funiculum esse gratis alicuius peccati attractiuum. Id enim in confesso est factum esse per multam morum peruersitatem, & Iudeorum animos talis incesit sententia. Nam quando inualecente peccatorum multitudine expectabatur euentura strages & internecio hominum, dicebant: Agedum, faciamus mala & mensuram iniquitatis quae demum superest, adimpleamus: ita ut nulla superstit praesentibus reconciliatio, & vniuersa in meliorem statum redigantur. Vae qui dicitis malum bonum, & bonum malum: qui ponitis tenebras lucem, & lucem tenebras: qui ponitis dulce amarum, & amarum dulce. Sanè perfecti est viri, nimirum eius qui habet sensoria organa, diuturna affluetione exercitata quibus discernere queat indolem atque naturam boni ab eo quod malum est. Probati insuper trapezite est, quod est bonum, id retinere: abstinere autem ab omni specie mala. Is verò qui habet facultatem animae discretiuam & rerum aestimatricem incorruptam, de vniuscuiusque meritis testimonia reddit inter se euariantia, id quod quibusdam videtur esse multae dexteritatis & agilitatis erga humanam naturam, sic circa vnumquemque approbare quae contraria sunt veritati. Atque vtinam isthaec dissonantia ad eos solos peruenisset, qui suis scriptis docent se esse à fide alienos; qui audent profiteri se esse pares scribendis de vnaquaque re libris, omnemque vim operatoriam (& hoc quantum ad se attinet) in dubium reuocant, ceu cum dicunt solem nigrum esse, quod corpora obfuset & obducat nigredine, (quibus cum ne diutius congregiare familiariter, suumque dogma de retentione assensus per istiusmodi inductiones moliantur & confirmant, quibus fit, ut sensus istis paralogsimis captus res ipsas non apprehendat, quales suapte natura sunt: sed oculis per ludificationem picturam in fraudem inducatis. In collo autem columbae nonnunquam contrahunt etiam alios colores: ut vnum in locum id animal conueniat, visu vnà permutante suas species & habitus ad coruscantem radium. Eam ob rem, quum animus intendissent isti cognitioni rerum quae ipso oculorum aspectu apprehenditur, neque statuunt diem esse, neque pro confesso admittunt

Y y

noctem,

de (v) p
ludicij dca
malius.

Celeb
dignat

F
pauilij
ua.

τῆς ἐπι-
χρῆσεως
τοῦ Πυρ-
ρῆου
Vide Lae-
tium Dio.
Qua multi-
tos Pyrrho-
nes habet
nostra hac
acta.

noctem. Denique ex consequentia istius dogmatis ad impietatem prolabantur. Neque enim si hæc rerum vniuersitas Dei prouidentia gubernetur, an temere feratur: inter se certò constituunt. Videre præterea liceat multos eorum etiam qui fidem comodamunt scripturis & legalibus & prophetis, reclamantes huic contentioni de Dei prouidentia erga vnumquemque, verisimilitudine persuasos aduersus efficacem Dei operationem: ita vt veritas in digerendis dogmatibus debilitetur ac fluctuet. Cæterum isti quidem credere se consentunt in Christum Iesum, deprehendunt tamen in ipsa scripturæ intelligentia, inque eadem sententia non vsquequaque perfecti: sed ad dissentaneas opiniones abripiuntur & fidei modis omnibus contrarias. Et hi quidem propter simplicitatem & vulgarem locutionem, alij rursus nec pauci cupientes suam multis ostentare scientiam, per auaritatem cumulandæ pecuniæ, perque inanem gloriam, quasi verò sapientes isti sint alios præcellentes scientia. Eam ob rem referra sunt omnia sententijs inter sese pugnantibus, & ijs qui dogmata tradant reclamantia suismet auctoribus: quando singuli quique suo dogmati tuendo obstinatiùs insistent, & quæ diuersæ partis sunt placita, perumpunt vt vt euertant & cõfudent acerrima verborum velitatione. Optatrem sanè ego, vt qui insolentius se venditant obseruasse apostolicam doctrinam & velut per manus ab illis accepisse prædicationem Euangelij quasi succedaneam, id ipsum exhiberent per suorum dogmatum cõcordiam, quandoquidem isti ecclesiam Christi quæ vna est, in partes scindunt. Nec solùm ad scientiam rerumque notionem istihæc turbela peruénit, sed & vsque ad opera. Si quidem sunt viæ viri quæ videntur rectæ esse: nouissima tamen earum respiciunt in profundum inferni. Et, Est iustus qui perit in iustitia sua, & impius qui permanet in malitia sua. Etenim si quid est quod difficilè speculemur & perspiciamus, in hoc genere fuerit vera iustitia. Eoque Salomon hæc eidem numero connectit ceu paria & eiusdem fortis, dicens: Animaduerte parabolæ & obscurum sermonem, verbaque sapientium & ænigmata: Vt intelligas iustitiam veram, & dirigas atque administres iudicium. Vtique multi vt aliena corradant per rapinam, peruersa & à linea rectitudinis exorbitantia pronuntiant iudicia, ante plenam causæ cognitionem (quæ sufficienti ratiocinatione & diuturno examine peruestigata deprehenditur) de vnoquoque dogmate suum assensum cum fastu præbentes, citra iustam probationem ac temerè. Natiua indoles ac virtus artis Dialecticæ, credita est hæc præstare posse. Equidem naturas eorum quæ facta sunt, distinctè diuidit: quæ congenera sunt, facit vt dignoscas: vtque discernas quæ sunt contraria. Quamobrem is qui conscius erat se tenere diuinam hanc dialecticam, dicebat illud: Oblecter te sermocinatio mea. Istorum enim Dialecticæ, qui toti rixosius incumbunt, & veluti grassantur contentiosius ad rerum cognitionem, prorsus inamœna est & insuauis, nimirum ad indignationem prouocans. Porro tres quum sint rerum inter se compugnantium coniugationes, lucis & tenebrarum, boni & mali, amari & dulcis: hæc ne vnquam sint in subiecta

materia, an à se secundum cuiusque genus disparata: vt paucioribus expediam, liquet malum, cõstitui nequitia & morum peruersitate: quod autem honestum, definiunt esse bonum ac laudabile. Rursus, Tenebræ aër est luce priuatus: è diuerso, lux essentia est dissolutiua tenebrarum. Adhuc, Dulcedo quidem placidus nitor est ac suauitas sensum virtute gustandi præditum demulcens & edulcans dulci quopiam humore aut succo: contra, Amaritudo est quod gustatum exacerbabat organum gustandi. Sanè hæc iuxta simpliciorum intelligentiam vsque ad eò se disparata sunt & seiuncta. Quare igitur sic desipienter lucem ipsam nominatim dicis tenebras, persistens in profunda noctis caligine? Et quum ipse tu oculos habeas circumfusa caligine tenebrarum obscuratos, sic es animatus, quasi lucis plenitudine illustreris? Quis autem gustu rei amarulentæ malè affectus, tanquam exhilaratus dulci quopiam illecebra voluptatis, frontem exporrigit & lætitia perfunditur? Proinde sensilis hæc corporis pulchritudo cui non cognobilis est & conspicua, is modò habeat oculos? Ipse enim elegans decor vltro se accommodat passim obujs, fortuitò ablatus ac naturali quadam attractione, per partium corporis consentaneam inter se proportionem, vnà cum emicante præstantia coloris. Quinetià ipsa turpitudine suapte natura à se auertit suos spectatores. Verum non videtur scriptura loqui de his quæ sensorijs organis percipiuntur. Quòd si præceptum Domini lucidum illuminans oculos. Et, Lucerna pedibus iusti est sermo Dei: qui vitam ducit non secundum dictamè virtutis, hic si circumuolutus fuerit perturbacionibus profectis à concrecione corporalis materiæ: profectò ille est, qui vitam malitiæ tenebris adopertam complectitur & charissimam habet, velut lucem, & idem eum qui iuxta præceptum Domini suam instituit vitam, auersatur tanquam quasdam tenebras. Quumque eloquia Dei dulcia sint iusti faucibus & super mel suauiua intellectuali eius gustui, iste ea fastidit, quòd apud se iudicet obseruationem mandatorum esse operosiorum, ex animo autem acquiescit parabili ac nitidæ voluptati: talis astruere possit quod amarum est, esse dulce: & quod dulce est, amarum. Sanè secūdum hæc liceat & de bono sentire. Nam quod verè bonum est, idem in anima quæ ad parandam virtutem afficitur, conuenientem habet & adæquatam proportionem. Virtus enim mediocritas quædam est & æquabilis proportio. Quæ autem vtraque ex parte excedunt virtutem ipsam, excessus & defectus dicuntur, nimietas siue redundantiæ & turpitudine. Exempli gratia, Magnanimitas siue fortitudo mediocritas quædam est: excessus autem circa eam, est inconsulta temeritas: defectus verò huius, timiditas. Itaque pulchritudo quidem animæ est consentanea eius proportio secundum virtutem. Ipsi autem turpitudine, vitia per malitiã ei ingesta citra modum ac temperiem. Tales igitur scriptura astruit esse miseris qui malitiã consecrantur ac probant vice bonitatis: à virtute verò profugiunt, tanquam ab improbitate. Proinde causa in quæstionem ponenda est, & venit exquirendum cur in commemoratione boni adiectum est illud, *ἀπορίας* dicentes: in commemoratione

Malitia, Bonitas.

Tenebræ, Lux, Dulcedo, Amaritudo.

* Neque enim cecum iudicet de coloribus.

Finitia virtutis.

Quæstio.

solitio.

* Quæ improba sunt intelligi. in his huiusmodi.

ὅτι καὶ οὐκ ἔστιν ἡμεῖς.

tionem lucis & dulcedinis, non item additum est, dicentes, sed *ἀπορίας* ponentes. Væ enim, qui dicunt bonum, malum: & væ qui ponunt tenebras, lucem: & væ qui ponunt dulce, amarum. An fortè scriptura declarat, quia per primam instituendæ vitæ optionem seu electionem, solo sermone deerramus & prolabimur in errorem: in ipsis autem cõstituti nequitia operibus, quando edocti experientia non iam à malo abstinemus, quasi nobis ipsi præstituimus metas quasdam talium operum, ponentes istius nequitia opera fore nobis immorta. Qui enim à studio cõsectandæ luxuriæ & voluptatis non se transponit ad temperantiam, vtiq; sibi ponit quod amarum est, dulce. Qui item per euangelium qualemcunq; gustum vitæ delibatur, certa autem destinatione eligit vitam prorsus pecuinam & totius expertem rationis, sibi ipsi tenebras ponit pro luce. Qui certè quidem istis patrocinatur & quum indecoris operibus inuoluatur, de eis impudentem & licentiosum texit sermonem: hic est qui & dicit quod bonum est, malum: iuxta Apostoli sententiam reprehendētis eos non solùm qui faciunt ea, sed & acriter se insensum esse declarat his qui cõsentiunt facientibus. Rursus, ponit lucem, tenebras, qui lucernam ponit sub modio, aut supellestem domestico vsui necessariam recõdit sub candelabro. Dum quis sua ipsius tradit dogmata, eaque ponit in commune pro consuetudine operandi, vtiq; dicit quod bonum est, malum. Væ qui sapientes estis apud vos ipsos, & coram vobismet scientes. Sanè quadrant hæc non his modò qui per operationes exorbitant à rectitudine, sed & conueniunt eis qui incredulitate detinentur & ignoratione fidei quæ est in Dominum nostrum Iesum Christum. Qui enim non credit in veram illam lucem, sed seipsam cõstituit diaboli filiũ, hic dicit lucem esse tenebras, & tenebras lucem. Quemadmodum igitur lux est Dominus: ita est & dulcedo suauitatis & oblectationem omni iucunditate animi refertam præbens his qui excussa à se ignoratiã in ipso sunt renati. Quamobrè qui degustato eo expertus iam est dulcissimam eius & suauem fruitionem, dicit: Gustate & videre, quia suavis est Dominus. Itaque qui non credit in Dominum Iesum, quod dulce est, dicit esse amarum. Qui autem non credit in Dominum, is nec assentitur natiuæ indoli veræ illius pulchritudinis, neque contemplatione ipsius recipit. Non enim in concinna & apta membrorum proportionem, non item in excellenti quopiã colore qui emicans & efflorescens in superficie corporis spectantibus creët iucunditatem: sed sola mente & ea excellenter perpurgata, præcellens illa diuinæ naturæ dicta propriè pulchritudo apprehenditur, iuxta Psalmum dicentem: Specie tua & pulchritudine tua. Quisquis igitur suæ mentis oculo non excipit coruscos fulgores diuinæ illius pulchritudinis: talis dicit quod bonum est, esse malum. Nimirum negatione huius, assentitur contrario ipsius. Quia enim Dominus est lux, prorsus sequitur eius aduersarium esse tenebras. Quia dulcis est veritatis natura, constat mendacium esse amarum. Dum negatur Deus, vtiq; assensus præbetur eius contrario. Ex quo igitur participatio nulla est iustitiæ ad iniustitiam, nulla communicio luci ad tenebras, nulla cõsensio. Chri-

sti ad * Beliar: dispescenda sunt hæc & secernenda ab inuicem. Sanè magna opus est & exacta attentione, vt ne dum putamus nos esse tanquam lucem, ipsi circunueniamur captiosis ratiocinationibus ab eo qui se transfiguratur in angelum lucis: neque opinionem de dulcedine conceptam, quæ in speciem esse apparet in amaritudine nequitia, nostro testimonio comprobemus, ne ut astipulemur voluptuosa & genialis vitæ cõsectatoribus, neque si anima eò redigatur, vt feruiat pulchritudini corporum, existimemus, hac in re sitam esse indolem veræ pulchritudinis. Væ qui sapientes estis inter vos ipsos & coram vobismet scientes. De his qui tales sibi videntur nempe intelligentes & scientes, quum alioqui tales non sint, possunt hæc dici, quando nec intelligentia præditi sunt, nec rerum peritia. Possunt tamen & de his quidem intelligi, qui re vera penes se obtinent gratuitum hoc donum intelligentiæ & scientiæ: atqui non depromunt in communem aliorum vsum. Sapientia enim occulta & thesaurus inuisus, quæ utilitas in vtrisque? Qui igitur tales penes se reconditam detinent scientiam, non item eam exerunt in conspectum aliorum, quasi si quis apud se defossum talentum occuluit: immò ne in cõspectu quidem Dei habetur rerum scientia præditus, quando is scientiæ dono abutitur, non ad gloriam Dei. Tertia insuper potest induci acceptio istorum intelligentium & scientium se à Deo habere. Et hi quidem tales licet, norint se eam obtinere gratiam, Dei dono: causam tamen istius beneficentiæ non in Deum referunt, dum isti apud semet ipsos intelligentes & coram seipsis scientes, si qua laude digna gesserint, sibi ipsi ascribunt, aduersum quos non nihil dicendum se offert. Et quidem, Quid habes, quod non accepisti? Quod si accepisti: quid gloriaris, quasi non acceperis? Et illud, Nisi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt, qui ædificant eam. Intelligentia enim dicitur quasi sequax quædam dexteritas & promptitudo animæ è vestigio cogentis in vnum res ipsas quas tacita cogitatione conceperit, quæ & nata est cetera semina, cogitationes nostras in vnum contrahere ad iustam perfectionem. Intelligentia est velox quidam ac solers mentis discursus, ceu indiuidua comes cogitatione apprehendens quid cuique rei proprium sit, deceatvè. Scientia autem habitus est in seipso ratam habens certitudinem, nec vlla ratione mutabilis est. Sciens verò qui comprehensionem speculationum (quæ ad consequendam beatitudinem magnopere conducunt) quadantenus ad habitudinem vsque & inconcussè iam in se continet. Ait enim scriptura, sapientiam esse scientiam diuinam & humanarum rerum & talium rationum. Iam quando Christus, suapte natura sapiens est, hinc eum asserimus sapientem qui ex participio Christi, in sapientia quadantenus promouit. Intelligens autem is esse noscitur per absolutam perfectionem seminum eius quæ in nobis est, intelligentiæ. Sciens verò qui vbi cõprehendit commentationes cõtemplationi accommodas & mirè adiuuantes ad assequendam beatitudinem, secundum hoc pro habitudine iam & solidius in se eas continet. In Exodo autè inuenimus oraculum à Deo redditum

* Pro Beliar, lege: ἄγγελοῦ Βελιάρ, ἀβσque in-go, perner-sum.

Exo. 10. d.

Intelligentia finitio.

Adueris.

Scientia finitio. Sciens in sacra litera.

Sine, ipsa substantia sapientia. Sapiens qui intelligens Sciens.

Exod. 31. d. secus legatur apud 70. quos sequor.

Attēditur Lutherani et videtur hæc.

Eccles. 7. c.

Pron. 1. d.

Vera Dialecticæ ἰσχύουσι.

Sophistica dialecticæ fugillatio.

pro architectis : Impleui eum spiritu diuino sapientiae & intelligentiae & scientiae. Quamobrè, vè intenditur ei qui originem & causam induitæ sibi intelligentiae ac scientiae non transcribit Deo. Nemo igitur sibi vendicat tanta hæc, vt se scientem esse profiteatur aut dicat intelligentem, at neque sapientem. Nam quando sapientia, scientia est diuinarum humanarumque rerum : eam si habes, acceptam refer originem causamque spiritui sancto. Egredietur enim virga de radice Iesse, & flos de radice ascendet, & requiescet super eum spiritus Dei, Spiritus sapientiae & intellectus, & quæ deinceps. *Væ qui potentes sunt in vobis, & bibunt vinum : & potentatus qui miscet siceram.* Et lex quidem vsu vini & siceræ interdicit sacerdotibus, mox ingressuris sancta, pariter & his qui vocantur Nazaræi, vt dictum est in Numerorum libro, sub hac verborum serie : Et loquutus est Dominus ad Moysen dicens. Loquere filiis Israël, & dices ad eos. Vir siue mulier qui magno animo votum vouerit, vt sanctificet sanctificationem Domino : à vino & sicerâ sanctificabitur. Acetum ex vino, & acetum ex sicerâ non bibet. Et quæcumque fiunt ex vna, non bibet. Et vnam recentem, & vnam passam non comedit omnibus diebus voti sui. Ex omnibus quæcumque fiunt ex vinea, vinum per expressionem vinaceorum vsque ad acinum nunquam comedit omnibus diebus voti sanctificationis suæ. Salomon item in Prouerbijs, Principes qui iracundi sunt, vinum non bibent; vt ne postquam biberint, obliuiscantur sapientiæ. Administratos enim verbi diuini decet, necnō eos

Leui. 10. b. & de Nazaræis. Num. 6. 7. 11. se. paratus, sanctificatus. & c.

Prou. 31. d.

A quorum fidei concredita est prouida hominum sollicitudo, vt prorsus sibi interdican ab his quæ noxam adferunt præcipuæ facultati animæ, nimirum menti. Si quando enim plusculum vini meracioris nec diluti aqua corpus subierit : quasi tyrannus quispian, festino cursu contendit ad arcem, & ab eo summo vertice ingerit animæ & excitat tumultus irrequietos, à nulla legitimi mandati transgressione sibi temperans. Quin ipsam primū omnium, rationem simul atque redegit in ordinem ancillarum, omnem denique distinctarum partium animæ ornatum atque ordinem eruditione comparatum confundit & permiscet suisque turbelis præcipitem dat. Risus cōcitat planè indecoros, vocem obstreperā ac tumultuantem efficit, excitat iras temerè conceptas, effrenes concupiscentias exulciat, extimulat ad infaniam vsque, & ad inconcessam omnem atque illegitimā voluptatem. His de causis viderint magnates, vt ne vinum bibant, siue is cui principatus quispian concreditus est, & reipublicæ moderatio, seu isti qui per ætatis florem in vigore vegeto constituti sunt corporis. Tales enim qui natura sunt, ad confectandam voluptatum illecebrā propendent : si quando plusculum vini acceperint, impetum, ceu flammam quandam excitant & in sublime attollunt, materia ampliter suppetente ijs qui vruntur. Minimo nanque conceditur misericordia : potentes autem potenter tormenta siue exāmen patientur. Eam ob rem, Væ est potentibus istis, quibus noxam vinum & sicerâ ingerunt. Cui enim plus committitur, plus ab eo repetitur. Tibi itaque credita quum sit dispensatio sacramentorum, sermo sapientiæ, scientiæ

1. ad. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

vis, tu autem errabundus per ora oculosque mortalium circumfers animam vino immerlam, qua non iusta ratione te lamentatur Propheta ac deplorat? Penes enim te quum sit fortitudo spiritualis, tu eam ista vini immoderantia imbecilem reddis. Et qualicumque tandem succubuerit quis perturbationi animæ, videlicet per ebrietatem inductus in emotionem mentis vitioso illo affectu innatam ipsi, talis vtique dicitur bibere vinum & temperare sibi siceram, quod nomen

D nouimus sua interpretatione innuere ebrietatem. Ratio enim quum eucta fuerit ab affectu turbulentæ ebrietatis, non perinde est cōsequens ac si alia affectione se ingerat animæ à tristitia, à timore, à voluptate & concupiscentia. Nos itaque potentes, quorum fidei demandata est sollicitudo, vt populo præsideamus, etiam si quadantenus hoc vitio euadimus superiores, videamurque imperio rationis ab ebrietate nobis temperare, illi frenum inicere vi rationis : ne sic tamen à ceteris vitijis seiuncti sumus extra omnē aleam miseræ. Ambitio enim & honoris & principatus, grauis est ebrietatis : intoleranda ebrietas, inuidia. Hypocrisis, perueicax est temulentia. Detractio aduersus proximum, vehemens est ebrietas. His affectibus inebriata semel anima obliuiscitur sapientiæ. Nihil enim sic obturbat & confundit contemplationem sapientiæ, vt hæc improbanda affectio, omnisque species peccati. Quo autem pacto qui sapiens est, potest idem esse iracundus? Ait enim scriptura nondum immobilem esse circa tales animæ affectus : quin de eo edisserit, qui quadantenus istis & mediocriter tægitur, quemadmodum & alijs in locis dicit. Insuper ipso eodem die enuntiat iram : sapiens autem per partes conseruat eam. Dicit igitur iram in futurum tempus reconduco, proferre tādē eam pro iudicio rationis, aurigæ in morem, passionem ipsam moderantis, quo sensu dictum est illud : Irascimini & nolite peccare. Dominus vero perfectiora constituens, dicit vt eam iræ perturbationem in totum excindamus, non item vt nos ipsi expectamus vindictam. *Væ, qui iustificationis impium pro muneribus, & iustitiam iusti auferitis.* Pertipicia est hæc sententia eos condemnans qui pro tribunalibus confidentes per amorem erga mammonam, labefactant quidem & peruertunt rectitudinem iudicij : in tuam autem sententiam pedibus eunt, o sordida merces corruptrix iudiciorum. Et quidem impio nomen iusti tribuentes, eum qui iustus est, condemnant iniustitiæ. Ratio enim præoccupata studio cumulandæ pecuniæ, statéra est istis suo pondere momentum lancis deprimēs eius qui peior est. Studio igitur propentiore nobis ipsis attendamus, ne quem fortè impium aut hominem aut certè doctrinam iustificemus, fauore erga nos, gratiā aut munere quopiam demulcti, assentiendo talibus, ne quando succumbamus intentatæ istis & instanti miseræ. Propter hoc quemadmodum comburetur stipula à carbone ignis, & comburetur à flamma. effusa, radix eorum perinde ac lanugo erit, & flos eorum quasi puluis ascendet. Non enim voluerunt legem Domini Sabaoth : sed eloquium sancti Israël exacerbauerunt. Sermo hic interminatur peccatorum radices esse conflagraturas & in

Mammona, diuitia, pecunia. Syrum est pariter & pecunia. & opod. & c.

1. ad. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

κατά τινος ad praetorium referunt. De speciebus arundinis Dio. scor. lib. 1. c. 116.

& in foldem seu lanuginem extenuadas, floremque ipsorum, quasi puluerem in sublime ascensurum. Quæ nunc inferuntur, expendamus consentaneè ad præinducta. Quum enim superius differuisset de his qui immodico vino sunt vsi, & aduersus eos disceptasset qui acceptione munerum peruertunt iudicia : nunc demum pronuntiat radices talium comburendas, perinde ac stipulam siue stramentum à carbone ignis. Siquidem calamus siue arundo planta est inbelli radice consistens ac nitens, extrema quidem superficie glabra & gracilis, internè verò inanis est. Quod autem inæquale habeat incrementum, qua parte se tollit in altum & adolefcit, frequentibus interceptur geniculis, quod infirmæ virtutis sit, adeò vt planta hæc non queat æquabili proceritate succrescere, sed opus habeat intermedia quapiā refocillatione qua suffulciatur : ob hoc etiam geniculum tribuit illi natura, supplendo defectui virium. Mox enim vt aliquantum pronò in terram capite & obliquo se inclinat, dein sustollit se & stat, & ita si diuturna morâ perstiterit, efficit geniculum. Deinde rursus vis eius confirmata vsu illius geniculi, quasi nitens gradu quopiā ac fundamento, iterum se terram versus reclinat & deprimit. Et ad eum modum calamus siue arundo plantam hanc refocillatam geniculorum vi perficit. Tales sunt qui per administrationem rerum mundi istius illustres euadunt & conspicui. Ingressus super cariosum ac putre fundamentum, & iuxta internum hominem vacui vitam traducunt suam vna cum inæquali prorsus diuersitate negotiorum mundi huius. Propter hoc, quemadmodum comburetur stipula à carbone ignis : sic & deurentur radices eorum à flamma effusa siue dissoluta. Carbo enim ignis originem ducens è terra, post transitum flammæ in crassiore permanet materia. Qui igitur inter istas animæ commotiones viuunt, vtique peculiarem habent suarum perturbationum ignem, quemadmodum & diues ille intus habebat causam quæ illū deureret & siti prorsus arefaceret. Quamobrem vinum bibentibus perinde ac vinolentis interitum comminatur per exustionem. Iam quando iudices acceptis muneribus detorquent iustitiam, afferit & radicem ipsorum combustum iri flamma dissoluta, radicem videlicet vocans cupiditatem pecuniæ siue avaritiam, de qua & Apostolus sententiam tulit, Quia radix omnium malorum est avaritia. Ab radice tali, cuiusmodi florem consentaneum est suo ascensu emergere? An qui compar sit & assimilis pulueri suapte natura instabili, inque aërem euanescenti ac disperso? An non potius, vt quemadmodum puluis excitatus ab obuijs qui & officit organo respirationis, vitæque nostræ molitur insidias : ad hunc modum se habet plus acquirendi cupiditas à qua erumpunt flores avaritiæ, ceu sunt, violenta extortio siue rapacitas, iniustitiæ, mendacium, calumniæ, alia insuper quæcumque istius sunt malignæ radices germinæ, vtique exitialia vitæ nostræ & spiritualem animæ mundiciam interpellantia? Quis eorum fuerit fructus, non admodum curauit dicere, sed quis ipsorum flos. Malitiæ enim germina in ipsa germinatione imperfecta cōcidunt. Siquidem mox vt erupit primus flos, euanescit pullulatio, & in

φίλαρπυ- πια, radice malorum omnium.

A & in foldem seu lanuginem extenuadas, floremque ipsorum, quasi puluerem in sublime ascensurum. Quæ nunc inferuntur, expendamus consentaneè ad præinducta. Quum enim superius differuisset de his qui immodico vino sunt vsi, & aduersus eos disceptasset qui acceptione munerum peruertunt iudicia : nunc demum pronuntiat radices talium comburendas, perinde ac stipulam siue stramentum à carbone ignis. Siquidem calamus siue arundo planta est inbelli radice consistens ac nitens, extrema quidem superficie glabra & gracilis, internè verò inanis est. Quod autem inæquale habeat incrementum, qua parte se tollit in altum & adolefcit, frequentibus interceptur geniculis, quod infirmæ virtutis sit, adeò vt planta hæc non queat æquabili proceritate succrescere, sed opus habeat intermedia quapiā refocillatione qua suffulciatur : ob hoc etiam geniculum tribuit illi natura, supplendo defectui virium. Mox enim vt aliquantum pronò in terram capite & obliquo se inclinat, dein sustollit se & stat, & ita si diuturna morâ perstiterit, efficit geniculum. Deinde rursus vis eius confirmata vsu illius geniculi, quasi nitens gradu quopiā ac fundamento, iterum se terram versus reclinat & deprimit. Et ad eum modum calamus siue arundo plantam hanc refocillatam geniculorum vi perficit. Tales sunt qui per administrationem rerum mundi istius illustres euadunt & conspicui. Ingressus super cariosum ac putre fundamentum, & iuxta internum hominem vacui vitam traducunt suam vna cum inæquali prorsus diuersitate negotiorum mundi huius. Propter hoc, quemadmodum comburetur stipula à carbone ignis : sic & deurentur radices eorum à flamma effusa siue dissoluta. Carbo enim ignis originem ducens è terra, post transitum flammæ in crassiore permanet materia. Qui igitur inter istas animæ commotiones viuunt, vtique peculiarem habent suarum perturbationum ignem, quemadmodum & diues ille intus habebat causam quæ illū deureret & siti prorsus arefaceret. Quamobrem vinum bibentibus perinde ac vinolentis interitum comminatur per exustionem. Iam quando iudices acceptis muneribus detorquent iustitiam, afferit & radicem ipsorum combustum iri flamma dissoluta, radicem videlicet vocans cupiditatem pecuniæ siue avaritiam, de qua & Apostolus sententiam tulit, Quia radix omnium malorum est avaritia. Ab radice tali, cuiusmodi florem consentaneum est suo ascensu emergere? An qui compar sit & assimilis pulueri suapte natura instabili, inque aërem euanescenti ac disperso? An non potius, vt quemadmodum puluis excitatus ab obuijs qui & officit organo respirationis, vitæque nostræ molitur insidias : ad hunc modum se habet plus acquirendi cupiditas à qua erumpunt flores avaritiæ, ceu sunt, violenta extortio siue rapacitas, iniustitiæ, mendacium, calumniæ, alia insuper quæcumque istius sunt malignæ radices germinæ, vtique exitialia vitæ nostræ & spiritualem animæ mundiciam interpellantia? Quis eorum fuerit fructus, non admodum curauit dicere, sed quis ipsorum flos. Malitiæ enim germina in ipsa germinatione imperfecta cōcidunt. Siquidem mox vt erupit primus flos, euanescit pullulatio, & in

κατά τινος ad praetorium referunt. De speciebus arundinis Dio. scor. lib. 1. c. 116.

tercipitur. Vidi enim impium superexaltatum : & transiui, & ecce non erat. Atqui iustus tanquam lignum plantatum secus decursus aquarum, assiduo deflexu vitæ irrigatur : peccatoris autem radix comburetur, eiusque flos, vt puluis ascendet, propterea, quod noluit obseruare legem Domini Sabaoth. Quinetiam τὸ λόγιον responsum Dei siue oraculum & eloquium diuersas exprimit appellationes Domini : eam ob rem Propheta de eiusmodi oraculo tanquam animato ait : Oraculum Domini exacerbauerunt. Lex enim, viua : & Verbum Deus, nempe vnigenitus Deus, per quem facta sunt omnia. Et iratus est furore Dominus Sabaoth in populum suum, & iniecit manum suam super eos, & percussit eos, & exacerbati sunt montes, & facta sunt morticina eorum quasi sterces in medio viæ. Et in omnibus his non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius excelsa. Peccatum eorum qui pro potestate agebant, atque potentatuum viam præstituit iræ à Domino promotæ aduersus populum. Ob hoc, priore loco dixit : Væ qui præpollent inter vos, quique sunt potentes, deinde subnequit, Et iratus est furore Dominus in populum suum, quippe qui imitatione præfidentium erat in peccatis constitutus, & proinde dignus qui pateretur quas furor & ira Domini irrogaret, peccatas. Est autem θυμός, feruor ebullitiõe sanguinis circa cor, ab eo ferè nomen accipiens quod veluti tumor laxus ac mollis circa cor concreuit ex euaporatione humorum : Ira verò appetitus est vindictæ. Itaque superior quidem exandescencia animi peracrem habet & citam motionem perturbationis : Ira verò indicat fixius hærentem & prolixius extensam expletionem cōceptæ tristitiæ. Proinde religiosum sit ac pium neutrum admittere dici propriè de Deo. Tropica enim sunt istæ locutiones. Non enim vlla eiusmodi perturbatio in Deo est, aut vlla ratio accidens & aduentitia qualitas cadere potest in eius essentiam. Cæterum actio quidem eiusmodi quæ circa nos est, appellatur θυμός, furor siue indignatio. Forsan & ira hæc eruditio quædam est nobis siue castigatio perquam operosa & plurimum exhibens negotij. Reprehensio autem siue increpatio quæ cogitationibus nostris turbelam tumultuantem sollet ingerere, appellatur θυμός indignatio siue furor. Etenim Deus eorum mentem confundit ac turbat, quibus indignatur, nec villo dignatur sermone, iuxta dictum illud : Quia in furore suo cōturbabit eos. Qui autem erudiuntur in ira, hi disciplina censentur digni, iuxta quod dicitur. Quia tunc loquetur ad eos in ira sua. Qui enim reprehenditur ob commissâ à se peccata, is nondum eruditus est : qui autem iam eruditus est, aliqua ex parte se declarat propinquare scientiæ. Si igitur erudit quidem & castigat ira, obiurgat autem acrius furor : habet vtique ira quiddam efficacius atque vtilius furore. Ob hoc & Hieremias : Corripe nos Domine, veruntamen in iudicio, & non in furore. Non enim dixit, Et non in irâ præterquam quod correctio à rectitudine iudicij profecta clementior est & commodior ea quæ per furorem profilit & iram. Corruptus enim in iudicio, & sermone illustratus plurimum vtilitatis accipiet per arcanam meditationem iudiciorum Dei, in hoc vt nihil iam agat citra iudicium discretionis : sed vt

θυμός, quid.

εργία.

Hie. 10. d.

sed vt cuncta consummet ad libellam sani & incolumis iudicij, ita vt ij ipsi cogitationes habeant iudicio discretionis confirmatas, iuxta quod dicitur: Cogitationes iustorum, iudicia. Iudicij enim tempore, quando manum suam populo iniecerit & montes exacerbabuntur, declarante Verbo ipso, quia creatura omnis coorietur, simulque irruet ad vltionem expetendam de peccatoribus. Quemadmodum enim & in plagis Aegyptiacis vndeque eos adoriebatur bellum, ab aere, a terra, ab aqua: sic & modò quum iniecerit manum suam in populum Dominus, vt elidat & dissipet eum, & montes exasperabuntur, morticina autem populi, vt sterquilinum per ignominiam ac dedecus in medio viae iacentia conculcabuntur. Mihi nunc cogites, velim & obserues istos qui in peccatis constituti, toti immorantur negotiosis vitæ huius curis, & interim ab aduersarijs potestatis miserè proculcantur, a quibus Domini sermo se asserit non auersurum indignationem propter cor impetens: sed adhuc manere manum excelsum. Id est, ad expetendam de eis vltionem in sublime porrectam. Manus nomine castigatorem innuit & punitiuam potestatem, secundum illud B. Iob: Manus Domini tetigit me. Et in hoc codè, diabolo dicente manum mittendam in Iob, quo tempore punitus est: Non etiam, sed mitte manum tuam & tange ossa eius. **Leuabit ergo signum in nationibus procul** & pro-

* Aldus non habet
ἰγγὸς, pro
πε, nec
Hebr.

pe, & sibilabit eis ab extremitate terra. Et ecce cito velociter veniunt: Iuxta quidem sententiam, hanc, videri possit sermonis contextus, prædicere Romanorum exercitum qui post venit aduersus Hierusalem, extrema illa obsidione. In eo enim prociectu bellico, formulæ militares & delectus legionum complebantur ex gentibus tum è longinquo accitis, tum è vicino, nempe ex his quæ circa Syriam & Arabiam. Aliæ in super nationes quæcunque adiacent Iudææ, à Romanis ad militiam cõscribebantur. Porro quidè τὸ σὺν ἡμῶν signum inquam illud ex composito in cõmune depromptum eleuatum est in nationibus, hoc est signum crucis * eius qui per eam declaratus est & designatus. Et quidem gentes ad fidem accitæ sunt: Hierusalem verò subuersione est adæquata solo. Sanè illi ita cito ac velociter veniebant, tanta eum propensione & alacritate ad id bellum proficiscebantur, vt eis in obliuionem veniret ratio parandi comæmentus, ne opperirentur quidè erogatione aucto, ramenti seu tessera militari, non item laxamentum vllum aut refocillationem desiderabant, & nec se exuebant militari habitu. **Pedes equorum ipsorum quasi solida petra reputati sunt, rotæ curruum eorum quasi impetus tēpestatis. Peracri ira ac dentibus frendent vt leones: & adstiterunt, vt catuli leonum. Et vociferabitur aduersus eos die illa, sicut est vox maris exæstuantis. Et inspicient in calum sursum & deorsum: & ecce tenebræ diræ in penuria eorum.**

Christi.

Ex Aldo exemplari
& Compluten. editum
hæc in manus
opertit.

Pro Naab
Iere N. 1.
dab נב
pro Naab
Iere
נבא
Abiu.
Lui. 10. 4

* Vel car
bunculum
ignei celo
vni lapidi.

**B. BASILII MAGNI
ENARRATIO IN SEXTVM
CAPVT ESIAIAE.**

T factum est anno, quo mortuus est Ozias rex: vidi Dominum. Et missus est ad me vnus de Seraphim. A prima mundi constitutione, ad sanctos diuinæ illæ virtutes semper emisse sunt, quæ deciuam prolaptionem humanæ naturæ constituerent & instaurarent. Missus igitur est ad Esaiam vnus qui ab eo auferret peccata, & à fordibus expiaret. Missus autem est, vbi Dominus eum audiuit lamentantem suas afflictiones & ærumnas, suumque peccatum tacito mentis conceptu confitentem. Dixit enim: O me miserum, quia compunctus sum: quia homo quum sim & immunda habeam labia, in medio populi immunda labia habentis, ego habito. Eadem dicebat & Paulus: Miser ego homo, Quis me liberabit de corpore mortis huius? Secundum hæc, quasi iam consequutus diuinum subsidium infert: Gratias ago Deo, per Iesum Christum. Dixit autem illud: O me miserum, quum perspicue subijisset eius intelligentiæ regni Dei sedentis super solum excelsum & eleuatum, quiq; adimplet vastum hunc mundum gloria sua. Non enim dixisse videtur hoc: O me miserum prius, quam intellexisset esse Dominum. Sacris quippe literis proditum est, quia Abraham, quo tempore Deus se illi exhibuit cõspicuum, dixerit hoc: Ego autem sum terra & cinis. Ad eandem dicendi formulam & Moses eruditus omni sapientia Aegy-

ptiorum, & (vt par est credere) illos exuperans omnes dexteritate ingenij & perspicacia intelligentiæ, non prius percepit se linguæ esse impeditioris & tardiloquæ, quam à Domino accepto oraculo, sensit primùm suam ineloquentiã & tardiloquentiam. Et in manu sua habebat * carbonem quem forcipe tulerat de altari, & tetigit os meum. Qui iudaico sensu hanc edisserit sententiã, dicit utiq; quia Dominus visus sit in loco ciuitati Hierusalem finitimo, cõsidens in folio excelsò & eleuato, & in eius circuitu Seraphim stantes. Et quia ex Seraphim vnus ori prophetæ obtulit igne desumptum ex altari holocaustomatũ in expurgationem labiorum eius. Atqui nos, qui fidè Christi complexi sumus, ea quæ per legem præscripta sunt, censemus exemplaria esse & vmbas celestium. Domum quidem dicimus vniuersam fabricam ac cõetum creaturæ, tum spiritualis, tum sensu perceptibilis. Solum autem eleuatum, Dei in omnem creaturam principatũ & dominationem. Seraphim verò virtutes mundo ipso superiores. Quòd si (vt imaginaria quadam cõceptione quidam asseruerunt) duo celi hemisphæria aliqua ex parte apparentia super terram & conspicua, sex partibus vtriusque hemisphærij, quasi alis quibusdam ad iustam motionem vtentibus: quo pacto mitti alter corũ potuit, aut ab altero diuelli, quando celũ suapte natura contiguas partibus conflatum sit & compactum? Atqui vt cõperam dicere, virtutes illæ mudo superiores, ob præcel-

E

lentem ac summam puritatem habitæ sunt dignæ quæ throno proximè adstiterent. Ex harum collegio vna ad Prophetã venit. Vt enim Deus omnibus licet præsidens nõ omnes dignos efficit quos peculiari prouidentia è cælis despectet: at non * particulares illæ virtutes pro impertiendo hominibus beneficio suum abnegant ministerium. Accepit igitur Seraph ille forcipe carbonem ab altari. Tecum reputa, quantæ fuerit amplitudinis altare illud, quod quidem vix adiri poterat, vt ne illud auderet Seraph manu attingere, sed forcipe ignem in manum accepit. Quisnam ignis hic, qui peccata expurgat? An fortè illi congener, de quo dictum est, Quia ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igne? Quandoquidem carbo ignis etiamnum est, sed ex materia prius crassiore & magis terrestri & in ea permanens. Carbones enim nominantur tunc, vbi floridus ille flammæ aspectus pertransijt, qui versatur circa concretionem crassioris materiæ & ignitæ. Fortè igitur figuratè innuit Christi aduentum in carnem. Ait enim Ioan. Verbum caro factum est. Et caro hæc excepta à natura per diuinitatis illustrationem, iuxta id quidem quod erat corporeum, sensibilis erat: secundum verò vnionem eius cum Deo, pellucida erat & radijs diuinitatis effulgens. Proinde illa caro tulit peccata mudi, & iniquitates nostras perpurgavit, quam velut anigmate nobis representauit prophetia hæc. Equidem Nadab & Abiu concremati, quòd alieno igne essent vsi. Iste autè Seraph è sancto igne qui erat in altari illo intellectuualiteracium holocaustomatũ, accepit carbonem non per se, sed protensa forcipe. Porro vt declararet ignem illum caelestem naturæ esse nequam exustiã, sed expurgatoriæ, susceptum manu ita admoit labijs prophetæ. Huic congener igni & affinis erat qui & in Rubo apparuit, quem vidit Moses. Imminebat quidem plantæ, nec tamen exurebat Rubum. Forceps autem forsitan insinuat habitudinem & naturæ dexteritatem quæ vnicuiq; inest ad susceptionem bonorum à Deo nobis indultorum, secundum proportionem propriae habitudinis singulis quibusq; ipexistens ad conciliandũ sibi honesta opera. Et audiui vocem Domini, Quem mittam? Ecquis ibit ad populum hunc? Mosen quidem non interrogat: sed quasi eum haberet ad id iam accinctum, ait: Et nunc veni, mittam te ad Pharaonem regem Aegypti. Ad Esaiam verò ait, Quem mittam? Ecquis ibit: Quæ vtriusque causa est? Quia illic quidem mittebatur Moses pro bono ac beneficio in populum conferendo: huic autè ministerium proponitur ad nuntiandum res parum amenas, immo permolestas. Quocirca illi quidem mandatũ præscribitur: huic autem famulatus obeundè legationis in potestate relinquatur, propterea quòd nos homines sic natura comparati sumus, vt quæ semel volentes exequèda proposito elegerimus, quamlibet molestas fuerint, tamen eam operosam molestiã deuoramus ac perpetimur. Et hac gratia Dominus vltro se offerentè Esaiam vult in se recipere * functionem istius obeundæ legationis. Quodq; necessitas vrgeret mittendi, declarauit: tum verò ob propensam animi alacritatem voluit, vt omnibus innotesceret personam fuisse explendæ huic administrationi accomodatam. Quare Moses quidè

* Vna
Iudicij
vntus.

* Iuxta
Iudicij
vntus.

Exod. 3. b

* Iuxta
Iudicij
vntus.

propter splendidum & illustre genus vitæ, accitus est ad tanti populi præfecturã, quam deprecatus est: Quis sum, vt pergam ad Pharaonem regem Aegypti, & educã populũ de terrã Aegypti? Rursus, Obsecro Domine, insufficiens nec satis idoneus sum * ante hæsternum & tertium diem, neq; ex quo cõpisti loqui famulo tuo. Iterumq; Supplicò Domine, delige alium, qui id præstare possit, quem mittes. Elaias autè tale aliquid quũ nihil audisset, sed solam edoctus necessitatem mittendæ legationis, nihil inuitus seipsum permisit Deo, perq; exuperantem charitatem se iniecit medium subeundis periculis, nihil secum reputans eorum quæ sibi irroganda essent à populo mala. Obserua autem & exactam disciplinam & circumspectã prudentiam dicendi, quæ veridicum prophetam addeceat. Duobus enim propositis sermonibus vnica satisfacit respõsione: Quem mittam, & quis ibit? Ecce ego sum, Mitte me. Non iam adiecit, Et ego ibo. Siquidem susceptio istius apostolicæ legationis, penes nos sita est & à nostro pendet arbitrio: confirmare autem ad professionem, eius est qui infusione gratiæ nos corroborat, Dei. Itaque Esaias per id quod electiã & liberã erat voluntatis, respõdit: Ecce ego sum, mitte me. Quod autè erat gratiæ, reliquit Domino, vt qui propriae conscius infirmitatis nõ est ausus polliceri se iturum. Audit verò vocem Domini, * non quidem quæ icerit aurem corporis: sed qua Deus tantum menti eorum per notas adumbrationes imprimit consilium ac decreuit, quibus id velit palam facere. Ineffabili enim virtute quadam informantur conceptione imaginaria, qui mentè habent indistinctam ac puram externæ cogitationis, quasi si verbum Dei in se percipiant solum edere, etiam si an vestigium quidem aut notam vocis excipiat aër, neq; in aurè vsq; transfundit. Deus enim animæ quasi libro cuiuspiam suam inscribit voluntatem, quam ob rem dixit Propheta: Ecce sum ego, mitte me. Ad hoc verò quod cõtinenter sequitur, subicit. Non enim subiecit, Ego ibo, Eiusmodi enim pollicitatio maior erat & ipsius viribus superior. Quod autem nõ temere sibi per se vendicauit, hoc ei Dominus gratuito cõtulit. Dixit enim ei. Vade, & dic populo huic. Sed enim dicens: Ecce sum ego, fiducia iam fretus, quasi particeps illius essentiæ seipsum adnumerat his qui in consortium venerant illius essentiæ. Id autem dixit, expurgatis prius labijs. Qui autè in iniquitatibus iacet, necdum eius agnitione illustratus, qui est, non potest pro seipso testimonium hoc reddere: Ecce sum ego. Iam quãdo Deus statuit quidem Apostolos primùm, secundò Prophetas, ob hoc etiam Esaias primus apostolatus gratiam accepit. Moses insuper in Apostolis est. Veni enim (ait) mittam te ad Pharaonem regem Aegypti. Exaudit & hanc vocem Hieremias, Ad omnia, ad que te misero, ibis. Vade, & dic populo huic: Auditu audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non perspicietis. In crassatum enim est cor populi huius, & auribus grauius audierunt, & oculos suos * occluserunt: ne fortè videant oculis & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & sanem eos. Sententiam hanc retulit in Actibus apostolorum Lucas. Et missus est ad me vnus ex Seraphim. Quòd virtus quædam mundo superior

Exod. 3.

* τὸ τῶν
ἰγγὸς.
Exod. 4. b

* quiddam
hic deside-
ro in exem-
plari.

ἀπόστολό-
σι.

ἐκείνου-
σα.

micilium quoddam aut ciuitatem se recipiens condoleat corpori. Ex quo igitur conueniebat prophetam audire Dei sermones, dictum ei est ante omnia: Egrederere tu & filij tui. Tale est hoc, cuius modi illud & in Genesi iuxta oraculum primo redditum Abraham, Egrederere de terra tua & de cognatione tua & de domo patris tui. Egressio enim longè perfectissima. ascensio est ab omnibus corporis voluptatibus, quæ quidem nomine terræ explicantur. Sed & fuga à delectatione sensilium organorum nomine cognationis innuitur, utque auersaretur ac defugeret vitam criminibus prius obnoxiam studiis contrariis, quæ paternæ domus nomine insinuatur. Paulò post subnectitur, quia de ea terra eduxit eum Deus. Perspecta enim eius propensio ad exitum alacritate, ipse eum ad id quod perfectæ est actionis, direxit ac velut manu duxit. Neque enim is tantus erat ac talis qui sua-pte virtute tam arduum opus moliri ac conficere posset. Quare & in mandato si quidem exisset, pro exitu patriæ accipit fruitionis promissionem. Eductum proinde edocuit Deus superna quære-re, ubi Christus est. Præterea Moses quum se ab administratione humanarum rerum submouisset tota mente se contulit ad diuinorum eloquiorum contemplationem, quam longissimè à castris militariibus de fix it suum tabernaculum. Hinc enim factum, ut quisquis quærebat Dominum, ad tabernaculum egrederetur. Itaque quò quis superior euasit humanarum rerum anxii & externis solitudinibus, hoc & in maiorem rapitur admiratione illius tabernaculi, ita ut illic vita ipsius perseueret constabillita & inconcussa. Ob id etiam nunc ut egre diatur iubet Dominus ad ea prædicendum quæ futura sunt & quæ à Deo edicuntur, edisserendum. Non is modò, sed & relictus filius eius Iasub. Quod ad hanc sententiam attinet per eam insinuatur vnum hunc filium è multis fuisse relictum, quem & scriptura nolebat destitui moribus paternis, sed ut eum patre vnà egrederetur ob ea ad quæ præhortabatur eum Deus. Nam quando Iasub interpretatur conuersio siue conuertens, declarat scriptura omnibus nobis qui per penitentiam volumus à carnis peruersionibus & illecebris exilire, id nos præstaræ posse, si cum propheta recta ingrediamur ad exitum. Iubetur autem nascendere ad supernam viam quæ contenditur ad natoriam piscinam agri fullonis. Locus hic vtique per historiam cognobilis est & insignis. Scriptum quippe est, quia misit rex Assyriorum Rapsacen è Lachis in Hierusalem cū numero exercitu, stetitque hic in aquæ ductu piscinæ superioris, in via agri fullonis. Locus istius scripturæ forsā in se non nihil complectitur quod nobis instruendis accommodum sit ac faciat ad mores componendos, nimirum subindicans nos oportere ab his desciscere quæ per se vilia sunt ac repunt humi & ad superna toto nixu contendere, ubi nobis constitutis in expurgationem inuenietur aqua & ager fullonis peccatorum sordes extergentis, id quod nobis non parū emolumentum adferet, iuxta illud Ecclesiæ præceptum dicentis: Omni tempore sint vestimenta tua candida. Quin & Dominus oraculo respondens Moses iubet ut populus audieturus loquentem Deum lauaret vestimenta sua: descendens (ait) contestare

populum & sanctifica eos hodie & cras, & latent vestimenta sua, sintque parati in diem tertium. Qui autem eo vsque pertingere festinat, viderit is vt habeat vestem nuptialem in procinctu apparatus, vt ne ligatis manibus ac pedibus iubeatur è sponsi thalamo deiici in tenebras exteriores. Ait ergo. Dic Achaz, Obserua, vt fileas. Est & hoc nobis perquam conducibile & accommodum, vt cor nostrum omni custodia conseruemus. Quum enim fortis custodierit atrium suum peruigil & experrectus, in pace sunt omnia quæ possidet, qui si filere norit excussio à se tumultu, omnique tumultuaria intemperie submota, nihil iam sibi malè metuit eo timore qui proflere solet è peruersio-nibus animi. Non is iam pauido est animo & imbellis, sed spiritu fortitudinis obarmatur. Ne ergo tibi male metuas à duobus lignis tionū istorum fumigantium. Indicitur nobis mādaturū hinc verbis, ne quid malè nobis formidemus per animi lentorem à persuasibilibus gentilium verbis, à blasphemis sectariorum, quod vtrunque aliud nihil, quàm ligna duo, verius duo tiones, qui quod in planta genitale erat & viuificum, perdidit quidem, lignique totius robur nec id solum sed & splendorem ac illustre lumen ex igne promanans extinxere facti tiones fumigantes, eos aspergentes insigni nigredine & labefactantes quos vel semel attigerint. Et isti sic suos sermones adornant, vt oculos sibi proximè adistentium prouocent ad lachrymas. Quòd si nosse vis quantum detrimenti, quanta perniciēs à fumigantibus istis tionibus ingignatur animis auditorū, fac vmemeris Salomonis verborum dicentis: Sicut vna acerba siue acetum nocet dentibus, & fumus oculis: sic parabola vtentibus ea. Censeo quidem vna peracris nomine peccatum innui quod ab actionibus nequitia proficiscitur: fumum autem eam interpretor dici noxam quæ ex falsi nominis sciētia profilit, perspicacem & discretiuam vim animæ confundentem. Ait autem, Quum facta fuerit ira indignationis siue furoris mei, rursus medebor. Hoc est, Post plagas conuersionis gratia irrogandas, simul atque videro correctionem idoneè subsequi, non sinam eos austerioribus opprimi supplicis. Hoc perinde ac fidicat medicus his qui atrocitate morborum laborant, mox vt primū securo te, simul ac admouero cauterium, neque scētionem transmittam, neque neglectim sinam manere hulcera per vsturā cauterij expurgata. Perfunctus enim ea correctione (ob quam operosæ & graues molestiæ admouentur,) tum demum quod reliquum est medelæ inducens in integrum restituam sanitati & instaurabo. Et filius Aram & filius Romeliæ quia consilium inierunt, consilium malum dicentes: Ascendamus ad Iudæam, & colloquuti eis, reuocemus eos ad nos, & regem constituamus super eos filium Tabeel. Hæc dicit Dominus Sabbaoth, Non manebit consilium hoc, neque erit. Sententiæ duæ aduersantes veritati si quando mutua coitione paciscuntur & conspiciant aduersus Ecclesiam, tunc filius Aram sermo noster nimirū fastu turgidus & elatus se erigit aduersus scientiā Dei, & filius Romeliæ, nempe sermo ex superciliosa & arroganti circuncisione profuens qui prætextu comparatæ scientiæ simul & ostentatione doctrinæ de sublimioribus rebus

Proverb. 10. d. dicitur
Pro quo
Hebraica
וְיָחַץ
sic pignus
cori igne
uuu.
Confundit
simili.

וְיָחַץ
וְיָחַץ
וְיָחַץ
וְיָחַץ

Domini
aut prote-
ctus à Do-
mino.

Origenē
intelligit,
Animū Eu-
geniū, &
ceteros.

דמטק

Præter,
Computat.
habet tri,
u.

וְיָחַץ
וְיָחַץ
וְיָחַץ
וְיָחַץ

consistentis se diuellit & auocat à veritate ecclesie, tunchi consilium inierunt, consilium planè maliciosum, simul alloquuti Iudæos, Hoc est, cōsistentem animam. Siquidem confessio siue laudatio Dei Iudæa denominantur, quam equidem nobis pollicemur ad nos ipsos auulsiuros verisimili persuasione Dialecticæ argumentationis. Nec alium quenquam se daturū pollicetur in regem nisi filium Tabeel: hoc est, boni Dei quem profitentur Dei boni filium, ipsum alioqui non nominant bonum, illa abusi euangelica sententia ad contumeliam & eius iniuriam: Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi vnus Deus. Quando igitur videris diuersæ opinionis sectarios pollicētes scientiam & se inferre posse sapientiam ex ge-nitium libris haustam, & eosdem educentes suas copias aduersus ecclesiam Dei: tecum reputa, quia etiam nunc filius Aram & filius Romeliæ cōsiliū inierunt, consilium inquam malignum & improbum. Porrò aduersus malignum hoc consilium filij Aram filique Romeliæ (vti expressimus) hæc ait Dominus, quia cōsiliū quidem Dei stabile est ac permanens: eorum autem qui aduersus veritatem consiliantur & decertant, non stabit, sed cōcidet ac subuertetur. Propter hoc ait: caput Aram Damascus: & caput Damascus Rasin. Hoc est, Superborū caput est execrabilis vir quidā sanguinarius, siquidem * Damascus sua interpreta-tione sonat sanguinē sacci. Sanè saccus, penitentiæ symbolum est. Qui verò conspersus est sanguine & maceratus, nequiquam est purus. Equidem accipi potest pro penitentia solenni & in more posita quæ alioqui vera non sit penitentia, quòd ab iis fiat qui nequaquā versantur in dogmatibus tyn-ceris. Caput autem Damascus eius quæ pura non est penitentia, quando macerata & conspersa fermento peccatorum mortalium, ob id Rasin dicitur, symbolum planè eorum penes quos nihil deprehenditur sani & puri dogmatis. Sed * abhuc sexaginta & quinque anni, ait, deficiet regnum Ephraim à populo, & caput Ephraim Samaria, & caput Samariæ filius Romeliæ. Est igitur regnum Ephraim potentatus quidam & potestas vnà cum. Ictariis diuersæ opinionis, quòd ex ea tribu exortus sit is qui Israël dissecuit à tribu Iudæ. Caput igitur Ephraim Someron, hoc Samaria. Est autem Samaria regio inimicorum quorundam sanum sermonem deprauantium, per hoc quod Samaritas auocarunt à Iudaismo. Sanè quemadmodum Syriæ caput Damascus, Damascus autē Rasin: ita Samaria quidem caput Ephraim, Samariæ verò caput filius Romeliæ. Sunt hæc exaggerationes maiorum & peracres excessus qui verbis nostris docētur, adeò vt impossibilē sit concordem talium conspirationem præualere aut vllam obtinere efficacem vim aduersus eos quibus moliantur insidias. Et si non credideritis, non intelligetis: Oportet certam fidem commodare sacris literis, quia Dei in se sensum mentemque complectuntur, & ita progredi ad eorum intelligentiam quæ scripta sunt. Ante omnia enim typi ipsi siue eloquiorum figuræ intelligendæ, sic vt eorum quæ expressa sūt assequare veritatem. Prius enim ingenua ac simplici fide credere oportet scripturis, quòd à Deo inspiratæ sint & perquam viles, Dein sensus qui in eis delitescit, subtili mentis sagacitate & soler-

ti indagine est peruestigandus. Et adicit Dominus loqui Achaz, dicens, Pete tibi signum à Domino Deo tuo in profundum siue in excelsum. In paulò superioribus docetur quidem per Esaiam, quæ conueniebat Achaz facere, nempe vt obseruaret silentium, & ne sibi malè metueret à duobus titionibus fumum exhalantibus. Nunc autem, vt doctrina prophetæ obsequenter excepta diuinū potestulet oraculū. Adicit Dominus loqui ipsi Achaz. Ipsi fortasse hinc docemur, quia vnus aliquis discipulorū quid administrando Dei consilio obsequiosè subseruit, proficiens poterit tandem excipere ex ore Dei oracula. Etenim sunt quidam qui humana doctrina nequaquam edocti prius, sed Dei reuelatione instructi, initio statim tanquam sincære mentis potuerint esse capaces arcana-rum demonstrationum spiritus sancti, cuiusmodi erat Abraham & Moses, Elias & Hieremias, necnon alij qui illis fuerunt asimiles: Et adicit Dominus loqui. Hæc appendix sermonem connectit præcedentibus. Ordinis enim consequentia requirebat, vt post redditam prophetiam de futura defectione regni Ephraim, hoc est, post spoliatum regnum Israëliticum, prædiceret propheta quemadmodum venturus esset Emmanuel per intemeratam virginem. Quid igitur sermo hie ipsi præscribit Achaz? Pete tibi signum à Domino Deo tuo in profundum siue in excelsum. Sanè liquet signum opus esse in seipso retinens rei cuiuspiam arcana & recondita manifestationem, vt fuit signum Ionæ. Præsignabat enim Christi ad inferos descensum. Ex diuerso idem ascensum representat ex mortuis his qui eorum quæ fiunt, interpretari valent & eruere mysticum sermonem. Oportet autem semper signum quòd adest etiam secundum instans tempus animaduertere: rem autem ipsam quæ per signum portenditur, plerumque tribus dispertiri temporum dimensionibus. Sunt enim & præsentium rerum signa, sicut est fumus è domo exiliens, siquidem index est ignis in ea accensi. Sunt & præsentia futurorum euentuum a gumenta, sicut est nubium visus conuersus futurum prædicens imbrem & in terram lapsurum. Sunt item præsentia signa præteritorum, ceu sunt prunarum siue carbonum reliquiarum indices sunt incendium & ignem fuisse in domo. Et quidem scriptura admirabilia & representatiua cuiusdam mystici sermonis signa vocat. Quid tandem potest vsquam admirabilius aut diuinius audiri aut spectari natiuitate Dei nostri ex intemerata Virgine? Huiusce rei gratia dicitur, Pete tibi signum à Domino Deo tuo, quòd nemo alter possit exhibere signum in profundum siue in excelsum. Sanè quiddam, quòd sua-pte natura sortitum est posituram ac situm in inferiore mundi regione, sicut est terra: est contra, quòd supremum omnium quæ subiaccēt oculis, obtinet locum & constitutionem, vt est cælum. Iam quando Verbum caro factum est, prophetia hæc per hanc quidem particulam, in profundum, signat terram, ipsamque carnem ex virgine assumptam: per illam verò, in excelsum, indicat verbum illud supercælestē omni principatu ac potestate superius, eum inquam insinuat qui in principio erat apud Patrē & Deo erat verbum. Aut fortè profundū istud infimas par-

Signa tri-
bu temporum di-
uinitatis ex
sententia.

de adreō
calo intell
gū.

tes inferni designat: Excelsum vero supercaelestem regionem, uti nobis representat Apostolus, dicens: Ne dicas in corde tuo, Quis ascendet in celum? hoc est Christum deducere. Aut quis descendet in abyssum? hoc est Christum ex mortuis adducere, quandoquidem qui descendit ipse est & qui ascendit. Hoc itaque signum, in profundum & in excelsum dictum est de Domini descensu, qui idem utique ascendit super omnes caelos. Et dixit Achaz, Non petam * neque unquam tentabo Dominum. Dei quidem donum eximie est opulentiae, abunde prolixum & perquam liberale. Contra, Achaz ut qui nondum esset edoctus querere magna, hoc est caelestia, eoque renuit querere signum, quod id foret humana natura superius, aut ne praetergredi videretur mandatū quod dicit: Non tētabis Dominum deum tuum. Porro sermones tantis de rebus necessariē & perquam utiliter fiunt regi qui tum imperabat, ut per ipsum quae futura dicebantur à propheta, in omnes divulgarentur. Equidem Esaias fortē nihil imptetrasset fidei per hominum aduersum se inuidiam aut ob reliquam vitae humilitatem, quasi is neutiquam à Domino excepisset de aduentu Emmanuelis oraculum, sed id commentitium ex corde proprio confinxisset. Achaz autē sic excepit prophetiam futurorum, quemadmodum Labā, Abimelech, Nabuchodonozor, Pharaon denique & Caiphas, & hi quidem non propter vitae meritum, tantum propter auctoritatem ex dignitate ei adiacentem. Non enim reuerentia & religione vlla inductus Achaz deprecabatur ac renuebat petere signum. Neque enim principio Deus iussisset ut peteret signum, nisi futurum esset ei conducibile. Ob hoc & quae inferuntur, reprehensionem continent aduersus Achaz. Siquidem ab eo aduersus sermonem deflexit in Dauid, ait enim. Audite ergo domus Dauid. Nunquid parum est vobis * molestiam exhibere hominibus? Et quomodo Domino exhibetis molestiam? Hisce verbis videri possit propheta ægerimē tulisse immorigeram & inobsequentem contumaciam Achaz. Atqui sententiam hanc explanatiū exprimit altera editio dicens. Nunquid parum vobis est molestos esse hominibus, quia molesti estis Deo? Quoniam pacto homo vnus exhibere Deo potest agonem siue agoniam? Est siquidem agoniam timor ob impendentem ruinam siue infortunium. Atqui propheta nullam profitetur in Deum cadere eiusmodi perpulsionem: sed appellatione agonis exprimit habitudinem Dei eis esse contrariam qui eius mandatis explendis reclamant.

C Propter hoc dabit Dominus vobis ipse signum. Ait ergo, Et ne petentibus quidem dabit, etiam si neminem comperiat à quo excipiat, dignum, nihilo scēius propter praedefinitam dispensationem natiuitas quae per carnem futura erat, inquit, quia ipse Dominus Deus dabit signum. Conueniebat enim, ut Achaz intelligeret quae humana sunt, non excipere posse correctionem, nisi per solum Dei verbi ad nos aduentum. Hinc petere iubetur signum in profundum siue in excelsum. Nam ex quo is seipsum indignum petitione iudicabat nempe in experientia laborans ac rudis insignium & caelestium signorum: propter hoc ait, dabit Dominus ipse vobis signū, non per vnū ali-

quem seruum, ministrum aut famulum dat, sed suo ipsius ministerio, ut per hoc beneficij siue domini magnitudo declaretur. Etenim legem ordinavit per angelos in manu mediatoris Moysi, hoc vero signum dedit ipse domui Dauid. Datum autē est non iam ipsi Achaz, sed vniuersae domui Dauid: Hoc est, Dominus secundum carnem, quod praeminebat in vniuersa cognatione Dauid, idque factum foelixque nuncium est de aduentu Christi. Ecce virgo in vtero accipiet, pariet filium, & vocabis nomen eius Emmanuel. Hoc loco Iudaei reclamant editioni septuaginta, dicentes non esse positum in Hebraeo quod respondeat dictioni huic ἡ παρθένος, haec virgo, sed ἡ ἄνις haec iuuenula, haec puella siue adolescentula, quasi verò ἄνις puella adolescens per ætatis florem non etiam possit expers esse nuptialis thalami. Aduersus hos ex sua ipsorum scriptura facile occurri potest. Signum utique si est, demonstratio est rei cuiuspiam prodigiosa, demutatā & à communi consuetudine hominum omnino alienā. Quid admiratione dignum censetis, si è tam multis vna aliqua mulier cohabitans viro, mater fiat pueruli? Quod si is natus fuerit ex voluntate carnis, quānam ratione promerebitur dici Emmanuel? Itaque si quod datum est, signum fuit, utique oportuit admirabilem esse eiusmodi natiuitatē. Quod si modus generandi istius pueruli fuit communis, ne quæso dicatur signum, neque appelletur Emmanuel. Quod si haec puerpera non fuisset Virgo, quale id promereatur dici signum? Et nisi cæteris fuisset haec natiuitas diuinior, quānam dici potuisset Emmanuelem aduenisse? Nam quod ἄνις puella siue iuuenula peculiari nomine dicitur de Virginibus, id per ea quae in Deuteronomio hisce verbis dicta sunt, colligescit. Si autem in campo inuenerit puellam quae desponsa sit, & qui vim intulit & cubuerit cum ea, interficite hominem solum, at puellā nihil omnino facietis mali, quia non est in puella peccatum mortis. Quia quemadmodum si quis homo infurgat aduersus proximum suum, & occidat eum, sic & hoc factum est. In campo inuenit eam, clamauit puella, & nemo adfuit qui auxiliaretur. Itaque haec quae ante vim inuectae corrupelae clamauit, utique virgo erat. Id enim vim habet perinde ac si dixisset: Clamauit Virgo & clamauit iuuenula. Sed & in tertio Regnorum libro * Sunamitis illa quae excalfaciebat Dauid, virgo quum esset & virilis congressus expers, ἄνις vocatur. Inuenerūt enim (scriptura ait) Abiāc, & attulerunt eam ad regem, & adolescentula pulchra erat valde, & ministrabat regi, & rex non cognouit eam. Itaque Emmanuel ex sancta Virgine exortus est quae dixerat: Quomodo erit mihi hoc, quando virum non cognosco? Cui angelus, Spiritus * sanctus superuenit in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Virgo haec utique legi purificationis nequaquam obnoxia erat. Scriptum enim est * in Deuteronomio, quia mulier quae suscepto semine pepererit masculum, immūda erit septem diebus. Ipsa autem quum citra copulam femininis facta sit mater Emmanuelis, pura utique permansit, sancta & intemerata. Et quando primus Adam non ex viri ac feminae congressu processit ad ortū, sed è terra formatus est: vitimus Adā, ut veteris illius cō-

Signum dicitur

E

3. Reg. Quæram Dominum nostrum regem videtur parthiv adolescentulam virginem Sunamitidem nempe. * xxiij. Domin. Lc. iij.

tagionem corruptelamque instauraret sua nouitate, corpus assumpsit in virginali vtero formatū, ut per carnem in similitudine esset peccati. Ut autem admirabilis haec generatio crederetur nihil in se continere quod suspēctae esset fidei aut prorsus incredibile, etiam apud eos qui perperā affecti difficilē approbant quae concernunt diuinam dispensationem, rerum opifex animalia quaedam creauit quae citra copulam cōplexumve masculi queant eniti ac partum edere per solam foeminam. Talia enim de vulturibus prodūt memoriae qui de animalium naturis scitē tractarunt. *Butyrum & mel comedet, priusquam sciat ipse praepone* nere mala, eliget quod bonum est. Emmanuel propter carnis teneritudinem uti voluit puerili alimento, nempe butyro & melle. Nihilominus in statu adhuc infantili consistens, per inhabitantem in se virtutem bonitatis, ante maturam perfectamque ætatem reprobabit quidem mala, eliget autem quod bonum est. Et quoniam nostrae quidem naturae inclinatio ad vtraque peraequē propendet, & quidem plerumque ad id quod malum est, deflectit, subinde autem & ad id deurgit quod bonum est, ceu contingit in statera, nūc quidem anima se demittente ad suscipiendas perturbationes affectionum, nunc autem ex diuerso eadem à malo se auocat & conuertit ad id quod melius est. At nō etiam Dominus sic, sed id quod erat bonum, sibi vendicabat familiariter etiam initio statim & à primordio suae natiuitatis id in ipso inclaruit. Scriptum quippe est, quia Prius quam sciat ipse praepone mala, eliget quod bonum est. Recurrens ad ea quae in Genesi scripta sunt de ligno scientiae boni & mali, illinc deprehendes, quo in statu vixerit Adam ante peccatum, & inuenies alsimilem ei qui nunc descriptus est, quia nihil dum mali fuerat expertus, quare & Dominus quidem in habitu adhuc puerili consistens imitari voluit ipsius Adā intemeratam simplicitatem. Reprobando autem malitiam praeparationem Adā per inobedientiam commissam instaurauit & correxit. Ait ergo. *Sed adducet super te Deus & super populum tuum, & super domum patris tui dies, qui nondum venerunt ex qua die abstulit Ephraim à Iuda, regem Assyriorum.* Sententia haec insinuat videtur dies postremos Iudaeae à passione Domini, quibus obsidio Romanorum incubuit ciuitati Hierusalem, post aduentum Emmanuelis. Induxit enim Dominus super Achaz & populum eius & domum patris ipsius dies qui nondum venerant, ex qua die dissectus est in partes Ephraim à Iuda. Abductus quidem est in captiuitatem ab rege Assyriorum: desciuit autem Ephraim ab Iuda diebus Hieroboam filij * Nabat, qui peccare fecit Israël, qui & primus fuit auctor apostasiae & defectionis, dicens: Non est nobis pars in Dauid, neque haereditas in filio Iesse. Ob hoc Ephraim auocauit regem Assyriorum ab obsidione terrae Iuda aduersum se. Nam quum rex ipse obambulasset Hierusalem, non est permissus eam vehementius obsidere. *Et erit in die illa, sibilabit Dominus muscis quae dominantur parti fluminis Aegypti, & api quae est in regione Assyriorum, & venient & requiescent omnes in vallibus regionis & in foraminibus petrarum, & intra speluncas, & intra omnem fissuram, & in omni li-*

abique peccato.

ut sunt Arist. & Theophrastus.

A

B

C

נבט אפינים בים ירובוואם impugnas populum.

gno. In Aegyptum, ait, descendit populus meus, ut colonus siue peregrinus esset ibi, & ad Assyrios vi abducti sunt. Propter hoc Prophetiam texit de Emmanuelis natiuitate, siue quis in Aegypto fuerit, siue ad Assyrios abductus, eos se educiturum praedicit, & ut in regione Iudaeae constituti refocillarentur seque refouerent in regione suapte natura fructus edente, ut feriantur ac requiescerent in spelaeis, & demissioribus locis. Ait proinde muscas dominium habituras in partem fluminis Aegypti, & apes in regione Assyriorum versaturas. Et haec quidem eo dicit, ut vtilitatem exprimat aduersantium exercituum. Siquidem musca, animalculum fortitur à stercore suam originem. Id genus animantis & hominibus infestum est abominabile & impurum, vitaeque eius turbulenta, nec non mors execrabilis. Tunc dominantur parti fluminis Aegypti muscae. A superiore enim plaga Aethiopiae Nilus suam ducit originem. Circum breuem eius portionem habet Aegyptū sitam iuxta eruptiones maris, in quo quidem loco quadrupedia omnia, ferae & immanes belluae, reptilia & volatilia pro diis habita coluntur. Haec igitur muscas, nimirū infirmam imbecillitate aduersarij exercitus vel sibilo soloq; stridore exinaniet Dominus, Hoc est: Spiritu oris sui interficiet. *Et in regione Assyriorum api.* Est porro apis exigui admodum corpusculi animalculum, imbelle, eo ipso quo se vindicat ac tuetur, sibi inferēs mortem, nempe aculeo. Vna enim cū exerto aculeo, inflictae plagae immoritur. Et quidē fauciato non nihil infert noxae, sibi ipsi autem infixo mox aculeo vitam adimit. Talis planē est natura hominum istorum qui suo opte ingenio amarulenti sunt, qui aduersus spiritum sanctum digladiantur ac pugnant. Suamet enim malignitate tanto affliguntur atrocius, quam quicūque per eorum indignationem offenduntur. *Et in die illa radet Dominus in * nouacula inebriata trans flumen regis Assyriorum, & caput & pilos pedum, & barbam auferet.* Post Christi natiuitatem, potestate aduersaria omni profligata, muscis nimirum, & api dispulsis spiritu oris Domini, tunc in vnum cogentur filij Israël & requiescent in abditis hospitij, in vallibus & agris, in fissuris petrarum & eiusmodi spelaeis, iam quod attinet ad illud. *Radet Dominus in nouacula inebriata regis Assyriorum caput & pilos pedum, & barbam eius auferet, videtur sententia haec innuere exercitum quandam mercede conductum per nouaculam inebriatam, ac indicare regnum Assyriorum fore imbecillum, & quae illius claritatem ac gloriam concernebant, ablatum iri. Hunc sensum insinuat erasio pilorum capitis eius regni, ingentem & diffusum ac confusaneum populum Dominum esse aboliturū, quos utique sermo hic sub vmbrae figurae tectorio tradidit ac docuit esse pilos pedum. Dein & ea quae illis erant preciosissima, quae insignia eximiae fortitudinis, absque barba fore dixit, perque nouaculā inebriatā circuncidenda & adimēda interminatur. Quinetiā historiae attenti, forsā deprehendent haec quae per Assyrios dicuntur esse gerenda, à Romano exercitu completa esse secundum natiuitatem nostri Emmanuelis. *Et erit in die illa. Nutriet homo vitulam bonam & duas oves, & erit eo quod faciet plurimum lactis, comedet**

deparietis.

τὸ εὐρὸ τὸ μὲν θυσίην.

In com-
pitu. mel
mel non ha-
betur, deus
pro galax
sic. Hebr.
חמץ
habetur.
שבת
butyrum
& mel.

comedet Butyrum, Quia Butyrum & mel comedet
omnis relictus super terram. Israel igitur excusso à
se iugo captiuitatis, requiescet: rex autem infideli-
tor alpergetur ignominia per nouaculam inebria-
tam, barba & pilis denudatus. Tunc ait: Tanta per
regionem exuperantia annui prouentus exorie-
tur, tanta erit anni temperies, vt vacca vna ac duæ
oues suo possessori abundè prolixum ac liberale
lac suppeditent, vt ex eo eliciat affluentem Buty-
ri copiam. Ob hoc quòd illius incolæ terræ Buty-
ro ac melle nutriantur. Forfan præstiterit magil-
que decuerit ex eiusmodi documento de anima-
libus excipere sensum sublimiorem. Pro eo enim
quòd dixit, quia singuli quique exaugebunt ac suf-
fulcient id quod industriæ solertis est & operosi
laboris animæ, necnon agricolationis. Ob id di-
xit vaccam, nempe animal operis nostri compar-
ticeps & cooperarium, & pro nostra item mâlue-
tudine & liberali consuetudine impertiendi, alle-
goricè nominatim adiecit oues, propterea quòd
quemadmodum ab hoc animali materia nobis
integumentum suppetit ita & ab amictu qui est secū-
dum virtutem, per eam vita studiosorum exorna-
ri consuevit. Tali igitur alimento educatus etiam
spiritualiter adornatur. Ob hoc nutriet & vaccā
& duas oues. Dicuntur autem butyrum & mel in-
troducitur quædam disciplinæ ad excipiendam
diuinam doctrinam, quòd primùm ad alimoni-
am humanæ vitæ excogitatâ sit confectio buty-
ri & mellis. Homo autem mox vbi abundè ac
satis liquidiore hac & elementari alimonia do-
ctrinæ imbutus fuerit, tunc supergressus terre-
na, particeps fiet solidioris & grandioris ali-
menti quod & viros addeceat, totum se permit-
tens ac tradens disciplinis spiritualibus.

Et erit in die illa, omnis locus, vbi fuerint mille vi-
tes mille siclis, in solitudinem erunt & in spinam.
Cum sagitta & arcu ingredientur illuc, quia terra
inarata & spina erit omnis terra, & omnis mons
aratus arabitur. Nequaquam superueniet illò ti-
mor. Erit enim à vastitate terræ & spina in pascua
ouis & conculationem bouis. Sanè quemadmo-

dum his qui versantur in locis visum fallentibus
& inuisis contingit, ita & arbitramur nos non vl-
que quaque deprehendisse enarrationem senten-
tiæ istius in speciem secum pugnantis. Vide igitur
si quidem potes ex iam dictis sensum talem exci-
pere & interpretari, quòd scilicet qui ex circunci-
sione erant, mille vites distraherent mille siclis.
Vineam enim ex Aegypto transtulit & eiecit gē-
tibus plantauit eam, quæ quidem quum prius co-
pioso fructuum prouentu exuberasset, demum ne-
glectim ommissa conuersa est in amaritudinem. E-
ius quidem maceria ac sepes destructa est, & fa-
cta est in direptionem transcutibus viam. Vi-
neæ igitur illæ præfertiles in terram transiere de-
sertam & horrentem spinis, quando Israëlitas ho-
stis adortus est cum missilibus telis ac sagittis, il-
lata regioni vastitate. Montes autem profcindun-
tur aratro, nimirum animæ fidem Christi com-
plexæ, prius quidem desertæ & agricolationis cu-
ra destitutæ, quòd ante Christi aduentum redactæ
essent in sentes ac spinas. Sed enim simul atque is
aduenit in ruinam & resurrectionem multorum,
vocauit quæ non sunt, vt ea quæ sunt, euacuaret.
Propterea qui circuncisos quidem Iudæos ad in-
terneccionem perduxerunt, terram opima vli-
gine florentem & vbertate fructuum pregnantem re-
degere in sentes & spinas. E diuerso, collectitius
Gentium cœtus (qui mons etiamnum dictus est)
pauore omnium ac liber & ab hostium ti-
more submotus aratro profcinditur & colitur.
Itaque mōs anima est per Christi doctrinam eue-
cta in sublime. Equidem per aduentum Domini,
extrusus est Israël, eius item loco insertæ sunt & E-
plantatæ Gentes, vt illorum ruina omnibus salus
dispensaretur, & in hisce montibus intrepido ani-
mo & oues & boues graminis pascuum depascere-
tur, simul & exuberantem prorsus ex se exhibe-
rent vtilitatem. Nimirum oues, hoc est, morum
facilitate benigniores ac ciores. Boues item qui
ad tolerandos labores operosioris culturæ pro
necessariis comparandis alacriores & præ ceteris
sunt strenui.

B. BASILII MAGNI
ENARRATIO IN OCTAVVM
CAPVT ESAIAE.

T dixit Dominus ad me, Sume tibi librum nouum & ma-
gnum, & scribe in eo stilo ho-
minis, vt velociter depræda-
tionem faciat spoliatorum. A-
dest enim, & testes mihi fac fi-
deles homines, Vriam sacer-
dotem & Zachariam filium
Barachie. Et accessi ad prophetissam, & in vtero
accepit, & peperit filium. Et dixit Dominus mihi,
Voca nomen eius, Citò spolia detrahe, Velociter
prædare, Quia antequam sciat puer vocare patrem
aut matrem, accipiet fortitudinem Damasci, &
spolia Samariæ coram rege Assyriorum. Videri po-
terit propheta hic & aliud iussus Dei imperio vt
faceret, & aliud fecisse. Illud enim, Accipe tibi li-
brum nouum & magnum, quid commune habet

cum eo quod infertur, Et accessi ad prophetissam
& in vtero accepit? Equidem dicere quis possit
hanc illationem non esse redditionem prægre-
dientis sententiæ, sed circūscripta ac finita illatio
redditur ex proprio pendens principio. Etiam si
minimè additur, quia accepit librum nouum &
grandem, subauditur siue subintelligitur fecisse
quod erat iussus. Illatio autem hæc: Et accessi ad
prophetissam, ex altero intelligitur pendere prin-
cipio. Si quidem imperio contradixisset prophe-
ta, vtique contradictio literis prodita fuisset, vt &
in Ezechiele deprecante exculanteque ne panem
suum in humano sterquilinio decoctum comede-
ret. Illo enim loco negat se id facturum, dicens:
Nequaquam Domine Deus cæli: Non enim ani-
ma mea contaminata est in immundicia, neque
ingressa est os meum prophana caro omnis. Ob
hoc

consumens.
דגלים
palate, mas
se siccarum
sicum, ca-
risa.

hoc continenter respōsum ei est, vt panes sibi cō-
ficeret in bubulo stercore. Atqui hīc quum nulla
intercedat abiuratio, liquet consensum indicari
vel sola tacurnitate, etiam si testatus non sit se
quod iussus fuerat, fecisse. Quemadmodum Osee.
Ait enim, Vade & accipe tibi vxorem fornicatio-
nis, & fac filios fornicationis. Dein testimonium
illi reddens scriptura quasi ei qui quod iussus fue-
rat fecerit, infert: Et abiit & accepit * Gomer filiā
* Debelaim. Alicubi tamen inuenire possimus
mandata quidem expressè quidem & nominatim
pronuntiata, opus alioqui ipsū minimè testimo-
nio comprobatur, nihilominus vi intelligentiæ
fuisse à nobis deprehensum, per quæ non magno
negotio, quæ subiecta sunt, persuadentur, vt in
Ezechiele: Et tu dormies super latus tuū sinistrū.
Et rursus dormies super latus tuū dexterum. Non
enim illic reddita est illatio, quæ scilicet dormie-
rit super latus dexterum aut sinistrum, sed silen-
tio præteritur, Prophetæ verò obedientia à nobis
intelligitur. Hic quoque ad consimilem loquendi
formulam de hoc quod in dubium vertitur, po-
test à nobis responderi: quod non aliud sit iussus
facere, aliud item fecerit, sed sibi delegatum ex-
equutus. Quæ autem de prophetissa nobis edisse-
rit, ex alio pendent principio. Fortasse tomus hic,
nimirum volumen siue liber nouus & magnus
adumbratio quædam est ac figura noui & magni
testamenti stilo hominis descripti, quòd Euange-
lij verba humana loquutione siue caractere de-
scripta sint, vt à quouis facillè exaudiatur & à mul-
tis scripta sunt euāgelij verba, in quo quidem scri-
ptum est, vt velox fieret deprædatio spoliatorum.
Sanè cita admodum ac præpēs facta est. Euange-
lij siquidem doctrina fulgetra quauis perniciosior
ad extremos vsque limites terræ habitabilis per-
tigit, spolians principem seculi huius & ad obe-
dientiam Christo redhibendam eos traducens
quos ille prædo detinebat captiuos. Præda autem
est spoliatorum distributio. Angelis autem tanquā
prouidis tutoribus humani generis curā deman-
dauit Deus ad custodiam & salutem hominum.
Eam ob rem scriptum est, vt velociter depræda-
tionem faciant spoliatorum. Adest Euangeliū, hoc
est faustum felixque nuntium. Quem enim prisci
patres flagrantibus votis & spe certa credebant
affore è cælo, præsentem nobis denuntiat Euan-
gelium. Testes autem eorum quæ in Euangelio
scribuntur (ait) sint fideles, Vriæ & Zachariæ.
Erat autem Vriæ sacerdos, allegoricè designans
legem à Mose promulgatam. Zachariæ prophe-
ta erat. Porro constat Euangelium mutuum testi-
monia à lege & prophetis. * Vriæ quidem sua
interpretatione sonat illustrationem siue illumi-
nationem Dei. Zachariæ autem, memoriam Dei
filii verò Barachie, id est τὸν υἱὸν θεοῦ, hoc est,
hoc est, benedictionis quæ à Deo est. Quos tandè
decentius conueniat adhiberi testes, quàm homi-
nes eos qui probati sint fideles? Si quis luce illu-
stratus est diuinæ cognitionis, iugemq; Dei apud
se retinet memoriam. * Quid igitur insinuat il-
lud: Et accessi ad prophetissam? Hoc est, è pro-
pino cum spiritu sancto versatus sum & præno-
tione futurorum cum prophetissa. Apprehendi
enim & propius accessi ad cognitionem prophe-

ticæ prædictionis. Et perspexi eius cōceptionem
prophetiæ, dono cohonestatus è longinquo ocu-
lis in eam prius ac fixius attentis. Peperit filium,
de quo dixit Dominus, quia vocabis nomen eius,
Velociter detrahe spolia, citò prædare. Multa cū
pernicitate spoliavit fortem suas ipsius possessio-
nes peruigili cura custodientem, eos inquam qui
venundati erant sub peccato, detinebanturque
astricti vinculis horrendæ mortis. Spoliavit quidè
illum: sua tamen vnus potestate ab eodem præ-
dam opimam retulit, ad tutelarem custodiam &
præsidium assignans fidelibus angelos sanctos,
quorum commemorat, dicens: Quia angeli eo-
rum semper vident faciem patris mei qui in cæ-
lis est. Ipse enim est qui quàm velocissimè prædā
reportauit, Christus: de quo & scriptū est, Ascen-
dens in altum captiuam duxit captiuitatem, acce-
pit dona in hominibus. Nam quod Maria prophe-
tissa fuerit, ad quam proximè accessit Elaias per
prænotionem spiritus, nemo contradixerit, qui sit
memor verborum Mariæ quæ propheticè afflata
spiritu eloquuta est: quid enim ait? Magnificat a-
nima mea Dominū. Et exultauit spiritus meus in
Deo salutari meo, quia respexit humilitatem an-
cillæ suæ. Ecce enim ex hoc beatā me dicent om-
nes generationes. Quòd si animum accommoda-
ris vniuersis eius verbis, non vtique per dissi-
dium negaueris eam fuisse prophetissam, quòd
Domini spiritus in eam superuenit & virtus al-
tissimi obumbravit ei. Quod igitur iussus est pro-
pheta, vt scriberet in libro hoc, quum se proprius
adiunxisset prophetissæ, factum vtique vidit & in
lucem editum. Illic siquidem dictum est. Scribe
stilo hominis, vt deprædationem spoliatorū velo-
citer faciat: Hic autem postquam dictum est, quia
in vtero accepit & peperit filium, secundum hoc
scriptū est. Et dixit Dominus, Voca nomen eius,
citò spolia detrahe, velociter prædare. Res ita-
que eadem diuersis loquutionibus ac sententijs
commemoratur, per illud, Sume tibi librum, &
per hoc. Accessi ad prophetissam, nihilque conti-
net inductio quod cum præcedente dissentaneū
sit aut dissideat. Hic autem pūso accepit virtutē
Damasci qui ex prophetissa prognatus est, simul
& spolia Samariæ. Virtus Damasci, hi sunt qui ex
gentibus credunt, spolia autem Samariæ, qui ex
circuncisione complexi sunt fidem: quòd Dama-
scus quidè metropolis sit Syriæ, Samaria verò Il-
rael, nisi quòd mandata & fortissimè gesta per fi-
lium prophetissæ, horum nominum vice quæ hīc
ei à Domino imponuntur, nomen hoc Iesus ipsi
Domino accommodatum est propter salutē no-
bis à Deo prærogatam. Ait enim scriptura. Voca-
bis nomē eius letum. Ipse enim saluum faciet po-
pulum suū à peccatis eorū. Et adiecit Dominus lo-
qui mihi adhuc dicens: Eo quòd non vult populus iste
aquā Siloë quæ vadit cum silentio, sed vult habere Ra-
sin & filiū Romeliæ regē super vos, propter hoc ecce
Dominus adducit super vos aquam fluminis fortem &
multā, regem Assyriorum & gloriā eius, & ascendet
super omnem vallem vestrā, & decambulabit super om-
nem murum vestrum, & auferet à Iudæa hominem qui
poterit caput leuare aut possit perficere aliquid, &
erūt castra eius, vt impléant latitudinem regionis tuæ.
Quānam ratione viuiferorū Deus talia se irroga-
turū populo interminatur, propter aquā Siloë?

lux, ignis,
inde Vriæ,
sive Vriæ,
lux Dei, &
זכריה
memoria
domini.
* Et non
nihil deside-
re, forsan
fidelis est
testis, &
sicut diui-
ne benedi-
ctionis.

Quam ob causam non admittit, sed recusat populus aquam Siloë, quando memoriis proditum est eam nullum ingerere morbum, nihil exhibere detrimenti aut noxæ iis qui ipsa utuntur? Deinde quis tenor rationis, quæ consequentia, ut qui nolit aquam Siloë, malit autem Rafin & filium Romeliæ? Quæ tandem communio inanimi aque ad regem imperatorem, & in subiectos principatum tenentem? Sed enim iuxta doctrinam Evangelicam, interpretatio dictionis *Siloë exponi vult allegoricè. Dicitur enim *απισαλμίνος* missus. Sic enim in Evangelio secundum Ioannem interpretatur. Vade, lauare in Siloë, quod interpretatur missus.

Quis tandem ille missus, quiq; citra omnem strepitum profluit? An non ille de quo id dictum est, Dominus misit me & spiritus eius? Rursus. Non contendet, neq; clamabit, neque exaudietur vox eius in plateis. Hi igitur Christum è cælis missum minimè receperunt, eius mansuetudinem nihili ducentes, & ad se asciscentes filium Romeliæ. Hoc est, sermonem qui mendacem opinionem contineat, pollicentem alioqui se suam opinionem docturum esse iuxta diuinæ scripturæ mentem ac visionem habuisse, qui & interpretatur *μετίωπος* sublimis siue excelsus Domini, & eum insinuat qui quum alienus sit à fide quæ diuinis nititur scripturis, in sublime suum sic prouehit auditorè, ut tumidum reddat & inflatum auocans eundem à fundamento solidæ fidei. *Aram enim *μετίωπος* sublimis & excelsus interpretatur. Eos ergo innuit qui contemptim transmittunt constantem ac solidum sermonem, nec stabiliter acquiescentes veritati excipere dignantur tranquillam serenitatem doctrinæ, sed dogmata per manus accepta ab alienis à fide, connectunt documentis è scriptura diuina depromptis. Aduersus hos locus hic scripturæ cõminatur inducturum se esse aquam permultam ac fortem, regem scilicet Assyriorum, hoc est, principem huius seculi. Etenim scriptura plerisque in locis per Assyriũ interpretatur aduersarium nostrum. Id esse verum per sequentia luculenter enitescit in hoc eodem propheta. Ait enim, Et erit, quum consummauerit Dominus omnia faciens in monte Sion & in Hierusalem, inducet intellectum magnum, principem Assyriorum & super altitudinem gloriæ oculorum eius. Dixit enim, In fortitudine faciam, & in sapientia intelligentiæ auferam terminos gentium & fortitudinem earum deprædabor, & abstraham ciuitates quæ habitantur & orbem terræ vniuersum apprehendam manu quasi pullum auis, & quasi derelicta ova tollam. Et non est qui elabatur & effugiat me aut contradicat mihi. Talem etiam nunc videtur insinuare principem Assyriorum qui fuerit ut aqua multa, torrentis instar, vi & violèta eruptione ad se pertrahentis quosuis sibi obuios, vbi & qui fuerint digni citra noxam vllam traicere inundans flumen tentationum, dicere possunt: Torrente pertransiuit anima mea, aquam intolerabilem. Proinde etiam Evangelium in parabola eius qui edificauit domum, aquæ huius commemorat, dum auditorem sermonum, sed non factorem cum eo contulit homine qui sine fundamento edificauit domum suam, exundans autem proluues inualuit aduersus eam & cecidit domus, & facta est ruina magna domus illius. Ait autem, Aqua hæc ascen-

det super omnem vallem vestram. Valles autem concauitates sunt terræ. Qua igitur ratione non dicitur aqua descendere, sed ascendere? Quia afflictio omnis & humiliatio quæ pro peccato infligitur, eminentius apparet in ducibus exercituum, ac veluti est princeps totius nequitie. Iam quando se insinuauerint aduersariis potestatibus desciscunt per apostasiam ad omnem murum, hoc est, ad omnia fortia dogmata & ad signa omnia quæ sibi videntur tuta ad suam munitionem. Quod verò defecerint per apostasiam à *Siloë & accersuerint pestilentes & perniciosos reges, interminatur sermo hic ab Iudæa ablatum iri omnem hominem qui possit attollere caput, & qui moliri queat ac perficere tantillum quid, hoc est, qui ad speculandum, sagaci sit ac sublimi intellectu præditus & per actiuam virtutis assiduam exercitacionem quæ mente tacitus agitarit, poterit exaquatur atque expleat. Quinetiam statiuam habiturus est & castra metaturus per latitudinem eorum qui non exceptarunt Siloë. Pro enim eo quod se vitro addixerunt latissime & spatiosa viæ, dignos se constituerunt, quos castra occupent aduersariæ potestatis, quum nulla vi adigerent, sed spontanea electione partem sibi asciuere deteriorem. Nam quia non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit eos Deus in reprobum sensum, ut facerent quæ non conueniebat facere. Nobiscum Deus. Scitote gentes, & vincimini. Exaudite vsque ad extremum terræ. Particula hæc Nobiscum Deus, vtique ad saluatorem refertur & eidem assignatur. Sic enim in superioribus nominatus est è virgine prognatus iuxta Hebraicæ linguæ proprietatem, nempe *Emmanuel, quod est interpretatum, Nobiscum Deus. Scitote Gentes & vincimini. Vocem hanc crediderim profuisse & esse relatum ex prægestienti ac profusiore gaudio eorum qui Christi quidem aduentum agnouissent, intellexissent verò quàm sit Gentibus formidabilis & expauescenda virtus Sanctæ crucis. Eam ob causam ait. Scitote Gentes & vincimini, ut succubentes speciosæ huic & conducibili vobis victoriæ, abducamini in captiuitatem ad obedientiam Christi, ut obsecundantes præceptis Christi, à lege peccati vos vendicetis & asseramini in libertatem. Quo tandem pacto vincuntur Gentes? Si quidem agnouerint Deum. Adueniente enim luce, tenebræ vincuntur, vincitur & morbus presentia sanitatis. Solam itaque Gentes agnoscite veritatem, & commodum vincimini magnopere vobis saluari victoria. Exaudite vsque ad extremum terræ. Exaudite. Quanam? nimirum doctrinam euangelicam per apostolos denuntiatores. Ad vos enim missum est Evangelium. In omnem enim terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Qui præualent viribus, vincimini. Deposita fortitudine corporis, carnis infirmitatem assumite, ut virtus Dei in infirmitate perficiatur. Si enim iterum præualueritis, iterum vincimini. Si quando aduersum te coortiet prudentia carnis teque inuasit, seria ac diligenti opera festinato illam in seruitutem redigere, admittere pro virili ut è lucta reportes victoriæ brauium, eamque sub iugum mittito spiritus. Et quocumq; consilium consultaueritis, dissipabit Dominus, & verbum quocumq; loquuti fueritis, nequaquam manebit in vobis,

det super omnem vallem vestram. Valles autem concauitates sunt terræ. Qua igitur ratione non dicitur aqua descendere, sed ascendere? Quia afflictio omnis & humiliatio quæ pro peccato infligitur, eminentius apparet in ducibus exercituum, ac veluti est princeps totius nequitie. Iam quando se insinuauerint aduersariis potestatibus desciscunt per apostasiam ad omnem murum, hoc est, ad omnia fortia dogmata & ad signa omnia quæ sibi videntur tuta ad suam munitionem. Quod verò defecerint per apostasiam à *Siloë & accersuerint pestilentes & perniciosos reges, interminatur sermo hic ab Iudæa ablatum iri omnem hominem qui possit attollere caput, & qui moliri queat ac perficere tantillum quid, hoc est, qui ad speculandum, sagaci sit ac sublimi intellectu præditus & per actiuam virtutis assiduam exercitacionem quæ mente tacitus agitarit, poterit exaquatur atque expleat. Quinetiam statiuam habiturus est & castra metaturus per latitudinem eorum qui non exceptarunt Siloë. Pro enim eo quod se vitro addixerunt latissime & spatiosa viæ, dignos se constituerunt, quos castra occupent aduersariæ potestatis, quum nulla vi adigerent, sed spontanea electione partem sibi asciuere deteriorem. Nam quia non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit eos Deus in reprobum sensum, ut facerent quæ non conueniebat facere. Nobiscum Deus. Scitote gentes, & vincimini. Exaudite vsque ad extremum terræ. Particula hæc Nobiscum Deus, vtique ad saluatorem refertur & eidem assignatur. Sic enim in superioribus nominatus est è virgine prognatus iuxta Hebraicæ linguæ proprietatem, nempe *Emmanuel, quod est interpretatum, Nobiscum Deus. Scitote Gentes & vincimini. Vocem hanc crediderim profuisse & esse relatum ex prægestienti ac profusiore gaudio eorum qui Christi quidem aduentum agnouissent, intellexissent verò quàm sit Gentibus formidabilis & expauescenda virtus Sanctæ crucis. Eam ob causam ait. Scitote Gentes & vincimini, ut succubentes speciosæ huic & conducibili vobis victoriæ, abducamini in captiuitatem ad obedientiam Christi, ut obsecundantes præceptis Christi, à lege peccati vos vendicetis & asseramini in libertatem. Quo tandem pacto vincuntur Gentes? Si quidem agnouerint Deum. Adueniente enim luce, tenebræ vincuntur, vincitur & morbus presentia sanitatis. Solam itaque Gentes agnoscite veritatem, & commodum vincimini magnopere vobis saluari victoria. Exaudite vsque ad extremum terræ. Exaudite. Quanam? nimirum doctrinam euangelicam per apostolos denuntiatores. Ad vos enim missum est Evangelium. In omnem enim terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Qui præualent viribus, vincimini. Deposita fortitudine corporis, carnis infirmitatem assumite, ut virtus Dei in infirmitate perficiatur. Si enim iterum præualueritis, iterum vincimini. Si quando aduersum te coortiet prudentia carnis teque inuasit, seria ac diligenti opera festinato illam in seruitutem redigere, admittere pro virili ut è lucta reportes victoriæ brauium, eamque sub iugum mittito spiritus. Et quocumq; consilium consultaueritis, dissipabit Dominus, & verbum quocumq; loquuti fueritis, nequaquam manebit in vobis,

det super omnem vallem vestram. Valles autem concauitates sunt terræ. Qua igitur ratione non dicitur aqua descendere, sed ascendere? Quia afflictio omnis & humiliatio quæ pro peccato infligitur, eminentius apparet in ducibus exercituum, ac veluti est princeps totius nequitie. Iam quando se insinuauerint aduersariis potestatibus desciscunt per apostasiam ad omnem murum, hoc est, ad omnia fortia dogmata & ad signa omnia quæ sibi videntur tuta ad suam munitionem. Quod verò defecerint per apostasiam à *Siloë & accersuerint pestilentes & perniciosos reges, interminatur sermo hic ab Iudæa ablatum iri omnem hominem qui possit attollere caput, & qui moliri queat ac perficere tantillum quid, hoc est, qui ad speculandum, sagaci sit ac sublimi intellectu præditus & per actiuam virtutis assiduam exercitacionem quæ mente tacitus agitarit, poterit exaquatur atque expleat. Quinetiam statiuam habiturus est & castra metaturus per latitudinem eorum qui non exceptarunt Siloë. Pro enim eo quod se vitro addixerunt latissime & spatiosa viæ, dignos se constituerunt, quos castra occupent aduersariæ potestatis, quum nulla vi adigerent, sed spontanea electione partem sibi asciuere deteriorem. Nam quia non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit eos Deus in reprobum sensum, ut facerent quæ non conueniebat facere. Nobiscum Deus. Scitote gentes, & vincimini. Exaudite vsque ad extremum terræ. Particula hæc Nobiscum Deus, vtique ad saluatorem refertur & eidem assignatur. Sic enim in superioribus nominatus est è virgine prognatus iuxta Hebraicæ linguæ proprietatem, nempe *Emmanuel, quod est interpretatum, Nobiscum Deus. Scitote Gentes & vincimini. Vocem hanc crediderim profuisse & esse relatum ex prægestienti ac profusiore gaudio eorum qui Christi quidem aduentum agnouissent, intellexissent verò quàm sit Gentibus formidabilis & expauescenda virtus Sanctæ crucis. Eam ob causam ait. Scitote Gentes & vincimini, ut succubentes speciosæ huic & conducibili vobis victoriæ, abducamini in captiuitatem ad obedientiam Christi, ut obsecundantes præceptis Christi, à lege peccati vos vendicetis & asseramini in libertatem. Quo tandem pacto vincuntur Gentes? Si quidem agnouerint Deum. Adueniente enim luce, tenebræ vincuntur, vincitur & morbus presentia sanitatis. Solam itaque Gentes agnoscite veritatem, & commodum vincimini magnopere vobis saluari victoria. Exaudite vsque ad extremum terræ. Exaudite. Quanam? nimirum doctrinam euangelicam per apostolos denuntiatores. Ad vos enim missum est Evangelium. In omnem enim terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Qui præualent viribus, vincimini. Deposita fortitudine corporis, carnis infirmitatem assumite, ut virtus Dei in infirmitate perficiatur. Si enim iterum præualueritis, iterum vincimini. Si quando aduersum te coortiet prudentia carnis teque inuasit, seria ac diligenti opera festinato illam in seruitutem redigere, admittere pro virili ut è lucta reportes victoriæ brauium, eamque sub iugum mittito spiritus. Et quocumq; consilium consultaueritis, dissipabit Dominus, & verbum quocumq; loquuti fueritis, nequaquam manebit in vobis,

det super omnem vallem vestram. Valles autem concauitates sunt terræ. Qua igitur ratione non dicitur aqua descendere, sed ascendere? Quia afflictio omnis & humiliatio quæ pro peccato infligitur, eminentius apparet in ducibus exercituum, ac veluti est princeps totius nequitie. Iam quando se insinuauerint aduersariis potestatibus desciscunt per apostasiam ad omnem murum, hoc est, ad omnia fortia dogmata & ad signa omnia quæ sibi videntur tuta ad suam munitionem. Quod verò defecerint per apostasiam à *Siloë & accersuerint pestilentes & perniciosos reges, interminatur sermo hic ab Iudæa ablatum iri omnem hominem qui possit attollere caput, & qui moliri queat ac perficere tantillum quid, hoc est, qui ad speculandum, sagaci sit ac sublimi intellectu præditus & per actiuam virtutis assiduam exercitacionem quæ mente tacitus agitarit, poterit exaquatur atque expleat. Quinetiam statiuam habiturus est & castra metaturus per latitudinem eorum qui non exceptarunt Siloë. Pro enim eo quod se vitro addixerunt latissime & spatiosa viæ, dignos se constituerunt, quos castra occupent aduersariæ potestatis, quum nulla vi adigerent, sed spontanea electione partem sibi asciuere deteriorem. Nam quia non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit eos Deus in reprobum sensum, ut facerent quæ non conueniebat facere. Nobiscum Deus. Scitote gentes, & vincimini. Exaudite vsque ad extremum terræ. Particula hæc Nobiscum Deus, vtique ad saluatorem refertur & eidem assignatur. Sic enim in superioribus nominatus est è virgine prognatus iuxta Hebraicæ linguæ proprietatem, nempe *Emmanuel, quod est interpretatum, Nobiscum Deus. Scitote Gentes & vincimini. Vocem hanc crediderim profuisse & esse relatum ex prægestienti ac profusiore gaudio eorum qui Christi quidem aduentum agnouissent, intellexissent verò quàm sit Gentibus formidabilis & expauescenda virtus Sanctæ crucis. Eam ob causam ait. Scitote Gentes & vincimini, ut succubentes speciosæ huic & conducibili vobis victoriæ, abducamini in captiuitatem ad obedientiam Christi, ut obsecundantes præceptis Christi, à lege peccati vos vendicetis & asseramini in libertatem. Quo tandem pacto vincuntur Gentes? Si quidem agnouerint Deum. Adueniente enim luce, tenebræ vincuntur, vincitur & morbus presentia sanitatis. Solam itaque Gentes agnoscite veritatem, & commodum vincimini magnopere vobis saluari victoria. Exaudite vsque ad extremum terræ. Exaudite. Quanam? nimirum doctrinam euangelicam per apostolos denuntiatores. Ad vos enim missum est Evangelium. In omnem enim terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Qui præualent viribus, vincimini. Deposita fortitudine corporis, carnis infirmitatem assumite, ut virtus Dei in infirmitate perficiatur. Si enim iterum præualueritis, iterum vincimini. Si quando aduersum te coortiet prudentia carnis teque inuasit, seria ac diligenti opera festinato illam in seruitutem redigere, admittere pro virili ut è lucta reportes victoriæ brauium, eamque sub iugum mittito spiritus. Et quocumq; consilium consultaueritis, dissipabit Dominus, & verbum quocumq; loquuti fueritis, nequaquam manebit in vobis,

det super omnem vallem vestram. Valles autem concauitates sunt terræ. Qua igitur ratione non dicitur aqua descendere, sed ascendere? Quia afflictio omnis & humiliatio quæ pro peccato infligitur, eminentius apparet in ducibus exercituum, ac veluti est princeps totius nequitie. Iam quando se insinuauerint aduersariis potestatibus desciscunt per apostasiam ad omnem murum, hoc est, ad omnia fortia dogmata & ad signa omnia quæ sibi videntur tuta ad suam munitionem. Quod verò defecerint per apostasiam à *Siloë & accersuerint pestilentes & perniciosos reges, interminatur sermo hic ab Iudæa ablatum iri omnem hominem qui possit attollere caput, & qui moliri queat ac perficere tantillum quid, hoc est, qui ad speculandum, sagaci sit ac sublimi intellectu præditus & per actiuam virtutis assiduam exercitacionem quæ mente tacitus agitarit, poterit exaquatur atque expleat. Quinetiam statiuam habiturus est & castra metaturus per latitudinem eorum qui non exceptarunt Siloë. Pro enim eo quod se vitro addixerunt latissime & spatiosa viæ, dignos se constituerunt, quos castra occupent aduersariæ potestatis, quum nulla vi adigerent, sed spontanea electione partem sibi asciuere deteriorem. Nam quia non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit eos Deus in reprobum sensum, ut facerent quæ non conueniebat facere. Nobiscum Deus. Scitote gentes, & vincimini. Exaudite vsque ad extremum terræ. Particula hæc Nobiscum Deus, vtique ad saluatorem refertur & eidem assignatur. Sic enim in superioribus nominatus est è virgine prognatus iuxta Hebraicæ linguæ proprietatem, nempe *Emmanuel, quod est interpretatum, Nobiscum Deus. Scitote Gentes & vincimini. Vocem hanc crediderim profuisse & esse relatum ex prægestienti ac profusiore gaudio eorum qui Christi quidem aduentum agnouissent, intellexissent verò quàm sit Gentibus formidabilis & expauescenda virtus Sanctæ crucis. Eam ob causam ait. Scitote Gentes & vincimini, ut succubentes speciosæ huic & conducibili vobis victoriæ, abducamini in captiuitatem ad obedientiam Christi, ut obsecundantes præceptis Christi, à lege peccati vos vendicetis & asseramini in libertatem. Quo tandem pacto vincuntur Gentes? Si quidem agnouerint Deum. Adueniente enim luce, tenebræ vincuntur, vincitur & morbus presentia sanitatis. Solam itaque Gentes agnoscite veritatem, & commodum vincimini magnopere vobis saluari victoria. Exaudite vsque ad extremum terræ. Exaudite. Quanam? nimirum doctrinam euangelicam per apostolos denuntiatores. Ad vos enim missum est Evangelium. In omnem enim terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Qui præualent viribus, vincimini. Deposita fortitudine corporis, carnis infirmitatem assumite, ut virtus Dei in infirmitate perficiatur. Si enim iterum præualueritis, iterum vincimini. Si quando aduersum te coortiet prudentia carnis teque inuasit, seria ac diligenti opera festinato illam in seruitutem redigere, admittere pro virili ut è lucta reportes victoriæ brauium, eamque sub iugum mittito spiritus. Et quocumq; consilium consultaueritis, dissipabit Dominus, & verbum quocumq; loquuti fueritis, nequaquam manebit in vobis,

*סילון
Ioan. 9.
piscina na-
tatoria in
Hierusalē
Est & fons
ad radices
Sionis.

*אָרַם
filius Sem
à quo Ar-
menii qui
est Syri.

A

B

C

D

E

F

προφητας
propheta
rege &
prinipe.

Rom.

ἡμεῖς
καὶ
ὑμεῖς

ἡμεῖς

his, quia nobiscum Deus. Eo quod perdet sapientiam sapientium & prudentiam prudentium reprobat. Sanè consilium humanum ille magni consilij angelus irritum faciet & abolebit, sermonemque hominum iam nunc improbat, nec agnoscit Deus Verbum, de quibus nihil ad nos resilit emolumentum. Ait ergo, Nequaquam manebit: quia nobiscum Deus. Nobis admodum conducibile fuerit & commodum, si tempore persequutionis animo præsentem & intrepidum dixerimus illud Gentibus. Si enim iterum præualueritis, iterum vincimini. Gentiles enim subinde dum Christi Ecclesiam oppugnarunt, pessum iere. Quemadmodum enim accessione incensæ ac flagrantis materiæ, flamma in maius attollitur: sic semper contingit, ut qui toto annisu studuere demoliri ecclesiam violenta imprefione tentationum, eam ad augmentorem & ampliorè gloriã ac potestatem extulerunt. Sic dicit Dominus, forti manu recesserunt ab itinere viæ populi huius dicentes. Ne forte dicatis, Durum est. Quidquid enim dixerit populus iste, durum est. Timorem autem eius ne timueritis, neque conturbemini. Dominum ipsum sanctificate, & ipse erit timor tuus, Quod si in ipso confisus fueris, erit tibi in sanctificationem, et non ut lapidii scandali occurratis, neq; ut petrae ruine. Simulatque sermo Evangelicus palam denuntiatus est & promulgatus de aduentu nostri Emmanuelis, & quodammodo pro victoria aduersus Gentes vox illa emissã est: Scitote Gentes & vincimini, nobiscum Deus. Sententia hæc condemnans Gentilitium errorem hoc dicit. Quia recesserunt à manu forti. Manus enim fortis virtus est operatoria eorum quæ sunt, per quam creatura omnis eorum quæ oculis subiacent, & quæ visibilia exuperant, constiterunt. Modi enim duo sunt, quibus induci possimus ad agnitionem Dei & ad habendam de nobis ipsis sedulitatem & curam. Aut enim vi intelligentiæ & cõsiderationis natura nobis insitit per ea quæ videntur, ascēdimus ad cognitionem nostri creatoris, aut certè per doctrinam legis nobis indultæ. Isti autem videntur desciuisse à forti manu. Hoc est, non industi ad cognitionem sui creatoris sunt & promoti. Et ab itinere, hoc est, via. Via hæc est Dominus qui dixit, Ego sum via. Ipse quidem & manus est Dei & eius dextera. Ait enim scriptura, Dextera tua Domine *glorificata est in fortitudine. Et, Ego manu mea fundavi celos. Iure igitur insimulatur erroris ac perfidiæ, qui fidem non commodant Domino. Aut certè *προφητας*, iter dicit nunc eam viam instituendæ viæ iuxta nobis præscriptam legis formulam. Nam quod via dicatur doctrina, multis ex locis innotescit, quum Dominus doctores legis in mediis producat ut cæcos viæ ductores. Et, In via testimoniorum tuorum delectatus sum. Et, In via tua viuifica me. Et, Beati immaculati in via. Denique ut semel finiam, hac loquendi formula scriptura plena est, viã quandam denominans ipsam promotionem siue profectum quo per legis obseruationem contendimus ad perfectionem animæ: Istius insuper immorigeræ incredulitatis & inobedienciæ causam subtexiuit. Ait enim. Non excipiunt mandata viæ, quibus vsa est scriptura, immorigeri ac rebelles detrectarunt imperium, eorum quæ iussi erant facere, asperitatem non ferentes, ad exemplum Iudæorum qui minimè to-

lerantes Euangelicam Domini doctrinam, dicebant: Durus est hic sermo. Quis potest eum audire? Vtique scortatori siue puero meritorio & concubino prædura est continentia. Ebriaco homini quàm est austerum sibi temperare à vino? Quàm strigosum & asperum conuitiatori, benedicere? Vtque in genere dicam, iugum legis austerius apparet his omnibus qui libertatem vitæ concupiscunt, & à collo suo excutere volunt iugum domini. Ob hoc multi præcipientes corruunt in abyssum perditionis, propter *læuorem & latitudinem viæ: pauci autem, qui consequendi regni gratia, sustineant subire austeram & operosiorẽ vitam quæ recta ad virtutem prouehit. Siquidem malitia nitido & illicito læuore blandæ voluptatis inescat hominis mentem: contra, virtus austeritate disciplinæ operosiusque laboribus vitam exasperat se in ea exercentium, iuxta prophetæ sententiam, Propter verba laborum tuorum, ego custodiui vias duras. Vias duras dicit mandata instaurandis exornandisque animabus nostris indicata. Quid strigosius aut asperius, quàm plaga in maxillam incussa obuertere percussori & alteram? quàm ut quapiam re spoliatus, eam ne repetat quidem, nec cum pertrahat ad tribunalia iudicium qui se exuerit vel tunica? ut benedicat conuitiatori? ut blasphemum cohortetur & pro eo roget? ut neminem oderit? ut pro se persequentibus deprecetur? Atqui istius austerioris disciplinæ obseruatio nobis apparat & instruit præmollem ac delicatam prorsus requiem in sinu patris nostri Abraham. Beati enim, qui iugent, quoniam ipsi cõsolabuntur. Beati, qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Equidem omnis propemodum præsens afflictiva tribulatio nobis parturit futurum semen æternorum bonorum. Qua ex re scriptum est, Euntes ibat & flebat, mittentes semina sua. Futurorum enim bonorum semen sunt quæ nunc temporis propter legem Dei irrogantur pressuræ & anxietates. Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Ab itinere igitur viæ Gentes minus obtemperantes & immorigeræ recesserunt à via populi dicentes. Ne forte dicant, durum est. Omne enim quocumq; dixerit populus hic, durum est. Percunclator tandem eos qui assident idolorum culturæ, quã ob rem accedere nolint ad doctrinam euangelicæ prædicationis. Qui inter illos præpollent simplicitate & æquiores sunt, palam fatentur se ferre non posse legis nostræ austeritatem. Timorem autem eius ne timueritis. Locus hic bifariam intelligitur. Aut enim Gentibus loquitur dicens, Ne timorem eius timueritis, quo nunc vobis timetis imperitè ac ruditer, malè metuentes ne vos dedatis propensiori studio præstantioris vitæ, Perinde ac si diceret, Ne tibi formides à sobrietate & temperatiã, ne quid tibi verearis à virili fortitudine, ne à pietate quidquam metuas, ne ab vlla virtute perterrearis. Ciacures enim & placidæ, accessu faciles ac peruiæ virtutes suppeditant bona & dilargiuntur, vitæ sunt conciliatrices. Aut certè, sermone in populum deflexo muehitur & coarguit, quod illi quidem de vobis talia suspicati sunt, non exceptantes per viam legis, vnionem dilectionis erga vos. Vos verò concinnatas à gentibus aduersum

Lata est
via que ducit
ad perditionem.

E

*Pro
lego
ἡμεῖς.

F

A

B

C

Medi duo
agnoscendi
Deum.

ἡμεῖς
καὶ
ὑμεῖς

vos insidias ne malè metuatis. Quin potius Dominum in animo versantes & recolentes, sanctificate ipsam, & ipse erit tuus timor. Timor enim Dei maximum est argumentum his qui adnuntiantur ad sectandam perfectionem seruatore tenore disciplinae, ut ne ad omnes euentus fortuitos consternentur nec contrahatur animo, neu ad tumultuarium omnem strepitum expauescant, seipso dedentes licentiosè securitati. Vtique hæc agnoscebat Psalmus, dum dicit: Illic timuerunt timore, ubi non erat timor. Dominum igitur sanctum cõcelebrato, & ipse erit tuus timor. Illius prætolare aduentum, illius formidabile tribunal fac, ut metuas.

A Terribilis siquidem futurus est qui vnicuique reddet iuxta opera sua. Sane quã metuendus qui cum sanctis angelis venturus è cælis est in voce tubæ. Tremendus planè, è cuius sententia supplicium perpetuo pendet & æternum. Quod si in ipso spem certam collocaris, erit tibi in sanctificationem, & non ut lapidis offensionem occurreris, neque ut petrae ruine. Sententia hæc perspicue adhortatur ad cõplectendam fidem in Dominum nostrum. De ipso enim dictum est, Ecce pono in Sion lapidem offensionis & petra scandali, Qui cæci sunt, nec deorsum versus inflectere possunt oculos, facile impingunt & allidunt pedes lapidibus: & qui plantas pedum habent malè confirmatas, incurrentes in petras prolabantur ac decidunt. Equidem quisquis animam habet nulla perspicacia ac discretione præditam, neque per scripturas agnouit aduentum Domini, oblocinatur ac decernat circa prædicationem Euagelij, & versatilis est circa fidem ac facile subuertitur, vti que is scandalizatur in petra, quæ est Christus. Tu autè (ait) popule si certa fiducia fretus, innixus fueris perfecta fide super Dominum, nequaquam occurreris sermoni qui de ipso fit, tanquam offensionem lapidis, neque circa eum aberrabis quasi ad offensiculum petrae. Forsan autem stultitia prædicationis Græcis istis sapientiam quærentibus est offensiculum, & Iudæis petra scandali vti que signa quærentibus. Sanè ob id dicebat Paulus, prædicationem esse quidem Iudæis scandalum, Gentibus verò stultitiam. E diuerso, his qui spectata fidentur super Dominum, nec simplicitatem euangelicæ prædicationis logicis demonstrationibus interpretantur, neque veritatem ipsam tentat experimentis signorum periclitari, his Christus est Dei virtus & Dei sapientia. Tunc manifestati erunt obsignantes legem, ne discant, & dicet, Expectabo Deum qui auertit faciem suam à domo Iacob, & confidens ero in eo. Inter ea quæ præcesserunt, dicta est sententia hæc. Ecce virgo in vtero accipiet & pariet filium, & vocabunt nomen eius Emmanuel, quod est interpretatum, Nobiscum Deus. Scitote Gentes & vincimini. Deinde sermonem intendit aduersus eos qui nostri Emmanuelis denuntiatam legem nõ sustinent, nec excipiunt: sed quæ ab ipso præscripta sunt mandata, defugiunt ac vitant. Ait enim, Tunc manifesti erunt obsignantes legem, ut ne eam discant. Sermone enim doctrinæ in omnes hominum nationes disseminato, alij quidem sua ipsorum corda accingunt & instaurant, ut ritè femina disciplinarum excipiant, fiuntque ut ritè instar feracis ac frugiferæ, excepto sermone altius defigentes radicem, non item cum

sentibus atque aculeatis spinis suffocantes, neque citra tutelam ac custodiam possidentes, ne prædæ exponatur sollicitante diabolo: sed ut fructum proferant, vnum trigesimum, alterum sexagesimum, aliud centesimum. E diuerso, sunt qui prius ausus obturant animam suam, ne excipiant sermonem: immo seipso obstringunt perinde ac vinculis & obsignant, ut ne quã sermo veritatis infuset se & subingrediatur. Eos autem dicimus obsignare qui suam ipsorum vitam instituunt ad aduersarij nostri formulam ac similitudinem, nec sustinent ut se conforment Christo, qui imaginem cælestis vitiant & corrumpit, sola autem se oblectant imagine terreni & ei acquiescunt. Porro lex obsignata est, nec facile intelligi potest ab istis quibuslibet & gregariis per obcuritatem, quare ad legis intelligentiam necessaria exercitatio est & peracris. Nisi enim quis totum se addicat meditationi & commentationi, insuper idem vehementi studio cõcupiscat absolui ab ignorantia vinculo, is meritò dicetur obsignasse legem, quemadmodum manifestabitur in die reuelationis. Manifesti enim erunt qui obsignant legem, ne eam addiscant. Quoniam pacto suam consignant legem Iudæi? De his quippe dictum est, Tuhistis clauas, & neque ipsi introitis, & eos qui possunt introire, prohibetis. Obsignat planè legem Iudæus, ut ne discat dum prætextit se ad litteram eam obseruare, interim non retere gens quæ in eius intimo recessu delitescunt, mysteria. Ecquid dicit? Obserua nũnam Iudæicæ voces palam id indicent, Expectabo Deum qui auertit faciem suam à domo Iacob. Planè dicunt hæc Iudæi, Non credo in Deum, non admitto Emmanuelem. Tametsi pro derelicto habeat, expecto alioqui futuram Dei visitationem qui auertit faciem suam à domo Iacob. Ecce ego & pueri quos mihi dedit Deus. Et erunt signa & portenta in domo Iacob à Domino Deo Sabaoth qui habitat in monte Sion. Conuictis contumacibus & incredulis, tunc deinceps Dominus ipse in propria persona edisserit sermonem. Equidem ait, Illi recesserunt forti manu ab itinere viæ populi huius assimulantes se operiri velle Dominum qui auertit faciem suam à domo Iacob. Ego autem complexos fidem erga me & recens regeneratos, à se excusso vetere homine & assumpto nouo, quasi pueros nuper genitos, teneritudine morum præmolles, malitiæ omnibus expertes, & deinceps à lacte primùm submotos elementarium sermonum, ut capaces perfectioris alimonie sacramentorum eos asciscam mihi, quos & visceribus misericordie exalfaciens ac refouens offeram patri. Per me enim viam expedita est, qua quis ipsum agnoscat. Nam quod verba hæc ex persona Christi deprompta sint, nemo cõtrouerterit qui meminerit epistolæ ad Hebræos dicentis, Decebat enim eum propter quem omnia, & per quem omnia qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum, per passionem consummari. Subnectit, Nam & qui sanctificat & qui sanctificantur, ex vno omnes. Propter quam causam non confunditur fratres eos vocare dicens, Nuntiabo nomen tuum fratribus meis. Rursus, Ecce ego & pueri quos mihi dedit Deus. Et erunt (ait) signa & portenta in domo Iacob. Ab his inquam pueris per Christum regeneratis

Enangelicum.

Legem.

Mysterium.

Scripturam.

Prophetiam.

Prophetiam.

Prophetiam.

Enangelicum.

Enangelicum.

neratis signa & prodigia perfici poterunt in domo Iacob. Apostoli sanè pueruli erant & infantes, malitia vti que paruuli, qui quidem primùm nouerant linguæ plectro loqui, idiotæ quippe homines & Galilæi. Et isti tales spiritus sancti aduentum nulli non genti manifestum reddiderunt, ac super se factam distributionem donorum, partitionemque linguarum. Ad hæc cognobile fuit signum illud quo claudus ad speciolam portam festitans per Petrum & Ioannem inuocato Christi nomine ad gradiendum eualuit confirmatis eius plantis, in quo signo completa est illa vetus prophetia. Tunc saliet ut ceruus, claudus. Signum & illud repræsentabat, nempe Dorcas à mortuis excitata. Signum itidem fuere ferreae portæ carceris sponte sua adaperat, ut ad exitum Petro paterent catenis grauibus adstricto. Alia insuper quæcũque per apostolos palam edita sunt ad manifestandum omnibus diuinam vnigeniti maiestatem. Porro signa hæc omnia ac prodigia virtute Dei Sabaoth confecta sunt, qui habitat in monte Sion. Deum vti que Sabaoth congruit intelligere Deum esse exercituum. Quis autem alius exercituum Dominus, si non militiae omnis dux & princeps virtutis Dei, qui & puerulis suis edenda signa gratuito impertiuit? Nam quod pueri vocentur qui in Christum crediderunt, equidè colliquescit ex Domini sententia qua pro his qui cõsonis laudibus ipsum celebrabat ac dicebant, Hofanna in altissimis aduersus Iudæos obiicentes ei, Non audis quid isti dicunt? Iesus autem dicit eis, Vtique, nunquam legistis, quia ex ore infantium & lactantium perfecisti laudem? Vtique illic infantes dixit qui cædebant ramos palmarum, & stenebant vestimenta in via & clamabant, gloriaque eum prosequabantur. Alio in loco idè Dominus, Confiteor tibi Pater Domine cæli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Paruulos vti que dicit quos suo erudierat sermone, dignosque reddiderat per infusionem spiritus sancti, reuelatione mysteriorum. Itaque sententia hæc, Ecce ego & pueri, indicat ipsos esse electos suos, nimirum Dei qui stulta mundi elegit, ut confunderet sapientes. Quisquis igitur à se excussit veterem hominem per cõcupiscentiam imposturæ & erroris vitiatum, induit autem nouum qui renouatur ad imaginem sui creatoris, is iuxta mysticum Christi sermonem puer est. Et si dixerint vobis, Querite pythones siue hariolos, & eos qui de terra loquuntur, & vana loquentes, & qui de ventre loquuntur. Nõne gens à Deo suo requirit? Quid requirit de viuis mortuos? Legè enim in adiutorium dedit, ut dicant, Non sicut verbum hoc, pro quo non est munera dare de ipso. Et veniet super vos dira fames, & erit quæ esurieritis, cõtristabimini, & male dicetis principi & patrie ritibus. Et suspiciet in celum sursum, & in terram deorsum inspiciet, & ecce tenebræ, tribulatio & angustia, ut nõ videat usque ad tempus. Qui non excipiunt Euangelij verbum, idem quasi stultitiam nihili ducunt ipsius euangelij prædicationem & occasione Crucis scandalum patiuntur. Si quando consilium eis dederimus, ut se transferant ac recipiant ad agnitionem fidei, commentitiam admonitionem ex proprio errore profluentem nobis opponunt, dicentes: Consultite non quidem Dominum, sed pythones, hoc est qui in

pythone futura prædicunt per ventrem obfessi ipso spiritu loquente, qui & de terra loquuntur, inania quædam effutientes. Huic sententiæ testimonium abundè reddit ipsa rerum experientia. Qui enim proximè astabant idolis, somniis, diuinationibus & vaticinijs dæmonum attenti, hi veritatem ipsam nihili faciebant, nobisque isti consulerunt, talia ut exquiramus. Quamobrem operationes erroris à dæmonibus excitantur ac fiunt ad eorum subuersionem qui explorare talia & experiri vouerunt. Et quidem nunc imaginationes quasdam circumsufi circumsistentibus ingerunt inter soporem carpendum, quæ aut contineant vitiosam corporis affectionem, aut prænuntient quid futurum sit. Siquidem dæmones tales euentus simul cernere possunt. Superiores quidè sunt corporeis affectibus, quod sint proprietate materialium rerum longè perspicaciores, & qualitates herbarum sedulo obseruant & earum vim exciandis affectionibus obscenis congruentem norint. Plerunque verò & futura prædicunt, eorum quæ prius contigerunt collatione. Quod autem intelligant ea ad nostram nondum peruenisse notitiam, nobis annuntiant quasi futura. Exempli gratia: Si quis apud nos audito cuiusdam aduentu, renuntiet prætolanti ipsum tãquam futurum & aduenturum, ut per fraudem & imposturam creditus esse propheta, venetur & captet gloriam. Ad eum modum & dæmones, quæ sententia ac decreto Dei constituta erant, iamque palam euulgata, sæpenumero annuntiarunt his qui facile in fraudem illiciuntur, sicuti fuit pythonicus ille spiritus quem consuluit Saul per diuinatricem, futuram stragem annuntiauit ministerio dæmonum. Erant enim dæmones qui stridentes seipso transformant in habitum & personam Samuëlis, qui quod audiissent sententiam condemnationis aduersus Saulem prolatam, quæ à Deo prodierat, exponunt & promulgant, vti propriam, quod vti que Gentes non raro nos adhortentur, ut à dæmonibus errores istos & imposturas queramus, dicentes. Sciscitemini ab hariolis siue ventrilocis, eos interrogate qui de terra loquuntur. Neque enim ausint dicere sua verba è cælis deprompta esse, quemadmodum & illa vaticinatrix in Regnorum libris cum Saule loquens, dicebat: Video ego Deos ascendentes de terra. Talis enim est istorum vatum de ventre loquentium machina & prænotio. Conducunt ac pollicentur animas vita hac defunctorum ad seculum se euocaturos ad eorum manifestationem quæ in quæstionem vertuntur. Dein propheta suam subnectit sententiam, in qua esset de istiusmodi imposturis ac pronuntiat impostores esse vaniloquos, dicens ac futuliter loquentes qui & per ventrem respondent, siue suamet voluntate loquuntur. Non enim talis aliunde edoctus, sed ex proprio corde, confictio mendacio pro desiderio eorum quæ videntur, peruersam concipiens coniecturam, proficitur quæ profutura sint sibi ad pelliciendos in errorem parum cordatos ac dementes. Aut forsan de ventre loquuntur ij quorum Deus venter est, qui nihil non faciunt gratia captandæ voluptatis ex cibo potuque profiliantis, adeo ut ne aberrarit quis si dixerit esse pythones, pythonicos & de ventre loquentes, eos qui suam adornant doctrinam

De ventrilocis, pythonicis, diuinis, & c. lege Cælium Rodi, alios item.

Dæmones futurorum euentuum præfugi & diuino qui

Prophetas leges & prophetas.

Marc. 2. 1. a. ΠΥΘΟΝ ΝΑ ΔΑΙΜΟΝ ΟΒΙΟΥΣ.

ΠΥΘΟΝ ΝΑ ΔΑΙΜΟΝ ΟΒΙΟΥΣ.

Enangelicum.

Enangelicum.

Mundi huius.

Scilicet, Evangelica.

nam pro exatiando ventre, pietatis alioqui formam in speciem sibi vendicantes animo nequam pio suos deprecant sermones, hinc merito vana loqui dicuntur. Qui enim non facit, docet alioqui, quod minus explet opere, indignus quum sit cuius verbis fides commodetur, nihil adfert emolumenti. Proinde illud: Nonne gens à Deo suo requiret? tale quid insinuat: vnaquæque enim natio rem ambagiosam & questionem de qua cupiebat edoceri, suo proponebat Deo dissoluendam. Dumque sciscitarentur, conveniebat exactè formare & exprimere quæstionem ad eliciendam plenior sententiæ elucidationem.

A Nonne gens à Deo suo requiret? Ab his inquam quos supponebant esse Deos, quibus & offerebāt diluendas inquisitiones suas. Quum enim Deos suos decernerent in fata concessisse, nihilominus ab eis percunctabantur de his quæ ad viuos pertinerent. Mortuos sanè dicit, siue inanimata idola, puta lapides, ligna, æs & aurum. Aut mortuos commemorat, nempe eos qui à vera vita desierunt per apostasiam, aut forsitan quia istorum qui ventri loqui dicuntur, commentatio omnis conatusque versatur circa monumenta, & busta sepulchralia, atque illinc vim omnem magicæ incantationis mutuatur. Adhuc propheticus sermo istis idololatriæ vix vlli tolerandis infensus propter stoliditatem & amentiam respondet, Quid exquirent & interrogabunt pro viuis mortuos? Ut quid procidis supplex lapidi anime ac rationis impoti? Qui ratione præditus es, quæ ob rem quæstionem proponis muto ac surdo? Pro: filij vite que viuentis salute vitam supplex exposcis ab eo, cui ne suppetit quidem vita? qui vita minimè fungitur? Qui ne spirare etiamnum potest, estque exanimis? Tametsi abieris ad requirendam diuinationem, quantalibet animi conceptione iustitias illas expiationes excogitaris: ad mortuos abiisti, eosque in consilium adhibes quorum vita dispersit, ac tibi inuecturi sunt ob inobedientiam, extremam vitæ perniciem. Legem dedit in adiutorium, vt dicant, non sicut verbum hoc, pro quo non est munera dare de ipso. Ne plus iusto anxius sis aut superfluo percunctere quid futurum sit, Tantum est: quæ præsentia sunt, ad tuam vniuersitatem conuertere ac dispone. Quod si prænoueris quid sit futurum, quid tandem commodi ad te resiliet ex ea prænotione? Quod si boni quidpiam contingere debeat, etiam si ne prænoueris quidem, nihilo fecius veniet. Sin illud triste & inamœnum futurum sit, quid speres lucri ad te rediturum, si te prius mœrore consumpseris? Legem utique accepisti in adiutorium. Abundè quidem magnum fuerat, quod nature beneficio tibi insita fuerit aptitudo quædam & dexteritas ad comparandam bonitatem, sed vt ad perfectionem istius naturæ alacritatis rectè cõtenderis, adiecit Deus legem velut manu ductionem, viam tibi præmuentem. Vis certè persuaderi quæ sint futura? Provide sedulo, vt quæ tibi lex faciendæ præscripsit, opere expleas diligenter, & certus opperitor iucundissimam fruitionem repositorum tibi bonorum. Honora patrem tuum & matrem, vt bene tibi sit, & * eris longæuus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi. Bonis perfrui si quidem desideres, quæ præscripta sunt mandata

opere exequitor. Pro instauranda sanitate ne percuncteris fatidicum vatem: sed pro ea assequenda quæ tibi suggererit medicus, æquanimiter tolerato, ea inquam perfer quorum tibi fuerit auctor. Quid præterea cupis edoceri? Nullus vates aut diuinus tibi confert immortalitatem. Nemo hariolorum te ad cælum vlque prouehet. Te cum fiducia nemo sistet tremendo iudici: sed lex ipsa & eius exacta obseruatio, quàm quisquis sedulo & accuratè obseruat, quid sibi euenturum sit, non magnopere aut anxie nimis inquirat, sed suorum operum præstolatur mercedem. Legem igitur dedit in adiutorium, vt dicant, non sicut verbum hoc, pro quo non est munera dare de ipso. Sanè ista lex non se habet ventri loqui istius vatis instar. Non enim commentitia est & ad fraudè excogitata, vt verba hariolorum, quin potius doctrix est & magistra veritatis. Siquidem qui in errorem pelliciuntur suis impostoriis pecuniam pro mercede mendacij rependunt: verbum autem hoc, legis scilicet tale non est, vt pro eius promulgatione vllum munus donetur. Nemo enim Dei gratiam compensare possit pretio quantolibet, ipso dicente Domino, Gratis accepistis, gratis date. Perspice, quàm acriter Petrus destomachus sit aduersus * Simonem pro comparanda gratia spiritus sancti pecuniam offerentem. Ait enim, Pecunia tua tecum sit in perditionem, quia putasti donum Dei acquiri pecunia. Sermo utique euangelicus nequaquam venalis est, ceu verba pythoum & hariolorum. Quam enim possit quis reponere compensationem euangelio dignam? Audi hac de re David pendentem animi simul & dicentem, Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Nullo igitur pacto possit quis rependere munus gratiæ Dei equi parandum. Vnum alioqui donum dignum esse comperietur, si qui dat, per uigili custodia conseruetur. Qui tibi dilargitur thesaurum, nonne honorem abs te repetit? utique. Sed insuper reposcit & fidelem custodiam impertito thesauro condignam. Ait proinde. Et veniet super vos dura fames, & erit, postquam esuriatis contristabimini, & maledicetis principi & * patriæ institutis. Qui omnia dispensat ac moderatur Dominus ad procurandam hominū salutem, nonnunquam & famem inducit, vt eorum consulat vtilitati qui primum ad virtutem erudiuntur disciplinis. Ait enim, Affixi vos & fame ac penuria, quasi angina affeci, vt bene tibi facerem. Præduram igitur famem dicit, nihil consolatorum adferentem & peracerbam, inexcogitabilem atque impræuisam. Inedix enim ac famis species diuersæ sunt. Quædam enim contingunt inopia frumenti ac panis. Aliæ verò eorum penuria quæ adi possint. Porro quam sententia hæc inducitur iri pollicetur & denuntiat famem quæ præacerba sit & peracris, idque eo fit, vt per reliquorum eduliorum inopiam in eis mœrore confectis operetur haud pœnitendam salutem. Quum autem mœrore intabuerint, seque macerarint tristitia quæ secundum Deum est, tunc maledicunt principi & patriis moribus siue consuetudini patriæ. Quis iste est princeps? Nimirum is in quem maledicta congeruntur ab iis qui salubriter ac bene con-

ne contristantur, princeps scilicet mundi huius, cui maledicunt, quos pœnitet malè actorum, quoties eò peruenerint, vt sensu ipso perpendat quàm animæ perniciem ac lethalem noxam reportarint ab ipso. Maledicunt item moribus patriis, hoc est: operibus diuturna consuetudine inolitatis. Patria enim vocat eorum occupationes ac studia vitæ mundialis qui in peccatis versantur, quibus * ambitiosi gloriæ omnes implicantur. Patria, hoc est consueti mores sunt peccatori, opera carnis, adulterium, fornicatio, immundicia, impudicitia, idololatria, obscenæ affectiones, concupiscentia mala. Patria sunt dolus, mendacium, insidiæ, versuta alacritas ad perpetrandū quoduis facinus & omnis species hypocrisis. Qui igitur elatis sursum oculis ex his semel emerit, quasi à quadam ebrietate negotiorum turbulenti istius mundi, maledicit quidè priori suo principi à quo edoctus fuerat ad obeunda perditionis opera. Quinetiā moribus patriis maledicit, quibus cum viuens non accepit legem nobis à Deo indultam in adiutorium. Non potes vero subesse regi, nisi prius maledixeris malitioso principi. Eà ob causam te edocuit ecclesia dicere. Renuntio tibi Satana. Hæc est principis istius maledictio. Quæ porro est patriæ consuetudinis renuntiatio? Renuntio & operibus tuis. Hi patriæ ritus sunt vernaculi & familiares diabolo. Planè beatus qui rite huic maledixit principi. Siquidem is propius deinceps adiungit se vero principi & illustratur splendore veræ lucis. Beatus qui prorsus improbauit inueteratos malitiæ mores. Is enim pro patria assequetur supernam illam Hierusalem quæ mater eorum est qui se ad consimilem formulam Beati Pauli conformant & componunt. Perueri enim mores & vernaculi à maioribus nobis velut per manum traditi sunt. Immodicane cupiditate partas facultates reliquit tibi pater: tu eas fac vt consignes & restituas ei qui fraudem & iniuriam passus est. Caue eas ceu proprias tibi vendices. Hæreditaria enim est successio peccati. Planè per iniquitatem tuam pater dolo malo subiectam ad te transmisit. Tu eam emancipes & liberâ redde iniuriam passo, & cruciatum patri reddes leuiorem, tibi que ipsi veram conciliabis libertatem. Sub hæc quid infert? *Et suspicient in cælum sur-*

sum, & in terram deorsum insipient, & ecce tenebræ, tribulatio & angustia, ita vt non videant vsque ad tempus. Hæc de istis infert qui angustia & tribulatione oppressi ad obeundam pœnitentiam se receperunt, quod oculos sursum erecturi sint in cælum, qui prius eos terram versus deflectebant nec poterant sublimitatem apprehendere diuinarum speculationum. Isti perinde ac vinculo quodam consensus ad terrena negotia deuergentis absoluti liberum mentis suæ oculum versus cælum circumferent, inuisibilem & abstractarum mentium naturam contemplant, & vi intelligentiæ locum apprehendentes, quo quidem loco recondi debeat thesaurus. His confectis oculis defigent in terram deorsum, nimirum quia naturæ suæ vilitatem agnoscens per cognatam illis & insitam proprietatē ad terram, qui cærenus insolesebant, deque seipsis magnum quiddam animo conceperant. Multa cum circumspectione nouis quodammodo dictionibus vtitur scriptura, enuntiatione excogitata vtrique elemento consentanea & congruenti. Cælum enim simul & terra nobis proponuntur ad contemplationē. Sanè quidem de cælo dicit, Suspicient in cælum sursum: de terra autem, insipient in terram deorsum. Dein pro admirabili spectaculo tantæ istius cognitionis inopes consilij non suppetet illis quid dicant, & anxij admodum reddentur, mēti insuper eorum densa se offundet caligo, præ consternatione & stupore eorum quæ illos apprehensura sunt, qui quidem repentinus terror magnam illis incussurus est perturbationem. Ait enim scriptura, Quum consummauerit homo, tunc incipit: & quum quieuerit, tunc indigebit. Vtique nemo nouit, quata exuperent suam vniuers cognitionem, nisi gustum qualēcunque ceperit scientiæ, præterquam quod bonus ipse Dominus eis pollicetur multò comodiora. Ait enim, Qui fuerit in angustia, nō indigebit vsque ad tempus. Neque enim absolute ignorantia detinebit genus humanum: sed qui perquirat nunc accuratè veritatem, eiusque inuentionem parturit, perspicuè aliquando contuebitur faciem, ipsiusque scientiæ absolutam perfectionem vel tandem apprehendet, quum tempus institerit quo simul omnia instaurabuntur: Hunc enim sensum indicat, vsque ad tempus.

B. BASILII MAGNI ENARRATIO IN NONVM CAPVT ESAIAE.

Hoc primū bibe, velociter * bibe. Regio Zabulon & terra Nephthaim & reliqui qui maritimā urbē inhabitatis, et trans Iordanē Galilea gentiū, et populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucē magnā. Qui habitatis in regione & umbra mortis, lux splendescet super vos. Plurimā partem populi deduxisti in letitia tua, & letabūtur in cōspectu tuo, sicut qui letāt in messe, & quemadmodū qui diuidūt spolia: quia ablatū est iugū quod ipsis erat superpositum & virga de collo eorū. Virgā enim ex aëorū dissipauit sicut in die Madian. Quia omnē stolā congregatā dolo & vestimentū cum permutatione re-

stituēt, & volent igne esse cōbusti, quia puer natus est nobis, & filius datus est nobis, cuius principatus factus est super * humerū eius, & vocabitur nomē eius magni cōsiliij angelus. Adducā enim pacē inter principes, pacē & sanitatē ipsi. Magnus erit principat⁹ eius, & pacis eius non erit finis. Super soliu David & super regnū eius, vt corrigat illud & auxilietur in iudicio & iustitia ex hoc mane & : s; in seculū. Zelus domini Sabaoth fociet hæc. Quæ de domini futura assumptione carnis erant, euangelizaturus sermo hic, quasi propositionem quandam letitiæ spiritualis obtendens, ita eum qui euangelizatur, velut exprobrata manu dextra, perhumanè excipit. Hoc pri-

ἀπορρη-
σιαι.
Εκκλησι-
σι 18.α

* Pro Bi-
βλου, leg-
όμεν.

* Τὸν μα-
κροχρό-
νιον.

mum bibe. Qui bibit, utiq; intra seipsum potio- nem accipit & eam cum desiderio acceptans ex- orbet. Tunc enim vel maxime ab eodem consue- vit rependi gratia, quum non fastidienter eam accipit, nec proinde erumpit in singultus: sed ve- hementi siccitate torrefact⁹ ipsam expetit potus consolationem, seque irrorat & perfundit latice aque lympidioris sibi oblata. Ob hoc & qui nuc evangelizatur, tanquam populo sitienti multa cum spe expectatam gratiam, ait. **Hoc primum bi- be.** Benevole excipito affuturam animae iucundi- tatem. Inferito illi salutare hoc dogma. Nolim arbitreris secundum ab alio expectandum: neque reputes aliud quidvis fore hoc vno antiquius, aut ei praeferendum. Antegreditur omnia. Neque enim abs te aliud concipi me te potest quod pre- feratur tuo conditori, non item quidvis suapte natura honorabilius eo qui primogenitus est omnis creaturae. **Primum bibe.** Condilice, quia in principio erat Verbum. Ante principium, nihil: nihil eo prius, qui in principio erat. Ne mihi tu seculum praefuisse dixeris, non vllam prorsus di- mensionem, non locum essentia filij destitutum, non tempus, non vllum temporis momentum il- li intersum, nihil quod animae inferere se possit futili & euanida imaginatione. Hoc primum cito bibe: non molliter, non item perfunctorie aut neglectim, neque solutiis ad subeundum id ope- ris accedito: sed contentis viribus ac studio pro- peranti, cuiusmodi erat Paulus qui simul atque populum sumpsit fidei nihil cunctatus ad praedi- cationem prosiliuit, non acquiescens carni & san- guini, sed quam ocyssime perinde atque vnus ali- quis viarum excurior vt accepit primum sibi ex compacto indictum curriculum, adusque finem festine contendit, secundum propositam spem persequens ad brauii supernae vocationis. **Regio Zabulon.** Aduersus eos inuehitur propheta, apud quos & Dominus subinde moram traxit ac ver- satus est, qui quidem prius in tenebris ignorantiae ambulantes, ex oriente vera luce quae illumina- nat omnem hominem venientem in mundum, viderunt lucem magnam. Atqui nemo suspice- tur quae a Matthaeo inducta sunt, dissidere ab hac prophetae sententia. Ille siquidem dixit, **Qui se- debat in tenebris: hic autem Esaias dixisse vide- tur, Qui ambulabat in tenebris.** Ambulare enim in tenebris parilem potest retinere sensum cum fessione, quod ambo sibi disposito sine peraque priuantur. Hic quidem dum non mouetur loco: ille autē deerrans temere obambulat. **Qui enim nullo destinato sibi scopo incedit, nuspian loci certi peruenit: qui etiamnum inerti ocio edo- ctus est viuere, nunquam ad optatum prouehetur exitum.** Populus igitur hic qui eatenus cali- garat tenebris adopertus ignorantiae gentilium, vidit lucem, non cuiusmodi splendet ab igne, non qualis ab astrorum iubare promicat aut a lu- na, Sole seu cuiusmodi exilit ē fulgetris radiolus fulgor, sed lucem magnam, quae intellectu ac sensu praeditis affulgere solet, quae & Patri par coexistit, & illustrat homines, angelos quoque incredibili perfundit laetitia. Quumque in omnia expassa abunde se dispertiat, tanto magis redun- dat in seipsam. In quali vero regione hic gentium populus habitabat? Nimirum obumbratus mor-

tis caligine. Quasi enim terra quaedam & profun- dior nubes per idololatriam impendebat eis tantis- per dum lux illa affulgens eam dispescuit & in- tercidit caliginem, ipsos autem circumfudit splen- dor exortae veritatis. Deinde transit scriptura ad hoc quod ad Domini personam referatur dices: **Plurimam partem populi deduxisti in laetitia tua.** Nō enim omnes exceperunt salutare verbum: sed plurimi consequuti sunt inuitantem ad aeternam laetitiam, qui quidem collatabuntur in conspectu Dei, sicut qui laetantur in messe. **Quod enim sin- guli quique seminant, hoc & metent.** Siquidem die illa futurae retributionis, qui verbum fidei ex- ceperunt, & fructus huberes ediderunt pro pro- portionem eorum quae hic praerogata sunt, a iusto iudice mercedem condignam recipientes admi- rabili iucunditate perfruentur, vt qui in messe la- tatur primitiuos laetitiae fructus ē laboribus pro- prijs obtinentes. E diuerso qui spolij & occiso- rum exuuijs ditescunt, hi raris admodum com- meatus recipiunt ex opibus sic comparatis. Ob hoc vtraque dicens connexuit, & quae ex retribu- tione affutura essent bona, & quae per eius gratiam qui ingentia dona elargitur, essent prouentura. **Ablatum enim est iugum quod gentibus erat superpo- situm.** Excusserunt se iugum graue eius qui ipsos subiugarat & addixerat seruituti peccati, eorum- que ceruicem incuruarat virga impietatis, vt ia- cto in anima fundamento apostolice praedica- tionis non iam succumberent seruituti peccati. **Virgam enim exactorū dissipauit, sicut in die Madian.** Planē intolerandum & peracre iugum ille exa- ctor iniecit humanae, vitae communis scilicet omnium nostrum inimicus virga caedens & extor- quens a nobis, vt suam vnus voluntatem exple- remus. Nōsē vis quas nobis plagas virga illa inuexerit? Audi dicentem: **Putruerunt & corru- ptae sunt cicatrices meae.** Planē malitiosa haec vir- ga cicatrices perniciosi ac tetri odoris ingerit ei qui vel est caesus. Mihi nunc ad mentem reuoca vnum aliquem qui varijs teneatur desiderijs, & peracri cupiditate extimuletur perfruenti concupitis voluptatibus, quam hic asimilis videri debet ei qui illa hostili virga pertunditur, & ab- ducitur ad peccatum. An non concupiscentiam suos exacuit stimulos atque etiam vrget, dolores inferens isti sic intemperanti, vsque dum cicatri- cem peccati impresserit animae, ingignēs illi gra- ueolentem ac foedum odorem, nempe immisio- nem obscenarum cogitationum? **Hac igitur vir- gam dissipabit, quemadmodum dissipauit prin- cipatum & potentiam imperij Madianitarum.** Horū arbitror vos historias meminisse, aut eius esse memores quae in Numeris recolitur, aut cer- tē quae & in Iudicum libro continetur. Etenim in Numeris ait: **Et instructam aciem eduxerunt aduer- sus Madian, sicut praecipit Dominus Moysi, & occiderunt omne masculinum, & reges Madian occiderunt vnā cum vulneratis eorum.** In libro autem Iudicum, **Et reuersus est Gedeon in ca- stra Israēl, & dixit: Surgite, quia tradidit Domi- nus in manus nostras castra Madian.** Porro quid innuit illud, **Omnem stolam congregatam do- lo, & vestimentum cum permutatione restituent?** Reor id eō dici, quod qui sibi imponunt grate peccandi iugum, dum se virga atterunt, adigunt se ad

se ad peccandum propensius, tales proinde dolo coaceruatam stolam ac vestimentū cum permu- tatione restituent. **Qui enim homines suis spolia- rint indumentis, eosque dolo malo integumen- tis denudarint, cum permutatione rependent vi- cem.** Ille enim omnium nostrum in cōmune ini- micus quum acceperit in nos potestatem, a nobis auferet vestimenta quae nobis deformibus quale- cunque decus & honestatem circumponebant. Sanē Christianorum vestimentū obnubens pec- cati nostri turpitudinem, fides est qua in Christū credimus. Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. Ille enim inimicus nos- ter ante etiamnum fidem qua in Christū cre- dimus, humanam denudabat turpitudinem, sen- sus nostrus despolians & suffurans quibus vita haec nostra cohonestabatur, nostramque nudita- tem publicē traducebat. **Stolam igitur omnem dolo malo partam & coaceruatam quisquis sibi induerit, vestimentum item cum permutatione restituet.** Non enim ea modō referemus paria his quae a nobis detrahuntur: sed & cum accessione agnitionis in Christum, multo reddemus melio- res. Ait enim scriptura, **Induit me vestimento sa- lutis & tunica iustitiae.** Siquidem omnem omni- no stolam malo dolo partam & congregatam. Hoc est, clanculario furto compilatam cum per- mutatione resoluit. **Quin & optabūt, vt sint igne combusti, quia puer natus est nobis.** Malignae potesta- tes post Domini aduentum clamabant: **Quid nobis & tibi fili Dei? Venisti huc ante tempus per- dere aut torquere nos? Tunc enim auferentur, vt vehementiori exurantur igne, aut certē senten- tiam reportent damnationis sub ipso Christi ad- uentu in carnem, quia puer natus est nobis, & fi- lius datus est nobis, cuius principatus factus est super humerum eius.** Et vocabitur nomen eius magni consilij angelus. **Quot nomina edocti si- mus scripturam indidisse Domino, superius ipsi audiuimus.** Ecce virgo in vtero accipiet, & pariet filium: & vocabunt nomen eius Emmanuel. Hic, vocabitur nomen eius, magni consilij angelus. **Hic planē qui magnum illud consilium a seculo- rum conditione reconditum, nec alijs retro ge- nerationibus manifestatum annuntiauit, hic qui in lucē edidit suas imperuestigabiles diuitias ex- positas esse gentibus, vt eadem gentes cohæredes sibi sint & concorporales ipsi, cuius principatus est super humerum eius.** Hoc est, regnum & po- testas in ipso cruce. In cruce enim exaltatus ad seipsum pertraxit omnia. **Adducam enim pacem in- ter principes, & sanitatem ipsi, magnus principatus ipsius, & pacis eius non est finis.** Hisce verbis perspi- cum euadit quae hic dicuntur, exprimi sub Patris persona, quippe qui ipsum constituit sequestrum ac mediatorē faciendae pacis per eius sangui- nem in cruce effusum, siue inter ea quae in terra sunt, seu quae in caelis. Meo quidem arbitratu di- ctum est hoc. **Adducā enim pacē inter principes, & sanitatem ipsi, vt hoc argumento declararetur mysteriū resurrectionis ipsius.** Nam quia crucifi- xus est ex infirmitate, viuuit autem ex virtute Dei, ob hoc dicitur sanitas adduci ipsi propter infir- mitatē carnis quā nostri causa assumpsit. **Et pacis eius non est finis.** Ait enim: **Pacē do vobis. Nō quo- modo mundus dat, ego do vobis.** Neq; enim pax

eius vllō clauditur sine, quum id doni mundo sit superius. Si enim ē mundo esset, vtique vnā cum decidua concretione mundi dirimeretur ac dis- periret. Nunc autē quisquis ipsius pacē accepit, modō eam tueatur ac seruet continenter, perpetuo conuictu bonorum perfruetur quae ab ipsa pace promanant. Salomonis pax praescriptis an- norū circulis finē accepit: quae autem a Domino indulgetur pax, in omne coextenditur aeuū, quod nullo circumscribetur sine aut termino. Eius enim imperio cedet creatura omnis ac substerne- tur: eius dominiū agnoscent omnia. **Quumque fuerit Deus omnia in omnibus, tunc silentio in- dicto refugis potestatis quae nunc obstreperunt atque tumultuantur, in pacifica concordia san- cti hymnos concinent in Deo.** **Super solium Dauid, & super regnum eius, vt * dirigat illud.** Quod di- ctum fuisset non defuturū principē ex tribu Iuda & ducē de femoribus eius, donec veniat cui repo- sita sunt: hinc ad vnū penē omnes concorditer de- nuntiant Dominum secundū carnem fuisse pro- ducitur ex semine Dauid. **Super thronū igitur Dauid & super regnum eius sedebit, vt modera- tur illud & dirigat, vtque * auxilietur ei in iudicio & iustitia.** Dicit Psaltes, **Iudicia tua abyssus multa.** Et, **Iustitia tua, sicut montes Dei.** Neque enim iudicia eius comprehendit quicquid, neque iustitia pro dignitate suae celsitudinis vlla attingi contē- platione. **Et haec facit zelus Domini Sabaoth.** Nos per ignorantiam Dei miserē perditos zelatus Do- minus, dispensationem carnis assumpsit, vt suum caeleste regnum impartiretur & nobis vendica- ret. **Zelus igitur Domini Sabaoth: id est, Exerci- tium, cui virtus omnis subiecta est, hic ea faciet.** *** Verbum misit Dominus in Iacob, & venit in Israēl, & sciet omnis populus Ephraim & qui sedent in Sa- maria in superbia & sublimi corde, dicentes: Lateres ceciderunt, sed venite, poliamus lapides, & incidamus Sycomoros & Cedros & edificabimus nobis ipsi tur- rim.** Appellatione Iacob & Israēl sententia haec, mea quidem opinione, duarū rerum nobis sug- gerit intelligentiam, nimirum ac imperfectorum elementarem, atque primariam institutionem & eorū perfectionem qui ad apprehendendum api- cē virtutis contendunt. Sanē sensum hunc innui nos submonet * tropus ipse transnominacionis patriarchae. Etenim in Genesi, dictus legitur Ia- cob, quod fratris plantam apprehenderit: post lu- ctam autē, praemij vice tanquā victori indicta est * altera nomenclatura. Non enim iam vocabitur nomen tuum Iacob: sed Israēl erit nomen tuum. **Misū igitur est verbū ad Iacob & venit in Israēl.** Itaque in primis per clementem misericordiam condescendit scriptura infirmioribus: qui autem perspicacioris intelligentiae sunt, ipso sensu perci- piunt, quantum resiliat vtilitatis ex sermone Dei, ita vt vi quodammodo iniecta arripiant assumen- tes eū ad quos missus est citra vllam segnitie nec perfunctorie. **Verbum igitur misit Dominus ad Iacob.** Nosti Verbū quod erat in principio, quod erat apud Deum. Hoc misit Pater ad Iacob: notū autem fecit ipsum verus Israēl, nimirum animae perspicacioris intelligentia praeditae. **Et agnouit omnis populus Ephraim & qui prius sedebant in Samaria, in superbia & elato corde.** Hic est Ephraim ex quo suppullulauit desertor Dei Hiero

* κατ' ὄψιν
σαί.
Gene. 49.

* Προ αὐτῆ-
χρησται, ἡ
σο ἀντὶ τῶ
βισταί.

* Προ λό-
γῳ, ἡ ἀβελ
ἀλάς θά-
νατος ἡ
ἐν τῷ ὄνο-
ματι.

* τὸ ὄνομα
μετ' ὀνομα-
σίας, ἡ
ἐν ἡπα-
λάε.
* Νεμπε
Ἰσραήλ.

Gal. 1.

Gal. 1.

Nam 31. d
et iudicij
7. 7. 8.

Dei praesidio ob commissum quodpiam peccatum, hunc etiam quasi praedam deputant sibi destinatum, liberali ore promittentes omnem licentiam & impunitatem, vitamque geniali voluptate fluentem in medium proferentes, si modò suis dogmatibus de impietate contra Deum intelligant eos assentiri. Eiusmodi nunc infeliciter suppullulauit haeresis Anomaeorum qui scortatoribus, adulteris, masculorum concubitoribus, plagiarijs siue mangonibus, periuris & palam mendacibus facilem peccatorum condonationem promittunt, modò percipiant eos coarctari blasphemiam in vnigenitum Dei Patris. **Quid facient in die visitationis?** Diem vocat aduentum Domini nostri Iesu Christi è caelis qua die venturus in mundum est, singulis quibusque condignam mercedem pro cuiusque operum qualitate repensurus, in quo aduentu excipiet tribulationem è longinquo super se venientem, quasi qui scripturam tradiderint suam improbitatem. **Ad cuius autem confugietis auxilium?** Etenim aduersus Deum scripsistis viuorum ac mortuorum iudicem. Vestris ipsorum scriptis coarguemini. Ad haec ait. **Vbi relinquitis gloriam vestram?** Qui ceteris praemianere praoptant, delatumque sibi honorem ab hominibus mordicus tuentur, & proinde eos incesit cupido, vt * nuncupati auctores sectae alicuius celebritatem nominis affectantur, atque ob id qui iniquitatem in excelso loquuti estis, illa tum die iudicij quò loci relinquere gloriam vestram? Tales ait, in imam partem cadent, iis subternentur quorum animas interemerunt. Nunc quidem praesides iis quos in fraudem erroremque pellexisti. Isti te suspiciunt ac miraculi habet loco. **Quòd doctoris & auctoris sectae circumferas nomen, magnificè gloriaris & ab iis praedicaris beatus.** E diuerso tunc ijs ipsis quorum animas interneconi dedisti, futurus es abiectionior. Mors enim animae est ementitae & falsae opinionis acceptio. Subter igitur hos cõcides: Eorum enim quos interfecisti, graue pondus tibi vni incumbet. Et ex quo singuli quique nostrum per huius vitae curriculum quodammodo chirographa nostra scribimus, formas rerum à nobis gestarum consignantes in memoratiua facultate, fortè etiam tales praedicat scriptura miseros, quasi qui suam scribant malitiam. Cor quidem iustorum descriptum est, non atramento, sed spiritu Dei viui: cor autem iniquorum non spiritu Dei viuientis, sed atramento quod congener est & affine tenebris lucisque inimico. Nouerit vnusquisque quia aut pro seipso conscribit executione bonorum operum: aut aduersum se adornans chirographa, literis transcribit ac mandat suam malitiam. Et si igitur chirographum quoddam aduersum nos manibus nostris subscriptum, quum ipsi qua deteriora sunt, fecerimus. Est & pro nobis chirographum, quum opere expleuerimus qua sunt meliora. Nonnulli autem in contractibus ex compacto ineundis nonnunquam vitiant & corrumpunt literas, & characteres literarum malo dolo adulterant in censibus agrorum, in testamentariis tabellis, in hypothecis & multiuarijs permutationibus, quacunque etiam pacta firmantur & constant demonstratione literarum, scribentes, & qui tales scribunt suam prauitatem detorquentes iustum iudicium in prauidicium pauperum, ac deripientes qua sunt inopum populi, ita vt vidua sit illis in deuorationem & pupillus traseat in quaestum, * cuiusmodi in praedationibus ac rapinis bellorum contingit fieri ab his qui viribus praualent, quorum commemorat scriptura, dicens: **Quid facient in die visitationis?** Diem iudicij & retributionis die vocauit visitationis quia merces vniciuique pro merito reponetur, quam istis cõminatur. Quia tribulatio vestra è longinquo veniet. Intelligamus sanè cur sic dicat, è longinquo. Salus quippe vestra non è longinquo, sed è vicino vobis adest. Scriptum enim est, **Appropinquans Deus ego sum.** Et rursus, **Mandatum hoc, ait, quod praecipit tibi hodie, non est immensum, neque longè abs te disitum, non in caelo sursum est, vt dicas: Quis ascendet in caelum, & assumet illud ad nos? Neque trans mare positum, vt dicas: Quis traiceto mari assumet illud & ad nos deferret, & audientes ipsum faciemus?** Prope te verbum est in ore tuo & in corde tuo. Siquidem Dominus noster ait: **Regnum Dei intra vos est.** Nam qua primas obtinent partes bonitatis nobisque conciliant salutem, prope nos est & in intimis: qua autem salutem sunt contraria, è longinquo veniunt, & à nobis externa sunt. Neque enim primae illi nostrae conditioni inlitum est peccatum: sed posterius incubuit hominum generi, ob quod vindicandum inuehitur & tribulatio pro malè commissis, qua è longinquo venturam interminatur propheta. **Vae Assyrijs virga furoris mei & ira est in manibus eorum. Iram meam in gentem iniquam immittam, & populo meo praecipiam, vt spoliat & praedetur, et conculet ciuitates & redigat eas in puluerem. Ipse autem non sic cogitauit, nec animo sic secum reputauit: sed discedet mens eius, vt disperdat gentes non paucas. Et si dixerint, Ipse tu solus es princeps, dicet. Non accipi regionem qua supra Babylonem est, & Chalanem, vbi turris edificata est. Et tuli Arabiam & Damascum & Samariam. Quemadmodum & has cepi, & omnes principatus capiam.** Propter multitudinem iniquitatum populi, ob quas in captiuitatem ipsum abducunt Syri non propter suam ipsorum iustitiam, sed propter redundantem populi flagitiosam iniquitatem: quamuis isti minus rectè secum cogitent, quia populo isti diuinarum legum prauaricatori opus foret castigatorio flagello, sed sibi ipsis eam adscribebant victoriam, quodque insolescerent quasi qui ceteris antestarent viribus, hos deprædicat scriptura miseros. **Vae vobis Assyrii, qui virga eritis furoris mei. Instrumentum siquidem poenae inflictuum non propria virtute irrogat poenam: sed iis qui promerentur cõteri, supplicium infert operatoria virtute se monentis, quare ait: Et ira in manibus eorum.** Hoc loco iram perspicue nominat disciplinam siue correctionem castigatoriã, quemadmodum ait Psaltes. Neque in ira tua corripias me. Itaque correctionem Israël astruit concretam esse manibus Assyriorum. Iram meam in gentem iniquam & exlegem immittam, grauitè animaduertam in eam, quòd non sustinuerit vitam suam confirmare iis qua lege praescribentur. **Et populo meo constituã, vt faciat spolia.** Clementissimus Deus sua vnus benignitate populum licet legis transgressorem non desinit nominare sibi peculiarem. Quòd enim iniquè se gesserit aduersus legem, iram: quia verò in gratiam progenitorum

genitorum quos semel sibi delegerat peculiari-
ter, non etiam illis denegat aut adimit suam fa-
miliaritatem. Ait igitur. *Constituo, vt faciat spolia
& deprædationem, & conculet ciuitates, & redigat
eas in puluerem.* Vt semel intelligamus omnia, ipsi
nouerimus quia quidquid in amonem perpetimur
& permolestum, id sustinemus decreto diuinæ
dispositionis. Non enim finit totos nos dedi istis
potestatibus malignis quæ de vnoquoque poenam
exigunt, sed solerti contemplatione virium eorum
quibus medicam vim adferunt, poenis praescribit
modum. Sanè * spolia aut exuuiæ sunt, quæ cada-
ueribus in bello prostratorum circumposita de-
prehenduntur, siue arma fuerint, siue vestis aut
ornatus quiuis alius. * Præda autem est distribu-
tio spoliolum pro cuiusque victoris merito. As-
syrii igitur iussi sunt spolia detrahere ex Israël,
praedas agere, ipsiusque proculcare ciuitates, de-
nique eas in puluerem redigere. *Ipse autem non sic
cogitauit, nec animo sic secum reputauit.* Sed supra mo-
dum elatus mente est, quasi populus non esset eius
manibus traditus ob commissam piaculam, sed & per
animi elationem excedens sensu mentis suæ, ex-
stimaret se eum esse qui posset non paucas gètes
ad extremam cladem perducere. Quumque sub-
diti assentando eius fauorem venantes dicerent:
Tu solus es princeps, ille veluti per ironiam re-
spõdet. *Nõ accipi regionem qua supra Babylonem est,
& Chalanem.* Ac si dicat: Necdum obtinui omniũ
ditionem. Effugit regnum meum ea regio qua
supra Babylonem est, & Chalane, vbi turris ædi-
ficata est. Turrem sanè illam dicit quæ à prisce æta-
tis hominibus substrui cõperat in capo Sennaar,
dicentibus: Venite, ædificemus nobis ipsi ciuita-
tem & turrem priusquam disparemur ab inuicè,
cuius vertex sit vsque ad caelum. Proinde * Cha-
lanes nomen non est vsu scripturæ detritum. Eam
autem coniectamus sitam esse quopiam in loco
Babyloniæ finitimo, quando Babylon agnominis
est confusione linguarum, quas Dominus illorum
coitionem ad malum concordem dirimens, con-
fudit. Ait enim scriptura: Vocatum est nomen lo-
ci illius confusio, siquidè dicta est Hebraicè * Ba-
bel, Ait autem, Accepi Arabiam & Damascum &
Samariam: Quemadmodum & has cepi: & cete-
ros omnes principatus capiam. Ex quo igitur sibi
cepit, reliquas omnes, spe praesumit se posse sub-
iugum suum eas pertrahere. Nec interim iste in-
tellexit id cõfici non posse humanis viribus: quan-
doquidem victoria hæc eius pendeat à dispen-
satione Dei peccatores erudientis, quare ipsum
eum comploratione dignum decernit sermo pro-
pheticus. *Vlulate sculptilia in Hierusalem & in Sa-
maria. Quemadmodum enim feci Samarie & manufa-
ctis eius, ita faciam Hierusalem & simulachris eius.*
C Sculptilia quum ligno, lapide aut alia quauis ma-
teria constant, artificij tantum solertia ea confor-
mante in imaginem hominum aut animalium ra-
tionis expertium quadrupedum, volucrum aut
reptilium, cuiusmodi erant statuae & simulachra
Aegyptiorum, quoniam pacto eiulatum edere po-
terant? Vlulatus * autem vox est sono quopiam
inarticulato dolore indicans cordis: Quinain
igitur vlulant sculptilia? Quòd idola qua à gen-
tilibus coluntur, ligna quidem sunt, aut lapides
siue ea hominum manibus formam acceperint,

* Hæc vi-
nam prin-
cipes Chri-
stiani ala-
mente re-
condent.

D

E

F

G

H

I

K

Pro hõis
lego hõis

L

M

N

O

P

siue auro fabrefiat & argento, aut ebore & qua-
cunque alia præciosæ aut vilioris materiae. Hisce
omnibus assident daemones quidem ex abdito
captantes fruitionem & illecebram voluptatis.
Quemadmodum enim cupedia & irritamenta
gulæ canes inuitat ad loca macellorum, & in qui-
bus sanguis est & cruor ad pus sanieque dege-
nerans versantur: sic & ista gulæ dedita daemonia
circum aras se insinuant qualemcunque volupta-
tem ex sanguinibus & nidore sacrificiorum ven-
nantia, circa etiam sibi cõsecratas statuas se pro-
uoluunt. Fortè enim aliquot locis, aëria ipsorum
corpora siue ignita fuerint aut ex vitroque ele-
mento mediè temperata, nidore illo nutriuntur.
Quin & historia regnorum declarat quandam
virtutem daemonicam assidere sibi cebriter di-
catis simulachris. Ait enim: Acceperunt * Phi-
listium arcam Dei & introduxerunt eam in do-
mum Dagon, & diluculo surrexerunt Azotij, &
ingressi sunt postero die domum Dagon, Et ecce
Dagon in faciem suam super terram. Prolapsus
igitur Dagon quidem ea erat quæ cernebatur,
statua: in facie verò prolapsus erat ipse daemõ
à claritate gloriæ deuictus quæ circa arcam Dei
explendebat, manufactum autem à se decus-
sit. Ob hoc & qui vescuntur idolothytis, partici-
pes dicuntur mensæ daemoniorum. Quum enim
victima idolo oblata dispersita fuerit in assiden-
tem hostiæ daemõnem, ex sanguine quidem exi-
liente, ex adipe verò suffumigante & reliquis ho-
locaustis, daemõnio nonnullam partem arripiente,
deque ipsius calice cuius delibatione icitur cum
eo fœdus, qui bibit, calicem bibit daemoniorum,
quam ob rem vlulant sculptilia, hoc est, daemõ-
nia qua suis cognomina sunt sculptilibus. Cum-
que dicitur, quia veniet in Aegyptum Dominus,
& collidentur manufacta Aegypti, & cor eorum
succumbet ac vincetur. Sententiam hanc sic edil-
ferimus: Daemõnia qua in finitimo terræ loco
diuersantur, in exilium profligata concutientur,
inque sibi peculiariter attributam abyssum pro-
pellentur, adueniente Domino. Quare maledi-
ctus omnis, qui quis fecerit sculptile & conflatile,
opus manuum artificis, & ponet ipsum in oc-
culto, quia per hoc malum sibi asciscet thesau-
rum, nempe daemõnem se vtrò subsequenterem,
perque hunc sibi colliget maledictionem, infau-
stam prorsus contubernalem. *Et erit, quum consum-
mauerit Dominus omnia faciens in monte Sion & in
Hierusalem, inducet super mentem magnam super prin-
cipem Assyriorum, et super altitudinem gloriæ oculo-
rum eius.* Indictio vlulatu sculptilibus Hierusalem
& Samariae, intentata quoque eis cõminatione,
per quam videlicet expurgaretur Hierusalem, &
idolorum spurcitiis liberaretur erudita plagis
coercitiis quas sustinebant ab Assyriis illatas,
tum demum comminatur scriptura traslatum iri
plagam in Assyriorum principem. Is enim quan-
do sensu supra modum se extulit, nec secum re-
putauit illorum peccata causam suggestisse. tan-
tarum auctorem calamitatum: sed sua vnus so-
lertia ac viribus existimauit se praualuisse aduer-
sus Hierusalem. Ob hanc impotentem superbiam,
nec vlla nitentem ratione celsitudinem per ela-
tionem mentis, ait: *Inducet super mentem ma-
gnam super principem Assyriorum & super alti-
tudinem*

In Anomæ
os eleganter
vt omnia
Ios. Chry-
sost. sex
homilias
reliquis.

ἀπιστία-
χρῆσις
καὶ ἁμαρ-
τία.

Mors ani-
mae.

Nouè de-
clum.

I. Reg. 5.
* ἀλλοφύ-
λοι.

E

F

tudinem gloriae oculorum eius. Est quidem vnus aliquis conditione naturae, magnus: est & alter magnus per exuperantem de se existimationem, quum nihil eorum quae se addeceant, rite perficiat. Mens denique ea verè magna est quae verè mirabilem Dei operum contemplatione potest se accommodare rationibus vestigandis creaturarum & earum consideratione intelligere bonitatem sapientiae tanti vniuersorum artificis. Magnus proinde est qui praeterquam accommodare se inquirendae dispensationi rerum à Deo conditarum & incumbere prouidentiae rerum vsque minimarum moderatrici, horum insuper sedula obseruatione ipsius contemplari iudicia quam sint iusta. Magna vtique mens quae tacita cogitatione angelicarum virtutum, totiusque claritatis circa supernas potestates explèdescentes secum reputat ac meditatur regem gloriae ac Dominum virtutum: istis omnibus supereminere. Vice versa qui se deprædicat beatum & insolescit, is iustius nominetur captiosus artifex propriae existimationis ac mentis euanidae, quam magna mente præditus, præterquam scripturae cõsuetudo ea inoleuit, vt dicat eos qui multorum existimatione vendicari sibi contendunt celebrem nomenclaturam ac vocet magnam mentem, non quidem amplitudini aut magnificentiae naturae astipulans & reddens testimonium, sed designans id quod existimatione hominum illi publico præconio tribuebatur. Eam ob rem superbam elationem simul & humilium suorum plus æquo se efferentem prudentiam, inducturum vindictam profitetur aduersus mentem (quae magna erat) regis Assyriorum, interim coarguens infirmum & imbellem sensum: ait, Et super celsitudinem gloriae oculorum eius inducet supplicium. Equidem vsque gloria, vox quum sit variae significationis, iuxta vnã aliquam earum definitur nonnulli ipsam præsentem loco debilem esse & infirmam existimationem siue nominis celebritatem. Potest & accipi mens magna & prudens pro versuto & versipelli ingenio, quemadmodum & serpens prudentior bestis quae super terram gradiuntur, & dispensator iniquitatis legitur prudenter fecisse. Insuper filij seculi huius prudentiores sunt filij lucis in generatione sua. Interpretatus est autem & nobis Paulus παρρησια esse φρονιμὸν τῆς ἔννοιαν superbam & insolescentem animi cogitationem in epistola ad Corinthios. Timeo autem ne forte sicut serpens seduxit Euam astutia sua, ita corrumpatur sensus vestri. Hisce enim verbis declarauit historiam suo testimonio tribuisse serpenti vituperabilem prudentiam, quod prudentiam sibi naturam insitam verterit in captiosam & veteratoriam astutiam. Sic sanè & mens magna non quod pugnet aduersus commendabilem prudentiam, vti subindicarunt qui apud Græcos vocum significata exactè in ordinem digessere, dicentes intellectum siue mentem magnam esse prudentiam detortam ac peruersam, sed falso nomine, aut qui in sui ipsius admirationem rapitur, seque obseruat quasi aliquid magni momenti, mens magna est, aut certè ab assentatoribus sic appellatus, per hanc scripturam nominatim recensetur. Hic planè mens magna, dictus est prophetae, quod compertum haberet, quia oculus sapientis (qui verè sapiens

* οὐκ ἴσθη-
φίση κ'
ματαιό-
φρων.

* προφή-
τι.

* φρο * ha-
bet exem-
plar, conie-
ctura vi-
deat asse-
quantur Ger-
manam le-
ctionem.
2. ad Cor.
II. 4

est) in capite eius. Hic verò in sublime erectis oculis magna sui existimatione percussit & prægestit, quasi indignum ducat deorsum oculos demittere, nec contueri terrena hæc, sed quae sublimia sunt dogmata, superfluo studio confectatur & inquirat, ac si in superna illa conuersatione commoretur, cuiusmodi fuerunt apud Græcos sapientes qui vitam quidem hanc transgere maxime obsecens commotionibus carnis inuolutam: hi nihilo secius physicis rationibus commentati de caelo, astris, & æthereis deque accidentibus aëris, non nihil gloriae & euanidae existimationis erectione oculorum sibi vendicarunt. Dixit enim, In fortitudine faciam, & sapientia intellectus auferam terminos gentium, & fortitudinem earum deprædabo, & persuadendo pertraham ciuitates habitatas, & habitatum orbem totum comprehendam manu, vt nidum, & sicut derelicta oua tollam. Et non est qui fugiat me, aut resistat mihi. Qua ratione motus & in quem sensum, regem ipsum dixerit magnam mentem, interpretatur & explicat luculenter, cur insuper interminetur Deus irrogaturum se supplicia, nimirum propter celsitudinem oculorum eius, neque non ob pompaticam iactantiam verborum ipsius qua aduersus inferiores vsus est, omni cum amarulentia interminatus se eis illaturum omnifariam speciem extremæ cladis & vastitatis, vires suas professus inuictas esse & inexpugnabiles. Videri enim vult perinde ac Dominus sit & omnino perfecturus quae animo destinarat, dum hac verborum pompa vsque adeo insolesceret. Quandoquidem mihi suppetit robur plurimum equestri pedestrisque exercitus, & nemo qui reluctetur aut contradicat. Quumque inaccensa in promptu adsit sapientia rei militaris, necnon intellectus incomprehensibilis, ob hoc ipsum (ait) auferam terminos gentium & fortitudinem earum deprædabo. Omnes enim simul gentes vi adigam, vt se submittant, caputque inclinent regno meo, vt omnium regnorum fines meo adiungam imperio. Siquidem in hanc vsque horam, certis limitibus singulae quaeque gentes ab alterutra discretæ sunt & definitæ. Auferam igitur earum terminos, omnesque fortitudine adigam, vt sub meum vnus regni sceptrum redigantur. Et fortitudinem earum deprædabo. Deprædatio dicitur partitio exuiarum siue manubiarum quae fit ab his qui victoria sunt potiti aduersus hostes, de his qui intercepti sunt & expugnati, dum corpora in captiuitatem abducuntur siue armentorum sint, seu alia quæuis ad vitam conseruata, quae & victores sortitò inter se dispersiuntur. Etenim singuli quique pro dignitate & exuperantia bellicæ virtutis qua excelluerunt, censentur digni partitione prædæ & spoliorum, & ita secum auferunt à bello. Ait ergo, Et nunc ciuitates quantalibet firmitate constabitas conentiam, meaque vnus virtute conturbabo; orbem insuper vniuersum mea manu quasi nidum comprehendam. Quis enim labor fuerit pullos auium inuolucres adhuc & implumes, dum ab auibus se enutrientibus fouentur, in nidò apprehendere manu, qui neque remigio alarum, neque pedibus vti ad fugam queunt. Deum multa cum acrimonia coarguit eius cõtempum erga homines, quodque sui exercitus vires præter omnem

* Vide Le-
eius Dm
in vita Pi-
toni, Ar-
stote, &
aliorum.
* Pro mi-
sa, exem-
plar habet
etiam, col-
lidam.
* Assyri-
um.

* Pro ad
quod, legi
etiam.
* Pro quod
vnde
tas, legi
quodam
modo.

* Vide illi
per dicit
magis et
magis de
rum.
* Virgini.

omnem modum attollit. Ait enim, Orbem terræ se ablatum, non quasi nidum modò, sed quasi oua derelicta sic apprehendam, nec est qui effugiat me, aut aduersum me grunnat. Planè quod ad loquutionis structuram attinet, ipse Assyriorum princeps inducitur talia loquutus, maiorem in modum tumidus mente est ob successum victoriae partem aduersus Iudæam & Samariam. Ratus quoque se vnica excursionem gentes omnes ad se auulsum, & neminem habiturum qui aduersum se leuaret manus, sed gentium distinctos limites sua vnus virtute confusane permisceret, perque orbem vniuersum conciret turbas audito terrore sui aduentus, existimans insuper se facilius manu comprehensurum terram, quam pullos auis, ac potentia sui exercitus lustratis & adoriētis vniuersum qui sub Sole est, orbem, aut certe quasi vnus aliquis interpretetur oua genitrice aui à qua fouebantur, esse destituta. Sed enim ex quo superbia maior est, quam vllum deceat hominem, existimant nonnulli ea verba consentanea esse ac rectè quadrantia illi superbo homini, qui ceruicem erexit aduersus omnipotentem, nec vllius imperio voluit morem gerere refractarius & transfuga, qui ad confectandam suam malitiam sollicitauit simul & ad defectionem spiritus malignos, se vt sequerentur. Ille enim existimat se esse mentem magnam, imaginatus quæcunque sunt sublimia se circūlustrare. Proinde pollicetur se orbem vniuersum pertrahere posse sub sua ditionem, qui & à Domino interrogatus vnde adesset, ne inficiatus quidem est dicere: Circuui quæ sub Sole est, terram: & obambulata ea quæ sub caelo est, regione, adsum. Hic autem temerario præfidens sustinuit ostendere totius creaturæ Dominò regna terræ, ac dicere: Hæc omnia mea sunt. Nunc igitur, si precidens adoraueris me, hæc omnia tibi dabo. Forsan enim scriptura hæc sub nomenclatura nominis regis Assyriorum tacite innuit huiusce seculi principem. Siquidem Dominus principem seculi huius nominatim vocat diabolum, dicens: Nunc princeps mundi huius eicietur foras. Post pauca, Non iam multa loquar vobiscum. Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quidquam. Ex quo autem non pauci principes ac gentium præfecti ad tutelarem custodiã & conseruationem vnus cuiusque gentis sibi cõcredita constituti sunt, quemadmodum ait Moses in Cantico: Quando diuidebat altissimus gentes, quando separabat filios Adam, cõstituit terminos gentium iuxta numerum angelorum Dei. Ait rursus Apostolus, Sapientiam autem loquimur nõ seculi huius, sed loquimur Dei sapientiam quam nemo principum seculi huius cognouit. Iterum. Dixit enim ad eum angelus. Et ego veni propter verba tua, & princeps regni Persarum stetit ex aduerso mihi. Et ecce Michaël vnus principum primorum venit, vt me adiuuet, & ipsum reliqui illic cum principe regni Persarum. Et paulò post ait, Et ego egressus sum, & princeps Græcorum veniebat. Equidem haud scio an ex persona diaboli dicta hæc sint, quod eius superbia non aduersus homines tum, sed aduersum intelligentias spirituales & abstractas aut intellectuales quasdam virtutes promotæ sit: Nunquid gloriabitur securis sine incidente per-

* Nunc
diaboli.

* Nunc
diaboli.

Danielo.

* Nunc
diaboli.

eam: aut exaltabitur serra sine trahente eam? Parili ratione si quis leuauerit virgam vel lignum, exaltabitur lignum. Sententia vtique hæc increpatoria est aduersus superbiam principis Assyriorum. Quid supra te ipsum cleuaris superbia, quasi verò tu sis qui cõcidas gentes & potentatus ciuitatum demoliaris? An tantopere gloriari debeat securis & de se magni aliquid sentire, quod redundantia arborum cacumina in terram decutiat? Etiam ne runcina siue serra gloriatur, quod ipsa compactas & prius vnitas moles lignorum diffindat & in frusta partiat? Sed enim, nisi administris manibus securis quidquam dissecet: neque serra si non aliquis eam attrahat, & ad eius usum qui solerti artificio ligna conscindit, ipsa quiduis secare potest. Commendatione alioqui dignus vterque est, si vtique securi ille vtitur legitime & hic scitè trahit runcinam. Consimili ratione neque lignum quod sceptri præfert figuram, sed qui sceptrum in manum sumit in signum potestatis penes se constituta. Sic sanè & ego te mihi asciui ad plectendum populum hunc peccatorem, In securi & serra, cõsultus tua vnus immani crudelitati ad perficiendam castigationem sanequam iustam populi pro eius vtilitate. Quemadmodum enim in consistorijs & foris iudicum lictores sunt & carnifices ordine quisque suo constituti ad expetendam de maleficis vindicem poenã, non item sunt isti auctores aut arbitri irrogandæ poenæ, neque suamet fortitudine aut priua potestate quiduis faciunt, sed quæ tenore & edicto legum ipsis permessa sunt & demandata. Ad eandem dicendi formulam, Assyrij non quod ea gens insigni polleat robore, neque quod suo ipsorum arbitrio hac parte quidquam possent: sed iuxta mensuram virium sibi cõcessam ab eo qui procurat & cõsultat emendationi peccatorum, istorum efficacis opera vsu datione eorum afflictionem. Non sic, sed mittet Dominus exercituum in tuum honorem ignominiam, & in tuam gloriam ignem ardentem incendet, & erit lux Israël in ignem, & sanctificabit eam in igne incenso, & comedet quasi foenum sylvam. Retaliatio hæc & merces superbiae nulla iusta ratione insolescenti pulchre respondet. Quia enim te ipsum gloriabundus prædicabas, & excelsa erectione gloriae oculorum tibi applaudens gestiebas, ob id mittet dominus in honorem tuum ignominiam, ignem verò in gloriam tuam. Quod enim interminatus sis ablatum te esse fines gentium, & habitatas ciuitates conuassaturum, comprehensurum insuper vniuersum orbem habitatum quasi nidum, & quasi oua derelicta elaturum nemine prorsus effugiente, nec villo contradicente, propterea ignis ardens succendetur, & erit lumen Israël in ignem. Ait ergo, Rerum status & conditio in diuersum & præposterè abibit. Israël enim qui nunc pro depresso habetur ac vili, inque manus tuas traditus est, vt ex eis supplicium expeteres ob malè commissa, erit in splendore & claritate celebri. Illius igitur claritudo præcellens tibi cedit in extremam perniciem. Inquit enim, Erit lumen Israël in ignem. Cumque operatoria vires ignis duæ sint potissimum, illustratiua & adustia: prior quidem perquam suavis & amœna, ob id sanè est & apprimè gratiosa, splendor ignis persistet vt ipsium Israël illustret, suaque claritate circumfun-

* Deum sa-
cit loquen-
tem Regi
Assyriorum.

* vel mil-
tia.
יְהוָה

F

dat, amarulenta autem afflictio & aegritudo animi inuectæ ob superbiam per partes ibunt pefsum, & incendet ipsum & per aduotionem absq; consolatione afflictioni tradet, & sanctificabit eum in igne flagranti, & comedet quasi fœnum, sylvam. Pandit hinc naturâ ignis. Quia lustratiuus est & purgatorius, sanctificabit ipsum quasi in igne ardenti. Quomodo autem sanctificat ignis, quia comestur est sylvam, tanquam fœnum? **A** nê ex quo Deus noster ignis consumens est, nimirum consumet sylvam, & vitia quæ à sylua siue materia promanant, animæ quidem cohærentia non in spiritu, sed in carne. Porro sciendum est eos qui exacto studio versantur circa vocû significationes, distinxerunt τὴν δόξαν gloriam, ἀπὸ τῆς κλῆσς à laude, splendore nominis & honore. Dicunt enim δόξαν gloriam esse cum laude quæ cõsono pluriû ore celebratur: κλῆσς celebrem eam laudem siue preconium insigne quod à viris probata vitæ cuius reddidit. Pari ratione τὸν τιμὴν disseparant, dicentes honorem esse plausibilem quâdam festiuitatem, censentque honorem præmij loco ac debitæ remunerationis etiam in studiosos virtutis cadere. Est autê τὴν τιμὴν donum, præmium, ius honorarium, hoc est, ἀθλοῦ siue ἱπαθλοῦ pro obteta in certamine victoria merces & emolumentum, præmium scilicet comparatæ virtutis, ita isti exponunt: honorem verò esse qui passim exhibetur à quibuslibet & gregariis, mercedem, etiam his quorum mores non magnopere commendantur. *Die illa extinguuntur montes & colles, & condensis saltus & deuorabuntur ab anima vsque ad carnes.* Illata à Domino Sabaoth & immissa ignominia in honorem principis Assyriorum, inque gloriam eius accenso igne, postquam insuper lumē affulsit Israël, vt in igne verteretur Assyrio, ne immodico eius luminis splendore sanctificatus expiaretur per aduotionem ignis operationem & efficacem expurgationis & obligantem sylvam omnem quæ inest peccatis, tanquam fœnum, tum deinceps ea consumpta materia quæ flammam redaccenderat castigatoriâ, infert. *Conquiescent mōtes incensi, & colles & syluæ cõdensæ, sinemq; accipiet ignis conflagrationis, qui depascatur ea & exedat omnia.* Principium quidem lumpsit ab anima, denique ad carnes vsque pertingens. Nulli non persuasum crediderim hanc esse scripturæ consuetudinem, vt quæ præclare ac feliciter gesta sint, & eos qui quadantenus quiddam obtinent plenius ceteris ad extruendam molem cuiuspiam fabricæ, quod ipsa consueuerit appellare montes & colles: ceteros verò qui vitam transigunt infrugi & imperfectam ac temerè nulloque fructu inter sese congregantur, quippe qui non è plantatione illa legitimi & veracis agricolæ prodierunt confiti, hos nomine tenus nuncupat ἀρμῶν sylvas siue condensos saltus. **C** Atqui hæc omnia apprehendit ignis ab anima origine accepta, desinit tandem in carnes deflectens. Quæ enim peccata consistere cogitatione tenus, cuiusmodi est, si quis in corde suo consensum præbuerit de committendo adulterio in anima est materia digna quæ ab igne deuoretur. Porro eæ actiones quæ censentur esse peccata & ad opus vsque profilierunt, eas arbitror pertinere ad effectus quos parere solet & operari caro, & has

Quo discer
niculo à se
distideant
δόξα, κλῆ
ος ἢ, τιμὴ.

τὴν τιμὴν
ἀθλοῦ siue
ἱπαθλοῦ.

Montes &
colles qui
in scriptu-
ra.

Sylvæ &
saltus qui.

quidem propria esse peccata censeo, ab anima quidem suum ortum ducentia, in ipso autê corde conuiescentia, nec alioqui in ipso finem accipiunt peruersæ cogitationes, sed erumpunt se exerentes per opera carnis & per carnem velut per clathros siue transfennas transpiciunt ipsam penetrantes, inque publicum emicant. Si quis enim animo quidem tacitus cõceperit inuidiam, vt eam ad opus perduceret non alioqui eam expleuerit opere, nondum è corde prodijt. **D** Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, non quidem corrupit templum Dei, neque fecit mēbra Christi, membra meretricis, nimirum is cor suum effecit consue esse eiusmodi peccato. Quemadmodum à tali corde nondum ea flagitiosa cogitatio in publicum exijt, itidem liceat & de furto pronuntiare, de idololatria, de veneficio & alijs id genus quibuscunque peccatis, si quando per corpus reteguntur, immo per ipsum, quasi per vasculum imbecille & fungosum diffuens delabatur ad exteriorum curiosam & superuacaneam operationem. *Et erit fugiens, quasi qui fugit à flamma ardente, & derelicti ab eis erunt numerus, & puer paruus scribet eos.* Consummata conflagratione quæ per ignem intentata est, vt in montes immitteretur, in colles & condensos saltus siue nemorosa loca, eorum qui ad vitam conseruandi erant recensioem & catalogum facile fore numerabilem prædicat, & ita eorum multitudinem ad eum numerum confirmat redigendam, vt & à puero qui ne omnino quidem possit quiduis aut recensere aut doctrice experientia perscribere, queat tamen in tabulas eos referre. **E** Forsan iste fugiens ab incendio, per poenitentiam est vitans omnem vitæ improbitatem, perque respiscientiam & conuersionem longius se submouet à carnis illecebris eam macerando. Quisquis enim, postquam intellexit se in peccatis deprehensum ac proinde dignum in quem virga & scuticis animaduertatur, isque fugit peccatum, quasi materiam supplicij, utique fugit quasi à flamma incensa, tunc etiam comprehensi erunt numeri, non ob solam facilitatem numerandi, vt retulimus, sed quod deinceps digni sint qui ad numerum resumantur, quemadmodum & in Numerorum libro deprehendimus pueros, mulieres & decrepitos quotquot per ætatem ad obcũda bella essent inutiles, & promiscuum vulgus, omnes hos quasi alienos ab Israëlítico populo fors numerari iussos. Eos contra qui possent ad bella procedere, legimus ad numerum relatos à vigesimo anno ætatis & supra. Insuper primogeniti Israël omnes à mense & supra numerantur. **F** Consimili ratione ipsi Leuitæ à mense & supra, sacerdotes quoque qui deseruiebant altari vsque ad quinquagesimum annum numerantur. Porro quis hic puer, nō vir, non item grandæuus aut senex, qui idoneus sit describendis sic dignis? Vti que nemo contradixerit eos innui qui præsentent ecclesiæ, qui per hoc quod insontes perseverant, nec malitiæ vllius conscij degunt, eis reuelantur arcana & quæ peccatores prorsus latent, quorum nemo testis esse potest, præter eum qui occulta cordium vniuscuiusque scrutatur. Hic (inquam) scribet tales per peccatum alioqui obliteratos, ac denuo eos priori libro inscribet quod incen-

incendium fugerint, seque expurgarint austeritate poenitentia, quam vltro exceperunt, quasi igne malitiæ omnis in se existentis consumptium, tales, in quâ scriptura sua cõfirmat, Aut forte quod eos libro vitæ inscribat, & cum iustis conscribantur, vt pote digni qui dextera excellentissimi eorum numero aggregentur. Iustum planè est nos nosse, quis iste sit scriba qui ad salutem prouehendis auxilietur, perinde ac iustis, inque libro cælorum in ordinem digerit eorum nomina qui se à facinorosis operibus auocant. Vti que scriba hic ait. Gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cælis. Potest siquidem is scribere moribus commedatos ac probos. An vero verius probat, quia dictum sit: Puer natus est nobis, & filius datus est nobis. Puer ille est, quem Magi adorauerunt, ille puer, qui in Aegyptum descendit, & postliminio regressus est in terram Israël. Quum igitur multifariæ sint notiones De Domino nostro & Cruce Iesu Christi, licuerit per ipsum intelligere, quia puer est qui ascribit libro vitæ eos qui per poenitentiam propius pertingunt ad cognitionem Dei. *Et erit in die illa non amplius adiciet residuum Israël & qui saluati fuerint de Iacob, non amplius confidentes erunt super afficientes eos iniuriis, sed erunt confidentes super Deum sanctum Israël in veritate.* **B** *Et erit residuum Iacob super Deum fortè.* Liquidò constat referri hæc ad eos qui quum submouissent se ab improbitate operationis malæ, suam spem transfulerunt ad Deum viuum. His insuper quoties peccamus, hostibus nostris addicimur, fiduciam nostram collocantes in eis qui magnopere nobis iniuri fuerunt. Vnus enim aliquis Dæmonum exercitus improbus maximè perulstrat & circumit, qui quidem ad motus illicibus lenociniis voluptatum animas nostras expetit in suam redigere seruitutem, exemplo puerorum qui rerum rudes ac parum cordati nihilominus suis impostoribus ac plagiariis plerunq; illudunt. Ita & dæmones subinde præmonstratis quibusdã puerilibus ludis nec raro pueros in fraudem pellexerunt, & ita miserè circumuentos à parentum oculis procul abduxerunt, perq; leuem quandã oblationem delinitos in amarulentam petraxere seruitutem. Vt illi quidem assensum præbent his à quibus iniuria afficiuntur, nos quoque animum accommodantes illic & captiua voluptati nos ipsos quàm longissimè subducimus à Deo, nosq; vltro neque substernimus perquam acerbæ tyrannidi inexorabilis & intollerandi dæmonis, qui quidem quum satis intelligat se addictum igni aeterno, pertinaci studio contendit quàm plurimos habere qui eadem secum censura damnentur. Itaque de his quos poenitet malè actorum, ait: Non amplius adiciet qui relictis fuerint & salutem consequuti, neque vnquam suam spem reponent in his à quibus lupt iniuriis lacessiti: sed suam omnem fiduciam proiciet in Deum qui sanctus est Israël in veritate. Planè beatus ille est, qui se subduxit ab omni spe potiundi rebus huius mundi, solamq; spem suam coniecit in Deum. Quemadmodum enim, Maledictus est homo qui spem suam reponit in homine, ita & benedictus qui solida spe innititur Domino. Ne verò tu perfuntoriè prætercurras hanc appendiculam sententia, qua ait. Erunt enim confidentes super Deum

sanctum Israel in veritate. Spes enim quæ ad Deum festinamus, non finit nos in vtranuis fluctuare partem, nec sustinet Dominus vniuersum quod ex seipso nobis suggerit, auxilium, nunc quidem vt quis spem suam ponat in congeredis pecuniis, gloria humana & potentia mundiali, modò autem spem suam ostendet quasi innitenti ipsi Deo: sed opus est vt in solidum ac verè in Dei auxilio acquiescas: Ait ergo. *Et erit residuum Iacob super Deum fortè.* Hæc profitemur perspicuè referenda ad eam sententiam quæ nominatim ab Apostolo descripta est, eue sequentia manifestè declarant. Reliquia secundum electionem gratiæ saluati facti sunt. *Et si fuerit populus Israël quasi arena maris, reliquæ eorum saluæ fient. Verbum enim consummans & abbrevians in iustitia, quia verbum abbreviatum faciet Dominator Dominus in orbe terræ vniuerso.* **D** *Apostolus in ea quæ ad Romanos est, epistola, hac sententia prophete vsus est, paucis admodum dictionibus immutatis. Si quis verò causam exquirat, quare alia quidem præter miserit, alia verò immutavit Apostolus, illud nouerit primùm, quia is Hebræus quum esset, noluit seruiliter vti editionibus quibus * nos ad vnum vitmur: sed sensum scripturæ, quemadmodum iacet interpretatus ita exposuit. Siquidem Hebræi videntur propius accedere & consentaneè magis Apostolicæ enarrationi. Est verò dicti huius sensus talis: Suprà dictum est, quia puer eos in scripturâ esset relaturus qui conseruandi erant à peccato. Hic autem inquit. Nemo obstupescat, nemo miretur, si tantus numerus Israëlítico populi ad paucos redigatur. Ne tu mentem intendito isti numerosæ multitudini eorum qui nomine tenus dicuntur religiosi Deive cultores. Christi enim nomine multitudine insigniuntur, perquam pauci verò qui veraci testimonio operum eam constabliant & confirmant nomenclaturam. Si igitur fuerit populus Israel quasi arena maris, reliquæ ipsorum saluæ erunt. De priore quidem populo dictum est, quia non in populari multitudine sita est salus: sed in reliquiis quæ per electionem gratiæ assequuntur salutem. Quæ formula est instituentæ vitæ, vt assequaris salutem? Respondet, nimirum si verbum opere consummes & abbrevies in iustitia. Siquidem verbum id per breui compendio Euangelij complexum est legalem dationem & prophetica sanctionem, Quisquis opere non perfuntorio exequitur exemplum & documentum præmonstrata sibi à Domino, hic saluus erit: Diliges Dominum Deum tuum, & diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis tota lex & propheta pendet. Qui igitur ex vsu perficit verbum, ipso cõplens opere, ipsumque abbreviat ac veluti in summam colligit eius latitudinem quàm paucissimis mandatis comprehensam, hic adscribitur catalogo reliquiarum quæ salutem sunt consequuturæ. Ait Dominus, Omnia quæcunque volueritis, vt faciant vobis homines, & vos secundum hæc facite eis. Est enim hæc lex & propheta. Vides, vt in hac vna naturali consideratione ac sententia verbum omne completum sit & abbreviatum in iustitia, quia Verbum abbreviatum faciet Dominator Dominus exercituum in vniuerso terrarum orbe. Apostolus quidem dixit.*

Rom. II. 8

Grad nimit
rums

S. BASILII CAESARIEN. ARCHIEPISC. COMM.

734

faciet dominus super terram, cui consentaneè respondēt Symmachus & Theodotion, nimirum: In medio totius terræ. Suprà modum difficile est obseruatu legale illud mandatum: Ne tetigeris, neque gustaueris, neque contrectaueris. Idem & quæ de festis diebus erant constitutiones, de dierum obseruatione, de holocau-

stis, de expiatione, de propitiatione, placatione, aut supplicatione. Istæ omnia contracta sunt & velut in summam collecta atque abbreviata & sanè perbreuem, eoque obseruatu perquam facilem. Hoc ob id factum nequis excusationi locus relinqueretur ijs, qui minimè viuunt & conuersantur iuxta Euangelicam doctrinam.

B. BASILII MAGNI

ENARRATIO IN ALI.

quot Incisiones undecimi

CAPVT ESAIAE.

Erit in die illa radix & qui consurgit, ut imperet gētibus. Fautum hoc ac foelix nūtiū nobis sententia hæc prenūtiat affore & proditurū ex semine Dauid. In die enim illa, hoc est, iam pridè præfinito tēpore ac diuina prouidentia prædestinato erit radix Iesse. Alio quidem loco dicit virgam de radice Iesse ascēsuram, In principio quidem supponens Virgam, dein florem assumit enatum in præamabili & omnibus gratioso atque iucundo eius aduentu. Et quia propediem esset collaturus suæ incarnationis gratiam, celerem siue velocem eius fore aduentum, facit ac si propemodum adueniendum accinxisset se. Præsentem autem loco asseuerat affore radicem Iesse. Animaduerte, quare dixerit, Erit: non item, videbitur aut apparebit non videbitur esse: sed iuxta veritatis tenorem, Erit. Non enim phantastica imaginatione aut existimatione, sed re ipsa carnem assumpsit. Erit igitur radix Iesse, hoc est, subibit siue suscipiet consperionem carnis secundum veritatem ex Iesse. Et, Qui exurgit. Ipse & radix & consurgens est: Radix Iesse quidem, quod ex legitima serie regie successio-

ad ipsius tranquillam requiem loquuntur. Equidem potest requies siue respiratio non modò accipi pro ea refocillatione qua ipse Dominus eos interquiescere iubet à laboribus, per quos ipsius gloria celebratur: sed & pro ipsa recreatione qua refouebit suos amatores, & in requieta pace conseruabit, iuxta id quod scriptum est, quia ego diligentes me glorificabo. Est enim illa requies qua refouebit suos amatores dominus, honor. nimirum is quem singulis dispertietur ad æquilibrium iusti iudicij Dei pro cuiusque merito prout gessit. Et hos quidem præstantiori honore dignabitur, illos verò minore. Nam quando stella differt à stella in splendore & claritate, cumque apud patrem mansiones multæ sint: hos quidem in potiore ac sublimiore statu & mansione constituet, illos verò ut morum præstantia inferiores, in requie. Sunt alioqui omnes honorifica & tranquilla donandi requie. Et erit in die illa, adiciet dominus ostendere manum suam. Per singulas quasque generationes multifariam multisque modis manus domini suas exeruit ac declarauit vires, ut ostensa virtute admirabilium signorum caperent homines & comprehenderent quàm operatoria sit manus eius & efficax. Priore enim tempore in Aegypto permulta edidit prodigia, dein in deserto, ad hæc tempore Iesu filij Naue, denique per iudices & Prophetas, qui omnes eximia quædam administrarunt. Nunc autem manus domini prædicatur se declarasset per aduentum nostri saluatoris morbum omnem, omnem languorem & infirmitatem curantis quo premebatur populus, qui que opere expleuit quæ in Euangelio prædicata leguntur. Hanc enim virtutem apposuit ostendere dominus, quod præcedentia signa neutiquam visa essent satis per se idonea ad inducendum populum inobsequentem & incredulum ad Dei plenam cognitionem. Ut zelat eas quæ derelictæ sunt reliquæ populi. Eam ob rem apponet, ut manum ostendat suam, ut adigat reliquias populi ad zelum, quas quidem reliquias asserit tandem conseruandas ab hostibus. Quinetiam numerosa recensetur multitudo Assyriorum qui consisturi erant aduersus Aegyptum, Babyloniam, Ethiopas & Elamitas, eos quoque oppugnaturi qui spectant Solis ortum & Arabas. Plena his est historia, dicens, quia egressus est Zarái, Aethiops cum exercitu in mille millibus, & in

nis, Deifera caro assumpta sit. Quod autem subnectitur, resurgens ut imperet gētibus, propter illud: In ipsam gentes sperabunt, sicuti vel nunc per Ecclesiam Christi liquidò constat quæ inter gentes excitatur. Quum enim à mortuis resurrexisset, deserto prorsus sanguinario & homicida populo, gentes asciuit sibi. Illis quidem mortem reliquit, gentibus gratuitam cōtulit resurrectionem, quod illi clamassent, Crucifigatur: & Sanguis eius super nos & super filios nostros. Ex diuerso qui crucifixum susceperunt, pretio suli sanguinis eius sunt à morte redempti. Et erit requies eius honor. Equidem ipsa Christi requies in honorem vertitur eorum qui ipsum honorant tãquam Dei Verbum, sapientiam ac virtutem: Qui acquiescit Christo & in ipso pacem continet, utique æqualem confiteretur cum genitore esse filij maiestatem atque honorem, faciam esse communionem dignitatis, naturam substantiæ Patri consempiternam. E diuerso qui superfluo studio se cum cōminiscuntur quàm perferuatione verborum excogitare possint ad inurendam Christo notam igoominiz, utique tales neutiquam

ad ipsius tranquillam requiem loquuntur. Equidem potest requies siue respiratio non modò accipi pro ea refocillatione qua ipse Dominus eos interquiescere iubet à laboribus, per quos ipsius gloria celebratur: sed & pro ipsa recreatione qua refouebit suos amatores, & in requieta pace conseruabit, iuxta id quod scriptum est, quia ego diligentes me glorificabo. Est enim illa requies qua refouebit suos amatores dominus, honor. nimirum is quem singulis dispertietur ad æquilibrium iusti iudicij Dei pro cuiusque merito prout gessit. Et hos quidem præstantiori honore dignabitur, illos verò minore. Nam quando stella differt à stella in splendore & claritate, cumque apud patrem mansiones multæ sint: hos quidem in potiore ac sublimiore statu & mansione constituet, illos verò ut morum præstantia inferiores, in requie. Sunt alioqui omnes honorifica & tranquilla donandi requie. Et erit in die illa, adiciet dominus ostendere manum suam. Per singulas quasque generationes multifariam multisque modis manus domini suas exeruit ac declarauit vires, ut ostensa virtute admirabilium signorum caperent homines & comprehenderent quàm operatoria sit manus eius & efficax. Priore enim tempore in Aegypto permulta edidit prodigia, dein in deserto, ad hæc tempore Iesu filij Naue, denique per iudices & Prophetas, qui omnes eximia quædam administrarunt. Nunc autem manus domini prædicatur se declarasset per aduentum nostri saluatoris morbum omnem, omnem languorem & infirmitatem curantis quo premebatur populus, qui que opere expleuit quæ in Euangelio prædicata leguntur. Hanc enim virtutem apposuit ostendere dominus, quod præcedentia signa neutiquam visa essent satis per se idonea ad inducendum populum inobsequentem & incredulum ad Dei plenam cognitionem. Ut zelat eas quæ derelictæ sunt reliquæ populi. Eam ob rem apponet, ut manum ostendat suam, ut adigat reliquias populi ad zelum, quas quidem reliquias asserit tandem conseruandas ab hostibus. Quinetiam numerosa recensetur multitudo Assyriorum qui consisturi erant aduersus Aegyptum, Babyloniam, Ethiopas & Elamitas, eos quoque oppugnaturi qui spectant Solis ortum & Arabas. Plena his est historia, dicens, quia egressus est Zarái, Aethiops cum exercitu in mille millibus, & in

ductus ratione Paulus qui vnus fuerat ex perditis Israel, ac dispersis Iuda, simul atque intellexit signum in nationes ab Iesu eleuatum, ocyus ad complexum Crucis accurrit, dicens: Mihi autem absit gloriari, nisi in Cruce Domini nostri Iesu Christi. Consentaneè elici ex his verbis posse videtur congregatum iri etiam & perditos Israel, qui sub imperio erant Ephraim, & dispersos de tribu Iuda, qui quidè sub regibus ex semine Dauid prognatis vitam transgebant, vt ne in posterum zelus Ephraim excitetur aduersus Iuda, ne qua in re deinceps inimicitias exercent contra tribum Iuda. Eleuato enim signo hoc, veri Israelitæ in vnū confluxere cœtum qui perditos erant, quin & dispersi ex Iuda in vnã conuenere ecclesiam. Et auferetur zelus Ephraim, & inimici Iuda disperibunt. Perpende tu, quia Israel quidem dicitur perditus, Iudas verò dispersus. Caterum cōcordi pace iuxta Christi doctrinam qui ad pacē instaurauit quæ in terra sunt, & quæ in cælo, & omnia conciliauit, is è medio sustulit incommoda & offēdicula quæ per contentiosam diremptionem prius in mortalium vita inualuerant. Ob hoc igitur non iam zelum exercebit Ephraim aduersus Iudam, neque Iudas deinceps atteret aut vrgebit Ephraim, quoniam inimicitia quæ inter eos aduersum se inuicem fuerant exorte, disperibunt. Sanè zelus videtur insinuare occasionem inimicitias odiumque exercendi inter multos. Neque enim præsentem loco indicat bonorum imitationem, sed æmulationem & inuidiam quæ oboriri solet ob aliorum sceliciores successum, sicque scripturæ huius testimonio confirmatur. Tunc igitur volabunt in nauigijs alienigenarum, mare simul deprædabuntur. Pulchrè nomine maris expressit pernici navigatione permeantes æquoris vndosum pelagus, citissimam eorum motionem confrens alis auium, quoties pleno velo & adæquata proportione venti ad puppim aspirantis quàm ocyssimè emetiuntur maris planiciem. Deprædantur autem mare, Dracone superiores effecti, & iis saluari baptismo initiatis, quos Apostoli ad agnitionem veritatis traduxere, vt merito dici possint diripiisse mare qui eos sua effecere quoquo modo spolia, quæ in miserandam captiuitatem præuenter abducere violentus prædo, nimirum hominem miserimæ captiuitati addictum. Porro maris nomine par est intelligi locum torturæ & afflictionis, quem alio scripturæ loco didicimus dici κολάσθη κλαυθρόωνος, concauam vallem plorationis & eiularus. Sed enim naues alienigenarum forsã corpora nostra designant, quod minùs placidè ac familiariter admittant quæ plurimùm faciunt ad adificationem animæ. Caro enim legi Dei non subiicitur, sed concupiscit aduersus spiritum. Proinde hi dicuntur deprædari Idumzã, hoc est superiores euasisse turbellis terrenorum negotiorum, simul & in Moab iniectisse manus. Moab sua interpretatione sonat, De patre. Istis igitur dixit Dominus, Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis perficere. Hic manus suas iniiciunt, vt bonæ suæ actiōnis meritò eos sibi reddant obnoxios. Deim filij Ammon primi parebant, obsequundantes verbo prædicationis, quippe quos minor

ad ipsius tranquillam requiem loquuntur. Equidem potest requies siue respiratio non modò accipi pro ea refocillatione qua ipse Dominus eos interquiescere iubet à laboribus, per quos ipsius gloria celebratur: sed & pro ipsa recreatione qua refouebit suos amatores, & in requieta pace conseruabit, iuxta id quod scriptum est, quia ego diligentes me glorificabo. Est enim illa requies qua refouebit suos amatores dominus, honor. nimirum is quem singulis dispertietur ad æquilibrium iusti iudicij Dei pro cuiusque merito prout gessit. Et hos quidem præstantiori honore dignabitur, illos verò minore. Nam quando stella differt à stella in splendore & claritate, cumque apud patrem mansiones multæ sint: hos quidem in potiore ac sublimiore statu & mansione constituet, illos verò ut morum præstantia inferiores, in requie. Sunt alioqui omnes honorifica & tranquilla donandi requie. Et erit in die illa, adiciet dominus ostendere manum suam. Per singulas quasque generationes multifariam multisque modis manus domini suas exeruit ac declarauit vires, ut ostensa virtute admirabilium signorum caperent homines & comprehenderent quàm operatoria sit manus eius & efficax. Priore enim tempore in Aegypto permulta edidit prodigia, dein in deserto, ad hæc tempore Iesu filij Naue, denique per iudices & Prophetas, qui omnes eximia quædam administrarunt. Nunc autem manus domini prædicatur se declarasset per aduentum nostri saluatoris morbum omnem, omnem languorem & infirmitatem curantis quo premebatur populus, qui que opere expleuit quæ in Euangelio prædicata leguntur. Hanc enim virtutem apposuit ostendere dominus, quod præcedentia signa neutiquam visa essent satis per se idonea ad inducendum populum inobsequentem & incredulum ad Dei plenam cognitionem. Ut zelat eas quæ derelictæ sunt reliquæ populi. Eam ob rem apponet, ut manum ostendat suam, ut adigat reliquias populi ad zelum, quas quidem reliquias asserit tandem conseruandas ab hostibus. Quinetiam numerosa recensetur multitudo Assyriorum qui consisturi erant aduersus Aegyptum, Babyloniam, Ethiopas & Elamitas, eos quoque oppugnaturi qui spectant Solis ortum & Arabas. Plena his est historia, dicens, quia egressus est Zarái, Aethiops cum exercitu in mille millibus, & in

spendor sine charitatis orientalis.

quarum.

lucis hanc parat.

quod dicitur in scripturis de populo. Hic subest mentem exemplum. 2. Paral. 14. c.

Coloss. 2. c.

D

E

F

& in curribus trecentis, & egressus est Aza in occursum ei, & clamauit Aza ad dominum, & dixit: Domine non impossibile est tibi saluare in multis & in paucis. Confirma nos domine Deus noster, quoniam fiduciam omnem nostram in te vnun proiecinus, & in nomine tuo venimus contra numerosam multitudinē hanc. Domine Deus noster, ne præualeat aduersum te homo. Asirij autem erant hi qui eos abripuerat in seruilē & Aegyptij qui ipsos ab initio vsque in seruilē & miserimam seruitutem redegerant, pari iugo miserandæ seruitutis eosdem subegerat Babylo-niæ rex Nabuchodonosor, Elamitæ gentem spe-
A ctant Parthicam, qui cum incolis Syriæ Mesopotamiæ ex cōpacto confederati inuaserunt sunt- que insidias moliti aduersus Israelēm. His igitur omnibus aduersus generosum semē Israelitici populi coorientibus, illi quidem succubere cuiusque sunt, hi verò euasere superiores. Quoniã autem incolumes effugerint periculo vitæ licet attriti multorum laborum exercitio, & hanc victoriæ accessionem, velut præmium quoddam acceperunt, vt mente cōtemplarentur ostensam Dei manum eoque studiosi erunt amabiles & imitatione digni, simul atque strenuè laboribus toleratis fortiter & præclare se gesserint. Ait ergo. Et leuabit signum in nationes, & congregabit qui perierat ex Israel, & dispersos Iuda cōgregabit à quatuor alis terræ. Itaque radix Iesse, is qui insurrexit, vt imperet gentibus, hic inquam leuabit signum in nationibus, vt in vnun aggregentur qui perierunt ex Israel. Venit enim filius hominis quærere & saluum facere quod perierat. Sanè hoc signum est quod leuauit in gentibus, secundum id quod & in Euangelis dicitur, Videbunt signum filij hominis. Hoc ipsum profiteri possis esse crucem Domini nostri Iesu Christi, cuius gratia mundus iste crucifixus est sanctis & ipsi mundo, quo etiam loco aperit operatoriam vim eius signi. Quamobrè per Crucem dispensatio incarnationis adimpleta est: Vt qui ad salutem prouehendi essent, in vnun aggregarentur cœtum à quatuor terræ alis. Crucis enim partes quadrifariam disperciuntur, ita quod vnaquæque suo annutu simul quatuor spectet mundi partes, siue tandem vt hac significatione omnes mundi partitiones per cas sanctæ Crucis partes ad salutem rectà dispenfentur. Eam enim ob causam mors Domini per Crucem peculiari ac præcipuo honore digna habetur, eaque antiquius nihil ducitur, aut quod ante ligneam istã Crucem altera quædam animo ac ratione intelligentiæ perceptibilis fuerit toti mundo repræsentas Crucis imaginem, nimirum quatuor partibus vniuersæ mundi machinè in medium coopratis & consentis, inque medio efficaci eius virtute ad fines vsque quatuor partium mundi se protendentem. Signo igitur hoc in sublime erecto, qui ex Israel disperierant, in vnun gregem cogentur, & dispersi Iuda è quatuor alis terræ agglomerabuntur. Leuato hoc signo virtutem obtinente abrogatiam principatum & potestatum de quibus palam triumphum egit expolians eos in ligno ac veluti vestimentum à se excutiens quod quidem ipsi nobis detexuerant. Expoliamus principatus & potestates & traduxit confidenter, de illis triumpho palam celebrato, ligno crucis affixus. Hac in-

ductus ratione Paulus qui vnus fuerat ex perditis Israel, ac dispersis Iuda, simul atque intellexit signum in nationes ab Iesu eleuatum, ocyus ad complexum Crucis accurrit, dicens: Mihi autem absit gloriari, nisi in Cruce Domini nostri Iesu Christi. Consentaneè elici ex his verbis posse videtur congregatum iri etiam & perditos Israel, qui sub imperio erant Ephraim, & dispersos de tribu Iuda, qui quidè sub regibus ex semine Dauid prognatis vitam transgebant, vt ne in posterum zelus Ephraim excitetur aduersus Iuda, ne qua in re deinceps inimicitias exercent contra tribum Iuda. Eleuato enim signo hoc, veri Israelitæ in vnū confluxere cœtum qui perditos erant, quin & dispersi ex Iuda in vnã conuenere ecclesiam. Et auferetur zelus Ephraim, & inimici Iuda disperibunt. Perpende tu, quia Israel quidem dicitur perditus, Iudas verò dispersus. Caterum cōcordi pace iuxta Christi doctrinam qui ad pacē instaurauit quæ in terra sunt, & quæ in cælo, & omnia conciliauit, is è medio sustulit incommoda & offēdicula quæ per contentiosam diremptionem prius in mortalium vita inualuerant. Ob hoc igitur non iam zelum exercebit Ephraim aduersus Iudam, neque Iudas deinceps atteret aut vrgebit Ephraim, quoniam inimicitia quæ inter eos aduersum se inuicem fuerant exorte, disperibunt. Sanè zelus videtur insinuare occasionem inimicitias odiumque exercendi inter multos. Neque enim præsentem loco indicat bonorum imitationem, sed æmulationem & inuidiam quæ oboriri solet ob aliorum sceliciores successum, sicque scripturæ huius testimonio confirmatur. Tunc igitur volabunt in nauigijs alienigenarum, mare simul deprædabuntur. Pulchrè nomine maris expressit pernici navigatione permeantes æquoris vndosum pelagus, citissimam eorum motionem confrens alis auium, quoties pleno velo & adæquata proportione venti ad puppim aspirantis quàm ocyssimè emetiuntur maris planiciem. Deprædantur autem mare, Dracone superiores effecti, & iis saluari baptismo initiatis, quos Apostoli ad agnitionem veritatis traduxere, vt merito dici possint diripiisse mare qui eos sua effecere quoquo modo spolia, quæ in miserandam captiuitatem præuenter abducere violentus prædo, nimirum hominem miserimæ captiuitati addictum. Porro maris nomine par est intelligi locum torturæ & afflictionis, quem alio scripturæ loco didicimus dici κολάσθη κλαυθρόωνος, concauam vallem plorationis & eiularus. Sed enim naues alienigenarum forsã corpora nostra designant, quod minùs placidè ac familiariter admittant quæ plurimùm faciunt ad adificationem animæ. Caro enim legi Dei non subiicitur, sed concupiscit aduersus spiritum. Proinde hi dicuntur deprædari Idumzã, hoc est superiores euasisse turbellis terrenorum negotiorum, simul & in Moab iniectisse manus. Moab sua interpretatione sonat, De patre. Istis igitur dixit Dominus, Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis perficere. Hic manus suas iniiciunt, vt bonæ suæ actiōnis meritò eos sibi reddant obnoxios. Deim filij Ammon primi parebant, obsequundantes verbo prædicationis, quippe quos minor

Super montē campeſtrem eleuate ſignū, exaltate vocē inter vos ipſos, applaudite manu, aperite principes. Ego præcipio & ego adduco eos. Hiſce verbis exprimit vt erat Babilon excidenda & cœquanda ſolo, ſimulque eorum qui confuſanea opera exequēbatur pro poteſtate agentes, captiuitas futura declaratur. Mox vbi quis montem conſcenderit nō quidem præruptum, neque aſperis telſquis ſquaroſum, ſed campeſtrem & reſupinam planiciem terræ, ita vt non præcelſa ſit altitudinis, ſic vt eius vertex & ſpaciola ſublimitas ad aërē vſque à terra non eleuetur, tutelarem alioqui munitionem ac præſidium præbeat eo aduenientibus propter reſupinam montis planitiem. Quod enim vndequa que & circum circa ambiatur rupibus, telſquis & petrarum diſſectionibus, planè hoc reddit tutiores iſtis qui eo vſque conſcendūt, ſtationes. Quare & de Deo magnifica ac ſublimia cogitate, & eadem ſecuri enarrate. Equidem gratia occupandæ celſitudinis, vnus aliquis in montem conſcendat: vt autem obtineat ſecuritatē, intrepidus perſeueret & neutro bi euarians. Igitur ſuper montem campeſtrem leuate ſignum & exaltate vocem. Exhortemini & applaudite manu. Qui hæc de Cruce prædicat exerta ac præcellenti voce, ille eſt qui ſuper montem campeſtrem eleuat ſignum: qui de dominica paſſione edifferere præualeat magnanimitè, talis præceptum adimplet hoc propheticum non in concauis vallibus & ſpecubus præruptis commoratus, ſed conſcendens ad celſitudinem diuini ſermonis & ad ipſam vſque Dei ſapientiam pertingens, cum explanatione & perſpicua claritate promiſſæ felicitatis prædicationem in lucem depromit. Quia verò iuxta alteram editionem legimus, Super montem caliginofum ſiue nebulofum, nimirum quia ſublimitatem altera ratione repræſentat. Nebuloſa enim caligo ſemper obumbrat & operit nubibus montis verticē. Tale autem quiddam eſt qui de ſe ſublimè ſentens, ſe ſupra omnia exaltauit. Ait, Exaltate vocē, Hoc eſt, à vobis ipſis aſſumite ſublimem & exertam vocem. Ad celebrandam Dei gloriam, occaſiones ſubſidiuæ natura præduce vobis inſerta, vndelibet ſe offerant cogitationi, ea promonete & excitate. Ne deorſum verſus aciem mētis deiicite, neu terrena ſpectetis. Eorum enim nempe vaniloquorum vox qui de terra loquuntur, demitſior ſit & languelcens. Qui præ puſillanimitate ac timore à ſpe animum deiiciente loquitur, is vocem ſuam minimè exaltat. Quiſquis ſuccubuit deſideriis carnis, ad annuntiandum Dei verbum exilem habet & abiectam vocem, nec poteſt ad ſuperna ſuam exere vocem. Quia igitur ratione attollitur in ſublime vox: Si magno ac præſtanti animo aduerſus turbulentas animæ afectiones cooritare, nec te ſinas ſuccumbere tentationibus, quo tempore te adorientur, ſed tum maximè expromptam & alactem conferues animi conſtantiam, tum ſanè tuam exaltabis vocem. Proinde adhortatur & applaudit manu qui afflictione quapiam attritos ſolatur exhibitione bonorum operum, impletque eleemoſynam animo perquam hilari. Si videris quēpiam egeſtate oppreſſum, fac eum ſoleris liberali & erogatiua manu. Erogatio enim talis quę opere ſit, tantò poteſt amplius ſolari animam imbellem & deiectā,

quàm adhortatio qua cum ſolo communes ſermonem vt inopiam generoſo nec deiecto animo perferat. Et aperite (ait) principes. Cōſolatio quę manu ſit, aſſecta eſt & indiuidua comes apertionis manuum, quæ quidem apertio pro more ſcripturæ accipitur pro communicatiua & efficaci diſtributione, ceu quum dicit: Aperiente autem te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. Aperite igitur ædes veſtras, & theſauros veſtræ poſſeſſionis aperite hoſpitibus & egenis. Facultates quę vobis abundè ſuppertunt, eas ne comprimate manu, ſed eas diſperſite ad ſubleuandam inopiam aſſiſtorum. Et hoc, hoc inquam, facite vel in primis vos o principes, vt veſtro hoc exemplo populū fidei veſtræ conceditum ad ſimilia prouocetis. Poteſt ſententia hæc etiamnum intelligi de adaptione ſcripturarum, de quę explanatione eorum locorum qui clauſi ſunt, & obſcuriores, per rationes atque exempla quæ eò ſit, ne quis obnoxius ſit iudicio Phariſæorum & Scribarum. Hi enim clauſes quidem regni obtinent, quum non ingrediuntur, eos quoque qui ingredi poſſint, prohibent. Itaque aduerſus eos principes & præſules edifferit qui cognitionis & ſcientiæ clauſes detinent. Cōformiter ad præſcriptam ſententiam dicebat Paulus. Os noſtrum patet ſiue apertum eſt ad vos o Corinthij. Ego præcipio & ego adduco eos. Nos vtique oportet efficaciter operari, quantum ſiunt vires. Qui eos adducit, Dominus eſt, qui quidem iubet ſingulos quoſque perſiſtere in corpore Eccleſiæ pro indulta ſibi dignitate. Gigantes veniunt ad implendum furorem meum, gaudentes ſimul & contumeliis aſſicientes. Sententia hæc interminatur aduenturos quosdam planè reprobos & in Deum impios ad vltionem expectandam de his qui miſi erant aduerſum peccatores. Eam ob rem præcius eorum quæ timebant, adducit quidem eos ad tutiorem & arduam montis verticem, recreat autem & conſtabilit ipſorum animos æquabili planitie montani verticis. Signumque illis tutelare ac præſeruatorium impartit, per hoc interim ſubmonens per bona opera ſe vt adornent, conſolatorio inſuper ſermonem ſubleuans eorum tribulationem idque manu, vt & os adaperiant erudiendis diſcipulis, vt que fugiant gigantum excuſſionem. Gigantes enim vt plurimum, in ordinem & partem peiorem alleguntur. Forſan autem quos gigantes nominatim perſtrinxit, pſalmus ille dilucidius angelos malos vocat dicēs. Emiſit enim in eos iram indignationis ſuæ, indignationē & iram & tribulationē, immiſſionem per angelos malos. Ad plectandos enim eos qui atroci animaduerſione digna perpetrarūt, ex cogitari ſolēt tales miniſtri, quod hi quidem permultam crudelitatem nullo tanguntur affectu cōmiſerationis & condolentię erga eos qui ſic miſerè plectuntur. Neque enim poſſunt aſſumere viſcera miſerationis. Hi potius maiorem in modum congaudent noſtris verberibus, quin & ſic miſerè afflictis inſultant conuitiis que inſectantur, capientes incredibilem voluptatem ex concuſſionem laborioſa afflictione, dolore ac mœrore. Vox gentiū multarū ſuper montes, ſimilis gentium multarū. Vox regum & gentiū congregatarum. Forſan hæc gentiū multarum vox, eſt vox eccleſiæ. Ob id enim declarata eſt eſſe mons cæpeſtris, vt capacitate loci amplioris

prioris haberet ad complexum numeroſæ collectionis vndelibet alcendentium ad præcelſum apicem cognitionis Dei. Hiç igitur præſaga mente contemplatus eſt numeroſam multitudinem vndeis gentium congregatam & eiudem fidei vocem vnā depromentium. Hinc per Prophetam ait ſpiritus ſanctus. Vox gentium multarum ſuper montes, ſuper quos ſignum gentium in ſublime leuatum eſt. Similis quidem gentium multarum: & vna vox per fidei conſonantem concordiam, numeroſis alioqui linguis videtur aſſimilis quod ignea illæ linguæ aſpirante ſpiritu ſancto fuerint diſpartitæ & in Apoſtolos effuſæ, qui per vniuerſum orbem fuerant ſemen euangelicæ doctrinæ diſperſuri gentibus. Vox regum, air, & gentium congregatarum. Hiſce quidem verbis noſ gentium nomine intelligi forſan oportet qui ad complexum & vocationem euangelicæ fidei concurrimus vndeis gentium. Reges verò qui ad paſtorale regimen eccleſiæ eliguntur, quos etiamnum Dominus nominatim dixit filios eſſe regni, aut forte numeroſam illam multitudinem gigantum inſiſuat, quia vox gigantum vtique gentium multarum voci æquipollet. Nam quod in ordinē allecti ſint, vt indignationem exequantur Domini, ad id explendum miniſterium curſu feſtino prægeſtiunt, & afflictos conuitiis inſectantur, eoque tumultuariam & obſtreperam multarum gentium vocem quadantenus ſua exprimit imitatione, & vocem regum quorundam faſtu ſuperbo ſe efferentium, qui quidem proſus neſciunt, quia miniſtri ſunt deſtinati ad infligendam punitionem. Siquidem tortores ſunt ad animaduertendum & ferociendum in peccatores. Neque enim priua auctoritate, non item vlla quæ illis ſuffragetur & adit, dignitate ſupplicia eiſmodi carniſices irrogant ea commeritis. Dominus Sabaoth mandauit gēti bellicoſæ, vt veniat de terra prociū, à ſummitate fundamenti celi Dominus & præliatores eius, vt diſperdat totum terræ orbem. Dominus exercituum præcepit gēti bellatrici. Ne timueris percufforem, quin potius eum qui pro poteſtate iubet hæſerit, obteſtare ſupplex. Hiſce verbis crudiantur idololatæ profeſſi ſe dæmonibus reprobis offerre hoſtiam, vt eorum mitigent ac demulceant malitiam. Dominus illis præcepit. Siue enim eos de mereri voles obſequiis, ſeu minùs: nihilo ſecius quod iuſſus eſt dæmon exequi, vtique faciet. Neque enim ſas illi eſt ſibi præſcriptos fines prætergredi, non item vel tantillum amantudinis à te poteſt auferre, neque ad præſinitam pœnam adiuſcere: ſed immaniter ac ſeueriſſimè indiſta ſibi meſura ſolet vt. Dominus igitur præcepit gēti bellatrici. Habent & dæmones planè maligni arma ſua quorum prociū ex aduerſo iuſti ſua appaant arma. Etenim iuſtus penes ſe retinet clypeum fidei iuſti, verò reprobi clypeus infidelitas eſt. Iuſtus poſſidet gladium verbi: ille enim abſurdæ & à ratione abhorrentis dementiæ. Iuſtus ſe lorica iuſtitie præmunuit: impurus ille ſe conſtitit lorica iniuſtitie. Facinoroſi huius caput circumſtrinxit caſſis ſiue galea perditionis. Iuſtus pedes habet expromptos & æquinos ad promulgationem euangelij pacis: illius ſagittioſi pedes præpropere curſu feſtinant ad depromendam malorum pollicitationem. Bellicoſa igitur gēti

hiſce armis communitæ præcepit Dominus. Porro hi à longinquo terra denuntiantur venturi ob id, vt noueris longe eſſe & externos à vita hac noſtra. Et quidem tales ſuo labore cooperantur noſtræ ſaluti, dum nobis accolunt ſuntque vicini nempe è propinquo ſuggerentes opem, nimirum nuntij pacis. Ex diuerſo illi è longinquo aſciti adducuntur ad expetendam de peccatis noſtris vltionem, benignitate Dei erga nos abutente eorū immanitate ad animarum noſtrarum medelam, exemplo cuiuſpiam medicæ artis periti, dū is veneno è vipera deſumpto abutitur: ſcitè ad ſubleuandam & medicandam ægrotantium imbecillitatem. Iſtis quidem ſic atrocibus non traditur ſpiritus, ſed caro in interitum, vt ſpiritus ſaluus fiat. Quamobrem à Paulo Phygelus & Hermogenes traditi ſunt Satane, non vt deperirent, magis vt ea caſtigatione erudirentur non blaſphemare. Quia igitur ratione gens iſta armis inſtructa ad pugnam è longinqua terra aduenit & à ſummo cæli cardine? A terra quidem, quia elegit locum, qui terreſtris eſt & confunditur atque permilcetur terranarum rerum turbelis. A vertice verò cæli, quod ipſe initio ſtatim ſuæ conditionis illinc delapſus eſt. Ululate. Propè enim inſtat dies Domini, & contritio à Domino veniet. Propter hoc omnis manus diſſoluetur & omnis anima hominis timebit. Iam ex quo interminatur Dominus ſe eſſe venturū ad diſperdendum vniuerſum orbem, eam ob rem ordine præſtituta ſunt vlulatus & lamētum, vt hoc vtroque velut ſequeſtri exoretur & placabilis fiat, ſeque auocet ab vltione intentata in peccatores. Solet enim vtrunque hoc efficere clementiſſimus hominum amator, interminatur quæ terrorem incutiant, nec alioqui quæ ſe facturum fuerat comminatus, infligit his quos malè commiſſorum poenitet. Fletus igitur editis & propria plangente peccata, nequando prædictam internecionem contingat vos perpeti. An non requirebat Deus poenitentiam peccatoris? Vt quid in Niniue prædicata eſt poſt tres dies futura perditio ciuitatis, ſed mox viſa eorum contritione, à præcepta ira ſe contraxit miſericors, eamque velut nubem diſſulit. A Domino igitur contritio veniet, vtiliter conterente quæ perditione fuerant digna, quemadmodum conterit ſatanam ſub pedibus iuſti. Et bella quidem conterit. Dominus enim conterens bella, Dominus nomen ipſi, glorioſos, ſuperbos & elatos aduerſus veritatem, appellans Cedros Libani. Contritio igitur quum à Domino veniat, necesse ſit vt ipſi præuertentes eius aduentum, noſtrum cor de ſe plus iuſto ſentens conteramus, vt eius humiliatio fiat hoſtia & ſacrificium, itaque operoſiſſima manus omnis ac rebus agendis, maximè idonea & efficaciſſima exoluetur quaſi ad Deum & eius opera, propter quod dicit. Quiſcite manus miſſæ & genua diſſoluta. Nemo fiduciam in propriis coloret: viribus ad expetendam de ſuperuenientibus bellicoſis vltionem, nemo in pernicitate pedum ſpēni reponat ſuam, quaſi præpetè curſu poſſit euadere illum, contritionis diem, quo venturi ſunt ad diſpendendam omnem terram. Omnis enim inſipientia hominis expaueſcet & timore concutietur. Pulchre additur dictio, Hominiſ. Neque enim angelorum anima ſubiacer pauori. Hæc enim

Ex collatione coſtruat.

Nemo diabolus.

Sententia memorabilis.

Pro mēte rēſ Conſpicuis editio, iſi rēſ, Hebraica veritas ad huc quadrangula.

Iuxta Hebraicam vocem

וְשֵׁנָה

diriv.

Hic in exemplari parisiensi lepro de fit.

turbulenta affectione longè est superior. Neque item brutorum anima. Non enim illa tangit talis * pauor, quom sit perpelsio rationalis creature & inopia siue defectus dogmatum quæ de magnanimitate & virili fortitudine traduntur. * Stupori quidem & timori brutæ animantes subiacent: rationis autem capaces mox ubi non se digna perpelsi timore perculli fuerint, deficiente in eis ratione quæ prius viuidum robur constantiæ inferebat animæ, ad grauisimam quæque nihil grauatim toleranda, hæc demum perpulsionem timiditatis intercipiuntur. Proinde ex quo die dictus est dies Domini appropinquare, multum intercessit temporis, eius propinquitatem contestantibus prophetis omnibus ut nemo à spe excideret, quasi ob diurnam extractionem temporis possit deprehendi imparatus. Siquidem hæc contestatur * Sophonias, Trepidate à facie timoris Domini quia propè est dies Domini, quia præparauit Dominus victimam suam. Post pauca. Propè est dies Domini magnus, & iuxta & velox nimis. Vox dei Domini amara & dura. Dies illa, dies tribulationis & necessitatis, dies * miseræ & perditionis, dies tenebrarum & caliginis, dies nubis & nebulae, dies tubæ & clamoris. Et si communis ille dies consummationis totius mundi ferius foret venturus, suus alioqui singulos quosque nostrum manet exitus, qui quidem vniuscuiusque est consummatio. Proinde hic è vicino adest, quem præ oculis habentes nos operæ precium fuerit sedulo obseruare quod hic ab Esaiâ dicitur: Vlulate, propè est dies Domini. Fidem commodate ei qui dicit, Beati qui lugent. Et, beati qui flect. Non pauci versantes circa vitæ istius permolesta negotia, ea sic grauatim ferunt, vt suum accelerent exitum, ipsamque aduocent mortem, in quos merito detorqueri potest illud propheta Amos: Vx his qui desiderant diem Domini. Etenim ipsa tenebræ & non lux. Quemadmodum si quis hominum à conspectu leonis fugiat, dein incidat in vulsum, ille que insiliat in domum & manibus affixis parieti se suffulciat ac cõfirmet pressius, ad hæc morsum illi insigat serpens. An non hæc expriment tenebras aut diem Domini & non lucem, nimirum caliginem è qua nihil emicet splendoris? Sanè si quis in structura suæ viuendi formulæ non superadificarit ligna, scœnum aut stipulam: hic talis desideret diem Domini, qua quidem vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Quod nemo purus sit ac liber eorum, quæ interdita sunt, operum: vtique is timeat illum diem. Ait enim idem Apostolus. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur. Ipse autem saluus erit: sic tamen quasi per ignem. Et turbabuntur legati, & dolores ipsos obtinebunt, sicut mulieris parturientis * simulq; consilia inibunt alter ad alterum, & stupore mentis percellentur & faciem suam ac si flamma esset, mutabunt. Hi legati quoniam erant turbelis exagitandi, simulatque ingruisset dies Domini? Nimirum illi quos Dominus tacite inuit inducitur parabola quam recitat propinquus ciuitati Hierusalem, ipsi eam edisseres qui credebant propediem futurum, vt Domini regnum enitesceret. Ait enim, Homo quidam nobilis profectus est in regionem longinquam accipere sibi regnum & reuertitur. Quo dicto adiecit & de rece. * i mensuras dispersit & seruis dicens,

vt de eis negotiarentur. Intulit, Ciues autem oderant eum, quare post ad ipsum legatos destinarunt qui dicerent. Nolumus te regnare super nos. Generosus quidem ille & nobilis homo, cum nemine alio communionem habet sui generis, præterquam cum eo qui omnium est Deus. Quemadmodum enim generosos dicimus eos qui è regali sanguine prognati sunt, sic reuera prænobilis & generosus is qui ex essentia Patris * subsistit & homo gratia saluatoris dici possit nobilis. Dominus enim non ob solam diuinitatem agnosci debet nobilis propter eam quæ in semetipso possidet suapte natura puritatem & sinceritatem, nec vlla ex parte confusancam permixtionem: sed & secundum humanum genus omnino generosus est per assumptionem carnis ex semine Dauid. Sanè is proficiscitur in regionem longinquam non tam loco disparatam, quam rerum ipsarum conditione. Etenim ipse Deus vnicuique nostrum adest è vicino, quoties nobis erga ipsum familiaritatem cõciliarint actiones bonæ. E diuerso, quoties nos ipsos ab eo elongauerimus, propinquamus perditioni. Hic planè generosus quem obseruasset mudum sub peccati imperio ægerimè laborantem, & tyrannidi hostis amarulentæ substratum, miserius nostri in se recepit hanc depugnandam rebellionem, vt regnaret. Oportet enim cum regnare, vsquequo ponat inimicos eius sub pedibus ipsius. Ingressus igitur locum huc terrestrem, regionem vtique longius sequestratam, & à Deo disparatam, vt gentibus imperaret, iuxta id quod dictum est in Psalmo: Postula à me, & dabo tibi gentes, hæreditatem tuam. In ordinem allecti sub seculi huius principe non homines solum, sed & potestates tyranno isti militates regnum Christi ægerimè tulerunt. Eo siquidem sua edente præcepta ac requirente accuratius eorum operationem, post eum destinarunt legatos detrectantes eius imperium. Quinam autem legati isti? quam ij qui mortem contulerunt suis molitionibus saluatori, per eius inuocantem arbitrati se posse regnum mundum illi subigere? Qui & Pilato dicebant: Noli scribere: Rex Iudæorum, sed quia ille dixit, Rex sum Iudæorum. Atqui tam impia malignitas prohibentium tituli inscriptionem ipsis quidem irrogauit damnationis sententiam, prouidente autem Dei dispensatione nihil intercessit impedimenti. Potius enim regno est, itaque bona in seruos dispersit pro singulorum merito. Iussit vt quisque eorum ore confonso dicerent quid con fecissent operis in hoc, vt nosset quantum reperissent lucri ex sua negotiatione. Et primo quidem decem contulit mnas ad negotiandum, et autem sedulo operanti potestatem dedit supra decem ciuitates. Secundo mnas quinque cui quod strenuam & solertem nauasset operam pro acquisitione lucri, ait Dominus, Esto & tu super quinque ciuitates. Ab eo autem qui inham sibi ad operationem concredidit sudario illigarat, eam iussit vt inefficacem auferri. Quam autem ea in ordinem digessisset, quæ concernebant Iudæos (Tempus enim vt incipiat iudicium à domo Dei) tunc inuitos qui eis reculerant imperium, in mediis adductos iussit iugulari. Equidem per multi sunt qui in hac vita super se nolunt regnare Christum. Quæ in ordine consistunt sub fornicationis iugum

dr. schmau
Atticatum

* Eadem co
substantia
lu.

D

E

* Iulian.
* πλοσι
υποκατα

* Initio pe
ne 13 cap.
* sub finē
1. ca.

* Pro a
prias, lege
τακτικα
πιδ.

Confirma
collatione.

* Pro om
φρασσι
Complet
sis editio
habet om
φρασσι
iv, condo
labunt.

* Iuuius.
* μὴ πε
fatur pra
no. 100.

go, qui item se finunt vinci tyrannide indignationis, quique se dedunt in miseram seruitutem auaritia, hi nolunt super se regnare Dominum, & quantum attinet ad ipsorum institutum, excusant ac deprecantur ipsius regnum. De his dicit Esaias, quia turbabuntur. In secundo enim Domini aduentu simul atque ipsum viderint qui in peccatis hanc transegerint vitam & euangelicam viuendi formulam nihili duxerint, nimirum turbabuntur eoque parturigenes apprehendent in morem mulieris partu laborantis, acrimoniam vehementissimi doloris eorum cor lancinantis ac fauciantis, extimulante conscientia malè commissorum repræsentabit per tanti doloris parturigenem. Est enim * vltis parturigo peracris scilicet dolor quidam qui tempore partus se inserit partibus maxime periculosis parturientium. Et faciem suam, sicut flamma mutabunt. Qui pudore suffunduntur & in discrimen aliquod impingit, & impræuisum, nec opinatum quidem, permutare assolent colorem, superficiei facie rubore perfusa & internam animæ affectionem satis indicant apparente extrinsecus immutatione. Ecce enim dies Domini * venit immedicabilis, & indignationis * furoris & iræ, vt ponat orbem terræ desertum, & peccatores disperdat ex ea. Superius quidem dixit. Propè est dies Domini: hic autem, Dies Domini venit, vt ponat orbem terræ desertum. Si quis exacta & solerti diligentiam tradita obseruet, vtique deprehendet * vtranque hanc incisionem prophetiæ non de eodem die oportere enarrari. Prior enim illa de consummatione cuique nostrum propria intelligentia venit, quæ è vicino adest. Hæc autem quæ se obuijs manibus offert explicandam, par est vt intelligatur de die vniuersali. Ea enim dies ponet orbem terræ desertum, propter quod inferetur, Et stellæ cæli & Orion non dabunt lumen. Forasan dies illa peculiariter dicitur dies, propter continuam vniouem sui status & perpetuam tranquillitatis. Nulla enim intercipientur nocte, non vespere vlla certo circumscribet eam limite, quod eod die, quæ æternus delituerant occulta, tenebrarum in apertam lucem deprimuntur. Equidem dies illa peculiari hac ratione designatur: nox autem, præsens hæc vita est, in qua delitescunt & occultantur infamiae & dedecoris opera. Eam ob rem ait Apostolus, Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Hæc quidem dies appropinquauit: * illa verò immedicabilis, dies quum sit indignationis furoris & iræ, qua quidem non iam locus relinquatur propitiando Domino, non item vlla oportunitas medendi semel illatis eo die doloribus. Tempus igitur confitendi quum sit, ne in eum diem extrahamus ipsam, magis verò reputemus nobiscum, quanta sit scripturæ huius dispensatoria moderatio nobis inserere ac velut ingignere cupientis timorem Dei, simul & erudire futuros lectores, vt tantisper operentur, donec dies est. Adueniet nox in qua nemo potest operari. Quisquis in lumine madatorum Christi ambulat, versatur in die. Qui iam æternis tenebris detretus est, in nocte erit, in qua non iam * opus, non item * confessio: sed quidem vincit manus & pedes adstricti funibus suorum cuiusque peccatorum. Ligatis enim manibus simul & pedibus cicitur miser in tenebras exteriores. Denique, non iam

confessionem, non amplius laudem Dei loqueretur, occupator circa luctum & planctum quos illa dies inferet vi & acrimonia vehementissimi doloris. Ob hoc venit dies illa scurabilis. *Stellæ enim cæli & Orion & omnis ornatu cæli lumen non dabunt, & obtenebrabitur sole exoriente, & luna non dabit lumen suum & mandabo orbi terræ vniuerso, & impijs impietates * eorū.* Hisce verbis Propheta seculi cõfirmationem, totiusque mundanæ molis in melius permutationem perspicue describit. Solaris enim lux tum deficiet, luna item corpus erit solito splendore destitutum. Orion stellarum longè clarissimus consuetâ luce viduabitur. Non tunc lumen suum exeret stellæ cæli vnâ cum Orione. Non quidem obtenebrescet ob illustre iubar ab exortu Solis profiliens. Hoc enim etiamnum hodierno die fit. Siquidem in confesso est omnibus qui apparentia in cælo astra stellasque solerti indagine obseruarunt, stellas videlicet in medio cælestis spheræ positas supra terram minimè extingui, sed per radiosum Solis iubar immodico splendore coruscantis obscurari, idque contingere nocte, quo tempore luna plena est, lunari fulgore parte omni circumplectente stellas, nec sinente earum lucidam claritatem explendescere. Itaque scriptura hæc nihil eorum quæ naturæ ductu contingunt, exprimit: sed absolutam stellarum obtenebrationem, & vniuersæ mundialis machine instaurandam mutationem. Liqueat scripturæ Orionâ dicere id sydus quod duas & viginti stellas cõplectitur, à nonnullis * bootes nominatur. Nonnulli circa hæc studia versati, numerosam hæc stellarum complexionem in partes diducunt, asserentes earum quidem quatuor esse tertie magnitudinis, atque earum nouè, quartæ: reliquias verò nouem, quintæ. Hic stellarum globus in boreali siue Aquilonari parte locatus est, qui vel teste scriptura Oriõ nominatus est quod in vnum corpus cõpactus sit. Astra quidem dicunt esse, non item ipsas stellas, quod astri, hoc est, syderis nomen in dicit congregationem stellarum siue multitudinem conflatam in vno, vox verò *asipos*, id est, stellam singularem quamque insinuat. Arcturi autem cõmeminit & scriptura, quem ipsi cerninus media in parte Orionis positum. Est verò stella colore subrufescenti. E vicino ei adiacet * *Antares* vel scriptura teste sic nominata, *æu* assolent qui externas literas affectantur, puta, Hebræi qui isthæc arcana naturæ anxio labore commentantur. Porro in ipsa pleiade stellæ apparent septem & eedem compactiles sibi que inuicem addensate, non item * sex vt quidam sunt arbitrati posite autem in forma triangulari. Sicut igitur deprehendimus hic nomen Orionis, ita & nomen Arcturi, nomen insuper * *Antares* vespere. Pleiadis quoque in Iob, qui ait. Qui facit Pleiadem & Hesperum & Arcturum & conditoria siue cellaria Austri. Qui numerat multitudines stellarum & omnibus eis nomina vocat. Qui earum omnium numerum tenet & appellationes. Rarus est earum numerus quæ nominatim enuntiantur, quarum etiam nomencaturæ vsu & more gentium excogitate sunt, & reliqua quæ suo ingenio atque exercuerunt, innumeris: que nominibus appellant, stellas puta fixas & erraticas, eas quoque in partes distrahunt: duodecim, quæ quidem continentur zodiaco, signitero

* Pro rās
asipos
exemplar
& mapias

* Vide A
risto. Arat
Euclidem
et.

* Et tard
socr. bo
re idem
ἀπὸ φού
λαί. Ἰρσε
cujos

* De Plei
adibus siue
Virgilius
7. in cauda
Tauri Plei
mus li. 2. ca
41.

* Intellegit
Proclius.
* Vesperas
stella occi
dentalis
quæ vesp
perugo &
Venus. 1. a.
dem mane
exorientis d
itur.

Quæ dōpos.
Et manit
num phos
phore red
de diem.
Psal. 146.

* De his le
ge Procli
spheram
Aratum,
Arist. in
mundo.

* Vltis part
urigo in
exemplari.

* Antares
vbi scriptu
ratur.

* Nimirum
conferuntur
nomi.

* In infer
no autem
qui cõfite
bunt sibi

exprimit superbie. Utque semel finiam, chorcam agens insultat vniuerso hominum generi, & tripudians animabus illudit quæ ad peccandum totę propendent, suntque simpliciores, nullo etiam negotio mutantur. Onocentaurorū nomen quamdam insinuat compositam & prodigiosam animalis consistentiam, nisi quod est dæmonis species, nunc quidem nos inuitantis ad rerum humanarū prospicientiam, nūc autem distrahentis ad pecuinas affectiones. Erinace⁹ verò id animal est quod vice pilorum vndique amicitur spinis* infame & fraudulētum. Omnia hæc breuī adueniēt super animam peccatorum caligine confusam, & ne vna quidem prorogatio dierum interceder: **Et miserabitur Dominus Iacob, & eliget adhuc Israel.** Quod Dominus decreuerit misereri Iacob, hæc arbitror fuisse causam, hoc nomine Iacob appellatus est, tantisper, dum in agone & lucta fuit; tandem verò eligitur quo factum est vt dictus sit Israël, ob præmium quo is Patriarcha donatus est exantlato labore eluctationis. Porro quod misericordiā scribitur cōsequutus, quiddam exprimit inferioris notæ ac dignitatis: ipsius autem electio longe augustiorem prerogatiuā declarat, quare miserus quidem est Dominus Iacob, elegit autē ipsum Israël. Huic loco peræquē respondet illud, Iacob puer meus, assumam eum: Israel electus meus, approbavit eum anima mea. Nomen enim Iacob pro eo accipi solet qui elementis primisq; rudimentis adhuc instituitur perfectioris vitę, qui aduersū perperſiones & corporis incentiualluctatur: Israel verò sumitur pro præstantiori & qui spiritus ductu suam instituit vitam. Omnino autem, **Ipse Iacob & Israel requiescet super terrā eorum.** Eā intelligit terram de qua dictum est. Beati mites, quoniam hæreditate possidebunt terram. Terra hæc nullam habet partem cum ea de qua subiecta maledictio dictū est, in doloribus comedes eam omnibus diebus vitę tuę, operatus eam. **Apponetur autem aduena ad eos & adiungetur ad domum Iacob.** Qui agriculture exercet aduena, vtique hic *γυῖστος* est, gricola & terrę cultor. Forsan iste index est populi ex gentibus collectitij qui se adiungit Iacob dicto in scriptura *γυῖστος* agricola, ac si dicas accola, inquilinus siue hospes & aduena. Proinde hominibus notæ inferioris & qui nō norunt suos affectus moderari, si quādo adigatur ijs morem gerere qui scit & prudenter funguntur magistratu, non mediocre talibus præstatur beneficium, quare in benedictionibus dictum est ipsi Esau, Et fratri tuo seruius. Hoc planē indicat, quod sequitur. **Et multiplicabuntur super terram Dei in seruos & ancillas.** Sanē beneficij loco, ea seruitus ipsis præstituitur. **Et erūt captiui captiuates eos.** Illi quidem tyrannicē eos abripiebant in captiuitatē seruituti diabolicę subiugaturi oppressos & euictos, at hi qui clementer & humanē in captiuitatē progrediebantur, à tyrannide diabolicę seruitutis emancipati, asciti sunt ad seruiendum Christo. Promittitur autem Israeli libera exēptio qua miserabili & dura seruitute Babylonij seruiuerunt, inuitantur nihilominus ad misericordiam, vt plāctum assumant super rege Babylonis nec insultēt eius ruinę, quin potius super eo lamententur & eiulent, quod commiseratione & misericordia passurus digna sit. **Quemadmodum, vestimētum sanguine permixtum nō est mundum, sic neque tu eris mundus, quia terrā meam perdidisti, & populum meum occidisti. Nequaquā manebis in æternum tempus.** Hæc ad huc sunt lamentationis partes super principe Babylonis, & his quæ illum concernebant. Etenim postquam dixit, quia lucifer è cælo excidit, quod in corde suo dixisset: Ascendam in cælum, ero similis altissimo, vt declaretur quanto interuallo distet cum sancto collatus is qui spurcitia omni contaminatus est & vir sanguinarius, cum vestimento componitur, quatenus ad nostram fulciendam naturam detextum est ad ornatum hominis. **Quum enim conspersum fuerit sanguine, nō iam vlli humano vsui accommodari potest.** Per hoc omnino elici non potest reprobum illum in sua cōditione quicquam impuri flagitij habuisse: sed tum apparuit facinorosus, quādo pessundata terra Domini & populo propter sua peccata extremę cladi dedito, se totum fermentauit alieno sanguine. **Quin & ex alio loco nouimus humanam naturam vestimento esse collatā, dicente eodem Propheta aduersum eos qui in fermento malitię vetustuerāt.** Ecce omnes vos, vt vestimento inueterascetis, & terra comedet vos. Per acerba & acris comminatio, quod ne vel ad extremum expiandus esset fermentatus quopiā peccato quod à se excutere non posset in præsens quidem, vt munditię fieret compos, in futurū tamen nequaquam priuatur sperata per pœnitentiā expiatione. Hic absolutē pronuntiat nullo vnquam tempore fore mūdum, quod se permisituerit cōspersione sanguinis populi Dei. Cessum enim propter inobedientiam ad internectionem vsque perduxit, quin & superstites reliquias pellexit ad totius malitię operationem. Si enim Esau nullum inuenit pœnitentię locum, quod ius suę primogeniturę distraxisset & in ius celsisset fratris: quis tandem pœnitentię locus relinqui debuit isti tyranno vt neque diabolo qui protoplastū hominem interemit, & per illum mortem inuexit posteritati? Proinde nonnulli asserūt eam labem ac notam quę ex concreta permissione sudoris & sanguinis humani inserta sit vestimento, nullo pacto de tergeri posse & ablui, sed semel ingestam alterationem per tincturam sanguinis vnā cum vestimento consensescere. Itaque is non iam poterit cruentam hanc maculam & sanguine inustam à se excutere ac depellere, purus vt sit. Etenim mihi obseruato dictionem quām signatē repræsēntet, eam sorditiem inelutibilem per cruentum hoc & immane homicidium contractam. Non enim dixit tinctam vestem sanguine, sed permixtam siue conspersam, vt expressius ostenderet ipsum vnde quaque inuolutū cruenta cæde peremptorum. **Hic terram perdidit Dei & populum eius interemit.** Ipse quidem Nabuchodonosor terram in vastitatem redegit, excisis eius terrę feracibus plantis, oppida insuper & vicos demolitus est tradens incendio. Populum Israel partim quidem cædens gladio, partim verò in Babylonem traducens captiuum. Paulò ante dictum est nomine regis Babylonis signatē exprimi ac mysticē mundi istius rectorem. Nam mundi huius confusionem accommodatē quis Babylonem appellet? Ille enim populum Dei in captiuitatem abreptum à vita demutauit in mortem.

Terram

Onocentaurorū.
Erinaceus.
* Pro Iacob.
XANTHOS.
IACOBI.
A

B
C

* Pro Iacob.
lego Iacob.
Esa. 50.
Hebr.
IACOBI.

* Iacob.
Esa. 50.
Hebr.

* Nabuchodonosor.

Terram verò in solitudinem redegit, nimirum vniuersisq; per peccatum carne corrupta, quemadmodum scriptum est, Quia corruerat omnis caro viam suam. **Semen reprobum præpara filios, vt inuigilētur pro peccatis patris tui, vt ne resurgāt & hæreditent terrā, & impleant terram bellis & impetum faciam aduersus eos, dicit Dominus Sabaoth, & per dā eorum nomen & reliquias & semen.** Nec ipse modò non erit mūdus, sed & successura posteritas istius facinorosi vnā cum eo pessum ibit; Dei clementia benignē nos respicientis, permittente filiorum eadē, non tam ob carnalem filiorum procreationem, quām propter opera per vitiosam habitudinem effecta. Semen nequam & reprobum, quod is quidem nequaquam fuisset pater nequitie, sed ex altero qui præ se exorsus esset, originem in se transfudisset malitię, & parem cum eo qui se seminasset, compleisset improbitatem. Quò fit, vt dicat, Semen flagitiosum & reprobum, præpara filios tuos, vt iugulentur pro peccatis patris tui. Nonnunquam verò dicitur semen malum cuiuspiam non quia omnino id semen ex præcessore progressum sit, sed & quia ex se auspiciū assumens in alterius originem transfunditur, ideo appellatur semen. **Quemadmodum enim in mūdi constitutione primum germina quidem suppullularunt, semina vtique aliorum quæ postea eruperunt, ipsa verò non ex alijs seminibus prodire.** Siquidem antiquiora erant his quæ ex se emicuerunt, seminibus: Ita fortē etiam nunc ipsi incitatores atque initiatores malitię proponuntur in exemplar, & veluti semen hi fiunt imitatione primi auctoris. Semen autem prauum ac reprobum nominatim vocat, non quod à progenitoribus eā subsistentiam sint sortiti, sed quia originem malitię suis posteris exhibuerint. Potest enim vnus aliquis suapte malitia esse semen nequam, qui præfultor sit & prædux totius nequitie. E diuerso, qui ab improbis doctoribus edoctus improbē viuūt, dici potest consimili ratione semen Chanaam & non Iuda, qua appellatione dictus est peccator ille, non quod ex gente esset prognatus illegitimę carnis & adulterinę, neque semen Chanaam ed nominatur, ob miscellaneam generationem Chanaam. Itaq; ex suo ipsius proposito & libera voluntate vnusquisque esse potest semen sanctum aut certē in diuersum abire. **Audi Paulum dicentē, In Christo Iesu, per euangelium ego vos genui.** Et illud, Quicumque receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Et omnis qui facit peccatum, ex diabolo natus est. Quid autem tā cupidē sibi vult scriptura præcipiendo semini nequam, vt se adornet & accingat ad mactationem filiorum suorum pro peccatis patris? Obseruauimus nec rarò cuiusque opera & animę fructus appellari filios. Ait enim, Saluabitur per liberorum procreationem, si māsferint in fide & charitate, & sanctimonia cum sobrietate. Ad salutem prouehitur anima, velut mulier minimē eam proculcante sponso, quum cœperit per verbum Dei, vberimā frugem edere, nempe filios, probas scilicet actiones, si modò perseverarit in quotidiano incremento boni operis, nec obfultetur arra fuligine posteriorum peccatorum. Ad eundem modum & vos, si quidem audietis iuxta spiritualem legem benedictio

* Exemplar
es, Cōplu-
ten. habet
vltimū eo-
rū. Basil.
et legitur
interpre-
tant, 66.

B
C

nis, quæ dicit: **Benedicti filij ventris tui.** His verbis aliud nihil putemus insinuari, quām animę fructus. Etenim, à timore tuo Domine in ventre accepimus & parturiuimus & peperimus spiritum salutis tuę, quem fecisti super terram. Malorum igitur operum abolitio hic accipitur per filiorum iugulationem, ob non mediocrem vitiosam eius qui genuit, patris. Hoc igitur loco tropologia in se complectitur amorem erga homines latentem multos, dum iubet semini nequam, (quatenus fieri potest) se vt alleuet, excusso graui onere vitiorum suorum. **Qui enim se in formam ad similitudinem maligni patris, suntque effecti filij nequitie, par est, vt omnem eam animę suę propaginem trucident, nempe peccata.** Nisi enim ipsi defungamur vitijs, quoniam viuere poterimus iustitię? Ait enim, vt ne resurgant, & impleant terram bellis. Vtique rebellio malitię est perquam facinorosa. Eoque operę pretium fuerit, vt mortificetur, nec sinatur vt in cœtū numerosamq; cœat multitudinem. Hoc enim indicat nomen ciuitatis. Addeet enim Dominū Sabaoth disperdere nomen, reliquias & semen omnis malitię. Prorsum beatus ordo ac status animę & humanę cōuersationis in quo ne nominatur quidem vllius malitię nomenclatura iuxta Apostolum dicentem. Fornicatio & immunditia aut luxuria ne nominetur quidē in vobis, quemadmodum decet sanctos. Secundū verò quod exigitur, vt ne supersint reliquie quidem. Plerique enim sunt qui quū se auocarint ab improbis operibus, nescio quo pacto retinent veterum operum memoriam, cōsuetudinis mole pressi idem peccatū quod conquirent, de integro instaurant. Vt ne igitur vllæ superessent reliquie, ita demum abducebantur, ne vel semen improbatę doctrinę superstes resideret ad posteros peruenturum, cuius reliquie eos qui præuertissent, imitaretur. **Hæc autem dicit Dominus, Et ponā Babylonem in desertū, ita vt inhabitent eam ericij, & erit in nihilum, Et ponam eam luti barathrum in perditionē.** Interminatur clementissimus hominum amator, Dominus positurum se esse Babylonem in desertū. Et quidem improbandę atque domesticę familiaritatis destitutio, simul & abolitio vitę cōsulaneę bonum quiddam est & studio non mediocri expetendum his qui vi intelligentiæ id percipiunt. Denique comminatur Dominus ad tantam vsque desolationem Babylonem perducturum se esse, vt ne homo vllus in posterum eam inhabitet, se autem hominum vice inducturum eò loci ericios. Porro id genus animalis rigidis prorsum & acerrimē pungentibus spinis vnde quaque circumsepitur & quoties vult & caput & pedes introrsum contrahit, exacta figuræ se conformans orbicularis pile, ita vt captus sit perquam difficilis, quod caput pedesque in vnum velut globum sint conglomerati, at superficialitenuis vndique aculeatis cingitur spinis. Hoc igitur animal & solum se aduersus sibi insidiantes vlciscitur impunē & cōquiescens. Nam qui manus in ericium iniicit, vtiq; non sine acrimonia doloris & quidem vehemēti punitur. **Quantò siquidem magis voluerit quis eum circumplecti & astringere, tantò acrioribus stimulis spinarum transfigitur.** Forsan hisce verbis tacitē innuit hominum mores qui tum incole-

bant

munionem habet significati cum animali imperatorio ac principali. Nam quando limes esse potest, nempe principium & terminus Moabitidis, nunc à principio nomen accepit. Et vlulatus eius vsque ad puteum Elim. Rursus aquæ nomine insinuat doctrinam, quam commemorat esse sanguine redundantem, quod fit vt præceptores malignitate perciti suos reddant discipulos morti obnoxios, ita vt opportunè videatur vsus sententia hac prophetica de sermonibus perniciosis, & qui animas ducunt ad perditionem. Aqua autem Dibon implebitur sanguine. Inducam enim super Dibon Arabas siue additamenta & tollam semen Moab, non vt ad meliora transmigret, sed vt inter eos perduret qui non ingrediuntur ecclesiam Domini. Semen Moab. Non enim ingrediuntur ecclesiam Domini Moabitæ vsque ad decimam generationem & vsque in seculum. Interminatur scriptura hæc eos exterminatum iri. Id semen nominat Ariel, Ariel autem sua interpretatione sonat Hebræis, Leo Dei. Profecto sanguinarios & truculentos homicidas asserit dominus ex diabolo prognatos, in his verbis quæ aduersus Iudæos disertè concionatus est, perspicuè intuitus eorum aduersum se destinatam sententiam ad homici-

dium. Ait enim, Vos ex patre diabolo estis: & opera patris vestri facitis. Ille homicida erat ab initio. Porro refugæ ac desertores ecclesiæ semen sunt Moab: semen verò Ariel qui mutua coitione coinspirant in cædem fratrum, eorumque animabus mortem inferunt perniciosos sermonibus. His subnectit, Et reliquum Adama, id quod virginalem terram designat qua formatum est corpus Adæ. *Emittam quasi reptilia super terram. Hoc est, quod reliquum fuerit hominum qui terrena sapiunt, quod suamet malitia reptilia genuerint & animalia venenum eiaculantia ac lætifera. Reptilia quidem quod rependo humi à se excusserint sublimioris naturæ conditionem, in qua initio suæ formationis vixerant. Venenata autem quod lætale ac præsentaneum virus his (quibus cum versantur) inferant. Hos scriptura teste, emisit Deus. Inter igitur priores Moabitas, de quibus meliora dicta sunt, si quis relinquitur & expressam similitudinem serpentis imitatur, dictum est, quia terram comedes omnibus diebus tuis, hic eliminatur ceu reptilia, terram autem comedit. Nam qui seminat in carne, de carne metit & corruptionem.

B. BASILII MAGNI
ENARRATIO IN XVI.
CAPVT ESAIAE.

Mittam agnum dominatoræ super terram. Num petra deserta, est mons filia Sion? Eris enim sicut auis auolatilis pulchus ablati, filia Moab. Deinde Arnon plura consule, facite operimentum planctus ipsi semper. In meridianis tenebris erunt, protectio vobis à facie persequentis, quia ablatum est auxilium tuum, & princeps perit concilians, à terra: & dirigitur cum misericordia solium & sedebit super illud cum veritate in tabernaculo David, iudicans & requirens iudiciū, & accelerans iustitiam. Hic etiamnum sermo, Num petra deserta est mōs filia Sion, intenditur aduersus Moab. Reuincit enim argumentis & coarguit eius contemptū quo despiciatur habet montem Sion. Nam Petra existimat ac suspicatur montē Sion esse desertum ac si nihil iam obtineat luculētæ amplitudinis aut memoratu dignū, ac ne possit quidē ex agricolatione eius in posterum accipi proventus annuus quo sui incolæ alantur, neque sui pabulatores aut qui ipsam terram colunt. Tale quid interpretabatur & cōiectabat * Petra de monte Sion, eoque ipsum aspernata fastu turgebat & arrogancia, seque præter omnem modum in sublime attollebat cum cachinno ac superbia. Alsimilaberis pullo à volucri ipsam fouente, postquam è nido timore percussa auolauit, suum alumnū relinquens destitutum pabulo. Proinde pullus, se illinc fuga propriens discedit, sitque cuius volenti captu perquam facilis. Certè quidem Aquila aut alia quæuis in censu magnarum volucrum quæ consuevit longiore tractu à terra remigio alarum se sustollere, procul omni noxa se submouet ab his qui

conantur detrimentum adferre. Tu autē eris quasi pullus alienæ opis indigus ad suppeditandam tibi alimoniam, quippe qui nuper quidem obliquo capite emeristi ex ovo, neque corpus habes conuultum profundis alis, sed contra vtrinque adhuc egres tegumento, in hoc vt tepore nocturno refocilleris & calefias, nec interdū exarescas intemperie caloris. Matre igitur sibi cōsulente fuga ac sublata è nido: tu quidem nequaquam præuales te ipsum tueri, es & ad fugam impotens. Erit autem qui te è nido deturbet, & matrem quæ te protegebat, persequatur. Sanè manifestariū est, quia animæ maligni & instabilis spiritus alumnae vbi primū per bona opera generosè confecta & inuocato Christi nomine nonnihil gratiæ consequutæ fuerint, felici hac orbitate orbatae reduntur expeditiores ad sumēdam Christi alimoniam qua ad perfectionem prouehantur. Eris filia Moab. Deprehensa argumentis quæ te vndiq; cingit, infirmitate, quod reliquum fuerit, quid eris filia Moab? Nempe quod es, hoc elucescet omnibus. Siquidem tuæ ipsius ignobilitatis obliuiscas (quia ex patre prognatus) quum accessisses ad furtiuas nuptias, idque noctu & ex matre quæ & vinum obtulit ad suffurandum ex * patre suo semen. Dein tu Arnon consilia, multò plura inito, quandoquidem o Arnon priora illa consilia nullum tibi attulere compendium, neque tam multa quæ de dogmatibus, tu versatus circa omnem partem philosophiæ, commentatus es & excogitasti, fuerunt tibi emolumento. Adde cumulum (si ita videtur) tuis istis consiliis. Apparet eum per ludibrium & Ironiam hisce verbis lacerare

דלח
איתוס.

איתוס

Petra deserta
in Moab, in finibus
Arabia.

איתוס

איתוס

איתוס

Est et flum
in montibus
Arabia eripit.
Ioseph.
Hierony.
Illa Hee.
Eulphius.

Moab, 70. 702
Iosephus
habet Cō.
plut. edito.
Miron d.
Etu quam
diuersa a
beat editio
70. ab ite
braica re
vitate.

Zach. 12.

והיה עמ
באר. לז
באר. לז
והיה עמ
באר. לז

איתוס

איתוס

scere Arnon, scilicet ad captanda inutilia consilia, vt exatiata euandis & futilibus consiliis & edocta quàm nihil ex eis decerpi possit, quod sit vlui, se tandem adiungat sanæ doctrina. Est autē * Arnon ager Moabiticus, & per vnum hunc tractum terræ scriptura nobis indicat locū omnem Arabiæ. Prætulit verò nomen Arnon ad interpretandum ipsius sensum, siquidem sua interpretatione sonat * Illuminationem, splendorem siue illustrationem eorum. Hi igitur omnium maxime quum per multam elationem de se conceptæ existimationis de sua sapientia ægrotent, iidem putant se suam traducere vitam in lumine, suomet intellectu, quum re vera toti mente caligent & obscurantur alienati à Deo. Sermonem hunc texit propheta aduersus eos qui falsò opinantur se versari in luce cognitionis & scientiæ. Dein admonet. Facite operimentum luctus ipsi semper. Nabad & Abiu deusti sunt, oblato ad altare igne alieno. Et qui veram lucem non receperunt, sed eum susceperunt qui se transfiguratur in angelum lucis, si quidem percipiant se in imaginaria opinione scientiæ versatos, necesse est vt seipsos lugeant & lamententur (à veritate enim deerrantes in fraudem inciderunt) necesse est, vt seipsos lugeant. Eam ob rem scriptura transtulit admonitionem ad eos qui ipsorum obibant curam, eosque obseruabant & ait. Facite tegmen luctus ipsi semper. Qui enim pro his quæ iniquè gesserunt siue per flagitiosam vitam siue certa scientia, mœrent & contristantur, ita vt ad beatū luctū pertingant, tales faciunt tegmen luctus. Vidit ego quosdam qui immodico mœrore ac tristitia oppressi seipsos in domuncula includerent, omnemque aditum obturarent, ne quā lux transadiret, & quodammodo de seipsis per eam vitæ tenebricosæ disciplinam, vltionem expeterent ob ea quæ male gessissent. Ne qua igitur elatio sapientiæ nomine concepta (vbi allolet) mentem eorum in fraudem & errorem pelliceret, quum in rei veritate ipsa sit tenebræ, etiam si eorum sapientia imaginaria lux quædam esse videatur, ne in quā ipsorum sensibus imponat & obturet, ait: Facite operimentum luctus ipsis. Nimirum vt à te elimines & excludas omnem alterius cuiusvis opinionis fraudulentam deceptionem. Locum ceditte vero lumini, vt splendorem suum infundat cordibus in eum credentium. Prius igitur quàm veniat dies Domini, in qua plangent omnes tribus terræ, iuxta id quod in Zacharia dictum est, quia magnus erit planctus in Hierusalem, sicut planctus malorum granatorum. Et planget terra per tribus, tribus Domus David seorsum, & mulieres eorum seorsum. Omnes reliquiæ, tribus seorsum & mulieres eorum seorsum. Vos qui populum edocetis & peccatores in quocunque viuendi instituto à rectitudine aberrarint, conuertitis: facite operimentum luctus ipsis, vt vestro sermone qui prius tormento malitiæ conflictabantur, inducti ad beatum luctum, per meridianas tenebras arripiant fugam, vitentque pericula perditionis. Videtur constitutio siue status meridiani lucem quandam in se complecti splendidiorem * simul & manifestiorem. Quando igitur veritas per creaturam mundi deprehendi ac intelligi potest ab his qui sermonibus de creatura proditis

prudenter & scitè incumbunt, qui etsi in mundo viuunt, vnde quaque tamen illustrantur claritate diuinæ sapientiæ. Ex diuerso qui egrescunt ac languent ignorantia Dei, hi sunt qui versantur inter meridianas tenebras, quod vdelicet res ipsæ quamuis meridiana luce perfruantur, animabus alioqui ignorantiam insitè sunt tenebræ. Qui tadem eiusmodi sunt, per meridianas tenebras arripiunt fugam ac stupore percelluntur per præconceptam imaginationem, quæ fit vt ad insaniam deducti phantasmatum apprehensione nihil differat à se excogitatis dogmatibus. Is equidem stupor & emotio mentis suam accipit interpretationē per meridianas tenebras. Nam quando hi à rectitudine abducti sunt vitiosa quapiam perturbatione ratiocinationum, eo deducuntur vt ne Solem ipsum quidem luculentum esse putent ac splendore conspicuum, non item circum aëra vllam versari lucem. Atqui talis dementia perspicua insania est. Res ipsæ quum dilucidæ adeò sint vt & eius qui nos condidit, deprædicent potentiam, eam ipsam in idola & figmenta conferre, eumque sibi Deum constituere qui nihil minus est quàm Deus, plerumque etiamnum finire se à veritate abduci per hæreticorum dogmata ac veluti deserta luce in tenebris degeresse velle extremæ dementiae est. In medium productus sermo adhortatur nos, vt ne sinamus nos abduci vlla diuersarum opinionum quanlibet verisimili persuasione. Manifestaria enim insania est eos sequi velle quos constat emotæ esse mentis. Scito tales excidisse sanitate mentis. A rectitudine viæ deflexerunt quæ recta ad Deum prouehit. Istiusmodi præuiis ducibus caue vtaris, nequæ fiat vt in abrupta thesqua & inferni voraginem præcipitè. Cæcus enim si cæco ducatum præster, ambo in foueam cadent. *Habitabunt iuxta te fugitini Moab.* Post hæc autem à Christo & clemētissimo amatore hominum Deo filia Sion dicitur de Moabitis conuersis & cohabitaturis ipsis, qui quidem quondam refugæ fuerant ac desertores Dei, ad suum ipsorum Dominum velut postliminiò reuertentur. Ait ergo, *Habitabunt iuxta te profugi Moab, & protegentur* * à vobis nullo afficiendi incommodo à facie persequentis. Qui enim in obeundis præliis erant olim commilitones & auxiliarij, hi persecutores sient eò quod conuertentur ad Deum verum. Quando igitur facti sunt velut pullus ablati volucris è nido auolante, ablati quidem est ab improbè administrata præfectura & à iugo facinorosi principis emancipatus qui omnes per superciliosam superbiam ac tyrannidem proculcans, desperabit. Inducit prophetia quæ hoc è medio sublato, euentura essent bona. Ait enim, *Solum enim & regnum David dirigitur.* Quado igitur sub regno Christi omnes fuerint constituti, iuxta illam sententiam, Quia oportet eum regnare, donec ponat inimicos suos sub pedibus suis, id est, solum dixit directum iri, hoc est, ea quæ sub eius imperio erunt, instauranda siue moderatam directionem fortitura, quod quidem fiet * non ob eorum meritum qui suberunt eius imperio, sed per misericordiam ac benignitatem Dei. Itaque ait, *Sedebit David,* hoc est, manu ac potentia idoneus erit & dexter Christus eū veritate, & regnabit in tabernaculo, donec

איתוס

Non enim
sunt condi
gnepasta
nes ad fut
glo.

pretatione sonat τὸν λογισμὸν rationem, ratiocinationem siue mentis conceptum: Elcale autem Dei ascensionem. Vitis ergo aliena decutitur: simul & arbores quascunque Biter caelestis non plantauit, deturbantur, Sed & edertitur ac pestum it plantatio opinionum à fide abhorrentiunt argumentis & rationibus reftitudinis & ascensu mentis qui per bona opera nos prouehit ad Deum: Sanè Beatus vir cuius est assumptio siue auxilium ei abs te; ascensionem tuas in corde suo * disposuit. Itaque beatus qui cor suum dirigit ad ascensionem Dei, iugi sollicitudine obseruans suas ipsius cogitationes. Talis vtique euertere & elidere poterit dogmata exerrantium à fide opinionum perperam & malitiosè confita ac perniciosos proferentia fructus. Deinde ait. *Quia super messe tua & super vindemia tua conculcabo, & omnia concident.* Nam quando id quod demetit frumentum, & vinum id quod vindemiat, aduersantur quum pani qui confirmat cor hominis, tum vino quod latificat cor hominis, * benignus & clemens Deus ea proculcat, non sinens ea ad maturitatem suae crescere in alimoniam & potum, vt ne ignorantem quantum noxae ac detrimenti ex eis proueniat, sibi sumant promiscuè & citra discretionem. Itaque super messe tua & super vindemia tua conculcabo, & omnia concident. Postest aliqui dictum hoc referri ad * aedificationem siue fabricam corporis nostri. Pleriq; enim quum ad manus habeat collectionem fructuum, inopinè quapiam plaga, puta lapsu grandinis aut alio aliquo flagello, sua expectatione frustrati sunt, idque per hominum ingratitude & inexplabilem auaritiam non sinente Deo, vt his ipsis perfruantur. Et auferetur lætitia & exultatio de vineis, & in vineis tuis non letabuntur & nunquam calcabunt vinum in torcularibus, Desit enim. Equidem à vineis ablata est lætitia & exultatio. Ab Israëlítico populo ablatum est regnum Dei & datum est genti facienti fructus eius. Potest & hæc sententia intelligi de corporali lætitia. Nam lætitia omnis ab his tollitur qui penè momento fraudantur præsumpta de colligendis comportandisque fructibus elaboratæ terræ. Aut certè ex quo vineam hanc diximus sermonem esse medicam, potest intelligi ea lætitia quæ insita est istis in fraudem pertractis ac præstentibus & stupore quodam percussis per falsi nominis scientiam. O infelicem lætitiã quæ per hanc vineam suo cultu ac labore parit in animis multifarias imaginationes: non etiam apprehendit veritatem, qua fiat vt non in posterum inducantur in errorem. Non enim ultra letabuntur ob ea de quibus coarguti sunt, qui prius ea miraculi loco habebant. Non amplius excolunt Moabiticam vnam qui didicerint quantum noxae ac detrimenti comitetur bibentes expressum ex ea vinum.

C Forte autem & torcularium nomine, animæ insinuatur improbatam exceptantes doctrinam. Propter hoc venter meus ad Moab, quasi cithara sonabit. Et intestina mea quasi murum instaurasti, & erit vt confundaris tu. Et laborauit Moab super altaribus, & ingredietur ad manufacta sua, vt oret: & nequaquam praualebit liberare eam. Hoc verbum quod loquutus est Dominus aduersus Moab, & nunc loquutus est. Atqui non prophetæ venter aduersus

Moab quasi cithara sonabit: hoc est, concinnè & ad Musicæ artis solertem peritiam sonum edet numerosum & artificii scientiam quasi citharam pulsabit. Venter enim dicit ad eum sensum, quo & alibi * Psaltes interiora expressit: Benedictio anima mea Domino, & omnia interiora mea nomini sancto eius. Quis enim suis intestinis edixit vnquam, vt benedicat nomini Domini? Quin potius id congruit naturæ cogitationum ad extra * prodeuntium quarum quidem ordo est duplex. Etenim improba hæ sunt, homicidia, adulteria, furta, falsa testimonia & oculus nequam. Alteræ ex diuerso probæ & salutares, Amor & erga homines benignitas, castitas siue temperantia, socialis communicatio, benedictio siue bona ominatio & quæ secundum Deum sunt testimonia, oculus purus & quæ his asimilia sunt. Itaque hoc pacto omnia interiora in procinctu sunt ac ritè disponuntur ad benedicendum nomini sancto Dei. Talis legitime intimam animi affectionem concipit & pulchrè se accommodat gratiarum actioni Deo exoluendæ. Itaque Esaias interiora animæ suæ obtinebat, ceu murum, quem instaurarat Deus. Hic enim instructus est & adornatus gratia Verbi ipsi in nouantem interiorem hominem. Erant enim ipsius cogitationes, tanquam murus inexpugnabilis ac nullis arietibus euerendus, sic vt nullus surrependi aditus relinqueretur peruersis cogitationibus, neque ingressus vnde quaque eum obsidentibus inimicis ad ludificationem & calumniam. Nobis igitur profuerit hisce præcogitatis & animaduertis, ad imitandum proponere, simul & cum propheta dicere, Venter meus, vt cithara, sonabit: & interiora mea quasi murum quem innouauit Deus. Subdit, Et erit, vt confundat te: quia defatigatus est Moab in altaribus. Aduersus ipsum sermo hic est. Quid igitur sibi vult, quia apparet tanta cum confidentia dictum esse hoc: Et erit, Vt confundaris tu? Nimirum per increpationes in eos inuectas vigore rationum redditarum. Desit vtique illud, & ipsos, vt sensus verborum integrè redderetur sic: Et erit vt ipsi abs te confundantur. Quemadmodum enim qui in bellico conflictu obuertis vultibus perstat, tantisper quidem dum se conspiciunt in sustinenda lucta esse pares, non cedunt loco, aut aliò descedunt. Simul autem atque pars altera viribus præpolleret quæ superior, pars inferior auersa fugam arripit. Pari ratione, anima impudenter ac temerè in procinctu * instructa est, perstat, nihil pudoris sentiens: mox autem vt acrimonia verborum perstringitur, tunc se colligit primum & adhortatur ad consensum verecundiæ & obiectæ confusionis. Et quia eiusmodi conuersio siue mutatio in interiore & arcano homine fit, hinc ἐν τῶν κτῆ ἀπὸ κατὰ ἐκτεροῦ appellata est erubescencia, confusio siue verecundia. Hac igitur ratione venter sonabit & interiora prophetæ quasi murum quem innouauit Deus, vt immutarentur & conuerterentur ad exhibendam Deo reuerentiam. Neque enim prius cognouerat quam esset vtilis eiulmedi confusio & verecundia. * Quia delassatus est Moab in aris & ingredietur in manufacta, vt oret: & non poterunt liberare eum. Esaias tadem hoc loco prædicit fore totius idololatriæ exterminium per aduentu Verbi.

* Preter exemplum bat in re quando.
* Regni David.
* Anima.
* Exemplar habet in pro quo Caputem.
* In quibus idoli sacri fuerunt.
* Ob id cum capite.

Aliis festi nationem intelligitur.
* Desit in exemplari dicitur. Psal. 83.

* ὡς ἡσίο το εο παρὶλ κη.

* τὸ σωμα τικὸν δικο δομῶν ἡ- μάς.

* Complur. editio quæ sequor, habet autem non vt exemplar autem.

* Quia vani omnes qui ad substructionem templorum conferuntur labores. Quæ in manufactis collocatur spes omnis, euanida & inutilis. Orabunt enim & nequaquam poterunt liberare eos. Vtique hoc in Christi aduentu completum est. Pro scopulis enim siue locis sublimioribus consistere templa celeberrimè decantata: nunc non item hæ regnant dæmonum impostura, profligata eorum contraria potestate, idque virtute mysterij sanctæ crucis quæ toto orbe habitabili prædicata est. Hoc enim verbum, quod loquutus est Dominus aduersus Moab, & nunc loquutus est. Epilogus quodammodo totius verbi præconio prophetico prædicari aduersus Moabitidem est hoc: Hoc verbum quod loquutus est Dominus. Præordinata enim est ea dictio, sic habens, Hoc verbum. Vice autem epilogi repetit & annectit particulam * incisionis totius. Hoc verbu quod loquutus est Dominus aduersus Moab, & nunc loquutus est. Quid innuit, Et nunc siue quando loquutus est? Vtique hoc exprimit raritatem diuinæ vocis aduersus Moabitidas habitæ. Etenim cum Israëlítico populo continenter textit sermonem: cum gentibus vt plurimum tacet, quippe quæ * à sua portione essent alienæ. At non omnino occulit sermonem suum: sed & his qualencunque gustum indulget suæ benignitatis & elementæ, vt prælibato qualicunque experimento allecæ in paucis licet ad concupiscendam perfectionem inuidentur. Quia verò rarius loquitur Moabitibus, ob hoc dictu est. *Quia, Hoc Verbum quod locutus est Dominus, quando loquutus est. Et nunc dico, in tribus annis amorum mercenarij ignominia afficietur gloria Moab, in omnibus diuitiis & multis, & relinquetur paucissimus, nec honorabilis.* Hisce verbis meo arbitratu ipsi Moabitidi irrogandæ poenæ præfinit tempus, quod quidem nominauit annos tres mercenarij. Nam quando totius temporis natura deciditur in tres partes, cupiens id præsentare quod perfectum est, dixit annos tres. In tribus igitur annis annorum mercenarij, ignominia afficietur gloria Moab. Et in Euangelio mercenarius nota infamia inuritur à Salvatore dicente: Mercenarius autem & qui non est pastor, cuius non sunt oues propriæ, videt lupum venientem & fugit, quia mercenarius est & non est ei cura de ouibus. Quin & advena & famulus sacerdotis conductitijs iuxta præscriptum legis non edit sancta. Moab igitur seipsum stata mercede diuendidit & elocauit, factusque est mercenarius. Non enim dilexit Deum, sed qualicunque & imaginaria apprehensione mercedis ac præsumpta spe proprij commodi. Quod enim faciebat, non id fiebat pio erga Deum affectu. Tribus igitur annis annorum mercenarij ignominia afficietur. Itaque quemadmodum pastor qui & mercenarius est, non est pastor: sic & qui elemo-

synam in hoc facit, vt glorificetur ab hominibus, & placeat, accipit mercedem, nec dici meretur misericors seu dispertens, quum sua non in communem vsum deprobat. Qui enim sobrius aut temperans est gratia captandi ab hominibus fauoris, non is est temperans aut sobrius. Neque enim ea assequitur virtutem, sed gloriam venatur merito debitam virtuti. Itaque apud Deum inhonori habentur & despicabiles, qui quidam boni operis concipiunt ad ostentationem, vtque Moab in tribus quidem annis annorum mercenarij ignominia afficietur, hoc est, in omni dimensione temporis. Decus autem siue ignominiam mercenarij subnectit quod opus virtutis sit exequutus non legitimo affectu, sed fucate nec re ipsa sinceriter. Ignominia autem in omnibus diuitijs multis. Quamto enim existimabat superesse sibi luculentiores diuitias: tanto merebatur, vt non reuelatis arcanis, maior ei rependatur merces ignominia. Nam qui numerosam coaceruat peccati multitudinem, is tanto habet copiosiorē intentatæ ignominia materiam. Et qui sibi recondit thesauros ministerio linguæ medicis, vana persequitur, & ingredietur laqueos mortis, & relinquetur paucissimus, nec honorabilis: Siquidem castigatio eorum qui conspirant & cooriuntur ad explendam conceptam malitiam, beneficij vicem supplet.

LECTORI.

Hanc orationem ex Germanico exemplari latino decerpimus, quanquam hæc in Græco quod altero ante anno eodè loci excusum est, non reperiatur. Constat tamen esse D. Basilij, vel maxime ex illis orationibus quæ olim à Simone Magistro è Græco Basilij fonte haustæ sunt. In duo decima enim quæ est de mœrore & tristitia nonnulla hinc deducta videre est. Secreuimus autem hunc in locum quomodo cetera postea opuscula, quæ nunc recens edita sunt à nobis, quæ vel seorsum ab alijs impressa legebantur.

DIVI

* Ob id cum capite.

DIVI BASILII MAGNI

ORATIO ADVERSUS EOS QUI CALUMNIANTVR NOS, QVOD TRES DEOS

LVMNIANTVR NOS, QVOD TRES DEOS

colamus, Iano Cornario Medico Phy. auctore. damnato

sico interprete.

Magnum solatiū est animis per hoc quod odio habetur adflētis, quod cū Domino odio habetur. Si enim mūdus vos odio habet, noscite, inquit, quod me prius quā vos odio habuit. Quapropter si dilectus & vnigenit⁹ ille odio habetur, quid magni est si nos odio digni censemur apud homines, apud quos odij possessio abundat? Impedit orationem meā memoria illa rerum tristium ad cor decurrens, & lachrymæ procidentēs vocem intercipiūt, quum cogito quod charitate & pace nobis à domino relicta, non querimus id quod relictum est. Inconspicuum est donū, quod in nullo reperitur. Charitas relicta est, & pugna inter eos versatur. Vnio data est, & odium accensum est. Magnum odij rogam inter nos mutuo accendimus. Vnusquisque apud seipsum deploramus, verū inter nos mutuo non cōcordamus. Quis dabit mihi theatrum vniuersum orbem terrarum, & vocem tuba validiorem, & lamentationes Hieremiæ, & lachrymas largas ad dirumpendum cor doloribus contritum, vt diffundamus puluerem nunc ex ignominia nobis aspersum, vt deploremus communē calamitatem? Quia defecit charitas radix ipsa matorum. Quapropter insatiabili spiritus complexu præsentes complector, quod spectaculum nouum ostenderunt, dum vnus alteri est conglutinatus. Facti sumus enim vnusquisque apud seipsum velut arena, non coniuncti inter nos sed singuli per se diuisi. Neque enim edificationem consistere possibile est, ligamentis detractis: neque ecclesiam in altum crescere, vinculis non colligatam pacis ac charitatis. Paulisper porrò nobis patienter aures accommodate, non ad ostentationem dicturis, sed hoc studio habentibus, vt ad rerum tristium societatem vos assumamus. Affert enim solatium lugentibus suspiriorum societas. Fortassis autem & vnica nostra tristitia ad dominū fortius penetrarit, singulis nobis per se exaudiri nequeuntibus propter operum infirmitatem. Mutuo vnitos esse id quod iam videmus, veteris patrum charitatis reliquiae sunt. Huius enim rei gratia illi publicos hos conuentus excogitarūt, quod abalienationem ex temporibus inductam, per temporum conuentiones renouarent, & ij qui extra fines habitant, hunc vnum locum apprehendentes, principium amicitiae ac charitatis, cōgressum suum exhiberent. Hoc ipsum spiritualis est conuētus, vetera renouans, futuris initium præbens. Non enim venimus vt rerum venalium faciamus permutationem, sed vt charitatis mutuum cōmutationem vicissim exhibeamus, vt plenam demus, & plenam accipiamus charitatem. Hæc patres nostri constituerunt: Nos autem ea velut per ma-

nus tradita accipientes, cur desinimus ostendere ea quæ videntur? Plurimi præsentium exploratores magis sunt eorum quæ dicuntur, quàm discipuli eorum quæ docentur. Et doctrina verbi non requiritur ad ædificationem præsentium, sed ad calumniam insidiantium. Et si quidem quid dictū fuerit conueniens cupiditatibus eorum qui sententiam explodunt, abit qui suscepit, velut qui proprium apud nos comperit. Hæc inscribantur cordibus vestris, testes eritis veritati & nobis, aduersus eos qui talia diuulgant, quod videlicet nos vetus donum renouauimus. Hæc enim sunt non timentium dominum verba aperientium contra nos os, velut nos tres deos præferamus. Qui tres deos prædicat, quid querit in ecclesia domini? alibi multitudo deorum, & alibi diuinus cultus. Qui tres dicit, audeat etiam dicere quatuor, extēdat numerum vsq; ad duodecim. Quæ est igitur insania eorum qui exacutā linguā habēt cōtra veritatē? Nō sum pusillanimis ad hos refellendos, sed expecto iudiciū Christi. Isthic cōtra nos sistuntur qui hanc calumniā consuerūt. Nouit dominus suos, & qui calumniatur pauperem, exasperat eū qui fecit ipsum. Si patrum fidem persequor, cur omisis patribus me bello impetis? Si credo in patrem, si cōfiteor filium, si non reprobo spiritum sanctum. Si qui Trinitatem confitetur, tres deos nominat, ignominia afficit baptismum & impugnat fidem: cur mea persona supposita dominum bello impetis? Quis reliquit baptizare in nomen patris & filij & spiritus sancti? Ego, aut dominus? Cuius sunt verba, præconis aut eius qui misit? Cur persona mea calumniis ex facili exposita iuuenta, per me impugnas veritatem? per me concutis fidei mumentum? Ego quidem facilis captus sum, fides autem immobilis perstat. Vnus dominus, disce Paulo loquente, non duo, non tres. Et si nominauero dominum filium, non in duos dominos, non in multos deos diuisi dominationem. Dominus pater, dominus filius, dominatio vna, vnus dominus, vna fides. Propterea vna fides, quia vnus dominus. Vnum ad vnum sequitur vnum ad vnum dominum. Vna fides, vnum baptisma, Sic vnum ex vno per vnum confirmatur. Si verò quod non ignominia officio spiritum, neque in eodem cum creatura ordine loco, Propterea hanc calumniam suscipio, ne dicas quod non dico. Et videamus probabilem calumnie tuæ structuram. Quid occultas tuam ipsius calumniam ob mendacium execrande, dicens apud nos tres deos prædicari, & non dicis aperte, quod nos sumus, qui eos qui spiritum sanctum creaturam dicunt detestamur. Hanc accusationem admitto. Ob hoc & ignem & gladium exacutum subibo. Et si uerota collidat, siue tormenta contra me moueātur, in eadem

ORATIO, ADVERSUS CALVM, QVOD TRES DEOS COLAMVS. 761

eadem certitudine ac perfectione supplicia suscipiam. Mecum cōsentiant & qui hic siti sunt martyres, qui coronis digni facti sunt, propter accusationem eorum qui aliam opinionem tutati sunt. Hoc itaq; nomine me accusa, quod nō inter creaturas numero spiritum sanctum. Si verò quid amplius dixeris, dabis rationem iudici, quum venerit ille paraclētus. Nunc legebatur paraclētus. Tu verò calumnias occasionem, ad detractionem fecisti. Paraclētus, inquit, qui pro te aduocatus est, per quæ te beneficio afficit, per ea tu ingratus es. Non suscipis itaque paraclēti beneficentiam: aut non dominus hanc appellationem ipsum decere sanciuit? Mittam vobis & alium paraclētum. Qui & alium dixit, non seipsum ostendit ante alium? Si ex me ipso loquor, ne audias me. Si verò quæ scripta sunt lego, succūbe veritati. Perfectus neq; minuitur neque augetur. Vnus ingenuus deus, vnus huius vnigenitus filius & deus. Sicut non est congenitus deus alius, sic neque congenitus filius alius. Quemadmodum non ratione pater, sic neque ratione filius. Deus pater, deus filius, deus spiritus sanctus. Deus perfectus pater, deus perfectus filius. Incorporeus pater, incorporeus filius, incorporeus character, & imago incorporea. Credis quod genit⁹ est, ne queras quomodo. Si enim licet querere, ingenuus quomodo est ingenuus, licet etiam querere, genitus quomodo genitus est. Si autem nō relinquit quæstionem ingenuus, quomodo ingenuus est: neque genitus relinquit querere quomodo genitus est. Ne queras quæ inueniri non possunt, non enim inuenies. Si enim quæris, à quo discere potes? à terra? non substiterit: à mari? nondum erat liquidū: à cælo? non erat elcuaum: à sole & luna ac astris? nondum creata erant. At à seculis? ante secula vnigenitus. Ne interrogas ea quæ non semper sunt, de semper existente. Si verò non vis, sed contendis, derideo tuā amentiam: immo potius deploro tuā temerariam audaciam. In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Vox erat, obliterat vocem, non erat. Et deus obliterat vocem, non deus. His quæ scripta sunt crede, quæ non sunt scripta, ne quære. Hoc verbum filius ille dei, homo factum est, propter elapsam hominem Adam. Propter Adam, incorporeus in corpore. Propter corpus, accepit lux ipsum verbū corpus, vt ne combureret ea quæ videmus. Condescendit in carnem vt in illo caro cōleuaretur. Inuisibilis in visibili, vt succumberent ea quæ videntur. Velut homo sub tempus, velut deus ante tempora. Vox velut, non similitudine, sed veritate, vtrūque, deus & homo. Deus erat, homo factus est propter dispensationis mysterium. Non prius est factus est, & tunc erat: sed prius est, erat: & tunc factus est. Ne igitur id quod propter mysteriū est, tollat vnigeniti deitatem. Hæc enim sunt hæreticorum effugia, & Manichæorum insania. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, qui est Christus Iesus. Genitus est per mulierem, vt genitos regeneraret. Cru-

cifixus est volens, vt inuitè crucifixos detraheret. Mortuus est volens, vt inuoluntariè mortuos excuscitaret. Suscepit quā non suscipiebat mortē, vt eos qui sub morte sunt viuificaret. Deuorauit ipsum mors ignorans, vbi deuorasset cognouit quem non deuorauit. Deuorauit vitam, deuorata est à vita. Deuorauit vnum cum omnibus, perdidit propter vnum omnes. Rapuit vt leo, confracti sunt dentes ipsius. Quapropter etiam velut debilis contemnitur. Non enim amplius velut leonem timemus, sed velut pellem cōculcamus. Vnigeniti ex patre generatio silentio colatur. Nō uenit enim ipse qui generauit, & qui genitus est. Nōsse enim debemus, quæ loqui oportet, & quæ oportet silere. Non omnia per linguam dici possunt, vt ne mens velut oculus totum solem intueri volens, perdat etiam id quod habet lumen. In hoc enim cognoscis, si cognoueris quod non cōprehendisti. Illam igitur generationem arcanam & inenarrabilem silentio colamus. Si verò etiam circa hanc deficiemus, ne contristemur. Illa enim horrenda est propter naturam: hæc verò inexplicabilis propter nouitatem. Ioannes quidem vox dicebatur clamātis in deserto, verū homo erat natura. Ne igitur tollas propter nomē verbi vnigeniti substantiam, fortassis autem dixeris: Cur igitur ex dextris sedens honorator est? At si quidem per seipsum honorem haberet, reuera honorator esset: Si verò à genitore accepit, eius qui dedit est beneficium. Non erit alius filius, vt ex sinistris federet. Vnus ingenuus deus. Vnus huius vnigenitus filius & deus. Decebat igitur nō filium porrigere patri dexteram, sed patrem filio. Nimirum separata à nobis natura, etiam intelligentiā separato. Nam apud nos pater ex alio patre & temporibus opus habet, & educatione, & augmento & alia cura, & non quod vult pater generat. At vero deus concurrentem voluntati habens potentiam, genuit dignum seipso, genuit velut ipse nouit. Cui gloria in secula. Amen.

LECTORI.

Quæ sequuntur Epistolæ tres nō sunt in exemplaribus Græcis aut Latinis quæ hæcenus excusa circūferebantur. Sed eas descripsimus ex quodam vetustissimo codice latine manu scripto quem è Bibliotheca Regij Collegij Nauarreg mutuo rogatum acceperamus. Compluribus mēdis scatebat, quibus nec licuit omnino mederi, quod non succurreret aliud exemplar è quo transferri, aut ad quod cōferri & restitui posset planior aut latinior oratio. Quidquid autem fuit malum durum, incultū, fortasse & barbarum edere, quā omnino perditum relinquere, cū certò deprehenderimus esse D. Basilij tum ex orationibus à Simone magistro quondam ex eodem Basilio decerptis, tum ex Canone eiusdem Basilij, de differentiā siborum.

EPI.

EPISTOLA D. BASILII
CÆSARIENSIS ARCHIEPIS.
cōpi ad Amphiloichium Iconij Episcopum,
incerto interprete.

* De die
autem illa
& hora ne
mo scit, &
cetera.
Matth. 24. A

Inquisitum iam à multis euangelicum dictū * quasi ignoret dominus noster Iesus Christus diem finis & horam, & maxime ob hoc quia frequenter ab his qui dissimile asserunt proferuntur ad amputandam gloriā vnigeniti, & ad ostensionem

dissimilitudinis essentiae, & eius quae secundum dignitatem est *ipsius*, id est, minorationem quemadmodum non valentem, nec eandem habere naturam, nec in simili dignitate intelligi eum qui nō omnia nouit, ad illum qui cognitionem omnium comprehendit praescienti & completiua futurorum virtute: Istud nūc à tua prudētia nobis quasi nouum propositum est. Quae ergo à pueritia ex patribus audiuius, & quae propter eam quam ad id quod bonum est amicitiam sine examinatione suscepimus, hae dicturi sumus impugnantium quidem Christum inuerecundiā nobis soluentia (quae enim apparebit ratio impetu eorum valentior?) Iis autem qui diligunt dominum, & qui eam quae ex fide est, ab ea quae ex ratiocinatione est firmiorem possident facultatem, sufficientem prorsus tributentia satisfactionem. Id ergo quod dicitur, nemo, generalis quidem esse sermo videtur, quasi nulla persona ab hac voce subtrahatur. Non autem sic est à scriptura relatum, quēadmodum custodientes inspeximus in id quod dictū est: Nemo bonus nisi solus deus. Non enim ibi semetipsum extra ponens à boni natura filius ista dicit, sed qui primum bonū est pater, id quod dictum est, nemo, subaudiendum est primum, esse dictum. Credimus similiter & id quod dictum est, Nemo nouit filium nisi pater. Neque enim ibi spiritus ignorantiam accusat, sed primum patri adesse agnitionem suae naturae testatur. Sic & hoc quod dictum est, nemo scit, primam scientiam & eorum quae sunt, & eorum quae futura sunt ad patrem referentis, & per omnia primā causam hominibus subostendentis dictum esse arbitramur. Non quomodo vel reliquis testificationibus scripturae cōsonat dictum, aut communibus nostris intelligentis poterit cōuenire, qui credimus imaginem dei esse inuisibilis vnigeniti: imaginem autē, nō figurē corporalis, sed ipsius deitatis & maiorum omnium quae in essentia dei intelliguntur, imaginem virtutis, imaginem sapientiae, secundū quod dictum est: Christus dei virtus & dei sapientia. Manifestum est autem quod pars sapientiae sit agnitio, cuius nō seruat omnem imaginem filius, si in aliquibus deficit. Quomodo autem & pater ei per quem fecit secula istam extremam partem seculorum & horum diem illam non ostendit? Et quomodo factor omnium, extremae partis eorum, quae ab ipso facta sunt scientia defecit? Qui autē dicit, iuxta finem illa & illa & in caelo signa & su-

Matth. 19.

Luc. 10. d

1. Cor. 1. d

per terram per loca apparebūt, quomodo ipsum finem ignorat? In hoc enim quod dicit: nondum est finis, non quasi ambigens, sed quomodo sciēs determinat. Deinde etiam sana mente inspicienti multa & ab humana parte dominus eloquitur. Da mihi bibere, vox est corporalem necessitatem exprimens: & tamen is qui petebat nō erat caro inanimata, sed deitas carnem animatam vtens. Sic ergo & nunc id quod ignorantiae est ad id quod proficit apud deum & homines sapientia & gratia accipiens quis extra pium intellectum nō eicitur. Tui autem erit amabilis laboris proponere euangelicas voces & cōferre adinuicem Matthaei & Marci. Isti enim soli inuicem ad eundem locū adducti ex alterutro apparent. Matthaei igitur textus sic se habet: De die autē illa & hora nemo scit, neque angeli caelorum, nisi pater solus. Marci autē: De die autem illa & hora nemo nouit, neque angeli de caelo, neque filius, nisi pater. Quid igitur in istis putamus significari dignius? Quia Matthaeus quidem nihil dixit de filij ignorantia. Vide tur autem Marco simul referre secundū intelligentiā, ex hoc quod dicitur, Nisi pater solus. Nos autem arbitramur quod dictū est, solus, ad angelorum distinctionem: filium autem nō comprehendendi pariter cum suis seruis ignoratiā. Verax est enim qui dixit, quia quacunq;e habet: pater mea sunt. In iis autē quae habet & agnitio est dici illius & horae. Reticens igitur suam personā, sicut manifestum est in Matthaei dicto, dominus angelos dixit ignorare: scire autem patrem solum, patris cognitionem etiā suam, licet reiiciat, esse dicens. Propter quod & in aliis dixerat: Sicut cognoscit me pater, & ego cognosco patrem. Si autem cognoscit pater filium totum ex toto, ita vt & repositam in ipso omnem sapientiam agnouerit, secundum similem manifestē mensurā & cognoscitur à filio cum omni quae inest ei sapientia & praescientia futurorum. Istam ergo dignam arbitramur interpretationem ex eo quod in Matthaeo iacet, nisi pater solus. Quod autem Marco manifestē videtur & filium amputare ab agnitione, sic intelligimus: Quia nemo nouit neque Angeli, sed nec fortē filius sciret, nisi à patre ei esset data cognitio. Hoc autem praedicabile est & deo dignum de filio dicere: quia cui est cōsubstantialis, ex ipso & agnitionem habet, & id quod in omni sapientia & gloria quae deitatem eius concedet, inspicitur. De Iechonia autem quem abiecitum esse de terra Iuda propheta Hieremias asserit, dicens: Depredatus est Iechonias sicut vas cōfractum quod opus non est, & quia proiectus est ipse & semen eius, & non exurget vltra de semine eius, qui sedeat super thronum Dauid, princeps Iuda. Planē euidentis ratio est. Exterminata enim Hierusalem à Nabuchodonozore, regnum quidem dissolutū est. Nequaquā autem ulterius paternae successiones regentium sicut prius erat.

Luc. 21. d

Matth. 24. d

Luc. 10. d

Matth. 14. d

Matth. 14. d

Matth. 11. d

Matth. 17. d

Matth. 6. d

Matth. 6. d

Matth. 23. d

Matth. 23. d

Matth. 23. d

Matth. 23. d

Matth. 23. d

Matth. 23. d

Matth. 23. d

Matth. 23. d

Matth. 23. d

Matth. 23. d

Matth. 23. d

Matth. 23. d

Matth. 23. d

Matth. 23. d

Matth. 23. d

Matth. 23. d

Matth. 23. d

Matth. 23. d

Matth. 23. d

Matth. 23. d

Matth. 23. d

Matth. 23. d

Matth. 23. d

Matth. 23. d

Matth. 23. d

Matth. 23. d

Nam ab initio quidem vsque ad captiuitatem, regnabant qui ex genere Dauid fuerunt. Regressi autem, Salathiel & Zorobabel populariter praerāt populo, principatu iam in sacerdotium declinante, propter quod commixtae erant sacerdotalis & regalis tribus. Vnde & dominus rex est & sacerdos ad deum: & non defecit quidem regalis tribus vsque ad Christi aduentum. Non tamen sedit super thronum Dauid de semine Iechoniae. Thronus enim manifestē dicitur regalis dignitas omnis. Non autem historiam recolis, quia subiecta erat Dauid omnis Iudaea & Idumaea regio, & Moabitarum, & Syriae, & quacunq;e iuxta vel porro erant vsque ad Mesopotamiam, & ab alio latere vsque ad flumina Aegypti. Si ergo nemo apparuit postea in tanta dignitate, quomodo nō verus prophetae sermo est, quia non vltra sedebit super thronum Dauid de semine Iechoniae? Nullus ergo videtur ex ipso derelictus, qui huius fuerit dignitatis. Non tamen defecit Iuda, vsque dum veniret cui repositum erat, qui nec ipse sedit super corporalem thronum, decedente iam Iudaico regno in filium Antipatri Aescalonitae Herodē, & eius filios, qui in quatuor principatus sortiti sunt: Iudaeam quidem regente Pilato: vniuersam autem principatus Romani potestatem habente Tyberio. Sed thronum dicit Dauid super quem dominus sedit, regnum quod auferri non poterit ipse est enim expectatio gentium, non paruē particulae vniuersi orbis. Erit enim, inquit, radix Iesse & qui exurget regere gentes, in eum gentes sperabunt. Posui enim te in saeculus generis in lucem gentium, & ponam, inquit, in saeculum saeculi semen eius, & thronum eius sicut dies saeculi. Iste igitur & sacerdos permansit, & quamuis sceptrū Iudaeae nō acceperit, & rex omnis terrae Deus, & benedictio Iacob confirmata est: Et benedicentur in semine tuo vniuersae tribus terrae, & omnes gentes beatificabunt dominum. Fastui autem Encratitarum ad magnificam illam propositionem, propter quod & nos non omnia comedimus, illud dicendum est, quia quod & superfluum nobis deserimus: secundum dignitatem enim & videri sceni sunt nobis carnes, secundum discretionem autem eorum quae expediunt, sicut in oleribus quae noxia sunt ab alterutro separamus. Sic est in carnibus, id quod expedit ab eo quod nocet discernimus. Oulus enim est & cicuta, sicut & caro est Vulturina. Veruntamen nec * hyoscyamum comedit qui sensum habet, nec carnem caninam attingit, nisi magna necessitate cogente: sicut quis comedens non ager iniquē. Doctrina autem de eleuatione in baptisinate, nescio quae tibi emerit interrogare. Si tamen suscepisti trinā demersionem, typum trium dierum explet: baptizari enim tertio impossibile est, nisi toties eleuetur. Essentia autem ab hypostasi id est substantia hanc habet differentiam, qualem habet id quod commune est ab eo quod ad vnumquemque est, & quomodo se habet animal ad quendam hominem.

Propter hoc essentiam quidem vnam deitatem confitemur, quatenus essendi verbum indifferenter reddatur. Hypostasis autē id est id quod ad se ipsum est inconfusē nobis & planissimē de patre & filio & spiritu sancto intelligenda existit. Non enim intelligentibus nobis segregabas vnicuique figuras, velut paternitatem, filiationem, & sanctificationem: sed ex communi intelligentia constituentibus deum impossibile est salubriter verbū fidei reddere. Oportet igitur eo quod commune est ad id quod proprium est adiecto sic fidem cōfiteri. Commune est deitas, proprium paternitas, sic coniungentes dicere: Credo in vnum deum patrem omnipotentem: & iterum in filij confessione id quod vicinum est facere * ei quod commune est coniungere quod proprium est, & dicere, In deū filium: similiter & de spiritu sancto secundum consequentiam habitudinem proferendae exclamationis assumentes dicere: Credo in diuinum spiritum sanctum, vt vndique vnitas saluetur in vnus deitatis confessione: & id quod personarum est proprium, consteatur in eo quod segregatum in vniuscuiusque proprietaribus intelligitur. Qui autem id ipsum dicunt essentia & hypostasin, coguntur personas solū differentes confiteri, & ad id quod circumstat dicere res hypostasis, inueniuntur non effugientes Sabellij malum, sicut: & ipse sapius confundens intelligentiā praesumit diuidere personas * eandem hypostasin dicens, ad vnicuique incedentem operationem trāsforniari. Sed & de quibus inquisiti, quomodo erga nos media ista & indifferentia dispensentur, vtrum euentu aliquo subito, an iusta dei prouidentia, illud dicimus, * quia salus & aegritudo, diuitiae & paupertas, gloria & * honoratio secundū hoc quidem quia non faciūt possidentes bonos, non sunt ex iis quae naturaliter sunt bona: secundum hoc autē quod prosperitatem quandam praestant nostrae vitae, electiota sunt ab iis quae aduertantur praecedentia, & habere aliquam dignitatem dicuntur. Haec igitur quibusdam quidem per dispensationem dantur a deo, quomodo Abraham & * Iob & iis qui huiusmodi sunt. Deterioribus autem prouocatio est secundum aliquem modum ad meliora: vt qui post tantam dei prosperitatem permanet in iniustitia sine vlla contradictione semetipsum reum esse adiudicationi constituit. Iustus autem neque praesentes auersatur diuitias, neque absentes querit: non enim perfruitur iis quae sibi data sunt, sed dispensat, Nullus autem sensum habentium discurrit vt vacet alienorū possessioni, nisi ad multorum respiciat gloriam, qui admirantur & zelant eos qui in potestate sunt constituti aliqua. Aegritudinem autem iusti quomodo concertationem suscipiunt, magnas tolerantiae suae sustinentes coronas. Alterum autem aliquem praeficere gubernationi talium, non solum spernendum, verum etiam impium est.

* Vel aliquid ab ipso datur vel deus datur.

* Vel quod datur.

* Remenda-ri possit hic locus ex operatione diuinitis & paupertate * inhonora-

* Iacob

EPISTOLA D. BASILII AD Terrentium incerto interprete.

Quando audiuimus venerationem tuam iterum compulsum esse ad eam quae est communium rerum diligentiam, mox quidem conturbati sumus (veritatem enim loquimur) cogitantes quomodo tibi contra voluntatem esset dimittenti semel publicas sollicitudines, & vacanti ad tuam animam diligentiam, iterum cogi ad eadem retorqueri. In mentem autem reuersi, quia forte dominus volens multimodis doloribus, qui nunc nostras ecclesias comprehenderunt, vnam hanc largiri consolationem placitam sibi, venerationem tuam iterum dispensauit in causis apparere. Pro qua re animam quores sumus, sicut quibus futurum est vel semel adhuc priusquam de hac descendamus vita, simul ad conspectum venire honorabilitatis tuae. Sed iterum nos detinuit alia opinio, quasi Antiochiam commoreris, & quae in manibus sunt causae cum magnis dignitatibus dispenses. Super istam autem famam iterum apprehendit nos auditus, quod & fratres qui cum Paulino constituti sunt, colloquuntur aliqua tuae rectitudini de ea quae nobiscum est vnitione. Nos autem dico partis hominis dei Meletij episcopi quos audio & literas nunc occidentales alium circumferre, praecipientes eos habere episcopatum Antiochenae ecclesiae, reiciientes admirabilem episcopum verum dei ecclesiae Meletium. Et non admiror istud. Quidam enim omni modo ignorant ea quae in istis sunt partibus: quidam autem, etsi videntur scire, concertando magis quam veritatem dicendo eis referunt. Et illos quidem nihil mirum est aut ignorare veritatem, aut occultare causam propter quam ascribendo Paulino productus est beatissimus Episcopus Athanasius. Tuam autem perfectionem ibi habentem, quae postea sub principatu Iobiani inter episcopos facta sunt, integre referre rogamus, vt ab ipsis quae acta sunt discas. Veruntamen quia nullum accusamus, oramus autem magis ad omnes habere charitatem, & maxime ad domesticos fidei: congratulamur iis qui apertae de Roma literas etsi magnam aliquam & venerabilem habent eorum testificationem, & oramus illam veram esse & ex operibus ipsis confirmari. Non tamen propter hoc possumus nobismetipsis aliquando suadere, quia Meletium ignoremus, aut vt eam quae sub ipso est ecclesiam obliuiscamur, aut inquisitiones pro quibus ab initio dissentio facta est minimas arbitremur, aut putemus modicam habere differentiam ad eam quae de pietate est intentionem. Ego enim non ob hoc quia epistolam alicuius hominis accipiens ex ipsa superbia subduci ab studio aliquando suscipio, sed nec si ex ipso venit caelo, & non congruit saluberrimae fidei rationi, possum illum communicatorem arbitrari sanctorum. Cogita enim, o magnifice, quia deprauatores veritatis qui Arrianum schisma salubri patrum fidei superinducunt, nullam aliam causam proferunt, pro qua non suscipiunt pium patrum dogma, nisi intellectum hominij, quem ipsi dolose & ad accusationem totius fidei exponunt, dicentes vnum secundum hypostasim hominij dici a nobis: quibus si quam dederimus accusationem ex hoc quod circulerunt eorum

rum qui ex simplicitate magis quam malitia ista vel istis vicina loquuntur, nihil prohibet nos quoque sine vlla controuersia, & aduersus nosmetipsos dare obligationes, & validam illorum constitutere quibus vna meditatio est in ecclesiasticis verbis non quae sua sunt construere, sed quae nostra sunt accusare. Quae autem peior ab hac detractioe inuenietur? & quae magis possit multos per mouere, quam si inueniantur aliqui ex nobis Patris & filij & Spiritus sancti vna hypostasim dicentes? Nam si euidenter omni modo personarum differentiam dogmatizent, hoc tamen est quod a Rabellio prolatum est, vnum quidem atque ipsum dicentes secundum hypostasim deum. Diuersos autem a scriptura, & differenter personis aptari secundum proprietatem subiectae vnicuique personae christi id est necessitatis: & nunc quidem paternas ei apponerent voces, quando tempus ipsius personae est. Nunc autem filio dicentes, quando ad nostram diligentiam aut alias operationes dispensatorias subingreditur. Nunc autem spiritus induit personam, quando tempus huiusmodi personae voces postulat. Si ergo & a nobis esse appareant aliqui vnum esse subiectum patrem & filium & spiritum sanctum dicentes, tres autem perfectas personas confitentes, quomodo non euidentem & sine contradictione praestare videntur probationem, vera esse quae dicunt de nobis? Quia vero vnitas & diuinitas, id est substantia & essentia non idipsum est, & ipsi quantum arbitrator significauerunt qui ab occidente sunt fratres in his in quibus angustiam linguae suae aspicientes graeco nomen graeco vocabulo tradiderunt. Vt si qua est differentia intellectus, conseruetur ei perspicua & inconfusa distantia nominum. Si autem oportet & nos in breui quod nobis videtur dicere, illud dicemus: Quia quam habet rationem id quod commune est ad id quod proprium, hanc habet essentia ad hypostasim. Vnusquisque enim nostrum & commune essentiae ratione vt sit participat, & iis quae circa ipsum sunt propriae rebus, ille est & ille: sic & ibi essentiae quidem ratio communis, velut bonitas, deitas, vel si quid aliud intelligitur. Hypostasis autem in propria virtute paternitatis aut filiationis aut sanctificantis virtutis inspicitur. Si ergo vnitas id est insubstantiales dicunt esse personas, ex hoc ipso habet fermo absurditatem. Si autem concedunt inuertas vnitas id est substantiam esse quod confitentur & numerant: vt & hominij ratio conseruetur, & in vnitate deitatis & pietatis agnitio patris & filij & spiritus sancti, in ea quae perfecta & plenissima est vnus cuiusque eorum quae nominata sunt hypostasis praedicetur. Veruntamen illud volo persuadere venerationi tuae, quia & te & omnem qui vt tu similiter pro veritate curam gerit, & eos qui pro veritate decertant non exonorat sustinere oportet ad congregationem & pacem istam ecclesiarum defensores, quos ego columnas & firmamentum veritatis reputo, & tanto magis eos reueoreo, quanto magis longius expulsi fuerint pro vindicta eis apposita ista segregatione. Rogo igitur conserua nobis te ipsum sine imminutione, vt habeamus in te saltem repausationem, quem in omnibus nobis baculum & fulcimentum dominus donauit.

Et cantant cantores tres vel quatuor versus psalmi, Bonum est confiteri Domino. Post quos stans Diaconus in secundo gradu ambonis, dicit alta voce: In pace Dominum postulemus. Et iterum Presbyter dicit secretè hanc Orationem: Domine Deus noster, saluum fac populū tuū, & benedic hereditatem tuam: plenitudinem Ecclesiae tuae custodi, sanctifica diligentes decorem domus tuae glorificantes te diuina virtute tua, & non derelinquas nos Deus sperantes in te. Diaconus dicit alta voce: Suscipe, salua, miserere, & custodi nos, Deus, gratia tua. Sanctissimae & intemeratae dominatricis nostrae Dei genitricis, & semper virginis Mariae, cum omnibus sanctis memorantes, nos ipsos & adiuuicem atque omnem vitam nostram Christo Deo commendemus. Pop. respondet: Tibi Domine. Presbyter alta voce: Quoniam tuum est imperium, & tuum est regnum, virtus, & gloria, pater, & filii, & spiritus sancte, nunc, & semper, & in secula seculorum. Pop. respondet: Amen. Et cantant cantores in ambone tres vel quatuor versus psalmi: Dominus regnauit, decorem indutus est. Cum Alleluia, & Gloria. Post Gloria, dicit Presbyter: Vnigenite fili, & verbum Dei, cum sis immortalis, dignatus es propter nostram salutem incarnari, & de sancta Dei genitrice, & semper virgine Maria inmutabiliter humanari ac crucifigi: Christus Deus noster, morte mortem calcasti, vnus qui es de sancta Trinitate cōglorificatus patri, & sancto spiritui, saluos nos fac. Diaconus in ipso loco stans, dicit: In pace Dominum postulemus. Pop. respondet: Kyrie eleison. Presbyter secretè. Qui communes istas, & consonantes nobis dedisti orationes, quique duobus vel tribus consonantibus in nomine tuo postulationes tribuere promissisti, ipse & nunc seruorum tuorum postulationes commodè adimple, dans nobis in praesenti seculo agnitionem tuae veritatis, & in futuro vitam aeternam. Diac. Suscipe, salua, miserere, & custodi nos, Deus, gratia tua Sanctissimae, & intemeratae dominatricis nostrae, Dei genitricis, & semper virginis Mariae, cum omnibus sanctis memorantes, nos ipsos & adiuuicem atque omnem vitam nostram Christo Deo commendemus. Pop. respondet: Tibi Domine. Presbyter alta voce. Quia benignus & clemētissimus es, Deus noster, & tibi gloriam offerimus, patri, & filio, & spiritui sancto, nunc, & semper, & in secula seculorum. Pop. respondet: Amen. Et cantant Cantores: Venite exultemus Domino. Cum Antiphona. Saluos nos fac filii Dei, qui surrexisti a mortuis cantantes tibi Alleluia.

LITANIA I. Et procedit Pontifex. Diac. dicit:

In pace Dominum postulemus. Pop. respondet. Kyrie eleison. Pontifex dicit: Domine Deus noster, qui constituisti in caelis ordines, & militiam angelorum in ministerium gloriae tuae, fac cum introitu nostro introitum sanctorum Angelorum fieri ministrantium, & conglorificantium tuam benignitatem: quia te decet omnis gloria, & adoratio, & tibi gloriam offerimus patri, & filio, & spiritui sancto, nunc & semper, & in secula seculorum. Pop. respondet. Amen. Diac. In pace Dominum postulemus. D. Pop. Kyrie eleison. Diac. Pro superna pace, & salute animarum nostrarum, Dominum postulemus. Pop. Kyrie eleison. Diac. Pro sancta domo ista, & cum fidei reuerentia, & timore Dei, introeuntibus in eam, Dominum postulemus. Pop. Kyrie eleison. Diac. Pro Archiepiscopo nostro N. honorifico sacerdotio in Christi ministerio, & omni clero, & populo, dominum postulemus. Pop. Kyrie eleison. Diac. Pro liberatione nostra ab omni tribulatione, ira, periculo, & angustia, dominum postulemus. Pop. Kyrie eleison. Pontifex secretè Orationem ad ter sanctum hymnum. Deus sanctus, qui in sanctis requiescis, & ter sancta voce a Seraphim laudaris, & a Cherubim glorificaris, & ab omni caelesti virtute adoraris: qui ex nihilo esse fecisti vniuersa, qui creasti hominem secundum imaginem, & similitudinem tuam, omnique tuo dono eum ornasti, dans postulanti sapientiam, & intellectum, & non despiciens peccantem, sed posuisti poenitentiam in salutem: qui dignatus es nos humiles & indignos seruos tuos in hora, hac stare coram altari gloriae tuae, & debitam tibi adorationem & glorificationem offerre: tu Domine, accipe ex ore nostro peccatorum, ter sanctum hymnum, & visita nos in benignitate tua, & indulge nobis omne delictum, voluntarium etiam & non voluntarium. Sanctifica nostras animas & corpora, & da nobis in sanctitate deseruire tibi omnibus diebus nostris, intercessionibus sanctae Dei genitricis, & omnium sanctorum quae a seculo glorificauerunt te. Leuante sacerdote caput, Diaconus dicit: Suscipe, salua, miserere, & custodi nos Deus, gratia tua. Sancte, & intemeratae dominatricis nostrae, Dei genitricis, & semper virginis Mariae, cum omnibus sanctis memorantes, nos ipsos, & adiuuicem, atque omnem vitam nostram Christo Deo commendemus. Pop. respondet. Tibi Domine. Sacerdos excelsa voce. Quia sanctus es Deus noster, & tibi gloriam offerimus, patri, & filio, & spiritui sancto, nunc, & semper, & in secula seculorum. Pop. respondet. Amen. Et cantant cantores. Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus & immortalis, miserere nobis.

Et ascendit Pontifex cum Sacerdotibus & Diaconis ad Thronum, & descendit Cantoribus de ambone, dicit Pontifex: Pax vobis.

Respondet populus: Et cum spiritu tuo.

Et sedet Pontifex cum Sacerdotibus, stantibus Diaconis ac Subdiaconis, & clero, et populo, et cantatur responsum in ambone. Inde legitur Apostolus. Inde, Alleluia cantatur.

Deinde descendit Pontifex de sede, et inclinanti sibi Diacono, dicit:

Dominus dabit verbum euangelizantibus virtutem suam.

Et legitur Euangelium, stantibus omnibus, cum timore, et reuerentia.

A

LITANIA. II.

Leſto Euangelio Diaconus in ambone.

Dicamus omnes, Kyrie eleison.

Pop. Kyrie eleison. Diac.

Ex omni anima, & ex omni mente dicamus omnes, Kyrie eleison. Pop. Kyrie eleison.

Iterum Diaconus.

Domine omnipotens, Deus patrum nostrorum qui es diues in misericordia, & benignus in miserationibus, postulamus te, exaudi, & miserere.

Pop. Kyrie eleison. Diac.

Qui non vis mortem peccatorum, sed conuersionem, & vitam, ac penitentiam, postulamus te, exaudi, & miserere.

Pop. Kyrie eleison. Diac.

Pro sancta domo ista, & cum fidei reuerentia, ac timore Dei introeuntibus in eam, Dominum postulemus. Pop. Kyrie eleison.

Pro Archiepiscopo nostro N. honorifico sacerdotio in Christi ministerio, & omni clero, & populo, Dominum postulemus.

Pop. Kyrie eleison. Diac.

Pro piissimo, & a Deo conseruando Imperatore nostro, omniq; palatio, & exercitu eius, Dominum postulemus.

Pop. Kyrie eleison. Diac.

Pro quo & pugnare Dominum Deum nostrum & subicere sub pedibus eius omnem hostem, & bellatorem, Dominum postulemus.

Pop. Kyrie eleison. Diac.

Pro liberatione nostra, ab omni tribulatione, ira & periculo, & angustia, Dominum postulemus. Pop. Kyrie eleison. Diac.

Pro circumstante populo, & expectante eam, quae apud eum est, diuitem misericordiam Dominum postulemus.

C

Pop. Kyrie eleison. Diac.

Miserere nostri Deus, secundum magnam misericordiam tuam, postulamus te, exaudi, & miserere.

Pop. Kyrie eleison. Per duodecim vices: tunc conuertit se Pontifex ad Populum, et facit tres cruces super eum: primam in medio, secundam ad sinistram partem, tertiam ad dexteram: et conuertit se iterum ad altare, & dicit:

Quia misericors, & clementissimus Deus es, & tibi gloriam offerimus, patri, & filio, & spiritui sancto, nunc, & semper, & in secula seculorum.

Pop. respondet. Amen.

Oratio fidelium prima.

Tunc eleuans manus Pontifex dicit secretum. Domine Deus noster, extesam ista postulationem

suscipe a seruis tuis, & miserere nostri secundum multitudinem misericordiae tuae, & magnitudinem miserationum tuarum, & mitte super nos, ac super omnem populum tuum, expectantem eam quae apud te est, diuinam misericordiam.

Et exclamat alta voce:

Quia misericors & clementissimus es Deus: & tibi gloriam offerimus, patri, & filio, & spiritui sancto, nunc & semper, & in secula seculorum.

Pop. respondet. Amen. Diac.

Orate fideles, pro catechumenis, postulantes ut Dominus eis misericors sit.

Pop. Kyrie eleison. Diac.

Instruat eos verbo veritatis.

Pop. Kyrie eleison. Diac.

Reuelat eis Euangelium iustitiae.

Pop. Kyrie eleison. Diac.

Suscipe, salua, miserere, & custodi eos Deus, gratia tua. Pop. respondet. Kyrie eleison.

Diaconus.

Catechumeni capita vestra domino inclinate.

Pop. Tibi Domine.

Pontifex secretum Orationem catechumenorum.

Domine Deus noster, qui in caelis habitas, & respicis in omnia opera tua, respice in seruos tuos catechumenos, qui inclinauerunt ceruices suas in conspectu tuo: impone eis Domine leue iugum: fac eos membra Ecclesiae tuae, & idoneos eos fac lauacro regenerationis, remissione peccatorum, & indumento incorruptionis, & agnitione filij tui veri Dei nostri.

Pontifex excelsa voce:

Vt & ipsi nobiscum glorificent honorificentissimum & magnificentissimum nomen tuum, patris, & filij, & spiritus sancti, nunc, & semper, & in secula seculorum. Pop. respondet. Amen.

Diaconus alta voce:

Omnes catechumeni procedite, catechumeni procedite, omnes catechumeni procedite, Nemo de catechumenis remaneat. Omnes fideles, iterum atque iterum in pace Dominum postulemus.

Pop. Kyrie eleison.

Tunc procedunt catechumeni si sunt:

Pontifex secretum:

Tu Domine, ostendisti nobis magnum istud salutis mysterium, tu dignos nos fecisti miseros, & indignos seruos tuos fieri ministros sancti altaris tui: idoneos nos fac virtute sancti tui spiritus, in ministerio isto, ut indanabiliter stantes, in conspectu sanctae gloriae tuae, offeramus tibi sacrificium laudis: tu es enim operans omnia in omnibus. Da Domine & pro omnibus nostris peccatis, & populi tui ignorantia acceptabile, & susceptibile fieri sacrificium nostrum in conspectu tuo.

Diaconus ipse qui legit Euangelium.

Suscipe, salua, miserere, & custodi nos Deus, tua gratia.

Pop. Kyrie eleison.

Pontifex voce excelsiori.

Quia te decet omnis gloria, honor, & adoratio, pater, & filij, & spiritus sancte, nunc & semper, & in secula seculorum. Pop. Amen.

LITANIA. III.

Diaconus.

Iterum

Iterum, atque iterum in pace Dominum postulemus. Pop. Kyrie eleison.

Diaconus.

Pro superna pace, & salute animarum nostrarum in pace Dominum postulemus.

Pop. Kyrie eleison. Diac.

Pro liberatione nostra, ab omni tribulatione, ira, periculo, & angustia, Dominum postulemus.

Pop. Kyrie eleison.

Pontifex secretum Orationem fidelium secundam.

A Deus, qui visitasti in misericordia, & in miserationibus humilitatem nostram, & statuisti nos humiles, & peccatores: ac indignos seruos tuos in conspectu sanctae gloriae tuae, ministrare sancto altari tuo, tu conforta nos virtute sancti tui spiritus in ministerio isto, & da nobis sermonem in apertione oris nostri, ad inuocandam gratiam sancti spiritus tui super proponenda munera.

Diaconus in ambone.

Suscipe, salua, miserere, & custodi nos, Deus, gratia tua. Pop. Kyrie eleison.

Pontifex voce excelsiori.

Vt sub imperio tuo semper custoditi, tibi gloriam offeramus, patri, & filio, & spiritui sancto, & nunc, & semper, & in secula seculorum.

Pop. Amen.

Descendit Diaconus de ambone, & cantant cantores, ac populus.

Qui Cherubim mystice imitatur, & viuificat Triunitatem sanctum hymnum offerimus, omne nunc mundanam deponamus sollicitudinem, sicuti Regem omnium suscipiuri, cui ab angelicis inuisibiliter ministratur ordinibus. Alleluia.

B

Interea deportantur, & proponitur munera a presbyteris, & post lauationem manuum, petit ministros pro se orare, & respondent.

Spiritus sanctus superueniat in te, & virtus altissimi obumbret te, & comminset tibi.

Depositis muneribus, & super altare compositis, dicit Diaconus:

Iterum postulationem nostram Domino. Pro propositis honorificis muneribus Domino Deo nostro, & pro commodis & bonis animarum nostrarum, Dominum postulemus.

Pop. Kyrie eleison. Diac.

Pro ciuitate nostra, & omni ciuitate, & regione, & his qui in fide Christi habitant in eis, Dominum postulemus.

Pop. Kyrie eleison. Diac.

Pro temperie bona aeris, & abundantia fructuum terrae, & tempore pacifico, Dominum postulemus. Pop. Kyrie eleison. Diac.

Pro nauigantibus, iter agentibus, aegrotis, captiuis, & salute eorum, Dominum postulemus.

Pop. Kyrie eleison. Diac.

C Pro liberatione nostra ab omni tribulatione, ira, periculo, & angustia, Dominum postulemus.

Pop. Kyrie eleison.

Pontifex secretum:

Domine Deus noster, qui creasti nos, & induxisti in vitam hanc, qui ostendisti nobis vias salutis, qui dedisti nobis caelestium mysteriorum reuelationem, tu es, qui posuisti nos in ministrationem hanc in virtute spiritus tui sancti: prosperare, Do-

mine, fieri nos ministros noui Testamenti tui, & ministros sanctorum mysteriorum tuorum: suscipe nos appropinquantes sancto altari tuo, secundum multitudinem misericordiae tuae, ut simus digni offerre tibi rationabile istud, & absque sanguine sacrificium pro nostris peccatis & populi ignorantia: quod sacrificium accipiens in sanctum & supercaeleste, ac intelligibile tuum altare, in odorem suauitatis, emitte nobis gratiam sancti spiritus. Respice in nos, Deus, & vide super seruitutem nostram hanc, & suscipe eam, sicut suscepisti Abel munera, Noe sacrificium, Abraham holocaustum, Moyse & Aaron sacrationes, Samuel hostias pacificas, sicut suscepisti, de sanctis tuis Apostolis, verum istud mysterium, sic & ex manibus nostris peccatorum suscipe munera ista in benignitate tua, Domine, ut idonei facti, ministrare impoluto sancto altari tuo, inueniamus mercedem fidelium & prudentium ministrorum, in die terribili retributionis tuae iustae. Diac.

Suscipe, salua, & custodi nos, Deus, gratia tua. Pop. Kyrie eleison. Diac.

Diem omnem perfectam, sanctam, pacificam, & absque peccato, a Domino postulemus.

Pop. Da Domine. Diac.

Angelum pacis, fidelem ductorem, custodem animarum, & corporum nostrorum, a Domino postulemus. Pop. Da Domine. Diac.

Indulgentiam, & remissionem peccatorum nostrorum, & propitiationem delictorum nostrorum bona, & commoda animabus nostris, & pacem mundi a Domino postulemus.

Pop. Da Domine. Diac.

Reliquum tempus vitae nostrae in pace perficere nos, a Domino postulemus.

Pop. Da Domine. Diac.

Christianos fines in vita nostra: fideles, indoleros, inconfusos, inexpugnabiles, & bonam responsionem in terribili, & horribili tribunali Christi, Christum Dominum postulemus.

Pop. Da Domine. Diac.

Sanctae, & intemeratae dominatricis nostrae, Dei genitricis, & semper virginis Mariae, cum omnibus sanctis, memorantes, nos ipsos & ad inuicem, atque omnem vitam nostram Christo Deo commendemus.

Pop. Tibi Domine.

Pontifex voce excelsa:

Per miserationes vnigeniti filij tui, cum quo benedictus es, vnica cum sancto, & benigno, ac viuifico tuo spiritu, nunc, & semper & in secula seculorum. Pop. Amen.

Pontifex. Pax omnibus.

Diac. Diligamus inuicem Ostia.

Et dant omnes pacem. Diac. Ostia.

Et clauduntur Ostia. Diac.

Intendamus, & canamus symbolum.

Et cantant omnes symbolum, incipiente Archidiacono. Post symbolum leuatur tertio, & sic tertio tollitur linteum de super muneribus. Et dicit Diac.

Stemus bene, stemus cum timore: intendamus sanctam oblationem in pace offerre.

Pop. Misericordiam, pacem, sacrificium laudis. Pontifex voce excelsa.

Gratia Domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei

Dei patris, & communicatio sancti spiritus, sit cū omnibus vobis. *Pop.* Et cum spiritu tuo.

Pont. Sursum corda.

Pop. Habemus ad Dominum.

Pont. Gratias agam⁹ Dominō Deo nostro.

Pop. Dignum, & iustum est.

Pontifex secretē.

A Qui es dominator Domine, Deus pater omnipotens, adorāde, dignum verē, & iustum, ac decens est magnitudinī sanctitatis tuā, te laudare, tibi hymnum dicere, te benedicere, te adorare, tibi gratias agere, te glorificare solum verū Deū, & tibi offerre in corde contrito, & spiritu humilitatis, rationale hoc ministeriū nostrum: quia tu es qui tribuisti nobis agnitionem tuę veritatis. Et quis est idoneus loqui potentias tuās? auditas facere omnes laudationes tuas, vt enarrare omnia mirabilia tuā in omni tempore? Domine, Domine vniuersorum, Domine celi, & terrę, & omnis creaturę visibilis, & inuisibilis, qui sedes super thronum glorię, & respicis abyssos: non habens initium, inuisibilis, incomprehensibilis, incircumscriptus, immutabilis, pater Domini nostri Iesu Christi, magni Dei, & Saluatoris, spei nostrę, qui est imago tuę bonitatis, & obsignatio æqualis figurę, in ipso ostendens te patrem, verbum vitę, Deus verus, quę est ante secula sapientia, vita, sanctificatio, virtus, lumen verum: à quo spiritus sanctus apparuit, veritatis spiritus, adoptionis donū, pignus futurę hereditatis, initium æternorū bonorum, viuifica virtus, fons sanctificationis: à quo omnis creatura rationalis, & intelligibilis confortata, tibi seruit, & tibi æternā offert glorificationem. Quia omnia seruiunt tibi: te enim laudāt angeli, archangeli, throni, dominationes, principatus, potestates, virtutes, & multi oculi Cherubim, tibi adstant in circuitu Seraphim, sex alę vni & sex alę alteri, & duabus quidem velant facies eorum, duabus autem pedes, & duabus quidem volant, & clamant alterum ad alterum incessabilibus vocibus, intacabilibus doxologiis.

Et alta voce:

Triumphalem hymnum canentia, clamantia, & dicentia.

Et dicit Populus cum Clero:

Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth. Pleni sunt celi & terra gloria tua, osanna in excelsis. Benedictus qui venit in nomine Domini, osanna in excelsis.

C ACTIO SECRETA, SEV canon, pontifex secretē.

Cum his beatissimis virtutibus, Domine clementissime, & nos peccatores clamamus, & dicimus: Sanctus es verē, & sanctissimus, & non est mensura magnificentię sanctitatis tuę, & sanctus in omnibus operibus tuis, quia in iustitia, & in iudicio vero omnia induxisti in nos: plasmasti enim hominem, puluerem accipiens de terra, & imagine tua Deus honorificasti eū. Posuisti eum in paradiso deliciarum, immortalitatem vitę, & delectationem æternorum bonorum in conseruatione mandatorum tuorum promissisti ei: sed nō au-

dientem te verum Deum, qui creasti eum, sed suggestionē serpentis seductum, mortificatum etiā propriis delictis, exiliasti eum in tuo iusto iudicio, Deus, de paradiso in mundum hunc: & conuertisti eum in terram ex qua venit, disponens ei regenerationis salutem, quę est in ipso Christo tuo. Non enim conuertisti plasmā tuam in finē, quod fecisti benignē, neque oblitus fuisti opus manū tuarum, sed visitasti multis modis per viscera misericordię tuę. Misisti enim prophetas, fecisti virtutes per sanctos tuos, qui per singulas generationes, & generationes glorificauerunt te. Locutus fuisti nobis per os seruorum tuorum Prophetarum, prænantians nobis futuram fieri salutem: legem dedisti in adiutorium, Angelos constituisti custodes. Quādo autem venit plenitudo temporis, locutus es nobis in ipso filio tuo, per quem & seculā fecisti, qui est splendor glorię tuę, & figura substantię, portans etiam omnia verbo virtutis suę. Non enim rapinam arbitratus est esse æqualis tibi Deo patri: sed Deus eū sit ante secula, in terra visus est, & inter homines conuersatus est, & ex virgine sancta natus, exinaniuit seipsum, formam serui accipiens, cōformis factus corpori humilitatis nostrę, vt nos cōformes faceret imagini glorię suę. Quia enim per hominem peccatum introiuit in mundum, & per peccatum mors properauit, bene placuit vnigenito tuo filio, qui est in finibus tuis Dei patris, factus ex muliere, sancta Dei genitrice, & semper virgine Maria, factus sub lege, condemnare peccatum in corpore suo: vt qui in Adam mortui eramus, viuificaremur in ipso Christo tuo: & inhabitans mundo hoc, dans præcepta salutis, discedere nos ab erroribus idolorum, induxit nos in agnitionem veritatis tuę veri dei, & patris: acquirens nos sibi ipsi populū acquisitionis, regale sacerdotium, gentem sanctam & purgans nos in aqua, & sanctificans spiritu sancto, dedit seipsum commutationē morti, in qua tenebamur venditi sub peccato: & descendēs per crucem ad inferos, repleter vt se ipso omnia, absoluit dolores mortis, & resurgens ac iter faciens omni carni ad ex mortuis resurrectionem, sicut non erat possibile teneri sub corruptione principem vitę, factus est primitię dormientium, primitiuus ex mortuis, vt sit ipse omnia in omnibus primatum habens. Et ascendens in cælum, sedet in dextera magnitudinis tuę in excelsis, qui vēturus est reddere vnique secundum opera sua. Dimisit autē memoraciones salubris suę passionis, ista quę proposuimus secundum sua mandata. Debens enim exire in voluntariam, & beatissimam, & viuificam suam mortem, in nocte qua tradebat seipsum pro mundi vita, accipiens panē in sanctis suis, & immaculatis manibus, & ostendens tibi Deo & patri, gratias agens, benedicens, sanctificans, frangens:

Et voce altiori:

Dedit sanctis suis discipulis, & Apostolis, dicens: Accipite, & māducate: Hoc est corpus meū, quod pro vobis frangitur in remissionem peccatorum.

Pop. respondet. Amen.

Iterum secretē:

Simili-

Similiter & calicem, de genimine vitis, accipiens, miscens, gratias agens, benedicens, sanctificans, dedit sanctis suis Discipulis, & Apostolis dicens:

Et altiori voce:

Bibite ex hoc omnes: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro vobis, & multis effundetur in remissionem peccatorum.

Pop. Amen.

Secretē iterum:

Hoc facite in meam commemorationem.

A Quoties enim comeditis panem hunc, & calicem istum bibitis, meam mortem annuntiate, meam resurrectionem confitemini. Memorantes ergo, Domine, & nos salutarium eius passionum, viuificę crucis, triduanę sepulturę, ex mortuis resurrectionis, in cælum ascensionis, in dextera tua Dei, & patris sessionis, & gloriōsę ac terribilis secundę eius præsentię.

Et voce excelsiori:

Tua ex tuis tibi offerimus, per omnia, & in omnibus.

Pop.

Tibi hymnum dicimus, te laudamus, tibi gratias agimus, Domine, & postulamus te, Deus noster.

Pontifex secretē:

Ideo, Domine sanctissime, & nos peccatores, & indigni serui tui, qui constituti sumus ministrare sancto altari tuo, non propter iustitias nostras: non enim fecimus quid boni in terra, sed propter misericordias, & miserationes tuas quas effudisti ditaliter super nos, confidentes appropinquamus sancto altari tuo, & proponetes configuralia sancti corporis, & sanguinis Christi tui, te obsecramus, & te postulamus sanctę sanctorum, beneplacita tua benignitate, venire spiritum sanctum tuū super nos, & super proposita munera ista, & bene dicere ea, & sanctificare.

B *Modo erigit se Pontifex, & signat.*

Et ostendere panem quidem istum, ipsum honorificum Corpus Domini, Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi: quod autem est in calice isto, ipsum sanguinem Domini Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi, qui effusus est pro mundi vita.

Iterum inclinat se, & dicit:

Nos autem omnes de vno pane & calice participantēs, coadunati inuicem, in vnus spiritus sancti communionē, & nullum nostrum ad iudiciū, aut condemnationem facias accipere sanctū corpus, & sanguinem Christi tui: sed vt inueniamus misericordiam & gratiam in cœtu omniū sanctorum, qui à seculo tibi placuerunt, Auorum, Patrū, Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Euangelistarum, Martyrum, Confessorum, Doctorum, & omnis spiritus iustorum, finem in fide habentium.

Pontifex voce excelsa.

Præcipue sanctę & intemeratę, benedictę dominatricis nostrę, Dei genitricis, & semper virginis Marię.

Iterum secretē:

Sancti Ioannis præcursoris & Baptistę, Sancti N. illius, cuius memoriā facimus, & omniū sanctorum tuorum, quorum postulationibus visita nos Deus. Et memento omnium dormientium in spe resurrectionis vitę æternę, & refrigera eos vbi visitat lux vultus tui. Adhuc te obsecramus:

Memento sanctę, catholicę, & apostolicę Ecclesię, quę est à finibus vsque ad fines orbis terrarū, & pacifica eam quam tuam fecisti honorifico sanguine Christi tui, & sanctam domum istam cōfirma vsque ad consummationem seculi. Memento Domine, eorum, qui munera ista tibi obtulerunt, & per quos, & pro quibus ea obtulerunt. Memento, Domine, frugiferorum, & bene operantium in sanctis Ecclesiis, & memorantium pauperum, retribue illis diuitibus & cælestibus donis tuis. da illis pro terrenis, cælestia: pro temporalibus, æterna, pro corruptibilibus, incorruptibilia. Memento Domine, eorū, qui sunt in desertis, & montibus, & speluncis, & in cauernis terrę. Memento Domine eorum, qui sunt in virginitate, & viduitate, & reuerentia, & monachali habitu, & venerabili ciuilitate degentes. Memento, Domine, piissimi, & fidelissimi nostri Imperatoris, quem decreuisti regnare super terram: armis veritatis, armis bonę voluntatis, corona eum. Obumbra super caput eius, in die belli, confortata brachium eius, exalta dexteram eius, corrobora imperium eius, subditas illi fac omnes barbaras nationes, quę bella volunt. Tribue illi profundam & inablutam pacem. Loquere in cor eius bona pro Ecclesia tuā, & omni populo tuo, vt in tranquillitate eius tranquillam, & pacificam vitam peragamus, in omni pietate, & venerabilitate. Memento Domine, omnis principatus, & potestatis, & qui sunt in palatio fratrum nostrorum, & omnis exercitus: bonos in bonitate conserua, malos bonos fac in benignitate tua. Memento, Domine, circumstantis populi, & pro certa causa remanentium, & miserere eis, & nobis, secundum multitudinem misericordię tuę. Promptuaria eorum adimple omni bono, coniuges eorum in pace, & concordia conserua, paruulos enutri, iuuetutem baiula, senectutem contine, pulillanimes consolare, dispersos cōgrega, errantes reuoca, & coaduna sanctę tuę catholicę, & apostolicę Ecclesię: energumenos à spiritibus immundis libera, nauigantibus cōnauiga, iter agentibus coitera: viduis patrocinare, orphanos protege, captiuos libera, infirmos sana, qui in ergastulis, & in metallis, atque exiliis, seu amara seruitute, vel in quacunque tribulatione & angustia, siue anxietate sunt, releua. Memento, Domine, & omnium petentium magnam misericordiam tuam, & omnium amantium nos, & odientium, & postulantium nos indignos orare pro illis. Et omnis populi tui memento Domine Deus noster, & super omnes effunde diuitem misericordiam tuam, omnibus retribuens, quę ad salutem sunt postulationes, & quorū nos memoriā non fecimus, aut per ignorantiam, aut per obliuionē, seu propter multitudinem nominum, ipse memento, Deus, qui scis vnus cuiusque atatem, & appellationem, qui scis vnū quemque de vētre matris suę. Tu es enim, Domine, auxilium inauxiliatorū, spes desperatorum, laborantium salus, nauigantium portus, languentium medicus, ipse omnibus omnia sis, qui scis vnū quemque & postulationē eius, domum, & necessitatem eius. Et erue, Domine, ciuitatem hanc, & omnem ciuitatem, & regionem à fame, pestilentia, terrę motu, demeritione, igne, gladio, incurfu alienigenarum, & ciuili bello.

Modo excelsiori voce:

In primis memento, Domine, Archiepiscopi, N. quem da sanctis tuis Ecclesiis ad pacem, integrum, honorificum, sanum, longævum, rectè tractantem verbum veritatis tuæ.

Iterum secretè:

Memento Domine, omnium Episcoporum orthodoxorum, rectè tractantium verbum veritatis tuæ. Memento, Domine, secundum multitudinè miserationum tuarum, & meæ indignitatis, indulge mihi omne delictum voluntarium, etiam non voluntarium. Et nõ pro peccatis meis prohibeas gratiã sancti tui spiritus a propositis muneribus. Memeto, Domine, honorifici presbyteratus, qui est in Christi ministerio, & omnis sacerdotalis ordinis. Et neminem confundas circumstantium sancto altari tuo. Visita nos in bonitate tua, Domine, appare nobis in diuitibus tuis miserationibus. Bene temperatos & viles nobis aëres tribue, pluviam pacificam ad fructificationem terræ largire. Benedic coronam anni benignitatis tuæ. Cõprime schismata Ecclesiarum, extingue incursiones gentium, hæresum insurrectiones citò destrue vir tute sancti tui spiritus. Omnes nos suscipe in regno tuo, filios lucis, & filios diei ostendens, tuã pacem, & tuam charitatem da nobis Domine Deus noster. Omnia enim dedisti nobis.

Et voce excelsiori:

Da nobis vno ore, & vno corde glorificare, & laudare honorificentissimum & magnificentissimum nomè tuum, patris, & filij, & spiritus sancti, nunc, & semper, & in secula seculorum.

Pop. Amen. Pontifex.

B Et sint misericordie magni Dei cum omnibus vobis. Pop. Et cum spiritu tuo.

Diac. in ambone. Aperiantur ostia.
Et aperiantur ostia.

LITANIA. IIII.

Diaconus.

Omnium sanctorum memorantes, iterum, iterumque in pace Dominum postulemus.

Pop. Kyrie eleison. Diac.

Pro oblatiis, & sanctificatis honorificentissimis muneribus Domini Dei nostri, & commoditate bonorum animarum nostrarum, Dominum postulemus, ut clementissimus Deus, qui accepit ea in sancto, & supercælestis ac intelligibili suo altari in odorem luauitatis, emittat nobis gratiam, & communionem sancti tui spiritus.

Pop. Kyrie eleison. Diac.

C Pro liberatione nostra ab omni tribulatione, furore & angustia, Dominum postulemus.

Pop. Kyrie eleison:

Pontifex secretè:

Deus noster, Deus saluans, tu nos doce dignè gratias agere tibi pro benefactis quæ fecisti, & facis nobiscum: tu es Deus noster, qui accepisti munera ista, munda nos ab omni iniquitate carnis & spiritus, & doce nos perficere sanctificationem in timore tuo, ut in testimonio mundæ conscientie suscipientes portionem sanctificationis tuæ, coadunemur sancto corpori & sanguini Christi tui, & suscipientes ea, habeamus Christum habitantem in cordibus nostris, & efficiamur templū

tui sancti spiritus, & neminem nostrum Deus noster reum facias horribilium tuorum videlicet istorum cælestium mysteriorum, neque infirmū anima & corpore ob indignam eorum susceptionem: sed da nobis vsque ad nouissimum anhelitū, dignè suscipere spem sanctificationum tuarum, in viaticum vitæ æternæ: in excusationem acceptabilem in terribili tribunali Christi tui, ut & nos cū omnibus sanctis, qui à seculo tibi placuerunt, fiamus participes æternorum bonorum, quæ præparasti diligentibus te Domine.

Diaconus.

Suscipe, salua, miserere, & custodi nos, Deus, gratia tua. Pop. Kyrie eleison.

Diaconus.

Diem omnem perfectam, pacificam, & absque peccato, à Domino postulemus.

Pop. Kyrie eleison. Diac.

Angelum pacis, fidelem ductorem, custodem animarum nostrarum, & corporum nostrorum, à Domino postulemus.

Pop. Kyrie eleison. Diac.

Indulgentiam & remissionem peccatorum nostrorum, ac delictorum, bona, & commoda animabus nostris, & pacem orbi terrarum, à Domino postulemus.

Pop. Kyrie eleison. Diac.

Reliquum tempus vitæ nostræ in pace ducere, & finire nos, à Domino postulemus.

Pop. Kyrie eleison. Diac.

Christianos fines in vna nostra fideles, indoleros, inconfusos, inexpugnabiles, & bonam excusationem, in terribili, & horribili tribunali Christi Dei, Christum Dominum postulemus.

Pop. Kyrie eleison. Diac.

Coadunationem fidei, & Communionem eius spiritus postulantes, nos ipsos, & adiuuicem, atque omnem vitam, Christo Deo commendemus.

Pop. Tibi Domine.

Pontifex voce excelsiori:

Dignare nos, Domine, cum fiducia, indamnabiliter audere inuocare te patrem Deum cælestè & dicere: Pater noster.

Clerus & populus simul cum illo leuatis manibus. Pontifex.

Quoniam tuum est regnum, virtus, & gloria, pater, & filii, & spiritus sancte, nunc, & semper, & in secula seculorum. Pop. Amen.

Pontifex. Pax omnibus.

Diaconus. Capita nostra Domino inclinamus. Pop. Tibi Domine.

Pontifex secretè Orationem.

Domine, Domine, pater miserationum, & Deus omnis cõsolationis, inclinantes tibi sua capita custodi, muni, conforta: ab omni opere malo discedere fac, in omni autem opere bono coadiuua, & idoneos fac indamnabiliter accipere intaminata & viuifica mysteria, in remissionem peccatorum, & spiritus sancti communionem.

Et voce excelsiori:

Gratia, & miserationibus, atque clementia vniuersi tui filij, cum quo benedictus es, vnã cū sancto, & benigno, & viuifico tuo spiritu, nunc, & semper, & in secula seculorum.

Pop. Amen.

Diac. Intendamus.

Pontifex

Pontifex exaltans panem, dicit:

Respice, Domine Iesu Christe, Deus noster, ex sancto habitaculo tuo, & veni ad sanctificandum nos, qui sursum patri confides, & hic nobis inuisibiliter coes, dignare manu tua forti dare nobis factum, & intaminatum corpus tuum & pretiosum sanguinem, & per nos peccatores populo tuo.

Et voce magna.

Sancta sanctis.

Populus respondet.

Vnus sanctus, vnus Dominus, vnus Iesus Christus in gloria Dei patris, cum spiritu sancto. Amè.

A Et cantant Cantores communionem, & sic communiant omnes. Post communionem autem, portantur munera in sacrarium, cantantibus omnibus hæc:

Repleatur os nostrum laude tua, Domine, ut hymnum dicamus gloriæ tuæ. Quia idoneos nos fecisti sanctorum tuorum participare mysteriorum: salua nos in sanctificatione tua, tota die meditates iustitiam tuam. Alleluia.

Diaconus.

Recti qui accepimus partem diuinorum, intaminatorum, immortalium, & cælestium, atque horribilium mysteriorum, dignè gratias agamus Domino. Pop. Kyrie eleison.

Pontifex secretè:

Gratias agimus tibi, Domine Deus noster, in assumptione sanctorum, & intaminatorum, immortalium, & cælestium mysteriorum, quæ dedisti nobis in benefactio, & sanctificatione, atque sanitate animarum nostrarum, & corporum: ipse Domine vniuersorum, da fieri in nobis communionem corporis, & sanguinis Christi tui, in fide inconfusa, in charitate non ficta, in multiplicatione sapientiæ, in sanitate animæ, & corporis, in auersione omnis aduersarij, in perfectione mandatorum tuorum & excusatione acceptabili, in terribili tribunali Christi tui.

Diaconus alta voce:

Suscipe, salua, miserere, & custodi nos, Deus, gratia tua.

Pop. Kyrie eleison. Diac.

Diem omnem perfectam, sanctam, pacificam, & absque peccato postulantes, nos ipsos, & adiuuicem, atque omnem vitam nostram Christo Deo commendemus.

Pop. Tibi Domine.

Pontifex voce excelsiori.

Quia tu es sanctificatio nostra, & tibi gloriam offerimus, patri, & filio, & spiritui sancto, nunc, & semper, & in secula seculorum.

Pop. Amen. Diac.

In pace procedamus in nomine Domini.

Pontifex post hæc vadit retro lectorium,

& dicit Diaconus.

In pace Dominum postulemus.

Pontifex.

Qui benedixit benedictentes te, Domine, & sanctificas confidentes in te, salua populum tuum, & benedic hereditatem tuam. Plenitudinem Ecclesiæ tuæ custodi, sanctifica diligentes decorem domus tuæ, glorifica glorificantes te diuina virtute tua, & non derelinquas nos sperantes in te: pacem mundo tuo da, Ecclesiis tuis, Sacerdotibus, Impe-

ratori nostro, & omni Populo tuo: quia tu es Deus noster, & tibi gloriam offerimus, patri, & filio, & spiritui sancto, nunc, & semper, & in secula seculorum.

Et respondent Ministri. Amen.

Et pergunt in sacrarium, tollere vestimenta sua.

GREGORII NAZIANZENI

Theologi Oratio funebris in laudem Basilij

Magni dicta, Bilibaldo Pirckheymer

hero, interprete. *auctore damnato*

Vum Basilij Magnus semper no

D bis sermonum argumentū præstiterit, plus enim meis celebratus est orationibus, quam nemo vnquam propriis: restabat, ut nunc quoque seipsum in argumentū certaminis exhiberet maximū, iis qui eloquentiæ operā impendunt, arbitror autē, si quis in vi dicendi experiētiā facere, deinde illam vel mediocriter expedere, ac vnum ex omnibus sibi argumentum proponere voluerit, non secus ac pictores tabulas exemplares, solum hoc tanquam sermone dignū sumpturū, ac præ cunctis aliis electurum: tantum opus est de laude viri huius dicere, non solum nobis qui iam pridem omni dicendi gloriæ renuntiauimus, sed iis etiam, quibus oratio vita est, & qui hoc vnum ac solum curant, ut talibus excellent argumentis. Sic ita de his sentio, & ut mihi persuadeo admodum recte. Ceterum si nunc sermonibus haud vtar, ignoro ad quid aliud illis dehinc vti debeam, aut qua re mihi ipsi plus gratificari possim, siue laudatoribus virtutis, vel sermonibus ipsis, quam ut virum hunc admirer. Proinde satis mihi erit, si debitum hoc tantum delibauero. Debitum enim est bonis, ac si quid aliud, inter alia de sermone sermo, illis enim pariter ad voluptatem cedit, obiterque adhortatio fit ad virtutem; quorum enim laudes noui, horum & manifeste retributiones esse scio. In nulla igitur re ex omnibus accidit ut non sint omnium. At in sermonibus vtrique res se male habet, siue ad dignitatem prope accedant, ac vim suam ostendant seu plurimum destituant, quod omnino necesse est accidere iis, qui virum hunc laudant, ut re ipsa se victos demonstrent, in super eum quem laudandum susceperunt, sermonis vi præstantiorem esse fateantur. Quæ igitur me ad dicendum perpulere & ad hoc deduxere certamen, hæc sunt. Proinde nemo miretur, si ego post tanti temporis interval lum, ac post tot laudatores, qui illum publice orarunt ac priuatim, hoc fungor officio. Anima enim diuina, & in omnibus mihi tam nunc, quam prius veneranda, ignoscet. Quemadmodum igitur quum adhuc nobiscum ageret, multa meorum meliori omnino termino, & amicitia lege emendabat (haud enim me dicere puder, quod omnibus virtutis lex erat) ita nunc postquam super nos euasit nobis parceret, parcent & vnã feruentiores è vobis viri huius laudatores, si saltem alius feruentior est alio. Ne hi solum, verum omnes qui in laude hominis pares sunt honore. Non enim ob negligētiam id quod decuisset est obmissum,

sum, numquam enim tam negligentes, vel in virtutis, vel amicitiae erimus officio, neque aliis potius laudem conuenire quam nobis putabimus. Verum sub initium loqui cunctabar, dicatur enim veritas, quemadmodum ij, qui ad sacra accedunt, prius quam auditu & mente sint purgati. Deinde non ignoratis (ad memoriam enim pariter reducam) quantum interim dum veritatis sermonem exercui, sim periclitatus, bene coactus, & secundum deum forte peregrinus effectus: & neque ex sententia generosi illius veritatis pugilis, ac nihil aliud spirantis quam sermonem pium, & orbis totius salutem. In iis enim quae ad corpus pertinent nequaquam fortassis confidendum esse dicere oportet, viro generoso, & qui supra corpus est, priusquam hinc transmigraverit, & qui penitus nihili facit animae bona, quae a vinculis coerceri possunt: & ita hic sistantur, quae ad responsonem spectant. Non enim, ut arbitror, opus est ut prolixiores de illa fiant sermones, praecipue apud eos, qui manifeste nostra cognoscunt. Ac ideo iam ad laudem ipsam est accedendum, sermone vero deum illius praeponeo, ne virum laudibus meis afficiam iniuria, neve multum diuersum ab aliis incedam. Tametsi omnes fortassis deficiemus, quemadmodum ij, qui caelum & solis intuentur radios. Proinde si illum viderem genere, & iis quae ex genere sunt gloriari, aut omnino re aliqua parua, & iis quibus in terram respicientes extolli solet, alius utique heroum videretur catalogus, si ea recensere vellemus, quae de illo temporu afferre possemus serie. Immo nec historiis concederemus, ut plus quam nos haberent, sed & in eo plane praestaremus, quod eum necessitationibus aut fabulis, sed rebus ipsis, quarum mihi testes existunt, ornaremus. Siquidem multas nobis de eo Pontus ob patrem suppeditat narrationes, miraculaque nequaquam praeferiora. Multas etiam solum meum patrium, veneranda Cappadocia, non minus iuuentutis alitrix, quam equorum generosorum procreatrix. Vnde nos generi paterno conferimus maternum. Sanè quina numerosioribus, aut maioribus ornati fuere praefecturis, administrationibusque publicis: quibus in aulis regis potentia plus floruerunt, & opulentia, necnon throni sublimitate, honoreque populari, ac sermonum splendore? quae cuncta si vellemus, recensere possemus. Siquidem nil essent Pelopidae, & Cecropidae, necnon Alceones, Aeacidae, & Heraclidae, & quibus nil est sublimius. Qui quum nihil ex domesticis manifesti, quod referre possent haberent, ad obscuriora confugerunt, daemionibus quibusdam, ac deis, necnon fabulis progenitores infamantes. Quorum venustissima fuere incredenda, planeque crederentium iniuria. Ceterum postquam nobis sermo de viro est, qui dignum esse duxit ut nobilitatis secundum virum iudicaretur, & nequaquam deceat, ut formae & colores ex se ipsis censentur, aut equi generosissimi, vel abiectissimi: vnum aut duo extraria depingemus, ex iis quae sub initio illi indita fuere, eaque vitae eius peculiaris, & quibus potissimum in loquendo gaudebat: sicque deinde ad ipsum conuertar. Aliis igitur aliud sit decus, siue generis seu rerum singularum, minorum, seu maiorum, tamquam hereditas quaedam paterna, à longe, vel proximè incipiens, ac ad posterios se extendens Basilio vero vtriusque generis insignia, fuerit pietas. Quod quidem nunc sermo ostendit. Persequutio erat, & persequutionum seuisima ac grauissima. Scientibus Maximinum dico, qui quum ex multis qui nuper fuerant pullulasset, omnes modestos fuisse ostendit. Siquidem multa flagrabat audacia, & ut impietatis coronaretur potentia, sagittabat, hanc multi ex nostris superarunt pugilibus, & ad mortem usque decertarunt, & ante mortem parumper, solum tamdiu relictis, ut victoriae superuenerent, & non vna cum certaminibus abirent, sed aliis reseruarentur. Aliptae virtutis, martires viui, statuae spirantes, praeconia tacita. Multis igitur enumerandis, tempus quoque illud aucto Basilij ac pariter, qui omnem pietatis exercuerunt viam, pulchram hanc attulit coronidem. Siquidem ita erant animati ac praeparati, ut omnia facile sustinerent ob quae Christus eos coronat, qui certamina, quae pro nobis pertulit, imitantur. Quoniam vero oportebat ut certamen legitime perageretur, Lex autem martyrij persequutis parit & imbecillioribus, ne vltro ad agonem procedant: quum vero praesentes sunt ne subterfugiant iubet. Hoc enim audaciae, illud vero est ignaviae. In hoc ideo illi honorantes legislatorè, quid machinantur, seu potius ad quid feruntur à providentia, quae cuncta illorum gubernat: ad syluam quandam in Ponticis fugiunt montibus, sunt autem ibi quam plurimae, densae, ac late se extendentes, admodum paucis fugae veteres comitibus, cibusque ministris. Alij igitur temporis admirentur longitudo, si quidem ut plurimum ibi, ut aiunt, ex fuga sunt commorati, annos circiter septem, paruo victu, ac tenui, uti credere par est, & fortuito corpora sustinentes, sub dio, in praecipitiis, frigoribus, & caloribus afflicti. Desertum praeterea inhospitale, ab omni que communi & societate humana seiunctum, permolestum fuit iis, qui olim honorati & multis satellitibus culti fuerant. Ego vero quod his maius est & mirabilius, dicere incipiam. Et nemo mihi fidem denegat, siue non magnum censeat, persequutiones ac discrimina propter Christum exantata, male sentiens, & admodum periculose. Desiderabant quippiam generosi, & quod ad voluptatem deseruiret, temporis laborantes longitudine, & necessariis iam satiati. Nec tamen ea quae olim Israel pertulerunt, quoniam minime murmuratores erant, quemadmodum illi quum in eremo post fugam ex Aegypto affligebantur, tanquam Aegyptus melius eis quam desertum fuisset, quoniam abunde lebetes carnibus suppeditasset plenas cum aliis quae ibi reliquerant. Lutum enim, & laterum fictio nullius tum momenti, propter stultitiam, penes eos erat, sed alia tanquam magis pia & fideliora proferebant. Nunquid ex incredendis est dicebat, quod cum miraculorum sis deus, populum peregrinum & fugientem large pauisti in deserto, ita ut illi panem per pluuiam demitteres, & coturnice exlatu raras, ac eos non solum necessariis, sed & superfluis nutrites: qui mare diuisisti, & solem firmasti ac flumina siccasti. Sed & alia recensent quae fecerat: Anima enim in talibus historias amare solet, & deum miraculis laudare, quam plurimis. Ac ideo nobis cibum, dicebant, hodie largire, ac delicate nos pietatis pugiles pasce.

Siquidem

Maximi.

D

E

Exo. 13.

Siquidem multae sunt bestiae, quae diuitu effugerunt mensas: quemadmodum olim & nostras, qui in his latitant montibus. Multae etiam aues comestibiles, super nos desiderantes volant. Ex quibus quid à te solum volente, capi nequit? talia dicebant, & venatio aderat, cibus spontaneus, ineptus, omnifarius. Cerui turmatim super tumulis apparentes, admodum ingetes, admodum pingues, admodum prompti ad iugulationem. Solum hoc percipi nequibat, quod molestè ferrent, si non celerius aduocarentur. Et hi quidem nutu trahebantur, alij autem ducebantur, quoniam persequente, aut cogente? nemine. Quibus equis? quibus canibus? quo latratu? aut clamore? aut quibus iuuenibus venationis exitus praecoccupantibus? legibus orationis ligati, & petitionibus iustis. Quis talem nouit venationem, ex iis qui olim fuere, seu nunc sunt. Proh miraculum, ipsi venationis erant penuarij. Quantum placebat, voluntate solum detinebatur. Quod vero superabundabat, siluis ad secundam remittebatur mensam. Habebant igitur obsoniorum artifices, frugales, coenam decentem, conuiuae grati, praebulum iam speratorum. Miraculum praesens, ob quod ad certamen, pro quo haec sustinebant, propiores fiebant. Et haec meae sunt narrationes. Tu vero tuos mihi recense venatores, Oriones, & Aetæones, venatores infelices, persequutor meus, qui fabulas miraris, & ceruam pro virgine suppositam, si tibi aliquid tanti est ad contentionem, etiam si concedamus, nequaquam fabulam esse quae narratur, quemadmodum sermonis reliqua & valde turpia. Quid enim opus erat retributione, si virgo saluata erat, ut hospitium doceretur caedes, & inhumanitas pro humanitatis disceretur retributione. Et hoc quidem tale, ex multis vnum, & pro multis, ut meus est sermo. Et illud percurri, non ut Basilio aliquid gloriae adderem, nequaquam enim mare indiget fluminibus, ut in illud exonerent, licet multa influant ac magna. Neque ut aliquid afferrem laudis ei qui nunc celebratur, sed ut ostenderem, quae nam illi ab initio affuerint, & ad quale exemplum respiciens, tantum praecelluerit. Etenim si magnum est aliis, ut aliquid à maioribus ad gloriam accipiant splendorem, longe maius est illi, ut maioribus à se ipso aliquid addat, non secus ac fluiuis currens. Ceterum de cognatione maiorum, non minus secundum virtutis quam corporis comparisonem, multa quidem & alia extant indicia, veluti pauperum sustentatio, hospitium exceptio, animae per temperantiam purgatio, facultatum portio deo consecrata. Res cui non dum tunc multi studebant, quemadmodum nunc ex primis auctum & honoratum est exemplis. Necnon alia quae Ponto & Cappadocibus impesa, satis ad multorum aures implendum forent. Mihi vero bonorum generatio filiorum, res videtur maxima & clarissima. Siquidem numerosam & pulchram prolem fabulae fortassis habent, nobis autem experientia hos contulit, ita factos, ut si & non talium essent parentes, sibi ipsis sufficerent ad gloriam: tali uero autem existentes patres, & si ipsi non itam clari essent virtute, omnes superarent prolis felicitate; quidem vnum vel duos laude dignos nasci, naturae quispiam ascribere

Filiorum procreatio.

posset: at praecellentia in omnibus, manifeste parentum laus est. Quinimo beatissimus sacerdotum ac virginum numerus ostendit, eos & qui nuptiali iugo sunt alligati, nullum damnum in aequali virtutis excellentia perpeti: sed ob vitam potius electionem, aut conuersionem talia facere. Quis igitur ignorat Basilij huius patrem, Basilium magnum penes omnes nomen, qui optionem paternam est adsecutus (ne dicam solus) ac si quis alius inter homines: nam quum omni virtute praeditus esset, à solo filio prohibitus est ne partes haberet primas. Quis ignorat Emmeliam, quae ab eo quod fuit nomen est sortita, aut facta quod appellata fuit. Vnde iuste concinnitatis cognomine ornata exitit, quae illud inter mulieres esse visa est (ut breuiter dicam), quod ille inter viros: ac ideo si necesse fuisset, ut omnino mos gereretur naturae, & is quem nunc laudamus, hominibus daretur, quemadmodum olim veterum quidam, qui à deo ob communem utilitatem orbi sunt concessi, nequaquam conuenisset ut ex aliis potius quam talibus nasceretur parentibus: neque ut ij ab alio magis quam hoc parentes nominarentur. Ceterum quicquid ipse recte egerit, iam enumerare incipimus: nam postquam laudis primitias, lege persuasi diuina, quae parentibus cunctum honorem tribuere iubet, commemorationi horum dedimus, ad illum iam transibimus: hoc tantum addentes, quod & omnibus vere dictum videri puto, qui illum cognorunt: nobis, quum eum laudamus, sola eius voce opus esse: ipse enim materia est splendida laudantibus, solusque materia sermonis viribus dignus. Pulchritudinem vero, fortitudinem, & statum proceritatem, quibus multos gaudere video, laudare volentibus, & iis relinquo, qui rebus student minutis, & circum corpora volutantur: non quia is minus quam alius quispiam praeditus fuerit, quum adhuc iuuenis esset, ac nondum carnem philosophia perdomuisset: sed ne mihi quemadmodum inexpertis accidat pugilibus, qui vires temerè & superuacaneis euacuant certaminibus, ac ideo inferiores suo tempore inueniuntur, in iis, ex quibus victoria acquiritur, & ob quae coronae pronuntiantur: quae autem arbitror, nequaquam videri superuacue dici, ne oratione à scopo aberrem, ea quoque laudabo: arbitror igitur cunctos fateri, qui mente sunt praediti, institutionem disciplinarum, primum ex bonis nostris esse: non solum generosiorum illam, & nostram, quae omnem sermonis fastum & contentionem despicit, solaque salutis & rerum intellectualium continetur pulchritudine: sed & externam, quam christiani plerique tanquam insidiatricem ac deceptricem, & quae à deo segreget despiciunt, male sentientes: quemadmodum enim terra & caelum, necnon aer, & similia, non ideo sunt contemnenda, quia quidam male his sunt abusi, pro deo ea quae dei sunt venerantes, Ita etiam quicquid utilitatis ex philosophia percipi potest, id omne ad vitam usum fructificare debemus: ita tamen ut periculum effugiamus, & nequaquam contra creatorem creaturam, iuxta insipientes, concitemus: sed ex opificio opificem deprehendamus, & sicut diuinus

Emmelia concinnitatis vel mortis.

1. Cor. 10.

inquit Apostolus, omnem intellectum Christo captiuemus: quemadmodum igitur ignem, & cibum, ac ferrum, necnon alia per se nec vitia aut noxia esse scimus, sed quemadmodum videtur vitentibus: quin ex reptilibus medicamenta etiam quaedam theriacalia temperamus ad salutem: ita & in illis: siquidem indagatorem & contemplationem suscipimus: quum autem ad demones & errorem perducit, necnon perditionis profundum, contemnimus: nam licet hæc nequaquam nobis ad pietatem profint, ex deteriori tamen id quod melius est feligimus: ac sermonem nostrum, cum illo roboramus, haudquaquam igitur disciplinæ sunt vituperanda; quemadmodum nonnullis videtur, sed rudes & imperiti, & qui ita habent sunt negligendi: vellent enim omnes tales quales ipsi sunt esse, quod in communi ignorantia latere & inscitia argumta effugere possent. Ceterum postquam hæc pro confelsis habentur, age de Basilio ipso consideremus. In prima itaque ætate, a magno patre, quem communem tum virtutis præceptorum Pontus elegerat, institutus est & formatus formatione optima & purissima: quam diuinus David recte diuinam vocat, quoniam nocturnæ opponitur, sub hoc igitur admirandus ille, tam vitam quam sermone auctus in vtrisque coaluit: nequaquam ob Thessalicum antrum, tanquam virtutis officinam glorians, nec ob Centaurum quendam superbum, heroum præceptorem, nec quod lepores venari, vel hinnulos cursu superare, aut ceruos capere ab eo didicisset, siue ut in rebus bellicis fortissimus esset, aut optime equos domaret; eodem pullo & magistro vtens, vel ceruorum & leonum medulla, a tabularum nutritur fictoribus, sed disciplinas didicit circulares, obiterque pietatem exercuit: & ut breuiter dicam, ad futuram perfectionem, a disciplinarum perductus est principio: qui enim vel vitam solum recte instituit, aut eloquentiam tantummodo student, ita ut alterum omittant, nihil mihi a monoculis distare videtur, quibus magnum est nocumentum, maior verò turpitudine, quum quempiam inspiciunt, seu inspiciuntur: quibus verò contingit, ut in vtrisque excellant & sint idonei, ij illud etiam assequuntur, ut perfecti euadant, & cum beatitudine viuant futura. Proinde & illud Basilio contigit, ut ad bene viuendum domesticum virtutis haberet exemplum, ad quod respiciens, confestim optimus euasit: quemadmodum pullos videmus equinos, necnon vitulos, simul ut nati sunt matribus suis alludere: eodem modo & ipse equino quasi hinnitu, patre circumfiliabat, non multum summis virtutis moribus inferior, aut si maus, quemadmodum in adumbratione picturæ, vbi mox futura pulchritudo figuræ indicatur, & ante diligentiam tepus ea quæ diligentiam sunt præsignantur. Postquam autem abunde disciplinis illis instructus fuit, ipsumque nihil pulchri effugit, quum nec apib' cederet laboriosis, quæ ex cunctis floribus vtilissima colligunt, ad Cæsarensis profectus est ciuitatem, quæ eo tempore disciplinarum florebat institutione: splendens illam dico, & nostram, quoniam & ipsa meorum sermonum ductrix est, & institutrix, ac non minus sermonum metropolis existit, quam earum ciuitatum quæ illi subiunt, & super quas

Eph. 4.

Cæsarea
Lau.

habet potestatem: quam si quis virtute priuaret sermonum, illi etiam quod pulcherrimum habet & peculiarissimum auferret: alia enim ciuitates, aliis exultant ornamentis, siue vetustis, aut nouis, secundum quod (ut arbitror) fabulis celebrantur aut spectaculis: hanc autem sermones notam reddunt, perinde ac signa in armis, siue fabulis: reliqua verò ij referant, qui virum apud eos erudiebant, & institutione fruebantur: sed qualis sunt erga præceptores? qualisque erga coætaneos? hos quidem æquabat, illos autem omni doctrinæ genere superabat, ita ut paruo tempore apud omnes laudis gloriam referret, ac tam populo quam ciuitatis primoribus maiorem eruditionem, quam ætatem, maioremque morum grauitatem, quam eruditionem ostenderet. Rhetor inter rethores, etiam ante thronos sophisticos. Philosophus inter philosophos, etiam ante dogmata philosophica: & quod maximum erat, sacerdos christianus, & ante sacerdotium etiam: tantum illi in omnibus tribuebatur ab omnibus: eloquentiam verò studium ei superuacaneum erat, ex eo tamen tantum decerpit, quantum illi ad philosophiam nostram opus erat, quoniam & vis huius, ad intelligendum demonstrationem est necessaria: siquidem mens, motus est ineffabilis torpentium: philosophia autem studium, & mundo perire, ac deo adiungi, iis qui pro infernis superna commutant, in stabilibusque ac fluxis, stabilia præferunt & manentia. Inde Byzantium profectus est, ciuitatem Orienti præfidentem: ea enim sophistis & philosophis præcellerat clarissimis, quorum fortissima quæque ob naturam versatilem & ingentem breui collegit tempore. Hinc ad sermonum parentem Athenas a deo mittitur. Athenas inquam, quæ in disciplinis pulchram habent insatiabilitatem, mihi que aureæ sunt, & bonorum, ac si alicui alij hospites: hæc enim mihi virum hunc cognitum reddere, licet nec antea ignotum: quumque eloquentiam quærerem, felicitate retuli: & licet per modum alium, idem tamen mihi euenit quod Saul. Qui quum patris quæreret asinos, regnum inuenit, dum præter opus destinatum, maius quid opere mercaretur. Sane recte sermo noster hucusque cucurrit, & per viam delatus est planam, admodumque facilem & regiam, in laudibus viri. Dehinc verò ignoro, qualiter sermone vtar, aut quod me conuertat, habet enim sermo contrarium quid nobis: desidero enim hic postquam in hunc incidi sermonem, ac tempus hoc nactus sum, aliquid a me ipso prædictis adiungere, ac pariter narrationi immorari: vnde & quomodo, a qualique principio nostra inceperit amicitia, aut si magis proprie loqui oportet, conspiratio & coadunatio: nam & visus haud facile a iucundis diuelli solet spectaculis: si verò violètia quadam abstractus fuerit, iterum illac refertur: quæadmodum sermo a narrationibus suauissimis: proinde licet magnitudinè timeam conat' modeste tamen, & quantum possibile est verba facere studebo. Si verò alicubi ob nimium cogentur desiderium, affectui nostro parcendum erit, quum omnium affectuum sit iustissimus, ac passionibus haud affici, damnum censeatur, ab iis qui præditi sunt mente. Habebant igitur nos Athenæ, perinde ac defluxum quendam fluuiatilem, ab vno patriæ

Byzantii.

Athenarum
Lau.

1 Reg. 9.

Partes in
ter schola-
res Atheni-
sis.

trix fonte, in diuersas diuisos terras, rursusque in vnum tanquam ex præscripto dei motu conuenientes. Ego autem paulo prius adueneram, illeque confestim post me multa & præclara spe exceptus: nam multorum celebrabatur linguis, prius etiam quam veniret, singulisque magnum erat, præoccurere eum cui studebant, verum nil oberit, si sermoni narratiunculam quandam breuem, tanquam condimentum aliquod addamus, quo scientibus memoriam refricemus, ignorantibus autem doctrinam impertiamur. Athenis ex iuuenibus quam plurimi, imò modestiores etiam, circa sophisticam desipiunt. Non ingenerosiores solum, & nomine obscuro, sed generosiores iam & clariore. Non secusque ac multitudo inter se decertant, quum motibus præditi sint iuuenilibus, & haud facile cohiberi possint. Ac ideo videre est idem illis accidere, quod & equorum ac spectaculorum amatoribus, in cursu equorum aduersariorum. Saltat enim, clamant, puluerem in cælum spargunt, in aurigas sedentes aërem verberant, equos digitis tanquam flagellis cum coniungentibus coniungunt. & quum nullius sint domini, facile inuicem concedunt, aurigas, equos, stationes equorum, præfectos, ac quinam sunt illi? vt plurimum indigentes ac pauperes, & qui nec tantum habent, vt vno sustineatur die, eodem modo & ij, in his admodum pro doctoribus suis conflantur, & aduersariis indignantur: quo ipsi plures existant, ac doctores, quorum illi curam gerunt præcipuam, locupletiores reddant: quæ res admodum absurda est, pariter & infelix. Præoccupantur enim ciuitates, viæ, portus, montium summa, campi, nouissima quæque: nec quicquam est in tota Attica, aut in Græcia reliqua, quod non in partes cedat, cum incolis quam plurimis: nam & hos studiis suis addictos habent. Quum igitur quispiam in manus horum incidit exploratorum, quod vel vi accidit, vel voluntariè, hæc lex illis est Attica, & ludus serio permixtus. Primum enim hospitio excipitur a præoccupante aliquo, vel amico, aut cognato, siue patriæ eiusdem, aut iis qui admodum in sophistica præcellunt & captionibus. Idque præcipue in honorem fit eorum, quoniam & hæc illis merces est, vt studiosissimos adipiscantur. Deinde nugis agitur, ab omni volente. Hæc vt arbitror ideo faciunt, quo factum eorum, qui nuper aduenerunt contundant, & sub initium eos sibi morigeros reddat. Alij igitur nugantur proteruius. Alij verò rationabilius, secundum quod plus ciuiles sunt aut agrestes. Et res quidem illa ignorantibus timorem incutit, & immitis videtur. At præsentibus admodum suauis & humana. Maior enim ostentatio est quam opus rerum de quibus concertatur. Deinde per forum ducitur cum pompa, quæ talis est: ij qui adolescentis ad balneum sunt præcursores, seipsos in ordinem redigunt, secundum cognationes seriatim, quum verò appropinquant, multo vtuntur clamore, saltantque tanquam infantes: iubet autem vox illa, eos non vltra progredi, sed consistere tanquam balneum eos minime capere velit, simulque portas calcibus pullant, strepitu iuuenem perterrentes, deinde ingressum concedentes: ita iam libertatem præstant. Ac ex balneo honore æqualem, & tanquam vnum ex eis suscipiunt. Hocque

eis ex ludicro illo iucundissimum est, vt quam celerissime ea quæ perturbant reconcilientur & dissoluantur. Ego igitur tum meum ac magnum Basilius, non solum ob reuerentiam haud deduxi, quum cum viderem moribus constantiorem esse, & sermonibus plus idoneum: sed & aliis qui iuuenem illum haud cognoscebant, persuasi vt idem facerent. Si quidem a multis confestim habitus est venerabilis, auditu præcognitus. Vnde accidit, vt solus serè ex aduenis, legem illam effugerit, dignior visus honore hoc iuuenili. Et illud amicitia nostræ fuit præludium, hinc confortij nostri scintilla, sic inuicem fuimus fauciati. Inde tale quid euenit, nam nec hoc nobis est prætereundum. Armenios nequaquam simplex hominum genus esse inuenio, sed admodum vafurum, & scopulis seu aris simile marinis: ex quibus multi eum conueniebant familiares, & sodales quidam, etiam ob amicitiam pristinam & paternam: siquidem in eodem ludo versati fuerant literario. Accedebant igitur cum amicitia fictione, sed inuidia, & nequaquam benevolentia eos instigabat. Interrogabantque eum cõtentiore potius quam rationabiliter, ac illum per primum conatum sibi subiicere quærebant, superiorè viri laudem cognoscentes, præsentem verò honorem minime ferentes. Molestum enim ferebant, quum iam pridem philosophicam ac trita sumplissent vestem, molliterque susurrare didicissent, si non plus hospite haberent ac iuene. Ego autem nimis Athenarum amator, & vanus (ignorabam enim, quod hæc ob inuidiam fierent, sed fictioni credebam) quum iam aures demitterent, ac tergum verterent (indigne enim ferebam Athenarum gloriam in illis dissolui, & adeo cito cõtēmi) iuuenibus opem tuli. Sermone enim instauravi, & illis a me ipso robur præstiti. Siquidem parua quædam additio omnia prætest in talibus, ita vt in pugna simili, æqualia sermoni capita constituat. Verum postquam cognoui, quid sub disputatione illa lateret, neque enim iam tolerabilis erat, sed palam se denudabat, confestim immutatus fui, ac puppim cohibui, illique adstiti, & victoriam in alteram partem inclinare feci. At ille confestim ob rem hanc gauisus est, sagax enim erat, ac si quis alius, alacritateque repletus, vt planè Homericis verbis eum describam. Sermone igitur generosos illos exagitabat, syllogisimisque verberans, non prius dimisit quam manifeste in fugam vertisset, ac planè vires eorum fregisset. Hoc nobis amicitia secundæ, non iam scintilla erat, sed ignis accensus splendens & manifestus. Illi igitur re discessere infecta, multum seipsos ob temeritatem incusantes, multumque mihi ob insidias indignantes, tanquam ex professo illis inimicitias indixissent, quas etiam prodicionem vocabant, non eorum solum, sed & Athenarum ipsarum. Ac ita illi in tetatione prima succubere, & adeo ab vno confusi sunt viro, vt nec amplius in futurum spem conciperent meliorem. At ille (siquidem humanus est affectus, quum magna sperantes, expeditique speratis occurrimus, videmus autem apparentia longe opinione nostra esse inferiora) tristabatur, affligebatur, nec habebat cur se ob peregrinationem suam laudaret, quærensque quod sperauerat, Athenas, felicitatem vocabat inanè. Et hic in illis erat, ego verò plurimum tristitia ei

Armenio-
rum more.

tia ei ademi. Nam ratione occurrit, consideratio-
nibusque virum delinui. Et quod vere ita se habe-
bat, dicebam, nequaquam hominum mores con-
festim, sed tempore longo, & consuetudine per-
fectiore deprehendi, nec disciplinas à scrutanti-
bus breui cognosci posse. His verbis latitanti ei re-
duxi, experimentumque dedi, & accepi, ac plus illi
mihi colligavi. **A** Quum vero tempore procedenti
desiderium inter nos confiteremur, ac philosophiam
esse cui studebamus, tum omnia iam inter nos era-
mus. eadem enim domo ac mensa utebamur, cõ-
tubernales, vnanimes, idem sentientes, semper in-
ter nos desiderium feruentius & firmiter auigen-
tes. Qui enim corpora amant, quonia fluxa sunt,
instar vernis diffuunt floribus. Quin nec flamma
permanet, quum materia est consumpta, sed cum
illa accedente euanescit: ita nec desiderium sub-
sistit, quum marcet feruor. Modesti vero, & qui
secundum deum viuunt, postquam rei sunt firmio-
ris, ideo etiam stabiliore existunt; ac quantum pul-
chritudo plus ab eis imaginatione deprehenditur,
tanto illos magis sibi ipsi, & amatores eorum in-
uicem colligat. Et hæc de nobis lex est amoris.
Proinde scio, quod temporis & mensuræ terminos
transgredior, & ignoro quomodo in has incidam
considerationes. Non tamē habeo quomodo me
à narratione contineam. Nam semper id quod mihi
in mentem venit, necessarium videtur, ac melius
quàm quod est obmissum. Quod si me quis vio-
lenter inde abstraxerit, idem mihi quod polypo-
di accidet. Illi enim, quum quis eos ex cavernis suis
extrahere nititur, adeo fixe saxorum adhærent con-
cauitatibus, vt nequaquam inde auelli queat, nisi
quid secum violenter abstrahant, aut ipsi relin-
quant. Si igitur quispiam permittet, habeo quod
quæro. Sin minus, à me ipso reprehendar. Quum
igitur ita inter nos ageremus, ac in bene murato
thalamo aureas fundaremus statuas, quemadmo-
dum Pindarus ait, ita quoque ad vltiora sumus
progressi, deo pariter & desiderio nostro coope-
ratoribus vtentes. O quomodo sine lacrymis har-
um rerum memoriã refricare possum? spe enim
ducebamur pari, in re inuidia plena, sermonum
nempe. Verum inuidia aberat, æmulatio autē vr-
gebat, certamenque ambobus erat, non vter è no-
bis primas ferret partes, sed vt illas amico conce-
deret. Nam vt inuicem excelleremus propriū fe-
ceramus. Vna enim ambobus anima esse videba-
tur, duobus corporibus inclusa. Proinde etsi non
facile credendum sit dicentibus, omnia sibi cum
omnibus conuenire, nobis tamen credendum est,
tanquam iis quibus inuicē, & inter nos recte con-
ueniebat: eratque ambobus opus vni, virtus, & vt
ad spes viteremus futuras, priusquam abcedere-
mus hinc, quum sciremus planē nos aliquando
emigraturos. Ad quod respicientes, ac omnem vi-
ram & actionem nostram dirigentes, ita deduce-
bamur à mandato, virtutemque inter nos acueba-
mus. Et nisi mihi hoc dictu nimis sit magnum, li-
bra inuicē eramus in qua expenditur id quod re-
ctum est ac obliquum: Conuertabamur autē cum
amicis nequaquam improbis, sed modestissimis,
neque cum pugnacissimis, sed cum pacificis; & cum
quibus versari conduceret, facilius esse scientes,
malitia aliorum inquinari, quàm aliis virtutē im-
pertiri. Nam & morbo citius quis inficitur, quàm

sanitatem conferre possit. Disciplinis vero non
tam iucundissimis, quàm pulcherrimis gaudeba-
mus. Siquidem hinc iuuenes ad virtutem vel vitia
formari contingit. Porro duæ nobis viæ cognita
erant, vna prior & venerabilior, alia autē secunda
ria & nequaquam dignitate cum priori conferen-
da. Prima nos ad domos factas, & doctores qui
illic agebant ducebat, secunda autē ad magistrōs
externos: reliquis volentibus reliquimus: Festiui-
tates, theatra, panegyres, cõuiuia. Nihil enim ho-
norabile censeo, quod non perducit ad virtutem,
neque meliores facit eos qui illi student. Alii igitur
tur alia quædam sint nomenclaturæ, vel à maiori-
bus aut familiis deductæ, siue ab institutis pro-
priis, aut egregie gestis: nobis verò res erat ma-
gna, ac nomē ingens, vt christiani essemus, & cen-
seremur. Quo magis exultabamus, quàm Giges
ille annulo (etiam si haud fabula esset) cuius ope
Lydorum assequutus regnum. Aut Midas olim au-
ro, cuius gratia etiam periit, quum voti compos
effectus esset, & nil nisi aurum possideret. Alia hæc
fabula Phrygia. Nam quid de Abaridis Hyperbo-
rei dicerem sagitta? aut de Pegaso Argiuo? quibus
haud tantum per aërem ferri poterat, quantum nos
mutuo ac inter nos ad deum eleuabamur. Dicam
quid succinctius. Athenæ quum aliis, quantum per-
tinet ad animam, nociuæ essent, quemadmodum
non male à piis censetur hominibus: idola enim
ibi præ reliqua Græcia, mala abundant abundan-
tia, difficileque est horum laudatoribus ac patronis
non arripere: nobis verò nullum ab iis accidit dãm-
num, qui mente iam eramus stabiliti & muniti. **E**
Imò si contrarium, & mirum quid dici debet, hinc
ad fidem cõfirmabamur, quum deceptiones co-
rum & imposturas perdisceremus. Vnde dæmo-
nes cõtēnebamur, & nequaquam admirabamur.
Proinde si fluuius est quispiam, aut esse creditur
qui per mare dulcis fuit, aut animal quod in igne
cuncta absomit circumuolat, hoc nos inter
cunctos eramus cõtēnebamur. Et hoc pulcherrimū
erat, quod sodalitiū quoddam non ingenerosum
circa nos erat, duce illo instructum, ac deductū,
quod planē gaudebat eisdem. Quoniam & pede-
stres iuxta currum currebamus Lydium, eo cursu
& modo, ex quibus nobis contigit, vt clari apud
condiscipulos nostros haberemur ac sodales, cla-
riusque apud Græciã vniuersam, præcipue verò apud
notissimos. Sed & vltra terminos iam progressi
fueramus, quemadmodum manifestum factum
est à pluribus, qui hæc narrarunt. Tantum enim
præceptores nostri præcellabant, quantum & A-
thensæ: nos verò tantum quantum præceptores,
inuicem nos audientes, & inter nos colloquen-
tes. Amicorum par eramus non incelebre, ita vt
nec apud eos tale quid audirent Orestæ, & Pila-
dæ, neque Molionidæ, homerici libri miraculū. **F**
Quos calamitatum cognatio notos reddidit, &
quod pulchre currum agitare scirent, partem in-
de fumentes legitimã vnde etiam verbera. Cete-
rum mei oblitus videor, dum in meas prouehor
laudes, quod quidem nec ab alio admitterem vn-
quam: sed nil mirum, sic enim amicitia illius ali-
qualiter perfrui licuit, dum sic vixit cum virtute,
vt illi cesserit in laudem. Nunc verò sermo nobis
rursum ad metã reducat. Quis nobis adeo ca-
nus intellectu fuit, ante caniciem etiam? sic epim
à Salo-

Sapient. 4°

à Salomone senectus definitur. Quis etiã tam ve-
nerabilis tam senibus quàm iunioribus? non solū
qui eo vixerunt tempore, sed qui etiã præcesserunt.
Quis minus indigebat sermone propter mores?
Quis magis copos fuit orationis, idque cum mori-
bus? Quodnam doctrinæ genus non est perscruta-
tus? seu potius, quodnam haud cum excellentia? idque
tanquam solum. Ita enim in cunctis est versatus,
quemadmodum nemo vnquam in vno. Ita etiã exacte
singula calluit, tanquam alia ignoraret. Diligentia
enim cum ingenio cõcurrebat, ex quibus scientiæ
& artes vires suas habent. Naturæ enim celeritate
A minime propter ingenij indigebat acumē, mini-
meque acumine propter velocitatē. Ita autē vtraque
colligebat, & in vno deducebat, vt incertū foret,
quonã ex illis admirabilior esset. Quis adeo Rhetorica
pernouit? impetū spirantem ignis, tametsi
mores eius longe à rhetoribus essent alieni. Quis
ita in grammatica excelluit? quæ linguã exornat,
historias colligit, metris imperat, legemque tert
poëmatibus. Quis ita philosophia inclaruit? subli-
mi illa & sursum ascendente, tam actiua quàm cõtē-
templatiua: ac ea quoque quæ circa rationales ver-
satur demonstrationes, quæ cõtēpositiones ha-
bet, & exercitia, quæ & dialecticam vocant. Ita vt
facilius esset è labyrinthis euadere, quàm illius
sermonum retia effugere, si ita foret necesse. De
Astronomia autē, & Geometria, necnon nume-
rorū proprietate tantū sumpsit, vt non inquinaretur
illorū argutiis: superuacuum vero cõtēpsit,
tanquã pie volentibus viuere inutile foret. Ita vt
electio magis, quàm appositū, admiranda esset, seu
potius appositū electione. Sanè medicandi artem
& corporis ægritudo, ac infirmitas assidua, quum
philosophiæ & laboris sit fructus, necessaria sibi
fecit. Hinc enim incipiens, in habitū peruenit ar-
tis, & huius, non quemadmodū se circa apparatus
habet & inferna, sed quantum circa dogmatica &
philosophica. Ceterum qualia sunt hæc licet talia
existant, si cum viri doctrina, quæ in moribus ha-
bit fuerint cõparata. Nugæ profecto erant cum
gestis eius collati, Minos ille & Rhadamantus,
quos Græci Asphodili pratis, & cãpis celiuere di-
gnos Elisis, quum in opinionē, quemadmodū &
nos paradisi deuenissent, ex libris, vt arbitror, Mo-
saicis, ac nostris, licet nomenclatura aberrarunt,
aliis nominibus paradysum ostendentes. Proinde
& sic se illa habebat, eratque nauis doctrinæ plena,
quatenus natura pertingere potest humana, vltra
enim transiri nequit. Reliquū erat vt de reditu ac
vita cogitarem perfectiori, acciperemque spe-
rata, & ea propter quæ conueneramus. Iamque dies
aderat regressions, & parata erant quæ ad pere-
grinationē pertinebant. Sermones valedicentes,
præmissiones, reuocationes, gemitus, amplexus,
lacrymæ. Nil enim adeo triste est vbiq, quàm quum
contubernales ab Athenis & seipsis diuelluntur.
C Factum igitur tum est spectaculū miserabile, &
historia dignum. Circumstabat nos amicorum &
cõtēnearum chorus, sed & præceptores nonnulli
aderant, qui nos nequaquam dimittendos esse dice-
bant, rogantes, cogentes, persuadentes, & quid non
dicentes? quidve non facientes? quemadmodum
par est dolentes. Ceterū quid hic accusem, num
me ipsum? aut diuinam illam & incõprehensibilem
animam, siue audaciã ipsam? Ille enim causam

de regressione depromens, superior visus est con-
tentione, ac vi etiam detinentium, ideoque illi per-
missus est reditus. Ego verò Athenis derelictus
sum partim languens, partim autē (nam verum di-
catur) proditus ab illo persuadente, vt dimitterem
non dimittentem, cederemque trahentibus. Res
priusquam fieret nequaquam credenda. Siquidem
facta est incisiõ corporis vnus, in partes duas, &
mortificatio amborū: aut vitulorū collactancorū
& conugalium separatio, flebiliter inter se mu-
gentium, & haud ferentiū disunctionem. Mca ta-
men longior erat multa. Non enim diutius su-
stinere poteram, vt viderer miserandus, ac omni-
bus rationem separationis redderē, sed cum tempore
haud longo Athenis mansissem, desiderium,
Homericum me fecit equum: vincula enim quæ
me retinebant abrui, ac per campum lasciuens
ad contubernalem me contuli. Postquam autem
regressi sumus, parumper mundo, & scenæ grati-
ficati sumus, quo desiderio satisfaceremus multo-
rum. Quum enim nequaquam theatricè haberemus
seu ostentabunde, celerime nostræ facti sumus
potestatis, & inter viros censi sumus, virilius ad-
iumento philosophiæ proficientes. Non amplius
iam vnã, id enim inuidia haud permittit, desiderio
tamen vnã cõuersari sumus. Hunc enim Cæsari-
sis continebat ciuitas, tanquã secundum quendã
conditorum & ciuitatis gubernatorē: deinde pe-
regrationes quædam uecessariæ, postquam nos
haud habebat, illum excepere, nec à philosophiæ
instituto alienæ. Me vero parentū pietas, & senē-
ctutis horum cura, necnon calamitatū aduersitas
à viro abduxit, forsità minus bene aut iuste, abdu-
xit tamen. Cogito autē, num omnis mihi inde vi-
tæ inæqualitas & difficultas acciderit, & ad phi-
losophiã impedimentum, nequaquam desiderio
aut proposito dignum. Ceterum nostra quocun-
que deo placuerit ferantur, ferentur autem inter-
cessionibus illius melius: hunc autē multiplex dei
clementia, & circa genus nostrū dispensatio, per
multa media notum faciens, semperque clariorem
ostendens, Ecclesie illustri facem præposuit splen-
dentem, celebremque illum ad sacros presbyterij
thronos elegit, & per vnã ciuitatē Cæsareensem,
orbi succedit vniuerso. Et quoniam modo? nequa-
quam festinanter ad gradus perduxit, neque per
obsecrationes & fraudes more multorum, qui
nunc præsidencias cõcupiscunt, sed ordine, & le-
ge ascensionis spiritalis honorē adauxit. Sanè ne-
quaquam rerum & ordinis apud nos laudō cõfusio-
nē, quum aliquando peruerse à quibusdã præ-
sidentur in gradibus. Siquidē non omnes accusare
audeo, neque visum est: obiter tamē legem laudō
nautarum, quæ prius gubernatori rerum in ma-
nus dat, indeque proram deducit, & vltiora con-
credit. Itaque tandē super gubernacula, cum multa
maris experientia, & ventorū statuit cognitione.
Pariter & in rebus fieri solet bellicis, miles sub
initium quis efficitur, deinde ordines regit, tandē
etiã in ducem euadit. Siquidē ordo ipse optimus
est incipientibus pariter & vtilissimus. Res verò
nostræ multū dignæ essent, si ita se haberent. Nūc
autem sanctissimus apud nos periclitatur ordo, ne
præ rebus cunctis sit ridiculosissimus. Non enim
ex virtute magis quàm malitia oritur præsidencia,
neque digniorum; sed potentiorū sunt throni. Sa-

Homeri-
cus equusGiges annu-
lus,
Midas.Athene
sololote.Asphodili
pratis.
Græci ex
Mosi libris
aliqua di-
dicerunt.

mucl inter prophetas futura prœuidēs, sed & Saul abiectus. Roboam Salomonis inter reges, quin & Hieroboā seruus & desertor. At nec medicus aut pictor vllus est, qui nō prius ægrotantiū considerat naturas, aut colores tēperat multos, & deliniat figuras. Cathedra verò, etiam sine vllō acquiritur labore, nō secus ac cum fabulæ gigantes fingunt. Vnius diei sanctos facimus, ac sapientes esse iubemus, eos qui nulla præditi sunt sapiētia, & qui nil ad gradū, præterquam velle afferunt. Et hic quidē inferiorē amat locum, & humilis consistit, quum dignus sit sublimi, ac multū in literis exercitatus diuinis, multumq; carnem ad spiritus domauerit subiectionē. Alius verò sedet arrogās, superciliaq; tollit contra meliores, nec tremit ob thronos, minus horret aspectū, modeste deorsum aspiciens: sed longe se viribus suis & seipso meliore esse cēset, male sentiēs, ac sapiētiā à potestate defumēs. Verū non ita magnus ac cēleber Basilius, sed quē admodū in cunctis reliquis, ita & circa decus illud multis exemplar est factus. Sub initiū enim sacros populo legit libros. Horumq; enarrator fuit, nec ordinē hunc gradus dedignatus est: sic in cathedra presbyterorū, sic in episcoporū laudauit dominū, nequaquā potestatem suffurans aut rapiēs: neque honorē infecutus est, sed honorē secutus est eum. Nec gratiā humanā, sed diuinā, & à deo suscepit. Proinde sermo de præsidendo aliquantisper inhi-beatur, de subiectione verò parumper intendatur. Decet enim vt & hoc breuiter percurramus, quū in medio dicendorū sit constitutū. Constatum est viro disidiū cum duce quodā Ecclesiæ. Vnde autē & quomodo, satius est tacere, præterquā quod incidit cum homine in aliis non ingeneroso, ac pietate admirando. Quemadmodū ostendit persequutio, & caussa contra ipsam acta. Attamē humanū quid contra illū est perpeffus. Inuidia enim non solū multos, sed & optimos tangit, ita vt solum dei sit penitus ab illa purū & inexpugnabile esse. Comouit igitur cōtra eum quidquid eximiū & prouidentius erat, si saltē præ multis sapientiores sunt, qui seipfos ornatu secernunt, ac deo vitā cōsecrāt. De Nazaræis nostris loquor, & iis qui plurimum rebus illis studiū impendunt. Ij enim moleste ferebant, si potentiam suam iniuria affectā & enervatā negligenter. Rem itaq; ausi sunt periculosissimā. Defectionē enim moliti sunt, & expulsi-onem magni, & ab omni seditione corporis Ecclesiæ alieni. Sed nec paruam populi partē absciderunt, tā ex humilioribus quā dignioribus, quod quidē facile ob tres fortissimas erat caussas. Erat enim vir ille venerabilis, & num alius ex philosophis nostris talis ignoro, satisq; sibi confidebat, vt quæ vellet congregationi etiā præstaret. Ciuitas vero quia illū iniuria affecerat, suspectū habebat, ob tumultum ordinis, tanquā nō legitime neque canonicē, sed potius tyrannicē præminentiam suscepisset. Aderant & ex occidentalibus episcopis quidā, qui Ecclesias quotquot essent orthodoxæ ad se pertrahebant. Quid igitur fecit generosus ille, & pacifici Christi discipulus? nō enim potis erat, vt iis qui eum iniuria afficiebant reluctaretur, necnon aliis qui fauore præcellabant, neq; contra illos pugnare, aut Ecclesiæ corpus dilacerare volebat, præcipue quum & aliās oppugnaretur, & in magno ob hæreticorū potentiam versa-

retur discrimine: simul & cōsultore nobis in hac re vsus, adhortatoreq; fideli, exul hinc nobiscum in Pontū secessit, & monasteriis quæ ibi sunt præfuit, quæ ipse admodū digne moderabatur, solitu dinemq; cum Helia & Ioanne, qui admodū philosophi fuerunt, mire amplectebatur: satius hoc sibi esse ducens, quā de præsentibus aliquid cogitare, quod philosophia eius foret indignū, & vt in tempestate gubernationē disperderet rationis, debitam tranquillitati. Proinde licet secessus ille adeo philosophicus fuisset & admirandus, meliorem tamē & admirabiliore inuenimus reditū. Ita enim res se habebat, quū in iis versaremur, insurrexit repente nebula grandine plena, & pernicios calamitosa, quæ omnē contriuit Ecclesiam & discepsit, quā rex accepit, Christi cultor, pariter & Christi osor, qui & in his duobus maximis ægritabat, infatiabilitate, & blasphemia. Qui post persecutorē persecutor fuit, & post desertorem, non desertor quidē, sed nil melius christianis. Seu potius christianorū parti piissimo, purissimoq; Trinitatis adoratori, quam ego solā pietatem voco & opinionē salutarē. Siquidē nequaquā deitate expēdimus, neq; vnica & inaccessibile diuinitatem à seipsa exulem facimus, ex generibus alienationē, neq; malum malo curamus, impiā Sabellij cōtractionem diuisione longe impiore & incisione dissoluentes. Quæ Arius cognomine insanus ægrotans, valde corruptit Ecclesiā, qui nec patrē honorauit, ignominia verò affecit ea quæ ex illo sunt propter deitatis gradus inæquales. Nos verò vnā patris gloriā agnoscimus vnigeniti honoris æqualitate: vnica & filij, quæ & spiritus existit. Ac quicquid ex tribus deorsum ponimus, totū subuertere censemus: tria quidē proprietatibus, vnū vero diuinitate venerantes & agnoscētes: ex quibus nullum ille cognoscens, neq; sursum aspiciere valens, sed à seducētibus humiliatus, ausus est & deitatis naturā secū humiliare, sitq; cōditura mala, dominationē perducens in seruitutē, ac naturā incōditam, & omne tēpus excedentē cum conditura statuit. Et ille quidē ita sapiebat, ac cum tali impietate contra nos bellū gerebat. Quod quidē nil aliud quā barbarica credenda est incurfio, quæ nō muros seu ciuitates aut domos euertit, nec parua quædā & manufacta, ac quæ iterū restaurari possent, sed quæ animas ipsas distraheret. Irrupit & cum eo exercitus, illo dignus, mali nempe Ecclesiarum duces, tetrarchē amarulenti, orbis qui sub ipso erat. Illi siquidē ex ecclesiis iam quædā habebant, alia autem inuadebant, nonnulla verò regis sperabant auxilio & manu. Quū illud immineret, hæc autē minaretur. Aduenere igitur vt & nostrā indigerēt ecclesiā, nullæ rei ex omnibus adeo cōfidentes, quā pusillanimitati prædictorū, & inexperience, quæ nos tum inuaserat, necnō morbo qui tum inter nos pullulabat. Certamen igitur magnum erat, promptitudoq; multorū non ingenerosa: verum ordo debilis, quum non haberet præcertantē & propugnatorē artificiosum, in potentia sermonis & spiritus. Quid igitur fecit anima illa generosa, & magnanima, ac Christi cultrix? non multis indigebat verbis vt adesset, & vnā pugnaret: sed quam primum nos vidit legati officio fungentes, certamen enim commune erat vtriusque, tanquā verbi propugnantis, legatione

Helias & Ioannes philosophi.

Valti in perator.

Sabellius.

Arius.

Valens.

legatione est deuictus, secumque ea decreuit quæ optima forent, & perquā philosophica considerationibus spiritualibus: aliud quidem pusillanimitatis tempus esse, si ita perpeti necesse foret, securitatis nempe: aliud autem longanimitatis, necessitatis scilicet. Confestim nobiscū è Pontō migravit, ob veritatemq; periculo obnoxius amulatione correptus, socius fit spontaneus, seipsumque offerēs marri reddidit ecclesiæ. Sed nunquid ita se negotio ingessit, vt minus digne promptitudine sua decertaret? aut nūquid viriliter pugnavit, sed non assidue? vel erudit, & citra periculū? aut potius cūcta hæc perfectē, & plus quā dici possit: vel nunquid relicta suere in eo pusillanimitatis reliquia? nequaquā, sed cuncta pariter reconciliauit, consuluit, ordinauit, & quæ in medio erāt scandala & offendicula dissoluit. Ea quoq; quibus illi confidentes contra nos monstros inducebāt, partim suscipiebat, partim retinebat, nōnulla verò penitus repellebat: factusque est his quidē murus fortis & vallū, aliis autē securis quæ incidere petras, aut ignis in spinis, quemadmodum diuina inquit scriptura, facile consumēs sarmēta, & deitatis violatores. Quod si quid & Barnabas, qui hæc dicit & scribit, vnā cum Paulo concertauit, Paulo sint gratiæ, qui illū elegit, & cooperatorem fecit certaminis. Hi igitur infecto negotio ita discessere, mali male tū primū pudefacti & deuicti, discentes minime ex cunctis hominibus Cappadoces esse contēnendos, quibus nihil tam propriū est quā fides inconcussa, necnon erga trinitatē confidentia germana, à qua ipsi vires vnā cum laude adfunt, quæ succurrunt succurrentibus, seu potius lōge meliora sunt & fortiora. Proinde secundum opus & studium erat, vt placaret præsidētem, ac suspiciōne dissolueret, omnibusq; persuaderet hominibus, quod ea ob quæ fuisset afflictus tentationes fuissent maligni, ac deceptio per quam concordia inuidere solet bono. Ipse autem quum iam sub lege esset obediētē, ac ordine spiritali, vbiq; aderat, sapiētiā docebat, obediēbat, admonebat, omniaq; illi erāt, cōsultor bonus, socius dexter, rerum diuinarum enarrator, agenda-rum præceptor, senectutis baculum, fidei sustentaculum, in interioribus fidelissimus, in exterioribus agilissimus. Et vt vno dicā verbo, talis erga illum erat beneuolentia, qualis prius ad inimicitias procliuis fuisse putabatur. Hinc ipsi robur suppetebat Ecclesiæ, tametsi secundas partes haberet cathedræ. Quum enim beneuolentiam afferret, potestatem reiciebat, eratq; inter eos concordia admiranda, & nexus potestatis. Hic enim populum ducebat, ille verò ducētem. Eratq; tanquam curator leonis, arte mansuefaciens ferocientem: ita enim necesse erat, quum nuper in cathedrā constitutus fuisset, & adhuc aliquid mundanæ materiæ spiraret. Quum igitur sic composuisset spiritualia, ac multæ ingruiissent tempestates, necnon Ecclesiæ hostes, dum ipse eam manu duceret, illique prouideret, ideo etiam confederationem dilexit, & dominante illo ipse dominari sustinuit. Ceterum de cura & præfectura ecclesiæ, multa alia viri sunt indicia. Loquendi libertas erga principes, tam alios quā ciuitatis potentissimos, discordiarum solutiones non suspēctæ, sed ab illius voce signatæ, quū mores pro lege essent:

indigentium subsidia, plura quidem spiritualia, non pauca autem corporalia: sapius enim hominem ad animum reuocat, quum beneuole inseruitur: pauperum sustentatio, hospitem receptio: virginum congregatio, monachorum institutio, tam scripta quā ore tenus prolata: precum ordinationes, gradus exornatio, necnon alia quibus vere homo dei, & cum deo constitutus, populum iuare potest. Vnum autem maximum fuit & notissimum. Fames accidit grauissima, talisque qualem nemo vnquam euenisse recordabatur. Laborabat igitur ciuitas, auxilium verò erat nullum, nec mali remedium. Verum loca maritima indigentiam talem non admodum grauerunt: quia mare illis necessaria suppeditat, nobis vero mediterraneis, quod superest vendi, & quod deest comparari nequit. Vnde non habemus quomodo disponamus ea quæ nobis superfunt, vel non sunt. Et quod grauissimum est in talibus, omnis habētium abest comparsio, planeque superat infatiabilitas. Obseruant enim tempus, & vt penuriam inducant negociantur, calamitatesque pro agricultura exercent. Non enim audiunt vt domino scenerentur, qui miseretur pauperum, nec quod frumentum suppreffum populi sit execratio: neque aliud quod promissum est humanioribus, aut inhumanioribus comminatum: sed magis infatiabiles sunt quā oportet, ac male sapiunt, quoniam populo sua, sibi verò dei claudunt viscera, ignorātes quod magis illo indiget, quā ipsorum alij. Et hæc faciunt frumentatores, & tritici negociatores, nec cognatos venerantes, neque erga deum grati, à quo ipsi habent quum alij premuntur. Ceterum Basilius, quum haudquam panem per pluuiam precibus è celo elicere posset, ac populum fugientem pascere in deserto: nec vasa implere vacua oleo, omni carente sumptu, quod perquam mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis satisfacere potuissent. Talia enim Moysis erant & Helia, necnon dei mei, à quo & illi habebant vt talia facere possent. Fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi mirandum erat, quo aleret alentem, in retributionem hospitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere, quorum reliquie multis aliis mensis

Talis nobis erat nouus frumenti distributor, ac Ioseph secundus, excepto quod aliquid plus dicere habemus. Hic enim interueniente fame negociabatur, Aegyptumque emit humanitate, abundantiam tempus in famis reponens tempus, & ad aliorum somnia propterea ordinatus. At ille gratis bonus erat, & frumenti inempti sine lucro distributor, ad vnum hoc respiciens, vt humanitatem acquireret humanitate, & propter hanc frumenti distributionem, bona quae illic sunt assequeretur. Hæc cum verbi cibo, ac cum beneficio perfectiori, & impertitione sublimiori quam sit humana: si saltem verbum panis est angelorum, quo animæ cibantur, & potu reficiuntur, quæ deum esuriunt ac cibum quærunt nequaquam fluxum aut euanidum, sed qui permanet semper: cuius distributor ille erat & valde diues, licet pauperimus esset, & admodum indigus, omnium quos nouimus, nec famem panis, nec sitim aquæ magni censens, sed desiderium verbi vere viuificatiui & nutritiui, & quod recte nutrientem ad augmentum perducit ætatis spiritualis. Inde & ob hæc, quid enim in cunctis recensendis immorari oportet? quum is qui pietatis nomē ferebat transfisset, ac suauiter in manibus illius spiritum efflasset, super excelsum episcopi sublatum est thronum, non tamē sine labore, inuidia, & decertatione eorum qui patriæ præsidebāt, cum quibus & pessimi quique conspirabant. Verum necesse erat vt spiritus vinceret sanctus, qui & egregie vicit. Siquidem viros concitauit extraneos, pietate insignes & zelotes, inter quos & nouum Abraham ac patriarcham nostrum, patrem nempe meum, cui & res quædam accidit miraculi plena. Siquidem non solum ob annorum deficiebat multitudinē, sed infirmitate etiam affligebatur graui, ac vltimū trahēbat spiritum. Viam tamē ingredi est ausus, quo suffragio suo illi subueniret. Spiritui igitur confisus, vt breuiter dicam, semimortuus in lecticam tanquam sepulchrum positus est, validus vero & quasi iuuenis rediit, sursum aspiciens, sanus, è manu & vnctione, & ne multis dicam, è capite vncti. Hoc præcis addatur narrationibus, quod labor sanitatem confert, & promptitudo suscitatur mortuos saltatque senectus spiritui confidens. Ita autem Basilius præsentia dignus est habitus, vt iis qui tales euadunt, talemque gratiam cōsequuntur, ac ita eligi debēt, nequaquam dedecori esset, siue in iis quæ ad philosophiam eius, seu credentium spes pertinerent: sed semper tantum semetipsum superabat, quantum antea alios superare ostēderat, optime & sapientissime de his sentiens. Siquidem virtutem hominis priuati esse censebat, ne malus foret, aut saltem aliquantulum bonus: principis vero seu præfulis improbitatem, ac præcipue in principatu tali, si non multum inter multos excelleret, nec semper melior appareret, neque virtutem dignitati & throno commensuratum redderet. Vix enim summi esse, vt medium assequi, ac virtutis abundantiam multis ad mediocritatem perducere posset. Seu potius vt aliquantulum melius de his philosophet, illud idem hic accidisse confidero, quod in saluatore nostro contemplor, & vt arbitror ex sapientioribus quisque, quum nobiscum versaretur ac formam nostram pro nobis assumpisset. Ille enim proficiebat, inquit, quem-

admodum ætate, ita etiam sapientia & gratia. Nō quod incrementum aliquod susciperet, quid enim ex perfectis à principio perfectius fuit? sed quia hæc paulatim detegebantur, & apparebant: pariter quoque viri huius virtutem nequaquam tum additionem, sed operationem maiorem accipientem esse arbitror, quum potestas maiori vteretur materia. Primū igitur omnibus hoc manifestum fecit quod opus eius nequaquam gratiæ esset humana, sed donum à deo datum, quod & res nostræ ostendunt. Qualia enim mihi de temporibus illis philosophati, vnā philosophatus est? quum enim me omnes alij, ad illum episcopum creatum accursum putarent, & congratulaturū, quod alius forsitan fecisset, ac vnā principatum administratum & regnaturum, coniecturam ab amicitia nostra sumentes, postquam molestiam declinaui, quod quidem in omnibus præ aliis facere soleo, simul & temporis inuidiam, necnon & eos qui electionem illius moleste ferebant, & adhuc turbati erant, domi remansi, ac animi refrenauit affectum. Inculcauit hoc ille sub initium, deinde perseveranti mihi pepercit. Quod vero cathedræ huius honorem, ob eandem causam nequaquam suscipere, neque honoris inter presbyteros prælationem, neque inculcauit, sed recte faciens laudauit: fatius esse ducens, vt arrogantia à paucis accusaretur, qui hanc ignorabat dispensationē, quam vt aliquid fieret quod rationi & consiliis eius contrarium esset. Quod quidem luculenter ostendit, homo anima præditus ab omni assentatione & adulatione aliena, & quæ ad vnum solum honesti nempe respiceret legem. De nobis enim ita sensit, quos inter primos amicos eius & familiares esse cognoscebat. Deinde eos qui contra illum disceptauerant, emollire, & sanis sermonibus magnificè curare perrexit. Verum nec adulatorie aut illiberaliter id fecit, sed admodum viriliter & magnifice: quemadmodum quum quis nō solum considerat præsentia, sed & futura disponit obedientiam. Quum enim videret nimis tenerum esse & molle, austerum vero, asperum & peruiace: ambobus per vtraque succurrit: morositatem enim placabilitate, teneritudinem vero grauitate temperauit: in paucis quidē sermone indigens, operibus vero multum præualens: & vt coleretur, nequaquam arte seruili, sed beneuolentia acquirebat. Potestate minime utebatur, sed quia parcere sciebat, homines in suam perducebat sententiam. Et quod maximum erat, omnes sciebant illius se superari intellectu, ac impossibile esse, vt eius imitarentur virtutes, vnicaque eorum salutem esse censebant, si cum illo & sub illo ordinarentur: vnicum quoque periculum, ab illo refelli. Siquidem repulsionem eius à deo alienationem esse censebant, sicque vltro subdebantur & subigebantur, ac tanquam tonitruī sonitus dissoluebantur, quum alius alium excusatione præueniret, inimicitiasque in beneuolentiā, necnon in virtutis conuerteret retributionem. Quam solā excusationem quisque fortissimam inueniebat, nisi quis eam ob prauitatem immedicabilem negligeret, ac nihil penderet, quo ipse in se ipso contereretur & consumeretur, quemadmodum ferrum cōsumitur à rubigine. Postquam autem illi res domi ex sententia cessere, quemadmodum nullus infidelis, & qui illum

illum nō nouerat existimasset, maius quid & altius mente voluere cepit. Quū enim cuncti alij solū ea quæ ante pedes sunt cernunt, ac animo veritū, vt securissimè habeant, si saltē hoc securū est, vltra vero haud progrediuntur, neque magnū quid aut virile excogitare aut perficere possunt: ipse licet in aliis modestus esset, nequaquam tamen in illis modeste egit, sed alte caput extulit, ac animæ oculū per gyrū circumtulit, totumque orbē, per quē saluatoris cucurrit sermo considerauit. Quumque videret magnā Dei hereditatem, quā ille sibi sermonibus, legibus, & passionibus viderat, gentē sanctam, sacerdotiū regiū, male affectā, ac in opinionibus infinitas & errores distractam: vineamque ex Aegypto translata & plantatā, ex ignorantia impia & caliginosa, in pulchritudinē immensam, ac magnitudinem progressam esse, ita vt vniuersam obumbraret terrā, ac super cūctos fines & cedros extenderetur, eā tamen ab apro maligno & agresti, diabolo nempe deuastata: nequaquam fatis esse duxit, vt tacite calamitate illam deploraret, ac solum manus ad Deum attolleret, ab eoque imminetium malorū dissolutionem quæreret, ipse vero interim dormiret. Sed & à seipso auxilium ferre & adducere oportere censuit, quid enim calamitate tali molestius esse posset: decere igitur, vt is qui suprema consideraret, pro cōmuni bono sollicitus esset. Quum enim vnus bene aut male agit, nihil ad hoc publicū pertinere bonum: quū vero cōmune ita velaliter se habet, planē necesse est, vt singuli etiam ita sint affecti. Hęc cōmunitatis procurator & præful considerans, quoniā cor afflictum tinea est osium, quemadmodū Salomoniac veritatis etiā videtur: quod enim dolore caret iucundū est: quod vero affligit molestum liquefactioque cordis existit: assidue ob id discruciabatur, affligebatur, vulnerabatur, ac eadem patiebatur quæ Ionas, quæ Dauid. Dolebat in anima, nec dabat somnum oculis, neque palpebris dormitationē, quod ex carne residuum erat, curis absuēbat, quoad mali reperit solutionem. Diuinum igitur ac humanum quærebat auxilium, num quis incendium commune, & caliginem imminentem extinguere vellet. Solum, igitur vnum agebat idque admodum salubriter, colligebat seipsum quantum erat possibile, ac spiritui se cōcludebat, omnesque humanas considerationes commouit, totamque scripturæ profunditatem collegit, ac pietatem scriptis suis defendit, certaminibusque & præliis hæreticorum multitudinem confidenter repulit, & eos qui manus cum eo conferebant, armis, quæ comminus feriūt, lingua nempe, vulnerabat: qui vero procul erant, iaculis potius atramentariis eminus vlciscebatur, nequaquam enim abiectiores tulit leges, quam quæ tabulis insculptæ fuerant: neque soli ac paruæ illi ludæorum genti de cibo, potu, ac sacrificiis rite peragedis, & quæ carnem expurgant: sed de veritatis ratione vniuerso orbis generi, ac parti præcepta dedit, ex quibus & salus contingit. Deinde vero (quoniam quidem equæ inutilis est actio sine sermone, & sermo sine actione) sermoni actionis coniunxit auxilium. Ad quosdam enim proficiscebatur, alios vero rogabat, nonnullos hortabatur, admonens, corripiens, in-

crepans, comminans, exprobrans, propugnans, gentibus, ciuitatibus, priuatis, omnē salutis excogitans speciem. Beseleel ille tabernaculi diuini fabricator, omni materia & arte ad opus hoc, planeque in pulchritudinem vnus copiam necens, & cōsonantiā. Et quid alia referre necesse est? rursus nobis rex Christi superuenit impugnator, ac fidei tyrannus, cum maiori impietatis & feruoris apparatu, quū ei contra aduersariū fortiorē disceptatio esset: instar impuri illius & maligni spiritus, à quo quum homo solutus est, rursus ad eundem cum numero inferioribus reuertitur spiritibus, vt in illo habitet, quemadmodū in Euangelis audiuius. Huius igitur ille fit discipulus, quo pariter ante accepta restauraret cladem, ac aliquid prioribus adiceret certaminibus. Siquidem intolerandū ac calamitosum esse censebat, quum tam multis dominaretur gentibus, ac gloria præditus esset immensa, omnesque per gyrum impietatis subigisset viribus, ac omnes in quos incidisset ditio sui subdidisset, si ab vno viro & ciuitate vnica superari videretur, ac ludibrio exponi, non solū impietatis ductoribus, sed & hominibus, quæadmodū ipse putabat vniuersis. Sane Persarum rex, quū aliquando Græciæ bellum inferret, ac omne hominū genus contra Græcos duxisset, plane fastu ac ira flagrabat, non ideo solū vt arrogatiā tumesceret, & minis esset intolerandus, sed potius vt illos perterrefaceret, & se terribilē exhiberet, elementorū etiam inuersione, qua tā terra quam mare nouum quid à nouo audiuit opifice: exercitus præterea continentē implebat, ac per mare pedibus ibatur: insule vero diripiebantur ac mare flagellabatur, omniaque alia fiebant per quæ palam belli illius ac exercitus terror incuteretur, terror quidem timidioribus, risus verò virilioribus, & audacia constantioribus. Valens verò contra nos ducens: nulla re tali indigebat, sed quod his deterius erat, hoc facere & dicere audebat. In cælū os suum posuit, ac in altitudinem locutus est blasphemia, & lingua eius pertransiuit super terram. Rectē enim cum diuinus ante nos David infamia notauit, quod cælum in terram deprimeret, & cū conditura naturā numeraret supermundana, quā nec conditura capere potest, licet illa nobiscum aliquando ratione amoris erga genus humanū sit versata, quo nos humi iacentes ad se pertraheret. Et profecto prima eius molimina temeraria, splendida fuere, sed longē splendidiora nouissima contra nos extirere certamina. Sed quænam prima voco: exilia, fugas, bonorum publicationes, insidias, quum manifestas tum occultas: tēpus persuadendi haud erat, sed vi cuncta agebantur, quum persuasio locum non haberet. Quidam pellebantur ab ecclesiis, quicumque recta ac nostra sequebantur fide. Alij autem qui regiā sequebantur perditionē, introducebantur. Nonnulli impietatis exigebat subscriptiones, alij vero his atrociora etiā scribebant. Presbyteri exurebantur, duces vero impij, nequaquam Persas superabāt, non Scythas subigebat, non genus aliud barbaricum persequēbantur, sed contra ecclesias militabant, ac inter altaria salabant, sacrificiaque incruenta, hominum & sacrificiorum sanguine, cruentabant, ac virginum

Beseleel,

Matt. 11.
Luc. 11.

Xerxes.

Valens ecclesiam persequitur.

num pudorē violabāt, vt aliquid fieret quo Iacob patriarcha expelleretur, & Esau qui anteq̄ nascere tur odio habebatur, introduceretur. Et hāc incōsideratā eius temeritatis primē fuere explicationes, quā multis præsenti etiā tēpore lacrymas mouēt, quū auditu percipiuntur, aut memoria recolūt. Postq̄ autē omnia peragrauit, ac cōtra hāc quoq; incōcussam & inoffensam ecclesiarum matrem, in qua sola adhuc veritatis scintilla reliqua erat, mouit, quo illā in seruitutē redigeret, tū primū intellexit, quā male sibi consulisset. Nā quasi sagitta, quā fortiori occurrit, est reiectus, & tanq̄ pulchre fractus cecidit, quū in talē ecclesie incidisset præsule, tantoq; repulsus propugnaculo esset dissolutus. Proinde alia quē tū fuerint tentata, & scribētibus & referētibus audire licet: ex iis enim nemo non cuncta recēset, omnes vero qui certamina illa norūt, præsipue admirātur, oppugnationes, promissiones, cōminationes, necnō eos qui ad illū ex Iudicū ordine missi, ipsi persuadere sunt conati, euducū ordinibus, ex eunuchis, ex mulierū custodiabus, qui inter mulieres viri sunt, inter viros autem mulieres, & impietate solū viriles, qui quū naturali careant fornicatione, quod solū possunt lingua scortātur: instar Nabuzardā coquorum magistri, qui secundū artem suā gladios minabatur, & peculiari suo igni referuabatur. Quod vero præsipue ex gestis eius admiror, nec volens quidē prætērire possē, nunc quā breuiter potero recētere conabor. Quis nō nouit? quā ingēti audacia tēporis illius præsfectus cōtra nos sit vltus, quoniam apud illos baptismatis erat initiator, vel coiniciator, ac plus quā necesse erat imperatoris obsequabatur mandatis, in omnibusq; illi gratificabatur, quo diutius potestātē retinere & conseruare possēt. Ad hūc per ecclesias minaciter discurrentem, & sub leonina forma, leoninē quoq; frementem, nec multis præsentiā suā copiā exhibētem: Basilii generosus introductus est, seu potius ingressus est, tanquā ad festiuitatē & nequaquam ad iudiciū vocatus. Ceterū quomodo digne explicare potero? vel præsfecti forociam, vel Basilij prudentem cōtra illū decertationem. Quid tibi heus (præsfectus inquit, nomine eum cōpellans, quoniam indignū cenēbat vt episcopum vocaret) cōtra potentiam tantā audacia? & quod solus ex omnibus in tua perseveras cōtumacia? cuius gratia, generosus ille ait, & quēnā mea est cōtumacia? nam nondū illam percipere queo. Quoniam, præsles inquit, nequaquam regis sequeris religionem, licet omnes alij subacti sint & victi. Verum Basilii respōdit, nequaquam hoc rex meus permittit, neq; vt cōditura adoraretur tolero, quū Dei conditura existā, ac Deus esse sim iustus. Nos autē quid tibi, præsles ait, vidēmur? qui hāc imperamus. Num forte momēti nullius? nōne magnū tibi erit, vt nobiscū cēsearis, & nos socios assequaris? Cui Basilii, præsfectos vos esse inquit, & clarissimos quidē, nequaquam inficias eo, non tamen Deo honoratiores. At socios vos habere magnum quid est, & cur nō? quū & vos Dei cōditurā sitis, quemadmodum & omnes alij qui nobiscum cēsentur. Siquidē christianismū nequaquam faciebatur, sed fide designamus. Tunc præsfectus cōcitat, plus irā feruere

cōpit, ē sellaq; exurgens, a superioribus cōtra eum vltus est sermonibus. Et nunquid potestātē, ait, timetis? absit hoc Basilii respōdit, vt tale quid mihi accidat. Nōne ex multis vel vnū, præsles inquit, quā meā sunt potestatis? & Basilii, quānam sunt illa? indicētur nobis. Et præsles, bonorum publicationes, exilia, tormenta, mors. Ceterū aliud quid, Basilii, ait, minitare, nil enim horum nos tangit. Quūque præsles dixisset, qui & quonā modo? quoniam, Basilii inquit, in cōprehēnsibilis, & bona eius qui nihil possidet publicari nequeūt, nisi forte pānis his indigeas tritis & laceris, & libris paucis, in quibus tota mea est vita. Exilium vero nil ad me spectat, qui nullo loco sum circūscriptus: sed nec quam nunc inhabito domus mea est, licet omnis mea sit in quā incido, seu potius Dei omnis cuius ego hospes sum & incola: tormenta autem quid aufēre possent? quum nullum mihi corpus residuū sit, prætēquam si primā dixeris plagam. Huius enim tu solus Dominus existis. Mors vero benefactor erit. Celeriter enim me ad Deum mittēt, cui viuo, & cuius negocia administro, ac cui iam plurimū occubui, & ad quem à longe festino. His præsfectus percussus, quum eum suo compellasset nomine, Nullus, dixit, hucusque ita mecū, ac cum tanta differuit audacia. Cui Basilii, In nullū fortassis episcopum incidisti. Omnino enim pro talibus decertās hoc egisset modo. In aliis enim, præsfecte, modesti sumus, & omnibus reliquis humiliores, ita enim mandatū iubet, nec solum cōtra tantam potentiam, sed nec contra homines viles supercilium attolimus: vbi vero Dei pericitatur negocium, cunctis aliis contemptis ad illū solū respicimus. Gladij vero, bestiarū, & vngulā carnes dissecantes, potius delictis nobis sunt q̄ tormenta. Ac ideo iniuria affice, minare, & omnia quē volueris perage, ac potestātē frue. Sed & rex hāc audiat, nunquā nos adiges, aut efficies vt astipulemur impietati, etiam si grauiora adhuc fueris minitatus. Postquam verò præsfectus ita eum loquū audiuit, ac viri causam examinavit, illumque tam imperterritum & constantem deprehendit, à se dimisit, non iam minabūsus, sed cum reuerentia quadam ac secessione: ipse verò quā cito potuit ad regem festinauit, inquiens, Victi sumus rex in Ecclesie huius negocio. Vir enim ille minis est superior, verbis robustior, persuasionibus fortior. Alium quendam ignobilibrem tentare oportet, hunc autem vel palam cogere, aut nequaquam expectare vt subigatur minis. Hāc quum rex audiisset, ac in se conuersus hominis laudibus esset victus (quandoquidem & hostis viri virtutem admirari solet) præsfectum à violentia cohibuit, acciditque ei quemadmodum ferro, quod licet igne emolliatur, nihilominus tamen ferrum permanet. Porrò minas in admirationem conuertit, communionem autem suscipere noluit, quum immutationis puderet, sed excusationem querebat honestam, quam & sermo noster ostendit. Siquidem tēplum cum vniuersa satellitum manu est ingressus. Erat autem dies Epiphaniorum. Congregati populi igitur pars factus, sic cōmunionem est professus: Sanē nec hoc prætēreundū, postquam intus fuit, audirumque

Basilij
stantia.

psalmodia adhibuit perstreptenti, ac populi multitudinem cum ornatu cuncto conspexit, tam eo qui circa aram, quā illo qui iuxta erat, angelicā potius quam humanam: populi verò præsule erectum, quemadmodū scriptura Samuelem depingit, & corpore, & visu, & cogitatione immobilē, ac si nil noui accidisset, deoque & gradui, in statuam, vt ita dicam, obduratum: illos autem timore & reuerentia quadam eum circumstare: hāc postquam vidit, & quā viderat cum nullo exemplo conferre potuit, humanū quid perpeffus est. Ob stuporem enim, vehementi & oculorum, & animi correptus est vertigine. Verū id tum multos adhuc latebat, postquam autem dona ad mensam diuinam afferri oportebat, ipseque illa propriis gestaret manibus, ac nemo sicut moris erat ea acciperet, quum incertum esset num Basilii illa suscipere vellet, tum morbus est cognitus. Titubare enim cōpit, & ni quidā qui pro gradibus stabat, manum ei supposuisset, ac calum cohibuisset, ruina planē lacrymis digna cecidisset. Sed esto. Ceterum quid dicere refert? quānam cum rege differuerit, qualique sapiētia illa repleta fuerint. Cum eo enim rursus modo opportuno in sacrarium perducto est congressus, ac in conspectum venit. Nam diu iam eius alloquendi desiderio tenebatur. Siquidē nil aliud quam dei voces, tam ab iis qui cum rege, quam à nobis, qui cum Basilio ingressi fueramus auditā sunt, sane congressio illa initium fuit, & restauratio prima humanitatis erga nos regis. Consiliumq; hoc vt plurimum contumeliam tum nos infestantem, non secus ac nebulam dissipauit. Proinde nil predictis inferius fuit. Vincebant mali, iamque Basilii in exilium pellebatur, ac nihil deerat quo non illac tenderet: Nox præsens, curru quo auehi debebat pręparatus, plaudebant inimici, dolebant pij, nos verò circa animosum versabamur viatorem. Reliqua etiam cuncta pulchra referta erant ignominia. Quid igitur accidit? Deus illam dissoluit. Qui enim Aegypti contra Israël exasperati primogenita percussit, hic etiam imperatoris filium grauisima aggritudine percussit. Et quanta celeritate? hinc exilij literā, inde sententia agrotationis. Manusque iam ad subscriptionem extendebatur improbam, & tamen sanctus ille saluator, sitque vir pius, febris donum, quum rex furorem cohibuisset. Quid his manifestius aut celerius? sed ad reliqua. Aegrotabat filius regis, ac corpore male affectus erat, vnaque aegrotabat pater: & pater quidem tanquam pater, vbi que contra morbum remedium querebat: nam medicos accersēbat optimos, precibusque, ac si vnquam in terram poststratus incumbēbat, calamitas enim reges quoque humiles facit: nec mirum, quum & hoc prius Dauid in filij morte accidisset, scriptis sit mandatum. Postquam autem nullibi, nullum morbo inuenit remedium, ad Basilij fidem confugit: per se tamen nequaquam illum aduocauit, pudore prohibitus, ob ignominiam quam illi intulerat, alius verò legationem cōmisit, qui ei perquam domestici & amici simi erant. Quumque is nihil eunctatus aduenisset, nec tempus, quemadmodum alius triuisset, cōfestim præsentiā eius morbus est lenitus, paterque spem concepit meliorem, qui nisi aqua potabili tal admiscuisset, pa-

Exod. 12.
Morbus f.
ly 11. 24.

Reg. 11.

riterque hunc aduocasset, iis tamen qui diuersa erant opinionis credidisset, filius patris manibus sanus restitutus fuisset: idque credebatur, ab iis etiā qui tum aderant, & passionis participes fuerant. Illud idem paulo post etiam præsfecto ipsi accidisse ferunt. Nam & illum infirmitas quāda incidens, sancti flestit manibus. Siquidem aduersitas plerunque recte sentientibus sit emendatio, sapiusque calamitas prosperitate melior existit. Aegrotabat igitur ille, plorabat, discruciabatur, accersēbat, rogabat, excusationem habes clamabat. Salutem mihi tribue, quam & tandem illius intercessione, sicut ipsemet fastus est, impetravit. Idque multis qui hoc ignorabant persuasit. Non enim desinebat facta illius & admirari & prędicare. Quā igitur inter Basilium & illos incidere talia ferre fuere, finemque habuerunt talem. Sed nunquid ea quā illi aliter cum aliis sunt decertata, parua aut de rebus fuere paruis? vel mediocri sapientia condita, aut silentio digna, seu non valde laudabilia? nequaquam. Sanē qui olim contra Israël concitauit Ader scelestum, ille idem & contra Basilium Ponti commouit præsfectū, sub prętextu ac si ob mulierem quādam indignaretur. Sed re vera pro impietate decertabat, & contra pietatem stabat: vt interim dicere omittam, qualiter, quantisque virum afficeret iniuriis, seu fore deum ipsum, contra quem & pro quo bellum gerebatur, qui & iniuriantem confudit, ac pugilem suum exaltauit: si saltem magnum quid & sublimē est philosophia, & vt is qui præsct multis talis esse videatur. De quo nunc verba facere pergam. Iudicis affessor mulierem quādam illuere, cuius maritus vitam paulo ante quam morte mutauerat, quoniam ei nubere dedignaretur violēter vrgebat: quumque illa tyrannidem se effugere haud posse cerneret, consilium cōpit non tam audax quā prudens: ad sacram enim confugit mensam, ac deum contra violentiam adiutorem sibi facit. Quid igitur per trinitatem ipsam fieri oportuisset? vt inter laudandum iudiciale etiam quippiam proferam, non solum quod Basilium magnum, & qui ab omnibus pro legillatore habebatur decuisset, sed alium quendam longē illo inferiorem, dummodo sacerdos fuisset. Nōne obsistere, retinere, curam eius gerere, manū porrigere, secundum clementiam diuinam, & legem quā honorauit aras? nōne omnia prius facere & pati velle, quā aliquid inhumani contra mulierem perpetrare? obiterque mensam sacram, necnon fidē cum qua rogabat, iniuria afficere? nequaquam ait Iudex nouus. Sed omnes potestati meae subdi oportet, Christianosque legum suarum proditores fieri. Ille igitur supplicem querebat, ac insaniebat, hic autem vi mulierem retinebat. Tandem verò quosdā cum potestate misit, qui sancti scrutarentur cubile, non necessitatis magis quā ignominie gratia. Quid ais? dominum eius qui affectibus cunctis erat superior? quem fouent angeli? quem mulieres intueri non audent? nec solum hoc egit, sed & Basilium adesse, ac causam dicere iussit. Nequaquam tamē placide aut humane, sed quasi condemnatum quempiā. Et hic quidem aduenit. Præsfectus verò ira & fastu plenus, pro tribunali sedit. Stetit igitur Iesus meus corā iudice Pilato. Et fulmina quidem cunctabantur, dei que

Historia.

deique gladius licet radiaret, adhuc tamen continebatur. Arcus vero intendebatur, sed cohibebatur, quo poenitentiae concederet tempus, quemadmodum dei lex est. Sed & aliud pugilis & persecutoris vide certamen. Praefectus sudarium quod circa collum gestabat dilacerare iubet. At Basilius tibi inquit, si volueris tunicam etiam dabo. Verbera carnibus ferè experti, minabatur, at ille separatim offerebat. Sed & vngularum dilanationem intendebat. Verum hepato Basilius respondit remedium tuleris. Cernis fortassis quo pacto mihi subuenire possis, si à talibus curaueris tormentis. Et hi quidè in illis erant. At ciuitas, quum malum & commune omnium cognouisset periculum, siquidem vnusquisq; iniuriam hanc suam esse censebat, tota insaniebat & incendebatur, & veluti quum apum examen fumo commouetur, ita alius ab alio cõcitabatur & insurgebat. Omne hominũ genus, ætas omnis, præcipue verò ij, qui regi texendo & arma faciendo operam impendebant. Hi enim in talibus feruentiores sunt, audaciam enim ex libertate habent. Arma verò vniciuque erant, singula quæ ex artis obueniebant instrumentis, aut si aliud quid casu forte obuenisset. Facies erant in manibus, lapides ad iactum expediti, fustes parati, cursus omnium vnus, clamor idem, alacritas communis. Ira dux grauis, aut miles, sed nec mulieres armis tum carebant, quum eas tempus exacuisset. Radios enim habebant fraxineos, zeloque roborabantur, ac in audaciam vertebantur virilem, & vt breuiter dicam, pietatem diuidi arbitrabantur, si hunc inter se partiti fuissent, isq; magis pius censebatur, qui primus manus præfecto, talia auro, intulisset. Quid igitur faciebat iudex feuerus & audax? supplex erat, miserabilis, ærumnis plenus, & cui non humilior? donec illustris ille, sine sanguine martyr, & sine plagis coronatus, populi compeccuisset violenteriam, illumque sui cohibuisset reuerentia, sicque supplicem suum & offenderem saluasset. Hæc deus sanctorum operatus est, qui omnia facit, & in melius dirigit, qui superbis resistit, humilibus verò gratiam tribuit. Et quæ hoc non faceret? qui manuum extensione trophæa erigit, vt populum saluet fugientem, illumq; eripiat è periculis. Præclarum igitur bellum ita desit, & finem à deo sortitum est secundum, ac illius fide dignum. Deinde verò episcoporum & sociorum incepit bellum. Quod magna sui parte ingloriosum fuit, incipientibus verò admodum damnosum. Quis enim aliis modestiam persuadere posset, quum præfules ipsi ita essent affecti? Iamdiu enim haud humaniter erga illum se habebant. Tria autem disidij causa erant. Nam nec ob fidei conueniebant rationem, nisi summa multitudinis necessitate coacti. Nec pusillanimitatem in electione penitus deposuerant. Et quod multum gloria ab illo superarentur, omnium eis molestissimum erat, etiam si id fateri turpissimum esset. Sed & aliud factum est disidium, aut ista suscitauit. Quum enim patria nostra in duas diuisa sit præfecturas & metropoles, multa que nouæ ex prioribus addita fuissent, seditio eorum potissimum exordium hinc sumpsit. Ille enim cum secularibus bonis nostra quoque diuidenda esse censebat. Ac ideo quæ nuper accesserant transfmutauit, tanquam ab ipso iam differrent, ac ei

acciderent. At hic consuetudinem seruabat antiquam, ac diuisionem olim à patribus factam. Hinc multa iam acciderunt mala. Alia verò ortum sumpserunt. Conuentus enim à nouo distrahebantur metropolitano. Reditus diripiebantur. Ecclesiarum presbyteris quibusdam persuadebat, alios autem inuitabat. Inde euenit, vt ecclesiae etiam peius haberent, quando ita diuiderentur & inciderentur. Homines enim ob tales ferè rerum innouationes gaudere solent, quoniam libenter sua adaugent: ac facilius bene instituta dissoluuntur, quam dissoluta restituantur. At ille infectus Basilius exagitabat. Taurorum enim prouentus & transitus ab eo tantum conspiciantur, ad illum verò deducebantur. Sed & ex monte sancto fructus colligere magni ducebat, ita vt quum viri mulos aliquando deprehendisset propriam viam euntes, illos postea prædatoria cohibuerit manu. Et commentum quasi honestum erat, filij enim spirituales, & animæ, & fidei sermo, & talia auaritiæ erant tegumenta. Res ditiorum propria. Et quod non oporteat tributum pendere hominibus mala famæ. Verum omnis offendens erat mala famæ. Proinde sanctus dei, & supernæ Hierusalem metropolitæ, detrimentum tolerare, & hæc negligere cogebatur, siue paruam mali dissolutionem excogitare. Sed videamus quam magnam & admirandam, ac planè anima illius dignam. Ex seditione enim Ecclesiæ opulentiorè reddidit, aduersitatemque perbelle disposuit. Si quidem plurimis episcopis patriam roborauit, ex qua tria contigere pulcherrima. Plurimarum nempe animarum cura. Et vt ciuitas quæq; sua haberet, & vt bellum dissolueretur. Ceterum timeo ne & ego consilio isto ociosus sim factus. Haud enim scio quomodo rectius dicere conueniat. Licet enim cuncta viri huius quantum dictu possibile est admirer, hoc vnũ laudare nequeo. Animi enim passionem fatebor, nec aliàs multis ignotam, nostram dico innouatione & infidelitate, cuius dolorem nullum vnquam debeat tempus. Ibi enim cuncta mihi vitæ inciderant aduersitates, confusioq; vt philosophia incumbere nequiret, aut posse putarem. Tametsi parua sit ratio scandi. Præterquam si quis illud à nobis in viri excusationem dictum suscipere voluerit, quod longo supra res saperet humanas: Et quæ hic faceret priusquam abiret, omnia spiritus instinctu ageret. Licet enim amicitiae venerationem seruare sciret, in hoc vno tamen ignominia affecit, vbi dei honorem præferre oportebat. Longè enim sperata, amicitiae dissolutioni anteferebat. Ceterum timeo ne dum sociorum crimen effugere contèdo, apud eos qui cunctas res illius gestas scire desiderant, scribendo tamè in crimem infatigabilitatis apud eos qui modum laudant, incidam: quam rem nec ipse negligebat, sed mensuram ex omnibus optimam esse inter potissima laudabat, ac in omni vita sua diligenter obseruabat. Ita igitur sermone vtat, vt tam breuitatis quam infatigabilitatis amatoribus pariter satisfacere queam. Alij igitur in re aliqua excellunt, alij autem in plerisque, quum plures virtutis species existat, nullus verò ex omnibus quos nos cognoscimus, ad summum peruenit. Sed ille nobis optimus est, qui in plurimis rectè agit, aut in vna potissimum. Basilius verò ita cuncta attingit, vt naturæ

vt naturæ contentio esse videretur. Nam ita consideramus: inopiam quis laudat, vitamque omni carente apparatu, & superfluitate: at quid ille habebat præter corpus, & ea quibus carnis tegeter necessaria? diuitiæ autem illi erant, vt nihil possideret, cruxq; cui soli superuiebat. Hæc luge sibi multis pecuniis honorabiliora esse censebat, nec possibile vt quis, si etiam vellet, omnia possideret: sed vt quis omnia contemnere sciret, sicque omnibus melior appareret. Quumq; ita sentiret & haberet, nequaquam altari ac vana indigebat gloria, nec præconio illo publico, Crates Cratem Thebanum in libertatem vendicat. Optimus enim esse potius quam videri malebat: ac deo nequaquam in dolio ac in medio foro habitabat, vt omnibus ludibrio esset, indigentiam noua refarciens abundantia. Sine ambitione igitur & arte quæstuosâ pauper erat, ac omnia quæ habebat profundebat, quod expeditus per vitæ nauigaret mare. Sanè abstinentia & frugalitas res est admiranda, & ne quis à voluptatibus superetur, aut veteri tanquam amaro & illiberali subiiciatur domino, at quis magis in cibo parcus? & ne multa dicam, sine carne ferè erat: superfluitatem autem & fatietatem ad irrationabiliores, & quorum vita feruiliis & deorsum vergens erat, reiecit. Ipse autem nihil magnũ esse censebat, quod gutturi applauderet: sed solum necessariis quantum poterat sustentabatur, solasq; delicias esse dicebat, ne deliciis diffuere appareret, ac ideo indigeret plurimis. Sed ad lilia respiciebat & volatilia, quæ pulchritudine prædita sunt mirabili, ciboq; vtuntur fortuitè oblati, secundum magnam Christi mei admouitione, & carnè propter nos mendicantem, quod nos diuinitate ditaremur. Hinc illi tunica vna, & palliũ tritum, in humoq; dormitatio, & illuies, & vigilia eius erant exercitamenta. Cœna autem suauissima ac cibus, panis cum sale, aut ficus recentes: potus verò sobrius erat, & abunde illi sufficiens, quem fontes producunt iis etiã qui non laborant. Verũ ex his aut cum his ægritudines sequebantur, & medicamenta communia nobis exercitia: oportebat enim me miserum in talibus æquè affectũ esse, licet in aliis longè inferior forem. Sanè res magna est virginitas, & angelis aggregari, ac absque iugo esse, naturæque solitaria. Nam Christi illa vocare cunctos, qui quum nasci deberet, ob nos natos, ex virgine nascitur, vt virginitatè lege sanciret, tanquam inde deductam, & mundum abscedentem, seu potius mundũ mundo præmittentem, præsentem futuro. Quis igitur virginitatem magis honorauit, quam Basilius, aut carnis puritatem quasi lege sancit? non solum exemplo proprio, sed eorum etiam quibus studebat, quemadmodum ex virginitatis laude, & institutionibus eius liquet scriptis, quibus omnem sensum refrenauit, ac cuncta membra ad modestiam redegit, necnon virginitatem seruandam persuasit, pulchritudinem ad interna conuertens, à visibilibus ad inuisibilia. Et externum quidem languidum reddebat, ac materiam subducebat flammæ. Occultum verò ostendebat deo, qui solus animarum deputatarum sponsus existit, quique animas ad se pertrahit vigilantes, quod cum lampadibus splendidis, & largo ei olei occurrant nutrimento. Sanè quum vita solitaria ac mixta vt

plurimũ inter se distaret ac pugnarent, neutrumque bonum à malo penitus segregatum haberet: sed hæc magis quieta & moderata esset, & deo copularet, non tamen arrogancia propter virtutis securitatem & existimationem careret: illa autem actiua magis & vtilior, verum à turbis nequaquam segregata esset: ambas inter se bellissimè conciliavit, & ita teperauit, vt sapientia non sine actione, nec actio sine sapientia foret: sed tanquam tellus, & mare, bona sua vtrinque conferrent, ac in vnam dei gloriã concurrerent. Et quid plus? pulchra est humanitas, ac pauperum sustentatio, humanæq; imbecillitatis subsidium. Parumper igitur ab vrbe progredere, & urbem cerne nouam, pietatis promptuarium, cõmune diuitum repositorium, quod opũ superuacua immo iam necessaria, admonitione illius recõderent, quo tineas excluderent, nec fures exhilarent, inuidiæque certamen & temporis effugerent corruptionem. Vbi ægritudo philosophatur, & calamitas beata censeatur, compassioq; in reputatione est. Quid mihi ad opus illud Thebæ Aegyptiacæ cum portis septem? ac muri Babylonici, necnon sepulchrum Mausoli Caris, & Pyramides, ac Colossi: as pondere carens. Siue templorum magnitudo & pulchritudo: quæ amplius haud profuerunt, cum aliis quæ homines admirentur, & librorum mandant memoriæ, quæ nil conditoribus suis præter paruã profunt gloriolam. Mihi verò salutis via hæc cõpendiaria, ac facilis in cælum ascensus, admirationi est præcipua. Non enim amplius oculis nostris expositum est spectaculum graue & miserandum, homines ante obitum mortui, & plurimis corporis mutilati mēbris, ab urbibus, domibus, foris, aquis, quin à charissimis suis expulli, nominibus potius quam corporibus noti: nec amplius in truiis & conuentibus secundum cognatione & concentum exponuntur, non iam ob morbum miserandi, sed post, membrorum miserabilium artifices miri, si vix saltem quibusdam est residua. Sed cur cuncta nostra tragicè numero? quum sermo haudquaquam sufficiat passioni. Basilius verò præ omnibus maximè hominibus persuasit vt quum homines essent, nequaquam homines contemnerent. Nec Christum vnicum caput omnium, propter inhumanitatem erga illos ignominia afficerent: sed in calamitatibus alienis facultates suas rectè disponerent, adeoque misericordiam, quum misericordia indigerent, pio fœnore extorquerent. Ac ideo generosorum generosissimus ille, & gloria plus quam splendens, agrotos nec ab osculi arcebat honore, sed tanquã fratres salutabat, item quemadmodũ quid suspicari posset, inanis gloriæ gratia. Quis enim plus à tali aberat affectu? sed vt corpora curandi causa attrectaret, philosophiæ eius formula, & loquês, & tacita erat adhortatio. Nec ciuitas ita, regio verò adiacens & externa aliter se habebat, sed omnibus commune certamen proposuit, ita vt & populi præfecti ciues humanitate imitarentur & magnificentia. Proinde quemadmodum aliis curæ sunt propinatores, ac mensa lautiores, necnon coquorum commenta & iramenta gula, sellaque elegantes, ac vestes molles & fluidæ: ita & Basilius infirmorum, & hulcerum eorum, ad imitationem Christi gerebat curã, non sermone

Frugalitas.

Bonæ seditionis.

Math. 6. B

Virginitas.

C

Thebæ.
Babylonici
muri.
Mausolei.

E

F

sed opere lepram purgans. Quid nobis ad hæc dicent ij, qui ei superbiam & supercilij obiiciunt fastum? amarulenti talium censores, ac qui neutiquam regulas adhibent regulæ. Num quis lepræ curam gerit, & eouſque se humiliat, sanos verò contemnit? aut carnes per abſtinentiam macerat, animæ elatione intumescit inani? maximè quum phariſæi iactantiam nouit, & ex tumore humilitatem prædicat, & Christum ad serui vſque formam descendisse non ignorat, illumque cum publicanis comedisse, & discipulorum pedes lauiffe. Sed nec crucem renuisse, vt illic peccata affigeret mea. Et quod his est admirabilius, deum videt crucifixum, idque cum latronibus, & à prætereuntibus irrideri, inconsumptibilem illum, & omni passione sublimiorem. Num ille se ipsum adeo effert, vt neminem sibi honore æqualem esse cenſeat? quemadmodum videtur iis qui illi inuident. Verum vt arbitror, morum constantiam, & integritatem illam absolute, superbiam vocarunt. Equidem illi idem, vt mihi videtur, eodem modo hominem fortem temerarium, timidum verò circumſpectum appellarent: modestum quoque inhumanum, ac iustum immobilem. Quidam enim non inepte indagant, virtuti vitia esse adiuncta, & quodammodo contigua, facileque à rerum inexpertis aliud pro alio accipi. Quis enim virtutem plus quam Basilium honorauit? aut malitiam redarguit? siue bonis visus est melior, vel delinquentibus asperior? cuius subrisio sapius laus erat, silentium vero increpatio, quæ conscio malum suum vltro extorqueret. Ceterum si non garrulus erat, aut risu diffuens, siue circumforaneus, nec multis placebat, quoniam non omnibus omnia fieret aut gratificaretur, quid hoc ad rem? nonne potius laude quam reprehensione dignum est ijs, qui præditi sunt mente? nisi quis leoni obiicere velit, quod non figuram simiæ, sed seueram & regiam præ se ferat, cuius lasciuia tamen generosa sunt, & cum admiratione diligendæ. Sanè eos qui in scena versantur, tanquam iucundos & humanos quis miretur, quoniam populi gratiam captant, ac risum mouent per alapas & verbera, quanquam si hoc querimus, quis adeo iucundus fuit in conuersationibus? quemadmodum ego potissimum noui, qui præ reliquis viri mores sum expertus. Quis narrando gratiosior? quis mordendo peritior? quis reprehendendo syncerior? siquidem non nimis seuerè reprehendebat, nec nimis facile remittebat, sed immodestiam in vtroque fugiebat, ac vtroque iuxta Salomonis leges cum ratione & in tempore utebatur. Ceterum quid hæc sunt? si cum viri collata fuerint eloquentia aut magnitudine doctrinæ, qua sibi fines orbis conciliauit totius. Verum adhuc circa montis versamur ima, ac multum à summitate distamus. Adhuc circa littora ferimur, ac nondum mare ingressi sumus profundum. Arbitror enim si vnquam fuit aut erit tuba, longe sono suo per aërem diffusa, aut terremotus orbis ex inuouatione quadam aut miraculo ortus, hoc vocem illius esse, & ingenium, tantum omnes antecellens, & post se relinquens, quantum nos naturam exuperamus irrationalium. Quis enim magis se expurgauit spiritui? & dignum fecit vt diuina explicaret mysteria? quis magis

cognitionis lumine illuminatus fuit, & ad profunda pertigit spiritus? cum deoque ea quæ dei sunt est contemplatus, quis sermonem fortitus est melius interpretatam ea, quæ cognitione sunt digna? ita vt non multorum instar altero pede claudicaret, vel mente sermone carente, aut sermone minus solidato mente. Verum vtrisque pariter excelluit, sibi ipsiq; similis apparuit. Et vbi que sane sensit. Siquidem quod cuncta dei profunda scrutatus sit, spiritu est testificatus. Non tamquam ignorante, sed veluti contemplatione exultante. Omnia enim quæ spiritus sunt, ab illo sunt indagata, vnde euenit vt moribus institueret cunctos, eloquentiam ostenderet, presentibus renunciaret, & se accingeret ad futura. Porro solis pulchritudo cum magnitudine ac cursus sui velocitate, à David laudatur, splendens tanquam sponsus, magnus vt gigas, cuius vires tanta sunt, vt cursu suo à summis pariter illustret summa, nec calor eius distantia imminuatur: Basilij autem pulchritudo, virtus erat, magnitudo verò theologia, ac cursus, mobilitas assidua quæ ascensibus suis ad deum vsque perducit, vires vero ratio sermonis & distributio, ita vt rectè mihi scripturæ illud de eo vsurpare liceat. In omnem terram exiuit sonus eius, & in fines orbis, vis verborum eius. Quod beatus Paulus de Apostolis à Dauide dictum esse ait. Quæ enim alia hodie in conuentibus est gratia? quæ in conuiujs voluptas? quæ in foro? quæ in concilijs? quæ principum cum suis delitiæ? quæ monachorum aut mixtorum? quæ ocioforum aut negotioforum? quæ eorum qui in externis nostris philosophantur? vnica profectò voluptas per omnia, & in omnibus maxima illius sunt scripta, & labores. Nec scriptoribus villa post illum relicta est facultas, præterquam monumenta eius literaria: sileant vetera, quæ à quibusdam in sacris elaborata sunt sermonibus, clamet noua. Is enim nobis optimus est in sermonibus, cui concessum est vt supra scripta illius potissimum cognoscat, & lingua proferat auribusque infundat. Solus enim pro omnibus ad doctrinæ adeptionem sufficit studiosis. Ego autem hoc solum dicam, quotiescunque Hexameron eius in manus sumo & relego, ad conditorè omnium accedo, & condituræ rationes cognosco, ac conditorè plus quam antea admiror, dum solo visu ipso doctore vtor. Quum autem in contradictorios incido sermones, Sodomiticum video ignem, quo linguæ exuruntur malæ & aberrantes, aut confusionis turrem, male quidem ædificatam, male quoque dissolutam. Quum verò quæ de spiritu scripsit relego, deum inuenio quæ habeo, & in veritatis prolatione audax fio, dum per illius gradior Theologiam & contemplationem. At quum alias eius perlego enarrationes, quibus parum videntes illuminat, & quas tripliciter in solidis cordis eius tabulis conscripsit, disco non in litera consistere solum, aut superuacue intueri tantum, sed & pergere vltius, & ex profundo adhuc in profundum transire, abyssum asciscens abysso, & lumini inueniens lumen, donec in summum peruenio. Quum autem martyrum laudes relego, corpus contemno, & cū laudatis versor, ad certamenque excitor. Quum verò sermones eius, tam morales euoluo, quam actiuos, anima pariter purgor & corpore,

Psal. 18.

Rom. 16.

Hexameron von Basilij

De spiritu Basilij lib. 1.

corpore, ac templū dei suo capax, organumque pulsatum à spiritu, diuinam decantans gloria & potentiam. Cum hoc immutor & dirigor, aliusque ex alio fio, alteratione alteratus diuina. Ceterum postquæ theologiæ memini, ac viri in hac singulariter præstantis, & hoc quoque prædictis addidero. Vtilissimum enim est multis, qui malè de eo sentiunt, ne offendantur, sed ad maleficos sermo pertinet noster, qui ex iis quibus alios calumniantur sibi subsidium querere solent. Ille enim ob sermones rectos, & erga trinitatem sanctam, connexionem, & condeitatem, vel nescio quomodo magis propriè aut manifestius dicere oporteat, non solum à thronis excidere, quum nec sub initium illis oblectaretur, sed exilium ac mortem, necnon supplicia extrema promptè subire paratus erat, idque lucrum & minime periculum esse censebat. Quod quidem ex ijs partim liquet quæ fecit, partim verò quæ perpeſsus est. Postquam enim pro veritate damnatus, & in exilium pulsus fuit, nullius rei alterius curam habuit, quam vt comitem quendam suum libellum tollere & sequi iuberet. Ceterum vt condemnationis etiam tempore sermonibus ædificaret veritatè, necessarium putabat, diuino David hac in re consultore vsus: vt parumper belli tempus suspendere, & hæreticorum potestatem infringere posset, quoad libertatis tempus, ac lingua, licentia concederetur loquendi. Illi enim quærebant vt vox de spiritu acciperetur nuda, tanquam esset deus, quod & vere est, sed impie ab illis & à malo impietatis accipiebatur præfecto, quo Basilium cum lingua theologica ex vrbe pellerent: ipsi verò occuparent ecclesiam, eamque impietatis suæ propugnaculum facerent, ac inde cuncta tanquam ex arce quadam percurrerent. At ille alijs scripturæ vocibus & testimonijs manifestis, quæ illud idè possent, necnon syllogismis necessarijs, ita redarguit contradicentes, vt nequaquam cõtra tendere possent, sed vocibus caperentur proprijs. Quod quidem vim maximam habet, estque prudentiæ singularis, quæ admodum sermo ostendit, quæ de hac re conscripsit, vbi stilum tanquam à spiritu cõcitatur pyxide. Ceterum domini vocem tantisper distulit, à spiritu ipso, & geminis eius concertatoribus veniam petens, vt non molestè dispensationis illius consilium ferrent, ne dum ob vnus vocis gratiam resisterent, cuncta propter insatiabilitatem disperderet, præcipue cum tempore illo pietas ita distraheretur. Nullum enim detrimentum eis inde euenturum censebat, si dictiones parumper immutarentur, ac vocibus alijs illud idem doceretur. Quum nõ in verbis potius quam rebus salus nostra cõsisteret. Siquidem nec Iudæorum gentem reiciendam esse, si vncti vocem pro Christi immutare, sicque nobiscum cenſeri vellent. Quum verò ecclesia scinderetur, maximum communitati imminere damnum. Verum licet spiritum omnino deum esse affirmaret, quemadmodum liquet ex ijs quæ sapius, dum tempus ita ferret, publice prædicauit, necnon priuatim interrogantibus expresse est cõfessus, manifestius tamen id fecit in sermonibus quos mecum habuit. Nihil enim in illis ita abscondebatur, vt id non libenter mecum conferret, Neque hoc simpliciter definiēbat, sed quod non sapius antea fecerat, horridissimè se execrabatur

ac sibi vt à spiritus gratia excideret imprecabatur, si spiritum non æquè ac patrè & filiū tanquam consubstantialē, & eiusdem honoris veneraretur. Proinde si quis me in his socium ipsius suscipere velit, aliquid multis adhuc absconditū proferam: nempe quod tempore nos angustante, sibi dispensationem reseruaui, nobis autem loquendi libertatem commisit: nemo igitur nos iudicare, aut ideo reiicere debet, quod patriæ honorati sumus obscuritate, quum amborum opera, Euangelium apud nos sit roboratū. Hæc non ideo percurri, vt excusatione nostra opinionēs illius defendam: calumniatorū enim reprehensione, si saltè aliqui sunt, longe vir ille melior est: sed ne ij qui censent, voces solum à viro in literis adiuuentas, pietatis finem esse, fidem debiliorem, ac theologiam illius demonstrationē improbitatis habent propriæ, quam tempus produxit, cum spiritu: sed scripturæ sensum examinantes, necnon scopum, ad quem illa est cõscripta, magis ad veritatem accedere, & impiorum ora obstruere valeant. Mihi igitur theologia illius nõ aliter quam amicus quispian erit, tantamque fiduciam in viri puritate de hac re pono, vt illam omnibus faciã communem. Et mea quidem ab illo expendantur, illius autem à me, & coram Deo & hominibus æquioribus, ita sint consideranda. Nec enim Euangelistas inter se dissentire dicimus, quia quidam carni Christi magis operam impenderunt, alij autem theologiæ plus incubere: ac hi quidem ex rebus nostris, illi autem ex supernis initium fecere, præconiumque ad vtilitatem, vt arbitror, capientium distribuerunt, quū ita in eis spiritus figuraret. Proinde quum multi olim fuerint pietate clari, ac nunc quoque sint homines, veluti legislatores, populorum duces, prophetæ, doctores, fortes ad sanguinis vsque effusionem, age cum illis nostra consideremus, sic enim virum hunc rectè cognoscere valebimus. Adam Dei manu, necnon delitijs paradisi, & legislatione prima factus est dignus, sed ne quid blasphemij contra primæum proferam parentem, reuerentia dictum sit, mandatum non seruauit. Basilij verò accepit, & seruauit, ac nequaquam cognitionis læsus est ligno, romphæamque euasit igneam, & vt plane noui, paradisi est adeptus. Enos primus sperauit vt inuocaret dominum: Basilij autè inuocauit, & alijs quoque prædicauit, quod quidè inuocacione longè honorabilis est. Enoch ob breuem translatus est pietatè tum enim fides adhuc in vmbra erat, premiū pietatis inueniens translationem, sicque reliquæ vitæ periculum effugit: Basilij autem tota vita translatio fuit, ipseque perfectè in vita probatus perfectus. Noë arca, & femina mundi secūda, in ligno concredita fuere paruo, & per vndas seruata. Basilij autem impietatis effugit diluuium, ac ciuitatem suam celeriter salutis fecit arcam, quum vndique hæreticis esset referta, ex qua & mundum totum reuocauit. Magnus fuit Abraham, & patriarcha, & sacrificus, sacrificij noui, qui eum quæ ex promissione acceperat, sacrificium promptum suo obtulit datori, & ad iugulationem vsque produxit: sed nec Basilij illo minus fecit, seipsum enim Deo obtulit, & nihil tanquam idem esset supposuit: quid enim erat victimam offerre? Isaac ante natiuitatem etiam promissus est: Basilij de spiritu sancto sententia.

Basilij de spiritu sancto sententia.

Euangelista consensus.

Adam.

Enos.

Enoch.

Noë.

Abraham.

Isaac.

Basiliius verò promissio ipsa fuit, Rebeccamque, Ecclesiam dico, nō longinquē sed propinquē duxit, non per legationem seruilem, sed à Deo traditam & cōmissam: neque in filiorum praelatione deceptus fuit, sed vnicuique quæ digna erant cū spiritus iudicio distribuit. Iacob scalam laudo, ac statum quam Deo inuinxit, necnon luctam cum illo, si qua saltem fuit humanæ, vt arbitror, mensuræ ad nūmimis sublimitatem comparatio, vnde & femoris dolor, naturæ deuictæ symbolum. Laudo etiam pulchrum illud viri circa pecora commentū, & successum, necnon duodecim ex eo patriarchas, ac benedictionis distributionem, cum prophetia futurorum nequaquam ingenerosa. Verum & Basilij laudo scalam, non solum visam, sed & ascensam, ascensionibus per virtutem pedentim: ac statum non quam iunxit, sed Deo crexit, quo impiorum facta notaret infamia: & luctam, non qua contra Deum, sed pro Deo decertauit, dum hæreticorum errores in terrâ prostravit: sed & pastoralem viri artē ex qua ditatus est, & pecora potius generosa quàm obscura possedit, ac pulchram sobolem eorum, qui secundū Deum sunt nati, necnō benedictionem quæ confirmavit multos. Ioseph frumenti distributor fuit sed in Aegypto solum, nec sapius & corporaliter quidem: Basiliius verò omnibus distribuit, semper & spiritaliter. Quod mihi distributione illa longè venerabilius existit. Quum Iob tentatur, & vincit, in sineque splendido certaminum victor pronuntiatur, à nullo impugnante, licet multi forent, concussus, verum longe tentatorem superans in lucta. Sed & amicorum irrationale refrē nauit, qui passionis ignorabant mysterium. Moses & Aaron inter sacerdotes eius, & magnus quidem Moses affligens Aegyptum, & populum saluans in signis multis ac miraculis, nubem ingrediens, duplicem legem ferens, literalem extra, spiritalē intra. Aaron autem Moysis frater & corpore & spiritu, pro populo orans ac sacrificans, tabernaculi sacri & magni, quod cōpegit dominus & non homo, mystes. Amborum horum Basiliius æmulator fuit, nequaquam corporalibus flagellis, sed spiritalibus & rationalibus populum hæreticum & Aegyptiacū affligens. Deduxit autem populum acceptum, bonorum operum æmulatorem ad terram promissionis, tabulisque minimè frangibilibus, sed duraturis leges inscripsit, non iam vmbrales, sed valde spiritalē. In sancta verò sanctorum non semel in anno, sed sapius, & per singulos, vt ita dicam, dies est ingressus. Vnde & sanctam nobis reuelauit trinitatem, populumque expiauit, non aspersione temporalī, sed expurgatione perpetua. Porro quid ex Iesu Naue rebus pulcherrimum fuit? imperium rei militaris, fortis distributio, ac terræ sanctæ occupatio. Basiliius verò nōne princeps & dux fuit? eorum qui per fidem saluantur. Nōne hæreditatum penes Deum diuersarum distributor? & illarum tantum quas distribuit ijs, quorum dux fuit, ita vt vocem illam emittere posset, quoniam fors mihi cecidit inter fortissimos, & in manibus fortes meæ, longè nobiliores quàm quæ in terra sitæ sunt, & diripi possunt. Et iudices prætereamus, aut iudicium clarissimos, Samuel inter eos qui inuocant nomen eius, &

ante natiuitatem suam oblatu, ac statim postquam genitus fuit sacerdos, & vnitor regum ac sacerdotum per cornu. Basiliius verò nōne ab infantia Deo à matre est consecratus, & cum tunica oblatu altari? viditque super cælestia, vnctus domini, & vnctor eorum qui ex spiritu sunt initiati: Dauid inter reges decantatus, cuius multæ contra inimicos referuntur victoriæ & trophæa, sed mansuetudo in eo præcipua fuit, & ante regnum citharæ vis quæ spiritum incantabat malignum. Salomon cordis latitudinem à Deo petijt, & consequutus est, adeoque sapientia & contemplatione profecit, vt inter cunctos temporis sui homines clarissimus sit effectus. Basiliius verò mansuetudine huius, sapientia autem illius, secundum opinionem meam, minimè aut parumper superatur. Nam & regum infantium audaciam demulsi, & non austri reginam solum, neque hunc seu illum ob sapientiæ eius, gloriam ex finibus terræ attraxit vniuersæ, sed omnibus finibus sapientia sua cognitus est. Reliqua verò Salomonis obticeo, omnibus enim nota sunt, etiam si nos parcamus. Laudas Heliaz contra tyrannos dicendi audaciam, & raptum per ignem, necnon pulchram hæreditatem Helisæi pallium, siue spiritum Heliaz subsequenter: lauda etiam Basilij in igne vitam, multitudinem inquam tentationum, & per ignem salutem, ardentem quidem, sed non deflagrantem, rubi miraculum, ac pulchrum ex alto indumentum, carnem consumptam. Omitto alia, iuuenes in igne perusos, ac Prophetam fugitiuum in ceti ventre orantem, necnon iustum illum in lacu, tanquam à thalamo bestiarum procedentem, & leonum ferociam ligantem: aut septem Machabæorum certamen, qui cum matre sancta per sanguinem sunt consecrati, cum omnibus alijs, qui sui experimentum exhibuere, quorum constantiam Basiliius est æmulatus, ac gloriam tulit sempiternam. Proinde si ad nouam accessero legem, & eos qui in illa claruerunt cum Basilio conferam, discipulum honorabo per doctores. Quis Iesu fuit præcursor? Ioannes, tanquam vox verbi, & quasi lampas luminis, erga quem etiam exultauit in vtero: & ante illum ad inferos præcurrit, per Herodis insaniam illuc demissus, vt & ibi Christi annunciaret aduentum. Quod si sermo noster videtur audacior, illuc prædictis addatur, quod nequaquam idēo hanc facio comparationem, quia virum illum præponam, aut parem putem illi, qui inter natos mulierum omnes superauit, sed vt ostendam hunc illius fuisse imitatorem, & aliquid ex caractere eius retinentem. Siquidem res non parua est honestis, imitatio maximorum, etiam si sit parua. Nōne enim vir ille simulachrum fuit manifestum philosophiæ illius? Nam & hic in deserto habitauit, & in nocte veste amiciebatur aspera, quæ celabatur & nequaquam ostendebatur: sed & parem cibum dilexit, Deo per abstinentiam purgatus: quin etiam Christi præco fieri optauit, etiam si non esset præcursor: & exiuit ad eum non solum regio circumiecta, sed remotissima etiam. Sed & inter duo medijs fuit testamenta: huius enim literam dissoluit, illius autem spiritum publicauit: Nam

Iacob.

Patriarcharum.

Ioseph.

Iob.

Moses & Aaron.

Iesus Naue.

Iudices & Samuel.

Dauid.

Salomon.

Helias & Helisæus.

Tres pueri.

Daniel Machabæi fratres.

Iesus Iohannes.

F

Petrus Paulus & Zebedæi fratres.

Ioannes Apostolus.

Stephanus.

Imitatores.

Nam impletionem legis occulti manifestam fecit dissolutionem Petri zelum imitatus est, & vigorem Pauli, clarorum illorum, & plusquam celeberrimorum, amborum verò fidem. Filiorum Zebedæi magniloquentiam. Omnium discipulorum frugalitatem & mediocritatem. Quapropter cælorum clauis illi sunt concedita, nō enim à Hierusalem vsque in Illyriam solum, sed maiorem etiam cuculum est amplexus: nec tonitruus filius est vocatus, sed factus: Quin & super Iesu pectus recubuit, vnde & sermonis vim necnon scientiæ A haussit profunditatem. Stephanus autē fieri prohibitus est, tametsi promptus esset, reuerentia cohibens lapidantes. Sed & succinctus dicere possum, ne facta eius enumerem singula: ex bonis quædam adinuenit, alia imitatus est: nonnulla autem deuicit. Nam omnium gratia venire, eorum etiam qui nunc sunt, omnium est dominari. Vnum omnibus breuiter addidero, tanta viri erat virtus, tantaque gloriæ eius abundantia, vt & multa, ac quæ ex paruis illius erant, inter quæ & refrenationes corporales erant, ab alijs ad gloriā cedere putarentur. Veluti pallor, barba, incessus compositus, & tarditas in sermone, qui plenus erat prudentia, & ad interna pertingens, quæ multis, qui ea minus bene imitari & cognoscere possunt, in morositatem cedunt. Quin in vestitus forma, ac lecti figura, necnon cibi consuetudine, nulla ab eo adhibebatur diligentia, sed simpliciter se gerebat, & fortuito secundum quod eueniebat. Sanè multos Basilios, quantum ad visum cernere licet, statuas vmbrales, nimium enim est vt nominentur postphani. Vox enim ea est nouissima, sed euidentius discernitur. Illi autem longius à viro distant, quàm quantum appropinquare desiderant. Verum hoc iam nequaquam paruum est ad gloriam, & merito quidem, vt eis aliquando vel parumper appropinquare contingat, quo emendentur: aut aliquid studiosè ac diligenter dictum aut factum eius mandent memoriæ: quemadmodum ego mihi sapius ad gloriam celsisse scio, quoniam ea quæ viro fortuito exciderunt, longe præstantiora sunt & clariora, quàm quæ ab alijs magna diligentia sunt elaborata. Postquam autem cursum perfecerat, ac fidem seruauerat, resolutionem desiderabat, iamque coronarum instabat tempus: verum minimè in montem ascendere, & ibi accumbere iussus est, obiit autem, & ad nos ascendit, sed & hic miraculum prædictis non posterius accidit. Iam ferè mortuus erat, ita vt nec amplius spirare, ac multū vitæ exhalasse videretur, vocalior tamē in sermonibus redditus est nouissimis, quocum verbis abiret pietatis. Insuper & successorem elegit ministrum suum fidelissimum cui & manum & spiritum dedit, ne gradus discipulos eius, & sacerdotij adiutores afficeret iniuria. Verum sermo iam ultra progredi cunctatur, progredietur tamen, quauis plus alios quàm me deceat, quoniam nequaquam in afflictionibus philosophari queo, etiam si valde philosophari studeam, communis memor damni & afflictionis orbis vniuersi. Decumbebat vir, spiritumque trahebat nouissimum, & à superno quærebatur choro, ad quem iam pridem respiciebat: confluēbat autem ad eum ciuitas vniuersa, minimè damnus ferens

peregrinationemque illius tanquam tyrannum inculabat, ac animam eius quasi manibus vel precibus cogi posset, retinere satagebat. Siquidem calamitas ea homines quasi desipientes reddebat, & vnusquisque aliquid de propria vita, si possibile fuisset, illi impartiri paratus erat. Postquam autem superati sunt, necesse enim erat, vt ostenderetur quod homo esset, & ipse in manus tuas domine spiritum meum repono, Angelis dixit nouissimè abducentibus, non insuauiter expirauit, præsentibusque sacris quibusdam instruxit, ac meliores extremis reddidit mandatis. Tum miraculum factum est inter omnia quæ vnquam acciderunt celeberrimum. Gestabat sanctus, manibus sanctorum eleuatus, singulique contendebant: & hic quidem vt fimbriam contingeret, vel ab vmbra contingeretur: alius vt lectulum quo sacer ille efferebatur solum tangeret. Quid enim corpore illius sanctius ac purius? alius vt gestantibus appropinquare posset, quidam vt solum spectaculo perfrui valeret, ac si necesse foret, vt & illud celebraretur. Plenæ erant porticus, fora, fenestra, culmina, hominibus qui illum præmittebant, gerebant, & inuicem succedebant, ex omni genere & ætate, numerus infinitus, psalmodiæ resonabant antea incognitæ, luctu permixtæ, sapientiæque passionis soluebatur magnitudine. Certamē autem nostris cum Græcis, externis, Iudæis, & alienis erat, pariter & illis nobiscum, vt qui plus lugeret, maius quoque referret commodum: finis sermonis, & ad periculum vsque animi processit affectio. Cum ipso enim discessere animæ non pauca, afflictionis & perturbationis vi abreptæ, quæ & tandem veluti itineris comites beatitudinem sunt assequutæ. Eas ex feruentioribus quispian rectè victimas sepulchrales appellauerit: corpus verò vix effugit discerpentes: vitæque instaurantes pompam, sicque sepulchro patrum suorum est illatus, sacerdotibusque iunctis archisacerdos, præconibus vox magna, & in auribus resonans meis, martyr martyribus. Et nunc in cælis degit, ibique pro nobis, vt arbitror sacrificia offert, ac pro populo orat. Licet enim nos reliquerit, non tamē omnino reliquit. Ego verò Gregorius semimortuus sum, & semifestus, tam magna priuatus conuersatione, vitamque exigo lugubrem & nequaquam prosperam, quemadmodū par est segregatum ab illo. Ac nescio quomodo post institutionem illius finiam, qui nunc etiā per vitum admoueor nocturnum & respicio, quū exido à decoro. Verum nequaquam hæc ideo refero, quò laudibus intermiscam lacrymas, sed vt viri conuersationem memoriæ commendem ac tempori, communem virtutis statuam tabulam, & inscriptionem salutarem ecclesiis ac animabus cunctis, ad quam respicientes, vitam tanquam ad legem dirigant animatam. Vobis autem qui gesta eius celebratis, in primis consulo, vt semper ad eum respiciatis, & tanquam ipse videat, & videatur, præparemini spiritui. Adeste igitur, ac vniuerso choro illius me circumstitite, tam ij qui gradus sunt, quàm inferiores, siue nostri, seu extranei, ac laudem eius pafiter mecum celebrate, aliusque aliud quid ex rebus eius narret, aut quærat pulchris: qui in throno confiditis, legillatorem: qui res administratis publicas, re-

Basilij morte

D

E

F

rum publicarum administratorem: populares disciplinam, eloquentiæ studiosi doctorem, virgines pronubum, iugo subiectæ moderatorem, solitarij alatum, permixti iudicem, simplices ductorem, contemplantes Theologum, lætè agentes frenum, calamitatibus oppressi consolationem, senectus baculum, iuuentus correptorem, paupertas largitorem, opulentia dispensatorem. Sed & viduæ videntur mihi tutorem laudare, & pupilli patrem: pauperes verò pauperum amatorem, ac hospitem hospites, fratresque fratrum amatorem, ægrotantes medicum, in quacunque infirmitate remedium, sani custodem sanitatis, omnes eû qui omnibus factus est omnia, vt lucraretur omnes aut plures. Hoc tibi Basili munus à nobis sit impensum, tanquam à lingua tibi quondam suavissima, & eo qui honore & ætate tibi fuit æqualis. Quòd si iuxta dignitatem, tibi sint gratiæ: tui enim confidentia sermonem hunc de te institui. Si autem à spe longè excidi: quid me oportet pa-

ti, senectute, & morbo, necnon desiderio tui maceratum? Attamen Deo acceptum est quicquid sit pro viribus. Tu autem sacrum ac diuinum caput, ex alto nos respice, & carnis stimulum, instructionem nostram, à Deo nobis datam, aut tuis siste precibus, aut fortiter me ferre persuade, totamque vitam nobis in melius permuta. Quum verò emigrabimus, nos ibi tuis excipe tabernaculis, quò simul viuentes, trinitatem sanctam ac beatam pariter aspiciamus, purius & perfectius, cuius nunc simulachrum mediocriter percipimus. Ibi desiderium sistemus, ac eam accipiemus retributionem, quam pugnando acquisiuimus, & acquirimus. Tibi igitur hic à nobis dictus sit sermo: nos autem quis post te quum vitam exegimus laudabit? si saltem quid laude dignum præstitimus sermonibus, in Christo Iesu domino nostro, cui sit gloria in secula.

A M E N.

Carnis stimulus.

LECTORI.

IA nostra editio huc vsque festinauerat, & omnia D. Basilij opuscula hætenus latinè reddita, quæ vndiq; summa diligentiâ exquisita & excerpta ad ceteras excusiones accesserant, cû suis indicibus absolueramus. Sed vt ipsum Basilium haberes etiã pluribus amplioem, curauimus quoq; vt hæc eiusdè scholia in Psalterium Dauidicum, cum viginti & vna epistolis prioribus 180. adiiciendis, hic seorsum impressa adderentur. Illa autem transtulimus ex Basilio quem anno Domini 1565. excudit Basileæ Ioannes Oporinus.

PRÆFATIO IN LIBRVM PSALMORVM SCHOLIIS BASILII MAGNI ab erudito quodam præmissa.

PSALTERIUM propriè musici instrumenti genus est, quod Hebræis Naula nominatur: dictum est autem à psallendo, sicut Oratorium ab orando. Translata verò est hæc dictio etiã ad ipsum Psalmorum librum, propterea quòd is Psalmos in se cõtinet. Sunt autem omnes Psalmi, poemata Dauidis: quemadmodum & Magno Basilio placet. Ex illis autem alij filiis Core, alij Asaph, alij aliis ad psallendum sunt locati. Elegerat enim Dauid viros quosdam è tribu Leui, quos ad hoc sorte deputauit, vt Deum variis instrumentis musicis laudarent. Ex illis principes chori & canticorû constituit filios Core, Asaph, Idithun, ac reliquos. Itaq; in symphonia omnes simul Psalmos canebat, Dauide præcinente. Quando verò chorarchæ cuidam Psalmus aliquis ad psallendum locatus est, indicium est, quòd is præcinuerit Dauidisq; personã gesserit. Vnde & quibusdam Psalmis nomina Chorarcharum inscribuntur, quibus illi ad præcinendû fuerant deputati, & qui tum temporis præcentores in psallendo fuerunt, locumque Dauidis sustinuerunt: quemadmodum & Dauidis nomen tantum eorû Psalmorum inscriptionibus additur, quos per se ipse, cantici princeps, præcinuit. Garent autem Psalmorum aliqui inscriptionibus, eo quòd non quisque illorum gentis vnus nomine dicitur. Sunt autem quidam ex illis anonymi, propterea quòd de Domino sunt dicti, aut quòd tunc communiter ab omnibus canebantur. Alij Alleluia inscriptionis loco præferunt, eo quòd hymni sunt, & gratiarum actio ad Deum. Alleluia siquidem, si interpreteris, idem est atq; Laudate existentem. Liber itaque Psalmorum, Psalterium dicitur: Psalmus verò, ipsum poema & melos eius. Psalmus, qui psalmos facit: Psalmus musicus, psalmum canens: Psaltos verò Deus, cui canitur. Diapsalma, aut mutationem sensus significat, aut inuersionem concentus, aut quandam sonitus moram, aut potius aliquam psalmodi occupationem ac cessationem, quæ illi in structura Psalmi acciderit, eo quòd nonnunquam Psalmodo noua quædã à Spiritu sancto illustratio & instructio afflatur. Quidam loco diapsalmatis in huiusmodi interstitiis, Semper, scribunt: vt per id ostendant, perennem esse Spiritus sancti inspirationem, etiamsi sermo sit interstitio interruptus. Psalmodo noua quadam Spiritus inspiratione occupato, cantuque ob eam causam intersilente. Et vt summatim dicam, Diapsalma nihil omnino significat aliud,

Inscriptio-
nes Psalmorum.

aliud quàm Psalmodiæ interstitium . Subtiliorem itaque sententiam olim **A** talia significabant. Explicandum etiam est, in quibus Psalmis & quoties in vnoquoque diapsalma reperiatur. In 2. semel: in 3. bis: in 4. bis: in 7. semel: in 9. oda diapsalmatis: in 22. semel: in 31. bis: in 33. semel: in 38. bis: in 43. semel: in 45. bis: in 46. semel: in 47. semel: in 48. bis: in 51. bis: in 53. semel: in 54. bis: in 56. bis: in 58. bis: in 59. semel: in 60. semel: in 61. bis: in 65. ter: in 66. bis: in 67. quater: in 74. semel: in 75. bis: in 76. ter: in 80. semel: in 81. semel: in 82. semel: in 83. semel: in 84. semel: in 86. bis: in 88. quinquies: in 93. semel: in 139. ter: in 142. semel. In summa verò, quotquot Alleluia & Cantica graduum inscripti sunt, diapsalmata non habent.

Differunt autem Psalmus & Canticum: Psalmus propriè est, qui organico psalterio concinnè pronuntiatur: Canticum verò, vox musica, concinna, ac ore tantum decantata. Dicitur autem & canticum psalmus, & psalmus canticum, per catachresim. Canticum antiquius est. Nam Moses illud cœpit, duravitque ad Dauidem vsque: Dauid verò primus psalmorū auctor est. Licet enim organum psalterij antea quoque fuerit, iners tamen & vulgare erat, & tantū in pastu gregū illo psallebatur. At Dauid hoc elegantius instituit, vsūque illius Deo adaptavit. Cantica verò psalmorū intelligenda sunt, quando musica instrumentalis præmittitur, & vox oris subsequitur: psalmi verò canticorum, quando ordo hic inuertitur.

Dicendum verò est & de hymno, de laude, de confessione, de oratione, de voto, de que gradibus. Hymnus itaque dicitur, concisa doxologia: laus verò, **B** brevis laudatio: confessio, intensa cōfessio, siue bonorū quibus affecti sumus, siue malorū quæ perpetravimus: & oratio, precatio est: votū verò promissio. Sumitur autē *ἱεροσολιμί* aliquando pro precatione. Omnia verò hæc ad Deū dicuntur. Gradus verò secundum historiam quidem reditum è Babylone ad Ierusalem declarant (Babylon siquidem situ humilior, Ierusalem verò editior est) anagogicè autem, ascensum ad contemplationem, & à terrena ac passionibus obnoxia vitæ conuersatione progressum, ad eam quæ passionibus libera est, & cælestis, significant. Psalmus verò & Canticum, & oratio, & si quid aliud in Dauidis est poëmatibus, omnia hæc communiter psalmi vocantur.

Chorum verò psallentium ex duobus & septuaginta psallentibus constitisse ferunt, qui omnes tubis ac tympano vnà cum reliquis musicorū instrumentorū generibus concinuerint. Solus verò Dauid regium organum, psalterium videlicet. Erant autem omnes sub Daude psallentes numero quater mille, quod nobis primus Paralipomen. liber testatur, dicens: Et quatuor milia in organis Dominum laudantium, quos Dominum laudare fecit, distribuitque: Dauid, vt Domino singulis diebus, &c.

Tubæ quidem ac fistulæ inflantur, lyræ verò ac citharæ intenduntur, cymbala ac tympana pulsantur. Psalteriū autem & ipsum de eorum genere erat, quæ intenduntur, verum arduum et rectum, et cuius sonus supernè proficitur. Decem enim clauiculi, qui circa cubitū instrumenti versantur, chordas ad harmoniæ compositionem, propositique exequutionem et intendunt et remittunt: quæ et ipsæ decem sunt, inuicem resonantes. Et dextera manu

plectrū

A plectrum tenebatur, sinistra verò chordæ supernè per interualla contingebantur: & crebris digitorum vicibus vel grauis, vel acutus, vel mixtus sonus, iuxta psallentis cantum perficiebatur. Docemur autem hinc, oportere & nos velut ex resonantibus chordis, ex quinque illis animæ virtutibus, ac totidem illius sensibus concinnum Deo melos canere, & omne opus ac sensum è supernis à Deo sumere, ac totos ad illum extendi.

Ordo psalmorum verò positus non est, sicut initio à Daude sunt facti: sed sicut inuenti, ita & compositi sunt. Iudæis enim Deum contemnentibus, paternisque illorum ritibus, præsertim Scripturis, obliuioni traditis: deinde & crebris captiuitatibus inductis, paulatim libri S. diffluxerunt, corruptique sunt. Nam & à Salomone quinque parabolarum millia, ac plura etiam alia cōmentaria conscripta fuisse dicuntur: & ab aliis prophetis multi sunt commentarij compositi, qui tamen nō inueniuntur. Et Chryostomus super Euangelium Matthæi, ad eos videlicet qui interrogabant, quis prophetarum dixerit illud, Quoniam Nazaræus vocabitur, ad hunc modum respondit, Ne curiosè, neve anxie inquiras. Multi siquidem librorum prophetarum interierunt. Et hoc poterit quis ex historia Paralipom. cognoscere. Cū enim Iudæi socordes essent, & continuè in impietatem inciderent, alios libros interire passi sunt, alios ipsi incenderunt & prosciderunt. Et hoc quidem Ieremias commemorat: illud verò, qui quartum librum Regum conscripsit, post multum temporis ægrè tandem Deuteronomium alicubi defossum, ac squalore oblitum, repertum esse dicit. Et, vt dicitur, propè omnis Hebraica scriptura per captiuitates, præsertim Babylonicam, interierat: tandem verò post eam captiuitatem à B. ac studioso Esdra, per inspirationem Spiritus sancti, quæcunque inueniebantur, collecta & composita sunt, sparsim antea iacentia, & ex multis pauca relicta.

Sunt autem Psalmi translati, & omnis vetus Scripturā, ex Hebræa dialecto in Græcā, principio quidem sub Alexandri successore Ptolemæo Philadelpho, Philippi filio, qui Ægypto præfedit, à septuaginta viris sapientibus, mirabili modo in versione hac concordantibus, idque haud aliunde quàm ex Spiritus sancti expositione. Vt enim Philo Iudæus, in binos: vt verò D. Iustinus promulgat, in singulos diuisi, vniuersam veterem scripturam separatim sunt interpretati, ita vt neque sensu neque dictione inter se discrepauerint. Facta est autem huiusmodi versio 31. anno ante Christi Domini incarnationem. Post quadringentos verò ac triginta annos post eam versionem, Sinopeus Aquila propriā interpretationem tempore Adriani leprosi Romani Imperatoris concinnauit. Post hanc, ea que Symmachi Samaritæ est, sub Seuero facta est. Aquilæ versionē post annos quinquaginta sex sequuta. Istam verò Theodotionis Ephesij interpretatio præuenit, tempore Commodi Imp. facta. Sunt autē & alię duę versiones anonymæ inuentæ. Vna, sub Caracallo Rom. Imp. Iericho abscondita in dolio: altera Nicopoli Acatie, sub Alexandro Mameæ. Tandē verò magnus ille asceta & martyr Lucianus, studiosè Iudæorū libros inquirens, & ipse ex Hebræo veterē scripturā in Græcā dialecton trāstulit, ac Septuaginta interpretibus cōcors inuētus est, cū relique versiones

ΚΚΚ 5

multa

Psalmus & canticum differunt.

ἱμνος. ἄνθος. ἱεροσολιμί. προσευχή. εὐχὴ. ἀναβάθμι.

Chorus psallentiū apud Iudæos.

Instrumenta musica.

Ordo psalmorum.

Interpres S. Scripturæ.

multa contineant corrupta. Facta est autē celeberrimi Luciani versio sub Diocletiano & Maximiano tyrannis, ac apud Iudæos Nicomediæ in armario calce illito, Constantino Magno tunc regnum administrante, abscondita.

Obscuritas
vet. Scri-
pturæ unde
sit.

Adfert autem nobis vetus Scriptura obscuritatem quandam, idq; duabus de causis. Vna, quod admodū symbolicè de Christo loquitur, & in summa, pleraque nouę gratiæ per adumbrationem significat, propter auditorum imperuasiuilitatē ac duriciem, & ne tandem propter illorum improbitatē libri isti perdantur: altera, q̄ versiones dialectorum aliquo pacto obscuritatem inueniunt, propterea quod aliena lingua idiomata quædam habet ægrè pronūcianda, quæ aliis linguis nec cōmunia sunt, nec communicabilia.

Quomodo
psalmi no-
bis sint ac-
commodati.

Diuinus itaque rex & propheta Dauid, qualiter à Spiritu sancto institutus sit, per psalmos manifestauit, quos etiam variis suis casibus adaptauit. Poterimus autem huiusmodi psalmos nobis etiam ipsi accommodare, ita ut & Christianorum hostes dæmonas, Christi hostes: Christum verò & Dauidem & regem, quemque nostrū esse sentiamus. Quemadmodum enim ille oleo principatus ad terrenum regnum, ita nos oleo baptismatis ad celeste regnum vncti sumus. Rursus & Saulem & Abeshalom, & si quis alius tyrannus fuit, ipsum diabolum: infidiatores verò, tribulatores ac persecutores, & quidquid aliud tale fuit, dæmonas intelligamus. Ea verò dicta quæ huc non quadrant, etiam ipsa simpliciter, tanquā Spiritus sancti voces, his nos ipsos sanctificantes, pronūciabimus.

Lex
Mandata.
Testimonia

Habuit autem reuera multas mutationes D. Dauid. Aliquando hostes fugit, aliquando in varias ærūnas incidit: rursus quandoque iucundè vixit, nonnunquam viam Dei ambulauit: aliquando in illa prolapsus etiam est. quæ omnia Psalmo 118. contraxit & adduxit, in quo meminit legis mandatorum, testimoniorū, iudiciorum, & iustificationū Dei. Sciendū autem est, legē propriè esse, quę in genere mandata cōplectitur: qualis est, quæ per Moysen data est. Mandata verò sunt particularia illa: utpote, Non occides. Testimoniū, quo legislator auditoribus contestatione quadam seruanda denūciat: ut, quando Moyses ad populū dixit, Si hæc feceritis, in testimoniū hodie contra vos aduoco cælū & terram, quod pereundo perituri sitis. Et iudiciū, quod iudicāte Deo conscriptū est, utpote quod in eum est latū, qui terribile nomen Dei blasphemauerat. Moyses enim iudicium hoc ad Deum transtulerat. Quoniam autem illum Deus lapidibus obruere iussit, iudicium hoc contra quēuis blasphemū in statam legē abiuit. Iustificationes verò talia præcepta dicuntur, quale est quod dicit, Si emeris seruum Hebræum, seruiet tibi sex annis. Hinc enim iustitia est seruo Hebræo, ne ultra sex annos seruiat. Ad hunc itaq; modum, quæ commemorauimus, distinguuntur. Ponuntur autem hæc nomina indifferenter, etiam de quibusuis mandatis Dei.

Iudicia.

Iustificatio-
nes.

Maledictiones verò, quæ per vniuersum sunt psalterium, contra dæmones sunt vsurpandæ. Illi namque homines excitant, qui nos impugnant. Exprobrationibus, contra homines infidiatores vtendum est. Virtutes in persona Dauidis recitandę, vt ad imitationem permoueamur. Nam & Dauid, quæ de se ipse videtur dicere, non gloriando dicit: sed vt suo nos exemplo, quæ facien-

A faciēda sunt doceat. Quando verò mala imprecatur hominibus, magis in forma imprecationis ea prædicit, quæ illis euentura nouit.

Sciendum autem est, quod in præsentī psalmodum libro legenti occurrunt multæ periphrales, metaphoræ indifferentes constructiones, abūdantes coniunctiones, præsertim, & quoniā, etenim: catachreses dictionū, temporum variationes, earundem rerū geminata pronunciationes, id est, tautologia, & vulgares loquendi vsus, & absolutæ vocum omissiones, recentesq; ac differentes scematismi, ac personarum mutationes, ita vt iam de alio, rursus mox de alio dicatur ac transiliatur. Et hoc potissimum indicium est, q̄ propheta veluti organū quoddā hoc sonuit, quod Spiritus sancti inspiratione accepit. Est etiam id Hebraicæ dialecto consuetū, vt pronomina articulis connectat. vt cum dicit, Beatus cuius Deus adiutor eius. & nominibus sæpenumero pronomina subiicit, vt illud est: Detrahentē secreto proximo suo, hunc persequer. Imò & multis hyperbatis vtitur, ac sæpe casum p̄ casu, modum etiam p̄ modo, ac potissimum indicatiuos futuros p̄ optatiuis, & vicissim optatiuos pro indicatiuis futuris: præterita etiam pro futuris, & futura loco præteritorum vsurpat, & personis singularibus plurales subiicit: vt, Dixit insipiens in corde suo non est Deus, corrupti sunt & abominabiles facti sunt: ij videlicet, qui putant non esse Deum. & vicissim quoq; pluralibus singulare subnectat: vt, Ex omnibus persequentibus me libera me, ne quando rapiat sicut leo animā meam: is scilicet qui me persequitur. Vtitur autem & præpositione p̄ præpositionibus, & cōiunctionibus loco coniunctionum, prorsus etiā superfluas præpositiones ponit. vt cum dicit, In sole posuit tabernaculum suum: p̄ eo quod est, Soli posuit tabernaculum illic, id est, in sublimi. Suū enim p̄ illic, aduerbialiter est positū. Et rursus, Ne corripas cum impiis animam meam: pro, Ne rapias: & retribuui, pro tribui. Idioma veteris Scripturę simpliciter etiam nomen recti casus propter cogitationem vsurpat, ac tunc pronomen obliqui casus subinfert, atque ita propositum declarat: vt, Deus meus immaculata via eius. &, Homo sicut fœnum dies eius. Præpositionē quoque in, accusatiuo casui connectit, & loco recti vsurpat. vt, Factus es mihi in Deum protectorem: pro, Factus es mihi Deus protector, & præpositionem in, datiuo casui coniungit, proque accusatiuo accipit: vt in Euangeliis, Qui confitebitur in me, id est, in me. in psalmis, in τῷ ἐξολοθρευέσθαι ἀμαρτωλῶν ὄψις, id est, in eo dum exterminabuntur peccatores, videbis: pro, exterminari peccatores, exterminium videlicet ac perditionem peccatorum videbis. Est & hoc Hebraicum, quod homines filij hominum, & loca eiusmodi locorum vocantur: vt, Filij hominum vsquequò graui corde: id est, O homines, quousque terrena affectabitis. & Vt illud filia Babylonis misera, id est, O Babylon misera: propter mala, videlicet quæ tibi euenient. Huiusmodi dialectum habet & hoc, quod verbum sæpenumero pro nomine accipitur. vt, Supersperare fecisti in spem: &, Memor esto verborum tuorum seruo tuo, quibus mihi spem fecisti, ipsa me consolata est: ipsa, videlicet spes. Et iterum, Memor fui in memoriā: vt, Memor fui in nocte nominis tui, ipsa mihi facta est, ipsa scilicet memoria. Et vt summatim dicam, multas peculiare locutiones Iudaicæ Scripturæ character habet. Oportet itaque nos ista

nos ista boni consulere, nec in illa Græcæ linguæ modos curiosè inquirere.

Primum
Psalmus.

Est autem primus Psalmus apud Hebræos sine inscriptione positus, quam neq; ab interpretibus est cōsequutus. Nec moralis modò est, sed & dogmaticus. Non solùm enim hortatur, vt diuinis eloquiis attendamus: sed & impios ac reliquos peccatores reprehendit, ac suppliciũ illis minatur. Pulcherrimum verò ac satis profundum doctrinæ suæ principium vates hic, felicitatē videlicet, posuit: vt in hanc nobis veluti quendam finē prospicientibus, hoc necessariò sequatur, vt difficultatem & molestiã præclaræ vitæ, ad quã institui mur, sufferamus. Propriè quidē beatus Deus est, verùm significat hæc vox immortalem, ac eũ qui prorsus exterminari nequeat, vt qui liber sit à morte. Siquidē littera in α doricè in hac dictione μακάριος, tā in prima quàm altera syllaba, propter euphoniã pariter & grauitatē vocis vertitur. Reuera itaque Deus beatus est. Tribuitur autem & nobis hæc appellatio, sicut & dictio Deus. Ego enim dixi, inquit, Dij estis. Complectitur autem & mulierem omnino ista felicitas. Quibus enim natura cōmunis est, illis & opera & præmia sunt cōmunia. Impius verò propriè est atheus, vel polythæus: id est, qui vel sine Deo est, vel multos Deos colit. Peccator verò pius etiã est, sed præuaricator, & vitã corruptam amplexus. Pestilens est, qui non solum ipse peccat: sed & aliis maliciam administrat. Vsurpantur verò hæc nomina vicissim aliquando per abusum. Beatũ prædicat autem hic psalmus eum, qui tres istos, impium, peccatorē ac pestilentem fugit, ita vt neque impiorum consilio contra verũ Deum communicet, idque ne in transitu quidem: hoc enim ambulandi verbum indicat: neque cū peccatoribus stet, etiamsi quo pacto cū illis corripatur: neq; cū pestilentibus in eiusmodi affectione maneat, hoc enim cathedræ dictio significat. Potest autem aliter consilium pro cōcilio ac iudicium concessu, via pro actibus: cathedra verò pro doctrina accipi. Psalmus secundus insidias eorum qui Seruatorē occiderunt, Gentiumque vocationem, & Iudæorũ perditionē prædicat. Vtitur autem præterito tempore loco futuri, sicut & vicissim futuro loco præteriti. vt, In flumine pertransibunt pede: hoc est, pertransierunt pede flumen, Iordanem videlicet. Dicit igitur, Quare fremunt, id est, arroganter ac cōfidenter tumultuabũtur, Gentes, & populi meditabũtur vana & inania? Fremunt enim est hinnitus ille, qui per equos ex superbia & ferocia editur. Gentes sunt Romani milites, qui cum Pilato erāt: populi verò: Iudæi, reges, Herodes Afcaliotes, principes, Pontius Pilatus. Hebraica siquidem dialectus sæpenumero nominibus pluralibus pro singularibus vtitur. Aut iidē sunt reges ac principes. In multis enim psalmorum locis vicissim hæc nomina ponuntur. Sicut illud: Misit rex, & soluit eum: princeps populi, & dimisit eum. Sint itaque reges ac principes non solum Herodes & Pilatus, sed & principes sacerdotũ: & in summa, quotquot populum subiectũ ac obedientem habuerunt. Reuera autem vana meditati sunt Iudæi, hoc est, frustranea & mēdacia, cū Christum è medio tollere vellent. Resurrexit enim ac viuuit in secula, Amen.

μακάριος
μας.

Vt sit μακάριος idē quod μακάριος, id est immortalis.

Impium.

Peccator.
Pestilens.

Psalmus 2.

DIVI

889
DIVI BASILII MAGNI
CÆSARÆ CAPPADOCIÆ ARCHIEPISCOPI SCHOLIA IN
PSALTERIVM.

Scholia in primum Psalmum.

BEATVS vir.) Beatitudinis vocabulum, cōuersationis quæ secundum virtutem instituta est, fructũ habet. Quæ admodum enim quodcũque humanæ vitæ institutum, certum quendam finem petit, vt pote militaris disciplina, tropæa: ars medica, sanitatem: ita & virtutis scientia suum habet fructum ac finem, diuinam felicitatem.

Nemo autem scēminas hac felicitate priuari putet. Simul enim propheta tam mulieres quàm viros complectitur, ea ratione quæ vir caput est mulieris, & membra corporis capiti coherent.

Non est temerè factum, quòd primũ viæ, deinde stationis, tertio cathedræ meminit: sed, quoniam exactè cognouit, quòd primũ motionem, deinde stationem, tertio sessionem sustinet mentis nostræ cogitatio: id est, admonet nos, ne quam impiam animis nostris cogitationem aut actionem admittamus. Impios solet diuina Scriptura vocare, eos qui vel athei sunt, vel multorum deorum superstitione tenentur: peccatores verò, qui iniquè viuunt, & vitam corruptam amplectuntur: pestilentes autem, qui non solum seipos perdunt, sed & in alios pestem suam iuxta pestilentis morbi rationē transferunt. Quapropter ista prophetæ doctrina, horum nos hominum confessus declinare iubet.

Sed in lege.) Conuenit autē, vt non solum auersemur prædicta, sed & diuinæ legi noctes atque dies mentes nostras adhibeamus, & in illius præceptis meditemur: ac iuxta præscripta illius instituta vita, dignos fructus, qui ex ea veluti arbore nascantur, adferamus.

Et erit.) Diuini spiritus fluentia inundationem imitantur aquarum: & sicut illæ adnascens arbores virentes reddunt, ita & ista ad hoc promouent, vt diuinos fructus feramus. Rectè itaque beatus Dauid, eum qui diuinis sermonibus vacat, arboribus folia semper virentia, & fructum suo tempore ferentibus comparauit. Etenim qui virtutum certamina sustinent, laborum suorum fructus quidem in futura vita recipient: spem verò, tanquam folia quædam, continuè in seipsis ferentes, virent & exultant, atque ita laborum molestiam hac oblectatione fallunt.

Et omnia.) Illud, *Et omnia*, non temerè, sed magna cum diligentia posuit. Nam primũ omnes maliciæ species reprobauit, & diuinarum legum perfectionem submonstrauit. ac tum demũ

subiecit, *Et omnia quæ faciet prosperabuntur*: sciens nihil eum contrarium diuinæ legi acturum, qui voluntatem illi suam accommodat.

Non sic impij.) Gminatione pernegationis, contrarietatem manifestius exprimit. Deinde dicit: *Sed tanquam puluis*, & quæ sequuntur. Illi etenim, inquit, diuinis oraculis humectati, perpetuò virent, & fructum adferunt tempestiuum ac maturum: isti verò contrariis spiritibus iactati, pulueris instar sunt, qui hac illac ventorum vi circūfertur.

Ideo non.) Admodum accuratè omnia sanctus explicat Spiritus. Non enim dicit, Non resurgent impij: sed, Non resurgent in iudicium, pro eo quod est, Non in iudicium resurgent, sed in condemnationem. Neque enim opus erit vt conuincantur, cū manifestè sint impij: sed nihil expectant amplius quàm supplicium. Nam & hi qui impijs quidem dogmatis obnoxij non sunt, vitam tamen viuūt iniustam, procul à iustorum arcebuntur cōcilio. Quod hic verum est βουλή id est, consilium: Aquila & Theodotio reddiderunt synagogam, conuentum verò Symmachus.

Quoniam nouit.) Nouit, inquit, iudex hic iustus omnia, etiam ante iudicium, & neque demonstrationibus neque cōmendationibus opus habet. Quapropter quod dignum est, cuique ad iudicandum, hos quidem coronis dignabitur, illos verò supplicio destinabit. Illud, *Iter autem impiorum peribit*, Apostolicis dictis conforme est, his nempe: Cuius opus exustum fuerit, multum damni patietur. Iustorum enim virorum opus illustre manebit: impij verò vnà cum ipsorũ malicia peribunt.

Scholia in secundum Psalmum.

Quare fremuerunt.) Mentione impiorum facta, primum Psalmum absoluit. Et hæc rursus secundi huius initium fecit, ostendens, quòd prædictus impiorum finis & eos comprehendat qui contra Seruatorem insauerunt, reges videlicet ac principes, cū Iudæos, tū Gentiles. Nam in hoc secundo Psalmo, Domini Christi, tam quæ humanitūs illi acciderunt, quàm regnum prædicat. Quin & Gentium vocationem vaticinatur, & Iudæorum incredulitatem deplorat. Illud enim, *Quare fremuerunt gentes*, plorantis est, ac de reproborum amentia conquerentis. Aptè verò & admodum competenter illud, *Meditati sunt*, inanis populi personæ adaptauit. Iudæi enim praua hac contra Seruatorem meditatione ineptierunt.

Illud, *Fremuerunt*, Aquila, tumultuati sunt: Symmachus verò, turbant, interpretatus est.

Dirum.

Dirumpamus vincula eorum.) Qui enim non honorat filium, neque patrem honorat: & post spretum filium, etiam patris iugum respuit. Mihi verò videtur Spiritus sanctus præcipere fidelibus, vt hæc verba dicant, Dirumpamus vincula eorum, impiarum videlicet Gentium: & proiciamus à nobis iugum ipsorum, id est, iniquorum Iudæorum, & submittamus nos iugo Christi.

Qui habitat in cælis.) Qui namque ab illis cruci est affixus, ac morti traditus, in cælis existens, & omnia in potestate sua habens, vana reddidit & inania illorum consilia: & huius Pater, omnium Dominus, meritam exercebit in illos ultionem.

Et in furore suo.) Et horum verborum expositionem, ipse actionum istarum finis docet. Nam Romanus exercitus in illos ductus, & ciuitatem & templum exussit: & plurimam illorum multitudinem neci dedit: eos verò qui eadem effugerant, captiuos in seruitutem tradidit.

Super Sion montem.) Et hæc conuenit distinguere lectionem: ac tum demum subiungere *Super Sion montem sanctum eius.* Neque enim duntaxat super Sion regnum obtinet, sed & super vniuersam creaturam. In monte verò Sion diuinam suam doctrinam ijs communicauit, qui ipsum accesserunt: qui verò illam amplexi sunt, diuinis illius iussis obtemperantes, sacra fluentia in totum orbem deduxerunt. Illud, *Ego autem constitutus sum rex ab eo,* humano more dictum est. Vt Deus enim, regnum habet naturaliter in seipsum.

Dominus dixit ad me.) Nemo diuini Davidis doctrinæ fidem habens, hæc vocem diuinitati Christi adaptet. De illa namque Deum vniuersorum per Dauidem dicentem audiemus, Ex vtero ante Luciferum genui te: Hanc itaque vocem, vt homo, admittit.

Postula à me.) Et quæ hæc subiunguntur, homini Christo competunt. Nam vt Deus est, omnia per ipsum facta sunt: verum cū natura, vt Deus, sit omnium dominus, vt homo tamen horum dominium à patre accipit. Et quoniam iam olim Iudæorum tantum videbatur gerere curam, illi verò velut nihil ex illa vtilitatis accepturi, prouidentiam hanc abiecerunt, meritò illam ad Gentes transtulit.

Reges eos in virga ferrea.) Subit hæc animum deplorata Iudæorum incredulitas, qui cū prophetiam audierint & cognouerint, neminem ex ipsorum regibus tantæ potentæ possedisse principatum, propter eum solum qui ex Datide secundum carnem ortus est, Dominus videlicet Christus, nihilominus adhuc mentis oculos excæcatos habent. Ob hanc causam eos qui ab illis est crucifixus, pascit in virga ferrea, Romano videlicet regno: quod & Danielis prophetia tropicè, propter infractum illius robur, ferreum vocat.

Tanquam vas.) Et conteret eos instar luteorum vasorum. Quoniam enim solum eum regem abnegarunt, imposuit illis Cæsarem, quem petierant: & per huius exercitum pœnas impietatis de eis sumpsit. Si verò quisquam non de Iudæis ista, sed de Gentibus esse dicta putauerit,

ad hunc modum intelligere conueniet: quod Gentes robusto suo & infracto regno pascat, & velut vasa figuli conterat, dum eas per lauacrum regenerationis dissoluit ac refingit, & igne sancti Spiritus confirmatas reddit.

Et nunc reges.) Omnium vestrum regnum habet, qui olim Iudæis tantum imperitare visus est: quapropter intelligentes estote.

Seruite.) Neque enim confidendum est propter solam benignitatem: sed ijs qui de salute exultant & gaudent, propter adiunctam illi iustitiam, timendum etiam, formidandum ac tremendum est. Etenim qui stare videtur, inquit, videat ne cadat.

Apprehendite.) Haud enim satis ad perfectionem est, si solâ cognitionem Dei acquiratis: sed & virtutis efficaciam exercere oportet, qua apprehensa certum ac rectum iter ingrediemini.

Et pereatis.) Siquidem tempore iudicij, vbi malicia vestra velut sylua accensu facilis, iram Dei instar ignis inflammabit, procul à iusta iustorum: via distabit, pœnasque eorum quæ deliquistis dabit.

Beati omnes.) Etiam si in præsentia hac vita feliciter agunt, qui in virtutis studio decertant: verior tamen felicitatem in futura accipient, vbi qui maliciosè vixerunt, iram sibi diuinam asciscunt.

ARGUMENTVM PSAL. III.

Post duplam illam iniquitatem, magnus David in multis incidit calamitates. Non enim vicine tantum Gentes ad pugnam & bellum motæ sunt, sed & ipse quoque filius seditionem mouit, atque ita iniquitas iniquitati successit: lasciuie videlicet Amnon, homicidium A Bethsalom: & fratricidio, contra patrem rebellio, ac subditorum defectio. Illo itaque tempore cū filium parricidam fugeret, Psalmum hunc scripsit.

Scholia in eundem Psalmum.

Domine quid multiplicati.) Multi quidem, inquit, & omnis generis hostes vndique irruunt, hi tamen me plus ceteris discruciant, qui me prouidentia tua priuatum esse dicunt. Ego verò noui quod non sustineas me contemnere, etiam si plurimum deliquerim: sed propter peccatum nunc humiliatum extolles, & victorem inimicorū declarabis. Hoc enim innuit, cū dicit,

Tu autem Domine.) Neque enim de regno & potentia præsumo, sed te meam esse gloriam credo, & quod breui per dexteram tuam sim exaltandus spero.

Voce mea.) Vocem hic & clamorem non debemus de vociferatione, sed de animæ desiderio intelligere. Nam ita & Mosi tacenti dixit Deus: Quid clamas ad me? silentium illius clamorem nominans, propter sedulam mentis ipsius precepcionem. Illud verò, *Et exaudiuit me de monte sancto suo:* pro opinione quæ olim obtinuit, dictum est. Putabatur enim omnium Deus habitare in tabernaculo, propterea quod ex illo oracula

oracula quoque sacerdotibus reddidit.

Ego dormiui.) Noctem diuina scriptura sæpe numero calamitates vocat. Velut enim in tenebris agere sibi videntur, qui in calamitates admodum graues incidunt: noctibus verò coniunctus est somnus. Simul itaque cū tribulationes, tum harum amotionem significat. Illud enim, *Exurrexi,* quia Dominus suscepit me: hoc innuit, ac si dicat, Quoniam diuino poritus sum auxilio, irruentium malorum victor euasi.

Non timebo.) Etenim si præsens fueris, vel solus suffeceris ad disspadum multas hostium myriadas.

Exurge Domine.) Perfectam itaque salutem largire, & sicut sæpe numero de ijs qui iniulto me prosequuti sunt odio, tam contribulibus quam alienigenis, deque ipso Saule pœnas sumpsisti: ita mihi iam quoque salutem largiri dignare.

Dentes peccatorum contriusti.) Hoc est, Omni illos virtute spoliasti. Metaphora est de bestijs sumpta, quæ dentibus priuatæ contemptibiles redduntur.

Domini est salus.) Spem, inquit, in hominem non habeo, sed abs te salutem expecto: idque non ego solus, sed & populus tuus, qui simul mecum impugnat. Angor autem & pro ipsis hostibus: nam ille populus tuus appellatur. Da itaque Domine & illis & istis, pacis benedictionem.

B ARGUMENTVM PSALMI IIIII.

Quod sepulchralis & victorialis sit hic Psalmus, testatur illius inscriptio. Oda siquidem victoriam Davidis quasi tuba quadam cecinit, hymnus verò sepulchralem ipsius super filio tribulationem prænuñciauit, propter finem & mortem A Bethsalomi, propter sepulchrum & tribulationem super filio. Hymnus enim sanctus in tribulatione dictus est, actio Dei admiranda.

Scholia in eundem Psalmum.

Deus iustitie meæ.) Iustitiam hoc loco eam vocat secundum quam iustum arbitrabatur, vt montem Dei custodiret, & non seipsum vlceretur.

In tribulatione dilatasti me.) Dupliciter eum dilatauit. Primum, quod eum exaudiuit: deinde, quod velociter exaudiuit. Quemadmodum enim non velociter exaudiri, angustia est & semigratia: ita illico exaudiri, latitudo est, & dupla gratia.

Miserere mei.) Quanam ratione cū suprâ iustitiæ meminerit, hic miserationis & misericordiae mentionem facit? facit hoc admodum conuenienter. Nam sine miserationibus & misericordia fieri non potest vt saluemur, etiam si in ipsum virtutis verticem ascendamus.

Filij hominum.) Quos vocat filios hominum? Eos qui in malicia viuunt, & ad impietatem propensi sunt. Quanam ratione nos non sumus filij hominum? Natura quidem filij hominum, gratia verò filij Dei sumus. Quid est quod dicit, Graui

corde? Carnales intelligit, terræ affixos, & voluptatibus putrefactos.

Vt quid diligitis.) Videtur mihi hoc loco de idolorum cultu, & vita quæ in malicia ducatur, loqui: vanum enim id quod vacuū est dicitur, quod nomen quidem habet, rem ipsam verò non habet. Apud Gentiles multa sunt deorum nomina, at res ipsæ nusquam inueniuntur.

Quod mirificauerit.) Hoc est, insignem & admirabilem eum reddiderit, qui in ipso fiducia habet.

Dominus exaudiet me.) Postquam dixit, quod mirificauerit Dominus sanctum suum: in eo non quiescit, sed aliud quoque felicitatis genus addit. Quodnam illud? Quod videlicet deum habeat assiduam auxiliatorem & adiutorem, & vbique opitulantem.

Ira scimini & nolite peccare.) Iram siquidē non tollit: est enim vtilis. Neque animi commotionē excidit: nam vsui est contra eos qui iniuste agunt. Sed iniustā iram & irrationalem animi commotionem amputat.

Quæ dicitis in cordibus vestris.) Hoc est: Quæ per diem praua cogitatis consilia, ea in cubilibus vestris tempore quietis castigat, inque vos ipsos inquisitionem instituit. Et quare non de verbis & operibus loquutus est, sed de prauis cogitationibus? Ex abundanti hoc dixit. Si namque praua sunt castiganda consilia, multo magis propter opera & verba compungenda est anima.

Sacrificate sacrificium iustitiæ.) Non sunt, inquit, oues immolandæ & vituli: sed quæ iusta sunt, facienda sunt. Non enim satis est à malis tantum abstinere, sed oportet & bonorū adesse operationē.

Multi dicunt.) Non pauci, inquit, probati, & qui philosophari sciunt: sed multi, hoc est, circūforanei & nullius momenti homines, qui propter mundi huius dilectionē, prouidentiam Dei inculant, dicentes, Vbi sunt bona Dei? interea dum nos extrema inopia premimur.

Signatum est super nos.) Non dicit, Apparuit: sed, Signatum est. Quemadmodum enim quod in fronte signatur, manifestū est omnibus, & lucis aspectus manifestus est & clarus: ita & prouidentia Dei insignis, est cognita & manifesta. Manifesta, inquit, & splendida facta est super nos prouidentia tua & opitulatio. Hanc enim lucem vocat.

Dedisti lætitiā.) Non simpliciter dicit, Dedisti lætitiā: sed addit, In cor meum. Lætitia hæc non est in externis, veluti in argento & auro (nam quæ in externis est, oculorum est, non cordis) sed in corde, quod spiritalia & incorporea contemplatur.

A fructu frumenti.) Cū dicit, frumentum, vinum & oleum dedit, à parte totum significat, ianuas nobis prouidentia Dei aperiens, quæ in sensibilibus declaratur.

In pace in idipsum.) Quid est quod dicit, In idipsum? Coactum, & in seipso contractum, & quantum homini competat computatū, & non in mille curas diuisum.

Quoniam tu Domine singulariter.) Singulariter, κατὰ μέρος, idem est, atque, sine consortio esse malorum. Nam pacē hanc, inquit, & futurorum bonorum spem adeptus sum, vt tecum habitem, à corruptorum hominum conuictu separatus.

ARGUMENTVM PSALMI V.

Et quæ est hæc Ecclesia? Quoniam in finem, mortuo sponso, hereditatem capit illius sponsa: ob eam causam psalmodiam hanc Dauid; in finem de hereditate inscripsit. Quando enim finis & mors Christi in carne perfecta est, tunc sponsa ad possessiones istas vocata est.

Scholia in eundem Psalmum.

A **V**erba mea.) Quare non dixit, Sermonem meum; sed, Verba mea? Quia sermo multa in seipso verba complectitur: verba verò membra sunt sermonis, sicut membra sunt in corpore.

Intellige clamorem meum.) Clamorem hic non vocat vocis tonum, sed mentis affectum, quem admodum Moysi dicebat, Quid clamas ad me? Non enim idem sunt clamor & vox. Nam clamor, est animæ ad cælos clamantis subiectio: vox verò est anxij cordis gemitus, precatio, inopia & defectus, quo quisque laborat.

Rex meus & Deus meus.) Qui me tamquam Deus condidisti, & prouidentia tua rationem mei tamquam rex habuisti.

Quoniam ad te orabo.) Oratio siquidem non ad hominem, sed ad Deum solum dirigitur. Et quoniam de oratione præmisit, Deum confessus est. Tanquam regi quidem supplicationem, tamquam Deo vero orationem deputauit.

Mane exaudies vocem meam.) In ipso dici exordio opus hoc, inquit, perficiam, & non post mille alia opera, sicut multi solent.

Mane adstabo tibi.) Non loco aliquo, sed operibus. Vicinus enim Deo est, qui talis est. Nam hinc est vel vicinum vel procul esse à Deo. aliàs namque ubique est Deus.

Quoniam non Deus.) Idola hoc loco notat. His enim delectati sunt in omni generis iniquitate; & alijs maliciæ factis.

Non habitabit.) Hoc est: Non est tibi amicus, nõ erit tibi vicinus.

Neque permanebunt iniusti.) Odium hic notat, quo maliciam detestatur Deus, vt nequeas illi vicinus fieri, nisi dignus sis, siue seruus, siue liber, etiamsi rex vel quisquis alius fueris. Non enim dignitatibus amicos suos Deus, sed virtute æstimare solet.

Odisti omnes qui operantur.) Non enim odio tantum absoluetur supplicium, inquit, sed infligetur omnibus qui loquuntur mendacium. Propterea ijs quidem qui intelligere valent, odium: crassioribus verò & præfractioribus, perditionem designauit.

C **Virum sanguinum.)** Truculentum dicit, & eum qui prætextu æquitatis internam maliciam celat.

Ego autem in multitudine.) Ne quis Ecclesiæ dicat, Et quomodo tu saluaberis, cum mala sis operata? in odum salutis dixit, nempe, per multitudinem misericordiæ, & multam benignitatem.

Adorabo ad templum.) Quando enim, inquit, gratia potitus fuero, & quæ me decent attulerò, sacrificium hoc offeram. Adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo: non sicut multi, qui per negligentiam orant, sed cum timore ac tremore, inquit.

Domine deduc me.) Rectè dixit, In iustitia tua. Est enim & hominum iustitia, ab externis videlicet legibus orta: verum illa perfectionem non habet. Ego verò tuam expeto iustitiam. Rectè autem adiecit & illud, Deduc me, quod est, quasi manu prehensum velut ex quibusdam huius vitæ tenebris educere.

Propter inimicos meos.) Multi irruerunt hostes, gressus meos auertere volentes. Quoniam igitur talibus inidijs & incurfibus petor, opus mihi est, vt abs te adiuuer, deducar. Dirige, inquit, in conspectu tuo viam meam. hoc est, fac eam rectam, cognitam & expeditam.

Quoniam non est in ore eorum.) Videtur mihi ista de his qui in malicia viuunt dicere, qua os & animus tanquam omni bono vacuus, traducitur.

Sepulchrum patens est guttur eorum.) Aut truculentos hic notat, aut eos qui mortifera dogmata proferunt.

Linguis suis dolose agebant.) Aliud genus maliciæ. Nam illi quidem dolum in animo celant, isti verò ad ipsa quoque verba prorumpentes, maliciam struunt.

Decidant à cogitationibus suis.) Non dixit, Puni eos: sed: Secerne & compesce eos. Id quod orare est pro ipsis, ne peiores euadant.

Quoniam irritauerunt te Domine.) Non curo, inquit, res meas: sed propter ea quæ tua sunt, angor & in animo crucior. Est hoc sanctorum, vt res suas quidem negligant: pro ijs verò quæ Dei sunt, decertent.

Et lætentur omnes.) Nam & illi meliores erunt, à malicia liberati, & alij propter eorum immutationem multa voluptate & delectatione animi potentur, & reliqui etiam diligentiores erunt.

In seculum exultabunt.) Etenim hæc demum constant est lætitia, nec vnquam desinens. Hoc namque per id innuit, quod dicit, Et tabernaculum figes in eis: ita vt reliqua gaudia non melius sint comparata, quam fluuiorum fluxus, eo quòd velocissimè diffluant.

Et gloriabuntur in te.) His potissimum solis competit, vt gloriantur & lætentur: ita vt ij qui se in rebus temporarijs iactant, nihil ab illis differant, qui in somnijs deliciantur.

Quoniam tu benedices iusto Domine.) Quando qui omnium Dominus est, prædicat aliquem ac benedicit, sublimior est omnibus qui talis est, etiamsi ab omnibus vituperetur. Quemadmodum & econtrariò, si ipse non laudauerit, nihil profuerit, etiamsi omnes deprædicent.

Vt scuto.) Hoc est: Securitate nos & gloria communiuisti.

ARGUMENTVM PSALMI VI.

Obstauam vetus instrumentum circumcisionem intelligit, donum verò resurrectionem ex mortuis, in qua mors amputatur. Illud verò: in finem, quasi quidam interrogent, num auditus sit Dauid: respondet ille, pro eo quod est, ad finem vsque lege, & inuenies dicentem, Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem, quoniam exaudiuit Dominus vocem fletus mei & exaudiuit me.

Scholia

Scholia in eundem Psalmum.

Domine ne in furore tuo.) Quoniam adulterium & homicidium ex hereditate me eiiciunt, ne succenseas mihi propter Vriam; neque commouearis animo contra me propter Bersabeam.

Quoniam infirmus sum.) Infirmiorem hic non corporis ægritudinem, sed vltro irrepentem fidei remissionem vocat. Concupiscentiæ siquidem ardorem, hanc esse rem intellexit.

A **Sana me Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea.)** Ossa hic non corporis dicit, sed robustas cogitationum vires, quæ perturbatæ erant spiritu scortationis, velut tempestate quadam ad obrutæ.

Et anima mea.) Quoniam in sensum eorum venit quæ peccauerat, conscientiaque tormenta sustinuit, & à cogitationibus suis veluti lictoribus flagellatus est, orat, vt à tormentis illis animæ suæ sanetur.

Sed tu Domine vsquequo?) Ad respicientiam me non tardè conuerti, tu vicissim ad prouidentiam erga me tardus esse noli. Quoniam igitur peccatorum quidem remissionem accepit, post hanc verò cum tribulationibus ac tentationibus depugnauit, ac pharmaca terribilium tribulationum accepit: medicum, vt auferat ea pharmaca, obsecrat.

Conuertere Domine.) Duo hic ponit. Primum, vt se conuertat: alterum, vt animam suam eripiat. Hoc enim potissimum à iustis expetebatur, vt & conciliati essent, nec repudiarentur: Hoc namque & alterum sequitur, nempe vt anima seruetur.

Quoniam non est in morte.) Hoc non ideo dicit, quòd salus nostra in præsentem tantum vita subsistat: absit (sciebat enim resurrectionis doctrinam) sed quòd post migrationem ex hac vita, respicientia tempus non habeat, & quòd cum benevolentia Dei etiam nostra coniungenda sunt studia. Audi enim quid dicat:

Laboravi in gemitu meo.) Per omnem hoc vitam suam fecit: neque de præterito tantum, sed & de futuro loquitur. Quod enim reliqui omnes remissionis tempus fecerunt, ille confessionis fecit.

Lachrymis meis.) Quoniam enim delicta sua perpetuè ob oculos, hoc est, in ea animæ parte qua contemplamur ac cogitamus, habebat, & iram Dei expendebat: in timore erat, non sine animi dolore viuens, sicut multi solent, sed anxius, tremens ac metuens.

C **Inueteraui inter.)** Pro eo quod est, infirmatus sum ab inimicis. Est enim omnis nostra vita in certamine, & innumeris inimicis obnoxia: qui, vbi in peccata inciderimus, valentiores redduntur.

Discedite à me omnes.) Non contemnenda via ad virtutem est, malorum fuga: fructus enim hic est respicientiæ & lachrymarum lucrum.

Quoniam exaudiuit Dominus vocem.) Vocem hic non sonum clamoris, sed affectum mentis dicit: & fletum non eum tantum, qui ex oculis, sed & eum qui ex anima est, intelligit.

Conuertantur & erubescant.) Etenim qui malè

currunt, si pudefacti fuerint, retroque cesserint, à malitia quiescent.

ARGUMENTVM PSALMI VII.

Quoniam Chusi à Davide, ad filium, qui coniurationem aduersum se mouerat, missus susceptatransfugæ persona Achitophelis consilium irritum reddiderat, Davidemque seruauerat: psalmum hunc ille, vbi id cognouit, scripsit, omniaque Deo tribuit: quapropter & dicit, Domine Deus meus, &c. Nam etiamsi, inquit, facti huius mediator Chusi fuit, tu tamen sermo nem illi in apertione, oris ipsius dedisti.

Scholia in eundem Psalmum.

Domine Deus meus in te speraui, saluum me fac.) Vide animum philosophicum. Non dixit, Puni hostem, interfice inimicum: sed quid? Quod se concernebat; hoc solum quærit dicens: Serua me, & finas me adfligi.

Ex omnibus persequentibus me.) Vide quomodo etiam cum adligeretur, nominatim tamen patricidæ mentionem non fecit, sed maiorem facinoris huius culpam in ipsum exercitum, quam in tyrannum reiecit.

Nequando rapiat.) Quare non dicit, Nequando rapiat sicut leones animam meam: sed, Ne quando rapiat sicut leo animam meam? Quem admodum à duce vniuersus regitur exercitus, ita cum Abeshalom milites regeret, quos sub manu sua habebat, & cum quibus patrem persequerentur: vocat eum Dauid leonem, exercitus principem.

Dum qui redimat.) Quanquam & ipse exercitum collegisset, & multos secum haberet, non tamen auxilij loco ducebat, etiam vniuersum orbem, nisi cælesti auxilio potiretur: sed orabat, ne id sibi accideret vnquam, quod Abeshalomo, qui propter malitiam diuino destitutus auxilio deprehendebatur.

Domine Deus meus si feci.) Quod patior, inquit, si aduersus patrem meum insurrexi, si ad hunc modum iniquè egi, si manus meas ad viciscendum & puniendum contra inimicos moui. Nam ne id in filium committerem, ipsa me natura cohibuit: Immo si alium quenquam iniuria affeci.

Decidam merito ab inimicis meis inanis.) Hoc est: Spe illa, quam habeo, destituar. Spes enim illi erat, haud futurum, vt in potestatem inimicorum veniret: sed magis, vt insidias illorum effugeret. Quod verò hostes habuit, non ipsius est culpa factum. In culpa enim erant non ipse, sed qui ipsi inimicabantur. Aliàs, inquit: Si reddidi sensibilibus & cognatis inimicis meis mala, ne potiar victoria contra spirituales inimicos: sed illorum dominio subijciar, & vna cum vita mea humilietur, ac conculcetur gloria mea.

Exurge Domine in ira tua.) Exurgendi verbum hic non est corporaliter intelligendum, sed de supplicio & perditione loquitur, quemadmodum & per iram supplicium ac pœnam intelligit. Est enim ira eorum qui passionibus sunt subiecti, at in Deo locum non habet passio.

Exaltare.) Exaltare, inquit, & vltionem de inimicis

inimicis nostris sume, ac potentiam tuam ostende, ut qui te humilem esse putant, gloriam tuam ex his quæ patiuntur, agnoscant. Non enim ex propria natura, sed ex multorum sententia, & tua patientia, in eam opinionem veniunt, ut te humilem esse arbitrentur.

In finibus inimicorum meorum.) Alij dicunt, In capitibus: alij verò, Ne quisquam inimicorum aufugiat. Magna verò est iusti huius virtus, quod eosdem cum Deo habet inimicos, & eosdem amicos.

Et exurge Domine Deus meus in precepto.) Quod nobis hic legis vice statuisti: hoc est, ipse nobis per iniuriam pressis ipso opere persicce. Et aliter: Quoniam promiserat, quod inimicus esse inimicis eius, & iniuria pressis succurrere vellet.

Et synagoga populorum circumdabit te.) A figura stationis, quæ in sacrario erat. (in circulum enim congregati psallebant) laudis celebritatem innuit. Numen enim, quod circumscribi nequit, circulo & circumscriptio non comprehenditur. Quod autem dicit, tale est: Aduua, & vlciscere. Hoc enim & coram inimicis sublimem te reddet, & apud populum tuum multas adferet laudes.

Et propter hanc in altum reuertere.) Hoc est: per hanc synagogam & laudem in sublime reuerte, pro eo quod est res nostras sublimes & illustres redde, & priorem prosperitatem restituere.

Dominus iudicat populos.) Hoc dicit, ut doceat eos, qui putant omnia temerè & fortuito ferri, imminere rebus humanis prouidentiam quandam, quæ factorum pœnas exposcat. Iudicium autem hic tam futurum quam præsens intelligit.

Iudica me Domine secundum iustitiam meam.) Quærendum est, quomodo cum alibi dixerit, Ne intres in iudicium cum seruo tuo: iam dicat, Iudica me secundum iustitiam meam? Illic quidem dicit, Ne inquiras vitam meam ad normam beneficiorum meorum: hic verò non vult ad collectionem Dei iudicari, sed secundum se ipsum. Iustitiam verò dicit, manibus quæ iniusta sunt non designasse.

Et secundum innocentiam meam.) Secundum hanc, inquit, iudicari volo, tametsi talis non à multis reputer, à quibus ista patior: sed vita mea calumniæ sit obnoxia.

Consumetur nequitia peccatorum.) Animaduersionem, inquit, & supplicium infer contra impios. Supplicio namque de malis sumpto, attentiores fient iusti. Atque ita duo hinc bona nascentur. Vnum, quod illi à malitia cessabunt: alterum, quod isti virtuti magis studebunt.

Scrutans corda.) Hoc est, probans, examinans. Neque enim testibus illi opus est, ut iudicet. Ipse enim quæ abscondita sunt nouit. Renes namque & corda, mentis hic arcana vocat, propter harum partium in corpore situm.

Auxilium meum à Deo qui saluos facit rectos corde.) Hoc illius opus est, hæc consuetudo.

Deus iudex iustus, & fortis, & patiens.) Si namque ut iustus vult, & ut fortis potest, qua ratio-

ne non punit? Quoniam patiens est, nec iram inducit. Neque enim hoc, nisi esset, tanquam magnum aliquid posuisset. Verum hoc dixit, quod licet res ipsa pœnas exposcat, benignitas tamen Dei tolerans est, ac sustinens. Per iram autem, supplicium intelligendum est.

Nisi conuersi fueritis, gladium suum.) Dictionibus istis supplicium figurat, simul & timorem auditoribus incutiens, & patientiam Dei ostendens. Dicuntur autem ista propter crassitudinem audituorum.

Sagittas suas ardentibus effecit.) Ne putet ququam Deum contra vniuersos extensurum manum suam, subiunxit dicens: Sagittas suas ardentibus expedit. hoc est, iis qui supplicio sunt afficiendi, qui sunt rei ac fontes: ut his minis emendati, malitiam suam reprimant.

Eccc parturit iniustitiam.) In mulieribus patientibus, primum concipitur, deinde parturit: hic verò prius parturit, & sic demum concepit. Quid igitur dicendum est? Quod illic quidem tempore partus est parturitio, hic verò mox initio parturit. Simul enim atque mali quidquam consultatur, priusquam id animo insigatur, tumultuatio ac perturbatio nascitur in animo: & quemadmodum generantium corporibus, siue illa sana sint, siue imbecillia, qui nascuntur foetus conformes sunt: ita & in cogitationibus accidit, quibus & sui cognati sunt ac similes foetus.

Lacum aperuit.) Liberationis difficultatem innuit his verbis. Quemadmodum enim per parturitionem intolerabilem partum significauit, ita & per lacum liberationis difficultatem ostendit. Et hoc per benignitatem Dei dispositum est, ut ea hereditariò sit infidiis natura, ut in ipsos infidiatores retia conuertantur.

Conuertetur labor eius.) De Achitophelo & Abeshalomo hæc esse posita dicimus. In amborum siquidem capita supplicium descendit.

Confitebor Domino.) Gratias ago, inquit, non quod aliorum me cædes delectent, sed quod mihi sententia Dei probatur. Quid est quod dicit, Secundum iustitiam eius? hoc est, propter iustitiam.

Et psallam.) Cantabo Domino altissimo. Victoria siquidem illius est, non mea. Et non dixit, Confiteor tantum: sed, Confitebor. Bonorum namque non obliuiscitur, posteaquam illa consequutus est: neque negligentior redditur, sed & postea sobrius est ac vigilat: non quod id Deo sit necessarium, sed quod nobis ita conpudat.

ARGUMENTVM PSAL. VIII.

In finem, incarnationis videlicet Christi, & con summationis legis. Finis enim legis, Christus est. Pro torcularibus autem, hoc est, pro edificatione Ecclesiarum Deo gratias egit David. Quis est autem, quod prophetiæ & gratiarum actioni, pro Ecclesiis, psalmi inscriptionem fecit? Quoniam psalmus causæ & operis manifestationem habet, ideo psalmum inscripsit: quia confidenter prophetiæ suæ mixtus, quæ futura erant tanquam iam facta vidit.

Scholiam in

Scholiam in eundem Psalmum.

Domine Dominus noster.) Psalmo præcedenti quæ dicta sunt, tanquam vnius personæ verba sunt dicta. Dixit enim, Domine Deus meus: hic verò, pro torcularibus, hoc est, pro vniuersis totius orbis Ecclesiis, Domine, inquit, Dominus noster. Est enim eorum quidem, qui non credunt, hoc vno nomine Dominus, quod eos condidit: noster verò duplici nomine Dominus est, cum, quod ex non existentibus nos fecit, tum quod à nobis cognoscitur.

Quam admirabile est nomen tuum.) Sunt enim in hoc nomine perfecta tam quæ in dispensatione, quam quæ post illam sunt mirabilia facta, & mortis videlicet destructio, & mortalium in cælos ascensio.

Quoniam eleuata est.) Quoniam terræ meminit, sermonem consequenter ad cælum transtulit: ut ostenderet, Deum admirabilem in supernis, admirabilem in infernis: & quod non homines solum, sed & angeli hymnum Deo propter beneficia in homines collata dicant.

Ex ore infantium.) Quoniam potentiam tuam, inquit, in eo potissimum declarasti, quod immaturam ætatem ad glorificationem illam illustrasti, quæ à pueris est in templo facta. Quæ verò ratione præteritis ceteris miraculis, eius quod à pueris est factum meminit? Propterea quod illa quidem etiam antea, licet non ad hunc modum, sunt facta: chorus verò lactentium puerorum tum primum loquutus est. Rectè autem dixit, Ex ore. Neque enim ex mente erat laus ista infantium, sed ex ore duntaxat & labiis. Addit etiam causam, propter quam factum sit hoc miraculum, videlicet, ut ora inimicorum obturarentur.

Propter inimicos tuos.) Iudæos hic dicit. Nam Christum quidem velut hostes infectati sunt: id quod ideo facere fategerunt, ut patrem vlciscerentur. Quapropter, ut hac illos excusatione priuaret, dixit: Qui me odit, & patrem meum odit.

Quoniam videbo cælos.) Vtique adeo perditum sunt hostes, ut occisum ab ipsis omnium visibilium opificem declararint. Non dixit autem, Opera manuum tuarum: sed, opera digitorum tuorum, ut quæ videntur, minimæ operationis esse ostendat.

Quid est homo, quod memor es eius?) Nihil est, vilis est. Ad prouidentiam quippe respiciens, quæ illum dignatus est Deus: stupefactus dicit, Quid adeo magni momenti est homo, quod tanto dignus est honore habitus?

Filius hominis, quod d visitas eum.) Meminit hic condemnationis ac veteris peccati, mortem adducens in medium: verum & hanc vnigenitus aduentu suo destruxit.

Minuisti eum.) Non tamen, quoniam morte cum multa, ob id & dono tuo priuasti. Quapropter & cum illud dixisset, tum etiam hoc posuit, in eo quoque benignitatem Dei ostendens, quod propter transgressionem suam minoratum gloria, & honore coronari permisit, & principatu non priuauit. Quod verè parumper humiliavit, & hoc ipsum ipsius est prouidentia:

Nam ante inobedientiam quidem, & bestiis dominatus est: postea verò, parumper succisa est illi facta potestas. Etiamnum quidem dominatur: verum artibus quibusdam, & cum timore ac tremore, ut ex huiusmodi sollicitudine, veteris ad moneatur peccati. Sapientiam eius exercens, & festum deprimens, oculumque amputas: quoniam omnia primum leuiter nactus peruicaciam induit ac in præceptis ruit, difficultatem quandam vrbibus huius vitæ immiscuit, eo consilio, ut multam illam nobis licentiam succideret. Et ob eam causam corpus nobis ita morbis reddidit obnoxium, & mille malis perturbatum, vitamque hanc præsentem disciplinæ fecit officinam, ut animi nostri temeritas castigetur. Sciendum verò, quod eandem sortiti sint inscriptionem cum hic psalmus, tum 80. & 83. propterea quod eodem præditi sunt sensu, videlicet de Ecclesiis.

ARGUMENTVM PSAL. IX.

Super absconditis inscriptus est hic psalmus, & qui hunc sequitur, absconditum & occultum, absconditorum contra inuisibiles & spirituales hostes bellum: per inscriptionem significans, quod filius Dei per dispensationem in carne occultè exitus, illustrem salutis tempore contra vniuersos victoriam tulit.

Scholiam in eundem Psalmum.

Confitebor.) Duplex est confessionis genus. Aut enim condemnatio est priorum peccatorum, aut gratiarum actio ad Deum. Hic autem gratiarum actionem dicit. In toto corde meo, inquit. Hoc est, cum tota animi propensione, & animo sincero. Deinde, Narrabo, inquit, omnia mirabilia tua. Etenim si pro beneficiis acceptis gratias egeris, quod debuisti reddidisti: si verò pro supplicio & afflictione gratias egeris, Deum tibi debitorem constituisti.

Lætabor.) Qui namque in Deo, ut par est, lætatur, omnem secularem voluptatem abiicit. Quid est autem quod dicit, Lætabor & exultabo in te? Quod talem habeo Dominum, id mihi voluptati est, in hoc exulto. Quod si quis voluptatem hanc veram, sicut illa cognoscenda est, cognouerit, aliam voluptatem non sentiet.

Psallam.) Quoniam Deum videre non potuit, cantica ad ipsum fecit, ut per odas cum illo ageret, desideriumque accenderet, futurum sperans, ut eum quoque videat.

In conuertendo.) Quia non solum in tribulationibus, sed & in quiete sobrius ac diligens fuit. Si quidem multi sunt, qui rebus aduersis humiliati, diligentiores redduntur: in bonis verò socordes ac negligentiores. Peribunt à facie tua, inquit: faciem Dei, operationem & apparitionem, facultatemque potentia eius vocat.

Quoniam fecisti iudicium meum.) Vide iterum philosophiam viri huius quomodo non vlciscatur ipse inimicos, sed Deo iudicium permittat. Quod autem dicit, Sedisti super thronum, iterum humano more loquitur. Iudicasti, inquit, causam meam exequutus es, vltionem sumpisti, omnia iuste egisti.

Confessio-
nis genus
duplex.

* aliis, di-
ligenti vel
socio.

Increpasti Gentes.) Sufficit enim Deo, si increpet, ad perdendum eos qui sunt puniendi.

Nomen eius deleuisti.) Hoc est, radicatus perdidisti, euulsiſti, atque ita è medio abſtulisti, vt etiam memoria eius interierit vniuerſa.

Inimici defecerunt framea.) Quoniam conatus & consilia eius perdidisti, desolatamque propriis armis ablatis reddidisti. Illud verò, Perit memoria eius cum sonitu, indicat quàm fuerit insignis interitus.

A *Et Dominus in æternum permanet.*) Firmam & sempiternam esse Dei essentiam significat. Dicit autem hoc propheta continuè, vbi de perditione hominum loquitur: id quod ideo facit, vt timorem nobis incutiat, vt vtroque nomine Deum timeamus.

Parauit in iudicio.) Ostendit quæ sit throni Dei natura, quòd non è ligno aut alia quaptam sit cõstructus materia, sed è iustitia.

Et ipse iudicauit orbem.) Tam præsentia quàm futura prædicat. Vniuersale namque iudicium in futurum referuatur, particulare verò etiam in hac vita exercetur.

Iudicabit populos.) Vide sapientiam prophetæ, quomodo de præsentibus, & quomodo de futuris loquatur. De præsentibus, cum dicit, Increpasti Gentes, & quæ sequuntur: de futuris verò, cum dicit, Parauit in iudicio thronum suum. Hoc verò ob eam causam facit, vt qui futura non credunt, de præsentibus capiant experimentum.

B *Et factus est Dominus refugium pauperi.*) Sæpe numero seipsum pauperem & egenum vocat, tametsi regis esset præditus facultatibus. Sciebat enim omnia humana umbra quauis esse imbecilliora.

A diutor in opportunitatibus.) Hoc est, in tempore, ac tempestiue adiuuas. Opportunitatem duplicem dicit: quòd & adiuuet, & in tempore adiuuet. Hic enim opportunitatem tribulationem vocat. Nam semper quidem opus habemus adiutorio Dei, etiam cum rerum prosperitate potimur: tunc verò necessitatem hanc potissimum sentimus, quando in tribulationibus sumus.

Et sperant in te.) Qui namque nouerunt, inquit, subsidium & auxilium tuum, satis validam habet anchoram, spem scilicet in te fundatam.

Psallite Domino, qui habitat in Sion.) Habitationem hinc non vocat inclusionem. Est enim immanſa illius maiestas, sed proprietatem quam eius loci habebat, & quòd amicè erga eum affectus esset, vt hac demissione Iudæos ad se traheret. Studia verò eius, beneficia vocat.

C *Quoniam requirens sanguinem.*) Ostendit hoc loco, nullam fore eadem impune præsumptam, sed omnino inquirendam. Si verò non è vestigio inquiretur, ob id fieri, vt iis qui peccarunt, respicientiæ detur occasio.

Non est oblitus.) Clamorem hinc mentis vocat affectum, non sonum vocis. Quòd verò dicit, Non est oblitus: significat eos assidue clamasse, & non factos esse mox initio voti cõpotes. Pauperes eos vocat, qui sunt spiritu pauperes, quos & Christus beatos esse dicit.

Miserere mei Domine.) Non cessat, quin iterum etiam in securitate constitutus precetur. Dicit

enim, Miserere mei Domine, de futuris obsecrans. Siquidem nos bellum semper excipit, eo quòd præcessit atrocius, vel socordia vel arrogantia. Tunc enim diabolus vehementius anhelat, si quando supinos & socordes nos esse viderit.

Vt annunciem.) Quod aliis commendauit, hoc & ipse facit. Dixit enim, Annunciate inter Gentes studia eius. Et ipse itaque inquit, Hoc faciam, idque non vno & altero præsentibus, sed in medio theatri.

Exultabo in salutari tuo.) Maxima salus est, per Deum seruari. Aliunde namque salutem quære, non saluari est, sed perdi.

Infixæ sunt Gentes.) Perditionem maliciam vocat. Infixæ sunt, inquit, hoc est, potenter detentæ sunt. Insidia illis factæ sunt mextricabiles.

In laqueo isto.) Vinculis, inquit, insolubilibus circumhæretuntur maligni. Quoniam enim turpitudine plenum erat, quod fiebat, ob eam causam illud abscondebant, & celerare conabantur.

Cognoscetur Dominus iudicia faciens.) Quid est quòd dicit, Iudicia faciens? Puniens videlicet, vlciscens, & iudicio condemnans. Non enim eos tantum qui puniuntur, diligentiores reddidit: sed & doctrinam cognitionis suæ illustriorem efficit.

In operibus manuum suarum.) Vides quomodo sermonem variet, cum poenam è supernis inferens, tum à malicia crimen intendens. Poenam è supernis, cum dicit, Cognoscetur Dominus iudicia faciens: crimen à malicia, cum dicit, Infixæ sunt Gentes in perditione, quam fecerunt. Item: In operibus manuum suarum comprehensus est peccator.

Conuertantur peccatores.) Iterum in iisdem manet, ostendens maliciam supplicium habere cohereditarium, poenasque duros malignos, & extrema passuros.

Patientia pauperum non peribit in finem.) Quid est quòd dicit, Non peribit in finem? Nunquam, inquit, peribit sed omnino fructum suum recipiet. Pauperes verò nõ simpliciter dicit, sed contritos corde. Nam illi potissimum appositi sunt ad tolerantiam.

Exurge Domine.) Quid est, Surge Domine? Vindica, adiuua, eos qui iniuste egerunt puni. Orat enim Deum, vt eos qui per iniuriam pressi sunt adiuuet. Talia siquidem sunt sanctorum viscera.

Iudicentur Gentes in conspectu tuo.) Hoc est, poenas dent eorum quæ peccarunt. Non sunt per lenitatem tuam facti meliores, exige de illis rationem eorum quæ ausi sunt.

Constitu Domine legislatorem super eos.) Quid est, quòd dicit, Constitu Domine legislatorem super eos? Quoniam vt nullo subſunt imperio, ita & omnia tentant: sume itaque de illis supplicium, & sit illis supplicium loco legispositionis.

Vt sciant Gentes quòd homines sunt.) Nam & ex eo, inquit, multi ipsorum perierunt, quòd naturæ suæ oblitum in vesaniam exorbitarunt, se ipsos

quod in
persone
Græcæ non
habetur.

ipſos non cognoscentes. Et rectè subiecit illud, Semper: hoc est, non solum in prosperis, sed & in aduersis rebus. Si namque punieris eos nunc, habentes malorum quæ acciderunt, memoriam, etiam si in prosperitate fuerint, naturam suam cognoscent.

Vt quid Domine recessisti procul.) Loquitur ista Propheta in persona tribulorum, qui ante competens tempus curari petunt.

A *Dum superbit impius, incenditur pauper.*) Quia antequam puniatur ac supplicio afficiatur impius, luget is qui per iniuriam est oppressus, non ferens maligni prosperitatem. Deinde orat, vt poena sumatur de impiis, inque ipsos vertatur quod insidiosè conantur.

Quoniam laudatur peccator in desideriis.) De quibus puderi oportebat ac confundi, in illis suspicitur & laudatur qui iniuste agit, tanquam potens, tanquam inimicos vlciscens, tanquam animo præditus, ac strenuus. Et quisque malorum laudatores quosdam habet, & amatores. Quid enim dico, inquit? Quòd iniuria qua pauperes læduntur ipsum Deum exacerbet.

Non est Deus in conspectu eius.) Non habet timorem Dei præ oculis. Sunt autem & omnes illius viæ abominabiles.

Auferuntur iudicia tua à facie eius.) Iudicia pro condemnationibus posuit. Extinguit lumen eius. Captiuus est maliciæ traditus, quoniam timorem Dei præ oculis nunquam habet, sed in malicia versatur.

B *Omnium inimicorum suorum dominabitur.*) Omnes inimicos suos contemnit, dicens in corde suo, Non afficiar malis. Vide igitur quomodo desipiat. Non mouebor, inquit, in generatione, sed ero sine malo.

Cuius os maledictione plenum est.) Vide quomodo & in bestiam tandem mutetur. Perinde namque de eo differit Propheta, ac si bestiam describat, latebras, speluncas & insidias illius exponens. Verum simul addit, quàm ista non faciat impunè: sed vbi se victorem esse putat, tum potissimum pereat, vt & sagacitas Dei, & pauperum patientia conspicua fiat, & appareat quàm ille corrigi nequeat, Deus verò lenis sit & patiens.

Insidiatur in abscondito sicut leo.) Per leonem secundum literam Saul intelligendus est, secundum anagogen verò diabolus.

C *Inclinabit & cadet.*) Vide in quantum perditionis barathrum descendat, & qualia in animam suam dogmata admittat: quæ pudoris quidem gratia in apertum producere non audeat, penes seipsum tamen, veritati repugnans, nutrit.

Auertit faciem suam.) Iniquus quidem, inquit, faciem suam auertit, ne videat in finem: Propheta verò sermonem de lenitate ac patientia Dei adimplet, & è regione impiis contradicit: Tu vides, inquit, & audis, patienter verò agis, donec in manus tuas incidant: quæ humano more sunt dicta. Quod verò dicit, tale est: Tardas, & patienter agis, ne illi supra modum maliciæ tradantur. Nam

potens quidem etiam ab initio eras, vt deturbares eos ac subigeres: verum expectas, num ad respicientiam veniant: si nolint, tum demum punis, vbi nihil vtilitatis ex patientia tua reserunt.

Tibi derelictus est pauper.) Hoc est opus tuum Domine, hoc est tibi peculiare, vt orphanis patrocineris, pauperibusque manum porrigas. Illud namque: Tibi relictus est pauper, hoc commendat, quasi dicat: Non est alius quisquam, sed tu solus orphanorum es, & viduarum defensor.

D *Contere brachium peccatoris.*) Non simpliciter peccatorem conteri petit, sed robur ac potentiam eius. Deinde orat, vt factorum poenas subire cogatur. Et vt iniustitiæ illius magnitudinem significet, dicit: Si id fiat, ne stare quidem poterit, neque comparabit, sed peribit: & radicatus delebitur, si quæ fecit inquirantur.

Dominus regnabit in æternum.) Loquitur hic ad eos qui perturbati propterea sunt, quòd non mox poenas dederunt qui peccarunt.

Quid times, inquit? Non enim Deus temporarius iudex est. Tametsi namque poenas nondum det, qui rapiunt, dabit tamen profus. Manet enim rex continuè iudicans. Vides, quomodo maiorem sermonis portionem de eo faciat Propheta, quòd malignorum apud Deum debita sit ratio. Hoc enim potissimum est malè adfici, malè cuiquam facere. Damnum quidem eorum qui iniuste læduntur, in verbis consistit: hi verò qui lædunt iniuste, extrema certè periclitantur. De his rebus differens Propheta malitiam eorum amputari orat, minitans ac terrens, orans Deum vt huiusmodi peruicaciam puniat. Propterea dicit, Peribitis Gentes de terra illius: omnimodum illis minitans interitum, & simul orat Deum, vt adiutor & vltor esse dignetur eorum, qui iniuste præmuntur, ita vt & istos recreet, & illos respicere faciat.

Scholia in Psalmum decimum.

Magna est spei in Deum collocatæ virtus. Ipsa præsidium est inexpugnabile. Cum sciret hoc beatus iste Dauid, ad eos qui iuebant vt fugeret, & salutem sibi ex locorū munitioibus quaereret, dixit, In Domino confido, &c.

F *Quomodo dicitis animæ meæ: Transmigre in montes.*) Eum qui totius orbis Dominum adiutorem habet ac patronum, extorrem eicitis? Quare dixit, Quomodo dicitis animæ meæ, Transmigre in montes, cum sensibilia illa iacula ac tela animam vulnerare nequeant? Animam hinc pro vita corporali sumit, cui inimici insidiabantur.

Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum.) Cum Deus sit adiutor, & qui me impugnant peccatores: quomodo non extrema turpitudine dignus est, qui consulit, vt auicularum in morem expauescam? Non cogitas, quomodo instruens ille cõtra me exercitus araneorum telis

fit villor? Sunt enim peccatores. Nihil autem peccatore poterit esse vilius.

Parauerunt sagittas suas.) Sed sagittas, inquis, habent & pharetras? verum, sed nulla est horum efficacia. Propter hæc illos non metuo. Quis enim fuerit vsus armorum, cum nulla adsit virtus? Nihil enim viro infidiatore infirmius ac imbecillius.

Quoniam quæ tu perfecisti.) Tibi, inquit, bellum mouent, te impugnant, ac præcepta tua dislipare conantur, suntque legis transgressores.

Iustus autem quid fecit.) Impiis, inquit, ita tumultuantibus, iustus quid fecit? ad Deum confugit, qui in cælis & in templo est. Per hæc Deum ubique esse significat.

Oculi eius ad pauperem respiciunt.) Vides auxiliatore esse paratum, ubique præsentem, ubique contemplantem, omnia videntem: cuius hoc opus est, vt prouideat, curam gerat, prohibeat iniuste agentes, succurrat iniuste premissis: illis bonorum largiens præmia, istis peccatorum inferens supplicium.

Dominus interrogat iustum & impium: qui autem diligit iniquitatem, odit suam animam.) Est enim malicia hostis animæ, & ante supplicium, pœnas dat malignus: ostendens ipsam quo maliciam sufficientem ad hoc esse, vt cõsumat ac disperdat.

Pluet super peccatores laqueos.) Per hæc nomina, multum habentia supplicij, condemnationem inexcitabilem, supplicij abundantiam, plagæ promptitudinem, vim consumendi exprimere volens, significauit.

Quoniam iustus Dominus.) Quæ est causa, ob quam huiusmodi suppliciis punientur impij? Quoniam iustus est Dominus, inquit, & iustitias dilexit. Hoc potissimum Deo peculiare est, vt quod iustum est & æquum approbet, nec vnquam perpetuò quæ secus fiunt, ferat.

Scholia in XI. Psalmum.

Saluum me fac Domine.) Beatus Propheta solus relictus, cum vniuersi contrariam viam ingrederentur, ad prouidentiam Dei confugit, dicens, Opus mihi est vt cælesti manu ducar. Omnibus enim contrariam viam ambulantiibus, multa indigeo prouidentia.

Quoniam defecit sanctus.) Non dicit, Quoniam non fuit: sed, Quoniam defecit sanctus: vt ostendat, etiam eos qui sancti fuerunt periisse, propterea quod malicia inualuerit.

Quoniam diminutæ sunt veritates à filiis hominũ.) Multæ sunt veritates, perinde atque multos videmus esse colores, quorum alij sunt veri, alij falsi. Ad hunc modum & virtutes habent. Hoc enim demum quod verè est, veritas est. Quoniam igitur quæ in se ipsis bona & vera sunt, peruersa erant, non quod subsistentiam perdidierint, sed quod ab hominibus relegata essent: ideo non solum dixit, Diminutæ sunt veritates: sed adiecit, A filiis hominum.

Vana loquuti sunt.) Duas hinc malicias dicit. Vnam, quod vana loquuti sint: alteram, quod ad proximum. Aut igitur mendacia vana dicit,

aut superflua & inutilia. Et quod peius est, non dicit, Hic vel ille: sed, Quisque. hoc est: Erant omnes corrupti. Quapropter non extrinsecus ac in superficie, sed in corde, inquit, hoc est, ex corde.

Disperdat Dominus.) Non est aduersum eos, quod dicitur, sed pro eis. Non enim eos perdendos, sed maliciam è medio tollendam dixit: neque dixit, Exterminabit eos Dominus, sed, Labia dolosa. Et rursus non essentiam, sed, linguam, id est, dolum auferri, fastumque excindi petiit. Deinde & mentem eorum reprehendens: Labia, inquit, nostra penes nos sunt. Insanientium sunt hæc verba. Etenim reuera non tua sunt, sed Domini: non enim mox omnino nostra sunt, quæ habemus. Ita sanè & labia dedit tibi Deus, non vt blasphemiam, sed vt glorificationem proferas.

Nunc exurgam, dicit Dominus.) Papæ! quanta est humilis animi virtus? Quanta est illis expectanda retributio, qui malè adficiuntur. Non enim aliquam hinc virtutem dicit, sed adficiationem. Hæc enim potissimum Deum excitat, & ad fumendum supplicium mouet. Tanti est, si qui iniuria adficiatur, fortiter ferat. Quid autem est, quod dicit, Ponam in salutari, fiducialiter agam in eo? Cum fiducia, inquit, patiocinabor illi perspicuè & manifestè.

Eloquia Domini, eloquia casta.) Sinceritatem ac veritatem per materiam auri significauit. Quemadmodum enim aurum sæpius conflatum & ignitum, alienum est à contraria materia: ita E & oraculum Dei.

Tu Domine seruabis nos.) Vides Prophetam indefinenter ad Deum confugere, & hinc sibi auxilium querere.

In circuitu impij ambulat.) Quid est quod dicit, In circuitu impij ambulat? Etiam, inquit, si nos circuli in morem concluderint impij, nihil tamen mali patiemur. Etenim tu nos custodis, & in sublime euehis, ac gloriosos facis. Secundum altitudinem tuam, hoc est, secundum magnitudinem potentia tuæ.

ARGUMENTVM PSAL. XII.

Psalmi principium admodum cū inscriptione distinet. Si enim Psalmus consolatio eorum est, qui leto sunt animo, quomodo cum animi mœsti verba dicat, gemitum hunc, psalmum inscripsit? Quod si dixisset, Psalmus Davidi, contrarius sibi ipsi fuisset, luctu psalmum vocans: quoniam verò dixit, in finem, psalmus Davidis, lege ad finem vsque, & inuenies eum letum, ac pro beneficijs acceptis psallentem.

Scholia in eundem Psalmum.

Vsquequò Domine.) Noui Domine, quod tu quidem tanquam agnotheta constitueris me prolixioribus certaminibus illustriorem declarare victorem, verum qui mecum sunt arbitrantur me abs te deseri. Hoc autem Propheta nõ tam ob id dixit, vt seipsum consolaretur, quam

vt nos

vt nos doceret, vt si quando orantes non confestim exaudiamur, ne deficiamus.

Vsquequò auertis.) Auertatus es me, auersantem te: conuertere ad me, conuertum ad te.

Quamdiu ponam consilia.) Quousque Domine feram, vt cogitationibus ac gemitibus torquear?

Vsquequò exaltabitur.) Satis fit illi, quod humiliato me propter peccatum, ipse exaltatus est semel, vt quid iterum contra me exaltatur? Respice itaque & exaudi, vt humilietur inimicus.

Respice, & exaudi.) Respice, inquit. Vide inimicum meum exaltatum super me: etsi non propter meam miseriam, tamen propter illius arrogantiam exaudi me. Quare autem primum dicit, Respice: ac deinde subijcit, Exaudi? videlicet, vt primum rectè facta contempletur, deinde quæ petuntur præstet.

Illumina oculos meos.) Quoniam Deus vera lux est, nec sunt in illo tenebræ: Propheta verò per concupiscentiam obtenebratus erat non externo, sed interno oculo: propterea Deum tanquam medicum implorat, dicens, Illumina oculos meos.

Ne vnquam obdormiam in morte.) Quam mortem? Non communem illam humanum genus dementem, sed propriam, peccatores videlicet perdentem. Nam ea demum propriè mors est, non quæ animam à corpore, sed quæ animam separat à Deo.

Nequando, &c.) Ne videns me in mortem peccati deiectum, ita dicat, Præualui aduersus eum: victoriam enim nostram Iesus Christus sibi adscribit.

Qui tribulant me, exultabunt.) Insultantes, videlicet, ac ridentes. Et quomodo David, qui admodum gloriatus dixit, Non mouebo in seculum, motus est, ac cecidit, cū esset propheta Dei? Audi.

Ego verò in misericordia tua speraui.) Illi quidem tanquam aduersarij contra me ad luctam vnguntur: ego verò in misericordia tua speraui, oleo miserationis tuæ inunctus. Et immiserordes illos dæmonas deprecationibus auertam.

In salutari tuo.) Hoc est, in salute, quam tu operaris.

Cantabo Domino.) Eleemosynam, inquit, beneficiorum, quæ in me sunt collata, offeram Domino.

Et psallam.) Non solum nunc cano, sed & porrò consequenti tempore canam ac psallam Domino.

Scholia in Psalmum XIII.

Dixit insipientis.) Quid dixit? In corde ipsius. Non est Deus. Alias enim ubique est, in corde verò insipientis non est. Et si non est Deus, quid facis in his quæ Dei sunt? Insipientem autem dicit, non eum qui mota sit mente, ac demens: sed malo ingenio præditum.

Corrupti sunt.) Diaboli namque discipuli facti, ruina diaboli ceciderunt, sicut ille de cælis, ita isti de thronis regalibus. Quem enim quisque sequitur, cum hoc & participat.

Et abominabiles facti sunt.) Abominationem desolationis, impietatem dicit. Siquidem in templo cordis sui impietatem suam statuerunt. In studiis, inquit: quoniam quæ natura negauit, ea malus excogitauit animi affectus.

Non est qui faciat bonum.) Qui namque Deum negat, nec prouidum illum reputat, non mortem, non iudicium, non retributionem expectat, quapropter nec vile quidquam, nec bonum operatur.

Dominus de cælo prospexit.) Cùm audis, quod de cælo Dominus prospexerit, ne pures diuinæ & incorporeæ naturæ nutum, id est, inclinationem dici: sed philanthropiam illius, & curam disce.

Vt videat.) Non vt illud vel illud videret, sed vt seruaret: non vt cognosceret, sed vt succurreret, & vt iustus diligeret. Alias, vt videret, num esset ægrotans, medicum querens: num esset Gentium populus pauper, Christum querens.

Omnes declinauerunt.) Perinde ac vituli quidam in abrupta ruentes, declinauerunt, recti, videlicet ex natura constituti. Homini enim Deus cum faceret, rectum fecit. Per id etiam quod dicit, Simul inutiles facti sunt: ostendit, quod naturaliter vtilis conditi proprio arbitrio præter naturam à primo ad vltimum vsque, hoc est, à pedibus vsque ad caput, à paupere vsque ad potentem, inutiles sint facti.

Nõne cognoscent omnes.) Nõ cognouerunt admoniti, cognoscent dolentes. Quid verò cognoscent? Quod Deus vltionum sit Dominus, cognoscent quod adsit iudex viuorum ac mortuorum: alias namque, dum iniquitatem operantur, diuinas leges agnoscere non sustinent.

Qui deuorant plebem meam.) Non dixit, Qui edunt: sed, Qui deuorant, feris agrestibus immiores, qui cõnuiciis fratrum non saturati, carnes illorum bestiis sæuiores deuorant.

Illic trepidauerunt timore.) Instar leonum audentes fuerunt, & more leporum timuerunt. Cū enim Deum non timuerunt, homines timuerunt.

Quoniam Dominus in generatione iusta est.) Quasi rogatus quare timuerint, respondet: Quoniam Dominus in generatione iustorum est, qui dixit: Vbi duo vel tres cõgregati sunt in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Si in medium duorum vel trium venit, multò magis in generatione iustorum.

ARGUMENTVM PSAL. XIII.

Quare inscriptionem, in finem, nõ habet? Propterea quod de iustitia & reliquis virtutibus docet. Qui verò de iustitia docet, nõ debet in finem adhortari, ne peccato iuuentutè præforbens, senectuti quod marcidum est seruet. Est autem psalmus hic lex agendorum bonorum, cum modulatione & suauiconcentu prolata.

Scholia in eundem Psalmum.

Domine quis habitabit?) Multum consonantia habet præsens hic Psalmus cum præcedente. Quoniam in illo vniuersalis est contra genus humanum prolata sententia, dictumque non esse iustum aliquem; ne vnum quidem:

id quod non homo quisquam, sed Deus dixit: cam ob causam B. Dauid, plenus timore, stupore ac mœstitia, hoc præsentis psalmo interrogat, vnum sit iustus quisquam, vel requirens Deum, dicens: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? Tabernaculum autem Dei, tabernaculum illud testimonij vocatum est, quod Moses compegerat: mons verò Dei, templum intelligitur, quod Salomon extruxerat. Rogo itaque Domine, de peregrinantibus, tanquam præcis respondi mihi. Audi Spiritum sanctum: disce, qualis esse debeat. Describam tibi virum hoc sermone, vt inuenias quem quæris.

Qui ingreditur sine macula.) Qui inculpatam Dei viam ambulat, qui peccati maculam non habet, qui loquitur veritatē cum proximo suo, qui corde mundus est.

Qui non egit dolū in lingua sua.) sicut Ionathan. **Nec fecit proximo suo malum.**) sicut Achab Nabothi.

Et opprobrium.) Qui proximum probris non est infectatus, sicut Phariseus Publicanum: nec probris est proximorum gratia affectus, sicut Eli propter filios suos.

Ad nihilum deductus est in conspectu eius.) Qui malignos despexit, sicut Elias sacerdotes Baal.

Timentes autem Dominum.) sicut Abdias centum Prophetas Domini.

Qui iurat proximo suo, nec irritat.) sicut Abraham Abimelech, & Dauid Ionathæ.

Argentum suum non dedit ad vsuram.) sicut Zachæus & Cornelius.

Et munera super innocentes, & non decipit.) sicut Petrus pecuniam Simonis respuit, & sicut Paulus in persecutionibus.

ARGUMENTVM PSAL. XV.

Passionem & resurrectionem Domini hoc Psalmo prænunciat. Titulus nãque non solum monumentis, sed & victoribus crigitur, & literas recipit, victoriam ignorantibus significantes. Hoc itaque potissimum ista tituli inscriptio significat.

Scholia in eundem Psalmum.

Conserua me Domine.) Dicitur est hic Psalmus in persona Seruatoris, dicitur est autem secundum humanam illius naturam. Petit itaque & hoc psalmo, vt conseruetur: verum etiam à seipso seruetur. Petit quidem vt homo, dat verò vt Deus, patre consentiente.

Dixi Domino, Deus meus es tu.) Huic simile est quod in Euangelio dixit, Vado ad Deum meum, & Deum vestrum.

Quoniam bonorum meorum non egēs.) Cum enim nullius sis indigus, non opus habes humana iustitia: sed si quis quod bonum est fecerit, ipse potius emolumentum ex eo capit.

Sancti qui sunt in terra eius.) De Apostolis hic intelligit, & reliquis qui per hos crediderunt, quibus mirabilia Dei conspicua esse facta dicit: quoniam, inquit, omnia præcepta mea adimplerunt.

Multiplicate sunt infirmitates eorum.) Multi, inquit, exurrexerunt populorum ac principum impetus: verum omnium celeriter facti sunt vi-

tores, quoniam cursum suum quam maximè adimplerunt.

Non congregabo conuenticula eorum.) Eos autem qui contra Apostolos insurrexerunt, suppliciis, inquit, tradam, & memoriam eorum obliuione sepeliam, ita vt & appellationes eorum nemini innotescant.

Dominus pars hereditatis meæ.) Humano more loquitur, Gentium regnum hæreditatem: calicem verò mortem vocans, quam pro nobis sustinuit.

Tu es qui restituis hæreditatem.) Non dixit, Quidas: sed, Qui restituis, quoniam ante transgressionem homo & vitam habuit, & mortem & potestatem: post transgressionem verò vtrisque excidit. Secundum humanam itaque naturam, nature Dominus priorem vitam recipere petit.

Etenim hereditas mea.) Propter optimam hanc hæreditatem, & propter humanam salutem tentationes istas, quas mihi destinasti, sustinero.

Benedicam Dominum.) Veruntamen etiam à Domino cruditus, & optimis cogitationibus vsus, passionis noctem superabo. Noctem enim hic tentationum vocat caliginem.

Insuper & caro mea.) Loquitur hic quoque Dominus Christus secundum humanam naturam. Quoniam, inquit, sine intermissione per diuinam confirmor naturam, salutarem aggredior passionem, & propter resurrectionis spem gaudeo. Non enim derelinquetur in inferno anima mea, nec caro mea naturalem patitur corruptionem: veloci namque resurrectione potiar.

Adimplebis me letitia.) Quoniam cum passionem aggredieretur, dicit, Tristis est anima mea vsque ad mortem: rectè his verbis facta iam resurrectionis mentione est vsus, vt ostenderet se post illam impassibilem & immutabilem, secundum humanam factum esse naturam.

ARGUMENTVM PSAL. XVI.

Cum à Saule persecutionem, & omnis generis insidias pateretur, omnium Deum ad auxiliandum inuocauit.

Scholia in eundem Psalmum.

Exaudi Domine iustitiam meam.) Etiam hoc loco iustitiam non perfectam virtutem, sed iustam causam dicit.

Auribus percipe orationem meam.) Mundis enim labiis, inquit, supplicationem hanc offero, non alia sentiens, & alia loquens: sed mentem habens lingue consentientem.

De vultu tuo iudicium meum.) Supplico tibi, vt de aduersariis meis iudices, noui enim sententiæ tuæ iustitiam.

Probasti cor meum.) Docet hic quam sepe numero Saulem, cum illum in potestatem suam esset adeptus, occidere non sustinuerit: sed beneficium pro iustitia rependerit. Propterea & noctis meminit, in qua id fecerat. Tropice verò etiam calamitates, propter caliginem, noctes vocat.

igne

ARGUMENTVM PSAL. XVII.

Dignum est, vt hoc psalmo Prophetæ admiremur philosophiam. Licet enim tantas esset à Saule perpeffus insidias, non tamen illum inimicis coniunxit: sed separatim hostibus mentionem illius, non vt inimici fecit. Adicitur autem & illud. In finem, propterea quòd prophetiam quoque de vocatione Gentium, & alienatione Iudeorum, quæ longo post sunt tempore adimpleta, completitur hic Psalmus.

Scholia in eundem Psalmum.

Diligam te Domine.) Dicit hoc Propheta, non quasi qui nondum illud perfecit, sed vt qui dilectionis huius satietatem capere nequeat. Deinde beneficia Dei diuinas facit appellationes, & catalogum bonorum illius, conuertit in catalogum nominum: & Deum vocat fortitudinem suam, vt qui hanc ab illo adeptus erat: firmamentum suum, vt qui firmus erat contra hostes factus: refugium, quòd hunc vice muri haberet: liberatorem, quòd per ipsum esset ab inimicis liberatus: adiutorem, quòd ab eo sortitus esset auxilium: defensorem, quòd in tempore factus esset ipsius propugnator: cornu salutis, & susceptorem, quòd per illius prouidentiam seruatus esset. Cornu verò salutis per metaphoram animantium posuit, quæ se cornibus de inimicis vlcisuntur.

Laudans, inuocabo Dominum.) Docemur hoc loco gratias quidem agere pro impensis beneficiis, verum simul omnia quæ necessaria sunt petere. Hoc enim si fecero, victor ero inimicorum.

Circumdederunt me dolores mortis.) Dolores mortis & inferni, mortifera pericula vocat. Quemadmodum enim partum dolores quam coniunctissimè, ita & pericula mortem præcedunt.

Et torrentes iniquitatis.) Torrentes iniquitatis, iniustos & frequentes inimicorum impetus dicit: & laqueos mortis, insidias vocat: Quòd enim brutis est laqueus, hoc sunt illis qui impugnantur insidias.

In tribulatione mea.) Licet tantis sim calamitatibus obuallatus, vniuerso tamen humano subsidio contempto diuinum auxilium implorauit. Confestim enim supplicationes meas suscepit. Templum verò non manufactum dicit, calicem videlicet. Salomonis enim templum nondum constructum erat.

Et commota est, & contremuit terra.) Hæc omnia non ita potuit, quasi omnino ad hunc sint gesta modum: sed quòd hoc modo fide sint intellecta. Fecit autem sepe numero talia Deus, non solum vt puniret, sed vt perterrefaceret mortales, tonitru intonans, & terramotibus ac igni obstupesciens. Quapropter & Propheta his imminens hostibus supplicium his verbis comminatus est.

Et inclinavit celos, & descendit.) Neque ascensum diuinæ

Ignem me examinasti.) Etenim instar auri probasti me, ac purum, ò Domine, inuenisti. Siquidem vsque aded absum ab eo, vt hostem meum perdiderim, vt etiam linguam meam à conuitiando ipsum liberam seruauerim.

Propter verba laborum tuorum.) Molestum autè hoc & onerosum, propter obedientiam præceptorum meorum feci.

Perfice gressus meos.) Supplico itaque, ne finas mihi præfixum scopum inuerti. Fiet autem hoc, si ope tua potiar. Vocat autem gressus, actionum conatus & promotionem.

Ego clamaui.) Non sum autem his verbis temerè vsus, sed habita philanthropiæ tuæ experientia. Nam sepe numero orantem me audisti, ac deprecationem meam exaudisti.

Mirifica misericordias tuas.) Qui namque misericordia tua eum qui iniuria affectus est, potitum vident, prouidentiam tuam celebrant. Soles autem in te sperantibus auxilio tuo succurrere.

A resistibus dextere tue.) Resistentes dextere Dei eos vocat, à quibus impugnabatur, & admodum merito. Erat enim dextera Dei inunctus, atque regiam ab illo electionem assequutus.

Sub umbra alarum tuarum.) Alio rursus simili vsus orat, vt prouidentia Dei potiar. Alas autem, velocem & compendiosam diuinæ prouidentie securitatem nominat.

A dipem suam concluserunt.) Adipem nonnulli prosperitatem, & bonorum corporis valetudinè exponunt: mihi verò videtur benevolentia & fraternam dilectio ad hunc modum vocari. Vniuersa namque naturali commiseratione oclusa, nec vilo philanthropiæ cogitationibus loco concessio: loquuntur, inquit, sublimia & superba, meque insidiis circumdant.

Proicientes me.) Ipsi me, inquit, è patria terra expulerunt, & insuper incurfiones comprehendere me cupientes faciunt: quoniam quod rectum est, adspicere nolunt, sed oculum mentis aliò auersum tenent.

Susceperunt sicut leo.) Abiecto quod in humana natura rationale est, feram imitantur cibi appetentem, & hunc conspectum euestigio inuadentem.

Surge Domine.) Impetum quidem illorum Domine, quibus nosti remoris cohibe, me verò ex insidiis eorum romphæa tua contra eos vius libera. Tu namque sententia tua homines morti destinasti. Siquidem dixisti, Terra es: & in terram reuertèris.

Domine à paucis.) Veruntamen licet facile tibi sit in mortem abiicere, obsecro tamen, vt viuos eos dispergas, malamque ipsorum concordiam dissoluas, vt suppliciorum quæ tu inferas participes reddantur.

Saturati sunt filii.) Noui, inquit, quòd iustum supplicium non solum de ipsis, sed & de filiis eorum, si paternam imitentur maliciam, sumpturus sis. Illud verò, Saturabuntur, positum est pro, Ad saturitatem vsque malorum participes erunt.

Ego autem in iustitia.) Illi quidem tales poenas dabunt, ego verò in bonis iustæ tuæ prouidentie delitiabor, maximam beneficentiæ tuæ experientiam nactus.

In verbis Dauid est, ἰσπρα-δῖσας: in scholiis verò ἰσπρα-δαδῖσας ται.

Cornu.

Torrentes iniquitatis.

F

diuinæ naturæ nouimus, neque descensum. Est enim numen ubique incircumscriptum. Illud itaque, Inclinauit cælos, & descendit: ita dictum intelligemus, quod manifestationem suam Deus ostenderit. Caliginem verò sub pedibus eius, ad significandam inuisibilem illius præsentiam: ascensum autem super cherubim, & volatum super alis ventorum, manifestationis velocitatem dixit.

A *Et posuit tenebras latibulum suum.* De eo loquitur, quod natura Dei inuisibilis est. Illud verò, In circuitu eius tabernaculum eius, diuinam lucem quæ coram ipso est, notat. Quemadmodum enim nubium densitate caliginosus redditur aer, & fulguris emittitur splendor, ita Deus omnium inuisibilis existens spiritalis lucis radios emittit, & vltorio igne eos qui in malitia conuersantur punit. Hoc enim innuit, cum subiicit:

Grando & carbones ignis. Hæc & nostro seculo facta sunt. In præliis enim nuper gestis, septentrionales barbaros, qui nos adobuebant, grandine & igni consumpsit. Et Persas, qui se vrbes nostras capere sperabant, his remoris impediuit: & alios morti dedit, alios verò nuntios eorum quæ acciderunt, remisit.

Et apparuerunt fontes aquarum. Et hoc nostris temporibus in multis est regionibus factum. Terra siquidem mota scissa est, & profunditas immensa in excelsis montibus apparuit, & aqua in locis aridis reddita est. Facit autem ista Deus, vt vlticæ suam potentiam declaret & ostendat, quod possit quidem prorsus perdere, per philanthropiam verò differat. Vt doceat quid aquas tropicæ vocet, subiungit:

B *Misit de summo, & accepit me.* Perspicue, inquit, inimicis ostendit, quàm mei curam gerat. Nam hoc est, quod dicit: Misit de excelsis, & corripuit me. hoc est, Persuasit omnibus, quod cælitus auxilium mihi suppeditauerit. Hac verò me prouidentia, propterea dignatus est, quod hostem me fortiorem esse videret.

Eripuit me de inimicis meis. Videtur mihi hoc loco Abeshalomi significare rebellionem, quæ post commissum peccatum facta est. Ad afflictionem enim infirmitatem animæ dicit, propter quam commissum est peccatum.

Et factus est Dominus protector meus. Impulsus & deiectus, inquit, erexit Dominus, & angustiam in latitudinem commutauit: proque morte quam expectabam, vitam largitus est.

C *Saluum me fecit, quoniam voluit me.* Spero autem quod & porrò me futuris temporibus auxilio suo dignaturus sit, vnde & victor ero inimicorum, etiam si quam maximam habeant potentiam.

Et secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi. Haud iniuria curam mei gerit. Nouit enim animi mei scopum, nec ignorat quo studio in hoc incumbam, vt omnia ipsius mandata custodiam. Non hoc agit, vt virtutes suas manifestet: sed vt nobis ostendat, quo pacto fieri possit, vt ope diuina potiamur.

Quoniam omnia iudicia eius. Et quomodo potest hoc præstari? respondet: Quia destitit

ab illis, quæ malè commisi, inculpatus in posterum ero.

Et obseruabo me ab iniquitate mea. Tunc inquit, quando prorsus inculpatus ero, perfectis bonis potiar. Omnia namque obseruat Deus, potissimum ea quæ benefiunt. Et hæc vocauit manuum puritates.

Cum sancto sanctus eris. Hoc est: Iuxta qualitatem humanæ mentis conformas & retributiones, ô Domine. Sanctis enim ea præstas, quæ digna sunt sanctitate: & iis qui nihil peccarunt, quæ illis sunt conuenientia, perfectus perfecta: iis verò, qui confectum peruertuntur, vicissim subornas, vt viæ quam ambulant, finem inueniant. Eos qui animo vti sunt sancto, & afflictionibus sunt humiliati, salute dignaris: eos verò, qui supercilii sunt elatis, ad terram prosternis.

Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine. Quoniam tribulationes caliginem vocauit, rectè liberationem ab illis lucem nominat. Quoniam, inquit, lucerna veræ lucis capax (loquitur autem de forma serui) mea est, & ex lumbis meis formabitur.

Quoniam in te eripiar. Vniuersas inquit, insidias & cunctam fraudem, per manum tuam effugiam.

Et in Deo meo transgrediar murum. Iustè gubernas vniuersa. Et ob eam causam confidenter ago.

Eloquia Domini igne examinata. Hoc autem, inquit, ex veracibus tuis eloquiis cognoui. Probata namque & à mædacio libera, igne examinata vocat.

Protector est omnium sperantium in se. Non ego solus, sed & omnes in illum sperantes eodè potiètur auxilio.

Quoniam quis Deus. Neque enim Deus est præter Deum nostrum, ne hic illum, alius alium inuocet.

Deus qui præcinxit me virtute. Virtute eius confirmatus, rectam & ego semitam ingredi satago.

Qui perfecit pedes meos. Quemadmodum ceruis hoc dedit, vt natura venenatas bestias conculcent: ita & me victorem inimicorum & superiorè reddidit.

Qui docuit manus meas ad prælium. Dum enim illas ad precandum in tentationibus extendo, inimicos vinco.

Et posuisti vt arcum. Per arcum æneum & infractum, brachia mea ad iaculandum contra inimicos instruxit.

Et disciplina tua. Et erudiuisti eos qui peccarunt, & prolapsos erexisti, quantumque malum sit peccatum docuisti, ac salute dignatus es.

Dilatasti gressus meos. In angustia tribulationis, inquit, latitudinem consolationis dedisti, à qua manu ductus, ad præsens vsque tempus perseueraui.

Persequar inimicos meos. Vsq; adeò prouidentia tua corroboratus sum, vt sperem me victurum inimicos: nec desiturum, donec illos in posterum subditos reddam. Hoc enim significans dixit, *Cadent subtus pedes meos.*

Et

Et præcinxisti me virtute. Mihi inquit, virtutem ac robur dedisti, impetum verò inimicorum cohibuisti: id quod videre est in Goliath ac Saule factum. Illum enim agendi tempus inutilibus consumentem verbis funda prostrauit, huc verò somno detentum facillè impediuit & effugit.

Et inimicos meos dedisti mihi dorsum. Pro eo quod est: In fugam eos vertisti: Est enim hoc proprium fugientium, vt terga obuertant.

A *Et odientes me.* Saulem videlicet, & Achitophalem, & Abeshalomum, & innumeros alios.

Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret. Neque enim Philistæi Deos suos in auxilium vocantes adiuti sunt, neque Saül, Abeshalom & Semei, cum aliis Deum habuerunt auxiliatorem.

Et comminuum eos vt puluerem. Inanes & obsecuri prorsus cooperante mihi gratia tua reddentur.

Eripe me de contradictionibus populi. Vaticinatur hic de Iudæorum contra Seruatorem infania, & Gentium salute. Orat ne vllum habeat cum illorum contradictione consortium.

Constitues me in caput Gentium. Haud nouimus Dauidem regem fuisse Gentium. Per eum ergo impletur hæc prophetia, qui ex ipso secundum carnem est natus.

Populus quem non cognoui, seruiuit mihi. Prædicat ista ex persona Christi. Dicit autem, *Qui neque prophetam vllum neque legislatorem vnquam acceperunt, admodum facillè, cum vocarentur, obediunt, dominatumque meum dilexerunt.*

B *Filij alieni mentiti sunt mihi.* Qui filij nuncupati, & in filiorum album conscripti erant, alienos seipsi reddiderunt, ingrati diuinæ beneficentiæ facti, circaque fidem, pia fide deserta, claudicantes.

Viuit Dominus. Post factam Iudaicæ contradictionis mentionem, & passionem, deinde & post passionem, resurrectionem significat. Et quoniam Iudæi crucifixum mortuum vocant, re-clamat illis dicens: Viuit Dominus, & benedictus Deus.

Deus qui das vindictas mihi. Qui ista es operatus, inquit, paulo post me ab illis eripies, qui me iniuste impugnant: & populum quem mihi subdidisti, tractabilem & morigerum reddidisti.

Propterea confitebor tibi in nationibus Domine. Per eos namque qui adhuc modico tempore Gentes vocabuntur, in vniuersis te totius orbis Ecclesiis laudabo.

C *Magnificans salutes regis.* Tu me in regè vnxiisti: & non seruas tantum, sed & circumspectum reddis. Hac verò prouidentia non modò me & pueros meos dignatus es, sed & in seculum vsque semina meo celebritatem hanc custodis. Quod si hunc locum Iudaico more intelligas, prophetiam mendacij argues. Si quidem ad captiuitatem tantum genus Dauidis peruenit. Quapropter relinquatur, semen Dauidis Christum ex eo natum, esse intelligendum.

ARGUMENTVM PSAL. XVIII.

Trialegem genera nouit D. Apostolus. Vnum, sine

litteris alterū, in litteris: tertium, in gratia. Diuino: huic Apostolo B. quoque Dauid consentiens, trinam hanc legem in hoc psalmo manifestat, hominesq; instruit vt rebus ex ordine vtantur. Ad finem autem nos mittit, nouum testamentū quod in fine futurum erat predicēs.

Scholium in eundem Psalmum.

C *Æli enarrant gloriam Dei.* Sola, inquit, cælorum venustas & amplitudo, quæ in conspectu est, ad prædicandum opificis opificium, sufficit: cæli verò ac firmamenti meminit, magni Moysis doctrinam sequutus.

Dies diei eructat verbum. Siquidem ipsa quoque ordinata noctis ac diei successio, positos ab opifice terminos ostendit. Illud verò, Eructat verbum, & quæ alia sunt huiusmodi, non docent animata esse quæ videntur: sed prolopopocean habet, quæ à visibilibus ad inuisibilem opificem ducit, illorumque hymnodiam proferat.

Non sunt loquela neque sermones. Neque sermonem, inquit, emittunt, neque verbum aliquod proferunt: sed sola ordinis sui ostensione, & terram vniuersam & mare ad laudandum Deum vocant.

In sole posuit tabernaculum suum. Hoc est, in cælis. Sic enim magnus ille Moses docuit. Et hoc ipsum diuinus quoque Dauid dixit, nempe, quod soli tabernaculum posuerit in cælis, vt in illis circumlatus vniuersam hanc terram conseruet, cunctisque animantibus de calore suo impertiat.

Nec est qui se abscondat à calore eius. Caloris hinc, pro luce meminit, ostendens illius operationem maiorem esse, quàm sit lucis opere manuum factæ: propterea quod etiam hi qui procul sunt distiti, calore illius potiri possunt. Lux enim manibus facta, non potest nisi vicinos contingere: sol verò è longinquo calorem suum vnâ cum luce emissis radiis tradit.

Lex Domini immaculata conuertens animas. Lex Dei ab omni macula libera, mortalium animas conuertit. Legem verò, & iudicia, & iustificationes Mosaicam legem vocat. Vocatur autem illa lex, propterea quod optimam politiam instituit: testimonium verò ob id quod peccatores contestatur, & transgressionis supplicium ostendit.

Iustitiæ Domini recte, letificantes corda. Sic lex vocatur tanquam docens quod iustum, & verans quod iniustum est: eosque qui rectè agunt iustos esse pronuncians. Præceptum verò vocatur, tanquam quid agendum sit præcipiens, & cum auctoritate mandans: iudicia, propterea quod sententias Dei manifestat, & quibus potiturus sit bonis, qui legem custodit: quibusq; tradendus supplicis, qui hanc transgreditur, docet. Cor autem exhilarant istæ iustificationes, eo quod causam iustitiæ submonstrant. Præceptum mentis aciem illuminat, cum docet, quomodo Deus omnium colatur. Pietas sanè & timor Dei obseruantiam horum constituunt, & bonorum cælestium acquisitionem conciliant. Iudicia Dei vera, iustificata nominauit, tanquam honores

Eructat

Sic Hebræi et habetur.
וְיִשְׁמַע
וְיִשְׁמַע
וְיִשְׁמַע
וְיִשְׁמַע

Lex, iudicia, & iustificationes.

Præceptum.

honores ac supplicia legitimè mortalibus inferi-
tia. Hæc & auro ac lapide pretioso potiora, & mel-
le dulciora esse dicit: verum non omnibus homi-
nibus, sed veris, quorum vita non est bestiis irra-
tionalibus conformis.

Ftenim seruus tuus custodit ea.) Quo lucro id fa-
ciat, manifestius docet.

In custodiendis illis retributio multa.) Proposita
est, inquit, retributio maxima, ista custodire volē-
tibus: verum dum multo studio præcepta Dei cu-
A stodire volo, naturali imbecillitate retrahor: & ta-
meti operum testimonium effugiam, omnis tamen
me generis fordibus cogitationes implent.
Quapropter tibi, supplico, & ad te purgare va-
lentem clamo.

Ab occultis meis mundame.) Nō solū me cogita-
tiones circundant, sed & dæmonum me caterua
obsidet. Rectè autem alienos illos nominauit, tan-
quam inimicos & hostes, & omnino familiaritatē
nostram auersantes.

Si mei non fuerunt dominati.) Potiar autem auxi-
lio tuo, vt illorum effugiam insidias, & animam
ab omni culpa liberam constituā, acceptaque abs-
te errorum condonatione, sempiternam tibi of-
feram hymnodiam.

Domine adiutor meus, & redemptor meus.) Extre-
mam psalmi partem prioribus adaptat. Dominū
enim vocat, tanquam factorem & opificem: re-
demptorē verò, tanquam per regenerationem
baptismatis, & à priore perditione liberantem, &
incorruptionem atque immortalitatem largien-
B tem.

ARGUMENTVM PSAL. XIX.

*Cum Sancherib contra Iudeam anadasset exerci-
tum, & literas misisset Ezechie impietatis plenas, as-
sumptis in patrocinium Esata, ad D. templum cucurrit,
& inimicorum epistolam Deo Exhibuit, orans, vt vir-
tutem suam contra Assyrios declararet. Iste longo an-
te tempore Dauid prophetica visione prædixit, ac po-
pulum pro rege orantem descripsit.*

Scholia in eundem Psalmum.

Quoniam rex Ezechias in templum, blasphemam
Assyrii regis epistolam in manu tenes,
cucurrerat, orat populus vt supplicatio illius sus-
cipiatur, & auxilio ex eo potiatur. Sanctum enim
hic templum vocat.

Memor sit, omnis sacrificij tui.) Quoniam pacis
quoque tempore diuini cultus curam gesserat, me-
ritò ista de illo memorant: Deum orantes, vt ad
regis pietatem respiciat, pacisque securitatem tri-
buet, vt pluribus ipsum sacrificiis in posterum pla-
care possit.

Tribuat tibi secundum cor tuum.) Iustū, inquit,
iudicem precamur, vt vicariam retributionem ani-
mi tui candori largiatur.

Letabimur in salutari tuo.) Dum enim petitio-
nes tuas suscipiuntur, erimus & nos lætitiæ huius
confortes. Illustres videlicet diuina virtute fa-
cti.

*Nunc cognoui, quod saluum fecit Dominus Chri-
stum suum.*) Recipia didicimus, inquit, quod
Deo confusus rex noster salute sit positurus, &

cum in templo hoc inferiore supplicationes offerat,
auxilium è supernis accepturus.

In potentatibus salus dextera eius.) Virtutes sub-
ministrat ad se accedentibus. Dexteram autem
hic rursus diuinam operationem vocat.

Hi in curribus.) Illi equis & curribus confisi, ni-
hil profus effecerunt, sed inuisibiliter irretiti ce-
ciderunt: nos verò diuino inuocato auxilio virtutem
salutis perspicue adepti, illisque tanquam ho-
stibus prostratis inimicis declarati sumus. D

Domine saluum fac regem.) Tali itaque auxilio
potiti, precamur Domine, vt sorte hac sine inter-
missione, & nos & rex noster fruamur.

ARGUMENTVM PSAL. XX.

*Post splendidam illam & illustrem victoriam, ac in-
uisibilem Assyriorum perditionem B. Ezechias agro-
tauit: & postquam per prophetam Esaiam, quod mori-
dum sibi esset, didicisset, feruentibusque lachrymis, vt à
morbo liberaretur Deo supplicasset, quindecim anno-
rum adiectionem accepit. Iterum itaque Dauid, tanquā
in persona populi, hunc quoque psalmum, de regis hu-
ius salute conscripsit.*

Scholia in eundem Psalmum.

Domine in virtute tua letabitur rex.) Cū po-
tens, inquit, sis & philanthropos, orationem
regis placide suscepisti, & quacunque petiit, de-
disti, immo maiora etiam quam petiit, es largitus. E

Quoniam præuenisti eum.) Regnum enim illi nō
rogatus propria liberalitate tribuisti, ac caput il-
lius regio diademate ornasti.

Vitam petiit à te.) Accepit, inquit, quod petiit,
ac vita potitus est quā desiderauit. Quod enim dia-
cit, In seculum seculi: futuram quoque vitam, quæ
sanctis est parata, significat.

Magna est gloria eius.) Non enim salutem dun-
taxat illi largitus es, sed & illustrem eum & subli-
mem reddidisti, per id quod inimicos inopinā ne-
ce dedisti, & solem contra consuetam viam recur-
tere fecisti: quod vsque adeò vbique innotuit, vt
Babyloniorum rex dona miserit illis, qui iam olim
Assyriis donaria mittebant.

Quoniam dabis eum in benedictionem.) In omni-
bus, inquit, generationibus celebris erit, lætitiæ-
que & animi delectationem coram vultu tuo ha-
bebit: hoc est, beneuolentia tua fruatur.

Letificabis eum in gaudio cum vultu tuo.) Victor
est hostium, tua potitus gratia. Potitur autem illa
nullo mortalium confusus: sed spe, quam in te ha-
bet munitus.

Quoniam rex sperat in Domino.) Non enim fru-
stra rex spe in te collocat, confusus est: sed dexte-
ram tuam omnium inimicorum victricem esse
sciens, & velocissimos hostes comprehendere; &
potentissimos pessundare poterit.

Pones eos sicut clibanum ignis.) Facile tibi incen-
dere eos instar clibani & consumere, idque non
eos modò, sed & posteritatem eorum. Nam hanc
fructum appetiuit. Illud verò, In tempore vul-
tus tui: idem est, quod in tempore iræ tuæ, quan-
do tibi probabitur, vt hoc fiat, & opportunum
esse sup-

esse supplicij tempus iudicaueris.

Quoniam declinauerunt in te mala.) Quoniam, in-
quit, linguas suas contra te mouerunt, & blasphe-
mis verbis vsi sunt.

Cogitauerunt consilia.) Prædicat hoc pacto bla-
sphemas illas Assyriorum voces: Ne seducat te
Deus tuus, quo confusus es, quòd sit Ierusalem è
manu mea erepturus. Alias: Cogitauerunt consi-
lia, id est, sperarunt futurum, vt quemadmodum
idola, ita & verum Deum vincerent.

Quoniam pones eos dorsum.) Eos namque qui an-
geli plagam fugerunt, in fugam conuertisti, & ter-
ga obuertere coëgisti.

In reliquiis tuis præparabis vultum eorum.) Hoc
quidam per hyperbaton dicunt esse positum, pro
eo quòd est: De illis qui residui erunt, supplicium
fumes. Est autem sensus idem, etiam iuxta priorē
expositionem.

Exaltare Domine in virtute tua.) Non ita exalta-
tur Deus, vt qui humilis sit, neque quod non ha-
beat accipit: sed quod habet, manifestum facit.
Rectè itaque dixit, Exaltare Domine. Declara-
tur enim sublimitas tua per ineffabilem tuam po-
tentiam. Nos autem cantando & celebrando mi-
rabilia tua perieuerabimus.

ARGUMENTVM PSAL. XXI.

*De passione Domini Christi vaticinatur hic Psalmus,
deq; resurrectione illius, & Gentium vocatione,
ac salute orbis prædicat. Manifestat hoc ipsa quoque
B inscriptio. Defensio siquidem matutina, Seruatoris no-
stri est apparitio, quæ instar matutinæ lucis in caligine
sedentibus illuxit.*

Scholia in eundem Psalmum.

Deus Deus meus respice in me.) Cū ligno cru-
cis affixus esset Dominus, hac vsus est voce,
dialecto Hebræa, Dicit autem ista Dominus Chri-
stus, tanquā primitiæ humanæ naturæ, pro tota na-
tura, quemadmodum & in subsequentibus ver-
bis facit.

Longè à salute mea verba delictorum meorum.)
Ne respicias, inquit, in delicta humanæ naturæ,
sed largire salutem passionum mearum gratia.

Deus meus clamabo per diem.) Noctes, inquit, ac
dies clamantem, nec silere potentem, non audisti,
sed passioni tradidisti. Veruntamen noui dispen-
sationis huius mysterium. Hoc enim innuit cum
dicit, Et non ad insipientiam mihi.

Tu autem in sancto habitas.) Quoniam te, inquit,
in sancto hoc corpore habitante, passio hæc per-
ficitur. Laudè verò Israël is seipsum nominat, tan-
quam à cultoribus suis laudatum ac celebra-
tum.

In te sperauerunt patres nostri.) Et hoc, inquit,
perspicue cognoui, quòd patres nostri ope tua co-
fisi, spe sua non sunt falsi: sed te in auxilium voca-
to, prouidentia tua potiti.

Ego autem sum vermis, & non homo.) Ego, inquit,
instar vermis vilis visus & ridiculus factus sum. Vi-
litate hic per vermem significat.

Loquuti sunt labijs.) Impleta sunt hæc in pas-
sione. Multi enim, inquit, motis capitibus dice-
bant; Alios seruauit, seipsum seruare nequit. Præ-

terea & illud: Sperauit in Dominum, et ipse eum,
in sacris Euangelis inuenitur. Et illud: Si filius
Dei es, serua te ipsum.

Quoniam tu es, qui extraxisti me de ventre.) Hoc
& B. Esaias vaticinatus est, dicens, Quoniam vir-
go in vtero concipiet. Et B. itaque Dauid tanquā
in persona Christi dixit, Quoniam tu me fin-
xisti in vtero, & illinc iterum eduxisti: Deinde cū
esset ad vbera matris, spes mea à prouidentia tua
pendendit.

Ne discesseris à me.) Siquidem discipulorū cho-
rus illum deseruerat. Deinde & species passionis
suæ prædicat: Circunderunt me, inquit, vituli
multi, &c.

Tauri pingues.) Taurōs vocat sacerdotes & scri-
bas, quibus concreditus erat principatus in popu-
lum, qui multa fuerant vsi contumacia: vitulos ve-
rò subiectos illis vocat. Nominat autem eos pin-
gues, tanquam in bonis à se suppeditatis delicias
imitantes.

Sicut aqua effusus sum.) Ossa sacros vocat Apo-
stolos quoniam & Ecclesiam corpus suum vocat.
Sunt autem ossa, robor corporis. Ab illis enim ra-
ritas & mollicies illius tollitur. Sunt autem om-
nes Apostoli sicut aqua, tempore passionis dis-
persi.

Factum est cor meum tanquam cera.) Et ista circa
passionis tempus facta sunt. Nam cor quidem il-
lius metu sicut cera calore ignis dissolutum est, &
virtus priorem efficaciam haud ostendit. Præ-
terea & lingua immota mansit: docentque nos S.
Euangelista, quòd sæpenumero interrogatus ni-
hil responderit. Traditus autem est & sepulchro,
quod puluere mortis nominauit.

Quoniam circunderunt me canes multi.) Post Iu-
dæos etiam Gentilium militum meminit. Nam
illis eum Iudæi tradiderant. Rectè autem tauros
Iudæos, istos verò canes nominauit. Illi enim sub
iugo legis erant, licet manifestè legem transgre-
derentur: isti verò secundum legem erant immu-
di.

Foderunt manus meas.) Et hoc clarū est & mani-
festum, etiam contentiosis, quod impletum sit in
passione Christi.

Diminuerunt omnia ossa mea.) Vique adeò, in-
quit, extenderunt me flagellatores, vt facillimum
fuerit, si cui libuisset, etiam ossium meorum nos-
se numerum.

Ipsi verò considerauerunt & inspexerunt me.) Il-
ludentes videlicet irridentes & conuiciantes.

Diuiserunt sibi vestimenta mea.) Et hoc S. Euan-
geliorum historia dilucidè docet.

Tu autem Domine.) Quoniam, inquit, nullum
mibi adest humanum auxilium, potiar opē tua, &
eripiar tam ab istis quam ab eo qui opera illorū
vtitur, & in me canis ac leonis instar irruit. Leo-
nem namque & canem diabolū vocat, qui ipsum
passionis tempore ad morem feræ, mortem infe-
rendo inuasit.

Narrabo nomen tuum fratribus meis.) Humano
more ista proloquutus est, ac fratres, in se credē-
tes vocauit. Nam illi fratres eius sunt, secundum
humanitatem. Vt Deus enim, herus ac Dominus
noster est.

In medio

In medio Ecclesie. Quoniam ex Gentibus pariter & Iudæis congregata est Ecclesia, tam illos quam istos ad laudandum Deum excitat: Iudæos à maioribus ipsorum Iacob & Israël, Gentes verò à virtute nominans, propterea quòd virtus vel sola ad ornandum satis est.

Qui timetis Dominum laudate eum. Laudate, inquit, eum qui vobis salutis huius auctor est factus, nec vilissimam vestram naturam aspernari sustinuit sed exaudiuit, & per resurrectionem meam salutem vobis diligenter conciliauit.

Apud te laus mea. Quemadmodum, inquit, ego te manifestavi mortalibus, ita tu vicissim omnes homines instruis: quòd idem mihi tecum competit honor, cum dicis, Hic est filius meus dilectus.

Vota mea reddat. Vix hic non intelligit preces, sed promissiones, vt re ipsa vniuersi verborum ipsius veritatem cognoscant.

Edent pauperes. Non omnes. Neque enim omnes obediunt Euangelio, sed qui diuino accensi sunt desiderio. Hic verò esurientes, immortalis cibo saturabuntur. Pauperes autem eosdem vocat, vt qui olim diuitiis pietatis destituti ignorantie paupertati seruiert.

Viuent corda eorum. Quoniam corruptibili adhuc circumdati corpore, spe resurrectionis refocillati aternam vitam expectant.

Remiscentur & conuertentur ad Dominum. Reddè illud, Remiscentur, posuit: quoniam cum vt essent, ab opifice Deo acceperint, opificis sui obliti fuerant. Non autè vna & altera gens, sed ex vniuersis totius orbis finibus ad splendorem diuinæ cognitionis accurrunt.

Quoniam Domini est regnum. Vt doceat regnum non alieno, sed proprio iure Deo competere, reddè posuit hanc particulam: Quoniam Domini est regnum. Non enim Iudæorum tantum Deus est, sicut illi putant: sed simul vniuersæ humanæ naturæ conditor.

Manducauerunt & adorauerunt. Qui namque comederunt ac saturati sunt, gratias de immortalis cibo agentes, eum qui hunc suppeditauit tanquam Deum adorant. Pingues verò vocat ope diuina nutritos.

Et anima mea. Semen Domini Christi sunt, qui per lauacrum regenerationis sunt renati. Quapropter animam suam illi viuere, non aliis seruire dixit. Natura siquidem suscepta, diuinitati quæ hanc suscepit, est vnita, eiusdemque gloriæ, & honoris particeps ac consors facta.

Annunciabitur Domino generatio vctura. Nò de ea, inquit, generatione loquor, in qua ego Dauid ista prædico: sed de futura, & de venturo populo, quem sibi ipse omnium Dominus acquirere ac possidebit.

Scholia in Psal. XXII.

Dominus regit me. Postquam præcedenti psalmo dixit, Edent pauperes. Et, Manducauerunt & saturati sunt, & adorauerunt omnes pingues: iam consequenter hoc psalmo cibi huius largitorem ostendit, quem & pastorem vocat.

In loco pascuæ ibi. Quoniam Deum tropicè pastorem appellauit, rectè ouium quòque pabulum tropicè commemorat. Pascuæ verò locum hic sacram diuinorum craculorum doctrinam vocat. Primum enim doctrinæ sermonibus nutrit, deinde commodum alimoniam magis mysticam profert.

Super aquam refectiois. Regenerationis aqua significatur, qua baptizatus, qui ad gratiam admittitur, & peccati vetustate exiit: & pro eo qui senuerat, iuuenis redditur.

Animam meam conuertit. Hæc mihi, inquit, largitus est. Primum me ab errore liberauit, deinde ad hoc instruxit, vt recta via ingrediar.

Propter nomen suum. Hæc autem omnia, inquit, munificentiæ ipsius dona sunt. Non enim illis propter nostram potiti sumus virtutem.

Non timebo mala. Cum enim tantum habeam adiutorem & propugnatorem, ne ipsas quidem inferorum portas timebo, sed quamuis mortem contemnam.

Virga tua & baculus tuus. Nam illa imbecillitatem meam suffulcit, hoc verò in rectam viam ducit. Non autem admodum errauerit, si quis salutarem crucem ita nominauerit. Huius enim signaculo & commemoratione ab hostibus liberati ad rectam semitam ducimur.

Parasti in conspectu meo mensam. Clara sunt hæc, nec vllam expositionem desiderant. Notum enim est, quòd sit spiritale oleum, quo capita fidelium sunt impinguata: & quæ ebrietas illa sit, mentem confirmans, non dissoluens: quæque mystica alimonia, quæ pastor nobis proponit. His, inquit, bonis nacti sumus, vt inimici nostri facti in elaguidi. Quoniam qui olim seruiert, tantam adepti sunt mutationem, vt illi nihil inde vtilitatis reportent.

Et misericordia tua subsequetur me. Hæc, inquit, mihi bona benignitas tua conciliauit, quæ nos velut fugitiosos quosdam persequitur & apprehendit, saluteque donat & largitur, vt in diuinis habitaculis, tam in præsentis quam in futura vita conuersemur. Hoc enim significauit dicens, In longitudinem dierum: hoc est, semper & continuò.

ARGUMENTVM PSAL. XXIII.

In nonnullis quidem exemplaribus hanc inscriptionem, prima Sabbatorum, reperi: in exemplo vero non additur. Veruntamen vt hoc exponamus, sciendum est, quòd Dominicæ resurrectionem prænotat, postquæ vniuersa terra diuinæ cognitionis radios est adepta: ita & ipse psalmus hoc vaticinatur, & præterea ascendit quoque Domini in celos prædicit.

Scholia in eundem Psalmum.

Domini est terra. Quoniam Iudæi illum soli Palestinae dominari, ipsorumque duntaxat Deum solis ipsis providere opinabantur: rectè propheticus hic sermo tradit, quòd non alicui tantum parti, sed toti orbi dominetur: atque ita, vt non qui rapuerit eam potestatem, sed qui ipse terram condiderit.

Ipse super maria, fundauit eum. Per hæc non solum

Scholia in eundem Psalmum.

solum opificium orbis, sed & diuinam prouidentiam declarat. Cum enim terra natura esset arida, conuenientem illi humiditatem dedit.

Quis ascendit in montem Domini. Montem hic non terrenum, sed caelestem dicit. Postquam enim docuit, quòd Deus conditor sit, & opifex omnium: rectè iam viam, quæ ad ipsum ducit ostendit, quæ stionemque ita mouet, vt ad hanc ipse respondeat.

Innocens manibus. Conuenit, inquit, vt qui in hunc montem ascendere cupit, animam habeat repurgatam à cogitationibus absurdis, & manus ab eiusmodi actibus liberat. Per manus namque actus, per cor verò cogitationes significat. Per hoc enim consultamus ac volumus, per illas operamur. Debet itaque talis nihil rerum fluxarum & pereuntium concupiscere. Has enim intellexit, cum dixit: Qui non accepit in vano animam suam. Quoniam verò iuramentorum transgressio cupidini pecuniarum est annexa, rectè & hanc prohibuit.

Hic accipiet benedictionem à Domino. Iam demum rectè factorum fructum ostendit. Admodum autem competenter benedictionem misericordie coniunxit. Retributiones enim, quæ putantur, propter solam Dei benignitatem hominibus præstantur. Vniuersa siquidem mortalium iustitiæ ne præstita quidem ab ipso dona adæquant, necdum futura, quæ & humanam cogitationem transcendunt.

Hæc est generatio querentium Dominum. Qui ad normam igitur horum præceptorum viuere volunt, hi certè virtutis huius legislatores videre cupiunt. Itaque in vndecimo quidem Psalmo de alia generatione quæ in malitia viuunt, dicit, Tu Domine custodies nos à generatione hac: hic verò, Hæc est generatio querentium Dominum. Etenim post incarnationem Christi vniuersa terra diuina prædicatione persuasa patrios deos dereliquit, & Deum Iacob quaesiuit.

Attollite principes portas vestras. Nemo miretur, cum spirituum inuisibilium ignorantiam audit. Neque enim omnia præsciunt neque sciunt. Nā hanc sola diuina natura scientiam habet: reliquæ verò angelorum virtutes tantum sciunt, quantum docentur. Vnde absurdum non est, si supernæ virtutes ignorantes sint, humanam naturam videntes, & latentem in illa diuinitatem non videntes. Vocant autem ipsum Dominum fortem ac potentem in prælio. Acerbam siquidem diaboli tyrannidem destruxit. Hortantur verò, vt sempiternæ portæ aperiantur, vt quæ nunquam antea apertæ sint humanæ naturæ, nisi carni ex nobis acceptæ ac deificatæ. Itaque priore interrogatione ac responsione facta, iterum caelestes virtutes illæ respondent: istæ interrogant ac discunt, quòd Dominus virtutum ipse sit rex gloriæ.

ARGUMENTVM PSAL. XXIII.

Arbitror hunc Psalmum à B. Dauide tunc temporis esse compositum, cum plurimos sustineret hostium insultus. Et ob eam causam tam veterum quam recentiorum delictorum meminit, & ab illis liberari orat. Intro ducit autem & Paranesim mortalibus vtilem.

Ad te Domine leuauit animam meam. Innumeris vndique malis circumdatus, tibi Domine offero animam meam, & spe à te pendeo, ne perpetuò in dedecore agam, neue hostibus risui sum suppliciter oro.

Etenim vniuersi qui sustinent te. Habeo, inquit, sufficiens spei pignus, eos qui tibi iam crediderunt, atque ope tua sunt potiti. His enim provideo, re, eos verò qui in iniquitate viuunt, pudescere soles. Non autem simpliciter dixit, Iniquè agentes superuacue, eo quòd non omnes consimiliter deliquit. Alij enim casu quodam aut naturali labuntur infirmitate, alij verò iniquitatibus etiam delectantur, & nouas committunt.

Vias tuas Domine demonstra mihi. Ego autè primum quidem oro, vt vias tuas cognoscam: deinde vt & semitas discam, ad te ducentes. Postea & hoc oro, vt re ipsa cognoscam, quòd sis seruator meus. Continuo namque, benignitatem tuam expecto: illud enim, Tota die, pro semper posuit.

Remisere misericordiam tuam Domine. Perpetuò placidè ac benignè mortales gubernas. Hæc tua bonitate vt etiamnum frui deum oro. Memor sis benignitatis tuæ, non peccati mei: & vbi mei recordaris Domine, facias hoc non secundum iustitiam tuam, sed studio miserationis. Hoc enim significauit, cum dixit: Secundum misericordiam tuam memento mei tu.

Propter bonitatem tuam Domine. Non enim secundum meam dignitatem, sed secundum tuam benignitatem hoc consequi peto.

Dulcis & rectus Dominus. Non temerè, inquit, verbis istis sum usus: sed quòd Dominum nò modo iustum, sed & benignum esse sciam.

Propter hoc legem dabit. Non statim punit delinquentes, sed & rectam illis viam quam ambulent ostendit, & respicientiæ legem ac disciplinam præscribit. Et præterea eos qui mansuetudine ac simplicitate vtuntur, rerum docet discernere naturam, ne simplicitas in occasionem ingrantiæ degenerans, plurimum adferat nocuamenti.

Vniuersæ viæ Domini. Qui sine intermissione diuinis enutriti sunt sermonibus, per hoc exactè cognoscunt, quomodo vniuersæ Dei ac Seruatoris nostri gubernationes misericordia sint & veritate temperatæ. Nam illis quidem quos delictorum poeniter, misericordiam & remissionem impendit: eos verò, qui in virtute perstiterunt inuicti, celebres reddit & coronat, sententiam de illis in veritate proferens.

Propitiaberis peccato meo. Ego te, inquit, oro vt propitius sis peccatis meis, non propter exactam meam poenitentiam, sed propter benignitatis nomen quod habes, & propterea quòd peccata mea nomini tuo alligauit.

Legem statuit illi in via. Hoc est: In ea vita quæ ille viuere prædictus est, congruas illi, ac competentes leges ponit.

Anima eius in bonis demorabitur. His itaque qui diuinas leges adimplerunt, commemorationem in bonis

bonis anima, & seminis benedictio nē lex prophētica pollicetur. Quoniam enim Judæi liberorum creationi admodum studebant, quod & iis qui cōmunem amplexi sunt vitam, plurimum arridet: hortatur ut à rebus præsentibus ad studium virtutis transeamus.

Firmamentum est Dominus. Dum inuictos eos, & hostium victores esse ostendit. Nam diuinū illius oraculum non simpliciter omnibus, sed timentibus ipsum quod propositum est submonstrat.

Oculi mei semper ad Dominum. Iterum hic mētis oculos intelligit, quos ad Deum se habere dicit, ut qui indubitato sciat, quod per illius prouidentiam insidias ab hostibus struēdas sit euasurus.

Respice in me. Admodum miserabiliter hoc, Adspice ad me, miserere mei, posuit. Vide, inquit, desolationem meam; & quomodo obsessus sim ab inimicis. Omnino namque, si videris miseraberis. Illud verò, Quoniam vnigenitus alij interpretati sunt, Quoniam solus sum.

Tribulationes cordis mei. Multis, inquit, tribulationibus vndique circumuallor. Cum itaque humiliationem hanc & calamitatem iniquitibus meis rependeris, largire remissionem, & ignosce.

Respice inimicos meos. Si dignus, inquit, benignitate tua non videor, cum tantis malis oppugner, saltem iniusto hostium odio. Considerato benignitatem mihi impende. In te siquidē deliqui. Illi verò cum me nullius accusare queant, immeritum oppugnant.

Custodi animam meam. Nam etiamsi quædam legum tuarum præcepta transgressus sum, nondū tamen à tua me prouidentia separaui. Quapropter etiam oro, ut ab hostibus liberer.

Innocentes ac recti adhaeserunt mihi. Et hoc propriū est virtutis, ut odio habeas prauorum congressus: eos verò qui æqualitatem colunt, ac rectitudine vtuntur liberique sunt à malitia, familiares habere, & amicos.

Libera Deus Israël. Conueniens est regi oratio hæc, quam Deo offert. Decet enim eum qui ad principandum constitutus est, omnem curam impendere subditis. Diuisus enim fuit Israël, sub Saule, sub Memphiboste, sub Abeshalom, & sub Sabeo. Itaque si ope tua potitus ac hostium victor fuero, & bello intestino sublato pace fructur Israël, & in bonis tuis deliciabitur.

ARGUMENTVM PSAL. XXV.

Et hunc mihi Psalmum Dauid de seipso dixisse videtur. Arbitror autem istis illum verbis tum esse vsus, cum à Saule pulsus apud Philisteos commorari coactus est: quos cum videret in superstitione viuere, conuentus illorum, & daemionica sacrificia vitauit. Docebit autem hoc clarius ipsa verborum expositio.

Scholia in eundem Psalmum.

Iudica me Domine. Cum, inquit, simplicitate vsusim, nec quicquā mali in Saulem designauerim, & tamē nihilominus acerbē simpulsus, oro, ut

iniustitia huius in me commissa sis iudex. Tenāque Deum esse noui, & à prouidentia tua spes mea pendet.

Proba me Domine. Quomodo in simplicitate & innocentia viuens, & peccati expertus, periculosis certaminibus impetatur. Renes autem & cor, cogitationes nominat.

Quoniam misericordia tua. Probari verò & instar auri conflagrari, propterea oro, quod de misericordia tua confido. Ab illa namque confirmatus iam veritate quoque tuā delectatus sum. Deinde delectationis huius genera dicit.

Non sedi cum concilio vanitatis. Vique ad eò, inquit, cultus tui rationem habui, ut cum essent cum impiis hominibus, conuentus illorum & noxios cœtus effugerim. Significat autem per hoc, quomodo apud Philisteos egerit, cum quibus, cum propter fugam commorari coactus esset, nullius prorsus iniquitatis illorum consors est factus.

Et cum impiis non sedebam. Itaque cum nihil habuerim cum illis commercij, confido me loturū manūs, & visurum altare tuum, & auribus percepturū laudes tuas, magnificentiamque mirabiliū tuorum eos, qui horum sunt ignari, docturum.

Domine dilexi decorem domus tuæ. Propter, inquit, Domine à conuersatione impiorum libera me. desiderio domus tuæ affectum, quæ gratia tua conspicua est, ne vnā cum impiis hominibus, corruptoribus, homicidis, & qui quod iustū est perdidit, peream. Domum autem Dei, tabernaculum nominat. Nondum enim S. templum fuerat constructum. Quapropter subiecit: Et locum tabernaculi gloriæ tuæ.

Ego verò in innocentia mea. Interea verò dum illis commoror, fidei sum simplicitate vsus, & confirmatis pietatis rectitudine pedibus securus ac firmus steti. Oro igitur ut ad finem vsque hæc mihi constantiam custodias. Erit autem illud, si ab impiorum istorum cohabitatione liberatus fueris.

In Ecclesiis benedicam te Domine. Prophetis oculis orbis immutationem præuidens, per psalmorum conscriptionem futurum pollicitus est, ut in omnibus Ecclesiis laudetur Deus.

ARGUMENTVM PSAL. XXVI.

Querunt nonnulli, quomodo Dauid, cum nodū esset inuictus, nec sanctissimi spiritus gratiam dum accepisset, propheticos sermones conscripserit, cum id temporis adhuc iuuenis esset, patrisque ouiculas pasceret, & nodum regnum adm inistraret nec cuiusquā persecutionem ferret. Considerandum igitur est, quod historia Regum tradit, bis, imò tertio, vnctum esse Dauidem. Primum in Bethleem, à Samuele: secundo in Hebron à tribu Iuda: tertio, ab vniuersis tribubus. Cum itaque adhuc Saulis persecutionem ferret, & nondum secundā adeptus esset inaugurationē, hæc vsus est sermonibus: id quod manifestius ex parte ipsa Psalmi declarabit expositio.

Scholia in eundem Psalmum.

Dominus illuminatio mea. A te, inquit, illuminatus omnes hostes meos contemno.

Dum

Dum appropriant super me nocentes. Etenim, inquit, qui irruerunt in me, & me instar bestiarum persequuti, ac similem escæ crudiorum bestiarum reddere conati sunt, mihi quidem nihil deprauationis intulerunt: ipsi verò omnimodum passi sunt exitium, ac prorsus perierunt.

Si consistant aduersum me castra. Quoniam tantum, inquit, auxilij diuini cepi experimentum, etiam si me duplo vel triplo plures hostes obruere conentur: hac tamē spe munitus, infracto animo malis obstitam.

Vnam petij à Domino. Vnam, inquit, gratiam peto, non diuitias quæro: non regnum, non gloriam, sed vt assidue diuino liceat assidere templo, & diuinam illinc velut in speculo contemplari pulchritudinem, ac speculari omnia quæ iuxta legis præscriptum aguntur. Experientiam siquidem vtilitatis huius habeo, vt qui salutem iā ex eo decerpserim, ac persequentorum manus effugerim.

Et nunc exaltabit caput meum. Significat, quod & regnatus sit, & victor hostium euasurus, illosque circumquaque cōclūsurus, à quibus modo circumdatus erat: & quod sacrificium Deo sit oblaturus, non legale, sed laudis, idque in omnibus Ecclesijs per eos qui Deo crediderunt. Vociferatio verò (ἀλαλαγμός) vox est hostilis, ab illis emissa qui reliquis sunt audētiores. Eiusmodi verò est & hymnodia. Est enim vox latantium, ac Deum laudantium.

Cantabo & psalmum dicam Domino. Hinc patet quod in prædictis mutatum sit tempus. Promittit enim, quod cantaturus sit, & hymnū Deo oblaturus.

Miserere mei & exaudi me. Misericordiam petit non iniustam, sed admodum iustam. Non enim vsus sum, inquit, verbis veritate destitutis, sed mente verbis concordante vpus ipsum adieci.

Exquisiuit te facies mea. Non sufficiunt quæ iam sunt facta, sed hoc futuro quoque tempore faciam.

Ne auertas faciem tuam à me. Itaque ne repellas me desiderantem, neque desiderata re priues.

Et ne declines in ira à seruo tuo. Poiuit hoc ex metaphora irascentium, & eos qui accedūt auersantium, inque aliam viam declinantium.

Adiutor meus esto, ne derelinquas me. Illud, Ne derelinquas me: alij interpretes, Ne proicias me, dixerunt. Sumpserunt autem ab extera disciplina dictionem hanc. Habebatur enim apud veteres conuicij loco, cum dicebatur, ἰς κόρακας: hoc est, ad coruos, ad exitiū: quæ loquutio à fabula quadam est tracta.

Neque despicias me. Cum enim à Saule pulsus esset, procul cogebatur à parentibus separatus viuere. Tu verò mihi, inquit, Domine, pro omnibus vnus sufficis.

Legem pone mihi Domine. Quoniam, inquit, procul à cognatis meis viuere cogor, tu mihi sis legislator ac duce viam ostendens, qua ad te perueniam.

Propter inimicos meos. Ego quidem, inquit, indignus sum qui seruer: veruntamen quoniam nihil iniuriæ is qui me iam impugnant intuli,

iniuste pellor. Ne tradas igitur me iniuste profligatum, is qui me iniuria premunt.

Quoniam insurrexerunt in me testes iniqui. Ipsi namque calumnijs vsi sunt contra me: ego verò nihil detrimenti, propter auxilium tuum, accepi. Sunt autem iacula non contra iniuriā adfectum, sed contra ipsos iniustos persequentores cōuersa.

Credo videre bona domini. Non enim in hac tantum vita hostium ero victor, sed & bonis quæ in futura expectantur, fruor. Deinde & omnes homines hortatur. Dicit enim, Expecta Dominum. Et quomodo hoc fieri possit, sequentia declarant.

Viriliter age. Mens, inquit, virili fortitudine armata, & affectionum victrix, præualet ac vincit. Terram verò viuientium, vitam quæ expectatur vocat, quod illa morti non sit obnoxia.

ARGUMENTVM PSAL. XXVII.

Est quidem hic Psalmus à Dauide dictus, cum hunc Saül persequeretur, & qui amici videbantur insidias circumuentū Saüli prodere conabatur: verum tamē hic quam præcedentes psalmi omnibus etiam alijs, qui in eandem incidunt calamitates, conueniunt.

Scholia in eundem Psalmum.

Ad te Domine clamabo. Clamandi verbum non de voce, sed de propensione animi & intentione sedulaque prece dicit. Per geminationem enim vehementia illius significauit. Illud verò, Ne taceas à me, ex metaphora eorum posuit, qui à quibusdam rogati, nihil respondere volunt. Quapropter dicit, Si tacueris à me, auxiliumque tuum detraxeris, confestim morti tradar. Hanc enim lacum vocauit.

Exaudi Domine vocem deprecationis meæ. Templum quidem nondum id temporis erat extructum, at tabernaculum hæc templum nominat, in quo orauit, corpore procul diisito, animo verò illuc destinato.

Ne simul tradas me cum peccatoribus. Orat B. Dauid, ne quidquam habeat commercij cum his qui duplicitate sunt vsi. Execrabiles enim eos esse dicunt, qui alia loquuntur, & alia volunt: ob quam causam vult etiam vt præmia studijs ipsorum digna reportent.

Da illis secundum opera eorum. Nemo iustum accuset, quasi inimicis suis maledicat. Non enim maledictionem habent, quæ dicit, sed iustam sententiam. Redde enim, inquit, retributionem eorum ipsis. Incidant, inquit, in proprias insidias, quas alijs substruunt. Deinde & causam supplicij huius docet.

Quoniam non intellexerunt opera Domini. Hæc autem fecerunt, inquit, neque verbū, neque opus Dei discere volentes.

Destrues illos, & non edificabis eos. Malis enim structoribus vtilis est malæ structuræ destructio. Deinceps diuina reuelatione potitus, futurumque auxilium à lōginquo specularus, ad hymnodiam linguam soluit.

Dominus adiutor meus & protector meus. Et causam etiam subiti auxilij ostendens, subiecit:

M m m

Spes

Spes enim, inquit, in ipsum, huius mihi prouidentia facta est conciliatrix. Mala itaque corporis mei valetudine, quam ex fuga contraxeram, liberatus, reuirti ac reslorui, bonamque corporis ex lætitia valetudinem recepi.

Et ex voluntate mea.) Hoc est: Non coactam illi, sed voluntariam offeram hymnodiam.

Dominus fortitudo plebis sue.) Laudo autem eum tanquam bonum & Dominum, fortitudinem ac salutem regi populoque suo magnifice præbentem. Scipsum enim Christum vocat. Nam id nominis commune erat & regibus ac sacerdotibus & prophetis.

Saluum fac populum tuum, & benedic hereditati tue.) Hanc itaque benedictionem & salutem populo tuo largire, ut ipse illum gubernas & pacas, hostiumque victorem in perpetuum constituas.

ARGUMENTVM PSAL. XXVIII.

Geminam habet hic Psalmus prophetiam. Vnam, Ezechie regi: alteram, Christo omnium regi competentem. Admirabilis enim Ezechias cum Assyrios uicisset, stupendaque uictorie nuntium accepisset, populo præcepit, ut hostijs Deo gratitudinē rependeret. Cedros uero & aquarum multitudinem inimicos tropice nominauit.

Scholia in eundem Psalmum.

A *Aferre Domino filij Dei.*) Vos inquit, quibus diuinum concreditum est præconium, & filij Dei vocamini, cum animi promptitudine diuinam quolibet prædicationem deportastis, & eos qui in errore uixerunt, sapientes reddidistis, illosque primos Deo obtulistis, & per horum pietatem etiam hymnos in sacris templis offeretis.

Vox Domini super aquas.) Prædicat hoc oraculum uocem illam cælitus ad Iordanem delapsam. Vocauit autem eam tonitru, propterea quod per Euangelij prædicationem in uniuersum orbem excurrit.

Dominus super aquas multas.) Non enim Iordanis tantum gratiam hanc accepit, sed in uniuerso orbe qui sub sole est baptismatis administratur mysterium, diuina inuocatione aquarum sanctificante naturam. Et hinc uirtutem illam quæ Apostolis est subministrata prædicat.

Vox Domini in uirtute.) Vocem hanc uocat gratiam spiritus, quæ Apostolos uirtute & potentia repleuit: & magnificos cum abiecti essent, reddidit. Ostendit igitur quanta per hanc uocem effecterint.

Vox quid.

Vox Domini confringentis cedros.) Quoniam sublimia erant simulachrorum delubra, nec ullum fructum, instar cedrorum, ferebant: assimilata cedris Libani, quæ & ipsæ sublimes quidem sunt, uescum uero fructum ferre non solent.

Et comminet eas tanquam uitulum. Perinde, inquit, atque uitulo per Moysen contrito accidit, ita uniuersa totius orbis simulachra comminuentur & inania reddentur.

Et dilectus quemadmodum filius unicornium.)

Credientium uero populus, ab errore liberatus, atque ob eam causam dilectus uocatus, inuictus erit, utpote ab errore multorum decorum liberatus, & unam colens diuinitatem.

Vox Domini intercedentis flammam ignis.) Accepta siquidem ignita sanctissimi spiritus gratia, illuminatus quidem est sacer Apostolorum chorus, non autem combustus. In futura uero uita duplex erit ac diuisa ignis operatio. Virtutis athletas illuminabit, operarios uero malitiæ comburet.

Vox Domini concutientis desertum.) Per concussionem, apparitionem Dei significat: Cades uero sanctitatis significatum habet.

Vox Domini preparantis ceruicem.) Ceruicis natura hæc inest, ut animantia reptilia contemnât. Hanc uero potestatem sanctis quoque Apostolis Dominus dedit. Condensa autem uocat simulachrorum delubra, utpote prorsus infrugifera.

Et in templo eius.) Admiranda hac magnificentia ad hymnodiam excitatus ista dicit.

Dominus diluuium inhabitare.) Orbem enim hunc torrente iniquitatis submersum reedificabit & innouabit, nouamque creaturam faciet: Quo facto, in seculum regnabit.

Dominus uirtutem populo suo.) Per hæc etiam impiorum resuscitationes, & triumphantium martyrum uictoriam, pacemque Ecclesiis exhibendam prædixit.

ARGUMENTVM PSAL. XXIX.

Dedicationem domus humanæ nature renouationem uocat, quam etiam Dominus Christus perfecit, cum nostri gratiam mortem in se suscepit.

Scholia in eundem Psalmum.

E *Xaltabo te Domine.*) Nostris namque primitiis susceptis Dominus, per illas uniuersam naturam salute dignatus est: nec permisit, ut illa derisui fieret inimicis.

Domine Deus meus.) Conueniunt ista Ezechie uulgato sensu. Lachrymas & lamentationes pro iis qui mortui fuerant precationis loco posuit, indicibilem ita Dei benignitatem ostendens, quod non inuocatus, sed conspectis threnis miseratus est eorum quæ fiebant.

Psallite Domino sancti eius.) Quoniam enim uniuersis hominibus resurrectionis donum est largitus, non autem omnes digni sunt gratia: competenter dignos ad psallendum consecrat. Optimam autem probationem etiam secundum aliam diuisionem facit. Iram namque indignationi (uocat autem iram disciplinam) uirtutem uero uoluntati adscribit. Hanc enim uult, non illam. Etenim nos illam accersimus.

Ad uesperum demorabitur fletus.) Et sub Ezechia hoc usu uenit, & in communi nostra salute. Assyrij namque dum cõminationibus essent usi, & urbem ad planctum commouissent, manè illam lætitia adimplerunt. Et cum Apostoli propter passionem Domini lugerent, mulieres manè uenerunt lætiamque attulerunt.

Ego autem dixi.) Et Adam hoc in paradiso ante seductionem constitutus sperabat, & Ezechias cum uictor esset Assyriorum: quod manifestè

festè quoque liber Paralipomenon docet, cum cor Ezechie regis eleuatum esse dicit.

Domine in uoluntate tua.) Et hoc similiter Ezechie Assyriorum uictori, & postea diuina gratia priuato, conuenit: & Adamo in paradiso uirtutis primùm ornamento decorato, tandem uero propter transgressionem diuina prouidentia nudato.

Ad te Domine clamabo.) His uerbis & B. Ezechias usus est, & humana quoque natura, licet non uniuersa clamauerit per se, sed per sanctos, quod iustum sit laudare factorem, id quod proprium est uiuentium. Qui namque in cinerem ac puluerem resoluuntur, quomodo cantare poterunt?

Audiuit Dominus, & misertus est mei.) Et Ezechias sacco circumdatus, Deo cõtra Assyrios preces obtulit, & humana natura lugubre schema induit. Et quemadmodum Ezechias accepta quindecim annorum acissione, lætitia repletus est: ita par est, ut & nos spem resurrectionis adepti, mortuos non deploremus. Quapropter conuenit, ut beneficii huius gratia, tantam consequuti gloriam, sine intermissione cantemus, & hymnum dicamus, nullo tempore silentes. Compunctio namque silentium indit.

Domine Deus meus.) Non solum presenti tempore, sed & post resurrectionem, immensa tua dona recensens, hymnos tibi offeram continuos.

ARGUMENTVM PSAL. XXX.

B *In quibusdam exemplaribus inueni ista de Vria exposita. Videtur autem hic psalmus à B. Dauide eo tempore dictus, quo ab Abeshalomo pulsus erat. Et hoc ipsa uerborum expositio manifestius docet.*

Scholia in eundem Psalmum.

I *n te Domine speraui, ne confundar in eternum.* Multa me, inquit, ignominia peccatum adobruit. Suppliciter autem precor, ne diu illa in me hæreat, propterea quod in te speraui.

In iustitia tua libera me.) Ne respicias, inquit, peccatum meum, sed persequendum me iniquitatem. Hactenus enim iusta sententia usus ab imminetibus me calamitatibus liberabis.

Accelera ut eruas me.) Audisti supplicationem meam, festinum da auxilium.

Esto mihi in Deum protectorem.) Videtur propheticus sermo Euangelico illi conuenire, qui domum suam supra petram struentem, prudentem esse ostendit, eo quod illam neque uentorum neque imbrui impetus, propter soliditatem detrimentum aliquo poterunt afficere.

Et propter nomen tuum deduces me.) Omnifaria me prouidentia dignaberis, propter nomē tuum, in quo speraui.

Educes me de laqueo hoc.) Significat his uerbis consilium Achitophelis, quod ille contra ipsum Abeshalomo suaserat.

Quoniam tu es protector meus.) In multas saepenumero calamitates dilapsus, ope tua liberatus sum, ubi animam prouidentie tue commendauit.

Odisti obseruantes uanitates.) Illi non tibi confisi, sed uanis suis cogitationibus sunt usi. Consueuisti autem tales prorsus auerfari.

Ego autem in Domino speraui.) Etenim in ærumnis constitutus auxilium tuum imploro. Hoc potitus, benignitati tue bonorum causam ascribo.

Saluasti de neces.) Non erraui, perpetuo hisce cogitationibus usus. Siquidem in hostium insidias & latebras, saepenumero dilapsus, intraque ipsa retia, quæ mihi circum circa tensa erant, constitutus, uenatores effugi. Hoc enim intelligit, cum dicit, Et non conclusisti me in manus inimicorum.

Miserere mei Domine, quoniam tribulor.) Cogor enim sine intermissione illachrymari, propterea quod te per peccatum exacerbauit. Et anima mea ueluti tempestate quadam & turbatione est repleta. Ventrem autem hinc promptuarium cogitationum uocauit. Cogitationes namque, non uenter, conturbabantur.

Quoniam defecit in dolore uita mea.) Omnem, inquit, uitam meam in dolores & lachrymas infumpsi, egestasque & rerum necessariorum penuria corpus meum arefecit.

Super omnes inimicos meos.) Inimici mei, inquit, in lætitia sunt, ego uero ridiculus factus sum, & materia gaudij cruentis, ac metus notis meis.

Qui uidebant me, foras fugerunt.) Veriti namque sunt cognati mei, ne inciderent in inimicos meos.

Obluioni datus sum.) Reprobarunt me omnes tanquam uas perditum, & quasi mortuum in sepulchro iacentem.

Quoniam audiui uisitationem.) Non ludēs ista dico, sed ut qui probra meis auribus hauserim. Significat autem per hæc etiam ea conuitia, quibus à Semei petitus fuerat.

Dum conuenirent simul aduersum me.) Illi quidem congregati necem mihi struunt, ego uero te Deum & gubernatorem esse scio. Hoc enim intelligit cum dicit. In manibus tuis sunt sortes meæ: aut ut reliqui habent, In manibus tuis sunt tempora mea: pro eo quod est, Tu distribuis uniuersis prout uis, uel tristitiam uel lætiam, immutasque ista secundum placitum tuum. Tempora siquidem, uel sortes, rerum immutationes uocat.

Eripe me de manu inimicorum meorum.) Deinceps redemptionis modum ostendit. Postquam enim, inquit, mihi apparuisti, quæ acerbissima sunt confestim dissoluentur.

Domine, ne confundar.) Et hinc discimus quam multum sit discriminis inter peccatum & impietatem. Quapropter magnus Dauid orat, ut ipse à confusione, quam peccatum intulerat, liberetur: qui uero impiè agebant, cum dedecore necitrandantur.

Muta sicut labia dolosa.) Mortè Achitophelis hinc prædicat: qui cum amicus Dauidis fuisset, contra eum à quo læsus non fuerat, prauus consultiorem linguam mouit. Rectè autem superbiam & contemptum, consilium illius uocauit.

Quam magna est multitudo.) Mercedem & præmia timentium te Domine abscondis, tametsi multa sint & admiranda. Cum laboribus uero, illos

M m m 2 illos

illos & ærumnis decertare permittis. Quam abscondisti timentibus.) Fit aliquando, inquit, vt brabeia manifestes etiam, dum athletam audaciorem reddis. Deinceps prouidentiam eam ex parte recenset, quæ ipsi contigerat.

Abscondes eos in abscondito.) Sufficit tibi, inquit, vt appareas (id enim faciem vocat) ad hoc, vt ab omni eos perturbatione ac tempestate humana libereris, & è medio abreptas quasi tabernaculo quodam abscondas, & inuisibiles reddas.

Benedictus Dominus, quoniam mirificauit mise.) Perinde, inquit, beneuolentia sua me circumdedit & muniuu, atque si incolæ ciuitatem firmis mœniis circumquaque communiat.

Ego autem dixi in excessu mentis.) Putabam me, inquit, vbi in peccatum incidi procul esse à tua prouidentia abiectum: verum quoniam humiles meas preces obseruasti, non contemnens orantem. Rectè autem & competenter peccatum ecclasin vocauit. Cum enim iustitiæ viâ ambularet, & illa excidit, & in cruentos latrones incidit.

Illigite Dominum.) Conuenit, inquit, vt quotquot viam Dei ingressi estis, omnium gubernatorem diligatis, qui veritate quasi quodam canone utitur, & immoderatam arrogantiam habentes punit. Non enim simpliciter dixit, Qui superbiam faciunt: sed, Qui abundanter faciunt, Nam eos quidè fert, qui aliquatenus elato animo vtuntur: eos verò qui immoderatè extolluntur, competentibus suppliciis tradit.

Viriliter agite.) Cum ista itaque sciatis, qui diuina spe confirmati estis, confirmate animas vestras hac fortitudine, & gubernatoris nutibus obtemperate.

ARGUMENTVM PSAL. XXXI.

Eandem sententiam habet & hic psalmus. Nam & ipse post historicam veritatem dictus propheticis oculis noui testamenti gratia, suppeditataque per Spiritum sanctum credentibus peccatorum remissione præuisa, beatos ille vocat, vt pote qui liberationem à peccatis accipiant.

Scholia in eundem Psalmum.

Beati quorum remisse sunt.) Lamentis, inquit, & lachrymis propter peccatum acerbis intabescens, beatos illos voto, qui per benignitatè Domini citra molestiam peccatorum suorum sunt consequuti remissionem. Tanta siquidem vsus in illos est benignitate, vt peccata eorum non solù remiserit, sed & contexerit.

Quoniam tacui.) Quoniâ, inquit, mox atque plagam accepi, vlcus non est manifestatû medico: sed tacui, celareque tentauit, clamore prorupi, peccatumque meum accusaui.

Dum clamarem tota die.) Lamentor, Deumque obsecror multifariis disciplinis & suppliciis petitus. Quod enim dicit, Et grauata est super me manus tua: ex eorum est metaphora sumptum: qui manibus feriunt, inque feriendo aliquan-

diu perseuerant.

Conuersus sum in ærumna.) Disciplina tua, inquit, non est iniusta, sed admodum iusta. Peccatum siquidem malorum mihi causa est, quod loco vsu protuli. Ab hoc autem sine intermissione, quasi spiia quadam pungor.

Delictum meum cognitum tibi feci.) Mox quidem atque peccaui silui, verum postea noctes atque dies meipse accusaui. Ex hac verò accusatione multum fructus collegi. Dedisti namque mihi peccatorum remissionem.

Pro hac orabit ad te.) Non solus, inquit, pro hoc peccato tibi supplico, sed & vniuersi, quotquot in orbe diuinitatis tuæ cognitionem sunt adepti, easdem pro me tibi preces offerent.

Veruntamen in diluuiio.) Qui preces diligenter & ex animo offert, multifaria prouidentia fruatur, ita vt tametsi in varias calamitates, instar aquarum inundantes incidat, illas tam superet, ac tristitiâ rerum victor reddatur.

Tu es refugium.) Postquam præcedentia de peccato loquutus est, orat vt à malis quæ per illud erant liberetur. Et sanè responsum acquirit. Dicit enim ad eum benignus Dominus.

Intellectum tibi dabo.) Exorbitantem, inquit, & impingentè per errorem ad rectâ denuò viam reducâ, illiusque tibi cognitionè indam. Restituâ tibi etiâ priorem beneuolentiâ. Hoc enim intelligit cum dicit, Firmabo super te oculos meos: quod ex eorû desumptû est metaphora, qui amico sunt erga aliquem affectu, illumque respicere volunt.

Nolite fieri sicut equus.) Ego, inquit, vos commonefacio, ne stupiditatem illorum imitemini. Si verò obtemperare nolueritis, camum & frenum admittetis perinde atque equi ac muli. Per illa verò disciplinam significat.

Multa flagella peccatoris.) Postquam admonitionem istam ad hunc modum induxit, iam ad alterum chorum transit.

Sperantem autem in Domino.) Vniuersi homines diuina egent gratia, etiam si de virtutis pulchritudine gloriantur.

Letamini in Domino.) Nemo igitur de peccatis suis exultet, sed in Deo gloriatur, & ex illo hymnodiam lucrifaciat.

ARGUMENTVM PSAL. XXXII.

Ne quæras expositionem inscriptionis. Inscriptio nem enim non inuenimus. Dicitur est autem hic psalmus à B. Dauide, ad causam B. Ezechie pertinens. Figuratus verò est quasi ex ipso Ezechia, populum post admirabilis victoriam, & Assyriorum exitium ad hymnodiam excitante.

Scholia in eundem Psalmum.

Exultate iusti in Domino.) Eos qui Deum cognouerunt, & ab errore liberati sunt, Deum continud laudare decet. Deinde & hoc docet, quomodo hymnodiam instituere debeant.

Consitemini Domino in cythara.) Hæc omnia secundum legalem cultum perficiebantur, cytharis enim ac cymbalis, & tympanis, & reliquis musicis instrumentis utebantur.

Quoniam rectum est verbû Domini.) Iustè, inquit, omnia

Peccatum malorum causa.

omnia gubernat omnium Dominus. Et proposuit vobis operum suorum contemplationem ad credendum, non autem ad curiosè, quomodo facta sint, inuestigandum libet, vt quæ ab ipso fiunt, citra curiositatem probemus: & vitæ quidem curam habeamus, hanc verò misericordia & iudicio ornemus. Vnde & subiicit.

Diligent misericordiam & iudicium.) Factorè, inquit, imitari conuenit. Quemadmodum enim illi misericordia vtens, iudicio quidem contra Assyrios vsus, non verò gratia & benignitate dignatus est: ita oportet & nos iniustis iudicium, iniuria vera affectis misericordiam deputare.

Verbo Domini celi firmati sunt.) Opifex illorum, inquit, non habuit opus labore, sed ad facturam verbum illi suffecit. Vera autem theologia Deum nobis esse verbum cum sanctissimo spiritu, & celos caelestesque virtutes fecisse ostendit.

Congregans sicut in vitro.) Vniuersam aquarum naturam tanquam in repositoriis quibusdam & separatis locis habet. Trahit autem illam sursum in aëra sublimem, cû libet, & nubes velut in vitro quodam concludit.

Timeat Dominum omnis terra. Posteaquam caelorum, caelestiumque virtutum, deinde & aquarum substantiæ mentionem fecit: terram quoque ac illius habitatores in medium adducit, docens & illos esse facturam Dei, edicensque vt factorem suum timeant ac tremant, & nutibus illius obediunt.

Dominus dissipat consilia Gentium.) Habent ista duplicem expositionem. Non enim assyriorum duntaxat consilia dissipauit, consiliisque suis potentiam ostendit: sed & reliquorum Gentium, quæ per orbem sunt consilia, quibus contra Apostolos insurrexerunt, dissoluit, suæque virtutis potentiam manifestam fecit.

Beata Gens, cuius est Dominus.) Perpetuò beatos esse dicit, non opulentos, sed Deo fidentes, & auxilio illius fruentes: populus verò electus & hereditas Dei vocatus olim quidè Iudaicus, postea verò is est, qui ex Gentibus accessit.

Qui finxit sigillatum.) Omnium Deum de habitaculo suo respicere dixit, non tanquâ ignorantem, ac discere cupientem: sed vt iudicantem ac punientem. Quomodo enim possibile est, vt animæ motus ignoret, qui illam fecit.

Non saluatur rex.) Re ipsa cognouimus quodd non sit fidendum, nec corporis robori, nec animi fortitudini, nec equi velocitati, neque subditorum multitudini. Cum enim his omnibus Senacherim abundaret, nihil tamen inde vtilitatis accepit.

Eccc oculi Domini.) Pietas, inquit, omnia bona conciliat. Diuinam quippe prouidentiam attrahit. Illa verò & mortem impedit, & in egestate constituto bonorum copiam largitur.

Quoniam adiutor & protector noster est.) Cum itaque tantis bonis potiti sumus, spem firmam in Deum habeamus, semperque auxilium ab illo expectemus. Deinde postquam dixit, Et in nomine sancto eius sperauimus, orat vt misericordiâ speculæ respondentem accipiat.

Fiat Domine misericordiâ tua super nos.) Sermo

hic maximæ est fiducia. Quis enim ita sperauit, vt purè dicat, Parem spei meæ misericordiam impende? Hoc sanè & in S. Euangelis docuit Dominus, dicens: Qua mensura metiemini, eadem vicissim vobis remetientur & alij. Spem itaque perfectam possideamus, vt & multam lucrifaciamus misericordiam.

ARGUMENTVM PSAL. XXXIII.

Cum acerbum contra se & liuidum saulis animum B. David vidisset, Ionathæ consilio vsus aufugit, & cum apud sacerdotem Abimelech ageret, fugam suam illi occultuit, seque tanquam à rege propter vrgens aliud quod negocium amandatum esse dixit: cumque panes postulasset, nullos inuenit alios, nisi eos qui sacerdotibus erant destinati, quos & dante sacerdote accepit. Quoniâ igitur cum fugeret, fugam suam sacerdoti non patefecit, sed se negocium regum exequi dixit, vultu suum mutasse dicitur, vt qui non vsus sit consueta veritate.

At Psalms huius historia videtur ea esse, quæ Davids inter Philisteos corâ Achis regis Gestu contigit. 1. Reg. 21.

Scholia in eundem Psalmum.

Benedicam Dominum in omni tempore.) Siue fugiâ, inquit, siue persequar, siue prosperè, siue adficiatè agam, Dominum meum celebrabo.

In Domino laudabitur anima mea.) Ipse me & illi strem fecit, & conspicium faciet.

Audient mansueti, et letentur.) Non patitur vt ipse solus hymnum texat: sed mansuetudinis confortes, confortes facit & hymnodia. Deinde & gratiarum actionis causam ostendit.

Accedite ad eum, et illuminamini.) Qui namque cum fide ad eum accedit, spiritalis lucis radios accipit. Ita & magni Moÿsis, visibilis facies glorificata est. Ita & ipse prædixit, dicens, Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Postquam autem confortes pietatis adhortatus est ad hunc modum, incipit & seipsum illis typi loco proponere.

Iste pauper clamauit.) Discite, inquit, ex his quæ mihi acciderunt, omnium Deo fidere. Cum enim leuis essem momenti, ac custos omnium, prouidentia sua me dignatus est, & hostium victorem constituit.

Inmittit angelus Domini.) His conueniunt & Apostoli verba. De Angelis namque ad hunc modum loquitur: An non sunt omnes administratorij spiritus, ad ministerium missi? Ita & B. Iacob dixit, Angelus qui eripuit me ex omnibus malis. Et multa alia similia poteris inuenire.

Gustate et videte.) Postquam dixit, Accedite ad eum, consequenter adhortatur vt gustent, dicens, Gustate, hoc est, Ipsa experientia cognoscite bonitatem Domini, & felicitatem ex eo reportate.

Timeate Dominum omnes sancti eius.) Sciendum sanè est, quod dictus sensus præcis Iudæis conuenit: qui verò in profundo est abditus, diuinorum mysteriorum gratiam significat. Per S. namque baptismum vera fit illuminatio, ac viuificæ delectationis gustus, Seruatoris bonitatem ostendit.

Diuites egerunt.) Et hæc illis sunt conuenientia

914
tia, quæ supra sunt mysticè considerata. Admonet enim eos, qui sanctificationem iam per sacrum sunt baptismum consequuti, ut dilectionem timore miscant, & bonorum abundantiam à solo Deo expectent. Opulentia siquidem multis est mutationibus obnoxia, & qui hodie diues est, paulo post incidit in egestatem. Et prisci Iudæi, cum per prouidentiam Dei diuites essent facti, pauperes postea facti sunt & egerunt: Gentes verò, ubi ad fidem venerunt, bonorum sunt abundantiam adeptæ.

A Venite filij.) Posteaquam vitam, mœstitia carentem ac desideratissimam, quasi iucundum quoddam certaminis præmium proposuit, iam consequenter ad certamina hortatur.

Lingua. Quis est homo, qui vult vitam.) Primum dehortatur à malicia, deinde virtutis mores exercere iubet. Et in initio linguam, lubricum membrorum, ab omni dolo & versutia mundam conseruare præcipit. Lingua verò labia connectit, ut quæ motibus illius collaborant. Deinde actum malitiæ vertat: Declina, inquit, à malo, & operationem bonorum præscribit, & fac bonum, inquit, quod verò caput est bonorum? Quære, inquit, pacem, & persequere eam. Qui nanque pacem completur erga omnes, neque clanculum meditabitur ea quæ sunt inimici, neque eadem tentabit: nec alieno thoro insidiabitur, nec maledicet, nec faciet malè.

B Inquire pacem.) Charitas benefacit, prospicit, tradit, opitulatur, vna periclitatur, vna certat. Talis enim est sincera dilectio, & germana amicitia. Deinde rursus fructum ipsorum ostendit.

Oculi Domini super iustos.) Spectatur enim, inquit, à Domino Deo, qui talia perpetrant: & qui bona petunt, potentur petitis. Deinde à contrario quod dictum est obtinet, dicens, Vultus autè Domini super facientes mala, &c.

Vultus autem Domini.) Vide autem, inquit, eos qui contraria audent, quomodo contra eos omnimoda perditionis sententiam proferat.

Clamauerunt iusti.) Adest autem Dominus, inquit, iustis, & preces illorum cupide suscipit. Præcipue verò eorum curam habet, qui modesto animo vtuntur. Hos enim contritos corde vocauit. Hoc & in alio Psalmo dicit, Cor contritum, inquit, & humiliatum Deus non despicit.

C Multæ tribulationes iustorum.) Permittit siquidè vt in certamen tribulationum descendant, auxiliator verò illis & victores eos irruentium calamitatum reddit, cogitationes eorum corroboras & firmas efficiens. Ossa nanque cogitationes vocauit. Quemadmodum enim ossibus tanquam solidioribus reliquum corpus fertur, ita & per cogitationes salutem anima lucrifacit.

Mors peccatorum pessima.) Qui nãque virtutem amant, tantis bonis fruuntur: qui verò in malitia viuunt, mortem accipient actæ vitæ conuenientem, & malæ conuersationis malus erit finis.

Qui verò Christum Dei elegerunt, & sperni in illum habent, salutem ab eo recipient, vt qui prorsus non sustinuerunt, in positas ab eo delinquere leges.

Et hunc psalmum similiter B. David à Saule pulsus, loquutus est. Meminit autem & malicie Doeg. Is enim quæ apud Abimelech sacerdotem acta fuerant, Saule indicauit, ac graui illi sacerdotum occisioni causam dedit. Recordatur etiam Ziphæorum & aliorum, qui Saule ipsum prodiderunt, sicuti ipsa verba docebunt.

Scholia in eundem Psalmum.

D Iudica Domine.) Pulcher est ordo eorum qui dicuntur, & conteniens orationi iusti. Primum enim petiit, vt omnium Deus iudicet, ac deinde vt supplicij sententiam inducat.

Expugna eos.) Quoniam pugne recordatus est, necessariò & armorum genera adiecit, hac panopliæ figura eos qui in malitia viuunt perterrefaciens. Non enim talibus armis vitur Deus iudicans. Sufficit nanque illi verbum, ad extremum infligendum supplicium.

Dic anime meæ.) Satis mihi ad salutem est verbum tuum. Quoniam enim armorum meminit, rectè docuit, quod Deus opus non habeat ministris: sed solo verbo & illos puniat, & istis benefaciat.

Auertantur retrorsum.) Aberrent, inquit, ab iis quæ machinantur, sitque ipsis pudor malitiæ melsis.

E Fiant tanquam puluis.) Hoc & in primo psalmo posuit dicens, Non sic impij, non sic, sed tanquã puluis quem proicit ventus à facie terræ.

Fiat via illorum tenebræ.) In fugam eos auerte impetu persequendi, angelis inuisibilibus commisso. Ad hunc modum inuenimus, & Assyrios ab angelo cæsos, & Aegyptiorum primogenitas. Tenebras verò & lubricum, ruinam dicit. Impingentes enim, lapsumque patientes, proni ruunt. Deinde ostenso iusto supplicio subiungit.

Quoniam gratis absconderunt mihi.) Iniustis, inquit, aduersum me insidiis vtuntur. Quod verò dicit, Probro affecerunt: Symmachus posuit, Sufoderunt. Significat autem, illos clanculum quoque molitos esse exitium.

Veniat illi laqueus.) Incidant, inquit, in ea ipsa quæ machinantur, & in propria retia cadant, & inexpectatam sustineant venationem. Hoc enim intelligit, cum dicit, Veniat illi laqueus quem ignorat.

F Anima autem mea exultabit in Domino.) Ego verò Domine, inquit, & animi delectationem & lætitiã, in bonis tuis lucrifaciam, & omnibus meis membris, te solum esse Deum vociferabor. Hoc enim significat, cum dicit: Quis similis tibi? Nèpe, quod solus sit Deus aduersus omnes potentia habens.

Eripiens inopem.) Non enim finis, vt à potentioribus ij qui pauperiores sunt vastentur: sed & illos strangulas, & istis auxiliaris.

Surgentes testes.) Calumniam inquit passus sum, de illis accusatus, quæ ne cogitauit quidem. Quoniam enim Saül inuidia tactus tyrannidem ipsum exerciturum suspicabatur, atque ob eam causam bella gereret, inuidi hinc

sumpta occasione, calumnias contra eum sine intermissione consuebant. Hos falsos testes vocat. Ex illis Doeg erat, ex illis erant Ziphæi, & præter hos, alij multi.

A Retribuebant mihi mala.) Ego quidem, inquit, Goliath insolescentem & contra vniuersum populum ferocientem occidi, ac Philistæos sæpenu-mero expugnaui, deinde spiritualibus modulationibus ipsum Saulem à demoniaca insania liberaui: ipse verò impugnare me nõ cessat, morti me & obliuioni tradere cupiens. Sterilitatem enim hic obliuionem nominat, propterea quod per sobolem seruat memoria.

Ego autem cum molesti essent mihi.) Instruimur ex hoc loco, quomodo calamitates dissoluere debeamus. Sacco, inquit, circumdatus, & ieiuniis intabescens, supplicationem Deo obtuli, precationisque fructus accepi. Hoc enim significat, quod dicit, Et oratio mea in sinum meum reuertetur: pro eo quod est, Facta precatione, à Deo quæ petebam accepi, sinumque meum repleni.

Quasi proximum.) Omne illi genus officij tanquam germano fratri exhibui, mœrentisq; ac lugentis humilitatem imitatus sum, nec sustinui vt rectè factis insolescerem.

B Et aduersum me lætati sunt, &c.) Ipsi verò me cum multitudine inuadebant, futurum sperantes, vt me occiderent, ac repente irruerant ignorantem interimere tentantes. Quod enim dicit, Congregata sunt super me flagella, & ignorabam: hoc Symmachus ita reddidit, Quoniam congregati sunt contra me percussores, & ignorabam.

Disipati sunt nec compuncti.) Et spe sua falsos & dispersos, ne sic quidem eorum, quæ malè consularunt pœnitet, sed eadem rursus conantur.

Tentauerunt me.) Omne tentationis genus percurrerunt, inquit, quod consularunt perficere cupientes. Aliquando nanque fraudulentis sermonibus vsi, occasionem venandi tentabant, nonnunquam verò instar leonum eadem inferre cupientes rugiebant.

Frenduerunt super me.) Hoc autem, inquit, non accusandi gratia dixi, sed desiderans auxilium. Quando, inquit, apparebis & auxiliaberis iniuriam passo?

Restitue animam meam.) machinationum victri- cem redde animam meam.

C A leonibus vnica meam.) Quoniam supra dixi, Frendebant contra me dentibus suis, fremitus autem propriè leonum est: rectè eos etiam leones appellauit, vt crudelitatem ac ferociam animi illorum redargueret. Quod verò dicit, Vnigenitam meam: Symmachus singularitatem meam dixit, pro eo quod est, Omni humano auxilio destitutum.

Confitebor tibi in Ecclesia magna.) Illud in populo graui, Symmachus in populo copiosissimo posuit. Habet autem ista prædictio finem suum. Nã in omni terra & mari, etiam per eos qui crediderunt, Deum diuinus David laudat. Ecclesia enim magnam, & populum copiosissimum: Ecclesiam quæ per orbem sunt, vocat.

Non supergaudeant mihi.) Iterum hic mentionem eorum fecit, qui Saulem exacerbabant, vt qui, cum amicitiam simularent, quæ hostium sunt moliebantur. Hoc verò & in sequentibus manifestius dixit.

Quoniam mihi quidem.) Amicis verbis vtentes, iramque veluti terra quadam occultere tentantes, animum habent dolo refertum.

D Et dilatauerunt super me os suum.) Cum autem insidias sensisse me viderent, denudarunt deinceps, quam antea absconderant inimicitiam, apertaque voce super calamitatibus meis lætati sunt.

Vidisti Domine, ne siteas.) Iudex es Domine, & vides omnia, nec quidquam est quod conspectu tuum effugiat, ne contempnas ea quæ facta sunt, neque prouidentia tua destitutum me reddas: sed & iudica, & iustam profer sententiam. Hoc autem & sequentia declarant.

Domine Deus meus, & non supergaudeant.) Si enim causam meam distuleris, ò Domine iterum me illi ridebunt: & dolorem meum, occasionem lætitiæ suæ: & infortunium meum, suam felicitatè facient.

E Erubescant & reuereantur simul.) Manifestum est, quæ consilio illis competat, qui vicinos subfannant. Quapropter hanc Propheta arrogantibus & insolescentibus imprecatus est. Exultent verò, inquit, & lætentur perpetuò, qui quæ bona sunt, mihi adstant, & pacem meam cupiunt: atque hanc me consequutum videntes, te Domine celebrent.

F Et lingua mea.) Ego verò prouidentia tua potius, noctes atque dies præcepta tua meditatione meam faciam, & beneficia tua perpetuò celebrabo. Quod enim dicit, Tota die: alius, Omni die dixit, vt perpetuitatem significaret.

Cum Saulem D. David in potestate sua nactus esset, non solum non occidit eum: sed & eos qui id facere conabantur, cohibuit. Orto autem die, in montis cuiusdam vertice constitutus, Saule reprehendit, & inimicitia illius iniustitiam redarguit: indicans illi, quod cum dormientem eum noctu inuenisset, non vt hostem occiderit, sed vt benefactorem seruauerit: ostenditque oram chlamydis, & vasculum aquæ, & hastam, quæ ad hoc abstulerat, vt per illa verborum suorum veritatem demonstraret. Itaque psalmum hunc adiecit David, vt eos qui maliciose agebant accusaret. Admisit autem verbis suis & theologiam & prophetiam. Vnde & inscriptio legentem ad finem mittit.

Scholia in eundem Psalmum.

F Dicit iniustus.) Arbitratur, inquit, qui nutritus est in malitia, neminem animi sui occulta videre consilia. Illud enim, Dicit iniquus, pro, Opinatur ac suspicatur, posuit.

Non est timor Dei.) Loco stupiditatis huiusmodi hoc posuit, quod dicit eum, ne Dominum quidem, omnia videntem timere.

Noluit intelligere vt bene ageret.) Volens autem istam habet ignorantiam, nolens quæ malè egit expendere.

Iniquitatem meditatus est.) Verbis quidem vitur veritate vacuis, quid honestum verò sit videre non vult: sed nocte de malis proximo suo inferendis consultat, & per diem consilia sua adimplere conatur. Illud enim, Maliciæ non est offensus, pro, Non est maliciam abominatus, posuit. Idola namque D. Scriptura aliquando abominaciones, quandoque & offensacula vocat. Hoc verò Aquila, Maliciam non abiecit: Symmachus, Non reprobavit: Theodotion, Non repulit, interpretatus est.

Domine in celo misericordia tua.) Illi quidem ista perinde moliantur, ac si nemo sit qui videat, tu verò Domine misericordiam habes immensam, & veritatem inexpenfam ac iustitiam maximis montibus comparatam. Procedit autem veritas tua per Prophetas, veluti nubes qualdam, etiam ad homines vsque, salutis illis imbrem demittens.

Iustitia tua, sicut montes Dei.) Cum tantam habeas veritatem & iustitiam, quanam ratione patienter agas ignoro. Iudicia quippe tua inuisibilem abyssi profunditatem imitantur: Vt enim mortalibus inuisibilis est illius fundus, ita & incomprehensibilis est iudiciorum tuorum cognitio.

Homines & iumenta saluabis Domine.) Et quæ est huius rei causa? Quonia vehementer, inquit, multiplicasti misericordiam tuam Deus. Etenim ad iumenta quoque benignitas tua peruenit, non solum hominibus, sed & illis quæ propter homines sunt facta benefaciens.

Filii autem hominum.) Humana verò ad te natura confugiet, germinantem in domo tua bonorum copiam videns. Significat autem his verbis, non solum diuinæ doctrinæ fluctata, sed & mysticæ alimonie fructificationem. Torrenti verò tantorum bonorum suppeditationem assimilaui, primum, propterea quod illa mortalibus non est ab initio data. Deinde, vt omnes homines hortaretur ad accedendum ac bibendum, quod fluuius iste non sit perennis, sed torrens, qui ad tempus feratur, & ostendat: quod copia ista perennis quidem sit secundum naturam bonorum, torrens verò pro dispensatione fiat, & ad tempus desinat.

Quoniam apud te est fons vitæ.) Manifestè hinc nobis S. Triadis mysterium aperit. Fontem enim vitæ vnigenitum Dei verbum nominauit. Nam ita illud seipsum per Ieremiam prophetam vocat dicens: Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi ipsis cisternas, quæ aquam retinere non poterunt. Dicit itaque fontem istum esse apud patrem, secundum Euangelicam doctrinam, quæ dicit: Ego in patre, & pater in me est.

In lumine tuo videbimus lumen.) Vaticinium habet hinc sermo de immutatione Seruatoris nostri post incarnationem facta. Non enim dixit, Sperauerunt: sed, Sperabunt, vt quod futurum erat, significaret.

Præterde misericordiam tuam.) A sanctissimo siquidem spiritu illuminati vnigeniti tui radios videmus. Nemo enim Iesum Dominum dicere potest, nisi in Spiritu sancto. Et, Deus autem

nobis reuelauit, inquit, per Spiritum suum. Exatè itaque per propheticos sermones tres, vnus Deltatis proprietates cognouimus. Da itaque, inquit, continuè placidam ac iustam tuam prouidentiam iis, quos cognitione tui dignos effecisti, & qui quæ bona sunt facere cupiunt. Nam vtraque de illis dixit, distinctione iuxta idioma suum vsus. Non enim alios dixit, qui Deum cognoscant, & alios, qui recto sint corde, neque aliis misericordiam, aliis verò iustitiam quaerunt: sed perfectam virtutem in veracibus dogmatis & actibus detra-

Ibi ceciderunt qui.) Hoc Symmachus sic vertit, Vbi cadent, qui operantur iniquitatem, impellentur nec poterunt stare. Petit autem Propheta, vt naturæ modi custodiatur, & recta via non transiliatur, vt qui sciat contrariæ viæ finem. Etenim qui in illum, inquit, incidunt, nec resurgere deinceps, nec ad rectam viam recurrere poterunt.

ARGUMENTVM PSAL. XXXVI.

Quoniam experimento cognouerat D. David, quanta bona mansuetudo conciliet: & quod eorum finis qui iniuste viuunt, & arrogantia vtuntur, tristis sit, via tæque ipsorum correspondens. Cognouerat autem ista ex his quæ à Saule & Abeshalamo, aliisque talibus, qui consimilia commiserunt, perpeffus fuerat: admonitionem ad vniuersos mortales inducit, vt ferant quæ tristitia accidunt, & interea prosperitatem mortaliū non putent esse felicitatem, sed magis miseriam docent. Et huius gratia initio psalmi dicit, Noli emulari, &c.

Scholia in eundem Psalmum.

Noli emulari in malignantibus.) Illud, Noli emulari Symmachus reddidit, Ne contendas: Theodotion verò, Ne affuefias, pro eo quod est, Ne inciteris ad imitandum eos, qui in malicia viuunt, si quando prosperitatem eorum videris. Et vt prosperitatem illorum temporariam esse ostendat, subiunxit dicens,

Quoniam tanquam fœnum velociter arescent.) Eadem & B. Esaias dixit: Omnis caro fœnum, inquit, & omnis gloria hominis, tanquã flos fœnis exaruit fœnum, & flos decidit, verbunt autem Domini manet in seculum. Consimilia & B. David dixit.

Spera in Domino.) Per omnia vtilitatem spei, quæ in Deum collocatur, docuit. Qui enim in illum sperat, & ab eo pascitur bonis, ab eo suppeditatis potietur. Præcipuè autem potientur illis, qui delicias arbitrantur, continuè cum illo conuersari.

Reuèla Domino viam tuam.) Deo, inquit, te ipsum & acta tua commenda, & auxilium ab eo expecta. Ipse namque tanquam iudex, iustam profert sententiam, teque celebrabit & illustrem reddet, vt omnibus instar meridianæ lucis conspicuus fias.

Subditus esto Domino.) Cum hæc itaque scias, obedi Deo gubernatori, & in petendo ab eo quæ bona sunt, perseuera. Et si quenquam videris, quæ mala sunt amplectentem, cui tamen propofita

propofita non malè, sed prosperè succedant, ne ægre feras neque discriutieris, quasi nemo sit, qui quæ condita sunt gubernet. Hoc quæ sequuntur manifestant.

Desine ab ira.) Quare? Quoniam qui malignè agunt, exterminabuntur. Ne respicias illorum felicitatem, sed fidem expecta, & videbis illorum exitium. Etenim certò scias, quod qui seipfos ad id accommodarunt, vt diuinam spem sequantur, & mansuetam vitam amplectantur, in tranquillitate ac pace perseuerant, voluptatem habentes perpetuam, conscientie videlicet mundiciem: qui verò fiduciam suam in temporariam rerum prosperitatem collocant, repentiam inuenient mutationem, & omnimodæ tradentur obliuioni, atque ita per hæc consolationem adfert iis, qui per iniuriam læduntur. Ostendit enim, iniquum furere & insanire contra eos, qui tranquillam sunt vitam amplexi: iustum verò iudicem conatum eius ridere, vt qui repentiam illius mortem prævideat.

Obferuabit peccator iustum.) Eandem habent ista cum prædictis sententiam. Docet enim, quomodo iniustus variis quidem machinis contra eos vtatur, à quibus nulla est iniuria adfectus, verum suis ipsius intricetur laqueis. Gladium enim & arcum, varias illius vocauit insidias. Sunt autem ista similia illis quæ septimo psalmo sunt dicta, nempe, Lacum aperuerunt & effoderunt eum, & incidet in foueam quam fecit. Quin & labor eius conuertetur in caput eius. Et in verticem eius iniustitia eius descendet. Nihil horum ab his quæ hic habentur discrepat.

Melius est modicum iusto.) Melior est, inquit, frugalitas cum iustitia, quàm iniqui diuitiæ, & iniusti opulentia. Deinde & vtrorumque fructus ostendit.

Quoniam brachia peccatorum conterentur.) Brachia peccatorum potentiam vocauit, propterea quod per hæc soleant homines operari. Appofite autem illud posuit. Confirmat iustos Dominus. Licet enim à demonibus & hominibus impellantur, diuina tamè gratia firmati consistunt, & irruentes molestias vincunt.

Nouit Dominus dies immaculatum.) Omni prouidentia Dei fruuntur, qui vitam amplexi sunt irreprehensibilem. Nam etiam si incident in calamitates, tamen victores illarum redduntur: & si quando communitis obtinuerit egestas, sufficientiam necessariorum à Deo accipient, & præterea sempiternis quoque bonis frucentur.

Et in diebus famis saturabuntur.) Eam hinc famem significari arbitror, quam Dominus olim Iudæis comminatus est, dicens, Famem inducam super terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed famem audiendi verbi Dei.

Quia peccatores peribunt.) Coniunctionis enalage personarum differentiam efficit, & admonet, alios esse intelligendos peccatores, & alios inimicos Domini: Aquila verò & Symmachus pro coniunctione, Verò, Et, posuerunt: ostenderuntque eosdem esse peccatores & inimicos Domini. Dicit autem, quod ofores Dei propter suas

iniquitates duraturi sint modico tempore, & vbi se putauerint esse illustres & spectatos, instar fumii dissoluendi.

Mutuatur peccator.) Talis erat Saül, qui perpetuò beneficiis à diuinissimo Dauide affectus, nunquam benefactori suo bonis rependere sustinuit. Beatus verò David Dominum suum imitatus, in benefaciendo perseuerauit. Tales erant & Iudæi, qui variis obsequiis à sanctis Apostolis cumulati, nihilo fecius homicidarum animum erga illos declararunt. Verum Apostoli diuina sua dona illis ampliter impenderunt.

Quia benedicentes ei hereditabunt terram.) Hoc Deus patriarchæ Abrahæ pollicitus est, Benedicam, inquit, benedicentibus tibi: & maledicentibus tibi, maledicam.

Apud Dominum gressus hominis dirigetur.) Huius sanè gratia iusto benedicentibus, benedicat: maledicenti verò, ex æquo rependit, quod ipse iustorum vias dirigit. Est enim impossibile, vt quisquam sine ipsius gratia inculpabiliter ambulet. Cooperatur autem illis, qui scopum præfixum petunt. Et vt ad hunc perueniant, opus est vt ad virtutis acquisitionem, cum præposito animi humani diuina quoque prouidentia coniungatur. Nam ita, etiam si labi contingat aliquando, diuino tamen auxilio potiri licebit. Ita & B. David cum impegisset, & ad terram propè prostratus ac periclitatus esset, diuina gratia est erectus.

Iunior fui.) Cum & iuuenis, inquit, fuerim, & in senectutem venerim, non tamen noui aliquando vidisse me iustum, qui diuina desitutus esset prouidentia. Iustus enim iudex, non solum iustorum, sed & eorum qui ex ipsis nascuntur, omnimodam curam habet. Ita & Israël, licet delinquentis, propter progenitorum virtutem, curam gessit.

Tota die.) Per hoc, quod dicit, Tota die, omnis generis iusti beneficia significat, quæ vel pecunia, vel rebus suis impertit. Cum autem benefacit, eorum quidem miseretur, qui beneficiis ipsius potiuntur: Deo verò mutuatur.

Declina à malo.) Hæc itaque scientes, vniuersi mortales, & quotquot virtutis & innocentie præmia cognouistis, fugite quauis malicie genera, ac viam illis contrariam ambulate, vt sempiternis bonis fruamini.

Quia Dominus amat iudicium.) Rectè ac iustè iudicans omnium Dominus mercedem cuiusvis studiis competentem retribuet, & amantes iustitiæ omni cura dignabitur: it contrarium verò animatos radicibus euellet. Ita postquã vtrorumque fructus ostendit, iam deinceps docet, quomodo fieri possit, vt amicus Dei iustitiam acquirat, & exequatur.

Os iusti meditabitur sapientiam.) Conuenit, inquit, vt & lingua & animo, diuina proferantur oracula, & horum meditatio sine intermissione fiat. Nam qui ad hunc modum faciendum esse didicit, amator ille virtutis inconcussus & immotus permanet, & se prosternere conantes vincit.

Lex Dei.) Multifariam de eodem loquitur, vt firmiorem memoriam maiore cura & medi-

tatione efficiat. Dicit autem, quod iustum Dominus, malorum infidiis obnoxium, non sit contempturus, nec sententia talia audientium astipulaturus: sed effecturus, ut retia illorum transfiliat.

Expecta.) Hisce instructus diuinam expecta sententiam, & positas leges custodi: ita & in presenti vita fies spectatus, & in futura stabilibus bonis frueris, & finem peccatorum videbis. Deinde, quoniam multos illud angit, quod iniustorum supplicium in presenti seculo non videt, sed coguntur longo tempore expectare: commodum per ea quae facta sunt, futuris fidem conciliat.

Vidi impium superexaltatum.) Vidit enim magnus David finem regni Saulis, & interitum tyrannidis Abeshalom, & aliorum praeterea haud paucorum, cum arrogantiam tum omnimodum exitium. Recte itaque infrugiferis arboribus prosperitatem illorum comparauit. Desolatos dicit non ipsos tantum, sed & ipsorum locos. Per haec autem memoria illorum refreuit. Deinceps rursus admonitionem & consilium inducit.

Custodi innocentiam.) Ne respicias, inquit, ad praesentia haec tristitia, sed quae futura sunt expecta. Erit enim tempus, quando iis qui simplicitate ac rectitudine sunt vsi, conueniens praemium dabitur.

Iniusti autem disperibunt.) Hoc Symmachus ad hunc modum interpretatus est: Aspernantes autem debentur, simul extrema iniquorum excidentur. Illo, inquit, tempore etiam isti sua praemia recipient, communem interim expectantes interitum.

Salus autem iustorum a Domino.) Qui vero iustitiam operati sunt, diuino potiti auxilio, & salute acquirunt: eos qui per iniuriam laedere conati sunt, superabunt, ut qui spem erga Deum synceram seruauerunt.

ARGUMENTVM PSAL. XXXVII.

Quam exacta fuerit diuiniissimi Davidis respicientia, id praedicat, quod peccata sua tam diligenter confitetur. Peccati nanque in multis psalmis meminit, dum non susinet vlcus abscondere: sed & morbum & medelam illius, ut documenti mortalibus esset occasio, in medium adducit. Quapropter & hoc psalmo, & peccati mentione facit, & correctionis, quae propter peccatum fuerat inducta: fuerant autem illi multa tristitia illata. Cades Amion tyrannis Abeshalomi, consilium Achitophelis, quod contra ipsum dederat, conuicia Semel, & reliqua.

Scholia in eundem Psalmum.

Domine ne in furore tuo.) Hoc modo & sextum psalmum est exorsus, orans ut medendi, non iudicandi modo corripiatur: nec vehementibus, sed mitibus pharmacis sanetur.

Quoniam sagittae tuae infixae sunt mihi.) Hoc, inquit, non frustra oro: sed quod videam imminere mihi sagittarum nubes, & futurum ut iam iam manu capiar, & admodum verberer. Illud

enim, Confirmasti, ab eorum est metaphora sumptum, qui flagris cedunt, ac multas plagas inferunt.

Non est sanitas in carne mea.) Supplicio, inquit, stimulat, peccati recordor. Huius autem memoria ploratus & lamentationes efficit. Ex illis vero infirmitas mihi & miseria adnascitur.

Sicut onus graue.) Incuruauit me, inquit, graue peccati onus. Cruciat autem me putidus purulentorum vulnerum odor, quae abiecta prudentia stultitiae seruiens accepi: qua de causa omni laetitia priuatus continuè inereo ac languo, tristitiaque mutationem non inuenio.

Quoniam lumbi mei.) His verbis concupiscentiam notauit. Lumbis enim insunt renes, per quos appetitus moueri solet. Dicit igitur, Omnium horum malorum causa ex eo mihi est, quod desiderio non ut oportebat, sed ad intemperantiam sum vsus.

Rugiebam.) Ex hac, inquit, concupiscentia, hoc lucrifeci, ut ad terram oculos demittam, & sine intermissione propter acerbos cordis mei dolores lamenter. Hac ratione desiderij operationem commutauit, diuinamque voluntatis ministram constituat. Vnde & subiicit, Domine ante te est omne desiderium meum. Quoniam enim illo semel male sum vsus, semper illud praecipis tuis offeram.

Et gemitus meus.) Vides, inquit, Domine lamentationes ac lachrymas meas, vides me turbatum, & viribus destitutum, consuetaque luce priuatum, atque in ipsa meridie perinde atque in tenebris agentem. Duo autem simul hic significat, mœstitia videlicet, qua fit, ut nec lux videatur esse lux, & diuinæ cura priuationem, quam merito lumen oculorum nominauit.

Amici mei & proximi mei.) Particulam hanc Symmachus ita reddidit: Amici ac sodales mei, ex aduerso in plaga mea steterunt. Quidam, inquit, amicorum meorum cum plagam meam viderent, quae hostium sunt, fecerunt, & mihi manifestè aduersati sunt: quidam vero metu percussis secesserunt, nec auxilio suo mihi succurrerunt. Per priores Achitophelem notat, qui non solum secessit, sed & perditionis consilia dedit. Et alios autem verisimile est eadem cum illo designasse, praesertim potiore Israelis parte. Cum hostes, inquit, amicorum me praesidio destitutum viderent, in infidiis quas struebant, deuorant me cupientes, perseverarunt.

Et dolos tota die.) Manifestius hoc ipsa docet historia. Cum enim Abeshalom patris sententias culparet, & eos qui in iudiciis condemnabantur ad se pertraheret, patienter id tulit B. Dauid. Et cum Semei conuicia manibus ac lingua eiacularetur, probra illa tacitus ferebat, cum dixisset, Sinite ut mihi maledicat, Dominus enim illi praecipit, ut Dauidi maledicat: & cum ex ducibus quidam poenas conaretur a scelesto sumere, prohibebat. Hac, inquit, tolerantia perseveranter sum vsus, quod spem in re collocatam haberem, tibi quoque causam meam commendarem, oraremque ne fineres me esse materiam gaudij hostibus meis: & si vinceret, occasionem illis fieri insolentiae & arrogantiae.

Quoniam

Quoniam ego in flagella.) Dignum me peccatum fecit, qui flageller. Quare me ipse supplicis subicio. Curari nanque cupio peccati doloribus stimulat. Propter quam causam & mei ipsius accusator fio, & omnem recuperandae sanitatis rationem habeo.

Quoniam iniquitatem meam.) Tibi nanque soli peccavi, inquit, & malum coram te feci: illi vero, cum sint multis à me beneficiis affecti, contraria retribuunt, meque robustiores sunt facti.

Et multiplicati sunt. Iterum haec per Abeshalom notat iudiciis suis detrahentem, & iniustos ad se vocantem, & cum filius esset ad haec contententem, ut parricida fieret. Quem enim secundum naturam leges diligere debebat, hunc velut graue olentem mortuum odio prosequutus est. Conuenit hoc & inutuli populo, qui cum multis esset beneficiis cumulatus à Deo, ingratum tamen sese erga gratiam illius exhibuit.

Ne derelinquas me.) Tantis, inquit, doloribus velut fluctibus adobrutus, te Deum ac Dominum meum oro, ne consueta me prouidentia priues, sed auxilium tuum praestes, & salutem largiare.

ARGUMENTVM PSAL. XXXVIII.

Ex commentatoribus quidam Idithum hunc psalmum conscripsisse dixerunt: inscriptio vero contrarium docet. Est enim Davidis hic psalmus, Idithum vero, ut qui cantantium choro praefectus erat, in finem est datus. In finem autem nos mittit, propterea quod humana natura vilitatem deplorat, finemque illius ostendit. Loquutus est autem magnus David hunc psalmum, cum persecutionem ab Abeshalomo, & conuicia à Semei patretur.

Scholia in eundem Psalmum.

Dixi custodiam vias meas.) Semei cum magno Dauidi parricidae filij tyrannidem fugienti in itinere occurreret, rapidibus illum petebat, & probris incessabat: Dauid vero consueta philosophia vsus, non solum ipse se non est vltus, sed nec duci exercitus illud interimere ipsum tentanti permisit, dicens, Sinite ut mihi maledicat, quoniam Dominus illi dixit, Maledic Dauid: ut videat aliquando Dominus humilitatem meam, & reddat mihi bona pro hac maledictione. Habent itaque Psalmi huius verba multum consonantiae cum illa historia. Multum enim curae linguae impendit, membrum illud lubricum esse sciens, ideoque illi ista instar muri circumposuit. Semei vero nihilominus illi, licet nulla adfectus iniuria aduersatus est. Ipsum enim peccatorem tanquam iniustum nominat.

Obmutui & humiliatus sum.) Admodum ista conueniunt illis quae ab eo in historia dicta sunt: nempe, Sinite illum ut mihi maledicat: quod & hic dicit, Quoniam per omnia similis fui surdo non audienti, & humiliavi me ipsum, competentem ex eo fructum expectans.

Et dolor meus renouatus est.) Cum, inquit, probris ab illo impeterer, peccati mei, quod temerè commisi, in mentem mihi venit, & hinc

verberibus vulnerabar, cogitans propter illud me probris scindi, & tyrannide filij premi. Dominus enim praecipit illi ut maledicat Dauidi. Peccati recordatus est, eo quod propter illud corrigebatur.

Concaluit cor meum.) Symmachus sic reddidit, Exarsit cor meum intra me: & cum recogitarem, igne exarsi. Cum peccati mei recordarer, inquit, igne mœstitia flagraui.

Loquutus sum in lingua mea.) Igitur conuiciatori quidem nihil respondi, omnium vero Dominum mortis cupidus oravi, ut vitæ mihi terminum significaret.

Ecce mensurabiles posuisti dies meos.) Symmachus ad hunc modum interpretatus est: Instar palmi dedisti dies meos, & vita mea velut nihilum est coram te. Mortem autem concupisco, humanam naturam vitæ sciens esse non diuturnam. Nostra siquidem vita tuae collata, ne consistere quidem videtur. Tu namque nec principium habes, nec finem: at nostra vita veluti palmis mensuratur. Per hoc autem momentaneam humanæ vitæ breuitatem significauit.

Veruntamen vniuersa vanitas.) Omnis itaque humana natura, tam in diuitibus quam in pauperibus dissoluto vapore similis est, vaneque & frustra aedificant, & terrenam facultatem colligunt.

Veruntamen in imagine pertransit homo.) Nihil, inquit, differunt viuentes homines ab imaginibus eorum, quae sunt pictae. Similiter enim tam istorum quam illorum natura tempore diffluit & corrumpitur. Et tamen nihilominus perturbantur contententes, & omnis generis turbinibus plena est eorum vita, finem habens mortem. Multo autem cum labore diuitias coaceruantes de futuro sunt haerede ignari. Potest enim fieri, ut quem in vita exorsum habent, hunc ipsum sortiantur haeredem.

Et nunc quae est expectatio mea? Nonne Dominus?) Vale illos dicto, abs te expecto auxilium. Illud vero, Et substantia mea: Aquila dixit, Expectatio mea, quasi dicat, Te expecto circumspiciens, beneuolentiaque tuam expecto, Deinceps causam dolorum ostendit.

Opprobium insipienti dedisti me.) Iterum Semei recordatur. Vehementer enim, & hoc cum illis conuenit, quae dicta sunt in historia, nempe, Dominus praecipit illi, ut maledicat Dauidi. Et quae subiiciuntur quoque, similiter ei historiae competunt.

Amoue à me.) Te siquidem permittente debacchatus est ille. Et is quidem flagello similis fuit, tu vero continuo disciplinam intulisti. Quapropter & cum silentio, illum quidem contemnens: te vero corripientem respiciens, flagella suscepi.

A fortitudine manus tuae, ego defeci.) Oro itaque & supplico tibi Domine, cessa iam à correptione. Multitudine namque verborum consumptus sum.

In increpationibus propter iniquitatem corripuisti hominem.) Non frustra, inquit, corruptionibus vteris, sed delicta redarguendo, mediceque sciendo, & saniam latentem educis: & dolores quidem

quidem curationibus concoquis, sanitatem verò iis qui scinduntur concilias.

Exaudi orationem meam Domine.) Obsecro, inquit, Domine, exaudi cum gemitu supplicatam, & cum lachrymis implorantem. Neque enim habitator sum terræ, sed aduena, & ad exemplum patrum breui victurus sum tempore; mortemque propediem suscepturus. Da itaque mihi paululum laxamenti, ut paucos adhuc dies sine doloribus viuam, antequam ex hac vita emigrem. **A** Emigraturus autem non tergiuer labor. Quod enim dicit, Et non subsistam amplius: idem est ac si dicat, Ad corruptibilem hanc vitam non reuertar.

ARGUMENTVM PSAL. XXXIX.

Psalmum hunc alij B. Ieremiæ, alij B. Danieli deputarunt, propterea quòd vterque in lacum coniecti fuerunt. Meminit autem de lacu psalmi proœmium. In hanc verò sententiam, vnius verbi consideratione ceterant. Sunt etiam qui hunc psalmum illis competere dicant, qui in Babylone captiui habitauerunt. Ego verò illum typicè de his quæ Dauidi contigerunt, scriptum esse arbitror: referri verò ad vniuersam quoque humanam naturam, quæ à Deo et Seruatore nostro resurrectionis spem est adeptæ.

Scholia in eundem Psalmum.

Expectans expectaui, &c.) Præcedenti siquidem psalmo dixit, Exaudi orationem meam Domine, & precationem meam auribus percipe: hinc verò tanquam suscepta iam oratione & data petitione, Expectans, inquit, expectaui Dominum, & attendit mihi. Cum enim propter peccatum esset aduersus, placidum mihi vultum ostendit.

Et exaudiuit.) Et quid fecit, posteaquam precem tuam exaudiuit? Reduxit me è luto cerui. Ita maxima pericula diuina Scriptura nominare solet. Rursus ubi te liberauit è periculis, quid tibi largitus est?

Et statuit supra petram.) Non est me passus moueri, inquit, & subuerti: sed firmam reddidit stationem meam, & effecit ut in via iustitiæ, sine impedimento curram.

Et immisit in os meum.) Iam enim non amplius lamentando supplico, sed propter accepta beneficia hymnum dico. Ista quidem, sicut dixi, Dauidis passionibus typicè competunt: competunt verò præcipuè humanæ naturæ, quæ in eundem deiecta peccati fundum, & per incarnationem Seruatoris extracta, spemque resurrectionis nacta dicit, Expectans expectaui Dominum, & attendit mihi, Mors verò meritò lacus & miseria, peccatum verò lutum cœni, tanquam foetorè emittens est dictum.

Videbunt multi.) Quoniam personam eorū qui salute sunt potiti, ista referunt, rectè Propheta dixit, quod ij qui bona ista nunquam gustauerunt, visis hisce formidaturi sint, quòd nondum accesserint, nec spem hanc obtinuerint, neque diuino auxilio potiti sint.

Beatus vir.) Vanitatem istarum & in præce-

denti Psalmo meminit propheta. Et iterum: Veruntamen vanè conturbantur. Igitur & hoc loco beatum eum esse dicit, qui & præsentia contemnit, & spem diuinam loco illorum omnium possidet.

Multa fecisti tu Domine.) Maxima quidem sunt & pulcherrima opera tua, humanam quoque laudem superant, quæ singulis sunt temporibus abs tua prouidentia dispensata, ut sub Mosè, Iesu & Samuel: verum quòd nunc est factum, his omnibus est admirabilius. Neque enim vnus hominis aut gentis, sed omnium gentium salutem operaris.

Sacrificium et oblationem.) Pro legalibus namque sacris membra nostra consecrare præcepit Dominus. Hac itaque gratia tua cognita, inquit, me ipsum tibi obtuli dicens, Ecce adsum. Hanc itaque vocem Apostolus ad Christum refert, idque vehementer meritò. Est enim illæ naturæ nostræ primitiæ, primumque decet, quæ nostra sunt prædicere, inque ipso prælinear, quæ vos facere cõuenit.

In capite libri.) Iam olim, inquit, in propheticis libris prænunciatum est de me. Caput Aquila & Symmachus, volumen dixerunt. Ita verò & in hodiernum vsque diem Iudæi sacras scripturas inuoluere solent.

Vt facerem voluntatem tuam.) Cum ad te, inquit, accedo, omni studio in id incumbo, ut mandata tua adimpleam, & secundum voluntatem tuam vitæ meæ conuersationem instituum. Illud verò, In medio ventris mei: ex eorum metaphora dixit, qui amicè erga quosdam sunt affecti, ita ut quem diligunt, intrò in ipsum peccus includere cupiant. Hæc autem nec Ieremiæ cõpetunt, nec Danieli. Lege siquidem adhuc obtinente, holocausta & sacrificia Deo offerebatur. At propheticus sermo his omnibus reiectis rationalem cultum ostendit.

Annuntiaui iustitiam.) Et B. Dauid pollicetur, futurum ut in Ecclesia magna, quæ videlicet per vniuersum orbem diuina esset gratia collecta, iustitia Dei, & prophetiæ huius veritas, & celeberrima salus, & immensa misericordia prædicetur. Et ipsa seruata natura; hanc se pro accepta salute retributionem reddituram pollicetur, quod velit ad Ecclesiam concurrere; labiaque ad hymnodiam mouere, ac iustum prædicare iudicium. Illud verò, A concilio multo: Symmachus reddidit, In multitudine: Aquila verò & Theodotion posuerunt. In Ecclesia magna, vnde manifestum est, quòd de eadem loquutus sit Ecclesia.

Tu autem Domine ne longè facias.) Ecclesia Dei etiam, posteaquam salute Dei potita est; adhuc eadem opus habet prouidentia, propter multiarios tam hominum quam dæmonum incurfus; quorum in sequentibus mentionem facit.

Misericordia tua.) Nemo putet ista iis, quæ dicta sunt non conuenire. Nam & tres pueri in camino ignis orantes dicebant, Peccauimus, inique egimus, iniuste fecimus. Et quàm plures alios reperies seipsos humiliantes & cõdemnantes. Ita & hic Ecclesia Dei maximis procellis

procellis ab impijs petita, non superbit, tanquam decertans: sed peccatis & delictis, quæ dicuntur deputer, oratque ut auxilio Seruatoris potiatur. Aliàs etiam Ecclesia Dei non constat vniuersa ex perfectis, sed simul ex his qui tranquille viuunt, & quietam vitam amplectuntur. Et quoniam illa vnū est corpus, velut ab vna persona, tam illa, quàm ista proferuntur.

A *Complaceat tibi Domine.*) Neque enim vulnerare tantum, sed æternæ morti destinare me voluit.

Auertantur retrosum.) Verre illos in fugam, inquit, & cura ut errent ab iis quæ cupiunt: mala siquidem mihi moliantur. Et his qui me substantiant ac derident, fructus locò consilio cõtingat.

Exultent & lætentur.) Eos, inquit, qui te querunt, ac perpetuò laudant, continua reple lætitia: non accipiant gaudij mutationem. Non enim iis qui simpliciter diligunt lætitiã, hanc apprecatus est; sed his qui continuò desideratum habent amorem.

Ego autem mendicus.) Quemadmodum supra peccatorum meminit, ita hic Ecclesiam egenam & auxilio egentem, diuinumque adiutorium implorantem vocat. Conueniunt autem ista singulariter beato Dauidi. Arbitror enim, quòd prophetiam hanc, & gratiæ Christi magnificentiam contemplantur, egenum se & pauperem appellauerit: & ipse quoque orans, ne prænuntiata illa salus elongaretur, sed quàm velocissimè mortalibus exhiberetur, diuina hac beneficentia potiri petierit.

ARGUMENT. PSAL. XL.

Sunt qui hunc psalmum Dauidi, rursus sunt diij qui illum Ezechie deputat. Non sinit autem diuinum Euangeliū, ut alterutrum recipiamus. Dominus Christus, cum sermonem quendam ad S. discipulos faceret, ista subiunxit, Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. Non de omnibus vobis loquor. Noui enim quos elegerim. Sed ut scriptura impleatur, Qui manducat panem meum, leuabit contra me calcaneum suum. Cum ergo Dominus præsentem psalmum sibi competere soli ostenderit, adaciam ac temeritatem esse puto, si aliud quisquam argumentum illi adfinxerit.

Scholia in eundem Psalmum.

Beatus qui intelligit.) Egenum vocat eum, qui omnium est Dominus. Quoniam cum diues esset, inquit Apostolus, propter nos egenus est factus, ut nos ipsius paupertate diuites efficeremur. **C** Beatum itaque vocat eum propheticus sermo, qui hanc egestatem intelligere, ac pro viribus celebrare potuerit.

In die mala.) Significat opinor, diem iudicij, diè malum futurum, eo quòd iniquos sit adficiendus: ac pollicetur futurum, ut sincera ista paupertatis huius intelligentia à malis formidandi huius diei, eum qui hanc habeat, liberet: efficiatque, ut non solum futuris bonis potiatur, sed & prospera celebritate in præsentis quoque vita, illustris ac spe-

status repleatur, ac simul inimicorum insidias effugiat: & quoniam corpus habeat adhuc corruptibile, ideoque verosimile sit, ut in morbos incidat, & ab his illum liberandum esse promittit.

Dominus opem ferat illi.) Omni, inquit, infirmitate illum liberabit, ac morbum in sanitate commutabit. Illud enim, Vniuersum stratum eius versasti, pro Commutasti posuit. Iam postquam retributiones eius recensuit, qui desideratam hanc egestatem intelligit, consequenter ostendit, quis illam habuerit: eum ipsum de hac docentem, & de seipso disserentem inducens. Ego, inquit, egenus ille sum, qui voluntariam in me paupertatem suscepi, agnus ille Dei, qui mundi peccatum sustuli, qui passionem mortalium mihi appropriari, qui peccatum non feci, & tamen hanc pro humana natura orationem obtuli.

Inimici mei dixerunt mala mihi.) Inimicos vocat Iudæos, odio se prosequentes, & ad mortem urgentes: id quòd & S. librorum, Euangeliorum videlicet historia docet. Consilium namque cõeperunt, inquit, quomodo eum morti traderent.

Corcius congregauit.) Vaticinium hic ad Iudam transfert. Sic enim & diuini nos Euangelistæ docent, quòd Iudæis ille dixerit, Quid datis mihi, & ego vobis eum tradam? Quæsiuit autem oportunitatem, ut traderet eum. Hæc & vaticinium hoc dicit, & ipse rerum exitus istis astipulatur. Quòd enim tacitè inter se contulerunt, insidiarum modum quæsierunt. Deinde & tyrannidis eum condemnarunt, Pilato dicentes, quòd seipse regem fecisset, Cæsarique tributum dare prohibuisset. Hoc & prophetia prædicit, & Euangelistæ narrant.

Verbum iniquum, &c.) Hoc est, Præuacationis accusationem contra me instituerunt.

Nunquid qui dormit.) Etiam si mortem pertulerò, inquit, resurgam tamen: & qui hanc subornant, dissipabo.

Etenim homo pacis meæ.) Manifestius hoc Aquila & Theodotion sic dixerunt, Atqui vir pacis meæ, in quo speraui: Symmachus verò sic, Sed & homo qui pacificè mecum egit, in quo sperabam. Non enim, inquit, inimici mei tantum mortem intenterunt: sed & homo ille qui mihi conuixit, & pacem ac beneuolentiam hypocrita simulauit, qui eadem mensa & alimonia mecum est vsus, dolum quem habebat enudauit. Dolum enim calcaneum nominauit, ex eorum videlicet metaphorâ, qui de currendi velocitate certantes, eos qui vnâ currunt, calcaneo ad hoc ut impingant & cadant, impedire cõnantur.

Tu autem Domine miserere mei.) Et hæc omnia tanquam in persona assumptæ naturæ sunt dicta, in qua & passio est tolerata. Nam ita in sanctis Euangelis Dominum Christum orantem audiuius, Pater serua me ex hac hora.

In hoc cognoui, quoniam voluisti me.) Et ista formæ serui conueniunt, quam in se vnigenitus filius assumpsit. Non enim angelos, ut D. Apostolus ait, sed semen Abraham suscepit.

Et confirmauisti me. Ista vaticinatus est. D. Dauid, & indi-

Vaticinium de Iudæa.

Calcaneum quid.

& indicendam philanthropian Dei, & cum intelligens, qui voluntariam hanc in se paupertatem suscepit: ac simul hymnum illi per linguam suam obtulit, ut beatum & ipse finem reportaret. Rectè autem post passionem, hymnum illi obtulit: ut doceret eum, de quo prophetauit, non solum esse hominem, sed & Deum ante secula sempiternum, cuius essentia perditionis capax esse nequeat.

ARGUMENTVM PSAL. XLII.

A Populum Deus, cum peccasset, Babylonis tradidit, decretis ad captiuitatem eius annis septuaginta. Velut igitur ex horum persona lamentantium, ac libertatem desiderantium dictus est hic psalmus. Quoniam enim in illis pij quidam erant, ut D. Dauid, & suspiciendus Ezechiel, & plures alij Deum diligentes: & cultum illi legitimum affectantes, horum sumpta persona propheticus sermo, quæ ab illis essent dicenda, ante multas generationes docet. Inscriptus est autem hic psalmus in finem, eo quod post prolixam temporis periodum finem essent, quæ dicuntur acceptura.

Scholia in eundem Psalmum.

Quemadmodum desiderat.) Ceruas dicunt venantes vocare bestias, indeque vehementer ad sitim accendi, & aquas feruentius appetere. Cum igitur Babiloniis viris, qui impiè & iniquè viuebant, ac serpentibus similes erant, pij coniuerent: rectè, instar ceruarum, Deum sitire se dixerunt, liberari ex ea calamitate cupientes, diuinumque auxilium expectantes.

B Sitiuit anima mea.) Desidero, inquit, & sitio veri Dei cultum. Illud enim, Quando veniam & apparebo ante faciem Dei: de cultu Dei, qui secundum legem erat, dixit. Admodum autem competenter Deum fortem ac viuentem nominant, ad inanimata & immobilia Babyloniorum idola respicientes.

Fuerunt mihi lachrymæ meæ.) Cum noctes, inquit, ac dies lamentarer, satuari tamen non poteram, sed erant mihi lachrymæ loco cibi, cum probris in te iactatis impeterer. Inimici siquidem subsannant me, ac prouidentiam tuam tanquam imbecillum obiciunt. Quocirca cum ista continuè cogitarem, sine intermissione lamentabar. Illud enim, Effudi in me animam meam: idem est, atque, Pudefiebam & ad lamentandum permouebam.

C Quoniam trāsibo.) Tabernaculum vocat protectionem Dei. Itaque post tristitia quæ placita sunt prædicat & prædocet, utpote quod velocissimè reuocationem sint adepturi, à diuina gratia reducendi: & quod ad terram desideratam sint redituri, ac domum Dei reædificaturi, consuetaque festa celebraturi, & festiuum sonitum ac spiritalem melodiam auribus suis hausuri.

Quare tristis es anima mea.) Cum hæc promissa acceperis, o anima, cessa animum despondere ac lugere, sed spe potius firmata prophetiæ finem expecta, ubi visa salute quæ continget, hymnos seruatori Deo offeres.

Ad me ipsum anima mea conturbata est. Habent ista quandam affectum expressionem animæ se-

cum differentis. Quoniam enim dixit, Cessa à luctu: respondet illa dicens, Non frustra lugeo & lamento. Mouet enim mihi lachrymas patriæ terræ memoria. Terram enim Iordanis, promissionis terram vocat. Per montem autem & fluuium, omnem illam terram significauit.

Abyssus abyssum.) In terra illa agens, inquit, inimicorum tradita sum multitudini, & velut in abyssu submersa. Abyssum enim vocat militares acies, & multitudinis exuberantiam immensis aquis comparat: & quæ ab illis fiebant, antiquo illi diluuiio assimilant. Tu enim illos induxisti, inquit, ut præuaricationis pœnam de me fumeres.

Omnia excelsa tua.) Tempestates tuæ & fluctus tui supra me transierunt. Quoniam enim militiã abyssu comparauit, in ea forma permanent: & impetus qui ab inimicis fiebant, fluctus ac tempestates vocat.

In die mandauit Dominus.) Cum enim sciam, inquit, misericordiam Dei nunquam non suppeditari, ac nocte hoc in me ipso cogitè, cano & hymnum illi dico, qui res nostras tanta prouidentia dispensat. Offero autem illi & preces, oras ut hac philanthropia potiri liceat.

Dicam Deo, Susceptor meus es.) Hæc, inquit, ad Deum meum dico. Prouidentia tua semper sum fretus. Quæ de causa illa me iam priuasti, ut sine intermissione lugeam ac lamenter, propter probra quæ ab inimicis inferuntur. Contumelia siquidè afficientes me, plagisque ac vinculis ossa mea conterentes, subsannant me dicentes, Vbi est Deus tuus? dum ista me propter tuam imbecillitatem ferre putant. Illud autem, Quare oblitus es mei? idem est ac si dicat, Quare mihi prouidentia tuã non impendisti? Obluionis siquidem passio Dei propria non est, sed humana: proprium verò Dei est, nullus esse passionibus subiectum.

Quare tristis es anima mea.) De salute, inquit, o anima ne desperes. Habes enim seruatorem Deum, in quo firmam cum sis adepta spem, extingue ista tristitiam, consolationemque admitte.

ARGUMENTVM PSAL. XLIII.

Inscriptionem apud Hebræos non habet hic psalmus, propterea quod eiusdem cum præcedenti est sententiæ. Orant autem Deum, qui præcedētis psalmi verba loquuti sunt, ut inter se & Babylonios multa crudelitate vtentes, iudicet: vnde illos etiam gentem non sanctam, ac regem eorum virum iniustum ac dolosum nominant.

Scholia in eundem Psalmum.

Iudica mihi Deus.) Eandem denuò orationem proferunt, ab inimicorum crudelitate liberari obsecrantes, propter quã tristes ac mœsti semper erant.

Quare me repulisti.) Non dicunt hoc accusandi gratiã, sed quod cum alieni essent ab aliorum præuaricationibus, nihilominus vnã cum illis diuina priuati essent prouidentia.

Emitte lucem tuam.) Tempus hinc immutarunt Septua-

Septuaginta, & de futuris tanquam de præteritis loquuti sunt. Alij verò manifestiorem interpretationem posuerunt: Emitte, inquit, lucem tuam & veritatem tuam, quæ deducunt me. Oro, inquit, ut auxilio tuo fruatur. Per hoc namque possibile mihi erit, ut & acerba hac seruitute liberer, & ad patriam terram reuertar, & in templo repurgato legalem cultum offeram. Tabernacula siquidem, templum appellauit: & montem sanctum Sion: lucem verò & veritatem, diuinam apparitionem. Quemadmodum enim calamitates caliginem, ita liberationem ab illis lucem nominat.

Et introibo ad altare Dei.) Reditum, inquit, desidero exoptatissimum altare tuum videre, & per illud te Dominum contemplari gestiens, qui mihi multiuariæ lætitiæ & gaudij causas exhibuisti. Illic autem cum cithara consuetas tibi hymnodias perfoluam. In salicibus enim suspendimus organa nostra, legis præuaricationem rati, si extra tuum te locum coleremus.

Spera in Deo.) Et hinc manifestum est, quod eandem vtrique psalmi sententiam habent. Seipos admonent, qui verbis hisce sunt vsi, ut spes meliores habeant, mœstitiãque passionem superent, ac salutem à Deo expectent, ut quæ sine omni dubitatione sit exhibenda.

ARGUMENTVM PSAL. XLIII.

Psalmum hunc Propheta non in sua, sed Machabeorum persona dicit, quæ illorum tempore futura erant edisserens ac prænuncians. Solent enim ad hunc modum Propheta, omnia tempora percurrere: præterita, præsentia et futura. Qui verò Machabei fuerint, et quæ ab illis ac sub illis sint gesta, ipsorum historia declarat: quæ hoc loco, tanquam cognita, sunt omittenda. Hi ergo, qui bellum erant contra Antiochum gesturi, videamus quæ sequuntur.

Scholia in eundem Psalmum.

Deus auribus nostris.) Quoniam nonnulli ex eis qui vnã erant ad id bellum descripti, multitudinem & acies hostium: deinde & præoccupatam victoriam, & quod omnes excurius interceptissent, videntes, suamque imbecillitatem reputantes, facillimè ab eo opere dei ciebat: ut animos eorum erigeret, ostenderetque, in re militari omnia sita esse in manu Dei, alacriores eos reddidit. Omnis itaque ipsorum oratio, incitamentum est exercitibus, omnia Deo commendare iubens. **Q**uare autem dixit, Auribus nostris audiuius? Mos hic vulgatus est inter homines. Quædam enim quedam differuntur de ijs, quorum persuasionem admittunt, auribus illa suis audiuisse dicunt. Quod igitur de auribus adicit, eius est qui auditori certo persuadet.

Patres nostri.) Audite hoc, quotquot filios vestros negligitis. Fecerant illi parentes ora sua quasi quosdam libros ad instructionem filiorum suorum, tam ipsi in memoria beneficiorum Dei perseverantes, quam filios suos huius-

modi narrationibus ad cognitionem Dei inducentes.

Opus quod operatus est.) Veruste cuiusdam narrationis meminit. Quare autem non recentis alicuius mentionem facit? Quoniam apud homines, quidem rectè recentium rerum narrationem facimus, propter imbecillum eorum memoriam: apud Deum verò, cui omnia ex æquo sunt cognita, tam vetustarum quam recentium. Nihil hinc discriminis est.

Manus tua gentes.) Vide quomodo dictione propriè vtatur. Non enim, inquit, victoria contentus fuisti, sed ulterius omnia sunt progressa. Qui terram istã detinebant, radicibus sunt euulsi. Aduenæ verò, ciues & habitatores illius sunt facti. Iam si aduenas illos tanta velocitate victores eorum qui terram inhabitabant constituit: multo magis nos, qui patriis sumus sedibus cicti, non contemnet.

Non enim in gladio suo.) De Aegyptiis quidem hoc dici tradunt: mihi verò & ipsum de Gentibus dici videtur. Atqui omnino armati vicerunt in bellis. Armati quidem, verum opus ipsum non erat armorum: sed Dei, qui exercitus eorum ducebat. Vide quomodo formæ orationis consiliū intexat. Quomodo autem causam hanc hereditatem patrum & maiorum vocat, cum illi terram hanc non obtinuerint? Quoniam ad hos erat illius facta promissio.

Sed dextera tua.) Cum de dextera & brachio Dei dixisset, quoniam crassiorum dictionum meminerat, vide quo sermonem reducat & eucat. Et illuminatio vultus tui, inquit, auxilium & prouidentia tua. Deinde & rationem huius subiugit, dicens, Quoniam placatus fauebas eis, quoniam ita volebas. Erat itaque hoc gratiæ, non meritum.

Tu es ipse rex meus.) Alius principatum gerit supra salutem Iacob. Et quomodo hoc præcedentibus conuenit? Admodum. Quod enim dicit tale est, Nos sumus illorum filij. Deus idem ipse est, qui & tunc temporis & iam operatur. Vnde est igitur tanta rerum mutatio? Illud verò, Qui mandas, idem est quod, Qui iubes, qui denuntias, ut feructur Iacob. Rursus hinc auxiliij facilitatem, ac multam potentiam commendat. Nec simpliciter progenitoris Iacob meminit, sed iustitiæ loco virtutem eius, Deum placare volens, prætexit. Et tu idem ipse es, inquit, & prouidentia tua eadem, & nos tibi accensumur. Hoc enim est quod dicit, in te inimicos nostros ventilabimus cornu. Speramus victoriam, ab eo quod cornu tubæ sonant, quæ ciuitatem inimicam deciderunt.

Et in nomine tuo.) Alius habet, pro Contemnemus, compatiemur. Ne putabimus quidem illos aliquid esse, sed tanquam non sint, ita persequemur eos.

Non enim in arcu meo sperabo.) Alius habet, Confusus sum. Et quare armis istis es vsus, si nihil in illa spei collocasti? Quoniam Deus ita præcepit. Et ob eam causam vtor illis quidem, verum totum in ipsum cōiicio: Quid necesse est, inquit, ut quæ maioribus nostris acciderunt adferamus? Nos ipsi multa adnumerare possumus prouidentia tuæ pignora

Tabernaculum pro templo.

Abyssum.

Aduenas.

Tabernaculum.

pignora. Huius enim gratia dicit, Et odientes nos confundisti. Non enim simpliciter nos eripuisti, sed cumeorum confusione qui contra nos insurgebant.

In Deo laudabimur tota die.) Alius habet, Deum laudabimus tota die. Quæ victoriam cõcernunt, transierunt: quæ verò ad gratiarum actionem pertinent, nos manent. Totam namque diem, totam vitam intelligit. Non solum, inquit, cum succurris nobis, sed & quando deseris. Illud, Nunc autem repulisti: alius habet, Siquidem repulisti, atqui repulisti: alius, Sed præterea abiecti, &c.

Et non egredieris.) Alius sic, Et non progredieris in exercitibus nostris. Repulsam enim confestim sequitur confusio: & qui repelluntur, omnibus ad hoc sunt obnoxij, vt affligantur. Virtutes autem hinc exercitus ipsorum vocat, propterea quòd in illis est regni virtus. Quid verò est, quòd dicit, Siquidem repulisti nos? Hoc dicit: Quamuis talia passi sumus, à te tamen non deficiamus, te glorificantes, & celebrantes, & in te gloriantes.

Auertisti nos retrorsum.) Vide quomodo mala quæ acciderunt extollat, & acceptam calamitatem tragico more exaggeret: vt ostendat, quòd etiam si vehementer peccatores fuerint, sufficientes tamen pœnas dederint: tantum non dicens, Omnibus facti sumus ignominiosiores, posteaquam tua sumus prouidentia priuati. Et ne hæcenus quidem constiterunt hæc mala, sed insuper pabulum etiam facti sumus hostibus, qui nos pro viribus suis depascuntur. Hoc enim est, quòd dicit, Diripuerunt nos sibi ipsis, nemine existente qui prohiberet.

Dedisti nos.) Quid est quòd dicit, Tanquam oues escarum? Fecisti nos quibusuis ad prædandum expositos & despiciatos. Sunt enim oues quædam possessionis, ad fœturam accommodæ: sunt verò rursus aliæ quæ vel propter senium vel sterilitatem, ad escas tantum sunt vtilis. Hoc verò omnium est grauissimum, primum in gentes dispergi: deinde nec legem inter illas exactè custodire posse, sed patrio regno excidisse: & non in gentem duntaxat aliquam, sed vbique dispersos, & ad hoc vnum esse dispositos, vt malè afficiamur, & nec vlisci nos, nec manum quidem in contrarium extollere posse: Quid igitur est quòd dicitur? Vilitatem & contemptum huius populi exprimit. Tanquam vilis pretij nos, inquit, & contemptos dimisisti. Et hoc ex humana est consuetudine sumptum. Solemus enim ignobilia & vilia sæpenumero absque pretio tradere.

Quemadmodum enim, inquit, si homo res suas dederat ac prostituat, ita & ipse nos tanquam inglorios deseruisti. Hoc sanè & in eo quòd subiungit, manifestat dicens: Et non erat multitudo in conuentionibus nostris. hoc est: Cum emeremur ac distraheremur. Pretium enim, commutatio est, quæ datur. Alius habet, Ponipam quæ circa nos erat. Graue est hoc supplicium & intolerabile, præsertim coram inimicis probri affici: idque si hoc ferendum sit ab hostibus, & circumstantes ij qui cupidè irruat. Quid est autem quòd dicit, Poluisti nos in parabolam? hoc est,

in fabulam probrosam.

Commotionem capitis.) Alius, Transpositionem habet, vt hoc videlicet dicat: Quoniam transposuisti nos. Vel per hanc commouendi capitis figuram, vesaniã eius qui vehementer insultat, ostendit.

Tota die verecundia mea contrame est.) Alius sic, Confusio mei coram me est.

A voce exprobrantis.) Alius habet, Blasphemantis. Hæc illum magis quam reliqua supplicia momorderunt. Quoniam, enim, inquit, nunquam non vsus sum rerum prosperitate, hostesque prostratos ac prolapsos deuici, apertaque sunt omnium ora, nosque in sortem veneramus alijs contrariam. Nam illi quidem ante illata mala prostrati sunt, nos verò post illa stetimus immoti. Hæc verò dicunt, vt spe bona recreent eos quos secum habebant. Illud verò, Nec iniuste egimus in testamento tuo: idem est ac si dicat, Quæ nobis commendata sunt, exactè custodiuius.

Et non recessit retro cor nostrum.) Alius sic, Et non recessit. Quod quidem antea dixit, hoc & iam dicit: videlicet, quòd cum in tantis essent fluctibus, ne minimum quidem animum desponderint. Viam autem legem dicit, à qua se non declinare dicunt: vt ut in communi hæc particula negatiua, vtraque periodo nec recessisti retro, nec exorbitasti. Huic enim sententiæ & aliorum expositio consonat. Si verò non intelligatur in communi negatiua particula, exponatur ad hunc modum illud, Declinasti semitas nostras à via tua. Nos quidem omnia custodiuius, tu verò templum tuum desolatam reddidisti, & nos inter alienos agere fecisti, quòd non sinit, vt cultus tuos perficiamus. Via enim est templum, qua ad cultum quasi manuducimur.

Et cooperuit nos umbra.) Videntur hæc mihi respondere superioribus, vbi mala sua recensent, dicentes, Et pudor faciei meæ operuit me. Et, Humiliasti nos in loco afflictionis. Quòd si quis hanc particulam ad id retulerit, quòd dixit, Et declinasti semitas nostras à via tua: consonantiam hinc habet, secundum sensum quem diximus. Declarat enim, quomodo ipsos à semitis repulerit, conuersationis dico, tã populi quàm cultuum legalium: eo videlicet, quòd in loca deserta obducti, & in medio hostium derelicti essent. Hoc namque est, quòd dicit, Et operuit nos umbra mortis, pericula notans mortem generatiam. Quòd autem hæc mala effugi nequeant, per ea exprimit, quòd & vmbra & operimentum ponit.

Si obliti sumus nomen.) Hoc est, gratorum domesticorum, vt etiam malè adfecti, dominum suum colant. Instruunt etiam hinc auditores, vt Deum toto corde colant. Nouit enim, inquit, abscondita cordis. Hæc autem ideo dicunt, vt absterreant eos, ne quid Deo indignum cogitent. Deinde, multum hinc est virtutis augmentum.

Et si expandimus manus nostras.) Est & hoc magnum, si quisquam in cultu Dei perseueret, nec ad alterum deficiat. Id verò multo est amplius, si conti-

Via pro lege.

continuis mortibus ingruentibus eam dilectionem seruet. Quapropter & dixit, Propter te mortificamur tota die. Poteramus paternam conuersationem relinquere, & securè agere: verum maluimus affligi, & patriam religionem seruare, quàm pace accepta patriis obseruationibus excidere.

Aestimati sumus sicut oues.) Ostendit hinc cum ipsorum probitatem, tum Dei virtutem. Dignum est autem stupore, quòd eos qui instar ouiu mansionis erant expositi, illæfos seruauit: & cum quotidie morerentur, passus tamen non est incidere in mortem.

Exurge quare obdormis.) Alius habet, Excitare: alius verò, Quare es tanquam dormiens: alius, Expergiscere. Quod verò dicit, tale est: Potest amoliri hæc mala. Non enim per infirmitatem, sed per concessionem tuam fiunt. Somnum enim hinc, concessionem: resurrectionem verò, retributionem: & faciem, auxilium vocat.

Obliuisceris inopiã nostrã.) Vide iterum animi candorem. Non dixit, Obliuisceris meritorum. Verum quando pro eo respondet, tum illa profert: quando verò auxilium querit, tunc per ea seruari orat.

Quoniam.) Rursus animi probitatem vide. Quoniam, inquit, humiliata est ad puluerem vsque anima nostra. Quia dixit, Obliuisceris inopiã nostrã: hoc est, afflictionis nostrã iam consequenter eã afflictionem commemorat. Quod autem dicit, tale est: Non est comparatum nobiscum, melius quàm cum mortuis. Potest autè & de gulosis intelligi, quòd dicit, Adhæsit terræ venter noster.

Exurge.) Alius, Sta ad adiuuandum nos, & libera nos propter misericordiam tuam. Vide quomodo sermonem clausit. Post mille virtutes vnde seruari orat? Ex misericordia ac benignitate.

ARGUMENTVM PSAL. XLIIII.

Epitaphios est hic psalmus, Super floribus filiorum Core. Alius habet, Victori in liliis. Hebræus verò, Pro liliis cantemus canticum laudis, ad dilectum. Alius sic, Canticum intelligentis ad amores. Rursus alius, Delectis: Septuaginta verò, In finem pro immutandis, filiis Core, ad intellectum canticum pro dilecto.

Scholia in eundem Psalmum.

Eructauit cor meum.) De Christo hic psalmus scriptus est. Quapropter & titulus, Ad dilectum, habet, & pro immutandis. Magna enim mutationem operatus est. Vnde & orsus nō dicit, Cor meum dixit. Quoniam enim nihil eorum quæ hæc dicuntur, humanum est, neque propriæ adinventionis, sed ex diuina energia, eructandi verbo illud exprimit. Nam verbum quidem nostrum, quando volumus loquimur: eructationem verò non ita. Quapropter eructationem prophetiam vocat. Talia autem eructauit, qualia sunt qui-

bus pauit. Non cibum autem nec potum, sed mensæ suæ cognata, nempe verbum bonum de vnigenito. Is enim potissimum bonus est.

Lingua mea calamus.) Calamus ea scribit, quæ manus, qua tenetur, scribere iusserit. Per velocem autem scribam, gratiam ostendit. Qui namque de suo loquitur, tardus est meditando & componendo. Quando verò spiritus mentem mouet, nihil est quòd remoretur. Deinde vt ostendat eorum quæ dicuntur, nihil esse humanum, subiungit,

Speciosus forma.) Sunt qui hoc de lingua dictū esse tradant, quòd illa calamus speciosus sit pulchritudine. Mihi autem de Christo hinc dici videtur. Quapropter & alius sic habet: Pulchritudine elegans es factus, à filiis hominum.

Diffusa est gratia.) Vide hinc quòd de dispensatione Christi sit sermo. Gratiam autem eam dicit, quæ in carnem nostram venit. Omnis enim gratia in templum illud est effusa. Non enim spiritum dat Deus in mensura. Nos siquidem ex plenitudine eius accepimus. At templum hoc omnem ad se gratiam traxit. Similiter & illud, Propterea benedixit te Deus in seculum, de carne est dictum. Deus namque benedictione non eget.

Accingere gladio tuo.) Ea significat, quæ operationes eius ostendunt. Cum autem arma audis, supplicium intellige, quo punit. Vide verò & in crasioribus istis nominibus, quàm nulla re eget Deus: non enim prius armorum meminit, quàm potentem eum vocarit. Et iterum, posteaquam arma recensuit, omnem victoriam dexteræ: hoc est, naturæ & potentiæ eius deputat.

Specie tua ex pulchritudine tua. Gladius, species, pulchritudo, idè sunt atque dignitas, gloria & magnificentia. Orat igitur Propheta pro orbe, in bellum eum educens.

Intende, prospere procede.) Dimittitur sermo de sublimioribus ad humilia. Cum dicit, Intende: arcum nobis manifestat, & iaculum. Deinde vt ostendat, quòd armis non eget: subdit, Prospere, procede & regna.

Propter veritatem.) Vide quomodo Scriptura seipsam exponat, ostendatque spiritalem hanc esse victoriam. Qui enim armorum meminit, quomodo mansuetudinis mentionem facit? Quæ namque communio mansuetudini est, & bello? Multa. Nam & David & Moses omnium hominum fuisse mansuetissimi: & tamen etiam illi visi sunt victores. Hoc enim mansueti est, quæ in ipsum commissa sunt remittere, iniuria verò adfectos vlisci.

Et deducet te mirabiliter.) Hoc est: Natura sibi sufficit ipsa, quemadmodum & potètia, ad hoc vt quæ agenda sunt videat, & finem illis imponat. Alius habet: Terribilis est dextera tua.

Sagittæ tuæ acutæ.) Postquam sagittarum meminit, adiecit, Potentissimè vt dicas illū non egere sagittis; sed eum sibi ipsum sufficere. Illud verò, Populi sub te cadent: parenthesis est. Est itaque mihi duplex hoc loco expositio. Aut enim iudicam captiuitatem, aut per anagogen, verbi potentiam dicit. Prædicationis enim verbum sagittis acutius orbem penetrauit, & eorum corda qui ante-

tea regis erant inimici, corda tetigit: non ut occideret, sed ut attraheret.

Sedes tua Deus.) Primum de dispensatione differit, & tum demum de diuinitate. Hoc autem de regno eius dictum est, quod sempiternum sit in secula. Et iterum quod principio careat, cum dicit, Quia regnum tuum, regnum est omnium seculorum. Quemadmodum autem thronus, symbolum est regni: ita & virga cum regie tum iudicariæ potestatis est symbolum. Quapropter & dicit, Virga æquitatis, &c. Est enim ibi munda iustitia.

Propterea unxit te Deus.) Oleum hic, unctioem vocat. Erat enim oleum Spiritus sancti symbolum. Alioqui & Abraham unctus est vocatus, & propheta. Non autem omnes oleo sunt uncti. Christus vero unctus est, quando tanquam in specie columbæ Spiritus sanctus supra ipsum venit. Consortes autem spirituales homines vocat, quemadmodum Iohannes dixit, Nos omnes de plenitudine eius accepimus. De Domino vero: Non in mensura, inquit, dat Deus spiritum: sed totus in eum descendit.

Myrrha & gutta.) Vtraque mihi sunt accepta. Quemadmodum cum arcum & gladium audis, non carnaliter intelligis: ita & cum myrrham audis. Illud verò, A vestimentis tuis, docet; quod & ipsa gratia referta fuerint, sicut sensit mulier hæmorrhoyssa, cum illa tetigisset.

Adornibus eburneis.) Postquam dixit, quæ gestulerit, subiungit & honorem, quod in templis preciosissimum sit adorandum. Vetus enim materialem ab elephantis honorem habebat. Et rursus prædicationem significat, quod non idiotas tantum sit contrastrura, sed & reges subditura. Volens enim Propheta prædicationis ostendere virtutem, dicit, quomodo attraxerit mulieres, viros, idiotas, diuites: & eos ipsos qui diadematis sunt ornati, & quod ubique templa sint Deo erecturi.

Astitit regina.) Abiecta illa & detestabilis in quantam sublimitatem ascendit, & cum ministratoribus spiritibus regi adstat? Ipse quidem, quoniam eiudem est cum patre honoris, à dextris sedet: ipsa verò stat. Licet enim regina sit, ex ipsius tamen non est essentia.

In vestitu deaurato.) Per sensibilia ista sensus accipe Deo competentes. Subiecit enim: Omnis gloria eius ab interioribus est. Atqui vestitus omnium potissimum sunt ab exterioribus. Verum est, cum sunt corporis: cum verò spiritalia sunt, mentis oculum intro vertunt. Hoc autem accepit per baptismum. Non dicit, Aurum: sed, Deauratum, propter doctrinæ varietatem.

Audi filia.) Audi, inquit, verba mea, vide miracula & opera mea, & admitte adhortationes. Quoniam, enim, consuetudine, erat ex gentibus, Obliviscere, inquit, Non solum dicit, Fuge: sed, Ne recordare, quidem. Deinde: Si hæc feceris, concupiscet rex pulchritudinem tuam. Nihil hic corporale est. Obedientia siquidem hoc loco non corpoream, sed spiritalem pulchritudinem commendat.

Et concupiscet rex.) Quoniam illi præcepit, ut

Obedientia.

relinquat patres, & obliuiscatur populorum, pristinam illorum consuetudinem abiiciat: ostendit præceptorum istorum maximam esse iustitiam. Si enim ipse & pater est, & sponsus est Dominus, iustum utique est, ut his omnibus relictis, isti sese offerat.

Et filie Tyri in muneribus.) Relicto orbe, vicinæ ciuitatis meminit, quæ tunc impietate detinebatur, ut ex parte eorum innueret. Mihi autem videtur etiam vniuersa impietas sic vocari. Ut quando dicit, Audite verbum Domini principes Sodomitarum. Quoniam Sodomitarum scelera admiserant, ita vocabantur. Et hic eos qui impiè viuebant, Tyrios vocauit. Veruntamen licet tales sint, inquit, conuertentur ad me, primitiasque mihi & dona adferent.

Vultum tuum deprecabuntur.) Hoc est: honorabunt & glorificabunt. Fit enim hoc in Ecclesia. Vultum tuum, id est, virtutem tuam. Pulchritudinem tuam, gloriam tuam. Deinde, quia vultus & vestimentorum mentionem fecit, ne quis per crassiora hæc sensibile quidpiam intelligeret, subiecit, Omnis gloria eius ab interioribus. Hoc est, Etiam si sensibilibus mentionem faciam, de mente tamen est sermo, de quo ornatu qui illic est. Propterea ut crassiorem auditorem dirigeret, ad corporales istas similitudines sermonem duxit.

In fimbriis aureis.) Alius, Contexturis aureis circumdatis variegata.

Adiucentur regi virgines.) Alius, Sequentur: alius, Efferentur. Vide quæso Prophetæ diligentiam: Quoniam virginis bonum, non statim in Ecclesiastico statu, sed post aliquod demum tempus floruit, ideo & ipse hoc præcedentibus demum subiecit, postquam dixit, Obliviscere populi tui. Quapropter, post eam, inquit, Proximæ eius. Non loco simpliciter, sed & moribus & dogmatis illi consentientes. Templum autem hic regis dicit, Regiam, thalamum, aulam.

Pro patribus tuis.) Quoniam supra dixit, obliuiscendum esse & populi & patrum, ostendit quod ex hac quoque parte multa sit potentia prosperitate. Sterilis enim plurimorum filiorum mater est. Proinde etiam si à parentibus sis diuisa, inquit, chori tamen filiorum tuorum ita erunt gloriosi, ut vniuersum orbem sint impleturi. Mihi videtur de Apostolis dicere: Deinde virtutem & gloriam illorum describens, Constitues eos, inquit, principes super omnem terram.

Constitues eos principes.) Egénne ista expositione aliqua? Ego certè non opinor, sicuti nec soli opus est, ut illustris esse declaretur. Vniuersum enim orbem Apostoli percurrerunt, factique sunt omnium principum principes, & ipsorum regum domini, potentiores quàm ipsi. Nam reges viui quidam dominantur, isti verò etiam mortui amplius dominantur.

Memores erunt nominis tui.) Postquam amplitudinem eius à longitudine terræ, à latitudine orbis, & à multitudine subditarum gentium dixit, dignitatem eius iam aliunde quoque commemorat: nempe quod non solum ubique terrarum, sed

Templum.

sed & per omnia secula sese extendat. Immortales enim, inquit, erit memoria tua, per scripta in libris, in plateis, in actis.

Propterea populi confitebuntur tibi.) Vnde coepit in id & definit, in Christum videlicet. Quale tandem est quod hinc sequitur? Quoniam res tantas perpetrasti, talibus principibus imperas, malitiâ populisti, & virtutem plantasti, hymnum tibi vniuersus offeret orbis.

A Scholia in Psalmum XLV.

Deus noster refugium, &c.) Consecta philosophia vitur propheta, à terrenis rebus auditorum abducens, & ad spem quæ cælitus est ducens. Vis enim, inquit, virtutem videre inexpugnabilem, & refugium inuictum? ad Deum confuge. Et rectè refugium & virtutem dixit: ut ostenderet, quod aliquando fugiendo, aliquando stando & pugnando vincimus. Nam vtraque ista sunt facienda. Simul enim & congregiendum est, dum tempus vocat: & rursus declinandum, dum illud reuocat.

Adiutor in tribulationibus.) Quod sæpenumero dixi, & nunc dico. Non prohibet quo minus tribulationes irruant, sed præsto nobis est vincuntibus, ut ita nos viles & probatos reddat. Illud verò Vehementer, de adiutore intelligendum est. Neque enim utcumque adiuuat, sed multa cum excellentia, plus consolationis auxilio suo exhibens, quàm doloris inferri queat à tribulationibus.

Propterea non timebimus.) Vide quomodo amplius præstet auxilium. Non enim dicit, Non capiemur: sed neque quod naturæ commune est patiemur, timere videlicet & formidare. Terram autem hic montes & cor marium, non elementa dicit: sed his nominibus intolerabilia pericula significat. Etiam si videamus, inquit, omnia confusa, si perturbationem rerum inferendam, si ipsam (ut ita dicam) creaturam in seipsum collidi: non solum non capiemur, sed ne timebimus quidem, quoniam omnium Dominus adiuuat & opitulatur.

Souerunt & turbatae sunt aquæ.) Postquam dixit, Non timebimus, etiam si cuncta collidendo concrepent: iam de virtute Dei disserit, quod potentia eius sit inexpugnabilis, & quod merito non timeamus. Quod autè dicit, tale est: Omnia mouet, concutit ac transfert quando vult, ita illi sunt omnia leuia & facilia. Mihi verò videtur multitudinem innuere virorum, aut eos qui inter hostes sunt sublimes. Tanta enim Dei virtus est, inquit, ut si simpliciter annuat, omnia concutiantur. Quomodo igitur formidare poterimus, cum talem habeamus Dominum?

Fluminis impetus letificat ciuitatem Dei.) Alius habet, Diuisiones: alius, Sanctum tabernaculi Altissimi. De magnitudine virtutis eius loquutus, sermonem iam ad Iudaicæ providentiæ argumentum transfert, data illis bona modicis dictionibus exprimens. Innumeris bonis, inquit, ciuitatem nostram potens hic Dominus impleuit. Flumen autem hic, largitatem & copiam donorum quæ cælitus subministrata sunt, vo-

Per terram quid significet.

Flumen.

cat, quasi dicat: Quasi ex quibusdam fontibus omnia nobis bona adfluunt. Non solum autè securitate nobis, neque auxiliū duntaxat, sed & spiritale gaudium exhibet.

Sanctificauit tabernaculum, &c.) Qui nāque adeo est excelsus, nec vllō loco comprehensus, ciuitatē hanc tabernaculū suam vocare dignatus est, quā & vndique cōtinet. Hoc enim est quod dicit: Deus est in medio eius. Quocirca non solum non patietur mali quicquam, sed ne mouebitur quidem. Causa huius est, quod velocissimo potietur auxilio. Id sonat quod dicit, Adiuuabit eam Deus mane diluculo.

Conturbatae sunt gentes.) Alius, Congregatae sunt gentes. Non enim simpliciter quibusuis è vulgō irruentibus, sed regibus, & nationibus vndique conspirantibus, vnamque hanc ciuitatē obsidentibus non solum nihil est ab illis passa mali, sed & victrix euasit. Neque enim voce & clamore vincit Deus, sed sola voluntate. Veruntamen à crassioribus aliis abducens sublimiorum dictionē proponit. Quoniam enim semper armatū induxit, ut ostendat metaphoricè dicta esse quæ Dei sunt, iam, inquit, dedit vocem suam, & mota est terra. Quoniam nō modò gentes & regiones, sed & ipsum elementum concutere nouit.

Dominus virtutum.) Hebræus dicit, Dominus Sabaoth. A terra sermonem supra cælum ad infinitos illos angelorum populos euehit. Quid enim, inquit, homines mihi & exercitus perditos dicis? Cogita quanta sit virtus eius, à regno quod in cælo habet. Rectè autem virtutes nominauit, ut potentiam eius ostenderet. Quid igitur, quod potens est, si manum vobis porrigere nolit? Nec hoc timeas, inquit. Propterea subiecit, Adiuutor noster est. Et vult igitur & potest, Itaque ne formides.

Venite & videte opera Dei.) Idem argumentū denuò intendit. Multa cum animi voluptate, dilectionisque erga Dominum affectu, etiam victorias Domini prædicat, quas ipsorum gratia operatus est. Rectè autem non victorias, sed prodigia dixit. Non enim naturali consequentia, quæ facta sunt euenerunt, sed nutu Dei. Merito igitur illa prodigia vocat, ut quæ præter omnem opinionē acciderunt. Non aberrauerit autem quisquam, si hoc per anagogen ad præsens quoque tēpus transferat. Bellum enim graue, dæmonum videlicet, confecit, & pacē ubique extendit. Cum dicit, & scilicet comburet igni, ignem iræ Dei vocat. Nunquid idola & statuae hæc possunt? Vacate igitur, & multas vobis demonstrationes exhibebo. Hoc enim est illud, Exaltabor in gentibus, exaltabor in terra. id est, Ipsis operibus magnus vobis & excelsus ostendar.

Dominus virtutum.) Hic igitur Deus, ubique magnus & excelsus, à vobis stat. Nihil igitur timeat, nihil formidate.

Scholia in Psalmum XLVI.

Omnes gentes plaudite.) Alius sic, Manu plaudite Deo in voce exultationis. Alius, Si-

gnificate. Alius, In voce laticæ. Et quare non dixit. Gaudete: sed, Plaudite? Vt eam nobis animi iucunditatem exprimeret, quæ est cum excellentia.

Quoniam Dominus excelsus.) Vbi sunt igitur, qui gloriam vnigeniti demoliuntur? Ecce rex magnus Dominus vocatur, quod & de patre dicitur. Quando igitur passiones eius audis, ne concidas animo. Natura siquidem excelsus est. Quod autem natura est excelsum, sublimitatem suam nunquam amittet.

A Subiecit populos nobis.) O rem admitandam! Eos qui se crucifixerunt, ad hoc induxit, vt se adorarent, & eos qui lapidibus adhæserunt, docuit. Et hoc opus non Apostolorum fuit, sed eius qui viâ illorum direxit, & animos istorum permouit. Illud verò, sub pedibus nostris, subiectionis intentionem habet.

Speciem Iacob quam dilexit.) Ne quisquam audiens hoc, Elegit nos hæreditatem sibi ipsi, hæsitet ac dicat, Quomodo ergo Iudæi iam infideles sunt? correctione hæsitationem hanc sustulit. Nam potissimum quidem, quantum in ipso fuit & illos elegit, nec quicquam omisit quod se decebat. Si verò finem quæris, audi quæ sequuntur: Speciem Iacob, inquit, quam dilexit. Videtur enim hic mihi de credentibus loqui. Hæreditatem autem suam, vocat ipsam Gentem: non quod reliquos vnquam neglexerit, sed vt intentionem dilectionis erga hanc exprimeret. Ostendit igitur propheta, non omnes esse saluandos, cum dicit, Speciem Iacob quam dilexit.

Ascendit Deus in iubilo.) Non dixit, Sublatus est: sed, Ascendit. Illud verò, In iubilo: idem est atque, In victoria, cum tropæis, mortis victor, peccatoque humi prostrato. Non aberrauerit à vero, si quis tubas ora dixerit esse Apostolorum. Clanxerunt enim non ad bellum vocantes, sed viatoralia Euangelizantes.

Psallite regi nostro.) Rei benè gestæ magnitudinem hætenus celebrauit, iam deinceps orbem ad celebrandum illam magno studio vocat. Quapropter & ingeminatione vtitur, & hortatur non simpliciter ad psallendum, sed cum multo intellectu. Cognitis, inquit, quæ facta sunt, & cogitata virtutum eius magnitudine. Regnum hic non ad rationem opificij dicit, sed ipsum hoc appropriationis. Vt opifex enim, semper rex fuit, etiam inuitorum: iam verò spontaneorum, omnium eorum qui mandatis ipsius obediunt.

C Regnabit Deus super Gentes.) Quid est quod subdit, Deus sedet? Regnat, dominatur. Super sedem sanctam suam. Non enim duntaxat regnat, sed sanctè & purè. Tribunal enim Dei supra omnem puritatem respicendit.

Principes populorum, &c.) Ostensa hic Evangelij epitafi, quod non idiotas modò, sed eos qui diademate sunt insignes apprehenderit: ostendit etiam & veteris & noui Testamenti vnium esse Deum; eum dicit, Congregati sunt cum Deo Abraham.

Quoniam dii fortes.) Potentes Apostolos dicit, aut etiam fideles omnes. Quoniam enim

contra tantos resplendit, Omnibus, inquit, illis dominati sunt.

Scholia in Psalmum XLVII.

Magnus Dominus.) Quod dicit tale est: Glorificandum & laudandum eum esse solum, idque cum omni excellentia. Laudandum autè propter essentiam magnitudinem, & propter excellentiam beneficiorum eius, quæ nobis impendit.

In ciuitate Dei nostri.) Quid dicit? An in hac tantum Deum includis? In ciuitate, & in monte? Non hoc dico, inquit: sed quod nos illum ante alios cognouimus.

Fundatur.) Multa est huius dicti obscuritas. Quod autem dicit, tale est, Magnus est Dominus in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius. Bene radicans, rectè figens, bene firmans eam in gaudio & lætitia vniuersi orbis.

Mons Sion.) Quanam ratione, dic quæso, Aquilonis iam meminit? Quoniam illinc continuò exoriebantur ipsorum barbarorum bella, & propheta continuò Aquilonis regem vocantes hac appellatione sunt vsi, & ollam ex ea orbis regione ardentem descriperunt. Illac enim Persarum sita est regio respectu Palestinæ. Admiratus igitur, id quod factum erat, eam, inquit, Urbis partem quæ continuò ex Aquilone fuerat impugnata, inexpugnabilem reddidisti.

Ciuitas regis magni.) Vbi dignitatem eius prædicauit dicens, Ciuitas regis magni: subiungit, Deus in domibus eius cognoscetur, quod videlicet: multam in his prouidentiam ostenderit. Alius sic, Ecce reges aciem instruxerunt: alius verò, Per ventum violentum: alius, Ardorem habet. Narratur hic de bello graui, deque illustriori victoria. Deinceps verò dicit, quomodo gentibus innumeris irruentibus suis opem tulerit. Notat enim hoc per multitudinem regum. Dicit igitur, Res gestæ sunt tales, vt ipsi hostes in admirationem inopinorum factorum rapti discesserint.

Conturbati sunt, commoti sunt.) Ita namque comparatum erat hoc bellum, vt horrore impleri fecerint, nec melius affecti fuerint quam mulier parturiens, idemque factum sit atque si multam nauticam classem vehemens ventus inuadat, & omnem nauigationem conterat. Videtur enim mihi hoc loco victoriæ facilitatem huiusmodi declarare hypodigmate. Aliter: Qui nautica classe vtentur, per iram Dei perinde atque ventum violentum vniuersi perierunt. Tharsis verò locum huius interitus significare mihi videtur. Nam Hebræus hac voce vtitur.

Sicut audiimus.) Postquam ea quæ tum acciderunt dixit, ad narrationem antiquorum recurrit, vt vtraque illa & ista cognata inter se esse ostendat. Quæ namque audiimus, inquit, ea ipsis operibus adimpleri vidimus: victorias, admiranda tropæa Dei, indicendamque illius gubernationem.

Deus fundauit eam.) Quoniam dixit, Audiimus & vidimus, quid audiuerit ac viderit subiungit: Quod ciuitatem firmiorem gratia Dei reddat

reddat. Hæc enim illi & fundamentum est, & robur. Non humanum adiutorium & auxilium, sed Deus illam gubernat.

Suscipimus Deum misericordiam tuam.) Quoniã enim dixit, Deus illam fundauit: vt ostendat tantam fuisse bonitatis illius prouidentiam, vt factum inimicorum deiecerit, misericordiam fuisse insignia illa facta dicit. Vnde & subdidit: Secundum nomen tuum Deus, ita & laus tua. Non enim secundum mensuram eorum quibus benefactum est, sed secundum tuam amplitudinem, gubernationem tuam ostenderunt.

A Secundum nomen tuum Deus.) Laus igitur est celebritas illa, quæ ex operibus prouenit. Hoc est: Virtutes & insignia facta. Sunt enim illa in Palestinæ gesta. Magnitudine autem sua etiam ad terræ fines celebritas ista peruenit. Dicit ista vt ostendat, quod non secundum eorum mensuram quibus benefactum est: sed secundum essentiam Dei gestorum istorum æstimanda sit dignitas. Ipsa namque essentia eius iustitia gaudet, & philanthropia oblectatur.

Iustitia plena est dextera tua.) Largitatè & quod essentia illius agnatum sit, manifestat his verbis. Alius sic, Discretio tua. Alius, Accedite: alius, Numerate turres eius. Alius, Laudate: alius, Ad ambitum, ad abundantiam: alius, Mensurate regias eius: alius, Generatio posterior.

B Circundate Sion.) Quid ista præcipit? Ciuitatem quidem circuire, numerare, reputare eius decorem. Non egent ista nostra expositione. Præcedentibus enim ista subiicit, Vt enarretis ad generationem alteram. Quod autem dicit, tale est: Impleamini voluptate, & exultate, cognita ciuitatis huius fortitudine. Quoniam enim facta fuerat ruina, cognoueruntque mutationem quæ successerat ad melius, ac didicerunt urbem redditam esse potiorum: adhortatur populum ad hunc modum dicens, Ecce ciuitas deplorata ad illustriorem formam rediit. Hæc itaque & illa cognoscite, vt & hinc potentiam Dei discatis. Narrate eam filiis vestris, quod illa vos semper gubernauerit, rebusque vestris præfuerit.

Scholia in Psalmum XLVIII.

A Vdite hæc omnes Gentes.) Magna nobis & atæcana narrare vult propheta. Neque enim frustra omnes vbique terrarum homines ad audiendum vocauit. Non enim Iudæis tantum

C hæc prophetando dissemit, sed velut quidam Apostolus sermonem ad vniuersum orbem extendit: Quid igitur, etiamsi Barbari quidam sint, sapientesne aut idiotæ? iubésne omnes adesse? vtique, inquit. Quapropter exorsus dixi, Audite hæc omnes Gentes & vltra: Tam terrigenæ quàm filij hominum. Alius, Siue humanitas & cuiuscunque viri filij. Non dixit autem tantum, Audite: sed adiecit, Et auribus percipite. Hoc autem nihil est aliud, quàm cum diligentia & intenta mente audire. Auribus enim percipere propriè dicitur, quando ad aures dissemitur. Et quanam ratione dixit, Filij hominum? Quoniam

dixit, Terrigenæ, ne quisquam iuxta extraneorum fabulas homines à terra ab initio progerminasse putet: subiicit, Filij hominum. Patres quidem nobis sunt homines, ortus autem & nobis & illis est terra. Hæc autem dicens, cohibet mortalium fastum & inflationem. Quid igitur admirandum magis fuerit, quàm quod doctrinam non discriminatim iuxta dignitates proponit, sed commune conuocat auditorium. Est enim nobis communis natura, & ad doctrinam hanc cõmiter omnes vocat.

Os meum loquetur.) Vides quàm repente sermonem euexerit. Non de pecuniis, inquit, dissemit, neque de re alia quapiam terrena: sed sapientiam cum diligentia sum loquutus, non simpliciter, nec quæ mihi iam sit euestigiò nata.

Inclinabo in parabolam.) Quæ est horum conuenientia cum supra dictis? Qui namque doctoris personam hætenus sustinuit, hunc video iam auditoris tenere locum. Quanam ratione hoc facit? Audi. Admodum prudenter & conuenienter ad prædicta. Quoniam enim dixit, Loquar sapientiam: ne quis arbitretur, quod dicturus sit humana, ista dicit: Inclinaui (inquit) aurem meam Deo, ab illo audiui, & cælitus delata, ac menti meæ insinuata loquor. Parabolam igitur hinc narrationem vocat. Quod autem sermonem ænigmaticum facit, non est quod turberis. Sic enim loquitur, vt auditorem excitet.

Aperiam in Psalterio.) Aliàs autem problema, adumbratum & ænigmaticum sermo est. Quapropter & sapientiam vocare non est veritus, diuina reuelatione animatus. Et psalterium vocat, vt significet spiritalem esse doctrinam, sermonemque & consilium in forma cantici proponit. Quid autem consilium? Non quæ multis sunt terribilia, formidanda esse: nempe, paupertatem, ignominiam, & morbos: sed tantum peccatum, de quo dicit, Iniquitas calcanei mei circumdabit me. Nouit autem seductionem Scriptura vocare calcaneum: vt, Qui edit panem meum, magnificauit super me supplantationem. Huiusmodi namque deceptio est peccatum: diem verò malam, futuram illam dicit.

Qui confidunt.) Vos itaque, qui in opulentia confiditis, & potentiam affectatis, frustra & inaniter inflamini. Non enim transibit vobiscum ad tribunal illud pecuniarum prærogatiua, aut domesticum famulitium, aut cognatio, neque minis illis eximent, quæ vos illic manent. Videtur autem mihi vehementer eos suggillare, qui in hac vita sunt diuites. Non dicit, Qui possident opes: sed, Qui in illis confidunt, illos ridens ac reprehendens, vt qui confidant in umbra, & propter fumos insolentant. Rectè autem, dixit, Precium redemptionis pro anima sua non dabit. Precium enim animæ, ne mundus quidem est vniuersus. Non poterit illam adæquare mundus. Non enim propter mundum est anima, sed mundus propter animam.

Et laborabit in æternum, & viuet adhuc in finem.) Quoniam de diuitibus loquutus, nihil utilitatis ex opibus esse docuit: iam deinceps de illis loquitur, qui in virtute vixerunt, athletis vide-

licet, ad certamen philosophiæ inunctis. Ne mihi dicas, inquit, quod qui huiusmodi est laborem passus, sit & molestiam, sed cogita quo fructu? Quanto igitur melius est, ut hic modico labore sempiternam quietem reportemus, & immortales reddamur? Hoc enim est quod dicit, Et uiuet in finem. Deinde ut ostendat, non tantum illic expectari brabeia: sed & hinc præmiorum esse pro-cæmia, dicit, Non videbit interitum, &c.

A Non videbit interitum, cum uiderit, &c. Sapietes hic meo iudicio eos qui in seculo sunt dicit, suggilans eos etiam hic, quod cum uiderentur esse sapientes, stulti facti sint.

Simul insipiens, & stultus peribunt. Quid hic dicit? Post prædicta uidetur mihi sermonem institue-re de impiis, qui præsentibus inhiant, insipientes eos esse etiam ea ex re ostendens.

Et sepulchra eorum, domus eorum. Quidnam hac insipientia peius esse poterit? qua sepulchra domos esse putant, proque illis contendunt?

Tabernacula eorum in progenie & progenie. Con-tinuam affectas memoriam? virtuti stude. Nihil enim ita immortale nomen reddit. Declarant hoc martyres, & S. Apostolorum reliquiæ. Monumenta uero non solum splendidum te non faciunt, sed & ridendum posteris exponunt. Aedificia nam-que quæ longo tempore durant, luxum obliuio-ni tradi non sinunt. Quænam modum & columnæ & tropæa ubique de luxu tuo testantia prostant.

Et homo cum in honore esset non intellexit. Vide-tur hic propheta deplorare, quod rationale ani-mal ad brutorum uilitatem exorbitauit, ita ut sa-luti suæ contraria committendo frustra laboret. Honor enim, hominis est uirtus. Irrationalem aut-tem propheta cum uocat, qui contraria facit, & propterea quod seipse stultitiæ iugo subdens, bru-to peius agitur. Illud enim uel ad agriculturam est commodum, hic uero seipse stultitiæ subiiciens, etiam hoc pacto peior est bruto factus.

Hæc uia illorum scandalum ipsi. Quæ uia? Mul-tum illud pecuniæ studium. Non enim modicum hæc uia offensaculum & impedimentum contra uirtutis operationem adfert.

Et postea in ore suo complacent. Grauisimo morbo, & qui causa sit omnium malorum, labo-rant. Qui namque ad hunc modum delinquent, seipsi beatificant, & zelatas uocant. Malitia uero laudata, idque ab ipsis illius operatoribus, cogita quantam acerbæ concupiscentiæ accessiorem ac-cipiat. Hoc enim est quod dicit, Et postea in ore suo complacent. Qui uero hoc morbo labo-rant, sibi ipsi multa cum uehementia supplicium, quod à Deo est inducunt. Quapropter & subii-cit.

Sicut oues in inferno positi sunt. Mortem hic mi-hi dicere uidetur, perditionem uidelicet & futurum supplicium. Quemadmodum namque cum & ali-bi dicit, Anima quæ peccauerit, ipsa peribit: ita & hic non essentia sublationem, sed supplicium si-gnificat. Manet autem in metaphora dictionis.

Quoniam enim oues dixit, ostendit etiam quis sit illorum pastor. Quisnam ille est? Serpens uene-nosus, & caligo infinita.

Et dominabitur eorum iusti in matutino. Hoc est: Confestim, ut ne tempore quidem opus habeant.

Talis enim est harum rerum natura, ut uirtuti fer-uiat malitia. Atqui, dixerit quisquam, contrarium uidemus. Verum non uideamus, quo errore mul-torum mentes laborent, sed de rebus ipsis rectè iudicemus, & uidebis dominari uirtutem.

Et auxilium eorum ueterascet. Hoc est, infirmum erit. Et non solum captu faciles erunt, sed neque adiutorem habebunt.

Veruntamen Deus redimet. Postquam de malo-rum præmiis loquutus est, iam & de bonorum spe dicit, ut utrinque auditorem corrigat, tam ex supplicio peccatorum quam ex præmiis uirtu-tum. Dicit igitur, Res impiorum erunt quales futuras esse dixi: monstræ uero omnes contrariæ: ut sunt, liberatio à supplicio, libertas animæ, securi-tas, gloria, honor. Hæc enim innuit, dicens, Verum tamen Deus redimet animam meam de manu in-ferni, cum acceperit me. Infernum hic supplicium dicit.

Ne timearis, cum diues factus fuerit homo. Et quo modo non timebo, inquit, tanta potentia prædi-tos? Quoniam temporarius est illorum potentatus. Quapropter & subiicit, Quoniam cum mor-tuus fuerit, non auferet secum omnia, quibus uer-bis causam assignat, ob quam non sint timendi potentes. Vide autem uerbi diligentiam. Diui-tem enim non modò per id percult, quod opes eius cum illo non commigraturas dicit: sed & om-ni phantasia hic illum nudat, ostenditque diui-tias non esse diuitias, ne tum quidem, cum illis fruitur qui possidet. Non enim dixit, Cum mul-tiplicata fuerit gloria eius: sed, Cum multiplicata fuerit gloria domus eius. Hæc enim omnia, fontes, balnea, aurum, argentum, &c. gloria sunt domus, non hominis qui illam inhabitat. Homi-nis uero gloria est uirtus, quæ & cum possessore suo commigrat. At domus gloria in hoc mundo relinquatur.

Quoniam anima eius in uita. Postquam de diui-tiis & gloria dixit, iam ad benedictiones ac laudes transit. Quoniam enim hoc diuites potissimum curant, ut in foro adulationes & encomia hypo-crisi referta inueniant: uide quomodo & ista dei-ciat, idque iterum temporis argumento. In uita eius, inquit, benedicetur. Verum cum aliis & hoc dissoluitur ac transit.

Confitebitur tibi. Vide quomodo & beneficia notet. Tu quidem adularis & obsequeris, ad tem-pus aliquod obsequium simulās: ille uero, etiam-li fateatur se debere tibi gratiam, propterea quod id abs te, idque multò redemit, ut quæ placita sibi sunt facias. Tunc tibi gratias aget. Hoc enim est quod dicit, Confitebitur tibi. Non autem dicit, Cum uile quidpiam feceris, cum benefeceris: sed, Cum benignè feceris, ipsi quando quæ placita ipsi sunt feceris, ut pro animi ipsius sententia serui-e-ris: ut ostendat, utrinque damnum esse, tam à con-sennata assentatione, quam à noxia seruitute.

Scholia in Psalmum XLIX.

Deus deorum Dominus loquutus est. Et alibi, Deus in synagoga Deorum stetit. Et, Ego, inquit,

inquit, dixi, Dij estis, &c. Et Moses, Diis tuis, inquit, non maledices. Quos igitur hic Deos uocat? Gentium deos, non quod dij essent, sed quod pro diis suspicerentur. Quoniam igitur cras-tiores adhuc erant Iudæi, nec omnino ab ido-latria liberati, animos eorum erigit dicens, Etia-m horum est Dominus. De substantiis illorum dico. Est autem hic psalmus præcedenti confor-mis. Nam & illic redarguuntur & inculantur qui peccarunt. Verum illic quidem orbem in con-cionem uocat, hic autem etiam ipsa elementa, & Deum ipsum iudicandi gratia inducit, quapro-pter & maiore diligentia attendere debemus. Est autem forma hæc omnium ignominiosissima, philanthropia Dei digna. Declarat enim iudican-dam illius bonitatem, quod usque ad eum sese de-misit, ut in iudicium ueniret cum hominibus.

Etenim & templum illud, & altare, & sancta san-ctorum, & reliqua omnium ueteris Testamenti hinc sunt profecta. Quoniam & ueritas aduenit, illinc est & Seruator, illinc innumera bona, uide-licet in secundo aduentu. in priore namque, oc-cultè & sine strepitu aduenit. Unde & Ioanni, qui iam ipsum manifestare cœperat, dicebat, Omittè nunc, &c.

Deus manifeste. Daniel etiam thronum eius uidit, & fluiuium ante tribunal eius procurrente. Et omnia huic per ignem ostenduntur. Cum uel-let igitur ostendere, quàm sit intolerabile futurum supplicium, imagines istas induxit.

Ignis in conspectu. Iterum elementorum memi-ni, per quæ innumera bona mortalibus proueni-unt, non ad uitam modò, sed & ad cognitionem Dei. Inuisibilia namque eius, inquit, à creatione mundi, &c. Ne mireris autem quod sermonem ad Iudæos uertit, cum de uniuersali loquatur iudi-cio. Nam ad hunc modum & Paulus, Indignatio, inquit, & ira, adflictiō & anxietas, aduersus om-nem animam hominis perpetrantis malum, Iudæi primum, simul & Græci.

Congregate illi sanctos eius. Quos accusaturus est, eos hic sanctos uocat, ut accusationem inten-dat. Nam & nos si quando quos deliquisse uidi-mus, uehementer reprehendere uolumus, digni-tatum si quas habent, appellationibus eos honestè uocamus. Quoniam igitur isti & regale sacerdo-tium, & populus sanctus vocabantur, ideoque su-perbiebat, contexit hinc propheta accusationis magnitudinem.

Qui ordinant. Quoniam interea dum innume-ra mala temerè designabant, implere se legem Dei putabant, si ouem aut vitulum immolassent, pro-bri loco de illis dicit, Qui ordinant testamentum eius super sacrificiis.

Et annuntiant cali iustitiam eius. Iterum iusti-tiam Dei ostendere uolens, insensata elementa in-ducit, quæ hanc secundum eandem formam prædi-cent, quod & antea dixit.

Quoniam Deus iudex est, &c. Iudicandi uocu-lam hic non simpliciter posuit, de Deo namque iudicis dictionem pro iusto usurpauit. Iudicabun-tur autem Iudæi, & qui post illos in nouo Testa-mento præuaricantur.

Audi popule meus, & loquar tibi. Homo ad ho-

minem turbatorem dicit, Si audieris dicam: ita & Dominus ad seruos, Si audieritis me, inquit, loquar uobis.

Deus Deus tuus ego sum. Ingeminatio ista non temerè ponitur, sed ad insensatos & surdos de dominatu sermonem facit, ostendens quod sibi debeant libertatem, & conueniat eos si iusti sint debitam referre gratiam, tanquam seruos Domi-no, & qui maximis sint adfecti beneficiis.

Non in sacrificiis tuis arguam te. Quoniam poti-orem uirtutis partem contemntes, sacrificia erant per batulogiam obiecturi: Non inquit, ad hoc ueni, ut propter sacrificia uos con-demnem. Etaias uero liberius eos reprehendit dicens, Quo mihi sacrificiorum uestrorum mul-titudo? Quamuis enim multis de sacrificiis sit præceptum, ita tamen præceptum est, ut con-ster Deum non principaliter de illis præcipe-re, sed ad infirmitatem eorum sese demittere uoluisset.

Non accipiam de domo tua uitulos. Vide quo-modo animam eorum qui ad humum usque de-prepsi erant, paulatim subuehat: ostendens illis, quod de sacrificiis non ideo præceperit, quod illis indigeat. Quod si, inquit, ad hunc modum coli uoluisset, cum sim omnium opifex, largiora utique sacrificia offerri præcepisset. Deinde carpens ac reprehendens eos subiicit.

Si esuriero, non dicam tibi. Hoc est, Non esurio. Deus enim non esuriet, nec laborabit, inquit Mo-ses. Cum sim Dominus omnium, quæ mea sunt abs te recipere uolo, ut hoc te pacto ad amicitiam meam attraham, & ab eorum qui uani sunt con-suetudine auellam.

Nunquid manduco carnes taurorum. Maximum inquit, supplicium in eos decreui, qui sanguinem comedunt, quomodo ergo mihi sanguine opus esset? Postquam igitur hæc omnia se esse indigna declarauit, iam consequenter alterius sacrificij modum ostendit, dicens, Sacrificia Deo sacrificiū laudis.

Immola Deo sacrificium laudis. Hoc est, Sine sanguine. Subiecit enim, Laudis: id est, gratiarum actionis. Quod autem dicit, tale est: Ita uiue, ut Dominum tuum glorifices. Laus enim hic pro glorificatione ponitur. Vota uero, promissiones dicit: & rectè dixit, Redde. Transit enim res ista post promissionem in debitum.

Et inuoca me, &c. Expectat ut à nobis inuo-ctetur in maiorem nos familiaritatem inducere, & amicitiam nostram erga se feruidam magis, cum dando, tum inuocando & accipiendo redde-re uolens. Virtus enim Deo familiarem reddit. Ideo dicit, Da mihi, & uicissim do tibi. Et tu dum das, accipis. Ipse namque nulla re eget. Illud uero, In die tribulationis, de calamitatibus dixit. Etiam-si, inquit, peccatum impugnet, etiam si diabolus prauas concupiscentias ingerat, multo tamen auxilium poteris.

Peccatori autem dixit Deus, Quare tu enarras ius-titias meas? Hoc & Apostolus dicit: Qui alium doces, teipsum non doces. Et Christus, Qui fe-cerit, inquit, & docuerit sic, &c. Habeat igitur uita tua claram uocem, quæ ista doceat. Etiam si

Honor ho-mi-ni-um.

Mors.

Diuitiæ fluxæ.

Rom. I.

L. Ank. V. o. i. a.

os obtures, tuba tamen clarius intonabis. Si verò, cum illa contaminata sit, regiam sedem ambiueris, non magis alios quam teipsum culpabis. Rectè autem dixit, Per os tuum. Cum enim cor sit vacuum & inane, labia frustra, & ad condemnationem dicentis, doctrinam legis mouent. Quomodo igitur (inquit) in aliis illam seminas, cum ipse eam per opera non habeas? Non enim proposuisti quicquam ex legis doctrina, sed & quæ ex natura habes, corrupisti ac mutilasti.

A *Si videbas furem, currebas cum eo.*) Quoniam fieri non potest, ut homo quisquam inueniatur, qui omnino liber sit à peccatis, ne quis dicat, Peccatori precepit ne doceat, quis ergo erit qui doceat? specialiter quædam peccatorum genera ponit, dicens, Si videbas furem, & cætera. Hæc omnia maiorum causa est, si non solum non reprehendant quosdam, sed & peccatis condelectentur. Hoc non minus habet vicij, quam si ipsi peccent. Qui namque peccat, prætextum habet licet irrationalem, nempe voluptatè: tu verò unde laudas quod malè est factum? An ex eo quòd voluptatem aliquam inde reportas? Et ille forsitan reprehendetur & corrigitur, tu verò eandem tibi ianuam per quam ad poenitentiam est reditus, occludis. Non loquitur autem de furibus tantum, sed & de quouis peccato.

B *Sedens aduersum fratrem tuum loquebaris.*) Ne dicant, Ex philanthropia hæc fecimus: sed quanam omnino hæc philanthropia est, non prohibere eum qui casurus est in barathrum? Quod enim non sit hæc philanthropia, sed socordia, quomodo eum dimmittis, qui iniuste laesit, & fratri maledicis, qui nulla in re iniuriam intulit? Qui eiusdem tibi veteri, inquit, confors est, huic non solum non benedicis, sed & insidias tuas contra eum in effectum perducis. Hoc enim est quod dicit, Et aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum. Non eum notat, qui simpliciter sit accusator, sed eum qui id dolo ac malo studio faciat. Sciendum enim est, si quisquam de re aliqua malè loquatur, quam conscientia nostra non damnat, quòd non statim ob eam causam contemnendus sit is accusator, ne quid detrimenti accipiat: sed omnia prius competenti cautione facièda esse, ut irrationabilem prætextum auferamus.

C *Hæc fecisti & tacui.*) Silentium hic patientiam dicit. Tanta, inquit, facinora temerè designasti, & tamen te ne sic quidem in iudicium rapui, sed patienter tuli, locum tibi dans ad respicientiam. Tu verò non solum nihil hinc utilitatis cepisti, sed & in maius quoque detrimentum prolapsus es. Non enim modo non crubuisti, sed & me ista non per philanthropiam, sed ob id facere putasti, quòd re frenare nolim, nec tibi factorum ipsorum gratia succentem.

Arguam te, & statuam contra faciem tuam.) Quæ sunt illa quæ fecit? Quæ dicta sunt, inquit. Adumbratum enim quid dictum est. Imò & hic doctrinæ modus immutatam subinducit politiam: & postquam de sacrificiis multa disseruit, Evangelicam legis positionem & doctrinam subiicit.

Intelligite hæc qui obliuiscimini Deum.) Quoniam tam acrem præ se tulit accusationem, primum assermat illam dicens, Arguam te: & cum sententiâ

iudicariam protulisset, iterum illam resoluit. Non enim tanquam condemnatos supplicio tradit, sed tanquam debitores admonitione corrigit.

Sacrificium laudis honorificabit me.) Non solum iram meam, inquit, sedabit, nec condemnationem tantum resoluet: sed glorificabit etiam me. Vide virtutis huius amplitudinem. Hæc enim via, inquit, quæ per sacrificium istud est, ad salutem ducit, qua nos omnes frui continget, & c.

ARGUMENTVM PSAL. I.

Satis quidè manifestè nos inscriptio psalmi, quòd sit illius argumentum, docuit: & ipsa quoque psalmi verba satis docere possunt, quæ sit sententiæ ipsius profunditas: sciendum tamen est, quòd potissimum etiam hic psalmus vaticinium habeat, unde & in fine est inscriptus, indicante verbo, quòd finem habitura sit hæc prophetia. Nemo autem de eo ambigat, num poenitentia tempore prophetiæ gratia præditus fuerit Dauid. Quid enim ipse dicit? Spiritum sanctum tuum, inquit, ne auferas à me. Ab hoc itaque illuminatus, cum præuideret futurum, ut populus regna suo subiectus in præuaticationes incidere, ob eamque causam poenas dando caperetur, ac Babylonis fieret inquilinus: hunc psalmum conscripsit, ut simul & propriis mederetur vulneribus, & populo congruum pharmacum.

Scholia in eundem Psalmum.

Miserere mei Deus.) Proposita hæc verba conueniunt & diuinissimo Dauidi, & populo captiuo, & iis qui inter nos malè sunt affecti. Magna siquidem vulnera paribus etiam indigent pharmacis. Quapropter & magnus Dauid vniuersam in se gratiam effundi, & totum miserationum fontem in peccati sui vlcera euacuari orat. Rectè autem peccatum iniquitatem vocat. Duplam enim habet legis transgressionem.

Amplius laua me.) Iam enim per Nathan prophetam, inquit, peccatorum largitus es remissionem. Verum varias mihi calamitates, velut vsuras quasdam & sectiones intulisti, quapropter purgamentis adhuc opus habeo. Iterum ergo laua me Domine, ut vniuersas peccati sordes abrasas. Non enim post acceptam abs te remissionem peccati mei sum oblitus, sed sine intermissione video malorum meorum imagines: & quas ausus sum committere iniquitates, noctu quoque in somnis verso, & per diem imaginor.

Tibi soli peccauit.) Cum multis ac magnis donis tuis sim potitus, contraria tamen rependi. Non enim hoc dicit, quòd in Vriam non deliquerit. Deliquit quidem & in illum, & uxorem eius. Verum maxima hæc præuaticatio aduersus ipsum Deum præcipue fuerat commissa, qui ipsum elegerat, & regem constituerat. Rectè au-

Et autem adiecit, Et malum coram te feci. Huius enim & historia meminit. Visum est enim, inquit, malum quod factum est, in conspectu Domini.

Ut iustificeris.) Mihi, inquit, ipse hæc mala conciliaui. Iustitia verò tua resplendet, idque in iudicium quoque vocata. Si namque quæ mihi abs te contigerunt, adferantur in medium, & iuxta examinentur, quæ à me sunt temerè commissa: tu quidem iustus ac benignus apparebis, ego verò deprehendar præuaticator & ingratus. **A** Quod igitur dicit, Ut iustificeris, non habet hoc loco causæ significationem: Non enim ob eam causam, vel ipse Dauid, vel populus eius peccauit, ut Deus iustificaretur: sed contrario modo, peccato ab ipsis commisso declarata est iustitia Dei.

Ecce enim in iniquitatibus conceptus.) Non incusat hic nuptias, sicuti quidam stultè suspicati sunt, ita intelligentes quod dicit, In iniquitatibus conceptus sum: sed præuaticationem quæ initio mundi à progenitoribus nostris est commissa, in medium producit, & hanc fontem esse factam ipsorum fluentium dicit. Si enim illi (inquit) non peccassent, mortis utique multam non incurrissent. Si autem mortales facti non essent, corruptioni quoque subiecti non fuissent. Incorruptioni verò etiam impassibilitas coniuncta fuisset. Si hæc gubernacula tenuisset, locus peccato non fuisset: iam verò quoniam peccauerunt, traditi sunt corruptioni. **B** Corruptibiles autem facti, consimiles genuere posteros. Talibus iam, concupiscentiæ & metus, & voluptates adhærent. In hoc certamine & ratio versatur, quæ si vicerit, celebratur: si verò victa fuerit, cum dedecore damnatur. Symmachus pro eo quòd hic est, Et in peccatis concepit me mater mea: posuit, Peperit me mater mea.

Ecce enim veritatem dilexisti.) Ita (inquit) iudicas, ut alios punias, alios coronas: quoniam veritatem diligis. Veritatem autem diligens, simul & naturæ imbecillitatem cognoscis, & pharmaca petentibus veniam largiris. Abscondita verò & occulta, vniuersam vniuersi dispensationem dicit.

Asperges me hyssopo.) Solum baptismatis donum, purgationem hanc perficere potest. Quapropter gratia, inquit, indigeo quæ omnibus dabitur mortalibus. Illa me namque sola exactè poterit abluere, & niuis albedinem largiri.

C Quod autem hyssopum nullam operetur peccatorum remissionem, facile ex Mosais literis discitur. Est igitur hyssopum aliarum rerum ænigma. Cum enim hyssopo agni sanguinem postibus in Aegypto adspargerent, exterminatoris manus euaserunt. Erat autem ea res typus salutarium Christi passionum. Nam & hic sanguis, & lignum salutare, & salus quæ iis conferatur, qui fide accedunt.

Auditui meo.) Hæc, inquit, lætitia aures meas adimpleto, perfectam purgationem pollicitus, ut gaudium hoc omnia percurrat: non corporis membra, sed spiritalia ossa, quæ nunc afflictione sunt humiliata, ut illa denuò floreat, virtute

temque suam resumant.

Auerte faciem tuam.) Ne videas, inquit, iniquitates quas temerarius designaui: sed me illarum gratia lamentantem.

Cor mundum.) Quoniam in senium peccati incidi, inquit, benignitate tua me renoua. Hæc & per Ezechielem captiuus in Babylone sunt promissa. Dabo enim eis, inquit, cor nouum & spiritum nouum. Spiritum autem hic non sanctum illum dicit, sed rationis impetum.

Ne projicias me.) Manifestè cognouimus ex his verbis, quòd non fuerit Spiritu sancto priuatus. Non enim tanquam priuatus ablatum recipere: sed ne illo priuaretur, neque à cura ac providentia Dei projiciatur orat. Faciem enim hæc curam ac providentiam Dei vocauit.

Redde mihi.) Quod nondum perdiderat, gratiam videlicet Spiritus sancti, id ut retineat, orauit: quòd verò amiserat, id ut recipiat orat. Erat autem hoc lætitia, quam in Deo habuerat. Omni, inquit, animi voluptate afficiebar, cum multa essem erga te Domine præditus fiducia: nunc verò hæc amissa, illa quoque priuatus sum. Fiduciam autem mihi abstulit carnalis voluptatis seruitus. Quapropter oro, ut mens mea priorem felicitatem, & aduersus carnis affectus virtutem recipiat. Rursus enim hic spiritum principalem, rationem imperium obtinentem vocauit.

Docebo iniquos vias tuas.) Recuperata, inquit, benignitate tua archetypus ero poenitentia, iis qui præsentem hanc vitam amplectuntur. Ero, & præco bonitatis tuæ, exhortaborque impios homines & præuaticatores, ut ad te supplices accurrant.

Libera me de sanguinibus.) Sine intermissione eadem Vriæ in memoria volutabat. Nam hoc etiam initio Psalmi declarauit, dicens, Et peccatum meum coram me est semper.

Exultabit lingua mea iustitiam tuam.) Hoc Symmachus ita reddidit: Prædicabit lingua mea misericordiam tuam. Non enim tacebo, remissionem consequutus: sed perseveranter te laudabo, & gratia tuæ largitatem deprædicabo.

Domine labia mea aperies.) Peccatum enim linguam obligare, & os obturare solet. Orat itaque propheta, ut prioris didicere naturam sortiatur, & linguam ad laudem Dei resoluat.

Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique.) Conueniunt & ista iis quæ præcedenti sunt Psalmi dicta. Audiui enim ibi dicentem Deum, Non accipiam de domo tua vitulos. Cum ergo id ex diuina voce percepisset, rectè hic dicit, Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique, & c. Tu namque dixisti, inquit, non esse tibi iucunda brutorum sacrificia: quapropter sacrificium tibi gratum & acceptum offeram.

Sacrificium Deo spiritus.) Sacrificium, inquit, tibi Deo nostro gratum & iucundum est, animi molestia. Quocirca cor meum vehementer humiliatum, & veluti contritum, ac valde comminutum, gratum tibi sacrificium offeram.

Benigne fac Domine.) Luculentius ex his verbis instrui, psalmum hunc plenum esse vaticinio: Conueniunt enim hæc verba iis qui in Babylone sunt habitare coacti, eaque seruitute

liberari cupuerunt. Hi orant, ut misericordia aliqua ciuitas Ierusalem digna habeatur, moenia illius restaurentur, & copia legalis cultus detur. Nunc enim, inquit, alienam ciuitatem inhabitantibus, determinata tibi sacrificia offerre non licet, quæ lex in sola Ierosolymorum ciuitate sacrificare præcipit. Si verò redeundi libertatem consequuti fuerimus, templumque restaurauerimus, tunc tibi in lege præcepta sacrificia offeremus.

A Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ.) Habet autem finis huius psalmi aliud quoddam vaticinium. Quoniam enim supra Spiritus sancti dona posuit, ac deinde progressus legalibus sacrificiis non placari Deum ostendit: orat ut noua Sion compareat, & cælestis Ierusalem in terra instituat, & quam citissimè communis illa politia exhibeatur, quæ non irrationalia sacrificia, sed iustitiæ oblationem & victimam offerat.

ARGUMENTVM PSAL. LI.

Et ex hoc loco manifestum est, illustrem fuisse Abimelech. Doeg enim, sicuti prima Regum docet historia, Abimelech detulit coram Saule, illumque ad eadem sacerdotum incitauit. Hunc autem et hic Abimelech nominat. Cum ergo diuinus David factam contra sacerdotem sciret calumniam, hunc psalmum conscripsit: ut eos qui iniuria premebantur ad patientiam & tolerantiam communiret. Vnde illum etiam, in finem, & intellectum inscripsit, ut intellectu vtentes, finem rerum expectarent. Habet autem hic psalmus & vaticinium de

B Rapsaci insania, qui ex Hebræis ortus postea Assyriorum factus est mancipium, & impietatem didicit, blasphemisq; sermonibus est vsus.

Scholia in eundem Psalmum.

Quid gloriaris in malitia?) Potentem vocat Doeg, ut qui Sauli familiaris esset: Rapsacem verò, tanquam cui concreditus esset belli exercitus. Sermonem autem per interrogationem format, non esse in malitia superbiendum, nec vniuersum tempus in versutia consumendum denuncians. Illud enim, Tota die: Per singulos dies reddidit Symmachus.

Sicut nouacula acuta.) Mendacibus, inquit, sermonibus linguam exacuisti (illud enim, Cogitauit, pro Loquutus est posuit) & instar nouaculæ acutæ sermonem profers, quo subditorum exitium machinaris.

Dilexisti.) Quæ peiora sunt, inquit, potioribus præposuisti: & quæ mendacia sunt, præ veris honorasti, & iniustitiam amplexus es magis quam iustitiam.

C Dilexisti omnia verba.) Verba submersionis, & linguam dolosam, funditus delere ex mendacio valentem, ex eorum metaphora posuit qui vndis immergunt, & suffocant. Hoc autem & Doeg fecit. Funditus enim totam sacerdotum ciuitatem mendacibus contra Abimelech sermonibus vsus, perdidit. Hoc & Rapsaces facere tentauit quidem, verum perficere non valuit. Falsas enim pollicitationes illis attulit, qui supra murum stabant, & grauissimam illam contra Deum blasphemiam effudit. Frustratus est

autem venatione sua.

Propterea Deus destruet te in finem.) Hanc autem, inquit, malitiam amplexus non effugies Dei omnium sententiam. Destruet enim te citissimè, & omnimodo tradet exitio, & auferet de catalogo viuentium, ac radicibus euulsum morti destinabit. Maxima siquidem hinc oriatur utilitas illis, qui malorum prosperitate conspecta mœrent, si exitium illorum viderint. Vnde & dicit.

Videbunt iusti, & timebunt.) Iustorum, inquit, chorus maiore religione adimplebitur, iusto Dei iudicio conspecto, ac lætus & exhilaratus, frustra neos malitiæ conatus, & præsentis huius prosperitatis fructum ridebit.

Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei.) Hæc de seipso magnus David dicit, & doctrinam hanc Ezechie accomodat. Vterque enim pietatis operarius & alumnus fuit. Et in primo Psalmo arbori ad ripam aquarum plantatæ, & fructum maturum adferenti virtutis athletam assimilauit. Et hic iustum oliuam multo oneratam fructu esse dixit, taquam qui firmam in Deo spem habeat. Hoc autem beneficium consequutus semper laudabatur Domine, & nomen tuum scientibus desideratissimum perpetuò desidero & expecto, multum ex illo fructus consequutus. Est enim semper bonum ac desiderabile Dei nomen, non quidem omnibus, verum illis qui cognitione Dei sunt donati.

ARGUMENTVM PSAL. LII.

Illud, Super Maeleth, Theodotion super tripudio interpretatus est: Symmachus verò, Per chorum: Aquila autem, in tripudio. Eandem sanè sententiam cum præcedente habet hic psalmus. Similis autem est & tredecimo. Est enim idem vtriusque argumentum. Nam vtriusque Senacherim & Rapsacis blasphemiam accusant. Vaticinantur autem et de facto impiorum exterminio, ob quam causam & tripudij inscriptionem habent, quam fecerunt qui salute sunt potiti, Deumq; celebrarunt. Scriptum est autem & in finem, propterea quòd postremo tempore finem vaticinium hoc sortitum est.

Scholia in eundem Psalmum.

Dixit insipiens in corde suo.) Non enim aduersus eos duntaxat, qui Deum inuocant, sed & contra verè existentem ipsum linguam suam exeruit, dicens, Non potuerunt dii gentium suum quisque locum de manu mea eripere, quòdo eripiet Dominus Ierusalem?

Corrupti sunt.) Præfens hæc vita, inquit, impietatis est causa. Pro arbitrio namque quibus perpetrantes, Deum desuper prospicientem in animum recipere nolunt: sed prolapsi sunt, nec quisquam est qui naturæ gubernaculis constanter præsit.

Deus de cælo prospexit.) Vniuersa, inquit, Assyriorum multitudo malitiam dilexit: verum Deus ille non creditus ab illis, qui in excelsis habitat, & humilia intuetur, factorum voluit facere examinationem.

Omnes declinauerunt.) Inuenit autem, inquit, omnes à recto

à recto auersos itinere, & omnis generis amplexus malitiam. Veruntamen ipsa experientia iniustitiæ præmium cognoscent, qui panis instar populum meum consumere moliantur, ac Deum gubernatorem illius contemnant.

Illic trepidauerunt timore.) Horrere illos ac timere faciam, ita ut quæ timenda sunt non appareant, sed supplicium illis absconditè inferatur. Significat autem per hæc plagam, illam quæ per angelum est Assyriis illata.

A Quoniam Deus dissipauit ossa eorum.) Aquila & Symmachus illud, Dissipauit ossa eorum, qui hominibus placent, ita sunt interpretati, Deus enim dissipauit ossa eorum, qui castra sunt aduersum te metati. Quapropter, inquit, timebunt timore, vbi non erat timor: quia blasphematus ab ipsis Deus. Cum iniuste circa urbem suam castrametatos esse videret, cædi eos dedit, auibusque ac bestiis cibum proposuit, atque ita ossa eorum dissipauit.

Quis dabit ex Sion salutem Israel?) Qui illo (inquit) nos est gaudio donaturus, idem & iis qui nunc sunt captiui salutem præstabit. Iam enim captæ & abductæ sunt decem tribus, & præterea multæ ciuitates. Quapropter & subiecit: Dum conuerter Dominus captiuitatem plebis suæ.

Dum conuerterit Dominus captiuitatem plebis suæ.) Tunc enim, inquit, perfectam lætitiā recipiemus, quando & alios captiuos reditum cōsequutos videbimus. Docemur igitur & nos, ut iuxta **B** Apostolum gaudeamus cum gaudentibus, & eodem simus alius erga alium affectu, propriam lætitiā proximi felicitatem rati.

ARGUMENTVM PSAL. LIII.

Amicitiam simulabant Ziphei erga Dauidem, Sauli verò interea indicabant quo loco latere conaretur. Is igitur, cum aliquando fidem proditoribus dedisset, multas contra Dauidem copias eduxit. Cum vero repente illum iam comprehensurus esset, Philistinorū est irruptione impeditus. Cognito namque quòd contra ditionem suā exercitus eduxissent, ut se de inimicis vinceretur, reuersus est, Tunc hymnum istum Deo magnus David obtulit, ut qui orationem suam suscepisset, & imminentem calamitatem dissoluisset.

Scholia in eundem Psalmum.

Deus in nomine tuo saluum me fac.) Sufficit, inquit, mihi ad securitatem, nominis tui inuocatio. Ad hunc modum & diuini Apostoli magna operabantur miracula. In nomine siquidè Domini dicebant, Surge & ambula.

Et in virtute tua iudica me.) Iustus es, inquit, & plenus iustitia. Iudica igitur me, & eos qui me iniuste impugnant.

Deus exaudi orationem meam.) Suscipe, inquit, supplicationes meas cum beneuolentia.

Auribus percipe.) Opus, inquit, habeo auxilio tuo, o Domine, ab inimicis meis dispulsus qui maxima virtute confisi, morti me tradere cupiunt. Hæc autem contra seiplos temerè audent, quoniam prouidentia tuæ sunt ignari. Hoc enim subiecit, Et non proposuerunt Deum an-

te conspectum suum.

Ecce enim Deus adiuuat me.) Cū hæc ita orasset, auxilij non procul abfuturi præscientiam accepit, & clamauit dicens, Ecce enim Deus adiuuat me, &c.

Auertè mala.) Ego verò, inquit, gratia tua sum edoctus, quòd me dignaturus sis prouidentia tua: malis verò aduersum me structis eos implicaturus qui horum sunt auctores, ac iustam contra eos sententiam prolaturus. Hoc enim significat quod dicit, Et in veritate tua disperse illos, voluntariè sacrificabo tibi. Ego autem, inquit, ista consequutus, cum omni alacritate placita tibi offeram sacrificia. Et ut sacrificij huius genus doceat, subiungit.

Confitebor nomini tuo Domine.) Offeram tibi, inquit, sacrificium laudis, beneficia tua deprædica bo. Hoc enim & futurum mihi est vsui, & tibi iucundum. Iustum est autem ut hoc faciam, tum multuariis calamitatibus liberatus & inimicorum exitium contemplatus.

ARGUMENTVM PSAL. LIIII.

Psalmum hunc B. David à Saule pulsus, exulq; factus, & ad eremi incolatum coactus, dixit. Vaticinatur autem & de se, & de insidiis Iudeorum aduersus Christum, inque seipso passionem Domini præfigurat. Nam & ipse à Saule pulsus, & à nonnullis notis proditus est: præuiditq; spiritus oculis etiam Dominum hoc ipsum passurum, & ab illis tradendum ac cruciandum, quibus ipse benefecisset. Et inscriptio Psalms lectorem ad finem mittit, iubetq; ut iis quæ dicuntur, continuè attendat, quòd prophetica sit in illis addita sententia, quæ post tēpus aliquod acceptura sit finem, Præterea & hymnis adnumeratus est hic psalmus, quandam habens Dominicæ passionis adumbrationem.

Scholia in eundem Psalmum.

Exaudi Deus orationem meam.) Varias petitiones adfert, orans ut illæ suscipiantur. Ne me supplicentem, inquit, contempnas, sed placidè attende & auxilium porrige.

Contristatus sum.) Probris enim, inquit, affectus & contristatus ab inimicis qui iniuriam mihi inferunt: deinde & multifarias illorum insidias recogitans, multo adimpletus sum mœrore. & sollicitudine siquidem diuina scriptura continuā meditationem vocat. Hanc particulā autem Symmachus ad hunc modum reddidit: Deiectus sum, cum me cū ipse loquerer, & confusus sum à voce inimici à perturbatione impij. Eundem enim & inimicum vocat & impium, utpote qui beneficiis affectus, benefactoris mortè struebat & moliebatur.

Quoniam declinauerunt in me iniquitates.) Symmachus dilucidius dixit, Quoniam irruerunt contra me ad impietatem, & in ira aduersati sunt mihi. Mala namque voluntate contra me vsi, mortem mihi machinati sunt.

Cor meum conturbatum est in me.) Hanc illorum inimicitiam conspiciat, & insidiosus eorum conatus intuetur, horreo ac timeo, mortemque expecto. Nec mirum videri debet, quòd **D.** David aufugit, & à multis inimicis persequitur.

sequutionem passus, à morte sibi timuit, cum & homo esset in lege instructus, & Euangelicam perfectionem procul prævideret. Nã & ipse Dominus Christus, tametsi passionem suam prædixisset, hanc tamen cum iam instaret, sæpenumero deprecatus est, idque vsque adeò, vt & guttas sanguinis sudarit. Oportebat enim etiam hoc pacto naturam passionis capacem declarari.

A *Et dixi, Quis dabit mihi pennas.*) Hoc enim etiam B. David fecit. Cum enim Saulem fugeret, & rursus Philistæorum, qui in Geth habitabant, erga se inimicitiam vidisset, fugit in solitudinem, sicut & historia docet. Et ipse Dominus Christus, sæpenumero in monte mansit, sæpe & in solitudinem secissit, Iudæorum liuorem declinans. Dignum autem admiratione fuerit, quare magnus David columbæ, & non alterius cuiuspiam volucris pennas accipere voluerit. Conspicuum est, quòd spiritaliter gratiam desiderarit, quæ in specia columbæ aduolutura erat.

Expectabam eum.) Talibus, inquit, procellis adobrutus, & quasi quorundam ventorum aut turbinum appulsum passus, diuinam præstolor opem, & spe auxilij refocillor.

Præcipita Domine.) Quoniã mala vtuntur concordia, destrue Domine illorum consensum.

Quoniam vidi iniquitatem.) Beato Dauidi non arbitror conuenire hæc verba. Neque enim eo tempore Ierololyma possidebat, neque ciuitas erat alia quæ regia haberetur: sed videtur contradictionem & præuaricationem Ierololymorum dicere, & simul genera malitiæ ciuitatis illius exponere, iniquitatem videlicet, iniustitiam, vlturam & fraudem, quas complexi, salubris Seruatoris sermones non receperunt. Notandum autem hic est, quòd non solum noui Testamenti perfectio, sed & legalis politia vlturam reprehendat, & hanc iniquitati, labori ac dolo coniungat.

Quoniam si inimicus.) Veruntamen quæ ab inimicis fiunt, leuia ac tolerabilia duco: ab inimicis enim & hostibus ista committuntur: & alioqui manifestum bellum facillè fugere poterit.

Tu verò homo vnanimis.) Videtur mihi omnium esse miserrimum, virum familiariter iunctum & vnanimem, eiusdem mihi mensæ ac diuinarum simul & humanarum rerum consortem, quæ inimicorum sunt & hostium aduersum me committere. Perspicue autem nobis hisce verbis ludam proditorem præfigurauit, qui quidem in ducem à Christo rege electus, organum verò insidiantium est effectus. Symmachus pro eo quòd est, Dux meus: reddidit, Familiaris meus. Hæc autem nullo pacto B. Dauidi competunt. Talem verò est vitæ sortitus exitum. Collum namque laqueo innexuit, atque ita compendiosam mortem sustinuit. In huiusmodi calamitates etiam Iudæi post crucifixum Dominum Romano bello traditi incidunt. Non enim iuxta naturæ legem, sed hostibus armis confossi, ex hac vita migrarunt. Deinceps propheta æquitatem quoque supplicij ostendit.

Quoniam nequitia in habitaculis eorum.) Tabernaculum vocat præsentem hanc vitam, in qua peregrinamur, non habitamus. Considerata continua hac mea, inquit Dauid, oratione, quæ à me noctes ac dies offertur, libera me ab his qui me impugnant, pacemque largire.

Quoniam inter multos erant mecum.) Videtur significare, quòd multi fuerint ipsius hostes. Nam ita & Symmachus interpretatus est, Cum multis enim facti sunt aduersarij mei.

Non enim est illis commutatio, & non timuerunt Deum.) Hoc Symmachus reddidit ad hunc modum, Non enim mutantur, neque timent Deum. Comperto, inquit, quàm sunt immutabiles, & ingenio irreconciliabili, prædictis eos calamitatibus inuolues.

Extendit manum suam in retribuendo.) Particulam hanc tres interpretes sic reddiderunt, Extendit manum suam contra eos, qui placide cum ipso vixerunt. Non enim hostem persequutus est Saül, sed benefactorem, familiarem ac notum: Neque Iudas inimicum prodidit, sed seruatorem, & bonorum suppeditatorem. Quod autem dicit, tale est, Manus suas ad hoc extendit, vt reciperet: verùm nihil boni retulit, sed omnia malitiæ plena, & hunc sensum quæ subiiciuntur, innuunt.

Contaminauerunt testamentum eius.) Cum enim diuina lex præcipiat dicens, Dilige proximum tuum sicut teipsum: benefactorem ille suum tanquàm hostem persequutus est.

Diuisi sunt ab ira vultus eius.) Iræ namque seruientes, alia loquuti sunt, & alia cogitarunt. E Ad hunc modum & Symmachus interpretatus est: Lubrica magis sunt ora eorum quàm butyrum, cor vniuscuiusque eorum bellum meditatur. Huic sententiæ consonant & quæ subiunguntur.

Molliti sunt sermones eius.) Tales erant & Saülis & Iudæ sermones. Saül enim ad Dauidem dixit: Tunc es, fili Dauid? Iudas verò, Num ego sum, inquit, Rabbi? & osculatus est eum. Verba quidem hæc læui oleo ac butyro: cogitationes verò hastis & iaculis acutissimis erant similia. Aquila enim pro iaculis, hastas reddidit. Postquam igitur ista D. Dauid de his quæ sibi contigerunt, ad hunc modum exposuit, & insidias quæ Domino sunt structæ prædixit: consulit iam, vt in Deo spem habeant adfici.

Iacta super Dominum curam tuam.) Gubernatorem, inquit, ac moderatorem habe Deum: & quæ te concernunt, prouidentia illius appende. Ita namque immotus & inconcussus manebis.

Non dabit in æternum fluctuationem iusto.) Etiãsi permittit, inquit, vt in periculum aliquando cadas, celerem tamen opem suppeditabit. Non infestè autem hæc particula Apostolicis est verbis ad hunc modum prolata: Fidelis est Deus, qui non finet vos tentari, supra quàm ferre poteritis.

Tu verò Deus deduces eos.) Etenim eos qui non verentur insidiari iusto, irremisso supplicio trades. Supplicium enim vnde nullum erit effugium, puteum interitus vocauit. Quemadmodum

1. Reg. 24. 26.

1. Cor. 10.

Iudas xpi-
moy à
Christo cõ
sensus.

admodum enim impossibile est, eum qui in puteum limosum incidit, effugere interitum: ita fieri nequit, vt aliunde salutem inueniat, qui à Deo punitur.

Viri sanguinum & dolosi.) Illis enim qui homicidio ac dolis operam dare maluerunt, subitam mortem infers, non permittens vt speratum tempus viuendo assequantur.

Ego autem Domine sperabo in te.) Hanc enim potentiam tuam & iustam censuram sciens, auxili-um abs te præstolor.

ARGVMENTVM PSAL. LV.

Duplicem esse Psalmi huius sensum, qui vterque & Dauidi competat et populo captiuo ipsa docet epigra-pha. Nam illi Babylonis seruiuerunt, & hic Saulem fugiens, extorris est factus. Scias autem, Dauidem bis venisse Geth. et primum quidem, cõ hostis esse putaretur, periclitatum epilepsiam simulasse: postremũ verò sumpta fiducia pace potitum ac comoratum esse cum Gethis. Itaque Psalmum hunc, posteaquam in priorè accessu periculum sustinisset, conscripsit.

Scholia in eundem Psalmum.

Miserere mei Deus.) A variis gentibus, inquit, pulsus & impugnatus, ac veluti conculcatus, idque continuè passus, benignitatem tuam, o Domine, præstolor.

Tota die impugnans.) Symmachus interpretatus est, Omni die: pro eo quòd est, Assiduè & irremisse pulsus ab inimicis impugnor.

Ab altitudine diei.) Non timeo, inquit, prosperitatem hominum, qua consili bellum contra nãs mouent. Altitudinem namque dierum, præsentis vitæ prosperitatem, vnus diei & temporariam, vocauit. Deinde docet, qua illa ratione non sit timenda. Temporariam, inquit, prosperitatem non timeo, tuo potitus auxilio. Particulam hanc Symmachus sic reddidit: Num in die timebo? in te confido. Timori, inquit, fiduciam in te collocatam oppono, & in recordatione Dei loquor, ornans sermones meos: & dum impugnor, tua gubernatione consilius, impugnantes me contemno.

Aduersum me omnes cogitationes eorum.) Omnem, inquit, cogitationem ad hoc vt insidias mihi struant, intendunt, ac sermones meos quasi mendaces auersantur, & oblatam apologiam repudiant.

Inhabitabunt & abscondent.) Clarius hoc reddidit Symmachus ad hunc modum: Congregati sunt occultò, & vestigia mea obseruarunt, expectantes animam meam. Significauit autem his dictis latebras eorũ, insidias per machinamenta.

Pro nihilo saluos facies illos.) Facillè tibi est, inquit, & circa negotium, vt projicias eos, ac prosterneas, mortique tradas. Illud enim, Pro nihilo: pro eo posuit quòd est, Sine labore ac facillè.

In ira populos confringes.) Non enim hos tantum, sed & omnes eos, qui præuaricatè viuunt, supplicio trades.

Deus vitam meam annuntiaui tibi.) Cuncta tibi facta, mea verba & cogitationes manifestauit.

Altitudo dierum.

Sic enim & Symmachus reddidit, Interiora mea in numerato tibi sunt.

Posuisti lachrymas meas in conspectu tuo.) Annuit, inquit, lachrymis meis, & pollicita adimplesti. Tu namque legem sanciendo pollicitus es auditurum te oppressos. Deo preces meas suscipiente fugient hostes, & audaciam ponent. Potitus enim petitis, re ipsa certus reddar, quantam mei curam ac prouidentiam habeat.

In Deo laudabo verbum.) Non committam, inquit, vt vel aliquid sine inuocatione tui loquar: sed siue exiguum verbum proferam, siue prolixioribus vtar sermonibus, nominis tui appellatione quæ loquar ornabo, & in te consilius humanas insidias contemnã.

In me sunt Deus vota.) Quæ tibi pollicitus sum, inquit, grato animo reddam. Vota namque Deo facta, promissiones vocat. Sic & alibi dicit, Reddam tibi vota mea. Deinde docet, quid & quamobrem sit pollicitus.

Quoniam eripuisti animam meam.) Tantis enim beneficiis affectus, & tam variarum insidiarum victor constitutus, curabo vt te colam, & eam vitæ conuersationem amplectar, quæ & tibi sit placitura, & mihi vitam æternam ac lumen illud conciliat, quod legitime viuentibus est promissum. Huc autem vt antea dixi, & B. Dauidi, & captiuus Istraëlitis congruunt. Competunt & nobis, multas cum à dæmonibus tum ab hominibus sustinentibus insidias.

ARGVMENTVM PSAL. LVI.

Cum & primum & alterum periculum euasisset, beneficium Dei memoriæ veluti columnæ cuidam inscripsit. Ad finem autem & præcedens & hic psalmus lectores mittit. Habent enim vaticinium futurarum rerum. Ille namque quæ populum concernunt, hic verò Gentium vocationem prædicat. Adiectum autem est, Ne disperdas, Dauidi, quòd sensum nobis aperit. Cum enim Saulem occidere quidem vellet, proposito verò resisteret, & tantum non ad seipsum, Ne disperdas, diceret, acceptorum malorum obliuionem non sine virtute ostendit. Rectè igitur inscriptioni particulam hanc, Ne disperdas, adiecit: docens, quibus cogitationibus vsus hostem non interemerit.

Scholia in eundem Psalmum.

Miserere mei Deus.) Cum in spelunca conclusus esset, hostesque circumfusos cerneret, diuinam misericordiam appellat: & spem, quam ad Deum habebat, aperit. Vmbram verò alarum iam sæpe exposuimus, quod ita diuinam protectionem vocet. Quod autem misericordiæ dictionem ingeminat, periculi excellentiam exprimit. Illud verò, Donec transeat iniquitas: Aquila dilucidius reddidit, Donec transeat insidia. Et Symmachus, Donec transeat violentus. Non cessabo igitur ab oratione, donec ab insidiatoribus liberer. Insidiatores enim Septuaginta à re ipsa quam mihi liebantur, iniquitatem appellarunt.

Clamabo ad Deum.) Cum diuini auxilij expectamentum, irremissum habeam doctorem; oro vt illo pro consuetudine potiar. Per clamorem

Vota.

E

F

rem autem animi desiderium significat.

Misit de celo.) Beneficentia me ac providentia sua calitatis dignatus, derisioni inimicos meos obnoxios reddidit. Docet autem historia, quomodo Saulem cum surrexisset, sequutus sit, ac procul constituto beneficium noctu praestitum manifestavit, quomodo videlicet in manus suas datum, non percussit. Erat autem hoc maximum servato probrum; quod servatorem suum impugnabat.

A Misit Deus misericordiam suam.) Iusta, inquit, benignitate Dei potitus, ab hostium liberatus sum feritate. Irruebant enim more leonum discernere volentes: veritatem autem misericordiae coniunxit, ut benignitatis iustitiam ostenderet.

Et eripuit animam meam de medio catulorum leonum.) Particulam hanc Theodotion sic reddidit: Medius dormiebam inter consumptores: Aquila verò, Cum audacibus: Symmachus, Cum ardentibus. Meritò igitur perturbatus sum inter tales dormiens, & a talibus circumdatus. Saulem enim & eos qui cum illo erant, ardentes & audaces, catulos leonum vocavit, immanem illorum animum exprimens.

Filij hominum, dentes eorum arma.) Quoniam eos catulos leonum vocavit, rectè & dentium meminit: armis eos & sagittis comparans, & linguam gladio acuto. Per omnia autem hæc cruentas eorum insidias significat.

B Exaltare super celos Deus.) Dignum autem est in omnibus eum laudare, qui & celos moderari creditur, & universam terram gloria sua adimplet. Illud verò, Exaltare: idem est ac si dicat, Ostende gloriam tuam mortalibus omnibus.

Laqueum paraverunt pedibus meis.) Qui me inquit, cohortibus insidiosis adobruerunt, & insidias mihi struxerunt, illi sunt à nobis capti, & suis ipsorum laqueis intricati.

Cantabo & psalmum dicam.) Sibi ipsi iam vaticinatur, quod adornaturus sit divinam laudem. Gloriam autem suam, propheticam gratiam sibi concessam vocat: psalterium autem & citharam, tanquam organum spiritus sancti memorat.

Exurgam diluculo.) Non solum iam hanc tibi offeram hymnodiam, sed & ubi lux illa vera fuerit orta, & ignorantiae noctem procul abegerit, diluculumque diei illius qui expectatur produxerit: tunc inter omnes gentes ac populos chori magister ero, linguisque illorum quasi quibusdam chordis vsus gratiarum actionis hymnodiam cantabo.

Quoniam magnificata est vsque ad celos.) Non enim caeli duntaxat, & qui in illis sunt angeli, misericordiam tuam cognoverunt, sed & per nubes veritatem tuam manifestasti. Nubes autem eos vocat, qui divina gratia digni sunt habiti. Quemadmodum enim nubes aliunde imbrium causas accipiunt: ita & Prophetæ & Apostoli à divina gratia irrigati, spiritalem humectationem mortalium animabus attulerunt. Per spirituales enim nubes, Prophetas dico, & Apostolos, declarata veritate, altissimus ille om-

nium Dominus, caeli ac terræ conditor, manifestatus, in omni terra ac mari laudem ab hominibus accepit.

ARGUMENTVM PSAL. LVII.

Eandem hymnodiam habet & hic Psalmus. De Saulis namque malitia, & mendacibus illius verbis narrat. Iuravit enim sæpenumero, remissurum se inimicitiam, & tamen iuramenta transgressus est, atque insidijs vsus. Rursus autem adiecitum est illud, Ne perdas, propterea quod illum in potestatem suam nactus occidere noluit.

Scholia in eundem Psalmum.

Si verè utique iustitiam loquimini.) Ex postulat ista cum Saule, qui iuraverat se post hac à persequutione cessaturum, & tamen nihilo secius bellum contra iusturandum mouebat. Tu, inquit, esto facti tui iudex, iudicandique potestate accepta rectam & iustam proferto sententiam.

Etenim in corde iniquitates operamini.) Manifestat quæ fuerint pacifica illorum verba, & quæ prava consilia, & quàm multifaria insidiantium machinamenta. Vide igitur, num verbis facta consonent. Verùm frustra tibi iudicium meum commendaui, cum iustè iudicare non sustineas.

Alienati sunt peccatores.) Jam olim, inquit, à veritate vos separastis, ac mendacium amplexi estis. Illud verò, A matrice & Ab utero, de eo posuit, quod quæ illi facturi essent, Deus etiam antequam fingerentur, cognovit. Nam ad eum modum & ad Ieremiam dixit, Priusquam te in utero angere, cognovi te. Et ad Pharaonem, Ad hæc excitavi te, ut ostenderem in te potentiam meam. Verùm nec Pharaonem malum, nec Ieremiam sanctum, præscientia Dei fecit: sed quod futurum erat, tanquam Deus, præsciuit.

Furor illis, secundum similitudinem serpentis.) Imitati sunt, inquit, naturam serpentis, memoriam acceptorum malorum, & insidiosam. Ad hanc enim modum comparata est nequitia & ingratitude.

Sicut aspidis furdæ.) Aures, inquit, obturant, perinde atque aspids, quæ hoc excellentia malitiae facere solet, ne pharmaco parato ab eo quem sapientem vocavit, obediat. Incantatorem enim hoc loco, per abusum, & sapientem appellavit. Quoniam enim multis sermonibus erga Saulem B. David vsus fuerat, ac seipsum servum nominaverat, illum verò Dominum & Regem vocaverat, atque re ipsa quod eadem illius non affectaret, declaraverat, & tamen non persuaserat: ut inimicitiam poneret, competenter illum aspidi, non secundum naturam furdæ, sed aures obturanti comparavit.

Deus conteret dentes eorum.) Etenim, inquit, tanquam omnium inspector irritas reddet illorum contra nos insidias. In præcedenti quoque Psalmo canes eos, & hic leones nominavit. Hoc enim est, quod dentium & molariùm meminit. Vocat autem molares, interiores dentes, qui-

David xpo-
podidaco-
καλος.

Nubes.

Præscien-
tia Dei.

Molares.

bus escam comminuere & commolere solemus. His autem & illud docuit, quod multiuaria illorum prava consilia & machinamenta dissoluturus sit Deus omnium, ac destructurus.

Ad nihilum devenient.) Contemptibiles, inquit, erunt, aquæ dispersæ & prorsus inutili similes. Non desinit autem illos suppliciis impetere, donec potentiam eorum destruat.

Sicut cera quæ fuit auferentur.) Instar ceræ igni admotæ ac liquefactæ, dissolventur. Hoc enim est quod dixit, Et non viderunt solem: sicut qui moriuntur, nec ultra solares radios videri possunt.

Priusquam intelligerent spinæ vestræ rhamnū.) Particulam hanc Symmachus clarius interpretatus est ad hunc modum, Antequam succrescant spinæ vestræ, ut in rhamnū eudant, viuentem adhuc totam auferet turbo. Quod autem dicit, tale est, Quodcunque peccatum diuina scriptura spinam vocat. Rhamnū verò & ipsa quidem spina est, verùm maxima, & quæ arborem imitetur. Comminatur igitur propheta ista & Saule & cooperariis illius velox supplicium: Antequam enim, inquit, nequitia vestra succrescat, ut rhamnū, maximæ illi spinæ, assimilatur, plaga vos diuinitus impulsæ comprehenderit, ac vastatos reddet. Hoc enim est quod dicit, Absorbet eos. Quemadmodum enim quod absorbetur, è medio tollitur: ita & vos obliuioni, inquit, trademini.

B Et dicit homo.) Illud & hoc loco per enuntiationem ponitur. Dicit autem, Quisquis eos qui male vixerunt, pœnas in hac vita dare videbit, confitebitur Deum esse, qui quæ fiunt inspicit, & sapienter omnia gubernet.

ARGUMENTVM PSAL. LVIII.

Mortem Davidi Saül, liuoris seruus effectus, machinabatur, mensisq; sua participem occidere proposuerat: & cum mortem ille fugisset, comprehendere eum conabatur. Misit itaque satellitibus domū eius, ne effugeret, custodiebat. Verùm filia eius, quæ Davidi nupta erat, coniugi suo patris propositum manifestauit, per quæ fenestram eam an fugere adhortata est. Sumpta autem sepulchrali capsâ, sic enim historia tradit, lectum eius effudit, & vestimentis eius imaginem egrotantis figuravit, ac præcili velut egrotare Davidem custodiis ostendit. Et hæc quidem noctu, orto vero die rem ipsam aperuit, & Saül & satellitibus. Cum hæc igitur David euasisset insidias, Psalmum hunc conscripsit, in quo pauca quidem de rebus tunc gestis commemorat: multa verò vaticinatur, præuiso per Spiritum sanctum, quod Iudæi contra Seruatorem insurrecturi, vincendi essent. Nam & Iudæi Dominicum sepulchrum adhibitis militibus custodientes, orto die, amictus quidem illius repererunt: ipsum verò custoditum non ita. Cum itaque insidias sibi structas cõperisset B. Davidi, præuidisset, quod futurum, ut Christus ex ipso secundum carnem nasciturus grauiora pateretur, & de Gentium vocalione, & Iudæorum dispersione vaticinatus est.

Scholia in eundem Psalmum.

Eripe me de inimicis meis Deus.) Iusta est Prophetæ petitio. Orat enim ut ab aliis liberetur,

qui se iniuste impugnabant. Deinde & illorum scopum exponit.

Eripe me de operantibus iniquitatem.) Et homicidæ sunt, inquit, hostes mei & præuaricatores, quibus nihil vnquam mali intuli.

Quia ecce cõperunt animam meam.) Omnis generis machinamentis, inquit, vsi, suaque potentia confisi, conantur me occidere. Sed verisimile est, quod prius per iniuriam læsi, pœnas de me sumere quærant.

Neque iniquitas mea, neque peccatum meum Domine.) Nihil illis triste, inquit, illatum est à me: at nihilo secius cum non habeant quo me accuset, ad occidendum me properant.

Sine iniquitate cucurri.) Hoc verius non Dauidi, sed ei qui est ex Dauidè competit. Solutus enim ille peccatum non fecit, sicut & B. Dauid, ista de illo in typo dixit: non ut se omnino liberum esse à peccatis affirmat, sed ut doceret, se eum nulla in re Saulem læserit, sed magis multis beneficiis affecerit, multiuarias illius perpeffum esse insidias. Sic autem & Symmachus reddidit: Cum non sit peccatum, ita irruunt, ut opprimant, &c.

Exurge in occursum meum.) Te autem oro, inquit, ut horum sis iudex, qui omnia dilucidè nosti.

B Et tu Domine Deus virtutum.) Puritatem à peccatis in solo eo, qui ex se secundum carnem nasciturus erat, contemplatus, præuisaque per spiritum cognatorum suorum Iudæorum contra illum insania, Dominum virtutum & Israël is orat, ut relictis ac neglectis Iudæis omnem suam prouidentiam transferat ad Gentes, illasque cognationis suæ luce illustret: Postquam autem ista Gentibus annuntiabit, consequenter & Iudæorum supplicia prædicat.

Non miserearis.) Quoniam enim cruce[m] spiritibus oculis præuidit, & quod dicturus esset Dominus, Pater, remitte illis: iniquitatis excellentiam execratus, orat ne vlla proflus condonatione potiantur. Deinde & futuram illis spiritualis alimentia penuriam vaticinatur.

Reuertantur ad vesperam, & famem patientur ut canes.) Quemadmodum enim canes, inquit, noctu solent ciuitatum circumire fora, ventrem illorum propter cibi inopiam ad id adigentè: ita illi omni spiritali priuabuntur honore, & instar canum circumcundo perseuerabunt, nec digni habebuntur, quibus spirituales micæ contingant. Consequenter, & causam huius supplicij docet.

C Ecce loquentur in ore suo.) Lingua sua operantur, inquit, sermones instar gladij proferentes. Res autem ipsæ, verbis astipulantur. Lingua namque Dominum crucifixerunt, clamantes, Tollè, tolle, crucifige eum. Pilati verò satellites opere ipso verbis illorum consenserunt, ac Dominum crucifixerunt. Hoc & propheticus sermo dixit, Quoniam quis sensum hunc audiuit, & Symmachus pro Quoniam quis audiuit, reddidit Tanquam non sit qui audiat.

Et tu Domine deridebis eos.) Illi igitur ista audibunt, tu verò vanam illorum furorem audis, vides, ac rides.

Ad

Ad nihilum deduces omnes Gentes.) Est enim tibi facile vt non illos modò, sed & vniuersas Gentes vincas. Ita & D. Esaias dixit, cum diuinæ potentia declarare vellet excellentiam: omnes Gentes quasi stilla stulæ, & quasi momentum statere reputatæ sunt.

Quoniam tu Deus susceptor meus es.) Te habeo, inquit, virtutis meæ adiutorem & custodem. Tua namque prouidentia fretus perduro.

A *Deus meus, misericordia eius præueniet me.*) Petitiones suorum nunquam non præuenit Dominus, & philanthropiæ ipsius excellentia fit, vt orationes eorum non expectet.

Deus ostendit mihi, super inimicos meos.) Inimicos crucis pro communibus habet inimicis Propheta. Deinde & quid illis futurum sit prædicit.

Ne occidas eos.) Oro ne omnimodum patiantur excidium. Sunt enim inter illos multi, qui resipiscentiæ medelis curari poterunt. In morte siquidem non est, qui memor sit tui, non est qui per poenitentiam curetur. Quapropter suppliciter oro, ne funditus eos perdas. Quas vult igitur illos dare poenas?

Disperge illos in virtute tua.) Disperge illos, inquit, per orbem vniuersum, & fac vt sint palantes & exules, quoniam malo contra te vsi sunt consensu.

Et depone eos protektor meus Domine.) Consentiant & ista cum illis quæ iam sunt exposita. Nam supra dixit, Ecce ipsi loquentur: & hic iterum peccatum oris illorum subiungit, & sermones labiorum ipsorum accusat: vt omnino doceat, daturus eos vocis huius poenas, quam vno consensu protulerunt, vt iustam Pilati sententiam corrumpent. Cum enim ille Dominum tanquam infontem dimittere vellet, isti clamauerunt, crucifige. Hæc autem Symmachus manifestius reddidit. Etenim pro, disperge illos, sic posuit. Disturba eos virtute tua, ac deice eos protektor Domine.

Delictum oris eorum sermonem labiorum ipsorum.) Quibus membris temerati sunt, illis & poenas dabunt, ac dent etiam: quoniam Deo seruatori seruire non sustinuerunt, sed Cæsaris regnum amplexi, Cæsaris quoque seruituti tradentur.

Et comprehendantur in superbia sua.) Clarius hoc Symmachus interpretatus est ad hunc modum: Comprehendantur cum superbia sua. Execrationem & mendacium loquentes in ira consumma, & ne sint consume, quoniam calumniis contra Seruatorem sunt vsi, dicentes eum Cæsari dare censum prohibuisse: cum ipsi pronunciantem audissent ac dicentem, Date Cæsari quæ sunt Cæsaris, & Deo quæ sunt Dei. Et multas quoque in eum diras & probra coniecerunt. Propter execrationes illas & calumnias, orisque delictum, hanc illos consummationem passos esse dixit. Consummationis autem dictione non intelligit omnimodum excidium, sed quòd non sint amplius populus Dei vocandus. Per orbem namque dispersi, ad seruiendumque Romanis adacti: ad hæc & legali cultu ac reliqua quam habuerunt gloria priuati, procul à celebri illa terra suæ metropoli degunt. Alias verò, con-

cat, quas à Romanis sunt perpessi, quibus execrationis, mendacij, orisque sui delicti poenas dederunt.

Et scient quòd Deus dominabitur Iacob.) Hoc enim paradoxum illud est, quod ante crucem ne ab ipsis quidem Iudæis est creditum: post ignominiosissimam verò passionem illam, vniuerso orbi dominatur crucifixus: adorantibus quidem illum qui sponte obediunt, incredulis verò propter timorem seruire coactis.

Conuertentur ad vesperam.) Quoniam dixit, In ira consummationis, & nequaquam subsistent: ne quis contraria Prophetam putet esse loquutum, in eo quòd dixit, Disperge illos in virtute tua: rectè hac est vsus apologia, dixitque eos instar canum fame contabescentes ac noctu in ciuitatibus circuituros, nec vlla potituros esse alimonia. Dierum enim facta est vicissitudo. Iudæi siquidem, qui olim erant filij, propter suam maliciam, canum fortiri sunt conditionem: Gentes verò quæ olim canibus similes erant, filiorum dignæ sunt honore habitæ.

Ipsi dispergentur ad manducandum.) Hoc Symmachus vt priori particula responderet, sic reddidit: Reuertantur ad vesperam, tumultuentur, ciuitatem sicut canes circumeuntes ac oberrantes ne infatiati pernoctent. Secundum Septuaginta verò sic est intelligenda hæc particula, quòd more canum per orbem dispersi spirituales sint quaesituri cibum.

Si verò saturati non fuerint.) Illi quidem talia auferunt, tam grauiam passuri, ego verò misericordiam tuam celebrabo, ortaque spiritali luce, quæ orbi adferat diluculum, immensam tuam misericordiam in Ecclesiis glorificabo.

Quoniam factus es adiutor meus.) Semper enim ope tua sum potitus, & per tuam prouidentiam irruentes calamitates euasi. Quapropter te, solum esse Deum cognoui, teque fontem misericordie ac benignitatis voco.

ARGUMENTVM PSAL. LX.

Hæc quidem facta iam, & secundo Regum scripta sunt. Inscriptio verò, in finem, historie propheticae quaedam inmixta esse docet. Adiectum est autem in scriptio & illud, His qui adhuc alterabuntur. Alteratio autem immutationem significat non præteritæ, sed futurarum rerum. Non enim dixit, His qui alterantur: sed, Qui alterabuntur. Tituli verò, in scriptio historie significationem habet. Initio autem necesse est, vt prophetia argumentum dicamus. Cum prædictis, historici patitis esset D. David, spiritalibus oculis futuram populi prauaricationem, & quæ propter hanc illi futura erat captiuitatē præuidit. Præuidit autem ex diuina gratia futurum ex captiuitate reditum, idcoq; necessarium putauit, vt & tristitia & læta ad eorum horum vtilitatem, qui rerum istarum temporibus futuri erant, antea quam fierent conscriberet.

Scholia in eundem Psalmum.

D *Eus repulisti nos.*) Captiuitatem hic prædicit, deinde & æquitatem & benignitatem

teni Dei: propter iniquitates enim illorum iratus, post sumptum de illis supplicium iterum eorum miseratus est.

Commouisti terram.) Babyloniorum impetus his verbis significauit. Concussionis enim more omnia funditus perdidit.

Sana contritiones eius.) Iam deinceps philanthropiam Dei implorat. Sana, inquit, contritiones eius, quia commota est. Rursum quæ facta sint narrat.

A *Ostendisti populo tuo dura.*) Quæ illa? Potasti nos, inquit, vino compunctionis: hoc est, multitudine calamitatum quasi quodam doloris vino animas nostras replesti. Ita quippe & Aquila reddidit. Potasti nos vino stuporis: per stuporē mœsticiam significans.

Dedisti metuentibus te significationem.) Clarius hoc B. Ezechiel docet. Dicit enim angelum se vidisse, cui hoc fuerit ab omnium Deo mandatum, vt ciuitatem vniuersam circuiret, & signum frontibus eorum imprimeret, qui super populi iniquitatibus ingemissent. Verum illa typus erant eorum quæ nobis acciderunt. Verum enim nos à diuina gratia signum accepimus, quo peruncti victores inimicorum nostrorum reddimur.

Et liberentur dilecti tui.) Hoc signo, inquit, eos qui tibi sunt obliti custodis, qui propter virtutem suam digni sunt philostorgia tua facti.

B *Saluum fac dextera tua.*) Transfer, inquit, calamitates populo tuo imminentes, & quasi dextra quadam iacentes prouidentia tua erige. Postquam precationem ad hunc modum obtulit, consequenter responsum accipit, nec patitur vt hæc abscondantur, sed de illis omnes instruit.

Deus loquutus est in sancto suo.) Hoc est: per Spiritum sancti gratiam, lingua Prophetæ velut organo quodam vsus. Quid autem loquutus est? Exultabo & partibor Sicemam. Sicema ciuitas est, quæ à Iacobo capta, Iosepho est tradita. In hac autem Ephraim post diuisionem tribuum regni sedem finxit. Conuallem verò tabernaculorum Israëlitarum regionem dicit, vt quæ desolata sit facta, & pastorum tunc tabernaculis locum dederit. Pollicetur itaque omnium Deus, quòd habitatoribus illam adimplere velit, efficereque vt habitatores illius pro dimensionibus contendant.

Meus est Galaad, & meus est Manasses.) Non est Galaad tribus nomen, sed loci. Tribus autem cognomen est Manasses, quæ terram Galaad mox initio fuerat sortita. Dicit itaque, & terram suam esse & tribum, prædicitque reditum illius, & locorum illorum inhabitationem. Ephraim verò promittit, quòd velit illi priorem restituere virtutem. Symmachus autem pro, Fortitudo capitis mei, Fortitudo principatus mei posuit: hoc est, propugnatorem eius, sicut olim constitutam.

Iuda rex meus.) Quoniam enim post reditum indiuisæ manserunt illæ tribus, solum autem ex Iudah, Zorobabel principem ac regem habuerunt: rectè Ephraim principatum fortitudinis capitis appellauit, Iudæ verò regem adscripsit.

Illud autem, Rex meus: positum est pro eo quod est, Rex à nre constitutus.

Moab olla spei meæ.) Hoc Aquila sic est interpretatus, Moab olla lauari mei: Syrus verò sic, Vrna ablutionis meæ. Quoniam enim in talibus vasculis & manus abluere, & vestimentum pedibus fordidatum repurgare consueuimus, subiectionem Moabitarum per hanc vrne ablutionem prædixit: & olla pro supplicio à scriptura ponitur: Sic & magnus Ieremias ollam succensam vidit, & faciem eius à facie Aquilonis. Dicit igitur, quòd & Manasses terram suam sit recepturus, & Ephraim priorem recuperaturus virtutem, & Iudas rex omnium declarandus, Moabita verò illis subiugandæ non solum autem illi, sed & Idumæi & Philistæi.

Quis deducet me in ciuitatem munitam.) Ciuitatē munitam, nonne Ierusalem vocat? Hanc Symmachus conclusam interpretatus est. Quoniā enim euerfa est, ac muris priuata; post reditum verò mœnia sua recepit, desiderat eam Propheta muris videre communitam. Vsq; ad Idumæam. Tanquā rex excurrere, & eos qui semper inimici fuerunt, seruire coactus videre gessit. Hæc autem, inquit, tu Domine operaris, qui repuleras nos, & Babyloniorum potentatui tradideras. Postquam adhuc modum de bonis est vaticinatus, pro adflētis orat.

Et non egredieris Deus, in virtutibus nostris.) Vides, inquit, nos ita acerbe impugnari, & nec dux nos, nec strenuè pro nobis pugnas, sicuti cō-

E *Da nobis auxilium de tribulatione.*) Conforta nos, cum videas nos tanta impugnari sæuitia. Symmachus autem mutata coniunctione Et, clariorem versionem exhibuit, ad hunc modum: Da nobis auxilium de tribulatione. Vana enim est salus hominis, vlscere (inquit) malè adfectos. Tibi soli quippe possibile est, vt calamitates istas dissoluas. Humana verò auxilia, te nō annuente, vana sunt. Illius, inquit, prouidentia inuocabo, & illius virtute confidam, Ipse nāque satis quæ tristitia sunt, dissoluere valet.

ARGUMENTVM PSAL. LX.

Calci prioris psalmi proœmium huius cōsonat. Quoniam enim dixit, In Deo faciemus virtutem: populum in captiuitate docet, quæ Deo precē offerre cōueniat.

Scholia in eundem Psalmum.

E *Xaudi Deus deprecationem meam.*) Suscipe, inquit, orationem meam, o Domine, & precationis meæ verba placidè exaudi. Deinde docet, qui sint orantes.

A finibus terræ ad te clamaui.) Quoniam enim Babylonia multis spacijs à Palæstina distat, putauerunt se captiui, ac terram illius incolere coacti, in extremis orbis habitare finibus.

Dum auxiliaretur cor meum.) Oro autem vt refo-cillatione, quæ à te sit, potiar. Lugēs enim, & propter vrgentes calamitates lamentans, auxilio tuo iam potitus, & hostibus superior effectus.

Deduxisti me.) Cūm prouidentia tua participem me futurum sperarem, spe illa non excidi. Factus enim es mihi & ductor & turris fortitudinis. Tua namque prouidentia adiutus, & inimicorum insidias effugiam, & reditu potiar.

Inhabitabo in tabernaculo tuo.) Tabernaculum Dei Ierusalem nominat. In hac namque sese illis manifestauit. Dicit itaque, Postquā redeundi copiam nactus fuero, continuē in templo tuo commorabor, & tua prouidentia fruam. Alas enim prouidentiam Dei vocat. Illud verò, In seculum, pro continuē posuit.

Quoniam tu Deus meus exaudiisti orationem meā.) Laudabo te semper, quoniam precationibus meis susceptis promissam maioribus nostris hereditatem, nobis illorum posteris restituisi. Hæc autem confestim dicunt, vbi itineri se accinxerunt.

Dedisti hereditatem timentibus nomen tuum.) Sciendum sanè quòd hæc proposita verba veræ quoque hereditatis habent ænigmata. Vera autem hereditas, vita æterna est. Hanc se hereditatem Dominus timentibus se daturum est pollicitus.

Dies super dies regis adijcies.) Postquā ad hunc modū orarunt, petita acceperunt, & pro illis gratias egerunt: iam deinceps Deum orant, vt datum sibi regem diutissimè custodiat. Regnum aliquādo inter illos obtinuit Zorobabel, verūm huic non competunt omnia veritatis verba. Illa quidē, Dies super dies, reges adijcies, ei quoque conueniunt: reliqua verò non ita, sed ei qui ex illo est secundum carnem. Est enim & Zorobabel typus Domini Christi. Quemadmodum enim ille captiuos è Babylone ad patriam terram reduxit: ita & Christo humanam naturam, quæ captiua erat priori nobilitati restituit.

Misericordiam & veritatem eius.) Quis, inquit, ad hoc sufficiens fuerit, vt absconditam & æquam Dei misericordiam exactè cognoscat? Sunt enim iudicia illius abyssus multa.

Sic psalmum dicam nomini tuo.) Te siquidem perpetuò laudabo, ac dona tua singulis diebus deprædicabo, nec promissis deero. Vota namque promissa vocat.

ARGUMENTVM PSAL. LXI.

Epigraphen Symmachus sic reddidit: Victoriæ per Idithum. Declarat igitur, quòd psalmus hic sit quidem B. Davidis: ab idithum verò, vt qui choro in templo Dei præerat, ad laudem Dei omnium decantatus. Vaticinatur autem hic psalmus de Macedonicis irruptionibus, & Antiochi Epiph. contra Machabæos insidijs: docetq; pietatis atletas, quibus certaminum tempore verbis vti debeant.

Scholia in eundem Psalmum.

Nonne Deo subiecta erit anima mea? Dum cogerebantur diuinam transgredi legem, & idolis sacrificare, suillaque carne vesci, cogitationes suas ad pietatem excitauerunt, ac pietatis zelū ex-

cuerunt, dicentes, Ne seruitutem, ô anima, Deo tuo præponas. Deinde docent, quid hinc sit emolumentum.

Nam & ipse Deus meus.) Dei seruitus, inquit, salutem tibi adferet, ô anima! Ipse namque Deus meus, & bonorum suppeditator est, & qui conquassatos confirmare valeat. Huius itaque inuocato auxilio, ab illis qui me prosternere conantur, liberabor. Postquam animas suas adhuc modum inflammauerunt, linguam deinceps contra aduersarios mouent.

Quousque irruit in hominem?) Cum hyperbato positus est huius versiculi sensus. Est autem talis, Quousque crudelitate contra nos vtimini? ita vt ne communi quidem naturæ parcatis, sed perinde atque paries quidam inclinatus, & maceria à vento ad ruinam impulsâ, impellere & prosternere satagatis, animum habentes homicidio deditum, quasi dicat, Ne vehementer aduersum eos tanquam infirmos, erigamini: omnium enim Deū adiutorem habemus.

Veruntamen pretium meum.) Vnum, inquit, hunc scopum habent, vt me prouidentia Dei priuent, ex qua omnem habeo & honorem & gloriâ. Honor enim piorum in eo est, quòd Deo seruiunt. Quapropter & Paulus vbique se Christi seruum nominat.

Cucurri in siti.) Insidias istas mihi non struxerūt obiter, sed cū omni animi intentione, hoc sitientes, vt in impietatis me foueam præcipitent. Quibus autem vtuntur machinis?

Ore suo benedicebant.) Blandis quidem vtentur sermonibus, imponere mihi conantes: verūm exitium internè occultabant. Declaratis iam illorum insulibus, iterum seipos, vt firmi sint, ad diuinum auxilium præstolentur, adhortantur.

Veruntamen Deo subiecta esto anima mea.) Ne deficias, inquit, ô anima mea, à seruitute Dei: sed ope illius corroborata, magno animo malorum impulsus perferto.

Quoniam ipse Deus meus, & Seruator meus.) Cū enim illum & verum Deum, & salutis fontem esse sciam, non patiar vt seruitutem eius mutem, & ad alterius me dominatum recipiam. Illud enim, Non emigrabo: pro, non transferar, posuit. Non ero, inquit, transfuga, nec seruus impietatis.

In Deo salutare meum.) Iisdem sæpenumero verbis vtuntur, Deum & seruatorem, & gloriâ & adiutorem suum, omniū Deum vocantes, vt impietatis incursum arceant. Quapropter & reliquos cognatos omnes, ad eandem pietatem excitant, non ferentes vt soli victores vocentur.

Sperate in eo omnis cōgregatio populi.) Contemptis, inquit, omnibus cognatis spem in illum firmam reddite, & omnem animi vestri sententiam illi offerite, indubitatum ab illo auxilium præstolantes. Quòd enim dicit, Effundite corâ illo corda vestra, hoc significat. quasi dicat, Omnia vestra cogitata illi offerite, nec vllam animi hæsitacionem admittite.

Veruntamen vani filij hominum.) Theodotion hoc clarius interpretatus est ad hunc modum: Veruntamen vapor sunt filij hominum, mendaces filij virorum, sicut momentum stateræ. Nihil

Nihil, inquit, firmi est in rebus humanis, sed emisso similes sunt vapor, qui confestim dispergitur: & momento stateræ, quod nunc ad ima subsidet, nunc sursum erigitur, nec quidquam stabile habet. Et Septuaginta versio ad hunc est intelligenda modum: Vanæ sunt quidem res humanæ, multi tamen illis confidunt, tanquam abundè adfluentibus: ideoque & æqualitatem contemnunt, & inæqualiter animi stateram tenentes, iustitiam spernunt, & iniustitia delectantur.

In vanitate in idipsum.) Veruntamen nullū hinc emolumentum reportant. Sunt enim omnia vana, & subitam mutationem recipientia. Sic enim & Symmachus reddidit. Ipsi simul vani redduntur. Exhortationem autem hinc ad eos profert, qui de diuitijs gloriantur.

Nolite sperare in iniquitate.) Nolite, inquit, appetendam ac preciosam existimare humanam prosperitatem, quæ ex rapina & iniustitia constat.

Diuitiæ si adfluant.) Si videritis diuitias instar fluij cuiusdam ædibus vestris influere, nolite animum vestrum illis sistere captiuum ac seruum. Et ob quam causam ista consulis & mones?

Semel loquutus est Deus.) Audiui, inquit, omnium Deum promulgantem, quòd futurum sit iudicium, & retributio tam malorum quàm bonorum. Illud verò, Semel loquutus est Deus, non numeri gratia posuit, sed quòd omnino ita futurum sit. Promulgauit, inquit, semel loquutus est Deus, impossibile est vt non fiat. Propterea & de supplicio contra præuaricatores, & de benignitate Dei quæ pijs impendetur, meminit. Hæc sanè pollicitus est legislator Deus. Ego enim, inquit, sum Dominus Deus tuus, Deus zelotes, reddens peccata patrū in filios vsque ad tertiam & quartam generationem, ijs qui oderunt me, & faciens misericordiam in multas myriades, ijs qui diligunt me.

ARGUMENTVM PSAL. LXII.

Cum Saüllem fugisset D. David, venit ad Abimelech, & ab illo ad Achis regem Geth, vbi rursus incidit in periculum. Inde cum fugisset, solitudinem apprehendit, in qua psalmum hunc conscripsit, & quem erga Deum habebat amorem reuelauit, & Saülis exitium prædixit.

Scholia in eundem Psalmum.

DEUS, Deus meus.) Somnum mihi, inquit, desiderium quo erga te Domine præditus sum, excutit, & ad hoc excitat, vt te adorem.

Sitiuit in te anima mea, quàm multipliciter.) Theodotion habet, Sæpenumero: Symmachus, Concupiscit. Posuit autem omnes interpretationes, vt doceret illud ποσαπλῶς, non esse duarū partium dictionem, sed vnam esse vnus partem, quæ sermonis significet epitasim. Cōsentit enim & caro animæ amori, nec cōsilijs illius repugnat. Vult autem hoc dicere, Et anima mea & corpus meum

te desiderat, quemadmodum si quis aquam sitiat, & iucundissimam & liquidissimam.

In terra deserta, inuia, & inaquosa.) Nihil, inquit, detrimenti ex solitudine contraxi, sed perinde ac si iuxta sacrum tuum tabernaculum steterim, ita tibi laudem offero. Illud enim, In sancto, de tabernaculo dicit. Neque dum enim sanctum templum erat constructum.

Sic in sancto apparui tibi.) Adsum, inquit, innarrabilem tuam virtutem contemplans. Quoniam enim natura tua comprehendi nequit, ab ijs quæ abs te fiunt, glorificandi te causas fumo.

Sic benedicam tibi in vita mea.) Hoc per omnem meam vitā perseueranter faciam, vt lingua te laudem, & benignitatem tuam implorem. Hymnodiam autem tuam animi pinguedinem esse duco, vnde illa pinguis ac bene saginata reddatur. Est enim constans delectatio, oraculorum tuorum meditatio.

Et labijs exultationis laudabit os meum.) Quapropter cum omni animi mei propensione offeram tibi laudem, sciens quid ex eo ad me redeat emolumentum.

Si memor fui tui super stratum meum.) Hoc Symmachus ad hunc modum interpretatus est, Recordor tui super stratum meum, singulis custodijs de te meditabar, & sub alis tuis protectus te celebrabam. Custodias autem nocturnas intelligit. Quibus enim vigilandi cura commendata est, nocturnum illi tempus diuidunt, vt per viceas alij alijs succedant. Et alij quidē in tres, alij verò in quatuor vigiliis noctem diuidunt. Et Dominus quarta custodia ad Apostolos venit. Dicit itaque D. David. Etiam in strato iacens iucundissimo somno abiecto singulis vigilijs de te meditabar, & hymnis tibi propter beneficia mihi impensa gratias agebam. Velut enim operculo quodam, inexpugnabili me ac robustissima tua prouidentia custodis.

Adhæsit anima mea post te.) Ne ad breue quidem tempus cogitationem meam à memoria tui auertere possum: sed ardenti inflammatus amore, quasi quodam glutino, memoria ac desiderio tui alligatus sum. Deinde & desiderij huius fructum ostendit.

Me autem suscepit dexteratua.) Etenim quoniā me ita affectum vides, dignū prouidentia tua constituis.

Ipsi verò in vanum quæsierunt animam meam.) Conantur, inquit, occidere me, cum nihil ipsis intulerim iniuriæ.

Introibunt in inferiora terræ.) Verūm scio illos morti tradendos esse. Deinde & de modo grauissimæ mortis illorum vaticinatur.

Tradentur in manus gladij.) Ab hostili manu hoc, inquit, patientur.

Partes vulpium erunt.) Et hoc, inquit, non à potentibus quibusdam hostibus, sed à vicinis Philistæis illis accidet, qui more vulpium aliquando quidem irruunt, sedulo tamen pulsi fugiunt. Significatur autem hic obuius sensus, quòd plures eorum qui in bello casuri erant, digni nō fuerint, qui sepelirentur: sed velut esca bestijs fuerint proiciendi.

Rex verò letabitur in Deo.) Ego autem, inquit, accepto abs te regno, non delectabor illorū morte: sed tua providentia, per quam multiuarias hostium insidias euasi.

In Deo laudabuntur omnes qui iurant.) Cum fiducia verò regem post hac nominabunt vniuersi, & per illius salutem iurabunt, nec amplius calūniatores timebitis, quorum ora morte sunt obturata. Viuo enim adhuc Saūle, verebantur loqui cum Dauide: illo verò mortuo securè iam vniuersi debitum regi tribuebant honorem, illiusque salutē iuramentū vice vsurpabant.

ARGUMENTVM PSAL. LXIII.

Eiusdem argumenti cum priore est & hic psalmus. Narrat autem insidias à Saūle structas, liberationemq; ab illis prædicat.

Scholia in eundem Psalmum.

EXaudi Deus vocem meam.) Suscipe, inquit, Domine orationē meā, & obfirma animum meū, ne hostium pertimescam insidias.

Protexisti me à conuentu.) Conuentum malignē agentium, iniquitatem & consensum in malis vocat, quo superior fieri orat. Protege me, inquit, quasi muro quodā, prouidentia tua septū. Deinde multifaria machiamenta narrat.

Qui exaceruerunt vt gladium.) Calumniam, inquit, ad bellum contra me excitatum consuunt, idque cum nullam omnino causam illius exhibuerim. Immaculatū enim hic, infontem vocat. Illud, Rem amarā: Aquila, Verbum amarum dixit: & Theodotion, Sermonem amarum. Deinde quod dicit, In occultis: Absconditum dixit Symmachus: hoc est, Technis & insidijs vtuntur. Hoc & sequentia tradunt.

Subito sagittabunt eum.) Insidiantes, inquit, repente irruunt, Deum adspicientem non veriti.

Firmauerant sibi sermonem nequam.) Hoc Symmachus dilucidius dixit, Obtinuerunt sermonē prauum, narrauerunt vt absconderent laqueum. Mortē enim mihi struentes, narrauerunt & consularunt inter se, quibus vtendum ipsis sit contra me technis, & opere quoque verba confirmarunt. Hæc autem ausi sunt, neminem mortaliū illa præuidere rati. Hoc nāque significant sequentia: dixerunt, Quis videbit eos? Putant (inquit) neminem eorum quæ faciunt, fore iudicem.

Scrutati sunt iniquitates.) Omnem, inquit, cogitatum mouerunt, omnē contra me fraudem excogitarunt, nullum insidiarum genus omiserunt, manifestē irruentes, occultē insidiantes, exploratoribus vtentes, solitudines circumeuntes, & petrosa quoque loca scrutantes.

Accedet homo.) Clarius hoc Theodotion verit. Dicit autem ad hunc modum, Et mentem viri, & eorum profundum sagittabit Deus. Etiam si mille modis studia sua oculant, Deo tamen omnia contuenti sunt manifesta, qui altitudinem suam ostendit, & tales potentatus in iudicium vocabit.

Sagittæ paruulorum.) Veruntamen licet tanta

sint vsi contra me potentia & versutia, scopum tamen non sunt assequuti: sed perinde ac si admodum adolescentum mittantur iacula, quæ nihil damni inferunt percussis: ita & istorum linguæ illis quidem quos tangunt, nihil læsionis inferunt: aduersum eos verò qui ipsas agitant, nocumentum refertur.

Conturbati sunt omnes.) Qui verò videbant eos suis fraudatos esse conatibus, consternatione ac metu replebantur, diuinæque prouidentiam admirabantur. Hoc enim & sequentia declarant.

Et timuit omnis homo.) In considerationem nāque prouidentie Dei inducti, diuinum verebantur mysterium.

Letabitur iustus.) Præcipuè letitia replebuntur, qui diuinæ legis habuere rationem, ac spem in Deum firmam efficient, & gloriam reportabunt apud homines, qui extra viam Dei ingredi non sustinuerunt.

ARGUMENTVM PSAL. LXIII.

Quæ inscriptio de Ieremia, Ezechiele & populo transmigrationis ponit, nec Hebræus habet, nec alij interpretes, neque Septuaginta in hexaplo, sed quisquam hanc scripturam, vt apparet, nec Psalmi sensu animaduerso, nec historia cognita adiecit. Primum enim Ieremias captiuitatis particeps non fuit, sed cum optionem nactus esset, vbi vellet commorandi in habitationem patriæ terræ cupide amplexus est. Deinde & psalmi sensus in captiuitatem proficiscentibus non conuenit, sed in illa agentibus. Cum enim procul essent à patria, & Deum laudare cuperent, lege prohibebantur. Ipsorum enim vox est, Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena: quā in Babylone ad Deum orantes protulerunt.

Scholia in eundem Psalmum.

TE decet hymnus Deus in Sion.) Omnia huius psalmi verba captiuis in Babylone degentibus congruunt. Reditum enim illi gliscentes hymnodiam hanc protulerunt. Immixta est autem illis quæ de reditu prædicta sunt, & prophetia de Gentium salute. Te decet hymnus. In illa, inquit, ciuitate vt hymnum tibi offeramus præcepisti: oro igitur, vt illic hunc tibi reddere liceat.

Ad te omnis caro veniet.) De cognitione Dei Gentibus concedenda, hæc particula manifestē prædicat. Nunc quidem, inquit, nos oramus, vt reditu potiamur, & in tēplo tibi consecrato hymnum offeramus, tandem verò omnis humana natura multorum deorum errore liberata ad verum Deum recurrat.

Verba iniquorum præualuerunt super nos.) Symmachus sic habet, Verba iniquorum inualuerunt cōtra me. Impijs, inquit, & iniquè viuentibus hominibus seruire coactus sum. Deinde & causam seruitutis tradit.

Et impietatis nostris tu propitiaberis.) Non iniuste, inquit, ad seruitutem condemnatus sum: sed propter impietatem meam olim designatam, qua per tuam benignitatem liberari peto.

Beatus

Beatus quem elegisti.) Amabilis ac beatus est hic populus, quem aliis Gentibus prætulisti. Atriis enim tuis sacratis assidens, vtilitatē ac benedictionem quæ ex illis est reportat.

Sanctum est templum tuum, mirabile in æquitate.) Plenum enim sanctitate est templum tuum, & iustitiam tuam per oracula tua docet accedentes.

Spes omnium finium terræ, & in mare longè.) Orbis salutem prædicat, & vaticinij patriarchæ Iacob recordatur: Illius enim vox est, Non deficiet princeps ex Iuda, & quæ sequuntur. Hunc expectationem Gentium vocauit, & spem omnium finium terræ, & eorum qui procul in mari degunt. Per hos autem eos intelligit, qui in insulis habitant: & in summa, qui fines orbis ad habitandum sortiti sunt: Quapropter, inquit, exaudi nos, qui paulò post vniuersam naturam hominum, luce es cognitionis tuæ illustratus. Deinde & potentiam Dei, quantum licet, prædicat.

Præparans montes in virtute tua.) Pro, Præparans: Symmachus, Qui firmas, dixit. Et illud, Qui conturbas profundum maris: Theodotion, Qui mitigas vertit. Dicit autem, Montes firmos & immotos facis: mare autem commoues, quando lubet, & rursum consopis. Perficis autem ista indicibili vltus potentia, qua veluti zona quadam præcingeris. Zonam verò tropicè potentiam Dei appellauit. Deinceps autem & noui Testamenti catorthomata contextit.

Turbabuntur Gentes & timebunt.) Apostolorum prædicationes significat. Magnificat hic eum qui consternationem ac fluctuationem moturus erat hominibus, iuxta Domini vocem qua dixit, Veni enim separe hominem à proximo suo, filium à patre, nūrum à focu, &c. Postea verò perturbationem hanc sedauit, constituit.

Qui habitant terminos, à signis tuis.) Exposita est perturbatio, subsequutus etiam timor, magnitudine miraculorum factus, qui & ad impietatem instituit.

Exitus matutinos ac vespere delectabis.) Etenim timore miraculorum, consternati homines, priore errore relicto, Veroque Deo cognito, tam oriente quàm desinente die, iucundam & optimam Deo offerunt hymnodiam. Hoc enim Symmachus innuit, cum dicit, Ortus diluculi & vespere hymnis & pacem celebrant.

Visitasti terram, & inebriasti eam.) Hoc Symmachus sic dixit, Fertilitate fructuum dica eam. Visitabis terram, & irrigabis eam. Non enim amplius nobis solis spiritalem irrogationē adferes, sed & vniuersum orbem ad satietatem vsque diuinis tuis sulcis irrigabis Domine. Sulci autē, Dei sunt Apostoli.

Flumen Dei repletum est aquis.) Flumen, secundū Septuaginta, gratia Spiritus sancti est, quæ in sulcos diuisa, aliis sermonem sapientiæ infundit, aliis scientiam, aliis charismata sanationum subministrat, & per hos orbem irrigat.

Parasti cibum illorum.) Symmachus sic, Pro-

feres ex ea omnis generis fructuum, fertilitatem quoniam ita firmasti eam. Priore namque errore eam liberabis, ac pietatis dogmatibus confirmabis, atque ita efficies, vt maturos virtutis fructus proferat, qui & te exilarent, & germinantes oblectent. Secundum Septuaginta quippe, fructus qui nascitur, nutrimentum est germinantium.

Riuos eius inebria.) Manifestum est ex hoc loco, quod ista vaticinium habeat de futuris rebus, non narrationem de præteritis. Illud, Multiplica germina eius: hoc dicit. In hoc, inquit, incumbe Domine, vt velut sulcos quosdam, cogitationes eorum irriges, & ad fertilitatem fructuum excites.

In stillicidijs eius.) Exhilarabunt autem eam, & florere facient, quæ suis temporibus à doctoribus adferentur stillicidia.

Benedices coronæ anni benignitatis tuæ.) Annus benignitatis est, qui ab Esaia vocatur annus acceptus. Annum igitur benignitatis, tempus illud nominant, quod incarnationi Seruatoris nostri successit, vt quod vnicam illam pietatis fertilitatem prolaturum erat. Hanc benedictionem propheticus sermo exoptat.

Pinguet speciosa deserti.) Vbi benignitas ista comparebit, solitudo illa vetusta tempestuos dabit fructus, & templa demonum sacrificijs polluta viros, Deum continuè laudantes, & angelicam vitam complexos nacta illustria erunt & spectatissima. Verbis autem istis ipsa facta consonant. Videmus enim omnes montium vertices etiam altissimum quemque occupatos, virtutisque exercitium amplexos esse.

Induti sunt arietes ouium.) Arietes ouium etiam Ezechiel propheta, potentes nominat. Quoniam enim Dominus piscatores ac manuarios artifices elegit, iam Spiritus sancti gratia etiam hostium ac potentatum salutem prædicat, Non enim oues modò, sed & ipsi arietes ad sacrum baptisma accedunt.

Et valles abundabunt frumento.) Et qui paupertatis facti sunt consortes, & pietatem amplectuntur, fructum suum Christo adferent. Et omnes prædicti cum omni propensione animi Deum laudabunt, quod talem largitus sit humanæ naturæ mutationem.

ARGUMENTVM PSAL. LXV.

Resurrectionis additionē epigrapha ponit, nec Hebræus habet, nec alij interpretes, nec Septuaginta, in Hexaplo: sed in hanc quidā, sicuti videtur, adiecerunt. Conscripsit autē & hunc Psalmū David, qui in Babylone fuere captiui: non qui adhuc pro reditu orauerint, sed qui illo iam potiti, & in itinere constituti erāt. Vaticinatur autem simul, & de Gentium salute.

Scholia in eundem Psalmum.

Iubilare Deo omnis terra.) Rectè ad huiusmodi communionem vniuersam humanam naturam vocant. In ipsis enim prælineata sunt, quæ omnium salutem concernunt. Quemadmodum namque ipsi Babylonica seruitute liberati sunt,

Annus benignitatis

Commun-

A

B

C

A

B

C

Sulci Dei qui.

sunt, ita vniuersi mortales ab acerba sunt diaboli tyrannide asserti. Deinde & modum hymnodicæ docent.

Dicite Deo, Quam terribilia sunt opera tua.) Admiranda sunt, propter potentiam, quæ à Deo facta sunt mirabilia. Tanta namque sunt & eiusmodi, vt excellentia eorum quæ fiunt, incredibilis sit apud impios.

In multitudine virtutis tuæ mentiuntur tibi inimici tui.) Quando, inquit, luce cognitionis tuæ orbem illustrabis, tunc quamplurimos ad pietatem conuerteres. Tunc etiam illi qui caligine incredulitatis tenentur, negata impietate pietatem simulabunt.

Omnis terra adoret te.) Vaticinium hoc est de præsentis tēpore, quo in omnibus Gentibus Deus omnium laudatur, ac Dominus Christus altissimi ab omnibus vocatur.

Venite & videte opera Dei.) Intelligite, inquit, mentem Dei, & eorum quæ ab ipso fiunt, singula considerate, inenarrabilemque illius sapientiam admiramini, per quam omnium mortalium genus ad pietatem ducitur. Sic & Theodotus, Terribilis, inquit, in consiliis super filios hominum: Symmachus verò, Terribilia, inquit, machinamenta pro filiis hominum. Terribilibus namque machinis, pro hominū vtitur salute. Deinceps, olim gesta narratur.

Qui conuertit mare in aridam.) Tempus hic mutatum est, de præteritis enim tanquam de futuris loquitur. Alij verò tempus retinuerunt. Symmachus sic habet, Mutauit mare in aridam, in flumine transferunt pede. Hic enim Deus est, inquit, qui & nobis reditum, & vobis salutem est largitus: qui olim & mare & flumen diuisit, & maiores nostros sine periculo transire iussit.

Ibi letabimur in ipso.) Hoc est, ad Iordanē. Postquam enim memorauit ac docuit, vbi maiores ipsorum, pede flumen transferint: subiunxit, Illic letabimur in ipso.

Qui dominatur in virtute sua in æternum.) Non solum nos gubernat, sed & vniuersum orbem, & paulò post, omnibus cognitionem largietur. Vbi hoc Propheta sic vaticinatus est dilucidè: deinde & eos qui prædicationi contradicentur erant, spiritualibus oculis perspicuè contemplatus est, diligenter & horum incredulitatem prædicat.

Qui exasperant, non exaltentur in semetipsis.) Hos Theodotus declinantes vocauit, Deficientes verò Aquila. At Symmachus clarius dixit ad hunc modum, Increduli non exaltentur in semetipsis. Videmus autem & huius prophetiæ finem. Ipsi namque Græci, qui vel tres vel quatuor simul in impietate perdurant, apud seipos superbiunt, vt qui non sint vnà cum multitudine in errorem abducti. De illis itaque dicit, Non exaltentur in semetipsis. Exasperant enim contra seipos iustum iudicem, & iustum sibi ipsis supplicium accersunt.

Et auditam facite vocem laudis eius.) Symmachus illud *ἀκούσατε*, hoc est, audire facite: reddidit, *ἀκούσατε* *φωνῆς*, id est, auditorem facite. Perseuerant autem hortando Gentes, vt

patriis ritibus relictis Deum suum laudent, & de illius potentia ignorantes doceant. Hoc enim est quod dixit, Auditam facite: hoc est, & alios docete.

Qui posuit animam meam ad vitam.) Vbi enim me tradidit impiis hominibus, non est passus, vt subuerterer, & rectam viam amitterem. Hæc autem omnia piorum chorus exequutus est. Miserat enim illis Deus eos qui pietate resplendebant, ac velut pædrotibæ, vniuersos ad pietatem instituebant & dirigebant. Cùm illis erat Daniel & Ezechiel. Illis ac talibus conuenit, vt præcedentia dicant. In illorum namque persona ista Spiritus sancti gratia scripsit.

Quoniam probasti nos Deus.) Hæc nos pati permisisti, vt omnibus pietatis sinceritatem ostenderes.

Igne nos examinasti sicut examinatur argentum.) Talis erat caminus, in quo Spiritus athletas sibilis suo refocillauit: laqueus item, & leonum lacus: & laqueus inobseruatus, quem & Propheta effugit. Verisimile est autem, eos & verberatos & flagris cæfos esse, tanquam captiuos & seruos eorum à quibus erant capti. Quapropter & hoc dixerunt, Posuisti tribulationes supra dorsum nostrum. Veruntamen his omnibus liberati, ac reditum consequuti, sacrificia tibi in lege præcepta offeremus.

Introibo domum tuam in holocaustis.) Quæ pollicitus sum, inquit, cùm lugerem & orarem, grato animo reddam.

Holocausta medullata offeram tibi.) Quæcunque tibi promisi, prompto animo sacrificabo. Medullata verò, sunt bene faginata ac pingua. Ita quippe & lex immaculata & integra offerre præcepit. Execratur autem & Malachias eos, qui cùm talia habeant, mutilata offerunt. Tales erant & Cain primitiæ. Docemur verò & nos, vt preciosioribus quæ nobis sunt, numen honoremus.

Venite, audite, & narrabo, omnes qui timetis Deum.) Non frustra, inquit, talium donorum oblectationem promisi, sed quia magnis ab ipso donatus sum muneribus: quæ vt & vos, qui timore Dei præditi estis, cognoscatis oro. Ita & alibi dicit, Vota mea reddam in conspectu timentium eum. His instruimur, vt istos habeamus consortes, & ipsis præcipuè, quæ diuina sunt exponamus. Ne detis enim, inquit, quæ sancta sunt canibus. Et mysteria mea, mihi & meis.

Ad ipsum ore meo clamaui.) Symmachus sic habet, Ore meo inuocaui, & exaltata est confestim lingua mea. Statim enim vt deprecationem obtuli, consequutus sum quod petij, ideoque lætitia repletus ad gratiarum actionem ac laudem linguam commouit. Illud, Iniustitiam si aspexi, &c. Symmachus sic reddidit, Iustitiam si præuidi in corde meo, non exaudit me Dominus. Si cùm vt à seruitute liberarer ac reditu potirer, orabam iniustitiam aliquam, imaginatus sum, quam post reditum facerem, non detur vt diuinæ benignitatis compos fiam. Quòd autem non mentiar, res ipsa testatur.

Propterea exaudiuit Deus.) Cùm videret me à talibus

talibus cogitationibus repurgatū, donis me suis dignatus est munificè. Postquam ista piorum chorus ad hunc modum exposuit, hymno sermonem concludit.

Benedictus Deus.) Hymnis, inquit, benefactori rependo, qui & orationem meam suscepit, & misericordiam largitus est.

ARGUMENTVM PSAL. LXVI.

A Psalmus hic sensum habet perspicuum, nec opus est vt multis verbis exponatur. Prædicat enim incarnationem Dei, & salutarem apparitionem, ac simul omnium Gentium salutem.

Scholia in eundem Psalmum.

Deus misereatur nostri.) Cùm esset Propheta spiritualibus oculis salutem per apparitionem Dei omnibus mortalibus futuram cōtemplatus, orauit vt illa quam citissimè exhiberetur. Deinde illam nos per sequentiā clarius docet.

Vt cognoscant in terra viam tuam.) Vt, inquit, & reliqui terram incolentes viam ad hanc te ducentem doceantur, & ad hunc dirigantur. Et ne quis ista putet de Iudæis dici: adiecit, In omnibus gentibus salutem tuam.

Confiteantur tibi populi Deus.) Oro, inquit, vt appareat facies tua, vt & Gentes illæ quæ in caligine sedent illuminentur, & ad salutem pertrahantur.

B Confiteantur tibi populi omnes.) Quapropter cōuenit, inquit, vt & populi & Gentes omnes exhilarentur, & beneficia tua deprædicent, Cognouerunt enim, nihil eorum quæ sunt, esse neglectū: sed quòd tu sis iudex omnium, iustas proferens sententias, ac dirigens errantes ad veritatem, & eos qui credere nolunt puniens.

Confiteantur tibi populi Deus.) Tautologia vtitur, vt auditores alacriores reddat. Non enim iam ignorauit Deum omnium, sed iucundissimū vlli pietatis fructum adferunt.

Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus.) Sicut bis ad hymnodiam Gentes excitauit, ita & salutem illis bis exoptauit. Scire autem conuenit, homines cum Deo benedicunt, sola illi verba offerre: Deum verò, cùm benedicit, verba ipso opere confirmare, & omnis generis bonorum suppeditare prouentum. Deinde docet, quomodo possibile sit diuinas consequi benedictiones.

C Et metuant eum omnes fines terræ.) Qui namque diuinis legibus religiosè afficitur, is & futurum tribunal metuit, & horum custodia Deum colit. Cultus verò Dei, benedictionem profert. Eūdem ergo finem non Iudæis modò, sed & omnibus constituit mortalibus, nempe vt præditi sint timore Dei.

ARGUMENTVM PSAL. LXVII.

Cum D. David impietatem passim obtinere, ac diabolum præualere videret, de Seruatoris autem aduentu per Spiritum sanctū edoctus esset, hanc ad Deū protulit orationem, obsecrans vt quam citissimè adueni-

ret: atque ita futurorum confestim reuelationem accepit, doctusque est, ac simul docuit de mortalium salute, & aduersariorū exitio, & in summa de inopina mortalium immutatione.

Scholia in eundem Psalmum.

Exurgat Deus.) Tempus, inquit, surgendi Domine, & humanam adorandi salutem. Confestim enim in fugam hostium factus vertetur, aduentus tui splendore dispulsus. Resurrectionem autem hic abdicationem patientiæ vocat. Et nos cùm iudices clementia vtentes ad id excitare volumus, vt illis qui per iniurias premuntur opem ferant, adhuc modum dicere solemus, Surge, excitare, & quæ alia sunt huiusmodi.

Sicut deficit fumus, deficiant.) Quemadmodum enim fumum ventorum dispellunt impulsus, & cera igni admota liquefit: ita aduentu tuo Domine omnino in vanum redigentur mortalium inimici. Quos enim Septuaginta peccatores, alij interpretes impios nominarunt.

Et iusti epulentur.) His ostendit, quòd non contra homines, sed contra dæmones orationem hæc protulerit, quibus dispulsis & in vanum redactis exultaturæ erant Gentes, & Deum seruatore laudaturæ.

Cantate Deo.) Præcipit hic sermo Apostolis, vt cum tripudio & hymnodia ad Gentes excurrant, & viam regi dirigant. Sunt autem hæc illis conformia quæ ad ipsos dicta sunt à Domino: nepe, Euntes, docete omnes Gentes, & quæ ibi sequuntur. Per talem autem S. baptismatis disciplinam, via aspera redditur plana. Quòd autè super occasum eum ascendisse dicit, caliginem illam significat, quæ tamdiu mortaliū animis offusa fuit. Symmachus verò sic, Sternite viam ei qui inequitat in terra inhabitabili. Est autem solitudo inhabitabilis. Solitudinem verò sacra Scriptura sæpenumero Gentes appellauit. Letare, namque ait, solitudo siticulosa. Super hanc itaque solitudinē & inhabitabilem, & luce destitutam, ideoque occasus nomine dictam sol iustitiæ ascendit: ac pulsa caligine eam quæ inhabitabilis erat, in templū suum conuertit.

Turbabuntur à facie eius.) Non enim aduentum eius ferunt, quem sciunt iustum esse iudicem. Per orphanos enim & viduas, prouidentia eius iustitiam declarauit. Hanc autem dæmonum perturbationem etiam S. Euangeliorum nos docet historia. Dicebāt enim, Quid nobis & tibi, fili Dei? & quæ sequuntur.

Deus in loco sancto suo.) Quoniam dixit, Exurgat Deus: &, Iter facite ei qui ascendit super occasum: rectè adiecit, Deus in loco sancto suo: tantum non dicens, Nemo omnium Deum dispensationes suas transiitione vsum exequi putet. Tale est etiam quòd Dominus dixit, Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo. Per hæc enim diuinam naturam incircumscriptam esse ostendit: ac docuit, quòd licet descenderit, & simul conuersaretur, & cum hominibus ageret, nihil

Solitudo

Natura diuina incircumscripta

nihilò tamén fecius in cælis, à patre nequaquam separatus esset.

Deus qui inhabitare facit vnius moris in domo.) *μονοπόριος*, id est, vnius moris, eos vocat, qui eundem scopum habent, & folius virtutis complexi sunt exercitium. Vincitos autem eos intelligit, qui peccati erant innexi vinculo, quos solutos in fortes ac magnanimos euasuros prædixit. Talis erat Zachæus, talis Matthæus. Non solùm autem vincitos, inquit, fortes reddet: sed & illis quoque

A qui ad extremam pietatem venerunt, salutem largietur.

Deus cum egredieris in conspectu populi tui.) Deus, inquit, cum populum tuum per solitudinem inhabitabilem transeuntem, præcederes, terra mota est, ac cælum distillauit. Quasi dicat, Cum transiturus esses solitudinem illam, quæ nondum lucis splendorem acceperat, terram quidem concussisti ac commouisti, cælus verò gratiæ tuæ guttas distillasti. Est autem hoc quidem crucis tempore factum. Tunc etenim terra mota est, ac petra rupta sunt: illud verò post reditum in cælos. Nam tunc Spiritus sancti gratia cælitus aduenit.

A facie Dei Sinai, à facie Dei Israël.) Qui namq; inquit, maioribus nostris in mote Sina apparuit, idem & terram passionis tempore commouit, vt nostram argueret insaniam, & Spiritus sancti gratiam largitus est.

B Pluuiam voluntariam segregabis Deus.) Quæ supra stillicia nominauit, hic pluuiam appellauit. Ad necessitatem enim discentium gratia subministrata est doctoribus. Pluuiam namque doctrinæ irrigationem vocat. Hanc nominat voluntaria propter animi libertatem.

Pluuiæ.

Et infirmata erat, tu verò perfecisti eam.) Non pluuiam, sed hæreditatem infirmatam fuisse dicit. Infirmitatem autem, insultus impiorum intelligit. Et Dominus ad Paulum, Sufficit, inquit, tibi gratia mea. Nam virtus mea in infirmitate perficitur. Sed etiã eo tempore, quandq impij eriguntur & insurgunt, tu confirmas & corroboras athletas tuos.

Infirmitas.

Animalia tua habitabunt in ea.) Animalia Dei, Apostolos vocat, quibus inuictus errorem disputat. Nam & Abacuc dicit, Conscendisti ad mare equos tuos. Hos in hæreditate Dei, hoc est, inter Gentes, habitaturos propheticus sermo vaticinatus est.

Parasti in dulcedine tua pauperi Deus.) Hæc autem, inquit, pauperulæ humanæ naturæ, Deus, propter benignitatem tuam, ac multam commiserationem es largitus.

C Dominus dabit verbum Euangelizantibus.) Quos supra animalia vocauit: hic appellat Euangelistas. Et quoniam piscatores erant & publicani, constituti verò sunt philosophorum ac sophistarum doctores: rectè docet, vnde haustis doctrinæ fluentis, irrigationem fuerint prolaturi.

Et speciei domus.) Domus Dei, secundum Apostolum, sunt qui crediderunt. Species autem & venustas horum est Spiritus sancti gratia, quos illa omnis generis donorum munificentia ornât.

Pennis columbæ deargentatæ.) Pennas columbæ Spiritus sancti gratiam dicit, quæ in specie columbæ supra Iordanis fluentia descendit. Huius autè alas deargentatas, & posteriora auro decorata esse dicit. Simpliciora siquidem & candidiora simplicioribus, perfectiora verò & abstrusiora perfectioribus cõueniunt. Sortes verò, duo testamenta vocat. Dicit itaque. Si ad alterutram concesseritis doctrinam, videbitis multiuariam Spiritus sancti gratiam.

D Dum discernit cælestis reges super eam, niue dealbabuntur in Selmon.) Et supra Apostolos reges vocauit, hæredes regni cælorum: & in alio psalmo principes eos appellauit. Vaticinatur autem de Spiritu sancti aduentu, in die Pentecostæ factò, per quem Apostoli variarum linguarum gratiam acceperunt. Dicit itaque, quòd illo tempore, quo regnum orbis Dominus ipsis sit diuisurus, splendidi futuri sint instar niuis. Et locum etiam prædicit, quò sint hæc futura. Selmon namque Ierusalem intelligit.

Mons Dei, mons pinguis.) Iam montem, quos hætenus vocauit Euangelistas, animalia & reges. Sic & Esaias dicit, Futurum est in postremis diebus, vt illustris sit mons Domini. Pinguem autem eum & coagulatum dicit, eo quòd multum pabuli pascentibus in eo gregibus exhibeatur, & multum pinguedinis à diuina gratia accipiat.

E Vt quid suspicamini montes coagulatos?) Contra Iudæos & hæreticorum conuentus, propheticus hic sermo inuenitur, qui seipos nominant Ecclesiam. Quamobrem, inquit, monti huic pares esse contenditis, quem domicilium suum constituit Deus?

Etenim Dominus habitabit in finem.) Non enim sicut apud vos, ô Iudæi, certum quoddam tempus habitauit, ita & in monte hoc ager: sed sempiternam in eo habitationem habebit. Hoc enim significat, quod dicit, Habitabit in finem.

F Currus Dei decem millibus multiplex, millia letantium.) Non iam, ô Iudæi, paucos sanctos habebit, quos inscendat, & in quibus habitet: sicut enim illorum multæ myriades, qui inscensione hac Dei digni habentur, immo numerum superant. Chiliadas namque & myriadas virentium, ac Deo pietatis fructus profrentium noua habet hæreditas, qui ad brauium superne vocationis contendunt ac proferant.

F Dominus in eis in Sinai.) Qui maioribus nostris in Sina, inquit, apparuit, idem ipse & iustos moderatur.

G Ascendisti in altum, cepisti captiuitatem.) Ascensus manifestum descensum. Testatur hoc & Apostolus dicens, Quòd autem ascendit, quid est, nisi quòd & descenderat primùm? Illud, Captiuam duxisti captiuitatem: idem est ac si dicat, Recuperatis illis, ac veluti receptis, qui olim captiui erant, libertatem largitus es.

Acceptisti dona in hominibus.) Apostolus dixit, Dediti dona, vtrumque autem factum est.

Ab acced-

Ab accedentibus enim fidem accepit, & gratiam dedit.

Etenim non credentes inhabitare.) Aquila sic, Etenim inobedientes ad inhabitandum. Non respexit, inquit, ad priorem ipsorum inobedientiã: sed tamen contradicentes videret, nihilò tamen fecius in beneficiando perseuerauit, donec eos domicilium suum efficeret.

A Benedictus Dominus.) Semper (inquit) laudandus est iustus Deus: qui tanta philanthropia vltus est. Qui nos salute donauit, idem & veniam nobis planam reddet, ne tantis bonis fraudemur.

Deus noster, Deus saluus faciendi.) Exhibebit nobis hoc, fons existens salutis.

Et Domini Domini exitus mortis.) Ipse enim nobis mortis custodiam, quæ perrumpi non poterat, peruiam fecit: & contriuit portas aeras, & vinctes ferreos. Et hoc per sequentia declarauit.

B Veruntamen Deus confringet capita inimicorum suorum.) Quòd dicit, tale est, Peccantibus Deus mortem deputauit loco pœnæ. Diabolus autem, velut osor quispiam populi, mortalium vitam perscrutans, ne minutissimum quidem aliquid negligere sustinuit: sed ipsam naturam morti reddidit obnoxiam. Cum igitur eandem naturam Christum videret indutum, accessit ad eum, mortis quærens causas: sicut & ipse Dominus dixit, Venit princeps mundi, sed in me nihil inuenit. Veruntamen licet nihil in eo inuenerit, morti tamen eum tradidit. Hæc autem in iustitia: potentiam quidem illius destruxit, mortalibus verò infernum aperuit: de quibus quidem vbi de prouidentia Dei tractauimus, pluribus est dictum.

Basan.

Dixit Dominus, Ex Basan conuertam.) Basan, conuersionem significat. Confusio autem peccati fructus est. Ab hac itaque conuertet Dominus, & à profundis maris. Quæ est autem maris profunditas? Ipse clamat, Liberer ab his qui oderunt me, &c.

Vt intingatur pes tuus in sanguine.) Quoniam ostendit Deum veluti strenuum quandam victorem hostes expugnantem, sanguinis quoque riuos, & mortuos conculcatos, ac inscultos proiectosque sermone depingit. Hoc autem & per Esaiam clamat, Torcular, inquit, calcavi prorsus solus, nec quisquam ex Gentibus mecum erat, & conculcaui eos in furore meo, & ad terram sanguinum eorum effudi: & cum eos vincerem, alpersa sunt vestimenta mea, &c.

Ingressus Dei.

C Viderunt ingressus tuos Deus.) Ingressus Dei, dispensationes illius dicit: sanctum verò, filium ex femine David assumptum vocat. Manifesta est, inquit, prouidentia tua, & eximeas dispensationes tuas cognouerunt vniuersi.

Præuenerunt principes, coniuncti psallentibus.) Ab hoc loco deinceps Ecclesiarum lætitiã docet. Principes verò Apostolos dicit, tanquam horum factos architectos. Iuuençulas vocat, virginis studium exercentes, ac diuinam Deo melodiam offerentes. Deinde iam dicta manifestiora redijt.

Dissipa Gentes quæ bella volunt.) Postquam ad hunc modum de aduersariis vaticinatus est, sermonem iam transfert ad credentes. Venient legati ex Aegypto.) Prioris huius legationis meminit, quando olim impietas potentiam Dei est reuerita. Meminit autem Aegyptiorum

In Ecclesiis benedicite Deo.) Veteris testamenti tenuitatem ostendit. Erat enim vnus ludæorum populus. Hic verò de Ecclesiarum multitudine vaticinatur, in quibus, ex fontibus Israëlitis, prophetis, videlicet libris, Deum laudare præcipit. Quoniam autem propheticos nobis & Apstolicos fontes largitus est Deus, rectè subiecit;

Ibi Benjamin adolescentulus in mentis excessu.) Benjamin adolescentior B. est Paulus, ex tribu Benjamin ortus. Adolescentior autem dicitur, D propterea quòd & post reliquos omnes & vocatus est & appellatus. Fuit autem & in ecclasi aliquando, vt cognosceret in cælis eum esse quem fuerat persequutus, ac mortuum putauerat.

Quoniam verò non solùm Paulus, sed & reliquus Apostolorum chorus, quæ diuina sunt credentes docet, meritò & horum propheticus sermo mentionem facit. Nam ex istis tribubus reliqui Apostoli genus traxerunt.

Manda deus virtuti tuæ.) Præcipe Deus, inquit Symmachus, in virtute tua. Confirma hoc Deus, quòd habitauit in nobis propter templum tuum, cælestis videlicet Ierusalem. Confirma gratiam quam dedisti nobis per templum tuum, quòd ex nobis assumpisti, quòd constituisti super omnem principatum, & potestatem, & omne nomen quòd nominatur, non modò in hoc seculo, sed & in futuro. Ierusalem enim cælestem ciuitatem vocat. Petunt itaque propter cognationem quam ad populum hunc habet, vt datam gratiam confirmet, largiaturque, vt conspersio propter primitias, exhibito dono potiat. Vaticinatur autem & de Babyloniorum immutatione.

E

A templo tuo in Ierusalem.) A persecutione siquidem cessantes competentem Deo cultum offerent. Et quemadmodum ipsi tributum accipiunt à subditis, ita tanquam serui ac subditi dona tibi offerent.

Increpa feras harundinis.) Quædam exemplaria feras syluæ habent. Siue syluæ legas, siue harundinis, sterilitatem notat. Habent autem spirituales feras idem hoc domicilium, quas vt diuina inuocatione pellamus, propheta nos docuit.

Tauri. Vacca.

Congregatio taurorum in vaccis populorum.) Taurorum multitudinem ludæorum, propter ferociam dicit: vaccas verò populorum eos, qui ex Gentibus crediderunt, propter recentem vocationem nominat.

Vt excludant eos qui probati sunt argento.) Prædicit hic ludæorum insultus, initio prædicationis contra pios factos. Hoc, inquit, facient, volentes excludere, & data salute priuare, eos qui instar argenti igne examinati probatiq; sunt reperti.

Quoniam verò & in Gentibus fuerunt, qui contradicerent, & sanctorum necem molirentur, de illis quoque loquitur, dicens,

Dissipa Gentes quæ bella volunt.) Postquam ad hunc modum de aduersariis vaticinatus est, sermonem iam transfert ad credentes.

Venient legati ex Aegypto.) Prioris huius legationis meminit, quando olim impietas potentiam Dei est reuerita. Meminit autem Aegyptiorum

rum & historia Actorum Apostoli, ubi eos recenseret, qui in die Pentecostes congregati fuerunt.

Acthiopia praeueniet manus eius Deo.) Et huius particulæ videmus effectum. Testis etiam est, Eunuclus ille Candacis reginæ. Deinde totius orbis regna ad laudem Dei vocat.

Regna terræ cantate Deo.) Quotquot, inquit, orbem inhabitatis, hymnodiam Deo pro beneficentia illius offerre.

A *Qui ascendit super cælum cæli.*) Christus enim non solum in visibile hoc cælum ascendit, sed & in superius, confeditque in dextera Maiestatis in excelsis, radios suos omnibus, tanquam Orientis solis demittens.

Ecce dabit voci suæ vocem virtutis.) Significat his verbis Spiritus sancti, post Christi assumptionem, descensum: Manete enim, inquit, in ciuitate Ierusalem, donec induamini virtute ex alto.

Date gloriam Deo.) Aequum enim est, ut qui tanta sunt bona consequuti, in omnibus benefactorem glorificent.

Super Israël, magnificentia eius, &c. Apostoli genus ex Israël ducentes, magnificentiam miraculis quæ ediderunt declararunt: sicut & qui post eos docendi charisma sunt assequuti, velut nubes quædam, attracta è mari Spiritus sancti pluuia, irrigationem mortalibus proferunt.

B *Mirabilis Deus in sanctis suis: Deus Israël.*) Et alij, inquit, virtuti operam dantes, efficiunt ut per hæc laudetur Deus. Sic enim, inquit Dominus, luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est.

Ipsæ dabit virtutem, fortitudinem plebi suæ.) Haud simpliciter Israël meminit, sed quoniam cū Iacob, fratrem suum Esaü metueret, diuinæque apparitione donaretur, corroboratus animo metū eiecit: docet nos hic sermo, quod qui illum robustum reddidit, idem ipse sit & nouum populum suum corroboraturus. Conueniens autem est, quod, cum dicit, Benedictus Deus, psalmus hic cum laude Dei concluditur.

ARGUMENTVM PSAL. LXVIII.

Quandam rerum mutationem portedit hic psalmus. In Iudæos enim qui in Babylonem transmigrarunt, dictus est, ac velut in persona illorum orantium ac liberationem petentium figuratus. Vaticinatur autem simul & de liberatione à seruitute, ac reditu, deq; edificatione Ierusalæ: & in summa, de restituenda priore Iudææ terræ felicitate. Habet verò & prophetiã passionū Dominicarum, & omnimodi excidij, quod illarum gratia Iudæorum nationem erat comprehensurum.

Scholia in eundem Psalmum.

Saluum me fac Deus.) Ei Iudæorum portioni, quæ pia magis erat, orationem hanc deputat. Aquas vocat multitudinem calamitatum. Ex omni parte, inquit, rebus tristibus velut vndis inuoluimur.

Infixus sum in limo profundi.) Symmachus sic, Immerfus sum gurgitibus, unde non est exitus, nec est quo consista. Metaphora est ab illis sumpta, qui in profundum maris incidentes plerumque ad ima deferuntur, & vix solidi quidquam assequuntur. Magnitudinem malorum his verbis declarat.

Veni in altitudinem maris.) Sermonem variis imaginibus ornat. Non enim reperit aliquam imaginem, qua dignè res tristes, quibus occupabantur, exprimat.

Laboravi clamans, rauca factæ sunt fauces meæ.) Sine intermissione, inquit, supplicans clamor, ita ut & ipsa vocis organa fatigentur. Raucedinem autem, vehementiam ex animo orandi dicit.

Defecerunt oculi mei.) Ex metaphora eorū, qui familiarem & amicum aliquem extra peregrinationem constitutum expectant, & vias circumspiciunt. Laboravi (inquit) auxilium tuum expectando. Deinceps quæ hæcenus tropicè posuit, manifestius docet.

Multiplicati sunt super capillos capitis mei.) Et innumerabiles sunt inimici mei, & potentia circumdati, & odio aduersum me feruntur, cum nullam illis odij causam præbuerim.

Quæ non rapui, tunc exoluebam.) Quibus nihil iniuriæ intuli, immeritas poenas do.

Deus tu scis insipientiã meam.) Nosti enim, quod nihil in illos deliquerim. Tuas verò leges transgressus sum. Videtur hæc particula similis ei qua dicit, Tibi soli peccaui.

Non erubescant in me, qui expectant te Domine.) Ne fiam (inquit) aliis noxium exemplum, si, cum ad salutem quæ abs te feratur respiciens, spe mea frauder: sed per ea quæ mihi accidant, qui te cognoscunt, addiscant, quod in te sperans, non confusionis, sed salutis sit reportaturus fructum.

Quoniam propter te sustinui opprobrium.) Substantant enim me cõtinuè inimici, metum meum tuam vocantes imbecillitatem.

Operuit confusio faciem meam.) Recenset doloris ærumnas, benignum Deum ad misericordiam excitans. Et primùm impiorum opprobria, deinde cognatorum ac familiarium detestationem ponit. Tanquam captiui namque & ad seruitutem coacti, non permittebantur, ut pro cognationis iure vna degerent.

Quoniam zelus domus tuæ.) Haud parum me, inquit, sanctæ domus tuæ desolatio, & impiorum irrisio discrutiat. Quæ namque in illam committuntur, imbecillitati tuæ imputantur. Quapropter blasphemias quæ aduersum te eiaculantur stimulos, quasi illarum ego sum auctor. Illud, Comedit me: Symmachus reddidit, Consumpsit me.

Et operui in ieiunio animam meam.) Horum gratia discrutior, & corpus meum ieiuniis macero. Et hoc ipsum causa illis factum est substantiationis. Conficio autem me ipse facci quoque amictu. Et hoc sanè veluti primitias cõtumeliæ huius vsurpauit.

Aduersum me loquebantur.) Et in conuentibus, inquit, & in symposiis adficiationes meas iactant

iactant, olim enim in portis iudicium confessus fiebant.

Ego verò orationem meam.) Oratio verò mea tu es Domine, dum hæc fiunt. Oculos meos ad te dirigo, & auxilium ac velocem opem abs te expecto.

Tempus beneplaciti Deus.) Tempus reconciliationis Deus. Sufficenter puniti sumus, tempus est ut cesset hoc supplicium, & benignitas tua reluceat: *et dicitur enim bonam vocat voluntatem.*

In veritate salutis tuæ.) Ne punias me secundum mensuram delictorum meorum, sed secundum immensam benignitatis tuæ misericordiam: utere autem veritate & iusto tuo iudicio aduersum eos, qui tantis me malis adfigunt. Deinde calamitates suas iterum tropicè recenset, narratione hac misericordiam Dei permouere conatus.

Libera me ab his qui oderunt me.) Similis sum illis qui in foueam cœnosam incidunt, mortemque sustinent, quapropter salutem abs te expecto.

Ne demergat me tempestas aquæ.) Oro autem, ut & ab hostibus, & à malis quæ ab illis inferuntur, liberer. Aquarum quippe profunditatem, ærumnas vocat, quas illi inferebant.

Neque absorbeat me profundum.) Ne reddar, inquit, adobruptus ac submersus multitudine ac magnitudine malorum.

Neque urgeat super me.) Ne occludas mihi benevolentiam tuam ianuam. Qui namque in puteum incidunt, donec ore sunt aperto, modicum quid spei habent, quod possint è periculo liberari: verum ubi & hoc occluditur, de salute desperant.

Exaudi me Domine.) Propter tuam benignitatem, non propter meam dignitatem, liberationem adfer è malis, de quibus commemorauit. Solè enim hoc facere irati, postquam orationes eorum qui deliquerant, repulerunt.

Secundum multitudinem miserat.) Propter doloris excellentiam, celerem mihi consolationem exhibe. Potes enim solo intuitu quæ tristitia sunt dispellere.

Quoniam tribulor, velociter exaudi me.) Maiora quidem sunt dilecta mea, quam quæ remissionem mereantur: veruntamen propter impiorum hostium impropria, da Domine, ut benignitate tua potiar.

Tu scis improprium meum.) Nihil te laet eorum quæ fiunt, sed vides omnia & illorum impropria & meam confusionem. Confundor namque simul & discrutior, probris ab illis affectus.

Improprium expectauit cor meum.) Tantis enim vndique doloribus occupatus, & adhuc tristiora expectans, nullam prorsus habeo consolationem: sed qui me discrutiant numerari nequeunt: qui verò consoletur, & mœstitiæ communicatione angustiam animi reuellet, nemo comparet.

Et dederunt in escam meam fel.) Et ipsum mihi cibum, inquit, amarum reddiderunt. Est enim cibum, etiam aliàs delicatissimus, iniucundus his

qui cum dolore comedunt. Et eam itaque oblectationem in ærumnas mihi commutarunt. Et incidant in ea quæ contra me sunt operati. Mensam enim, oblectationem vocauit: ærumnas verò, laqueum. Symmachus verò sic, Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum & supplicium. Ut comprehendantur, induc super eos tenebrosam calamitatum nubem.

Et dorsum eorum.) Seruitutem eorum decerne Domine, ut incidant in ea quæ aliis construxerunt, nunquam non molestæ operationi incumbentes.

Effunde super eos iram tuam.) Ortum, inquit, iræ tuæ poenam in illos immitte; inferque eis celerem & perennem calamitatem. Per furorem enim celeritatem significauit, per iram verò perseverantiam. Furor enim præceps est, & modici temporis: ira verò tardior quidem est, sed perseverantior. Furorem igitur iræ, & velox & diuturnum supplicium vocauit.

Fiat habitatio eorum deserta.) Per omnia iustum iudicium implorat, oratque ut malis subiiciantur, quæ ipsi fecerunt. Quoniam Ierusalem, & reliquas terræ Iudæicæ ciuitates vastantes desertas reddiderant, orat ut eadem & ipsorum patria patiatur. Factus est quoque voti compos. Est enim Babylon in hodiernum vsque diem deserta. Sciendum sanè est, quod quæcunque Babyloniis, ut patenterur, imprecati sunt Iudæi, quod impiè eos ac malitiosè tractassent, eadem ipsis quoque acciderunt, eo quod contra benefactorem insanierunt. Nam Babyloniis quidem Iudæorum escam reddiderant amarum molestissima seruitute, quod iucundum illi ut erat auferentes: Iudæi verò etiam beneficiis affecti, ipsi benefactori fel & acetum velut vinea noxia, porrexerunt: quocirca iisdem facti sunt supplicii obnoxij, & facta est mensa eorum laqueus, & obtenebrati sunt oculi eorum, ut veram lucem videre nequeant: & dorsum eorum irremissa paupertate ac seruitute, propter duram ipsorum ceruicem, incuruatur: & habitatio eorum facta est deserta, & in tabernaculis Ierosolytanis nemo ipsorum habitat. Subiacent itaq; suis ipsorum execrationibus quibus Babyloniis sunt execrati, propterea quod benefactori facti sunt ingrati.

Appone iniquitatem.) Poenas de illis propter peccata sumptas peccatum vocauit. Infer, inquit, illis iniquè viuientibus, meritum supplicium.

Et non intrent.) Huic simile est illud psalmi primi, Non exurgent impij in iudicio. Delcantur de libro viuientium. Librorum ipsorum meminit & Daniel: Iudicium, inquit, sedit, & libri aperti sunt. Quod autem dicit, tale est, Haud potiantur quiete, quam nos per tuam sumus adepti benignitatem.

Pauper & dolens sum ego.) Ab hoc loco deinceps de rerum mutatione, captiuorum solutione ac reditu loquitur. Quapropter & hic psalmus, in finem pro iis qui commutabuntur, est inscriptus. Duas enim contrarias mutationes accepit. Poenitentia nanque in Babylone vsi, priorem libertatem receperunt: postea verò

Frob.

Quæ Iudæi
Babyloniis
sunt imprecati,
ea tan-
dem Iudæis
obtigerunt

contra

contra Dominum insanientes, ad omnimodam condemnati sunt seruitutem. Vtrasque mutationes prædicat hic psalmus. Quod verò dicit, Pauper & dolens sum ego: hunc sensum habet, Cum viderem me, inquit, in paupertate constitutum, & angustiis examinatum, salutem petij. Huius gratia laudabo nomen Dei mei cum cantico. Non enim ero beneficentiæ illius ingratus, sed hymnis illi gratias rependam, & deprædicatione beneficiorum amplitudinem eius ignorantibus declarabo.

A *Et placebit Deo super vitulum nouellum.* Lucundius, inquit, in sacrificium laudis erit, quam vituli nouelli ac pinguis recens vngulas & cornua producentis. Dignum fuerit deplorare Iudæorū præuaricationem, qui considerare nolunt, quam puerilis sit legalis cultus, cum qui in Babylone captiui fuerunt, polliciti sint se Deum hymnis post reditum non sacrificiorum cultibus celebraturos, eo quòd hymnodia illi sit gratior.

Videant pauperes. Quotquot, inquit, in consimiles incidunt afflictiones, argumentum à nobis bonæ spei accipiant.

Quoniam exaudiuit pauperes Dominus. Hortatur, ut spe in Deum & precatione salutem adipiscamur. Sufcepit enim (inquit) deprecationem nostram, paupertatem nostram vidit, vinculis impeditos (quoniam ipse nos seruituti tradiderat) resoluuit.

B *Laudent eum celi & terra.* Ipsam creaturam ad laudandum Deum voco. Non enim sufficiens ad hoc est humana lingua, vt diuina munera deprædicet.

Quoniam Deus saluam faciet Sion. Hunc autem illi hymnum offeram, vbi Sion illustrem, & Iudæas ciuitates nunc desolatas, priorem felicitatem recepisse videro. Postquam igitur de ciuitatis huius restauratione vaticinatus est, prædicat & habitatorem illius multitudinem. Qui nunc, inquit, captiui sunt, reditum adepti, & ciuitates suas restaurabunt, & in illis ipsi & pueri eorum habitabunt. Nam hoc subiecit, dicens: Et semen seruatorum tuorum, &c.

Et inhabitabunt ibi. Quoniam verò propter furias quibus contra Seruatorem insanierunt, omnimodum passuri erant excidium, meritò talem extremam psalmi partem posuit.

Et semen seruatorum eius. Non enim omnes qui sunt ex Israël, Israël sunt: neque propterea quòd semen Abrahæ sunt, omnes mox filij sunt. Consonant autem istis & Prophetica: Si numerus filiorum Israël fuerit, sicut arena maris, reliquæ seruabuntur. Hoc & David dixit: Et qui diligunt nomen tuum. Post crucem enim illi instar canum sunt expulsi. Qui verò Deum diligunt, in Sion habitabunt, laudis illi sacrificium offerunt.

ARGUMENTVM PSAL. LXIX.

Quod in epigrapha est, Vt seruet me Dominus, nec in aliquo exemplari, nec apud Hebræum, nec apud alios interpretes reperi: conuenit tamen cum psalmi sensu. Orat enim propheta pro salute, & vt ab inimicis liberetur. Dixit autem hunc psalmum David, cum es-

set per Absalomum pulsus. Rectè autem inscriptioni adiectum est illud, Ad rememorandum. Memoria siquidem peccati vehementius illum, quam hostes, pungebant. Quapropter & clamat.

Scholia in eundem Psalmum.

D *Deus ad adiutorium meum attende.* Multis, inquit, calamitatibus velut vndis adobruor, ob quam causam celcrem opem peto.

Confundantur & reuertantur. Frustrantur, inquit, qui necem meam appetunt, & confusionem inde reportent: & qui calamitatibus meis delectantur, in fugam cum pudore, rerum mearum mutationem videntes, vertantur.

Exultent & letentur. Omni lætitia eos reple, qui te diligunt, vt beneficia tua celebrantes tripuident.

Ego verò egenus. Hoc est, Iustitia eorum quæ dicta iam sunt, priuatus sum, & in paupertate degens diuitias virtutis non habeo, ideoque vt auxilio tuo potiar, oro.

Adiutor meus & liberator meus es tu. Potitus enim sum prouidentia tua. Illud, Ne moreris: id est atque, Opem suppedita quam citissimè, nec petitionem meam differas.

ARGUMENTVM PSAL. LXX.

In confesso est, quòd qui epigraphen hanc fecit, in Hebræo illam non repererit, sed eam ipse posuerit. Sciendum autem est, quòd filij Ionadab fuerint, qui primi in captiuitatem abierunt. Ieremias enim vinum illis à Domino iussus est proponere, ad redarguendum Iudæorū præuaricationem. Illis autem propter institutionem maiorum suorum bibere nolentibus, Iudæorum inobedientiam reprehendit Propheta: quòd cum filij Ionadab humana præcepta seruari, ipsi diuinas sanctiones transgredirentur. Dicitur autem hic psalmus, in personam eorum qui in Babyloniā transmigrarunt, reditumque optarunt, ac liberari à captiuitate petierunt. Scripsit autem illum David, ita vt verba eorū parti adaptarit, qui reliquis pij magis erant.

Scholia in eundem Psalmum.

I *n te Domine speraui.* Ne frauder, inquit, spe mea, dum auxilium tuum præstolor, neque diutius improperiis reddar obnoxius.

In iustitia tua libera me. Obsecro, vt mihi & Babyloniis iudices, & iustam aduersum illos sententiam proferas: nam ita seruitute illorum liberabor.

Inclina ad me aurem tuam. Te, inquit, propugnatorem ac firmam communionem habeo. Placide itaque orationem meam suscipe.

Deus meus eripe me de manu peccatoris. Oro te, vt ab eorum potentia, qui impiè viuunt, liberer.

Domine spes mea à iuuentute mea. Iuuentutem tempus magni Moyfi vocat, quo posteaquæ Aegyptiis seruiuerant, libertatem sunt consequuti. Exco, inquit, tempore spem in te habeo, & auxilium tuum expecto.

In te confirmatus sum ex vtero. Natiuitatem & partum, egressum vocat ex Aegypto. Hoc & Ezechiel

Ezechiel docet. Cum enim impietatem Ierusalem reprehenderet, dixissetque, Pater tuus Amorrhæus, & mater tua Chetæa: subiecit, In die qua nata es, Umbilicus tuus non est præcisus, & sale non es salita, & aqua non es lota ad salutem. Quoniam enim umbilicus velut radix quædam infantis est (per hunc enim crescit & nutritur) Israël verò post egressum ex Aegypto, insitam adhuc habebat Aegyptiorum impietatem: rectè dicit, Umbilicus tuus non est præcisus. Quoniam, inquit, nutrimentum ex vtero materno trahis, & prioribus studijs immoraris. Piorum itaque portio Deum orans dicit, Quia inde ab initio spem in te, & protectionem tuam habeo.

A *In te cantatio mea semper.* Te laudo & glorifico sine intermissione, & per tuam prouidentiam factus sum illustris.

Tanquam prodigium factus sum multis. Verum posteaquam auxilium tuum illuxit, multam adeptus sum immutationem, ita vt multis, quæ mihi acciderunt, signi cuiusdam loco reputarentur.

Repletur os meum laude. Transmuta igitur vrgentem me infelicitatem, & comoue ad hymnodiam linguam meam, quæ tibi perennem laudem offerat. Illud enim, Tota die, Symmachus, singulis diebus, reddidit.

Ne proicias me. Oro vt etiamnum eadem tua prouidentia fruam, qua fretus sum in iuuentute. Quoniam enim exitum ex Aegypto iuuentutem vocauit, captiuitatis Babylonis tempus senectutem appellat, quòd inter vtrumque multum temporis dilapsum sit.

B *Quia dixerunt inimici mei mihi.* Omnes, inquit, inimici calamitatibus meis insultant, videntes me protectione tua destitutū, sperantesque non futurum amplius, vt prouidentia tua particeps fiat. Quapropter oro, &c.

Deus ne elongeris à me. Elongare dicit non essentia Dei (nam illa vbique præstò est) sed prouidentiam eius, & auxilij ipsius operationem.

Confundantur & deficiant. Symmachus sic, Confundantur & confumentur, qui aduersantur animæ meæ. Frustrantur peccatis suis, & debitam inde confusionem reportent, iniustè mihi exitium parturientes.

Operiantur confusione & pudore. Ignominiosifiant, qui me calamitatibus adobruunt.

Ego autem semper sperabo. Vbi nâque ista fieri videro, spe in te collocata firmabor, & creberrimè hymnodiam offeram.

C *Os meum annuntiabit iustitiam tuam.* Non cessabo, quin omnes de eo instruam, quomodo inter me & hostes meos iudicaris, meque illorum seruitute liberum reddideris.

Quoniam non cognoui literaturam. Symmachus sic: Quoniam adnumerare nequeo, ingrediar in potentia Domini. Quia pollicitus erat narraturum se iustitiam Dei, & salutem in se collatam, esset autem viribus humanis maior hæc promissio: rectè subiecit, Quoniam connumerare nequeo. Hoc & Psalmo 39. cum dixisset, Multa fecisti tu Domine. Deus meus mirabilia tua: subiunxit, Annuntiaui & loquutus sum: & quæ ibi

sequuntur. Idem & hic dicit, Quoniam connumerare nequeo. Tales enim scripturas natura mea non est assequuta. Attramen ingrediar in potentia Domini, vt hymnodiam humanæ naturæ possibilem reddam.

Domine memorabor iustitiæ tuæ solius. Laudabo te Domine, cum & iustitiam tuam in me declaratam videro, & præceptorum tuorum recordatus fuero. Nam illa me à puero docuisti. Vel hinc patet, quòd tempora Mosæica iuuentutem vocet. Per hunc enim lex est data.

Et nunc vsque pronuntiabo mirabilia tua. Ego quidem mirabilia tua ignorantibus declarabo: tu verò sicut ab initio vocatus es Deus, ita me semper protectione tua dignare.

Et vsque in senectam ac senium. Prophetice David quæ futura erant prædicit. Senectutem namque, finem legis. Finita est autem illa post Christi aduentū. Et hic eos qui in Babylone fuerunt docet, dicens, Vsque in senecta & senium. Deinde vt ostendat, quam vocet senectutè, subiecit, Donec annuntiem brachium tuum, &c.

Potentiam tuam & iustitiam tuam Deus. Aquila & Symmachus sic, Deus vsque ad excessa, quæ fecisti magnalia. hoc est, Excella & magnifica, quæ abs te fiunt Domine, sufficienti ad hoc vt omnibus perluadeant, quo te altissimum nominent.

Quæ fecisti magnalia. Excellis, inquit, omnes eum natura tum potentia. Hinc autem de reditu vaticinatur.

Quantas ostendisti mihi tribulationes. Tradidisti me, inquit, multis ac variis calamitatibus, propter præuaricationes meas, atque iterum ad vitam reduxisti.

Et de abyssis terræ iterum reduxisti me. Arbitror me quodammodo præter opinionem humanam reuixisse, quòd tatis liberatus sum ærumnis. Hoc autem & per Ezechielem dicit Dominus: Aperiam monumenta vestra, & reducam vos à Babylone: hoc est, Desperationem humanam dissoluam, & præter spem hostium, reditum vobis elargiar.

Multiplicasti magnificentiam. Symmachus sic: Augebis magnificentiam meam, & circundabis me consolatione, & alia quæ similiter prædixit. Tua namque erga me prouidentia, bonitas tua declarabitur.

Nam & ego confitebor tibi. Quòd & hic multorum populorum meminit, par est: vt eos significari intelligamus, qui post incarnationem Seruatoris, per præcones, qui ex Iudæis sunt, salutem sunt adepti.

In vasis psalmi veritatem tuam Deus. Vtar autem & consuetis organis, vt hymnodiam adornem.

Exultabunt labia mea. Simul & Babyloniorum interitum, à Cyro Persarum rege illatum, & Iudæorum reuocatione prædicit. Nam illis, inquit, dissipatis, ego reditu potiar: illo potitus, lætus tripudiabo, & beneficia tua celebrans, & assiduè legis tuæ meditationem faciens.

ARGUMENTVM PSAL. LXXI.

Quod Salomoni nequaquam conueniat hic psalmus arbitror

arbitror nec Iudæos inficias ire, modò quæ vera sunt dicere velint. Primum enim Salomon, neque regnavit usque ad fines terræ, neque ab Orientalibus & Occidentalibus tributum accepit. Deinde ut homo finem accepit, illumque non ita illustrem. Psalmus verò eum de quo prophetiam texit, & sole et luna antiquiorem esse ostendit, sicut et eorum quæ dicuntur, expositio docebit. Vaticinatur itaque hic psalmus de Servatore. Salomò enim pacificum sonat, si interpreteris: ipse verò Christus Apostolis dixit, Pacem meam do vobis. Et Paulus, Ipse est, inquit, pax nostra, qui fecit ex utroque unum.

Scholia in eundem Psalmum.

Deus iudicium tuum regi da.) Christum prophetia & regem, & regis filium vocat. Ita illum & leonem vocavit Iacob, dicens, Catulus leonis Iuda. Ex germine filii mi ascendisti. Requiescens accubuit ut leo, & sicut catulus leonis, quis excitabit eum: Non enim rex tantum est, sed & filius regis. Ut Deus enim, ex Deo omnium regum rege Deus est: & ut homo, progenitorem habet regem Davidem. Huic propheticus sermo, tanquã homini, iustitiam à Deo dari obsecrat. Deinde & causam huius tradit.

Iudicare populum tuum in iustitia.) Eos enim qui paupertate peccati detinentur à servitute maligni liberabit, iustè de illo, & his qui ab eo detinentur, iudicaturus.

Suscipiant montes pacem.) Prosopopœia est, omnium immutationem ostendens. Hic, inquit, populo prædicabit exitum. Montes exultabunt instar arietum. Videmus autem & montium & collium immutationem. Qui namque abiecta veteri impietate angelicam vitam amplexi sunt, angelicæ quoque iustitiæ fructum reportant, & pro hominibus intercedentes diuinas conciliationes efficiunt.

Et humiliabit calumniatorem.) Meritò diabolus calumniator est dictus. Nam & Deo calumniam intulit, cum diceret eum vsum ligni per invidiam prohibuisse: & aduersum Iob dixit, Num frustra Deum colit? Verùm hunc Dominus humiliavit ac subuertit, & eos qui tyrannide illius pressi erant, libertate donavit.

Et permanebit cum sole.) Qui ista, inquit, perficit, neque initium dierum ut Apostolico more loquar, neque vitæ finem habet. Sempiternus enim est, & immortalis.

Descendit sicut pluuia in vellus. Humanam nobis natiuitatem his verbis significauit, quæ sine strepitu est facta.

Orietur in diebus eius iustitia.) Verbis res ipsæ astipulantur. Humana quippe natura priore impietate repudiata pietatem didicit. Si verò nonnulli credentes delinquant, sunt tamen innumerari meliores, in militijs, inter idiotas, inter seruos, & operatores manuarios, quibus curæ est virtus.

Et abundantia pacis, donec auferatur luna.) Hoc est, Per vniuersum præsentis vitæ tempus. Superfluum enim fuerit de futuro loqui, in quo vera pax obtinebit.

Et dominabitur à mari, usque ad mare.) Hoc est, Dominabitur omnibus finibus orbis.

Et à fluminibus.) Flumen dicit Iordanem, in quo baptizatus est Dominus, accepto Spiritus sancti testimonio. Ab eo tempore, inquit Euangelista, cœpit prædicare, &c. Ob quam causam & prophetia dicit, quòd dominaturus sit à flumine, usque ad terminos orbis. Deinde & aliunde manifestum hoc facit.

Reges Tharsis, et insula, &c.) Tharsin, Carthaginem Libyæ dominantem, & Esaias & Ezechiel nominant.

Reges Arabum et Saba dona adducent.) Saba, gens est Aethiopum, Lybies verò & Aphri appellantur & occidentales orbis partes, Aethiopes, Orientales & Australes: Arabes mediam Epirum: Insulani medium mare, obtinent. Hos autem dicit prostratos se coram illo, & tanquam Deo adorationem, sicuti regi verò munera oblaturos. Inimicos verò, aut ipsum dæmonem, maledictionibus contra serpentem latis subiecturos. Quia verò trium aut quatuor gentium meminit, & ænigmaticè omnium nationum immutationem præsignauit, sermonem clariorem reddit. Alij quidem in hac vita volentes, alij verò, immo omnes, post resurrectionem subijcientur. Nondum enim, inquit Apostolus, omnia illi subiecta videmus: verum tunc ei omne genu flectetur.

Omnes Gentes seruient ei.) Conueniunt ista cum vaticinio Iacob, quòd ipse sit expectatio Gentium. Videmus autem & huius vaticinij effectum. Non enim vlla gens est, quæ prædicationes Evangelicas non audierit: sed sunt in singulis nationibus, qui splendorem diuinæ cognitionis receperunt.

Quia liberabit pauperem.) Potentem, diabolum nominavit: pauperem verò & inopem, humanam naturam, quòd aliquando sine Deo deserta fuerit. Alias & diuinis legibus potentes restringit, & minis terret, efficitque ut aliquo pacto pauperibus parcant. Hoc enim subiecit etiam.

Ex vsuris & iniquitate redimet animas eorum.) Vsuram avaritiam vocavit, quemadmodum & lex vetus: Vsuram, inquit & abundantiam non recipies. Permovebit igitur eos, qui iniustitia & avaritia delectati fuerant, ut misericordia & benignitate vtantur.

Et viuet & dabitur ei de auro Arabia.) Vaticinatur innumera fore dona, quæ ab omnibus illi regibus & barbaris sint adferenda.

Et adorabunt de ipso semper.) Laudabunt eum assidue. Laudabunt autem & patrem eius per ipsum sumptis laudandi causis. Illud enim, Adorabunt, conforme est Apostolico illi dicto: Gratias ago Deo meo per Iesum Christum. Et iterum: Per quem accessum habemus ad patrem. Et ipse Dominus dixit: Nemo venit ad patrem, nisi per me. Adorabunt igitur ad patrem omnes, & laudabunt eum, pro bonis in se per filium eius collatis. Laudabunt etiam ipsum filium, ut per quem bona illa acceperunt.

Erit firmamentum in terra.) Ipse (inquit) fundabit & confirmabit in se credentes, & sublimes reddet, velut in ipsis montium verticibus constitutos: Et hoc ipse Dominus dixit, Non potest

Saba.
Aphri.

Euangelij
vniuersi
prædicatum.

potest abscondi ciuitas in monte sita, &c.

Super extolleretur super Libanum.) Quoniã sublimiorum montium meminit, rectè & Libanum ponit, tanquam reliquorum in Palestina montium altissimum. Dicit autem doctrinam eius, & illius ministros fore illustriores Libano.

Erit nomen eius benedictum.) Illud Benedictum, à nullo interprete ponitur. Ostendit autem, eum & sole & luna antiquiorem esse. Sunt enim sol & luna eiusdem temporis. Dicit quippe Moses, Et fecit Deus duo luminaria magna, &c.

Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ.) Meminit hic promissionis Abraham factæ: Tribus enim patriarchis Deus pollicitus est, quòd benedicendæ essent aliquando quidem omnes terræ nationes, singulariter verò omnem naturam nominavit. Hoc & Paulus exposuit, dicens, Abraham verò dictæ sunt promissiones, & semini eius. Non dicit autem seminibus, quasi de multis: sed tanquam de vno, Et semini tuo, qui Christus est. De hoc præsens hic psalmus vaticinatur per hunc tribus terræ benedicendas dicens.

Omnes Gentes magnificabunt eum.) Quædam propheticus sermo tanquam de homine, quædam verò tanquam de Deo exposuit. Reperio sanè beatitudinis dictionem alicubi de Deo positam. Beatus (inquit) & solus potens, rex regum. Omnes Gentes beatum (inquit) eum, & laude dignum nominabunt. Deinde ut clarius diuinitatem eius doceat, subiungit.

Benedictus Dominus Deus Israël.) Hic enim, inquit, qui prophético sermone prædicatur, & prædicta miracula facturus est, idem ipse est Deus Israël, & omnium Dominus. Quapropter conuenit ut ab omnibus laudetur. Licet enim naturam eius, tanquam inscrutabilem ignoremus, de salutari tamen nomine eius edocti sumus.

Et replebitur maiestate eius omnis terra.) Sæpe per totum ista Psalmum prædixit, plenamque prophetiam posuit, ac firmum vaticinium reddidit. Dicit autem, quòd in vniuersa terra manifestus sit futurus omnium Dominus, cultumque recepturus ab omnibus, quos diuinæ suæ cognitionis radiis illustrauerit. Hoc autem Propheeta cum per spiritum sanctum cognouisset, optat ut finem suum & effectum hæc prophetia sortiat. Vnde & concludit dicens, Fiat fiat: aut iuxta Aquilam, Peruasi ac certi sumus. hoc est, Vera sunt prædicta, & omnino effectum sortientur.

Scholia in Psalmum. LXXII.

Quam bonus est Israël Deus.) Illud quàm, non est per comparationem: sed pro valde positum, ut bonitatis Dei significet excellentiam. Quod autem dicit tale est, Multum curæ ac prouidentiae Deus Israël impendit: verùm hoc non omnes agnoscunt, sed qui recta sunt prædicatione. Postquam illos ita laudauit, iam consequenter & suarum cogitationum fluctuationem publicat.

nem publicat.

Mei autem penè moti sunt pedes.) Ego sanè propè de vitæ meæ instituto excideram. illud, Penè effusi sunt gressus mei, Symmachus sic reddidit, Nullo ferè negocio quæ me dirigebant dissoluta fuissent. Ut sanis, inquit, ac firmis cogitationibus exciderem, periculum mihi fuit. Hoc enim significat quod dicit, Penè effusi sunt, &c. perinde atque quod effunditur, dissoluitur ac diffluit. Pedes verò & gressus, tropicè cogitationes vocat. Deinde & causam horum dicit.

Quia zelauit super iniquos.) Incendebar, inquit, cum impiè & iniquè viuentes in multa viderem felicitate constitutos.

Quoniam non est respectus.) Aquila sic, Non sunt anxij descruiciatus morti eorum. Neque enim, inquit, in periculis examinati, seipsos abnegarunt: æuans autem abnegationem significat. Cum enim denegare quidpiam volumus, abnuere solemus.

Et firmamentum in plaga eorum.) Modicè, inquit, eos quæ tristitia sunt attingunt.

In labore hominum non sunt.) Res illorum pro animi sententia cadunt, & neque laboribus neque arumnis nec castigacionibus perinde atque alij homines subiiciuntur. Quapropter & subiungit.

Ideo tenuit eos superbia.) Hinc, inquit, in insolentiã ac fastum elati sunt: & quoniam priorum delictorum pœnas non dederunt, in maiore iniquitate abierunt. Illud enim, Operti sunt iniustitia multitudinem iniustitiæ notauit, ut quæ illos vndique circumdederit.

Prodiit quasi ex adipe.) Adeps, sicut sæpe diximus, prosperitatem ac felicitatem rerum significat. Igitur, inquit, tanquam in tanta prosperitate constituti, cum omni securitate iniustitiæ temeritati studuerunt.

Transierunt in affectum cordis.) Non sufficit illis, quòd in homines iniuste designarunt: sed & in ipsum cælum & verbis & cogitationibus eiacula sunt. Notat autem his verbis, blasphemias contra Deum, conuitia contra populum, petulantias contra sacrum Dei templum. Hac de re & Psalmus 41. dixit. Factæ sunt mihi, inquit, lachrymæ meæ panes die ac nocte.

Posuerunt in cælum os suum.) Posuit hæc propheticus sermo tanquam à Deo, ut mœstos consolaretur, dicta. Dum illi, inquit, blasphemias contra Deum vtuntur, & nos afflictionibus impetunt, iucunda de nobis omnium Deus decreuit, reditum ac vitam naturæ destinatam pollicitus. Et vel hinc liquet, quòd redeuntibus à Babylone, & quæ sibi acciderint narrantibus conueniat hic psalmus. Dixit enim, Ideo conuertetur populus meus hic: hoc est, in Iudæam. Cum itaque illic agerent, ista dixerunt: siquidem in Babylone constitutis nullo pacto respondent. Illud verò, Et dies plenitudinis est, atque Reuertentur, & ad senectam usque viuent. Promissione Dei ad hunc modum declarata, ad narrandum cum Babyloniorum blasphemias, tum cogitationum suarum perturbationem regreditur.

Et dixerunt, Quomodo scit Deus?) Hic quidem, inquit,

inquit, illa pollicitus est: isti verò intra semet-
iplos nec videre Deum, nec scire quæ fiant, co-
gitarunt. Deinde, postquam istis impietatem
illorum prodidit, suas ipsius profert cogitatio-
nes.

Ecce ipsi peccatores. Qui iniquè viuunt, abundè
bonis potiuntur. Illud enim, In seculum, de præ-
senti vita dicit. Nam vitam hominis sæpenumero
seculum vocat. Seculum nostrum, inquit, in illu-
minatione vultus tui, &c.

A *Et dixi, Ergo sine causa.* Cum delicias vide-
rem cogitabam. Num igitur inanis est iustitiæ pos-
sessio?

Et laui inter innocentes manus meas. Quid enim,
inquit, enuolumentum ex eo accepi, quòd procul ab
illis qui malitiosè viuunt, semotus fui? Illud enim,
Lau inter innocen, &c. idem est atque, Non com-
municauit malis illorum.

Et fui flagellatus tota die. Cum iustitiæ studio,
& malitiæ consortium fugio, singulis diebus con-
tumelia afficior & abiicior.

Si dicebam, Narrabo sic. Relictis alijs cogitatio-
nibus, hoc apud me cogitabam, Nunç testamen-
ta sua erga nos Deus reprobaui? Quòd enim di-
cit, Ecce nationem filiorum tuorum reprobaui:
perinde est ac si dicat, Posita testamenta transgres-
sus es: filios verò seiplos vocat, quòd Deus ipse
eos ita vocarit, dicens, Filius primogenitus meus
Israël. Verùm istis cogitationibus relictis, obser-
uabam, quòd laboribus nos Deus addixerit, de-
lictorum à nobis pœnas exigens. Reuertar tamè,
& sanctificatum illi templum contemplanor, ma-
lorumque istorum finem videbo. Deinde prædo-
cet hoc per diuinam gratiam.

Deiecasti eos dum alleuarentur. Hæc omnia Ba-
byloniis per Cyrum acciderunt. Nam is eos cæ-
pit, ac seruituti subiecit: Iudæis verò redeundi
copiam largitus est. Prosperitatem autem im-
piorum somnio comparauit. Nihil enim à som-
nio præsentis vitæ scena differt. Et hoc in ipsis
est Babyloniis cognitu facillimum. Illi namque
primum brèui tempore insolentes facti, in extre-
mam postea seruitutem ac maximam miseriam in-
ciderunt.

Domine in ciuitate tua. Imago temporariam ve-
nustatem habet. Imaginem igitur Babyloniiorum
potentiam nominat, quæ modico tempore du-
rauit. Hanc, inquit, tu rediges ad nihilum: hoc est,
eos qui impiè aduersum ciuitatem tuam egerunt,
supplicio afficies.

Quoniam inflammatum est cor meum. Hæc, in-
quit, cogitabam illorum iniquitate incensus.
C Quòd initio Psalmi cælum vocauit (*Quia zelauit,*
inquit, contra iniquos) id hic inflammationem
nominat.

Et renes mei commutati sunt. Renes hic cogita-
tiones dicit. Cum pius, inquit, cogitationes habe-
rem, parum abfuit, quin propter illorum insolentiam
subuerterer.

Et ego ad nihilum redactus sum. Symmachus ve-
rò sic, Eram autem ignarus: & cum passionem
nescirem, passus sum ex ignorantia, iudicia tua nõ
intelligens.

Vt iumentum factus sum apud te. Verùm ista
posthac non patiar, vt curiosè quidquam eo-

rum quæ à sapientia tua dispenfantur scruter:
sed quemadmodum iumentum obsequitur ei
à quo ducitur, nihil scrutans quò ducatur: ita
gratia tua gubernatus, sequar & ego, prou-
dentiam tuam haud quaquam curiosè inuesti-
gans.

Tenuisti manum dexteram tuam. Ab hoc loco
quæ reditum concernunt, dicit, Quemadmodum
(inquit) blandus pater aberratis filij dextera pre-
hensa domum illum reducit: ita me in patriam
terram reduxisti, atque seruitute liberatum, præ-
stita transeundi per Gentes facilitate, illustrem
reddidisti.

Quid enim mihi est in celo? Neque enim in cæ-
lo alium, inquit, habeo Deum, neque in terra aliud
tibi coniungo.

Defecit caro mea, & cor meum. Ob hanc te causam
& animo & corpore desidero, auxiliumque
tuum expecto. Te namque habeo & patrem, &
sortem ac fruitionem bonorum.

Quoniam ecce qui elongant se à te. Qui verò
procul à gubernatione tua recedunt, & idolo-
rum cultum amplexantur, defectionis suæ fru-
ctum recipient exitium. Scortationem autem,
idololatriam Ieremias quoque vocat, cum di-
cit, Abijt super omnem montem sublimem, &
subtus omnium arborem frondosam, & scorta-
ta est ibi: & posteaquam in his omnibus scorta-
ta est, dixi, Reuertere, & non est reuersa. Hoc au-
tem nõ de Babyloniis dixit, sed de illis qui pro-
pter impietatem in captiuitatem traditi sunt. Hi
enim, cum Deum sponsum haberent, scortati
sunt, dæmonum seruitutem complexi. Verùm
experientia tandem, vt respiscerent edocti, cla-
marunt.

Mihi autem adhaerere Deo bonum est. Reipsa nã-
que capta experientia seruatori Deo gratus ero,
& spe in illum confirmabor.

Ponere in Domino Deo spem meam. Per hanc
quippe spem reditu potitus sum, & mirabilia
tua in Ierusalem deprædico. Hanc enim filiam
Sion nominauit, sicut filios hominum, ipsos ho-
mines vocat. Erat autem ea ciuitas binominis:
nam & Sion & Ierusalem in Scripturis nomina-
tur.

Scholia in Psalmum. LXXIII.

VT quid Deus repulisti in finem? Neque enim
sicut captiuus in Babylone 70. annorum tem-
pus ad seruiendum deputasti, neque sicut sub An-
tiocho septem annos cum dimidio, iuxta pro-
phetiam Danielis, statuisti: sed in finem nos repu-
listi, & diurnam lupercus tuas indignatione
retines.

Memor esto cõgregationis tuæ. Iam olim ab ini-
tio vocatus es Deus noster, & populus tuus ap-
pellati sumus. Tuum nãque auxilium consequu-
ti, Aegyptiaca seruitute liberati sumus. Hæredita-
te autem eos, & Moses vocauit. Factus enim est,
inquit, pars Domini, &c.

Mons Sion in quo habitasti. Aegyptiaca nos ser-
uitute liberatos in terram patribus promissam
induxisti, & montem Sion tibi ipsi consecrasti,
vt in

vt in hoc quasi Regia quadam habitans popu-
lum tuum gubernares. Hæc autem prædixit,
antequam templum Ierosolymitanum ædificare-
tur. Salomon enim illud post Dauidem & Asaph
construxit.

Leua manus tuas. Sume de illis arrogantia pœ-
nas. Quòd verò dicit, Leua manus tuas, ex meta-
phora posuit eorum qui delinquentes manibus
flagellant. Dixit hoc prophetica gratia, propter
hostes impiè viuentes. Neque enim contra cru-
cifixum zelantes bellum hoc mouerunt, sed vt
orbem seruituti suæ subijcerent. Vfus est autem
illis Deus tanquam licitoribus, vt per eos de im-
piis pœnas sumeret. Neque Hebræus neque re-
liqui interpretes, neque Septuaginta in Hexaplo,
plurali numero, in Euangelij, posuerunt: sed, In
sancto: vt manifestum sit, quòd de templo ista di-
cant, deplorantes ea quæ illi acciderunt, sicut & in
sequentibus patet.

In medio solennitatis tuæ. In festo, scilicet Pas-
catis, cum vniuersus populus Ierolymis con-
gregatus esset, metropolim illorum Titus circun-
datam exercitu vastauit. Pœnas autem in Pasce
dederunt, quoniam in eo festo Seruatorem crucis
fixerant.

Posuerunt signa sua signa. Tropæa, inquit, quæ
signa sunt ac symbola victoriæ, super portas no-
stras erexisti, omnibus posteris victoriam illam
notam faciens. Pilatus autem contra legem re-
gia signa vrbi intulit, imaginemque suilli capi-
tis lapidibus portæ Romani reges insculpe-
runt. Per hæc autem omnia cognouerunt di-
uina se destitutos esse protectione. Hæc & Do-
minus dixit, Quando videritis abominationem
desolationis, &c.

In securi & ascia. Instrumentis secandi ad hoc
vsi sunt, vt quæ bene excogitata & structa erant,
velut quercum subuerterent.

Incenderunt igni sanctuarium tuum. Non fuere
contenti eo, quòd reliquas domos populati sunt:
sed contra ipsum quoque templum sese furor eor-
um extendit.

In terra polluerunt. Magno in nos consensu
irruerunt, vnum huic scopum habentes, vt le-
gem abs te nobis datam pessundarent. Festo-
rum enim commemoratione politiam legis si-
gnificauit. Hæc autem, inquit, audentes, ne-
que miracula respexerunt, quæ maiorum no-
strorum tempore declarata sunt, neque prophe-
tica sunt gratia correpti. His enim omnibus con-
festum destituti erant. Habebant enim olim etiam
post reditum à Babylone, Prophetas, vtpote Ag-
geum, Zachariam & Malachiam: & qui istis vetu-
stiores Prophetæ fuerunt, tam populo quam Re-
gibus quæ futura erant prædixerunt, hostiumque
insidias manifestarunt, id quod ex historia facillè
cognosci poterit.

Vsque quo Deus improperebit inimicus. Quousq;
istorum nos præuaricationibus exponis, ac blas-
phemas eorum voces toleras?

*Vt quid auertis manum tuam, &c. de medio sinu
tuo.* Sinus Dei, bonorum thesaurus: manus ve-
rò, operatio est. Quam igitur ob causam, inquit,
non suppeditas nobis bona sicut consueuisti,
sed auersas manum è sinu tuo? Posuit autem hoc

ex eorum metaphora: qui cum sinum habeant
repletum, petanturque, dare nolunt, sed manum
retrouertunt.

Deus autem Rex noster ante secula. Scimus hunc
ab initio Regem esse, & huius donis semper, tan-
quam Regis, fruimur.

Operatus est salutem in medio terræ. Videntibus
enim omnibus, nostri curam gessisti, Hoc enim
innuit, quòd dicit: In medio terræ. Cum enim
Aegyptios fugeremus, insolitum nobis illud iter
expediuisti.

Tu contriuisisti capita draconum in aquis. Draco-
nes, Aegyptios: capita verò draconum, duces eo-
rum: & draconem, ipsum Pharaonem vocat, qui
multis principibus imperabat. Hos (inquit) om-
nes vndis submergi fecisti.

Dedisti eum escam populus Aethiopum. Aethio-
pes cum essent Aegyptiis contermini, crebra ad-
uersum eos bella gesserunt. Cum ergo Pharao
cum exercitu suo mari traditus esset, factum est
vt Aegyptij deinceps prædæ essent Aethiopi-
bus. Quemadmodum enim escam esuriens faci-
lè consumit, ita Aegyptios prorsus sine negotio
debellarunt Aethiopes.

Tu dirupisti fontes & torrentes. Hebræus &
reliqui interpretes, Fontem dixerunt. Veruntam-
en siue fontem dicamus siue fontes, non ab-
errabimus à veritate. Fontem enim, aquam il-
lam quæ de petra profluxit vocat: illa verò di-
uisa multos aquarum sinus effecit, quo facillè mul-
ta illa populi, myriades potare possent. Repe-
rimus autem hoc non semel, sed iterum esse fa-
ctum. Et de primo facta historia Exodi, de al-
tero liber Numerorum docet. Rectè igitur aquæ
huius fluente fontem nominauit, torrentes au-
tem eadem quoque appellauit, propterea quòd
non secundum naturam fluxerunt, sed tunc pri-
mum data sunt.

Tu siccasti fluuios Ethan. Tu siccasti fluuios an-
tiquos, vertit Symmachus. Vbi non erant fon-
tes, in deserto illos scaturire fecisti: & eos qui
olim fuerunt, exiccasti. Hoc & in alio Psalmo
dicit, Posuit fontes in solitudinem, &c. Innuit
autem hic sermo etiam aliud quiddam, nempe
quòd Iudæis Dominus propter præuaricationem
eorum propheticorum fluminum riuos non am-
plius producturus: gentes verò, quæ olim de-
sertæ fuerunt, de petra, quæ Christus est, torren-
tibus irrigaturus esset. Omnia verò illa quæ di-
cta sunt ab eo loco, Operatus est salutem in me-
dio terræ eorum beneficiorum, quæ nobis con-
tingerunt, typum habent. Nam & illic liberatio
à seruitute per aquas fuit, & hic per aquas li-
bertatis est initium. Illic draconum capita vndis
sunt contrita & hic potentatus dæmonum gra-
tia baptismatis destruantur. Illic Aegyptij post
mare prædæ sunt Aethiopibus facti, & hic nostri
hostes post sanctam illam colymbethram expu-
gnabiles facti sunt illis, qui olim caliginosas ani-
mas habuerunt. Et alia huiusmodi facillè fuerit
considerare, si qui mentem attendere volent.

Tuus est dies, & tua est nox. A specialibus be-
neficiis sermonem transtulit ad communia,
docetque Deum omnium esse conditorum, ac
temporum moderatorem. Per ver enim & æsta-

Prosperitas
impiorum.

Reni.

Manus
Dei.

Font.

E

Ioan. 5.

tem, solstitia significauit. Illud, Tu fecisti omnes terminos terræ, Aquila & Theodotion, Erexisti, reddiderunt. Significat autem hoc verbū, quod ipse Deus terræ: vt sit, Dederit.

Æstatem & ver tu plasmasi ea.) Cum hæc, inquit, omnia feceris, memor sis huius, congregationis videlicet, quā possedisti ab initio. Illi enim particulæ, hanc reddidit.

Inimicus improperauit Domino.) Ne respicias ad nos Domine, sed ad inimicorum blasphemias.

Ne tradas bestiis animas confitentes tibi.) Nō orat pro omnibus simpliciter propheticus hic sermo, sed pro illis qui nomen Dei confitentur. Petit autem bona. Bestias vocat hostes, propter vehementem crudelitatem.

Animas pauperum tuorum.) Pauperes sint illi, qui animo sunt humili. Beati enim, inquit, pauperes spiritu: hoc est, animo.

Qui repleti sunt obtenebrati.) Quirāque splendore tuo non sunt potiti, sed ignorantia tenebras dilexerunt, domos habent plenas iniquitate, & penis quæ ex hac oriuntur, hoc est, omnis generis malis traditi sunt.

Ne auertatur humilis.) Oramus autem ne petitis suis frustrentur, neque cum pudore abijciantur, qui propter auxilium tuum hymnum tibi offerre solent.

Exurge Deus iudica causam tuam.) Valde competenter pronomen mutauit. Ego enim, inquit, meritiō passus sum ista: illi verò multas contra te blasphemias audacter effuderunt.

Ne obliuiscaris voces inimicorum tuorum.) Et hoc loco personam suam hostium arrogantia coniunxerunt, non vt propter se, sed vt propter illos, propitiatione aliqua digni haberentur, obsecrantes.

ARGUMENTVM PSAL. LXXIIII.

Quoniam vaticinium de iusto Dei iudicio habet hic Psalmus, malorumque operum exitum, & bonas retributiones eorum qui virtutis opera faciunt, prædicit: recte per Epigrapham præcipit, ne pie cogitationes corrumpantur, sed sanæ conseruentur, incorruptionemque sortiuntur. Dicitur autem & hic Psalmus tanquam in persona eorum qui in Babylone captiui fuerunt, Deumque laudaturos se polliciti sunt, si gratia illius potirentur.

Scholia in eundem Psalmum.

Confitebimur tibi Deus, confitebimur tibi.) Liqueat ex his verbis, quod non omnes illi qui redeundi copiam adepti sunt, ista dicant. Promittunt autem laudaturos se Deum, ac nomen eius illustratos. Quod enim dicunt, Et inuocabimus nomen tuum, hoc declarat. Iterum (inquiunt) nomine tuo appellabimur, tuusque populus nominabimur.

Cum accepero tēpus, ego iustitias iudicabo.) Aquila verò & Symmachus sic reddiderunt: Cum accepero synagogam. Quando (inquit) reuertemur, & in templum tuum denuō congregabimur, tunc te legitime laudabimus. Nunc enim clamamus, quomodo cantabimus canticum Do-

mini in terra aliena? Ita Propheticus sermo, postquam ea docuit, quæ captiuis in Babylone dicenda essent, ostendit Deum ad factas promissiones respondentem. Dicit autem, Recta iudicabo. Iustē, inquit, inter vos & Babylonicos iudicabo. Totius enim orbis iudex sum, de quæ omnibus dignas pœnas sumam.

Ego confirmaui columnas eius.) Omnipotens sum, inquit. Terram enim ego feci, illamque quasi columnis quibusdam firmaui, & montibus meis corroborauit. Præceptum enim illi posui, nec illud transibit. Quapropter & cum iudex sim, non statim punio: sed supplicia prædico, vt comminationibus meis hostes ad resipiscenciam per moueam & adhorter, eo quod omnis generis impietas sua sit habitura mercedem, & curæ mihi sit iustus ac modestus animus. Hæc enim per sequentia docet.

Et delinquentibus nolite exaltare cornu.) Hæc enim omnium est grauissima ac pessima passio, non solum peccare, sed & in eo superbire.

Nolite extollere in altum cornu vestrum.) Deinde ostendit, de quo alto loquatur. Animalia siquidem cornigera, cornibus vehementer insolefcunt. Edicit autem hic sermo, ne linguam quis contra Deum moueat, de qua arrogantia hic loquuntur.

Quia neque ab Oriente.) *Et dicitur Orientem dixit.* Ita habet & quinta expositio. Montes verò desertos, Australes ac Septentrionales partes vocat. Illi namque propter excellentem feruorem & frigiditatem inhabitabiles manserunt. Docet igitur, quod impossibile sit iudicium Dei effugere. Nam etiam si quis Orientem assequatur, vel si ad Occidentem aufugere conetur, diuinæ tamen sententiæ subiacebit. Deinde, vitæ docet immutationes, quæ ex diuina sententia fiant.

Quia calix in manu Domini.) De calice verò & Ieremias docet. Iubetur enim ille ab omnium Deo calicem sumere, potareque Ierusalem ac principes, & vicinas gentes. Vinum autem supplicium vocat, quod illud instar ebrietatis potentiam auferat. Dicit itaque propheticus sermo: Nunc de nobis, nunc de illis iustus iudex pœnas sumit: & iam hunc exaltat, & alium humiliat, & ærumnas commutat. Hæc autem captiui in Babylone docti sunt, vt dicerent primum de Babylonicorum seruitute, deinde & sua libertate eruditi. Non enim diu postea Dominus & illorum potentiam destruxit, & istis priorem libertatem reddidit.

Veruntamen fex eius non est exinanita.) Grauiorem pœnam fecem vocauit. Ego (inquit) quod liquidius erat bibi, hoc est, leuioribus malis subiectus fui: ipsam verò fecem Babylonicis bibent, id est, grauiora patientur quàm nobis intulerunt. Ego enim post septuaginta annorum seruitutem reditu potitus sum, illi verò continuæ seruituti tradentur.

Ego autem annuntiabo in seculum.) Sicut enim illi malis nostris insultarunt, ita nos malitiam illorum videntes hymnum Deo offeremus: non vt illis insultemus, sed vt erga beneficia grati simus.

Et omnia

Et omnia cornua peccatorum confringam.) His autem verbis edocti sunt, quod & hostes suos, qui se post reditum impugnarent, pessundaturi essent. Quapropter & dixit, Et omnia cornua peccatorum confringam. Quoniam collecti erant ex omnibus Gentibus, bellum illa contra eos mouerūt. Cornu autem iusti, excelsum animum vocauit, qui & cælos ascendat: & eos qui terrena sapiunt & humi, voluntantur, contemnat. Si verò quis Zorobabelem hic iustum vocari intelligere volet, quod Deus vsus ministro victoriam illam operatus est, à veritate haud aberrauerit.

ARGUMENTVM PSAL. LXXV.

Quod in Epigrapha de Assyriis adiectum est, in Hexaplo non reperi, sed in aliquot exemplaribus. Habet autem hic Psalmus idem argumentum. Vaticinatur enim de illis quæ Senacherim acciderūt, et de supplicio exercitui illius illato.

Scholia in eundem Psalmum.

Notus in Iudæa Deus.) In vna quippe nocte, cum tot hostium myriades lethalem plagam per angelum accepissent, declaratus est Deus omnibus, quod magnam erga Israël prouidentiam gereret, & sese in Iudæa manifestaret.

Et factus est in pace locus eius.) Multitudine namque perempta qui reliqui erant aufugerunt, nunciique diuinæ potentia facti sunt. Et huius gratia cum aliis non interierunt. Hinc ciuitas pacem est consequuta, intellexeruntque vnuerfi, reuera Deo, vt in Sion habitaret, placuisse. Deinde ostendit, quomodo notus sit factus.

Ibi confregit potentias arcum.) Ante muros ciuitatis, inquit, armatos & sagittarios hostes sustulit, & arma illorum prorsus inania reddidit.

Illuminans tu mirabiliter.) Pro illuminans, Symmachus reddidit, splendore magnificentissimus excelles, à montibus venationis. In nostris enim montibus mortis venationi inimicos tradidisti, magnificentissimus & illustris apud omnes declaratus. Miraculo namque ignorantes illuminas, teque Deum esse doces.

Turbati sunt omnes insipientes corde.) Arroganti namque contra te animo vsi, subitam passi sunt perturbationem, propter animi stulticiam: & cum se putarent secure dormituros, spe sua frustrati sunt. Somnium enim mors est subsequuta. Hoc & historia docet, quod cum exurgerent, mortua inuenerint militum corpora.

Omnes viri diuitiarum in manibus suis.) Symmachus sic, Omnes viri potentes manibus suis. Nihil (inquit) profuit eis robor manuum, quo se omnium opes rapere posse sperabant. Et vt doceat, quid ex eo caperint emolumenti subdit.

Ab increpatione tua Deus Iacob.) Renuisti tantum, & confestim prostrati sunt, qui de equitandi gloriabantur industria. Per dormitacionem autem facilitatem mortis significauit. Sicut enim dormitans facile cum vult obdormit: ita & illi, breui compendio finem vitæ sortiti sunt.

Tu terribilis es.) Quis supplicium per te illarum effugere poterit?

Ex tunc ira tua.) Confestim poteris audita blasphemiam punire scelestos: verum patienter egisti, resipiscenciam eorum expectans.

De celo auditum fecisti iudicium.) Cælitus, inquit, decernis contra quos lubet. Symmachus, Auditum inquit, facies.

Terra timuit & quieuit.) Timore, inquit, repleti sunt omnes; cessaruntque ab impetu quo nos adobruerant, eo quod viderunt te tanquam iudicem sententiam contra ipsos proferre: & eos qui opem tuam prædicarunt, haud vulgari potitos esse salute.

Quoniam cogitatio hominis.) Hæc bona consequuti, cogitationes nostras hymnodia consecrauimus, non permittentes vt vel modica illarum portio ad aliud quiddam curandum vacet.

Vouete & reddite.) Hortantur sese mutuo, vt & voueant, & promissa adimpleant. Turpe namque est, si cum id vicini faciant præ metu, qui beneficio Dei potiti sunt, ingratiitudinis morbo laborent. Hoc quippe per sequentia significauit.

Omnes qui in circuitu eius.) Dona verò adferunt, qui per facta miracula perterriti sunt: reque ipsa cognouerunt, quod hic sit verus Deus, qui & potentibus mortem inferte potest.

ARGUMENTVM PSAL. LXXVI.

Et ipsi Idithum Deo psallentium chorus concreditus erat. Hunc igitur Psalmum vel Asaph vel ipse loquutus Davidis vaticinio subseruiuit: ac simul Israelitarum, qui ad Babylonicam coacti sunt seruitutem, cum cogitationum disceptationes, tum qui ex illis oriunturi erant, dolores prædixit. Docet autem, qualem etiam Deo præcationem offerre conueniat illis, qui à malis liberari petunt. Figurauit verò Psalmum, quasi post reditum ipsorum eadem hæc secum precaturi, Deumque laudaturi fuerint.

Scholia in eundem Psalmum.

Voce mea ad Dominum clamaui.) Sordis, inquit, orationem obtuli: & quod petij, celeriter accēpi. Deinde & tempus horum ostendit. Dicit enim, In die tribulationis meæ, &c.

In die tribulationis meæ Deum exquisiui.) Illud exquisiui, seriam exprimit orationem. Consequenter & modum orationis declarat.

Manibus meis nocte contra eum.) Symmachus sic, Manus mea nocte sine intermissione extendebatur. Cum in silentio agerem, manus extendi, pro beneuolentia acquirenda orans, nec spe mea frustratus sum. Hoc enim significat cum dicit, Et non sum deceptus, hoc est, non frustra vigilauit, sed orationis fructum vindemiaui.

Renuit consolari anima mea.) Omnem consolationem occasionem abiici. Solam autem Dei mei recordationem refocillationis loco habui.

Exercitatus sum, & defecit spiritus meus.) Symmachus sic, Exortatus sum mihi ipsi, animoque defeci continuè, cum mihi ipsi loquerer: ac de malis quæ me premebant cogitarem, desperauit.

futurum, vt ab illis liberarer, & acerba pertuli mœstitiæ iacula.

Anticipauerunt vigilias oculi mei.) Vigilias vocat, noctis diuisiones, secundum quas custodes vigilias suas inter se partiuntur & obeunt. Significat autem his verbis, rotas se vigilasse noctes.

Turbatus sum, & non sum loquutus.) Hoc & 41. psalmo dixit, Turbata est in me ipso anima mea. Neque enim sustinebam aliis reuelare cogitationes meas.

Cogitavi dies antiquos.) Priorum tuorum, inquit, beneficiorum memoriam renouaui, cogitauique quanta sint à te maiores nostri beneficia conlequuti, quomodo è seruitute Aegyptiaca liberati sint, quomodo mare rubrum transierint, & quomodo terram promissam acceperint.

Et scopebam spiritum meum.) Illud Θεοδοσιος: Theodotion reddidit, ἱερεὺς: id est scrutatus est. Aquila verò ἱεροδωσκός dixit, id est, fœdit. Hæc (inquit) nocte in me ipso inuestigauit, quânam ratione Deus tantopere maioribus nostris prouiderit, nos verò ad afflictatos contemnat. Cogitavi verò præterea & ista.

Nunquid in æternum proiciet Dominus.) Nū omnino nos abnegauit, & alienos à gubernatione sua reddidit?

A generatione ad generationem.) Symmachus sic, Consumauit dictionem, in singulis generationibus. Etiam hoc, inquit, timui, quod iam olim singularum generationum terminos producit.

Aut obliuiscetur misereri Deus.) Verum iterum me non nihil refocillauit, cogitans Deum ad misericordiam procliuem, non feret vt res nostras quasi obliuioni cuidam tradat, ac misericordię suæ fontes ira sua quasi quadam maceria cohibeat.

Et dixi, Nunc capi.) Cum initium malorum habeam (inquit) nuac erudiri capi. Ego enim per peccatum hanc mihi ipse mutationem conciliaui.

Hæc mutatio dextere excelsi.) Quæ videlicet pro prioribus beneficiis sinistra supplicia intulit. Mutationem siquidem dextere excelsi supplicium vocauit, quasi dextera Dei bona suppeditare consueuerit. At neque istis cogitationibus contentus fuit. Etenim (inquit) commonefeci me ipse etiam bonitatis Domini. Hoc enim significat cum dicit, Memor fui operum Domini.

Quia memor ero ab initio mirabilium tuorum.) Vniuersa tua mirabilia, quæ ab initio in nos sunt declarata, in medium proponam, & in his continua meditatione habita, spes meliores non abijciam.

Deus, in sancto via tua.) Symmachus sic, Deus in sanctitate via tua, Aquila verò, In sanctitate via tua, Sanctus es, inquit, & in sanctis requiescis, in illis habitas, & in ambulabis.

Quis Deus magnus sicut Deus noster.) Omnes excelsis, inquit, Domine. Solus enim quæcunque vis, mirabilia operaris.

Notam fecisti in populis virtutem tuam.) Omnibus hominibus potentiam tuam manifestasti, quando eos qui populus tuus fuit appellati, Aegyptiaca seruitute liberaisti.

Filios Iacob & Ioseph.) Progenitorem quidem Iacobum habuerunt, verum ex Iosephi cognatione facti sunt illustres.

Viderunt te aquæ Deus.) Mari apparuisti, diuisumque est pelagus, Symmachus verò, Dedit æther, inquit. Austro namque, vt historia dicit, vehementer flante diuisum est pelagus. Aère verò conuerso, & nubibus coactis, ventus gignitur. Supplicia tua, inquit, more iaculorum, contra hostes progressa sunt: fragore verò tonitruum Aegyptiorum curruum rotas impediisti. Hoc autem & historia docet. Factum enim est, inquit, in vigilia matutina, & adspexit Dominus ad castra Aegyptiorum, in columna ignis ac nubis, & perturbauit castra Aegyptiorum, &c.

Apparuerunt fulgura tua orbi.) Lux enim illa miraculorum instar fulguris vniuersum orbem percurrit.

Commota est, contremuit terra.) Timore sunt omnes audita potentia tua repleti. Hoc & Raab meretrix ad exploratores dixit, Quoniam timor, inquit, ac terror vester super nos cecidit. Audiuius enim, quomodo Dominus Deus vester rubrum mare ante faciem vestram diuiserit.

In mari via tua.) Facile tibi est & mare diuidere, & in multis aquis inæquitare, vt tamen nulla relinquantur vestigia. Incorpoream enim naturam habes. Hæc autem superioribus adiecimus. Inuisibiliter enim, inquit, populum tuum duxisti, neque vestigium nobis itineris tui ostendisti.

Deduxisti sicut oues populum tuum in manu Moysi & Aaron.) Per hos enim, inquit, loquutus populum tuum duxisti, & lege tua erudiisti. Horum autem omnium mentionem fecerunt, vt ad misericordiam Deum excitarent, & vt gubernatione ipsius potirentur, obsecrarent.

ARGVMENTVM PSAL. LXXVII.

Cum legem olim Deus filiis Israel daret, præcepit vt in illa & ipsi sedulo erudirentur, & filios suos docerent, ac simul etiam festorum dierum causas filiis suis ostenderet, vt cognitis diuinis beneficiis, grati erga largitorem illorum essent. Docebis enim, inquit, ea filios tuos & filios filiorum tuorum, & custodient mandata Domini Dei, vt bene sit ipsis. Hoc prophetica gratia etiam per hunc presentem Psalmum fecit. Populum namque et posteros eorum de illis admonet, quæ à Deo sunt facta, deque bonis ab illo præstitis, ac de ingrata mente eorum qui illa acceperunt.

Scholia in eundem Psalmum.

Attendite popule meus legem meam.) Hoc edico vobis, vt quæ dicuntur, accuratè audiatis. Propositam enim adhortationem vobis quasi legem quandam adfero.

Inclinate aurem vestram.) Hoc est, promptè quæ dicuntur audite. Aperiam in parabolis os meum. Quoniam iam patres ad vtilitatem posteriorum reprehendit, parabolam hanc narrationem vocauit, quod ænigmatica esset, & occultam vtilitatem

vtilitatem adferret. Adiecit autem & vetusta problemata, & vt doceret, vnde illa cognouerit, subiunxit, Quanta audiuius & cognouimus ea, &c.

Et patres nostri annuntiauerunt nobis.) Ab initio (inquit) qui miracula Dei oculis suis ipsi viderunt, filios suos ea docuerunt, & hi rursus doctrinam hanc ad filios suos transmiserunt. Hoc (inquit) fecerunt, diuinæ legi obedientes. Hoc enim subiicit dicens, Et statuit testimonium in Iacob, &c.

Et statuit testimonium in Iacob.) Testimonium vocat tabernaculum in solitudine fixum, quod haberet tabulas testimonij. Legem enim, sicut prædiximus, & mandata vocat & testimonia & iudicia, & iustificationes. Et hæc nobis manifestis dicta sunt supra Psalmum. 18.

Et legem posuit in Israel.) Hoc, inquit, per legis positionem illam præcepit, vt mirabilium suorum narrationem quasi quandam hæreditatem parentes transmitterent ad filios.

Vt cognoscat generatio altera.) Nam ad hunc modum illi quæ à patribus suis cognouerunt, rursus eandem doctrinam filiis suis proposuerunt, atque ita indelebilis conseruata est illorum memoria.

Vt ponant in Deo spem suam.) Cognita namque potentia Dei, & quomodo ipsis omnis generis bona suppeditet, facile firmam in illum spem obtinebunt, & legibus ab illo positis obediant.

Ne fiant sicut patres eorum.) Cum enim cognitam habeant ingrati patrum mentem, & quomodo Deum transgressione legis exacerbant non ignorent, ne illorum imitationem retineant.

Generatio praua & exasperans.) Illi namque firmam in Deum fidem non sunt adepti, nec recto voluerunt itinere ingredi, sed mentem habuerunt diuinis legibus contrariam.

Filij Ephraim.) Tribum Ephraim præcipue incular, vt quæ cultum idolorum plurimi fecerunt. Hoc enim & Iudicum docet historia, & Regum tertius. Illi namque & vitulos statuerunt, & à cultu Dei qui secundum legem erat, nouem tribus abduxerunt, atque ita defectionis proximi fuerunt. Hoc potissimum gratia spiritus sancti præuidens, peccatum reprehendit, quod nondum erat opere factum: conueniensque illis consilium addidit, haud quidem ignorans eos non recepturos adhortationem, at nihilo minus competentem adferens vtilitatem. Postquam autem eos robur & artem sagittandi docuit, timorem etiam illorum incusat. Conuersi enim sunt (inquit) in die belli. Cum enim admodum propter bellandi experientiam insoluerent, ad hostium apparationem in fugam conuersi sunt.

Non custodierunt testamentum Dei, & in lege eius noluerunt ambulare.) Rectè notat animi libertatem. Noluerunt (inquit) secundum legem viuere, nec legitimum complecti politiam.

Coram patribus eorum fecit mirabilia.) Et vt ostenderet, quando ista perpetrarint, subiunxit, Coram patribus eorum, &c. Deinde & tempus

& bellum dicit, & quod omnia mirabilia Dei in Aegypto facta, quorum patres ipsorum spectatores fuerunt, animo eiecerint.

Interruptit mare & perduxit eos.) Breuiter miraculorum Dei narrationem instituit, & hoc de maris diruptione tanquam reliquorum maximum & excelles præmittit. Naturam enim aquarum, quæ de celiua petere solet, vtrinque consistere fecit Deus, verbo suo illam velut vtre quodam cohibens. Quoniam enim vtrium structura firmidam aquarum naturam continere potest, fecit hanc de diuiso mari imaginem, vt diuini verbi potentiam ostenderet, posuit.

Et duxit eos in nube diei.) Nubes enim per diem radiorum solarium molestiam repellebat, noctu verò ignis vsum præbebat.

Interruptit petram in solitudine.) Non enim breuem aliquam destillationem, sed fontem produxit multis miriâdibus sufficientem. Et hoc manifestius per sequentia docuit. Scaturiens enim aqua in multis est diuisa torrentes, largam exhibens sitientibus gratiam.

Et adposuerunt adhuc peccare ei.) Veruntamen hoc quidem miraculum ingrati animi malitiam eiecit, sed etiam post tanta beneficia diuinæ virtutis experientiam capere voluerunt: & cum cibum peterent, non quod necessarium erat vt acciperent quæsierunt, sed Deum tanquam impotentem accusarunt.

Quoniam percussit petram.) Est enim aquæ natura procliuus & facilis. Quod namque in lumbis terræ absconditum erat, in lucem est redditum. Cibum autem panis, qui tempore prouenerit, quomodo nobis simul præbebit?

Ideo audiuit Dominus, & distulit.) Quapropter Dominus, inquit, indignatus, & terram illis patribus promissam dare distulit, & variis eos penis tradidit. Non tulit autem illis compendiosum aliquod exitium patienter agens, vt filij eorum succrescerent. Per ignis autem supplicium & B. Moysi sybgrammatis meminit. Hanc enim passus fuit plagam, inquit, quia non crediderunt in Deo.

Et mandauit nubibus desuper.) Veruntamen etiam cum tales essent, cibum illis nulla productum agricultura præstitit. Hoc enim subiicit docent.

Et ianuas cæli aperuit.) Non enim confectis factis nubes exhibuerunt, sed pro pluuia strabilem eam pepererunt. Ianuas autem, suppeditationem illam cælestem vocauit. Quemadmodum enim istis promptuariorum ianuas aliquid proferre volentes aperimus, ita hic sermo Deum quasi è penu quodam, manna suppeditasse ostendit.

Et panem cæli dedit eis, panem angelorum manducauit homo.) Panem angelorum vocat, quod per angelos subministratus sit. Angeli namque, sicuti per diuinam scripturam edocui sumus, nutibus Dei subministrant. Dicit enim ad hunc modum Apostolus: An non omnes sunt administratorij spiritus, &c. Panem verò cæli tanquam cælitus delatum vocat. Etenim & aues ac iuagæ, volucres cæli sacra scriptura appellat.

Cibaria misit eis.) Ad saturitatem vsq; hunc illis cibum

cibum tradidit. Deinde & carniū suppeditationem narrat.

Transulit austrum de celo.) Per ventos enim auium genus coegit, vt circa tabernaculum illorum terram contingerent præcepit, obuam illis venationem & capturam largitus.

Et desiderium eorum attulit eis.) Potiti sunt, inquit, quæ concupiuerant, & gastrimargiam repleverunt, verum infatiabilis desiderij pœnas iuxta dederunt.

A *Adhuc esca eorum erat in ore ipsorum.*) Quoniam enim, cum multum diuinæ potentie cepissent experimentum, Deum non crediderant escam suppeditare posse: castigationem illis intulit, vt se vtraque præstare, & bona exhibere, & pœnas inferre posse ostenderet: veruntamen nihilo minus in delinquendi pernicacia permanserunt. Hoc enim est quod subiunxit.

In omnibus his peccauerunt adhuc.) Peccantes enim nullam prorsus earum rerum quæ prodesse poterant rationem habuerunt: vanis verò studiis intenti, illaque omni cum diligentia exercentes, ex hac vita excefferunt.

Cum occideret eos.) Castigationem illis non frustra intulit. Haud parum enim vtilitatis ex ea reportarunt. Cum enim bonis fruenterentur, non senserunt: puniti verò, diuinam benignitatem orantes accesserunt.

Et dilexerunt eum in ore suo.) Pollicebantur autem illum se dilecturos, mendacibus vñ verbis. Sermonibus enim cogitata contradicebant, contraria diuini legibus consulentia, nec verbis Dei credere sustinentia.

B *Ipsæ autem est misericors.*) Attamen ipse bonitate sua vsus, non sustinuit illos omnimodæ dare perditioni.

Et abundauit vt auertat iram suam.) Symmachus sic, Et diu auertit iram suam, & non excitauit exitium, furorem suum. Nō intulit eis, inquit, dignum delictis supplicium.

Et recordatus est quod caro sunt.) Vidit enim naturæ illorū imbecillitatem, & quod haud procul abesset, quem accepturi erant, vitæ finem.

Quoties exacerbauerunt eum in deserto.) Per hæc omnia diuinam docet patientiam, sicut & ex historia cognosci potest. Nam aliquando vitulum crexerunt & coluerunt, aliquando Beelphegor inijtiani sunt. Præterea & contra Moysen tyrannidem præcipiti sunt: & cum manna consequuti essent, ingrati fuerunt. Cum terram promissam occupare iussi essent, timorem prætexerunt: & præter ista innumera alia commiserunt, quæ ne prolixi simus, intacta relinquemus.

C *Non sunt recordati manus eius.*) Noluerunt (inquit) prioris beneficij Dei reputare virtutem, per quam seruitute fuerant liberati. Deinceps perpetrata miracula recenset.

Sicut posuit in Aegypto signa sua, & prodigia sua in campo Tanos.) Tanes vrbs regiam Pharaonis sedem habebat. Illic autem Moyses pœnas Aegyptiis intulit.

Et conuertit in sanguinem flumina eorum.) Et fluuiales & ex pluuiis collectas aquas in sanguinis naturam mutauit, sicut contradicentes adficiens.

Misit in eos cynomyiam.) Cynomyia verò & ranis iræ suæ ministris vsus, acerbos illis dolores intulit: ærugine autem & locustis fructus terræ disperdidit.

Occidit in grandine vineas eorum.) Grandine & pruina ipsas etiam arborum radices enecauit: *συκαμίνος* sanè alij interpretes *συκαμίνος*, id est ficus reddiderunt. Illud, Et tradidit in grandinem iumenta eorum, &c. Symmachus sic vertit, Qui exposuit pesti iumenta eorum, & possessiones eorum alitibus. Subita siquidem morte comprehensi, conuiuium carniuoris facti sunt alitibus.

Misit in eos iram.) Furorem, iram & tribulationem acerba supplicia: Angelos verò malos supplicij ministros vocauit. Quod autem malos eos vocat, nec naturæ illorum nec voluntatis nequitiam, sed pœnarū supplicia respicit. Symmachus autem, Angelus adfingentes dixit.

Viam fecit semitæ iræ suæ.) Benignitas eius supplicium non cohibuit, sed locum iustæ castigationi dedit. Hoc autem & per sequentia declarauit.

Non pepercit à morte animabus eorum.) Cum enim aduersariam eorum mentem vidisset, sine miseratione supplicia illis intulit. Tabernacula verò Cham, Aegyptum appellauit. Est enim Merom, filius Cham, Merom verò Aegyptus est.

Et abstulit sicut oues populum suum.) Postquam eos ad hunc modum castigauit, in solitudinem populum suum duxit, pastorem gregem minantem imitatus.

Et deduxit eos in spe.) Cum enim multa illis potentie suæ pignora exhibuisset, iussit eos confidentes esse, nec quidquam metuere. Hoc quidem ab omnium Deo factum est, illi verò potentie Dei confidere noluerunt.

Et adduxit eos ad montem.) Illinc igitur liberatis terram dedit quā promiserat. Per montem enim Sion, vniuersam terram significauit.

Et eiecit à facie eorum gentes.) Terram enim hæc ab illis qui iam olim in ea habitabant, liberauit, ac dominium eius filiis Israël iuxta promissiones suas dedit. Hoc enim significat quod dicit, In funiculo distributionis. Habitationem enim nacti solent eam metiri. Sortes verò ac distributiones terræ huius exactius historia Iesu Naue docet.

Et habitare fecit in tabernaculis eorum.) Terram enim iuxta tribus diuisit. Posteaquam ad hunc modum incredulitatem eorum quam in solitudine ostenderunt commemorauit, iam etiam præuaricationes eorum in terra promissionis narrat.

Et tentauerunt & exacerbauerunt Deum excelsum.) Post tanta ac talia beneficia in præuaricatione manserunt.

Et auerterunt se & non seruauerunt pactum quem admodum patres eorum.) Patrum præuaricationem imitati sunt, quorum supplicium viderant, nihilo inde meliores facti. Arcus enim, si quid auersi & obliqui receperit, tela quæ mittuntur recta dirigere nequit. Sic & illi, quoniam mentis rectitudinem corruerant, non sunt diuinis beneficiis,

Angeli mali.

beneficiis, vt oportebat, vsi: sed & vtilitatis occasionem, in causis nocuenti mutarunt.

Et in sculptilibus suis.) Cum bona accepissent à Deo, seruierunt idolis.

Audiuit Deus & spreuit.) Hoc est, Cùm opus haberent prouidentia ipsius, hac illos non est dignatus. Hæc autem clarius Iudicum historia tradit. Tradidit enim eos nunc Ammonitis, nunc Madianitis, pœnas impietatis de illis sumens.

A *Et ad nihilum redegit valde Israël.*) Populū enim hunc nominatum ac celebrem vicinæ gentes facile debellarunt.

Et repulit tabernaculum Silom.) Hæc deinceps initium Regum docet, de Heli principe sacerdotum ac filiorum illius præuaricatione commemorans.

Et tradidit in captiuitatem virtutem eorum.) Virtutem & pulchritudinem eorum, arcam dicit. Cū enim hanc Ophin & Phinees ad auxiliandum cognatos tribus in castra extulissent, præuaricationis suæ pœnas dederunt. Arcam verò Philistæi nacti, Dagon deo suo velut spoliū quoddam obtulerunt. Erat autem Dagon idolon, quod colebant & adorabant.

Et conclusit in gladio populū suū.) Tradidit enim eos in manus hostium, propter præuaricationis excessum.

Et hæreditatem suam spreuit.) Hæreditatem eos nominauit, quod maximè à Deo plurima semper potiti essent cura & prouidentia. Et Moyses sic dicit, Funiculus enim hæreditatis eius. Deinde & supplicij genera recenset.

B *Iuuenes eorum comedit ignis.*) Hos quidem igni tradidit. Virginum verò non est solitus factus luctus, eo quod suis ipsius quisque malis esset occupatus. Ophi & Phinees, sacerdotes eorum qui arcam ipsam attulerant, cæsi sunt. Docemur his gestis, non esse illis diuinæ confidendum prouidentie & gubernationi, qui iniquè viuunt.

Et vidua eorum non plorabuntur.) Veruntamen cum istis eos suppliciis subiecisset, etiam hostes eorum præstitas ab ipsis causas fuisse docuit.

Et excitatus est tanquam dormiens Dominus.) Patientia namque veluti somno quodam reiecta, Philistæis plagam intulit, propter quā coram omnibus facti sunt ignominiosissimi. Dicit autē de passione ani, quam & historia & prophetia tradit. Dicit enim, Percussit inimicos eorum in posteriora, pudoris partem plagam accepisse ostendens. Somnum verò, patientiam: crapulam ex vino, indignationem vocauit.

C *Et repulit tabernaculum Ioseph.*) Iterum reliquis tribubus relictis, solius Ephraim meminit, futurā illius tyrannidem præuidens. Ex hac enim Heroaboam ortus est, qui decem tribus à regno Dauidico abscidit: Ioseph verò & Ephraim eandem tribum dicit. Filius enim Ioseph, Ephraim est. Repulsulum autem tabernaculum illius esse dicit, eo quod aræ gratia in Silo non mansit: sed Ierosolyma translata est, vbi postea & Salomon diuinum templum construxit.

Et elegit tribum Iuda.) Tribum Iuda propter virgam quæ ex Iesse floritura expectabatur, elegit. De hoc verò germine & Iacob cum Iudam benediceret, vaticinatus est. Meminit autem eius & Paulus dicens, Manifestum autem est, ex Iuda or-

Tribus Iuda.

tum esse Dominum nostrum Iesum Christum: propter hunc igitur tribum Iuda præ aliis elegit. Quoniam mysterium hoc reliquis admodū erat ignotum, admodum dilucidè subiunxit, Montem Sion quem dilexit, vt aliarū tribuum liuorem extingueret, tantum non dicēs, Nullam prorsus zelotypiæ causam concipiatis. Propter montem Sion enim tribū Iuda elegit. Aliàs & ob eam causam montem hunc venerabilem esse ostendere voluit, quod construedum esset in eo templum.

Et edificauit sicut vnicornis.) Vnicornem vnicornu armatum esse dicit. Vnum autem adoradū esse Deum, & lex docuit. Rectè igitur vnicorni, vnicum illud templum vni Deo consecratum comparauit.

In terra fundauit eam in secula.) Symmachus sic, In terram quam fundauit in seculum. Consimiliter & alij interpretes. Quemadmodum enim, inquit, vnam condidit terram: ita & Iudæis vnum construere templum præcepit.

Et elegit David seruum suum.) Simul & Dauidis virtutem, cum eum seruum Dei nominauit, & magnificentiam Dei his verbis declarauit, Sequentē scetas, inquit. Non enim perfectus pastor, sed minister pastoris fuerat, scetas eos sequutus.

Pascere Iacob seruum suum.) Et hoc diuinæ gubernationis excellentiam ostendit. Non enim eū quibusuis ouibus pastorem præfecit, sed posteris Israëlitis, qui aui sui cognomentum acceperunt, quos sibi ipsi velut hæreditatem attribuit. Neque enim ille erga diuinum beneficium ingratus fuit, sed simplicitate, prudentia mixta, secundum normam diuinarum legum eos direxit & gubernauit.

Et pauit eos in innocentia cordis sui.) Simile est istis præceptum Domini, quo dicit, Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Etenim vtraque exterminata malicia, illinc serpentis versutia, hinc columbæ ad obsequendum incauta facilitate, laudabilem commiscuit virtutem.

ARGUMENTVM PSAL. LXXVIII.

De Antiochi, cognomento Illustris, contra populum Iudeorum furore, propheticus hic sermo vaticinatur. Oraculum autem in formam orationis figurat, quasi illud à piis tunc futuris, nondum quidē victis, verum ad huc calamitatibus adobratis, fuerit proferenda.

Scholia in eundem Psalmum.

Deus venerunt Gentes in hæreditatem tuam.) Perspicuè illos Spiritus sancti gratia docuit, ne suas passiones primū narrarent: sed impietatem illam quæ in sanctum templum audacter erat perpetrata, quod templum illud nihil contra diuinam legem deliquisset. Gentes, inquit, impiè & iniquè viuentes, hæreditatem tuam obtinuerunt. Ausæ sunt enim ady-

ta templi inuadere, & aris dæmonum sancta tua polluere.

Posuerunt Ierusalem.) Prorsus enim totam urbem populati, effecerunt ut Ierusalem veluti custodia pomorum facta, nihil differat à tabernaculo.

Carnes sanctorum tuorum.) Tanta namque sunt feritate aduersum cultores tuos vsi.

Effuderunt sanguinem ipsorum.) Animũ ad homicidia propensum habentes, ista sunt ausi, & ne sepulchris quidem dignati sunt occisos.

Facti sumus opprobrium vicinis nostris.) His de causis irrisioni facti sumus obnoxij apud finitimos. Vicinos autẽ Philistæos, Idumæos & alias finitimas gentes vocat, quæ perpetuò Iudæis aduersaræ & hostiles erant.

Vsquequò Domine irascaris, in finem accendetur velut ignis Zelus tuus.) Cũ legem daret Deus præcepit ne quem alium Deum adorarent. Quoniã, inquit, ego Dominus Deus tuus zelotes sum, ignis consumens. Horum hinc & propheticus sermo meminit. Accendetur (inquit) velut ignis zelus tuus: quasi dicat, Ne plurimum irascaris Domine, neue zelum tuum contra nos, propter delicta nostra instar ignis accendas.

Effunde iram tuam in Gentes.) Quoniã de hominibus peccatorum pœnas exiges, oro iram tuam in eos transferas, qui nomen tuum omnino cognoscere nolunt, sed extremæ impietati seruiunt.

Quia comederunt Iacob.) Est & hoc manifestum iniquitatis illorum indicium. Cũ enim, inquit, nihil sint mali à nobis passii, & nos & ciuitatem & agros perdiderunt. Illud verò, Et locum eius desolauerunt: Aquila reddidit, Et speciem eius: Symachus, Et pulchritudinem eius: Theodotion, Et decorem eius, quibus potissimum diuina domus significata est. Rectè autem populum hunc Iacob vocauit, ut patriarchæ huius mentione Deum ad misericordiam excitaret.

Ne memineras iniquitatum nostrarum antiquarum.) Pij erant qui hanc orationem offerebãt. Est enim celebris Machabæorum virtus. Rectè igitur orãt, ne priorum peccatorum pœnas de populo exigat. Hoc autem multam illorum virtutem ostendit, quòd orant nullam fieri præteritorum peccatorum memoriam, & præsentem abscondi impietatem.

Citò anticipent nos miserationes tuas.) Quã citissimè opem tuam inexpugnabilem porrige Domine. Sumus enim prouidentia destituti. Te verò solum adiutorem habemus ac seruatorem.

Propter gloriam nominis tui.) Nusquam suę ipsorum virtutis recordantur, sed propter nomen Dei orant, ut diuino potiantur auxilio. Nam blasphemiam eorum qui maliciôsè contra nomen tuum agunt, progreditur & augetur. Orãmus igitur ut neglectis nostris delictis calamitates istas transferas, & potentiam tuam illam non agnoscentibus ostendas.

Ne quando dicant Gentes.) Alij interpretes, quasi hoc iam tum factum sit, dixerunt, Quare dicunt gentes, Vbi est Deus eorum? Hoc est, inquit, quòd me cruciat, quòd gentes blasphemiam contra te spargere, & subannando dicere audent, Vbi est Deus vester, quẽ Aegyptum flagellasse, & reliqua omnia vulgata illa & decarata perpetrasse dicitis?

Et innotescat in Gentibus.) Oramus igitur, ut & ab illis homicidij pœna sumatur, & reliqui omnes iustam tuam sententiam nobiscum, & propter occisos tuos cultores iram videant.

Introeat in conspectu tuo.) Obsecro ut adspicias eos qui adhuc superstites quidem, vinculis tantum subiecti sunt, ac mortem expectant: nec velis omnimodum contra genus nostrum exitium decernere, sed occisorum filios quasi teneram ex illis segetem conseruare.

Redde vicinis nostris septuplum.) Non significauit his verbis certum quendam numerum, sed orauit ut maximum de finitimis propter blasphemiam sumeretur supplicium. Tale est & illud, Quoniã sterilis peperit septem, hoc est, multos. Sinum verò, ex eorum metaphora dixit, qui in sinu aliquid cautè retinent, ne quid excidat: quasi dicat, Imple illos calamitatibus sine intermissione vrgentibus.

Nos autem populus tuus.) Nos autem, inquit, populus tuus appellati, & grex tuus nominati, assidue tibi hymnos offeremus: & gratias istas conscriptas pro accepto beneficio referentes, ad posteros narrationem istorum proferemus. Quod verò dicit, Confitebimur tibi, gratiarum actione significat.

ARGVMENTVM PSAL. LXXIX.

Quarundam rerum mutationem præsens hic psalmus dicit. Hoc enim significat & testatur mutationis verbum, in epigrapha positum. Quapropter & testimonium præmissum est. Vaticinatur autem Spiritus sancti gratia Iudæorum in Babylone captiuitatem & seruitutem. Figuratus est verò in orationem ad Deum hic psalmus, tanquam ab illis ipsis oblatus. Docet enim eos prophetica gratia, qualibus oporteat Deum verbis placari, & ad misericordiam excitari. Prædicat autem & salutem, quæ mortalibus erat per Christum aduentura.

Scholia in eundem Psalmum.

Qui Vi regis Israël intende.) Te Domine, qui populo tuo pastoris in morè prouides, precationem meam suscipias oro.

Qui ducis velut ouem Ioseph.) Cum Ioseph in fratres veluti supbõs quosdam incidisset, ex illorum manibus eum liberaisti. Duxisti eum in Aegyptum, atque superiorem insidiatoribus suis reddidisti. Postquam ita curam Dei erga illos declaratam exposuisti, ad generaliore potestatem ac prouidentiam transtisti.

Qui sedes super Cherubim.) Quoniã hos solos Moses vasculis quibusdam in sancto sanctorum suspenderat, & inter illos propitiatorium collocauerat, perque illud diuina quædam sacerdotibus apparitio fiebat: rectè hoc loco & Cherubim meminit, eumque qui illis insidebat, ut appareret orauit.

Coram Ephraim.) Vt populo tuo appareas oro.

oro. Per dictas enim tribus totum populum significauit. Meminit autem harum tribuum, eo quòd & Iosephi mentionem fecit, cuius Ephraim ac Manasse filij: Benjamin verò, vterinus frater fuit.

Excita potentiam tuam, & veni.) Deum vel patientem ac lenem excitat. Omnem, inquit, potentiam tuam exere, ut salutem nostram astruas.

Deus virtutum conuerte nos.) Libera nos à seruitute, ac reditum largire. Deinde & rei huius facilitatem docet.

Et ostende faciem tuam, & salui erimus.) Poteris enim, inquit, calamitates istas abundè satis dissoluere si tantum compareas.

Domine Deus virtutum.) Quousque, inquit, orationes meas negligis, peccatis meis iratus? Seruum autem eius, populum nominat. Alij siquidem interpretes, Super orationem populi tui: pro, Serui tui posuerunt.

Cibabis nos pane lachrymarum.) Tempus hinc mutatum est. Nam alij interpretes, Cibasti nos pane lachrymarum, dixerunt, & potasti nos lachrymis in mensura. Dicit autem, Et cibum & potum nostrum lachrymis micuisti. Plorantes enim, necessarium cibum sumpsimus. Posuit autem hoc, pro, Supplicium peccatis nostris admensurasti. Ita & Dominus, Qua mensura, inquit, mensi fueritis, mensurabitur & vobis. Et Zacharias cum hanc mensuram vidisset, de Babylonis exitio vaticinatus est. Dicit enim se duas vidisse mulieres, alas habentes vpupæ, & amphoram portantes, illamque in Babylonem deferre iussas. Docemur his, quæ sit diuini iudicij equitas.

Posuisti nos in contradictionem.) Probrum facti sumus vicinis gentibus, qui inimico erga nos sunt animo.

Deus virtutum conuerte nos.) Apparitione tua nebulam calamitatum dispelle, & reditum largire. Es enim potens ac Dominus virtutum. Deinde vetera beneficia recenset, orans ut consimili prouidentia potiatur.

Vineam ex Aegypto transtulisti.) Tu Domine potentatum Aegyptiorum iniuste agentium destruxisti, tu Cananæorum gentes omnimodo excidio tradidisti: ac populum tuum, quasi quandã vineam, ex Aegypto translatum, omnem illi itinæris successum largitus, in ipsa Cananæorum terra plantasti.

Operuit montes umbra eius.) Quoniã populum tropicè vineam nominauit, in eodem tropo pergit, & vicinarum gentium robur montes: potentiam Israël, illis imminentem, vmbra: sublimis principes, qui principatus à Deo sortiti fuerant, cedros Dei: arbuta verò, cedros contegentia, Israëliticum regnum, illustrius illis factum vocat. Hoc autem sub Dauide & Salomone factum esse nouimus. Nam Dauid quidem non solum à Philistæis ac Iudæis, sed & à Syris vtrisque tributum accepit. Ad Salomonem verò etiam Aethiopum regina profecta est, ita factus erat ille coram omnibus nominatus ac celebris. Palmites vineæ, multitudinem populis propagines verò, profelytos, qui ex gentibus ac-

Zach. 5.

Vinea Domini.

cesserant, cognitionemque Dei amplexi fuerant, dicit. His autem priorem huius populi prosperitatem declarauit.

Vt quid destruxisti maceriam eius?) Maceriam securitatem vocauit. Quod enim vineæ est macerari, hoc prouidentia Dei illis est, qui ea digni habentur. Viam autem prætergredientes, hostes dicit. Quemadmodum enim viatores vineam incustoditam pro arbitrio vindemiant: ita & qui diuina destitutus est custodia, lædere volentibus redditur expositus.

Vastauit eam aper de Syria.) Præcipuos Assyriorum incurfus his verbis significauit. Salmanasar enim & Sennacherim alias ciuitates depopulati sunt: Nabuchodonosor verò obfessa Ierusalem, eos qui mortem fugiebant, captiuitati tradidit. Et quoniã Ierusalem vineam appellauit, rectè apertum syluestrem, hostem illius nominauit. Est autem ea bestia insidiosa vineæ. Vocat eam singularè feram, eo quòd singulariter ac separatim agat, & reliquis sit ferocior, ac consuetudinem illarum aueretur. Quoniã igitur & Nabuchodonosor ferocior erat aliis regibus, rectè illum singularem feram nominauit.

Deus virtutum conuerrere.) Obsecro igitur te potentem Dominum, ut cælitus vineæ huius læsionem videas, ac quod passa est curare digneris. Tua siquidem prouidentia priorem illi prosperitatem dedit. Dexteram autem, prouidentiam vocat. Quam plantauit (inquit) dextera tua.

Et super filium, quem confirmasti tibi.) Docet hinc progerminationem seruatoris Christi. Orat enim, ut cura digna habeatur hæc vinea, propter eum qui vinum erat ex ea sumpturus, quem manifestè filium hominis appellauit. Et Dominus in Euangeliis, Deus simul & homo existens, se ipse filium hominis nominat, appellatione à visibili natura sumpta. Docet igitur eos qui captiui erant facti, ut Deum orent, quo clementiam aliquam ostendat erga hanc vineam, propter nascituram ex ea salutis radicem. Et Dominus, Ego sum, inquit, vitis vera. Vt homo siquidem, vinea: ut Deus verò, agricola est. Quoniã enim ex hac vinea germinauit, quæ inutilis erat facta, vera ipse factus est vitis: & palmities maximos, credentium in se multitudinem, produxit. Horum vmbra, reuera montes operuit, & arbuta cedros: hæc est vera vinea. Extendit palmities suos usque ad mare, & ad flumen usque propagines suas. Propter hanc orant, ut & illa clementia potiatur, virias illius adfectiones recensentes.

Incensa igni.) Hinc potissimum liquet, quòd de illis vaticinetur, sicuti nonnullis videtur, quæ Israël ab Babylonio & Antiocho acciderunt. Babylonius quippe & templum incendit, & maximam vrbis partem igni tradidit. Ita & hinc dicit, Non solum vindemianto fructu abierunt: sed & vineam ipsam subruerunt, ac radicibus euulserunt, igneque consumplerunt.

Fiat manus tua super virum dextere tue.) His enim ex nobis sumptis primitiis vniuersa mortalium

Maceria

D

E

Vinea

F

ralium natura, verum Deum agnoscat, & exhibitam sibi benignitatem laudabit.

Viuificabis nos.) Hoc autem modo mors quoque destruetur, ac nos aeternam vitam adipiscemur, te Deum seruatorem adorantes.

Domine Deus virtutum.) Propter salutem itaque quae propter nos est futura: ad afflictiones nostras solue, reditumque largire. Nam si modo apparueris, salutem consequemur.

A Scholia in Psalmum LXXX.

Exultate Deo adiutori nostro.) Symmachus, Celebrate, dixit: Aquila, Laudate, Offerte, inquit, Deo hymnum gratiarum actionis, qui nobis prouidentiam suam impertiuuit.

Iubilare Deo Iacob. Triumphalis est iubilus, sicuti saepenumero diximus. Hortantur itaque se mutuo ut Deo, qui victoriam dedit, hymnodiam adornent.

Sumite psalmum, & date tympanum.) Variis instrumentis vsi diuinam melodiam concinebant, sicut historia Paralypomenon docet. Denunciat igitur hic sermo choris illis, ut mutuo inter se suauissimum organorum illorum sonitum reddant: & alij lyris, alij tympanis, alij citharis Deum laudent. Psalterium vero, Symmachus lyram vocauit.

Buccinate in neomenia tuba.) Praecepit Deus sacerdotibus, ut tubis vterentur. His autem populum de tubis, quae in monte clangerunt, admonebant. Cum enim Deus in monte Sina illis loqueretur, Vox, inquit, tubae insonuit vehementer. Et isti igitur reditum consequuti, diuinoque auxilio potiti, merito cum aliis organis & tubis vti iubent.

Testimonium in Ioseph posuit illud.) Ioseph hic totum populum vocat. Quoniam enim Ioseph illis auctor ingressus in Aegyptum fuit, ob eam causam populum ex eo nominauit. Hoc autem est quod dicit, quod hanc isti populo legem dederit Dominus, cum eos ex Aegypto liberasset. Dein exhibita beneficia recenset.

Lingua quam nouerat audiuit.) Haec enim tanquam diuinam vocem perceperat: sed hanc primum in solitudine, cum legem acciperet, audiuit.

Diuertit ab oneribus dorsum eius.) Labores in Aegypto, acerbam seruitutem, & operam conciliandorum laterum his verbis significauit. Hinc personam Dei inducit, ipsis loquentem: ac quod primum reliquorum beneficiorum fuit, commemorat. Dein admonitionem & consilium adfert.

In tribulatione inuocasti me, & liberaui te.) Ingemiscebas in Aegypto laboribus miserè ad afflictus, ubi te confestim benignitate mea dignatus sum. Hoc & historia docet. Ingemiscebant, inquit, filij Israel, propter operum duriciem.

Exaudiui te in abscondito tempestatibus.) Symmachus sic: Exaudiui te per absconditum tonitruum. Et alij similiter tonitruum posuerunt. Declarat autem his verbis, quod cum natura sit inuisibilis, omnibus tamen manifestam salutem velut tonitruum quoddam, per plagas quibus

Aegyptios percussit, operatus sit: omnibus significans, quanta Israelii cura prouideat.

Probauit te apud aquam contradictionis.) Cum in Maran venissent, atque aquam amaram reperissent, vociferati sunt contra Moysen, murmurantesque contra Deum. Igitur ob hanc causam hoc nominis locus iste accepit. Dicit itaque, Reprehendi apud aquam illam animi tui ingratitude. Qualitatem autem eius facile mutauit, & ex acerbitate dulcedinem reddidi.

Audi popule meus, & contestabor te.) Cum igitur experimentum potentiae meae caperis, accipe quas tibi leges propono. Est enim haec contestatio, qua tibi tam inobedientiae poenam, quam obedientiae utilitatem praedico.

Non erit in te Deus recens.) Habet ista & proemium legis. Ego enim (inquit) sum Dominus Deus tuus. Et hic igitur praecipit dicens, Alienum ac recentem Deum non adorabis. Redarguunt ista & Arrij & Eunomij insaniam. Si enim vnigenitus patri, non est homouisus, utique recte vocabitur alienus. Et si fuit tempus aliquod, quando non erat: ergo recens est, & non sempiternus. Diuinam ergo legem manifeste, alienum ac recentem Deum adorantes transgrediuntur. Verum non est commodum hic illorum arguere deliria. Sufficiet tamen & ista praeruaricatione eorum redarguunt.

Dilata os tuum, & implebo illud.) Exhibe, inquit, per obedientiam te ipsum morigerum, & accipe bonorum abundantiam. Sermonem autem hic ad reprehensionem transfert.

Et non audiuit populus meus.) Ego quidem hoc illi consilium obtuli: ipse vero neque audire, neque attendere dictis meis sustinuit.

Et dimisit eos secundum desideria.) Symmachus sic, Dimisi igitur eos placito cordis eorum, ut ambulent in suis ipsorum consiliis: Aquila vero, Eieci eum, inquit, in tortuositate cordis eius, ibunt in consiliis suis. Cum enim, inquit, immorigerum eum esse viderem, gubernatione mea illum priuauit, permisiq; ut suis ipsius feratur cogitationibus. Exposita est autem ob oculos ad contempnendum volentibus, prophetiae huius veritas. Destituti siquidem ope diuina Iudaei, vbilibet dispersi, ac serui pro liberis facti sunt, diuinationibusque & daemonum incantationibus vrentes, Deum adorare nolunt.

Si populus meus audisset me.) Si vero adhortationibus meis acquiescisset, & praecipis meis obediisset, in instanti & momento (hoc enim est quod dicit, In nihilo) inimicos eius dispasssem.

Inimici Domini mentiti sunt ei.) Aquila sic, Qui Dominum odio habent, negabunt. Christum enim negando se ipsi hostes Domini constituerunt, mentientes ei, & inita foedera transgredientes. Postquam enim lata esset lex, respondit, inquit, omnis populus, Omnia quaecumque dixit Dominus Deus, faciemus & audiemus. Et promissiones quidem illorum tales fuerunt, facta vero contraaria. Dominum quippe apparentem crucifixerunt. Verum acceperunt impietatis praemium, perpetuum videlicet excidium. Hoc autem & prophetia expressit.

Et erit

Tempus.

Et erit tempus eorum.) Clarius Symmachus. Cum enim dixisset, Qui Dominum odio habent, mentientur ei: subiunxit, Sed erit tempus eorum in saeculum. Tempus autem, vocat calamitates. Dicit igitur, In has calamitates Iudaei non ad certum aliud quod tempus incidet: sed in saeculum in illis diuina prouidentia destituti, permanebunt.

Et cibauit eos ex adipe frumenti.) Multa, inquit, ingratitude laborantes, non sunt eorum recordati bonorum, quae iam ipsis fuerant exhibita. In solitudine namque iucundissimam illis aquam ex petra produxerat, quam sitientes mellis instar dulcem esse arbitrabantur: in terra vero promissionis, abundanter illis quos ea terra proferebat, fructus largitus fuerat. Per frumentum autem, & aliorum fructuum suppeditationem significauit.

Scholia in Psalmum LXXXI.

Deus stetit in synagoga deorum.) Iudaeorum principes deos nominauit, ut quibus iudicandi potestas esset concedita. Ita eos & Lex ipsa vocat: Diis tuis, inquit, non maledices, & principi populi tui ne detrahas. Quoniam enim Deus vere iudex est: homines vero & ipsi administrationem iudicij vsurparunt: appellati sunt dii, tanquam Deum hac in re imitati. Verum eos qui non iuste iudicant, nec iudicij lancem immotam retinent, iustus hic iudex reprehendit, & de iusto iudicio, quo ipse fit iudicaturus, praedicit.

Vsquequo iudicatis iniquitatem.) Vsquequo non profertis sententiam, quae muneribus non sit corrupta: sed potentium iniustitiam redarguere detrectatis, & pauperes ab illis iniuria adfectos contemnitis?

Iudicate egeno & pupillo.) Vterque siquidem auxilio opus habet. Cum igitur ad hoc deputatus sis, ut istis manum porrigas, noli acceptum munus negligere.

Humilem & pauperem iustificate.) Ne sit pauper iniuste agentibus expositus, cum vobis sit iudicandi concedita potestas.

Nescierunt neque intellexerunt.) Verum verborum meorum luce illustrari noluerunt, quapropter velut in nocte ac caligine agetes, rempublicam administrant.

Mouebuntur omnia fundamenta terrae.) Propter hanc iniustitiam vita eorum perturbatione repleta est.

Ego dixi, Dij estis.) Ego quidem vobis dedi ut eodem quo ego nomine appellemini, ac filios meos vos vocauit.

Vos autem sicut homines moriemini.) Symmachus sic, Vos autem sicut homines moriemini, & sicut vnus principum cadetis. Honorem enim vestrum ignorantibus, idem vobis accidit, quod diabolo: qui cum principatum a me accepisset, nec illo vellet competenter uti honore illo excidit. Eandem autem cum aliis hominibus is forte subiistis, nullam omnino gloriam post mortem habentes. Vbi ad hunc modum hic sermo, iustorum iudicium reprehensionem exequutus est, verum & iustum iudicem orat, ut ipse orbem iudicet.

Surge Deus, iudica terram.) Hoc autem manifeste Christi iudicium significat. Ad ipsum enim secundum humanitatem dixit Pater: Pate a me, &c. Etenim tale quid Propheta orat, ut velociter compareat, & iuste iudicet, ac iniusti iudices cessent: Iudaeorumque hereditatem relinquat, & in huius locum Gentes suscipiat, atque vniuersis mortalibus salutem suppeditet.

ARGUMENTVM PSAL. LXXXII.

Post reditum e Babylone, cum Gentes vrbi Ierusalem vicinae templi renouationem viderent, contra Israellem congregati sunt, ac reliquas Barbaras nationes collegerunt, bellumque contra Iudaeos mouerunt. Et haec Ioel & Ezechiel, Micheas & Zacharias praedixerunt. Vicerunt autem Israelitae hos omnes, sub duce Zorobabel, celitus auxiliante Deo, ac hostium audaciam confringente. Haec quidem psalmus iste praedixit. Est autem propheta Spiritus sancti, in formam orationis figurata, docens eos, qui tum impugnabantur, quomodo Deum placare oporteat.

Scholia in eundem Psalmum.

Deus quis similis erit tibi.) Ne vniuersa quidem cum angelorum tum hominum natura potentiae tuae quidquam damni inferre poterit. Habet enim illa incomparabilem virtutem. Illud autem Quis, pro Nullus posuit.

Ne taceas.) Praecamur ne consueta lenitate vtare. Hoc enim est quod dicit, Ne placide agas. Sic enim Symmachus reddidit, Ne mansuetè agas. Docet autem & interpellationis huius causam.

Quoniam ecce inimici tui sonuerunt.) Maris, inquit, in morem contra nos, arrogantia vsi, insonant: qui propterea quod tibi sunt inimici, bellum hoc contra nos orsi sunt. Contra te siquidem inimicitiam exercentes, populum tibi dicatum obsident.

Consilium cogitauerunt aduersus sanctos suos.) Symmachus pro Aduersus sanctos tuos, Aduersus, inquit, absconditos tuos. Aquila, Aduersus absconditum tuum, ita & Theodotion. Quoniam ex illis Christus secundum carnem nasciturus erat, venissent autem Gentes hoc animo, ut Iudaeorum Gentem radicibus extirparent: hanc eos orationem Spiritus sanctus Deo offerre docet, ut dicant, Non solum in nos insidiis istis sunt vsi, sed & aduersus absconditum tuum, qui in nobis est absconditus, quem ex tribu Iuda oriturum praedixisti. Hoc autem Deus & per Esaiam significauit, dicens, Quae admodum si inueniatur acinus in racemo, dicunt, Ne disperdas eum (est enim in illo benedictio Domini) ita faciam propter eum qui seruiuit mihi. Propterea non perdam omnes, & educam ex Iacob, & ex Iuda: Semen & tunc, inquit, quod reliquum est, tradam. Igitur propter vnum acinum totus racemus, immo magis, tota vinea diuinam est prouidentiam consequuta. Hoc sane & hic orantes dicunt, Quoniam non solum contra nos, sed & contra absconditum tuum

tuum insanire audent : Huic autem & sequentia consonant.

Et non memoretur nomen Israël ultra.) Omnimodo excidio & obliuioni Israel tradere volunt. Dein recenset finitimas Gentes, cum quibus & aliarum nationes vocatæ ad bellum venerunt.

Aduersum te testamentum.) Qui verò bellum contra te concorditer susceperunt, sunt isti, Tabernacula Idumæorum, &c. Idumæi genus suum traxerunt ab Esau. Edom enim Esau nominatus fuit: Ismaelitarum verò, sunt Ismaelis posterii. Moab, fuit filius Loth. Et ex hoc gens quædam constitit, Agareni. At tribus Ismaelis ab Agar est nominata. Fuit autem illa Ismaelis mater. Gebal verò & Ammon & Amalec, & ipsi sunt posterii Esau. Et ab his sanè gens quædam orta est, Ammon fuit filius Loth. Sunt autem isti portio Arabiarum. Gebaleni verò vicini sunt Iudææ. Allophylos verò alij interpretes Philistæos interpretantur, quos nos Palæstinos nominamus. Nam hi soli è gente Cananæorum in terra relictæ, & iuxta Israel habitantes, rectè Allophyli, id est, alienigenæ, discriminandi gratiâ sunt vocati.

Etenim & Assur.) Assyrii non regnabant amplius eo tempore. Innuit ergo hic sermo, Samaritas, exules Assyriorum, qui post captiuitatem decem tribuum in ciuitatibus illarum habitauerunt.

Fac illis.) Priorum beneficiorum recordantur, idemque denuò, grati existentes, auxilium petunt. Hos duces Barac & Deborâ prophetissâ disperdidit.

Pone principes eorum, sicut Oreb & Zeb, &c.) Et horum historia Iudicum meminit. Interemit autem eos Gedeon, qui diuina gratia dux belli erat. Orant igitur, vt ad horum exemplum sui quoque hostes dissipentur, ac causam huius docent.

Qui dixerunt, Hereditate possideamus sanctuarii Dei. Ferociunt enim confidenter, & templum tibi dicatum occupant. Hoc enim est quod hinc sanctuarium vocat. Symmachus pro sanctuario *ἱερὸν*, id est, aulam dixit. Ex hoc loco totum argumentum psalmi dilucidum est factum. Quoniam enim reuersi templum reedificauerunt, propter hoc autem non omnis perfectus erat legalis cultus, cuius gratia secundum legem non licebat duplicem habere cultum: propter legalem autem cultum, Gentes illæ vbi vicinæ Iudæis erant inimicæ, ideoque totum belli impetum vertebant aduersus templum, vt cum illo simul & gentem & legalem cultum è medio tollerent.

Deus meus pone illos vt rotam.) Hoc est, iube illos variis calamitatibus circumuolutari ac subuertiri.

Sicut stipulam ante faciem venti.) Disperde eos instar stipulæ à vento agitatæ.

Sicut ignis qui comburit syluam.) Sicut in syluis nonnumquam flamma arboribus à vehementiore vento agitatæ & inuicem attritis, attritioneque calore efficientibus, ac paulatim sese incenduntibus, vltro exurgit: consimili modo orat, vt & isti inter se mutuo consumantur, suæque iniquitati tradantur, secundum prophetiâ quæ dicit, *Ite in luce ignis vestri, & in flamma quam incendistis.*

Imple facies eorum ignominia.) Spe namque eorum quæ voluerunt frustrari, ac ignominia repleti, po-

tentiam tuam cognoscent.

Erubescant & conturbentur in seculum seculi.) Apprecantur inimicis bona, etiam impugnati. Orant enim vt pro audacia & ignominia diuinæ cognitionis fructum reportent, atque simulacris liberati per experientiam discant, quod ipse solus sit & Deus & Dominus,

ARGUMENTVM PSAL. LXXXIII.

Duplex est psalmi huius prophetia. Prædicit enim non solum Iudæorum reuocationem, sed & totius orbis salutem, torcularia verò, sicut iam prædiximus, Ecclesiis vocat. In his enim spiritalis vinea fructum suum profert, & salutis vinum nobis comparamus.

Scholia in eundem Psalmum.

Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum.) Docti sunt ista etiam illi qui in Babylone fuerunt, vt reditum desiderarent, & cultum qui secundum legem erat concupiscerent. Quamquam & nos ex diuinis adytis fructum reportamus. Competit autem nobis hæc prophetia bifariam. Prædicit enim multa futura tabernacula, ac multa torcularia, & multorum quoque altarium consimiliter meminit. Iudæi verò vnum habebant templum, & vnum similiter altare. Vnaquæque sanè prædictorum dictio ad diuinum amorem animi inflammat. Dicit enim, dilecta esse tabernacula Dei: neque se simpliciter illa desiderare, sed & deficere in atria Domini. Consonant autem istis & sequentia.

Cor meum, & caro mea.) Non solum anima, sed & corpus iucunditatis huius spem resurrectionis adeptum particeps factum est. Hoc enim innuit hic sermo. Quapropter & Deum viuum appellauit, quod vitæ sit suppeditator.

Etenim passer inuenit sibi domum.) Aquila sic, Etenim auicula inuenit sibi ipsi domum, & passer nidum sibi vbi reposuit pullos suos. Quemadmodum enim passer oberrant, nidum non habentes: vbi autem hunc fixerunt, in eo commorantur, ac pullos suos nutriunt: ita & nos olim quidem oberrauimus, nunc verò à gratia tua vocati, & tabernacula tua adepti, iuxta altaria tua pullos nostros institui-mus, illis cum pueris nostris assidentes, spiritalisque cibum abs te reportantes.

Altaria tua Domine virtutum.) Nidus enim nostrer, ac pulli bonorumque fructio, sancta sunt tua altaria.

Beati qui habitant in domo tua.) Singula istorum typicè quidem illis acciderunt, qui in Babylone fuerunt: nobis verò secundum veritatem competunt. Nam & illi quia procul absunt à sancto templo, beatos ducunt eos, qui consolatione ex illo potiuntur: & nos gustata diuina dulcedine, zelotas eos vocamus, qui assidue Deo adhærent.

Beatus vir, cuius auxilium abs te.) Beatum eum esse dicit, qui diuina semper prouidentia potitur, &

rum, & mentem habet gratia Dei illuminatam, piæque semper in illa cogitationes volutat. Si quidem ascensiones Dei, factas in cordibus, piæ de Deo cogitationes nominauit. Qui namque ascensiones istas in corde suo obtinuerit, se ipsum risui non dabit, sed lachrymis, cupiens ex hac vita dissolui. Audiuit enim illud, Beati qui nunc flent, quoniam ridebunt. Vallis enim lachrymarum typicè quidem, is locus est, in quo angelus apparens præuaricationem populi redarguit, multitudinemque ad fletum permouit (nam ita locus ille ex eo facto appellatus est) propriè verò præfens hæc vita, in qua Adam, vt in sudore vultus sui, panem comedat: & Eua, vt in doloribus liberos pariat, condemnati sunt. In hac igitur qui diuinas ascensiones accipiunt, & lachrymas profundunt, & laboriosam vitam complectuntur, ac Legislatoris benedictionem expectant.

Ibunt de virtute in virtutem.) Virtutem enim auget quotidie, qui vitam pietatis exercitio dedita amplexi sunt. A precatione ad hymnodiam eunt, ab hymnodia ad supplicationem, ab hac ad diuinorum oraculorum lectionem. A virtute igitur ad virtutem transeunt singulis diebus diuitias suas auctiores reddunt.

Videbitur Deus deorum in Sion.) Hanc igitur rerum operatus est immutationem, Deus verbum, incarnatione suscepta, primamque suam apparitionem in Sion exequutus est.

Domine Deus virtutum.) Hæc optat Propheta procul humanam salutem contemplatus, Deumque orat, vt precatione hac suscepta, diuina sua prouidentia populum seruatum dignetur. Hoc enim faciem Christi appellauit. Vos enim estis, inquit Apostolus, corpus Christi, & membra ex membro. Et iterum, Non potest oculus dicere capiti, Non es mihi necessarium: aut rursus caput pedibus, Oplis vobis non habeo.

Quoniam melior est dies vna in atrijs tuis.) Populus enim tuus cura tua potitus, templo tuo perpetuo adhæret, ac multum inde vtilitatis reportat. Quæ namque quis vna die ex eo retulerit, aliunde illa non colliget, etiam si multa dierum millia impendat. Hæc autem & ab illis competenter dici potuerunt, qui in Babylone fuerunt.

Elegi abiectus esse in domo Dei mei.) Consimiliter & ista cum illis qui in Babylone fuerunt, tum & nobis apta sunt & commoda. Illos enim Spiritus sancti gratia docuit, ne domus Dei solitudinem contemnerent: & nos instrui-mur, vt adyta illa Deo consecrata concupiscamus.

Quia misericordiam & veritatem diligit Deus.) Qui namque hoc sunt erga Deum animi affectu, omnibus istis bonis potentur, siquidem misericordia & veritas, ex diuinis illis adytis progerminant. Nam illinc bonorum dogmatum doctrinam accipimus: & vt summam dicam, omnium illinc bonorum fructuonem, à malicia & versutia liberati: simpliciter verò, & cum veritate viuere volentes, acquirimus.

Domine Deus virtutum.) Omnino extrema hæc pars psalmo competit. Beatum enim eum dicit, qui quamuis temporariam prosperitatem

contemnit, ac sola spe in Deum fiduciam habet.

ARGUMENTVM PSAL. LXXXIII.

Et umbram & veritatem pariter prædicit hic psalmus. Adumbravit enim Deus, per ea quæ Israël acciderunt, omnium mortalium salutem. Illos enim iam Aegyptiaca, iam Babylonica seruitute: omnium verò mortalium naturam ex acerba diaboli tyrannide & perditione liberauit. Prædicit igitur hic psalmus cum Iudæorum à Babylone reditum, tum orbis vniuersi salutem.

Scholia in eundem Psalmum.

Benedixisti Domine terram tuam.) Alij habent fauisti. Fauere autem, est boni aliquid velle. Per fauorem igitur, rerum tristium abiectionem sermo propheticus significauit.

Auertisti captiuitatem Iacob.) Soluisti acerba seruitutis eorum vincula, libertatemque captiuis largitus es, ac peccatis eorum ignoscere voluisti. Quod autem vniuersa mortalium natura captiua fuerit, libertatemque à Domino acceperit, ipse testis est, per Esaiam clamans, Spiritus Domini super me, eo quod vnixerit me, &c. Cum enim prophetiam hanc in Synagoga Dominus legisset, dixit ad Iudæos, Hodie impleta est hæc scriptura in auribus vestris.

Mitigasti omnem iram tuam.) Soluisti, inquit, indignationem tuam contra nos, prosperitatemque restituiisti.

Conuerte nos Deus salutaris noster.) Videntur & hi & illi Euangelia quidem libertatis accipere, ipsam verò libertatem nondum esse assequuti. Quapropter & orant, vt perfectè benignitate Dei potiantur.

Nunquid in æternum irasceris nobis.) Addecet eos qui calamitatibus sunt liberati, hisce verbis vti, nec confidentes esse propter peccatorum remissionem: sed in timore constitutos Iudicem mitigare. Obsecrant igitur & isti Deum, ne iram suam ita extendat, vt & in sequentem generationem duret, sed hanc velociter soluat.

Deus tu conuersus.) Benignitatem tuam scimus, confidimusque præstiturum te nobis & reditum & vitam. Nos verò, vbi istis potiti fuerimus, hymnum tibi cum gaudio offeremus.

Ostende nobis Domine misericordiam tuam.) Cum Cyrus rex Persarum regnaret, & secundum Esaiæ prophetiam, redeundi facultatem daret, urgebat vt patriam repeterent. Quapropter Deum orant, vt velocem ipsis salutem benignitate sua suppeditet. Quam velocissimè, inquirunt, o Domine, libertatem ex hac seruitute consequamur. Postquam orationem hanc Propheta ad hunc modum in illorum persona protulit, responsum Dei recipit, ac dicit,

Audiam quid loquatur.) Obsecrationem, inquit, audiuit benignus Dominus, ac pacis sententiâ protulit: illamque his largitus est, qui respicientia vtuntur, ac cogitationes suas instruxerunt, vt Deo auscultent. Cordis enim ad Deum

conuersio, est à peccandi procliuitate liberatio, & iustitiæ principium. His & sequentia concordant.

Veruntamen propè timentes eum.) Salus enim illis appropinquat, qui Deum timent: & hanc consequuntur, quorum propositum est diuinas implere leges. Intelligo eum, inquit, quòd nobis reditum dederit, quem cum gloria prosequemur, ac priorem patriæ nostræ splendorem videbimus.

Misericordia & veritas.) Etenim illis qui peccant, & respicientia vtuntur, misericordiam benignitatis torrentis suppeditant: veritatem verò complexos misericordiaz fluente alluunt. Quapropter dixit, Misericordia & veritas obuauerunt sibi. Iudæi siquidem & humana natura, attribuunt Deo veritatis cognitionem: misericordiam verò benignus Deus vicissim reddidit. Rursus consimili modo, quando illi iustitiam offerunt, ipse illis vicissim pacem ac reconciliationem largitur, prioremque inimicitiam dissoluit, & adhæret iustitiæ pax, & veritati misericordia. Et hoc clarius per subiecta expressit.

Iustitia & pax osculatae sunt.) Cùm veritatem essent homines amplexi, iustorum Deus curâ egit, ac diabolum tyrannide sua eiecit.

Veritas de terra orta est.) Eadem iterum coniunctione vsus est. Dicit enim, Deum quidem misericordia vti: illos verò competentem adferre fructum. Non enim terrenam his verbis fertilitatem, sed virtutis feracitatem & copiam significauit.

Iustitia ante eum ambulabit.) Manifestè nos potissimum psalmi finis docet, quòd de communi salute proposita prophetia vaticinetur. Dicit enim, quòd iustitia vius Dominus, quasi quisquâ peregrinorum dux, miseriam nostrâ semitam terrens, viam virtutis suis ipsius quoque vestigijs manifestâ reddidit: & nunc quidem ad Ioannem, Sine modò (inquit) nunc verò ad discipulos, Discite à me, quia mitis sum, &c. Ipse igitur primus iustitiæ viam ambulauit, & obliqua mutauit in recta, viaque nobis factus est: sicut ipse dicit, Ego sum via, &c. Et, Nemo venit ad patrem, nisi per me.

ARGUMENTVM PSAL. LXXXV.

In Epigrapha quidem B. David orationem ad Deum proposuit, orans vt auxilio aliquo potiretur. Vaticinatur verò & de Assyriorum aduersus Ierusalem irruptione, & de spe Ezechia, quam ille ad Deum esset habiturus. Prædicat autem & Gentium vocationem ac salutem.

Scholia in eundem Psalmum.

Inclina Domine aurem tuam, & exaudi me.) Submissi animi precationem habet hoc proœmium. Quamuis enim vterque & David & Ezechias, opulentiam iustitiæ adepti essent, haud tamen in hanc, sed in naturæ paupertatem respicientes Deum orarunt, vt huius cum egestate coniuncta misereretur. Illud verò, Inclina Do-

mine aurem tuam, ex metaphora ægroti alicuius posuit: qui quòd clariore voce loqui nequeat, medicū adigere solet, vt aurem dicentis ori propius adhibeat.

Quoniam inops & pauper sum ego.) Non est Propheta per id contraria loquutus, quòd se simul & inopem & sanctum nominauit: sed quoniam & hic & illic hostes habuerunt, & se & Ezechiam, sanctos nominauit, vt qui nullam dederit hostibus causam. Quòd autem dicit, tale est, Inops quidem sum & pauper, si in meipso æstimer, nec vllam habeo virtutis facultatem, hostibus verò collatus, sanctus iudicabor. Illi namque impij sunt & iniqui, ego verò cognitionem tui habeo. Et illi quidem iniuste me inuadunt, ego verò iniustam illorum irruptionem sustineo.

Miserere mei Domine, &c.) Benignitatem tuam mihi exhibe, continuè namque misericordiam tuam deprædico. Illud enim, Tota die: Symmachus posuit, Singulis diebus.

Letifica animam serui tui.) Exime tristitiâ ei qui animum tibi seruiendi est amplexus, & exhibe letitiam animæ ad te propendenti.

Quoniam tu Dominus suavis & mitis.) Illud Mitis: Aquila & Theodotion, Propitius dixerunt. Et mansuetudo hæc sanè, patientiam & lænitatè significat.

Auribus percipe Domine orationem meam.) Cùm itaque tanta bonitate vtare, deprecationem meâ placidè suscipe.

In die tribulationis meæ clamaui ad te.) Quoniam E manuetudinis tuæ experimentum habeo, offero hanc tibi obsecrationem. Etenim cùm adhuc obsecrarem, quæ petebam dedisti.

Non est similis tibi in dijs Domine.) Quoniam Raplaces impius arrogantibus verbis vsus dixit, Non potuerunt dij Gentium suum quisque locum è manibus meis eripere, & cripiet Dominus Ierusalem? Ideo Ezechiam propheta clamare docet, Non est similis tibi in dijs Domine. Nam illi nomen habent re ipsa destitutum, quod & per rapinam vsurparunt, tu verò appellationem habes ipsi rei conuenientem. Admodum enim competenter diuino nomini opera ipsa coniunxisti.

Omnes Gentes quasunque fecisti venient.) Hoc sub Dauide quidem nusquam factum esse cognouimus. Sub Ezechia autem verò simile est fuisse aliquos, qui propter Assyriorum occisionem stupefacti sint, &c. Veritatem verò prophetiæ huius tempus illud quod incarnationi Seruatoris successit, ostendit. Post crucis enim passionem missi sunt discipuli ad omnes Gentes, quas & instruxerunt, vt seruatorem Deum adorarent.

Et glorificabunt nomen tuum.) Hymnū, inquit, offerent tibi, te solum esse Deum edocti.) Mirabilium enim tuorum magnificentia, hanc illis cognitionem suppeditabit.

Duc me Domine.) Postquam Gentibus liberationem ab errore prædixit, orat vt & ipse in vita veritatis ingredi valeat.

Et ingrediar in veritate tua.) Religiosam erga Deum mentem assequutus, legitimam vitæ conuersationem amplectitur. Est autem vita mater iustitiæ.

Suspicio le gentiū esse, Est autē etiam mater iustitiæ.

uersionem amplectitur. Est autem vita mater lætitiæ. Rectè itaque Propheta, cor suum timore Dei exhilarari orauit. Sic enim & alibi dicit, Lætetur cor quarentium Dominū. Et iterum, Memor fui Dei, & lætatus sum.

Confitebor tibi Domine.) Noui, inquit, quòd præstiturus sis quæ peto, ac res tristes soluturus, effecturusque vt gratiarum actionis hymnodiam tibi, pro declarata tua in me benignitate offeram.

Et eruisi animam meam ex inferno infimo.) Magnitudinem periculorum his verbis ostendit. Talia namque & David sæpenumero sustinuit, & à Saule, & à filio Abeshalomo impugnatus, & Assyriorum impetus manifestum intentabat exitium. Quapropter huiusmodi pericula, extremam mortem, & infernum infimum nominauit.

Deus iniqui insurrexerunt super me.) Et Davidis hostes impij, & Assyrij impietatis operadores fuerunt. Et isti sanè & illi potentiam habuerunt animi maliciæ opitulantes, atque ex eo duplex timor iniuria oppressis obortus est: quapropter ad Deum confugiunt, & ab illo opem & auxilium petunt.

Et non proposuerunt te.) Prouidentiam tuam, inquit, animo suo expendendam non admiserunt.

Et tu Domine Deus meus, miserator & misericors.) Quoniam fons es benignitatis, & miserationis ac misericordiaz fluente profundis, adiunctam autem habes & veritatem, eosque punis qui maliciose viuunt: stillulas bonitatis tuæ largire, victoremque me hostium declara.

B

Da imperium tuum.) Sum enim & seruus tuus, & ancillæ tuæ filius, hoc est, iam olim & à maioribus meis dominationi tuæ consecratus sum, quapropter vt seruus salutem abs te peto.

Signa vana.

Fac mecum signum in bonum.) Signorum alia supplicij sunt, vt quæ in Aegyptios: alia salutis, vt quæ in Hebræis declarata sunt. Quapropter & hac est determinatione vsus, dicens, In bonum, hoc est, Fac mihi signum quod salutem adferat, & mirabili operatione bonorum mihi prouentum pareat.

Et videant, qui oderunt me.) Prouidentiam enim tuam erga me inimici considerantes confusione replebuntur.

ARGUMENTVM PSAL. LXXXVI.

Et hic Psalmus de Gentium salute vaticinatur, piâque vitæ conuersationem prædicat, quâ Dominus Christus homo factus dicit.

Scholia in eundem Psalmum.

Fundamenta eius in montibus sanctis.) Fundamenta diuinæ pietatis institutiones, sancti montes, in quibus locata sunt hæc fundamenta, Seruatoris sunt discipuli. De istis enim Paulus, Superstructi (inquit) supra fundamentum Apostolorum. Et Dominus ad Petrum, Tu es (inquit) Petrus, & supra hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Su-

Ephe.

per his sanctis montibus Christus pietatis fundamenta locauit.

Diligit Dominus portas Sion.) Quæ illa sit, Paulus indicat, dicens, Accessistis ad montem ac ciuitatem Dei viuientis Hierusalem cælestem. Et iterum, Quæ verò in cælis est Ierusalem, libera est: quæ quidem est mater nostra. Et de patriarcha Abraham, Accepit enim ciuitatem fundamenta habentem, cuius opifex & conditor Deus est. Docemur itaque esse quandam cælestem ciuitatem Sion & Ierusalem nominatâ, non lapidum splendoribus relictentem, sed choris sanctorū illustrem. Portæ huius, sanctæ sunt Ecclesiæ. Per has enim in illam ingredi poterimus. Iustas portas Deo dilectas, ac Iudaicis tabernaculis præpositas esse dicit.

Ciuitas sancta.

D

Gloriosa dicta sunt de te.) Admiranda quædam & humanam expectationem superantia de te prædicta sunt. Quod autem ista nequaquâ Sioni conueniant, sequentia testantur.

Memor ero Raab.) Hæc sunt, inquit, diuina ciuitas dicta de te, quòd qui olim impiè vixerunt, tuam sint conuersationem adepturi, & ob hanc causam dictarum gentiū meminuit. Iustas sanè gentes cum Iudæis Ierosolymis non sunt congregatæ, neque legalem conuersationem amplexæ. Post incarnationem verò Seruatoris, & hanc Ierusalem inhabitant, & Ecclesias replent, atque ad cælestem Sion transeunt, ac felicem illam conuersationem sortiuntur.

Nunquid (vel mater) Sion.) Sion autem quisque matrè vocat: & omnis homo, matrem esse Sion dicit.

Et homo natus est in ea.) Quod dicit, Homo natus est in ea, simul & præcedentem particulam isti coniungit. Qui namque Sion matrem nominat, confitebitur & hominis eius generatione qui in ea natus est. Et ne suspiceris hunc nudum esse hominem, subiungit, Et ipse fundauit eâ altissimus. Etenim homo ille qui in ea natus est, & conditor est & opifex, altissimus & Deus existens.

E

Dominus narrabit.) Symmachus sic, Dominus nūmerabit scribens populos, Hic natus est illic. Qui namque commemorantes in ea populos describere dignatur, secundum humanam naturam in illa natus est, Dominus existens & Deus. Hanc connumerationem etiâ Dominus tradidit, vbi ad Apostolos dixit, Vestri etiam capitis capilli numerati sunt. Et hanc quoque cōscriptione discipulis manifestauit dicens, Nolite gaudere, quòd dæmonia vobis subiiciuntur: sed magis in hoc gaudete, quòd nomina vestra scripta sunt in cælis.

Sicut letantium.) Conuersatio enim illa quæ in cælis est, ob omni separata mœstitia puram habet lætitiâ. In hac autem non peregrini, sed habitatores in sempiternum erunt, qui pietatis sunt alumni.

F

ARGUMENTVM PSAL. LXXXVII.

Symmachus, Omni super Maeleth choro diuiso: Aquila, Tripudium dixit. A Eman choro cuidâ canenti, ac Deum laudanti præfuit, Responsio verò ordines chororum inter se ex opposito respondentes significat. Prophetia quidè de calamitatibus Iudæorū, ac de seruitute Babylonica vaticinatur: verum simul & qui vni-

uerse naturæ humane sunt post peccatum dolores do-
cet. Figurata est autem psalmi huius propheta in for-
ma orationis, cum ab illis tum communiter ab omnibus
Deo oblate. Conuenit autem hæc oratio illis qui reli-
quis pij magis sunt.

Scholia in eundem Psalmum.

Domine Deus salutis meæ.) Te noui salutis meæ
Dominum & Deum. Quapropter noctes ac
dies oro, vt precationem meam suscipias.

Quia repleta est malis anima mea.) Cùm videas
multitudinem malorum, qui me quasi quadam
indagine cingūt, (in ipso namque mortis sum pe-
riculo) obsecro auxilium tuum porrigere.

Aestimatus sum.) Incidi in quasdam calamitates
haud obseruatas, similisque factus sum in lacum
prolapsus, nec emergere valentibus.

Factus sum sicut homo sine adiutorio.) Omni de-
stitutus sum providentiæ & gubernatione.

Inter mortuos liber.) Cùm nondum mortis ser-
uituti per obitum factus sum obnoxius, meipse
mortuis connumero.

Sicut vulnerati dormientes in sepulchris.) Ei quod
dixit, Factus sum sicut homo, &c. etiam ista con-
iuncta sunt, Factus sum sicut homo sine adiuto-
rio, & mortis seruitute nondum obnoxius: fa-
ctus sum sicut vulneribus in bello confossus, ac
sepulchro traditus. Nam ad hunc modum & Sym-
machus, Sicut filij vulnerati, iacētes in sepulchro,
quorum non recordaris amplius, qui à manu tua
excisi sunt.

Posuerunt me in lacu.) Hæc verba captiuis in Ba-
bylone, & omni humanæ naturæ conueniunt. Illi
siquidem maliciosis hominibus seruientes dolo-
rosam vitam vixerunt, & isti post peccatum in mil-
le calamitates, tenebras etiam viuētibz indu-
centes, inciderunt.

Super me confirmatus est.) Symmachus sic, Ingra-
uatus est super me furor tuus, & tempestatibus
tuis affixisti me. Perseueras, inquit, puniendo, &
omnis generis mihi calamitatum impulsus inferis.
Ex metaphora est nauigatum, & multos fluctuum
insultus sustinentium.

Longè fecisti notos meos à me.) Destitutus sum
cùm familiaribus, tum cognatis. Qui namque in
Babylone captiui fuerunt, his omnibus destituti,
quæ ex illis esse poterat, consolationem non ha-
bebant. Et omnes homines impiè viuētes, ange-
lica cura non sunt potiti.

Traditus sum, & non egrediebar.) Nullam pror-
sus liberationem ab imminentibus mihi malis
inuenio.

Oculi mei languerunt præ inopia.) Symmachus
sic, Oculi mei effluxit propter afflictionem.
Oculos enim meos lachrymando præ dolore fle-
re coactus consumpsi.

Clamauit ad te Domine tota die.) Acerbum animæ
dolorem hoc schema exprimit. Penuria namque
coactus, maiore, ad hunc modum, serio cum pre-
cari solet, qui dare poterit.

Nunquid mortuus.) Admirabilem tuam opera-
tionem, mihi adhuc viuēti ostende, mortuus
enim illam non videbo. Neque enim medicus

quisquam est, neque pharmacum aliquod, quod
à morte liberare queat.

Nunquid narrabit aliquis in sepulchro, &c.) Num
possibile est, inquit, vt mortui, qui in cinerē sunt
soluti, obliuioni que traditi benignitatem tuam
sentiant, & miraculorum tuorum spectatores cō-
stituantur.

Et ego ad te Domine clamaui.) Fletus autē meus
ad te est Domine, & diluculo oratio mea præue-
niet te. Cupiens namque in hac vita ab vrgentibus
me liberari malis, plorans supplico, ac precatio-
ne mea diluculum præuenio.

Vt quid Domine repellis.) Quamobrem reijcis
me Domine, & benignitatem tuam non im-
pertis?

Pauper sum ego, & in laboribus, &c.) Israël quid-
em iuuentus, exitus fuit ex Aegypto: omnium
verò mortalium, vita illa, quæ extra paradysum
post mandati transgressionem eiectos excepit.
Et isti verò & illi vniuersum medium tempus in
miseria egerunt. Iudæi siquidem post apparitionem
in seruitutem inciderunt: & humana natura,
cùm ad imaginem Dei facta esset, & vita quæ in
paradiso ageretur digna habita, maiora concupi-
scens, etiam quæ data erant amisit.

In me transferunt.) Omnem, inquit, iram tuam
contra me mouisti, & horrendissimis me suppli-
cijs perturbasti: itaque illis quasi aqua quadam
submersum reddidisti. Ab his igitur lingulis die-
bus inuoluor.

Tota die circūdederunt me simul.) Hæc non so-
lùm Iudæis conuenit dicere, neque omnibus ho-
minibus ante Seruatoris aduētum: sed & illis qui
etiamnum similia patiuntur, accommoda & cor-
respondens est hæc oratio. Etenim quæcunque
præscripta sunt, secundum Apostolum, ad nostrā
doctrinam præscripta sunt, vt per patientiam &
consolationem Scripturarum spem habeamus.

ARGUMENTVM PSAL. LXXXVIII.

Cum falsos deos B. David, templis honorari, arcam
verò Dei solam honore destitui cerneret, pollicitus est
illi se templum edificaturum. Hunc animum Deus cum
probaret, bona promissione recompensauit, pollicitus
que est, quod spiritale illi templum parare, ac per hoc
mortalium perficere salutem, immortalæque regnum
prestare vellet. Ista verò illi per prophetam Nathan
promisit, sicut historia Paralipom. docet: A Ethan ve-
rò, & ipse concreditum sibi canentium, ac Deum lau-
dantium chorum habuit.

Scholia in eundem Psalmum.

Misericordias Domini.) Diuinam appetentes mi-
sericordiam, misericordiam laudant, & pro-
missionum Dauidi factarum veritatem videre eu-
pientes, vnamquamque generationem docturos
se pollicentur.

Quoniam dixisti.) Sermo hic Dei est ad Dau-
dem dictus, quod in æternum misericordiam fe-
mini promissionis sit custoditurus. Recordantur
ita & huius, Tu, inquit, dixisti, quod aucturus
esses. Hoc enim est quod dicunt, quod in æter-
num

num misericordia edificabitur. Firmabitur dixit
Symmachus. Præsta hoc, inquit, opere ipso ver-
borum tuorum veritatem confirmans.

Disposui testamentum.) Ei quod dixit, Tu dixi-
sti, & hæc connexa sunt. Quoniam, inquit, hæc ad
electos testamenta disposui. Electus verò Abra-
hamum & hunc sequentes Patriarchas vocat. His
se iurasse dicit, & quod semen Dauidis, ne inter-
eat, custodire: & sedem huius in omnem gene-
rationem collocare velit. Vbi ad hunc modum
A promissiones Dei recensuerunt, quamuis nondū
rerum istarum effectum & finem videbant: nihil
tamen absurdi calamitatibus preſidi dicunt, sed
laudibus etiam omnium gubernatorem cele-
brant.

Confitebuntur celi.) Theodotion, Et fidem tuā
in ecclesia Sanctorum. Te namque ab omnibus,
neque minus etiam ab illis qui cælum inhabitant,
qui mirabilia tua exactius contemplantur, lauda-
ri decet. Cælestis huius Ecclesiæ Paulus quoque
meminit, Acceſsisti enim, inquit ad montē Sion,
& ad ciuitatem Dei viuētis Ierusalem cælestem,
& Ecclesiam primogenitorum qui scripti sunt in
cælis.

Quoniam quis in nubibus.) Symmachus sic,
Quis enim in ethere comparabitur Domino,
equabitur Domino in filiis Dei. Filios autem Dei
vocat eos qui apud incredulos putantur esse
dij: quomodo filij hominum, homines dicuntur.
Dicit itaque, Quoniam incomparabilis es &
super cælestes & super omnes: nec quisquam ex
B illis qui sunt, conferri tibi poterit. Redarguitur
enim hoc loco mendacium eorum, qui ab homi-
nibus pro diis habentur: potentia verò tua peren-
nis & inextinguibilis est. Hæc enim alibi dicit,
Et Dominus noster præ omnibus diis. Faciunt
autem hanc Prophetæ comparisonem, haud igno-
rantes excellentiam differentiæ huius, sed com-
mensuram incredulorum infirmitati doctrinā
preferentes.

Deus qui glorificatur.) Quoniam eorum memi-
nit qui dij nō sunt, ignorabatur autem ab impiis
is qui Deus est: rectè sanctos adduxit, à quibus
verus Deus laudatur, quibus & metuendus est, vt
qui illi & appropinquant, & virtutem eius cogno-
ſcunt. Consilium autem sanctorum hoc loco, cœ-
tum sanctorum dicit.

Domine Deus virtutum.) Continū veritatis
mentionem faciunt, promissionum certitudi-
nem videre desiderantes. Dicunt ad Deum,
Quis tibi Domine ex iis qui sunt, comparari po-
terit? virtutum es Dominus & Deus. Virtutem
habes voluntati tuæ coniunctam. Apud te sunt
omnia vera & firma. Dein virtutis illius iudicia
reſentent.

Tu dominaris.) Tu es omnium opifex ac Do-
minus, & facilè tibi est excitare mare, & rursus
tranquillum reddere. Maris verò recordatus, et-
iam eorum quæ in illo sunt facta, meminit. Su-
perbum enim Pharaonem vocat, & inimicos, Aeg-
yptios, quos mari tradidit: vaticinatur autem si-
mul & de doctoris arrogantiæ exitio. Et hunc e-
nim (inquit) cum malo exercitu in sacro Baptis-
mate destrues.

Tui sunt celi.) Non enim terræ duntaxat &

maris, sed & cælorum tu es conditor. Tua nam-
que sunt omnia: nec solùm visibile hoc cælum,
sed & quod illo est sublimius. Sunt enim omnia
serua tua.

Orbem terræ & plenitudinem eius.) Theodo-
tion, Aquilonem & Austrum tu creasti. Et ven-
ti, inquit, & orbis climata, tua sunt opificia.
Non autem simpliciter duorum istorum clima-
tum meminit, sed quoniam Hierosolymis ad
Austrum erant Aegyptij, & ad Aquilonem Assy-
rij, destructaque Dominus Aegyptiorum audacia,
D Israël libertatem dederat: Tam facilè tibi
est, inquit, vt & istos destruas, sicut illos perdi-
disti.

Tabor & Hermon.) Per hos montes totam pro-
missionis terram significauit. Sunt enim isti terræ
huius montes. Illud, Exultabunt: Aquila, Lauda-
bunt: Symmachus, Celebrabunt, dixit. Non autē
montes ipsos, sed homines illorum habitatores,
hoc facturos dicit.

Brachium tuum cum potentia.) Tibi proprium
est, vt cum virtute facias omnia. Brachium enim
pro operatione, potentiam verò pro virtute ac-
cepit. Etenim & Aquila pro potentia virtutem
posuit.

Firmetur manus tua.) Symmachus sic, Inuicta
est manus tua, sublimis dextera tua. Sæpè dixi-
mus, quod per manum, operationem: per dexte-
ram, bonam operationem significet. Cùm ergo
duplici operatione opus haberent, vtriusque
meminerunt. Et hostes enim destructos videre
quærebant, & se salute potiri desiderabant. Qua-
propter & inuictam vocant manum Dei, subli-
mem verò illius dexteram, vt quæ & illos punire,
& ipsos liberare valeat. Et hæc per sequentia de-
clarant.

Iustitia & iudicium.) Deum enim orantes, vt
inter ipsos & Babylonios iudicet, precantur vt
& sententiam contra illos proferat, & ipsis mise-
ricordiam impendat, ac promissionis veritatem
ostendat. Quapropter & iudicium thronum
iustitia & iudicio ornatum esse: misericordiam
verò & veritatem, quod ante multa secula facta
esset promissio, Deum præcedere dicunt.

Beatus populus qui scit iubilationem.) Iubilus, si-
cuti sæpè diximus, victorum vox est. Quoniam
igitur victi in captiuitatem erant abducti, beatos
dicunt victores. Vaticinatur autem hic sermo &
de illis populis, qui in omni terra & mari mysticū
Deo erant iubilum oblaturi, & victoriam hym-
nū cantaturi: huic verò sententiæ, sequentia quo-
que consonant.

Domine in lumine.) Iubilant & plaudunt con-
tra inimicos, & tibi victoriæ datori hymnum of-
ferunt tua apparitione illuminati: & lucem quæ
abs te est adepti, continuaque lætitia potiti, ac le-
gitimam iustitiam exequuti, atque ex ea illustres
facti.

Quoniam gloria virtutis eorum.) Magna de tua
virtute præsumunt. Hanc enim abs te acceperunt.
Nos, inquit, hanc spem habemus, & auxilium ex-
pectamus. Per hanc siquidem hostes vincemus.
Cornu enim, virtutem & robur vocauit ex meta-
phora cornutorum animantium, quæ cornibus
armata illis aduersus imminentes vtuntur.

Quia Domini est assumptio.) Hac autem spe nutrimur, te regem habentes, & gubernationi tuæ consecrati.

Tunc loquutus es.) Symmachus, Per visionem filiis tuis. Nouimus enim promissiones tuas per prophetas factas. Hos enim & videntes & speculatores nominamus.

Et dixisti, Posui adiutorium.) Tu seruo tuo Dauid testificatus es, eumque quem potentem in virtutis operibus reperisti, auxilio tuo dignatus es, & elegisti & vnixisti, atque regem constituisti.

Manus enim mea.) Dixisti enim, quod præstiturus esses illi virtutem, & tuam prouidentiam impertiturus.

Non proficiet inimicus.) Pollicitus es, declaraturum te vanas esse inimicorum infidias, illumque victorem eorum qui nocere conantur, constitutum.

Et concidam à facie ipsius inimicos eius.) Promisit autem quod destructurus etiam esset omnes illius hostes, firmamque tuam illi benignitatem exhibiturus, illustremque eum facturum.

Et ponam in mari.) Dabo illi & in mari & in Epiro imperium. Per flumina siquidem Epirum significauit.

Ipsè innocabit me.) Ista neque sub Dauidè neque sub Salomone effectum fortiti sunt. Neque enim mari dominatus tam Dauid quam Salomon, neque primogenitus Dei est nominatus, nec regum omnium potestatem accepit. Ita namque & Aquila interpretatus est, Excelsum Regibus terræ. Si verò nec Dauidi nec Salomoni verba ista conueniunt, nequit verò mendax esse promissio Dei: ceci sunt Iudæi, quod eum qui ex Dauidè secundum carnem ortus est, adorare nolunt, qui & terræ & maris habet imperium, & Regibus omnibus est superior: spontaneos quidem habens adoratores, contradicentium verò imbecillitatem redarguens. Licet enim innumeris vbi sint machinis, legum tamen quas ipse posuit, victores esse non poterunt. Primogenitum autem eum etiam B. Paulus nominat, dicens, Vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Et, Primogenitus omnis creaturæ. Est enim, vt Deus, vnigenitus (solus namque ex patre genitus est) primogenitus verò, vt homo. Habet enim fratres, in se credentes. In ipso igitur adimpleta est hæc propheta. Testantur autem hoc & sequentia.

Et ponam in seculum seculi.) Ostendant igitur Iudæi regium Dauidis thronum, vel ad hodiernum vsque diem perdurasse, quem se in æternum custoditurum pollicitus est Deus. Ostendant & semen illius regio decoratum honore. Si verò ne vnum quidem istorum ostendere possunt, duorum istorum alterutrum relinquitur. Aut, vt promissionem Dei mendacem vocent, vel vt hanc veracem esse confitentes, rerum ipsarum testimonium recipiant. Christus enim qui ex Dauidè est, secundum carnem, sedit à dextris magnificentiæ in excelsis. Et cuius angelorum dixit, Filius meus es tu? Et iterum Dauid, Sede à dextris meis. Per Christum itaque semen Dauidis in æternum permanet, & thronus illius diu-

turnitatem habet. De Christo ad hunc modum sermo hic vaticinatus, ad reges eos transit, qui mediis temporibus vixerunt.

Si dereliquerint.) Etiãsi inquit, innumeras prauaricationes comiserint, qui genus è Dauidè ducunt, ipsos quidem supplicii subiiciam, promissionem verò ad Dauidem factam firmam custodiam. Illud verò, Ab ipso, idem est atque, à Dauidè. Neque omnimodo nocebo: Symmachus, Non transibo, dixit. Aquila, Non mentiar. Haud (inquit) mendaces faciam promissiones meas. Nō transgrediar pacta, sed promissionum veritatem ostendam.

Semel iuravi.) Firmam enim reddā promissionem meam ad illum factam. Imponam illi finem & effectum. Illud enim, Semel iuravi, confirmationis gratia posuit: sicut qui pollicentur, iuramento promissiones suas confirmant.

Semen eius in æternum permanebit.) In 71. quoque Psalmo de Christo dicit, Ante solem permanet nomen eius. Et iterum, Et permanebit cum sole. Quoniam enim sol ad temporis mensurationem feruit, ortu & occasu suo diem efficiens & noctem: per solem verò indissolubilitatis exprimi non potuit, semen autem Dauidis in æternum duraturum promisit: qui verò ista pollicitus ac testificatus est, in cælo est, ac veracibus & fidelibus verbis vtitur, ob id ita esse loquutus. Posteaquam hoc pacto de promissionibus Dauidi factis loquuti sunt, calamitates quæ ipsis accidebant, deplorant.

Tu verò repulisti.) Symmachus sic, Tu ipse verò reiecasti ac reprobasti, iratus aduersus Christum tuum.

Auertisti testamentum.) In maledictionem dedisti pacta seruorum tuorum. Tu ipse, inquit, qui illis præstiturum te pollicitus es, repulisti Dauidis posteros: ac viles reddidisti, inque seruitutem tradidisti. Destruixisti autem & regnum eius, & pacta cum illo inita dissoluisti. Christum enim hęc regem vocat. Captiui autē abducti sunt duo Dauidis posterii, Ieconias & Sedechias. In illis verò desit regnum Dauidis. Zorobabel siquidem, qui post captiuitatem principatum gessit, populi dux fuit, non rex.

Prophanasti in terra.) Sanctuarium templum vocat, quod Dauid quidem ædificare volebat, struxit autem id Salomon post Dauidem. Hoc prophanatum per impetum Babyloniorum terramque factum esse dicit. Destructum enim est, ac terræ vastæ alsimilatum.

Destruixisti omnes sepes eius.) Omni enim munitione nudasti. Urbium enim quondam munitionibus confusus, confidentia illa excidit, & timore circumdatus est.

Diripuerunt eum.) Moabite scilicet, Ammonite, Assyrij, Philistæi, Iudæi & Babylonij.

Factus est opprobrium.) Gaudij materia, & ignominiosus factus est finitimis.

Exaltasti dexteram.) Hoc est, Hostes eius potentiores reddidisti.

Latificasti omnes.) Hoc est, Irridendum eum inimicis exposuisti.

Auertisti adiutorium.) Etiam autē illi, gubernatione tua destituito, inutilia facta sunt.

Destruixisti

Destruixisti eum.) Symmachus sic, Cessare fecisti puritatem eius. Neque enim aspersioibus purgari poterit, qui & captius est, & procul à templo tuo degit.

Sedem eius in terram.) Hoc est, Vniuersum regnum eius destruxisti.

Minorasti dies.) Cum te regnum eius in æternū custoditurum promiseris, exiguo illud tempore circumscripsisti.

Perfudisti eum confusione.) Probrosus, inquit, factus est, & ignominia repletus. Sedechias quippe, effossis oculis vniuerso residuo vitæ suæ tempore pristino datus est. Ieconias quoque & ipse seruitus. Narratis hoc modo calamitatibus, ad orandum hortatur.

Vsquequò Domine.) Symmachus sic, Quousque Domine absconderis in finem? Accendetur sicut ignis furor tuus? Quousque, inquit, Domine, non vis nostros videre dolores? neque appares, vt calamitates nostras dissoluas, sed furorẽ tuum memoria peccatorum nostrorum, velut ignem accendis.

Memorare quæ mea.) Tu conditor es, & virtutis meæ mensuram nosti.

Nunquid enim vanè.) Nō vanè homines finxisti, sed opificio isti bonitas tua præfuit. Ne contempnas igitur tantis malis occupatum.

Quis est homo.) Cuiusque hominis finis mors est. Impossibile namque est vt mortem vincat: videntibus itaque benignitatem tuam impertias. Deum rursus promissionum meminit.

Vbi sunt misericordiæ tuæ?) Rectè verò vbique veritatis testimonium profert, ad confirmandum promissiones. Deum qui pollicitus erat, excitans. Proœmium verò ex misericordia constatum est. Et in fine iterum misericordiæ recordatur. Nam hac potissimum opus habebant.

Memor esto Domine.) Symmachus sic, Et portauit in sinu meo quàm plurimas gentes. Ne contempnas me, inquit, probis affectum, non ab vna tantum gente, sed ab innumeris, Assyrijs inquam, & finitimis. Non autem me tantum inuadunt, sed & contra te linguam exerunt, ac blasphemis verbis vtuntur, meam fortitudinem tuam arbitantes esse imbecillitatem. Hoc enim sequentibus declarat.

Quod exprobrauerunt.) Symmachus & Theodotion, Quo exprobrauerunt, inquit, vestigia Christi tui. Vestigia autem Christi, illius temporis Reges appellat, quos sermo de regno Christi factus percurrit. Septuaginta verò illos ἀντάμα, id est commutationē nominarunt, tanquam secundum carnem illius factos maiores, & qui Regnum velut in vmbra quadā administrarunt. Itaque propter Christum tuum, cuius illi vestigia sunt & commutatio, nostra Domine opprobria tolle.

Benedictus Dominus.) Bonæ spei est hymnodia. Credentes enim petitiones suas esse susceptas, hunc Deo hymnum offerunt.

ARGUMENTVM PSAL. LXXXIX.

Commentatorum alij magnum Moysen hanc fecisse orationem, alij B. Dauidem eam conscripsisse, ac Moysi

adaptasse dixerunt. Habet autem hic Psalmus duplex oraculum. Non solum enim Iudæorum calamitates, sed & vniuersæ naturæ humanae pariter & illorum ad meliora mutationem docet ac prædicat.

Scholium in eundem Psalmum.

Domine refugium factus es nobis.) Iudæorum quidem refugium factus est, non solum in Aegypto, sed & in solitudine. Et sub Iudicibus, & Dauidè, & per prophetas omne illis auxilium imperituit. Vtitur autem his verbis etiam omnis humana natura, multiuiciorum beneficiorum Deum admonens, quemadmodum Enoch transfulerit, & Noë seminarium humani generis custodierit, quomodo suscepta Abrahamo benedictione omnibus Gentibus promiserit. Non enim, vt incredulorum nonnulli dicere audent, penitentia ductus ad hoc peruenit vt Gētibus beneficeret: sed perpetuò in hoc perseueravit, vt omnibus mortalibus prouideret. Et hoc nos propheta ista docuit, vt dicamus, Domine refugium factus es nobis. Semper enim spe tua potiri sumus Domine. Deinde dicit, Priusquam montes fierent, &c. hoc est, Omnia quæ sunt præcedis. Es enim sempiternus, sine principio & sine fine. Quod enim dicit, Tu es: adiungendum est ei quod dixit, Priusquam montes fierent.

Ne auertas hominem.) Obsecro te omnibus modis, nec contempnas nos tantis malis adobrutos. Quoniam enim ipse contra Adam sudores ac labores decreuit, dicens, In sudore vultus tui, &c. competenter propheticus sermo orare docet, ne omnino auertat in humilitatem: etenim & Iudæi seruire cogebantur. Hanc autem orationē & captiuitatem & seruitutem deplorans profert.

Et dixisti, Conuertimini.) Aquila sic, Et dices, Conuertimini filij hominum. Non frustra oramus, sed scientes, quod suscepturus sit preces nostras, & præsentia nostra mala mutaturus, hortans vt conuertamur, & priorem nostram malitiam relinquamus.

Quoniam mille anni.) Quod autem dicit, tale est, Quoniam exigua est hominū vita, tibi verò æterno ac perpetuo etiam mille annorum numerus vni diei similis est. Nocturnam verò custodiam, quartam noctis partem vocauit. In quatuor enim partes illam, quibus custodiæ munus concreditū est, diuiserunt. Et Dominus quarta custodia ad Apostolos venit.

Quæ pro nihilo habentur.) Plurimum autem eos hac miseria coniunxit. Significat simul & Iudæorum immutationem post Seruatoris passionem, & post multum temporis futuram diuinæ prouidentiae priuationem.

Mane sicut herba.) Iudæi siquidem mox atque diuina cura digni sunt habiti, floruerunt & geminarunt, multumque splendoris consequuti sunt: cum verò teinpestiuam fructum agricolæ reddere nollent, corde obturato prorsus exaruerunt. Manè verò, principium Iudaicæ dispensationis: & vesperam, diuinæ prouidentie cessationem vocat. Sunt autem illa post crucem priuati.

Quia defecimus.) Et Iudæis ista, & omnibus sunt conuenientia. Humana siquidem natura preuaricationis poenas luens, omnis generis supplicii inuoluitur. Et Iudæi propter malitiam suam animi libertate exciderunt.

Posuisti iniquitates nostras.) Symmachus sic, Proposuit iniquitates nostras ante te, ut iniquitates nostræ appareant ante vultum tuum. His nos supplicii tradidisti, cum videres nos diuinarum negligentem esse legum, & ad hoc propensos, ut iniquitati viueremus.

Quoniam omnes dies nostri.) Peccatū, inquit, irā contra nos excitauit, ira supplicium induxit, supplicium dolores inculsit. In doloribus enim breuem hanc vitam nostram consummauimus.

Anni nostri sicut aranea.) Nihil firmi habet humana natura, facile quippe in morem aranæ dirumpitur.

Dies annorum nostrorum.) Sunt hæc illis similia quæ à Iacob dicta sunt: Dies, inquit, mei pauci sunt, & mali. Non peruenerunt ad dies patrum meorum, Sunt quidem, qui plus aliquanto temporis viuunt: verum hoc paucis contingit. Communem verò conditionem, & quæ potissimum obtineat hinc docet. Quemadmodum enim eorum qui præmatura morte moriuntur, non meminit: ita & annosam eorum vitam non attingit, qui vehementer facti sunt senes. Veruntamen, inquit, etiam breuis hæc vita dolore est referta.

Quoniam superuenit mansuetudo.) Vide namque quantis malis propter modicā iram tuam adobruamur. Mansuetudinem quippe super eos venientem supplicium vocauit.

Quis nouit potestatem iræ tuæ?) Symmachus sic, Quis nouit robur furoris tui, & secundum timorem tuum ira tua. Si moderata indignatio tantam nobis correptionem intulit, quis considerare valebit quanta sit poena ab ira tua illata? Notat autem hic sermo sempiternam poenam.

Dexteram tuam.) Oro, inquit, ut beneficentia tua potiar, & dona dexteræ tuæ depradicem, eosque imiter, qui per gratiam tuam sapientes facti, alios ut te cognoscant dirigunt.

Conuertere Domine.) Ne diutius Domine dolentes cōtemnas, sed benignitate seruos tuos prosequi dignare.

Repleti sumus manē.) Tempus à Septuaginta mutatum est. Aquila enim & alij sic dixerunt. Reple nos manē misericordia tua, & laudabimus & lætabimur omnibus diebus nostris. Manē ac diluculum calamitatum mutationem vocant, & orant ut caligo illa dispellatur, ac lux ipsis oriatur: non propter virtutem ipsorum, sed propter misericordiam Dei. Etenim si hæc contingat, inquit, omni gaudio repleti competentem hymnodiam offeremus.

In omnibus diebus nostris.) Et hoc loco tempus est mutatum. Symmachus enim & reliqui, Exhilara nos dixerunt. Præsta, inquit, lætitiā promerita, vrgentisque infelicitatis mutationem largire.

Et respice in seruos tuos.) Ex hoc loco patet, quod ista non tanquam facta iam, sed tanquam

tum adhuc futura dixerunt. Non enim dicit, Respexisti super seruos tuos. Tuum, inquit, figmentum sumus, & dominationis tuæ domestici, propterea oramus ut prouidentia tua potiamur.

Et dirige filios eorum.) Hoc est seruos tuos. Qui namque in Babylone fuerunt, mortuis seruis illius, Deum orarunt ut filios eorum reduceret. Et humana natura obsecrat, ut homines illi qui tempore aduentus Seruatoris nostri futuri erant, ad veritatem ducantur.

Et sit splendor Domini.) Et nos lux diuinæ cognitionis illustres reddidit, & Iudæi post reditum à Babylone spectati denuò sunt facti.

Et opera manuum nostrarum.) Rectè illud super nos, adiectum est. Nostrū enim est iustitiæ emolumentum. Et Deus quidem cooperatur, fructum verò horum metunt qui seminarunt. Nulla enim re Deus opus habet, veruntamen hominum felicitate gaudet.

ARGUMENTVM PSAL. XC.

Epigrapha caret hic Psalmus. Docet autē quā in expugnabilis sit spes illa quæ in Deū collocatur. B. enim David, cum spiritalibus oculis quæ sub præclaro Ezechia futura erant cerneret, præcideretq; quomodo ille spe in Deum posita Assyriorum dissipaturus esset exercitum, hunc Psalmum composuit: docens omnes homines, quantum ferat emolumentum, si quisquam Deo confidat.

Scholia in eundem Psalmum.

Qui habitat.) Qui diuina, inquit, prouidentia nititur, Dei cæli custodia potietur, & hunc muriuicè habebit.

Dicet Domino, Adiutor.) Firmam in illum spem habens, & patronum eum & gubernatorē ac murum indissolubilem vocabit.

Deus meus, sperabo in eum.) Iam deinceps sermonem ad ipsum credentem vertit, ac cum fiducia loquitur: ita ut non solum manifestè illum hostiū, sed & insidiatorum, & occultè insectantium ac calumniatorum fore victorem ostēdat. Per laqueū enim, occultas insidias significauit. Illud verò, A verbo turbulento, Symmachus, A contumelia dixit. Tales autem sunt calumniatores. Attamen & horum multi sunt per spem in Deū facti victores, utpote magnus Ioseph, & Susanna, & alij quotquot in calumniam inciderunt, coronatiq; sunt.

Scapulis suis.) Erit enim propugnator tuus, protegetque te, vbi impugnaberis. Posuit autem hoc ex eorum metaphora, qui in bellis primi stant in acie, ac scapulis suis eos qui à tergo sunt protegent. Alas diuinæ prouidentiae operationes vocat. Posuit verò hoc gallinarum imagine vsus. Alis enim illæ pullos suos obtegunt. Sic & Christus ciuitati Ierusalem dixit, Quoties volui congregare filios tuos, sicut gallina cōgregat pullos suos, &c.

Scuto circumdabit te.) Quoniam supra verbi turbulenti & mendacis meminit, cōuenienter hinc veritatem illius armaturam fore pollicitus est.

Non

Non timebis à timore.) Non solum sensibilibus, sed & spiritalium inimicorum victor eris, perque spem confidentiam habens, tanquam à Deo custoditus, timorem excuties: & neque medio die laborabis, sed dæmonū insidias effugies. Dæmonium verò meridianum, iuxta opinionem quæ apud multos obtinuit, posuit. Verisimile autem est, mortalium aliquos post cibum & saturitatē, velut ad paratam prædam insidiosè currere, ut hi qui diuina gubernatione destituti sunt, facile seruituti subijciantur.

Cadent à latere tuo mille.) Symmachus & Aquila, Ex transuerso, dixerunt. Dicit autem, Etiam si à dexteris & à sinistris infinita te multitudo inuasit, nihil tamen prorsus tibi damni accidet. Videbis verò illos diuina plaga prosterni. Hoc autem & sub Ezechia factum est. Etenim decem & octo myriades & millia quinque Assyriorū sine hostilibus armis interfecti sunt. Ita & sub Gedone & sub Ionathan, quinetiam & sub Iosaphat & sub propheta Elissæo.

Quoniam tu es Domine spes mea.) Hac inquit, diuina prouidentia spe in Deum vsus illoque refugij loco electo, potieris. Deficit autem sermonis cōpositio, per id quod dicit, Tu es Domine spes mea. Est enim hoc prophetica scripturæ peculiare, præsertim in Psalmis. Attamen amphibolum hoc sequentium serie declaratur. Quoniam enim, inquit, in Deum speras, illiusque auxilium imploras, confestim prouidentiae illius particeps redderis.

Non accedent ad te mala.) Diabolicos insultus vinctes, nec damni quidquam ex illis patieris. Ad hunc modum domum Iob diuina gratia obsepsit. Et testis huius est hostis ipse clamans, Nunquid tu obuallasti interiora & exteriora eius? Ut verò Deus permittit, mox & satan malitiam suam ostendit, & athletam iustus iudex victoriam consequutum coronauit.

Quoniam angelis suis.) Hoc & Psalmus 33. dixit, Castrametatur angelus Domini, &c. Audimus & Iacob dicentem, Angelus qui eripuit me ex omnibus malis. Et magnus Abraham, ut seruum animaret, dicebat, Deus mittet angelum suum ante faciem tuam, accipiesque uxorem Isaac filio meo ex eo loco. Ex omnibus igitur hisce locis hoc discimus, quod per angelos quoque Deus in se sperantes custodiat.

In manibus portabunt te.) Omnis generis prouidentiam ab illo consequeris, ita ut ne modicum quidem detrimentum aliunde tibi inferatur. Modicum enim detrimentum per id significat, quod dicit, Ne vnquam impingas ad lapidem pedem tuum. Illud verò, In manibus portabunt te: idem est atque, Deducent te, dirigent te.

Super aspidem.) Sauiissimarum acerbissimarumque bestiarum meminit, in vnoquoque bestiarum genere excellentiam exprimere volens. Per leonem enim & draconem, robur significauit: per alias verò bestias, extremam malitiam notauit. Nam aspidi mortiferum virus inest, basiliscus verò etiam visu læsionem infert. Et harum quoque bestiarum multi in Deum credentes, victores facti sunt. Sic Daniel, sic Paulus quo-

que nihil læsionis à vipera accepit.

Protegam eum.) Hæc deinceps Deus loquitur, docens quis sit spei fructus. Eripiam eum (inquit) ex visibilibus & inuisibilibus insidijs, qui spe in me obseptus fuerit. Quapropter illum custodiam & protegam, & orantem iterum audiam, precationemque illius suscipiam.

Cum ipso sum.) Etsi inciderit in periculum aliquod, adero: nec solum tristibus liberabo, sed & illustrem efficiam.

Longitudine dierum.) Præstabo autem illi etiam hoc, ut ad longævam senectutem pertingat, ac salutem ei, quam in futura vita habiturus est, præmonstrabo. Hoc & B. Ezechias consequutus est. cum enim vitæ suæ aliquid addi peteret, quindecim annorum numerum accepit. Multum autem celebritatis ex Assyriorum quoque interitu nactus est. Et huic conuenit illud, Eripiam eum, & cet. Immo & omnes quotquot in Deum sperant, omnis generis bonis potientur.

ARGUMENTVM PSAL. XCI.

Sabbatum propter ocium quidem lege sancitum est, verum non propter quoduis ocium. Spiritalem namque ac multiariam operationem sacerdos sabbatis exequutus est. Etenim ut assiduis precationibus & humanis opera daretur, Deoque geminis hostijs sacrificaretur curauit. Lex itaque ut à corporalibus laboribus die Sabbati cessaretur præcepit. Quoniam igitur hic Psalmus honorem ac præmium iustorum & iniustorum supplicium prædicit, utraque verò ista in futura reque administrabuntur, rectè hanc Epigrapham consequutus est.

Scholia in eundem Psalmum.

Bonum est confiteri Domino.) Vtile est, inquit, te benefactorem noctes atque dies laudare, ac beneficia tua, benignitatem videlicet erga nos, & veritatem contra eos qui iniuste agunt celebrare. Hos enim, veritate vsus, legitime punis: nos verò cognitione tui præditos prouidentia tua dignaris.

In decachordo psalterio.) Talibus organis Deū laudare solebant. Dicit itaque, Aequum est ut tibi cum legalibus organis, tum linguæ melodia hymnum gratiarum actionis efferamus.

Quoniam delectasti me Domine.) Siquidem vbi opificia tua & inenarrabilem dispensationem video, exulto & tripudio, præque animi iucunditate linguam ad laudandum te relaxo.

Quam magnificata sunt opera.) Symmachus, Admodum profunda sunt cogitationes tuæ, inquit. Siquidem opera tuæ magna sunt & præclara. Illud enim, Quamquam magnificata sunt, per intentionem posuit. Sapientia verò tua incomprehensibilem profunditatem habet. At nos hoc quidem ignorantes docemus. Amentes verò neque considerare hoc, neque ab alijs discere sustinent. Hæc enim subijcit, ista quæ? Vir insipiens inquit, non cognosceret, & stultus non intelliget ista.

Vir insipiens.) Notanter ista dixit, quod qui mente

mente captus, intelligentiaque destitutus est, nihil horum cognoscit, immo ne audire quidem quidquam horum sustinet.

Cum exorti fuerint. Aquila & Symmachus, Et floruerint omnes, dixerunt. Noluerunt, inquit, stulti intelligere, quod in morem fœni florerent: & operarij iniquitatis, quod velut herba è terra promicarent, ac æternum exitium post præsentis vitæ prosperitatem reportaturi essent, sed seipsi zelotas ac felices vocarunt. Videbunt autem ter miserum suum ipsorum finem.

Tu autem altissimus. Illi quidem perinde atque fœnum arescunt, tu verò imperium habes in omnes omnium sublimior existens, supplicioque eos qui amentia tenentur, subiiciens.

Et dispergentur omnes. Nos verò, tui cognitionem habentes, inimicorum dissipationem videbimus, utpote multorum deorum errore liberati, ac te verè Deum existentem adorantes. Vni ornè siquidem iterum adduxit, ut per vnicū cornu eos significaret, qui pictas alumini facti, vnum Deum adorant.

Et senectus mea. Symmachus sic, Vetusitas mea sicut oliua florida. Florebo namque, senectutemque deponam, & oliuam fœcundam imitabor. Et iuxta Septuaginta, Quasi oliua, sic animi iucunditate vbertim florebo.

Et despexit oculus meus. Symmachus & Theodotion ipse quoque Hebræus, Despiciet, dixerunt. Sunt enim quæ dicuntur futurorum vaticinium. Verùm Septuaginta suo more quæ futura sunt, tanquam præterita interpretati sunt, etiã hoc loco vaticinij certitudinem, cui contradicere nequeat significantes. Quemadmodum enim impossibile est non fieri quæ facta sunt, ita impossibile est ut vaticinium spiritus sancti sine effectu suo ac sine permaneat. Dicit itaque, Non solum videbo futurum iniustorum finem, sed & audiam omnes de illo annunciantes, supplicijque æquitatem admirantes. Idcirco ad hunc modum est hic versiculus distinguendus, Et de insurgentibus in me malignè agentibus, & hic subdividendum est: ac dein subiungendum, Audiet auris mea. Exitiū enim maliciôsè viuientium, & innumera mihi mala machinantium, multis narrantibus audiam.

Iustus vt palma florebit. Peccatores fœno similes sunt, iusti verò, quod in cedro densum, calidum ac continuè decerptioni paratum: in palma verò alticòmum ac frugiferum est, imitantur. Sunt autem vtræque arbores diuturnæ, ac longo tempore durantes. Quin palma folia sua nunquam abiicit, sicut reliquæ arbores, ne sensim quidem ac latenter, sicut quædam solent. Tempore autem ambæ opus habent, vt crescant. Talis verò est & virtutis plantatio, quæ multo cum labore tum tempore nascitur, verum vbi in sublimi sublata fuerit, maturum ac iucundissimum fructum adfert, & possessores suos abundè satis protegit.

Plantati in domo Domini. Qui arboribus, inquit, istis comparati sunt, plantatorem Deum, paradisum verò sacrum templum habent.

Ad hunc multiplicabuntur. Symmachus, Adhuc fructificabunt, inquit. Senes, pingues ac floridi erunt, annunciantes ac dicentes: Quoniam rectus

Dominus, muniens me, nec est iniustitia in eo. In futura nãque vita promissam perfectionem adepti (hanc enim senectutem hic vocauit) plures ac pingues Deo fructus adferent, iustum illius iudicium laudantes. Dispensationem enim illius, quæ nunc est abscondita, tunc manifestatam videntes, & sapientiam illius admirabuntur, & iustitiã laudabunt.

ARGUMENTVM PSAL. XCII.

Quod in Epigrapha est, Psalmum hunc sine inscriptione esse apud Hebræos, neque in Hexaplo est, neque apud Eusebium. Vaticinatur autem hic Psalmus de mutatione hominum. Deus enim immutabilis & expers alterationis, perpetuò & eodem modo permanet. Non enim iam regnat, iam verò regnum non habet: sed semper quidem natura rex est, non autem semper id manifestatum est hominibus. Plurimo siquidem tempore plures eorum ignorantes ipsum, simulacra coluerunt: post incarnationem verò cognitio Dei lucis instar totum orbem peruasit.

Scholia in eundem Psalmum.

Dominus regnavit. Quoniam passionis tempore tristi & inamœno vultu illis qui timorem ex eo natum experti sunt, apparuit, ita vt Prophetam clamauerit, Et vidimus eum, & speciem non habuit, neque decorum, &c. Post reditum verò in cælos, Deo competentes radios emisit: meritò Prophetam vociferatur dicens, Dominus regnavit. Non enim tum demum quæ non habuerit accepit, sed quæ habuit ostendit.

Indutus est Dominus fortitudinem. Christum esse Dei virtutem & Dei sapientiam, perspicuè nos diuini Paulus docuit. Non igitur aliunde aut aliã virtutem ostendit, nisi quam prius habuit: figurat autem eum Propheticus sermo quasi quendam Regem, regalibus armis indutum, & contra hostes pugnantem. Deinde egregia facta eo veluti procinctu gesta ostendit.

Etenim firmavit orbem. Firmum, inquit, reddidit orbem, veritatis robur habentem. Non enim amplius homines nunc hos nunc illos deos adorant, sed vero Deo debitum honorem exhibent.

Parata sedes tua. Non, inquit, iam primum regni inaugurationem accepisti, sed æternū habes imperium ac regnum sempiternum.

Eleuauerunt flumina Domine. Flumina vocat Apostolos, & eos qui Apostolis in prædicatione successerunt. Hæc itaque flumina vocem suam eleuauerunt, diuina prædicatione dogmata, iterque suum expedientia. fluctus enim hic, semitas vocauit. Hi namque quibus primum verbum Euangelij concreditum est, viam successoribus suis præparauerunt, & expeditam illis doctrinam reddiderunt.

Mirabiles elationes maris. Quemadmodum enim, cum magna flumina in mare illabuntur, fluctuumque contra litoris arenam irruentium impetum cohibent, fluctus maris fluminum illapsum repugnantes plurimum eleuantur in altum: ita cum dulcis ac potabilis Apostolorum doctrina.

Simile.

doctrina, in falsum orbis huius mare illabere-tur, maris oriebatur commotio, ac fluctus crebri sese iniucem excipientes exurgebant. Nam & Dominus dixit, Non veni mittere pacem, &c. Verùm initium quidem prædicationis procellas habuit, nunc verò maris Dominus tempestatem increpuit, sedataque est, ac reddita serenitas.

Mirabilis in altis Dominus. Aquila sic, Maximus in sublimi Dominus. Est enim maximus & altissimus Dominus, & virtutem habens, neque lingua enarrabilem, neque mente comprehensibilem.

Testimonia tua. Hæc autem omnia quidem iã olim prædixisti, ac per sanctos Prophetas veluti præconio quodam prædicasti, at veritas illorum re ipsa tandem est demonstrata.

Domum tuam decet. Hoc autem pulcherrimum est omnium bonorum, quod eorum quæ dono data sunt, non est temporaria tantum fruitio, neque cultus Dei ad certa quædam tempora, sicuti Iudæorū erat deputatus, sed diuturnus est ac sempiternus. Domum verò Dei, omnium credentiū congregationem vocauit Paulus.

ARGUMENTVM PSAL. XCIII.

Perspicuum est, quod epigrapham hanc alij quidam, & non propheta ipse, neque qui hunc principio sunt interpretati, posuerint. Argumentum autem Psalmi, hoc est, Multi Iudæorum principes ac reges præuaricationem iustitiæ complectebantur, atque ab iniuste iudicantibus sententias extorquebant, homicidiaque perpetrabant, ac sanguinem innoxium venundabant. Hæc cum longè, antea David olim futura præuideret, hunc Psalmum scripsit, vt per melodiam quæ in templo Dei exercebatur, aliquando qui tum temporis viuerent, emendationis fructum reportarent. Docet igitur de prouidentia Dei, deque iusto supplicio eorum qui maliciôsè viuunt. figurat autem Psalmum in persona eorum qui pie educati, ab impijs hanc iniuriam passuri erant.

Scholia in eundem Psalmum.

Deus ultionum Dominus. Illud, Confideter egit, Aquila & alij reddiderunt, Appare. Te, inquit, oro omnium Deum, qui creaturam gubernas, ac dignum supplicium iniustis infers, exaudi, precationemque hanc suscipe.

Redde retributionem. Ostende omnibus dominationis tuæ sublimitatem, ac factum irrogantiū destrue, ipsa eos experiētia, te esse iudicem orbis, docens.

Vsquequo peccatores Domine. Non orat, vt exitium patiantur præuaricatores: sed ne dominentur, ac potestatem ad iustitiam promptam & expeditam habeant.

Populum tuum Domine. Nullum est malitiæ genus, Domine, quod non per audaciam exercent. Aduenas eos dicit, qui ex gentibus accedebant, & secundum diuinas leges viuere cupiebant.

Et dixerunt, Non videbit Dominus. Hæc est impietatis epitalis. Hæc, inquit, audent, putantes

te res humanas nec videre nec curare. Illud verò, Nec intelliget Deus Iacob: non est simpliciter ac temerè, sed ad exaggerandam accusationem adiectum. Cum enim multam esse Dei erga populum suum prouidentiam & curam, cum ex prophetis, tum ex sacerdotibus, ex bello quoque & ex pace didicissent: non tamen omnium Deum tanquam cuncta intuentem, reueriti sunt. Dein consilium & admonitionem illis adfert.

Intelligite insipientes. Vel serò tandem ô insipientes, rerum naturam cognoscere velitis.

Qui plantauit aurem. Syllogisticum hoc est, Qui ex luto, inquit, oculum finxit, videnti que energiam illi indidit, & aurem similiter condidit, an ille nec videt nec audit: sed cum ista fecerit, energia illorum quam aliis est largitus, destitutus est?

Qui corripit gentes. Gentes, inquit, quæ neque legem, neque propheticam disciplinã consequutæ sunt, castigationibus subiicit, & vestrã præuaricationem non corripit?

Qui docet hominem scientiam. Atqui hominum naturam ipse rationalem cõdidit, & præterea per ea quæ in creaturis videntur, ampliorem scientiã suppeditat.

Dominus scit cogitationes hominum. Immo non solum videt & audit, sed & cogitationes nostras nouit, quibus falsò de prouidentia ipsius coniecturamus, Postquam ad hunc modum competentem iniustus medelam posuit, sufficientem illis qui per iniuriam premuntur, consolationem adfert.

Beatus homo quem tu erudieris Domine. Multi namque miseros eos vocare solent, qui pietati student, & diuinæ legis vtilitatem reportant. Etenim qui vel modicam correptionem in præsentia hac vita tolerat, mitius futurum tribunal sentiet. Malum enim diem, sempiternum supplicium vocauit.

Donec fodiat peccatori fouca. Qui nãque iniquitatem complectuntur, irremisso supplicio tradentur. Quemadmodum enim impossibile est, vt qui in profundam foueam incidit, ex illa ascēdat, nisi sit qui opem ferat: ita fieri non potest, vt sempiternas pœnas quisquã euadat, nisi hoc benignitas Dei velit.

Quia non repellet Dominus. Etiam in præsentia vita prouidentia Dei potietur, utpote hæreditas eius appellatus.

Quo ad vsque iustitia conuertatur. Hac prouidentia Dei potietur, si quando iustitia Dei de omnibus mortalibus iudicatura apparuerit. Significat autem hic sermo Seruatoris incarnationem, & Iudæorum negationem. Rectè itaque subiicit, Donec iustitia, &c. Donec enim non fuerit iustitiæ apparitio negata, cælesti prouidentia potietur.

Et qui iuxta illam omnes. Aquila verò & Theodotion. Et post ipsum omnes, dixerunt. Hanc enim salutem, quæ iustitia nominata est, sequentur qui mentem habent ab incrudelitate repurgatam, rectisque cogitationibus vtuntur. Conueniunt autem cum iam dictis etiam verba Domini, dicens, Venite post me, &c. Itaque Iudæorum,

Malus dies.

Simile.

Virtutis plantatio.

rum, inquit, curam habet, vsque ad negationem. Quod autem rectos corde, adherentes ei vocat, id est incumbentes, & derelinquere non sustinentes, competenter & appositè factum est.

Quis confurget mihi. Symmachus sic, **Quis resistet pro me facinorosis? Quis contendet pro me contra operatores iniustitiarum?** Omni, inquit, humano destitutus sum auxilio. Verùm habeo magnum auxiliatorem, qui facile aduersariorum factum disperdere poterit. Hæc enim per subiecta significauit.

Nisi quia Dominus adiuuu me. Hoc est, Omnino me morti tradidissent.

Misericordia tua Domine. Accessi enim, & prouidentiam tuam imploravi: atque ubi meam ostendi infirmitatem, benignitate tua sum potitus.

Secundum multitudinem dolorum meorum. Conuenientem, inquit, doloribus meis bonitatis tuæ consolationem adeptus sum. Et Paulus, In omnibus, inquit, tribulati, sed non angustia-ti, &c.

Nunquid adhæret tibi sedes iniquitatis. Nunquid coniungetur tibi sedes violentiæ, qui singis miseriam iuxta præceptum. Non patieris, inquit, ut consors iniustitiarum sis cū illis qui iniquè iudicant. Qui verò sententiã præceptis tuis contrariam ferunt, supplicium sibi quod inde nascitur, accersunt. Sedem enim violentiæ & iniquitatis iniustos iudices vocauit, qui laborem & miseriam, iniustitiarum fructum metunt.

Captabunt in animam iusti. Iniquis istis iudicibus hoc operis est, ut quauis machina contra iustos vtantur, & mortis sententiam contra innocentes & infontes ferant.

Et factus est mihi Dominus in refugium. Ego verò Domini potitus sum prouidentia, ipsumque murum habeo firmum ac robustum.

Et reddet illis. Illi verò laborum suorum fructus vindemiabunt, ac digna malitiarum suarum præmia recipient. Hæc non illis tantum, sed & omnibus mortalibus sunt conscripta, Deus enim omnibus prouidens, omnibus competentem curam adhibet.

ARGUMENTVM PSAL. XCIIII.

Iosias rex admodum pius erat. Hic cū maximam populi partem simulachrorum cultum amplexam esse videret, omnes simulachrorum sacerdotes occidi, & aras eorum funditus euertere præcepit. Effossis verò mortuorum sacerdotum monumentis, ossa illorum in ipsis demonum aris combussit. Deinde vniuersum populum collectum poenitentiam agere, Deumque placare, atque ita exitium, quod minatus erat Dominus, effugere hortatus est. Siquidem Olda prophetissa graui et acerba mala omni populo vaticinata fuerat. Cū hæc igitur propheta Dauid prævideret, hunc Psalmum cū ad illorum utilitatem, tum ad mortalium omnium doctrinam conscripsit: figuratus est autem hic Psalmus velut ex persona Iosie & sacerdotem Dei.

Scholia in eundem Psalmum.

Venite exultemus. In communi, inquit, triumphalem hymnum Deo destinemus. Iubilus

enim vincientium vox est. Vicit autem piorum chorus, impiorum factum: meritò igitur triumphalem odam Deo offerunt.

Præoccupemus faciem eius. Antequam tempus supplicij veniat, agamus poenitentiam: & priusquam feratur contra nos sententia, Dominum mitigemus. Offeramus autem illi & competentem hymnodiam. Deinde docet, quomodo vicerit Deus, & simulachra prostrata sint.

Quoniam Deus magnus Dominus. Est enim inenarrabilis Domini nostri potentia. Hic verus Deus est, & falsam nominatorum deorum appellationem arguit. Dein, quantum humanæ naturæ possibile est, indicia huius ostendit.

Quia in manu eius. Omnium est conditor, creaturam suam in manu continet, & montium vertices ipsius opus sunt, vtut demones insipientibus mortalibus persuaserint, vt sibi in illis delubra extruerent.

Venite adoremus. Concurramus igitur alacriter, & decentem illi honorem offeramus, plorantesque ac lachrymantes misericordiam expetamus. Historia verò & de Iosie & de populi lachrymis docet, quas lecto Deuteronomio profuderint.

Quoniam ipse est Dominus Deus noster. Noster, inquit, Dominus est, & noster præcipue Deus existit: vocat enim nos populum suum, & tanquam proprias oves in curam suam assumpsit. Deinceps poenas inobedientibus mirantur, & patrum eos memoria territantes, & illorum accusatione utilitatem eorum procurantes.

Hodie si vocem eius. Quoniam priori nostræ impietati Dominus propter benignitatem suam conniueno pepercit, vel nunc saltem adhortantem audite, & nolite rebellantem patrum animum imitari. Exacerbationem enim, contradictionem sæpenumero in solitudine factam dicit. Ad hunc modum & in alio Psalmo, Quoties, inquit, exacerbauerunt eum in solitudine. Ostendit autem & animi libertatem. Non enim dixit, Ne obduremini: sed, Nolite obdurare corda vestra, vt doceat, eos ipsos huiusmodi cordis esse opifices. Dein manifestius inobedientiæ patrum meminit.

Vbi tentauerunt me patres vestri. Quoniam enim promissam terram ingredi volebant, vt pote stultum timorem prætexentes, ac dicentes, & se fore occidendos, & liberos suos mancipia futururos: quadraginta annorum tempus eos in solitudine degere fecit, donec consumerentur. Quapropter, inquit, Offensus fui generationi illi, &c.

Quadraginta annis offensus fui. Aquila & Symmachus pro *ἑσσεύχθισα*, reddiderunt *ἀνεπιστήδης*, id est abominatus sum. Ob hanc causam, inquit, generationem hanc detestatus sum, cū animi illius leuitatem & inconstantiam viderem.

Ipsi verò non cognouerunt. Illi verò comminationibus, iureiurando quoque prolatis attendere, & minas per respicientiam soluere noluerunt: & propter hanc causam terra patribus promissa potiti non sunt. Terram enim illam, requiem suam appellauit. Quoniam enim in soli-

in solitudine crebris migrationibus tabernaculo præcedente, in quo Deus habitare putabatur, profecti fuerant, in terra verò promissionis, & ipsi à professione quiescebant, & tabernaculum locis deputatis figebatur: meritò terram promissionis requiem vocauit, vias verò, Dei dispensationes dixit.

ARGUMENTVM PSAL. CXV.

Neque Dauid, neque qui primi prophetiam hanc interpretati sunt, epigrapham istam scripserunt: sed alius quisquam qui mentem Psalmi superficialiter aspexit, illam posuit. Conuenit autem literæ superficies illis qui à Babylone redierunt, ac templum reedificauerunt: siquidem in illis omnium est mortalium salus adumbrata, vaticinatur autem hic sermo, tam de priore, quam de secundo Christi aduentu iudicioque futuro, de quo exhibita iam gentibus salute.

Scholia in eundem Psalmum.

Cantate Domino. In rebus siquidem communibus communi etiam hymnodia opus est.

Cantate Domino & benedicite nomini eius. Conueniunt hæc Iudæis, ab omnibus hominibus impugnantis. Non enim iucundum illis fuit, cum libertatem eorum viderent: sed in contrarium abrepti molestè tulerunt, omnisque generis afflictionibus eos subijcere conati sunt. Propheticus autem sermo vniuersum orbem ad tripudium vocat.

Annuntiate de die. Singulis, inquit, diebus exhibitum beneficium deprædicate. Deinde docet etiam, quibus sit ista proponenda narratio.

Annuntiate inter gentes. Omne genus hominum hac doctrina potatur, diuinamque & admirabile operationem cognoscat.

Quoniam magnus Dominus. Inenarrabile enim magnitudinem habes, & contra falsò nominatos eos potentiam tuam declarasti, & omnia illorum redarguisti. Hoc enim per sequentia declarauit.

Terribilis est super omnes deos. Qui namque dii vocabantur, demones esse apparuerunt, Dominus verò cælorum conditor declaratus est.

Confessio & pulchritudo. Per naturam enim humanam hominibus apparens magnificentiarum suarum radios emittit, & omnes ad adorationem sui attrahit. Sanctuarium siquidem templum quod assumpsit, appellauit: pulchritudinis verò etiam in 44. Psalmo meminit, cū dicit, Speciosus, inquit, pulchritudine, &c.

Afferre Domino patriæ gentium. Accurrite igitur omnes homines ad Dominum saluare voluntatem, ac nomini eius hymnodiam offerte.

Tollite hostias. Rationales hostias dicit, quas à piis offerri, & à sacerdotibus sacrificari videmus. Atria verò, Ecclesias dicit. Alioqui neque Iudæis hoc præcipit, vt quisquam legales hostias restituat, sed familiis Gentium, quæ noui Testamenti hostias in Ecclesiis offerunt. De hoc autem & per alium prophetam vaticinatus est Deus, ad Iudæos differens ac dicens, Non est mihi voluntas in vo-

bis, nec hostias recipiam de manibus vestris. Quoniam ab ortu solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco incensum mihi & sacrificium mundum offertur.

Adorate Dominum in atrio sancto eius. Aquila, Parturite, inquit. Sunt autem hæc illis quæ à Propheta dicta sunt similia, propter timorem tuum, &c. Et hæc igitur gentes hortatur, quæ salutis seminaria adeptæ sunt, vt pietatem parturiant ac priant, & à priore statu dimoueantur, atque in pietate fundentur ac figantur.

Dicite in Gentibus. Prædicate igitur regnum Dei, quod orbem errantem olim & iam conuersum, firmum reddidit. Ita & Symmachus, Dominus regnauit, & firmavit orbem. Immutabile igitur est, tanquam æternum regnum Dei. Demonstratum verò aliquando est per rerum mutationem.

Iudicabit populos. Quoniam Deum regem esse ostendit, rectè iudiciorum quoque meminit, æquitatem & iustitiam illorum prædicans.

Letentur celi. Tam cælestia quam terrena lætitia replemini. Si enim propter vnum peccatorem respicientem gaudent angeli, maiorem utique lætitiã ex eo habent, quod omnes homines immutantur.

Commoueat mare. Theodotion verò & Symmachus sic, Sonabit mare cum plenitudine sua. Siquidem vniuersa mortalium vita maris imitata commotione, diuinarum prædicationum sonitu accipiet. Vaticinatur simul & de incredulorum rebellionibus, contra præcones veritatis.

Gaudebunt campi. Gloriabitur ager, inquit Symmachus, & omnia quæ sunt in illo. Dominus verò zizaniorum parabolam exponens, agrum mundum vocauit. Dicit itaque, omnia fore gaudio repleta.

Tunc exultabunt. Aquila verò, Tunc laudabunt, inquit, illum quæ præcipue Deo laudem conciliabunt. Sciendum autem est, pro soporæia vsum esse propheticum hunc sermonem. Neque enim terra, neque mare, neque ligna, rationalia sunt aut animata: sed ij qui in illis sunt, hymnodiam Deo offerunt. Mare siquidem insulani: terram, Epirotæ: cælum angeli inhabitant. Qui verò saltus à simulachrorum cultu liberatos esse vident, hymnū Deo offerunt. Ad hunc modum propheta, etiam ubi professionem filiorum Israël ex Aegypto docet, pro soporæia vtitur dicens, Mare vidit & fugit, infertque interrogationem, & responsum accipit, lætitiã eorum qui seruati erant hoc pacto exprimens.

A facie Domini. Rectè duo hæc posuit, quod venerit, & quod venturus sit. Primus siquidem aduentus cognitionem Dei mortalibus dedit, secundus verò discretionem rerum facit.

Iudicabit orbem terræ. Tunc enim, tunc inquit, iustum iudicium faciet, non amplius priore patientia vsurus: sed rerum veritatem exquisiturus, rectamque sententiam prolaturus.

ARGUMENTVM PSAL. CXVI.

Et qui hanc epigrapham posuit, confessus est, quod

eam apud Hebræos non inuenerit, sed ipse illam posuerit. Igitur nec ipsa prophetica est, nec sensui psalmi cōuenit. Non enim Iudææ tantum, sed vniuersæ quoque terræ restitutionem propheta prædicit. Variatur autem psalmus etiam de primo & secundo Seruatoris aduentu, & de Gentibus cognitionem Dei apprehensuris, ac de futuro tribunali.

Scholia in eundem Psalmum.

A Dominus regnauit.) Dominum regnare dicit, non quod regnum aliquando acceperit: sed quod illud aliquando mortalibus ostenderit. Et ne eadē dicamus cum illis qui psalmos ante nos exposuerūt, admonemus, ut illos legant, si qui exactiora scire cupiunt.

Nubes & caligo.) Per caliginem & nubem, inuisibilem esse diuinam naturam docuit. Admonet autem simul, eam ipsum esse, qui in monte Sina apparitionem sui per nebulam & nubem ostendebat: docetque, quod etiam si impossibile sit diuinā videre naturam, per operationem tamen virtutem illius contemplari liceat. Iustitia siquidem mortales erudiuit, & eos qui omnia sine iudicio agebant, recto viuere iudicio docuit. Hæc thronus ac regnum eius effecit.

Ignis ante ipsum.) Sunt hæc secundi aduentus Domini vaticinia. Et Daniel ista vidit.

Illuxerunt fulgura eius.) Fulgetris Dominus aduentum suum cōparauit. Sicut enim fulgur exit, inquit, &c.

B Vidit & commota est terra.) Quis enim terribile illud tribunal non metuat?

Montes sicut cera fluxerunt.) Non enim subditi tantum, sed & hi qui regno potiuntur, appropinquantes illi in modum ceræ, timore dissoluentur. Quanto namque plurium rerum dispensationem acceperunt, tanto pluribus etiam pœnis subiacebunt.

Annuntiauerunt celi.) Hoc & factum est, & fiet. Cum enim natus esset Christus, chorus angelorū Deum glorificantium apparuit. Hos enim cælos vocat, sicut & terram sæpenuerō homines vocat, qui terram inhabitant. Viderunt autem & populi per orbem virtutem Seruatoris per suam ipsorum immutationem: secundus verò aduentus vniuersos mortales manifestè Seruatoris regnum docebit. Tunc omnes angelorum quoque hymnodiam audiemus.

Confundantur omnes.) Vera itaque luce oriente, cedunt tenebræ. Erubescant igitur, qui simulachra adorant.

C Adorate eum omnes angeli eius.) Vbi ostendit cōfundendos eos qui simulachra adorant, subostendit etiam innumerabiles esse angelorum myriades, Deum nostrum adorantes.

Audiuit & lætata est Sion.) Et hæc Sion, piorum politiam vocat: filias verò Iudææ, Ecclesias per orbem. Ex Iudæis enim genus suum duxerunt Apostoli, qui illas plantarunt & genuerunt, sicut & Paulus dicit, Ego vos in Christo Iesu genui, per Euangelium. Quoniam igitur & vna est Seruatoris Ecclesia (sunt enim omnes credentes in vnum corpus initiati) & rursus multæ sunt illius Ecclesiæ (multa namque sunt vnius corporis membra)

per Sion, communem piorum cœtum: per filias verò Iudææ, conuētus credentium, qui in ciuitatibus & vicis & solitudinibus degunt, vocauit. Dicit autem & illos & istos lætitia esse propter iusta iudicis iudicia repletos.

Quoniam tu Dominus altissimus.) Gaudent autem omnes qui veri Dei notitiam consequuti sunt, & eorum qui dii non sunt, reprehensionem viderūt. Nam illorum quidem deprehensa est vanitas, tua verò declarata celsitudo. Quoniam verò nobis non fide modò, sed & bonis actibus opus est, necessariò & hoc consilium protulit.

Qui diligitis Dominum, odite.) Si quod bonū est, desiderabile vobis habetur: quod illi cōtrarium est, auersamini. Per malitiam verò, omnia nequitia genera appellauit.

Custodit Dominus.) Qui rectam & iustam vitæ conuersationem exercetis, Dominum habetis gubernatorem & custodem, inimicosque contra vos insurgentes superabitis.

Lux orta est iusto.) Nō enim omnes homines luce potiri voluerunt. Ipse quidem iustitiæ Sol omnibus salutis radios emittit: verum sunt qui oculos clausuerunt, lucemque videre noluerunt.

Lætantini iusti in Domino.) Quotquot igitur lucem consequuti, virtutisq; sortem amplexi estis, exultate, ac Deum multitudinem beneficiorum eius recensentes, laudate. Confessionem enim hæc gratiarum actionem vocauit.

Scholia in Psalmum XCVII.

Cantate Domino.) Et hic Psalmus eandem habet cum priore sententiam: de vtroque siquidem Seruatoris aduentu vaticinatur. verum plura de priore narrat. Quoniam priscarum rerum mutationem prædicat, & nouam politiam prædicat, rectè nouum Deo canticum offerre iubet.

Saluauit sibi.) Sæpe diximus, quod manum, operationem: dexteram verò, bonam operationem: & brachium, virtutem vocet. Hominum salutem autem, virtutis ipsius opus esse dicit. Immensa verò benignitate vsus, mortalium vitam suam ducit esse emolumentum. Propterea non dixit, Saluauit eos: sed, Saluauit sibi. Ab errore siquidem simulachrorum eos liberauit, salutisque suæ sublimitatem ostendit, ac salutem illis tribuit. Et hoc in sequentibus manifestius declarauit.

Notam fecit Dominus.) Omnibus hominibus salutaria fluanta attulit, ac regnum suum gentibus ostendit.

In conspectu gentium.) Sunt hæc Esaiæ vaticiniis similia. Per hunc enim Deus ad Christum Dominum dixit, Dedi te in testamentum generis, in lucem gentium, ut sis salus vsque ad extremum terræ. Quoniam enim & patriarchis Deus & Dauidi pollicitus est, excitaturum se ex semine eius Christum secundum carnem, & per hunc omnibus salutem daturum: promissionem ad patres factam testamentum vocauit. Testamentum enim alij interpretes fœdus dixerunt: genus verò ipsius Israël em vocauit, eo quod ex Iuda

Scholia in eundem Psalmum.

Dominus regnauit.) Tam Iudæi quam Græci adito Christi regno insanierunt. Et cum Iudæi libertate potiti essent, vniuersæ vicinæ gentes, admirabilem & inopinam eorum reditum videntes dirumpebantur. Declarauit autem hoc virtutem eius, quem adorabant.

Qui sedes super Cherubin.) Hic inquit, qui à nobis prædicatur, & supernarum virtutum Deus existit. Illud verò, Qui sedes, tanquam ad ipsum loquens dixit. Incorporea siquidem & incircumscripita natura, sessione opus non habet. Figuratur autem omnino Deum, velut regis in morem super Cherubin inequitantem, ut audientes obstupesciat.

Dominus in Sion magnus.) Iudæis reuersis, ac sanctum templum restaurantibus potètia Dei declarabatur omnibus. Præcipue verò crucem perpessus, orbis Dominus apparuit, cum sancti Apostoli prædicationem salutis gentibus attulerunt.

Confiteantur nomini tuo magno.) Competit itaque omnibus ut te laudent, ac beneficia tua recenscant, inenarrabilem verò naturam tuam curiosè non scrutentur. Quod verò honos offertur nomini tuo terribili & sanctissimo, sanctificat quidem credentes, incredulos verò perterrefacit.

Et honor regis iudicium diligit.) Hoc est, Honorabilem hoc regem reddit, quod iustitiam diligit. Id verò & quod subiungitur, declarat.

Iudicium & iustitiam.) Rectam enim & iustā sententiam, tanquam rex iustus protulit: & Israël em à potentatu eorum, qui illum seruituti subiecerant, liberauit: Quod ad aliam verò prophetiam attinet, ita sentiendum est, Promissionis tuæ veritatem declarasti, vbi quæ maioribus Israël pollicitus fueras, adimplesti, ac salutem per semen Israël exhibuisti.

Exaltate Dominum Deum nostrum.) Vicem igitur benefactori, quibus modis poteritis rependite. Exaltate Dominum, inquit, hoc est, exaltatum illum prædicate. Scabellum pedum Dei, olim templum Ierosolymitanum reputatum est: nunc, verò Ecclesiæ per vniuersam terram & mare dispersæ, in quibus Deo adorationem offerimus.

Moses & Aaron.) Non temerè aliis Prophetis omisis horum tantum meminit, sed ita cognatā Iudæorum rabiem & tyrannidem docere voluit. Sub Mose namque & Aarone sacerdotium rapere conabantur, & sub Samuele diuinum regnum dehonestantes, humanum sunt complexi. Docet itaque hic sermo, quod nihil noui commiserint cōtra Seruatorem infantentes. Iam olim enim illis consuecta erat hæc infania.

Inuocabant Dominum.) Multum enim fiducia erga Deum habebant. Nam illi obsecrabant, ipse exaudiebat: & cum illis videntibus omnibus, apparitionem suam per nebulam ostendens, loquebatur. Deinde docet, quod hanc illis gratiā haud immeritò largitus sit, etenim secundum præcepta ipsius viuentibus hanc gratiam contulit.

R r r a Domine

Iuda sit Christus secundum carnem, sicut dicit Apostolus, Itaque dedi te in testamentum generis, ut fœdera cum Iudæis inita impleas: in lucē verò non Iudæis, sed gentibus. Nam gentes salutem per fidem sortitæ sunt, Iudæi verò incredulitatis caliginem dilexerunt. Hoc & Dauid hic dicit, Recordatus est misericordiæ suæ, &c. Cum enim promissiones ad Iudæos factas adimpleuit, vniuersi fines terræ salutem Dei nostri viderunt. Non enim Iudæis duntaxat, sed & vniuersis mortalibus lux veritatis illuxit.

Iubilate Deo omnis terra.) Quoniam igitur omnes à diabolo liberati estis, triumphalem hymnū Seruatori offerite. Quapropter implemus, quod iussi sumus. Hunc enim hymnū iubilantes & cantantes mysterij tempore offerre consueuimus, Deo canentes, & cum omni alacritate animi tripudiantes.

Psallit Domino.) Et hanc legem continuè in ecclesiis impleri videre est. Spirituali namque cithara diuinam melodiam sonamus, facimus autem & nos ora nostra spiritales citharas, ac dentibus vice chordarum: labiis verò pro æramento vitmur, lingua autem quouis plectro sonorius commota cōsonantem perficit pulsationum sonitum: mens verò ista mouet, quasi quidam musicus arte flexurā hanc & transitionem efficiens. Est autem hæc cithara Deo quamuis inanimata gratior.

Et tubis ductilibus.) Et clamorem sæpenuerō Scriptura tubam vocat. Ita & Dominus dicit, Quando eleemosynam facis, ne tuba canas ante te. hoc est, Ne prædices eleemosynam tuam. Et hic igitur tubam doctrinam vocat, per quam & beneficia à Deo nobis exhibita discimus, & in legibus Dei erudimur. Ductiles verò tubas æneas dicit: corneas, eas quæ è cornu fiebant. His autem solebant vti Iudæi. Nostræ verò tubæ sunt Apostoli, & illorum successores.

Moueatur mare.) Præcipue in frequentibus ciuitatibus videre est hanc impleri prophetiam. Multitudo siquidem piorum in Ecclesiis exundans mare imitatur. Talis autem est & Psalmorum sonitus.

Flumina plaudent manu simul.) Iterum flumina eos vocat, qui docendi gratiam sortiti sunt, & instar fluminum diuina miracula profundunt: quos hic plaudere, Deumque laudare dicit.

Montes exultabunt.) Montes eos appellauit, qui animo sunt sublimi, in quibus ædificata est ciuitas Dei. Hos dicit exultaturos, cognito Seruatoris nostri aduentu. Expectantes enim laborum retributiones, iudicisque iustitiam scientes, exultabunt.

Quoniam venit ad iudicandum terram.) Prior namque aduentus multum habet misericordiæ, posterior iustitiam habebit, Omnes enim sistemur tribunali Christi, &c.

ARGUMENTVM PSAL. XCVIII.

Vaticinatur hic Psalmus de reditu Iudæorum è Babylone, prædicitq; Seruatoris aduentum, & Iudæorum incredulitatem.

Domine Deus noster. Tu es, inquit, Domine, qui à nobis prædicaris, qui tantam illis fiduciam tribuisti, & multo eos es favore ac benevolentia dignatus.

Et vlciscens. Symmachus sic, Et vlciscens super calumniis eorum. Eos enim qui tyrannidè contra magnum Moysen exercebant, igni tradidisti: & eos qui flammam euaserant, viuentes in apertam foueam tellure hiare iussa demidisti, ac tyrannidis locum, vltro neum illis sepulchrum reddidisti: atq; eos qui mare transferant, in terra admirandis vndis vsus, submergi fecisti. Eos verò qui contra Samuelem insurgent, Saulis potentatui tradidisti, ac multiuariis calamitatibus adobruisti.

Exaltate Dominum Deum nostrum. Horum itaque præclarorum virorum pietatem imitati, com petentem Deo honorem offerite. Mons verò sanctus olim Sion vocabatur, nunc verò diuinæ cognitionis celsitudo. Itaque iussi sumus, secundum datam nobis à Deo scientiam, vt adorationem illi offeramus.

ARGUMENTVM PSAL. XCIX.

Omnes homines propheta ad hymnodiam vocat, adhortans vt per omnia Deum colant.

Scholia in eundem Psalmum.

Iubilate Deo omnis terra. Triumphalem hymnū Deo omnes homines offerite. Terram enim eos vocat, qui terram incolunt.

Seruite Domino. Seruatoris enim regnum non est acerbæ diaboli tyrannidi conforme, sed dominatus illius placidus est ac benignus. Latantes itaque ad seruiendum illi accedite.

Introite in conspectu eius. Illud, in exultatione, Symmachus, cum bona acclamatione, Aquila verò, cum laude dixit. Est autem hymnus exultantium ac latantium.

Scitote quoniam Dominus. Reipsa cognoscite, quòd Dominus noster omnium Deus est. Hanc instructionem & gentibus Apostolorum chorus proposuit, sicuti Actorum historia docet.

Ipsè fecit nos. Non sumus nos nostri ipsorum opifices constituti, sed per ipsū formati sumus. Ad hunc modum & Paulus Athenienses docuit dicens, Deus qui mundum & omnia quæ in illo sunt fecit, hic cum cæli & terræ Dominus sit, &c. Idem & Propheta hic docet, Ipsè, inquit, fecit nos, & nō nos ipsi. Symmachus sic, Ipsè fecit nos, cum nondum essemus.

Nos autem populus. His non solum dominatū, sed & gubernationem ac protectionem significauit. Non modò Dominus, sed & pastor noster est, bona nobis pascua adhibens.

Introite in atria eius. Ecclesiæ dicit. Hæ siquidem nobis ingressum ad Dominum exhibent.

Consitemini illi. Quomodo namque dignum non ferit cum laudare, qui inenarrabili benignitate vsus est, & bonis promissionibus finem, & effectum imposuit? Quæ namque in maiorum nostrorum generatione pollicitus est, ea in hac nostra adimpleuit: & quam illis salutem promisit, hanc nobis præstitit.

Psalmi huius argumentum tale est, Iosias rex funditus simulachrorum aras subuertit, & sacerdotes illorū interemit, populum verò ad priorem pietatem reduxit. Non solum autem doctrinæ sanæ curam gessit, sed & de virtutis operibus sollicitus fuit, rectè quod iustum erat iudicans. Cum hæc longè antea Dauid vidisset, Psalmum hunc conscripsit, vt & illius virtutem deprecaret, & omnibus mortalibus perfectionis characterem proponeret.

Scholia in eundem Psalmum.

Misericordiam & iudicium. Quoniam enim afflictorum misertus est præclarus Iosias, eos verò qui iniuriam inferebant condemnauit, narrationem de illo misericordiæ & iudicij celebrationem appellauit.

Psallam & intelligam. Symmachus, Canam, & intelligam viam immaculorum. Quam per gratiam patris immaculatam esse viam, & Deo gratiã considerauit: hanc nunc per melodiam proponam.

Perambulabam in innocentia. Tantum enim præclarus hic vir puritatis acquisierat, vt confidenter ad Deum clamaret, Quando venies ad me? hoc est, Conuenientem tibi regiam constitui, desidero aduentum tuum ô Domine, da quod desidero.

Non proponebam ante oculos meos. In simplicitate perseueranter vixi, & non alius extraneis apparui, in domo verò contraria facere sustinui: sed quæ absconditè gessi, cum manifestis & apparentibus conuenerunt.

Facientes preuaricationes odiui. Non solum autem facta iniqua abominatus sum, sed & horum cogitationes expuli, cogitationem præ aliis componens ac dirigens. Auerfatus verò sum eos, qui diuinas leges contemnebant.

Non adhaesit mihi. Familiares autè mihi erant, quibus quod iustum est, charum erat.

Declinantem à me. Si verò quisquā malitia sodalium vsus, à conuictu meo deficere voluit, ne putavi quidem discessionè esse huiusmodi hominis discessionem, vsque aded mihi contemptui erat, quisquis militiam esset amplexus.

Detrahentem. Delationes occultè factas non admittebam, sed qui illas moliebatur abigebam. **Oculi mei ad fideles terræ.** Confessus & consiliorum meorum confortes erant, qui fidè ornati erant, & res diuinas plurimi faciebant.

Ambulans in via. Non solum autem amicorum & consiliariorum, sed & ministrorum magnam curam gessi: famulis enim vsus sum, virtutem colentibus.

Non habitabit in mediò. Neminem autem superbia vsus, domesticum habere volui: si verò quisquam iniusta consulisset, aut exquisiisset, spe sua frustratus discessit.

In matutino interficiebam. Hoc clarè ex historia cognouimus. Vniuersos enim impios sacerdotes morti tradidit, & sacram ciuitatem repurgauit.

purgauit. Si quisquam verò viri huius virtutem exactius cognoscere voluerit, cognoscat eam ex secundo Paralipomenon, & ex quarto Regum libro. Per hoc verò quòd dicit, In matutino, celeritatem iusti iudicij significauit.

ARGUMENTVM PSAL. CI.

Habet quidem hic Psalmus vaticinium de miseria populi iudeorum in Babylone, deq; illius reditu: simul tamen & gentium vocationem ac salutem prædicat. Com petit autem & cuius cum quacunque calamitate luctati, & vt diuinam opem consequatur oranti. Pauperes enim vocat, providentia diuina egentes.

Scholia in eundem Psalmum.

Domine exaudi. Suscipe orationem meam Domine, & auxilium tuum desideranti porrige. Clamorem enim Symmachus fletum dixit.

Non auertas faciem. Sis mihi placidus, indignationemque tuam remitte.

In quacunque die tribulor. Et hæc Psalmi verba manifestum faciunt, quòd hic Psalmus non præteritorum narratio, sed futurorum sit vaticiniū. Quoniam in multa prosperitate & splendore fuit hic populus, sub Davidis doctrina constitutus, merito propheta illorum vsus persona oratione profert: oratq; vt diuina gubernatione potiat, vbi calamitatis huius tempus aduenerit.

Quia defecerunt sicut dies. Recedet hoc loco futuræ ætumnas suo more, perinde ac si tum præteritæ fuissent, ac vitæ suæ tēpus haud secus quàm fumum quendam, consumptum, & corpus iuum aridum, vel vltionem factum, & quasi ignis cuiusdam impulsu conflagratum esse dicit. Sic enim Aquila reddidit, Et oīsa mea sicut cōbustio quædam exaruerunt. Immo sicut fœnum excinctus sum, & priorem florem perdidit.

Quia oblitus sum. Omnem edendi appetitum abieci, & priore prosperitate omnino priuatus sū. Corpore namque rabe sum, ex tristitia contracta, consumpto: oīsibus verò nudatis, vinculis sum subiectus.

Similis factus sum pellicano. Multis vititur parabolis, dignè volens suas exprimere calamitates. Per singulas verò dictas hæc aues metum suum, & diuinæ curæ destitutionè significat. Passer siquidem præ anxietate somniū abigit, & nycticorax loca habitata fugiens, pro domibus ad solitudines auolat. Illud enim, in domicilio, Symmachus, in ruinosis reddidit. Ita & altera auis in locis solitariis versatur.

Tota die exprobrabant. Irrisioni factus sum inimicis: & qui aliquando zelotes eram, nunc iuramentum factus sūm illis qui me olim admirabantur. Iurat enim per ætumnas meas, ne patiantur quòd quidam sunt perpessi.

Quia cinerem. Hoc & 79. Psalmo dixit, Cibabis nos pane lachrymarum, &c. Dolore verò excellentiam his verbis significat. Si namque cibi tēpus dolore plenus fuit, ægrè videlicet reliqua dolore libera fuerunt. His, inquit, malis velut vndis adobruor, quoniam furorem tuum commouisti.

Quia eleuans. Sublimem me & spectabilem red didisti, & confestim fregisti. Illud enim, Allististi me, ex eorum metaphora posuit, qui in sublime quid extollunt, & mox ad pauimentum deiectum confringunt.

Dies mei. Ad ipsos, inquit, vitæ meæ occasus perueni, ac vmbra inclinanti ac desinente similis effectus sūm. Ceterum & fœni ariditatem metentium manus prouocans, imitor.

Tu autem Domine in æternum permanes. Verum ego quidem huiusmodi naturam habeo, tantisq; coniunctus sūm ætumnis: tu verò sempiternus & æternus existens, facile mihi præsentium malorū mutationem quādam largieris. Hoc enim est quòd subiungit.

Et memoriale tuum. Da, inquit, ad meliora calamitatis huius immutationem. Ipsum enim tempus misericordiam efflagitat. Innuat autem his verbis, tempus illud septuaginta annorum, ad calamitatis Babylonicæ finem determinatum. Et Daniel ad hunc modū captiuitatis tempus dimensus orationem profert. Huic autem spiritalis melodix verba consonant.

Tu exurgens. Sion enim vobis desideratissima est, etiam vehementer vastata. Sunt autem & lapides illius dispersi desiderabiles, & acerru illorū ex depopulatione reliqui, ad memoriã reuocati commiserationem nobis incuriunt.

Et timebunt Gentes. Reditum enim nostrum, & ciuitatis restaurationem videntes, qui priorè nostram calamitatem, siue reges siue subditi, conspiciati fuerant, potentiam tuam admirabuntur: tæque metuentes, solum esse Deum credent. Hoc verò propriè post Seruatoris incarnationem factum est. Post Iudeorum enim reuocationem vicini quidam admirati sunt, quòd factum erat: verum tantum absuit vt ideo Deo crederint, vt bellum etiam contra eos mouerint. Hic verò & Gentium omnium & regum commutatione sermo iste prædicat, cuius vaticinij quædam facta videmus, quædam verò futura speramus. Dicit enim Apostolus, Nondum enim illi omnia subiecta videmus. Verum idem docuit, quòd illi omne genus flectetur, &c.

Quia edificauit Dominus Sion. Quoniam enim qui diuinarum dispensationum ignari erant, Iudeorum seruitutem, ac Ierosolymorum vastationem Dei arbitrantur esse infirmitatem: rectè ciuitatis huius restorationem, Dei gloriam vocauit.

Respexit in orationem humilium. Non enim captiuos ac seruos despexit, sed oratione eorum suscepit, ac libertatem dedit.

Scribantur hæc. Hoc autè beneficiū in sempiternū conscriptū ad posteros transmittat: populum verò creandum, ex gentibus congregandos dixit, de quo & Apostolus, Si qua in Christo noua creatura est, inquit, Et ipse Dauid Psalmo 21. dicit, Annuntiabitur Domino generatio ventura. Hic populus, & vetera & noua edoctus, conuenientem Deo hymnū offert.

Quia prospexit de excelso. Deus enim omnia videns & gubernans, lamentantes audiuit, & libertatis sententiam tulit: vt qui vincati fuerant

rant loco occisorum redirent, ac patriam ciuitatem ædificarent, atque in illa consuetum cultum secundum legis præscriptum offerrent.

In conueniendo populos. Vbi reditu potiti fuerimus, & populi & reges congregati potentiam tuam admirabuntur. Tunc igitur tanta perfundemur lætitia, ut bonitatem tuam precaturi simus, quo annorum nobis augmentum largiaris, nec medio tempore morti tradas. Viam verò virtutis, reditum virtute Dei præstitum vocat.

A *In generatione & generationem.* Quid enim omnium est opifici impossibile? Cum hæc itaque mutationem accipiant, tu permanes immutabilis. Per exposita autem hæc elementa, quæ nominat etiam reliquorum illum factorem esse significat.

Et omnes sicut vestimentum. Symmachus sic, Et omnia sicut vestimentum veterascent, & sicut indumentum mutabis eos, & mutabuntur. Omnia siquidem visibilia veterascent, & vestium vetustatem imitabuntur: tu verò illa mutabis ac renouabis, reddesque incorruptibilia pro corruptis. Simile autem & illud est, Tu autem idem es, & anni tui non deficient. Creaturam enim, inquit, disponis Domine, sicuti vis: tu verò naturam habes immutabilem, & alterationem superiorem. Hæc autem D. Apostolus in epistola ad Hebræos Domino Iesu appropriauit. Verum in filio patrem contempnamur. Quæ namque ille facit, eadem similiter & filius facit, & eadem in vtroque natura cognoscitur.

B *Filij seruorum tuorum.* Illud, In seculum dirigitur, Symmachus habet, Permanet. Significat autem quod Iudæi quidem seruitute liberati Ierusalem ædificaturi erant, semen verò illorum in sempiternum permanens sit. De hoc semine Apostolus, Donec, inquit, veniret semen, quod promissum erat. Et Abraham dictæ erant promissiones, & semini eius. Non dicit, Seminibus, quasi de multis: sed tanquam de vno, Et semini tuo, inquit, qui est Christus. Hoc semen in æternum permanet.

ARGUMENTVM PSAL. CII.

Videtur quidem hic Psalmus præcedentem ordine, idq; in eodem argumento, consequi. In illo namque qui propter Babylonicas arumnas lamentabantur, Deum ut reditu potirentur, orarunt: hic verò, iam quæ petierant consequuti, benefactorem laudant. Ego verò huiusmodi hanc omnibus conuenire mortalibus arbitror, cum propter liberationem à seruitute acerbior, tum propter maiorem acquisitam libertatem. Et ipse verborum sensus quod dico manifestabit, ut hoc verius sit Psalmi huius argumentum.

Scholia in eundem Psalmum.

B *Benedic anima mea Domino.* Qui circa diuina beneficia grato animo sunt affecti, seipsos ad hymnodiam excitant, ut benefactori, quantum fieri potest, gratitudinem rependant. Hi omnia interiora ad hoc consecrant, & omnem cogitatum ad laudem Dei mouent. Interiora

Interiora.

siquidem, cogitationes, & affectus, & omnes animæ motus, vocauit.

Benedic anima mea. Iterum animam ad eadem excitandam, & obliuionis nebulam dispellendam, beneficiorumque Dei memoriam renouandam esse docetur. Symmachus, pro retributionibus, beneficia dixit. Deinde ista per partes recenset.

Qui propiciatur. Hic enim tibi peccatorum remissionem largitus est, hic tibi passionum curationem præstitit. Eos quidem qui captiui in Babyloniâ abducti fuerant, seruitute liberauit, vita verò corruptibili non liberauit: nobis verò per resurrectionem suam vitamque largitus est.

Qui coronat te. Gratia enim, ut D. Apostolus inquit, saluati estis, & hoc non ex nobis. Dei donum est. Et itaque corona hæc gratiæ ac benignitatis diuinæ. Ita & Esaias, ex persona sponsæ clamat, exultet anima mea in Domino. Induit enim me vestimento salutis. Hæc autem omnia dona sunt, ac dona sponsi. Solam enim fidem sponsa attulit.

Qui replet in bonis. Quoniam etiam malum est desiderium, rectè posuit illud, In bonis. Bona namque desideria nostra Dominus seruat. Petite, inquit, & dabitur vobis, &c.

Renouabitur ut aquile iuuentus. Hæc nobis Dominus per baptismum largitus est. Consona istis Deus & per Esaiam dicit, Qui expectant me, mutabunt fortitudinem, pennas assument sicut aquilæ. Quoniam enim cum primum conderemur, diuinos & regios characteres acceperamus, illos verò postea peccati studiis corrupimus: pollicetur nobis hic sermo regni recuperationem. Regia siquidem hæc auis est, ac regnum inter volucres adepta. Docet autem nos & diuinæ munificentia ingenium.

Faciens misericordias Dominus. Non enim propter iustitias, inquit Diuus Apostolus, quas fecerimus nos: sed secundum magnam misericordiam suam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis, ac renouationis Spiritus sancti. Cum videret nos per iniuriam ab hostes veritatis pressos, nobis quidem misericordiam suam fontes aperuit, contra illum verò iustam sententiam protulit.

Notas fecit vias suas. Salutem hanc nobis non ex pœnitentia parauit, sed hæc olim per prophetas suos prædixit, & per Diuum Moysen salutem nostram adumbravit. Mare aspersiois typum accepit, petra sempiternorum fluentium vmbra facta est. Ita & reliqua, ne singula recenscam, ab illis adumbrata esse inuenire licet.

Miserator & misericors Dominus. Bonorum istorum causa est, inquit, diuinæ bonitatis abyssus, immensa misericordia, ac benignitatis pelagus.

Neque secundum iniquitates nostras. Non est passus, ut secundum mensuram peccatorum nostrorum pœnas de nobis sumeret, neque in immensum indignationem suam contra nos extendit.

Quoniam secundum altitudinem celi. Si remotiora

riora inter se spacia & interualla, quàm hæc sunt, reperisset, omnino illa in medium adduxisset, cõtendens ad hoc, ut diuinæ bonitatis infinitam amplitudinem ac latitudinem ostenderet.

Quomodo miseretur pater filiorum. Cum conditor & opifex sit, eandem erga seruos suos amoris beneuolentiam ostendit, quam pater erga liberos suos habet.

Quoniam ipse cognouit figmentum nostrum. Nouit enim naturæ nostræ imbecillitatem, nouit etiã unde formati sumus, & in quid iterum desinamus.

Homo sicut fœnum dies eius. Homo nihil differt à fœno ac flore.

Quoniam spiritus. Symmachus sic, Quoniam spiritus pertransit eum: deinde animam non subsistere dicit, qua præsentem, corpus & viuunt & operatur, auolante verò corrumpitur, ita ut ne cognoscit quidem priores characteres possit: sicut in sepulchris est videre. Spiritus igitur ad hunc modum, locum suum non cognoscet, corpus videlicet tum non corruptibile, sed incorruptibile resumpturus.

Misericordia autem Domini ab æterno. Natura quidem nostra fragilis est, diuina verò benignitas hoc largitur, ut prolixo seculo viuamus, & ad nepotes vique iustitiæ retributionem, maioribus debitam, conseruemus. Ita regnum Iudæorum ad quartam vsque generationem conseruauit, cum tamen perfectam pietatem haud essent assequuti, sed mox initio regni æmulationem ostendissent.

B *Ita Dauidi inextinguibilem generis scintillam seruaui, licet multi impij medijs temporibus ex illo prodierint.* Hanc autem misericordiam, inquit, testamentum suum seruauit: & non simpliciter mandatorum suorum recordantibus, sed verbis ipsa quoque opera coniungentibus præstabit.

Dominus in cælo. Simile est hoc illis quæ in alio psalmo dicuntur, nempe, Qui in altis habitat, &c. Docet enim nos hoc loco propheticus sermo, Dominum in cælo quidem habere sedem suam: verum despiciere ac gubernare creaturam, tanquam omnium quæ sunt, & conditor & rex & Dominus.

Benedicite Domina. Merito inuisibiles virtutes ad communicationem hymnodia vocauit. Non enim sufficiens ad hoc est humana natura, ut benefactorem digno præconio celebret. Incorporatæ verò ac sanctæ naturæ, utpote vitam passionibus liberam habentes, diuina præcepta seruare possunt.

C *Benedicite Domino.* Multi sunt & varij cælestes ordines, utpote principatus & potestates, & quæ alia nomina nobis huius creationis diuus Apostolus proponit: verum omnia illa prophetia hic sermo duobus istis nominibus complexus est.

Benedicite Domino omnia opera eius. Neque hoc Iudæis conuenit. Illi enim cum ab illis qui ipsos captiuos tenebant, aliquid ex canticis Sion cantare iuberentur, legitime facientes: respondebant, Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? nobis verò Apostolus denunciatur, ut in quouis loco constituti puras manus orantes extollamus.

Benedic anima mea Domino. Finis enim principio Psalmi consonat. Cum enim ad hymnodia communionem, spirituales essentias vocauit: docet & nos, ut quantum fieri possit factorem honoremus, & gratiarum actionem viribus parem cum hymno offeramus.

ARGUMENTVM PSAL. CIII.

D *Spiritus sancti gratia, non solum ethicam & dogmaticam doctrinam mortalibus profert: sed etiam quomodo Deum laudare conueniat, instruit. Quapropter & hunc psalmum Dauid ministro vsa conscripsit, ut discant omnes, quibus hymnis benefactori sit rependendum: cuius hic communia beneficia recenset, quem omnium factorem ac gubernatorem esse ostendit.*

Scholia in eundem Psalmum.

B *Benedic anima mea Domino.* Vnumquævis pietatis alumnus Deum laudare docet.

Domine Deus meus magnificatus es. Illud, Magnificatus es, non auxesim & incrementum Dei: sed immensam illius amplitudinem significat. Ita namque & Symmachus dixit, Deus meus magnus es vehementer. Non enim cum paruus esset, magnus est factus: sed natura magnus est.

Confessionem & decorem. Symmachus sic, Hymnum & glorificationem proferam. Non enim adhuc ignorant te, qui bonis tuis sunt potiti: neque simulachris honorem deferunt, sed te laudant, & tibi glorificationis debitum reddunt.

Amictus lumine sicut. His consona & Apostolus habet, Qui solus habet immortalitatem, inquit, & lucem inhabitat inaccessam. Tanta siquidem est lux illa, ut ne appropinquare quidem quisquam auit. Et igitur & ipse quidem lux vera: amicitur verò luce sicut vestimento.

Extendens cælum. Opificij facilitatem his verbis significauit.

Qui tegis aquis. Hoc & Moses docuit dicens, Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat inter aquas & aquas, quæ sunt supra firmamentum.

Qui ponis nubem. Prouidentiam Dei omnia penetrantem, his verbis significauit. Imminet enim, inquit, & ventis ac nubibus, & ipse gubernat & moderatur ea. Docet autem simul, diuinam ubique præsentem esse naturam, & omnibus imperare. Quoniam verò velociorem naturam in rebus sensibilibus quàm sit venti, non reperit, Deum super pennis ventorum vehi dicit.

Qui facis angelos tuos. Non visibilibus modò, sed & inuisibilibus Deum opificem esse ostendit. Eisdem autem & spiritus & igne appellauit, vtrisque dictionibus potentia ac velocitate illorum docens. Velox enim est spiritus natura, & potens est ignis operatio. Angelis autem Deus ministris vtens, & dignis benefacit, & aduersarios punit. Quapropter

ignis meminit, aptam ad puniendum energiam significans.

Qui fundauit terram super stabilitatem suam.) Aquila & Symmachus, Super basim suam dixerunt.

Non inclinabitur.) Non auertetur, non cadet: fundauit enim eam super eam ipsam, deditque illi vt sit immota: & hoc modo permaneat, quoad ipse volet. Sic & alibi dixit, *Qui suspendit terram in nihilo.*

A *Abyssus sicut vestimentum.*) *Abys.* *Abys.* posuit pro *abys.* Sic enim & Aquila & Theodotion reddiderunt, Induisti eam abyssum sicut vestimento. Abyssum autem humidam essentiam D. scriptura vocat. Ita & initio creationis D. Moses dixit, Terra autem erat inuisibilis & indisposita, & tenebræ erant super abyssum. Quoniam igitur a quis terra vndique circumdatur, & magna quidem & inuigabilia maria fines illius sunt: mediam verò alia nauigabilia diuidunt, rectè abyssum terram velut vestimentum circumplecti dixit.

Super montes.) Vbique prouidentiam Dei creaturæ præesse docet. Hac enim ratione mare montium imitatum vertices continentem vndis suis non inuoluit, sed sicut nos tonitruum horremus, ita illud præfixum terminum timet. Illud verò, Supra montes stabunt aquæ: idem est atque, Sicut montes stant aquæ. Illud, Ascendunt montes: pro, Ascendunt in montes, positum est.

B *Terminum posuisti.*) Arenam mare reueretur, & ad illam vsque furens, quasi freno quodam termino diuino cohibetur, ac rursus coercetur, retroque cedit.

Qui emittit fontes.) Deinde necessitatem huius indicat.

Inter medium montium.) Et hoc maximum est diuinæ dispensationis & prouidentiae signum, quòd non hominum modò, sed & irrationalium necessitati satisfaciunt. Quapropter montes diuisit, vndisque peruios reddidit, vt non homines tantum, sed & brutorum genera fluentorum copia potiantur. Illud verò, Vsupabunt onagri ad sitim suam: Symmachus, Recreabit onager sitim suam, reddidit.

Rigans montes.) Non enim infernè solum, sed & supernè per nubes irrigationem adfert. Deinde & vtilitatem quæ ex eo est indicat.

De fructu operum tuorum.) Nascitur enim herba, & nutrit iumenta, ad vsum mortalium condita. Aluntur autem & imbribus fructus, hominibusque proferuntur: veruntamen propter hominum necessitatem, & iumenta hac prouidentia potiantur.

C *Et herbam seruituti hominum.*) Clarius Symmachus ad hunc modum reddidit, *Qui germinare facis fœnum iumentis, & herbam seruituti hominum, vt alimentum ex terra nascatur.* Et vinum, vt lætificet cor hominis, & vt facies oleo niteat, & panis vt cor hominis confirmet. Ad hoc enim (inquit) imbres terræ suppeditat, vt fructus germinet, & corpus pane confirmetur ac nutriatur, oleoque externè niteat.

Saturabuntur ligna campi.) Hebræus & reliqui

posuerunt, Saturabuntur ligna Domini. Posteaquam de frugiferis differuit, necessariò & de infrugiferis mentionem facit, quòd & illa necessarium mortalibus vsum exhibeant. Quapropter & Domini illa appellauit tanquam sponte nascentia, & non manu confita, sed diuini verbi virtute germinantia.

Cedri libani.) Neque enim hortulani aliqui illas plantarunt, sed diuini verbum ingente illorum montium vertices constituit. Libani autem tantam insignis montis, cedrorumque illius mentionem faciens, reliquos etiam montes atque arbores eorum significauit.

Illic passerès.) Aquila sic, Ibi volucres nidificabunt: herodij, abietes domus eorum. Arbores enim illæ mortalium ædibus ad struendum sunt accommodæ, auium verò nidos recipiunt.

Montes excelsi ceruis.) Ne minimum quidem animantium abs te neglectum est, sed ceruis quidem montium vertices commorandi gratia, minoribus verò animalculis petrarum lustrasti.

Fecit lunam in tempora.) Postquam omnia recensuit tam visibilia quam inuisibilia, luminarium etiam mentionem facit, quæ quarto sunt die facta. Dicit autem lunæ opificium ad docendū tempora factum esse. Huius enim variationes temporis mensurationem efficiunt. Ipsa siquidem mensura mensis, totidem diebus crescens ac decrescens constituit.

Sol cognouit occasum suum.) Non quòd animatus sit aut ratione vtatur, sed quòd iuxta terminum diuinitus præscriptum ingrediens, diem illustrem reddit, & nocte absconditur: semperque eundem cursum seruat, ac mensuras suas custodit, & lucis subductione cohibitus refocillationem mortalibus suppeditat.

In ipsa pertransibunt.) Nox enim requiem quidem hominibus, bestiis verò securitatem & confidentiam exhibet, vt famelicos ventres repleant. Illud verò, Vt quærant à Deo escam sibi: idem est atque, Et illis diuina prouidentia quæ necessaria sunt præstat. Siquidem à Deo petere, rationalium: quærere verò, etiam irrationalium est.

Ortus est sol.) Solè autem oriente, bestiarum quidè ad lustra sua secedunt, homines verò laborem præterito die repositum alacriter denuò diurno labore prosequuntur.

Quam magnificata sunt opera tua Domine.) Vbi Propheta singula quæ recensuit recogitat, multamque Dei prouidentiam agnoscit, in medio narrationis hymnodiam Deo destinat. Reperit enim & noctem, vehementer vtilem, & infrugifera ligna, aliam vtilitatem adferentia: bestiarumque genera, ad multa mortalibus accommoda, ab impiis quibusdam traduci & damnari.

Impleta est terra possessione tua.) Creatura: hoc est, Omniuariis bonis illà replesti. A terra autè ad vicinum mare transit.

Illic reptilia.) Et hoc diuinæ gubernationis iudicium habet, quòd minuta animantia magnis commorari fecit, & tamen ab illis prorsus consumuntur.

Luna docet tempora.

Illic naues.) Et hic maximus est mortalium vsum.

Draco.

Draco iste.) Per draconem cete grandia significauit, quæ in magno mari frequenter commorantur. Illud verò, Ad illudendum ei, de mari dictum est. Nam & Hebræus & Syrus mare in masculino genere vsurpat, Ita magnum est, inquit, vt & innumera piscium genera complectatur, & maxima cete securè in illo nantent. Si verò quisquam draconem hunc & allegoricè sumendum putauerit, propterea quòd in Esaiâ gladio magno, sancto & forti draconem ac serpentem in mari vulneratum legimus: neque nos recusabimus eam sententiam, quandoquidem & in Iob hanc bestiam S. angelis illudentem reperimus, & Dominus potestatem supra serpentes & scorpiones calcandi dedit.

Omnia ad te expectant.) Abs te, inquit, omnia suo tempore quæ necessaria sunt, reportant. Irrationalia namque cibum quidem quærunt, suppeditatorem verò illius ignorant, nihilo tamen minus illum à factore suo recipiunt.

Dante te ipsis.) Te copiam illorum exhibente, vnumquodque sibi accommoda reportat.

Aperiente te manum.) Facilitatem largiendi hæc particula expressit. Quemadmodum enim in promptu est, digitos introrsum vergentes extendere, ita facile Deo est vberem omnium bonorum dare prouentum.

Auertente autem te.) Quemadmodum autem par est, vt omni lætitia repleantur, qui bonis tuis fruuntur: ita te auerso omnia turbantur, metuque replebuntur.

Auferes spiritum eorum.) Te siquidem volente, anima & corpus separentur, & corpus in patrium ac primitiuum puluerem resoluitur. Spiritum verò, animam dicit.

Emittes spiritum.) Resurrectionem nobis hic & vitæ restitutionem per Spiritum sanctum perspicue prædixit. Ita & Helias filium viduæ resuscitauit, posteaquam puero inspirasset, & per gratiam Spiritus sancti, quam habebat ad vitam reduxit. Ad hunc modum & Elifæus, Postquam & hanc diuinæ virtutis energiam ostendit, sermonem ad hymnodiam transfert.

Sit gloria Domini in secula.) Dignum est, inquit, vt perpetuò laudetur ab omnibus.

Lætabitur Dominus.) His verbis futuram inter homines cogitationem Dei significauit, eos videlicet, qui ab errore dæmoniorum liberati, cogitationem Dei acquirunt. Lætatur autem Dominus, non ob id quòd adoratur, sed quòd mortales seruantur.

Qui respicit terram.) Rectè ista adiecit, vt diuinam naturam nullius rei indigam esse doceat. Non enim velut egenus in eo delectatur, quòd adoratur: sed tanquam seruire volens, veritatem ostendit: & cum punire possit, pœnas tamen non infert, licet sola apparitione terram concutiat, & montes igne & fumo repleat. Hoc autem & in monte Sina fecit. Cum enim apparitionem suam ostenderet, totum montem fumigantem reddidit.

Cantabo Domino.) Rectè adiecit, In vita

mea. Non enim est in morte qui memor sit Dei.

Lucundum sit.) Symmachus, Sermocinationem Aquila, Homiliam, reddidit. Opto autè, hymnodiam hanc meam iucundissimam & suauissimam videri. Si hoc sit, ego lætitiâ inde reportabo.

Deficiant peccatores.) Posteaquam diuinam pulchritudinem, quantum humanæ naturæ licet, exposuit, & omnes homines eandem scientiam fortiri cupiuit: precatur vt in vniuersum peccatorum multitudo deficiat, non vt pereant orantes, sed vt conuertantur, & factus illorum cesset, ac immutati diuina cognoscant. Si verò quisquam hæc verba aliter intelligere voluerit, quasi eos Propheta qui impiè viuunt, maledictionibus subijciat, etiam hoc sensu prophetiam hanc Apostolicæ doctrinæ consonam reperiet. Nam & Paulus Corinthiis scribens, talem conclusionem posuit, Si quis non diligit Dominum nostrum Iesum Christum, anathema sit. Est enim hoc proprium eorum, qui seruenter Dominum diligunt.

Benedic anima mea Domino.) Itaque qui insanire ac desipere volunt, quæ dixi patiantur: tu verò, ô anima mea, lauda conditorem ac seruatorem tuum.

ARGUMENTVM PSAL. CIII.

Et hic Psalmus hortatur, vt Dominum laudemus, sicut & Epigrapha illius declarat. Alleluia siquidem si interpretèris, idem sonat atque, laudate Deum. Memorat autem & promissiones Patriarchis à Deo factas, & bona quæ maioribus ab illo propter eos crant data. Potens enim cum horum tum illorum memoria ad hoc est, vt tantis beneficiis potitos ad paternam virtutis zelum excitet. Simul autem & pios docet, quòd non iniuria Deus ingratis illum populum gubernatione ac protectione sua priuauit. Quoniam enim populus Dei appellatus, ac diuina prouidentia potitus fuerat, tandem verò illa prorsus priuatus erat: proposito hoc Psalmo mortales omnes docet, quibus & quantis eos beneficiis affecerit, & quomodo tantæ beneficentiæ ingrati fuerint: vt simul & prolata contra eos sententiâ iustitiam & equitatem cognoscant vniuersi, ne & ipsi, quæ sint ingratitudinis præmia videntes, eandem cum illis, sed Dei viam ingrediantur.

Scholia in eundem Psalmum.

Confitemini Domino.) Illud, Inuocate: Symmachus, Prædicare, reddidit. Hortatur autem hic sermo, gratitudinis hymnum offerre, diuinæque beneficia prædicare.

Annunciate inter gentes.) Manifestum est, quòd non solum Iudæis, sed & gentibus prodesse fatagat.

Cantate ei.) Hymnis illis ac concentibus rependite, & miracula ab illo facta ignorantes docete.

Laudamini.) Illud, *λαυμάδα*, id est, laudamini: Aquila reddidit, *καυχάδα*, id est, gloriamini. Admoneat autem hic sermonem, neque in diuitiis, neque in robore, neque in potentia, sed in scientia Dei gloriandum esse: sicut & Apostolus dicit, Qui gloriatur, in Domino gloriatur.

R r r s Latetur

Letetur cor.) Lætitia namque spei in Deum fructus est.

Querite Dominum.) Et ut doceat, quomodo hoc sit faciendum, subiungit, non semel atque iterum: sed per omnem vitam cælestè conuenit auxilium querere, vtilitatemque illius reportare. Erunt enim qui hoc querunt inexpugnabiles & inuicti. Querite, inquit, & inuenietis, &c.

Memorote mirabilia eius.) Nolite obliuioni tradere miracula quæ iusto iudicio ornata Dominus est operatus. Iudicia autem hic miracula illa appellat, quæ iustè sunt à Deo facta. Quoniam enim ea narrat quæ in Aegypto sunt facta, primùm supplicij Aegyptiorum iustitiâ & æquitatem docet.

Semen Abraham.) Eisdem & Abraham semen & filios Iacob vocat, utpote illius nepotes, & huius filios appellatos: electos verò ob id dicit, quòd præ omnibus gentibus populus Dei vocati essent. Hoc & sequentibus declarat.

Ipsè Dominus Deus noster.) Cum enim ipse sit omnium Deus ac Dominus, hos tamen populum sibi peculiarem appellauit.

Memoruit.) Stabilitatem ac diuturnitatem promissionum Abraham factarum his verbis docet. Non enim hic sermo, ut quidam putant, hyperbolicus, sed verus ac diuinus est. Pollicitus enim est Deus, benedicturum se in semine Abraham omnes gentes. Est autem semen eius Christus, secundum carnem qui sempiternum habet imperium, & regnum nulli perditioni obnoxium. Hoc autem & mille generationum mentio significat. Non enim numerum aliquem, sed diuturnitatem & æternitatem multitudo ista generationum innuit.

Quod disposuit ad Abraham.) Huius iuramenti & Moyse meminit. Dixit enim Deus ad Abraham, Per memetipsum iuravi, nisi benedicens benedixerò te, &c. De hoc iuramento & Isaacum admonuit & confirmauit, & fœdera sua cum Iacob renouauit. Et hæc sanè adimpleuit, per Moysen quidem posteros eorum ex Aegyptiorum seruitute liberans: per Iesum verò Naue terram promissam tradens, ac tandem promissionem hanc per Dominum Christum concludens & absoluens.

Funiculum hereditatis vestre.) Terræ dominatum, funiculum vocauit. Terram enim mensurationi eorum qui hanc acquisierant, propriam subiecit.

Cum essent numero breui.) Hæc autem patribus etiamnum paucis existentibus pollicitus fuerat. Declarat autem hoc pacto promittentis potentiam, quòd tam paucis tantæ terræ dominatum largiri potuit.

Paucissimi, & incolæ eius.) Incolæ namque & peregrini Patriarchæ permanerunt, idque non vno tantum loco, sed nunc illo nunc alio tabernacula sua transtulerunt.

Non reliquit hominem.) Victores enim eos nocere conantium reddidit.

Et corripuit pro eis reges.) Ita in Pharaonem inquisiuit inquisitionibus magnis & horrendis, propter Saram vxorem Abraham. Ita noctu Abi-

melech perterrefecit, dicens, Ecce moriturus es propter Saram vxorem Abraham. Habet enim maritum. Ita Isaacum illis qui tum Palæstinam inhabitabant, verendum reddidit. Ita Laban homicidium meditati comminatus est, dicens, Vide ne duri quidquam contra Iacob seruum meum loquaris. Vocat autem eos Christos, non quòd oleo vncti, sed quòd electi essent. Prophetam verò Abrahamum & Deus ipse appellauit: Redde, inquit, vxorem viro isti. Est enim Propheta, & orabit pro te, & seruaberis.

Et vocauit famem.) Peccatum castigationem accersit, castigatio verò vitam bestialem reprehendit, reprehensio vitæ conuersionem operatur. Famem itaque induxit propter iniquam mortalium tum temporis viuendum vitam. Veruntamen etiam sic colentium se rationem habuit.

Et omne firmamentum.) Hoc est, Quidquid alere poterat, rarum & carum reddidit.

Misit ante eos virum.) Vtraque significauit, & fratrum nequitiam, & Iosephi sapientiam. Malicia namque eorum competenter vsus est.

In seruum.) Non enim ipse eos ad hoc coegit, ut fratrem venderent: sed id maliciæ eorum concessit. Ipse verò conuenienter illa vsus ex seruo regem effecit, & descensum in Aegyptum moderatus est. Oportebat enim eos, qui populus Dei appellandi erant, miraculis ab ipso factis illustres reddi. Cura namque & protectio erga eos declarata Deum ipsorum prædicauit, & audientes luce cognitionis Dei illuminauit.

Humiliauerunt.) Post adulterij namque calumniam in carcere moratus, & ferreis vinculis innoxus est. Hoc autem Symmachus sic dixit, Ad ferum transit anima eius: pro eo quod est, Ad cædis vsque periculum peruenit.

Eloquium Domini.) Hæc omnia auri in morem probatus pertulit, non ut adulterationem virtutis Ioseph cognosceret: sed ut philosophiam illius aliis hominibus ostenderet, & veritatis archetypum proponeret.

Misit rex.) Et ut dispensationis huius vtilitatem ostenderet, subiecit, Ut crudiret principes eius, &c.

Constituit eum Dominum.) Inclytus enim coram rege, propter somniorum expositionem factus, potestatemque adeptus ad diuinam cognitionem & reliquos adduxit: & non verbis modò, sed & ipsis operibus ad eandem pietatem attraxit.

Et intrauit Israel.) Hæc, inquit, erat Patriarchæ occasio in Aegyptum commigrandi. Terram Cham, Aegyptum nominat, Quoniam Mesrem alter filius Cham fuit. Cham, enim, inquit, genuit Chus primogenitum, & Mesrem fratrem eius. Chus verò Aethiopia S. scriptura vocat: Mesrem verò Aegyptum. Iacob verò & Israel eundem appellat. Illud enim nomen ex patribus sortitus est, hoc verò illi Deus ipsi imposuit.

Et auxit populum suum.) Hoc & Exodi historia docet. Quanto enim magis illos, inquit, adfligebant Aegyptij, tanto plures reddebantur, & multiplicabat eos terra.

Conuertit

Conuertit cor eorum.) Mentem Aegyptiorum ipse non mutauit, sed libertatem illis arbitrij permisit: & insidias non prohibuit, Israelitas tamen infidiorum victores constituit.

Et dolui facerent.) Nunc enim obstetricibus Aegyptij præceperunt ut Hebræorum infantes masculos interimerent, nunc verò illos in fluuium abijci mandarunt: veruntamen etiam hoc pacto Israeliticum genus mortis machinamenta euasit.

Misit Moysen.) Cū enim istos ministros & seruos liberandorum cognatorum elegisset, miraculorum etiam virtutem illis commendauit.

Misit tenebras.) Non enim diuinis mandatis beati ministri contradicebant, sed quæ iussi erant faciebant: prolixissimamque Aegyptiis & triduanam noctem, immo caliginosiores etiam nocte tenebras inducebant. Nox enim, etiam si sine luna sit, astrorum tamen splendorem non nihil temperat: illas verò tenebras Scriptura palpabiles vocat.

Conuertit aquas.) Non enim colorem aquarum tantum, sed & ipsam gustus qualitatem mutauit, ut omnia piscium genera perderentur.

Et dedit terra.) Quoniam enim Hebræorum fœtus fluuiio tradiderant, fluuij aquam in sanguinem mutauit, factum in illo homicidium arguens. Ranas verò illic ebullire fecit, in morem occisorum infantium repentes, ac domus eorum infestates, & vsque ad ipsos thalamos penetrantes.

Dixit & venit cynomyia.) Verba sequuta sunt opera, & confestim Deo iubente ac Moise dicente, & cynomyia & scinefes terram replerunt, non aliis hominibus perniciosi inferentes, sed aduersariis Dei castigationem inducentes. Hoc significat cum dicit, In omnibus sinibus eorum: hoc est, extra terminos Aegyptiorum nihil tale fieri videre licebat.

Posuit pluias eorum.) Nubes enim consuetos partus suos mutabant, & pro pluiis grandinem generabant. Flumina autem & flammæ cum grandine ferebantur, & contrariæ inter se naturæ aqua & ignis, sese mutuo non exinguebant: sed naturali pugna posita, concordem castigationem Aegyptiis inferebant. Et ob eam causam vniuersa ab illis plantarum genera funditus perdebantur.

Dixit, & venit locusta.) Per grandinem quidem & ignem, arbores perdidit: per locustam verò & bruchum, hortos, prata & legetes. Non enim fructum modò, sed & fœnum illorum consumpsit.

Et percussit omne primogenitum.) Hanc postremam plagam Aegyptiis infixit, postquæ Iudæos ad egrediendum vrsit. Erat enim vnaquæque domus threnis referta. Plagam siquidem desideratioribus intulit, acerbius eos pungens, qui erga priores plagas stupidi fuerant.

Et eduxit eos.) Quoniam enim Hebræis Aegyptij non permiserant, ut res suas asportarent, cum suis illi etiam Aegyptiorum opes, quasi quandam seruitutis mercedem, absumperunt. Non enim hoc iniustè Deus fieri præcepit, sed & iniurios corripuit, & iniuria affectos resocillauit.

Et non erat in tribubus eorum infirmus.) Plagarum enim, quæ Aegyptiis inferebantur, expertes fuerunt.

Letata est Aegyptus.) Variis enim Aegyptij supplicijs perterrefacti, Hebræorum libertatem beneficij in se collati loco ducebant.

Expandit nubem.) Nubes enim eadem per diem illis tabernaculi vice erat, & Solis molestiam cohibebat: noctu verò ignea facta, lucis vsum supeditabat.

Petierunt, & venit coturnix.) Quoniam enim carnes concupierant, exhibuit illis auium istarum capturam: & panem petentibus, cælitus per nubes non pluuiam, sed escam suppeditauit. Et sitim illorum, admirandis petræ parturitionibus curauit: fluuios autem, riuos aquarum, perenniter è petra promanantes vocat.

Quoniam memor fuit.) Hæc omnia illis ob eam causam tradidit, ut promissiones Abraham factas adimpleret.

Et dedit eis regiones gentium.) Non solum enim eos Aegyptiaca seruitute liberauit, sed & terram Cananæorum dedit, atque alienorum laborum dominos reddidit: & illos iustè puniens, & promissiones suas stabiliens. Quod autem haud immeritò eos qui terram Palæstinam inhabitabant eiecerit, per ea quidem docuit, quæ Iudæis in lege præcepit, vbi eos cauere iussit, ne politiam illorum imitarentur: docuit verò & eo loco vbi Abraham possessionem huius terræ pollicitus est, quanam ratione non statim dominatum illius dederit, sed longo tempore peregrinari permiserit.

Et dedit eis legem.) Dedit autem illis & terram promissam, & legem quoque, ac secundum hanc eos viuere iussit.

ARGUMENTVM PSAL. CV.

Præcedenti quidem Psalmo diuina beneficia prophetice sermo recensuit; in hoc verò & beneficiorum meminit, & supplicia illis illata præcipue docet. Figuratus autem est hic Psalmus velut in persona priorum communes ærumnas deploratum, & ut misericordiam consequantur orantium.

Scholia in eundem Psalmum.

Confitemini Domino.) Et propter priora beneficia Dominum laudate, & spes meliores expectate. Bonus & benignus est Dominus. Deinde, quomodo humanam naturam miraculorum Dei narratio excellat, docet.

Quis loquetur.) Sermo non sufficit ad laudandum Dei omnium opificium.

Beati qui custodiunt.) Sensum peccati virtutis beatifica-

Arbitror
legendam
esse, vtrum
secularium.

beatificatio excipit. Qui namque poenas peccati dat, beatos eos prædicat, qui illo sunt liberati, & vitam suam iustitia ornarunt: beatum autem non eum dicit, qui semel vsus sit iustitia, sed qui semper vestigiis illius adhæret.

Memento nostri Domine.) Nouum populum significat, & Ecclesiam ex Gentibus, quam salute dignatus est Dominus, cuius communione multitudinem Iudæorum arripere docetur.

Conueniunt autem huic sententiæ, & quæ sequuntur.

Ad videndum.) Oramus, inquit, ut nouæ gentis tuæ lætitiā fortiamur, ac bonitatis illi concessæ confortes reddamur.

Peccauimus.) Quandam enim veluti sortem transgressionis legum tuarum à patribus accipimus. Patres autem vocat, non sanctos Patriarchas, sed eos qui illis successerunt. Hoc enim per sequentia declarat.

Patres nostri.) Cum tanta propter illos miracula facta sint in Aegypto, potentiam tamen tuam considerare noluerunt.

Non fuerunt memores.) Cum enim Aegyptios videret insectantes, & mare fugæ obsistere, auxilium tuum expectare nolebant, sed contra Moſen vociferabantur, dicentes, Quasi non sint monumenta in Aegypto, eduxisti nos, vt occidas nos in hac solitudine. Veruntamen eos etiam cum ingrati apparerent, salute dignatus est. Hoc enim subiicit,

Et saluauit eos.) Verbo namque mare nudatum, spaciosum & planum reddidit. Quoniam enim in solitudine multa est currentibus facilitas, eo quod neque plantæ sint aut arbuta, quæ transeundi copiam negent: per solitudinis comparationem hanc transeundi maris facilitatem expreſsit.

Operuit aqua.) Eadem enim vnda Hebræis salutem, & Aegyptiis supplicium attulit.

Et crediderunt verbo eius.) Viris Deum laudantibus Moſes, mulierum verò choro Maria prophetiſſa præfuit. Est autem scripta oda illa.

Cito defecerunt.) Cum tanta ac talia haberent diuinæ potentie pignora, non petierunt vt quæ necessaria erant acciperent: neque diuinum munus expectarunt, sed conuiciis contra sanctos ministros Dei vsi sunt.

Et dedit eis petitionem ipsorum.) Petitionem hinc concupiscentiam vocauit. Non enim petierunt, sed obloquuti sunt. Et tamen nihilominus illis abundanter ad cibum omnia dedit.

Et irritauerunt Moſen.) Core liquidem & cœtus illius, sacerdotium ad se rapere conabantur: Dathan verò & Abiron aliam meditabantur tyrannidem.

Aperta est terra.) Dathan namque & Abiron, cum vniuerso suo exercitu submersi sunt: Core verò & qui cum illo erant, cœlesti igne conflagrarunt. Has autem poenas de istis sumpsit Deus, vt reliquos rectè sapere cogeret: verum nihil emendationis ex eo admittere voluerunt. Et hoc narratio eorum quæ ausi sunt, declarat.

Et fecerunt vitulum.) Non simpliciter montis huius neminit, sed vt impietatis excessum do-

ceret. In hoc enim monte Dominus apparuerat, in hoc monte terroribus eos, post plurimam ignis ostentationem tubis etiam vsus, ac tonitruis grauiter insonando, & cum tantis ostentis legem ferendo repleuerat.

Et mutauerunt gloriam suam.) Adorauerunt sculptile. Et hoc alterius stultitiæ accusationem habet. Admodum conuenienter insipientiam eorum reprehendit. Loco enim eius, qui tanta miracula ediderat, honorarunt imaginem vituli, cuius archetypus cibo opus habet. Cibus autem vituli non panis est, sed herba & fœnum.

Obliti sunt Deum.) Sic enim memores erant propriæ salutis, sic supplicij de Aegyptiis sumpti, sic magni maris rubri miraculi: verum omnia simul respuerant.

Et dixit vt disperderet eos.) Cum enim dixisset Deus, Sine me, & ira accensus conteram eos, teque faciam in gentem magnam: respondit Moſes, siquidem remittis illis, hoc peccatum remitte: sin minus, dele me de libro quem scripsisti. Vide confidentiam viri. Vtique adeò scilicet familiaris est Deo, quæ erga ipsum est virtus.

Et pro nihilo habuerunt terram.) Alterius inobedienciæ recordatur. Deo namque præcipiente, vt potissimum terram ingrederentur, timoris passionem ostendentes contra reuerti sunt, Cananos dicentes esse viros fortes, seipſos verò contra illorum aciem nulla præditos esse virtute. Erat autem hoc manifestum incredulitatis indicium. Debebant enim tantorum ac talium miraculorum spectatores aduersum omnia de Seruatoris sui virtute confidere.

Non audierunt vocem Domini.) Volebat de illis incredulitati pares sumere poenas, verum consuetata benignitate vsus particularem duxerat poenam illis infixit.

Et vt deijceret semen eorum.) Iterum ad intemperantiam exorbitarunt, Moabitum mulieribus commixti, illarumque impietatem edocti. Est autem Beelphegor simulacrum ab illis cultum, & Phegor simulacri huius locus vocatur: Baal verò ipsum simulacrum. Dicunt hoc quidam, Græcorum lingua Saturnum vocari. Sacrificia verò mortuorum vocat, inferias apud Græcos dictas, quas mortuis offerre solebant. Nec aberrauerit quisquam, si etiam eos qui dij vocabantur, mortuos appeller.

Et multiplicata est in eis ruina.) Rursus enim mortem illis immiserat.

Et stetit Phinees.) Quassationem Symmachus plagam dixit. Docet autem hoc ipsa historia. Phinees enim Zambri cum Madianitide muliere manifestè sese commiscere ausum, arrepta hasta vnâ cum muliere interemit. Huius autem zelo approbato Deus, & ipsum prædicauit, & supplicium quod reliquis intulerat, mutata sententia abrogauit.

Et irritauerunt eum ad aquas contradictionis.) Moſes enim, cum propter sororis mortem lugeret, accedentes, multa cum importunitate, quæ necessaria erant, requisierunt. Ille verò ab æstu luctus inæstitia, conspectaque istorum intemperantia, furore & obliuione occupatus,

non

Moſis confidentia.

Beelphegor. Baal.

Moſis habitatio.

Quare Moſes seruauit promissionem, non ingreſſus.

non vt antea solita conuenientia diuino præcepto minifrauit: sed hesitatione quadam verbis immixta petram percussit, & aquam eduxit. Hoc enim ipsa percunctatio declarabat.

Dixit enim, inquit, Moſes ad eos, Num ex hac petra aquam vobis educam? Et ob hanc causam indignatus Deus, terram illi patribus promissam non dedit: sed hunc mori iussit, & per Iesum Naue promissionem suam præstitit. Non autem hoc ideo fecit, vt Moſen puniret, sicuti quibusdam videtur: sed vt alia quædam dispensaret. Primum enim, cum Iudæorum insipientiam sciret, ne hunc Deum esse putarent. Qui namque vituli imaginem erexerunt, quem non cultum ei exhibuissent, qui tantorum miraculorum administer fuerat? Quapropter & hoc Deus curauit, vt monumentum eius latèret. Et præterea legem temporariam esse per ea quæ ipsi acciderant legislatori, ostendere volebat.

Si enim ipse legislator promissa terra non est potitus, facile poterat ex eo considerari, quod neque reliqui diuina illa prouidentia vsuri. Postquam ad hunc modum ea quæ in solitudine acciderant narrauit, consequenter & eam illorum maliciam, quam in ipsa terrâ promissionis ostenderunt, reprehendit. Commixtionem enim gentium Deus, propter impietatis communicationem, prohibuerat cum principio finem complectens, & cum radice fructum destruens, atque ante minus malum

quod peius erat cohibens. Illi verò etiam hinc diuinam legem transgredientes, neque impias gentes exterminarunt, neque commercium illarum vitarunt, sed peruersam earum politiam imitati sunt.

Et immolauerunt filios suos.) Colophonem impietatis eorum postremo loco reseruauit, nempe quod terram sanguinibus filiorum & filiarum polluerunt, illorumque sacrificia cruentis dæmonibus obtulerunt. Deo namque ne legitima quidem, simulacris verò etiam liberorum maculationes obtulerunt.

Et fornicati sunt.) Scortationem hinc notum modo lasciuiam, sed & simulacrorum cultum vocat. Quoniam enim Deo coniuncti, cultum illorum dilexerunt, superstitionem hanc rectè scortationem vocauit.

Et tradidit eos in manus gentium.) Hæc ipsa quoque Iudicum historia, immo & Regum commentarius docet. Nam aliquando eos Moabitibus, aliquando & Amalechitis, nonnunquam & Madianitis, sæpenumero Philistæis tradidit, vt hac castigatione emendationem eorum procuraret.

Sæpe liberauit eos.) Postquam enim eos castigauerat, rursus benignum se exhibuit: ipsi verò illi contraria rependerunt.

Et vidit eum tribulauerunt.) Hoc & historia docet, quod & Deum necessitate adacti, precati: & quod precantes auditi sint.

Et memor fuit testamenti sui.) Propter promissiones enim ad patres factas, misericordiam illis impendit: penitentiam verò, castigationis celebrationem vocat. Deus enim penitentia passioni non est obnoxius.

Et dedit eos in misericordias.) Ita Dominum mitigauerunt, & ad misericordiam flexerant, atque vt captiuus libertatem daret permouerant.

Saluos nos fac Domine Deus noster.) Et hæc declarant propheticum sermonem eos docere, quomodo placandus sit Deus. Et Paulus futuram Iudæorum salutem per Eliam Theſbitem prædixit, Veniet enim, inquit lex, & auertet impietatem à Iacob, & hoc ipsi testamentum à me est, cum abstulero peccata eorum. Veruntamen expectandum non est, vt Ierusalem denuo secundum insipientiam fabulas restauretur, & cultus legalis, & irracionales victimæ, & circuncisio, & sabbatha, & vmbrales aspersio, post sacrum baptismum restituantur (hæc enim anilium ac temulentorum hominum deliramenta sunt) sed vocatio, & veritatis cognitio, & fides in Dominum Christum, & noui Testamenti politia.

Benedictus Dominus Deus Israel.) Laudatus enim in omnibus est Dominus, qui Deus Israelis appellatus, tantamque mortalium gratia salutem operatus est. Conuenit autem vt omnis populus ad laudantium vocem, Amen succinat. Illud enim Fiat, Hebræus Amen vocat: vnde & consuetudo hæc in Ecclesia permansit, vt sacerdotis doxologiæ populus per Amen astipuletur.

ARGUMENTVM PSAL. CVI.

Sæpenumero vetus Testamentum noui vmbra quandam esse ostendimus. Nihilominus minus illud ex hoc quoque Psalmo facile cognosci poterit. Et Iudæorum enim liberationem, & omnium mortalium salutem prædicit. Multum autem consequentiæ ad præcedentes habet. Centesimus enim quartus narrationem promissionum ad Patriarchas à Deo factarum, & posteris illorum exhibitarum habuit. Hunc sequens, præter beneficiorum commemorationem etiam de Iudæorum ingratitude, & de suppliciis illis propter hanc illatis docuit. Hic præsens de liberatione captiuitate per inenarrabilem Dei benignitatem facta vaticinatur. Quoniam verò in illis, quæ nos concernunt adumbrata sunt, videamus in hoc Psalmo nostræ salutis vaticinia. Maxima namque prophetiæ huius portio nobis magis quam illis conuenit.

Scholia in eundem Psalmum.

Confitemini.) Iterum ad laudandum Deum hortatur, causam verò hymnodicæ huius benignitatem Dei esse dicit.

Dicant qui redempti sunt.) Et Iudæos Babylonicam seruitute, & nos diabolica tyrannide liberatos, Deum semper laudare continet.

Et de regionibus.) De Iudæis quidem hoc ad istum modum factum non cognoui. Per orbem enim vniuersam dispersi agunt, Ecclesiam verò ex gentibus in omnibus orbis regionibus vocauit & congregauit, & huius congregationes vbique terrarum & marium cernere licet.

Errauerunt in solitudine.) Neque enim Iudæi potentiam

Patres.

Quare Deus Dathan, Abiron & Core percussit.

Amē quæ re facientur in Ecclesia.

tentiam eorum à quibus captiui detinentur effugere, & patriam suam recuperare: neque qui ex gentibus crediderunt, ante Seruatoris incarnationem, piam politiam inuenire potuerunt.

Fames verbi Dei.

A *Esurientes & sitientes.*) Diuinæ doctrinæ famæ & hos & illos adfixit. Iudæi siquidem in Babylone seruientes & sacerdotibus destituebantur, & cultum legitimum seruare nequibant: gentes verò neque legem Dei acceperant, neque spiritalem doctrinam, per quam aluntur animæ, consequebantur. Hanc sanè famem Iudæis Deus comminatus est. Adducam enim, inquit, super terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed famem audiendi verbum Domini.

Et clamauerunt ad Dominum.) Qui reliquos inter Iudæos pietate excelebant, orationem hanc Deo obtulerunt. Et hoc nos prophetia Danielis docet. Ipse namque & tres pueri pro omnibus Deo supplicantes misericordiam quaesierunt: gentes verò cum ærumnis confluentes ingenuerunt, ac ploratibus insolabilibus resurrectionis spem non habentes vsi sunt. Solutionem quidem vrgentium malorū apud Deum omnium non quaesierunt, attamen gementes vidit benignus Deus, misericordiamque exhibuit.

Et deduxit eos in viam rectam.) Iudæis quidem per Cyrum Persarum regem reditum largitus est, gentes verò per sanctos Apostolos direxit, supernamque ciuitatem ostendit, cuius fabricator & conditor ipse est.

B *Confiteantur Domino.*) Illud, Et mirabilia eius, &c. sic reddidit Symmachus, Portenta eius, quæ in filios hominum, &c. Gratiitudinis hymnum nec misericordia, nec mirabilia Dei: sed qui tantis bonis potiti sunt, Deo offerunt. Admirabilis quidem erat Iudæorum liberatio, admirabilior verò est totius orbis salus, & ad meliora conuersio. Horum autem omnium conciliatrix est misericordia. Non enim propter iustitias nostras quas profecerimus nos, inquit Apostolus: sed secundum multam misericordiam seruauit nos, &c.

Quia satiavit animam.) Et Iudæos fame & afflictione implicatos, ac tabefactos etiam fame, malis quibus premebantur, liberauit, & vniuersam mortalium naturam diuinis doctrinis aluit, caliginēque ignorantie exemptam luce cognitionis suæ illuminauit, ac resurrectionis spem dedit, deinde & fortia peccatorum vincula dirupit. Catenis enim suorum quisque peccatorum constringitur. Et vè illis qui peccatum suum attrahunt velut fune longa, & iniquitates suas quasi loro iugalis vituli.

C *Et clamauerunt ad Dominum.*) Harum omnium molestiarum cum Iudæis tum omnibus mortalibus causa peccatum est. Illi namque pœnas dantes Babylonicæ traditi sunt seruituti, & vniuersi mortales post mandati transgressionem laborum subiecti sunt miseris. Tantis autem calamitatibus conclusi, cum nullam omnino vrgentium malorum solutionem inuenirent, ipse idem qui eos illis deputauerat, etiam liberationem ab illis largitus est.

Et eduxit eos e tenebris.) Et horum & illorū miseris, hos quidem vrgentibus ærumnis, illos verò ignorantie tenebris liberauit, ac seruitutis vinculum dirupit.

Quia contriuit portas.) Portas æreas & vectes ferreos de eo posuit, quodd mala ista euadi nequirent. Quemadmodum enim impossibile est, vt qui intra tales portas & vectes conclusus tenetur, effugiat: ita & Iudæis impossibile erat Babylonicam seruitutem, & omnibus mortalibus mortis euadere potentiam. Sola misericordia Dei & huius & illius imperium destruere, ac tristium solutionem largiri valuit.

Propter iniustitias enim suas.) Neque Iudæi neque omnis humana natura in tristia immeritò inciderunt, sed & illi & isti delictorum pœnas dederunt. Attamen utrosque Deus salute dignatus est.

Omnem escam.) Iudæi namque multitudine malorum comprehensi, ipsam quoque escam auerfabantur. Oblitus enim sum, inquit, comedere panem meum: gentes verò neque philosophorum suorum doctrinis attendere voluerunt. Quapropter & alij Socratem morte condemnarunt, alij Anaxarchum insolentis supplicij formam posuerunt, alij Pythagoræ successores flagellarunt, immaturamque mortem illis intulerunt. Veruntamen & istis Deus immortalem cibum tradi curauit, persuasitque vt ad hanc animo propenso accederent, & e portis mortis illos liberauit.

E *Misit verbum suum.*) Deinde & modum salutis docet. Deus enim verbum, homo factus & missus, vt homo, (vt Deus enim incircumscriptus est) omnis generis animarum vulnera sanauit, & corruptas cogitationes incolumes reddidit.

Confiteantur Domino misericordie eius.) Pro his omnibus vtique æquum est Deum laudare, tanta vsum misericordia, & inopinam nobis salutem largitum: deinde & ignorantes docere, & quosuis ad hymnodiam excitare. Sacrificium verò laudis Deo offerre præcepit, & non irrationalium animalium victimas. Nam & hoc loco legalem cultum rejicit. Hoc verò sacrificium, gratiarum actionem reddidit Aquila.

Qui descendunt mare.) Parabolicè ista posuit. Dicit autem, quodd quemadmodum nauigantes præcipuè diuinam magnificentiam in periculosos quidem fluctus incidentes vident, præter omnem verò humanam spem salute potiuntur: ita & Iudæi in illas suas calamitates inciderunt, libertatemque diuinitus consequuti sunt, atque ita potentiam Dei cognouerunt. Quanquam & omnes homines inopinam rerum mutationem, & pristini erroris oblationem, animarum tranquillitatem, ac resurrectionis portum conspiciat, mortis principem admirati sunt.

Dixit & stetit.) Per hæc docet, quodd nutu Dei & tristia & iucunda accidant.

Ascendunt usque ad celos.) Manet in tropo, & videtur quidem de nauigantibus loqui: significat autem per hæc multiuarias naturæ ærumnas, quas

Simile.

quas nemo humana sapientia vsum dissoluere valeat. Neque enim naucleri iam hac iam illac temulentorum in morem iactati, quando fluctus supereminet, etiam si vniuersam nauigandi artem adferant, pericula illa superare valent.

A *Et clamauerunt ad Dominum.*) Et illis qui nauigantes se inuocant: auxilium suum porrigit & annuit, & confestim tempestas in tranquillam auram conuertitur, & pelagus procellis liberatur: & qui rebus tristibus confluebantur, per ipsius gratiam malorum mutationem, sicut & Iudæi seruitutis inueniunt.

Et deduxit eos ad portum.) Voluit, & solutio facta est malorum, & pro fluctibus portus apparuit. Hoc autem nobis magis congruit, quàm illis. Diuinam enim nobis scientiam dedit.

Confiteantur Domino misericordie eius.) Et hoc à gentibus fidelibus fieri cernere licet. In omnibus enim per orbem Ecclesiis sacro confidente cœtu, vniuersus populus benefactorem admiranda diuinæ benignitatis opera recensens, laudat.

Posuit flumina in desertum.) Laudant autem eum, qui salutem consequuti inopinam mutationem vident. Qui namque olim multis propheticis fluuiis irrigabantur, ac fructum tempestantium Deo proferebant, iam ne modica quidem humiditate potiuntur.

B *Posuit desertum in stagna aquarum.*) Gentes autem olim desertæ, & ne exigua quidem guttam habentes, doctrinæ iam vndis alluunt, vt rationalia fluentia plus quàm necesse est consequantur.

Et collocavit illic esurientes.) Eos enim qui olim fame spiritalis cibi contabescerant, in fluuiis illis habitare fecit, & piam illis politiam constituit.

Et seminauerunt agros.) Et hæc omnia tropicè dixit Propheta: & Dominus talibus est parabolis vsum, & nunc quidem Apostolos messorum vocauit, nunc verò seipsum seminatorem & agricolam: & terram bonam, eos qui verbum haud magno negotio suscipiunt, fluentia dicta sunt, & semina. Et Apostolus dicit, Ego plantavi, Apollo rigauit, Deus incrementum dedit. Et iterum, Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis. Seminarum itaque D. Apostoli diuinas prædicationes ac rationales Deo plantauerunt hortos, illique tempestiuum iustitiæ fructum attulerunt. Similiter & quotquot post illos docendi munus acceperunt, eadem perseueranter fecerunt.

C *Et benedixit eis.*) Qui namque in benedictionibus & metet, sicut D. Apostolus dicit, iumenta verò eos vocat, qui ab ipsis sunt passi, quos & ipse Dominus virtute patratorum miraculorum subministrata, crescere fecit. Et Lucas in Actis testis est dicens, Dominus verò Ecclesiæ quotidie addebat qui saluabantur. Deinde iterum de malis illis vaticinatur, quæ Iudæis acciderunt.

Et pauci facti sunt.) Itaque qui olim desertum & arida loca inhabitauerunt, tanta potiti sunt felicitate & benedictione: qui verò propheticorum fluminum irrigationem consequu-

ti fuerant, postea illa propter animi maliciam destituti in multiuarias ærumnas inciderunt, & per orbem vniuersum dispersi sunt, ita vt populosissima illorum ciuitas à paucis inhabitetur.

Effusa est contentio.) Testantur de hoc vaticinio res ipsæ. Etenim qui videbantur ipsis principes esse & doctores, hos nullius fecit esse momenti.

D *Et errare fecit eos.*) Symmachus sic, Et errare faciet eos in vanitate mentis. Deus errorem non inducit, sed immorigeros gubernatione sua destitutos ferri sinit. Illi autem inermes & inanes hac illac iactati oberrant. Hoc & Iudæis accidit. Rectam namque vitam deserentes, suas ipsorum cogitationes sequuntur.

Et adiuuit pauperem.) Gentes enim olim pauperes, nunc spiritales possident diuitias.

Et posuit sicut oues.) Aquila sic, Et leuabit pauperem ex inopia, & ponet sicut gregem cognationes. Curam enim eorum, sicut ouium suarum gerit, & illis tanquam cognatis secundum carnem prouidet.

Videbunt recti.) Hæc enim videntes, qui recta præditi sunt mente, lætitia replentur. Qui verò impiè & iniquè viuere volunt, ad terram despiciere silereque iusto iudicio refrenati coguntur.

E *Quis sapiens.*) Non enim cuiusuis est benignas Seruatoris intelligere & cognoscere dispensationes, sed eius qui sapientia & intellectu vititur, & ad Dominum clamat, Illumina oculos meos, & considerabo mirabilia tua.

ARGUMENTVM PSAL. CVII.

Et hic Psalmus similiter de Iudæorū e Babylone reditu, & Gentium salute vaticinatur. Multum autem cognationis habet cum 55. & 56. Psalmis.

Scholia in eundem Psalmum.

P *Paratum cor meum Deus.*) Iam antea diximus, Prophetam gloriam suam, vocare prophetiam gratiam. Prophetica melodia vsum, inquit, dicam tibi Domine, quam firmo sim corde, & ad suscipiendam D. gratiam tuam parato.

Exurge Psalterium & cithara.) Psalterium & citharam Propheta seipsum vocat, velut enim musico quodam organo, in seipso prophetiam melodiam sonabat: seipsum itaque ad hymnodiam excitans, pollicetur se hoc diluculo facturum, tanquam aliquando non ipse solus hymnum hunc oblaturus, sed cum innumeris gentibus & populis diuinam odam sonaturus. Diluculum autem Seruatoris incarnationem vocat. Illinc enim orta est lux veritatis, ex eo tempore B. Dauid per totum orbem Deo canit.

Quia magna est super celos.) Omnia misericordie tuæ magnitudo vincit. Iam antea diximus quodd nubes vocet Prophetas, Apostolos, & quot quot docendi gratiam sunt consequuti. Per hos enim Deus, velut quædam nubes spiritalem irrigationem hominibus profert.

Exaltare super celos Deus.) Hoc & Abacte dixit,

Dilucula.

Nubes qui sunt.

dixit, Operuit cælos virtus eius. & David, Quoniam exaltata est, inquit, magnificentia tua super cælos. Illud itaque, Exaltare, idem est atque, Ostēde te exaltatum & omnibus superiorem, & omnis terra cognoscat gloriam tuam.

Vt liberentur dilecti tui.) Ostēde potentiam tuam mortalibus omnibus, quos tibi coniunctos & charos facere dignatus es. Suscipe igitur orationem meam, ad dexterā tuam, id est, bonam operationem porrige.

A *Deus loquutus est.*) Hoc est, Loquutus est per gratiam Spiritus sancti.

Exultabo, & diuidam Sicimam.) Quod petit Propheta, id consequutus est. Quoniam dixit, Exaltare: respondet iam Dominus dicens, Exaltabor. Deinde & modum exaltationis ostendit, dicens, Diuidam Sicimam. Sicima ciuitas erat Iosepho peculiariter tradita. Quin & conuallem, quæ pastorum tabernacula habet, ab integro habitatoribus replebo, redeuntibusque ipsis diuidi curabo.

Meus est Galaad.) Appropriabo mihi nō solum Manasse, sed & regionem eius. Galaad enim nomen est loci Manasse: Manasse verò appellatio tribus est. Sed & Ephraim priorem reddam potentiam: Iudam verò inter omnes tribus regnare faciam. Post reditum enim è Babylone tribus indiuisa manserunt. Zorobabel autem & harum & illarū princeps fuit: propriè verò Dominus Christus, qui ex Iuda secundum carnem ortus est, omnis creaturæ rex est.

B *Moab lebes spei meæ.*) Tantū autem virtutis populo meo præstabo, vt & Philistæis dominetur, & Moabitas & Idumæos subiectos habeat. Exactius autem ista in Psal. 59. exposuimus, quapropter hic prolixius non sumus.

Quis deducet me.) Animi iucunditate Propheta ex bonorum vaticinio repletus, destructam urbem restitutam, & Idumæos Iudæis subiectos videre cupit. Hæc autem, inquit, exhibere nemo poterit, nisi tu solus qui nos iam repulisti, seruire que iussisti.

Et non exhibis Deus in virtutibus nostris.) Symmachus sic, Nec prodire volens cum exercitibus nostris. Neque enim vnquam te duce victi essemus.

Da nobis auxilium.) Fac igitur, vt cessent tristitia. Vanum est enim, & inutile & nullius momenti, quodcunque humanum auxilium, si tu cooperatus non fueris.

In Deo faciemus virtutem.) Quapropter providentiam tuam imploramus. Per hanc enim solam inimicos vincere poterimus.

C ARGUMENTVM PSAL. CVIII.

De aliquo dictus est hic Psalmus, Spiritu sancto de Iuda quædam per Davidem. reliqua verò, de aliis prophetante. Est enim hic prophetiæ modus, & multis illud locus ad hunc modum constitutum reperimus. Et proœmia quidem in alium, reliqua verò rursus in alium sunt dicta.

Scholia in eundem Psalmum.

D *Eus laudem meam.*) Ne negligas, inquit, supplicium. Quæ facta sunt ad iudicium voca.

Tu namque magnus es, & ista corrigere potes.

Loquuti sunt aduersum me.) Hoc enim potissimum Deum exacerbant, quando quæ praua sunt, multa circumspectione faciunt, qui illa exercent. Aliud enim est, si quisquam occupatus seducatur, vt opus malum faciat: & aliud, si quis malignè contra beneficientem agat. Quod enim dicit, Pro eo quod ego diligebam, detrahebant mihi: nihil aliud innuit, quàm quod benefaenti contraria rependerint. Deinde dicit, Ego verò orabam. Cum hæc mihi, inquit, ad hunc modum accidant, auxilium & opem abs te peto.

Cum iudicatur.) Hoc est, Accusationi subiicitur à malis hominibus & insidiatoribus, nec victor illorum euadat. Hoc enim est, quod dicit, Cum iudicatur, exeat condemnatus. Deinde postquam de Iuda dixit, quomodo seipse condemnauerit, quomodo strangulatus sit, quomodo mortis sententiam contra seipsum tulerit, quomodo Apostolatus eius ad alium translatus sit: rursus priori materiæ inhæret. Adumbrata est autem hæc prophetia propter ingratitudinem Iudæorum. Innuitur autem, quod initio dixi, quædam sacerdotio post tempora reditus è Babylone insidiarum fuisse: quod norunt intelligentiores, qui historiam inspicunt. Et tali magna mala prædicat, priuationemque præfulatus, & omnia illi noxia accumulari, & vt nullam fortiaur nec patientiam nec benignitatem nec veniam, precatur.

Pro eo quod non est recordatus.) Extremæ hoc crudelitatis est, & multæ inhumanitatis. Quem enim misereri & ferre ac dirigere oportebat, huc repulit & subuertit.

Et dilexit maledictionem.) Posteaquam multas illi ærumnas imprecatus est, ostendit principium & causam harum non ex se, sed ex illo esse, qui ipsis operibus opem Dei respuerit, ac diuinā plagam sibi ipsi accerferit.

Et noluit benedictionem.) Hoc loco & vehementiam plagæ, & stabilitatem supplicij ostendit, declarans omnia mala mortalibus ex ipsis & propriis animi vicio accidere, quod videlicet per opera & actus proprios bona à se pellant, seque ipsi poenis subiiciant.

Et induit maledictionem.) Hoc autem, inquit, inenarrabilem iram Dei ostendit, quod tales mala ita occupant ac detinent, vt nec mutationem aliquam accipiant, sed corroborentur & firma in illis permaneant.

Hoc opus eorum.) Hoc est, Istud sit supplicium, hæc sit poena eorum, qui in me insurgunt, & mihi insidiantur.

Et qui loquuntur mala.) Ergo & verborum acerbissima danda est ratio & poena luenda.

Et tu Domine Domine.) Vide animi gratitudinem. Est enim hoc multis videre Scripturarum locis, quod iniuste ab hominibus affliguntur, multam fiduciæ occasionem habeant, ad acquirendum à Deo auxilium. Verum hinc illa neglecta, ad solam benignitatem Dei confugit: Fac mecum, inquit, propter nomen tuum: non quod dignus sum, sed propter te metipsum, eo quod benignus es & misericors.

Quapro-

Quapropter & subiicit. Quoniam bona est misericordia tua. Hominum enim misericordia talis non est: fit enim aliquando, vt & noxia sit & perniciofa. Dei verò vbique ad utilitatem facit.

Libera me, quoniam egenus.) Non tanquam dignum aut iustum, sed vt subuersum & innumera mala perpeffum. Talis enim est calamitatu potentia, vt non corpus modò, sed & animum perturbet.

A *Sicut umbra.*) Insidiarum vehementiam dicit, & se per iniuriam adfligentium indicendam maliciam, & simul quàm ipse in talibus sedulitatem præstiterit.

Et ego factus sum opprobrium illis.) Tales enim sunt malorum animi, vt non solum non reuerentur, quando iustum pietatem intendere vident: sed & probris afficiant, perstringant & insultent.

Et sciant quod hæc sit manus tua.) Quid est, quod hæc sit manus tua? Quod auxilium hoc tuum sit, quod tuum sit adiutorium. Non enim seruari tantum cupio, sed & illos cognoscere, à quo sim seruatus.

Maledicent illi.) Quandam hinc philosophiam docet, quod etiam si mille modis maledictis peccant, Deo benedicente non solum nihil ab illis sit damni, sed & confusio ad eos ipsos auertatur.

B *Qui insurgunt in me.*) Nihil me molestiarū perturbare poterit, latitia nobis quæ abs te est, syncera permanente.

Induantur, qui detrahunt mihi.) Petit vt nō solum supplicio tradantur, sed & confusionem & pudorem induant.

Confitebor Domino.) Pro his omnibus gratitudinis loco hymnologiam Deo, & gratiarū actionem offert, & in medio se theatri coram illis qui adsunt, præconem illius futurum pollicetur.

ARGUMENTVM PSAL. CIX.

Non vnus tantum persona meminit in hoc Psalmo, sed vnus ad alteram loquentis. Aliquando autem thronus regni symbolum est, illic verò regni est identitas.

Scholia in eundem Psalmum.

D *Ixit Dominus.*) Quando audis patrem ponere quosdam sub pedes filij, nihil inde turberis. Non enim hæc ita sunt dicta, quasi imbecillis sit filius. Quando igitur audis quod pater subiecerit, ne putes filium extra hoc opus esse seclusum: & sicubi audieris filium subieccisse, ne dicas patrem alienum esse ab eo opere. Sunt enim communia illorum opera.

Virga virtutis.) Virtutem eius dicit, & Sionis meminit, quoniam ex illa principium facta Christi sumpsere. Illic & legem dedit, illic miracula operatus est, illinc prædicatio sumptis initiis per vniuersum orbem obtinuit.

Et dominare.) In medijs, inquit, Græcis, in medijs Iudæis. Ita namque Ecclesiæ in medijs plantatæ sunt Græcis, in medijs Iudæis.

Tecum principium.) Non quod nouissimè accesserit, sed quod semper in te sit. Diem verò virtutis dixerit quisquam eam quæ fuit, nempe resurrectionis, siue nouissimè futuram. Vtraque maximæ virtutis demonstrationem habet. Indicium enim maximæ virtutis est, quod morte mors euacuata est, & quæ alia sunt similia.

In splendoribus.) Etiam hoc de die illo & aduentu Domini futuro differit. Splendorem verò hinc, pulchritudinem sanctorum dicit, qui splendore suo Solem excelluerunt, & adhuc excellent.

Ex vtero.) Veram hinc & minimè fucam filij Dei generationem exprimit. Quemadmodum enim manum dicit, non vt ego Deo manum esse suspicer, sed vt opificij virtutem intelligam: ita & vteri meminit, vt exprimat generationis huius veritatem. Illud, Ante Luciferum, nō ante ortum; sed ante naturam Luciferi dicit, antequam fieret Lucifer.

Iurauit Dominus.) Quemadmodum ira non est in Deo ira, sed operatio supplicij, & non passio: ita nec iuramentum. Non enim iurat Deus, sed quod omnino futurum est dicit. Quid est autem illud, Secundum ordinem Melchisedech, nisi propter mysteria, quod & ille Abraham panem & vinum attulit, & quod sacerdotium illius fuerit à lege liberum, & propterea quod nec finem, sicut & Paulus dicit, nec principium habuit?

Dominus à dextris tuis.) Quoniam dispensationem attigit, sermonè ad humiliora demittit, carni inditum esse auxilium dicens. Visa est enim carnis natura sudorem & guttas sanguinis emisisse, & confortationem accepisse.

Iudicabit in nationibus.) Non aberrauerit quisquam, si hoc de illis dicat, qui contra Ecclesiam insurgunt, & de illis qui factorum suorum poenas daturi sunt. Vel de Iudæis loquitur, quos funditus multa cum vehementia perdidit.

De torrente in via bibit.) Hoc dicit, Nec cum fastu ingreditur, nec satellites habebit, cum aduenierit: sed tenui ac frugali vitæ seipse tradet, ac tali vt de torrente sit bibiturus. Qualis enim mensa illius fuit, talis fuit & potus.

Propterea exaltabit caput.) Non solum nihil illi tenuitas ista nocuit, sed & cum ad inenarrabilem sublimitatem euexit.

Scholia in Psalmum. CX.

C *Confitebor tibi Domine.*) Quid est quod dicit, In toto corde meo? vt breuiter dicam, Cum omni animi propensione. Cor autem dixit, tanquam non simpliciter verbo, aut lingua aut ore tantum: sed & ex animo Domino confesurus.

In consilio iustorum.) Itaque iudice syncero & concilio incorrupto opus est. Et manifesta erunt opera Dei, & multa admiratione referta.

Exquisita in omnes voluntates eius.) Exactè considerata, sufficientia & potentia ad faciendum voluntates eius, nec mutila nec deficientia. Et aliter, Quoniam ita sunt perfecta, vt attentibus exactissimam rerum scientiam adferant.

Confessio & magnificentia.) Singula, inquit, opera Dei visibilia, sufficiunt ad hoc vt spectatorem ad gratiarum actionem, laudandumque & glorificandum opificem permoueant.

Et iustitia eius.) Neque qui iniuriam infert, neque qui queuis rapit, neque auarus vitam suam in pace finient. Omnium enim actoru suorum Deo rationem reddent. Deus enim est semper existens, & perpetuam iustitiam habens.

Memoriam fecit.) Non defecit, inquit, sine intermissione mirabilia patrando. Hoc enim est quod dicit, Memoriam fecit mirabilium suorum, id est, Non cessauit, non destitit per omnes generationes mirabilia operari, & crassiores per portenta excitare.

Misericors & miserator Dominus.) Annunciat illis mirabilia sua, & prouidentiam suam ipsis operibus ostendit, quod hoc non sui commodi gratia, sed per misericordiam & philanthropian faciat.

Escaam dedit.) Quanam ratione timentes hic posuit? Non enim hos solos pascit. Solem quippe suu producit ac pluit super iustos & iniustos. Escaam mihi hoc loco non corporalem, sed spiritualem dicere videtur. Hec enim solis est timentibus ipsum destinata.

Memor erit in seculum.) Si namque ciuitates splendidas edificaueris, non dices, Hoc tibi propter tuam accidisse iustitiam: sed propter testamentum cum patribus tuis erectum. hanc Moses dicit.

Virtutem operum suorum.) Tropæa namque inter eos erecta, abunde prædicationis loco sunt illis qui animum aduertunt. Acciderunt enim illa non humana consequentia, sed supra rationis captum. Cum enim dicit, Virtutem operum suorum annunciat populo suo: idem est atque, Ostendit illis potentiam suam, non solum gentes eijciendo, sed tali modo, per quem potissimum potentiam Dei perspicue cognoscere poterant.

Opera manuum eius.) Quoniam de potentia eius differuit, differit & de iusto illius iudicio, quod non solum potentiam in factis suis, sed & multa philanthropian ostenderit. Est enim in consueto sanctæ Scripturæ, vt veritatem pro philanthropia vsurpet. Si namque iustitiæ tantum ratione vlus esset, omnia perijissent.

Fidelia.) Postquam de portentis, miraculis & operibus eius loquutus est, sermonem iam ad materiam præceptorum eius transfert. Non autem simpliciter, omnia mandata dixit, sed vt multa esse mandatoru genera admoneat, vtpote creationis, quæ naturæ ab initio sunt indita, scripta quoque & non scripta, propterea dictionem hanc posuit.

Facta in veritate.) Nihil hic obliqui, nihil tortuosi, nihil obscuri, non sicut humanæ leges multum habent in se incommodi & obscuri, sed omnia ad commoditatem sunt instituta. Illæ namque mendaces, Dei verò veraces.

Redemptionem.) Secundum historiam quidem Iudæorum, secundum anagogen verò totius orbis liberationem dicit, quod & sequentia declarant.

Mandauit.) Nouum Testamentum dicit. Quoniam enim mandatorum ac legis meminit, illa verò transgressionem & iram operata est, dixit Dominum liberationem populo suo per legem gratiæ misisse, vt vitæ conuersionem gratia dignam ostendamus.

Sanctum & terribile nomen eius.) Quoniã enim virtutem eius considerauit, numine quodam adflatur, & attonitus magnificentiæ illius consideratione redditus, in glorificationem desinit.

Initium sapientiæ.) Initium hic, fons, radix & argumentum est. Quoniam enim tanta de Domino orbis dixit: iã consequenter subdit, eum qui hunc timet, omni adimpleri sapientia. Deinde ne dicat quisquam, sapientiam hanc in sola consistere scientia, subiicit,

Intellectus bonus.) Non enim satis est fides, nisi & vitæ conuersatio fidei conueniens accedat.

Scholia in Psalmum CXI.

Beatus vir qui timet Dominum.) Præcedenti psalmo timentem Domini sapientem, hic verò illum beatum esse dixit, eo quod reliqua omnia vanitas, & umbra, & res viles sunt. Deinde quoniam & demones Deum timent, ne solum timorem ad salutem sufficere putes, adijcit dicens,

In mandatis eius.) Hoc autem ideo dicit, vt vitæ & politiam exactè institutam exigat. Et non simpliciter dicit, Mandata eius faciet, sed cum animi propensione & intentione, ita vt qui tales sunt, vehementer mandata Dei affectent.

Potens in terra erit semen eius.) De Iudæis hoc dictum est, sicuti res ipsa declarat (cum enim illi pleni sint maledictione, quomodo aliis caussa benedictionis essent) sed & Ecclesia, quæ propter fidei communicationem semen eius hic appellatur. In terra verò, dicit, quod virtus in seipsa etiã antequam ex hac vita migremus, sicut dixi, retributionem habet.

Generatio rectorum benedicetur.) Vide hanc splendidentem, & innumeros præcones ac celebratores habentem: idque non simpliciter quous, sed prudentes. Non enim poterit eam quisquam eorum hominum videre, qui adhuc humili reputant.

Gloria & diuitiæ.) Gloriam & diuitias Scriptura bonorum operum possessionem vocare solet. Quod si quisquam defluxis opibus dixerit, ne sic quidem deficiemus. * Quis enim erat Apostolis in pecunia ditior? Veru illi pecunia sublimiores erant.

Et iustitia eius manet.) Vniuersam virtutem dicit sine iustitiã, sine philanthropian, quæ sanè perpetuò manent.

Exortum est in tenebris.) Quoniam beatum descripsit eum, qui Deum timet, & res eas dicit, quæ illi in hac vita contingunt, videlicet quod possessiones eius sint immortales, gloriaque potiturus, & in rebus molestis multam sit habiturus securitatem.

Misericors & miserator.) Si enim misericors est, & eos qui peccarunt venia dignatur: multò magis

Scholia in Psalmum CXII.

magis eos qui quæ recta sunt faciunt, non despiciet, nec coronis destituet. Si verò iustus est, vt est, quod dignum est cuique reddet, etiã in hac vita non reddat.

Iucundus homo qui miseretur.) Vide quomodo præmia benigno statuat, quod fructus eius perpetuò maneat, quod tentationibus liberandus, quod pro Deo zelaturus, quodque peccatorum suoru remissionem accepturus sit. Hoc enim quod dicit, Dispensabit sermones suos in iudicio, vel in futuro die fiet: vel idem est atque, Concinna & disposita erunt illius omnia, nec quidquam erit in verbis eius, quod sit confusum.

In memoria aterna erit iustus.) Vide, quomodo non solum in præsentia vita sua, sed & post mortem multos doceat & instituat. Vt enim illi qui vehementer sunt increduli, cognoscant fructum iusti manere perpetuò, tradit hic illius experientiam: ostendens, quod sæpè dixi, virtutem ante futura præmia, etiam in se ipsa habere retributionem.

Ab auditione mala non timebit.) Quemadmodum supra non dixit, Quia in seculum non tentabitur: sed, quod etiam si tentetur, in seculum tamen non moueatur: ita & hoc loco non dixit, Malum nuntium non audiet: sed, Non timebit, etiam si audiat.

Paratum cor eius sperare in Domino.) Nihil est, inquit, quod illum concutere, & præsentibus alligere valeat: sed totus per omnia Deo addictus est, & futuram spem solam præstolatur.

Confirmatum est cor eius.) Qui Deum propitium habet, huic vtrinque, quæ securitatis sunt constant: nec quidquam est earum tribulationum, quæ in hac vita sunt, quod illum concutere possit.

Donec despiciat inimicos suos.) Quis autem tali homini inimicus est, nisi mali demones?

Dispersit, dedit pauperibus.) Quoniã multiplex est misericordiæ mensura (alius enim plus, alius minus dat) videamus qualem propheta misericordè describat: an talem qui de abundantia det, vel talem qui ea quæ habet euacuet. Manifestum est, quod euacuantem ea quæ habet, & rebus suis non parè vtentem. Non enim dicit, Diuisit: sed, Dispersit, vt largitatem misericordiæ exprimat.

Iustitia eius manet.) Quod illum splendidum & inclytum esse dicit, hoc & in futuro illi seculo accidet, & in præsentia multa cum abundantia continget. Nemo enim ita splendidus est & gloriosus atque misericors.

Peccator videbit & irascetur.) Vide peccatorem, ne interea quidem dum tabescit, reprehendere: & contra alacrem virtutis aspectum respicere audentem, sed & animo tabescentem, & conceptum dolore dentibus significantem: verbum verò ne vllum quidem proferre audentem, sed tabescentem, ac se ipsum consumentem.

Desiderium peccatorum peribit.) Quid est quod dicit, Nusquam consistet? Sunt enim desiderata illi fluxa ac transitoria, & desiderium res ipsas imitatur, extinctum & perditum, & quod radicem ne vllam quidem habeat.

Laus quid.

Laudate pueri Dominum.) Multa est in Scripturis laudum istarum commendatio. Laus enim res est non cuiusuis, sed quoddam sacrificium & oblatio Deo accepta. Non hoc autem solum videndum est ex isto psalmo, sed quod etiam ad consonantiam inducat. Non enim vni aut duobus loquitur, sed vniuerso populo: & numero plurali vtitur, mandatque singulis, vt quisque etiam apud se orans, orationem Deo pro fratribus offerat. Quid autem sibi vult, quod adijcit, Laudate nomen Domini? Significat hæc particula potissimum loquentis affectum. Innuit autem & aliud, nempe, vt nomen eius per nos glorificetur, & laudabile ostendatur. Vult autem laudem eius per nostram relucere conuersationem.

Sit nomen Domini benedictum.) Largire nobis vt semper in virtute viuamus, quo nomen tuum benedictum sit & per nos. Quemadmodum enim blasphematur, si malè vixerimus: ita glorificatur, si virtutem amplexi fuerimus.

A solis ortu vsque ad occasum.) Non iam in Palæstina, neque in Iudæa tantum, sed vbique per orbem. Quando verò? Quando nostra floruerunt, ita vt iam olim non solum non benedictum sit nomen Domini in Palæstina, sed & blasphematum.

Excelsus super omnes gentes Dominus.) Quomodo excelsus? Quoniam magnificatus eum, non ita, vt addamus illi aliquam sublimitatem, absit: sed dogmatibus, cultu, & reliquis modis omnibus, nihil de illo quod humile sit, sicut Iudæi sentientes, sed multo maiora & sublimiora.

Et super caelos gloria eius.) Noli eas duntaxat, quæ in terra sunt, videre creaturas, sed mente supra pulchritudinem illam spiritalem, supra illustrè angelorum politiam glöscende, ac tum scies quomodo in caelis sit gloria eius.

Quis sicut Dominus.) Quomodo in caelis habitat, qui caelum & terram implet? Quoniam sermo illi ad Iudæos crassiores existentes erat, hoc vsus est verbo, mentem eorum stupidam, & deos locis ac templis inclusos adorantem, paulatim ad cælestia subuehens.

In caelo & in terra.) Vbique est, & illic & hic. Non enim perinde est ac si quisquam in caelo inclusus, procul ea quæ in terra sunt videat: sed vbique præsens, & omnibus præstò existens.

Suscitans à terra inopem.) Magna admodum & indicendæ virtutis est, quæ exilia sunt in altum extollere. Alibi contrarium etiam huius ponit, nempe quod magna reddat exilia.

Et de stercore erigens pauperem.) Vilitatem hic dicit, & quæ ex illa subita fit mutatio, ostendens omnia illi esse leuia & facilia. Deinde vt ostendat, quod non solū res, sed & ipsos naturæ fines trãfferre queat, subiungit.

Vt collocet eum cum principibus.) Ne diffidas homo tantam futuram esse mutationem. Non vides quæ quotidie fiant? humiles exaltari, & cum principibus collocari, ipsam naturam immuta-

Deus ubi que est.

Veritas.

Quis misericors.

*suspectum legendum, Quis enim non erat Apostolicus, &c.

ri, & sterilem matrem fieri. Hoc autem de Ecclesia quoque intelligendum est. Deo namque quæcunque vult, facilia sunt.

Scholia in Psalmum CXIII.

In exitu Israël de Aegypto.) Hoc est, In egressu, in liberatione ab Aegypto. Non simpliciter ex Aegypto dicens, sed & è populo barbaro, posito hostium nomine virtutem Dei ostendit: quod populum tam barbarum eò adiecit, ut nunc voluntarius, nunc coactus seruos suos dimiserit.

Facta est iudæa.) Nam antea ea regia immunda erat, posteaquam verò populus iste redijt, facta est ciuitas ista sanctificatio eius, videlicet in iudæa propter sacrificia, & cultum, & reliquam sanctimoniam.

Israël potestas eius.) Hoc est, Sub principatu eius. Quamquam totus etiam orbis sub illius est principatu, isti tamen alio proprietatis modo illi coniuncti erant, quoniam & prophetas acceperunt, & reliqua cum ipsis maiora dispensata sunt.

Mare vidit & fugit.) Quid, inquit, de barbaris & gentibus dico, quando ipsa quoque creatura, ducem hunc verita, sese subduxerit ac cesserit? Non dixit, Cessit, aut sese subduxit: sed, Vidit & fugit, fugæ commemoratione velocitatem cessionis exprimere volens.

Jordanis conuersus est retrorsum.) Vt enim discerent virtutem Dei, vbique esse extensam, nec loco inclusam, sed vbique præsentem ac miracula facientem, nunc in mari, nunc in fluminibus: & tum quidem sub Mose. postea verò sub Iesu Naue populum per flumen traducentem.

Montes exultauerunt.) Animi iucunditatem, ac miraculorum magnitudinem hyperbolicè exprimere volens, inanimata tantum non tripudiantia & lætantia inducit.

Quid est tibi mare quod fugisti.) Quemadmodum ista non ideo dixit, ut sensum daret inanimatis, sed ut hyperbolen ostenderet: ita & interrogationem produxit, non ut elementa responderent, sed ut rei insolentiam exprimeret. Vt enim nouum quid & insolens esse factum, quod non secundum naturæ seriem contigerit, significaret, interrogationem hanc induxit.

A facie Domini mota est terra.) Rursus hinc commotionem, obstupescationem & ecclatam dicit, ut factorum magnitudinem ostendat. Deinde ut significet, quanta sit vnus hominis virtus à seruo Dominum cognominat.

Qui conuertit petram in stagna aquarum.) Quam exultationem habebunt duri ac pertinaces, quando petra dura, & agrè cedens præcepto Dei cecidit. Rupem autem ideo dixit, quod non facile ferro cedat, sed agrè superficiei tenus refringatur. Verum & illa in aliam est mutata naturam, & præcepto conditoris iussa fontes emisit aquarum.

Non nobis Domine.) Non ut nos illustriores reddas, sed ut ipse potentiam tuam vbique mani-

festam facias. Aliàs: Ostende indignitatem eorum qui seruatur (sumus enim innumeris malis digni) ut nomen tuum glorificetur.

Super misericordia tua.) Oportebat quidem nos nomine tuo, cum vita, tum conuersatione nostra dare gloriam: verum quoniam hoc negleximus, adiuuando nos ipse hoc per misericordiam & benignitatem tuam effice.

Ne quando dicant.) Audio etiamnum multos ista orantes dicere, ac timendum erat, ne quando & alij dicant, Vbi est Deus eorum quando ipsi rapiunt, adfligunt, & innumera mala faciunt? Deus verò interea patienter agit.

Deus autem noster in celo.) Aut cælestes virtutes dicit, aut imperia quæ facillimè adimpler. Quod enim fortis sit & potens, quæ in celo fiunt ostendunt. Si verò in terra non habet ad hunc modum, indignos seipso constituant, qui in culpa sunt.

Simulachra gentium.) Suprà de infania illorum commemorans dixit, quod filios suos & filias dæmonij sacrificauerint: hinc verò insensatam eorum stupiditatem notat, quod inanimatis materij adhærendo intabuerint, & omnia illorum membra recenset, ut suggillationem eorum amplificet.

Similes illis fiant.) Quamquam virtus sit Deo esse æqualem, hinc verò maledictio est. Cogita igitur qualèsnam ipsi sint, quando similitudo illorū pro extrema maledictione traducitur.

Et omnes qui confidunt.) At dicunt, Non est simulachrum ipsum Deus, sed qui in simulachro habitat. Hoc autem nomine ridiculum est, statue videlicet ad extremi dedecoris argumētum esse affixum Gentium Deum.

Domus Israël sperauit.) Sermonem diuidit in Israël, & sacerdotale genus, & eos qui ex gentibus accesserunt. Impares enim sunt sacerdos & idiota: sed amplius quiddā sacerdos habet, quocirca & diuisionem facit. Maiores enim illis facti sunt sacerdotes.

Dominus memor fuit nostri.) Quomodo benedixit eis? Panem eorum, aquam eorum, ingressus & exitus eorum, armenta eorum, & quod eos populum peculiarem regnumque sacerdotale & alia innumera nominauit.

Puillis cum maioribus.) Ne vnum quidem illorum genus sine benedictione erat, sed hæc ad omnes pertinuerunt.

Adiciat Dominus super vos.) Hac benedictione etiam in Aegypto existentes potiti sunt, tametsi innumera essent, quæ illam prohiberent, utpote ipsorum miseria, & præfectorum crudelitas: verum nihil horum verbum Dei amputauit. At in istis quidem tum erat benedictio, verum in nouo Testamento in multo potioribus existit.

Benedicti vos à Domino.) Rectè adiecit Domino. Hoc enim potissimum est benedictio. Sunt enim quidam etiam apud homines benedicti. Verum humana est illorū benedictio. Hæc verò maxima est.

Qui fecit celum & terram.) Verba enim illius opera fiunt. Nam & celum verbo fecit. Hoc te verbo suo quod tanta efficere potest benedicat.

Celum

Celum celi Domino.) Sermonem se ad captum infirmorum demittit, Deum celo non includens. Neque illud, Celum & terram ego adimpleo, pro dignitate Dei, sed & ipsum ad captum imbecilliū dictum est. Dicitur autem celum domus eius, propterea quod is locus omni repurgatus est malitia.

Non mortui laudabunt te Domine.) Mortuos hinc non eos dicit, qui simpliciter vita functi: sed qui in impietate mortui sunt. Illi namque ad infernū descendunt. Quapropter & propheta dixit, Nos qui viuimus, de illis similiter loquens, qui in virtute viuunt.

Ex hoc nunc & vsque in seculum.) Neque in seculum quidem ac præsentē vitam, nisi soli illi qui perpetuò & cum gloria viuunt.

Scholia in Psalmum CXIII.

Dilexi.) Non est quorumuis de hoc gaudere, quod Deus orantes exaudit, & quæ vtilia sunt largitur. Sunt enim multi qui noxia volunt, illisque delectantur. Propheta verò non sic. Dilexit enim, quod se Deus exaudiuit, & quæ vtilia erant dedit.

Quia inclinauit.) Iterum humanis verbis ascensum Dei exprimit. Non eram, inquit, ego dignus qui exaudirer, & tamen ipse ad me descendit.

Et in diebus meis.) Non resiliam ab oratione, propterea quod exauditus sum: sed omnibus diebus meis hoc opus faciam.

Circumdiderunt me dolores.) Satis, inquit, mihi ad id, ut à malis, quæ me præmunt liberer, hoc solum est quod Deum inuoco.

Tribulationem & dolorem inueni.) Vnū hoc tantū querit ut anima ipsi illæsa permaneat, nec quidquam vnde lætatur, patiat. Hac enim incolumi existente, nulla est reliqua infelicitas quæ nocitura: quemadmodum & nulla prosperitas est quæ profutura sit.

Misericors Dominus & iustus.) Instruit auditorem, tantum non dicens, Ne despondeas animū, (est enim Deus misericors) nec animū sis remisso ac supino: est enim & iustus. Atque ita huius quidem locordiam amputat, illius verò desperationem erigit, vtriusque salutem quærens.

Et Deus noster miseretur.) Rectè dixit, Deus noster, ad distinctionem gentiū, quarum antea meminuit: ut qui illos quidem mactare & occidere, erga hos verò misericors & benignus esse solitus sit.

Custodiens.) Quoniam enim rationem habemus, cum quæ custodienda, tum quæ abiicienda sint erudientem, illius, verò institutiones inanes sunt: propterea vbique prouidentiam Dei ponit, qua nisi potiat homo, serpens vtique infantem in eunabilis existentem occideret. Neque enim mater neque quisquam alius ad auxilium sufficeret, nisi superno potiretur adiutorio.

Humiliatus sum.) Gemina hinc est gratiarum actio, cum quod in pericula incidere permisit, tum quod in illa prolapsus non deseruit. Vtrumque

enim beneficii genus est, & prius posteriori non cedit.

Conuertere.) De migratione ex hac vita loquitur. Est enim ab omnibus malis quæ in terra accidunt, liberatio & refocillatio: nec ultra timore subiacet, qui bona cum spe vitam hanc terminat. Licet enim mors ex peccato sit introducta, attamen ad hoc illa Deus vitur, ut nobis beneficiat.

Oculos meos à lachrymis.) Non enim est illic dolor, neque mœstitia, neque lamentatio: quoniam non solū dolore illinc liberati sumus, sed & subuersionis & ingdiarum victores euasimus.

Scholia in Psalmum CXV.

Creddi, propter quod loquutus sum.) Nondum loquutus est, sed hoc quod iam loquitur dicit. Quid est autem quod loquitur? Cum, inquit, de omnimoda iudæorum vastatione cogitarem; non desperavi de mutatione illius in melius futura, sed hanc fide instructus, & speravi & annuntiaui.

Ego autem humiliatus sum.) Ego quidem vehementer adflactus sum, animum verò non despondi.

Ego dixi in excessu meo.) Hoc est, In excessu calamitatis meæ, in magnitudine malorum. Tanta namque nos tentatio inuasit, ita ut ecclatam passus sim. Ecclatam autè hinc, stuporem ex malis inditum dicit.

Omnis homo mendax.) Quemadmodum de segete dicimus, quæ mentita sit ac sefellerit, hoc est nihil attulerit, quod spei de se conceptæ respondeat: sic & homo nullius est momēti ac vilis. Quapropter & propheta cōsiderata illius natura, quæ sit reprehēbilis, ut vilitatem eius ostendat, dicit, Omnis homo mēdax, hoc est, Nihil refert homo, nisi mendacem existimationem.

Quid retribuam Domino?) Quod me hominem, mendacium, & nullius momenti, ac vilem existentem tanto dono dignatus es.

Pro omnibus quæ retribuit mihi.) Hoc animi grāti est, circumspicere ac querere, quod benefactori pro acceptis beneficiis rependat: & posteaquam omnia expēderit, nihil tanti iudicare, quod dignè retribuat.

Calicem salutaris accipiam.) Calicem hinc & vitimas, hymnos gratiarū actionis vocat. Hoc igitur est quod dicit, Nō habeo dignū aliquid quod repēdam: quod verò habeo, hoc rependo, nempe victimam gratiarum actionis Deo, & propter salutem illum celebrabo.

Vota mea Domino reddam.) Promissa pollicitationes intelligit. In rebus enim malis ad Deum confugit, seque illi obligauit: pollicitus, si pericula effugisset, has se oblaturum hostias. Quoniam itaque soluta iam est calamitas, Vota, inquit, mea reddam.

Preciosa in conspectu Domini.) Et quæ est hinc dætorum consequentia? Si diligenter inquiseris, inuenies admodum multam. Quoniam enim dixit, Quid retribuam Domino, ut beneficia ipsius

ostendat: non solum vitā illi, sed & mortem sanctorum præciosam esse dicit: idque non vulgari-ter utcunque, sed quando ipse illam dispensatione sua admittit.

O Domine.) Non loquitur de communi seruitute, sed de ea quam multa cum amoris affectione, desiderio seruens, id quod maximè coronæ est, exquebatur.

Ego seruus tuus.) Hoc est, iam olim ex progenitoribus meis seruituti tuæ sum addictus, quod **A** maximi ornamenti loco posuit.

Dirupisti vincula mea.) Non dixit, Soluisti: sed, Dirupisti, ita ut inutilia sint facta. Vincula verò hinc tribulationes dicit. Est enim vinculum aliquādo bonum, ut cum Apostolus dicit, In vinculo dilectionis.

Tibi sacrificabo.) Suprà quidem dixit, Calicem salutis accipiam: hinc verò, Tibi sacrificabo hostiam laudis: hoc est, Agam tibi gratias, teque laudabo.

Et in nomine Domini inuocabo.) Hoc autem fecit, non ad ostentationem, neque ad magnificentie gloriam: sed ut reliquos ad zelum suum sequēdum induceret, & consortes gratiarum actionis reciperet.

Scholia in Psalmum CXVI.

Laudate Dominum.) Non enim vnā & alteram, siue tres gentes vocat: sed terram & mare in vniuersum, id quod per Christi factum est aduentum.

Quonia cōfirmata est super nos misericordia eius.) Hoc est, Robusta facta est, & quavis petra solidior.

Scholia in Psalmum CXVII.

Confitemini Domino.) Quosuis ad gratiarum actionis spæ communionem propheta, maximam bonorum summam in medium proponēs, vocat.

Dicat nunc domus Israël.) Quid dicit dominus Israël? quā mille captiuitates perpeffa sit, & per orbem vniuersum ad seruidum dispersa. Etiam, inquit, Hi namque testes sunt bonorum Dei, pluribusque potiti sunt quā alij.

Dicat nunc domus Aaron.) Iterum sacerdotes separatos à reliquis ad hymnodiam vocat. Maiore etiam admodum illi fuerant honore potiti.

Dicat nunc.) Hi potissimum sunt, qui benignitatem Dei videre, & in omnibus bonitatem illius cognoscere possunt. Illud verò, In seculum, idem atque continuò, non interruptum, sed per omnia splendidum & declaratum.

De tribulatione inuocauit.) Non dixit, Quia dignus eram: sed, Quia inuocauit tantum, & oratio tantum valuit, ut calamitatem solueret. Non solum autem tribulatione liberauit, sed & multam securitatem dedit. Hoc enim est quod dicit, Et exaudiuit me latitudine.

Dominus mihi adiutor.) Vides sublimitatem animi. Non dixit, Nihil patiar: sed, Etiam si patiar, nō timebo.

Dominus mihi adiutor.) Vides ipsum se non viciscentem, nec poenas exigentem, sed Deo vltionē permittentem.

Bonum est confidere in Domino.) Non dicit hoc per collationem. Est enim sacræ Scripturæ in eō-
suetu, tali loquendi modo uti: sed ad illorum captum sese demittit. Quid enim humana spe imbecillius? Spes verò, quæ in Deum est, non solum fortis est, sed & mutationem non habet. Non im-
pugnabatur bello aliquo, neque per aduersarios directè aduersantibus: sed internè correptus ac veluti sagena quadā conclusus erat, attramēn ope Dei hæc omnia perripit.

Circūdiderunt me sicut apes.) Vides quomodo malorum magnitudinem per geminationē loquēdo describat. Non enim simpliciter circūdedērāt, sed sicut apes, & velut ignis in spinis. Per apes innuit, quæ propensū fuerint inimici & cupidi ad infestandum: per ignē verò, quā intolerabilis fuerit illorum furor, & quā inextinguibilis.

Impulsus, euersus sum ut caderem.) Ita, inquit, inualuerunt hæc mala, atque ita impulsus euersus sum, ut propē casurus ac prolapsurus fuerim. Verūm cum iam in genua inclinaturus essem, tū mihi auxilium suum Deus ostendit.

Fortitudo mea & laus mea Dominus.) Fortitudo eius, inquit, mea facta est: id est, auxilium meum. Quid est autem, Laus mea? Gloria mea, inquit, laus mea, illustratio mei. Non enim liberat tantū, sed & splēndidos & illustres facit, & cum gloria salutem largitur.

Vox exultationis & salutis.) Quando namque Deus omnia perficit, exultant illi qui victoria potiuntur: duplici nomine hilares, cum quod seruati sunt, tum quod per Deum seruati sunt. Deinde ut & auxiliij causam ostendat dicit, In tabernaculis iustorum. Non dicit, In domibus: sed in tabernaculis, ut vilem & extemporariam illorum habitationem exprimat.

Dextera Domini fecit virtutem.) Postquā dixit, Dextera Domini fecit virtutē: subiungit, Dextera Domini exaltauit me. Non solum enim me potentem, inquit, sed & gloriosum reddidit.

Non moriar, sed viuam.) Mortem minabantur pericula, ego verò per te creptus nō moriar, sed viuam. Quod si quis ista per anagogen intelligere voluerit, sunt & de resurrectione dicta. Illud enim, Non moriar, mortem non esse mortē ostendit. Qui enim, inquit, credit in me, etiam si mortuus fuerit, viuēt.

Et narrabo opera Domini.) Hoc potissimum videntium est, ut & Deum laudent, & mirabilia eius omnibus annuncient. Opera Domini, inquit. Quæ opera Domini, dic quæso. Quæ narraturus est.

Castigans castigauit me Dominus.) Non solum ob id gratias agit, quod liberatus est à malis, sed & quod in illa incidit, maximam expertus gratiam, tentationis quoque vtilitatem prædicat. Morti enim, inquit, non tradidit me. Totū enim in illius est potestate positum.

Aperite mihi portas iustitiæ.) Castigatis aperiantur

riantur portæ, castigationem verò reicientibus peccata. Castigatus cū fiducia dicit, Aperite mihi portas iustitiæ. Secundum anagogen verò, per portas cælum intelligendum est, quæ malis sunt oclusæ, quas per eleemosynam & iustitiam pulsare oportet.

Hæc porta Domini.) Sunt portæ perditionis, sunt portæ vitæ. Quonia igitur multæ sunt, ideo insigne Dominicæ portæ dicit. Quapropter hæc est, inquit, porta Domini. Insigne huius est, quod **A** castigati per eam ingrediuntur.

Confitebor tibi, quoniam exaudisti me.) Non simpliciter exaudisti, sed primū castigasti & emendasti. Quapropter & gratias agit, non solum quod exaudiuit, sed & quod castigauit.

Lapidem quem reprobauerunt edificantes.) Edificantes Iudæos dicit, quoniam illi Christum reprobauerunt dicentes. Samaritanus es tu, & demonium habes. Verūm qui ab illis reprobatus est, vsque adeo probatus apparuit, ut caput sit anguli factus. Non enim cuius lapis angulo est accommodus, sed probatissimus, & qui vtroque latere parietem connectat. Hoc est, vtramque Gentem colligauit.

A Domino factum est illud.) Non erat humanum quod factum est, nec angelorum nec archangelorum, sed ipsius Dei opus. Istud, inquit, intellige de angulo.

Est mirabile in oculis nostris.) Credentium scilicet. Non enim omnibus innotuit. Et admirabilis est etiam anguli huius inopina synodus. Crucifixo enim in ignominia sunt, adoratores verò in gloria. Et doctrina hæc per orbem vniuersum cucurrit.

Hæc est dies, quam fecit Dominus.) Diem hinc non solis cursum, sed quæ præclare in illa sunt gesta dicit: sicut diē malam, mala opera dicimus. Quod autem dicit: tale est, Opera Dei in illa facta, Deus fecit. Solus enim man⁹ illius erat, talia perficere. Exultemus autem, quod tanta bona consequuti sumus. Non enim & hoc opus exiguum est, beneficia Dei cum animi iucunditate completi.

O Domine saluum me fac.) Serua, inquit, eos qui beneficia tua sunt consequuti, viam illis redde expeditam, ut posteaquam illis potiti sunt, tantis bonis non excidant.

Benedictus qui venit.) Quæ nobis contigerunt, non in illis quæ facta sunt consistunt: sed ad alia plura progrediuntur, ad regnum & sortem cum Christo, &c. quæ omnia exprimere volens, dixit, Benedictus qui venit in nomine Domini.

Benediximus vobis de domo Domini.) Vniuersum populum fidelem dicit, benedictionem in domo domini consequutum. Vnde cuius autem gratia dixit, Benediximus, & vnde est ista felicitas? Quoniam Deus Dominus est, inquit, & illuxit nobis: loquitur verò de incarnatione, quod cum Deus esset, per carnem mundo apparuit. Cum verò dicit, Et illuxit nobis, de dispensatione illius loquitur.

Constituite diem solemnem.) Ad historiam rursus relicta prophetia regreditur. Quid est igitur quod dicit, Constituite diem solemnem,

&c. Secundum alium interpretem est, Sacrificatē sacrificia: rursus secundum alium, Serta & ramos suspendite in templo: vtrum autem firmum sit, festum diem & panegyrim significat.

Deus meus es tu, & confitebor tibi.) Ostendit hic quod etiam absque beneficiis agendæ sint Deo gratiæ. Quod autem dicit tale est, Quoniam etiā siue bonis, quæ consequutus sum, & gratias agam & confitebor, quoniam talem habeo Dominum ira magnum, ita sublimem, Illud verò, Exaltabo, idem est atque glorificabo, Deinde cum plures ad hanc vocat, Deique philanthropiam vbi que prædicat, perpētuitatem illius & immortalitatem canens. Quid enim dicit? Confitemini, inquit, Domino, &c.

ARGUMENTVM PSAL. CXVIII.

Multas ac varias D. David rerum mutationes habuit. Et hostes enim fugit, & præ mœstitia ingemuit. Rursus & iucundam vitam habuit, & diuino tranitu cucurrit, ambulandoque offendit, ac rursus D. legibus adhaesit. Hæc igitur omnia simul præfenti hoc psalmo congescit, & preces quas singulis temporibus Deo obtulit, inter se concinnatas, tanquam vnā quandam mortalibus vtilē doctrinam proposuit: docetque per ea quæ dicit, quomodo possibile sit practicam rectè exercere virtutem. Non negligit autem & dogmatum integritatem, sed moralibus documentis etiam hōrum doctrinam adiicit, ut sufficiat hic psalmus etiam eos qui perfectam virtutem aggrediuntur, perfectos in illa reddere: & ignauiter viuentes, ad diligentiam excitare, & abiectos recreare: & ut summam dicam, omnis generis medelam variis mortalium passionibus adhibere.

Scholia in eundem Psalmum.

Beati immaculati in via.) Beatos eos prædicat, qui regiam viam constanter ac rectè ingrediuntur, nec ad dextram, nec ad sinistram à præceptis legis exorbitant. Qui verò illi sint, docet, Qui ambulat, inquit in lege Domini. Qui namque ad normam huius vitæ conuersationem instituunt, inculpatam vitam habent. viam enim vitā vocat. Hanc siquidem ab vtero ad sepulchrū vsque ambulamus omnes.

Beati qui scrutantur.) Et decimooctauum Psalmum, exponentes diximus, quid discriminis sit inter legem & testimonia, & iustificationes & iudicia & mandatum: recordabimur tamen hic eorum summam, quæ illic sunt dicta. Legem vocat, quæ à Deo data est per Moysen: mandata & præcepta eandem intelligit, tanquam regia aucto-ritate mandata & præcepta: iustificationem, tanquam quæ se rectè seruantem iustificare valeat: iudicia, ut quæ sententias Dei & meritas retributiones, cum eorum qui legitime, tum eorū qui præuaricatē, viuunt, ostendat. Testimonia, ut quæ contestetur, & ostendat quibus præuaricatores supplicii sunt subiicendi. Beatos itaque etiam hoc loco eos dicit, qui testimonia Dei sine intermissione scrutantur, & Deum toto corde exquirunt.

Lex, testi-
monia, iu-
stificatio-
nes, iudi-
cia, & mā-
datum.

Non enim qui operantur iniquitatem.) Hanc diuisionem & in primo Psalmo fecit. Nam & illic posteaquam eum, qui in lege Domini meditatur, beatum esse dixit, & meditationis huius fructum ostendit, subiunxit, Non sic impij, &c. & hic ubi immaculatos felices prædicauit, docet, quomodo iniquitatis operatores, relicta Dei via, aliam sibi ipsi adornent.

Tu mandasti.) Per legem & prophetas & sacra quoque Euangelia hoc præcipit, & plena est tota **A** sancta Scriptura huiusmodi mandato.

Vitam dirigantur.) Quapropter oro, inquit, vt via mea lege tua veluti canone quodam dirigatur, vt & iustificationes tuas custodiam. Et vt fructum huius ostendat, subiicit.

Tunc non confundar.) Præuaricationis enim fructus est confusio. Sic & Apostolus dixit, Quem igitur fructum tunc in illis habuistis, de quibus nunc erubescitis? Qui verò mandata Dei implent, bonæ conscientie fiduciam habent.

Confitebor tibi in directione cordis.) De gratiarum actione loquitur. Tunc, inquit, illibatum hymnum offerre potero, quando omnia iudicia tua cogno uero, & iuxta illa vixero.

Iustificationes tuas custodiam.) Fit sæpenumero, vt quosdam D. gratia ad breue tempus derelinquat, ipsorum ex eo comodum procurans. Ita Elias derelictus, in timoris passionem incidit, & humanæ naturæ veritatem didicit: verum mox per diuinam restitutus est gratiam. Ad hunc modum &

B Petrus prolapsus est. Iudas verò D. prouidentia destitutus, parata est inimici præda factus. Rectè itaque propheta orat, ne vsquequaque derelinquatur, hoc est, ne omnibus modis D. prouidentie gratia destituatur, & alienus ab illa reddatur.

In quo corrigeat adolescentior.) Instabilis est iuuenis. Variis enim affectionum fluctibus circumuoluitur. Opus itaque illi ductore est. Hoc verò est diuinorum eloquiorum proprium. Quod enim armentario pullo est frenum & domitor, hoc iuuenibus est verbum Dei.

In toto corde meo.) Posuit hoc ad differentiam eorum, qui Deum non toto corde querunt, sed illud in curas seculares & concupiscentias absurdas partiuntur.

In corde meo abscondi.) Qui terrenas diuitias possidet, non sinit eas quibuslibet esse expositas, sed interioribus penetralibus abdit, quo furum manus effugiant: ita & qui spirituales diuitias habet, in animo suo illas abscondit, ne has per inanem gloriam animarum deprædatores furentur.

Benedictus es Domine.) Dignum est, inquit, vt ab omnibus lauderis. Quapropter oro vt abs te discam, quæ me iustificare valeant.

In labiis meis.) Quæ abs te didicero, ignorantes ea docebo.

In via testimoniorum tuorum.) Laboriosa quidem est virtutis via, verum perfectis desideratissima. Iugum enim meum, inquit Dominus, suauis est, & onus meum leue. Hoc & propheticus sermo dicit, Diuitiis omnibus iucundior mihi est testimoniorum tuorum possessio. Illud, Sicut in om-

nibus, non est temerè adiectum, sed omnis generis diuitias significat. Sicut enim multa diuitiarum genera, sed hæc omnia complexus propheta, cum diuinis testimoniis contulit: itaque sibi desiderata & iucunda esse testimonia Dei dixit, sicut opum amatoribus omnia diuitiarum genera.

In mandatis tuis exercebor.) Huius, inquit, gratia continuam verborum tuorum meditationem habebō, & in viis tuis iter faciam.

In iustificationibus tuis.) Indelebilem eloquiorum tuorum memoriam, in meipso seruabo.

Retribuere seruo tuo.) Auxilio tuo potius mortem quam inferre peccatum, effugiam, & vitam quæ ex verbis tuis est lucrifaciam.

Reuela oculos meos.) Non omnes qui diuina eloquia legunt, quæ in illis admiranda sunt considerant, nisi illi qui caelesti splendore potiuntur. Ob quam causam & Paulus dicit, Quando conuersus fuerit ad Dominum, auferetur operculum. Dominus autem spiritus est. Ipse quidem diuina luce illustratus, meritò clamauit, dicens, Nos autem omnes reuelata facie gloriam Domini contemplamur. Nos verò Dominum orare conuenit, vt operculum à mentis nostræ oculis auferat, diuinorumque nobis oraculorum virtutem ostendat.

Incola ego sum.) Incolam seipse nominat, oratque ne vlllo pacto diuina mandata in diuinis eruditus ignoret. Nouerat enim vitam hanc esse temporariam. At sunt qui presentibus bonis, quasi diuturnis, inflati, insolentant.

Concupiuit anima mea.) Qui diuinas leges contemnunt, in morbum superbie incidunt. verum iusto iudici poenas dabunt. Accidit hoc Saùli, accidit Pharaoni, accidit Scuacleribus & alijs innumeris. Cum hoc sciret Propheta, tanquam propheta, subiicit.

Increpasti superbos.) Hanc maledictionem & lex transgressoribus ponit. Maledictus enim, inquit, omnis homo, qui non manet in iis quæ sunt in libro legis.

Aufer à me.) Probros prophetam affecit Nabal, seruum illum fugituum vocans: probris illum affecerunt & Chetzi. Horum itaque gratia dolens propheta, orauit vt opprobria hæc abiicerentur, tanquam ab eo qui diuina testimonia exquisierit. Non igitur congruunt præsentia verba probris, quæ Semei in eum coniecit. Nam illa post peccatum: quæ verò Nabal intulit, ante illud facta sunt.

Etenim sederunt.) Saul, & Abner, & Achitophel. Ego verò dominationem tuam confitendo, in iustificationibus tuis meditabar.

Nam & testimonia tua.) Omni humana persuasione reiecta, tuis constitutionibus obedio.

Adhæsit pavimento.) Excellentiam humilitatis his verbis significauit. Vitam autem petit non indefinitè: sed eam quæ secundum legem Deo non sit dedecori.

Vias meas.) Acta mea tibi Domine manifestaui omnia, quapropter precationibus meis anue. Oro autem, vt iustificationes tuas exactè cognoscam.

Viam iustificationum.) Diuina nobis opus est intelligenti-

intelligentia, vt virtutem secundum legem Dei exerceamus: & philanthropia utitur, ad inanem gloriam non respiciat: & qui religiosus est, humanam laudem non venetur: & qui castus est, castitatem non propter impudicitie turpitudinem, sed propter castitatis amorem exerceat. Rectè itaque propheta orat, vt diuinam intelligentiam fortia- tur, quo quæ sit iustitie via cognoscat.

Dormitauit anima mea.) Continuus peccati impulsus cogitationum vigorem sæpenumero dissoluit, & athletam, vt impudenter quid agat, adigit, & iniustitiam alios adfligentem operatur. Anima autem dissoluta somnum admittit, somnus verò mortem infert. Quapropter orat propheta vt confirmetur & corroboretur. Et in alio psalmo dicit, Illumina oculos meos, ne quando obdormiam in mortem, &c.

Viam iniquitatis.) Et hæc deprecatio necessaria est. Conuenit enim vt auxilium à Deo petamus, quo iniustitie viam auersemur, & iter veritatis eligamus, indebilemque testimoniorum Dei memoriam adferamus.

Adhæsi testimonio.) Non simpliciter dicit, Sequutus sum: sed, Adhæsi, hoc est, Ne modico quidem tempore cogitationem meam semoui. Querit autem & huiusmodi affectus fructum metere, nepe, vt nullam turpitudinis & confusiois experientiam capiat.

Viam mandatorum.) Vtriusque opus est, cum animi nostri proposito, tum prouidentia Dei. Neque enim diuina gratia bonum non habentibus propositum datur, neque humana natura virtutem rectè poterit exercere, sine caelesti auxilio. Hoc & propheta docet, cum dicit, Viam mandatorum tuorum, accepta abs te currendi facultate, inoffensè cucurri. Latitudinem enim, facultatè vocauit. Et alibi dicit, In tribulatione dilatasti mihi, &c.

Legem pone mihi Domine.) Symmachus reddidit, Ostende, Aquila verò & Theodotion, Illumina: Perpetuò, inquit, illustratione ac legislatione tua opus habeo, vt & cognoscā viam iustificationum tuarum, & hanc obtemperanter ambulem.

Da mihi.) Et Dominus dixit, Scrutamini Scripturas. Verum scrutantibus illas opus est caelesti splendore, vt quod querunt inueniant.

Deduc me in.) Ad decliuiam solet aquæ natura deferri: & si quos egressus nacta fuerit, illò se totam recipit. Ad hunc modum & humana natura, diabolo viam ad peccatum aperiente, ad id quod peius est auertit. Ad modum itaque conuenienter orat propheta, vt cor suum ad diuina testimonia acclinetur, & vt effugere possit, ne ad vtramuis partem exorbitatem experiatur.

Auerte oculos.) Vanum est, quod inutile est ac nullius momenti. Et Salomon, Vanitas, inquit, vanitatum. Postquam autem de omnibus quæ iucunda sunt differuit, subiunxit, Et ecce omnia vanitas, & preoccupatio spiritus. Orat igitur, vt animi ipsius oculi ad aliam contemplationem adiciantur, & presentium vanitate non delectentur: sed vt iuxta leges tuas vitæ conuersationem, inquit, instituiam.

Statue seruo tuo.) Firmum me in verbis tuis, &

immo tu redde. Custodi me timore tuo, hoc est, Præsit mihi timor tuus, terrenis, nec sinens vt oculis tuis excidam. Illud, Quod suspicatus sum, Aquila reddidit, Quod horruì, Symmachus vocat, Quod vereor, Opprobrium autem hæc vocat, quòd à peccato acciderat. Hoc enim & horrebat & verebatur, & ob hoc suspectè vivebat. Et ideo causam non subiunxit, sicut solet: quia iudicia tua exquisiui, aut custodiui. Non solum enim peccantibus comminatur, sed & respiscens salutem pollicetur. Iudicia quippe, iustas Dei sententias vocat. Cupienti, inquit, vitam, quæ sit in iustitia, largire. Omnes enim D. benignitate indigemus. Et qui extremum consequutus est virtutis verticem, hæc indiget continuo.

Et veniat.) Salus tua inquit, secundum verbum tuum. Quam oraculis tuis pollicitus es salutem, largire, vt illis qui me subannant confidenter loquar. Qui namque in ærumnis est, opprobria cum silentio tolerat: qui verò pro voto suo viuit, maliciosè opprobriantes redarguit.

Et respondebo exprobrantibus.) Quia speraui, inquit, in verbis tuis. Siquidem à promissione tua pependi, & hac spe ingredior.

Et ne auferas.) Veritate nos propheta amare, & hæc à Deo multa cum animi propensione petere docet. Ita enim, inquit, ad legum tuarum custodiam propensior ero. Per secula autem, & futuram vitam significauit, in qua potissimum omnibus pura & sincera diuinarum legum custodia dabitur.

Et ambulabam.) Multa, inquit, cum facultate ambulans, & iuxta mandata tua viuens, ne regium quidem potentatum timui: sed multa cum fiducia coram illo loquutus sum. Legitima quippe vita, fiduciam procreat. Et testis huius est Dauid: qui antequam peccasset, Saùli confidenter est loquutus. Et Elias iustitia fretus impietatem Achab redarguit. Et Paulus eadem vsus fiducia, ad Agrippam, & Festum & Felicem loquutus est. Sic & martyres.

Et leuaui.) Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute. Et qui fecit & docuit, hic magnus vocabitur. Quapropter & propheta meditationi actionem quoque adiecit. Cum enim dixisset, Et meditabar in mandatis tuis: subiunxit, Et leuaui manus meas ad mandata tua, &c. Quæ namque per diuinas leges edoctus sum, ea & operibus exercui. Non enim auditores legis, sed factores, iusti sunt. Sine intermissione namque meditationem illius exerceo.

Memor esto.) Cum benedixisset Deus poneret, beneuolentiam suam legis seruantibus pollicitus, transgressoribus verò supplicium comminatus est. Orat itaque illum, vt promissionum suarum recorderetur. Docuisti enim me (inquit) vt in illas sperem. Et vt spei huius utilitatem ostendat, subiicit.

Superbi inique.) Superbos vocat Saulem, Absalom, regem Ammonitarum, qui tam iniqua in legatos ipsius designauit. Veruntamen illi quidem ad hunc modum comparati sunt, ego verò leges tuas sequutus sum. Possent ista victores martyres dicere.

Memor fui.) Cum enim recorderer quæ Abelo, quæ Abraham, quæ patriarchæ Iacob acciderunt, quomodo in varias tentationes incid-

rint, & quàm illustres eos tandem reddideris, sufficientem inde consolationem lucrificabam.

Defectio tenuit.) Ego quidem, cum adflicerer, memoria iudiciorum tuorum refocillabar: verum multos videns legis tuæ transgressores, contristabar.

Cantabiles mihi.) Incola erat David apud Philistæos, cum à Saule pulsus esset. Arbitror autem eum hoc loco non incolatus illius tempus, sed omnem vitam suam peregrinationem vocare. Transiegit enim illam non ut habitator, sed ut peregrinus, in quibus illa iustificationes Dei cātando ambulauit. Ad hunc enim modum & reliqui interpretati sunt, Cantica erant mihi præcepta tua in loco peregrinationis meæ.

Memor fui in nocte.) Hoc enim perpetuò sanctorum chorus facit. Opinor autem nocte hic, tentationum tempus nominari. Inuadunt enim homines noctis in morem. Hoc autem tempore præcipue opus est Dei omnium memoria, quæ animū recreat, & confidentē reddit, & contrarias cogitationis expellit.

Hæc facta.) Ita (inquit) vincere, & iustificationum possessionem eligere potui.

Portio mea.) Non omnium portio Deus est, nisi eorum qui quæ sacra & eximia sunt amplectantur. Ita sacerdotum & leuitarum portio ac fors est factus. Filiis enim Leui, inquit, non erit portio in medio fratrum ipsorum, ego Dominus. Et Psal. 15. Dominus (inquit) portio est hæreditatis meæ, &c. Dicit igitur & hoc loco, Quoniam reliquis omnibus contentis, te habeo portionem & diuitias, quapropter & satago, ut leges tuas custodiam.

Preceatus sum.) Vbiq; illud, In toto corde meo: adiicit, Legi etiã in hoc obsequens. Ad hunc enim modum Deus præcepit Dicens, Diliges Dominum Deum tuum, &c.

Miserere mei.) Non erat indefinitè, ut misericordiam inueniat, sed secundum verbum Dei. Hoc est, Secundum iudicium tuum, inquit, secundum voluntatem tuam. Hoc & nos pacto misericordiam quærere conuenit.

Cogitavi vias.) Hebræus habet, Vias meas: sicut & reliqui interpretes reddiderunt. Dicit autem, Cogitavi & expendi vias meas ad testimonia tua, direxiq; pedes meos.

Paratus sum.) Disposui enim me ac instruxi aduersus malorum insultus, nec passus sum tempestate ex inopino ac subito impulsu. Ita & martyres cum ante tum post Christum, &c.

Funes peccatorum.) Insidias siue dæmonum siue hominum, funes occasione à nexu sumpta vocauit. Ita & Esaias, Væ (inquit) qui peccatum suum velut fune longo trahunt. Cum (inquit) funes isti me stringerent, diuinæ legis memoriam non excussi. Deinde & memoriæ huius causam reddit.

Media nocte.) Non enim per diem modò, sed & noctu, qua maiore cum voluptate somnus mortalibus obrepit, in laude tua perseveraui, iustasq; sententias tuas deprædicavi. Hoc & Paulus vna cum Sila fecit.

Particeps ego sum.) Symmachus, Coniunctus sum dixit, Syrus verò dicit, Auerfatus enim eos qui quæ voluntati tuæ sunt contraria amplectan-

tur eos habui confortes, qui timorem tui plurimi faciunt, & in lege tua viuere volunt. Hoc & in alio Psalmo dicit, Mihi autem vehementer honorati sunt amici tui Deus.

Misericordia tua.) Super omnes (inquit) misericordiam largiter effundis, solemq; vniuersis producis: nec iram singulis diebus inferis, sed patienter eos toleras, qui iniqua sunt ausi. Cum itaque tanta benignitate utaris, & me illa dignare, ac iustificationum tuarum scientiam largire.

Bonitatem fecisti.) Experientiam bonitatis tuæ præstitisti. Quapropter iterum oro, ut hac eadem poteris, & iuxta leges tuas viuam.

Bonitatem & disciplinam.) Sciebat propheta disciplinæ utilitatem, quapropter illam acquirere petit. Bonitate namque vsus, disciplinam Deus infert: disciplina verò scientiam operatur. Ita & Ieremias, Castiga nos Domine, inquit, sed in iudicio: & non in furore, ne nos imminuas. Deinde vnde disciplinæ utilitatem cognouerit docet.

Priusquam humiliarer.) Ego, inquit, mihi ipse disciplinam hanc conciliaui, Sententia supplicij libera est ab iniustitia. Peccatum consequta est disciplina. Per disciplinam legum D. custodia perstat. Supplicio affectus sum, & reualui.

Bonus es tu Domine.) Reuera bonus es ac benignus. Quapropter sumpta fiducia peto, ut iustificationum tuarum abs te scientiam accipiam.

Multiplicata est.) Qui arrogantia utuntur, omne genus insidiarum contra me consarcinarunt: verum ego ad mandatorum tuorum normam dirigor.

Coagulatum est.) Conforme est hoc Prophetico dicto, Incastratum est inquit, cor populi huius, & auribus grauerit audierunt, & obduratum est cor eorum. Igitur illi quidem, inquit, cor habuerunt rebelle, & teneritudinem eius in duriciem mutarunt ipsi, & sicut lac congelarunt & coagularunt. Ego verò legis tuæ meditationi intabui.

Bonum mihi.) Gratiam propheta petit, & sanitatem quæ ex austerioribus est medici pharmacis prædicat.

Bona mihi lex oris tui.) Tametsi per filium regno sum pulsus, per disciplinam tamen legem tuam possedi, quam omnibus diuitiis preciosiorè aestimo.

Statio secunda.

Manus tuæ.) Benevolentia erga humanam naturam factorem admonet. Quoniam enim omnia verbo fabricauit, humanam ipse naturam finxisse dicitur, non manibus vsus (est enim incorporeus) sed quod in hac factura hominis maiorem ostenderit animi propensionem. Orat igitur plasmatorem, ut & intellectum facturæ tuæ suppeditet.

Qui timent te.) Occasio, inquit, lætitiæ futurus sum piis, qui in te speraui, & misericordiam consequutus sum spei correspondentem.

Cognoui Domine.) Scio, inquit, quod rectè ac iuste contra me pronunciauisti, & erumnis me subiecisti.

Fiat

Fiat misericordia.) Verum consolationis iam & benignitatis tempus est, respicientibus enim benevolentiam tuam promissisti. Hoc & per Esaiam dicit, Quando conuersus ingemueris, tunc saluaberis. Conuertimini ad me, & conuertar ad vos.

Veniant mihi.) Mortuum se, diuina benevolentia destitutus putat, quapropter orat, ut diuina benignitate veluti vitæ restituatur.

Confundantur superbi.) Nō execratur inimicos, sed pro illis orat. Confusio namque salutem operatur. Quam igitur ipse consequutus erat medellam, eandem ut & illi acquirat, petit.

Conuertantur ad.) Tanquam procul à choro iustorum propter peccatum semotus, & ab omnibus perinde atque à Deo reiectus, orat iterum ut ipsis viuatur, & communionem eorum recipiat. Hoc enim Symmachus clarius significauit, dicens, Conuertentur mecum timentes te.

Fiat cor meum.) Cor enim macula liberum, liberum est ab omni confusione. Quapropter & mox initio psalmi immaculatos felices prædicauit.

Defecit in salutare.) Qui vehementer quod desiderant, si illo priuentur, deficere dicuntur. Sic qui valde sitiunt, si aqua destituantur, sic qui notum aliquem è peregrinatione reuersurum præstolantur, sic qui cum calamitatibus luctantes diuinam benevolentiam expectant, si illa differatur, deficient.

Defecerunt oculi.) Oraculum & promissio diuina & à Deo inspirata, Scriptura vocatur. Deficit itaque non is modò, qui diuinam promissionem expectat, & solutionem vrgentium malorum præstolatur: sed & qui diuina oracula legens sensum eorum exactè cognoscere cupit, & si hunc inueniat, consolationis & refocillationis loco ducit.

Quia factus sum.) Vter tepe factus laxatur, & inflatus tumet, in pruina verò obduratur & congelatur: ita habet & corporis natura. Delitiis laxatur & intumescit, & aduersus animam insurgit: religiosa verò adflictione & castigatione humiliatur & reprimitur. Et huius Paulus testis est clamans, Sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne quo pacto fiat, ut cum aliis prædicarim, ipse reprobus efficiar. Quin & ipse propheta, cum à Saül pelleretur, affectionum victor erat: pace verò potitus, deliciarum lasciuia labefactus est. Humiliato itaque corpore diuinarum legum memoriam renouauit.

Quot sunt.) Exiguum est humanæ naturæ tempus. Dies enim annorum nostrorum in ipsis, sunt septuaginta anni. Quando igitur mihi iudicabis, meque ab inimicis liberabis?

Narrauerunt mihi.) Suadebant quidam propheta, ut inimicos suos interimeret, ipse verò diuinæ legi obediens, iudicium Dei expectabat. Et nobis utilissima est oraculorum istorum doctrina. Conuenit enim ut fugiamus, non solum Græcorum fabulas, & Iudæorum incredulitatem, sed & blasphemiam hæreticorum dogmata.

Omnia mandata.) Et ob eam causam mihi legem tuam elegi.

Paulominus consummauerunt.) Multa est (inquit)

inimicorum iniustitia & potentia. Parum enim absuit, quin ipsa me vita priuassent.

Secundum misericordiam.) Animi modestia sermonem ornavit. Vitam enim non ut retributionem iustitiæ, sed ut donum misericordia testimoniorum Dei custodiam pollicitus petiit.

In æternum.) Præceptum tuum immota cæli cœuxa conseruat. Hoc autem & Psal. 148. dicit, Statuit ea in seculum, &c. Significat autè his verbis, angelorum cœtus cælum inhabitantes diuinam custodire legem, esseque à traditione liberos.

In generatione & generationem.) Hanc enim & Iudæorum generatio, ei quæ post ipsam futura erat, conseruauit. Loquitur autem de populo Gentium, qui per Christum seruatorem salutem est consequutus.

Fundasti terram.) Terræ dedisti ut prolixissima diuturnitate perduret, mansitque sicuti præcepisti. Diuisisti diem à nocte, & illa secundum leges tuas certo itinere pergit. Omnia siquidè nutibus tuis obtemperant.

Nisi quod lex.) Dicat hæc quisque piorum, ubi in calamitates inciderit. David autem illa meritò dixit, à Saule pulsus, & apud Philistæos & impios homines agere coactus. Communicasset enim eum illorum impietate, nisi secum diuinarum legum meditationem circumtulisset.

In æternum non obliuiscar.) Experientia siquidem edoctus iustificationes tuas producere vita inextinguibilem illarum memoriam seruo.

Tuus sum.) Non omnes hac voce possumus uti. Mentitur enim peccator existens, si se seruū Dei nominet. A quo enim quis victus est, illius est & seruituti subiectus. Itaque si peccatis liberati diuinas leges amplexi fuerimus, hac uti voce poterimus:

Me expectauerunt.) Quod hæc est *ἐπιμονα*, id est sustinuerunt, Symmachus & Theodotion *προσδοκῶσα*, id est expectauerunt, reddiderunt. Illi quidem, inquit, se morti me tradituros esse sperant: ego verò testimonii tuis attendens, vitam ex illis reportauit.

Omnis consummationis.) Symmachus sic, Omnis conatus vidi finem. Latum est mandatum valde. Omnia (inquit) humana finem, eumque velocem, habent. Mandatum verò tuum latum est & indelebile, ac seruantibus se vitam illam quæ sine non habet & bona nullam mutationem admittentia conciliat.

Quomodo dilexi.) Non omnis qui diuinam legem adimplet, amando illam adimplet: sed alij timore ac formidine supplicij, alij verò gloriam quæ ab hominibus est venantes, alij sinceri virtutis amantes, & ad ea quæ bona sunt propensi, diuina præcepta adimplere satagunt.

Super inimicos.) Diuinam legem ardentè amare propheta confessus, totum hoc diuinæ gratiæ deputat. Abs te enim sapientiam, inquit, & scientiam adeptus, legem tuam dilexi. Ampliorem enim mihi scientiam, quàm inimicis, es largitus. Quapropter illi me occidere satagunt, ego verò ne vitium quidem de illis sumere sustineo. Aeternum namque virtutis fructum contempro.

Super omnes.) Proprium regum est, ut doceant: sub-

seruū pō
casi.

sub-

subditorum verò, vt doceantur. Rex erat Saül, & ætate senior: verum nec regia potestas illum, nec ætatis tempus, ad sapientiam instruxerant, sed benefactores suos occidere conabatur. Magnus verò Dauid cum adhuc inter subditos constitutus, & ætate iunior esset, amorem sapientiæ complexus erat, & iniurium erga se neq; laceßere manibus iniustus, neque vlcisci sustinuit.

A *Ab omni via mala.*) Nequit enim fieri, vt duas quisquam vias simul ingrediatur, iustitiæ videlicet & iniustitiæ: sed necesse est vt contrariam fugiat. Sic enim possibile est, vt diuinarum legum custodes redamur.

A iudiciis tuis.) Cum enim horum te legislatorem esse sciam, cum omni illa animi propensione sum amplexus.

Quam dulcia.) Non enim ita oris mei gustum dulcedo mellis delectat, sicut animam meam eloquiorum tuorum meditatio lætificat. Gutturis namque mentione fecit, tanquam organi vocis. Meditatio verò manifesta est. His vsus animus vtilitate, quæ ex illis est reportat.

A mandatis tuis.) Cum enim intelligerem quibus delecteris, omnia malitiæ genera sum auersatus.

Lucerna pedibus.) Non enim in tenebris ambulando, lege tua veluti lucerna quadam illuminatus. Sciendum autem est, quòd lucerna quidem nominata est lex, propterea quòd ægre vnam gentem illuminauit, Seruator verò sol iustitiæ dictus est, vt qui totum orbem illustrarit. Ita & Ioannem Christus lucernam nominauit. Quoniã verò lux illa vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, ortum erat, Apostolos quoque lucem appellauit: propterea quòd lucis huius participes facti, cunctos mortales illuminaturi essent.

Iuravi & statui.) Firmum animi sui iudicium, iuramentum nominauit, eo quòd pleraque humanarum rerum iuramento firmantur.

Humiliatus sum.) Non simpliciter se, sed vehementer humiliatũ esse dicit: idq; cũ rex esset & propheta, virtuteq; & opulentiã decoratus, & hostiũ domator: verum nullo horum vnquam cõfigere sustinuit, sed diuina hæc esse dona censuit. Vitam verò non simpliciter petiit: sed quæ secundum verbum Dei, & legitima sit.

Voluntaria oris mei.) Rectè virtutis facta pleraq; ipsæ leges edicunt, quædam verò & animus pius adiicit: ita & sacrificiorũ alia quidem legalia, alia verò voluntaria erant. Quæ pro peccatis erant, lege iubebantur offerri, & illa Deus veluti debitũ quoddam recipiebat: quæ verò liberalitate quadã animi offerebantur, dona vocauit. Ita & nunc, respicientiam & iustitiam quidem Euangelica doctrina præcepit: virginitas verò & cõtinentia post nuptias, & paupertas & vita solitaria, voluntatis sunt opera, vltra leges progredientia. Talia igitur propheta voluntaria vocauit. Quæ namque non sunt legum subiecta necessitati, sed fructus sunt animi amore Dei præditi, rectè voluntaria appellauit.

Animamea.) A prouidentia siquidem tua custoditus legum tuarum non obliuiscar.

Posuerunt peccatores.) Multas mihi cum homi-

nes tum dæmones insidias struunt, ego verò mandatorum tuorum viam erroris expertem ad ambulandum elegi.

Hæreditate acquisiui.) Testimonia tua hæreditatem esse sempiternam credens, propter possessionem eorum exulto.

Inclinaui cor meum.) Nimæ consilium lanci est simile. Continet 2, tem lancem mens imperium naçta. In piis cogitationibus necessitas accedit, vt lances ad quæ meliora sunt inclinent. Hoc se fecisse propheta dicit, Inclinaui, inquit, cor meum. Considerato namque fructu qui inde nascitur, cupidè illorum gratia certamina subiui. Et vt doceat, quomodo diuina elegerit, subiicit.

Iniquos odio.) Repulsis namque illis qui iniquè agere constituerunt, legem tuam elegi.

Declinate à me.) Hoc autem, inquit, nõ sine ope tua perfecit: sed auxilio tuo potitus, & spe in te collocata nutritus. Hæc absurdis cogitationibus, & illis qui malè consultabant dixi, ne quod mihi tale consilium suggererent. Mihi nãque vitam quæ secundũ leges tuas est, elegi: & illas omni diligentia scrutabor, ne me quidquam illarum fugiat.

A diuina me.) Hunc itaque scopum spectantem prouidentia tua dignare, ne spe frustratus confusione replear.

A diuina me.) Salutem quippe consequutus iustificationes tuas non negligam, sed eas perpetuò meditabor. Meditationem verò non eam quæ in verbis tantum, sed & eam quæ in operibus sit dicit.

Spreuisti omnes.) Hanc habebõ erga mandata tua animi propensionem, reprehensibiles eos & ignominiosos factos esse sciens, qui illa sunt transgressi.

Præuaricantes reputaui.) Pro præuaricantes, Theodotion, Pro nihilo, Symmachus verò, Scoriã dixit. Propheta autem perinde se atque Deũ transgressores contemnere significauit. Omnem animi propensionem ad implendum diuina oracula attulit, vt gnarus quid dampni præuaricatio illorum adferat.

Confige timore tuo.) Anima mea legi tuæ incumbit: verum quoniam corpus aduersus hanc insurgit, oro vt membra illius timore tuo configantur, quo peccato mortua animæ ductui obsequatur. Similis est hæc particula Apostolico dicto, quo dicit, Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, scortatione, immunditiã, affectione, &c. Et iterũ, Crucifixus sum cum Christo: viuo autẽ iam non ego, sed viuit in me Christus.

Feci iudicium.) Quoniam tuis obtemperare legibus volo, ne fiat vt inimicis exponar. Quis autem hodie tanta præditus est animi puritate, vt cum fiducia verbis istis vti possit? Gloriatio enim nostra hæc est, testimonium conscientie nostræ.

Suscipe seruum tuum.) Aquila verò & Theodotion, Fideiube dixerunt, hoc est, vera dicens non mentior, crede pollicenti seruo tuo, ipse fideiuforsis promissionis meæ: quoniam leges tuas adimplere sarago.

Nõ calūniatur me.) Molestã res est, calūnia etiã si magnum

si magnum adferat præmium. In hanc Ioseph præclarus incidit, & alij multi. Hortatur autem Dominus, vt oremus ne inducamur in tentationem. Nihil igitur absurdi ne propheta quidem hanc petitionem faciendõ commisit.

Oculi mei defecerunt.) Iterum hoc versu eloquiũ promissionẽ vocauit. Sine intermissione, inquit, salutẽ abs te expecto, promissionisquẽ tuæ finem prætor. Defecerunt, autem dixit, vt desiderij vehementiam significet.

A *Fac cum.*) Cum tantus esset virtutis operator, misericordiam tamen petiit: & vt salutem consequeretur, illam petijt: nec mercedem exegit, sed pro sola benignitate orauit.

Seruus tuus.) Omnes quidem homines natura sunt serui Dei: adoptione verò illi, qui dominationem Dei cupidè sunt amplexi. Cũ de numero istorum esset, seipsẽ seruum Dei nominauit, & vt intellectum ad cognoscendum testimonia Dei consequeretur orauit.

Tempus faciendi.) Omnia in statera gubernat Deus. Diu quidem fert mortalium peccata: vbi verò patientiã ipsius intuitu augeti malitiam videt, tum penas sumit. hoc igitur & hinc dicit, Tempus est Domine, vt ad auxiliandum adfectis exurgas. Hostes enim legem tuam vehemẽter procularunt.

B *Ideo dilexi.*) Illi quidem legem tuam spreuerũt, ego verò mandata tua auro & lapidibus preciosis desiderabilia iudico. Per Topasion quippe lapidẽ omnes reliquos significauit. Est etiam verisimile, hunc illis temporibus reliquis fuisse prælatum.

Propterea ad omnia.) Desiderium enim animi propensionem operatur, animi verò propensio hoc efficit, vt via Dei ad finem perducatur, & via iniustitiæ odio habeatur.

Mirabilia testimonia.) Ostendit his verbis, quòd testimonia Dei non frustra dilexerit. Sunt enim, inquit, desiderabilia, & quæ illos qui considerare ipsa valeant, ad amorem, excitare possunt. Et vnde virtutem illorum cognouisti?

Declaratio sermonum.) Luce, inquit, tua illustratus, hanc accepi scientiam. Et omnes eos, qui ignorantia tenentur, & infantibus similes sunt intellectu, lex tua replet. Et alibi dicit, Custodiens paruulos Dominus.

Os meum aperui.) Os hinc animi propensionem vocat. Hæc enim gratiam spiritus sancti attrahit. Nam alio in loco dicit, Dilata os tuum, & implebo illud. Et Apostolus in apertione, oris sermonẽ sibi dari orauit. Hoc etiã propheta dicit, Os meũ

C hinc aperui. Cũ enim me mandata tua cupere vidisses gratia tua dignatus es.

Statio tertia.

Aspice in me.) Orat vt diuina beneuolentia potiat, non simpliciter: sed sicut cõsueuisti, inquit, misericordiã illis impartiri, qui te diligunt. quod enim dixit, Secundum iudicium: idem est atque, Oro vt equali cum illis sententia potiar.

Gressus meos.) Si nos animi propensionem præmium attulerimus, Deus verò opem suam exhi-

buerit, & iter direxerit, locum peccati dominium non habebit.

Redime me.) Et Christus eos qui probris afficiuntur, felices vocauit: verum præcepit etiam vt oremus, nõ in tentationem intremus. Igitur & propheta oratio cum legibus Euangelicis conuenit.

Faciem tuam illumina.) Crassius de Deo S. scriptura loquitur, sermones ad naturam hominum attemperans. Intelligenda est igitur diuinæ faciei illustratio, tristitiam esse solutionem, & bonorum suppeditationem.

Exitus aquarum.) Et hæc est Apostolica lex. Si enim, inquit, patitur vnum membrum, compatiuntur illi omnia membra. Euangelicam itaque propheta perfectionem exercet, dum aliorũ præuaricationes deplorat. Exitus enim aquarũ, multitudinem lachrymarum vocauit. Torrentis instar, inquit, lachrymas effudi, mortalium præuaricationes conspicatus.

Iustus es Domine.) Omnia iuste disponis Domine, & mortalium curam gerens: & operatores eos iustitiæ reddere volens, legem dedisti, ac transgressores contestatus es quas sint daturi penas; promissionesque tuas operibus confirmas. Hoc enim significat propheta, cũ dicit, Et veritatem valde.

Tabescere me fecit.) Etiam eos propheta deplorat, qui iniquè viuunt, & legem contempnam videns legitime indignatur. Hic zelus & Phinees celebrem reddidit, & magnũ Eliã. Hunc circumferens Paulus clamabat, Quis infirmatur, & ego non infirmor? &c.

Ignitum eloquium tuum.) Probatum est, inquit, & omni macula liberum verbum tuum, & ego ardenti erga illud amore præditus sum.

A dolenscentulus sum.) Quando B. Samueli Deus vt filium Iesse regem constitueret præcepit, reliquis filiis omnibus reprobatis, Iesse patrem percontatus est, num omnes iam filios suos exhibuisset? quo respondente, Superesse adhuc puerum paruulũ tanquã ineptum regno: iussit hunc propheta adduci, adductumque confestim inuixit. Muneris huius propheta iã recordatum dicit, Cũ iunior, & parentibus quoque modici momenti æstimatus essem, tu me tanta dignatus es gratia. Quapropter cum omni animi propensione iustificationes tuas custodire cupio.

Iustitia tua.) Qui humanis legibus obedit, ne in præsentem quidem vitam à legislatoribus honorem consequitur: qui verò diuinis obsequitur, laborũ mercedem habet vitam æternam. Et homines nõ omnino omnes quod iustum est præcipiant, lex verò Dei vt veritas splendescit. Rectè igitur dixit, Et lex tua veritas.

Tribulatio & angustia.) Hæc enim coniuncta sunt virtutis operatoribus. Ex horum enim doctrina animi fortitudinem addisco, ac tristitia fortiter fero.

Aequitas testimonia tua.) Hoc est, Sempiterna bona conciliant. Abs te namque illuminatus, veram vitam consequar.

Clamaui in toto.) Clamorem rursus animi vortum, ac propensionem vocat. Quapropter & adijcit; In toto corde meo. Ita & Moyses silendo clama-

Guttur organum est vocis.

Lux qui appellatur.

Sacrificiorum differentia.

Opera voluntaria quæ sunt.

clamauit: ac Deus, Quid, inquit, clamas ad me? *Clamauit ad te.*) Etenim salute abs te accepta custos ero legum tuarum, idque cum rex sim, & innumeris curis adobrutus. Non solum per diem, sed & noctu orationes suas Deo obtulit, usque adeo scilicet desiderio erga factorem suum Deum accensus erat. Non autem intempesta modo nocte, quo tempore iucundus solet esse somnus: sed & diluculo diuinas leges meditabatur.

A *Vocem meam.*) Cum tantis esset bonis ornatus, ut misericordiam assequeretur orauit: nec simpliciter misericordiam petijt, sed secundum D. iudicij commoditatem.

Appropinquauerunt.) Procul enim sunt à diuinis legibus, qui iustum impugnare conantur. Qui namque vos reijcit, inquit, me reijcit. Et, Inimicus ero inimicis tuis, & aduersarius aduersariis tuis.

Prope es.) Non enim absens es Domine, sed orbem terræ adimpleas, & veritate vsus creaturam gubernas. Et per prophetam Deus alibi dixit, Deus appropinquans ego sum, & non Deus procul constitutus. Et Apostolus, In illo enim viuimus, inquit, & mouemur & sumus.

Initio cognoui.) Testimonia cælum & terram vocat. Descendens enim, inquit, contestare cælum & terram. Quapropter & Moses dixit, Attende cælum, &c. In illis autem sine intermissione D. prouidentia cernitur. Multo enim ordine cuncta incedunt. Hinc inquit, Exactè cognoui quod prope sis, & coram illis quæ fiunt, nec te res vlla lateat.

B *Vide humilitatem meam.*) Qui seipsum humiliat, iuxta Domini vocem exaltabitur. Et beati sunt pauperes spiritu. Hac virtute Propheta reliquias exornauit, & hanc pollicitus diuinum auxilium implorauit.

Iudica iudicium.) Admonet Dominum promissionum, salutemque ab illo petit, & ut inter se & inimicos iudicet, orat.

Longè à peccatoribus.) Salute quæ abs te est, se ipsi qui iniquè viuunt, priuarunt, discere nolentes quæ faciendæ præceperis.

Misericordie tuæ.) Multa est, inquit, benignitatis tuæ opulenta, iustum est iudicium tuum: ex illis ego salutem peto.

Multi sunt qui.) Ne multis quidè ærumnis cinctus, aliquid eorum quæ tu statuisti, transgredi sustinui. Cum de argumento psalmi ageremus, diximus B. Davidem omnia hoc psalmo confessisse, quæ sibi acciderant: & alia illis competere, quæ à Saule tristitia iam fuerat perpeffus, alia verò ijs quæ Abeshalom intulerat.

C *Vidi præuaricantes.*) Manifestum est, quod ista à Saule pulsus, orando dixerit, tunc enim peccatū illud nondum fuerat expertus.

Vide quod mandata.) Afsidue mandatorum, legum, iustificationum & testimoniorum meminit, ut desiderium illorum ostendat.

Principium verborum.) Principium verborum Dei, promissiones Abraham factas vocat. Ex hoc enim genus trahunt Iudæi. Verum quod promiserat, præstitit. Et populum hunc auxit, & in semine illius iuxta quod promiserat, omnes Gen-

tes benedixit. Cum enim propheta esset David, sempiternam Christi potentiam vidit.

Principes prosequuti.) Hostes, inquit, non timui, timui verò leges tuas: quapropter & hostem meum, cum dormientem illum ostenderem, non sum ausus occidere: & parricidam filium, Abeshalom dico, miseratus, dicebam, Parcito puero meo. O animum generosissimum, & patientiam infinitam.

D *Labor ego.*) Quoniã hostium meminit, rectè meminit & spoliatorum. Dicit autem, Etiam si omnes hostes occidisset, & tantum abstulisset spoliatorum, quantum illi congersissent: non tamen ita lætaretur, sicuti in legibus tuis exulto.

Iniquitatem odio.) Et hic sermo veritas est. Qui namque amore erga diuina feruet, contraria odio prosequitur.

Septies in die.) Illud, Septies, nonnulli sæpenu-mero, interpretati sunt. Et hoc autem & illud feruentem prophetæ amorem exprimit. Etenim laudando Deum saturare non potuit.

Pax multa.) Qui diuino amore velut igne quodam incensus, & pacem cum Deo per mandatorum eius custodiam adeptus est: is etiam si ab omnibus impugnetur hominibus, iucundam tamen vitam viuut. Et Paulus huius rei testis est, cum dicit, In omnibus tribulatus & tamen nõ angustatus. Et, Dominus ad Apostolos, cum in orbem eos veluti in medium luporum mitteret, Pacem meam, inquit, do vobis.

E *Expectabam salutare.*) Ne calamitatibus quidè circumdatus meliorum rerum spes amputauit: sed salutem tuam expectando, perseueravi, ac mandatis tuis adhæsi.

Custodiuit anima mea.) Sciens enim te videre omnia, non solum impleui mandata tua, sed & feruenti cum amore hoc feci.

Appropinquet deprecatio.) Posteaquam cunctam orationem suam Deo obtulit, orat ut deprecatio hæc suscipiatur: & obsecrat ut intellectum acquirat, non humanum illum, sed qui diuinorum oraculorum scientiam habeat.

Intret postulatio mea.) *Asisua* hæc orationem vocat. Hoc enim & apud alios interpretes inueni. Varijs enim verbis vsus, Dominum demulcet.

Eruclabunt labia mea.) Scripturæ conueniens est Eruclationis dictio. Iustificationes enim tuas, inquit, edoctus, tibi talium doctori, laudem offeram.

F *Pronuntiabit lingua.*) Linguam meam meditationi oraculorum tuorum consecrabo, mandata tua omni iustitia ornatas esse sciens.

Fiat manus.) Illud, Quia mandata tua dilexi, Symmachus, Complexus sum, Aquila & Theodotion, Elegi, dixerunt. Manum verò, diuinam operationem vocat, per quam salutem consequi orat.

Concupiui salutare.) Salutem, inquit, abs te consequi cupio.

Viuet anima.) Scio, inquit, me non fraudandum esse hac spe: sed veram abs te vitam adepturum, teque datorem bonorum laudaturum.

Erraui sicut.) Hoc & prophetæ post peccatum & omni humanæ naturæ dicere conuenit.

Quære seruum.) Licet enim quædam mandatorum

rum Dei transgressus est, omnimodam tamen illorum obliuionem non admisit: verum hanc quidem orationem Propheta obtulit, salutem verò vniuerso mortalium natura est adepta. Cucurrit enim bonus pastor ad ouem errantem, ac montes circumeuntem inuenit (nam in illis dæmones colens errauit) & ad pascua recepit, & lætatus est super illa magis quàm supra quinquaginta nouè quæ non errauerunt.

A ARGUMENTVM PSAL. CXIX.

Vnicuique psalmo propria & peculiaris quedam affixa est epigraphe, hic verò multi coniuncti, vnam sortiti sunt appellationem, nempe Cantica graduum dicti. Quapropter iuxta historiam quidem de ascensu à Babylone loquuntur, secundum anagogen verò eos de ascensu ad virtutem, protulerunt. Via namque ad virtutem tendens, paulatimque philosophum virum ad cælum subducens, gradibus quibusdam similis est.

Scholia in eundem Psalmum.

A *Ad Dominum.*) Vides quàm sit parata Dei benignitas, quòd se inuocantibus confestim annuit, sicut & in Aegypto fecit. Aliter verò, si ad cælestem conuersationem occurrere voles, fuge vitæ huius voluptates, & omnino audiet te. Si voles igitur gradus istos scandere, connecte te laboriosa conuersationi, desiste à terrenis rebus. hic enim primus est ascensus.

B *Domine libera.*) Vide hic illustre illud Apostolicum mandatum. Non enim malum aliquod isti simile est, si in dolosum quisquam hominem incidat. Quapropter hoc Deum afsidue sursum ac deorsum versans orat. Si uerò dolosi & infidiatores fugiendi sunt, multò magis seductores ea peruersa dogmata, quæ virtutis studium lædant, inducentes. Hoc est quod Apostolus dicit, Colloquia praua corrumpunt bonos mores. Adhærendum itaque nobis est, & conuersandum cum illis qui virtutem exercent.

Quid detur tibi.) Quòdnam supplicium, inquit, hac dignum malicia inuenietur? Quod & Iudæis Elaias dixit, Quæ in re adhuc percutiemini? Aliter verò, Quænam fuerit iusta poena, inquit? Hic quidem nulla coram Deo vero plaga erit. Homo quidem te nullus pro meritis punierit, Deus verò plagam inferet.

C *Sagittæ potentis.*) Suprà multitudinem, hic verò vehementiam supplicij exprimit. Desolatorijs, inquit: id est, quæ desolationem faciant & consumant. Ab illis enim rebus quæ nobis sunt terribiles, supplicia diuina Scripturæ figurant, sagittas ea & ignem vocantes.

Heu mihi.) Hæc quidem illi propter Babylonicam captiuitatem lamentabantur. Paulus verò illa de conuersatione præsentis vitæ dicit. Etenim in tabernaculo hoc existentes ingemiscimus, inquit, grauati. Incolatus enim præsens hæc vita dicitur. Quapropter optima doctrina est, ut sciamus nos peregrinos esse in hac præsentia vita.

Habitaui cum habitantibus.) Non hoc solum deplorent, quòd inter alienos: sed & quòd inter

barbaros conuerfantur. Nomen autem barbarorum est Cedar, qui in morem bestiarum animati, & turgurij & tabernaculis vtuntur.

Multum incolat.) Vides quomodo molestiam conuersionis cum barbaris ostendat? Non dixit, Cum his qui pacem non habebant: sed, Cum iis qui oderrunt pacem. Vide vilitatem tribulationis, vide fructum captiuitatis. Odio namque contrariorum virtutem suam magis publicauit.

Cum loquebar.) In ipso (inquit) colloquij articulo, quando potissimum dilectionis specimen dabit, ferociebant, & dolos aduersum me struebant: ego verò virtutem meam ostendebam.

Scholia in Psalmum CXX.

L *Euai.*) Vide animum perplexum & confusum inopem, utpote in malis constitutum. Quoniam enim in medijs hostibus derelicti erant, nec ciuitas illis erat, nec turris neque murus, neque aliud huiusmodi quidquam: sed captiui ac serui inter dominos & hostes agebant. Propter hanc desolationem philosophari cœperunt, dicentes.

Auxilium meum.) Non simpliciter adiecit, Qui sicut cælum & terram. Si enim cælum, inquit, & terram ipse fecit, vbique, & inter alienos & barbaros opem ferre, ac manum porrigere potest. Etenim si omnia elementa solo verbo produxit: multò magis nos à barbaris liberare potest.

E *Non det in commotionem.*) Ne pudeas, inquit, neque offendiculum patiare, & tunc Deum manum porrigentem habebis. Oportet itaque principia fieri à nobis. Sic enim Deus non ociosos, sed satagentes saluare constituit.

Ecce non.) Si ad hunc modum animatus est, inquit, non dormitabit: hoc est, non deseret, non omittet. Si enim hoc irremissum illius opus est, quo iam olim & à maioribus tuis securum te constituat, non deseret opus suum, nisi tu ipse dederis in commotionem pedem tuum.

Dominus custodit te.) Vide quomodo etiã hoc loco strenuum opus exigat, metaphora eorum vsus, qui in acie consistunt. Ad manum tuam dexteram stabit, inquit, ut inuictus sis, & strenuus. Est enim dextera manus, ea per quam potissimum omnia operamur. Non solum autem asistet, sed & protector & auxiliator erit. Vniuersam Dei custodiam, & præsentissimum auxilium per dexteram & protectionem exprimere voluit.

F *Per diem sol.*) Hoc etiã cum ex Aegypto ascenderent, & in solitudine agerent factum est. Multam verò hic securitatem dicit. Verisimile autem est, eos etiã cum à Babylone redirent, huiusmodi admirabili potitos esse beneficio, idque alio quodam quàm illic modo. Ex abundantia igitur prouidentiam suam ostendere voluit, quòd non solum à grauioribus malis liberat, sed ne humana quidè pati permittit.

Dominus custodit.) Etenim qui ne modicis quidem istis molestiis contristari permittit, sed prouidentiam suam tantopere extendit, multò magis & in alijs te reddet inuictum.

Dominus custodiat.) Quidnam hanc dilectionem

nem adquare poterit. Per introitum autem & exitum, totam vitam significat. In his enim illa consistit. Et ut hoc clarius exprimat, subiungit, Amodò & vsque in seculum. Non vno tantum, inquit, aut altero aut tribus vel viginti vel centum diebus, sed perpetuo: quod inter homines fieri non potest.

Scholia in Psalmum CXXI.

A **L** *Aetatus sum.*) Vnde sunt isti emendati, qui iam antea relicto templo Dei montibus ac locis syluosis sese dederunt? A captiuitate videlicet, & molestiis quae ex illa acciderunt. Quonia enim in fame audiendi verbi Domini, coniecti fuerat, maiore cum desiderio ea iam exquirunt, quibus antea excederant.

Stantes erant.) Quonia enim tunc per totam eam urbem desolatio erat, utpote turribus deiectis ac muris prostratis: cum reuersi essent: camque desolationem cernerent, veterem splendorem in memoriam reuocabant, atque encomia illius praedicabant dicentes, Quae olim splendida erat & illustris, copiosamque concionem habebat, iam deformi est amicta schemate.

Ierusalem quae.) Densitatem ac frequentiam aedificiorum eius significat, quod nihil desolationis in medio eius, sed omnia absoluta & probe concinnata fuerint.

B *Cuius participatio.*) Hac re potissimum vrbs ista ornabatur. Non ita amplitudine ac monumentis decorabatur, atque per hoc quod omnes in ea congregabantur. Non enim licebat alibi panegyres celebrare, sed illic colligebantur. Hoc autem propter cognitionem Dei retinendam fiebat, ne vbilibet errando ad cultum simulacrorum deflecterent.

Tribus Domini.) Hoc est, Maximum est prouidentiae Dei testimonium, argumentum & demonstratio, ita ut resiliens nulla prorsus excusatio relinquatur. Illic enim & lex legebatur, & innumera illis bona illinc ex eo parabantur, quod in templo conueniebant.

Ad confitendum.) Hoc est, Ad agendum gratias, ad colendum, & ad offerendum hostias, quae illos ad religionem inducebant.

Quia illic sederunt.) Quia illic regia sedes erat. Hoc est quod dicit, Illic sederunt sedes in iudicio, sedes in domo Dauidis. Geminus enim principatus ille sacerdotum videlicet ac regum, illic coniunctus erat: illic erant & iudices, ad quos quae multitudinis captum excedebant, deferabantur.

C *Rogate quae ad pacem.*) Precamini & orate, ut multitudine hostium liberemur, & ad pristinam felicitatem reuertamur. Aut hoc dicit, Pax eos apprehendet.

Et abundantia.) Multa est felicitatis abundantia, quando bona in illa non consistunt: sed & his etiam ij potiuntur, qui eam diligunt. Qui sunt autem illi? Aut eos, qui cum illis erant habituri commercium, vel ipsos ciuitatis huius ciues dicit.

Fiat pax in virtute tua.) Quid est quod dicit, In

virtute tua? In subsistentia tua, in illis qui te inhabitabant. Quoniam perniciofa res est bellum, illudque hanc ciuitatem perdidit, optat ut pax illi contingat.

Et abundantia.) Alius dicit, in aulis ac regibus tuis. Abundantia, felicitas est & tranquillitas. Non enim liberationem tantum a malis, sed & innumerorum bonorum adiectionem praedicat.

Propter fratres meos.) Proximos eos dicit, qui propter ipsorum captiuitatem laetabantur. Pax, inquit, fiat, ut & illi humilientur: aut eos intelligit, qui in vrbe habitabant. Pax, inquit, fiat, ut ciues tui ab ærumnis recreentur.

Propter domum Domini.) Propter ipsius gloriam, ut cultus eius denuo reuocaretur, & plus esset doctrinae. Ne putarent ob eam se causam quae bona erant recepisse, quod dignas poenas dedissent: sed propter gloriam Dei ad patriam se reductos esse scirent, subiunxit, Propter domum Domini Dei nostri, &c.

Scholia in Psalmum CXXII.

A **D** *te leuauit.*) Vide captiuitatis utilitatem ubique relucens. Qui namque murorum munitione, & pecuniarum copia confidentes fuerat, ab omnibus illis auulsis ad Deum confugiunt. Et quoniam templum ipsorum hostes subuerterat, è caelo iam Deum aduocant. Dicitur autem in caelo habitare, non quod illo sit inclusus, absit (ipse enim omnia adimplet) sed quod in caelestibus virtutibus potius inuiescit. Alioqui & in hominibus habitare dicitur, secundum illud, Habitabo in illis, & inambulabo, &c.

Ecce sicut oculi seruatorum.) His verbis significat, quod haudquaquam aliunde spem sibi adiutorij & auxiliij, quam à Deo conceperint, nec ad alium quenquam respexerint. Et ancilla quippe & seruus vnam hanc occasionem per alimentum & amictum ac reliquam conuersationem habent, ut ad dominos suos respiciant: nec cessent, donec quod petunt, accipiant: & si acceperint, gratias agunt: atque etiam si non accipiant, nihilominus perseverat. Quapropter non dixit, Donec mercedem reddat: sed, Donec misereatur nostri.

Miserere nostri Domine.) Per misericordiam saluari petit. Immo non per misericordiam tantum, sed & propterea, quod multum poenarum, inquit, dedimus. Sicut & Daniel dicit, Quoniam imminuti sumus praeter omnibus gentibus, Hoc & isti dicunt, Extremam calamitatem sustinimus, quapropter quiesce iam, ac miserere.

Multum repleta est anima nostra.) Ipsa, inquit, deficit ac dissoluitur. Fieri potest ut multi quae graua sunt patiantur, idque animo forti: nos vero etiam hoc perdidimus. Defatigamur ac deiecerimur. Quoniam enim supplicij non sunt decenter vsi, per contraria castigauit eos Deus.

Opprobrium abundantibus.) Quoniam ista in illos transfert, eadem (inquit) illis contingant, quae fecerunt, fastusque & timor illorum deprimatur.

Scholia

Scholia in Psalmum CXXIII.

N **I** *si quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Israel.*) Magnus est captiuitatis fructus, & qui sufficiat ad philosophiam. Hi namque qui ad simulacrorum cultum cucurrerant, audi quid iam dicant, quomodo salutem suam Deo adscribant. Propheta vero sicut integer chori moderator, eadem cum illis sine intermissione orat. Postquam enim ipse primus dixit, illis etiam ut dicant praecipit, & quasi discipulis praceptor quid dicant praefatur dicens, Dicat nunc domus Israel, nisi Dominus fuisset in nobis, vtrique viuos deglutissent nos. Erant enim inermes ac nudi, ciuitatemque muris destitutam habebant, atque ita omnibus velut obuia quadam praeda post reditum erant expositi: verum Deus illis murorum ac turrium loco erat.

Cum exurgeret.) Vides quomodo ferociam eorum à quibus impetebantur, exprimat? Erant enim tales homines, ut crudelitatem bestiarum exprimerent, immo illis etiam crudelius contriabilibus suis vterentur.

Torrentem pertransiit.) Torrentem hic & aquam, indicendam hostium iram dicit. Non autem calamitatem modò hic dicit, sed & transitum illius. Itaque ne deiciamur animo, si mala ingruant. Quodcunque namque malum dixeris, finem habet. Nisi enim finem habuisset, natura ad ferendum non suffecisset.

B *Benedictus Dominus.*) Vides quomodo eos in talibus malis non sit submergi passus. Ob eam enim causam mala augeri permisit, non ut illa nos submergerent: sed ut nos probatores redderent, & ampliorem nobis ipse virtutis suae demonstrationem exhiberet. Superbos autem hic hostes fuisse dicit.

Anima nostra sicut passer.) Exprimit hoc loco & suam infirmitatem, & hostium potentiam. Illi enim in morem bestiarum & leonum, ut carnem horum vorarent, irruerunt: isti vero quouis passerculo imbecilliores erant. In hoc enim potissimum mirabilia Dei declarantur, quod imbecilles potentibus praevalent. Cum igitur vndique, inquit, ad afflictionibus cincti essemus, multa nos cum facultate liberauit.

Laqueus contritus est.) Vide & hoc loco defensionis excellentiam. Ipsas etiam, inquit, occasiones insidiarum sustulit. Poterit quis hunc locum etiam per anagogen de diabolo & humano genere intelligere, quomodo illum cruce ac morte sua depradatus sit, insidias illius destruxerit, & laqueos contriuerit.

C *Adiutorium nostrum in nomine Domini.*) Vides qualem ducem & qualem regem habeas, nempe vniuersi huius opificem, qui tot ac tanta corpora, tantamque magnitudinem verbo suo produxit. Persta igitur fortiter, nihil prohibebit quo minus splendidum tropaeum statuas.

Scholia in Psalmum CXXIII.

Q **V** *i confidunt in Domino, sicut mons Si n.*) Quare non simpliciter, Mons dixit: o sed Mons Sion? Ut instrueret, ne simus animo humili in ærumnis, sed ut spe à Deo pendeamus:

quoniam & hic mons desolatus antea, ad priorem felicitatem reuersus est. Offedit his verbis, quam sit spes in Deum immota. Quomodo enim, etiam si quis innumeras machinas adhibeat, nec concutere tamen, nec conuellere montem hunc poterit: ita & si quisquam cum impetatur, qui spem in Deum collocauit, vacuis manibus abscedet.

Montes in circuitu eius.) Quid igitur, moti non sunt tres pueri & Daniel? Patria quidem exciderunt, & captiuitatem sustinuerunt, comotionem tamen nullam vnquam sunt perpessi: sed in tanta perturbatione ac tempestate, nihil illis accidit acerbi. Non aberrauerit autem quisquam, si quae hic dicuntur per anagogen accipiat. Dicit quidem, Quid vrbi isti fuerit subsidij ex ipsius loci situ: verum non permittit eam illi fidere, sed ad Deum, inexpugnabile auxilium dirigit. Nam etiam si montes eam obsepiunt, inquit, hac tamen opus habet securitate. Haec enim illam inexpugnabilem reddit.

Quia non relinquet.) Quod dicit tale est, Tentationibus castigati, & bonorum suppeditatione emendati, in virtute perseverant: nec maliciam contingent, aliunde eruditi, quod huius gratia totum hoc ipsis acciderit, ut animus ipsorum cum aduersis correctus, tum bonis alacris redditus emendaretur.

Benefac Domine.) Vides ubique posita esse principia, cum ut bonis potirentur, tum ut supplicia paterentur: verum licet à nobis sint horum principia, & sic tamen multus declaratur diuinæ philanthropiae splendor. Multa namque abundantia retributionibus suis superat. Rectos autem corde hic eos vocat, qui dolo carere, ac simplices sunt. Talis enim est virtus, plena ac facilis: sicuti versutia varia est & peruersa.

Declinantes autem.) Tales sunt sanctorum animi. Post adhortationem ac consilium, orationem adijciunt, maximum iuuamen audientibus adferentem. Pacem autem non sensibilem illam dicit, sed hac sublimiorem: qua fit, ut animus non sit feditiosus.

Scholia in Psalmum CXXV.

I **N** *conuertendo.*) Captiuitatis nomen quidem simplex est, habet vero multos sensus. Est enim bona captiuitas, ut quando Paulus dicit, Captiuantes omnem intellectum in Christum. Est mala, ut cum dicit, Captiuantes mulierculas oneratas peccatis. Est etiam sensibilis captiuitas. Rursus est spiritalis, de qua praeco dicit captiuus dimissionem. Sensibilis est apud hostes, qua prior est grauior: quae Iudam captiuum nacta, proditorem etiam reddidit.

Facti sumus.) Hoc est, Refocillatione, laetitia & iucunditate repleti sumus.

Tunc repletum est.) Haud exiguam mutationem ad meliora habent, quae dicit: utpote, quod super liberatione à captiuitate gaudent. Patres enim eorum ex Aegypto liberati murmurauerat: at nos, inquit, non murmuramus, sed gaudemus. Causam quoque iucunditatis huius dicit.

Tunc dicent inter gentes.) Non est temere ad-

T t t iecta

iecta ingeminatio, sed multæ emphasis demonstrationem habet. Tunc dicent illi, Quia magnificauit Dominus, &c. Hoc Gentium est verbum: alterum verò quod subiungitur, ipsius Prophetæ. Non dixit, Fruit: sed, Magnificauit, vt magnificandi verbo insolentiam ac nouitatem miraculi exprimeret.

Conuertere Domine.) Quomodo, cum initio dixerit, Dum conuerteret Dominus iam, Conuertere, inquit, Domine captiuitatem nostram? Quoniam niam, conuersio ista initium sortita fuerat, at non statim tota initio consummata erat: sed multæ factæ sunt illorum à Babylone ascensiones, prima scilicet, secunda & tertia. Orat igitur vt hæc liberatio tota perficiatur. Multi siquidem Iudæorum in Babylonis regione permanere volebant. Quapropter dicit, Conuertere Domine captiuitatem nostram, sicut torrens in Austro: hoc est, multo cum impetu ac vehementia.

Qui seminant.) Hoc quidem de Iudæis dictum est, in multis tamen & aliis locum habet. Tale quid enim virtus est. Illustres habet laborum retributiones. Quod autem dicit, tale est, Non solum propter reditum gaudendum est, sed & in ipsa captiuitate, & de vtrisque gratiæ sunt agenda. Quemadmodum, inquit, qui seminarunt, reditibus potiuntur: ita & nos. Cum migraretis, seminatores imitabimini, lachrymas seminantes: at ecce iam laborum illorum præmia recepistis.

Venientes autem venient.) Instruit auditorem, ne in tribulationibus constitutus molestè ferat. Sicut igitur qui seminat, animo non concidit, etiamsi multum accidat molestiæ: ita nec is qui tribulatur, animo debet esse abiectus, etiamsi multa tristitia inferantur: sed messem expectare, gaudium videlicet, quod è tribulatione nascitur.

Scholia in Psalmum CXXVI.

Nisi Dominus edificauerit domum.) Dicitur est hic Psalmus, post restorationem rerum ad reditum. Quoniam enim captiuitate liberati, & è regione Barbarorum reuersi ruinosam ciuitatem & muros illius disiectos inuenerunt: restaurare eam conabantur, multumque temporis in restoratione illius ac templi insumebatur, instruens eos, vt ad Deum confugerent, dicit, Omnia in vanum & frustra sunt, nisi openi Dei nobis conciliauerimus. Et quid de ædificatione ciuitatis dico? Etiam perfectam & absolutam nemo custodire poterit, si auxilio illius destituerit.

Nisi Dominus custodierit.) Etiamsi vigiletis, inquit, etiamsi manè surgatis, & tardius quieti vos tradatis, atque omne tempus laboribus infumatis: nisi cælesti auxilio potiāmini, omnia humana in vanum abibunt, nec vllus erit studiorum ac seculitatis finis.

Surgite postquam sederitis.) Laboriosam siquidem vitam agebant, & armati simul & ædificatores existentes. Quoniam enim vrbs muro carebat, subitò hostium incurfus metuen-

tes, armati muros substruebant.

Cum dederit dilectis suis.) Quod dicit tale est, Nisi ipsi succurrerit, omnia inania erunt & frustra: si verò opem tulerit, tunc etiam somnium iucundus erit, tunc & requies erit. Quando ipse irruentes hostes abegerit, tunc non solum ædificabunt & custodient ciuitatem, sed multo etiam maiora recipient: patres multorum liberorum erunt, & quæ ad fecunditatem prolis pertinent, ipse adiiciet.

Merces fructus ventris.) Et hanc quoque mercedem accipient, liberorum scilicet fecunditatem, licet enim ea res naturæ sit opus: quando tamen ipse cooperatur, etiam hinc maior erit successus. nam & hæc res diuino indiget subsidio.

Sicut sagittæ.) Sicut sagittæ non simpliciter conspiciuntur, sed in manu potentis (in se quippe non sunt formidabiles sagittæ) sed quando à potente apprehensæ mortem occurrentibus minantur: ita isti, inquit, non solum securi intra mœnia, & fecundi, sed & hostibus formidabiles erunt.

Beatus vir qui implebit.) Quid est quod dicit? etiam hæc illis erunt, inquit, robur corporis, fecunditas prolis, in initio ciuitatis, tropæa in bellis. Quapropter & beatos eos dicit, qui felicitate hac potituri erant.

Non confundetur.) Haud pudefient, haud confundentur conspectis hostibus, sed multa illis cū alacritate occurrent. Et hoc autem caput est bonorum, de auxilio Dei gloriari posse.

Scholia in Psalmum CXXVII.

Beati omnes.) Hinc orditur, vnde præcedenti Psalmo desit. Quemadmodum enim illic propterea eos beatos esse dixit, quòd haud confundantur in eo, quòd Deum adiutorem habent: ita & hic. Hinc itaque exorsus est dicens, Beati omnes qui timent Dominum. Et rectè dixit, Omnes. Etiamsi seruus, sis dominus, siue quisquis sis, nihil horum felicitatem hanc de qua loquitur, impedit.

Qui ambulat in viis eius.) Ne scientiam tibi sufficere putes, propterea adiecit, Qui ambulat in viis eius: hoc est, Qui timent & ambulat. Multi namque sunt, qui cum fide satis accurata corruptè viuunt, ideoque omnium sunt miserrimi. Viæ verò Dei, conuersationes sunt secundum virtutem, quibus in cælum tendimus.

Beatus es.) Qua de causa felicitatem ingeminat? Quoniam magnitudinem illius sciebat, & imaginatione rei huius oblectabatur. Et quid est quæso quod dicit, Et bene tibi erit, vxor tua sicut vitis abundans. Hæc felicitas est, & hoc emolumentum, propriis frui laboribus, & liberorum habere multitudinem & vxorem fecundam.

Filij tui sicut nouelle.) Hoc est, Aderunt bona, opes, honestas, honores, securitas & pax. Hoc enim potissimum signum est, hæc à Deo esse data: & quòd nulla subeunda mutatio, sed felicitas hæc perpetuò sit duratura.

Ecce

Ecce sic benedicetur homo.) Multi timentes Dei sine liberis mortui sunt. Celebritas enim ista non est in præsentibus bonis sita, sed in eo si Deo probemur: deinde & in spe futurorum bonorum. In veteri quidem Testamento hæc erant præmia, ià verò cælum & quæ in cælo sunt.

Et videas filios filiorum tuorum.) Caput bonorum subiicit, pacem videlicet, eamque perpetuam, quæ Dei opus est: vt illam & det, & ne concidat, conseruet. Quod si interrumpatur, non Dei est, sed a maliciæ illorum culpa.

Scholia in Psalmum CXXVIII.

Sæpe impugnaverunt me.) Cohæret hic præcedenti Psalmo. Quoniam enim ciuitatis restauratio interrompebatur, vt ceptum opus ad finem deducere nequirent, ducit eos Propheta in spem bonam: & vt confidenter agant hortatur, instruens eos, vt dicant: quòd licet sæpenumero irruerint aduersarij, victores tamen euadere nequie-runt, neque consummatam victoriam abstulerint. Atqui captiuos eos abduxerunt, & in terram alienam transfulerunt. Verùm non sua ipsorum virtute, sed Iudæorum peccato vicerunt.

Supra dorsum.) Non solum consultarunt, inquit, sed & multa sunt machinati. Illud enim, Supra dorsum meum fabricauerunt, aut dolum ac fraudem significat: aut idem est atque, Cum potentia & multa cum vehementia ipsam virtutem meam confringere conati sunt. Non enim cum vehementia modò irruerunt, sed & multa cum assiduitate, multumque temporis instrumentes, insidias in opus perducere tentarunt, inque eo conatu constanter perdurarunt.

Dominus iustus.) Id est, Insidias & machinas eorum non modò dissoluit, sed & amputauit, & consilia eorum ita reddidit inutilia, vt ad finem perducere nequirent.

Confundantur.) Non solum victi sunt, inquit, sed & turpiter & cum risu. Deinde dicit, Fiant sicut scenum tectorum. Atqui etiam scenum campi citò corrumpitur, verùm Propheta aduersariorum vilitatem magis per hoc ostendit, quòd eos sceno tectorum comparat, vt facilem eorum casum vtrinque cum ab ipsa sceni natura, tum à loci conditione exprimat. Tales enim sunt, inquit, aduersariorum insultus, vt qui nec radicem nec subsistentiam habeant: sed breui quidem tempore florere videantur, tandem verò, infirmi & inualidi deprehendantur.

Scholia in Psalmum CXXIX.

De profundis.) Quid est de profundis? Non simpliciter, inquit, ex ore & lingua, animo aberrante, effunditur hæc verba: sed è corde profundissimo, ex imis animi sedibus, ex intimis & abditissimis cordis penetralibus. Duo autem hoc loco ponit, & quòd è profundis, & quòd clamauerit. Clamorem verò non vocis intensionem, sed animi affectum dicit.

Domine exaudi vocem meam.) Duo hinc discimus. Vnum quòd quæ à Deo sunt, temerè ac-

quiri nequeant, nisi quæ nos concernunt accedant. Primum enim dixit, De profundis clamauit ad te Domine, & tum demum subiecit, Domine exaudi vocem meam. Alterum quod oratio intensa & lachrymis plena multum habeat virtutis, ad hoc vt Deum ad annuendum petitis permo-ueat.

Fiant aures tue.) Aures, potentiam Dei, ad audiendum: & vocem, non spiritus sonum, sed concisum animi affectum dicit.

Si iniquitates.) Quod dicit, Quis sustinebit: idem est quod, Nemo sustinebit. Nemo enim, nemo inquam, misericordiam ac benignitatem vnuquam consequi poterit, si exacta factorum sit reddenda ratio. Quapropter & non temerè adiecta est ingeminatio, sed cum admiratione & stupore propter multam benignitatis copiam. Non dixit autem, Quis effugiet, sed, Quis sustinebit? Ne stare quidem tunc quisquam poterit, inquit.

Propter legem tuam.) Propter benignitatem tuam, propter nomen tuum, & propter legem tuam salutem dedisti. Alioqui si me ipsum considerassem, iam olim desperassem, iam olim animum despondissem: iam verò legi tuæ, ac verbo tuo attendens, spes bonas sum consequutus.

Sustinuit anima mea.) Hoc est, Propter promissiones tuas ac multa pollicita sacram benignitatis & bonitatis tuæ anchoram nactus sum, nec deserui.

A custodia matutina.) Omnem vitam dicit: hoc est, noctem ac diem omnem. Nihil enim par huic esse poterit, si quis semper Deum diligit, & spe ab illo pendeat.

Quia apud Dominum misericordia.) Fons illic est, inquit, & thesaurus benignitatis semper scaturiens. Vbi verò misericordia est & redemptio, nec simplex quædam, sed multa redemptio: ibi animo concidendum non est, nec desperandū. Hic enim non exigetur accurata delictorum ratio, propter multam iudicis misericordiam.

Et ipse redimet.) Itaque si ad hunc modum vbi-que magnitudo benignitatis eius effusa est, manifestum est, quòd populum suum non à pœnis modò, sed & à peccatis liberabit.

Scholia in Psalmum CXXX.

Domine non est exaltatum cor meum.) Paulus, etiam si necesse sit, seipsum prædicare, stultitiam esse dicit. Quomodo igitur Propheta hoc ignorauit, iamque gloriatur, atque id nō coram vno & altero, aut decem, sed coram vniuerso mundo? Quanam ratione hoc facit? Quia resista non vbi-que prohibita, sed alicubi necessaria etiam est, vbi & gloriando stulti reddimur. Nam qui in cruce & fide non gloriatur, omnium est miserrimus. Est etiam vbi malum est gloriari, vt in Phariseo videre est. Et nō dicit, Exaltatus quidem sum, affectione verò cohibui: sed quid? Malicia hæc, inquit, ne tetigit quidem cor meum.

Neque elati sunt.) Hoc est, Neque supercilia contraxi.

contrax, neque ceruicem extendi.

Neque ambulauit in magnis.) Hoc est, Inter opulentos viros, inter arrogantes & superbos. Et non modò expers ipse mori bi huius fuit, sed huiusmodi inflatos etiam iudicauit.

Neque in mirabilibus.) Hoc est, Neque in illis quæ me excellunt.

A Si non humiliter sentiebam.) Dicitur hoc hyperbaton habet.

Si non humiliter sensi.) Sicut quod ablatum est: sed exaltaui cor meum, ita retribuatur animæ meæ.

Speret Israel.) Etiam, inquit, si accidat ærumne, si mœstitiæ, si captiuitates, vel quidquid huiusmodi inopinorum malorum irruat: tu spe in Deum, & expectatione futurorum nitere, & omnino bono sine potueris.

Scholia in Psalmum CXXXI.

Memento Domine.) Quid dicit? De mansuetudine loquutus, omittit ea quæ Saulem, deinde & fratres Dauidis, ac alia plura concernunt, & ad aliam causam quæ potissimum plena zeli erat, sermonem conuertit. Cuius igitur gratia hoc facit? Primum quidem quod hac potissimum delectatur Deus. Ad quem enim, inquit, adspiciam, nisi ad mansuetum ac quietum? Deinde verò maximè vrgebat templi restauratio ac ciuitatis ædificatio, & priscæ politię redditio.

B Si dederò somnũ.) Et quid hoc tua interest? Quoniam filius illius sum, inquit, cum illum susciperes, confirmaturum te genus ac regnum eius dixisti. Et hæc nunc testamenta expetiuius. Non dicit autem, Donec ædificauero: sed, Donec inuenero locum & tabernaculum. Deinde eum qui ædificauit præterit, & eum qui pollicitus erat, in medium adducit: vt discas, quantum situm sit in voluntate, & quomodo voluntati Deus perpetuò mercedem deputare consueuerit. Propterea iterum illius meminit, quoniam ipse magis ædificator est quàm filius. Ipse namque promisit, ille verò præcipit.

Ecce audiuius.) Vetera nunc narrat, ac dicit, Ecce audiuius eam in Ephrata. Hæc narrauerunt nobis patres nostri: hæc auditu percepimus. Quoniam & tunc ubique siue in campis, siue in agris præstò fuit, postea verò fundata & stabilita est. Hoc itaque & nunc fiat. Ephrata verò tribum Iuda dicit, in quam post longam periodum est inducta.

C Introibimus in tabernaculum eius.) Vide quanta dictionis crassicie propter auditorum stupiditatem vtatur, tabernacula Dei dicens, & pedes & locum, ubi steterint. Hæc autem omnia de loco arce dicit, quoniam ex illa terribiles voces, quæ in Iudaicis rebus obscura erant soluentes, & de futuris prædicentes, ac peccata remittentes ferebantur.

Surge Domine in requiem tuam.) Multa illinc sanctitas data est, multæque res adiectæ erant, sanctitatis & virtutis effectrices. Per quas enim Deus multam virtutem ostendit, arca quoque

semel atque iterum, ac sapius à Philistæis intercepta. Quid est autem quod dicit, Surge Domine, fac nos, inquit, captiuos, certo loco consistere, & arcam oberrantem, vel serò tandem requiescere sinent.

Sacerdotes tui.) Alius interpres, Induantur (inquit) quod est manifestius. Dicitur enim hoc optantis est, non prædicentis. Iustitiam verò hæc sanctitatem, cultum, & simul exactam politiam dicit. Sunt enim ista potissimum à sacerdotibus exigenda.

Propter Dauid seruum tuum.) His factis, vide quomodo non querat ciuitatis ædificationem, nec aliud quidquam rerum sensibilem: sed arce constitutionem, sacerdotum ordinem ac cœtum, veteremque cultum & sacerdotium. Deinde quoniam ista petentes peccatis erant obnoxij, ad genitorem confugit dicens, Propter Dauid seruum tuum. Non solum propter virtutem illius, neque propter studium quod erigendo templo impenderat: sed propter testamentum, quod cum illo Deus erexerat.

Ne auertas faciem Christi tui.) Cuius Christi? Eius qui tunc vnctus erat, populumque moderabatur ac regebat.

Iurauit Dominus Dauid.) Quoniam enim Dauidis, virtutisque ac studij illius circa templum meminit, & priscarum narrationum mentionem fecit: hoc quod maximum erat rei huius caput, testamentum scilicet Dei relegens, prætexit.

Si custodierint filij tui.) Testamenta non sunt simpliciter, sed cum determinatione quadam facta. Quæ est autem determinatio? Si custodierint filij tui testamentum meum, &c.

Quoniam elegit Dominus Sion.) Locum enim illum non homo elegit, sed Deus ipsum, ad illorum sese imbecillitatem demittens, determinauit. Hoc igitur dicit, Quem locum ipse determinasti, quem aptum esse iudicasti, ne maledictionis ac perditioni obnoxium esse sinas. Dixisti enim, Hic habitabo. Verum hæc dicta sunt post testamenta illa. Quænam illa? Si custodierint filij tui testamentum meum.

Hæc requies mea.) Rerum venalium abundantiam & copiam dicit, ita vt omnia illis velut ex fonte quodam adstuant. Hoc igitur dicit, Pollicitus es te viduam eius benedicturum, hoc est, rerum necessariorum abundantiam illi, multa cum securitate largiturum.

Pauperes eius.) Vide felicitatem vndique coaceruatam, ab eo videlicet: quod nulla sint rerum necessariorum penuria laboraturi, ab eo quod sacerdotes in securitate sint, ab eo quod populus in lætitia agat, ab eo quod rex in potentia sit. Lucernam enim regem dicit, aut auxilium, aut salutem vel lucem. Deinde quod potissimum est felicitatis genus, ab eo quod inimici sint confundendi, nec quisquam sit qui bona ista labefactare possit. Nec perditionem simpliciter dixit, sed confusionem: vt & viuentes confundantur ac pudeant. Quid est autem quod dicit, Super ipsum verò effloreat Sanctificatio mea? Mihi videtur de prosperitate, de securitate, de potentia, deque regno loqui: vt quæ

Iustitia
pro sancti-
tate.

Lucerna.

initio illi destinata sunt, florida & copiosa manent, videlicet si custodiant filij tui testamentum meum, inquit.

Scholia in Psalmum CXXXII.

Ecce quàm bonum.) Multæ res bonæ quidem sunt, at iucundæ non sunt: aliæ verò bonam quidem iucunditatem habent, eo verò quod optimum est earent. At hæc in eo quod hæc dicitur, vtrique concurrunt, & iucundum & quod optimum est. Hoc enim potissimum dilectio possidet. Non enim simpliciter habitationem, nec eam quoque quæ isdem est ædibus, sed quæ simul sit: hoc est, quæ cum concordia & dilectione fiat, dicit.

Sicut vnguentum.) Summus sacerdos hoc vnguentum, quo vndique stillabat, admodum gratus conspicientibus. Quemadmodum igitur ille vnguento hoc vnctus, splendidus erat aspectu conspicientibus: ita & hoc, inquit, animo iucunditatem indit. Oleum illud sacerdotale ex variis condimentis constabat. Verum nullum illorum separatim tantam emittebat fragrantiam: verum mixtura illorum & inunctio maximam reddebat odoris redolentiam. Rectè igitur huic vnguento concordiam comparauit. Multarum enim virtutum coadunatio, perfectæ virtutis fragrantia operatur. Delicto isti vnguento similis est, quod quidem in caput Aaronis fundebatur: verum non solum in barbam defluebat, sed eam quoque tunice partem sanctificabat, quæ circa pectus erat. Oram enim vocat, quod nos vocamus peritrachelium, hoc Aquila os indumenti dixit. Quemadmodum igitur à capite vsque ad barbam & summitatem indumenti sacrum vnguentum decurrens, sacerdotem bona fragrantia replebat: ita à principe vsque ad subditos concordia vtilitas descendit.

Sicut ros Aermon.) Quoniam ante Babyloniam captiuitatem duodecim tribus dispersæ erant, etiam illud multæ præuaricationi causam dedit, inque seditiones eos & contentiones coniecit. Ne denuò ista fierent, admonuit & consuluit, ne amplius populus diuelleretur: sed simul habitaret & coniungeretur, & dilectio à capite ad calcem vsque deflueret, perinde atq; ros omnia perfluit. Comparat igitur concordiam hanc vnguento & rori: per illud boni odoris fragrantiam, per hunc verò refocillationem ac iucunditatem aspectus exprimeret volens.

Quoniam illic mandauit.) Vbi? In tali cohabitatione, in tali concordia, in tali contubernio. Hæc enim benedictio est.

Scholia in Psalmum CXXXIII.

Ecce nunc.) Terminat hic Psalmos graduum, sermonem laude ac benedictione concludens. Vult autem eos esse seruos Domini, non solum ratione dogmatum, sed & accurata politia diligentia. Quapropter & adiecit, Qui stas in domo Domini. Immundum enim ac propheta-

num, ne ascendere quidem illuc fas est. Itaque si quisquam dignus est vt illuc ascendat, dignus est etiam vt benedicat: est enim domus Dei celo similis.

In noctibus.) Quare dicit, In nocte? vt instruat nos, ne integram noctem somno insumamus: ac doceat, tunc puriores esse preces, quando alacrior mens est, & plus ocij.

Benedicat te Dominus.) Si hæc feceris, benedictionem à Deo consequeris: si verò dormiendo pernoctaueris, indignè orabis. Quid verò est quod dicit. Ex Sion? Desiderabile illis est nomen Domini in Sion, & hinc omnis est sanctificationis occasio. Quapropter apprecatur illis, vt priore vitæ politiam recuperent, inque illa sint sanctificatione, & hac benedictione potiantur. Deinde vt instruat eos, Deum, cum vbique sit, propter ipsorum imbecillitatem templum illud ædificari præcepisse, oportereque illum vbique locorum inuocare, subiungit, Qui fecit cælum & terram.

Scholia in Psalmum CXXXIII.

Laudate nomen Domini.) Continuè domus & atriorum Dei meminit, loco illos affigens, nec resiliere, neque ad cultum simulacrorum vagantes declinare permittens, sed vno loco congregans: vt vel inuiti sapiant, ac semper canant, Deumque laudent. Laudes enim pietatis ipsis argumenta, veterum gestorum narrationes habentes subministrant, Deumque celebrant, & doctrinæ materiâ complectuntur.

Laudate Dominum, quia bonus Dominus.) Quod potissimum auditoribus desiderabile est, hoc frequenter ponit, benignitatem videlicet, misericordiam & bonitatem Dei. Quid est autem quod dicit, Quia bonum est. Habet hæc res iucunditatem quandam cum vtilitate coniunctam. Emolumentum enim ex vsu psallendi est, quod animam repurgat. Habet autem præterea per melodiam & magnam iucunditatem & consolationem, canentem quoque pudicum reddit.

Quoniam Iacob.) Non loquitur de communibus beneficiis, quæ cum aliis à Deo accipiunt: sed de eo quod ipsis proprium erat & peculiare. Quodnam illud? Quod eos Deus in populum acceptauit, sibi que appropriauit, ac peculiarem quandam separatam ab aliis prouidentiam erga eos ostendit. Quid est autem quod dicit, In possessionem sibi? In diuitias, in opulentiam, in hereditatem. Licet enim exigua hæc gens esset, hanc autem velut opes quasdam elegit, non paucitati attendens, sed ad virtutis studium eos inducere volens.

Quia ego cognoui.) Quid dicit? Tu cognouisti, alij verò ignorant? Sciunt quidem, sed non vt ego. Est enim hoc eorum qui maximè contemplandi dono sunt præditi, magnificentiam Dei exactius, non quidem vniuersam, attamen reliquis, quæ nam sit dilucidius nosse. Illud verò, Et Dominus noster præ omnibus diis: non ad illorum comparisonem, sed ad imbecillum auditorum captum posuit.

Omnia quaecunque.) Caelum & mare omisit, & quæ illis sunt posuit. Et neque hæc omnia, sed præteritis quæ in cælo sunt, licet admiranda, ea dicit quæ sub cælo sunt. *Quia de causa?* Quia illa licet magna sint, obscura tamen sunt: hæc verò, vt vt mo.lica, multos habent spectatores. Quoniam igitur ad homines loquitur, non ita in fide instructos, & inuisibilia amatores, sicut ab apparentibus institutos, hinc sermonem contexit. Ostendit autem etiam hoc loco, non vnum **A** modò esse mare, quod nobis est cognitum, sed multa ac varia.

Educens nubes.) Mirabile quidem est, quòd aqua in aere continetur: multo verò mirabilius est, quòd in leui elemento contenta fertur: & adhuc amplius, quòd ab aere illo contenta, posteaquam è nube defluit, non amplius aere qui sub nube est detinetur, sed perfluit & ad terram fertur: id quod argumentum est, rem hanc non geri naturali cõsequentia: aliàs quippe oportebat eam à nube prolapsam in aere contineri.

Fulgura in pluuiam fecit.) Vide rursus aliud paradoxum, ex contrariis naturis conflatum. Neque enim fulgure ignitum magis, neque aqua frigidius quidem est: & tamen ista commiscetur, ita vt nec confundantur, nec alterum in alterius naturam transeat: sed suos quodque fines retineat, & nec aquam ignis excicet, neque ignem aqua extinguat.

Qui producit.) Quòd dicit, De thesauris suis: non hoc significat, quòd sint quidam ventorum thesauri, sed facultatem præcipientis dicit.

Qui percussit.) Posteaquam de illis loquutus est, quæ vniuersalia sunt, ac prouidentiam Dei in elementis mundi declaratam ostendit: iam ad particularia transit, quæ Iudæos concernunt. *Qui percussit*, inquit, primogenita Aegypti. An non videntur ista propter Iudæos potissimum esse facta? Non solum propter illos, sed & propter alios hæc sunt facta, id quod maximè ipsa sententia Dei sufficienter declarat, cum dicit, *Vt ostendam in te potentiam meam, & vt annuncietur nomen meum in omni terra.* Ab homine, inquit, vsque ad pecus. *Vt quid & peccora percussit?* Quoniam illa propter homines sunt facta, propter homines & puniuntur, vt timor augeatur.

Et misit signa.) Quid est quòd dicit, In medium tui Aegypti? Aut locum, aut quòd signa hæc & prodigia manifestè sint facta, significat, Quòd enim in medium infertur, manifestum est. Sunt namque hæc signa ad correctionem & ad demonstrationem eorum quæ prodesse debebant, ita vt & percutiendo, & miraculosè percutiendo vtilitati occasio daretur.

Qui percussit.) Per omnem eam viam variis modis potentia suæ illis pignora exhibuit, ostenditque, non ideo se ista in Aegypto contra inimicos mouisse, quòd elementis indigeret: sed quòd variis ac differentibus modis potentiam suam ostendere vellet, ideo existentibus ad manum ad eam rem esse vsum.

Seon regem Amorrhæorum.) Non recenset ciuitates, neque vel paulisper aciei meminit: sed iterum magno animo, innumeras miraculorum

cateruas transit, cum immorari, & tragœdiæ in morem ista amplificare posset. Habebat etiam iustam causam hoc bellum. Non enim ipsi Israelitæ primi irruerant, sed illi viam eis obstruxerant.

Et dedit terram eorum hereditatem.) Et hoc maximum erat miraculum, quòd non solum Gêtes hæc ei eijcere, sed & terram eorum occupare, & ciuitates distribuere potuit.

Domine nomen tuum in seculum.) Gloria tua, inquit, perennis manet, nihil hanc labefacit, nihil excidit: sed perpetuò immota manet. Similiter & memoria tui in generationem & generationem durans, finem non habet.

Quia iudicabit Dominus.) Aut hoc dicit, quòd vltionem sit sumpturus, & denuò refocillaturus: aut vtraque vnum esse significat, quòd & adficiendus sit & consolaturus: hoc est, vltionem ab hostibus populi sui gratia sumpturus. Quòd autem dicit, *Et pro seruis suis obsecrabitur:* reconciliationem non ipsorum dignitati, sed diuinæ benignitati deberi ostendit.

Simulacra Gentium.) Simulacra, inquit, eorum non solum ex se habent, quòd imbecillia sunt ac vilia: sed etiam ex hominibus. Quapropter & adiecit, *Opera manuum hominum.* id quod & potissimum cultores eorum culpabiles reddidit.

Os habent, & non loquentur.) Quoniam enim dæmones sæpenumero simulacra mouent, nudat illorum hypocrisim ac fabulam dicens, *Et non est spiritus in ore ipsorum.* Et quanam ratione dæmon non sine illis loquitur? Quoniam simulacrorum columnæ scortationis, adulterij, ac plurimæ maliciæ typos habent: vt seductos ipso conspectu ad ea instituat, quorum figuræ sunt simulacra, asidet illis, eamque mouet & dirigit.

Similes illis fiant.) Deinde aliud reprehensionis genus mouet, dicens, *Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.* Vide hic, quales sint dij illi, quorum similitudo maledictioni subiecta est. Verùm apud nos talia non sunt. Est enim hæc extrema virtutis mera, ad verticem bonorum ascendere, ac Deo, quantum licet, assimilari.

Domus Israel benedicite Domino.) Quare non simul omnes vocat, sed in ordines discriminat? *Vt discas, multam esse benedictionis differentiam.* Aliter sacerdos, aliter leuita, aliter laicus, & aliter multitudo populi Deo benedicat. Quòd verò dicit, *Benedicite, beatam naturam esse ostendit.* *Benedicite enim, inquit, quòd aduersariis liberati, ac talibus bonis donati estis.* Sionis autem meminit, eo quòd illic quæ politia Israelis sunt, congregata erant, & illinc dirigebantur. Agnominatione Dei loca illa angusta reddere conatur, vt verenda existentia maiore ab illis studio & religione colantur.

Scholia in Psalmum CXXXV.

Confitemini Domino quoniam bonus.) Suprà de beneficentia Dei loquutus, iam de quantitate eius differit: non vt illam metiatur (quod fieri

fieri nequit) sed vt amplitudinem eius exprimat. *Et dicit, Confitemini, id est, gratias agite, & laudate eum.* Quid est autem quod dicit, *Quoniam in seculum misericordia eius?* Non aliquando tantum miseretur, postea verò deserit, sed perpetuò miseretur, nec vnquam deserit.

Confitemini Deo deorum.) Præcedenti Psalmo dixit, quòd omnes deos excellat: hic verò amplius quiddam dicit, nempe quòd & Dominus & Imperator eorum sit, siue de idolis, siue de dæmonibus dicas. Licet enim ignominiosi sint & rebelles, serui tamen sunt & subiecti. Quapropter dicit, *Confitemini, quoniam Deum habetis omnium supremum, omnium Dominum & Imperatorem.*

Qui facit mirabilia.) Multa illius miracula ponit, vt pote quòd & faciat, & miranda ac magna faciat, & quòd solus faciat. Hæc autem non ideo sunt dicta, vt filio ac spiritui derogetur, sed vt dæmones excludantur.

Qui firmavit terram super aquas.) Hæc enim & potentiam & intellectum eius declarant, immo & multam benignitatem ostendunt. Nam quòd ita magna & diuturna facta sunt, potentiam ac sapientiam eius deprædicant: quòd autem hæc nostri sunt gratia facta, benignitatem eius ac perennem bonitatem expriment. Vides quomodo misericordia eius sit in seculum. Non enim ista ad determinatum aliquod tempus, sed per vniuersam nostram vitam extendit.

Solem in potestatem diei.) Vide & hoc loco benignitatem Dei. Quoniam enim mortales facti, & in multis necessitatibus constituti sumus, intermedium illud tempus in diuersorij morem dedit: ac tantis terram hanc benignitatis suæ declarationibus impleuit, vt ne sermone quidem exprimi queat.

Qui percussit Aegyptum.) Irremisse miraculum percussæ Aegypti versat, propter multam Israelitarum ingratitudinem: & propterea, quòd cum de illo semper audierint, obliti tamen eius sint. Deinde & aliud quiddam hic innuit, nempe quòd & post eam plagam, ipse sit potentia factum, vt molesta illa sint seruitute liberati.

Qui diuisit mare rubrum.) Sunt qui dicant, non vnam tantum fuisse diuisi maris viam, sed aquam singulis tribubus seorsum fuisse inter septem, vt multi sint transitus facti. Verùm hæc omnia licet multam potentiam Dei ostenderint, terribilemque illum & magnum reddiderint: multam tamen & benignitatem habuerunt, non modò illis qui hac sunt potiti, sed & aduersariis, si animum aduertere voluissent.

Et eduxit Israelcm per medium eius.) Et hoc potentia Dei argumentum habet. Non enim satis erat quòd mare subterlababatur, faciliusque transituris viam dabat: sed & hoc ipsum eos consternabat, quòd post maris secessum, confidentiam accipiebant insolentem eam viam ingrediendi. Etenim aqua vtrinque in vertices erecta, fortis erat animi ad id spectaculi nullam concipere formidinem.

Et excussit Pharaonem.) Rectè hac dictione est vsus, vt submersionis facilitatem exprimeret.

Qui traduxit populum suum.) Non minoris virtutis est, quòd per mare eos duxit, eo quòd aqua è dura rupe eduxit. Licet enim terra sicca, & quæ exercitum ferre posset, sub pedibus eorum esset: multa tamen alia mortem ipsis minantia erant. Verùm his omnibus priuati, ac necessariis etiam destituti, quasi in medijs ciuitatibus, in deserto proficiscebantur.

Qui percussit reges magnos.) Singulis particulis hoc adiecit, Quoniam in seculum misericordia eius. Hostes enim hostibus successerant, & tamen nemo eos cœperat: quapropter dicit, *Quoniam in seculum misericordia eius, quasi dicat, Quoniam perpetuò benignitate eius potiti sunt.*

Seon regem Amorrhæorum.) Gemina erant beneficentia: cum quòd hostes vicerant, tum quòd domini eorum quæ habuerant, facti erant. Nam & hoc multæ virtutis erat, non solum eiecisse terræ illius habitatores, sed & alienam terram occupare potuisse.

Quia in humilitate nostra.) Non in virtutibus, non in rerum prosperitate, sed in humilitate nostra: hoc est, ipsa calamitas quòd malè afficiebamur, sufficiebat ad flectendum eum.

Qui dat escam omni carni.) Neque enim terræ, neque aëris, neque aquarum sunt fructuum prouentus: sed ipsius potentia. Aliter, Neque iustis, neque rectè facientibus tantum: sed & peccatoribus & impijs, & vniuersæ humanæ naturæ, prouidentiam ipsius potissimum prædicat.

Confitemini Deo celi.) Per hæc enim & illud significat, quòd & supernè & infernè ipse Dominus est, & prouidentia eius vbique extensa est.

Scholia in Psalmum CXXXVI.

Super flumina Babylonis.) Multum erat viris istis ciuitatis huius desiderium. Donec enim bona possidebant, ingrati & contumeliosi manebant: posteaquam verò eieci ex illis erant, tum demum concupiscentia illius tenebantur. Propterea namque eos eiecit etiam, vt maius desiderium induceret. Quæ verò ratione ad flumina sederunt? Tanquam captiui, & terra hostili detenti, extra muros & ciuitates commorabantur.

In salicibus.) Quæ ratione organa in captiuitatem abeuntes secum asportarunt. Dispensatum hoc est ob eam causam, vt inter alienos constituti prioris conuersationis monumentum haberent: & symbola cultus illius videntes, amplius morderentur.

Quia illic interrogauerunt nos.) Et hinc haud parum emolumentum cæperunt, quòd Barbari ipsos vserunt, & cantica ex ipsis audire cupierunt. Vide & hinc quantam correctionem acceperint. Qui enim præuaricati fuerant, & de cultu suo resiliant, iam barbaris vrgentibus, & audire desiderantibus: desiderio illorum ne sic quidem vtuntur, sed legem præferunt, & accuratè custodiunt. Illud verò, *Qui abduxerunt nos, hoc sensu dictum est, quasi dicat, Qui antea nobis insultauerant, vsque adeò facti sunt mites, vt & cantica nostra audire voluerint.*

Quomodo cantabimus.) Qua ratione in terra aliena non cecinerunt? Non licebat prophanis arcana illa audire. Nam etiam si patria exciderant, legem tamen seruare debebant.

Si oblitus fuero tui.) Vide & hinc, quanta fuerit in istis immutatio. Qui namque antea singulis diebus audierat, quod vrbe essent eiciendi, nec curauerant: iam seipos diris deuouent, si illius obliuiscantur. Quid est autem quod dicit, Obluioni detur dextera mea? Fortitudo mea, inquit, & virtus mea, obliuioni detur: & mutus prae magnitudine malorum reddat, si tui oblitus fuero.

Si non proposuero.) Non simpliciter, inquit, Tui memor ero: sed, Et in hymnis & canticis. Hoc enim est quod dicit, Si non proposuero: hoc est, Si non praecinuro: id quod vehementer desiderantis & accensi erga illam erat.

Memor esto Domine.) Poenas, inquit, de illis sume, qui nec captiuitate nec subuersione vrbe contenti esse volunt: sed instant & dicunt, Euerte, donec non sit fundamentum in ea, vt ne fundamenta quidem maneat, sed funditus cuertantur.

Filia Babylonis.) Quae vrbi Babel mala euentura erant, Propheta praedicit, & miseram eam propter mala quae illam erant apprehensura vocat: vt & hoc pacto Iudaeos erudiat, & potentiam Dei ubique esse extensam ostendat.

Beatus qui retribuet tibi.) Propheta: multa quidem de suis loquuntur, multa vero & de aliorum passionibus differunt. Quod si mentem huius quaesieris, audies eum dicentem, Si retribuisti retribuentibus mihi mala: quando vero aliorum passionibus exponit, tunc iram & dolorem exprimit. Id quod & Iudaeorum desiderium in medium adducens fecit, qui etiam ad immaturam usque aetatem iram suam extenderunt.

Scholia in Psalmum CXXXVII.

Confitebor tibi Domine.) Illud, In conspectu angelorum: alius, In conspectu Deorum, inquit, psallam tibi. Quid est igitur quod dicit? Si angelus dicit, cum ipsis, inquit, caelestibus virtutibus cantaturum me tibi, cumque illis etiam certaturum, ac vna tripudiatum affirmo. Si vero alteram versionem receperimus, videtur mihi de Sacerdotibus loqui. Sacerdotem enim & Angelum & Deum vocat. Quasi dicat, Sacerdotibus praesentibus ac praesentibus succinam, ac subsequutus eos tibi cantabo.

Quoniam audisti.) Non sicut inepti quidam iactatores ac dissoluti solent, qui antequam ordiantur, vehementes ac seduli sunt: posteaquam vero coeperunt, remissi redduntur: sed hic, etiam antequam incipiat, sedulus est: & postquam coepit, in gratiarum actione perdurat.

Adorabo ad templum.) Neque haec virtus exigua est, pura cum conscientia in templum ascendere, & illic adorare. Non enim, quod hic quaeritur, simpliciter est genua flectere, aut templum introgredi: sed animo feruenti & composito, non corpore tantum, sed interno animi affectu.

Et confitebor.) Gratias, inquit, agam tibi, quod plurimum gubernatione tua sum adiutus. Non enim virtutum meorum meritis urbem hanc & templum recepi, sed misericordia ac benignitate tua. Super his confitebor tibi, quod me, cum supplicio dignus essem, & merito inter alienos commorarer, confestim reduxisti.

Quoniam magnificasti.) Non modo propter beneficia tua gratias agam, sed & propter indicendam illam gloriam. Magnificasti enim, inquit, super omnia nomen sanctum tuum. Siquidem per elementa, quae vt nos iuuaremur, ad vltionem hostium nostrique defensionem conuertisti, nominis tui amplitudo deprædicatur.

In quacunque die.) Tales enim afflictis ac lugentes animi, quam velocissime malis liberari cupiunt.

Multiplicabis in anima mea virtutem.) Hoc est, Implebis me lætitia, & animum meum sublimem reddes: nec permittes vt sublimitas & lætitia mea marcescant, sed firmam eam, robustam & immotam reddes. Hoc enim est quod dicit, Multiplicabis in anima mea virtutem. Id est, Virtute tua exaltabis me.

Confiteantur tibi Domine.) Non modo ipse gratias agit, sed & potentes omnes ad communionem gratiarum actionis vocat. Licet enim magna sit illorum potestas, tibi tamen, inquit, vniuersi gratiarum actionem debent, etiam pro illis quae in alios sunt collata. Hoc enim est quod dicit, Quia audierunt omnia verba oris tui.

Quoniam magna est gloria Domini.) Hoc est, manifesta omnibus, clara per beneficia erga quosuis facta. Quod vero dicit, Quoniam excelsus Dominus: excelsus quidem est natura excelsus essentia: verum hic sese ad captum Iudaici cultus demittendo loquitur, * & magis acerbè. Illud vero quod sequitur, hoc quoque perficit, & humilem quoque auditorem magnanimum reddit.

Et alta à longè cognoscit.) De praesentia loquitur, quod videlicet alta non modo cognoscat, sed & ex multo interstitio antequam fiant, prauideat.

Si ambulauero.) Non dicit, Tribulationes respelles: sed, In ipsis etiam me afflictionibus constitutum seruare, & mortem expectantem viuificare poteris.

Super iram inimicorum meorum.) Nos enim, inquit, etiam in mediis malis seruabis, illos vero insanientes ac molestiam inferentes humiliabis: dexteram vero, potentiam dicit. Potest enim Deus etiam deploratos ad salutem reducere.

Dominus retribuet.) Hoc est, vltionem sumet de hostibus. Nec dixit, Vlciscetur: sed retribuet pro me. Licet, inquit, ego subiectus sim, ipse tamen eos deiciet ac prosternet, est enim benignus. Nam ipse pro nobis retribuit.

Domine misericordia tua.) Duas hasce iustificationes ponit, quibus benignitas Dei acquiratur. Vnam, quod misericors ipse est & bonus: alteram, quod conditor ac factor est. Verum sicuti istis saluari petimus, ita & dignum quid misericordia ostendamus.

Scholia

Scholia in Psalmum CXXVIII.

Domine probasti me.) Quid dicit? An posteaquam probauit, cognouit Deus, antea vero non cognouit? Absit. Quomodo enim tum demum cognosceret, quia omnia antequam fiant cognoscit? Sed quod dicit, Probasti me: idem est atque, Exactè scis, id est, cognoscis me.

Tu cognouisti sessionem meam.) Sessionem ac resurrectionem omnem vitam cum actibus suis dicit, eo quod illa nunquam in eodem consistit. Deinde quoniam exorsus dixit, Probasti me, & cognouisti me: ne quisquam illum ex probatione cognouisse putet, vide quid subiiciat.

Intellexisti.) Vides quod non probando demum, sed virtute praesentia cognouerit. Qui namque cogitationes in animo motas nouit, probatione quae ex operibus est, non eget, sed illas etiam diu antea praescit. Quare ergo probationem Deus quae per opera est, inducit? Non vt ipse ex illa discat, sed vt sustinentes eam probatiores reddantur.

Semitam meam.) Sicut sessionem ac resurrectionem actus, ita semitam & funiculum omnem suam vitam dicit. Illud enim, Inuestigasti, non inquirentis est ad hoc vt sciat, sed exactè scientis. Quapropter & subiicit, Et omnes vias meas prauidisti: hoc est, Antequam essent, nouisti omnes.

Quia non est sermo.) Non dicit, Dolui quae aliquando admiseram reieci: sed, Nunquam mihi fuit, neque ascendit in linguam meam hic morbus: sed haec malicia mihi facta est inaccessa.

Ecce Domine.) Non modo cogitata, neque facta tantum: sed omnia cum quae fiunt, tum quae futura sunt, cognoscis.

Tu formasti.) Non solum non existentes fecisti, sed factis etiam dominaris.

Mirabilis facta est.) Quod dicit, tale est, Tametsi prouidentia tua fruor, nouique quod omnia praescias, & quod me ex non existentibus feceris, exactam tamen omnem tui scientiam habere nequeo, sed illa admirabilis est facta: hoc est, excelleat, & exaltata est supra me, potentior est facta quam quae cogitationibus meis intelligi queat.

Quò ibo à Spiritu tuo?) Spiritum & faciem, Deum ipsum dicit: vt idem sit, atque, Quò à te ibo? Omnia implet, omnibus ades, non ex parte, sed omnibus simul totus. Et cum dixerit superna, inferna, latitudinem, longinquitatè, profunda & sublimia, non dixit, Quocunq; abiero audies me: sed, Quocunq; abiero, illic te praesentem me inuenio.

Et dixit, Forsitan tenebrae.) Quod dicit, tale est, Cinctus eram malis, ac dixi in meipso, Opprimet me ista. Hoc est, quod dixit, Forsitan tenebrae operient me.

Et nox illuminatio.) Ego quidem ista à rerum natura sumptis argumentis dicebam: verum subito mala illa in bona sunt mutata. Immo manentibus etiam illis, multa sum bonitate potius. Non enim dixit, Abolita est nox: sed, Manens nox, id est, mala illa & calamitates, conculcare me nequiuit: sed facta est lux in nocte, id est, auxilium me circumdedit.

Quia tenebrae.) Rectè dixit, Apud te: Si volueris

ris, inquit, tenebrae non sunt tenebrae, sed quae lucis sunt exhibebunt. Quapropter & subiunxit, Et nox sicut dies illuminabitur, vt priorem particulam clariorem redderet, quod quae diei sunt, & perinde quae diei atque quae sua sunt ipsius, praesentura sit nox.

Sicut tenebrae illius.) Haec quidem de elementis sunt dicta, metaphoricè vero de rebus ipsis loquuntur, quod videlicet in tribulationibus Deus tantum recreationis possit adferre his qui in eas incidunt, quantum illis tribulationis ac desperationis praesentire potest, qui quietè iam agunt.

Quia tu possedisti.) Non est haec modica encomij ac prouidentiae portio, possessione esse Dei. Qui namque possidet, cura ac prouidentia eius rei gerit, quam possidet. Vnde & subiunxit, Succedisti me ex vtero matris meae, Semper, inquit, obsepisti, prouidisti ac munuisti me à prima aetate, & inde à cunabulis meis.

Confitebor tibi.) Hoc est, Admirabilis apparuisti. Et quid de te dico, cum etiam quae abs te fiunt, multum habeat admirationis. Et relicta omnium depraedicatione, sua ipsius cognitionem contentus est dicens, Et anima mea admodum cognoscit. Non enim simpliciter illa, sed vehementer & admodum accuratè cognoscit.

Non est occultatum os meum.) Iterum de praesentia Dei loquitur, aut omnia illius arcana esse dicit: aut aliud quid inuuit, opificium videlicet & figuratorem. Quoniam nihil, inquit, in me est quem fingebas, quod ignoraris: sed omnia cognouisti, licet in abscondito & velut in inferioribus terrae factum sit naturae meae opificium. Quoniam formatum me exactè & particularim, & secundum singula membra, & incrementum etiam cognouisti.

Imperfectum meum.) Aut idem denuò dicit, quoniam nondum formatum me vidisti, aut de actibus ipsis: quoniam (inquit) quod nondum factum est cognoscis. Quod dicit, tale est, vt eum priore consentiat, Informem me viderem oculi tui, inquit, cum nullam dum figuram accepissem, atque ita me clarè vidisti, atque illum qui formatus & figuratus est: & ne vno quidem die ad absolutionem opus habet, cum illis omnibus qui in libro tuo sunt scripti. At in diebus formati, cum illis me vidisti, inquit, qui formati sunt in diebus suis. Haec autem non ideo dicit, quod liber quisquam sit in caelis: sed vt libri mentione exactam scientiam significet.

Mihi autem valde.) Praesentem me, inquit, cum nondum essem, adduxisti me. Et hoc ego vicissim rependo, vt diligentes te honore prosequar.

Nimis confortatus est principatus eorum.) Hoc est, Ipsi confortati sunt. Alius vero dicit, Plurimum multiplicati sunt.

Diminuerabo eos.) Ego quidem, inquit, honoro illos: tu vero eos multiplicas, & arena numerosiores reddis. Non solum autem vt multati, sed & vt fortes ac potentes sint facis. Hoc enim est quod dicit, Confortati sunt principatus eorum.

Exurrexi, & adhuc sum tecum.) Multi namque prospere

prosperitatem, qua vsi fuerant, obliuioni tradiderunt: ego verò nequaquam, sed postquā surrexi, id est, malis liberatus sum, semper tecum ero.

Si occideris.) Non dicit, Si occideris, tunc ero tecum: sed illud quidem sine hoc commemorat, hoc verò fieri petit, non vt hominum essentiam aboleat, sed vt eos ad iustitiam conuertat. Non enim dixit, Si occideris homines: sed, Si occideris peccatores.

A *Viri sanguinum.*) Viros sanguinum, truculentos ac cæde gaudentes dicit. Non est autem & hæc via ad virtutem exigua, si ab illorum commercio ac commoratione resiliatur.

Quia dicitis in cogitatione.) Vide quomodo nõ quæ sua sunt quærens, sed propter contumeliam aduersus Deum resiliat, & commercium illorum fugiat. Nam & hoc Iudæis perditionis causa fuit, quòd malis sunt commixti.

Accipient in vanitate.) Alius interpretes habet, Quoniam eleuati sunt in vanum æmuli tui. Quapropter fugit ac resilit, eo quòd illi contra gloriã Dei sunt eleuati.

Nõne qui oderunt te.) Nam & Deus ita præcepit vt inimici essent inimicis, & aduersarij aduersariis ipsius. Hæc enim potissimum sunt amicitie indicia. Et ipse igitur Deo vicissim vtroque pacto rependit, cum quòd dicit, Admodum sunt mihi honorati amici tui Deus: tũ quòd iam subdit, Qui oderunt te Domine oderam. Et hinc cum hyperbola non simpliciter oderam, inquit: sed & tabescebam.

B *Proba me Deus.*) Atqui initio Psalmi dixit, Probasti me, & cognouisti me. Quomodo igitur hinc rursus dicit, Proba me Deus? Vides, quòd humanis loquutionum formulis vtatur, ad hoc vt mentem Deo competentem adhibentes, ad sublimes sensus conscendamus. Quod enim hic dicit, Proba me Deus: idem est atque, Vide quòd non sit in me via iniquitatis, & deduc me in via æterna. Quæ est autem æterna via? Spiritalis, & finem non habens.

Scholia in Psalmum CXXXIX.

E *Ripe me Domine.*) Cum multæ sint super terrã venenatæ ac perniciosæ, maliciamque ostendentes bestię, relictis omnibus Prophetis, ab homine malo eripi petit. Nam illæ in natura quidem mansuetum quid habent, & facile vitari possunt: & quales sunt, tales apparent: homo verò maliciã meditans, bestia quauis minus caueri potest. Generale verò maliciæ nomen ponit. Non enim simpliciter eum qui in pecunijs, sed qui vbique iniustus est dicit.

Qui cogitauerunt.) Mala ex animo struunt, cogitauerunt enim, inquit, in malicia: nec citò proferunt, sed parturientes manent: non corripiuntur, sed rei huius meditationem instituunt. Hoc enim est quod dicit, Quia cogitauerunt, &c.

Tota die constituebant praelia.) Non ea praelia dicit, quæ armis & aciebus, sed quæ insidijs struuntur, quibus homines cum in foro tum in domicilijs impugnant.

Acuerunt.) Vide maliciæ ignobilitatem. Ex

hominibus bestias, aspicias ac serpentes reddidit, & linguam ad illam ferociam adaptat. Quem admodum autem supra dixit, Tota die constituebant praelia: ita & hic, Venenum aspidum sub labiis eorum semper. Diapsalma siquidẽ hoc vbique significat. Quamuis breuis temporis malicia molesta res est: quando verò assidue illam exercent, quam veniam habebunt?

Qui cogitauerunt supplantare.) Quidnam iniustus fieri poterit? Et aliis calumniam struere moliantur. Cogitauerunt enim, inquit, subuertere gressus meos. Quòd verò cogitatio hæc in opus non exijt, debetur hoc potentie Dei. Et vide maliciam meditatione concinnatam. Et absconderunt, & iuxta viam tetenderunt: vt & longitudine, occultatione, & propinqua intentione structores maliciæ facti laqueos vbique extenderent, attraherentque & caperent.

Dixi Domino, Deus meus es tu.) Postquam de praelio & insidijs dixit, confugit deinceps ad inuictum auxilium, opem cælitus à Deo petens, qui mala ista dissoluere potest. Et vide quid dicat, Non dicit, Meritus sum: sed quid? Deus meus, inquit, es tu. Maximam iustificationem auxilio preterit, nempe quòd ad Dominum confugit. Quid est autem illud, Virtus salutis meæ? Virtus apud te est & puniendi & saluandi, mihi verò virtutem salutis exhibe.

Obumbrasti super caput meum.) Vide quomodo facultatem Dei ostendat. Non dicit, Ante bellum: sed, In ipso die belli. Quando sublata sunt mala, tunc in securitatem me constituiisti. Deinde vt victoriæ & securitatis excellentiam ostendat, non dicit, Seruasti me: sed quid? Obumbrasti super caput meum. Neque vulgarem me adfectionem, aut quantam feruoris æstus infert, sustinere fecisti: sed in tantam securitatem constituiisti, vt velut in vmbra delicias. Loquitur autem de ereptione ac liberatione à malis. Quapropter & dicit, Obumbrasti, &c. vt auxilij facultatem ostendat.

Ne tradas me.) Quòd dicit, tale est, Ne des me, à concupiscentia quæ contra me est, id est, quæ concupiscit contra me, ea ne finas illum adimplere.

Cogitauerunt contra me.) Vide animi illius modestiam. Non enim dicit, Ne derelinquas me, quia dignus sum, aut propter vitæ virtutem: sed, Ne forte exaltentur, ne arrogantes fiant, & in maiore contumaciam erigantur.

Caput circuitus eorum.) Circuitum hinc, coetum vocat, & confessum. Caput ipsum mali & peruersi animi, eos opprimat ac perdat. Laborem verò hinc maliciam vocat. Talis enim est malicia. Ipsi possessori suo perniciofa redditur.

Cadent super eos.) Quòd dicit, tale est, Sufficiens quidem etiam ipsa malicia propter circumstantes eam, ad hoc est, vt iram diuinitus illatam sustineat. Carbores verò ignis hinc & ignem, supplicium cælitus illatum dicit.

Deiciet eos.) Vnus quidem interpretes, Ita, inquit, eos perdidit, vt amplius non surgant: alius verò, Multa, inquit, cum velocitate. Linguosum verò hinc conuiciatorem, nugatorem, vituperatorem & continuè larrantem dicit. Quis fructus

Selsch.

Cognoni.

fructus huius? Non prosperabitur, inquit, in terra. hoc est, deicietur ac subuertetur.

Virum iniustum.) Vide iterum malitiam ad subuersionem habentis se sufficientem. Verum quæ ratione capturæ nomen posuit, vt ostendat talem effugere non posse. Etiam si non subito in capturam hanc qui iniuste agis incidis, ne sis securus. Talis est enim hæc captura.

Cognoui quòd faciet Dominus iudicium.) Quoniã dixit, Virum iniustum mala capient, &c. nec confestim supplicium illatum ostendit, ne quisquam crasioribus istis seignior fiat, subiungit dicens, Adhuc omnino hoc fiet. Non enim quæ iniuste sunt illata, inulta manent. Quapropter dicit, Non hoc futurum prorsus. Pauperes verò hinc non inopes, sed humiles ac corde contritos vocat.

Veruntamen iusti.) Quicquid, inquit, fiat, illi gratias agunt, etiam si humiles calumniam ferre, & reprobos laudari videant, penas tamen malefactorum non exigunt.

Et habitabunt recti cum vultu tuo.) Hoc est, Quicquid fiat, nunquam ægreferent: neque vnquam quærentur de his quæ fiunt, sed tecum perpetuo erunt.

Scholia in Psalmum CXL.

D *Domine clamau.*) Clamorem hinc, internum illud dicit, quo & Moses clamauit, quem cor accensum, & animus contritus parit. Clamorem autem non solum talem quærit, sed vt & ad ipsum oretur.

Intende voci.) Vide & aliam orationis virtutem. Non enim propterea tantum quòd sedulo orat, audiri petit: sed & ob id, quòd talem orationem exprimit, vt digna sit vigilantibus oculis. Ipsi namque Dei promissio est dicens, Adhuc loquente te, ecce adsum.

Dirigatur oratio.) Sacerdotibus ea lex erat, vt de suo, perque seipsos, etiam si aliàs nemo offerret, matutinum vnum, vespertinum alterum agnũ sacrificarent: & illud quidem matutinum, hoc verò vespertinum sacrificium vocabatur, significante Deo, quòd assiduo sit, & initio & fine diei colendus. Hoc igitur sacrificium acceptum erat. Petit itaque Propheta, vt talis sit ipsius oratio, quale erat illud sacrificium, quod nulla erat macula pollutum. Quare verò non dixit, Matutinum, sed vespertinum? Propterea quòd matutinum imperfectum adhuc erat, vespertinum verò perfectum cultum habebat.

Pone Domine.) Vide intelligentiam ac sapientiã, vnde petitionem ordiatur: nempe à maxima virtutum, quæ quòd omnium malorum causa est aspernatur, & bonis studet. Lingua siquidẽ leuitas innumera mala operatur. Quoniam igitur rem hanc valde iniquam esse nouit, & preces adhibet, & Deum ad auxiliandum inuocat.

Non declines cor meum.) Non quòd Deus declinet, absit: sed hoc dicit, Ne finas vt declinetur, ne finas vt subuertatur. Quæ verò ratione relictis ore ac cor transit? vt radices malorum cogitationum euellat.

Ad excusandas.) Hæc potissimum perditionis

via est, quãdo animus peccans timorem remittit, ac prætextus quosdam comminiscitur. Etenim malum quidem est peccare, grauius verò peccatum ex eo redditur, si postquam delictum est negetur.

Cum hominibus.) Hoc potissimum est, quòd illi prætextunt ne pudefiant. Quapropter & David continuè hoc virtutis loco præfert, tales fugere cœtus.

Et non communicabo.) Quod dicit, tale est, Coetuum eorum, qui ad gratiam & noxam loquuntur, nunquam particeps fuero: perstringentes verò ac corrigentes elegero, qui veritatis gratia reprehendant. Hoc enim potissimum misericordie opus est, si vulnera curentur.

Corripiet me iustus.) Iustorum quidem etiam increpationes perfert, præuaricatorum verò dicta etiam ad gratiam directã repellit. Quãnam ratione? Quia illi sæpenumero etiam miserando perdidderunt, isti verò increpantes emendarunt. Si verò malos etiam cum miserentur auersari debemus, quando ad eos accedendum erit? Certè nunquã, etiam si omnia faciant, etiam si omnia exhibeant.

Quoniam adhuc.) Non modò gratiam eorum quæ noxia est fugiam, sed & contra illorum concupiscentias ad orandum stabo.

Absorpti sunt.) Ostendit hinc, quã facillè peccatum capi possit, & quã malitia prona sit ad precipitium. Ipsi enim, inquit, potentes, & qui omnia egerunt ac tulerunt, perierunt: nec perierunt tantum, sed ita perierunt, vt ne vestigium quidem illorum appareat.

Audient verba mea.) Hoc est, Ipsa experientia rerum istarum adhortationis meæ ac consilij iucunditatem cognoscent. Quoniam licet extrema passi simus, ac veluti terrã dirupta, & aratro scissã omnino dispersi perierimus, & ad ipsas mortis portas venerimus: etiam ad hunc tamen modum affecti, malumus à iustis corripi, quã à peccatoribus misericordiam recipere.

Quia ad te Domine.) Etiam si innumera mala irruant, spei tamen in te collocatæ adhærebimus, & relictis omnibus ope tua liberari expectamus.

Custodi me.) Non solum insidias hinc, sed & occultas & absconditas dicit, quæ agrè vitantur, atque ob eam maximè causam diuino opus habet auxilio. Ad orationem hinc conuersus sermonem terminat, orationem orsus, & rursus orationem finiens.

Cadent in reticulo eius.) Eius inquit, cuius? Dei, hoc est: Capiuntur, cõprehendentur. Iustorum quidem adfectiones, ad correptionem, & ad philosophie illorum excitationem: peccatorum verò, qui incurabiliter ægrotant, ad penas & supplicia tendunt. Illud verò, Singularis sum ego, donec transeam: idem est atque, Coadunatus, collectus, non dispersus, sed à malis liberatus, & ab illorum commercio, vtpote solus ac procul ab illorum coetu habitans, purgatus sum.

Scholia in Psalmum CXL I.

Voce mea.) Audis quomodo hoc vbique adiciat. Duplex est vox, & clamor ac vociferatio

Circuitem, Caput, Labor.

Lingua leuitas multorum malorum causa.

Linguosus.

Duplex vox.

feratio ad Deū. Duas enim hęc virtutes discimus, vigorem scilicet voluntatis, & animi compositionem. Et præterea aliud quiddam, ipsius scilicet esse vocem. Neque enim omnes voce, nec omnes ad Deum, nec sua voce omnes clamant, quæ omnia coire debent.

Effundo.) Non ad homines, sed ad inuictum auxilium, & cælestem opem confugit. Deinde & animi compositionem & feruorem interne reconditum hac dictione declarat, dicens, **A** fundo deprecationem meam, & tribulationem meam ante conspectum eius pronuncio, Non enim dicit, Virtutes meas: sed tribulationem meam, vt cuius etiam non sit modicum patrociniū.

In deficiendo.) Tunc, inquit, ille potissimum sedulus erat.

In viâ hac.) Intentionem calamitatis hęc, & hostium insidias dicit, quomodo accesserint, ac viciniore facti subuertere ipsum voluerint: quod & molestius erat, quomodo nec adiutores, nec auxiliares illos habuerit. Nec adiutores dicit: sed nec erat, inquit, qui me cognosceret, propter desolationis vehementiam.

Periit fuga à me.) Non solum quod laquei in viis erant, nec tantum ob id quod non erat qui adiuuaret, immo qui vel cognosceret: sed quod nemo etiam erat, qui ad liberationem à malis fugam saltem exhibere posset, ita in mediis comprehensus eram perturbationibus.

Clamauit ad te.) Vide animum sobrium. Non submerserunt enim mala, sed alacriorem etiam reddiderunt. Etiam in malis istis existens potentiam Dei cognouit, dicens, Tu es spes mea. Humana omnia cesserunt: maior auxilij spes euauit, nec vsquam salus compareret: at tamen licet apud homines deplorata sint ista, tibi tamen omnia sunt facilia.

Portio mea.) Hoc est, Sors mea, thesaurus meus. Terram verò viuientium, patriam suam dicit. Sæpenumero enim Babylonicam captiuitatem infernum, & mortem vocare solet. Aliter verò, Quoniam cum in terra aliena esset, nullum cultum pro consuetudine præstabat: hic verò quæ sanctimoniz sunt, adimplebat, Portio mea es, inquit, in terra viuientium. Semper me defendis, tibi que appropriasti, multa que mihi tecum facta est communicatio.

Intende.) Vides quomodo quod supra dixit, etiam hoc loco patrocini gratia ponat, nempe quod humiliatus sit, ac peccatorum poenas abundè dederit. Illud verò, Admodum non accusationem habet eorum quæ fiebant: sed ferentis illa dolorem & imbecillitatem exprimit.

Libera me.) Ecce rursus aliam causam, iniustas videlicet calumniatorum insidias, & quod ipse admodum imbecillus esset.

Educ de custodia.) Illud hęc, Ad hoc confitendum, idem est atque, Ad gratias agendum, libera me (inquit) à malis (Custodiam enim malorum ambitum, ac veluti murum dicit) vt gratias agam nomini tuo.

Me expectant.) Quod dicit tale est, Proderit hoc & iustis. Nam & illi gaudebunt ac lætabun-

tur, malis me liberatum videntes.

Scholia in Psalmum CXLII.

Domine exaudi.) Est quidem oratio, quæ verbis fit deprecatio: est verò oratio & promissio. Propterea & dicit, Ne alteres verbum in oratione tua, non vt denuò non oremus (iubemur enim permanere in oratione) sed ne differamus, si quid Deo promiserimus, alioqui alteratores petitionum reddemur. Orationem D verò hęc supplicationem ac deprecationem dicit.

Auribus percipe.) Hoc est, Annue petitioni, & in effectum eam perducito, veritate tua vtère, vt hanc firmes, & quæ peto adimpleas.

Exaudi me.) Quid facis homo? Infrâ dicit, Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, & Si iniquitates obseruaueris, quis sustinebit? & hęc secundum iustitiam exaudiri petis? Quid est igitur quod dicit? Iustitiam hęc benignitatem Dei dicit. Et hoc multis locis videri potest. Et valde meritò. Apud homines enim iustitia misericordia caret, apud Deum verò non ita: sed iustitiæ immixta est misericordia, atque ita immixta, vt ipsa iustitia benignitas vocetur.

Non intres.) Quid de vno & altero dico? Non est homo super terram, qui coram te iudicatus iustificari queat.

Quia persequutus est.) Potest hoc etiam de diabolo per anagogen dici. Persequitur enim ille nos sine intermissione.

Humiliavit in terra.) Geminam calamitatem, dicit, quod in obscuris se collocarit, sicut mortuos seculi, captiuitatem innuens. Quoniam enim fieri potest vt & in obscuris quid luce adhibita agatur, vt malorum obfufionem significaret, mortuorum mentione tragediam amplifcauit.

Et anxius est.) Multam tribulationis obiectionem, per animi perturbationem eam exprimens, ostendit. Quid est autem quod dicit, In me? Non datur, inquit, vt ad alios angustiam meam transferam, & aliquid consolationis inueniam.

Memor sui dierum antiquorum.) Non est exigua consolatio, priora & præsentia scire. Est enim magna consolatio in præsentibus præteritorum memoria. Non autem simpliciter illorum memoria fuit: sed, Meditatus sum, inquit, & hoc operis mei loco. Reuoluendo apud se quæ antea contigerant, multum sibi ex illorum historia consolationis peperit.

Expandi ad te.) Non dicit, Extendi: sed Expandi, vt multam cordis propensionem ostendat, quæ tantum non ipsum corpus quoque exilire compulerit. Siquidem memoria gestorum Dei ab benignitatis illius vniuersæ contemplatione veluti numine adflatus ad te rursus confugi.

Anima mea.) Et in calamitatibus, inquit, & in prosperitatibus, & in quolibet temporum discrimine parem diligentiam ostendo. Quem admodum enim terra siticulosa pluuiam desiderat,

Oratio.

Iustitia
immixta
misericordia.

Terram
ita.

derat, ita ego continuo apud te esse cupio. Hoc verò desiderium grauitas tribulationum intendit.

Velociter exaudi me.) Quid dicit? Medicum vrget vt se sanet? Nequaquam. Sed hęc mos est animis tribulatis, quemadmodum & ægroti medicos obsecrare solent, etiam vbi tempus hoc non exigit, vt velociter mali solutionem adferant. Quapropter & causam dicit. Defecit, inquit, spiritus meus. Nouit quidem illi omnia esse facilia, verum dilationem non sustinet.

Non auertas.) Et vnde est auersio Dei? Ipse hoc dicit, Num inualida est manus mea? Sed peccata vestra diuidunt inter me, & vos. Quando igitur mali quid facimus, auertitur. Persequamur itaque virtutem, ne in barathra malitiæ incidamus, vbi nos multa caligo occupet.

Audiam fac mihi.) Vide animum tribulatum ac perturbatum. Vult enim audire antequam experiatur, vt spe erigatur & expectatione. Erige itaque me, inquit, promissione tua. Et addit, Quia in te speraui. Nihil enim Deus ita requirit, atque vt perpetuo ad se suspiremus.

Notam fac mihi Domine.) Quod dicit, tale est, Conscientia ipsius malitia erat occupata, ideoque orat vt illa renouetur. Aut viam hęc multa hominibus incognita dicit. Non enim simpliciter dixit, Notam fac mihi Domine viam: sed quid? **B** Quoniam ad te, inquit, leuavi animam meam.

Eripe me.) Non dixit simpliciter, Doce me voluntatem tuam: sed, Doce me facere voluntatem tuam, ad opera illam educito. Opus enim est cælesti auxilio, vt in via virtutis ambulemus, non vt nosociemur: sed vt nostra quoque conferamus. Vide autem quis sit hic propheta affectus. Inimicorum perditionem non petit, neque aliud quid rerum humanarum, nisi vnum hoc, vt eripiat ab inimicis, & voluntatem Dei perspicue discat.

Spiritus tuus.) Vide rursus quomodo per spiritum sanctum iter hoc perficere doceamur. Terram verò rectam, ad literam quidem patriam suam: per anagogen verò, viam virtutis vocat.

Propter.) Vide rursus ad Deum confugientem, non sui ipsius fiducia tumultuantem.

In equitate tua.) Vide quomodo, vt iam antea dixi, multis locis iustitiam benignitatem Dei vocet. Quid enim supra dixit? Exaudi me in iustitia tua. Et iam iterum, In iustitia tua, inquit, educes de tribulatione animam meam: benignitatem Dei, iustitiam vocans.

Et in misericordia tua.) Non quod ego dignus sim, sed propter benignitatem tuam libera me ab his qui me impugnant, largireque vt à tribulatione respirem.

Quoniam ego seruus.) Vide rursus positam causam. Non enim simpliciter impetrari petita possunt, sed conandum est, vt nos vndeunque dignos exhibeamus. Non enim satis est simpliciter orationem adferre, nisi simul etiam quæ nos concernunt adiunxerimus.

Scholia in Psalmum CXLIII.

Benedictus Dominus.) Quid dicit? Bellane Deus, & prælia docet? Maxime? Non aberrauerit quilibet, si etiam in istis Deo victoriam adscripserit. Hoc enim est quod dicit, Qui docet manus meas ad prælium. hoc est, Qui facit vt vincam & hostes superem.

Misericordia mea.) Vide rursus benignitatem Dei saluari petentem. Immo & aliud quid hoc loco significat. Ne ipsa quidem misericordia, inquit, dignus essem, nisi ipse annuisset. Ipse enim est misericordia mea, non ego illam in operibus habeo. **D** Consimili modo & hæc adijcit, Adiutor & liberator meus.

Qui subdis populum.) Etenim ad hanc quoque rem superno opus est auxilio, vt subditi obediant, & nec seditionem moucant nec rebellant. Itaque non solum in hostibus, sed in domesticis opus est subiectione.

Domine quid.) Oportet ergo magnum eum esse, cui debeat innoscere Deus, immo magis qui Deo cupiat innoscere. Non hunc solum, sed & illum magnum esse decet, cui Deus innoscere velit. Quapropter Septuaginta optime dixerunt, ostendentes quod non ipsi nos Deum inuenimus, sed ipse nobis inuentus sit. Propterea non dixit, Quid est homo qui te innoscere fecit: sed, quid est homo, quod innotuisti ei.

Homo vanitati.) Quid est illud, Vanitati similis factus est? fragilis est, breuis momenti, & temporarius. De corpore hęc differit. Vanitatem verò vocat, nullius esse momenti, propterea quod humana nec durat nec firma sunt.

Dies eius.) Et quæ est hic verborum sequentia? multa & admodum cum præcedentibus cohærens. Quoniam enim de humanæ naturæ vilitate differuit, quàm nihil illa sit, rursus hęc expressit, vt elatorum arrogantiam restringat.

Tange montes.) Neque iis quæ dicit opus habet Deus, ad hoc vt montes fumigare faciat, immo ne nutu quidem, cum sola hoc voluntate præstare queat.

Fulgura.) Supplicia ita vocat, prolapsum per ea quæ nota sunt tremere ac timere faciens. Si enim fulgur quis, tamen non puniendi gratia demissum, ferre inquit: si potentiam suam ad puniendum exercere voluerit, quis sustinebit?

Emitte manum tuam.) Non enim ad puniendum modò, sed & ad seruandum potentiam habet. Manum verò hęc adiutorium & auxilium dicit. Quapropter non dixit, Extende: sed, Emitte manum tuam. Si verò etiam hoc alibi dicitur, idem significat. Et aquas iterum, confusum hostium impetum vocat. Quoniam enim non de aquis illi sermo est, subiungit, De manu filiorum alienorum. filios autem alienos vocat, qui procul absunt à veritate. Proprius enim & germanus est, qui eundem patrem exprimit, & eiusdem est mentis particeps: alienus verò est, qui procul est ab istis remotus.

De manu filiorum alienorum.) Quos autem hęc alienos filios dicit? Eos qui in malitia viuēbant, iniustitiam

Deus docet
ad prælium.

Manus.

Filij alieni.

iniustitiam diligebant, & qui dextera ad auxiliandum data ad insidias & iniustitiam abutebantur.

Deus canticum.) Quoniam enim dixit, Emitte manum tuam de alto, pollicetur se auxilio illius retributorum retributionem: quæ tamen Deo nihil amplius adferat, rependenti tamen commo- det.

In psalterio decachordo psallam.) Hoc est, Agam tibi gratias. Tunc quidem organa erant, quibus canebant, nunc verò pro organis utendum est corpore nostro, quando membris eius (vt decet) vsi fuerimus.

Qui das salutem.) Neque enim exercitus, neque militum multitudo, sed auxilium Dei seruare solet.

Qui redemisti David.) Postquam communia dixit, iam & quod se concernit, auxilium commemorat. Et non dicit, Qui redempturus est? sed, Qui redemisti, vt irremissam ac perpetuam illius prouidentiam exprimat.

Quorum filij.) Rerum hinc mundanarum prosperitatem describit. Et diuitias ponit, quæ primæ sunt: deinde liberos vegetos ac floridos. Ex vtraque natura firmitudine induxit, & cum iuuentute hinc & opulentiam ostendit, & coronas eorum & muliebrem ornatum describit, qui quidem ex multa rerum prosperitate prouenit.

Promptuaria.) Hoc est, Angustiantur promptuaria, ita vt opes capere nequeant.

Oues eorum.) Et hæc felicitas non est visa modica. Nam in his apud veteres erant diuitiæ, in armatis videlicet, ac gregibus, &c.

Non est ruina.) Hoc est, Multam consequuta est custodia etiam agricultura ipsorum, vici, sepes & vineæ circumquaque plantata. Deinde dicit, Neque clamor in plateis eorum. Hoc est, Pax illis est libertas & securitas. Nemo est qui insidietur, nemo est qui impugnet, immo qui turbet aut inquietet.

Beatum dixerunt populum.) Postquam omnem opulentiam descripsit, nõ putauit illos ab eâ causam quod diuites sunt, dignos quos quisquã amuletur, sed præteritis his omnibus ad verum thesaurum felicitatem extendit. Alij quidem, inquit, beatos ducunt talia habentes: ego verò populum illi beatum iudico, cuius Dominus Deus est.

Scholia in Psalmum CXLIII.

C *Exaltabo te.*) Diligenter hunc psalmum consideremus. Is enim est qui verba illa habet, quorum si qui meminerint, continuò succinent eadẽ dicentes, Si namque tu dixeris rex meus, & non modò dixeris, sed eandem quoque dilectionem ostenderis, & ipse idem de te dicit, seruus meus & minister meus: id quod de Moyse dictum est.

Et benedicam.) Vides quomodo futuræ vitæ procemia significet? Benedictionem autem hinc dicit non eam, quæ verbis tantum, sed quæ & rebus ipsis constat. Sic enim exaltatur Deus, sic magnificatur. Hoc potissimum est religiosæ men-

tis, vt secularibus negotiis liberata, hymnis vacet.

Et laudabo.) Quoniam dixit, Benedicam & laudabo, ostendit Deum nulla re ex nobis indigere, sed perfectam esse illius essentiam, vt nullius egeat.

Magnus Dominus.) Quid est quod dicit, Laudabilis? Dignus qui laudetur ac prædicetur. Nec simpliciter dicit, Laudabilis: sed adiecit, Admodum.

Et magnitudinis eius.) Cum dictione infinitam Dei magnitudinem exprimere non posset, subiunxit, Et magnitudinis eius non est finis.

Generatio & generatio.) Quod solet propheta, hoc & nunc facit, quando magnificentiam & gloriam Dei admiratur, ad demonstrationem illius quæ per opera est, descendit. Neque enim illa vno tantum tempore facta transit, sed per omnia secula extenditur, vt quæcunque generatio opificiũ eius videat, ipsumque glorificet.

Manificentiam.) Tã per beneficia quàm per supplicia. Non enim cessat Deus quouis modo, quæ nostræ sunt naturæ dispensare.

Et magnitudinem tuam.) Quoniam enim virtutis D. meminit, ostendit eam cum excellentia: non quod simpliciter & vulgaria tantum operata sit, sed quod omnia mirabiliter supra humanæ naturæ captum fecerit.

Memoriam abundantie.) Ad vtrumque siquidem perfecta est ipsius potentia, cum ad benefaciendum tum ad puniendum. Et horum vnumquodque habent omnia quæ connumerata sunt.

Miserator.) Quemadmodum illa recensuimus, ita necesse est, & eorum commemorare contraria, conuersionis dierum, paradisos, prata, placiditatem noctis: & inter bruta, ceruus, lepores, & quæ ad escam sunt accommodata. Etiam in ipsis videre est operibus, non solum punientia, sed & beneficientia, quod multo maius est, etiam indignis ne illa inducat quæ non vult.

Suauius Dominus.) Non enim fieri potest vt saluemur, nisi multa illi sit benignitas. Non enim miseretur tantum peccatorum, sed & aliud benignitatis genus haud exiguum ostendit. Bonus est (inquit) Dominus vniuersis, & peccatoribus, & iis qui in præuaricatione viuunt: non his verò tantum, sed & brutis. Quin & si quis ad ipsos angelos & archangelos conscenderit, bonitatem illius videbit. Vnumquodque siquidem operum eius multa illius benignitate fruitur.

Confiteantur tibi.) Hoc est, agant tibi gratias, offerant tibi hymnos, cum qui sermonis dono sunt honorati, tum voce carentia. Nam & muta ita sunt singula condita, vt benedictionem Deo offerre queant.

Et sancti tui benedicant tibi.) Sanctos hinc vocat, qui præcepta Dei adimplent.

Gloriam regni tui.) Hoc est, sufficientiam nullius indigam, benignitatem, gubernationem, & quod tantam erga ipsos prouidentiam ostendit.

Et potens

Et potentiam tuam.) Potentiam, inquit, inuictam & inexpugnabilem. Non quod laudibus istis egeas, sed propter eos qui te laudant, & vt alios quoque instituant, laudisque tuæ consortes reddant.

Vt notam faciant filijs hominum potentiam tuam.) Non solum præsentium, sed & futurorum. Est enim immortalis.

Et gloriam.) Vide & hinc illius immortalitatem. Vbi que terrarum & per omnia tempora extenditur.

Fidelis Dominus.) Postquam regni Dei perennitatem dixit, etiam verborum eius soliditatem dicit. Quod enim dicit, Fidelis Dominus: idem est ac si dicat, Omnino futura sunt, quæ ab illo sunt dicta. Illud verò Sanctus, idem est atque irreprehensibilis ac reclusus, nemini prorsus aliquid de quo queratur operibus suis adferens.

Alleuat Dominus.) Hic rursus de benignitate Dei differit, quæ & ipsa maxima est regni eius gloria: quod non solum stantes, sed & caesos cõteruat ne prolabantur, & iacentes erigit: & quod mirabile est, nõ vnum aut alterum, sed vniuersos.

Et tu das escam illorum in tempore opportuno.) Nõ enim pluuia, inquit, neque terra, neque aer: sed præceptum Dei fructus maturare ac crescere facit. Quid est autem quod dicit, Tempore opportuno? Quoniam temporibus omnia sunt discreta, & hoc potissimum sapientiam illius declarat. Verum singulis annis alimoniam distribuit, vt agricolam quoque recreet.

Aperis tu manum tuam.) Manum operationem & virtutem necessaria suppeditandi dicit, vt instruat nos nõ ex elementis frugum esse copiam, sed ex diuinæ benevolentia, placiditatis ac voluntatis prouidentia. Non enim simpliciter cibum, sed vnicui que commodum & vtilem largitur: nec largitur modò, sed ita cumulat, vt nulla sit penuria.

Iustus Dominus in omnibus viis suis.) Vias hinc Dei, dispensationes, prouidentiam, & gubernationem dicit. Sanctum verò hinc, vgracem: nec quicquam exhibentem, quod reprehendi possit, vocat.

Propè est Dominus.) Postquam communia & quæ omnibus incredulis etiam ad cibum dantur dixit, & ea commemorat quæ fidelibus separatim exhibentur, nempe quod prope illos sit Dominus: hoc est, quod adiuuet, gubernet ac procuret, eo quod curam habeat eorum: quod multo est amplius quàm quæ impijs largitur.

Voluntatem timentium.) Quoniam enim Paulus satanam, hoc est, tentationes, auferri à se volebat: verum Deus hoc non fecit. Quoniam enim sciebat se non vtilia petiisse, rursus hoc voluit. Vnde & dixit, Placeo mihi in infirmitatibus meis, in tribulationibus. Sciens enim hoc Deo placere, & ipse idem volebat. Non enim est alia voluntas timentibus Deum. Si verò quid aliud tanquam homines aliquando volunt, tandem hoc corrigunt.

Custodit Dominus.) Et hæc est haud modica diuinæ prouidentia portio, quod eos quibus prouidet, munitis reddit. Peccatores verò eos dicit, qui incurabiliter languent, nec saluari volunt. Si verò quosdam diligentium se puniri finit, est hoc animas eorum custodientis, illustrioresque reddentis, etiam si corpus intereat.

Laudationem Domini.) Non solum quibus beneficit, sed & qui puniuntur (est enim hoc prouidentia Dei) nec homines modò, sed & reliqua elementa Deum laudare debent. Sunt enim omnia bonitate eius referta.

Scholia in Psalmum CXLV.

Lauda anima. Vbi desit, illinc & denud orditur, à laude videlicet ac celebratione Dei. Non enim parum hoc facit ad repurgandam animam. Laudem verò dicit, quod crebrò monui, eam quæ quæ ex operibus est. Sicut præcedenti psalmo dixit, Per singulos dies benedicam tibi: ita & hinc, Donec, inquit, fuero.

Nolite confidere.) Docet hinc vt relictis omnibus ad Deum confugiamus. Quid est autem quod dicit, Quibus non est salus? Hoc est, Ne suæ quidẽ ipsorum saluti præesse possunt.

Exibit spiritus eius.) Etiam si, inquit, omnia tibi secundum animi tui sententiam successerint, etiam si gratus illi fueris, etiam si in medijs promissionibus illius vitam finias, destituet te in vanis spebus, eo quod vita illius diuturna non est: sed ita effunditur ac perit, cum ne dominus quidem illius maneat. Reuertetur enim, inquit, in terram suam vnde sumptus est. Et nunc non solum in effectum non venient quæ præceperat, sed & promissio eius irrita abibit. Hoc enim est quod dicit, In die illa peribunt omnes cogitationes eius.

Beatus cuius.) Quando felicitatem dicit, omnia bona dicit. Et securitatem spei huius ostendit, & beatum eum iam dicit, qui talis est, & simul adiutoris Dei virtutem significat.

Qui fecit celum.) Si opera illius diuturna sunt, quanto magis ipse diuturnus est ac potens? Quid autem est quod potens est ac diuturnus, cum seruare nolit? Multi siquidem insipientium ista ol' iijciunt. Sed vide quomodo & hanc suspicionem auferat.

Qui custodit.) Hoc, inquit, opus eius est, vt non negligat iniuria præssos, vt non despiciat calumniis affectos, vt manum porrigat insidijs obnoxiijs, idque sine intermissione. Quapropter & dicit, In seculum.

Dominus soluit.) Vides quomodo omnia illius declarer, prouidentiam, gubernationem, & quod hoc opus eius sit, vt varias calamitates soluat. Verum ista & homines ex parte possunt: verum cæcos illuminare & prolapsos erigere, ipsius solius est potentia. Quoniam enim dixit, quod iustos diligit, ostendit quod multis solius calamitatis gratia succurrerit. Quos enim nutrit, propterea quod esuriunt nutrit, quod non est alius cuius virtutis: & compeditos soluit, quæ res sane calamitosa sunt. Si verò in calamitatibus constitutos tanti facit, multo maioris eos facit, qui virtuti student.

Regnabit Dominus.) Itaque si perpetuò regnat, non est

Manum
aperire.

Sanctus
quis.

peccatores
quis.

Sancti qui
hic sunt.

Benedictio

non est hæsitandum, sed etiam si non det temporariam retributionem, ad maiora tamen illam custodit.

Scholia in Psalmum CXLVI.

Laudate Dominum.) Suprà dixit, Laudate, quoniam Deus ipse laudabilis est admodum: hic verò dicit, quòd & laus ipsa sit bona, & psalmus innumera bona conciliet. Animù enim terræ admittit, & animam sublimem reddit.

Domino nostro.) Fiat illi, inquit, acceptabilis. Itaque non est satis fallere, ad hoc ut laus Deo placeat: sed opus est, ut per vitæ quoque mundiciem illi placeamus. Videtur autem mihi hic psalmus, de reditu à Babylone loqui.

Aedificans.) Licet enim Cyrus eos dimiserit, non tamen voluntate illius, sed auxilio Dei totum hoc est factum. Dispersiones verò, repulso ac dispersos intelligit.

Qui sanat.) Quoniam nullam habebant vitæ rectè actæ fiduciam, iterum calamitatem ac consuetudinem Dei præterit. Etiam si indigni sumus, inquit, quoniam tamen opus ipsius sumus, facturam suam non derelinquet, nec consuetudinem suam deseret.

Qui numerat.) Quoniam de multitudine dispersa, & necdum apparente loquitur, rectè hypodigma hoc in medium adducit: nepe, quòd & dispersos congregare queat, qui infinitam astrorum multitudinem nouit. Et nos igitur quibus pollicitus est, quòd in morem astrorù multiplicandi sumus, accuratè congregabit.

Et omnibus eis.) Arbitror hoc de Israelitis esse dictù, quod & Esaias alicubi dixit, Omnes eos, inquit, nominatim vocabit: id est, Nemo illorù de siderabitur, sed perinde atque ij solent, qui nominatim aliquos vocant, ita & ipse diligenter omnes congregabit.

Magnus Dominus noster.) Deinde quoniam rem maximam dixit, nempe quòd tot myriades vbiq; terrarum dispersas congregaturus esset Deus, de potentia eius differit, ut Iudæos vehementer turbatos ad fidem huius rei inducat.

Et intelligentiæ eius.) Ne quæras igitur quomodo sit ista facturus. Magnificentia siquidem eius non est finis, & intelligentia & iudicia eius abyssi multa. Etenim ne insipientiù aliqui dicat, Quid nobis hoc conducit, quòd astra exactè nouit, de prouidentia quoque illius erga homines loquitur. Et non dicit, Adiuuans mansuetos, sed suscipiens: hoc est, Sicut pater tenere amans, colligens ac possidens.

Humilians.) Vides iterum ad vtrumque absolutà illius potentiam, cum ad exaltandum humiles, tū ad humiliandum multa cum hyperbola in arrogantiam elatos.

Præcinite Domino.) Hoc est, Gratias agam multa cum diligentia. Etenim ne quis insensatorum illorum dicat, Quid ad me cælestia illa? confestim gratiam humanam subijcit. Ob hoc enim cælum nubibus operit, ut tibi pluuiam parat. Et vide sapientiam, vniuersalia dicit, quæ omnibus largitur, ut ora illorum obstruat. Si enim erga incredulos tanta liberalitate vitur, ut &

nubes cieat, & pluuiam moueat: multo magis erga eos, qui populus ipsius peculiaris vocantur.

Et parat terræ.) Vide iterum abundantiam prouidentia eius, quando non solum in conuallibus, sed & in montibus largam alimoniam, & pabulū iumentorum exhibet. Vnde & subiicit.

Qui dat iumentis escam ipsorum.) Rursus munificentia, quando non solum hominibus subseruientibus & iumentis escam præbet: sed & reliquis brutis & pullis coruorum inuocantibus ipsum. Si verò erga agrestia bruta & hominibus nihil seruiencia tanta est eius prouidentia: multo magis erga homines quos populum suum peculiarem ac portionem suam vocauit.

Scholia in Psalmum CXLVII.

Lauda Ierusalem.) Non ad urbem, sed ad habitatores illius sermonem dirigit: & quod per totum hunc librum hortatur, id etiam hic consulit, ut sine intermissione pro beneficiis Deo gratias referamus, & neque ædificiis neque murorum securitate, sed prouidentia illius nitamur.

Quoniam confortauit.) Quoniam securum te & inuictū reddidit. Deinde & aliud beneficij genus addit. Benedixit, inquit, filios tuos in te. Hoc est, In multitudinem crescere fecit. Et illud, In te, aliud quoque beneficium habet. quasi dicat, Non dispersos, sed congregatos & in te existentes: neq; oberranter, crescere fecit.

Qui posuit fines.) Potest enim fieri, ut multi quidam & in securitate sint & impugnentur tamen: verum hic etiam istis eos insidiis, nec urbem solū, sed & solitudines liberauit. Quod verò impugnari eos aliquando contigit, non illius hoc, sed illorum peruersitatis opus erat.

Et adipe.) Non dicit, Et frumento: sed, Et adipe frumenti, ut, multam felicitatem & vbertatem ostendat. Adeps enim frumenti, pinguedo est fructus, Talia quippe sunt dona Dei, vbera & vtilia. Nec simpliciter dicit, Dabit: sed, Cum largitate. Id enim est quod dicit, Satiat te.

Qui emittit eloquium.) Quoniam enim dixit, Lauda Ierusalem Dominum, ne quis insipientium tantum Israelitarum Deum curam habere putet, ostendit prouidentiam eius toti orbi commune esse, & ad omnia extendi. Quod verò dicit, tale est, Non solum nostri, inquit, curam gerit, sed & totius orbis. Sermonem verò eius, mandatum & prouidentia eius operationem dicit. Deinde & facultatem eius exprimat, nō verbi sed cursus appellatione illam exprimit. Nec illo contentus est, sed & velocitatem illius adijcit: ut quicquid ille præcipiat, multa statim cum velocitate fieri ostendat.

Qui dat niuem.) Inexpugnabilem hic & infinitam Dei potentia exprimit, quòd & nondum existentes essentias producit, & existentes mutat, & cuiusque rei vult adaptat. Licet enim immotis naturæ finibus ligentur, hi tamen quando ei placet soluuntur. Et aliquando ipsas essentias immutat, aliquando manentes ad aliam operationem transfert. Quod autem ista singulis annis, & in nostro conspectu fiunt, ne ob eam causam

causam admirationem remittat. Cogita siquidem, quanta sit virtutis, iam niuem apparete, iam aquam, inque tam breui momento tantas fieri mutationes. Ne verò insensatorum quifquam omnia hæc naturæ tribuat, subiugit: Emittet verbum suum & liquefaciet ea. Hoc est, Mandatum eius hoc facit, non natura ventorum fidem facit, his verbis Iudæis, quòd quemadmodum ista pro placito suo conuertit, ita illi facillimum est, ut & vos ad priorem felicitatem reducat.

Qui annunciant.) Sermonem hic ad sublimiora transfert, de legis positione differens, quod beneficij genus maximum est. Adducit enim à malitia, & veluti manuducit ad cælum, mentesque illuminat.

Non fecit taliter.) Legem enim nulli alij genti dedit. Naturalem quidem legem, in corde habebant omnes, Iudæis verò hoc peculiare dedit, ut ipsis per literas etiam legitima manifestarentur. Propterea & ipse propheta non dicit, Quòd non fecerit cuius nationi: sed quòd sic non fecerit. Tabulas reliquis non dedit, nec literas, nec Mosen legislatores: sed his omnibus Iudæi potiti sunt, lege, diuinis tabulis, & alijs consimilibus.

Scholia in Psalmum CXLVIII.

Laudate Dominum.) Solent sancti, quando gratiarum actionem instituunt, multos assumere D. laudis consortes. Deinde & aliud quiddam mōditur. Quòdnam illud? Ne insipientium quisquam duos esse rerum opifices putet. Quoniam enim creaturæ diuersæ sunt, alia spiritalis, alia corporalis: ne quis secundum operum diuersitatem, diuersos etiam opifices esse cogit, de omnibus creaturis Deo melodiam offert, hortaturque ut ille tam à superna quàm ab inferna creatura laudetur. Est hoc autem animi vehementer accensis, vniuersos ad laudandum Deum excitare cupientes.

Laudate eum sol.) Quare vbi pauca de cælestibus virtutibus dixit, ad visibilia sermonem transfert, illisque immoratur? Quia illa manifestiora sunt audientibus, utpote visibilia, & ante ipsos oculos constituta. Quod verò hic cælum cælorum dicit, non ostendit multitudinem. Cælum quippe Hebræa voce cælus Scriptura vocat. Rogauerit autem quisquam, quomodo hæc cum vocem non habeant Deum laudent. Duos scimus glorificandi modos: vnus verbis fit, alter aspectu, tertius adhuc vitæ operibus. Homines enim Deus non solum loquentes, sed & tacentes audit. Quando igitur creaturas Deum laudantes inducit, hoc dicit, quòd quecūque facta sunt, factoris sapientia multa cum admiratione sunt referta.

Quoniam ipse dixit.) Duo hic, immò tria, quin si quis exactius inquisierit, quatuor ponit. Quòd fecerit quòd facillimè fecerit, quòd facta conseruet. Quod enim dicit, Ipse dixit: facillimè eum fecisse significat. Quod verò facta conseruet, indicat cum dicit, Statuit ea in secu-

lum & in seculum seculi, præceptum posuit, & non præteribunt. Vide iterum & hoc loco potestatem Dei.

Laudate Dominum de terra.) Quare sermonem transfudit? Ut ex abundantia prouidentia Dei ostendat. Si namque quæ videntur inutilia tā sunt bona, ut & hymnos Deo adferant, cogita qualia sint reliqua. Recenseamus igitur singula dictorū: dracones, cete grandia dicit, sicut & alio Psalmo, Draco iste quem formasti. Quando igitur tantæ bestia magnitudinem vides, quomodo conditorum illius nō admiraris? Quid verò si abyssi profunditatem cōsideres? At digna quidem sunt hæc quæ admiremur: quod verò de bestia hac, idem & de aquis cogitandum est. Siquidem vtraque immotis vinculis ligantur, nec vltra fines suos mouentur.

Ignis, grando, nix, glacies, &c.) Præcedenti quidem psalmo hoc admiratus est, quòd nix breui temporis momento in terram descendit: hic verò, quòd & non existentia facta sunt, & quòd facta manent, ministrorumque ordinem implent: & quanquam irrationalia sint, præceptum tamen Dei multa cum obedientia in opus deducunt.

Montes & omnes colles.) Frugifera quidem vltro vtilitatem suam declarant, & camporum planicies, & mansuetæ animantia, & repentiæ. Montes verò & infrugiferæ arbores, quam habent, inquit, vtilitatem? Multam sanè, & vitæ nostræ plurimum conducunt. Sunt enim montes, colles & arbores infrugiferæ admodum ad structuras vtilis: ita ut nisi istis potiremur, nihil impediret quo minus genus nostrum interiret. Dracones verò & leones, & serpentes, quid vtilitatis vitæ nostræ conferunt? Reuera plurimum, & in dicendis modis profunt. Nam priora quidem corporum necessitati conducunt: ista verò & timorem tibi, & modestiam incutiunt, strenuumq; ac sedulum reddunt, deque progenitoris peccato admonent. Tales enim antea non erant hæc bestia, sed demum post præcepti transgressionem tales sunt factæ.

Reges terræ.) Etiam si rex sis, etiam si princeps, gratias age benigno Deo, quoniam tantæ curæ subsidium accepisti: etiam si subditus sis, iterum gratias age benigno Deo, quòd habes qui tui curam gerat: etiam si ad senectam veneris, etiam si iuuenis sis, gratias age Deo.

Laudent nomen Domini.) Quod dicit, tale est, Ostendimus prouidentiam & gloriam eius in omnibus visibilibus. Laudandus autem est non solum horum gratia, sed etiam sine istis. Nam & antequam ista essent, & præter ista, sublimitas illi & beneficentia adfuit. Rectè autem dixit, Quia exaltatum est nomen eius solius: ad discriminandum eum ab illis qui non sunt dii. Auditorem itaque non iterum ad cælestia ducit dicens, Confessio eius super terram. Cælestes enim virtutes à laude eius non cessant: non quòd ministerio illorum egeat, sed ut bonitatem suam ostendat, sibi ipse eos appropriat. Etenim ne denuò negligentes eos reddat, & ne hoc solo confisi virtutē animi abijciant, cum dicit, Hymnus omnibus: non simpliciter hoc

V v v dicit,

Duo glorificandi modi.

dicit, sed addit Sanctis eius : & postquam dicit, Filiis Israël, adiecit, Populo appropinquanti illi. Quod autem dicit, tale est, Si sancti fueritis, si Deo appropinquaueritis, multam gloriam consequemini.

Scholia in Psalmum CXLIX.

A *Antate Domino.*) Secundum anagogen, quæ noui sunt Testamenti dicit. In hoc enim omnia noua facta sunt: secundum historiã verò canticum nouum dictum est, quod de victorijs, de insigniter gestis, & felicitate recepta cantaturi erant.

Laus eius.) Vides quomodo ante verba eã gratiarum actionem requirat, quæ est ex vitæ operibus. Non enim satis est verbis tantum gratias agere, nisi & virtus operis accedat.

Letetur Israël.) Gratias age Deo, quod te non existentem produxit, & animam inspirauit. Aliiter verò, non simpliciter de opificio loquitur, sed & de appropriatione. Non enim tantum, tanquam ei qui hominem fecit: sed & tanquam ei qui illos populum suum fecit, agendæ sunt gratiæ.

Et filia Sion.) Hoc ipsum quod dixi innuitur: proprietates videlicet, quod peculiariis illi populus facti sunt. Non enim propter solum opificiũ rex illius erat, sed & ob id quod eos sibi appropriauerat.

B *Laudent nomen eius.*) Vide iterum illustrari symphoniam. Ob id enim sunt chori, vt communiter omnes laudes Deo canant.

In tympano.) Quidam & hunc sermonem de organo anagogicè sumunt, tympanum carnis mortificationem, & psalterium cælorum contemplationem significare dicentes. Supernè siquidem illud pulsatur, non infernè sicut cithara. Ego verò dixerim, quod olim his instrumentis Deo cecinerint.

Quia beneplacitum est Domino.) Iterum & quæ Dei, & quæ hominum sunt dicit. Exaltationes siquidem Dei, mansuetudo verò hominum est. Non enim fit à Deo, nisi homines sequatur. Nec simpliciter dicit, Seruabit: sed, Exaltabit in salute.

Exultabunt.) Sicut illic mansuetos, ita hinc rursus sanctos requirit. Nam omnia Deus cum admiratione sui ipsius ostendit.

C *Letabuntur in cubilibus suis.*) Multum securitatis & multum recreationis ostendit. Hæc autem ideo dicit, vt sciant totum hoc non armis ipsorũ, sed auxilio Dei esse factum, & quod hoc conciliandum sit per animi modestiam.

Exultationes Dei in gutture eorum.) Bellum hinc cum tripudio superandum esse ostendit, quod videlicet canentes & laudantes hostium sint victores euasuri. Exultationes enim hinc, hymnodias & psalmodias dicit.

Ad faciendam vindictam.) Quid est quod dicit, Increpationes in populis? Ad redarguendum, inquit, eos, quod perpetuò probris ipsos affecerat: & re ipsa ostendendum, quod non infirmitas Dei, sed ipsorum peccata hoc illis dederint, vt ipsorum dominarentur.

Ad aligandos reges eorum in compedibus.) Vide excellentiam victoriæ. Non enim pepulerunt & abegerunt hostes, sed & vinctis regibus eorum potentiam Dei omnibus demonstrantes, redierunt.

D *Vt faciant in eis iudicium.*) Talis itaque est hæc victoria & iudicium Dei super hostibus, vt omnibus ita manifestè liqueat, vt quod conscriptũ sit, nec vnquam deleri queat.

Gloria hæc est omnibus sanctis eius.) Quæ? Non quod vicerunt, sed quod ita auxilio Dei vicerunt. Mihi verò videtur non victoriam modò, sed & melodiam & hymnos dicere, quod Deum videlicet laudantes, magnam sibi ipsis gloriam conciliauerint.

Scholia in Psalmum CL.

L *Audate Dominum.*) Aut de populo hinc loquitur, aut de vita sancta ac viris sanctis. Mihi autem videtur ob id dicere, In sanctis eius, quod talem conuersationem vitæ induxit, & ex hominibus angelos reddidit.

E *Laudate eum in firmamento.*) Hoc enim diligentius Deo quàm illud agitur. Cælum enim propter homines, non homo propter cælum est. Aliiter: Qui in firmamento cæli sunt angeli, **Laudate eum, &c.**

Laudate eum in virtutibus eius.) Quid est quod dicit, Laudate eum propter potentiam eius, propter virtutem, & mirabilia quæ ostendit.

Laudate eum secundum multitudinem magnitudinis.) Non hoc dicit, quod ita laudare possit, vt magnitudini eius respondeat: sed quantum fieri potest, laudem eius extendite.

F *Laudate eum in sono tubæ.*) Omnia organa recenset, & per omnia melodiam Deo offerre hortatur. Sed quemadmodum Iudæi omnis generis organo, Ita nos omnibus membris nostris Deum laudare iubemur. Et quoniam omnem creaturã, & omnia organa quibus hymni dicebantur, ad hymnodiam excitauit: iam ad omnem naturam & quamcunque ætatem conuertitur, & ad hymnodiam eos & doxologiam commouet.

SCHOLIORVM D. BASILII
in Psalterium Finis.

SEQVNTV

Occidentalibus Basilius.

A **V**ONIAM in se sperantibus Deus pollicitus est, quod eos ex omnis generis tribulatione velit educere, quamuis in medio malorum pelago detineamur ac sauisimis procellis à spiritibus malitiæ excitatis agitemur: perduramus tamen in Christo, qui nos confirmat: nec vigorem eius studij remittimus, quo curam gerimus Ecclesiarum: neque veluti de salute propter excrescentem tempestatem desperantes, animi dissolutionem patimur: sed adhuc, quoad eius fieri potest, omnem operam impedimus scientes, & etiam eum quem coetus deuorauerat, quoniam animum non desponderat, sed ad Dominum clamauerat, salutem esse consequutum. Ad hunc sanè modum & ipsi licet in extrema mala incidimus, spem tamen quam in Domino collocatam retinemus, non abijcimus: sed vndequaque auxilium illius circumspectantes requirimus.

B Vnde est quod ad vos quoque respeximus, fratres venerandissimi, quos in præsentibus tribulationum tempore frequenter ad nos venturos sperauimus. Verum spe ista frustrati, ipsi quoque illud nobis occinimus. Expectaui qui simul contristaretur, & non fuit: & qui consolaretur: & non inueni. Sunt enim eiusmodi nostræ afflictiones, vt & ij qui extremum Occidentem incolunt, merito ad hunc nostrum orbem sese recipere deberent: &, quoniam vno membro afflicto, reliqua simul omnia compatiuntur, conueniebat vt & nobis, iam diu admodum laborantibus, affectu commiserationis condoleretis. Non enim locorum vicinitas, sed coniunctio spiritus conciliare & propinquos facere solet, quam inter nos ac delectationem vestram intercedere persuasimus. Qui sit igitur, quod nullas consolationis literas, nullam fratrum visitationem, nec aliud quidquam normæ ac debito dilectionis conueniens à vobis accepimus? Iam enim tredecimus annus est, ex quo nobis hæreticum hoc est bellum exortum, in quo pluribus tribulationibus afflictatæ sunt Ecclesiæ, quàm ab eo tempore commemorari possunt, quo primum Euangeliũ Christi annunciari cœpit. Quarum vobis singulas recensere nolumus, ne malorum istorum euidentiam sermonis nostri imbecillitas subobscuraret. Simul etiam haud necessarium esse iudicamus, vt hisce de rebus doceamini, cum veritatem illarum iam olim vel famæ indicio cognoueritis. Summa autem mali huius est. Plebs oratorij relictis, in solitudine congregantur. Spectaculum videretis miserabile. Mulieres, paruuli, senes, & alias imbecilles, imbrum vehementissimorum, niuium, ventorumque molestiam, sub gelu hyemali, consimiliter & Solis ardorem æstate sub dio agentes perferunt. Et hæc propterea patiuntur, ne prauum illud Arrij fer-

mentum recipere cogantur. Quomodo poterit autem fieri, vt ista vobis sermone aliquo perspicua reddantur, nisi ipsa vos experientia, & spectaculum in oculos incurrens ad compulsionis effectum permoueat? Obsecramus itaque vt vel nunc tandem manum Orientalibus porrigatis Ecclesijs, quæ iam velut in genua depressæ inclinant: ac viros aliquos mittatis, qui illas de præmijs admoneant, quæ patientiæ ac passionibus pro Christo toleratis reseruantur. Haud enim tantum habet efficaciam sermo consuetus, quantum vox peregrina ad consolandum deiectos valet: præsertim si illa adferatur à viris, qui cum primis gratia Dei instructi esse cognoscuntur: quales vos cunctis mortalibus prædicamini, quod in fide illibati influentis, & Apostolicum depositum illæsum seruetis. Non sic habent res nostræ: sed sunt apud nos quidam, qui gloriæ desiderio, & maxime inflatione ista, qua Christianorum animi subuertuntur, perciti verba quædam nouandi studio excogitata inducere præsumunt, vnde Ecclesiæ debilitatæ quasi vascula quædam laxata influentem hæresim receperunt. Vos itaque, o dilecti ac desiderati fratres, sitis vulneratorum medici, & eorum qui adhuc sani existunt prædicatorum, quod morbidum est curantes: & quod sanum, ad pietatem instruentes.

Vox maxime peregrina valet ad consolandum.

Ciuiibus Satalanis Basilius. II.

B **T** vestris & totius populi precibus motus, Ecclesiæ vestræ curam suscepi: sumque vobis in conspectu Domini pollicitus, nihil me non facturum eorum quæ viribus meis præstari poterunt. Quapropter coactus sum, iuxta quod scriptum est, quasi oculi mei pupillam atrectare. Sic enim excellentia illa honoris, quo vos prosequor, nullius me recordari permisit, non cognationis, non consuetudinis inde à puero cum hoc mihi viro, antequam vestræ petitiones intercederent, contractæ: sed omnium eorum quæ mihi familiaritatis ratione in hoc viro propria existunt, oblitus: nec vlla habitæ ratione, neque multorum gemituum quibus plebs aduersum me ingemescit, patrociniò ac cura illius priuata, neque lachrymarum vniuersæ illius cognationis, immo ne matris quidem, iam senis, & propterea quod cura illius quam habuit vnicam priuatur, fluctuantis, incertitiam commiserationis affectu expendens: sed simul hæc omnia eiusmodi ac tanti momenti existentia contemnens, in id vnum incubui, vt Ecclesiam vestram talis viri cura & gubernatione ornarem: & post diuturnam istam disertionem ad genua usque depressæ, plurimoque & valido adiuuamento, vt erigatur, opus habenti succurreré. Sic quidem nos comparati sumus: à vobis verò quæ reliqua sunt expetimus, poscimusque ne minoram inueniam.

ueniantur quam speramus, & quam sunt ea quæ viro huic promissimus, cum ad familiares illum & amicos mitteremus: sic ut quisque vestrum studio & dilectione erga eum alios excellere satagat. Ut igitur honestam hanc honorificentiam ostendatis, per officij excellentiam cordi illius consolationem adferre, quod & patriæ, & cognatorum, ac simul populi obliuiscatur: qui perinde atque infans recens natus maternis vberibus sic ipsius est gubernatione priuatus. Præmissimus autem Niciam, ut quæ gesta sunt reuerentiæ vestræ manifestet: & præuenientes diem festum agatis, ac Domino gratias agatis, qui per nos quod petiistis implere dignatur.

Paladio & Innocentio, presbyteris ac monachis, Basilij. III.

Vam vehementer vos diligam, argumentum ex eo ipso colligere debetis, quod nos & ipsi diligitis. Et pacis quidem conciliator esse perpetuo desideravi: verum voto hoc frustratus licet contrister, nec immerito, nemini tamen inimicus esse possum, vel hanc ob causam, quod bonum pacis nobis iam olim subreptum esse scio. Quod si alij dissidiorum causas subministrant, det Dominus, ut cohibeantur dissensionum auctores. Non hoc à vobis peto, ut perpetuo apud me sitis. Quapropter non est quod hac de re vos excusetis. Noui enim, esse vos viros qui & molestum viuendi genus sitis amplexi, & quæ necessaria sunt vestris ipsorum manibus comparetis, ideoque à rebus vestris haud diu abesse possitis. Verum ubicunque locorum sitis, memores este nostri, & Dominum pro nobis orate, ut vel inter nos & cum Deo pacem seruemus, nec vlla in cogitationibus nostris perturbatio resistat.

Ad Ecclesiam Parnasenum consolatoria Basilij. IIII.

Vt & veterem morem, qui prolixa temporum serie inoleuit, sequamur: & fructum spiritus, dilectionem videlicet secundum Deum, erga vos demonstramus, literis hinc reuerentiam vestram inuisimus, & in tribulatione quæ vobis accidit, & præsentis vestra cura vobiscum communicamus. Quod itaque res tristes concernit hoc dicimus, quod tempestiuum sit ad ea respicere, quæ nobis ab Apostolo sunt præscripta, ne videlicet contristemur, sicut ceteri qui spem non habent. Haud quidem exigitur, ut nullo sensu eorum quæ accidunt afficiamini: sed, ut acceptum quidem damnum sentiat, verum sub dolore isto haud concidatis: & ut pastorem propter illius exitum felicem iudicetis, ut qui vitam hanc satis integra senectute absoluerit, & maximis iam

honoribus à Domino recreetur. Quod verò ad reliqua attinet, hortamur, ut omni posita mœstitia, sicuti conuenit ad vos ipsos redeatis, & ad necessariam Ecclesiæ curam exurgatis, quod Deus & gregis sui curam gerat, & pastorem vobis pro sua ipsius voluntate largiatur, qui vos cum scientia pascat.

Ad coniugem Arinthæi Prætoris, consolatoria Basilij. V.

CONVENIERAT quidem, & debebatur hoc dilectioni tuæ, ut ipsi præsentis eorum quæ facta sunt participes essemus. Nam hoc pacto & animi nostri mœstitiam mitigassemus: & honestati tuæ, quoad eius fieri posset, consolationis officium implesemus. Verum quoniam corpus hoc debile longioris profectiois motum ferre non potest, visum est literarium usurpare alloquium, ne prorsus erga ea quæ acciderunt, animo videamur esse alieno. Quisnam igitur virum hunc non suspiret & ingemiscat ademptum? Quis adeo est corde lapideo, ut illius gratia non acerbè illachrymetur? Me verò præcipua quædam mœstitia repleuit, recogitantem cum quo me vir ille sit honore prosequutus, tum quæ sit Ecclesijs communiter adempta gubernatio. Attamen expendimus, quod cum homo esset, & quæ in hac vita obtigerant temporibus concessis, administrasset, à Deo res nostras disponente est reuocatus: quæ ut & prudentia tua cogitet, & casum hunc mitius, & quantum fieri potest, calamitatem istam moderatè ferat, obsecramus. Ipsum quidem tempus cor tuum lenire, & cogitationibus transiitum parare potest: verum suspectum est nobis vehemens illud studium tuum erga maritum, & humanitas erga quæuis relucens, ne fortè propter morum simplicitatem tristitiæ affectui obnoxiam te constituas, & profundiorum tristitiæ plagam recipias. Est quidem nunquam non utilis ea doctrina, quæ ex passionibus obuenit, præsertim in huiusmodi occasionibus. Quapropter memor esto sententiæ conditoris nostri, per quam, quotquot ex terra nati sumus, ad terram reuertimur. Nec adeo magnus est quisquam, ut dissolutionis huius victor esse possit. Erat quidem ille honestus, magnus, celebris, & animi virtutem robore corporis adæquabat, quod & ipse fateor, & utroque nomine excellebat: attamen homo erat, & mortuus est sicut Adam, sicut Abel, sicut Noë, sicut Abraham, sicut Moses: & si quem alium eiusdem naturæ consortem nominaueris. Ne igitur molestè feramus, quod illo priuati sumus: sed ob id potius, quod illi conuiximus gratias agamus ei qui nos in initio coniunxerat. Quod virum amisisti, commune tibi cum alijs est mulieribus. De tali verò coniugio non arbitror esse aliam quamquam ex mulieribus, quæ pari modo gloriari possit. Etenim virum hunc Deus, qui nos condidit, tanquã singulare quoddam humanæ natu-

næ naturæ exemplum constituerat, sic ut omnium oculi in illum dirigerentur, & omnis illum lingua celebraret. Pictores ac figuli formæ dignitatem non expresserunt: historici, viri bellicæ facta narrantes, ad incredibiles fabulas exorbitant: quapropter etiam plurimi famæ, qua triste illud nuncium circumfertur, haudquam credere sustinent, nec villo modo recipiunt quod mortuus sit Arinthæus. Verum passus est ea, quæ & celo, & Soli, & terræ contingunt. Discessit moriens splendide, nec senectute decrepitis, nec aliqua parte celebratis suæ diminutionem passus: sed magnus adhuc in præsentis hac vita, & magnus in futura, nec ex præsentis splendore damni quidquam in futura ac sperata gloria expertus: propterea quod in ipso vitæ exitu cunctam animæ maculam lauacro regenerationis accepto repurgauit: cuius rei cum illi conciliatrix & cooperatrix fueris, maximam ex ea consolationem cape, & animum tuum à præsentibus ad futurorum curam transferre satage, quo digna per bona opera ad hoc reddere, ut pari cum illo refocillationis loco potiare. Parce matri iam seni, parce filiæ iuuentulæ, quibus sola consolationis es gratia relicta superfluis. Esto reliquis mulieribus fortitudinis exemplum, atque perturbationem hanc moderare, ut nec corde concidas, nec dolore suppressare. In omnibus ad magnam illam patientiæ mercedem prospice, quæ à Domino nostro Iesu Christo in retributione nobis eorum quæ in hac vita

gessimus, est promissa.

Terentio Comiti Basilij. VI.

Vamuis admodum magna diligentia in id incubuerim, ut ex parte saltem tam regio mandato, quam amicissimis Reuerentiæ tuæ literis obtemperarem, cuius ego quemcunq; sermonem, & quamuis sententiam recta voluntate & bona mente plenam esse persuasus sum: haud tamen permillum mihi est, ut animi mei propensionem in opus perducerem. Causa huius primaria ac verissima peccatis meis debetur, quæ nusquam mihi non occurrunt, & gressus meos subuertunt. Deinde in causa est, quod alienatus à nobis est episcopus ille, qui nobis cooperationis est gratia datus. Haud enim noui, quid Reuerendissimo fratri nostro Theodoto acciderit: qui cum nobis initio pollicitus esset, quod in cunctis adiutor esse vellet, & à Geratibus nos Nicopolim deduxisset, ubi nos in ciuitate vidit, ita est abominatus, & sic sibi à peccatis nostris metuit, ut nos nec ad matutinas nec ad vespertinas preces assumere sustinuerit: qua in re, quod nos quidem attinet, iuste & vitæ nostræ conuenienter egit: verum haud vtiliter communi Ecclesiarum constitutioni consuluit. Huius autem nobis causam assignauit, quod venerandissimum Episcopum Eulathium in communionem receperimus. Est autem, quod nos fecimus, huiusmodi. Cum ad Synodum, quæ à fratre Theodoto celebrabatur, vocati, illoque

profecti essemus, ut vocationi propter charitatem obtemperarem, ne ignaui illic & ociosi videremur, studiosè curauimus, ut colloquium cum prædicto fratre Eulathio misceremus: proposuimusque illi, quæ in causa fidei à Theodoto illi obiiciebantur: ac simul ab eo petiuimus, ut manifestum nobis faceret, rectamne fidem sequeretur, quo confortes esse possimus: si verò alienatus esset, ut perspicue sciret, nos quoque à se fore abalienatos. Igitur cum multis inter nos ea de re contulissimus, totumque diem illum causam hanc inquirendo consumpissimus, appetente vespera alius ab alio auellimus, nulla dum certa colloquij nostri conclusione posita. Sequenti die rursus mane confidentes, iisdem de rebus disserere cepimus. Cum autem & Pæmenus frater, Sebastianæ ecclesiæ presbyter accessisset, & aduersariam nobis doctrinam vehementer vrgeret, paulatim nos & ea diluimus, quæ nobis obiicere videbatur: & illos ad confessionem eorum quæ à nobis querebantur, induximus, sic ut per gratiam Domini, ne in minimo quidem à nobis inuicem dissidere deprehenderemur. Igitur circa nonam horam ad præcædam surreximus, ac Domino gratias egimus, qui dedisset nobis idem & sentire & loqui. Præterea oportebat me scriptam quandam ab eo viro confessionem accipere, quo & aduersariis illius manifestaretur consensus, & reliquis sufficienter viri huius propositum monstraretur. Verum volebam ipse multa diligentia cum fratribus, qui circa Theodotum sunt conuersans, scriptum fidei ab illis accipere, & dicto Eulathio proponere, ut vtraque ista fierent: ipse videlicet rectam fidem confiteretur: & illi de veritate hac persuasi, nullam retinerent contradictionis occasionem, si ab ipsis proposita fuissent accepta. At Theodotus, priusquam cognouisset quam ob causam conuenissemus, & quidnam eo colloquio effecissemus, dedignatus est nos amplius vocare ad Synodum. Itaque è medio itinere reuersi sumus tristes, quod labores nostros pro pacandis Ecclesijs susceptos inefficaces reddidisset. Postea cum in Armeniam necessariò proficiscendum esset, sciremque viri huius mores & ingenium, ac sub fide digno teste & gestorum reddere rationem, & illi satisfacere vellem, veni Geratam, in agrum Deo dilectissimi episcopi Meletij, ubi & ipse dictus Theodotus comparebat: atque ibi, quoniam ab illo fueramus propter Eulathij coniunctionem accusati, quid eo congressu effecissemus exposui, quod videlicet deprehenderim eum nobiscum sentire per omnia. Cum autem ille affirmaret, eum post discessum nostrum consensum hunc abnegasse, & suis discipulis affirmasse quod haudquaquam nobis in causa fidei consentisset: respondi ad ista (tu autem celeberrime virorum considera, an non iustissimè & irrefragabiliter responderim.) Ego, inquam, hoc mihi persuadeo, coniectura ex reliqua viri huius constantia sumpta, haud ita leuiter virum illum in contrarium mutari, ut iam confiteatur, iam quæ dixerit neget, qui etiam in vulgaribus rebus mendacium perinde atque rem horrendam auersatur: tam abest, ut in rebus tanti momenti, & sic

Disputatio cum Eulathio.

Hora orationis nona.

Matutina & vespertina hora.

*Ad Nectarium Consolatoria
Basilij. VII.*

Vm nondum triduum aut quadriduum præterisset, ab eo quome intolerabilis calamitatis rumor perturbauerat: & adhuc hęsitarem, propterea quod & is qui tristem hunc casum significabat, nihil certi exponere poterat: & quod vera esse deprecando, ægrę credebam quę spargebantur, literas episcopi accepi, nimis euidenter auersandum hoc nuncium significantes, quibus lectis quantum ingemuerim, quantumque lachrymatus sim, quid attinet commemorare? Etenim quis adeo est corde lapideo, aut sic prorsus humanę naturę expers, ut nullo casu huius sensu tangatur? aut cuius animus mediocritantum doloris affectu corripitur? Splendidę domus hæres, generis fulcimentum, patrię spes, piorum parentum proles, sub innumeris votis educatus, in ipso ætatis flore, de mediis paternis manibus abreptus obiit. Quam adamantinam naturam ista ad compassionem trahere & inducere non sufficerent? Quare magnum non est, quod & nos malum hoc nonnihil altius perculit, qui vobis inde ab initio prorsus additi sumus: & quę vobis vel lata vel tristia accidunt, communia nobis esse ducimus. Quamquam ad hoc vsque præsens tempus modica esse videntur, quę vos tristia corripuerint, in plurimis verò prospero rerum successu potiti estis. Verum per inuidiam demonis subito omnis illa cum domus felicitas, tum animorum alacritas interiit, factique sumus triste huius vitę exemplum. Igitur, etiam si quiritari & illachrimari propter hanc calamitatem voluerimus, totum huius vitę tempus non suffecerit: & si cuncti mortales nobiscum ingemiscant, afflictionem hanc planctu adæquare non poterunt: immo si fluuiorum vndę in lachrymas vertantur, casus huius lamenta adimplere nequibunt. Si verò donum hoc Dei, quod cordibus nostris inditum est, proferre voluerimus, rationem dico, sobriam illam, quę & in rerum prosperitate mensuram animis nostris præscribere, & in tristioribus casibus in memoriam nos rerum humanarum inducere, & eorum admonere nouit, quę tam vidimus quàm audiuius, quod videlicet hæc vita huiusmodi sit afflictionibus referta: multa sunt humanarum calamitatum exempla. Et præter hæc omnia mandatum Dei est, nõ esse propter eos qui obdormierunt, lugendum Christi fidelibus propter spem futurę resurrectionis. Et præclarę quoque magnę patientię ab athlotheta sunt coronę glorię repositę. Quod si rationi ista nobis occinere permiserimus, forsitan mediocrem aliquam mali huius solutionem consequemur. Quapropter tanquam generosum te decertatorem adhortor, ut aduersus plagę huius magnitudinem firmus persistas, nec grauitati doloris succumbas, neque animum despondeas: illud persuasus, quod etiam si nos ratio eorum lateat, quę a Deo

apud quosuis celebratis, veritati vilo pacto aduersari velit. Esto tamen, vera sint quę a vobis sparguntur: oportet illi scriptũ proponere, quod cunctam rectę fidei apodixim contineat.

Quod si eum dato scripto consentientem reperero, manebo in illius communionem: si verò recusantem deprehendero, deficiam ab illius confortio. Cũ ista probaret Meletius episcopus, & frater Diodorus sympresbyter (nam & ille aderat) consentiens venerabilissimus frater Theodorus, hortabatur nos vt Nicopolim descenderemus, & Ecclesiam ipsius inuiseremus, ac Satalos vsque comitem ipsum itineris recipere, sic vt nos Getasis relinqueret. Vbi Nicopolim venimus oblitus eorum quę a nobis audierat, & quę nobis pactus fuerat, contumeliis illis ac probris, quorum paulo ante mentionem feci, nos iterum affecit, & a se dimisit. Quomodo igitur, venerandissimum caput, fieri potuisset, vt aliquid eorum quę inungebantur efficerem, & episcopos Armenię darem, cũ ad hunc modum affectus erga me sit is, qui curarum debebat esse consors ac particeps: apud quem ego me viros aptos & commodos inuenturum sperabam, quod sint in ipsius paręcia & religiosi & prudentes, ac simul linguę huius experti, & qui reliqua Gentis huius idiomatica sciant: quorum nomina cognita volens tacebo, ne quid impedimenti nascatur, quo minus alio saltem tempore Armenię profim. Et nunc Satalis cum eiusmodi corpore constitutus, reliqua quidem cum gratia Dei pacificis Armenię episcopis constituere visum est, & quę conueniant illis proponere, quo consuetam negligentiam abiiciant, & sinceram Domini pro Ecclesiis curam in se suscipiant. Simul & exempla illis proposui de iis quę per negligentiam illegitimę sunt in Armenia gesta, quomodo ipsis eorum curam gerere conuenerit. Et suffragia quoque ab Ecclesia Satalorum accepi obsecrationem habentia, vt detur ipsis a nobis episcopus. Et illud quoque curę mihi fuit, vt in blasphemiam Cyrillo fratri nostro episcopo Armenię obiectam inquirerem: & per gratiam Domini deprehendimus, illam falso ab inimicis illius esse motam, quam & manifestę coram nobis sunt confessi. Et populum quoque Sataleum mediocriter erga illum, ac placidę se gerere, probauimus, sic vt cõmunionem illius non fugiat amplius. Quod si hæc modica & nullius sunt momenti, haud tamen amplius quidquam a nobis fieri potuit propter diffentionem illam, quę inter nos ipsos per diaboli curiositatem versatur. Erant hæc obtinenda, ne mea ipsius probra publicare videar: verũm quoniam nulla alia ratione magnificentię tuę satisfacere potui, necessariõ adactus sum, vt cõmunionem tibi gestorum veritatem exponerem.

Deo dispensantur, prorsus tamen, quidquid a sapiente & nos amante disponitur, acceptabile est, etiam si molestũ sit, ac laboriosum. Nouit enim ipse, quomodo vnicuique quod vrile sit dispenseret, & qua de causa impares ponat vitę nostrę terminos. Est enim mortalibus incomprehensibile, quanam ratione alij citius ex hac vita discedant, alij verò diutius in hac dolorosa vita defatigari permittantur. Debemus itaque in omnibus illius adorare philanthropiam, nec grauatim quę fiunt ferre, memores magnificę illius & celeberrimę vocis, quam magnus athleta Iob proloquutus est, cũ in vno conuiuio decem liberos suos exiguo temporis momento cõtritos cerneret, Dominus, inquit, dederat, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, sic & factum est. Et nobis admirabilem hanc vocem communem faciamus. Eequali mercede a iusto iudice remunerantur, qui æqualem probitatem ac dexteritatem ostendunt. Non sumus filio priuati: sed restituumus illum ei, a quo fuerat accommodato datus. Neque extincta est illius vita, sed ad meliorem translata sortem: nec tellus dilectum nostrum obtegit, sed cælum suscepit. Duremus paulisper, & vnã erimus cum desiderato. Nec prolixum est quod intercedit temporis spatium, cuncti in hac vita, quasi quodam itinere ad vnum diuersorium tendimus: in quod alij iam diuerterunt, alij accesserunt, alij adhuc properant. Omnes autem vno fine comprehendentur. Licet enim citius ille iter hoc confecerit, omnes tamen eodem proficiscimur, & cunctos idem diuersorium manet. Id tantum nobis contingat, vt per virtutem pares illius puritati reddamur, quo morum & ingenii sinceritate, eadem cum paruulis in Christo refocillatione fruamur.

Simile.

B

*Ad coningem Nectarij Consolatoria,
Basilij. VIII.*

Silentio erga honestatem tuam vt i statueram, cogitans quod quemadmodum oculo inflammato etiam tenerrima adhibita mitigatio dolorem adfert: ita & animus tribulationis pondere pressus, etiam plurimum consolationis adferat sermo, molestus tamen videtur, si in ipso doloris fuerit articulo adhibitus. Verum vbi recogitauit, loquitur me esse Christianę, iam olim in rebus diuinis institutę, & ad feręda humana paratę: haud arbitratus sum æquum fore, si quod me concernit ommitterem. Noui quomodo sint comparata materna viscera: & vbi peculiariter considero, quę tua sit benignitas & placiditas erga quosuis, facillę colligo, quantum tibi doloris in præsentia calamitate contingat. Filium amisisti, quem cũ in hac vita versaretur, cunctę matres felicem esse prædicabant, & vt ipsorum filij tales essent optabant: mortuum verò perinde luxerunt, ac si suum quoque filium telluri sepeliendum tradidisset. Mors illius vtrique patrię plagam in-

Simile.

C

tulit, nostrę videlicet, & Cilicium. Magnum illud & illustre genus vnã cum illo, quasi fundamento sublato, concussum est, & prolapsum. O incursum maliciosi demonis! quantum potuit inferre damni? O tellurem illam, quę tantum in se calamitatis suscipere coacta est. Et sol ipse si quo esset sensu præditus, tam triste spectaculum exhorruisset. Et quoniam pacto quisquam tantum lamentetur, quantum animi suggerit inopia? Verum non sunt improuisa quę nobis accidit, quemadmodum ex Evangelio didicimus. Neque enim passerulus delabitur sine voluntate patris nostri. Quare si quod nobis accidit, accidit illius voluntate qui nos condidit. Voluntati verò Dei quis resistit? Amplectamur igitur, quod accidit. Etenim si molestę rulerimus, neque quod factũ est reparabimus, & præterea nos ipsos quoque simul perdemus. Ne culpemus iustum Dei iudicium. Inspicietiores sumus, quàm vt arcana illius iudicia exploremus, Nunc experimentum de te sumit Dominus, quomodo se diligas. Nunc temptatum est, vt per patientiam partem martyri accipias. Machabæoi mater septem filiorum necem spectauit, & nec ingemuit, nec ignobiles lachrymas emisit: sed Deo gratias egit, cernens eos igne & ferro, & sauisissimis verberibus confectos, carnis liberari vinculis. Et coram Deo probata est, & coram hominibus celebris habita. Magna est afflictio, fateor & ego. Verum magna est etiã patientibus a Domino reposita merces. Cũ mater esses facta, & filium cerneres, gratias agebas Deo: sciebasque planę, quod mortalis existens, mortalem peperisses. Quid igitur habet insolentię, quod mortuus est, qui erat mortalis? Sed turbat nos, quod immatura est morte abreptus. Incertum est hoc, an non sit satis opportuno ac maturo tempore mortuus. Etenim nostrę sententię non est, quę animabus nostris conducant eligere, & humanę vitę terminos definire. Totum mundum circumspecte, in quo habitas: & cogita, quęcunque videntur esse mortalia, & in vniuersum corruptioni subiecta. Suspecte cælum: & illud aliquando soluetur. Solem intueri: nec iste manebit. Stellę vniuersę, animalia terrestria, & aquatilia, & ornatus terrę, ipsa quoque terra, omnia sunt corruptibilia, omnia paulo post non erunt amplius. Horum consideratio solamen adferat huius quę accidit calamitatis. Illam nolis in seipsa metiri. Sic enim cõsiderata, intolerabilis videtur. Verum si cunctis illam humanis miseris cõtuleris, mitigationem illius inuenies. Præterea illud abs te ante omnia contendo: Parce marito tuo. Alter alteri solamę estote. Noli hanc illi calamitatem aggrauare: quod factura es, si te ipsa dolore confeceris. Omnino autem arbitror non sufficere verba ad consolationem: sed aduersum præsentia incommoda opus esse precibus iudico. Oro igitur Dominum ipsum, vt inenarrabili sua virtute cor tuũ contingat, & animum tuum bonis cogitationibus illuminet, quod ex te ipsa consolationis habeas argumenta.

Nicopolitanis Basilius. IX.

Vm sanctitatis vestre literas consequutus essem, admodum ingemui ac lametatus eam sum ob causam, quod mala ista meis ipsius percepissem auribus.

A utpote verbera & probra vobis illata, populationem aedium, desolationem ciuitatis, totius patriae subuersionem, persecutionem Ecclesiae, fucigam sacerdotum, insolentiam luporum, ac dispersionem gregum: verum ubi a gemitibus ac lacrymis quieui, & ad Dominum in caelos suspexi, cognoui persuasusque sum, quod & vobis notum esse volo: quod citò aderit auxilium, nec in fine vsque deserendi sumus. Quod enim passi sumus, propter peccata nostra passi sumus. Auxilium verò suum benignus Deus, propter dilectionem & misericordiam qua erga Ecclesias afficitur, declarabit. Haud tamen negleximus, quo minus simul & praesentes illis qui rerum potiuntur, supplicemus: & iis qui nos diligunt, in castra scriberemus, quò iram insipientis cohibeant. Et arbitror illum à multis fore reprehendum: nisi forsitan impletum tumultuationis tempus tantum ocij non permittat illis qui rebus gerendis occupantur, ut hisce de rebus agant.

Nicopolitanis presbyteris Basilius. X.

B

Ccepi Reuerentiae vestrae literas: nec quidquam magis praeter opinionem accidit, quam ut de illis edocerer, quae iam antea cognoueram. Nam fama omnem hanc viciniam peruagata est, & turpitudinem eius qui apud vos prolapsus est diuulgauit. Motus ille inanis gloriae cupidine foedissimam sibi ipse contulit ignominiam: & praeterquam quod praemiis fidei propter philautiam excidit, ipsam quoque infelicem gloriolam, praecuius desiderio impietati venundatus fuit, propter iustum odium eorum qui Dominum timent, non est consequutus. Verum ille hoc suo proposito euidentissimum totius vitae suae specimen protulit: declaravitque, quod nunquam spe repositurum ac à Domino promissorum bonorum vixerit, sed si quid sibi rerum humanarum consequutus est, utpote verba fidei, & signum religionis, omnia illa ad hoc contulit & accommodauit, ut accedentes ad se falleret. Vos autem ut quid iste fatigat euentus? Ut quid hac in re priores euaditis?

C Vnus ex albo vestro defecit, & huc vnus & alter consequutus est. Miserabilis est horum casus. Verum corpus vestrum adhuc est per gratiam Domini integrum. Etenim & quod inutile erat, effluxit, & quod mansit haudquaquam est mutilatum. Si verò id vos turbat, quod extra muros eiectionis estis: at in protectione Dei caeli comorabimini, & angelus ille Ecclesiarum praeses vobiscum est egressus. Quare vacuis edibus quotidie condannatur illi, qui propter populi dispersionem graue sibi iudicium affecit. Quod si res ista molestia non caret, confido in Domino, fore illam vobis

non inanem: sic ut quo pluribus tentationibus obnoxij estis, hoc preciosorem mercedem à iusto iudice expectetis. Quapropter nec molestè feratis praesentia, nec spe deficiatis. Etenim adhuc admodum modica mora restat, & veniet ad vos auxiliator, nec tardabit.

Nicopolitanis presbyteris Basilius. XI.

D

Rectè fecistis, cum quod scripsistis nobis, tum quod per hunc virum scripsistis: qui etiam sine literis ad hoc suffecit, ut & curis nostris solatium adferret, & de rebus gestis nos accuratè doceret. Erant enim

multa, quae ab eo quaesituri eramus, qui nos perspicuè instruere posset: propterea quod incerti rumores ad nos deferri solent. Omnia autem nobis constanter & peritè exposuit desideratissimus & venerandissimus frater noster Theodosius cõsenior. Igitur ea ipsa ad pietatem vestram scribimus, quae nobis ipsis cõsulumus. Quod ista videlicet & multis & vobis cõmuniter contigerunt: & non solum hoc praesenti, sed praecedenti tempore innumera talium rerum exempla sunt edita: quorum alia nobis historiae literis mandata reliquerunt, alia sine literis memoriae beneficio ab illis qui ea nouerunt, accepimus: quod nimirum & viritum, & per ciuitates, persecutiones propter nomen Domini illatae, apprehenderint eos qui in illum sperabant. Verum transierunt haec omnia, nec quidquam ex tristibus dolorem adfert immortalè: sed perinde sunt atque grandines & torrentes, & quaecumque alia subita sunt ac temporaria, quae mollia quidem facile ledunt ac dissipant, à solidis verò & resistentibus si in illa inciderint, magis patiuntur aliquid, quam ut illis incommodent. Sic & vehementes illae tentationes contra Ecclesiam motae, imbecilliores depraehensae sunt, quam ut robur fidei quae in Christum est, infringere. Itaque quemadmodum ubi grandinis nubilum praeteriit, & torrens alueo suo effluxit, illud in serenitatem dissoluitur, iste profundo absorptus via qua fluxerat sicca & arida relinquit: ita & tempestas illa quae nos iam apprehendit, paulo post non erit, modò sustineamus non inspicere praesentia, sed spem in ea extendere quae paulo sunt vltiora. Quare etiam si grauis sit tentatio, toleremus, fratres, ea quae sunt molesta. Nemo enim coronatur, qui nec percussus est in certamine, nec luctatus. Si verò leuia sunt ista

Simile.

E

Ferendas esse tentationes.

F diaboli ludibria: & qui nobis immisi sunt, eam quidè ob causam molesti sunt, quod talis sunt hostis ministri: ob id tamen contemptibiles existunt, quod malitiae illorum Dominus impotentiam coniunxit. Caueamus nec condemnemur, tanquam propter res minutas magnopere lugentes. Etenim vnum hoc tantum dolore dignum est, quod periit ille qui temporariae gloriae gratia (si tamen gloria vocari debet, quod publico cum dedecore geritur) sempiterno seipse priuauit honore. Estis filij confessorum, estis filij martyrum, qui ad sanguinem vsque peccato resistunt.

Ita iterunt. Vtatur propriis quisque exemplis aduersus instantiam, qua pietas impugnatur. Nemo vestrum plagis affectus est, nullius aedes publicatae sunt, nondum in exilio viximus, nec carceres experti sumus. Quidnam mali pertulimus? Nisi id forsitan triste est quod nihil dum perpessi sumus, nec digni habitari qui pro Christo patiamur. Si verò quod ille domum orationis occupat, vos verò sub dio Dominum caeli ac terrae adoratis, id vos turbat: cogitate vnde decem quoque Apostolos in caenaculo fuisse conclusos, cum interea qui Dominum crucifixerant in templo celebri Iudaicum cultum perficerent. Iudas etiam, quoniam suffocationis mortem dedecorosae vitae praetulit, illis se praefereendum ostendit, qui nullo nunc pudore ab omnibus hominibus damnati afficiuntur, atque eam ob causam impudenter quae turpia sunt committunt. Id tantum curetis, ne mendaciis illorum decipiaini, quibus fidei rectitudinem profitentur: Non enim Christiani sunt tales, sed Christepori: qui magis hoc quaerunt, quod ad hanc praesentem illis vitam conducit, quam ut secundum veritatem viuant. Vbi vanum hunc principatum adipisci se posse iudicant, Christi se coniunxerunt inimicis. Vbi plebem irritari viderunt, rursus fidei rectitudinem praetextunt. Non agnosco episcopum, nec Christi illum sacerdotibus adnumerarim, qui à prophanis est manibus ad fidei destructionem praesul electus. Haec mea est de illo sententia. Vos, si quam nobiscum partem habetis, eadem etiam nobiscum sentietis. Si verò vestro ipsorum consilio vtimini, suae quisque sententiae potestatem habet, nos insontes erimus ab hoc sanguine. Haec non ideo scripsi, quod vobis diffidam, sed ut quorundam haesitationem declaratione meae sententiae confirmem, ne quis ad illorum communionem praeripiatur: neque, si manus illorum impositionem quisquam acceperit, post reddita pace Sacerdotali ordini sese accensere contendat. Clerum vniuersum, cum qui in ciuitate, tum qui in parocchia est, omni timentium Dominum plebe salutamus.

Christephorus est, qui quaestum mundiuationem sub praesentia Christi suscipiunt.

Ad clericos Nicopolitanos Basilius. XII.

Vod ab vno pio factum est opus, certò nobis persuadet, factum esse consilio Spiritus sancti. Etenim ubi nihil quod humanum sit praec oculis est, neque pro-

C prius oblectamenti gratia ad operandum mouentur sancti, sed quod Deo probatur spectant: manifestum est, Dominum esse, qui corda eorum dirigit. Vbi verò spirituales viri auctores sunt consiliorum, & hoc plebs Domini concordia sententia consequitur, quis ambiget consilium eiusmodi communicatione factum esse Domini nostri Iesu Christi, qui sanguinem suum pro Ecclesiis effudit? Vnde & ipsi rectè iudicatis, Deo dilectissimum fratrem nostrum & comministrum Pæmenium, secundum Deum fuisse motum: qui & in tempore vobis succurrit, & hunc modum consolandi vos aggressus est: in quo ego non so-

lum utilitatis adinventionem laudo, sed & animi dexteritatem ac fortitudinem celebro, quod causam hanc nulla dilatione protraxit: qua etiam inquisitorum studium dissoluisset, simul tamen & aduersariis cautionis occasione dedisset, & obseruatorum insidias excitasset, sed confestim quod bene ceperat consilium, ad effectum perduxit. Panestium Dominus gratia sua custodiat, ut Ecclesia sibi ipsi similis permaneat, in concordia cum praecedentis traditione & successu, nec locum det malo: qui si vnquam, nunc istum argerrime fert Ecclesiarum statum & ordinem. Fratres autem qui sunt in colonia, & nos literis plurimum adhortati sumus, & vos quoque illorum dispositionem probare magis debetis, quam eos quasi propter tenuitatem contempnibiles irritare, & contemptu ad contentionem prouocare. Solent enim qui contendunt, inconsultius plerumque agere, & suis malis impensius affici quo aduersarios turbent. Nemo autem vsque adeo tenuis est, qui iam magnorum malorum occasionem, his qui volunt occasionem, subministrare nequeat. Et hoc non ex coniecturis, sed nostrorum malorum experientia edocti loquimur: quae propter preces vestras auertat Deus. Simul autem & pro sanitate nostra orate, ut praesentes illic apud hunc pastorem vestrum agamus, & vna consolationem super obitu comunis patris nostri capiamus.

Ciuiibus Nicopolitanis Basilius. XIII.

Dispensationes Ecclesiae sunt quidem per eos, quibus est illarum cura concredita, verum à plebe confirmantur. Itaque quod Deo dilectissimos episcopos cõcernebat, impletum est: quod reliquum est,

ad vos spectat, ut videlicet datum vobis episcopum ex animo complecti dignemini, & pericula extrinsecus imminentia fortiter repellatis. Nihil enim sic absterret tam principes, quam reliquos pacatum hunc vobis statum inuidentes, atque concors erga traditum vobis episcopum dilectio, & infraeta resistentia. Incutit enim illis omnium malorum conatum desperationem, si nec clerum nec plebem adinventiones ipsorum amplecti viderint. Igitur quem habetis animum erga bonum, illum ciuitati communem efficite: & quae decora sunt populis ac cunctis in ea regione habitantibus proponite, & bona illorum proposita confirmate, quo sincera vestra Deum cunctis innotescat dilectio. Optamus autem, ut & nos aliquando digni habeamur, qui ad vos veniamus, & Ecclesiam pietatis altricem inuisamus: quam tanquam rectae doctrinae metropolim propterea veneramus, quod ab honestis viris & electis Dei gubernata est, qui fidei secundum doctrinam sermoni adhaerent, quibus dignum esse hunc praesentem & vos iudicatis, & nos consensimus: modò per gratiam Deicustodiatur, qui & praua inimicorum consilia dissipat.

si pat, & animis nostris robur & constantiam ad conferuandum ea quæ bene sunt tradita cõfert.

Theodoto episcopo Nicopolitano Basilus. XIII.

Rauis tempestas est, & longissimè extenta, sic vt ne literaria quidem consolatio facile nobis expediri possit. Vnde me rarò & ad te scripsisse & literas abs te accepisse scio. Verùm quoniam desideratissimus frater noster Sagetensis presbyter, ad vos vsque proficisci statuit, per illum Reuerentiã tuam salutamus, & vt pro me oret obsecro: ac simul dicto iam fratri aurem accommo-

Theodoto episcopus Basilus. XV.

REtè nos & competèter reprehendis, venerandissime, & reuera desideratissime frater: propterea quòd ab eo tempore, quo à Reuerentiã tua propositiones illas de fide ad Eustathiũ ferètes discessimus, nihil tibi nec modicè nec magnum de causa illius significauimus. Ego verò id non eam ob causam feci, quòd sulque deque faciam quasi cõtemptibilia quæ in nos ille commisit: sed quòd fama illorum ad quosuis passim peruagata est: & nemo sit qui opus habeat, vt à nobis quòdnam sit viri huius propositum discat. Nam hoc & ipse curauit, veluti metuens, ne paucos habeat sententiæ suæ testes ac conscios: ideoque & ad quosuis cõfines epistolas suas aduersum nos scriptas emisit. Itaque à communionem nostram seipse auulsi, quandoquidem nec in locum determinatum conuenire nobiscum sustinuit: nec discipulos suos, quòd tum pollicitus fuerat, adduxit: sed nos etiam in frequentissimis synodis perstrinxit, vnà cum Theophilo Cilice, nuda & manifesta blasphemia, quasi aliena à doctrina sua animis plebis insinuet dogmata. Sufficiebant quidem & ista ad dissoluendum omnem nostram coniunctionem. Postquam verò & in Ciliciam venit, ibique cum Gelasio quodam degens fidè illi exposuit, quæ à solo Arrio, vel germano aliquo illius discipulo conscribi debuisset: tum adhuc amplius ad separationem ac disunctionem obfirmati sumus: cogitantes fieri nõ posse, vt vel pellem suam vnquam mutet Aethiops, vel maculas suas pardalis: vel qui peruersis est dogmatibus innutritus, malum hæreseos abstergerè queat. Et tamen vltra hæc & illud temeritatis ausus est. Scripsit contra nos, immo cõscripsit sermones prolixos, omnis generis conuulsi &

Hæretici non emendantur.

syrophantiis refertos, quibus hætenus nihil respondimus, propterea quòd ab Apostolo docemur, ne nos ipsi vlciscamur, sed locum iræ demus. Et simul vbi de profunditate hypocriteos cogitamus, qua se nobis toto tempore blandiuscule insinuauit, stupore quodam præ consternatione corripimur. Etiam si nihil illorum esset, tamen quòd iam recens ausus est, cui non honorem & omnimodam viri huius abominationem incuteret? qui, sicuti audio (modò verus est rumor, & non figmentum delationis gratia compositum) etiam manu quibusdam denuò imponere præsumpsit: quòd nemo vnquam ex hæreticis fecisse videtur. Itaque quomodo fieri potest, vt talia placidè feramus, & viri huius delicta curabilia esse putemus? Quare videte, ne falsis sermonibus seducamini: neue prætextibus virorũ istorum, omnia ad malum facillimè excipientium, fidem accommodetis. Ista quomodo in nullo discrimine ponemus? Scias itaque desideratissime ac venerandissime, haud conscium esse me, quòd vnquam tantũ doloris in animo meo conceperim, quantum nunc ex eo patior, quòd Ecclesiasticas leges confundi percipio. Verùm id vnice precare, vt largiatur nobis Dominus, nihil ex affectibus iræ moliri: sed retinere dilectionem, quæ nihil agit indecenter, nec inflatur. Etenim vide, quomodo qui illa carent, supra humanæ mediocritatis mensuram elati, turpiter & indecenter viuant, ea facere præsumentes, quorum nulla præteritũ tempus habet exempla.

Diodoro Basilus. XVI.

ALatæ sunt nobis literæ, epigramma habentes Diodori: reliqua verò illarum alteri cuiquam magis quam Diodoro cõpetere videbantur. Etenim mihi quisquã ex artificiosis personã tuam ad hoc induisse videtur, vt hoc pacto fide dignũ se reddat auditoribus, quasi interrogatus à quoquam, liceatne de mortuæ vxoris sororem matrimonio ducere, ab ea quæstione non abhorruerit, sed autem placidè accommodauerit, ac obscenam concupiscentiam vnã cum illo admodum fortiter & concertatim pertractarit. Misissimè hoc scriptũ ad te, si ad manum fuisset, sufficissimè; vt & te ipse & veritatem vindicares. Quoniam verò qui illud ostenderat mox abstulit, & tropæi cuiusdam loco aduersum nos circumtulit, quòd rem hanc initio prohibuerimus, & scriptam se potestatem habere dixit, iam ad te scripsi, quo ambabus manibus adulterinum hoc scriptum deprehendamus: nec aliquid illi roboris relinquamus, ne facilè possit nocumentum inferre legentibus.

Principio igitur, quòd in huiusmodi rebus maximum momenti est, morem qui apud nos est obicere possumus, quòd is legis vim habeat: propterea quòd sanctiones istæ à sanctis nobis sunt viris traditæ. Est autem hic mos talis. Si quis affectu immunditiæ cõreptus, ad illicitam duarũ sororum cõmunicationem exorbitauerit,

Mos pro lege habetur.

Soror vxoris non est ducenda, aut ambabus nuptiis simul appetenda.

Leuit. 18. Aemulam, Græcè ἀντιμόλον, vulgata Latina habet, in pellicatum.

bitauerit, id neque coniugium esse censendum: neque talem ad Ecclesiasticum cætum admittendum, priusquam à se inuicem dirimantur. Quare etiam si nihil aliud dici posset, sufficeret mos iste, ad cauendum hoc malum. Quoniam verò qui Epistolam hanc scripsit, adulterina argumentatione tantũ malum in vitam humanam inducere conatus est: necesse est, vt nec nos cessemus, quo minus rectæ ratiocinationis subsidium adferamus. Quoniam in illis rebus quæ admodum sunt perspicuæ, maior est apud vnũquẽque prænotio, quàm vlla sit sermonis argumentatio.

A Scriptum est, inquit, in Leuitico, Mulierem ad sororem eius non accipias æmulam, vt reuelles turpitudinem eius, adhuc illa viuente. Manifestum ex hoc est, inquit, quòd permittitur, vt mortua illa, accipiatur soror eius. Ad hoc primum illud dico: quòd quæcunque lex dicit, iis qui in lege sunt dicat: alioqui & circũcisioni, & sabbato, & abstinentiæ ciborum subiiciemur. Etenim non conuenit, vt subiiciamus nos iugo feruitutis legis, si quid quòd voluptatibus nostris consonũ sit inuenerimus: si verò graue quid in legalibus visum fuerit, tum ad libertatẽ quæ in Christo est confugiamus. Interrogati sumus, an scriptum sit, vt accipiatur mulier ad sororem ipsius: Diximus, quòd & certum nobis est, & verum: videlicet, non esse scriptum. Id verò quòd tacitum est, ex illatione consequentiæ colligere,

B legiflatoris est, non eius qui legem recitat. Alioqui, si quis audere velit, etiam viuente adhuc vxore sororem eius accipere licebit. Nam hoc ipsum sophisima etiam illi congruit. Scriptum enim est, inquit, Non accipies æmulam. Ergo extra æmulationem accipere nõ prohibuit. Qui affectioni huic patrocinatur, ingenium sororũ alienum esse à zelotypia affirmabit. Quare sublata causa, propter quam legiflator ambubarum connubiũ prohibuit, quid impediẽt, quo minus duæ sorores accipiantur? Verùm ista scripta non sunt, dicemus. At nec illa determinata sunt. Intelligentia verò consequentiæ vtriusque pariter libertatem ac licentiam confert. Verùm recurrendum paulisper erat ad ea quæ legem hanc præcedunt, quo quæstio ista solueretur. Apparet enim legiflatorem non quæuis delictorum species comprehendere: sed ea peculiariter prohibere, quæ Aegyptiorum, à quibus liberatus erat Israel, & quæ Chananæorum erant ad quos ducebatur. Sic enim ad verbum dicit, Secundum studia Aegypti, in qua peregrinati estis, non facietis: nec secundum studia terræ Chanaan facietis, in quam ego vos ducam: neque in illorum legitimis ambulabitis. Igitur genus hoc peccati locum nõ habet, vbi non habitatur inter gentes: ideoque nec legiflatore opus erat, vt cauendi illius gratia quidquam statueret, cum sola consuetudo citra doctrinam ad reprehensionem sceleris huius sufficeret. Quomodo ergo, cũ quòd maius est prohibuisset, de minori tacuit? Quoniam exemplum patriarchæ Iacob multis carnaliter affectis hominibus hætenus esse noxiũ videbatur, vt & ipsi duarum sororũ adhuc viuentium nuptias appeteret. Nobis verò quid facien-

C dum est? An quæ scripta sunt dicendũ, vel quæ silentio præterita sunt faciendũ? Mox occurrit illud, quòd non licet patri ac filio vnã vtriusque amica. Id quidem in istis non est scriptũ legibus, apud Prophetam verò, maximopere reprehenditur. Filius, inquit, & pater ad eandem puellam ingressi sunt. Quàm multa sunt autem & alia immundarum affectionum genera, quæ doctrina dæmoniorum adinuenit, & D. scriptura tacuit, honestatem suam turpium rerum nomenclatura fœdare nolens, sed generalibus nominibus immunditias illarum complexa est, sicut & Apostolus Paulus dicit, Scortatio verò & omnis immunditia nec nominetur in vobis, sicuti decet sanctos. Nominem immunditiæ nefandum masculorum ac mulierũ obscenitatem cõprehendit. Itaque silentium de hisce flagitiis, non adfert licentiam, & impunitatem voluptuariis. Ego verò neq; de hac causa legiflatorem tacuisse, sed admodum vehemẽter interdixisse dico. Illud enim, Non introibis ad omnem carnem tuæ affinem, vt reueles turpitudinem earum, etiam hanc cognationis speciem complectitur. Etenim quid viro affine magis est, quàm sit illius vxor, immo illius caro? Non enim duo sunt, sed vna caro. Per vxorem igitur, & soror illius ad affinitatẽ viri trãsit. Nam sicuti vxoris suæ matrem nõ ducet, nec filiã vxoris, propterea quòd nec matrẽ nec filiam suam accipiet: ita nec sorore vxoris, ob id quòd nec suam ipsius sororem sibi cõiunget. Ac viceuersa neque vxori licet, vt viri sese affinibus coniungat. Sunt enim vtrinque cõmunia cognationis iura. Ego verò cuiuslibet de nuptiis consilium petenti testificor, quòd mundi huius figura prætereat, & tempus contractũ existat: ideoque conducat, vt qui vxores habent, sint tanquã non habentes. Quòd si mihi vicissim legerit illud, Crescite & multiplicamini: respõdebo, esse hoc eius hominis adferre in medium, qui inter legiflationum tẽpora non discernit. Secundæ nuptiæ scortationis remedium censendæ sunt; non lasciuia cõmpendiũ. Si se non continent, nubant, inquit: non dicit. Etiam nubendo illegitimè agant. An non vel ad ipsam naturam dedecorosa hac affectione, veluti lippitudine quadam cæcutientes respiciunt, quæ iam olim appellationis generis discreuit? Etenim cuiusnam cognationis nominibus eos qui ex huiusmodi cõnubio nascuntur, appellabunt? Fratresne, vel cõsobrinos vocabunt? Nam vtraque illis appellatio propter confusionem cõgruet. Ne cõmittas, o homo, vt auuncula sit mater infantium: neque, vt quæ illis matris loco fouere debebat; implacabili aduersus illos zelotypia armetur. Etenim solum hoc nouercarum genus sic comparatum est, vt odium etiã in mortuas extendat. Immo cũ alij hostiliter affecti mortuos reconciliantur, nouerca odia post mortem inchoant. Sit autem hæc summa eorũ quæ diximus, Si quis legitimè ad nuptias aspirat, pater illi totus orbis. Si verò affectionibus percitus est; ob id magis excludatur & coerceatur, quòd vas suum in sanctimonia & honore; non in passione concupiscentiæ possidere discat. Plurã dicturum, & epistolæ modus cohibet. Oro autem, vt vel admonitio nostra hanc inordinatam affectionem

Nouercarũ odium.

1040

BASILII MAGNI

tionem retundat, vel scelus hoc in nostram regionem non serpat: sed in quibus præsumptum est locis, in illis detineatur.

Paregorio presbytero Basilius. XVII.

BEgi literas tuas magna cum animi lenitate admiratus; sum, quomodo coneris rebus incurabilibus lōgis mederi sermonibus, cum breuiter nobis & facile reipsa satisfacere valēs, in illis de quibus accusaris, permanere constitueris. Nec primi, nec soli, Paregori, fanciuimus, non debere mulierculas cohabitare viris. Lege Canonē à sanctis patribus nostris in Nicena synodo constitutū, qui manifestē interdixit, Ne quis mulierculam subintroductam habeat. Cœlibatus autem honestatem suam in eo habet, si quis à nexu mulieris successerit. Itaq; si quis cœlibatū nominatenus professus, reipsa faciat ea quæ à coniugatis fiunt, manifestū est, quod virginitatis honestatem nūcupatione quidē illius præstet, verum interea ab inconuenienti voluptate non desistat. Tantō facilius admonitioni nostræ acquiescere poteris, quantō magis liberum esse te à corporalibus affectionibus affirmas. Neque enim credo virum 70. annos natū, cum eiusmodi affectionibus cohabitare mulierculæ: neq; propterea ista determinauis, quod aliquid absurdi designaueris: sed quod ab Apostolo edocti sumus, non esse fratri ponendum offendiculum vel scandalum. Scimus autem vsu venire, vt quod à nonnullis rectē geritur, aliis in occasione peccati cedat. Ob hanc causam, constitutionem sanctorū patrum sequuti, præcepimus, vt à muliercula separeris. Vt quid igitur Chorepiscopum accusas, & veteris inimicitia mentionē facis? Immo quid nos quoque, quasi aures habeamus delationibus admittendis proclives? & non magis te ipsum reprehendis, quod à consuetudine mulierculæ abstinere detrectas? Eiice igitur illā ex ædibus tuis, & trade in monasterium. Sit illa cum virginibus, & tu inter viros ministra: ne nomen Dei propter vos blasphemetur. Donec ista feceris, etiam si innumera per epistolas causseris, nihil efficies: sed ociosus morieris, dabisque Domino ocij tui rationem. Si verò sine correctione tui ipsius, ausus fueris sacerdotij retinere functionem, anathema eris omni plebi: & si qui te receperint, per omnē Ecclesiam excommunicabuntur.

Presbyteris Antiochiæ Basilius. XVIII.

Collicitudinem illam quā pro Ecclesiis Dei geritis, ex parte recreabit desideratissimus ac religiosissimus frater, & cōsenior noster Sactesimus, qui vobis totius Occidentis erga nos charitatem & affectū exponet, & rursus ex parte animos vestros excitabit, & adhuc amplius prouocabit, dum vobis per seipsum luculenter declarabit, quantum studij ac diligentia res præsentis exposcant. Etenim aliorum quilibet veluti dimidiato de sententiis virorum occidentalium, & statu rerum narrauit: ipse verò, quoniam sufficiens ad hoc fuit, vt & voluntatem virorum cognosceret, & de statu rerum

exactē inquireret, narrabit vobis omnia, ac bonū vestrum studium ad cuncta veluti māducat, quo conuenientem materiā ad hoc habeatis, vt propositum vestrum perficiatis, quod indefinenter pro Ecclesiis Dei solliciti ostendistis.

Desideratissimis ac religiosissimis fratribus & sympresbyteris, Acacio, Ætio, Paulo, Syluano, & diaconis etiā, & reliquis monachis fratribus, Basilius episcopus. XIX.

Vm de graui persecutione aduersum vos excitata percepisse, & q̄ cōfestim post Pascha, qui ad iudicia & pugnas ieiunarat, in tabernacula vestra irruentes labores vestros igni tradiderint, cognouisse (qui vobis quidem domū in cælis sine manibus constructam, sibi ipsi verò ignis, quo ad nocendum vobis vsi sunt, thesaurum parauerunt) ingemui quidem super eo q̄ accidit, non vt vobis fratres (absit) sed vt illis condolerē, qui vsque ad eodē absorpti sunt à malicia, vt in tantum vique facinus nequitiam suam extenderint. Verum expe&abā futurum, vt cōfestim ad humilitatem nostram, tanquam paratum refugium, vniuersi accurreritis: sperabamque, daturum mihi Dominū indefinentium dolorum meorum refocillationem è vestro complexu, & sudore illo, quē propter veritatem destillatis, in corpus hoc ociosum excepto, habiturū me cōsortium præmiorū illorum, quæ vobis à iudice veritatis sunt recōdita. Postquam autem id vobis ne in mentem quidē venit, nec aliquid refocillationis à nobis expectastis, continuam mihi ad vos scribendi occasionē dari optaui: vt quemadmodum aliqui decet tantibus acclamant, ita ego & bono vestro certamini adhortatione aliqua per literas acclamarē. Fuit autē nobis ne hoc quidem factū facile, idq; duabus de causis. Vna, quod ignorabam vbinam locorū ageritis: altera, quod non ad eodē multi sunt, qui ad vos proficiscantur. Nunc verò obtulit nobis Dominus desideratissimum ac religiosissimū fratrem Sactesimum presbyterum, per quem charitatem vestram salutamus: obsecramusque vt pro nobis quoq; oretis, lætantes & exultantes, quod merces vestra multa est in cælis: & quoniam fiducia habetis in Domino, ne cessetis noctes ac dies clamare ad illū, vt certamen hoc Ecclesiarū compeccat, plebibus pastores restituat, & ecclesiā ad pristinam suam dignitatē redire faciat. Persuasus enim sum, si vox aliqua reperiat, quæ optimū Deum fle&at, non elongaturū eum miserationes suas: sed daturum nobis post hac vnā cum tentatione & exitum, vt ferre possimus. Cunctam in Christo fraternitatem nostro nomine salutate.

Scholastici cuiusdam pueri parenti, consolatoria Basilius. XX.

Voniam nos Dominus in secundarium parentum ordinem Christianis constituit, dum nobis puerorum in se credentium formationem quæ per pietatem

rem est concedidit, calamitatem illam quæ in obitu beati iam filij tui accidit, etiam ad nos propriè pertinere iudicamus. Ingemuimus quidem, propter immaturum illius discessum: tibi potissimum condolentes, ac recogitantes, quā sit grauis dolor ei, qui secundum naturam parens est, quando & nobis secundum mandatum Dei affinis tantum ex hoc casu acciderit mœstitiæ. Super illo quidem nihil triste nobis nec patiendum est, nec loquendum: verum illi miserabiles, ac reuera multis lachrymis ac suspirijs digni censendi sunt, qui spe de eo concepta fraudati: & puerum, quem in ipso ætatis flore ad hoc à se dimiserant, vt in studio differendi exerceatur, silentem iam, idque silentio hoc prolixo & auersando, receperunt. Hæc nos quidem cōfestim, tanquam homines, commouerunt illachrymatique fumus immodicè, & inconditos gemitus ex intimo cordis emisimus, propterea quod affectio ista rationem nostram veluti nebula quædam subito occupauit: vbi verò ad nos reuersi sumus, & mentis oculo ad humanarum rerum naturam respeximus, de eo nos coram Domino repurgauimus, quod animus noster veluti raptu quodam in hoc casu percitus commiserat: ac simul nos ipsos admonuimus, esse ista moderatè ferenda, quæ vitæ humanæ sorte hæreditaria secundum antiquam Dei sententiam contingunt. Mortuus est puer, secundum ætatem vitalis, in choris cœtaneorum honestè se gerens, acceptus doctoribus simplici alloquio etiam ferocissimum quemque ad benevolentiam pertrahere valens, acutus in disciplinis, mansuetus ingenio, & supra ætatem modesto: & si plura quis referat, adhuc tamen minus quàm veritas exposcit, narrabit: verum homo erat, ab homine prognatus. Quid igitur talis pueri parentem cogitare decet? Quid aliud, quàm vt sui ipsius parentis recordetur, quod & ille sit mortuus? Quid habet ergo insolentia, quod è mortali natus, mortalis filij factus est pater? Quod autem immatura morte, & priusquam hac vita saturaretur, mensuramque adultæ ætatis consequutus hominibus innotesceret, & generis sui successorem relinqueret, hinc est abreptus: non faciunt ista, meo iudicio, ad augmentum calamitatis, sed magis ad solatium. Gratia sunt agendæ diuinæ dispositioni, quod nullos post se in hac terra pupillos, nec viduam prolixæ tribulationi expositam, aut alteri viro cohabitaturam, & priora pignora neglecturam reliquit. Quod autem vita illius non est in hoc mundo amplius prorogata, quis ad eodē est insensatus, qui id non maximi boni loco ducat? Etenim quo quis diutius in hac vita moratur, hoc plurimum malorum occasionibus obijcitur. Non patrauit malum aliquod, non struxit dolos proximo: non in id necessitatis venit, vt malè agentium conuenticulis miseretur: non est malis forentibus intricatus, non sustinuit peccandi vim, non mendacium, non ingratitude, non auaritiā, non studium voluptatum, non carnis affectus, qui imperitis animis innasci solent, expertus est, nec vlla vitiorum istorum cicatrice in anima notatus hinc migravit, sed purus ad meliorem sortem discessit. Tellus dilectum non

operit, sed cælum suscepit. Deus, qui res nostras dispensat, & temporum terminos singulis constituit, inque hanc vitam puerorū induxit, idem illum etiam transtulit. Documentum habemus ad quod in extremis calamitatibus respiciamus, celebrem illam vocem magni Iob, qua dixit, Dominus dedit; Dominus abstulit: sicuti Domino placuit, sic factum est.

Alia consolatoria Basilius. XXI.

PTABLE quidem erat, vt primam epistolam mittentibus lætius esset scribendi argumentum. Nam sic nobis rex ex animi sententia successissent, propterea q̄ cupimus illis qui piæ vitæ præditi sunt proposito, cunctam vitam ad id quod bonū est prosperari. Verum quoniam Dominus, vitæ nostræ dispensator, secundum inenarrabilem sapientiam suam ista prorsus ad animarum nostrarum emolumentum disposuit, quibus & tibi lugubrem vitam imposuit: & nos dilectione, quæ secundum Deum est, coniunctos, in compulsionis affectum induxit: ex eo quod à fratribus nostris, quid tibi acciderit, percepimus: necessarium iudicauimus, vt te, quod ad eius fieri possit, aliqua consolatione erigamus. Quod si possibile fuisset ad eum quoque locum vsque proficisci, in quo generositas tua degit, id sanè ante omnia fecissem. Quoniam verò & corporis infirmitas, & multitudo negotiorum, quibus occupamur, etiam iter illud cuius molestiam subiimus, multo Ecclesiarum nostrarum detrimentum affecit, honestatem tuam literis inuisere, & admonere constituimus, tribulationes istas non ociosè seruis Dei inferri à Domino, qui nos inuisit, sed ad probandum quàm vera simus erga eum dilectione præditi, qui nos condidit. Quemadmodum enim athletas certaminum labores ad coronas, sic Christianos exploratio quæ per tentationes est, ad perfectionem adducit, si quæ à Domino dispensantur, competenti tolerantia & cum omni gratiarum actione ferenda susceperimus. Bonitate Domini disponuntur omnia. Nihil eorum quæ nobis accidunt, tanquam triste aliquid accipiendum est, etiam si ad præsens infirmitatem nostram lædat. Nam etiam si rationes ignoramus, propter quas singula quæ contingunt, tanquam bona nobis inferuntur: illud tamen persuasos nos esse conuenit, quod omnino vtile sit, quod contingit, vel nobis, propter patientiæ mercedem: vel animæ quæ hinc absumitur, ne diutius in hac vita moretur, malicia quæ in hoc mundo obtinet repleatur. Quod si spes Christianorum ad hanc esset vitam determinata, non immeritò molestum videretur, si quis citius à corpore separaretur. Si verò solutio ista, qua à vinculis corporis liberatur anima, illis qui secundum Deum viuunt, verè est vitæ principium: quid contristamur, quasi spes non habentes? Admitte igitur consolationem, nec subiace affectionibus, sed celsiorem te illis ac superiorem ostende.

ἀγαθία
ἔστι οὐκ
ἐστὶν ἀνάγκη
ἵνα ἀναγ
νίξαι ὁ
πρὸς ἀγα
θίας ἐστὶ
ἵνα ἴδω
ναι πρὸς
τῶν πρὸς
ἑαυτῶν.

Chorepiscopus.

Ociosus, id est, sine functione presbyterij.

τὸ αὐτοῦ Γρηγορίου εἰς τὸν μίγα βασιλέωρ
ἐπικήδρια, ἢ ἐπιτάφια.

Σώμα δὲ ψυχῆς ζωῆν παρ' ἡμῶν, ἢ ἐμὴν σῶμα,
Βασίλει χριστὸς λάτρε φίλ' αἰμίμηρ.
Ἄλλ' ἴτλην, καὶ ἱμενα, τί μὴ μοιδῶν, οὐ μ' ἀναίρειας,
Θέσας ἐς μακάρων σὺν τε χοροσάσμηρ
Μη μελίπης, μὲν τὸν ἐπὶ μνημι, οὐ ποτε εἶσο
ἀσσομαι, οὐ δ' ἐθίλωρ. Γρηγορίου λόγος.
Ἡνίκα βασιλείω θεοφρον' ἤρπασε πνεῦμα
Ἡτρίας, ἀσασίως ἰνθρ' ἐπαγομένω
Πᾶσιν οὐρανίω στρατῶν γήθησιν ἰόντι,
Πᾶσιν δὲ καππαδοκῶν ἰσονάχισι πόλις,
Οὐκ ὄνομ, κόσμος δὲ μὴ ἴαχρη, ὄλετο κήρυξ,
ὄλετο ἰρήνης δέσμος ἀεὶ πρὸς πᾶσι.
Κόσμος δὲ μύθοισιν ἢ ἀντιπάλωσιν ἑακῶς
Σείεται, ὁ τριάδ' ἑκκλήρω ἑμοσδένι.
Αἱ αἰ βασιλείς δὲ μεμυκῶς χεῖλασισγῆ
Ἐγρε, καὶ σὺν σοῖσι λόγοισι σάλας.
Σῶσιν τε θεοπολίωσι, σὺ γὰρ μόν' ἴσωρ ἰφθαίης,
καὶ βίωτον μύθω, καὶ βιωτῆτι λόγω.
Εἰς θεὸς ὑψιμίδωρ, ἵνα δ' ἄξιον ἀρχιερέα
Ἡμετέρη γενεὴ εἶδ' ἐμβασιλεῖς,
Ἀγγέλωρ ἀτρεκίης ἰρήνεια, ὅμμα φανέρω
Χριστιανῶν ψυχῆς καλλεῖς λαμπρόμενον
Πόντος καππαδοκῶν τε μίγα κλίς ἰσιστι καὶ νῦν
Λίω μ' ὑπὲρ κόσμος ἴσα δ' ἄναγωρ.
Ἐνθάδε βασιλείω βασιλείω ἀρχιερέα
Θεῖον καὶ καίσαρες, Γρηγορίου φίλωρ.
Οὐ μὲν κῆρι φίλωρ, θεὸς δὲ ὁ ὄλεσα δαίτη,
Ἀλλὰ πρὸς ζωῆς ὡς τὰ χεῖρα ἀντιτάσαι
Ἡμετέρη τῆς ὄνασιν ἐπὶ χθονὶ δ' ἠθύνοντα
Τῆς κείνης οὐρανίης μνησόμενον φίλιν.
Τυθῶν ἴτι πνεύσας ἐπὶ χθονί, πάντα δὲ χριστῶ
Δῶκα ἀγῶν, ψυχῆρ σῶμα, λόγῶρ, παλάμας.
Βασίλει χριστοῦ μίγα κλίς, ἵρη' ἰρήνωρ,
Ἐρμα πολυσχίστος νῦν πλὴν ἀτρεκίης
Ὡλόγοι, ὄφυνός φίλιν δ' ὄμω, ὄφιλ' ἀθῆναι,
Ὡ θεὸς βίωτος τηλόθι σωθεῖσαι,
Ἴσιν ποδ' ὡς βασιλεῶν ἐς οὐρανῶρ, ὡς ποθεῖσθε
Γρηγορίου δ' ἐπὶ γῆς, χεῖλασι δέσμοσιν φέρωρ.
καὶ ὄρωρ μὴ ἄεσμα φανέρω τε ὡ βασιλεῖ
βρόντι σῶσιν λόγῶ ἀεὶροπῆ δὲ βίωσιν.
Ἀλλὰ καὶ ὡς ἴδωρ ἰρήν λιπες, ἰθελὲν ὄρωρ
Χριστοῦ, ὅπως μίξῃ ὡς τὰ χεῖρα οὐρανίωσιν.
Βίβλια πάντ' ἴδωρ τὰ πνεύματ' ὄσασιν ἴσασιν
Τῆς χθονίης σοφίης, ἱμῶν ἰσῶν ἰσῶν ἴσασιν
Ὁκταταῦ λαοῖο θεοφρον' ἠνία τείνας.
Τοῦτο μόνωρ ἡμεῶν βασιλεῖ ὄλωρ.
Χαίροις ὡ βασιλεῖ, καὶ εἰλίπης ἡμῶν ἱμῶν
Γρηγορίου τὸδε σοι γράμμα ἐπιτυμβίωρ,
μῦθος δ' ὄμ' ὄμ φίλιν σκεῖ, ἴχης χριστοῦ ὡ βασιλεῖ
Τῆς φίλιν, καὶ σοι δ' ὄρωρ ἀπυκτότατορ,
Γρηγορίου βασιλεῖ τε ἡ κόνιη ἀνίθικα
τῶρ ἰπυγμαματίωρ πᾶσιν δὲ δουδεκαέσιν.

Eiusdem B. Gregorij Nazianzeni in Magnum
Basilium funebria seu sepulchralia.

Corpus sine anima prius vivere, quam me sine te
Basilie amice Christi cultor, existimabam.
Sed toleravi, et sustinui. Quid moramur: non me sublatum
Locabis in beatorum, tuumque chori ordinem?
Ne me deferat, ne sepulchrum adiuro: nunquam tui
Obliviscar: neque volens. Gregorij oratio hac est.
Cum Basilij desuper rapuit spiritum
Trinitas, libenter hunc festinantis,
Omnis quidem caelestis exercitus letatus est eunte,
Omnis autem Cappadocum lamentata est ciuitas.
Nec solus, sed et mundus exerta hac voce vociferabatur: Perijit praece,
Perijit pacis vinculum sane quam decore.
Mundus totus a sermonibus sibi mutuitur reluctans indecore
Quatitur, Trinitatis hereditas aequipotentia.
Hec, hec Basilij clausa labia silent.
Excitars, ac cesset tui sermonibus perturbatio hac ingens,
Tuique sacrificij ea in tranquillitate vertentibus. Tu enim solus es
Et vitae sermone, et vitae formula sermonem. (aequo expressisti
Vnus Deus celsipotens, vnum vero dignum Antistitem
Nostra aetas vidit te, o Basilie,
Nuntium veritatis magnifonum, oculum clarum
Christiani anima pulchritudinibus splendentem.
Ponti, Cappadocumque magna gloria etiam nunc
Supplicio pro mundo: spes dona adducens.
Hic Basilij Basilium Antistitem
Posuerunt me Casarienses, Gregorij amicum:
Quem praece cor amavi. Deus ei beata det,
Aliaque, et vitae quam celerrime occurrere
Nostra. Quanam utilitas in terra morantem
Absumi, caelestis memorem amicitia.
Parumper etiam spirasti in terra, omni autem Christo
Tradidisti offerens, animam, corpus, sermonem, manum.
Basilij magna gloria, firmamentum sacerdotum,
Firmamentum multisida nunc maxime veritatis.
O sermones, o communis amicitiae domus, o chara Athena
O diuina vitae diuturna consortia,
Scitis hoc, neque Basilium in caelum profectum, ut optabas,
Gregorium vero in terra, labij vincula ferentem.
Casariensium magna gloria, illustrissime, o Basilie,
Tonitru tuum erat sermo, at fulgur vitae.
Attamen sedem sacram reliquisti voluit ita
Christum, ut misceretur quam celerrime caelestibus.
Profunda omnia edocuit es spiritum, quacunq; sunt
Terrena sapientiae, spirituale sacrum eras.
Octo annos populi desuper habenas texisti.
Hoc solum, tuorum officiorum, o Basilie exigua pars fuit.
Vale, o tu Basilie, et si liquisti nos, tamen
Gregorij est hoc tibi scriptum sepulchrale.
Sermo hic quem amabam, habes debitum, o Basilie
Amicitiae, et tibi donum nentiquam optabile
Gregorium, o Basilie tuo pulveri dedicati
Inscriptum unclatum hanc duodecadem.

EX

EX PRIMO FASTORVM BAPTISTAE MANTVANI

Carmelitarum facile Antistitis, Carmen in laudem D. Basilij.

Dies nepe dominica circuncisionis.

Collatio non inueniusta καὶ ἐπερβόλη.

Hec eadem sacrata dies tibi magne Basilie,
Atque tuum primae celebrant natale Kalendae,
Sed quia cedendum dominis maioribus, illinc
Te trahis, et transfers in idonea tempora, iuxta
Diuersos hominum mores, vsuq; locorum.
In tua decurrit Grauium sapientia fluxu
Corda redundanti, sicut decurrere nostrum
In mare consuevit magnis Atlanticus undis
Oceanus, seseq; amplum diffundit in aequor.
Nec fuit ambarum diuina scientia legum
In te larga minus, nec Graiae copia linguarum
Pauperior. Tua religio quasi vinea densis
Palmitibus fruticans, longeq; lateq; per orbem
Est vulgata, latens in Casariensibus agris
Trans Phryges et Galatas, et trans Bebrycia regna
Hesperiae populis procul apparebat et Indis.
Rumor hic a Libycis traxit regionibus Efren
Insignem probitate virum, desertare reliquit,
In quibus a teneris aeuum transegerat annis.
Ad spectanda tua venit miracula vitae
Iam senior, tecumque loquens exire videbat
Ex labris accensa tuis atque ignea verba.
Iste domi notus laudum rumore tuarum,
Orauit per signum aliquod se illustre doceri
Quantus apud superos esses, cui nomen apud nos
Tantum fama dabat passim, viditq; columna
In speciem, dum nox claris incederet astris,
Et simul audiuit vocem, quae a sydere labi

Ἐραμα. B. E. Eren.

Visa per aurarum tractus, verba ista sonantem:
Talis apud superos virtus ac tanta Basilie est,
Hereticis, ac praecipue quos fecerat impos
Cordis, et obscurae mentis torpedine captus
Arrius impugnator atrox, ac malleus ingens
Semper erat. Iuuenem qui caeco illusus amore
Tradiderat sese Plutoni, et sanguine demens
Tradiderat sese Plutoni, et sanguine demens
Ipse suo seruum stygio se scripserat Orco,
Afferuit, populo insolitum spectante duellum.
Nam pater hinc presso iuuenem rhenone trahebat,
Inde lemur, longo tandem certamine victus
Cum stridore graui fugit per nubilia Daemon.
Saepe valens qui tunc extinctis fratribus omne
Romanum sine consortis formidine agebat
Imperium, dum vult hominem proscibere, fractis
Elusus calamis tandem crudele reliquit
Officium, cum niti odio se vidit inani.
Vita viro cum mox esset moriturus, in vnam
Est producta diem, quo natum semine gentis
Hebraicae medicum sacra perfunderet vnda
Ipse suis manibus, dictu mirabile, postquam
Huic satis officio factum, discessit in auras
Spiritus, et clauso requierunt viscera sensu.
Caesarex pastor sanctissime porrigere dextram
His anime clausae in tenebris, et carcere caeco,
Et veluti quondam nurui peccata remisit
Te impetrante Deus, sic te impetrante dolores
Auferat et nostros, et nostra piacula soluat.

Optandū, multos vt etas hec haberet Basilios.

luxi.

Diui Basilij Magni operum quae hactenus in sermonem
Latinum translata reperiuntur,

FINIS.

